

PATROLOGIAE

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA
ECCLESIE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUNQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSLIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBETUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUESEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM HITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DURIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM PELLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITERATICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUA CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSED, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURE SACRAE, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT ORVIVM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURE VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT:

EDITIO ACCURATISSIMA, CETERIQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIRIQUE IN TOTO PATROLOGIE DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETI EXIGUITAS, PRÆSERTIMQ. ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORVMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORVM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD QMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORVM.

SERIES LATINA PRIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE LATINA
A TERTULLIANO AD INNOCENTIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIE LATINA TOMUS CLXXXIII.

S. BERNARDUS ABBAS CLARÆ-VALLENSIS.

PARISIJS,

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,
IN VIA DICTA AVENUE-DU-MAINE, 180, OLIM CHAUSSÉE-DU-MAINE, 127.

CLICHY. — Ex tipys PAUL DUPONT, 12, via dicta Bac-d'Asnières (1670.1.79).

THE INSTITUTE OF MED'AEVAL STUDIES
10 ELMLEY PLACE
TORONTO 5, CANADA.

DEC -7 1931

2183

SÆCULUM XII

S. BERNARDI

ABBATIS PRIMI CLARÆ-VALLENSIS

OPERA OMNIA

SEX TOMIS IN QUINTUPLICI VOLUMINE COMPREHENDA

POST HORSTIUM DENUO RECOGNITA, AUCTA ET IN MELIOREM DIGESTA
ORDINEM, NECNON NOVIS PRÆFATIONIBUS, ADMONITIONIBUS, NOTIS ET
OBSERVATIONIBUS INDICIBUSQUE COPIOSISSIMIS LOCUPLETATA

TERTIIS CURIS

D. JOANNIS MABILLON

PRESBYTERI ET MONACHI BENEDICTINI E CONGREGATIONE S. MAURI

EDITIO NOVA

ACCESSIONE APPENDICES AMPLISSIMÆ VITAM SANCTI DOCTORIS ET EJUS ÆTATEM ILLUSTRANTES

ACCURANTE J.-P. MIGNE

BIBLIOTHECA CLERI UNIVERSÆ

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

VOLUMEN SECUNDUM

S. BERNARDI OPERUM TOMUM III ET IV COMPLECTENS

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES.
IN VIA DICTA AVENUE-DU-MAINE, 189; OLIM CHAUSSÉE-DU-MAINE, 127

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CLXXXIII CONTINENTUR.

S. BERNARDUS ABBAS CLARÆ-VALLENSIS.

	Col.
OPERUM TOMUS III. — Sermones de tempore.	35
— — de sanctis.	359
— — de diversis.	537
Sententiae.	747
Aliæ sententiaæ.	751
Parabolæ.	757
Confessionis privatae formula.	773
Officium de S. Victore.	775
OPERUM TOMUS IV. — Sermones in Cantica.	785

SANCTI BERNARDI

ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

OPERUM TOMUS TERTIUS,

COMPLECTENS

SERMONES DE TEMPORE ET DE SANCTIS,

AC DE DIVERSIS

(Collati sunt ad codices Dionysianos, Cistercienses, Majoris-Monasterii, Alborum-Mantellorum, Celestino-ruin Fuliensium Parisiensem.)

PRÆFATIO IN TOMUM TERTIUM.

I. Cum in sanctorum Patrum scriptis ea pars, quæ homilias seu sermones complectitur, minus elaborata passim et accurata, quam reliqua eorum ingenii monumenta, videatur : hanc sibi laudem præ cæteris, aut certe in paucis, vindicat sanctus Bernardus, quod ejus sermones non minori verborum acumine, varietate sententiarum, cogitationumque sublimitate, nec dispari affectuum pietate prediti sint, quam aliae ejus lucubrations. Mihi vero hujus rei causam meditanti occurrit, non modo ingenii ejus solertia, celeresque animi motus, ad res explicandas et affectus commovendos faciles; sed etiam auditorum diversitas, quorum in gratiam sermones ejusmodi condebantur. Nam cum veteres illi Patres sanctissimi informandis christianæ religionis doctrina ac pietate populis sermones suos exponerent, eos ad vulgi captum et ad communes fere locos, auditorum utilitati consulentes, humili stylo prudentes componebant. At Bernardus ad homines in rebus spiritualibus, atque in scientia Scripturarum instructos, plerosque in seculo quandam eruditione et dignitate præstantes, sermones habebat suos, quorum doctrinæ et perfectioni accommodanda erat oratio (1). Unde accidit ut non modo eximii sermones illi in Cantica qui majori studio conscripti sunt, sed etiam alii, sive de annuis festis ac diebus, seu de diversis argumentis, quos hoc in tomo exhibemus, vulgaribus Patrum homiliis ac sermonibus a viris cum piis, tum doctis præferri soleant.

II. Neque enim privata aut singularis mea hæc de Bernardi sermonibus opinio, sed illustrum in re litteraria virorum, qui suum hæc de re judicium, seu verbo, seu scripto protulerunt : ex quibus duos tantum honoris causa appello, quorum auctoritas haud minor, quam doctrina et eruditio est. Primus Justus Lipsius in epistola 49, ad Aubertum Miraeum, ubi de concessionibus saeris agens : « Inter Latinos, » inquit. « Bernardus me rapit, et usum habet excitandi, ob acrimoniam ubique et calorem; tum etiam docendi atque imprimendi, ob sententiarum acumen, quas cerebro et salubriter misceat. » Ita vir doctissimus, cum eximium ex Patribus exemplar, quod efformando sacro oratori proponeret, sedulo perquisisset, non aliud magis accommodum invenisse sibi visus est, quam Bernardum, quem cæteris Latinis anteponendum existimavit. Atqui mirum sit, si palma hæc Bernardo itidem præ Graecis Patribus, qui in eo dicendi genere excelluerunt, tribuatur : cuius sane sententiæ auctorem me profiteri non ausus essem, nisi eam suffragissem.

(1) Vide lib. III Vitæ, cap. 3, n. 1.

suo ante comprobasset Henricus Valesius, vir summus, de quo Adrianus Valesius, germanus ejus tanto fratre dignus, in ejus vita hoc memoriae prodit. « Ante annos tres vel quatuor quam decederet, quoties, festis diebus, morbo vexatus, domi se continere cogebatur, Bernardi Claram-Vallensis abbatis sermones ab anagnoste suo sibi legi jubelbat, attenteque eos audiebat, et avidis auribus hauriebat. Quippe existimabat, et amicis etiam dicere consueverat, dies Dominicos ac festos Dei laudibus, non studiis litterarum impendi oportere : sermones autem Bernardi quibuslibet veterum Patrum, cum Græcorum, tum Latinorum, homiliis ac sermonibus multo esse ad excitandam in animis nostris accendendamque pietatem aptiores. » Hoc testimonium eo lubentius refero, quod et ad commendandos Bernardi sermones plurimum valeat tanti viri auctoritas, et quod animo meo jucundissima sit hujus viri recordatio, qui me quandam sua et amicitia, et familiaritate dignatus est.

III. His duobus recentiorum virorum testimoniis, quæ cæterorum instar esse possunt, facile esset adiungere suffragia auctorum nostra ætate superiorum, qui de Bernardo non secus ac de concionatore vere apostolico locuti sunt : quos inter non mihi prætermittendus videtur Erasmus, in convicia cæteroquin quam in landes profusior, ita de Bernardo Joquens in libro secundo de Ratione concionandi : « Bernardus concionabundus est, natura magis quam arte, festivus et jucundus, nec segnis in movendis affectibus. » Sed vereor ne si rem minime dubiam pluribus demonstrare voluero, ab aliarum rerum, quæ magis usui esse possint, tractatione impediatur aut retarder. Quapropter ad alia festinanti jam inquirendum incubbit : Primum, cur Bernardus saepius, quam ordinis sui institutum ferat, verba faceret ad suos ; deinde, quo tempore, id est quibus diebus, quibusve diei horis id præstaret ; tertio, quo idiomate ; ac demum, quæ Christianæ ac religiosæ vité principia suis potissimum inculcaret. Ad hæc, nonnulla tum ad exponenda quædam eius doctrinæ capita, tum ad discernendos a notis et suppositiis genuinos ejus sermones disseremus.

IV. Quibus diebus sermones « in capitulo » apud Cistercienses quandam haberi mos erat, declarant Usus Cistercienses in capite 67 : nempe dies « Natalis Domini, Apparitionis, in Ramis palmarum, Paschæ, Ascensionis, Pentecostes, omnium solemnitatum sanctæ Mariæ, Nativitatis sancti Joannis Baptistæ, Nativitatis apostolorum Petri et Pauli, in Solemnitate sancti Benedicti, et omnium Sanctorum, atque in Dominicæ I Adventus. » Nulla usquam, quod quidem sciām, mentio de privatis ac feriatis diebus, in quibus tamen Bernardus saepissime conciones habebat. Unde in sermone 1 de Septuagesima, n. 2 : « Sæpius loquor vobis, » inquit, « etiam præter consuetudinem ordinis nostri. »

V. Cur vero id faceret vir religiosissimus et disciplinae regularis studiosissimus, invenio causas omnino duas. Una est mandatum primorum ordinis Patrum, qui Bernardo, laborem corporis vix sustinenti, in compensacionem id spiritualis operis imposuerant. Hanc rationem in fine sermonis 10 in psalmum xc ipse exponit his verbis : « Quod aliquoties vobis loquimur præter consuetudinem ordinis nostri, non nostra id agimus præsumptione, sed de voluntate venerabilium fratrum et coabbatum nostrorum, qui id nobis etiam injungunt : quod tamen sibi quidem passim nolunt omnino licere... Neque enim modo loquerer vobis, si possem laborare vobiscum. Illud forte vobis efficacius verbum foret, sed et conscientie meæ magis acceptum. Cæterum quando id mihi, peccatis meis exigentibus, et onerosi hujus, ut ipsi scitis, tam multipli infirmitate corporis, et ipsa quoque temporis necessitate negatur, utinam, dicens et non faciens, in regno Dei vel minimus merear inveniri ! » Hæc causa et occasio fuit exponendi per feriales Quadragesimæ dies psalmi nonagesimi, quem continuis sermonibus prosequebatur, quatenus ingruentium negotiorum et adventantium hospitum sinebat importunitas. Utrumque hoc impedimentum identidem eum a concionibus avocabat, ad quas frequentandas eum urgebat non modo coabbatum auctoritas, sed etiam (quæ altera causa est) ardens de suorum prefectu charitas et studium. Unde in sermone 5 de Quadragesima, n. 1 : « Charitas qua pro vobis sollicitus sum, fratres mei, cogit ut loquar vobis ; et urgente ea multo saepius loquerer, nisi tam multis occupationibus impeditur. » Et sermone 8 in psalmum xc, statim ab initio : « Brevius quidem vobis aliquando, dilectissimi, loqueremur, si crebrius id licet... Cæterum quoties, ipsa diei præoccupante malitia, pluribus forte diebus molestissimum sustinuimus a vestra exhortatione et consolatione silentium, neminem vestrum reor oportere mirari, si tempus ipsum redimere eupientibus nobis, sermo rarius interdum protractior videatur. » Diei malitiam vocat negotiorum et hospitum turbam, de qua non semel conqueritur in sermonibus super Cantica, ut in præfatione sequentis tomii videbimus. At quantumvis a frequentandis concionibus sacris Bernardus impeditur, non tamen ita infrequentes erant, ut a spiritualium rerum fastidio suis non timeret. « Unum umeo, » ait ille sermone 2 de sanctis Petro et Paulo, n. 4, « ne toties audita verba salutis vilesceremur nobis incipient tanquam verba. » Quippe idem sanctus doctor observat sermone 35 in Cantica, n. 9. « Si corporis cibus, cum absque appetitu et satiatus illum sumis, non modo non prodest, sed et nocet plurimum, multo magis panis animæ cum fastidio sumptus, non scientiæ nutrimentum, sed magis tormentum conscientiæ importabit. »

VI. Jam vero quo tempore hæc spiritualium rerum tractatio fieret, indicat ipse Bernardus variis in locis. Nullum fere diem ab his collationibus vacuum, si modo aliunde non detineretur, abire permittebat. Id probant sermones de tempore et de sanctis tam multi, de diversis tam variis, in Cantica tam eximis, ne quid dicam de parvis ac sententiis, quæ sermonum primæ delineationes erant. Cum enim ejus animo

spirituales obversarentur cogitationes, nec eas statim plena oratione explicare posset; sacros ejusmodi partus tabulis cereis commendabat quos pro tempore et otio perficeret. Ita quippe de eo nobis scriptum reliquit Ermaldus in libro II de ejus Vita, n. 51: « Dictabat vir Dei, et nonnunquam scribebat in tabulis cereis, et non patiebatur perire inspirata sibi divinitus. »

VII. Horas declamandis sermonibus insinmebat aliquando Matutinas post primam ante laborem communem, seu ante Missam; aliquando vespertinas. Primum tempus indicat sermone 10 in psalmum xc, n. 6: « Vereor deprehendi. Nempe horam hanc magnus ille et communis abbas noster et vester non vacationi sermonum, sed operi manuum noscitur assignasse. » Missarum imminens tempus notat sermone 1 in festo sancti Michaelis, in fine: « Sed jam præterit hora, ad Missas nobis eundum est. » Et sermone 1 in festo Omnium Sanctorum n. 3: « Nunc quidem cibari habemus factis ejus et verbis; post hæc etiam illibatum Dominici corporis sacramentum in altaris mensa sacrosancta, ipso propitio, percepturi. » Ad hæc in fine sermonis secundi: « Sed jam sermo claudendus est: vocant enim nos Missarum adhuc celebranda solemnia. » Verum serotinas horas eisdem concionibus adhibitas se fuisse probat sermo 1 de sancto Malachia, n. 8: « Inclinata est jam dies, et longius quam speraveram sermo processit. » At signantius in sermone 38 de diversis n. 3: « Eundum nobis est: jam enim campanam audivimus, jam vespertinae tempus orationis advenit. » Idem probant sermones in Cantica, ut suo loco videbimus.

VIII. Nunc ex ordine inquirendum est, Bernardus sermones suos latina, an vulgari lingua eloqueretur. Nec levis sane difficultas. Iстis enim concionibus interfusse videntur fratres laici, illitterati, linguae Latinæ prorsus ignari, quibus in usu erat sola vulgaris lingua, quæ « Romana » corrupte dicebatur passim apud illorum temporum auctores, Nithardum in Historia, Gerardum in libro de Vita Adalardi abbatis, et apud Chronographum Sancti Trudonis, ubi « corrupte Romana, Teutonica Vallonica » vocatur. Hinc Petrus, Ludovicus Junioris Francorum regis clericus, in epistola ad abbatem Latiniacensem: « Quidam puer, inquit, consanguineus meus, missus est mihi de Anglia ad descendam Romanam linguam (2), » id est Gallicam vulgarem. Qui vero hanc callebant, non continuo Latinam intelligebant, nequidem sæculo nono, nedum undecimo, ut patet ex libello de visione Flotildæ seu Chlotildæ, in quo arguntur quidam presbyteri, « qui ipsas quoque litteras ignorarent quas legebant (3). » Si ergo Bernardi sermonibus fratres illitterati intererant, haudquam verisimile est, hos sermones Latine pronuntiatos fuisse. Sane Bernardi sermones de Tempore in conventu Patrum Fuliensium apud Parisios habentur Gallice scripti ab ipso, ut videtur, sancti Bernardi tempore: quod et codicis elementa, et idiomatici arguit antiquitas. Accedit quod Bernardus in initio epistolæ 17, ad Petrum diaconum cardinalem, sermones suos « stylo » discipulorum exceptos testatur: quasi diceret, non eo modo quo pronuntiati fuerant, sed alieno stylo fuisse donatos. Ejus epistolæ hæc verba sunt: « Aliqui fratres nonnulla ex his quæ me coram audiere loquentem, sno stylo excepere. » Eadem fere verba sunt in fine epistolæ 18, ubi addit: « Et penes se retinent. » Ex quibus fortasse quis inferat. Bernardum nativa seu patria dictione, ut fratribus laicis sese accommodaret, verba fecisse, quæ discipuli ejus in Latinum converterint.

IX. Fratres autem laicos penitus illiteratos et linguae latinæ ignoratos fuisse multa demonstrant. Erant isti fratres choro sociati, sed tonsuræ clericalis expertes, a conversis omnino distincti. De his agitur in libro XII de Vita sancti Bernardi, capite 23: « Hanc divinæ scientiæ formulam, » nempe, *Non glorietur in sapientia sua* (Jer. ix, 23), etc., perfectius imitati sunt hi, qui sub beato Patre nostro Bernardo in Clara-Valle coelestis philosophiæ disciplinis imbuebantur, non solum litterati et in mysteriis sacræ legis eruditæ viri multi, verum etiam laici et illitterati quam plures: qui etsi humanæ scientiæ fabricam, per quam ad perfectionis culmen niterentur, minime consecuti sunt, habebant tamen gratiam illuminantem et Spiritum vivificantem, qui de omnibus, quæ oportebat, seculari scientia incomparabiliter efficacius eos docebat. Talium quidam monachus laicus, non littera doctus, sed spiritu, » etc. En qualis erat status ejusmodi laicorum, qui penitus analphabeti et linguae latinæ insecii erant, teste Joanne Eremita in epistola ad Petrum Tusculanum de Vita sancti Bernardi, n. 2: « Monachus quidam, » inquit, « venerandi abbatis verax dilector et sincerus, forte cum quodam laico fratre, Humberto nomine, per virgultum adjacens monasterio Claræ-Vallensis deambulabat, librum miraculorum sancti Patris tenens in manibus, exponens ea secundum idioma Romanæ linguae, tam suæ, quam illius ædificationis causa. » Cur enim ea exponebat Romana lingua seu Gallica, nisi quia frater iste laicus Latinam ignorabat? Talis erat laicus alter, mox ab ipso Joanne laudatus, n. 3, qui cum nec « alphabetum, » antea nosset, « Deo tamen illuminante ejus intelligentiam, et quibusdam fratrum suffragantibus, in brevi ad hoc profeciit, ut non solum legere, verum etiam cantare satis decenter et convenienter sciret. Exinde tam usu quam gratia cooperante, dictionum significaciones aliquantum intelligere cœpit, et in hujusmodi scientia paulatim proficere: » quod de lingua Latina dictum esse nemo non videt. Neque solum apud Cistercienses, sed etiam apud alios monachos id genus fratres laici admittebantur: qualiter erat ille apud Goffridum abbatem Vindocinensem, in lib. III, epistola 8; qui,

(2) Chesnii tomo IV, pag. 742.

(3) Ejusdem tom. II, pag. 625.

« quia laicus erat, non Latina, quam non didicerat, sed materna lingua loquebatur. » De fratribus conversis hic non agimus, tametsi eadem argumenta, quæ pro fratribus laicis militant, eisdem etiam conversis convenient, probantque eos itidem lingue Latinae intelligentia caruisse. Quod confirmatur testimonio Herberti in libro i De miraculis Claræ-Vallensium, cap. 16, ubi agit de quadam converso, « qui eum deve nisset ad mortem, ceperit loqui Latino eloquio, cum nunquam Latinas litteras didicisset. » Itaque universim pronuntiare licet, lingue Latinae usum promiscuum non fuisse penes vulgus, etiamsi passim acta publica Latine conderentur. Sane Petrus Venerabilis in lib. iv, epistola 18, ad Cœlestinum papam scribit se epistolam de ejus electione accepisse, atque in capitulo lectam, « tam litteratis, quam illitteratis, quos conversos vocamus, » inquit, « exposuisse, » id est lingua vernacula explicasse: quod inutile fuisse, si omnes Latinam linguam calluissent. Denique singulis Galliarum provinciis suos, fuisse uti et modo, idiotismos, arguit Bernardi epistola 67, ad monachos Flaviacenses agri Bellovacensis: ubi ipsos, et suos Claræ-Vallenses « dissimilibus linguis » usos asserit.

X. Et quislem ita res tun se habebant: sed nihilominus Bernardi sermones in Latina lingua natos, Latine prolatos, atque eodem prorsus modo ab ejus discipulis exceptos fuisse indubitanter existimamus. Primo enim id arguit perpetuus nativusque verborum lusus in vocibus Latinis. Deinde ejusdem styli in sermonibus et in aliis ejus libris et tractatibus æqualitas. Ad haec Carthusienses per ea tempora, qui et fratres laicos admittebant, in publicis ad fratres concionibus Latine dicebant, eumque usum retinent etiam nunc. Praeterea idem de aliis Bernardi sermonibus, ac de expositione in Cantica censem est: cuius expositionis sermones eodem prorsus modo scripti sunt, quo pronuntiati, ex sermone 54, num 1, in haec verba: « Scripta sunt ut dicta sunt, et excepta stylo, sicut et sermones cæteri, ut facile recuperetur quod forte exciderit.»

XI. Ex hoc loco explicatur superius testimonium ex epistola 18 objectum, ubi quidam fratres ex his qui Bernardum coram loquentem audire solebant ejus sermones stylo exceperunt, id est calamo seu scriptione, non propria oratione. Sic Nicolaus Claræ-Vallensis in epistola 39: « Nec sufficit manus ad tenendum stylum. » Eodem sensu intelligenda est haec vox in fine epistolæ 304: « Qui legit, agnoscat stylum, quia ipse dictavi. » Ubi et stylus pro scriptura idigrapha, et dictare pro scribere indubie usurpatur. Sic in fine epistolæ 310: « Haec ipse dictavi, sic me habens, ut per notam vobis manum agnoscatis affectum. » Nihil clarum. Neque enim orationis stylus manum indicat, sed propria scriptio. His accedit Guillelmus auctoritas in libro i de Bernardi Vita, num. 70: « Testantur hoc scripta ejus, quæ vel ipse scripsit, vel alii scripserunt, sicut ex ore ejus exceperunt. » Haec sane nos movent, ut Bernardi sermones non alio stylo seu dicendi genere, quam quo ab ipso prolati sunt, ad nos pervenisse existimemus; et in codice Fulensi non nativam eorum linguam, sed Latine translationem contineri. Et quidem codex iste quem autographum esse putamus, non ante Bernardi obitum scriptus fuit: id quod probat inscriptio, in qua Bernardus sanctus appellatur, ut postea videbimus. Sane auditores suos in litteris sacris eruditos dicit non semel, ut sermone tertio de Petro et Paulo, num. 6: « Meministis credo, scientibus enim legem loquor, » etc., et sermone 7 in psalmum xc, num. 5: « Balaam dico, recolite qui historias nostis. » Ad haec sermone in festo Paschæ, num. 10: « Apocalypsis verba sunt: discant qui non legerunt, recolant qui noverunt. » Apertius sermone 4 de Nativitate Domini, num. 1: « Scientibus Scripturas loquor. » Confer sermonem 10 in psalmum xc, num. 2. Ex his omnibus intelligitur, Bernardi auditores litteratos, ac Latine scientes fuisse,

XII. Nec nos ab hac sententia revocare valet objectio ex fratribus laicis, ad quos forsitan sermones alii habebantur magis familiares, si non cum conversis privato capitulo (quod singulis Dominicis diebus in horum gratiam ex usu ordinis eum vernaculo sermone fiebat) intererant. Nonnihil tamen negotii facessit Nicolai Claræ-Vallensis epistola 24, de qua inferius agendum.

XIII. In his porro exhortationibus, quas sive ad conversos, seu ad extraneos et sæculares homines faciebat vir sanctus, vulgari idiomate procul dubio utebatur. Ad priores pertinet dictum conversi cuiusdam animam agentis, qui a Bernardo ad spem Christianam animatus, respondit se de Christi misericordia securum esse. Tum ab eodem repressus: « Si vera est, » inquit, « illa prædicatio vestra, quam nobis saepius inculcastis, quod scilicet regnum Dei non carnis nobilitate, non terrenis divitiis possidetur, sed sola obedientie virtute acquiritur; hanc unam sententiam, tanquam verbum abbreviatum a Domino, sedula commemoratione apud me continui (4), » etc. Bernardus itaque ad conversos prædicationem faciebat, et quidem diebus Dominicis in privato eorum capitulo, ut Cisterciensium antiquæ definitiones præcipiunt, distinctione 14, cap 4.

XIV. Neque etiam saeularibus et exteris, si quando charitas aut occasio postulare videbatur, sanctus, doctor deerat, teste Gaufrido in lib. iii de ipsius Vita cap. 3, u. 8: « Populo Dei semper prodesse studuit, nunquam praesesse sustinuit. Raro tamen, nisi forte ad loca proxima, ut prædicaret exivit. Sed quoties eum

(4) Vita S. Bern., lib. vii, cap. 26.

necessitas aliqua traheret seminabat super omnes aquas, publice et privatim aannuntians verbum Dei. Quod tamen ipsum ex mandato summi pontificis actitabat: ad nutum quoque presulum eæterorum, ubicunque eorum aliquem contingebat adesse. » Quid in partibus Germanicis eum expeditionem sacram præcipiente Eugenio tertio publicaret, ipsi configerit, eodem libro idem Gaufridus tradit, n. 7: « Mel et lac sub lingua ejus... Inde erat quod Germanicis etiam populis loquens, miro audiebatur affectu; et ex sermone ejus, quem intelligere, utpote alterius linguae homines non valebant, magis quam ex peritissimi eujuslibet post eum loquentis interpretis intellecta locutione, ædificari illorum devolio videbatur, et verborum ejus magis sentire virtutem: cuius rei certa probatio tunisio pectorum erat, et effusio lacrymarum. » Quod ejus sermonem intelligere Germani, « utpote alterius linguae homines, » non valerent, inde conficitur, eum nativa seu Gallica locutione usum fuisse. Et quidem Philippus monachus in libro vi De ejus miraculis, num. 16, ait, emm, « Romana lingua, » id est Gallia, apud Germanos locutum fuisse. Ekkehardus Junior in libro de Casibus monasterii Sancti-Galli, agens de quadam scœnli noni monacho illitterato, scribit, Tutilonen « latialiter, quo illum, qui nibil intelligebat, lateret, » compares suos allocutum fuisse. Idem de Anglis, ut alios mittamus, dicendum: quorum in gratiam Alfredus sœculo ix, Pastorale Gregorii Magni et Bedæ Historiam Saxonice verti curavit. Hinc eodem tempore versiones Evangeliorum, et Regule S. Benedicti in Germanicam linguan.

XV. Sed fortasse his diutius immorarum, quam sit operæ pretium; nec tamen nos penitet, quando id apostolicum sancti viri commendat zelum et officium. Porro in concionibus suis, testante Gaufrido in loco mox laudato, « utebatur sane Scripturis tam libere commodeque, ut non tam sequi illas, quam præcedere crederetur, et ducere ipse quo vellet, auctorem earum ducem Spiritum sequens.

XVI. Jam vero quæ maxime vitæ religiose principia ex sacris litteris in suis ad monachos sermonibus inculcare soleret, non ab re erit paulisper considerare. Unum ex præcipuis est, ex apostolo, ut se in hoc sœculo peregrinos reputarent, cuius rei argumentum suppeditant loca duo: unus locus ex sermone I de Epiphania, num. 1, « Super his saepius vos admonere curamus, ut nunquam mente excidat, peregrinos nos esse, longe factos a patria, pulsos haereditate. Quisquis enim desolationem non novit, nec consolacionem agnoscere potest. Quisquis consolationem ignorat esse necessariam, superest ut non habeat Dei gratiam. » Alter locus est in sermone 7 de Quadragesima, num. 4: « Felices qui se præsenti sœculo nequam advenas et peregrinos exhibent, immaculatos se custodientes ab eo, » etc.

XVII. Alterum Bernardi effatum erat, id in primis expedire monachis, in omnibus ad virtutem contendentibus, ut apostoli exemplo, præteriorum oblitii, ad anteriora se extendant. » Porro prefectus noster, » ait sermone 2 in Purificatione, num. 3, « in eo consistit, ut saepius me dixisse memini, ut nunquam arbitremur nos apprehendisse; sed semper extendamur ad anteriora, incessanter conemur in melius, et imperfectum nostrum divinæ misericordiæ obtutibus jugiter exponamus. » Eadem est sententia in sermone 4 in psalmmi xc, num. 3: « Et hæc est utique magna virtus et summa securitas, quando et pie vivis, et tamen plus attendis quæ desunt tibi quam quæ obtinuisse videris, oblitus quæ retro sunt, et extendens te in anteriora. » Attine est quod ibidem legitur, multum interesse ad perfectionem, ut nos, cum omnes religionis et officiis nostri partes impleverimus, servos inutiles profiteamur: quod idem est atque anteriorum esse iminemorem.

XVIII. Tertium axioma est, ut semper timeamus, ne videlicet a gratia nos excidere contingat. » Tota interim beatitudo nostra est, » inquit sermone 5 de omnibus Sanctis, num. 3, « timere Deum. » Et sermone 1 post octavam Epiphaniæ, num. 5, præmisso duplicum esse timorem. « ne forte trudi in gehennam, ne forte ab æterna vita contingat excludi, » subdit: « Bonum est adhibere et tertium, qui utique spiritualibus notus est... Timent enim qui noverunt spiritualem cibum, ne quando forte fraudentur eo. Cibo siquidem forte egent qui manum miserunt ad fortia... Haec est metreta tercia, quan sub disjunctione signanter possuit, eo quod non omnium sit: quia nec omnibus centuplum repromissum, sed solis qui omnia reliquerunt. » Tertius iste timor, addit sermone sequenti, n. 8, 9, « replet animam omni sollicitudine timidam, ne forti deseratur a gratia... ne forte contingat amittere gratiam, ut sibi derelictus homo labatur quotidie de malo in pejus, de peccato minori in graviorum culpam: » Haec latius persecutur sermone 34 in Cantica, num. 9, ubi hæc verba: « In veritate didici, nil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendar, recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inveniaris non altum sapere, sed timere. »

XIX. His Bernardi effatis quartum addere licet, ab ipso magnopere ac sepissime commendatum, nempe ut ingrat in Deum animi vitium toto animo effugientes, gratos quam maxime se prestare satagant in quo Deus e sœculi turbinalibus eduxit. Exponit id argumenti in sermone secundo de septem misericordiis pro Dominica sexta post Pentecosten, ubi ait n. 2: « Oportet proinde gratum esse hominem et devotum, qui percepit gratiæ munera non modo manere sibi desiderat, sed et multiplicari... Sed nos maxime, quos segregavit sibi, et assumpsit ad serviendnm sibi soli, » etc. Illud ipsum urget in sermone 27 De diversis, qui est « Contra pessimum vitium ingratitudinis, » inter alia ita scribens num. 6: « Quam multos enim videamus et plangimus fratres, qui dummodo maneat habitus et tonsura, salva sibi omnia arbitrantur: non considerantes miseri, quemadmodum ingratitudinis vermis interiora corrodens, ob hoc tantum corticem

quem vident, transforare dis simulet, ne forte recognitent et erubescant, ipsaque verecundia emendentur.» Et infra : « Vides ergo non omnibus prodesse, quod a lepra saecularis conversationis, cuius peccata manifesta sunt, emundantur : sed nonnullis pejus in occulto ingratitudinis uetus oriri, quod tanto periculosius sit, quanto interius. » Nimus sim, si id genus argumenti, quoad liceret, pertractare velim : haec in specimen et piorum lectorum adjumentum sufficient.

XX. Doctrina horum sermonum non modo pietate referta est, sed etiam plena, facilis et absque offendiculo. Si qua tamen lectorem minus eruditum remorari possunt, ea locis suis explicabuntur. Unum hic explanare juvat, nempe qualis fuerit Bernardi de statu animarum sanctorum corpore solutarum opinio in tribus sermonibus, secundo, tertio, et quarto in festo Omnim Sanctorum, et in sermone quarto in Dedicatione ecclesiae, et alibi. Principio sanctus doctor ita suam hac iude re mentem aperit, ut non leviter ac perfunctorie, imo data opera et præmissa oratione eam expendat, sed « sineprajudicio sane, si cui forte aliter fuerit revelatum, » tametsi « super hoc sensum » Dei habere se putet, ut ipse dicit in sermone 4 de sanctis, n. 1 et 2. Deinde præmisso triplici animarum statu, « in corpore corruptibili, sine corpore, » et « in corpore jam glorificato, » de medio statu disserens, sententiam suam in quatuor capitibus constituit. Primo in eo quod sanctæ illæ animæ corpore solutæ statim admittuntur in cœlum, ex eodem sermone 4, n. 4, adeoque « in consortium angelorum, » ut de sancto Malachia scribit sermone secundo, n. 5. Secundo istic versantur « in luce multa, » ut in eodem sermone 4, n. 1. Tertio vident Christi humanitatem, ibidem n. 2; sed non divinitatem, quod nonnisi post resurrectionem sit ipsis concedendum. « Interim sub altari, id est « sub Christi humanitate, feliciter sancti quiescent, in quam nimur desiderant etiam angeli ipsi prospicere. » Quarto denique « gaudium habent in spiritu suo, letitiam multam in corde suo, licet non plenam » sermone secundo de sanctis num. 4 : adeoque non sine ruga, sermone tertio, n. 2, nempe ob desiderium resumendi corpora. » Adeo siquidem viget in iis desiderium hoc naturale, ut necdum tota earum affectio libere perget in Deum : sed contrahatur quodam modo, et rugam faciat, dum inclinantur desiderio ejus. » Eadem sententia est in libro de Diligendo Deo, n. 32. Haec fere Bernardi doctrina est, quam sub opinione duntaxat exposuit, ut patet ex libro v De consideratione, cap. 4, n. 9, ubi animas sanctas martyrum considerat in sinu Abrahæ « et sub altari, quodeunque illud est, in prima stola secundam patientissime expectantes. »

XXI. Cum ista fuerit Bernardi opinio, in quibusdam tamen locis sanctis animabus tribuit visionem Dei, nt cum Malachiam « pari cum angelis gloria et felicitate » latari dicit sermone 2 de eo, n. 3 ; et quosdam sanctos jam meruisse introduci in sancta sanctorum, « ubi vident faciem stantis, id est claritatem incomparabilis Dei, » sermone quodam in Cantica : ad haec martyres « immersos » esse « immenso pelago æterni lumen et luminosæ æternitatis, » in libro De diligendo Deo sub finem. Clarius in sermone secundo de sancto Victore, n. 4 : « Jam cælos ingressus, quos et ante apertos beatis oculis suspiciebat, vere nunc revelata facie speculator gloriam Dei, absorptus quidem, sed non oblitus clamorem pauperum. Beata visio, qua in eamdem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu. » At quomodo haec cum superiori Bernardi sententia componi possunt, cum disertis verbis asserat sermone quarto de sanctis, n. 2, ubi hoc argumentum ex professo tractat, Filium electis suis post resurrectionem ministraturum, « novas utique, et usque ad tempus illud penitus inexpertas delicias manifestæ sua contemplationis ? » Au forte hanc sententiam postea retractavit et emendavit? At id affirmare in promptu non est, cum tempus, quo sermones in speciem pugnantes habiti sunt, non licet accurate definire.

XXII. Hic nobis occurrit Thomas Anglus in libello De medio animarum statu, Demenso 4, ubi censet Bernardum e Patribus primum beatorum animabus solutis sedem in cœlo tribuisse, quam Patres alii antiquiores nonnisi post extremum judicium beatis tribuerint : Diuinitatis visionem eisdem denegasse ante resurrectionem, quam visionem isti ipsis concesserint. In priori capite Thomam allucinari certum est, ejusque errati tres tantum testes proferimus, Cyprianum, Alcuinum, et Florum diaconum Ecclesiae Lugdunensis, omnes Bernardo ætate longe superiores. Cyprianus sub finem libri de Exhortatione martyrii, cap. 12 : « Quanta est dignitas, » inquit, « et quanta securitas... claudere in momento oculos, quibus homines videbant et mundus; et aperire eosdem statim, ut Deus videatur Christus? Terris repeente subtraheris, ut in regnis cœlestibus reponaris. » Brevius in libro de Laude martyrii. « Cœlo martyres gaudent. » Neque vero solos martyres, sed et patriarchas ac prophetas cum apostolis cœli jam possessores esse asserit in priori loco. Alcuinus vero in epistola 81 testatur suo tempore dubitationem quidem ea de re apud nonnullos fuisse, sed occultam, non manifestam : quasi isti errorem suum, qui contra omnium sententiam erat, prodere vererentur. « Est quoque, » inquit, « in quibusdam claucula dubitatio, an animæ sanctorum apostolorum, et martyrum, aliorumque perfectorum, ante diem judicij in cœleste recipientur regnum : » quam opinionem improbat, atque inter haereses Hispanicas computat Alcuinus. At luculentior est Flori sententia in expositione Missæ, ad illa Canonis verba : « Memento etiam, Domine, famulorum, » etc., ubi Florus ita commentatur : « Luce clarius constat, quia perfectorum justorum animæ, mox ut hujus claustra carnis exeunt, in cœlestibus sedibus recipiuntur. » Nihil his testimonii clarius adversus Thomam Angulum pro Bernardi, imo Ecclesiæ sententia.

XXIII. De secundo capite, id est de visione Dei : qui beatorum animas in cœlo nonnisi post extremum judicium, sed in abditis recessibus collocant veteres, haud mihi constat, an eisdem ante illud tempus divinæ essentiae visionem concedant. At ne in supervacaneam quæstionem digrediamur, Bernardus quidem solius Christi humanitatis manifestam contemplationem solutis animabus tribuit : sed vel in hoc ab vulgata Joannis XXII ejusque sequacium opinione dissidet. Imo ne ab ipsis quidem, qui divinitatis intuitum beatis tribuunt, sed minus perfectum quam post resurrectionem, re ipsa discedere videtur; quando tota ratio, quæ Bernardum movet, ea ipsa est, cur isti non ita perfectam Dei visionem solutis animabus tribuant, nempe vehemens corpora resumendi desiderium : rati cum Bernardo, perfectam Dei contemplationem ejus esse vis ac virtutis, ut omnes affectus absorbeat, penitusque exstingual; quod nonnisi post resurrectionem ipsis etiam sanetis competit. Lege Augustinum in sermone 280, n. 5, et 318, n. 5 et 6. Observatione digna sunt Bernardi verba in sermone 19 De diversis, n. 3, uti beatorum prerogativas explicans : « Hoc jam tertio, » ait, « hauriunt aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, et nudis, ut ita dicam, oculis divinitatis intuentur essentiam, nulla corporeorum phantasmatum imaginatione decepti. » Si enim de statu præsentis, ut quidem videtur, id dicit, haud dubie sanetis ante resurrectionem hoc in loco tribuit intuitivam divinæ essentiae visionem.

XXIV. Sed his tandem dimisis, ad postremum hujusce præfationis caput, quod censuram genuinorum Bernardi sermonum spectat, veniendum est. Neque ejus rei disputatio admodum prolixa futura est, cum de plerisque certa et explorata sit sententia. Ex sermonibus De tempore, quos Horstius admiserat, inter spurios rejecimus sermonem secundum in Cœna Domini in illud, *Sedisti ad mensam divitis*, qui nec Bernardi genium sapit, nec in ullis reperitur, quos quidem viderim, vetustis codicibus; imo nec in veteri editione Lugdunensi anni 1514.

XXV. Hunc sermonem sequebatur Meditatio in vitam seu passionem Domini, incipiens ab his verbis, « Jesum Nazarenum, » etc., quæ itidem in eisdem codicibus et in editione Lugdunensi deest, rectiusque S. Anselmo sub titulo « Stimulus amoris » a Trithemio et Bellarmino tribuitur.

XXVI. Sermo de pugna Davidis cum Golia (ita scribebant) pro Dominica 4 post Pentecosten, Nicolai Claræ-Vallensis sermonibus subjicitur in eo codice, quo usus est religiosus vir Bertrandus Tisserius Bibliothecæ Cisterciensis auctor. At cum sermo iste in plerisque etiam bono note codicibus, puta Claræ-Vallensi, Aquiscinctensi, Parisiensi Albo-Mantellorum reperiatur, laudeturque in Floribus Bernardi ante annos quadragesimos compilatis; Bernardo eum subducere non visum est.

XXVII. Et quandoquidem de Nicolai Claræ-Vallensis sermonibus mentio hue incidit, observare juvat, Nicolaum hunc ex Arremarensi monacho Claræ-Vallensem factum, ac sancti Bernardi notarium, dein desertorem, novendecim sermones ab se conditos nuncupasse Henrico Trecensium comiti Palatino, qui typis vulgati sunt in prælaudatae Bibliothecæ Cisterciensis tomo tertio cum Præfatione ejusdem Nicolai ad Henricum comitem, in qua hæc verba : « De cætero mitto gloria tuæ decem et novem sermones a festivitate sancti Joannis Baptiste usque ad festivitatem sancti Joannis evangelistæ, aliosque sermones, et quosdam Psalterii versus meo sensu inventos, meo stylo dictatos : nisi quod paucis in locis de censibus alienis accepi : » nempe de censu Bernardi magistri sui, cuius stylum prope assecutus erat. De eo enim ita habet in sermone de Nativitate Domini. « Totus autem sententiae census ex illius area mutuabitur, cuius consilium quasi consilium Dei. Ille ipse est, cuius religio et discretio, sapientia et eloquentia, vita et fama, per totam Latinitatem non immerito percurrit. » Egregium sane Bernardi elogium. Verum quod tam frigide ejusdem in superiori præfatione meminit Nicolaus, inde contigit quod illa post ipsius Nicolai desertionem Henrico Trecensium comiti directa est. Cæterum illis undeviginti sermonibus in manuscripto codice subjiciuntur sermones quatuor, quos idem Nicolaus non obscure indicat in sua præfatione : primus, « de verbis sapientiæ, *Justum deduxit Dominus*, » etc. (*Sap. x, 10*); secundus, « de quinque lapidibus contra Goliam; » tertius, « de carne, cute et ossibus; » quartus, « de tripli gloria, in illud Apostoli, qui gloriatitur, in Domino glorietur (*H Cor. x, 17*) »: qui omnes Bernardo tribuuntur, secundus quidem, ut mox dicebam, pro Dominica 4 post Pentecosten, tres alii inter diversos collocati, non solum in prima editione Lugdunensi, sed etiam in omnibus, aut fere omnibus manuscriptis : quos proinde Bernardo abjudicare incongruum duxi, maxime cum eos sibi tribuere potuerit Nicolaus ejus notarius, in aliis haud satis reliquias, uti observatum in notis ad epistolam 298.

XXVIII. In sermonibus de sanctis, sermo secundus in conversione sancti Pauli deest in plerisque manuscriptis, etiam in Gallico Fulensi. Habetur tamen in Vaticano. n. 663, eumque vere Bernardi esse nullatenus dubito. Sermo in festo sanctæ Magdalene, qui unus est ex novendecim Nicolai sermonibus, rejectus in tonum VI, cum in tomo V omissus fuisset, ubi cum quibusdam aliis Nicolai sermonibus habentur et sermo 5 in Assumptione, et sermo panegyricus de beata Virgine, qui antehac inter Bernardinos collocati erant. Porro consulto prætermisimus sermones haud paucos Bernardo ascriptos, tum in nova editione Coloniensi, tum in Supplemento Patrum Homeyano, tum in nonnullis codicibus manuscriptis, utpote a Bernardi stylo, et genio alienos : nec visum est operæ pretium eos in spuriorum classem referre.

XXIX. Ex sermonibus diversis, qui « Exceptiones ex dictis sancti Bernardi » in nonnullis codicibus in-

scribuntur, quidam Guerrico Ignaciensi abbatii, quidam Nicolao Clarae-Vallensi tribuuntur. Nicolao quidem tres, de quibus superiorius diximus, nempe sextus, septimus, et vigesimus primus. Guerrico vero sermones sex, scilicet 8, 28, 71, 73, 76 et 79. Verum cum hi sermones in codice Coloniensi, teste Horstio, non exstant inter Guerrici sermones, habeanturque in plerisque Bernardi exemplaribus; eos inter sermones diversos retinere visum est: maxime cum ex Bernardi fonte omnes isti rivuli profluxerint, ut legitur in fine codicis regii Navarrensis collegii apud Parisios, Bernardi Sermones de tempore et de sanctis exhibentis, in cuius calce haec clausula legitur. « Postea sequitur sermo de conversione ad clericos, qui habet 31 numero sectiones. Hunc librum sequuntur quædam Exceptiones abbreviatae ex diversis ipsius sancti sermonibus, quos ipse fecit diversis locis ac temporibus, collectæ breviter et utiliter ab eis, qui ejus latere nocte et die inseparabiliter adhærebant. Postmodum autem sequitur tractatus domini Gaufridi notarii, quem composuit et transmisit ad D. Henricum episcopum et cardinalem supra *Dixit Simon Petrus ad Jesum*. Ultimo sequuntur epistolæ « sancti Bernardi, quos scripsit ad diversas personas. Haec autem scripta, etsi per aliam manum quam per ipsum tradita, de ejus (fonte) omnes isti rivuli profluxerunt. » Exceptiones illæ sunt sermones de diversis, quorum plures quidem sermonum potius compendia sunt quam justi sermones.

XXX. Ex Parabolis quinque Bernardo ascriptis, quæ exstant post sermones de diversis, prima genuina est; secunda et tertia ad primæ imitationem confitæ videantur: quarta et quinta in antiquis editionibus inter spuria opera locum habent. Carmen paræneticum ad Rainaldum Bernardo prorsus indignum videtur. Vulgati etiam rhythmi de nomine Jesu, aliique eidem abjudicandi, ob rationes quas in fine tomij quinti, ubi modo habentur, exposui.

XXXI. Quæ de sancti Patris sermonibus diximus, auctoritatem etiam habent tum ex libris Florum, quos Willelmus Tornacensis Sancti Martini monachus ante annos fere quingentos composuit, atque « Bernardinum » inscripsit, ut in primi tomij præfatione dictum est: tum ex codice Gallico, quem Nicolaus Faber, Ludovici Justi præceptor, reverendis Patribus Fulienisibus conventus Sancti-Bernardi Parisiensis concessit. Quippe in Bernardino memorantur Sermones de tempore et de sanctis fere omnes, plerique ex diversis et parvis, quos suis locis designabimus. In Cœna Domini unicus laudatur sermo, unicus item de Passione Domini pro feria quarta, idem scilicet, quos genuinos esse constat; non alii duo, quos rejecimus. De conversione sancti Pauli semel et iterum fragmenta referuntur ex sermone primo: quæ primi designatio secundum subindicat, tametsi nulla fragmenta ex eo adducuntur.

XXXII. Attamen in codice Fulieni unicus habetur sermo de ipsa conversione, scilicet primus. Omnes in eo contenti numero 44, quos hic recensere juvat propter codicis singularitatem et antiquitatem, quæ Bernardi tempus attingit. Sunt autem sex de Adventu, totidem de Vigilia Nativitatis Domini, quinque de ipsa Nativitate, unus de sanctis Stephano, Joanne, et Innocentibus; tres de Circumcisione, de Epiphania tres, unus de Octava, duo pro Dominica post Octavam, unus de Conversione sancti Pauli, tres de Purificatione, de Septuagesima duo, de Quadragesima sex, quorum quatuor primi eodem ordine, quo in editis; quintus de Peregrino, mortuo et crucifixo. Post hunc inseritur sermo de sancto Benedicto, et post eum sextus de Quadragesima, de triplici oratione, quintus in editis, omisso sermone de oratione Dominica, qui sextus est in vulgatis. Deinde sequitur sermo unus, qui dicitur Communis, qui est sermo 35 de diversis, ad abbates. Item sermo Communis unus, qui est præfatio expositionis in psalmum xc, ac denique sermones tres de Annuntiatione.

XXXIII. Hos omnes aliquos tertii tomij sermones, duobus voluminibus contentos, ad Petrum Cellensem transmisit Nicolaus Clarae-Vallensis, testante ejus epistola 24: « Ego qui stylum abjuraveram, dignus latebris et solitudine, postquam aviditatem vestram præsensi et persensi, quam habetis de verbis et pro verbis hominis illius, cuius eloquentia et sapientia, vita et fama non immerito per totam Latinitatem decucurrit; accepi tabulas, et quod habui et feci. » Eadem verba leguntur apud eundem Nicolaum in sermone de Nativitate Domini.

XXXIV. Observatione digna sunt verba qua sequuntur in superiori epistola. « At dicitis: Hæc omnia in silentio, et magis cum silentio operari potuistis. Mirum si hoc ex sententia dicitis. Quis enim magis in turba est, quam ille qui faciendis dictaminibus implicatur? Perstreput enim, ut digne inveniri possit sensuum veritas, verborum varietas; quid melius ad consequentiam, denique quid, quando, ubi et quomodo proferri oporteat. Illoc ergo vos judicabitis silentium et quietem, maxime homini imperito, cui et sensus nullus adest, vel sermo non est venustus et facilis ad sententias vestiendas? » Nicolaus his verbis non obsecure indicare videtur, se multum locasse operæ in dictando, stylo componendo, argumentis ex ordine digerendis eorum sermonum, quos transmittit. At quos sermones transmittit? Utique Bernardi; ita enim subdit post pauca: « Coegi tamen me contra me, et duo volumina sermonum hominis Dei mitto vobis, in uno quorum ego dictavi, quod ita incipit: Solet apostolus Paulus in verbis esse brevis, in sententiis densus. Aliud vero volumen jam pridem dictatum est, et rosum, et rasum. Sed querite quis diligenter et

sapienter illud sribat : multis enim sensibus plenum est. » Sane si bene istorum verborum sensum capio, inde colligi posse videtur. Nicolaum suis verbis, id est Latinis, dictasse sermones in altero volumine contentos: quod volumen incipiebat ab his verbis, « Solet Apostolus, » etc., quod exordium est sermonis 19 de diversis. Id si ita est, recurrent argumenta, quæ superins diluere conati sumus, eo spectantia, ut Bernardus non Latina, sed Gallica lingua sermones suos prouinciaverit, quos postea ejus discipuli Latinitate donaverint. Et quidem magna est aliquando varietas in sermonibus maxime de diversis: quæ varietas inde nata esset, quod alii aliter hos sermones in Latinum eloquium converterint. Ad hæc Gaufridus, sancti viri notarius, opusculum de colloquio Simonis et Jesu, « ex multis, » inquit, « sermonibus Patris nostri » composit. Quidni etiam alii notarii id præstiterint? At si ita esset, cur hi etiam sermones istos non sibi tribuissent?

XXXV. At mihi rem attentius consideranti, illa Nicolai in scribendo et dictando perplexitas, non ad Bernardi sermones referenda videtur, sed ad epistolam, a quarum scriptitatione sese excusare hoc verborum circuitu conatur Nicolaus. Huic interpretationi favet epistola titulus, ad « Abbatem Cellensem excusativa scribendi vel dictandi. » Aut potius utrumque exprimere voluit, et litteras scribendi, et sermones ex codice dictandi officium cupiens a se amoliri, aut certe in utroque operam suam venditare. Denique Nicolaus hæc totidem fere verbis ex Bernardi epistola 89, ad Ogerium, n. 1, mutuatus est, quibus Bernardus a scriptandis litteris se excusat: nec in alium usum hoc loco Nicolaus adhibere censendus est. Mendosum Nicolai contextum restituere licet ex illa Bernardi epistola, qua ante annos viginti, quam Nicolaus ad Clarae-Vallenses migraret, a Bernardo scripta est. Sic porro Nicolaus Bernardi verba in usus suos transference solet, ut alias observavimus. Quoniam vero Nicolai hujus notitia non parum conducit ad illustrandam Bernardi historiam; hominem suis coloribus hoc loco depingere quoddam opera preium fuerit.

PRÆFATIONIS ALTERA PARS

DE NICOLAO, S. BERNARDI NOTARIO.

XXXVI. Erat Nicolaus natione Francus, ab incunæ ætate monachus in monasterio Arremarensi diœcesis Trecensis, quæ uor ab ipsa civitate leuis. Vir fuit ingenii facilis, versatilis, facile in aliorum affectus influens, litteris pro tempore apprime excultus, aliis erudiendis apud suos Arremarenses præfectus; charus viris ea ætate præcipnis, Attioni Trecensi episcopo, Petro Venerabili abbati Cluniacensi, Petro Cellensi, Henrico Ludovici Junioris fratri, aliasque.

XXXVII. Is Bernardi fama et ingenio non minus quam sanctitate captus, Claram-Vallem adit, monachorum religionem probat, seniorum affectus pulsat, se admittant in ipsorum coetum, laxioris vita pertäsum, arctioris perquam cupidum. Rem fere uno congressu evineit et obtinet. Reversus ad suos negotium urget: priorem et seniores Claræ-Vallis, Bernardo absente, litteris convenit, quæ est ejus epistola 7. « Dominis et Patribus reverendis priori R., » id est Rualeno, « et consilio suo » inscripta. In ea se in omnes formas et affectus versat. Clarae-Vallensium religionem dilaudat, suum eos revisendi, eisque sese conjungendi studium insinuat. « Omnem mihi, » inquit, « fiduciam suggerit et humilitas vestra, et necessitas nostra; et illud tertium, in quo mihi spem dedistis, nostræ pusillitatis susceptio. » Tempus, quo eam epistolam scribebat, paulo post designat his verbis: « Quale mihi gaudium erit, qui in tenebris sedeo, qui lumen cœli, lumen Claræ-Vallis non video! O lumen descendens a Patre luminum! ubi lucent luminaria in firmamento cœli, unde assumptum est, videlicet Eugenius papa, luminare majus quod illuminet terram. » Itaque id factum Eugenio pontifice, et quideam anno ejus pontificatus primo: cum Rualenus ex priore Claræ-Vallensi in regimen Romani ad Aquas-Salvias monasterii, cui Eugenius ante pontificatum abbas præfluerat, eodem anno suffectus sit, Nicolaus jam in Claram-Vallem admisso, ut ejus epistola 43 probat. Quanquam haec verba, « videlicet Eugenius papa, » e margine in textum videntur irrepisse.

XXXVIII. Præter superiorum ad priorem et seniores Claræ-Vallenses epistolam, binas subinde addidit: unam ad fratrem Gaucherium Claræ-Vallensem, cujus in amorem irrepserat; aliam ad Fromundum hospitalem ejusdem loci, id est epistolam 44 et 46. In priori vota sua fusius et ardentius explicat, atque tanto se concepti propositi desiderio teneri, ut « diem pro anno » computet sibi: se ad terminum præstitutum non defuisse, sed a suis Arremarensibus multa passum, qua importunitate, qua blanditiis, qua minis, vix ut tandem se ex eorum cœtu proripuerit: at tandem de manibus eorum elapsum, « sine pannis, sine nummis, sine famulis, sine equis, vix apud Aripatorium, » quod Cisterciensium cenobium est in agro Tricas-

sino, « appulisse, » ac deinde in Claram-Vallem. Verum inde extractum se dicit « in fines terræ, » reclamante scilicet abbatे Arremarensi (Guido is erat; cuius rogatu officium de sancto Victore Bernardus composuit) qui ipsum forte in quemdam prioratum retrusit; unde has litteras scripsit Nicolaus impatientis voti plenas; atque alias ad Fromundum, quas per quemdam clericum, qui secum eodem se receperat, transmisit. In priori ad Gaucherum epistola depingit sese in hunc modum. « Sub pannis humilitatis Christi intrans et exiens, in voluptatum gurgitem saliebam, et de patrimonio Crucifixi, de pretio vulnerum Domini mei, non solum intra sanctuarium, sed etiam intra sancta sanctorum, monachum sine regula, presbyterum sine reverentia exhibebam. Ad Romanam enim curiam curiosius iens et rediens (5), feceram mihi nomen grande, juxta nomen magnorum qui sunt in terris: et in omni vita mea nec una die vixisse memini. » Hæc ille modeste quidem, si ex animo protulit.

XXXIX. Demum concordia (sic titulus et argumentum est epistola 40) cum abbate suo inita, admissus in Claram-Vallem est nra cum Theobaldo priore, quem postea inde egressum frustra revocare conatur epistola 6. Conversio hæc Brocardum seu Burchardum, Balernensem Cisterciensis instituti abbatem, ad sibi congratulandum excitavit, scripta haec de re epistola, apud Nicolaum nona, in qua hæc leguntur: « Gratias ago Deo, nova facienti omnia, pro novo mirabili de immutatione nova innovati Nicolai. Qui fecit album de nigro, novum quid fecit et mirabile: sed hoc mirabilius inter omnia nova, quod de tali nigro tale album factum est. » Hi nimirum Cisterciensium plausus erant de tali proselyto.

XL. Vix in eorum sodalitio confirmatus erat, cum notarii officium ipsi commissum est. Plures erant Barnardi notarii ob varia quæ subinde in ipsum referebantur negotia. Princeps erat Gaufridus, cui adjunctus fuit Nicolaus. Hic de munere sibi demandato, an sincere, conqueritur epistola 15, ad quemdam socium Arremarensem: « Tu scis quia inter homines sum, in quibus viget disciplina censura, morum gravitas, maturitas consiliorum, auctoritatis pondus, taciturnitatis insigne. Nolo autem argui singularitatis, ut cum illi vident, et videant quoniam ipse est Deus, ego stylum et tabulas revolvam, ut revolem ad phaleras gloriamque verborum. Tamen a custodia matutina usque ad noctem nihil aliud facio. Non illis impetratur, qui mihi hoc oneris imposuerunt, et posuerunt me multa scribere et rescribere multis. »

XLI. In alia epistola, nempe 35, ipse « scriptorium » suum describit hoc modo. « Est mihi scriptorium in mea Clara-Valle, vallatum undique officinis cœlestibus et celantibus illud. Ostium ejus aperitur in cœllam novitiorum, ubi frequens numerositas tam nobilium, quam litteratorum, novum hominem in novitate vitae parturiunt... A dextra parte claustrum monachorum excrescit, ubi floridior ille conventus obambulat... Ibi divinorum eloquiorum libros sub castigatissima disciplina singillatim aperiunt, non ut eventilant thesauros scientiae sue, sed ut dilectionem, compunctionem eliciant, et devotionem. A lœva prominet domus et deambulatorium infirmorum, ubi corpora disciplinis regularibus lassata atque quassata, cibis lauitoribus refoventur: donec vel sanata, vel meliorata revolent ad laborantium et orantium gregem, qui vim faciunt regno cœlorum, et violenter rapiunt illud. Nec contempnendam putas domunculam meam: quia et desiderabilis est ad affectum, et delectabilis ad aspectum, et reclinabilis ad secessum. Plena est libris electissimis et divinis; ad quorum jucundam inspectionem, despectionem mundanæ hujus vanitatis agnosco, considerans quia vanitas vanitatum, et omnia vanitas; et quia nihil est vanius vanitate. Hæc mihi tradita est ad legendum, ad scribendum, ac dictandum, ac meditandum, ad orandum et adorandum Dominum majestatis. » Neque vero solm libris describendis, sed etiam transigendis negotiis vacabat Nicolaus, testante epistola 49, ad Petrum Cellensem, cui inter alia ita scribit: « Hæc tibi, amicorum dulcissime, saltem saltatim dictavi, qui continuatim non potui, trahentibus et retrahentibus negotiis multis: sed et manibus meis scripsi. Omnes enim qui habent negotia veniunt ad nos: sed et ego solus cum sancto Jacob dicere possum: *In me hæc omnia mala reciderunt* (Gen. XLII, 136).

XLII. Ex his intelligitur, Nicolaum etiam sub se notarios habuisse, quorum unus erat Girardus de Perona, amicus ejus singularis, « individuus comes, » inquit in epistola 40, « scriptitationum mearum, » in pluribus aliis epistolis ab ipso laudatus. Eadem Girardo atque Henrico regiae stirpis monacho epistolas suas Nicolaus ipse nuncupavit.

XLIII. Librorum commercium cum Petro Cellensi aliisque frequens habebat. Ejus generis est epistola 34, ad Amedeum episcopum Lausanensem, in qua hæc verba: « Mitto tibi librum magistri Anselmi de Spiritu sancto, bene punctatum, nisi fallor, et emendatum. » Eo autem pacto librorum exemplaria transmittere solebat, ut remisso exemplari, aliud sibi exemplum gratis remitteretur. Ita enim postulat a Petro Cellensi epistola 24: cui cum duo Bernardi volumina transmisisset, « Festinate, » inquit, « et hæc festinanter rescribere, et exemplaria remittite mihi: et sic ad opus meum secundum pactum meum rescribi facite. Sed et illa quæ misi vobis, et rescripta illorum, secundum quod dictum est, mittite mihi, et videte ut nec unum iota perdam. » Hæc ille ad Petrum. Ab aliis etiam subinde libros mutuo exposcebat, ut a Petro decano Treccensi epistola. 47: « Epistolas domini Genomanensis remitte nobis, quia volumus eas transcri-

(5) Vide Petr. Vener. lib. II. epist. 49, et lib. III, epist. 2.

bere » Quin etiam ad Philippum, Coloniensis Ecclesiæ præpositm atque imperatoris cancellaria rum, scribens in persona fratris Philippi, atque ipsi de itinere Jerosolymitano congratulans, ejus bibliothecam, sane locupletem, postulat his verbis epistolæ 29 : « Sed et illum singulariter thesaurum tuum, nobilem bibliothecam loquor, quam utique tam mirabiliter quam incomparabiliter concessisti, vide ut relinqas pauperibus Christi; qui pro te orent et plorent, ut prosperum iter faciat Deus salutarium nostrorum. »

XLIV. Atque ut se religiosum præstaret Nicolaus, non solum versus exemplo Claræ-Vallensem suorum legere detrectat, sed etiam tunicam sibi ab amico transmissam, quasi parum ordini suo convenientem, remittit. De versibus hoc habet in epistola 15 : « Versus Galteri mei, imo et tui, nondum habui. Sed etsi vidisse, non perlegisssem; quia nos nihil recipimus quod metricis legibus coercetur. » Tunicam ipsi in amicitia signum dederat Odo Pulteriensis abbas e numero Nigrorum : sed eam Nicolaus reddit cum multa gratiarum actione epistola 27, nimirum quod « nimis esset speciosa et pretiosa; » hoc solo, » inquit, « non bona, quia nimium bona. » Tum subdit. « Nec volo, nec valeo, imo non debedo induere illam. Inter eos qui panniculis et semicinctiis vestiuntur, nec purpuratus, nec non tunicatus incedam. Absit, absit, ut peccatri ciarni vestis iterum splendida coaptetur, ne raptetur ad ineptias suas. Propterea remitto eam vobis, cum non sit inter nos qui vel audeat, vel debeat illam induere. Vos induite illam, domine Pater, cui et ex ordine licet, et ex dignitate. Cum enim tunicam induitis, ultra consuetudinem vestram facitis. Sed scitis quis dixerit : *Si quid supererogaveris, ego cum rediero reddam tibi* (Luc x 35).

XLV. Tria in his verbis observatione digna sunt. Primum est de semicinctiis, ubi si vocabuli proprium usum retinuit Nicolaus, inde semicinctiis usos fuisse Cistercienses colligimus. Quid sit autem semicinctum intelligitur ex Herberti libro 1 De miraculis Cisterciensium, capite 6, ubi is de Schoecclino agri Trevirensis eremita agens, ita rem explicat : « Habebat quoque vir ille locupletissimus circumligatam renibus semicinctiam vitem atque brevissimam, quæ verecundas solummodo corporis partes operire vix poterat, cum eum hominibus apparere compelleret ista tam inevitabilis causa. » Lumbarium veteres appellabant. Et quidem Cistercienses ejusmodi semicinctiis principio usos fuisse verisimilimum est : maxime cum tunicam solam carni adhaerentem gestarent; idque necessarium videretur ad honestatem, cum abjecta cuculla labori manuum vacabant. Alterum notatum dignum est, cur tunicam induere dicat Nicolaus esse ultra consuetudinem et ordinem abbatis Pultariensis. Is quippe professus erat sancti Benedicti Regulam, qua monachis suis inter alia tunicam concedit capite 55. Id quidem verum : at illis temporibus in usu erat apud monachos toga talaris, non tunica, quæ vix ad medium tibiam defluebat, qualem gestabant Cistercienses. An vero tunicam illam, haud dubie candidam, quam Odo abbas Nicolao transmiserat (quod tertio loco notandum), Odoni abbati induere licebat, uti scribit Nicolaus, « et ex ordine, et ex dignitate? » Quid enim? an tunc monachi Nigri candidis utebantur? Cur ergo tanta inter eos et Cistercienses de veste pulla et alba disceptatio? Verum candida, saltem quibusdam in locis, Benedictini tunica utebantur, sed cuculla atra, cum albam gestarent Cistercienses. Sane in Cærimoniali Anianensi, quod illa ætate in usu erat pro monachis Nigris, depicti cernuntur non uno in loco monachi toga candida induiti, at cuculla subatra : quod utrumque etiam observavimus in aliis picturis, maxime in libro Rabani Mauri de Cruce, ubi is cum tunica alba depingitur. Quanquam non solum de cucullæ, sed etiam de tunicæ colore Cluniacenses inter ac Cistercienses erat disceptatio, ut colligitur ex Petri Venerabilis epistola hic 229, n. 22 : verum hic usus apud nostros handquaquam uniformis erat. Postquam autem usus apud eos, qui alba tunica induebantur, invaluit, ut tunicæ toga adjiceretur, et deposita extra chorum cuculla, quod olim ne in lecto quidem licebat, toga sola cum scapulari sufficere visa est ad retinendum monachi insigne : tum demum toga ex nigro etiam panno ubique facta est, et tunicæ color albus servatus : cui staminea successit, superinducta postmodum tunica, quæ nostro tempore etiam in nigrum colorem mutavit. Cistercienses vero primis temporibus, sola tunica et cuculla, aut cucullæ loco scapulari contenti, togas, sive simplices, stamineasque rejecerunt.

XLVI. Revertamur ad Nicolaum, qui quos in priori monasterio suo Arremarensi amicos sibi conciliaverat, litterarum officiis sibi retinere satis egit, præsertim Petros duos, Cluniacensem et Cellensem abbates. Binam tantum ad Cluniensem ejus epistolas habemus in illis, quas ante suam ab Ordine Cisterciensi defectionem scriptis, nempe duas postremas : at longe plures ad Petrum Cellensem. Prima est epistola 20, in persona Adæ monachi, qui ex Cellensi monasterio ad Claræ-Vallenses migraverat. Altera est 24, « inter amicos amicissimo domino Petro Cellensi abbati » ipsius Nicolai nomine inscripta, qua litteras frequentandi officium deprecatur. Consimilis est titulus epistolæ 28 : « Speciali et pene singulari amico Petro Cellensi abbati. » Itemque epistolæ 48. Brevior sed familiarior epistola sequentis, « Suo suus : » et (ut epistolam 51 omittamus) epistolæ 52, « Suo Cellensi suus Claræ-Vallensis, quod suus. » Haec quam ob rem diligentius observem, ex inferius dicendis apparebit, ut scilicet Nicolaum ante suam desertionem Petro Cellensi probe cognitum, atque familiarem exstitisse asseram : ac proinde alium esse a Nicolao illo Anglo, in quem Petrus Cellensis, tanquam in hominem sibi facie ignotum, vindicias pro Bernardo jam mortuo scripsit.

XLVII. Dum apud Claram-Vallem moratur Nicolaus Francus, varias aliorum nomine epistolas scripsit, nempe nomine ipsius Bernardi, Rualeni prioris, et aliorum monachorum, omnes numero quinque supra

quinquaginta, quas « dilectissimis fratribus Girardo et Henrico » nuncupavit, id est Girardo de Perona, et Henrico Ludovici Grossi filio, Junioris germano, tunc monachis apud Clarem-Vallem : quorum in persona etiam nonnullas litteras scripsit. Inter illas quas Rualeni nomine composuit, mendoza est unius lemma, nempe epistola 23, cuius inscriptio his verbis concepta est : « Domino et digne reverendo Hugoni Turenensi archiepiscopo frater R. » Qui lemma epistola apposuit, ita illud concinnavit : « In persona Rivallem prioris ad archiepiscopum Turonensem. » Et Joannes Picardus ad marginem adnotat, Rivallem esse abbatiam Cisterciensis ordinis in Anglia et diœcesi Eboracensi. Recte quidem : sed quid archiepiscopo Turenensi cum Rievalle ? At certum est epistolam scriptam esse nomine Rualeni prioris, enjus nomen in epistola inscriptione decurtatum, errandi occasionem auctori lemmatis dedit. Idem erratum in epistola 25.

XLVIII. Petro Venerabili abbatii Cluniacensi, ut iam diximus, ad delicias usque amicus erat Nicolaus, quem identidem Bernardus ad eum mittebat, ut mutua cordium arcana et reciproci affectus apud hunc sequestrum deponerentur : qua de re legenda Petri epistola, quæ est ordine 264 inter Bernardinas. Sed tandem accidit, o mortalium infelix conditio ! ut Nicolaus Bernardi indulgentia et facilitate abusus, sigillum ejus in malos usus adulteraverit, demum in horrendam prolapsus defectionem, quam dubium est an unquam serio emendarit. De sigillo vitiato Bernardus, tacito Nicolai nomine, quæ sancti viri charitas erat, Eugenio significavit epistola 284 : « Periclitati sumus in falsis fratribus, et multæ litteræ falsatae sub falso sigillo nostro in manus multorum exierunt ; et, quod magis vereor, etiam usque ad vos dicitur falsitas pervolasse. » Ejusdem furestum casum deplorat in epistola 298, ad eumdem Eugenium, non jam dissimulato (quod publicum erimen erat) auctore. « Nicolaus ille exiit a nobis, quia non erat ex nobis : exiit autem fœda post se reliquens vestigia. Et ego longe ante hominem neveram : sed exspectaham ut aut Deus eum converteret, aut instar Iuda ipse se proderet : » vide sanctissimi viri longanimitatem ! « quod et factum est. Praeter libros, denarios et aureos multos, in ipso exitu inventa sunt super eum sigilla tria, unum ejus proprium, alterum prioris, tertium nostrum... De turpitudinibus ejus, quibus terra sordet, et factæ sunt omnibus in parabolam, super sedeo polluere labia mea et vestras aures. » Addit Bernardus, eum siad curiam Eugenii, uti is jaetaverat, pergere audeat, dignum esse, si quis alius, « perpetua inclusione. » Accedit vero iste lapsus in annum 1151, ut patet ex memorata Bernardi epistola 298, ad Eugenium eo anno scripta ; et ex epistola 388, quæ est Petri Venerabilis de electione Gratianopolitana eodem anno facta, qua in epistola Nicolaus, uti Bernardo et Petro adhuc charus ac fidelis amborum internuntiis, laudatur.

XLIX. Omnes existimant, ipsum profugisse in Angliam, ac se recepisse in Sancti-Albani monasterium ; eumque esse Nicolaum, qui Bernardi jam de mortui de Conceptione Deiparae sententiam traduxit impugnatique, atque Petrum Cellensem adversarium habuit. Et Nicolaus quidem vocabutum iste : sed Angulum fuisset constat ex duabus ad illum Petri epistolis, quæ sunt libri sexti epistola 23, et noni epistola 10. In priori epistola, « Nec indignetur, » ait Petrus noster, « Anglicæ levitas, si ea solidior sit Gallica maturitas... Certe expertus sum somniatores plus esse Anglicos, quam Gallos : » et in posteriori epistola, « In cavernis suis Angulum Francigena conclusum et ligatum... tenebit. » Haec Nicolaum illum Angulum fuisse probant; sed Petro facie ignotum innuunt extrema epistole verba : « Utinam facie ad faciem viderem te, quem scriptorum tuorum bene ornatus habitus non semel præstitit audire. » Mitto stylis discriben inter Nicolaum Angulum et Claræ-Vallensem, qui stylus in Anglo durior et asperior; in Claræ-Vallensi nitidior, humanior, politiorque est. Atqui ex superioribus constat, Nicolaum Claræ-Vallensem ante suam fugam Petro maxime notum ac familiarem, nec Angulum exstitisse, sed Gallum aut Francum : ac proinde ab illo Anglo distinguendum.

L. Sed quo ergo, inquis, Nicolaus Francus se recepit ? Post varios hinc inde discursus, constitit tandem in suo Arremarensi monasterio, cum Bernardo e vivis ereto ibi tuto sibi vivere lieuit, ac securo. Id constat tum ex epistola 59 Arnulfi Lexoviensis episcopi ad ipsum Nicolaum, tum ex ipsius Nicolai epistola ad Willelmum Remorum antistitem scripta, quam vir clarissimus Stephanus Baluzius nuper vulgavit in Miscellaneorum tomo secundo. Haec epistola non ante annum 1176, quo Willelmus Remensem cathedram obtinuit, scripta fuit : in qua eum landat, quod ipsum receperit intra « sacrarium » sue familiaritatis, et quod suspirroni et detractori (hos quippe timebat Nicolaus) locum non daret. Deinde se excusat, quod ab ejus conspectu tandiu abstineret; ubi in rem nostram faciunt haec verba : « Excusabo me de difficultate itineris, de longinquitate regionis, quæ est inter Remensem urbem et Arremarensi ecclesiam ? » Ergo ibi tum degebat Nicolaus. « Sed iter breve est, et via plana, et plena in circuitu amicorum meorum. »

L1. Quid rei, quamvis personam in Arremarensi monasterio ageret, in consequentibus indicat : ex quibus id tantum notamus. « Adjiciam quia licentiam veniendi habere non potui ? cum vadam et veniam, cam et redeam tota die. Haec dicere, si ita essem sub potestate constitutus, ut mei ipsius potestatem habere non possem. Ita ergo apud Arremarenses agebat Nicolaus, ut esset sui juris. Misera sane conditio hominis, qui Bernardi discipulus ac notarius fuerat ! Sed quis miretur, cum angeli ex celo ipso decidebant ? In hoc vero maxime vanitatem suam prodit, quod de multitudine amicorum, ut alias etiam solebat, gloriatur. Sic in epistola quadam ad Henricum Campanie comitem, quæ in eodem Miscellaneorum volumine edita est, eodem tempore scripta ac superior. « Ab ineunte aetate mea placui magnis et summis prin-

cipibus hujus mundi : sed tibi singulariter ex dominio naturæ debo quidquid sum, et ex officio amicitiæ quidquid possum. » Hinc colligitur, Nicolaum ex Campania, quæ Henrici domino subiacet, ortum fuisse : sed lapsus ejus causam non aliunde quam ex gloriola et superbia, quæ plorosque dementat, repetendam. Sane Henrico Campaniae seu Trecensium comiti eum addicteissimum fuisse intelligitur ex duabus Nicolai ad comitem epistolis : quarum una, qua sermones suos ei dedicat, editos in tomo tertio Bibliothecæ Cisterciensis, inscripta est « singulari domino et benefactori suo Henrico, » etc., altera eidem « serenissimo principi et charissimo domino suo, » qualis exstat in tomo secundo Baluziano, ubi haec verba : « Mitto Sublimitati tuæ quasdam epistolas, quas ad dominum papam, et cancellarium, aliosque personatos viros, intra hoc biennium memini aliquanto studiosus dedicasse. » Verum ejusdem principis auctoritate abusus videtur ex epistola 59 Arnulfi Lexoviensis « ad Nicolaum monachum de monasterio Arramato » (Arremaro legendum est), qua in epistola agitur de quodam malæ frugis canonicæ, Nicolai discipulo, quem Nicolaus ait se « in ulteriore gratiam » recepisse pro intercessione Arnulfi, quam iste negat.

LII. Ex his omnibus apparet quis fuerit Nicolai genius; nempe vanus, inconstans, inquietus, de qualibus vix unquam quidquam boni sperare licet. Cæterum qualis ejus exitus fuerit ignoramus. Superest ut, quod superius pollicitus sum, hoc loco in specimen exhibeam fragmentum sancti Bernardi sermonis primi, Gallice redditum in vetusto Patrum Fuliensium Parisiensium exemplari, cuius hic titulus atque hoc initium est :

CI ENCOMENCENT LI SERMON SAINT BERNAVT

KIL FAIT DE LAVENT ET LES ALTRES FESTES PARMEILAN.

1. Nos faisons ui, chier freire, len comeneement de larent, cuy nons est assiez renomiez et conuialz al monde, si cum sunt li nom des altres sollempnitez, mais li raisons del nom nen est mies par aventure si conue. Car li chaitif fil d'Adam nen ont cure de veriteit, ne de eoles choses ka lor salveleit apartiennent, anz querent... les choses... faillanz et trespassaules. A quel gent... nos semblans... les homes de ceste generation, ou a quei gënt everousnos ceoseui nos vcons estre si ahers et si engracieiz ens terriens solaz, et ens corporeiens kil repartir ne sen puyent? Certes semblantsunt a eos ki plongiet sunt en ancune grant auve, et kien perit sunt de noier. Tu varoyes ki leos tiennent, ke tiennent, ne kil par nule raison ne vuelent devverpir eeu ou il primier puyent mettre tor mains quels chose ke ee soit, ancor soit ceu tels choses ke ne lor puist niant aider, si cum sunt racines derbes ou autres tels choses. Et si aneune gent viennent a ols por ols asoscor, si plongent ensemble ols eeos kil puyent aggrappeir ensi kil a ols nen a eos ne puyent faire nule auje. Ensi perissent li chaitif en este grant mer ke si es large, quant il les choses ki perissent ensevent et les estaules layent aleir, dont il poroyent estre delivreet del peril ou il sunt... prennoyent et salveir lor armes. Car de la veriteit est dit, et ne mies de la vaniteit. Vos la conessereiz, et ele vos deliverat. Mais vos, chier freire, a euy Deus revelet, si eum a eos ki petit sunt celes choses, ke recceles sunt as saige et as senneiz, vosoiez entendant cus eneenousement envor celes choses, ke vrayment apartiennent a votre salveleit : et si pensez di meirement a la raison de cest evenement, quarez et encerchiez ki eest soit ki vient, et dont il vient, ou il vient, et por kai il vient, quant il vient, et par quel voie il vient. Certes molt fait alooir eeste curiositeit, et molt est saine. Car tote sainte Eglise ne celeberrroit mies si devotement cest evenement, saucuens grant Saermenent ne estoit en lui receleiz.

2. Tot a premiers sesvus... dez ensemble lapostle ki as cest evenement est toz enbahy, etc.

3. Por Deu, chier freire, fuyez orgoil, et forment lo fnyez. Orgoilz est commencement de toz pechiez, kisi hysnelement abateit en parmenant... Luciferum, ki reluisoit plus eler ke toutes les estoiles, ki un engele ne muat mies en diaule, mais nes lo prince des Engeles, qui aparmemes ot envie de lomme, et si mist en lui la felonie, kil avoit conceut en lui mimes, quant il li semonut kil seroit si cum Deus saiehanz bien et

mal, sil maingievet de larbre ki defendu z li estoit. Chaitif malaurous ke promes tu, eum ce soit ke li Fils del haultisme ait la clef de science. Anz est il mismes li eleif David qui clot, et nuls ne avuret. En lui sunt reponuit tuit li tressor de sapience et de science. Embleras les tu dons por doneir a lomme. Or puez veor ke menteires est eist et ses peires se long la sentence de nostre Signor. Il fut menteires quant il dist kil semblanz seroit al haultisme: et peires just de la menzonge, quant il l'envelimeie semenee de la falseteit gittat assi.. en lomme, quant il dit qui seroient si cum Deu. Et tu assi o tu homme tu vois to lairon, et si cours ensemble lui. Vos avez oit, chier freire, ceu cum teist anuit en Y saie la profete, lai ou nostre Sires dist, Li prince de ton peule sunt inobedient et compaignon de lairons.

4. Por veriteit nostre Prince furent inobedient et compaignons de lairons. Cest Adam et Eve ki furent li encomencement de nostre lignieie, ki par lo conseil del serpent, mais del diaule par lo serpent vorrent malement trairen en ols ceu kapartient solement al Fil de Deu. Nena ceste ficie ne mist mies li seires en respit la torture eum faisoit al fil. Car li Peires aiment lo Fil, anz lo venut aparmemes assi de lome, et si apoieset son noz toz sa... Car nos peehanes tuit en Adam; et en lui receumes tuit la sentence de damnation. Et ke feroit li Fil... il por luy avengier veoit si enneut lo Peire kil a nule creature nen espragnicret, assi cum il desist. Por mi pert mes (Peires) toutes ses creatures. Li premiers Engeles se volt eslever a ma haltesse, et si ot grant compagniee ki a lui consentit: mais li amors ke li Peires al vers mi prist a parmemesvenance de luy, ensi kil luy et toz les siens ferit de cruyer chastement: et de plaie ke sancie ne puet estre. La scienee ke meye est ausi volt ausi entrepenre li hom: ei il de lui nen ot mies assi pitiet, ne ne lespragnat sesoils. At donc Deuscure des beestes? Il Il n'en avoit fait mais ke dous nobles creatures ke resnaules estoient, et ka dovoient estre binaurouses, cest Lengele et lomme. Mais por mi at parduit une grant partie d'engelz et toz les hommes. Donkes por ceu kil saiehet ke ju aimme ausi le Peire, si est droiz quil rezouvet parmi ceos quil at parduit assi eum en unemaniere parmi. Si por mi est leveize est tempez, si eum dist Jonas, prenniez me, et si me gittiez en la meir. Tuit ont deumi envie: mais ju envois, et si me demosterray teila ols, ke tuit eil quilor envie acouseront et ensevre me vorront, seront binaureit, etc.

SANCTI BERNARDI

ABBATIS CLARE-VALLENSIS

SERMONES DE TEMPORE.

IN ADVENTU DOMINI.

703-717 SERMO I.

De Adventu Domini, et sex circumstantiis ejus.

1. Hodie, fratres, celebramus Adventus initium; cuius utique, sicut et cæterarum solemnitatum nomen quidem celebre satis, et notum mundo, sed ratio nominis forte non ita. Infelices enim filii Adam, omissis veris et salutaribus studiis, caduca potius et transitoria querunt. Quibus assimilabimus homines generationis hujus, aut quibus comparabimus illos, quos videmus a terrenis et corporalibus consolationibus avelli separarique non posse? Profecto similes sunt his qui submersi periclitantur in aquis. Nimirum videoas eos tenentes tenere, nec ulla ratione deserere quod primum occurrit manibus, quidquid sit illud, licet tale sit aliquid, quod omnino prodesse non possit, ut sunt radices herbarum, cæteraque similia. Nam et si qui ad eos forte veniant ut subveniant, nonnunquam solent apprehensiones involvere secum: adeo ut jam nec sibi, nec illis auxilium ferre prævaleant. Sic pereunt in hoc mari magno et spatio, sic pereunt miseri; dum peritura sectantes, amittunt solida, quibus apprehensis emergere et salvare possent animas suas. Neque enim de vanitate, sed de veritate, dicitur: *Cognoscetis eam, et liberabit vos* (*Joan. viii, 32*). Vos igitur, fratres, quibus tanquam parvulis revelat Deus quæ abscondita sunt a sapientibus et prudentibus; circa ea quæ vere salutaria sunt, sedula cogitatione versamini, et diligenter pensate rationem Adventus hujus, querentes nimirum quis sit qui veniat, unde, quo, ad quid, quando, et qua. Laudabilis sine dubio curiositas ista est et salubris: neque enim tam devote Ecclesia universa præsentem celebraret Adventum, nisi lateret in eo magnum aliquod sacramentum.

2. Primo igitur loco cum Apostolo stupente et admirante intueamini et vos, quantus sit iste qui ingreditur: ipse enim est secundum Gabrielis testimonium, Altissimi Filius (*Luc. i, 32*), ac proinde eoaltissimus ipse. Neque enim fas est Dei Filium degenerem suspicari: sed æqualis fateri necesse est altitudinis, et ejusdem penitus dignitatis. Nam et filios principum principes; et filios regum reges esse quis nesciat? Verumtamen quid sibi vult quod e

A tribus personis, quas in summa Trinitate credimus, confitemur et adoramus, non Pater, non Spiritus sanctus advenit, sed Filius? Minime quidem ego id factum esse arbitror sine causa. Sed quis cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? (*Rom. xi, 34*.) Neque enim sine altissimo Trinitatis consilio factum est, ut Filius adveniret: et si consideramus exsilio nostri causam, fortassis advertere possumus vel ex parte, quam congruum fuerit a Filio nos maxime liberari. Lucifer enim ille, qui mane oriebatur, pro eo 718 quod Altissimi similitudinem usurpare tentavit, et rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo (quod utique Filii est), præcipitus illico corruvit, quoniam zelavit pro Filio Pater et opere dixisse videtur: *Mihi vindictam, et ego retribuam* (*Rom. xii, 19*). Continuo videbam Satanam tanquam fulgur cadentem de caelo (*Luc. x, 18*). Quid tu igitur superbis, terra et cinis? Si superbientibus angelis Deus non pepereit; quanto magis tibi, putredo et vermis? Nihil ille fecit, nihil operatus est: tantum cogitavit superbiam; et in momento, in ictu oculi, irreparabiliter præcipitus est; quia juxta evangelistam: *In veritate non stetit* (*Joan. viii, 44*).

B 3. Fugite superbiam, fratres mei; quæso, multum fugite. Initium omnis peccati superbia: quæ tam velociter ipsum quoque sideribus cunctis clarius micantem æterna caligine obtenebravit Luciferum: quæ non modo angelum, sed angelorum primum in diabolum commutavit. Unde et protinus invidens homini, quam conceperat in semetipso, in eo peperit iniquitatem: suadens ut lignum vetitum gustans fieret sicut Deus, sciens bonum et malum. Quid enim polliceris, quid promittis, miser: cum Filius Altissimi scientiae clavem habeat, imo et ipse sit *clavis David, qui claudit, et nemo aperit* (*Apoc. iii, 7*).

C In eo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi (*Coloss. ii, 3*): tunc eos, ut homini præstes, inique furaberis? Videtis quia juxta Domini sententiam *mendax* iste est, et *pater ejus* (*Joan. viii, 44*). Nam et mendax fuit, dicens: *Similis ero Altissimo* (*Isai. xiv, 14*); et mendacii pater, cum in hominem quoque venenatum suæ falsitatis seminarium effudit, dicens: *Eritis sicut dii* (*Gen. iii, 5*). Tu quoque, homo, si vides furem, curris cum eo. Audistis, fra-

tres, quid hac nocte lectum est in Isaia, dicente Domino : *Principes tui infideles; vel, ut alia translatio habet, inobedientes, socii furum* (*Isa. i, 23*).

4. Revera enim principes nostri Adam et Eva, principia nostra propaginis, inobedientes et socii furum; qui quod filii Dei est, serpentis, imo diaboli per serpentem consilio subripere tentant. Nec dissimulat injuriam Filii Pater (Pater enim diligit Filium (*Joan. v, 20*)), sed continuo et in ipsum hominem vindictam retribuit, et aggravat super nos inanum suum. Omnes enim in Adam peccavimus, et in eo sententiam damnationis accepimus omnes. Quid agat Filius, videns pro se zelare Patrem, et nulli penitus parecere creaturæ? Ecce, inquit, occasione mei creaturas suas Pater amittit. Altitudinem meam primus angelus affectavit, et populum qui sibi crederet, habuit: sed continuo Patris zelus graviter vindicavit in illum, percutiens eum pariter cum omnibus suis plaga incurabili, castigatione crudeli. Scientiam quoque, quæ nihilominus mea est, subripere voluit homo: et ne illi quidam misertus est, nec peperit oculus ejus. *Nunquid de bobus cura est Deo?* (*l Cor. ix, 9.*) Duas tantum fecerat nobiles creaturas rationis participes, capaces beatitudinis, angelum videlicet, atque hominem: sed ecce propter me angelos perdidit multos, homines universos. Ergo ut sciant quia et ego diligo **719** Patrem; per me recipiat, quos quodammodo propter me amisisse videtur. *Si propter me tempes̄as haec orta est, ait Jonas, tollite me, et mittite in mare* (*Jonae. i, 12*). Omnes invidunt mihi. Ecce venio, et tales eis exhibeo memetipsum, ut quisquis invidere voluerit, quisquis gestierit imitari, fiat ei æmulatio ista in bonum. Novi tamen in affectum malitia et nequitia transisse angelos desertores, nec ex ignorantia aliqua seu infirmitate peccasse; ideoque perire necesse est pœnitentie nolentes. Patris enim amor, et honor Regis judicium diligit.

5. Propter hoc enim et ipse ereavit homines ab initio, qui supplerent locum illum, et ruinas Jerusalem restaurarent. Sciebat enim nullam angelis patere redeundi viam. Nempe *novit superbiam Moub, quod superbis est valde* (*Isa. xvi, 6*): et superbia ejus pœnitentiae remedium non admittit, ac per hoc nec veniae. At vero hominis vice nullam postea condidit creaturam, innuens ex hoc ipso redimendum adhuc hominem: quippe quem supplavit aliena malitia; ideoque prodesse ei potest charitas aliena. Ita, Domine, obsecro, complaceat tibi, ut eruas me, quoniam ego infirmus sum: quoniam de terra mea furtim sublatus sum, et hic innocens in lacum missus sum (*Gen. xl, 15*). Non penitus quidem innocens: sed quantum ad eum qui me seduxit, innocens aliquatenus. Mendacium mihi persuasum est, Domine: veniat Veritas, ut possit falsitas deprehendi, et cognoscam veritatem, et veritas liberabit me; si tamen deprehensa falsitati penitus renuntiavero, et cognitæ adhæsero veritati. Alioquin non humana erit tentatio, nec humanum peccatum, sed obstina-

Atio diabolica. Nam perseverare in malo diabolicum est: et digni sunt perire cum illo, quicunque in similitudinem ejus permanent in peccato.

6. Eece, fratres, andistis quis sit qui veniat; considerate jam unde veniat, et quo. Venit utique de corde Dei Patris in uterum virginis Matris; venit a summo celo in inferiores partes terræ. Quid ergo? nonne et nobis in terra est conversandum? Est, si tamen in ea persistit ille. Ubi enim bene erit sine illo? aut ubi male esse poterit cum illo? *Quid mihi est in cælo, et a te quid volui super terram? Deus cordis mei, et pars mea, Deus in æternum* (*Psal. lxxii, 25*). *Nam et si ambulavero in medio umbre mortis, non timebo mala, si tamen tu tecum es* (*Psal. xxii, 4*). Nunc autem, ut video, et ad terras, et ad ipsum quoque descendit infernum; non tanquam vinetus, sed tanquam inter mortuos liber: sicut lux quæ in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehendenderunt. Unde nec relinquitur anima in inferno, nec sanctum corpus in terra videt corruptionem. Christus enim qui descendit, ipse est et qui ascendit ut adimpleret omnia; de quo scriptum est: *Qui pertransiit benefaciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo* (*Act. x, 38*): et alibi: *Exsultavit ut gias ad currēdām viam: a summo cælo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus* (*Psal. xviii, 6*). Merito proinde elamat Apostolus, dicens: *Quæ sursum sunt querile, ubi Christus est in dextera Dei sedens* (*Coloss. iii, 1*). Incassum laboraret erigere corda nostra, nisi collocatum in cœlis salutis nostræ doceret anctorem. Sed videamus jam quæ sequuntur. Nam etsi materia quidem copiosa invenitur et uberrima valde, sed angustiae temporis tantam sermonis longitudinem non admittunt. Considerantibus ergo quis veniat, magna omnino et inessibilis majestas innotuit. Suspiciuntibus unde veniat, grandis plane patuit via, secundum ejus testimonium qui propheticō præventus spiritu, *Ecce, inquit, nomen Domini venit de longinquo* (*Isa. xxx, 27*). Porro quo veniat intuentibus, apparuit in aestimabilis dignatio et penitus inexcogitabilis, quod in carceris hujus horrorem tanta descendere dignata est celsitudo.

7. Jam quis dubitet magnum aliiquid in causa fuisse, ut majestas tanta, de tam longinquo, in locum tam indignum descendere dignaretur? Plane magnum aliiquid, quia misericordia magna, quia miseratio multa, quia charitas copiosa. Ad quid enim venisse credendus est? Hoc namque est quod juxta propositum ordinem **720** oporteat jam perscrutari. Nec sane laborandum est in hac parte, cum manifeste adventus ejus causam et verba ipsius, et opera clament. Ad quærendam quippe ovem centesimam, quæ erraverat, de montibus properavit; et ut confiteantur manifestius Domino misericordiæ ejus, et mirabilia ejus filis hominum, propter nos venit. Mira quæreatis Dei dignatio, magna dignitas hominis sic quæsiti! In qua si gloriari voluerit, non erit insipiens: non quod aliiquid esse videatur tan-

quam a seipso; sed quod tanti eum fecerit ipse qui fecit. Omnes enim divitiae, omnis gloria mundi, et quidquid in eo concupiscitur, minus est ad hanc gloriam: imo nec est aliquid in comparatione ejus. Domine, quid est homo quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?

8. Attamen velim nosse, quid sibi voluerit, quod ad nos venit ille, aut quare non magis ivimus nos ad illum. Nostra enim erat necessitas: sed nec est consuetudo divitum ut ad pauperes veniant, nec si præstare voluerint. Ita est, fratres, nos magis ad eum venire dignum fuit; sed duplex erat impedimentum. Nam et caligabant oculi nostri: ille vero lucem habitat inaccessibilem (*I Tim. vi, 16*); et jacentes paralyticci in grabato divinam illam non poteramus attingere celsitudinem. Propterea benignissimus Salvator et medicus animarum descendit ab altitudine sua, et claritatem suam infirmis oculis temperavit. Induit se laterna quadam, illo utique gloriose et ab omni labe purissimo corpore quod suscepit. Hæc est enim illa levissima plane et præfulgida nubes, supra quam ascensurum eum propheta prædixerat, ut descenderet in Ægyptum (*Isa. xix, 1*).

9. Tempus est jam ipsum quoque considerare tempus, quo Salvator advenit. Venit enim (quod et vos credimus non latere) non in initio nec in medio temporis, sed in fine. Nec incongrue factum est, sed vere sapienter disposuit Sapientia, ut cum magis esset necessarium, tunc primo ferret auxilium, pronus ad ingratitudinem Adæ filios non ignorans. Vere enim adesperascebat et inclinata erat jam dies, recesserat paulo minus sol justitiae: ita ut exiguis nimis splendor ejus aut calor esset in terris. Nam et lux divinae notitiae parva admodum erat, et abundante iniquitate fervor refrigeruerat charitatis. Jam non apparebat angelus, non loquebatur propheta; cessabant velut desperatione victi, prænimia utique duritia hominum et obstinatione: at ego, ait Filius, tunc dixi: Eeee venio (*Psal. xxxix, 8*). Sic, sic dum medium silentium tenerent omnia, et nox in suo cursu iter perageret (*Sap. xviii, 14*), omnipotens sermo tuus, Domine, a regalibus sedibus venit. Quod et Apostolus innuens aiebat: *Quando venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum* (*Galat. iv, 4*). Nimirum plenitudo et abundantia temporalium oblivionem et inopiam fecerat æternorum. Opportune ergo tunc advenit æternitas, quando magis temporalitas prævalebat. Nam ut cætera sileant, ipsa quoque pax temporalis illo in tempore tanta fuit, ut ad hominis unius edictum describeretur universus orbis (*Luc. ii, 1*).

10. Habetis jam et personam venientis, et locum ntrumque, id est. a quo, et ad quem venit: causam quoque et tempus non ignoratis. Unum restat, via scilicet per quam venit: et haec quoque diligenter requirenda; ut possimus, sicut dignum est, ei occurrere. Verumtamen sicut ad operandam salutem in medio terra venit semel in carne visibilis, ita quo-

A tidie ad salvandas animas singulorum in spiritu venit et invisibilis, sicut scriptum est: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus*. Et ut novcris occultum esse spiritualem hunc adventum: *In umbra ejus, inquit, vivemus inter gentes* (*Thren. iv, 20*). Propterea dignum est, ut si non valet infirmus in ocurrsum tanti medici procedere longius, saltem conetur erigere caput, aliquatenus assurgere venienti. Non te oportet, o homo, maria transfretare, non penetrare nubes, non transalpinare necesse est. Non grandis, inquam, tibi ostenditur via: usque ad temetipsum occurre Deo tuo. Prope est enim **721** verbum in ore tuo, et in corde tuo (*Rom. x, 8*). Usque ad cordis compunctionem et oris confessionem occurre, ut saltem ex eas de sterquilino miseræ conscientiae; **B** quoniam indignum est illuc auctorem puritatis intrare. Et haec quidem de eo adventu dicta sunt, quo singulorum mentes invisibili dignatur illustrare præsentia.

11. Libet autem manifesti adventus viam considerare: quoniam viæ ejus, viæ pulchræ; et omnes semitæ ejus pacificæ (*Prov. iii, 17*). Eeee, inquit sponsa, *venit issaliens in montibus, transiliens colles* (*Cantic. ii, 8*). Venientem vides, o pulchra, sed cubantem videre ante non poteras. Dixisti enim: *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi eubus* (*Cant. i, 6*). Cubans pascit angelos in illas perpetuas æternitates, quos satiat visione æterniatis et immutabilitatis suæ. Sed ne ignores te, o pulchra: quoniam mirabilis facta est visio illa extote; confortata est, et non poteris ad eam. Verumtamen ecce egressus est de loco sancto suo: et qui cubans pascit angelos, ipse cœpit, sieque sanabit nos; et videbitur veniens et pastus, qui cubans et pascens ante videri non poterat. Ecce venit hic saliens in montibus, transiliens colles. Montes et colles, patriarchas et prophetas accipe; et quemadmodum venerit saliens et transiliens, in libro generationis lege: *Abraham genuit Isaae, Isaae genuit Jacob* (*Matth. i, 2*), etc. Ex his montibus prodiit, ut invenies, radix Jesse, unde juxta prophetam, egressa est virga, et exinde flos ascendit, super quem requievit Spiritus septiformis (*Isa. xi, 13*). Quod manifestius alio in loco aperiens idem propheta: *Ecce, inquit, virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus* (*Isa. vii, 14*). Quem enim prius florem, ipsum deinde Emmanuel; et quam dixerat virgam, manifestius exprimens, virginem nominavit. Sed necesse est altissimi hujus sacramenti considerationem diei alteri reservare: digna est enim proprio sermone materia, præsertim quod in longum jam hodiernus sermo processerit.

SERMO II.

*De verbis Isaiae ad Achaz: « Petre tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra, » etc. (*Isa. viii, 11-16*).*

1. Audivimus suadentem regi Achaz Isaiam, petere sigillum a Domino, sive in profundum

inferni, sive in excelsum supra. Audivimus responsionem ejus, formam quidem habentem pietatis, sed non virtutem. Propter hoc denique ab eo qui intuetur cor, et cui confitetur hominis cogitatio meruit reprobari. *Non petam, inquit, et non tentabo Dominum.* Elatus erat Achaz fastigio solii regalis, astutus humanæ sapientiae verbis. Audierat igitur Isaias a Domino: Vade, die vulpi illi, petat sibi signum a Domino in profundum. Habet enim vulpes foveam, sed in infernum quoque si descendenterit, adest qui comprehendat sapientes in astutia sua. Item: Vade, ait Dominus, die volueri isti, petat sibi signum in excelsum supra. Habet enim volucris nudum, sed et si in colum ascenderit, illuc est, qui superbis resistens, propria calcat virtute superborum et sublimium colla. Veruntamen dissimulat ille potestatis excelsæ, seu incomprehensibilis profunditatis sapientiae querere signum: et propterea signum bonitatis et charitatis domini David ipse Dominus promittit, ut quos nec potestas, nec sapientia terruit, alliciat saltem exhibito charitatis. Potest tamen in eo quod ait, *In profundum inferni, etiam charitas ipsa, qua majorem nemo habuit, ut in infernum quoque pro amicis moriendo descenderet, non immerito designari: ut præcipiatur Achaz vel in excelsum regnantis expavescere majestatem vel descendantis ad inferos amplecti charitatem.* Molestus est ergo non solum hominibus, sed etiam Deo, quisquis nec majestatem cogitat in timore, nec charitatem cum amore **722** meditatar. Propter hoc, inquit, dabit Dominus ipse vobis signum, in quos manifeste et majestas, et charitas innoteat. Ecce virgo concepiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus. Noli fugere Adam, quia nobiscum Deus. Ne timeas, o homo, nec auditio Dei nomine terreas, quia nobiscum Deus. Nobiscum carnis similitudine, nobiscum unitate [alias, utilitate]. Propter nos venit, tanquam unus ex nobis, similis nobis, passibilis.

2. Denique, *Butyrum*, inquit, et mel comedet. Ac si dicat: Parvulus erit, et vescetur infantibus alimentis. *Ut sciat, inquit, reprobare malum, et cligere bonum.* Etiam hic bonum et malum audis, sicut in arbore vetita, sicut in ligno transgressionis. Sed multo melius a primo Adam secundus iste partitur. Eligens enim bonum, malum reprobat, non sicut ille qui dilexit maledictionem, et venit ei; noluit benedictionem, et elongata est ab eo (*Psal. cxviii, 48*). Nam et in eo quod premisit, *Butyrum et mel comedet*, advertere poteris parvuli hujus electionem. Tantum adsit ejus gratia, ut quod præstat, utcunq; senire digne, et accommodate ad intelligentiam proferre concedat. Duo sunt in lacte ovis: butyrum et caseus. Butyrum pingue et humidum; caseus contra aridus et durus. Bene ergo parvulus noster eligeret novit, qui butyrum comedens, caseum ulique non comedet. Quæ est enim ovis centesima, quæ erravit (*Matth. xviii, 12*), et in Psalmo loquitur: Er-

Aravi sicut ovis quæ periiit (*Psal. cxviii, 176*). Utique genus humanum quod benignissimus pastor quærit, aliis sane nonaginta novem oviis in montibus dereclictis. In hac igitur ove duo reperties, naturam dulcem, naturam bonam, et bonam valde, tanquam butyrum: et peccati corruptionem, ut caseum. Vide ergo quam optime puer auster elegit, qui naturam nostram sine ulla peccati corruptione suscepit. Nam de peccatoribus legis, *Coagulatum est sicut lac cor corum* (*ibid. 70*); in quibus utique lactis puritatem corrupera fermentum malitiæ, coagulum iniquitatis.

3. Sic et apis habet mellis dulcedinem, habet etiam aculei punctionem. Apis vero est, quæ pascitur inter lilia, quæ florigeram inhabitat patriam angelorum. Unde et ad civitatem Nazareth, quod interpretatur *flos*, adyolavit, et ad suave olentem perpetuae virginitatis florem advenit: illi insedit, illi adhæsit. Ilujus apis mel et aculeum non ignorat, qui misericordiam ei et judicium cum Prophetæ decantat (*Psal. c, 4*). Attamen ad nos veniens solum mel attulit, et non aculeum, id est misericordiam et non judicium; ita ut suadentibus quandoque discipulis, ut civitatem, quæ suscipere eum noluit, præcipere igne consumi, responderit, Filium hominis non venisse ut judicaret, sed ut salvaret mundum (*Luc. ix, 54-56*). Non habebat aculeum apis nostra: quodammodo deposuerat illum, quando tanta indigna patiens, misericordiam exhibebat, et non judicium. Sed nolite sperare in iniquitate, nolite peccare in spe. Habet enim apis nostra quandoque assumere aculeum suum, et acriter nimis intigere illum in medullas hominum peccatorum: quoniam Pater non judicat quemquam, sed Filius dedit omne judicium (*Joan. v, 22*). Nunc autem parvulus noster butyrum et mel comedet, quando bonum naturæ humanæ, divinae misericordiæ sic univit in semetipso, ut esset homo verus, et peccatum non habens: Deus misericors, et judicium non exhibens.

4. Ex his manifestum jam arbitror, quenam sit virga de radice Jesse procedens, quis vero flos super quem requiescit Spiritus sanctus. Quoniam Virgo Dei genitrix virga est, flos Filius ejus, flos utique Filius Virginis, flos candidus et rubicundus, electus ex millibus (*Cantic. v, 10*); flos in quem prospicere desiderant angeli, flos ad ejus odorem reviviscent mortui, et sicut ipse testatur, flos campi est (*Cantic. ii, 1*), et non horti. Campus enim sine omni humano floret adminiculo, non seminatus ab aliquo, non defossus sareculo, non impinguatus fimo. Sic omnino, sic Virginis alyus floruit, sic inviolata, integra et casta Mariae viscera, tanquam pascua æterni viroris florem protulere; cuius pulchritudo **723** non videat corruptionem, cuius gloria in perpetuum non marcescat. O Virgo, virga sublimis, in quam sublimis verticem sanctum erigis! usque ad Sedentem in throno, usque ad Dominum majestatis. Neque enim id mirum, quoniam in altum mittis radices humiliatis. O vere cœlestis planta, pretiosior eunctis,

sanctior universis! O vere lignum vitæ, quod solum fuit dignum portare fructum salutis! Deprehensa est, maligne serpens, versutia tua, nudata est plane falsitas tua. Duo imposueras Creatori; mendacii et invidiae infamaveras eum: sed in utroque convictus es esse mentitus. Siquidem et ab initio moritur cui dixeras: *Nequaquam morieris* (*Gen. iii, 4*): et veritas Domini manet in aeternum (*Psal. cxvi, 2*). Sed et nunc responde, si potes, quam ei arborem, cuius arboris fructum invidere potuit, qui ne hanc quidem virgam electam, et fructum sublimem negavit? Etenim qui proprio Filio non pepereit, quomodo non omnia simul cum illo donavit? (*Rom. viii, 32*.)

5. Sed jam advertistis, ni fallor, quoniam Virgo regia ipsa est via, per quam Salvator advenit procedens ex ipsis utero, tanquam sponsus de thalamo suo. Tenentes ergo viam, quam priore, si meministis, cœpimus investigare sermone, studeamus et nos, dilectissimi, ad ipsum, per eam ascendere, qui per ipsam ad nos descendit: per eam venire in gratiam ipsius, qui per eam in nostram miseriam venit. Per te accessum habeamus ad Filium, o benedicta inventrix gratiæ, genitrix vita, mater salutis: ut per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Exeuset apud ipsum integritas tua culpam nostræ corruptionis, et humilitas Deo grata nostræ veniam impetrat vanitati. Copiosa charitas tua nostrorum cooperiat multitudinem peccatorum, et fecunditas gloriae fecunditatem nocis conferat meritorum. Domina nostra, mediatrix nostra, advocata nostra, tuo Filio nos reconcilia, tuo Filio nos commenda, tuo nos Filio representata. Fac, o benedicta, per gratiam quam invenisti, per prærogativam quam meruisti, per misericordiam quam peperisti [alias, percepisti], ut qui te mediante fieri dignatus est particeps infirmitatis et miseriae nostræ, te quoque intercedente participes faciat nos gloriæ et beatitudinis suæ, Jesus Christus Filius tuus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO III.

De triplici Domini adventu, et de septem columnis quas in nobis erigere debemus.

1. In Adventu Domini quem celebramus, si personam venientis intueor, non capio excellentiam majestatis. Si attendo ad quos venerit, dignationis magnitudinem expavesco. Stupent certe angeli de novo, videntes infra se, quem supra se semper adorant, manifeste jam ascendentibus et descendentes ad Filium hominis. Si considero propter quid venerit, amplector quoad possum inæstimabilem latitudinem charitatis. Si modum cogito, exaltationem agnoscere humanæ conditionis. Venit siquidem universitatis Creator et Dominas, venit ad homines, venit propter homines, venit homo. Sed dicit aliquis: Quomodo venisse dicitur, qui semper ubique fuit? Erat quidem in mundo, et mundus per ipsum factus est, sed mundus eum non cognovit (*Ioan. i, 10*). Non ergo venit qui aberat, sed apparuit qui latebat. Unde et

A humandom, in qua agnosceretur, induit formam, qui nimur in divina lucem habitat inaccessibilem (*1 Tim. vi, 16*). Nec sane inglorium majestati apparet in propria similitudine sua, quam fecerat ab initio, nec indignum Deo, a quibus in substantia sua non poterat agnosciri, in imagine exhiberi: ut qui fecerat hominem ad imaginem et similitudinem suam, ipse hominibus innotesceret factus homo.

2. Hujus ergo adventus tantæ majestatis, tantæ humilitatis, tantæ charitatis, tantæ etiam glorificationis **721** nostra ab universa Ecclesia semel in anno solemnis memoria celebratur. Sed utnam ita semel ageretur, ut semper! id quippe dignius. Quantæ enim insaniae est, ut post tanti Regis adventum, aliis quibuslibet negotiis homines velint, seu audeant occupari; et non magis, omissis omnibus, soli ejus cultui vacent, nec in ejus præsentiâ cujusquam meminerint cæterorum? Sed non omnium est quod ait Propheta: *Memoriam abundantiae suavitatis tuae eructabunt* (*Psal. cxliv, 7*): siquidem nec omnes hac memoria pascit. Sane nemo quod non gustavit, sed neque quod tantum gustavit, eructat. Ructus quippe non nisi de plenitudine et satietate procedit. Propterea quorum sæcularis est mens et via, memoriam hanc etsi celebrant, non tamen errerant siue devotione et affectione dies istos arida quadam consuetudine observantes. Denique, quod damnabilis est, ipsa quoque inæstimabilis hujus dignationis memoria datur in occasionem carnis, ut videas eos tanta sollicitudine diebus istis vestium gloriam, ciborum parare delicias, ac si haec et bujusmodi querat in nativitate sua Christus, et ibi suscipiatur dignius, ubi haec accuratius exhibentur. Sed ipsum audi dicentem: *Superbo oculo et insatiable corde, cum hoc non edebam* (*Psal. c, 5*). Quid tanta ambitione vestes paras in Natale meum? detestor ego superbiam, non amplector. Quid tanta sollicitudine ciborum copias reponis in tempus illud? damno eo carnis delicias, noui accepto. Plane inæstimabilis es corde, tanta parans, et extam longo; nam corpori utique et pancia sufficerent, et quæ possent opportunius inveniri. Celebrans ergo adventum meum, labiis me honoras, sed cor tuum longe est a me. Non me colis, sed deus tuus venter est, et gloria in confusione tibi. Infelix omnino, qui voluptatem corporis, et sæcularis colit gloriæ vanitatem. Beatus autem populus, cuius est Dominus Deus ejus (*Psal. cxliii, 15*).

3. Fratres, nolite æmulari in malignantibus, neque zelaveritis facientes iniquitatem (*Psal. xxxvi, 1*). Intelligite magis in novissima eorum, et compati mini eis ex animo, et orate pro eis qui præoccupati sunt in delicto. Haec enim faciunt miseri, quia ignorantiam Dei habent. Nam si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ tanta adversum se insaniam provocarent. Nos autem, dilectissimi, excusationem de ignorantianon habemus. Planecostis eum, quisquis hic es, et si dixeris: Quia non novi eum, eris similis sæcularibus, mendax. Denique si eum

non nости, quis te huic adduxit, aut quomodo huic venisti? Alioquin quando tibi persuaderi posset charorum affectibus, corporis voluptatibus, saeculi vanitatibus sponte abrenuntiare, et jactare cogitatum tuum in Domino, et omnem sollicitudinem in eum projicere; de quo nihil bene, imo tam male, conscientia teste, merueras? Quis tibi, inquam, persuadere id posset, si nescires, quia bonus Dominus sperantibus in se, animae querenti ipsum; nisi cognovisses et tu, quia suavis est Dominus, et mitis, et multae misericordiae, et verax? Haec autem unde nости, nisi quia non solum ad te, sed etiam in te venit?

4. Triplicem enim ejus adventum novimus; ad homines, in homines, contra homines. Ad omnes quidem indifferenter, non autem ita in omnes, aut contra omnes. Sed quia primus et tertius noti sunt, utpote manifesti; de secundo, qui spiritualis et occultus est, ipsum audi dicentem: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus dilit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. xiv., 23). Beatus, apud quem mansionem facies, Domine Iesu. Beatus, in quo Sapientia adificat sibi domum, excedens columnas septem. Beata anima, quae sedes est Sapientiae. Quænam est illa? Anima utique justi. Merito plane, quia justitia et judicium preparatio sedis tuae. Quis in vobis est, fratres, qui desiderat in anima sua sedem parare Christo? Ecce quænam illi serica, quæ tapetia, quod pulveneri oporteat preparari. *Justitia, inquit, et judicium preparatio sedis tuae* (Psal. lxxxviii., 15). Justitia virtus est, quod suum est uniuersique tribuens. Tribue ergo 725 tribus quæ sua sunt. Redde superiori, redde inferiori, redde, æquali cuique quod debes, et digne celebras adventum Christi, patens ei in justitia sedem suam. Redde, inquam, reverentiam prælati, et obedientiam; quarum altera cordis, altera corporis est. Nec enim sufficit exteriori obtemperare majoribus nostris, nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis. Quod etsi tam manifeste innotuerit indigna prælati alicuius vita, ut nihil omnino dissimulationis, nihil excusationis admittat; propter cum tamen a quo est omnis potestas, ipsum quem modo talem novimus, excellsum reputare debemus, non praesentibus personæ meritis, sed ordinationi divinæ, et dignitati ipsius officii deferentes.

5. Sic et fratribus nostris, inter quos vivimus, ipso jure fraternitatis et societatis humanæ consilium sumus et auxilio debitores. Haec enim volumus ut et ipsi nobis impendant: consilium, quo erudiatur ignorantia nostra; auxilium, quo juvetur infirmitas nostra. Sed forte crit inter vos qui tacitus respondeat, dicens: Quod ego consilium dabo fratri, cui nec unum quidem dicere verbum fas est absque licentia? quod ei auxilium impendere est, cum nec minimum aliquid agere liccat absque obedientia? Ad quod ego: Non deerit certe quod facias, tantummodo charitas fraterna non desit. Nullum ego con-

A silium melius arbitror, quam si exemplo tuo fratrem docere studeas, que oporteat, que non oporteat fieri; provocans eum ad meliora, et consulens ei, non verbo neque lingua, sed opere et veritate. An vero utilius aut efficacius auxilium aliquod est, quam ut ores devote pro eo, ut non dissimiles redarguere culpas ejus: ut non modo nullum ei offendiculum ponas, sed et sollicitus sis, quantum prævales, tanquam angelus pacis de regno Dei scandala tollere, et occasiones scandalorum penitus dimovere? Si talem te fratri auxiliarium et consiliarium exhibes, reddis ei quod debes, nec habet unde causetur.

6. Porro si cui forte prælatus es, huic sine dubio teneris debitor sollicitudinis amplioris. Exigit a te et ipse custodiam et disciplinam. Custodiam quidem B ut possit caverre peccatum, disciplinam vero, ut quod minus cavit, minime maneat impenitum. Quod etsi nemini fratrum præesse videris, habes tamen sub te, cui custodiam hanc et disciplinam oporteat exhiberi. Dico antem corpus tuum, quod sine dubio regendum accepit spiritus tuus. Debes ei custodiam, ut non regnet in eo peccatum, nec membra tua armamenta iniquitati. Debes et disciplinam, ut dignos faciat poenitentiae fructus, castigatus et subditus servituti. Longe tamen graviori et periculosiori debito tenentur astricti, qui pro multis animabus reddituri sunt rationem. Quid ego infelix! quo me vertam, si tantum thesaurum, si pretiosum depositum istud, quod sibi Christus sanguine proprio pretiosius iudicavit, contigerit negligentius enstodire? Si stillantem in cruce Domini sanguinem collegisssem, essetque repositus penes me in vase vitreo, quod et portari saepius oporteret, quid animi habiturus essem in discrimine tanto? Et certe id servandum accepi, pro quo mercator non insipiens, ipsa utique Sapientia, sanguinem illum dedit. Sed et habeo thesaurum istum in vasis fistilibus, et quibus multo plura quam vitreis imminentे pericula videantur. Accedit sane ad sollicitudinis cunctum et pondus timoris, quod cum et meam, et proximi conscientiam servare necesse sit, neutra mihi satis est nota. Utraque abyssus est imperscrutabilis, utraque mihi nox est: et nihilominus exigitur a me utriusque custodia, et clamatur: *Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte?* (Isa. xxi., 11.) Non est mihi dicere cum

C Cain: *Nunquid custos fratri meum ego* (Gen. iv., 9)? sed est fateri humiliter cum Propheta, quia nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam (Psal. cxxvi., 1). In eo tamen excusabilis ego videor, si, ut predixi, debitam exhibeo custodiam pariter et disciplinam. Quod si priora quoque quatuor non defuerint, dico autem erga prælatos 726 reverentiam et obedientiam, consilium et auxilium erga fratres, quod ad justitiam pertinet non imparatam sedem inveniet Sapientia.

7. Et fortassis haec videantur sex columnæ, quas excedit in ipsa domo, quam adificavit sibi: et septima quoque querenda est, si forte et eam nobis notam facere ipsa dignetur. Quid vero prohibet sicut

sex injustitia, septimam quoque intelligi in judicio? Neque enim justitia sola, sed *justitia, inquit, et judicium preparatio sedis tuu* (*Psalm. LXXXVIII, 15*). Denique si prelati, et aequalibus, et inferioribus reddimus quod oportet, nihilne accipiet Deus? At ei plane quod debet retribuere nemo potest, quod tam copiose accumulaverit super nos misericordiam suam, quod tam multa deliquerimus ei, quod tam fragiles et nihil simus, quod tam plenus et sufficiens ille sibi, et bonorum omnium nostrorum non egens. Andivit tamen dicentem eum, cui incerta et occulta sapientiae suæ revelaverat, quia *honor regis judieum dilit* (*Psalm. xcvi, 1*). Nihil quod in se est a nobis exigit amplius; tantum dicamus iniquitates nostras, et justificabit nos gratis, ut gratia commendetur. Diligit enim animam quæ in conspectu ejus et sine intermissione considerat, et sine simulatione dijudicat semetipsam. Idque judicium nonnisi propter nos a nobis exigit, quia si nosmetipsos judicaverimus, non atque judicabimur. Propterea sapiens veretur omnia opera sua, scrutatur, discutit et dijudicat universa. Honorat quippe veritatem, qui et se, et sua omnia in eo statu, quo veritas habet, et agnoscit veraciter, et humiliiter confiteatur. Andi denique manifestius a te judicium exigi post justitiam. *Cum feceritis, inquit, omnia que præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus* (*Luke. xvii, 10*). Haec plane, quoad ad hominem, est digna sedis præparatio Domino majestatis ut et justitiae mandata studeat observare, et semper indignum sese et inutilem arbitretur.

SERMO IV.

De duplicitate adventu, et studio verarum virtutum [alias, De duplicitate adventu, et pennis deargentatis].

1. Dignum est, fratres, ut tota cum devotione Domini celebretis Adventum, delectati tanta consolatione, stupefacti tanta dignatione, inflammati tanta dilectione. Nec vero solum cogitatis adventum, quo venit querere et salvum facere quod perierat, sed et illum nihilominus, quo veniet et assumet nos ad seipsum. Utinam circa hos duos adventus jugi meditatione versemini, ruminantes in cordibus vestris, quantum in priore præstiterit, quantum promiserit in secundo! Utinam certe dormiatus inter medios clerós! Haec sunt enim duo brachia sponsi, inter quæ sponsa dormiens aiebat: *Læva ejus sub capite meo, et dextera ejus amplexabitur me* (*Cantic. ii, 6*). Nam *in sinistra* quidem ejus, sicut alibi legimus, *divitiae et gloria: in dextera longiturnitas vita* (*Proverb. iii, 16*). *In sinistra ejus, inquit, divitiae et gloria.* Filii Adam, genus avarum et ambitiosum, audite. Quid vobis cum terrenis divitiis et gloria temporali, quæ nec veræ, nec vestræ sunt? Aurum et argentum. Nonne terra est rubra et alba, quam solus hominum error facit, aut magis reputat pretiosam? Denique si vestra sunt hæc, tollite ea vobissem. Sed homo, cum interierit, non sumet omnia, neque descendet eum eo gloria ejus.

2. Veræ ergo divitiæ non opes sunt, sed virtutes:

A quas secum conscientia portat, ut in perpetuum dives fiat. De gloria quoque dicit Apostolus: *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostræ* (*II Cor. i, 12*). Hæc est utique vera gloria, quæ est a spiritu veritatis. *Ipse enim Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei sumus* (*Roman. viii, 16*). Gloria vero, quam ab invicem accipiunt, qui gloriam quæ est a solo Deo non requirunt, vana est, quoniam vani filii hominum. Insipiens tu, qui merces congregas in sacrum pertusum, qui thesaurum tuum alieno in ore constituis! ignoras quod area ista ~~727~~ non clauditur, nec seras habet? Quanto melius sapiunt, qui thesaurum suum ipsi servant, aliis non committunt? Verum nunquid semper servabant? Nunquid semper abscondent? B Veniet cum manifesta erunt abscondita cordis; quæ vero fuerint ostentata, non comparebunt. Hinc est quod veniente Domino fatuarum virginum lampades extinguuntur (*Matthew. xxv, 1-12*): et qui receperunt mercedem suam (*Matthew. vi, 16*), a Domino neisciuntur. Propterea dico vobis, charissimi, utile est abscondere magis quam ostentare, si quid habemus boni; sicut et mendici cum eleemosynam petunt, non pretiosas vestes ostendunt, sed seminuda membra, aut ulceræ, si habuerint, ut citius ad misericordiam videntis animus inclinetur. Quam regulam Publicanus ille servavit multo melius Pharisæo, et ideo descendit justificatus ab illo (*Luke. xviii, 14*) id est præ illo.

3. Tempus est, fratres, ut judicium incipiat a domo Dei. Quis finis eorum qui non obediunt Evangelio? quod judicium his qui in hoc judicio non resurgent? Quicunque enim judicari dissimulant eo judicio quod nunc est, in quo princeps hujus mundi ejicitur foras, judicem exspectent, vel magis timant, a quo cum ipso principe suo foras ejicieuntur et ipsi. Nos autem si perfecte judicamur nunc, securi Salvatorem exspectemus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis sue (*Philippi. iii, 21*). Tunc fulgebant justi, ita ut videri possint docti pariter et indocti: fulgebunt enim sicut sol in regno Patris eorum (*Matthew. xiii, 43*). Erit autem claritas solis septempliciter (*Isa. xxx, 26*), id est, sicut lux septem dierum.

D 4. Adveniens enim Salvator reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis sue; si tamen prius fuerit cor reformatum, et configuratum humilitati cordis ipsius. Propter quod et dicebat: *Discite a me quia mitis sum et humili corde* (*Matthew. xi, 29*). Considera sane in his verbis, quoniam humilitas duplex est: altera cognitionis, altera affectionis, quæ hic dicitur cordis. Priore cognoscimus quod nihil sumus; et hanc discimus a nobis ipsis, et ab infirmitate propria: posteriore calcamus gloriam mundi, et hanc ab illo discimus, qui exinanivit semetipsum, formam servi accipiens (*Philippi. ii, 7*), qui etiam quæsusitus in regnum, fugit; quæsusitus ad tanta probra et ignominiosum

supplicium crucis, sponte obtulit semetipsum. Sint ergo, si dormire volumus *inter medios cleros*, id est duos adventus, *pennæ nostræ deargentatae* (*Psal. LXVII, 14*) : ut illam scilicet virtutum formam teneamus, quam verbo et exemplo commendavit Christus præsens in carne. In argento siquidem non incongrue intelligitur humanitas ejus, sicut in auro divinitas.

5. Omnis itaque virtus nostra tam longe est a vera virtute, quam longe est ab ea forma : et omnis penna nostra ad nihilum valet, si non fuerit deargentata. Magna quædam penna est paupertatis, quam eito volatur in regnum cœlorum. Nam in aliis virtutibus quæ sequuntur, promissio futuro tempore indicatur : paupertati non tam promittitur, quam datur. Unde et præsenti tempore enuntiatum est : *quoniam ipsorum est regnum cœlorum* : cum in cæteris dicatur : *Hæreditabunt, consolabuntur*, et similia (*Matth, v, 3-9*). Videmus autem pauperes aliquos, qui si veram haberent paupertatem non adeo pusillanimes invenirentur et tristes, utpote reges, et reges cœli. Sed hi sunt qui pauperes esse volunt, eo tamen pacto, ut nihil eis desit, et sic diligunt paupertatem, ut nullam inopiam patientur. Sunt et alii mites, sed quandiu nihil dicitur, vel agitur nisi pro eorum arbitrio ; patet autem quam longe sint a vera mansuetudine, si levius oriatur occasio. Ilæc mansuetudo quomodo hæreditabit, quæ ante hæreditatem deficit? Alios quoque lugentes video : sed si de corde procederent illæ lacrymæ, non tam facile illico solverentur in risu. Nunc autem cum abundantius otiosa verba et scurrilia profluant, quam prius lacrymæ; lacrymas hujusmodi de his esse non arbitror, quibus **728** consolatio divina promittitur, quandoquidem post illas tam facile consolatio vilis admittitur. Abi tam vehementer contra aliorum delicta zelantur ut videri possent esurire et sitire justitiam, si esset apud eos de suis quoque peccatis idem judicium ; sed nunc pondus et pondus, utrumque abominatio est aquid Deum (*Prov. xx, 23*). Nam contra alios tam impudenter quam inaniter aestuant : seipso tam insipienter quam inutiliter palpant.

6. Sunt alli misericordes de his quæ ad ipsos non pertinent; qui scandalizantur, si non datur omnibus abundantier, sic tamen, ut ipsi ne in modico quidem graventur : qui si misericordes essent, de suo facere deberent misericordiam ; si non possent de terrena substantia, de voluntate bona darent his qui forte contra eos peccare viderentur, indulgentiam; darent dulce signum, verbum bonum, quod est super datum optimum, ut eorum mentes ad penitentiam provocarent. Denique et his, et omnibus quos in peccato esse cognoscerent, compassionem impenderent, et orationem. Alioquin misericordia eorum nulla est, et misericordiam consequuntur nullam. Item sunt qui peccata sua sic confitentur ut videri

A possent ex desiderio mundandi cordis id agere (omnia enim in confessione lavantur), nisi quod ea, quæ ipsi sponte dicunt aliis, ab aliis patienter audire non possunt : qui si vere mundari desiderarent, ut videntur; non irritarentur, sed haberent eis gratiam, qui suas illis maculas demonstrarent. Sunt et alii qui si viderent quempiam vel leviter scandalizatum, valde solliciti sunt quomodo eum in pacem reducere possint; et viderentur pacifici, nisi quod eorum commotio, si forte quidquam contra eos factum dictumve videbitur tardius universis poterit difficiliusque sedari : qui nimur si vere pacem diligenter, haud dubium quin eam quererent sibi ipsis.

7. Deargentemus ergo pennas nostras in Christi conversatione, sicut et martyres sancti laverunt stolas suas in ejus passione. Imitemur, quoad possumus, eum qui sic dilexit paupertatem, ut, quamvis in ejus manu essent fines terræ, tamen non habuit ubi caput reclinaret (*Luc. ix, 58*) : ita ut discipulos adhaerentes ei legamus fame compulsos spicas manibus confricasse, cum per sata transirent (*Luc. vi, 1*) : quique tanquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se obmutuit, et non aperuit os suum (*Isa. LIII, 7*) : quem et super Lazarum et super civitatem flevisse (*Joan. xi, 33*; *Luc. xix, 41*), et in orationibus pernoctasse legitimus (*Luc. vi, 12*) ; risisse vero aut jocasse (6) nusquam : qui sic esurivit justitiam, ut cum propria non haberet, tantam pro peccatis nostris a scipso exegit satisfactionem. Unde in cruce nihil aliud quam justitiam sitiebat, qui pro inimicis mori non dubitavit, et oravit pro crucifixoribus suis : qui peccatum non fecit, et imposita sibi ab aliis patienter audiuit, qui pro reconciliandis sibi peccatoribus tanta sustinuit.

SERMO V.

De medio adventu, et triplici innovatione.

1. Diximus nuper his qui deargentaverunt pennas suas, dormiendum inter medios cleros, duos significantes adventus : sed ubi sit dormiendum non diximus. Tertius enim quidam adventus est medius inter illos ; in quo delectabiliter dormiunt qui eum norunt. Illi enim duo manifesti sunt, sed non iste. In priori quidem in terris visus, et cum hominibus conversatus est ; quando, sicut ipse testatur, *et viderunt, et oderunt* (*Joan. xv, 24*). In posteriore vero videbit omnis earo salutare Dei nostri (*Luc. iii, 6*) ; et videbunt in quem transfixerunt (*Joan. xix, 37*). Medius occultus est, in quo soli eum in seipsis vident electi, et salvæ fiunt animæ eorum. In primo ergo venit in carne et infirmitate ; in hoc medio, in spiritu et virtute ; in ultimo, in gloria et majestate. Per virtutem **729** enim pervenitur ad gloriam : quia *Dominus virtutum ipse est rex glorie* (*Psal. xxiii, 10*.) Et item alibi ait idem propheta : *Ut vide-*

avero dixerit, in superioribus tamen sæculis sæpius se offert, inquit Vossius.

(6) Alias, *jocatum*. Sed manuscripti habent, *jocasse* : licet enim *joco* pro *jocor* non facile quis hoc

rem virtutem tuam, et gloriam tuam (Psal. lxii, 3). Adventus siquidem iste medius, via quædam est, per quam a primo venitur ad ultimum. In primo Christus fuit redemptio nostra : in ultimo apparebit vita nostra : in isto ut dormiamus inter medios clerros, requies est et consolatio nostra.

2. Sed ne cui forte inventitia videantur quæ de hoc advento medio dicimus, ipsum audite. *Si quis diligit me, inquit, sermones meos servabit : et Pater meus diligit eum, et a deo veniamus (Joan. xiv, 23).* Sed quid est, *Si quis diligit me, sermones meos servabit?* Legi enim alibi : *Qui timet Deum, faciet bona (Eccli. xv, 1);* sed plus aliquid dictum sentio de diligente, quia sermones Dei servabit. Ubi ergo servandi sunt? Haud dubium quin in corde, sicut ait Phopheta : *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi (Psal. cxviii, 11).* Sed quomodo in corde servandi? an sufficit sola eos servare memoria? At vero sic servantis dicit Apostolus : *Quoniam scientia inflat (I Cor. viii, 1).* Denique et memoriam facile delet oblivio. Sic serva sermonem Dei, quomodo melius servare potes cibum corporis tui. Nam et ille panis vivus est, et cibus mentis. Panis terrenus dum in area est, potest a fure tolli, potest a mure corrodi, potest vetustate corrumpi. Ubi vero comedenter illum, quid horum timeas? Hoc modo custodi verbum Dei : beati enim qui custodiunt illum (*Luc. xi, 28*). Ergo trajiciatur in viscera quedam animæ tuae; transeat in affectiones tuas, et in mores tuos. Comede honum, et delectabitur in crassitudine anima tua. Ne obliscaris comedere panem tuum, ne exarescat cor tuum, sed adipe et pinguedine repletar anima tua.

3. Si sic verbum Dei servaveris, haud dubium quin ab eo serveris. Veniet enim Filius ad te cum Patre, veniet Propheta magnus, qui renovabit Jerusalem, et ille nova faciet omnia. Hoc enim faciet hic adventus, ut, sicut portavimus imaginem terreni, sic portemus et imaginem celestis (*I Cor. xv, 49*). Sicut fuit vetus Adam effusus per totum hominem, et totum oecupavit, ita modo totum obtineat Christus, qui totum creavit, totum redemit, totum et glorificabit, quicque totum hominem salvum fecit in Sabbato. Erat in nobis aliquando vetus hominem, varicator ille erat in nobis, tam in manu quam in ore, et in corde. In manu dupliciter, per facinus et flagitium. In ore similiter per arrogiantiam et detractionem. In corde quoque per desideria carnis, et desideria gloriæ temporalis. Nunc autem si quo nova creatura in ipso, vetera transierunt, et contra facinus in manu, innocentia; contra flagitium, continentia est. In ore contra arrogiantiam, verbum confessionis; contra detractionem, verbum ædificationis, ut recedant vetera de ore nostro. In corde vero contra carnis desideria, charitas; humilitas contra gloriam temporalem. Et vide si non in his tribus Christum Dei Verbum recipient singuli electorum, quibus dictum est : *Pone me signaculum super brachium tuum, signum super cortuum (Cantic. viii, 6)*

A et alibi : *Prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo (Rom. x, 8).*

SERMO VI.

De triplici adventu, et carnis resurrectione.

1. Nolo vos, fratres, ignorare tempus visitationis vestrae; sed ne illud quidem, quid hoc tempore visiterit in vobis. Animabus enim hoc tempus est, non corporibus assignatum, quod videlicet longe dignior anima corpore, priorem sibi sollicitudinem naturali vindicet dignitate. Sed et prior reparanda est, quam constat corruisse priorem. Anima siquidem, corrupta in culpam, fecit ut corpus quoque corrumperetur in peccatum. Denique si Christi membra voluntus inveniri, sequendum nobis est sine dubio caput nostrum : ut videlicet prima nobis reparandarum sit sollicitudo animarum, pro quibus ipse jam venit, et quarum prius **730** mederi studuit corruptioni. Corporis vero curam illi temporis magis reservemus, et differamus in illum diem quo reformati corporis gratia est venturus, sicut meminit Apostolus, dicens : *Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostre, configuratum corpori claritatis sue (Philipp. iii, 19, 20).* In priore siquidem adventu tanquam praeco, vel magis vere praeco ipsius Joannes Baptista clamat : *Ecce, inquit, Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. i, 29).* Non dicit, Morbos corporis; non, Molestias carnis; sed, peccatum, quod est morbus animæ et corruptio mentis. *Ecce qui tollit peccata mundi.* Unde? Utique a manu, ab oculo, a collo, demum etiam a carne ipsa, eui altius infixum est.

2. Tollit peccatum e manibus, commissa peccata delens : tollit ab oculo, purgans mentis intentionem : tollit a collo, violentam removens dominacionem, sicut scriptum est : *Scepstrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian (Isa. ix, 4)*: itemque, *Computret jugum a facie olei (Isa. x, 27).* Et Apostolus loquitur, dicens: *Ut non regnet peccatum in vestro mortali corpore (Rom. vi, 12).* Siquidem alio in loco ait idem apostolus, *Scio, inquit, quod non est in me bonum, hoc est, in carne mea (Rom. vii, 18)*; et alibi : *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? (Ibid. 24.)* Sciebat nimis non prius liberandum se esse a pessima illa radice quæ carni infixa est, a lege peccati quæ est in membris nostris, donec et ab ipso corpore solveretur : unde et cupiebat dissolvi, et cum Christo esse (*Philipp. i, 23*), sciens quod peccatum, separans inter nos et Deum, penitus auferri non poterit, donec liberemur a corpore. Auditis de quodam, quem Dominus curavit a dæmonio, quoniam collidens et multum discepens eum dæmon, jussu Domini exiit ab illo (*Marc. ix, 16-23*). Itaque dico vobis, genus illud peccati quod toties conturbat nos (concupiscentias loquor et desideria mala), reprimi quidem debet et potest per gratiam Dei, ut non regnet in nobis, nec

demus membra nostra, arma iniuritatis peccato (*Rom. vi, 13*), et sic nulla damnatio est his qui sunt in Christo Jesu: sed non ejicitur nisi in morte, quando sic discepimus ut anima separetur a corpore.

3. Habes ad quid venerit Christus, et cui intendere debeat Christianus. Propterea noli, o corpus, noli præripere tempora: potes enim impedire anima tuæ salutem, tuam ipsius operari non potes. Omnia tempus habent (*Eccle. iii, 1*). Patere ut nunc anima pro se labore, magis autem etiam collabora ei, quoniam si compateris, et conregnabis. Quantum ejus impeditis reparationem, tantum impeditis tuam; quod nimur ante reparari non poteris, donec suam in ea Deus imaginem videat reformatam. Nobilem hospitem habes, o caro, nobilem valde, et tota salus tua pendet de ejus salute. Da honorem hospiti tanto. Tu quidem habitas in regione tua: anima vero peregrina et exsul apud te est hospitata. Quæso te, quis rusticus, si forte nobilis et præpotens quispiam apud eum voluerit hospitari, non libenter in angulo domus suæ, aut sub gradibus suis, vel in ipsis cinebris accubabit, cedens hospiti suo locum (sicut dignum est) potiorem? Et tu ergo fac similiter. Injurias vel molestias tuas ne reputaveris, tantum ut hospes tuus honorifice possit apud te demorari. Honor tibi est, ut pro eo interim te exhibeas inhonorum.

4. Ac ne forte despicias ant parvipendas hospitem tuum, pro eo quod peregrinus tibi videtur et advena, diligenter attende quid hospitis hujus tibi præsentia largiatur. Ipse enim est qui tribuit oculis visum, auditum auribus præstat; ipse est qui linguae vocem, palato gustum, motum membris omnibus subministrat. Si quid vitæ, si quid sensus, si quid in te decoris est, hujus hospitis beneficium recognosce. Denique discussus ejus probat quid præsentia conferrebat. Protinus enim anima discedente, lingua silebit, oculi nihil videbunt, obsurdescent aures, corpus omne rigebit, facies expallescet. In brevi quoque totum cadaver putridum simul et putidum fieri, et decor omnis in saniem convertetur. Utquid ergo pro temporali qualibet **731** delectatione contristas et laedis hospitem istum, quam nec sentire quidem ullo modo poteras nisi per ipsum? Ad hæc si tantum tibi confert exsul, et inimicitarum causa a facie Domini sui ejectus, quantum tibi præstabit reconciliatus? Noli, o corpus, noli impedire reconciliacionem illam, quoniam grandis tibi exinde gloria præparatur. Patienter, imo et libenter temetipsum expone ad omnia: nihil dissimiles quod huic videatur reconciliationi posse prodesse. Dic hospiti tuo: Quia recordabitur Dominus tui, et restituet te in gradum pristinum, et tu memento mei (*Gen. xi, 13*).

5. Omnino enim memor erit in bonum, si bene servieris illi, et cum pervenerit ad Dominum suum, suggestet ei de te, et loquetur bonum pro bono hospite, dicens: Cum in ultionem culpæ sue exsularet servus tuus, pauper quidam, apud quem hospi-

Atus sum, fecit mecum misericordiam; et utinam retribuat pro me Dominus meus. Primo siquidem omnia sua, delincet etiam semetipsum exposuit utilitatibus meis, non parcens sibi propter me, in jejunii multis in laboribus frequenter, in vigiliis supra modum, in fame et siti, etiam in frigore et nuditate. Quid igitur? Profecto non mentietur Scriptura, quadicitur: *Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exandiet* (*Psal. cxliv, 19*). O si forte gustare dulcedinem hanc, si forte gloriam istam valeas aestimare! Mira enim dicturus sum, sed tamen vera et omnino indubitata fidelibus. Ipse Dominus Sabaoth. Dominus virtutum et rex gloriae, ipse descendet ad reformanda corpora nostra; et configuranda corpori claritatis suæ. Quanta erit illa gloria, quam ineffabilis exultatio, quando Creator universitatis, qui pro animabus justificandis humilis ante venerat et occulus, pro te glorificanda, o misera caro, sublimis veniet et manifestus, nou jam in infirmitate, sed in gloria et majestate sua! Quis cogitabit diem adventus illius, quando descendet cum plenitudine luminis, præcurrentibus angelis, et tubæ concentu excitantibus de pulvere corpus inops, et rapientibus illud obviam Christo in aera?

B6. Quousque igitur caro misera, insipiens, cæca, demens et prorsus insana caro, transitorias et eaducas querit consolations, imo desolationes, si forte contingat repelliri, et indignam judicari hac gloria, magis autem nibilominus ineffabili in æternum excruciarri pœna? Non sic, obsecro, fratres mei, non sic; quin imo delectetur in hujusmodi meditationibus anima nostra; quin etiam caro nostra requiescat in spe, Salvatorem expectans Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit illam, configuratam corpori claritatis suæ. Sic enim ait Prophetæ: *Sit irrit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea.* (*Psal. lxii, 2*) Desiderabat siquidem anima prophetalis adventum priorem, quo se noverat redimendam; sed multo amplius caro desiderabat adventum posteriore et glorificationem suam. Tunc enim implebuntur desideria nostra, et plena erit majestate Domini omnis terra. Ad quam gloriam, ad quam beatitudinem, ad quam denique pacem, qua exsuperat omnem sensum, ipse sua nos misericordia perducat, nec confundat nos ab exspectatione nostra Salvator, quem exspectamus, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia benedictus in sæcula.

C**D**SERMO VII.
De triplie utilitate Adventus Domini.
1. Si devote celebramus Adventum Domini, id facimus quod oportet: siquidem non modo ad nos, sed et propter nos venit, qui honorum nostrorum non eget. Verum nostræ quidem indigentiae quantitatem manifestius ipsa dignationis ejus indicat magnitude. Nec modo periculum ægritudinis ex ipso pretio medicaminis innotescit, sed et valetudinum numerus ex multitudine remediorum. Utquid enim divisiones gratiarum sunt, si non videtur necessita-

tum ulla diversitas? **732** Et quidem difficile est universas uno sermone prosequi indigentias quas experimur; sed occurunt mihi interim tres communes omnibus, et quodammodo principales. Nemo enim repetitur in nobis, qui non interim et consilii, et auxilii, et præsidii indignus videatur. Nimirum generalis est humano generi miseria triplex; et quotquot degimus in regione umbræ mortis, in infirmitate corporis, in loco temptationis, si diligenter advertimus, triplici hoc incommodo miserabiliter laboramus. Nam et faciles sumus ad seducendum, et debiles ad operandum, et fragiles ad resistendum. Si discernere volumus inter bonum et malum, decidimus; si tentamus facere bonum, desicimus; si conanmur resistere malo, dejicimus et superamur.

2. Necessarius proinde Salvatoris adventus; necessaria sie præoccupatis hominibus præsentia Christi. Atque utinam sic veniat, ut copiosissima dignatione sua, et in nobis per fidem habitans illuminet cæcitatem nostram, et nobiscum manens adjuvet

A infirmitatem nostram, et pro nobis stans fragilitatem nostram protegat et propugnet. Si enim ille in nobis, quis jam decipiat nos? Si ille nobiscum, quid de cætero non possumus in eo qui confortat nos? Si ille pro nobis, quis contra nos? (*Rom. viii, 31*). Fidelis consiliarius est, qui neque falli omnino, neque fallere queat: fortis auxiliarius, qui non lassescat: patronus efficax, qui et ipsum Satanam sub pedibus nostris velociter conterat, et omnia ejus machinamenta confingat. Nimirum ipse est Dei sapientia, cui semper in promptu sit instruere ignorantes: ipse Dei virtus, cui facile sit et deficientes reficere, et eripere periclitantes. Ad hunc ergo tantum eruditorem, fratres mei, in omni deliberatione curramus: hunc tam strenuum adjutorem in omni operatione invocemus: **B** hinc tam fido propugnatori in omni collectatione committamus animas nostras: qui ad hoc ipsum venit in mundum, ut habitans in hominibus, cum hominibus, pro hominibus, et tenebras nostras illuminaret, et labores levaret, et pericula propulsaret.

MONITUM IN SEQUENTES HOMILIAS.

Sequentes quatuor homiliae, quod unum est ex primis Bernardi operibus, etsi vulgo inscribantur «Super Missus est»; ex mente tamen auctoris, ipsius inquam Bernardi, inscribende, «De Laudibus Virginis matris.» Nam sic ipse in præsenti Praefatione, et in epistola 18 ad Petrum diaconum cardinalem: « Scio, » inquit, « me scripsisse quatuor Homiliae in laudibus Virginis matris: nam hunc habent titulum, » etc. Et iterum epistola 89, ad Ogerium: « Alium libellum a me nuper editum in Laudibus Virginis matris tibi transmittio. » Porro videndus Bernardus tractatu de Baptismo, ad Hugonem, cap. 5, ubi sententiam quamdam primi hujus sermonis explicat et a calumnia vindicat.

DE LAUDIBUS VIRGINIS MATRIS.

Super verba Evangelii: « Missus est angelus Gabriel, » etc.

HOMILIE QUATUOR. PRÆFATIO.

Scribere me aliquid et devotio jubet, et prohibet occupatio. Verumtamen quia præpediente corporali modestia, fratrum ad præsens non valeo sectari conventum; id tantillum otii, quod vel mihi de somno fraudans in noctibus intercipere sinor, non sinam otiosum. Libet ergo tentare id potissimum aggredi, quod sæpe animum pulsavit; loqui videlicet aliquid in laudibus Virginis matris, super illa lectione evangelica, in qua, Luca referente, Dominicæ Annuntiationis continetur historia. Ad quod sane opus faciendum etsi nulla fratrum (quorum me profectibus deseruire necesse est) vel necessitas urgeat, vel utilitas moveat (*alias moneat*); dum tamen ex hoc non impediatur, quo ad quæque ipsorum necessaria minus paratus invenier, non arbitror eos debere gravari, si propriæ satisfacio devotioni.

733 HOMILIA 1.

Missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galileeæ, cui nomen Nazareth, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David: et nomen Virginis Maria (Luc. i, 26, 27).

1. Quid sibi voluit evangelista, tot propria nomina rerum in hoc loco tam signanter exprimere? Credo

C quia noluit nos negligenter audire, quod tam diligenter studuit enarrare. Nominat siquidem nuntium qui mittitur, Dominum a quo mittitur, Virginem ad quam mittitur, sponsum quoque virginis: amborumque genus, civitatem ac regionem propriis designat nominibus. Utquid hoc? Putasne aliquid horum supervacue positum sit? Nequaquam. Si enim nec folium de arbore sine causa, nec unus ex passeribus sine Patre cœlesti eadit super terram (*Matth. x, 29*); putem ego de ore sancti Evangelistæ superfluum difluere verbum, præsertim in sacra historia Verbi? Non puto. Plena quippe sunt omnia supernis mysteriis, ac cœlesti singula dulcedine redundantia; si tamen diligentem habeant inspectorem, qui noverit sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Nempe in illa die stillarunt montes dulcedinem, et colles fluxerunt lac et mel (*Joel iii, 18*), quando rorantibus corlis desuper, nubibusque pluentibus justum, aperta est terra læta germinans Salvatorem (*Isa. xlvi, 8*): quando Domino dante benignitatem, et terra nostra reddente fructum suum, super illum montem montium, montem coagulatum et pingue misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatæ sunt (*Psal. LXXXIV, 11*). Illo quoque in tempore unus iste inter cæteros montes non modicus, beatus hic videlicet evangelista, dum desideratum nobis nostræ salutis exordium suo mel-

lifluo commendavit eloquio, veluti perflato austro, atque e vicino sole radiante justitiae, quædam ex eo spiritualia profluxerunt aromata. Utinam et nunc Deus emittat verbum suum, et liquefaciat ea nobis; perlet spiritus ejus, et fiant nobis intelligibilia verba evangelica: fiant in cordibus nostris desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, fiant et dulciora super mel et favum!

2. Ait itaque: *Missus est angelus Gabriel a Deo.* Non arbitror hunc angelum de minoribus esse, qui qualibet ex causa, crebra soleant ad terras fungi legatione: quod ex ejus nomine palam intelligi datur, quod interpretatum *fortitudo Dei* dicitur; et quia non ab alio aliquo forte excellentiori se (ut assolet) spiritu, sed ab ipso Deo mitti perhibetur. Propter hoc ergo positum est, *a Deo*; vel ideo dictum est, *a Deo*, ne cui vel beatorum spiritum suum Deus, antequam Virgini, revelasse putetur consilium, excepto duntaxat archangelo Gabriele, qui utique tantæ inter suos inveniri potuerit excellentiae, ut tali et nomine dignus haberetur, et nuntio. Nec discordat nomen a nuntio. Dei quippe virtutem Christum quem melius nuntiare decebat, quam hunc, quem simile nomen honorat? Nam quid est aliud fortitudo, quam virtus? Non autem dedecens aut incongruum videatur, dominum et nuntium communi censeri vocabulo; cum similis in utroque appellationis, non sit tamen utriusque similis causa. Alter quippe Christus fortitudo vel virtus Dei dicitur, aliter angelus. Angelus enim tantum nuncupative, Christus autem etiam substantive Christus Dei virtus (*I Cor. 1, 24*) et dicitur et est, quæ forti armato, qui suum atrium in pace custodire solebat, fortior superveniens, ipsum suo brachio debellavit; et sic ei vasa captivitatis potenter eripuit. Angelus vero fortitudo Dei appellatus est, vel quod hujusmodi meruerit prærogatiyam officii, quo ejusdem nuntiaret adventum virtutis: vel quia virginem natura pavidam, simplicem, verecundam, de miraculi novitate ne expavesceret, confortare deberet: quod et fecit, *Ne timeas, inquiens, Maria, invenisti gratiam apud Deum.* Sed et ipsius sponsum, hominem utique nihilominus humilem ac timoratum, non irrationaliter forsitan idem angelus confortasse **731** creditur, quanquam tune ab evangelista non nominetur. *Joseph, inquit, fili David, ne timeas aceipere Mariam conjugem tuam* (*Matth. 1, 20.*) Convenienter itaque Gabriel ad hoc opus eligitur: imo quia tale illi negotium iujungitur, recte tali nomine designatur.

3. *Missus est ergo angelus Gabriel a Deo. Quo?* *In civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth.* Videamus si, ut ait Nathanael, *a Nazareth potest aliquid boni esse* (*Joan. 1, 46*). Nazareth interpretatur *flos*. Videntur autem mihi quoddam semen fuisse divinæ cognitionis, tanquam e cœlo jactatum in terras, allocutiones et promissiones factæ cœlitus ad patres, Abram scilicet, Isaæ et Jacob; de quo semine scriptum est: *Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma fussemus; et quasi Gomorrha*

A similes essemus (*Isa. 1, 9*). Floruit autem hoc semen in mirabilibus, quæ ostensa sunt in exitu Israel de Ægypto, in figuris et ænigmatibus per totum iter in deserto usque in terram promissionis, et deinceps in visionibus et vaticiniis prophetarum, in ordinatione quoque regni ac sacerdotii usque ad Christum. Christus autem hujus seminis et horum florum non immerito fructus esse intelligitur, dicente David: *Dominus dabit benignantatem, et terra nostra dabit fructum suum* (*Psal. LXXXIV, 13*); et iterum: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam* (*Psal. CXXXI, 11*). In Nazareth ergo nuntiatur Christus nascitus; quia in flore speratur fructus processurus. Sed prodeunte fructu, flos decidit, quia veritate apparente in carne, figura pertransiit. Unde et Nazareth civitas Galilææ dicitur, id est *transmigrationis*: quia nascente Christo, omnia illa transierunt quæ superius enumeravi, quæ, ut ait Apostolus, *in figura contingebant illis* (*I Cor. x, 11*). Hos ergo flores et nos qui jam fructum tenemus, pertransisse videmus: et dum adhuc florere videbantur, transituri prævidebantur. Unde David: *Mane sicut herba transeat, mane floreat et transeat: vespere decidat, induret et arescat.* (*Psal. LXXXIX, 6*). Vespere etenim, id est, quando venit plenitudo temporis, in quo misit Deus Unigenitum suum, factum ex muliere, factum sub lege (*Galat. 4, 4*), dicente ipso: *Ecce nova facio omnia* (*Apoe. XXI, 5*); vetera transierunt et disparuerunt, quomodo in novitate succrescentis fructus flores decidunt et arescant. Unde rursus scriptum est: *Fenum aruit, et flos decidit; verbum autem Domini manet in aeternum.* Credo, non ambigis quin verbum fructus sit; Verbum autem Christus est.

4. Bonus itaque fructus Christus, qui manet in aeternum. Sed ubi est fenum quod aruit? ubi est flos qui decidit? Propheta respondeat. *Omnis caro fenum; et omnis gloria ejus, tanquam flos feni* (*Isa. XL, 8*). Si omnis caro fenum; ergo carnalis ille populus Iudaeorum ut fenum aruit (alias, fuit). Annon fenum aruit, dum idem populus ab omni spiritus pinguedine vacuus, siccæ litteræ adhæsit? Annon etiam flos decidit, quando gloriatio, quam habebant in lege, non remansit? Si flos non decidit, ubi ergo regnum, ubi sacerdotium, ubi prophetae, ubi tempulum, ubi denique magnalia illa, de quibus gloriari solebant, et dicere: *Quanta audivimus et cognovimus ea, et patres nostri narraverunt nobis?* et iterum: *Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis* (*Psal. LXXVII, 3.*) Et hæc dicta sunt pro eo quod positum est: *In Nazareth civitatem Galilææ.*

5. In illam ergo civitatem missus est angelus Gabriel a Deo. Ad quem? *Ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph.* Quæ est hæc Virgo tam venerabilis, ut salutetur ab angelo; tam humilis, ut desponsata sit fabro? Pulchra permistio virginitatis et humilitatis: nec mediocriter placet Deo illa anima, in qua et humilitas commendat virginitatem, et virginitas exornat humilitatem. Sed

quanta putas veneratione digna est, in qua humilitatem exaltat secunditas, et partus consecrat virginitatem? Audis virginem, audis humilem: si non potes virginitatem humili, imitare humiliatem virginis. Laudabilis virtus virginitas, sed magis necessaria humilitas. Illa consulitur, ista præcipitur. Ad illam invitatis, ad istam eogeris. De illa dicitur: *Qui potest capere, capiat (Matth. xix, 12)*; de ista dicitur: *Nisi quis efficiatur sicut parvulus iste, non intrabit in regnum cœlorum (Matth. xviii, 3)*. Illa ergo remuneratur, ista exigitur. Potes denique sine virginitate salvari; sine humilitate non potes. Potest, inquam, plaeere humiliatis, qua virginitatem deplorat amissam; sine humiliitate autem (audeo dicere) nec virginitas Mariae placuisset. *Super quem, inquit, requiescat spiritus meus, nisi super humilem et quietum? (Isai. lxvi, 2.) Super humilem*, dixit, non, super virginem. Si igitur Maria humili non esset, super eam Spiritus sanctus non requievisset; si super eam non requievisset, nec impragnasset. Quomodo enim de ipso sine ipso conciperet? Patet itaque, quia ut de Spiritu sancto conciperet, sicut ipsa perhibet, *respxit humiliatem ancillæ sue Deus (Luc. i, 48)*, potius quam virginitatem. Et si placuit ex virginitate, tamen ex humiliitate concepit. Unde constat, quia etiam ut placeret virginitas, humiliitas procul dubio fecit.

6. Quid dicas, virgo superbe? Maria virginem se oblita gloriatur de humiliitate: et tu negligendo humiliatem, blandiris tibi de virginitate? *Respxit*, ait illa, *humilitatem ancillæ sue*. Quæ illa? Virgo utique sancta, virgo sobria, virgo devota. Nunquid tu castior illa? nunquid devotior? Aut nunquid tua forte pudicitia gratior castitate Mariæ; ut tu scilicet sine humiliitate placere sufficias ex tua, quod illa non potuit ex sua? Denique quanto honorabilior es ex singulari munere castimoniae, tanto tibi tu majorem injuriam facis, quod ejus in te decorum fœdas permitione superbiae. Alioquin expedit tibi virginem non esse, quam de virginitate insolescere. Non omnium quidem est virginitas: multo tamen pauciorum est cum virginitate humiliatis. Si igitur virginitatem in Maria non potes nisi mirari, stude humiliatem imitari, et suffici tibi. Quod si et virgo, et humili es, quisquis es, magous es.

7. Est tamen majus aliud quod mireris in Maria: scilicet cum virginitate secunditas. A saeculo enim non est auditum, ut aliqua simul mater esset et virgo. O si (*alias*, quod si) et cuius est mater attendas! quod te tua super ejus mirabilis celsitudine ducet admirationis? Nonne ad hoc, ut te videoas nec satis posse mirari? Nonne tuo, imo Veritatis judicio, illa quæ Deum habuit filium, super omnes etiam choros exaltabitur angelorum? Annon Deum et Dominum angelorum Maria suum audacter appellat filium, dicens: *Fili, quid fecisti nobis sic? (Luc. ii, 48)*? Quis hoc audeat angelorum? Sufficit eis, et pro magno habent, quod cum sint spiritus ex conditio, ex gratia facti sunt et vocati angeli, testante David: *Qui facit, inquit,*

Angelos suos spiritus (*Psal. cxii, 4*). Maria vero matrem se agnosces, majestatem illam, eui illi cum reverentia serviunt, cum fiducia suum nuncupat filium. Nec dignatur nuncupari Deus quod esse dignatus est. Nam paulo post subdit evangelista: *Et erat, inquiens, subditus illis (Luc. ii, 51)*. Quis, quibus? Deus hominibus, Deus, inquam, cui angeli subditi sunt, cui principatus et potestates obediunt, subditus erat Mariae, nec tantum Mariae, sed etiam Joseph propter Mariam. Mirare ergo utrumlibet, et elige quid amplius mireris, sive Filii benignissimam dignationem, sive Matris excellentissimam dignitatem. Utrinque stupor, utrinque miraculum. Et quod Deus femina ohtemeretur, humiliatis absque exemplo; et quod Deo femina principetur, sublimitas sine socio. In laudibus virginum singulariter canitur, quod sequuntur Agnum quoecunque erit (*Apoc. xiv, 4*). Quibus ergo laudibus judicas dignam, quæ etiam praedit?

8. Disce, homo, obediens; disce, terra, subdi; disce, pulvis, obtemperare. De auctore tuo loquens evangelista, *Et erat, inquit, subditus illis*; haud dubium, quin Maria et Joseph. Erubescere, superba enim! Deus se humiliat, et tu te exaltas? Deus se hominibus subdit, et tu dominari gestiens hominibus, tuo te preponis auctor? Utinam mihi aliquando, tale aliud cogitanti, Deus respondere dignetur, quod et suo increpando respondit apostolo: *Vade, inquit, post me, Satana, quia non sapis ea quæ Dei sunt (Matth. xvi, 23)*. Quoties enim hominibus præesse desidero, toties Deum meum præire contendo: et tunc vere non sapio ea quæ Dei sunt. De ipso namque dictum est: *Et erat subditus illis*. Si hominis, o homo, imitari dignaris exemplum, certe non erit tibi indignum sequi Auctorem tuum. Si non potes forsitan sequi eum quoecunque erit, dignare vel sequi quo tibi condescendit. Hoc est, si non potes sublimem incedere semitam virginitatis, sequere vel Deum per tutissimam viam humiliatis: a cuius reetitudine si qui etiam de virginibus deviaverint, ut verum fatear, nec ipsi sequuntur Agnum quoecunque erit. Sequitur quidem Agnum coquinatus humili, sequitur et virgo superbus; sed neuter quoecunque erit: quia nec ille ascendere potest ad munditiam Agni, qui sine macula est; nec is ad ejusdem mansuetudinem descendere dignatur, quia scilicet non coram tondente, sed coram occidente, se obmutuit. Attamen salubriorem elegit sequendi partem in humiliitate peccator, quam in virginitate superbis: cum et illius immunditiam sua humili satisfactio purget, et hujus pudicitiam superbiam inquietet.

9. Sed felix Maria, cui nec humiliitas defuit, nec virginitas. Et quidem singularis virginitas, quam non temeravit, sed honoravit secunditas; et nihilominus specialis humiliatis, quam non abstulit, sed extulit secunda virginitas; et incomparabilis prorsus secunditas, quam virginitas simul comitatitur et humiliatis. Quid horum non mirabile (7)? quid non

incomparabile? quid non singulare? Mirum vero si non haesitas in eorum ponderatione, quid tua judices dignius admiratione, utrum videlicet potius stupa sit fecunditas in virgine, an in matre integritas; sublimitas in prole, an cum tanta sublimitate humilitas: nisi quod indubitanter borum singulis praeferenda sunt simul cuncta, et incomparabiliter excellentius est atque felicius, omnia perceperisse, quam aliqua. Et quid mirum si Deus, qui mirabilis legitur et cernitur in sanctis suis (*Psalm. LXVII, 36*), mirabiliorem se exhibuit in Matre sua? Veneramini ergo, conjuges, in carne corruptibili carnis integritatem: miramini etiam, vos sacrae virgines, in virgine fecunditatem: imitamini, omnes homines, Dei Matris humilitatem. Honorate, sancti Angeli, vestri Regis Matrem, qui nostrae adoratis Virginis Prolem, ipsum utique nostrum pariter ac vestrum regem, nostri generis reparatorem, vestræ civitatis instauratorem. Cujus apud vos tam sublimis, inter nos tam humilis, a vobis pariter, et a nobis detur et dignitatis debita reverentia, et dignationi honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA II.

In Luc. I, 26, 27.

1. Novum quidem canticum illud, quod solis datur in regno Dei cantare virginibus, ipsam virginum Reginam cum ceteris, imo primam inter ceteras esse cantaturam, nemo est qui ambigat. Puto autem illam, praeter illud quod solis licet, cum omnibus tamen virginibus ei, ut dixi, commune erit, dulciori quodam atque elegantiori carmine laetificaturam esse civitatem Dei. Cuius utique dulcisonos deprimere vel exprimere modulos ne ipsarum quidem virginum ulla digna invenietur; quia soli merito decantandum servabitur, quae sola de partu, et partu divino gloriatur. Gloriatur dixerim de partu, non in se, sed in ipso quem peperit. Deus siquidem (Deus enim est quem peperit). Matrem suam singulari in coelestibus donaturus gloria, singulari in terris prævenire curavit et gratia, qua videhet ineffabiliter et intacta conciperet, et pareret incorrupta. Porro Deo hujusmodi decebat nativitas, qua non nisi de Virgine nascetur: talis congruebat et Virgini partus, ut non pareret nisi Deum. Proinde factor hominum ut homo fieret, **737** nasciturus de homine, talem sibi ex omnibus debuit diligere, imo condere matrem, qualem et se decere sciebat, et sibi noverat placitaram. Voluit itaque esse virginem, de qua immaculata immaculatus procederet, omnium maculas purgaturus: voluit et humilem, de qua mitis et humilis corde prodiret, harum in se virtutem necessarium omnibus saluberrimumque exemplum ostensurus. Dedit ergo Virgini partum, qui ei jam ante et virginitatis inspiraverat votum, et humilitatis prærogaverat meritum. Alioquin quomodo angelus

¹⁾ Ab hisce verbis finis hujus homiliae, et totum initium sequentis ad verba, « Ilis nimurum, » num. 2, desiderantur in plerisque antiquis codicibus, in

A eam in sequentibus gratia plena pronuntiat, si quidpiam vel parum boni, quod ex gratia non esset, habebat?

2. Ut igitur que Sanctum sanctorum conceptura erat pariter et paritura, sancta esset corpore, accepit donum virginitatis: ut esset et mente, accepit et humilitatis. Bis nimurum Virgo regia gemmis ornata virtutum, geminoque mentis pariter et corporis decoro præfulgida, specie sua et pulchritudine sua in coelestibus cognita, coeli civium in se provocavit aspectus, ita ut et Regis animum in sui concupiscentiam inclinaret, et celestem nuntium ad se de supernis educeret. Et hoc est quod nobis hic Evangelista commendat, eum angelum perhibet a Deo destinatum ad Virginem: *A Deo, inquit, ad virginem*: id est, a celo ad humilem, a Domino ad ancillam, a Creatore ad creaturam. Quanta dignatio Dei! quanta Virginis excellentia! Currite, matres; currite, filiae; currite, omnes quae post Eram, et ex Eva, et parturimini cum tristitia, et parturitis. Adite virginalem thalamum, ingredimini, si potestis, pudicum sororis vestræ cubiculum. Ecce enim Deus mittit ad Virginem, ecce affatur angelus Mariam. Apponite aurem parieti, auscultate quid nuntiet ei, si forte audiatis unde consolemini.

3. Laetare, pater Adam, sed magis tu, o Eva mater, exulta, qui, sicut omnium parentes, ita omnium fuistis peremptores; et, quod infelicius est, prius peremptores, quam parentes. Ambo, inquam, consolamini super filia, et tali filia; sed illa amplius, de qua malum ortum est prius, cuius opprobrium in omnes pertransiit mulieres. Instat namque tempus, quo jam tollatur opprobrium, nec habeat vir quid causetur adversus feminam: qui utique dum se imprudenter excusare conaretur, crudeliter illam accusare non eunctatus est, dicens, *Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, et comedi* (*Gen. III, 12*). Propterea curre, Eva, ad Mariam; curre, mater, ad filiam; filia pro matre respondeat, ipsa [alias, ita] matris opprobrium auferat, ipsa patri pro matre satisfaciat: quia ecce si vir cecidit per feminam, jam non erigitur nisi per feminam. Quid dicebas, o Adam? *Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, et comedi*. Verba malitia sunt haec, quibus magis augeas quam deleas culpam. Verumtamen Sapientia vicit malitiam, cum occasionem veniae, quam a te Deus interrogando elicere tentavit, sed non potuit, in thesauro indeficientis sue pietatis invenit. Redditur nempe femina, pro femina, prudens pro fatua, humili pro superba; quae pro ligno mortis gustum tibi porrigit vita, et pro venenoso cibo illo amaritudinis dulcedinem pariat fructus eterni. Muta ergo iniuste excusationis verbum in vocem gratiarum actionis, et dic: Domine, mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno vita, et comedi; et dulce factum est super mel ori meo, quia in ipso vivificasti quibus juncta simul prima et secunda homilia, tres tuntum inveniuntur homiliae super *Missus est*.

me. Ecce enim ad hoc missus est angelus ad Virginem. O admirandam et omni honore dignissimam Virginem! o feminam singulariter venerandam, super omnes feminas admirabilem, parentum reparatricem, posterorum vivificatricem!

4. *Missus est, inquit, angelus ad Virginem.* Virginem earne, virginem mente, virginem professione, virginem denique, qualem describit Apostolus, mente et corpore sanctam (*I Cor.* vii, 34); nec noviter, nec fortuita inventam, sed a seculo electam, ab Altissimo præcognitam et sibi præparatam, ab angelis servatam, a patribus præsignatam, a prophetis promissam. Scrutare 738 Scripturas, et proba quæ dico. Visne ut et ego aliqua ex his testimonia hic inseram? Ut pauca loquar de pluribus, quam tibi aliam prædixisse Deus videtur, quando ad serpentem ait: *Inimicitias ponam inter te et mulierem?* Et si adhuc dubitas quod de Maria non dixerit, audi quod sequitur: *Ipsa conteret caput tuum* (*Gen.* iii, 15). Cui haec servata victoria est, nisi Mariæ? Ipsa procul dubio caput contrivit venenatum, quæ omnitudinem maligni suggestionem tam de carnis illecebra, quam de mentis superbia deduxit ad nihilum.

5. Quam vero aliam Salomon requirebat, cum dicebat: *Mulierem fortem quis inveniet?* Noverat quippe vir sapiens hujus sexus infirmitatem, fragile corpus, lubricam mentem. Quia tamen et Deum legerat promisso, et ita videbat congruere ut qui vicerat per feminam, vinceretur per ipsam, vehementer admirans aiebat: *Mulierem fortem quis inveniet?* Quod est dicere: Si ita de manu feminæ pendet et nostra omnium salus, et innocentiae restitutio, et de hoste victoria: fortis omnino necesse est ut provideatur (*alias, prævideatur*), quæ ad tantum opus possit esse idonea. Sed mulierem fortem quis inveniet? At ne hoc quæsse putetur desperando, subdit prophetando, *Procul et de ultimis finibus pretium ejus* (*Prov.* xxxi, 10): hoc est non vile, non parvum, non mediocre, non denique de terra; sed de celo, nec de cœlo proximo terris pretium fortis hujus mulieris, sed a summo cœlo egressio ejus. Quid deinde rubus ille quondam Mosaicus portendebat, flamas quidem emittens, sed non ardens (*Exod.* vii, 2), nisi Mariam parentem, et dolorem non sentientem? Quid, rogo, virga Aaron florida (*Num.* xvii, 8), nec humectata, nisi ipsam concipientem, quamvis virum non cognoscentem? Hujus magni miraculi majus mysterium Isaías edisserit, dicens, *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice eius ascendet* (*Isa.* xi, 1): virgam, virginem; florrem, virginis partum intelligens.

6. Sed si tibi quod nunc in flore Christus intelligi dicitur, superiori videtur adversari sententia, qua non virgæ flore, sed floris fructu designari dicebatur; noveris in eadem Aaronica virga (quæ non solum floruit, sed et frondut et fructum emisit) non solum flore vel fructu, sed ipsis etiam frondibus eumdem significari. Noveris et apud Moysen nec fructu virgæ, nec flore, sed ipsa virga demonstrari;

A illa utique virga, qua feriente, aqua vel dividitur transituris (*Exod.* xiv, 16), vel de petra excutitur bibitur (*Exod.* xvii, 6). Nullum autem inconveniens est, diversis rebus diversis ex causis Christum figurari; et in virga quidem potentiam, in flore vero fragrantiam, in fructu autem saporis dulcedinem, in frondibus quoque sedulam ejus intelligi protectiōnem, qua videlicet parvulos ad se confugientes sub umbra alarum suarum protegere non desinit, sive ab astu carnalium desideriorum, sive a facie impiorum, qui eos afflixerunt. Bona et desiderabilis umbra sub aliis Jesu, ubi tutum est fugientibus refugium, gratum fassis refrigerium. Miserere mei, Domine Jesu, misericordia mei; quoniam in te confidit anima mea, et in umbra alarum tuarum sperabo,

B donec transeat iniquitas (*Psal.* lvi, 2). In hoc tamen Isaiae testimonio, florem Filium, virgam intellige Matrem; quoniam et virga, floruit absque germine, et virgo concepit non ex homine. Nec virgæ viorem floris lesit emissio, nec virginis pudorem sacri partus editio.

7. Proferamus et alia Virgini Matri, Deoque Filio congrua de Scripturis testimonia. Quid illud Gedeonis vellus significat, quod utique de carne tonsum, sed sine vulnere carnis in area ponitur, et nunc quidem lana, nunc vero area rore perfunditur (*Jud.* vi, 37-40), nisi carnem assumptam de carne Virginis, et absque detrimento virginitatis? Cui utique distillantibus cœlis tota se infudit plenitudo divinitatis: adeo ut ex hac plenitudine omnes accepimus (*alias, acciperemus*), qui vere sine ipsa non aliud quam terra arida sumus. Huic quoque Gedeonico facto propheticum dictum pulchre satis convenire videtur, ubi legitur: *Deseendet sicut pluvia in vellus.* Nam per hoc quod sequitur, et *sicut stillicidia stillantia super terram* (*Psal.* lxxi, 6), idem datur intelligi, quod per inventanam 739 rorē madidam aream, Pluvia nempe voluntaria, quam segregavit Deus hereditati sue, placide prius et absque strepitu operationis humane, suo se quietissimo illapsu (*alias, elapsu*) virginem demisit in uterum: postmodum vero ubique terrarum diffusa est per ora prædicatorum, non jam sicut pluvia in vellus, sed sicut stillicidia stillantia super terram, cum quodam utique strepitu verborum, ac sonitu miraculorum. Siquidem recordate sunt nubes illæ, quæ portabant pluviam, præceptum sibi fuisse cum mitterentur: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine; et quod in aure auditis prædictate super tecta* (*Matth.* x, 27). Quod et fecerunt: et enim in omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (*Psal.* xviii, 5).

8. Audiamus et Jeremiam nova veteribus vaticinantes, et quem præsentem monstrare non poterat, venturum et ardenter desiderantem, et fidenter promittentem: *Novum, inquit, creavit Dominus super terram: femina circumdabit virum* (*Jerem.* xxxi, 22). Quæ est haec femina? quis vero iste vir? Aut si vir, quomodo a femina circumdatuſ? aut si a femina circumdari potest, quomodo vir? Et ut apertius

dicam, quomodo potest simul et vir esse, et in utero matris? hoc est enim virum a femina circumdari. Novimus [alias, dicimus] viros, qui scilicet infau-tiam, pueritiam, adolescentiam atque juventutem transeuntes, ad gradum usque senectuti proximum pervenerunt. Qui ergo jam adeo grandis est, quomodo a femina circumdari potest? Si dixisset, Femina circumdabit infantem; vel, Femina circumdabit parvulum; nec novum videretur, nec mirum. Nunc autem quia nil tale posuit, sed dixit virum, quærimus quæ sit hæc novitas, quam Deus fecit in terra, ut femina circumdaret virum, et vir intra seminei unius corpuseuli membra sese cohiberet? quid est hoc miraculi? Nunquid potest homo, ut ait Nicodemus, in ventrem matris suæ iterato introire, et renasci? (Joan. iii, 4.)

9. Sed verto me ad conceptum partumque virginalem, si forte inter plurima nova ac mira, quæ ibi profecto inspicit qui diligenter inquirit, etiam hanc, quam de Propheta protuli, reperiam novitatem. Porro ibi agnoscitur longitudo brevis, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas plana [alias, plena]. Ibi agnoscitur lux non lucens, verbum insans, aqua sitiens, panis esuriens. Videas, si attendas, potentiam regi, sapientiam instrui, virtutem sustentari: Deum denique lactentem, sed angelos reficien tem; vagientem, sed miseros consolantem. Videas, si attendas, tristari lætitiam, pavere fiduciam, salutem pati, vitam mori, fortitudinem infirmari. Sed, quod non minus mirandum est, ipsa ibi cernitur tristitia lætificans, pavor confortans, passio salvans, mors vivificans, infirmitas roborans. Cui jam illud quoque non occurrat, quod quarebam? Nunquid non facile tibi est inter hæc feminam agnoscere virum circumdantem, cum Mariam videas virum approbatum a Deo Jesum suo utero circumplectentem? Virum autem dixerim fuisse Jesum, non solum jam cum diceretur *vir propheta, potens in opere et sermone* (Luc. xxiv, 19), sed etiam cum tenera adhuc infantis membra Dei mater blando vel foveret in gremio, vel gestaret in utero. Vir igitur erat Jesus needum etiam natus, sed sapientia, non ætate; animi vigore, non viribus corporis; maturitate sensuum, nou corpulentia membrorum. Neque enim minus habuit sapientiae, vel potius non minus [alias, minor] fuit sapientia Jesus conceptus, quam natus; parvus, quam magnus. Sive ergo latens in utero, sive vagiens in præsepio, sive jam grandiusculus interrogans doctores in templo, sive jam perfectæ ætatis docens in populo, æque profecto plenus fuit Spiritu sancto. Nec fuit hora in quaecunque ætate sua, qua de plenitudine illa quam in sui conceptione accepit in utero, vel aliquid minueretur, vel aliquid eidem adjiceretur: sed a principio perfectus, a principio, inquam, plenus fuit spiritu sapientiae et intellectus, spiritu consilii et fortitudinis, spiritu scientiae et pietatis, spiritu timoris Domini (Isa. xi, 2, 3).

10. Nec te moveat, quod de ipso legis in alio

A loco: 740 Jesus autem proficiebat sapientia, et ætate, et gratia apud Deum et homines (Luc. ii, 52). Nam quod de sapientia et gratia hie dictum est, non secundum quod erat, sed secundum quod apparebat, intelligendum est: non quia videlicet aliquid ei novum accederet, quod ante non haberet; sed quod accedere videretur, quando volebat ipse ubi vide- retur (alias, ut videretur). Tu, homo, cum proficias, non quando, nec quantum vis proficias: sed te ne- sciente tuus moderatur prosecutus, tua vita disponitur. At vero puer Jesus, qui disponit vitam (vitam deest aliis) tuam, ipse disponebat et suam, et quando volebat, et quibus volebat sapiens apparebat, quando et quibus volebat sapientior, quando et qui- bus volebat sapientissimus: quanquam, in se nunquam esset nisi sapientissimus. Similiter et cum semper omni gratia plenus fuisset, sive quam apud Deum, sive quam apud homines habere deberet, pro suo tamen arbitrio eam nunc plus, nunc minus ostendebat, prout cernentium vel meritis congruere, vel saluti expedire sciebat. Constat ergo quia semper Jesus virilem animum habuit, etsi semper in corpore vir non apparuit. Cur denique dubito virum fuisse in utero, quem inibi Deum fuisse non ambigo? Minns quippe est esse virum, quam esse Deum.

11. Sed vide si non etiam hanc Jeremiæ novitatem Isaías lucidissime aperit, qui et novos superius Aaronicos flores exposuit. Ecce, inquit, *virgo concipiēt, et pariet filium*. En habes, feminam, seilicet Virginem. Vis et de viro audire quis scit? Et voeabitur, ait, *nomen ejus Emmanuel*, id est, *Nobiscum Deus* (Isa. vii, 14). Femina itaque circumdans virum, Virgo est concipiens Deum. Vides quam pulchre et concorditer sanctorum mira facta et mystica dicta sibi invicem concinant. Vides quam stu-pendum sit hoc unum de Virgine et in Virgine laetum miraculum, quod tot miracula prævenerunt, tot oracula promiserunt. Unus nimurum fuit spiritus prophetarum, et licet diversis modis, signis et temporibus; eamdem rem diversi, non diverso spiritu et præviderunt, et prædixerunt. Quod Moysi monstratum est in rubo et igne, Aaroni in virga et flore, Gedeoni in vellere et rore; hoc aperte Salomon prædictis in forti muliere et ejus pretio; aperi-tius Jeremias præcinuit de femina et viro, apertissime Isaías declaravit de Virgine et Deo, Gabriel tandem exhibuit ipsam Virginem (*Virginem deest aliis*) salutando. Ipsa namque est, de qua nunc Evangelista: *Missus est, ait, angelus Gabriel a Deo ad Virginem, despontam Joseph.*

12. Ad Virginem, inquit, despontam. Quære despon-satam? Cum esset, inquam, virgo electa, et, ut ostensem est, virgo conceptura, virgo paritura, mi- rum eur despontata fuerit, non nuptura. Nunquid vel hoc easu factum quis dixerit? Non est casu factum, quod rationabilis causa commendat, causa valde utilis et necessaria, et divini prorsus adinven-tione consilii digna. Dicam quod mihi, imo quod ante me Patribus visum fuit. Illa utique fuit ratio

desponsationis Mariæ, quæ et dubitationis Thomæ. Mos siquidem fideorum erat, ut a die desponsationis suæ, usque ad tempus nuptiarum, sponsis sponsæ tradicerent custodiendæ : quatenus earum ipsi eosibi pudicitiam curiosius servarent, quo sibi ipsi fideliiores existerent. Sicut ergo Thomas dubitando, palpando, constantissimus factus est Dominicæ confessor resurrectionis, ita et Joseph Mariam sibi desponsando ejusque conversationem in tempore custodice studiosius comprobando, factus est pudicitie fidelissimus testis. Pulchra utriusque rei convenientia : et dubitatio Thomæ, et desponsatio Mariæ. Poterant quidem similis erroris laqueum nobis injicere, fidei videlicet in illo, castitatis in illa, veritatem in suspicionem adducere : sed valde prudenter et pie factum est per contrarium, ut unde metuebatur suspicio, firma sit certitudo. Nam et de Filii resurrectione citius quidem ego, qui infirmus sum, crediderim Thomæ dubitanti et palpanti, quam Cepha audienti et credenti : et de Matris continentia facilius sponso ejus custodienti et experienti, quam ipsi quoque Virginis de sola sua conscientia se defendant. Dic, queso, quis **711** eam videns non despontat et gravidam, non potius diceret meretricem (*alias, corruptam*) quam virginem? Non autem decebat hoc dici de Matre Domini. Tolerabilius vero atque honestius fuit putari ad tempus Christum de conjugio fuisse natum, quam de fornicatione.

13. Sed non poterat, inquis, Deus apertum aliquod ostendere signum, quo videlicet fieret ut ejus nec ortus inflamaretur, nec mater criminaretur? Poterat utique; sed non poterat latere demones, quod scirent homines. Oportebat autem a principe mundi aliquandiu celari divini consilii sacramentum : non quod Deus, si palam opus suum facere vellat, impediti posse ab illo metueret : sed quia ipse, qui non solum potenter, sed etiam sapienter quæcunque voluit fecit, sicut in omnibus operibus suis quasdam rerum vel temporum congruentias propter ordinis pulchritudinem servare consuevit, ita in hoc quoque tam magnilico opere suo, nostræ videlicet reparationis, non tantum potentiam suam, sed et prudentiam ostendere voluit. Et quanquam illud aliter, quomodo vellet, perficere potuisset; plauit ei tamen eo potius et modo, et ordine hominem sibi reconciliare, quo noverat cecidisse : ut, sicut diabolus prius seduxit feminam, et postmodum virum per feminam viceat, ita prius a femina virgine seduceretur, et post a viro Christo aperte debellaretur : quatenus malitia fraudi dum ars pietatis illuderet, ac maligni fortitudinem Christi virtus conteneret, diabolo Deus et prudentior appareret et fortior. Ita quippe decuit incarnatam Sapientiam spiritualem vincere malitiam, quo non solum attingeret a fine usque ad finem fortiter, sed et disponeret omnia suaviter (*Sap. viii, 1*). Attingit autem a fine usque ad finem, id est a cœlo usque ad infernum. *Si ascendero, inquit, in cælum, tu illic es : si*

A *descendero in infernum, ades (Psal. cxxxviii, 8).* Utrobius vero fortiter, quando et de supernis expulit superbium, et apud inferos spoliavit avarum. Conveniens ergo erat ut suaviter quoque omnia, celestia scilicet et terrena, disponeret : quatenus et illinc dejiciens inquietum, reliquos in pace firmaret, et hic debellatur invidum, nobis prius suæ humilitatis et mansuetudinis valde necessarium exemplum relinquaret : sieque mirabiliter fieret moderata sapientia, ut et suis suavis, et hostibus fortis appareret. Quid enim prodesset diabolus a Deo vinci, nobis manentibus superbis? Necessario igitur desponsata est Maria Joseph, quando per hoc et a canibus sanetum absconditur, et a spenso virginitas comprobatur, et Virginis tam vereundæ pareatur, quam famæ providetur. Quid sapientius, quid dignius divina providentia? Uno tali consilio secretis ecclesiis et admittitur testis, et excluditur hostis, et integra servatur fama Virginis matris. Alioquin quando pepercisset justus adulteræ? scriptum est autem : *Joseph aulem vir ejus, cum esset justus et nollet eam traducere, voluit occulite dimittere eam (Math. i, 19).* Bene, cum esset justus, noluit eam traducere : quia sicut nequaquam justus esset, si cognitam ream consensisset; sic nihilominus justus non esset, si probatam innoxiam condemnasset. Cum ergo justus esset et nollet eam traducere, voluit occulite dimittere eam.

14. Quare voluit dimittere eam? Accipe et in hoc non meam, sed Patrum sententiam. Propter hoc Joseph voluit dimittere eam, propter quod et Petrus Dominum a se repellebat, dicens : *Exi a me, Domine, quia homo peccator sum (Luc. v, 8)*: propter quod et Centurio a domo sua eum prohibebat, cum diceret : *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum (Math. viii, 8)*. Ita ergo et Joseph indignum et peccatorem se reputans, dicebat intra se, a tali et a tanta non debere sibi ultra familiare præstari contubernium, eni supra se mirabilem expavesebat dignitatem. Videbat et horrebat divinæ præsentiae certissimum gestantem insigne : et quia mysterium penetrare non poterat, volebat dimittere eam. Expavit Petrus potentiae magnitudinem, expavit Centurio præsentiae majestatem. Exhorruit nimurum et Joseph, sicut homo, hujus tanti miraculi novitatem, mysterii profunditatem : et ideo occulite voluit dimittere eam. **712** Miraris quod Joseph prægnantis sese consortio Virginis judicabat indignum, cum audias et sanctam Elisabeth ejus non posse ferre præsentiam, nisi cum tremore quidem et reverentia? Ait namque : *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? (Luc. i, 43)*. Ideo itaque Joseph voluit dimittere eam. Sed quare occulite, et non palam? Ne videlicet divortii causam inquireretur exigatur rationem. Quid enim vir justus responderet populo duræ cervicis, populo non credenti et contradicenti? Si diceret quod sentiebat, quod de illius puritate comprobaverat, nonne mox increduli et crudeles Judæi subsanna-

rent illum, lapidarent illam? Quando namque Veritati crederent tacenti in utero, quam postea contempserunt clamantem in templo? Quid facerent nequam apparenti, qui postmodum impias manus injecerunt etiam miraculis coruscanti? Merito ergo vir justus, ne aut mentiri, aut diffamare cogeretur innoxiam, voluit occulte dimittere eam.

15. Sin vero aliter quis sentiat, et Josephi sicut hominem dubitasse contendat, sed quia justus erat, noluisse quidem habitare cum ea propter suspicionem, nec tamen (quia pius erat) traducere voluisse suspectam, et ideo voluerit occulte dimittere eam, breviter respondeo, etiam sic dubitationem illam Joseph fuisse necessariam, que divino meruit certificari oraculo. Sic quippe scriptum est: *Hæc autem eo cogitante, scilicet quod occule dimitteret eam, apparuit ei angelus in somnis, dicens: Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est* (Matth. i, 20). Itaque propter istas rationes desponsata est Maria Joseph, vel potius, sicut ponit evangelista, *viro, cui nomen erat Joseph*. Virum nominat, non quia maritus, sed quod homo virtutis erat. Vel potius quia, juxta alium evangelistam, non vir simpliciter, sed vir ejus dictus est, merito appellatur quod necessarie putatur. Debuit ergo vir ejus appellari, quia necesse fuit et putari: sicut et pater Salvatoris non quidem esse, sed dici meruit, ut putaretur esse, dicente hoc ipso evangelista: *Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum tringinta, ut putabatur, filius Joseph* (Luc. iii, 23). Nec vir ergo matris, nec filii pater exstitit, quamvis certa (ut dictum est) et necessaria dispensatione ultrumque ad tempus et appellatus sit et putatus.

16. Conjice tamen ex hac appellatione, qua, licet dispensatoria, meruit honorari a Deo, ut pater Dei et dictus sit: conjice et ex proprio vocabulo (quod *augmentum* non dubitas interpretari) quis et qualis homo fuerit iste Joseph. Simul et memento magni illius quondam patriarchæ venditi in *Egypto* (Gen. xxxvii, 27): et scito ipsius istum non solum vocabulum fuisse sortitum, sed et castigationem adeptum, innocentiam assecutum et gratiam. Siquidem ille Joseph, fraterna ex invidia venditus et ductus in *Egyptum*, Christi venditionem præfiguravit: iste Joseph Herodianam invidiam fugiens, Christum in *Egyptum* portavit (Matth. ii, 14). Ille domino suo fidem servans, dominæ noluit commisceri (Gen. xxxix, 12): iste dominam suam, Domini sui matrem, virginem agnoscens, et ipse continens fideliter custodivit. Illi data est intelligentia in mysteriis somniorum (Gen. xl, xli): isti datum est conscientum fieri atque participem colestium sacramentorum (Matth. i, 20). Ille frumenta servavit non sibi, sed omni populo (Gen. xl, xli): iste panem vivum e celo servandum accepit tam sibi quam toti mundo. Non est dubium quin bonus et fidelis homo fuerit iste Joseph, cui Mater desponsata est Salvatoris. Fidelis, inquam, servus et prudens,

A quem constituit Dominus super matris solatium, suæ carnis nutritum, solum denique in terris magni consilii coadjutorem sibi fidelissimum. Huc accedit quod dicitur fuisse de domo David. Vere enim de domo David, vere de regia stirpe descendit vir iste Joseph, nobilis genere, mente nobilior. Plane filius David, non degenerans a patre suo David. Prorsus, inquam, filius David, non tantum carne, sed fide, sed sanctitate, sed devotione: quem tanquam alterum David Dominus invenit secundum cor suum, eni tuto committeret secretissimum atque sacratissimum sui cordis arcanum: cui tanquam **¶ 13** alter David incerta et occulta sapientie suæ manifestavit, et dedit illi non ignarum esse mysterii, quod nemo principum hujus saeculi agnovit: cui denique datum est quod multi reges et prophetæ, cum vellent videre, non viderunt, audire, et non audierunt; non solum videre et audire, sed etiam portare, deducere, amplecti, deosculari, nutrire et custodire. Non tantum antem Joseph, sed et Maria descendisse credenda est de domo David. Alioquin non fuisse desponsata viro de domo David, si non esset et ipsa de domo David. Ambo igitur erant de domo David; sed in altera completa est veritas, quam juravit Dominus David, altero tamen concio et teste adimplere promissionis.

17. In fine autem versus, *Et nomen*, inquit, *Virginis Maria*. Loquamur pauca et super hoc nomine, quod interpretatum *maris stella* dicitur, et matri Virgini valde convenienter aptatur. Ipsa namque aptissime sideri comparatur; quia, sicut sine sui corruptione sidus suum emitit radium, sic absque sui lesione virgo parturit filium. Nec sideri radius suam minutit claritatem, nec Virginis Filius suam integritatem. Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Jacob orta, cuius radius universum orbem illuminat, cuius splendor et præfulget in supernis, et inferos penetrat: terras etiam perlustrans, et calefaciens magis mentes quam corpora, fovet virtutes, excusat vitia. Ilsa, inquam, est præclara et eximia stella, super hoc mare magnum et spatiōsum necessario sublevata, micans meritis, illustrans exemplis. O quisquis te intelligis in hujus saeculi profluvio magis inter procellas et tempestates fluctuare, quam per terram ambulare; ne avertas oculos a fulgore hujus sideris, si non vis obrui procellis. Si insurgant venti tentationum, si incurras scopolos tribulationum, respice stellam, voca Mariam. Si jactaris superbie undis, si ambitionis, si detractionis, si aemulationis: respice stellam, voca Mariam. Si iraeundia, aut avaritia, aut carnis illecebra naviculam concusserit mentis, respice ad Mariam. Si criminum immanitate turbatus, conscientiae feditate confusus, iudicii horrore perterritus, barathro incipias absorberi tristitiae, desperationis abysso; cogita Mariam. In perieulis, in angustiis, in rebus dubiis, Mariam cogita, Mariam invoca. Non recedat ab ore, non recedat a corde; et ut impetres ejus orationis suffragium, non deserbas conversationis exemplum.

Ipsam sequens non devias : ipsam rogans non desperas : ipsam cogitans non erras. Ipsa tenente nou corruis ; ipsa protegente non metuis ; ipsa duce non fatigaris ; ipsa propitia pervenis : et sic in temetipso experiris quam merito dictum sit, *Et nomen Virginis Maria.* Sed jam modice pausandum est, ne et nos in transitu claritatem tanti luminis intueamur. Ut enim verbis apostolicis utar, *Bonum est nos hie esse* (*Matth. xvii, 4*) : et libet duleiter contemplari in silentio, quod laboriosa non sufficit explicare locutio. Interim autem ex devota scintillantis sideris contemplatione, ferventior reparabitur in his quæ secuuntur, disputatio.

HOMILIA III.

In Luc. cap. i, 28-32.

1. Libenter, ubi mihi congruere video, verba sanctorum assembo, quo vel vasculorum pulchritudine gratiora siant quaecunque in eis lectori apposuerim. Ut autem nunc a propheticis verbis incipiām : *Vae mihi, non quidem, sicut propheta, quia tacui, sed quia locutus sum, quoniam vir pollutus labiis ego sum!* (*Isa. vi, 5.*) Hie! quot vana, quot falsa, quot turpia per hoc ipsum spurcissimum os meum evomuisse me recolo, in quo nunc coelestia revolvere verba præsumo! Vehementer timeo, ne jamjam audiam ad me dictum : *Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per ostium?* (*Psal. XLIX, 16.*) Utinam et mihi de superno altari, non quidem carbo unus, sed ingens globus igneus afferatur, qui videlicet multam et inveteratam prurientis **74.1** oris mei rubiginem ad plenum excoquere sufficiat! quatenus angeli ad Virginem, et Virginis ad ipsum grata invicem ac casta colloquia dignus habear meo qualicunque replicare sermone. Ait igitur evangelista : *Et ingressus Angelus ad eam, haud dubium quin ad Mariam, dixit : Ave, gratia plena, Dominus tecum.* Quo ingressus ad eam? Puto in secretarium pudici cubiculi, ubi illa fortassis clauso super se ostio orabat Patrem suum in abscondito. Solent angeli astare orantibus, et delectari in his quos vident levare puras manus in oratione : holocaustum sanctæ devotionis gaudent se offerre Deo in odorem suavitatis. Mariæ autem orationes quantum placuerint in conspectu Altissimi, angelus indicavit, qui ingressus ad eam, tam reverenter salutavit. Nec fuit difficile angelo per clausum ostium penetrare ad abdita Virginis, qui utique ex subtilitate substantiæ suæ habet in natura, ut nec seris ferreis ejus arceatur ingressus, quo cunque suus eum impetus ferat. Angelicis enim spiritibus parientes non obsistunt, sed cuncta illis visibilē cedunt, cuncta æque corpora, quantumlibet solida vel spissa, penetrabilia sunt eis ac pervia. Suspicendum igitur non est, quod apertum invenierit angelus ostiolum Virginis, cui nimurum in proposito erat hominum fugere frequentias, vitare colloquia; ne vel orantis perturbaretur silentium, vel continentis castitas tentaretur. Clauerat itaque etiam illa hora suum super se habitaculum Virgo

A prudentissima, sed hominibus, non angelis. Proinde etsi ad eam potuit intrare Angelus, sed nulli hominum facilis patebat accessus.

2. Ingressus ergo Angelus ad eam dixit : *Ave, gratia plena, Dominus tecum.* Legimus in Actibus apostolorum, et Stephanum plenum gratia (*Act. vi, 5.*) et apostolos fuisse repletos Spiritu sancto (*Act. ii, 4.*) ; sed longe dissimiliter a Maria. Alioquin nec in illo habitavit plenitudo divinitatis corporaliter, quemadmodum in Maria : nec illi conceperunt de Spiritu sancto, quomodo Maria. *Ave, inquit, gratia plena, Dominus tecum.* Quid mirum si gratia plena erat, cum qua Dominus erat? Sed hoc potius mirandum, quomodo qui Angelum miserat ad Virginem, ab Angelo inventus est esse cum Virgine. Itane B velocior Angelo fuit Deus, ut festinantem nuntium celerior ipse præveniret ad terras? Nec mirum Nam cum esset Rex in accubitu suo, nardus Virginis dedit odorem suum, et ascendit in conspectu gloriae ejus fumus aromatis, et invenit gratiam coram oculis Domini, clamantibus qui circumstantabat : *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virginula fumi, ex aromatibus myrræ et thuris?* (*Canticum iii, 6.*) Statimque Rex egrediens de loco sancto suo, exsultavit ut gigas ad currendam viam; et licet a summo cœlo egressio ejus (*Psal. XVIII, 6, 7.*), nimio tamen pervolans desiderio prævenit suum nuntium ad Virginem quam amaverat, quam sibi elegerat, cuius decorem concupierat. Quem prospiciens a longe venientem gratulans et exsultans ait C Ecclesia : *Ecce venit is saliens in montibus, transliliens colles* (*Canticum ii, 8.*)

3. Merito autem concupivit Rex decorem Virginis. Fecerat enim quidquid longe antea præmonita fuerat a patre suo David, dicente sibi : *Audi, filia, et ride, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum et domum patris tui.* Et si hoc feceris, *coneupiscet rex decorem tuum* (*Psal. XLIV, 11, 12.*) Audiuit quippe et vidi, non ut quidam, qui audientes non audiunt, et videntes non intelligunt; sed audivit et eredit, vidit et intellexit. Et inclinavit aurem suam ad obedientiam, et eorū suum ad disciplinam, et oblita est populum suum, et domum patris sui : quia non populum suum augere prolis successione, nec domui patris sui relinquere curavit hæredem; sed quidquid honoris in populo, quidquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuisset, omnia arbitrata est ut stercora, ut Christum lucrifaceret. Nec fecellit eam intentio, quando et Christum sibi filium vindicavit, nec propositum pudicitiae violavit. Bene igitur gratia plena, præ et virginitatis gratiam tenuit, et insuper secunditatis gloriam acquisivit.

D **74.4** 4. *Ave, inquit, gratia plena, Dominus tecum.* Non dixit, Dominus in te; sed, *Dominus tecum.* Deus enim qui ubique aequaliter totus est per suam simplicem substantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis quam in cæteris; et ipsarum aliter in bonis quam in malis est per efficaciam. Ita sane est

in irrationalibus creaturis, ut tamen non capiatur ab ipsis. A rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cognitionem, sed a bonis tantum capitur etiam per amorem. In solis ergo bonis ita est, ut etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Nam dum suas voluntates ita justitiae subdunt, ut Deum non dedebeat velle quod ipsi volunt: per hoc quod ab ejus voluntate non dissentient, Deum sibi specialiter jungunt. Sed eum ita sit cum omnibus sanctis, specialiter tamen cum Maria: cum qua utique tanta ei consensio fuit, ut illius non solum voluntatem, sed etiam carnem sibi coniungeret; ac de sua Virginisque substantia unum Christum efficeret, vel potius unus Christus fieret: qui, et si nec totus de Deo, nec totus de Virgine; totus tamen Dei, et totus Virginis esset; nec duo filii, sed unus utriusque filius. Ait itaque: *Ave, gratia plena, Dominus tecum.* Nec tantum Dominus Filius tecum, quem carne tua induis; sed et Dominus Spiritus sanctus, de quo concipis; et Dominus Pater, qui genuit quem concipis. Pater, inquam, tecum, qui Filium suum facit et tuum. Filius tecum, qui ad condendum in te mirabile sacramentum, miro modo et sibi reserat genitale secretum, et tibi servat virginale signaculum. Spiritus sanctus tecum; qui cum Patre et Filio tuum sanctificat uterum, Dominus ergo tecum.

5. *Benedicta tu in mulieribus.* Libet adjungere quod Elisabeth, cuius haec verba sunt, prosecuta subjunxit: *Et benedictus fructus ventris tui* (*Luc. i, 42*). Non quia tu benedicta, ideo benedictus fructus ventris tui: sed quia ille te prævenit in benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Vere etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictae sunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoque acceperisti cum cæteris, et si differentius a cæteris. Ac propterea quidem benedicta tu, sed in mulieribus; ille vero benedictus non in hominibus, non inter angelos, sed, qui est, ut ait Apostolus, *super omnia benedictus Deus in secula* (*Rom. ix, 5*). Dicitur benedictus vir, benedictus panis, benedicta mulier, benedicta terra, vel, si quid tale in creaturis benedictum esse memoratur; sed singulariter benedictus fructus ventris tui, cum sit *super omnia benedictus Deus in secula*.

6. *Benedictus ergo fructus ventris tui.* Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie. Hujus odoriferi fructus fragrantiam sentiebat qui dicebat: *Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus* (*Gen. xxvii, 27*). Annon vere benedictus, cui benedixit Dominus? De sapore hujus fructus quidam qui gustaverat [alias, quod gustaverat], taliter eructabat, dicens: *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus* (*Psalm. xxxiii, 9*); et alibi: *Quam magna multitudo dulcedinis tuae, Domine, quam abscondisti timentibus te* (*Psalm. xxx, 20*). Et alius quidam: *Si tamen, inquit, gustasis quoniam dulcis est Dominus* (*I Petr. ii, 3*). Et ipse Fructus de se, invitans nos ad sc: *Qui edit me, ait, adhuc*

A *esuriet; et qui bibit me, adhuc sitiens* (*Ecclesi. xxiv, 29*). Utique propter saporis dulcedinem hoc dicebat, qui semel gustatus magis excitat appetitum. Bonus fructus, qui animarum esurientium et sitiens justitiam, et esca, et potus est. Audisti de odore, audisti de sapore: audi et de specie. Si enim fructus ille mortis non solum suavis fuit ad vescendum, sed etiam, teste Scriptura, *delectabilis aspectu* (*Gen. iii, 6*); quanto magis hujus vitalis fructus vivitum decorem debemus inquirere, in quem, teste alia Scriptura, desiderant etiam angeli prospicere? (*I Petr. i, 12*). Cujas pulchritudinem in spiritu videbat, et in corpore videre cupiebat, qui dicebat: *Ex Sion species decoris ejus* (*Psalm. xlix, 2*). Et ne mediocrem tibi videatur commendasse decorem, recole quod in alio psalmo legis: *Speciosus forma pro filiis hominum: diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum* (*Psalm. xliv, 3*).

C **7.16.7.** *Benedictus ergo fructus ventris tui*, cui benedixit Deus in æternum: ex cuius benedictione benedicta etiam tu in mulieribus; quia non potest mala arbor fructum facere bonum. *Benedicta, inquam, tu in mulieribus*, quæ illam generalem maledictionem evasisti, qua dictum est, *In tristitia paries filios* (*Gen. iii, 16*); et nihilominus illam, qua secutum est, *Maledicta sterilis in Israel* (*Exodus. xxiii, 26*; *Deut. vii, 14*): ac singularem consecuta es benedictionem, ut nec sterilis maneas, nec cum dolore parturias. Dura necessitas, et grave jugum super omnes filias Evae? Et si parturiunt, cruciantur: et si non parturiunt, maledicuntur. Et dolor prohibet parere, et non parere maledictio. Quid facies, Virgo, quæ haec audis, quæ haec legis? Si parturis, angustiaris: si sterilis manes, malediceris. Quid eliges, Virgo prudens? Angustiae, inquit, mili sunt undique: melius est tamen mili maledictum incurrire, et castam manere, quam prius quidem concipere per concepcionem, quod merito post cum dolore parturiam. Hinc etenim etsi video maledictum, sed non peccatum: illinc vero et peccatum simul et cruciatum. Denique haec maledictio quid aliud est, quam hominum exprobratio? Neque ob aliud sane dicitur sterilis maledicta, nisi quod opprobrio et contemptui sit habenda, tanquam inutilis et infructuosa, et hoc in Israel tantum. Mihi autem pro minimo est quod hominibus displico, dum me possim virginem castam exhibere Christo. O Virgo prudens, o Virgo devota, quis te docuit Deo placere virginitatem? Quæ lex, quæ justitia, quæ pagina Veteris Testamenti vel præcipit, vel consultit, vel hortatur in carne non carnaliter vivere, et in terris angelicam ducere vitam? Ubi legeras, beata Virgo: *Sapientia carnis mors est* (*Roman. viii, 6*); et: *Curare carnis ne perficeritis in desiderio* (*Roman. xiii, 14*)? Ubi legeras de virginibus, quia cantant canticum novum, quod nemo aliud cantare potest, et sequuntur Agnum quocunque icrit? (*Apocalypse. xiv, 4*.) Ubi legeras laudatos esse, qui se castraverunt propter regnum

D Mihi autem pro minimo est quod hominibus displico, dum me possim virginem castam exhibere Christo. O Virgo prudens, o Virgo devota, quis te docuit Deo placere virginitatem? Quæ lex, quæ justitia, quæ pagina Veteris Testamenti vel præcipit, vel consultit, vel hortatur in carne non carnaliter vivere, et in terris angelicam ducere vitam? Ubi legeras, beata Virgo: *Sapientia carnis mors est* (*Roman. viii, 6*); et: *Curare carnis ne perficeritis in desiderio* (*Roman. xiii, 14*)? Ubi legeras de virginibus, quia cantant canticum novum, quod nemo aliud cantare potest, et sequuntur Agnum quocunque icrit? (*Apocalypse. xiv, 4*.) Ubi legeras laudatos esse, qui se castraverunt propter regnum

cælorum? (Matth. xix, 12.) Ubi legeras : In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus (II Cor. x, 3); et : Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; et quinon jungit, melius facit? Ubi audieras : Volo vos omnes esse sicut et me ipsum? et Bonum est homini, si sic permaneat secundum meum consilium? De virginibus, inquit, præceptum non habeo, consilium autem do (I Cor. vii, 38, 7, 40, 23). Tu vero non dicam præceptum, sed nec consilium, nec exemplum : nisi quod unctio docebat te de omnibus; ac sermo Dei vivus et efficax, ante tibi factus magister quam filius, prius instruxerit mentem, quam induerit carnem. Christo ergo devovest exhibere virginem; et nescis quod ipsi exhiberis oporteat etiam matrem. Eligis in Israel esse contemptibilis, et ut illi placeas cui te probasti, maledictum incurrere sterilitatis : et ecce maledictio bencditione commutatur, sterilitas fecunditate recompen-satur.

8. Aperi, virgo, sinum, expande gremium, præpara uterum : quia ecce facturus est tibi magna qui potens est, in tantum ut pro maledictione Israel, beatam te dicant omnes generationes. Nec suspectam habeas, prudens Virgo, fecunditatem, quia non auferet integritatem. Concipies, sed sine peccato, grava-
da eris, sed non gravata; paries, sed non cum tristitia : nescies virum, et gignes filium. Qualem filium? Illius eris mater, cuius Deus est Pater. Filius paternæ claritatis [al., charitatis; al., majestatis] erit corona tuæ castitatis. Sapientia paterni cordis erit fructus uteri virginis. Deum denique paries, et de Deo concipies. Confortare ergo, Virgo fecunda, casta Puerpera, Mater intacta; quia non eris in Israel ultra maledicta, neque inter steriles deputata. Et si adhuc malediceris ab Israel secundum carnem, non quia sterilem vident, sed quia secundam invident : memento quod et Christus maledictum pertulit crucis, qui te suam matrem benedixit in celis : sed et in terris ab angelo benedicta, et a cunctis generationibus terræ merito beata prædicaris. Benedicta ergo tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui.

9. *Quæ eum audisset, turbata est in sermone ejus, et cogitabat 7.17 qualis esset, ista salutatio. Solent virgines, quæ veræ virgines sunt, semper pavidæ, et nunquam esse securæ; et ut caveant timida, etiam tuta pertimescere, scientes se in vasis fietilibus thesaurum portare pretiosum, et nimis arduum esse vivere angelice inter homines, et in terris more cœlestium conversari, et in carne cœlibem agere vitam. Ac proinde quidquid novum, quidquid subi-tum fuerit ortum, suspectas habent insidias, totum contra se aestimant machinatum. Idecirco et Maria turbata est in sermone angeli. Turbata est, sed non perturbata. Turbatus sum, inquit, et non sum locutus; sed, cogitavi dies antiquos, et annos aternos in mente habui (Psal. lxxvi, 5, 6). Ita ergo et Maria turbata est, et non est locuta, sed cogitabat qualis esset ista salutatio. Quod turbata est, verecundiæ*

A fuit virginis : quod non perturbata, fortitudinis : quod tacuit et cogitavit, prudentiae. Cogitabat autem qualis esset ista salutatio. Sciebat prudens virgo, quod saepè angelus Satanae transfiguratus se in angelum lucis : et quia nimis humilis et simplex erat, nihil tale penitus a sancto angelo sperabat; et ideo cogitabat qualis esset ista salutatio.

10. Tunc angelus intuitus Virginem, et varias secum volvere cogitationes faciliter deprehendens, pavidam consolatur, confirmat dubiam, ac familiariter vocans ex nomine, benigne ne timeat persuadet. Ne timeas, inquit, Maria, invenisti gratiam apud Deum. Nihil hic doli, nihil hic fallacia est. Nullam circumventionem, nullas hic suspicere insidias. Non sum homo, sed spiritus; et Dei angelus, non Satanae. Ne timeas, Maria, invenisti gratiam apud Deum. O si scires quantum tua humilitas Altissimo placeat, quanta te apud ipsum sublimitas maneat! angelico te indignam nec alloquo judicares, nec obsequio. Utquid enim indebitam tibi dixeris gratiam angelorum, quæ invenisti gratiam apud Deum? Invenisti quod quarebas, invenisti quod nemo ante te potuit invenire, invenisti gratiam apud Deum. Quam gratiam? Dei et hominum pacem, mortis destructio-nem, vitæ reparationem. Hæc est ergo gratia, quam invenisti apud Deum. Et hoc tibi signum: Ecce concipies et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Intellige, prudens Virgo, ex nomine Filii promissi, quantum et quam specialem gratiam invenieris apud Deum. Et vocabis, ait, nomen ejus Jesum. Rationem hujus vocabuli aliud evangelista ponit, angelo sic interpretante: Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum (Matth. 1, 21).

11. Duos Jesus lego in typo hujus, quem nunc in manibushabemus, præcessisse, ambos populis præfuisse: quorum unus populum suum de Babylone eduxit (Agg. 1; III Esdr. v, 5), alter suum in terram promissionis introduxit (Josue, 1, 11): Et illi quidem illos, quibus præerant, ab hostibus defendebant; sed nunquid salvabant a peccatis eorum? Is autem noster Jesus et a peccatis salvat populum suum, et introduxit in terram viventium. Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Utinam et me peccatorem dignetur Dominus Jesus annumerare populo suo, ut salvum me faciat a peccatis meis! Vere enim beatus populus cuius iste Jesus Dominus Deus ejus, quia ipse salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Vereor autem ne multi se profiteantur esse de populo ejus, quos tamen ipse non habeat pro populo suo: vereor ne plerisque, qui quasi in populo ejus religiosiores esse videntur, ispe aliquando dicat: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Matth. xv, 8). Novit enim Dominus Jesus qui sunt ejus (II Tim. ii, 19); novit et quos elegit a principio. Quid me vocatis, ait, Domine, Domine, et non facitis quæ dico? (Luc. vi, 46.) Vis scire an pertineas ad populum ejus, vel potius vis esse de populo ejus? Fac quæ dicit Jesus; et computabit te in populo

suo ; fac quæ jubet in Evangelio Dominus Jesus, quæ jubet in lege et prophetis, quæ jubet per ministros suos qui sunt in Ecclesia; obtempera ejus vicariis præpositis tuis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis; et disce ab ipso Jesu, quia mitis est et humilis corde; et **718** eris de beato populo ejus, quem elegit in hæreditatem sibi; eris de laudabili populo ejus, quem Dominus exercitum benedixit, dicens : *Opus manuum mearum tu es, hæreditas mea Israel* (*Isai. xix, 23*) : eni, ne forte Israel carnalem æmuleris, etiam testimonium perhibet, dicens : *Populus, quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi* (*Psal. xvii, 45*).

42. Sed audiamus quid idem angelus sentiat de illo, cui needum concepto tale indidit nomen. Ait namque : *Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur*. Bene magnus, qui *Filius Altissimi* merebitur appellari. An non magnus, *cujus magnitudinis non est finis?* (*Psalm. cxliv, 3.*) Et *quis magnus*, ait, *sicut Deus noster?* (*Psalm. lxxvi, 14.*) Plane magnus, qui tam magnus, quam Altissimus, quia et ipse Altissimus. Neque enim Altissimi *Filius rapinam arbitrabitur esse se æqualem Altissimo* (*Philipp. ii, 6.*) Ille merito arbitrandus est cogitasse rapinam, qui cum de nihilo in angelicam formam factus fuisse, factori suo se comparans, usurpavit sibi quod *Filius Altissimi* proprium est, qui utique in forma Dei a Deo non factus, sed genitus est. Altissimus enim Deus Pater, quamvis omnipotens sit, non potuit tamen vel æqualem sibi condere creaturam, vel inæqualem gignere filium. Fecit itaque angelum magnum, sed non quantus ipse : et ideo nec altissimum. Solum autem Unigenitum, quem non fecit, sed genuit Omnipotens omnipotentem, Altissimus altissimum, Æternus coæternus; ipsum sibi per omnia comparari, nec rapinam æstimat, nec injuriam. Recte ergo hic erit magnus, qui *Filius Altissimi* vocabitur.

43. Sed quare hic erit, et non potius est magnus, qui semper æqualiter magnus, non habet quo crescat, nec major post conceptum futurus sit, quam ante vel sit, vel fuerit? An forte propterea dixerit, *erit*, quia qui magnus Deus erat, magnus homo futurus sit? Bene ergo, *Hic erit magnus*. Magnus homo, magnus doctor, magnus propheta. Sic enim dicitur de eo in Evangelio : *Quia propheta magnus surrexit in nobis* (*Luc. vi, 16.*) Et a minori quodam propheta magnus itidem propheta venturus promittitur : *Eccc, inquit, veniet propheta magnus, et ipse renovabit Jerusalem*. Et tu quidem, o Virgo, parvulum paries, parvulum nutries, parvulum lactabis : sed videns parvulum, cogita magnum. Erit enim magnus, quia magnificabit eum Deus in conspectu regum, adeo ut adorent eum omnes reges, omnes gentes serviant ei. Magnificet ergo et anima tua Dominum, quia *hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur*. Magnus erit, et magna faciet tibi qui potens est, et sanctum nomen ejus. Quod enim sanctius nomen, quam quod *Filius Altissimi vocabitur?* Magnificetur et a nobis parvulus magnus Dominus, quos ut facceret magnos,

A factus est parvulus. *Parvulus*, ait, *natus est nobis, et filius datus est nobis* (*Isai. ix, 6.*) Nobis, inquam, non sibi, qui utique ante tempora multo nobilior natus ex Patre, nasci temporaliter non indigebat ex matre. Non angelis quoque, qui, cum magnum haberent, parvulum non requirebant. Nobis ergo natus, nobis et datus, quia nobis necessarius.

14 Jam de nobis nato et dato faciamus ad quod natus est et datus. Utamur nostro in nostram utilitatem, de Salvatore salutem operemur. Ecce parvulus in medio statuit. O parvulus, parvulus [*Al.*, parvulus] desideratus! O vere parvulus, sed malitia, non sapientia! Studeamus effici sieut parvulus iste; discamus ab ipso, quia mitis est et humilis corde: ne magius videlicet Deus sine causa factus sit homo parvus, ne gratis mortuus, ne in vacuum crucifixus. **B** Discamus ejus humilitatem, imitemur mansuetudinem, amplectamur dilectionem, communicemus passionibus, lavemur in sanguine ejus. Ipsum offeramus propitiationem pro peccatis nostris; quoniam ad hoc ipse natus et datus est nobis. Ipsum oculis Patris, ipsum offeramus et suis: quia et Pater proprio Filio suo non pepereit, sed pro nobis tradidit illum (*Rom. viii, 32*), et ipse filius semetipsum exinanivit formam servi accipiens (*Philipp. ii, 7.*) Ipse tradidit in mortem animam suam, et cum seeleratis reputatus est; et ipsa peccata **749** multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit ut non perirent (*Isa. lxi, 12.*) Non possunt perire pro quibus Filius rogat ne perirent, pro quibus Pater tradidit Filium in mortem ut vivant. Equaliter ergo ab utroque speranda est **C** *venia*, quibus æqualis est in pietate misericordia, par in voluntate potentia, una in deitate substantia, in qua unus cum eis Spiritus sanctus vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IV.

In Luc. cap. i, v. 32-38.

4. Non est dubium, quidquid in laudibus Matris proferimus, ad Filium pertinere; et rursum, cum *Filium honoramus, a gloria Matris non recedimus*. Nam, si *juxta Salomonem, Filius sapiens gloria est patris* (*Prov. x, 1*); quanto magis gloriosum est matrem ipsius effici Sapientiae? Sed quid ego tento in ejus laudibus, quam laudabilem prædicant prophetæ. perhibet angelus, narrat evangelista? Non ergo laudo, quia non audeo; sed tantum replico devotus, quod jam explicavit per os evangelistæ Spiritus sanctus. Sequitur namque, et ait : *Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris sui*. Verba sunt angeli ad Virginem de promisso Filio, promittentis quod debeat possidere regnum David. Quod de stirpe David duxerit originem Dominus Jesus, nemo dubitat. Quæro autem, quomodo dederit ei Deus sedem David patris sui, cum ipse in Jerusalem non regnaverit, quin imo turbis eum volentibus constituere regem, non acqueverit (*Joan. vi, 15.*) sed et ante faciem Pilati protestatus sit : *Regnum meum non est de hoc mundo* (*Joan. xviii, 36.*) Denique quid ma-

gnum promittitur ei qui sedet super Cherubim (*Psal. LXXIX, 2*), quem propheta vidit sedentem super solium excelsum et elevatum (*Isai. VI, 1*), sedere in throno David patris sui? Sed novimus quamdam aliam Jerusalem ab ea quae nunc est, in qua regnavit David, significatam, multo ista nobiliorem, multo diutioram. Hanc igitur puto hic fuisse significatam, illo videlicet usu loquendi, quo saepe reperis in Scripturis significans ponit pro significato. Tunc sane dedit illi Deus sedem David patris sui, quando *constitutus est rex ab eo super Sion montem sanctum ejus* (*Psal. II, 6*). Sed hic propheta de quo regno dixerit, expressius aperuisse videtur, in eo quod non in Sion posuit, sed *super Sion*. Nam ideo fortassis dictum est, *super*, quia in Sion quidem regnavit David: super Sion vero regnum est illius, de quo dictum est ad David: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam* (*Psal. CXXXI, 11*): de quo et dictum est per alium prophetam, *Super solium David, et super regnum ejus sedebit* (*Isai. IX, 7*). Vides quia ubique reperis, *super?* *Super Sion, super sedem, super solium, super regnum.* Dabit ergo ei Dominus Deus sedem David patris sui, non typicam, sed veram; non temporalem, sed aeternam; non terrenam, sed coelestem. Quae idcirco, ut jam dictum est, memoratur fuisse David, quia haec, in qua temporaliter sedit, aeternae illius gerebat imaginem.

2. *Et regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis.* Hic quoque, si dominum Jacob temporalem accipimus, quomodo in illa, quae aeterna non est, in aeternum regnaturus est? Querenda est ergo domus aeterna Jacob, in qua regnet in aeternum, cuius regni non erit finis. An non denique domus illa Jacob exasperans impie abnegavit eum, et insipienter respuit ante faciem Pilati, quando illo prohibente, *Regem vestrum crucifigam?* uno ore respondendo clamavit: *Non habemus regem nisi Cæsarem?* (*Joan. XIX, 15*.) Require itaque Apostolum, et discernet tibi eum qui in occulto Judeus est, ab illo qui in manifesto; et quae in spiritu est circumcisio, ab ea quae fit in carne (*Rom. II, 28*): spiritualem Israel a carnali, et filios fidei Abrahæ a filiis carnis. *Non enim, inquit, omnes qui ex Israel, hi sunt Israelite: neque qui semen sunt Abrahæ, hi filii* (*Rom. IX, 6, 7*). Sequere ergo et die: Similiter non omnes qui ex Jacob, hi reputandi sunt in domo Jacob. Jacob quippe ipse est qui Israel. Solos igitur qui in fide Jacob perfecti inveniendi sunt, reputa ~~7.50~~ in domo Jacob, vel potius ipsos noveris fore spiritualem et aeternam dominum Jacob, in qua regnabit Dominus Jesus in aeternum. Quis ex nobis est, qui juxta interpretationem nominis Jacob, supplantet diabolum de corde suo, luctetur cum vitiis et concupiscentiis suis, ut non regnet peccatum in suo mortali corpore, sed regnet in eo Jesu, et nunc quidem per gratiam, et in aeternum per gloriam? Beati in quibus Jesus regnabit in aeternum, quia et ipsi cum eo regnabunt, et regni hujus non erit finis. O quam gloriosum est regnum illud, in quo reges congregati

A sunt, convenerunt in unum, ad laudandum scilicet et glorificandum eum qui super omnes est Rex regum, et Dominus dominantium: de cuius splendissima contemplatione fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum (*Matth. XIII, 43*). O si et mei peccatoris meminerit Jesus in beneplacito populi sui, cum venerit in regnum suum! O si me in illa die, quando traditurus est regnum Deo et Patri, visitare dignabitur in salutari suo, ad videndum scilicet in bonitate electorum suorum, ad latandum in laetitia gentis suæ, ut laudetur etiam a me cum hereditate sual Veni interim, Domine Jesu, aufer scandala de regno tuo, quod et anima mea, ut regnes tu (qui debes) in ea. Venit enim avaritia, et vindicat in me sibi sedem; jactantia cupit dominari mihi; superbia vult mihi esse rex. Luxuria dicit: **B** Ego regnabo; ambitio, detractio, invidia et iracundia certant in me ipso de me ipso, cuius ego potissimum esse videar. Ego autem quantum valeo resisto; renitor quantum juvorum. Dominum meum Jesum reclamo; ipsi me defendo; quia ipsis me juris agnosco. Ipsum mihi Deum, ipsum mihi Dominum teneo, et dico: Non habeo regem nisi Dominum Jesum. Veni ergo, Domine, disperge illos in virtute tua, et regnabis in me, quia tu es ipse Rex meus, et Deus meus, qui mandas salutes Jacob.

C 3. *Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco.* Primo quidem prudenter tacuit, cum adhuc dubia cogitabat qualis esset ista salutatio; malens nimirum humiliiter non respondere, quam temere loqui quod nesciret. Jam vero confortata et bene praemeditata, angelo quidem foris loquente, sed Deo intus persuadente (erat enim Dominus cum illa, dicente angelo: *Dominus tecum*); ita ergo confirmata, fide scilicet depellente timorem, laetitia verecundiam, dixit ad angelum: *Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco.* Non dubitat de facto, sed modum requirit et ordinem. Nec enim querit an fiet istud, sed quomodo. Quasi dicat: Cum sciat Dominus meus, testis conscientiae meæ, votum esse ancillæ suæ non cognoscere virum; qua lege, quo ordine placebit ei ut fiat istud? Si oportuerit me frangere votum, ut pariam talem filium; et gaudeo de filio, et doleo de proposito: fiat tamen voluntas ejus. Sin vero virgo concepiam, virgo et pariam, quod utique si placuerit ei, impossibile non erit; tunc scio vere quia respexit humilitatem ancillæ suæ. *Quomodo ergo fiet istud? quoniam virum non cognosco.* Et respondens angelus dixit ei: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Superior dicta est fuisse gratia plena: et nunc quomodo dicitur, *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi?* Nunquid potuit repleri gratia, et necdum habere Spiritum sanctum, cum ipse sit dator gratiarum? Si autem jam Spiritus sanctus in ea erat, quomodo adhuc tanquam noviter superventurus repromittitur? An forte ideo non dixit simpliciter, *veniet in te*, sed addidit *super*, quia et prius quidem in ea fuit per

multam gratiam, sed nunc supervenire nuntiatur, propter abundantioris gratiæ plenitudinem, quam effusurus est super illam? At vero cum plena jam sit, illud amplius quomodo capere poterit? Si autem plus aliquid capere potest, quomodo et ante plena fuisse intelligenda est? An prior quidem gratia ejus tantum repleverat mentem, sequens vero etiam ventrem perfundere debet: quatenus scilicet plenitudo divinitatis, que ante in illa, sicut et in multis sanctorum, spiritualiter **751** habitabat, etiam sicut in nullo sanctorum corporaliter in ipsa habitare incipiat?

4. Ait itaque: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quid est, et *virtus Altissimi obumbrabit tibi?* Qui potest capere, capiat. Quis enim, excepta fortassis illa quæ hoc sola in se felicissime meruit experiri, intellectu capere, ratione discernere possit, qualiter splendor ille inaccessible virgineis sese visceribus infuderit; et ut illa inaccessiblem accedere ad se ferre potuisset, de portiuncula ejusdem corporis, cui se animatae temperavit, reliquæ massæ umbraculum fecerit? Et fortasse propter hoc maxime dictum est, *obumbrabit tibi*, quia res nimirum in saeramento erat, et quod sola per se Trinitas in sola et cum sola Virgine voluit operari, soli datum est nosse, cui soli datum est experiri. Dicatur ergo, *Spiritus sanctus superveniet in te*, qui utique sua potentia secundabit te. *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi:* hoc est, illum modum quo de Spiritu sancto concipies, Dei virtus, et Dei sapientia Christus, sic in suo secretissimo consilio obumbrando conteget et occultabit, quatenus sibi tantum notus habeatur et tibi. Ac si angelus respondeat ad Virginem: Quid a me requiris, quod in te mox experieris? Scies, scies, et feliciter scies, sed illo doctore, quo et auctore. Ego autem missus sum nuntiare virginalem conceptum, non creare. Nec potest doceri nisi a donante: nec potest addisci nisi a suscipiente. *Ideoque et quod nasceretur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Quod est dicere: Quoniam non de homine, sed de Spiritu sancto concipies [*Al.* Quoniam non est de homine, sed de Spiritu sancto, quod concipies], concipies autem Altissimi virtutem, hoc est Filium Dei; *Ideoque et quod nasceretur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei:* id est, non solum qui de sinu Patris in uterum tuum veniens obumbrabit tibi, sed etiam id quod de tua substantia sociabit sibi, ex hoc jam vocabitur Filius Dei, quemadmodum et is qui a Patre est ante sæcula genitus, tuus quoque amodo reputabitur filius. Sic autem et quod natum est ex ipso Patre, erit tuus, et quod nasceretur ex te, erit ejus; uttamen non sint duo filii, sed unus. Et licet aliud quidem ex te, aliud ex illo sit; jam non tamen cujusque suus, sed unus utriusque erit filius.

5. *Ideoque et quod nasceretur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Attende, quæso, quam reverenter dixerit, *quod nasceretur ex te Sanctum.* Ut quid enim ita simpliciter *Sanctum*, et absque additamento? Credo quia

A non habuit quid proprie dignave nominaret illud eximium, illud magnificum, illud reverendum, quod de purissima videlicet Virginis carne cum sua anima Unico Patris erat uniendum. Si diceret, sancta caro, vel sanctus homo, vel sanctus infans; quidquid tale poneret, parum sibi dixisse videretur. Posuit ergo indefinite, *Sanctum*: quia quidquid illud sit quod Virgo genuit, sanctum procul dubio ac singulariter sanctum fuit, et per Spiritus sanctificationem, et per Verbi assumptionem.

6. Et adjectit angelus: *Et eccc Elisabeth, cognata tua, et ipsa concepit filium in senectute sua.* Quid fuit necesse etiam hujus sterili Virginis nuntiare conceptum? Nunquid forte dubiam adhuc et incredulam oraculo, recentiori voluit confirmare miraculo? Absit! Legimus et Zachariae incredulitatem ab hoc ipso angelo fuisse castigatam: Mariam autem in aliquo reprehensam non legimus; quin potius fidem ipsius Elisabeth prophetante laudatam agnivimus. *Beata*, inquit, *que credidisti, quoniam perficiuntur in te quæ dicta sunt tibi a Domino* (*Luc. 1, 45*). Sed ideo sterilis cognatae conceptus Virginis nuntiatur, ut, dum miraculo miraculum additur, gaudium gaudio cumuletur. Porro necesse erat non modico lætitiae et amoris præveniente inflammari incendio, quæ *Filium paternæ dilectionis cum gaudio Spiritus sancti mox fuerat conceptura.* Neque enim nisi in devotissimo corde atque hilarissimo tanta se capere poterat dulcedinis et alacritatis affluentia. Vel ideo conceptus Elisabeth nuntiatur **B** Mariæ, quia profecto **752** decebat ut verbum mox divulgandum ubique prius sciret Virgo per angelum, quam audiret ab homine: ne Mater videbile Dei a consilio Filii videretur amota, si eorum quæ in terris tam prope gererentur, remansisse ignara. Vel ideo potius conceptus Elisabeth Mariæ nuntiatus est, ut dum nunc Salvatoris, nunc præcursoris edocetur adventum, rerum tempus et ordinem tenens, ipsa melius postmodum scriptoribus ac prædicatoribus Evangelii reseraret veritatem, quæ et plene de omnibus a principio colitus fuerit instructa mysteriis. Vel ideo adhuc nuntiatur Mariæ conceptus Elisabeth, ut audiens cognatam vetulam et gravidam, cogitet juvencula de obsequio: sique illa properante ad visitandum, parvulo prophetæ locus et occasio detur, quo minori adhuc Domino suo officii valeat exhibere primicias; et dum ad se invicem occurrit matrum, infantumque ab alterutro excitata devotione, mirabilius fiat miraculum de miraculo.

7. Vide autem ne hæc tam magnifica, quæ ab angelico audis prænuntiata, ab ipso spores perficienda. A quo ergo si queris; ipsum audi Angelum. *Quia non erit, inquit, impossibile apud Deum omne verbum;* tanquam diceret: *Hæc quæ ego tam fideliter promitto, non de mea, sed de illius qui me misit, virtute præsumo. Quia non crit impossible apud Deum omne verbum.* Quale enim illi verbum impossible poterit esse, qui omnia fecit in Verbo? Movet me et hoc in verbis angelicis, quod signanter non ait:

Quia non erit impossibile apud Deum omne factum; sed, omne verbum. An iūcireo posuit verbum, quia quam facile possunt homines loqui quod volunt, etiam quod nullatenus facere possunt; tam facile, imo incomparabiliter facilius valet Deus opere implere, quidquid illi verbo valent exprimere? Dicam apertius. Si hominibus tam facile esset facere quam dicere quod volunt; et ipsis quoque non esset impossibile omne verbum. Nunc autem quoniam vulgaris et vetus sermo est, multum interesse inter loqui et facere, sed apud homines, non apud Deum: soli Deo quia idem est facere quod loqui, idem loqui quod velle; merito non erit impossible apud Deum omne verbum. Verbi gratia: potuerunt prævidere et prædicere prophetæ Virginem vel sterilem concepturam ac paritaram; sed nunquid facere ut conciperet et parceret? Deus autem, qui dedit eis posse prævidere, quam facile potuit tunc quod voluit, per illos prædicere, tam facile potuit nunc quando voluit, per se ipsum quod promisit implere. Siquidem apud Deum nec verbum dissidet ab intentione, quia veritas est; nec factum a verbo, quia virtus est; nec modus a facto, quia sapientia est: ac per hoc non erit impossibile apud Deum omne verbum.

8. Audisti, Virgo, factum; audisti et modum: utrumque mirum, utrumque jucundum. Jucundare, filia Sion; et exulta satis, filia Jerusalem (*Zach. ix, 9*). Et quoniam auditui tuo datum est gaudium et laetitia, audiamus et nos a te responsum laetitiae quod desideramus, ut jam exsultent ossa humiliata. Audisti, inquam, factum, et credidisti: crede et de modo quod audisti. Audisti quia concepies, et paries filium: audisti quod non per hominem, sed per Spiritum sanctum. Exspectat angelus responsum: tempus est enim ut revertatur ad Deum qui misit illum. Exspectamus et nos, o Domina, verbum miserationis, quos miserabiliter premit sententia damnationis. Et ecce offertur tibi pretium salutis nostræ: statim liberabimur si consentis. In sempiterno Dei Verbo facti sumus omnes, et ecce morimur: in tuo brevi responso sumus reficiendi, ut ad vitam revocemur. Hoc supplicat a te, o pia Virgo, flebilis Adam cum misera sobole sua exsul de paradiſo, hoc Abraham, hoc David. Hoc cæteri flagitant sancti Patres, patres scilicet tui, qui et ipsi habitant in regione umbræ mortis, Hoc totus mundus tuis genibus provolutus exspectat. Nec immerito quando ex ore tuo pendet consolatio miserorum, redemptio captivorum, liberatio damnatorum: **753** salus denique universorum filiorum Adam, totius generis tui. Da, Virgo, responsum festinanter. O Domina, responde verbum, quod terra, quod inferi, quod exspectant et superi. Ipse quoque omnium Rex et Dominus quantum concupivit decorem tuum, tantum desiderat et responsoris assensum: in qua nimirum proposuit salvare mundum. Et cui plenius in silentio jam magis placebis ex verbo, cum ipse

Atibi elamet e cœlo: O pulchra inter mulieres, fac me audire vocem tuam. Si ergo tu eum facias audire vocem tuam, ipse te faciet videre salutem nostram. Nunquid non hoc est quod quaereras, quod gemebas, quod diebus et noctibus orando suspirabas? Quid igitur? tu es cui hoc promissum est, an aliam expectamus? Imo tu ipsa, non alia. Tu, inquam, illa promissa, illa exspectata, illa desiderata, ex qua sanctus pater tuus Jacob jam morti appropinquans vitam sperabat aeternam, eum dicebat: *Exspectabo salutare tuum, Domine* (*Gcn. XLIX, 18*). In qua denique, et per quam Deus ipse rex noster ante saecula disposuit operari salutem in medio terræ. Quid ab alia speras, quod tibi offertur? quid per aliam expectas, quod per te mox exhibetur, dummodo præbeas assensum, respondeas verbum? Responde itaque citius angelo, imo per angelum Domino. Responde verbum, et suscipe Verbum: profer tuum, et concipe divinum: emittre transitorium, et amplectere sempiternum. Quid tardas? quid trepidas? Crede, confitere, et suscipe. Sumat humilitas audaciam, verecundia fiduciam. Nullatenus convenit nunc ut virginalis simplicitas obliviscatur prudentiam. In hac sola re ne timeas, prudens Virgo, præsumptionem: quia, etsi grata in silentio verecundia, magis tamen nunc in verbo pietas necessaria. Aperi, Virgo beata, eorū fidei, labia confessioni, viscera Creatori. Ecce desideratus eunctis gentibus foris pulsat ad ostium. O si te morante pertransierit, et rursus incipias dolens quaerere quem diligit anima tua! Surge, curre, aperi. Surge per fidem, curre per devotionem, aperi per confessionem (8).

B9. Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Semper solet esse gratiae divisione familiaris virtus humilitas. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Humiliter ergo respondet, ut sedes gratiae præparetur. *Ecce, inquit, ancilla Domini.* Quæ est hæc tam sublimis humilitas, quæ cedere non novit honoribus, insolescere gloria nescit? Mater Dei eligitur, et ancillam se nominat. Non mediocris revera humilitatis insigne, nec oblatâ tanta gloria obliisci humilitatem. Non magnum est esse humilem in abjectione; magna prorsus et rara virtus, humilitas honorata. Si me miserum homuncionem meis decepta simulationibus ad aliquem vel mediocrem honorem provexerit Ecclesia, Deo nimis hoc vel propter mea, vel propter subditorum peccata permittente; nonne statim oblitus qui fuerim, tales me puto, qualis ab hominibus (qui cor non vident) putatus sum? Credo famæ [alias, sane], conscientiam non attendo; et reputans non honorem virtutibus, sed virtutes honori, eo sanctiore, quo superiore me aestimo. Videas plerosque in Ecclesia de ignobilibus nobiles, de pauperibus divites factos, subito intumescent, pristinæ obliisci abjectionis; genus quoque suum erubescere, et infimos designari parentes. Videas et homines pecuniosos

(8) Similia invenies in Append. tom. V S. Augustini, serm. 120, n. 7.

(al. perniciosos) ad honores quosque ecclesiasticos pervolare; moxque sibi applaudere sanctitatem, vestium duntaxat mutatione, non mentium; et di-
guos se aestimare dignitate ad quam ambiendo per-
venerunt; quodque (si audeo dicere) adepti sunt
nummis, attribuere meritis. Omitto autem de his
quos excœcat ambitio, et honor ipse superbiendi eis
materia est.

10. Sed video (quod magis doleo) post spretam
sæculi pompam nonnullos in schola humilitatis super-
biam magis addiscere, ac sub alis mitis humili-
isque magistri gravius insolescere, et impatientes
amplius fieri in claustrø, quam fuissent in sæculo.
Quodque magis **751** perversum est, plerique in
domo Dei non patiuntur haberi contemptui, qui in
sua nonnisi contemptibiles esse potuerunt: ut quia
videlicet, ubi a pluribus honores appetuntur, ipsi
locum habere non meruerunt, saltem ibi honorabiles
videantur, ubi ab omnibus honores contemnuntur.
Video et alios (quod non sine dolore videri debet)
post aggressam Christi militiam, rursus sæcularibus
implicari negotiis, rursus cupiditatibus terrenis
immergi: cum magna eura erigere muros, et negli-
gere mores: sub prætextu quoque communis utili-
tatis, verba vendere divitibus, et matronis saluta-
tiones: sed et contra Imperatoris sui edictum con-
cupiscere aliena, et sua cum lite repetere; non au-
dientes apostolum ex imperio Regis tubicinantem:
*Hoc ipsum, inquit, delictum est in vobis, quod causas
habetis. Quare non magis fraudem patimini?* (*ICor. vi,*
7.) Itane mundum sibi, et se mundo crucifixurunt,
ut qui antea vix in suo vico vel oppido cogniti fuer-
rant, modo circumstantes provincias et curias fre-
quentantes, regum notitias, principumque familiari-
tates assecuti sint? Quid de ipso habitu dicam, in
quo jam non calor, sed color requiritur; magisque
cultui vestium, quam virtutum insititur? Pudet di-
cerel vincuntur in suo studio muliereulæ, quando
a monachis pretium affectatur in vestibus, non ne-
cessitas: nec saltem forma religionis retenta, in
habitu ornari, non armari appetunt milites Christi:
qui, dum se præparare ad prælium, et contra aeras
potestates prætendere paupertatis insigne debuerant
(quod utique adversarii valde formidant), in mollitie
vestimentorum pacis potius preferentes indicium,
ultra se hostibus sine sanguine tradunt inermes. Nec
aliunde hæc omnia mala contingunt, nisi quod illam,
qua sæculum deseruimus, deserentes humili-
tatem, dum per hoc cogimur inepta denuo seetari
studia sæcularium, canes efficiemur revertentes ad
vomitum.

11. Audiamus itaque, quotquot tales sumus, quid
illa responderit, que Dei mater eligebat, sed hu-
militatem non obliviscebatur. *Ecce, ait, ancilla Do-
mini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Fiat est
desiderii signum, non dubitationis indicium. Et per
hoc quod dicit, *fiat mihi secundum verbum tuum,*
magis intelligenda est affectum exprimere deside-
rantis, quam effectum require more dubitantis.

A Quanquam nil obstat intelligi, *fiat, esse verbum*
orantis. Nemo quippe orat, nisi quod credit et spe-
rat. Vult autem a se requiri Deus etiam quod polli-
cetur. Et ideo forte multa quæ dare disposuit, prius
pollicetur, ut ex promissione devotione excitetur:
sieque quod gratis datus erat, devota oratio pro-
mereatur. Sic pius Dominus, qui omnes homines
vult salvos fieri, merita nobis extorquet a nobis: et
dum nos prævenit tribuendo quod retribuat, gratis
agit, ne gratis tribuat. Illoc utique prudens Virgo
intellexit, quando prævenienti se muneri gratuitæ
promissionis, junxit meritum suæ orationis: *fiat,*
inquiens, *mihi secundum verbum tuum.* Fiat mihi
de Verbo secundum verbum tuum. Verbum quod
erat in principio apud Deum, fiat caro de carne mea
secundum verbum tuum. Fiat, obseero, mihi ver-
bum, non prolatum quod transeat, sed conceptum
ut maneat, carne videlicet iudatum, non aere. Fiat
mihi non tantum audibile auribus, sed et visibile
œulis, palpabile manibus, gestabile humeris. Nec
fiat mihi verbum scriptum et mutum, sed incarnatum
et vivum: hoc est, non utis figuris, mortuis
in pellibus exaratum, sed in forma humana meis
castis visceribus vivaciter impressum: et hoc non
mortui calami depictione, sed sancti Spiritus ope-
ratione. Eo videlicet modo fiat mihi, quo nemini
ante me factum est, nemini post me faciendum.
Porro multis fariam multisque modis olim Deus locutus
est Patribus in prophetis; et aliis quidem in
aure, aliis in ore, aliis etiam in manu factum esse
verbum Domini memoratur: mihi autem oro ut in
utero fiat juxta verbum tuum. Nolo autem ut fiat
mihi aut declamatorie prædicatum, aut figuraliter
significatum, aut imaginatorie somniatum; sed si-
lenter **755** inspiratum, personaliter incarnatum,
corporaliter inviseratum. Verbum igitur, quod in
se nec poterat fieri, nec indigebat, dignetur in me,
dignetur et mibi fieri secundum verbum tuum. Fiat
quidem generaliter omni mundo, sed specialiter fiat
mibi secundum verbum tuum.

*Excusatio S. Bernardi, quod locum istum Evangelii
post alios expositores tractandum sumpserit.*

Lectionem evangelicam exposui, sicut potui: nec
ignoro quod non omnibus placebit, sed scio me ob-
hanc rem multorum fore indignationi obnoxium; et
aut judicabor superfluus, aut presumptor, quod
D fiat videlicet post Patres, qui hunc ipsum locum plenis-
sime exposuerunt, rursus in eodem novus expositor
ausus fuerim mittere manum. Sed si quid dictum
est post Patres quod non sit contra Patres; nec
Patribus arbitror, nec cuiquam displicere debere.
Ubi autem dixi quod a Patribus accepi, dum sic
absit typicus præsumptionis, ut non desit fructus
devotionis, patienter audiam de superfluitate cau-
santes. Noverint tanquam qui me tanquam de otiosa
et non necessaria explanatione suggillant, non tam
intendisse exponere Evangelium, quam ex Evangelio
sumere occasionem loquendi quod loqui delectabat.
Si vero peccavi, quod propriam magis ex hoc exci-

tarim devotionem, quam communem quæsierim utilitatem; potens erit pia Virgo apud suum misericordem Filium hoc meum excusare peccatum, cui hoc

A meum qualemcumque opusculum devotissime destinavi.

IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI.

SERMO I.

De pronuntiatione Martyrologii, « Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judæ (9). »

1. Sonuit vox lætitiae in terra nostra, vox exsultationis et salutis in tabernaculis peccatorum. Auditum est verbum bonum, verbum consolatorium, sermo jucunditate plenus, dignus omni acceptione. Jubilate, montes, laudem; et omnia ligna silvarum, plaudite manibus ante faciem Domini, quia venit. Audite, cœli; et auribus percipe, terra; obstupescet lauda, universitas creaturæ, sed tu magis, o homo: « Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem & Judæ. » Quis tam lapidei cordis, cuius anima non liquefacta sit in hoc verbo? Quid annuntiari dulcius poterat? quid delectabilius commendari? Quid tale unquam auditum est, aut quid simile aliquando mundus accepit? « Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judæ. » O breve verbum de Verbo abbreviatum, sed coelesti suavitate refertum! Laborat affectio mellissimæ dulcedinis copiam latius effundere gestiens, nec inveniens verba. Tanta siquidem est gratia sermonis hujus, ut continuo incipiat minus sapere, si unum iota mutavero. « Jesus Christus, « Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judæ. » O nativitas illibata sanctitatem, honorabilis mundo, amabilis hominibus collati magnitudine beneficij, investigabilis etiam angelis sacri profunditate mysterij, et in his omnibus admirabilis singulari excellentia novitatis! utpote quæ nec primam similem visa est, nec habere sequentem. O partus solus sine dolore, solus nescius pudoris, corruptionis ignarus; non reserans, sed consecrans virginalis uteri templum! O nativitas supra naturam, sed pro natura; miraculi excellentia superans, sed reparans virtute mysterij! Fratres, generationem istam quis enarrabit? Angelus nuntiat, virtus obumbrat Altissimi, supervenit Spiritus: Virgo credit, fide concipit virgo, parturit virgo, manet virgo: quis non miretur? Nascitur Altissimi Filius, Deus de Deo genitus ante sæcula; nascitur Verbum infans: quis vel satis miretur?

2. Nec sane otiosa nativitas, aut infructuosa dignatio **756** majestatis. « Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judæ. » Vos qui in pulvere estis, expurgicimini et laudate. Ecce Dominus venit cum salute, venit cum unguentis, venit cum gloria. Neque enim sine salute Jesus, neque sine unctione Christus, nec sine gloria venit Dei Filius: siquidem ipse salus, ipse uncio, ipse gloria, sicut scriptum est, *Gloria patris, filius sapiens* (*Prov. x, 1*). Felix anima, quæ gustato salutis fructu trahitur et currit in odore unguentorum, ut videat gloriam ejus, gloriam quasi

unigeniti a Patre. Respirate, perdisti; venit Jesus querere et salvum facere quod perierat. Morbidi, convalescite; venit Christus, qui contritos corde sanat unctione misericordiae sue. Exsultate, quicumque estis grandia concupiscentes; descendit ad vos Filius Dei, ut regni sui faciat cohæredes. Ita, obsecro, sana me, Domine, et sanabor: salvum me fac, et salvus ero: glorifica, et ero gloriosus. Sic nempe benedicet anima mea Domino, et omnia quæ intra me sunt, nomini sancto ejus, cum propitiatus fueris omnibus iniquitatibus meis, sanaveris omnes infirmitates meas, repleveris in bonis desiderium meum (*Psal. cii, 1, 3, 5*). Hæc tria, dilectissimi, sapit mihi quod audio nasci Jesum Christum Filium Dei. Quare enim vocamus nomen ejus Jesum, nisi *quia ipse salvum faciet populum suum a peccatis eorum?* (*Matth. i, 21*) ant quare Christus nominari voluit, nisi *quia computrescere faciet jugum a facie olei* (*Isa. x, 27*) Quare Filius Dei factus est homo, nisi ut homines faciat filios Dei? Voluntati autem ejus quis resistit? Jesus qui justificat, quis est qui condemnnet? Christus qui sanat, quis est qui vulneret? Filius Dei qui exaltat, quis est qui humiliet?

C 3. Nascitur ergo Jesus; gaudeat quisquis ille est, quem perpetuae damnationis rem adjucabat conscientia peccatorum. Excedit quippe pietas Jesu omnem criminum quantitatem seu numerositatem. Nascitur Christus; lætetur quicumque vitiis impugnabatur antiquis. Siquidem ante faciem unctionis Christi nullus omnino stare poterit morbus animæ, quamlibet inveteratus. Nascitur Filius Dei; exsultet qui magna solet desiderare, quia magnus munerator advenit. Fratres, hic est hæres; devote suscipiamus eum, sic enim et hæreditas nostra erit. Qui enim proprium Filium dedit, quomodo non omnia nobis simul cum Filio donavit? (*Rom. viii, 32*) Nemo discredat, nemo hæsitet; habemus testimonium credibile nimis: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (*Joan. i, 14*). Fratres habere voluit Unigenitus Dei, ut esset in multis fratribus primogenitus ipse. Utque nihil hæsitet ipsa pusillanimitas fragilitatis humanæ, prius ipse factus est hominum frater, factus est hominis filius, factus est homo. Si et hoc homo judicat incredibile, fidem astruunt oculi.

D 4. « Jesus Christus natus est in Bethlehem Judæ. » Et vide dignationem. Non in Jerusalem, civitate regia; sed in Bethlehem, quæ minima est in millibus Juda. O Bethlehem parva, sed jam magnificata a Domino! magnificavit te qui factus est in te parvus ex magno. Lætare, Bethlehem, et per omnes vicos

(9) Hæc verba leguntur in Usuardi Martyrologio, quo Ecclesiæ Gallicanæ omnes, aut fere omnes tunc utebantur imo etiam Romana.

tuos festivum hodie Alleluia cantetur. Quae tibi civitas, si audiat, non invideat pretiosissimum illud stabulum, et illius præsepī gloriam? In universa siquidem terra jam celebre est nomen tuum, et beatam te dicunt omnes generationes. Ubique gloria dieuntur de te, civitas Dei: ubique psallitur, quia *homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus* (*Psal. lxxxvi, 5*). Ubique, inquam, prædicitur, ubique clamatur, quia « *Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judæ.* » Nec otiosum quod additur « *Juda,* » siquidem admonet nos ejus quæ ad patres facta est repromissio. *Non auferetur, inquit, sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est; et ipse erit exspectatio gentium.* Salus quippe ex Judæis, sed salus usque ad fines terræ. *Juda, ait, te laudabunt fratres tui. Manus tuae in cervicibus inimicorum tuorum, et cetera quæ de Juda illo usquam legimus, sed in Christo videmus impleta.* Ipse est enim Leo de tribu Juda, de quo et additur: *Catulus leonis Juda; ad prædam, inquit, filii mihi ascendisti* (*Gen. xl ix, 8, 10*).

757 Magnus prædator Christus, qui priusquam seiat voeare patrem aut matrem, Samariae spolia diripit (*Isa. viii, 4*). Magnus prædator Christus, qui ascendens in altum, captivam duxit captivitatem: nec tamen abstulit quidquam, sed magis ipse dedit donna hominibus. Ille itaque et cæteras similes prophetias impletas in Christo (de eo siquidem et prædictas) ad mentem revocat, quod dicitur, « *Bethlehem Judæ:* » nec omnino quererere est, utrum a Bethlehem possit aliquid boni esse.

5. Sane quod ad nos spectat, discimus etiam ex hoc quemadmodum suscipi velit, qui in Bethlehem voluit nasci. Erat enim qui forte ei sublimia quaerenda arbitraretur esse palatia, ubi cum gloria Rex gloriæ susciperetur: sed non propter hoc a regalibus illis sedibus venit. *In sinistra ejus divitiae et gloria, in dextera longiturnitas vitæ* (*Prov. iii, 16*). Horum omnium æterna in cœlis affluentia suppettebat, sed paupertas non inveniebatur in eis. Porro in terris abundabat et superabundabat hæc species, et nesciebat homo preium ejus. Hanc itaque Dei Filius concupiscentia descendit, ut eam eligat sibi, et nobis quoque sua aestimatione faciat pretiosam. Adorna thalamum tuum, Sion; sed humilitate, sed paupertate. In his enim pannis complacet sibi, et Maria testimoniū perlubente, his sericeis delectatur involvi. Abominationes Ægyptiorum immola Deo tuo.

6. Considera denique quod in Bethlehem Judæ nascitur, et sollicitus esto quomodo Bethlehem Judæ inveniaris; et jam ne in te quidem suscipi dedignatur. Bethlehem quippe *domum panis*, *Juda sonat confessionem*. Tu ergo si divini verbi pabulo repleas animam tuam, fideliterque, etsi non digna, certe quanta potes devotione suscipias panem illum qui de cœlo descendit, et dat vitam mundo, Dominicum videlicet corpus Jesu, ut veterem utrem corporis tui nova illa resurrectionis caro reficiat et sustineat, quatenus novum quod intus est vinum, hoc solidatus glutino,

A valeat continere: si denique ex fide vivas, et nequam gemere oporteat, quia oblitus sis comedere panem tuum: Bethlehem factus es, dignus plane susceptione Dominica, si tamen confessio non defuerit. Sit proinde Judæa sanctificatio tua: confessionem et decorum induere, quam maxime stolam in ministris suis Christus acceptat. Denique breviter tibi utrumque commendat Apostolus: *Cordæ, inquietiens, creditur adjutitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (*Rom. x, 10*): Justitia siquidem in corde, panis in domo. Est enim justitia panis. Et, *Beati qui esuriant et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur* (*Matth v, 6*). Sit ergo in corde justitia, et justitia quæ ex fide est. Hæc enim sola habet gloriam apud Deum. Sit etiam in ore confessio ad salutem: et securus jam suscipe eum qui in Bethlehem Judæ nascitur, Jesum Christum Filium Dei.

SERMO II.

De eo quod scriptum est, *O Juda et Jerusalem, nolite timere; cras egrediemini, et Dominus erit vobis secum.* Il Par. cap. xx, §. 17.

1. Veros alloquimur Judæos, non littera, sed spiritu: semen Abrahæ, cuius multiplicatio, sicut promissa legitur, sic videtur impleta. Neque enim filii carnis, sed filii promissionis deputantur in semine (*Rem. ix, 8*). Sed nec illi Jerusalem dicimus, quæ occidit prophetas. Unde enim illam consolemur, super quam Dominus tlevit (*Luc. xix, 41*), quæ data est in subversionem? Illi dicimus, quæ de cœlo nova descendit: *Nolite timere, o Juda et Jerusalem. Nolite timere, veri confessores, qui non solum ore, sed toti pariter, et ex omni parte Domino confitemini, induti confessionem sicut vestimentum; imo quorum omnia interiora Domino confitentur, et omnia essa dicunt, Domine, quis similis tibi,* (*Psal. xxxiv, 10*)? non sicut hi qui *confitentur se nosse Deum, factis autem negant* (*Tit. i, 16*). Vera confessio est, si omnia opera vestra, fratres, opera ejus sint, et confiteantur ei. Confiteantur autem gemina quadam confessione, ut duplicebus **758** vestiamenti, id est confessione peccatorum vestrorum, et confessione laudis divinae. Tunc enim veri Judæ eritis, si omnis vita vestra confiteatur vos peccatores, et dignos multo majoribus poenis: Deum vero summum bonum, qui pro his levibus et transitoriis poenis, æterna condonat supplicia, quæ meruistis. Quisquis enim ardenter non desiderat penitentiam, videtur operibus dicere, non indigere se penitentia; et ita suam non confitetur eulpam: aut non posse prodesse ei penitentiam; et sic divinam non confitetur bonitatem. Vos autem estote veri Judæi, sed et Jerusalem vera, ut nihil jam timeatis. Est enim Jerusalem *visio pacis*; visio, non possessio, cuius limes Dominus posuit pacem, non initium sane, nec medium. Si ergo pacem non habetis, imo quia perfectam in hoc sæculo habere non potestis, saltem videte eam, intuemini, considerate et desiderate eam. Illuc sint oculi cordis vestri, ad pacem sese dirigat intentio vestra, ut omnia quæcumque facitis, hujus pacis,

D dicere, non indigere se penitentia; et ita suam non confitetur eulpam: aut non posse prodesse ei penitentiam; et sic divinam non confitetur bonitatem. Vos autem estote veri Judæi, sed et Jerusalem vera, ut nihil jam timeatis. Est enim Jerusalem *visio pacis*; visio, non possessio, cuius limes Dominus posuit pacem, non initium sane, nec medium. Si ergo pacem non habetis, imo quia perfectam in hoc sæculo habere non potestis, saltem videte eam, intuemini, considerate et desiderate eam. Illuc sint oculi cordis vestri, ad pacem sese dirigat intentio vestra, ut omnia quæcumque facitis, hujus pacis,

quæ exuperat omnem sensum (*Philipp.* iv, 7), desiderio faciatis; in omnibus hoc intendatis, ut reconciliati pacem habeatis ad Deum.

2. His dicimus, *Nolite timere*, hos consolamur, non eos qui viam pacis non cognoverunt. Nam si illis dicitur, *Cras egrediemini*: comminatio, non consolatio erit ista. Soli nimur dissolvi desiderant, et egredi concepiscunt, qui pacem vident, et sciunt, si terrestres domus eorum hujus habitatio dissolvantur, quoniam ædificationem habent ex Deo, et non illi qui in insaniam versi suis compedibus delectantur. Denique hi tales moriendo non tam egressi dicendi sunt, quam ingressi; qui non in lucem, non in libertatem vadunt, sed in carcerem, sed in tenebras, sed in infernum. Vobis autem dicitur: *Nolite timere, cras egrediemini*, et jam non erit timor in finibus vestris. Multos quidem habetis hostes; carnem, qua nullus potest esse vicinior hostis; præsens sæculum nequam, quod undique circumfusum est vobis; principes tenebrarum, qui viam vestram obsident in aere collocati. Attamen nolite timere, cras egrediemini, id est in proximo. Cras enim in proximo est. Unde et sanctus Jacob ait; *Cras respondebit mihi justitia mea* (*Gen. xxx, 33*). Tres enim dies sunt, de quibus etiam legimus; *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos* (*Osce vi, 3*). Unus sub Adam, alter in Christo, tertius cum Christo. Unde et ibi subditur, *Sciemus, sciemurque, ut cognoscamus Dominum*; et hic dicitur, *Cras egrediemini, et Dominus erit vobiscum*. His enim dicitur qui dimidiaverunt dies suos, in quibus perit dies in qua nati sunt, quæ est dies Adæ, dies peccati, cui Jeremias quoque maledicebat, dicens: *Maledicta dies in qua natus sum* (*Jerem. xx, 14*). Omnes enim in illa nascimur. Utinam pereat in nobis omnibus dies illa, dies nebulæ et caliginis, dies tenebrarum et turbinis, quam nobis fecit Adam, quam fecit inimicus, qui dixit; *Aperientur oculi vestri* (*Gen. iii, 5*).

3. Ecce vero illuxit nobis dies redēptionis novæ, reparatiōnis antiquæ, felicitatis æternæ. Ille est dies quam fecit Dominus; exsultemus et lætemur in ea (*Psal. cxvii, 24*), quia cras egrediemur. Unde, nisi de conclavi hujus sæculi, de ergastulo hujus corporis, de compedibus necessitatīs, curiositatīs, vanitatis et voluptatis, quæ etiam invitis nobis pedes tenent affectionis? Quid enim spiritui nostro cum terrenis? Cur non spiritualia desiderat, spiritualia querit, spiritualia sapit? O spiritus, qui desursum estis, quid vobis cum infirmis? Quæ sursum sunt quarite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram (*Coloss. iii, 1, 2*). Sed corpus quod corruptitur, aggrauat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multacogitantem (*Sap. ix, 15*). Necessitates multæ miseris hujus corporis detinent nos. Viscus quidam pravi desiderii et delectationis terrenæ volare non patitur, et citius retrahit mentem, si forte aliquando sublevetur. Sed nolite timere, cras egrediemini de lacu miseriarum et de luto fæcis. Nam ut inde vos educeret, infixus est

Apse quoque in limo profundi. Nolite ergo timere, quæras egrediemini de corpore mortis, **759** et de omni corruptione peccati. Agite diem istum in Christo, ut ambuletis sicut et ipse ambulavit. Qui enim dicit se in Christo manere, debet, sicut ipse ambulavit, et ipse ambulare (*I Joan. ii, 6*): *Nolite ergo timere, quia cras egrediemini*, et sic semper cum Domino eritis. Vel quia signanter dictum, et *Dominus erit vobiscum*, sic intelligamus, ut, dum sumus in corpore, possimus nos esse cum Domino, id est, a thærere ejus voluntati; sed non ille nobiscum, ut consentiat voluntati nostræ. Vellemus enim iam liberi esse, concepiscimus dissolvi, egredi desideramus; sed adhuc differt ille certa ex causa. Cras egrediemur, et Dominus erit nobiscum: ut quidquid voluerimus velit, et in nullo a nostra voluntate discordet.

4. Itaque. Juda et Jerusalem, nolite timere, si perfectionem, quam desideratis, nondum potestis adipisci; sed quod minus habet imperfectio conversationis. supplet humilitas confessionis; et imperfectum vestrum viderunt oculi Dei. Propterea enim maudata sua mandavit custodiri nimis (*Psal. cxviii, 4*), ut videntes imperfectionem nostram deficeret, et non posse implere quod debet, fugiamus ad misericordiam, et dicamus, *Quoniam melior est misericordia tua supervitas* (*Psal. lxii, 4*), et qui non possimus in vestitu innocentiae seu justitiae, appareamus vestiti confessione. *Confessio enim et pulchritudo in conspectu Domini* (*Psal. xciv, 6*), si tamen sit (ut diximus) non oris tantum, sed etiam totius hominis, ut omnia ossa nostra dicant, *Domine quis similis tibi?* idque solins pacis intuitu, et desiderio reconciliationis ad Deum. Talibus enim dicitur, *O Juda et Jerusalem, nolite timere; cras egrediemini*: id est quam cito a corpore exierit anima, omnes simul affectiones, omnia desideria, quibus per universum interim mundum dispersa et ligata tenebatur, dissolventur, et egredietur de visco hoc; et *Dominus erit nobiscum*. Nimis id quidem vobis videri potest, si tamen ad vos respicitis, et non ad ea quæ exspectant vos. Nonne hoc uniusversus mundus exspectat? Creatura enim subjecta est vanitati: et cadente homine, quem constituerat Dominus dominum domus suæ, et principem omnis possessionis suæ; tota simul haereditas corrupta est. Inde distemperatus aer, terra in operibus. Adæ maledicta, et omnia subdita vanitati.

5. Nec sane reparabitur haereditas, donec reparentur haeredes. Unde et, juxta Apostoli testimoniū, *ingemiscit quoque, et parturit usque adhuc* (*Rom. viii, 22*). Nec soli utique huic mundo, sed et angelis et hominibus spectaculum facti sumus. Me, inquit, *exspectantj justi, donec retribuas mihi* (*Psal. cxli, 8*). Et martyres, cum judicij diem postularent, non tanquam vindictæ cupidi, sed perfectionem desiderantes beatitudinis quam tunc balbūturi sunt, acceperunt divinum responsum: *Sustinet modicum tempus, donec impleatur numerus*

fratrum vestrorum (*Apoc.* vi, 11). Acceperunt quidem jam singulas stolas : sed non vestientur duplicitibus, donec vestiamur et nos. Vadia tenemus et obsides ipsa eorum corpora, sine quibus consummari non possunt, nec ea recipient sine nobis. Unde de patriarchis et prophetis ait Apostolus : *Deo melius aliquid providente pra nobis, ut non sine nobis consumarentur* (*Hebr.* xi, 40). O si cognoscemus et nos quomodo exspectant et quantum desiderant adventum nostrum ! quam sollicite querunt, quam libenter audiunt bona de nobis !

6. Quid tamen de his loquor qui didicerunt, ex his que passi sunt, compassionem, quando et ipsi nos angeli sancti desiderant? Nonne de vermiculis istis, et de pulvere isto restaurandi sunt muri cœlestis Jerusalem? Putatis quantum desiderant ciues cœlestes instaurari civitatis suæ ruinas? Quomodo solliciti sunt ut veniant lapides vivi, qui coædificentur eis? quomodo discurrunt medii inter nos et Deum, fidelissime portantes ad eum gemitus nostros, et ipsius nobis gratiam devotissime reportantes? Plane non dignabuntur ut simus eorum socii, quorum facti sunt jam ministri. Nonne enim omnes administratori sunt spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem **760** capiunt salutis? (*id.* i, 14). Festinemus, obsecro, dilectissimi, festinemus : tota nos multitudo cœlestis curie exspectat. Exsultare angelos fecimus, quando couersi sumus ad pœnitentiam; proficiamus, et festinemus complere de nobis eorum lætitiam. Væ tibi, quicunque es qui deliberas redire ad lutum, reverti ad vomitum! Putasne placatos habebis in judicio, quos tanto et tam sperato privare vis gaudio? Exsultaverunt cum nos ad pœnitentiam venimus, tanquam super his quos ab ipsa inferi porta cernerent revocari. Quid nunc erit, si ab ipsa paradisi janua reverti viderint, et abire retrorsum eos qui jam pedem alterum in paradiiso posuerunt? Nam etsi corpora inferius, sed corda sursum.

7. Currite, fratres currite, non soli angeli, sed et ipse angelorum vos Creator exspectat. Nuptiae paratae sunt, sed nondum plena domus; adhuc exspectantur de quibus nuptiae impleantur. Exspectat vos Pater et desiderat, non solum propter nimiam charitatem suam qua dilexit vos (unde et *Unigenitus*, qui in sinu Patris est, ipse et enarravit, *Pater*, inquietus, *amat vos* (*Joan.* xvi, 27); sed propter se-metipsum, sicut loquitur per prophetam : *Propter memetipsum ego faciam, non propter vos* (*Ezech.* xxxvi, 22). Quis enim implendum dubitet quod promisit Filio, dicens : *Postula a me, et dabo tibi genites hæreditatem tuam* (*Psal.* ii, 8). Et alibi, *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos seabelum pedum tuorum?* (*Psal.* cix, 4). Non contenterunt omnes inimici ejus, dum nos, qui sumus membra ejus, aliquatenus impugnabunt. Non impletatur haec promissio, donec novissima inimica destruatur mors. Nam de Filio quis nesciat quantum desideret fructum nativitatis, et totius vitæ quam

Agessit in carne, denique fructum crucis et mortis suæ, prætium sanguinis pretiosi? Nonne traditurus est regnum Deo et Patri, quod acquisivit? Nonne ei restauraturus est creaturas suas, pro quibus Pater illum misit in terras? Exspectat nos et Spiritus sanctus. Est enim charitas et benignitas, in qua prædestinati sumus ab æterno : nec dubium quin prædestinationem suam velit impleri.

8. Ergo quia paratae sunt nuptiae, et omnis nos curiae cœlestis frequentia desiderat et exspectat; curramus non quasi in incertum; curramus desideriis et profectu virtutum. Proficere, proficisci est. Dicamus singuli : *Aspice in me, et miserere mei, secundum judicium diligentium nomen tuum* (*Psal.* cxviii, 132). Non sicut ego merui, sed sicut illi decreverint, miserere. Dicamus item, *Sicut fuerit voluntas in cœlo, sic fiat* : itemque, *Fiat voluntas tua* (*Matth.* vi, 10), Scimus quoniam scriptum est, *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Aut *quis accubabit adversus electos Dei?* (*Rom.* viii, 31, 33). *An non licet, inquit, mihi facere quod volo?* (*Matth.* xx, 15). Haec sit interim consolatio nostra, charissimi, donec egrediamur, et Dominus sit nobiscum. Qui magna sua misericordia ad beatam illam egressiōnem, et ad clarum illud *cras* nos perducat, et in hoc quoque proximo *cras* visitare nos, et nobiscum esse dignetur : ut si quis forte in tentatione qualibet detinetur, ipso miserante qui prædicare venit clavis apertio nem, *cras* egrediatur; ut cum gaudio salutari suscipiamus coronam parvuli Regis nostri, ipso præstante, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sœcula sœculorum.

C Amen.

SERMO III.

In illud : *Hodie scietis quia veniet Dominus, et mane vidabit gloriam ejus.* Exod. cap. xvi, § v. 6, 7.

1. Quique terrigenæ, et filii hominum, audite Vos qui in pulvere estis, expurgescimini et laudate : quia veniet medicus ad ægrotos, redemptor ad venditos, ad errantes via, ad mortuos vita. Venit quippe qui projiciat in profundum maris omnia peccata nostra, qui sanet omnes infirmitates nostras, qui nos propriis humeris ad proprie dignitatis reportet **761** originem. Magna est ista potentia : sed plus est miranda misericordia, quod sic venire voluit, qui potuit subvenire. *Hodie, inquit, scietis quia veniet Dominus.* Verba haec quidem suo loco et tempore in Scriptura posita sunt : sed non incongrue illa Vigiliae Dominicæ Nativitatis Ecclesia mater aptavit. Ecclesia, inquam, illa quæ secum habet consilium et spiritum Sponsi et Dei sui, cui dilectus inter ubera commoratur, ipsam cordis sui sedem principaliter possidens et conservans. Nimurum ipsa est quæ vulneravit cor ejus, et in ipsam abyssum secretorum Dei oculum contemplationis immersit, ut et illi in suo, et sibi in ejus corde perennem faciat mansio-nem. Cum ergo ipsa in Scripturis divinis verba vel alterat vel alternat; fortior est illa compositio, quam positio prima verborum : et fortassis tanto fortior.

quantum distat inter figuram et veritatem, inter lucem et umbram, inter dominam et ancillam (10).

2. *Hodie sciatis quia veniet Dominus.* Secundum estimationem meam duo in verbis istis dies nobis expressius commendantur. Primus, qui a primi hominis lapsu labitur usque ad finem mundi; dies, cui sancti sepius maledixisse noscuntur. Ab illa enim lucidissima die, in qua conditus fuerat Adam, ejectus est; et in has rerum contritus angustias, diem tenebrosum incurrit, et pene a lumine veritatis extinctus. In hac die nascimur universi, si tamen dies debet et non potius nox vocari: nisi quod lumen rationis quasi quamdam scintillulam nobis insuperabilis illa misericordia dereliquit. Secunda vero dies erit in splendoribus sanctorum in perpetuas aternitates, eum inclinarerit illud serenissimum mane, qui est misericordia repromissa, et absorpta erit mors in victoria: cum dimotis umbris et tenebris, splendor veræ lucis sursum et deorsum, intus et exterius euneta pariter occupabit. *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam*, ait sanetus (*Psal. cxliii, 8*); et, *Repleti sumus mane misericordia tua* (*Psal. lxxxix, 14, 9*). Sed ad nostrum diem revertamur, qui tanquam custodia in nocte pro sua brevitate diebitur, qui tanquam nihilum et inane ab illo familiari Spiritus sancti organo nominatur, cum dicit, *Quoniam omnes dies nostri defecerunt: et, Defecerunt sicut fumus dies mei: et, Dies mei sicut umbra declinaverunt* (*Psal. ci, 4, 12*). *Parvi et pessimi sunt omnes dies vita mea* (*Gen. xlvi, 9*), ait ille sanetus patriarcha, qui vidit Dominum facie ad faciem, qui cum eo tam familiariter loquebatur. Et quidem in hac ipsa die homini Deus rationem praestat, tribuit intelligentiam: sed necesse est ut ex eunte de hoc mundo illuminet lumine scientiae suæ, ne, si de domo carceris et umbra mortis extinctus exierit, illuminari non valeat in aeternum. Ideo quippe Unigenitus Dei, sol justitiae, tanquam immensi et praelari luminis cereus, in hujus mundi carcerem illuminatus est et accensus; ut omnes qui illuminari voluerint, ad illum accendant, illique jungantur, ut nihil medium inter illos sit et ipsum. Peccata enim nostra separant inter nos et Deum. Sed illis sublati, vero lumini illuminandi et quasi conemporandi connectimur in id ipsum: sicut lumen extinctum lumi lucenti et ardenti sine aliquo medio conjungitur ut illuminetur, quatenus per exemplum visibilium, effectus rerum invisibilium cognoscamus.

3. Ad hoc igitur tam magnum et præfulgidum sidus, juxta prophetam, illuminemus nobis lumen scientiae (*Osee, x, 12*, juxta LXX.), priusquam de mundi hujus tenebris examus, ne de tenebris transeamus ad tenebras, et tenebras sempiternas. Quæ est autem ista scientia? Profecto scire quia veniet Dominus, etsi quando veniet, scire non possumus. *Hoc est illud totum quod postulatur a nobis.* At in-

(10) *Quanti Bernardus faciebat Ecclesiae universæ decreta, qui tantam ejus auctoritatem etiam in ac-*

A quis, ista scientia omnium est. Quis enim nesciat vel nomine tenus fidelis, quia veniet Dominus; quia venturus est judicare vivos et mortuos, et reddere unicuique iuxta opera sua? Non omnium ista est scientia, fratres mei, sed nec multorum: Pauorum **762** est, quia revera pauci sunt qui salventur. Putasne quia illi qui, cum male fecerunt, laetantur et exultant in rebus pessimis (*Prov. ii, 14.*), vel sciant, vel recogitent quia veniet Dominus? Si dixerint ipsi, tu noli credere: quia qui dicit se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est (*I Joan ii, 4.*) *Confidentur*, ait Apostolus, *se nosse Deum, factis autem negant* (*Tit. i, 16.*): *quia fides sine operibus mortua est* (*Jac. ii, 20*). Non enim se ita omni impuritate polluerent, si Dominum venturum scirent vel formidarent; sed vigilarent utique, et non sine-rent tam graviter perfodi conscientias suas.

4. Scientia autem ista in primo gradu operatur penititudinem et dolorem, ut risum in luctum, cantum in planetum, gaudium in moerorem convertat, et incipient tibi displicere quæ vehementer ante placuerant; et illa specialiter horreas quæ specialiter appetebas. Sic enim scriptum est, *Quia qui addit scientiam, addit et dolorem* (*Eccle. i, 18.*), ut veracis et sanctæ scientiæ sit dolor subsequens argumentum. In secundo vero gradu operatur correctionem, ut jam non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato, sed coerceas gulam, jugules luxuriam, superbiam deprimas, et facias servire corpus sanctitati, quod iniquitatibus ante servierat. Pœnitudo enim sine correctione non proderit, sicut Sapiens ait: *Unus edificans, et unus destruens, quid prodest eis nisi labor? Unus orans, et unus maledicens; cuius voeum exaudiens Deus?* Qui enim baptizatur a mortuo, et iterum tangit eum, nihil proficit lavatio ejus (*Eeccl. xxxiv, 28-30.*), sed, juxta Salvatoris sententiam, verendum est ne ei aliquid deterius contingat (*Joan. v, 14*). Sed quia haec diutius haberi non possunt, nisi circa se multa circumspunctione mens indefessa vigilet et attendat; in tertio gradu operatur sollicitudinem, ut jam sollicitus incipiat ambulare cum Deo suo, et ex omni parte scrutetur, ne vel in levissima re tremenda illius majestatis offendat aspectus. In pœnitidine accenditur, in correctione ardet, in sollicitudine luet, ut interius et exterius renovetur.

5. Ille jam respirare incipit a tribulatione malorum et dolore, et timoris magnitudinem spirituali laetitia temperare, ne snorum enormitate scelerum abundantiori tristitia absorbeatur. Ille etsi timet a Judice, sperat a Salvatore; cum jam in animo ejus timor et laetitia obsequitent et obvient sibi; plerunque timor laetitiam supereret, laetitia sepius timorem excludat, et intra sui gaudii concludat arcanum, Felix conscientia, in qua luctamen hujusmodi indesinenter conficitur, donec quod mortale est absorbeatur a vita, donec evacuetur timor qui ex parte commodatitio Scripturæ sensu agnoscebat, qualem certe nec ipsa exigit!

est, et succedat lætitia, quod perfectum est; quia non timor sempiternus, sed ketitia sempiterna erit ei. Jam vero sic ardens et lueens, nondum in domo se esse confidat, ubi sine omni timore ventorum aëcensum lucem soleat deportari; sed meminerit se esse sub dio, et utraque manu studeat operire quod portat; nec credat aeri, etiam si videat esse tranquillum. Repente enim, et hora qua non putaverit, mutabitur; etsi vel ad modicam manus remiserit, lumen extinguetur. Quod si etiam ardor portantis manus (ut quandoque fieri solet) adasserit, eligat potius pati quam retrahere manus suas; quia in momento, in iectu oculi poterit exsufflari. Si essemus in domo illa non manufacta, aeterna, in coelis, ubi nullus inimicus intrat, nullus exit amicus, nihil esset timendum. Nunc vero tribus malignissimis et validissimis ventis expositi sumus, earni, diabolo et mundo, qui conscientiam illuminatam moluntur extingnere, insinflantes in cordibus nostris desideria mala, motus illicitos, et ita te repente turbantes, ut vix prænoscere valeas unde venias aut quo vadás. Ex quibus, etsi duo saepius intermittunt, a tertio tamen nemo unquam suslandi inducas extorsit. Ideo utrisque manibus, et cordis; et corporis, anima est legenda, ne forte quae jam illuminata fuerat, extinguitur; nec cedendum vel recedendum, **¶ 63** etiamsi gravis tentationum fervor utriusque hominis statum vehementer afflxerit; sed dicendum eum sancto: *Anima mea in manibus meis semper* (*Psal. cxviii, 109*). Eligamus potius ardere, quam cedere. Et sicut quod in manibus nostris tenemus, non facile obliviscimur, sic nunquam obliviscamur negotium animarum nostrarum, et illa cura principaliter vigeat in cordibus nostris.

6. Cum ergo sic lumbi nostri præcincti fuerint, et lucernæ ardentes, enstodiendæ sunt vigiliae noctis supra gregem cogitationum et actionum nostrarum: ut si in prima vigilia, vel secunda, vel tertia Dominus venerit, paratos nos inveniat. Prima vigilia est rectitudine operis, ut ad hanc quam jurasti Regulam, omnem vitam exæquare coneris, nec transgrediaris terminos quos posnerunt patres tui in omnibus viæ et vitæ hujus exercitiis, non declinans ad dexteram neque ad sinistram. Secunda, puritas intentionis, ut simplex oculus totum corpus lucidum faciat: quatenus quidquid feceris, propter Deum facias, et ad locum unde exēunt gratia revertantur, ut iterum fluant. Tertia est custodia unitatis, ut, in congregatiōne positus, voluntates aliorum tuis voluntatibus anteponas; ut non solum sine querela, sed et cum gratia inter fratres maneas, portans, omnes, orans pro omnibus, ut et te quoque dicatur: *Hic est fratribus amator, et populi Israel, hic est qui multum orat pro populo et pro sancta civitate Jerusalem* (*II Machab. xv, 14*). Ita ergo in hac die adventus Unigeniti nobis veram scientiam accedit, scientiam inquam illam, quæ nos doceat quia veniet Dominus, quæ sit morum nostrorum perpetuum et stabile fundamentum.

7. Et mane, inquit, videbitis gloriam eius. O ma-

Ane! o dies, que melior es in atriis Domini super millia, quando erit mensis ex mense, et Sabbatum ex Sabbatho, cum splendor lucis et fervor charitatis usque in altissima illa magnalia terrarum ineolas illustrabit! Quis de te cogitare, nedum aliiquid præsumat recitare? Interim tamen ædificemus, fratres, fidem nostram, ut si mirabilia illa, qnæ nobis reservantur, videre non possimus, saltē mirabilia que propter nos in terris facta sunt, aliquantulum contemplemur. Tria opera, tres mixtūras fecit omnipotens illa Majestas in assumptione nostræ earnis, ita singulariter mirabilia, et mirabiliter singularia, ut talia nec facta sint, nec facienda sint amplius super terram. Conjuncta quippe sunt ad invicem Deus et homo, mater et virgo, fides et cor humānum. Admirabiles istæ mixturæ, et omni miraculo mirabilis, qnomodo tam diversa, tamque divisa ab invicem, invicem potuere conjungi.

B8. Et primo quidem intuere creationem, positionem et dispositionem rerum: quanta sit videlicet in creatione potentia, quanta in positione sapientia in compositione quanta benignitas. In creatione vide quam multa et quam magna potenter creata sunt; in positione, quam sapienter cuncta locata sunt; in compositione, quam benigne suprema et intima connexa sunt, tam amabili quam admirabili charitate. Illic enim limo terreno vim vitalem miscuit, ut in arboribus, unde surgit vennas in foliis, in floribus pulchritudo, sapor in fructibus et medicina. Nec hoc contentus, adjecit etiam vim sensibilem limo nostro, ut in pecoribus, quæ non solum vitam habeant, sed et sentiant quinquepertita sensitio[n]e vigentes. Addidit adhuc honorare limum nostrum, et ei vim rationalem immisit, ut in hominibus, qui non solum vivunt, sentiunt, sed et discernunt inter commodum et incommodum, inter bonum et malum, inter verum et falsum. Voluit quoque infirmiora nostra abundantiori gloria sublimare, et contraxit se Majestas: ut quod melius habebat, videlicet seipsum, limo nostro conjugeret, et in persona una sibi invicem unirentur Deus et limus, majestas et infirmitas, tanta vilitas et sublimitas tanta. Nihil enim Deo sublimius, nil vilius limo: et tamen tanta dignatione Deus descendit in limum, tantaq[ue] dignitate limus ascendit **¶ 61** in Deum, ut quidquid in eo Deus fecit, limus fecisse credatur; quidquid limus pertulit, Deus in illo pertulisse dicatur tam ineffabili quam incomprehensibili sacramento. Et attende, quia sicut in illa singulari divinitate trinitas est in personis, unitas in substantia; sic in ista speciali commissione trinitas est in substantiis, in persona unitas: et sicut ibi personæ non scindunt unitatem, unitas non minuit Trinitatem; ita et hic persona non confundit substantias, nec substantiae ipsæ personæ dissipant unitatem. Summa illa Trinitas hanc nobis exhibuit trinitatem, opus mirabile, opus singulare inter omnia, et super omnia opera sua! Verbum enim, et anima, et caro in unam convenere personam; et hæc tria unum,

et hoc unum tria, non confusione substantiae, sed unitate personae. Haec est prima et superexcellens mistura; et haec prima inter tres. Adverte homo quia limus es, et non sis superbus; quia Deo conjunctus es, et non sis ingratius.

9. Secunda mistura est, Virgo et mater, admirabilis plane et singularis. A saeculo non est auditum quod virgo esset quae peperit, quod mater esset quae virgo permanxit. Nunquam juxta rerum ordinem virginitas est, ubi fecunditas praedicatur, ne fecunditas, ubi virginitas integra conservatur. Sola haec est, in qua virginitas et fecunditas obviaverunt sibi. Ibi semel factum est quod factum non fuerat, nec fiet in aeternum, quia nec primam similem visa est, nec habere sequentem. Tertia est fides et cor humandum; et haec quidem prima et secunda inferior, sed non minus forsitan fortis. Mirum enim est, quomodo cor humanum his duobus fidem accommodavit, quomodo credi potuit quod Deus homo esset; quod virgo manserit quae peperisset. Sicut ferrum et testa jungi non possunt, sic et haec duo nequeunt commisceri, si non misceat glutinum Spiritus Dei. Ergone credendum est quod iste Deus sit qui ponitur in praesepio, qui vagit in eunis, qui omnium infantilium necessitatum injurias patitur, qui flagellatur, qui conspuitur, qui crucifigitur, qui ponitur in sepulcro, et inter duos lapides concluditur, excelsus et immensus? Illane virgo erit, quae lactat puerum, cui maritus continuus comes est, in convivio, in thalamo; qui ducit illam in Aegyptum, reducit ab Aegypto, et solus cum sola tam longinquam, tam secretam conficit viam? Quomodo potuit hoc persuaderi generi humano, universo orbi terrarum? Et tamen tam facile, tam potenter persuasum est, ut mibi id credibile faciat credentium multitudine. Juvenes et virgines, senes cum junioribus elegerunt mille mortibus mori, quam vel ad momentum ab ista fide deficere.

10. Et haec quidem mistura excellens, sed excellentior est secunda, tercia vero excellentissima est. Primam auris audivit, sed oculus non vidit: quia auditum est et creditum usque in fines terrae magnum illud pietatis sacramentum; sed tamen oculus, Deus, non vidit absque te, quomodo te intra virginis ventris angustias humano corpori conjunxit. Secundam oculus vidit, quia se secundam et virginem illa singularis Regina conspexit, quae conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo: cognovit et Joseph non minus testis, quam custos tantae virginitatis. Tertia in eorū hominis ascendit, cum quod factum est, sicut factum est creditum est: cum magis oraculo quam oculo credimus, eum quae dicta vel facta sunt, tenemus firmissime, nullatenus dubitantes. In prima vide quid, in secunda per quid, in tercia propter quid Deus dederit tibi. Dedit tibi Christum per Mariam propter sanitatem. In prima remedium est, quia ex Deo et homine eataplasma confectum est, quod sanaret omnes infirmitates tuas. Contusae sunt autem et commissae

A ha duae species in utero Virginis, tanquam in mortariolo: sancto Spiritu, tanquam pistillo, illas suaviter commisceente. Sed quia indignus eras cui donaretur, datum est Mariae, ut per illam acciperes quidquid haberes: quae per hoc quod mater est, genuit 765 tibi Deum: per hoc quod virgo est, exaudita est pro reverentia sua in causa tua et totius generis humani. Si sola mater esset, sufficeret ei ut salvaretur per filiorum generationem: si sola virgo, sufficeret sibi; nec benedictus fructus ventris ejus, mundi pretium esset. Cum ergo in prima sit remedium, in secunda adjutorium est; quia nihil nos Deus habere voluit, quod per Marie manus non transiret. In tertia autem meritum est, quia cum haec firmiter credimus, jam meritum habemus: et in fide sanitatis est, quia qui crediderit, salvus erit (Marc. xvi, 16).

SERMO IV.

De medicina lœvæ, et delieii dexteræ Excelsi.

1. Hodiernum quidem sermonem Ordinis nostri consuetudo non exigit; sed crastina opus erit circa missarum solemnia diutius occupari, et hora brevis sermonis longitudinem non admittet. Propterea non abs re puto preparare hodie corda vestra tantæ solemnitati, præsertim cum sit profundissima sacramenti hujus et incomprehensibilis altitudo, et tanquam fons vitae quo magis hauriatur, eo magis exuberans nunquam valeat exhaustiri. Denique scio quemadmodum abundet pro Christo tribulatio vestra: et utinam abundet et consolatio vestra per ipsum? Nam mundalem quidem consolationem vobis offerre nec libet, nec licet. Vilis est, et ad nihil utilis hujusmodi consolatio: et, quod magis est metuendum, etiam vera ac salubris consolationis est impedimentum. Propterea qui delectatio est et gloria angelorum, ipse factus est salus et consolatio miserorum; qui in civitate sua magnus et sublimis valde beatificat cives, ipse in exsilio parvulus et humilis valde laetificat exsules; et qui in altissimis est gloria Patris, factus est in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Parvulus enim datus est parvulus, ut magnus detur magnis, et quos justificat parvulus, magnificet postmodum et glorificet magnus et glorirosus. Hinc sine dubio Vas electionis quod de plenitudine parvuli hujus accepérat (licet enim parvulus, sed plenus, plenus gratia et veritate, et in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter) (Coloss. ii, 9); hinc utique Paulus eructat verbum illud bonum, quod his diebus frequenter audistis: *Gaudete in Domino semper; iterum dico, gaudete (Philipp. iv, 4).* Gaudete, inquit, de exhibitione, iterum gaudete de promissione, quoniam et res plena gaudio, et spes plena gaudio est. Gaudete, quia jam percepistis dona sinistræ; gaudete, quia exspectatis præmia dexteræ. Læva, inquit, ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me (Cant. ii, 6). Læva quidem levat, dextera suscipit; læva medetur et justificat, dextera amplectitur et beatificat. In læva ejus merita, in dextera vero præmia continentur;

in dextera, inquam, delicie, in sinistra sunt medicinae.

2. Sed attende pium medicum, attende medicum sapientem. Considera diligentius quam nova medicamina portet, vide quam non modo pretiosas, sed et speciosas attulerit medicinas; non solum perutiles ad sanitatis fructum, sed et delectabiles ad asperatum, et suaves ad gustum. Denique primam ejus medicinam, primum quod in sinistra portat, attende; et conceptum invenies sine semine. Intuere, obsecro, quale sit istud, quam novum, quam admirabile, quam amabile, quam jueundum! Quid enim pulchrius, quam generatio casta? quid gloriostius quam sancta et sincera conceptio, in qua nihil pudoris est, nihil sordis, nihil corruptionis? At quoniam minus fortassis detineret nos, grata licet, admiratio novitatis, nisi fructus quoque salutis et utilitatis consideratio animum delectaret; conceptus iste, non modo gloriosus in ipsa quasi exteriori specie, sed et pretiosus in interiori virtute: ut, secundum quod scriptum est, in sinistra Domini gloria simul et **766** divitiae inveniantur (*Prov. iii, 16*); divitiae, inquam, salutis cum gloria novitatis. Quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi qui solus sine omni illicita et immunda conceptus est voluptate? In ipsa radice et origine mea infectus et inquinatus sum: immunda est conceptio mea, sed est a quo tollatur ista confusio. Ipse eam tollit, in quem solum ipsa non cadit.

3. Divitias salutis habeo, quibus redimam propriæ conceptionis impuritatem, Christi purissimam conceptionem. Adde adhuc, Domine Jesu, innova signa, immuta mirabilia; nam priora quidem ipsa consuetudine viluerunt. Plane enim solis ortus et occasus, terræ fecunditas, temporum vicissitudo, miracula sunt; et magna miracula: sed toties haec vidimus, ut jani non sit qui attendat. Innovare signa, et immuta mirabilia. *Ecce, ait, nova facio omnia.* Quis hoc ait? Agnus utique qui scdebat in throno (*Apoc. xxi, 5*). Agnus plane totus suavis, totus delectabilis, denique totus unctus, Hanc enim interpretationem habet nomen ejus, quod est Christus. Cui poterit asper aut durus videri, qui ne ipsi Matri in nativitate quidquam asperitatis, quidquam intulit læsionis? O nova vere miracula! Conceptus fuit sine pudore, partus sine dolore. Mutata est in Virgine nostra maledictio *Evae*: peperit enim filium sine dolore. Mutata est, inquam, maledictio in benedictionem, et sicut prædictum est per angelum Gabrielem, *Benedicta tu in mulieribus* (*Luc. i, 28*). O beata, sola inter mulieres benedicta, et non maledicta; sola a generali maledicto libera, et a dolore parturientium aliena! Nec mirum, fratres, si dolorem non in tulit Matri, qui dolores totius mundi tulit, secundum quod Isaias ait, quia *vere languores nostros ipse tulit* (*Isa. lxx, 4*). Duo sunt quæ timet humana fragilitas, pudor et dolor. Utrumque Christus tollere venit, unde et utrumque suscepit, quando (ut cætera sileam) morte, et morte turpissima condemnatus est ab inquis. Itaque ut fidu-

A ciem nobis daret quod tolleret hæc a nobis, prius Matrem suam immunem ab utroque servavit: nt nec in conceptu quidquam pudoris, nec in partu quidquam doloris existeret.

4. Accumuluntur adhuc divitiae, crescit gloria, innovantur signa, et miracula immutantur. Non solum sine pudore conceptus, et sine dolore partus; sed mater est sine corruptione. O vere novitas inaudita! Virgo peperit, et post partum inviolata permanxit, fecunditatem prolixi cum carnis integritate, et gaudium matris habens cum virginitatis honore. Jam securus exspecto promissam mihi gloriam incorruptionis in carne mea, quandoquidem conservata per eum est incorruptio etiam in Matre sua. Facile erit ei, per quem mater ipsa in corruptionem non perdidit pariendo, ut et corruptibile hoc incorruptionem induat resurgendo.

5. Habes tamen adhuc majores divitias, habes gloriam ampliorem. Mater est sine corruptione virginitatis, Filius sine omni labore peccati. Non cadit in matrem *Eva* maledictio, non cadit in prolem generalis illa conditio, de qua dictum est per prophetam: *Nemo mundus a sorde, nec infans, cuius est unius diei vita super terram* (*Job. xiv, 4, 5* *juxta LXX*). Ecce infans sine sorde, solus inter homines verax, imo et veritas ipsa. *Ecce Agnus sine macula, Agnus Dei qui tollit peccata mundi* (*Joan. i, 29*). Quis enim peccata melius tolleret, quam is in quem peccatum non cadit? Iste sine dubio lavare me potest, quem constat inquinatum non esse. Hæc manus opertum luto deterget oculum meum; quæ sola sine pulvere est. Iste meo festucam educat de oculo, qui non habet trabem in suo: imo iste trabem educat de meo, qui nec exiguum pulverem habet in suo.

6. Vidimus certe divitias salutis et vitæ; vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre. Quaris, a quo Patre? Et *Filius Altissimi vocabitur*. Manifestum est quis Altissimus sit. Sed ne quis remaneat locus dissimulationis, *Quod ex te nasceretur Sanc-tum*, ait angelus Gabriel ad Mariam, *vocabitur Filius Dei* (*Luc. i, 32, 33*). **767** O vere sanctum! Non dabis, Domine, Sanctum tuum videre corruptionem (*Psal. xv, 10*), quod nec Matri quidem absulit incorruptionem. Crescent miracula, multiplicantur divitiae, thesaurus aperitur. Quæ generat, et mater et virgo est; qui generatur, et Deus et homo est. Sed nunquid dabitus sanctum canibus, aut margaritæ porcis? Abscondatur certe thesaurus noster in agro, et pecunia nostra in sacculo reponatur. Operiatur conceptus sine semine Matris desponsatione, partus sine dolore, vagitibus parvuli, et moerore. Abscondatur et parturientis incorruptio legali purificatione; infantis innocentia solita circumcisione. Absconde, inquam, absconde, Maria, novi solis fulgorem; pone in præsepio, involve pannis infantem: nam et ipsi panni divitiae nostræ sunt. Pretiosiores siquidem panni Salvatoris omni purpura, et gloriostius hoc præsepe auratis regum soliis; ditior denique Christi paupertas cunctis opibus, cunctis-

que thesauris. Quid enim humilitate ditius, quid pretiosius invenitur, qua nimur regnum cœlorum emitur, et divina gratia acquiritur? sicut scriptum est: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* (*Matth. v, 3*); et apud apostolum: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (*Jac. iv, 6*). Habes commendatam a Deo humilitatem in nativitate. In hac enim exinanivit semetipsum, formam servi accipiens, et habitu inventus ut homo.

7. Vis adhuc pretiosiores divitias, et superexcellenter gloriam invenire? Habes charitatem in passionem. *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (*Joan. xv, 13*). Haec divitiae salutis, et gloria, sanguis pretiosus, quo redempti sumus; et crux Dominica, in qua cum Apostolo gloriamur: *Misi autem, inquit, absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi* (*Galat. vi, 14*)! et dicebat: *Nihil arbitratus sum me scire inter vos, nisi Christum Iesum, et hunc crucifixum* (*I Cor. ii, 2*). Ipsa est iesa Christus Jesus, et hic crucifixus; nam dextera quidem Christus Jesus et hic gloriosus. *Christum*, inquit, *Iesum, et hunc crucifixum*. Fortasse crux ipsa nos sumus, cui Christus memoratur infixus. Homo enim formam crucis habet: quam, si manus extenderit, exprimet manifestius. Loquitur autem Christus in Psalmo: *Infelix sum in limo profundi* (*Psal. xxviii, 3*). Limum quidem nos esse manifestum est, quoniam de limo plasmati sumus. Sed tunc quidem limus paradisi fuimus, nunc vero limus profundi, *Infelix sum*, inquit, non pertransii, non recessi. *Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (*Matth. xxviii, 20*). Ipse est enim Emmanuel, *nobiscum Deus*. Nobiscum utique, sed per sinistram. Sic enim olim Thamar pariente, Zara prius solam protulit manum, quæ in sacramento Dominicæ passionis coccineo alligata est filo (*Gen. xxxviii, 27*).

8. Itaque jam quidem tenemus sinistram, sed adhuc clamare necesse: *Operi manuum tuarum porrige dexteram* (*Job. xiv, 15*); nam *deleationes in dextera tua usque in finem* (*Psal. xv, 11*). Domine, extende nobis dexteram [*alias, ostende*], et suffici nobis. *Gloria*, inquit, *et divitiae in domo ejus* (*Psal. xv, 11*), utique qui timet Dominum. Sed in domo tua, Domine, quid? Profecto gratiarum actio, et vox laudis. *Beati qui habitant in domo tua, Domine* (*Psal. lxxxiii, 5*), etc. *Oculus enim non vidit, auris non audivit, et in cor hominis non ascendit, quæ preparamasti, Deus, diligentibus te* (*I Cor. ii, 9*). Lux est enim inaccessibilis, pax est quæ exsuperat omnem sensum; fons est qui ascensum nescit, sed descendens. Non vidit oculus lucem inaccessibilem, non audivit auris pacem incomprehensibilem. Speciosi quidem pedes evangelizantium pacem (*Rom. x, 15*); sed licet in omnem terram exierit sonus eorum; pax tamen quæ exsuperat omnem sensum, nec ab ipsis quanta erat potuit capi, nequum aliorum auribus tradi. Ait enim Paulus ipse: *Fratres, ego me non*

A *arbitror comprehendisse* (*Philipp. iii, 13*). *Fides quidem ex auditu, auditus autem per verbum Dei* (*Rom. x, 17*): sed fides, non species; et promissio, non exhibitiō pacis. Et quidem pax nunc est etiam in terra hominibus bona voluntatis: sed quid est pax ista ad illius plenitudinem et supereminentiam pacis? Unde et ipse Dominus ait: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo* **TGSS** *vobis* (*Joan. xiv, 27*). Mea siquidem, quæ exsuperat omnem sensum, et est pax super pacem, nequum capaces estis: propterea do vobis patriam pacis, et relinquo interim viam pacis.

9. Sed quid est quod diximus: *In cor hominis non ascendit?* Utique quia fons est, et ascensum nescit. Scimus enim quia fontium natura est rivos sectari convallium, montium ardua declinare, sicut scriptum est:

B *Qui emittis fontes in convallis, inter medium montium pertransibunt aquæ* (*Psal. cii, 10*). Hoc autem est unde admonere saepius studeo vestram charitatem, quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Fons enim ad altiora non ascendit, quam sit locus ejus unde procedit. Sed videri potest secundum hanc regulam non impediri a superbis vias gratiæ, præsertim quod ille primus superbis, qui, secundum Scripturam, *rex est superbis omnes filios superbie* (*Job. xli, 25*), dixisse non legitur, Altior ero; sed, Ero, inquit, *similis Altissimo* (*Isai. xiv, 14*). Attamen non mentitur apostolus, quoniam *ille extollitur supra omne quod ereditur, aut quod colitur Deus* (*II Thess. ii, 4*). Horret humanus auditus verbum; sed utinam horreat similiter animus cogitatum malignum pariter et affectum. Dico enim vobis quod non tantum ille, sed et omnis superbis extollitur supra Deum. Vult enim Deus fieri voluntatem suam, et superbis vult fieri suam. Jam videtur æqualitas: sed attende male congruam proportionem. Deus quidem in his tantum quæ ratio approbat, suam vult fieri voluntatem: superbis vero et cum ratione, et contra rationem. Vides quoniam altitudo est, et non illuc pervenient fluenta gratiæ. *Nisi conversi fueritis*, inquit, *et efficiamini sicut parvulus iste* (se autem dicit, qui est fons vitæ, in quo habitat et unde manat plenitudo omnium gratiarum), *non intrabitis in regnum cœlorum* (*Matth. xviii, 3*). Para proinde rivulos, ageres terrenæ et elatae cogitationis disperge, conlormare Filio hominis, non primo homini: quia fons gratiæ in cor hominis, carnalis scilicet et terreni, non ascendit. Oculum quoque purga, ut videre possis merissimam lucem; et aurem tuam inclina ad obediendum, ut quandoque pervenias ad quietem perpetuam, et pacem super pacem. Lux enim est propter serenitatem, pax propter tranquillitatem, fons propter affluentiam et aeternitatem. Fontem assigna Patri, ex quo nascitur Filius et procedit Spiritus sanctus; lucem Filio, qui est utique candor vitæ aeternæ, et lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum; pacem Spiritui sancto, qui nimur super humilem et quietum requiescit. Nec hoc dico, tanquam propria

ista sint singulorum : nam et Pater lux est, ut sit Filius lumen de lumine; et Filius pax est, pax nostra, qui fecit utraque unum; et Spiritus sanctus fons est aquæ salientis in vitam aeternam.

10. Sed quando ad hoc perveniemus? Quando adimplebis me, Domine, laetitia cum vultu tuo? Gaudemus in te, quoniam visitasti nos oriens ex alto; iterum gaudemus, exspectantes beatam spem in adventu secundo. Sed quando veniet plenitudo laetitiae, non de memoria, sed de praesentia; de exhibitione, non de exspectatione? *Modestia vestra.* ait Apostolus, *nota sit omnibus hominibus; Dominus prope est* (*Philipp. iv, 5*). Dignum est enim ut modestia nostra nota sit, sicut Domini Dei nostri modestia eunctis innotuit. Quid enim magis incongruum, quam ut immoderate agat homo, conscientia propriae infirmitatis, quandoquidem apparuit inter homines modestus Dominus majestatis? *Discite*, inquit, *a me quia mitis sum et humili corde* (*Matth. xi, 29*), ut possit etiam modestia vestra innotescere cæteris. Jam quod sequitur, *Dominus prope est*, de dextera debet intelligi. Nam de sinistra ipse loquitur: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (*Matth. xxviii, 20*). Prope est Dominus, fratres mei, nihil solliciti sitis: in proximo est, et citius apparebit. Nolite deficere, nolite lassari: quærите eum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est. Prope est Dominus *his* qui tribulato sunt corde (*Psal. xxxiii, 19*): prope est exspectantibus eum, exspectantibus eum in veritate. Denique vis nosse quam prope **769** est? Audi sponsam de sponso cauentem: Quoniam *ecce stat post parietem* (*Cantic. ii, 9*) Parietem istum, corpus tuum intellige, quod obstaculum impedit, ut cum qui prope est, nondum valeas intueri. Propterea Paulus ipse dissolvi cupit, et cum Christo esse (*Philipp. i, 23*), et exclamans miserabilis: *Infelix*, inquit, *ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (*Rom. vii, 24*.) Sic et propheta in Psalmo: *Educ*, inquit, *de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo* (*Psal. cxli, 8*).

SERMO V.

In illud, « Sanctificamini hodie, et estote parati: die enim crastina videbitis majestatem Dei in vobis. »
Respons. in vigilia Nativ. Dom.

1. Celebraturi Dominicæ Nativitatis ineffabile sacramentum, jure quidem monemur, fratres, in omni sanctificatione præparari. Adest enim Sanctus sanctorum, adest ipse qui dixit: *Sancti estote, quia et ego sanctus sum, Dominus Deus vester* (*Levit. xix, 2*). Alioquin quomodo dabitur sanctum canibus, et margarita porcis, nisi prius illi ab iniquitate, isti ab illicitæ voluptate purgati, de cætero tota sollicitudine fugiant, illi quidem vomitum, isti voluntabrum lutum? Suscepturnus olim divina mandata carnalis Israel, sanctificabatur in justitiis carnis, in baptismatibus variis, in muneribus et hostiis, quæ non poterant juxta conscientiam perfectum lacere servientem. Ve-

Arum hæc quidem omnia transiere, nimirum usque ad tempus correptionis imposita, quod utique jam advenit. Opportune igitur ex hoc jam perfecta nobis indicitur sanctificatio, interna mandatur ablutio, exigitur munditia spiritualis, dicente Domino: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (*Matth. v, 8*). Ad hoc vivimus, fratres, ad hoc nati, ad hoc vocati sumus, ad hoc nobis dies hodiernus illuxit. Erat aliquando nox, quando nemo poterat hæc operari. Erat nox in universo orbe ante veri luminis ortum, ante Christi nativitatem. Erat nox etiam singulis quibuscumque nostrum ante suam cujusque conversionem et internam regenerationem.

2. An non profundissima nox, et densissimæ tenebræ erant super universam faciem terræ, cum olim patres nostri factios colerent deos, et insano penitus sacrilegio ligna et lapides adorarent? Au non etiam cuique nostrum caliginosa nox erat, cum tanquam sine Deo in hoc sæculo viveremus, cum ambularemus post concupiscentias nostras, cum sectaremur carnis illecebras, cum obtemperaremus desideriis sæcularibus, cum exhiberemus membra nostra arma iniquitatis peccato, cum serviremus iniquitatì ad iniquitatem, in quibus nunc merito erubescimus tanquam operibus tenebrarum? *Qui dormiunt, nocte dormiunt*, Apostolus ait; *et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt* (*I Thess. v, 7*). Et hæc quidem fuistis, sed excitati estis, sed sanctificati estis, si tamen filii lucis estis et filii diei, nou noctis neque tenebrarum. Si quidem preaco diei est etiam qui clamat: *Sobrii estote, et vigilate* (*IPetr. v, 8*). Et Iudeis loquebatur in Pentecoste de condiscipulis: *Quomodo hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia?* (*Act. ii, 15*.) Hoc enim est quod ait ejus coapostolus: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, induamur arma lucis; sic ut in die honeste ambulemus* (*Rom. xiii, 12, 13*). Adjiciamus, inquit, opera tenebrarum, somnolentiam scilicet et ebrietatem (quoniam, ut supra meminimus, qui dormiunt, nocte dormiunt; et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt), ut, tanquam in die, non dormitemus, sed ambulemus; atque hoc quidem honeste, non temulente. Vides hominem, cuius ad omne bonum dormitat anima præ tædio? in tenebris est usque adhuc. Vides inebriatum absinthio, sapientem plus quam oportet, non ad sobrietatem; cuius nec oculus visu, nec auris impleatur auditu: qui pecuniam aut simile aliiquid diligens, non satietur, longam instar hydropici sitim bibens? filius noctis est et tenebrarum. Nec facile separantur hæc duo, dicente Scriptura, *Quoniam in desideriis est omnis otiosus;* hoc est, in **770** ebrietate omnis somnolentus. Sanctificemur ergo hodie, et parati simus, parati quidem hodie nocturnum excutiendo soporem; porro sanctificati nihilominus tanquam in die ab ebrietate nocturna, cupidinis noxiæ frenando furorem. In his enim duobus mandatis tota lex pendet, et prophetæ, quæ sunt declinare a malo, et facere bonum.

3. Verum hoc hodie : nam crastina nec in sanctificatione erit, nec in præparatione, sed in visione utique majestatis. « Crastina, » inquit, « die videbitis majestatem Dei in vobis. » Hoc est quod ait patriarcha Jacob : *Cras mihi respondebit justitia mea* (*Gen. xxx, 33*). Hodie enim justitia colitur, cras respondebit : hodie exercetur, cras fructificabit. Alioquin quod non seminaverit homo, nec metet. Nec enim tunc videbit majestatem, qui contempserit interim sanctitatem : nec orietur ei Sol gloriæ, cui Sol justitiae ortus non luerit : nec illucescat ei dies crastina, cui non luxerit hodierna. Nimirum idem ipse, qui hodie quidem nobis factus est a Deo Patre justitia, apparebit cras vita nostra, ut et nos cum eo appareamus in gloria. Hodie enim parvulus nascitur nobis, ut non apponat homo magnificare se ipsum, sed convertamur magis, et efficiamur sicut parvuli : cras exhibebitur magnus Dominus et laudabilis nimis, ut ipsi quoque magnificemur in laude, cum videlicet erit unicuique laus a Deo. Nimirum quos hodie justificaverit, cras magnificabit, et consummationi sanctitatis succedet visio majestatis. Nec inanis visio, quæ non nisi in similitudine constat : similes enim ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Unde et hic quoque non simpliciter dicitur : « Videbitis majestatem Dei, » sed additur signanter, « in vobis. » Hodie nimirum, tanquam in speculo, nos in eo videmus, dum nostra suscipit : cras videbimus eum in nobis, quando jam sua donabit, eum ostendet nobis se ipsum, et assumet nos ad se ipsum. Hoc est quod transeuntem sese ministrorum fore promisit (*Luc. xii, 37*), de cuius interim plenitudine accipimus : non sane gloriam pro gloria, sed gratiam pro gratia, sicut scriptum est, *Gratiæ et gloriam dabit Dominus* (*Psalm. LXXXIII, 12*). Ne ergo conteinas priora munera, si sequentia concupiscis : nec fastidias prius edulium, si vis accipere quæ sequuntur ; vel pro ipso ferculo in quo apponitur, quod apponitur sumere non recuses. Ferculum enim imputribile fecit sibi Pacificus noster, corpus incorruptibile aptans sibi : in quo salutis epulas ministraret. *Non dabis*, inquit, *Sanctum tuum videre corruptionem* (*Psalm. xv, 10*). Illud utique de quo Gabriel ad Mariam : *Quod nasceretur*, ait, *ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei* (*Luc. i, 35*).

4. Ab hec igitur Saneto hodie sanctificemur, ut majestatem ejus, ubi dies illa aspiraverit, videamus. Siquidem dies sanctificatus illuxit nobis, dies salutis, non gloriæ aut felicitatis. Denique donec passio Sancti sanctorum annuntiatur, qui nimirum in parasseve passus est, id est, in die præparationis, merito omnibus dicitur : *Sanctificamini hodie, et estote parati.* » *Sanctificamini* magis ac magis, de virtute in virtutem proficiendo, et estote parati perseverando. In quibus tamen sanctificabimur? Legi de quodam, dicente Scriptura, quoniam *in fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum* (*Ecclesiastes. XLV, 4*). Neque enim hominibus sine lenitate, non plus quam Deo sine fide, placere possibile est. Merito sane in his monemur esse

Aparati, quibus et Deo conveniamus, ejus majestatem visuri sumus, et nobis invicem, ut in nobis eam pariter videamus. Propterea siquidem oportet nos providere bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, ut non tantum Regi nostro, sed et concivibus nostris et commilitonibus nostris gratis possimus.

5. Et quidem ante omnia fides querenda est, de qua legitur : *Fide mundans corda eorum* (*Act. xv, 9*). Beati enim mundo corde, quoniam ipsi majestatem Dei videbunt (*Matthew. v, 8*). Crede ergo te Deo, committe te ei, jaeta in eum cogitatum, tuum, et ipse te enutrit; ut fiducialiter dicas : *Dominus sollicitus est mei* (*Psalm. XXXIX, 18*). Neque enim hoc sapiunt homines amantes se ipsos, homines scioli, solliciti pro **771** se ipsis, curam carnis perficientes in desideriis, surdi ad vocem dicentis : *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum : ipsi enim cura est de vobis* (*1 Peter. v, 7*). Nam sibi quidem ipsi fidere, non fidei, sed perfidiae est : nec confidentiae, sed diffideniae magis, in semetipsso habere fiduciam. Is vere fidelis est, qui nec sibi credit, nec in se sperat, factus sibi tanquam vas perditum, sed sic perdens animam suam, ut in vitam æternam custodiat eam. Porro id quidem sola facit humilitas cordis, ut non sibi fidelis anima innitatur : sed deserens semetipsam ascendat jam de deserto, innixa super dilectum, atque ideo deliciis affluens.

6. Sane ut perfecta sit sanctificatio, etiam mansuetudinem et socialis vitae gratiam a Sancto sanctorum discamus oportet, sicut ipse ait : *Discite a me quia mitis sum et humiliis corde* (*Matthew. xi, 29*). Quid enim hujusmodi hominem dicere prohibet deliciis affluentem, qui suavis et mitis, et multæ misericordiae, omnibus omnia factus est, et universos perfundit oleo **quodam** mansuetudinis et lenitatis, quo sic infusus est, sic perfusus etiam et superfusus, ut stilare videatur undique? Felix qui gemina hac sanctificatione paratus dicere potest : *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum* (*Psalm. LVI, 8*). Habet enim hodie quidem fructum suum in sanctificationem, crastina die finem habiturus vitam æternam. Videbit enim majestatem Dei, quod utique vita æterna, est, sicut et Veritas ait : *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Iesum Christum* (*John. xvii, 3*). Reddet ei coronam justitiae justus Iudex in illum diem, cui sane altera non succedit. Tunc videbit et affluet, et mirabitur et dilatabitur cor ipsius. Quousque dilatabitur? Usque ad videndam in se majestatem Dei. Nolite arbitrari, fratres, quod illam vobis promissionem verbis explicare possimus.

7. *Sanctificamini* hodie, et estote parati : crastina die videbitis, et gaudebitis, et gaudium vestrum implebitur. Quid enim majestas illa non impleat? Etiam superimplebit et supereffluet, quando mensuram bonam, et confertam, et coagitam, et supercaffuentem dabunt in sinus vestros (*Luc. vi, 38*). Usque adeo siquidem supereffluet, ut supra modum in

sublimitate excedat non modo merita, sed et vota, sicut vere potens est facere supra quam nos intelligere aut sperare possimus. Nam desideria quidem nostra in tribus maxime constituta videntur; quod decet, quod expedit, quod delectat. Hæc sunt quæ concupiscimus, omnes quidem omnia, sed alius magis hoc, alius illud. Ille sic debitus est voluptati, ut nec honestatem satis reputet, nec utilitatem: ille quæstui magis incubans, et honestum dissimulat et jucundum: ille voluptatis pariter et utilitatis negligentior, solum vel maxime honorem sectatur. Nec vero reprehensibile desiderium horum: sed si ibi quereremus ea, vere inveniremus. Hæc enim ubi vere sunt, unum sunt: atque ipsum utique summum bonum, summa utilitas, summa gloria, summa voluptas. Atque hæc quidem, quantum interim capere possumus, expectatio nostra est, et promissa nobis visio majestatis in nobis, ut Deus sit omnia in omnibus, omne jucundum, omne utile, omne honestum.

SERMO VI

De Annuntiatione Domini.

1. Auditum audivimus plenum gratia, dignum acceptance: « Jesus Christus, Filius Dei, in Bethlehem Judæ nascitur. » Anima mea liquefacta est in sermone isto, sed et spiritus meus in præcordiis meis aestuat, jucunditatem hanc et exultationem solito vobis desiderio eructare festinans. Jesus interpretatur Salvator. Quid tam necessarium perditis? quid tam optabile miseris? quid tam utile desperatis? Alioquin unde salus, unde vel tenuis aliqua spes salutis in lege peccati, in corpore mortis, in malitia hæc diei et loco afflictionis, nisi nova nobis et insperata nasceretur? At tu 772 forte salutem optas, sed curationis acerbitudinem, teneritudinis pariter et ægritudinis propriæ conscius, reformidas. Ne timeas: Christus est suavis plane, et mitis, et multæ misericordiae, unctus oleo lætitiae præ participibus suis, eis nimirum qui, licet non ipsam plenitudinem, de plenitudine tamen hujus accipiunt unctionis. Ne vero suavem audiens, inefficacem fore autumes Salvatorem, additur etiam, « Filius Dei. » Qualis enim Pater, talis Filius, cui subest, cum voluerit, posse. Aut forsitan utilitate salutis et jucunditate unctionis auditæ, nescio quid submurmuras, puto etiam de honestate sollicitus. Salvatorem tibi gratularis adesse, utpote jacens paralyticus in grabato, aut magis inter Jerusalem et Jericho semivivus in via. Amplius autem lætaris nec durum esse medicum, nec gravibus uti medicinis, ne tibi forsitan intolerabilior videatur brevis ipsa curatio, quam diuturna ægritudo. Sic nimirum, sic usque hodie multi pereunt medicum fugientes, quod Jesum quidem noverint, sed Christum nesciant, humano sensu de multitudine et malignitate morborum, paratae sibi medæla molestiam testimantur.

2. Jam vero si certus es de Salvatore, et nihilominus Christum esse cognoscis, non utentem cautrio, sed unguento; non unctione, sed unctione curan-

A tem, unum adhuc arbitror ingenuam posse movere creaturam, ne forte (quod absit!) Salvatoris hujus non satis condigna videatur esse persona. Puto tamen, non usque adeo ambitious es et gloriæ cupidus, aut zélator honoris, ut ab uno quopiam e conservis tuis, si præstare posset, hanc gratiam suspicere detrectares. Nam si angelus aut archangelus esset, vel ex superiori quovis ordine spirituum beatorum, multo minus animositas tua, quod causaretur, haberet. Nunc autem tanto ampliore tibi devotione suscipiens est iste Salvator, quanto differentius præ cæteris omnibus nomen hereditavit Jesus Christus Filius Dei. Et vide si non evidentius hæc tria ad pastores loquens angelus commendavit, gaudium magnum, quod evangelizabat, exponens: *Quia, inquit, natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus* (Luc. ii, 11). Exsultemus igitur, fratres, in hac nativitate, et multipliciter gratulemur in ea, quam et salutis utilitas, et unctionis suavitas, et Filii Dei majestas tam eleganter illustrat, ut nihil desit ex omnibus quæ desiderantur, nec commodum, nec jucundum, nec honestum. Exsultemus, inquam, ruminantes intra nosmetispos et invicem eructantes suave verbum, eloquium dulce: « Jesus Christus Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judæ. »

B 3. Nec mihi quis ad ista respondeat indevotus, ingratus, irreligious: Non est hoc novum: olim auditum est, olim factum est, olim natus est Christus. Ego enim dico, olim et ante. Nec miraberis, olim et ante, cui propheticum illud occurrit: *In aeternum et ultra* (Exod. xv, 18). Natus est ergo Christus, non modo ante hæc nostra tempora, sed ante tempora universa. Verum illa quidem nativitas posuit tenebras latibulum suum, ino vero lucem magis habitat inaccessibilem: latet in corde Patris in monte umbroso et condenso. Ut ergo aliquatenus innotesceret, natus est; et in tempore natus ex carne, natus in carne factum est Verbum caro. Quid tamen mirum si usque hodie dicitur in Ecclesia. Christus Filius Dei nascitur, quando tam longe antea dicebatur, laud dubium quin de ipso: *Puer natus est nobis?* (Isa. ix, 6.). Olim cœpit audire verbum hoc, et nemo sanctorum aliquando fastidivit. Siquidem Jesus Christus Filius Dei, heri, et hodie, et in aeternum. Hinc nimirum primus homo, omnium viventium pater, magnum eructans sacramentum, quod in Christo et in Ecclesia Apostolus postmodum evidentius commendavit, *Relinquet, ait, homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ; et erunt duo in carne una* (Gen. ii, 24; Ephes. v, 31, 32).

C 4. Hinc nihilominus Abraham, pater omnium credentium, exsultavit ut videret diem hunc, et vidit, et gravitus est (Joan. viii, 56). Alioquin quando servum jurantem sibi per Deum celi, sub femore suo manum ponere præcepisset (Gen. xxiv, 2, 3), 773 nisi ipsum utique Deum celi ex eodem nasciturum femore prævidisset? Hoc quoque consilium cordis sui homini secundum eorū suum revelavi Deus, qui juravit veritatem, et non frustrabatur

eum : *de fructu, inquiens, ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxxii, 11).* Unde et in Bethlehem Iudeæ nascitur, sicut ait angelus, civitate David (*Luc. ii, 4, 11*). utique propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum, Illoc etiam multifarie multisque modis cæteris revelatum est patribus et prophetis (*Hebr. i, 1*). Absit autem ut a diligentibus Deum aliquando fuerit negligenter auditum ! nisi forte negligere videbatur, qui dicebat : *Obseero, Domine, mitte quem missurus es (Exod. iv, 13)*; aut fastidire, qui clamabat : *Utinam dirumperes cælos (Isa. lxiv, 1)*, et descenderes, cæteraque similia. Idipsum deinde apostoli sancti viderunt et audierunt, et manus eorum tractaverunt de Verbo vitae, quibus singulariter aiebat : *Beati oculi qui vident quæ vos videtis (Luc. x, 23)*. Postremo hoc idem nobis quoque servatum est fidelibus, utique thesauris lidei commendatum, ipso æque dicente : *Beati qui non viderunt, et crediderunt (Joan. xx, 29)*. Pars nostra hæc in verbo vitae. Nec sane contemptibilis, ex qua nimirum vivitur, et qua vincitur mundus : quoniam justus ex fide vivit (*Habac. ii, 4*), et haec est victoria quæ vincit mundum, fides nostra (*I Joan. v, 4*). Haec est quæ, velut quoddam æternitatis exemplar, præterita simul et presentia ac futura sinu quodam vastissimo comprehendit, ut nihil ei prætereat, nihil pereat, præeat nihil.

5. Merito proinde in testimonium fidei vestræ, ubi facta est vox annuntiationis hujus in auribus vestris, exsultasti in gaudio, egisti gratias, prostrati solo tenus adorasti, concurrentes, velut sub umbra alarum ejus, et sub pennis ejus sperantes. Nunquid non singuli nativitate Salvatoris audita, clamasti in cordibus vestris, dicentes : *Mihi autem adhærere Dco bonum est (Psal. lxxii, 28)*; aut potius illud quod idem propheta ait : *Deo subjecta esto, anima mea? (Psal. lxi, 6)*. Infelix nimirum quisquis fice prostratus, corde rigido corpus humiliavit. Est enim qui humiliatur nequiter ; interiora autem ejus plena sunt dolo (*Eeci. xix, 23*). Quisquis enim necessitatem suam minus considerat, minus sentit incommoda, minus pericula pavet, minus devote confugit ad remedia ortæ salutis, minus affectuose se subicit Deo, minus fideliter psallit : *Domine, refugium factus es nobis (Psal. lxxxix, 1)* : bujus adoratio minus accepta, bujus prostratio minus verax, hujus humiliatio minus habens, hujus etiam victoriosa minus, imo et minus vivida fides. Quid tamendicit : *Beati qui non viderunt et crediderunt?* quasi non videatur ipsum credere quodammodo jam videre. Sed adverte diligenter cui et quando dictum sit : ei utique qui arguebatur quod quia vidisset credidisset. Neque enim idipsum est vidisse, et ideo credidisse, quod credendo vidisse. Alioquin Abraham pater vester, quoniam modo Dominicum hunc vidisse diem, nisi credendo, credendus est? Sed et illud quomodo accipietur quod hac nocte cantatum est nobis, « *Sanctificamini hodie, et estote parati : crastina enim die videbitis majestatem Dei in*

A vobis : » si non mente videre, est pia [devotione] repræsentare et recolere fide non facta magnum illud magnæ pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria (*I Tim. iii, 16*) ?

6. Semper igitur novum, quod semper innovat mentes; nec unquam vetus, quod fructificare non cessat, quod in perpetuum non marcessit. Hoc est enim Sanctum, quod non datur videre corruptionem. Illic novus homo, qui, nullius unquam vetustatis capax, etiam eos quorum inveteraverunt omnia ossa, in veram vitæ transferat novitatem. Inde est quod etiam in præsenti tam jucundissima annuntiatio, si advertitis, congrue satis dicitur non tam natus esse quam nasci : Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Iudeæ » Sicut enim quodam modo immolatur adhuc quotidie, donec mortem ejus annuntiamus : sic videtur et nasci, dum fideliter repræsentamus ejus nativitatem. Die igitur crastina videbimus majestatem Dei, sed sane **774** in nobis, non in scipso : utique majestatem in humilitate, virtutem in infirmitate, in homine Deum. Ipse est enim Emmanuel, quod interpretatur *nobiscum Deus*. Et evidentius audi : *Verbum, inquit, caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i, 14)*. Denique extunc et deinceps vidimus gloriam ejus, sed gloriam quasi Unigeniti a Patre, utique plenum gratiæ vidimus et veritatis. Non enim gloriam potestatis aut claritatis, sed gloriam paternæ pietatis, gloriam gratiæ, de qua Apostolus : *In laudem, inquit, gloriæ gratiæ suæ (Ephes. i, 6)*.

7. Sic ergo nascitur. Sed ubi putas ? » In Bethlehem Iudeæ (*Luc. ii, 15*) : neque enim deceat nos ita Bethlehem præterire. *Transeamus usque Bethlehem*, dicunt pastores, non , Bethlehem pertranseamus. Quid enim si pauper viculus est? quid si videtur minima in Iudeæ ? Ne id quidem incongruum ei, qui cum dives esset, propter nos factus est pauper : et cum esset magnus Dominus et laudabilis nimis, parvulus natus est nobis ; et dicebat : *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v, 3)* : itemque : *Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut puer iste, non intrabitis in regnum cælorum (Matth. xviii, 3)*. Unde etiam stabulum elegit et præsepe, utique domum luteam, et diversorum jumentorum, ut hunc esse scias, qui de stercore erigit pauperem, et salvos facit homines et jumenta.

8. Utinam autem inveniamur et nos Bethlehem Iudeæ, ut in nobis quoque dignetur nasci, et audire mereamur : *Quia vobis timentibus Deum orietur sol justitiae! (Malach. iv, 2.)* Forte enim est hoc quod supra meminimus, ad videndum in nobis Domini majestatem et sanctificatione opus esse, et præparatione. Nam et juxta prophetam : *Facta est Iudeæ sanctificatio ejus (Psal. cxiii, 2)*, quia videlicet omnia in confessione lavantur : et domus panis, quod Bethlehem sonat, ad præparationem fortasse vide-

bitur magnopere pertinere. Quomodo enim ille paratus est, ut excipere tantum hospitem possit, qui dicit: *Quia non est in domo mea panis?* (*Isa. iii, 7.*) Denique quia imparatus erat quidam, necesse habuit amici ostium clausum media nocte pulsare, et dicere: *Quia amicus meus venit ad me de via, et non habeo quod ponam ante illum* (*Luc. xi, 6.*) Paratum cor ejus sperare in Domino, ait Propheta, haud dubium quin de justo loquens. *Confirmatum est cor ejus, non commovebitur* (*Psal. cxii, 8.*) Non est paratum cor quod non est confirmatum. Scimus autem, ipso codem teste propheta, quod *panis cor hominis confirmet* (*Psal. cxi, 15.*) Non est ergo paratum, sed aridum et exsangue cor ejus, qui oblitus est comedere panem suum. Est autem paratus et non turbatus, ut custodiat mandata vitae, qui oblitus ea quae retro sunt, in ea quae ante sunt, se extendit. Vides quam fugienda quædam, quam sit quædam oblio cupienda. Neque enim totus Manasses Jordanem transiit, sed nec totus citra sibi elegit mansionem (*Josue. xiii.*) Est qui oblitus est Domini creatoris sui, et est qui providet eum in conspectu suo semper oblitus populum suum, et domum patris sui. Et ille quipem cœlestia obliviscitur, hic vero quæ sunt super terram; iste præsentia, ille futura; iste quæ videntur, ille quæ non videntur; postremo iste quæ sua sunt, ille quæ Jesu Christi. Uterque Manasses, uterque obliuiosus; sed alter quidem Jerusalem, alter Babylonis oblitus: quia alter eorum quæ impediunt, et iste paratus; alter sane eorum magis quæ expedient, et quæ non expedit obliisci; atque hic penitus imparatus ad videndam in se Domini majestatem. Neque est domus panis, in qua Salvator oriatur; non est Manasses ille cui apparet, qui Israel regit, et super Cherubim sedet: *Appare, inquit, eoram Ephraim, Benjamin et Manasse* (*Psal. lxxix, 3.*) Ego arbitror istos tres esse qui salvantur, quos alias quidam propheta Noe, Danielem, et Job nominavit (*Ezech. xiv, 14.*): eosdem quoque et tribus illis pastoribus designari, quibus nato Angelo magni consilii, gaudium magnum angelus evangelizavit.

9. Vide autem ne forte ipsi sint et tres magi, venientes jam non modo ab Oriente, sed etiam ab Occidente, ut recumbant cum Abraham, Isaac et Jacob. Forte enim non incongrue videtur ad Ephraim quidem 775 (quod *fructificationem* sonat) pertinere oblationem: quod offerre incensum dignum in odorem suavitatis proprium sit eorum quos posuit Dominus ut eant et fructum afferant, id est Ecclesiæ prælatorum. Nam et Benjamin, filius dexteræ, offerat necesse est aurum, id est substantiam hujus mundi, ut videlicet fidelis populus, in parte dextera constitutus, a judice mereatur audire, quia esurivi, et dcdisisti mihi manducare (*Matth. xxv, 35.*), etc. Porro, Manasses (si tamen is esse voluerit cui appareat Deus) myrrham offerat mortificationis, quam quidem a nostra specialiter arbitror professione requiri. Et hæc dicta siot, ne ad eam partem

A tribus Manasse, quæ citra Jordanem substitit, pertineamus, sed obliviscamur magis ea quæ retro sunt, extenti et intenti ad anteriora.

10. Nunc vero redeamus usque Bethlehem, et videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, et ostendit nobis. Domus panis est, ut jam diximus: bonum est nos illuc esse. Ubi enim fuerit Verbum Domini, non deest utique panis qui confirmet cor, dicente Propheta: *Confirma me in verbis tuis* (*Psal. cxviii, 28.*) Nimurum in verbo quod procedit de ore Dei, vivit homo; vivit in Christo, vivit in eo Christus. Ibi oritur, ibi appetet: nec omnino amat cor titubans aut vacillans, sed stabile et confirmatum. Si quis murmurat, si quis hæsit, si quis nutat, si quis cogitat revolvi in lutum, redire ad vomitum, deserere votum, mutare propositum suum; non est Bethlehem iste, non est domus panis. Sola enim famæ, et famæ valida, in Ægyptum eum descendere, porcos pascere, siliquas esurire compellit, utpote procul agentem a domo panis, a domo patris: in qua etiam mercenarii panibus abundare noscuntur. Non ergo in hujusmodi corde nascitur Christus, cui deest fidei fortitudo, utique panis vita, Scriptura teste, *Quoniam justus ex fide vivit* (*Habac. ii, 4.*) quod videlicet animæ vera vita (quæ ipse est) nonnisi per fidem interim habitat in cordibus nostris. Alioquin quomodo in illo nascitur Jesus, quomodo salus oritur illi, quandoquidem vera omnino certaque sententia est, quod is tantum qui perseveraverit usque in finem, *salvus erit?* (*Matth. x, 22.*) Nam quod minime inventiatur in eo Christus, nec de eis sit quibus dicitur: quia *unctionem habetis a Sancto* (*I Joan. ii, 20.*) ; ex eo vel maxime constat quod sine dubio etiam aruit cor illius, ex quo oblitus est comedere panem suum. Multo minus autem ad Filium pertinet Dei, qui hujusmodi est, quod nonnisi super quietum et humilem, ac trementem verba sua requiescat Spiritus ipsius (*Isa. lxvi, 2.*) , nec sit ulla societas æternitati, et tantæ mutabilitati; ei qui est, et ei qui nunquam in eodem permanet statu. Cæterum quamlibet firmi, quamlibet fortes in fide, quamlibet parati, quamlibet panibus abundantes, ipso quidem largiente, cui quotidie orantes dicimus: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*; necesse habemus addere consequenter: *Dimitte nobis debita nostra* (*Matth. vi, 11, 12.*) Alioquin si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (*I Joan. i, 8.*) . Nimurum Veritas ipse est, qui non simpliciter in Bethlehem, sed in Bethlehem Judæ nascitur, Jesus Christus, Filius Dei.

11. Præoccupemus igitur faciem Domini in confessione, ut sanctificati pariter et parati inveniamur et nos Bethlehem Judæ, atque ita nascentem Dominum videre mereamur in nobis. Cæterum si qua anima eo usque profecerit (quod quidem est multum ad nos) ut sit secunda virgo, sit stella maris, sit plena gratia, et supervenientem habens in se Spiritum sanctum; puto quod non modo in ea sed

ex ea quoque non dedignabitur nasci. Nemo sane id sibi arrogare præsumat, nisi quos ipse speciali designatione tanquam digito monstraverit, dicens : *Ecce mater mea, et fratres mei* (*Math. xii, 49*). *Enim vero audi unam ex istis : Filioli mei*, ait, *quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis* (*Galat. iv, 19*). Si enim nasci videbatur in eis, cum formabatur Christus in eis ; quomodo non etiam ab eo similiter nasci cum dicere quis præsumat qui in ipsis quodammodo parturiebat ? **776** Et tu quidem, impia Synagoga, hunc nobis filium peperisti, officio quidem matris, sed non matris affectu. Excussisti eum de sinu tuo, extra civitatem ejiciens, et elevans super terram, tanquam dicens Ecclesiæ gentium, pariter et Ecclesiæ primitivorum quæ est in cœlis : Nec mihi, nec vobis sit, sed di-

A vidatur. Dividatur, inquam, non inter utraque, sed ab utrisque. Expulsum enim, et exaltatum, et elevatum, et quidem modice satis, tamen ut nec in tuis esset moenibus, nec in terra, ferro undique coarctasti, ne forte vel hac vel illac excederet : ut videlicet a te separatus, ad neutram perveniret illarum. Saeva nimirum mater ita abortivum facere voluisti, dum non esset qui excipere posset excusum. Age ergo, quid profeceris, imo quam nihil profeceris intuere. Undique enim egrediuntur filiae Sion, ut videant regem Salomonem in diademate quo coronasti eum. Relinquens matrem adhæret uxori suæ, ut sint duo in carne una ; et civitate pulsus, atque exaltatus (*alias levatus*) a terra, omnia trahit ad se, quippe qui est super omnia benedictus Deus in sæcula. Amen.

IN NATIVITATE DOMINI.

SERMO I.

De fontibus Salvatoris.

1. Grandis quidem est, dilectissimi, hodierna Dominicæ Nativitatis solemnitas ; sed dies brevis cogit breviare sermonem. Nec mirum, si facimus nos breve verbum, quando et Deus Pater Verbum fecit abbreviatum. Vultis nosse quam longum, quam breve fecit? *Cœlum, inquit hoc Verbum, et terram ego impleo* (*Jerem. xxiii, 24*). Nunc caro factum, in angusto locatum præsepio est. *A sæculo, ait Propheta, et in sæculum tu es Deus* (*Psal. lxxxix, 2*) : et ecce factus est inflans dici unius. Ad quid hoc, fratres, aut quæ necessitas fuit ut sic exinaniret, sic humiliaret, sic abbreviaret se Dominus majestatis, nisi ut vos similiter faciatis ? Jam elamat exemplo, quod postmodum prædicaturus est verbo. *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (*Math. xi, 29*) : ut verax inveniatur qui dicit : *Cœpit Jesus facere, et docere* (*Act. i, 1*). Obsecro proinde et plurimum rogo, fratres, non patiamini sine causa tam pretiosum exemplar vobis exhibitum esse, sed conformamini illi, et renovamini spiritu mentis vestræ. Studete humilitati, quæ fundamentum est custosque virtutum : sectamini illam, quæ sola potest salvare animas vestras. Quid enim magis indignum, quid detestandum amplius, quid gravius puniendum, quam ut, videns Deum cœli parvulum factum, ultra apponat homo magnificare se super terram ? Intolerabilis impudentia est ut, ubi sese exinanivit majestas, vermiculus infletur et intumescat.

2. Hoc igitur est propter quod exinanivit se formam servi accipiens, qui in forma Dei Patri æqualis erat ; sed exinanivit majestate et potentia, non bonitate et misericordia. Quid enim ait Apostolus ? *Apparuit, inquit, benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei* (*Tit. iii, 4*) Apparuerat ante potentia in rerum creatione, apparebat sapientia in earum gubernatione ; sed benignitas misericordiae nunc maxime apparuit in humanitate. Innotuerat Judæis potestas in signis atque portentis, unde et in ea lege

B sæpius invenies : *Ego Dominus, Ego Dominus. Philosophis quoque abundantibus in sensu suo majestas innotuit, quoniam juxta Apostoli verba, quod notum est Dei, manifestum est in illis* (*Rom. i, 19*). Verumtamen et Judæi potestate ipsa premebantur, et philosophi scrutatores majestatis opprimebantur a gloria. Potestas subjectionem, majestas exigit admirationem, neutra imitationem. Appareat, Domine, bonitas, cui possit homo, qui ad imaginem tuam creatus est, conformari : nam majestatem potestatem, sapientiam nec imitari possumus, nec expediri æmulari. Quousque angusta est misericordia tua in sola angelorum parte, reliquam occupat iudicium cum toto pariter humano genere ? *Domine, in cœlo misericordia tua, et veritas tua usque ad nubes* (*Psal. xxxv, 6*), **777** terram universam condemnans, et aeras potestates. Dilatet misericordia terminos suos, extendit funes, expandat sinus, attingat a fine usque ad finem fortiter, disponens omnia suaviter. Restrictus est, Domine, iudicio sinus tuus ; solve cingulum tuum, et veni miserationibus affluens, et superefluens charitate.

3. Qui tu times, o homo ? quid trepidas a facie Domini, quia venit ? Venit non judicare, sel salvare terram. Olim tibi persuasum est ab infidiли quodam servo, ut furtim tolleres et imponeres regium diadema capiti tuo. Deprehensus in furto, quidni timeres ? quidni fugeres a facie ejus ? Forte enim jam gladium vibrabat ignitum. Nunc in exsilio positus, in sudore vultus tui vesceris pane tuo : et ecce vox audita est in terra, quia Dominator advenit. Quo ibis

D a spiritu ejus ? et quo a facie ejus fugies ? Noli fugere, noli timere. Non venit cum armis ; non puniendum, sed salvandum requirit. Et ne forte dicas etiam nunc : *Vocem tuam audiri, et abseundi me* (*Gen. iii, 10*) ; ecce infans est, et sine voce. Nam vagientis vox magis miseranda est, quam tremenda : aut si cui forte terribilis, sed non tibi. Parvulus factus est, tenera membra Virgo mater pannis alligat ; et adhuc timore trepidas ? Vel in hoc scies quia non venit perdere te, sed salvare ; cripere, et non

ligare. Jam adversus hostes tuos dimicat, jam superborum et sublimium colla tanquam Dei virtus et sapientia calcat.

4. Duo sint tibi hostes, peccatum et mors, id est mors corporis et animæ. Utrumque debellatur us advenit, et ab utroque salvabit te: noli timere. Et jam quidem peccatum in propria persona vicit, quando humanam naturam sine ulla contagione suscepit. Grandis enim peccato facta est violentia, et revera expugnatum esse cognoscitur, quando natura, quam se totam infecisse et occupasse gloriabatur, ab eo penitus aliena in Christo inventa est. Dehinc persequitur inimicos tuos, et comprehendit eos; nec convertitur donec deficiant. Contra peccatum dimicans in conversatione sua, verbis pariter et exemplis oppugnat; sed in passione sua alligat illud, alligat plane fortē, et diripit vasa ejus. Jam vero eodem ordine mortem quoque superat prius in se ipso, cum resurgit primitiae dormientium, et primogenitus mortuorum: postmodum debellatur us eam pariter in omnibus nobis, quando videlicet suscitabit mortalia corpora nostra, et destruetur novissima inimica mors. Propterea enim resurgens de cōrem induit, non (sicut antea nascens) pannis involutus est. Propterea qui prius sinu misericordiae affluebat non judicauit quemquam, resurgens prae cinctus se, et justitiae ciugulo videtur quodammodo effluentem sinum misericordiae collegisse: quoniam extunc preparatur ad judicium, quod in nostra resurrectione futurum est. Nam et propterea parvulus antea venit, ut misericordiam praerogaret; et futurum in fine judicium praecurrens, misericordia tem peraret.

5. Licet enim parvulus ad nos venerit, non parum tamen attulit, non parum contulit nobis. Si queris quid attulit: primo omnium attulit misericordiam, secundum quam, teste Apostolo *salvos nos fecit* (*Tit. iii, 5*). Neque enim his tantum profuit, quos tunc praesens invenit; sed fons est qui nunquam poterit exhauciri. Fons nobis est Christus Dominus unde lavemur, sicut scriptum est: *Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris* (*Apoc. i, 5*). Verumtamen non iste solus aquarum est usus; nec tantum sordes abluunt, sed et sitim extinguunt. *Beatus vero*, ait Sapiens, *qui in sapientia morabitur, et qui in justitia meditabitur* (*Eccli. xiv, 22*); et post pauca: *Aqua*, inquit, *sapientiae salutaris potabit illum* (*Eccli. xv, 3*). Bene sapientiae salutaris, quoniam sapientia carnis mors est, et sapientia mundi etiam ipsa inimica est Deo. Sola quæ ex Deo est sapientia salutaris est, quæ secundum beati Jacobi definitionem *primum pudica, deinde pacifica* est (*Jacob. iii, 17*). Nam sapientia carnis voluptuosa est, non pudica: sapientia mundi **778** tumultuosa est, non pacifica. Sapientia vero quæ ex Deo est, primum pudica est, non quærens quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, ut non suam quisque faciat volun-

A tam, sed consideret quæ sit voluntas Dei; deinde pacifica, non abundans in suo sensu, sed alieno magis acquiescens consilio vel judicio.

6. Tertius aquarum usus est irrigatio, quam profecto maxime necessariam habent novelle plantationes: alioquin aut minus proficiat, aut ex totu peribunt præ siccitate. Quærat ergo devotionis aquas, quisquis seminaverit bonorum operum semina: ut irrigatus fonte gracie, bona conversatio nis hortus non arescat, sed in perpetua viriditate proficiat. Orat enim pro hujusmodi Prophetæ: *Et holocaustum tuum, iniquiens, pingue fiat* (*Psalm. xix, 4*). Sic et in laudibus Aaron legis, quoniam sacrificium ejus quotidianus ignis assumpsit. In quibus omnibus nihil aliud intelligendum videtur, nisi ut bona opera fervore devotionis et dulcedine spiritualis gratiae condiantur. Putas inveniri poterit quartus fons, ut paradisum recuperemus quatuor fontium irrigationem amoenissimum? Nam si terrenum paradisum denuo nobis reddendum non speramus, quomodo regnum celorum sperabimus? *Si terrena, inquit, dixi vobis et non creditis; quomodo, si dixerim vobis celestia, credetis* (*Joan. iii, 12*). Nunc autem, ut de exhibitione presentium firma sit exspectatio futurorum; paradisum habemus multo meliorem et longe delectabiliorum, quam primi parentes habuerunt, et paradi sus noster Christus Dominus est. In quo tres quidem tontes jam invenimus: quartum queramus. Habemus de fonte misericordiae ad diluendas culpas, aquas remissionis; habemus de fonte sapientiae ad potandam sitim nostram, aquas discretionis; habemus de fonte gratiae ad irrigandas plantas bonorum operum, aquas devotionis: queramus ad decoquendos cibos aquas ferventes, aquas aëmulationis. Hæ nimur conduint et decoquunt affectiones no stras, et ebulliunt de fonte charitatis. Unde ait Prophetæ: *Concaluit cor meum intra me; et in meditatione mea exardescet ignis* (*Psalm. xxxviii, 4*); alibi quoque: *Zelus, inquit, domus tuae comedit me* (*Psalm. lxviii, 10*). Siquidem ex dulcedine devotionis diligens justitiam, ex fervore aëmulationis odio habet iniquitatem. Et vide ne forte de fontibus istis prædixerit Isaías: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris*. Nam ut promissionem hanc vitæ præsentis esse neveris, non futuræ, illud attende quod sequitur: *Dicctis in illa die: Confitemini Domino, et invoke nomen ejus* (*Isai. xii, 3, 4*). Invocatio quippe præsentis temporis est, sicut scriptum est: *Invoke me in die tribulationis* (*Psalm. xl ix, 15*).

7. Porro ex his quatuor fontibus, tres quidem propriæ convenire videntur tribus Ecclesiæ ordinibus, singuli singulis (^{10*}). Nam primus quidem communis est omnibus. In multis enim offendimus omnes: et necessarium habemus misericordiae fontem ad diluendas offensionum sordes. Omnes, inquam, peccavimus, et egenus gloria Dei (*Rom. iii, 23*): et prælati, et continentes, et conjugati, si dixerimus

(10*) Confer sermonem 96 de Diversis, ubi hos fontes aliter explicat.

quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus (*I Joan.* 1, 8). Quia ergo nemo mundus a sorde, necessarius est omnibus fons misericordiae, et pari voto debent ad hunc fontem Noe, Daniel et Job properare. De cætero quidem Job maxime sapientiae fontem quærat: quoniam ipse magis inter medios laqueos ambulat, ita ut magnum videatur, si a malo declinat. Danieli vero currendum est ad fontem gratiae, cui nimurum poenitentiae opera et labores abstinentiae devotionis gratia necesse est impinguare. Oportet enim ut nos maxime in hilaritate omnia faciamus; quoniam hilarem datorem diligit Deus (*II Cor.* ix, 7). Nam et terra nostra nequaquam fertilis est hujusmodi seminis, bona scilicet conversationis: ideoque facile exaresceret, nisi crebris irrigationibus adjuvetur. Unde et in oratione Dominica hujusmodi gratiam sub quotidiani panis nomine postulamus. Merito sane, ne forte cadat super nos terribilis illa maledictio propheticæ imprecationis: *Fiant sicut fenum tectorum quod, priusquam evellatur, exaruit* (*Psal. cxxviii*, 6). Fons vero æmulationis Noe convenit **779** specialiter, quia maxime prælatos decet hic zelus.

8. Quatuor itaque fontes istos adhuc in carne viventibus nobis in semetipso Christus exhibit: quintum, qui est fons vitae, post hoc sæculum reprobans, ad quem sitiebat Propheta cum diceret: *Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum* (*Psal. xli*, 2). Et fortassis etiam propter hos quatuor fontes, quatuor in locis vulneratus est Christus adhuc vivens in cruce: propter quintum, cum jam tradidisset spiritum, transforatus est in latere. Vivebat adhuc, quando foderunt ei manus et pedes, ut nobis adhuc viventibus quatuor fontes ex se ipso proferret: quintum pertulit vulnus cum jam expirasset, ut in se nihilominus quintum nobis fontem post obitum aperiret. Sed ecce dum loquimur de mysteriis Nativitatis, ad scrutanda repente venimus sacramenta Dominicæ Passionis. Nec mirum tamen si quærimus in Passione, quid in Nativitate sua Christus attulerit. Tunc enim consciuso sacco pecuniam quæ latebat, in pretium nostræ redēptionis effudit.

SERMO II.

De tribus præcipuis Dei operibus, et triplici commissione.

1. *Magna opera Domini*, ait propheta David (*Psal. cx*, 2). Magna quidem omnia opera ejus, fratres, siquidem magus et ipse: sed ad nos maxime spectant, quæ in eis maxima esse videntur. Hinc est quod psallit idem propheta, dicens: *Magnificavit Dominus facere nobiscum* (*Psal. cxxv*, 3). Dénique quam magnitudo nobiscum agat, specialiter tria quædam ejus opera clamant; primæ nostræ creationis, præsentis redēptionis, futuræ glorificationis. Quam magnitudo sunt in singulis opera tua, Domine! Tuum est virtutem operum tuorum annuntiare populo tuo, nos ipsa saltem opera non silemus. Triplicem, fratres, commissionem in his tribus considerare es cœlestis plane operis, et divinæ virtutis.

A Nam in primo opere conditionis nostræ de limo terræ plasmat hominem Deus, et inspiravit in faciem ejus spiritum vite. Qualis artifex, qualis unitor rerum, ad cuius nutum sic conglutinantur sibi limus terræ et spiritus vita! Limus quidem jam ante creatus erat, quando in principio creavit Deus cœlum et terram: at spiritus sane non communen, sed propriam habet conditionem; nec in massa creatur, sed singulari quadam excellentia inspiratur. Agnosce, o homo, dignitatem tuam, agnosce gloriam conditionis humanae. Est enim tibi cum mundo corpus: sic enim decet eum qui constitutus est super universam hujus creaturæ corporeæ molem, aliqua ei similari ex parte. Sed est tibi etiam sublimius aliquid, nec omnino comparandus es cæteris creaturis. Compacta et confederata sunt in te caro et anima; illa plasmata, hæc inspirata.

B 2. Sed cuius interest hæc commissio? cui hac unione præstatur? Etenim juxta sapientiam filiorum hujus sæculi, ubi sociantur summis inferiora, prævalent qui potestatem habent, et humilioribus utuntur pro libito suo. Conculet fortior minus fortem, ridet sapiens indoctum, simplicem fallit astutus, potens despicit imbecillum. Non sic in opere tuo, Deus, non sic in tua commissione; non ad hoc so ciasti spiritum limo, sublimem humili, dignam et excellentem creaturam abjectæ et inutili massæ. Quis non videat, fratres, quantum corpori præstet anima? Nunquid non truncus esset insensibilis caro inanimata? Ab anima enim pulchritudo, ab anima incrementum, ab anima claritas visus et sonus vocis: denique sensus omnis ab anima est. Charitatem mihi conjunctio ista commendat, charitatem in hac ipsa conditionis propriæ pagina lego: charitatem in ipso statim principio non solum prædicat, sed ingerit mihi manus benignissima Creatoris.

C 3. Et quidem magna hæc conjunctio, dilectissimi, sed si stabilis permansisset. Nunc autem licet divino **780** fuerit munita sigillo (ad imaginem quippe et similitudinem suam creavit Deus hominem), heu! diruptum est sigillum, et unitas dissipata. Accedens pessimus ille latro recens adhuc sigillum fregit: et sic mutata similitudine divina, comparatus est miser homo jumentis insipientibus, et similis factus est illis (*Psal. xlvi*, 13). Rectum quippe fecit Deus hominem: atque hæc similitudo ejus, de quo scriptum est: *Quia rectus Dominus Ducus noster, et non est iniquitas in eo* (*Psal. xci*, 16). Veracem quoque et justum fecit eum, sicut et ipse veritas et justitia est: nec unitas ipsa posset disjungi, dum sigilli hujus integritas permaneret. Verum supervenit falsarius, qui indoctis sigillum promittens melius, vœ, vœ! fregit quod erat manu divinitatis impressum. *Eritis, inquit, sicut dii, scientes bonum et malum* (*Gen. iii*, 5). O malevole! o maligne! ad quid eis hujus similitudo scientiæ? Sint certe sicut dii, recti, justi; veraces sint, sicut Deus, in quem peccatum non cadit. Hoc quippe sigillo stante, statuit unitas illa. Jam experimur miseri, quid nobis

D 4. Nam in secundo opere conditionis nostræ de limo terræ plasmat hominem Deus, et inspiravit in faciem ejus spiritum vite. Qualis artifex, qualis unitor rerum, ad cuius nutum sic conglutinantur sibi limus terræ et spiritus vita! Limus quidem jam ante creatus erat, quando in principio creavit Deus cœlum et terram: at spiritus sane non communen, sed propriam habet conditionem; nec in massa creatur, sed singulari quadam excellentia inspiratur. Agnosce, o homo, dignitatem tuam, agnosce gloriam conditionis humanae. Est enim tibi cum mundo corpus: sic enim decet eum qui constitutus est super universam hujus creaturæ corporeæ molem, aliqua ei similari ex parte. Sed est tibi etiam sublimius aliquid, nec omnino comparandus es cæteris creaturis. Compacta et confederata sunt in te caro et anima; illa plasmata, hæc inspirata.

persuaserit versutia diabolicae fraudis. Fracto namque sigillo, sequitur amarum discidium, triste divor-
tium. Ubi est quod dixisti, nequam, *Nequaquam moriemini?* Ecce enim morimur omnes, et non est homo qui vivat, et non videat mortem.

4. Sed quid erit, Domine Deus? nunquamne reparabit opus tuum, et qui ceciderit non adjicet ut resurgat? Non est qui reficiat, nisi qui fecit. Itaque propter misericordiam inopum et gemitum pauperum nunc exsurgam, dicit Dominus: ponam in salutari, fiducialiter agam in eo (*Psalm. xi, 6*). Nihil siquidem proficiet inimicus in eo, et filius iniquitatis non apponet nocere ei (*Psalm. LXXXVIII, 23*). Novam, inquit, ego facio commixtam, ubi et expressius, et robustius pono sigillum, eum qui non ad imaginem meam factus est, sed est ipsa imago, splendor gloriae, et figura substantiae, non factus, sed genitus ante saecula. Et ne forte timeas esse frangendum, audi Prophetam: Arit, inquit, tanquam testa virtus mea (*Psalm. xxi, 16*); sed talis testa, cui nec ipse malleus universae terrae nocere ullo modo possit. Sane cum prima ex duobus facta sit, secunda jam cunjunctio fit ex tribus, ut disces ex hoc ipso ad sacramentum accedere Trinitatis. Verbum, quod erat in principio apud Deum, et Deus erat; anima, quae de nihilo creata est, et ante non erat, caro de massa corruptionis sine corruptione aliqua divino segregata artificio; qualis nulla jam caro erat; vinculo indissolubili in personae coeunt unitatem. Habes in his triplex genus potentiae: quod non erat, creatum; quod perierat, reparatum; quod super omnia erat, paulo minus ab angelis minoratum. Haec sunt evangelica illa sata farinæ, qua pariter fermentantur (*Matthew. xiii, 33*), ut sit panis angelorum quem manducet homo, panis cor hominis confirmans. Felix mulier, benedicta in mulieribus, in cuius eastis visceribus, superveniente igne sancti Spiritus, coctus est panis iste (*al. vitæ*). Felix, inquam, mulier qua in hæc tria sata immisit fidei suæ fermentum. Siquidem fide concepit, fide peperit, et, ut ait Elisabeth, beata quæ credit, quoniam perfecta sunt in ea quæ dicta sunt ei a Domino (*Luc. i, 45*). Nec mireris quod fide ejus mediante unitum dixerim Verbum carni, quandoquidem et carnem ipsam de ejus carne suscepit. Sane ne hoc quidem præsenti expositioni obviare potest, quod de colestis regni dicitur similitudine. Neque enim indignum videtur, si colorum regnum fidei Mariae comparatur, qua et reparatur.

5. Hujus itaque vinculum unionis nulla omnino solvere poterit creatura: siquidem nec princeps hujus mundi habet in eo quidquam, nec ipse Joannes solvere dignus est corrigami calceamenti. Quid tamen? Solvatur certe aliquatenus necesse est: alioquin quod dissolutum est, non resolidatur. Panis integer, thesaurus absconditus, sapientia occulta, qua utilitas in his omnibus? Merito flebat Joannes non inveniri qui aperiret librum, et solveret signacula

(11) In manuscripto Gallico Fuliensium legitur, *tria*, et rectius.

Aejus (*Apoc. v, 4*): dum enim clausus staret, nemo ex nobis divinam illam attingere sapientiam prævaleret. Aperi tu librum, Agne Dei, vera mansuetudo. Fodiendas expone Judeo **781** manus tuas et pedes, ut qui in eis latet procedat thesaurus salutis, et copiosa redemptio. Frnage denique esurientibus panem tuum. Solus enim frnagere potes, qui solus, ut confracta solides, stare potes: et in ipsa confractio ne solus posttestatem habes ponendi animam, cum volueris, resumendam. Tua igitur miseratione solvatur aliquatenus hoc templum, sed non penitus dissolvatur. Separetur ab anima caro, sed Verbum sane et carnis servet incorruptionem, et animæ plenam conferat libertatem: ut sola inter mortuos libere agat, educens vincitos de domo careeris, sedentes in tenebris et umbra mortis. Ponat anima sancta carnem immaculatam, sed resumendam tertia die: ut moriens mortem perimat, et vita hominum cum resurgentem resurgat. Ita factum est, dilectissimi, et ita factum esse gaudemus. Morte illa mors mortua est, et regenerati sumus in spem vitæ per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis.

6. Jam quid futurum sit in unione tertia, quis loquetur? Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligenteribus se (*I Cor.. ii, 9*). Consummatio erit illa, cum tradiderit Christus regnum Deo et Patri: et erunt duo non jam in carne una, sed in spiritu uno. Etenim si adhærens carni Verbum, factum est caro; multo magis qui adhæserit Deo, unus spiritus erit cum eo. Et in hac quidem unione, media humilitas exhibetur, et humilitas magna nimis: in ea vero quam exspectamus, ad quam suspiramus, perfecta nobis (si tamen nobis) reposita glorificatio est. Quod si meminimus in prima coniunctione, qua ex anima et carne compactus est homo, charitatem commendari; merito humilitas eminet in secunda, quia sola virtus humilitatis est læsæ reparatio charitatis. Porro quod unitur rationalis animæ creatura terreno corpori, omnino non est humilitati adscribere: siquidem non ex deliberatione propria carni miscetur, sed creando immittitur, immittendo creatur. Non sic sane summus ille Spiritus, qui cum esset magis bonus, ipso beneplaciti sui arbitrio accessit ad corpus incoquinatum. Merito denique charitatem et humilitatem sequitur glorificatio, quia sine charitate nihil prôdese potest; et nemo, nisi qui se humiliat, exaltabitur (*Luc. xiv, 11*).

SERMO III.

De loco, tempore et aliis circumstantiis Nativitatis.

1. Duo (11) quedam rerum genera, fratres, in hac Nativitate Domini considero, non solum diversa, sed et dissimilia valde. Si quidem et puer qui nascitur, Deus est; et mater de qua nascitur, virgo est; et partus ipse sine dolore est. Fulget in tenebris lux nova de cœlo; gaudium magnum angelus evangelizat; laudat multitudo colestis militiae; datur gloria Deo, pax hominibus bonæ voluntatis; currunt pas-

tores, inveniunt quod ad eos dictum est verbum, nuntiant aliis : quicunque audinnt, admirantur. Hæc et his similia, dilectissimi, divinae virtutis sunt, non fragilitatis humanæ. Vasa sunt aurea et argentea, quibus pro tanta solemnitate in mensa Domini etiam egenis quibusque hodie ministratur. Non est nobis tollere ista, non nobis datur aureus discus aut scyphus, sed qui in eis est cibus et potus. *Diligenter considera*, ait Sapiens, *quaæ tibi apponuntur* (*Prov. xxiii, 1*). Et ego certe agnosco mea esse Nativitatis hujus tempus et locum, infantilis corporis teneritudinem, parvuli vagitus et lacrymas; sed et ipsorum quibus primo annuntiatur nativitas Salvatoris, paupertatem pastorum atque vigilias. Mea sunt hæc, pro me faciunt, mihi apponuntur, mibi proponuntur imitanda. Hieme natus est, nocte natus est Christus. Nunquid credimus easu factum ut in tanta aeris inclemencia et in tenebris nasceretur, cujus est hiems et æstas, dies et **782** nox? Non eligunt parvuli cæteri quando nascantur : quippe quibus adhuc vix incipientibus vivere, nullus subest rationis usus, nulla eligendi libertas, facultas nulla deliberandi. Christus, fratres, etsi homo non erat (**12**), erat tamen in principio apud Deum, et Deus erat, ejusdem, cuius nunc est, sapientiae et potestatis, utpote Dei virtus, et Dei sapientia. Nasciturus itaque Dei Filius, eius in arbitrio erat quodcumque vellet eligere tempus, elegit quod molestius est, præsertim parvulo, et pauperis matris filio, quæ vix pannos haberet ad involvendum, præsepe ad reclinandum. Et certe cum esset tanta necessitas, nullam audio pellium fieri mentionem. Primus Adam pelliceis vestitur tunicis, pannis secundus obvolvitur. Non est tale judicium mundi : aut iste fallitur, aut mundus errat. Sed divinam falli impossibile est sapientiam. Merito proinde et carnis prudentia (mors siquidem et ipsa) inimica est Deo (*Rom. viii, 7*); et sæculi quoque prudentia stultitia nominatur (*I Cor. iii, 19*). Quid enim? Christus utique, qui non fallitur, elegit quod carni molestius est. Id ergo melius, id utilius, id potius eligendum : quisquis alius doceat vel snadeat, ab eo tanquam a seductore cavendum.

2 Jam vero etiam nocte voluit nasci. Ubi sunt qui tam impudenter ostentare gestiunt semetipsos? Christus eligit quod salubrius judicat : vos eligitis quod reprobat ille. Quis prudentior e duobus? cuius iudicium justius? cuius sententia sanior? Denique tacet Christus, non se extollit, non magnificat, non prædicat : et ecce annuntiat eum angelus, laudat multitudo cœlestis exercitus. Et tu ergo qui Christum sequeris, inventum absconde thesanum. Ama nesciri, laudet te os alienum, sileat tuum. Adhuc autem in stabulo nascitur Christus, et in præsepio reclinatur. Et nonne ipse est qui dicit: *Meus est orbis terræ, et plenitudo ejus?* (*Psal. xlix, 12*.) Quid ergo stabulum elegit? Iane ut reprobat gloriam

A mundi, damnet sæculi vanitatem. Necdum loquitur lingua, et quæcumque de eo sunt, clamant, prædicant, evangelizant : ipsa quoque infantilia membra non silent. In omnibus mundi judicium arguitur, subvertitur, confutatur. Quis enim hominum, si datur optio, non magis eligeret robustum corpus et ætatem intelligibilem, quam infantilem? O Sapientia, quæ de occultis traheris? o vere incarnata et velata Sapientia! Et tamen, fratres, ipse est promissus olim per Isaiam parvulus, sciens reprobare malum, et eligere bonum (*Isai. vii, 15*). Malum ergo voluptas corporis, bonum vero afflictio est : siquidem et hanc eligit, et illam reprobat puer sapiens, Verbum infans. Verbum enim caro factum est, et caro infirma, caro infantilis, caro tenera, caro impotens, omnis operis, omnis laboris impatiens.

B 3. Et vere, fratres, Verbum factum est caro, et sic habitavit in nobis. Dum esset in principio apud Deum (*Joan. i, 24*), lucem habitabat inaccessibilem (*I Tim. vi, 16*), et non erat qui caperet illud. Quis enim investigavit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? (*Isai. xl, 13*.) Carnalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei (*I Cor. ii, 14*) : sed jam capiat et carnalis, quia Verbum factum est caro. Si nihil præter carnem novit audire, ecce Verbum caro factum est : audiat illud vel in carne. O homo, in carne tibi exhibetur Sapientia : illa quondam occulta, ecce jam trahitur de occultis, et ipsis sese ingerit sensibus carnis tñæ. Carnaliter, ut ita dixerim, prædicatur tibi : Fuge voluptatem, quia posita est mors secus introitum delectationis : age penitentiam, quia per hanc appropinquat regnum Dei (*Matth. iii, 2*). Ille tibi prædicat stabulum istud hoc præsepe clamat, hoc membra illa infantilia manifeste loquuntur, hoc lacrymæ et vagitus evangelizant. Plorat quippe Christus, sed non sicut cæteri, aut certe non quare cæteri solent. In aliis sensus, in Christo pravalebat affectus. Patiuntur illi, non agunt, utpote nec ipsius adhuc usum voluntatis habentes. **783** Illi ex passione lugent, Christus ex compassionē. Illi jugum grave, quod est super omnes filios Adæ : Christus filiorum Adæ peccata deplorat. Et certe pro quibus nunc lacrymas fundit, postea fundet et sanguinem. O duritia cordis mei! Utinam, Domine, sicut Verbum caro factum est, ita et cor meum carneum fiat! siquidem et hoc pollicitus es per prophetam : *Auferam, inquit, a vobis cor lapidatum, et dabo vobis cor carneum* (*Ezech. xi, 19*).

C 4. Fratres, lacrymæ Christi mihi et pudorem pariunt, et dolorem. Ludebam ego foris in platea, et in secreto regalis cubiculi super me ferebatur judicium mortis. Audivit hoc Unigenitus ejus : exiit posito diadema, sacco vestitus, aspersus cinere caput, nudus pedes, flens et ejulans, quod morte damnatus esset servulus ejus. Intueor illum subito procedentem, stupeo novitatem, causam percontor

(**12**) Aliis deest particula, *non*, sed retinenda omnino, ut sit sensus Christum non fuisse hominem ante hanc nativitatem, sed tantum Deum.

et audio. Quid facturus sum? adhucne ludam, ei deludam lacrymas ejus? Plane si insanus sum et mentis inops, non sequare cum, nec simul cum lugebo. Ecce unde pudor? Dolor et timor unde? Utique quia ex consideratione remedii, periculi mei aestimo quantitatem. Nesciebam, sanus mihi videbar: et ecce mittitur Virginis Filius, Filius Dei altissimi, et jubetur occidi; ut vulneribus meis pretioso sanguinis illius balsamo medeatur. Agnosce, o homo, quam gravia sunt vulnera pro quibus necessere est Dominum Christum vulnerari. Si non essent haec ad mortem, et mortem, sempiternam, nunquam pro eorum remedio Dei Filius moreretur. Pudet itaque, dilectissimi, propriam negligenter dissimulare passionem; cui tantam a majestate tanta exhiberi video compassionem. Compatitur Filius Dei, et plorat: homo patitur, et ridebit? Sic et medicinæ aestimatio, et doloris mili et timoris exaggeratio est,

5. Verum si diligenter observem præcepta medici, erit etiam consolationis occasio. Sicut enim gravem agnoscere morbum, cui tanta apponitur medicina; sic et ex hoc ipso non incurabilem esse conjector. Neque enim pretiosissimas species frustra insumeret medicus sapiens, immo sapientia ipsa. Porro frustra insumi constat, non solum si absque eis facilis esset curatio, sed multo magis et si cum eis sit impossibilis. Animat itaque ad penitentiam, et accedit vehementius desiderium spes concepta. Sane accedit ad consolationem ipsa quoque, quæ pastoribus vigilantibus exhibita est, visitatio et allocutio angelorum. Væ vobis, divites, qui habetis consolationem vestram, ut jam non mereamini habere cœlestem! Quam multi enim nobiles secundum carnem, quam multi potentes; quam multi sapientes hujus sæculi, hora illa in stratis mollibus quiescebant; et nemo eorum dignus habitus est novam videre lucem, scire magnum illud gaudium, angelos audire cantantes: *Gloria in excelsis Deo* (Luc. ix, 14)! Agnoscent igitur homines, quia qui in labore hominum non sunt, visitari ab angelis non merentur. Agnoscent quam placeat supernis civibus labor cuius spiritualis intentio est, quandoquidem et eos qui pro victu corporis, corporali urgente necessitate, laborant, suo dignantur alloquo, et alloquo tam felici. Nimurum humanum in eis agnoscent ordinem [alias ordinationem], quo constituit Deus ut in sudore vultus sui vescatur Adam pane suo (Gen. iii, 19).

6. Obsecro vos, dilectissimi, considerate diligentius, quantum fecerit Deus pro vestra exhortatione et salute: ne infructuosus inveniatur in vobis sermo tam vivus et efficax, sermo fidelis et omni acceptione dignus; sermo non tam oris quam operis. Putatis, fratres, parum mili molestum esse, si hoc ipsum verbum, quod nunc loquor ad vos, vacuum et sine aliqua utilitate deperire in cordibus vestris nossem? Et quis sum ego, aut quis est hic sermo meus? Si hunc tantillum vocis laborem inutilem esse doleret homo pusillus, immo et nihil, quam jus-

A tius indignabitur Dominus majestatis, si tantam ejus operam nostra aut duritia aut negligentia contingat evacuari? Avertat hoc a servulis suis, qui pro eorum salute induere dignatus **78** est formam servi, Unigenitus Dei Patris, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula! Amen.

SERMO IV.

De eo quod pastores invenerunt Mariam, et Joseph, et infantem positum in præsepio.

1. Agnoscite, fratres dilectissimi, quanta sit hodierna solemnitas, cui et dies brevis, et terræ angusta est latitudo. Loco pariter et tempore dilatatur. Noctem praoccupat, cœlum replet antequam terram. Nox enim ut dies illuminata est, cum intempestæ noctis hora pastores circumfulsit lux nova de cœlo.

B Et ut noveritis quo in loco solemnitatis hujus coepi-
rint gaudia celebrari; quod jam angelis erat, futu-
rum omni populo gaudium evangelizatur: sed et confessim adest divinis personans laudibus cœlestis
exercitus multitudo. Hinc est quod solemnis ducitur
nox ista præ cæteris, in psalmis, hymnis et canticis
spiritualibus: et his potissimum in vigiliis sine ulla
hæsitatione credendum est, cœlestes illos principes
prævenire conjunctos psallentibus, in medio juven-
cularum tympanistriarum. Sed quam multa hodie
gemmae et auro fulgent altaria! quanti ubique pal-
liis parietes adornantur! Putas ad hæc divertent
angeli, et pannosos homines declinabunt? Si ita est,
cur pastoribus ovium magis apparuere, quam terræ
regibus, quam sacerdotibus templi? Cur et ipse
Salvator, cuius est aurum pariter et argentum, sa-
craram in corpore suo dedicat paupertatem? Aut certe,
cur paupertas ipsa tam sollicite enarratur ab angelo?

Neque enim sine certi ratione mysterii pannis Salva-
tor obvolvit, et ponitur in præsepio, quando id
manifeste in signum nobis commendatur ab angelo.
Hoc, inquit, vobis signum: invictis infantem pannis involutum (Luc. ii, 12). In signum positi sunt
panni tui, Domine Jesu; sed in signum, cui a multis
usque hodie contradicitur. Multi quippe vocati, sed
non multi electi, et ideo nec signati. Agno-co certe,
agnosco Jesum magnum sacerdotem sordidis oper-
tum vestibus, dum altercaretur cum diabolo. Scientibus Scripturas loquor, et quibus non ignota est
prophética visio Zachariæ (Zach. iii). Ubi vero exal-
tatum est caput nostrum super inimicos nostros, ex
hoc plane mutavit vestem, decorum induit, amictus
lumine sicut vestimento, exemplum dedit nobis, ut
et nos eadem faciamus. Utilior siquidem in conflictu
lorica ferrea quam stola linea, licet oneri sit illa, hæc
honori. Erit cum et membra sequentur caput, ut
corpus jam universum uno psallat spiritu, et dicat:
Concidisti saccum meum, et circumdedisti me
laetitia (Psal. xxix, 12).

2. *Invenietis, inquit, infantem pannis involutum,*
et *positum in præsepio.* Et post pauca: *Venerunt, ait*
evangelista, festinantes, et invenerunt Mariam, et
Joseph, et infantem positum in præsepio (Luc. ii, 16).
Quid est quod sola ab angelo commendari videtur

humilitas, nec tameu sola a pastoribus inveniri? Forte specialius commendat angelus humilitatem, quia ruentibus cæteris per superbiam, ipse in humilitate stetisset. Aut propterea certe cœlitus annuntiatur humilitas, quod haec quasi propria virtus divina exhibenda sit majestati. Sola tamen non potuit inveniri, quia semper gratia datur humilibus. Invenierunt ergo Mariam, et Joseph, et infantem positum in præsepio. Sicut enim Salvatoris infantia manifestam prætendit humilitatem, sic per Virginem continentia, justitia per Joseph virum justum, cuius laus est in Evangelio, non incongrue designatur. Sane continentiam deberi carni quis nesciat? Justitia vero virtus est, quod suum est cuique tribuens : et haec erga proximos est necessaria. Porro humilitas Deo nos reconciliat, Deo facit esse subjectos, Deo placet in nobis ; sicut ait Virgo beata : *Respxit humilitatem ancillæ sue* (*Luc. i, 48*). Itaque qui fornicatur, peccat in corpus suum ; qui injuriosus est, in proximum ; qui extollitur et inflatur, in Deum. **Fornicator** 785 semetipsum dehonestat ; injuriosus molestat proximum ; elatus, quod in se est, Deum inhonoret. *Gloriam meam*, Dominus ait, *alteri non dabo* (*Isai. xlii, 8*). Et superbus : Ego, inquit, mihi eam, licet non dederis, usurpabo. Nec enim placet ei angelica distributio, dans *gloriam Deo, pacem hominibus* (*Luc. n, 14*). Non ergo colit Deum, sed adversus eum extollitur, impius plane et infidelis. Quæ est enim pietas, nisi cultus Dei? Quis vero Deum colit, nisi qui voluntarie ei subjectus est, et sicut oculi servorum in manibus Dominorum, suorum, sic oculi cordis ejus ad dominum Deum suum?

3. Ut ergo inveniatur in nobis semper Maria, et Joseph, et infans positus in præsepio ; sobrie, et juste, et pie vivamus in hoc sæculo. Propter hoc enim apparuit gratia Dei erudiens nos, et per hoc quoque illius gloria apparebit. Sic enim habes. *Apparuit gratia Dei omnibus hominibus, erudiens nos ; ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie, et juste, et pie vivamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei* (*Tit. ii, 11-13*). Apparuit in parvulo gratia ad cruditionem : sed *hie erit magnus*, sicut de eo Gabriel locutus est (*Luc. i, 32*) ; et quos parvulus erudierit ad humilitatem cordis et mansuetudinem, magnificabit postmodum et glorificabit magnus et gloriosus adveniens Jesus Christus Dominus noster, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO V.

De verbis Apostoli, « Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. » (II Cor. 1, 3, 4).

1. Benedictus, qui propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, misit nobis Filium suum dilectum, in quo ei bene complacuit, per quem reconciliati pacem habeamus ad eum, et idem sit in nobis reconciliationis hujus et mediator, et obses. Non est quod vereamur, fratres mei, sub tam pio mediatore ; non est quod de tam fido obside dubite-

Amus. Sed qualis mediator est, inquies, qui in stabulo nascitur, in præsepio ponitur, pannis involvitur sicut cæteri, plorat ut cæteri, denique infans jacet, ut cæteri consueverunt? Magnus plane mediator est, etiam in his omnibus, que ad pacem sunt, non perfuntorie, sed efficaciter quærens. Infans quidem est, sed Verbum infans, cujus ne ipsa quidem infantia tacet, *Consolamini, consolamini, dicit Dominus Deus vester* (*Isai. xl, 1*). Dicit hoc Emmanuel, *nobiscum Deus*. Clamat hoc stabulum, clamat præsepe, clamant lacrymæ, clamant panni. Clamat stabulum, curando sese homini, qui in latrones inciderat (*Luc. x, 30*), præparari; clamat præsepe, eidem homini, qui jumentis comparatus fuerat (*Psal. xlvi, 13*), pabulum ministrari; clamant lacrymæ, clamant panni ejusdem ipsius cruenta jam vulnera ablui et detergi : siquidem nullo horum Christus eguit; nihil horum illi propter se, magis autem omnia propter electos. *Verebuntur Filium meum*, ait Pater misericordiarum (*Math. xxi, 37*). Verum id quidem, Domine, reverentur eum : Sed qui? Non plane Judæi, ad quos missus, sed electi, propter quos missus.

2. Reveremur enim cum nos in præsepio, reveremur in patibulo, reveremur in sepulcro. Devote suscipimus tenerum propter nos, cruentum propter nos, pallidum propter nos, sepultum propter nos reveremur. Devote adoramus cum Magis, devote amplectimur cum Simeone sancto infantiam Salvatoris, suscipientes misericordiam tuam in medio templi tui : siquidem ipse est de quo legimus : *Misericordia Domini ab æterno* (*Psal. cx, 17*). Alioquin quid coæternum Patri, nisi Filius et Spiritus sanctus? Et uterque quidem non tam misericors, quam ipsa vere misericordia. Nihilominus etiam Pater misericordia est : atqui hi tres non nisi una misericordia, sicut una essentia, una sapientia, una divinitas, una majestas. In eo tamen quod *Pater misericordiarum* 786 dicitur Deus, quis non videat velut proprio nomine Filium designari? Et bene dicitur Pater misericordiarum, cui proprium est misereri semper et parcere.

3. Sed forte quis dicat : Quomodo illi proprium est misereri, ejus judicia abyssus multa? (*Psal. xxxv, 7*) neque enim dicitur : *Omnes viae ejus sola misericordia*; sed *misericordia et veritas* (*Psal. xxiv, 10*). Non minus justus quam misericors est, **D**cui misericordia et judicium decantatur (*Psal. c, 1*). Verum id quidem : Cui vult miseretur, et quem vult indurat (*Rom. ix, 18*); sed quod miseretur, proprium illi est. Ex se enim sumit materiam, et velut quoddam seminarium miserendi. Nam quod judicat et condemnat, nos eum quodammodo cogimus, ut longe aliter de corde ipsius miseratio quam animadversio procedere videatur. Ipsum audi dicentem : *Nunquid voluntatis mœre est mors impii*, dicit Dominus, *et non magis ut convertatur et vivat?* (*Ezech. xviii, 23*). Recte igitur non Pater judiciorum vel ultionum dicitur, sed *Pater misericordiarum*, non modo quod pater videatur misereri

potius quam indignari, et quemadmodum pater filiorum misereatur timentium se; sed eo magis quod miserendi causam et originem sumat ex proprio, judicandi vel ulciscendi magis ex nostro.

4. Sed si propter hoc Pater misericordiae, quare Pater misericordiarum? *Semel locutus est Deus*, ait Propheta, *duo hæc audi vi: quia potestas Dei est, et tibi, Domine, misericordia* (*Psal. lxi, 12, 13*). Cæterum Apostolus nobis in uno Verbo, in Filio uno ipsam quoque misericordiam duplum commendat, Patrem dicens noui unius tantum misericordiae, sed misericordiarum; et Deum non unius, sed *totius consolationis*, qui consolatur nos non modo in hac vel illa, sed in omni tribulatione nostra. Misericordiae Domini multæ, ait quidam (*Thren. iii, 32*), videlicet quia multæ tribulationes justorum, et de omnibus his liberabit eos Dominus. Unus est Dei Filius, unum Verbum; sed miseria nostra multiplex, non modo magnam misericordiam, sed et multitudinem querit miserationum. Forte tamen propter substantiam duplum, qua subsistit humana conditio, cum sit utraque tam misera, non incongrue duplex hominum dicatur esse miseria, licet sit multiplex in utraque. Siquidem et corporis et cordis nostri tribulationes multiplicantur; sunt sed ab utrisque necessitatibus eruit, qui totum hominem salvum fecit. Cum ergo unus ille et unicus Dei Filius et jam nunc venerantur propter animas, tollere scilicet peccata mundi, et secundo propter corpora sit venturus, ut ea resuscitet, et configuraret corpori claritatis sue; non incongruum fortasse videbitur ut, in eo quod Patrem misericordiarum bene dicimus, duplum hanc misericordiam confiteamur. Suscipiens enim humanæ naturæ corpus simul et animam non modo semel *consolamini*, sed (ut supra quoque meminimus) *consolamini, consolamini, dicit Dominus Deus vester*; ut videlicet certi simus quod utrumque

A sit salvatorus, qui neutrum suscipere est designatus.

5. Sed in quibus putas? Plane in populo suo. Ipse enim et nunc salvum faciet, non quoscumque, sed populum suum a peccatis eorum (*Matth. i, 21*): et postmodum non omne corpus, sed corpus humiliatis configurabit corpori claritatis sue (*Philem. iii, 21*). Denique populum suum consolatur, utique populum humilem, quem salvum faciet: nam oculos superborum humiliabit. Vis nosse populum ejus? *Tibi derelictus est pauper* (*Psal. ix, 14*), ait homo secundum cor Dei. Sed et ipse in Evangelio: *Vœ robis, inquit, divites, qui habetis consolationem vestram!* (*Luc. vi, 24*). Utinam nos, dilectissimi, in eo populo inveniri semper optemus, non cui dicit: *Vœ! sed quem consolatur Dominus Deus suus. Quid enim consoletur eos qui suam habent consolationem?* Non consolatur Christi infantia garrulos, non consolantur Christi lacrymæ eachinnantes, non consolantur panni ejus ambulantes in stolis, non consolantur præsepe et stabulum amantes primas cathedras in synagogis; sed æquanimiter forte universam hanc consolationem exspectantibus in silentio Dominum, **787** lugentibus, pannosis pauperibus cedere videbuntur. Cæterum audiant quod et ipsi quoque angeli non alios consolantur. Vigilantibus enim pastoribus et custodientibus vigilias noctis evangelizatur gaudium novæ lucis, et eis natus dicitur esse Salvator. Pauperibus atque laborantibus, non vobis divitibus, qui vestram habetis consolationem, et vœ divinum, inter ipsa vigilias noctis dies sanctificatus illuxit; et nox sicut dies illuminata, imo in diem mutata est, dicente angelo: *Quia natus est robis Salvator, hodie* (*Luc. ii, 11*) utique, non hac nocte. Siquidem nox præcessit, dies autem appropinquavit, verus utique dies ex die, salutare Dei, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

IN NATIVITATE SS. INNOCENTIUM.

SERMO UNICUS.

De quatuor continuis solemnitatibus, scilicet Nativitate Domini, ac SS. Stephani, Joannis, et Innocentium.

1. Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, et luxuit nobis (*Psal. cxvii, 26, 27*). Benedictum nomen gloriæ ejus, quod est sanctum (*Dan. iii, 52*). Neque enim otiose venit quod ex Maria natum est Sanctum: sed copiose diffundit et nomen et gratiam sanctitatis. Nimurum inde Stephanus sanctus, inde Joannes sanctus, inde sancti etiam Innocentes. Utili proinde dispositione [*alias dispensatione*] triplices ista solemnitas Natale Domini comitatur: ut non modo inter continuas solemnitates devotione continua perseveret, sed et fructus Dominicæ Nativitatis exinde nobis velut ex quadam prosecutione evidentius innotescat. Siquidem advertere est in his tribus solemnitatibus triplicem quondam speciem sanctitatis; nec facile præter hæc tria sanctorum genera, quartum aliud posse

arbitror in hominibus reperi. Habemus in beato Stephano martyrii simul et opus et voluntatem: habemus solam voluntatem in beato Joanne; solum in beatis Innocentibus opus. Biberunt omnes hi calicem salutaris, aut corpore simul et spiritu, aut solo spiritu, aut corpore solo. *Calicem quidem meum bibetis*, ait Dominus Jacobo et Joanni (*Matth. xx, 23*): nec dubium quin de passionis calice loqueretur. Demum cum Petro diceret: *Sequere me*, evidenter eum ad imitationem sue provocans passionis; *conversus ille vidit discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem*, non tam gressu corporis, quam promptæ devotionis affectu. Et bibit ergo Joannes calicem salutaris, et secutus est Dominum sicut Petrus, etsi non omni modo sicut Petrus. Quod enim sic mansit, ut non etiam passione corpoream Dominum sequeretur, divini fuit consilii, sicut ipse ait: *Sic eum volo manere donec veniam* (*Joan. xxi, 19-22*); ac si dicat: Vult quidem et ipse sequi, sed ego sic eum volo manere.

2. An vero de Innocentium coronis quis dubitet? Ille pro Christo trucidatos infantes dubitet inter martyres coronati, qui regeneratos iu Christo non credit inter adoptionis filios numerari. Alioquin quando coevo sibi pueros puer ille qui natus est nobis, non contra nos, propter se pateretur occidi, quod utique solo nutu poterat prohibere, nisi melius aliquid eis provideret? ut, quemadmodum ceteris infantibus tunc quidem circumcisio, nanc vero baptizamus sine ullo propriæ voluntatis usu sufficit ad salutem, sic nihilominus pro eo susceptum martyrum illis sufficeret ad sanctitatem. Si queris eorum apud Deum merita, ut coronarentur, quære et apud Hierodem crimina, ut trucidarentur. An forte minor Christi pietas, quam Herodis impietas, ut ille quidem potuerit innoxios neci dare, Christus non potuerit propter se occisos coronare? Sit ergo Stephanus martyr apud homines, cuius voluntaria passio evidenter apparuit in eo vel maxime, quod in ipso mortis articulo tam pro consequentibus, quam pro se ipso sollicitudinem gereret ampliorem vincereque in eo sensum corporeæ passionis internæ compassionis affectus; ut illorum magis scelera, quam sua vulnera plangeret. Sit Joannes apud angelos **788** martyr, quibus, tanquam spiritualibus creaturis, spirituila devotionis ejus signa certius innoverunt. Cæterum hi sunt plane martyres tui, Deus, ut in quibus nec homo nec angelus meritum invenit, singularis tuæ prærogativa gratiæ evidenter commendetur. Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem (*Psalm. viii, 3*). *Gloria in excelsis Deo*, angeli dicunt, *et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (*Luc. ii, 14*). Magna quidem, sed, audeo dicere, needum perfecta laus, donec veniat qui dicat: *Sinite parvulos ad me venire, quia talium est regnum cœlorum* (*Matth. xix, 14*); et pax hominibus, etiam sine voluntatis usu in sacramento pietatis.

3. Considerent hæc qui de opere et voluntate contentiosis solent disputationibus corrixari; con-

Asiderent et advertant neutrum negligi oportere, ubi non videtur dcessse facultas, præsertim cum utrumque sine altero (ubi tamen facultas deest) non modo salutem conferre possit, sed etiam sanctitatem. Sed et hoc quoque firmiter teneant, prodesse quidem opus sine voluntate, non autem [*alias tamen*] contra voluntatem; ut unde salvantur infantes, inde magis dannentur fite accedentes. Nihilominus sane in quibusdam voluntas sine opere sufficiens est, non autem contra opus. Verbi causa, rapitur quis in bona quidem voluntate, sed needum perfecta, needum idonea martyrum sustinere: quis illi audeat pro hac imperfectione negare salutem? Forte enim propterea non sinitur in illam gravem tentationem venire, ne deficiat et damnetur. Nimirum si in hac tam infirma voluntate induceretur in eam, quæ supra ipsum est, tentationem, nec voluntas roboretur; quis illum dubitet defectum, negaturum, et, si in eo mori contigerit, etiam peritum? *Qui enim erubuerit me coram hominibus, erubescam et ego eum*, ait Dominus, *coram angelis Dei* *Luc. ix, 26*). In ea igitur imperfecta voluntate, in qua salvatur quis, ubi deest facultas operis, jam non salvari posset propter defectum operis, vel opus defectionis. Idem vero et in ignorantia posset accidere. Emulemur proinde charitatem, et sectemur bona opera, fratres mei, nec infirmitatis, nec ignorantiae peccata ullo modo parvipedentes. Magis autem solliciti et timorati, agamus gratias benignissimo et largissimo Salvatori, qui humanæ salutis occasiones tam copiosa charitate perquirit, ut in his voluntatem et opus, in his sine opere voluntatem, in his etiam sine voluntate opus salutis invenire lætetur, qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem sui venire. Haec enim vita æterna, ut cognoscamus Patrem verum Deum, et quem misit Iesum Christum (*Joan. xvii, 3*), qui unus cum eo verus est Deus super omnia benedictus in sæcula. Amen.

IN CIRCUMCISIÓN DOMINI.

SERMO I.

De lectione evangelica. Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcidetur Puer, vocatum est nomen ejus Jesus. » (*Luc. ii, 21*).

1. Audivimus paucis expressum magnum pietatis sacramentum: audivimus congruam lectionem Verbo abbreviato quod fecit Dominus super terram. Abbreviatum enim in carne, amplius abbreviatur suscepta etiam carnis circumcisione. Minoratus paulo minus ab angelis Dei Filius, humanam natu ram induit: sed jam nec ipsum respuens remedium humanæ corruptionis, plane multo minoratus ab eis. Habes igitur hic magnum fidei documentum, habes et manifestum humilitatis exemplum. Ad quid enim tibi circumcisio necessaria, qui peccatum non commisisti nec contraxisti? Quod ipse non feceris, ætas manifestat; quod non contraxeris,

Dmulto certius probat Patris divinitas, integritas matris. Summus sacerdos est, quem nec super patre, nec super matre contaminandum, prophetatum est in lege (*Levit. xxi, 11*) potius quam mandatum. Est enim tibi Pater ab æterno, sed Deus est, **789** in quem peccatum non cadit. Est et mater ex tempore, sed virgo; nec parere potuit incorruptionem corruptelam. Super hæc omnia circumciditur Puer, Agnus sine macula: etsi non eguit, tamen voluit circumcidiri. Nec vestigium quidem ullum vulneris habens, alligaturam non refugit vulneris. Non sic impii, non sic; non sic agit perversitas elationis humanæ. Erubescimus vulnerum ligaturam, qui de vulneribus interdum etiam gloriamur. Quem nemo potest arguere de peccato, ipse peccati remedium, et vereundum pariter et austernum, sine ulla necessitate suscepit; nec repulit cultrum lapideum, in quo solo

vetus illa quæ eraderetur rubigo non fuit. Nos e contra invercundi ad obsceneitatem culpæ, erubescimus agere penitentiam; quod extremae dementiae est: male proni in vulnera, pejus in remedia verecundi. Qui peccatum non fecit, non deditgatus est peccatorem reputari: nos et esse volumus, et nolumus aestimari. Itane sano opus est medicina, et non male habentibus? imo vero itane eget medicamine non æger, medicus? Quis hominum tante sibi non dicam gloriae, sed vel innocentiae conscius, æquanimiter circumcidentis manum admitteret? Christus vero patienter quæ non rapuit exsolvit [alias exsolvebat], qui venerat purgationem facere, non suscipere, delictorum. Sed dicas: Quidni susciperet parvulus? Imo vero, quidni susciperet humilis et mansuetus? Quidni obmutesceret coram circumcidente, qui coram tondente obmutuit, coram crucifigente siluit? Alioquin non erat illi difficile carnem suam integrum conservare ne scinderetur, qui fecerat ne virginis uteri porta in exitu suo aperiretur. Non erat difficile parvulo prohibere ne caro illa circumcideretur, quando nec mortuo fuit difficile custodire ne corrumperetur.

2. Postquam ergo consummati sunt Dics octo ut circumcideretur Puer, vocatum est nomen eius Jesus. Magnum et mirabile sacramentum! Circumciditur puer, et vocatur Jesus, Quid sibi vult ista connexio? Circumcisio nenippe salvandi potius, quam Salvatoris esse videtur; et Salvatorem circumcidere decet, quam circumcidisti. Sed agnosce mediatorem Dei et hominum, qui ab ipso nativitatis sue exordio divinis humana sociat, ima summis. Nascitur ex muliere, sed cui fecunditatis fructus sic accedat, ut non decidat filos virginitatis; pannis involvitur, sed panni ipsi angelicis laudibus honorantur; absconditur in praesepio, sed proditur radiante stella de celo. Sic et circumcisio veritatem susceptæ probat humanitatis; et nomen, quod est super omne nomen, gloriam indicat majestatis. Circumciditur tanquam verus Abrahe filius; Jesus vocatur tanquam verus Filius Dei. Neque enim ad instar priorum meus iste Jesus, nomen vacuum aut inane portat. Non est in eo magni nominis umbra, sed veritas. Cœlitus siquidem inditum nomen evangelista testatur, quod vocatum est ab angelo, priusquam in utero conciperetur. Et attende verbi profunditatem. Postquam natus est Jesus, Jesus vocatur ab hominibus, quo nomine vocatus est [alias qui vocatus est] ab angelo, priusquam in utero conciperetur. Idem quippe et angeli Salvator, et hominis; sed hominis ab incarnatione, angeli ab initio creaturæ.

3. Vocabum est, ait, nomen ejus Jesus, quod vocabum est ab angelo. In ore ergo duorum vel trium testium stat omne verbum: et ipsum quod in propheta abbreviatum, manifestius in Evangelio legitur caro factum. Nos, fratres mei, nos respicit hæc parabola. Christus enim nec angelico egit testimonio, nec humano: sed, ut scriptum est, omnia propter electos (II Tim. II, 10). Triplex proinde

A querendum nobis salutis propriae testimonium, ne forte videamur assumpsisse nomen Dei nostri in vanum. Et nos enim, fratres, circumcidi necesse est, et sic nomen salutis accipere; circumcidi sane non littera, sed spiritu et veritate; circumcidi non uno membro, sed toto corpore simul. Liceat enim magis in ea parte, in qua mandata est Judæis circumcision, regnet additamentum Leviathan, quod a malo est, et amputari 790 debet, universam tamen occupat carnem. A planta pedis usque ad verticem non est in nobis sanitas; nec est aliqua pars quæ non tabida sit hoc veneno. Propterea sicut parvulus adhuc in fide et dilectione populus congruum sibi mandatum exiguae circumcisionis accepit: sic ubi crevit in virum perfectorem, toto jubetur corpore baptizari, que totius est hominis integra circumcision. Hinc est quod Salvator noster et circumcidi octavo die, et post annum tricesimum dignatus est crucifigi, ubi in poenam corpus omne distensum est: cuius similitudini mortis complantamur et nos, ut scribit Apostolus (Rom. VI, 5), nimirum quod novissime traditum est observantes.

C 4. Quæ est ergo moralis circumcision nostra, nisi quam commendat idem apostolus: *Victum, inquietus, et vestitum habentes, his contenti simus?* (I Tim. VI, 8.) Optime prorsus circumcidit nos, et superflua resecat universa, voluntaria hæc paupertas, penitentie labor, regularis observatio disciplinæ. Cæterum in hac circumcisione triplex nobis querendum est salutis nostræ testimonium, ab angelo, et Maria, et Joseph. Oportet, inquam, ut ante omnia nobis magni consilii angelus salutis nomen imponat. Dehinc et ipsius quoque congregationis necessaria est attestatio, que tanquam mater est singulorum; mater, inquam, virgo, tanquam ea quam despondit Apostolus, *uni viro virginem castam exhibere Christo* (II Cor. XI, 2). Sed nec ipsius ministri contemnendum est testimonium ei qui imitari querit Salvatoris exemplum. Illic est Joseph, locum quidem obtinens sponsi, re autem vera servus et dispensator, qui sane pater vocatur, magis autem nutritius est.

D 5. Sed dico eadem manifestius. Et ab his qui foris sunt, fratres mei, et ab eo qui intus est, habere oportet testimonium bonum. Cujus enim omnibus grata, nemini onerosa est conversatio, huic sine dubio propria de salute universa fratrum congregatio attestatur. Frustra plane super his duntaxat quæ sunt in manifesto, nequissimus ille fratrum accusator trahat [alias trahit] in causam, quem excusat universitas fratrum. Habet et a praelatis testimonium, quisquis et peccata sæcularis vitæ, et hujus quoque temporis negligentias (quoniam in multis offendimus omnes (Jacob. III, 2), nisi forte sanctiores nos arbitramur discipulo quem dilexit Jesus (I Joan. I, 8) humili eis et pura confessione judicanda semper exponit, et eorum satisfacere studet arbitrio. Jam ne in his quidem pessimi illius timenda est accusatio, quoniam non judicabit Dominus bis

in idipsum. At forte criminari volet intentionem, et in ea parte calumniam struere machinabitur, in qua nec fratrum, nec ipsius patris testimonium satis efficax videatur. Necesse est ergo ut in hac parte opituletur nobis testis internus, qui magis cor quam faciem intuetur: a quo sane et incipiendum est, ut non prius quidquam concipiatur in animo, quam ab eo salutis nomen acceperit. Ubi vero in opus processerit manifestum, expedit jam exteriora quoque sibi testimonia conciliare, sicut ait Apostolus: *Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus (II Cor. viii, 24).*

SERMO II.

De variis Christi nominibus.

1. Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcidetur Puer, vocatum est nomen ejus Jesus (*Luc. ii, 21*). Ab initio Deus modum acceptat, et nihil unquam immoderatum illi placuit aequitati. Ille fuit quod non modo in pondere et mensura et numero condidit universa, sed et protinus ipsi homini modum præscripsit, mandatum contulit, dicens: *Ex omni ligno paradisi comedes, de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas (Gen. ii, 16, 17)*. Levissimum plane mandatum, et larga omnino mensura! Sed transgressus est homo præscriptum sibi modum, et constitutum sibi terminum prætergressus. Unde et avertens ab eo faciem suam Deus, vix tandem in diebus 791 Abrahæ amici sui placabilis fieri incipiens, rursus modum instituit, promulgavit legem, sed non priori similem usquequaque. Ea siquidem ad cautelam fuerat, hæc ad medclam; ibi prohibitiō facta, ne superfluitas subintraret; hic jam indicta abscissio est, ut Sacramenti remedio, quæ subintraverat, tolleretur; postremo illa quidem in arbore data est lex, ne fructu ejus vesceretur, hæc in proprio corpore, ut caro præputii scindetur. Nec dubium sane quin cætera quoque humani corporis membra additamentum illud Leviathan occuparet, venenum scilicet concupiscentiæ, et immoderatae atque inordinatae illecebra voluptatis, ut generalis quædam abscissio omnibus necessaria videretur.

2. Cæterum, quia singulorum membrorum abscisionem humanæ carnis fragilitas, et infantilis ætatis infirmitas nullatenus sustineret, pio moderamine dispositio superna providit ut in ea potissimum parte concupiscentia castigaretur in qua vehementius eam savire constabat et violentius malignari. In omni siquidem contradicentium spiritui rebellione membrorum, solum illud usque adeo contumax invenitur, ut contra omnem voluntatis deliberationem ad in honestos et illicitos motus assurgat. Nam quod hæc circumcisio octava die fiebat, spem commendabat regni cœlestis, quod videlicet ad primum reflexus dicrum circulus præferre quamdam coronæ speciem videretur. Ille est quod octava potissimum dies post solemnitates præcipuas celebratur; et in sermone Domini, primæ beatitudini copulatur octava (*Matth. v, 3, 10*), ut cœlestis regni demum iterata

A promissio, evidenter nobis coronam fabricaret [*alias* fabricet].

3. Merito sane dum circumciditur Puer qui natus est nobis, Salvator vocatur; quod videlicet ex hoc jam cœperit operari salutem nostram, immaculatum illum pro nobis sanguinem fundens. Neque enim jam querere est Christianis, cur voluerit Dominus Christus circumcidet. Propter hoc siquidem circumcisus est, propter quod natus, propter quod passus. Nihil horum propter se, sed omnia propter electos. Nec in peccato genitus, nec a peccato circumcisus, nec mortuus est pro peccato suo, magis autem propter delicta nostra. *Quod vocatum est, inquit, ab angelo priusquam in utero conciperetur.* Vocatum est plane, non impositum: nempe hoc ei nomen est ab æterno. A natura propria habet ut sit Salvator; innatum est ei nomen hoc, non inditum ab humana vel angelica creatura.

B 4. Sed quid dicimus, quod egregius ille propheta, hunc ipsum puerum multis nominibus appellandum fore prædicens, hoc unum tacuisse videtur quod solum (ut præmonuit angelus, et testatur Evangelista) *vocatum est nomen ejus?* Exsultavit Isaías, ut vide-ret diem hunc; et vidit, et grayisus est. Denique et loquebatur gratulabundus et laudans Deum: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus; et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis (Isa. ix, 6)*. Magna quidem nomina; sed ubi est nomen quod est super omne nomen, nomen Jesu, in quo omne genu flectatur? Forte in his omnibus unum illud invenies, sed expressum quodammodo et effusum. Nempe ipsum est de quo sponsa in Canticō amoris: *Oleum, inquit, effusum nomen tuum (Cantic. i, 2)*.

C 5. Habes ergo unum in his omnibus appellationibus Jesum; nec omnino aut vocari posset aut esse Salvator, si forte quidpiam horum defuisset. Nunquid non vere admirabilem eum singuli sumus experti, in mutatione utique voluntatum nostrarum? Hoc nempe est salvationis nostræ principium, cum incipimus respuere quod diligebamus, dolere unde lætabamur, amplecti quod timebamus, sequi quod fugiebamus, optare quod contemnebamus. Admirabilis plane qui haec operatur mirabilia. Sed nihilo minus et consiliarium sese exhibeat necesse est in electione pœnitentiae et vitæ ordinatione, ne forte sit nobis 792 absque scientia zelus, et voluntati bonæ prudentia desit. Sane opus est ut Deum quoque probemus, in remissione videlicet priorum delictorum: quia nec sine hac salus nobis constare potest, et nemo potest dimittere peccata, nisi solus Deus. Verum ne id quidem sufficit ad salutem, nisi fortè quoque experiamur in expugnando impugnantes nos; ne ab eisdem rursum concupiscentiis superemur, et fiant novissima nostra pejora prioribus. Videturne jam aliquid deesse Salvatori? Plane deesset quod maximum est, nisi et pater esset futuri sæculi, ut per eum scilicet in immortalitatem

resureremus, qui per præsentis sæculi patrem generamur ad mortem. Neque hoc satis, si non etiam princeps pacis Patri nos reconciliaret, cui traditurus est regnum, ne forte sicut filii perditionis utique, non salutis, resurrecti videremur ad pœnam, Multiplicabitur sane ejus imperium, ut merito Salvator dicatur etiam pro multitudine salvandorum; et pacis non erit finis, ut veram noveris esse salutem, quæ non possit timere defectum.

SERMO III.

De die octavo [alias, De octo diebus].

1. In Circumcisione Domini, fratres, habemus quod amemus et admiremusr, habemus etiam quod imitemur. Patet in ea magnum dignationis beneficium, unde gratias agamus; latet aliquid clausum, quod in nobis implere debeamus. Venit namque Dominus propter nos non solum redimendos sanguinis effusione, sed et docendos verbis, et exemplis nihilominus instruendos. Sicut enim penitus erat inutile viam scire, si detineremur in carcere, ita redimi non prodasset, si viæ ignaros qui primus inveniret, prius reduceret in carcerem retrudendos. Itaque in majore quidem ætate, patientiae et humilitatis, et super omnia charitatis, cæterarumque virtutum manifesta dedit Salvator exempla, in infantia vero figuris velata.

2. Sed antequam ad hæc discutienda veniamus delectat aliquid prius de tanta et tam manifesta dignatione loqui. Habent angeli gloriam puram et perfectam; sed nec nos erimus sine gloria. Videamus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, gloriam misericordiae et affectus vere paterni, gloriam procedentis ex corde Patris et paterna plane viscera exhibentis. *Omnes enim peccaverunt*, ait Apostolus, *et cuncta gloria Dei* (Rom. iii, 23). Et alio loco: *Mihi, inquit, absit gloria, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* (Galat. vi, 14)! Quid enim nobis gloriosius, quam quod tanti aestimavit nos Deus? Quæve major illi gloria, quam tanta dignatio et tanta benignitas, eo utique dulcissima, quod tam gratuita? nam pro impiis mortuus est. Videlicet quantum fecit, et pro qualibus: pro qualibus, ut non superbiamus; quantum, ne desperemus. Propterea, ut inveniamini non spiritum habere hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est, et sciatis quæ a Deo data sunt vobis, nolite, obsecro, fieri sicut equus et mulus, sed sicut pium jumentum, quod ait: *Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum* (Psal. lxxii, 23). Talia enim jumenta cognoscunt possessorem suum, et præsepe domini sui: in quo positum est eis piissimum fenum, ipse qui panis est angelorum. Ipse enim est panis vivus, de quo vivere debuit homo; sed quia homo jumentum factus est, et panis factus est fenum, ut vel sic vivat de eo.

3. Et hujus quidem mutationis sacramentum die Nativitatis celebratum est, quando Verbum caro factum est, cum sit omnis caro fenum. Ipsa ergo die minoratus est paulo minus ab angelis, et habitu

A inventus ut homo: hodie vero mirabilius atiquid audio. Jam minoratus est multo minus angelis, qui non solum formam hominis, sed formam habet peccatoris, et infigitur velut quodam cauterio latronis. Quid est enim circumcisio, nisi superfluitatis et peccati indicium? In te, 793 Domine Jesu, quid est superfluum quod circumcidatur? Nonne tu verus Deus es de Deo Patre, homo verus sine omni peccato de Virgine matre? Quid facitis circumcidentes eum? Putatis quia super eum possit cadere illa sententia: *Masculus cuius præputii caro circumcisa non fuerit, peribit anima ipsius de populo suo?* (Gen. xvii, 14.) Potest oblivisci Pater Filii uteri sui? aut non cognosceret eum, nisi signum circumcisionis haberet? Imo vero si quo modo posset non agnoscere Filium, in quo ei bene complacuit, ex hoc maxime signo poterat ignorare eum, inuenta in eo circumcisione quam peccatoribus ipse providerat, ob purgationem utique delictorum. Sed quid mirum si caput pro membris accepit curationem, quam tamen in se ipso non habuit necessariam? Nonne et in membris nostris saepe pro unius infirmitate alteri adhibetur curatio? Dolet caput, et in brachio fit coctura; dolent renes, et fit in tibia: ita hodie pro totius corporis putredine cauterium quoddam infixum est in Capite.

C 4. Denique quid mirum si pro nobis dignatus est circumcidisti, pro quibus dignatus est mori? Totus siquidem mihi datus, et totus in meos usus expensus est. Ego enim, audiens quia transit ante carcerem filius magni Regis, coepi altius gemere, et miserabilius exclamare, dicens: *Fili Dei, miserere mei.* At ille, sicut benignissimus: *Quisnam est, inquit, iste fletus et ululatus quem audio?* Et dicunt ei: *Ipse est Adam proditor ille, quem Pater vester trudi fecit in carcerem, donec cogitet quibus illum suppliciis faciat interire.* Quid ageret, cuius natura bonitas, cui proprium est misereri semper et parcere? Descendit in carcerem, venit ut educat vincatum de domo carceris. Judæi vero non immemores odii quo oderant Patrem, exercerent illud in Filium: unde et ipse ait: *Quia oderunt me et Patrem meum* (Joan. xv, 24). Quid ergo fecerunt impii, quibus gravis erat etiam ad videndum? *Hic est, inquiunt, haeres, venite, occidamus eum* (Matth. xxi, 38). Sic ergo occiderunt Agnum Dei, in suam quidem perniciem, sed in salutem nostram. Illi enim sanguinem Agni fuderunt; nos accessimus, et bibimus illum. Accepimus calicem salutaris: et calix [alias calix noster] inebrians quam præclarus est! Ecce unde gratias agamus. Nam ante paucos dies celebravimus adventum ejus in carcerem hujus mundi, id est diem Natalis; hodie vero celebramus quod catenas et vincula nostra suscepit. Hodie enim qui peccatum non fecit, ut reos absolveret, innoxias manus eorum catenis inservit; hodie sub lege factus est, qui legem dedit.

D 5. Sed dicendum est jam quid in hac circumcisione nobis spiritualiter indicetur agendum. Neque enim sine causa in lege præceptum, nec sine causa completum est in Domino, ut octava die fieret cir-

cumcilio (*Gen. xvii, 12*). Sed quis cognovit sensum Domini ? aut quis consiliarius ejus fuit ? (*Rom. xi, 34.*) Adsit nunc vestris desideriis advocatus Spiritus, qui scrutatur alta Dei, et edisserat nobis [*alias vobis*] sacramentum istud octavæ diei. Non ignoramus jam oportere hominen nasci denuo : nam propter hoc secundo natus est Dei Filius. In peccatis siquidem nascimur omnes, et necesse habemus renasci in gratia, quam in Baptismate quidem percepimus, sed heu ! totum periit in seculari vita. Nunc primum, miserante Deo, virtus gratiæ in nobis operatur, ut in novitate vitæ ambulemus. Ergo tunc nascitur homo, quando Sol justitiæ, ortus in animo, peccatorum illuminat tenebras, horrendumque Dei judicium internis obtutibus offert, addens ad terroris vineulum brevem dierum numerum, et finem incertum. Hæc plane vespera est, ad quam demorabitur fletus ; et necesse est addi matutini lætitiam, ut auditam faciat nobis misericordiam suam. Sic enim fit vesperæ et mane dies unus. Est autem dies ista justitiæ, reddens unicuique quod suum est : nobis misericordiam, misericordiam Deo. In hac die Puer nascitur, quando ex his qua diximus, ad amorem pœnitentiæ et odium peccati animus excitatur.

791 6. Sed periculosum est si forte velit inter sæculi turbas agere pœnitentiam, ubi nimis alii venenatis persuasionibus, alii undique exemplis pejoribus ad peccatum alliant, alii adulacionibus invanam gloriam, alii detractionibus in impatientiam animum ejus dejiciant. Procedat jam necesse est prudentiæ radius. Ostendat quantas et quam importunas, præsertim in hac generatione nequam, opportunitates et occasiones peccati offerat mundus et ingerat ; quam debilis sit ad illas humanus animus, maxime qui in peccati consuetudine sit nutritus. In hac ergo die prudentia eligat de praesenti sæculo nequam fugere, dicens cum propheta : *Odivi Ecclesiam malignantium, et cum impiis non sedebo* (*Psal. xxv, 5*). Sed nondum sufficit hoc. Forte enim vult eligere solitudinem, non satis attendens propriam infirmitatem, et periculosam diaboliluctam. Quid enim periculosius quam solum luctari contra antiqui hostis versutias, a quo videatur, et quem videre non possit ? Itaque jam habet necessariam fortitudinis diem, ut noverit custodiendam ad Dominum fortitudinem suam, et in acie multorum pariter pugnantium esse querendam, ubi tot sunt auxiliarii quot socii, et tales qui dicere possint cum Apostolo : *Quia non ignoramus astutias inimici* (*Il Cor. iii, 14*). Congregatio enim pro fortitudine sua terribilis est, ut castrorum acies ordinata. Væ autem soli quia si ceciderit, non habet sublevantem (*Eccle. iv, 10*). Quod si cuiquam ex antiquis Patribus gratiam hanc concessam audivimus, non expedit temere se committere huic periculo, nec oportet tentare Deum, sicut et magister noster, de anachoretis loquens : « Qui non, inquit, « conversionis fervore novitio (*Reg. S. Benedicti. cap. 1*), » etc. Itaque in hac fortitudinis die ad id quod jam cœperat, id est, *Odivi Ecclesiam*

A *malignantium, etiam addit quod sequitur : Lavabo inter innocentes manus meas.*

7. Verum cum eligit esse in congregatione multorum, nunquid eliget esse magister, qui nondum discipulus fuit, et docere quod didicit nunquam ? Et quomodo aut in se, aut in aliis motus irrationabiles poterit temperare ? *Nemo unquam carnem suam odio habuit* (*Ephes. v. 29*). Quomodo ergo putatis, si jam magister suus fuerit iste, quin facile sibi aliquando, eo amplius quo familiarius, condescendat ? Illucescat igitur dies temperantiæ, ut quærat quomodo temperari et refrenari possint incontinentes motus voluntatis, bestiales motus curiositatis, cervicosi motus elationis suæ. Eligat abjectus esse in domo Dei sui, et subjectus esse magistro, sub quo frangatur ejus voluntas, et obedientiæ freno concupiscentia reprimatur, sitque quod ait propheta : *Imposuisti homines super capita nostra* (*Psal. lxxv, 12*). Nec dignandum servo, quod præcessit in Domino ; siquidem non est servus major domino suo (*Joan. xiii. 16*). Ille enim eum jam crevisset ætate, sapientia, et gratia apud Deum et homines ; cum jam duodecim annorum esset, et remansisset in Jerusalem, inventus a beata Virgine et Joseph, cuius filius putabatur, in medio doctorum, audiens illos et iuterrogans : tamen descendit cum illis, et erat subditus illis (*Luc. ii, 42-51*). Et tu ergo subditus esto propter illum.

C 8. Sed jam tibi in ipsa obedientiæ via aliqua fortassis dura et aspera occurrere possunt, ut accipias interdum præcepta nonnulla, que, licet salubria sint, minus tamen suavia videantur. Hæc si moleste cœperis sustinere, si dijudicare prælatum, si murmurare in corde ; etiamsi exterius impleas quod jubetur, non est hæc virtus patientiæ [fortasse obedientiæ], sed velamentum malitia. Necesse est ergo ut illucescat dies patientiæ, per quam omnia dura et aspera tacita amplectaris conscientia, te magis dijudicans et durius arguens, cui nimis displicent quæ ad salutem sunt ; et in cogitatione tua semper partem magistri, quoad potes, adversus temetipsum juvans ; te quidem in omnibus accusare, ipsum vero magis excusare laborans.

D 9. Porro in hoc lao jam cavendum tibi arbitror a superbìa. Magnum est enim omnino sic vincere semetipsum. *Melior est*, ait Salomon, *patiens viro forti* ; et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium (*Prov. xvi, 32*). Considera **795** denique quam manileste propheta doceat necessariam esse humilitatem post patientiam, dicens : *Verum tamem Deo subjecta esto, anima mea, quoniam ab ipso patientia mea* (*Psal. lxi, 6*). Nonne videtur hic occasione patientiæ tentationem sensisse superbìa ? Necesse est ergo ut illuminet cor tuum radius humilitatis, et declaret quid a te sit, quid a Deo, ut non altum sapias, quoniam Deus superbis resistit, humiliibus dat gratiam (*Jac. iv, 6*).

10. Jam vero cum in his diutius fueris exercitatus, roga dari tibi devotionis lumen, diem serenissimam,

et Sabbatum mentis, in quo, tanquam emeritus miles, in laboribus universis vivas absque labore, dilatato nimirum corde currens viam mandatorum Dei; ut quod prius cum amaritudine et coactione tui spiritus faciebas, de cætero jam cum summa dulcedine peragas et delectatione. Hanc, ni fallor, gratiam petebat qui ait : *Remitte mihi ut refrigererer* (*Psal. xxxviii*, 14); ac si dicat, Quousque in sudore et dolore isto crucior, et morte afficer tota die? *Remitte mihi ut refrigererer*. Verum, et ad hanc quidem perfectionem pauci, ni fallor, per veniunt in hac vita. Neque enim si quis aliquando videtur hanc habere, continuo credat sibi necesse est, maxime si novitius est, nec [*alias* sed *neendum*] per præfatos ascenderit gradus. Pius enim Dominus noster Jesus Christus pusillos corde blanditiis talibus solet allucere. Sed noverint qui hujusmodi sunt, gratiam hanc præstitam sibi esse, non datam, ut in die bonorum memores sint malorum, et in die malorum non immemores sint honorum. Longe aliter qui exercitatos habent sensus, devotionis hujus felici fruuntur jucunditate. Sed multi tota vita sua ad hoc tendunt, et nunquam pertendunt; quibus tamen, si pie et perseveranter conati sunt, statim ut de corpore exeunt, redditur quod in hac vita dispensatore est negatum, illue perducente eos sola gratia, quo prius tendebant ipsi cum gratia, ut consummati in brevi, expleant tempora multa.

SERMO I.

IN EPIPHANIA DOMINI

De verbis Apostoli, « Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei, » (Tit. iii, 4), et de tribus Christi apparitionibus.

1. *Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei.* Gratias Deo, per quem sic abundal consolatio nostra in hac peregrinatione, in hoc exilio. **796** in hac miseria. Super his namque sæpius vos admonere curamus, ut nunquam mente excidat, peregrinos nos esse, longe factos a patria, pulsos hæreditate. Quisquis enim desolationem non novit, nec consolationem agnoscere potest. Quisquis consolationem ignorat esse necessariam, superest ut non habeat Dei gratiam (13). Inde est quod homines sæculi, negotiis et flagitiis implicati, dum miseriam non sentiunt, non attendunt misericordiam. Vos quibus non frustra dictum est, *Vacate et videte quoniam suavis est Dominus* (*Psal. xlvi*, 11); et de quibus idem propheta : *Virtutem, inquit, operum suorum annuntiavit populo suo* (*Psal. cx*, 6); vos, inquam, quos non detinet occupatio sacerularis, atten-

(13) Id est, consequens est ut non habeat Dei gratiam, quæ non nisi penitibus, et miseriam suam agnoscentibus datur, nec servatur nisi iis qui timent ne eam amittant, infra sermone 1 post octavam Epiphaniæ, num. 5, et sermone 2, num. 8. Quibus adde sermonem 1 in psalmum xc, num. 1. Unde

A 11. Illis vero qui ad hanc devotionis gratiam perveniunt, unum videtur restare periculum, et omnino timendum eis a dæmonio meridiano : *Ipsæ enim Satanas transfigurat se in angelum lucis* (*II Cor. xi*, 14). Hoc ergo timendum ei qui tanta delectatione omnia facit, ne, dum sequitur affectionem, corpus destruat per immoderatam exercitationem, ac deinde necesse habeat, non sine magno spiritualis exercitii detrimento, circa debilitati curam corporis occupari. Ergo ne incurrat qui currit, illuminari necesse est lumine discretionis, quæ mater virtutum est, et consummatio perfectionis. Hæc uimirum docet, ne quid nimis; atque hæc est octava dies in qua circumciditur puer : quia discretio vere circumcidit, ut non plus nec minus fiat. Nam et qui nimius est, fructum boni operis abscondit, non circumcidit; sicut qui tepidus est, si minus facit. In hac ergo die nomen imponitur, et nomen salutis; nec de eo qui sic conversatur dubitem dicere quod suam ipsius salutem operetur. Usque ad hunc enim diem dicere possunt angeli, qui norunt secreta cœlestia; sed ego nunc primum ei fiducialiter nomen salutis impono. At vero, quia omnino rara ista avis est in terris (*JUVEN. sat. vi*), hujus discretionis locum in vobis, fratres, supplet virtus obedientiæ, ut nihil plus, nihil minus, nihil aliter quam imperatum sit, faciat.

C dite quenam sit consolatio spiritualis. Vos qui non ignoratis exsilium, audite quia de cœlo venit auxilium. *Apparuit enim benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei.* Priusquam appareret humanitas, latebat benignitas; siquidem et prius erat: nam et misericordia Domini ab æterno est. Sed unde tanta agnoscere poterat? Pronittebatur, sed non sentiebatur; unde et a multis non credebatur. Multifarie quippe multisque modis loquebatur Dominus in prophetis (*Hebr. i*, 1), *Ego, inquiens, cogito cogitationes pacis, et non afflictionis* (*Jerem. xxix*, 11). Sed quid respondehat homo, afflictionem sentiens, pacem nesciens? Quousque dicitis, *Pax, pax, et non est pax* (*Ezech. xiii*, 10)? Propter hoc angeli pacis amare flebant (*Isa. xxxiii*, 7), dicentes: *Domine, quis credidit auditui nostro* (*id. lxxi*, 1)? Sed nunc credant homines vel visui suo, quia *testimonia Dei credibilia facta sunt nimis* (*Psal. xcii*, 5). Ut enim nec turbatum quidem oculum lateat, *in sole posuit tabernaculum suum* (*Psal. xviii*, 6).

D 2. Ecce pax non promissa, sed missa; non dilata,

sermone 5 in Dedicatione ecclesiæ, num. 8 : « Excludit miseriæ dissimulatio miserationem, nec dignatio locum habet, ubi fuerit præsumptio dignitatis. » Confer librum de Vita Bernardi, num. 36 et 37.

sed data; non prophetata, sed præsentata. Ecce quasi saccum plenum misericordia sua Deus Pater misit in terram; saccum, inquam, in passione cœidendum, ut effundatur quod in eo latet pretium nostrum; saccum utique, etsi parvum, sed plenum. Parvulus siquidem datus est nobis, sed in quo habitat omnis plenitudo divinitatis. Postquam enim venit plenitudo temporis, venit et plenitudo divinitatis. Venit in carne, ut vel sic carnalibus exhibetur, et apparente humanitate benignitas agnoscatur. Ubi enim Dei innotescit humanitas, jam benignitas latere non potest. In quo enim magis commendare poterat benignitatem suam, quam suscipiendo carnem meam? Meam, inquam, non carnem Adam, id est non qualem ille habuit ante culpam. Quid tantopere declareret ejus misericordiam, quam quod ipsam suscepit miseriam? Quid ita pietate plenum, quam quod Dei Verbum propter nos factum est fenum? *Domine, quid est homo quia reputas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?* (Job. vii, 17.) Hinc attendat homo quanta sit cura ejus Deo; hinc sciat quid de eo cogitet aut quid sentiat. Non interroges, o homo, ea quæ pateris, sed quæ passus est ille. Quanti te fecit, ex his quæ protœ factus est, agnosce, ut appareat tibi benignitas ejus ex humanitate. Quanto enim minorem se fecit in humanitate, tanto majorem exhibuit in bonitate; et quanto pro me vilior, tanto mihi charior est. *Apparuit*, inquit Apostolus. *benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei.* Magna plane et manifesta benignitas Dei et humanitas! et magnum benignitatis indicium declaravit, qui humanitati addere nomen Dei curavit.

3. Et quidem ad Mariam missus Gabriel angelus Filium Dei loquitur, sed non nominat Deum. Benedictus Deus, qui tales nobis de nobis ipsis Angelum dedit, ut noster ipse suppleret quod ille non dixit. Nam et ipse spiritum Dei habuit, et ejus spiritu locutus est, quod nobis valde necessarium fuit. Quid enim sic instruit fidem, spem roborat, charitatem accendit, quomodo humanitas Dei? Sed Angelo nostro id reservatum est quod alii tacuerunt. Neque enim omnes **797** omnia dicere congruum erat, ut a diversis diversa colligere gratulemur, et debitas singulis gratias referamus. Attamen unum est in quo conveniunt Apostolus et angeli qui de Christi nativitate loquuntur, id est in nomine Salvatoris. Ad Mariam quidem, tanquam plenius edoctam per Spiritum, Gabriel loquens indicat nomen solum: *Et vocabis*, inquit, *nomen ejus Iesum* (Lue. i, 31). Ad Joseph veniens angelus non solum nomen promulgit, sed et causam ejus interpretatus edocuit, dicens: *Et vocabis nomen ejus Iesum; ipse enim salrum faciet populum suum a peccatis eorum* (Matth. i, 21). Sed et pastoribus quoque annuntiatur gaudium magnum, natum illis Salvatorem Christum Dominum (Lue. ii, 10, 11). Simile aliquid Paulus loquitur: *Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei.* Bene dulce nomen nullus ex ipsis tacuit,

A qui hoc mihi maxime necessarium fuit. Alioquin quid agerem, audiens Dominum venientem? Nunquid non fugerem, sicut Adam qui a facie ejus fugit, sed non effugit? Nonne desperarem, audiens quia venit ille cuius legem sic prævaricatus sum, cuius patientia sic abusus sum, cuius beneficio tam ingratuus inventus sum? Quæ vero major consolatio poterat esse, quam in dulci vocabulo, in nomine consolatorio? Propterea et ipse dicit quia *non venit Filius et judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum* (Joan. iii, 17). Jam confidenter accedo, jam supplico fiducialiter. Quid enim timeam, quando Salvator venit in domum meam? Ei soli peccavi; donatum erit quidquid indulserit ille; utique enim licet ei quod vult facere. Deus est qui justificat, quis est qui condemnet? aut quis accusabit adversus electos Dei? (Rom. viii, 33, 34.) Propterea gaudere nos oportet, quod in nostra venerit; nunc enim facilis ad indulgentiam erit.

4. Denique parvulus est: leviter placari potest. Quis enim nesciat quia puer facile donat? Ecce si non fuerit nobis pro minimo, possumus reconciliari pro minimo. Pro minimo, inquam, non tamen sine poenitentia, sed quia minimum quiddam sit nostra ipsa poenitentia. Pauperes sumus, parum dare possumus; attamen reconciliari possumus pro parvo illo, si volumus. Totum quod dare possum, miserum corpus istud est; illud si dedero, satis est. Si quominus, addo et corpus ipsius: nam illud de meo est, et meum est. *Parvulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis* (Isai. ix, 6). De te, Domine, suppleo, quod minus habeo in me. O dulcissima reconciliatio! o satisfactio suavissima! o vere reconciliatio facilis, sed perutilis! satisfactio parva, sed non parvipendental Etenim quam facilis modo, tam difficilis erit postea; et sicut modo nemo est qui reconciliari non possit, ita post paululum nemo qui possit: quoniam sicut benignitas apparuit ultra omnem spem, ultra omnem humanam estimationem, similem exspectare possumus judicij distinctionem. Noli ergo contemnere Dei misericordiam, si non sentire vis justitiam, sed iram, sed indignationem, sed æmulationem, sed furem. Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Ut enim scires quanta districtio succedit, tanta illam mansuetudo prævenit. Ex magnitudine indulgentiae, magnitudinem ultionis attende. Immensus est enim Deus et infinitus in justitia, sicut et in misericordia; multus ad ignoscendum, multus ad ulciscendum. Sed misericordia quidem priora sibi vindicat; ut, si voluerimus, districtio invenire non possit in quem sæviat. Propter hoc enim benignitatem prærogavit, ut per eam reconciliati severitatem videamus securi. Propterea voluit non solum ad terras descendere, sed etiam innotescere; non solum nasci, sed et agnoscere.

5. Denique propter hanc agnitionem dies ista celebris habetur, et insignis dies apparitionis. Hodie enim magi ab Oriente venerunt, ortum Solem justitiae requirentes, eum de quo legitur: *Ecce vir,*

Oriens nomen illi (Zach. vi, 12). Ilodie adoraverunt novum Virginis partum, sequentes novi sideris ductum. Nonne et hic nobis est magna consolatio, sicut in illo, de quo locuti sumus, Apostoli verbo? Ille dixit Deum; isti non voce, **798** sed opere dicunt. Quid facitis, o Magi? Quid facitis? Lactentem puerum adoratis, in turgurio vili, in vilibus pannis! Ergone Deus est iste? Deus certe in templo sancto suo, Dominus in cœlo sedes ejus; et vos eum queritis in vili stabulo, in matris gremio. Quid facitis, quod et aurum offertis? Ergo rex est ipse? Et ubi aula regia, ubi thronus, ubi curiae regalis frequentia? Nunquid aula est stabulum, thronus præsepium, curiae frequentia Josepb et Maria? Quomodo ita insipientes facti sunt viri sapientes, ut adorent parvulum despiciabilem tam sua ætate quam paupertate suorum? Insipientes facti sunt, ut fierint sapientes, et prædocuit eos Spiritus quod postea prædicavit Apostolus: *Qui vult sapiens esse, stultus fiat, ut sit sapiens* (*I Cor. iii, 18*). *Quia enim per sapientiam mundus in sapientia sua Deum cognoscere non poterat, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos fieri credentes* (*I Cor. i, 21*). Nonne timendum erat, fratres, ne scandalizarentur viri isti, et illusos se crederent, cum tanta indigna viderent? A regia civitate, ubi regem quærendum conjectabant, ad Bethlehem villam parvulam diriguntur; ingrediuntur stabulum, inveniunt involutum pannis infantulum. Non illis sordet stabulum, non pannis offenduntur, non scandalizantur lactentis infantia; procidunt, venerantur ut regem, adorant ut Deum. Sed profecto qui illos adduxit, ipse et instruxit; et qui per stellam foris admonuit, ipse in occulto cordis edocuit. Haec igitur Domini declaratio clarificavit hanc diem, et Magorum devota veneratio devotam fecit et venerabilem.

6. Nec sola haec apparitio, sed altera quædam, sicut a patribus nostris accepimus, hodie celebratur; quæ, etsi longo post tempore, facta creditur hoc ipso die. Cum enim jam Christus triginta annorum tempus exegisset in carne, qui secundum divinitatem idem ipse est, et anni ejus non deficiunt, inter populares turbas ad baptismum Joannis advenit; venit tamquam unus e populo, qui solus erat sine peccato. Quis eum tunc crederet Filium Dei? quis putaret Dominum majestatis? Valde quidem humiliaris, Domine; in imis absconderis, sed Joannem latere non poteris. Nonne ipse est, qui per maternum uterum, te nondum natum nondum natus agnovit? Nonne ipse est qui per utriusque materui uteri parietes te agnovit; et, quia turbis clamare non potuit, saltem matrem suam motu exsultationis edocuit? (*Luc. ii, 41*.) Nunc autem quid? *Vidit eum Joannes, ait evangelista, venientem ad se, et ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (*Joan. i, 29*). Vere agnus, vere humilis, vere mansuetus. *Ecce, inquit, Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* En ipse qui purgationem faciat delictorum, ecce sentinam nostram purgaturus advenit: et tamen post hoc testi-

A monium baptizari vult a Joanne. Tremit ille. Quid mirum? quid, inquam, mirum, si tremit homo, nec audet attingere sanctum Dei verticem, caput adorandum angelis, reverendum Potestatibus, tremendum Principatibus? Baptizari vis, Domine Jesu? Ut quid enim, aut quid tibi opus fuit baptismate? Nunquid sano opus est medicina, aut mundatione mundo? Unde tibi peccatum, ut baptismus sit necessarium? Nunquid a patre? At patrem quidem habes, sed Deum; et aequalis es illi, Deus de Deo, lumen de lumine. Nam in Deum peccatum eadere non posse quis nesciat? An vero de Matre? Nam et Matrem habes, sed virgo est. Quod ergo peccatum ex ea trahere potuisti, quæ te sine iniquitate concepit, et salva integritate peperit? Quam maculam habere potest Agnus sine macula? *Ego, inquit Joannes, a te debeo baptizari, et tu venis ad me?* Magna utrimque humilitas, sed nulla comparatio. Quomodo enim non humiliaretur homo coram humili Deo? *Sine modo,* inquit Dominus: *debet enim sic nos implere omnem justitiam* (*Matth. vii, 14, 15*). Acquievit Joannes, et obedivit: baptizavit Agnum Dei, et aquas lavit. Nos abluti sumus, non ille: quia nobis lavandis aquæ cognoscuntur abluta.

B 7. Sed fortassis minus credis Joannis testimonio, **799** quia et ipse homo est, et potes habere suspectum; cognatus ejus est cui testimonium perhibet. Ecce testimonium majus Joanne, testimonium aduentoris columbae. Nec incongrue ad indicandum Agnum Dei venit columba; quia nihil melius agno convenit quam columba. Quod agnus in animalibus, hoc columba in avibus est. Summa utriusque innocentia, summa mansuetudo, summa simplicitas. Quid enim sic alienum ab omni malitia, sicut agnus et columba? Nocere cuiquam nesciunt, laedere non noverunt. Sed ne fortuito casu id evenisse causeris, ecce testimonium Dei Patris. Ecce Deus majestatis intonuit, Dominus super aquas multas (*Psal. xxviii, 3*), et Vox Patris audita est: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (*Matth. iii, 17*). Vere enim hic est, in quo non est quod Patri displaceat, quod oculos majestatis offendat. Unde et ipse ait: *Quia quæ placita sunt ei, facio semper* (*Joan. viii, 29*). *Ipsum inquit, audite.* Ecce, Domine Jesus vel jam nunc loquere. Quousque siles? quousque dissimulas? Diu tacuisti, et valde diu; sed jam nunc loquendi licentiam habes a Patre. Quandiu, Dei virtus et Dei sapientia, quasi infirmus aliquis et insipientis, lates in populo? Quandiu, nobilis Rex, et Rex coeli, fabri filium te pateris appellari pariter et putari? Etenim Lucas evangelista testatur quoniam *adhuc filius Joseph putabatur* (*Luc. iii, 23*.) O humilitas, virtus Christi! o humilitatis sublimitas! quantum confundis superbiam nostræ vanitatis? Parum aliquid scio, vel magis scire mibi videor, et jam silere non possum, impudenter me et imprudenter ingerens et ostentans, promptus ad loquendum, velox ad docendum, tardus ad audiendum. Et Christus cum tanto tempore silebat cum se ipsum

abscondebat, nunquid inanem gloriam metuebat? Quid timeret ab inani gloria, qui est vera gloria Patris? Utique timebat; sed non sibi. Nobis timebat ab illa, quibus noverat esse timendum; nobis cavebat, nos instruebat. Tacebat ore, sed instruebat opere; et quod postea docuit verbo, jam clamabat exemplo: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (*Matth. xi, 29*). Nam de infantia Domini parum aliquid audio; extunc jam usque ad hunc tricesimum annum nihil invenio. Nunc vero jam latere non potest, qui tam manifeste demonstratur a Patre. Nam in prima quoque apparitione cum matre virgine voluit apparere, quod verecundia quedam in virginitate signaretur.

8. Tertia quoque apparitio ejus in Evangelio invenitur: et haec nihilominus hodie celebratur. Invitatus enim ad nuptias Dominus, vino deficiente, compassus eorum verecundiæ, aquam mutavit in vinum. *Hoc etiam*, sicut ait evangelista, *signorum ejus fuit initium* (*Joan. ii, 11*). Itaque in prima apparitione homo verus innotuit, ubi inter ubera matris infans apparuit; in secunda vero, verum esse Dei Filium Patris indicat testimonium; in tertia vero, verus esse Deus demonstratur, ad cuius imperium natura mutatur. Tot testimoniis hodie confirmatur fides nostra, tot indiciis roboratur spes nostra, tot incentivis inflammatur charitas nostra.

SERMO II.

*De Magis, ubi exponitur illud de Canticis, iii, 11,
« Egredimini, filiae Sion, et videte regem Salomonem. »*

1. Tres apparitiones Domini legimus: una quidem die, sed non uno tempore factas. Et quidem mirabilis secunda, mirabilis tertia; sed prima apparitio mirabilius admiranda. Mirabilis aquarum mutatio, mirabilis Joannis et columbae pariter et paternæ vocis attestatio; sed illud mirabile magis, quod agnitus est a Magis. Nam quod Deum agnoscant, indicat adoratio, indicat thuris oblatio. Nec solum Deum, sed et regem agnoscent, quod designatur in auro. Et in his non latet eos magnum pietatis sacramentum: **800** unde et in myrra indicant moritum. Adorant Magi, et offerunt munera adhuc suggesti matris ubera. Sed ubi est, o Magi, ubi est purpura regis hujus? Nunquid viles panni isti, quibus est involutus? Si rex est, diadema ejus ubi est? Sed vos eum vere videtis in diademe, quo coronavit eum Mater sua, in sacco mortalitatis, de quo resurgens ait: *Quia considisti saccum meum, et circumdidi me latitia* (*Psal. xxix, 12*). *Egredimini, filiae Sion, et videte regem Salomonem in diademe, quo coronavit eum mater sua*, etc. Egredimini, virtutes angelicæ, incolæ civitatis supernæ. Ecce rex vester, sed in corona nostra, in diademe, quo coronavit eum mater sua. Sed his deliciis usque modo caruistis, hanc haec tenus dulcedinem non gustastis. Habetis sublimitatem ejus, sed humiliatem ejus non vidistis. Egredimini igitur, et vi-

Adete regem Salomonem in diademe, quo coronavit cum mater sua.

2. Verumtamen non est opus illis nostra exhortatione, quoniam ipsi sunt qui desiderant in illum prospicere. Illis enim quanto sublimitas notior, tanto humilitas pretiosior et amabilior est. Unde (licet nobis major sit causa latitia: nobis enim natus est, et nobis datus) tamen ipsi nos pravevint, ipsi nos exhortantur. Probat hoc angelus, qui gaudium magnum exangelizat pastoribus, et quæ cum eo facta est multitudo cœlestis exercitus (*Luc. ii, 10, 13*). Vobis ergo dicimus, filiae Sion, animæ seculares, debiles, delicate filiæ, et non filii, in quibus nihil est fortitudinis, nihil est virilis animi: *Egredimini, filiae Sion*. Egredimini de sensu carnis ad intellectum mentis, de servitute carnalis concupiscentiae ad libertatem spiritualis intelligentiae. Egredimini de terra vestra, et de cognatione vestra, et de domo patris vestri, et *videte regem Salomonem*; alioquin non erit tutum vobis videre eum ecclesiasten. Idem enim qui Salomon, id est pacificus, in exilio est (14), Ecclesiastes, id est concionator, erit in judicio, Idida, id est dilectus Domini, in regno. In exilio mansuetus et amabilis, in judicio justus et terribilis, in regno gloriosus et admirabilis. Egredimini igitur, et videte regem Salomonem: nam ubique rex est. Licet enim regnum ejus non sit de hoc mundo, tamen rex est etiam in hoc mundo. Interrogatus siquidem, *Ergo rex es tu?* Ego, inquit, *in hoc natus sum, et in hoc veni in mundum* (*Joan. xvii, 37*). Illic ergo rector est morum, in judicio discretor meritorum, in regno distributor præmiorum.

3. Egredimini proinde, filiae Sion, et videte regem Salomonem in diademe, quo coronavit eum mater sua, in corona paupertatis, in corona misericordie. Siquidem coronatus est et a noverca sua corona spinea, corona misericordie; coronandus a familia sua corona justitiae, quando exhibunt angeli, et tollent de regno ejus omnia scandala, quando veniet ad judicium cum senioribus populi sui; cum pugnabit pro eo orbis terræ adversus insensatos. Coronat eum et Pater corona glorie, sicut ait Psalmista: *Gloria et honore coronasti eum, Domine* (*Psal. viii, 6*). Videte eum, filiae Sion, in diademe, quo coronavit eum mater sua. Suscipite coronam parvuli propter vos regis vestri, et una cum Magis humilitatem ejus adorate, quorum fidei devotione vobis hodie proponitur in exemplum. Cui enim comparabimus, et cui similes aestimabimus viros istos? Si latronis fidem, si centurionis confessionem considerero, in eo superexcclere videntur isti, quod jam tunc miracula multa fecerat, jam tunc a multis prædicatus fuerat, a multis adoratus. Attamen consideremus quid et illi dixerint. Clamabat latro de cruce: *Domine, memento mei, dum veneris in regnum tuum* (*Luc. xxiii, 42*). Ergone per supplicium ille vadit in regnum? Quis indicavit tibi quoniam oportebat pati

(14) Quæ abhinc sequuntur ad finem sectionis, totidem verbis leguntur in sermone 50 de Diversis.

Christum, et sic intrare in gloriam suam? Tu quoque, centurio, eum unde nosti? *Videns quod sic clamans exspirasset: Vere, inquit, hic homo Filius Dei erat* (*Marc. xv, 39*). Mira res, et omni admiratione digna!

801 4. Propterea, rogo vos, intuemini et videte quam oculata sit fides; quam lynceos oculos habeat, diligentius considerate. Cognoscit Dei Filium lacentem, cognoscit in ligno pendentem, cognoscit morientem: siquidem latro in patibulo, Magi in stabulo cognoscunt; ille clavis infixum, isti pannis involutum: centurio vero vitam agnovit in morte. Isti Dei virtutem in teneri corporis infirmitate, ille summun Spiritum in exspiratione. Isti Dei Verbum in infancia cognovere: siquidem quidquid illi sermonibus, isti muneribus confitentur. Latro regem, centurio Dei Filium simul et hominem pronuntiat. Et quid haec tria ipsa magorum munera indicant, nisi quod in thure non tam Dei Filium monstravere, quam Deum? Obsecramus ergo, charissimi, proposito vobis tanta charitas, quam nobis Deus majestatis exhibuit; tanta humilitas, quam suscepit; tanta benignitas, quae nobis per Christi bumilitatem apparuit. Agamus gratias Redemptori et mediatori nostro, per quem nobis innontuit tam bona erga nos voluntas Dei Patris; siquidem talem jam novimus ejus animum, ut non immerrito dicamus: Sic currimus, non quasi in incertum (*I Cor. ix, 26*). Profecto enim tale est erga nos cor Dei Patris, quale nobis expressit qui de ejus corde processit.

SERMO III.

*De lectione evangelica, « Ubi est qui natus est Rex Iudeorum? » (*Math. ii, 1-11*).*

1. Necessarium nobis videtur, fratres, juxta cæterarum solemnitatum consuetudinem, etiam solemnitatis hodiernæ vobis exponere rationem. Interdum enim contra vitia loquimur, et genus illud sermonis perutile; sed diebus cæteris videtur opportunius convenire. Festivis autem, et maxime in præcipuis solemnitatibus, magis circa ea quæ solemnitatis sunt, immorandum videtur, ut pariter et erudiatur animus, et excitetur affectus. Quomodo enim celebrabitis quod nescitis? aut quomodo scietis, nisi annuntietur vobis? Propterea non sit molestum his qui sunt in lege periti, si parum docti morem gerimus, ut exigit ratio charitatis. Credo enim ne ipsos quidem suis epulis esse fraudandos, si minus eruditis, tanquam popularibus turbis, grossiores prius apposuerint cibos. Ita vero apponent, si fraternæ charitatis intuitu placuerint eis quæ necessaria sunt non satis intelligentibus, etsi fortasse minus necessaria videantur. Sic autem fragmenta postmodum recolligent sibi ipsis, si diligentius recognitantes subtiliora quæque, tanquam mundâ animalia ruminaverint quæ parum intelligibiles animos præ subtilitate effugerint.

2. Solemnitas igitur hodiernæ diei ab apparitione nomen accepit. Epiphania quippe apparitio est. Hodie ergo apparitio Domini celebratur, non tantum

A una, sed trina, sicut a patribus nostris accepimus. Hodie enim parvulus rex noster, paucis a Nativitate diebus transactis, stella declarante primitis gentium apparuit. Hodie quoque, cum jam triginta ferme in dispensatione carnis egisset annos (qui secundum divinitatem idem ipse est, et anni ejus non deficiunt), inter populares turbas absconditus, ad Jordanem baptizandus advenit; sed testimonio Dei Patris innontuit (*Matth. iii, 13-17*). Hodie nihilominus cum discipulis suis vocatus ad nuptias, deficiente vino, signo admirabili sue potentiae aquas in vinum mutavit (*Joan. ii, 1-11*). Sed delectat eam, quæ in infantia Salvatoris facta est, apparitionem diligentius intueri, quoniam et dulcissima est, et specialius hodie noscitur celebrari.

3. Hodie ergo, sicut audivimus in evangelica lectione, Magi Jersolymam venerunt ab Oriente. Merito sane ab Oriente veniunt, qui Solis justitiae novum nobis ortum annuntiant, qui lætis rumoribus totum mundum illuminant; nisi quod infelix Judæa, **802** quia lucem oderat, ad fulgorem novæ claritatis obtenebratur, et caligantes oculi ejus coruscante radio Solis æterni multo magis excæcantur. Venientes ergo ab Oriente Magi, quid dixerint audiamus: *Ubi est, qui natus est Rex Iudeorum?* Quam certa fides, et nihil penitus hæsitans! Non querunt utrum natus sit; sed fiducialiter loquuntur, et interrogant sine dubitatione, ubi sit natus est Rex Iudeorum. Porro, auditio nomine regis, rex Herodes successorem suspicatus expavit. Nec mirum si turbatur Herodes; sed quod Jerusalem civitas Dei, quæ *visio pacis* est, cum Herode turbatur, quis non miretur? Vide, fratres, quantum noceat iniqua potestas; quomodo caput impium subjectos quoque suæ conformat impietati. Misera plane civitas, in qua regnat Herodes; quoniam Herodianæ sine dubio particeps erit malitia, et ad novæ salutis ortum Herodianæ movebitur turbatione. Confido ego in Dominum, quoniam inter nos minime regnabit, etiamsi adesse contingat; quod et ipsum Deus avertat! Nam Herodianæ malitia et Babylonica crudelitas est, nascentem velle extinguere religionem, et allidere parvulos Israelis. Si quid enim ad salutem pertinens, si quid religionis oritur, quicunque resistit, quicunque repugnat, plane cum Ægyptiis parvulos Israelitici germinis necare conatur; imo cum Herode nascentem persecutur Salvatorem. Sed jam inchoatum prosequamur historiam. Credo, si quis conscient est hujus rei, studiosius sibi cavebit de cætero; et Herodianum exsecrebitur animum, ne similem extum sortiatur.

4. Ergo querentibus Magis Regem Iudeorum, et sciscitante a Scribis Herode Dominicæ Nativitatis locum, illi juxta prophetam nomen civitatis edicunt. Cumque recessissent Magi, et reliquerint Judæos, *ecce stella quam viderant in Oriente, antecebat eos.* Hinc manifeste datur intelligi quoniam, humanum flagitantes consilium, divinum amiseru ducatum; et conversos ad terrenum documentum, signum cœlestis

deseruit. Unde et relicto Herode, continuo gavisi sunt gaudio magno valde. Stella enim antecedebat eos, usque dum veniens staret supra ubi puer erat. *Et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre ejus, et procidentes adoraverunt eum.* Unde vobis hoc, o alienigenæ? Neque enim tantam iuvenimus sicut in Israel. Sic vos non offendit vilis habitatio stabuli, non pauperes cunæ praesepii? non vos pauperis matris præsentia, non lactentis infantia scandalizat?

5. Denique apertis thesauris suis, ait evangelista, *obtulerunt ei munera, aurum, thus, et myrrham.* Si solum obtulissent aurum, videri fortasse poterant paupertati matris voluisse consulere, ut haberet nimurum unde parvulum posset filium educare. Nunc autem offerentes pariter aurum, thus et myrrham; sine dubio spiritualis oblationis genus insinuant. Aurum enim inter divitias sæculi videtur excellere; quod per ejus gratiam omnes nos devote obtulimus Salvatori, cum pro ejus nomine ex integro dereliquimus substantiam hujus mundi. Jam vero necesse et ut, qui perfecte terrena contempsimus, flagrant desiderio coelestia requiramus. Sic enim offerimus et thuris odoramentum; quo nimurum, ut in Apocalypsi beati Joannis legis, significantur orationes sanctorum (*Apoe. v. 8.*) Unde et Propheta in psalmo: *Dirigatur, inquit, oratio mea sicut incensum in conspectu tuo (Psal. cxl., 2)* Sic et in alio loco legis, *qua oratio justi cœlos penetret (Ecli. xxxv., 21).* *Oratio, inquam, non cujuslibet, sed justi.* Nam qui avertit aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.

6. Porro si justus esse volueris, et non avertere aurem tuam a mandatis Domini, ne avertat et ipse suam a precibus tuis, necesse est ut non solum præsens sæculum contemnas, sed et ipsam carnem castiges, et subijicias servitui. Nam qui dixit: *Nisi quis abrenuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv., 33),* et alibi: *Si vis esse perfectus, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me (Matth. xix., 21),* idem ipse in alio loco ait: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me (Luc. ix., 23.)* Quod exponens Apostolus: *Quicunque, inquit, sunt Christi, carnem suum crucifixerunt cum vilitate et concupiscentiis (Galat. v., 24).* Duas igitur alas habeat oratio nostra, contempnum mundi, et afflictionem carnis; nec dubium quin cœlos penetreret, et dirigatur sicut incensum in conspectu Dei. Erit enim gratum sacrificium, et acceptabilis oblato nostra, in qua eum auro et thure fuerit etiam et myrra: quæ, licet amara sit, tamen perutilis est, et conservat corpus quod mortuum est propter peccatum, ne defluens in vitium putrefiat. Hæc breviter pro imitanda Magorum oblatione sint dicta.

7. Ceterum quoniam apparitionem hanc esse dimicimus, quid in ea appareat, dignum est ut quaeramus. Utique secundum verba Apostoli: *Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei (Tit.*

A III, 4). Ecce enim in evangelica lectione adivimus quoniam *intrantes domum Magi invenerunt puerum cum Maria matre ejus.* In infantili corpore, quod virginico mater sovebat in gremio, quid nisi veritas suscepitæ carnis apparuit? Quid in eo quod eum matre parvulus invenitur, nisi verus homo et verus hominis filius declaratur? Jam vero et in secunda apparitione vide si non manifeste vocis paternæ testimonio Dei Filius approbatur. Cœli namque aperti sunt super eum, et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in illum, et vox Patris auditæ est: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (Matth. iii, 17).* Satis equidem manifestum est ex hoc ipso, satis evidens et indubitate, quoniam Dei Filius necessæ est Deum esse. **B** Nam et filios hominum homines, et ipsorum quoque animalium fetus ex eodem cum eis genere esse nemo est qui dubitet. Verumtamen, ut nullus sacrilego errori remaneat locus, qui in prima apparitione verus homo et filius hominis est declaratus, et in secunda verus nihilominus Dei Filius, in tertia jam verus Deus et auctor naturæ probatur, ad cuius nutum natura mutatur. Nos ergo, dilectissimi, Christum Jesum diligamus ut verum hominem et fratrem nostrum, honoremus ut Dei Filium, adoremus ut Deum. Secure credamus in eum, secure credamus ei nos ipsos, fratres mei, cui nec potestas deest salvandi nos, cum sit verus Deus, et Dei Filius, nec bona voluntas, cum sit tanquam unus ex nobis verus homo, et hominis filius. Quomodo namque nobis erit inexorabilis, propter quos factus est similis nobis passibilis?

8. Jam si desideratis super his apparitionibus aliquid ad ædificationem morum audire, illud attendite, quod primo omnium Christus appareat puer cum Virgine matre, ut simplicitatem et verecundiam ante omnia querendam nobis doceat esse. Nam et pueris simplicitas naturalis, et cognata virginibus verecundia est. Omnibus ergo nobis in conversionis nostræ initio nulla magis virtus necessaria est, quam simplicitas humilis, et gravitas verecunda. In secunda vero apparitione venit Salvator ad aquas baptismi, non quidem lavandus, sed magis a Patre testimonium accepturus. Hæc sunt lacrymæ devotionis, in quibus non indulgentia peccatorum, sed beneplacitum queritur Dei Patris, cum descendit in nos spiritus adoptionis filiorum, testimonium perhibens spiritui nostro quod sumus filii Dei, ut mellifluam nobis vocem de cœlo videamur audire, quia vere Deus Pater in nobis complacat sibi. Nec parum distat inter has lacrymas devotionis, et ætatis utique jam virilis, atque eas quas primæva aetas inter infantiae vagitus emisit, lacrymas utique poenitentiæ et confessionis. Verumtamen longe amplius utrisque precellunt aliæ quædem lacrymæ, quibus et infunditur sapor vini. Ilas enim lacrymas vere in vinum mutari dixerim, quæ fraternalæ compassionis affectu in fervore prodeunt charitatis; pro qua etiam ad horam tui ipsius immenor esse sobria quadam ebrietate videris.

IN OCTAVA EPIPHANIE.

801 SERMO.

De circumcisione, baptismo, et verbo Domini ad Joannem. « Sic decet nos implere omnem justitiam. » (Matth. iii, 15.)

1. Populo duræ cervicis cultellus erat necessarius, et lapideis cordibus merito cultri lapidei debebantur, qualibus a Jesu Nave facta circumcisio memorantur (*Josue v, 2, 3*). Noster autem Jesus, tanquam agnus mansuetus, omnem austoritatem abstulit. Domine, agnus es cum luna et lacte veniens : aufer a me, obsecro, cultellum istum. Durum enim videtur et crudele, parvulo recens nato cultrum lapideum adhibere. Sic agit misericors. Duriam, duris bene congruam servis, liliis commutavit in mansuetinam, ut rubiginem originalis peccati, quam vix cultellus eradere poterat, ex hoc jam cum unctione gratiae facile lavet aqua. Nihil ergo mirum si pro diversitate temporum mutata sint sacramenta, ut daretur utrisque quod congruum erat eis. Ipse vero Christus utrumque suscepit, ut tanquam lapis angularis utriusque parieti cohæreret, ac si duarum capita corrigiarum consuendo connecteret, sicut et Pascha figuratum ipse complevit, et verum protinus inchoavit.

2. Sed et propterea voluit circumcidiri, ut ostenderet autorem se esse veteris legis, sicut et Evangelii; quoniam qui per se ipsum ait : *Nisi, quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum caelorum* (*Joan. iii, 5*), ipse idem per servum suum prius dixerat, *Omnis anima cuius præputii caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo* (*Gen. xvii, 14*). Quod si solum baptismus suscepisset, videri poterat refugisse circumcisio nem, tanquam nihil ad se pertinentem. Si vero circumcidideretur et non baptizaretur, quando mihi persuaderi posset baptizari, circumcisio relictus? Nunc itaque post circumcisionem baptismus suscipiens, illud mihi tenendum tradidit, quod ultimo suscepit.

3. Denique communitatatis amator et commendator, qui habitare facit unius moris in domo (*Psal. LXVII, 7*), quomodo communitatem desereret, et alias scandalizaret? Sic enim scandalizarentur videntes eum non circumcidiri, sicut hodie scandalizaretur Ecclesia, si infantem videret non baptizari. Nec solum communitatatis et unitatis bonum commendare, sed humilitatem voluit exhibere; ut ligaturam vulnerorum susciperet, qui solus erat absque vulnere. Hinc enim Apostolus dicit : *Misit Deus Filium suum in mundum, natum ex muliere, factum sub lege* (*Galat. iv, 4*).

4. Verum ne quis forte diceret : Quod circumcisus est parentes fecerunt (parvulus enim erat), jam triginta annorum ad baptismum ipse perrexit. Inclinatur sub Baptista manibus caput tremendum potestatisbus, et principatibus adorandum. Quid

A mirum si Baptista contremuit? Quis vel ipsa cogitatione non contremiscat? O quam altum erit in judicio caput, quod modo sic inclinatur! et vertex qui modo tam humilis videtur, quam sublimis et et excelsus tunc apparebit! *Sic, inquit, modo : sic enim decet nos implere omnem justitiam.* Siquidem que in plenitudine temporis venit, et in quo habitat plenitudo divinitatis, nihil novit nisi plenum. Nam et legem non venit solvere, sed implere (*Matth. v, 17*). Est autem justitia quadam stricta et angusta valde, ita ut quam cito pedem verteris, in peccati foveam cadas : nec præponere se æquali, nec æquare præposito. Iujus definitio est, reddere unicuique quod suum est. Altera latior et amplior justitia, nec æquare se pari, nec inferiori præponere. Sicut enim grandis et gravis est superbia, præferre se æquali, aut æquare prælato, ita magna humiliatio est, inferiorem se exhibere æquali, aut æqualem inferiori. Maxima et plena justitia est, se inferiorem exhibere etiam ipsi inferiori. Sicut enim summa et intolerabilis superbia est, superiori se præponere ita inferiori se supponere [*alias, subdere*], summa et plena justitia est. Quod B 805 Joannes ait, *Ego a te debeo baptizari* (*Matth. iii, 14*), de prima fuit, quia superiori se subdidit : quod autem Christus fecit, de plena justitia fecit, siquidem ille servuli sui manibus se inclinavit.

C 5. Videat nunc quisque quem imitetur, hunc, an eum qui extollitur super omne quod creditur Deus, aut quod colitur (*II Thess. ii, 4*). Studeamus et nos, obsecro, fratres, adimplere omnem justitiam. Ipsa enim est via per quam ad laetitiam venitur. Nam laetitia præmium est, justitia vero meritum et materia. Nam de ipsa justitia erit laetitia nostra, quando Christus apparebit vita nostra, et nos apparebimus cum ipso in gloria; quoniam ipse est qui factus est nobis a Deo Patre justitia. Beati vero, qui etiamnunc de justitia letantur, et exhilarantur in conscientiis suis, sugentes mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Nunc enim [*alias, autem*] videtur laboriosa justitia : sed veniet quando in suavitate et jucunditate sine omni labore desideretur in habeatur, ametur et percipiatur, quando fruemur ipsa justitia. Vae autem his qui prætergrediuntur viam, qui, relicita justitia, vanam et transitoriam laetitiam querunt! Cum enim de transitoriis querunt laetitiam, non poterit non transire, transeuntibus his de quibus erat. Sieut enim lignis deficientibus deficit ignis, sic mundus transit, et concupiscentia ejus : haud dubium quin et laetitia quoque.

DOMINICA PRIMA POST OCTAVAM EPIPHANIAE.

SERMO I.

De miraculo facto in nuptiis, (Joan. II, 1-11); et de eo quod Dominus ait. « Et vos similes hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis. (Luc. XII, 36.)

1. In lectione sancti Evangelii fratres, hodie audivimus quia Dominus noster ivit ad nuptias. Faciamus ergo quod alibi monet, et studeamus similes fieri *hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis*. Nam tenenti carrucam in agro, et vendenti aliquid vel ementi in foro, non dicimus: Quid exspectas? neque enim similes sunt exspectantibus. Si vero quem videmus stare ante januam, pulsare crebrius, sepius suspicere ad fenestras; nihil mirum si dicitur: Quid exspectas? Illi ergo sunt similes exspectantibus, qui non surda aure audierunt: Vacate, et ridete quoniam ego sum Deus (Psal. XLV, 11). Veniet Dominus exspectantibus eum in veritate, qualis erat qui dicit: Exspectans exspectavi Dominum (Psal. XXXIX, 1). Veniet tanquam revertens a nuptiis, inebriatus vino charitatis, et immemor iniquitatum nostrarum. Veniet non exspectantibus, tanquam revertens a nuptiis, tanquam potens crapulatus a vino. Vere [alias Veniet] ebrius, et immemor miserationum suarum. Tunc enim, quantum ad illos, obliviousetur misereri Deus. Veniet in ira et indignatione, tanquam furibundus; sed, o Domine, ne in furore tuo arguas me. Haec modo non tam de praesentibus nuptiis, quam pro earum occasione sint dicta.

2. Jam vero sequamur una cum discipulis ad nuptias euntem Dominum, ut, videntes quod facturus est, pariter credamus cum illis. Deficiente vino, dixit Mater Jesu ad eum: Vinum non habent. Compassa est enim eorum verecundiae, sicut misericors, sicut benignissima. Quid de fonte pietatis procederet, nisi pietas? Quid, inquam, mirum, si pietatem exhibent viscera pietatis? Nonne qui pomum in manu sua tenuerit dimidia die, reliqua diei parte pomi servabit odorem? Quantum igitur viscera illa virtus pietatis affecit, in quibus novem mensibus requievit? Nam et ante mentem replevit, quam ventrem; et cum processit ex utero, ab animo non recessit. Durior fortasse et austerior videri posset responsio Domini: sed neverat ille cui loqueretur; et quis loqueretur illa non ignorabat. Denique ut scias quomodo responsum ipsum acceperit, aut quantum de Filii benignitate praesumpserit ait **SOG** ministris: Quocumque præceperit vobis, servate, et facite.

3. Erant autem ibi lapides hydriæ sex positæ. Has nunc hydrias purificandis veris Judais non littera, sed spiritu, necesse habemus apponere, vel magis appositæ demonstrare. Quia enim nondum pervenit Ecclesia ad perfectam purificationem, quando eam sibi Christus exhibebit gloriosam, non habentem maculam neque rugam, aut aliquid hu-

A jusmodi; multis interim purificationibus opus habet, quatenus sicut abundant peccata, abundet et indulgentia; sicut multiplicatur miseria, sic et misericordia: nisi quod non sicut delictum, ita et donum. Gratia enim non solum peccata lavat, sed et merita donat. Sex igitur hydriæ sunt positæ his qui post baptismum in peccata labuntur: de his enim loquimur, quia de his sumus. Exuimus tunica veterem; sed, heu! pejus reinduimus eam. Lavimus pedes nostros: sed pejus inquinavimus eos. Sicut ergo quod alias inquinaverat, lavit alius, sic inquinatos a nobis lavari opus est a nobis. Alienæ lavit aqua, quos culpa inquinaverat aliena. Nec tamen sic alienam dixerim, ut negem nostram; alioquin nec inquinaret. Sed aliena est, quia in Adam omnes nescientes peccavimus; nostra, quia, etsi in alio, nos tamen peccavimus, et nobis justo Dei judicio imputabatur, licet occulto. Verumtamen, ut jam non sit quod causeris, o homo, contra inobedientiam Adæ datur tibi obedientia Christi, ut, si gratis venundatus es, gratis etiam redimaris; si nesciens in Adam periisti, nesciens vivisceris in Christo. Nescisti quando ad lignum vetitum vetus Adam tendit manus noxias; nescisti nihilominus quando in ligno salutifero innoxias manus Christus extendit. A primo homine in te manavit macula qua inquinatus es: a Christi lætere aqua qua mundatus es. Nunc Jam inquinatus propria culpa, propria nihilominus aqua mundaberis, ab illo tamen et per illum, qui solus est purgationem faciens peccatorum.

C 4. Prima ergo hydria et prima purgatio in compunctione est, de qua legimus quoniam, in qua cumque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum ejus non recordabor (Ezech. XVIII, 21, 22). Secunda vero, confessio est. Omnia siquidem in confessione lavantur. Tertia, eleemosynarum largitio. Hinc enim habes in Evangelio: Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis (Luc. XI, 41). Quarta, remissio injuriarum, secundum quod orantes dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. VI, 12). Quinta est afflictio corporis; unde et oramus, ut mundi per abstinentiam, Deo canamus gloriam (Hymn. Eccles. ad Prim.). Sexta est obedientia præceptorum, sicut audierunt discipuli (quod utinam audire mereamur et nos!): Vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis (Joan. XV, 3). Nimirum quia non erant sicut hi quibus dicitur, Sermo meus non capit in vobis (Id. VIII, 37); sed in auditu verbi obaudierant ei. Haec sunt sex hydriæ positæ in purificationem nostram, quæ vacuae sunt et plene vento, si pro inani gloria observantur. Aqua replentur, si timore Dei custodiantur, quoniam timor Domini fons vitae. Aqua, inquam, timor Domini est, etsi minus sapida, sed optime refrigerans animam noxiis desideriis cœstantem. Aqua est, quæ jacula

inimici ignita possit extingue. Nam nec illud dissonat, quod aqua semper ima petit, et timor ad ima cogitationem dedit, et in inferioribus immoratur, atque loca horrenda pavida mente colustrat, juxta illud : *Vadant ad portas inferi* (*Isai. xxxviii, 10*). Sed divina virtute aqua mutatur in vinum, quando perfecta charitas foras mittit timorem.

5. Dicuntur autem lapideæ hydriæ, non tam propter duritiam, quam propter stabilitatem. *Cipientes singulae metretas binas vel ternas*. Duæ metretæ, duplex timor : ne forte trudi in gehennam, ne forte ab æterna vita contingat excludi. Sed quia de contingente futuro sunt ista, et blandiri potest sibi anima dicens, Postquam aliquandiu in voluptatibus tuis viveris, ages pœnitentiam, nec ista jam cariturus, nec periturus in illa; bonum est adhibere et tertium, qui utique spiritualibus notus est, eo utilior, quo de præsenti **807** est. Timent enim qui noverunt spiritualem cibum, ne quando forte fraudentur eo. Cibo siquidem forti egent qui manum miserunt ad fortia. Vivant de paleis Ægypti, qui deserunt in operibus luti et lateris; nobis fortior cibus est necessarius, quoniam nobis grandis restat via, ut ambulemus in fortitudine cibi illius. Ipse est panis angelorum, panis vivus, panis quotidianus. Hic est de quo nobis promissum est quia centuplum accipiemus in hoc sæculo (*Matt. xix, 29*). Sicut enim mercenarii et quotidianus cibus datur in opere et merces servatur in fine, sic Dominus vitam æternam in fine reddet, et interim centuplum repromittit, ex exhibit (*15*). Quid ergo mirum si timet ne perdat hanc gratiam, qui jam consecutus est eam? Hæc est metreta tertia, quam sub disjunctione signanter posuit, eo quod non omnium sit : quia nec omnibus centuplum repromissum, sed solis qui omnia reliquerunt.

SERMO II.

De spiritualibus nuptiis in evangelica historia designatis [Alias, *De mutatione aquæ in vinum*]. (*Joan. ii, 1-11*)

1. In operibus Domini, fratres, et minus capaces animos exterior consideratio pascit, et qui magis exercitatos habent sensus, solidiorem intus cibum inveniunt, et suaviorem, tanquam adipem medullamque frumenti. Sunt enim et exteriori specie delectabilia, et interiori virtute multo delectabiliora; quemadmodum et ipse exterius quidem speciosus erat forma præ filii hominum, interiorius autem tanquam candor lucis æternæ, etiam ipsis supereuminens vultibus angelorum. Apparebat enim foris homo sine culpa, caro sine peccato, agnus sine macula. Quam speciosi pedes annuntiantis pacem, annuntiantis bona (*Isa. lii, 7*)! sed multo specio-

(15) Eadem verba in Declamationibus, quæ Bernardo hactenus ascriptæ sunt, refert Gaufridus num, 68, ubi hoc centuplum, quod Bernardus religiosis proprium asserit, gratiam devotionis, delicias charitatis, gloriam bona conscientiæ, et gaudium etiam in

Asius et pretiosius caput ejus : quoniam caput Christi Deus. Delectabilis aspectus hominis in quem peccatum non cadit, et beati oculi qui viderunt ; sed multo magis beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. v, 8*). Denique cum pervenisset ad nucleus, testam jam, licet decoram valde, non reputabat Apostolus, dicens : *Etsi cognovimus aliquando Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (*II Cor. v, 16*). Nimirum quia Dominus ipse prædixerat : *Caro non prodest quidquam, spiritus est qui vivificat* (*Joan. vi, 64*). Sed hæc est sapientia quam loquitur Paulus inter perfectos, non inter eos quibus legimus ab eodem dictum : *Nihil arbitratus sum me scire inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum* (*I Cor. ii, 6, 2*). Totus **B**suavis est, totus salubris est, totus delectabilis, totus denique secundum sponsæ vocem desiderabilis (*Cantic. v, 16*). Sicut autem in eo ostensus est, sic et in operibus ejus reperies. Nam et superficies ipsa, tanquam a foris considerata, decora est valde, et si quis fregerit nucem, intus inveniet quod jucundius, sit, et multo amplius delectabile. Non sic apud Patres Veteris Testamenti reperies. Nam in operibus eorum decora et delectabilis est significatio mystica; ipsa tamen si per se considerentur, invenientur aliquando minus digna, ut sunt facta Jacob, adulterium David, et multa similia. Pretiosa quidem sunt fercula, sed vasa non adeo pretiosa. Et fortasse propterea dictum est, *Tenebrosa aqua in nubibus aeris*; quoniam tenebrosæ nubes illæ fuerunt : et subjunctum est de Domino, *Præ fuligore in conspectu ejus nubes transierunt* (*Psal. xvii, 12, 13*).

2. Credo, jam advertistis ad quid hæc dicere velim. Audistis enim hodie miraculum factum in nuptiis, initium utique signorum Domini; cuius et historia satis est admirabilis, et significatio amplius delectabilis. Magnum enim divinæ majestatis indicium fuit, ad nutum Domini aquam in vinum converti ; sed est illa **808** multo melior mutatio dexteræ Excelsi, quam in ista præfiguravit. Omnes enim nos ad spirituales nuptias vocati sumus, in quibus utique sponsus est Christus Dominus; unde canimus in Psalmo : *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo* (*Psal. xviii, 6*). Sponsa vero nos ipsi sumus, si non vobis videtur incredibile, et omnes simul una sponsa, et animæ singulorum quasi singulae sponsæ. Sed quando hoc sentire poterit fragilitas nostra de Deo suo, quod eo affectu se [alias nos] diligat, quo diligitur sponsa a sposo? Multum enim hæc sponsa sposo suo inferior genere, inferior specie, inferior dignitate. Attamen propter Æthiopissam istam de longinquò Filius æterni Regis advenit, et ut sibi despontaret illam, etiam mori pro ea non timuit. Moyses quidem Æthiopis-

tribulatione esse dicit num. 70. Ita fere Bernardus in sermone 4 in psalmum xc, num. 1 et 2. Confer sequentem sermonem 3 post octavam Epiphaniae, num. 8.

sam duxit uxorem, sed non potuit *Aethiopissæ* mutare colorem : Christus vero quam adamavit ignobilem adhinc et fædam, gloriosam sibi exhibet Ecclesiam, non habentem maculam neque rugam.

Murmuret Aaron, murmuret et Maria, non nova, sed vetus; non Mater Domini, sed soror Moysi (*Num. xi*); non nostra, inquam, Maria; illa enim sollicita est, si quid forte deest in nuptiis. Vos autem, ut dignum est, murmurantibus sacerdotibus, murmurante Synagoga, toto affectu in gratiarum actione versamini.

. 3. Unde enim tibi, o humana anima, unde tibi hoc? Unde tibi tam inæstimabilis gloria, ut ejus sponsa merearis esse, in quem desiderant angeli ipsi prospicere? Unde tibi hoc, ut ipse sit sponsus tuus, cuius pulchritudinem sol et luna mirantur, ad cuius nutum universa mutantur? Quid retribues Domino pro omnibus quæ retribuit tibi, ut sis socia mensæ, socia regni, socia denique thalami, ut introduceat te Rex in cubiculum suum? Vide jam quid de Deo tuo sentias, vide quantum de eo præsumas, vide quibus brachiis vicariae charitatis redamandus et amplectendus sit, qui tanti te aestimavit, imo qui tanti te fecit. De latere enim suo te reformavit, quando propter te obdormivit in cruce, et [*alias additur ob hoc*] somnum mortis exceptit. Propter te a Deo patre exivit, et matrem Synagogam reliquit, ut adhærens ei, unus cum eo spiritus efficiari. Et tu ergo audi, filia, et vide, et considera quanta sit erga te dignatio Dei tui; et obliviscere populum tuum, et dumum patris tui. Desere carnales affectus, sæculares mores dedisce; a prioribus viitiis abstine, consuetudines noxias obliviscere. Quid enim putas? nonne stat angelus Domini qui seget te medium, si forte (quod avertat ipse!) alterum admiseris amatorem?

4. Jam enim despontata es illi, jam nuptiarum prandium celebratur; nam cœna quidem in cœlo et in aula æterna paratur. Verumtamen nunquid ibi vinum deficiet? Absit! Inebriabimur ibi ab ubertate domus Dei, et torrente voluptatis ejus potabimur (*Psal. xxxv*, 9). Paratum est profecto illis nuptiis flumen vini; vini, inquam, quod lætificat cor; siquidem fluminis impetus lætificat civitatem Dei (*Psal. xlvi*, 5). Nunc autem quoniam grandis nobis restat via, prandium quidem accipimus hic, etsi non in tanta copia, quod plenitudo et satietas cœnæ reservetur æternæ. Hic ergo nonnunquam vinum deficit, gratia scilicet devotionis, et fervor charitatis. Quoties mihi necesse est, fratres, post lacrymosas querimonias vestras, exorare Matrem misericordiæ ut suggerat suo benignissimo Filio quoniam vinum non habeatis? Et ipsa, dico vobis, charissimi, si pie a nobis pulsata fuerit, non deerit necessitatì nostræ; quoniam misericors est, et mater misericordiæ. Nam si compassa est verecundiæ illorum a quibus fuerat invitata; multo magis compatietur nobis, si pie fuerit

A invocata. Placent enim illi nuptiæ nostræ, et pertinent ad eam multo amplius illis; nimirum de cuius utero tanquam e thalamo suo, coelestis Sponsus processit.

B **SOPH 5.** Sed quem non moveat, quod in nuptiis illis respondit Dominus benignissimæ ac sanctissimæ matri suæ, dicens: *Quid mihi et tibi est, mulier?* Quid tibi et illi est, Domine? Nonne quod filio et matri? Quid ad illam pertinet [*alias pertinet*] queraris, cum tu sis benedictus fructus ventris ejus immaculati? Nonne ipsa est quæ salvo pudore concepit, et sine corruptione te peperit? Nonne ipsa est, in cuius utero novem mensibus moratus es, cuius virgineis uberibus laetus es, cum qua jam duodecim annorum factus de Jerusalem descendisti, et eras subditus illi? Nunc ergo, Domine, quid molestus es illi, dicens, *Quid mihi et tibi?* Multum per omne modum. Sed manifeste jam video quod non velut indignans, aut confundere volens virginis Matris teneram verecundiam, dixeris: *Quid mihi et tibi?* cum, venientibus ad te juxta Matris præceptum ministris, nihil cunctatus facias quod illa suggessit. Utquid ergo, fratres, utquid sic respondebat prius? Utique propter nos, ut conversos ad Dominum jam non sollicitet carnalium cura parentum, et necessitudines ille non impedian exercitium spirituale. Quandiu enim de mundo sumus, debitores nos constat esse parentibus. Ad postquam reliquimus nosmetipsos, multo magis ab eorum sollicitudine liberi sumus. Unde et legimus fratrem quemdam in cremo conversantem, cum ad eum carnalis frater auxiliij gratia adventasset, respondisse, ut adiret alterum fratrem eorum, cum ille utique jam obiisset. Cumque admiratus qui venerat responderet quia ille obiit eremita se quoque similiter obiisse respondit (16). Optime ergo nos docuit Dominus ne solliciti simus super propinquis carnis nostræ plus quam religio postulet, quando ipsi Matri, et tali Matri, respondit: *Quid mihi et tibi est, mulier?* Sic et in alio loco cum sugereret ei quidam quoniam foris staret cum fratribus Domini, querens ei loqui, respondit: *Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei* (*Matth. xii*, 48)? Ubi modo sunt qui tamen carnaliter et inaniter super carnalibus propinquis suis solent esse solliciti, ac si adhuc viverent et ipsi cum eis?

C **D** 6. Sed videamus jam quid sequitur. Erant, ait Evangelista, *hydria sex positæ secundum purificatiō nem Iudaorū*. Vel ex hoc potes manifestius advertere non plenitudineri, sed præparationem nuptiarum esse, ubi nimirum adhuc opus est purificatione. Desponsationis ergo nuptiæ istæ sunt, non copulatio-nis. Absit enim ut credamus illis in nuptiis fore vasa purificationis, quando gloriosam sibi Christus Ecclesiam exhibebit, non habentem maculam, neque rugam, aut aliiquid hujusmodi! ubi enim [*alias au-tem*] non erit macula, quæ purificatione erit necessaria? Nunc utique lavandi tempus est, nunc purificationem patet esse necessariam, quando nemo

(16) Is fuit abbas Apollo. Vide *Vitas Patrum*.

mundus a sorde, nec infans cuius est unius diei vita super terram. Nunc abluitur sponsa, nunc purificatur, ut in cœlestibus illis nuptiis sponso suo sine omni mæcula præsentetur. Quæramus ergo hydrias sex, in quibus hæc ablutio Judæorum, id est confitenium, purificatio fiat. Nam si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est, quæ sola liberat, sola salvat, sola lavat. Quod si confiteamur peccata nostra, non deerunt veris Judæis purificationis hydriæ; quoniam fidelis est Deus, qui dimittat nobis peccata, et emundet nos ab omni iniuritate (*I Joan. 1, 8, 9.*)

7. Ego quidem sex hydrias, sex observantias arbitror esse, quas ad purificanda confitentium corda sancti patres instituere, et omnes illas, nisi fallor, hic poterimus invenire. Prima siquidem hydria, continentia est castitatis, qua diluitur quidquid ante luxuria inquinavit. Secunda vero jejunium est, ut quod mæculaverat erupula, nunc abstinentia mundet. Per segnitiem quoque et otiositatem, quæ inimica est animæ, multas contraximus sordes contra Dei sententiam, in sudore vultus alieni, non nostri, pane vescentes (*Gen. iii, 19*); propter hoc quoque tertia hydria nobis apponitur, ut sordes illæ in labore manuum diluantur. Sic **§ 10** et per somnolentiam cæteraque noctium et tenebrarum opera, multa delinquimus; ideo quoque quarta hydria vigiliarum observantia ponitur, ut nocte surgentes ad confitendum Domino, non bonas noctes præteriti temporis redimamus. Jam vero de lingua quis nesciat, quam multum inquinaverit nos per vanilquia et mendacia, per detractiones et adulaciones, per verba malitiae et verba jactantiae? Pro his omnibus necessaria est hydria quinta, silentium scilicet, custos religionis, et in quo est fortitudo nostra. Sexta quoque hydria disciplina est, qua non nostro arbitrio, sed alieno vivimus, ut deleatur quidquid indisciplinatus vivendo delinquimus. Lapidea sunt hæc, dura sunt, sed necesse habemus in his lavari, nisi forte volumus [*alias voluerimus*] propter iœdictates nostras a Domino accipere libellum repudii. Attamen in eo quod dicuntur lapideæ, non solum duritia, sed multo melius soliditas potest intelligi; quoniam non lavant hæc, nisi firma stabilitate permanerint.

8. Ait ergo Dominus ad ministros: *Implete hydrias aqua.* Quid sibi istud vult, Domine? Ministri solliciti sunt de vini penuria, et tu dicis: *Implete hydrias aqua.* Illi de poculis cogitant, et tu præcipis ut vasa purificationis impleant. Sic omnino, sic suspiranti

A Jacob ad Rachelis amplexus, Lia a patre supponitur (*Gen. xxix, 22-24*). Nobis, fratres, qui ministri sumus et servi vestri, per Christum nobis præcipitur implere hydrias aqua, quoties deest vinum. Ac si dicatur: Illi devotionem desiderant, vinum requirunt, fervorem flagitant; sed nondum venit hora mea: implete hydrias aqua. Quæ est enim aqua sapientiæ salutaris, etsi non adeo suavis, nisi fons vitæ, et initium sapientiæ timor Domini? Dicitur ergo ministris: Ineuitate metum, et spiritu timoris non tam vasa quam corda replete; quia, ut ad charitatem perveniant, initiandi sunt a timore, ut dicant et ipsi, *A timore tuo concepimus, Domine, et parturivimus spiritum salutis* (*Isai. xxvi, 18*). Sed quomodo implebuntur hydriæ? Prædixerat enim Evangelista: *Capientes singulae metretas binas vel ternas.* Quæ sunt duæ metretæ, quæve tertia? Utique duplex timor communis, et notus omnibus; at tertius quidem minus communis, et minus notus. Primus mus enim timor est, ne cruciem in gehenna; secundus, ne exclusi a visione Dei privemur tam inæstimabili gloria; tertius replet animam omni sollicitude timidam, ne forte deseratur a gratia.

9. Et quidem omnis timor Domini, sieut aqua extinguit ignem, sic extinguit peccati concupiscentiam; sed is maxime cum ad omnem tentationem statim occurrit, ne forte contingat amittere gratiam, ut sibi derelictus homo labatur quotidie de malo in pejus, de peccato minori in graviorum culpam; quales utique multos videmus cum in sordibus sunt, sordescentes adhuc. Nam adversus timorem istum non est unde sibi blandiatur anima sive de minori forte quantitate peccati, sive de emendatione futura. Talibus enim blandimentis impediuntur aliquatenus duo prima genera timoris. Præcipit ergo nobis Dominus, ut haec aqua hydrias impleamus. Sunt enim aliquando vacuae, et plenæ vento, si quis tamen adeo insanus est ut in eo per vanitatis studium illæ, quas prædiximus, observantiae mercede perpetua vacuentur, ut sunt fatuæ virgines, in quarum yasis oleum non habetur (*Matth. xxv, 5*). Interdum autem (quod pejus est) plenæ quidem sunt, sed plenæ veneno, quod est invidia, murmur, rancor animi, et detractio. Propterea ne forte subintrent ista, dum vinum deest, jubemur impletere hydrias aqua, ut observentur mandata Domini in timore; quæ tunc mutatur in vinum, cum timor expellitur a charitate, et implentur omnia fervore spiritus et jucunda devotione (17).

C **D** IN SEPTUAGESIMA.

SERMO I.

1. Magna mihi consolatio est, fratres mei, in verbo illo Domini, *Qui ex Deo est, verba Dei audit* (*Joan.*

xiii, 47) **§ 11.** Propterea enim vos libenter auditis, quia ex Deo estis. Nec ignoro quod alio in loco dicit Scriptura: *Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt*

(17) Confer sermonem 55 de Diversis, ubi eodem fere modo hydriæ istæ moraliter explicantur, et de metretis sermonem 57.

omnia (Rom. ix, 36). Sed multo aliter sunt ex eo, qui, secundum beati Joannis Evangelium, *non ex voluntate carnis nati sunt, sed ex Deo (Joan. i, 13).* Unde et invenies ab eodem Joanne in Epistola sua scriptum : *Omnis qui natus est ex Deo, non peccat ; sed generatio caelestis conservat illum (I Joan. v, 18).* Non peccat, inquit, id est non permanet in peccato ; quia conservat illum, utique ut perire non possit, ea quæ falli non potest *generatio calcstis.* Sive non peccat, id est, tantumdem est ac si non peccet, pro eo scilicet quod non imputatur ei peccatum : *generatio enim caelestis etiam in hac parte conservat illum* (18). Sed generationem istam quis enarrabit ? Qui potest dicere : Ego de electis sum, ego de prædestinatis ad vitam, ego de numero filiorum ? Quis haec, inquam, dicere potest ? reclamante nimirum Scriptura, *Nescit homo si sit dignus amore an odio (Eccl. ix, 1).* Certitudinem utique non habemus ; sed spei fiducia consolatur nos, ne dubitationis hujus anxietate penitus cruciemur. Propter hoc data sunt signa quadam et indicia manifesta salutis, ut indubitate sit eum esse de numero electorum, in quo ea signa permanerint. Propter hoc, inquam, quos præscivit Deus, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut quibus certitudinem negat causa sollicitudinis, vel fiduciam præstet gratia consolationis. Ille enim est unde semper solliciti, et in timore et tremore humiliemur necesse est sub potenti manu Dei, quoniam quales sumus, nosse possumus vel ex parte ; quales autem futuri simus, in nosse penitus nobis impossible est. Itaque qui stat, videat ne cadat ; et in ea forma que salutatis indicium est, et argumentum prædestinationis, perseveret atque proficiat.

2. Porro inter ea quæ fiduciam præstant et materiam spei, unum illud maximum est, de quo nunc cœpimus loqui : *Qui ex Deo est, verba Dei audit.* Nonnullos enim sic interdum audientes invenies, ac si nihil omnino ad eos pertineant quæ dicuntur ; non intrare cor suum, non discutere mores suos, non cogitare, ne forte quod audiunt, dictum, sit propter eos. Magis autem si forte sermo Dei vivus et efficax, qui suo, et non ejus qui loquitur, arbitrio fertur quoconque voluerit ; si, inquam, manifeste

(18) Hic locus, et si qui sunt apud Bernardum alii similes, neutriquam facient tripliæ hereticorum errori. Primo, Joviniani ac Pelagii, qui justos sine ulla peccatis vitam agere contendebant. Secundo, Calvini et sequacum, qui justificatum negant posse a charitate excedere. Tertio, eorumdem qui fideles justificari assenserunt per meram non imputationem peccatorum.

Quod spectat ad primum. S. doctor mentem suam aperit sermone 23 in Cant., n. 15. Sed manifestius libro De gratia et libero arbitrio, cap. 9, explicans illud Joannis iii : *Omnis qui natus est ex Deo, etc.* « Hoc, » inquit, dictum est de prædestinatis ad vitam : non quod omnino non peccent, sed quod peccatum ipsis non imputetur, quia vel punitur condigna pœnitentia, vel in charitate absconditur. » Vide etiam sermonem 4 de Diversis.

De secundo vero, scilicet quod charitas semel habita possit amitti, in epistola 42, ad Henricum

A adversus vitia illa processerit, quibus sese illi sentiunt obligatos, dissimulant, et avertunt oculos cordis, aut qualibet adinventione palliant vitia (*alias audita*), et seducunt miseri semetipsos. In his ergo salutis signa non video, magis autem vereor ne forte propterea non audiant verbum Dei, quia non sunt ipsi ex Deo. In vobis, fratres, (Deo gratias) vere invenio aures audiendi ; nimirum cum in emendatione vestra sine mora appareat fructus verbi, sed etiam inter loquendum, fateor, nonnunquam sentire milii videor fervorem studii vestri. Etenim quanto abundantius sugitis, tanto amplius replet ubera mea dignatio Spiritus sancti ; et tanto copiosus datur quod propinam vobis, quanto citius quod propinatur hauritis (*alias hausistis*). Propterea saepius loquor vobis, etiam præter consuetudinem Ordinis nostri. Scio enim quis dixerit : *Si quid supererogavcris, cum rediero, reddam tibi (Luc. x, 35).*

B 3. Initium Septuagesimæ, fratres, hodie celebratur, ejus nomen in universa Ecclesia celebre satia habetur. Jam vero dico vobis, charissimi, quia plurimum in hoc nomine compatior mihi ipsi. Commovet enim intra me spiritus meus, suspirans nimirum ad patriam illam in qua nec numerus est nec mensura nec pondus. Quandiu enim in pondere et mensura et numero universa corporis et animæ bona recipio ? Quanti mercenarii in domo Patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo ! Nam de corporali cibo ad Adam dictum est, et pervenit usque ad me : *In sudore vultus tui vesceris pane tuo (Gen. iii, 19).* Sed et cum laborvero, panis datur mihi in pondere, C 12 potus in mensura, pulmenta in numero. Et de corporali quidem sic. Quid vero de spirituali ? Utique antequam comedam, suspiro, atque utinam cum suspiravero et flevero, vel fragmentum exiguum merear de coeli convivio, et tanquam catellus edam de micis quæ eadunt de mensa dominorum meorum ! O Jerusalem, civitas Regis magni, qui te ex adipe frumenti satiat, et quam fluminis impetus laetificat in te nec pondus utique nec mensura, sed satietas est et affluentia summa. Sed nec habes numerum, quippe cuius participatio ejus in idipsum. Ego vero, qui totus sum in vicissitudine et numero, quando veniam ad unam

D Senonensem, cap. 4, de fide ficta agens, ita pronuntiat : « Recedunt ergo quidam a fide, quia Veritas asserit : consequenter et a salute, quia Salvator redarguit : inde nos colligimus quod et a charitate, sine qua salus esse non poterit, » etc. Vide Melchiorrem Canum, lib. iv De locis theologicis, cap. ultimo, in respons. ad 8 argum. ac Guillelmum Estum in prædictum locum Joannis, ubi S. Bernardi sententiam expendunt.

Quod ad tertium attinet, justificationem non consistere in sola Dei non imputatione, sed in quadam supernaturali qualitate, manifeste docet S. doctor variis in locis, diserte vero epist. 11 ad Carthusianos, et ex ea in Tractatu de diligendo Deo, cap. ult. sic scribens : « Itaque charitas dat charitatem, substantiva accidentalem. Ubi dantem significat, nomen est substantiae ; ubi donum, qualitatis. » Vide sermonem 27 in Cant.

illam quam require? quando satiabor apparente gloria tua, Domine? quando inebriabor ab ubertate domus tuae, et torrente voluptatis tuae potabis me? Nunc enim tam exigua sunt stillicidia stillantia super terram, ut nec glutire quidem possim salivam meam.

4. Sic omnino, sic verum est, fratres, quoniam modo omnia dantur in pondere et mensura et numero; sed veniet dies quando omnia sunt cessatura. Nam de numero quidem legimus, quoniam sapientiae illius non est numerus (*Psal. cxlvii*, 5). Et alio in loco apud eudem prophetam: *Delectationes in dextera tua usque in finem* (*Psal. xv*, 11). Audi etiam apud Apostolum pondus sine pondere: *Supra modum*, inquit, *in sublimitate aeternum pondus glorie* (*II Cor. iv*, 17). Audi pondus aeternum; sed attende quia praemiserit, *supra modum*. Sic et Christum audio mensuram sine mensura promittentem: *Mensuram*, inquit, *confertam*, et *coagitatam*, et *supereffluentem* (*Luc. vi*, 38). Sed quando venient ista? Profecto in fine presentis Septuagesimae, quod est tempus captivitatis nostrae. Sic enim legimus, quod captivati a Babylonis filii Israel, terminum acceperunt annorum septuaginta; quibus tansactis redierunt in sua, cum instauratum est templum, et civitas reædificata (*Jerem. xxv*, xxix, et *Esdr.*, etc.). At vero captivitas nostra, fratres, quando finietur quæ tot annis, ab initio utique mundi, protenditur? Quando liberabimur a servitate ista? quando restaurabitur Jerusalem, civitas sancta? Utique completa hac Septuagesima, quæ ex denario et septenario constat, propter decem mandata quæ accepimus, et septem impedimenta quibus a mandatorum obedientia retardamur.

5. Primum enim impedimentum nostrum et occupatio gravis, est ipsa necessitas hujus miseri corporis, quod, dum modo somnum, modo cibum, modo vestem, cæteraque similia querit, hanc dubium quin frequenter impedit nos ab exercitio spirituali. Secundo loco impediunt nos vitia cordis, ut est levitas, suspicio, impatientia aut invidie motus, laudis appetitus, et similia, quæ quotidianè experimur in nobis. Tertium et quartum impedimentum accipe prosperitatem hujus sæculi et adversitatem. Sicut enim corpus quod corrumpitur, aggravat animam, sic deprimit etiam terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (*Sap. ix*, 15). Utrinque ergo cave a laqueo tentationis, et quare arma justitiae a dextris et a sinistris. Quintum impedimentum gravissimum et periculosissimum ignorantia nostra est. In multis enim omnino incertum habemus quid agere debeamus, ita ut quid oremus, sicut oportet, nesciamus. Sextum impedimentum est adversarius noster, qui

(19) Ita quidem usus Ecclesiæ jam inde ab ævo Gregorii Magni serebat, præterquam apud Cistercienses. Hi nempe Alleluia ante Quadragesimam (quod Bernardus Abælardus objicit epistola quinta) non intermittebant ex prescripto Benedictinæ Regule, cap. 15. Attamen longe ante Bernardum abbas in synodo Aquisgranensi anni 817 usum Roma-

A tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret (*I Petr. v*, 8). Atque utinam in istis sex tribulatiōnibus liberaremur, ut vel in septima non tangeret nos malum, nec apprehenderet nos periculum in falsis fratribus. Utinam soli impugnarent nos maligni spiritus eum suggestionibus suis, et nihil nocerent homines perniciosis exemplis, persuasionibus im- portunis, sermonibus adulatio- nis vel detrac- tionis, atque aliis mille modis. Videtis certe quam ne- ces- sarium sit ut aduersus haec septem pericula, quibus impedi- mur, septiformis Spiritus sancti anxi- olo su- blevemur. Pro his enim septem, quibus ab obser- vantia Decalogi retardamur, in lectu pœnitentiae Septuagesima præsens agitur. Unde et reticetur interim **813** Alleluia solemne (19), et humanæ transgressionis historia miserabilis ab exordio re- cencetur.

SERMO II.

Dc eo quod scriptum est, « Immisit Dominus soporem in Adam (Gen. ii, 21-24). »

1. *Immisit Dominus soporem in Adam.* Immisit et in se ipsum, factus nimirum secundus Adam; sed est distantia forte non parva. Ille enim soporatus videtur præ excessu contemplationis; Christus miserationis affectu: ut in illum soporem immiserit veritas, in hunc charitas, cum utraque sit Dominus. Ait enim Joannes evangelista: *Deus charitas est* (*I Joan. iv*, 16); et ipse Dominus: *Ego sum via, veritas et vita* (*Joan. xiv*, 6). Sane soporem Christi solius charitatis fuisse nemo dubitat, vel nomine tenus Christianus. Siquidem accubuit (20) ut leo, non victus plane, sed victor, potestate propria ponens animam, somnum mortis excipiens propria voluntate. Cæterum qualis et ille sopor dicendus est fuisse vel credendus, quem Dominus immisit in Adam, in quo, sine sensu omnino doloris, in mulierem edificandam costa sublata est de latere dormientis? Mihi quidem nonnisi incommutabilis veritatis intuitu, et abyso divinae sapientiae, corporei excedens sensibus obdormisse videtur; quod ex ejus verbis vel maximo conci- jio potest. Rediens nimirum indicat quo abiisset, dum, tanquam ebrios de cella vinaria veniens, et eructans illud magnum sacramentum quod tanto post in Christo et in Ecclesia Apostolus commenda- vit: *Hoc nunc, inquit, os ex ossibus meis; et: Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una* (*Ephes. v*, 31, 32). An tibi penitus obdormisse videtur, qui in hanc vocem excitatus erupit, et non magis dicere potuisse: *Ergo dormio, et cor meum vigilat* (*Cant. v*, 2).

2. Verum id quidem sine præjudicio dixerim, si cui forte aliter visum fuerit, maxime si quid aliud num prætulerant, cap. 30. Is nondum obtinuerat tempore S. Benedicti, imo nec Septuagesimæ institutio. Veterem usum inculcat concilium iv Toletanum anni 633.

(20) Sic legendum, non *occubuit*, ut accubitus referatur ad soporem.

in sanctorem paginis invenitur. Neque enim communem arbitror fuisse soporem, aut nostris similem somnis, quos nec contemplationis excessus, nec miserationis affectus, sed infirmitatis defectus immittit; quos nec veritas, nec charitas, sed necessitas parit. Grave siquidem jugum super filios Adam (*Ecclesi. xl, 1*); non autem in principio super Adam, sed nunc jam super filios ejus. Quid non grave misericordia, quibus et vivere labor est? quibus et (quod pauci videntur advertere, sentire penitus nemo) ipse quoque sensualitatis usus invenitur oneri, adeo ut nequeat sustineri, nisi alterna requie foveamur? Quid non labor, et dolor, et afflictio spiritus ex omnibus qua: sub sole sunt, quando et illud ei gravissimum est, quod potissimum delectatur, vegetatio scilicet et sensificatio carnis? Nimurum quam sit ei dulce consortium, triste divertium manifestat, dum vix tandem avelli potest, dum corruptio ipsa corporis penitus intolerabilis est vegetanti. Sane non simpliciter corpus, sed corpus quod corrumpitur, aggravat animam (*Sap. ix, 15*); ut immunem ab hoc gravamine primi parentis animam noveris existisse, donec adhuc corpus gereret [*alias degeneret*] incorruptum. Nimurum in libertate posuit eum Deus, ut, inter summa et infima versans, et in illa excederet sine difficultate, et ad haec sine illecebra aut necessitate descenderet; illa penetrans naturali vivacitate et puritate mentis, haec auctoritate dijudicans praesidentis. Denique adducta sunt animalia ad Adam, ut videret quid vocaret ea (*Gen. ii, 19*); non ipse aliqua curiositate ductus est ut videret ea.

3. Non sic in nobis libera ratio, sed undique ei luctandum est. Sic enim et ab infimis visco quodam captiva **S 11** tenetur, et a summis indigna repellitur: ut nec ab his sine dolor possit avelli, nec ad illa

Asine magno gemitu vel raro queat admitti. Hinc nempe vim faciunt qui querunt animam meam, ut clamare necesse sit: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (*Rom. vii, 24*). Inde priusquam comedam suspiro, quia regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud (*Matth. xi, 12*). Nihilominus tamen et illie unitas, et hic tenenda divisio est, sicut et Adam soporatus est in contemplatione, et animalia nominum impositione diserevit. Sic nimurum, sic et Abraham in sacrificio, non quidem volatilia, sed animalia legitur divisisse (*Gen. xv, 9, 10*). Et Martha erga multa turbatur, cum unum sit necessarium. Necessarium plane unum, et maxime necessarium, quoniam haec pars optima, qua: non auferetur (*Luc. x, 41, 42*). Cessabit divisio cum venerit plenitudo, et erit totius sanctæ civitatis **B**Jerusalem participatio in id ipsum. Interim Spiritus sapientiae non modo unicus, sed et multiplex est: interiora quidem in unitate solidans, sed sub iudicio exteriora distingens. Utrumque tibi in primitiva Ecclesia commendator, quando *multitudinis credentium erat cor unum, et anima una*, ne volatilia scinderentur; dividebatur autem *singulis prout euique opus erat* (*Act. iv, 32, 35*), ut animalia searentur. Sit igitur etiam in nobis, charissimi, unitas animorum; unita sint corda, diligendo unum, quarendo unum, adhaerendo uni, et id ipsum invicem sentiendo. Sic nimurum exterior ipsa divisio et evadit periculum, et scandalum non incurrit; dum videbit, etsi propria enique tolerantia, propria quoque nonnunquam in terrenis agendis sententia, sed et diversa interdum dona gratiarum, nec membra omnia actum eumdem videntur habere; unitas tamen interior et unanimitas ipsam quoque multiplicitatem colligat et constringat charitatis glutino, et vinculo pacis.

IN CAPITE JEJUNII.

SERMO I.

*Quid sit ungere caput, et faciem lavare (*Matth. vi, 16, 17*).*

1. Hodie, dilectissimi, sacrum Quadragesimæ tempus ingredimur, tempus militiae Christianæ. Non nobis singularis est haec observatio; una omnium est, quicunque in eamdem fidei conveniunt unitatem. Quidni commune sit Christi jejenum omnibus Christianis? quidni caput suum membra sequantur? Si bona suscepimus ab hoc capite, mala autem quare non sustineamus? An respuere tristia volumus, et communicare jucundis? Si ita est, indignos nos capitum hujus participatione probamus. Omne enim quod patitur ille, pro nobis est. Quod si in opere salutis nostræ ei collaborare piget, in quo deinceps coadjutores nos exhibebimus illi? Non est magnum si jejunet cum Christo, qui sessurus est ad mensam Patris cum ipso. Non est magnum si compatitur membrum capiti, cum quo et glorificandum est.

DFelix membrum, quod huic adhaeserit per omnia capiti, et sequetur illud quoevere ierit. Alioquin si forte abscondi separarique contingat, privetur statim necesse est etiam spiritu vita. Quæcumque enim portio capiti non cohæret, unde ei jam sensus aut vita? Nec sane deerit qui expositam occupet, ut ne tunc quidem sit absque capite. Germinabit rursum radix amaritudinis, venenatum caput iterum pullulabit; illud, inquam, caput, quod in eo contriverat ante fortis mulier, mater Ecclesia. Dico autem quando per eam regeneratus est in spem vitæ, quem natura filium iræ mater carnalis ediderat.

2. Videbit ergo jam, si fuerit qui revelatos habeat **S 15** oculos cordis, et spiritualiter intueatur, horrendum omuino monstrum, corpus quidem hominis, caput autem dæmonis habens. Non solum autem, sed etiam erunt sine dubio novissima hominis illius pejora prioribus, cum vipereum illud caput, quod prius fuerat amputatum, non absque septem nequio-

ribus se revertatur. Quis non solo contremiscat auditu? Tollens membrum Christi, faciam membrum dæmoniorum? Abscissus a corpore Christi, Satanæ miser incorporabor? Sit procul a nobis semper exsecranda ista commutatio [alias, communicatio], fratres mei. Mihi omnimo adhaerere tibi bonum est, o caput gloriosum et benedictum in sæcula, in quod et angeli prospicere concupiscent. Sequare te quoque ieris: si transieris per ignem, non avellar a te; non timebo mala, quoniam tu tecum es. Tu dolores meos portas, et pro me doles: tu prius transis per angustum passionis foramen, ut latum præbeas sequentibus membris ingressum. Quis nos separabit a charitate Christi? (Rom. viii, 35). Ipsa enim est, per quam omne corpus per nexus et juncturas crescit. Hoc glutinum bonum, cuius meminit Isaías (Isa. xli, 7). Hæc, per quam bonum est et jucundum habitare fratres in unum. Hoc unguentum, quod descendit a capite in barbam, a capite descendit et in oram vestimenti (Psal. cxxxii, 2), ut ne minima quidem fimbria careat unctione. In capite siquidem plenitudo gratiarum, de qua accipimus omnes: in capite universitas miserationis, in capite inexhaustus fons pietatis divinæ, in capite affluentia tota spiritualis unguenti, sicut scriptum est: *Unxit te, Deus, Deus tuus olco letitiae præ participibus tuis* (Psal. xliv, 8). Ipsum tamen, quod tam copiose Pater unxerat caput, Maria quoque ungere non veretur. Calumniantur quidem discipuli: sed respondet Veritas pro ea, quod bonum opus sit operata (Matth. xxvi, 7-10).

3. Denique et nobis hodie quid præcipit in Evangelio? Tu, inquit, cum *jejunaveris*, *unge caput tuum*. Mira dignatio! Spiritus Domini super eum, eo quod unixerit cum; et nihilominus tamen evangelizans pauperibus ait: *unge caput tuum!* Complacet sibi Pater in Filio, et dum vox sonat in æthere, descendit Spiritus in columba. Putatis, fratres, quia Christi baptismo chrisma defuerit? Manet Domini Spiritus super ipsum; et unctum ab eo quis dubitet? *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matth. iii, 17). Hæc plane spiritualias unguenti fragrantia est. Unxit Pater ilum præ participibus suis, in quo præ cæteris singulariter complacet sibi. Pater enim dñgit Filium, affectu utique divino, et in experto omni creaturæ. Unxit, inquam, Pater Filium præ participibus suis, accumulans super eum universa charismata benignitatis, mansuetudinis et suavitatis, abundantius eum replens visceribus misericordiae et miserationis. Unctum denique misit ad nos, quem nobis exhibuit plenum gratiæ et miserationis [alias, pietatis]. Sic unctum a Patre est caput nostrum, et nihilominus ungi postulat et a nobis. Cum *jejunaveris*, inquit, *unge caput tuum*. Itane aquam petit a rivulo fons indeficiens? Petit sine dubio, aut certe repetit magis. Ad fontem enim unde exeunt, flumina revertuntur, ut iterum fluant (Eccl. i, 7).

4. Non vero, ut minus habens, quod dederat
PATROL. CLXXXIII.

A Christus repetit: sed ne tibi pereat quidquid ad eum referre volueris. Siquidem etiam fluminis aqua, si stare cœperit, et ipsa putrescat, et inundatione facta superveniens, repelletur. Sic plane, sic gratiarum cessat decursus, ubi recursus non fuerit: nec modo nihil augetur ingratu, sed et quod acceperat vertitur ei in perniciem. Fidelis autem in modico censetur dignus munere ampliori. Unge igitur caput in te est devotionis, quidquid delectationis, quidquid tuum, refundens in eum qui supra te est, quidquid affectionis. Unge igitur caput tuum, ut si qua in te est gratia, referatur ad ipsum: nec tuam quæras gloriam, sed ipsius. Ungit enim Christum, qui honus ejus odor est in omni loco. Memento sane adversus hypocritas hunc processisse sermonem. *Nolite*, inquit, *fieri sicut hypocrite tristes*. Non omnimodam nobis tristitiam interdicit, sed que in facie est coram hominibus. Alioquin, *Cor sapientis ubi tristitia* (Eccl. vii, 5): et Paulum quoque discipulos contrastasse non piget, pro eo quod contrastati sunt ad salutem (II Cor. vii, 8). Non est talis tristitia hypocritarum: non in corde, sed in facie est. *Exterminant enim facies suas*.

C 5. Nota proinde quod non dixerit: Nolite esse sicut hypocritæ tristes; sed: *Nolite fieri*, hoc est fingi. Sic quippe vulgo dicitur: Tristem se facit; aut: Magnificat se; et: Qui beatificat te, in errorem te adducit (Isa. ix, 16), et similia, quæ simulationis sunt, non veritatis. *Tu autem cum jejunaveris, unge caput tuum, et faciem tuam lava*. Exterminant illi faciem, tu autem lavare juberis. Est autem facies, quæ in facie est conversatio. Hanc fidelis Christi servus lavat, ne quod offendiculum, præbeat intuenti: hypocrita magis exterminat, dum singularia magis et inusitata sectatur. Sed nec caput ungit, cuius affectio elongatur a Christo, et vanis favoribus delectatur. Ungit potius semetipsum, ut propriæ fragrantiam opinionis respergat. Aut certe quia maiestum est non esse caput hypocritæ Christum: nec suum tamen qualecumque caput ungere potest, cuius mens non propriæ testimonio conscientia, sed adulationibus demuleetur. *Date nobis*, aiunt fatuæ virgines, *de oleo vestro* (Matth. xxv, 8). Cur hoc? Quia in vasis suis oleum non habent. Sed non est prudentium bujuscemodi oleum dare. Quod enim sibi fieri nolunt, quando ipsæ facient aliis? Audi vero Prophetam, cui incerta et occulta sapientia suæ revelaverat Deus. *Oleum*, inquit, *peccatoris non impinguet caput meum* (Psal. cxl, 3). Emunt oleum istud hypocritæ, sicut ait Dominus: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*. *Exterminant enim facies suas, ut apparcant jejunantes*. Vides quam brevi sermone hypocritas et singularitatis notat, et arguit vanitatis. Vide etiam quam paucis et coram Deo suadeat bona, et coram homicibus providere. *unge caput tuum, et faciem tuam lava*: hoc est, sic te irreprehensibilem foris exhibe, ut divinam tibi conciliare studeas gratiam; et ante oculos humanos non propriam quæras gloriam, sed auctoris.

D 6

6. Potest tamen et alio modo lotha facies, conscientia pura; et nuncum caput intelligi mens devota. Quod si id probas, adversus duplex vitium, quod maxime solent appetere jejunantes, haec duo verba ablutionis et necti nisi dicta videntur. Alius enim jejunat studio vanitatis, et huic dicitur: *Faciem tuam lava.* Alius jejunat cum impatientia et rancore, et huic opus est ut caput ungat. Est autem caput istud, mens interior, quae tunc ungitur in jejunio, cum spiritualiter delectatur in eo. An vero tibi novum videtur, ut dicamus caput ungi jejunio? Ego plus dico: etiam impinguatur. Nunquamne legisti quod scriptum est: *Ut alat eos in fame?* (Psal. xxxii, 19.) Est ergo jejuniun corporis, capitum unctionis; et carnis inedia, refectio cordis. Quidnai dixerim unctionem, quae et medetur vulneribus, et exasperatas conscientias lenit? Emat igitur hypocrita jejunio suo oleum peccatoris: ego meum interim non vendo jejuniun, et ipsum mihi oleum est quo ungar. *Unge, inquit, caput tuum,* ne quid forte murmuris aut impatientiae subeat. Non solum autem, sed et gloriare in tribulatione, sicut ait Apostolus (Rom. v, 3). Gloriare, inquam, sed absque omni studio vanitatis, ut sit etiam facies munda ab oleo peccatoris.

SERMO II.

Quomodo debeamus converti ad Dominum.

1. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuno, et fletu, et planetu: et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra, ait Dominus omnipotens (Joel. ii, 12, 13).* Quid sibi vult, dilectissimi, quod præcipit Dominus, ut convertamur ad eum? Ubique enim est, et replet omnia, et nihilominus complectitur universa. Quo me vertam, ut convertar ad te, Domine Deus meus? Si ascendero in cœlum, tu illuc es: **¶** si descendero in infernum, ades (Psal. cxxxviii, 8). Quid jubes? quo convertar ad te? Supra, an infra? ad dexteram, an ad sinistram? Consilium istud est, fratres mei; secretum est, quod solis credatur amieis. Mysterium regni Dei est: Apostolis revelatur in aure, nam turbis nihil dicitur absque parabola. *Nisi conversi fueritis, inquit, et efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum cœlorum (Matth. xviii, 3).* Agnosco plane quo velit ut convertamur. Ad Parvulum converti necesse est, ut discamus ab eo quia mitis est et humilis corde: ad hoc siquidem parvulus datus est nobis Sane idem et magnus est, sed in civitate Domini, cui et dicitur: *Exulta et lauda, habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israel (Isa. xlii, 6).* Quid tu inflaris, o homo? quid extolleris sine causa? quid alta sapi, et oculi tui omne sublime vident, quod tibi non cedet in bonum? Sublimis quidem Dominus, sed non ita proponitur tibi:

(21) Quatuor istas principes passiones, tanquam solas, assignare solent veteres, in his Bernardus, quod ex iis cæteræ pendeant. Confer sermonem 14 in psalmum xc, num. 9; sermonem 50 De diversis,

A laudabilis magnitudo illius, non etiam imitabilis. Elevata est magnificentia illius, et non poteris ad eam: nec si te ruperis, apprehendes. *Accedet, inquit, homo ad cor altum, et exaltabitur Deus (Psal. lxiii, 7, 8).* Excelsus siquidem Dominus et humilia respicit, et alta a longe cognoscit (Psal. cxxxviii, 6). Illuminare, et apprehendisti. Haec plane lex pietatis, et propter hanc legem sustinui te, Domine. Si forte snblimitatis esset via proposita, et illic iter quo ostenderetur salutare Dei; quanta facerent homines ut exaltarentur? Quam crudeliter invicem sternerent, invicem conculcarent! Quam impudenter repererent, manibusque et pedibus conarentur in altum, ut imponerent sese homines super capita aliena! Et certe qui contendit supergredi [*alias, excedere*] **B** proximos, multas inveniet difficultates, multos habebit æmulos, multos patietur contradictores, ascendentis equidem ex adverso: nihil vero facilius est volenti, quam humiliare semetipsum. Hoc verbum est, dilectissimi, quod omnino nos reddit inexcusabiles, ut ne tenue quidem nobis velamen prætendere liceat.

2. Sed jam ad hunc parvulum, ad mansuetudinis et humilitatis magistrum quonam modo converti necesse sit, videamus. *Convertilimini inquit, ad me in toto corde vestro.* Fratres, si dixisset: *Convertilimini, nihil addens;* esset nobis forsitan liberum respondere: Factum est, jam aliud propone mandatum. Nunc autem spiritualis (ut audio) conversionis nos admonet, quæ non una die perficitur: utinam vel in omni vita, qua degimus in hoc corpore, valeat consummari! Corporis namque conversio, si sola fuerit, nulla erit. Forma siquidem conversionis est ista, non veritas, vacuam virtute gerens speciem pietatis. Miser homo, qui totus pergens in ea quæ foris sunt, et ignarus interiorum suorum, putans aliquid se esse, cum nihil sit, ipse se seducit! *Sicut aqua effusus sum,* ait Psalmista in persona hominis hujuscemodi, et dispersa sunt omnia ossa mea (Psal. xxi, 15). Et alias quidam propheta: *Comederunt, inquit, alieni robur ejus, et ignoravit (Osee. vii, 9).* Exteriorem quippe superficiem intuens, salva sibi omnia suspicatur, non sentiens vermem occultum, qui interiora corredit. Manet tonsura, vestis needum mutata est, jejuniorum regula custoditur, statutis psallitur horis; sed *cor longe est a me,* dicit Dominus (Marc. vii, 6).

3. Attende solerter quid diligas, quid metuas; unde gaudeas, aut contristeris (21); et sub habitu religionis animum sæcularem, sub pannis conversionis invenies cor perversum. Totum enim cor in his quatuor affectionibus est; et de his accipiendum puto quod dicitur, ut in toto corde tuo convertaris ad Dominum. Convertatur proinde amor tuus, ut nihil omnino diligas nisi ipsum, aut certe propter

num. 2 et 3; sermonem 85 in Cantica, num. 5; ac lib. v De consideratione, num. 9; necnon tractatum De diligendo Deo, num. 23.

ipsum. Convertatur etiam ad ipsum timor tuus; quia perversus est timor omnis, quo metuis aliquid praeter eum, aut non propter eum. Sic et gaudium tuum, et tristitia tua æque convertantur ad ipsum. Hoc autem ita fiet, si nomisi secundum eum doleas, aut kateris. Quid enim perversum **S 18** magis quam kætari cum male feceris, et in rebus pessimis exultare? Sed et ea quoque quæ secundum carnem est tristitia, mortem operatur. Si pro tuo sive proximi peccato doles, bene facis, et hæc tristitia est ad salutem (*II Cor. vii, 10*). Si gaudeas ad munera gratiae, hoc gaudium sanctum est, et securum gaudium in Spiritu sancto. Debes et in dilectione Christi fraterni congaudere prosperitatibus, et adversitatibus condolere, sicut scriptum est: *Gaudere cum gaudientibus, flere cum flentibus (Rom. xii, 15)*.

4. Verum ne ipsa corporalis quidem est parvipendenda conversio, quia spiritualis hujus adminiculum noscitur esse non parvum. Inde est quod in hoc loco Dominus cum dixisset: *In toto corde*, adjunxit protinus: *In jejunio*: quod utique corporis est. Volo tamen vos admonitos esse fratres meos, observandum illud non ab escis tantum, sed ab omnibus illecebris carnis, et universa corporis voluptate; imo vero jejunandum est longe amplius a vitiis, quam a cibis. Sed est panis a quo vos jejunare nolo, ne forte deficiatis in via: et si nescitis, panem dico lacrymarum. Sequitur enim: *In jejunio, et fletu et planetu*. Exigit enim planetum a nobis poenitentia præterita conversationis; exigit fletum desiderium futurae beatitudinis. *Factæ sunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte*, ait Propheta, *cum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus? (Psal. xli, 4.)* Parum ei placet hujus vita novitas, qui needum vetera plangit, needum plangit admissa peccata, needum plangit tempus amissum. Si non plangis, plane non sentis animæ vulnera, conscientiæ lesionem. Sed nec futura satis gaudia concupiscis, si non quotidie postulas ea cum lacrymis: minus tibi nota sunt, si non renuit consolari anima tua, donec veniant.

5. Addit deinde Propheta: *Et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra*. Quibus verbis manifeste prior ille populus Judæorum et duritiae cordis, et vanæ superstitionis arguitur. Crebra siquidem apud eos scissio vestium, sed non cordium esse solebat. Quando enim seinderentur corda lapidea, quæ non poterant nec circumcidiri? *Scindite*, inquit, *corda vestra, et non vestimenta vestra*. Quis in vobis est, cuius voluntas circa unum aliquid solet obstinatior inveniri? Scindat cor suum gladio spiritus, quod est

A verbum Dei: scindat illud, et in multas minutias festinet dispergiri. Alioquin non est converti ad Dominum in toto corde, nisi sciso corde. Donec enim illam unam accipias in Jerusalem, cuius est participatio in idipsum, multa interim tibi præcipiuntur; et si in uno offenderis, factus es omnium reus. *Spiritus Domini multiplex*, ait Sapiens (*Sap. vii, 22*), nec potest sequi multiplicem sine multiplici scissione. Audi denique hominem, quem secundum eorū suū invenerat Deus. *Paratum, inquit, cor meum, Deus, paratum cor meum (Psal. lvi, 8)*, Paratum ad adversa, paratum ad prospera; paratum ad humilia, paratum ad sublimia; paratum ad universa quæcumque præcepéris. Vis pastorem ovium facere? vis constituere regem populorum? *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum*. Quis ut David fideliis ingrediens, et egrediens, et pergens ad imperium regis? Et dicebat de peccatoribus: *Coagulatum est sicut lac cor eorum; ego vero legem tuam meditatus sum (Psal. cxviii, 70)*. Inde enim cordis duritia, inde mentis obstinatio, quia meditatur quis non legem Domini, sed propriam voluntatem.

6. Scindamus itaque corda nostra, dilectissimi, quatenus integra proinde vestimenta servemus. Vestes enim nostræ virtutes sunt. Bona vestis, charitas; bona vestis, obedientia est. Beatus qui custodit vestimenta hæc, ut non ambulet nudus. Denique: *Beati quorum tecta sunt peccata (Psal. xxxi, 1)*; et, *Charitas operit multitudinem peccatorum (I Petr. iv, 8)*. Scindamus corda, siue prædictum est, ut **S 19** hæc vestimenta integra servemus, quemadmodum integra salvata est tunica Salvatoris. Nec modo integrum servat vestem scissio cordis, sed et talarem eam facit et polymitam, quale a sancto patriarcha Jacob accepit filius, qui præ cæteris amabatur (*Gen. xxxviii, 3*). Hinc nempe virtutum perseverantia, hinc conversationis pulchritudinum discolor unitas. Hinc illa est gloria regis filiiæ in simbriis aureis, circumamicta varietatibus (*Psal. xliv, 14, 15*). Potest tamen et aliter hæc scissio cordis intelligi, ut si quidem pravum fuerit, scindatur ad compunctionem. [*alias, confessionem*]; si durum, ad compassionem. Quidni scindatur uleus, ut sanies effluat? Quidni scindatur cor, ut visceribus effluat pietatis? Utilis prorsus utraque scissio, nt nec clausam lateat peccati virus in corde, nec indigenti proximo claudamus viscera misericordia: ut et ipsi consequamur misericordiam a Domino nostro Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus, in sæcula, Amen.

IN QUADRAGESIMA

SERMO III.

De jejunio Quadragesimæ.

1. Rogo vos, dilectissimi, tota devotione suscipite quadragesimale jejunium, quod non sola abstinentia commendat, sed multo magis sacramentum. Nam si devote usque modo jejunavimus, utique sancto hoc

tempore jejunandum nobis est multo devotius. Si quid enim additur ad solitum abstinentiae modum, nunquid non valde indignum est, ut nobis onerosum sit quod Ecclesia portat universa nobiscum? Hactenus usque ad nonam jejunavimus soli: nunc usque ad vesperam jejunabunt nobiscum par iter univers

reges et principes, clerus et populus, nobiles et ignobiles, simul in unum dives et pauper. Haec idecirco dixerim, fratres, ne quis forte turbetur a pusillanimitate spiritus, et jejunium præsens minori devotione suscipiat, dum se fortassis meminerit prioris quoque jejunii pondus satis difficile tolerasse. Hoc enim quantum potest laborat adversarius noster, ut holocaustum nostrum devotionis pinguedine vacuetur, ut et minus acceptum sit Deo, et conscientia nostra in spirituali gaudio minus exhibaretur: sique de pusillanimitate tolerantie, etiam conscientiae pusillanimitas generetur. Cujus astutias non ignorantates, tota, obsecro, aduersus eum sollicitudine vigilemus: et quia hilarem datorem diligit Deus, et ipsa quoque conscientia nostra ampliori exinde fiducia sublevatur; ut devotiora sint nostra jejunia, sollicite nobis totius Ecclesiæ proponamus exempla.

2. Sed quid de his loquor, quos habemus in hac jejunii observatione consortes? quasi non multo excellentiores habeamus in ea duces, imo et consecratores. Quanta devotione suscipiendum est nobis, quod a sancto Moyse tanquam hæreditario jure traditur (*Exod. xxxiv, 28*), cui speciali pre cæteris prophetis prærogativa, facie ad faciem Dominus loquebatur? (*Exod. xxix, 11*.) Quanto fervore amplectendum est, quod Elias ille commendat (*III Reg. xix, 8*), igneo curru raptus in cœlum? (*IV Reg. n, 11*.) Ecce enim quam multa millia a diebus illis generalis conditio mortis invasit: Elias tamen usque adhuc, conservante Domino, manus ejus evasit. Jam vero si commendant jejunium præsens Moyses et Elias, quamvis magni, tamen conservi nostri; quantum commendat illud Jesus Dominus noster, qui et ipse diebus totidem jejunavit? (*Matth. iv, 2*.) Qualis ille est, non dicam monachus, sed Christianus, qui minus devote jejunium suscipit, quod ei tradidit ipse Christus? Denique tanto devotius imitandum nobis est, dilectissimi, Christi jejunantis exemplum, quanto certius est propter nos eum jejunasse, non propter se ipsum.

3. Jejunemus ergo, charissimi, et devote jejunemus sancto hoc Quadragesimæ tempore: ita sane ut noverimus quadragesimam nostram non solos quadragesima dies habere. Continuanda enim nobis est quadragesima **820** cunctis diebus miseræ hujus vite, dum per auxilium gratiæ (quæ in quatuor Evangelis commendatur) necesse est nos Decalogum legis implere. Errant plane qui paucissimos dies istos ad pœnitentiam sufficere credunt, cum certum sit totum vitae hujus tempus non nisi ad pœnitentiam institutum. *Querite Dominum*, ait propheta, non solum quadragesima diebus, sed *dum inveniri potest*; *invocate eum, dum prope est* (*Isai. lv, 6*). Neque enim tunc erit invocandi tempus, quando nemini proximus erit Deus; sed alius quidem præsens, alius vero nimis valde remotus. Interim sane ex eo quod proximus dicitur, manifestum est quod nondum habetur: sed tamen haberet, et inveniri facile potest.

A Quis tibi videtur proximus fuisse illi qui incidit in latrones? Utique qui fecit cum eo misericordiam (*Luc. x, 36, 37*), Ergo quia toto hoc tempore misericordia proximus est, *querite Dominum*, charissimi, *dum inveniri potest*; *invocate eum, dum prope est*.

4. Verumtamen præsenti Quadragesima majore nobis est fervore querendus, quæ non solum pars, sed et sacramentum est totius temporis hujus. Propterea si forte diebus cæteris studia nostra aliquatenus intepuerant, dignum est nt nunc in fervore spiritus recalesceant. Quod si gula sola peccavit, sola quoque jejunet, et sufficit. Si vero peccaverunt et membra cætera, cur non jejunent, et ipsa? Jejunet ergo oculus, qui depravatus est animam; jejunet auris, jejunet lingua, jejunet manus, jejunet eliam anima ipsa. Jejunet oculus a curiosis aspectibus et omni petulantia, ut bene humiliatus coercedeatur in pœnitentia, qui male liber vagabatur in culpa. Jejunet auris nequiter pruriens a fabulis et rumoribus, et quæcumque otiosa sunt, et ad salutem minime pertinentia. Jejunet lingua a detractione et murmuratione, ab inutilibus, vanis atque securilibus verbis: interdum quoque, ob gravitatem silentii et, ab ipsis quæ videri poterant necessaria. Jejunet manus ab otiosis signis, et ab operibus omnibus, quæcumque non sunt imperata; sed et multo magis anima ipsa jejunet a vitiis, et propria voluntate sua. Etenim sine jejunio haec cetera a Domino reprobantur, sicut scriptum est, quia *in diebus jejuniorum vestrorum voluntates vestre inveniuntur* (*Isai. lvm, 3*).

SERMO IV

De oratione et jejunio.

1. Quia jejunii quadragesimalis tempus advenit, quod tota devotione suscipere moneo charitatem vestram; dignum reor aliquatenus exponere, quo fructu, et quemadmodum oporteat jejunare. Primum quidem, fratres, pro eo quod ab ipsis quoque licitis abstinemus, ea nobis, quæ prius commisimus, illicita condonantur. Quid vero est condonari commissa, nisi jejunio brevi, jejunia redimi sempiterna? Gehennam enim meruimus, ubi nullus unquam cibus est, consolatio nulla, terminus nullus; ubi guttam aquæ dives postulat, et accipere non meretur (*Luc. xvi, 24-26*). Bonum ergo et salutare jejunium, quo redimuntur jejunia sempiterna et supplicia, dum redimuntur [*alias, remittuntur*] hoc modo peccata. Non solum autem abolito est peccatorum, sed extirpatio vitorum; non solum obtinet veniam, sed et promeretur gratiam; non solum delet peccata præterita quæ commisimus, sed et repellit futura, quæ committere poteramus.

2. Dicam et unum adhuc quod facile capiatis, sæpius, ni fallor, experti. Jejunium orationi devotionem et fiduciam donat. Et vide quemadmodum sibi invicem jejunium et oratio socientur, sicut scriptum est: *Frater adjuvans fratrem, ambo consolabuntur* (*Prov. xviii, 19*). Oratio virtutem impetrat jejunandi, et jejunium gratiam promeretur orandi.

Jejunium orationem roborat, oratio sanctificat jejunium, et Domino representat. Quid enim jejunium nobis proderit, si relinquatur in terra? quod absit. Sublevetur ergo jejunium penna quadam **S21** orationis. Verum huic, ne forte minus sufficiat, alteram quoque necesse est sociari. *Oratio justi*, ait Scriptura, *penetrat cœlos* (*Ecli. xxxv, 20, 21*). Sint ergo jejunio nostro, ut facile cœlos penetret, alæ duæ, orationis scilicet atque justitiae. Justitia vero quæ est, nisi quæ cuique reddit quod suum est? Noli ergo quasi solum attendere Deum. Debitor enim es etiam prælati, etiam fratribus tuis: nec vult Deus ut parvipendas, quos ipse minime parvipendit. Neque enim sine causa ait Apostolus: *Providentes bona non tantum coram Dco sed etiam coram hominibus* (*Rom. xii, 17*). Dicebas fortasse: Sufficit mihi si tantum Deus approbat quod ago: quæ mihi de humano cura judicio? Sed certus sis quod ei minime placeat, quidquid cum scandalo filiorum ejus, et contra ipsius feceris voluntatem, eui obedere tanquam ejus vicario oportebat. *Sanctificate*, inquit, *jejunium, vocate cœtum* (*Joel. iii, 15*). Quid est enim cœtum vocare? Unitatem servare, diligere pacem, fraternitatem amare. Superbus ille Pharisæus jejunium habuit, jejunium sanctificavit, qui nimurum jejunavit bis in Sabbatho, et gratias egit Deo: sed non vocavit cœtum, dicens: *Non sum sicut cœteri hominum* (*Luc. xviii, 11*); ideoque ala una nitens jejunium ejus non pervenit in cœlum. Vos ergo, charissimi, lavate manus vestras in sanguine peccatoris, et omnino solliciti estote, ut alas duas habeat jejunium vestrum, sanctimoniam scilicet et pacem, sine qua nemo videbit Deum. *Sanctificate jejunium*, ut pura intentio et devota oratio divina illud offerat majestati: *Vocate cœtum*, ut congruat unitati: *Laudate Dominum in tympano et choro* (*Psal. cl, 4*), ut concors sit mortificatio carnis.

9. Porro quia et de jejunio et de justitia aliqua diximus, dignum est ut de oratione quoque panca loquamur. Hæc enim quanto efficacior est, si fiat ut debet; tanto callidius impediri ab adversario solet, Interdum enim graviter impeditur oratio a pusillanimitate spiritus et timore immoderato. Hoc autem tunc solet fieri, cum sic cogitat homo propriam indignitatem, ut non convertat oculos ad divinam benignitatem. *Abyssus enim abyssum invocat* (*Psal. xli, 8*): abyssus luminosa, abyssus tenebrosam; abyssus misericordiae, abyssus miseriae. Profundum namque est cor hominis, et imperscrutabile. Sed si magna est iniquitas mea, multo major est, Domine, pietas tua. Ideoque eum ad me ipsum turbata fuerit anima mea, memor sum multitudinis misericordiarum tuarum, et respiro in ea: et cum introiero in impotentias meas (22), nolo memorari justitiae tuæ solius.

4. Verumtamen sicut periculum est, si fuerit oratio nimis timida; sic in contraria parte non minus, imo et majus periculum est, si forte fuerit te-

(22) Hic variant scripti et editi. Quidam habent, *In potentias meas, nolo*, etc. Horstius habet, *tuas,*

Ameraria. De his qui sic orant, audi quid loquatur ad prophetam Dominus. *Clama, inquit, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam* (*Isai. lviii, 1*), etc. *Quasi tuba*, inquit: quia in spiritu vehementi increpandi sunt temerarii. Me etenim querunt, qui semetipsos nondum invenerunt. Nec hoc dico ut peccatoribus auferam orandi fiduciam: sed volo eos orare, tanquam gentem quæ peccatum fecerit, non justitiam. Orent pro indulgentia peccatorum suorum in animo contrito et spiritu humilitatis, quemadmodum Publicanus ille: *Deus, inquit, propitiatus esto mihi peccatori* (*Luc. xviii, 13*). Temeritatem enim dico, quando is in cuius conscientia peccatum adhuc aut vitium aliquod regnat, ambulat in magnis et in mirabilibus super se, minus sollicitus pro periculo animæ suæ. Tertium periculum est, si sit oratio tepida, et non ex viva affectione procedens. Timida quidem oratio cœlum non penetrat, quia restringit animum timor immoderatus, ut oratio, non dicam non ascendere, sed nec procedere queat. Tepida vero in ascensu languescit et deficit, eo quod non habeat vigorem. Nam temeraria ascendit, sed resiliit; resistitur enim ei: nec tantum non obtinet gratiam, sed et meretur offensam. Quæ vero fidelis, et humili, **S23** et fervens oratio fuerit, cœlum sine dubio penetrabit: unde certum est quod vacua redire non poterit.

SERMO V.

De triplici modo orationis.

1. *Charitas*, qua pro vobis sollicitus sum, fratres mei, cogit ut loquar vobis: et urgente ea multo saepius loquerer, nisi tam multis occupationibus impediatur. Nec mirum si sollicitus sum pro vobis cum inveniam in me ipso materiam multam et occasionem sollicitudinis. Quoties enim propriam miseriariam et multimoda pericula cogito, haud dubium quin ad me ipsum conturbetur anima mea. Nec minor mihi sollicitudo est pro singulis quibusque vestrum, si tamen diligo vos tanquam me ipsum. Novit ipse qui scrutatur corda, quoties in corde meo propriæ sollicitudini preponderat sollicitudo vestra. Nec mirum si multa mibi sollicitudo est, et timor magnus conturbat me super omnibus vobis, quos video in tanta miseria et in tantis constitutis esse periculis. Ipsi enim, ut manifestum est, gestamus laqueum nostrum, ubique proprium circumferimus inimicum: carnem hanc loquor de peccato natam, in peccato nutritam; corruptam nimis ipsa origine, sed multo amplius prava consuetudine viatam. Hinc est quod tam acriter caro adversus spiritum concupiscit, quod assidue murmurat, et impatiens est disciplinæ, quod illicita sugerit, quod nec rationi obtemperat, nec inhibetur ullo timore.

2. Huic accedit, hanc adjuvat, hac utitur ad impugnandos nos callidissimus serpens, cui nullum aliud desiderium est, nullum studium, nullum negotium, nisi effundere sanguinem animarum. Hic est

Sed nostra lectio melior, ut *impotentias* referatur ad pusillanimitatem.

qui jugiter machinatur malum, qui desideria carnis instigat, qui concupiscentiae ignem naturalem quodammodo venenatis suggestionibus sufflat, illicitos motus inflamat; peccati occasiones parat, et mille nocendi artibus corda hominum tentare non cessat. Hic est qui manus nostras proprio cingulo alligat, et, ut dicitur, baculo nostro nos caedit, ut caro quæ data est in adjutorium, in rainam nobis et in laqueum fiat.

3. Sed quid prodest indicasse pericula, si nulla consolatio, nulla adhibeantur remedia? Grande quidem periculum est, et gravis lucta adversus domesticum hostem: maxime cum nos advenae simus, et ille civis: ille suam inhabitet regionem, nos exsules simus, et peregrini. Magnum quoque discrimen, adversus diabolice fraudis astutias tam cibros, imo continuos habere conflictus; quem nec videre quidem possumus, et quem nimis astutum fecerit tam natura subtilis, quam longa exercitatio malitia ejus. Verumtamen in nobis est, si vinci nolumus: et nemo nostrum in hoc certainine dijicitur invitus. Sub te est, o homo, appetitus tuus, et tu dominaberis illi (*Gen. iv. 7*). Potest inimicus excitare temptationis motum: sed in te est, si volueris, dare seu negare consensum. In tua facultate est, si volueris, inimicum tuum facere servum tuum, ut omnia tibi cooperentur in bonum. Ecce enim inflamat inimicus desiderium cibi, vanitatis aut impatientiae cogitationes ingerit, aut excitat libidinis motum: tu solummodo ne consenseris; et quoties restiteris, toties coronaberis.

4. Verumtamen negare non possumus, fratres, molestia sunt hæc, et periculosa: sed, et in ipso certamine, si viriliter resistimus, quædam pia tranquillitas de conscientia bona nascitur. Credo etiam, si cogitationes istas quam cito in nobis advertimus non patimur remorari, sed in spiritu vehementi animus adversus illas excitatur, quoniam inimicus confusus abscedet a nobis, nec tam libenter illico revertetur. Sed qui sumus nos, aut quæ fortitudo nostra, ut tam multis **823** temptationibus resistere valeamus? Hoc erat certe quod quærebat Deus, hoc erat ad quod nos perducere satagebat: ut videntes defectum nostrum, et quod non et nobis auxilium aliud ad ejus misericordiam tota humilitate curramus. Propterea rogo vos, fratres, ut semper ad manum habeatis tutissimum orationis refugium, de qua etiam memini me paulo ante in fine sermonis esse locutum.

3. Verumtamen quoties de oratione loquor, verba quædam humanæ cogitationis audire mihi videor in corde vestro, quæ et ab aliis frequenter audi vi, et nonnunquam expertus sum in corde meo. Quid enim est, quod licet nunquam ab oratione cessemus, vix unquam experiri videatur aliquis nostrum quis sit orationis suæ fructus? Sicut ad orationem accedimus, sic et redire videmur: nemo nobis respondet verbum, nemo quidquam donat, sed laborasse vide mur incassum. Sed quid in Evangelio dicit Dominus?

A Nolite, ait, *judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate!* (*Joan. vii, 24*.) Quod est autem justum judicium, nisi judicium fidei? Quoniam justus ex fide vivit (*Habac. ii, 4*), Ergo judicium fidei sequere, et non experimentum tuum: quoniam fides quidem verax, sed experimentum fallax. Quæ est ergo veritas fidei, nisi quod promittit ipse Filius Dei: *Quidquid orantes petitis, credite quia accipietis, et fieri vobis?* (*Matth. xxi, 22*.) Ne mo vestrum, fratres, parvipendat orationem suam. Dico enim vobis quia ipse ad quem oramus, non parvipendit eam. Priusquam egressa sit ab ore nostro, ipse scribi jubet eam in libro suo. Et unum indubitanter et duobus sperare possumus, quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nobis noverit esse utilius. Nos enim quid oremus sicut oportet nescimus: sed miseretur ille super ignorantia nostra; et orationem benigne suscipiens, quod nobis aut omnino non est utile, aut non tam cito dari necesse est, minime tribuit: oratio tamen infructuosa non erit.

6. Ita sane, si fecerimus quod monemur in psalmo, id est si delectemur in Domino. Ait enim sanctus David: *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui* (*Psal. xxxvi, 4*). Sed quid est, o Prophetæ, quod tam absolute mones delectari in Domino, ac si ad manum nobis sit hujusmodi delectatio? Delectationem cibi, somni, quietis et cæterorum, quæ in terra sunt, novimus: Deus autem quam delectatione habet, ut in eo delectemur? Fratres mei, sacerdtales hoc dicere possunt, vos non potestis. Quis enim vestrum est qui non sæpe expertus sit conscientiae bona delectationem? qui non gustaverit saporem castitatis, humilitatis, charitatis? Non est haec delectatio potus, neque cibi, aut similis cuiuslibet rei: delectatio tamen est, et major omnibus illis. Divina enim est, et non carnalis delectatio: et cum in his delectamur, plane delectamur in Domino.

7. Sed causantur multi fortasse quod affectum hunc delectabilem et dulciorum super mel et favum rarius experiantur, nimirum quia temptationibus interim exerceantur: multoque virilius agunt, si virtutes ipsas non pro delectatione, quam experiantur, sed pro virtutibus ipsis et pro solo beneplacito Dei tota intentione, etsi non tota affectione sectantur. Nec dubium quin optime compleat qui hujusmodi est, Prophetæ admonitionem, qua dicit: *Delectare in Domino*; quoniam non de affectu loquitur, sed de exercitio. Affectus enim ille beatitudinis est, exercitium vero virtutis. *Delectare*, inquit, *in Domino*: ad hoc tende, ad hoc conare, ut in Domino delecteris, et dabit tibi petitiones cordis tui. Sed considera quod *petitiones cordis* dixerit, quas approbat judicium rationis. Nec habes unde causeris, sed unde magis toto affectu in gratiarum actione verseris: quandoquidem tanta super te cura est Deo tuo, ut quoties ignorans queris quod tibi inutile est, non te audiat super hoc, sed mutet illud utiliori dono. Sic et pater carnalis parvulo querenti panem libenter porri-

git: quærenti cultellum, quem non necessarium putat, non consentit, sed magis panem ei quem dederat frangit, vel per aliquem **824** ministrorum frangi præcipit, ut nihil ille habeat periculi, nihil laboris.

8. Porro petitiones cordis in tribus credo constare, nec video quid præter illa electus quisque sibi debeat postulare. Duo quidem hujus temporis sunt, id est bona corporis et animæ, tertium vero beatitudo æternæ vitæ. Nec mireris quod bona corporis a Deo dixerim esse quærenda; quoniam ejus sunt corporalia omnia, sicut et spiritualia omnia bona. Ab eo ergo petendum et sperandum nobis est, unde possimus in ejus servitio sustentari. Verumtamen pro necessitatibus animæ orandum nobis est, et frequentius, et ferventius, id est pro obtainenda gratia Dei, animæque virtutibus. Sic et pro vita æterna tota pietate et toto nobis orandum est desiderio, ubi nimur corporis et animæ plena et perfecta sit beatitudo.

9. In his ergo tribus, ut cordis petitiones sint, tria nobis sunt observanda. Nam et in prima quidem superfluitas, et in secunda impuritas, et elatio interdum subrepere solet in tertia. Nonnunquam enim temporalia quæ solent ad voluptatem, virtutes ad ostentationem; sed et vitam æternam fortassis aliqui non in humilitate quærunt, sed tanquam in fiducia suorum meritorum. Nec hoc dico, quin accepta gratia fiduciam donet orandi; sed non oportet ut in ea constituat quæquam fiduciam impetrandi. Illoc solum conferunt hæc prima [*alias, præmissa*] dona, ut ab ea misericordia quæ tribuit hæc, sperentur etiam ampliora. Sit ergo oratio quæ pro temporalibus est, circa solas necessitates restricta; sit oratio quæ pro virtutibus est animæ, etiam ab omni impuritate libera, et circa solum beneplacitum Dei intenta; sit ea quæ fit pro æterna vita, in omni humilitate, præsumens de sola (ut dignum est) miseratione divina.

SERMO VI.

De oratione Dominica (Matth. vi, 9-13.)

1. Voluntas Domini, fratres, quæ prius angelos creavit faciens eosdem, postmodum in eis facta beavit. Sicut enim Verbum quod erat in principio, carnem suspiciens dicitur, et vere dicitur, factum caro (*Joan. I, 1, 14*): sic voluntas illa æterna in angelo facta est, cum angelicam omnino in se absorbit voluntatem. Quidni dicatur facta in angelo cum angelica facta est? Hæc enim summa illius felicitatis est, hic voluptatis cœlestis torrens, quod divina voluntas ipsa facta est etiam angelorum: ut quemadmodum placet Deo universitas administrationis hujus, sic et ipsi in cunctis gaudeant, in omnibus delectentur. Illoc igitur oramus, ut hæc voluntas, sicut in cœlestibus facta est creaturæ, fiat etiam in terrenis; ut sicut angelus, sic et homo adhærentes Deo, unus cum eo spiritus sit. Sed heu me! quot obstacula separant, quot prohibent impedimenta! Objicit sese malitia medium, objicit infirmitas, objicit con-

A cupiscentia et ignorantia nostra. Inest enim nobis quasi a natura, magis autem ab exterminio naturæ affectio quædam pessima et libido nocendi, ut inexstinguibilis inveniatur in miseris animabus nostris malitia delectatio. Quid vero longius a voluntate divina? Plane chaos magnum inter nos et illam firmatum est in hac parte: cum semper eum delectet prestare beneficia, et ingratiss nobis e contra suggerat affectio crudelissima et innoxii velle nocere. Illic omnis radix amaritudinis germinat, hinc invidiæ, hinc detractiones, hinc dissensiones pululant, hinc silvescant inimicitiae. At hæc quidem germina virulenta præcidi semper necesse est falce justitiæ, qua videlicet extorquemus a nobis, ne cui faciamus quod nolumus nobis fieri; sed quæ volumus ut faciant nobis homines, et nos eis eadem faciamus. Eradicari tamem aut extirpari a cordibus nostris omnino non poterit malitia, donec in mundo fuerimus, qui totus positus est in maligno. Conteritur quidem **825** serpentis caput, sed frequenter experiri est calcaneo insidiantem.

2. Secundo loco ipsa quoque corruptibilis hujus infirmitate corporis præpedimur, ne voluntas nostra divinæ valeat cohædere. Nobis siquidem quod molestum sentimus, non potest non displicere; et frequenter in his voluntas nostra a divina dissidet voluntate: cui ne penitus aduersetur, fortitudo est nobis necessaria, quæ secunda species est virtutis.

3. Nec sola impedit afflictio corporis: impedit et concupiscentia, quæ multiplicibus et inexplilibus distrahitur desiderii. Quando autem poterit anfractuosa et angulis plena voluntas ei uniri quæ rectissima est, et omnimodis indistorta? Heu me! Domine Deus, quia undique mihi bella, undique tela volant, undique pericula, undique impedimenta! Quocunque me vertam, nulla usquam securitas est. Et quæ muleant, et quæ molestant, timeo: et esuries et refectiones, et somnus et vigilæ, et labor et requies militant contra me. *Divitias et paupertatem ne dederas mihi*, orat sapiens (*Prov. xxx, 8*): nimur quia utrobique laqueus, utrobique periculum. Quod si reprimit temperantia concupiscentiam (hoc quippe unicum in hujusmodi remedium est), erit quidem unio jam nonnulla, sed plena non erit. Illic et Apostolus de se fatetur: *Ego ipse, ait, mente consentio legi Dei, carne autem legi peccati, quæ est in membris meis (Rom. vii, 25, 23)*. Ex parte ergo cohæret, et ex parte dissidet, donec veniat quod perfectum est, et quod ex parte est evanescatur.

4. Quarta est ignorantia, quam et ipsam nobis plurimum obesse non ignoratis. Quo enim pacto voluntatem Dei præviam sequar, ubi ignoro eam? Cognosco autem tantum ex parte, et needum sicut cognitus sum. Propterea inquirenda sunt nobis cum omni desiderio incrementa prudentiæ, ut magis ac magis notam faciat nobis Deus voluntatem suam, ut sciamus quid acceptum si eit omni tempore. Sic virtutum consummatio, justitiæ, fortitudinis, temperantiæ et prudentiæ, unionem illam tam felicem

quam desiderabilem consummabit, ut sit nobis cum Deo una voluntas, et quæcumque ei placent, placant simul et nobis: atque hæc nobis erit (ut de angelis supra dictum est) omnino perfecta jucunditas.

5. Oramus autem ut adveniat regnum Domini, quo videlicet nobis plena sit de regni potestate securitas. Quod autem petimus ut sanctificetur nomen ejus, omnino jam supra nos in ejus notitiam pergere concupiscimus. Ubi nimur nobis in nobis et felix securitas, et secura felicitas fuerit, in eum qui supra nos est, tota jam spiritus vehementia rapiemur. *Sanctificetur nomen tuum.* Nomen ejus, gloria ejus Et illa quando non sancta? Fieri tamen dicitur sancta gloria ejus, cum in sanctitate glorificatur a nobis: sicut et voluntatem ejus, quæ aeterna est, in nobis, ut nostra fiat, fieri postulamus. Hoc ergo primum fieri petimus quod maximum est, ut nobis gloriæ illius innotescat sanctitas illibata. Exinde quod ad nos spectat optamus, et regni potestatem propter securitatem, et voluntatis ejus in nobis perfectionem propter jucunditatem. Sed quia needum illa perfectione gaudentes, non sine magno labore divine possumus obtemperare voluntati; opus est cibo ne deficiamus, opus est, inquit, pane quotidiano. Sapius quoque aberrantes ab ea, et delinquentes, hoc est derelinquentes eam, necessario pro indulgentia supplicamus, dicentes: *Dimitte nobis debita nostra,* etc. At ne forte in eadem recidamus post acceptam veniam peccatorum, orandus a nobis idem ipse est, ne nos inducat in tentationem; sed magis educat nos, et liberet a malo. Amen.

S 26 SERMO VII.

De peregrino, mortuo et crucifixo.

1. Felices, qui se praesenti sæculo nequam advenas et peregrinos exhibent, immaculatos se custidores ab eo! Neque enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus (*Hebr. xiii, 14*). Abstineamus ergo a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam, tanquam advenas et peregrini. Peregrinus siquidem via regia incedit; non declinat ad dexteram, neque ad sinistram. Si forte jurgantes viderit, non attendit; si nubentes, aut choros ducentes, aut aliud quodlibet facientes, nihilominus transit, quia peregrinus est, et non pertinet ad eum de talibus. Ad patriam suspirat, ad patriam tendit: vestitum et victum habens non vult aliis onerari. Beatus plane, qui suum sic agnoscit, sic deplorat incolatum, dicens Domino: *Quoniam adrena ego sum apud te et peregrinus, sicut omnes patres mei* (*Psal. xxxviii, 13*). Magnum hoc quidem, sed forte gradus aliquis altior est. Nam peregrinus, etsi non admisceatur civibus, aliquando tamen delectatur videre quæ fiunt, aut audire ab aliis, aut ipse narrare quæ viderit: et his et hujusmodi, etsi penitus non retinetur, detinetur tamen et retardatur, dum minus memor patriæ, minori accelerat desiderio. Nam et tantopere [*alias, tanto tempore*] potest in his delectari, ut jam non solum remoretur, et

A minus cito veniat; sed et remanens ex toto, ne tarde quidem perveniat.

2. Quis igitur est magis alienus ab actibus sæculi, quam peregrinus? Profecto quibus dicit Apostolus: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo* (*Coloss. iii, 3*). Peregrinus nimur potest facile occasione viatici plus quam oporteat, et detineri querendo, et prægravari portando: mortuus, si desit etiam ipsa sepultura, non sentit. Sic vituperantes ut laudantes, sic adulantes audit ut detrahentes, imo vero nec audit, quia mortuus est. Omnino felix mors, quæ sic immaculatum servat; imo penitus alienum facit ab hoc sæculo. Sed necesse est ut qui non vivit in se, vivat Christus in illo. Hoc est enim quod ait Apostolus: **B** *Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus* (*Galat. ii, 20*). Ac si diceret: Ad alia quidem omnia mortuus sum, non sentio, non attendo, non euro: si qua vero sunt Christi, hæc me virum inveniunt et paratum. Nam si non aliud possum, saltem sentio: placet quod ad ejus honorem fieri video, displicant quæ aliter fiunt. Magnus omnino gradus est iste.

3. At fortasse poterit aliquid adhuc superius inveniri. In quo ergo queremus? In quo putas, nisi in eo de quo nunc loquebamur, qui raptus est usque ad tertium cœlum? Quis enim prohibet tertium cœlum dieere; si quem gradum supra istos poteris invenire? Audi igitur ipsum de hac tanta altitudine non in se gloriantem, sed dicentem: **C** *Mihi aulem absit gloriari, nisi in cruce Domini Jesu Christi per quem mihi mundus erexitur est, et ego mundo* (*Galat. vi, 14*). Non solum inquit, mortuus mundo, sed et crucifixus: quod est ignominiosum genus mortis. Ego illi, pariter et ipse mihi. Omnia quæ mundus amat, crux mihi sunt: delectatio carnis, honores, dvitiae, vanæ hominum laudes. Quæ vero mundus reputat crucem, illis affixus sum, illis adhæreo, illa toto amplector affectu. An non major iste est secundo et primo gradu? Peregrinus si prudens est, et non obliviscitur suæ peregrinationis, licet cum labore, transit, et non magnopere sæcularibus implicatur. Mortuus æque blanda hujus sæculi, sicut aspera spernit. Qui vero raptus est usque ad tertium cœlum, crux illi est omne cui mundus inhaeret; et his adhæret quæ mundo crux esse videntur. Quamvis in his verbis Apostoli illud quoque non incongrue possit intelligi, crucifixum ei mundum reputatione, ipsum vero mundo crucifixum compassionem. Crucifixum enim mundum videbat obligationibus vitiorum, et **S 27** ipse crucifigebatur ei per compassionis affectum.

4. Pensemus nunc singuli in quo gradu quisque sit positus, et studeamus proficere de die in diem quoniam de virtute in virtutem videbitur Deus deorum in Sion (*Psal. lxxxviii, 8*). Maxime vero hoc sancto tempore in omni, obsecro, puritate conversari studeamus, ubi et certus, et brevis dierum numerus positus est, ne desperet humana fragilitas.

Nam si dicitur nobis: Omni tempore solliciti estote omnino ad custodiendam puritatem vestram conversationis; qui non desperet? Nunc autem monemur, brevi dierum numero omnes aliorum temporum negligentias emendare: ut vel sic gustemus dulcedinem perfectae puritatis, et omni deinceps tempore in conversatione nostrae sanctae hujus Quadragesimae vestigia clara resplendeant. Conemur ergo, fratres, sanctum hoc tempus tota devotione suscipere, et nunc magis arma spiritualia reparare. Nunc enim generali quodam totius orbis exercitu contra dia-bolum Salvator congregatur: beati qui sub tali duce strenue militaverint. Toto siquidem anno domestica

A regis familia militat, et assidua est in bellorum procinctu [alias additur lucta]; semel autem et certo tempore universum imperium generali congregatur exercitu. Felices vos, qui domestici meruistis esse, quibus dicit Apostolus: *Jam non estis hospites et advenae, sed estis cives sanctorum et domestici Dei* (*Ephes. ii, 19*). Quid igitur facturi sunt qui toto anno pugnare suscepserunt, quando et ipsi rudes, et vocantes prius spiritualia arma arripiunt? Utique solito amplius solita opus est insistere pugnæ, ut magna quædam Victoria regi nostro ad gloriam, nobis proveniat ad salutem.

IN PSALMUM XC, QUI HABITAT, SERMONES XVII (23), IN QUADRAGESIMA HABITI.

PRÆFATIO.

1. Considero labores vestros, fratres, non sine magno miserationis affectu. Quæro consolationem quam exhibere possim, et corporalis occurrit; sed ea non prodest quidquam, magis et obesse plurimum potest. Siquidem modica sementis detractio, non modicum messis est detrimentum: et si poenitentia vestra minuatris miseratione crudeli, paulatim gemmis corona vestra privatur. Quid tamen agimus? ubi propheta farinula? (*IV Reg. iv, 41*) Siquidem mors in olla est; et mortificamini tota die in jejunis muluis, in laboribus frequenter, in vigiliis supradum, prater ea quæ intrinsecus sunt contritio cordium, et multitudo tentationum. Mortificamini, sed propter eum qui mortuus est pro vobis. Quod si abundat tribulatio vestra pro eo, abundabit consolatio vestra per eum, ut in eo delectetur anima, quæ in aliis, renuit consolari. Apud ipsum namque ipsa quoque tribulatio magna quædam consolatio poterit inveniri Nonne enim certum est supra vires humanas, ultra naturam, contra consuetudinem esse quæ sustinetis? Alius igitur portat ista, ille sine dubio, qui secundum Apostolum portat omnia verbo virtutis suæ (*Hebr. i, 3*). Nonne ex hoc jam suo ipsis gladio inimicus perimitur, et magnitudo tribulationis, de qua tentare solebat, ipsa magis tentationes exsuperat, tanquam certissimum divinae præsentiae argumentum? Quid enim timendum nobis, si adest qui portat omnia? *Dominus protector vita meæ, a quo trepidabo?* (*Psal. xxvi, 1. 1.*) *Nam si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es* (*Psal. xxii, 4*). Quid est quod totam mollem terræ sustinet? et universus orbis cui innuitur? Nam si est ~~828~~ aliud quod sustineat cætera, ipsum a quo sustinetur? Non invenitur nisi virtutis verbum omnia portans. Verbo enim Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (*Psal. xxxii, 6*).

2. Propterea, ut si vobis in verbo Domini conso-

B latio, maxime his diebus, quibus (sicut omnino dignum est) aliquatenus major est labor vester; ut confido, non erit inutile tractare vobis aliquid de Scripturis sanctis, quod etiam aliqui vestrum rogarerunt. Unde nobis eligendus est psalmus ipse, de quo temptationis occasionem inimicus assumpsit (*24*), ut inde confringantur arma maligni, unde sibi usurpare præsumpsit. Propterea nolo vos ignorare, fratres, quoniam manifeste imitatores sunt inimici, quicunque de Scripturis sanctis aliquid non sancte usurpat, et detinent veritatem Dei in mendacio, sicut solent quandoque nonnulli. Cavete hoc, dilectissimi, quia prorsus diabolicum est, et de parte ejus se esse probant qui id faciunt, in suam ipsorum perniciem salutaria scripta pervertere molientes. **C** Sed non modo plus immoror: sufficit, credo, breviter tetigisse. Jam de ipso, quem elegimus, psalmo aliqua præstante Domino disserere et explanare temtemus.

SERMO I.

De versu primo, « Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur. »

1. Quis sit divini inhabitator adjutorii, per non inhabitante illud melius potest agnoscere. Tria siquidem eorum reperies genera: unum non sperantium, aliud desperantium, tertium frustra sperantium. Neque enim habitat in adjutorio Dei, qui non posuit Deum adjutorem suum, sed confidit in virtute sua, et in multitudine divitarum suarum. Surdus namque est ad propheta vocem dicentes: *Querite Dominum, dum inveniri potest; invocate eum, dum prope est* (*Isa. lv, 6*): et sola temporalia querens, æmulator in malignantibus, pacem peccatorum videns; et elongatur ab adjutorio Altissimi, quod sibi ad hæc necessarium esse non reputat. Sed quid nobis de his quæ foris sunt judicare? Timeo, fratres, ne forte etiam sit in nobis, qui non habitat in adjutorio Altissimi, sed confidat in virtute sua et in multitudine divitarum suarum. Forte enim fervorem ha-

tribus primis in unum conjectis. Habitæ sunt post annum 1138, infra ex sermone 6.

(23) In codice Vaticano, num. 663, appellatur Liber in psalmum *Qui habitat*, constatque non sermonibus, sed capitibus 18. In quibusdam manuscriptis numerantur sermones duntaxat quindecim,

(24) Quippe verbis psalmi 90 abusus est diabolus tentans Christum, scilicet versu 11.

bet aliquis, potens in vigiliis, in jejuniis, in labore et ceteris hujusmodi, aut etiam multorum (ut sibi videtur) divitias meritorum longo tempore acquisivit; et in his confidens, remissior est in timore Dei, facile jam ad otiositates et curiositates perniciosa quadam securitate declinat, murmurat, detrabit, dijudicatque. Qui profecto, si habitaret in adjutorio Dei, attenderet utique sibi et timeret offendere, quem sibi cognosceret adhuc tam necessarium esse. Tanto siquidem amplius timere Deum, et magis sollicitus esse debuerat, quanto majore ejus munera jam percepit. Neque enim quæ habemus ab eo, servare aut tenere possumus sine eo. Nunc vero (quod non sine dolore loquimur aut videmus) sunt aliqui qui in conversionis initio satis timorati et solliciti sunt, donec initium aliquod conversationis [alias, conversionis] acceperint; et cum multo magis desiderare debuerant, juxta illud: *Qui edunt me adhuc esurient* (*Ecli. xxiv, 29*); incipiunt sic agere ac si dicant: Utquid ei serviamus ultra, quando jam habemus quod datus est? O si scires quam parum est quod habes, et hoc ipsum quam cito perdes, si non servaverit ille qui dedit! Haec enim duo sunt quæ valde sollicitos et subjectos Deo nos reddere possunt, ut non simus de his qui propterea non habitant in adjutorio Altissimi, quia non reputant illud sibi necessarium esse; et hi sunt qui non sperant in Domino.

2. Sunt autem et alii qui et desperant; hi scilicet qui considerantes imbecillitatem propriam, deficiunt **S29** et obruuntur a pusillanimitate spiritus, habitantes in carne sua, et circa infirmitatem propriam semper intenti, ut omnia quæ patiuntur, cursum enumerare parati sint. Ubi enim intenderis, ingenium valet. In adjutorio autem Dei non habitant, neque neverunt illud, quod nec assurgere valeant, ut aliquando cogitent illud. Sunt autem alii qui sperant quidem in Domino, sed frustra; quia sic de misericordia ejus sibi ipsis blandiuntur, ut a peccatis suis non emendentur. Vana est omnino spes ista, et hæc confundit, eo quod charitas desit. Contra hos propheta: *Maledictus, inquit, qui peccat in spc* (25); et alius: *Beneficium est Domino super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus* (*Psal. cxlvii, 11*). Dicturus, qui sperant, signanter præmisit, *super timentes eum*. Frustra siquidem sperat, qui contemptu suo gratiam a se repellit, et spem suam prorsus evacuat.

3. Nullus ergo horum trium habitat in adjutorio Altissimi. Primus enim habitat in meritis suis, secundus in penis, tertius in vitiis. Immunda habitatio tertii, anxia secundi, stulta et periculosa primi. Quid enim stultus quam habitare in domo vix adhuc inchoata? Consummasse te putas? At cum consummaverit homo, tunc incepit (*Ecli. xviii, 6*). Denique ruinosa est omnino hæc habitatio, et quæ sustentari magis opus habeat et fulciri, quam inhabitari. Nonne vita præsens fragilis est et incerta?

A Simile ergo esse necesse est quidquid fundatur in ipsa. Quis enim super fragile fundamentum stabile credat adiūcium? Periculosa habitatio eorum qui in meritis suis sperant; periculosa, quia ruinosa. Eorum vero qui consideratione proprie infirmitatis desperatione dejiciantur, habitatio est anxia, et eas in tormentis diximus habitare. Quandiu enim et poenam sustinent, in quibus nocte et die conteruntur; et eis quoque quas nondum sentiunt, amplius cruciantur, ut non sufficiat diei malitia sua, sed opprimuntur his quoque quæ fortasse nunquam experientur: quæ tormenta, quis infernus intolerabilius potest excogitari? præsertim quia et tanto labore premuntur, et cœlestis panis non sustentantur edulio. Hi sunt qui in adjutorio Altissimi non habitant,

B quia desperant. Piores autem idcirco non querunt, quia nequam sibi illud necessarium sentiunt. Extremi vero propterea longe sunt, quia eo modo querunt auxilium Dei, quo obtinere non possunt. Soli enim in adjutorio Altissimi habitant, qui id solum obtinere desiderant, id solum amittere trepidant; sedula circa illud et sollicita cogitatione versantes, que est utique pietas cultus Dei. Beatus plane qui sic habitat in adjutorio Altissimi, quia in protectione Dei cœli commorabitur. Quid ei nocere poterit eorum quæ sub cœlo sunt, quem Deus cœli protegere et conservare voluerit? Porro sub cœlo sunt quæcumque nocere possunt. Sub cœlo sunt aereæ potestates, sub cœlo præsens sæculum nequam, et caro adversus spiritum concupiscens.

C 4. Optime igitur dictum est: *In protectione Dei cœli commorabitur*; ut nihil eorum quæ sub cœlo sunt timere possit, quisquis protectionem ejus habere meruerit; sive ita dictum sit, ut ad versum sequentem oratio dependeat: *Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur*, dicet *Domino Susceptor meus es tu*; et sit quod dicitur, *in protectione Dei cœli commorabitur*, expositio præcedentis partis: *Qui habitat in adjutorio Altissimi*: aut magis addere videatur, ut non solum adjutorium ad operandum bonum, sed protectionem quoque ad liberandum a malo doceat esse querendam. At vero diligenter attende quod *in protectione* dicit, non, in præsentia. Angelus in præsentia ejus exsultat; ego utinam possim in ejus protectione morari. Ille heatus in præsentia; ego utinam in protectione sim securus. *Dei cœli*, inquit. Licet enim ubique esse non dabatur, sic tamen in cœlo est, ut ad ejus comparationem nec esse videatur in terris. **S30** Propter quod et orantes dicimas: *Pater noster, qui es in celis* (*Matth. vi, 9*). Sicut enim anima, cum in toto quoque sit corpore, excellentius tamen et singularius est in capite, in quo sunt omnes sensus (nam in ceteris omnibus membris vix unum exercet solum, scilicet tactum, unde quantum ad eum modum quo in capite est, cetera membra videtur quodammodo non tam inhabitare quam regere); ita si

(25) Incertum quis iste propheta, nisi sit Jeremias, qui simile habet in cap. xvii, 5,

præsentiam illam [alias, illius] cogitemus, qua beati angeli perfruuntur, videri possumus vix aliquam Dei protectionem et nomen habere. Felix tamen anima, quæ vel hanc protectionem meretur. *Dicit enim Dominus: Susceptor meus es tu.* Verum id quidem sermoni alteri reservemus.

SERMO II.

De versu secundo, « Dicct Dominus: Susceptor meus es tu, » etc.

1. *Qui habitat in adjutorio Altissimi, ait Propheta, dicet Dominus: Susceptor meus es tu, et refugium meum; Dcus meus, sperabo in eum.* Dicet in gratiarum actione, confitens Domino et misericordiae ejus super duplici adjutorio ejus. Omnis enim qui adhuc in adjutorio habitat, non in regno, et frequenter opus habet fugere, et interdum cadit. Fugere, inquam, dum in hoc corpore sumus, a facie tentationis persequentis oportet. Quod si minus celeriter fugimus, aliquando (ut assolet) impellinur et evertimur, sed Dominus suscepit nos. Ipse itaque refugium est, ut venientem cum stercoribus boum pigrorum lapidatorem impigri fugiamus, et evadere possimus fædam nimis lapidationem (*Ecli. xxii, 1.*) Ipse quoque susceptor est, ut etiam, cum ceciderimus, non collidamur, quoniam supponit manum suam. Cum ergo temptationis impetum sentimus in cogitatione, statim fugiamus ad ipsum, et humiliiter postulemus auxilium. Quod si forte præoccupaverit nos, ut fit aliquando, cum tardius quam oporteat ad eum configimus; solliciti simus ut suscipiat nos manus Domini. Homines enim aliquando cadere necesse est, dum in hoc saeculo detinentur; sed alii colliduntur, alii non, quia Deus supponit manum suam. Sed quomodo eos discernere poterimus, ut segregemus juxta Domina exemplum agnos ab hædis, justos ab injustis? (*Matth. xxv, 32.*) Nam et justus septies in die cadit (*Prov. xxiv, 16.*)

2. Verum hoc interest inter eorum casus, quod justus suscipitur a Domino, ideoque resurget fortior: injustus autem eum ceciderit, non adjiciet ultra ut resurgat; imo vero aut in pudorem noxiū, aut in impudentiam cadit. Aut enim excusat quod fecit, et hic est pudor adducēns peccatum; aut fit ei frons meretricis, et jam nec Deum timet, nec hominem reveretur, sed prædicat peccatum suum sicut Sodoma. Justus vero super manum Domini cadit, et miro quodam modo etiam ipsum ei peccatum in justitia cooperatur. Scimus enim, quoniam diligenteribus Deum omnia cooperantur in bonum (*Rom. viii, 28.*) Nonne cooperatur nobis ille casus in bonum, unde et humiliores efficiuntur, et cautores? Nonne Dominus cadentem illum suscepit, qui ab humilitate suscipitur? *Impulsus eversus sum ut caderem,* ait Propheta: sed nihil proficit qui impulit me, quoniam *Dominus suscepit me* (*Psal. cxvi, 13.*) Sic ergo dicit fidelis anima Domino: *Susceptor meus es tu.* Possunt omnia dicere: Creator meus es tu; possunt et animalia dicere: Pastor meus es tu; possunt omnes homines dicere: Redemptor meus es tu.

A At vero *Susceptor meus es tu*, is tantum dicere potest qui habitat in adjutorio Altissimi. Unde et addidit: *Et Deus meus.* Cur non, Deus noster? Quia in creatione, in redemptione, cæterisque communibus beneficiis est Deus omnium; sed in temptationibus suis tanquam proprium eum habent singuli electorum. Sic enim paratus est suspicere cadentem, et eripere fugientem, **831** ut videri possit relictis omnibus aliis ei soli operam dare.

3. Propterea expedit omni animæ Deum semper attendere tanquam proprium, non modo adjutorem, sed etiam inspectorem. Quando [Alias, quomodo] enim negligens poterit fieri, qui intuentem se Deum nunquam desinit intueri? Aut quomodo non quasi proprium illum habere videtur, qui sic eum super

B se videt intentum, ut omnia interiora ejus et exteriora omni hora considerare non cessen; omnesque non solum actus, sed etiam ipsos subtilissimos animæ motus perscrutetur atque dijudicet? Hic igitur non immerito dicere potest: *Deus meus, sperabo in eum.* Et attende quod non dixerit: Speravi, aut, spero; sed, *sperabo.* Illoc, inquit, est votum meum, hoc propositum meum, haec intentio cordis mei. Deposita est haec spes mea in sinu meo, et in hac perseverabo. *Sperabo in eum.* Non desperabo, nec frustra sperabo, quia maledictus qui peccat in spe, et nihilominus qui peccat in desperatione; sed nec esse volo de his qui non sperant in Domino. *Sperabo, inquit, in eum.* Sed jam dic nobis quo fructu, quia mercede, quo lucro? *Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, et a verbo aspergo.* Sane laqueum hunc et hoc verbum in diem alterum, et sermonem si placet, alterum differamus.

SERMO III.

De versu tertio, « Dcus meus, sperabo in eum. Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, et a verbo aspergo.»

1. Ego utique, fratres, in hoc verbo magna mei ipsius pietate compungor, et valde misereor animæ meæ. *Ipse liberavit me de laqueo venantium.* Ergone bestiæ sumus nos? Bestiæ prorsus. *Homo enim cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (*Psal. XLVIII, 13.*) Bestiæ profecto sunt homines, oves errantes non habentes pastorem. Quid superbis, o homo? quid te sciolum jactas? Vide quia bestia factus es, cui venandæ laquei præparantur. Sed qui sunt venatores isti? Venatores utique pessimi et nequissimi, callidissimi et crudelissimi. Venatores, qui cornu non sonant, ut non audiantur, sed sagittant in occultis immaculatum. Ipsi rectores sunt tenebrarum harum, astutissimi nequitia et versutia diaholice fraudis: ita ut sicut est ante venatorem bestia, sic ad eorum comparationem sit quilibet astutissimus hominum, præter eos duntaxat, qui cum Apostolo non ignorant cogitationes eorum (*Il Cor. ii, 11.*) quibus in Dei sapientia datum est fraudes deprehendere malignorum. Obsecro vos, novellæ plantationes Dei, vos qui nondum exercitatos habetis

sensus ad discretionem boni et mali, nolite sequi cordis vestri judicium, nolite abundare in sensu vestro; ne vos, tanquam rudes adhuc, versutus ille venator decipiat. Nam silvestribus illis et omnino bestialibus bestiis (sæculares homines loquor) aperitos satis expandit laqueos, utpote quos facile capiendos esse non dubitat. Vobis autem, qui tanquam prudentiores cervi serpentes necatis (26), et desideratis ad fontem vivum, subtiliores occultat laqueos, et callidiora fraudis suæ argumenta conquirit. Unde, obsecro vos, humiliamini sub potenti manu Dei pastoris vestri, et aquiescite eorum consiliis, qui melius norunt venatoris illus versutias, edociti diuturno longi temporis exercitio, et creris experimentis, tam in se, quam in multis.

1. Sed ecce quia jam venatores et bestias novimus; quisnam sit laqueus iste querendum est. Nolo ego adinvenire ex me, nec dubium aliquid tradere vobis. Ostendat nobis Apostolus laqueum istum: ipse enim venatorum illorum non ignorat cogitationes. Dic nobis, inquam beate Paule, quis sit laqueus iste diaboli, a quo se liberatam fidelis anima congratulatur. *Qui volunt, inquit, divites fieri in hoc sæculo, incident in tentationes, et in laqueum diaboli (Tim. vi, 9)* Ergone laqueus diaboli, divitiae sunt hujus sæculi? Heu quam paucos **832** invenimus, qui ab hoc laquo liberari exsultent! quam multos, qui dolent quod parum sibi videntur irretiti; et adhuc quantum possunt, ipsi se involvere et intricare laborant! Vos qui reliquistis omnia, et secuti estia non habentem ubi caput suum reclinaret, Filium hominis (*Lue. ix, 58*), exsultate, et dicite: *Quoniam ipse liberavit me de laquo venantium*. Confitemini illi toto corde, tota anima, tota virinte, et ex ipsis medullis cordis gratias ei agite, dicentes: *Quoniam ipse liberavit me de laquo venantium*. Et ut noveritis quam magnum sit beneficium hoc, et sciatis quæ a Deo donata sunt vobis, audite quod sequitur: *Eta verbo aspero*. O homo, vel magis bestia, laqueum non timebas? Time vel malleum. *A verbo*, inquit, *aspero*. Quod est hoc verbum, nisi illud insatibilis gebennæ: Affer, affer, percutie, dilacula, cito interfice, velociter spolia detrahe? Quod est verbum asperum, nisi, *tollatur impius ne videat gloriam Dei?* (*Isai xxvi, 10*.) Quomodo exsultant venatores capta bestia, et clamant: *Tolle, tolle, infige verubus, infer prunis, et male bullientibus impone lebetibus?* Verbum asperum fuit, quod protulit domus exasperans, populus Judæorum: *Tolle, tolle, crucifige eum (Joan. xix, 15)*. Quam horribile verbum, quam asperum, quam crudele! Vere dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus. Hoc verbum asperum tu sustinuisti, Domine. Cur, nisi ut nos liberares a verbo aspero? Sit jam pietatis tuae, ut non sustineamus nos, quod tu dignatus es sustinere pro nobis.

3. Respondent homines sæculares, cum eis sua-

(26) Vide S. Augustinum, *Enarr. in psal. 41*.

Ademus agere pœnitentiam, et dicunt: *Durus est hic sermo*. Nempe hoc est quod in Evangelio legimus. Loquebatur de pœnitentia ipsa Dominus, sed in figura, tanquam his quibus non erat datum nosse mysterium regni Dei. Cumque audirent dicentem: *Nisi manducaveritis earnm Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem*, dixerunt: *Durus est hic sermo, et abierunt retrorsum (Joan. vi, 61)*. Quid autem est manducare ejus carnem, et bibere sanguinem, nisi communicare passionibus ejus, et eam conversationem imitari, quam gessit in carne? Unde et hoc designat illibatum illud altaris sacramentum, ubi Dominicum corpus accipimus: ut sicut videtur illa panis forma in nos intrare; sic noverimus per eam quam in terris habuit conversationem, ipsum in-

Btrare in nos, ad habitandum per fidem in cordibus nostris. Cum enim justitia ingreditur, ille ingreditur qui factus est nobis a Deo Patre justitia. Sed et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo (*I Joan. iv, 16*). Sed tamen adhuc multi nobis dicunt: *Durus est hic sermo*. Ergone durum est momentaneum hoc et leve tribulationis, quod supra modum in sublimitate aeternum pondus gloriae operatur in nobis? Durum est brevissimo et levissimo labore cruciatus illos et tormenta redimere, quæ nullus terminus finiat, nullus animus sufficiat cogitare? Durum vobis videtur cum dicitur: *Agite pœnitentiam?* (*Math. iii, 2*.) Erratis: sed audituri estis aliquando verbum asperum, sermonem durum, auditionem malam: *Ite, maledicti, in ignem aeternum*. Ita dico vobis, hoc timete, hoc durum reputate: et invenietis quia jugum Domini suave est, et onus ejus leve. Si in se ipso suave illud credere nedum potestis, vel hoc non ignoratis, quoniam hujus comparatione suavissimum est.

4. Vos autem, fratres mei, vos pennati, ante quorum oculos frustra jacitur rete; vos qui divitias hujus æculi penitus reliquistis, quid timeatis a verbo aspero, quando jam liberati estis a laquo? Felix tu Idithum, pro quo psalmi quidam inscripti sunt (*Psal. xxxviii, lxi, lxxvi*), qui transilisti laqueum, ut omnino longe fieres a verbo aspero. Quibus enim dicitur: *Ite, maledicti, in ignem aeternum; Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare (Math. xxxv, 41, 42)*; quibus, inquam, dicetur, nisi his qui substantiam hujus mundi habuere? Nunquid non valde exhilarantur ad verbum hoc corda vestra, et spirituali jucunditate replentur? Nunquid non pretiosiorum ducitis paupertatem vestram thesauris sæculi? siquidem ipsa est quæ liberat vos a verbo aspero. Quomodo namque a nobis **833** exigat Deus, quod pro ipsis amore reliectum est? Et tamen etiam hoc facitis, et de labore manuum vestrarum Christus alitur et vestitur, ut nihil desit. Agite ergo gratias, exsultate et dicite: *Quoniam ipse liberavit me de laquo venantium, et a verbo aspero*. Exsultate, inquam, sed adhuc interim cum tremore. Lætos vos esse volo, sed nondum securos; gaudentes in Spiritu

Dicitur, et non dedistis mihi manducare (*Math. xxxv, 41, 42*); quibus, inquam, dicetur, nisi his qui substantiam hujus mundi habuere? Nunquid non valde exhilarantur ad verbum hoc corda vestra, et spirituali jucunditate replentur? Nunquid non pretiosiorum ducitis paupertatem vestram thesauris sæculi? siquidem ipsa est quæ liberat vos a verbo aspero. Quomodo namque a nobis **833** exigat Deus, quod pro ipsis amore reliectum est? Et tamen etiam hoc facitis, et de labore manuum vestrarum Christus alitur et vestitur, ut nihil desit. Agite ergo gratias, exsultate et dicite: *Quoniam ipse liberavit me de laquo venantium, et a verbo aspero*. Exsultate, inquam, sed adhuc interim cum tremore. Lætos vos esse volo, sed nondum securos; gaudentes in Spiritu

sancto, sed tamen paventes adhuc, et carentes a re-
cidiyo.

5. Quid enim volbis ultra pavendum est? Unum utique, idque gravissimum, peccatum Iudei, peccatum apostasie. Bene enim factum est, ut pennas acciperetis sicut columbae, et volaretis ad requiescentem. Nam in terra non erat requies, sed labor, et dolor, et afflictio spiritus. Quid ergo timendum est sic volanti, nisi ne forte cadaver vel simile aliquid in terra videat, cuius desiderio tractus videatur a venatoribus illis pessimis, et preparatis laqueis capiatur, et sint novissima hominis illius pejora prioribus? Hoc, inquam, omnino timendum est, ne quis aut corde solo, aut etiam corpore ad vomitum revertatur. Legimus enim de filiis Israel, quia corde redierunt in Aegyptum (*Num. xiv, 3*). Nam corpore reverti, clausum post eorum talos Rubrum mare prohibebat. Hoc est quod vehementer singulis qui- busque timendum est, ne quando forte eatenus Deum offendat, ut manifeste abhiciantur et evomantur ab eo: aut si pudor neget apostasiam corporis, teper ipse paulatinus ingerat apostasiam cordis; ut videlicet sub habitu religionis cor saeculare gerant, et quidquid saecularis consolationis invenire potuerint, amplectantur. Neque enim sumus nos Apostolo sanctiores, qui tamen verebatur ne forte, cum aliis praedicasset, ipse reprobus efficeretur (*1 Cor. ix, 27*). Sed id tamdiu timendum est donec laqueus contritus sit, donec corpus istud anima de- posuerit. Nam et ipsum corpus laqueus quidam est: unde et oculus legitur animam deprædarī (*Thren. iii 51*). Minime ergo decet esse securum hominem, qui secum portat laqueum suum: imo vero bonum est magis habitare in adjutorio Altissimi, ut per eum possit laqueus evitari.

SERMO IV.

*De versu quarto. « Scapulis suis obumbrabit
tibi, » etc.*

1. Conscienti humiliter, et devote gratias referenti, non immerito ampliora beneficia promittuntur. Nam qui fidelis invenitur in modico, jure constituetur super multa? sicut et contrario accipiens indignus est qui fuerit de acceptis ingratus Itaque devote illi gratiarum actioni respondet Spiritus: Non id solum, inquiens, faciet, sed et *scapulis suis obumbrabit tibi*. Credo in his scapulis geminam Dei promissionem intelligentam, vitæ scilicet ejus quæ nunc est, pariter et futuræ. Si enim solum promitteret regnum, et in itinere decesset viaticum, omnino conquererentur homines, et responderent: Magnum quidem est quod promittitur, sed perveniendi illue nulla facultas datur. Propteræ qui post hoc sæculum vitam promisit aternam, ipse dandum etiam in hoc sæculo centuplum providentissima pietate promisit (*Matth. xix, 29*). Quid jam excusationis habes, o homo? Profecto obstructum est os loquentium iniqua. Quid plus afferet inimicus ad tentandum, nisi quia longa futura est vita tua? Et si grandis tibi restat via, cur

A hoc timeas, cui fortis cibus datur, ne deficit possis in via? Eliæ utique cibus allatus est ab angelo, quo nullus in humana consuetudine vilior invenitur, scilicet panis et aqua: tanta tamen in eo fortitudo collata est, ut quadraginta diebus ambulans non fatigaretur nec esuriret (*Ill Reg. xix, 5-8*). Vis tibi hunc cibum ab Angelis ministrari? Mirum valde, si non vis.

2. Quod si eibem hunc desideras, et angelica ministeria non superba, sed humili magis ambitione requiris; audi quomodo scriptum sit de Domino, quia tentante diabolo, et suadente ut de lapidibus faceret **831** panem, restituit, et dixit: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei*. Deinde temptationibus superatis, et tentatore fugato, accesserunt angeli, et ministrabant ei (*Matth. iv, 3-11*). Et tu ergo, si vis habere ministerium angelorum, fuge consolationes sæculi et temptationibus resiste diaboli. Renuat consolari anima tua in aliis, si vis in Dei memoria delectari. Cum esuris, currere suadet ad panem: at tu potius audi dicentem, *Non in solo pane vivit homo*. Cur enim tanta varietate distraheris, ut modo cibum, modo potum, mōbo vestem aut lectum, nisi pro sola corporis necessaria sustentatione requiras, qui in uno, id est in verbo Dei, potes hæc omnia invenire? Manna enim est, omnem saporem babens, et odoris delectationem; requies est vera et sincera, suavis et salubris jucunda et sancta.

C 3. Hæc est promissio vitæ præsentis. Nam præmissionem futurae quis explicet? Si exspectatio justorum laetitia (*Prov. x, 28*), et tanta laetitia ut omne quod desideratur in seculo non valeat ei comparari; ipsum quod exspectatur, quid erit? Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti diligenteribus te (*Isai. lxiv, 4*). Sub his itaque scapulis quatuor nobis beneficia conferuntur. Sub his enim abscondimur: sub his ab incursu [*alias occursu*] accipitrum et milvorum protegimur, quæ sunt aereæ potestates: sub his umbraculum salubre refrigerant nos, et repellit nimium solis fervorem: sub his quoque alimur et fovemur. Ait enim Prophetæ in alio psalmo: *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum* (*Psal. xxvi, 5*): id est, dum adhuc dies mali sunt, et in terra aliena sumus, quæ data est in manus impii, in qua non est regnum pacis, nec Deus pacis regnat in ea. Nam si regnat, quid est quod orantes dicimus: *Adveniat regnum tuum?* (*Matth. vi, 10*.) Necessæ igitur est abscondere interim, si quid habemus boni; quoniam thesaurum regni cœlorum, qui invenit homo, abscondit (*Matth. xii, 44*). Propter quod etiam corporaliter in elaustris et in silvis abscondimur. Et si scire vultis quantum in hac absconsione lucramur, credo nullum hic esse qui, si quartam partem eorum quæ facit, in sæculo actitaret, non adoraretur ut sanctus, reputaretur ut angelus: nunc autem quotidie tanquam negligens arguitur et increpat. Parumne hoc lucrum ducitis, quod non reputamini sancti

antequam sitis? An non timetis ne forte vili mercede hic recepta, in futuro mercedem non habeatis? Necessaria est ergo hæc absconsio non solum ante oculos aliorum, sed etiam multo magis ante te ipsum. Ille enim habet Dominica illa sententia: *Cum feceritis omnia quæ præcipientur vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere fecimus* (*Luc.*, xvii, 10). Væ enim nobis si non fecissemus! Et hæc est utique magna virtus et summa securitas, quando et pie vivis; et tamen plus attendis quæ desunt tibi, quam quæ obtinuisse videris, oblitus quæ retro sunt, et extendens te in anteriora. Ille igitur est absconsio, quam sub scapulis Domini præstari dixeramus; qualis forsitan absconsio fuit vel obumbratio quæ Mariæ facta est a Spiritu sancto ad celandum videlicet tam incomprehensibile sacramentum.

4. De protectione quoque idem iste propheta ait: *Obumbrasti super caput meum in die belli* (*Psal.* cxxxix, 8). Sicut enim videns venientem accipitrem mater expandit alas suas, ut pulli subeant, et habeant tutum refugium: sic nobis parata, et quodammodo dilatato sinu extensa est summa illa et ineffabilis pietas Domini nostri. Unde et supra dixit *Quoniam refugium meum es tu*. Jam vero sub ipsis quoque scapulis et umbraculum salubre, et protectionem habemus. Sicut enim iste corporeus sol, licet bonus sit et valde necessarius, tamen et fervor ejus si temperatus non luerit, infirmo capiti, et splendor infirmis oculis nocet, nec est solis culpa, sed infirmitatis: sic etiam Sol justitiae est. Unde et dicitur: *Noli nimium justus esse* (*Eccle.* vii, 17). Non quod justitia bona non sit; sed quia, dum adhuc infirmi sumus, oportet ipsa bona gratia temperari, ne forte elationis aut indiscretionis vitium incurramus. Quid enim est quod incessanter orantes et supplicantes non possumus **835** ad eam, quam desideramus, gratiae abundantiam pervenire? Putatis quia avarus aut inops factus est Deus, impotens aut inexorabilis? Absit hoc, prorsus absit! sed ipse cognovit ligamentum nostrum, et scapulis suis obumbrat nobis. Non tamen a petitione propterea cessandum est: quia etsi non dat ad satietatem, dat tamen ad sustentationem: etsi cavet nobis a fervore nimio, tamen fovet nos tanquam mater calore suo. Ille est enim quartum quod diximus sub scapulis ejus nobis præstari, ut tanquam pulli calore materni corporis foveamur, ne foris vagantes moriamur, refrigescente nimirum charitate; quæ non diffunditur in nobis nisi per Spiritum qui datur nobis. Sub his igitur pennis ejus securus sperabis, ut videlicet de exhibitione praesentium munerum firma sit expectatio futurorum.

SERMO V.

De versu quinto, «Scuto circumdabit te veritas ejus.»

1. Vigilate et orate, ut non intretis in temptationem (*Marc.*, xiv, 38.) Et quis hoc dixerit, scitis, et tempus scitis: Domini enim est verbum istud instantem passione sua. Et attendite quoniam ipse quidem

A erat passurus, et non discipuli: nec tamen pro se dicebat orandum, sed pro illis. Unde ad Petrum ait: *Ecce Satanas expetivit vos ut cribaret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (*Luc.*, xxii, 31, 32). Si tantum illos oportebat timere in passione Domini, quantum nobis timendum est, fratres, in passione nostra? Vigilate proinde et orate, ut non intretis in temptationem, quoniam undique circumdati estis temptationibus. Unde et legistis quia *tentatio est vita hominis super terram* (*Job.*, vii, 1). Itaque si tot temptationibus plena est vita nostra, ut non immerito tota ipsa tentatio debeat appellari; pervigili circumspectione opus est et oratione, ne inducamur in eam: unde est et illud in oratione

B Dominica, *Et ne nos inducas in temptationem*. Quia ergo undique sic circumdatus es temptationibus, scuto circumdabit te veritas ejus, ut, quemadmodum undique bella, ita undique sint et præsidia. In quo et omnino illud manifestum est, spirituale seutum esse oportere quod circundare potest. Veritas autem circumdat, quia verax qui promittit, et sic exhibet ut promittit. *Fidelis Deus*, ait Apostolus, *qui non patiatur vos tentari supra id quod potestis* (*1 Cor.* x, 13.)

2. Non incongrue sane scuto comparatur gratia divinæ protectionis, quod in superiori parte amplum et latum est, ut caput humerosque custodiat; in inferiori vero strictius, ut minus oneret, maxime quod graciliores sint tibi, nec tam facile vulnerentur, sed nec adeo periculosum sit illis in partibus vulnerari. Sic omnino sic militibus suis Christus ad inferiora tuenda, id est carnem, magnam, ut ita dixerim, strictitatem atque penuriam rerum temporalium donat; nec vult eos illarum multitudine prægravari, sed ut victum et vestitum habentes, quemadmodum, ait Apostolus, his contenti simus (*I Tim.* x, 13); in superioribus vero ampliorem latitudinem, et abundantiam gratiæ spiritualis. Sic enim habes: *Primum querite regnum Dei et justitiam ejus, et omnia adjicientur vobis* (*Matth.* vi, 33). De victu utique dixit et vestitu, unde dixerat sollicitos esse non debere. Nam et hæc ipsa Pater noster colestis benignissima pietate ministrat, ob duplum scilicet causam: ne vel omniuno crederemus infensem, si ista negaret, et sic desperaremus; vel illorum nimia sollicitudo, spiritualis exercitii fieret detrimentum. Sine his enim neque vivere, neque Deo servire est. Ceterum quanto strictius, tanto melius.

3. Itaque scuto circumdabit te veritas ejus; non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et daemone meridiano. Ille sunt quatuor temptationes, quibus undique circumdati, necesse habemus circumdari etiam scuto Domini ut sit nobis a dextris et a sinistris, ante et retro. **836** Hoc enim premonitos vos esse volo, neminem super terram absque temptatione victurum, ut cui forte tollitur aliqua, alteram securus expectet: aut forte non securus, sed pavidus magis: et

sic petat ab ea liberari, ut nunquam sibi in corpore mortis hujus libertatem perfectam seu requiem audeat polliceri. Quia in re consideranda est nobis tam benigna erga nos divinæ pietatis dispensatio, ut quibusdam nos temptationibus patiatur diutins occupari, ne forte periculosiores occurrant: ab aliquibus vero citius liberet, ut possimus in aliis, quas nobis utiliores fore prævidet, exerceri. Verum considerandum nobis est, sed non modo, quæ sint istæ quatuor quas hic ponit. Credo enim quod et hoc ordine, quo hie numerantur, contra eos qui convertuntur insurgunt, et velut principes sunt omnium temptationum.

SERMO VI.

De altera parte versus quinti, « Non timebis a timore nocturno: » et de versu sexto, « A sagitta volante in die, » etc.

1. Solet in divinis Scripturis adversitas designari per noctem; et scimus quia adversus eos qui convertuntur, primum esse certamen de molestiis corporis consuevit. Caro enim, hactenus indomita, castigari et in servitatem redigi nequaquam æquanimiter patitur; sed adhuc memor recens perditæ libertatis, acrius concupiscit adversus spiritum, maximeque in his pœnis in quibus estis vos quotidianie morientes, imo vero morte affecti tota die, quæ et supra vires sunt, et ultra naturam, et contra consuetudinem vestram. Quid igitur mirum si turbant ista, maxime eos qui needum consueverunt, needum satis in promptu habent recurrere ad orationem, refugere ad meditationes sanctas, ut sic relevetur diei pondus et æstus? Necessarium plane nobis inter ipsa nostræ conversionis initia scutum Domini, ut non timeamus a timore nocturno. Bene autem dicitur non timendum a timore nocturno, et non dicitur a nocte; quia non ipsa afflictio tentatio est, sed magis timor ipsius. Nam et omnes laboramus, cum tamen non omnes inde tentemur: et qui tentantur, multa magis timore futurae pœnae, quam præsentis dolore lœduntur.

2. Quia ergo timor ipse tentatio est, congruum dictum est ei qui circumdat scutum Domini, quod a temptatione hac non timebit. Forte impugnabitur, forte tentabitur, forte timebit noctem, sed non ei timor iste nocebit: magis autem si non fuerit dominatus, tunc immaculatus erit, et emundabitur, sicut scriptum est, quia territi purgabuntur (*Job xli, 16*). Camminus est timor iste; sed ut examinet, non exurat, veritas facit. Nocturnus plane et tenebrosus timor; sed facile hunc radius veritatis exsuperat. Ingerit enim oculis cordis nunc quidem peccata quæ fecimus; ut, quemadmodum de se propheta ait, etiam nos in flagella parati simus, annuntiantes iniquitatem nostram, et cogitantes pro peccato nostro (*Psal. xxxvii, 18, 19*), nunc vero æterna supplicia quæ meruimus, ut in eorum comparatione quæ evadimus, universa quæ patimur delicias reputemus: nunc quoque cœlestia præmia ad quæ tendimus, crebro videbet memorantes quoniam non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ re-

A velabitur in nobis (*Rom. viii, 18*): nunc etiam ea quæ pro nobis pertulit Christus, ut crebro considerantes quanta sustinuit illa majestas pro inutilibus servis, erubescamus non sustinere vel parva pro nobis.

3. Sed fortasse prævaluit veritas, præsertim tam multiplex et usquequaque circumdans, non repellere modo, sed etiam expellere penitus hunc timorem. Nox præcessit: ut filius lucis et diei honeste ambulans, time sagittam. Leviter volat, leviter penetrat: sed dico tibi, non leve infligit vulnus, cito interficit. Nimirum sagitta hæc vana gloria est: non est unde haec impugnet pusillanimes et remissos. Qui ferventiores esse videntur, ipsi paveant, ipsi sibi caveant in hac parte: nihilominus adhuc solliciti non deserere scutū **S37** inexpugnabile veritatis. Quid enim aliud tam contrarium vanitati? Nec sanc huic opponenda sagittæ secreta illa et quodammodo intima veritatis exigimus: semetipsam noverit anima, de se teneat veritatem. Difficile prorsus, ni fallor, homo verbis laudantium hominem in vita sua abuci poterit altum sapere, si se intus ad luceni veritatis sollicita consideratione discutiat. Nonne enim si propriam cogitat conditionem, dicturus est sibi: *Quid superbis, terra et ciinis?* (*Eccli. x, 9*.) Nonne si propriam consideret corruptionem, fateatur necesse est quoniam non est in eo bonum? Sed et si forte aliquid habere videtur, non inveniet, puto, quid respondeat Apostolo dicenti; *Quid habes quod non accepisti?* (*I Cor. iv, 7*) et alibi: *Qui stat, videat ne cadat* (*I Cor. ix, 12*). Postremo si fideliter computet, facile illi erit advertere quod nec cum decem millibus possit occurrere ei qui cum viginti millibus venit ad se, et omnes justitias suas tanquam panum menstruatae reputari.

4. Eadem quoque veritas et eis nihilominus opponenda est temptationibus quæ sequuntur. Nec enim vel sic desistit hostis antiquus, sed ad callidiora forte convertitur argumenta. Firmam probavit utroque latere turrim: non est quod vel a sinistris pusillanimitate timoris, vel a dextris eam humanis concutere laudibus, in utraque jam molitione frustatus, attentet. Sed si viribus, inquit, dejicere nequo, forte decipere possum alicujus ingenio proditoris. Quis, putas, erit hic proditor? Plane cupiditas, radix iniquitatis: ambitio subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, livoris parens, vitiorum origo, criminum somes, virtutum ærugo, linea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remedii morbos creans, generans, ex medicina languorem. Contempsit vanam gloriam, ait, quoniam vana est: forte solidius aliquid affectaret, forte ho nores, forte divitias. Quantos hoc negotium perambulans in tenebris trudi fecit in tenebras exteriore, ueste spoliants nuptiali, et virtutum exercitia fructu pietatis evacuans? quantos pestis hæc nequierit supplantatos turpiter quoque dejicit, ut cæteri quique, quos latuit occultus effosso, subitam expavescerent ad ruinam? Quid vero hunc fovet vermem aliud

quam mentis alienatio, et oblio veritatis? aut quid nisi veritas hunc prodendum vestigat proditorem, et negotium arguit tenebrarum? Nemirum haec est quæ dicit: *Quid prodest homini si universum mundum lucretur, se autem perdat, et detrimentum sui faciat?* (*Math. xvi, 26.*) et item: *Potentes, ait, potenter tormenta patientur* (*Sap. vi, 7.*) Haec est quæ sedula suggestione reducit in mentem, quam sit in ambitu frivola consolatio, grave judicium, usus brevis, finis ignotus.

5. Hucusque tentationes Domini: quartam inimicus non præsumpsit afferre (17). Illa enim de ignorantia est: nec dubitabat sapientissimum, qui sic moderabatur responsiones suas, ut in nullo unquam posset deprehendere quod quærebatur. Prima siquidem tentatione esurienti suadebat de lapidibus panem facere: sed ille nec posse, nec non posse respondebat, cibum alium præteundit, dicens: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Secunda vero tentatione præcipitum suadebat, promittens quia non læderetur si Filius Dei esset; et sic videns omnis civitas laudaret eum et magnificaret: et nec esse se, nec non esse respondit. Tertia de ambitione fuit, quando omnia regna mundi promisit, si cadens adoraret eum (*Matth. iv, 3-9.*) Videsne quod ambitionis via adoratio diaboli sit, qua videlicet ad honores et gloriam mundi perveniendum suis ille adoratoribus pollicetur? Quarta, ut dixi, tentatione apud eum abstinuit, ejus nimurum tantam esset expertus prudentiam ex responsis.

6. Quid utem adversus alios faciat, quos videt omnimodo diligere justitiam, et odisse iniquitatem? Quid nisi ut iniquitatem palliet virtutis imagine? Quos enim perfectos boni noverit amatores, malum **S38** eis sub specie boni non mediocris, sed perfecti persuadere conatur; ut cito consentiat qui magnopere diligit bonum, et facile qui currit, incurrat. Hoc est igitur dæmonium non modo diurnum, sed etiam meridianum. An non hoc timuit Maria, quando ad novam angeli salutationem expavit? (*Lue. i, 29.*) Au non insinuabat Apostolus, cum diceret: *Non enim ignoramus cogitationes ejus?* (*Il Cor. ii, 11.*) Ipse enim angelus satanae transfigurat se in angelum lucis (*Il Cor. xi, 14.*) An non denique hoc ipsum metuebant discipuli, quando videntes Dominum super mare ambularem, clamabant putantes phantasma esse? Et vide quam bene congruit, quod quarta vigilia noctis fuisse dicitur (*Matth. xvi, 26, 25,*) quando contra tentationem quartam vigilasse discipuli perhibentur. Nec vero in re manifestissima nostro arbitror opus esse eloquio, quod videlicet sola sit veritas, quæ palliatam detegit falsitatem.

7. Quatuor has tentationes etiam in generali statu

(27) Quartam tamen affert infra, sermone 14, num. 4.

(28) Horstius addit, *abbatiis aliisque dignitatibus.* Sed hæc verba desunt in aliis editis et in scriptis.

A Ecclesie haud difficile diligens considerator inventiet. Nonne enim timor nocturnus exercebat novellam adhuc Ecclesiæ plantationem, quando omnis qui occideret servos Dei arbitrabatur obsequium se præstare Deo? Demum persecutione cessante et die redditæ, turbavit eam gravius et astlifix sagitta volans, quando exierunt aliqui de Ecclesia inflati spiritu earnis suæ, inanis et volatilis gloriæ cupidi: et volentes sibi facere nomen, linguas suas magnificando, diversa et perversa dogmata fabricaverunt. At nunc quidem pax a paginis, pax ab hereticis, sed non est pax a falsis filiis. Multiplicasti gentem, Domine Jesu, sed non magnificasti letitiam, quoniam multi sunt vocati, pauci vero electi. Omnes christiani, et omnes fere quæ sua sunt querunt, non

B quæ Jesu Christi. Ipsa quoque ecclesiasticæ dignitatis officia in turpem quæstum et tenebrarum negotium transiere: nec in his salus animarum, sed luxus queritur divitiarum. Propter hoc tondentur, propter hoc frequentant ecclesias, missas celebrant, psalmos decantant. Pro episcopatibus et archidiaconatibus (28) impudenter hodie decertatur, ut ecclesiæ redditus in superfluitatis et vanitatis usus dissipentur. Superest jam ut reveletur homo peccati filius perditionis, dæmonium non modo diuraum, sed et meridianum; quod non solum transfiguratur in angelum lucis, sed extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur (*II Thess. ii, 4.*) Nemirum insidiatur crudelius calcaneo matris Ecclesiæ, a qua dolet caput suum esse contritum. Hic plane gravissimus erit incursus; sed ad hoc quoque Ecclesiam electorum Veritas liberabit, propter eos brevians dies (*Matth. xxiv, 22.*) et dæmonium meridianum destruens illustratione adventus sui. Et hæc quidem dicta sint de temptationibus istis: nam et in sermone quodam super Cantica canticorum memini me super his tractasse similiter (29), cum meridiani hujus dæmonii mentio incidisset, ex occasione scilicet meridiani accubitus sponsi, quem sibi sponsa petierat indicari.

SERMO VII.

De versu septimo, ¶ Cudent a latere tuo mille, et deceem millia a dextris tuis, ad te autem non appropinquabit.

D 1. In spe vivimus, fratres, nec deficimus in tribulatione præsenti, quod in exspectatione simus indefectibilium gaudiorum. Neque enim vana nobis hæc exspectatio, aut dubia spes videtur, innixa nimurum æternae promissionibus veritatis. Deinde etiam ex perceptione præsentium munerum firma est expectatio futurorum, et præsentis gratiae virtus nimis credibiliter attestatur felicitatem promissæ gloriæ sine dubio secuturam. Nempe Dominus virtutum ipse est rex gloriæ: et in hymno quoque eumdem votis vocamus [alias, cantamus] Patrem pe-

(29) Nempe in sermone 33 in Cantica. Unde patet hos sermones sub annum 1140 fuisse habitos: si quidem sermo 33 in Cantica post annum 1138 pronuntiatus est.

rennis gloriae, Patrem potentis gratiae (*Brev. feria 2, ad Laudes.*); cui et in psalmo canimus : *Quia misericordiam et veritatem diligit Deus, gratiam et gloriam dabit Dominus* (*Psal. LXXXIII, 12*). Viriliter ergo sustineat in hoc seculo pietas colluctationem, et persecutionem quamlibet aequanimitate patiatur. Quidni tolleret omnia, quae ad omnia valet, promissionem habens ejus vitæ, quæ nunc est, et futuræ? Repugnet fortius impugnanti: quia et repugnanti propugnator aderit indecessus, et triumphanti non deerit largissimus remunerator. *Seuto*, inquit, circumdabit te veritas ejus.

2. Necessaria plane insuperabilis protectio veritatis non modo interim in carne degenti, sed et postmodum exeunti: et nunc quidem ob periculosos conflictus, tunc vero ob monstruosos occursum spirituum malignorum. Nempe et sanctissimam illam glorijs Martini animam voluit pars inimicæ nocere, et cruenta bestia sciens quod modicum jam tempus haberet, tota profecto insanja malitia infatigabilis non est verita prope assistere ei quoque in quo nihil habebat. Imo vero ad ipsum etiam Regem gloriae accedere impudentissima temeritas illa præsumpsit, sicut ipse testatur: *Venit enim princeps mundi hujus, et in me non invenit quidquam* (*Joan. XIV, 30*). Felix anima, quæ sic interim tentationum jacula scuto veritatis repulerit, ut nil prorsus venenatum in se coalescere passa, omnino non confundatur cum loquetur inimicis suis in porta. Nil in me, funeste [*alias, funestum*], reperies. Felix quem sic circumdat clypeus veritatis, ut introitum quoque et exitum ejus custodiat: exitum utique ab hac vita, et introitum in futuram, quo videlicet nec moliatur a tergo, nec a facie mali quidpiam inimicus attentre. Siquidem omnino opus erit illie custode, opus erit duce fidelis, opus erit consolatore magno propter horribiles illas visiones; non minus quam hic adjutore et propugnatore contra invisibiles tentatores.

3. Glorificate itaque, dilectissimi, et portate interim Christum in corpore vestro, onus delectabile, suave pondus, sarcinam salutarem; etiamsi premere aliquando forte videtur; etiamsi interdum latera tundit, et flagellat recalcitrantem; etiamsi quandoque in camo et freno maxillas constringit et coeret; omnino feliciter. Esto ut jumentum, qui Salvatorem portas; sed non penitus ut jumentum. *Homo*, inquit, *cum in honore esset, non intellectus; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (*Psal. XLVIII, 13*). Quid enim tantopere vel plangit Prophetæ, vel arguit in homine similitudinem jumentorum, præsentim qui alio quadam loco de se loqui et dicere Deo non sine quadam congratulatione videtur: *Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum?* (*Psal. LXXII, 23*.) Puto, imo non puto, sed scio,

(30) *Mariam absolute habent editi, etiam antiquiores: quadam addunt scripti; et recte quidem, cum hoc loco non agatur de Maria Deipara sanetissima, sed de alia quadam, nempe Cassabolita seu Castabolite, ad quam duas exstant epistole sancto Ignatio martyri ascriptæ, in quibus « Christifera »*

A similitudinem aliquam jumentorum homini commendari; sed plane non eam quæ in non intelligendo, et insipientiæ, sed patientiæ imitatione consistat. Neque enim succensentis similiter, sed ne plangentis quidem videretur vox, si dixisset: *Homo cum sub onere Dei esset, non recalcitrayit; ut jumentum factus est apud eum.* Quis enim non illi jumento plurimum invidaret, cujus in humili tergo ad commendationem ineffabilis suæ mansuetudinis dignatus est sedere Salvator, si eum illius tam pretiosi oneris gestatione intelligentiam quoque tam singularis habuisset honoris? Ut jumentum igitur esto, minime tamen jumentum: patienter quidem sustinens onus, sed honore intelligens; sapienter et delectabiliter cogitans tam ipsius oneris qualitatem, quam propriam utilitatem.

4. Magnus ille Ignatius, discipuli quem diligebat Jesus auditor, martyr noster, cujus pretiosis reliquiis nostra dilata est paupertas, Mariam quamdam (30) in pluribus quas ad eam scripsit epistolis, Christiferam consulutat. Egregius plane titulus dignitatis, et commendatio honoris immensi. Nempe cui servire, regnare **S 10** est; gestare hunc, non onerari est, sed honorari [*alias, ornari.*] Cæterum num [*alias, unde*] ei, de quo nunc loquebamur, Salvatoris asello verendum ulla tenus videbatur, ne sub illa tali sarcina deficere posset in via? An vero timendus ei aut luporum incursus, aut raptorum occursum; vel præcipitum, seu periculum aliquod sub tanto præside metuendum? Felix qui sic tulerit Christum, ut a Sancto sanctorum in sanctam civitatem mereatur induci. Non est omnino quod timeat, ne vel in via aliquod offendiculum, vel repulsam in janua patiatur. Illi nempe jumento viam parabant fideles populi (*Multh. xxi, 7-9*), heic angeli sancti: *Quoniam angelis suis mandavit de te, ut custodian te in omnibus viis tuis, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Sed non sunt haec præoccupanda modo; series magis ipsa Scripturæ expositionis ordine sequenda est.

5. *Cadent a latere, inquit, tuo mille, et decem millia a dextristuis; ad te autem non appropinquabit.* Illic enim versus hodie nobis tractandus est; non ignoratis. In præcedenti sane capitulo quod novissime tractabatur, dictum est, si recolitis, quemadmodum a quator quibusdam maximis equidem, gravissimisque temptationibus hujus vitæ, protectio liberet veritatis; videlicet a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano. Quod igitur sequitur: *Cadent a lateret tuo mille*, etc. futuræ magis vitæ arbitror assignandum. Unde et in principio sermonis hujus meministis adhuc, ni fallor, sententiae apostolicæ, qua videlicet valere ad omnia pietatem, vitæ quoque ejus quæ nunc est, et futuræ salutatur. Quanquam eamdem etiam salutationem præfert alia vulgata ejusdem Ignatii nomine epistola ad Mariam Deiparam. Verum hic sermo est de Maria illa, ad quamplures tunc circumferebantur epistolæ pro Ignatianis habitæ.

promissionem habere commendat (*I Tim.* iv, 8). Audite ergo, et audite in letitia cordis vestri, quod ad futurae vitæ promissionem, vestramque exspectationem pertinere videtur. Ubi est thesaurus vester, sit et cor vestrum. Et quidem studiose audistis præsentia, non sum imminemor; sed studiosius decet futura audire. Nam et pseudopropheta, Balaam dieo, recolite qui historias nostis: et ipse, in quaam, iniquus justorum mortem optabat, et novissima sua horum similia fieri precabatur (*Num.* xxiii, 10). Tantus est pietatis fructus, tanta justitiae merces, ut ne ab ipsis quidem non desiderari queat impiis et injustis. Minus tamen oblectat canticum Sion salices Babylonis. Suspendenda proinde organa apud eos; lamentandum magis super flumina Babylonis, si forte persuaderi eis possit ut plangant. Ille plane cantandum est, ubi non deerunt qui tota alacritate spiritus saltent ad vocem psalterii, ad canticum Sion; et vehementia quadam sacri desiderii ad eam gestiant prævolare, dicentes: *Quis dabit mihi penas sicut columba, et volabo, et requiescam?* (*Psal.* liv, 7.) Quid enim aliud exultare, quam ex se ipso saltare est? Minus sapit iis qui medio adhuc perielitantur in mari, jactantur undis, aguntur flueibus, quamlibet favorable sit, quod de remoti et prope jam desperati tranquillitate seu amoenitate littoris nuntiatur. Sed nec ad ejusmodi pertinet animam quod bodie nobis proposatum est: neque enim talis quæpiam adhuc meretur audire: *Cadent a latere tuo two mille, et decem millia a dextris tuis.* Memento cui hæc promissio faeta sit, nempe ei qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cari commorabitur.

6. Audiat igitur is qui salutis portui cogitatione jam et aviditate appropinquat, qui præjaetata velut quadam anchora spei suæ terræ illi desiderabilis inconvulsibiliter inhaesisse videtur, euntes diebus, quibus nunc militat, expectans donec veniat immutatio sua. Certissima sane et præcipua appropinquatio portus hujus, hæc ipsa conversatio, in qua positi estis, exitus præparatio est, vocacionis videleat et justificationis divinae. In his nempe duobus fidelis quædam constituta est connexione velut eujusdam æternitatis ad æternitatem, id **S 11** est magnificationis ad prædestinationem: quarum equidem sicut prædestinatione nullo est præcisa principio, sic et magnificatio nihilominus nullo unquam sine claudenda. Ne vero eam, quam diximus, quasi geminæ hujus æternitatis medianam connexionem esse putas nostræ adinventionis, Apostolum audi, si non eamdem tibi manifestius ipse commendat: *Quos cùm præscivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.* Quomodo, putas, aut quo ordine magnificabit? siquidem quæ a Deo sunt, ordinata sunt. Num a prædestinatione ad magnificationem saltu quodam pervenies repentinus? Provide tibi medium pontem, aut in agis ingredere jam paratum. *Quos prædestinavit, inquit, hos et vocavit: quos autem vocavit, hos et justificavit: et quos justificavit, hos et magnificavit* (*Rom.* viii, 29, 30).

A 7. Hæc via equidem bona videtur nonnullis hominibus; sed et bona est, nihil super ejus fine timendum. Non tibi sint viæ bujus suspecta novissima. perge securus, tanto vividius, quando certius ea jam propinquare videntur. Nempe tenes media: quomodo non novissima propinquarent? *Agite, inquit, pœnitentiam: appropinquavit enim regnum cœlorum* (*Matth.* iii, 2). Sed regnum, inquires, cœlorum vim patitur, et violenti diripiunt illud (*Matth.* xi, 12). Nullus mili ad hoc nisi per medios hostium cuneos patet accessus. In itinere medio sunt gigantes, in aere volitant, obsident transitum, observant transiuentes. Attamen fiducialiter age, ne timeas. Magni sunt, multi sunt; sed, *cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis.* Cadent undique, nunquam tibi deinceps in perpetuum noctiuri: parum est; non appropinquatur. Evidem videbit peccator et irascitur, sed a latere veniet: quod videlicet præveniat te misericordia Dei tui, eadem quoque nihilominus etiam misericordia subsequatur, et introitum videbit tuum, ut quidem supra meminimus, et exitum tuum eustodiens. Alioquin quid in illo tam terribili spiritualium nequitiarum occursu humani posset consistere sensus, quod non intolerabili concutetur horrore?

B 8. Quid putatis, fratres? si vel uni alicui e tam multis principibus tenebrarum in medium vestri irrue, et in tota feritate sua ac tenebrosi enormitate corporis apparere liceret; quis illum posset vel corporis sensu sustinere, vel cordis? Denique ante hos paucos dies (ipsi scitis) unum quemdam ex vobis, et prius dormientem, et postea excitatum, tam graviter phantasia nocturna perturbare permissa est, ut vix illa die rationis compos, vix potuerit esse securus. Etiam omnes vos pariter expavistis cum territus ille terribile nimis exclamasset in vocem. Erubescendum sanc, quod usque adeo fides in vobis, vel dormientibus, visa fuerit obdormisse: sed ad nostram sine dubio factum est admonitionem, ut tota sollicitudine meminerimus adversum quos nobis sit colluctatio, nequando scilicet aut ignari hostilis inuidia, aut protectionis divinae inveniamur ingrati. Ex vehementissimo siquidem proprii eruciati livoris in tantum prorupit malitia inveterata furem, his præsertim diebus sanctis, acrius sese indicans vestra devotione torqueri. Eodem sane tabescens insaniæ zelo, sed licentia ampliori, exequitibus sanctis adest, nonnisi a latere tamen. Neque enim vel occurrere jam a facie, quasi ut vim faciat; vel a tergo repere, tanquam ut decipiat, permittetur.

D 9. Sed nec juxta iter quidem scandalum de cætero ponet tibi: ad te enim non appropinquabit. Non modo non attinget ut feriat, sed nee accedet ut terreat. Puto enim, id verebaris, ne te forsitan gravis ad illas tam monstruosas effigies, et larvalium tantum multitudinem facierum horror invaderet. Sed egregius tibi Paraclitus et efficacissimus aderit consolator, ipse nimirus de quo legisti: *Coram illo procident Ethiopes, et inimici ejus terram lингent*

(Psal. lxxi, 9). Plane ad nihilum deducetur in conspectu ejus malignus, sic timentes se glorificabit. Præsente te, Domine Jesu, quantumlibet irruant hostes, imo non irruant, sed ruant; confluant undique, sed ut fluant, et pereant a conspectu Domini, quemadmodum fluit eera a facie ignis. Quid **812** enim metuam deficiente? quid trementes paveam? quid verear cadente? Etsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, dummodo tu mecum sis, Domine Deus meus (Psal. xxii, 4). Siquidem protinus aspirabit dies, et inclinabuntur umbræ, cadent hinc inde principes tenebrarum. Quos enim nunc quoque, dum inter malignas eorum occultasque suggestiones per fidem adhuc, non per speciem ambulamus, sicut tamen victoriosa triumphat; quomodo non facilius ipsa jam tunc propalatae cognitio veritatis evidens cum suis illis tenebrosis ferrugineisque imaginibus exsufflabit? Nec causeris forte de numero, vel ipsam saltem multitudinem verearis. Memento sane quod ad unum Salvatoris imperium ab obsecso jam et diu posseco unius hominis corpore daemonum legio tota discessit, et ne ipsos quidem ansa est, nisi ab eo jussa, contingere porcos (Psal. xxii, 4): quanto magis ipso duce, quotquot fuerint, undique cadent cum ingenti admiratione et confusione, dicentes: *Quae est ista que ascendit sicut aurora consurgens, pulchra ut lana, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?* (Marc. v, 1-16.) Intrepidus itaque et omnino impavidus, magis autem gratulabundus et laudans, oculis tuis considerabis: nec sane jam vel impugnationem sustinebis, vel furorem pavebis, sed magis retributionem peccatorum videbis.

10. Et quidem videntur sufficere posse hodie quæ dicta sunt: sed adhuc sane aliquos vestrum nonnulla arbitror exspectatione suspendi. Movet enim studiosiores quosque, ni fallor, quidnam sibi velit, quod a dextris quidem decem millia, a sinistris vero mille perlibet esse casuros. Nam latus sane quod simpliè dicitur, nonnisi sinistrum hoc loco licere accipi puto, praesertim quod dextrum quidem incontinenti proprio designetur ex nomine. Et quidem non sine certi ratione mysterii a sinistris multos, sed multo plures a dextris casuros esse prædictissime videtur. Nisi forte quis tam hebes fuerit et insulsus, ut in eo quod dicitur, *mille, et decem millia* (Cant. vi, 9), certam exprimi putet numeri taxationem, et non magis superabundantem comparationem. Nos enim sic non divinas Scripturas accipimus, sed neque Ecclesia Dei. Cadent ergo a sinistris quidem mille, a dextris autem decem millia: quod videlicet abundantiori malignitate, et velut copiosiore manu dextris insisterè partibus, dextrum latus appetere consuevissent. Quod quidem si magnum illud Ecclesiæ corpus considerare libet, facile satis advertimus, longe aerius impugnari spirituales viros ipsius Ecclesiæ, quam carnales: quæ nimirum duo ejus latera, dextrum sinistrumque puto non inconvenienter accipimus. Agit hoc sane superba semper invidiosa malitia, perfectiores quosque vehementius pulsans, justa illud

A Esca ejus electa; et iterum: *Absorbebit fluvium, et non mirabitur, et habet fiduciam quod influat Jordani in os ejus* (Job xi, 18). Agit, inquam, etsi non sine certa divini dispensatione consili, qui quidem nec imperfectiores, supra id quod ferre possunt, tantari permitit, faciens cum tentatione proventum; et perfectioribus non modo gloriosiores, sed et numerosiores parat ex hoste triumphos. Tota ergo pariter electorum Ecclesia coronabitur, quod ex utraque parte sui legitime certaverit, utroque nimirum cornu tam polenter interim ventilans inimicos, ut paulo post manifestius cadere videantur a latere ejus mille, et decem millia a dextris ejus. Sic nimirum olim jam quidem David perfectiore virtute probata, needum vero propalata in Israel reprobatione Saulis, canebat in choro dicentes; *Percussit Saul mille, et David decem millia* (1 Reg. xviii, 7).

11. Sin autem ad singulos magis placet hoc referri, non vobis deest ne in hac quidem parte spiritualis intelligentiae via, dummodo propriam super hoc experientiam consulatis. Longe siquidem ampliori sollicitudine, et calliditate multiplici pars adversa vulnerare [alias, vulnera] in nobis dexteram satagit, quam sinistram: nec tam corporis profecto, quam cordis laborat auferre substantiam. Utramque nimirum prosperitatem humano generi invidere noscuntur: utraque nos [alias, eos] felicitate **813** privare contendunt, et cœlesti videlicet, et terrena; sed longe amplius rore cœli, quam pinquedine terræ. An vero incongrue haec dixerimus quo latera, quibus nimirum duplē hominis substantiam constat iuniti, vos judicate. Nam quod spiritualia quidem bona attribuiimus dexteræ, sinistrae vero carnalia, minime prorsus vereor argendum; praesertim a vobis, quibus semper studii est, nec dexteram aliquando sinistram, nec sinistram dexteram reputare. Nec vero aliter vera quidem Sapientia probat, quam ut in sinistra divitiae et gloria, in dextera autem sit longiturnitas vitæ (Prov. iii, 16). Nam et hoc sane nullatenus expedit ignorare, quanam vobis vehementius instet pervicax hostium multitudo. Illuc nempe studiosius repugnandum, ubi gravior urget necessitas, ubi totum belli imminent pondus, ubi colluetationis ratio universa consistit: unde vobis paratur tota aut victis ignominiosa captivitas, aut vincentibus gloria triumphalis.

12. Denique propter hoc, non quidem ad insipientiam vobis, tundendum libere adversario videmini latus exposuisse sinistrum, ut dexterum proinde tota sollicitudine conservetis. Haec nimirum commendata a Christo, et Christianis omnibus imitanda serpentis prudentia est, ut caput solum toto, si necesse fuerit, exposito corpore tueatur. Haec vera philosophia, hoc consilium Sapientis, ut omni custodia servetur cor, quia ex ipso vita procedit (Prov. iv, 23). Haec denique gratia et misericordia Dei in servos ejus, et respectus in electos illius; ut eorum interim sinistram quidem velut dissimulans, dexteræ semper studiosus protector assistat. Hinc est quod de se ipso propheta

testatum: *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi ne commovear* (*Psalm. xv, 8*). Nunquid non et illius manum dexteram, et solam eam putas dexteram tenuisse, cuius totam in facultatem pariter et in earnem licere passus est, quidquid libere visum est inimico? *Verumtamen animam, inquit, ejus serva* (*Job ii, 6*). Utinam mihi semper a dextris sis, Jesu bone! utinam semper tencas manum dextram meam! Seio enim et certus sum quoniam nulla nocebit adversitas, si nulla dominetur iniquitas. Tondeatur interim et tundatur sinistrum latus; pulsetur injuriis, vellicetur opprobriis: libens illud expono, dum a te custodiar, dummodo sis ipse protectio mea super manum dexteram meam.

13. Forte etiam mille qui a sinistris casuri sunt, homines magis intelligendi sunt, quam dæmones. Hic nimirum nobis nonnisi ob temporalia quælibet adversantur et transitoria bona, quæ quidem aut nos habere invidiosa malignitate suspirent, aut cupiditate injusta sese potius doleant non habere. Forte enim mundi hujus conantur auferre substantiam, forte favorem hominum, forte ipsam corporum vitam. Usque huc sævire humana persecutio potest; animæ vero non habent quid faciant. Nam dæmones quidem superna nobis et æterna potius invidere noseuntur, non tamen ut sibi cedat, quod irreparabiliter amiserunt; sed ne illuc pauper de pulvere suscitatus accedit, unde ipsi in gloria conditi irreparabiliter ceciderunt. In signatur et livore tabescit obstinata malignitas humanam fragilitatem obtinere, quod retinere ipsa non meruit. Sed etsi quando forte cuivis temporalia damna aut inferre conantur, aut gratulantur inferri; haec eorum tota molitus est, ut jactura exterior vel eidem ipsi, vel alteri occasio sit interna: sicut e regione homines, quoties ea suadere nobis, aut quolibet modo efficere curant, unde dextera nostra laedatur, non hoc quidem principiter agere, sed temporale aliquod cuivis proventurum, vel sibi scilicet, vel nobis, vel alteri forte cuiquam; aut detrimentum aut emolumentum exinde seu captare, seu propulsare velle videntur. Nisi forte eatenus quis in dæmonem transierit ex homine, ut optare ullo modo possit quemlibet sibi inimicissimum hominem æterna damnatione multari.

14. Quid nos miseri dormitamus a spirituali studio, quos tam multipliciter insectatur nequitia spiritualis? Et pudor est dicere, et silere prohibet vis doloris. **S**ed Quantos enim invenire est, fratres, ex his quoque qui in religionis habitu et proposito degunt perfectionis, quos terribilis illa prophetæ sententia comprehendisse videtur: *Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea!* (*Psalm. cxxxvi, 5*) Nempe sinistri custodiae lateris tota sollicitudine incubantes, callent admodum, sed sapientia hujus sæculi, cui abrenuntiasse debuerant: ea quoque nihilominus quam revelat caro et sanguis, quibus juxta Apostolum noluisse acquiescere videbantur (*Galat. i, 16*). Denique videoas eos tam avide luera

Acaptare præsentia, tam sæculariter transitoris utilitatibus adgaudere, ad terrenarum damna vel minima facultatum tam pusillanimiter turbari, tam carnaliter super his decertare, discurrere tam impudenter, tam irreligiose, sæcularibus sese implicare negotiis, ac si hoc esset tota eorum portio, hæc universa substantia. Attentius sane agricola pauperem excolit fundum, sed cui forte nulla amplior pretiosiorve sit possessio. Buccellam panis in sinu suo mendicus abscondit, quod in saccellis suis solum hoc metalli genus æruginet. Tu quid ita extremæ huic paupertati, et quidem proprii male prodigus laboris, incumbis? Est et alia tibi possessio, etsi forte remota. Erras. Nil tam prope nos, quam quod intra nos est. At forte non quidem longius positam, sed inutilem esse causaris, ut hic tibi querendam magis sufficientiam putes. Falleris: ibi magis invenies, imo non invenies nisi ibi. An vero aestimas quod vel operam tuam non exigat, vel minus respondeat operanti? aut certe in tuto credis esse locatum, nec ulla deinceps sollicitudine custodis egere Quodlibet horum sapias, scito quod desipias vehementer. Ibi enim quammaxime quæ seminaverit homo, hæc et metet (*Id. vi, 8*). Sed et qui parce seminat, parce et metet; qui vero in benedictionibus seminaverit, de benedictionibus et metet (*II Cor. ix, 6*), ut faciat unum tricesimum, unum sexagesimum, unum centesimum. Habes autem thesaurum, istum in vasis fictilibus, si tamen adhuc habes. Puto enim, jam amisisti, puto, jam sublatus est; puto, jam comedenter alieni robur tuum, et ignorasti; nec potes thesauro tuo eor apponere, quippe qui thesaurum ipsum non habeas. Atioquin, quæso te, si tam sollicitus es, si nec minima spernis, si tam prudenter servas paleas tuas; etiam horreum tuum servare memento et custodiare. Imo vero non exponas thesaurum tuum, qui sic ineubas sterquilinio tuo. Forte enim illud tibi invident mille, sed istum ob-sident decem millia, nec minus superabundantes astutia et credulitate quam numero. *Cadent, inquit, a latere tuo mille, et decem miltia a dextris tuis.* Verte illuc oculos lidei. Forte enim jam irruperunt aditus, forte jam libere diripiunt omnia, forte jam spolia ipsa distribuunt. Quid sinistro lateri tam male studiosus observator inhæres, nisi quod non in latere jam tibi esse, sed in facie sinistra videntur, quod hæc provideas in conspectu tuo semper; et qui tangit hoc, non latus teligisse putetur, sed pupillam oculi tui?

15. Cæterum jam nunc tibi provide, quisquis es dextri negligens, si ostiæ lateris cultor, ne cum haedis locum accipias in sinistra quam elegisti (*Matthew. xxv, 33*). Asperum verbum est, fratres: non immerito expavistis. At caveris non minus necesse est quam pavere. Et quidem Dominus meus Jesus post cætera inæstimabilis suea erga me beneficia pietatis, etiam dextrum sibi propter me passus est latus fodi: quod videlicet nonnisi de dextera milii propinare vellet, nonnisi in dextera locum parare refugii. Utinam

ego talis merear esse columba, quae in foramine petrae habitet, et in foramine lateris dextri. Considera tamen hoc vulnus eum penitus non sensisse. Neque enim illud excipere voluit, nisi jam soperatus in morte: ut moneret te, quamdiu vivis, in hujus semper lateris vigilare custodii; sed et mortuam censeri eam animam oportere, quae quidem perniciosa insensibilitate dissimulet in dextera sibi vulnus infligi. Merito quidem in sinistro latere possit esse dicitur cor hominis, quod affectatio ejus prona sit semper et proclivis in terram. Nec san ignorabat hoc miserabiliter **S 15** ingemiscens: *Adhæsit, inquit, pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum (Psal. cxviii, 25).* Sed ne his quidem in hoc pondere nos conditionis humanæ et gravedine cordis volebat remanere qui sic admonens loquebatur: *Levemus eorda nostra cum manibus ad Deum (Thren. iii, 41).* Plane id suadebat, ut a sinistro latere erigerentur ad dextrum. Sæcularis militia, fratres, in sinistro tantum latere clypeum portat: non imitemur, si inter eos nolumus depatri, quos huic sæculo militare constat, non Christo. Nemo, inquit, militans Deo, impieat se negotiis sæcularibus (*I Tim. ii, 4*): hoc est, scutum applicat non tam dextrae, quam sinistre.

16. Attamen, fratres, utrumque nobis latus tegendum est si meministis. *Scuto,* inquit, *circumdabit te veritas ejus:* et Apostolus ipse, *Per arma, inquit, justitiae a dextris et a sinistris (II Cor. vi, 7).* Cæterum ipsam audi justitiam. Forte enim non eadem utriusque lateri forma præscribitur. Nempe hinc quidem mandatur, *Non vosmet ipsos defendantes, charissimi, sed date locum ira (Rom. xii, 19):* et, *In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. xxi, 19).* Inde vero præcipitur, *Nolite locum dare diabolo (Ephes. iv, 27).* Et item, *Resistite diabolo, et fugiet a vobis (Jæobi iv, 7).* Audi adhuc quomodo tegas latus utrumque. *Providentes bona, ait idem apostolus, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus (Rom. xii, 17).* Haec est enim voluntas Dei, ut benefacientes, non modo tabescere malignorum daemonum invidiam, verum etiam obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam (*I Petr. ii, 15*). Numquid tamen in æternum erit nobis haec protectio necessaria? aut semper [*alias, certe*] ab utroque latere hostile agmen instabit? Erit quando non modo non instabunt, sed nec stabunt quidem. *Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis.* Siquidem nec humana malitia jam tunc habebit quid faciat; nec daemonum millia plus verebimur, quam totidem vermium agmina, vel muscarum. Haud aliter denique intuebimur eos, quam filii Israel, transmissio jam mari Rubro, undique sui Ægyptios mortuos, sed et rotas curruum ire in profundum cernebant: ut et nos scilicet, longe tamen securius et delectabilius, cantemus Domino, quod gloriose honorificatus sit, equum et ascensorem ejus dejiciens in abyssum (*Exod. xiv, xv*).

A

De versu octavo, « Verumtamen oculis tuis considerabis, et retributionem peccatorum videbis. »

1. Brevius quidem vobis aliquando, dilectissimi, loquerentur, si crebrius id liceret: quod et vos credimus nonnunquam advertere potuisse. Cæterum quoties, ipsa diei præoccupante malitia, pluribus forte diebus molestissimum sustinuimus a vestra exhortatione et consolatione silentium, neminem vestrum reor oportere mirari si, tempus ipsum redimere cupientibus nobis, sermo rarius interdum protractior videatur. Illoc sane nobis actum sit brevi procemio, ut besterni pariter hodiernique sermonis, illius quidem prolixitas, hujus vero brevitas excusat apud vos habeatur. Vereor siquidem minus

B

gratam fore nonnullis vel fuisse illam, vel istam fore; aut magis utramque quam alteram. *Seuto,* inquit, *circumdabit te veritas ejus: non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et daemonio meridiano. Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis, ad te autem non appropinquabit.* Diximus hinc præcedentibus sermonibus quod dignata est Veritas ipsa largiri, quemadmodum scilicet fidelem animam interim quidem a temptationibus, postmodum vero a difficultatibus tueatur. Quæ tamen utraque brevius quidem in alio psalmo idem iste propheta commendans, *In te, inquit, cripia per tentationem, et in Deo meo transgrediar murum (Psal. xvii, 30):* quod ipso nimirum duce, nec hic gradiens offendiculum, nec egrediens hinc obstaculum pateretur. In altero ergo crebra ereptio, in altero plena jam et secura liberatio designatur. Nam in hoc sane tertio quod **S 16** adjungit, *Verumtamen oculis tuis considerabis, etiam felicitatis non modice promissionem arbitror contineri. Cadent, inquit, a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Verumtamen oculis tuis considerabis.* Ita oro, Domine, ita fiat. Cadant illi, et non cadam ego; paveant illi, et non paveam ego; confundantur illi, et non confundar ego.

D

2. Evidentius siquidem paucis loco verbis et animæ mihi immortalitas commendatur, et ipsius quoque fides astrinuit corporeæ resurrectionis. Nempe ruentibus illis futurus sum ipse qui videam, et ne isti quoque, quibus eorum novissimam intuear retributionem, oculi defuturi. Neque enim simpliè oculis, sed *oculis,* ait, *tuis considerabis:* istis utique qui nunc languent præ inopia, et deficiunt, dum speras in Deum tuum. Et vere, fratres deficiunt oculi dum speramus. *Quod enim videt quis, quid sperat? Spes,* inquit, *qua videtur, non est spes (Rom. viii, 24).* Ipsi ergo jam tunc considerabis oculis, quos modo quidem nec levare audes ad cœlum; ipsis plane, qui toties interim fluunt lacrimis, ac crebris compunctionibus atteruntur. Nec enim novos tibi instaurandos putas, sed tuos utique restaurandos. Quid tamen de oculo dixerim, etsi minutissima, eminentissima tamen, excellentissima-

que humani corporis portione? Deposita est in sinu nostro beata spes, ex promissione utique Veritatis, nec capillum quidem de capite peritum (*Luc.* xxi, 18).

3. Forte tamen idcirco signanter visio promittitur oculorum, quod hoc quidem sumnum interim animæ desiderium videatur, ut videat bona. *Credo*, inquit, *videre bona Domini in terra viventium* (*Psal.* xxvi, 13). Supremas nimurum corporis sui fenestras supernæ aperiri desiderat veritati, per speciem magis ambulare gestiens, quam per fidem. Sane fides ex auditu, non ex visu. Denique substantia est sperandarum rerum, argumentum non apparentium (*Hebr.* xi, 1). Et in fide ergo, sicut et in spe, deficit oculus, auris proficit sola. *Dominus Deus aperuit mihi aurem*, ait propheta (*Isai.* L, 5): sed quandoque etiam oculum revelabit. Erit quando jam non dicetur, *Audi filia, et vide, et inclina auren tuam* (*Psal.* xliv, 11): sed, leva potius oculos tuos, et contemplare. Quid? Plane jucunditatem et exultationem, quam thesaurizat super te Deus tuus. Quid? Plane non ea modo, quæ interim quidem etsi non videra adhuc, et audire tamen, et credere potes; verum etiam quod sicut non vidit oculus, sic nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod præparavit Deus diligentibus se (*Isai.* lxiv, 4, et *I Cor.* ii, 9). Nimurum tanta capiet oculus resurrectionis, quanta nec auditus, nec animus ipse nunc capiat. Ob hanc denique tam vehementem animæ concupiscentiam videndi, scilicet quod audit et credit, alium quoque evidentissimum futurae præconem resurrectionis ipsorum propriam mentionem fecisse arbitror oculorum. *Rursum*, ait, *circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum salvatorem meum: quem visurus sum ego ipse et non aliis, et oculi mei conspecturi sunt*: et adjecit, *Reposita est hœc spes mea in sinu meo* (*Job.* xix, 26, 27).

Forte tamen considerandum attentins quod ait, *Oculi mei, sicut et in Psalmo, Oculis*, inquit, *tuis considerabis*. Numquid enim me esse oculi nunc videntur? Plane non mei. Nonnunquam sane visi sunt fuisse mei, quod ipsi quoque ad eam pertinere noscantur, quam male servaturus accepi, paternæ substantiæ portionem. Nempe velociter proligata est, universam citius dissipavi. Occupavit membra omnia lex peccati, libere intrabat mors per fenestras meas; cuius nimurum factus eram servus etiam ego ipse. Miser equidem servus, non sane homini serviens, sed immundo pecori et cenoso. Neque enim mercenaria saltem conditione famulabar, sed plane servili. Nisi forte mercedem quis dari putet, cui etiam cibus negatur, et cibus quoque ipsa esurie perniciosior. Cupient siquidem porcorum siliquas nemo dabat, ut poreis vivarem, nec conviverem porcis. Denique [*alias, deinde*] numquid meus tunc oculus erat, quando deprædabatur animam meam? Qua quidem **S. 17** necessitate demum coactus sum beneficium resignare [*alias, refutare*] in manu domi-

Anatoris, ut quod omnino non poteram, ipse sibi illud ab hostili tyrannide vindicaret.

5. Considerate attentins, dilectissimi, et animadvertisse in quanam potestate evaseritis Pharaonis intolerabile jugum, ut jam membra vestra non sint arma iniquitatis peccato, nec regnet ultra in mortalibus corporibus vestris. Non est hoc operis vestri, fratres: dextera Domini facit virtutem; solus hoc potest ille, qui nihil omnino non potest. Ne dixeritis, *Manus nostra excelsa* (*Deut.* xxxii, 27); sed tam salubriter quam veraciter confitemini quia Dominus facit haec omnia. Denique nemo sibi dubitet omnimodi esse cavendum, ne forte donec adhuc dies mali sunt, et nulla usquam securitas homini, hanc suam possessionem de manu tam pii, tamque pro-

Baudi tutoris, in periculosam perniciosaque interim libertatem recipere velle præsumat. Quod enim æmulatur Pater, pro te æmulatur: nec invidentia, sed providentia est, quod sibi totam jubet manere substantiam, ne pereat tibi. Denique ubi ad magnam illam sanctamque civitatem perveneris, cuius fines posuit pacem, ubi nullus jam hostium timeatur incursus; non modo reddet te tibi, sed dabit insuper et se ipsum. Interim sane a voluntatibus tuis averttere, et Deo dicata membra nulla tibi temeritate usurpes, sciens quod pietati sanctificata non absque gravi sacrilegio in usus vanitatis, curiositatis, voluptatis, aut ejusmodi secularis operis assumantur. *Nescitis*, ait Apostolus, *quod corpora vestra templum sunt Spiritus sancti, quem habetis a Deo, et non estis vestri?* et item, *Corpus*, inquit, *non fornicationi*. Sed cui? Numquid tibi? Plane sit tibi liberum, sed si eripere illud, aut erexit saltem deinceps a fornicationis impetu vindicare propriis viribus potes. Quod si forte non potes, imo quia vere non potes, sit *corpus non fornicationi*, sed *Domino* (*I Cor.* vi, 19, 13): serviatque interim sanctificatione, ne corruptioni denuo pejus servire contingat. *Humanum dico*, ait Apostolus, *propter infirmitatem, carnis vestra*. Sicut exhibuisti membra vestra servire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem (*Rom.* vi, 19). Verum id quidem propter infirmitatem, ut ipse quoque præmisit. Cæterum ubi resurrexerit in virtute quod in infirmitate fuerat seminatum, nulla jam erit necessitas serviendi. Ubi et securitas libera fuerit, et secura libertas, quidni multo magis reddat eum sibi? Quidni potius libertate donet fidem servum magnus ille Paterfamilias, quandoquidem et super omnia bona sua constituet eum?

D6. Jam tunc ergo oculis tuis considerabis, si tamen eos fideliter agnoveris interim esse ejus, non tuos. Num et præter eam quam diximus, voti utique tam necessarii rationem, quo nimurum membra ipsa, quæ tibi a peccati tyrannide vindicare omnino non posses, propriis abrenuntians voluntatibus, divino cultui mancipasti; nunquid vel modo tua esse videntur, in quibus adhuc contraria lex, etsi non regnat, habitat tamen: in quibus poena peccati

secundus equidem hostis tuus, non modo manet, sed et prevalet et libere dominatur? Tunc tuum dixeris corpus, quod mortuum est propter peccatum; aut anima esse, quod animam aggravare non cessat? Plane si quis suum illud dicere cupit, non aliud convenienter dixisse videbitur, quam onus suum, quam carcerem suum. Alioquin quoniam modo tuos dixeris oculos, quos sane interim, vis, non vis, toties somnus occupat, fumus turbat, exiguis pulvis saueiat, noxiis humor obnubilat, dolor acerbus exerueiat, vel ipsa demum novissima mors excæcat? At tunc plane tui erunt, quando omnia ista non erunt: ut vere jam tuis oculis considerare sit, quibus nimirum pro libito deinceps utaris ad omnia tam libere, quam secure. Neque enim avertendi de cætero erunt oculi, ne videant vanitatem, quod purissimam videant veritatem: multo minus intrabit per fenestras mors, quod ipsa quoque inimica novissima destruatur. An vero times eos e tanta plenitudine **8.18** luminis, ubi siuguli justi tanquam singuli soles fulgeant, aliquando caligaturos fore? Timendum id plane, si non ipsos quoque oculos, sicut cætera humani corporis membra, resurrectio glorificaret.

7. *Et retributionem peccatorum videbis.* Hoc plane eis grave tormentum, et inagnus quidam malorum cumulus erit. Forte enim quodecunque solarium videretur, eorum quos tam malitiose impugnaverint, in tormentis suis vel conscientia latere, vel ipsos saltem declinare posse conspectus. Verumtamen et si illis ex hac nostra consideratione immensum quoddam miseriae pondus accedat, nobis quæ necessitas erit, quæ utilitas, quæ voluptas? Quid enim modo tam irreligiosum, imo quid tam inhumanum et execrabiliter videretur, quam cruore quantumlibet inimicorum, quantumlibet iniquorum, pascere velle oculos, et objectare aspectus supplicii miserorum? Attamen sicut videbit peccator et irasceretur, dentibus suis fremet et tabescet (prius enim beneficii vocabuntur in regnum, quam maledicti in cæminum dejiciantur ignis aeterni, quo videlicet acrius doleant, videntes quid amiserint); sic justi quoque videbunt, et letabuntur, considerantes quid evaserint. In illa ergo tanta separatione, quemadmodum hædis agnorum visio gravissimi livoris occasio fiet; sic electis et regione consideratio reproborum, immensa quedam materia gratiarum actionis et landis. Unde enim justi tam magnifice gratias agerent, nisi cum inexcogitabili felicitate qua perfruuntur, ipsam quoque retributionem cernerent injustorum, a quibus equidem sola misericordia Redemptoris segregatos sese esse fidelissime et devotissime recordantur? Unde vero impii tanto animi furore tabescerent, nisi in regnum summae beatitudinis eorum sese vidissent alios introduci, et tunc demum in illos sese fetores, in illos horrores, in illos aeterni incendi cruciatus, in illos denique immortalis mortis miseras gemerent esse damnatos? *Ibi enim inquit, fletus, et stridor dentium* (*Math. XIII, 50*). Fletus

A quidem ob ignem qui non extinguitur, stridor vero ob vermem qui non moritur. Plane fletus ex dolore, stridor dentium ex furore. Fletum nempe tormentorum immanitas, stridorem dentium vehementia ipsa tabescentis invidiae, et obstinata malignitas extorquebit. Ita ergo retributionem peccatorum videbis: ne videlicet ignarus tanti periculi, ingratus aliquando liberatori posse fieri videaris.

B 8. Non solum autem, sed et securitas perfecta justorum erit visa retributio peccatorum, quo videbit nec humanam aliquando, nec diabolicam ultra vereri malitiam possint, qui nimirum eadentibus a latere suo mille, et decem millibus a dextris suis, non modo eos cadere viderint, sed et cadere in gehennam. Putas enim, timere adhuc non poterant, et callidiorem cunctis animantibus serpentem habere suspectum, præsertim seductæ quandam in paradiso non immemores mulieris, nisi cum toto jam corpore suo ultricibus traditum flammis, et inter se et eum magnum plane jam chaos firmatum esse conspicerent?

C 9. Tertium quoque hoc nihilominus peccatorum tibi consideratio ipsa prestabit, ut ex comparatione deformitatis eorum eminentius gloriosiusque resplendeas. Sie nimirum sibi invicem collata contraria, suæ quidem utrumque videtur suscepisse augmentum aliquod qualitatibus: ut album nigro si conferas, et hoc candidius, et illud tetricus apparabit. Sed audi certius super hoc testimonium propheticium sermonem: *Lætabitur, ait, justus cum viderit vindictam.* Ut quid ita? *Manus suas lavabit in sanguine peccatoris* (*Psal. LVIII, 11*). Plane non inquinabit in sanguine, sed lavabit: ut unde ille eruentus magis, inde iste nitidior videatur; unde ille plus sorbet, inde iste pulchrius elucescat.

D 10. Nullam forte ex his tribus causis humanus refugere vel modo inveniatur affectus: sed non propter aliquod horum Sapientia in eorum ridebit interiori, quod tamen sine ulla dubitatione factura est. Nempe ipsa prædicti quæ mentiri omnino non potest: *Quia 8.19 vocavi, et renuistis; extendi manum meam, et non fuit qui asperceret.* Et post pauca: *Ego quoque in interiori vestro ridebo et subsannabo, cum vobis quod tumebatis advenerit, cum irruerit repentina calamitas, et interior quasi tempestas ingruerit* (*Prov. 1, 24, 26, 27*). Quid ergo in insipientiam interiori Sapientia credimus placitum, nisi justissimam suam dispositionem, et irreprehensibilem ordinem rerum? Sane quod Sapientiæ tunc placebit, sapientibus quoque placet necesse est universis. Non igitur tibi durum videatur fore quod dicitur, *Oculis tuis considerabis*, quando et ridebis in eorum interiori: non quod velut quadam immanitate crudelitas in ipsa tibi ultione complacat; sed quod modus ipse pulcherrimus divinae ordinatio ultra quam credi possit, justitiæ relatiorem et amatorem æquitatis oblectet. Ubi optime omnia constituta, et suum cuique cessisse locum, imo in suum quæcumque cessisse,

plenus et perfectius illustrante veritate cognosces; quomodo non omnia considerare, et in omnibus omnium moderatorem magnificare libebit? Pulchre omnino Petrus apostolus filium perditionis *in locum suum* abiisse testatus est, quod in aere crepuerit medius (*Act. 1, 25, 18*), aeriarum collega potestatum: utpote quem veri Dei et veri pariter hominis, qui de cœlo venisset operatus salutem in medio terræ, hujus, inquam, proditorem, nec cœlum reciperet, nec terra sustineret.

11. Itaque oculistuis considerabis, et retributionem peccatorum videbis. Primo quidem, ob tuam evasionem; secundo, ob omnimodam securitatem; tertio quoque, ob comparationem; quarto, ob ipsius justitiae perfectam emulationem. Erit enim jam tunc non misericordia, sed judicii tempus: nec ulla omnino credenda est erga impios futura illic miseratio, ubi nec ulla speranda est correctio. Procul erit humanae infirmitatis ista mollities, qua tamen interim pro tempore charitas utitur ad salutem, amplissimo quodam velut [*alias, videlicet*] expansæ sagena sinu et bonos et malos colligens pisces, id est affectus jucundos pariter et molestos. Verum hoc quidem in mari. Nam in littore solos eligit bonos, sic videlicet gaudens cum gaudentibus, ut ex hoc jam cum flentibus flere non possit. Alioquin quomodo in nobis judicabitur hic mundus, nisi hujus tenerae affectionis obliti, introductique fuerimus in eellam vinariam, secundum eum qui dixit: *Introibo in potentias Domini; Domine, memorabor justitiae tuæ solius?* (*Psal. LXX, 16.*) Nec modo quidem considerare permittimur personam pauperis, aut misereri ejus in judicio: sed cum molestia licet, coercendus ejusmodi pietatis affectus, et æquitatis est dietanda sententia. Quanto magis ubi nulla animi collectatio, ubi nulla poterit subintrare molestia, oportet impleri quod dictum est, *Absorpti sunt juncti pctræ judiccs eorum?* (*Psal. cxl, 6.*) Absorpti plane in affectum justitiae, et Petras soliditatem, cui juncti sunt, imitantes. *Juncti,* inquit, *petræ,* quam profecto solam ut sequentur, cætera omnia reliquerunt. Nempe hoc est quod interroganti Petro quidnam accepturi essent. Petra ipsa respondit: *Cum sedcrit Filius hominis in scdc majestatis suæ, sedcbitis ct vossupersedes duodecim, judicantes duodccim tribus Israel* (*Matth. xix, 28*). Hæc quoque propheta prænuntians ait: *Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi sui* (*Isa. iii, 14*). Tunc putes flexible quidpiam inveniendum in judicibus junctis Petra? *Qui adhæret Deo,* Apostolus ait, *unus spiritus est* (*1 Cor. vi, 17*): qui et Petras jungitur, lapis unus. Ad quod sane Propheta non immineto suspirans, *Mihi,* inquit, *adhærere Deo bonum est* (*Psal. lxxii, 28*). Ita ergo absorpti sunt juncti Petras judices eorum. O familiaritatis gratiam! o honoris eulme! o fiducia privilegium! o prærogativam securitatis perfectæ!

12. Quid enim tam pavendum, quid tam plenum auxietatis, et vehementissimæ sollicitudinis excogitari potest, quam judicandum astare illi tam terri-

A fico tribunal, et incertam adhuc exspectare sub tam districto Judice sententiam? *Horrendum est,* ait Apostolus, *incidere in manus Dei viventis* (*Hebr. x, 31*). Judicemur interim, fratres, et terribilem illam exspectationem præsenti **S.50** studeamus declinare judicio. Non judicabit Deus bis in idipsum. Sane ut quorundam peccata, sic et quorumdam studia bona manifesta sunt, præcedentia ad iudicium: ut illi quidem non exspectantes sententiam, proprio statim pondere criminum in tartara dejiciantur; isti vero e regione paratas sibi sedes tota libertate spiritus sine ulla cunctatione descendant. Felix paupertas voluntarie omnia relinquunt, et sequentium te, Domine Iesu? Felix plane, quæ tam securos, immo tam gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum, et in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine judiciorum! Jam vero audiamus quid ad tantas promissiones devota et fidelis anima respondeat, ne forte aut diffidere, aut secus quam oporteat fidere videatur. *Quoniam tu es,* inquit, *Domine, spes mea.* Quid tam sobrie, quid tam pie poterat dici? Sed nec aliud huic verbo videtur posse convenieutius responderi, quam quod sequitur: *Altissimum posuisti refugium tuum.* Cæterum ignoscite nobis, fratres: hodie quoque promissæ etiam terminos brevitatis paulo minus excessisse videmur.

SERMO IX.

De versu nono, « Quoniam tu es, Domine, spes mea; altissimum posuisti refugium tuum. »

C 1. Etiam, fratres, hodie aliquid audiamus de promissione Patris, de exspectatione filiorum, de fine hujus nostræ peregrinationis, de mercede laboris de fructu captivitatis. Et quidem dura omnino capti vitas, non modo illa communis, quam ex ipsa jam conditione generis toleramus humani, sed hæc quoque qua voluntates mortificare proprias, etiam perdere proprias in hoc mundo animas festinantes, in hos tam rigidae compedes disciplinae, in hunc tam gravis poenitentiae carcere dedimus nosmetipsos. Miseranda servitus plane, sed si coacta, sed si non spontanea videretur. Nunc vero eum voluntarie sacrificetis Deo, nec ingeratur ulla nisi per ipsam voluntatem violentia voluntati, profecto aliquid in causa est. Illud puto aliquid, quo majus aliquid esse non potest. An vero plangendum videtur quamlibet magnum, quamlibet laboriosum, quod propter Deum fiat? Etsi magnitudo ipsa laboris interdum forte extorqueat compassionem, sed multo magis causæ consideratio exigit congratulationem. Quid quod bona omnia non modo propter eum constat fieri, sed per eum? Deus enim est qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate (*Philipp. ii, 13*). Ipse ergo auctor, ipse remunerator operis, ipse remuneratio tota: ut sumnum illud bonum, cuius nimurum tam perfecta est simplicitas in se ipso, duplex quodammodo videatur in nobis causa bonorum, effectiva scilicet, et finalis. Bene ergo, dilectissimi, quod in his omnibus tam multis laboribus vestris

non modo subsistitis, sed etiam superatis propter eum qui dilexit vos. An vero non per eum? Et manifeste. *Sicut enim abundant pro Christo tribulaciones nostræ, ait Apostolus, ita abundant etiam consolationes nostræ per ipsum (II Cor. 1, 5).*

2. Usitatus sermo, communis sermo, propter Deum: sed plane, ubi non vacue dicitur, profundissimus sermo. Crebro sonat in ore hominum, etiam a quorum corde longe esse probatur. Omnes sibi propter Deum præstari postulant, propter Deum flagitant sibi subveniri. Facile quoque ipsa petuntur propter Deum, quæ tamen non sunt secundum Deum: et id ipsi fieri quis obseruat propter Deum, quod non desiderat propter Deum, magis autem forte contra Deum. Cæterum vivus plane et efficax sermo, ubi non perfunctorie, non usurpatorie, non velut quodam usu loquendi, vel arte persuadendi; sed ex pinguedine, ut dignum est, devotionis, et pura animi intentione procedit. Nempe et mundus transit, et concupiscentia ejus; nec satis utiliter posita, aut stabilita firmiter, vel cadente eo, quæ pro eo facta sunt, videbuntur. **851** Ubi enim causa ipsa deficiet, quomodo non omnia quoque quæ ei videbantur innixa pariter evanescunt? Propterea quoque [Alias, denique] et qui in carne seminant, de carne habent metere corruptionem: quod videbile omnis caro fenum, et gloria ejus tanquam flos feni et ubi fenum aruerit, florem quoque nihilominus cadere sit necesse. Solus qui est, causa est inficiens: nec flos feni, sed verbum Domini manet in æternum (Isai. XL, 6-8). Denique *cælum*, inquit, et *terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (Matth. xxiv, 35).

3. Prudenter itaque, dilectissimi, et utiliter elegeritis propter verba labiorum ejus custodire vias duras; illic seminantes, ubi ne minima quidem portio vestri seminis valeat desperare. Sane qui parce seminat, non quidem non metet, sed parce metet (II Cor. ix, 6). Nempe qui metit, mercedem accipit: et scimus quis promisit ne cum quidem qui pro nomine suo calicem aquæ frigidæ dederit sienti, mercede propria cariturnum (Matth. x, 42). Nunquid tamen non in qua mensura mensus fuerit sibi quoque remetietur, aut in retributione aequabitur ei qui non aquam porrigens, sed sanguinem fundens, propinatum sibi biberit calicem Salvatoris? Non est hic calix aquæ frigidæ, sed calix inebrians quam præclarus (Psal. xxii, 5), calix vini meri, et quidem plenus mixto (Psal. LXXIV, 9). Solus enim merum habuit vinum Dominus meus Jesus, qui solus perfecte mundus, et semper etiam potest facere mundum de immundo conceptum semine. Solus plane merum habuit vinum, qui nimis et secundum divinitatem sapientia est ubique attingens propter munditiam suam, et nihil iniquinatum eadit in eum: et secundum humanitatem peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Solus non debito

A conditionis gustavit mortem, sed suæ beneplacito voluntatis, sane non ad propriam utilitatem, bonorum enim nostrorum non egit: sed nec tanquam retribuens nobis gratiam pro gratia, qui non aliter pro amicis mortuus est, nisi pro acquirendis, videbile ut amicos faceret ex inimicis. Cum enim adhuc inimici essemus, reconciliati sumus Deo per sanguinem Filii, sui. Aut potius pro jam amicis, etsi nondum quidem amantibus, sed tamen jam amatibus. In hoc est enim gratia, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quia prior ipse dilexit nos. Vis nosse quam longe prior? *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi*, ait Apostolus, *quibenedixit nos in omnibene-dictionespirituali in cœlestibus in Christo, sicut cle-git nos in ipso ante mundi constitutionem*: et post paucā: *Gratificavit, inquit, nos in dilecto Filio suo (Ephes. I, 3, 4, 6)*. Quomodo non dilecti jam tunc in illo, quando electi in illo? quomodo non ei grati, in quo gratificati sumus? Sic ergo Christus secundum tempus quidem pro ipsis mortuus est: secundum praedestinationem autem pro fratribus et amicis.

C 4. In his ergo omnibus merum est vinum ipsius equidem et solius, ut ne quispiam cæterorum præsumere audeat non esse quod sibi propheticum illud aptetur: *Vinum tuum mistum est aqua (Isai. I, 22)*. Primum, quod nemo interim mundus a sorde, nemo gloriari possit omnino se castum habere cor. Deinde quod mortis debitum persolvant quandoque necesse est. Tertio, quod ponentes pro Christo animas, hoc sibi compendio vitam mereantur æternam (3t): sed et vœ eis, si ipsius erubescerent testimonium. Quarto, quod prærogativa sibi gratis exhibite tantæ dilectioni imparem nimis exiguumque repedant. Attamen nec hoc mistum, qui sine mistura est, de-dignatur, adeo ut fiducialiter Apostolus dicat, im-plere se quæ desunt passionum Christi in corpore suo (Coloss. I, 24). Sit ergo licet electis pariter omnibus unus idemque denarius vitæ reddendus æternæ et in ipsa tamen sicut stella a stella differt in claritate, et alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia stellarum; sic erit et resurrectio mortuorum; et quamvis domus una, diverse tamen in ea sunt mansiones: ut videlicet, quantum quidem ad æternitatem et sufficientiam, et qui parum, non minore-tur, et qui multum, non abundet: quantum vero ad eminentiam et discretionem meritorum, **852** unusquisque accipiat secundum suum laborem, ne quid omnino pereat quod in Christo sit seminatum.

D 5. Hæc autem dicta sunt, fratres, ut illius tam spiritualis responsi, quod hodie nobis considerandum est, gratia commendetur: *Quoniam tu es, Domine, spes mea*. Quidquid igitur agendum sit, quidquid de-clinandum, quidquid tolerandum, quidquid optan-dum, tu es, Domine, spes mea. Hæc mihi omnium promissionum causa, hæc tota ratio meæ expectationis. Prætentat alter meritum, sustinere se jactet pondus dici et aestus, jejunare bis in Sabbato dicat,

(31) Tiraq. et Horst. mercantur æternam.

postremo non esse sicut cæteros hominum gloriatur: mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Sperent in aliis ali; forte hic in scientia litterarum, hic in astutia sæculi, ille in nobilitate, ille in dignitate, ille in alia qualibet vanitate confidat: propter te omnia detrimentum feci, et ut stercora arbitror, quoniam tu es, Domine, spes mea. Speret qui vult in incerto dicitiarum; ego vero non ipsa quidem nisi abs te vietui necessaria spero, nimurum verbo tuo confidens, in quo abjeci omnia: Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et omnia adjicientur vobis (Matth. vi, 33). Nempe tibi derelictus est pauper; orphano tu eris adjutor (Psal. ix, 14). Si mihi præmia promittuntur, per te obtainenda sperabo; si insurgant adversum me prælia, si sœviat mundus, si fremat malignus, si ipsa caro adversum spiritum conceupiscat; in te ego sperabo.

6. Fratres, hoc sapere, ex fide vivere est, nee aliud ex sententia dicere potest: Quoniam tu es, Domine, spes mea, nisi cui intus sit persuasum a Spiritu, ut quemadmodum monet propheta, jactet cogitatum suum in Domino, sciens quod enutriendus sit ab eo (Psal. liv, 23), juxta illud quoque Petri apostoli: *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum: ipsi enim eura est de vobis* (1 Petr. v, 7). Utquid enim, si hæc sapimus utquid cunctamur abiecere omnino spes miseras, vanas, inutiles, seductorias; et huic uni tam solidæ, tam perfectæ, tam beatæ spei, tota devotione animi, toto fervore spiritus inharrere? Si quid illi impossible, si quid vel difficile est, quare aliud in quo speres. Sed verbo omnia potest. Quid facilius dietu? Attamen hujusmodi dictum intelligas [alias, ne negligas] volo. Si decreverit salvare nos, continuo liberabimur; si vivificare placuerit, vita in voluntate ejus est; si præmia æterna largiri, licet ei quod vult facere. An vero de facilitate jam non dubitas, sed ipsa tibi est suspecta voluntas? Plane et voluntatis testimonia credibilia facta sunt nimis. Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv, 13). Denique quando in se speranti desit illa majestas, quæ tam studiose monet in se sperari? Plane non derelinquit sperantes in se. *Adjuvabit eos, ait, et liberabit eos, et eruet eos a peccatoribus, et salvabit eos* (Psal. xxxvi, 40). Quare? quibus meritis Audi quod sequitur: *Quia speraverunt in eo*. Duleis causa, attamen efficax, attamen irrefragabilis. Num-
rum hæc justitia, sed quæ ex fide est, non ex lege. *De quacunque tribulatione, inquit, clamaverint ad me, exaudiem eos*. Ecce numera tribulationes. Secundum multitudinem earum consolationes ejus lætificabunt animam tuam: dummodo ad aliam non convertaris; dummodo clamis ad eum; dummodo spares in eum; nec humile aliquid vel terrenum, sed altissimum ponas refugium tuum. Quis speravit in eo, et confusus est? Facilius est cœlum et terram transire, quam verbum ejus evaeuari.

7.. *Altissimum, inquit, posuisti refugium tuum*. Non

Acedet illuc tentator, non calumniator ascendet, non pessimus ille fratrum accusator attinget. Nempe ei dicitur hoe (recolite psalmi primordia) ei dicitur, qui in protectione Altissimi commoratur, illuc refugiens a pusillanimitate spiritus et tempestate. Quæ quidem duplex est necessitas fugiendi, quod videlicet et foris pugna, et intus timores. Minus enim fugere oporteret, si vel interior magnanimitas extiores tumultus viriliter sustineret, vel exteriori tranquillitate pusillanimitas propria foveretur. *Altissimum*, ait, **853** *posuisti refugium tuum*. Sæpe illuc fugiamus, fratres: munitus est locus, nullus ibi timetur hostis. Utinam magis semper ibi manere licet! Sed non est hoc temporis bujus. Quod modo refugium est, quandoque habitaculum erit, et habitaculum sempiternum. Interim sane, etiæ persistere non conceditur, frequenter tamen est recurrendum. Nempe ad omnem tentationem, ad omnem tribulationem, ad omnem denique eujuscumque modi necessitatem, aperta est nobis urbs confugii; sinus matris expansus est: parata sunt foramina petræ; patent viscera misericordiæ Dei nostri. Hoe refugium qui declinat, nihil mirum si effugere non meretur.

8. Jam quidem, fratres, quæ dicta sunt, ad expositionem versus bujus viderentur posse sufficere, si dixisset Propheta: *Quoniam in te speravi*; sicut in aliis psalmis quibusdam invenitur (Psal. xv, 1.) Cæterum quod dicit: *tu es, Domine, spes mea*, forte amplius aliquid sonat et sublimius, quod videlicet non modo in eo speret, sed eum. Convenientius si quidem spes nostra dicitur quo speramus, quam in quo speramus. Sunt autem forte nonnulli, qui a Domino obtinere temporalia seu spiritualia qualibet concupiscunt: sed perfecta charitas solum sit quod summum est, tota desiderii vehementia clamat: *Quid enim mihi est in eæto, et a te quid volui super terram? Deus cordis mei, et pars mea Deus in eternum* (Psal. lxxii, 25, 26). Pulchre nobis utrum que paucis verbis hodie Jeremiæ propheta lectio commendavit: *Bonus es, Domine, sperantibus in te, animæ querenti te* (Thren. iii, 23). Ubi sane et ipsam numeri discretionem prudenter adverte, quod spe-
rantes quidem in eo pluraliter dixerit, quod hoc videatur commune multorum; quarentem vero cum, singulariter, quod singularis sit puritatis, singularis gratiæ, singularis perfectionis, non modo nil sperare nisi ab eo, sed nil querere nisi eum. Quod si bonus illis, quanto magis istis?

9. Merito proinde querenti illum animæ respon-
detur: *Altissimum posuisti refugium tuum*. Neque enim sic Deum sitiens anima, aut cum Petro ei in terreno monte facere tabernaculum (Matth. xvii, 4), aut cum Maria deinceps eum tangere vult in terra (Joan. xx, 17), sed plane clamat: *Fuge, dilecte mi, assimilare caprea hinnuloque cervorum supermontes Bethel* (Cant. viii, 14). Audivit enim dicentem: *Si diligenteris me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem; quia Pater major me est* (Joan. xiv, 28). Au-
divit dicentem: *Noli me tangere; nondum enim*

ascendi ad Patrem (*Joan. xx, 17*). Et coelestis jam non ignara consilii clamat eum Apostolo: *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (*H Cor. v, 16*). Super montes, inquit Bethel, supra omnem videlicet potestatem et principatum, super angelos et archangelos, cherubim quoque et seraphim (neque enim alii sunt montes domus Dei, quod sonat Bethel), plane in dextera Patris, ubi jam non sit Pater major eo in dextera Altissimi coalitissimum apprehendere concupiscens. Haec enim est vita æterna, fratres, ut Patrem cognoscamus verum Deum, sed et quem misit Iesum Christum, verum nihilominus et unum cum eo Deum, super omnia benedictum in sæcula. Amen.

SERMO X.

De versu decimo, « Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. »

1. Nec nostra est, nec nova vobis, sed nota omnino sententia, in præcipuis quibusque partibus nostræ fidei, quid non sit, quam quid sit et sciri posse facilius, et periculosius ignorari. Idem sane etiam spei non inconvenienter tribui posse videtur. Longe enim facilius mens humana tantorum experta malorum, quibus sit caritura, quam quibus perficitur, comprehendit. Nempe germana fidei, speique cognatio est; ut quod illa futurum credit, haec sibi incipiat sperare futurum. Merito proinde Apostolus fidem sperandarum rerum substantiam esse definit (*H Cor. xi, 4*): quod videlicet non credita nemo sperare, non plus **851** quam super inane pingere possit. Dicit ergo fides: Parata sunt magna et inexcitabilia bona a Deo fidelibus suis. Dicit spes: Mihi illa servantur. Nam tertia quidem charitas: Curro mihi, ait, ad illa. Cæterum, ut jam memini, difficile omnino, aut etiam impossibile est illorum qualitatem investigare bonorum, nisi cui forte, juxta illud Apostoli: *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, qui preparavit Deus diligentibus se* (*1 Cor. ii, 9*), revealaverit ipse per Spiritum suum. Sane quantumlibet perfectus in carne adhuc mortali degens (nisi enim esset hic quædam, ut ita dixerim, imperfecta perfectio, non diceret Apostolus: *Quotquot perfecti sumus, id ipsum sentiamus*; id ipsum profecto quod præmiserat: *Non quasi jam acceperim, aut jam perfectus sim* (*Philip. iii, 12*), etiam Paulus ipse necesse est fateatur, quia *nunc cognosco ex parte*; et item: *Videmus nunc per speculum in omniigate, tunc autem facie ad faciem* (*Cor. xiii, 12*). Quod ergo homini interim noscitur capabilius, pia sane et provida inculcatione amplius commendatur. Proprium enim est afflictorum, ut molestiis eximi, summam reputent felicitatem; et carere miseria, summam beatitudinem arbitrentur. Unde Propheta in psalmo: *Convertebit, inquit, anima mea, in requiem tuam, quia, Dominus beneficit tibi*: nec ulla tamen collatae munera felicitatis enumerat, sed adjungit: *Quia eripuit animam de morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu* (*Psal. cxiv, 7, 8*). In quibus

A sane verbis patenter indicat, quantam sibi requiem, quantaque Domini beneficia judicet a tribulationibus et periculis liberari.

2. Cui profecto sententia illud quoque, quod de psalmo nonagesimo hodie nobis tractandum est, simile invenitur: *Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*. Est autem versus ipsius, quantum non capimus, facilis intelligentia, ad quam forte ex vobis jam aliqui prævolarint. Neque enim tam rudes estis, aut spiritualis studii tam expertes, ut non facillime inter vos et tabernacula vestra, et rursum inter id quod malum, et quod flagellum dicitur, discernatis. Nam et Apostolum sane audistis dicentem, cum jam bonum certamen certasset, velocem

B fore depositionem tabernaculi sui (*H Tim. iv, 6*). Sed quid ego Apostoli verba memoro? Quasi vero ignorare possit miles tabernaculum suum, aut docebundus sit exemplo alieno. Videmus sane nonnullos tabernacula sua in turpissimæ captivitatis domicilia commutasse, nec militare in his, sed miseram gerere servitutem. Imo vero quod omnino ridiculum est, sic errant aliqui, et in tantam oblivionem et spiritualem phrenesim devenerunt, ut nihil sese aliud putare, quam suum hoc exterius tabernaculum videantur. Quid enim aliud quam non modo Dei, sed et sui ignorantiam habent, qui tanquam mortui a corde, omnem insumunt operam circa carnem sic intendentis tabernaculo suo, ac si nunquam putent esse casurum? Verumtamen eadat necesse est, atque id quidem in brevi. An non se ipsos nescire videntur, qui sic detiti sunt carnii et sanguini, ac si omnino nihil aliud quam carnem solum se esse reputent, sic in vano accipientes animas suas, tanquam prorsus ignorent animas se habere? Si separaveris pretiosum a vili, ait Dominus, tanquam os meum eris (*Jerom. xv, 19*): hoc est, si solerter discreveris inter exteriorem interioremque substantiam, ut non plus tabernaculo tuo timeas a flagello, quam tibi ipsi a malo. Hoc enim malum est, unde dicitur: *Declina a malo, et fac bonum* (*Psalm. xxxvi, 27*). Hoc malum, quod sua quidem anima animam privat, quod separat inter te et Deum; ut eo regnante, tanquam corpus sine anima, sic sit anima sine Deo, plane mortua in semetipsa instar unius eorum quos tanquam sine Deo in hoc saeculo fuisse Apostolus memorabat. (*Ephes. ii, 12*).

3. Nec sane dixerim, ut vel ipsam odio habeas carnem tuam. Dilige eam, tanquam tibi datam in adjutorium, et ad æternæ beatitudinis consortium præparatam. Cæterum sic amet anima carnem, ut non ipsa in carnem transisse putetur, dicaturque ei a Domino: **855** *Non permanebit spiritus meus, in homine, quia caro est* (*Gen. vi, 3*). Diligat anima carnem suam; sed multo magis suam ipsius animam servet. Amet Adam Evas suam; sed non sic amet, ut voci ejus plus obediatur quam divina. Denique ne ipsi quidem expedit sic amari, ut videlicet ei interim caves flagello paterna correctionis,

thesaurizes iram æternæ damnationis. *Genimina riperarum, ait Joannes, quis demonstravit vos fugere a ventura ira? Facite dignos fructus penitentie* (Matth. iii, 7,8). Ac si evidentius loqueretur: Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus; sustinet virgam corripiem, ne sentiat malleum conterentem. Quomodo dicunt nobis carnales homines: Crudelis est vita vestra, non parcitis carni vestræ? Esto, non parcimus semini. In quo ei magis parcere poteramus? An non melius est illi renovari et multiplicari in agro, quam in horreo putrefieri? Heu! computruerunt jumenta in stercore suo! (Joel. i, 17.) Sic vos parcitis carni vestræ? Simus nos erndeles interim non parcendo: at vos plane parcendo crudeliores. Siquidem etiam nunc caro nostra requiescit in spe: videritis vos ipsi quid ignominia interim vestra sustineat, quid miseriae eam maneat in futurum. *Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Hic duplex est stola, et gemina quædam immortalitas commendatur. Unde enim nisi ex separatione animæ et corporis mors procedit? Inde est quod mortuum corpus, exanime nominatur. Unde autem separatio hæc, nisi ex flagellis presentibus, ex qualibet doloris vehementia, et ipsius corporis corruptione, ex pœna peccati? Merito timet proinde et odit flagellum caro nostra, quo nimirum ab ipsis animæ tam delectabili honorabilique consortio amarum nimis divortium patiatur. Cæterum interim quidem donec revocetur [*alias, renovetur*], velit, nolit, sustineat illud necesse est. Expedit autem sic tolerare, ut prorsus evasas, et flagellum deinceps non appropinquet tabernaculo tuo.

4. Jam vero, ut supra meminimus, et incessanter convenit meminisse, vera animæ vita Deus est: et inter haec quoque separat malum, sed malum animæ, quod non est aliud quam peccatum. Eia, fratres, nugari libeat, otio-itatibus indulgere delectet; nimirum gemino hoc serpente vicino, qui duplum nobis auferant vitam, alter corporis, alter cordis. Quidni secure dormiamus, nisi quod negligentia in graviori periculo, non tam securitatis est, quam desperationis indicium? Et quidem optandum nobis ab utroque liberari: sed cæendum sane interim peccatum, quam peccati pœna; et eo studiosius a malo, quam a flagello declinandum quo perniciosius et omnino infelicius sit a Deo animam, quam a corpore separari. Sane ubi prorsus de medio factum fuerit omne peccatum, causa quidem omnino sublata nec ipse quoque deinceps manebit effectus: ut quomodo accedere jam ad te malum omnino non poterit, sic nec flagellum quidem valeat appropinquare tabernaculo tuo, quod videlicet tam longe sit ab exteriori homine quælibet pœna, quam longe fuerit culpa ab interiori. Neque enim dicit, Non erit in te malum, aut flagellum in tabernaculo tuo; sed: *Non accedet, non appropinquabit.*

5. Siquidem est considerare homines, in quibus peccatum non modo habitat, sed et regnat: nec jam

A proximum magis, aut magis intimum posse esse videtur, nisi forte cum sic dominabitur eis, ut nullo modo deinceps valeat non dominari. Est autem et alios invenire, in quibus quidem adhuc manet peccatum, sed jam non dominatur aut prævalet in eis, evulsum quodammodo, neendum tamen expulsum; dejectum, sed non prorsus ejectum. Constat sane ab initio non fuisse sic; sed in parentibus primis ante primam illam mandati prævaricationem non modo non regnasse peccatum, sed nec fuisse quidem. Attamen quodammodo jam tunc prope illos fuisse videtur, quod tam facile persuasum est, quod tam festinanter intravit. Quid vero aliud admonebat, quam et ipsam quoque peccati pœnam, etsi neendum inesse corporibus, jam **856** tamen velut pro foribus esse qui dixit: *In quaunque die comederitis de ligno scientia boni et mali, morte moriemini?* (Gen. ii, 17.) Felix proinde expectatio, et beata spes nostra, quorum tam longe gloriose futura est resurrectio, quam fuerit prima conditio: ut nec culpa omnino, nec pœna: nec malum scilicet nec flagellum, aut regnet, aut habitet; aut regnare, aut habitare jam possit aliquando in animabus, seu in corporibus nostris. *Non accedet, inquit, ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Nempe nil tam remotum, quam quod adesse ultra non potest.

B 6. Sed quid agimus, fratres? Vereor reprehendi. Nempe horam hanc magnus ille et communis abbas noster et vester non vocationi sermonum, sed operi manuum noscitur assignasse (Reg. S. Benedicti, cap. 48). Puto tamen ignoscet facile, præserit non immemor religiosæ fraulis illius, qua Romanus olim tribus annis in specu posito pie ministravit. « Pie » siquidem, ut legimus, « patris sui oculis furabatur horas, et quem sibi subripere ad manducandum poterat, certis diebus Benedictio panem ferebat (Greg. lib. ii *Dialog.*, cap. 1). » Et ego quidem non dubito, fratres, pluribus qui inter vos sunt, abundantiorem spiritualium deliciarum suppetere copiam; sed quod vobis communico, non subripio mihi. Quinimo et securius, et suavius, quidquid illud sit quod Dominus donat, sumo vobiscum: nec enim alimonia hæc distribuendo minutur, sed potius augetur ministrando. Verumtamen quod aliquoties [*alias aliquando*] vobis loquimur preter consuetudinem ordinis nostri, non nostra id agimus præsumptione, sed de voluntate venerabilium fratrum et coabbatum nostrorum, qui id nobis etiam injungunt, quod tamen sibi quidem passim nolunt omnino licere. Nempe aliam mihi rationem et singularem necessitatem esse noverunt. Neque enim modo loquerer vobis, si possem labolare vobiscum. Illud forte vobis efficacius verbum foret, sed et conscientiae meæ magis acceptum. Cæterum quando id mibi peccatis meis exigentibus, et onerosi hujus (ut ipsi scitis) tam multipli infirmitate corporis, et ipsa quoque temporis necessitate negatur; ultimam dicens et nou faciens, in regno Dei vel minimus merear inveniri. Amen.

C D

SERMO XI.

De versu undecimo, « Quoniam angelis suis mandavit de te ut custodiant te in omnibus viis tuis. »

1. Scriptum est, et veraciter scriptum, quia *Misericordie Domini quod consumpti non sumus, quod non tradidit nos in manus inimicorum nostrorum* (*Thren. iii, 22*). Vigilat super nos indefessus et pervaigil ille singularis clementiae oculus; non dormit, neque dormitat qui custodit Israel. Id quidem necesse est. Non enim dormit, neque dormitat qui impugnat Israel. Et sicut ipse sollicitus est nostri, et ipsi cura est nobis: sic ille sollicitus est ut nos mactet et perdat, et una ei cura, ne forte qui aversus est revertatur. Nos autem aut non attendimus, aut minus, attendimus reverentiam praesidentis, protegentis custodiā, beneficia largientis, ingratigratiæ, imo tam multiplicibus gratiis, quibus prevenit nos, et subvenit nobis. Et nunc quidem per se ipsum implet splendoribus animas nostras, nunc per angelos visitat, nunc per homines instruit, nunc etiam consolatur et erudit per Scripturas. *Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus* (*Rom. xv, 4*). Bene ad doctrinam, ut per patientiam speremus: siquidem, ut alibidictum est: *Doctrina viri per patientiam noseitur* (*Prov. xix, 41*). Sed et patientia probationem operatur, probatio vero spem (*Rom. v, 4*). Quid nos soli nobis non adsumus? quid soli negligimus nosmetipso? An ideo dissimulandum nobis, quia undique subvenitur nobis? Imo vero propterea studiosius vigilandum. Neque enim tam magna pro nobis in celo pariter et in terra sollicitudo gereretur, si in magna nobis ineumbere necessitas videretur, si non tam multiplex **857** nobis custodia, nisi ob multiplices insidias, poneretur.

2. Felices proinde fratres nostri, qui jam liberati sunt de laqueo venantium, qui de tabernaculis militantium ad atria quiescentium transierunt, malorum timore sublato, in spe singulariter constituti! Uni istorum, imo universitati dicitur: *Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*. Sane considera, non ad hominem qui secundum carnem vivit, sed ad eum qui in carne degens secundum spiritum ambulat, hanc fieri promissionem: si quidem non est distinguere inter illum, et tabernaculum suum. Confusa in eo sunt omnia, tanquam in filio Babylonis. Denique hujusmodi homo etiam caro est, nec in eo spiritus manet. Ubi autem non fuerit spiritus bonus, quando appropinquare necesse est. Semper enim malum poena comitatur. *Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*. Magna promissio: sed unde id sperare licet? Quomodo malum et flagellum evadam, quomodo effugiam, quomodo elongabo, ut non appropinquent mihi? Quo merito, qua sapientia, qua virtute? *Quoniam angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in om-*

nibus viis tuis. In quibus omnibus viis? Quibus declinas a malo, quibus fugis a ventura ira. Multæ sunt viæ, et genera multa viarum; magnum profecto periculum viatori. Quam facile in multarum occursu errabit in via sua, qui viarum discretione caruerit! Nam neque angelis mandavit ut in omnibus viis custodiant nos, sed in omnibus viis nostris. Sunt autem a quibus, non in quibus [alias, et in quibus] oporteat custodiri.

3. Scrutemur proinde vias nostras, fratres, etiam vias daemonum, vias quoque beatorum spirituum, et vias Domini investigemus. Et quidem supra me est quod incipio; sed adjuvalitis orationibus vestris, ut aperiat mibi thesauros intelligentiae suæ, et voluntaria oris mei beneplacita faciat sibi Deus.

B *Viae igitur filiorum Adam in necessitate et cupiditate versantur*. Ab utraque siquidem dicimur, et ab utraque trahimur: nisi quod videmur magis urgeri necessitate, trahi cupiditate. Et necessitas quidem specialiter corpori tribuenda videtur. Nec simplex illa est, sed anfractus habens plurimos, plurimaque dispendia: nam compendia pauca admodum, si quatenus. Quis hominum nesciat quod necessitas hominum revera quam multiplex sit? quis sufficiat, quam sit multiplex, explicare? Ipsa nos erudit experientia, ipsa vexatio dat intellectum. In his quisque docetur, quam necesse habeat clamare ad Dominum, non, de necessitate, sed *de necessitatibus meis erue me* (*Psal. xxiv, 17*). Nec modo ab hac via necessitatis, sed ab ea quoque, quae cupiditatis est, optabit educi, quisquis non surda aure monita Sapientis exeperit. Quid enim ille ait? *A voluntatibus tuis avertere*: et item, *Post concupiscentias tuas non eas* (*Ecli. xviii, 30*). Siquidem e duobus malis longe melius est in necessitate gradi, quam in cupiditate. Multiplex illa: sed ista amplius per omnem modum, imo ultra omnem modum multiplicior inventur. Res cordis ista cupiditas: propterea tanto major, quanto anima plus est quam corpus. Denique haec sunt viæ que videntur hominibus bona; sed finem non habent, nisi cum demergunt in profundum inferni. Si invenisti vias hominum, illud quoque considera, ne forte de his dictum sit, *Contritio et infelicitas in viis eorum* (*Psal. xiiii, 3*); ut sit contritio in necessitate, infelicitas in cupiditate. Quomodo in cupiditate infelicitas; id est non felicitas, ut putatur? Quid enim, si cui forte videtur in terrenarum affluentia rerum felicitas arridere conceputa? Eo ipso infelicitior est, quo vehementius ipsam pro felicitate amplectitur infelicitatem, aut magis immersitur ei, et absorbetur ab ea. Vae filiis hominum ab hac felicitate falsa atque fallaci! Vae qui dicit, *Quia dives sum, et nullius egeo*; cum sit pauper et nudus, et miser, et miserabilis! Et necessitas quidem ex infirmitate carnis, cupiditas ex cordis inedia et obliuione **858** procedit. Idcirco enim alienum mendicat anima, quod oblitera sit comedere panem suum: propterea terrenis inhiat, quod minime coelestia meditetur.

4. Videamus et dæmonum vias, videamus et cœreamus, videamus et fugiamus eas: siquidem via illorum præsumptio et obstinatio. Scire vultis unde id sciam? Considerate eorum principem: qualis ille est, tales et domestici ejus. Considerate viarum ipsius principia, si non manifeste in immanissimam statim præsumptionem prosilierit, dicens: *Sedebo, in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, similis ero Altissimo (Isai. xiv, 13)*. Quam temeraria, quamque horrenda præsumptio! Numquid non illic eciderunt omnes qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare? Propter præsumptionem stare non potuerunt; propter obstinationem qui eccecidit, non adjicet ut resurgat. Ex hac nempe [alias, namque] spiritus vadens, ex illa et non rediens est. Et mira quidem præsumptio dæmonum, sed non minus mira obstinatio est, quod superbia eorum seper ascendit: propterea non est illis commutatio. Quia enim converti noluerunt a via præsumptionis, inciderunt in viam obstinationis. Quam perverso et everso sunt corde filii hominum, quicunque sectantur vestigia dæmonum, ingrediuntur dæmonum vias! Ilæc enim tota adversum nos spiritualium collectatio nequitiarum est, ut nos seducant ut nos inducant in vias suas, ut deducant in eis, perducant ad destinatum finem, qui paratus est eis. Fuge, homo, præsumptionem, ne gaudeat de te inimicus tuus. Nempe in his maxime vitiis gaudet, in se ipso expertus quam difficile possis ab hac tanta voragine respirare.

5. Nolo autem ignorare vos, fratres, quoniam modo descendatur, imo eadatur in illas. Primus enim, ut interim occurrit, gradus descensionis hujus, dissimulatio est propria infirmitatis, iniquitatis, inutilitatis; dum sibi parcens, sibi blandiens, sibi persuadens homo aliquid se esse, cum nihil sit, jam ipse se seducit. Secundus gradus, ignorantia sui. Ubi enim in primo gradu inutilia sibi consuerit perizomata foliorum, quid superest nisi ut vulnera tecta non videat, præsertim cum ad hoc solum texerit ne videret? Ex hoc tandem lit ut etiam alio revelante, vulnera non esse contendat, conversus in verba malitia ad excusandas excusationes in peccatis. Atque is quidem tertius gradus est admodum jam vicinus, imo contiguus præsumptioni. Quid enim mali jam actitare vereatur, qui præsumit et defensare? Ceterum difficile hic harebit in tenebris et lubrico, præsertim cum non desit etiam angelus Domini malus persecens et impellens. Itaque quartus gradus, vel quartum potius præcipitum, contemptus est; ut, quemadmodum Scriptura dicit, *Impius, eum venerit in profundum malorum, contemnat (Prov. xviii, 3)*. Ex hoc et deinceps magis ac magis super eum urget puteus os suum, dum videlicet ejusmodi animam contemptus tradit impoenitentia, impoenitentia obstinatione firmatur. Hoc est jam peccatum, quod neque in hoc sæculo, neque in futuro remittitur: quia cor durum et induratum nec timet Deum, nec hominem reveretur,

A Qui sic in omnibus viis suis adhaeret diabolo, manifeste factus est unus spiritus cum eo. Et via quidem hominum, quas superius demonstravimus, ipsæ sunt de quibus dieitur, *Tentatio vos non apprehendat nisi humana (1 Cor. x, 13)*; et quia humanum est peccare. Porro vias diabolicas a natura hominis alienas esse quis nesciat? nisi quod in nonnullis ipsa sibi consuetudo induisse naturam videatur. Ceterum etsi quorundam hominum sit, non humanum tamen, sed diabolicum est in malo perseverare.

6. Quæ vero sunt sanctorum angelorum viae? Profecto illæ quas Unigenitus enarravit, dicens: *Videbitis angelos ascendentes et descendentes super Filium hominis (Joan. i, 51)*. Ascensio igitur et descensio viae illorum: ascensio propter se: descensio vel

B potius condescensio propter nos. Sic beati illi spiritus ascendunt per contemplationem **859** Dei, descendunt per compassionem tui, ut custodiant te in omnibus viis tuis. Ascendunt ad vultum ejus, descendunt ad nutum ejus; quoniam angelis suis mandavit de te. Nec tamen vel descendendo visione gloriae fraudantur, quia semper vident faciem Patris.

7. Puto et vias Domini vultis audire. Multum præsumere videor, si me illas promiserò ostensurum. Legitur autem de ipso, quoniam docebit nos vias suas (*Psal. xxiv, 9, et Mich. iv, 2*). Cui enim alteri crederetur? Docuit itaque vias suas, cum apernit labiat prophetæ, ut diceret: *Universa via Domini, misericordia et veritas (Psal. xxiv, 10)*. Ita ad singulos, ita ad omnes communiter venit; in misericordia scilicet et veritate. Ubi enim multa jam fuerit de miseratione præsumptio, sed oblivio veritatis; non continuo ibi Deus. Sed neque ubi terror multus ex recordatione veritatis, nulla autem de memoria misericordiae consolatio. Nam neque veritatem tenet, qui misericordiam, ubi vere est, non agnoscit: nec vera esse sine veritate misericordia potest. Itaque ubi misericordia et veritas obviaverunt sibi, sese etiam justitia et pax osculantur; nec is abesse potest, cuius in pace factus est locus. Quanta audiimus et cognovimus (siquidem patres nostri annuntiaverunt nobis) super hac copula tum felici misericordiae et veritatis! *Misericordia tua et veritas tua suscepserunt me*, ait Propheta (*Psal. xxxix, 12*), et alio loco, *Misericordia, inquit, tua ante oculos meos est, et complacui in veritate tua (Psal. xxv, 3)*. Sed et Dominus ipse de eo: *Veritas mea et misericordia mea cum ipso (Psal. lxxxviii, 25)*.

C 8. Sed considera etiam manifestos adventus Domini, quemadmodum scilicet in eo, qui jam præsumpus est, misericordem teneas Salvatorem; porro in eo qui in fine promissus est, veracem sustineas retributorem. Nam et hinc forte videbitur dictum, *Quia misericordiam et veritatem diligit Deus, gratiam et gloriam dabit Dominus (Psal. lxxxiii, 42)*. Quamvis et in priore quoque adventu recordatus sit misericordiae suæ, et veritatis suæ domui Israel et in posteriori, licet judicaturus sit orbem terræ in

æquitate, et populos in veritate sua; non tamen futurum judicium tiet sine misericordia, nisi forte ei qui non fecerit misericordiam. Hæc sunt etenim æternitatis itinera, de quibus apud prophetam sic habes: *Incurvati sunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus (Habac. iii, 6).* Ad manum est unde id facillime probare possim: siquidem *Misericordia Domini ab aeterno, et usque in aeternum (Psal. cir, 17); et, Veritas Domini manet in aeternum (Psal. exvi, 2).* Ab his itineribus incurvati sunt colles mundi, superbi dæmones, principes mundi hujus, tenebrarum harum: qui viam veritatis et misericordiae nescierunt, neque meminerunt semitarum ejus. Quid illi et veritati, qui *mendax est et pater ejus?* Denique habes manifeste de eo scriptum: *Quoniam in veritate non stetit.* Quam vero longe fuerit a misericordia, etiam inficta nobis ab illo miseria nostra testatur. Quando ille unquam misericors fuit, qui *homicida ab initio erat? (Joan. viii, 44.)* Postremo qui sibi nequam, cui bonus? Quam nequissimus ille sibi, qui nunquam super propria iniquitate dolet, nunquam super propria damnatione compungitur? Nimirum falsa præsumplio a via veritatis extrusit, crudelis obstinatio viam misericordiae interclusit. Inde enim nec in se unquam assequi, nec a Domino misericordiam consequi potest. In hunc ergo modum tumidi illi colles incurvati sunt ab itineribus æternitatis, dum a viis Domini (quæ quidem rectæ sunt) per anfractus suos et distorta non tam itinera, quam præcipitia corrueunt. Quam vero prudentius atque utilius alii quidem colles ab his itineribus incurvati et humiliati sunt ad salutem! Non enim incurvati ab his, tanquam ab eorum rectitudine dissidentes: sed quod ipsa eos incurvaverunt itinera æternitatis. An non incurvatos jam cernere est colles mundi, dum sublimes quique ac potentes devota subjectione inclinantur ad Dominum, et ejus vestigia adorant? Nunquid non incurvantur, cum ab ipsa sua perniciosa celsitudine vanitatis et crudelitatis, ad humiles semitas convertuntur misericordiae et veritatis?

S 60 9. Ad ista nimirum Domini vias non modo bonorum spirituum, sed etiam electorum viæ hominum diriguntur. Et primus quidem gradus misericordia, emergenti de profundo vitiorum, illa est misericordia, qua miseretur filio matris suæ, miseretur animæ suæ, proinde placens Deo. Imitatur enim qui hujusmodi est, magnum illud divinæ miserationis opus; compunctus cum eo, qui prior pro eo punctus est, moriens et ipse quodammodo pro salute sua, nec parcens sibi ipsi. Hæc miseratio prima excipit redeuntem ad cor, et hæc intra ipsa viscerum actitatur arcana. Superest ut via regia progressiatur, et procedat usque ad veritatem: et, quod sèpissime commendamus vobis, cordis contritionem oris confessio comitetur. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio tit ad salutem. Conversus ad cor parvulus fiat in oculis suis necesse est, sicut Veritas ait: *Nisi conversi fueritis, et effi-*

A ciamenti sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum (*Matth. xviii, 3*). Non ergo velit dissimulare, quod non valet nescire, quam ad nihilum redactus sit. Non confundatur in lucem prodere veritatis, quod non sine miserationis affectu viderit in occulto. Sic ingreditur homo misericordiae vias et veritatis, vias utique Domini, vias vitæ; et fructus viarum, salus est viatoris.

10. Vias quoque angelorum ad easdem nihilominus tendere manifestum est. Cum enim ascendunt ad contemplationem, inquirunt veritatem, de qua et desiderando satiantur, et satiando desiderant. Cum vero descendunt, faciunt nobiscum misericordiam, ut custodiant nos in omnibus viis nostris. Administratorii enim spiritus sunt, missi in ministerium

B propter nos (*Hebr. i, 14*). Plane ministri nostri, non Domini nostri. Et in hoc Unigeniti formam imitantur, qui non venit ministrari, sed ministrare (*Matth. xx, 28*): qui stetit inter discipulos tanquam qui ministrat. Fructus angelicarum viarum, quod ad ipsos spectat, sua ipsorum beatitudo, et obedientia est charitatis: quod autem ad nos pertinet, inde quidem obtentus divinæ gratiæ, hinc vero custodia viæ nostræ; siquidem angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus indigentiis tuis, in omnibus desideriis tuis. Alioquin facile est tibi incurrire vias mortis, ut videlicet aut de necessitate in obstinationem, aut in præsumptionem de cupiditate prorumpas: quæ quidem jam non hominum, sed daemonum viæ sunt. In quo enim tam facile inveniri solent homines obstinati, quam in eo quod ad necessitatem pertinere aut simulant, aut arbitrantur? Quidquid moneas, ait ille, ego quod possum, possum et non ultra possum. « Tu si hic sis, aliter sentias (*Terentius, Andria, act. 2, sc. 1.*)» Unde vero in præsumptionem, nisi ex quodam impetu vehementioris desiderii prosilimus?

11. Interim ergo mandavit angelis suis Deus, non quidem ut amoveant te a viis tuis, sed in eis ipsis te custodiant, et quasi per vias suas, vias tuas dirigant in vias ipsis. Quonam modo? inquis. Nempe ut quod angelus ex sola charitate purius agit, tu propria saltem necessitate compulsus et admonitus, descendas et condescendas, exhibere scilicet proximo misericordiam; et rursum cum eodem angelo levans desideria tua, tota animi cupiditate ascendere studeas ad summam et perpetuam veritatem. Hinc enim monemur levare corda nostra cum manibus (*Then. iii, 41*); hinc audimus quotidie, « *Sursum corda.* » Hinc quoque negligentes arguimus, et dicitur nobis: *Filiæ hominum, usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem, et queritis mendacium? (Psal. iv, 3)*. Exoneratum enim cor et leve levatur magis, ut querat et diligat veritatem. Nec mireris quod in vias Domini secum nos admittere, immo et immittere non dignentur, qui custodiare dignantur in nostris. Quam felicius tamen in eis ipsis ambulant, quamque securius. Ceterum et ipsi quoque, quanquam longe inferius ab eo qui Ve-

ritas ipsa, et ipsa Misericordia est, in misericordia et veritate versantur.

12. Nam vero congrue suis quæque gradibus, sibique competentibus dispositus Deus! Summam rerum **§61** tenet ipse qui summus est, ipse supra quem nihil est, ultra quem nihil. Porro angelos suos non in summo quidem posuit, sed in tuto: quippe ei qui in summo stat, vicinius adhærentes, ac proinde confirmatos virtute ex alto. Nam homines quidem nec in summo, nec in tuto sunt, sed in cauto. Denique et in solido sunt, id est in terra, habentes locum imum, sed non infimum, unde et possibile et necesse sit ut sibi caveant. Dæmones autem in pendulo hujus aeris vagi [alias, vani] ventosique vagantur. Indigni siquidem cœlos consernere, ad terram tamen descendere deditur. Et hodie quidem ista sufficiant. Atque utinam ejusdem ipsius munere sufficientes ei gratias referre valeamus, ex quo et sufficientia nostra est. Non enim sufficientes sumus, vel cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis (*II Cor. iii, 5*), nisi ipse dederit nobis qui dat omnibus afluxenter, et est super omnia Dens benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XII.

De versu undecimo. « Quoniam angelis suis mandavit de te, » etc., et de versu duodecimo, « In manibus portabunt te, » etc.

4. Si meministis, hesterno sermone vias dæmonum præsumptionem diximus et obstinationem, nec tæcumus quare id diceremus. Possimus tamen, si necessarium judicatis, vias eorum via adhuc alia investigare. Nam, etsi omnimodis eas occultare laborent, multipliciter eos prodit Spiritus sanctus, multipliciter in Scripturis sanctis declarat senitas iniquorum. Legimus siquidem de eis omnibus, quoniam in circuitu impii ambulant (*Psal. xi, 9*). Legimus de eorum principe, quoniam circuitus querens quem devoret (*I Petr. v, 8*). Quod et ipse fateri cogitur in praesentia majestatis, cum inter filios Dei astans et unde veniat requisitus: *Circuivi, ait, terram, et perambulavi eam* (*Job 1, 7*). Dicamus itaque vias ejus, circuitionem et circumventionem: ista enim ad nos, illa utitur in se ipso. Semper ille extollitur, sed dejicitur semper: superbia ejus ascendit semper, semper humiliatur. Numquid non circuitus iste? Qui enim in circuitu ambulat, proficiscitur quidem, sed proficit nihil. Væ homini qui sequitur hunc circuitum, qui nunquam a propria voluntate recedit. Si conaris avellere, paululum sequi videbitur, sed in dolo. Circuitus est, aliunde redditum patrat, non ab ea penitus abducetur. Satagit undique, undique fugitat, haeret tamen semper proprie voluntati.

2. Verumtamen, si mala est circuitio propria, longe quidem pejor circumventio aliena. Ea siquidem vel maxime diabolum facit. Sed quomodo, fratres, ut miserum hominem circumveniat, superbissimus ille descendit? Vide circuitum impii etiam in hoc ipso. Oculi ejus omne sublime vident: attamen ima quoque ipsa curiose vestigat, sed ut magis

A ascendat, ut vehementius intumescat, et, dum conculeaverit humilem, sibi videatur esse sublimior, sicut scriptum est, *Dum superbit impius, incunditur pauper* (*Psal. ix, 2*). Quam perverse ascendentis et descendentes angelos bonos angelus malus emulatur! Ascendit studio vanitatis, descendit livore malignitatis. Cujus mendax ascensio, ejus crudelis descensio est: expers ille, ut heri diximus, misericordia et veritatis. Cæterum si descendunt maligni ut circumveniant, gratias ei cuius mandato descendunt et benigni angeli, ut subveniant nobis, ut custodiant nos in omnibus viis nostris. Neque hoc solum, sed: *In manibus, inquit portabunt te, ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum.*

3. Quanta nobis, fratres, in hujus Scriptura verbis et eruditio, et admonitio, et consolatio exhibetur! Quis in omnibus psalmis tam magnifice pusillanimes consolatur, negligentes admonet, erudit ignorantes? Unde id quoque fidelibus suis providentia voluit divina præstare, ut in ore ipsorum versiculi psalmi hujus hoc maxime quadragesimali tempore versarentur. Nec aliunde quam ex ipsis usurpatione diaboli **§62** sumpta videtur occasio, ut in hoc quoque nequissimus ille servus filii serviat vel invitus. Quid enim tam molestum ei, quid nobis esse poterat tam jucundum, quam ut etiam malum ejus nobis cooperaretur in bonum? *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Confiteantur Domino misericordiae ejus, et mirabilia ejus filii hominum. Confiteantur et dicant inter gentes, quoniam magnificavit Dominus facere cum eis. Domine, quid est homo quia innotuisti ei? aut quid apponis erga eum eor tuum? Apponis eor erga eum, geris pro eo sollicitudinem, curam illius habens. Denique ei mittis Unigenitum tuum, immutis Spiritum tuum, promittis etiam vultum tuum. Et ne quid in cœlestibus vacet ab opera sollicitudinis nostræ, beatos illos spiritus propter nos mittis in ministerium, custodiæ nostræ deputas, nostros jubes fieri pædagogos. Parum est enim quod facis angelos tuos spiritus; facis et angelos parvolorum. Denique angeli eorum semper vident faciem Patris (*Matth. xviii, 10*). Illos utique spiritus tam felices, et tuos ad nos, et nostros ad te angelos facis.

B 4. *Angelis suis mandavit de te.* Mira dignatio, et vere magna dilectio charitatis! quis enim, quibus, de quo, quid mandavit? Studiose consideremus, fratres, diligenter commendemus memorie hoc tam grande mandatum. quis enim mandavit? Cujus sunt angeli? cuius mandatis obtemperant? cuius obediunt voluntati? Nempe: *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis;* nec cunctantur, quin etiam in manibus tollant te. Summa ergo majestas mandavit angelis et angelis suis mandavit. Illis utique sublimibus, tam beatis, tam proximis sibi cohaerentibus, tam familiariter adhærentibus, et vere domesticis Dei. Mandavit autem de te. Tu quis es? Domine, quid est homo, quod memor es ejus, aut

filius hominis, quoniam reputas eum? Quasi vero non sit homo putredo, et filius hominis vermis. Sed quid putas mandavit de te? Nunquid scripsit contra te amaritudines? nunquid ut contra folium quod vento rapitur, ostendant potentiam suam, et stipulam sicciam persecuantur? nunquid ut tollant impium, ne videat gloriam Dei? Mandatum istud est, non mandatum. Non recedas ab adjutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorare, ne de te illud quandoque mandetur. Quem enim protexerit Deus cœli, non de eo illud mandabitur, sed pro eo. Et quod interim non mandatur, pro eo differtur, ut sint omnia propter electos. Denique parantibus ire servis, et continuo superseminata colligere zizania eupientibus, providus paterfamilias: *Sinute, inquit, usque ad messem, ne forte eradicetis simul et triticum* (*Matth. XIII, 30, 29*). Quomodo igitur tandem conservabitur interea? Hoc plane, hoc opus præsens, hoc mandatum temporis hujus.

5. *Itaque angelis suis mandavit de te, ut custodianter. O triticum inter zizania! o granum inter paleas! o lillum inter spinas!* Gratias ei, fratres, gratias ei et pro nobis pariter et pro vobis. Pretiosum depositum nobis communiserat, fructum erueis sue, pretium sanguinis sui. Non est contentus custodia hac tam parum tuta, tam parum utili, tam fragili, tam insufficiens. Super muros tuos, Jerusalem, constituit custodes. Nempe etiam ipsi qui videntur muri, aut in muro ipso columnæ, his custodibus egent, et maxime.

6. *Angelis suis mandavit de te, ut custodianter in omnibus viis tuis.* Quantam tibi debet hoc verbum inferre reverentiam, asserre devotionem, conferre fiduciam! reverentiam pro præsentia, devotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia. Cauta ambula, ut videlicet cui adsunt angelii, sicut eis mandatum est, in omnibus viis tuis. In quovis diversorio, in quovis angulo, angelo tuo reverentiam habe. Tunc audeas illo presente, quod vidente me non auderes? An præsentem esse dubitas quem non vides? Quid si audires? quid si tangeres? quid si olfaceres? Vide quia non solo visu rerum præsentia comprobatur. Non omnia **863** visu subjacent, nec corporalia quidem: quanto magis spiritualia procul sunt ab omni sensu corporeo, et spiritualiter potius vestiganda? Si linem consulas, ea tibi angelicam probat præsentiam non decessit. Nec dixisse piget, quoniam fides probat; quam nimirum Apostolus argumentum non apparentium esse definit (*Hebr. XI, 1*). Adsunt igitur, et adsunt tibi, non modo tecum, sed etiam pro te. Adsunt ut protegant, adsunt ut prosint. Quid retribues Domino pro omnibus que retribuit tibi? siquidem soli ei honor et gloria. Quare soli? Quia ipse mandavit; et omne datum optimum non nisi ab illo est (*Jac. I, 17*).

7. Verumtamen etsi ille mandavit; ipsis quoque qui et ei ex tanta charitate obediunt, et nobis subveniunt in tanta necessitate, ingratis esse non licet. Simus ergo devoti, simus grati tantis custodibus: redamemus eos, honoremus eos quantum possumus,

A quantum debemus. Totus tamen ei reddatur et amor, et honor noster, a quo tam ipsis quam nobis est totum, unde honorare possumus vel amare, unde amari honorarie meremur. Neque enim Apostolus ubi ait: *Soli Deo honor et gloria* (*I Tim. I, 17*), propheticò credendus est obviare sermoni, qui sibi etiam amicos Dei nimis honorificatos esse testatur (*Psalm. CXXXVIII, 17*). Puto autem simile esse illud verbum Apostoli ei quod item ait: *Memini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis*. Siquidem hoc non voluit, ut alia qualibet debita negarentur, præsertim cum idem ipse dicat: *Cui honorem, honorem* (*Rom. XIII, 8, 7*), et cætera in hunc modum. Ut ergo plenius intelligas quid in utroque senserit, quidve monuerit, vide quemadmodum inter radios

B solis minorâ quælibet luminaria non videntur. Nunquid amota modo sidera arbitratur? Nunquid extincta? Minime quidem; sed ampliori claritate quodammodo tecta, interim apparere non posse. Sic ergo dilectio alia quævis debita superans, quasi sola regnare debet in nobis: ut quidquid debetur cæteris, sibi vindicet, et ex dilectione omnia faciamus. Sic divinus prævalere debet honor, et quodammodo præjudicare universis, ut solus ipse non modo præ omnibus, sed in omnibus honoretur. Idipsum sane putas dictum etiam de amore. Quid enim extra ipsum reliquit cæteris, qui totum cor, totam animam, totam virtutem Domino Deo suo in dilectione donavit? In ipso itaque, fratres, affectuose diligamus angelos ejus, tanquam futuros aliquando coheredes nostros, interim vero actores et tutores a Patre positos, et præpositos nobis. Nunc enim filii Dei sumus, etsi nondum appareat quid erimus, eo quod adhuc parvuli sub tutoribus et actoribus simus, tanquam nihil interim differentes a servis.

8. Cæterum etsi tam parvuli sumus, et tam magna nobis, nec modo tam magna, sed et tam periculosa via restat; quid tamen sub tantis custodibus timeamus? Nec superari, nec seduci, minus autem seducere possunt, cui custodiunt nos in omnibus viis nostris. Fideles sunt, prudentes sunt, potentes sunt. quid trepidamus? Tantum sequamur eos, adhæremus eis, et in protectione Dei cœli commoremur. Vide enim quam tibi necessaria sit ista proteetio, ista custodia in omnibus viis tuis. *In manibus, inquit, portabunt te, ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum.* Parum tibi videtur, quod sit lapis offensionis in via? Considera quæ sequuntur: *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem.* Quam necessarius paedagogus, imo etiam bajulus, præsertim parvulo inter hæc gradienti! *In manibus, inquit, portabunt te.* In tuis quidem viis custodient te, et deducent parvulum, qua potest parvulus ambulare. Cæterum non te patientur tentari supra quam sustinere potes, sed in manibus tollent, ut pertranscas offendiculum. Quam facile transit, qui illis portatur in manibus! quam suaviter, juxta vulgare proverbium, natat, cuius alter sustinet mentum!

9. Quoties ergo gravissima cernitur urgere tentatio, **SC1** et tribulatio vehemens imminere, invoca custodem tuum, ductorem tuum, adjutorem tuum opportunitatibus, in tribulatione. Inclama eum, et dic: Domine, salva nos, perimus. Non dormit, neque dormitat, etsi ad tempus quandoque dissimulet, ne forte periculosius ab illius te manibus ipse præcipites, si te eis ignoraveris sustentatum. Spirituales enim sunt manus istæ, et auxilia utique spiritualia, quæ singulis electorum pro cuiusque diseriminis modo et objectæ difficultatis, tanquam lapidæ molis quantitate, ab is qui sibi deputati sunt angelis spiritualiter et multipliciter exhibentur. Dico ego tamen aliqua ex his que communia magis arbitror, et paucis qui inter vos sunt inexperta. Turbatur aliquis vehementer, seu corporali quovis incommodo, seu tribulacione aliqua seculari, seu acedia spiritus et quadam animi defectio languescens? Jam tentari incipit supra quam valeat sustinere, jam impinget et offendet in lapidem, si non fuerit qui subveniat. Quis vero est lapis iste? Ego illum intelligo lapidem offensionis, et petram scandali, in quam si offendenter quis, collidetur: super quem vero ceciderit, conteret eum; lapidem utique angularem, electum, pretiosum, qui est Dominus Christus (*Isai. viii, 14 et I Petr. ii, 6-8*). In hunc lapidem offendere, est murmurare aduersus eum, scandalizari a pusillanimitate spiritus et tempestate. Itaque opus illi est angelica consolatione, angelicis manibus, qui jam defecit, jam propemodum offendit in lapidem. Et vere offendit in lapidem qui murmurat et blasphemat, se ipsum collidens, non eum in quem furibundus impingit.

10. Arbitror sane velut duabus quibusdam manibus ejusmodi homines interdum ab angelis supportari, ut quodammodo non sententes transeant quod tantopere formidabant, nec parum mirentur postmodum tam super posteriori facilitate, quam super difficultate priori. Vultis scire quas intelligam duas manus? Duplicem utique demonstrationem, dum videlicet hinc quidem tribulacionis brevitas, inde æternitas retributionis ostenditur, aut magis pingitur vel imprimitur cordi, ut intimo affectu sentiamus quoniam momentaneum hoc et leve tribulacionis nostra supra modum in sublimitate aeternum pondus gloriae operatur in nobis. Quis vero istas tam bonas per bonos non credit fieri, cum certum sit quod e contrario malæ utique fiant immissiones per angelos malos? Habetote familiares angelos, fratres mei, frequentate eos sedula cogitatione et devota oratione, qui semper vobis adsunt ad custodiam et consolationem.

SERMO XIII.

De versu duodecimo, «In manibus portabunt te,» etc.

1. Possumus hunc versum, qui in manibus est, videlicet, *In manibus portabunt te*, etc., non modo de præsenti consolatione dictum accipere, sed etiam de futura. Nempe custodiunt nos in viis nostris an-

(32) Illic patet, sermonem hunc habitum finis proxime post festum S. Benedicti, de quo id legitur

A geli sancti, sed via finita (quod et utique vita finita) in manibus tollunt. Nec enim desunt nobis testes fideles. Proxime lectum est vobis de beatissimo patre nostros vere per omnia Benedicto, quod dum intentam oculorum aciem in spendorè coruscæ lucis habere videretur, vidit Germani animam Capuani episcopi in sphæra ignea ab angelis in cœlum deferri (32). Sed quid hujusmodi testimonia requiramus? ipsa in Evangelio Veritas de mendico et oleero ait, quoniam *portatus est ab angelis in sinum Abrahe* (*Luc. xvi, 22*). Neque enim in illa tam nova nobis, tanque incognita regione ambulare ipsi possemus, præsentim cum tactus sit lapis in via. Qui lapis? Qui in lapidibus olim consueverat adorari, qui lapides obtulit Domino, dicens: *Dic ut lapides isti panes fiant* (*Matth. iv, 3*). Porro pes tuus, affectio tua; pes animæ, quam in manibus angeli portant, ne offendas ad lapidem pedem tuum. Quomodo enim non vehementissime turbaretur anima, si sola hinc egredieretur, **SC5** si illas sine consolatione ingredieretur vias, si inter illos lapides suis pedibus graderetur?

2. Enimvero manifestius audi, quam necesse habeas portari in manibus alienis, nec aliis quam angelicis tamen. *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et coneulcabis leonem et draconem*. Quid inter haec faceret pes humanus? quid humanæ affectionis inter tam horribilia [*alias* terribilia] monstra constaret? Nempe nequitæ spirituales sunt, et quidem non incongruis appellationibus designatae. Siquidem et de his dictum, quod nequaquam vobis excidisse reor: *Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis*. Quis vero scire potest an divisæ sint inter eos operationes malitiae, ministeria iniuriantis: ut ex diversis officiis, vel [*alias* quin] potius maleficiis, vocabula quoque diversa sortiti, nominentur alius quidem aspis, alius vero basiliscus, alius autem leo, et alius draco, quod videlicet suo quidem invisibili modo varie noceant, quasi alius morsu, alius visu, alius rugitu vel iictu, alius flatu? Legi etiam de quodam genere daemoniorum, quod non ejuciatur nisi in oratione et jejunio: nihil potuerat namque verbum apostolicæ increpationis ad illud (*Matth. xvii, 14-20*). Quomodo non illud aspis erat: illa utique de Psalmo aspis surda, et obturans aures suas, ne vocem audiat incantantis? (*Psalm. lvii, 5*) Vis non terreri a tam terrifico monstro? Vis securus post mortem ambulare super aspidem istam? Cave ne interim post eam ambules, caye ne imiteris, et non erit quod payreas in futuro.

3. Enimvero vitium est, cui reor ejusmodi spiritum dominari; et si vultis scire, ipsa est circuitio, a qua vobis hæsterno sermone monuimus esse cavenendum; ipsa obstinatio est, adversus quam pridie loquebamur. Nec enim piget, quoties datur occasio, ad hac tam gravi peste præmunire vos, ut eam omnimodis fugiatis: quod haec quidem sit summa apud Gregorium Magnum in lib. II *Dialogorum*, cap. 35.

quælam religionis subversio, et vere, juxta testimonium Legislatoris, *venenum aspidum insanabile* (*Deut. xxxii, 33*). Dicitur aspis hinc alteram aurem, quam pressus potest, terra infigere; inde vero alteram caudæ immissione nihilominus obturare, ne audiatur. Quid ad hæc incantantis vox, quid sermo faciat predictant? Orabo pro eo, humiliabo in jejuniu animam meam, baptizabor pro mortuo uberrimo quodam prolluvio lacrymarum, apud quem viderim nihil humanæ incantationis quamlibet sapientiam, nihil quantamcumque admonitionis industriam prævalere. Noverit tamen vir pertinax, non cœlo sese, sed solo infigere caput, quod sapientia, quæ desursum est, non modo pudica, sed et pacifica sit; hæc autem magis, ut ita dicam, aspidica, nisi terrena esse non potest. Sed nec adeo obsurdesceret, nisi cauda quoque obturaret auditum. Quæ est hæc cauda? Finis intentionis humanæ. Hæc surditas desperata, dum hinc quidem velut terræ infixus, propriæ quisque inhæret voluntati; inde velut reflectens caudam, finem aliquem meditatur, et infigit animo quod desiderat adipisci. Nolite, obsecro, fratres, nolite obturare aures, nolite aliquando obturare corda vestra. Inde enim tam mordax et amarus sermo invenitur in ore hominis obstinati, quod nulla ad eum penetrare queat benevolentia monitoris. Inde aspidis virus in linguae aculeo perseverat, quod adversus linguam incantatoris tanto se studio obturavit.

4. At basiliscus, ut aiunt, venenum in oculo gerit, pessimum animal, et præ omnibus execrabile. Nosse cupis oculum venenatum, oculum nequam, oculum fascinantem? Invidiam cogitato. Quid vero invidere, nisi malum videre est? Si non esset ille basiliscus, nunquam per ejus invidiam mors intrasset in orbem terrarum. Væ homini misero, quod invidum non prævidit! Superemus et vitium hoc, dum adhuc vivimus, si post mortem volumus ministrum tantæ nequitiae non timere. Nemo alterius bonum invido aspiciat oculo. Nempe hoc ipsum jam, quod in se est, tabe sua illud inficere, et quodam modo interficere est. Qui hominem odit, homicidam illum Veritas ipsa testatur (*I Joan. iii, 15*). Quid et ille qui bonum odit in homine? **S66** nunquid non homicida poterit appellari? Adhuc vivit homo, et ille jam reus est mortis ejus. Adhuc ardet ignis, quem Dominus Jesus misit in terram (*Luc. xii, 49*), et invidus tanquam qui spiritum extinxerit, jam damnatur.

5. Væ vobis a dracone! Immanis est bestia, flatu igneo quidquid attigerit, necat; non modo bestias terræ, sed et volucres cœli. Haud alium ego draconem hunc, quam spiritum iracundiae reor. Quantos etiam sublimis (ut videbatur) vitæ, flatu hujus draconis misere satis adustos, turpiter in ejus os ingeminus cecidisse? Quam melius sibi ipsis irasci potuerant ne peccarent? Nimirum affectio naturalis ira hominum est; sed abutentibus bono naturæ gravis perditio est, et miseranda pernicies. Occupemus illam, fratres, in quibus expedit, ne forte ad iniuria illictaque prorumpat. Sic nimirum solet amorem

A amor expungere, solet timor timore depelli. *Nolite timere eos qui corpus occidunt, ait Dominus, animæ autem non habent quid faciant: et confessim, Ostendam autem, ait, vobis quem timeatis. Timete autem eum qui potest atque habet corpus et animam mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timeate* (*Luc. xii, 4, 5*). Ac si manifestius dicat: Hunc timeate, ne illos timicatis. Repleat vos spiritus timoris Domini, et timor alienus locum non habebit in vobis. Et ego vobis dico, non autem ego, sed Veritas; non ego, sed Dominus: Nolite irasci eis qui transitoria vobis auferunt, qui convicia inferunt, qui ingerunt forte supplicia, et præter hæc [alias, post hæc] faciunt nihil. Ostendam autem vobis cui debeat irasci. Irascimini ei quæ sola vobis nocere potest, sola facere **B** ut omnia illa non prosint. Vultis scire quænam illa sit? Iniquitas propria. Ita dico vobis, huic irascimini. Nulla enim nocebit adversitas, si nulla Dominetur iniquitas. Qui perfecte huic irascitur, cæteris non movetur, magis et amplectitur ea. Ego, inquit, *in flagella paratus sum* (*Psal. xxvii, 18*). Sit damnum, sit couicium, sit laesio corporalis; paratus sum, et non sum turbatus: quoniam dolor meus in conspectu meo semper. Quidni exteriora omnia parvendam in hujus aestimatione doloris? *Filius, inquit, ut crimei persecutur me, et convicianti servulo indignabor?* (*H Reg. xvi, 11*.) Cor meum dereliquit me, dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum: et damna temporalia plangam, aut incommoda corporalia reputabo?

C 6. Hinc nimirum non modo mansuetudo oritur, cui draconis flatus non noceat; sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis non terreat. *Adversarius vester tanquam leo rugiens*, ait Petrus (*IPetr. v, 8*). Gratias magno illi Leoni de tribu Juda: rugire iste potest, ferire non potest. Rugiat quantum vult: tantum non fugiat ovis Christi. Quanta minitatur! quanta exaggerat! quanta intentat! Non simus bestiae, ut nos prosternat vacans ille rugitus. Sic enim perhibent qui talia curiosius vestigaverunt, ad rugitum leonis nullam bestiam stare posse, ne eam quidem quæ aduersus ictum ejus tota animositate repugnat: et plerumque superat ferientem, quæ non sustinet rugientem. Vere bestia, vere rationis expertis, qui tam pusillanimis est, ut solo timore cedat, qui sola futuri exaggeratione laboris victus, ante conflitum, non telo, sed tuba prosternitur. *Nondum restistitis usque ad sanguinem* (*Hebr. xii, 4*), ait strenuus ille dux, qui leonis hujus noverat vanum esse rugitum. Et alias quidam: *Resistite, inquit, diabolo, et fugiet a vobis* (*Jacobi iv, 7*).

SERMO XIV.

De versu decimo tertio, » Super aspidem et basiliscum ambulabis, » etc.

1. Agamus, fratres, gratias factori nostro, benefactori nostro, redemptori nostro, remuneratori nostro, aut potius spei nostræ. Ipse enim retributor, ipse retributio nostra: nec aliud jam quam ipsum exspectamus ab ipso. Primum quod nobis præstítit,

nos ipsi sumus: siquidem ipse fecit nos, et non **S67** ipsi nos. Parumne tibi videtur istud quia te fecit? Cogita qualis te fecit: nempe etiam secundum corpus egregiam creaturam, sed secundum animam magis, utpote imagine creatoris insignem, rationis participem, capacem beatitudinis sempiterne; porro secundum ambo simul præ ceteris creaturis maxime admirandam, coherentem sibi incomprehensibili artificio, investigabili sapientia conditoris. Itaque tam magnum hoc donum, quam magna res homo. Sed quam gratuitum putas? Planum est quia nihil ante promeruit, qui penitus nihil fuit. An postea sperabatur gratiam retributurus auctori? *Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges* (*Psal. xv, 2*). Non igitur necessariam retributurus gratiam ei qui sic per omnia sibi sufficit, sed devotas relaturus gratias ei qui sic meruit sperabatur. Quidni gratias agat? Si quis oculorum lumen, si quis usum aurium, si quis narium, si quis manuum, si quis pedum tibi præpeditum aliquando reparasse videretur officium, si quis sopitam quavis occasione excitasse in te rationem: quis non assius tibi vehementissime succenseret, si quando forte beneficii hujus immemorem te, aut benefactori deprehendisset ingratum? Enimvero Dominus Deus tuus, ipsa etiam tibi instrumenta largitus, ex nihilo fecit haec omnia. Nec modo fecit, sed et compegit etiam, et formavit, ac suo quodque illustravit officio. Quomodo non in his omnijure sibi gratias exigit ampliores?

C 2. Nam ne hoc quidem, licet maximo, contentus munere, qui dedit ut esses qui ante non fueras, adjectit etiam unde subsisteres qui jam eras. Nec minus liberaliter hoc, quam illud mirabiliter est operatus. *Faciamus, inquit, hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Quid vero postea? *Et prasit piscibus maris, et bestiis terra, et volatilibus caeli.* Nam et coelestia sese elementa in usus creasse tuos, ante docuerat. Nempe facta memorantur, ut essent *in signa, et tempora, et dies et annos* (*Gen. i, 26, 14*). Cui putas? Nulli utique nisi tibi. Cætere siquidem omnes creature aut in nullo egerint his omnibus, aut non intelligunt ea. Quam copiosus in secundo hoc beneficio, quam liberalissimus fuit? Quanta tibi largitus est ad sustentationem! quanta ad eruditionem! quanta ad consolationem! quanta ex hoc jam ad correctionem! quanta etiam ad delectationem! Verum haec duo gratis, et dupliciter gratis fecit. Quid dico, dupliciter gratis? Sine merito tuo, sine labore suo. Nempe *dixit, et facta sunt* (*Psal. xxxii, 9*). An idcirco minus devotus, minus obnoxius, minus gratus es, quod haec quidem sicut pro nihilo, ita de nihilo fecit? Perversi cordis est occasionses ingratitudinis vestigare. Nemo id facit, nisi qui etiam gratis est ingratus. Puto enim neutrum tibi propterea minus utile, quod præstanti minime difficile fuit. Alioquin si forte quod ei laboriosum, tibi magis commodum ducis, ex te ipso tibi judicium hoc, nec te alibi illud putem quam apud te didicisse. Sic præstares libentius ipse fratri tuo absque incommodo tuo. Ve-

A rum etsi gratis præstare velles, nolles tamen, ut hanc tibi ille prætenderet ingratitudinis causam.

3. Cæterum ex hoc jam tertium opus tuæ redemptionis attende. Non est velamen excusationis; laborum prorsus in ea. Gratis hoc quoque præstitum est, sed gratis quod ad te pertinet. Nam quod ad illum, plane non gratis. Salvus factus es pro nihilo, non de nihilo tamen. Quid adhuc dormitat affectio? Imo vero mortua est illa, non dormit, quæ huic beneficio non respondet, quæ se totam non effundit in gratiarum actionem, et vocem laudis. Nam et cætera duo evidentissime tertium hoc commendat, ut in eis quoque vera fuisse dilectio comprobetur; non propterea de facili præstans quod nollet aliter, sed quod non aliter oportet. Itaque fecit te Deus tuus, fecit tam multa propter te, fecit propter te et semetipsum. *Verbum caro factum est et habitavit in nobis* (*Joan. i, 14*). Quid adhuc restat? Factus est ipse tecum caro una: te quoque secum faciet spiritum unum. Non recedant **S68** haec quatuor a corde tuo, non ab ore, non a memoria, non ab affectione. Haec cogita semper, in his jugiter delectare. His velut quibusdam stimulis urgens sollicita animam tuam, his facibus eam inflammare curato, ad redamandum eum qui tam multipliciter suum tibi erga te commendat amorem. Memento quod idem ait: *Si diligitis me, mandata mea servate* (*Joan xiv, 15*); Serva igitur mandata Creatoris tui, serva mandata benefactoris tui, redemptoris tui, remuneratoris tui.

C 4. Sed si haec quatuor, quot sunt mandata? Omnes novimus deceam esse. Itaque per quaternarium hunc decalogum legis multiplicans, veram habes quadragesimam, tenes quadragesimam spiritualem. Tantum sta in timore, et præpara animam tuam ad tentationem. Cave serpentis astutiam, observa insidias inimici. Nempe quadruplici tentamento quadrifariam impedire conatur actionem quam exigeris gratiarum. Tentatus est in his omnibus Christus, ut veraciter ab Apostolo scriberetur [*alias, scribitur*]: *Tentatus per omnia pro similitudine absque peccato* (*Hebr. iv, 15*). Erit forte qui miretur et dicat, quartam sese Domini tentationem non legisse. Verum, ut ego arbitror, non hoc dicere, si legisse se meminisset, quoniam *tentatio est vita hominis super terram* (*Job vii, 1*). Illoc enim qui meminit, non ea tantum triplici tentatione tentatum fuisse Dominum arbitratur, quæ facta est in jejunio deserti, in pinaculo templi, in vertice montis (*Matt. iv*). Sane in his omnibus erat manifesta tentatio. Verum illa quæ extincit et deinceps usque ad mortem crucis ei non desuit, etsi occultior, vehementior tamen fuit. Nec hoc quoque a proposita similitudine videbitur [*alias, videtur*] abhorrire. Nam et tria illa beneficia, quæ jam transiere, evidentissima et in lucem posita esse noscuntur. Sane quod ad spem vitæ æternæ pertinet, nondum exhibitum, neendum propalatum est nobis. Nihil proinde mirum, si sit minus aperta tentatio, ubi etiam causa tentationis occulta. Cæterum et diuturnior, et validior ipsa est, quod adver-

sus spem nostram quidquid habet malignitatis, ex serat inimicus.

5. Itaque primo quidem ut auctori naturae ingratos faciat, ampliorem ingerit pro natura sollicitudinem, quemadmodum etiam ipsi Christo esurienti ausus est dicere: *Dic ut lapides isti panes fiant:* quasi vero figuratum nostrum ignoret ipse qui finxit, aut non curat homines qui cœli volucres pascit. Quam vero ingratus est ei, qui propter hominem universum hunc condidit mundum, quisquis, ut substantiam ejus quam concupiscit obtineat, procedens non veretur adorare malignum? *Hec omnia, inquit, tibi dabo, si proridens adoraveris me.* Tunc illa fecisti, miser? Quomodo dabis quæ ille creavit? Aut quomodo abs te speranda, quomodo tua adoratione petenda, quæ ab illo condita in illius posita sunt ditione? Jam in hoc quod ait: *Mitte te deorsum, cave tibi, quicunque es qui templi pinnaculum ascendisti; cave tibi, speculator domus Domini, cave tibi, qui in Ecclesia Christi locum cerneris tenere sublimem.* Quam ingratus enim, imo quam injuriosus es illi magno sacramento pietatis, si in illo quæstum æstimes pietatem! Quam infidelis ei es, qui ministerium hoc sanguine proprio consecravit, si in eo quæras gloriam tuam, quæ nihil est, quæ tua sunt, non quæ Jesu Christi? Quam indigne respondes ejus dignationi, qui in dispensatione humilitatis sua sublimem esse te fecit, cœlestia tibi sacramenta commisit, cœlestem, forte et ampliorem quam ipsis spiritibus cœlestibus, tradidit potestatem, si deorsum ipse te mittas, sapiens non quæ sursum, sed quæ super terram! Sed et omnis qui de virtutum eminentia ad inanis glorie sese demittit et dejicit appetitum, hand dubium quin Domino virtutum, qui tanta inter nos toleravit ut nobis formam hujus imprimeret sanctitatis, pro gratia contumeliam reddat.

6. Consideremus diligentius, fratres, ne forte prima illa tentatio, quæ corporalis necessitatis occasione animum turbat, aspidi debeat comparari. Hoc enim animal quodammodo violento [alias, violentum] morsu nocet, obturat **SCD** aurem ne audiat vocem incantantis. Quid vero agere ntitur in hac parte tentator, nisi ut adversus consolationem fidei aurem cordis obstruat et obturet? Sed non proficit inimicus in eo, non illius preclusit auditum, qui ait; *Non in solo pane vivit homo: sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Nam in eo quod ait: *Hec omnia tibi dabo, si procedens adoraveris me* (*Matth. iv, 3-9*), in malum insidiantis suadibilem sibilum animadverte draconis. Ferunt illum in arena latitantem, etiam aves volantes flatu attrahere venenato. Quam venenatus hic flatus fuit: *Hec omnia tibi dabo, si procedens adoraveris me!* Verum non erat ista quælibet avis: nihil potuit draconis flatus ad illam.

7. De basilisco quid dicemus? Monstruosins cœteris solo visu hominem inficere, et interficere peribet. Ni fallor, vana gloria est. *Videte, inquit, ne justitiam vestram facialis coram hominibus, ut*

A videamini ab eis (*Matth. v, 1*). Ac si dicat: Cavete oculos basilisci. Sed cui nocere dicitur basiliscus? Ei qui non viderit basilicum. Alioquin si prior eum videas, jam non tibi nocet, nt aiunt: magis moritur ipse. Ita est, fratres. Non videntes necat inanis gloria, cœcos et negligentes, qui se ei ostentant, qui se exponunt; et non potius ipsi inspiciunt, non attendunt, non discutiunt illam; non vident denique, quam sit frivola, quam sit caduca, quam vana, quam inutilis. Si quis enim eum intueatur hoc modo, moritur basiliscus: nec jam occidit eum gloria, sed occiditur magis et occidit ei, quodam modo versa in pulverem, imo redacta in nihilum. Puto autem, non est querere, quid ad inanem gloriam ea tentatio visa sit pertinere, ubi dictum est: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum.* Utquid enim hoc, nisi ut videatur, ut laudaretur a basilisco?

8. Et vide quomodo se ipsum occultaverit basiliscus, quasi ut non posset ante videri. *Scriptum est inquit, quoniam angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent te.* Quid scriptum est, maligne? quid scriptum est? *Angelis suis mandavit de te.* Quid mandavit? Animadverte et videte, quoniam subtiliter malignus et fraudulentus, quod malignitatis suæ commenta dissolveret. Quid enim mandavit? Nempe quod in psalmo sequitur: *Ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Nunquid in præcipitiis? Qualis via hæc de pinnaculo templi mittere se deorsum? Non est via bæc, sed ruina; et si via, tua est, non illius. Frustra in temptationem capit is intorsisti, quod scriptum est ad corporis consolationem. Huic enim necesse est custodiri, cui timendum, ne offendat ad lapidem pedem suum. Non est quod custodiatur, cui non est quod timeatur. Quid vero taces et illud quod sequitur: *Super aspidem et basiliscum ambulabis et conculcabis leonem et draconem?* Te enim hæc parabola tangit. Monstruosa malignitas monstruosis appellationibus conculecanda signatur, nec modo ab ipso capite, sed etiam a corpore universo. Siquidem adversus Dominum post trinam confusionem, hanc, non jam serpentina calliditate, sec crudelitate usus est leonina, usque ad contumelias, ad flagella, ad alapas, ad mortem, et mortem crucis. Sed manifeste etiam leonem te conculeavit Leo de tribu Juda. Sic et adversum nos, fratres, ut in cœteris omnibus viderit sese frustratum, toto jam furore persecutionem suscitat, qualis non fuerit ab initio, ut vehementia tribulationis regnum cœlestis sperantibus intercludat. Felix anima, quæ et ipsum leonem potenti virtute conculeans, violenter illud rapere prævalebit!

9. Ex hoc itaque, dilectissimi, tanquam super aspidem et basiliscum cautius et sollicitius ambulemus. Caveamus omnem radicem amaritudinis, ut nemo nostrum mordax inveniatur, nemo audax vel ardens, nemo inexorabilis aut rebellis. Nec vero deorsum mittamus nos, sed transcendamus et transiliamus [alias, transeamus] lethalem gloriae temporalis obtutum, ut quomodo scriptum est: *Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum* (*Prov. i, 17*),

conculcemos quoque leonem pariter et draconem: ut neque illius rugitus terreat, nec istius fatus **870** inficiat. Videntur haec quatuor monstra affectionibus & que quatuor, singula singulis incubare. Cui ergo potissimum draco insidiatur? Estimo quia cupiditati, quod hanc noverit esse radicem malorum omnium, et quae proxime cor subvertat. Inde enim etiam quasi consulens dixit: *Hæc omnia libi dabo.* Nam de leone quidem manifestum est, quod nonnisi ad januam timoris terrificos det rugitus. Porro tristitiae fores aspis observat, quod eas maxime morsibus suis pervias arbitretur. Unde et ad Christum Dominum, donec jam esurientem cerneret, non accessit. Econtra sane caveat necesse est laetitia basiliscum, quod eo potissimum aditu venenatos ingenerere soleat radios oculorum; nec vana gloria nisi oh laetitiae noceat vanitatem.

10. Illud quoque considera, an forte virtutes quatuor quatuor his temptationibus oppondere valeamus. Leo rugiet, quis non timebit? Si quis ille fuerit, fortis erit. Sed frustrato leone, draco absconditur in arena, ut virulentis flatibus attrahat animam, insufflans ei quodammodo concupiscentiam terrenorum. Quis, putas, illius praetervitabit insidias? Nemo utique nisi prudens. At forte dum ad ista descendere caves, urget quis molestia: et ecce protinus aspis adest: nam opportunum tempus sibi invenisse videatur. Quis non exasperabitur ab aspide ista? Nempe vir temperans et modestus, qui sciat abundare et penuriam pati. Puto ex hac occasione fascinare te volet male blandiens oculus nequam. Quis avertet faciem suam? Profecto justus, qui non modo non ipse sibi accipere gloriam quae Dei est, sed ne ab alio quidem recipere velit oblatam: si tamen ille sit justus, qui justum est exsequatur, qui justitiam suam non faciat coram hominibus, qui denique, etsi justus fuerit, caput non levet. Haec enim virtus specialiter in humilitate consistit, haec intentionem purgat, haec quoque meritum omne eo veracius et efficacius obtinet, quo minus arrogat sibi.

SERMO XV.

De versu decimo quarto, «Quoniam in me speravit, liberabo eum; protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.»

1. *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos,* dicit Dominus. *Tollite jugum meum super vos, et invenietis requiem animabus vestris.* Jugum enim meum suave est, et onus meum leve (*Math. xi, 28-30*). Laborantes ad refectionem invitat, ad requiem provocat oneratos. Non tamen interim onus subtrahit, aut labore; magis autem onere alio, alio labore commutat: sed onere levi, suavi jugo, in quibus requies ac refectione, etsi minus appareat, tamen inveniatur. Grave onus iniquitas, sedens super talentum plumbi (*Zach. v, 7*). Sub hac gemebat sarcina qui dicebat: *Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatae sunt super me* (*Psal. xxxvii, 5*). Quod ergo onus Christi, quod onus leve? Ut quidem ego sentio

Aonus beneficiorum. Dulce onus, sed ei qui sentit, et qui experitur. Alioquin si non invenias, si non advertas, grave omnino et periculosum. Oneriferum animal homo tempore sua mortalitatis. Si alhuc portat peccata sua, onus est grave: si jam forte exoneratus est a peccatis, minus quidem grave; sed, si sanum sapiat, non minus grande onus inveniet hanc ipsam, quam diximus, exonerationem. Onerat nos cum exonerat Deus: onerat beneficio, cum exonerat a peccato. Vox onerati: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* (*Psal. cxv, 12*). Vox onerati: *Exi a me quia homo peccator sum, Domine* (*Luc. v, 8*). Vox onerati: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum* (*Job xxxi, 23*). Semper, inquit, timui: sicut ante, sic post acceptam indulgentiam peccatorum. Beatus homo qui ita semper est pavidus, nec minori angitur sollicitudine, ne forte obruatur tam beneficiis quam peccatis.

2. Ad hoc siquidem divina nobis tam sedula erga nos, et tam profusa beneficentia commendatur, ut sollicitemur ad gratiam, invitemur ad dilectionem.

B **871** *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Quid ultra potuit tibi facere, et non fecit? Novi quid cogites, ingenua creatura? Habes gratiam angelis Domini, sed ad ipsum ambis Dominum angelorum. Oras et optas, ut nuntiis non contentus, ipse quoque qui loquebatur, adsit: nec te quasi per medium, sed sui oris osculo osculetur. Audisti super aspidem et basiliscum, leonem pariter et draconem tibi ambulandum fore, nec super draconem ipso victoram Michaelis et angelorum ejus ignoras. Verumtamen non Michaeli, sed Domino clamat desideria tua: *Libera me, et pone me juxta te; et cujusvis manus pugnet contra me* (*Job xvii, 3*). Hoc nempe est non modo aliis, sed ipsis quoque altioribus altius captare refugium, ut ex sententia profenti quoniam tu es, *Domine, spes mea, merito respondeatur: Altissimum posuisti refugium tuum.*

3. Non enim dignatur esse spes miserorum miserator et misericors Dominus; non se ipsum liberatorem simul et protectorem in se sperantibus exhibere recusat. *Quoniam in me speravit, inquit, liberabo eum; protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.* Nempe, *Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam* (*Psal. cxxvi, 1*), sive ille homo, sive etiam angelus esset. Montes in circuitu Ierusalem: sed parum hoc, immo nihil hoc foret, si non etiam Dominus in circuitu esset populi sui. Merito proinde in Cantico sponsa describitur, inventis licet vigilibus (imo ab eis magis inventa; nec enim eos ipsa quarrebat), non substitisse, nec contenta fuisse vigilibus, sed percontata breviter de dilecto, ad ipsum ocius pervolasse (*Cantic. iii, 3, 4*). Erat enim cor ejus non in vigilibus, sed in Domino fiduciam habens; et aliter forte suadentibus aiebat: *In Domino confido: quomodo dicitis anima meæ: Transmigra in montem sicut passer* (*Psal. x, 2*). Minus vigilanter id observarant Corinthii, cum offend-

sis quasi vigilibus secederent apud eos, et minime pertransirent. *Ego quidem Cephae; ego autem Pauli, aivunt; ego vero Apollo* (*I Cor. i, 12*). Sed quid fecerunt vigiles sobrii, vigilis circumspicte? Non enim poterant sibi suscipere sponsam, qui bene eam æmulabantur, qui æmulabantur Dei aemulatione, qui despoderant uni viro virginem castam exhibere Christo. *Perecussent me et vulneraverunt me*, ait. Ut quid ita? Ni fallor, urgebant ut pertransiret, perinde inventura dilectum. Denique etiam *tulerunt pallium meum* (*Gallic. v, 7*), inquit, haud dubium quin ut curreret expedita. Animadvertere est quam valide percussat, quibus sagittis Apostolus vulneret eos qui divertisse apud vigilis videbantur. *Nunquid Paulus pro vobis eruefixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis?* (*I Cor. i, 13*). et item: *Cum enim dicit quis, Ego sum Pauli; alius autem, Ego sum Apollo; nonne homines estis? Quid ergo est Apollo? quid vero Paulus? Ministri ejus cui credidistis?* (*I Cor. iii, 45*). *Quoniam in me speravit, liberabo eum.* Non in vigilibus, non in homine, non in angelo, sed in me, inquit, speravit, nihil boni nisi ex me, ne per ipsos exspectans. Omne enim datum optimum, et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum (*Jacobi i, 17*). Ex me vigilie hominum utiles, circa opera utique manifesta: eis nimis custodes homines deputavi. Ex me excubiae angelorum, observantium secretiores motus, specialiter sollicitantium, propulsantium suggestores iniquos. Cæterum intima sane custodia secretissimæ intentionis, non modo ex me, verum etiam per me fiat necesse est, quod illo quidem humanus nequeat, sed ne angelicus quoque oculus penetrare.

4. Agnoscamus triplicem hanc custodiam, fratres, et exhibeamus nos eis, quales cuique convenit exhiberi. Provideamus bona coram hominibus, coram angelis, coram Deo. Contendamus placere omnibus per omnia, sed maxime ei qui maximus est super omnia. In conspectu angelorum psallamus ei, ut in eis impleteur quod scriptum est: *Qui timent te, rident me et letabuntur, quia in verba tua supersperavi* (*Psal. cxviii, 74*). Obediamus prepositis nostris, qui pervigilant, tanquam reddituri rationem pro animabus nostris, ut non cum tristitia hoc faciant (*Hebr. xiii, 17*). Et quidem (gratias Deo, ex eius solo **872** munere venit) non est quod multum vos moneam; non est quod multum vobis timeam in hac parte. Quod enim est gaudium meum et gloria mea, nisi prompta obedientio, et irreprehensibilis conversatio vestra? Quid si certo cognoscerem, ne angelos quidem amplius aliquid in vobis cognoscere quod dedecat, apud neminem vestrum ex anathemate Jericho quidpiam occultari, non murmurare aliquem, non detrahere in occulto, non simulatorie agere vel remisse, non ignominiosas volvere animo cogitationes, quibus solet, heu! interdum ipsa quaque pars corporis perturbari? Magnum hoc mihi gaudii incrementum, sed nondum utique plenitudo. Non enim tam magni sumus, ut possit nobis adeo

A esse pro minimo, ab homine judicari non posse, minus autem nihil conscientes esse nobis. Cæterum si occultissimum Judicem timent etiam magni; quantum nos ad illius examinis memoriam convenit trepidare? O si mihi continget certum esse, nil esse in omnibus nobis illum offendens oculum, qui solus perfecte novit quid sit in homine, videns in eo et quod in se ille non videt? Hoc vel maxime judicium vestigemus, fratres, et eo amplius frequentemus in timore et tremore ipsius considerationem, quo minus comprehendere possumus investigabilem abyssum judiciorum Dei, et irrefragabilem dispositionem. Cum hoc timore spes habet meritum, cum hoc metu fructuose speratur.

5. Est autem is ipse timor firmissima quadam et efficax materia spei, si quis prudenter advertat. Siquidem maximum quoddam Dei donum timor iste, et ex perceptione praesentium firma est exspectatio futurorum. Postremo beneplacitum est Domino super timentes eum (*Psal. cxlvii, 11*); et utique vita in voluntate ejus, et in beneplacito ejus salus æterna. *Quoniam in me speravit, liberabo eum.* Dulcisima liberalitas, in se sperantibus non deesse. Hoc enim totum hominis meritum, si totam spem suam ponat in eo qui totum hominem salvum facit. *In te speraverunt patres nostri, speraverunt, et liberasti eos, ad te clamaverunt, et salvi factisunt, in te speraverunt, et non sunt confusi* (*Psal. xxi, 5, 6*). Quis enim speravit in eo, et confusus est? Sperate in eo, omnis congregatio populi. Quemcunque enim locum calcaverit pes vester, vester erit. Pes vester utique spes vestra est. Quantumcumque illa processerit, obtinebit, si tamen in Deum tota figuratur, ut firma sit et non titubet. Quid timeat aspidem aut basiliscum? quid leonis rugitus, aut draconis sibilos expavescat?

6. *Quoniam in mesperavit, liberabo eum.* Porro liberatum quidem, ne iterum impugnetur, ne iterum egeat liberari, protegam eum et conservabo: si tamen cognoverit nomen meum, nec sibi tribuat quod liberatus est, sed nomini meo det gloriam. *Protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.* In praesentia enim vultus glorificatio, in notitia nominis protectio exhibetur. Spes in nomine, res in facie est. Quod enim videt quis, quis sperat? (*Rom. viii, 24*). *Fides utique ex auditu* (*Rom. x, 17*); et coquidem, juxta eundem Apostolum, *est rerum substantia sperandarum* (*Hebr. xi, 1*). *Protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.* Non novit nomen ejus, qui illud assumit in vanum, qui dicit ei, Domine, Domine, et non facit quæ dicit ipse. Non novit nomen ejus, qui eum nec honorat ut Patrem, nec ut Dominum timet. Non novit nomen ejus qui ad vanitates et insanias falsas convertitur. *Beatus vir, eujus est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates et insanias falsas* (*Psal. xxxix, 5*). Hoc nomen cognoverat qui dicebat: *Non enim est atius nomen datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri* (*Act. iv, 12*). Nos quoque si novimus nomen sanctum quod invocatum est super nos, desiderandum utique nobis, ut semper sanctificetur in nobis, atque

ita orandum juxta doctrinam utique Salvatoris : *Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum (Matth. vi, 9)*. Denique audi quid sequatur in Psalmo : *Clamavit ad me, et ego exaudiam eum*. Hic fructus notitiae nominis, clamor orationis : porro fructus clamoris, exauditio Salvatoris. Quomodo **873** enim aut non invocans exaudiri poterat : aut nomen Domini nesciens, invocare ? Gratias ei qui manifestavit hominibus nomen Patris, fructum salutis in ejus invocatione constituens, sicut scriptum est : *Quicunque invokeaverit nomen domini, salvus erit (Joel. ii, 32)*.

SERMO XVI.

De versu decimo sexto, « Clamavit ad me, et ego exaudiam eum, » etc.

1. *Clamavit ad me, et exaudiam eum*. Hoc plane est testamentum pacis, hoc pietatis fœdus, hoc pacatum misericordiae et miserationis. *Sperarit*, ait, *in me, liberabo eum*. Nomen meum cognovit, protegam eum ; invocavit me, et ego exaudiam eum. Nou dicit : *Dignus fuit, justus et rectus fuit, innocens manibus et mundo corde : propterea liberabo, protegam, et exaudiam eum (33-34)*. Si enim haec aut similia diceret, quis non diffideret ? Quis gloriabitur castum se habere cor ? Nunc autem apud te propitatio est, et propter hanc legem tuam sustinui te, Domine. Dulcis lex, quæ meritum exauditionis in clamore constituit postulationis. *Clamavit*, inquit, *ad me, et exaudiam eum*. Merito non exauditur qui clamare dissimulat, aut omnino non postulans, aut tepide postulans et remisse. Siquidem in Dei auribus desiderium vehemens clamor magnus : et regione autem remissa intentio, vox submissa. Quando illa penetrabit nubes ? quando audietur in cœlis ? Nempe ut clamandum sibi noverit homo, inter primordia sue orationis ipsum quem oraturus est Patrem in cœlis esse protinus admonetur, quod videlicet im petu quadam spiritus illo sibi jaculandam esse memoriter orationem. Spiritus est Deus, et in spiritu clamet necesse est, quisquis clamorem suum ad eum desiderat pervenire (35). Sicut enim in faciem hominis non respicit tanquam homo, sed magis intuetur cor : sic ad cordis potius vocem, quam corporis, aures ejus ; cui merito dicitur, *Deus cordis mei (Psal. lxxii, 36)*. Hinc est quod Moyses, foris tacens, intus auditur, dicente Domino. *Quid clamas ad me ? (Exod. xiv, 15)*.

2. *Clamavit ad me, et exaudiam eum*. Non immrito. Clamorem magnum sane magnitudo necessitatis extorsit. Quid enim clamans petiūt, nisi consolationem, liberationem, glorificationem ? Alioquin quomodo super his, exauditur, si pro aliis clamat ? *Exaudiam cum*, ait. In quo exaudies, Domine, vel in quibus ? *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, et glorifieabo eum*. Ad magnum illud triduum, quod proxime sumus celebraturi, hunc mibi ter-

(33-34) Hic occurrebat insignis hiatus, sensum omnino perimens : nam haec verba, *Non dicit*, etc., usque ad, *Si enim*, etc., aliis editis desunt, quæ re-

Anarium arbitror referendum. Siquidem et ipse propter nos tribulationem et dolorem invenit, quando proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta. Verumtamen quæ de ipso erant, sicut ante mortem prædicterat, finem habuerunt; et sicut in morte dixit, Consummata sunt et extunc sabbatizavit. Nec dilata est gloria resurrectionis : die tertia, summo diluculo Sol justitiae de tumulo ortus est nobis. Ita ergo fructus pariter tribulationis et veritas ereptionis in manifestatione glorificationis apparuit. Nihilominus quoque et in nobis simile quoddam triduum posse videbitur assignari. *Cum ipso sum*, ait, *in tribulatione*. Quando hoc, nisi in die tribulationis nostræ, in die crucis nostræ ? dum impletur quod ipse ait, *In mundo quidem pressuram habebitis (Joan. xvi, 33)*; et quod Apostolus ejus, *Omnes qui pic volunt vivere in Christo, persecutionem patientur (II Tim. iii, 12)*. Nam liberatio plena atque perfecta ante diem sepulturæ esse non poterit, quod maneat jugum grave super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium (*Ecli. xl, 1*). In hac ergo die eripiam eum, inquit, quando nihil jam ultra quod vel corpori, vel animæ faciat, mundus habebit. Sane glorificatio diem ultimum manet, diem resurrectionis, quando surget in gloria, quod in ignomina interim seminatur.

B 874 3. Unde scimus quod nobiscum sit in tribulatione ? Ex eo utique quod in ipsa tribulatione nos sumus. Quis enim sustineret, quis subsisteret, quis persisteret sine eo ? Omne gaudium existinemus, cum in tentationes (*alias, tribulationes*) varias inciderimus, fratres mei ; non modo quia per multas tribulationes opportet nos intrare in regnum Dei (*Act. xiv, 21*), sed quoniam juxta est Dominus his quis tribulato sunt corde (*Psal. xxxiii, 19*). *Si ambulavero in medio umbrae mortis*, ait quidam, *non timebo mala, quoniam tu tecum es (Psal. xxii, 4)*. Ita ergo nobiscum est omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Quando autem nos erimus cum ipso ? Nimirum quando rapiemur obviam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus. Quando apparebimus cum ipso in gloria ? Nempe cum Christus apparuerit vita nostra. Interim sane abscondatur necesse est, ut præcedat tribulatio ereptionem, ereptio glorificationem. Vox liberati : *Converte, anima mea, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi ; quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu (Psal. cxiv, 7, 8)*. Eripiam eum, et glorifieabo eum. Felix, qui te interim consolatorem et adjutorem habet, adjutor in opportunitatibus, in tribulatione. At quam felicior, quem jam eripiusti et exemplisti tantis malis ! quam felicior, qui jam exemptus de laqueo venantium, qui jam raptus est ne malitia mutet intellectum illius, aut ne fictio decipiat animam ejus !

C stituuntur ex codicibus manuscriptis Cisterciensi et aliis.

(35) Confer sermonem 9, num. 2, De bona intentione.

Longe tamen præ his omnibus felicissimus ille erit, quem assumpseris ad te ipsum, quem repleveris in bonis domus tua, et claritatib[us] tuae conformaveris eum.

4. Et nunc, filioi, clamemus in cœlum, et miserebitur nostri Deus noster. Clamemus in cœlum, quia sub eccl[esi]o omnia labor et dolor, et vanitas, et afflictio spiritus. Denique pravum est cor hominis et imperscrutabile (*Ierem. xvii, 9*), proni sensus ejus in malum. Non est in me bonum, hoc est in carne mea. Lex peccati in ea habitat, adversus spiritum concupiscit. Postremo et cor meum dereliquit me, et corpus mortuum est propter peccatum. Sufficit autem diei quoque malitia sua; et est mundus ipse positus in maligno. Quam nequam in omnibus sæculum præ-sens! quam nequiter adversus animam sæcularia desideria militare noscuntur! Sunt et principes mundi hujus, tenebrarum harum, spirituales nequitiae nec aerea potestates, et inter eas callidior cunctis animantibus serpens. Haec ergo sub sole omnia: haec omnia sub cœlo. Ad quod horum omnium confugium facis? In quo horum omnium speras solatii aliquid, aliquid auxilii invenire? Si quaeras intra te, aruit cor tuum, et oblivioni datum te reperies, tanquam mortuum a corde. Si infra te, corpus quod corrumpitur, aggravat animam. Si circa te, etiam terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem (*Sap. ix, 15*). Quære ergo supra te, sed cautus esto ventosa agmina transilire. Quia enim omne datum optimum, et omne donum perfectum nonnisi desursum esse neverunt, medium iter latrunculi obsedere. Transi ergo, transi pervigiles illas nequitias, quæ tam indelesse custodiunt et observant, ne quis in illam possit evadere civitatem. Si te pereisserint, si vulneraverint, dimitte eis pallium, quod in Aegypto olim Joseph adulteræ de-reliquit (*Gen. xxix, 12*): dimitte sindonem, ut cum evangelico illo juvete proflugias nudus ab eis (*Marc. xiv, 52*). Numquid non solum pallium ejus et sindonem dederat Deus in munus impi? in cuius facultatem et carnem dans potestatem, Verumtamen animam, ait, illius serva (*Job ii, 6*). Ita ergo sursum cor, sursum clamor, sursum desideria, sursum conversatio, sursum intentio, et omnis exspectatio tua desursum sit. Clama in cœlum ut exaudiaris, et qui in cœlis est Pater mittat tibi auxilium de sancto, et de Sion tueatur te. Mittat interim auxilium tribulatione, eripiat a tribulatione, et glorificet in resurrectione. Magna sunt haec, sed tu, magne Domine, promisisti. Ex tua promissione speramus, inde audemus dicere: Si corde clamemus pio, certe debes ex promisso (36). Amen.

SERMO XVII.

De versu decimo septimo, « Longitudine dierum replebo eum, » etc.

1. Bene nobiscum agitur, fratres; satis competit huic temporis versus Psalmi. Celebraturis proxime Dominicam Resurrectionem, jam nunc cuique nostrum sua promittitur: ut festivius in

(36) In hymno Quadragesima.

A capite suo factum recolant membra, quod in se ipsis præstolantur aliquando faciendum. Congruus finis Psalmi, ubi psallenti finis promittitur tam beatus. Jucunde completur, dum in eo spondetur repletio tam jucunda. *Longitudine, inquit, dierum replebo eum, et ostendam illi salutare meum.* Sæpius vos admoneo, fratres, quod juxta Pauli sententiam, *promissionem habeat pietas vitæ ejus quæ nunc est, pariter et futuræ* (*I Tim. iv, 8*). Unde et idem ait: *Habebitis nunc quidem fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam* (*Rom. vi, 22*). Ipsa est que hoc loco promittitur plenitudo, ipsa longitudine dierum. Quid enim tam longum, quam quod æternum est? quid tam longum, quam quod nullo praeciditur? Bonus finis, vita æterna; bonus finis, qui finem non habet. Et sane eius finis bonus, ipsum quoque bonum est. Amplectamur itaque sanctificationem, quoniam bona est, quoniam finis ejus vita sine fine. Sanctimoniam sectemur et pacem, sine qua nemo videbit Deum (*Hebr. xii, 14*). *Longitudine, inquit, dierum replebo eum, et ostendam illi salutare meum.* Dextrae Dei est ista missio; munus est dextrae, quam sibi olim sanctus porrigi optabat: *operi, inquit, manuum tuarum porriges dexteram* (*Job xiv, 15*). Delectationes in dextera hac usque in finem. Hanc nimurum et ille sibi porrigi optavit, et obtinuit dexteram, de quo Psalmista ait: *Vitam petiit a te, et tribuisti ei longitudinem dierum in sæculum, et in sæculum sæculi* (*Psal. xx, 5*). Manifestius denique Sapiens dixit: *In sinistra illius divitiae et gloria, index tera autem ejus longitudinitas vitæ* (*Prov. iii, 16*). Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Haec enim vita, qua vivimus, Magis mors est; nec simpliciter vita, sed vita mortalis. Moritur homo, dicimus, quando morti certissime jam appropinquat. Quid vero agimus ex quo primum incipimus vivere, nisi morti appropinquare, et incipere mori? Sed et dies qualescumque vitæ hujus, pauci et mali sunt, sicut sanctus patriarcha testatur (*Gen. xlvi, 9*). Ibi vere vivitur, ubi vivida vita est et vitalis: ibi dies boni, ubi interminabilis longitudine dierum. Gratias ei, qui tam non modo fortiter, sed et suaviter disponit universa. Eorum nempe paucitas dierum finietur brevi, quorum sufficit cuique malitia sua. Ubi autem dierum bonitas, æternitas quoque non deerit.

2. *Longitudine dierum replebo eum.* Quod prius dixerat: *Glorificabo eum*, evidentius hoc versiculo declaravit. Cui tamen non sufficeret ab eo glorificari, cuius perfecta sunt opera? Non enim tanta immensitas, nisi in immensum quempiam glorificare potest. Necesse est magna sit glorificatio, a magnifica gloria quæ descendit. *Voce delapsa a magnifica gloria*, ait Petrus (*H Petr. i, 17*). Bene magnifica gloria, glorificans tam magnifice, in longitudine, in multitudine, in plenitudine claritatis. Fallax gloria, et vana est claritas, dies hominum brevis. Sapiens ejusmodi non optavit; magis loquetur ex corde ei

qui intuetur eorū: *Et diem hominis desideravi, tu scis (Jerem. xvii, 16).* Ego tamen plus aliquid quam non desiderat desidero, ut ne recipiam quidem. Seio enim cuius vox sit: *Ego claritatem ab homine non accipio (Joan. v, 41).* Quam vero miseri, qui gloriam quae ab invicem est querimus, et nolumus eam quae a solo est Deo! Sola siquidem ea, quam solam negligimus, longitudinem habet, sola repletionem. Breves dies hominis, et dies ejus tanquam flos agri siccificebut. *Exsiccatum est, inquit, fenum, et cecidit flos; verbum autem Domini in aeternum manet (Isai. xl, 8).* Verus nimirum dies, qui non novit occasum, aeterna veritas, vera aeternitas; ac proinde vera, aeternaque satietas. Alioquin quomodo gloria illa replebit, quae fallax est vana est? Denique et inanis dicitur, ut noveris **876** te ex ea magis exinaniri posse, non posse, repleri. Bonum ergo interim magis abjectio, quam elatio est; bonum magis necessitas, quam voluptas: quod, cum ultraque res citius transcat, altera parvum habeat, altera sit paritura coronam.

3. Utilis tribulatio, qua probationem operatur, ducit ad gloriam. *Cum ipso sum, inquit, in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum.* Agamus gratias Patri misericordiarum, qui nobiscum est in tribulacione, et in omnis tribulacione nostra nos consolatur. Res enim, ut dixi, necessaria, tribulatio, quae in gloriam vertitur; tristitia, quae mutatur in gaudium, gaudium sane longum, quod nemo tollit a nobis, gaudium multiplex, gaudium plenum, Res necessaria est ista necessitas, quae coronam parit. Non contemnamus, fratres: semen modicum est; magnus exinde fructus exsurgit. Forte insipidum, forte acerbum est, forte granum sinapis. Non consideremus quae videntur, sed quae non videntur in eo: quae enim videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna (*H Cor. iv, 18*). Prelibennus primitias gloriae, gloriemur in spe gloriae magni Dei. Non solum autem, sed, ut dicam expressius, gloriemur in tribulacione, in ea siquidem spes gloriae est. Vide si non hoc ipsum docere te voluit Apostolus, cum subjunxit: *Quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem.* Manifeste advertere est in his verbis, cum praemisisset Apostolus gloriari in spe, non aliud aliquid, sed amplius eum addidisse dicendo: *Non solum autem, sed et gloriari in tribulationibus (Rom. v, 4, 3).* Non enim altera gloriatio commendatur, sed additur magis, ubi spes gloriae, ubi ipsa specie gloriatio requiratur. Siquidem in tribulacione spes gloriae, immo et ipsa tribulacione gloria continetur: sicut spes fructus in semine, sicut ipse fructus in semine est. In hunc modum etiam modo regnum Dei intra nos est, thesaurus ingens in fictili vase, in agro vili. Est, inquam, sed, absconditus est. Felix, qui ibi invenerit illud? Quis ille? Nempe qui messem magis cogitaverit, quam sementem. Oculus fidei inventus hunc thesaurum, non secundum faciem judicans; sed videns quae non apparent, et intuens quae non videntur. Quam veraciter hunc thesaurum invenerat,

A quem volebat inveniri et ab aliis, qui dicebat: *Momentaneum hoe et leve tribulationis nostra supra modum in sublimitate aeternum pondus gloriae operatur in nobis (H Cor. iv, 17).* Non dixit: Rumenerabitur, sed, *aeternum pondus gloriae operatur in nobis.* Latet gloria, fratres mei, abscondita nobis est in tribulacione, in momentaneo hoc latet aeternitas, in hoc levi pondus sublime et supra modum. Interim ergo festinamus nobis emere agrum istum, emere thesaurum istum, qui absconditus est in agro. Omne gaudium existimemus, cum in varia inciderimus tribulaciones. Dicamus ex animo, dicamus ex sententia: *Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii (Ecole. vii, 3).*

B 4. *Cum ipso sum in tribulacione, ait Deus: et ego aliud interim requiram quam tribulacionem?* Mili adhaerere Deo bonum est; non solum autem, sed et ponere in Domino spem meam (*Psal. LXXII, 28*); quia, *eripiam eum, inquit, et glorificabo eum.* *Cum ipso sum in tribulacione. Deliciae, inquit, mea esse cum filiis hominum (Prov. viii, 31).* Emmanuel, nobiscum Deus. Ave, gratia plena, ait angelus ad Mariam, *Dominus tecum (Luc. i, 28).* In plenitudine gratiae nobiscum est, in plenitudine gloriae erimus nos cum illo. Descendit, ut prope sit his qui tribulato sunt corde, ut nobiscum sit in tribulacione nostra. Erit autem quando rapiemur in nubibus obviem Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus: sie tamen curemus interim eum habere nobiscum, ut sit comes viae, qui patriae redditor est futurus: imo qui tunc patria, modo sit via. Bonum mili, Domine, tribulari, dummodo ipse sis mecum, quam regnare sine te, epulari sine te, sine te gloriari. Bonum mili, Domine, in tribulacione magis amplecti te, in camino habere te mecum, quam esse sine te vel in celo. Quid enim mili est in celo, et a te quid volui super terram? Aurum **877** probat fornax, et viros justos tentatio tribulacionis (*Ecole. xxvi, 6*). Ibi, ibi cum eis es, Domine; ibi in tuo nomine congregatis mediis astas, sicut olim cum tribus pueris dignatus etiam ethnico apparere, ut diceret: *Quia species quarti, similis Filio Dei (Dan. iii, 92).* Quid trepidamus, quid cunctamur, quid refugimus hunc caminum? Sicut ignis, sed Dominus nobiscum est in tribulacione. Si Deus nobiscum, quis contra nos? Nihilominus quoque si ille eripit, quis est qui rapiat de manu ejus? quis est qui de manu ejus possit eruere? Postremo, si ille glorificat, quis nam alius inglorium faciet? si ille glorificat, quis humiliabit?

D 5. Audi denique quanam gloria ipse glorificet, *Longitudine, inquit, dierum replebo eum.* Et primo quidem in eo quod *dierum nomen pluraliter posuit, non vicissitudinem aliquam, sed multitudinem voluit commendare.* Alioquin si vicissitudinem suspicaris, melior est dies una in atrisi Domini super millia (*Psal. LXXXIII, 4t*). Legimus sanctos atque perfectos viros ethani ab his diebus nostris plenos migrasse dierum: nec sane aliud, quam virtutum plenos,

plenos intelligimus gratiarum. Nimirum in hanc plenitudinem, velut de die in diem de claritate in claritatem, non quidem a suo, sed a Domini spiritu transformantur. Si ergo dies gratia dicitur; si, ut supra meminimus, et dies hominis, claritas que ab homine est, et male nitens gloria, quam ab invicem querimus: quomodo non magis verus dies, imo et plenus meritis, vere gloriae plenitudo? Quod si dies plurimos divisiones dicinus gratiarum; quomodo non in multiplici gloria dierum intelligitur multitudo? Postremo evidenter audi sine ulla vicissitudine dies multos. *Erit lux lune sicut lux solis*, ait propheta, *et lux solis septempliciter sicut lux septem dierum* (*Isai. xxx, 26*). Istis, ni fallor, cunctis diebus vitae sue psalmos suos cantare in domo Domini rex fidelis optabat. Erit enim devotos esse Deo ad singula tantæ et tam multiplicis gloriae munera, et in omnibus semper gratias agere, quasi cunctis diebus psalmos dicere nomini ejus.

6. *Longitudine dierum replebo eum*. Ac si manifestius dicat: Scio quid desideret, scio quid sitiat, quid sapiat ei. Non ei aurum vel argentum sapit, non voluptas, non curiositas, non dignitas aliqua sæcularis. Omnia detrimentum facit, omnia aspernatur et arbitratur ut stercora. Exinanivit penitus semetipsum, nec se ex his patitur occupari, quibus novit se non posse repleri. Non ignorat ad eujus imaginem conditus sit, cujas magnitudinis sit capax; nec sustinet de modico crescere, ut de maximo minatur. Itaque *longitudinedierum replebo eum*, quem nisi lux vera resicere, nisi æterna implere non potest: siquidem nec longitudinis illa terminum, nec claritas illa occasum, nec satietas illa fastidium habet. Erit enim securitas de æternitate, gloriatio de veritate, exultatio de satietate. *Et ostendam illi salutare meum*. Nimirum extunc videre merebitur quod optavit, cum sibi Rex gloriae gloriosam exhibet Ecclesiam, non habentem maculam ob splendorē diei, sed neque rugam ob omnitudinem plenitudinem sui. Alioquin ad illius fulgorem luminis, sicut non impurus, sic nec turbatus quidem in ali-

A quo animus vel inquietus assurgit. Inde est quod nunc quoque, ut supra memini, sanctimoniam simul et pacem sectari præcipimur, quod sine his nemo videat Deum (*Hebr. xi, 14*). Cum ergo repleverit in bonis desiderium tuum, ut non aliud sit quod requiras, serenato penitus ex ipsa plenitudine animo, videre jam poteris serenitatem illam, illam plenitudinem majestatis, similiis Deo factus, quod videoas eum sicuti est: aut forte quia [alias, jam] plenus omni gloria in semetipso, etiam foris salvationem, quam operatus est Deus, et plenam majestate ejus omnem terram undique circumspicit deliciosissimi sæculi habitator. Ad hoc quoque referri posse videbitur quod adjecit: *Et ostendam illi salutare meum*.

B 7. Alioquin accipiamus, si magis placet, etiam hoc modo, ut ipsos quos promiserat dies in hac ostensione salutaris exponat. *Longitudine*, inquit, *dierum 878 replebo eum*. Et tanquam quereres, unde erit dies in civitate, de qua legimus, quia non lucebit ibi sol per diem, nox enim non erit in ea. *Ostendam illi*, ait, *salutare meum*: ut, quemadmodum et in illa Scriptura legitur, Luccerna ejus sit Agnus (*Apoc. xxi, 23*). *Ostendam illi salutare meum*. Non jam in fide erudiam, non jam exercebo in spe, sed in specie adimplebo. *Ostendam illi salutare meum*, ostendam illi Jesum meum, ut in æternum jam videat in quem credit, quem dilexit, quem semper optavit. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis (*Psal. LXXXIV, 8*). Ostende nobis, Domine, salutare tuum, et suffici nobis. Qui enim videt illud, videt et te: quia ipsum in te, et tu in ipso. Hæc est antem vita æterna, ut cognoscamus te verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (*Joan. xvii, 3*). Itaque tunc dimittes servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, cum viderint oculi mei salutare tuum, Jesum tuum, Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

IN DOMINICA PALMARUM.

SERMO I.

De tribus ordinibus obsequientium Christo.

1. Non sine causa spiritum Spousi pariter et Dei sui habens Ecclesia, processionem hodie nova quadam et mira conjunctione addidit passioni. Nam processio plausum habet, passio planetum. Quoniam ergo sapientibus et insipientibus debitores sumus, videamus quid utrisque conferat hæc conjunctio. Et prius quidem quid sæcularibus indicet: quoniam non prius quod spirituale, sed quod animale. Videat ergo sæcularis anima, videat et intelligat, quoniam extrema gaudii luctus occupat. Propter hoc enim qui cetera quoque coepit facere et docere, non solum verbis prædicans, sed et exemplis; quod ante

D prædixerat per prophetam, *Quoniam omnis caro fenum, et omnis gloria ejus, tanquam flos feni* (*Isai. LX, 6*), etiam apparenſ in carne manifeste studuit probare in se ipso. Unde et processionis gloria voluit sublimari, qui paulo post sibi noverat imminere diem ignominio-issimæ passionis. Quis ergo sperare jam debeat in incerto glorie temporalis, cum videat in ipso quoque qui peccatum non fecit, creatore temporum et conditore universitatis, post exaltationem tantam, tantam nihilominus humiliationem sequi? In eadem enim civitate, a plebe eadem, et eodem tempore, nunc quidem processionis gloria et divinis est laudibus honoratus; postmodum vero interrogatus contumeliis et tormento, et cum sce-

letaris deputatus. Hic est transitoriae finis letitiae, hic fructus gloriae temporalis. Propterea prudenter oral propheta, ut cantet Domino gloria ejus, et non compungatur (*Psalm. xxix, 13*) ; id est, processionem habeat, quam passio non sequatur.

2. Vobis autem, charissimi, tanquam spiritualibus spiritualia comparantes, in processione quidem cœlestis patriæ repræsentamus gloriam, in passione monstramus viam. Nam si in processione quidem venit tibi in mentem futura illa letitia et exsultatio multa nimis, quando rapiemur in nubibus obviam Christo in aera; si tota concupiscentia videre desideras diem illam, quando suscipietur in cœlesti Jerusalem Christus Dominus, caput cum omnibus membris, portans triumphum victoriae, applaudentibus jam non popularibus turmis, sed virtutibus angelicis, clamantibus undique populis utriusque Testamenti, *Benedictus qui venit in nomine Domini (Matthew. xxxi, 9)*; si, inquam, considerasti in processione quo properandum sit, disce in passione quae sit eundum. Hæc est enim via vitæ, tribulatio præsens; via gloriae, via civitatis habitaculi, via regni, secundum quod clamat latro de cruce: *Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum (Luke. xxiii, 42)*. Euntem in regnum vidit, quo cum pervenisset, sui memorem esse rogavit. Pervenit ergo et ipse: sed si vis nosse quam compendiosa via, eadem die meruit cum Domino **879** esse in paradiſo. Tolerabilem proinde reddit passionis laborem gloria processionis quoniam amanti nihil difficile est.

8. Nec mireris quod præsenti processione coelestem dixerim repræsentari, quando unus et idem in utraque suscipitur, etsi longe aliter et ab aliis. In hac enim processione irrationali jumente Christus insidet: in illa vero jumentum quidem futurum est, sed rationale: quoniam *homines et jumenta salvos facies, Domine (Psalm. xxxv, 7)*. Cui simile est illud: *Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum (Psalm. lxxii, 23)*. Et vide si non de processione loquitur, cum sequatur: *Tenuisti manum dexteram meam et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me*. Ibi certe ne ipse quidem pullus deerit: quoniam etsi murmuraret hereticus parvulus non sinens venire, parvorum baptismo detrahens (37), qui parvulus natus est, et primam parvorum elegit aciem (*Innocentes loquor*), hodie quoque parvulos a gratia non excludit: quia nec pietati incongruum, nec majestati ejus difficile est, ut suppleat munus gratiae, quod minus in eis habet natura possibile. Ibi non ramos arborum, non vilia vestimenta popularis turma prosternet: sed demittent pennas suas animalia sancta, deponent coronas suas ante thronum Agni viginti quatuor seniores, et virtutes omnes angelicæ quidquid habent gloria vel decoris

A totum ei adseribent, totum ei attribuent (*Apocalypse. iv*.) 4. Jam vero quoniam de jumento et vestibus, et de ramis arborum mentio facta est, considerare diligentius libet triplex obsequium, quod in processione hac exhiberi video Salvatori: primum quidem, a jumento cui insidet; secundum ab eis qui sua illi vestimenta sternunt; tertium vero, ab his qui de arboribus ramos cädere perhibentur. Nonne tamen omnes reliqui ex eo quod abundat sibi mittunt, et quasi sine gravamine obsequuntur Domino, solum vero jumentum semetipsum exponit ejus obsequio? Silendum mili est, ut elationem caveatis; an magis loquar, ut habeatis consolationem? Jumentum certe, cui insidet Christus, nonne vos estis, juxta præceptum Apostoli, glorificantes et portantes Deum in corporibus vestris? (*1 Cor. vi, 20*.) Expendunt enim saeculares homines in obsequium Domini, non quidem corpora, sed adjacente, et necessaria sunt coporibus, cum de terrena substantia cleemosynas largiuntur, Prelati quoque ramos cädunt de arboribus, verbi causa, cum de fide et obedientia Abrahæ, de castitate Joseph, de mansuetudine Moysi, cæterorumque sanctorum virtutibus evangelizant. Verumtamen et illi de promptuariis plenis largiuntur; et hi quæ acceperunt gratis, gratis nihilominus dare jubentur. Omnes tamen, si fideliter suo quisque intentus fuerit ministerio, in processione Salvatoris sunt, et cum eo ingrediuntur in sanctam civitatem; quoniam tres prævidit propria salvandos, Noe cædentes ramos in areæ fabricam; Danielem in vili edilio, et labore abstinentiae tactum tanquam jumentum, Salvatoremque portantem; tertium quoque Job, bene dispensantem substantiam hujus mundi, et de velleribus ovium suarum pauperum latera calefacientem (*Ezechiel. xiv, 14*). Cui tamen in processione illa Jesus propinquior, cui de tribus ordinibus salms vicinior, facile, credo, potestis advertere.

C **SERMO II.**

De passione, et processione, et quatuor ordinibus processionis

1. Necessæ est ut loquamur hodie brevius propter angustiam temporis. Multa quidem nobis ministrat processio, quam celebratur sumus, sed eadem impedit ne dicere plura possimus. Celebraturi sumus hodie processionem, et paulo post audituri passionem. **D** **880** Quid sibi vult mirabilis ista conjunctio, aut quid cogitaverunt patres nostri, passionem addentes processioni? Nam processio quidem merito repræsentatur hodie; quæ facta est hodie; passio vero eur addita est, quam sexta feria constat esse secutam? Opportune utique processioni passio conjuncta est, ut discamus in nulla letitia hujus sæculi habere fiduciam, scientes quoniam extrema gaudii luctus occupat. Propterea non simus stulti, ut occi-

(37) Henricianos intelligit, de quibus in epistola 241. Eos sequebantur Colonienses, quorum dogmata refelluntur sermonibus 65 et 66 in Cantica.

dat nos prosperitas nostra; sed in die honorum non immemores simus malorum, et e converso. Istis enim mistum est præsens sæculum, non sæcularibus tantum, sed etiam spiritualibus viris. Nam et sæcularibus viris aliquando quæ placent, quandoque quæ displicent videamus accidere; et ipsis nihilominus spiritualibus non semper tristia, non semper leta succedunt, sed vespere et mane dies unus; et illud: *Visitas eum dilueulo, et subito probas illum* (*Job vii, 18*). Verum hoc interim dum præsens sæculum manet, vel magis manat et fluit.

2. Cæterum post hoc sæculum duo futura sunt sæcula valde divisa et diversa: ita ut in altero non sit nisi fletus et stridor dentium; in altero sit sola gratiarum actio, et vox laudis. *Absterget enim Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum: et mors jam non erit amplius, neque luctus, neque clamor, sed nec ullus dolor, quoniam priora transierunt* (*Apoc. xxi, 4*). Interim sicut amatores mundi multa patientur adversa: sic nec ipsis servis Dei omnia in hoc mundo optata succedunt. In die ergo malorum memores sunt honorum, ne pusillanimes fiant et impatientes, sicut is de quo legimus in psalmo: *Confitebitur tibi cum beneficeris ei* (*Psalm. xlviii, 19*). In die quoque honorum non immemores sunt malorum; ne extollantur, et dicant in abundantia sua: Non movebimur in aeternum. Sicut enim sæcularium rerum prosperitas occidit stultum sæcularem, sic potest abundantia spiritualis prosperitatis occidere indoctum spiritualem, atque ideo non spiritualem. Spiritualis quippe dijudicat omnia. Unde autem eveniat quod stultum occidit prosperitas (*Prov. i, 32*), et non sapientem, alibi habenuis: *Cor sapientis ubi tristitia, et cor stultorum ubi laetitia*. Merito proinde ait: *melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii* (*Eccle. vii, 3*). Licet enim multos frangat adversitas, tamen multo plures extollit prosperitas, sicut scriptum est: *Cadent a latere tuo mille, sinistro scilicet, per quod designatur adversitas; et decem millia, id est multo plures, a dextris tuis* (*Psalm. xc, 7*), in quibus prosperitas designatur. Denique quia utробique periculum est, orat Sapiens et dicit: *Divitias et paupertatem ne dederis mihi* (*Prov. xxx, 8*): ne forte aut divitiae extollerent in superbiam; aut paupertas dejiceret in impatientiam.

3. Unde et Dominus sicut in passione patientiam, ita in processione humilitatem exhibere curavit. In illa enim tanquam ovis ad occisionem ductus est, et quasi agnus coram tondente obmutuit, et non aperuit os suum: qui cum percuteretur, non comminabatur, sed magis orabat, dicens: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (*Luc. xxiii, 34*). In processione autem quid? Parabant sese populi, ut exirent obviam ei, nec eum latebat qui noverat quid esset in homine. Propter quod et ipse paratus est, non in curribus et in equis, nec in frenis argenteis, aut sellis auro tectis: sed humili aselli tergo sedens, suppositis apostolorum vestibus,

A quas ego de de pretiosioribus regionis fuisse non credo.

4. Sed quid fuit quod processionem habere voluit, qui mox futuram noverat passionem? Forte ut amarior esset passio, quam processio præcessisset. Ab eodem enim populo, in eodem loco, et ipso tempore, paucissimis diebus interpositis, primo cum tanto triumpho susceptus, postea crucifixus est. O quam dissimile est: *Tolle, tolle, crucifige eum* (*Joan. xix, 15*); *Benedictus qui venit in nomine Domini; hosanna in altissimis!* (*Matth. xxi, 9*). Quam dissimile: *Icœx Israel* (*Joan. xii, 13*); et: *Non habemus regem nisi Cœsarem!* (*Joan. xix, 15*). Quam dissimiles rami videntes et crux, flores et spinæ! Cui **SS. I** prius sternebantur vestimenta aliena, **B** ecce suis exiutur, et sors mittitur super ea. Væ tibi, amaritudo peccatorum nostrorum, propter quæ solvenda, tanta amaritudo necessaria est.

5. Jam vero ad processionem accedens, tanquam quatuor ordines in ea mihi video intueri: et fortassis in hac nostra processione hodie omnes poterunt inveniri. Praeibant enim aliqui, et viam parabant. Ipsi sunt qui viam parant Domino ad corda vestra, qui vos regunt, et dirigunt gressus vestros in viam pacis. Alii sequebantur: et hi sunt qui propriae inscientiae concii, devote sequuntur, et adhaerent semper vestigiis præcedentium. Erant quoque discipuli, tanquam domestici, lateri ejus adhaerentes. Ipsi sunt qui optimam partem elegunt, qui in claustris soli Deo vivunt, semper Deo adhaerentes, et ejus placitum considerantes. Ipsum quoque jumentum, cui insidebat, non defuit: quod designat duros corde, et animos quodammodo bestiales. Verum non fuit animalium ibi hujusmodi copiosior multitudo; nec oportuit. Tales enim magis oneri sunt quam honori, nec propter eos processio valde gloriosior est. Hujusmodi namque cantare non norunt, sed male sonoros dant rugitus. Ipsi sunt qui virga semper et calcaribus egent. Attamen nec ipsos relinquet Dominus, dum disciplinam ferre voluerint. His enim dicitur: *Servite Domino in timore;* et: *Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, et pereatis de via justa* (*Psalm. ii, 11, 12*). Postquam enim jumentum hoc disciplinam ferre noluerit, quid restat, nisi ut abjiciat eum Dominus cum indignatione quadam, et protinus exeat a via, currens ad spinas et tribulos, a quibus suffocatur verbum Dei; qui sunt divitiae hujus mundi, et voluptates carnis?

6. Sed si qui tales sunt hic, quibus gravis sit ordo, et omnia onerosa; quos pungi frequenter oporteat et urgeri; obsecramus eos, ut studeant de jumentis, si forte queant, in homines commutari, et computari inter aliquos eæteriorum, ut aut de præcedentibus, aut de adhaerentibus et collateralibus, aut de sequentibus sint. Quod si non faciunt, obsecro ut vel in eo quod sunt permaneant, et patienter interim ferant quæ salubria sunt, etsi minus suavia, donec complaceat Domino respicere humili-

tatem eorum, et in melius aliquid eos promovere. Vultis autem ut aliquatenus consolemnr jumentum nostrum? Scimus equidem quia cantare non novit. Neque enim de eis est qui dicere possint: *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinatio- nis meæ (Psal. cxviii, 54)*. Attamen unum est, quod nemini cæterorum tam prope est Dominus. Nam nec ipsi qui hinc inde adhaerent, tam prope eum habent, ut jumentum cui insidet. Et audi hoc ipsum a Prophetâ: *Prope est Dominus his qui tribulato sunt corde (Psal. xxxiii, 19)*. Nam et mater quem ægrotantem novit filium, magis fovet et sæpius amplecti- tur eum. Nemo igitur indignetur, nemo contemnat, dum voluerit esse Christi jumentum. Etenim qui scandalizaverit unum de pusillis istis, illum gravi- ter offendit, qui eos tanquam mater gremio suæ fo- vovet misericordiæ, douec roborentur. Unde et mo- rnum infirmitates patientissime ferendas beatus Benedictus admonuit (*Regul. cap. 72*).

7. Quatuor ergo sunt genera in processione Domini. Boni prudentes, et boni simplices: hi sunt qui præuent, et qui sequuntur. Bonos autem ad- didi, quia præudentes non boni, iniqui sunt, juxta illud: *Sapientessunt ut faciant mala (Jerem. iv, 22)*; et simplices non boni, stulti sunt. In processione autem Domini, nec iniquus locum habet, nec stultus. Porro qui adhaerent ei, contemplativi sunt. Qui portant eum et onerantur eo, ipsi sunt duri corde, et parum devoti. Sed ecce omnes sunt in proces- sione Domini, et nemo ex ipsis faciem ejus videt. Nam qui præcedunt, occupati sunt in paranda via, solliciti circa peccata et tentationes aliorum. Qui sequuntur, ipsi omnino faciem ejus videre non pos- sunt; sed, sicut Moysi dictum est, posteriora ejus vident. Jumentum cui insidet, nunquam ad viden- dum levat oculos, sed prouum est semper in ter- ram. Qui vero **SS2** adhaerent ipsi, aliquando vi- dere possunt, sed raptim et non continue, nec plene dum adhuc sunt in via. Attamen quantum ad alios, ipsi magis facie ad faciem eum vident, juxta quod item [alias affectuosus] de Moyse scriptum est, quia cæteris quidem prophetis per visiones et somnia, Moysi vero facie ad faciem loquebatur. Quantum ad plenan sane visionem, nec ipse Moyses, dum viveret in hoc mundo, impetrare potuit faciem ipsius visionem; quia, sicut ipse ait, *Non videbit me homo, et vivet (Exod. xxxiii, 23, 11, 20)*. Non videbor, inquit, in hac vita: non videbit quis faciem meam in hac via, et in processione ista. Ipse itaque magna pietate sua donet nobis sic in ejus processione per- severare dum vivimus, ut in magna illa processione, qua cum suis omnibus a Patre suscipiendus est, et traditurns regnum Deo et Patri, sanctam civitatem ingredi mereamur cum eo, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO III.

De quinque diebus, processionis, refectionis, passio- nis, requietionis et resurrectionis.

1. Cum universa fecerit Deus in numero, pondere

A et mensura (*Sap. xi, 21*); specialius tamen ea tem- pora, quibus in terris visus est, et cum hominibus conversatus est, quæcumque in eis operatus, locutus aut passus est, ita disposuit, ut ne minimum quidem momentam, ne unum iota a sacramento vacaverit, aut præterierit sine mysterio. Evidenter tamen quatuor proximos dies, et ipsum quem hodie colimus, illustravit: diem processionis, diem refectionis passionis, requietionis et resurrectionis suæ. Nota- biles admodum dies, et inter cæteros insignes magis Prima siquidem die gloriam suscipere dignatus est humanam, et cum ingenti quodam tripudio, et ex- ultatione universæ terræ, Jerosolymam non propriis (ut hactenus consueverat) pedibus, sed jumento vectus intrare. Et hæc quidem præparatio ad pas- sionem fuit, excitata hinc maxime invidia sacerdotum. Sanc venturas aliquando turbas ut raperent, et eum regem facerent, fugiens legitur declinasse (*Joan. vi, 15*). Nunc vero etiam non quæsusitus adfuit, ut tanquam rex Israel susciperetur et prædicaretur ab eis: quin etiam in hæc ipsa præconia eorum (quod dubium non est) animos excitavit. Sic nimurum et de passione advertere est. Exiit quandoque, et abscondit se ab eis, scilicet Judæis: nec volebat jam ambu- lare palam in Judæa, qui quærebant eum interficere (*Joan. vii, 1*). Sciens autem quod venerithora ejus, tanquam potestatem habens spontaneus ipse se ob- tulit passioni. Decebat nempe Pontificem nostrum ten- tari per omnia pro similitudine absque peccato (*Hebr. iv, 15*): ut tanquam verus homo et prospera hominum, et adversa opportune vitaret, opportune susciperet, et utrarumque rerum in se ipso nobis salutare præ- beret exemplum. Ut enim temperantiae est præconia populi et sæculi hujus prospera declinare, sic inter- dum justitiae est certa quidem dispensatione admit- tere ea. Persecutio quoque et temporalis omnis adversitas pro loco et tempore prudenter aliquando fugienda erit; cum autem necesse fuerit, viriliter toleranda.

2. Et in his quidem duobus (prosperitatem et adversitatem loquor) humana omnis vita versatur. Nihilominus autem in illis quatuor notissimis utique speciebus virtus universa consistit. Ita ergo omnem virtutem implere decuit eum, in quo plenius habi- tabat omnis plenitudo virtutis, ut notum fieret om- nibus quia is sciret maxime abundare, sciret et pen- nuriam pati. Non enim Dei Sapientia de his erat, quos occidere prosperitas sua; non Dei Virtus de his quos perdere posset aversio. Utrumque enim scriptum est, quod prosperitas, non tamen omnium sed stultorum, occidat illos: et aversio utique, non quorumlibet, sed parvorum, perdat illos (*Prov. i, 31, 32*). Quam modeste tamen hanc ipsam videtur gloriam suscepisse, ad triumphalem **SS3** occursum in asino veniens, non in curribus aut in equis! Et di- cebat: *Siquis robis aliquid dixerit, dicite: Quia Domi- nus his opus habet (Math. xxi, 31, 3)*. Opus magnum, opus salutis. Nempe homines et jumenta salvos facere venerat, multiplicans misericordiam suam Deus.

Initia nostræ conversionis foret ista dignatio, ut primum ex ancilla filium generemus. Solutus est ad mandatum Domini qui antea tenebatur, aut non valens, aut non volens benefacere; aut utroque fortius vinculo alligatus, nec volens scilicet, nec valens. Non novit interim purius in Domino gratulari. Persuasum tenet placere ei quod agit, et consolatur in eo quod sibi cum quodammodo se facere reputet debitorem, saepius memorans quia Dominus his opus habet. Nam processu temporis in eo magis afficietur, ut suo sollicitetur debito, et timeat, ne forte tantis beneficiis inveniatur ingratus, dicens: Quia servus inutilis sum, et bonorum meorum non eges. At haec quidem verax affectio et fidelis: hic filius liberae, cum quo ancillæ filius hæres esse non possit. Ita ergo in hac processione.

3. Cæterum ante passionem affectuosissimus [alias, affectuosius] Paterfamilias refectionem suis curavit domesticis exhibere: et in hoc quoque apparuit benegnitas et humanitas Salvatoris. Cum enim dilexisset suos, in finem dilexit eos, et dicebat: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar* (*Luc. xxii, 15*). Oportebat enim. Expetierat eos Satanas, ut cibararet sicut triticum: opus erat prævenire refectionem. Denique qui refecti paulo minus defecerunt, quid jejunii fecissent? Hinc fuit quod non modo corpora, sed etiam corda refecit, et ea quam maxime. Neque enim corporalis passio, sed lentatio spiritualis instabat, quod singulariter ille futurus esset donec transiret. Ea nimurum hostia sicut sola prodesse potuit, sic sola sufficit: nec Christum decuit simul et Petrum, aut Jacobum, vel Joannem pro salute hominum pati. Crucifixi tamen fuere cum eo alii duo, sed duo nequam, de quibus nulla prorsus suspicio posset haberi, tanquam ex eis minus efficax sacrificium suppleretur.

4. Quibus ergo panibus in cœna refecit apostolos? Ut ego arbitror, quinque. *Meus, inquit, cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei* (*Joan. iv, 34*). Cibus utique, sed cibus cordis. Quid enim aque confirmat et corroborat cor humanum, quid ita in omni necessitate confortat et sustentat, ut divinae voluntatis exsecutio, velut in quemdam animæ ventrem, conscientiam scilicet ejus, ingesta? Sic et sermonem divinæ exhortationis, et promissionum ejus consolationem, et orantium [alias, orationum] lacrymas, panes cordis esse solus ille ignorat, cuius jam aruit cor, pro eo quod snum ipsius panem comedere sit oblitus. Super omnia autem caro Domini vere est cibus, et cibus vitæ, panis de coelo vivus (*Joan. vi, 56, 48, 51*). Nullum ex his in hac tam solemni cœna Domini defuisse repertus, si diligenter advertas. Recumbentibus adhuc discipulis, surgit a cœna, præcingitur linteo, aquam ponit in pelvis, discipulorum pedes abluit et extergit,

A Non est voluntas carnis et sanguinis bæc, sed voluntas Patris, et sanctificatio nostra. Denique, *Si non lavero te, ait Dominus ad Petrum obnoxius repugnantem, non habebis partem mecum* (*Joan. xiii, 8*). Scimus autem quis dixerit: *Eum qui venit ad me, non ejiciam foras; quia descendit de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me* (*Joan. vi, 37, 38*). Opportune autem, et utique more suo, post exemplum operis, exhortationem sermonis adjunxit. Inter loquendum quoque (nam copiosissimus exstitit sermo) multis eos promissionibus propter instantem maxime passionem refovere et refocillare curavit, de resurrectione sua, de advertu Paracleti, de eorum confirmatione, et aliquando assumptione ad seipsum. Nec multo post ventum est ad orationem,

B et usque tertio factus in agonia orabat. Ubi quidem non solis oculis, sed quasi membris omnibus flevisse videtur, ut totum corpus ejus, quod est Ecclesia, totius lacrymis corporis purgaretur. Nam de sacramento quidem corporis et **884** sanguinis sui nemo est qui nesciat, hanc quoque totam et tam singularum alimoniam ea primum die exhibtam (*Matth. xxvi; Marc. xiv; Luc. xxii; Joan. xiii-xviii*), ea die commendatam et mandatam deinceps frequentari.

5. Ex hoc jam dies sequitur Passionis, in qua nimurum sicut totum hominem salvum fecit, sic de toto se fecit hostiam salutarem, corpus expolens tantis suppliciis et injuriis, animum vero gemine cujusdam humanissime compassionis asse eti: hinc quidem super meroe inconsolabili sanctarum seminarum, inde super desperatione et dispersione discipulorum. In his quatuor crux Dominica fuit: et haec omnia propter nos passus est, qui tanta charitate compassus est nobis. Verumtamen quæ de ipso erant, finem habuere, sicut ipse lamentantibus mulieribus ait (*Luc. xxiii, 28*), finem utique celerrimum et celeberrimum, primo quidem requiem, deinde resurrectionem. Nos quoque, si festinamus in illam ingredi requiem, per multas tribulationes nobis meminerimus transeundum. Et prius quidem donec sumus in tribulatione, magnum nobis videtur [alias, videretur] aspirare ad requiem, tanquam nihil simus amplius desideraturi. Verum non erit nobis requies, ne in requie quidem ipsa, a desiderio gloriae, a desiderio resurrectionis.

D *Amodo, inquit, jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis* (*Apoc. xiv, 13*). A labore ergo requiescent qui in Domino moriuntur; sed non requiescent interim a clamore. Denique sub throno Dei clamant animæ occisorum; quia etsi nihil habeant quod molestet, nondum tamen totum habent quod delectet, donec requiem resurrectio, donec Sabbatum Pascha sequatur. Amen.

IN FERIA IV HEBDOMADÆ SANCTÆ,

SERMO

De passione domini.

1. Vigilate animo, fratres, ne infructuose vos hujus temporis sacramenta pertranseant. Copiosa est benedictio: date receptacula munda; devotas animas, sensus vigiles, affectus sobrios, puras conscientias exhibete tantis charismatibus gratiarum. Nimirum admonet vos sollicitudinis hujus, non modo specialis ipsa conversatio quam professi estis, sed et generalis Ecclesiæ observatio, cuius filii estis. Universi siquidem Christiani sacra hac septimana, aut præ solito, aut præter solitum, pietatem colunt, modestiam exhibit, humilitatem sectantur, induunt gravitatem, ut Christo patienti quodam modo compati videantur. Quis enim tam irreligiosus, qui non compungatur? quis tam insolens, ut non humilietur? quis tam iracundus, ut non indulget? quis tam deliciosus, ut non abstineat? quis tam flagitosus, ut non contineat? quis tam malitiosus, ut non peniteat his diebus? Merito quidem. Nempe adest passio Domini, usque [alias, utique] hodie terram movens, petras scindens, aperiens monumenta. Prope est etiam resurreccio ejus, in qua solemnitatem celebrabitis altissimo Domino: utinam usque in altissima qua fecit magnalia alacritate et aviditate spiritus subeentes! Nihil in mundo poterat melius fieri, quam quod factum est a Domino his diebus. Nihil mundo poterat melius vel utilius commendari, quam ut ritu perpetuo celebret singularis annis memoriale ejus in desiderio animæ, et memoriam abundantia suavitatis ejus [alias, sue] eructet. Utrumque autem propter nos, quod in utroque nobis salutis fructus, in utroque vita spiritus nostri. Mirabilis passio tua, Domine Jesu, quæ passiones omnium nostrorum propulsavit, propitiata est omnibus iniquitatibus nostris, et nulli unquam pesti nostræ invenitur ineficax. Quid enim tam ad mortem, quod non tua morte solvatur?

2. In hac igitur passione, fratres, tria specialiter convenit intueri; opus, modum, causam. Nam in opere quidem patientia, in modo humilitas, in causa charitas commendatur. Patientia autem singularis, **885** quod videlicet cum supra dorsum ejus fabricarent peccatores; cum sic extenderetur in ligno, ut dinumerarentur omnia ossa ejus; cum fortissimum illud propugnaculum, quod custodit Israel, undique foraretur; cum foderentur manus ejus et pedes: sicut agnus ad occisionem ductus sit, et tanquam ovis coram tondente, non aperuerit os suum; non adversus Patrem murmurans, a quo missus fuerat; non adversus humanum genus, pro quo quæ non rapuit exsolvebat; non denique vel contra populum ipsum peculiarem sibi, a quo pro tantis beneficiis tanta mala recipiebat. Plectuntur aliqui pro peccatis suis, et humiliter sustinent: hoc ipsum tamen eis ad patientiam reputatur. Flagellantur ahii, non tam purgandi, quam probandi, coronandique;

A et major in eis patientia comprobatur, et commendatur. Quomodo non maxima censeatur in Christo, qui in funiculo haereditatis suæ, ab his, quibus specialiter advenerat Salvator, crudelissima morte multatur sicut fur, nullum omnino peccatum, nec actu proprio, nec contractu, sed nec in crescere posset, habens? Nimirum in quo, habitat omnis plenitudo divinitatis, non umbratice, sed corporaliter; in quo Deus est mundum reconcilians sibi, non figurative, sed substantialiter; qui denique plenus est gratia et veritatis, non cooperative [alias, comparative], sed personaliter, ut faciat opus suum. *Alienum est opus ejus ab eo*, Isaías loquitur *Isa. xxviii, 21*; quia et opus suum fuit, quod dedit ei Pater ut faceret; et alienum ab eo, ut talis talia **B** sustineret. Ita ergo habes in opere patientiam.

3. Nam modum ipsum si diligenter attendas, non modo mitem, sed et humilem corde cognosces. Nempe in humilitate judicium ejus sublatum est, cum nec ad tantas blasphemias, nec ad falsissima quæ sibi objiciebantur crimina responderet. *Vidimus*, inquit, *eum, et non erat ei aspectus*, nec speciosum forma præ filiis hominum, sed opprobrium hominum, et tanquam leporum; novissimum viorum, plane virum dolorum, a Deo percussum et humiliatum: ita ut nulla esset ei species, neque decor (*Isai. l, 1, 2-4*). O novissimum et altissimum! o humilem et sublimem! o opprobrium hominum et gloriam Angelorum! Nemo illo sublimior, neque humilior. Denique sputis illitus est, opprobriis saturatus est, morte turpissima condemnatus est, cum sceleratis deputatus est. Nihilne merebitur vel ista humilitas, quæ hunc habet modum, imo quæ tam est ultra modum? Sieut est patientia singularis, sic humilitas admirabilis; utraque sine exemplo.

4. Utramque tamen magnifice causa ipsa commendat: nimirum claritas est. Propter nimiam enim charitatem suam, quam dilexit nos Deus, ut servum redimeret, nec Pater Filio, nec sibi Filius ipse pepereit. Vere nimiam, quia et haec mensuram excedit, modum superat, plane supereminens universalis. *Majorem*, inquit, *charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (*Joan xv, 13*). Tu majorem habuisti, Domine, ponens eam etiam pro inimicis. Cum enim adhuc inimici essemus, per mortem tuam et tibi reconciliatus sumus, et Patri. Quænam ergo alia videbitur esse, vel fuisse, vel fore huic similis charitati? Vix pro justo quis moritur: tu pro injustis passus es, moriens propter delicta nostra, qui venisti justificare gratis peccatores, servos facere fratres, captivos cohæredes, exsules reges. Nec sane aliud aliquid patientiam hanc et humilitatem æque illustrat, quam quod tradidit in mortem animam suam, et peccata multorum tulit, etiam pro transgressoribus

rogans, ut non perirent. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus! Quia enim voluit, oblatus est. Non modo voluit et oblatus est, sed quia voluit. Solus nimurum potestatem habuit ponendi animam suam: nemo eam abstulit ab eo; obtulit ultra. Cum accepisset acetum, dixit: *Consummatum est*. Nihil restat impletum: jam non est quod exspectem. *Et, in clinato capite, factus obediens usque ad mortem, tradidit spiritum (Joan. xix, 30).* **886** Quis tam facile quando vult dormit? Magna quidem infirmitas mori; sed plane sic mori, virtus immensa. Nempe quod infirmum est Dei, fortius, est hominibus. Potest humana vesania sibi ipsi in mortem sceleratas injicere manus; sed hoc non est ponere animam suam; urgere eam magis, et violenter abrumpere, quam ad nutum ponere est. Tibi, impie Juda, misera plane facultas fuit non ponendi animam, sed pendendi: nec tradente te, sed trahente laqueo nequissimus ille spiritus tuus exivit, non omissus a te, sed amissus. Solus in mortem tradidit animam suam, qui solus virtute propria regressus est ad vitam. Solus potestatem habuit ponendi, qui solus facultatem aequa habuit liberam resumendi, imperium habens vite et mortis.

5. Digna ergo charitas tam inestimabilis, humilitas tam admirabilis, patientia tam insuperabilis. Digna plane fam sancta, tam immaculata hostia, tam acceptabilis. Dignus est Agnus qui occisus est, accipere fortitudinem, facere ad quod venit, tollere peccata mundi. Ego autem dico peccatum triplex, quod invaluit super terram. Putatis quod dicere velim concupiscentiam carnis, et concupiscentiam oculorum, et superbiam vitae? Funiculus triplex est, qui difficile rumpitur: propterea multi trahunt, imo trahuntur hoc funiculo vanitatis: sed prior ille ternarius non immerito praevalet in electis. Quomodo enim non illius patientia recordatio omnem arecat voluptatem? quomodo non illius humilitatis consideratio superbiam vite prorsus extundat? nam charitas illa plane digna cuius meditatio sic mentem occupet, sic totam sibi vindicet animam, ut omnino vitium curiositatis exsusfilet. Fortis igitur contra haec passio Salvatoris.

6. Sed aliud ego triplex aequa peccatum quemadmodum virtus crucis expungat, dicere cogitavi; et id forte utilius audiatur. Primum quidem originale, secundum personale dixerim, tertium singulare. Et originale quidem maximum illud delictum vocatur, quod ad primo Adam contrahimus, in quo peccavimus omnes, pro quo morimur universi. Maximum plane, quod sic totum non modo genus humanum, sed et quemlibet ipsius generis occupat, ut non sit qui evadat, non sit usque ad unum. A primo homine ad novissimum usque protenditur: et in singulis quoque a planta pedis usque ad verticem capitis diffunditur hoc venenum. Sed et aliter nihilominus in universam dilatatur aetatem, ab ea scilicet die, qua sua quemque concipit, usque ad eam, qua

A communis eum recipit mater. Alioquin unde grave jugum super omnes et totos filios Adam, idque a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturae in matrem omnium? In sordibus generamur, in tenebris confovemur, in doloribus parturimur. Ante exitum miseris oneramus matres, in exitu more viperco laceramus: mirum quod non ipsi pariter laceramur. Primam vocem plorationis edimus, merito qualem, utpote vallem plorationis ingressi, ut nobis illud sancti Job ex omni parte possit aptarit: *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis (Job. xiv, 1).* Quam verum [alias additur verbum] hoc sit, non nos verba docuere, sed verbera. *Homo, inquit, natus de muliere: nihil abjectius.* Et ne forte ex ipsa sibi voluptate corporeorum sensuum, quam de sensibilibus hauriat, blandiatur; in ipso statim introitu de exitu quoque terribiliter admonetur, cum dicitur, *brevi vivens tempore.* Ac ne spatiolum illud, quod inter ingressum et egressum relinquitur, sibi liberum puret, *repletur, ait, multis miseriis.* Multis et multiplicibus, inquam, miseriis corporis, miseriis cordis; miseriis cum dormit, miseriis dum vigilat, miseriis quaquaversum se vertat. Nimurum ipse quoque natus ex Virgine, imo factus ex muliere, sed benedicta in mulieribus, qui loquitur ad matrem: *Mulier, ecce filius tuus (Joan. xix, 26);* etiam brevi vivens tempore super terram, et nihilominus multis est repletus miseriis, in illa brevitate appetitus insidiis, interrogatus **887** contumeliis, pulsatus injuriis, vexatus suppliciis, conviciis lacesitus.

7. Tunc hanc sufficere dubites obedientiam, quae reatum omnem prima prævaricationis absolvat? imo vero non sicut delictum, ita et donum. Nam peccatum ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in justificationem. Et grave quidem omnino delictum illud originale, quod non solum personam infecit, sed et naturam. Personale tamen cuique gravius est, cum jam laxatis habenis exhibemus undique membra nostra arma iniquitatis peccato, non modo jam alieno [alias altero], sed et proprio crimine compediti. Singulare vero est gravissimum, quod commissum est in Dominum majestatis, cum viri impii virum justum injuste occiderunt, et sacrilegas manus in ipsum Dei Filium injecerunt, crudelissimi homicide; imo, si fas est dicere, etiam deicide. Quid duo præcedentia ad tertium? Ad hoc expalluit et expavit tota machina mundialis, et pene in antiquum chaos sunt omnia revoluta. Ponamus aliquem de regni principibus terram regiam populasse in vastitate hostili: ponamus alium, qui, cum esset de convivio et consilio regis, unicum ejus filium proditoris mamibus suffoscarit. Nunquid non primus respectu secundi innocens videbitur et immunis? Sic est omne peccatum quantum ad hoc peccatum: et tamen hoc peccatum in se pertulit, qui seipsum fecit peccatum, ut de peccato damnaret peccatum. Per hoc enim omne

peccatum tam originale quam personale deletum est, et ipsum quoque singulare eliminatum est per seipsum.

8. Argumentum mihi a maximo, quod duo minora sunt explosa: et ecce argumentum. Peccatum multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit, ut non perirent: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (*Luc. xxiii, 34*). Volat irrevocabile verbum tuum, Domine, nec revertetur ad te vacuum, sed faciet ad quod misisti. Vide nunc opera Domini, quae posuit prodigia super terram. Flagellis cæsus est, spinis coronatus, clavis confossum, affixus patibulo, opprobriis saturatus; omnium tamen dolorum immemor: *Ignosce*, ait, *illis*. Hinc multæ miseriae corporis, hinc misericordiae cordis, hinc dolores, hinc miserationes, hinc oleum exultationis, hinc sanguinis guttae decurrentis in terram. Misericordiae Domini multæ, sed et miseriae Domini multæ. Vincentne miseriae misericordias, an misericordiae miseras superabunt? Vincant misericordiae tuae antiquæ Domine, vincat sapientia malitiam. Magna enim illorum iniquitas: sed nunquid non major pietas tua, Domine? Multum per omnem modum. *Nunquid redditur pro bono malum ait, quia foderunt foveam animæ meæ?* (*Jerem. xviii, 20*.) Plane foderunt impatientiæ foveam, occasiones indignationis plurimas, et quam maximas ministrantes. Sed quid horum fovea ad abyssum mansuetudinis tuae? Retribuentes mala pro bonis foveam foderunt; sed charitas non irritatur, non præcipitur, nunquam excidit, non in foveam ruit, et pro retributis malis cumulat bona. Absit ut muscae morituræ exterminent suavitatem unguenti (*Eccle. x, 1*), quod de tuo corpore fluit! quia apud sinum tuum misericordia, et copiosa apud eum redemptio. Muscae morituræ, miseriae sunt; muscae morituræ, blasphemiae sunt; muscae morituræ, insultationes sunt, quas tibi reddit generatio prava et exasperans.

9. Tu autem quid? In ipsa elevatione manuum tuarum, cum jam sacrificium matutinum in holocaustum vespertinum transiret; in ipsa, inquam, virtute incensi, quod cœlos ascendebat, terram operiebat, inferos respergebat, exaudiendus pro reverentia tua clamas: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*. O quam multus es ad ignorandum! o quam magna multitudo dulcedinis tuae, Domine! o quam longe sunt cogitationes tuae a cogitationibus nostris! o quam firmata est etiam super impios misericordia tua! Mira **SSS** res! Ille clamat: *Ignosce; Judæi; Crucifige* (*Joan. xix, 13*). Molliti sunt sermones ejus super oleum, et isti sunt jacula. O charitas patiens, sed et compatiens! *Charitas patiens est, sufficit; charitas benigna est* (*I Cor. xiii, 4*), cumulus est. *Noti vinci a malo, charitas abundans; sed vincere in bono malum* (*Rom. xii, 21*), superabundans est. Non enim sola patientia, sed et benignitas Dei ad poenitentiam Judæos adduxit; quia benigna charitas etiam quos tolerat amat, et

Aamat tam ardenter. Patiens charitas dissimulat, exspectat, sustinet delinquentem: sed benigna trahit, adducit, converti facit ab errore viæ suæ, denique cooperit multitudinem peccatorum. O Judæi, lapides estis, sed lapidem percutitis molliorem, de quo resonat tintinnus pietatis, et ebullit oleum charitatis! Quomodo potabis, Domine, desiderantes te torrente voluptatis tuae, qui sic perfundis crucifigentes te oleo misericordiae tuae?

10. Patet igitur quia haec passio potentissima est ad exhaustienda omnia genera peccatorum. Sed quis scit si data est mihi? Mihi data est, quia alteri dari non potuit. Nunquid angelo? Sed ille non egreditur. Nunquid diabolo? Sed ille non resurgit. Denique non in similitudinem angelorum, absit autem ut in similitudinem dæmonum! sed in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, exinanivit semetipsum, formam servi accipiens (*Philipp. ii, 7*). Filius erat, et factus est tanquam servus. Non solum formam servi accepit, ut subasset; sed etiam mali servi, ut vapularet; et servi peccati, ut poenam solveret, cum culpam non haberet. *In similitudinem*, inquit, *hominum*, non hominis; quia primus homo nec in carne peccati, nec in similitudine carnis peccati creatus est. Christus enim in universali hominum miseria pressius et profundius se immergit, ne subtilis ille diaboli oculus magnum hoc pietatis deprehenderet sacramentum. Ideo habitu, et omni habitu inventus est ut homo; nec in eo, quantum ad naturæ debitum, signum aliquod singularitatis apparuit. Quia enim ita inventus est, ideo crucifixus. Paucis autem revelavit se ipsum, ut essent qui crederent; reliquis autem absconditus est: *Quia si cognovissent, nunquam Dominum gloriarie crucifixissent* (*I Cor. ii, 8*). Ad hoc etiam illi singulare peccato ignorantiam copulavit, ut sub aliqua justitia umbra ignorantibus posset ignosci.

11. Duo autem nobis in hereditatem reliquerat ille vetustus Adam qui fugit a facie Dei, laborem videlicet, et dolorem: laborem in actione, dolorem in passione. Non hoc ipse audierat in paradiiso, quem accepérat ut operaretur, et custodiret illum; operaretur delectabiliter, custodiret fideliter, et sibi, et posteris suis. Christus Dominus laborem et dolorem consideravit, ut traderet eos in manus suas; imo se magis in manus eorum, infixus in limo profundi, et intraverunt aquæ istæ usque ad animam ejus. Vide, ad Patrem inquit, *humilitatem meam, et laborem meum* (*Psal. xxiv, 18*); *quia pauper ego sum, et in laboribus a juventute mea* (*Psal. LXXXVII, 16*). Laboravit sustinens, manus ejus in laboribus servierunt. De dolore vide quid dixerit: *O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte si est dolor sicut dolor meus* (*Thren. i, 12*). Vere languores nostros ipse tulit, et infirmitates et dolores nostros ipse portavit (*Isai. lvi, 4*), vir dolorum, pauper et dolens, tentatus per omnia absque peccato. Et in vita passivam habuit actionem, et in morte passionem activam sustinuit, dum salutem operare-

tur in medio terræ. Proinde memor ero, quandiu fuero, laborum illorum quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, tentationum in jejunando, vigilarum in orando, lacrymarum in compatiendo. Recordabor etiam dolorum ejus, conviciorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobationum, clavorum, horumque similium, quæ per eum et super eum abundantius transierunt (38). Facit ergo mihi fortitudo, facit similitudo, sed si accesserit etiam imitatio, ut sequeat vestigia ejus. Alioquin etiam exquiretur **889** a me sanguis justus, qui effusus est super terram, nec immunis ero ab illo tam singulari scelere Iudeorum: quod videlicet tantæ charitati ingratus fuerim, quod spiritui gratiae contumeliam fecerim, quod sanguinem testamenti pollutum duxerim, quod conculeverim Filium Dei.

12. Sunt plerique qui laborem et dolorem patiuntur; sed necessitatibus in causa est, non voluntas: et hi noa sunt conformes imagini Filii Dei. Sunt qui ex voluntate sustinent; sed non est eis sors neque pars in sermone isto. Vigilat tota nocte luxuriosus, non solum patienter, sed et libenter, ut suam expleat voluptatem; vigilat raptor vestitus ferro, ut diripiatur prædam; vigilat fur, ut domum perfodiatur alienam. Sed hi omnes et horum similes longe sunt a labore et dolore quem considerat Dominus. Homines autem bona voluntatis, qui Christiania voluntate divitias paupertate commutaverunt, vel etiam non habitas tanquam habitas contempserunt, relinquentes omnia propter ipsum, sicut et ipse reliquit omnia propter ipsos, sequuntur eum quoecunque ierit. Hujusmodi autem imitatio validissimum argumentum mili est quod passio Salvatoris et similitudo humanitatis in meam transeunt utilitatem. Hic enim sapor, hic fructus est et laboris et doloris.

13. Vide ergo quam magnificaverit facere tecum illa majestas. De omnibus que in cœlo et sub cœlo sunt, dixit, et facta sunt (*Psal. cxlviii*, 5). Et quid facilius dictu? Sed nunquid solo verbo factum est, eum te quem fecerat refecit? Triginta et tribus annis super terram visus, et cum hominibus conversatus, etiam habuit in factis calumniatores, in dictis insultatores, non habens ubi caput suum reclinaret. Quare hoc? Quia Verbum a sua subtilitate descederat, et grossius acceperat indumentum. Nam caro factum fuerat, et ideo grossior et morosiori opere utebatur. Sicut autem cogitatio vestit sibi vocem corpoream absque sui diminutione vel ante vocem vel post vocem, sic Filius Dei assumpsit carnem, non commisionem passus, neque diminutionem, nec ante carnem nec post carnem. Apud Patrem invisibilis: sed hic manus nostræ tractaverunt de Verbo vitæ; et quod erat ab initio, vidimus oculis nostris. Hoc autem Verbum quia

A carnem purissimam et animam sanctissimam unierat sibi, libere moderabatur actiones corporis sui; tum quia sapientia et justitia erat, tum quia nullam habebat prorsus legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ. Meum verbum nec sapientia, nec justitia est, sed tamen utriusque capax, et possunt ei hæc abesse et adesse; abesse autem facilius. Familiare enim magis jam nobis est carnis nostræ servire vitiis, quam actiones et passiones ejus ordinare: pro eo quod omnis ætas ab adolescentia prona est in malum, inter flagella quoque et gladios, etiam sub discrimine mortis, ad suas ambiens voluptates.

B 14. Felix, cuius cogitatio (hoc est verbum nostrum) omnes actiones suas ad justitiam dirigit, ut et intentio sana sit, et operatio recta. Felix, qui passiones corporis sui propter justitiam ordinat, ut quidquid patitur, propter Dei Filium patiatur: quatenus et a corde tollatur murmuratio, et in ore versetur gratiarum actio, et vox laudis. Qui sic extulit se, iste tollit grabatum suum, et vadit in domum suam. Grabatum nostrum corpus est, in quo prius languidi jacebamus servientes desideriis et concupiscentiis nostris. Nunc vero portamus illud, cum spiritui obedire cogimur: et mortuum nostrum portamus, quia corpus mortuum est propter peccatum. Ambulamus tamen, non currimus; quia corpus quod corruptitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (*Sap. ix*, 15). Ambulamus etiam in domum nostram. In quam domum? In matrem omnium, quia **890** sepulera eorum domus illorum in æternum (*Psal. xlvi*, 12). Vel potius in domum nostram, quam habemus ex Deo non manufactam, æternam in celis (*H Cor. v*, 1). Qui sub hoc onere ambulamus, posito eo, quid putatis quomodo curremus? quomodo volabimus? Plane super pennas ventorum. Amplèxatus est nos Dominus Jesus per laborem et dolorem nostrum: amplectamur eum nos quoque vicariis quibusdam amplexibus propter justitiam et ad justitiam suam, actiones ad justitiam dirigendo, passiones propter justitiam sustinendo. Dicamus quoque cum sponsa: *Tenui eum, nec dimittam* (*Cant. vi*, 4). Dicamus etiam cum patriarcha: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi* (*Gen. xxxii*, 26). Quid enim jam superest, nisi benedictio? Quid pos ampliuni, nisi osculum restat? Si sic adhærerent Deo, quomodo non jam exclamare liberet: *Osculetur me oculo oris sui?* (*Cant. i*, 1.) Ciba nos interim, Domine, lacrymarum pane, et potum da nobis in lacrymis in mensura: donec perducas nos ad mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, quam dabitis in sinus nostros, qui es in sinu Patris super omnia benedictus Deus in sæcula. Amen.

(38) Totidem verba repetit Bernardus sermone 22 De diversis, num. 5, sermone 43 in Cantica, num. 3.

Idem pro suis usus est Nicolaus Claræ-Vallensis in epistola 6.

IN COENA DOMINI

SERMO

De baptismo, sacramento altaris, et ablutione pedum.

1. Hi sunt dies quos observare debemus, dies pleni pietate et gratia, quibus etiam sceleratorum nominum mentes ad pœnitentiam provocantur. Tanta siquidem est vis sacramentorum eorum quæ diebus istis recoluntur, ut possint ipsa quoque lapidea scindere corda, et pectus omne, licet ferreum, emollire sufficient. Denique videmus usque hodie ad passionem Christi non modo cœlestia compati, sed terram moveri, et petras scindi, et in confessione peccatorum aperiri monumenta. At vero quoniam sic est in spiritualibus eibis, sicut et in corporalibus, ut in quibusdam statim præposit sapor, in aliquibus oporteat laborare: quæ manifesta sunt, nostro non indigent ministerio; quæ vero clausa sunt, diligentem volunt habere considerationem [alias consideratiorem]. Neque enim tradit mater parvulo nucem integrum, sed frangit eam, et nucleus porrigit. Sic et ego vobis, fratres charissimi, si possem, sacramenta quæ clausa sunt, aperire debueram; sed, quia minus possum, rogemus ut vobis pariter et mihi mater sapientia frangat nuces istas, nuces, inquam, quas protulit sacerdotalis virga, virga virtutis, quam emisit Dominus ex Sion. Multa siquidem sunt sacramenta, et scrutandis omnibus hora non sufficit. Fortassis etiam aliqui vestrum imbecilles sunt ad tanta simul capienda. De tribus itaque sacramentis (39), quæ salis congrua sunt huic temporis, dicendum erit quod Dominus ipse donaverit.

2. Sacramentum dicitur sacrum signum, sive sacrum secretum. Multa siquidem fiunt propter se tantum; alia vero propter alia designanda, et ipsa dicuntur signa, et sunt. Ut enim de usualibus sumamus exemplum, datur annulus absolute propter annulum, et nulla est significatio: datur ad investiendum de hæreditate aliqua, et signum est, ita ut jam dicere possit qui accipit: Annulus non valet quidquam, sed hæreditas est quam querbam. In hunc itaque modum appropinquans passioni Dominus, de gratia sua investire curavit suos, ut invisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur. Ad hoc instituta sunt omnia sacramenta, ad hoc Eucharistie participatio, ad hoc pedum ablution, ad hoc denique ipse baptismus, initium sacramentorum omnium, in quo complantamur similitudini mortis ejus: unde et trina mersio tridui, quod nunc celebrandum est, formam gerit. Sicut enim in exterioribus diversa sunt signa, et, ut cœpto immoremur

(39) Sacramenti nomen hic generalius sumitur, prout non tantum vera legis novæ sacramenta, qualia sunt baptismus et sacramentum altaris, sed etiam sacramentalia comprehendit, qualis est ablutione pedum, quam etiam Ermaldus Bonæ Vallis abbas in sermone de ablutione pedum, qui unus est libri De cardinalibus Christi operibus, sacramentum itidem

A 891 exemplo, variae sunt investiturae secundum ea de quibus investimur: verbi gratia, investitur canonicus per librum, abbas per baculum, episcopus per baculum et annulum simul: sicut, inquam, in hujusmodi rebus est, sic et divisiones gratiarum diversis sunt traditæ sacramentis. Quæ est ergo gratia, unde per baptismum investimur? Utique purgatio delictorum. Quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi qui solus est mundus, et in quem peccatum non cadit, Deus? Hujus siquidem gratiæ sacramentum prius erat circumcisio, ut originalis rubiginem culpa, quæ manaverat a parentibus primis, cultellus eraderet: sed veniente Domino, qui agnus est totus suavis et mitis, cuius jugum suave est et onus leve, optime satis mutatum est, ut inveteratam rubiginem cum unctione sancti Spiritus aqua dilueret, et acerbitas illa cessaret.

B 3. Sed forte querat aliquis, et dicat: Si deletum est in baptismo quod contraximus a parentibus, cur adhuc manet cupiditatis fomes, et velut incentivum quoddam peccati? Neque enim dubium quia a primis parentibus in nos traducta sit lex ista peccati. Omnes siquidem peccatrice voluntate generamur, et inde voluntas nostra corrupta est tanquam ulceribus plena (40): unde licet inviti, pruritus quosdam concupiscentiarum, et tanquam bestiales motus sentimus. Dixi vobis sæpius, nec mente excidere debet, quoniam in casu primi hominis cecidimus omnes. Cecidimus autem super acervum lapidum, et in luto: unde non solum inquinati, sed etiam vulnerati et graviter quassati sumus. Lavari quidem cito possumus; ad sanandum vero opus est curatione multa. Lavamur igitur in baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostræ: et haec gratia nobis confertur, ut jam nihil nobis concupiscentia noceat, si tamen a consensu abstineamus: atque ita tanquam sanies inveterati ulceris removetur, dum tollitur damnaio, et responsum mortis, quod prius inde manabat. Sed quis poterit tam efferos motus frangere? quis pruritum ulceris hujus ferre queat? Confidite, quia et in hoc gratia subvenit, et ut securi sitis, sacramentum [alias, sacramentum] Dominicæ corporis et sanguinis pretiosi investituram habetis. Duo enim illud sacramentum operatur in nobis: ut videlicet et sensum minuat in minimis, et in gravioribus peccatis tollat omnino consensum. Si quis vestrum non tam sæpe modo, non tam acerbos sentit iracundie motus, invidie,

D appellat. Alias sane Hugo a Sancto-Victore, illius temporis auctor, solemnum sacramentorum numerum habet.

(40) In quibusdam scriptis deest hoc membrum, et inde... ulceribus plena: quæ tamen verba recte cum sequentibus cohærent, ubi de sanie inveterati ulceris agitur.

luxuria, aut cæterorum hujusmodi, gratias agat corpori et sanguini Domini, quoniam virtus sacramenti operatur in eo; et gaudeat quod pessimum ulcus accedit ad sanitatem.

4. Sed tamen quid agimus, quod in hoc corpore peccati, et in hoc tempore malo non possumus esse sine peccato? Nunquid desperabimus? Absit! Si dixerimus, ait beatus Joannes, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est. Si autem confiteamur peccata nostra, fidelis Deus est, qui remittat peccata, et emundet nos ab omni iniquitate (I Joan. 1, 8, 9). Nam ut de remissione quotidianorum minime dubitemus, babemus ejus sacramentum, pedum ablutionem. Quæris forte unde sciām quod sacramentum sit hujus remissionis; maxime cum ipse Dominus promiserit Petro dicens: *Quod ego facio, tu nescis modo, seies autem postea;* nihil autem de sacramento locutus est; sed tantum: *Exemplum, inquit, dedi vobis, ut et vos ita faciatis.* Verum multa habebat illis dicere, sed tunc portare non poterant. Ideoque nec ex toto voluit eos anxiis et suspectos relinquere, nec dicere quod tunc non caprarent. Vis autem nosse quia pro sacramento illud est, non pro solo exemplo factum? Illud attende quod Petro dictum est: *Si non lavero te, non habebis partem meeum.* Aliiquid igitur latet quod necessarium est ad salutem, quando sine eo nec ipse Petrus partem haberet in regno Christi et Dei. Vide enim si non expaverit Petrus ad tantæ comminationis terrificum 892 verbum, si non agnoverit salutare esse mysterium, cum respondit: *Domine, non tantum pedes meos, sed et manus, et caput.* Et unde scimus quia ad diluenda peccata, quæ non sunt ad mortem, et a quibus plane cayere non possumus ante mortem, ablutio ista pertineat? Ex eo plane, quod offerenti manus et caput pariter ad ablendum responsum est: *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet* (Joan. XIII, 7-10, 15).

A Lotus enim est, qui gratia peccata non habet, cuius caput, id est intentio et manus, id est operatio et conversatio, munda est; sed pedes, qui sunt animæ affectiones, dum in hoc pulvere gradimur, ex toto mundi esse non possunt, quin aliquando vanitati, aliquando voluptati, aut curiositati plus quam oporteret, cedat animus vel ad horam: *In multis enim offendimus omnes* (Jac. III, 2).

5. Verumtamen haec nemo contemnat aut parviperdat. Impossibile est enim cum eis salvari, impossibile est ea diluiri, nisi per Christum Jesum, et a Christo. Nemo, inquam, perniciosa securitate dormitet, declinans in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis, quoniam, ut audivit Petrus ab ipso, nisi laverit ea Christus, non habebimus partem cum eo. Nec ideo tamen pro eis necesse est nimis esse sollicitos; ignoscet facile, imo et libenter, si modo nos agnoscamus. In hujusmodi namque, quasi inevitabilibus, et negligentia culpabilis est, et timor immoderatus. Hinc est quod, in oratione quam ipse instituit, quotidie pro peccatis illis voluit nos orare (Luc. XI, 4). Sicut enim de concepcionis diximus quod, licet damnationem abstulerit, quia juxta Apostolum: *Nulla damnatio est his qui sunt in Christo Jesu* (Rom. VIII, 1); tamen ad humiliandos nos ipsam adhuc patitur vivere in nobis, et graviter affligere nos, ut sentiamus quid nobis gratia præstet, et semper ad illius auxilium recurramus: sic et de minoribus istis peccatis pia dispensatione nobiscum agitur, ut non penitus auferantur; sed in illis nos erudit Deus, ut cum minima cavarere non possumus, certi simus quod non nostris viribus majora superemus; semperque timorati et omnino solliciti simus quomodo ejus gratiam non amittamus, quam nobis tam multipliciter necessariam esse sentimus.

IN DIE SANCTO PASCHE.

SERMO

De septem signaculis quæ solvit Agnus.

1. *Vicit leo de tribu Iuda* (Apoc. v, 5). Vicit plane malitiæ sapientia, attingens a fine usque ad finem fortiter, et suaviter universa disponens: sed pro me fortiter, suaviter milii. Vicit Judæorum blasphemias in patibulo, fortè armatum alligavit in atrio, et de ipso mortis imperio triumphavit. Ubi enim sunt opprobria tua, Judæ? ubi sunt, Zabule, vasa captivatis? ubi est, mors, victoria tua? Confusus est calumniator, raptor spoliatus est. Novum genus potentiel hactenus victoriosa mors obstupescit. Quid tu, Judæ, qui pridie ante crucem agitabas caput sacrilegum? quid verum hominis caput Christum exagitabas opprobriis (41)? *Christus, inquit, rex Israel descendat de cruce* (Mare.

D XV, 32). O venenata lingua, verbum malitiæ, sermo nequam! Non est hoc, Caipha, quod paulo ante dicebas: *Expedit ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat* (Joan. XI, 50). At illud, quia mendacium non erat, non loquebaris de proprio, non a temetipso dicebas: *Si rex Israel est, descendat de cruce* (Matth. XXVII, 42), hoc plane tuum est; magis autem ejus qui mendax est ab initio. Quid enim consequentiæ videtur habere ut descendat, si rex est; et non magis ascendat? Sic non meministi serpens antique, quam confusus, abscesseris olim, cum dicere præsumpsisses: *Mitte te deorsum; et: Haec omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me?* (Matth. IV, 6, 9). Sic tibi, Judæ,

(41) Alias, *Quid sacrum hominis Christi caput exagitabas opprobriis.*

excidit quod audisti quia *Dominus regnabit a ligno*, **S.93** ut regem abnegas, quia manet in ligno? Sed forsitan nec andisti [*alias legisti*] quia non Iudeis, sed nationibus haec annuntiatio debetur. *Dicite*, inquit, *in nationibus*, quia *Dominus regnabit a ligno* (42). (*Psalm. xcvi. 10.*)

2. Merito proinde titulum regni præses gentilis inscripsit ligno, nec potuit Iudeus, ut voluit, corrumpere tituli inscriptionem, nedum impedire Dominicam passionem, et nostram redemptions. *Descendat*, inquit, *si rex Israel est*. Imo vero quia rex Israel est, titulum regni non deserat, virgam imperii non deponat, eujus nimurum imperium super humerum ejus, sicut præcinit Isaías (*Isa. ix. 6.*): *Noli*, inquiunt Iudei ad Pilatum, *noli scribere*: *Rex Iudeorum*; sed, *Quia ipse dixit, Rex sum Iudeorum*; et Pilatus: *Quod scripsi, scripsi* (*Joan. xix. 19-22.*). Si Pilatus quod scripsit, scripsit, Christus non perficiet quod incepit? Ipse enim cepit, et salvabit nos. Sed dicunt: *Alios salvos fecit se ipsum non potest salvum facere* (*Matth. xxvii. 42.*). Imo vero si descenderit, neminem salvum faciet. Cum enim salvis esse non possit, nisi qui perseveraverit usque in finem, quanto minus poterit esse Salvator? Alios ergo salvos facit [*alias fecit*]: nam salvatione, cum sit salus, ipse non indiget. Operatur salutem nostram, nec caudam deesse patitur sacrificio vespertino hostie salutaris. Novit, inique, quid cogites. Non dabit tibi occasionem subripienda nobis perseverantiae, quæ sola coronatur. Non faciet obmutescere prædicatorum linguis, consolantium pusillanimes, et dicentium singulis: *Tu locum tuum ne deseras; quod sine dubio sequeretur, si respondere possent quia Christus suum deseruit*. Proni enim sunt sensus hominis et cogitationes in malum. Sine causa, maligne, parasti sagittas tuas in pharetra; et discipulorum suspiria cunulas opprobriis Iudeorum. Illi quippe desperant, isti improverant: sed Christo neutra tela nocebunt. Aliud tempus elegit confortandis discipulis, et aliud adversariis confutandis.

3. Interim patientiam magis exhibet, humilitatem commendat, obedientiam implet, perficit charitatem. His nempe virtutum gemmis quatuor cornua crueis ornantur: et est supereminenter charitas, a dextris obedientia, patientia a sinistris, radix virtutum humilitas in profundo. His ditavit tropæum crueis consummatio Dominicæ passionis, cum ad Iudeorum blasphemias humiliis, ad vulnera patiens, intus linguis, clavis exterius pungeretur. Nam et charitas in eo perfecta est, quod pro amicis animam posuit; et obedientia consummata, cum inclinato capite tradidit spiritum, factus obediens usque ad mortem. His spoliare dotibus, hac privare gloria Christi satagebant Ecclesiam, qui dicebant: *Si rex Israel est, descendat de cruce*. Nimurum ut non sit

(42) Sic etiam nunc legitur in versione Romana. Vide S. Justini Dialogum cum Tryphone.

Ajam obedientiae forma, non incentivum amoris, non patientiae vel humilitatis exemplum; sed deleri habeant ex Evangelio verba illa suavissima, et dulciora super mel et favum: *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (*Joan. xv. 13.*); et ad Patrem: *Opus consummari quod dedisti mihi ut faciam* (*Joan. xviii. 4.*); itemque ad discipulos: *Discite. a me quia mitis sum et humilis corde* (*Matth. xi. 29.*); et: *Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum* (*Joan. xii. 32.*). Ille est enim quod dolet venenati serpentis astutia, exaltatum in deserto serpente aeneum, eujus intuitu sanentur vulnera quæ inflixit (*Num. xxii. 8.*). Alioquin quoniam alio instigante mississe eredimus uxorem Pilati ad ipsum, dicentem: *Nihil tibi et justo illi: multa enim passa sum hodie per visum propter eum?* (*Matth. xxvii. 19.*) Timebat ergo jam tunc; sed nîne maxime virtute crueis enervari se sentiens inimicus, sera ducitur pénitentia: et quos instigavit ad crucifigendum, instigat ad suadendum ut de cruce descendat. Denique: *Si rex Israel est, inquit, descendat de cruce, et credimus ei*. Ille plane serpentis astutia, haec ad inventio nequitie spiritualis. Audierat impius Salvatoris vocem dicentis: *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel* (*Matth. xv. 24.*): et noverat quantum pro salute illius populi zelum gerere **S.91** videretur. Propterea malitiose nimis linguas erudiens blasphemorum, suggerebat ut dicerent: *Descendat, et credimus; quasi jam nihil posset obstare* quin descenderet, qui eorum credulitatem tantopere desideraret.

B4. Sed quid machinatur, aut cui parat insidias versipellis? Nempe ei in quo nihil proficiet inimicus, et lilius iniquitatis non apponet nocere ei. Non movetur vana pollicitatione, qui novit omnium corda, sicut nec exhortatione blasphema mitissimus omnium movebatur. Eo quippe tendebat mali tiosa suasio, non ut ipsi crederent, sed nostra quoque, si qua erat, fides in eum omnimodis deperiret. Legentes enim: *Dei perfecta sunt opera* (*Deut. xxxii. 4.*), quando fateremur Deum, qui salutis opus reliquisset imperfectum? Sed audiamus quid ad haec Christus respondeat per prophetam: *Quæris signa, Iudee? Exspecta me in die resurrectionis meæ* (*Soph. iii. 8.*). Si vis credere, majora jam tibi opera demonstravi. Multiplicavi signa, sanitates perficeri et pridie: *hodie magis habeo consummari*. An non majus erat, quod vidisti e corporibus obsessis spiritus exire malignos, et de grabatis suis exsiliare paralyticos, quam e manibus meis vel pedibus clavos resilire quos infixisti? Sed patiendi tempus est, non faciendi; et passionis horam sicut prævenire frustra conatus es, sic nec poteris impedire.

C5. Sed si adhuc generatio prava et adultera signum querit, non ei dabitur nisi signum Ione prophetæ (*Matth. xii. 39.*); non signum descensionis, sed resu Italica, uti et in nostro S. Germani Psalterio.

surrectionis. Quod si Iudeus non querit, amplectatur et gaudeat Christianus. Vicit enim leo de tribu Juda. Suscitatus est paterna voce leonis catulus; clauso prodidit tumulo, qui de patibulo non descendit. An vero id maius sit, inimici nostri sint judices, qui tam curiose munierant monumentum, signantes lapidem cum custodibus. Hunc enim lapidem magnum valde, de quo mulieres illae devote invicem querebantur, facta jam resurrectione Dominica revolut angelus, et resedit, sic scriptum est, *super eum* (*Matth. xxviii, 2; Marc. xvi, 3*). Constat proinde clauso exiisse tumulo redivivum corpus, quod clauso Virginis utero natum processit in vitam, et ad discipulos clausis introivit Janus in conelvum. Sed est locus unde clausis noluit procedere Janus, carcer utique gehennalis. Confregit siquidem ferreos vectes, repagula universa contrivit, ut libere suos educeret, quos redemerat de manu inimici et plenis egredenter portis agmina [*alias additur sanctorum*] dealbatorum, qui laverant stolas suas, et candidas eas fecerant in sanguine Agni, candidas prorsus in sanguine; quia exiit cum eo et in eo etiam aqua dealbans; et testimonium perhibet ipse qui vidit. Aut certe candidas in sanguine, sed id sanguine Agni novelli laetco, candido et rubieundo, sicut habes in Canticō cantorum: *Dilectus meus, ait sponsa, candidus et rubicundus, electus ex millibus* (*Cant. v, 10*). Inde est quod in stola candida et fulgore vultu testis quoque resurrectionis apparet.

6. Jam si confutandis Iudeorum calumniis sufficiere videtur hoc ipsum, quod clauso egressus est monumento, cui insultantes dicebant: *Si rex Israel est, descendant de cruce*: curiosi namque monumentum claudere et signare studuerant, quam infigere clavos; si igitur vicit leo de tribu Juda in hoc ipso processu, et maius demonstravit opus quam paterent; ipsum jam resurrectionis miraculum cui poterit comparari? Legimus quidem nonnullorum praecessisse resurrectiones, aut magis certe suscitations, sed istius præambulas, quibus et duplice privilegio noscitur præeminere. Nam cæteri quidem resurrexerant [*alias additur mortui*] iterum morituri: Christus resurgens ex mortuis jam non moritur; mors illi ultra non dominabitur. Illi mortui denuo opus habent iterum resuscitari: Christus quod mortuus est peccato, mortuus est semel; quod antem vivit, vivit Deo (*Rom. vi, 9, 10*), vivit in aeternitate. Merito proinde resurgentium primitiae Christus; qui ita resurrexit, **893** ut cadere non adjiciat, qui solus attigit immortalitatem.

7. Est aliud, in quo resurrectionis hujus innotescat gloria singularis. Quis enim in cæteris omnibus suscitavit aliquando semetipsum? Ineffabile istud est, ut a morte se excitet ipse qui dormit. singulare est; non est qui faciat, non est usque ad unum. Eliseus propheta mortuum suscitavit (*IV Reg. iv, 35*), sed alterum, non semetipsum. Ecce enim quot annis jacet in monumento, quod a se non potest

A sperans ab alio suscitari; ab eo utique qui triumphavit mortis imperium in seipso. Inde est quod cæteros quidem dicimus suscitatos, Christum resurrexisse, qui solus virtute propria victor prodidit de sepulcro: siquidem et in hoc vicit leo de tribu Juda. Quantum poterit, immo quid non posse videbitur vivens, et dicens Patri: *Resurrexi, et adhuc sum tecum* (*Psal. cxxxviii, 18*); qui tam potens exstitit deputatus cum mortuis, sed inter mortuos liber?

8. Nec vero resurrectionem distulit ultra tertiam diem, ut propheta fidelis inveniatur, qui dixit: *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos* (*Osee vi, 3*). Decet nimur ut quemadmodum caput præcessit, sequantur membra. In patibulo sexta feria redemit hominem, ipsa die qua fecerat

B hominem in initio: sequenti die sabbatizavit in monumento, consummato opere quod suscepit; tertia vero, quæ prima dierum est, primitæ dormientium apparuit mortis victor, novus homo. Ita et nos, quicunque sequimur caput nostrum, tota die hac qua plasmati et redempti sumus, non cessemus agere poenitentiam, non cessemus tollere crucem nostram, perseverantes in ea, sicut ipse perseveravit, donec dicat Spiritus ut requiescamus a laboribus nostris. Neminem audiamus, fratres, non carnem et sanguinem, non spiritum quemlibet, descendens a cruce suadentem. Persistamus in cruce, moriamur in cruce; deponamus aliorum manibus, non nostra levitate. Caput nostrum depositare viri justi; nos vero dignatione sua angeli sancti depontant, ut consummata viriliter die crucis, secunda quæ post mortem est, quiescamus suaviter, dormiamus feliciter in sepulcris, exspectantes beatam spem, et adventum gloriae magni Dei, qui resuscitabit corpora nostra tertia demum die, configurata corpori claritatis sue. Feten quatriduani, sicut de Lazaro scribitur: *Jam fetet, Domine; quatriduanus est enim* (*Joan. xi, 39*).

9. Adiunctio filiorum Adam quartam formavit diem, quam a Domino non accepit. Propterea corrupti sunt, et abominabiles facti sunt tanquam jumenta quæ in stereore suo putruerunt. Divina siquidem ordinationis est triduum quod prædiximus, in labore, in requie, in resurrectione. Non placent hæc filii hominum, sed suam volunt præferre diem differentes poenitentiam, ut indulgent voluptati. Non est hæc dies quam fecit Dominus: quatriduani facti sunt, et jam feten. Non novit hanc, quod de Maria natum est, Sanctum: tertia resurrexit die. ne videret corruptionem. *Vicit itaque leo de tribu Juda*. Occisus est agnus, sed leo vicit. Leo rugiet, quis non timebit? Leo, inquam, fortissimus bestiarum, qui ad nullius pavet occursum, scilicet Leo de tribu Juda. Pavent qui abnegaverunt, qui dixerunt: *Non habemus regem nisi Cæsarem* (*Joan. xix, 15*). Pavent qui dixerunt: *Nolumus hunc regnare super nos* (*Lue. xix, 14*). Redit siquidem accepto regno, et malos male perdet. Vultis nosse quia reddit accepto regno? *Data est mihi*, inquit

omnis potestas in celo et in terra (Matth. xxviii, 18). Sed et Pater in psalmo: *Postula a me, ait, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae.* Reges eos in virga ferrea, et tanquam vas sigilli confringes eos (Psal. n, 8, 9). Fortis siquidem leo est, non crudelis: gravis tamen indignatio ejus; et intolerabilis ira columbae. Sed pro suis leo rugiet, non in suos. Pavet alieni: tribus Iuda magis exsultet.

10. Gaudeant qui induiti sunt confessione, quorum omnia ossa dicunt: *Domine, quis simulis tibi? (Psal. xxxiv, 10.) Leo de tribu Iuda, radix David.* Dicitur enim David visu desiderabilis, vel manu fortis; et idem ait: *Ante te omne 896 desiderium meum (Psal. xxxvii, 10); et: Fortitudinem meam ad te custodiam (Psal. lviii, 10).* *Radix* inquit, *David.* Non David radix ejus, sed ipse radix David, quia portat, et non portatur. Merito, David sancte, filium tuum vocas dominum tuum, quia non tu radicem portas, sed radix te. Radix fortitudinis tuae et desiderii, radix desiderabilis, radix fortis. *Vicit leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum, et solvere septem signacula ejus.* Apocalypsis verba sunt haec. Discant qui non legerunt, recolant qui noverunt. *Vidi, inquit Joannes, in dextera sedentis super thronum, librum signatum sigillis septem, et non erat qui legeret, vel aperiret. Et ego, ait, plebam multum, quod nemo aperire librum dignus inveniretur. Et unus de senioribus dixit mihi: Ne pleveris; ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David.* Et vidi, et ecce in medio throni Agnum stantem, tanquam occisum: et veniens accepit librum de dextera sedentis in throno, et aperuit librum. factaque est latitia magna, et gratiarum actio. Leonem Joannes audierat, et Agnum vidit, Agnus occisus est, Agnus accepit librum, Agnus aperuit, et apparuit Leo. Denique *dignus est*, aucti seniores, *Agnus qui occisus est, apercere fortitudinem (Apoc. v, 12).* Non mansuetudinem amittere, sed accipere fortitudinem, ut et agnus maneat, et leo sit. Plus dico, ut milii videatur, idem etiam liber est qui non poterat aperiri. Quis enim dignus inveniretur aperire hunc librum? Indignum se profitetur et ipse Baptista Joannes, quo inter natos mulierum major nemo surrexit: *Non sum, inquit, dignus solvere corrigiam calceamentum ejus (Marc. i, 7).* Venerat enim ad nos calceata majestas, divinitas incarnata: venerat Dei Sapientia, sed iu libro clauso utique et signato. Quod ligabat corrigia calceamenti, hoc claudebant signacula libri.

11. Sed quid dicimus super his septem? An forte triplex animae virtus, ratio, memoria, et voluntas; et quadrifaria corporis compositio, ex elementis videlicet quatuor, in his septem est intelligenda, ut nihil de veritate humanitatis defuisse noverimus Salvatori? An magis humanitas ejus ipse est liber, et querenda sunt signacula septem? Septem enim quadam arbitror inveniri, quibus maxime celabatur u carne praesentia majestatis, ut non posset aperiri liber, et sapientia qua latebat agnoscere. Sunt autem

A quæ occurunt interim, Matris despousatio, qua partus virginis et conceptionis puritas velabatur, ita ut hominis fabri filius, fabricator hominis putaretur. Infirmitas etiam corporis, qua nimis plorans et vagiens, lactens et dormiens, et ceteris subjacent necessitatibus carnis, latebat inter haec virtus divinitatis. Sic et circumcisionis signum suscipiens, peccati remedium, aegritudinis medicinam, qui mortuum omnem tollere venerat et peccatum: et item in Aegyptum fugiens a facie Herodis reguli, nec Dei Filius agnoscere poterat, nec Rex cœli. Quid trina illa tentatio inimici in deserto, in pinnaculo, supra montem? Si filius Dei, inquit, es, die ut lapides isti panes siant; et item: *Mitte te deorsum.* Neutrum Christus fecit, ut signaretur liber, ut falleretur astutus. Denique eousque seductus est, ut haberet jam pro constanti hominem esse purum, et in tantam vesaniam superbia cœca prorumperet, ut non diceret ultra: *Si filius Dei es, sed: Huc omnia tibi dabo, si procedens adoraveris me (Matth. iv, 3-9).* Sextum est signaculum crucis, ubi pependit inter latrones, et cum iniquis deputatus est Dominus maiestatis. Clausit et sepulta librum hunc: nec ullum signaculum omnino sic astrinxit, sic occultavit magnum pietatis sacramentum. Sepulto nimis Domino, sola restare desperatio videbatur, adeo ut discipuli ipsi dicerunt: *Quia nos sperabamus (Luc. xxiv, 21).* Quis non illo fleret in tempore clausum arietius librum, et non esse qui aperiret?

B 12. Sed ne fleret ultra, Joannes sancte; etiam tu noli flere, Maria. Procul sit luctus, tristitia nebula dissipetur. Laetamini in Domino, et exsultate, justi: et gloriarni, omnes recti corde (Psal. xxxi, 11). Dignus est Agnus qui occisus est, Leo qui resurrexit, postremo liber ipse dignus est aperire seipsum. Resurgens nimis a 897 mortuis, resurgens autem virtute propria, et post tres dies, sicut ipse prædixerat, testimonium perhibentibus inimicis; et resurgens in tanta maiestate et gloria, indicat manifeste quaecunque prædictissimum signacula, vel operimenta voluntaria, non necessaria; nec conditionis fuisse, sed dignationis. Quid tu nuper, Judæe, signabas lapidem monumenti? *Quia seductor ille direxerat adhuc vivens: Post tres dies resurgam (Matth. xxvi, 63).* Vere seductor, sed pius, non malitiosus. Denique seduxisti me, Domine, et seductus sum, ait propheta vester in persona vestra; *fortior me fuisti, et involuisti (Jerem. xx, 7).* Seduxit vos, o Judæi, in passione: nam in resurrectione invaluit et prævaluit vincens Leo de tribu Iuda. Etenim, si cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent (1 Cor. ii, 8). Quid ergo facturus es? Et prædictis, et jam revixit. Diligenter explorat signaculum sepulturæ, apertum est enim. Datur tibi signum Jonas prophetæ, quia et prælifixit ipse. Egreditur Jonas de ventre ceti: Christus de corde terræ tertia die præcedit. Nisi quod manifeste plus quam Jonas hic (Matth. xii, 39-41), qui semper ipsum viriliter et ab ipso utero mortis eduxit. Propterea viri Ninivitæ

concurrent contra vos in iudicio; propterea ipsi judices vestri erunt, quia prophetæ obtemperaverunt, vos nec Domino prophetarum.

13. Ubi est quod dicebatis: *Descendat de cruce, et credimus ci?* (Matth. xxvii, 42.) Crucis signaculum dirumpere voluistis, promittentes ad fidem vos introituros. Ecce apertum, non diruptum est: introite. Alioquin si non creditis resurgentem, utique nec credidissetis descendenti. Si sic vos scandalizabat crux Christi; verbum enim crucis *Judavis quidem scandalum* est, ait Apostolus (*I Cor.* 1, 23); excitet vos saltem novitas resurrectionis. Invenimus nos in cruce gloriam. Nobis qui salvamur, Dei virtus est, et omnium, ut ostendimus, plenitudo virtutum. Sit vobis pars vel in resurrectione. Sed forte et illa, imo multo magis illa vos scandalizat, et odor vitae nobis in vitam, vobis et odor mortis in mortem. Quid ergo insistimus? Non sustinet audire symphoniam et chorum senior frater, occisum nobis saginatum vitulum indignatur. Foris stat, omnino non acquiescit intrare (*Luc.* xv, 28). Ingrediamur nos, fratres, et epulemur in azymis sinceritatis et veritatis; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus (*I Cor.* v, 7). Amplexamur commendatas nobis in cruce virtutes, humilitatem, patientiam, obedientiam, et charitatem.

44. In hac quoque tam præcipua solemnitate quid commendetur nobis, sedula cogitatione pensemus. Nempe resurrectio, transitus et transmigratio. Christus enim, fratres, non recidit hodie, sed surrexit: non rediit, sed transiit; transmigravit, non remeavit. Denique et ipsum quod celebramus Pascha, transitus, non reditus interpretatur: et Galilæa, ubi videndus nobis promittitur qui resurrexit, non rementationem sonat, sed transmigrationem. Credo jam aliquorum ingenia prævolant, et quorsum haec velint tendere, suspicantur. Dicimus tamen breviter: præsertim ne devotionem vestram in tanta solemnitate sermonis videatur prolixitas onerare. Si post consummationem crucis in nostram hanc mortalitatem et vitae præsentis ærumnas Christus Dominus revixisset; ego cum, fratres, non transiisse dicerem, sed rediisse; non transmigrasse in sublimius aliiquid, sed ad statum remcasse priorem. Nunc autem quia transit in novitatem vitae, nos quoque invitad transitum, vocat in Galilæam. Propterea siquidem quod mortuus est peccato, mortuus est semel; quia quod jam vivit, vivit non carni, sed Deo.

15. Quid nos dicimus, qui sacram Domini resurrectionem Paschæ privamus nomine, ut sit nobis in redditum magis quam in transitum? Luximus his diebus, compunctioni et orationi, gravitati et abstinentiae dediti, ceterorum negligentias temporum sacro hoc quadragenario redimere et diluere euipientes. Communicavimus passionibus Christi, complantati ei denuo sumus per baptismum quemdam lacrymarum, pœnitentiae, confessionis. Si ergo mortui sumus **¶** peccato, quomodo vivemus adhuc

A in illo? Si negligentias planximus, quid cause est ut recidamus nunc in easdem? Inveniemur nunc iterum curiosi ut ante, verbosi ut ante, pigri et negligentes ut ante, vani, suspiciosi, detractores, iracundi, cæterisque impliciti vitiiis, quæ tam anxie deploravimus his diebus. Lavi pedes meos, quomodo iterum inquinabo eos? exui me tunica meam, quomodo induam eam? (*Cant.* v, 3.) Non est transmigratio hæc, fratres: non sic videbitur Christus, non hoc iter quo ostendat nobis Deus salutare suum. Denique qui retro respicit, indignus est regno Dei (*Luc.* ix, 62).

16. Sic amatores sæculi, inimici crucis Christi, cuius in vanum accepto nomine dicuntur Christiani, toto hoc tempore quadragesimali ad instantes inhiant dies Resurrectionis, heu! ut liberius indulgent voluptati. Obnubilat, fratres, solemnitatis lætitiam inateria tristior; sed ipsius plangimus solemnitatis injuriam, quam dissimulare non possumus nec in ipsa, imo minus in ipsa. Proh dolor! peccandi tempus, terminus recidendi facta est resurrectio Salvatoris! Ex hoc nempe comessationes et ebrietates redeunt, cubilia et impudicitiae repetuntur, et laxantur concupiscentiæ frena: quasi vero ad hoc surrexerit Christus, et non magis propter justificationem nostram. Sic honoratis, miseri, Christum, quem suscepistis? Venturo parastis hospitium, consilentes peccata cum gemitu, castigantes corpora, elemosynas impendentes: et ecce susceptum proditis inimicis, imo exire compellitis, priores nequitias admittendo. Neque enim cohabitatio esse potest luci ad teñebras, Christi cum superbia, cum avaritia, cum ambitione, cum fraterno odio, cum luxuria, cum fornicatione. Quid enim minus praesenti debetur, quam venturo? Quid minus reverentiae resurrectionis tempus exigit, quam passionis? Sed vos, ut manifestum est, neutram honoratis. Nam, si compateremini et conregnaretis; si commoreremini, et conresurgentetis.

17. Nunc autem ex sola consuetudine temporis et simulatione quadam humiliatio illa processit, quam non sequitur exultatio spiritualis. *Propter hoc, ut ait Apostolus, multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi* (*I Cor.* xi, 30). Propter hoc crebra in diversis regionibus hominum mortalitas, specialiter his diebus. Quid enim? Beprehensi estis inter angustias, prævaricatores, non qui prævaricati estis, sed qui persistitis in peccato, addentes prævaricationem, aut penitus impoenitentes, aut tepide poenitentes; nec periculosa [*aliis pericula*] fugientes, vel post miseram experientiam, incentiva peccati. Irreditivit vos inimicus perplexis, ut ait Scriptura, nervis testiculorum (*Job.* xl, 12). Si hac conscientia Christi sacramenta refugitis, nihil vobis commune cum Christo, non habetis vitam in vobis. Ipsum audite dicentem: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem non habebitis vitam in vobis* (*Joan.* vi, 54). Si indigne suscipitis, judicium vobis manducatis, sanctum corpus Domini non diju-

dicantes. Redite ergo, prævaricatores, ad cor, et in toto corde quærите Dominum, et odite malum; poenitentes non verbo tantum et lingua, sed spiritu et veritate. Quia vero non satis cecidisse piget hominem, ut videtur, qui adhuc manere disponit in lubrico; aut errasse, qui dueem non quærit: sit verae compunctionis indicium, opportunitatis fuga, subtractionis occasio. Alioquin timendum valde ne dies ista (siquidem et ipsa posita est in ruinam et resurrectionem multorum) reprobet vos, vel tanquam manifeste alienos a Christo, Christo non communiantes, vel tanquam socios Iudei, in quem intravit Satanus post buccellam (*Joan. xiiii. 27*).

18. Sed quid ad nos, fratres, de his qui foris sunt judicare? nisi quod in eodem non fuisse laqueo planrimus, ab eodem erutos gratulamur, sola misericordia operante, in quo miserabiliter eos detineri fraterna charitate dolemus. Utinam autem vel nos jam sanetificati, et penitus alieni ab hac misera et saerilega consuetudine inveniamur, nec quidquam in nobis pereat **899** aut minuatur de exercitio spirituali saerae resurrectionis adventu, sed transire magis et exerescere studeamus! Quicunque enim

A post lamenta poenitentia non ad carnales reddit consolationes; sed in fiduciam divinae miserationis excedit, ingreditur novam quamdam devotionem et gaudium in Spiritu sancto; nec tam compungitur præteriorum recordatione peccatorum, quam deletatur memoria et inflammatur aeternorum desiderio præmiorum: is plane est cum Christo resurgit, qui Pascha celebrat, qui festinat in Galileam. Vos ergo, charissimi, si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærите, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram (*Coloss. iii. 1, 2*): ut quemadmodum Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et vos in novitate vitae ambuletis (*Rom. vi. 4*); ut a sæculari letitia et consolatione mundi per compunctionem et tristitiam, quæ secundum Deum est, ad devotionem sanetam, et spiritualem vos transire gaudeatis exultationem, ipso præstante, qui transiit ex hoc mundo ad Patrem, et nos quoque trahere post se, et in Galileam vocare dignatur, ut semetipsum nobis ostendat, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

IN TEMPORE RESURRECTIONIS, AD ABBATES.

SERMO II (43).

De lectione evangelica, « *Maria Magdalene, Maria Jacobi, et Salome*, » etc. (*Marc. xvi. 1*.)

1. Accepimus ab Apostolo *habitare Christum per fidem in cordibus nostris* (*Ephes. iii. 17*). Unde videtur non incongrue intelligi posse, tandem Christum in nobis vivere, quandiu vivit fides. At postquam fides nostra mortua est, quodam modo Christus mortuus est in nobis. Porro fidei vitam opera attestantur, sicut scriptum est: *Opera, quæ dedit mihi Pater, ipsa testimonium perhibent de me* (*Joan. v. 36*). Nec diserepare videtur ab haec sententia, qui fidem sine operibus mortuam asserit in semetipso (*Jac. ii. 20*). Sicut enim corporis hujus vitam ex motu suo dignoseimus, ita et fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis est anima, per quam movetur et sentit; vita vero fidei charitas est, quia per illam operatur, sicut in Apostolo legis: *Fides quæ per dilectionem operatur* (*Galat. v. 6*). Unde et refrigercente charitate fides moritur, sicut corpus anima recedente. Tu ergo si videris hominem in bonis operibus strenuum, et fervore conversationis hilarem; vivere in eo fidem non dubites, indubitate tenens vitae illius argumenta. Sed sunt nonnulli, qui, cum spiritu corporint, heu! carne postea consummantur. Seimus autem quia jam tunc non permaneat in eis spiritus vitae, quia scriptum est: *Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum, quia caro est* (*Gen. vi. 3*). Quod si non permanet spiritus, haud dubium quin excidat charitas, quæ nimirum

C diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis (*Rom. v. 5*).

2. Porro fidei vitam, ut jam diximus, in charitate constituit, qui fidem per dilectionem perhibuit operari. Hinc ergo colligitur, recedente Spiritu fidem mori; quoniam Spiritus est qui vivificat (*Joan. vi. 64*). Denique, si sapere secundum carnem mors est (*Rom. viii. 6*); non dubium quin illi quos vivere letabamur, quandiu facta earnis spiritu mortificabant, secundum carnem viventes plangendi sint tanquam mortui. Unde et in eodem apostolo legis: *Si, inquit, secundum carnem viveritis, morieritis; si autem spiritu facta earnis mortificaveritis, vivetis* (*ibid., 13*). Væ tibi, quicunque es, canis reversus ad vomitum, et sus lota in volutabro luti (*II Petr. ii. 22*)! Non ad eos tantum loquor qui corpore, sed etiam eos qui corde redeunt in Ægyptum, sæculi hujus oblectamenta sestantes, ac proinde fidei vitam quæ est charitas, non habentes. Si quis **900** enim diligit mundum, non est charitas Patris in eo (*I Joan. ii. 15*). Quis magis mortuus eo, qui fovet ignem in sinu, peccatum in conscientia; nec sentit, nec expavescit, nec executit?

3. Ecce igitur Christus in sepulcro, fides mortua est in animo. Quid faciemus ei? Quid fecerunt sanctæ mulieres, quæ sole ex omnibus suis ampliori tenebantur affectu? *Emerunt aromata, ut renientes ungerent Jesum*. Nunquid ut suscitarent? Et nos seimus, fratres, quia suscitare nostrum non est, sed ungere nobis incumbit. Cur hoe? Nempe ne feteat sermonem tertium olim collocari solebat. Confer sermonem **58** De diversis.

(43) Sie veterem sermonum paschalium ordinem restituimus ex manuscriptis et primis editis, omisso hic sermone **44** De diversis, qui post sequentem

qui hujusmodi est ne sit cæteris odor mortis, ne pereffluat, et penitus dissolvatur. Emant proinde aromata sua tres mulieres, mens, lingua, manus. De his enim, ut arbitror, Petrus mandatum accepit tertio pasce gregem Domini (*Joan. xxi*, 17). Pasce, inquit, mente, pasce ore, pasce opere; pasce animi oratione, verbi exhortatione, exempli exhibitione.

4. Querat igitur mens aromata sua: ante omnia compassionis affectum, dehinc rectitudinis zelum, et inter hæc discretionis spiritum non omittat. Quoties enim peccantem videris fratrem, continuo procedere debet compassionis affectus, tanquam cognatus humanitati, quippe quem concipis ex teipso. *Vos*, inquit Apostolus, *qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris* (*Galat. vi*, 1). Et cum exiret Dominus bajulans sibi crucem, et plangerent super eum, nondum quidem omnes tribus terræ, sed mulieres paucæ, conversus ad eas: *Filiæ*, inquit, *Jerusalem, nolite fovere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros* (*Lue. xxiii*, 28). Ordinem diligenter attende. *Super vos*, inquit, primo; deinde *super filios vestros*. Teme tipsum attende, ut alii noveris compati, ut arguas in spiritu lenitatis. Te ipsum considera, ne et tu tenteris. Sed, quia exemplum efficacius persuadet et altius imprimet animo, mitto vos ad sanctum illum senem, qui cum audisset peccasse unum ex fratribus, amarissime flebat, inquiens: « Ille hodie, et ego eras (*In Virtutis Patrum*). » Qui sic flebat super se, putas quia non compassus sit fratri? Hic itaque compassionis affectus multis quidem prodest, quia animus liberalis contrastare, quem pro se viderit anxius, erubescit.

5. Sed quid agimus, quod nonnulli dura cervice et atrita sunt fronte, ut quo magis eis compatimur, tanto magis nostra et compassionem et patientiam abutantur? Nonne sicut compaticbamur fratri, ita ipsi justitiae compatiendum est, quam videamus tam impudenter abjici, tam imprudenter provocari? Scio quia, si qua in nobis est charitas, contemptum hunc Dei ferre aequaliter non possumus. Illic est zelus justitiae, quo adversus delinquentes accendimur, tanquam pietate ducti erga eam, quam contemni videamus, justitiam Dei. Verumtamen oportet ut priora sibi vindicet compassionis affectus. Alioquin in spiritu vehementi conterimus naves Tharsis, conterimus quassatum calamum, extinguiimus linum fumigans.

6. Sed, cum uterque aderit, videlicet et compassionis affectus, et zelus justitiae; necesse est ut adsit spiritus discretionis, ne forte, cum oporteat hunc exhiberi, ille procedat, et indiscretio ipsa confundat universa. Habeat itaque mens nostra tertium, scilicet spiritum discretionis, ut miscens apte temporibus tempora, opportunè æmulari et nihilominus ignorare sciatur. Samaritanus sit, custodiens et observans quando oleum misericordiae, quando vinum fervoris exhibeat. Et ne forte meum putetis inventum, prophetam audite in Psalmo, hæc eadem et

A eodem ordine postulantem: *Bonitatem, inquit, et disciplinam, et scientiam doce me* (*Psal. cxviii*, 66).

7. Sed unde hæc nobis? Neque enim talia profert virtutum germina terra cordis nostri, sed magis spinas et tribulos germinat nobis. Emere ergo oportet. A quo autem emenda sunt? Ab eo utique qui ait: *Venite, emite absque argento et absque ultra commutatione* **90** **I** *vinum et lac* (*Isa. lv*, 1). Non ignoratis quid lactis dulcedo, quid vini designet austeras. Quid est autem emere sine argento et sine commutatione? Non talis est emptio apud amatores hujus sæculi; sed apud auctorem sæculi alia esse non potest. Propheta enim dixit Domino: *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges* (*Psal. xv*, 2). Quam igitur commutationem ei dabit homo

B pro gratia sua, qui nullius eget, et cujus sunt universa? Gratia gratis datur: etiam cum emitur, gratis emitur; quia quod datur pro ea, nobis melius retinetur.

8. Tria ergo aromata mensis nummo propria voluntatis emenda sunt. Quam quidem dimittentes nihil amittimus, etiam et lucramur plurimum, commutantes illam in melius, ut communis fiat quæ propria fuit. Porro communis voluntas charitas est. Eminus ergo absque commutatione, recipientes quod non habuimus, et quod habuimus, melius retinentes. Quando vero compatietur fratri, qui in propria voluntate nescit compati nisi sibi? aut quando amans seipsum diligit justitiam, et odio habebit iniquitatem? Simulare quidem potest ante oculos hominum, etiam et semetipsum seducere, ut, cum privato amore vel odio ducitur, compassionis affectum, aut zelum putet esse justitiae. Verum facile est nosse quam sint aliena a propria voluntate, quæ propria sunt charitatis, cui illa recta fronte contrariam se constituit. Nam charitas benigna est, charitas super iniquitate non gaudet (*I Cor. xiii*, 4, 6), Jam de spiritu discretionis scimus, quia nihil sic illum extinguit quomodo voluntas propria, subvertens corda hominum, et rationis oculos claudens. Emenda proinde sunt tria mentis aromata, affectus compassionis, rectitudinis zelus, et spiritus discretionis, nummo, ut dictum est, propria voluntatis.

D 9. Linguæ quoque aromata tria nihilominus sunt: modestia in increpando, copia in exhortando, efficia in persuadendo. Vis habere hæc aromata? Eme illa a Domino Deo tuo. Eme, inquam, et sicut priora, sine ulla commutatione: ut aliquid recipias, perdas nihil. Eme a Domino moderatam correptionem, quia omnino magnum quoddam bonum et datum optimum est, et quod habeant pauci. *Linguam enim*, ut ait beatus Jacobus, *nemo domare potest* (*Jac. iii*, 8). Videas multos, sincera licet intentione et benigno accedant animo, leviter dicere quod graviter audiatur. Volat irrevocabile verbum (*Hor. Epist. I*, xviii, 71); et quod sanare debuerat, quia mordacius forte videtur, exasperat et exulcerat magis; quando negligenter additur impudentia, etiam et impotentia cumulatur; ut qui in sordibus erat, sordescat

adhuc, declinans in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis, ac more phrenetici non solum repellens, sed et mordere tentans medici manum. Multis quoqñ non suppetit verborum copia, sed præ sermonis inopia linguam suam palato adhaerescere sentiunt: quod et ipsum interdum solet audientibus obesse non parum. Aliis vero ad manum est abundantia multa sermonis; sed quæ dicunt, minus sapiunt, minus acceptantur: et, quia gratiam non habent, minus efficacia sunt quæ loquuntur. Vides ergo quam necesse sit emere ab eo a quo omne bonum est, a quo omnis scientia, modestiam in increpando, copiam in exhortando, efficaciam in persuadendo.

10. Proinde eme ista nummo confessionis, ut prius peccata tua confitearis, quam ad expurganda accedas aliena. Magnum prorsus et mirabile sacramentum animæ suscitatio est: vide ne ad illud immundus accedas. Quod si forte non potes innocens, imo quianon potes; lava interinnocentes manus tuas, antequam circumdes monumentum Domini. Omnia siquidem in confessione lavantur. Et haec ablutio in quamdam innocentiam tibi deputabitur, ut inter innocentes assistas. Ad altaris officium nemo accedit in veste communi; sed quisquis accessurus est, albis induitur. Et tu ergo, cum ad Domini monumentum properas, lavare, dealbare, inducere vestimentis gloriae, ut dicatur tibi: *Confessionem et decorum induisti* (*Psal. cii, 4*). Quia ubi confessio, ibi in conspectu Domini pulchritudo est. **¶¶¶** Haec pro eo dicta sunt, ut aromata lingue, moderata increpatio, copiosa exhortatio, efficax persuasio nummo confessionis emanetur.

11. Verumtamen legimus (Apud GREGOR. MAGNUM in *Pastorali*), et quotidianis etiam experimentis didicimus, cuius vita despiciatur, restat ut prædictio contemnatur. Paret ergo et manus aromata sua, ne subsannet nos Sapiens tanquam pigrum illum cui labor sit manum ad os porrigerere (*Prov. xix, 24*); ne possit dicere is quem arguis: *Tu, qui aliud doceas, te ipsum non doceas* (*Rom. ii, 21*). Alligas enim onera gravia et importabilia, et imponis ea in humeros hominum, dígito tuo nolens ea movere (*Matth. xxiii, 4*). Dico vobis: Sermo quidem vivus et efficax exemplum est operis, facile persuadens quod intendimus, dum factibile probat esse quod suademus. Pro hujusmodi habeat necesse est etiam manus aromata sua, continentiam in carne, misericordiam in fratre, patientiam in pietate. Unde Apostolus ait: *Sobrie, et juste, et pie vivamus* (*Tit. ii, 12*). Haec enim tria sunt conversationi nostræ maxime necessaria; quoniam primum debemus nobis, secundum proximo, tertium Deo. Nam qui fornicatur, in corpus suum peccat, magno illud privans honore, et pavendo addicens pudendoque dedecori, tollens membrum Christi, et faciens membrum meretricis. Ego autem non ab ea tantum, quæ tam abominabilis est, sed ab omni voluptate carnis continentum dico. Ante omnia igitur perfectam hanc continentiam

Aquaere, quam debes tibi ipsi: nemo enim tibi propinquior est. Dehinc adde misericordiam quam debes proximo, quia cum eo salvandus es; deinde etiam patientiam quam debes Deo, quia ab eo salvandus es. *Omnis enim qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur* (*II Tim. iii, 12*); et: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum caelorum* (*Act. xiv, 21*). Vide ergo ne per impatienniam pereas, sed universa pro eo sustine qui prior majora pro te sustinuit, et apud quem infructuosa patientia nou erit, sicut ait Prophetæ: *Patientia pauperum non peribit in finem* (*Psal. ix, 19*).

12. Porro haec manus aromata nummo subjectio-nis emuntur. Haec est enim quæ dirigit gressus nostros, et sanctæ conversationis gratiam promeretur. **B**Nam, si contraria lex inventa est in membris nostris per inobedientiam, quis nesciat per obedientiam continentiam dari? Ipsa quoque est que misericordiam ordinare novit, ipsa quæ patientiam et docet et donat. Cum his igitur aromatibus accede ad cum in quo fides mortua est. Verum, si consideremus quam magnum sit ad nos suscitare eum qui hujusmodi est, quam difficile sit vel accedere ad cor ejus, quod lapidea quedam obstinatio et impudentia clausit, puto quod dicere habeamus et nos: *Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?* Attamen, dum sic trepidi veremur accedere, cunctantes ad tam grande miraculum, fit nonnunquam ut solita pietate præparatiō-nem cordis nostri audiunt auris divina, et ad vocem virtutis ejus resurgat qui erat mortuus. Et ecce angelus Domini, hilaritas quedam in vultu illius, tanquam in ostio monumenti nobis appareat, et fulgor quidam index resurrectionis, ut aperte videatur facies ejus immutata, accessum præbens nobis ad cor suum, imo et advocans, ipsumque obstinationis suæ revolvens lapidem, et sedens super eum: ita ut suscitata fide ipsa, etiam linteamina, quibus obvoluta fuerat, ipse demonstret. Dumque omnia quæ in corde suo prius actitabantur aperit, et confitetur quomodo se ipsum sepelierat intus, ipsam tepiditatem et negligentiā suam prodens: *Venite, inquit, et videte locum ubi positus erat Dominus* (*Matth. xxviii, 6*).

SERMO III.

*D*e mersione Naaman septies in Jordane, deque mundatione septemplicis lepre; et de septem apparitionibus Domini resurgentis, quibus septem dona Spiritus sancti designantur.

1. Sicut in corporum medicina prius purgationes adhibentur, deinde refectiones, ut scilicet prius **¶¶¶** exinauiatur corpus ab humoribus noxiis, dehinc cibis sanioribus loveatur: sic medicus animalium Dominus Christus, cuius tota dispensatio, quam exhibuit in carne, medicina salutis est; ante passionem suam septem dedit purgationes, post resurrectionem suam totidem cibos salubres pariter et suaves. Eliseus noster Naamam leporum septies in Jordane mergi præcepit (*IV Reg. v, 10*), qui interpretatur *descensus*. In descensu namque Domini nostri Iesu Christi, id est in humilitate conversatio-

nis ejus, quam exhibuit ante passionem, mundamur et purgamur; in resurrectione vero et vita quam ostendit quadraginta diebus resuscimur, et delectabilibus pascimur alimentis. Septempliciter enim occupavit nos lepra superbiae; in proprietate possessionum, in gloria vestium, in voluptate corporum, in ore quoque dupliciter, similiter et in corde. Prima est lepra domus, qua divites esse volumus in hoc saeculo. Sed ab ista mundamur, si immergimur in Jordane, id est in Christi descensu. Invenimus enim quoniam ille, cum esset dives, propter nos pauper factus est. Descendit ab incenarrabilibus coeli divitiis, et veniens in mundum, nec istas qualescumque divitiias habere voluit, sed in tanta paupertate venit, ut natus continuo poneretur in praesepio, quia ei non erat locus in diversorio (*Luc. ii, 7*). Denique qui nesciat quoniam Filius hominis non habebat ubi caput suum reclinaret? Qui bene mergitur hic, quando queret divitiias hujus mundi? Et vere magna abusio, et magna nimis, ut dives esse velit vermiculus vilis, propter quem Deus majestatis et Dominus sabaoth voluit pauper fieri.

2. Porro in lepra vestis, omnem saeculi hujus pomposam intellige vanitatem. Nam ab illa nihilominus in Jordanis mersione mundaberis, ubi invenies Christum Domini vilibus pannis involutum, factum opprobrium hominum, et abjectionem plebis. A lepra quoque corporis mundamur in ipso Jordane, si bene cogitantes Dominicam passionem, erubescimus sequi corporis voluptatem. At in ore, ut diximus, duplex est lepra. Cum enim adversi quidquam contigerit, murmuramus, et impatientiae verbum tanquam leprae sanies effluit. Sed ab hac mundamur si illum attendimus, qui tanquam ovis ad occisionem ductus est, et non aperuit os suum (*Isai. liii, 7*): qui, cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non communabatur (*I Petr. ii, 23*). In prosperis quoque contra eum qui dixit: *Non qui se ipsum commendat, ille probatus est* (*II Cor. x, 18*); commendamus nosmetipsos, non in multa patientia, sed in arrogantia: et inquinat nos altera lepra, verbum jactantiae. Ut ergo mundemur ab illa, merngamur in Jordane, et imitemur eum qui non quarebat gloriam suam. Unde et daemonia quae clamabant quia ipse esset Dei Filius, praeципiebat obmutescere (*Luc. iv, 34, 35*); et illuminatos cæcos dicere prohibebat (*Matth. ix, 30*).

3. In corde duplex est lepra; propria voluntas, et proprium consilium. Lepra utraque nimis pessima, eoque perniciosior, quo magis interior. Voluntatem dico propriam, quæ non est communis cum Deo et hominibus, sed nostra tantum: quando quod volumus, non ad honorem Dei, non ad utilitatem fratrum, sed propter nosmetipsos facimus, non intendentes placere Deo et prodesse fratribus, sed satisfacere propriis motibus animorum. Huius contraria est recta fronte charitas, quæ Deus est. Haec enim adversus Deum inimicitia; exercens est, et guerram crudelissimam. Quid enim odit aut punit Deus

A præter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, et infernus, non erit. In quem enim ignis ille desæviet, nisi in propriam voluntatem? Etiam nunc, cum frigus aut famem aut aliquid tale patimur, quid laeditur nisi propria voluntas? Quod si voluntarie sustinemus, ipsa jam voluntas communis est; sed infirmitas quædam et velut pruritus voluntatis adhuc de proprio est, et in illo omnes penas sustinemus, donec penitus consumatur. Nam voluntas illa proprie dicitur, cui assentimur, et cui se liberum inclinat arbitrium. **¶¶¶** Haec autem desideria et concupiscentiae, que invitox tenent, non voluntas, sed corruptio voluntatis est. Porro voluntas propria quo furore Dominum majestatis impugnet, audiant et timeant servi proprie voluntatis. Primo namque B seipsam et subtrahit et subducit ejus dominatui, cui tanquam auctori servire jure debuerat, dum efficitur sua. Sed nunquid contenta erit hac injuria? Nequaquam: addit adhuc et quod in se est, omnia quoque que Dei sunt, tollit, et diripit. Quem enim molam sibi ponit humana cupiditas? Nonne qui per usuram acquirit pecuniam modicam, similiter mundum lucrari conaretur universum, si non decesset possibilis, si suppleret voluntati facultas? Dico fiducialiter: nemini, qui sit in propria voluntate, posset universus mundus sufficere. Sed utinam vel rebus istis esset contenta, ne in ipsum, horribile dictu, deserviret ancorem! Nunc autem et ipsum, quantum in ipsa est, Deum perimit voluntas propria. Omnino enim vellet Deum peccata sua aut vindicare non posse, aut nolle, aut ea nescire. Vult ergo eum non esse Deum, quæ, quantum in ipsa est, vult eum aut impotentem, aut injustum esse, aut insipientem. Crudelis plane et omnino execranda malitia, quæ Dei potentiam, justitiam, sapientiam perire desiderat, haec est crudelis bestia, fera pessima, rapacissima lupa, et leæna sævissima. Haec est immundissima lepra animi, propter quam in Jordane mergi oporteat, et imitari eum qui non venit facere voluntatem suam: unde et in passione: *Non mea, inquit, voluntas, sed tua fiat* (*Luc. xxii, 42*).

D 4. Lepra vero proprii consilii eo perniciosior est, quo magis occulta; et quanto plus abundat, tanto sibi quisque senior esse videtur. Haec illorum est, qui zelum Dei habent, sed non secundum scientiam, sequentes errorem suum, et obstinati in eo, ita ut nullis velint consiliis acquiescere. Hi sunt unitatis divisores, inimici pacis charitatis expertes, vanitatem tumentes, placentes sibi, et magni in oculis suis, ignorantes Dei justitiam et suam volentes constitutere. Et quæ major superbia, quam ut unus homo toti congregatiōni judicium suum preferat, tanquam ipse solus habeat Spiritum Dei? *Idololatriæ scelus est non acquiescere, et quasi peccatum ariolandi repugnare* (*I Reg. xv. 23*). Eant nunc qui se faciunt religiosiores aliis, qui non sunt sicut cæteri hominum. Ecce arioli et idololatrae facti sunt, si tamen vel ei qui dixit hoc, plus quam sibi judicant esse credendum. Neque huic dissonat Veritatis sermo, quem

dixit: *Si ecclesiam non audicrit, sit tibi sicut ethnicius et publicanus* (*Matth. xvii, 17*). Sed ubi poterit haec lepra mundari, nisi in Jordane? Ibi mergere, quicumque hujusmodi es, et attende quid fecerit magni consilii angelus, quomodo consilium suum postposuerit consilio, vel magis voluntati mulieris unius: beatam Virginem loqnor; et fabri pauperis; ipse est Joseph. Inventus enim in medio doctorum, audiens eos et interrogans, quodammodo increpatus a Matre est: *Fili, quid fecisti nobis sic?* At ille: *Quid erat, inquit, quod me querebatis?* Nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse? At illi non intellexerunt verbum. Et quid fecit Verbum? Non capiebatur in se: *descendit*, ita ut esset etiam *subditus illis* (*Luc. ii, 46-51*). Quis jam non erubescat obstinatus esse in consilio suo, quando suum Sapientia ipsa deseruit? Sic mutavit consilium suum, ut quod jam tunc co-operat, extunc usque ad tricesimum aetatis sue annum prorsus dimiserit. Nihil enim ab hoc duodecimo anno de ejus doctrina vel operibus invenis usque ad annos triginta.

5. Sed forte querendum ab ipso est quomodo voluntatem suam consiliumve reliquerit. O Domine, voluntas, de qua dixisti ut non fieret, si bona non erat, quomodo tua erat? si bona erat, quare dereicta est? Sic et consilium si non bonum, quomodo tuum? si bonum, quomodo relinquendum? Et bona erant, et ejus erant: neque minus tamen relinquenda, ob hoc videlicet ut fierent meliora. Neque enim oportebat **905** propria prejudicare communibus. Erat ergo voluntas Christi, et bona erat, quæ dicebat: *Si fieri potes, transeat a me calix iste* (*Matth. xxvi, 59*). Sed ea de qua dicebat: *Fiat voluntas tua* (*Luc. xxii, 42*), melior erat; quia communis non solum Patris, sed et Christi ipsius (oblatus est enim, quia ipse voluit), et nostra. Nisi enim granum frumenti cadens in terram mortnum esset, ipsum solum maneret; mortuum vero multum fructum attulit. Atque haec voluntas Patris erat, ut videlicet haberet quos adoptaret in filios; Christi erat, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus; nostra erat, quia pro nobis faciebat ut redimeremur. De consilio idem dicimus. Christi enim erat, et bonum erat consilium illud quod ait: *Quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse*. Sed quia illi non intellexerunt, mutavit illud consilium, ut nos mun-

A daret ab ea lepra, quæ proprii consilii est. Exemplum enim dedit nobis, ut et nos ita faciamus. Nam ab initio noverat quid esset facturus: sed voluit formam nobis hujus humilitatis exhibere, et ad lavandam pessimam hanc lepram divinum in se ipso parare Jordane. Audiant igitur utrique pariter, qui propriæ voluntatis, et qui proprii consilii lepra sordent: audiant quid Spiritus dicat Ecclesiis, brevi uno versiculo lepram utramque condemnans: *Sapientia, ait, quæ desursum est; primum quidem pudica est, contra propriæ voluntatis impuritatem; deinde pacifica* (*Jac. iii, 17*), contra consilii proprii obstinatam rebellionem.

6. Cum ab his septem purgatus fuerit æger, tanquam post septem cellas quærat septem fercula, quæ sunt septem Spiritus sancti dona. Porro, sicut in vita Domini ante passionem septem purgationes invenimus, sic et in apparitionibus septem quæ post resurrectionem factæ leguntur, septem illa dona Spiritus sancti possumus invenire. In prima spiritum timoris accipe, quando mulieribus sanctis venientibus descendit angelus de celo, et terraemotus factus est, ita ut ipsas timore perterritas oportuerit ab angelo consolari (*Matth. xxviii, 2-10*). In spiritu pietatis apparuit Simoni (*Luc. xxiv, 34*), quia magna omnino, et vere Domino Jesu digna pietatis dignatio, quod ei quasi singulariter et ante cæteros dignatus est apparet, quem præ cæteris de negatione ejus rea conscientia confundebat, ut ubi abundavit delictum, superabundaret et gratia. In spiritu scientiae duobus pergentibus in Emmaus Scripturas exposuit, incipiens a Moyse et prophetis (*ibid. 27*). In spiritu fortitudinis januis clausis intravit, ostendens manus et latus (*Joan. xx, 19, 20*), sicut solent in signum virtutis clypearum foramina demonstrari. In spiritu consilii frustra in piseatione laborantes mittere in dexteram rete consuluit (*Joan. xxi, 6*). In spiritu intellectus aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas (*Luc. xxiv, 45*). In spiritu sapientiae die quadragesima apparuit eis, quando videntibus illis elevatus est (*Act. i, 9*), et viderunt Filium hominis ascendentem ubi erat prius. Usque ad illam enim diem quasi per stultitiam prædicationis salvos faciebat credentes; postquam vero coram eis ascendit ad Patrem, jam cepit sapientia declarari.

IN OCTAVA PASCILE

SERMO I.

De fide vincente, et tribus testimonis in celo et in terra. (1 Joan. v, 4-11.)

1. *Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum.* Postquam Unigenitus Dei non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, hominis quoque dignatus est fieri filius, et habitu inventus ut homo, non immrito jam de cœlesti generatione exiguitas humana praesumit. Neque enim indignum est Deo, eorum fieri

patrem, quorum se Christus fecerit fratrem. Hinc est quod beatus Joannes (qui sæpissim nobis ac studiosius hanc commendat adoptionem filiorum Dei) in ipso quoque Evangelii sui principio: *Quotquot, inquit, receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri* (*Joan. i, 12*). Huic ergo verbo simile est quod audivimus hodie de **906** ejus Epistola recitari: *Omne, inquit, quod natum est ex Deo, vincit mundum.* Quotquod enim sunt Christi, cum Christo eos, mundus odit; sed eum Christo superatur pariter et

ab ipsis. *Nolite, ait, mirari si odit vos mundus: scientia priorem me robis odio habuit* (Joan. xv. 18). Et item: *Confidite, inquit, quia ego vici mundum* (Joan. xvi. 33). Sic nimirum manifesta fit sermonis illius veritas, quem ait Apostolus: *Quos praeceperit, inquit (haud dubium quin Deus Pater), et predestinavit conformes fieri imaginis Filiis sui* (Rom. viii. 29). Vide conformatiōnem. Post ipsum adoptantur, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus; post ipsum odit mundus eos; post ipsum et ab eis vincitur mundus.

2. Bene ergo quod natum est ex Deo, vincit mundum, ut si testimonium cœlestis generationis victoria temptationis: et sicut is qui filius est per naturam, mundum cum suo principe triumphavit, sic et nos victores inveniamur quotquot sumus filii adoptionis. Victores sane, sed in ipso, qui confortat nos, in quo et possumus omnia: quia *haec est victoria quæ vincit mundum, fides nostra*. Fide siquidem in Dei filios adoptiamur: fidem in nobis mundus in maligno positus odit atque persecutus; fide quoque et vincitur, sicut scriptum est: *Sancti per fidem vicerunt regna* (Hebr. xi. 33). Quidni attribuatur fidei victoria, cuius est etiam via? *Justus, inquit, ex fide vivit* (Rom. i. 17). Quoties ergo temptationi resistis, quoties vincis malignum, noli propriis tribuere viribus; noli in te, sed magis in Domino gloriari. Quando enim fortis ille armatus tuae cederet infirmitati? Audi denique quid dominici constitutus pastor ovilis admonet: *Adversarius, inquit, vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit querens quem devoret; cui resistite fortes in fide* (I Petr. v. 8, 9). Vides quemadmodum sibi veritatis testimonia concinuant. Paulus fide regna viciisse sanctos; Petrus principi mundi resistendum in fide; Joannes quoque: *Haec est, inquit, victoria quæ vincit mundum, fides nostra*.

3. Sequitur: *Quis enim est qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Jesus est Filius Dei?* Certum id quidem, fratres, omnem qui non credit in Filium Dei, ex hoc ipso jam non modo victum esse, sed etiam judicatum. Sine fide enim impossibile est placere Deo (Hebr. xi. 6). Verumtatem potest forte movere, quod tam multos videmus credentes Jesum Filium Dei esse, adhuc tamen mundi nihilominus cupiditatibus irretitos. Quid ergo ait: *Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit quia Jesus est Filius Dei*, cum et ipse jam mundus id credit? An non ipsi quoque dæmones et eridunt, et contremiscunt? Sed dico: Putasne, Filium Dei reputat Jesum, quisquis ille est homo qui ipsius nec terretur communionebus, nec attrahitur promissionibus, nec præceptis obtemperat, nec consiliis acquiescit? Nonne is, eliamsi fateatur ne nosse Deum, factis tamen negat? Porro fides sine operibus mortua est in semetipsa (Jac. ii. 20). Nec sane mirum videri potest si nequaquam vincit, qui nec vivit quidem.

4. Quæris quanam sit vivida et victoriosa fides? Illa sine dubio per quam Christus habitat in cordi-

A bus nostris. Christus enim et virtus est, et vita nostra. *Cum Christus apparuerit vita vestra, ait, Apostolus, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria* (Coloss. iii. 4). Unde gloria, nisi de victoria? aut quare cum ipso apparebimus, nisi quia in ipso et vincimus? Denique, si his tantum data est potestas filios Dei fieri qui suscipiunt Christum, de his quoque solis intelligendum est quod dicitur: *Omnis qui natus est ex Deo, vincit mundum*. Inde est quod hic quoque cum dixisset: *Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit quia Jesus est Filius Dei?* ut plauis faceret eam comendari fidem per quam, ut dictum est, Christus in cordibus nostris habitat, addidit continuo de ipsis adventu, dicens: *Hic est qui venit per aquam et sanguinem, Jesus Christus*. Adhuc autem B supereminenter viam ostendens: *Et Spiritus est, inquit, qui testificatur quoniam Jesus est Filius Dei*. Sane quod interponit, signanter repetens: *Non in aqua solum, sed in aqua et sanguine*, ad Moysi differentiam **307** arbitror accipendum. Moyses siquidem in aqua venit, a qua et nomen accepit ut Moyses vocaretur.

5. Recolant quibus nota est historia Veteris Testamenti, quemadmodum in Ægypto, dum parvuli omnes Israelitici germinis necarentur, expositum in aquis Moysen tulerit filia Pharaonis (Exod. ii. 3). Et vide si non manifeste Christi et in hoc ipso videatur præcessisse figura. Simili nempe cum Pharaone etiam Herodes suspicione laborans, ad eadem versus est crudelitatis argumenta, sed eodem modo est ipse delusus (Matth. ii. 16). Utrobique pro unius suspecta persona trucidatur numerositas puerorum: utrobique qui quærebatur evadit. Et quomodo Moysen filia Pharaonis, ita Christum quoque Ægyptus (quæ non immerito Pharaonis intelligitur filia) suscepit conservandum. Manifeste tamen plus quam Moyses hic, utpote qui venerit non in aqua tantum, sed in aqua et sanguine. Aquæ enim multæ, populi multi (Apoc. xvii. 15). Venit ergo in aqua tantum, qui congregavit quidem populum, sed populum non redemit. Nam et ipsa quoque de servitute Ægyptia liberatio, non Moysi, sed Agni sanguine facta est, liberandos nos præfigurans a vanâ nostra conversatione hujus saeculi, sanguine Agni immaculati Christi Jesu. Hic est verus legifer noster, apud quem copiosa est redemptio. Mortuus est enim non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui dispersi erant, congregaret in unum. Memento sane hunc esse Joannem, qui vidit, et testimonium perhibuit (et scimus quia verum est testimonium ejus), exisse de latere Domini dormientis in cruce sanguinem simul et aquam: quo videlicet dormienti novo Adæ nova de latere suo proferretur pariter et redimeretur Ecclesia.

6. Sic ergo hodie quoque ad nos per aquam et sanguinem venit, ut sit aqua et sanguis testimonium adventus ejus, fideique victricis. Non solum autem, sed testimonium est majus his, quod perhibet Spiritus veritatis. Horum trium testimonium verum certumque est, et felix anima quæ moretur illud acci-

pere. *Tres enim sunt qui testimonium dant in terra; Spiritus, aqua, et sanguis.* In aqua quidem baptismum intellige, in sanguine martyrium, in Spiritu charitatem. Spiritus enim est qui vivificat; et fidei vita, dilectio. Denique, si queris quid Spiritui et charitati, respondeat Paulus: *Quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v, 5).* Necessario quoque Spiritus additur aquæ et sanguini, cum, eodem Apostolo teste, sine charitate quidquid habeas, nihil prospicit (*I. Cor. xii, 1-3*).

7. Jam vero quia baptismum aqua, martyrium diximus sanguine designari; memento et unicum et quotidianum esse baptismum, similiter et martyrium. Est enim martyrii genus et quadam effusio sanguinis in quotidiana corporis afflictione. Est et baptismus aliquis in compunctione cordis et lacrymarum assiduitate. Sic quippe infirmis et pusillis corde necesse est, ut quem semel pro Christo ponere non sufficiunt, saltem mitiori quodam, sed diuturniori martyrio sanguinem fundant. Sic et baptismi sacramentum, quoniam iterari non licet, his qui saepius in multis offendunt, frequenter oportet ablutione suppleri. Unde et Prophetæ: *Lavabo, inquit, per singulas noctes lectum meum; lacrymis meis stratum meum rigabo (Psal. vi, 7)*, Vis ergo nosse quis est qui vincit mundum? Quæ in eo vincenda sunt diligenter intuere. Siquidem et hoc ipsum beatus iste Joannes indicat, dicens: *Charissimi, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Omne enim quod in mundo est, concupiscentia carnis est, concupiscentia oculorum, et ambitio sveuli (I. Joan. ii, 15, 16)*. Haec sunt tres turmæ quas fecerunt Chaldaei (*Job. i, 17*). Sed menimi quoque sanctum Jacob fecisse tres turmas, cum timeret a facie Esau, rediens de Mesopotamia (*Gen. xxxii, 7*). Et vobis ergo adversus triplex genus tentationis triplici opus est munimento: ut carnis quidem concupiscentia ipsius mortificatione vincatur, quam, si meministis, in sanguinis testimonio diximus intelligentiam; oculorum vero concupiscentiam supereret studium compunctionis et assiduitas lacrymarum; **908** porro ambitionis vanitatem virtus charitatis excludat, quæ sola castificat animam, sola purgat intentionem. Certum quippe triumphati mundi testimonium est, si corpus castiges et subiectias servituti, ne perniciosa libertate serviat voluptati; si fletui prebeas oculos magis, quam petulantie vel curiositati; si denique, spirituali dilectione flagrans, nullum dederis vanitati.

8. Merito sane unus et qui in terra pariter et in cœlo testimonium perhibet Spiritus; quia sive corporis afflictio cessabit, sive lacrymarum fons exciscabitur; sed charitas nunquam excidit. Prælibatio quedam est in præsenti, consummatio et plenitudo in futuro manet. Verumtamen licet maneat post aquam et sanguinem Spiritus (aqua quippe et sanguis regnum Dei non possidebunt), interim tamen aut vix aut nullo modo invenire est Spiritum sine

A illis, quoniam *hi tres*, inquit, *unum sunt*: ut, quilibet ex his tribus deficiente, adesse caetera non praesumas. Simul vero juncta testimonia ista credibilia facta sunt nimis, nee poterit cui in terris suppetunt hæc, carere testimonio vel in cœlis. Confitetur Dei. Filium coram hominibus non verbo, neque lingua, sed opere et veritate: et Filius quoque confitebitur eum coram angelis Dei. An vero ei deesse poterit in testimonio Pater, cui Filium videat attestantem? Sine dubio confitebitur et ipse quod viderit in abscondito. Sed neque Spiritus quidem a Patre Filioque dissentiet; quippe qui Patris Filiique sit Spiritus. Denique quoniam modo careat testimonio ejus in cœlo, qui habere illud meruit et in terra? *Tres ergo sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus.* Et ne quam forte dissonantiam suspiceris, *hi tres unum sunt*. Magnum profecto habituri sunt testimonium, quos in cœlo Pater suscepit tanquam filios et haeredes, Filius ascivit tanquam fratres et cohæredes, Spiritus sanctus adhærentes Deo unum spiritum faciat esse cum eo. Est enim Spiritus ipse indissolubile vinculum Trinitatis, per quem sicut Pater et Filius unum sunt, sic et nos unum simus in ipsis, eo miserante, qui pro discipulis hoc ipsum orare dignatus est, Iesu Christo Domino nostro.

SERMO II.

De tribus testimoniosis. (I. Joan. v, 4-11.)

1. Ex Epistola beati Joannis hodie nobis est lectio recitata, in qua discimus testimonium dari triplex in cœlo, triplex in terra. Et quidem pro me sapere, illud stabilitatis, hoc reparationis est signum; illud angelos, istud homines; illud beatos a misericordia, istud justos discernit ab impiis. Angelis siquidem qui in prima illa prævaricatione, superbiente Lucifero, in veritate steterunt, merito testimonium perhibet visio Trinitatis: hominibus, quos divina misericordia salvat, Spiritus, aqua, et sanguis, Quidni perhibeat testimonium Pater, a quibus honoratus est ut Pater? Tibi vero, maligne, sic loquitur: *Si ergo ego Pater, ubi est honor meus? (Malach. i, 6.)* Careas omnino necesse est testimonio Patris, cuius tibi gloriam usurpare conaris, non honorare eum cupiens, sed æquare. *Sedebo, inquit, in monte testamenti; et similis ero Altissimo (Isai. xix, 14).* Itane modo creatus, Patri spirituum conseedebis? Et certe needum tibi dixit: *Sede a dextris meis (Psal. cix, 1).* Si nescis, o impudens, Unigenitus ille est, cui æterna generatione Patris æqualitas collata est et consessus. Tu rapinam cogitans esse aequalis Deo, Filio gloriam invides, gloriam quasi unigeniti a Patre, ut ne ab ipso quidem testimonium merearis habere. An vero poterit detestato a Patre et Filio, utriusque Spiritus attestari? Abominatur superbum profecto et inquietum, qui super quietum et humilem requiescit amator pacis et unitatis consecrator, adversum te pro pace et unitate zelatur.

2. Quid mirum, fratres, si timemus ne forte pusil-
lam **909** hanc vineam Domini depasci singularis

ferus incipiatur? Quantos enim cœlestis vineæ palmites prima illa singularitas conculeavit? Sed forte superbiam quidem in eo facile advertistis, non autem singularitatem. Dico ergo: Ubi stabat universitas angelorum, nunquid caruit singularitatis vitio, qui sedere velle præsumpsit? At forte queritis, unde mihi nota sit haec statio angelorum? Duos teneo idoneos testes, quorum uterque quod vidit, hoc testatur. *Vidi Dominum sedentem*, ait Isaías; *seraphim autem stabant* (*Isai. vi, 1, 2*). Et Daniel: *Millia, inquit, milium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei* (*Dan. vii, 10*). An et tertium desideratis, ut in ore trium testium stet omne verbum? Apostolum profero, qui usque ad tertium raptus est cœlum, et rediens loquebatur: *Nonne omnes administratorii sunt spiritus?* (*Hebr. i, 14*). Siccine ubi stant omnes, universi ministrant; tu, pacis inimici, sedebis? Plane contristas Spiritum, qui habitare facit unius moris in domo; offendis charitatem, quia scindis unitatem, rumpis vinculum pacis. Merito proinde angelorum, qui saum nec ordinem, nec domicilium reliquere, charitati, unitati et paci Spiritus attestatur, a quo sane tua et invidia, et singularitas, et inquietudo reprobatur. Et haec quidem de eo testimonio, quod datur in cœlis.

3. Est et aliud quod datur in terra, ad discernendos utique qui in ea sunt exsules ab indigenis, hoc est cœli cives a civibus Babylonis. Quando enim sine testimonio electos suos deserat Deus? Aut certe quenam eis esse poterat consolatio inter spem et metum sollicitudine auxia fluctuantibus, si nullum omnino electionis sue habere testimonium merebentur? Novit Dominus qui sunt ejus; et solus ipse scit quos elegerit a principio. Quis vero seit hominem, si est dignus amore, an odio? Quod si, ut certum est, certitudo nobis omnino negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, si qua forte electionis hujus signa possimus invenire? Quam enim requiem habere potest spiritus noster, dum prædestinationis sue nullum adhuc testimonium tenet? Fidelis proinde sermo, et omni acceptance dignus, quo salutis testimonia commendantur. Hoc sane verbo et electis consolatio ministratur, et subtrahitur reprobis excusatio. Cognitis siquidem signis vita, quisquis haec negligit, manifeste convincitur in- D

Avano accipere animam suam, et pro nihilo habere terram desiderabilem comprobatur.

4. *Tres sunt, inquit, qui testimonium dant in terra: Spiritus, aqua, et sanguis.* Scitis, fratres, quia in primo homine perceavimus omnes, in ipso etiam cœciliimus universi. Cœciliimus sane in carcere, luto pariter et lapidibus plenum. Exinde jacebamus captivi, inquinati, conquassati, donec venit desideratus gentium, qui nos redimeret, ablueret, adjuvaret. Ille est enī qui sanguinem proprium dedit in redemptionem, aquam simul produxit de latere suo in ablationem, emisit deinde de excelso Spiritum suum, qui adjuvaret infirmitatem nostram. Vis ergo nosse an haec aliquid operentur in te, ne forte reus sis sanguinis Domini, quem evacuas quantum in te est; sed et aqua ipsa quæ debuerat mundare, in sordibus permanenti judicium damnationis accumulet: Spiritus quoque, enī resistis, non liberet maledicium a labiis suis? Cavendum enim est ne sint tibi haec infructuosa, quia necessario essent pariter et damnosa.

5. Quis est autem qui testimonium habet effusi non sine causa sanguinis Christi, nisi qui continet a peccatis? Servus enim peccati est, qui peccatum facit: ut si deinceps continere potuerit, et jugum abjecere misera servitutis, certissimum sit testimonium redemptionis, quam operatur sine dubio sanguis Christi. Verum non sufficit peccatori continentia, si non etiam adsit poenitentia. Habet ergo et ab aqua testimonium, qui laborat in gemitu suo lavans per singulas noctes lectum suum. Sicut enim sanguis ille redemit, ut non regnet peccatum in nostro mortali corpore; sic aqua illa abluit ab his peccatis, quæ commisimus ¶¶ ante. Sed quid erit, quod longo catenarum usu et careeris habitatione crudeli confracti sumus, atque collisi delecimus in via vite? Invocemus Spiritum vivificatorem et adjutorem, confidentes quia dabit Pater qui est in cœlis, spiritum bonum petentibus se. Sane novum supervenisse spiritum certissime conversatio nova testatur. Jam ut breviter repeatam, a sanguine, et aqua, et spiritu habere est testimonium, si contineas a peccatis, si dignos agis penitentia fructus, si facias opera vitae.

IN ROGATIONIBUS

SERMO

De tribus panibus. (Luc. xi, 5-10.)

1. *Quis vestrum habebit amicum, etc.* Quid est quod amicum unum perhibet advenisse, nec tamē contentus est querere panem unum? Putasne tam voracem astimabat amicum, ut non posset uni sufficere panis unus? Nam uni quidem tres apponere panes, inconsequens omnino videtur. Puta ergo cum uxore et mancipio hominem advenisse, ut sumi cuicunque panem apponere velit amicus. Ego quidem

amicum venientem ad me, non alium intelligo, quam me ipsum. Nemo quippe charior mihi, nemo germandior est. Ad me ergo de via venit amicus, cum transitoria deserens, ad cor redeo, sicut scriptum est: *Redite, pravaricatores, ad cor* (*Isai. xlvi, 8*). Deinde tunc vere sibi quisque amicus est, cum de via redit; quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. A die itaque conversionis meae de via

ad me venit amicus. Venit de regione longinqua, ubi paseere porcos, et ipsorum siliquas insatiabiliter esurire solebat. Venit fame laborans, confectus inedia, attenuatus jejunio. Venit necesse habens invenire amicum: sed, heu me! pauperem elegit hospitem, et vacuum ingreditur habitaculum. Quid faciam huic amico misero et miserabili? Omnino enim non habeo quod ponam ante illum. Fateor, amicus est, sed ego mendicus. Quid venisti ad me, amice, in necessitate tanta? Ego sum mendicus, et non est in domo mea panis. Festina, inquit, discurre, suscita amicum tuum illum magnum, quo majorem dilectionem nemo habet, sed neque substantiam ampliorem. Quare, pete, pulsa; quia *omnis qui currat invenit, et qui petit accipit, et pulsanti aperietur*. Clama, et dic: *Amice, commoda mihi tres panes*.

2. Qui sunt isti panes, fratres? Utinam mereamur accipere eos! Forte enim et ipsos nemo scit, nisi qui accipit. Credo tamen petendos nobis esse

Atres panes, veritatis, Charitatis, fortitudinis. His tribus egere me fateor, veniente ad me amico de via, veniente autem, ut dixit, cum uxore et mancípio. Deficit quippe ratio mea (ipse est enim vir) præ ignorantia veritatis; languet et voluntas præ inedia affectionis; infirmatur caro præ inopia fortitudinis. Nam et ratio minus intelligit quæ agenda sunt, et voluntas minus diligit intellecta, et ad hæc etiam corpus quod corruptitur, aggravat animam, ut non quæcumque volumus, illa faciamus. Aruit cor meum, etiam et corpus meum, quia oblitus sum comedere panem meum. Neque enim paterer hunc defectum, si jugiter exercitata esset ratio in inquisitione veritatis, voluntas in desiderio charitatis, caro in operatione virtutis. Commoda ergo mihi, amice, tres panes, ut intelligam, ut diligam, ut faciam voluntatem tuam. Sic enim vivitur, et in talibus vita spiritus mei, dicente Scriptura. *Quoniam vita in voluntate ejus (Psal. xxiv. 6)*.

IN ASCENSIONE DOMINI.

SERMO I.

De evangelica lectione. (Marc. xvi, 14-20.)

1. Recumbentibus undecim discipulis apparuit ille Jesus (Marc. xvi, 14). Apparuit vere benignitas et humanitas Salvatoris. **¶¶¶** Multam enim fiduciam praestat, quod libenter adsit orationi incombentibus, quando nec recumbentibus quidem dignatur adesse. Apparuit, inquam, benignitas ejus, qui cognovit flagitium nostrum, nec dignatur necessitates nostras, sed miseretur, si tamen curam carnis non in desiderio facimus, sed in necessitate. Quod considerans idem Apostolus: *Sive manducamus, inquit, sive bibimus, sive aliud facimus, omnia in gloriam Domini faciamus (I Cor. x, 31)*. Potest tamen quod recumbentibus apparuit, ad id quoque referri, quod alibi calumniantibus Judais adversus discipulos non jejunantes: *Non possunt, inquit, filii sponsi lugere, quandiu cum eis est sponsus (Matth. ix, 15)*. Sequitur: *Et exprobavit incredulitatem illorum et duritiam cordis, quia his qui viderant cum resurrexisse, non crediderunt*. Audis Christum discipulos increpantem, imo (quod durissimatum) etiam exprobantem, nec quandocumque, sed ea hora, qua eis corporalem presentiam subtraetur (44), videri poterat magis ab increpatione parcere debuisse. Noli ergo indignari de cætero, si te quoque aliquando Christi vicarius increpaverit. Id enim exhibet, quod ascensurus ab eis in cælum, suis Christus legitur exhibuisse discipulis. Sed quid est, fratres, quod dicit: *His qu' u' viderant eum resurrexisse, non crediderunt?* Aut qui fure, duorum beati oculi gloriosum resurrectionis Dominicæ meruerunt videre

(44) Idem sentit Gregorius Magnus homilia 29 in Evangelia: tametsi increpatio aliquot diebus ascen-

Cmiraculum? Neque euim resurgentem illum quisquam legitur, aut creditur vidisse mortalium. Restat ergo de angelis accipiendum, quibus utique resurrectionis testimonium peribentibus, apostolorum pusillanimitas hæsitavit.

2. Jam vero ut faciat quod scriptum est: *Bontatem et disciplinam et scientiam doce me (Psal. cxviii, 66)*; visitationis gratiam, exprobrationis censuram, prædicationis quoque doctrina sequatur, et dicat: *Qui crediderit, et baptizatus fuerit salvis erit*. Sed quid ad hæc dicemus, fratres? Magna nimis videtur sacerdibus hominibus in hoc verbo data fiducia, vereorque ne dare eam incipient in occasionem carnis, blandientes sibi plus quam oporteat sine operibus de baptismō et credulitate. Verumtatem consideremus quod sequitur: *Signa autem eos qui crediderint, haec sequentur*. Nec minor fortasse videbitur ipsis quoque religiosis ex hoc verbo provenire desperatio, quam ex verbo priore vanæ spei data sacerdibus occasio videretur. Quis enim ea, quæ in præsenti loco scripta sunt, signa videtur habere credulitatis, sine qua nemo poterit salvari, quoniam *quoniam non crediderit, condemnabitur*; et: *Sine fide impossibile est placere Deo? (Hebr. xi, 6.)* Quis, inquam, dæmonia ejicit, linguis novis loquitur, serpentes tollit? Quid ergo? Si nemo hæc habet, aut per pauci nostris videntur habere temporibus; aut nemo salvabitur, aut hi soli qui his numeribus gloriantur, quæ non tam merita sunt quam indicia meritorum: adeo ut multi dicentes: *Nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus?* audire habeant in judicio: *Nescio*

sionem præcessit ex Lucæ cap. xxiv. Consule interpres.

vos; discedite a me, operarii iniquitatis (Matth. vii, 22, 23). Ubi est, quod ait Apostolus, cum de justo judice loqueretur: Qui reddet unicuique juxta opera sua (Rom. ii, 6); si, quod absit! quarenda sunt in judicio signa potius quam merita?

3. Sunt tamen et ipsa merita signa quadam, certiora utique et salubrissima. Nec difficile arbitror nosse, quemadmodum intelligi signa possint praesentia, ut sint indubitate signa eruditatis, ac per hoc et salutis. Primum enim opus fidei per dilectionem operantis, cordis compunctio est, in qua sine dubio ejiciuntur daemona, cum eradicantur e corde peccata. Exinde qui in Christum credunt, linguis loquuntur novis, cum jam recedunt vetera de ore eorum, nec de eacero vetusta protoparentum lingua loquuntur, declinantium in verba malitia ad excusandas excusationes in peccatis. Ubi vero compunctione cordis et oris confessione priora sunt deleta peccata, ne recidivam patiantur, et jam sint posteriora pejora prioribus, **¶ 12** serpentes tollant necesse est, id est, ut venenatas suggestiones extinguant. Quid tamen agendum, si qua lorte radix pullulat, que tam velociter nequeat extirpari, sed stimulat animum concupiscentia carnis? Profecto si mortiferum quid biberint, non eis nocet; quoniam juxta Salvatoris exemplum, cum gustaverint, nolent bibere, id est cum senserint, nolent consentire. Sic enim non eis nocet (quia nulla damnatio est his qui sunt in Christo Jesu) concupiscentia sensus absque consensu. Quid tamen? Molesta certe et periculosa est sic corruptae et infirmæ affectionis lucta; sed qui crediderint, super ægras affectiones bonis operibus operient, et hoc remedio eurabuntur.

SERMO II.

Quomodo ascendit super omnes caelos ut adimpleret omnia.

1. Solemnitas ista, fratres charissimi, gloria est, et, ut ita dicam, gaudiosa, in qua et singularis Christo gloria, et nobis specialis letitia exhibetur. Consummatio enim et adimpletio est reliquarum solemnitatum, et felix clausula totius itinerarii Filii Dei. Qui enim descendit, ipse est et qui ascendit hodierna die super omnes caelos, ut adimpleret omnia (*Ephes. iv, 10*). Jam enim cum se dominum universorum, quae sunt in terra et in mari et in inferno, probasset, non restabat, nisi ut aeris et cœlorum se esse dominum argumentis similibus, vel certe potioribus comprobaret. Terra enim cognovit Dominum, quia ad vocem virtutis ejus, cum clamasset magna voce: *Lazare, veni foras (Joan. xi, 43, 44)*, mortuum reddidit. Cognovit mare, quia solidum se præbuit sub pedibus ejus, ita ut apostoli eum putarent phantasma esse (*Matth. xiv, 25, 26*). Cognovit infernus, cuius ipse portas aeras et vectes ferreos confregit (*Psal. cxi, 16*), ubi et ligavit illum insatiabilem homicidam, qui vocatur diabolus et Satanás (*Apoc. xii, 9; xx, 2*). Profecto

A qui mortuos suscitavit, leprosos mundavit, cæcos illuminavit, clavos firmavit, et omnes exsufflavit infirmitates, dominus omnium fuit, et eadem manu qua feeerat, quæ defecerant reficiebat. Sic et qui in ore pisces eum ipso pisee staterem invenire prædixit (*Matth. xvii, 26*), patet procul dubio, quia maris et omnium que in mari moventur, dominus fuit. Qui vero traduxit aeras potestates, et affixit eas cruci sue, claret quia super infernales officinas potestatem accepit. Hic est enim qui pertransiit benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo (*Act. x, 38*), qui stetit in loco campestri ut doceret turbas; ante præsidem, ut alapas sustinet; toto tempore quo in terris visus est, et cum hominibus conversatus, in laboribus multis stans, et operans salutem in medio terræ.

2. Ad clavendam igitur tunicam tuam inconsuitem, Domine Jesu, ad perficiendam tidei nostræ integritatem, restat, ut videntibus discipulis per medium aeris, sicut aeris dominus ascendas super omnes caelos. Extunc probabitur, quia Dominus universorum tu es, quia omnia in omnibus admplesti, et jam tibi profecto debebitur, ut in nomine tuo omne genu fleatur, cœlestium, terrestrium et infernum; et omnis lingua conlitteratur quia tu es in gloria, et in dextera Patris (*Philipp. ii, 10, 14*). In hac dextera sunt delectationes usque in finem: et ideo monet Apostolus, ut queramus quæ sursum sunt, ubi Christus est in dextera Dei sedens (*Coloss. iii, 1*); quia illic profecto thesaurus noster est Jesus Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter (*Coloss. ii, 3, 9*).

3. Quid tamen putatis, fratres, quantus dolor et timor irruperit apostolica pectora, cum eum viderunt a se tolli, et attolli in aera, non scalis adjutum, non sublematum funibus; etsi angelico comitatum obsequio, non tamen fultum auxilio, sed gradientem in **¶ 13** multitudine fortitudinis sua? Impletum est quod eis dixerat: *Quo ego rado, vos non potestis venire (Joan. xiii, 33)*. Quocunque enim terrarum iisset, eum indivisibiliter sequerentur; mare, sicut Petrus fecit aliquando (*Matth. xiv, 29*), cum eo etiam submergendi intrarent; sed haec sequi non polerant, quia corpus quod corruptitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multe cogitantem (*Sap. ix, 13*). Dolor ergo nimius erat, quia videbant illum, propter quem omnia reliquerant, a suis sensibus et aspectibus tolli, ut non possent ablato a se sposo, filii sponsi non lugere: timor quia orphani relinquebantur in medio Iudeorum, nondum confirmati virtute ex alto. Benedicens ergo eis ferebatur in cœlum, forte concussis illius singularis misericordie visceribus, cum miseros suos et pauperem suam scholam relinquenter; nisi quod veniebat parare eis locum, et quia expediebat ut præsentiam eis subtraheret corporalem. Quam felix, quam digna ista processio! ad quam ne ipsi quidem adhuc apostoli digni fuerunt admitti, cum

et animarum sanctorum, et celestium virtutum triumphali pompa deductus ad Patrem, sedet a dextris Dei. Nunc vero adimplevit omnia quia natus est iater homines, eum hominibus passus et mortuus ab hominibus et pro hominibus passus et mortuus est, surrexit, ascendit, sedet ad dexteram Dei. Agnoscere tunicam desuper contextam per totum, quam superna illa manus claudit: ubi adimpletus est, et adimplevit omnia Dominus Jesus Christus.

4. Verumtamen quid nibi et solemnitatibus istis? Quis me consolabitur, Domine Jesu, quia te non vidi in cruce suspensi, plagi lividum, pallidum morte; quia non sum crucifixo compassus, obsealus mortuo, ut saltem lacrymis meis loca illa vulnerum delinirem? Quomodo me dereliquisti insulatum cum formosus in stola tua rex gloriae in alta celorum te receperisti? Prorsus renuisset consolari anima mea, nisi me angeli in voce exultationis prævenissent, qui dixerunt: *Viri Galilai, quid statis aspicentes in caelum? Hie Jesus qui assumptus est a vobis in caelum, sic veniet, quemadmodum vidisti eum euntem in caelum* (Act. 1, 11). Sie, inquit, veniet. Ergone veniet querere nos in illa tam singulari quam universalis processione, cum precedentibus omnibus angelis et subsequentibus hominibus universis, descendet judicare vivos et mortuos? Procul dubio veniet: sed quomodo ascendit, non quomodo ante descendet. Humilis enim prius venit animas salvare; sublimis autem veniet cadaver istud resuscitare, et configurare corpori claritatis suae, ut infirmiori huic vaseculo abundantiori impendere videatur honorem. Tunc enim videbitur cum potestate magna et majestate, qui prius in infirmitate carnis latuerat. Intuebor et ego eum, sed non modo; video eum, sed non prope: ita ut haec secunda glorificatio priori glorificationi propter excellentem gloriam manifeste præducat.

5. Interim manipulus primiariorum nostrarum Christus oblatus est, ad dexteram Patris assumptus, et assistit nunc vultui Dei pro nobis. Sedet autem, habens in dextera misericordiam, in sinistra iudicium, et misericordiam multam nimis, et iudicium multum nimis; in dextera aquam, in sinistra ignem immobiliter tenens. Et quidem corroboravit misericordiam super timentes se secundam altitudinem cœli a terra (Psal. cxii, 8, 11), ut majores cumulos miserationum Domini sentiant, quam sit spatii inter cœlum et terram. Propositum namque Dei super illos manet immobile: et misericordia haec [alias. Domini] ab aeterno et usque in aeternum super timentes eum; ab aeterno per prædestinationem, in aeternum per glorificationem. Similiter et in reprobis terribilis est super filios hominum, et utrimque stat fixa sententia aeternitatis, et in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt. Quis scit si omnium vestrum, quod hic video, nomina scripta sunt in eolis, et in libro prædestinationis adnotata? Vocationis enim et justificationis vestrae aliqua signa mihi video in tueri in conversatione hujus [alias additur tanta]

A humilitatis. Quanto **¶¶¶** putas gaudio replerentur omnia ossa mea, si id scire contingeret? Sed nescit homo, utrum sit dignus amore, an odio (Eccl. ix, 1).

6. Propterea, dilectissimi, perseverate in disciplina quam suscepistis, ut per humilitatem ad sublimitatem ascendantis; quia haec est via, et non est alia praeter ipsam. Qui aliter vadit, eadit potius quam ascendit; quia sola est humilitas quæ exaltat, sola quæ ducit ad vitam. Christus enim cum per naturam divinitatis non haberet quo eresceret vel ascenderet, quia ultra Deum nihil est; per descensum quomodo eresceret invenit, veniens incarnari, pati, mori, ne morem in aeternum: propter quod Deus exaltavit illum, quia resurrexit, ascendit, sedet a dextris Dei. **B** Vade, et tu fac similiter. Neque enim ascendere potes, nisi descenderis; quia ut aeterna lege fixum est: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur* (Luc. xiv, 11). O perversitas! o abusio filiorum Adam! quia cum ascendere difficultatum sit, descendere autem facillimum; ipsis et leviter ascendunt, et difficilius descendunt, parati ad honores et celsitudines graduum ecclesiasticorum, ipsis etiam angelicis humeris formidandos. Ad sequendum autem te, Domine Jesu, vix inventiuntur, qui vel trahi patientur, qui velint duci per viam mandatorum tuorum. Alii enim trahuntur, qui possunt dicere: *Trahi me post te*. Alii ducentur, qui dicunt: *Introduxil me rex in cellaria sua* (Cant. i, 3). Alii rapiuntur, sicut Apostolus raptus est ad tertium cœlum. Et primi quidem felices, qui in patientia sua possident animas suas; secundi feliciores, quia ex voluntate sua confitentur ei; tertii felissimi, qui in profundissima Dei misericordia, quasi quodammodo sepulta jam arbitrii sui potestate, in divitiis glorie in spiritu ardoris rapiuntur, nescientes sive in corpore, sive extra corpus (II Cor. xii, 2); hoc solam scientes, quod rapti sint. Beatus qui ubique te ducem habet, Domine Jesu, non illum refugam spiritum, qui statim ascendere voluit, et tota divinitatis dextera percussus est. Nos autem populus tuus, et oves pascae tuae, sequamur te, per te, ad te: quia tu es via, veritas et vita (Joan. xiv, 6); via in exemplo, veritas in promisso, vita in praemio. Verba enim aeternae vite habes, et nos cognoscimus et credimus quia tu es Christus Filius Dei vivi (Joan. vi, 69. 70), qui es super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO III.

De intellectu et affectu.

1. Hodie celorum Dominus celorum alta cœlesti potentia penetravit, et infirma carnis tanquam umbila quedam excutiens, induit stolam glorie. Elevatus est Sol in ortu suo, incaluit et iuvaluit; dilatavit et multiplicavit radios super terram, nec est qui se abscondat a calore ejus. Rediit ad regionem sapientie Sapientia Dei, ubi omnes bonum et intelligunt et requirunt, intellectu perspicacissimi, affectu paratissimi ad audiendam vocem sermonum

eius. Nos autem in regione ista suimus, ubi plurimum est malitia, sapientiae parum; quia corpus quod corruptitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (*Sap.* ix, 15). Per sensum hic ego arbitror intellectum designari: qui tunc vere deprimitur, cum multa cogitat, cum non colligit se circa illam unam et unicam meditationem, qua concipitur de civitate illa, eujus participatio ejus in id ipsum. Ita jussim modi intellectum oportet deprimi, et distracti per nulla, multis et multiplicibus modis. Animam vero hic aestimo dici affectiones, quae, corrupto corpore, diversis passionibus afficiuntur, quae mitigari nunquam possunt, ne dicam sanari, donec voluntas unum querat, et tendat ad unum.

D 2. Duo ergo sunt quae in nobis purganda sunt, intellectus et affectus: intellectus, ut noverit; affectus, ut velit. Felices, et vere felices illi duo viri, Elias et **¶ 15** Enoch, quibus omnes materiae et occasiones ablatae sunt, quae eorum intellectum impedian, vel affectum; quia soli Deo viventes nec noverunt nisi Deum, nec cupiunt nisi Deum. Demque et de Enoch legitur (15) *qui raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut infiducia deciperet animam illius* (*Sap.* iv, 11). Intellectus noster turbatus erat, ne dicam vacuus; affectus inquinatus erat, et multum inquinatus; sed Christus intellectum illuminat, Spiritus sanctus affectum purgat. Venit enim Filius Dei, et tot et tanta mirabilia in mundo operatus est, ut non immerito intellectum nostrum ab omnibus mundanis rebus evocaverit; ut semper cogitemus, et nunquam cogitare sufficiamus, quia mirabilia fecit. Vere latissimos nobis a spatiandum intelligentiae campos dereliquit; et torrens cogitationum istarum profundissimus est, qui juxta prophetam non possit trans vadari (*Ezech.* xlvi, 5). Quis enī sufficiat cogitare, qualiter rerum Dominus prævenerit nos, venerit ad nos, subvenierit nobis, et singularis illa maiestas voluerit mori ut viveremus, servire ut regnaremus, exsulare ut repatriaremur, et usque a servilissima opera inclinari, ut constitueret nos super omnia opera sua?

D 3. Talem se obtulit apostolis apostolorum Dominus, ut jam non invisibilia Dei, per ea quae facta sunt, intellecta conspicerent, sed ipse facie ad faciem videretur qui omnia fecit. Et quia discipuli carnales erant, et Deus spiritus est, nec bene convenit spiritui et carni; umbra corporis sui temperavit se eis, ut objectu vivifice carnis viderent Verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, cereum in laterna. *Spiritus enim oris nostri Christus Dominus, cui diximus: In umbra tua vivemus inter gentes* (*Thren.* iv, 20). *In umbra, inquit, tua inter gentes, non inter angelos, ubi purissimum lumen purissimi oculis intuebimur.* Unde et virtus Altissimi obumbravit Virginem, ne nimio splendore pra-

(45) Nempe ex appropriatione: nam universum haec efferuntur *Sap.* cap. iv, v. 11. At Enoch signatur legitur Ecclesiastici cap. xliv, v. 16: *Enoch plu-*

A striela, divinitatis fulgor etiam illa singularis aquila tolerare non posset. Ad hoc autem carnem eis proposuit, ut omnem cogitatum eorum a humanis rebus ad carnem suam (qua et mirabilia dicebat et mirabilia faciebat) adunaret, et sic de carne transferret ad spiritum; quia spiritus est Deus et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare (*Joan.* iv, 24). Nonne tibi videtur eis intellectum illuminasse, cum aperuit illis sensum ut inteligerent Scripturas, ostendens quia haec oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis (*Luc.* xxiv, 5), et ita intrare in gloriam suam?

D 4. Sed illi sanctissimae carni ejus assuefacti, verbum de discessu ejus audire non poterant, ut eos relinqueret pro quo omnia reliquissent. Quare hoc?

C quia intellectus illuminatus erat, sed nondum purgatus affectus. Unde et benignus magister blande eos ac dulciter compellabat [*alias, consolabatur*] dieens: *Expedit vobis ut ego radam. Si enim non abiiero, Paracletus non veniet ad vos. Sed quia huc locutus sum vobis, tristitia impletivit cor vestrum* (*Joan.* xvi, 6, 7). Quid est quod Christo commorante in terris. Spiritus sanctus ad eos venire non potuit? An earnis illius consortium abhorrebat, quae de ipso et per ipsum in Virgine et de Virgine matre concepta erat et nata? Absit! sed ut ostenderet nobis per quam ambularemus viam, formam apponenter cui imprimerebatur. Et ille quidem illis plorantibus elevatus in celum, Spiritum sanctum misit, qui affectum eorum, id est voluntatem, mundavit, imo potius alteravit, ut jam magis Dominum velint ascendisse, qui prius detinuisse voluerant. Impletum est quod eis prædixerat: *Vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium* (*Joan.* xvi, 20). Sic ergo eorum intelligentia per Christum illuminata est, et voluntas emundata per Spiritum; ut sicut bonum noverint, sic et velint: quod solum perfecta religio, vel religiosa perfectio est.

D 5. Recordor nunc Elisei sancti, cui cum Elias dixisset, ut in discessu vel ascensu suo postularet quod vellet, respondit: *Oro ut fiat spiritus tuus duplex in me.* At ille: *Rem difficilem postulasti. Attamen si videris quando tollar a te, erit quod petiisti* (*IV Reg.* ii, 9, 10). Nonne tibi videtur Elias ascendentis Domini signare personam; Elisaeus vero chororum apostolicum in ascensione Christi auxie suspicantem? Sicut enim Elisaeus ab Elia nullo pacto avelli poterat, sic nec apostoli a Christi presentia poterant separari. Vix enim tandem eis persuasit, quia sine fide impossibile esset placere Deo. Quis est ergo spiritus iste duplex qui queritur, nisi illuminatio intellectus, et affectus purgatio? Res difficilis, quia rarus in terris est qui illum habere mereatur. Attamen, inquit, *si videris quando tollar a te, erit quod petiisti.* Nihil est quod propter hoc habeant percuti Deo, et translatus est in paradisum. Idem apud Bernardum, infra sermonem 5, num. 9.

dere vel debeant alumni tui, Domine Jesu, quia vi-dentibus illis es elevatus in celum, et desiderantibus oculis te secuti sunt gradientem in multiudine fortitudinis tuae. Vel certe spiritum duplice dicere possumus illud, quod Salvator ad discipulos ait: *Qui credit in me, opera quae ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet* (Joan. xiv, 12). Nonne majora Christo, per Christum tamen, fecit Petrus, de quo legitur: *Quia in plateis ponebantur infirmi in lectulis, ut veniente Petro saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis?* (Act. v, 15.) Nasquam enim Dominus umbra sua inventitur intimitates sanasse.

6. Non dubito ego intellectum omnium vestrum, qui hic estis, illuminatum esse; sed non affectum neque esse purgatum, manifestis approbabio conjecturis. Omnes quod bonum est nostis, et viam per quam incedere, et quomodo in ea incedere debeatis; sed voluntas non una est. Quidam enim ad omnia viae et vitae hujus et exercitia non solum ambulant, sed et currunt, imo potius volant, ut eis et vigiliae breves, et cibi dulces, et panni suaves, et labores non solum tolerabiles, sed et appetibiles videantur. Alii autem non sic; sed corde arido et affectione recalcitrante, vix pudore (46) trahuntur ad haec, vix gehennali timore compelluntur. Quosdam nec compellimus quidem, quibus frons mulieris meretricis facta est, et nolunt erubescere. Sunt, inquam, multi inter nos, qui nobiscum de uno pane comedunt, nobiscum dormiunt, nobiscum cantant, nobiscum laborant, miseri et miserabiles, utpote per omnia [alias deest per omnia] particeps tribulationis, sed consolationis non ita. Nunquid abbreviata est manus Domini, ut omnibus donare non possit, qui aperit manum suam, et implet omne animal benedictione? Quid ergo in causa est? Illud omnino, quia non vident Christum cum tollitur ab eis; id est, non cogitant quomodo eos orphanos reliquerit, quod peregrini et advenae sint super terram, quod tandem faculenti corporis horrido carcere teneantur, et non sint cum Christo. Hujusmodi autem, si diu ita permanerint sub onere, aut opprimuntur et suecumbunt, aut quodammodo in inferno sunt, ut nunquam ad plenum respirent in lucem miserationum Domini, nec in libertatem spiritus, quae sola facit jugum suave, et onus leve.

7. Inde autem tam perniciosa tepiditas emanat, quia affectus, id est voluntas eorum nondum purgata est, nec bonum sic volunt sicut neverunt, a propria concupiscentia abstracti graviter et illeci. Amant enim in carne sua terrenas consolatiunculas, sive in verbo, sive in signo, sive in facto, sive in aliquo alio; et si haec interrumpunt aliquando, non tamen penitus rumpunt. Inde est quod raro affectiones suas dirigunt in Deum, et eorum compunctio non continua, sed horaria est, et, ut verius dicam, mo-

A mentanea. Impleri autem visitationibus Domini anima non potest, que his distractionibus subjacet: 317 et quanto magis illis evaeuabitur, tanto amplius istis implebitur; si multum, multum; si parum, parum. Vel certe si magis probas, numquam istae illis misericordie poterunt in aeternum; quia ubi vasa vacua non inventi oleum, stare necesse est; nec mittunt vinum novum nisi in utres novos, ut ambo conserventur. Neque enim spiritus et caro, ignis et tepiditas, in uno domicilio commorantur, prasertim cum tepiditas ipsi Domino soleat vomitum provocare (Apoc. iii, 16).

8. Si enim apostoli adhuc carni Dominicæ inherentes (qua sola sancta, quia Sancti sanctorum, erat), Spiritu sancto repleri nequierint, donec toleretur ab eis; tu carni tuae, quae sordidissima est,

B et diversarum spuriarum phantasias repleta, astrictus et conglutinatus, illum meracissimum Spiritum te posse putas suscipere, nisi carneis istis consolationibus funditus renuntiare tentaveris? Revera cum inceperis, tristitia implebit cor tuum; sed si perseveraveris, tristitia tua convertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus et voluntas renovabitur, vel potius nova creabitur, ut omnia quae prius difficilia, imo impossibilia videbantur, cum multa pereurrantur duleidine et aviditate. Emitte, inquit, Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ (Psal. cui, 30). Sieut per faciem exterior homo cognoscitur, sic per voluntatem demonstratur interior. Emisso ergo Spiritu creatur et renovatur facies terræ, id est terrena voluntas fit celestis, parata ad nutum nutu citius obedire. Beati qui tales sunt; qui non solum malum non sentiunt, sed in mira quadam cordis dilatatione commorantur. De illis enim quos supra commemoravimus, terribiliter ait Deus: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt* (Gen. vi, 3), id est carnales; et quidquid in eis spiritus fuerat, in carnem evanuit.

C 9. Quia igitur, charissimi, hodierna dies est, in qua sponsus aufertur a nobis, et non sine tumultu aliquo animorum nostrorum, ad hoc tamen ut mittat nobis spiritum veritatis: ploremus et oremus, ut dignos nos inveniat, vel potius efficiat, et replete domum istam, ubi sumus sedentes, quatenus non vexatio, sed unctionis doceat nos de omnibus; sieque et intellectu clarificato et affectu purificato veniat ad nos, et apud nos faciat mansionem. Et sieut serpens Moysi devoravit omnes serpentes magorum (Exod. vii, 12); sic iste cum venerit, absorberit omnes carnales affectiones et delectationes nostras, et infundet [infundet, alias deest] consolationes, ita ut de labore requiem, de tribulatione latitudinem, de contumelia gloriam habeamus; sicut illi, quos repleverat, ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habitu sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v, 41). Spiritus enim Jesu,

D nendum videtur, ut sermone 5, num. 7: « Quos denique vix gehennæ metus inhibet, vix pudor cohibet. »

(46) In quibusdam deest *vix pudore*, ut in Colbertino 3632; in quo post *compelluntur*, legitur *miseri et miserabiles*, sex versibus omissis. At *pudore* reti-

spiritus bonus, spiritus sanctus, spiritus rectus, spiritus duleis, spiritus principalis quidquid in hoc saeculo nequam videtur, difficile et augustum, leve facit et latum: opprerium gaudium judicat, desperationem exaltationem esse persuadet. Scrutemur ergo, juxta prophetam, *vias nostras et studia nostra; levemus corda nostra cum manibus* (*Thren.* iii, 10). ut in solemnitate sancti Spiritus gaudeamus, et abundantius gaudeamus, qui nos inducat in omnem, sicut promisit Dei Filius, veritatem (*Joan.* xvi, 13).

SERMO IV.

De duabus matis ascensionibus demonis et primi hominis: et sex bonis, Christi et nostris.

1. Si Nativitatis et Resurrectionis Dominicæ digna devotione solemnia celebramus, hodiernum quoque Ascensionis diem non minus devote convenit celebrari. In nullo siquidem a festivitatibus illis ista degenerat, **¶¶¶** sed tinius earum et adimpletio est. Merito quidem solemnitatis et letitiae dies agitur, quando sol ille supercœlestis, sol justitiae, nostris se præsentavit obtutibus, nube carnis et mortalitatis sacco fulgorem suum et lucem temperans inaccessibilem magna quoque letitiae et exultatio multa nimis, quando concessi sacerdoti sacerdoti, letitiae circumdatus est, factaque de medio sacerdoti ipsius noui quidem substantia, sed vetustate, sed corruptione, sed miseria, sed vilitate, nostræ dedicavit primordia resurrectionis. Verumtamen quid mihi et solemnitatibus istis si conversatio mea usque adhinc detinetur in terris? Quis vero vel desiderare præsumeret ascensum cœli, nisi quia is qui descenderat, prior ascendit? Dico ergo vobis: non multo mihi tolerabilius videatur exsilio hujus habitatio quam gehenna, nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen fiduciae et exspectionis, quando elevatus est in nubibus, et spem fecit credentibus. Denique: *Nisi ego abiiero, inquit, Paracletus non veniet ad vos* (*Joan.* xvi, 7). Quis paracletus? Utique per quem diffunditur charitas, et jam spes non coniuncta ille Paracletus, per quem in cœlis sit conversatio nostra: virtus ex alto, per quam sursum sint corda nostra (*47*). Vado, inquit, parare vobis locum: et si abiiero et præparavero vobis locum, iterum veniam et assumam vos ad me ipsum (*Joan.* xiv, 2, 3). *Ubi enim fuerit corpus, ibi congregabuntur aquilæ* (*Matth.* xxiv, 28). Videtisne quemadmodum cœterarum solemnitatum ea, quam hodie celebamus, et consummationem habeat, et fructum declarat, et augeat gratiam?

2. Sieut enim cœtera omnia ejus qui nobis natus est et nobis datus, ita ipsa quoque ipsius ascensio propter nos facta est, et facit pro nobis. In nostra siquidem vita, multa, quantum in nobis est, videamus agere casu, multa necessitate; sed Christus, Dei virtus et Dei sapientia, neutri potuit subiacere. Quæ enim Dei virtutem necessitas cogeret? aut quid age-

(47) Quidam ita habent, et spem fecit credentibus. *Estimo autem quod et illi qui ait, Nisi quia Dominus adiuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea: unde et dicebat, Vita mea inferno*

A ret Dei sapientia casu? Omnia proinde quæcumque locutus est, quæcumque operatus est, quæcumque passus est, ne dubites fuisse voluntaria, plena sacramentorum, plena salutis. Hæc scientes, si quid aliquando eorum, quæ de Christo sunt, in nostram scientiam venire contingat, non sic audiendum est tanquam si inventitum quidpiam proferamus; sed tanquam id quod etiam priusquam causa seiretur, constaret nequaquam sine causa fuisse. Sicut enim qui seribit, certis rationibus collocait universa; ita quæ a Deo sunt, ordinata sunt, maximeque ea quæ præsens in carne est operata majestas. Sed vœ angustiæ cognitionis [*alias, cogitationis*]; vœ paupertati scientie nostræ, qui tantum ex parte cognoscimus, et parte modica! Vix scintillulae quedam nobis eluent de tanta luminis copia, de lucerna posita super candelabrum. Sane quanto minus singuli capimus, tanto fidelius cœteris communicanda sunt quæ singulis revelantur. Et ego, fratres, quæ mihi ad vestram ædificationem de ascensione, imo de ascensionibus suis donare ipse dignatur, nec volo, nec debo subtrahere vobis: præsertim quod hæc sit spiritualium prærogativa donorum, ut communicata non minuantur. Aliquis fortassis hæc nota sunt, quibus similiter hæc revelata sunt; sed propter eos qui forte non adverterunt sublimioribus intenti aut aliis oculi pati; seu etiam propter eos qui minus capacies intelligentie sunt, mihi incumbit loqui quæ sentio.

C 3. *Christus qui descendit, ipse est et qui ascendit* (*Ephes.* iv, 10). Apostoli verba sunt hæc. Ego autem credo eum in hoc ipso quod descenderit, ascendisse. Sic enim oportebat Christum descendere [*alias, ascendere*], ut nos ascendere doceremur. Cupidi quidem sumus ascensionis: exaltationem concupisimus omnes. Nobiles enim creaturæ sumus, et magui cuiusdam animi, ideoque altitudinem naturali appetimus desiderio. Sed vœ nobis, si voluerimus eum sequi, qui ait: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis* (*Isa.* xiv, 13). Heu miser, in lateribus aquilonis! **¶¶¶** Frigidus est mons ille, non te sequimur. Potestatis habes concupiscentiam, altitudinem præsumis potentiae. Quanti tamen usque hodie feda sequuntur infeliciaque vestigia! Imo vero quam pauci evadunt, quibus non dominandi libido dominetur! Hinc est quod benefici vocantur, qui potestatem habent; hinc, quod laudatur peccator in desideriis animæ sue. Potentibus siquidem omnes alitantur, invident omnes. Quem sequimini, miseri homines? quem sequimini? Annon videtis Satanam tanquam fulgor cadente? Non iste est mons, in quem ascendit angelus, et diabolus factus est? Vel illud advertite, quod post easum saum invidia cruciante male sollicitus de supplantando homine, illius tamen montis ascensum nullatenus ausus est suadere

appropinquavit. Nunc vero spe salvi facti sumus in cuius altitudinem Christi nos ascensio sublimavit. Vado, etc.

ci, in quo nimirum pro inani ascensu tam immâne præcipitum cognosceretur expertus.

4. Sed non defuit versuto hosti quid ageret. Similem ei montem alterum demonstravit. *Eritis, inquiens, sicut dii, scientes bonum et malum* (*Gen. iii, 5*). Perniciosa etiam hæc ascensio, imo magis de scensio est de Jerusalem in Jericho. Pessimus mons inflans scientia, in quem tamen usque hodie videoas tanta concupiscentia plurimos repere filiorum Adam, ac si non noverint quantum pater eorum in illius montis ascensu descenderit, imo quam graviter cederit, quantum tota dejecta sit et compassata posteritas. Nondum sanata sunt vulnera, que tibi in ascensu montis illius inficta sunt, licet adhuc in patre lateres: et nunc iterum in propria persona conari ascendere, ut sit error novissimus pejor priore? Quenam miseria tam dira libido? Filii hominum, usquequo gravi corde? utquid diligitis vanitatem, et queritis mendacium? (*Psal. iv, 3*) An ignorantis quoniam infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; et stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes? (*1 Cor. i, 27*.) Non nos Dei comminantis terror revocat, perdituri sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobatur; non patris exemplum, non denique sensus ipse nostrar, et durae experientia necessitatis, cui sumus addicti per insipientem scientie appetitum!

5. Ecce vobis, fratres, montem demonstravimus alium, non in quem ascendatis, sed quem fugiatis. Ipse est in quem ascendebat qui voluit esse sicut Deus, sciens bonum et malum: ipse quem usque hodie filii ejus accumulant et elevant, nihil inventientes tam vile, unde non velint montem elevare scientiae. Videoas alium litterarum, alium mundialis curæ, istum placitationum disloquentem Deo, illum servilis cuiuslibet artis tam vehementer affectare scientiam ut labore non reputet, tantummodo ut possit aliquibus doctiō reputari. Sic edificant Babel, sic putant ad Dei se perventuros similitudinem; sic concupiscunt quod non expedit, quod expedit omittentes. Quid vobis et montibus istis, in quorum ascensu tanta difficultas est, et tam grande periculum? aut eur eum deseritis montem, cuius et facilis est ascensus, et perutilis? Potestatis ambitio angelum felicitate privavit angelica; scientiae appetitus hominem immortalitatis gloria spoliavit. Conetur quis ascendere in montem potestatis: quantos putas contradictores habebit, quantos inveniet repulsores, obstacula quanta, quam difficultem viam? Quid si tandem eum adipisci contigerit quod optabat: *Potentes, ait Scriptura, potenter tormenta patientur* (*Sap. vi, 7*): ut præsentes sollicitudines et anxietates, quas potestas ipsa parit, omittam. Cupidus alter est inflans scientiae; quantum laborabit, quantum anxiabitur spiritus ejus? Et tamen audiet: Nec si te ruperis, apprehendes. In amaritudine morabitur oculus ejus, quoties videre contigerit, qui se posteriorem judicet, aut putet ab aliis reputari. Quid cum intimuerit multum? *Perdam, inquit Dominus, sa-*

A plentum sapientum, et prudentiam prudentium reprobabo (*1 Cor. i, 19*).

6. Jam ne multis immorer, vidistis, ut arbitror, quam fugiendus nobis sit mons uterque, si præcipitum angeli, casum hominis expavescimus. Montes **B** ~~¶~~ Gelboe, nec ros, nec phvia veniant super vos (*H Reg. i, 21*). Quid tamen agimus? Ascendere sie non expedit, et ascendendi tenetur concupiscentia. Quis docelit nos ascensum salubrem? Quis, nisi de quo legimus, quoniam qui descendit, ipse est et qui ascendit? (*1 Cor. iv, 10*.) Ab ipso demonstranda nobis erat ascensionis via, ne ductoris, imo seductoris iniqui, aut vestigium, aut consilium sequeremur. Quia ergo non erat quo ascenderet, descendit Altissimus, et suo nobis descensu suavem ac salubrem dedicavit ascensum. Descendit de monte potentiae, carnis infirmitate circumdatus; descendit de monte scientie, quoniam placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quid enim tenuello corpore et infantilibus membris videtur infirmus? Quid inductius appareat parvulo, qui sola matris ubera noverit? Quis impotentior eo, cujus omnia membra clavis affixa, cujus omnia dinumerantur ossa? Quis insipientior eo, qui tradebat in mortem animam suam, et quæ non rapuit tunc exsolvebat? Vides quam multum descenderit, quantum a potentia sua, quantum a sapientia sua exinanierit semetipsum. Sed non potuit altius in montem bonitatis ascendere, nee suam commendare expressius charitatem. Nec mirum si descendendo Christus ascendit, quando priorum uterque cedit ascendendo. Et mihi quidem videtur montis hujus ascensorem querere qui dicebat: *Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus?* (*Psalm. xxiii, 3*.) Forte etiam Isaías ascensionis desiderio cadentes intuens homines ad hunc revocabat montem, exclamans: *Venite, ascendamus in montem Domini* (*Isai. ii, 3*). Annou manifeste eos de priorum montium ascensione redarguens, montis hujus prædicat ubertatem, qui ait: *Utquid suspieamus montes coagulatos? Mons coagulatus, mons pinguis* (*Psalm. lxvii, 16, 17*). Hic est igitur mons domus Domini præparatus in vertice montium, super quos salientem sponsum inspexerat, qui dicebat: *Ecce venit is saliens in montibus* (*Cant. ii, 8*). Docebat enim ignarum viæ, trahebat parvulum, infantulum deducebat: ideoque velut quibusdam passibus ibat, ut de virtute in virtutem videretur Deus deorum in Sion (*Psalm. lxxxiii, 8*). Justitia enim ejus sicut montes Dei (*Psalm. xxxv, 7*).

7. Sed jam, si placet, saltus etiam ipsos intueamur, quibus exsultavit ut gigas ad eurrendam viam, et cuius egressio a summo cœlo, per gradus quosdam usque ad summum ejus oœnrrit (*Psalm. xviii, 6, 7*). Primum ergo constitue montem illum, in quem ascendit eum Petro et Jacobo et Joanne, ubi et transfiguratus est ante eos. Refulsit facies ejus ut sol, et vestimenta ejus facta sunt alba sicut nix (*Matth. xvii, 1, 2*). Resurrectionis gloria ista est, quam in monte spei contemplamur. Utquid enim

ascendit ut transfiguratur, nisi ut doceret nos cogitatione ascendere ad futuram illam gloriam, quae revelabitur in nobis? Felix cuius meditatio in conspectu Domini est semper, qui in corde suo delectationes dexteræ Domini usque in finem sedula cogitatione revolvit! Quid enim grave illi poterit videri, qui semper mente tractat quod non sint condigne passiones hujus temporis ad futuram gloriam? Quid conceupiscere poterit in seculo nequam, cuius oculus semper videt bona Domini in terra viventium, semper videt æterna premia? *Tibi dixit cor meum.* Propheta loquitur Domino; *tibi dixit cor meum: Erquisivit te facies mea: faciem tuam, Domine requiram* (Psal. xxvi, 8). Quis mili tribunal, ut omnes surgentes stetis in excelso, et videatis exultationem, quae ventura est vobis a Domino.

8. Non sit molestum vobis, obseero, quod in monte hoc aliquando diutius immoramus: poterimus enim cæteros festinatius pertransire. Verumtamen in isto quem non detineat sententia illa sancti Petri, quam in eo protulit, et de eo: *Domine, iniquiens, bonum est nos hic esse?* (Matth. xvii, 4.) Quid enim tam bonum est, imo quid aliud videatur bonum, quam in bonis animam demorari, quandoquidem adhuc corpus non potest? Puto quod ejus qui ingrediebatur in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, in voce exultationis **¶¶¶** et confessionis, sonus epulantis fuerit (Psal. xli, 5): *Bonum est nos hic esse.* Quis enim ex vobis secum cogitans futuram illam vitam, sed levitatem, sed jucunditatem, sed beatitudinem, sed gloriam filiorum Dei: quis, inquam, talia tranquilla secum conscientia volvens, non continuo de plenitudine intima suavitatis cruxat, *Domine, bonum nos est hic esse?* Non sane in hac aerumnosa peregrinatione, ubi corpore detinetur, sed in suavi ac salubri illa cogitatione, in qua corde versatur: *Quis mihi dabit pennas sicut columbae, et volabo, et requiescam?* (Psal. liv, 7.) Vos autem, filii hominum, filii hominis qui descendit de Jerusalem in Iericho, filii hominum, usquequo gravi corde? Ascendite ad eorum altum, et exaltabitur Deus (Psal. lxiii, 7, 8). Hic est enim mens, in quo transfiguratur Christus. Ascendite, et scitis quoniam Dominus Sanctum suum mirificavit.

9. Obsecro vos, fratres mei, non graventur corda vestra in curis sæcularibus; nam de crapula et ebrietate (gratias Deo) non magnopere necesse habeo vos admonere. Exonerate, obseero, corda vestra gravi mole terrenarum cogitationum, ut sciatis mirificatum a domino Sanctum suum. Levate corda vestra cum manibus quibusdam cogitationum, ut transfiguratum Dominum videatis. Formate in cordibus vestris non modo patriarcharum et prophetarum tabernacula, sed omnes domus illius cœlestis multiplices mansiones secundum eum, qui circuibat immolans in tabernaculo Domini hostiam vociferationis, cantans, et psalmum illum dicens

A *Domino: Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit, et deficit anima mea in atrio Domini* (Psal. lxxxviii, 2, 3). Circuite et vos, charissimi, cum pietatis et devotionis affectu vel hostia, visitantes animo sedes supernas, et multas, quæ in domo Patris sunt, mansiones, humiliiter prosterentes corda vestra ante thronum Dei et Agni; cum reverentia supplicantes singulis ordibus angelorum, patriarcharum numerum, cuneos prophetarum et senatum apostolicum salutantes, coronas martyrum suspicientes purpureis rutilantes floribus, redolentes liliis choros virginum admirantes, atque ad mellifluum novi cantici sonum, quantum prævalet infirmitas cordis, erigentes auditum. *Hec recordatus sum* (Propheta loquitur *[alias additur Domino]*),

B *Eteffudi in me animam meam. Quæ? Quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad dominum Dei* (Psal. xli, 3). Et item: *Memor fui, inquit, Bei, et delectatus sum* (Psal. lxxvi, 4). Quem videbunt apostoli, vidit et iste, nec dissimili, ut arbitror, visione: nisi quod spirituale totum habuit hujus visio, corporeum nihil. Omnino non vidit eum sicut is qui dicebat: *Vidimus eum, et non erat illi species neque decor* (Isa. lxi, 2). Transfiguratum procul dubio vidit et speciosum forma pœnæ filiis hominum, qui delectatum se perhibet, sicut et apostoli: *Bonum est, inquit, Domino, nos hic esse.* Et ut nihil desit proposita similitudini, illi quidem proni ecclisis leguntur (Matth. xvii, 6), hic vero suum fatetur spiritum defecisse (Psal. lxxvi, 1).

C *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te!* Ascendentes igitur in hunc montem, et revelata facie gloriam Domini speculantes, haud dubium quin clamat habeatis et vos: *Trahe nos post te.* Quid enim prodet seire quo sit eundam, siquidem qua debebas ire non noveris?

10. Alterum p oinnde montem ascendas necesse est, in quo prædicantem audias, scalam erigentem octo distinctam scalaribus, cuius summa cœlos tangit. *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Jam si primum ascenderis montem jugi meditatione superne glorie, istum nihilominus montem ascendere non gravaberis, ut in lege ejus mediteris die ac nocte? sicut idem Propheta non solum meditabatur in præmiis, sed et in mandatis Domini quæ dilexit (Psal. cxviii, 47). Sic enim audies et tu: *Et quo eam, scitis, propter ascensionem primam; et viam scitis* (Ivan. xiv, 4), propter secundam. Propterea in corde tuo pone viam veritatis inquirere, ne forte sis de eorum numero qui viam civitatis habitaeni non invenerunt. Magis autem sollicitus esto ascendere non modo cogitatione **¶¶¶** cœlestis gloriae, sed et conversatione, quæ cœlestem gloriam mereatur.

11. Tertium nihilominus montem lego, in quem ascendit solus orare (Matth. xiv, 23). Vides ergo quæ bene sponsa in Canticis: *Ecce, inquit venit*

iste saliens in montibus (*Cant. n.*, 8). In primo transfiguratus est, ut scires quo tenderes; in secundo verba vita locutus est, ut scires qua pervenires; oravit in tertio, ut eundi et perveniendi bonum obtinere studeas voluntatem. *Scienti enim bonum, et non facienti, peccatum est illi* (*Jac. iv.*, 17). Propterea sciens quoniam in oratione datur bona voluntas; cum videris quæ agenda sunt, ut convalescas ad agenda quæ videris, ascende tu ad orationem; ora instanter, ora perseveranter, sicut ille pernoctabat in oratione, et dabit Pater bonus spiritum bonum petenti se. Et vide quam utiliter orationis tempore etiam corporalis loci secretum quaerimus, quando hoc ille non solum docuit verbo: *Intra, inquiens, in cubiculum tuum, et clauso ostio ora Patrem tuum* (*Matth. vi.*, 6); sed et commendavit exemplo, nec domesticorum quenquam addmittens, sed solus ascendens ad orationem.

12. Putas, poterimus aliquid amplius de ejus ascensionibus invenire? Poterimus utique. Volo enim ut nec jumenti ipsius sis immemor, super quod legitur ascendisse. Volo ut nec ipsam crucis ascensionem omittas. Nam et in illa exaltari oportebat Filium hominis. *Et ego, inquit, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum* (*Joan. xii.*, 32). Itaque cum jam et cognitio suppetit, et velle adjacet; quid ages, quod perficere bonum non invenis; sed asinimi quidam et bestiales motus legem contrariam habent, et captivare te volunt? quid, inquam, facies super concupiscentiis irrationalibus, quæ sunt in membris tuis? Urget te etiam cum jejunare consentis, gulæ illecebra; cum vigilare proponis, somnolentia premit. Quid faciemus huic asino? Asinum enim istud est, commune eum asinis; quia homo *comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (*Psal. xlviij.*, 13). Ascende, Domine, super asinum istum, conuecle hos bestiales motus; quia domari debent, ne dominari prævaleant. Nisi enim calcati fuerint, conuecabant nos; nisi premantur, oppriment nos. Propterea sequere, anima mea, et in hac ascensione Christum Dominum, ut sub te sit appetitus tuus, et tu dominaris illius. Nam ut in celum ascendas, prius necesse est levare te super te, calando carnalia desideria, quæ in te militant adversum te.

13. Sequere etiam ascendentem in crucem, exaltatum a terra, ut non solum super te, sed et super omnem quoque mundum mentis fastigio colloceris, universa quæ in terris sunt deorsum aspiciens et despiciens, sicut scriptum est: *Cernent terram de longe* (*Isa. xxxviii.*, 17). Nulla te mundi oblectamenta inclinent, nullæ adversitates dejiciant. Absit tibi gloriari nisi in cruce Domini tui Iesu Christi, per quem tibi mundus crucifixus est: ut quæ mundus appetit, crucem reputes: et tu crucifixus mundo, illo quæ mundus crucem reputat, toto inhaerens amore.

14. Jam vero quid ex hoc restat, nisi ut ad illum

Ascendas, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula? Dissolvi jam, et esse cum Christo, multo magis optimum. *Beatus vir cuius est auxilium abste*. ait Prophetæ ad Dominum; *ascensiones in corde suo dispositi, ibit de virtute in virtutem usque ad videndum Deum deorum in Sion* (*Psal. lxxxviii.*, 6, 8). Haec est ultima aseensio, in qua impletur omnia, sicut ait Apostolus: *Christus qui descendit, ipse est et qui ascendit, ut adimpleret omnia* (*Ephes. iv.*, 10). Sed de illa ascensione quid dicam? Quo ascendemus ut ubi Christus est, et nos simus? Quid ibi erit? *Oculus, Deus, non vidit absque te quæ preparasti diligenteribus te* (*Isa. lxiv.*, 4; *I Cor. ii.*, 9). Desideremus hanc, fratres mei, suspiremus ad eam jugiter: et eo magis affectus vigeat, quo deficit intellectus.

923 SERMO V.

De intellectu et affectu.

1. Hodie sedent in throno antiquo dierum, consessurus pariter oblatus est Filius hominis (*Ian. vii.*, 13), et erit deinceps non modo germanus Domini in magnificencia et gloria, sed et fructus terræ sublimis (*Isa. iv.*, 2). Felix unio, et amplectendum inestabilibus gaudiis sacramentum! Idem enim et germanus Domini, et fructus terræ; idem ipse et Dei Filius, et fructus ventris Mariae est; idem filius David, et Dominus, de quo hodie gaudium ejus impletum est, unde olim præcinctus aiebat: *Dixit Dominus Dominus meo: Sede a dextris meis* (*Psal. cix.*, 1). Quomodo enim non germanus Domini Dominus? Idem tamen et filius ejus, utpote fructus terræ sublimis, fructus virginis quæ de radice Jesse processit. Hodie igitur suum hunc et hominis Filium apud semetipsum Pater clarificat claritate quam habuit, priusquam mundus fieret, apud ipsum (*Joan. xvii.*, 5). Hodie Veritatem, quæ de terra orta est, colum sibi reditam gloriatur. Hodie sponsus auferatur a filiis, et ingendum eis est, sicut ipse predixit. Non enim poterant filii sponsi lugere, donec sponsus cum eis erat; sed venit dies ut auferatur ab eis, ut de cartero lugeant et jejunent (*Matth. ix.*, 15). Ubi illud jam, Petre, quod dixeras: *Domine, bonum est nos hinc esse: faciamus hic tria tabernacula?* (*Matth. xvii.*, 4) Ecce enim ingressus est amplius et perfectius tabernaculum, non manu factum, id est, non hujus creationis.

D2. Quomodo ergo jam bonum est nos hic esse? Imo vero molestum est, grave est, periculosum est. Nimis ubi malitia plurimum, sapientia modicum, si tamen vel modicum invenitur; ubi viscosa omnia, omnia lubrica, operta tenebris, obsessa laqueis peccatorum; ubi perielitarunt animæ, ubi sp̄ritus affliguntur sub sole, ubi tamen vanitas est, afflictio sp̄ritus est. Levemus igitur, fratres mei, levemus in celum corda eum manibus, et ascendentem Dominum sequi velut quibusdam assibus devotionis et fidei contendamus. Erit enim cum sine mora, ne difficultate obviari illi in nubibus capiemur, et id poteront corpora spiritualia, quod merito interim

nequeant spiritus animales. Nunc enim quantis conatibus corda levare necesse est; que quidem ut miserabiliter satis in libro propriae experientiae legimus) et corruptio corporis aggravat, et terrena inhabitatio deprimit?

3. At forte tra-lendum est, quid sie levare cor, aut quemadmodum illud oporteat elevari; sed tradendum sane ab Apostolo potius quam a nobis. *Si consurrexisti*, inquit, *cum Christo, quae sursum sunt quarite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quae sursum sunt sapite, non quae super terram* (*Coloss. iii, 1, 2*). Ac si manifestius dicat: Si consurrexisti, et coascendite; si convivitis, et conregnate. Sequamur, fratres, sequamur Agnum quoquaque ierit; sequamur patientem, sequamur et resurgentem, sequamur multo libentius ascendentem. Crucifigatur vetus homo noster simul cum illo, ut destruatur corpus peccati; ut ultra non serviamus peccato, mortificatis nimirum membris nostris, quas sunt super terram. Sed et quomodo ipse resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus. In hoc enim mortuus est et resurrexit, ut peccatis mortui, justitiae vivamus.

4. Ceterum quoniam vita novitas locum exigit tatiorem, et resurrectionis dignitas altiore expedit gradum: sequamur etiam ascendentem, querere videlicet et sapere quae sursum sunt ibi ille est, non quae super terram. Queris quis illa sit locus? Apostolum audi: *Quae sursum est*, inquit, *Jerusalem libera est, quae est mater nostra* (*Galat. iv, 26*). Vis scire quenam ibi sim? Visio pacis est. *Lauda, Jerusalem, Dominum; lauda Deum tuum, Sion: qui posuit fines tuos pacem* (*Psalm. cxlvii, 12, 14*). O pax quae exsuperas omnem sensum! o pax etiam super pacem! o mensura super mensuram, conferta, et coagitata, et **¶ 21** superefliens! Compatere igitur Christo, anima Christiana: conresurge, coaseende: quod est: *Declina a malo, et fac bonum, inquire pacem, et persequere eam* (*Psalm. xxxiii, 15*). Sic nimur Paulus in Actibus apostolorum de continentia, et justitia, et spe vite aeternae memoratur docuisse discipulos (*Act. xxiv, 23*). Sic veritas ipsa monet in Evangelio praeceperit lumbos, lucernas accendere, et deinceps hominibus exspectantibus Dominum suum similes inveniri (*Luke. xii, 35, 36*).

5. Cetera gemina quedam, si bene advertistis, ascensio nobis ab Apostolo commendatur, in eo quod et querere, et sapere monuit, non infima, sed superna. Quam fortasse distinctionem nec ipse quoque Propheta praeterisse omnino videbitur, dicens: *Inquire pacem, et persequere eam*, ut hoc sic pacem sequendam querere, persecuti inquisitam, quod est sapienda querere, quiesita sapere, quae sursum sunt, non quae super terram. Nimur donec divisa sunt corda nostra, et multos interim sinus inveniuntur habere, nec sibi omnino obhaerere videntur; vel particulatum ea et membratum quodam modo levare necesse est, ut in superna illa *Jerusalem colligantur*, cuius participatio ejus in idipsum: ubi non tantum

Asinguli, sed et omnes pariter incipiunt habitare in unum, non modo scilicet non divisi in semetipsis, sed nec inter seipso. Ecce enim ut tanquam principalia cordis ipsius membra distinguam, est intellectus in nobis, est et affectus; et hi quoque sepius sibi invicem adversantes, ut alter summa petere, alter appetere intima videatur. Quantus vero is dolor quam gravis anima cruciatus, dum sic distrahitur, sic dilaceratur, sic abrumptur a seipsa, vel ex ea saltem, quam omnibus experiri in promptu est, corporis scissionem conjiciat, si quis in suo spiritu animadvertere pernicioса et periculosa insensibilitate non neglexerit. Distrahuntur hominum crura, et longioris obice ligni removentur ab invicem pedes; et dum adhuc cutis integra manet, quis tamen ille est cruciatus?

6. Sie, sic affligi plangimus miseros, qui corporaliter inter nos conversantes, illuminati fortio similiiter, sed dissimiliter inveniuntur affecti. Intelligent pariter bona quae faciant, sed non pariter diligunt intellecta. Nam de ignorantia, fratres, quenam excusatio nobis, quibus nunquam doctrina coelestis, nunquam divina lectio, nunquam spiritualis eruditio deest? Quaecunque vera sunt, quaecunque pudica, quaecunque justa, quaecunque amabilia, quaecunque bonae famae; si qua virtus, si qua laus disciplinae, haec discitis et accipitis, haec auditis pariter et videtis, in exemplis videlicet et verbis eorum qui inter vos sunt perfecti, quorum et exhortatio, et conversatio pleniū erudit universos. Utinam autem haec, ut intellectum admonuent et affectum! ne sit intus amarissima contradictione, et divisio molestissima, dum hinc quidem sursum trahimur, sed retrahimur inde deorsum.

7. Nimur advertere potes in omnibus fere religiosis congregationibus viros repletos consolatione, superabundantes gaudio, jucundos semper et hilares, ferventes spiritu, die ac nocte meditantes in lege Dei, crebro suspicentes in coelum, et puras manus in oratione levantes, sollicitos observatores conscientiae, et devotos sectatores honorum operum: quibus amabilis disciplina, dulce jejunium, vigilie breves, labor manuum delectabilis, et universa denique conversationis hujus austeriora refrigerium videatur. Contra sane invenire est homines pusillanimi et remissos; deficientes sub onere, virga et calcaribus indigentes: quorum remissa letitia, pusillanimis tristitia est: quorum brevis et rara compunctio, animalis cogitatio, tepida conversatio: quorum obedientia sine devotione, sermo sine circumspetione, oratio sine cordis intentione, lectio sine edificatione: quos denique, ut videmus, vix gehennae metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frenat ratio, vix disciplina coercet. Nonne tibi horum vita inferno penitus appropinquare videtur, dum intellectus affectui, et affectus intellectui repugnante, necesse habent mittere manum **¶ 23** ad opera fortium, qui cibo fortium minime sustentantur, socii plane tribulationis, sed non consolationis? Exsurgamus, obse-

D Dimes et remissos; deficientes sub onere, virga et calcaribus indigentes: quorum remissa letitia, pusillanimis tristitia est: quorum brevis et rara compunctio, animalis cogitatio, tepida conversatio: quorum obedientia sine devotione, sermo sine circumspetione, oratio sine cordis intentione, lectio sine edificatione: quos denique, ut videmus, vix gehennae metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frenat ratio, vix disciplina coercet. Nonne tibi horum vita inferno penitus appropinquare videtur, dum intellectus affectui, et affectus intellectui repugnante, necesse habent mittere manum **¶ 23** ad opera fortium, qui cibo fortium minime sustentantur, socii plane tribulationis, sed non consolationis? Exsurgamus, obse-

ero, quiunque hujusmodi sumus, resarciamus animas, spiritum recolligamus, abjicientes perniciosam tepiditatem, etsi non quia periculosa est, et Deo solet, ut interdum miserabiliter plangimus, etiam vomitum provocare; certe quia molestissima, plena miseriae et doloris, inferno plane proxima, et umbra mortis jure censetur.

8. Si querimus quæ sursum sunt, etiam sapere et prælibare interim studeamus. Forte enim poterit intellectui et affectui non inconvenienter aptari, quod et quærere quæ sursum sunt, et sapere admouemur, ut in principalibus, quemadmodum supra dictum est, membris suis nostra corda manibus quibusdam pii conatus et exercitii spiritualis levare studeamus ad Deum. Omnes, ni fallor, quæ sursum sunt querimus intellectu fidei et judicio rationis; sed non æque forsitan sapimus omnes quæ sursum sunt, tamquam inescati his quæ sunt super terram, violento quodam prejudicio affectionis. Unde enim ea, quam paulo ante ostendimus, animorum diversitas, tanta disparitas studiorum, conversationum tanta dissimilitudo? Unde spiritualis gratia inopia tanta quibusdam, cum aliis copia tanta exuberet? Profecto nec avarus, nec inops est gratia distributor; sed ubi vacua vasa desunt, stare oleum necesse est. Undique sese ingredit amor mundi: cum consolationibus, imo desolationibus suis observat aditus, per fenestras irruit, mentem occupat, sed non ejus qui dixit: *Renuit consolari anima mea: memor fui Dei, et delectatus sum (Psal. LXXVI, 3, 4).* Præoccupatum neimpe sæcularibus desideriis animm delectatio sancta declinat: nec misericordia poterunt vera vanis, aeterna cadueis, spiritualia corporalibus, summa imis, ut pariter sarias quæ sursum sunt, et quæ super terram.

9. Felices nimirum viri illi, per quos Dominica ascensio legitur presignata, Enoch raptus (*Ecli. XLIV, 16*), et translatus Elias (*I Reg. XI, 11*). Felices plane, qui soli jam Deo vivunt, soli vacant intelligendo, diligendo, fruendo. Neque enim corpora que corrumpuntur, illas aggravant animas, aut terrena inhabitatio sensus eorum, tanquam multa cogitantes deprimit, qui cum Deo ambulasse noscuntur. Factum est impedimentum omne de medio, occasio universa sublata, materies nulla relata est, que eorum affectum aggravet, vel deprimat intellectum. Nam et priorem ob hoc raptum Scriptura commemorat (48), ne forte vineat malitia sapientiam, et intellectus ejus vel anima ultra decepti valeat, aut mutari (*Sap. IV, 11*).

10. Nobis autem unde in his tenebris veritas, unde charitas in hoc sæculo nequam, in hoc mundo, qui totus positus est in maligno? Putas, erit qui intellectum illuminet, qui inflammet affectum? Erit utique, si convertamur ad Christum, ut velamen de cordibus auferatur. Ille est enim de quo scriptum est: *Habitantibus in regione umbrae mortis, lux orta est eis (Isa. IX, 2).* Siquidem prioris ignorantie tempora despiciens Deus, annuntiavit hominibus, ut

(48) Vide supra serm. 3, num. 2.

A omnes ubique agerent penitentiam, secundum quod Paulus Atheniensibus tradit (*Act. XVII, 30*). Memento etenim Dei verbum et Sapientiam incarnatam: cuius utique opus erat toto illo tempore, quo videri in terris, et inter homines conversari dignata est infabilis illa virtus, illa gloria, illa majestas, illuminare oculos cordis, et suadere fidem hominibus prædicione pariter et ostensione signorum. Denique *Spiritus Domini, nūt, super me, ad evangeliandum pauperibus misit me (Isa. LXI, 1).* Et apostolis loquebatur: *Adhuc modicum lumen in vobis est; ambulate dum lucem habetis, ut non tenebra vos comprehendant (Joan. XII, 35).* Nec modo ante passionem, sed et post resurrectionem in multis argumentis per dies quadraginta apparet eis, et loquens de regno Dei B (*Act. I, 3*); quando et sensum eis, ut Scripturas intelligerent, legitur aperte (*Lue. XXIV, 45*), intellectum potius informabat, quam purgabat affectum.

11. Quando enim ad spiritualia affecti possent animales? Imo vero ne ipsam quidem meram lucem poterant ~~926~~ aliquatenus sustinere, sed exhibere illis oportuit Verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, mel in cera, cereum in laterna. Spiritus ante faciem illorum Christus Dominus, sed non utique sine umbra, in qua viverent interim inter gentes. Unde et Virgini legitur obumbrasse (*Lue. I, 35*), ne vehementiori reverberata splendore, ad candidissimam illam lucem, purissimumque fulgorem, divinitatis, etiam illius aquile posset acies hebetari. Minime tamen vel nubes ipsa levis esse potuit otiosa, sed ea quoque usus est in salutem; et discipulorum animos, qui nec ad fidei intellectum sine aliqua mutatione affectus poterant promoveri, nec assurgere adhuc ad spiritualia prævalebant, in sue carnis provocavit affectum: ut amore quodam humano operanti mira, mira loquenti homini adhaerenter, amore utique carnali adhuc, sed tam valido, ut cæteris omnibus prævaleret. Nimirum hic erat ille Moysi serpens, qui serpentes magorum Egypti omnes pariter devoravit (*Erod. VII, 12*). Denique: *Ecce nos, inquinum, reliquimus omnia, et secuti sumus te (Matth. XIX, 27).* Beati siquidem oculi, qui videbant Dominum majestatis in carne praesente, auctorem universitatis inter homines conversantem, virtutibus coruscantem, infirmos curantem, maria calcantem, mortuos suscitantem, dæmonis imperantem, et protestatem similem hominibus conferentem; mitem et humilem corde, benignum, affabilem, misericordie visceribus affuentem, Agnum Dei peccatum non habentem, et omnium peccata portantem. Beatae aures, que verba vitae ab ipsis incarnati Verbi ore percipere merebantur, quibus enarrabat Unigenitus qui est in simu Patris, et nota faciebat quæcumque audisset a Patre: ut fluenta doctrinæ celestis ab ipsis Veritatis purissimo fonte haurirent, universis postmodum gentibus propriaanda, imo eructanda potarent.

12. Quis mirum, fratres, si implebat tristitia cor

eorum, cum ab eis sese pronuntiaret iterum, et adderet: *Quo ego vado, vos non potestis venire modo?* (Joan. viii, 21.) Quidni concuterentur viscera, turbaretur affectus, hæsitaret animus, hæreret vultus, paveret auditus, nec omnino æquanimiter discessionis ejus sermo posset admitti, ut relinquoret eos, pro quo omnia reliquissent? Cæterum non ut maneret in carne, sed ut transferretur ad spiritum, totus ab eo ut illam carnem discipulorum fuerat collectus affectus, ut dicere esset aliquando: *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (II Cor. v, 16). Unde et benignissimus ille magister blandis eos refovens consolationibus ait: *Rogabo Patrem meum, et alium Paraclitudabit vobis, Spiritum veritatis, qui robiscum maneat in æternum* (Ioan. xiv, 16); et item: *Ego veritatem dico vobis; expedit vobis ut ego vadam. Nisi enim abiero. Paracletus non veniet ad vos* (Joan. xvi, 7). Grande mysterium, fratres mei! Quid enim sibi vult: *Nisi ego abiero, Paracletus non veniet?* Ita ne invisa Paracleto præsentia Christi, aut contuberium Dominiæ carnis Spiritus sanctus horrebat, que sicut angelo prænuntiante cognovimus, nec concipi quidem, nisi eo superveniente potuerit (Luc. i, 35) Quid est ergo: *Nisi ego abiero, Paracletus non veniet?* Nisi carnis præsentia vestris subtrahatur aspectibus, spiritualis gratiae plenitudinem occupata mens non admittit non recipit animus, non capit affectus?

13. Quid vobis videtur, fratres? Si haec ita sunt, imo quia ita sunt, audeat quis de cætero phantasticis quibusdam illecebris deditus, sectans lenociniam carnis sue, carnis utique peccataricis, genite in peccatis, assuetæ peccatis, in qua denique bonum non est, illum pariter exspectare Paraclatum? Audeat inquam, qui huic sterquilinio semper inhæret, qui carnem sovet, in carne seminat, canem sapit; illum nihilominus consolationem supernae visitationis, torrentem voluptatis illum, illum sperare gratiam Spiritus vehementis, quam, ut Veritas ipsa testatur, nec cum ipsa quidem Verbi carne percipere ullatenus apostoli potuerunt? Errat omnino, si quis coelestem illum dulcedinem huic cineri, divinum illum balsamum **¶** huic veneno, charismata illa spiritus misceri posse hujusmodi illecebris arbitratur. Falleris, Thoma sanete, falleris, si videre, Dominum speras, ab apostolorum collegio separatus. Non amat Veritas angulos, non ei diversoria placent. In medio stat; id est disciplina et vita communii, communibus studiis delectatur. Usquequo, miser, diverticula captas, et consolaciones propriae voluntatis tanto labore queritas, tanto rubore mendicas? Et quid facio, inquis? Ejice ancillam, et filium ejus: non enim haeres erit filius ancilla cum filio liberae (Gen. xxi, 10). Nulla, ut dictum est, conventio veritati et vanitati, luci et tenebris, spiritui et carni, igni et tepiditi.

14. Sed dum ille moratur, inquires, sine aliqua consolatione esse nou possum. Imo vero si moram fecerit, exspecta eum; quia veniet, et non tardabit

A *Hubac. ii, 3).* Apostoli decem dies in hac exspectatione sederunt, perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus et Maria, matre Jesu (Act. i, 14). Et tu igitur orare disce, disce quærere, petere, pulsare, donec invenias, donec accipias, donec aperiatur tibi. Novit Dominus signum tuum: fidelis est, non te patietur tentari supra quam possis. Confido in ipso, quod si fideliter exspectaveris, nec diem decimum exspectabitis. Præveniet certe in benedictionibus dulcedinis desolatam animam et orantem ut feliciter et non ad insipientiam tibi consolari renuens, in ipsis memoria delecteris, inebriatus ab ubertate domus Dei, et voluptatis ejus torrente potatus. Sic nimirus et Elisæus quandam orasse legitur, cum duleissimum illud solatum, Eliæ præsentiam sibi plangeret subtrahendam. Sed considera diligenter quid oraverit, quidve responsum sit postulanti. *Oro, inquit, domine, ut fiat spiritus tuus duplex in me.* Nimirus duplicari ei spiritum oportebat, ut magistri abeuntis absentiam gratia duplicita suppleret. Unde et Elias ad eum: *Si videris, inquit, quando tollar a te, sicut quod petisti* (IV Reg. ii, 9, 10). Duplicavit enim spiritum visio abeuntis, cum evidenter raptus in cœlum, universa pariter ejus desideria secum tulit, ut inciperet ipse quoque jam sapere quae sursum sunt, non quae super terram. Duplicavit spiritum visio abeuntis, ut intellectui spirituali jungeretur affectus, cum ipsa utique, cui potissimum inhæret, carne raptus in cœlum.

15. Quod evidenter in apostolis invenitur impletum. Ubi enim videntibus illis suis ille Jesus tam manifeste elevatus es, et ferebatur in cœlum, ut nemo eorum opus haberet interrogare, Quo vadis? ipsa jam, ut ita dixerim, oculata fide edocti sunt supplices in cœlum levare oculos, puras tendere manus, promissa sibi dona charismatum postulantes, donec fieret repente de cœlo sonus advenientis spiritus vehementis, advenientis utique ignis, quem Dominus Jesus mittebat in terram, volens vehementer accendi. Constat siquidem eos et prius Spiritum accepisse, cum videlicet insuflavit eis, et dixit: *Accipite spiritum sanctum* (Joan. xx, 22); sed spiritum plane fidei et intelligentiae, non fervoris, quo magis illuminaret ratio, quam inflammaretur affectio; quod dupliciti utique spiritus opus fuit. Quos enim Verbum Patris disciplinam et sapientiam [alias scientiam] ante docuerat, et intellectu adimpleverat corda eorum; adveniens utique postmodum ignis divinus, et inveniens jam receptacula munda, infudit nberius dona charismatum, et in spiritualem omnino mutavit amorem, ut accensa in eis charitas fortis ut mors, jam non modo fore, sed ne ipsa quidem ora propter metum Iudaorum claudere dignaretur. Cui nos gratiae pro nostra exiguitatis modulo preparantes, exinanire per omnia nosmetipsos, et a delectationibus miseris, et caducis consolationibus evacuare studeamus, dilectissimi, corda nostra: maximeque instante nunc die festo, et ferventius, et fiducialius unanimiter perseveremus in

oratione, ut sua nos visitatione, sua consolatione et confirmatione dignetur Spiritus ille benignus, spiritus duleis, spiritus fortis, infirma roborans, aspera planans, corda purificans: qui cum Patre et Filio ictipsum, sed non is ipse est: ¶ ut tres unum,

A et unum tres esse verissime prorsus et fidelissime catholica Ecclesia fateatur, a Patre adoptata, a Filio despontata, a Spiritu sancto confirmata, quibus ut una substantia, sic et eadem nihilominus gloria in secula saeculorum. Amen.

IN FESTO PENTECOSTES.

SERMO I.

Quomodo Spiritus sanctus tria operatur in nobis.

1. Celebramus, dilectissimi, hodie Spiritus sancti solemnitatem, tota cum jucunditate celebrandam, dignam omni devotione. Duleissimum enim quiddam in Deo Spiritus sanctus est, benignitas Dei, et idem ipsis Deus. Proinde si celebramus sanctorum solemnia, quanto magis ejus, a quo habuerunt ut sancti essent quotquot fuere sancti? Si veneramur sanctificatos, quanto magis ipsum sanctificatorem convenit honorari? Hodie itaque festivitas est Spiritus sancti, qua visibiliter apparuit invisibilis: sicut et Filius, cum sit nihilominus invisibilis in seipso, dignatus est exhibere se in carne visibilem. Hodie Spiritus sanctus revelat nobis aliquid de seipso, sicut ante de Patre et Filio aliquid neveramus: nam perfecta Trinitatis cognitio, vita aeterna est. Nunc autem ex parte cognoscimus, reliqua credimus, qua minime sufficiemus comprehendere. Et de Patre quidem novi creationem, clamantibus creaturis: *Ipsa fecit nos, et non ipsi nos* (*Psalm. xcix*, 3). *Invisibilia enim Dei, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspicuntur* (*Roman. i*, 20). At vero aeternitatem et immutabilitatem ipsius comprehendere multum est a me: lucem habitat inaccessibilem. De Filio autem magnum aliquid novi, ejus gratia, scilicet Incarnationem. Nam generationem ejus quis enarrabit? (*Isa. lxi*, 8.) Quis comprehendat aequalem genitum genitoris? Jam et de Spiritu sancto, si non processionem, quo ex Patre Filioque procedit (illa enim mirabilis facta est scientia ex me; confortata est, et non potero ad eam) (*Psalm. cxxxviii*, 6), novi tamen aliquid, videlicet inspirationem. Duo enim sunt, unde procedat, et quo. Processio a Patre et Filio posuit tenebras latibulum suum; sed processio ad homines hodie cœpit innotescere, et est jam fidelibus manifesta.

2. Et prius evideni (quoniam sic oportebat) signis visibilibus invisibilis Spiritus suum declarabat adventum: nunc ejus signa quo spiritualiora sunt, eo magis congrua, eo magis videntur Spiritu sancto digna. Venit tunc super discipulos in linguis igneis, ut linguis omnium gentium verba ignea loquerentur, et legem igneam linguae ignae predicarent. Nemo conqueratur quod minime nobis illa manifestatio Spiritus fiat: unicuique enim datur manifestatio Spiritus ad utilitatem (*1 Cor. xii*, 7). Denique si dicere opus est, nobis ista manifestatio potius quam apostolis facta est. Ad quid enim illis necessariae

linguae gentium, nisi ad conversionem gentium? Fuit in eis alia quedam manifestatio magis ad eos pertinens: et haec usque hodie fit in nobis. Manifestum enim fuit indutos esse virtute ex alto, qui de tanta pusillanimitate spiritus ad tantam devenere constantiam. Non est jam fugere, non est abscondi propter metum Iudeorum; constantius modo prædicant, quam delitescerent ante timidius. Denique mutationem illam dexteræ Excelsti manifeste declarat principis apostolorum prius quidem inter ancillæ verba formido, postmodum inter principum verbera fortitudo, *Iban'*, ait Scriptura, *gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habitu sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (*Act. v*, 41): quem sane prius cum duceretur ad concilium, solum reliquerant fugientes. Quis dubitet advenisse Spiritum vehementem, qui mentes corum invisibili illustraret potentia? In hunc modum etiam modo qua Spiritus operatur in nobis, testimonium perhibent [alias additur, in nobis] de eo.

3. Quia igitur mandatum accepimus, ut declinantes a malo, faciamus quod bonum est (*Psalm. xxxviii*, 13); vide quemadmodum ¶ Spiritus in utroque adjuvat infirmitatem nostram: nam divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus (*1 Cor. xi*, 4). Propterea ad declinandum a malo tria operatur in nobis; compunctionem, supplicationem, remissionem. Initium enim revertendi ad Deum poenitentia est, quam sine dubio spiritus operatur, non noster, sed Dei: idque et certa ratio docet et confirmat auctoritas. Quis enim cum ad ignem venerit algens, et fuerit calefactus, dubitat ei ab igne venisse calorem, quem habere non poterat sine illo? Sic ergo qui prius iniquitate erat frigidus, si postmodum fervore quadam poenitentie accendatur, aliud sibi spiritum, qui suum arguit et dijudicat, non dubitet advenisse. Habes hoc et in Evangelio, ubi cum loqueretur de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum: *Illi, inquit, arguet mundum de peccato* (*Joan. xvii*, 8).

4. Sed quid prodet poenitere de culpa, et non supplicare pro venia? Necesse est ut etiam hoc Spiritus operetur, dulcedine quadam spei replens animum, per quam fiducialiter postules nihil hesitans. Visne ostendam tibi etiam hoc opus esse Spiritus sancti? Utique dum abest ille, tale aliquid in tuo spiritu non invenies. Denique ipse in quo clamamus: Abba, Pater: ipse qui postulat pro sanctis geminitibus inenarrabilibus (*Roman. viii*, 15, 26). Et haec

quidem in corde nostro. Quid autem in corde Patris? Sicut in nobis interpellat pro nobis; ita in Patre delicta donat eum ipso Patre, advocatus noster ad Patrem in cordibus nostris, Dominus noster in corde Patris. Itaque quod postulamus, idem ipse donat, qui donat ut postulemus: et sicut nos erigit pia quadam fiducia, ita Deum inclinat ad nos magis pia misericordia sua. Itaque ut omnino scias quia remissionem peccatorum Spiritus sanctus operatur, audi quod aliquando audierunt apostoli: *Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata remittuntur eis* (*Joan. xx, 22*). Et de malo quidem declinando sic.

5. Porro ad faciendum bonum quid in nobis Spiritus bonus operatur? Profecto monet, et movet, et docet. Monet memoriam, rationem docet, movet voluntatem. In his enim tribus tota consistit anima nostra. Memoriae suggerit bona in cogitationibus sanitatis, atque ita ignaviam nostram torporemque repellit. Propterea quoties hujusmodi suggestionem boni senseris in corde tuo, da honorem Deo, et age reverentiam Spiritui sancto, cuius vox sonat in auribus tuis. Ipse namque est qui loquitur justitiam. Et in Evangelio habes quia ille *suggeret vobis omnia, quæcumque dixeris vobis*. Et adverte quid premerit: *Ille vos docebit omnia* (*Joan. xiv, 26*). Dixeram enim quia docet rationem. Multi siquidem monentur, ut benefaciant; sed minime sciunt quid agendum sit, nisi adsit denuo gratia Spiritus sancti; et quam inspirat cogitationem, doceat in opus proferre, ne vacua in nobis sit gratia Dei. Sed quid? *Scienti bonum, et non facienti, peccatum est illi [alias additur gratia]* (*Iac. iv, 17*). Propterea non solum moneri et doceri, verum etiam moveri et affici ad bonum necesse est ab eo utique Spiritu, qui adjuvat insinuatem nostram, et per quem in cordibus nostris diffunditur charitas, quae est bona voluntas.

6. Itaque cum sic adveniens Spiritus totam posse derit animam, suggestendo, instruendo, afficiendo, loquens semper in cogitationibus nostris, ut audiamus et nos quid loquatur in nobis Dominus Deus, rationem illuminans, voluntatem inflammans; non tibi videtur quia totam domum impleverint dispersitæ linguae tanquam ignis? Nam in his tribus superiorius dictum est animam consistere totam. Sint autem dispersitæ linguae propter multiplices cogitationes; sed etiam multiplicitas et uno lumine veritatis, et uno charitatis fervore si tanquam ignis. Aut certe domus adimpleti fini potius reservetur, quando mensuram bonam, et confortam, et coagitatam, et superelluentem dabunt in sinus nostros. Sed quando haec erunt? Profecto cum completi fuerint dies Pentecostes. Felices vos, qui jam intrastis quinquagesimam requieci, et jubilæum annum. Fratres nostros loquor, quibus jam dixit Spiritus ut requiescant a laboribus suis. Etenim ~~esse~~ hoc quoque inter ejus opera reperimus. Duo namque tempora celebramus, fratres: Quadragesimæ unum, alterum Quinquagesimæ: illud ante Passionem, istud post Resurre-

Actionem; illud in compunctione cordis et lamentis penitentiae, istud in devotione spiritus et Alleluia solemni. Prius quidem tempus ipsa est vita præsens, posterius vero quietem sanctorum significat, quæ est post mortem. Cum autem venerit illius quinquagesimæ finis, in judicio scilicet et resurrectione, completus diabolus Pentecostes, aderit plenitudo Spiritus, et totam replebit domum. Plena siquidem erit omnis terra maiestate ejus, quando non solum anima, sed et ipsum corpus spirituale resurget, si tamen, juxta Apostoli monitum, dum adhuc est animale, fuerit seminatum (*t Cor. xv, 44*).

SERM. II.

De operibus Trinitatis super nos, et detriplici gratia Spiritus sancti.

B1. Ilodie, dilectissimi, cœli distillaverunt a facie Dei Sinai, a facie Dei Israel, et pluvia voluntaria segregata est hæreditati Christi (*Psal. lxvii, 9, 10*). Spiritus enim sanctus procedens a Patre, largiori munere suæ majestatis in apostolo supervenit, et tribuit eis charismatum dona. Post magnificentiam enim resurgentis, post gloriam ascendentis, post re-identis sublimitatem, non restabat nisi ut exspectata [*alias, exspectationi*] justorum laetitia adveniret, et cœli muneribus cœlestes homines implerentur. Vide autem si non et sententiæ pondere, et verborum ordine haec omnia Isaïas longe ante prædictis. *Erit, inquit, in die illa germen Domini in magnificencia et gloria, et fructus terræ sublimis, et exultatio his qui salvati fuerint de Israel* (*Isa. iv, 2*).

C2. Germen Domini Jesus Christus [*alias, non germen Adæ*], solus de mundissimo conceptus semine; quia, etsi in similitudine carnis peccati, non tamen in carne peccati. Etsi filius carnis Adæ, non tamen filius pravaricationis Adæ; quia non sicut natura filius iræ, sicut reliqui omnes, qui in iniquitatibus sunt concepsi. Istud ergo germen, quod de virga Jesse virore virgineo pullulavit, in magnificencia fuit, cum resurrexisset a mortuis; quia tunc, Domine Deus meus, magnificatus es vehementer, confessionem et decorum induens, amictus lumine sicut vestimento (*Psal. ciii, 1, 2*). Quanta autem ascendentis gloria, cum mediis angelorum et animalium sanctorum ad Patrem deduceris, et triumphatrice palma cœlis invectus, susceptum hominem in ipsa divinitatis claudis identitate? Quis cogitet, nedum loquatur, quam sit fructus terræ sublimis in consueto ad dexteram Patris, quod utique cœlestium oculos reverberat naturarum, quod angelicus intuitus contremet, non attingit? Veniat ergo exultatio, Domine Jesu, his qui salvati sunt de Israel, apostolis tuis, quos elegisti ante mundi constitutionem. Veniat Spiritus tuus bonus qui sordes ablat, et infundat virtutes, in spiritus judicii, et spiritu ardoris [*alias additur Dei*].

2. Eia igitur, fratres, cogitemus super nos et in nos opera Trinitatis ab initio mundi usque ad finem, et videamus quam sollicita fuerit illa maiestas, cui administratio pariter et gubernatio sæculo-

rum incumbit, ne nos perderet in aeternum. Et potenter quidem omnia fecerat, et sapienter omnia gubernabat, et utrarumque rerum, tam potentiae quam sapientiae, signa manifestissima tenebantur id creatione et conversatione machine mundialis. Et bonitas quidem in Deo erat, et bonitas multa nimis; sed habebat in corde Patris, cumulanda quandoque super genus filiorum Adam in tempore opportuno. Dicebat tamen Dominus: *Ego cogito cogitationes pacis* (*Jerem. xxix, 11*), ut mitteret nobis illum, qui est pax nostra, qui fecit ultraque munus, ut jam daret pacem super pacem his qui longe, et pacem his qui prope (*Ephes. ii, 14, 17*). Verbum igitur Dei in sublimi constitutum, ut ad nos descenderebatur propria benignitas **¶¶¶** invitavit, misericordia traxit, veritas qua se promiserat venturum compulit puritas uteri virginalis salva Virginis suscepit integritate, potentia eduxit, obedientia in omnibus deduxit, patientia armavit, charitas verbis et miraculis manifestavit.

3. Prorsus amplissima mihi nunc materia et malorum meorum suppetit, et bonorum Domini mei, ut cum cogitaverim vias meas, convertam pedes meos in testimonia sua. Illa enim bona innescabilia sunt, quia ut brevi verbo cuneta concludam, nihil melius invenire potuit, unde nos redimeret Sapientia Dei in omni sapientia sua. Sed et mala circumdederant nos, quorum non erat numerus; quia *reccavi (justus loquitur) super numerum arenæ maris*; et: *Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo: multum est enim* (*Psal. xxiv, 11*). Missus est coluber tortuosus a diabolo, ut venenum per aures mulieris in ipsius mentem transfunderet, et sic refunderet in totius posteritatis originem: missus est interim Gabriel angelus a Deo, ut Verbum Patris per aurem Virginis in ventrem et mentem ipsius eructaret, ut eadem via intraret antidotum, qua venenum intraverat. Vere vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre; quia totum paternum est, quod de corde Patris Christus attulit nobis, ut nihil in Filio Dei nisi dulce, nisi paternum, humani generis trepidatio suspectetur. A planta pedis usque ad verticem non erat in nobis sanitas. Erraveramus ab utero, in utero dannati antequam nati, quia de peccato et in peccato concepti.

4. Christus ergo ibi primum medicinam apposuit, ubi primus vulneri patebat locus: et substantialiter utero Virginis illapsus, de Spiritu sancto conceptus est; ut conceptionem nostram mundaret, quam spiritus malus, si non fecerat, tamen inficerat: ut non esset etiam in utero vita ipsius otiosa, dum novem mensibus purgat vulnus antiquum, scrutans, ut dicitur, usque ad imum putredinem virulentam, ut sanitas sempiterna succederet. Et tunc jam operabatur salutem nostram in medio terrae, in utero videlicet, Virginis Marie, quæ, mirabili proprietate,

(49) Certissima vocat signa eo modo quo sermone 2 in Octava Pascha, nnn. 3, ubi « certitudo nobis omnino negatur. » Confer sermonem 1 in Septuagesinia, nnn. 1: « Certitudinem utique non habe-

A terra medium appellatur. Ad illam enim, sicut ad medium, sicut ad aream Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium saeculorum, respicient et qui in celo habitant, et qui in inferno, et qui nos praecesserunt, et nos qui sumus, et qui sequentur, et nati natorum, et qui nascuntur, ab illis. Illi qui sunt in celo, ut resarciantur; et qui in inferno, ut eripiantur; qui praecesserunt, ut prophetæ fideles inveniantur; qui sequuntur, ut glorificentur. Eo beatam te dicent omnes generationes (*Luc. i, 48*), Genitrix Dei, domina mundi, regina cœli. Omnes, inquam, generationes. Sunt enim generationes cœli et terræ. *Pater spirituum*, ait Apostolus, *ex quo omnis paternitas in cœlo et in terra nominatur* (*Ephes. iii, 15*). Ex hoc ergo beatam te dicent omnes generationes, quæ omnibus generationibus vitam et gloriam genuisti. In te enim angeli latitiam, justi gratiam, peccatores veniam inveniunt [alias, invenerunt] in aeternum. Merito in te respiciunt oculi totius creature, quia in te, et per te, et de te benigna manus Omnipotentis quidquid creaverat recreavit.

5. Placebitne tibi, Domine Iesu, ut dones mihi vitam tuam, sicut dedisti conceptionem? quia non solum conceptionis mea immunda, sed mors perversa, vita periculosa, et post mortem restat mors gravior, mors secunda. Non solum, ait, conceptionem meam, sed et vitam meam; et hoc per singulos statum gradus, infantie, pueritate, adolescentie, juventutis, tibi donabo, adjiciens mortem, resurrectionem, ascensionem, et missionem Spiritus sancti. Hoc autem ideo, ut conceptionis mea emundet tuam, vita mea instruat tuam, mors mea destruat tuam, resurrectionis mea præcedat tuam, ascensio mea præparet tuam, porro Spiritus **¶¶¶** adjuvet iustitiam tuam. Sic enim plane videlis et viam per quam ambules; et cautelam qua ambules, et ad quam ambules mansionem. In vita mea cognosces viam tuam, ut sicut ego paupertatis et obedientiae, humilitatis et patientiae, charitatis et misericordiae indeclinabiles semitas tenui: sic et tu eisdem vestigiis incedas, non declinans ad dexteram, neque ad sinistram. In morte autem mea dabo tibi justitiam meam, dirumpens jugum captitatis tuæ, et expugnans hostes qui sunt in via, vel juxta viam, ut non apponant amplius nocere tibi. His autem completis, revertar in domum meam unde exivi; et ovibus illis, quæ in montibus remanserant, et quas propter te reliqueram, ut te non reducerem, sed reportarem, reddam faciem meam.

6. Et ne de absentia mea vel murmures, vel contristeris, mittam tibi Spiritum Paracletum, qui tibi donet pignus salutis, robur vitae, scientie lumen. Pignus salutis, ut ipse Spiritus reddat testimonium spiritui tuo, quod filius Dei sis: qui certissima signa prædestinationis tuae cordi tuo imprimat et ostendat (49): qui donet latitiam in corde tuo, et

mus, sed spei fiducia consolatur nos. Propter hoc data sunt signa quædam et indicia manifesta salutis .. ut quibus certitudinem negat causa sollicitudinis, vel fiduciam præstet gratia consolationis. »

de rore cœli, si non continue, tamen saepissime mentem tuam impinguet. Robur vitæ, ut quod per naturam tibi est impossible, per gratiam ejus non solum possible, sed et facile fiat; ita ut in laboribus, in vigiliis, in fame et siti, et in omnibus observantiis istis (quæ nisi farinula ista dulcorentur, prorsus mors in olla appareat [IV Reg. iv, 41]) deletabiliter incedas, sieut in omnibus divitias. Scientie lumen, ut cum omnia bene feceris, te servum inutili reputes; et quidquid boni in te inveneris, illi tribuas, a quo omne bonum, et sine quo non parum aliquid, sed nihilominus potes incipere, ne perficere dicam. Sic ergo Spiritus iste in tribus istis te decebat omnia, sed omnia quæ ad tuam pertineant salutem, quia in ipsis est plena et absoluta perfectio.

7. Hoc est quod per prophetam idem Spiritus dicit. *Seminate vobis ad justitiam*, ubi pignus salutis ostenditur; *metite spem vitæ*, ubi vitale robur accipitur; *illuminate vobis lumen scientiae* (Osee, x, 12), quod verbis propriis subinfertur. Unde et Spiritus iste super apostolos in igne apparuit, propter lucem pariter et ardorem. Quos enim repleverit, et spiritu fervere, et in veritate agnoscere facit, quia sola misericordia est quæ eos et prævenit, et perducit. Multum sibi de hac misericordia undique contraxerat [alias, condixerat] puer Domini, cum diceret: *Misericordia ejus præveniet me* (Psal. lviii, 11); et: *Misericordia tua ante oculos meos est* (Psal. xxv, 3); et: *Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vita mea* (Psal. xxii, 6); et: *Qui me coronat in misericordia et miserationibus* (Psal. cu, 4); et: *Deus meus, misericordia mea* (Psal. lviii, 18). Quam dulciter, Domine Jesu, cum hominibus conversatus es! quam abundanter multa, et magna bona hominibus largitus es! quam fortiter tam indigna quam aspera pro hominibus passus es! ita ut liceat sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo: duro ad verba, duriore ad verbera, durissimo ad crucis horrenda; quia in omnibus his sieut agnus coram tondente se obmutuit, et non aperuit os suum. Vides igitur quam verum dixerit ille quid dixit: *Dominus sollicitus est mei* (Psal. xxxix, 18). Pater ut servum redimat, Filio non parcit; Filius seipsum libentissime tradit, Spiritum sanctum uterque mittit, et ipse Spiritus postulat pro nobis genitibus inenarrabilibus.

8. Oduri, et indurati, et obdurati filii Adam, quos non emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens ardor amoris, tam vehemens amator, qui pro vilibus sarcinulis tam pretiosas merces expendit! Non enim corruptibilibus auro vel argento redemit nos, sed pretioso sanguine suo, quem effudit abunde; quia largiter undæ sanguinis de corpore Jesu per quinque partes emanaverunt. Quid ultra debuit facere, et non fecit? Illuminavit cæco-, reduxit erroneos, reconciliavit reos, justifieavit impios, triginta et tribus **933** annis super terram visus, cum hominibus conversatus, pro hominibus mortuus, qui de cherubim et seraphim, et omnibus angelicis virtutibus dixit, et facta sunt; cui subest, cum voluerit, omnia

A posse. Quid ergo a te querit qui anta sollicitudine te quæsivit, nisi te sollicitum ambulare cum Deo tuo? Hanc sollicitudinem non facit nisi Spiritus sanctus, qui scrutatur profunda pectorum nostrorum, discretor cogitationum et intentionum cordis, qui nee minimam paleam intra cordis, quod possidet, habitaculum patitur residere, sed statim igne subtilissimæ circumspecionis exurit; Spiritus dulcis et suavis, qui nostram voluntatem flectat, imo erigat, et dirigat magis ad suam; ut eam et veraciter intelligere, et ferventer diligere, et efficaciter implere possimus.

SERMO III.

De multiplici operatione Spiritus sancti in nobis.

1. Quam libenter vobis communicem, si quid mihi superna dignatione sensero inspiratum, novit Spiritus ipse, cuius hodie solemnitatem, et solemnitatem præcipuum celebramus, utinam devotione præcipua. Ipse est enim, dilectissimi, qui vos sedere facit non solum in civitate, sed et in domo una, ut sedeat super sedentes, et requiescat super humiles et trementes ad sermones suos. Ipse est qui Virgini obumbravit, apostolos roboravit, ut et virginæ corpori temperaret deitatis accessum, et apostolos indueret virtute ex alto, ferventissima scilicet charitate. Hanc nimirum apostolicus ille chorus loricam sese induit, sieut gigas ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis; ad alligandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis (Psal. cxlix, 7, 8). Quia enim in domum fortis ligare eum et vasa ejus diripere mittebantur, opus erat fortitudine ampliori. Alioquin quam multum erat ad ipsos, nt de morte triumpharent, et ne ipsæ quidem portæ inferi prævalerent adversus eos, si non vigeret in eis, quæ in eis vineceret, dilectione tortis ut mors, dura sieut infernus æmulatio? Hunc sibi zelum imbiberant, cum vino ebrii putarentur (Act. ii, 13). Et vere ebrii vino, sed non eo, quo ab incredulis ebrii credebantur. Plane, inquam, ebrii, sed vino novo, quod veteres quidem utres nec mererentur accipere, nec continere valerent. Hoc enim vinum vera illa Vitis fuderat de excelso, vinum lætificans eorū, non statum mentis evertens: vinum germinans virgines, non apostatare faciens etiam sapientes. Novum vinum, sed habitantibus super terram. Nam in cœlis quidem olim copiosissime redundabat, non in utoribus, nec in testeis vasis, sed in cella vinaria, in spiritualibus apothecis. Fluebat per vicos et plateas omnes illius civitatis vinum, in quo lætitia cordis, non carnis luxuria est: nam terrigenæ et filii hominum vinum ejusmodi non babebant.

2. Sic igitur cœlum quidem vino proprio fruebatur, quod terra interim nesciebat; sed ne ipsa quidem terra penitus inops, carne Christi gloriabatur, cuius presentiam nihilominus cœlum sitiebat. Quidni fidelissimum fieret gratissimumque commercium inter cœlum et terram, inter angelos et apostolos, ut exhiberetur illis caro Christi, istis vinum cœli; essetque iu terra Spiritus, caro in cœlis, ac

deinceps omnia omnibus communia in aeternum? *Nisi, inquit, ego abiiero, Paracletus non veniet ad vos.* Hoe est dicere: Si non dederitis quod amatis, non habebitis quod desideratis. *Expedit ergo robis ut ego vadam (Joan. xvi, 7),* vos quoque de terra ad celum, de carne ad spiritum translaturus. Filius enim spiritus, Pater spiritus, Spiritus sanctus spiritus est. Denique spiritus ante faciem nostram Christus Dominus. Sed et Pater, quia spiritus est, tales querit adoratores qui adorent eum in spiritu et veritate. Spiritus tamen sanctus quasi specialiter spiritus dicitur, quod ab utroque procedat, firmissimum et indissolubile **931** vinculum Trinitatis: tanquam proprius sanctus, quod sit donum Patris et Filii, omnem sanctificans creaturam; quamvis Pater quoque et spiritus et sanctus; itemque et Filius et spiritus et sanctus sit: *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia,* ait Apostolus (*Rom. xi : 36*).

3. Tria in magno hujus mundi opere cogitare debemus; videlicet quid sit, quomodo sit, ad quid constitutus. Et inesse quidem rerum inastimabilis potentia commendatur, quod tam multa, tam magna, tam multipliciter, tam magnifice sunt creata. Sane in modo ipso sapientia singularis eluet: quod haec quidem sursum, haec vero deorsum, haec in medio ordinatissime sint locata. Si vero ad quid factus sit mediteris, occurrit tam utilis benignitas, tam benigna utilitas, quae etiam ingratissimos quosque multitudine et magnitudine beneficiorum possit obruere. Potentissime siquidem ex nihilo omnia, sapientissime pulchra, benignissime utilia sunt creata. Verum tamen et fuisse novimus ab initio, et adhuc multos esse videmus in filiis hominum, qui in bonis inferioribus sensibilis mundi hujus tota sensualitate depresso, totos se dederunt his quae facta sunt, quoniam modo, vel ad quid facta sint negligentes. Quid istos, nisi carnales dicamus? Paucissimos esse jam arbitror: legimus tamen nonnulos quandoque fuisse, quibus summum studium fuit atque unica sollicitudo, modum et ordinem investigare factorum, adeo ut plerique non modo utilitatem rerum perquirere dissimulaverint, sed et ipsas magnanimiter spreverint, cibo parvissimo vilissimoque contenti. Ipsi quidem sese philosophos vocant, sed a nobis curiosi et vani rectius appellantur.

4. Utrisque igitur successerunt viri prudentiores utrisque, qui nimium et que facta sunt, et quomodo facta sunt transilientes, intenderunt aciem mentis, utad quid facta sunt viderent. Nec latuit eos, quoniam omnia propter semetipsum fecit Deus, omnia propter suos. Alter tamen propter se, aliter propter suos. In eo quippe quod dicitur: « Omnia propter se (*Prov. xvi, 4*), » præveniens commendatur origo: in eo autem quod dicitur: » Omnia propter suos, » magis exprimitur fructus seqvens. Omnia fecit propter semetipsum, gratuita videlicet honestate; omnia propter electos suos, pro eorum scilicet utilitate: ut illa quidem efficiens causa sit, haec finis. Hui sunt spirituales viri, sic utentes hoc mundo,

A tanquam non utentes, sed in simplicitate cordis sui querentes Deum, ne illud quidem magnopere vestigantes, quoniam modo mundialis haec machina volveretur: primi voluptate, secundi vanitate, tertii veritate impleti.

5. Gaudeo vos esse de hac schola, de schola videbilem Spiritus, ubi bouitatem, et disciplinam, et scientiam discatis, et dicatis eum sancto: *Super omnes docentes me intellexi. Quare inquam? Nunquid quia purpura et byssus indui, et quia laitoribus epulis abundavi? nunquid quia Platonis argutias, Aristotelis versutias intellexi, aut ut intelligerem laboravi? Absit, inquam: sed quia testimonia tua exquisivi (Psal. cxviii, 99).* Felix, qui in hoc sancti Spiritus thalamo commoratur, ut possit intelligere triplicem illum spiritum: de quo idem ipse puer Domini super senes intelligens clamabat, et decantabat: *Ne projicias me a facie tua, et spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Cormundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis. Reddemili laetitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me (Psal. L, 12-14).* Spiritum sanctum, ipsum intellige proprio nomine designatum. Rogat ergo ne projiciatur a facie ejus tanquam aliquid immundum; quia Spiritus iste odit sordes, nec habitare potest in corpore subditio peccatis. Cui enim proprium est peccata repellere, ipsi et proprium est peccata odisse: nec in uno domicilio pariter morabuntur tanta munditia, et immunditia tanta. Recepto ergo sancto Spiritu per sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum, audet quis ante faciem ejus apparere tanquam lotus et mundus; utpote qui contineat se ab omni malo, et **935** qui actiones, etsi non cogitationes frenaverit?

B 6. Sed quia perversæ et immundæ cogitationes separant a Deo (*Sap. 1, 3*), orandum est ut cor mundum eretur in nobis: quod utique fiet, si spiritus rectus fuerit in nostris visceribus innovatus. Spiritum rectum quod ait, Filio potest non inconvenienter aptari; qui nos veterem hominem exuens, novum induit: qui nos renovavit in spiritu mentis nostræ, tanquam in visceribus nostris; ut cogitemus quæ recta sunt, ut ambulemus in novitate spiritus, et non in litteræ vetustate. Formam enim rectitudinis de cœlis attulit, reliquit in terris: immiscens sane et immittens dulcedinem rectitudini in omnibus operibus suis, sicut de eo idem ipse prædixerat: *Dulcis et rectus Dominus; propter hoc legem dabit delinquentibus in via (Psal. xxiv, 8).* Castigato ergo corpore per sanctitudinem operum, mundato corde, vel potius innovato per rectitudinem cogitationum, redditur laetitia salutaris, ut jam in lumine vultus Dei ambules, et in nomine ejus exsultes tota die.

7. Quid igitur restat, nisi ut spiritu principali conlimeris? Patrem intellige spiritum principalem: non quod major, sed quod solus a nullo, cum ab eo sit Filius, Spiritus sanctus ab utroque. In quo autem confirmatio haec, nisi in charitate? aut quod donum aliud tam dignum Patre? quod munus aliud tam pa-

ternum? *Quis nos*, ait Apostolus, *separabit a charitate Christi?* Tribulatio? an angustia? an famæ? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Certi sitis quia neque mors, neque vita, neque cætera alia, quæ Apostolus tam multiplicitate, quam audacia enumerat, poterunt nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Iesu (*Rom. viii. 35, 38, 39*). Nunquid non hoc confirmationem ab omni hujus sententiae parte demonstrat? Scis vas tuum possidere in sanctificatione et honore, et non in passione desiderii? Spiritum sanctum accepisti tibi. Vis ut quaecunque tibi vis ab hominibus fieri, tu quoque facias illis, et quod tibi fieri nouis, alii non feceris? Spiritum rectum ad opus proximi suscepisti. Hæc est enim rectitudine, quam lex ultraque commendat, et quæ naturæ indita est, et quæ tradita per Scripturam. Jam si utroque bono, et in his quæ ad utrumque pertinent firmiter perseveras; principalem spiritum, quem solum Deus approbat, receperisti: alioquin quæ modo sunt, modo non sunt, is qui vere est, non acceptat, nec in caducis istis sibi potest æternitas complacere. Itaque si desideras, ut in te Deus eligat partem sibi: esto sollicitus sicut tibi Spiritum sanctum, sicut proximo spiritum rectum, sic ei quoque, tanquam vero principi, et patri spiritum, spiritum principalem exhibere.

8. Vere multiplex Spiritus, qui tam multiplicitate filiorum hominum inspiratur, ut non sit qui se abscondat a calore ejus. Siquidem conceditur eis ad usum, ad miraculum, ad salutem, ad auxilium, ad solatum, ad fervorem. Ad usum quidem vitæ, bonis et malis, dignis pariter et indignis commanua bona abundan-

Atissime tribuens, ita ut videatur hic discretionis limitem non tenere. Ingratus est qui in his quoque beneficium Spiritus non agnoscit. Ad miraculum, in signis et prodigiis, in variis virtutibus, quas per quorumlibet manus operetur. Ipse est antiqua miracula suscitans, ut ex præsentibus fidem astraat præteriorum. Sed quia nonnullis hanc quoque gratiam sine propria utilitate largitur, tertio infunditur ad salutem, enim in toto corde nostro revertimur ad Dominum Deum nostrum. Porro ad auxilium datur, enim in omni colluetatione adjuvat infirmitatem nostram. Nam cum testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei sumus, ea inspiratio est ad consolationem. Datur etiam ad fervorem, cum in cordis perfectorum vehementius spirans, validum

Biguem charitatis accendit: ut non solum in spe filiorum Dei, sed etiam in tribulationibus gloriantur, contumeliam gloriam reputantes, opprobrium gaudium, despectionem exaltationem. Omnibus nobis, nisi fallor, datus est Spiritus ad salutem: ad fervorem non ita. Pauci enim sunt qui hoc spiritu repleantur; **¶¶¶** pauci qui studeant æmulari. Contenti sumus angustiis nostris, nec respirare in libertatem illam, non saltē ad eam spirare conamur. Oremus, fratres, ut compleantur in nobis dies Pentecostes, dies remissionis, dies exultationis, dies verissimi jubilæi: et inveniat nos semper Spiritus sanctus omnes propter præsentiam corporalem, pariter propter cordum unitatem, in eodem loco per promissam stabilitatem: ad laudem et gloriam sponsi Ecclesie Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

DOMINICA IV POST PENTECOSTEN.

SERMO (50)

De David et Golia, et quinque lapidibus. (I Reg. xvii, 40.)

1. Audivimus ex libro Regum, Goliam, virum procerae statura, præsumentem super multa fortitudine et magnitudine corporis sui, vociferantem adversus phalangas Israel et provocantem eas ad singulare certamen: audivimus etiam a Deo suscitatum spiritum pueri junioris, ut indigne ferret virum spuriū et incircumcisum, castris Israel et Dei summī exprobrantem agminibus. Spectavimus procedentem adolescentulum in funda et lapide adversus monstruose magnitudinis hominem loricatum, et clypeo protectum ac galea, cæterisque terribilem militaribus armis. Si qua in nobis erant viscera pietatis, non potuimus non timere sic ineunti conflictum, non congaudere vincenti. Laudavimus magnanimitatem parvuli, quod comederet animam ejus zelus domus Dei, et opprobria exprobrantium ei a se non duceret aliena; sed tanquam ad propriam moveretur injuriam, et doleret super

contritione Joseph. Mirati sumus tantam in adolescente fiduciam, quanta non inveniretur in universo Israele. Collatam denique cœlitus victoriam, et divina manifeste patratam virtute, tam læti suscepimus, quam solliciti certamen spectavimus armati tide parvuli, et gloriantis propria in virtute gigantis.

2. Jam si spiritualis, secundum Apostoli testimonium, legem esse non ignoramus (*Rom. vii, 14*), et scriptam esse propter nos non solum exterioris superficie oblectandos aspectu, sed interiorum quoque sensuum gestu, tanquam melilla tritie, satiantdos: considerandum nobis est quisnam videatur iste Golias, qui populo Dei, jam reprobationis terram ingresso, iamque multis ex hostibus triumphanti, solus exprobrare præsumit, elatus et inflatus spiritu eirnis suæ. Credo enim non incongrue in superbo homine superbie vitium designari. Ipsum

atque etiam in Florilus Wilhelmi monachi Tornacensis ex Bernardo collectis ante annos quadringentos, ut in hujusce tomis Praefatione diximus. — Col 21. n 21

(50) Ille sermo, Nicolai Clares-Vallensis Sermonibus novemdecim, Henrico Trecentum comiti nuncupatis, subjicitur in codicibus nonnullis: at nec in paucioribus, nec sequioris notæ, Bernardo tribuitur,

namque est peccatum maximum, quod Dei populo magis insultat, et insurget specialiter adversus eos, qui cætera jam videantur viciisse peccata. Ilinc est quod provocat ad singulare certamen, tanquam cæteris jam subactis. Nam et Philistæ illo in tempore timebant omnino adversus Israel inire conflitum, nisi quod de Golia, enormis magnitudinis viro, eorum fiducia tota pendebat. Unde enim ejusmodi animam superbiam tentet, quam sibi subjugavit invidia, seu tepiditas ea, quæ solet Deo vomitum provocare (*Iacob.* m, 16); aut pigritia, quæ facit ut boum stercoribus lapidetur? (*Ecclesiastes.* xxii, 2.) Unde, inquam, ei superbiam, unde extollentia oculorum, cui adeo cætera vitia dominantur, ut dijudicari se ab universis tanquam male sibi conscius arbitretur? Quis denique nisi manu fortis, qui cætera jam sibi potenti virtute vitia subjugavit, adversus nequissimum superbiam vitium dimicaturus acedat? Procedat, inquam, David manu fortis, quoniam non est vincere tantum hostem, nisi in manu forti. Armetur ipse contra Goliam, qui et ursum vicerit et leonem.

3. Videat sane, utrum Saulis ei arma possint prodesse, utrum sæculari sapientia et philosophieis traditionibus, **937** seu etiam divinarum superficieis Scripturarum, quam nimirum occidentem litterari vocat Apostolus (*II Cor.* m, 6): videat, inquam, utrum his armis debellare superbiam, utrum hæc via humilitatem apprehendere possit, ut onerari sese magis quam roborari sentiens, hujusmodi arma atque impedimenta projicit, jactans omnino cogitatum suum in Domino; et de propria penitus desperatus industria, sola fide armatus, non reputat Goliam proceritatem, ne forte magnitudinis ejus mole prematur, sed potius psallat spiritu, psallat et mente: *Dominus, inquiens, defensor vita mea; a quo trepidabo?* (*Psal.* xxvi, 4.) Nam et Petrus dum nec ventorum violentiam, nec maris profundum, corporisque pondus consideraret, in verbo Domini jactans semetipsum, nec perire potuit, nec timere. At ubi vidit ventum validum venientem, timuit, ipsoque timore protinus mergi cœpit (*Matth.* xiv, 28-30). Simile aliquid etiam nunc athlete nostro rex Saul sudare tentat: *Non potes, inquiens, resistere Philistæ isti, nec pugnare adversus eum, quoniam puer es, hic autem vir bellicator ab adolescentia sua.* Verumtamen non aquiescit ille tale aliquid meditari, sed præsumens de virtute ejus, cuius auxilio priora certamina jam viciisset, accedit intrepidus. Colligit igitur, abjectis armis Saulis, quinque lapides de torrente, quos nimirum, cum levia quæque tolleret, levigare torrens potuit, sed non etiam tollere secum. Torrens quippe (quem utinam pertranseat anima nostra) sæculum præsens est, Scriptura teste, quoniam *generatio advenit et generatio præterit* (*Ecclesiastes.* i, 4); tanquam tumens unda undam implens. Quia ergo omnis caro fenum, et omnis gloria ejus tanquam flos agri, hujusmodi

Alevia facile secum trahit torrens inundans: verbum autem Domini, nullis fluctibus cedens, manet in aeternum (*Isa. xl, 6, 8*).

4. Arbitror proinde, non incongrue quinque lapidibus istis, quinquepartitum verbum intelligi, comminationis, præmissionis, dilectionis, imitationis et orationis. Horum quinque verborum late patens copia in divinarum reperitur serie Scripturarum. Et forte ipsa sunt quinque verba, quorum meminit Paulus, malens quinque verba loqui in sensu, quam decem millia in lingua (*I Cor. xiv, 19*). *Præterit enim figura hujus mundi* (*I Cor. vii, 31*); et juxta aliud testimonium: *Et mundus transit, et concupiscentia ejus* (*I Joan. ii, 17*). Haec autem verba transente mundo non modo manent, verum etiam levigantur magis, dum pertransuntibus pluribus multiplex est scientia. Jam vero collectos istos lapides contra superbiam spiritum dimicaturus David in vase memoriae sue reponat, considerans quanta nobis comminetur Deus, quanta promittat, quantam nobis exhibeat charitatem, et quam multa nobis sanetitatis exempla proponat, quemadmodum denique orationum nobis ubique commendet instantiam. Ilos, inquam, lapides secum tollat, quisquis superbiam vitium debellare festinat: ut quoties venenatum audet erigere caput, quilibet ex his lapidibus manui cogitationis ejus primus occurrat, percussus in fronte Golias dejiciatur, operatus confusione. In quo sane conflictu funda quoque necessaria est, longanimitatis formam habens, quam huic maxime certamini nulla ratione deesse necesse est.

5. Quoties ergo vanitatis cogitatio mentem pulsat, si ex intimo cordis affectu divinas expavescere cooperis comminationes, seu præmissiones ejus desiderare, non sustinet Golias utriuslibet lapidis ietum [*alias, jactum*], sed reprimitur illico tumor omnis. Quod si venerit in mentem dilectio illa tam ineffabilis, quam tibi Deus majestatis exhibuit; an non illico inardescens ad charitatem, prorsus abominari incipit et abjecere vanitatem? Sic et exempla sanctorum si diligenter tibi consideratione proponas, erit sine dubio ad reprimendam elationem cogitatio ista perutilis. Jam vero si forte insurgente subito elatione, nihil ex his quæ diximus apprehendere quiverit manus tua; toto fervore ad eam convertere, quæ sola restat, orationem: et continuo quem elevatum videras et exaltatum sicut cedros Libani, subversus impius, jam non erit.

938 6. Sed quæras fortasse, quemadmodum suo ipsis gladio Golias possis abscondere caput: id enim tanto tibi jucundius, quanto molestius hosti. Dico breviter, quoniam expertis loquor, et qui facile capiant et advertant sine mora, quod in semetipsis cerebro sentiunt actitari. Quoties te, provocante vanitate, ad recordationem comminationis divinæ, seu præmissionis, aut cæterorum, quæ supra diximus, confundis cœperis et erubescere

re, devictus [alias, dejectus] est quidem Golias sed forsitan adhuc vivit. Accede itaque propius, ne forte resurgat; et stans super eum muerone proprio caput ejus abscinde, de ea ipse quæ te appetit vanitate perimens vanitatem. Elata siqui-

A dem cogitatione pulsatus, si ex ea ipsa materiam et occasionem sumas humilitatis, quo nimur humilius deinceps et abjectius, tanquam de superbo homine, sentias de teipso; Goliam utique Goliae gladio peremisti.

DOMINICA VI POST PENTECOSTEN.

SERMO I.

De evangelica lectione, ubi turba triduo sustinens Dominum septem panibus reficitur (Mare. viii, 1, 9).

1. Misereor super turbam, quia jam triduo sustinent me, nec habent quod manducant. Evangelium, fratres, ob hoc scriptum est, ut legatur; nec ob aliud legitur, quam ut rationabilem consolationem vel desolationem exinde capiamus. Est enim saecularibus consolatio vana de terrenarum affluentia rerum, vana nihilominus de earum penuria desolatio. At Evangelium, saeculum veritatis, nemini blanditur, nullum seducit. Talem in eo se quisque reperiet, qualis fuerit: ut nec ibi timore trepidet, ubi non est timor; nec letetur cum male fecerit. Sed quid dicit Scriptura? Si quis auditor est verbi, et non fautor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis sue in speculo. Consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit (Jae. 1, 23, 24). Nos autem, fratres, non sic, obsecro, non sic; sed consideremus nosmetipsos in ipsa, quam audivimus, sacri Evangelii lectione, ut proficiamus ex ea, et corrigamus secundum eam, si qua in nobis reprehendamus corrigenda. Propter hoc enim optat Propheta dirigi vias suas, ad custodiendas justificationes Domini: *Tunc, inquiens, non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis (Psal. cxviii, 5, 6).* Et ego quidem non confundor, sed gloriior pro vobis, fratres mei, quoniam Salvatorem in deserto secuti, securi existis ad eum extra casta; sed vereor ne quis forte in triduana expectatione pusillanimis inveniatur, et in Egyptum saeculi hujus nequam vel corde, vel etiam et corpore revertatur. Merito proinde clamat divina Scriptura, et dicit: *Expecta Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum (Psal. xxvi, 14).* Sed quandiu necesse est sustinere; Prorsus donec misereatur tui. Quæris quando? Misereor, inquit, super turbam, quia jam triduo sustinent me.

2. Viam enim trium dierum eas necesse est in deserto, si gratum Deo tuo offerre volueris sacrificium; et triduo sustineas Salvatorem, si miraeuli panibus desideras satiari. Prima est dies timoris; dies, inquam, declarans et illuminans tenebras tuas, interiores scilicet, et horrendum gelennæ supplicium demonstrans, in quo sunt tenebræ exteriores. Hujuscemodi siquidem cogitatio, sicut ipsi nostis, nostræ solet exercere primordia conversionis. Se-

cunda est pietatis dies, qua respiramus in luce miserationum Dei. Tertia dies est rationis, in qua veritas innescit, ut tanquam ex debito quodam nature sine aliqua contradictione Creatori subjecta sit creatura, servus serviat Redemptori. Exhinc jubemur jam discubere, ut charitas ordinetur in nobis; exhinc aperit Dominus manum suam, et implet omne animal benedictione. Verum quoniam apostolis dicitur: *Facite homines discubere;* quorum nos, licet ad confusionem nostram, habetis vicarios qualescumque, discubere **¶** vos admonemus, fratres charissimi, ut refecti pane benedictionis subsistere possitis in via: ne forte misera necessitate compulsi descendatis et vos in Egyptum, et incipiatur vobis illudere, qui nequum vobis cum in deserto secuti sunt Salvatorem. Miseri sane et ipsi, qui non exiere cum exequitibus; sed plane miserabiliores omnibus hominibus, qui profecti quidem cum aliis, sed non cum aliis sunt refecti.

C 3. Porro si fuere qui, discubentibus aliis, post dumeta seu diversoria quævis absconditi latuere, homines ejusmodi jejunos vacuosque remansiisse quis nesciat? Sic et eos nihilominus, qui levitate et curiositate ducti, circumquaque vagantes, minime resederunt; aut si qui resederunt quidem, sed non in ordine, nec in numero ceterorum. Hortamur proinde charitatem vestram et pastorali sollicitudine admonemus, ne quis ex vobis inveniatur angulos amare, sectari latebras, querere diverticula; quoniam qui male agit, odit lucem et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus (Joan. iii, 20). Sed nec inveniantur in vobis, qui circumferantur omni vento doctrinæ, instabiles et inquieti, nihil in se solidatis, nihil gravitatis habentes, tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ. Nam de his quid dicam, quorum manus contra omnes, et manus omnium contra ipsis? Hi sunt qui separant semetipsos, animales, spiritum non habentes; quoniam nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu (1 Cor. xii, 3). Nequissima plane et perniciosestima pestis; quoniam universos unius obstinationis turbat, et fit omnia discordie fomes, materia scandalorum. Denique Prophetam audi, qui de vinea Domini loquens: *Singularis, inquit, ferus depastus est eam (Psal. lxxix, 14).* Pro hujusmodi rogo et obsecro vos, fratres mei, fugite simulationem omnem, et angulos propriæ voluntatis; fugite inquietudinem et spiritum levitatis; fugite

obstinationem, et nequissimum vitium singularitatis: nisi forte, quod absit! fraudare vultis animas vestras panis edulio benedicti.

4. Jam vero, ne longius protraham vos, septem panes quibus reficiamini, isti sunt. Primus panis, verbum Dei; in quo vita hominis est, sicut et ipse testatur (*Luc. iv, 4*). Secundus panis, obedientia est; quoniam *meus cibus est*, inquit, *ut faciam voluntatem ejus qui misit me* (*Joan. iv, 34*). Tertius panis, meditatio sancta, de qua scriptum est: *Cogitatio sancta conservabit te* (*Prov. iv, 6*); et *neque* alio in loco nominari videtur panis vitae et intellectus (*Ecli. xv, 3*). Quartus panis, orantium lacrymæ. Quintus vero, penitentie labor est. Nec miraberis, quod laborem aut lacrymas panem dixerim, nisi forte excidit tibi quod in Propheta legisti: *Cibabis nos pane lacrymarum* (*Psal. lxxxix, 6*); et item in alio psalmo: *Labores, inquit, manuum tuarum quia manducabis, beatus es et bene tibi erit* (*Psal. cxxvii, 2*). Sextus panis est jueunda unanimitas socialis; panis, inquam, ex diversis granis confectus, fermentatusque gratia Dei [*alias*, utique sapientia Dei]. Porro septimus panis est eucharistia; quoniam *panis*, inquit, *quem ego do, caro mea est pro mundi vita* (*Joan. vi, 52*) [51].

SERMO II.

De septem misericordiis.

1. *Misericordias Domini in eternum cantabo* (*Psal. lxxxviii, 2*). Utquid enim mihi insipiens nescio quae cogitatio de penitentiae hujus ouere murmurat, ut aggravet illud super cervicem meam? Aliud onus sentio, suavius quidem, sed utique multo majus. Sic enim onerat me miserationibus suis Deus, sic concludit, sic obruit beneficiis suis, ut onus aliud sentire non possim. Quid enim retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi? Tanta tribuit, et tanta retribuit: et tu mihi de **¶ 10** alio onere loqueris? Desicit spiritus meus, prorsus deficit in tanta beneficiorum consideratione. Et licet dignas non sufficiam gratias agere, sed ingratitudinem prorsus odit animi mea. Peremptoria siquidem res est ingratitudo, hostis gratiae, inimica salutis. Dico ego vobis, charissimi, quoniam pro meo sapere nihil ita displicet Deo, praesertim in filiis gratiae, in hominibus conversionis, quemadmodum ingratitudo. Vias enim obstruit gratiae, et ubi fuerit illa, jam gratia accessum non invenit, locum non habet. Hinc mihi, fratres, tristitia magna et dolor continuus est cordi meo, quod nonnullos tam pronos ad levitatem, ad risum, ad otiosa et ad seurrilia verba tam faciles video: ut perfumescam valde, ne forte plus quam expedit, divinae misericordiae sint immemores, et ingratis multis beneficiis suis, aliquando deserantur

(51) Hic in manuscriptis interponuntur sermo trigesimus sextus et tres consequentes de Diversis; praeterquam in codice Cisterciensi, in quo notatur, eos transferendos esse inter Diversos. Qui vero hic subsequuntur sermones duo de septem misericordiis,

A a gratia, quam non ut gratiam venerantur [*alias*, habent].

2. Nam de eo quid dicam, qui in murmure et impatientia obstinato perdurat animo; aut quem poenitet adhesisse Deo, et contra morem, et contra rationem, bonum factum penitentia comittatur, qui sine dubio miserationibus Dei non modo non habet gratiam, sed et contumeliam reddit? Omnino enim, quantum in se est, inhonorat eum a quo vocatus est, quisquis in ejus servitio in tristitia permanet et rancore; eam dieo tristitiam, quae secundum carnem est (52), et mortem operatur. Putas ergo quia major illi detur gratia; et non magis etiam quod videtur habere, auferatur ab eo? Nonne enim iure perditum reputatur, quod ingratu donatum est? aut dedisse non poenitet, quod periisse videtur? Oportet proinde gratum esse hominem et devotum, qui percepta gratiae munera non modo manere sibi desiderat, sed et multiplicari. Nemo sane est qui non facile, si querit, inveniat, unde plurimum sit obnoxius Deo, quoniam non est qui se abscondat a calore ejus. Sed nos maxime, quos segregavit sibi, et assumpsit ad serviendum sibi soli, si juxta Apostolum non accipimus spiritum hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quae a Deo donata sunt nobis (*1 Cor. ii, 12*); omnino plurima inveniemus, unde continuas ei gratias agere debeamus. Quis enim in nobis est, qui non confiteri possit, quoniam misericordia tua magna est super me? Itaque: de tanta multitudine miserationum Domini vobis breviter alias proponere volo, ut qui sapiens est, occasione accepta sapienter fiat.

3. Septem ego in me video misericordias Domini, quas et vos ipsi, credo, facile invenietis in vobis. Prima est, quod a multis peccatis adhuc in saeculo positum custodivit me; prima quidem, inquam, non inter omnes quas milii impendit, sed prima inter has septem. Quis enim non videat quod sicut in multa cecidi, sic et in alia cecidisset peccata, nisi Omnipotentis pietas me conservasset? Fateor et fatebor, nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus cecidisset in omne peccatum anima mea. Et hac quanta dignatio pietatis, quod ingratum et parvipendente sie gralia conservabat, quod in multis contrarium et contemnentem nihilominus ab aliis benignissime protegebat? At secunda miserationia tua super me, Domine, quoniam poterit explicari sermone, quam benigna, quam liberalis, quamque gratuita fuerit? Ego peccabam, et tu dissimulabas; non continebam a sceleribus, et tu a verberibus abstinebas. Prolongabam ego multo tempore iniquitatem meam; et tu, Domine, pietatem tuam. Sed quid prodesset expectatio, nisi

multum variant in vetustis libris: sed haec varietas non mutat sensum.

(52) Aliis, *Parum honorat.....quisquis ei servit tristitia et rancore: si tamen servire ei quis potest in ea tristitia, quae secundum carnem est.*

sequeretur pœnitudo? Cumulus esset damnationis, dicente Domino : *Hæc fecisti, et tacui* (*Psal. xlxi, 21*).

4. Tertia proinde miseratio fuit, quod visitavit eor meum et immutavit, ut amara fierent que male dulcia prius erant : et qui lætabar cum male facarem, et exultabam in rebus pessimis, inciperem demum recogitare ei annos meos in amaritudine animæ meæ. Et nunc, Domine, commovisti terram cordis mei, et **¶¶¶** conturbasti eam ; sana contritiones ejus, quia commota est. Multi enim pœnitentia ducti sunt, sed infruetiosa; quoniam ipsa quoque eorum pœnitentia reprobata est, siue et prior culpa. Itaque et hæc miseratio quarta fuit, quod pœnitentem misericorditer suscepisti, ut in eorum numero invenire, de quibus Psalmista : *Beati, inquit, quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata* (*Psal. xxxi, 1*).

5. Sequitur misericordia quinta, per quam mihi continendi deinceps, et emendatus vivendi præstigiisti virtutem, ne recidivum paterer, et esset novissimus error pejor priore. Omnino enim manifeste ture est, Domine Deus, et non humanae virtutis, susceptum semet peccati jugum a cervicibus suis excutere; quoniam omnis qui facit peccatum, servus est peccati (*Joan. viii, 34*), nec est jam liberari nisi in manu forti. Jam vero postquam in his quinque miserationibus a malo liberaveris, ut fiat quod scriptum est: *Declina a malo, et fac bonum* (*Psal. xxxiii, 15*) : in duabus aliis bona largiris. Hæc autem due sunt ; gratia promerendi, qua videlicet manus bonæ conversationis indulges; et spes obtinendi, qua donas homini indigno et peccatori de tua toties experita lenitate usque ad coelestia speranda præsumere.

SERMO III.

De fragmentis septem misericordiarum.

1. Scitis quid fecerim, septem vobis hodie misericordias proponendo? Septem utique panes distribui. Nam si factæ sunt mihi lacrymæ ^{mucræ} panes die ac nocte, quanto magis divinae miserationes? Multo enim dulcius istæ sapiunt, reficiunt multo melius, ampliusque confirmant cor hominis. Verum multa nobis, ni fallor, ex his panibus hodie cecidere fragmenta. Nam et ego ipse sentiebam inter frangendum multas e manibus evadere micas, atque inter digitos properantis elabi : utrum ipsi collegitis aliqua, vos videritis. Ego, si nondum fastiditis, nostra, que mihi collegeram, sine invidia communicabo, ne forte incurram maledictionem abscondentis frumenta in populis (*Prov. xi, 26*). Primus itaque panis, si bene memini, conservatio gratiae fuit, que me, licet indignum, a multis percatis prorsus adhuc in saeculo positum custodivit. Hujus ergo tria teneo fragmenta, habentia magnum prorsus deliciamentum saporis et alimoniam vitæ. Tribus siquidem modis a peccato memini me conservatum : occasionis subtractione, resistendi data virtute, affectionis sanitatem. Multa enim in peccata facile ce-

A cedissem, si data esset occasio; sed, Dei miseratione, non me talis opportunitas apprehendit. In multa quoque paulo minus cecidissem, graviter impulsus violentia tentationis; sed virtutem dedit Dominus rex virtutum, ut sub me esset appetitus meus, et ei quam sentiebam concupiscentię minime consentire. Sed a quibusdam tam longe me fecit miseratio tua, Domine, ut penitus abonuarer ea, et ne ulla quidem eorum me tentatio molestaret.

2. Secundus quoque panis fuit exspectatio, qua tardabat ultiōem, quia indulgentiam cogitabat. Et hujus ergo panis tria fragmenta acceperit, cogitantes longanimitatem quam exhibuit, electionem prædestinationis sua quam impleri voluit, et charitatem nimium qua me dilexit. Propter hoc enim exspectans **B** exspectavit me Dominus, et non intendit nulli, sed oculos suos avertit a peccatis meis, quasi nolens advertere quantum delinquerem. Propter hoc, inquam, dissimulabat ut commendaret patientiam suam, ut impleret electionem suam, ut confirmaret charitatem suam.

3. De tertio quoque pane, ejus scilicet misericordia qua convertit nos ad pœnitentiam, tria non tam fragmenta quam frusta vobis appono. Tunc enim, ut bene memini, concussit eor meum, excitans illud ut adverteret **¶¶¶** suorum vulnera peccatorum, et vulnerum sentire dolorem. Etiam et terruit, deducens ad portas inferi, et præparata iniquis supplicia monstrans. Et ut nihil jam noxie remaneret deletionis, meliorem mihi consolationem inspirauit, spem indulgentiæ dedit. In his ergo tribus conversus sum : credo quod et vos ipsi.

4. Jam vero quarti panis (ipsa est indulgentia), obsecro vos, diligenter colligite fragmenta, ne perirent. Sunt enim salubria valde, et dulciora super mel et favum. Sic nimurum ex toto indulsisit, et tam liberaliter omnem donavit injuriam, ut jam nec damnet ulciscendo, nec confundat improprio modo, nec minus diligit imputando. Sunt enim aliqui sic dominantes injuriam, ut non ulciscantur, sepius tamen improparent. Sunt et alii, qui licet sileant, manet tamen alta mente reposta, et rancorem tenent in animo : quarum utique neutra plena indulgentia est. Longe ab his omnibus benignissima est divinitatis natura. Liberaliter agit, ignoscit plenarie, ita ut propter fiduciam peccatorum, sed pœnitentium, ubi abundavit delictum, soleat et gratia superabundare. Testis est Paulus gentium doctor, qui plus omnibus, eum divina gratia laboravit. Testis est Matthæus, de telonio electus in apostolum, cui etiam Novi Testamenti primum scriptori esse donatum est. Testis et Petrus, cui post trinam negationem, totius Ecclesiæ pastoralis cura commissa est. Testis denique etiam famosissima illa peccatrix, cui in ipso conversionis initio tanta multitudo dilectionis concessa est, tanta postnudum inducta gratia familiaritatis. Quis accusavit Mariam, et pro se eam oportuit respondere? Si Pharisæus murmurat, si Martha conqueritur, si scandalizantur apostoli, Maria tacet; Christus

excusat eam, etiam et laudat tacentem. Denique illud quantæ prærogativæ, quantæ excellentiae fuit, quod resurgentem a mortuis prima videre, prima tangere meruit (53)?

5. Sed jam transeamus ad alia. Bonum quidem est nos hic esse, ubi datur fiducia peccatoribus; sed oportet etiam cætera non tacere. Itaque et in continentia ipsa, quæ est panis quintus, tria nihilominus invenio, unde merito clamare possim: *Quia fecit mihi magna qui potens est* (*Luc.* 1, 49). Forte parvum aliiquid reputatis continentiam vestram; sed ego non ita. Seio enim quos habeat oppugnatores, et quantæ illam necesse sit esse virtutis, ut possit resistere talibus. Primus siquidem continentiae nostræ hostis caro est, adversus spiritum concupiscentis. Quam domesticus hostis! quam periculosa lucta! quam intestinum bellum! Hostem hunc crudelissimum nec fugere possumus, o anima mea, nec fugare; circumferre illum necesse est, quoniam alligatus est nobis: nam, quod periculosius est et miserabilius, hostem nostrum ipsi cogimur sustentare, perimere cum non licet. Vide ergo quam sollicite te custodire necesse sit ab ea, quæ dormit in sinu tuo. Verumtamen non est hic solus adversarius mili; alium adhuc habeo, qui circuminxit et obsedit me undique: et si ignoratis, hostis ille est præsens sæculum nequam. Conclucit inimicus vias meas, et per quinque portas, quinque videlicet corporis sensus, jæculis suis vulnerat me [*alias*, appetit me], et mors intrat per fenestras meas. Sufficere nimis poterant isti duo: sed, heu me! ecce video ventum validum venientem ab aquilone, a quo panditur omne malum. Et nunc quid superest aliud? *Domine, salva nos, perimus* (*Matth.* viii, 25). Ecce enim malleus universæ terræ; ecce serpens, callidior cunctis animantibus; ecce inimicus ille, quem nec videre possum: quanto minus cave-re? Neque enim est collectatio servare volentibus continentiam: continentiam autem dico non a sola luxuria, sed a cæteris quoque, sicut necesse est, vitiis et peccatis: non est illis collectatio adversus carnem et sanguinem tantum, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in coelestibus (*Ephes.* vi, 12). Et quis est qui jacula **¶ 13** eorum ignea possit extinguere? *Paraverunt enim sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obseuro rectos corde* (*Psal.* x, 3); sed et narraverunt ut abscondent laqueos, et dixerunt: *Quis videbit eos?* (*Psal.* LXIII, 6). Nunc quidem aperte et violenter, nunc occulte et fraudulenter, semper autem malitiose et crudeliter

Aimpugnant et persecuntur nos. Et ad hæc toleranda, ne dicam superanda, quis idoneus? Credo jam vobis aliquatenus innotescit continentiae difficultas, ut juxta Apostolum sciatis quæ a Deo donata sunt vobis (*I Cor.* ii, 12). Omnino enim in Domino facimus hanc virtutem, et ipse ad nihilum deducit tribulantes nos. Ipse est qui non modo carnem nostram cum concupiscentiis suis, sed et præsens sæculum nequam cum curiositatibus et vanitatibus suis, etiam et ipsum cum temptationibus suis conterit Satanam sub pedibus nostris. Nunquid non merito dixeram inveniendum in continentia, unde clamarem: *Quia fecit mihi magna qui potens est?*

6. Jam vero sexti panis fragmenta accipite. Est autem panis iste gratia promerendi, bona scilicet **B**æternae vita. Quam gratiam in tribus maxime constare arbitror: in odio præteriorum malorum, et contemptu præsentium honorum, et desiderio futurorum. Septimus quoque panis est spes obtinendi, ejusque nihilominus teneo fragmenta tria; et eorum sapor dulcis almodum gutturi meo. Tria, inquam, sunt quæ sic roborant et confirmant eor meum, ut nulla me penuria meritorum, nulla consideratio propriæ vilitatis, nulla aestimatio cœlestis beatitudinis, ab altitudine speci dejicere possit in ea firmiter radicatum. Desideratis ea, an reservanda sunt propter eum qui dixit: *Mel invenisti? comedere quod sufficit tibi* (*Prov.* xxv, 16). Sic compleetur quotidie quod de se ipsa Sapientia prophetavit: et nunc idipsum video, quoniam qui edunt me, ait, adhuc esurient (*Ecli.* xxiv, 29). Proinde non vos protraham ultra, sed nec vestram frandabo esuriem; quoniam quidem sic paratos vos video, ac si needum sumpseritis quidquam. Tria considero, in quibus tota spes mea consistit: charitatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatem redditionis. Murmuret jam, quantum voluerit, insipiens cogitatione mea, dicens: Quis enim es tu, aut quanta est illa gloria, quibusve meritis hanc obtinere speras? Et ego fiducialiter respondebo: Seio cui credidi, et certus sum quia in charitate nimia adoptavit me, quia verax in promissione, quia potens in exhibitione: licet enim ei facere quod voluerit. Hic est funiculus triplex qui difficile rumpitur, quem nobis a patria nostra in hunc carcерem usque demissum firmiter, obseero, teneamus: ut ipse nos sublevet, ipse nos trahat et pertrahat usque ad conspectum gloriae magni Dei, qui est benedictus in sæcula. Amen.

PRO DOMINICA I NOVEMBERIS.

SERMO I.

De verbis Isaiae, vi, 1, « Vidi Dominum sedentem, » etc.

1. *Vidi Dominum sedentem super solium exelsum*

et elevatum, et plena erat omnis terra majestate ejus. Sublimis quedam visio propheticæ nobis sermone deseribitur. Vidi, inquit, Dominum sedentem. Ma-

(53) Hic Magdalena confunditur cum Maria sorore Lazari, et Peccatrice, ut sermone 2 in Assumptione. Dubius Bernardus sermone 12 in Cantica.

gnum spectaculum, fratres, et beati oculi qui vide runt. Quis non toto desiderio concupiscat tantae majestatis gloriam contemplari? Hoc quippe sanctorum omnium unicum semper desiderium fuit. Ipse est enim in quem desiderant angeli prospicere, quem videre vita æterna est. Sed aliam, fratres, audio prophetæ ejusdem, et ejusdem Domini longe dissimilem visionem. Siquidem Isaías iste est, qui in alio loco sic loquitur : *Vidimus eum, et non erat ei species neque decor; et aestimavimus eum tanquam leprosum* (*Isai. lvi, 2*), etc. Ubi illud primum considerandum est, quod communis illa, haec prophetæ prærogative propria videatur. Non sine causa sane ibi, *vidimus*, scriptum est; et hic, *vidi*: nisi ut illam quidem intelligas esse communem, hanc vero excellentiæ singularis. Siquidem absque specie et decore **¶¶¶** vidi eum, et sprevit Herodes : vide runt ipsi quoque Judæi, qui et dinumeraverunt omnia ossa ejus. Jam vero super hac visione beata manifesta propheta denuntians ait : *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei* (*Isai. xxvi, 10*).

2. Multifarie ergo multisque modis non solum locutus in prophetis, sed et visus est a prophetis. Agnovit eum David minoratum ab angelis; Jeremias etiam vedit eum in terris cum hominibus conversantem; Isaías modo super solium excelsum, modo non solum infra angelos aut inter homines, sed tanquam leprosum se vidiisse testatur, id est non in carne tantum, sed in similitudine carnis peccati. Tu quoque si desideras videre sublimem, humilem prius Jesum videre curato. Intuere prius exaltatum in deserto serpentem, si videre desideras regem in solio residentem. Ista te humiliet visio, at illa exalteat humiliatum. Reprimat et sanet ista tumorem tuum, ut illa repleteat et satiet desiderium tuum. Exinanitum vides? non sit otiosa visio, quia exaltatum otiose videre non poteris. Similis eris illi, cum videris eum sicuti est : esto et nunc similis ei, videntis eum sicut propter te factus est. Si enim ne in humilitate quidem similitudinem ejus abnvis, certa tibi sublimitatis quoque similitudo debetur. Nunquam ille socium tribulationis a communione gloriae patietur arceri. Denique usque adeo non designatur passionis suæ consortem et in regnum admittere secum, ut in cruce confitens latro eadem die cum eo fuerit in paradiiso. Illic est quod ait etiam ad apostolos : *Vos estis qui permansistis meeum in tribulationibus meis, et ego dispono vobis regnum* (*Luc. xxii, 28, 29*). Quia ergo si compatimur, et conregnabimus : sit interim meditatio nostra, fratres, Christus, et hic crucifixus. Ipsum ponamus signaculum super cor, signaculum super brachium nostrum. Ipsu[m] amplectamur brachiis quibusdam vicariae dilectionis, ipsum sequamur studio pia conversationis. Hoc enim iter, quo ostendatur et nobis ipse, qui est

(54) In plerisque manuseriptis continua serie sermones tres sequentes conjunguntur, et fere deest quintus, qui nova commentatio est in verba Isaiae : sed tamen in Colbertino et Albo Mantellorum codicii-

A salutare Dei : sane non jam sine specie et decore, sed in claritate tanta, ut majestas ejus repleteat orbem terrarum.

3. Opportune siquidem visione prima, tanquam hiemali adhuc tempore, non super solium, sed in inferiori atque humiliiori habitatione videtur. Duplum quippe solet habere magna domus quælibet mansionem, æstivam superius, inferius hiemalem. Igitur dum ipsa etiam discipulorum corda brumali adhuc glacie stringerentur, et Petrus quoque non minus gelido corde, quam corpore calefaceret se ad prunas ; tempus omnino non erat habitandi in solio, vel potius apparendi. At ubi cantabatur eanticum novum : *Hieus abiit et recessit, flores apparuerunt in terra nostra* (*Cant. ii, 11, 12*); opportune jam tunc ascendet in solium, et habitabit Dominus in excelsis.

4. Puta ergo Isaiam, cum haec loqueretur, illius gloriam temporis oculo prævidisse prophetico : *Iди, inquit, Dominum sedentem super solium excelsum*, etc. Sed quid putamus? quale est solium istud, fratres? Neque enim Altissimus in manifestis vel manufactis inhabitat. Nulla omnino materia corporalis apta tanto solio, tantæ fabricæ congrua, digna tanto habitatore videntur. Vivis est construenda lapidibus fabrica spiritualis, quam vera et æterna Vita sua inhabitatione dignetur. Quod si minus tanto ædificio sufficit angelica creatura, prævaricatorum utique minorata præcipitio : suscitet certe de terra inopem, et de pulvere erigat pauperem, ut collocet eum cum principibus, et solium gloriæ compleat. Et fortassis propterea ipse qui vedit, non modo excelsum solium; sed et elevatum quoque describit: ut proinde et angelorum stabilis celsitudo, et hominum misericors elevatio designetur. Quæ sequuntur, diligentiorem et ipsa considerationem desiderare videntur : ideoque sufficiat hodie vel cœpisse.

¶¶¶ SERMO II (54).

De verbis Isaiae prophetæ, vi, 1, 3.

1. *Plena erat*, ait contemplator noster de eo, quem super solium viderat, *majestate ejus omnis terra*. Adveniat, Domine regnum tuum, ut majestate tua sicut cœlum repletur, repleteatur et terra. Utquid enim princeps hujus mundi tanto ubique furore debacchatur, nisi quia terra data est in manus impii? Sed haec est hora ejus, et potestas tenebrarum. Erit certe quando qui in cœlo locum non habuit, et ab ipsa quoque terræ superficie exturbabitur miser, cavernis utique subterraneis recludendus. Hinc quippe propheta David sanctorum prosperitate præmissa, de maligno et angelis seu membris ejus adjecit, et ait : *Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ* (*Psal. i, 4*). Nulla jam tunc tentandi facultas erit.

bus reperitur. Et in libris Florum quinque isti sermones laudantur. Vide lib. x, cap. 9 et 10. Observa voces *seraphim* et *cherubim* in singulari scribi cum littera *m*, in plurali cum *n* in vetustis libris.

inquietandi nulla libertas ; possibilitas nulla nocendi. Replebitur majestate Domini omnis terra, quando jam voluntatis ejus transgressio nulla erit ; magis autem quando creatura ipsa liberalabitur a servitute corruptionis hujus, propter quam ingemiscit et parturit usque adhuc. Erit enim cælum novum, et terra nova; ut quaqua verteris oculos, in ipsa tibi rerum lacie, divina videatur quodammodo resplendere majestas.

2. Sed et est tibi altera quædam terra propinquior, et super hac amplior, justiorque sollicitudo. *Nemo quippe carnem suam odio habuit* (*Ephes. v, 29*). Consolare ergo eam, ut et ipsa requiescat in spe audiens nimirum, quia replebitur majestate Domini omnis terra. Quomodo enim nunc carnem nostram, dilectissimi, majestas divina repleteat, cum et magnus ille Paulus, primitias tantum spiritus habens, ingemiscat miserabiliter satis, et dicat: *Seio quia non est in me, hoe est in earne mea, bonum?* (*Rom. vii, 18*.) Et certe jam non dominabatur peccatum in ejus mortali corpore (*Rom. vi, 12*). Nota tamen adhuc, et corpus mortale perhiberi, et peccati quoque solum dominium negari. Erat enim etiam tunc lex peccati in membris ejus (*Rom. vii, 23*), quam quidem majestatis plenitudo cum venerit, prorsus excludet. Non solum autem, sed et novissima inimica destruetur mors. Replebitur ergo majestate Domini terra nostra, quando prorsus de medio fiet et peccati omnis sensus, et debitum mortis. Replebitur, inquam, omnis terra nostra Domini majestate, quando resurrectionis gloria vestietur, induet immortalitatis stolam, configurabitur denique claritati corporis Christi. *Salvatorem siquidem exspectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis sue* (*Philipp. iii, 20*). Quid adhuc murmuras, caro misera, quid adhuc recalcitas, et adversus spiritum concupiscis? Si te humiliat, si castigat, si redigit in servitutem; id profecto in tuo genere non minus tua interest quam ipsius. Quid eis invides, qui de operibus vermium, et murium pellibus ingloriam plane gloriam mendicare non erubescunt, cultu indigno viris, interdicto et mulieribus ; semetipsos dishonestantes potius quam ornantes? Reforment ipsi, aut magis certe deforment corpora sua; te, si fueris corpus humilitatis, reformabit idem artifex qui formavit. Illam, si non desipis, præstolabere manum, ut quod fecit, ipsa reficiat.

3. Jam vero quid in ipsa prophetica visione securatur attende: *Et ea, inquit, quæ sub ipso erant, replebant templum.* Propterea sane dixit: *Humiliare sub potenti manu Dei, ut exallet te in tempore visitationis* (*1 Petr. v, 6*). Vide ut sub ipso inveniaris, alioquin non poteris esse cum ipso. Quid enim? putas, indifferenter admittet homines in illud tante beatitudinis templum, qui ne ipsos quidem angelos indifferenter retinet in eo? aut non discernet inter glebas, qui discrevit inter stellas? Examinabit certe argutum, qui ipsum quoque au-

Arum probavit, et reprobavit. Qualem ergo, putas, necesse **916** est hominem inveniri, qui repudiari locum angeli sortiatur? Plane immunem ab omni iniuritate, sed ab ea maxime, quæ in ipso quoque angelo, non ad levem offensam, non ad momentaneam iram inventa est, sed ad odium sempiternum. Semel turbavit superbia regnum illud, concussit muros, etiam prostravit ex parte et parte, non modica. Quid ergo? Facilene deinceps admittenda videtur? Nunquid non odit civitas illa, et vehementer hujusmodi pestem abominatur? Certi estote, fratres, eum qui superbis non pepercit angelis, nec hominibus pareiturum. Non est contrarius sibi ipsi, non est personarum acceptor; similia suat judicia ejus. Sola ei placet humilitas, sive in angelo, sive in homine; et qui sedet in throno, solos eligit subditos, e quibus replete templum. Scriptum quippe est: *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, et humilia respicit in cœlo, et in terra?* (*Psalm. cxii, 5, 6*) Vide autem ne forte Michaelis verbum sit, superbo illi dicenti: *Similis ero Altissimo, in faciem resistentis.* Michael quippe interpretatum dicitur, *quis ut Deus?*

4. Bene ergo propheta cum dixisset, vidiisse se Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum; ne forte aut excelsum intelligeres de eo dictum qui ait: *Ascendam super altitudinem nubium* (*Isai. xiv, 14*); aut elevatum referes ad eos homines, qui in superbiam eriguntur, addidit: *Et ea quæ sub ipso crant, replebant templum;* ut manifeste intelligas, non eam altitudinem commendari, quæ extollitur adversus eum; sed eos in templo, sive in solio fore, qui sub eo sunt, alios quidem excelsos stabilitate solida, alios ex imo levatos miseratione divina. Ac ne forte objicias, ditioni ejus universa subcesse, nec quidquam determinationis habere quod ait: *Quæ sub ipso erant:* ut solam, quæ voluntaria est, et ex fervore charitatis procedit, approbaret et commendaret Dei subjectionem, addidit et de seraphim, de quibus et nos loco suo diceamus, quod ab eo fuerit datum.

5. *Et ea, inquit, quæ sub ipso erant, replebant templum.* Ab initio siquidem creaverat angelos Deus, in quibus beati illius templi plenitudo constaret: sed non in omnibus beneplacitum est ei, quia *et in ipsis*, ut scriptum est, *angelis suis reperit pravitatem* (*Job. iv, 18*). Fuit quippe in eis qui diceret: *Ponam sedem meam ad aquilonem* (*Isai. xiv, 13*); et populum qui sibi crederet, habuit. Miser ipse, qui sine Deo esse maluit, quain sub Deo; miseri et illi, qui violentes furem cucurrerunt cum eo. Exierunt infelices, et vacuus relicta est locus, quem accipiat alter. Nonne Deo subjecta eris, anima mea? Alioquin ne tibi locus erit in templo, quia *que sub ipso erant, replebant templum.* Frustra pulsabunt fatus virginis, in vanum clamabunt, ubi implete fuerint nuptiae discubentium, et janua clausa erit. Infelix anima, cui a nuptiis illis contigerit excludi! Infelix de quo clamabitur: *Tollatur impius, ne videat glo-*

riam Dei (Isai. xxvi, 10). Utquid enim lucem hanc temporalem miser ille videt, qui gloriam illam non merebitur intueri? Utinam nihil unquam vidisset oculus meus, si illa, quod avertat Deus, frustrandus est visione! Eant superbi, insolecent magis; extolluntur, inflentur, appetant semper in cumulo apparet: ut eum venerit aequitatis linea, a plenitudine ejiciantur. Tu vero non sic, sed Deo subiecta esto, anima mea, subiecta sane ex animo, subiecta eum fervore devotionis; quia seraphim stabant super illud. Cum quibus stemus et nos hodie, fratres, nec dimicemus a templo isto, in quo omnes dicunt gloriam, quia gloriam contemplantur Domini nostri Iesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO III.

De verbis Isaiae prophete, vi, 2.

4. Non vobis arbitror excidisse de duabus seraphim hodie nobis habendum esse sermonem, ¶ 17 propter illud Isaiae, qui postquam Dominum sese vidisse testatus est super solium residentem, addidit, seraphim stare super illud. Seraphim quidem, dilectissimi, sicut frequenter audistis, nomen est supernorum spirituum, ordinis unius de novem, ipsiusque summi atque supremi. Verum hoc loco, ut arbitror, non in ea ponitur significatione, praesertim cum innumera illa sint agmina, hic vero duo tantum seraphim describantur. Et ego quidem, fratres, si licet in hac parte unicuique abundare in suo sensu, in duabus seraphim duplum arbitror intellegi creaturam rationabilem, angelicam scilicet et humanam. Nec mireris hominem seraphim factum: memento quia Creator et Dominus seraphim factus est homo. Ad contumeliam tuam, o superbe, qui creatus inter angelos, inter angelos stare non meruisti, ecce rex noster novos in terra angelos fabricatus advenit. Atque, ut tabescas amplius, et livore proprio torquearis; non qualescunque, nec inferioris alieujus ordinis angelos, sed seraphim Audi enim quid ipse loquatur. *Ignem, inquit, veni mittere in terram; et quid volo, nisi ut accendatur?* (Luc. xii, 49.) Vult ergo seraphim fabricari, ut ibi stent, unde tu corruisti. Seraphim inquit, *stabant super illud.* Utquid ergo tu, qui mane oriebaris, Lucifer, in veritate non stetisti, nisi quia seraphim non fuisti? Seraphim quippe *ardens* vel *incendens* interpretatur. Tu vero habuisti, miser, lucem, sed ardorem non habuisti. Bonum erat tibi, si ignifer magis esses quam lucifer, nec tam immoderato appetitu lucendi, ut eras frigidus ipse, frigidam quoque eligeres regionem. Dixisti enim: *Ascendam super altitudinem nubium, sed et in lateribus aquilonis* (Isa. xiv, 13, 14). Quid festinas mane oriri, Lucifer? quid gloriaris super sidera, quibus aliquando clarius rutilare videris? Brevis omnino erit gloriatio tua. Sequitur te Sol justitiae, quem te esse vana simulatione jaetabas, cuius fervore pariter et splendore in nihilum redactus omnino dispares. Frustra quoque paras ventrum in fine saeculorum

A Dominum, tanquam veri solis ortum, in damnato illo quem assumpturus es homine prævenire, et extollи super omne quod dicitur, aut colitur Deus; quia et tunc adventus ejus illustratione penitus destrueris.

2. Quam melius, et certe non ad insipientiam sibi, Joannes Baptista, siquidem et ipse lucifer fuit, non sua præsumptione, ne et ipse fur esset et latro, sed Dei Patris auctoritate præmissus est ante Dominum! *Ecce, inquit, milto angelum meum aucto faciem tuam* (Luc. vi, 27), etc. Habes et in psalmo de eodem: *Paravi lucernam Christo meo* (Psal. cxxxii, 17). Ille enim erat lucerna ardeos et lucens: et voluerunt Judæi ad horam exultare in lumine ejus, sed non ipse. Unde ergo? Ipsum interroga, ipse de se lo-

B quatur. *Amicus, inquit, sponsi stat, et gaudio gaudent propter vocem sponsi* (Joan iii, 29). Stat ergo Joannes: neque enim arundo est vento agitata. Stat quia amicus est, stat quia ardens est, et seraphim stare describuntur. Vere amicus sponsi, qui procedens de thalamo suo non emulatur gloriam, sed parat viam, sed prædicat gratiam; ut et ipse de plenitudine ejus accipere mereatur. Luet ergo Joannes, tanto utique clarius, quanto amplius servet: tanto verius, quanto minus appetit lucre. Fidelis lucifer, qui Solis justitiae non usurpare venerit, sed prænuntiare splendorem. *Non sum ego, inquit, Christus; venit fortior me post me, cujus non sum dignus solvere corrugiam calcamenti;* et illud: *Ego baptizo rosaqua, ille baptizabit vos Spiritu sancto et igne* (Joan. i, 20, 26, 27, 33). Ac si manifeste lucifer dicere videatur: Quid admiramini intuentes splendorem meum? Non sum ego sol; longe alium videbitis cum, in cuius comparatione tenebræ sum, et non lux. Ego, tanquam sidus antelucanum, matutino vos rore perfundo; ille emittebat in fervore radios suos, solvet glacie, paludes siccat, algentes calefaciet, pauperibus erit pro vestimento. Nec sane dissonat a verbo judicis vox præcursoris, sed manifeste ignem a Joanne promissum Christus exhibuit, dicens: *Ignem veni mittere in terram.*

C 3. Dicas fortassis, in igne ut fervorem, sic et splendorem esse. Non contendeo, licet fervore ei quodam modo substantialior videatur. Ipsum potius audiamus, quid magis in igne commendet. *Ignem, ait, veni mittere in terram; et quid volo, nisi ut ardeat?* Cognovisti certe quid velit. Sed ne illud quidem ignoras, quod vita in voluntate ejus (Psal. xxix, 6); et servus sciens, nec faciens Domini voluntatem, plagis plurimis habeat vapulare (Luc. xii, 47). Quid lucere festinas? Nondum illud advenit tempus, in quo fulgebunt justi, sicut sol, in regno Patris corum. Interim perniciosus est iste appetitus lucendi: fervore enim multo melius. Denique si tam vehementer splendorem desideras, quod videri vis, esse curato; et primum quere fervorem, nec dubium quin et splendor adjiciatur tibi. Alioquin incassum laboras, quia vanus splendor absque fervore. Mutuata, aut magis certe simulata lux est,

que non ab igne procedit. Quod autem alienum est, ad modicum poteris usurpare. Erit major confusio, quod non erat tuum, tuum voluisse videri. Luna, ut aiunt, habet absque fervore splendorem, sed et ipsum mutuatur a sole; ideoque tam frequenter, imo et semper mutatur, nec unquam in eodem statu permanet. Sic profecto *stultus ut luna mutatur, sapiens permanet ut sol* (*Ecli. xxvii, 12*). Ille, inquam, stultus, qui in decore suo perdidit sapientiam, id est qui refrigeruit in splendore.

4. Cecidit ergo Lucifer ut folgur de cœlo; *seraphim vero stant super illud*. Stant plane seraphim; quia charitas nunquam excedit (*I Cor. xii, 8*). Stant attoniti et suspensi in contemplatione sedentis in throno, stant in aeterna incommutabilitate et aeternitate incommutabili. Tu sedere tentasti, o impie, propterea tui moti sunt pedes, et effusi sunt gressus tui. Filius est qui sedet in throno, Dominus subiactus, cum tranquillitate judicans omnia. Sola sedet Trinitas, que sola habet immortalitatem [*alias, immutabilitatem*]; sola est apud quam non est transmutation, nec vicissitudinis obumbratio. Seraphim vero stant immutabiles quidem, sed suo modo, non in ejus comparatione. Stant extenentes se et intendentis in eum, in quem prospicere concupiscunt. Qui sedere praesumpsit, scipso voluit esse contentus: unde solam hodieque malitiam esurit; quia solam habet hanc a semetipso. *Cum loquitur mendacium, de proprio loquitur; quia mendax est, et pater ejus (Joan. viii, 44)*. Quod aulis de verbo mendacii, intellige et de opere malitiae. Et licet male sibi in malo complacat, sufficere tamen sibi nunquam poterit nec in ipso. Sola proinde sedet Trinitas summa, que sola habet in se esse: in se est, et ideo sola vere est; sola se fruitur, sola nullius eget, sola sufficit sibi ipsi.

SERMO IV.

De verbis Isaiae prophetæ, vi, 2.

1. Cum dixisset propheta, quia *seraphim stabant, adjunxit deinde, et ait: Sex alæ uni, et sex alæ alteri*. Quid sibi volunt alæ istæ, fratres? Ergone etiam cum hiems transierit, et sedebit Rex super solium, volandum adhuc erit et ipsis seraphim, ut possint diversis occurrere necessitatibus diversorum, ab imminentibus liberare periculis, opem ferre laborantibus, in tribulatione positos consolari? Absit ut in illo aeternæ beatitudinis regno necessitas, aut periculum, aut labor, aut tribulatio sit, cui oporteat subveniri. At quid ergo tunc alæ? Placet mihi statio illa, omnino sic volo manere, nec aliquid prorsus admitto, quo mihi stabilitas illa depereat. Verum tamen scio, beate Isaia, quod propheta es tu, et spiritum ejus habes, qui abundantia pietatis exceedit hominum non modo merita, sed et vota. Salva mihi sit illa tam amata stabilitas: jam si quid alæ istæ ad beatitudinem adducerint, non recuso. Credo au-

A tem sicut in statione immutabilitatem, sic et in volatu alacritatem promitti, ne videlicet insensibilis quedam et quasi lapidea stabilitas aestimetur. Sed dieas: Etsi alas habere nocesse est, quare tam multas? Quid sibi vult multiplicitas **¶ 19** ista pennarum? Audi quod sequitur: *Duabus alis velabant caput, duabus pedes, et duabus volabant*. In quibus verbis vide mihi video, quod de statione dictum est, volatu manifestius explicari. Quo enim seraphim volant, nisi in eum, cujus ardent amore? Vide flammarum quasi volantem, et stantem simul; nec miraberis jam seraphim stantes volare, stare volantes.

B 2. Sed quia diximus quo volant; ipsas quoque quibus volant alas exigere religiosa curiositas vestra videtur. Certius posset et credibilis testimonium perhibere, cui datum est et videre. Ego tamen opinor non incongrue pennas istas agnitionem et devotionem intelligi posse, quibus in eum, qui supra ipsos est, seraphim rapiuntur. Levat quippe cognitionis ala, sed sola non sufficit. Ruit citius qui una tantum ala volare contendit: et quo magis attollitur, pejus colliditur. Experti sunt hoc philosophi gentium, qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum. Denique traditi in reprobum sensum, usque in ipsis etiam passiones ignominiae corruerunt (*Rom. i, 21, 26, 28*); adeo vera probatur illa sententia: *Scienti bonum et non facienti, peccatum est illi (Jac. iv, 17)*. Sie et zelus absque scientia, quo vehementius irruit, eo gravius corruit, impingens nimirum atque resiliens. Ubi vero intelligentiam charitas, agnitionem devotio comitatur; volet secure quisquis ejusmodi est, volet sine fine, quia volat in aeternitatem.

C 3. Jam super ea, que præmittitur, capit is et pedum velatione exstat a Patribus probata sententia, Dei caput, pedesque velari, eo quod lateat quid ante mundum fuerit, quidve futurum sit post ejus consummationem. Et hoc quidem pro eo, quod distinete in Latinis codicibus scriptum est: *Caput ejus et pedes ejus*. Testatur autem interpres noster (55-56) in Hebreo verbum esse commune, quod interpretari possit *ejus*, et *suam*; ut seraphim juxta Hebrei sermonis ambiguitatem, vel faciem pedesque Dei, vel suam faciem ac pedes operire dicantur. Unde et mirum videri potest, cur e duobus cum magis in interpretatione elegerit sensum, quem visionis ipsius consequentia minus videtur admittere, ut videlicet volarent, et velarent pariter caput pedesque sedentis, nisi quod Origenis expositionem secutus est in hac parte.

D 4. Quod si de ipsis quoque seraphim licet accipere, sic pingue ea, ut operto capite et pedibus, solum appareat corpus medium, sed et ipsum quoque non penitus, propter eas nimirum alas, quibus volare perhibentur. Considero siquidem quasi quoddam caput, corpus et pedes meos in verbis Apostoli,

quibus ait : *Quos enim præsevit et prædestinavit, conformes fieri imaginis Filii sui : et quos prædestinavit, hos et voeavit; quos autem voeavit hos et justificavit; quos autem justificavit, hos et magnificavit* (Rom. viii, 29, 30). Itaque initium meum solius gratiae est, et non habeo quid mihi in prædestinatione attribuam, sive vocatione. Non sic sane ab opere justificationis alienus sum : operatur et illud gratia, sed plane tecum. Videsne quemadmodum seraphim in medio appareat aliquatenus? Porro consummatio quidem eis ipsa solius gratiae est : ne est mihi in hac parte, vel cum ea, sive in ea gloriarri, quasi coadjutor videar, aut cooperator. Velat itaque seraphim caput suum duabus pennis, si et veraciter cognoverit, et humiliter fateatur, quia misericordia eum sola prævenerit. Velat et pedes alis aequae duabus, si misericordiae quoque, quæ subsecutara est, nec ignarus exstiterit, nec ingratus. Quam sane capitis et pedum relationem et nunc quoque negligere non oportet, licet tunc maxime perficienda sit, quando judex sedebit super solium, et astantes sibi seraphim et agnitione veritatis subtilius illustrabit, et inflammabit vehementius charitatis ardore. In quorum numero indignos nos servos nominis sui ipsa, de qua locuti sumus, 950 constituere dignetur misericordia, quæ ab æterno est et usque in æternum super electos, in medio quidem aliquatenus ostendens liberum arbitrium, meriti gratia; principium vero et finem omnino soli vindicantis sibi : ut sit nobis alpha et omega Dominus Deus noster; et pro utroque jure clamemus : *Non nobis, Domine, non nobis, sed nominituo du gloriam* (Psal. cxiii, 1.). Amen.

SERMO V.

De verbis Isaiae prophetæ, vi, 1, 3.

1. Commendant nobis, sacrae litteræ Christum Dominum et ex Patre, et in Patre, et eum Patre, et a Patre, et pro Patre, etiam et sub Patre. Quod dicitur, ex Patre, ineffabilis est nativitas; quod in Patre, consubstantialis unitas; quod cum Patre, aequalitas majestatis. Sane enim tria haec ab æterno. Cæterum si ex Patre nascens; quid in Patre, aut cum Patre? Non incongrue forsitan in Paire cubans, cum Patre sedens dicatur. Et audite concessus hujus, et hujus accubitus rationem. Sicut enim sessio majestatem, sic concessio aequalitatem exprimit majestatis, præsertim cum sit ei sedes a dextris Patris, non sane sub pedibus, vel quasi a tergo. Et sedere quidem jam quiescere est, sed jacere magis. Quid autem delectabilius et quodammodo dulcius esse videbitur Filio, quod in Patre est, an quod cum Patre omnibus præest? In quo putas horum summa illa pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, et singularis requies Domini competentius assignetur? Etsi digne satis ore id exprimi nequeat, corde tamen forsitan pie concipitur : ut salva quidem in omnibus illius indivisibili simplicitate essentiae, inter gloriae aequalitatem, et substantiae unita-

A tem, velut similis quedam ei, quæ inter concessum et accubitus est, cogitari posse distinctio videatur.

2. Denique parum videtur sponsæ videre sedentem: cubantem sibi flagitat indicari, *Indiae mihi, ait, quem diligit anima mea, ubi eubes in meridie* (Cant. i, 6). Sed et animæ omni, quæ sanum sapit, dulcius sapit per omnem modum quod Apostolus ait : *Qui adhæret Deo, unus spiritus est* (I Cor. vi, 17); quam quod apostolis dicitur : *Cum sederit Rex in sede majestatis sue, sedebitis et vos judicantes* (Matth. xix, 28). Haud minus utique jueundior sessione cubatio. *Ego in Patre, ait Filius, et Pater in me est* (Joan. x, 38). Non potuit expressius substantiae unitas commendari. Ubi enim uterque in altero, nihil quasi exterius licet, nihil interius cogitari; simplicissimam magis credi necesse est in ambobus substantiae unitatem. Verumtamen aliquatenus huic simile est quod dicitur : *Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* (I Joan. iv, 16) : nisi quod hic quidem spiritualis quedam unio, secundum quod supra memoravimus : *Qui adhæret Deo; non quidem unum, id est non una substantia, sed unus spiritus est; illic vero naturalis potius et substantialis unitas designatur.* Unde et habes in Evangelio : *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30). Illud proinde juxta præfatam similitudinem, tanquam cubiculum Unigeniti, et quasi summa quedam requies Domini est. Nos quoque per hanc voluntatum unionem et adhæsionem spiritus, quam nimur charitas facit pro nostro quidem modulo, in hoc suum cubiculum et in suam requiem factus etiam primogenitus introducit.

3. Jam vero quod dicitur a Patre, ambulantem significat, et ad eum, quem proxime ipso præstante celebraturi sumus, spectat Incarnationis ejus adventum. Hinc nimur et ipse ait : *Ego enim a Deo processi et reni* (Joan. viii, 42). In terris denique visus, et cum hominibus conversatus, medius nostrum, quem nesciebamus, stetit, verus quidem Emmanuel, nobiscum Deus, nobiscum stans, sed pro Patre. Quod enim nobiscum stetit, adjutorium; quod pro Patre stetit, zelum designat. Paternam nempe quærebat in omnibus gloriam, cuius et venerat facere voluntatem. Cæterum si pendentem 951 consideres; si Christum et hunc crucifixum attendas, ibi maxime evidentissimeque eum sub Patre reperies. Hoc enim proprie ac specialiter ad humanæ pertinuit naturæ humilitatem, secundum quam ipse ait : *Pater major me est* (Joan. xiv, 28). Dicerene audebimus quod aliquando etiam fuerit sine Patre? Nemo id præsumeret, si non prior ipse dixisset : *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* (Matth. xxvi, 46.) Quasi quedam enim ibi derelictione fuit, ubi nulla fuit in tanta necessitate virtutis exhibito, nulla ostensio majestatis.

4. Habemus itaque Christum ex Patre nascentem, in Patre cubantem, cum Patre sedentem, a Patre ambulantem, pro Patre stantem, sub Patre pendentem, sine Patre quodammodo morientem. Quoniam

igitur modo ex his vidisse eum eredemus Isaiam, cum diceret : *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum?* Longe enim per omnem modum dissimilis ea visio fuit, de qua alibi idem propheta : *Vidimus eum, inquit, et non erat ei species neque decor : et aestimavimus eum tanquam leprorum, et percussum a Deo, et humiliatum.* Idem utroque vidit eumdem; sed non vidit eodem modo, ac per hoc quodam modo non eumdem. Ibi enim vidit eum lividum plagis, saturatum opprobriis, afflictum supplieii, lassisitum injuriis. Vidit denique contemptibilem, vidit pendente, vidit propter nos morientem, et ait : *Altius est propter scelerata nostra, cuius labore sanati sumus* (*Isai. lxx, 2-5*). Ibi, inquam, novissimus virorum apparuit et despectus; hic autem plena erat omnis terra majestate ipsius. Ibi vir dolorum, et sciens infirmitatem; hic Dominus sedens. Et illa quidem communis visio verbo pluralis numeri designatur : haec autem tam singularis est, quam sublimis. Ibi ergo tanquam unus de multitudine : *Vidimus ait;* hic vero tanquam solus et solitarius, levans se supra se : *Vidi, inquit, Dominum sedentem,* etc. Sane competenter Dominus diceatur, qui sedere conspicitur. Sedere enim praesidentis est, sedere dominantis est et regnantis. Maxime vero sedere super solium, dominationem notat; nam sedere simpliciter, aliquando et humiliationem. Ceterum, ut prædictimus, qui in Patre cubat delicians, cum Patre imperans sedet; ibi sponsus amabilis, hic dominus admirabilis; denique gloriosus Deus in sanctis suis, mirabilis in majestate sua.

S. *Vidi, inquit, Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, et plena erat omnis terra majestate ejus: et ea quae sub ipso erant, replebant templum.* Quae enim sub ipso erant? Nunquid ipsum quod dixerat solium? Quamlibet excelsum et elevatum, sub ipso tamen nihilominus erat. Si enim ipse super solium sedens, solium plane sub ipso. Et quomodo illud replebat templum? Deinde quando et ipsa jam terra omnis plena est majestate ejus; quomodo templum adhuc vel unde repletur? Eninvero disce ex his quae audis, solium non machinam imaginari corpoream, sed angelicam intelligere creaturam. Si enim sedes sapientiae est anima justi, quam dignior sedes angeli sancti? Hoc plane solium gloriae ejus, excelsum per naturam, sed multo magis per gratiam elevatum. Excelso enim fecit eos natura conditionis, elevatos gratia confirmationis, de qua dicitur : *Verbo Dominicæ firmati sunt* (*Psal. xxxii, 6*). Ea igitur agmina angelorum, in quibus sedet Deus, et quae sub ipso sunt, templum replent, licet jam terra omnis ipsius plena sit majestate. Ubiique enim regnat, ubique imperat, ubique majestas ejus, sed gratia forte non ita. Non, inquam, ubique sicut potestas, sic et voluntas ejus bona, et beneplacens et perfecta. Alioquin quid est quod dicimus : *Fiat voluntas tua, sicut in celo et in terra?* (*Matth. vi, 10*) Fit enim voluntas ejus de omnibus, fit per omnes, non in omnibus tamen. In electis spiritibus fit voluntas

A tas Dei, quando eis efficitur cum ipso una voluntas. Ille sane adhesio spiritualis unum spiritum faciens, sicut multitudinis quoque credentium cor unum et anima una legitime extitisse (*Act. iv, 32*). Et ea quae sub ipso erant, replebant templum. Replebant omnib[us] benedictione spirituali, replebant **952** consolatione divina, replebant divisionibus gratiarum, replebant denique fructu sanctificationis : sicutidem dominum tuam, Domine, decet sanctitudo. Replebant diversis charismatum donis, spiritu sapientie et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiae et pietatis; et replebant ilium spiritu timoris Domini.

S. *Seraphim stabant super illud.* Nomen est ordinis angelorum summi atque supremi, ut merito stare super ceteros describantur; et ipsi tamen quamlibet ceteris præstant, astant nihilominus Domino præsidenti, devotum utique ministerium, et plenum reverentiae obsequium exhibentes. Alter enim Domini, aliter angelii, aliter hominis intelligi convenit stationem. Stat Christus pro Patre zelans, Patris gloriam quærens; et tanquam fidelis Unigenitus, inno et primogenitus Patris, zelo Patris adjuvans adoptivos. Sic illum Stephanus stantem vidit (*Act. vii, 55*), quem habuit adjutorem : sic Propheta in adjutorium eum surgere precabatur, *Exsurge, inquiens, Domine, adjuva nos* (*Psal. xlvi, 26*). Sane angelica statio ministratio est, dicente propheta : *Millia millium ministrabant ei, et decies centent millia assistabant* (*Dan. vii, 10*). Nam hominis quidem stare, persistere est in vigore animi, et observatione propositi. Sic Moyses stetit in confractione in conspectu Domini, ut averteret iram ejus : sic stetit Phinees, et placavit (*Psal. cv, 26, 30*). *Seraphim stabant super illud.* Quid sibi vult, quod non unum, plurimos stantes vidisse se perhibet propheta, sed duos? Duos siquidem ei apparuisse constat ex eo quod secutus adjunxit : *Sex aliae uni, et sex aliae alteri.* Et bene duo stabant : *Vae enim soli, quia si ceciderit, non habet sublevantem* (*Eccle. iv, 10*). Vae tibi, superbie spiritus, solitudinis et solitariae præsumptionis amator : non stetisti in veritate; expulsus es; pes superbie stare non potuit. Solus sedere volens, tanquam fulgor cœlestis ex celo, non habiturus aliquando sublevantem.

D *Sex aliae uni, et sex aliae alteri.* Ad quid multiplicitas ista pennarum? *Duabus, inquit, relabant caput ejus, et duabus pedes; et duabus volabant.* Grande mysterium et profundum utique sacramentum! Attentas in vobis haec verba desiderant aures, sed multo magis disertam in nobis lingua exigunt; maximeque animum spiritualem. Dico autem utecumque quod sentio, nec sane affirmans dico, sed conjectans quodammodo et opinans. Quid enim aestimare vetat, dejecto Lucifero, ad pervigiles excubias seraphim constitutos: sicut ejecto homine, teste Scriptura, cherubim ad custodiā posuit Deus? Nec incongrue forsitan cherubim flammeus traditur gladius (*Gen. iii, 24*), ut a ligno vita incisio pariter et incensio, quibus nihil carni terribilis, ma-

num prohibeant corporalem. Porro seraphim tantum alas accipiunt, quarum velamine arceant oculum spiritualem. Denique *duabus*, inquit, *velabant caput ejus, et duabus pedes;* ut nec alta Dei, nec profunda ejus iniquus ille valeat contemplari. Erit eum revelabitur gloria Domini; sed non erit hoc nisi factum fuerit ante quod scriptum est, *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei (Isai. xxvi, 10).* Intervim sane velatur caput, velantur pedes, ut medium quidem aliquid eidem impio vilendum, sed ad invidendum utique relinquatur. Et velantur alis, quae nimur sic illum arceant, ut istos sustineant et sustollant.

8. Quærendum tamen prius, quibus alis volare dicantur; quia *duabus*, inquit, *volabant*. Nec incongrue forsitan duas istas naturæ, et gratiae dicimus: præsertim cum prius quoque in his ipsis etiam soli celsitudo et elevatio a nobis fuerit assignata. Viva ei siquidem per naturam intellectu, et ferventi nihilominus affectu per gratiam in eum qui supra ipsos est extenti jugiter et intenti, stare quidem (ut diximus) per ministerium, sed et volare per studium perhibentur. Liceat enim velent caput Domini, velent etiam pedes; sed sibi ista non velant, magis autem sedule volant et volitant inter ista, et alta potentia ejus, et profunda sapientiae vestigantes. Nec sane serutatores sunt majestatis, ut proinde opprimantur a gloria: quod non minus diligent quam intelligent, utpote quos 953 ille regit et agit Spiritus qui scrutatur etiam alta Dei. Superbus ille Lucifer, lucem præferens, non ignem habens, alteri tantum innixus alæ, easum facere potuit, non volatum. Exultavit enim lucidus esse, non fervidus, non incensus, quod seraphim sonat. Non ergo stetit, quia contempsit; sed nec volare potuit, quod præsumpsit. Sustulit eum naturæ vivacitas, sed in suam plane perniciem, quippe quem defectus gratie mox dejecit. Nec dissimilis sane illorum easus, qui cum cognovissent Deum, non glorificaverunt, aut gratias egerunt: quo tandem merito traditi sunt in reprobum sensum, et obscuratum est insipiens cor eorum (Rom. i, 21, 28). Denique et ipsi eorum principi interpositum est velamen, quod nulla jam naturæ vivacitate pertranseat, ut ipsius, qui super solium sedet, caput aut pedes valeat intueri. Siquidem seraphim stantes et astantes duabus alis caput velant, duabus pedes.

9. Non est corporalis divina substantia, nec informam hominum membris distincta corporeis. Spiritus est Deus; et quæ de eo dicuntur, spiritualiter vestiganda. Alioquin quis nobis revelabit hoc caput, et pedes istos, quos geminis alis seraphim velant, nisi Spiritus ipse, qui novit omnia quæ in eo sunt, et scrutatur etiam alta Dei? Ego enim opinor ipsa esse quæ in hoc loco capitum nomine designantur. Itaque secundum hunc sensum caput ejus, majestas ejus, potestas ejus, sempiterna virtus atque divinitas. Caput ejus, juxta illud propheticum: *Justitia tua sicut montes Dei.* Nempe quod sequitur,

A *Judicia tua abyssus multa (Psalm. xxxv, 7),* non incongrue forte videtur pedum posse appellatione signari. Sunt enim velut quidam pedes ejus, investigabiles viæ ejus, inscrutabilia judicia ejus, profundum sapientia ejus, et irreprehensibilis quadam, sed incomprehensibilis dispositio ejus. Ad hos pedes ipsum quoque Dominicæ incarnationis mysterium specialiter noscitur pertinere, et omnis pariter operatio nostræ salutis. Cernere est quam sit justitia illa sublimis, quam sicut montes Dei propheta esse miratur. Nostra enim (si qua est) humilis est justitia, recta forsitan, sed non pura. Nisi forte meliores non esse credimus, quam patres nostros, qui non minus veraciter quam humiliiter aiebant: *Omnès justitiae nostræ, tanquam pannus menstruatae mulieris (Isai. LXIV, 6).* Quomodo enim pura justitia, ubi adhuc non potest culpa deesse? Recta proinde interim videri potest justitia hominum, si tamen peccato non consentiant, ut non regnet in eorum mortali corpore. Nam primi hominis in initio quidem non modo recta, sed etiam pura fuit, quandiu ei datum est nec sentire peccatum. Cæterum et hæc ipsa, quoniam firma non fuit, et puritatem facile perdidit, et ne ipsam quoque retinuit rectitudinem suam. Sane apud angelos justitia recta, pura, et firma est; sublimis quidem, sed adhuc longe inferior quam divina. Non enim innata est eis, sed a Deo collata: ut natura ipsa, quod ex se est, non modo justitiae, sed etiam injustitiae capax inveniatur. Nunquid non ista est pravitas quædam, quam in angelis suis vera illa Justitia legitur invenisse? (Job iv, 18). Non enim justificabitur in conspectu tuo omnis vivens, ait is qui Dei justitiam minime ignorabat (Psalm. cxlii, 2). Nec ait: Omnis homo, sed, omnis vivens, forte, ut ne ipsos angelicos eum noveris spiritus excepisse. Vivunt enim et ipsi, tanto verius, quanto proprius adstant ei apud quem est fons vitæ. Nihilominus etiam justi sunt, sed ex eo, non coram eo; munere ejus, non in ejus comparatione. Ipse enim sibi justitia est, cuius voluntas non tam æqua, quam ipsa æquitas: et utraque non aliud quam ipsa substantia est. Illa ergo justitia verissime sicut mons est, quæ recta est, quæ pura est, quæ firma est, et, ut ita dixerim, etiam substantia est. Quanta in hoc capite latet altitudo! quando gloria est, quantaque sublimitas in hoc umbroso et condenso monte reposita!

B 10. Quibus tamen putamus alis hoc caput seraphim velant, ut nulla sublimitate naturæ, nulla rationis 951 perspicacitate nequam oculus in illam queat irrumpere veri luminis claritatem? Duabus, ni fallor, alis, suæ videlicet ipsorum gloriæ, et felicitatis. Ineffabiliter siquidem delectantur in admiratione contemplationis illius; nec minus gloriantur in ipsius veneratione. Iniquus ille admirationem quidem, sed non venerationem habens, quia subdi noluit per venerationem, figi non valuit per admirationem. Denique admirationem ipsam in æmulationem convertit; nec venerari dignatus, sed

conatus est imitari. Quam melius seraphim sua ipsa admiratione felices, veneratione etiam venerabiles fiunt, veram in ipso habentes gloriam, cui servire regnare est, et apud quem omnis qui se humiliat exaltatur? Et nunc audi quemadmodum his duabus alis ipsum, quod diximus caput Domini ne ini quis ille inspiciat, velare seraphim videantur. Quoties enim sursum dirigit aciem, in angelicam statim felicitatem et gloriam malignus offendit; et offendit oculum pessimus humor, livor proprius, ut penetrare ultra non possit. Sic nimirum quasi gemino quadam velamine, ne sublimiora prospiciat, invidus prepeditur; ad illorum, quos superiores habere dolet, modo quidem felicitatem, modo gloriam, modo utramque simul, reverberata acie contabescens. Quis enim tam gravis pruritus oculi, quam invidia est? Nec vero aliis livor invidus, quam aliena gloria et felicitate torquetur. Misera enim, ut aiunt, invidia caret.

11. Sed et pedes Domini, quibus nimirum impenetrabilem judiciorum ejus abyssum, et dispositionis ejus vias diximus investigabiles designari, duabus æque alis velant seraphim. Ego autem dico, prudentia et fidelitate. Cum enim et fideles pariter ministri sint, et prudentes; sic divina negotia gerunt, et saluti provident electorum, ut malignus ille deprehendere omnino non possit. Ex hoc pedum velenamento factum reor, ut nesciens Dominum gloriae fecerit crucifigi: ex hoc quotidie fieri, ut salutis nostræ negotiis ignorans serviat et invititus, sero postmodum plangens, quod dum obesse voluit, inventus est profusse. Sic nimirum per administratorios spiritus illuditorum ejus astutæ, quod et fideles sint qui detegere nolint, et prudentes qui norint tegere divinæ erga nos providentiae et dispositionis arcana.

12. Cæterum sicut e supremis duabus alis nequissimus ille admirationem habuit, sed non veneratio-

Anem, ut diximus; sic e mediis quoque spiritualem ei intellectum natura, sed non etiam gratia affectum dedit. Sed nihilominus ex infimis istis facile satis animadvertere est, quam inventus sit fidelitatis expers, non autem similiter caruisse prudentia. Nisi tu forte alium aliquem putas esse, qui dictus est *callidior cunctis animantibus serpens* (*Gen. iii, 1*). Forte etiam non incongrue dicimus quoniam eo ipso tam irrevocabilis casus ejus, irreparabilisque collisio fuerit, quod ex his quas diximus alis, sicut in parte dextra nulla adfuerit, sic in laeva nulla defuerit. Non ita sane duo illi, quos prophetica nobis visio commendavit stantes, et astantes Domino majestatis. Cujus etiam duabus, ut dictum est, alis caput velant; ipsa equidem sua admiratione, in qua delectantur feliciter ac veneratione in qua sublimiter gloriantur: duabus etiam pedes, fidelitate videlicet atque prudentia. Porro duabus volant, naturæ, ut diximus, perspicacia et efficacia gratiæ. Sane medium quasi quamdam longanimitatem nudam visibilemque relinquunt, longitudinem dico et benignitatem Dei, ad penitentiam homines invitantis. Omnibus enim cernere est, quemadmodum solem suum super bonos et, malos oriri faciat, et pluat super justos pariter et injustos. Hac nimirum charitate verus ille Salomon quasi quedam media sua constravit propter filias Jerusalem (*Cant. iii, 10*): ut quibus altiora se querere et profunda vestigare non licet; in his saltem mediis valeant exerceri, et ad subtilium, sublimiumque **C**exinde rerum **955** contemplationem promoveri aliquando mereantur. Cæterum nequissimus ille ex hac visione et in praesenti torquetur aerius, et gravius cruciabitur in futuro. Primum quidem, quod ipsam nobis longanimitatem benignitatis invideat; deinde, quod nequaquam sibi ipsi hac saltem occasione provideat, ut ad penitentiam adducatur.

SANCTI BERNARDI ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

SERMONES DE SANCTIS.

IN CONVERSIONE S. PAULI.

SERMO 1.

Quomodo ad exemplum ejus converti debemus.

1. Merito quidem, dilectissimi, conversio Doctoris gentium ab universitate gentium festivis gaudiis bodie celebratur. Multos enim ab hac radice ramos produisse videmus. Conversus Paulus, conversionis minister factus est universo mundo. Et multos quidem olim in carne adhuc, sed non secundum

Dcarnem ambulans, prædicationis officio convertit ad Deum; nunc quoque in ipso felicius vivens, et apud ipsum, ne adhuc quidem cessat ab hominum conversione: dico autem, exemplo, oratione, doctrina. Propterea denique conversionis ejus memoria frequentatur, quod et ipsa quoque memorantibus utilis inveniatur. In hac enim memoria et peccator spem venie concipit, ut provocetur ad penitentiam; et

qui jam penitet, perfectae conversionis accipit formam. Quis desperet ultra pro magnitudine eujuslibet criminis, quandoquidem Saulum audiat adhuc spirantem minarum et cœdis in discipulos Domini, subito factum vas electionis? Quis dicat iniquitatibus pondere pressus: Assurgere jam ad studia meliora non valeo; quando in ipso itinere, quo sanguinem sitiens Christianum, dirum toto pectore virus efflabat, persecutor crudelissimus in fidelissimum repente mutatus est prædicatorem? Magnifice siquidem in hac una conversione et misericordie magnitudo, et efficacia gratiae commendatur.

2. *Subito*, ait Lucas, *circumfulsit eum lux de celo* (*Act. ix*, 1-8). O vere inestimabilis divinae dignitatis! Illustrat celesti fulgore vel a foris, intus adhuc hminis incapacem: qui needum infundi poterat, divina saltem circumfunditur claritate. *Et vox facta est*. Lucis et vocis testimonia credibilia facta sunt nimis, nec dubitare est de veritate, quæ sese ingerit per utrasque oculorum scilicet auriumque lenestras. Sic nimirum, sic in Jordane quoque supra caput Domini et columba apparuit, et vox sonuit (*Matth. iii*, 16, 17): sic et in monte, quando transfiguratus est coram discipulis, et claritas visa est, et vox nihilominus Patris audita (*Matth. xvii*, 2, 5): *Saule, Saule, quid me persequeris?* Vere deprehensus est Saulus: non est dissimulandi locus, non est facultas ulla negandi. In manibus sunt epistole crudelissimæ legationis, auctoritatis execrandæ, potestatis iniquæ. *Quid me persequeris?* inquit. Annon persecubatur Christum, qui Christi membra trucidabat in terris? An vero persecuti sunt Christum, qui sacratissimum illud corpus crucis affixere patibulo, et non persecubatur eum qui adversus corpus ejus, quod est Ecclesia (est enim corpus ejus etiam ipsa), odio furebat iniquo? Denique si proprium sanguinem dedit in pretium redemptionis animarum, non tibi videtur gravorem ab eo sustinere persecutionem, qui suggestione maligna, exemplo perniciose, scandali occasione, avertit ab eo animas quas redemit, quam a Judeo qui sanguinem illum fudit?

3. Agnoscite, dilectissimi, et expavescite consortia eorum qui salutem impediunt animarum. Horrendum penitus sacrilegium, quod et ipsorum videtur excedere facinus, qui Domino majestatis manus sacrilegas injecerunt. Videbatur jam cessasse persecutionis **956** tempus; sed, ut palam factum est, nunquam deest persecutio Christiano, sed neque Christo. Et nunc, quod gravius est, ipsi Christum persequuntur, qui ab eo utique Christiani dicuntur. Amici tui, Deus, et proximi adversum te appropinquaverunt et steterunt. Conjurasse videtur contra te universitas populi Christiani a minimo usque ad maximum: a planta pedis usque ad verticem non est sanitas ulla: egressa est iniquitas a senioribus judicibus, vicariis tuis, qui videntur regere populum tuum. Non est jam dicere, *Ut Populus, sic sacerdos* (*Isai. xxxiv*, 2); quia nec si populus, ut sacerdos.

A Heu, neu! Domine Deus, quia ipsi sunt in persecutione tua primi qui videntur in Ecclesia tua primatum diligere, gerere principatum! Arcem Sion occupaverunt, apprehenderunt munitiones, et universam deinceps libere et potestate tradunt incendio civitatem. Misera eorum conversatio, plebis tuae miserabilis subversio est. Atque utinam sola hac parte nocerent! Esset forte qui Dominica premonitus et preannitus exhortatione, daret operam ipsorum non exempla imitari, sed observare præcepta, juxta illud: *Que dicunt facite, et ad opera eorum nolite respicere* (*Matth. xxiii*, 3). Nunc autem dati sunt sacri gradus in occasionem turpis lucri, et quæstum testimoniū pietatem. Copiosissime siquidem pietatis inveniuntur in suscipienda, imo accipienda, magis animarum cura: sed haec apud eos cura minor, et de animarum salute novissima cogitatio est. An vero Salvatori animarum gravior ulla esse poterat persecutio? Inique agunt et cæteri contra Christum, multique sunt nostris temporibus antichristi. Merito tamen et crudeliorem eam censem persecutionem pro acceptis beneficiis, et graviorem sentit pro potestate, quam propriis sustinet a ministris; licet alii quoque multi contra proximorum salutem multilarie, multisque modis et variis occasionibus agere videantur. Haec videt Christus, et silet; haec Salvator patitur, et dissimulat. Propterea dissimulemus et nos quoque necesse est, et sileamus interim, maximeque de prælatis nostris, magistris ecclesiarum. Sic nimirum, sic placet et ipsis ut evadant nunc humanna judicia, veniatque semel jallicium grave his qui præsunt, et potentes patientur tormenta potenter.

B 4. Vereor, dilectissimi, ne quis forte sit et in nobis Domini persecutor, quia manifesta docuit ratio, impetrare salutem, esse persequi Salvatorem. Quas ego de salute animæ meæ fratri illi gratias agere possum, qui mihi propinat detractionis fraternalè venenum? Merito detractores Deo odibiles describuntur (*Rom. i*, 30), tanquam persecutores. Quid et is qui exemplo suo ad remissius agendum ceteros provocat, aut singularitate turbat, aut inquietat curiositate, aut impatientia sua et murmuratione molestat; aut quoconque modo contristat Spiritum Dei qui in eis est, scandalizans unum de minimis istis credentibus in eum? nonne et hic manifeste persequitur Christum? Ut ergo persecutorum et nomen, et crimen longe sit semper a nobis, obsecro vos, dilectissimi, benignos semper et mites exhibeamus nos, invicem supportantes in omni patientia, et ad id quod melius et perfectius est, alterutrum provocantes. Quis enim servus sufficere sibi putat non persequi Dominum, sed nec obsequi Domino? Quam habiturus est gratiam, si ut non resistit, sic nec assistit quidem? Denique si quis adeo pusillanimis est, ut satis sibi reputet nec persecutorem esse, nec coniudatorem **957** Dei, audiat quid ipse loquatur, *Qui non est tecum, contra me est; et qui non colligit tecum, dispergit* (*Matth. xii*, 30).

C 5. *Saule, Saule, quid me persequeris?* Et ille;

Quis es, Domine? Hinc profecto datur intelligi quia vere circumfusa erat illi claritas, non infusa. Audiebat Paulus vocem Domini, sed faciem Domini non videbat; quoniam eruditiebatur ad fidem: et ut ipse postea docuit, *Fides ex auditu* (*Rom. x, 17*). *Quis es, inquit?* Ignotum enim persecutus est, et ideo consecutus est misericordiam, quia ignorans in incredulitate hoc fecit. Discite ex hoc, fratres, justum judicem Deum, non modo quid fiat, sed et quo animo fiat, considerare; et eavete deinceps, ne quis parva reputet, quamlibet parva scienter delinquare convineatur [*alias, videatur*]. Nemo dicat in corde suo: *Levia suntista, non euro corrigere*; non est magnum si in his maneam venialibus minimisque peccatis. Haec est enim, dilectissimi, impoenitentia, haec blasphemia in Spiritum sanctum, blasphemia irremissibilis. Paulus quidem blasphemus fuit, sed non in Spiritum sanctum, quia ignorans fecit in incredulitate. Non in Spiritum sanctum dixit blasphemiam; ideo consecutus est misericordiam.

6. *Quis es, Domine?* Et Dominus ad eum: *Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persecueris.* Ego sum Salvator, quem tu persecundo petis. Ego sum, de quo tu in lege tua legis praedictum quod nescis impletum: *Quia Nazareus, vocabitur* (*Matth. ii, 23*). Et ille: *Domine, quid me vis facere?* Haec plane, fratres, perfecta conversionis est forma. *Paratum, inquit, cor meum, Deus; paratum eor meum* (*Psal. cxvii, 2*). *Paratus sum et non sum turbatus, ut custodiad mandata tua* (*Psal. cxviii, 60*). *Domine, quid me vis facere?* O verbum breve, sed plenum, sed vivum et efficax, sed dignum omni acceptione! Quam pauci inveniuntur in hac perfectae obedientiae forma, qui suam ita abjecerint voluntatem, ut ne ipsum quidem cor proprium habeant, ut non quid ipsi, sed quid Dominus velit, omni hora requirant, dicentes sine intermissione, *Domine, quid me vis facere?* et illud Samuelis, *Loquere, Domine, quia audit servus tuus?* (*I Reg. iii, 10*). Heu! plures habemus evangelici illius cœci, quam novi apostoli imitatores. *Quid vis, ait Dominus ad cœcum illum, ut faciam tibi?* (*Luc. xviii, 41*). Quanta est miseratio tua, Domine, quanta dignatio tua! Siccine Dominus querit, ut servi faciat voluntatem? Vere cœcus ille, quia non consideravit, non expavit, non exclamavit: *Absit hoc, Domine, tu magis die quid me facere velis!* Sic enim decet, sic omnino dignum est, non meam a te, sed a me tuam quereri fieri voluntatem. Videlis, fratres, quia vere necessaria erat hoc in loco conversio. Sic profecto, sic multorum usque hodie pusillanimitas et perversitas exigit, ut ab eis queri oporteat. Quid vis ut faciam tibi? non ipsi querant, *Domine, quid me vis facere?* Considerare necesse habent ministri et vicarii Christi, quid sibi præcipi volunt: non ipsi considerant quæ voluntas sit præceptoris. Non est obedientia eorum plena, non in omnibus

A parati sunt obsequi, non per omnia sequi proposuerunt cum, qui non suam, sed Patris venit facere voluntatem. Discernunt et dijudicant eligentes in quibus obediant imperanti, imo in quibus præceptorem suum ipsorum obedire necesse sit voluntati. Hujusmodi itaque, etsi tolerari se videant, et descendendi ac morem geri infirmitati suæ, proficiant, obsecro, pudeatque semper parvulos inveniri, ne quando forte audiant. Quid debui vobis facere, et non feci? et abutentibus patientia et benignitate prælati, fiat tandem multitudo exhibite miserationis cumulus justa damnationis.

7. *Domine, quid me vis facere?* Et Dominus ad illum: *Surge, et ingredere civitatem; ibi dicitur tibi quid te oporteat facere.* O Sapientia suavitore

B universa disponens! Eum cui tu loqueris, erudiendum de voluntate tua mittis ad hominem, ut socialis vita commendetur utilitas; et edocens per hominem dissecat et ipse secundum datam sibi gratiam hominibus subvenire. **¶** *Ingredere civitatem.* Videlis, fratres, non sine divino consilio factum esse, ut hanc

civitatem Domini virtutum ingredieremini, divinam discere voluntatem. Plane qui te salubriter terruit, et convertit eor tuum ad desiderandam voluntatem suam, ipse tibi dixi: *Surge, et ingredere civitatem.*

Sed audi quam manifeste in his quæ sequuntur voluntaria simplicetas et Christiana commendatur manuëtudo. *Apertis oculis nihil videbat: ad manus autem trahebatur ab his qui comitabantur eum.* Felix cœcitas, qua male quondam illuminati in pravaricatione, tandem in conversione oculi salubriter exceperantur. Sane quod triduo Paulus sine cibo manet persistens in oratione, ad eos maxime pertinet, qui noviter sæculo abrenuntiantes, needum in cœlesti consolatione respirant. Sustineant ergo et ipsi Dominum in omni patientia; orent sine intermissione, querentes, petentes, pulsantes, quia exaudiet eos Pater cœlestis in tempore opportuno. Non obliviscetur eorum in finem; veniet, et non tardabit. Si tri duo sustinueris eum non habens quod manducet, confide quia miserator et misericors Dominus jejunium te non dimittet.

8. Exinde jubetur Ananias manus imponere Saulo; sed tanquam bene eruditus, non continuo acquiescit. D Vide enim si non etiam Paulus ipse doctrinam hanc deinde tradidit discipulo, *Nemini, inquiens, cito manus imponas* (*1 Tim. v, 22*). Vedit, ait Dominus (*57*), *virum imponentem sibi manus, ut visum recipiat.* Fratres, Paulus hoc cum vidisset, non continuo illuminatus est. Nunquid non exspectavit Ananias manum, qui aventurem eum forte in somniis prævidit? (*Act. ix*). Haec dico vobis, charissimi, quia vere orne quis forte sit inter vos, qui solo se somnio præsumat illuminatum esse: nec jam æquanimiter patiatur ad manum trahi, sed ductorem sese profiteatur aliorum. Cui enim needum administrationis cura injuncta est, cui needum credita dispensatio, cui

. (57) Haec verbo, parenthesi in Actis inclusa, Luce narranti tribuenda, non Christo.

nedum præceptum ut videat, et provideat his qui apertos oculos habentes nihil vident: quid hoc præsumere tentat, nisi quia meditatur inania, et quasi somnia vana sectatur? Caveamus ab hoc vitio, fratres: semper, quod in nobis est, abjecti eligamus esse, et ad manus trahi; mansuetudinem et humilitatem discentes a Christo Domino, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO II.

1. Conversus est hodie Paulus, imo Saulus conversus versus est in Paulum. Siquidem factus est tanquam evangelicus ille parvulus, de quo Dominus ait: *Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum caelorum* (Matth. xiii, 3). Forte enim seipsum dicebat. Nimirum ipse magnus Dominus et laudabilis nimis, ipse parvulus qui datus est nobis; nec tamen magnus interim, sed parvulus exhibetur, ut seipsum faciat gratum et efficax necessariae parvitatis exemplum. Ad parvulum ergo sit conuersio tua, ut discas parvulus esse: tu quoque cum converteris, parvulus fias. Enimvero audi, quam evidenter ipsum tibi, in quo constituit formam conversionis, parvulum manifestat, signanter ea quæ sunt parvuli, in seipso imitanda proponens. *Discite a me, inquit, quia mitis sum et humili corde* (Matth. xi, 29). Gemina parvitas, humilitas et mansuetudo. Et illa interior, ista exterior parvitas. Utraque tamen non parva virtus est: nempe quam parvulus ille tam magnus unicunq; magisterium profitetur. Hodie ergo conversus est Paulus, hodie desiit esse Saulus. Hodie factus est humili et mitis corde. Probat oris confessio cordis

A humilationem, dum clamat. *Domine, quid me vis facere?* Magis autem probat ipsa collatae gratiae magnitudo, que nimirum tam multa, nisi multum humili, data non fuit.

2. Cæterum mansuetudo, quoniam exterior quædam **959**, ut diximus, parvitas, et ob hoc manifestior est, tripliciter nobis in conversione hac commendatur. Triplici quidem velut ariete mansuetudo nostra pulsatur; verborum injuriis, dannis rerum, corporis lesione. In his tribus omnis exhibitio patientiae, omnis exercitatio mansuetudinis. Probata est illa virtus, quam nihil horum videtur concutere potuisse. Considerare libet, quemadmodum Paulus super his omnibus in ipsa statim sua conversione tentatus, vere jam Paulus inventus sit, in hac parte vere jam mitis et patiens. *Saule, Saule, quid me perserqueris?* Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Durum equidem verbum, verbum increpatum, plenum comminatione. Sane quod ad corpus pertinuit, concussus est et prostratus in terram. An vero et damno quoque probatus est? Et valde; siquidem ipsum ei lumen ademptum est oculorum. *et apertis, ut scriptum est, oculis nihil videbat* (Act. ix, 1-8). Experta est in his tribus et exercitata patientia Job, quem in hac virtute opinatissimum Deus exemplar dedit. Sed vestrae hoc industriae relinquimus vestigandum. Sufficit nos monere, formam veræ econversionis magna ex parte in hac mansuetudine constitutam: ut pudeat eos, qui conversi esse debuerant, vel in corporum lesione, vel in damno rerum, vel, quod magis indignum est, in verborum injuris inveniri perversos penitus et aversos.

IN PURIFICATIONE B. MARLÆ.

SERMO I.

De tripli misericordia.

1. Hodie templi dominum in templum Domini Virgo mater inducit; Joseph quoque sistit Domino, non suum, sed ejus filium dilectum, in quo ei bene complacuit. Agnoscit Simeon justus quem exspectabat; Anna quoque vidua confitetur. Ab his quatuor primo hodierna processio celebrata est, quæ postmodum exultatione universæ terræ in omni loco et ab omni gente celebraretur. Nec sane mirum, si tunc parva fuit, quandoquidem parvus erat qui suscipiebatur. Nullum ibi locum peccator habuit; omnes justi, omnes sancti, omnes fruē perfecti. Sed nunquid hos tantum salvabis, Domine? Crescat corpus, crescat et miseratio. Homines et jumenta salvabis, Domine, cum multiplicaveris misericordiam tuam, Deus (Psal. xxxv, 7, 8). In secunda jam processione præeunt turbæ, turbæ sequuntur; nec virgo portat, sed asellus. Neminem itaque dignatur, nec ipsos qui computruerunt tanquam jumenta in stercore suo: non dignatur, inquam, sed si apostolica vestimenta non desint, si doctrina eorum, si mōrum justitia, si obedientia, si charitas cooperiat multitudinem peccatorum, ex hoc jam processionis suæ gloria non

censebit indignos. Magis vero et ipsam, quæ tam paucis collata videtur, nobis quoque ab ipso inventire est reservatam. Quidni reservaret posteris, quam et prærogavit antiquis?

2. David, rex et propheta, exultavit ut videret diem istum: vidit, et gravissus est. Alioquin si non viderat, unde psallebat: *Suscepimus, inquit, Deus misericordiam tuam in medio templi tui?* (Psal. XLVII, 10). Suscepit hanc misericordiam Domini David, suscepit Simeon, suscepimus et nos, et quicunque sunt præordinati ad vitam: siquidem Christus heri, et hodie, et in æternum. In medio enim templi misericordia est, non in angulo aut diversorio, quia non est acceptio personarum apud Deum. In communī posita est, offertur omnibus, et nemo illius expers, nisi qui renuit. Derivantur aquæ tuæ foras, Domine Deus: nihilominus tamen fons tuus tibi proprius est, et non bibit alienus ex eo. Qui tuus est, non videbit mortem, donec viderit Christum Domini, ut securus dimittatur in pace. Quidni dimittatur in pace, qui Christum Domini habet in pectore? Ipse enim est pax nostra, qui per fidem habitat in cordibus **960** nostris. Tu quomodo hinc exhibis, anima misera, quæ ducem itineris Jesum ignoras? Ignorantiam enim Dei quidam habent.

Unde hoc! Nempe quia Lux venit in mundum, et dilixerunt homines magis tenebras quam lucem. *Et Lux, inquit, in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt* (Joan. 3, 5). Ac si dicat: Et in plateis derivantur aquæ, et alienus non bibit ex eis; et misericordia in medio templi est: nemo tamen accedit [alias, nec tamen accedunt] ex his quos manet æterna damnatio. Melius vestrum stat, o miseri, quem vos nescitis: ut morientes, antequam videritis Christum Domini, non in pace dimittamini; sed potius rapiamini a rugientibus preparatis ad escam.

3. *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui.* Longe est hac gratiarum actio a voce illa gementis: *Domine, in cœlo misericordia tua, et veritas tua usque ad nubes* (Psal. xxxv, 6). Quid enim? videturne tibi in medio fuisse misericordia, cum apud solos cœligenas sp̄ritus haberetur? At ubi sane minoratus est Christus paulo minus ab angelis, factusque est Dei et hominum mediator, ac velut lapis angularis pacificavit per sanguinem suum quæ in cœlis sunt, et quæ super terram; ex hoc plane jam suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui. Eramus enim et nos natura filii iræ, sed consecuti sumus misericordiam. Cujus iræ filii, et quæ misericordiam consecuti? Nempe filii ignorantie, ignaviae, captivitatis: et consecuti sumus sapientiam, virtutem, redemptionem. Ignorantia mulieris seductæ exēcaverat nos; mollities viri abstracti et illecti a propria concepcionis enervaverat nos; malitia diaboli expositos juste a Deo captivaverat nos. Sic ergo nascimur universi, primum quidem viæ civitatis habitaenli prorsus ignari; deinde imbecilles et ignavi, ut, etsi nota nobis esset via vitae, propria tamen præpediremur et detineremur inertia; postremo captivi sub pessimo crudelissimo que tyranno, ut licet prudentes essemus atque robusti, ipsa tamen misera servitutis opprimeremur conditione. Nunquid non misericordia et miseratione multa opus habet tanta miseria? Aut certe si jam salvi facti sumus ab hæ triplei ira per Christum, qui factus est nobis sapientia a Deo Patre, et justitia et sanctificatio, et redemptio (I Cor. 1, 30): quanta nobis vigilantia opus est, dilectissimi, ne forte, quod absit inveniantur nostra novissima pejora prioribus, si denuo contingat iram incendere, utpote qui non natura jam, sed propria voluntate filii iræ sumus?

4. Amplectamur itaque misericordiam, quam in medio templi suscepimus, et cum beata Anna non dimoveamur a templo. *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*, ait Apostolus (I Cor. iii, 17). Prope est hæc misericordia, prope est verbum in ore vestro et in corde vestro. Denique in cordibus vestris per fidem habitat Christus. Hoc templum

(58-59) Ille locus tanquam ex Scriptura passim laudatur a sanetis Patribus, Augustino, Gregorio Magno aliisque, et a Bernardo, ut sermone 27 in Cantica, ubi vide notas.

A ejus, et hæc sedes ejus: nisi forte excidit vobis quoniam *anima justi sedes sapientiæ est* (58-59). Quod ergo frequenter, imo et semper admonere cupio fratres meos, obsecro et nunc, ambulemus non secundum carnem in carne, ne displiceamus Deo. Non simus amici hujus sæculi, ne Dei constituamur inimici. Resistamus quoque [alias, ergo] diabolo, et fugiet a nobis, ut libere jam ambulemus in spiritu, et in corde sit conversatio nostra. Siquidem corpus quod corrumpitur, aggravat, et enervat, et effemina animam; et terrena inhabitatio sensum multa cogitantem deprimit (Sap. ix, 15), ut ad ecclœstia non assurgat. Unde et sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum (I Cor. iii, 19); et a maligno qui superatur, ei et servus addicitur. Porro in corde suscipitur misericordia, in corde habitat Christus, in corde loquitur pacem in plebem suam, et super sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad cor.

¶ SERMO II.

De ordine et modo processionis Christi in templum.

1. Gratias Redemptori nostro, qui tam copiose præuenit nos in benedictionibus duleedinis, sacramentis infantiae suæ gaudia nostra multiplicans. Celebratis siquidem paulo ante Nativitate, Circumcisione et Apparitione ejus, festus hodie nobis oblationis ipsius dies illuxit. Hodie namque sistitur Creatori terræ fructus sublimis; hodie placabilis et Deo placens hostia virgineis manibus offertur in templo, portatur a parentibus, a senibus exspectatur. Offerunt Joseph et Maria sacrificium laudis, sacrificium matutinum; Simeon et Anna suscipiunt. Ab his quatuor celebrata processio est, que per quatuor orbis climata solemnis hodie gaudiis ad memoriam revocatur. Quia ergo festivam hodie et nos ipsi, praeter cœterarum consuetudinem solemnitatem, acturi sumus processionem (60), non inutile arbitror modum ipsius et ordinem diligentius intueri. Processnri sumus bini et bini, candelas habentes in manibus, ipsas quoque succensas, nec quolibet igne, sed qui prius in ecclesia sacerdotali benedictione fuerit consecratus. Ad hæc futuri sunt in processione nostra novissimi primi, et primi novissimi: et cantabimus in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini.

2. Merito sane bini et bini procedimus: sic enim ob commendationem fraternalę charitatis et socialis vite missos a Salvatore discipulos Evangelia sacra testantur (Luc. x, 1). Turbat processionem, si quis solitarius incedere curat; nec sibi soli noet, sed etiam cœteris est molestus. Ili sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes, nec solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Jam vero sicut non est bonum esse hominem solum, sic in conspectu Domini vacuum apparere est prohibitum (Exod. xxiii, 15). Cum enim arguantur

(60) Huc pertinet Abælardi objectio in epistola 5, ad Bernardum: « Processionum fere totam venerationem a vobis exclusisti. »

otiositatis ipsi quoque quos nemo conductus (Matth. xx, 6): qui jam conducti sunt, si otiosi inventi fuerint, quid merentur? Fides quippe sine operibus mortua est (Jac. ii, 26). Ipsa denique opera nostra in fervore agenda sunt, et in desiderio cordis, ut sint lucernæ ardentes in manibus nostris. Alioquin timendum est, ne forte tepidos nos emovere incipiatur, qui in Evangelio loquitur, dicens: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat?* (Luc. xii, 49.) Hic plane sacer et benedictus est ignis, quem Pater sanctificavit et misit in mundum, et cui benedicitur in ecclesiis, sicut scriptum est: *In ecclesiis benedicite Deo Domino* (Psal. lxvii, 27). Habet enim etiam adversarius noster, utpote perversus divinorum operum æmulator; habet, inquam, ignem suum et ipse, ignem concupiscentiae carnalis; ignem invidiæ et ambitionis, quem Salvator in nobis non accendere, sed extinguere venit. Denique si quis alienum hunc ignem in divino offerre præsumpsisset sacrificio, etiamsi patrem habeat Aaron, morietur in iniuitate sua.

3. Porro super hæc quæ de sociali vita et fraterna dilectione, de bonis operibus, et fervore sancto dicta sunt; humilitatis virtus maxima, maximeque necessaria est, ut honore præveniamus invicem: nec modo priores, sed et ipsos juniores sibi quisque præponat: quæ nimirum humilitatis perfectio est, et justitiae plenitudo. Et quoniam hilarem datorem diligit Deus (II Cor. ix, 7), et fructus charitatis est gaudium in Spiritu sancto; cantemus, ut dictum est, in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini (Psal. cxxxvii, 5): cantemus Domino canticum novum, quia mirabilia fecit (Psal. xcvi, 1). In quibus omnibus si quis forsitan proficere dissimulat, et proficisci de virtute in virtutem; neverit quisquis hujusmodi est, in statione, non in processione se esse, imo vero et in regressione; quoniam in via vitae non progredi, regredi est, cum nihil adhuc in eodem statu **¶¶¶** permaneat. Porro prefectus noster in eo consistit, ut sepius me dixisse memini, ut nunquam arbitremur nos apprehendisse, sed semper extendamur ad anteriora, incessanter conemur in melius; et imperfectum nostrum divinæ misericordiae obtutibus jugiter exponamus.

SERMO III.

De pueri, Maria et Joseph.

1. Purificationem beatæ Mariae Virginis hodie celebramus, quæ secundum legem Moysi facta est, transactis a Nativitate Domini quadraginta diebus. In lege enim scriptum erat, ut mulier quæ suscepto semine peperisset filium, immunda esset septem diebus, et octava die circumcidetur puer: deinceps ablutioni et purificationi intenta, abstineret ab ingressu templi triginta tribus diebus: quibus expletis, offerret filium Domino cum muneribus (Lev. xii). Sed quis non advertat in ipso sententiæ hujus initio, liberam omnino matrem Domini ab hoc præcepto? Putas enim quia dicturus Moyses mulierem, quæ peperisset filium, immundam esse, non timuerit su-

A per matrem Domini blasphemiae crimen incurrere, et idecirco præmiscerit, *suscepto semine?* Alioquin nisi paritaram prævidisset sine semine Virginem, quæ necessitas erat de suscepto semine fieri mentionem? Patet itaque quod lex ista matrem Domini non includit, quæ non suscepto semine filium peperit, sicut prædictum erat per Jeremiam, quia *novum* faceret *Dominus super terram*. Quareris quod *novum*? *Mulier*, inquit, *circumdabit virum* (Jerem. xxxi, 22). Non ab altero viro virum suscipiet, non humana lege concipiet hominem; sed intra viscera intacta et integra virum claudet: ita sane ut intrante et exeunte Domino, juxta alium prophetam, porta orientatis clausa jugiter perseveret (Ezech. xliv, 2).

B 2. Putas ergo, non poterat moveri animus ejus, et dicere: Quid mihi opus purificatione? cur abstineam ab ingressu templi, cuius uterus nesciens virum, templum factus est Spiritus sancti? cur non ingrediar templum, quæ peperi Dominum templi? Nihil in hoc conceptu, nihil in partu impurum fuit, nihil illicitum, nihil purgandum: nimirum cum proles ista fons puritatis sit, et purgationem venerit facere delictorum. Quid in me legalis purificet observatio, quæ purissima facta sum ipso partu immaculata? Vere, o beata Virgo, vere non habes causam, nec tibi opus est purificatione. Sed nunquid filio tuo opus erat circumcisio? Esto inter mulieres tanquam nua earum; nam et filius tuus sic est in numero puerorum. Circumeidi voluit, et non multo magis velit offerri? Offer filium tuum, Virgo sacra, et benedictum fructum ventris tui Domino repræsenta. Offer ad nostram omnium reconciliationem hostiam sanctam, Deo placentem. Omnino acceptabit Deus Pater oblationem novam, et pretiosissimam hostiam, de qua ipse ait: *hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complaeui* (Matth. iii, 17). Sed oblatio ista, fratres, satis delicata videtur, ubi tantum sistitur Domino, redimitur avibus, et illico reportatur. Veniet, quando non in templo offeretur, nec inter brachia Simeonis, sed extra civitatem inter brachia crucis. Veniet, quando non redimetur alieno, sed alios redimet sanguine proprio, quia redemptionem eum misit Deus Pater populo suo. Illud erit sacrificium vespertinum, istud est matutinum. Istud quidem jueundius, sed illud plenus, istud enim tempore nativitatis, illud jam in plenitudine ætatis. De utroque tamen potes accipere quod propheta prædixit: *Oblatus est, quia ipse voluit* (Isai. lxi, 7). Nam et modo oblatus est, non quia opus habuit, non quia sub legis edicto fuit, sed quia ipse voluit; et in cruce nihilominus oblatus est, non quia mernit, non quia Judæus potuit, sed quia ipse voluit. Voluntarie sacrificabo **¶¶¶** tibi, Domine, quia voluntarie oblatus es pro mea salute, non pro tua necessitate.

C D 5. Sed quid, fratres, nos offerimus, aut quid retribuimus illi pro omnibus quæ retribuit nobis? Ille pro nobis obtulit hostiam pretiosiore quam habuit, nimirum quæ pretiosior esse non potuit: et

nos ergo faciamus quod possumus, optimum quod habemus offerentes illi, quod sumus n^tique nos-metipsi. Ille seipsum obtulit; in quis es qui te ipsum offerre cuncteris? Quis mihi tribuat, ut oblationem meam dignetur majestas tanta suscipere? Duo minuta habeo, Domine, corpus et animam dico: utinam haec tibi perfecte possim in sacrificium laudis offerre! Bonum enim mihi, longeque gloriō-sius atque utilius est, ut tibi magis offerar, quam ut deserar mihi ipsi. Nam ad meipsum anima mea conturbatur, in te vero exultabit spiritus meus, si tibi veraciter offeratur. Fratres, morituro Domino Iudeus mortuas hostias offerebat; sed jam nunc: *Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris,*

A sed magis ut e convertatur et vivat (*Ezech. xxxiii, 11*). Non vult Dominus mortem meam; et non libenter of ero illi vitam meam? Haec est enim hostia placabilis, Deo placens hostia, hostia viva. Sed in oblatione illa Domini tres fuisse leguntur; et in oblatione nostra tria nihilominus a Domino requiruntur. Fuit in oblatione illa Joseph sponsus matris Domini, cuius filius putabatur; fuit et ipsa Virgo mater, et puer Jesus qui offerebatur. Sit ergo et in oblatione nostra constantia virilis, sit continentia carnis, sit conscientia humilis. Sit, inquam, in proposito perseverandi animus virilis, sit in continentia castitas virginalis, sit in conscientia simplicitas et humilitas puerilis. Amen.

IN NATALI SANCTI VICTORIS CONFESSORIS (61).

SERMO I.

1. Victoris vita [*alias, virtus*] et gloria specialis non tam ad gloriam quam ad virtutem provocat omnes qui recte sunt corde. Non recte plane, sed perversi est animi, ante querere gloriam quam exercere virtutem, et velle coronari qui legitime non certaverit. *Fanum est vobis, inquit, ante lucem surgere (Psal. cxxvi, 2)*. Ita est. Frustra ad celsitudinem nititur gloriæ, qui prius non claruit virtute. Frustra fatuae virginis sponso obviam surgunt, quarum lampades extinguantur: at ideo fatuae, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Absit mihi gloriari nisi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans ait: *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur*. Et infert: *Quoniam gloria virtutis eorum tu es (Psal. lxxxviii, 16-18)*. Pulchre non eorum, sed virtutis eorum gloria commendatur. Quia enim sine virtute est gloria, prolecto indebita venit, præpropere affectatur, periculose captatur. Virtus, gradus ad gloriam; virtus, mater gloria est. Fallax gloria et vana est pulchritudo, quam illa non parturivit. Sola est, cui gloria jure debetur, et secure impenditur.

2. Sancto Victori nec virtus, nec gloria deest; sed quemadmodum ambæ res, et quo ordine in homine processerunt, id opera pretium intueri. Pugnavit fortiter, viriliter superavit, et sic deum gloria et honore coronatur. Quomodo nempe inglorius remansisset bellator fortis, humiliis victor? Quanquam nec in die virtutis suæ sine gloria fuit signis et prodigiis admirandus. Habemus, dilectissimi, in vita Victoris, et quod digne miremur, et quod salubriter imitemur. Miror vina dedisse in eremo, non vitem, sed fontem. Miror et stupeo infantem adhuc in utero pavori fuisse pavendis dæmonis, quippe ab ipsis præcognitum, et jam tunc ex nomine designatum. Nec vacuum nomen, ubi hostium fuga et extorta confessio victoriam conces-

B sit infantulo. Quis item non miretur furem a **961** dæmone deprehensem, et rursum a dæmone mox hominem liberatum? Quis non etiam omni admiratione stupendum ducat, carne circumdatum hominem, cœlis patentibus, carnis oculos superno infigere lumini, et videre visiones Dei, angelico insuper mulcri cantico, doceri oraculo? Haec atque similia in sancto homine veneramur, non æmulamur. Merito quidem, quando et sine salutis periculo possunt non fieri, et sine salutis periculo nequeunt usurpari. Tutius sane æmulanda solidiora quam sublimiora; et quæ magis virtutem redoleant, gloria minus.

3. Studeamus proinde moribus conformari, cui in mirabilibus similari, etsi volumus, non valeamus. Æmulemur in viro sobrium victum, devotum, affectionem; æmulemur mansuetudinem spiritus, castitatem corporis, oris custodiā, animi puritatem; ponere frenum iræ et modum lingue, dormire parcius, orare frequentius, commonere nosmetipsos psalmis, hymnis et canticis spiritualibus; diebus jungere noctes et divinis laudibus occupare. Æmulemur charismata meliora. Discamus ab ipso quod mitis et humilis corde fuit. Æmulemur, inquam, quod exstitit liberalis in pauperes, jucundus ad hospites, patiens ad peccantes, benignus ad omnes. Hoc enim melius. In is forma est cui imprimamur, in miraculis gloria a qua reprimamur. Illa lætificant, ista ædificent; moveant illa, ista promoveant. Epulemur, dilectissimi, ad mensam deditis vocati, mensam abundantem panibus, deliciis cumulatam. Annon dives qui exemplis nos reficit, protegit meritis, lætitiat signis? Dives plane, in cuius hodie convivio solemni angeli et homines pariter congregantur: bi ut reficiantur, illi ut deliciantur; isti ut proficiant, illi ut gaudeant. Cujus vita repleta bonis, quid nisi mensa referta cibis? Nec tamen omnibus omnia apponuntur, sed ut tollat quisque quod sibi expedire et convenire videbit.

4. Et ego quidem consilio salubriori diligenter

(61) Ejus corpus asservatur in monasterio Arremarensi, vulgo Montier Ramey, diœcesis Trecensis; depositio vero celebratur iv Kal. Martii. Eiusdem

officium habes sub finem hujusce tomī. Vide epistolam 398.

considero quæ mihi apponuntur. Cautum est mihi eligere mea, et aliena non tangere. Non extendam manum ad gloriam miraculorum, ne si attentavero quod desuper non accepi, perdam merito et quod videor accepisse. Non levo cum illo oculos ad rimanda secreta coelestia, ne oppressus a gloria confusus resiliam, sero configiens ad consilium Sapientis, qui ait: *Alliora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris (Eccli. iii, 22).* Infertur mensis vinum novum aquarum rubentium; non tango, quia non mihi apposuit scio qui similiter elementa mutare, naturas innovare non valeo. Cerno item in imensa Victoris angelos illum audisse canentes. Nunquid video et ego mihi supernos exhiberi cantores: aut certe citharedos illos de Apocalypsi coram me citharizare in citharis suis? (*Apoc. xiv, 2.*) Imperat ille dæmonibus adhuc in corpore vivens, vincutum in corpore solvit corpore jam solutus. Cibi sunt, sed non mei; euidem jucundi et sapidi, sed non tangit illos anima mea, quoniam non est inopi mihi, unde sufficientiam talia redhibere. At si diligenter considero, ecce præ oculis in mensa sancti, censura judicii, discipline vigor, sanctitatis speculum, vitæ forma, virtutis insigne. Haec a me et absque presumptione sumuntur, et salubriter insumuntur: et si dissimulo, districte reposuntur.

5. Audi adhuc quænam mihi jure apposita putem. Si panem doloris et vinum compunctionis de divitis mensa obtuleris, tollo securus qui sum pauper et inops. Erunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte (*Psal. xli, 4.*), et poculum meum cum fletu miscebo (*Psal. ci, 10.*) Pars mea haec, qui dolenda commisi. Nec me tamen pigebit, ut æstimo, cibi hujus; quoniam qui apposuit scientiam, addidit et dolorem. Sed et si temperantie, si justitiae, si prudentiae vel fortitudinis exempla appareant, ea inconitanter sumo, sciens quia talia oportet me præparare. Haec mihi apponi, haec a me repetitum iri non dubito. Nunquid signa et prodigia exigenda a nobis **965** sunt, ut ea diviti vicissim præparemus? Fratres, vasa sunt in honorem illi qui nos invitavit, non cibi pauperum. Tu ergo qui invitatus es, diligenter considera quid tibi ille, quid sibimet apposuerit. Non enim quidquid in mensa apponitur, tibi apponitur, Quid si in poculo aureo fuerit propinatum? non poculum tibi, sed potus apponitur: sume potum et pone aurum. Ergo exempla bonorum operum et rectitudinem morum paterfamilias communicat ita domesticis, ut prærogativam sibi retineat in miraculis. In his tamen atque illis ille gloriosus est, cuius est munus sancte vivere cuius virtus signa facere, qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO II.

1. Gaudete in Domino, dilectissimi, qui inter continua suæ pietatis beneficia indulxit hominem mundo cuius multi salvarentur exemplo. Iterum dico, gaudete, quod factus de medio appropriavit Deo, ut multo plures ejus intercessione salventur. Habet ex homi-

Anibus, cui hominum peccata donet misericors et miserator Dominus: habet tempus et locum intercedendi pius et misericors advocatus; equidem locum quietum et tempus feriatum. In terris visus est, ut esset exemplo; in celum levatus est, ut sit patrocinio. Hie informat ad vitam, illic invitat ad gloriam. Factus est mediator ad regnum, qui fit incitator ad opus. Bonus mediator, qui sibi jam postulans nihil, totum in nos transferre desiderat et supplicantis affectum et supplicationis fructum. Quid enim querat sibi, qui nullius eget? Dominus conservat eum, et vivificat eum, et beatum facit eum in gloria: nihil illi deerit in loco pascuae collocato. Haec dies gloriæ migrationis ejus, dies letitiae cordis ejus, exultemus et lætemur in ea. Introivit in potentias Domini; gandeamus, quia nunc potentior est ad salvandum.

2. Hodie Victor posito corpore, quos solo præpediri ab introitu gloria videbatur, tanto alacrior, quanto expeditior, penetravit in sancta, similis factus in gloria sanctorum. Hodie de novissimo et humili loco, quem sibi ex consilio Salvatoris elegerat, ipso summo patre familias evocante, verus amicus ascendit superius, et est illi gloria coram simul discubentibus. Hodie despecto mundo, et mundi principe triumphato, supra mundum vere Victor ascendit, accipiens de manu Domini coronam victoriae. Ascendit autem cum immensa supellectili meritorum, clarus triumphis, miraculis glorus. Pausat miles eritus, et post labores sudoresque sacræ peractæ militiae locatur feliciter, coronatur sublimiter. Anima ejus in bonis demorabitur. Quæreris ubi? Cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cœlorum. Ita cum talibus et tali in loco sibi sedet; sedet excelsa et fulgida, sedet latabunda et laudans; sedet delicata et ornata monilibus suis, stipata malis, fulcita floribus; sedet, inquam sibi, vacua euris, deliciis affluens, abundans otii et quietis ad vacandum sapientiae. Quæ sedet et flevit super flumina Babylonis, sedet modo ad fontem vitæ, et conversatio illi secus torrentem voluptatis, cuius impetus letificat civitatem Dei. Invenit sibi fontem hortorum, puteum aquarum viventium, et cum Samaritana potatur aqua sapientiae salutaris, ut non silit in æternum. Datur illi de fructu manuum suarum, et laudant eam in portis opera ejus, et gloriatur testimonio conscientiae; conscientia dico suæ, non alterius. Sedet media angelorum, digna plane eorum consortio quorum desiderio flagrat, puritate nitet, castimonia decoratur. Sedet inter apostolos vir apostolice gratiae; nec est quod se abscondat a cuneo prophetarum, qui quem illi prædixerunt, glorificavit et portavit in corpore suo. Neque se putat a victoriosis martyrum choris Victor noster arcendum qui duro et diuturno **966** martyrio viventem sui corporis hostiam immolavit.

3. Sedet veteranus miles, debita jami suavitate et securitate quietus; securus quidem sibi, sed nostri sollicitus. Non enim cum putredine earni simul se exxit visceribus pietatis; nec sibi sic induit stolam

gloriæ, ut nostræ pariter miseria, suæque ipsius misericordia oblivionem indueret. Non est terra oblivionis, quam anima Victoris inhabitat; non terra, laboris, ut occupetur in ea; non denique terra, sed cœlum est. Nunquid cœlestis habitatio animas quas admissit indurat, aut memoria privat, aut spoliat pietate? Fratres, latitudo cœli dilatat corda, non arebat; exhilarat mentes, non alienat; affectiones non contrahit, sed extendit. In lumine Dei serenatur memoria, non obscuratur; in lumine Dei discitur quod nescitur, non quod scitur dediscitur. Superni spiritus illi, qui ab initio cœlos inhabitant, nunquid quia incolunt cœlos, despiciunt terras, et non magis eas visitant et frequentant? Nunquid quod semper vident faciem Patris, ministerium evacuat pie-tatis? Omnes nihilominus administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos qui haereditatem capiunt salutis (*Hebr. i, 14*). Quid ergo? discurrunt angeli, et sucurrunt hominibus; et qui ex nobis sunt, nesciunt nos, nec norunt jam compati, in quibus passi sunt et ipsi? qui dolores nesciunt, sentiunt tamen nostros; et qui venerunt de magna tribulatione, non recognoscunt jam in quo fuerunt? Scio qui dixit: *Me exspectant justi, donec retribuas mihi (Psal. cxli, 8)*. Justus est Victor, etiam exspectans nostram procul dubio retributionem. Non est ille pincerna Pharaonis, qui inventam gratiam retinuit sibi, prophetæ sui pariter et captivi minime recordatus (*Gen. xl*). Minister Christi est, Christum sequitur. Non est ille oblitus suæ promissionis, nec socio pas ionis regni consortium denegavit. Non est discipulus contra magistrum; non potest Victor quidquam facere, nisi quod viderit magistrum facientem. Opera quæ ille fecit, et iste fecit similiter.

4. Jam cœlos ingressus, quos et ante apertos beatis oculis suspiciebat, vere nunc revelata facie speculatur gloriam Dei, absorptus quidem, sed non oblitus clamorem pauperum. Beata visio, qua in eam fœm imaginem transformatur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu. Parvulus ad pugnam, manus ad victoriam, matris viscera ne-dum exiens, et jam ejiciens da-monia, cum incre-mento virtutum ac meritorum Victor vivens inter peccatores translatus est. O virum præcipua-sanctitatis! qui ante sanctus quam natus, ante opere quam nomine Victor. Adhuc uto clausus jam de hoste triumphavit. O venerandam etiam ipsis angelis sanctitatem! quam pari studio, etsi

A dispari voluntate, et mali fugitant et frequentant boni. Nec facile dixerim quid virum astruat sanctio-rem, horum favor, ut pavor illorum. Corpore denique terras, mente cœlos inhabitans, aliquando fa-miliarius aliquid nuntiantes, aliquando ineffabili cantus suavitate plausibiles supernorum voces spi-rituum audiebat. Vere anima tua, Victor, una ex gemmis, quæ tibi in cruce apparuerunt. Vere infixa cruci, cum divinæ inserta gloriæ, eamdem sibi clari-tatis imaginem induit, quam invenit. Vincenti ex-pandit gremium suum, qui pugnanti dederat spiri-tum suum. O victrix anima, quæ sicut passer trans-volans, mundi laqueos evasisti! respice ad incautas animas intricatas illis, periclitantes in illis, ut tuo patrocinio eruamur.

B 5. O miles emerite, qui Christianæ militiae duris laboribus angelice felicitatis requiem commutasti! respice ad imbelles et imbecilles commilitones tuos, qui inter hostiles gladios et spirituales nequitias tuis laudibus occupamur. O Victor inclyte, qui et de terra, et de cœlo glorio-sissime triumphasti, illius gloriam nobiliter superbus despiciens, et hujus regna pie violentus diripiens! respice de cœlo ad vincetos terræ, ut habe sit tuorum consummatio triumphorum. si et nobis demum viciisse te sentiamus. Nam si ex re nomen tibi, perfecta veritas nominis ex nostra liberatione censemur. Et certe deest interpre-tationi, quaudi nos, quini sumus, **¶67** minime libera-mur. Quam pius, quam dulce, quam suave, o Victor in hoc loco afflictionis et in hoc corpore mortis te canere, te colere, te precari! Nomen tuum et memo-riale tuum favus distilians in labiis captivorum; mel et lac sub lingua eorum, qui tui memoria dele-ctantur. Eia ergo fortis athleta, dulcis patrona, ad-vocate fidelis, exsurge in adjutorium nobis, ut et nos de nostra erexitio gaudeamus, et tu de plena victoria glorieris. O omnipotens Pater, peccavimus tibi facti filii alieni; sed appropriavimus in Victore, qui dum vicit cupiditatem suam, vineat et iram tuam, nos quoque in gratiam potenter restitut. O victor Jesu, te in nostro Victore laudamus, quia te in illo viciisse cognoscimus. Da ei, piissime Jesu, sic de sua in te victoria gloriari, ut non subeat obli-vio nostri. Fili Dei, immittit ei nostri semper in conse-pitu tuo memorem esse, nostram in tuo tremendo judicio suscipere et agere causam, qui cum Patre et Spiritu sancto vivis et regnas Deus per omnia saecula saeculorum. Amen.

IN NATALI SANCTI BENEDICTI ABBATIS. SERMO.

1. Convenientibus vobis in unum ad audiendum verbum salutis, magnus mihi timor est, fratres mei, ne quis forte minus digne illud recipiat, et non sicut recipiendum est verbum Dei. Scio enim terram, quæ sæpius supervenientem in se receperit iambrem, si fructum non fecerit, reprobam fore, et proximam maledictio (*Hebr. vi, 7, 8*). Et ego utique, si possem,

benedictiones vobis dare mallem, et non maledictio-nes. Imo Vero ipsam benedictionem cœlestis utique Patris nostri, non meam (quam tamen ipso quidem dignante accipitis per os meum) opto vobis benedi-ctionem manere semper, nec in maledictionem posse mutari.

2. Celebramus hodie magistri nostri gloriosi Be-

nedicti natale: pro eo vobis et de eo solemnis ex more sermo debetur (62). Cujus dulcissimum nomen, cum omni vobis juvnditate amplectendum et honorandum: quoniam ipse dux noster, ipse magister et lefiger noster est. Delector quidem et ego in ipsius memoria, licet non meo sine rubore beati hujus patris nomen audeam memorare. Est enim mihi de ipsius imitatione vobiscum saculi abrenuntatio, et monasticæ professio discipline; sed singulariter sine vobis cum eo participio nomen abbatis. Abbas fuit, et ego. O abbas, et abbas! Nomen unum, sed in altero soli magni nominis umbra. Ministerium unum, sed heu me! quam dissimiles ministri, quantum ministratio ipsa dissimilis! Vae mihi, si tam longe a te fuerit, o beate Benedicte, in futuro, quam a tua: vestigiis sanctatæ longe esse reperior in præsenti. Sed non mihi haec apud vos perorare necesse est. Scio quod scientibus me loquar: tantum peto, ut pudorem hunc, et hunc timorem meum fraterna compassionē levetis.

3. Quando tamen omnino dispensatio mihi credita est, et si non habeo apud me quod vobis apponam, quaeram a beato Benedicto tres panes, quibus vos pascam. Reficiat vos sanctitas ejus, justitia ejus, pietas ejus. Recolite, dilectissimi, quod non omnes qui in processione Domini fuerunt, sua illi prostraverint vestimenta. In illa, inquam, processione, quam annuante Domino in proximo sumus celebratur, quando venienti Domino ad passionem, et sedenti super asellum populi occurrerunt, non omnes vestimenta sua prosternebant in via, sed caedebant aliqui ramos de arboribus (*Matth. xxi, 1-9*). Non erat hoc magnum, quod gratis acceperant, gratis dabant. Verumtamen ne ipsi quidem penitus otiosi fuerunt, sed nec a processione leguntur exclusi. Fratres moi, pius Christi jumentum, qui cum Propheta dicere potestis. *Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum* (*Psalm. LXXXI, 23*); vos quibus insidet Christus, quoniam, *anima justi sedes est sapientia*; et Apostolus prædicat **1968** *Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam* (*I Cor. 1, 24*): si non habeo vestes quas pedibus vestris prosternam, tentabo vel ramos cedere de arboribus, ut tantæ processioni vel parum aliquid non desit ministerii mei.

4. Arbor fuit beatus Benedictus, grandis atque fructifera, tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum (*Psalm. 1, 3*). Ubi sunt decursus aquarum? Profecto in vallis; quia inter medium montium pertransibunt aquæ. Quis enim non videat etiam torrentes montium ardua declinare, et medium ad humilitatem semper devertere vallis? Sic profecto, sic Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (*Jacobi, iv, 6*), Securus hic fige pedem, quicunque es jumentum Christi, Super hunc ramum iunitere, semitam vallis incede. Nimicum in monte sibi sedem constituit serpens antiquus, mordens

Angulas equi, ut cadat ascensor ejus retro: propterea valle magis elige ad ambulandum, valle elige ad plantandum. Neque enim vel et serendis arboribus montana solemus eligere, quod frequenter arida sint et petrosa. In vallis pinguedo est: ibi proficiunt plantæ, ibi plena spica, ibi contessimus oritur fructus, justa illud, *Et valles abundabunt frumento* (*Psalm. LXIV, 14*). Audis quia ubique vallis laudatur ubique humilitas praedicatur. Ibi ergo plantare, ubi decursus aquarum; quia ibi copia gratia spiritualis; et aquæ quæ super cœlos sunt, laudant nomen Domini, id est, colestes benedictiones faciunt ut laudetur. Stenus in hac, charissimi, et plantati stenus, ut non arescamus. Non moveamur quoconque flatu, sicut scriptum est: *Si spiritus habentis potestatem super te irruerit, locum tuum ne desereras* (*Ecclesiastes, x, 4*). Nulla enim tentatio vobis prævalebit, si non in magnis et in mirabilibus super vos ambuletis, sed permaneatis radicibus firmis in humilitate radicati atque fundati. Sic plantatus secus decursus aquarum sanctus iste confessor Domini, fructum suum dedit in tempore suo.

5. Sunt enim qui fructum non faciunt: sunt qui faciunt, sed non suum: sunt qui faciunt suum, sed non in tempore suo. Sunt, inquam, arbores infruetosæ, ut quercus et ulmus, et silvestres aliæ arbores; sed hujusmodi nemo plantat in horto suo, quia non faciunt fructum: et si quem faciunt, non humano esui aptus est, sed porcino. Tales sunt filii hujus sæculi, agentes in commissariis et ebrietatis, in crapula et voracitate, in cubilibus et impudicitiis. Haec namque porcorum cibus sunt, quos Iudeus verus prohibetur comedere (*Deuteronomium, XIV, 8*), Christianus scilicet, qui his non debet adhaerere. Sicut enim caro porcina cum comeditur, nostra adhaeret carni, ut iam sit una caro; sic transgressor præcepti Dominici spurcos sibi sociat spiritus, et adhaerendo eis unus cum eis efficitur dæmon. Nam et idecirco in sacrificiis prohibetur animal illud offerri, quod spurcos spiritus immundosque designet: qui relicta omni munditia, solis sibi sociat spurciis complacentes, vitiorum et criminum semper cœno delectantur involvi. Unde et in Evangelio, legio illa maledicta, dum ejiceretur ali homine, tanquam simile sibi animal porcos postulat, nec negantur (*Marcus, v, 1-13*). His fructum ferunt arbores infruetosæ, ad quarum radices securis posita jam vindetur.

6. Arbores autem quæ fructum faciunt, sed non suum hypocrita sunt, cum Simone Cyrenæo crucem portentes non suam: qui religiosa intentione carentes, angariantur; et quæ non auant, amore gloriae quam desiderant, faccre compelluntur. Jam in eo quod dicitur *in tempore suo* (*Psalm. 1, 3*), arguuntur quidam ante tempus fructificare volentes. Nonne enim et arboribus nostris, citius quam oportet.

(62) In codice Majoris-Monasterii multa est in consequentibus verborum varietas, sed idem sensus, et trita lectio præferenda.

teat pullulantibus, timemus omnino floribus intempestivis? Sic sunt aliqui, quorum fructus, quia nimis propere, minus prospere oriuntur. Hi sunt, qui in initio conversionis, sua aliis fructificare continuo velle presumunt, contra legis decreta arare in primogenito bovis, et ovis primogenita tondere festinantes. Vultis nosse quam sollicite id vitaverit sanctus iste magister noster? Et hunc ramum vobis oppono; quoniam tribus annis soli Deo notus, hominibus ~~939~~ mansit incognitus. Fructum quidem multum tulit, ipsi cernit; sed in tempore suo. Neque enim credebat tempus esse fructificandi, quando tanta carnis tentatione gravatus est, ut pene cederet, pene discederet. Ego enim nec istum quidem ramum præteribo, quoniam etsi hirsutus quodam modo spinarum aculeis, quibus seipsum Domini Benedictus injectit; tamen utilis est omnino: utilis jumento Domini propter foveas tentationum, ne in eas incidat consentiendo, sed magis resistat, et viriliter agat, sustineatque Dominum ne desperet. Illic ergo fige pedem, Christi jumentum, et disce quantumcumque acerba tentatio sœviat, non cedere, nec credere propterea derelictum te esse a Domino, sed memineris scriptum esse: *Invoca me in die tribulationis, eruam te et honorificabis me* (Psal. XLIX, 15).

7. Ergo, ut dicere cooperam, non credebat beatus Benedictus tunc esse fructificandi tempus, quando adhuc tantis temptationibus urgebatur; sed venit tempus, et in tempore suo fructum dedit. De fructu ejus sunt illa tria quæ superius tetigi; sanctitas ejus, justitia ejus, pietas ejus. Sanctitatem miracula probant, doctrina pietatem, vita justitiam. Vide, o jumentum Christi, ramos foliis virentes, vernantes, floribus, onustos fructu. Super istos innitere, ut gressus rectos facias pedibus tuis. Sed quomodo tibi appono ejus miracula? numquid ut miracula facere velis? Nequaquam, sed ut miraculis ejus innitaris: videlicet ut confidas et gaudeas quod sub tali positus es pastore, quod tantum meruisti habere patronum. Omnino enim valde potens est in celis, qui tam potens extitit in terris: secundum magnitudinem gratiae, magnitudine gloriae exaltatus. Nam et juxta radicum quantitatatem ram prodiere noscuntur: et quot radibus arbor innititur, tot ramis, sicut aiunt, decoloratur. Sic ergo, licet non habeamus nostra, consolatio magna nobis esse debent patroni nostri miracula. Doctrina vero instruit nos, et dirigit gressus costros in viam pacis. Porro vitae justitia omnino roborat et animat nos; ut tanto magis accendamur ad agenda quæ docuit, quanto certi sumus eum non alia docuisse quam fecerit. Sermo quidem vivus et efficax, exemplum operis est, plurimum faciens suadibile quod dicitur, dum monstrat factibile quod suadetur.

8. In hunc ergo modum sanctitas confortat, pietas informat, justitia confirmat. Quante enim pietatis fuit, quod non solum præsentibus profuit, sed etiam pro futuris sollicitus fuit? Non solum his qui tunc erant, fructum tulit hæc arbor, sed usque hodie

A fructus ejus et manet, et crescit. Dilectus plane Deo et hominibus: cuius non sola præsentia in benedictione fuit, sicut sunt multi dilecti Deo soli, quia soli Deo jam cogniti; sed et memoria ejus etiam nunc in benedictione est. Nam et usque hodie in triplicem amoris Domini confessionem, triplici hoc fructu pascit Domini gregem. Pascit vita, pascit doctrina, pascit et intercessione. Per quam incessanter adjuti, fructificate et vos, charissimi, quoniam in hoc positi estis, ut eatis et fructum afferatis. Unde eatis? Utique avobis ipsis, sicut scriptum est: *A voluntatis tuis avertere* (Ecli. xviii, 30). Nam et de Dominolegitimus quia *exiit seminare semen suum* (Matth. XIII, 3). Ecce et hic habemus semen suum, sicut et prius fructum suum. Imitemur et hunc fratres; quoniam ad hoc venit, ut formam nobis tradaret, et viam demonstraret.

9. Fortassis et ipse Dominus arbor est, et debeamus ab eo quoque ramos accipere, quos vestris pedibus apponamus: imo non fortasse, sed magis vere arbor est ipse et planta cœlestis, sed in terris plantata sicut scriptum est. *Veritas de terra orta est, et justitia de celo prospexit* (Psal. LXXXIV, 12). Ab eo igitur hunc ramum vobis appono, ut sicut seipsum exinanivit, hoc ipsum sentiat in vobis: nisi quod non tam ego appono, quam Apostolus, apud quem legistis: *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratum est esse se aqualem Deo, sed semetipsum erinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus* ~~670~~ ut homo (Philipp. ii, 5-7). Et vos itaque, fratres charissimi exinanite vos, humilitate vos, seminate vos, perdite vos. Seminate corpus animale, et resurget corpus spirituale. Perdite animas vestras et in vitam æternam servabitis eas. Vultis nosse quomodo id fecerit Apostolus ipse qui docuit? *Sive, inquit, mente exce-dimus Deo; sive sobrium sumus, vobis* (II Cor. v, 13). Quid ergo tibi? *Ego, inquit, factus sum tanquam vas perditum* (Psal. XXX, 13). Bene seipsum perdit, qui nihil unquam pro se facit. sed omnis ejus intentio et omne desiderium tendit ad Dei placitum, et utilitatem fratum suorum. Infelix enim qui *seminat in carne*, quia *de carne metet corruptionem* (Galat. vi, 8). Alibi vero scriptum est: *Beati qui seminant super omnes aquas* (Isai. XXXII, 20). Sed quomodo *super omnes aquas?* Forte et super aquas de quibus legitur: *Et a qua super eclosunt, laudent nomen Domini* (Psal. CXLVIII, 4): quæ sunt virtutes angelicæ, et colestes populi. Ita plane: *Quoniam spe-ctaculum facti sumus mundo, et angelis, et homi-nibus* (I Cor. IV, 9).

10. Seminemus igitur hominibus exemplum bonum per aperta opera; seminemus angelis gaudium magnum per occulta suspiria, et per cætera hujusmodi, quæ solis eis sunt nota. Gaudium enim est angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente. Hiuc dicebat Apostolus: *Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus* (II Cor. viii,

21). Nam Deo omnino noti sumus ; sed *coram Deo* dixit, id est, *coram eis* qui vultui ejus semper assistunt. Ipsi enim maxime placet, cum vos vident occulce orantes, aut ruminantes psalmum aliquem, aut tale aliquid facientes. Sic seminare et vos, sic fructificate, charissimi. Seminare et vos, quia tam multi ante vos seminaverunt; fructificate, quia vobis seminaverunt. O genus Adam, quam multi seminaverunt in te, et quam pretiosum semen! quam male peribis, et quam merito, si perierit in te tantum semen, simul et seminantur labor! Cui perditioni tradieris ab agricola, si in te perierint haec universa? Seminavit in terra nostra tota Trinitas, seminaverunt angeli pariter et apostoli, seminaverunt martyres, et confessores, et virgines. Seminavit Deus Pater; quoniam eructavit cor ejus Verbum bonum. Dominus enim dedit benignitatem, et terra nostra dedit fructum suum. Seminavit et Filius: ipse euim est qui exiit seminare semen suum. Pater enim non exiit, sed Filius a Patre processit, et venit in mundum; ut qui prius erat cogitatio pacis in corde Patris, fieret et ipse pax nostra in utero matris. Seminavit et Spiritus sanctus; quia et ipse venit, et apparuerunt discipulis disperitate linguae tanquam ignis. Ita toto Trinitas seminavit: Pater scilicet pacem de celo, Filius veritatem, Spiritus sanctus charitatem.

11. Angeli quoque seminaverunt, quando cadentibus aliis ipsi steterunt. Dixit enim Lucifer ille, non jam lucifer, sed tenebrifer et vesperus: *Sedebio in monte testamenti, similis ero Altissimo* (*Isai. xiv, 13, 14*). O impudens et imprudens! Millia millionum ministrant ei, et decies centena millia assistunt (*Dan. vii, 10*); et tu sedebis? *Cherubin*, ait propheta, *stabant* (*Isai. vi, 2; Ezech. x, 3*), et non sedebant; quid laborasti, ut jam sedebas? Omnes administratorii sunt spiritus, missi in ministerium propter eos qui haereditatem capiunt salutis; et tu sedebis? quid seminasti, ut jam metas? Non est tuum, non est tuum hoc, sed quibus paratum est a Patre. Quid eis invides? Perfecto ipsi sedebunt; ipsi, inquam, vermiculi terre judicantes sedebunt, et tu non modo non stabis, sed judicandus astabis. *Nescitis*, ait Apostolus, *quia et angelos judicabimus?* (*I Cor. vi, 31*.) Ipsi utique qui ibant et flebant, mitentes semina sua, venientes autem venient cum exsultatione portantes manipulos suos (*Psal. cxxv, 6*), Duo manipuli sunt quos queris, honoris scilicet et quietis. Sessionem affectas et altitudinem; sed non sic, impie, non sic: non colliges, quia non seminasti. Qui seminaverunt laborem et vilitatem, metent honorem pariter et quietem. Pro confusione enim sua duplice et rubore [*alias, labore*], in terra sua duplicita possidebunt. Unde et dicebat quidam: *Vide humilitatem meam, et laborem meum* (*Psal. xxiv, 18*). Hodie utique audiatis in Evangelio promittenteum Dominum et dicentem **¶** discipulis: *Sedebitis super scdes, judicantes duodecim tribus Israel* (*Matth. xix, 28*). Ecce quies sessionis, et honor judicii. Nam et ipse Dominus ad haec noluit pervenire, nisi per humilitatem

A et laborem. Unde et morte turpissima condemnatus est, interrogatus tormentis, et opprobriis saturatus: utique ut inimicus induatur confusione, ipse pariter et omnes qui imitantur eum, et praetergreduntur viam. Ipse est, o inique,, ipse est qui sessurus est in sede majestatis sue similis Altissimo, et coalassisimus ei. Hoc utique cogitaverunt angeli sancti, qui cadente maligno apostasie illius non consenserunt, nobis relinquentes exemplum, ut quemadmodum ipsi eligerunt ministrare, sic et nos faciamus. Nam etiam qui laborem fugiunt et honorem captant, illum se neverint imitari, qui sessionem altitudinemque quæsivit: et si non satis terret eos illius culpa, terreat vel vindicta. *Omnia enim in contrarium devenerunt, ut formatus sit ad illudendum ei, et ignis aeternus preparatus sit illi.* Ad haec vitanda prudentiam nobis seminaverunt sancti angeli, qui prius eam a his cadentibus tenerunt.

12. Sed et apostoli hanc ipsam seminaverunt nobis, quando recesserentibus his qui sapientiam hujus mundi sequebantur, quae stultitia est apud Deum; et prudentiam carnis, quæ mortem operatur, et inimica est Deo; ipsi Domino adhaeserunt. Scandalizati enim illi audientes de sacramento carnis et sanguinis, ultra non ibant cum eo. Discipuli vero interrogati, an et ipsi vellent abire, responderunt: *Ad quem ibimus? verba vita aeterna habes.* Necesse habemus, fratres, hanc prudentiam imitari; quia multi adhuc ambulant cum Jesu, donec veniatur ad edendam ejus carnem et bibendum sanguinem illius, ad communicandum scilicet passionibus ejus (hoc enim et verbum illud et ipsum sacramentum significat): extunc autem scandalizantur et abeunt retro dicentes, quia *durus est hic sermo* (*Joan. vi, 67, 68, 69, 61*). Nos cum apostolis prudentes simus, et dicamus: *Domine, ad quem ibimus? verba vita aeterna habes,* Non discedimus a te, vivileabis nos. Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (*Matth. iv, 4*). Non solus mundus habet delectationem, sed multo major est in verbis tuis. Unde et Propheta ait: *Quam dulcia fauibus meis eloquia tua! super mel ori meo* (*Psal. cxviii, 103*). Ad quem igitur eamus? verba vitae aeternæ habes, Domine; et ea sunt super omnia quæ mundus habere potest. Non solum ipsa vita, sed et promissio vitae aeternæ et expectatio justorum, latititia est, et tanta latititia, ut omne quod concupiscitur, ei non valeat comparari. Ille igitur prudentiam nobis apostoli sancti seminaverunt. Martyres vero manifestum est fortitudinem seminasse. Porro confessores seminaverunt justitiam, quam in omni vita sua secuti sunt; hoc enim interest inter martyres et confessores, quod inter Petrum simul omnia relinquenter, et Abraham substantiam mundi in bonos usus expendentem; sic enim illi consummati in brevi expiecerunt tempora multa, isti vero longa et multimoda traxere martyria. Virgines sanctæ planum est quia temperantiam seminarunt, quæ sic libidinem calcaverunt.

B D 1 discipulis: *Sedebitis super scdes, judicantes duodecim tribus Israel* (*Matth. xix, 28*). Ecce quies sessionis, et honor judicii. Nam et ipse Dominus ad haec noluit pervenire, nisi per humilitatem

IN FESTO ANNUNTIATIONIS BEATÆ VIRGINIS.

SERMO I (63).

De verbis psalmi LXXXIV, 10, 11 : « Ut inhabitet gloria in terra nostra. »

1. *Ut inhabitet gloria in terra nostra, misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculata sunt. Gloria nostra hæc est*, ait Apostolus, *testimonium conscientiae nostræ* (*I Cor. i, 12*). Non quidem tale testimonium, quale ille superbus Pharisæus habebat, seducta et seductrice cogitatione testimonium perlibens de seipso (*Luc. xviii, 11, 12*), et testimonium ejus verum non erat; sed enim Spiritus ipse testimonium perlibet spiritui nostro. Porro hoc testimonium in tribus consistere credo. Necesse est **¶ 72** enim primo omnium credere, quod remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei: deinde, quod nihil prorsus habere queas operis boni, nisi et hoc dederit ipse: postremo, quod æternam vitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis tibi detur et illa. Quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi qui solus est mundus? (*Job. xiv, 4*) Utique quod factum est, non potest non fieri: ipsotamen non imputante, erit quasi non fuerit. Quod Propheta quoque considerans ait: *Beatus vir cui non impularit Dominus peccatum* (*Psal. xxxi, 2*). De operibus vero bonis certum omnino est, quod nemo haec habeat a seipso. Nam si stare non potuit humana natura adhuc integra, quanto minus poterit per seipsam resurgere jam corrupta? Certum est ad suam originem universa, quantum in eis est tendere, et in eam semper esse partem proeliviora. Sic et nos, qui de nihilo creati sumus, constat quia si nobisipsis relinquimur, in peccatum semper, quod nihil est, declinamus.

2. Jam vero de æterna vita scimus, quia non sunt con-liguæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, nec si unus omnes sustineat. Neque enim talia sunt hominum merita, ut propterea vita æterna debeatur ex jure, aut Deus injuriam aliquam faceret, nisi eam donaret. Nam ut taceam quod merita omnia dona Dei sunt, et ita homo magis propter ipsa Deo debitor est, quam Deus homini; quid sunt merita omnia ad tantam gloriam? Denique quis melior est propheta, cui Dominus ipse tam insigne testimonium perlibet, dicens: *Vtrum inveni secundum cor meum?* (*I Reg. xiiii, 14*; *Act. xiiii, 12*.) Verumtamen et ipse necesse habuit dicere Deo: *Non intres in iudicium cum servo tuo, Domine* (*Psal. cxli, 2*). Nemo itaque se sedueat; quia si bene cogitare [*alias computare*] voluerit, inveniet procul dubio, quod nec cum decem millibus possit ocurrere ei qui cum viginti millibus venit ad se (*Luc. xiv, 31*).

3. Verum haec quæ nunc diximus non omnino sufficiunt, sed magis initium quoddam et velut fun-

Adamentum fidei sunt habenda. Ideoque si eredis peccata tua non posse deleri nisi ab eo cui soli peccasti, et in quem peccatum non cadit, bene facis: sed adde alhuc ut et hoc credas, quia per ipsum tibi peccata donantur. Hoc est testimonium quod perlibet in corde tuo Spiritus sanctus, dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus, gratis justificari hominem per fidem (*Rom. iii, 28*). Ita de meritis quoque si eridis non posse haberi nisi per ipsum, non sufficit, donec tibi perhibeat testimonium Spiritus veritatis, quia habes ea per illum. Sic et de vita æterna habetas necesse est testimonium Spiritus, quod ad eam divino sis munere perventurus. Ipse enim peccata condonat, ipse donat merita, et præmia nihilominus ipse redonat.

4. Porro testimonia ista credibilia mihi facta sunt nimis. Nam de remissione quidem peccatorum validissimum teneo argumentum, Dominicam passionem. Vox siquidem sanguinis ejus invaluit multo plus quam vox sauginis Abel, clamans in cordibus electorum, remissionem omnium peccatorum. *Traditus est enim propter peccata nostra*: nec dubium, quin potentior et efficacior sit mors illius in bonum, quam peccata nostra in malum. De bonis autem operibus argumentum nihilominus efficax mihi est resurrectio ejus, quia *resurrexit propter justificationem nostram* (*Rom. iv, 25*). Porro de spe præmiorum testimonium ejus est ascensio, quia ascendit propter glorificationem nostram. Haec tria in psalmis habes, dicente Propheta: *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum* (*Psal. xxxi, 2*); et alibi: *Beatus vir cuius est auxilium abs te* (*Psal. LXXXIII, 6*); item alibi: *Beatus quem elegisti et assumpsisti, habitabit in atriis tuis* (*Psal. LXIV, 5*). Haec est gloria vera, gloria inhabitans; quia ab eo est, qui per fidem habitat in cordibus nostris. Filii vero Adam gloriam quæ ab invicem est querentes, gloriam quæ a solo Deo est non volebant: et sic gloriam extrinsecus fluentem sectantes, habebant gloriam, non in semetipsis, sed magis in aliis.

¶ 73 5. Vis nosse unde sit homini inhabitans gloria? Ego breviter, quoniam ad mystica festinat intentio. Nam et ea sola proposueram in verbis illis prophetice diligenter vestigare, sed reflexit ad moralia occurrentia prima fronte apostolicus sermo de interna gloria et testimonio conscientiae. Sic ergo inhabitat haec gloria etiam hic in terra nostra, si misericordia et veritas obviaverint sibi, et sese justitia et pax osculentur. Praevenienti siquidem misericordiae veritas nostræ confessionis [*alias, conversionis*] occurrat necesse est, ac de cætero sanetimoniam sectemur ei pacem, sine qua nemo videbit Deum. Ubi enim compungitur quis, jam tunc enim misericordia præ-

(63) In codice Fulensi tertius, et qui hic tertius est secundus; tertius vero ex nostris ibidem primus.

venit; sed nequaquam ingredietur, donec ei veritas confessionis occurrat. *Pecceari Domino*, ait ipse David ad Nathan prophetam, cum de adulterio et homicidio argueretur. *Et transtulit Dominus peccatum tuum a te*, ait propheta (*II Reg. XII, 13*). Nimirum misericordia et veritas obviaverunt sibi. Et hoc quidem, ut declines a malo. Jam vero ut facias bonum, in tympano et choro tibi psallendum est, ut ipsa mortificatio carnis tuae, et pœnitentiae fructus ac justitiae opera in unitate et concordia fiant (quoniam unitas spiritus, vinculum est perfectio-
nis); neque ad dexteram, neque ad sinistram de-
clinaveris. Sunt enim quorum dextera est dextera iniuritatis. Pharisæus ille, cuius supra meminimus, non erat sicut cæteri hominum (*Luc. XVIII, 11*); sed ipse sioi, ut diximus, testimonium perhibuit, sed non verum. Sane quisquis ille est, in quo misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatæ sunt, secure glorietur: sed glorietur in eo qui sibi testimonium perhibet, in spiritu utique veritatis.

6. Ut inhabitet gloria in terra nostra, misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatæ sunt. Si gloria Patris Filius sapiens, cum sit Sapientia ipsa sapientior nemo; liquet profecto gloriam Patris Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam esse. Quia ergo multifarie, multisque modis de eo prædictum fuerat in prophetis (*Hebr. I, 1*), quod in terris videndus esset, et inter homines conversaturus quoniam modo id factum sit, et impletis quæ de eo per os omnium prophetarum prædicta fuerant, habitaverit gloria in terra nostra, Psalmista indicat his verbis, ac si manifestius dicat: Ut verbum caro fieret et habitaret in nobis, *misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatæ sunt.* Magnum sacramentum, fratres, et diligentius perscrutandum, nisi et intellectus mysterio, et ipsi quoque intellectui verba deessent. Dico tamen utcunque modicum id quod sentio, si forte vel occasione dedisse videar sapienti. Videre mini videor, dilectissimi, quatuor virtutibus his amictum primum hominem ab ipso suæ creationis exordio, et, ut propheta meminit, vestimento salutis indutum (*Isai. LXI, 10*). Est enim in his quatuor salutis integritas, nec sine his omnibus potest constare salus; præser-
tim cum nec posseut esse virtutes, si ab invicem separantur. Acceperat ergo homo misericordiam, custodem scilicet atque pedisquam, ut ipsa præveniret, ipsa et se quereret eum, ipsa quoque protegeret et conservaret ubique. Vides qualem nutritum contulit parvulo suo Deus, qualem dedit pedisquam homini recens orto. Sed erat illi necessarius etiam eruditior, tanquam ingenuæ et rationabili creaturæ, ut non sicut jumentum aliquod custodiretur, sed tanquam parvulus educaretur. Cui sane magisterio nemo poterat aptior inveniri, quam veritas ipsa, quæ eum in agnitionem summæ perduceret aliquando Veritatis. Interim vero ne sapiens inveniretur ut malum facheret, essetque peccatum ei tanquam

A scienti bonum, et minime facieuti, justitiam quoque, qua regeretur, accepit. Adhuc autem et pacem, qua foveretur et delectaretur, addidit manus benignissimæ Creatoris: pacem utique duplcem, ut nec intus pugnae, nec foris timores, id est nec caro concupisceret aduersus spiritum, nec esset ei creatura ulla formidini. Nam et bestiis omnibus libere imposuit nomina, et serpens ipse, quod violentia non presumpsit, fraude magis eum aggressus est. Quid huic deerat, quem misericordia **¶** custodiebat, docebat veritas, regebat justitia, pax fovebat!

*7. Sed heu! homo iste, ad multam perniciem et insipientiam sibi, descendit de Jerusalem in Jericho: siquidem incidit in latrones, a quibus et ante omnia legitur despoliatus (*Luc. X, 30*).* Annon despoliatus qui Domino veniente nudum se esse conqueritur? Nec vero poterat revestiri, vel ablata sibi recipere vestimenta, nisi Christus amitteret sua. Sieut enim vivificari in anima nisi interveniente corporali morte Christi non potuit, ita nec revestiri sine ejus despoliatione. Et vide, si non propter has quatuor partes vestimenti, quod amiserat primus et vetus homo, in totidem quoque divisa sunt secundi et novi hominis vestimenta. An forte queris et tunica in inconsuitem, quæ non dividitur, sed sorte provenit? Ego divinam arbitror esse imaginem, quæ nimur non assuta, sed insita atque ipsi impressa naturæ, dividi scindique non potest. Ad imaginem nempe et similitudinem Dei factus est homo, in imagine arbitrii libertatem, virtutes habens in similitudine. Et similitudo quidem periit, verumtamen in imagine pertransit homo. Imago siquidem in gehenna ipsa ura poterit, non exuri; ardere, sed non deleri. Haec ergo non seinditur, sed sorte provenit. Et quounque perveniat anima, simul et ipsa ibi erit. Nam similitudo non sic; sed aut manet in bono, aut, si peccaverit anima, mutatur miserabiliter, jumentis insipientibus similita.

8. Sed quia spoliatum virtutibus quatuor hominem diximus, quoniam modo singulis sit spoliatus, congruum est ut dicamus. Perdidit homo justitiam, cum Eva serpentis, Adam mulieris voce obedivit potius quam divinae. Erat tamen residuum aliquid, quod apprehendere possent, idque Dominus suo illo scrutinio innuebat; sed abjecerunt etiam illud, conversi in verba malitiae, ad excusandas excusationes in peccatis. Prior enim justitiae portio non peccare, secunda per pœnitentiam damnare peccatum. Perdidit et misericordiam, cum sic exarsit Eva in concupiscentia sua, ut nec sibi, nec viro, nec filiis parceret nascituris, simul omnes terribili maledicto et necessitatibus mortis addicens. Adam quoque indignationi divinae mulierem, pro qua peccaverat, objecit, quasi post tergum ejus volens declinare sagittam. Vedit enim mulier lignum quod esset pulchrum visu, et ad vescendum suavc, et a serpente audierat tanquam deos se futuros. Funiculus triplex difficile rumpitur, curiositatis, valuptatis, et vanitatis. Hæc

D D

sola mundus habet, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oenorum, et superbiam vitae. His abstracta et illecta misericordiam omnem crudelis mater abjecit. Sic et Adam, qui mulieri male misertus est ut cum ea peccaret, bene noluit misereri, ut poenam sustineret [alias, aut poenam sustinere] pro ea. Privata est etiam mulier veritate, primo quidem male detorquens quod audierat, *Morte morieris* (*Gen.* ii, 17); et dicens, *Ne forte moriamur*; demum serpenti credens, penitus abneganti et dicenti, *Nequamquam moriemini*. Privatus est et Adam veritate, ubi eam consiteri erubuit, folia, hoc est excusationum operimenta, pretendens. Siquidem ipsa dicit: *Qui erubuerit me coram hominibus, erubescam et ego eum coram Patre meo* (*Luc.* ix, 26). Pace quoque protinus amiserunt, quia non est pax impiis, dicit Dominus (*Isai.* xlvi, 22). Nonne enim contrariam legem invenerant in membris suis, quos de novo pudore corporat nuditatis? *Timui ego*, inquit, *es quod nudus essem* (*Gen.* iii). Non sic miser, non sic paulo ante timebas: non quereras folia, licet corpore nudus, sicut et modo.

9. Ex hoc sane (ut Prophetæ ipsius parabolam prosequamur, qui sibi obviasse eas, et reconciliatas in osculo memoravit) gravis quedam inter virtutes videtur orta contentio. Siquidem veritas et justitia miserum afflgebant; pax et misericordia zeli hujus expertes judicabant magis esse pareendum. Sunt etenim collectaneæ hæc duæ sibi, quemamodum et priores. Unde et factum et ut perseverantibus illis in ultione, et prævaricatorem hinc inde cædētibus, et præsentes **975** molestias futuri cumulantibus comminatione supplicii, illæ secederent in cor Patris, redeentes ad Dominum qui illas dedit. Solus siquidem ipse cogitabat cogitationes pacis, cum afflictionis plena onnia viderentur. Siquidem non cessabat pax, non ei misericordia dabat silentium, sed pio quodam susurrio paterna pulsantes viscera loquebantur: *Nunquid in eternum projiciet Deus?* aut non apponet ut complacitor sit adhuc? *Nunquid oblivisetur misereri Deus?* aut continebit in ira sua misericordias suas? (*Psal.* lxxvi, 8, 10) Et quamvis diu multumque visus sit dissimulare Pater miserationum, ut interim satisfaceret zelo justitiae et veritatis; non tamen insfruētiosa fuit suppliantium importunitas, sed exaudita est in tempore opportuno.

10. Forte enim interpellantibus tale dicitur deisse responsum: Usquequo preces vestræ? Debitor sum et sororibus vestris, quas accinetas videtis; ad faciendam vindictam in nationibus; justitiae et veritati. Vocentur, veniant, et super hoo verbo pariter conferamus. Festinant ergo legati cœlestes; et ut viderunt miseriam hominum et crudelem plagam, ut propheca loquitur, *Angeli pacis amare flebant* (*Isai.* xxxix, 7). Qui enim fidelius quererent aut rogarent quæ ad pacem sunt, quam angeli pacis? Sane ex deliberatione communī ascendit veritas ad constitutam diem, sed ascendit usque ad nubes: needum plane lucida, sed subobscura et obnubilata adhuc

A zelo indignationis. Factumque est ut legimus in Prophetæ: *Domine, in cœlo misericordia tua, et veritas tua usque ad nubes* (*Psal.* xxxv, 6). Mediūs autem Pater luminum residebat, et ultraque pro parte sua utilius quod habebat loquebatur, Quis putas illi colloquio meruit interesse, et indicabit nobis? quis audivit, et enarrabit? Forte inenarrabilia sunt, et non licet homini loqui. Summa tamen controversiæ totius hæc fuisse videtur. Eget miseratione creatura rationalis, ait Misericordia, quoniam misera facta est, et miserabilis valde. Venit tempus miserendi ejus, quia jam præteriit tempus. *Econtra Veritas*: Oportet, inquit, impleri sermonem quem locutus es, Domine. Totus moriatur Adam necesse est cum omnibus qui in eo erant, qua die vetitum pomum in **B** prævaricatione gustavit. Utquid ergo, ait Misericordia, utquid me genuisti pater citius perituram? Scit enim Veritas ipsa quoniam misericordia tua periiit, et nulla est, si non aliquando miserearis. Similiter autem e contrario et illa loquebatur: Quis enim nesciat quod si prædictam sibi prævaricator sententiam mortis evaserit, periiit, nec permanebit jam in eternum veritas tua, Domine?

11. Ecce vero unus de cherubin [additur alias, id est magni consilii Angelus] ad regem Salomonem suggerit esse mittendas; quoniam Filio, inquit, datum est omne iudicium (*Joan.* v, 22). Et in ejus ergo conspectu Misericordia et Veritas obviaverunt sibi, eadem quæ supra meminimus verba querimonie repentes. Fateor, ait Veritas, zelum bonum Misericordia habet, sed utinam secundum scientiam. Nunc autem quid prævaricatori potius quam sorori judicat esse pareendum? At tu, inquit Misericordia, neutri pareis, sed tanta indignatione sævis in prævaricatorem, ut involvas pariter et sororem, Quid mali merui? Si quid habes adversum me, dicio mihi: sin autem, quid me persequeris? Grandis controversia, fratres, et intricata nimium disceptatio. Quis non illuc diceret: Bonum nobis erat si natus non fuisset homo iste? Sic erat dilectissimi, omnino sic erat: non videbatur quomodo simul possent erga hominem Misericordia et Veritas conservari. Cumque adjiceret Veritas in ipsum quoque Judicem partis sue injuriam retorqueri [alias, merita retorquere], dicens: cavendum omnino ne fieret irritum verbum Patris, ne sermo vivus et efficax qualibet occasione evacuaretur: Parcite, quæso, ait Pax, parcite verbis hujusmodi. Non nos talis altercatio decet: virtutum est inbonesta contentio.

12. Porro Judex inclinans se, dígito scribebat in terra. Erant autem verba Scripturæ, quæ Pax ipsa legit in auribus omnium (ea siquidem proprius assidebat): Hæc dicit, Perii, si Adam non moriatur; et hæc dicit: **976** Perii, nisi misericordiam consequatur. Fiat mors bona, et habet ultraque quod petit. Obstupue re omnes in verbo sapientiæ et forma compositionis pariter atque judicij: siquidem manifestum fuit nullam eis querimonie occasionem relinqu; siquidem fieri posset quod ultraque petebat, ut et

moreretur, et misericordiam consequeretur. Sed id quomodo fiet, inquiunt? Mors crudelissima, et amarissima est, mors terribilis, et ipso horrenda auditu. Bona fieri quamam ratione poterit? At ille: Mors, inquit, peccatorum pessima, sed pretiosa fieri potest mors sanctorum. Annon pretiosa erit, si fuerit janua vitæ, porta glorie? Pretiosa, inquiunt. Sed quomodo fiet istud? Fieri, ait, potest, si ex charitate moriatur quis, utique qui nihil debeat morti. Neque enim detinere poterit mors innoxium, sed forabitur, ut scriptum est, maxilla Leviathan (*Job. xl.*, 19), et destruetur paries medius, solveturque chaos magnum, quod inter mortem vitamque firmatum est. Nimirum caritas fortis ut mors, imo et fortior morte, si fortis illius intraverit atrium, alligabit eum, et diripiet utique vasa ejus, sed et ipso transitu suo ponet profundum maris viam, ut trans-eant liberati.

13. Bonus visus est sermo, utpote fidelis, et omni acceptio[n]e dignus. Sed ubi poterit ille innocens inveniri, qui mori velit non ex debito, sed ex voluntate; non ex malo merito, sed ex beneplacito suo? Circuit Veritas orbem terræ; et nemo mundus a sorde, nec infans, cuius est unius diei vita super terram (*Job. xiv.*, 4, 5. *juxta LXX*). Sed et Misericordia cœlum omne perlustrat, et in angelis quoque, ne dixerim pravitatem, minorem tamen invenit charitatem, Nimirum hæc victoria alii debebatur, quo majorem charitatem nemo haberet, ut animam suam poneret pro servis inutilibus et indignis. Nam etsi ipse jam non dicit nos servos, hoc ipsum immense dilectionis est, et eximie dignationis. Nos autem etsi omnia quæ præcepta sunt nobis faceremus, quid aliud dicere debemus, nisi quod servi inutiles sumus? (*Luc. xvii.*, 10.) Sed quis eum super hoc convenire præsumeret? Redeunt ad constitutam diem veritas et misericordia, anxie plurimum, non invento quod desiderabant.

14. Tunc vero seorsum pax consolans eas: Vos, inquit, nescitis quidquam, nec cogitatis, Non est qui faciat bonum hoc, non est usque ad unum. Qui eonsilium dedit, ferat auxilium. Intellexit rex quid loqueretur, et ait: Pœnitet me fecisse hominem (*Gen. vi.*, 7). Pœn, inquit, me tenet, mihi incumbit sustinere pœnam, pœnitentiam agere pro homine quem creavi. Tunc ergo dixit: Ecce venio. Non enim potest hic calix transire, nisi bibam illum. Et accessito protinus Gabriele: Vade, inquit, die filiæ Sion: Ecce rex tuus venit (*Zach. ix.*, 9). Festinavit ille, et ait: Adorna thalamum tuum, Sion, et suscipe regem. Porro venturum regem misericordia et veritas prævenerunt, sicut scriptum est: Misericordia et veritas præcedent faciem tuam. Justitia thronum præparat, secundum illud: Justitia et judicium præparatio sedis tue (*Psal. lxxxviii.*, 15). Pax cum rege venit, ut propheta fidelis inveniretur qui dixerat: Pax erit in terra nostra cum venerit. Inde est quod nato Domino angelorum chorus canebat: Pax in terra hominibus bona voluntatis (*Luc. ii.*, 14). Sed et

A tunc justitia et pax osculatæ sunt, quæ non modice videbantur hactenus dissidere. Prior enim, si qua erat ex lege justitia, non osculum, sed aculeum magis habebat, urgens magis timore quam provocans dilectione. Sed nec habuit illa reconciliationem, sicut habet nunc quæ ex fide noscitur esse justitia. Alioquin quid erat quod nec Abraham, nec Moyses nec cæteri justi temporis illius, in obitu suo pacem illam beatitudinis æternæ apprehendere, aut regnum pacis poterant introire, nisi quod minime adhuc justitia et pax sese fuerant osculatæ? Ex hoc sane, dilectissimi, ferventiore nobis zelo sectanda justitia est; siquidem justitia et pax osculatæ sunt, et indissolubile amicitiarum iniere fœdus: ut cuicunque testimonium justitiae secum tulerit hilari vultu jani et amplexibus latet excipiatur a pace, in idipsum jam dormiens et requiescens.

B 977 SERMO II.

De septiformi Spiritu in Christo.

1. Considerare est, fratres, in solemnitate hodierna Dominicæ Annuntiationis, velut amoenissimam quamdam planitiem, simplicem nostræ reparationis historiam. Injungitur nova legatio angelo Gabrieli, et novam Virgo professa virtutem, nova salutationis honoratur obsequio. Antiqua excluditur maleficio mulierum, novam nova mater accipit benedictionem. Impletur per gratiam que concupiscentiam nescit, ut spiritu superveniente Altissimi pariat filium que virum designatur admittere. Intrat ad nos eadem porta salutis antidotum, qua venenum serpentis ingrediens, universitatem generis humani occuparat. Innumeros hujuscemodi flores ex his facile est legere pratis; sed intueor medianum metuendæ profunditatis abyssum. Abyssus plane imperscrutabilis, Incarnationis Dominicæ sacramentum; abyssus impenetrabilis. Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (*Joan. i.*, 14). Quis enim investiget, quis attingat, quis apprehendat? Puteus altus est, et in quo hauriam non est mihi. Verumtamen solet interdum superposita puteis humectare linteamina vapor exhalans. Propterea sane licet irrumperet verear propriæ conscius infirmitatis, frequenter tamen velut super os hujus putei expando ud te, Domine, manus meas, pro eo quod anima mea sicut terra sine aqua tibi. Et nunc si quid est quod, ascendentis deorsum nebula, tenuis ebiberit cogitatio; vobis, fratres, modicum illud sine invidia communicare curabo, velut expresso linteamine vel exigua refundens cœlestis stillicidia roris.

2. Quæro igitur, qua ratione Filius magis incarnatus sit, quam Pater aut Spiritus sanctus, cum totius Trinitatis non modo æqualis sit gloria, sed una eademque substantia. Sed quis cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? Altissimum est mysterium, nec nos oportet temere super hujuscemodi præcipitare sententiam. Videtur tamen nec Patris, nec Spiritus incarnationem in pluritate filiorum effugisse confusionem, dum alias Dei, alias filius hominis diceretur. Videtur et illud

congruum, ut his specialiter filius tieret, qui filius erat, ne quid esset ambiguitatis in nomine. Denique ipsa est Virginis nostrae gloria singularis et excellens prærogativa Mariae, quod filium unum eumdemque cum Deo Patre meruit habere communem, quam sane periisse constat, si non filius incarnaretur. Sed nec nobis alia dari posset occasio similis sperrandæ salutis et hereditatis. Factus siquidem primogenitus in multis fratribus, qui unigenitus erat, adseisset eos sine dubio in hereditatem, quos vocarit in adoptionem. Si enim fratres, et coheredes. Hie ergo Christus Jesus, mediator fidelis, sicut in persona una Dei hominisque substantiam eorum lavit inefabili sacramento; sic et in ipsa reconciliatione, consilio usus altissimo, medium non deseruit aequitatem, utrique tribuens quod oportebat, honorem Deo, homini miserationem. Haec enim optima inter offensum Dominum et reum servum forma compositionis, ut nec honorandi Domini zelo servus opprimatur austeriori sententia; nec rursum, dum hunc immoderatus eundescenditur, ille debito fraudetur honore.

3. Audi igitur et diligenter observa angelicam in hujus mediatoris ortu distributionem. *Gloria, inquiunt, in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii, 14).* Hujus denique gratia observationis fideli reconciliatori Christo nec timoris spiritus defuit, quo Patri semper reverentiam exhiberet, semper ei deferret, semper gloriam ejus quereret; nec spiritus pietatis, quo misericorditer compateretur hominibus. Unde et necessarium habuit spiritum quoque scientiae, per quem timoris pariter et pietatis distributio tieret inconsusa. Et nota quod in primo illo parentum nostrorum peccato **978** tres quidem auctores exstiterunt; sed manifeste defuerunt tria tribus. Dico enim Eam, diabolum et Adam. Non habuit Eva scientiam, quae, ut ait Apostolus, seducta est in prævaricationem (*I Tim. ii, 14*). Verum haec quidem serpenti non defuit, qui callidior describitur ceteris animantibus; sed pietatem malignus non habuit, qui ab initio factus est homicida. Adam vero pius forte videtur, mulierem non contristando; sed timorem Domini dereliquit, voci illius magis obediens, quam divinæ. Utinam magis timor Domini prævaloisset in eo! sicut de Christo signanter legitur: Quia replevit eum, non pietatis spiritus, sed timoris (*Isai. xi, 3*). In omnibus enim et per omnia pietati proximorum timor Domini præferendus est, et solus ipse est qui totum sibi hominem debeat vindicare. In his igitur tribus, timore, pietate et scientia, mediator noster reconciliavit homines Deo; nam in consilio, et fortitudine de manu adversarii liberavit. Consilio siquidem pristino jure privavit hostem, data potestate, ut manus injiceret innocentem: fortitudine prævaluuit, ne violenter posset retinere re-

Ademptos, dum viator ab inferis rediit, et vita omnium cum eo surrexit.

4. Exinde cibat nos pane vitæ et intellectus, et potat aqua sapientiae salutaris. Est enim intellectus rerum spiritualium et invisibilium, verus animæ panis, confirmans eorū nostrum, et ad omne opus bonum roborans in omni exercitatione spirituali. Carnalis autem homo, qui non percipit ea quae sunt spiritus Dei, sed stultitia ei videntur, gemat et lugat, dicens: *Aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum (Psal. ci, 5)*. Ecce enim mera et perfecta veritas est, non prodesse homini, si universum mundum incretetur, animæ autem suæ detrimentum faciat. Sed quando id capere possit avarus? Sine causa laborat, quisquis ei id persuadere conatur. Utquid hoc? Nempe quia stultitia illi videtur. Quid verius quam jugum Christi esse suave? Appone homini sæculari, et vide si non magis lapidem quam panem reputabit. Et certe hujusmodi intelligentia veritatis internæ vivit anima, et hie est spiritualis cibus. Non enim in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (*Deut. viii, 3*). Verumtamen donec sapiat tibi veritas, non sine difficultate ad interiora trajicitur. Ubi vero corporis in ea oblectari, jam non cibus, sed potus est: et sine difficultate intrat in animam, quo videbilem spiritualis cibus intelligentiae potu sapientiae digeratur, ne ipsius interioris hominis artibus, id est affectibus, siccitate laborantibus, oneri magis sit quam utilitati.

C 5. Ex omnibus ergo quae salvandis populis fuerant necessaria, nihil penitus defuit Salvatori. Ipse est enim, de quo præcinit Isaías: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescat super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (Isai. xi, 1-3)*. Illud sane diligenter attende, quod florem hunc de radice, non de virga dixerit ascensurum. Etenim si nova Christi earo in Virgine creata esset ex nihilo (quod aestimaverunt nonnulli); non de radice flos, sed forte de virga dici poterat ascendisse. Nunc autem qui prodit ex radice, sine dubio ab origine communem probatur habuisse materialiam. Nam quod super eum Spiritus requievit, nihil in eo contradictionis fuisse declarat. In nobis enim quia non omnino superior est spiritus, non requiescit, carne minirum adversus spiritum, et spiritu adversus carnem concupiscente: a quo conflitu nos liberet, in quo nihil simile fuit, novus homo et verus homo, qui veram carnis nostræ suscepit originem, sed fermentum vetus concupiscentiae non suscepit.

979 SERMO III (64).
De muliere adultera (Joan. viii, 3-11); de Suzanna (Dan. xiii); de B. Maria (Luc. i, 26-38).

4. Quam dives es in misericordia, quam magnis-

(64) Habitus anno 1150, quo Anuntiatio celebrata fuit Sabbato post Dominicam tertiam Quadra-

gesimæ: quo die legitur Susannæ historia, et Evangelium de muliere adultera.

cus in justitia, in gratia quam munificus, Domine Deus noster! Non est qui similis sit tibi, munerator copiosissime, remunerator æquissime, piissime liberator! Gratis respicis humiles, juste judicas innocentes, misericorditer salvas etiam peccatores. Hæc sunt, dilectissimi, quæ nobis in mensa divitius hujus patrisfamilias sanctarum Scriptuarum, hodie quidem, si diligenter advertimus, solito copiosius apponuntur. Nimirum hanc nobis copiam præstant, quæ pariter convenerunt, sacrum videlicet tempus Quadragesimæ, et sacratissima dies Annuntiationis Dominicæ. Hodie enim in auribus nostris deprehensam in adulterio mulierem indulgentia Redemptoris absolvit, hodie innoxium Susannæ sanguinem liberavit, hodie quoque beatam Virginem singulari munere gratuitæ benedictionis implevit. Magnum convivium, ubi pariter nobis misericordia, justitia et gratia apponuntur! Nunquid non misericordia esca hominum? Salutaris omnino et efficax ad medelam. Nunquid non etiam justitia panis cordis? Et quidem optime confirmans illud, utpote cibus solidus ad nutrimentum. Denique beati qui esuriunt illum, quoniam ipsi saturabuntur (*Matth. v. 6*). Nunquid non cibus animæ gratia Dei sui? Dulcissimus sane, et omnem habens in se suavitatem et delectamentum saporis; imo vero hæc sibi omnia pariter vindicans, non modo delectat, sed et reficit, et medetur.

2. Accedamus ad mensam hanc, fratres mei, et ex singulis dapibus vel modicum aliquid degustemus. *In lege Moyses mandavit hujusmodi lapidare*, auunt de peccatrice peccatores, de adultera Pharisæi. Sed ad duritiam lapidei cordis vestri ille locutus est. *Jesus autem inclinavit se*. Domine, inclinata cœlos tuos, et descendit (*Psal. cxliii. 5*). Inclinans se, et ad misericordiam flexus (neque enim Judæi cordis erat), *digito scribat*, non jam in lapide, sed *in terra*. Neque hoc tantum semel, sed hic quoque duplex scriptura, sicut apud Moysen tabulae due. Et forte veritatem et gratiam scribens, et iterum scribens terræ impressisse videtur, secundum quod Joannes apostolus ait: *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est* (*Joan. i. 17*). Considera denique an videri possit de tabula veritatis legisse, unde reselleret Pharisæos: *Qui sine peccato est vestrum, primus in eam lapidem mittat*. Verbum quidem abbreviatum, sed vivum et efficax, et ancipi gladio penetrabilis. Quam graviter enim ad verbum hoc saxa corda transfossa, quam vehementer hoc uno lapillo contritæ sint lapidæ frontes, rubor ipse confusionis et clandestinus probavit accessus. Meruit quidem adultera lapidari: sed is punire gestiat, qui dignus non est etiam ipse puniri. Is præsumat a peccatrice exigere ultionem, qui eamdem excipere non meretur. Alioquin ipse sibi vicinior, a se incipiat: in se prius sententiam ferat, exerceatque vindictam. Hæc Veritas.

3. Ceterum adhuc minus est: et si accusatores resellit hæc Veritas, sed ream needum absolvit.

PATROL. CLXXXIII.

A Scribat iterum, scribat gratiam, legat, et audiamus. *Nemo te condemnavit, mutier?* Nemo, Domine. Nec ego te condemnabo; vade, et amplius noli peccare. O vox misericordiæ, o auditus lætitiae salutaris! Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi, Domine (*Psal. cxlii. 8*). Sola nimirum spes apud te miserationis obtinet locum; nec oleum misericordiæ, nisi in vase fiducie ponis. Sed est infidelis fiducia, solius utique maledictionis capax, cum videatur in spe peccamus. Quanquam n.e fiducia illa dicenda sit, sed insensibilitas **980** quedam, et disimulatio perniciosa. Quæ enim fiducia ei qui periculum non attendit? aut quod ibi timoris remedium, ubi nec timor sentitur, nec materia ipsa timoris? Fiducia solatum est: nec eget ille solatio, qui laetatur cum male fecerit, et in pessimis rebus magis exultat. Rogemus itaque, fratres, responderi nobis, quantas habeamus iniquitates et peccata; scelera nostra et delicta nobis desideremus ostendi. Scrutemur vias nostras et studia nostra, periculaque universa vigili intentione pensemus. Dicat quisque in pavore suo: Vadam ad portas inferi, ut jam non nisi in sola Dei misericordia respiremus. Hæc vera hominis fiducia, a se deficientis, et innitentis-Domino suo. Hæc, inquam, vere fiducia, cui misericordia non denegatur, propheta attestante quoniam *beneplacitum est Domino super timentes cum, et in eis qui sperant super misericordia ejus* (*Psal. cxlvii. 11*). Nec parva utique suppetit nobis: in nobis quidem timoris, in ipso autem causa fiduciæ. Suavis et mitis est, copiosæ misericordiæ; præstabilis super malitia, multus ad ignoscendum. Credamus sane vel inimicis, qui in eo nihil aliud, unde occasionem struendæ calumniæ caperent, invenerint. Compatietur, auunt, peccatriæ, nec sibi oblatam ulla tenus occidi patientur. Tenebitur itaque manifestus adversarius legis, cum absolverit lege damnatam. In vestrum, o Pharisæi, caput tota vestrae malignitatis adinventio retorquetur. Difiditæ causæ, qui judicium subterfugitis. Nam illa quidem sine injuria legis absolvitur, quæ non accusatori relinquitur [*alias*, quæ sine accusatore relinquitur].

B 4. Sed consideramus, fratres, quoniam hinc abeant Pharisæi. Videtisne duo senes (nam a senioribus exire coeperunt) quomodo in pomerio Joachim absconduntur? Susannam querunt uxorem ejus: sequamur eos; nam iniqua cogitatione pleni sunt contra eam. *Consentire nobis*, auunt senes, auunt Pharisæi, auunt lupi, qui ab alterius paulo ante, licet errantis oviculæ, fuerant devoratione frustrati. *Consentire nobis, et commiscere nobiscum*. Inveterati dierum malorum, modo accusabatis adulterium, modo adulterium suadetis. Sed hæc est tota justitia vestra, et quæ palam arguitis, eadem agitis in occulto. Hinc fuit quod existis unus post unum, cum ille omnium conscius occulorum vestras tam valide percussisset conscientias, dicens: *qui sine peccato est vestrum, primus in eam lapidem mittat*. Merito proinde ad discipulos Veritas ait: *Nisi abundaverit*

D

justitia vestra plusquam Seribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum (Matth. v, 20). Alioquin dicemus, aiunt, contra te testimonium. Semen Chanaan, et non Juda, nec hoc quidem Moy-ses in lege mandavit. An qui decrevit adulteram lapidare, mandavit accusare pudicam? an qui jussit adulteram lapidibus opprimi, etiam jussit contra insontem testimonium ferri? Imo vero sicut adultera-m, sic etiam falsum testem non impunitum esse præcepit (*Deut. xix, 16-21; Prov. xix, 9.*) Sed qui gloriamini in lege, per legis prævaricationem Deum inhonoris.

3. *Ingemuit Susanna, et ait: Angustiæ mihi sunt undique. Undique enim mors; hinc quidem corpora, inde spiritualis. Si hoc, inquit, egero, mors mihi est; si autem non egero, non effugiam manus vestras.* Vestras, o Pharisæi, manus nec adultera-effugit, nec pudica; vestras accusations nec sanctus, nec peccator evadit. Dissimulatis peccata vestra, ubi inveneritis aliena: alioquin si quis forte suum non habet, vestrum ei impingitis crimen. Quid tamen Susanna facit, inter mortem et mortem, animæ scilicet et corporis, undique angustata? *Melius est mihi,* inquit, *absque opere incidere in manus hominum, quam derelinquere legem Dei mei.* Nimirum sciebat ista, quam horrendum sit incidere in manus Dei viventis. Nam homines quidem, eum occiderint corpus, animæ non habent ultra quid faciant: ille autem timendus est, qui potestatem habet et corpus et animam mittere in gehennam (*Matth. x, 28*). Quid familia Joachim tardat? Irruat per **981** posticum, nam in pomerio clamor audi-tur; clamor autem luporum gravium, et balantis oviculae inter eos. Sed non patitur ad eis innoxiam devorari, qui ab ipsis eorum fauibus tam dignanter eripuit etiam eripi non merentem. Merito proinde cum dueceretur ad mortem, erat cor ejus fiduciam ha-bens in Domino, quem usque adeo timuisset, ut timorem omnem postposuisset humanum, et ipsius legem et simul vitæ preposuisset, et famæ. Non enim dictus fuerat sermo hujuscemodi aliquando de Susanna. Sed et parentes ejus justi erant, et vir ejus honoratior omnium Judæorum. Merito igitur a justo Judge justam de injustis obtinuit ulti-onem, quæ tam vehementer justitiam esurivit, ut propter eam con-temneret mortem corporis, opprobrium generis, luctum inconsolabilem amicorum.

6. Et nos, fratres, si a Christo audivimus: *Nee ego te condemnabo, si peccare jam nolumus contra ipsum, si in Christo volumus pie vivere;* necesse est sustineamus persecutionem, ne malum pro malo, aut maledictum pro maledicto reddamus. Alioquin qui patientiam non servaverit, perdet justitiam; hoc est, vitam perdet; hoc est, perdet animam suam. *Miki vindictam, et ego retribuam,* dicit Dominus (*Rom. xii, 19*). Ita prorsus est. Ipse retribuet, sed si ei vindictam serves, si non tollas ab eo judicium, si non redas retribuentibus tibi mala. Faciet judi-cium, sed injuriam patienti; in aequitate judicabit,

A sed pro mansuetis terræ. Jam vobis, ni fallor, mo-lestum est, quod deliciæ tardant. Non miremini: deliciæ sunt. Non onerabunt quamlibet satios, nec a ructantibus quidem poterunt fastidiri.

7. *Missus est Gabriel angelus a Deo in civitatem Galilææ, qui nomen Nazareth.* Miraris quod Nazareth, parva civitas, et tanti regis nuntio illustretur, et tanto? Sed magnus latet in hac parva civitate thesaurus; latet, inquam, sed homines latet, non Deum. An non thesaurus Dei Maria? ubique illa est, et cor ejus. Oculi ejus super eam, ubique re-spicit humilitatem ancille sue. Novit cœlum Unigenitus Dei Patris? Si novit cœlum, et Nazareth. Quidni sciat patriam suam? quidni noverit haeredi-tatem suam? Cœlum ex Patre, Nazareth ex matre vindicat sibi, sicut ipse se et Filium David, et Do-minum esse testatur (*Matth. xxii, 42-45*). *Cœlum cali Domino, terram autem dedit filiis hominum (Psal. cxiii, 16).* Cedat ergo ei utrumque necesse est in possessionem, quia non modo Dominus, sed et fi-lius hominis est. Audi etiam quomodo terram sibi tanquam filius hominis vindicat, sed et communicat tanquam sponsus. *Flores,* inquit, *apparuerunt in terra nostra. (Cant. ii, 12).* Neque hinc discrepat, quod Nazareth interpretatur *flos.* Amat florigeram patriam flos de radice Jesse, et libenter inter lilia pascitur flos campi et lily convallium. Commendat enim flores pulchritudo, suaveolentia, et spes fru-ctus; gratia triplex. Teque florem reputat Deus; e bene ei complacet in te, si tibi nec honestæ con-versationis decor, nec bona opinionis fragrantia, nec intentio desit futurae retributionis. Fructus enim spiritus est vita æterna.

8. *Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud Dominum.* Quantam gratiam? Gratiam plenam, gratiam singularem. Singularem, an generalem? Utramque sine dubio, quia plenam, et eo singula-re, quo generalem: ipsa enim generalem singulariter accepisti. Eo, inquam, singularem, quo generalem: nam sola præ omnibus gratiam inveni-nisti. Singularem quod sola hanc inveneris plenitudinem; generalem, quod de ipsa plenitudine ac-cipient universi. *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui.* Singulariter quidem fru-ctus ventris tui est; sed ad omnium quidem mentes te mediante parvenit. Sic nimirum, sic olim ros totus in vellere, totus in area; sed in nulla parte areæ totus, sicut in vellere fuit (*Judic. vi, 37-40*). In te sola Rex ille dives et prædives exinanitus; excelsus, humiliatus; immensus, abbreviatus, et angelis minoratus est: verus denique Deus et Dei Filius incarnatus. Sed quo fructu? Nempe ut omnes ejus paupertate locupletemur, ejus humilitate **982** sublevemur, ejus minoratione magnificemur, ejus incarnatione adhærentes Deo, iacipiamus unus esse spiritus cum eo.

9. Sed quid dicimus, fratres? cuinam potissimum vasi gratia infundetur? Si, ut supra meminimus, capax quidem est misericordiæ fiducia, patientia

vero justitiae, quale jam poterimus idoneum gratiae receptaculum exhibere? Balsamum et purissimum, et solidissimum vas requirit. Et quid tam purum, quidve tam solidum quam humilitas cordis? Merito proinde humilibus dat gratiam; merito, respexit Deus humilitatem ancillæ suæ. Quonam merito, quæris? Eo utique, quo animum humilem meritum non occuparet humanum, quominus libere influeret vinæ gratiae plenitudo. Sed ad hanc nobis humilitatem quibusdam erit gratibus ascendendum. Primo enim cor hominis, quem adhuc peccare delectat, nec miseram consuetudinem proposito meliore mutavit, ne sit gratiae capax propriis vitiis præpeditur. Secundo quoque, ubi jam corrigerem mores, et priores nequities de cætero non iterare proponit; ipsa tamen peccata præterita, licet jam amputata quodam modo videantur, dum in eo manent, gratiam non admittunt. Manent autem donec confessione laventur, donec succendentibus dignis fructibus penitentiae de medio fiant. Sed vœ tibi, si forte vitiis et peccatis perniciosior successerit ingratus. Quid enim tam evidenter gratiae adversatur? Tepescimus processu temporis a fervore conversationis nostræ, paulatim refrigescit charitas, abundat iniquitas, ut consummemur carne, qui spiritu cœperamus. Inde enim est ut minus ea sciamus quæ a Deo donata sunt nobis, inde voti pariter et ingratii, Timorem Domini relinquimus, religiosam omittimus solitudinem, verbosi, curiosi, faceti, etiam detractores et murmuratores, vacantes nugis, fugitantes laboris et disciplinæ, quoties sine nota id licet; quasi vero confessim sit etiam sine noxa. Quid ergo tantis repulsam obstaculis gratiam nobis deesse miramur? Jam vero si quis, juxta Apostolum, ut verbum Christi, verbum gratiae in eo habet, gratus est (*Coloss.* iii, 16, 15); si quis devotus, si quis solli-

Acitus, si quis spiritus fervens: caveat sibi ne suis fidat meritis, ne suis operibus innitat: alioquin nec hujuscemodi animum intrat gratia. Nimirus plenus est, nec in eo jam invenit gratia locum sibi.

10. Considerastis Pharisæum illum orantem? Non erat raptor, non injustus, non adulter. An sine fructibus poenitentiae erat? Jejunabat bis in Sabbato, decimas dabat omnium quæ possidebat. Sed ingratum; forsitan suspicamini. Audite quid dicat: *Deus, gratias ago tibi.* Sed non erat vacuus, non erat exinanitus, non erat humilis, sed elatus. Non enim quid sibi decesset, scire studuit, sed exaggeravit meritum suum: nec erat illa solida plenitudo, sed tumor. Vacuus proinde rediit, qui plenitudinem simulavit. Nam publicanus ille, qui exinanivit se ipsum, quoniā vacuum vas exhibere curavit, gratiam retulit ampliorem (*Lue.* xviii, 10, 14). Nos ergo fratres, si gratiam cupimus invenire, sic de cætero abstineamus a vitiis, ut præteritis quoque peccatis digne poeniteamus. Nihilominus quoque solliciti simus, et devotos nos Deo et vere humiles exhibere. Hujusmodi nempe animas grataranter respicit pio illo respectu, de quo Sapiens ait: *Quoniam gratia et misericordia Dei est in sanctos ejus, et respectus in electos illius* (*Sap.* iv, 15). Et forte propterea quater revocat animam quam respicit, dicens: *Revertere, revertere, Sunamitis; revertere, revertere, ut intueamur te* (*Cant.* vi, 12): quo videlicet nec in peccandi consuetudine, nec in conscientia peccatorum; sed nec in tepore et torpore ingratis, aut in elationis cæcitate persistat. A quo nos quadripartito periculo revocare et eripere dignetur, qui factus est nobis a Deo Patre sapientia, et justitia, et sanctificatio, et redemptio, Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et spiritu sancto vivit et regnat Deus per in infinita saecula saeculorum. Amen.

IN NATIVITATE S. JOANNIS BAPTISTÆ.

983 SERMO

De lucerna ardente tripliciter, et tripliciter lucente.

1. Sit procul ab his conventibus, fratres, increpatio illa prophetæ, Judaica reprobantis conventicula, et dicentis: *Iniqui sunt cœtus vestri* (*Isai.* i, 13). Ili nimis cœtus non iniqui, sed plane sancti, sed religiosi, sed pleni gratia, digni benedictione. Convenitis siquidem ab audiendum Deum: convenitis ab laudandum, ab orandum, ab adorandum eum. Sacer est conventus uterque, placens Deo, angelis familiaris. State ergo in reverentia, fratres state in sollicitudine et devotione meatis: maximeque in loco orationis, et in hac schola Christi, et auditorio spirituali. Nolite considerare, delectissimi, quæ videntur et temporalia sunt, sed magis quæ non videntur, aeterna: secundum fidem, non secundum faciem judicate. Terribiliter siquidem mutuendus est locus uterque: nec major adesse credendum est numerus hominum quam angelorum. Patet utробique sine dubio porta cœli, scala illa erecta est,

ascendunt et descendunt angeli super Filium Iominis. Gigas nempe est iste Filius hominis: cœlum ei sedes est, terra scabellum pedum ejus. Elevata est magnificentia ejus super cœlos: manet tamen nobiscum usque ad saeculi consummationem. Ascendunt et descendunt itaque ad Deum angeli sancti, quia caput et corpus unus est Christus.

2. Nec tamen ubi caput, sed ubicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilæ, licet non possit caput a corpore separari. Denique et ipse ait: *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum* (*Matth.* xviii, 20). Sed forte quis dicat: Ubi est molo Christus? Ostende nobis Christum, et sufficit nobis, quid curiosos circumduceitis oculos? Num ad videndum, et non magis ad audiendum convenistis? *Dominus Deus aperuit mihi aurem*, ait propheta (*Isai* L, 5). Aurem meam aperuit, ut audiam quid loquatur: non oculum;

ut videam vultum ejus, illuminavit. Aut certe suam mihi aperuit anrem, non faciem revelavit. Post parietem stat, audit, et auditur: sed needum appetet. Audit orantes, erudit audientes. An experimentum ejus quæreris, qui in me loquitur Christus? *(II Cor. xiii, 3.) Ego, inquit, qui loquor justitiam (Isai. lxiii, 1.) Quidni loquatur ore, quod ipse plasmavit? Quidni suo utatur, ut libet, artifex instrumento? Non tantum aures eorum, sed et labia mea aperi, Domine: ego enim labia mea non prohibeo, Domine tu scisti. Bene enim omnia facis; et surdos facis audire, et mutos loqui.*

3. Audite ergo, fratres, quid de Joanne loquatur, cuius solemnis hodie nativitas celebratur. *Ille, inquit, erat lucerna ardens, et lucens (Joan. v, 35).* Magnum testimonium, fratres mei: magnus enim est cui perhibetur, sed major et ipse qui perhibet. *Ille, inquit, erat lucerna ardens, et lucens.* Est enim tantum lucere vanum, tantum ardere parum: ardere et lucere perfectum. Audi quid dicat Scriptura: *Sapiens permanet ut sol, stultus autem ut luna mutatur (Eccli. xxvii, 12).* Quia enim splendet luna sine servore: modo plena, modo, exigua, modo nulla videtur. Mutuatum siquidem lumen nunquam in eodem permanet statu, sed crescit, deficit, extenuatur, anuihilatur, et penitus non comparet. Sic qui conscientias suas in alienis labiis posuerunt, modo magni, modo parvi sunt, modo nulli, secundum quod adulantium linguis vel vituperare placuerit, vel laudare. At vero solis splendor igneus est, et cum fervet acrius, etiam oculis lucidior exhibetur. Sic sapientis ardor internus foris lucet: et si non ei datur utrumque, curat semper ardere magis, ut Pater suns qui videt in abscondito, redat ei. Vae nobis, fratres, si luxerimus tantum. Nam lucemus quidem, et magnificamur ab hominibus: sed mibi pro minimo est, ut ab humano judicer die. Qui enim judicat me, Dominus **981** est, qui fervorem ab omnibus exigit, splendorem vero non ita. *Ignem, inquit, veni mittere in terram; et quid volo nisi ut accendatur? (Luc. xii, 49.)* Hoc nempe commune mandatum, hoc est quod exigitur a universis; nec ulla, si deesse contigerit, admittitur excusatio.

4. Cæterum singulariter apostolis et apostolicis viris dicitur: *Luceat lux vestra coram hominibus (Matth. v, 16):* nimur tanquam accensis, et vehementer accensis, et quibus non timeatur a flatu quolibet aut impulsione ventorum. Dictum est et Joanni: sed illi in aure audiunt; Joannes in spiritu tanquam angelus eruditur. Nimur tanto propinquior Deo, quanto vox Verbo vicina, cui nulla voce tanta media quod foris sonet oporteat intimari. Neque enim Joannem praedicatio, sed inspiratio docuit quem replevit spiritus in ictu matris sue. Vere ardens et vehementer accensis, quem sic preoccupavit flamma cœlestis, ut jam Christi sentiret adventum, qui needum sentire poterat vel se ipsum. Nimur novus ille ignis, qui recens elapsus e cœlo,

Aper os Gabrieli in anrem intraverat Virginis, rursum per os virginis et matris aurem introivit ad parvulum: ab ea hora vas electionis sue spiritus sanctus impleret, et incernam Christo Domino pararet. Fuit ergo jam tunc ardens lucerna, sed interim adhuc sub modio donec super candelabrum poneretur, et luceret omnibus qui erant in domo Domini. Illo enim in tempore solum adhuc potuit illuminare modium suum; soli interim lucere matri, magnum ei pietatis sacramentum revelans ipso motu novae exsultationis. *Unde mihi hoc, inquit, ut veniat mater Domini mei ad me?* Quis enim tibi indicavit matrem Domini, mulier sancta? Unde me nosti? *Ut facta est, inquit, vox salutationis tuae in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo (Luc. i, 43, 44).*

5. Illuminavit ergo jam tunc modium, sub quo latebat: sed quem non latebat ardens lucerna sub modio, totum paulo post mundum novis illustratura fulgoribus. *Ille erat, inquit, lucerna ardens et lucens.* Non ait: Lueens, et ardens; quia Joannis ex fervore splendor, non fervor prodit ex splendore. Sunt enim qui non eo lucent, quia fervent; sed magis fervent ut luceant: at isti plane non fervent charitatis spiritu, sed studio vanitatis. Vultis nosse quemadmodum arsit Joannes, et luit? Ego nrumque in eo triplicem posse arbitror inveniri, et ardorem scilicet, et splendorem. Ardens enim erat in se ipso vehementi ansteritate conversationis: erga Christum, intimo quodam et pleno fervore devotionis; erga peccantes proximos, constantia liberæ increpatiōnis. *C*lūxit nihilominus, ut paucis dixerim, exemplo, digito, verbo, et se ipsum ostendens ad imitationem, et luminare majus quod latebat, ad peccatorum remissionem, et ipsas quoque tenebras nostras illuminans, sicut scriptum est: *Quoniam te illuminas lucernam meam, Domine; Deus meus, illumina tenebras meas (Psal. xvii, 29);* utique ad correctionem.

6. Considera igitur hominem angelico promissum oraenlo, conceptum miraculo, sanctificatum in ictu, et novum in novo homine pœnitentia mirare [alias imitare] fervorem. *Victum et ictum, ait Apostolus habentes, his contenti simus (I Tim. vi, 8).* Apostolica perfectio ista est: sed Joannes etiam haec contemplat. Denique audi Dominum in Evangelio: *Venit, inquit, Joanne Baptista non manducans, nec bibens (Matth. xi, 18):* plane nec vestiens. Sicut enim non est locusta cibus, nisi aliquorum forte irrationabilium animalium; sic nec pilus camelii humanum est indumentum. Quid tu pilos tuos, camele, depositisti? Utinam gibbum magis deposnisses. Quid vos, irrationabiles feræ et reptilia deserti, cibos exquiritis delicatos? Joannes, sanctus homo, missus a Deo immo angelus Dei, sicut ait Pater: *Ecce mitto angelum meum ante te (Luc. xii, 27);* hic ergo Joannes, quo nullus major in natis mulierum, innocentissimum illud corpus sic castigat, sic extenuat, sic affligit: vos indni festinatis byssō et purpura, et splendide epulari? Hen! hic est præsentis totus honor dici? haec Baptistæ reverentia tota? haec nati-

vitatis ejus propheta quondam lœtitia **985** est? Cujus enim memoriam agitis, o nimis delicati cultores? cuius celebratis natalem? Nonne illius qui in eremo fuit hirsutus veste, confectus inedia? Quid existis in desertum videre, filii Babylonis? arundinem vento agitatum? Quid igitur? hominem molibus vestitum? nutritum mollibus? In his nempe tota versatur haec vestra celebritas: in popularis favoris aura sectanda, in gloria vestium, et voluptate ciborum. Sed quid haec ad Joannem? Neque enim Joannes fecit sic, aut talibus unquam poluit delectari.

7. Multi, inquit angelus, *in nativitate ejus gaudebunt* (*Luc. i, 14*). Verum id quidem: Multi in nativitate ejus gaudent: et paganis ipsis, ut audivimus, lœta est et solemnis. Illi celebrant quod ignorant, sed non ita debuerant Christiani. Nunc vero et ipsi in hac beati Joannis Baptistae nativitate gaudent; sed utinam de nativitate, non de vanitate. Quid est enim nisi vanitas vanitatum quidquid sub sole est? aut quid amplius habet homo de universo labore suo, quo sub sole laborat? Fratres, sub sole est quidquid oculis cernitur, quidquid huic corporeæ luci subjacere videtur. Quid vero illud, nisi vapor ad modicum parens? (*Jac. iv, 45*) Quid illud, nisi fenum, et flos feni? *Omnis caro fenum, ait Dominus, et omnis gloria ejus quasi flos feni. Fenum aruit, et flos decidit; verbum autem Domini manet in æternum* (*Isai. xl, 6, 8*). In hoc verbo laboremus, fratres; in quo et vivere, et gaudere possimus in æternum. Operemur non eibum qui perire, sed qui permanet in vitam æternam. Quis ille? *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei* (*Matth. iv, 4*). Seminemus in hoc verbo, charissimi seminemus in spiritu; quoniam qui in carne seminarunt, solam habent mettere corruptionem. Gaudeamus intus, et non sub sole, sed, juxta Apostolum, *tanguam tristes, propter humilitatem et gravitatem: semper autem gaudentes* (*II Cor. vi, 10*), propter internam consolationem. Gaudeamus, dilectissimi, in nativitate beati Joannis, et gaudeamus de ipsa nativitate.

8. Copiosa siquidem nobis in ejus recordatione lœtitiae causa, multiplex est materia gaudiorum. Ille erat lucerna ardens et lucens, et Judæi voluerunt exsultare in luce ejus; ipse vero potius gaudebat in fervore devotionis, gaudebat ad vocem sponsi tanguam amicus sponsi. Nobis in utroque gaudendum est; in altero quidem ei, nobis in altero congaudentum. Ardebat enim sibi, nobis autem lucebat. Gaudeamus in fervore ejus ad imitationem: gaudeamus et in lumine, non tamen ibi manentes, sed ut in lumine ejus videamus lumen, lumen utique verum, quod non est ipse, sed cui testimonium perhibet ipse. *Venit Joannes, ait Dominus, nec manducans, nec bibens* (*Matth. xi, 18*). Incentivum fervoris id mihi est, et materia humilitatis. Quis enim in nobis est, fratres, qui Joannis poenitentiam intuens, suam, non dico magnificare, sed alicujus saltem momenti reoutare præsumat? Quis audeat murmurare, in

A laboribus suis, et dicere: Satis est quod patior, nedum nimis? Quæ enim homicidia, quæ sacrilegia, aut quæ flagitia sic puniebat Joannes in se ipso? Accendamus ad poenitentiam, fratres, interrogemus conscientias nostras, et animemur ad ultionem exigendam de nobis, ut horrendum possimus evadere judicium Dei viventis. Quidquid vero minus est fervoris, humilitas suppleat pure confessionis. Fidelii enim Deus, et si confiteamur iniquitates nostras, si miseras nostras exponamus, si non excusemus infirmitates nostras, dimittet nobis peccata nostra.

9. Ex hoc sane et erga proximorum delicta fervorem intuere Joannis. His nempe dignus est et rationi consentaneus ordo, ut incipiendum tibi memineris a te ipso. *Ab occultis, inquit, meis munda me, et ab*

B *alienis parce servotuo* (*Psal. xviii, 13, 14*). Genimina viperarum, ait Joannes, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? De quanto mentis fervore procedere putas scintillas istas, imo carbones desolatorios? Sic neque Pharisæis **986** parens: *Nolite, inquit, dicere quia patrem habemus Abraham: potens est enim Deus de lapidibus istis suscitar filios Abraham* (*Luc. iii, 7, 8*). Sed minus hoc videatur, si vel ipsum vereatur potentis vultum, et non tota libertate spiritus arguit peccantem regem, crudelem atque superbum; saera quadam vehementia ad hoc ipsum prodiens de deserto, si vel blanditiis ejus, vel ipso mortis terrore movetur. *Metuebat, inquit, Herodes Joannem, et audit co multa faciebat, et libenter eum audiebat*. Ac ille nihil ob hoc parcens: *Non licet, ait, tibi habere eam*. Ligatus quoque, et in carcерem trusus, nihilominus fortiter stetit in veritate, et occubuit pro veritate feliciter (*Marc. vi, 17-28*). Ferreat etiam in nobis zelus iste, charissimi; ferreat amor justitiae, odium iniquitatis. Nemo, fratres, vitia palpet; peccata dissimulet nemo. Nemo dicat: Nunquid custos fratris mei sum ego? Nemo, quod in se est, æquanimiter ferat, cum viderit ordinem deperire, minui disciplinam. Est enim consentire, silere, cum arguere possis: et scimus quia similis pœna facientes maneat et consentientes.

10. Jam vero super humili et omnino ferventissima devotione Joannis erga Dominum quid loquemur? Inde enim exsultavit in utero (*Luc. i, 44*); inde expavit in Jordane baptizatus cum (*Matth. iii, 14*); inde nou modo Christum, qui putabatur, sed vel ipsam corrigiam calceamenti ejus solvere dignum se esse negabat (*Marc. i, 7*); inde gaudebat amicus sponsi ad vocem sponsi (*Luc. i, 44*); inde gratiam se accepisse pro gratia fatebatur; illum autem non ad mensuram habere Spiritum, sed plenitudinem de qua omnes acciperent, clamitabat (*Joan. i, 16*). *Nonne Deo subjecta eris, anima mea?* (*Psal. LXI, 1*). Alioquin non ero lucerna ardens, nisi toto corde, tota mente, et ex omnibus viribus meis diligam Dominum Deum meum. Sola enim est charitas quæ accedit ad salutem; sola quam infundit et inflammat Spiritus, quem extinguere prohibemur (*Thess. v, 19*). Habet quemadmodum Joannes arserit: et in hoc ipso

quemadmodum luxerit, indicatum est, si advertisti. Neque enim ardorem ejus nosse poteras, nisi luxisset.

11. Luxit ergo, ut supra memini, exemplo, digito, verbo : opere se ipsum, Christum indice, nosmetip-
pos nobis sermone declarans. *Tu puer, propheta Altissimi vocaberis*, ait pater; *præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus, ad dandam scientiam salutis plebi ejus*. *Ad dandam*, inquit, non salutem : neque enim ille lux ; sed *scientiam salutis*, ut testimonium perhibet de lumine. *Scientiam*, inquit, *salutis, in remissionem peccatorum* (*Luc. i, 76, 77*). Num salutis scientiam sapiens parvipendere potest ? Ponamus tamen needum venisse Joannem, ne cum significasse nobis de Christo. Ubi salutem quaremus ? Peccavi peccatum grande, quod sanguine vitulorum vel hircorum deleri non potest, quia non holocaustis delectatur Altissimus. Memoria mea infecta est face hujus amuræ : non est novacula que membranam hanc radere possit, quia tota totam imbibit facem. Si peccati mei oblitus fuero, stultus sum et ingratu-
tus ; si in memoria mea permaneat, arguet me in aeternum. Quid igitur faciam ? Ibo ad Joannem, et audiam vocem laetitiae, misericordiae vocem, sermonem gratiae, verbum remissionis et pacis. *Ecce*, inquit, *Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi* (*Joan. i, 29*) ; et alibi : *Qui habet sponsam, inquit, sponsus est* (*Joan. iii, 29*). Ostendit igitur quia venit Deus, quia sponsus, quia Agnus. Quia Deus, certum est quod peccata remittere possit ; sed utrum velit, adhuc in quaestione est. Vult profeeto, quia sponsus est, quia amabilis est. Et Joannes amicus sponsi est, quia sponsus nisi amicos habere non novit. Et licet velit gloriosam sponsam non habentem macu-

A lam, aut rugam, aut aliquid ejusmodi ; non tamen querit talēm (ubi enim illam inveniret?), sed talēm potius ipse facit, talēm sibi exhibet ipse. Audi denique quid dicat per prophetam. *Vulgo dicitur : Nunquid mulier, si dormierit cum altero viro, revertetur ad virum suum priorem ? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis. Revertere tamen ad me, et ego suscipiam te.* (*Jerem. iii, 1*). Eece quod poscit, ecce quod velit.

12. Sed tu fortassis timeas eam quam facere venit delictorum purgationem, ne uestione et scissione ossa et medullas ossium collidat, ne dolorem inferat morte graviorem. Audi : *Agnus est, in mansuetudine venit cum lana et lacte, solo verbo justificans impium*. Quid enim est, juxta comicum, facilius dictu ? (*Terent, Phorm. II, 1, 70.*) *Tantum*, inquit, die verbo, et sanabitur puer meus (*Matth. VIII, 8*). Utquid ergo deinceps haesitemus, fratres, et non omni fiducia ad thronum gloriae accedamus ? [alias, ascendamus.] Agamus Joanni gratias, et eo mediante transeamus ad Christum, quia, ut ait ipse : *Illum oportet crescere, me autem minui* (*Joan. iii, 36*). Quomodo minui ? Splendore utique, nou furore. Retraxit radios, collegit se [alias, re-collegit se], ne fieret sicut is qui totum proler spiritum suum. *Illum*, inquit, *oportet crescere*, qui exhausti non potest, de eius plenitudine omnes accipiunt ; me autem minui, cui datus est spiritus ad mensuram, et danda magis opera ut ardere semper valeam quam lucere. Praecessi solem, tanquam sidus matutinum ; abscondi necesse est, orto jam sole. Non est mihi nisi modicum olei quo ungar; volo illud in vase tutius quam in lampade possidere.

IN VIGILIA SS. PETRI ET PAULI APOSTOLORUM.

SERMO

'De triplici auritio quod a sanctis accipimus.'

1. In sanctorum Vigiliis necesse est vigilare hominem spiritualem, qui solemnitates eorum celebrare desiderat in spiritu et veritate. Aliae enim carnalium, aliae spiritualium vigiliæ. Illi et nitidiores cultus, et epulas præparant lauiores : et fortassis in ipsis vigiliis operantur opera tenebrarum, lætantur cum male fecerint et exsultant in rebus pessimis. Vos non ita didicistis Christum, qui Christum secuti estis, qui omnia reliquistis, qui vigilanti oculo vigiliorum nomen debetis attendere. Ad hoc enim vigiliæ proponuntur, ut evigilemus, si in aliquo peccato vel negligentia dormitamus, et præoccupemus faciem sanctorum in confessione. Non sic filii hujus saeculi, non sic, qui potentes sunt ad bibendum vinum, et viri fortes ad miseendam ebrietatem ; qui obdormierunt in flagitiis et facinoribus suis. Illud vos non lateat, quia qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt ; et qui dormiunt, nocte dormiunt : et frustra sonat eis nomen Vigiliarum sanctarum, cum ipsi magis dormire studeant, quam vigilare. Vos autem non estis filii noctis, neque tenebrarum, sed lucis et

diei (*1 Thess. v, 5-8*), ut non vos præocceperint natilitii sanctorum dies, et inveniant imparatos.

2. Tria sunt igitur quæ in festivitatibus sanctorum vigilanter considerare debemus : auxilium saneti, exemplum ejus, confusione nostram. Auxilium ejus, quia qui potens in terra fuit, potentior est in celis ante faciem Domini Dei sui. Si enim dum hic viveret, misertus est peccatoribus, et oravit pro eis ; nunc tanto amplius, quanto verius agnoscit miserias nostras, orat pro nobis Patrem, quia beata illa patria charitatem ejus non immutavit, sed augmentavit. Neque enim quia impassibilis omnino, ideo, ei incompassibilis factus est : sed nunc potius induit sibi viscera misericordiae, eum ante fontem misericordiae assistit [alias, existit]. Est et alia causa, quæ magis urgeat sanctos ut solliciti sint de nobis, quia, juxta vocem Apostoli, Deus providet pro nobis, ne sine nobis consummetur (*Hebr. xi, 40*), sicut ait sanctus David : *Me exspectant justi, donec retribuas mihi* (*Psal. cxli, 8*). Debemus etiam attendere exemplum ejus, quia quandiu in terris visus est, et cum hominibus

conversatus est, non declinavit ad dexteram, neque ad sinistram: sed viam regiam tenuit, donec veniret ad illum qui dicit, *Ego sum via, veritas et vita (Joan. xiv, 6).* Intuemini humilitatem operum ejus, auctoritatem verborum ejus, et tunc videbitis quomodo tam verbo quam exemplo luxerit inter homines; qualia nobis vestigia dereliquerit, **988** ut ambulemus per ea, et non erremus in eis. Vere, juxta prophetam, *Semita justi recta est, rectus callis justi ad ambulandum (Isai. xxvi, 7).*

3. Sed et diligenter intuitu confusione nostram inspiciamus: quia homo ille similis nobis fuit passibilis, ex eodem luto formatus ex quo et nos: Quid ergo est, quod non solum difficile, sed et impossibile credimus, ut faciamus opera quae fecit, ut sequamur vestigia ejus? Confundamur, fratres, et contremiscamus ad vocem istam, si forte haec confusio adducat nobis gloriam, si forte generet gratiam nobis timor iste. Homines isti fuerunt qui præcesserunt nos, qui tam mirabiliter processerunt per vias vitæ, ut vix eos homines fuisse credamus. Sic ergo in sanctorum festivitatibus et gaudere et confundi debemus: gaudere, quia patronos præmissimus; confundi, quia eos imitari non possumus. Ita semper gaudium nostrum in hæc valle lacrymarum, lacrymarum pane condiri debet, ut semper non solum extrema; sed et prima gaudi luctus occupet: quia etsi magna est gaudiæ materia, sed

A maxima est dolorum. *Memor fui Dei, clamat justus, et delectatus sum: sed et statim subjungit, Defecit spiritus meus, turbatus sum, et non sum locutus (Psal. LXXVI, 4, 5).*

4. Quod si haec in Vigiliis uniuscujusque sancti cogitare debemus, quid faciemus in solemnitate sanctorum et summorum Apostolorum? Petrum et Paulum loquor. Sufficeret unius festivitas ad infundendam exsultationem universæ terræ: sed amborum juneta est ad cumulum gaudiorum, ut quomodo in vita sua dilexerunt se, ita in morte non sint separati. Quid illis potentius dum fuerunt in terris, quorum alteri traduntur claves regni coelorum, alteri magisterium Gentium: alter Ananiam et Sapphiram occidit in verbis oris sui, alter donat quidquid donat in persona Christi; et cum infirmatur, tunc fortior est et potens? Quam potentiores sunt in cœlis, qui tam potentes fuerunt in terris! Et qui nobis reliquerunt majora exempla, quam illi qui in fame et siti, in frigore et nuditate, et in omnibus illis quæ Paulus enumerat (*It Cor. xi, 23-33; Hebr. xi, 36-38*), jugiter sunt afflicti et demum felici martyrio regna cœlestia concederunt? Vere nobis rubor confusione sunt, quos vix audeamus respicere, ne dicam imitari. Oremus ergo eos ut ipsi propitium nobis reddant amicum suum, judicem nostrum, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

IN FESTO SS. PETRI ET PAULI APOSTOLORUM.

SERMO I.

De triplici custodia quam apostoli habent super nos, et de tribus gradibus conversationis nostræ.

1. Gloriosa nobis solemnitas illuxit, quam præclarí martyres, matyrum duces, apostolorum principes, morte clarissima consecrarunt. Isti sunt Petrus et Paulus, duo magna luminaria, quos Deus in corpore Ecclesiæ suæ constituit quasi geminum lumen oculorum. Hi mihi traditi sunt in magistros et in mediatores, quibus secure me committere possum: quia et notas mihi fecerunt vias vitæ, et mediantibus illis ad illum Mediatorem ascendere potero, qui venit pacificare per sanguinem suum et quæ in cœlis, et quæ in terris sunt. Ille enim in utraque natura purissimus est, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Quomođ ergo ad illum accedere audebo, qui sum supra modum peccans peccator, qui peccavi supra numerum arenæ maris, cum ille purior, ego impurior esse non possim? Verendum ne incidam in manus Dei viventis, si illi appropinquare vel inhærere præsumpsero, quem a me tanta differentia dividit, quantum distat inter bonum et malum. Propterea dedit mihi Deus homines istos, qui et homines essent, et peccatores, et maximi peccatores, qui in se ipsis et de se ipsis discenter qualiter **989** alii misereri deberent. Magnorum enim criminum rei magnis criminibus facile donabunt veniam, et in qua mensura mensum est eis, remetientur nobis. Peccavit peccatum

C grande Petrus apostolus; et fortassis quo grandius nullum est: et tam velocissime, quam facilime veniam consecutus est, et sic, ut nihil de singularitate sui primatus amitteret. Sed et Paulus qui in ipsa viscera nascentis Ecclesiæ tam singulariter quam incomparabiliter grassatus est, per ipsius Filii Dei vocem ad fidem adducitur, et pro tantis malis tantis bonis repletus est, ut Vas electionis fieret ad portandum nomen ejus coram gentibus, et regibus, et filiis Israel (*Act. ix, 15*): vas dignum, et cœlestibus ferculis repletum: de quo et sanus escam, et infirmus accipiat medicinam.

2. Tales decebat humano generi pastores et doctores constitui, qui et dulces essent, et potentes, et nihilominus sapientes. Dulces, ut me blande et misericorditer susciperent; potentes, ut fortiter protegerent; sapientes, ut ad viam, et per viam ducerent quæ ducit ad civitatem. Quid Petro dulcius, qui tam dulciter ad se omnes convocat peccatores, sicut et Actus apostolici et Epistolarum ejus series attestatur? Quid illo potentius, cui et terra obedivit, cum mortuos reddidit, et mare sub pedibus ejus se calcabile præbuit (*Matth. xiv, 27*); qui Simonem Magum spiritu oris sui in acre attigit, qui claves regni coelorum tam singulariter accepit, ut præcedat sententia Petri sententiam cœli? Denique quodcumque ligaveris, inquit, super terram, crit ligatum et in cœlis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum in cœlis (*Matth. xvi, 19*). Quid autem illo sa-

pientius, cui non caro et sanguis, sed Pater qui in cœlis est, sapientiam illam, quæ de cœlis est, multa largitate revelavit (65)? Libentissime Paulum sequor, qui præ nimia dulcedine luget eos qui peccaverunt, et non egerunt poenitentiam (*Il Cor. xii, 22*) : qui fortior est omni principatu et potestate (*Rom. viii, 38*) : qui sapientiam et medullam saerorum sensuum non a primo vel secundo, sed a tertio cœlo largiter asportavit (*Il Cor. xii, 21*).

3. Hi sunt magistri nostri, qui a magistro omnium vias vitae plenus didicerunt, et docent nos usque in hodiernum diem. Quid ergo docuerunt vel docent nos apostoli sancti? Non piscatoriam artem, non scenofaetoriam, vel quidquid hujusmodi est: non Platonem legere, non Aristotelis versutias inversare, non semper discere, et nunquam ad veritatis scientiam pervenire. Docuerunt me vivere. Putas, parva res est scire vivere? Magnum aliquid, imo maximum est. Non vivit qui superbia inflatur, qui luxuria sordidatur, qui cæteris inficitur pestibus; quoniam non est hoc vivere, sed vitam confundere, et appropinquare usque ad portas mortis. Bonam autem vitam ego puto, et mala pati, et bona facere, et sic perseverare usque ad mortem. Dicitur vulgo, quia qui bene se paseit, bene vivit. Sed mentita est iniquitas sibi; quia non bene vivit, nisi qui bonum facit.

4. Arbitror autem quod tu, qui in congregatione es, bene vivis, si vivis ordinabiliter, sociabiliter et humiliter: ordinabiliter tibi, sociabiliter proximo, humiliter Deo. Ordinabiliter, ut in omni conversatione tua sollicitus sis observare vias tuas, et in conspectu Domini, et in conspectu proximi, cavens et tibi a peccato, et illi a scandalo. Sociabiliter, ut studeas amari, et amare; blandum te et affabilem exhibere; supportare non solum patienter, sed et libenter infirmitates fratrum tuorum, tam morum quam corporum. Humiliter, ut cum haec omnia feceris, spiritum vanitatis studeas exsultare, qui ex hujusmodi nasci solet; et quantumcunque illum senseris, negare omnino consensum. Sic et in patiendo malum, quoniam triplex est, triplicem provideutiam adhibere te oportet. Est enim quod a te pateris, quod a proximo, quod a Deo. Primum est austeritas poenitentiae; **¶¶¶** secundum, vexatio alienæ malitiae; tertium, flagellum correctionis divinæ. In eo quod a te pateris, debes voluntarie sacrificare; quod a proximo, patienter ferre, quod a Deo, sine murmure et cum gratiarum actione sustinere. Non sic multi filiorum Adam, qui erraverunt in solitudine, in inaquoso (*Psal. cvi, 4*). Erraverunt plane, et errant a via veritatis, qui in solitudinem superbiae recedentes, socialem vitam habere non volunt, quorum singularitas associari non potest. Sed et in inaquoso; quia nullo imbre lacrymarum compuncti, in terra sterili et areniti perpetua siccitate morantur. Propterea viam civitatis habitaculi non invenerunt; quia inveterati in terra aliena,

(65) Alii editi sic legunt, *cui non caro et sanguis revelavit*, cæteris omissis.

A coquinat sunt cum mortuis, deputati cum his qui in inferno sunt.

5. Non erat ita solitarius ille, de quo sanctus Jeremias ait: *Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, et tacebit, quia levavit se super se* (*Thren. iii, 27, 28*). Illi erraverunt, sed iste sedebit. Semper enim illi errant corde; iste autem non sedet, sed sedebit solitarius, cum habuerit honorem singularitatis, illius videlicet judicariae potestatis iusigne, quod sancti in terra sua possidebunt, cum letitia sempiterna erit eis. Tacebit etiam, id est cum tranquillitate judicabit, sicut Dominus sabaoth cum tranquillitate judicat omnia (65'). Quare? *Quia levavit se super se*, id est cum adolescens esset, et ætatis lubricæ sentiret ardores, **B** senem induit, reliquens quod erat, assumens quod non erat. *Levavit*, inquit, *se super se*: quia non respicit ad se, sed ad illum qui est super se, Sedebit enim, et tacebit etiam modo a strepitu diaboliarum suggestionum, a strepitu carnalium desideriorum, a strepitu mundi. Felix anima, quæ linguas istas non exaudit, audiat licet: illa multum felicior, si tamen aliqua est, cui penitus non loquuntur. Hæc est sapientia, quam Apostolus loquitur inter perfectos, abscondita in mysterio, quam nemo principum sæculi hujus cognovit (*I Cor. ii, 6, 7*). Sic me apostoli et vivere et concendere [*alias, credere*] docuerunt. Gratias tibi ago, Domine Jesu, qui abscondisti hæc a sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis istis qui te secuti sunt, et reliquerunt omnia propter nomen tuum.

SERMO II.

4. Sancti isti, quorum solemnis hodie passio celebratur, multam nobis de se loquenti causam, multam quoque materiam præbuere. Verum ego unum timeo, ne toties auditæ verba salutis vilescere nobis incipient tanquam verba. Viles siquidem et volatilis res verbum hominis, nullius molis [*alias, moræ*], nullius ponderis, nullius pretii, nullius soliditatis. Aerem verberat, unde et verbum dicitur: etsi sunt folium quod vento rapitur, esfluit, et non est qui consideret. Nemo vestrum, fratres, sic accipiat, imo nemo sie despiciat verbum Dei. Dico enim vobis: Bonum illi fuisset, si non audisset homo ille. Fruuctus vitae sunt verba Dei, non folia; et si folia, sed aurea sunt. Proinde non parvipendantur, non pertransant, non prætervolent. Ipsa quoque colligit fragmenta ne pereant. Terra eum, quæ sæpius supervenientem suscepit imbre, et non fecerit fructum, terra reproba est, proxima maledicto (*Hebr. vi, 7, 8*). Sic et ea quæ in Evangelio sterilis ficulnea legitur, si posteaquam foderit circa eam vineæ cultor, atque miserit stercora, nihilominus sterilis inventa fuerit (*Luc. xiii, 6-9*), nonne jam securis ad radicem illius arboris est ponenda?

5. Et ego dico vobis, si minus boni in sæcularibus invenerit, majorem in eis Dominus habiturus est

(65) Hæc periodus, *Tacebit..... omnia*, deest in aliis editis et quibusdam mss.

patientiam quam in nobis, quibus cœlestium consolationum pluviam voluntarium segregavit : quibus non sarculus disciplinæ, non paupertatis et vitiatis **991** stercora defuerunt. An non stercora sunt abominationes Ægyptiorum, quas immolamus Deo nostro ? Stercora plane vilia ad aspectum, sed ad fructum utilia. Non refugiat hanc fœditatem, qui fecunditatem desiderat : siquidem ex deformati sterorum acervo, qui portatur in agrum, formosus surget acervus manipulorum, qui reportabitur ex agro. Propterea non vilescait vobis vilitas pretiosa ; sed pretiosius eunctis thesauris Ægypti, Christi improprium aestimare. Verumtamen terrenum habentibus sterquilinium, ipsa quoque ecclœsia non deest pluvia : qua est orationum devotio, jucunda ruminatio psalmolæ, dulcis meditatione, consolatio Scripturarum. Denique et haec ipsa pluvia est, quam accipitis per os meum, si quanlo de flumine, cuius impetus laetificat Dei civitatem, et torrente voluptatis illius aliqua super vos, dum de eis loquimur, stillicidia stillare contigerit.

3. Sed necesse habeo interdum circumfodere, quandoquidem posuerunt me custodem et cultorem in vineis. Heu ! qui meam non colui, nec custodivi, necesse habeo tamen, dum hunc occupo locum, et circumfodere nonnunquam, et apponere stercora. Molestum id quidem, sed dissimulare non audeo : sciens multo amplius securim nocturam, quam sarculum ; ignem, quam fumum. Itaque et arguere, et increpare interdum necesse est : nec ignoro sum esse verbum increpatorum (66), verbum improprii, et quod si non excusat necessitas, ipsum quoque minus deceat proferentem. Sed quid agimus, quod hoc si no etsi aliquos impinguari, sed alios plane et lapidari, et indurari vilescait ? Hinc namque scriptum est : *De stercore boum lapidabitur piger* (*Ecli. xxii, 2*). An non impinguatur, qui increpatus benigne accipit, mansuete respondet, libenter emendare conatur ? Haec plane salabris et secunda impinguatio est, ut corripiat me justus in misericordia, et increpet ; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Ex ea siquidem pinguedine, quam generat oleum peccatoris, abundantius pullulant spinæ et tribuli, et omnis radix amaritudinis germinat copiosus. Itaque qui justorum increpationem misericordiam nominat, satis indicat quemadmodum suscipienda sit, quam benigno animo, quam devota mente; quanta ei gratia sit habenda. Sic enim accipientibus nobis erit impinguatio salubris, non fertilis vitorum, quemadmodum oleum peccatoris, sed fructus illius, quem secundum Apostolum habemus in sanctificatione (*Rom. vi. 22*). Quid autem facimus tibi, o piger, quid ad hanc misericordiam irritaris magis, et exasperaris ? Nonne bonum sum sparsi in agro tuo ? Unde ergo lapides habet ? Sed tu, inimice homo ; quoniam qui diligit iniqitatem, odit animam suam (*Psal. x. 6*) : tu, inquam, inimice homo, hoc fecisti ; qui desidiam tuam non

A executere, sed excusare pergens, sumum tibi pervertis in lapides, et unde impinguari debueras, lapidaris. Haec idcirco dicta sunt, fratres, ut noveritis quam benigne audiendum sit, quam devote suscipiendum, quam sollicite conservandum quidquid ad animarum salutem pertinet, et non sicut verbum hominum, sed sicut (quod vere est) verbum Dei, sive illud consolatorium, sive commonitorium, sive etiam increpatorium audiatur (*alias, videatur*). Excessi, fateor, ipsius propemodum festivitatis oblitus, sed, ut arbitror, non ad insipientiam vobis, si firmiter inhaserint animo quæ audistis.

4. Et nunc jam de solemnitate ipsa vel breviter aliiquid loqui tentemus. Apostolorum Christi festus agitur dies, quibus sane plurimum a nobis honorem **B** deberi scio ; sed utrum possit aliquis exhiberi, haesito satis. *Nimis enim honorati sunt amici tui, Deus ; nimis confortatus est principatus eorum (Psal. cxxxviii, 17)*. Quid enim ? si in terra adline positi omnia poterant, non quidem in se, sed in Christo ; quid non poterunt hodie viventes in **992** æterna felicitate cum ipso ? Mortales adhuc et morituri imperium vita et mortis videbantur habere, solo nimis verbo mortificantes vivos, et mortuos suscitantes : quanto magis nunc, cum honorati sunt nimis, nimis confortatis est principatus eorum ? Sed quid est, fratres ? cum apostolorum beata hodie memoria celebretur, nunquam nativitatis seu conversionis eorum, aut certe vita vel miraculorum solemnis agitur commemorationis ? Non est, fratres, nativitas humanae solemnitas ista, sicut paulo ante beati Joannis diem natalitium celebrastis. Ille enim nascens honoratur, quia nascitur sanctificatus. Denique in Joanne solo celebrior est passione nativitas ; quia etsi passus pro Christo est, cum pro justitia et veritate occubuit, evidentius tamen natus pro eo est, nimis homo missus a Deo, qui in hoc natus est, et ad hoc venit in mundum, ut perhiberet testimonium veritati (*Joan. i, 7*). Sed neque conversionem apostolorum, aut eorum miracula hodie recensemus, sicut certis diebus aliis, alterius quidem conversio, alterius de carcere liberatio facta per angelum festis Ecclesiæ gaudiis ad memoriam revocatur. Mortem specialius veneramur, qua nihil inter homines humano iudicio plus horretur.

C 5. Considerate, fratres, Ecclesiæ sancte judicium, secundum fidem, non secundum faciem, iudicantis. Mortem siquidem apostolorum in eorum recolit solemnitate præcipua. Hodie nimis Petrus crucifixus est, hodie decollatus est Paulus. Haec hodiæ causa festivitatis, haec præsentium materia gaue- rum. In his igitur festum agens diem et lætum, sin dubio spiritum sponsi habet Ecclesia, spiritum Domini : cuius conspectu, sicut habes in psalmo : *Pretiosa est mors sanctorum (Psal. cxv, 15)*. Quantos enim, dum paterentur apostoli, credimus adfuisse, qui nequaquam pretiosis mortibus illorum invidebant ? Visi sunt enim oculis insipientium mori, et

D

(65) Codices nonnulli addunt, *verbum amarum*, quod in aliis editis et scriptis deest.

æstimata est afflictio exitus eorum, et sic quidem visi sunt oculis insipientium mori: *Miki autem, ait Propheta, nimis honorati sunt amici tui, Deus; nimis confortatus est principatus eorum.* Fratres, amici Dei mori videntur oculis insipientium; sed in oculis sapientum judicant potius obdormire. Denique et Lazarus dormiebat, quia amicus erat (*Joan. xi, 11*): et cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini (*Psal. cxxvi, 2, 3*).

6. Studeamus, fratres, vivere vita justorum, sed morte eorum mori multo magis desideremus. Sapientia enim justorum novissima præfert, ibi nos judicans, ubi nos invenerit. Omnino necesse est vita præsentis finem futurae coherere principio, nec ibi tolerabilis dissimilitudo est. Sieut enim si quis duo sibi, ut ita dixerim, cinctoria consuere aut colligare voluerit, minus de reliquis partibus curans, ipsa que sibi copulanda sunt capita, uniformiter parat, ne dissidenteant a se ipsis; ita dico vobis, quantumlibet exstiterit conversatio spiritualis, si carnalis fuerit consummatio nostra, vita illi spirituali penitus non cohaeret, nec caro et sanguis regnum Dei poterunt possidere. *Fili,* ait Sapiens, *memorare novissima tua, et non peccabis* (*Eeccl. vii, 40*). Nimirum quod hæc maxime recordatio faciat timoratum; timor expellat peccatum, negligentiam non admittat.

7. Hinc et Moyses de quibusdam: *Utinam, ait, saperent, et intelligerent, ac novissima providerent!* (*Deut. xxxii, 29*.) In quibus atque verbis tria quædam nobis video commercari; sapientiam, intelligentiam, providentiam. Arbitror sane tribus eas assignari posse temporibus, ut aternitatis quædam imago reformari videatur in nobis, præsentia moderantibus per sapientiam, præterita per intelligentiam dijudicantibus, novissima providentibus ad cautelam. Hæc nemp̄ spiritualis est exercitii summa, hæc studii spiritualis; ut sapienter disponamus præsentia nostra, reogitemus in amaritudine animæ nostræ, præterita, futura quoque **993** sollicite provideamus. *Sobrie, et juste, et piæ vivamus in hoc sæculo,* ait Apostolus (*Tit. ii, 12*): videlicet in præsenti sobrietas observetur ut justa satisfactione præterita, quæ nobis sine fluctu salutis præteriere, tempora rellimantur; ut pietatis clypeum imminentibus de futuro periculis opponamus. Sola est enim quæ ad omnia valet ietas, cultus scilicet Dei humiliis et devotus: ne aliter nobis est providere novissima, nisi ut univisa, quæ nobis imminere videntur pericula, sedul' noliscum cogitatione versantes, discamus de nosq; omnino industria, magis autem de nostris diffire meritis, et soli divinæ nos protectioni committere pio quodam mentis affectu, et affectu [alias deest et effectu.] piæ intentionis in ipsum, cuius datum optimum, et donum perfectum est consummatio felix, et mors pretios.

8. Habes in Evangelio tria haec ipsa, tibi sermone Domini commendata: *Beati, inquit, pauperes, beati mites, beati qui lugent* (*Matth. v, 3-5*). Beati qui futura sapiunt, præ desiderio celestium interno

A quodam sapore mentis præsentia respondeant. Beati qui novissima provident, in mansuetudine suscipientes insitum verbum, quod eorum salvare animas potest, et pietate cordis ad futuram tendunt hereditatem. Beati qui pristinum intelligentes errorem, crebris lavant lacrimis lectum suum. Vides quid optat vir sanctus, quid obtinere cupit eis, pro quibus orat? *Utinam, inquit, saperent, et intelligerent, ac novissima providerent!* Ac si manifestius dicat: Utinam esset in eis spiritus sapientiae, et intelligentiae, atque consilii! Utinam hæc in nobis inveniantur, fratres, ut suaviter omnia nostra per sapientiam disponamus, ut intellectu præterita peccata damnamus, ut provideamus futura consilio! Utinam sapiamus ad præsentis vitæ moderationem! Utinam intelligentiam ad præteritæ correctionem! Utinam devota in Deum fide provideamus, ut felicem habeamus, ipso miserante, consummationem! Ille enim est funiebus triplex, quo trahimur ad salutem; ordinata conversatio, rectum judicium, fides devota.

SERMO III.

De lectione libri Sapientiae: « Hi sunt viri misericordiæ. » (Eccl. xliv, 10, 11.)

1. Merito, fratres, apostolis sanctis attribuit mater Ecclesia, quod in Sapientie libris legitur: *Hi sunt viri misericordiæ, quorum justitiae oblivionem non acceperunt: cum semine eorum permanent bona.* Sunt enim hi plane viri misericordiæ, sive quia misericordiam consecuti, sive quia misericordia pleni, seu quia misericorditer a Deo nobis donati sunt. Et

C vide quam misericordiam consecuti sunt. Paulum interroga de se ipso, vel magis sponte confitentem ausulta. *Qui fui blasphemus, et persecutor, et ini quis; sed misericordiam consecutus sum* (*I Tim. i, 13*). Quis enim non audivit quanta mala fecerit sanctis in Jerusalem? nec solum in Jerusalem, sed et per totam Judæam insaniae ferebatur habenis, ut Christi membra laniaret in terris. Denique hac furia vectus ibat, sed preventus a gratiæ est. Ibat spirans minarum et cedis in discipulos Domini, et discipulus Domini factus est, cui ostenderetur quanta eum oporteret pro nomine ipsius pati. Ibat dirum toto corpore virus exhalans, et subito in electionis vas mutatus est, ut jam eorū illius eructaret verbum bonum, verbum piū, et diceret: *Domine, quid me vis facere?* (*Act. iv*.) Hæc utique, hæc mutatio dexteræ Excelsi. Merito proinde loquebatur: *Fidelis sermo et omni acceptance dignus, quoniam Dominus Jesus renit peccatores salvos facere quorum primus ego sum* (*I Tim. i, 15*). Hoc ergo apud beatum Paulum fiduciæ et consolationis accipite, fratres, ut ad Dominum jam conversos non nimis eruerit præteriorum, conscientia delictorum; sed tantum humiliet vos, sicut et ipsum. *Ego sum, inquit, minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei* (*I Cor. xv, 9*). Ita et nos humiliemur sub potenti manu Dei, et fiduciam habeamus, **994** quia et nos misericordiam consecuti sumus, abluti sumus, sanctificati sumus. Et hoc quidem omnibus nobis

quoniam omnes peccavimus, et egeremus hac gloria Dei.

2. Verum apud beatum Petrum aliud habeo quod apponam, eo carius, quo rarius; et quo singularius, eo sublimius. Nam peccavit Paulus, sed ignorans fecit in incredulitate sua: Petrus cum cecidit, aperitos habebat oculos. Porro ubi abundavit delictum, ibi superabundavit et gratia. Eorum siquidem qui peccant antequam Deum noverint, antequam miserationes ejus experti sint, antequam portaverint jugum suave et onus leve, priusquam devotionis gratiam, et consolations acceperint Spiritus sancti; eorum, inquam, copiosa redemptio est. Et tales omnes nos fuimus. At eorum qui post conversionem suam peccatis et vitiis implicantur, ingratia accepta gratiae, et post missam manum ad aratrum retro respiciunt, tepidi et carnales facti, ant post agnitionem viam veritatis retro eunt apostatae manifesti: eorum utique perpaucos invenias, qui post haec redeant in gradum pristinum, sed magis in sordibus positi sordecent adhuc. Super quos propheta deplorat: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus?* et: *Qui nutriebantur in crocchis, amplexati sunt stercora* (*Thren. iv, 1, 5*).

3. Nec tamen si quis hujusmodi est, desperamus de eo, tantum ut resurgere velit cito. Quanto enim diutius permanebit, tanto evadet difficilius. Beatus vero qui tenebit, et allidet parvulos Babylonis ad petram: etenim si creverint, vix poterunt superari. Filioli, haec dico ut non peccatis. Sed et si quis peccaverit, Advocatum habemus apud Patrem, qui potest quod nos minime possumus: tantum qui cecidit, non adjiciat in malum ut profundius cadiat, sed magis ut resurgat, confidens quod nec ei negabitur venia, si tamen ex corde confiteatur peccata sua. Si enim is, de quo loquimur, Petrus post tam gravem lapsum ad tantam rediit eminentiam sanctitatis; quis de cætero desperet, si tantum egredi voluerit a peccatis? Attende quod scriptum est: *Egressus foras, flevit amare* (*Matth. xxvi, 75*). In egressu confessionem oris, in amaro fletu compunctionem cordis intellige. Et attende, quod tunc primum recordatus est verbi quod dixerat Jesus: tunc primum cordi fuit verbum, pro praedicta fuerat ejus infirmitas, cum evanuit presumpta temeritas. Væ tibi, qui post lapsum fortiorum te nobis exhibes. Utquid tam rigidus es in tuam ipsius perniciem? Inclinare potius, ut melius erigaris, et ne prohibeas frangi quod distortum est, ut possit melius solidari. Quid indignaris increpanti gallo? tibi potius indignare. *Pluviam voluntariam*, ait Psalmista, *segregabis, Deus, hereditati tuae, et infirmata est*. Bona infirmitas, quae segregatur hereditati, quae medicum non repellit. Induratos enim, tanquam vas figuli in virga ferrea conteret: et hereditas infirmata est, ait, *tu vero perfecisti eam* (*Psal. lxvii, 10*).

4. Audistis certe quam misericordiam consecuti sunt apostoli nostri, ut jam nemo ex vobis super peccatis praeteritis ultra quam necesse sit confundatur, in cubili conscientia sua compunctus. Quid

A enim? forte peccasti in saeculo; nunquid amplius Paulo? Quod si et ipsa in religione; nunquid plus Petro? Attamen illi in toto corde poenitentiam agentes, non modo salutem, sed et sanctitatem consecuti sunt; etiam et salutis ministerium, et magisterium adepti sunt sanctitatis. Et tu ergo fac similiter, quoniam propter te Scriptura loquitur, viros illos esse misericordia: utique propter multam misericordiam, quam consequi meruerunt.

B 5. Potes tamen in hoc verbo etiam illud non inconveniente accipere, viros misericordiae fuisse apostolos, id est plenos misericordia, seu viros misericordiae, id est misericorditer datos Ecclesiae universae. Scimus enim quod viri isti nec sibi vixere, nec sibi mortui sunt, sed ei qui pro ipsis mortuus est; magis autem nobis omnibus propter illum. Quantum enim proderit nobis eorum justitia, quando ipsa quoque, sicut **¶¶¶** ostensum est, tantum profuere peccata? Pro nobis facit eorum vita, eorum doctrina, etiam et mors ipsa. Etenim in conversione continentiam, in praedicatione sapientiam, in passione sua patientiam nobis beati apostoli contulerunt. Quartum usque hodie conferre noui cessant misericordia pleni, quod est sanctarum fructus orationum. Quamvis et in ipsa eorum vita a thuce invenias quod annumeres, fiduciam scilicet, quam nobis miraculorum exhibitione praebuerunt. Et quis enumeraret quam multa nobis per eos beneficia provenerunt? Bene ergo de eis Scriptura loquitur: *Quoniam hi sunt viri misericordiae;* et addidit: *Quorum justitiae oblicationem non acceperunt* (*Ecli. xliv*).

C 6. Vis ut nec tua accipiat oblicationem? A triplici cave periculo: et florebit in æternam ante Dominum. Legis enim: *Quia tardus es, incipiam te emovere ex ore meo* (*Apoc. iii, 16*); legis: *Si averterit se justus a justitia sua, etc., omnium justitarum ejus non recordabor* (*Ezech. xviii, 24*); legis quibusdam dicendum in iudicio: *Non novi vos* (*Matth. vii, 23*); illis sine dubio, qui receperunt mercedem suam. Ergo omnis justitia tepida, omnis transitoria, omnis vendita, erit in obliuione coram Deo. Sed non ita apostolorum justitiae. Quod ex eo satis appareat, quod sequitur: *Cum semine eorum permanent bona.* Marent enim usque hodie in nobis apostolorum vestigia; et eorum religio, quia ex Deo est, non potest dissolvi. Vester Israelitici populi quadraginta annis in deserto perseveraverunt integræ (*Deut. viii, 4*); multo magis apostolorum vester super jumentum Salvatoris impositæ. *Cum semine, inquit, eorum.* Quod est semen, quia secutus adjungit: *Hæreditas sancta nepotes eorum?* Idem profecto et semen sunt, et nepotes. Meministis credo: scientibus enim legem loquor: meministis, inquam, legalis mandati, ut suscitetur frater superstes semen fratri defuncto sine semine (*Gen. xxxviii, 8; Deut. xxv, 5*). Quis sine semine? *Singulariter*, ait, *sum ego donec transeam* (*Psal. cxl, 10*). Ideoque resurgens: *Vade*, inquit, *dic fratribus meis* (*Joan. xx, 17*). Ac si dicat: Fratres sunt, faciant quod fratres. Ergo per Evan-

gelium ipsi nos genuerunt ; non tamen sibi, sed Christo, quia per Evangelium Christi. Hinc et quod moleste tulit Paulus quosdam eorum dici, a quibus geniti fuerant per Evangelium, indignans adversus eos qui dicebant : *Ego sum Pauli, ego sum Cepha,*

IN ASSUMPTIONE B. V. MARIAE.

SERMO 1.

De gemina susceptione, Christi scilicet et Mariæ.

1. Virgo hodie gloriosa cœlos ascendens, super-norū gaudia civium copiosis sine dubio cumulavit augmentis. Ilæc est enim, cuius salutationis vox et ipsos exsultare facit in gaudio, quos materna adhuc visceera claudunt (*Luc. i, 41*). Quod si parvuli nec-dum nati anima liquefacta est ut Maria locuta est, quid putamus quænam illa fuerit cœlestium exsulta-tio, cum et vocem audire, et videre faciem, et beata ejus frui præsentia merneretur? Nobis vero, charissimi, quæ in ejus Assumptione solemnitas occasio, quæ causa lœtitia, quæ materia gaudiorum? Mariæ præsentia totus illustratur orbis : adeo ut et ipsa jam cœlestis patria clarius rutilat virginæ lampadis irradiata fulgore. Merito proinde resonat in excelsis gratiarum actio et vox landis ; sed plangendum nobis quam plaudendum magis esse videtur. Quantum enim de ejus præsentia cœlum exsultat, nunquid non consequens est, ut tan-tum lugeat hic noster inferior mundus ejus absen-tiam? Cesset tamen querela nostra, quia nec no-bis hic est manens civitas; sed eam inquirimus, ad quam hodie Maria benedicta pervenit. In qua si conscripti cives sumus, dignum profecto est etiam in exsilio, etiam super lumen Babylonis ejus nos recordari, ejus communicare gaudiis, ejus partici-pare lœtitiam, maximeque **996** eam, quæ tam copioso impetu lœtificat hodie civitatem Dei, ut sentiamus et ipsi stillieidia stillantia super terram. Præcessit nos regina nostra, præcessit, et tam glori-osa suscepta est, ut fiducialiter sequantur Domi-nam servuli clamantes: *Trahe nos post te; in odorem unguentorum tuorum curremus* (*Cant. i, 3*). Advo-catam præmisit peregrinatio nostra, quæ tanquam Judicis mater, et mater misericordiæ, suppliciter et efficaciter salutis nostræ negotia pertractabit.

2. Pretiosum hodie munus terra nostra direxit in cœlum, ut dando et accipiendo felici amicitarum fœdere copulentur humana divinis, terrena cœlesti-bus, ima summis. Illo enim ascendit fructus terræ sublimis, unde data optima, et dona perfecta de-scendunt. Ascendens ergo in altum virgo beata, dabit ipsa quoque dona hominibus. Quidni daret? Siquidem nec facultas ei deesse poterit, nec voluntas. Regina cœlorum est, misericors est; denique ma-ter est unigenti Filii Dei. Nihil enim sic potest potestatis ejus seu pietatis magnitudinem commen-dare: nisi forte aut non creditur Dei Filius hono-rare matrem; aut dubitare quis potest omnino in affectum charitatis transisse Mariae viscera, in qui-

A ego Apollo (*I Cor. i, 12; I Cor. iii, 4*); Christi magis omnes et fieri volens, et dici. Itaque semen aposto-lorum sumus per prædicationem; sed per adoptio-nem et hæreditatem semen Christi, et apostolorum nepotes.

SERMO 2.

bus ipsa quæ ex Deo est charitas novem mensibus corporaliter requievit.

3. Et hæc quidem propter nos dixerim, fratres, sciens difficile esse ut in tanta inopia charitas illa perfecta, non querens quæ sua sunt, valeat inveniri. Ut tamen interim sileam beneficia, quæ pro illius glo-riificatione consequimur; si eam diligimus, gaudebi-mus utique, quia vadit ad Filium. Plane, inquam, congratulabimur ei, nisi forte, quod absit! inven-trici gratiæ omnimodis inveniamur ingratii. Quem enim in castellum mundi hujus intrantem prius ipsa suscepérat, ab eo suscipitur hodie sanctam ingrediens civitatem. Sed cum quanto putas ho-more, cum quanta putas exultatione, cum quanta gloria? Nec in terris locus dignior uteri virginalis templo, in quo Filium Dei Maria suscepit; nec in ecclis regali solio, in quo Mariam hodie Maria filius sublimavit. Felix nimur utraque susceptio; ineffabilis utraque, quia utraque inexcogitabilis est. Utquid enim ea hodie in ecclesiis Christi evangelica lectio recitat, in qua mulier benedicta in mulie-ribus excepsisse intelligitur Salvatorem? Credo ut hæc quam celebramus, ex illa susceptione aliquate-nus aestimetur, imo ut juxta illius inæstimabilem gloriam inæstimabilis cognoscatur et ista. Quis enim, etiamsi linguis hominum angelorumque lo-quatur, explicare queat quemadmodum superveniente Spiritu, obumbrante virtute Altissimi, caro factum sit Verbum Dei, per quod facta sunt omnia; et Dominus majestatis quem non capit universitas crea-turæ, intra virginea sese clauserit viscera factus homo?

4. Sed et illud quis vel cogitare sufficiat, quam gloriosa hodie mundi regina processerit, et quanto devotionis affectu tota in ejus occursum cœlestium legionum prodierit multitudo; quibus ad thronum glorie canticus sit deducta; quam placido vultu, quam serena facie, quam letis [*alias, divinis*] am-plexibus suscepta a Filio, et super omnem exaltata creaturam, cum eo honore, quo tanta mater digna fuit, cum ea gloria, quæ tantum decuit Filium? Felicia prorsus oscula labiis impressa lactentis, cui virginæ mater applaudebat in gremio. Verum nun-quid non teliora censemus, quæ ab ore sedentis in dextera Patris hodie in beata salutatione suscepit, cum ascenderet ad thronum glorie, epithalamium canens, et dicens: *Osculetur me osculo oris sui?* (*Cant. i, 1.*) Christi generationem, et Mariæ assump-tionem quis enarrabit? Quantum enim gratiæ in terris adepta est præ ceteris, tantum et in ecclis obtinet gloria singularis. Quod si oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se: quod præparavit

gignenti se, et, quod omnibus est certum, diligenter
pro omnibus, quis loquatur? Felix plane Maria, et
multipliciter felix, sive cum excepit Salvatorem, sive
cum a Salvatore suscipitur: utrobius miranda di-
gnitas Virginis matris: ubique **997** amplectenda
dignata majestatis. *Intravit*, inquit, *Jesus in quod-
dam castellum, et mulier quædam exceptit illum in
domum suam* (*Luc. x, 38*). Sed laudibus magis va-
candum est, quod festivis præconis hæc dies debeat-
tur. Quia vero copiosam nobis materiam lectionis
hujus verba ministrant; eras quoque, convenientibus
nobis in unum, communicandum erit sine invidia
quod fuerit desuper datum, ut in memoria tantæ
Virginis non modo affectus devotionis excitetur, sed
et mores ædificantur ad profectum conversationis,
in laudem et gloriam Filii ejus Domini nostri, qui
est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO II.

De domo mundanda, ornanda, implenda.

1. *Intravit Jesus in quoddam castellum, et mulier
quædam, Martha nomine, exceptit illum in domum
suam* (*Luc. x, 38*). Opportune satis hoc mihi loco
prophetica exclamatio assumenda videtur: *O Israel,
quam magna est domus Domini, et ingens locus pos-
sessionis ejus!* (*Baruch iii, 24*.) An non ingens, cuius
comparatione castellum dicitur terræ hujus spacio-
sissima latitudine? an non ingens patria et regio
inæstimabilis, quando ab ea Salvator adveniens,
cum ingredetur orbem terræ, dicitur introire ca-
stellum? Nisi forte castellum quis aliud intelligentem
potet, quam atrium fortis armati, principis
mundi hujus, cuius vasa diripere fortior supervenit
(*Luc. xi 21, 22*). Festinemus in illam ingredi beatu-
tidinis amplitudinem, fratres, ubi nemo alium
coangustat: ut possimus cum omnibus sanctis com-
prehendere, quænam sit longitudo et latitudo, subli-
mitas et profundum (*Ephes. iii, 18*). Neque id
desperemus, quandoquidem ipse cœlestis habitator
patriæ, etiam et creator, nostri hujus castelluli an-
gustias non refutit.

2. Sed quid introisse cum dicimus in castellum? Etiam in angustissimum virginalis uteri divisorium introivit. Denique et *mulier quædam exceptit illum in domum suam*. Felix mulier, quæ non jam exploratores Jericho, sed ipsum potius fortissimum exsoliato-rem stulti illius, qui vere ut luna mutatur; non legatos Jesu filii Nave, sed ipsum magis suscipere meruit verum Jesum Filium Dei. Felix, inquam, mulier, cuius domus Salvatore suscepto inventa est munda quidem, sed plane non vacua. Quis enim vacuam dixerit, quam salutat angelus gratia plenam? Neque hoc solum; sed adhuc quoque in eam super-
venturum asserit Spiritum sanctum. Ad quid putas, nisi ut etiam superimplete eam? Ad quid, nisi ut adveniente jam Spiritu plena sibi, eodem superveniente nobis quoque superplena et superefiluens fiat? Utinam lluant in nos aromata illa, charismata scilicet gratiarum, ut de plenitudine tanta omnes accipiamus! Ipsa nempe mediatrix nostra, ipsa est

A per quam suscepimus misericordiam tuam, Deus: ipsa est per quam et nos Dominum Jesum in domos nostras excipimus. Et nobis enim singulis castra sunt singula, et singulæ domus; et Sapientia pulsat ad ostia singulorum: si quis ei aperuit, introibit, cœnabitque cum eo. Est vulgare proverbium, quod multorum in ore, magis autem in corde versatur: *Bouum, inquiunt, servat castellum, qui custodierit corpus suum.* Sapiens tamen non sic, sed magis inquit: *Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit* (*Prov. iv, 23*).

3. Esto tamen, cedendum sit multitudini; bonum castrum custodiat, qui custodierit corpus suum, illud sane quærendum quænam huic sit adhibenda custodia castro. Rectene custodisse tibi videtur anima

B illa corporis sui castrum, cuius membra, velut coniunctione facta, inimico ejus dominium tradi-
dere? Sunt enim qui cum morte foedus inierunt, pactum pepigerunt cum inferno (*Isa. xxviii, 15*). *Incras satus est*, inquit, *dilectus, et recalcitravit; in-
crassatus impinguatus, dilatatus* (*Deut. xxxii, 15*). Haec plane custodia, quæ laudatur a peccatoribus in desideriis carnis sue. Quid vobis videtur, fratres? num et in hac parte cedendum est multitudini? Absit! Paulum **998** magis interrogemus, utpote ducem strenuum militiae spiritualis. Dic nobis, Apostole, quæ sit tui custodia castri? *Ego, ait, sic curro,
non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aerem
verberans, Castigo enim corpus meum, et in
servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicavero,
ipse reprobis efficiar* (*1 Cor. ix, 26, 27*). Et alio in loco: *Non regnel, inquit, peccatum in vestro mortali
corpo ad obediendum concupiscentiis ejus* (*Rom. vi, 12*). Utilis profecto custodia, et felix anima, quæ sic custodierit corpus suum, ut nunquam sibi vindicet illud inimicus. Fuit enim aliquando, cum hoc meum castrum tyrannidi sue impius ille subjecebat sibi, potestate membris imperans universis. Quantum eo nocuerit tempore, præsens abhuc indicat desolatio et egestas. Heu! nec continentiae murum in eo, nec patientiæ antemurale reliquit. Exterminavit vineas, messuit segetes, arbores extirpavit: quippe etiam oculus iste meus deprædabatur animam meam. Denique nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitatset in inferno anima mea. Dico autem infernum inferiorem, ubi nulla confessio, unde nemini datur exire.

D 4. Cæterum etiam tune nec carcere illi deerat, nec infernus. Ab ipso nempe coniunctionis et præditionis pessimæ deprehensa principio, non alibi quam in domo propria carcerali est mancipata custodia, nec alibi quam sua ipsius familie data tortoribus. Erat enim illi conscientia carcere, erant tortores ratio et memoria, atque hi quidem crueles, austeri et im-
misericordes: sed longe minus a rugientibus illis præparatis ad escam, quibus erat jam jamque tradenda. Sed benedictus Deus, qui non dedit me in captionem dentibus eorum. Benedictus, inquam, Dominus, qui visitavit et fecit redemptionem. Cum enim

inferiori eam careeri tradere malignus [*additur alias et tortoribus*], acceleraret, sed et castrum ipsum ignibus cremare perpetuis, ut digna perjuris etiam fieret retributio membris, fortior supervenit. Intravit in castellum Jesus, qui fortem alligans, ejus vasa diripuit; ut quae prius erant in contumeliam, faceret in honorem. Contrivit portas areas, et confregit ferreos vectes, vinctum de domo carceris et umbra mortis educens. Porro egressus ejus in confessione. Ipsa est enim scopa, qua mundatus carcer et ornatus, deinceps regularium institutionum juncis quibusdam pulchre virentibus de carcere reddit in dominum. Habet ergo mulier jam dominum suam, habet ubi suscipiat eum, cui super tantis beneficiis exstat obnoxia. Alioquin va ei, si eum excipere renuit si non detinet, si non cogit manere secum, quoniam advesperascat. Rediens enim qui prius ejectus est, mundatum quidem et ornatum dominum invenit, sed vacante.

5. Relinquitur siquidem mulieri domus sua deserta, quam [*alias, quia*] Salvatoris hospitio dignam exhibere neglexit. Quomodo, inquis? Poteritne domus mundata confessione priorum delictorum, et observatione regularium institutionum ornata, indigna adhuc judicari habitaculo gratiae, Salvatoris ingressu? Poterit sine dubio, si superficie tenus emundata et juncis, ut dictum est, strata virentibus, interius plena sit luto. Quis enim suscipiendum Dominum arbitretur in dealbatis mortuorum sepulcris, quae videntur a foris speciosa, intrinsecus autem spurcitia et sanies universa replevit? Esto si quidem ut aliquando tanquam ipsa superficie delestatu, incipiat velut primum apponere pedem, ei qui hujusmodi est, primam aliquam visitationis sue gratiam indulgendo: nunquid non resiliet illico cum indignatione? nunquid non aufugiet clamitans: *Infixussum in limo profundi, et non est substantia?* (*Psal. LXVIII, 3.*) Virtutis enim species, et non veritas, quasi qualitas est, non substantia. Neque vero ingressum ejus exterioris potest conversationis tenuis superficies sustinere; quoniam omnia penetrat, et in intimis cordibus ejus habitatio est. Quod si nequaquam spiritus disciplinae subditum manifeste peccatis corpus inhabitat, fictum utique non modo declinat, sed et effugit atque elongatur ab eo (*Sap. I, 5.*) An vero aliud est quam fictio exsecrenda, si peccatum superficie tenus radas, **999** non intrinsecus eradicet? Certus esto quoniam pullulabit uberiorum, et mundatam sed vacantem domum cum nequioribus septem, qui ejectus fuerat, hospes [*alias, hostis*] malignus intrabit. Reversus enim ad vomitum canis, odibilis erit multo plus quam ante; et si filius gehennae multipliciter, qui post indulgentiam delictorum in easdem denuo sordes incederit, ut sus lota in volutabroluti.

6. Vis videre mundatam, ornatam et vacantem domum? Ilominem intuere qui confessus est, et deseruit manifesta peccata preecedentia ad judicium, et nunc solas movet manus ad opera mandatorum,

A corde penitus arido, ductus consuetudine quadam, plane quasi vitula Ephraim, docta diligere tritaram. Exteriorum quae ad modicum valent, ne unum iota preterit aut apicem unum; sed camelum glutit, dum culicem liquat. In corde enim servus est propriæ voluntatis, cultor avaritiae, gloriae cupidus, anubitionis amator; aut haec omnia, aut singula queque intus vitia fovens: et mentitur iniquitas sibi, sed Deus non irridetur. Videas enim interdum sic palliatum hominem, ut seducat etiam semetipsum, penitus non attendens veriem, qui interiora depascitur. Manet enim superficies, et salva sibi omnia arbitratur. *Comederunt*, ait propheta, *alieni robur ejus, et ignoravit* (*Osee. vii, 9.*) Dicit: *Quia diversum et nullius egeo: cum sit pauper, miser, et misérabilis* (*Apoc. III, 17.*) Nam et inventa occasione ebullire saniem, que latebat in ulcere, et excisam, non extirpatam arborem in silvam pullulare videas densiorem. Quod periculum si volumus declinare, securim ponamus necesse est ad radices arborum, non ad ramos. Non sola inveniatur in nobis exercitatio corporalis, ad modicum valens: sed inveniatur utilis ad omnia pietas, et exercitium spirituale.

7. *Mulier*, inquit, *Martha nomine, excepit illum in dominum suam! et huic erat soror, nomine Maria.* Sorores sunt, et debent esse contubernales. Occupatur haec circa frequens ministerium, illa Dominicis est intenta sermonibus. Ad Martham spectat ornatus, sed impletio ad Mariam. Vacat enim Dominus, ut non sit dominus vacans. Sed mundationem cui possimus attribuere? Erit enim, si et hoc, invenimus, dominus, in qua Salvator suscipitur, et munda, et ornata, et non vacans. Demus eam Lazaro, si et vobis ita videtur. Et ei siquidem fraternitatis jure cum sororibus est dominus ista communis. Dico autem Lazarum, quem quatriduanum, jam jamque fetente a mortuis excitat vox virtutis, ut videatur satis congrue formam gerere pénitentis. Intret ergo dominum Salvator, et frequenter visitet eam, quam pénitens Lazarus mundat, ornat Martha, et Maria replet internae dedita contemplationi.

8. Sed forte curiosius quisquam requirat, cur in praesenti evangelica lectione nulla prouersus Lazarus mentio fiat. Arbitror sane ne id quidem a proposita similitudine dissidere. Virginalem etenim dominum intelligi volens Spiritus, siluit non incongrue pénitentiam, que malum utique comitatur. Absit enim ut proprii quidquam inquinamenti domus haec aliquando habuisse dicatur, ut in ea proinde scopa Lazari quereretur. Quod si originalem a parentibus maculam traxit; sed minus a Jeremia sanctificatam in utero, aut non magis a Joanne Spiritu sancto repletam credere prohibet pietas Christiana: nec enim festis laudibus nascens honoraretur, si non sancta nasceretur (66*). Postremo cum omnimodis constet, ab originali contagio sola gratia mundatam esse Mariam, quippe cum et nunc in baptismate

(66*) Male apud Horstium, *Hæc enim festis laudibus nascens honoratur Postremo.*

sola hanc maculam lavet gratia, et sola eam raserit olim petra circumcisionis: si, ut omnino pium est credere, proprium Maria delictum non habuit, nihilominus ab innocentissimo corde etiam preuentia longe fuit. Sit ergo Lazarus apud eos, quorum neccesse est ab operibus mortuis conscientias emundari: secedat inter vulneratos dormientes in sepulcris, ut in thalamo virginali inveniantur Martha et Maria tautum. Ipsa est enim 1000 quae Elisabeth gravida et grandevae quasi mensibus tribus humili deservivit officio (*Lue. i, 56*); ipsa quae verba, quae de Filio dicebantur, conservabat conferens in corde suo (*Lue. ii, 19*).

9. Neminem ergo moveat, quod suspiciens mulier Dominum, non Maria, sed Martha vocatur: quando in hac una et summa Maria et Marthae negotium, et Mariæ non otiosum otium invenitur. Omnis quidem gloria filiae regis ab intus: nihilominus tamen in timbris auricis circumamicta est varietate. Non est de numero fatuarum virginum: prudens est virgo; lampadem habet, sed in vase oleum portat. An forte excidit vobis evangelica illa parabola, quae fatuas virgines prohibitas narrat ab introitu nuptiarum? (*Math. xxv, 1-13*.) Erat quidem domus earum munda, virgines enim erant: erat ornata, quia simul omnes, id est fatuae cum prudentibus, lampades ornaverunt; sed erat vacans, quia in vasis suis oleum non acceperunt. Hinc est, quod nec ab eis suscipi in domos suas, nec admittere eas dignatur sponsus eoelestis ad nuptias. Non sic mulier illa fortis, quae serpentis caput contrivit. Ille enim post multa in laudibus ejus, quia non extingueatur in nocte lucerna ejus (*Prov. xxxi, 18*). In sugillationem hoc dicitur fatuarum, quae veniente media nocte sponso, conqueruntur sero, et dicunt: *Quia lampades nostræ exstinguuntur. Processit igitur gloriosa Virgo, cuius lampas ardentissima ipsis quoque angelis lucis miraculo fuit, ut dicent: Quæ est ista, quæ progreditur sicut aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol?* (*Cast. vi, 9*.) Clarius enim caeteris rutilabat, quam repleverat oleo gratiae præ participibus suis Christus Jesus, Filius ejus, Dominus noster.

SERMO III.

De Maria, Martha et Lazaro. (Luc. x, 38-42.)

1. Intravit Jesus in quoddam castellum, et mulier quædam, *Martha nomine*, exceperit illum in domum suam. Quid est, fratres, quod e duabus sororibus altera tantum Dominum legitur exceperisse, et ea ipsa quæ videtur inferior? Optimam enim partem elegit Maria, teste ipso quem Martha suscepit. Sed prior nau Martha videtur, et salutis initium sibi magis actio, quam contemplatio nescitur vindicare. Laudat Christus Mariam, sed a Martha suscipitur. Amat Rachelem Jacob, sed Lia supponitur ignorantia. Si de fraude queritur, audiet non esse consuetudinis ut juniores prius tradantur ad nuptias (*Gen. xxix,*

(67) Hic unam agnoscit Mariam Bernardus ut supra sermone 3 in Dominica 6 post Pentecosten, et ser-

A 23-26). Quod si luteam hanc cogites domum, facile erit nosse quemadmodum in ea Dominum Martha magis excipiat quam Maria. Quod enim ait Apostolus: *Glorificate et portate Deum in corpore vestro* (*I Cor. vi, 20*), Marthæ dicitur, non Mariæ. Haec nimur corporis utitur instrumento, cum illi potius sit impedimento. Denique *corpus*, inquit, *quod corruptitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (*Sap. ix, 15*). Nunquid et operantem? Martha igitur in domum suam excipit Salvatorem in terris: Maria potius cogitat quemadmodum suscipiatur ab eo in domo non manu facta, æterna in cœlis. Forte tamen et ipsa Dominum suscepisse videtur, sed in spiritu: Dominus enim spiritus est.

B 2. *Huius*, inquit, haud dubium quin Marthæ, *soror erat, nomine Maria*: quæ etiam sedens secus pedes Jesu, audiebat verbum illius. Vides quod utraque suscepit Verbum, haec in carne, illa in voce. *Martha autem satagebat circa frequens ministerium. Quæ stetit, et ait: Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare?* Putas, in domo, in qua Christus suscipitur, vox murmurationis audiatur? Felix dominus, et beata semper congregatio est, ubi de Maria Martha conqueritur. Nam Mariæ Martham æmulari prorsus indignum, prorsus illicium est. Alioquin ubi legis Mariam causantem. Quia soror mea reliquit me solam vacare? Absit, absit at qui Deo vacat, ad tumultuosam 1001 aspiret fratrum officialum vitam! Martha semper insufficiens sibi et minus idonea videatur, aliiisque magis in operis quod administrat optet imponi. *Respondit autem ei Jesus: Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima.* Vide prærogativam Mariæ, quem in omni causa habeat advocationem. Indignatur siquidem Phariseus (*Lue. vii, 39*), conqueritur soror, etiam discipuli murmurant (*Math. xxvi, 8*): ubique Maria tacet, et pro ea loquitur Christus (67). *Optimam*, inquit, *partem elegit sibi Maria, quæ non auferetur ab ea in aeternum.* Hoc unum illud quod necessarium est; haec una, quam Propheta tam seculo requirebat: *Unam, inquit, peti a Domino, hanc requiram* (*Psal. xxvi, 4*).

C 3. Quid tamen sibi vult, fratres, quod optimam partem Maria dicitur elegisse? Ubi jam erit, quod adversus eam proferre solemus, si quando forte administrantis Marthæ turbationem, inæqualitatem dijudicare voluerit: *Melior est iniqüitas viri quam benefaciens mulier?* (*Ecli. xlvi, 14*.) Ubi erit et illud: *Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus?* (*Joan. xii, 26*.) Et illud: *Qui major est vestrum, erit minister vester?* (*Math. xx, 26*.) Postremo, quæ consolatio est laboranti, quasi in ejus sugillationem, partem sororis attollere? Unum ergo arbitror e duabus, ut aut de electione Maria laudetur, quoniam pars ipsa, quantum in nobis est, sit omnibus eligenda; aut certe ut neutrum dicatur defuisse, in uno 4 de Dedicatione ecclesiae, num. 3. Confer sermonem 12 et 13 in Cantica, ubi hac de re dubius hæret.

nec in partem quamlibet præcipitasse sententiam, sed ad obedientiam præceptoris in utrumlibet sit parata. *Quis enim sicut David fidelis, ingrediens et egrediens, et pergens ad imperium regis?* (*I Reg. xxii, 14.*) Denique paratum, inquit, *cor meum, paratum cor meum* (*Psal. lvi, 8.*) non semel tantum, sed et secundo, et vacare tibi, et proximis ministrare. Hæc plane pars optima, quæ non auferretur: hæc mens optima, quæ non mutabitur quoque vocaveris eam. *Bonum, inquit, acquirit gradum, qui bene ministraverit* (*I Tim. iii, 13.*) Forte meliorem qui bene vacaverit Deo; optimum autem qui perfectus est in utroque. Unum adhuc dico, si tamen id de Martha licet suspicari. Nonue enim quasi otiosam reputasse videtur, quam sibi dari petuit adjutricem? Sed carinalis est, et omnino non percipit quæ sunt spiritus Dei, si quis forte vacantem animam sua de vacatione redarguit. Audiat igitur optimam esse hanc partem, quæ maneat in æternum. Nunquid enim non rudit quodammodo videtur anima, quæ divinæ contemplationis penitus expers, illam intraverit regionem, ubi hoc unum omnium opus, unum studium, eadem vita?

4. Sed consideremus, fratres, quemadmodum in hac domo nostra tria hæc distribuerit ordinatio charitatis, Marthæ administrationem, Mariæ contemplationem, Lazari poenitentiam. Habet hæc simul quæcumque perfecta est anima; magis tamen videntur ad singulos singula pertinere, ut alii vacent sanctæ contemplationi, alii dediti sint fraternæ administrationi rationi, alii in amaritudine animæ suæ recogitent annos suos, tanquam vulnerati dormientes in sepulcris. Sic plane, sic opus est, ut Maria pie et sublimiter sentiat de Deo suo, Martha benigne et misericorditer de proximo, Lazarus misere et humiliter de se ipso. Gradum suum quisque consideret. *Si inventi fuerint in civitate ac Noe, Daniel, Job; ipsi justitia sua liberabuntur,* ait Dominus: *sed filium aut filiam non liberabunt* (*Ezech. xiv, 14-16.*) Nemini nos blandimur: utinam nec vestrum quispam se seducat! Quibus enim nulla credita est dispensatio, administratio nulla commissa, his omnino sedendum erit, aut secus pedes Jesu cum Maria, aut certe cum Lazaro intra speta sepulcri. Quidni erga multa turbetur Martha, quæ sollicita est pro multis? Tibi vero qui necessitas hæc non incubit, e duobus unum est necessarium: aut non turbari penitus, sed delectari magis in Domino; aut, si id needum potes, turbari non erga plurima, sed, ut de se propheta loquitur, ad te ipsum (*Psal. xli, 7.*)

5. Iterum dico, ne quis de ignorantia habeat excusationem: **1002** oportet te, frater, ad quem de fabricanda seu regenda inter undas diluvii Noe area nihil spectat, aut virum esse desideriorum, ut Daniel erat; aut cum beato Job virum dolorum, et scientem infirmitatem. Alioquin vereor ne tripidum te et nauseam provocantem evomat ex ore sno, qui te invenire cupit aut sui consideratione calidum et charitatis igne flagrantem; aut una ipsius cognitione frigidum, et aqua compunctionis iguita diaboli jacula

A restinguenter. Sed et ipsam quoque Martham admontam esse necesse est, id maxime quæri inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Erit autem fidelis, si neque quæ sua sunt querat, sed quæ Jesu Christi, ut sit intentio pura; nec suam faciat, sed Domini voluntatem, ut sit actio ordinata. Sunt enim quorum non simplex est oculus, et recipiunt mercedem suam. Sunt qui feruntur propriis motibus animorum, et contaminata sunt universa quæ offerunt, quippe cum voluntates eorum inveniantur in eis. Veni nunc mecum ad nuptiale carmen, et consideremus quemadmodum sponsus, ubi sponsam vocat, nec ullum omiserit ex his tribus, nec his addiderit quidquam. *Surge, inquit, Propera, amica mea, formosa mea, columba mea, et veni* (*Cant. ii, 10.*) An **B** non amica est, quæ Dominicis lucris intenta, fideliter ipsam quoque pro eo ponit animam suam? Quoties enim pro uno ex minimis ejus spirituale studium intermittit [*alias, interponit*], toties pro eo spiritualliter ponit animam suam. An non formosa, quæ revelata facie gloriae Domini speculando, in eamdem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu? (*II Cor. iii, 18.*) An non columba, quæ plagit et gemit in foraminibus petræ, in cavernis maceriae (*Cant. ii, 14.*), tanquam sepulta sub lapide?

C 6. *Mulier, ait, Martha nomine, exceptit eum indum suam.* Certum est hujus tenere locum fratres officiales, quos fraternæ charitatis intuitus variis administrationibus deputavit. Utinam autem et ego ipse inter dispensatores fidelis merear inveniri! Quibus enim convenientius videtur aptandum quod Dominus ait: *Martha, Martha, sollicita es, quam prælatis, si tamen digna in sollicitudine præsum?* Aut quis turbatur erga plurima, nisi cui et Mariæ vacantis, et Lazari poenitentis, sed et ipsorum, quibus onera sua partitur, universa incumbit sollicitudo? Vide Martham sollicitam, vide Martham erga plurima turbatam. Apostolum loquor, qui prælatos sollicitudinis admonens, gerit ipse sollicitudinem omnium Ecclesiarum. *Quis infirmatur, inquit, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?* (*II Cor. xi, 29.*) Suscipiat igitur Martha Dominum in domum suam, cui nimur credita est dispensatio domus. Mediatrix est, ut sibi pariter et subjectis salutem obtineat, suscipiat gratiam, sicut scriptum est. *Suscipient montes pacem populo, et colles justitiam* (*Psal. lxxi, 3.*) Suscipiant cæteri coadjutores ejus singuli pro qualitate ministerii sui: excipiant Christum, serviant Christo, ministrent ei in membris suis, ille in infirmis fratribus, ille in pauperibus, ille in hospitibus et peregrinis.

D 7. Quibus ita sollicitis circa frequens ministerium, videat Maria quemadmodum vacet, et videat quoniam suavis est Dominus. Videat, inquam, quam devota mente, quam tranquillo sedeat animo secus pedes Jesu, providens eum semper in conspectu suo, et verba ex ore ejus excipiens, cuius et aspectus delectabilis, et eloquium dulce. Diffusa est enim

gratia in labiis ejus, et est speciosus forma præfiliis hominum, imo etiam super omnem gloriam angelorum. Gaude et gratias age, Maria, quæ partem optimam elegisti. Beati enim oculi qui vident quæ tu vides et aures quæ merentur audire quod audis. Beata plane, quæ venas susurri divini percipis in silentio, in quo utique bonum est homini Dominum exspectare. Simplex esto, non tantum sine dolo et simulatione, sed et absque multiplicitate occupationum, ut tecum sit sermocinatio ejus, cuius et vox dulcis, et facies decora. Unum cave, ne abundare incipias in sensu tuo, et velis plus **1003** sapere quam oportet sapere : ne forte dum lucem sectaris, impingas in tenebras, illudente tibi dæmonio meridiano, da quo non est hujus temporis disputare. Nam Lazarus quo devenit ? ubi posuistis eum ? Sorores alloquor, quæ seplerunt fratrem prædicatione et ministerio, exemplo et oratione. Ubi ergo posuistis eum ? Absconditus est fossa humo, sub lapide jacet, non facile invenitur. Propterea non erit incongruum quatriduano quartum reservare sermonem, ut juxta Salvatoris exemplum audientes : *Ecce quæ amas infirmatur (Joan. xi, 3)*, et nos maneamus hic die isto.

SERMO IV.

De quatriduo Lazari, et præconio Virginis.

1. Tempus loquendi est omni carni, cum assumitur incarnati Verbi mater in cœlum ; nec cessare debet a laudibus humana mortalitas, cum hominis sola natura supra immortales spiritus exaltatur in Virgine. Sed de ejus gloria nec silere devotio patitur, nec dignum aliquid sterilis concipere cogitatio, aut ineruditæ potest locutio parturire. Hinc est quod et ipsi cœlestis curiæ principes in consideratione tantæ novitatis clamant non sine admiratione : *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto deliciis affluens? (Cant. viii, 5.)* Ac si manifestius dicant : Quanta est hæc ? aut unde ei ascendent utique de deserto affluentia tanta deliciarum ? Nec enim pares inveniuntur deliciæ vel in nobis, quos in civitate Domini lætificat fluminis impetus, qui a vultu gloriæ voluptatis torrente [*alias, gloria*] potamur. Quæ est ista, quæ de sub sole, ubi nihil est nisi labor et dolor, et afflictio spiritus, ascendit deliciis spiritualibus affluens ? Quidni delicias dixerim, virginitatis decus cum munere fecunditatis, humilitatis insigne, distillantem charitatis favum, misericordiæ viscera, plenitudinem gratiæ, prærogativam gloria singularis ? Ascendens igitur de deserto regina mundi, etiam angelis sanetis, ut canit Ecclesia, speciosa facta est et suavis in deliciis suis. Desinant tamen deserti hujus mirari delicias, quia Dominus dedit benignitatem, et terra nostra dedit fructum suum (*Psal. LXXXIV, 13.*) Quid mirantur de terra deserta Mariam ascendere deliciis affluentem ? Mirentur potius pauperem Christum de cœlestis regni plenitudine descendenter. Longe enim ampliori miraculo dignum videatur, Dei Filium paulo minus ab angelis minorari, quam Dei matrem super angelos exaltari. Illius si-

A quidem exinanitio, facta est repletio nostra : illius miseriae, mundi deliciae sunt. Denique cum dives esset, propter nos pauper factus est, ut nos ejus inopia ditaremur (*II Cor. viii, 9.*) Sed et crucis ignominia, credentium facta est gloria.

2. Adhuc autem et ad monumentum properat vita nostra, ut quatriduanum reducat a monumento : et eum, de quo vobis hodie (si bene meminit charitas vestra) sermo debetur, Lazarum querit, ut queratur, et inveniatur a Lazaro. In hoc enim est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos. Age igitur, Domine, quærem quem amas, ut et amantem facias, et quærentem. Quære ubi posuerunt eum : jacet enim clausus, ligatus, oneratus. Jacet in ergastulo conscientiæ, tenetur vinculis disciplinæ, et tanquam lapide superposito premitur et opprimitur onere poenitentiæ, maxime quod desit interim fortis ut mors dilectio, et charitas omnia sustinens et in his omnibus jam fetet, Domine : quatriduanus est enim. Credo jam multorum ingenia prævolant, ut intelligent quem velim dicere Lazarum : eum sine dubio, qui nuper peccato mortuus fudit sibi parietem, ut videat abominationes multas (*Ezech. viii, 8, 9.*) et malas pravæ et inscrutabilis cordis sui, et juxta prophetam alium ingressus est in petram, absconditus fossa humo a facie furoris Domini (*Isai. ii, 10.*)

3. Sed quid est : *Domine, jam fetet; quatriduanus est enim?* Forte enim fetorem istum, et quatuor dies istos non continuo quivis intelligat. Ego primam arbitror timoris diem, qua nimirum irradiante cordibus nostris **1004** peccato morimur, et quodam modo sepelimur in conscientiis nostris. Secunda, ni fallor, agitur in labore certaminis. Solet nempe inter primordia conversionis acrius insurgere tentatio pravae consuetudinis, et vix extingui possunt jaacula ignita diaboli. Tertia nihilominus doloris esse videtur ; dum recognit quis annos suos in amaritudine animæ suæ, et nec tam laborat declinando futura, quam præterita plangendo deplorat. Miraris quod hos dixerim dies ? Sed tales sepultaræ debentur, dies nebulæ et caliginis, dies luctus et amaritudinis. Sequitur dies pudoris, non dissimilis tribus : quando jam horribili confusione operitur anima miseranda, dum nimis considerat quæ et quanta deliquerit, et in oculis cordis terras versat imagines peccatorum. Animus hujusmodi nihil dissimulat, sed dijudicat, sed aggravat, sed exaggerat universa : non sibi parcit durus judex in semetipsum. Utilis quidem exacerbatio, et digna miseratione crudelitas, facile sibi divinam concilians gratiam, dum pro eo mens æmulatur etiam contra se ipsam. Verumtamen, Lazare, veni foras, ne in tanto fetore diutius immoraris. Caro putida putredini proxima est ; et qui confunditur vehementius et tabescit, prope est ut desperet. Propterea, Lazare, veni foras. Abyssus abyssum invocat : abyssus luminis et misericordiæ, abyssum miseriae et tenebrarum. Major illius bonitas quam iniquitas tua : et ub peccatum abundat, super

abundare gratiam facit. *Lazare*, inquit, *veni foras* (*Joan.* xi, 39, 43). Ac si manifestius dicat : Quousque conscientiae tuae caligo te detinet ? quondam in cubili tuo gravi corde compungeris ? Veni foras, procede, respira in lucem miserationum mearum. Hoc enim est quod in propheta legisti : *Infrenabo os tuum laude mea, ne pereas* (*Isai.* XLVIII, 9). Evidentius quoque propheta alius de se ipso : *Ad me ipsum, inquit, anima mea turbata est ; propterea ero memor tui* (*Psal.* XLI, 7).

4. Jam vero quid sibi vult quod ait : *Tollite lapi- dem, et post pauca, solvite cum?* (*Joan.* xi, 39, 44.) Nunquid post visitationem gratiae consolantis cessabit agere poenitentiam, quoniam appropinquavit regnum cœlorum ; aut abjeciet disciplinam, si forte irascatur Dominus, et pereat de via justa ? Absit hoc ! Tollatur lapis, sed poenitentia maneat, non jam premens et onerans, sed vividam et robustam mentem roborans magis atque confirmans : nimurum cuius eibus sit, quem antea nesciebat, Domini facere voluntatem. Sic et disciplina non jam constringit liberum, secundum illud : *Justis non est lex posita* (*I Tim.* i, 9) ; sed voluntarium regit, et dirigit in viam pacis. Super hac Lazari suscitate manifestius psallit propheta : *Non derelinques animam meam in inferno* ; quia, ut dixisse me memini secundo hujus festivitatis die, infernus quidam et career animæ, rea conscientia est. *Nec dabis sanctum tuum* (non suum ipsius, sed tuum utique, quem ipse sanctificas) *videre corruptio- nem*. Corruptione siquidem proximus erat quatri- duanus, qui cooperat jam fetere. Prope erat ut penitus dissolveretur, et veniens in profundum malorum contemneret impius ; sed præventus voce virtutis, et ab ea vivificatus gratias agit dicens : *Notas mihi fecisti vias vitae, adimplerbis me latitia cum vultu tuo* (*Psal.* xv, 10, 11). Ad ipsius siquidem contemplationem evocasti et eduxisti ab inferno animam meam : dum anxiaretur super me spiritus meus, intuens conscientiae propriae faciem nimis abominandam. *Clamat*, inquit, *voce magna* : *Lazare, veni foras* ; magna utique voce, non tam sono clamosa, quam pietate et virtute magnifica.

5. Sed quod devenimus ? Nunquid non supra celos Virginem prosequebamur euntem ? Et ecce cum Lazaro descendimus in abyssum. A splendore virtutis ad fetorem quatriduani proclivis decurrunt oratio. Cur hoc, nisi quia pondere proprio ferebamur ; et trahebat nos materia, tanto uberior utique, quanto familiarior ? Fateor imperitiam meam, pusillanimitatem propriam non abscondo. Non est equidem quod me magis delectet, sed nec quod terreat magis, quam de gloria Virginis matris habere sermonem. Ut enim sileam interim ineffabilem privilegium meritorum, et prærogativam **1005** penitus singularem, tanto eam devotionis affectu amplectuntur, honorant, suscipiunt, ut dignum est, universi, ut licet de ea loqui gestiant omnes ; tamen quidquid dicitur de indicibili, eo ipso quod dici potuerit, minus gratum sit, minus placeat, minus acceptetur. Quidni minus

Asipiat quidquid de incomprehensibili gloria comprehendere potuerit mens humana ? Ecce enim si in ea laudavero virginitatem, mibi multæ virgines post eam videntur offerri. Si humilitatem prædicavero, invenientur forte vel pauci, qui, docente Filio ejus, mites facti sunt et humiles corde (*Matth.* xi, 29). Si magnificare voluero misericordiae ejus multitudinem, sunt aliqui misericordiae viri, etiam et mulieres. Unum est, in quo nec primam similem visa est, nec habere sequentem, gaudia matris habens cum virginitatis honore. *Optimam*, inquit, *partem elegit sibi Maria* (*Luc.* x, 42). Optimam plane, quia bona fecunditas conjugalis, melior autem castitas virginis ; prorsus autem optima est fecunditas virginea, seu secunda virginitas. Mariæ privilegium est non dabitur alteri, quia non auferetur ab ea. Singulare est, sed continuo etiam indicibile invenitur, ut nemo assequi possit, sic nec eloqui quidem. Quid si et illud adjicias, cuius mater ? Quæ jam poterit lingua, etiamsi angelica sit, dignis extollere laudibus Virginem matrem ; matrem autem non cujuscunque, sed Dei ? Duplex novitas, duplex prærogativa : duplex miraculum, sed digne prorsus aptissimeque conveniens. Neque enim filius aliis virginem, nec Deum decuit partus alter.

4. Verumtamen non hoc tantum sit diligenter attendas, sed cæteras quoque virtutes singulares prorsus invenies in Maria, quæ videbantur esse communes. Quæ enim vel angelica puritas virginitati illi audeat comparari, quæ digna fuit Spiritus sancti sacrarium fieri, et habitaculum Filii Dei ? Si rerum pretia de raritate pensamus, quæ prima in terris angelicam præposuit ducere vitam, super omnes est. *Quomodo*, inquit, *fiet istud* ? quoniam virum non cognosco. Immobile præpositum virginitatis, quod nec angelo filium promittente aliquatenus titubavit. *Quomodo*, inquit, *fiet istud* ? Neque enim eo modo, quo fieri solet in cæteris. Virum penitus non cognosco, nec filii desiderio, nec spe proli.

7. Quanta vero et quam pretiosa humilitatis virtus cum tanta puritate, cum innocentia tanta, cum conscientia prorsus absque delicto, imo cum tanta gratiae plenitudine ? Unde tibi humilitas, et tanta humilitas, o beata ? Digne plane quam respiceret Dominus, cuius decorum concupiseret rex, cuius odore suavissimo ab aeterno illo paterni sinus attraheretur accubitu. Vide enim quam manifeste sibi concinat Virginis nostræ canticum, et nuptiale carmen : nimurum cuius uterus, sponsi thalamus, fuit. Audi Mariam in Evangelio : *Respexit*, inquit, *humilitatem ancillæ suæ* (*Luc.* i, 34-48). Audi eamdem in epithalamio : *Cum esset rex*, inquit, *in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum* (*Cant.* i, 11). Nardus quippe herba humili est, et pectus purgat : ut manifestum sit humilitatem nardi nomine designata, cuius odor et decor invenerit gratiam apud Deum.

8. Sileat misericordiam tuam, Virgo beata, si quis est, qui invocat te in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. Nos quidem servuli tui

cæteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potius nobis ipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur; sed misericordia miseris sapit dulcium, misericordiam amplectimur charius, recordamur saepius, cerebrius invocamus. Hæc est enim quæ totius mundi reparationem obtinuit, salutem omnium impetravit. Constat enim pro universo genere humano fuisse sollicitam, cui dictum est: *Ne timeas, Maria, invenisti gratiam* (*Lue. 1, 30*), utique quam quærebas. Quis ergo misericordiae tuæ, o benedicta, longitudinem et latitudinem, sublimitatem et profundum queat investigare? Nam longitudine ejus usque in diem novissimum invocantibus eam subvenit universis. Latitudo ejus replet orbem terrarum, ut tua quoque misericordia plena sit omnis terra. Sic et **1006** sublimitas ejus civitatis supernæ invenit restauracionem, et profundum ejus sedentibus in tenebris et in umbra mortis obtinuit redemptionem. Per te enim cælum repletum, infernus evacuatus est, instauratae ruinae

A cœlestis Jerusalem, exspectantibus miseris vita perdita data. Sic potentissima et piissima charitas et affectu compatiendi, et subveniendi abundat effectu, æque locuples in utroque.

9. Ad hunc igitur fontem sitibunda properet anima nostra: ad hunc misericordiae cumulum tota sollicitudine miseria nostra recurrat. Ecce jam quibus potuimus votis ascendentem te ad Filium deduximus, et prosecuti sumus saltem a longe, Virgo benedicta. Sit deinceps pietatis tuæ ipsam, quam apud Deum gratiam invenisti, notam facio mundo; reis veniam, medelam aegris, pusillis corde robur, afflictis consolationem, periclitantibus adiutorium et liberationem sanctis tuis precibus obtinendo. In hac quoque die solemnitatis et lætitiae **B** dulcissimum Mariae nomen cum laude invocantibus servulis per te, regina clemens, gratiae sue munera largiatur Jesus Christus Filius tuus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

DOMINICA INFRA OCTAVAM ASSUMPTIONIS B. V. MARIE.

SERMO

De duodecim prærogativis B. V. Mariæ, ex verbis Apocalypsis xii, 1: « Signum magnum apparuit in cælo: Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim. »

1. Vehementer quidem nobis, dilectissimi, vir unus et mulier una nocuere: sed, gratias Deo, per unum nibilominus virum, et mulierem unam omnia restaurantur; nec sine magno fenore gratiarum. Neque enim sicut delictum, ita et donum; sed excedit damui estimationem beneficij magnitudo. Sic nimirum prudentissimus et elementissimus artifex, quod quassatum fuerat, non confregit, sed utilius omnino refecit, ut videlicet nobis novum formaret Adam ex veteri, et Eym transfunderet in Mariam. Et quidem sufficere poterat Christus; siquidem et tunc omnis sufficientia nostra ex eo est; sed nobis bonum non erat esse hominem solum. Congruum magis, ut adasset nostræ reparationi sexus uterque, quorum corruptioni neuter defuisset. Fidelis plane et præpotens mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, sed divinam in eo reverentur homines majestatem. Absorpta videtur in deitatem humanitas, non quod mutata sit substantia, sed affectio deificata. Non sola illi cantatur misericordia, cantatur pariter ei judicium (*Psal. c. 1*); quia, etsi didicit ex his quæ passus est compassionem, ut misericors fieret, habet tamen et judiciariam potestatem. Denique Deus noster ignis consumens est (*Deut. iv, 24*; *Hebr. xii, 29*). Quidni vereatur peccator accedere, ne, quemadmodum fluit cera a facie ignis, sic pereat ipse a facie Dei?

2. Jam itaque nec ipsa mulier benedicta in mulieribus videbitur otiosa: invenietur equidem locus ejus in hac reconciliatione. Opus est enim mediatore ad mediatorem istum, nec aliter nobis utilior quam Maria. Crudelis nimium mediatrix Eva, per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virus infudit; sed fidelis Maria, quæ salutis antidotum

et viris, et mulieribus propinavit. Illa enim ministra seductionis; haec, propitiationis: illa suggestit prævaricationem, haec ingessit redemptionem. Quid ad Mariam accedere trepidet humana fragilitas? Nihil austерum in ea, nihil terribile: tota suavis est, omnibus offerens lac et lanam. Revolve diligenter evangelice historiæ seriem universam: et si quid forte increpatorium, si quid durum, si quod denique signum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cætero suspectam habeas, et accedere verearis. Quod si, ut vere sunt, plena magis omnia pietatis et gratiae, plena mansuetudinis et misericordiae, quæ ad eam pertinent inveneris; age **1007** gratias ei qui talem tibi mediatriæ benignissima miseratione providit, in qua nihil possit esse suspectum. Denique omnibus omnia facta est, sapientibus et insipientibus copiosissima charitate debitricem se fecit. Omnibus misericordiae sinum aperit, ut de plenitudine ejus accipiant universi, captivus redemptionem, aeger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, justus gratiam, angelus lætitiam, denique tota Trinitas gloriam, Filii persona carnis humanæ substantiam; ut non sit qui se abscondat a calore ejus.

3. Putasne, ipsa est sole amicta mulier? Esto siquidem, ut de præsenti Ecclesia id intelligendum propheticæ visionis series ipsa demonstret; sed id plane non inconveniente Mariae videtur attribuendum. Nimirum ea est, quæ velut alterum solem induit sibi. Quemadmodum enim ille super bonos et malos indifferenter oritur, sic ipsa quoque præterita non discutit merita; sed omnibus sese exorablem, omnibus elementissimam præbet, omnium denique necessitates amplissimo quodam miseratur

affectu. Nam et defectus omnis sub ea : et quidquid fragilitatis seu corruptionis est, excellentissima quadam sublimitate præ cæteris omnibus excedit et supergreditur creaturis, ut merito sub pedibus ejus luna esse dicatur. Alioquin nihil magnum dixisse videbimur, ut sit luna ista sub pedibus ejus, quam super omnes angelorum choros, super cherubin quoque et seraphiu exaltatam nefas est dubitare. Solet autem luna non modo defectum corruptionis, sed et stultitiam mentis, nonnunquam vero et Ecclesiam hujus temporis designare; illam quidem propter mutabilitatem, hanc sane propter susceptum aliunde splendorem. Utraque vero, ut ita dixerim, luna sub Mariæ pedibus congrue satis ponitur, alio tamen atque alio modo : siquidem *stultus ut luna mutatur; sapiens autem permanet ut sol* (*Ecli. xxvii, 42*). In sole nimirum et fervor, et splendor stabilis; in luna solus splendor, atque is omnino mutabilis et incertus, qui nunquam in eodem statu permanet. Jure ergo Maria sole perhibetur amicta, quæ profundissimam divinæ sapientiae, ultra quam credi valeat, penetravit abyssum : ut quantum sine personali unione creaturæ conditio patitur, luci illi inaccessibili videatur immersa. Illo nimirum igne prophetæ labia purgantur (*Isa. vi, 7*), illo igne seraphin accenduntur. Longe vero aliter Maria meruit, non velut summatim tangi, sed operiri magis undique, et circumfundi, et tanquam ipse igne concludi. Candidissimus sane, sed et calidissimus hujus mulieris amictus : cuius omnia tam excellenter irradiata noscuntur, ut nihil in ea, non dieo tenebrosum, sed ne subobsecrum saltem, vel minus lucidum, sed ne tepidum quidem aliquid, aut non ferventissimum, liceat suspicari.

4. *Inspipientia* vero omnis longe sub pedibus ejus est, ut penitus absit hæc ab insipientium mulierum numero, et collegio virginum satuarum. Imo vero et unicus ille stultus, et totius stultitiae princeps, qui vere mutatus ut luna, sapientiam perdidit in decoro suo, sub Mariæ pedibus conculcatus et contritus, miseram patitur servitutem. Nimirum ipsa est quondam a Deo promissa mulier, serpentis antiqui caput virtutis pede contritura : cuius plane calcaneo in multis versutiis insidiatus est (*Gen. iii, 15*), sed sine causa. Sola enim contrivit universam haereticam pravitatem. Alius non de substantia carnis suæ Christum edidisse dogmatizabat; alias parvulum non peperisse, sed reperisse sibilabat; alias, vel post partum, viro cognitam blasphemabat; alias Dei Matrem audire non sustinens, magnum illud nomen Theotocos impiissime suggillabat. Sed contriti sunt insidiatores, conculeati supplantatores, cōfusati derogatores, et beatem eam dicunt omnes generationes. Denique et continuo per Herodem draco insidiatus est parenti, ut nascentem excipiens filium devoraret, quod inimicitiae essent ioter semen mulieris et draconis.

5. Jam si Ecclesia lunæ magis intelligenda videatur vocabulo, quod videlicet non ex se splendeat,

A sed ab **1008** eo qui dicit : *Sine me nihil potestis facere* (*Joan. xv, 5*) ; habes mediatrixem, quam tibi paulo ante commendavimus, evidenter expressam. *Mulier*, inquit, *amicta sole, et luna sub pedibus ejus*. Amplexamur Mariæ vestigia, fratres mei, et devotissima supplicatione beatis illius pedibus provolvamus. Teneamus eam, nec dimittamus donee benedixerit nobis : potens est enim. Nempe vellus est medium inter rorem et aream, mulier inter solem et lunam, Maria inter Christum et Ecclesiam constituta. Sed forte miraris non tam vellus opertum rore, quam amictam sole mulierem. Magna siquidem familiaritas, sed mira omnino vicinitas solis et mulieris. Quomodo enim in iam vehementi fervore

B tam fragilis natura subsistit ? Merito quidem admiraris, Moyses sancte, et curiosius desideras intueri. Verumtamen solve ealeeamenta de pedibus tuis, et involucra pone carnalium cogitationum, si accedere concupiscis. *Vado*, inquit, *et video visionem hanc magnum* (*Exod. iii, 3*). Magna plane visio, rubus ardens sine combustione ; magnum signum, mulier illæsa manens amicta sole. Non est rubi natura, opertum undique flammis, manere nihilominus incombustum ; non mulieris potentia, ut sustineat solis amictum. Non est virtutis humanæ, sed nec angelicæ quidem : sublimior quædam necessaria est. *Spiritus sanctus*, inquit, *superveniet in te*. Et tanquam responderet illa : Quoniam spiritus est Deus, et Deus noster ignis consumens est : *Virtus*, ait, non mea, non tua, sed *Altissimi obumbrabit tibi* (*Luc. i, 33*). Nihil itaque mirum si sub tali obumbraculo talis sustineatur amictus.

6. *Mulier*, inquit, *amicta sole*. Plane amicta lunæ tanquam vestimento. Non percipit forte carnalis : nimirum spirituale est, stultitia illi videtur. Non sic videbitur Apostolo, qui dicebat : *Induimini Dominum Jesum Christum* (*Rom. xiii, 14*). Quam familiaris ei facta es, Dominal quam proxima, imo quam intima fieri meruisti, quantam invenisti gratiam apud eum ! *In te manet, et tu in eo* ; et vestis eum, et vestiris ab eo. Vestis eum substantia carnis, et vestit ille te gloria suæ majestatis. Vestis solem nube, et sole ipsa vestiris. Novum enim fecit

D Dominus super terram, ut mulier circumdaret virum (*Jerem. xxxi, 22*), nec alium quam Christum, de quo dicitur : *Eeee vir, Oriens nomen ejus* (*Zach. vi, 12*). Novum quoque fecit in celo, ut mulier sole appareret amicta. Denique et coronavit eum, et vicissim ab eo meruit coronari. Egregimini, filiae Sion, et videte regem Salomonem in diadema, quo coronavit eum mater sua (*Cant. iii, 11*). Verum hoc alias. Interim sane ingredimini magis, et videte reginam in diadema, quo coronavit eam filius suus.

7. *In capite ejus*, inquit, *corona stellarum duodecim*. Dignum plane stellis coronari caput, quod et ipsis longe clarus micans, ornet eas potius quam ornetur ab eis. Quidni coronent sidera quam sol vestit ? Sicut dies verui, ait, circumdabant eam flores rosarum, et lilia convallium (*Ecli. l, 8*). Nimirum

læva sponsi sub capite ejus et jam dextera illius amplexatur eam (*Cant.* ii, 6). Quis illas aestimet gemmas? quia stellas nominet, quibus Mariae regium diadema compactum est: Supra hominem est corona hujus rationem exponere, indicare compositionem. Nos tamen pro modulo nostræ exiguitatis, abstinentes a periculo scrutinio secretorum, non incongrue forsan duodecim stellas istas, duodecim prærogativa gratiarum intelligere videamus [*alias, valeamus*], quibus Maria singulariter adornatur. Siquidem invenire est in Maria prærogativas cœli, prærogativas earnis, prærogativas cordis: et si fuerit ternarius iste per quaternarium multiplicatus, habemus forte stellas duodecim, quibus reginæ nostræ diadema præfulgeat universis. Mihi sane singularis rutilat fulgor; primo quidem, in Mariæ generatione: secundo, in angelica salutatione; tertio, in Spiritus superveniente; quarto, in Filii Dei inenarrabili conceptione. Sic et in his quoque sidereum plane irradiat deus, quod virginitatis primiceria, quod sine corruptione secunda, quod sine gravamine gravida, quod sine **1009** dolore puerpera. Nihilominus etiam speciali quodam splendore in Maria coruscant mansuetudo pudoris, devotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis. Vestrae quidem sedulitatis erit singula quæque diligentius intueri. Nos interim satis fecisse videbimus, si breviter ea potuerimus demonstrare.

8. Quid ergo sidereum micat in generatione Mariæ? Plane quod ex regibus orta, quod ex semine Abrahæ, quod generosa ex stirpe David. Si id parum videtur, adde quod generationi illi ob singulare privilegium sanctitatis divinitus noscitur esse concessa; quod longe ante eisdem patribus cœlitus repromissa; quod mysticis præfigurata miraculis; quod oraculis prænuntiata propheticis. Hanc enim sacerdotalis virga, dum sine radice floruit (*Num.* xvii, 8); hanc Gedeonis vellus, dum in medio siccae areae maduit (*Judic.* vi, 37, 38); hanc in Ezechielis visione orientalis porta, que nulli unquam patuit (*Ezech.* xliv, 4, 2), præsignabat. Hanc denique præceteris Isaias nunc virgam de radice Jesse orituram promittebat (*Isa.* xi, 1). nunc evidenter virginem paritaram. Merito signum hoc magnum in cœlo apparuisse scribitur, quod tanto ante de cœlo noscitur fuisse promissum. Dominus ait: *Ipse dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet* (*Isa.* vii, 14). Magnum profecto signum dedit, quia et magnus ipse qui dedit. Hujus ergo prærogative fulgor quorum non vehementer reverberat aërem oculorum? Jam in eo quod tam reverenter atque officiosissime ab archangelo salutata est, ut jam tunc in regali solio supra omnes cœlestium ordines legionum exaltatam cernere videretur, et paulo minus adoraturus feminam, qui solebat ab hominibus hactenus æquanimiter adorari; excellentissimum nobis Virginis nostræ meritum, et singularis gratia commendatur.

9. Nihilominus fulget etiam novus ille conceptionis modus, ut non in iniquitate, quemadmodum

A exterio omnes, sed superveniente Spiritu sancto, sola, et de sola sanctificatione Maria conciperet. Nam quod verum Deum et Dei Filium genuit, ut idem ipse Dei atque hominis filius, unus omnino Deus et homo prodiret ex Maria, abyssus est lumen: nec facile dixerim, quod vel angelicus oculus ad hujus fulgoris vehementiam non caliget. De cætero sane et virginitatem carnis et propositum virginitatis, maxime et ipsius quoque propositi novitas evidenter illustrat: quod videlicet in libertate spiritus legis Mosaicæ decreta transcendens, illibatam Deo corporis simul et spiritus sanetimoniam vovit. Probat enim propositi inviolabile fundamentum quod tam constanter promittenti filium angelo respondit: *Quomodo fit istud, quoniam virum non cognosco?* (*Luc.* i, 34.) Forte enim propterea primo turbata est in sermone ejus, et cogitabat qualis esset ista salutatio, quod benedictam sese audisset in mulieribus, quæ nimis beneplacita in virginibus semper optabat. Et extune quidem cogitabat qualis esset ista salutatio (*alias, benedictio*), quod jam videretur esse suspecta. Ubi vero in promissione filii manifestum virginitatis periculum videbatur, non potuit ultra dissimulare quin diceret: *Quomodo fit istud, quoniam virum non cognosco?* Merito proinde et illam meruit benedictionem, et hanc non amisit; ut longe gloriose fiat et virginitas ex fecunditate, et ex virginitate fecunditas, ac mutuis sese radiis illustrare haec duo sidera videantur. Magnum enim est virginem esse; sed virginem matrem esse, longe amplius per omnem modum. Jure etiam illud molestissimum tardium, quo reliquæ omnes gravidae mulieres laborare noscuntur, sola non sensit, quæ sola sine libidinosa voluptate concepit. Unde et in ipso sue conceptionis initio, quando possimum cæteræ mulieres miserabilius affliguntur, Maria tota alacritate montana concendit, ut Elisabeth ministraret. Sed et ascendit Bethlehem, imminente jam partu, portans pretiosissimum illud depositum, portans onus leve, portans a quo portabatur. Sic et in partu quam lucidum est quod nova exultatione novam edidit prolem, solo inter mulieres a communis maledicto et dolore patrarentium **1010** aliena. Si rerum pretia de raritate pensamus, nihil his potest rarius inveniri. Siquidem in omnibus istis nec primam similem visa est, nec habere sequentem. E quibus nos, si ea fideliter intuemur, sine dubio admirationem concipimus, sed venerationem, sed devotionem, sed consolationem.

10. Cæterum quæ restant adhuc, et imitationem requirunt. Non est nobis ante ortum tam multifarie multisque modis promitti divinitus, cœlitus prænuntiari: sed nec ab archangelo Gabriele tam novæ salutationis obsequiis honorari. Minus autem cætera duo communieat nobis: plane secretum suum sibi. Solo enim est, de qua dicitur: *Quod in cœnum est, de Spiritu sancto est* (*Math.* i, 20): sola cui dicitur *Quod ex te nascentur Sanctum, vocabitur Filius Dei* (*Luc.* i, 35). Offerantur regi virgi-

nes, sed post eam : nam primatum sola vindicat sibi. Multo magis autem sola sine corruptione concepit, sine gravamine tulit, sine dolore filium parturivit. Itaque nihil horum a nobis exigitur; sed exigitur plane non nihil. Nunquid enim, si defuerit nobis etiam mansuetudo pudoris, si humilitas cordis, si magnanimitas fidei, si compassio mentis, negligentiā nostrā numerā singularitas excusabit? Gratissima sane gemma in diadēmate, mīans in capite stella, rubor in facie hominis verecundi. An vero quis putat, quod haec caruerit gratia, quae gratia plena fuit? Pudibunda fuit Maria: ex Evangelio id probamus. Ubi enim aliquando loquax, ubi præsumptuosa fuisse videtur? Foris stabat querens loqui filio (*Matth. xii, 46*), nec materna auctoritate aut sermonem interruptit, aut habitationem irruptit, in qua Filius loquebatur, In omni denique textu quatuor Evangeliorum, si bene meminimus, nonnisi quater Maria loquens auditur, Primo quidem ad angelum, sed cum jam semel atque iterum allocutus cam fuissest: secundo, ad Elisabeth, quando vox salutationis ejus Joannem exultare fecit in utero et ea magnificante Mariam, ipsa magis Dominum magnificare curavit (*Luc. i, 34-35*): tertio, ad Filium, cum jam esset annorum duodecim quod ipsa et pater ejus dolentes quæsissent eum (*Luc. ii, 48*): quarto, in nuptiis ad Filium et ministros (*Joan. ii, 3, 5*). Et is quidem sermo certissimus index ingenitæ mansuetudinis, et virginalis verecundiae, fuit Aliorum quippe verecundiam suam reputans, sustinere non potuit, non potuit vini dissimulare defectum. Ubi sane increpata est a Filio, tanquam mitis et humilis corde, nec illi respondit, nec tamen desperavit, mihiistros admonens facere quod diceret eis.

11. Nunquid non ab iuitio venisse pastores, et primam omnium Mariam invenisse leguntur? *Invenierunt*, ait evangelista, *Mariam et Joseph et infante positum in praesepio* (*Luc. ii, 16*). Sic et magi quoque, si recolis, non sine Maria matre ejus puerum iuvenerunt (*Matth. ii, 11*), et induceas in templum Domini templi Dominum, multa quidem a Simeone audivit tam de eo, quam de se ipsa (*Luc. ii, 34, 35*), ad loquendum tarda, velox ad audiendum. Et quidem *Maria conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo* (*Luc. 19, 51*): sed in his omnibus neque de ipso incarnationis Dominicæ sacramento quocunque verbum fecisse reperies. Væ nobis, qui spiritum babemus in naribus! Væ qui totum proferrimus spiritum, qui, juxta illud comicæ, pleni rimarum effluimus undique) Tereat, in *Eunucho*, I, ii, 25). Toties denique Maria filium audivit, non modo turbis loquentem in parabolis, sed et discipulis seorsum regni Dei mysteria revelantem, vidi miracula facientem, vidi deinde in cruce pendentem, vidi exspirantem, vidi resurgentem, vidi et ascendentem: sed in his omnibus quoties verecundissimæ virginis, quoties pudicissima turtris vox memoratur audita? Denique legis in Actibus apostolorum, quod redeuntes a monte Oliveti unanimiter perseverabant

A in oratione. Qui? si forte Maria adfuit, nominetur prima, quæ supra omnes est, tam Filii prærogativa, quam suæ privilegio sanctitatis. *Petrus et Andreas, ait, Jacobus et Joannes*, et cæteri qui sequuntur. *tli omnes perseverabant unanimiter cum mulieribus, et Maria matre Jesu*. Itane et mulierum sese ultimam exhibebat, ut novissima omnium **1011** poneretur? Vere carnales adbuc discipuli, quibus needum Spiritus erat datns, quia Jesus needum fuerat glorificatus (*Joan. vii, 39*), quando facta est inter illos contentio de primatu (*Luc. xxii, 24*); cum Maria quanto major erat, humiliaret se non modo in omnibus, sed et præ omnibus. Merito facta est novissima prima, quæ, cum prima esset omnium, sese novissimam faciebat. Merito facta est omnium domina, quæ se omnium exhibebat ancillam. Merito denique super angelos exaltata est, quæ et infra viduas et pœnitentes, infra eam de qua ejecta fuerant septem dæmonia, ineffabili sese mansuetudine inclinabat. Obsecro vos, filioli, æmulamini hanc virtutem, si Mariam diligitis; si contenditis ei placere, æmulamini modestiam ejus. Nihil enim tam idoneum homini, nihil tam congruum Christiano, maximeque monachum nihil adeo deceat.

12. Et quidem manifesta satis in Virgine ex hac ipsa mansuetudine virtus humilitatis eluet. Nimirum collectaneæ sunt humilitas et mansuetudo, in eo confoederatæ germanius, qui dicebat: *Discit a me quia mitis sum et humiliis corde* (*Matth. xi, 29*). Sicut enim mater presumptionis elatio, sic mansuetudo vera non nisi ex vera humilitate procedit. Nec in sola tamen Marie taciturnitate commendatur humilitas, sed evidentius resonat in sermone. Audierat: *Quod ex te nasceretur Sanctum, vocabitur Filius Dei* et nihil aliud quam ancillam ejus se esse respondit. Iude ventum est ad Elisabeth, et confauit Virginis gloria singularis eidem per Spiritum revelatur, Denique et mirabatur personam venientis, dicens: *Unde hoc mihi ut veniat Mater Domini mei ad me?* Commendabat et vocem salutantis, adjiciens. *Ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo:* et beatificabat fidem creditis: *Beata, inquiens, quæ credidisti quoniam perficierunt in te quæ aicta sunt tibi a Domino.* Magna quidem præconia: sed et devota humilitatis nihil sibi passa retinere, in eum magis universa refudit, cuius in se beneficia laudabantur. Tu, inquit, magnificas matrem Domini: sed *magnificat anima mea Dominum*. In voce mea filium perhibes exultasse in gaudio: sed *exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo*; et ipse quoque, tanquam amicus sponsi, gaudio gaudet ad vocem sponsi. Beatam esse dicas quæ credidisset; sed credulitatis et beatitudinis causa respectus est supernæ pietatis, ut ex hoc magis *beatam me dicant omnes generationes* (*Luc. i, 33-48*), quia ancillam humilem et exiguam respexit Deus.

13. Verumtamen nunquid putamus, fratres, Elisabeth sanctam in eo, quod per Spiritum utique lo-

quebatur, errasse. Absit! Beata plane quam respetus Deus, et beata quae eredit. Hic enim magnus divinae respectionis exstitit fructus. Ineffabili siquidem artificio Spiritus supervenientis tante humilitati magnanimitas tanta in secretario virginice cordis accessit, ut, quemadmodum de integritate et fecunditate prædiximus, haec quoque nihilominus fiant stellæ ex respectu mutuo clariores, quod videlicet nec humilitas tanta minuit magnanimitatem, nec magnanimitas tanta humiliatam: sed cum in sua aestimatione tam humilis esset, nihilominus et in promissionis credulitate magnanimes, ut que nihil aliud quam exigua sese reputabat ancillam, ad incomprehensibile hoc mysterium, ad admirabile commercium, ad incrustabile sacramentum nullatenus se dubitaret electam, et veram Dei et hominis genitricem crederet mox futuram. Agit hoc nimis in cordibus electorum gratiae prærogativa divinae, ut eos nec humilitas pusillanimes faciat, nec magnanimitas arrogantes; magis autem cooperentur sibi, ut non solum nulla ex magnanimitate subintret elatio, sed bine maxime provehatur humilitas: ut inveniantur eo amplius timorati, et largitori manerum non ingrati; ac vieissim ex occasione humilitatis pusillanimitas nulla subrepatur: sed quo minus de sua quisque vel in minimis præsumere consuevit, eo amplius **1012** etiam in magnis quibusque de divina virtute confidat.

14. Martyrium sane Virginis (quam nimis inter stellas diadematis ejus, si meministis, duodecimam nominavimus) tam in Simeonis prophetia, quam in ipsa Dominicæ passionis historia commendatur. *Postitus est hic*, ait sanctus senex de parvulo Jesu, *in signum cui contradicetur: et tuam ipsius animam*, ad Mariam autem dicebat, *pertransibit gladius* (*Luc. ii, 34, 35*). Vere tuam, o beata mater, animam gladius pertransivit. Alioquin nonnisi eam pertransiens, carnem Filii tui penetraret. Et quidem posteaquam emisit spiritum tuus ille Jesus (omnium quidem, sed specialiter tuus), ipsius plane non attigit animam crudelis lancea, qua ipsius (nec mortuo parcens, cui nocere non posset) aperuit latus, sed tuam: utique animam pertransivit. Ipsius nimis anima jam ibi non erat; sed tua plane inde nequibat avelli. Tuam

A ergo pertransivit animam vis doloris, ut plus quam martyrem non immerto prædicemus, in qua nimis corporee seusum passionis excesserit compassio effectus.

15. An non tibi plus quam gladius fuit sermo ille, revera pertransiens animam, et pertingens usque ad divisionem animæ et spiritus: *Mulier, ecce filius tuus?* (*Joan. xix, 26*.) O commutationem! Joannes tibi pro Jesu traditur, servus pro Domino, discipulus pro magistro; filius Zebedæi pro Filio Dei, homo purus pro Deo vero! Quonodo non tuam affectuosisimam animam petransiret haec auditio, quando et nostra, licet saxea, licet ferrea pectora sola recordatio scindit? Non miremini, fratres, quod Maria martyr in anima fuisse dicatur. Miretur, qui non meminerit se audisse Paulum inter maxima gentium crimina memorantem, quod sine affectione fuisse (Rom. i, 31). Longe id fuit a Mariæ visceribus, longe id sit etiam a servulis ejus. Sed forte quis dicat: Nunquid non eum præscierat moritum? Et indubitanter. Nunquid non sperabat continuo resurrectum? Et fidenter. Super haec doluit crucifixum? Et vehementer. Alioquin quisnam tu, frater, aut unde tibi haec sapientia, ut mireris plus Mariam compatiens, quam Mariæ filium patientem? Ille etiam mori corpore potuit, ista commori corde non potuit? Fecit illud charitas, qua majorem nemo habuit: fecit et hoc charitas, cui post illam similis altera non fuit. Jam te, mater misericordiae, per ipsum sincerissimæ tue mentis affectum, tuis jaceens pro voluta pedibus luna (67[★]), mediaticem sibi apud solen justitie constitutam devotis supplicationibus interpellat: ut in lumine tuo videat lumen, et solis gratiam tuo mereatur obtenu, quam vere amavit præ omnibus, et ornavit, stola gloriae induens, et coronam pulchritudinis ponens in capite tuo. Plena es gratiarum, plena rore cœlesti, innixa super dilectum, deliciis affluens. Giba hodie pauperes tuos, Domina; ipsi quoque catelli de misis edant, nec puero Abraham tantum, sed et camelis potum tribuas de superfluenti hydria tua (*Gen. xxiv, 15-20*): quia tu vere puella es præelecta et præparata. Altissimi Filio, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

IN NATIVITATE B. V. MARIE

SERMO

De aqueductu.

1. Fecundæ Virginis amplectitur cœlum præsentiam, terra memoriam veneratur. Sic nimis totius boni illuc exhibitio, hic recordatio invenitur; ibi satietas, hic tenuis quedam libatio primitiarum; ibi res, et hic nomen. *Domine, inquit, nomen tuum in eternum, et memoriale tuum in generatione et ge-*

Dnerationem (*Psal. ci, 13*). Generatio et generatio, non angelorum profecto, sed hominum est. Vis scire quia nomen et memoriale ejus in nobis est, præsentia in excelso? *Sic orabitis*, inquit: *Pater noster qui es in cœlis 1013 sanctificetur nomen tuum* (*Matth. vi, 9*). Fidelis oratio, cuius ipsa episcopum Cantuariensem, lib. iv, epistola 41, ad Ernulfum priorem Cantuariensem.

(67[★]) Id est, *Ecclesia*. Vide supra nn. 3, 5.

(68) De hoc festo vide epistolas 86, 152, 174 et 410. Item de Octavis ejusdem festi lege Anselmum

mordia et divinæ adoptionis, et terrenæ perigrinationis admoneant : ut hoc scientes, quod quandiu non sumus in cœlo, peregrinamur a Domino, geomamus intra nosmetipsos, adoptionem filiorum expectantes, præsentiam utique Patris. Signanter proinde et de Christo propheta loquitur, dicens : *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus : in umbra ejus vivemus intergentes* (*Thren. iv, 20*). Nam inter cœlestes quidem beatitudines non in umbra vivitur, sed potius in splendore. *In splendoribus sanctorum*, inquit, *ex utero ante luciferum genui te* (*Psal. cix, 3*). Veram id quidem Pater.

2. At mater sane eundem ipsum in splendore non genuit, sed in umbra nonnisi ea tamen: qua obumbravit Altissimus. Merito proinde canit Ecclesia, non illa quidem Ecclesia sanctorum, quæ in excelsis et in splendore est, sed quæ interim peregrinatur in terris : *Sub umbra ejus quem desideraveram sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo* (*Cant. ii, 3*). Lucem quippe meridianam, ubi pascit sponsus, sibi petierat indicari : sed repressa est, et pro plenitudine luminis umbram, pro satietate interim gustum recepit. Denique non ait : *Sub umbra ejus quam desideraveram ; sed : Sub umbra ejus quem desideraveram sedi*. Neque enim ipsius expetierat umbram, sed ipsum profecto meridiem, lumen plenum de lumine pleno. *Et fructus ejus, ait, dulcis gutturi meo* : ac si dicat, gustui meo. Usquequo non parcis mibi, nec dimittis me, ut glutiam salivam meam ? Quousque manet illa sententia : *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus* ? (*Psal. xxxiii, 9*). Et quidem suavis gustui, et dulcis gutturi, ut merito etiam super hoc sposa proruperit in vocem gratiarum actionis et laudis, 3. Sed quando dicetur : *Comedite, amici, et bibite ; et inebriamini charissimi* ? (*Cant. v, 1.*) *Justi epulentur, ait Propheta, sed in conspectu Dei* (*Psal. LXVII, 4*), utique non in umbra. Et de se ipso : *Satiabor, ait, eum apparuerit gloria tua* (*Psal. XVI, 15*). Sed et Dominus ad apostolos ait : *Vos estis qui permansistis mecum in temptationibus meis ; et ego dispono vobis sieut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam* (*Luc. XXII, 28-30*). Sed ubi ? *In regno meo*, inquit. Beatus plane qui manducabit panem in regno Dei. Sanctificetur itaque nomen tuum, per quod utcunque interim in nobis es, Domine, per fidem in cordibus habitans quoniam nomen tuum jam invocatum est super nos. Adveniat regnum tuum. Veniat utique quod perfectum est, et evacuetur quod est ex parte. *Habetis, ait, Apostolus, fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam* (*Rom. vi, 22*). Vita æterna, fons indeficies, qui universam irrigat superficiem paradisi. Nec medo irrigat, sed ineberiat, fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ flunt impetu de Libano : et fluminis impetus lætitiat civitatem Dei. Quis vero fons vitae, nisi Christus Dominus ? *Cum Christus, inquit, apparuerit vita nostra tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria* (*Coloss. III, 4*). Sane ipsa sese plenitudo exinanivit, ut fieret nobis justitia,

A et sanctificatio, et remissio ; neendum apparens vita aut gloria, aut beatitudo. Derivatus est fons usque ad nos, in plateis derivatae sunt aquæ, licet non habat alienus ex eis (*Prov. v, 16, 27*). Descendit per aqueductum vena illa cœlestis, non tamen fontis exhibens copiam, sed stillicidia gratiae arientibus cordibus nostris infundens, aliis quidem plus, aliis minus. Plenus equidem aqueductus, ut accipient ceteri de plenitudine, sed non plenitudinem ipsam.

4. Advertitis jam, ni fallor, quem velim dicere aqueductum, qui plenitudinem fontis ipsius de corde Patris excipiens, nobis edidit illum, si non prout est, saltem prout capere poteramus. Nostis enim cui dictum sit : *Ave, gratia plena*. An vero inveniri potuisse miramur, unde talis ac tantus fieret aquæ ductus, cuius nimirum summitas, instar profecto scalæ illius quam vidit patriarcha Jacob, cœlos tangeret (*Gen. xxviii, 12*), imo et transcederet cœlos, et vividissimum istnm aquarum, quæ super cœlos, sunt, posset attingere fontem ? Mirabatur et salomon, et velut desperanti similis aiebat : *Mulierem fortem quis inveniet* ? (*Prov. xxxi, 10*.) Nimirum propterea tanto tempore humano generi fluenta gratia defuerunt,

B 101 quod necdum intercederet is, de quo loquimur, tam desiderabilis aqueductus. Nec mirabere dintius exspectatum, si recordaris, quot annis Noe, vir justus, in arcæ fabrica laborarit, in qua paucæ, id est octo animæ, salvæ factæ sunt, idque satis ad modicum tempus.

C 5. Sed quomodo noster hic aqueductus fontem illum attigit tam sublimem ? Quomodo putas, nisi vehementia desiderii, nisi fervore devotionis, nisi puritate orationis ? sicut scriptum est : *Oratio justi penetrat cœlos* (*Ecli. xxxv, 21*). Et quis justus, si non Maria justa, de qua sol justitiae ortus est nobis ? Quomodo ergo illa inaccessam attigit majestatem nisi pulsando, petendo, quærendo ? Denique et quod quærebat invenit, cui dictum est : *Invenisti gratiam apud Deum* (*Lue 1, 30*). Quid ? plena est gratia, et gratiam adhuc invenit ? Digna prorsus invenire quod quærerit, cui propria non sufficit plenitudo, nec suo potest esse contenta bono ; sed, quemadmodum scriptum est : *Qui bibit me, adhuc sitieth* (*Ecli. xxv, 29*) ; petit superfluientiam ad sanitatem universitatis. *Spiritus sanctus*, ait, *superveniet in te* (*Luc. 1, 35*), si pretiosum illud balsamum tanta tibi copia, tantaque plenitudine influet, ut copiosissime effluat, circumquaque. Ita est : jam sentimus, jam exhilarantur facies nostræ in oleo. Jam elamamus : *Oleum effusum nomen tuum*, et morale tuum iu generatione et generationem. Verum id quidem non in vanum : et si oleum effunditor sed non perit. Propterea siquidem et adolescentulæ, parvulae scilicet animæ, sponsum diligent (*Cant. 1, 2*), idque non parum ; et unguentum descendens de capite, non modo barba, sed et ipsa vestimenti ora suscepit.

D 6. Intuere, o homo, consilium Dei, agnosce consilium sapientiae, consilium pietatis, Cœlesti rore

aream rigaturus, totum vellus prius infudit (*Jud. vi. 37-40*) : redempturus humanum genus, pretium universum contulit in Mariam. Utquid hoc ? Forte ut excusaretur Eva per filiam, et querela viri aduersus feminam deinceps sopiretur. Ne dixeris ultra, o Adam : *Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno vetito* (*Gen. iii, 12*) ; die potius : Mulier quam dedisti mihi, me cibavit fructu benedicto. Piissimum sane consilium ; sed latet forsitan aliud, nec totam hoc est. Verum id quidem, sed parum est, ut fallor, desideriis vestris. Dulcedo lactis est : elicetur forte, si fortius premissus, et pinguedo butyr. Altius ergo iutucamini, quanto devotionis affectu a nobis eam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria : ut proinde si quid speci in nobis est, si quid gratiae, si quid salutis, ab ea neverimus redundare, que ascendit deliciis affluens. Hortus plane deliciarum, quem non modo afflaverit veniens, sed et perflaverit supervenientis austri ille divinus, ut undique fluant et effluant aromata ejus, charismata scilicet gratiarum. Tolle corpus hoc solare, quod illuminat mundum : ubi dies ? Tolle Mariam, hanc maris stellam, maris utique magni et spatiostis : quid nisi caligo involvens, et umbra mortis, ac densissimae tenebrae relinquuntur ?

7. Totis ergo medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, et votis omnibus Mariam hanc veneremur ; quia sic est voluntas ejus, qui totum nos habere voluit per Mariam. Hæc, inquam, voluntas ejus est, sed pro nobis. In omnibus siquidem et per omnia providens misericordia, trepidationem nostram solatur, fidem excitat, spem roborat disfidentiam abigit, erigit pusillanimitatem. Ad Patrem verebaris accedere, solo auditu territus, ad folia fugiebas ; Jesum tibi dedit mediatores. Quid non apud tales Patrem Filius talis obtineat ? Exaudiens utique pro reverentia sua : Pater enim diligit Filium. An vero trepidas et ad ipsum ? Frater tuus est et caro tua, tentatus per omnia absque peccato, ut misericors fieret. Hunc tibi fratrem Maria dedit. Sed forsitan et in ipso maiestatem vereare divinam, quod licet factus sit homo, manserit tamen Deus. Advocatum habere vis et ad ipsum ? Ad Mariam recurre. Pura siquidem humanitas in Maria, non modo pura ab omni contaminatione, sed et pura singularitate naturæ. Nec dubius dixerim, **1015** exaudiens et ipsa pro reverentia sua. Exaudiens utique Matrem Filius, et exaudiens Filium Pater. Filioli, hæc peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. Quid enim ? potestne Filius aut repellere, aut sustinere repulsam, non audire, aut non audiri Filius potest ? Neutrum plane. *Invenisti*, ait angelus, *gratiam apud Deum*. Feliciter. Semper haec inveniet gratiam, et sola est gratia qua egemus. Prudens Virgo non sapientiam, sicut Salomon, non divitias, non honores, non potentiam, sed gratiam requirebat. Nimurum sola est gratia, qua salvamur.

8. Quid nos alia concupiscimus, fratres ? Quæra-

Amus gratiam, et per Mariam queramus ; quia quod querit, invenit, et frustrari non potest. Quæramus gratiam, sed gratiam apud Deum : nam apud homines gratia fallax. Quærant alii meritum, nos invenire gratiam studeamus. Quid enim ? num gratia est quod hic sumus ? Profecto misericordiae Domini est, quod non sumus consumpti nos. Qui nos ! Nos parjuri, nos adulteri, nos homicidae, nos raptore, purgamenta uique mundi hujus. Consulte conscientias vestras, fratres, et videte, quia ubi abundavit delictum, superabundat et gratia. Maria non prætendit meritum, sed gratiam querit. Denique usque adeo fudit gratiae, et non altum sapit, ut salutationem angelicam vereatur. *Maria, inquit, cogitabat qualis esset ista salutatio* (*Luc. i, 29*). Nimurum sese salutatione angelica reputabat indignam. Et forsitan talia meditabatur : Unde hoc mihi, ut veniat angelus Domini me ad me ? Ne timeas, Maria, ne mireris angelum venientem : et major angelo venit. Ne mireris angelum Domini : et Dominus angeli tecum. Postremo, quidni videoas angelum, cum jam angelice vivas ? quidni visitet angelus vitæ sociam ; quidni salutet civem sanctorum, et domesticam Dei ; Angelica plane vita virginitas : et qui non nubent, neque nubentur, erunt, sicut angeli Dei.

9. Videsne quod et hoc nihilominus modo aquæductus noster ascendi ad fontem ; nec sola jam oratione celos penetrat, sed etiam incorruptionem, quæ proximum Deo facit, sicut Sapiens ait ? (*Sap. vi, 20*.) Erat enim virgo sancta corpore et spiritu, cui specialiter esset dicere ; *Conversatio nostra in cælis est* (*Philipp. iii, 20*). Sancta, inquam, corpore et spiritu, ne quid forsitan super hoc dubites aquæductu. Sublimis equidem valde, sed nihilominus integerrimus manet. Ille hortus conclusus, fons signatus, templum Domini, sacrarium Spiritus sancti. Nec enim est fatua virgo, cui non modo oleum est, sed olei plenitudo in vase recondita. Ascensiones in corde suo disposuit, conversatione pariter, sicuti jam diximus, et oratione ascendens. Denique abiit in montana cum festinatione, et salutavit Elisabeth, et in ministerio ejus erat quasi mensibus tribus, ut jam tunc posset dicere matri mater, quod tanto post filio dixit Filius : *Sine modo ; sic enim decet nos implere omnem justitiam* (*Matth. iii, 15*). Plane montana concendeus, cuius justitia sicut montes Dei. Tertius enim hic ascensus Virginis fuit, ut funiculus triplex difficile rumperetur. Fervebat siquidem in querenda gratia charitas, splendebat in carne virginitas, humilitas in obsequio eminebat, Etenim si omnis qui se humiliat exaltabitur, quid hac humilitate sublimius ; Venisse eam mirabitur Elisabeth, et dicebat : *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me ?* (*Luc. i, 43*.) Sed jam magis miretur, quod instar utique Filii et ipsa noui ministrari venerit, sed ministrare. Merito proinde cantor ille divinus in ipsius admiratione præcinctus, aiebat : *Quæ est ista quæ ascendi sicut aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum*

aeies ordinata? (*Cant.* vi, 9.) Ascendit plane supra humanum genus, ascendit usque ad angelos, sed et ipsos quoque transcendent, et cœlestem omnem supergreditur creaturam. Nimirum supra angelos hauriat necesse est, quam refundat hominibus aquam vivam.

10. *Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Vere sancta corpore et spiritu, et integratatem carnis habens, et propositum integratiss. Respondens autem angelus, dixit: *Spiritus sanetus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (*Lue.* i, 34, 35). Ne me interrogaveris, inquit; supra me est, et non potero ad illud. *Spiritus sanetus non angelicus, superveniet 1016 in te; et virtus Altissimi obumbrabit tibi*, non ego. Ne steteris vel intra angelos, Virgo sancta; sublimius aliquid tuo sibi ministerio propinandum terra sitiens præstolatur. Paululum cum pertransieris eos, invenies quem diligit anima tua. Paululum, inquam, non quia non incomparabiliter superemineat, sed quod inter eum et ipsos medium nihil invenias. Transi ergo virtutes et dominationes, cherubin quoque et seraphin, ut ad eum pervenias, de quo vociferantur ad invicem: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth* (*Isai.* vi, 3). *Quod enim ex te nasceretur Sanctum, vocabitur Filius Dei* (*Luc.* i, 35). Fons sapientiae, Verbum Patris in excelsis. Illoc Verbum mediante te caro fiet: ut qui dicit: *Ego in Patre, et Pater in me* (*Joan.* xiv, 10); dicat nihilominus, quia *ego a Deo processi et veni* (*Joan.* viii, 42). In principio, inquit, *'erat Verbum*. Jam secat fons; sed interim tantum in semetipso. Denique et *Verbum erat apud Deum* (*Joan.* i, 1), lucem perfecto habitans inaccessibilem; et dicebat Dominus ab initio: *Ego cogito cogitationes pacis, et non afflictionis* (*Jerem.* xxix, 11). Sed penes te est cogitatio tua, et quid cogites, nos nescimus. Quis enim cognoverat sensum Domini? aut quis consiliarius ejus erat? Descendit itaque cogitatio pacis in opus pacis: Verbum caro factum est, et habitat jam in nobis. Habitat plane per fidem in cordibus nostris, habitat in memoria nostra, habitat in cogitatione, et usque ad ipsam descendit imaginationem. Quid enim prius cogitaret homo de Deo, nisi forsitan idolum corde fabricaret;

11. Incomprehensibilis erat et inaccessiblem, invisibilis et inexcogitabilis omnino. Nunc vero comprehendи voluit, videri voluit, cogitari voluit. Quoniam modo, inquis; Nimirum jacens in praesepio, in virginali gremio cubans, in monte prædicans, in oratione pernoctans, aut in cruce pendens, in morte pallens, liber iuter mortuos, et in inferno imperans, seu etiam tertia die resurgens, et apostolis loca clavorum victoriae signa demonstrans, novissime coram eis cœli secreta consequendens. Quid horum non vere, non pie, non sancte cogitatur? Quidquid horum cogito, Deum cogito, et per omnia ipse est Deus meus. Hæc ego meditari dixi sapientiam, et prudentiam judicavi eructare memoriam suavitatis, quam in hujuscemodi nucleis virga sacer-

A dotalis copiosæ produxit; quam in supernis hauriens, uberioris nobis Maria refudit. In supernis plane et ultra angelos, que Verbum ex ipso Patris corde suscepit, ut scriptum est: *Dies diei eructat verbum* (*Psal.* xviii, 3). Utique dies Pater: siquidem dies ex die Salutare Dei (*Psal.* xcvi, 2). An non etiam Virgo dies? Et præclara. Rutilans plane dies, quæ procedit sicut aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol.

12. Intuere igitur quemadmodum usque ad angelos plenitudine gratiae, supra angelos superveniente Spiritu sancto pervenit. Est in angelis charitas, est puritas, est humilitas. Quid horum non enituit in Maria? Sed ostensum est superius, ut quidem a nobis ostendi potuit: supereminentiam prosequamur. Cui enim angelorum aliquando dictum est: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque et quod nasceretur ex te Sanetum, vocabitur Filius Dei?* Denique Veritas de terra orta est, non de angelica creatura: nec angelos, sed semen Abrahæ apprehendit. Magnum est angelo ut minister sit Domini; sed Maria sublimius quiddam meruit, ut sit mater. Fecunditas itaque Virginis supereminens gloria est, tantoque excellenter angelis facta munere singulari, quanto differentius præ ministeris nomen matris accepit. Ilanc invenit gratiam plena jam gratia, ut charitate fervida, virginitate integra, humilitate devota, fieret nihilominus sine viri cognitione gravida, sine muliebri dolore puerpera. Patrum est: quod ex ea natum est, Sanctum vocatur, est Filius Dei.

13. De reliquo, fratres, curandum nobis summopere est, ne Verbum, quod de ore Patris ad nos egressum 1017 est Virgine mediante, vacuum revertatur: sed per eundem nihilominus Virginem gratiam pro gratia referamus. Eructemus memoriā, donec præsentiam suspiramus, et suæ reduntur origini fluenta gratiae, ut uberior fluant. Alioquin nisi ad fontem redeant, exsiccantur, et infideles in modico, quod maximum est accipere non meremur. Modicum plane memoria ad præsentiam modicum ad id quod cupimus, magnum ad id quod meremur: longe infra desiderium, sed nihilominus supra meritum. Sapienter proinde sponsa et pro hoc modico non modice gratulatur [*alias, gloriatur*]. Cum enim dixisset: *Indica mihi ubi paseas, ubi cubes in meridie* (*Cant.* i, 6); recipiens exigua pro immensis, et pro pastu meridiano libans sacrificium vespertinum, minime tamen, ut solet fieri, murmurat aut tristatur, sed gratias agit, et in omnibus sese exhibet devotiem. Novit enim quod si fidelis fuerit in umbra memoriae, lucem præsentiae sine dubio obtinebit. Itaque, qui reminiscimini Domini, ne taceatis, et ne detis silentium. Nimirum qui præsentem habent Dominum, exhortatione non indigent et quod ait Propheta alias: *Lauda, Jerusalem, Dominum; lauda Deum tuum, Sion* (*Psal.* cxlvii, 1), congratulationis est potius, quam commonitionis. Qui in fide ambulant, egent admonitione ne taceant.

et ne dederint silentium ei. Loquitur enim, et loquitur pacem in plebem suam, et super sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad cor. Cæterum cum sancto sanctus eris, et cum viro innocentie innocens eris (*Psalm. xvii, 26*) : et audientem sese audiet, et loquenti sibi loquetur. Alioquin silentium ei dedisti si taceas. Sed unde si taceas ? A laude. *Ne taceatis*, inquit, et ne detis silentium ei, donec stabiliat, et donec ponat Jerusalem laudem in terra (*Isai. lxii, 6, 7*). Laus Jerusalem, jucunda et decora laudatio. Nisi forte angelos cives Jerusalem mutuis opinamnr laudibus delectari, et decipere de vanitate in id ipsum.

14. Fiat voluntas tua, Pater, sicut in celo et in terra, ut laus Jerusalem stabiliatur in terra. Quid enim modo est ? Non querit angelus ab angelo gloriam in Jerusalem, et homo ab homine laudari cupit in terra ? Exsecranda perversitas ! sed eorum sit, qui ignorantiam Dei habent, qui obliiti sunt Domini Dei sui. Vos qui reminiscimini Domini, ne taceatis a lande ejus, donec stabiliatur et perficiatur in terra. Est enim silentium irreprehensibile, imo et laudabile magis. Est et sermo non bonus. Alioquin non diceret propheta, *bonum esse homini præstolari cunctum silentio Salutare Dei* (*Thren. iii, 26*). Bonum silentium a jactantia, bonum a blasphemia, bonum a murmure et detractione. Alius enim ob laboris magnitudinem et pondus diei exasperatus, animo murmurat ; et dijudicat eos qui pro anima sua pervigilant, tanquam reddituri utique rationem. Clamor est, sed supra omne silentium clamor iste animi obdurati silere facit quam audiri non patitur, vocem verbi. Alius pusillanimitate spiritus in exspectatione deficit : pessimumque hoc verbum blasphemiae est, quod nec in hoc sæculo remittitur, nec in futuro. Tertius in magnis ambulat : et in mirabilibus super se, dicens : *Manus nostra excelsa* ; putans se aliquid esse, cum nihil sit. Quid loqueretur huic, qui loquitur pacem ? Dicit enim : *Quia dives sum, et nullus egeo*. Porro Veritatis sententia est : *Væ vobis divitibus quia habetis, hic consolationem vestram* (*Luke. vi, 24*). Contra vero : *Beati, inquit, qui lugent quoniam ipsi consolabuntur* (*Matth. v, 5*). Sileat ergo in nobis lingua maledicta, lingua blasphema, lingua magniloqua ; quoniam bonum est in hoc triplici silentio Salutare Domini præstolari, ut dicas : *Loquere Domine quia audit servus tuus* (*I Reg. iii, 10*). Ejusmodi quippe voces non ad eum sunt, sed adversus eum, sicut legislator mumurantibus ait : *Non enim contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum* (*Exodus. xvi, 8*).

15. Ita tamen ab his taceas, ne omnino taceas, ne dederis silentium ei. Loquere illi contra jactantiam in confessione, ut obtineas veniam de præteritis. Loquere in gratiarum actione contra murmurationem, **1018** ut ampliorem invenias gratiam in præsentis. Loquere in orationem contra diffidentiam, ut consequaris et gloriam in futuro. Confitere, inquam, præterita, et pro præsentibus gratias age, ac

A deinceps ora studiosius pro futuris : ut ne ipse quidem sileat a remissione, ab immissione, a præmissione. Ne taceas, inquam, et ne dederis silentium ei. Loquere, ut et ipse loquatur, et dicere possis : *Dilectus meus mihi, et ego illi* (*Cant. ii, 16*). Jucunda vox, et eloquium dulce. Nimirum non vox murmuris haec, sed vox turturis est. Et ne dixeris : *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* (*Psalm. cxxxvi, 4*.) Non jam aliena reputabitur, de qua sponsus ait : *vox turturis audita est in terra nostra*. Audierat enim dicentem : *Capite nobis vulpes parvulas* (*Cant. ii, 12, 15*) : et forte ex eo in vocem exultationis erupit, ut diceret : *Dilectus meus mihi, et ego illi*. Plane vox turturis, quae tam viventi, quam mortuo, singulari utique castimonia, suo compari perseverat, ut eam neque mors, neque vita a Christi separaret charitate. Intuere etenim, utrumqna aliiquid hunc dilectum avertere potuerit a dilecta, quominus ei et peccanti, et aversæ perseveraret. Glomeratae nubes radios offundere contendeant, ut iniquitates nostræ separarent inter nos et Deum : sed incauit (*alias, invalidit*) sol, et universa dissolvit. Alioquin quando rediisses ad eum, nisi ille tibi perseverasset, nisi clamasset : *Revertere, revertere, Sunamitis; revertere, revertere, ut intueamur te?* (*Cant. vi, 12*.) Esto ergo illi et tu nihilominus perseverans, ut nullis ab eo flagellis aut laboribus avertaris.

16. Luctare cum angelo, ne succumbas : quia regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. An non lucta, *dilectus meus mihi, et ego illi?* (*Matthew. xi, 12*.) Notam fecit dilectionem suam ; experiatur et tuam. In multis enim tentat te Dominus Deus tuus. Declinat saepius, avertit faciem, sed non in ira. Probationis istud est, non reprobationis. Sustinuit te dilectus ; sustine tu dilectum, sustine Dominum, viriliter age. Nam illum vicere peccata tua ; te quoque ipsius flagella non superent, et obtinebis benedictionem. Sed quando ? Cum aurora fuerit, cum aspiraverit jam dies, cum stabilierit Jerusalem laudem in terra. *Ecce, inquit, vir, luctabatur eum Jacob usque mane* (*Genesis. xxxii, 24*). Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia speravi in te, Domine. Non tacebo, nec dabo tibi silentium usque mane ; utinam nec jejunium. Nimirum dignaris et pasci, sed inter lilia. *Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia*. Nimirum et supra, si meministi, in eodem Cantico evidenter expressum est, quod florum apparitio turturis comitetur auditum. Sed attende, quod locum, non cibum indicare videtur ; nec quibus pascitur exprimit, sed inter quæ. Forte enim non cibo, sed consortio pascitur liliorum ; nec liliis vescitur, sed versatur. Nimirum odore potius quam sapore lilia placent ; et visui magis sunt apta quam esui.

17. Ita ergo pascitur inter lilia, donec aspiret dies, et venustati florum fructuum succedat ubertas. Interim [*alias, ita*] quippe florum, non fructuum tempus est, dum in spe magis, quam in re sumus ;

et per fidem, non per speciem ambulantes, exspectatione magis quam experientia gratulamur. Considera denique floris teneritudinem, et memento verbi, quod ait Apostolus, quia *habemus thesaurum istum in vasis fictilibus* (*II Cor. iv, 7*). Quanta enim videntur imminere pericula floribus! Nam facile spinarum aculeis lilyum perforatur! Merito proinde canit dilectus: *Sicut lilyum inter spinas, sic amica mea inter filias* (*Cant. ii, 2*). An non erat lilyum inter spinas, qui dicebat: *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus?* (*Psal. cxix, 7*.) Cæterum etsi justus germinat sicut lilyum, sed non ad lilyum sponsus pascitur, nec in singularitate complacet sibi. Andi denique inter lilia commorantem. *Ubi*, inquit, *duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (*Matth. xviii, 2*). Amat semper media Jesus, divertienta semper et reclinatoria reprobat Filius hominis, Dei et hominum mediator. *Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia.* Curemus habere lilia, **1019** fratres, extirpare spinas et tribulos, et inserere lilia festioemus: si quando forte et ad nos pascendus dignetur dilectus descendere.

18. Apud Mariam utique pascebatur, idque copiosius pro multitudine liliorum. An non lilia virgi-

Anatis decus, humilitatis insigne, supereminentia, charitatis? Ernnt tamen et nobis lilia, quamvis inferiora valde: sed ne inter haec quidem dignabitur pasci sponsus; siquidem eas, quas prædiximus, actiones gratiarum devotionis hilaritas illustraverit, orationem intentionis puritas candidaverit, confessio nem indulgentia dealbaverit, sicut scriptum est: *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur; et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt* (*Isai. i, 18*). Cæterum quidquid illud est, quod offerre paras, Mariae commendare memento, ut codem alveo ad largitorem gratiae gratia re leat quod influxit, Neque enim impotens erat Deus, et sine hoc aquæductu infundere gratiam, prout vellet; sed tibi vehiculum voluit providere. Forte enim manus tua, aut sanguine plena, aut infectæ muneribus, quod non eas ab omni munere excussisti. Ideoque [alias, itaque] modicum istud quod offerre desideras, gratissimis illis et omni acceptione dignissimis Mariae manibus offerendum trahere cura, si non vis sustinere repulsam. Nimirum candidissima quedam lilia sunt: nec causabitar ille liliorum amator inter lilia non inventum, quidquid illud sit quod inter Mariae manus invenerit. Amen.

IN FESTO SANCTI MICHAELIS.

SERMO I.

De angelorum erga nos officiis, et nostra erga ipsos reverentia [alias, de triplici causa, qua pro nobis solliciti sunt angeli].

1. Angelorum hodie memoria celebratur, et exigitis debitum pro tanta solemnitate sermonem. Sed quid de angelicis spiritibus viles loquantur vermeuli? Credimus sane, et indubitate fide tenemus, divina eos presentia et visione beatos sine fine latari in bonis Domini, quæ oculis non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Quid ergo de his homo loquatur hominibus, quæ nec ipse quidem cogitare, nec illi saltem audire sufficient? Profecto si ex abundantia cordis os loquitur, sileat nihilominus lingua necesse est ex inopia cogitationis. Attamen si multum est ad nos loqui de ea claritate et gloria, qua in semetipsis, imo in Deo suo angelii sancti nostris omnino supereminent cordibus; de ea loquamur, quam nobis exhibent, gratia et charitate. In supernis enim spiritibus non solum admirabilis dignitas, sed et dignatio amabilis invenitur. Dignum est proinde, fratres, ut gloriam non capientes, tanto magis amplectamur misericordiam, quam nimirum constat nihilominus abundare domesticos Dei, cœli cives, principes paradisi. Testatur denique Apostolus ipse, qui raptus usque ad tertium cœlum, beata illi curie meruit interesse, atque ejus nosse secreta, quoniam omnes administratori sunt spiritus, missi in ministerium propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis (*Hebr. i, 14*).

C 2. Neque id cuiquam incredibile videatur; quandoquidem ipse quoque Creator et rex angelorum venit, non ministrari, sed ministrare, et animam suam dare pro multis (*Nath. xx, 28*). Utquid ergo ministerium illud angelorum quispiam dedignetur, in quo præcedit eos, cui in excelsis tota cum aviditate et felicitate ministrant? Si et hinc dubitas, utique qui vidit, testimonium perhibuit: *Millia, inquiens, millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei* (*Dan. vii, 16*). Alins quoque propheta ad Patrem de Filio loquens ait: *Minuisti eum paulo minus ab angelis* (*Psal. viii, 6*). Sic plane, sic decet ut vineat et humiliatur, qui sublimitate vincebat; sitque tanto minor angelis, quanto inferiori sese ministerio mancipavit: qui tanto excellentior est quanto differentius præ eis nomen hæreditavit. Sed queras fortasse, in quo minoratus videatur ab angelis cum **1020** ministrare venit; quandoquidem, ut supra meminimus, in ministerium mittuntur et illi. In eo utique quod non modo ministravit, sed et ministratas est, eratque unus et idem qui ministrabat, et qui ministrabatur. Merito proinde sponsa in Canticis canticorum: *Ecce, inquit, venit is saliens in montibus, transiliens colles* (*Cant. ii, 8*). Ministrans enim saliit inter angelos: sed et ipsos transiliit ministratos. Ministrant enim angelii, sed de alieno, offentes Deo bona opera, non sua, sed nostra, ac nobis ejus gratiam referentes. Unde et Scriptura dicens: *Quoniam ascendit fumus aromatum inconspectu Domini de manu angelii, sollicite præmisit data ei*

fuisse inenusa multa (*Apoe. viii*, 4, 3). Nostros enim sudores, non suos; nostras, non suas lacrymas offerunt Deo: nobis quoque ejus munera referunt, et non sua.

3. Non sic minister ille sublimior cunctis, sed et humilior universis, qui semetipsum obtulit sacrificium landis, qui Patri offerens animam suam, nobis ministrat usque hodie carnem suam. Ilujus utique tanti ministri gratia nihil mirum, si dignanter nobis, imo et libenter angeli sancti ministrent. Ipsi enim amant nos, quia nos Christus amavit. Dicitur certe vulgari quodam proverbio: Qui me amat, amat et canem meam. Nos vero, o beati angeli, catelli sumus Domini illius, quem tanto affectu diligitis; catelli, inquam, cupientes saturari de micis, quae cadunt de mensa dominorum nostrorum, qui estis vos. Et haec dixerim, fratres, ut ampliorem de cetero erga beatos angelos fiduciam habeatis, ac proinde familiarius in omni necessitate vestra eorum invocetis auxilia; sed et dignius in eorum praesentia conversari, et magis ac magis corum vobis conciliare gratiam, captare benevolentiam, exorare clementiam studeatis. Cujus rei gratia necessarium duco alias quoque charitati vestre exponere causas, quae et ipsae beatos angelos pro nostra infirmitate reddant sollicitos; absque sua sane anxietate, sed non absque utilitate nostra; nec ad detrimentum felicitatis suae, sed ad nostrae salutis augmentum.

4. Constat sine dubio, rationis participes et capaces beatitudinis humanas animas angelicae, si dicere id audeamus, cognatas esse naturae: nec decet vos, o beati spiritus, contra legis praeceptum dengnari, quam visitare debetis, speciem vestram, licet in multam, ut ipsi cernitis, dejecta sit vilitatem. Sed neque arbitramur vos, superni cives, civitatis vestre excidio delectari, et ruina murorum, quos semirutos esse ipsi videtis. Cujus instaurationem si desideratis, ut dignum est; frequenter, quæso, ante thronum gloriae verbum precis iterate, dicentes: *Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, ut adificantur muri Jerusalem* (*Psal. l*, 20). Si diligitis decorum domus Dei, imo quia vere diligitis; experiantur zelum vestrum vivi et rationales lapides, qui soli in instaurationem ejus vobis possunt coadficari. Ille est, dilectissimi, funieulus triplex, quo de excelso coelorum habitaculo ad consolandos, ad visitandos, ad adjuvandos nos attrahitur supereminens charitas angelorum, propter Deum, propter nos, propter se ipsos. Propter Deum utique, cuius tanta erga nos misericordiae viscera ipsi quoque, ut dignum est, imitantur. Propter nos, in quibus nimis mirum propriam similitudinem miserantur. Propter se ipsos, quorum ordines instaurandos ex nobis toto desiderio præstolantur. In ore enim parvolorum qui lacte modo vescuntur, et nondum solidi cibo, perficienda est laus illa majestatis divinæ, cuius habentes primitias angelici spiritus, beata nimis delectatione fruuntur: sed tanto avidius nos expectant, quanto consummationis ejus exspectatione et expetitione sollicitantur.

A 5. Quæ cum ita sint, pensate, quanta etiam nobis sollicitudine opus est, dilectissimi, ut dignus nos exhibeamus eorum frequentia, et eo modo conver-

sennur in conspectu angelorum, ne forte sanctos offendamus obtutus. Væ enim nobis, si quando provocati **1021** peccatis et negligentiis nostris, indignos nos judicaverint praesentia et visitatione sua, ut jam necesse habeamus et nos plangere, et dicere cum Propbeta: *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt; et qui iuxta me erant, de longe steterunt, et vim faciebant qui querabant animam meam* (*Psal. xxxvii. 12, 13*); elongatis nimis eis, quorum praesentia protegere nos, et propulsare poterat inimicum. Quod si tam necessarium habemus familiaritatem dignationis

B angelicæ, cavenda nobis eorum offensa, et in his maxime exercendum, quibus eos novimus oblectari. Sunt enim plurima quæ eis placent, et quæ in nobis invenire delectat: ut est sobrietas, castitas, paupertas voluntaria, crebri in cœlum gemitus, et orationem cum lacrymis, et cordis intentione. Attamen super omnia haec unitatem et pacem a nobis exigunt angeli pacis. Quidni maxime delectentur in his, quæ formam quamdam civitatis suæ representant in nobis, ut mirentur Jerusalem novam in terra? Dico autem, ut quomodo civitatis illius participatio est in idipsum (*Psal. cxxi*, 3), sic et nos idipsum sentiamus, idipsum dicamus omnes, et non sint in nobis schismata; sed magis omnes simul unum corpus simus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

C 6. E contra vero nibil æque offendit, et ad indignationem provocat eos, quomodo dissensiones et scandala, si forte inveniantur in nobis. Audiamus siquidem, quid loquatur ad Corinthios Paulus. *Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis?* (*I Cor. iii*, 3.) In Epistola quoque Judæ apostoli legimus sic: *Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes* (*Judæ 19*). Videre est animam hominis quemadmodum universa corporis membra vivifice, coherentia sibi. Separa ergo quodvis a juncta cæterorum, et vide an de cætero illud vivificet. Sic est omnis qui dicit anathema Jesu (*I Cor. xii*, 3):

D quod nemo dicit loquens in Spiritu Dei, quia anathema separatio est. Sic est, inquam, omnis qui ab unitate dividitur, nec dubites quin ab eo recesserit spiritus vitæ. Digne igitur contentiosos, et qui separant semetipsos, apostoli carnales vocant et animales, Spiritum non habentes. Dicunt ergo sancti illi et beati spiritus, ubi scandala invenerint et dissensiones: *Quid nobis et generationi huic Spiritum non habenti?* Nam si adasset Spiritus, per eum utique charitas diffunderetur, et unitas non scinderetur. Et dicunt: *Non permanemus cum hominibus istis in æternum, quia caro sunt.* Quæ enim conventio luci ad tenebras? Nos de regno unitatis et pacis sumus, et homines istos in eamdem unitatem et pacem sperabamus esse venturos. Nunc

autem qua ratione nobis cohaereant, qui dissident a se ipsis? Videtis quam congruat huic solemnitati evanglica lectio, quae sic deterret nos a scandalo parvorum, quandoquidem tam vehementer angelis displicant scandalum. *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis (Matth. xviii, 6)*: durum est quod sequitur. Sed jam præterit hora, ad missa nobis eundum est. Peto ne sit vobis molesta dilatio, quæ poterit non utilis fore, si capitulum præsens sermone altero diligenter prosequamur.

SERMO II.

In illud. «Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt,» etc. (Matth. xviii, 6-9).

1. Audistis, fratres, evangelicam lectionem adversus eos, qui pusilos scandalizant, satis terribiliter intonantem. Nemini blanditur Veritas, neminem palpat, nullum seducit, aperte denuntians quoniam *væ homini illi, per quem scandalum venit. Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille (Matth. xxvi, 24)*. Natus sane denuo, natus ad vitam, natus de Spiritu, qui nimis carnem postmodum consummat. Expedit ei, si quis est, qui scandalum suscitatur in hac domo, in hæ sancta, Deo placita, et angelis ejus admodum grata **1022** ac familiari congregatiōne, ut suspendatur in collo ejus mola asinaria, et pro suavi jugo et levi onere Salvatoris, gravi mole terrenæ cupiditatis humeris ejus imposita, demergatur in profundum maris hujus magni et spatiōsi manibus, quod est sine dubio saeculum nequam. Minus enim damnabile erat ei in saeculo magis perire, quam in monasterio. Perire siquidem necesse est hominem, qui charitatem non habet etiam tradiderit corpus suum ita ut ardeat. Et hoc dixerim, fratres, non quasi minus bene de vobis sentiam, aut regnare videatur in vobis nequissimum istud vitium; sed ut in ea charitate et unanimitate, et pace in qua statis in Domino, solliciti satis perseverare, et abundare magis. Quæ est enim spes nostra, et gaudium nostrum, et corona gloriae? Nonne unitas et unanimitas vestra, in qua gaudeo vos inveniri fraternitatis amores, et ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis? Propter quod obsecro vos, sic state in Domino, charissimi. In hoc enim cognoscunt omnes, etiam angeli sancti, quod Christi estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem.

2. Denique si tenetis memoria, quam vobis præcedenti sermone tradidimus triplicem angelicæ erga nos charitatis et sollicitudinis causam, potest hinc quoque fraternæ dilectionis utilitas magnifice commendari. Facile siquidem considerare est homini, qui non diligit proximum, nullam ex his, quas tunc diximus, suppetere causam. Nunquid enim Christi gratia diligemur ab angelis, si de mutua dilectionis inopia cognoverint, nequaquam ejus nos esse discipulos? Nunquid diligemur ab eis propter nos ipsos, id est spiritualis natura similitudinem [alias, similitudine], si invenimur non diligere humanæ naturæ nostræ consortes: imo vero si ex eis quæ-

A inter nos sunt contentionibus, carnales nos magis, quam spirituales esse constiterit? Denique nunquid diligent nos propter se ipsos, et futuram de nobis civitatis sue restorationem, si, quid absit! unum illud, quo solo uniri et eædificari eis possumus, defuerit glutinum charitatis? Quomodo sperabunt reædificandos de nobis perpetuos civitatis illius muros, si cognoverint, si viderint nos, non lapides esse vivos, qui possint invicem coherere; sed magis pulverem, quem projiciat ventus a facie terræ, quem unius verbi flatus in turbine excitet, et suspicio- nis cuiuslibet levissima aura dispergat? Et bæc quidem dixisse sufficiat pro eo quod ait Dominus: *Siquis scandalizaverit unum de pusillis istis. Credo enim quod majori sollicitudide deinceps ad hac tam nequissima peste cavebitis.*

B 3. Jam vero quem non moveat quod sequitur in Evangelio: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum?* Nunquid enim corporalem hunc oculum monemur crux, aut unam ex manibus istis, similiiter et unum abscondere pedem? Absit a nobis hujusmodi carnalis omnino, et nimis ridiculosa cogitatio! Imo vero postquam ab exterioribus scandalis deterruit nos sermo divinus asper satis, sicut audistis, consilium dat quid de eo nobis agendum sit scandalo, quod interius patimur, contrarium invenientes legem in membris nostris. Ipse enim novit figuramentum nostrum, quod ejusmodi scandalum non tam facile a nobis valeat evitari. Porro tripliciter fieri scandalum istud, quotidiano nobis nosse licet experimento. Interdum enim est in nobis spiritualis intentionis oculus simplex, et qui gratia magis quam noster dicendus sit: sed scandalizat nos oculus noster, et qui vere a nobis est, dum voluntas nostra aliam minus castam importune ingerit intentionem. Sed habemus jam super hoc salubre consilium Salvatoris: *Erue eum, inquit, et projice abs te.* Illoc autem fiet, si non consentias, si abjicias si resistas. Simili modo de manu ac pede est intelligendum. Cum enim bonis operibus intentos, ad alia opera trahere voluntas propria conatur, manus nostra est quæ scandalizat nos; sed abscondi debet et projici a nobis, ut non ei consentiamus.

C **1023** 4. Sic etiam proficere in sancta conver- satione, et ascendere per gradus scalæ quæ Jacob apparet, ac juxta quod ait Psalmista, de virtute in virtutem ire (*Psalm. lxxxiii, 8*) desiderantes, sepius scandalum patimur a pede quodam pusillanimitatis et negligentiae nostræ, qui nimis descendere magis ac remissius ire conatur; sed abscondi eum necesse est, ut pes gratia, qui stat in directo, currere possit sine offensione, sine scandalo, sine impedimento. Quod autem dicit: *Bonum nobis esse ad vi- tam intrare cum uno oculo, aut manu, aut pede, quam duos habentes ire in gehennam ignis:* eos notat qui voluntatem suam, sive bona, sive mala sit, æque sequuntur, et ingrediuntur duabus viis, nunc bona, nunc mala sestantes, secundum quod variantur desideria sua. Quibus merito utilius fuerat gratia in

omnibus inhærente, et ubi obviat propria voluntas, abscondere et a se ipsis abhicere eam. Est autem cum multo tempore in abscissione propriæ voluntatis nostræ exercitati aliquatenus eam domamus, ut discat jam non superbire, sed magis sine omni scandalo vel contradictione Deo subjecta sit anima nostra; nec jam abhicere necesse sit oculum nostrum, nempe qui simplici adhærens oculo factus est et ipse simplex, aut certe jam non alter est oculus, sed unus cum eo, Apostolo teste: quoniam qui

A adhæret Domino, unus spiritus est cum eo (*I Cor. vi. 17*). Quod autem de oculo dictum est, de manu quoque et pede eodem modo est intelligendum. Cujus enim voluntas ex affectione et cum desiderio gratiae cohæret, ut nec concupiscat mala agere, nec bona miuora, minus bene, quam gratia suggerit: hic plane perfectus est vir. Sed pax ista potius est felicitatis: abscissio vero scandalorum, et tentacionum Victoria, fortitudinis; illa, inquam, gloriae, hæc virtutis.

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM.

SERMO I.

*De lectione evanglica. « Videns Jesus turbas, » etc.
(Matth. v, 1-12.)*

1. Festivitatem hodiernam Sanctorum omnium cum omni devotione dignum est celebrari. Nemirum si magna videtur, et est, beati Petri solemnitas, seu beati Stephani, aut cuiuslibet cæterorum; quanta ista est, quæ non unius tantum est, sed universorum? Verum non ignoratis, fratres, sacerdibus id moris esse, ut diebus festis festiva sibi convivia parent: et quanto fuerit solemnitas clarior, tanto splendidius epuluntur. Quid ergo? nonne et his qui convertuntur ad cor, cordis deliciae sunt querendæ, et spiritualibus spiritualia comparanda? Propterea jam paratum est convivium nostrum, fratres, jam cocta sunt omnia, ei epulandi tempus advenit. Dignum est enim ut prius anima satietur, quod hæc portio sine dubitatione, et sine comparatione sit potior: præsertim cum Sanctorum solemnitates manifestum sit ad animas magis, quam ad corpora pertinere; et quæ animarum sunt, animæ plus acceptent, quippe naturali quadam eis cognatione conjunctæ. Quibus propterea quoque sancti isti compatiuntur amplius, propterea magis desiderant animarum bona, et plus earum refectionibus delectantur, quoniam et ipsi similes nobis fuere passibiles; et ipsi peregrinationis hujus et exsiliij miserabilis deploravere molestias; et ipsi grave hujus corporis onus, et tumultus sæculi, et tentationes experti sunt inimici. Nihil itaque dubium, quin gratior eis sit et multo acceptabilior illa festivitas, qua inteditur epulis animarum, quam sit ea, quæ celebratur a sacerdibus, curam carnis perficientibus in desideriis voluptatum.

2 Verumtamen unde nobis animarum panis in terra deserta, in loco horroris, et vastæ solitudinis? Unde nobis sub sole spiritualis cibus, ubi nihil est nisi labor et dolor et afflictio spiritus? Sed scio quis dixerit: *Petite et accipietis*: et illud: *Si vos, cum sitis mali, noster bona date dare filiis vestris; quanto magis Pater vester de cœlo dabit spiritum bonum peccantibus se?* (*Matth. vii, 7, 11; Luc. xi, 9, 13.*) Nec ignoro, **1021** quam obnixe tota hac nocte et die petieritis mendicantes dari vobis pacem de cœlo vivum; non eum qui corpus roborat, sed qui confirmat cor hominis. Nam convivas quidem non ausim dicere, sed mendici sumus, in præbenda Dei

B viventes. Mendici, inquam, jacentes ante januam regis prædivitis, ulceribus pleni, et cupientes saturari, imo et sustentari de micis, quæ cadunt de mensa dominorum nostrorum, quorum celebramus hodie solemnitatem. Nempe deliciis afflunt, et mensuram accipiunt bonam, et confortam, et superfluentem. Confidimus autem quoniam erit qui det nobis: chaos enim magnum et distantia est multa nimis inter liberalitatem et benignitatem Dei, et avari divitiae crudelitatem. Propterea dedit hodie Pater noster panem: Patrem enim misericordiarum, patrem esse necesse est etiam miserorum; dedit, inquam, nobis panem de cœlo, et cibaria in abundantia: quorum utinam ego fidelis coquus, utinam mea equina utilis videatur!

C 3. Siquidem ad præparanda fercula vestra, tota hac nocte concealuit cor meum intra me, et in meditatione mea exarsit ignis: ille sine dubio quem Dominus Jesus misit in terram, et voluit vehementer accendi (*Luc. xii, 49*). Nam spirituale cibum, et coquinam, et ignem habere necesse est spiritualem. Superest jam ut distribuam quæ paravi: vos autem considerate potius dantem Dominum, quam ministrum distribuentem. Ego enim, quantum in me est, nihil aliud sum quam conservus vester, qui vobiscum pariter, et mihi, et vobis, sicut ipse Dominus novit, mendico panem de cœlo, et alimoniam vitæ. Propterea non ego do vobis, sed Pater vester ipse est, qui dat vobis panem de cœlo vivum; ipse vos pascit, et operibus, et sermonibus, etiam et carne Filii sui, quæ est vere cibus. Nam et de operibus lego: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei* (*Joan. iv, 34*); et de verbis, quoniam non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (*Deut. viii, 3*); Ergo nunc quidem cibari habemus factis ejus et verbis; post hæc etiam illibatum Dominicæ corporis sacramentum in altaris mensa sacrosancta, ipso propitio, percepturi.

4. Legimus in Evangelio hodie, quoniam *videns turbas Jesus, ascendit in montem*. Prædicantem enim Dominum de civitatibus et castellis populi sequabantur? quorum salvabat animas, sanabat corpora; et adhærebant ei, affatu pariter et aspectu illius delectati: cuius nimirum vox suavis, et facies ejus decora, sicut scriptum est: *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis* (*Psal-*

XLIV, 3), Talis est quem nos sequimur, cui adhaeremus; totus desiderabilis, in quem non solum populi, sed et ipsi quoque angeli sancti desiderant prospicere. Quid vobis suavius apponemus? Nimirum haec sunt deliciae angelorum. Gustate prouinde, et videte, quoniam suavis est Dominus. Et huic suavitati, huic sapori, huic sapientiae, quae vere trahitur de occultis, omne quod desideratur, non valet comparari. Quid enim? Miraris in sole splendorem, in flore pulchritudinem, in pane saporem, in terra fecunditatem? Sed a Deo haec universa donata sunt: nee dubium, quin multo amplius reservaverit sibi quam dederit creaturis.

5. Jam ne hoc quidem otiosum putemus, quod ascendit in montem, ninirum quod tanto ante praedictum est, tanquam a longe clamante propheta: *Super montem exelsum asecede tu qui evangelizas Sion; exalta in fortitudine vocem tuam qui evangelizas Jerusalem* (Isai. XL, 9). In qua ascensione, si vos melius non habetis, ego illud intelligendum puto, quod initio Actuum apostolorum beatus Lucas meminit dicens: *primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ caput Jesus facere, et docere* (Act. I, 1). Utique non juxta Pharisaorum morem, qui alligabant onera gravia et importabilia, et imponebant ea in humeros hominum, digito autem suo nolebant ea movere (Matth. XXIII, 4). An non bonus anima pauperrimus est iste, et plurimum confirmans cor hominis? Fiducialiter sequor te, Domine, quoconque ieris, et secure incedo **1025** viam mandatorum tuorum sciens quod per eam praecesseris ipse. Secure, inquam, viam mandatorum tuorum curro, quandoquidem novi quod a summo celo egredio tua ad currendum hanc viam, et occursus tuus usque ad summum ejus fuerit per hanc viam. Non possum modo, fratres, in hunc modum singula masticare: vos estote animalia munda et ruminantia, ut fiat sicut scriptum est: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis* (Prov. XXI, 20). Cogit enim succingere forsitan et praescindere verbum tam brevitatem horae, quam materiae magnitudo.

6. *Videns turbas Jesus, ascendit in montem. Videns miserationis intuitu, quoniam eraat sicut oves errantes, non habentes pastorem. Quid est quod priusquam docere inciperet, ascendit in montem, nisi quod in hoc ipso docuit necesse habere praedicatorum verbi Dei desideriis animi conversatione sancta ad sublimia tendere, et virtutum descendere montem?* *Et eum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus. Cum sedisset*, inquit. Alioquin quis ad excelsum illum gigantem posset accedere? Benignissime prorsus inclinavit se, et exinanivit usque ad sessionem, ita ut dicat Patri: *Tu cognovisti sessionem meam, et resurrectionem meam* (Psal. CXXXVIII, 2). Sedit enim, ut ad eum, quem ne ipsi quidem angeli stantem attingere poterant, etiam publicani et peccatores accedant, accedat Maria Magdalene, accedat et Latro de cruce. *Et cum sedisset accesserant ad eum discipuli ejus*. Accesserunt non tam incessu

A pedum, quam affectu cordis, et imitatione virtutum. Bene autem non turbæ, non quilibet de populo, sed discipuli accessisse dicuntur: quatenus sicut Testamentum Vetus datum legitur in monte Sina, solo Moyse ascende, et populo expectante deorsum (Exod. XXIV, 12-18); sic et modo susciperent montes pacem populo, et colles justitiam; et velut in tenebris quibusdam, et in occulto diceretur apostolis quod postea dicerent in lumine, et audirent in aure quod praedicarent postmodum super tecta. Unde et sequitur:

7. Et aperiens os suum, docebat eos. Aperuit nunc os suum, qui prophetarum prius aperuerat ora. Hinc est quod legitur in psalmo, Propheta dicente: *Dominus, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam* (Psal. L, 17). Nunc autem qui multifarie, multisque modis olim locutus fuerat in prophetis, demum suo ipsius ore locutus est, tanquam si diceret: *Et qui loquebar, ecce adsum* (Isa. LII, 6). Beati qui audierunt loquentem in carnae Sapientiam: beati qui Verbi Dei verba, quæ ab ipsius ore processerunt, audierunt. Verumtamen quod audierunt illi, adhuc reservatur nobis; quia et nos audire possumus, quamvis non ab ipso. *Aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu.* Vere apertum est os ejus, in quo omnes thesauri sapientiae et scientiae sunt reconditi. Ei vere ejus haec doctrina, qui in Apocalypsi loquitur: *Eeee nova facio omnia* (Apoc. XXI, 5): qui per Prophetam ante praedixerat:

C *Aperiā os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi* (Psal. LXXVII, 2; Matth. XIII, 33). Quid enim tam absconditum, quam paupertatem esse beatam? Attamen Veritas loquitur, quæ nec falli, nec fallere potest; et ipsa est quæ dicit quoniam *beati pauperes spiritu*. Sie vos, insensati filii Adam, divitias quæritis, divitias desideratis usque adhuc: cum jam beatitudo pauperem divinitus commendata, praedicata mundo, credita sit ab omnibus? Quærat eas paganus, qui sine Deo vivit; quærat Judæus, qui terrenas promissiones accepit: sed qua fronte, magis autem qua mente Christianus divitias quærerit, postquam Christus beatos esse pauperes prædicavit? Quousque, filii alieni, quousque vanitatem loquetur os vestrum, ut beatum dicatis populum cui haec sunt, haec visibilia, haec præsentia, cum Filius Dei os suum aperiens locutus sit veritatem, beatos esse pauperes et va divitibus?

8. Sed diligenter attende, quod non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam apud eis divinæ bonitatis misericordiam hanc ipsam afflictionis suæ miseriam: scio tamen **1026** Dominum hoc in loco non de hujusmodi fuisse locutum, sed de his qui possunt dicere cum Propheta: *Voluntarie sacrificabo tibi* (Psal. LIII, 8). Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis laudem habet apud Deum: nam et philosophi omnia sua reliquisse leguntur, ut expediti mundialibus curis, studio vanitatis possent vacare

liberius : et noblebant censu abundare terreno, ut abundant magis in sensu suo. Hos discernit quod dictum est, *spiritu*, id est, spirituali voluntate. *Beati ergo pauperes spiritu*, spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitum Dei, et animarum salutem, *quoniam ipsorum est regnum cælorum*. Sed quis est qui sic loquitur, qui sic beatificat pauperes, et sic ditat ? Putas, poterit verum esse ? Erit sine dubio, siquidem verax et potens est qui promittit. Si murmurat inimicus, respondebitur ei: *An non licet mihi facere quod volo ? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum ?* (Matth. xx, 15.) Si tu jure humiliatus es pro eo quod adversum me exaltare te voluisti ; nonne qui se humiliavit propter me, merito sunt exaltandi ? Et vere, fratres, si miserrimus ille e cœlo dejectus est, quoniam affectavit celsitudinem, altitudinem concupivit, sublimitatem præsumpsit : nonne consequens est beatos esse, qui sponte in paupertatis humiliatem sese deponunt, et iuxta Domini professionem, *ipsorum est regnum cælorum*, quod perdidit iste ? Et attende quam sapienter ordinaverit Sapientia, contra peccatum primum, remedium primum opponens. Ac si apertius dicat : *Vis obtinere eculum quod perdidit superbiens angelus, qui confisus est in virtute sua, et in multitudine divitiarum suarum ? Paupertatis vilitatem amplectere, et tuum erit.* Sequitur :

9. *Beati miles, quoniam ipsi possidebunt terram.* Bene, optime. Sic enim oportebat, commendata paupertate, etiam mansuetudinem prædicari ; quoniam relinquentibus omnia, prima solet esse tentatio de molestiis corporis, et afflictione carnis insolita. Quid vero paupertas proderit, si, quod absit ! pauper in murmurationem deveniat, factus exasperans, et impatiens disciplinae ? Optime quoque post regni promissionem minus aliud regnum velut in arrham datur, ut secundum Scripturam, *promissionem habeamus vitæ ejus quæ nunc est, pariter et futuræ* (I Tim. iv, 8) ; et de exhibitione præsentium firmas sit exspectatio futurorum. *Beati miles, quoniam ipsi possidebunt terram.* Hanc ideo terram corpus nostrum intelligo : quod si possidere vult anima, si regnare desiderat super membra sua, necesse est ut sit ipsa mitis, et superiori suo subjecta ; quoniam tale inventiet inferius suum, qualem se exhibuerit superiori. Armatur enim creatura ad ulciscendam sui injuriam Creatoris. Et ideo noverit anima, quæ rebellem sibi inventit carnem suam, se quoque minus, quam oporteat, superioribus potestatis esse subjectam. Mansuetat ipsa, et humilietur sub potenti manu Altissimi ; et subjecta sit Deo, et his pariter quibus vice ejus habet obediens prælatis : et continuo corpus suum inventiet obediens et subjectum. Veritas enim est quæloquitur : *Beati miles, quoniam ipsi possidebunt terram.* Et vide, si non adversus secundi peccati vulnus secunda processerit medicina. Prima siquidem post angelicæ prævaricationis ruinam Eva peccavit, inquietudine spiritus agitata, et interdicti Dominici jugum suave, et leve onus abjiciens ; quoniam

A expectare noluit, ut de manu Domini, unde jam cætera acceperat, perfectionem quoque beatitudinis mereretur, sed præripere illam serpentis consilio attentavit. Propter hoc paradisum perdidit, terram deliciarum : propter hoc ipso corpore suo contraria legem invenit. Sed jam fortassis ad hanc Domini vocem desiderio mansuetudinis aestuas, et conquereris super asperitate cordis tui, et belluiniis quibusdam motibus atque indomita feritate. Attende ergo quod sequitur :

10. *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Equum indomitum flagella domant ; animam immitem coutrito spiritus et assiduitas lacrymarum. Ergo in omnibus operibus tuis memorare novissima tua : **1027** mortis horrorem, judicii tremendum disserimen, ardentes gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tue miseriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuae ; cogita vitæ humanae pericula, cogita fragilitatem propriam : et in hujus modi cogitatione si perseveraveris, dico tibi, parum senties quidquid foris videtur esse molestum, dum toto corde circa interiorem molestiam occuparis. Sed nec patietur Dominus sine consolatione te esse, quoniam Pater misericordiarum est, et Deus totius consolationis; et complebitur omnino quod Veritas pollicetur : *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Concordat autem huic sententiae etiam illud, quod in Salomone legisti: *Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii* (Eccle. vii, 3). Propterea beata esses, Eva, si post culpam consolationem quereres lacrymarum, et conversa ad penitentiam venias citius obtaineres. Nunc autem miserrimam quæsisti consolationem de simili casu viri tui, et veneno pessimo, nequissimo videlicet vitio, totam infecisti posteritatem tuam : ut usque hodie perditionem alterius, alter suam reputet consolationem. Misera prorsus Evæ consolatio, et eorum qui miseria hanc imitantur ! Sed *beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Verum quid aliud est hæc consolatio, quam procedens de spe veniæ gratia devotionis, et suavissima delectatio boni, et gustus sapientiæ, licet exiguis, quibus interim benignus Dominus afflictam refrigerat animam ? Sed gustus ille nihil aliud est, quam irritamentum desiderii, et incentivum amoris, sicut scriptum est: *Qui cuncti, me, adhuc esurient ; et qui bibunt me, adhuc sient* (Eccl. xxiv, 29). Propterea illico subinfertur :

11. *Beati qui esurunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Qui esurit, esurit amplius ; et qui desiderat, abundantis adhuc desideret ; quoniam quantumcunque desiderare potuerit, tantum est accepturus. Imo vero non secundum imperfectiōnem modumque desiderii, quoniam quidem donec perfecte habeat, perfecte desiderare non potest ; sed nec perfecte habere, donec perfecte desideret ; sed mensuram accepturus est bouam, et confortam, et coagitatam, et supereffluentem. *Beati qui esurunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.*

buntur. Infirmiori palato cordis, et animæ languenti adhuc dura et insipida res videtur esse justitia; sed qui gustaverunt, ecce ipsi sciunt quam beati sunt qui esuriunt illam, quoniam ipsis saturabuntur. O vere felix et gloria satietas! o sanetum convivium! o desiderabiles epulæ! ubi nimurum anxietas nulla, nullum poterit esse fastidium, quoniam satietas summa, et summum inheret de-iderium. *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsis saturabuntur.* Jam vero hoc verbum adversus Adam procedere credo, qui portioem quidem aliquam videtur tenuisse justitiae, in eo quod mulieri compassus est; sed si esurisset justitiam, curasset sine dubio reddere quod debebat, non modo uxori, sed multo magis Creatori. Debebat enim uxori compassionem utique et disciplinam, tanquam inferiori. Caput enim mulieris vir (*Ephes.* v, 23). Debebat autem Deo obedientiam atque subjectionem. Sed quid putamus, fratres, quamplurimi usque hodie factum illud graviter dijudicant, et tamen insipientem imitantur? Indignantur adversus Adam, quod obedierit voce uxoris sua, plus quam Dei; et ipsi quotidie Evam suam, carnem videlicet, audiunt plus quam Deum. Fratres, si modo præsentem videremus Adam in eo articulo positum, ascendentibus cogitationibus in cor ejus, coaretari inter precem uxoris, et præceptum Creatoris; nonne clamaremus adversus illum, dicentes: Cave tibi, miser, vide ne feceris; seducta est mulier, non acquiescas ei? Utquid ergo, quoties apprehendit nos tentatio similis, non persuademus similiter nobis ipsis? *Beati enim qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsis saturabuntur.* Sed quid potest esse omnis justitia nostra coram Deo? Nonne juxta prophetam, *velut pannus menstruatæ reputabitur* (*Isai. LXIV, 6*) et **1028** si districte judicetur, injusta inveniatur omnis justitia nostra, et minus habens? Quid ergo de peccatis erit, quando ne ipsa quidem pro se poterit respondere justitia? Propterea obnixe cum Propheta clamantes: *Non intres in judicium cum servo tuo, Domine* (*Psal. CXLII, 2*), tota humilitate ad misericordiam recurramus, quæ sola potest salvare animas nostras, et sollicite pensemus quod sequitur:

12. Beati misericordes, quoniam ipsis misericordiam consequentur. Et attende, quemadmodum Zacchæus breviter uno virbo utrumque complectitur, dicens: *Dimidium bonorum meorum do pauperibus, et si quempiam defraudavi, reddo quadruplum* (*Lue. XIX, 8*). Vides quantum esurit iste justitiam, cui non sufficit æqua mensura reddere, nisi reddat quadruplum. Misericordia quoque magna est, quod dimidium bonorum suorum dat pauperibus. Verumtamen non silebo ego quod sentio. Laudem Domini loquetur os meum: Domini plane, non vestram. Neque enim vobis, sed nomini ejus do gloriam. Zacchæus certe, cuius laus est in Evangelio, dimidium bonorum suorum dedit pauperibus; sed ego multos Zacchæos hic video, qui nihil sibi ex omnibus reliquere. Quis mihi seribet hoc Evangelium de Zacchæis istis, imo

A de Petris istis, qui fiducialiter loquantur Domino: *Eeee nos reliquimus omnia et secuti sumus te?* (*Matth. XIX, 27.*) Sed scriptum est jam in Evangelio aeterno, in libro vita scriptum est et signatum: *Beati misericordes, quoniam ipsis misericordiam consequentur.* Jam vero, fratres, Adæ crudelitatem hæc sententia tangit, qui videbatur prius uxoris amore peccasse. Ecce enim scimus, o Adam, quia os de ossibus tuis, et caro de carne tua est, et ejus amore peccasti. Videamus nunc quantum diligas eam. Venit Dominus igneum tenens gladium in ultionem prævaricationis: oppone te discrimini propter illam, et dic: Domine, mulier infirmior est, mulier seducta est: mea est iniquitas, meum peccatum, in me solum vindicta procedat. Sed non loquitur sic: *Mulier, inquit, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, et comedì* (*Gen. III, 12*). O perversitas! Pœnam pro ea suscipere refugis, et culpam admittere non recusasti! Quomodo, pro dolor! omnia confusisti! perniciose misericors, ubi severus esse debueras; et perniciosius crudelis, ubi misericordiam impendere oportebat? Nam delinquere propter illam nullo modo, satisfacere vero pro ea libenti animo debuisti. Sic enim oportet fieri, fratres, ut nunquam propter alium homo peccet, quod est justitiae: et libenter aliena peccata portet, quod est misericordiae. *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsis saturabuntur.* *Beati misericordes, quoniam ipsis misericordiam consequentur.* Sequitur:

C *13. Beati mundo corde, quoniam ipsis Deum videbunt.* Beati plane, et omnino beati, qui videbunt in quem desiderant angelii proposcere, quem videre vita aeterna est. *Tibi dixit eorū meum, exquisivit te facies mea: faciem tuam Domine, requiram* (*Psal. XXVI, 8*). Quid enim mihi est in cœlo? et a te quid volui super terram? *Defecit caro mea et eorū meum Deus cordis mei, et pars mea Deus in aeternum* (*Psal. LXXII, 25, 26*). Quando adimplebis me laetitia cum vultu tuo? Væ mihi ab immunditia cordis mei! quia impediens, ne cum mereor ad beatam illam visionem admitti. Quanta sollicitudine, fratres, quanto studio danda est opera, ut mundari possit oculus, quo videndum est Deus? Et ego quidem tripli sorde inquinari me sentio; concupiscentia carnis, et concupiscentia gloriæ temporalis, et præteritorum conscientia delictorum. Sunt enim in anima motus quidam utrorumque desideriorum, quos nec ratione, nec viribus extinguere possum, quandiu sum in hoc sæculo nequam, et in corpore mortis teneor alligatus. Attamen contra sordes istas orationis oppone remedium; et propterea sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum; ita oculi nostri a Domini Deum nostrum, donec misereatur nostri qui solus mundus est, et potest facere mundum de immundo conceptum semine. Sic et contra peccati conscientiam remedium confessionis est institutum; et omnia in confessione lavantur. Ecce hæc sunt quæ mundant **1029** oculum cordis, oratio et confessio. Porro beati mundo corde, quo-

niam ipsi Deum videbunt. Videbunt quidem in fine facie ad faciem ; videbunt etiam nunc, sed per speculum in ænigmate ; et nunc cognoscunt ex parte, perfecte postea cognituri. Omnis enim in cuius conscientia clausum adhuc peccatum vivit, aut peccat in spe, et ita sentit de Deo, tanquam si minus ei peccata displiceant ; aut peccat in desperatione, immisericordem sentiens Deum. Quorum utrique merito dicitur : *Existimasti inique, quod ero tui similis* (*Psal. xlix, 21*) : quoniam neuter Deum videt sed mentitur iniquitas sibi, formans sibi idolum pro eo quod non est ipse. Beati vero mundo corde, quoniam ipsi soli Deum vident, soli de eo sentiunt in bonitate : sicut vere bonus est, ita ut nemo bonus sit nisi ipse. *Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt.* Miseri proinde Adam et Eva, qui conversi in verba malitiae ad excusandas excusationes in peccatis, dum confessionis mundationem fugiunt, immundo remanent corde, et a facie Domini ejiciuntur. Sequitur :

14. *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Merito sibi nomine vocabuntur, qui filii opus impleverint. Ipse enim est, per quem reconciliati pacem habemus ad Deum : ipse qui pacificavit in sanguine suo quæ in cælis sunt, et quæ super terram, mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus. Et attende quemadmodum in tribus quidem prioribus sibi ipsi reconciliatur anima; in duabus quæ sequuntur, proximo ; in sexto, Deo ; in septimo etiam alios reconciliat, tanquam receptus in gratiam Domini, et felici familiaritate donatus. Nam paupertate, mansuetudine, fletu renovatur in anima similitudo quædam et imago æternitatis omnia tempora complectens, dum paupertate futura meretur, mansuetudine sibi præsentia vindicat, luctu poenitentia præterita quoque recuperat, sicut scriptum est : *Recognabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ* (*Isai. xxxviii, 15*). Porro justitia et misericordia perfecte proximo cohæremus, dum quidquid nolumus nobis fieri, alii non faciamus per justitiam; et quæcumque volumus ut faciant nobis homines, et nos faciamus illis per misericordiam. Jam reconciliati nobis, reconciliati etiam proximo, fiducialiter per munditiam cordis reconciliamur Deo. Beati vero, qui de sua reconciliatione non ingratii, et pro fratribus suis pie solliciti, eos quoque, quantum præalent, et sibi, et Deo reconciliare laborant. Quibus enim laudibus dignum, quanto amplectendum putas affectu fratrem illum, qui sine querela conversans inter fratres, tota sollicitudine cavit, ne quid in eo sit quod ab aliis portari oporteat ; ei quidquid in aliis est onerosum, patientissime portat ? qui singulorum scandalum sua reputat ; qui cum Apostolo loquitur : *Quis scandalizatur et ego non uror ? quis infirmatur et ego non infirmor ?* (*II Cor. xi, 29.*) *Beati pacifici quoniam filii Dei vocabuntur.* Non est enim Deus dissensionis, sed pacis : ideoque filios pacis, Dei quoque filios dignum est appellari.

15. Jam quæ sequitur octava beatitudo, martyrum est prærogativa : cuius nobis tolerantia nec

A tempus videtur esse, nec virtus. Honoratur nunc justitia magis quantum in facie est: aut nulli, aut pauci pro ea sustinent persecutionem. Felices tamen, si qui sunt, quoniam ipsorum est regnum celorum, ut [alias, ubi] eos nemo persecutatur. Quod si multiplex fuerit tribulatio, tunc quoque multiplicius exultandum, non intuentibus quævidentur incommoda; sed præmia, quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, aeterna. *Beati, inquit, eritis cum vos oderint homines, et cum separaverint vos, et ejecerint, et dixerint omne malum adversum vos incipientes, propter me. Gaudete in illa die, et exultate : ecce enim merces vestra copiosa est in cælis,* copiosior louge quam sit labor in terris. Verumtamen quid sibi vult, quod eadem promissio facta est pauperibus et martyribus, nisi quia vere martyrii genus paupertas voluntaria est ? *Beatus vir,* ait Propheta, *qui post aurum non abiit nee speravit in thesauris pecunia. Quis est hic, et laudabimus eum ?* 1030 *Fecit enim mirabilia in vita sua* (*Eccli. xxxi, 8, 9*). Quid mirabilius, aut quod martyrium gravius est, quam inter epulas esurire, inter vestes multas et pretiosas algere, paupertate premi inter divitias, quas offert mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat noster ipse appetitus ? An non merito coronabitur qui sic certaverit, muodium abjiciens primitatem, irridens inimicum tentantem, et, quod gloriostus est, de semetipso triumphans, et crucifigens concupiscentiam prurientem ? Denique propterea pauperibus pariter et martyribus regnum cœlorum promittitur, quia pauperate quidem emitur, sed in passione pro Christo absque omni dilatione percipitur.

SERMO II.

De statu sanctorum ante resurrectionem.

1. Quia Sanctorum omnium festivam hodie, dilectissimi, omnique dignissimam devotione memoriam celebramus, opera pretium puto de communione eorum felicitate, in qua beata jam requie perfruuntur, et futura quam præstolantur consummatione, adjuvante Spíitu sancto sermonem facere charitati vestræ, ita sane, ut non opinionis propriæ conjecturas, sed divinorum librorum sequar auctoritatem; ne prophetare videar de corde meo, sed innitar, quoad potero, testimonii Scripturarum. Erit enim, præstante Domino, triplex sermonis hujus utilitas, quatenus agnita, vel ex parte aliqua, felici retributione sanctorum, abundantiori deinceps sollicitudine ipsorum iahædere vestigiis, ac ferventiori desiderio ad eorum suspirare consortia, propensiiori quoque devotione eorumdem nos commendare patrocinis studeamus. Fidelis quippe sermo, et omni acceptance dignus, ut quos solemni veneratione prosequimur, etiam simili conversatione sequatur: quos beatissimos prædicamus, ad eorum beatitudinem tota aviditate curramus: quorum delectamur præconiis, sublevemur eorum patrocinis. Nec sane parum fructuosa invenitur memoria festiva sanctorum, languorem, teporem,

erroremque depellens: cum eorum intercessione juvetur infirmitas nostra, consideratione beatitudinis excitetur negligentia nostra, ignorantia quoque nostra ipsorum erudiatur exemplis. Propterea cum perfecte eruditos vos ad imitanda sanctorum vestigia, hodierna sancti Evangelii lectione, et ipsius Domini sermone non dubitem, erecta nimis ante oculos vestros scala, per quam universus, quem hodie veneramur, sanctorum chorus ascendit; nec ignorem implorandis eorum sulfragiis totum paulo minus noctis et diei hujus religiosa devotione tempus expensum: jam de eorum felicitate loqui vel exiguum aliquid attentabo, quod donaverit ipse, qui eos et magnificat jam et glorificat, quos vocavit primus atque justifieavit.

2. Legimus in Propheta: *Convertere, anima mea, in quietem tuam, quia Dominus benefecit tibi; quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lachrymis, pedes meos a lapsu* (Psal. cxiv, 7, 8); et in alio psalmo: *Anima nostra sicut passer erupta est de laqueo venantium* (Psal. cxxiii, 7). Multa quoque similia in divinarum reperisse mihi videor serie Scripturarum verba hominum, qui liberatos se esse non sine multa admiratione laetantur, verba perfectae securitatis et felicitatis immensæ, vocem gratiarum actionis et laetitiae, quam pro meo sapere his qui luteas adhuc domos inhabitant, et in sudore vultus sui comedunt panem suum, omnino non arbitror convenire. Quis enim eorum gloriabitur castum se babere cor? quis audeat gloriari contritum esse laqueum, liberatos pedes suos a lapsu, reclamante nimis Apostolo, et dicente: *Qui stat, videat ne eadat?* (1 Cor. x, 12.) Unde et de semetipso: *Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. vii, 24.) Et alio in loco: *Fratres, inquit, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ retro sunt oblitus, et in ea quæ ante me sunt extensus, sequor ad palam* (Philepp. iii, 13, 14), etc. **103** Itemque: *Ego, ait, sie curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aerem verberans; sed castigo corpus meum et servituti subiectio, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar* (1 Cor. ix, 26-27). Haec plane tuba militie est, haec verba duci, strenui fortiter dimicantis. Nam superiora quidem videntur potius triumphantis, aut certe needum quidem triumphantis, sed cum victoria jam redeuntis de prælio, et futuram magni triumphi diem læta ac secura conscienti præstolantis.

3. Quid enim loquitur reversus de prælio fortis miles, servus fidei? *Convertere jam, inquit, anima mea, in quietem tuam.* Dum enim in corpore mortis Domino militares, nulla requies erat, tum pro labore certaminis, tum pro periculo exitus adhuc incerti. Hinc excitabat tumultus tentationum, inde succumbendi metus gravius sollicitabat. Habebat tamen, fratres, etiam tunc gloriam miles Christi, licet requiem non haberet. Ait siquidem strenuus ille et fortissimus miles, enjus et paulo ante fecimus mentionem: *Gloria nostra hæc est testimonium*

A conscientiæ nostræ (II Cor. i, 12). Quod conscientiæ testimonium non sic intelligendum puto, tanquam ipsa sibi conscientia attestetur. Non enim qui seipsum commodebat, ille probatus est, sed quem Deus commendat (II Cor. x, 18). Est ergo testimonium conscientiæ in quo gloriatur Apostolus, non quod perhibeat conscientia, sed quod loquitur Spiritus veritatis in ipsa, testimonium perhibens spiritui nostro, quod filii Dei sumus (Rom. viii, 16). Est enim testimonium conscientiæ non perhibentis, sed percipientis. Cum enim veritas applaudit, cum justitia attestatur, Dei sine dubio commendantis vox est, et Spiritus sancti testimonium perhibentis, ac si decertanti viriliter militi rex suus, pro cuius amore et honore decertat prope assistens laetus applaudat, laudet fortia facta, proximam clamitet esse victoram, parata jam prænia, et coronam policeatur aeternam. In quo testimonio gloriatur quidem probatus et strenuus miles; minime tamen quiescit, sed tanto acrius viriliusque decertat. Itaque dum adhuc militant, gaudent utique electi Dei, sed tantum de primitiis Spiritus, qui et infirmitatem eorum adjuvat virtute sua, et pusillanimitatem sua consolatur attestacione. Unde et is, de quo loquebamur. Apostolus: *Non est, inquit, regnum Dei esca et potus, sed justitia et pax et gaudium in Spiritu sancto* (Rom. xiv, 17).

4. Jam vero consummato militiæ tempore gaudium habent sancti etiam in spiritu suo, donec adveniat dies illa, qua introire mereantur in gaudium Domini sui, gaudium habituri et in ipso corpore suo. Sic enim habemus in Psalmo: *Signatum est super nos lumen vultus tuus, Domine; dedisti letitiam in corde meo?* Unde? Plane ex his quæ sequuntur: *A fructu frumenti vini et olei sui* (Psal. iv, 7, 8). Audivit enim ejusmodi anima vocem dicentis: *Date ei de fructu manuum suarum, et laudent eam in portis opera ejus* (Prov. xxxi, 31). Unde et Joannes scribere jubetur in Apocalypsi, quoniam beati mortui qui in Domino moriuntur. Quare beati? Amodo enim jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis (Apoc. xiv, 13). Unde et in ipso de quo paulo ante loquebamur psalmo, eis quæ supra posuimus verbis adjunctum est: *In pace in idipsum dormiam et requiescam* (Psal. iv, 9). Et de operibus habemus in Apocalypsi: *Opera enim illorum sequuntur illos* (Apoc. xiv, 13). Ad quid vero sequuntur, nisi ut laudent eos in portis? Ad quid sequuntur, nisi ut multiplicantur a fructu eorum, et accipientes de fructu manuum suarum, saginarent vituli, quos ex propheticò testimonio, cum reædificebuntur muri Ierusalem, super altare Domini novimus imponendos? (Psal. L, 20, 21.) Interim quippe sub altari eos esse, et non supra, ipse nos doceat, cuius testimonium credibile factum est nimis, qui, ut scribit in Apocalypsi, sub altari ipso eorum etiam voces audivit (Apoc. vi, 9, 10). Adhuc ergo signatum (69)

(69) Id est obsignatum, nondum reseratum et manifestatum, uti appareat tum ex consequentibus

est super eos lumen vultus Dominici : et licet non plenam, habent tamen lætitiam multam in corde suo, donec veniat dies illa, qua implebit eos lætitia tum ex sermone 4, num. 3, ubi ait animus, ab heatorum nunc solam conspicuam esse Christi humanitatem, non ipsam divinitatem. Plura ejusmodi loca occurserunt in Bernardo, quibus corum videtur accedere sententiae, qui docent animas justorum post hanc vitam, ante generalem corporum resurrectionem et extremum judicium, non admitti ad illam beatitudinem quæ in Dei visione consistit; sed interim versari in quadam felicitate imperfecta, quæ dolorem quidem omnem excluderet, refrigerium, quietem, lucem, gaudium praestaret, nondum tamen earum desiderium expleret. Illoc docuisse ferunt Joannem XXII pontificem, et Parisiensibus theologis idem mandasse docendum. Huic, inquam, opinioni videtur favere Bernardus compluribus locis, quibus hic simul et semel antidotum adhibere non abs re fuerit. Nam, prater verba citata, rursus serm. 3 de Omnibus sanctis, tres facit animarum sanctorum status: primum, in corpore corruptibili; secundum, sine corpore; tertium, in beatitudine consummata: primum, in tabernaculo; secundum, in atrio; tertium, in domo Dei, in quam dominum negat eas sine corporibus intraturas. Et serm. 4 dicit animas martyrum esse sub altari, quia solum vident Christi humanitatem; post corporum autem resurrectionem exaltandas esse super altare ad vindendum ejus divinitatem. Similis locus est sermone 4 in Dedicatione Ecclesiae, et alibi.

Porro communis sanctorum Patrum et Ecclesiae doctorum sententia est, animas priorum corporibus solutas non modo jam coelo receptas esse, et cum Christo regnare, sed simpliciter beatas esse, et Dei conspectu frui. De Augustini circa hanc questionem sententia varie censem. Sunt qui putent illum de loco animarum justarum hæsisse anicipitem, utrum jam in celo sint an alibi. Lib. de cura pro mortuis gerenda, cap. 3, Eneh. cap. 108, lib. xii. De Civitate Dei, cap. 9, et alibi, animas justorum collocat in occultis sedibus, in secretis et abditis receptaculis. Tract. 49 in Joannem, inter ea quæ promissa illis, et nondum præstata, numerat vitam æternam eum angelis, et lib. i Retract., cap. 14, dicit merito queri de sanctis hominibus jam defunctis, utrum ipsi saltem dicendi sint jam in illa possessione consistere, in qua sanctos angelos esse non dubitatur. Vide similia apud eundem. lib. xii de Genesi ad litt., cap. 35. Item in psal. xxxvi: « Post hanc vitam, » inquit, « nondum eris ubi erunt sancti, quibus dicetur; Venite, benedicti, » etc. Vide epist. 111 ad Fortun.; Tract. 53 et 111 in Joannem; Expos. psal. lxxxv; serm. 1 super psal. xviii; lib. De spiritu et littera, cap. 21. Quibus locis significat pios non admittendos ad visionem beatificam ante extremum judicium.

Verum non de loco, sed potius de statu animarum ambigere Augustinum, studiosius ejus lector advertet. Scensit quippe animas sanctorum videre quidem Deum facie ad faciem, sed non ita perfecte quomodo videbunt post resurrectionem; idque propterea, quod naturalis earum appetitus, quo feruntur erga corpus, ut ei rursus uniantur ipsumque administrarent, remoretur eas, quominus tota intentione fereatur in Deum, et proinde nondum pervenerint ad æquitatem angelorum, qui nullo impedimento retardantur quominus toti ferantur in Deum. Illoc ipsum tamen nou ita sensit Augustinus, ut id pro certo haberet. Nam, licet lib. xxii de Genesi ad litt. id affirmare videatur, attamen postea, lib. i Retract., cap. 14, significat se adhuc dubitare. Quæ quidem quæstio, an videlicet animæ beatorum ita perfecte Deum nunc videant, ac post resurrectionem, nequidem

A cum 1032 vultu suo. Interim, inquam, convertuntur animæ illæ in requiem suam, donec veniat dies qua introire mereantur in requiem Domini. Adhuc omnino determinata est, nisi quod concilium Florentinum, cum dicit sanctorum animas perfecta frui felicitate, perfectioritatem fruimur cum suis corporibus, postquam resurrexerint, videri cuiquam possit ad Augustini sententiam deflectere. Quamvis hoc ali rectius non de intentori, sed exensioni beatitudine puteat esse intelligendum, propter beatitudinem corporis, quæ ad priorem animæ beatitudinem accedit.

Eodem modo verba S. Beraardi intelligenda sunt. Tantum enim negat animas sanctorum tam perfecte nunc videre Deum, quam visuræ sint receptis corporibus. Nam hoc eum sentire probant ista verba serm. 3 de Omnibus sanctis, quibus sic carnem alloquitur: « Animæ sanctæ te desiderant: ipsarum sine te compleri lætitia, perfici gloria, consummari beatitudine non potest. Adeo siquidem viget in iis desiderium hoc naturale, ut nequid tota earum affectio libere perget in Deum, sed contrahatur quodammodo, et rugam faciat, dum inclinatur desiderio tui. » Et serm. 87 de Divers.: « A perfecta, » inquit, « contemplatione divinitatis quodammodo retardantur, dum adhuc resurrectionem sui corporis in fine sæculi præstolantur. »

Sic Bernardus Augustini sententiam in ea re sequitur, quam et sequitur S. Thom. Bonavent. Richard. et Marsil. scribentes in dist. 49, 4 sent. Tametsi S. Thomas sententiam postea mutarit. Nam 1. 2, q. 4, art. 5, aperte docet, quod resumpto corpore beatitudo animæ crescat non intensive, sed extensivè.

Cæterum de statu animarum sanctorum post hanc vitam, censem primo Bernardus eas esse in celo, ut clare testatur variis in locis, maxime serm. 4 de Omnibus sanctis, ubi distinguens inter sicutum Abraham et animarum beatarum, dicit « illum fuisse in tenebris, huic in luce multa; in inferno illum, istum in celo. » Secundo, « receperisse jam stolas singulas, sed nondum duplices, » serm. 3 de Omnibus sanctis, ubi explicans stolam utramque, « Siola, » inquit, « prima, ipsa est quam diximus, felicitas et requies animarum: secunda vero, immortalitas et gloria corporum. » Tertio denique, quod etiam fruuntur visione divina, satis aperte suam promitt sententiam variis in locis. Nam lib. De diligendo Deo, circa finem dicit: « Martyres immersos esse immenso pelago aeterni luminis, et luminosæ aeternitatis. » Et epistola ad fratres de Hibernia dicit: « Animam Malachiae non jam in fide ambulare, sed in specie regnare. » Et sermone de eodeam, dicit: « Eum pari gloria et felicitate regnare cum angelis. » Serm. 3 in die Palmarum, num. 3, serm. 1 Pentecost., serm. 2 de Ascens.; item serm. 6 in Cant. dicit quosdam jam meruisse introduci in Sancta sanctorum, ubi videant faciem stantis, id est claritatem incomunicabilitatis Dei. Similia quedam generaliter de sanctorum animabus testatur serm. 4 et 5 de Omnibus sanctis et de Obitu Humberti, epist. 98, n. 8, rursus epist. 266, et alibi saepius. Et haec quidem sententia definita est in concilio Florentino, in quo Patres definiunt, « animas purgatas in celum mox recipi, et intueri clare ipsum Deum trinum et unum sicuti est. » Cui accessit decretum concilii Tridentini, sess. 25, asserentis « sanctos cum Christo regnare, et aeterna felicitate in celo frui. » Vide Bened. Justin. in epist. ad Philipp., cap. 1, ¶ 21, in illa verba.

D Nisi vivere Christus est, et mori lucrum, ubi observat ex Chrysostomo, Théophylacto et aliis, non vere pro lucro habendam esse mortem, nisi statim justorum animæ ad Dei conspectum evanescantur.

laudent eas in portis opera sua, donec veniat, cum erit unicuique laus a Deo. Videlis, fratres, quanta est unitas Scripturarum, quam uno sensu et eisdem pene verbis de beatitudine loquantur animarum.

5. Jam vero nemo ex vobis parvam aliquam requiem, aut lætitiam suspicetur eorum, qui ab omni penitus molestia liberi recognitant annos suos in dulcedine animæ suæ; lætantur pro diebus quibus humiliati sunt, annis quibus viderunt mala; cum jucunda admiratione et mira jucunditate considerant pericula quæ evaserunt, labores quos pertulerunt, certamina quæ vicerunt; et pro his omnibus certa et indubitate fide exspectant beatam spem, et adventum glorie magni Dei et Salvatoris sui, qui resuscitabit et reformabit corpora eorum, configurata propriae corporis claritatibus.

6. Quanta est felicitas eorum, quam immensa lætitia! qui nimirum triplici gaudio, de recordatione transactæ virtutis, de exhibitione præsentis quietis, de certa exspectatione futuræ consummationis exultant. Nam de futura illa consummatione habemus vocem eorum in fine ejus psalmi, de quo superius loquebamur. Dicunt enim singulæ animæ, quibus jam datum est ad hanc requiem pervenire: *In pace in idipsum dormiam et requiescam; quoniam tu, Domine, singulariter in spe constitueris me.* Singulariter, inquam, in spe, non jam inter spem et metum, ubi prius non sine sollicitudine et anxietate plurima fluctuabam. Sic et de præsenti sanctorum requie habemus in alio psalmo scriptum: *Convertere, anima mea, in requiem tuam, quia Dominus beneficet tibi.* Bene, inquam, fecit, quamvis needum optime. Denique audi quam bene: *Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu* (Psal. cxiv, 7, 8): id est a peccato omni et a peccati pena, a timore quoque et a periculo recidendi penitus liberavit. Hoc est suavissimum animæ stratum, quod nullis jam lavet aut riget lacrymis, quando absterget Deus omnem lacryman ab oculis ejus. Hoc cubile, in quo jam non compungitur, nec convertitur in ærumnâ sua, dum configitur spina. Exiit enim de terra illa, quæ spinas ei et tribulos germinabat. Hoc plane stratum animæ, quod minime jam versatur in infirmitate ejus; quoniam universa quæ infirmitatis erant, pariter transierunt. Haec est, inquam, animæ suavisssima et saluberrima requies, conscientia munda, quieta, secura. Sit ergo beatæ animæ cœlestra conscientia suæ puritas, sit capitale tranquillitas, sit opertiorum ejus securitas: ut in hoc integrum strato dormiat delectabiliter, feliciter requiescat.

7. Jam vero de recordatione transactæ virtutis habes in psalmo centesimo vicesimo tertio manifeste verba eorum, quæ superius quoque commemoravi. Considerant enim et mœta cum admiratione recognitant, a quibus laqueis, quantisque periculis divino meruerint auxilio liberari, et exsultantes in Domino dicunt: *Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel, nisi quia Dominus erat in nobis,*

A *cum exsurgerent homines in nos, forte vivos deglutiissent nos. Torrentem pertransivit anima nostra, forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem;* et addunt: *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum* (Psal. cxxii, 1-6). Sed et verba quæ jam tempore suæ resolutionis instantे loquebatur Apostolus, de eo in quo nunc feliciter requiescit statu præsumpta, videntur et nunc ei multo melius convenire: nunc enim jam secure loquitur: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de recliko reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illum diem justus judex* (II Tim. iv, 7, 8). Hæc sunt, dico vobis, fratres, hæc modo sunt universa sanctorum negotia, hic cibus, hic somnus eorum: et propterea **1033** voluit Spiritus sanctus scribi verba ea quæ protulimus, cæteraque similia, ut ex his aliquatenus innotesceret nobis status eorum.

8. Longe aliter tamen afficiuntur in hujusmodi meditationibus, et multo amplius delectantur, quam nostra aut cogitatio capere, aut explicare queat oratio. Audi enim quomodo laboret propheta inculcans, et multiplicans verba, nec tamen sic digne magnificare velens quod intendit. *Quam magna, inquit, multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te!* Quid tamen addidit? *Perfecisti, inquit, eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum* (Psal. xxx, 20). Est ergo multitudo dulcedinis, que abscondita est, magna quidem et magna valde, nequid tam perfecta; quoniam in manifesto perficietur, non in abscondito, quando non sub altari requiescent sancti, sed super thronos tanquam judices residebunt. Ad requiem enim exutæ a corporibus animæ sanctæ protinus admittuntur; ad plenam autem gloriam regni non ita. *Me exspectant justi*, ait Propheta, *cum adhuc detineretur in custodia corporis hujus, donec retribuas mihi* (Psal. cxli, 8). Et vox divina ad animas sanctas corporum suorum resurrectionem flagitantibus. *Sustinet modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum* (Apoc. vi, 11). Sed jam sermo claudendus est: vocant enim nos missarum adhuc celebranda solemnia. Quod ergo restat adhuc de eadem materia, sermoni alteri reservemus.

SERMO III.

Quoniam animæ sanctæ erunt sine macula et ruga.

1. Advertisisti, nisi fallor, ex his quæ præcedente sermone sunt dicta, tres esse sanctorum status animarum, primum videlicet in corpore corruptibili, secundum sine corpore, tertium in corpore jam glorificato. Primum in militia, secundum in requie, tertium in beatitudine consummata; primum denique in tabernaculis, secundum in atriis, tertium in domo Dei. *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum!* multo magis tamen atria concupiscentiæ, secundum quod addit: *Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini* (Psal. lxxxiii, 1, 2). Sed quoniam in ipsis quoque atriis nondulcus, ut audis, defectus est, beati omnino qui ha-

bitant in domo tua , Domine. Lætatus sum plane in his quæ dicta sunt mihi, fratres, quoniam in domum Domini ibimus. Quod si quæritis, unde id tam fiducialiter presumam : inde sine dubio, quod jam multi ex nobis in atris stent, exspectantes donec recipient corpora sua, donec impleatur numerus fratrum. In illam enim beatissimam domum nec sine nobis intrabunt, nec sine corporibus suis, id est nec sancti sine plebe, nec spiritus sine carne. Neque enim præstari decent integrum beatitudinem, donec sit homo integer cui detur; nec perfectione donari Ecclesiam imperfectam. Propterea cum resurrectionem expeterent corporum, sicut priore sermone jam diximus, acceperunt divinum responsum, dicens : *Sustinet modicum tempus, donec compleatur numerus fratrum vestrorum* (*Apoc. vi, 11*). Acceperunt tamen jam singulas stolas; sed non vestientur duplicitibus, donec vestiamur et nos : quomodo de patriarchis et de prophetis ait Apostolus: *Deo melius aliquid providente pro nobis, ut non sine nobis consummarentur* (*Hebr. xi, 40*). Stola enim prima ipsa est, quam diximus, felicitas et requies animarum : secunda vero immortalitas et gloria corporum. Unde et dicunt : *Vindica, Domine sanguinem sanctorum tuorum qui effusus est* (*Apoc. vi, 10*), non tanquam vindictæ cupidí, nec de propriae ultiōnis zelo; sed ex desiderio resurrectionis et glorificationis corporum suorum, quam nimur usque in diem judicii differendam esse non dubitant.

C 2. Sed unde hoc tibi, o misera caro, o feda, o fetida, unde tibi hoc ; Animæ sanctæ, quas propria Deus insignivit imagine, te desiderant ; quas redemit proprio sanguine, te exspectant ; et ipsarum sine te comperi **1031** lætitia, perfici gloria, consummari beatitudo non potest. Adeo siquidem viget in eis desiderium hoc naturale, ut neendum tota earum affectio libere perget in Deum, sed contrahatur quodam modo, et rugam faciat, dum inclinantur desiderio tui. Unde et beatus Joannes, qui multa nobis de eo statu, in quo feliciter beatae animæ requiescent, per Spiritum reseravit : *Sine macula, inquit, suus ante thronum Dei* (*Apoc. xiv, 5*), Sine macula, inquam, sed neendum sine ruga; donec veniat dies, cum sibi gloriosam Christus exhibebit Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam, In his namque qui adhuc militant, nec sioe macula quidem Ecclesia est; quoniam uero mundus a sorde nec infans, cujus est unius diei vita super terram : quam utique vitam beatus Job militiam esse testatur (*Job. vii, 1*). In his vero qui sub altare Domini requiescent, jam quidem sine macula est Ecclesia, sicut babes in psalmo : *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiesceret in monte sancto tuo? Qui ingreditur, inquit, sine macula* (*Psal. xiv, 1, 2*). Hic ergo requiesceret in monte Domini, qui ingreditur sine macula : qui vero fuerit sine ruga, exaltabitur supra montem. Sed si vis scire quando erunt sine ruga animæ sanctæ, quando extendentur cœli sicut pellis, quæ

A dilatatur penitus, ut nec minima quidem ruga inventiar in ea : tunc sine dubio, quando jam sequent Agnum quocunque ierit. Vere enim extendi et dilatari necesse est animas, quibus utique sequendus est Agnus. Qno enim vadit? Attingit profecto a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.

3. Vis adhuc nosse quo eat Agnus, et quo necesse habeant beatæ animæ sequi eum ? *In omnibus requiem quæsivi* (*Ecli. xxiv, 11*). Haec est plane requies Domini, non intercisa, non circa aliquid certum restricta; quoniam in omnibus gaudet, in omnibus delectatur, in omnibus requiem quærit, et inventit. Nam et bona ei placent in seipsis, et delectator nihilominus bona ordinatione malorum. Diligit misericordiam et judicium : nec modo in honorum gloria sibi complacet, sed iu ipsis quoque, utpote justis, suppliciis impiorum. Quid ergo? putasne, poterit humana anima in hoc gaudium Domini sui, et in hanc ejus requiem intrare, ut et ipsa quoque in omnibus delectetur; nec aliqua jam privata affectione contrahatur in r̄ngam, sed transeat in affectum quædam generalem atque divinum ? Poterit sine dubio, si fidelis inveniatur super pauca, quæ accepit militie sue tempore, id est, super artus, super sensus, super appetitus suos, quos suscepit regendos, ut in his probetur, quam fidelis sit Domino suo. Sciat igitur servus Christi vas suum possidere in sanctificatione, glorificet et portet Deum in corpore suo : nec dubium quin fidelem in modico servum supra multa constitutus Dominus liberalis et dives. Supra multa plane, quoniam constituet eum dominum domus sue, et principem omnis possessionis sue. Neque id vobis incredibile videatur fratres, tanquam a meipso id loquar : quoniam Veritas ipsa manifeste id pollicetur, cojus de promissione omnino dubitare non licet. *Beatus, ait, servus ille, quem cum venerit Dominus ejus, invenerit sic facientem.* Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum (*Matth. xxiv, 46, 47*). Tunc enim fidelis servus constitutus super omnia bona Domini sui, cum in gaudium ejus meretur intrare, et cum eo deinceps lætari in universis, in cunctis gandere, in omnibus delectari. Etcōim qui adhæret Deo, Apostolo teste, *unus cum eo spiritus efficitur* (*I Cor. vi, 17*); et voluntas ejus omnino divinæ adhærens voluntati sit una cum ea, ut nihil jam, quod contra eam sit, inveniatur in omnibus creaturis; sed universa fiant, vel magis maneant pro ejus arbitrio.

4. Haec est ergo beata spes, quam exspectant animæ sanctæ : et licet in gratiarum actione versentur pro ea felicitate, in quam jam requiescent; adhuc tamen orant et clamant ad Deum pro ea consummatione, quam præstolantur. Unde quemadmodum sine macula quidem vetustatis, sed non sine ruga contractionis eas diximus esse; sic ad gratiarum actionem jam pervenisse videntur, sed neendum ad vocem laudis; quoniam perfectum **1035** perfectos laudare decet, ut laudetur cum hæreditate sua, quando jam et ipsi laudabunt eum, et erit unicuique laus a Deo.

Unde et Propheta signanter futuri temporis verbo usus videtur: *Beati, inquiens, qui habitant in domo tua, Domine; in sacula sacerdotum laudabunt te* (Psal. LXXXIII, 5). Nam et beatus Joannes in Apocalypsi non vocem laudis, sed potius vocem precis andavit. Sic enim habes: *Sub altare Dei audivi voces occisorum. Quas voces? Vindica, Domine, sanguinem sanctorum tuorum qui effusus est* (Apoc. vi, 10) Vox precis, nou landis est ista. Sed quousque a longe circumdamus altare istud, et veremur accedere? Desiderat, nisi fallor, charitas vestra audire sacra mentum altaris hujus, et sacrum secretumque nosse mysterium. Sed quis ego sum, qui sanctorum cibiculum facile audeam temerarius persecutator irrumperet? Quasi vero non legerim scrutatorem majestatis opprimendum a gloria (Prov. xxv, 27). Verum tamen pausemus hic, si placet, hodie si forte pulsantibus nobis aperire dignentur mysterium altaris illius in habitatrices animæ sanctæ, non nostro merito sane, sed propter eum qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo: agnoscentes et nos inter cives et domesticos Dei, nec tanquam hospites et advenas a secreta illa habitatione censem propulsandos.

SERMO IV.

De sinu Abrahæ, et altari sub quo sanctorum animas beatus Joannes audivit, et septem panibus, ex quibus totidem sportæ remansisse leguntur.

1. Cum de altari illo cœlesti, sub quo beatus Joannes sanctorum voces audivit (Apoc. vi, 9, 10), sermo incidisset distulimus sic ut meminisse arbitror charitatem vestram, ut oratione præmissa securior nobis ad tam sacrum secretumque cibiculum pateret accessus. Tempus est, ut iam dicamus quod de eo nobis sentire datum est, sine præjudicio sane, si cui forte aliter fuerit revelatum. Illud ergo primum movere potest, quid sibi velit, quod beatus Joannes sub altare Dei audisse se perhibet sanctorum voces animarum, cum Salvator in Evangelio de Lazari anima loquens, non sub altare Dei, sed in sinum Abrahæ dicat eam ab angelis deportatam (Luc. XVI, 22). Nam et sanctus Job, ut appareat, nequam ad altare Dei ausus est aspirare, cum diceret: *Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, et abscondas me, donec pertranscat furor tuus, et constitutas mihi tempus, in quo recorderis me?* (Job. XIV, 13.) Sed jam venerat tempus, fratres, illud, quod beatus Job postulabat, jam recordandi tempus, jam venerat tempus miserendi, quando sanctorum voces sub altare Dei beatus Joannes audivit. Donec enim veniret desideratus ille, qui sanguine suo deleret chirographum damnationis nostræ, et flammeum extingueens gladium, aperiret credentibus regna cœlorum. nullus omnino cuiquam sanctorum ad ea patebat ac-

(70) Huius sententiae adversatur Augustinus in lib. XII de Genesi ad litt. cap. 33, num. 63, ubi putat antiquos justos nunquam inferis fuisse detentos, et inferorum appellationem in Scripturis non competere nisi loco pœnarum.

(70*) Sic Bernardus ipse vocat in lib. v de Con-

cessus: sed providerat eis Dominus in inferno ipso (70) locum quietis et refrigerii, chaos magnum firmans inter sanctas illas animas, et animas impiorum. Quamvis enim utræque in tenebris essent, non utræque erant in poenis; sed cruciabantur impii, justi vero conso labantur, Quod autem in tenebris essent, beati Job testimonio didicimus, qui se quoque in locum tenebrosum et opertum mortis caligine perhibebat itum (Job x, 21). Hunc ergo locum, obscurum quidem, sed quietum, sinum Abrahæ Dominus vocat: pro eo, ut arbitror, quod in fide et exspectatione quiesceret Salvatoris. Abrahæ enim fides tam manifeste probata est, et approbata, ut primus ipse future incarnationis Christi meruisset accipere promissionem.

In hunc ergo locum **1036** Salvator descendens contrivit portas aeras, et vectes ferreos confregit, eductosque vincitos de domo careeris, sedentes quidem, hoc est quiescentes, sed in tenebris et umbra mortis, jam tunc quidem sub altare Dei collocavit, abscondens eos in tabernaculo suo in die malorum, et protegens eos in abscondito tabernaculi sui, donec veniat tempus, quo procedant completo jam numero fratrum, et percipient regnum, quod eis paratum est ab origine mundi. Jam vero siuebi forte præsens quoque sanctorum requies Abrahæ sinus vocatur (70*), certum est de Evangelio hanc inolevisse consuetudinem: licet neminem oporteat dubitare, longe alium hunc sinum esse, quam illum: quippe cum ille in tenebris, hic in luce multa; in inferno ille fuerit, iste in celo. Non incongrue tamen etiam nunc dictum videtur patriarcharum filios paternum in sinum recipi, eum ad eorum consortium ab hoc sæculo transire merentur [alias, meruerint].

2. Porro altare ipsum de quo, nobis habendus est sermo, ego pro meo sapere nihil aliud arbitror esse, quam corpus ipsius Domini Salvatoris (71). Credo autem quod et ego super hoc sensum ejus habeam, præsertim cum andiam eum in Evangelio promittentem: *Ubiunque fucrit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ* (Luc. XVII, 37). Interim ergo sub Christi humanitate feliciter sancti [alias, felices animæ] quiescent, in quam nimirum desiderant etiam angeli ipsi prospicere donec veniat tempus, quando jam non sub altari collocentur, sed exaltentur super altare. Sed quid dixi? nunquid humanitatis Christi gloriam, non dicam hominum, sed vel angelorum assequi poterit quis, nedum superare? Quoniam igitur modo super altare dixerim exaliantos eos, qui nunc sub altare quiescent? Visione utique et contemplatione, non prælatione. Ostendet enim nobis Filius, ut pollicitus est, semel ipsum (Joan. XIV, 24), non in forma servi, sed in forma Dei. Ostendet etiam nobis Patrem et Spiritum sanctum, sine qua nimium visione nihil sufficeret nobis; quoniam haec est

sideratione, num. 9.

(71) Hac Bernardi non absoluta definitio, sed opinio est, ut patet ex num. I, ubi id dictum vult accipi sine præjudicio sane, si cui lorte aliter fuerit revelatum. Lege præfationem ad hunc tomum num. 20 et 21.

vita æterna, ut cognoscamus Patrem verum Deum. et quem misit Iesum Christum (*Joan. xvii*, 3), et in eis, quod non est dubium, etiam Spiritum utriusque. Transiens quippe ministrabit nobis, novas utique, et usque ad tempus illud nobis penitus inexpertas delicias manifestæ suæ contemplationis. Unde et beatus Joannes in Epistola sua : *Nunc, inquit, filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus;* et addit: *Scimus autem quoniam eum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est* (*I Joan. iii*, 2). Audi denique sponsam in Cantico canticorum fiducialiter loquentem, et spe quidem jam super altare locatam. *Læva ejus, haud dubium quin sponsi, sub capite meo, et dextera illius amplectabitur me* (*Cant. ii*, 6). Transcendit enim beata anima Christi incarnationem et humilitatem, quæ nimirum lœva ejus jure vocatur; ut divinitatem ejus et majestatem ejus, quam non incongrue dexteram nominat, sublimius compleetur.

3. Tripliciter enim, fratres, in æterna illa et perfecta beatitudine fruemur Deo, videntes eum in omnibus creatoris, habentes eum in nobis ipsis, et (quod his omnibus ineffabiliter jucundius sit atque beatus) ipsam quoque cognoscentes in semetipsa Trinitatem, et gloriam illam sine ullo ænigmate mundo cordis oculo contemplantes. In hoc enim erit vitæ æterna et perfecta, ut cognoscamus Patrem, et Filium eum sancto Spiritu, et videamus Deum sicuti est: id est, non modo sicut inest nobis videlicet, aut cæteris creaturis, sed sicut est in semetipso. Unde duo illa velut circumiacentia esse videntur quæ p̄diximus, et quasi cortex tritici: hæc vero cognitio, summa b. atitudinis, tritici medulla, adeps frumenti, quo nimirum civitas sancta Jerusalem satiatitur (*Psal. cxlvii*, 14). Verum quam magna est beatitudo illa, tan abscondita est ab oculis nostris quoniam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor **1037** hominis ascendit, quanta claritas, quanta suavitas, quanta jucunditas maneat nos in illa cognitione. Pax Dei est illa, quæ exsuperat omnem intellectum; quanto magis omnem sermonem nostrum? Quod ergo nulli datum est experiri, nullus conetur effari. *Mensuram, ait Dominus, plenam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinus vestros* (*Luc. vi*, 38). Plenam universitate creaturarum, confertam in interiore homine nostro, cogitatam in exteriore, supereffluentem in Deo ipso. Ibi cumulus felicitatis, ibi superemineus gloria, ibi supereffluens beatitudo.

4. Nam quomodo videndum sit in creaturis, quomodo in nobis habendum, possumus vel ex parte concicere, ex ipsis nimirum, quas accepimus jam, primitiis spiritus. Cognitio autem illa omnino adhuc nobis incogita est: mirabilis facta est; confortata est, ut non possimus ad eam. At vero quemadmodum in creaturis videndum sit, possurus aliquatenus intelligere, nimirum cum et modo videatur in ipsis: unde et philosophi, Apostolo teste, per ea quæ facta sunt, Dei invisibilia conspexere (*Rom. i*, 20). Verum

A quantumeunque proficiat quis intelligendo conspicere, quam potentissime, quam prudentissime, quam benignissime majestas æterna omnia fecerit, cuncta regal, ordinet universa; prorsus modicum ab eo quod est comprehendit. Veniet autem, quando jam, ut in præcedenti sermone diximus, sequemur Agnum quocunque ierit, et in omnibus consequemur creaturis, ut in omnibus gaudeamus, quod est gaudium Domini Dei nostri. Gaudeamus sane in omnibus, sed non aliunde quam de ipso, sicut et ipse non aliis fruitur, sed semetipso.

5. Jam vero quemadmodum in nobis habendum sit, et hoc vel ex parte possumus cogitare. Constat enim animarum triplicem esse naturam. Unde et sapientes mundi hujus animam humanam, rationalem, irascibilem, concupisibilem esse tradiderunt: quam utique triplicem vim animæ ipsa quoque natura et quotidiana experimenta nos docent. Porro quemadmodum circa rationale nostrum, ut scientia, et ignorantia constat tanquam habitus et privatio: sic et circa concupisibile, desiderium et contemptus: et circa id quod dicitur irascibile, et lætitia pariter, et ira versatur. Implebit ergo Deus rationale nostrum luce sapientiae, ita ut penitus nobis nihil desit in ulla scientia. Implebit concupisibile nostrum fonte justitiae, ut omnino desideremus eam et ea penitus repleamur, sicut scriptum est: *Beati qui esuriant et sitiunt justitiam, quoniam ipsis saturabuntur* (*Matth. vi*, 6). Nulla enim alia res impere potest desiderium animæ, nulla alia præter justitiam beatificare animam potest. Cum ergo repleverit Deus concupisibile nostrum justitiam; quidquid respucere debet anima, respuet; quidquid debet concupiscere, concupiscat: et ex omnibus id magis appetet quod magis fuerit appetendum. Merito denique concupisibili nostro justitiam attribuimus, ex quo nimirum, aut iusti, aut injusti reputamur. Jam vero quod dicitur in nobis irascibile, cum repleverit illud Deus, perfecta erit in nobis tranquillitas et in summam jucunditatem atque lætitiam replebimus pace divina. Et vide si non etiam in his tribus profecta, quantum sane ad animam spectat, beatitudo consistit: quoniam scientia jam non inflabit propter justitiam; jam non contristabit propter lætitiam, ut cesset proverbium illud: *Qui apponit scientiam apponit et dolorem* (*Eccle. i*, 18): quando justitia nec indiscreta erit propter scientiam, nec onerosa propter lætitiam: quando lætitia nec iæpta [alias, suspecta] erit propter scientiam, nec impura propter justitiam.

6. Sud in his omnibus nihil adhuc exterior homo noster accepit. Ipsi ergo, ut inhabitet gloria etiam in terra nostra (*Psal. LXXXIV*, 10). et juxta alium prophetam, repleatur majestate Domini omnis terra (*Isai. vi*, 3), quatuor sunt querenda, quem nimirum constat ex elementis quatuor esse compactum. Nec mireris quod pluribus indigere videtur qui miserior est, cum et in psalmo legeris, dicente Propheta: *Sicut in te anima mea quam multipliciter tibi caro mea* (*Psal. LXII*, 2.) Habeat ergo terra nostra immor-

talitatem 1038 ne jam timeat denuo se in pulv- A rem redigendam. Resurgens enim corpus nostrum jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Sed quid proderit, si forte contingat in æternum vi- vere in miseriis et æruminis passibilitatis bujus, qua nimirum incessanter corruptibile hoc corpus affig- itur; et, si non semel, utique semper moritur? Habeat certe etiam aliquando omn'modam impassibilitatem. Ab humoribus enim inordinatis causas aiunt proce- dere passionum. Sed jam desiderat corpus nostrum etiam levitatem, secundum eam nimirum quam ha- bet ex acre portiouem, ne vel ipso onere sit mole- stum. Tanta itaque futura credenda est corporum levitas et agilitas beatorum, ut possint, si velint, absque omni mora seu difficultate ipsam quoque co- gitationum nostrarum sequi ad omnia velocitatem. Quid ultra deest ad perfectam corporis beatitudinem? Sola utique pulchritudo. Hanc perfectissimam habi- tori, non immerito possumus attribuere ei parti, quam habemus ab igne. *Salvatorem enim exspecta- mus*, ut ait Apostolus, qui reformabit corpus humili- tatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ (*Philipp.* iii, 20, 21), exhibens quod pollicitus est, quoniam fulgebunt justi sicut sol in regno Patris co- rum (*Matth.* xiii, 43). Sic ergo replebit animas no- stras Deus, cum perfecta in eis scientia fuerit, perfecta iustitia, perfecta lætitia. Sic rep'ebitur ma- jestate ejus omnis terra, cum fuerit corpus incorru- pitibile, impassibile, agile, configuratum denique corpori claritatis suæ. Et vide ne forte isti sint se- ptem panes, quibus quatuor hominum millia Salvator legitur satiasse, et quibus ejusdem numeri sportas plenas apostoli reservandas sostulerunt (*Matth.* xv, 32, 38). Nunc enim reficimur panibus istis, cum ju- cunda meditatione beatam spem ruminamus: donec veniat, cum jam non de spe, sed de re ipsa et exhibi- tione gaudentes, quasi plenas sportas recipere pro panibus singulis mereamur.

SERMO V.

1. Festiva nobis est dies, et inter præcipuas so- lemnitates hodierna solemnitas numeratur. Quid ergo dicimus? cuius apostoli, cuius martyris, cuius sancti? Non unius alicuius singulariter sed pariter universorum. Omnes siquidem novimus festivitatem *Omnium Sanctorum* dici, et esse, quam hodie cele- bramus. *Omnium*, inquam, sive *cœlestium*, sive *terrestrium*. Sunt enim sancti de *cœlo*, et sunt sancti de terra: itemque eorum qui de terra sunt, quidam adhuc in terra, aliqui jam in *cœlo*. Cele- bratur ergo festivitas omnium horum communiter, sed forsitan non uniformiter. Neque hoc mirum, cum non sit ne ipsa quidem sanctitas omnium uni- formis, sed inter sauctos et sanctos distet, idque non parum. Nec modo dico quia alius alio sanctior (hæc enim quantitatis potius quam qualitatis di- stantia est); sed quod non modo magis et minus, verum etiam aliter atque aliter sanctos dici, et vere dici inveniamus. Et forte inter angelos atque homi- nes assignari possit ista diversitas sanctitatis pariter

et celebritatis. Neque enim tanquam triumphantes honorari posse videntur, qui nunquam pugnasse noscuntur. Aliter tamen honorandi sunt nimis etiam ipsi, tanquam amici tui, Deus, cuius nimis voluntati semper adhæserunt, tanta utique felicitate, quanta facilitate. Nisi forte in eo pugnasse credun- tur, quod peccantibus aliis viriliter persistenter, non abeentes in concilio impiorum, sed singuli quique dicentes: *Miki autem adhærere Deo bonum est* (*Isal.* lxxii, 28). Celebranda ergo in eis gratia præveniens in benedictione dulcedinis; honoranda benignitas Dei, non ad pœnitentiam adducens, sed abducens, ab omnibus, quibus pœnitentia debetur; non eri, iens a tentatione, sed a tentatione conservans.

2. Aliud sane in his sanctitatis genus, et proprio modo videbitur honorandum, qui venerunt ex magna tribulatione, et dealbaverunt stolas suas in san- guine **1039** Agni (*Apoc.* vii, 14): qui post multos agones jam nunc triumphant in *cœlis* coronati, quo- niam legitime certaverunt. Estoe adhuc sanctorum aliquod tertium genus? Est, sed occultum. Sunt enim sancti qui adhuc militant, adhuc pugnant; currunt adhuc, necdum comprehendenderunt. Temera- rie forsitan bujusmodi videar dicere sanctos; sed tamen nō vi unum ex his non veritum dicere Deo: *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum* (*Psal.* lxxxv, 2). Sic et Apostolus, divinorum conscius se- cretorum, evidenter ait: *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti* (*Rom.* vii, 28). Hæc nimirum diversitas appellationis in nomine sanctitatis, ut alii quidem jam secundum consum- mationem sancti vocentur, alii juxta solam adhuc pradestinationem. Latet ergo bujusmodi sanctitas penes Deum; clausa est, et clausa quadammodo celebratur. Siquidem nō scit homo, utrum amore, an od o dignus sit; sed in futurum omnia reservan- tur iucarta (*Eccle.* ix, 1, 2). Sit ergo istorum cele- britas sanctorum in corde Dei; quoniam novit Dominus qui sunt ejus, et ipse scit quos elegerit a prin- cipio. Sit etiam apud administratorios illos spiritus, qui mittuntur in ministerium propter eos qui bære- ditatim capient salutis: nos in vita sua laudare hominem prohibemur. Quomodo namque secura D laudatio, ubi nec ipsa vita secura? *Non coronabitur nisi qui legitime certaverit*, ait tuba illa cœlestis (*Hl Tim.* ii, 5). Et legem certaminis ab ore ipsius legislatoris ausculta: *Qui perseveraverit usque in fi- nem, hic salvus erit* (*Matth.* x, 22). Nescis quis sit perseveratus, nescis quis sit legitime certatus, nescis quis coronam sit accepturus.

3. Illorum lauda virtutem, quorum jam certa victoria est; illos devotis extolle præconiis, quorum secure potes adgaudere coronis. Cantavimus sanctis hac nocte, dicentes: *Timete Dominum, omnes sancti ejus* (*Pal.* xxxiiii, 10); sed non istis. Non, inquam, eos qui perseveraverunt usque in finem, timere hortabamur, quia scriptum est: *Jam non erit timor in finibus nostris*. Illis potius dicebamus sanctis,

quibus custodia multiplex necessaria est pro multitudine periculorum. Siquidem non est eis collectatio adversus carnem et sanguinem tantum, sed adversus principatus quoque et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in cœlestibus (*Ephes. vi, 12*). Egent plane custodia, qui tam multipliciter, non modo minus, sed minus appetuntur. Et ubi tol pugne foris, non debent intus deesse timores, ut merito his dicatur : *Timete Dominum, omnes sancti ejus.* Tota interim beatitudo nostra est timere Deum, dicente Scriptura : *Becatus homo qui semper est pavidus* (*Prov. xxviii, 14*). Et item Psalmista ait : *Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus* (*Psalm. cxxvii, 1*). Cæterum longe aliter beati, in quibus jam perfecta charitas foras misit timorem, nec jam timent ambulantes in viis, sed laudent prius habitantes in domo, sicut idem ait : *Beati qui habitant in domo tua, Domine; in saecula saeculorum laudabunt te* (*Psalm. lxxxiii, 5*). Nostra ergo felicitas, nostra interim festivitas, in timore Dei : nam illorum magis in exultatione et laude versatur.

4. Inde est quod secure laudantur homines, qui non sua jam vivunt vita, sed Dei : nam hominum utique vita tentatio est. Est autem gemina quædam securitas laudis hujus : nisi quod forte videbitur, si diligenter attendimus intra alteram altera comprehendendi. Siquidem non est quod laudare vereamur verissime, certissimeque laudabiles : non est quod glorificare cunctemur sic absorptos in gloria, ut nostra omnia nequeant laudatione moveri. Non enim est quo vanitas intret, ubi veritas jam totum occupavit. Sed quænam, inquires, gloria sanctis ? Neque enim singuli sese glorificant, quia scriptum est : *Non te laudet os tuum* (*Prov. xxvii, 2*). Non viciissim alter alterum laudat, quia in laudem Conditoris intenti et extenti, in quo nimur tota eis reposita est beatitudo, mutuis nunquam vacare laudibus possunt, dicente Propheta, sicut supra quoque meminimus : *Beati qui habitant in domo tua, 10 10 Domini; in saecula saeculorum laudabunt te.* Verumtamen non acquiesco expertes gloriae credere sanctos, maxime propter illud quo Apostolus ait : *Quod in presenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitatem æternum glorie pondus operabitur in nobis* (*H Cor. iv, 17*), Et Propheta : *Visita nos in salutari tuo, ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in luctitia gentis tua, ut lauderis cum haereditate tua* (*Psalm. cv, 4, 5*). Non enim ait : Ut lauderis ab haereditate tua ; sed, *cum haereditate tua*, ut communis intelligatur futura laudatio. Quod si ipsa laudat haereditas hominum ; haereditatem quis laudet, ab Apostolo audiamus. *Tunc, inquit, unicuique laus erit.* A quo ? *A Deo* (*I Cor. iv, 5*). Magnus laudator, et vehementer ambienda laudatio. Felix commutatio laudis, ubi et landare beatum est, et laudari.

5. Ad quid ergo sanctis laus nostra ? ad quid glorificatio nostra ? ad quid nostra haec ipsa solemnitas ?

A Quo eis terrenos honores, quos juxta veracem Filii promissionem honorificat Pater cœlestis ? Quo eis præconia nostra ? pleni sunt. Prorsus ita est, dilectissimi, honorum nostrorum sancti non egent, nec quidquam eis nostra devotione praestatur. Plene quod eorum memoriam veneramur, nostra interest, non ipsorum. Vultis scire quantum interest nostra ? Ego in me, fateor, ex hac recordatione sentio desiderium vehemens inflammari, et desiderium triplex. Vulgo dicitur : Quod non videt oculus, eorū non dolet. Oculus meus, memoria mea ; et cogitare de sanctis, quodam modo eos videre est. Sic nempe portio nostra in terra viventium, nec modica sane portio : si tamen, ut decet, memoriam affectio comitetur. Sie, inquam, conversatio nostra in cœlis est ; verumtamen

B non sic nostra, sicut illorum. Ipsorum enim substantia ibi est, nostra autem desideria ; ipsi per præsentiam, nos per memoriam ibi sumus. Quando et nos addemur ad patres nostros ? quando essentialiter præsentabimur eis ? Hoc enim primum desiderium, quod in nobis sanctorum memoria vel excitat vel iucitat magis, ut eorum tam optabili societate fruamur, et mereamur concives et contubernales esse spirituum beatorum, misceri cœtu patriarcharum, cœnis prophetarum, senatu apostolorum, martyrum exercitibus numerosis, confessorum collegiis, virgininum choris ; in omnium denique colligi et colletari communione sanctorum.

C 6. Singulorum quippe recordationes, quasi scintillæ singulæ, imo quasi ardentissimæ faces, devotos ascendunt animos, ut eorum et conspectum siliant [*alias, sentient*] et complexum : adeo ut plerumque etiam inter eos esse se reputent, modo ad omnes simul, modo ad hos vel ad illos tota avidilate et vehementia corda vibrantes. Alioquin quid istud negligenter, quid pigræ, imo quid recordiæ est, ut non crebris spiriis et ferventissima affectione abrumpere hinc, et in illa tam felicia agmina jaculari animos studeamus ? Væ nobis a duritia cordis nostri ! vae a peccato gentium, quas Apostolus memorat sine affectione fuisse ! (*Rom. i, 31*.) Praestolatur nos Ecclesia illa primitiorum, et negligimus ; desiderant nos sancti, et parvipendimus ; exspectant nos justi, et dissimulamus. Excitemur aliquando, fratres ; resurgamus cum Christo, queramus quæ sursum sunt, quæ sursum sunt sapiamus. Desideremus desiderantes nos, properemus ad præstolantes nos, expectantes nos votis præoccupemus animorum. Ecce enim nihil in hac nostra communio e securitatis, nihil perfectionis, nihil quietis : et tamen hic quoque quæ bonum et quam juendum, habitare fratres in unum ? Quidquid enim, sive interior, sive exterior, molestum occurrit, ipso utique tam germanorum consortio fratrum, eum quibus est nobis eorū unus et anima una in Deum, tolerabilius invenitur. Quam dulcior erit, quam delectabilior, quam beatior unio ubi nulla suspicio esse poterit, nulla dissensionis occasio ; ubi omnes perfecta charitas indissolubili fœdere colligabit, ut sicut Pater et 1011

Filius unum sunt, sic et nos unum simus in ipsis!

7. Non tantummodo societas, sed etiam felicitas nobis est optanda sanctorum, ut quorum desideramus præsentiam, gloriam quoque ferventissimis studiis ambiamus. Neque enim perniciosa haec ambition, aut illius affectatio gloriae ulla tenus periculosa est. Nam quod dieimus: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (*Psalm. cxiiii, 1*); hujus temporis vox est, quando et ipsi angeli clamant: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bona voluntatis* (*Luke. ii, 14*). *Noli me tangere*, ait: *nondum enim ascendisti ad Patrem meum* (*Joan. xx, 17*). Verbum gloriae est. Nempe Filius sapiens gloria Patris. *Noli ergo, ait gloria, noli me tangere*. Noli interim querere gloriam, fuge potius: et vide omnino ne me tetigeris, douce perveniamus ad Patrem, ubi sit gloriatio omnis iam secura. Ibi in Domino laudabitur anima mea, audiant mansueti, et letentur. Nunquid non videtur audisse dicentem: *Noli me tangere; nondum ascendisti ad patrem meum, quæ in Canticō clamat: Fuge, dileete mi, fuge?* (*Cantic. viii, 14*). Hoc est enim quod supra meminimus: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam*. Unde et in hymno bodie nos canimus: « Des pacem famulis, nos quoque gloriam per cuncta tibi sœcula, » juxta angelicam scilicet distributionem.

8. Quia enim tentatio est vita hominis super terram, merito in terra homini, non gloria, sed pax est quærenda: pax cum Deo, pax cum proximo, pax in seipso. *O custos hominum! quare me posuisti contrarium tibi, et factus sum mihi meti ipsi gravis?* (*Job. vii, 20*.) Vicina nimirum lucta et intestina sedicio, bellum non civile, sed domesticum, spiritus adversus carnem, et caro adversus spiritum concupiscens. Unde hoc, nisi quia posuisti me contrarium tibi? Tu enim vera libertas, tu vita, tu gloria, tu sufficientia, tu beatitudo; ego pauper, et misericordia, confusus et humiliatus usquequaque, mortuus propter peccatum, venundatus sub peccato. Denique tu perfecta et sancta voluptas, et requies spiritum beatorum, posuisti me ab initio contra Elen (quod voluptatem sonat) in labore utique et aerumna. Attamen dicens: *Convertimini ad me in toto corde vestro*. Lquiet quia sumus aversi, quos ut revertamur hortaris: lique quia contrarii, quos revocas ut convertamur. Sed quomodo? *In jejunio, inquit, et fletu et planctu* (*Joel. ii, 12*). Mira res! Itane in iunio tu versaris, et in fletu degis, et in planctu habitat? Procul a te omnia ista: procul ipse ab his vehementer. Nimirum regnum tuum in Jerusalem, quam satias adipice frumenti; nec ibi luctus aut clamor, sed nec ullus dolor, magis autem gratiarum actio, et vox laudis. *Justi, inquit, cپulentur in conspectu Dei, et delectentur in laetitia et exultatione* (*Psalm. lxvii, 3*). Quomodo ergo in jejunio, et fletu, et planctu convertemur ad ipsum? An vero justus cum in laetitia et exultatione; qui vero nondum justus est, nonnisi in jejunio, et fletu, et

A planetu reperiet? Ita plane; sed justus qui jam conspectum meruerit, non qui adhuc vivat ex fide. Nimirum quod ait Dominus: *Cum ipso sum in tribulatione* (*Psalm. xc, 45*), ad eum pertinet qui per fidem ambulat; non autem qui ad faciem jam pervenit. Evidenter utrisque est caput unum, sed non uno modo membris omnibus exhibetur. Quisbusdam enim ostenditur caput bursatum spinis, iuclinationem in cruce, ut humilietur pariter, pariter et compungantur. Quidusdam gloriosum apparet, ut ab ipso glorificentur, ut in ipso gloriorientur facta ei similia, quem [alias, quod] vident sicuti est.

B 9. Hoc ergo secundum desiderium, quod ex sanctorum commemoratione flagrat in nobis, ut sicut illis, sic nobis etiam Christus appareat vita nostra, et nos quoque cum ipso appareamus in gloria. Interim nempe non sicut est, sed sicut pro nobis factum est, caput nostrum nobis representatur non coronatum gloria, sed peccatorum nostrorum circumdatum spinis dicente Scriptura: *Ereditimini, filie Sion et videte regem Salomonem in diadema quo coronavit eum mater sua* (*Cantic. iii, 11*). O regem! o diadema! Mater siquidem Synagoga, noa matrem sese exhibens, sed novercam, regem nostrum 1012 corona spinea coronavit. Pudeat sectari gloriam membra, quibus caput suum tam inglorium exhibetur, non habens speciem aut decorem, vel aliquid ejusmodi. Nimirum Salomon est, quod interpretatum est *paeſieus*, sane quod in

C praesenti est; non utique beatificus, aut glorificus: ut in omnibus angelicum illud elegium commendetur, quo terris pacem, cœlis gloriam tradiderunt. Purleat sub spinato capite membrum fieri delicatum, quod omnis ei interim purpura non tam honoris sit, quam irrisio. Videre est tamen hodie multis in locis, non sine multa ambitione et comessatione, praesentem diem honorari. Honorari an dishonestari dicam? Ipsi viderint qui haec agunt. Ipsorum est enim hujusmodi celebritas, non sanctorum: quod sibi libet faciunt, non quod sanctis. Erit cum venerit Christus, nec mors ejus ultra annuntiabitur, ut sciamus quoniam ipsi quoque mortui sumus, et cum eo abscondita est vita nostra. Apparebit caput gloriosum, et cum eo membra glorificata fulgebunt, cum videlicet reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum glorie capit, quod est ipse. Ille ergo gloriam tota et tuta ambitione concupiscamus, ne forte audianus et nos: *Quia gloriam quæ ab invieem est quæritis, et gloriam quæ a solo Deo est non vultis* (*Joan. v, 44*).

D 10. Sane ut eam nobis sperare licet, et ad tantam beatitudinem aspirare, summopere nobis desideranda sunt suffragia quoque sanctorum, ut quod possibilis nostra non obtinet, eorum nobis intercessione donetur. Misericordia mei, misericordia mei, saltem vos amici mei (*Job xix, 21*). Nostis, ipsi periculum nostrum, nostis figuratum nostrum; nostis ignorantiam nostram, et dolos adversariorum; nostis eorum impetus, et nostram

fragilitatem. Vobis enim loquor, qui in eadem tentatione fuistis; qui eosdem superastis conflictus, eosdem laqueos evasistis: qui didicistis ex his quae passi estis, compassionem. Confido equidem et de angelis, quod nec ipsi suam visitare speciem degnentur, maxime quia scriptum est: *Visitabis speciem tuam, et non peccabis* (*Job v, 24*). Cæterum etsi de eis mihi arbitror præsumendum ob spiritualis substantiae et rationalis formæ similitudinem; ampliori tamen fiducia ad eos mihi reor utendum [*alias, vertendum*], quos habere me ooverim et in ipsa humanitate consorts, ut oporteat eos familiarius et specialius misereri ossi de ossibus suis, et carni de carne sua.

11. Denique transeuntes ex hoc mundo ad Patrem, sancta nobis pignora reliquerunt. Apud nos siquidem corpora eorum in pace sepulta sunt, quorum nomina vivent in sæculum, id est, quorum nunquam gloria sepelitur. Absit, absit a vobis, animæ sanctæ, Ægyptia illa crudelitas pincernæ Pharaonis, qui in gradum pristinum restitutus, statim oblitus est Joseph saneti, qui in carcere tenebatur (*Gen. xl*). Non enim erant unius capitis membra, nec aliqua pars fidelium cum infideли, aut ulla societas Israelitæ ad Ægyptum, non plus quam luci ad te-

A nebras. Interpretatur enim Ægyptus *tenebrae*, Israel vero *Videns Deum*: atque ideo ubiunque Israel erat, lux erat. Non sic noster Jesus erucifixi secum latronis potuit oblivisci: factum est utique quod promissum est; ipsa die qua compassus est, et congregavit (*Luc. xx*). Nos quoque si non sumus ipsius capitatis membrorum, cuius et sancti, unde eis tam solemnibus hodiis votis, et tanto gratulamus affectu? Cæterum qui dixit: *Si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra*; hoc quoque nihilominus ait: *Quod si patitur unum membrum compatiuntur omnia membra* (*I Cor. xi, 26*). Ille igitur nostra et eorum cohærentia est, ut nos congratulamur eis, ipsi compatiantur nobis: nos devota meditatione regnemus in eis, ipsi in nobis, et pro nobis militent pia interventione. Nec est quod de eorum pia erga nos sollicitudine dubitemus, quandoquidem non consummandi sine nobis, sicut supra meminimus, exspectant nos usque dum retribuatur nobis: ut videlicet in novissimo die magno festivitatibus omnia simul in virum perfectum cum suo tam excelso capite membra concorraat, et laudetur **1013** cum bæreditate sua Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia beaudictus, et laudabilis, et gloriosus in sæcula. Amen.

IN TRANSITU S. MALACHIÆ EPISCOPI.

SERMO I.

1. De cœlo vobis hodie, dilectissimi, copiosa quædam est benedictio destinata: et fideliter eam non distribui, vobis quidem damnosum esset; mihi vero periculosum, cui nimirum hæc dispensatio videtur esse commissa. Timeo itaque damnum vestrum, timeo damnationem meam, si forte dicatur: *Parvuli petierunt panem, et non fuit qui porrigeret illis* (*Thren. iv, 4*). Scio enim quam necessaria vobis sit e cœlo veniens consolatio, quos constat illecebris carnalibus et oblectamentis sæcularibus viriliter abrenuntiasse. Nemo sane beneficij esse cœlestis, et superno dubitet consilio definitum, ut episcopus Malachias hodie inter vos obdormiret et desideratam inter vos haberet sepulturam. Cum enim nec lolum quidem arboris sine divino nutu cadat in terram; quis tam hebes, ut non evidenter in hujus beati viri adventu et transitu magnum prorsus concilium supernæ pietatis adyvertat? A finibus terræ, terram hic positurus advenit, alia quidem occasione festinans, quamvis ob specialem erga nos charitatem id plurimum desiderasse noscatur. Multa quidem in itinere ipso impedimenta sustinuit, nec transfretare permisus est, donec appropinquaret tempus consummationis ejus, et terminus qui non poterat præteriri. Quem quidem multis ad nos pervenientem laboribus, tanquam angelum Dei pro reverentia sanitatis sue suscepimus: sed et nos ipse pro sua mansuetudine et humilitate altius radicata, longe supra quam meremur, devoto suscipiebat affectu. Paucos deinde

C apud nos dies fecit in incolumitate sua, dum socios præstolaretur, qui dispersi in Anglia fuerant, cum regis illius vana suspicio Dei hominem impediret. Janque omnibus ad eum collectis, ad Römanam, pro qua venerat, curiam parabat iter: cum subito infirmitate præventus, sensit protinus ad cœlestes magis sese palatum evocari. Deo melius aliquid providente pro nobis, ne a nobis egressus alibi consumaretur.

2. Nullum quidem in eo, non dico mortis, sed vel gravis ægritudinis signum medicis apparebat: ille tamen exhilaratus spiritu, aiebat omnimodis oportere, ut hoc anno Malachias ab hac vita egredetur. Laboratum est econtra, et devotis precibus apud Deum, et quibuscumque potius modis; sed illius prævaluere merita, ut desiderium cordis ejus tribueretur ei, et non fraudaretur voluntate labicum suorum. Sic enim pro votis omnia ei concurrere, ut hunc maxime locum, divina sibi inspirante clementia, elegisset; et hunc quoque ex longo optaret sepulturæ habere diem, quo fidelium omnium generalis memoria celebratur. Sed et illud nostra hæc gaudia merito cumulavit, quod fratrum nostrorum ossibus, de priore cœmeterio hue asportandis et recordendis (73), eadem nobis dies, auctore Deo fuisse electa. Quæ nimirum deportantibus nobis, et ex more psallentibus, idem vir sanctus plurimum sese illo cantu delectari dicebat: et non multo post ipse quoque secutus est, somno suavissimo et felicissimo soporatus. Agimus itaque gratias Deo super omnibus primorum illorum sanctorum monachorum in sacello subterraneo, ad pietatem sane toto composita.

(72) Obiit anno 1148. Vitam ejus habes tomo II.

(73) Visebantur olim apud Claram-Vallem ossa

dispositionibus suis, quod indignos nos beatæ mortis ejus honorare præsentia, quod pauperes suos pretiosissimo corporis ejus locupletare thesauro, quod infirmos nos tanta Ecclesiæ suæ voluit facile columna. Alterum siquidem e duobus signum istud, quod nobis in bonum factum est, persuadet, quod aut placitus Deo sit locus, aut sibi placitum facere velit, ad quem tanta sanctitatis virum a finibus terræ moriturum, sepeliendumque perduxit.

3. Cæterum populo illi affectuosius condolere, et ejus quæ tam miserabili Ecclesiæ dirum hoc vulnus **1011** non peperit inferre, crudelitatem mortis vehementius abhorrire, beati hujus patris charitas ipsa compellit. Dira profecto et inexorabilis mors, quæ tantum hominum multitudinem unius pereussione multavit: caca et improvida, quæ Malachiae ligavit linguam, impedivit gressus, dissolvit manus, oculos clausit. Illos, inquam, devotos oculos, qui piissimis fletibus divinam peccatoribus reconciliare gratiam consuevere: illas mundissimas manus, quæ laboriosis et humilibus operibus exerceri semper amaverant, quæ Dominici corporis hostiam salutarem pro peccatoribus toties offerebant; et sine ira et disceptatione in oratione levabantur in cœlum; quæ infirmis multa beneficia præstisset, et signis variis effusisse noseuntur: illos quoque speciosos gressus evangelizantis pacem, evangelizantis bona; illos pedes, qui toties fatigati sunt studio pietatis; vestigia illa, digna quæ semper devotis osculis præmerentur: sancta denique labia illa sacerdotis, quæ custodiebant scientiam; os justi, quod sapientiam meditabatur: et linguam ejus, quæ judicium loquens, imo et misericordiam, tantis mederi solebat vulneribus animarum. Nec mirum, fratres, iniquam mortem esse, quam generavit iniquitas: inconsiderata, quam noscitur seductio peperisse. Nihil, inquam, mirum, si ferit sine discretione, quæ venit ex prævaricatione; si sit crudelis et fatua, quæ ex antiqui serpentis fallacia, et mulieris insipientia prodidit. Quid tamen causam quod Malachiam ausa sit attentare, fidele equidem membrum Christi, quando et ipsum Malachiæ pariter et omnium electorum caput furibunda pervasit? Pervasit utique immunem, sed non immunis evasit. Impegit in vitam mors, et inclusit intra se vita mortem, et absorpta est mors a vita. Nam si sibi devorans, inde teneri coepit, unde visa est tenuisse,

4. At fortasse quis dicat: Quomodo mors a capite superata videtur, quæ tanta adhuc libertate sævit in membra? Si mors mortua, quomodo Malachiam occidit? si victa, quomodo adhuc prævalet universis; et non est homo qui vivat, et non videat mortem? Vieta plane mors, opus diaboli, et peccati poena; victimum peccatum, causa mortis; victus et malignus ipse, et peccati auctor, et mortis. Nec modo victa sunt hæc, sed et judicata jam et damnata. Delimita quidem, sed nondum promulgata sententia est. Denique jam diabolo ignis paratus, etsi nondum ille præcipitatus in ignem, modico adhuc tempore simi-

A tur malignari. Tanquam malleus coelestis opificis factus est, malleus universæ terræ: terit electos ad eorum utilitatem, reprobos conterit in eorum damnationem. Qualis ergo paterfamilias, tales et domestici ejus, peccatum scilicet et mors. Nam et peccatum, licet simul cum Christo cruci ipsius non dubitetur affixum, adhuc tamen iuterim non regnare quidem, sed habitare ciam in ipso, dum viveret, Apostolo permittebatur. Mentior si non ipse ait: *Jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum* (*Rom. vi. 17*). Sic et mors ipsa minime quidem adhuc abesse cogitur, sed cogitur non obesse. Erit autem cum dicitur: *Ubi est, mors, victoria tua* (*I Cor. xv. 55*) Et ipsa siquidem inimica novissima destructur. Nunc vero moderante eo qui imperium habet vitæ et mortis, et mare ipsum certis littorum coercet metis, mors ipsa dilectis Domini somnus refrigerii est, Propheta attestante, qui ait: *Cum dederit dilectis suis somnum eceae hæreditas Domini* (*Psal. cxxvi. 2, 3*). Pessima quidem mors peccatorum, quorum et nativitas mala, et vita pejor; sed pretiosa est mors sanctorum (*Psal. cxv. 15*). Pretiosa plane, tanquam finis laborum, tanquam victoriae consummatio, tanquam vitæ janua, et perfectæ securitatis ingressus.

5. Congratulemur itaque, fratres, congratulemur, ut dignum est, pari nostro; quia et pium est defunctorum plangere Malachiam, et pium magis Malachiæ cengaudere viventi. Nunquid non vivit? Et beate. Nimur visus est oculis insipientium mori, ille **1015** autem est in pace. Denique jam concivis sanctorum et domesticus Dei, psallit pariter et gratias agit, dicens: *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium* (*Psal. LXV. 12*). Transivit plane viriliter, et feliciter pertransivit. Verus Iudeus Pascha celebravit in spiritu, et nobis transiens loquebatur: Desiderio desideravi hoc Pascha inanducere apud vos. Transivit per ignem et aquam, quem nec tristia frangere, nec detinere mollia potuerunt. Est enim deorsum nos locus, quem sibi totum vindicat ignis, adeo ut ne minimam quidem aquæ guttam de Lazari digito miser ille dives ibi habere potuerit. Est et sursum civitas Dei, quam lætitiat fluminis impetus, voluptatis torrens, calix inebrians quampræclarus. In hoc sane medio boni et mali scientia continetur, et voluptatis et tribulationis hic capere est experimentum. Infelix Eva in has vicissitudines nos induxit. Hic plane dies et nox: nam in inferno tantum nox, et in cœlo tantum dies. Beata proinde anima quæ utrumque pertransit, nec voluptati inhærens, nec deficiens in tribulatione.

6. Breviter vobis unum aliquod ex multis hujus viri magnificis actibus arbitror referendum, in quo strenue satis et ignem, et aquam noscitur pertransisse. Magni illius Patricii Hiberniensium apostoli sedem metropolitanam tyrannica sibi progenies, successionis ordine creans archiepiscopos, vindicabat, hæreditate possidens sanctuarium Dei. Rogatus itaque a fidelibus Malachias noster, ut tantis sese

malis opponeret; animam suam in manibus suis posnens, accessit intrepidus, suscepit archiepiscopatum, tradens sese discrimini manifesto, ut tanto criminis finem daret. Inter pericula rexit Ecclesiam; post pericula sibi continuo successorem alterum canonice ordinavit. Ea siquidem conditioe suscepit, ut postquam cessante persecutionis rabie, alter secure posset institui, ad sedem propriam remeare permitteretur: ubi sine ecclesiasticis sacerdotalibus redditibus in congregationibus religiosis, quas ipse extruxerat, degens inter eos tanquam unus eorum, usque ad hoc tempus vixit abque ulla proprietate. Sic Dei hominem examinavit, non exinanivit tribulationis incendium: siquidem aurum erat; sic nec illecebra tenuit aut resolvit; nec curiosus spectator in via substitit, propriae peregrinationis oblitus.

7. Quis vestrum, fratres, non vehementer ejus imitari cupiat sanctitatem, si id audeat vel sperare? Credo igitur libentius audituros, si dicere forte poterimus, quid sanctum fecerit Malachiam. Sed ne nostrum forsitan minus acceptabile testimonium videatur, Scripturam audite dicetem: *In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum* (*Ecli. xlvi, 4.*) Fide calcabat mundum, Joanne attestante, qui ait: *Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra* (*I Joan. v, 4.*) Nam in spiritu lenitatis dura quælibet et adversa æquo animo tolerabat. Hinc quidem post Christum fide calcabat maria, ne caperetur illecebribus: inde in patientia sua possidebat animam suam, ne molestiis frangeretur. De his enim duobus habes in psalmo, easuros a latere tuo mille, et decem milia a dextris tuis (*Psal. xc, 7*): quod multo plures prosperitatis fallaciae, quam adversitatis flagella dejiciant. Nemo itaque nostrum, charissimi, plana mollioris viae [alias, undæ] superficie delectatus, iter illud marinum [alias, maximum] sibi commodius arbitretur. Magnos hic campus montes habet, invi ibiles quidem, sed eo ipso periculosiores. Laboriosior forte via videtur inter ardua collium, et aspera rapium; sed expertis longe securior et desiderabilior iuvenitur. Utrobiisque tamen laborem, utrobiisque periculum esse noverat, qui diebat: *Per arma justitiae a dextris, et a sinistris* (*II Cor. vi, 7*): ut merito congratulemur eis qui transierunt per ignem et aquam, et in refrigerium sunt educti. Refrigerium vultis audire? Utinam id vobis alias loquenter! nam ego quod non gustavi, eructare non possum.

8. Videor tamen mihi hodie super hoc refrigerio Malachiam audire dicentem: *Convertere, anima mea, in requiem tuam, quia Dominus beneficisti;* *quia eripuit animam meam de morte* (*Psal. cxiv, 7, 8*), etc. In quibus verbis quid intelligam, **¶¶¶** pauca audite: siquidem inclina a est jam dies, et longius quam speraveram sermo processit, quod invitus avellar a paterni ducedine nominis, et Malachiam silere lingua formidans, finem facere vereatur. Mors animæ, fratres mei, peccatum est: nisi forte excidit vobis quod in propheta legitis, *Animæ quæ peccaverit, ipsa morietur* (*Ezech. xviii,*

A 4). Triplex proinde congratulatio est hominis, ab omni peccato, et labore, et periculo liberati. Ex hoc siquidem nec peccatum in eo habitare dicitur, nec poenitentia luctus indicatur, nec ab ullo deinceps lapsu ei praedicitur esse cavendum. Posuit Elias pallium; non est quod timeat, non est quod tangi, nedum teneri ab adultera vereatur. Currum condescendit; non est jam trepidare ne cadat: suaviter scandit; non laborans volatu proprio, sed celeri in vehiculo sedens. Ad hoc nos refrigerium, diæctissimi, tota animi aviditate eurramus in odore unguentorum hujus beati patris nostri, qui nostrum hodie torporem in ferventissimum desiderium visus est excitasse. Curramus, inquam, post eum, cœbrius illi clamantes: *Trahe nos post te: et affectu cordis et profectu conversationis devotas omnipotenti misericordiæ gratias referentes, quod indignis servulis suis, quibus propria desunt merita, aliena saltē voluit suffragia non deesse.*

SERMO II.

t. Liqueat, dilectissimi, quod dum corpore retinemur, peregrinamur a Domino (*II Cor. v, 6*): ac per hoc luctum magis, quam gaudium, miserandum nobis indicit exsilium et conscientia delictorum. Quia tamen apostolico ore gaudere cum gaudientibus admونemur (*Rom. xii, 15*), in omnem nos suscitari lætitiam tempus et causa requirit. Nam si vere, quod Prophetæ sensit, exsultent justi in conspectu Dei (*Psal. lxvii, 4*), exsultat sine dubio Malachias, qui in diebus suis placuit Deo, et inventus est justus. In sanctitate et justitia coram ipso ministravit: placuit ministerium, placuit et minister. Quidni plauerit? Posuit sine sumptu Evangelium, replevit Evangelio patriam, suorum maxime feralem edomuit barbariem Hibernorum; levi jugo Christi in gladio spiritus exteris sundidit nationes, usque ad extrema terræ restituens hæreditatem suam illi. O ministerium fructuosum! o ministerium fidelem! Nunquid non per ipsum Filio est paterna adimpleta promissio? Nunquid non hunc olim intuebatur Pater, cum ad Filium loqueretur: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ?* (*Psal. ii, 8.*) Quam libens Salvator recipiebat quod emerat, et emerat pretio sanguinis sui, ignominia crucis, horrore passionis! Quam libens de manibus Malachiæ, pro eo quod gratis ministraret! Ergo in ministro quidem gratum erat munus gratuitum, in ministerio autem placita conversio peccatorum. Grata, inquam, et placita in ministro simplicitas oculi, in ministerio autem salus populi.

2. Quanquam etsi ministerii quidem minor esficiencia sequeretur, nihilominus tamen ad Malachiam et ad opera ejus ille merito respexisset, cui amica puritas, cui familiaris simplicitas: cuius insititiae est de intentione pensare opus, et de oculi qualitate totius estimare corporis statum. Nunc vero magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates et studia Malachiæ: magna et multa, et bona valde, etsi pro bona castæ intentionis origine meliora. Quod

opus pietatis præterit Malachiam? Pauper tibi, sed dives pauperibus erat. Pater orphanorum, maritus viduarum, patronus exstithit oppressorum. Hilaris dator, petitor rarus, acceptor verecundus. Pacis reformanda inter discordantes fuit illi cura maxima, et efficacia multa. Quis æque pius ad compatiendum, ad subveniendum promptus, ad corripiendum liber? Nam et zelans erat, nec deerat scientia, zeli ipsius moderatrix. Et quidem infirmus infirmis, sed nihilominus potentibus potens, superbis resistebat, tyrannos verberabat, regum magister ac **1017** principum. Ipse est, qui regi orando visum et malignanti tulit, et humiliato restituit. Ipse est, qui pacis quam fecerat violatores, spiritui erroris traditos, frustratus est in malo quod facere cogitabant: ac denuo coegit ad pacem, confusos quidem et stupefactos in eo quod sibi configerat. Ipse enim est, cui adversus alios, pacti æque prævaricatores, rivus officiosissime adfuit, miro modo objectu sui evacuans molimina impiorum. Imbres non erant, non illuvies aquarum, non concursus nubium, non liquefactio nivium: cum subito factus est in fluvium magnum, qui rivulus erat: et rivus ibat, et intumescet inundans, et negans omnino transitum volentibus malignari.

3. Quanta audivimus et cognovimus ea de zelo viri et ultiōne inimicorum, cum tamen esset suavis et mitis, et multae misericordiae omnibus necessitatem patientibus? Qui quasi unus omnium parens vivebat omnibus; quasi gallina pullos suos, sic fovet omnes, et in velamento alarum suarum protegebat. Non sexus, non ætas, non conditio discernebatur, aut persona: deerat nemini, expanso omnibus gremio pietatis. De quaenamque tribulatione clamaretur ad eum, propriam reputabat: nisi quod in sua patiens, in aliena compaticens erat, plerumque et impatiens. Nonnunquam siquidem repletus zelo, pro aliis in alios movebatur, ut eripiens inopes, et reprimens fortes, consuleret proinde omnibus in salutem. Itaque irasciebatur, sed ne non irascendo [*alias*, ne irascendo] peccaret, juxta illud de psalmo: *Irascamini, et nolite peccare* (*Psal. iv*, 5), non ira illi, sed ipse animo dominabatur. Erat suimet potis. Sane vixor sui, ira superari non poterat. Ira ejus in manu ejus. Vocata veniebat, exiens, non erumpens; nutu non impetu ferebatur. Non urebatur illa, sed utebatur. Magna illi tam in hoc, quam in cunctis utriusque hominis sui motibus regendis vel cohierendis, censuræ diligentia, et circumspectio multa. Non enim ita omnibus intendebat, ut se solum exponeret, solum cura: exciperet generali. Erat et sui sollicitus. Seipsum custodiebat. Ita denique totus suus, et totus omnium erat, ut nec charitas a custodia sui, nec proprietas ab utilitate communi eum impedire vel retardare in aliquo videretur. Si videores hominem mediis immersum turbis, et implicatum curis, diceres patriæ natum, non sibi. Si videores hominem solum, et secum habitantem, putares soli vivere Deo et sibi.

A 4. Sine turbatione versabatur in turbis: sine otio tempus, quod otio dederat, transigebat. Quonodo otiosus, quando exercebatur in justificationibus Domini? Nam etsi habebat tempus liberum a necessitatibus plebium, non tamen a sanctis meditationibus feriatum, non orandi studio, non ipso otio contemplandi. Sermo illi in tempore otii aut serius, aut nullus. Aspectus ejus aut officiosus, aut demissus, et cohibus intra se. Nempe (quod non mediocri laudi intersapientes ducitur) oculus ejus in capite ejus (*Eccle. ii*, 14), nusquam avolans, nisi cum virtuti paruisse. Risus aut indicans charitatis, aut provocans: rarus tamen et ipse. Evidem interdum eductus, excussus nunquam: qui ita nuntiaret cordis lætiam, ut ori gratiam non minueret, sed augeret. Tam modestus, ut levitatis non posset esse suspectus: tantillus tamen, ut hilarem vultum ab omni tristitia naeo vel nubilo vindicare sufficeret. O munus perfectum! o holocaustum pinguel o obscurum gratum mente et manu! Quam bonus odor Deo in orationibus otiosi! quam bonus hominibus in sudoribus occupati!

5. Pro hujusmodi ergo dilectus a Deo et hominibus, non immerito hodie Malachias in consortium angelorum recipitur, re adeptus, quod nomine dicebatur. Et quidem ante angelus erat non minus puritate, quam nomine; sed nunc felicius gloriost in eo interpretatio nominis adimpletur, quando parvum angelis gloria et felicitate lætatur. Congratulemur itaque, fratres, congratulenum, ut dignum est, patri nostro; quia et pium est, defunctum plangere Malachiam; **1018** et pium magis, Malachiae congaudere viventi. Nunquid non vivit? Et beate. Nimirum visus est oculi: insipientium mori, ille autem est in pace. Denique jam concivis sanctorum et domesticus Dei, psallit pariter, et agit gratias, dicens: *Transivimus per ignem et aquam, et induxistis nos in refrigerium* (*Psal. lxv*, 12). Transivit plane viriliter, et feliciter pertransivit. Verus Hebreus pascha celebravit in spiritu, et nobis transiens loquebatur: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare apud vos. Transivit per ignem et aquam, quem nec tristia frangere, nec detinere mollia potuerunt. Lætemur, quod angelus noster ascendit ad cives suos, pro filiis captivitatis legatione fungens, corda nobis concilians beatorum, vota illis intimans miserorum. Lætemur, inquit, et exsultemus, quia cœlestis illa curia ex nobis habet, cui sit cura nostri, qui suis nos protegat meritis, quos informavit exemplis, miraculis confirmavit.

6. Sanctus pontifex, qui in spiritu humilitatis hostias pacificas cœlis frequenter invexerat, hodie per semetipsum introivit ad altare Dei, ipse hostia et sacerdos. Migrante sacerdote, sacrificii ritus in melius mutatus est; fons lacrymarum siccatus est, holocaustum omne conditum in lætitia et exultatione. Benedictus Dominus Deus Malachiae, qui tanti pontificis ministerio visitavit plebem suam, et nunc assumpto eo in sanctam civitatem, tantæ

recordatione suavitatis nostram non desinit consolari captivitatem. Exsultet in Domino spiritus Malachiae, quod levatus pondere corporeæ molis, nulla jam fæculenta vel terrena materia prægravatur, quominus tota alacritate ac vivacitate corpoream omnem et incorpoream transiens creaturam, pergit totus in Deum, et adhærens illi, unus sit cum eo spiritus in æternum.

7. Domum istam decet sanctitudo, in qua tanta frequentatur memoria sanctitatis. Sancte Malachia, serva eam in sanctitate et justitia, misertus nostri, qui inter tot et tantas miserias memoriam abundantiae suavitatis tuæ eructamus. Magna est super te divinæ dispensatio pietatis: qui te parvum fecit in oculis tuis, magnum in suis; qui magna fecit per te, salvans patriam tuam, magna fecit tibi, introducens te in gloriam suam. Festivitas tua, quæ merito tuis virtutibus votiva impenditur, tuis nobis efficiatur meritis et precibus salutaris. Gloriam sanctitatis tuæ, quæ a nobis frequentatur, continuatur ab angelis, sic erit nobis digne jucunda, si fuerit et fructuosa. Liceat nobis aliquas, te migrante, retinere reliquias de fructibus spiritus, quibus onustus ascendis qui in tuo hodie tam delicioso convivio congregamur.

8. Esto nobis, quesumus, Malachia sancte, alter Moyses, vel alter Elias, impertiens et tu de spiritu

A tuo nobis: ipsorum siquidem in spiritu et virtute venisti. Vita tua, lex vitæ et disciplina; mors tua, mortis portus, et porta vitæ; memoria tua, dulcedo suavitatis et gratiæ; præsentia tua, corona gloriae in manu Domini Dei tui. O oliva fructifera in domo Dei! o oleum lœtitiae ungeus et lucens, fovens beneficiorum, coruscans miraculis! fac nos ejus, qua frueris, lucis suavitatisque participes. O odoriferum lilyum, in æternum ante Dominum germinans, et florens, et spargens ubique vivificum suavitatis odorem, cuius apud nos memoria in benedictione est, apud superos præsentia in honore! da canentibus te tantæ plenitudinis participio non fraudari. O lumina-re magnum, et lux in tenebris lucens, signorum radiis et meritorum illuminans carcerem, lœtificans civitatem! fuga de cordibus nostris, virtutum splendoribus tenebras vitiorum. O stella matutina, eo cæteris elati-or, quo Dici [alias, Deo] vicimior, similior soli! dignare præire nobis, ut et nos in lumine ambulemus, quasi filii lucis, et non filii tenebrarum. O aurora diescens super terram, sed superiores cœli plagas lux meridiana perlustrans! recipe nos in consortio luminis, quo illuminatus et late feris luces, et intus suaviter ardes, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre **1019** et Spiritu sancto regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN FESTO S. MARTINI EPISCOPI SERMO.

De exemplis obedienciae.

1. Puto, sermonem a nobis expetit tam vester iste conventus, quam adventus, harum honorabilium personarum, quas de longinquæ gratulamur adesse. Sane audirem eos ipse libentius: sed quoniam eli-gunt, imo et exigunt magis ut loquar, mihi si non licet audire eos, eis necesse est obaudire. Et quidem vivus est nobis sermo tam multa mansuetudo eorum, qua videlicet meritis sanctiores, dignitate superiores, sapientia locupletiores, non modo ad visitandos, sed etiam ad audiendos nos dignati sunt declinare. Efficax eruditio, et omni digna acceptance doctrina. Siquidem non verbo et lingua, sed opere et veritate nos admonent imitatores suos esse, sicut ipsi sunt Christi; et discere quod ab ipso utique didicerunt, mites esse, et humiles corde. Sic Maria Elisabeth petiit (*Luc. i, 39, 40*), conjugalam virgo, ancillam domina; præcursoris matrem, judicis mater; Dei Genitrix, servuli genitricem. Sic postmodum Jesus etiam ipse Joannem adiit, et adiit baptizandus, ut-pote quem decebat implere oninem justitiam (*Matth. iii, 13, 15*). Vos quoque, reverendi Patres, deteriorem vobis non facitis partem vestram [*alias, dele-*riorem nobis facitis partem no-tram]: ad audiendum quippe quam ad loquendum velociores, etiam inter ipsos qui vestro magis eguerant documento. Nam nos quidem, quia omnem non possumus implere justitiam, vel nonnullam vobis exhibere curamus, justum esse non ignorantibus inferiorem superiорibus obediare.

PATROL. CLXXXIII.

C 2. Sed unde loquemur? *Qui de terra est, de terra loquetur*, ait vox illa clamantis (*Joan. iii, 31*). De terra ergo loquamur, quia de terra subsistimus, et in terra. Audite, quique terrigenæ et filii hominum: vobis dicimus, et de vobis. In terra orimur, in terra moramur, in terra morimur, revertentes in eam unde sumus assumpti. Hic nobis angustus introitus, mora brevis, sola mors certa. Cogitum totus Adam judicium portare quod meruit. Dilatatus est vehe-menter, multiplicatus est, et replevit terram. Altamen velit, nolit, quantumcunque recalcitret, uni-versus adhuc fert sententiam quam exceptit: *Terra inquit, es, et in terram ibis* (*Gen. iii, 19*). Gravis equidem sententia, sed non sine grandis misericordie temperamento. Dura admodum, sed si merita penses, indulgentiae plena. Siquidem non minus juste peccanti diceretur: *Terra es, sed ex hoc sub terram ibis*. Justus foret etiam tunc justus Dominus, et laudabilis nimis. Dignus plane qui laudaretur, sed non ego idoneus qui laudarem. Alioquin tunc quoque nihilominus vere dicerem, si tamen dicere possem: *Justus es, Domine, et rectum judicium tuum* (*Psal. cxviii, 137*). At non infernos confitebitur tibi, neque mors laudabit te; sed nos qui vivimus, benedicimus Domino. Pepercisti ergo crea-turae tuæ, pepercisti gloriæ nominis tui, ut descendenter de Jerusalem, minime tamen usque in Je-richo patereris abduci. Semivivus adhuc relictus in via semilaudare possum (*Luc. x, 30*): ubi totus

16

vixeris, ibi totus erumpam in laudem, et dicent omnia ossa mea : *Domine, quis similis tibi* (*Psal. xxxiv, 10*)? Propter hoc nempe cum iratus fuisses, misericordiae meministi, non damnans hominem in loco perditionis, sed in loco afflictionis humilians. Quid causaris, homo? quid sententiam quereris duriorem? Terra addictus es, factus e terra, ut ipsa tibi sit patria, quæ materia fuit.

3. Sed audire, inquies, velim: Quia spiritus es et ad spiritum ibis. Siquidem etiam spiritus sum, quod ad animam pertinet; nec portionem hanc mei dubitaverim potiorem. Andivi sane ab Apostolo, quia *Dominus spiritus est* (*II Cor. II, 17*), et ab ipso Domino, quia *spiritus est Deus* (*Joan. IV, 24*). Nec modo spiritus, sed et spirituum Pater. Utquid ergo tenet me mater carnis, quia caro ex parte; **1050** spirituum Pater non recipit, cum ex parte sim spiritus? Scio, scio, agit hoc non tam substantia ipsa, quam enīpa. Sicut enim peccatores spiritus inter cœlum et terram ventosum hoc medium tenent, unde et potestates hujus aeris uominantur (*Ephes. II, 2*); sic peccata nostra inter nos et Deum separant, inter Creatorem Patremque spirituum, et spiritualem utique creaturam. Traxit animam corpus in regionem suam, et ecce prævalens opprimit peregrinum. Factum est nempe talentum plumbi, non aliunde tamen, nisi quia sedet iniquitas super illud. Corpus enim aggravat animam, sed utique quod corruptitur (*Sap. IX, 15*); corruptitur autem, imo etiam, Apostolo teste, *mortuum est propter peccatum* (*Rom. VIII, 10*). Itaque licet quodam modo cœlum sit homo, cœlestibus sine dubio spiritibus similis, simul et forma; substantia quidem quoniam spiritualis, forma vero quia rationalis est: minime tamen jam levare eum duo ista sufficiunt, ut mereatur audire: Quia cœlum es, et in cœlum ibis. Frustra glorieut de libertate arbitrii, quæ in mente est: captivus docitur in legem peccati, quæ in carne est. Nam et si torsitan videretur duplex funiculus posse alteri æque dupli prævalere, ut videlicet quem sibi terra gemino quodam jure tanquam patria pariter et materia vindicat, ob geminam nihilominus, quæ prædicta est, substantiæ scilicet et formæ similitudinem, cœlum quoque recipiat ut cœlestem; sed jam triplicatus inferior ille et deorsum trahens peccato equidem accedente funiculus, nisi illinc quoque occurrerit gratia, non rumpetur. Sane ubi illa adfuerit, haud dubium quin solvatur facile gravis iste quo trahimur, imo quem trahimus, funiculus iniquitatis. Haec enim inter nos et Deum non separans intervenit, sed reparans et conjungens.

4. Itaque ideo mihi ad montem gratiae, et colles miserationum, quarum thesauros omnes repositos audio penes Christum. Ibo ad eum qui est plenus gratiae et veritatis, si forte accipiam aliquid de plenitudine illa, imo si forte accipiar in plenitudinem illam: ut cum cœteris aliquando membris occurram in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Nemo quippe ascendit in cœlum, nisi qui descendit

A de cœlo (*Joan. III, 13*). Fidelissimus plane et benignissimus mediator, qui quidem non discrevit, sed fecit utraque unum, medium parietem mæceriae solvens (*Ephes. II, 14*), donans nobis omnia delicta, delens quod adversum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci; expolians principatus et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos (*Coloss. II, 14-15*), pacificansque per sanguinem suum quæ sunt in cœlo, et quæ super terram (*Coloss. I, 20*). Propter hanc nempe salutem, quam in medio terræ erat operaturus, non confestim sub terra posuit hominem, sicut peccando meruerat; sed in terra. Siquidem respirandum est nobis, et nullatenus desperandum, donec in terra adhuc interim constituti, et suspicere cœlum possumus, et suscipere data optima et dona perfecta desursum a Patre luminum, a Patre spirituum, a Patre misericordiarum. Nam et propterea rectum fecit hominem, etiam corpore ipso, et os homini sublime dedit, cum prona utique spectent animantia cœtera terram: ut attollens ad sidera vultus illo suspireret, ubi tam beatam et perennem conspicit mansionem.

5. Nonne enim pie et fideliter intuentibus nobis vehementissimum quoddam incentivum amoris, et provocatio flagrantissimi desiderii est visio ipsa tam lucidissimæ regionis? Nou sunt stellæ cœli similes glebis terræ. Inter splendorem solis, et caliginem soli hujus, non parva distantia est. Forte tamen hic quoque nonnulla, sed in suo genere pulchra videntur: et hæc ipsa undique mista non pulchris, ut aurum in luto, gemma in sterquilinio, lilyum inter spinas. Tota pulchra es, patria mea, et mænla non est in te: tota pulchra es, absque eo quod intrinsecus latet. Quid illud? Nempe illi beati angelici spiritus, et animæ ipsæ sanctorum, quæ jam ingredi meruerunt in locum tabernaculi admirabilis usque ad dominum Dei. Siec enim **1051** sunt corpora terrestria, sunt et corpora cœlestia; longe vero alia est cœlestium gloria, quam terrestrium: sic sunt cœlestes spiritus et terrestres, nec minor sane distantia inter eos: Angeli, archangeli, virtutes, principatus, potestates, dominationes, throni, cherubini atque Seraphini. Bene nomina novi. Forte hoc totum est. Quid enim amplius capiam terrigena de cœlestibus, carnalis homo de spiritualibus et divinis? Verumtamen etsi ignoro quid lateat in his tantis appellationibus, illud equidem certissime novi, quod magnum et mirabile aliiquid sub hac tanta verborum majestate clausum sit et signatum. Non sine causa cœlum hoc dicitur: plane eximium nescio quid celatur in eo. Celatur, inquam, sed tamen non negatur fidei usquequaque. Videre enim nobis datur in terra ipsam exteriorem cœli pulchritudinem, non adire; internam quoque gloriam secretorum ejus, etsi non comprehendero, conceditur vel audire. Videlimus patriam, sed a longe salutamus; odoramus illas delicias, non gustamus.

6. Enimvero non sine causa Unigenitus, qui est

in sinu Patris, ipse nobis in regione hac umbræ mortis, quam inhabitamus, cœlestium gloriam spiritum sane per fidem euarrat, corporum vero per speciem manilestat. *Audi, inquit, filia et vide.* Et factum est. Quorsum ista? *Inclina, ait, aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui* (*Psal. xliv, 11*). Vult nos ponere contumaciam, disscere obedientiam, apprehendere disciplinam. Vult etiam nos obliyisci posteriora, despiciere inferiora, terrenos mores et vilia gennina [*alias, vitiata germina*] deserere cœlestia sapere, superna querere, anterioribus inhiare. Vult et illum tantum decorum domus suæ ingenuam concupiscere creaturam, quo scilicet in eamdem imaginem transformetur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu; ac proinde concupiscat etiam rex decorum illius, utique spirituale. Sed in quo visus ille, inquies, vel auditus inclinare me aurem, et obaudire monet? Nam quod desiderium pariat, manifestum est.

7. Sane ergo considera universam hanc cœlestium gloriam corporum incessanter legibus obtemperare divinis, nec unquam sibi positas in tam continuis motibus excedere temporum, aut locorum terminos transgredi constitutos. Sed et ipsos spiritus tam sublimes audi omnes administratorios esse, et in ministerium milti dignissimum, ut ne indigoum dieam: minime tamen, puto, reperies in Scripturis aliquando quemquam illorum vel contradixisse mittenti, vel erga ipsos tam inferiores se, propter quos in ministerium mittebantur, saltem tenuiter fuisse commotum. Exempla sunt obedientiæ, si diligenter attendas, eo sane acceptabiliora quo in materia digniori. Sed novi quid ad ista submurmuret sensus hominis, et cogitatio prona semper ad malum. Quid tu mibi, inquit, elementorum proponis obedientiam supernorum? Quasi vero aut sensus ullus in eis, aut ulla vigeat liberatio rationis, et non potius agi ipsa, quam agere videantur. Quid vero vel ipsorum angelorum obedientiam sic commendas? Sentient quidem angeli, sed delectabilia sola; obedientes euidem Creatori, sed tam felici quam facili voluntate. Quidni obedientiæ? Semper enim vident faciem Patris, quem videre perfecta beatitudo, æterna gloria, summa voluptas est.

8. Produc nobis, Domine, patriarchas et prophetas, viros obedientes præceptis tuis, obedientes ex voluntate, obedientes contra propriam voluntatem. Factum est. Exhibitetur nobis, ut cœteros brevitatis causa præteream, exhibetur, inquam, nobis Abraham ad præceptum Domini exiens de terra sua, ejiciens ancillam et filium ejus, etiam charissimum filium Isaac immolare paratus. Quid hic humana astutia poterit cavillari? Forte respondeat, quoniam multifarie, multisque modis apparens ei Deus, suscipiebat hospitio, participabat eonvivio, animabat alloquo, instruebat consilio, donabat filii, iulstrabat victoriis, **1052** ditiis eumulabat. Quid dies, cum venerit Christus factus obedientes Patri usque ad mortem, mortem autem crucis? Multum,

A inquit, per omnem modum. Quando enim Unigenitum Dei Patris, Dei virtutem, et Dei sapientiam Christum, quando præmiserem æmulari? Oblatus est quia ipse voluit, quando et quantum voluit passus est, utpote verus quidem homo, sed verus nihilominus Deus. Imo vero ne ipsam apostolicam obedientiam afferas velim; quos nimirum juxta prophetam promissionem oculis suis vidiisse constat præceptorum suum, et auribus suis vocem audisse monentis (*Isai. xxx, 20, 21*). Unde et unus eorum expressius seribens ait: *Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ tractaverunt de Verbo vitæ* (*Joan. i, 1*). Quidni relinquerent omnia? quidni ad omnia sequerent tantæ præsentiam majestatis? Quid ego non facerem, si mihi eadem copia præstaretur? Sed non fecit taliter omni nationi, non præculti utique, non sequenti. Si quidem ut multi reges optaverunt videre, et non viderunt; sie nihilominus venerunt jam dies, quando desideremus videre diem unum Filii hominis, nec tamen mereamur.

9. Opportune ergo jam Martinus ad medium veniat, ut de medio fiat occasio peccatorum. Hodie enim ille per omnia similis nobis, plane et sensibilis, et passibilis; sed et longe post illa patriarchalium et propheticarum tempora visionum, et homo purus, nihil de natura divinitatis habens, credens autem in eum quem non vidit; plenus fructu obedientiæ, et virtutum locuples, solum deseruit, polum subiit, terræ commendans quod habebat e terra; spiritum dirgens ad Patrem spirituum, cui fideliter in adoptionis spiritu deservivit. Non fuit cœlestis corpus, sed nec spiritus quidem cœlestis: rationale animal, etiam et mortale, terrigena, filius hominis. In terra natus est, in terra educatus, in terra exercitatus et probatus, in terra etiam consummatus. Nec vero patriarcha erat, aut uons ex prophetis, de quibus sane in Evangelio Veritas ait: *Quia Lex et Prophetæ usque ad Joannem* (*Matt. xi, 13*). Multo magnis non erat ipse Christus; sed erat tamen Christus in ipso, haud aliter utique quam per fidem.

10. Enimvero juxta hunc modum etiam modo *prope est verbum in corde tuo et in ore tuo* (*Deut. xxx, 14*), tantum si recto quæsieris corde. Nempe Apostolo interpretante *verbum fidei* istud est (*Rom. x, 8*), de quo Moyses ait. Unde et alibi idem apostolus: *Jesus Christus, inquit, heri, et hodie, et in æternum* (*Hebr. xiii, 8*). Hesternum quidem ab initio sæculi usque ad ascensionem Dominicam; hodiernum vero diem exinde usque ad sæculi consummationem; porro in æternum intellige post communem omnium resurrectionem. Nulli horum deest Christus nulli deest Jesus; nulli deest uictorio, nulli salus. Patriarchis et prophetis in visione exhibitus est. apostolis in humanitate, Martino in fide, angelis jam in specie. Quam sane speciem et electis omnibus ostensurom sese promiit, nou quidem hodie, sed in æternum. Denique jam transierat heri, jam istud nostrum illuxerat hodiernum cum Apostoli loquerentur: *Etsi cognovimus Christum secundum carnem,*

sed nunc jam non novimus (II Cor. v, 16). Videtur tamen etiam in hoc mane de carnis Agni nonnullum esse servatum : sed quod residuum est, utique jam datur igni; quod videlicet usque hodie eadem caro nobis, sed spiritualiter utique, non carnaliter exhibeatur.

11. Neque enim est quod causemur nostro huic negatam tempori, sive eam quæ ad patres veteris Testamenti facta est apparitionem sive eam quæ apostolis exhibita est præsentiam carnis ejus. Siquidem fideliter considerantibus neutrā deesse liquebit. Adest enim nobis etiam nunc carnis ipsius vera substantia, haud dubium sane quin in sacramento. Adsunt revelationes, sed in spiritu et virtute ut tempori gratiae, quod nunc est, nihil in ulla gratia deesse probetur. Denique nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se, nobis tamen revelavit per Spiritum **1053** suum. Nec mireris quod carnales eis manifestaciones exhibuit, qui carnalem ejus præstobantur adventum. Nobis enim tanto efficacior gratia et revelatio dignior necessaria est, quanto nimis rūm excellentiora constat esse quæ exspectamus.

12. Itaque, ut supra diximus, Martinus iste Christus non fuit, sed tamen Christum habuit : non quomodo angeli in præsentia majestatis; non quomodo apostoli in visionem humanitatis; non quomodo olim locutus est in visionem sanctis suis : sed quomodo eum etiam nunc habet Ecclesia, in fide et sacramentis. *Non erat ille lux (Joan. i, 8), sed lucerna plane ardens et lucens (Joan. v, 35)*, ac Joanne dictum est. Sed in illum protulero, puto, dicitis : Maximus hominum est, plus quam propheta est, etiam angelus est Dei Patris, sicut ipse testatur : *Eece mitto angelum meum (Luc. vii, 27)*, etc. Et Martinus lucerna erat ardens et lucens : eum saltem non pīgeat imitari; sed imitari in eo quod est imitabile, non autem quod mirabile exhibetur. *Ad mensam devitis sedes* hodie ; *diligenter considera quæ tibi apponuntur*. Discerne inter cibos, et vasa ciborum. Illos enim juberis tollere, sed non illa. Dives est iste Martinus; dives in meritis, dives in miraculis, dives in virtutibus, dives in signis. Diligenter ergo considera quæ apponuntur tibi; quænam videlicet ad admirationem, quæ vero ad imitationem. Aut certe quia sequitur in Scriptura illa, *quoniam talia oportet te præparare (Prov. xxiii, 1, 2, juxta LXX)*; diligenter considera quid apponitur, et in quo. Suscitavit Martinus tres mortuos, quot nimirum Salvatorem legerat suscitasse. Reddidit visum cæcis, surdis auditum, mutis loquelam, claudis gressum, aridis sospitatem. Evasit divina virtute pericula, proprii corporis obice flammas repulit, immanem sacrilegæ machinæ molem columnæ parili e celo descendente prostravit, leprosum mundavit osculo, curavit oleo paralyticum dæmones vicit, angelos vidit, futura prævidit.

13. Verum hæc quidem, ceteraque ejusmodi altissima quæ fecit magnalia, quidni mirifica quædam vasa dixerim divitis hujus, auro gravia, gemmis micantia, pariterque materia et opere pretiosa? Noli

A in his saporem quaerere, sed mirare splendorem. Luceat in hujusmodi lucerna nostra ut in lumine ejus videamus lumen, quod quidem purum, prout in se est, neendum prævales intuerit. Non enim est iste lux, sed ut testimonium perhibeat de lumine et appareat tibi interim gloriosus Deus in sancto suo, dum non potes ad gloriam ejus, sicut est in se ipso. Cæterum ne putaveris ornatae quidem Martini lampades, sed vacuas inveniri : non est fatua virgin, habet in vasis oleum. Habet vinum in phialis, habet intra paropsides istas ciborum copiam, delicias utique spirituales : ut non modo videant et mirentur, sed edant pauperes, et saturentur ; atque in illis quidem Dominum laudent, porro in his vivant corda eorum. Alioquin quomodo mortui laudabunt te, Domine ? Ut ergo sit jucunda decoraque laudatio in admiratione, etiam vivant ex imitatione; et, ut avidius sumant delicias, ipsas quoque divitias curiosius contemplentur. Sic nimirum inter splendorem et fervorem lucernæ hujus vicarii quibusdam affectibus discurrendum, ut nobis alter ex altero commendetur, et ex mutua collatione uterque complacitior fiat. Siquidem humilis fuit et spiritu pauper iste Martinus, sicut evidentissime probat effectus ipse divinæ gratiae, quam profecto tam multam nisi multum humili non dedisset.

14. Ut tamen pauca virtutum ejus indicia promam, pauperem illum spiritu beatus novit Hilarius, cum imponere ei diaconatus officium tentans, nec prævalens, quod indignum sese vociferaretur, exorcistam eum esse præcepit : in quo quidam locus injuriæ viseretur, sciens nimirum quod humiliorem ordinationem minime repudiaret. Pauper fuit, veste sordida, crine inaultus, facie despabilis : quæ quidem licet in electione ejus, a quibusdam malevolis objecta fuissent, **1054** in ipso tamen episcopatu, sicut scriptum est, penitus non mutavit (*SULPIT. De vita Mart., cap. 7*). Denique quia vere pauper fuit spiritu Martinus, pauper et modicus meruit nominari. Audi vero mansuetudinem ejus, suo illo Sulpitio sic scribente : « Tantum adversus omnes injurias patientiam assumpserat ut cum esset summus sacerdos, impune etiam ab insimis clericis läderetur : nec propter in eos aut loco unquam amoverit, aut a sua, quantum in ipso fuit, charitate repulerit (*Ib. Dial. iii, cap. 20*) : » quod quidem in Briccio manifeste probatum, omnes vos arbitror meminisse. Eum nempe ex omnibus sibi successorem elegit, et de tanta post futura adversitate præmonuit : postremo in fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum, ad cuius os aures suæ fuerant, cum responderet homini, qui de eo sciscebatur : Si illum delirum queris, prospice eminus; ecce coelum solito sicut amens respici. Crebro siquidem homo Dei, utpote terram despiciens, coelum suspiciebat. Nempe sciebat ad hoc sese (ut supra meminimus) rectam et in ipso corpore accepisse staturam. Sciebat illuc esse thesaurum suum, sciebat illuc sedere in Patris dextera Christum suum, sciebat nunquam sese, donec illuc perveniret, quod desiderabat assecuturum. Unde et hoc ipsum, quod delirus

vocabatur in terra merito non attendit, cuius nimis conversatio esset in cœlis, cuius oculi in capite suo. Sane illuc etiam lacrymæ ejus a maxilia ascendere consueverant, quibus sic abundabat, ut soleret pro illorum quoque, qui obtrectatores sui videbantur, flere peccatis.

15. Sane quantum justitiam esurierit, tum in cœteris ejus actibus, tum specialiter in idolatriæ persecutione probatum est, in templorum destructione, in statuarum dejectione, in succisione lucorum. Ubi se quoque aliquando non est veritus dare discrimini, ut occasio tanti criminis de medio toleretur. Nam misericordem eum in paupere se expertem Salvator ipse apud angelos gloriabatur, datam sibi medietatem vestis ostentans. Utinam nobis etiam misericordia apud summum judicem, in cuius admirabile tabernaculum introivit, misericordiam illam exhibere dignetur; qua et illos olim morti destinatos, et torneatis variis deputatos eripuit pro quibus ante terreni judicis januam nocte media scribitur jacuisse. Quomodo enim non audiet eum nunc, qui tunc quoque fecit audiri? Porro munditiam cordis ejus illud vel maxime indicat, quod non est confusus inimico loquens in porta: «Nihil in me, funeste, repieres; Abrahæ me sinus recipiet.» Nam in opere paciforum feliciter plane consummans labores suos, licet dierum suorum finem non ignoraret, clericos tamen adiit dissidentes, inter quos reformata pace, in pace ipse quievit.

16. Ceterum persecutione, quas sustinuit propter justitiam, longum est numerare, quomodo apud Julianum Augustum in civitate Wangionum intrepidus, imo et illato terrore constantior; custodiæ mancipatus est, ut lioermis postero die barbaris opponeretur; quomodo circa Alpes sub securi, quam in verticem ejus latro vibrabat, securissimus fuit; quomodo illum Mediolani Auxentius Arianus graviter insectatus, multisqne appetitum injuriis, tandem de civitate exturbavit; quomodo et alibi prius adversus sacerdotum perfidiam acurrite pugnans, supplicis fuit affectus, publice virginis cæsus, inde quoque exire compulsus est; quomodo item in cuiusdam fani eversione, cum gentilis eum stricto gladio peteret, nudam cervicem præbuit percussuro donec ille extollens ad ictum dexteram, cecidit resupinus; quomodo alter eum cultro ferire voluit, sed ferrum de manibus ejus elapsum, repente dispernit. Pro quibus omnibus dubium non est multipliciter coronari eum, qui quidem etsi non semel effectu consummatæ passionis, sed toties martyr fuit affectu devotissimæ voluntatis. Comedite jam, amici et bibite; et inebriamini, charissimi. Sic enim et vivitur, et in talibus vita spiritus ventri. Nisi forte beatos prædicat sermo divinus, qui mortuos **1055** suscitant, cæcus illuminant, morbos sanant, leprosos mandunt, paralyticos curant, dæmonibus imperant, futura prænuntiant, miraculis coruscant; et non magis pauperes spiritu, mites, lugentes, esurientes et sitientes justitiam, misericordes, mundicordes, pacificos, persecutionem propter justitiam sustinentes.

A 17. Ignoscite mihi, fratres: exemplum obedientiae paulo minus præterivi, quod quidem vel solum juxta propositum ordinem in Martino quoque nobis convenit exhiberi. Sane moram facimus, sed, ut arbitror, bonum nos hic esse; tardius enim hodie venimus ad Martinum. « Domine, inquit, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recurso labore, fiat voluntas tua (74). » O vere sanctissimam animam? o inæstimabilem charitatem! o obedientiam singularem! Bonum certamen certasti, cursum consummasti, fidem servasti; de reliquo superest tibi corona justitiae, quam reddet tibi Dominus hodie iustus judex; et adhuc dicas: Non recuso labore, fiat voluntas tua! Obtulisti plane Isaac; unicum illum quem diligis, quod in te est, jugulasti immolasti singulare gaudium tuum pia devotione, paratus redire iterum in pericula, innovare certamina, denuo subire laborem, sustinere tribulationem, prolongare tentationem, deinde differri adhuc ab illa tanta felicitate, et diu desiderata societate spirituum beatorum, atque in hujus mortalitatis ærumnas ab ipso introitu gloriae revocari; postremo, quod maximum est, a Christo tuo peregrinari diutius, si modo ipse voluisset. Nec sane dubium quin ampliorem gratiam mereatur, qui paratum se exhibeat etiam ante mandatum quam qui obediens satagit post mandatum. Magna quidem obedientia vestra, angelii sancti; sed quod dicere audeam pace vestra, nescio an inveniatur in vobis quisquam paratus in tale aliquando ministerium mitti, in quo necesse habeat non videre faciem Patris. Magnum est, Petre, quod Dominum secuturus omnia reliquisti; sed aut tibi te in monte dicentem, ubi transfiguratus est coram vobis: *Domine, bonum est nos hic esse; faciamus hic tria tabernacula* (Matth. xvii, 4). Non est hoc. « Si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso labore. » Paratum cor tuum, Martio, paratum cor tuum, sive manere de corpore, sive dissolvi et esse cum Christo.

B 18. Et magna quidem in horrenda morte securitas; magna in visione Christi desideranda, et tam ferventer ac singulariter desideranda perfectio reperitur: sed id quidem longe amplius per omnem modum, quod qui mori non metuis, imo qui tanto desiderio præsentiam Domini concupiscis, vivere quoque non renuis, et expectatione molestissima fatigari. In quo enim alio non obediens potuerat, qui in hoc tanto articulo tam devote clamabat: « Fiat voluntas tua! » Haec ergo pars nostra sit, fratres, in convivio hodierno, hanc nobis obedientiam in mensa pauperis, imo jam divitis hujus appositam diligenter consideremus, scientes quoniam ipsa est quæ a nobis exigitur, ipsa quam oportet nos præparare, ut singuli quique dicamus: *Quia paratus sum, et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua* (Psal. cxviii, 60). Nec modo semel, aut in parte; sed paratum cor meum, Deus, paratum cor meum (Psal. lvi, 8); paratum ad utrumque, et in nullo tue

(74) (LULPIT. epist. 3 ad Bassul.)

præscribens dispositioni. Forte hoc cupio, et spe- **A** sicut fuerit voluntas in cœlo, sic fiat, Desidero re-
cialiter et vehementer : sed ne quidem illud recuso; quiem, sed non recuso laborem, fiat voluntas tua.

DE S. CLEMENTE PAPA ET MARTYRE

SERMO.

De tribus aquis.

1. *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus* (*Psal. cxv, 15*). Audiat peccator, et irascatur; dentibus suis fremat, **1056** et tabescat. Deprehensus est in astutia sua, cecidit in foveam quam fecit, in laqueum incidit quem tetendit. Invidia siquidem diaboli mors intravit in orbem terrarum; sed ecce pretiosa facta est mors sanctorum. Audi igitur, hostis vitæ; mortis auctor, attende. Quid valet jam fraus tua? versutia tua quid nocet? Imo vero, ut plus doleas, etiam omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti (*Rom. viii, 28*). Neque enim aliter quam ipsa (quæ tui est operis) de te hodie beatus martyr, eujus solemnia celebramus, morte corporis triumphavit. Fecit siquidem de necessitate virtutem, pœnam peccati in meritum gloriae commutavit; fidelem se probavit in modico, ut dignus iuveniretur supra multa constitui. Modicum namque erat, et omnino modicum, quidquid prius acceperat anima illa beata, quantum ad eam gloriam, quam præsenti promeruit passione. Omnis eorum delectatio hujus mundi, universa ejus gloria, quidquid denique in eo concepitur, prorsus modicum est in illius felicitatis, in illius beatitudinis comparatione: si tamen vel modicum dici debet, et non potius nihilum, vapor ad modicum parens. Acceperat beatus Clemens nobile genus, amplas possessiones, hæreditatem multam, scientiam quoque quamplurimam, ita ut optimus quidam illius temporis philosophus haberetur. Acceperat haec universa a Domino: Dei enim dona sunt etiam hæc. Fidelem ergo se probavit ei qui dederat, cum pro ejus amore universa contempsit, omnia detrimentum faciens, et arbitratus ut stercore, ut luerfaceret Christum.

2. Sed forte murmurat etiam nunc inimicus: *Pellem, inquiens pro pelle, et omnia quæ habet homo, dabit pro anima sua* (*Job ii, 4*). Quid ergo? putas quod in ipsa corporis sui vita, quam accepit a Domino, infidelis inveniatur, ut vel ipsam præferat illi? Ecce habes potestatem: irru in eum per satellites tuos, ut coaretetur e duobus, aut a Domino necesse habens, aut a corpore separari. Varia et immixta exquire genera tormentorum; sed neveris te martyri nostro fabricare coronas. Sicut enim ipsa vitæ hujus ornamenta et adjumenta contempsit, sic contemnit et ipsam. Corpus omne tibi exponit in mortem, et in faciem maledicet tibi, atque idola tua sacro ore blasphemat, Dominum Deum suum etiam inter tormenta tua libere prædicat, ingenuus (*alias in igne*) confitetur. Coronabitur ergo, quia legitimate certavit, quia fideleriter vicit, quia nec blandimentis vitæ hujus, nec mortis horrore a charitate Christi noluit separari. Dic, quæso, nobis, anima saneta,

quæ sic corpus tuum suppliciis exponebas: obsecro, diligebas illud, an non? Utique diligebam, inquit. Nemo enim unquam odio habuit carnem suam (*Ephes. v, 29*). Diligebam ergo eam: sed parum diligebam, tanquam ancillam; et multo magis diligebam Dominum Deum. Utique probatio esset dilectionis, operis exhibito; libenter ipsam quoque pro ejus gloria mortem corporis amplectebatur.

B 3. Quid nos ad hæc dicimus, fratres? Congratulamur martyri, sed jam gloria ejus non sine nostra confusione est. Ecce enim beatus Clemens homo erat similis nobis, passibilis, eadem circumdatus infirmitate, et carni sue eodem vinculo naturalis affectionis inhærens. Si ergo ille sic gloriificavit Christum in corpore suo, et calicem salutaris accepit; quid nos retribuimus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis? Eadem certe nos insignivit imagine eodem sanguine nos redemit, et vocavit in eadem hæreditatem, incorruptibilem et incontaminatam, aeternam, conversatam in celis. Utquid ergo non possumus et nos eum beato Clemente Christi bibere calicem? sed forte respondent aliqui: Possemus, si opportunitas non deasset; sed persecutionis tempus cessavit. At ego, fateor, non satis crediderim ista dicentibus. Quid enim? Quotidie ceditis punctioni acus unius, et mucroni vos arbitramici posse resistere? In minimis probate conflictibus, quam **1057** viriliter in majori certamine stare positis. Ecce enim vobis non dicitur: Sacrificate idolis, et vivite; aut si hoc non vultis, oportet vos diversis suppliciis interire. Noxit Dominus fignum nostrum, nec dat nobis tam forte certamen. Beato Clementi certamen forte dedit ut vineceret, et disseret quoniam omnium potentior est sapientia.

C 4. Vestrum autem certamen quale est, fratres mei? Quotidie vobis suggeritur in cordibus vestris. Frange ordinem tuum, murmura, detrahe, age remissius, infirmitatem simula, responde ei qui forte durius tibi locutus est, ut satisfacias desiderio tuo; nec dicitur cuiquam: Nisi hæc feceris, morieris; sed ut multum, cum difficultate et labore resistes animo tuo. Et quis sustineret tanta? Hæc enim intus audire, hæc respondere consuevimus exhortantibus nos, aut foris homini, aut intus Spiritui sancto. Si ergo in hujusmodi certamine perclitamur, si vix resistimus, si interdum etiam succumbimus, quid in illo tam gravi certamine faceremus? Si junctis fragilibus cedit infirmitas nostra, quomodo telis resisteret? Videtis quomodo ad nihilum redacti sumus, et sicut solent mulieres aut parvuli, pugnantes laudamus alios, pugnare ipse non possumus. Quid tamen agimus? Omnes certe ad nuptias Agni vocati sumus, et in conspectu ejus vacuos apparere non

licet. Diligenter ergo consideremus quæ apponuntur nobis, quoniam talia oportet nos præparare. Consideravit beatus Clemens vinum sibi appositum esse a Domino, et ipse quoque, quoniam dives fuit, ad nuptias illas vinum nihilominus proprii sanguinis effusione portavit. Sed nos pauperes sumus, et vinum, Domine, non habemus. At ille : *Implete, inquit, hydrias aqua (Joan. ii, 7).* Ergone et ipsa suscipietur aqua, si attulerimus eam ? Utique suscipietur. Nam et ipsam eum vino nobis appositam inveniet, qui secundum monita Sapientis, diligenter consideraverit quæ sibi apponuntur (*Prov. xxiii, 1*), ab eo nimis qui venit non in aqua solum, sed in aqua et sanguine. Testimonium enim perhibuit qui vidit, quod aperto latere Domini dormientis in cruce exierit sanguis et aqua (*Joan. xix, 34, 35*).

5. Et nos ergo, fratres, ut vel fideles nos probemus Deo nostro, si martyrium sanguinis nos habemus (martyrium enim testimonium est), queramus vel testimonium æquæ, et ne ipsum quidem despiciat Deus. Tres sunt enim qui testimonium, dant in terra : Spiritus, aqua et sanguis (*Joan. v, 8*). Beati quibus trinum suppetit testimonium, quoniam funieulus triplex difficile rumpitur (*Eccle. iv, 12*). Nos si sanguinis testimonium non habemus, habeamus spiritum et aquam : quoniam sine spiritu nec sanguis, nec aqua sufficit : imo vero si spiritus ipse sine aqua aut sanguine invenitur, sufficit testimonium ejus; quoniam spiritus veritatis est, nec sanguis, nec aqua quidquam proderunt a se ipsis, sed spiritus est qui testificatur in illis. Sane tamen aut vix, aut nunquam sine aqua aut sanguine spiritum arbitror inveniri. Propterea charissimi, queramus vel aquam, qui sanguinem non habemus. Et quoniam hydriarum supra fecimus mentionem, queramus mensuras binas, vel ternas, quas hydriæ capiebant.

A Nam et Christus triplicem nobis apponit aquam, et perfectus omnis qui fuerit in nobis sicut ipse, qui videlicet tres metretas habere potuerit. Propter hoc enim sub distinctione dieatur, binas vel ternas, ut duas ad minus constet necessarias esse ; tertiam non ab omnibus exigendam.

6. Aceipe igitur triplicem aquam, quam tibi Salvator apponit. Plorat super Lazarum (*Joan. xi, 35*) et super civitatem Jerusalem (*Luc. xix, 41*) ; et hæc est aqua prima. Sudat imminente jam passionis hora ; et hæc est aqua secunda, non ab oculis tantum, sed toto corpore manans. Hæc autem rubea est, sanguineique coloris, sicut scriptum est : *Et factus est sudor ejus sicut guttae sanguinis decurrentis in terram (Luc. xxii, 44)*. Jam vero tertia est aqua, quam et prædictimus de latere ejus una cum sanguine emanasse. Et tu ergo primam quidem habes, si rigas **1058** laerymis tuis conscientiæ tuæ stratum, et dolore compunctionis præteriorum diluis mæculas peccatorum. Secundam aquam habes, si in sudore vultus tui resceris pane tuo, et labore pœnitentiæ corpus tuum castigas, ac restringis concupiscentiæflammam. Est autem sanguinei coloris, sive propter laborem, seu etiam propter ipsum quem extinguit coneupiscentiæ ignem. Jam vero si proficere potes usque ad devotionis gratiam, potaberis aqua sapientiæ salutaris ; et spiritus Christi, qui super mel dulcis est, fiet in te fons aquæ salientis in vitam æternam. Et memento hanc esse aquam, quæ procedit de latere dormientis, et sine omni molestia fluit. Oportet enim jam mortuum esse mundo, qui in hac voluerit gratia delectari. Ergo, ut breviter repetam, prima quidem a præteritis delictis abluit conscientiam ; secunda, ut futura caveas, extinguit concupiscentiam ; tertia, si ad eam pervenire merueris, potat animam sitientem.

IN VIGILIA S. ANDREÆ APOSTOLI SERMO.

Quomodo jejuniis prævenire debeat solumnitas sanctorum.

1. Sanctorum festa præcipua Patrum sanxit auctoritas votivis prævenienda jejuniis : utiliter plane et non ad insipientiam nobis, si adfuerit qui adverterat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus, et in multis offendimus omnes : nec tutum omnino est celebrandas suscipere festivitates sacras, maximeque eas quæ maximæ sunt, nisi prius abstinentia purificatione præmissa, quo et digniores, et capaciores inveniantur spiritualium gaudiorum. Sic enim justus in principio sermonis accusator est sui nec nisi a propria reprehensione laudes incipit alienas. Quod si etiam justus trepidat sollicitus prævenire eum, qui ipsas quoque paratus est justitias judicare; quid agimus nos, quorum interim judicata non fuerint et tecta peccata ? Timendum valde est, ne forte manifesta inveniantur præcedentia ad iudicium. Si nec justus sine modestia et verecundia quadam ad sanctorum præsumit accedere laudes : quanto magis peccator, in cuius ore nou est laus

D speciosa, timeat semper necesse est vocem illam : *Quare tu cnarras justitias meas (Psal. xlix, 16)* ? si ve illam : *Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem (Math. xxii, 12)* ? Beati priuinde, qui stolam suam, dico autem gloriam conscientiæ suæ, solliciti sunt omni tempore conservare immaculatam, semper splendidam exhibere. Sed quia pauci sunt, qui sic omni custodia servent cor suum, pauciores autem, si tamen vel pæviores quin omniancientimonia conservent illud : necesse est frequenti abstinentia mæculas diluere subintrautes, præcipue eum præcipua quælibet solumnitas advenerit celebra.

2. Nec modo tamen præparatio est ad proximam celebritatem observatio præmissa ijunii ; est et admonitio quædam, eruditioque non parva. Discimus ex hoc ipso, quænam vera sit via festivitatis æternæ. Quid est enim quod jejuniis solumnia prævenimus, nisi quod per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei ? Indignus quippe so-

lemni lætitia est, qui statutam vigiliæ abstinentiam non observat. Plane, inquam, si renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus jure censeris requie et exultatione festiva. Est autem universum præsentis pœnitentiae tempus, vigilia quædam solemnitatis magnæ, et aeterni sabbatismi quem præstolamur. Nec causaberis vigiliam longiorem, si mortalitate festivitatis attendas. Licei enim habere præparationem solcant solemnia diurna diurnam: illa cum æternæ sit, non exigit tamen æternam. Sed quo nos rapit jucundior illius memoria felicitatis? Hoc enim nomine et sepius, et forte dignius nominatur illa festivitas. Redeundum nobis est ad id quod præ manibus est.

1059 3. Hodie itaque jejunii, et ejus quam præstolamur solemnitatis ei lætitiae, causa est beata passio Andreæ apostoli. Dignum est enim ut, si cum eo pendere non possumus, cum eo vel jejunemus. Nam et ipsum cum biduo penderet in cruce, etiam jejunasse quis dubitet? Inveniamur ergo vel in exiguo communicantes passioni ejus, et si non simul affixi patibulo, simul afflicti jejunio: ut miserante Deo etiam coronæ participes simus; et in præsentí quoque spiritualium socii gaudiorum. Quomodo enim non exsultemus in memoria triumphi ejus, quem in ipsa sui præsentia supplici tam vehementer novimus exultasse? An non erit læta festivitas, ubi et crux ipsa plena est gaudio? Siquidem et festivum solemus nominare quod lætem est; et crux a cruciato utique dicitur, aut certe cruciatus a cruce. Quanta proinde exultatione universæ terræ celebrandum tantæ novitatis miraculum, tam magnificum opus divinæ virtutis? Andreas homo erat similis nobis, passibilis, et tam vehementi ardore spiritus crucem sitiebat, tam inauditio a sæculis gaudio tripodidiabat, cum paratum sibi eminus patibulum conspexisset. « O crux, » inquit, « diu desiderata et jam concupiscenti animo præparata! securus et gaudens venio ad te, ita ut et tu exsultans suscipias me (74). » Videtis quia non se caput præ magnitudine gaudii, « Ita, » inquit, « ut et tu exsultans. » Eronea tanta est exultatio, ut exsultet et ipsa crux, nec læti quidquam habeat, sed totum lætitiae sit? Aut quis dicat minus contra consuetudinem, supraventionem, ultra naturam, crucem exultare, quam crucifixum [alias, crucifixum] exultare quam cru-

Acem? Illi sensum lætitiae natura negavit: huic si quid prævalet, gaudium omne exterminat, ingerique dolorem. « Amator, » ait, « tuus semper fui, et desideravit amplecti te. » Fratres, ignis vibrans est, non lingua loquens: et si lingua, certe ignea est. Carbones sunt ignis illius, quem de excelso Christus miserat in ossibus ejus. Atque utinam desolatorii nobis sint, consumentes et exurentes quidquid in nobis est carnalis affectionis! Quales enim scintillæ sunt istæ, aut a quanto interiori incendio mient?

4. Plane, beate Andrea, granum sinapis est fides tua, quæ tam inseperatum, ubi terci cœpit, cœpit ex se proferre fervorem. Quid si paulo amplius terretur? Quis fervore illum animus, quis verba illa sustinere possit auditus? Dum enim minus minaretur Egeas, adhuc granum sinapis despicibile videbatur.

B integrum erat, nesciebamus quid intus lateret. « Dominus, » inquit, « me misit ad istam provinciam, in qua non parvum ei populum acquisivi. » Accedat comminationis pistillum; longe jam acrius sapiet constantiusque loquetur. Terrendum eum putat Egeas, crucis supplicium minitans; sed non est ita. Accenditur magis in verbo hoc, et libere clamat: Ego si patibulum crucis expavescerem, crucis gloriam non prædicarem. » At ubi paratum sibi lignum intuitus est, ex hoc jam plane totus ignescens appludebat, et blandiebatur illi amatæ suæ: officiosissime salutabat, devotissime suscepiebat [alias, suspiciebat]; magnifice attollebat eam, et in ipsis præconio gloriabatur, clamans magis affectione quam vocem: « Salve, crux pretiosa, quæ decorem et pulchritudinem de membris Dominicis acceperisti! Salve, crux quæ in corpore Christi dedicata est, et ex membris ejus tanquam margaritis ornata! » Merito proinde crucis amatorem venerantur quicunque sunt servi crucis: sed ab his ampliorem jure devotionem exigit, qui specialius proposuerunt tollere crucem suam. Vobis hoc et de vobis dico, fratres mei, qui non surda aure audistis illam evangelicam tubam: Qui non bajulat crucem suam, et sequitur mc, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv, 27). Parati estote totam animi diligentiam huic adhibere solemnitati, et corde magno celebrare eam; quia magnus omnino consolationis pariter et exhortationis thesaurus vobis repositus est in ea, si fuerit qui fodiat et scrutetur.

IN FESTO S. ANDREÆ APOSTOLI

1060 SERMO I.

De tribus generibus piscium, qui sunt in mari, in flumine, et stagno [alias, de Mundis piscibus].

1. Celebantes hodie gloriosum beati Andreæ triumphum, in verbis gratiarum, quæ procedebant de ore ejus exultavimus et delectati sumus. Neque enim locus poterat esse tristitia, ubi tam vehementer lætabatur et ipse. Nemo ex nobis compassus est sic patienti; nemo ausus est plangere exsultantem. Alioquin et nobis ipse non incongrue dicere poterat,

(74) Hæc relata ex sancti Andreæ actis, quæ presbyteris Achaiæ tribuuntur, quorum meminit ante

D quod Salvator crucem bajulans sequentibus se et lugentibus ait: *Filiæ Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete* (Luc. xxiii, 28). Denique cum duceretur ipse beatus Andreas ad crucem, populus qui sanctum et justum dolebat injuste damnari, prohibere voluit ne puniretur: sed magis ipse instantissima prece prohibuit eos, ne non coronaretur, imo ne non pateretur. Desiderabat siquidem dissolvi, et cum Christo esse, sed in cruce, quam semper amaverat; desiderabat regnum intrare, sed annos nongentos Beatus abbas Hispanus sub finem libri contra Elipandum, haud scio an illus ante eum.

per patibulum. Quid enim dicit illi amatæ suæ ? « Per te, » inquit, me recipiat, qui per te me redemit. » Ergo si diligimus eum, congaudemus ei, non solum quia coronatus, sed et quia crucifixus : quia desiderium animæ ejus tribuit ei Dominus, et posuit in capite ejus coronam de lapide pretioso. Verumtamen dum congratulamur ei, quod diu desideratae crucis frui mereatur amplexu, mirum valde est, si non ipsum ejus mirarum gaudium, cui congratulamur.

2. Dum enim noctis hujus vigilias celebrantes, in verbis tantæ exsultationis cantando delectaremur, putas, non fuit in nobis, qui secum cogitaret et diceret : Quid sibi vult hoc ? aut unde tam nova lætitia ? Certe et crux pretiosa est, et crux amari potest et crux habet exultationem? Ita est, fratres mei. Si fuerit qui colligat, semper lignum crucis vitam germinat, fructificat jucunditatem, oleum laetitiae stillat, balsamum sudat spiritualium charismatum. Non est silvestris arbor ; lignum vitæ est apprehendentibus eam. Arbor fructifera, arbor salutifera est : alioquin quomodo Dominicam occuparet terram ? Illam dico pretiosissimam glebam, cui clavorum est infixa radicibus. Si non esset hæc pretiosor cunctis, fructuosior universis ; nunquam illo plantaretur in horto, nec illam permitteretur vineam occupare. Denique quid mirum si cruci suavitatem dedit, qui dedit et igni ? aut quomodo crux judicatur iospida, ubi dulce sauit et flamma ? Quid enim sapiebat Laurentio ignis ille, cum rideret carnifices, judicem subsanneret ? Quid nos ad ista dicemus, fratres ? Cur non sapit etiam nobis, quæ pro Christo est tribulatio, nec gustamus et nos manna istud absconditum ? Sic enim victus esset omnino diabolus, nec haberet penitus, quod afferret (*alias, auferret*). Sufficeret nobis hoc unum adversus duplicum malitiam inimici.

3. Habet quippe nequissimus ille laqueos, habet et jaedula, utpote callidissimus venator hominum, solum sitiens sanguinem animarum. Alios telis appetit malitiosæ eujuslibet suggestionis ; et in eis vulnerat multos, quorum tenuis est patientia. Alios voluptatibus irreire laborat ; et in his certe includit multitudinem copiosam eorum qui in terre repunt aut volitant juxta eam. Sit ergo gaudium in tribulatione, et jam non habet malignus unde illiciat, non habet unde dejiciat : liberati sumus a laqueo venantium, pariter et a verbo aspero. Nihil enim proficiet inimicus in eo, quem crux Christi delectat, carnalem suggesterit delectationem : et filius iniuriantis non apponet nocere ei, si ad exasperandum animum ejus quamlibet immittere tantaverit **1061** amaritudinem. Non curat delicias, qui jejunio pascitur : multo minus murmurare pro ea potest, in quo etiam delectatur. Plane altissimum posuit refugium suum, ubi nec muscipula inimici timenda sit, nec sagitta ; imo vero mundus piscis est, squamas priuiter et pinnulas habens. Porro sicut frustra jacitur rete ante oculos pennatorum, sic frustra jacitur telum in squamas loricatorum. Hujusmodi siquidem pisces mundos esse legalis sanctio judicabat, qui et

A pinnis levantur, et proteguntur squamis sive illi in mari sint, sive in flumine, sive in stagno (*Levit. xi, 9; Deut. xiv, 2*). Habet enim etiam mare hoc magnum et spatiosum pisces mundos, et Dominicæ dignos mensa; quia ex his qui in sæculi latitudine, habitu, actuque versantur, reliquit sibi multa millia, quos apostolica sagena trahit, ut cum educta fuerit, segregentur a malis. Ubi sane sedebit et hic noster piscator hominum, qui totam nunc post se Achiam trahit. Habet et flumen pisces mundos, quicunque inter dispensatores fideles inveniuntur. Fluvius quippe est prædicatorum ordo, non in eodem permanens loco, sed extendens se et currans, ut diversas irriget terras. Sunt et in stagnis mundi pisces, qui in claustris Deo serviant in spiritu et veritate.

B Merito siquidem stagnis monasteria comparantur, ubi quodam modo incarcernati pisces evagandi non habeant libertatem, quo videlicet parati sint semper ad epulas spirituales, dicentes singuli intra se: Quando veniet qui me deferat ? Cunctis diebus, quibus nunc milito, exspecto donec veniat immutatio mea.

4. Porro, ut de lege supra meminimus, sive in mari, sive in flumine, sive in stagno, illi mundi sunt pisces, qui squamas et pinnulas habent. Sunt autem squamae multæ, sed una ex eis quodam modo lorica contextitur ; quia una est patentæ virtus, licet singulis tribulationibus exhibere singulas videamur. Jam vero sicut squamas ad patientiam, sic pinnulas quoque ad hilaritatem arbitror non incongrue posse referri. Hilaritas quippe levat et sublevat, ut saltus quosdam in altum dare videatur, quisquis exhibilatur. Sane ut duas habeamus pinnulas, duplex nobis hilaritas quærenda est. Et forte propterea docet Apostolus (ille enim vere pennas habebat, quibus et in tertium usque cœlum raptus est, et volavit etiam in paradisum) non solum gloriari in spe, sed etiam gloriari in tribulationibus (*Rom. v, 2, 3*). Prorsus sublime volat quisquis ille est, quem non modo futurorum exspectatio bonorum, sed præsentium quoque malorum exhibilio ipsa delectat, ita ut in ea etiam glorietur. Talem invenimus hunc beatum Apostolum, talem miramur, talem merito prædicamus.

5. Uude et triplicem hic licet considerare gradum ; incipientium, proficientium, perfectorum. Initium enim sapientiae, timor Domini (*Eccli. i, 16*) : medium, spes ; charitas, plenitudo. Denique Apostolum audi, quia *plenitudo legis est charitas* (*Rom. xiii, 10*). Qui initiatur a timore, crucem Christi sustinet patienter ; qui proficit in spe, portat libenter ; qui vero consummatur in charitate, amplectitur jam ardentius. Solus etenim iste est qui dicere possit, quia « amat tuus semper fui, et desideravi amplecti te. » Longe est vox ista ab eo qui sustinet quidem, sed optaret omnino, si posset, non venisse in hanc horam. Denique, si non videor temerarius longe est ab ea voce: *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste* (*Math. xxvi, 39*). Quid enim ? Certe super aselum ascenderat, ut ne hic quidem hostibus relinqueretur. Agnosco plane in duce belli pusillanimo-

rum trepidationem, agnosco ægroti vocem in medico, agnosco infirmantem gallinam cum pullis: considero charitatem, stupeo miserationem, expavesco dignationem. Misericors Dominus non beati Andreae robustum sibi suscepit affectum; quia non est sanis opus medicus, sed male habentibus (*Matth.*, ix, 12). Si quem forte dignatio scandalizat, plane meretur audire: *Nonne oculus tuus nequam est, quia ego bonus?* (*Matth.*, xx, 15.) Huic enim odor vitae in mortem est.

6. Quid magnum fuerat, Domine Jesu, si accedente hora propter quam veneras, intrepidus stares, tanquam **1062** qui potestatem habebas ponendi animam tuam, et nemo eam tollebat a te? Aut non longe gloriosius fuit, quandoquidem totum propter nos agebatur, ut non modo passio corporis sed etiam cordis affectio pro nobis ficeret: et quos vivificabat mors tua, tua nihilominus et trepidatio robustos, et mœstia laetos, et tedium alacres, et turbatio quietos faceret, desolatio consolatos? Lego quidem in Lazari resurrectione, quia *infremuit spiritu, et turbavit se ipsum* (*Joan.* xi, 33, 38). Sed esto interim, quia se ipse turbavit; non conditionis necessitate, sed suæ beneplacito voluntatis. Nunc autem aliquid jam amplius audio. Usque adeo siquidem pœevaluit ea quæ fortis est ut mors dilectio, ut Christum angelus Dei confortaverit. Quis, quem? Evangelistam audi: *Apparuit, inquit, angelus confortans eum* (*Luc.* xxii, 43). Quem eum? Plane eum, cui nascituro clausus patuit Virginis uterus; cuius natu in vinnm aqua mutata est; cuius tacta lepra fugata; sub cuius plantis solidum mare stetit; ad eius vo- cem mortui surrexerunt: denique eum, qui portat omnia verbo virtutis suæ; per quem facta sunt omnia: per quem univera subsistunt, etiam et angelus ipse. Et quid dicam? Quem eum? Minus enim morarer, si non penitus esset indicibilis. Confortans ergo eum, cuius ne ipse quidem confortator suus capere poterat majestatem.

7. Rogo te, angele, quæm consolaris? An ignorabas quis esset, ad quem consolandum veniebas? Certe consolator est, certe Paracleitus est: a'lioquin non diceret, alium Paracletum a Patre mittendum apostolis (*Joan.* xiv, 16), si non esset et ipse Paracleitus. Denique agnosco et in hoc ipso Paracletum maximum, agnosco Paracletum benignissimum, qui prope sit his qui tribulato sunt corde. Non despero jam, Domine, etiamsi molesta mihi videatur tribulatio quam patior, etiamsi pusillanimis sum, etiamsi desidero ut transferatur calix a me. Non despero, inquam, dummodo addam et ipse: *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu* (*Matth.* xxvi, 39). Didici etiam ex hoc ipso, non ad carnalem sive eaducam recurrere coosolationem, sed ad angelicam, sed ad cœlestem. Ita plane, dummodo non murmurarem (idem penitus separaret a te, si non citius resipiscerem); non renuo, etiamsi opus habeo consolari. Quid enim? agnosco vocem meam in Salvatore, et de salute desperem? Plane in patientia mea possidebo animam meam.

8. Verumtamen proficere volo, si possum, nec

A statim adepta salute esse contentus. Qui timet Deum, ait Sapiens, *faciet bona* (*Eccli.* xv, 1). Sed parum est: scriptum est enim: *Declina a malo, et fac bonum; inquire pacem et perseguere eam* (*Psal.* xxxvi, 27). Noli esse salute contentus: quære pacem, ne tibi sit in periculo etiam salus ipsa. Audi ergo angelum nato eo, qui factus est pax nostra, exultantem atque canentem: *Pax in terra hominibus bona voluntatis* (*Luc.* ii, 14). Quæ autem bona, nisi ordinata voluntas? Quænam est illa, inquis? Profecto quæ rationi consentanea est, dieenti: *Quia non sunt condigne passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* (*Rom.* viii, 18). Hoc si jam sentire cœpisti, haud dubium quin libenter feras crucem Domini, et dicas: *Paratus sum, et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua* (*Psal.* cxviii, 60).

9. Attamen si vis perfectns esse, unum adhuc tibi est necessarium. Quid illud, inquis? Profecto gaudium in Spiritu sancto. Siquidem et is qui timore coeretur, et patiens est; et qui ratione spei ducitur, et benevolus est; nisi etiam fuerit fervens spiritu, facile labi potest. Porro quæ per Spiritum diffunditur charitas, et patiens, et benigna est; et, quod est amplius, nunquam excidit. In primo denique mandato quod parentibus nostris datum est, si diligenter consideres, et Eva patiens, et Adam benevolus fuisse videntur. Quia tamen uterque cecidit, liquet quod stabili non erat ille vel illa gradu. *Vidit mulier lignum*, ait Scriptura, *quod esset pulchrum visu et ad vescendum suave*. Nonne tibi videtur vix **C** continere madum? Sic et ubi a serpente interrogata est, vide si non manifeste sonant verba ejus molestum ei fuisse mandatum. *Ex omni, inquit, ligno 1063 paradisi comedimus, de ligno autem scientia boni et mali dixit nobis: Ne comedamus* (*Gen.* iii, 2, 3). Non dicit; Sic est voluntas. Creatoris: quare sic, ipse novit: nobis sufficit obediere, quia vita nostra in voluntate ejus. Itaque facile seducta est mulier et promissioni credere, et acquiescere persuasioni. Vir autem non seductus est (*I Tim.* ii, 14), sed subversus mulieris amore. Optaret enim semper servare mandatum, quod sibi utile noverat, si non mulier ei alind snaderet. Nec aliquam in servando mandato visus est pati difficultatem; sed quæ bona voluntas erat, noo habuit fortitudinem, quia non habuit fervorem.

10. Fortis quippe est ut mors, non patientia aut spes, sed dilectio (*Cant.* viii, 6); non timor aut ratio sed spiritus fortitudinis est. Dicit patientia: Sic oportet fieri, quia timore urgetur. Dicit voluntas bona: Sic expedit, et sic agendum est; quia spei attrahitur ratione. Charitas vero quæ inflammatur a spiritu, neque: Sic oportet, dicit, neque: Sic expedit; sed: Sic volo, inquit, sic cupio, sic desidero vehementer. Videtis quanta sublimitas, videtis quanta securitas, quantaque suavitas charitatis. Felix anima, quæ ad hunc charitatis pervenerit statum! Nec sane desperandum nolis, quandoquidem ejus, qui ad hunc pervenit gradum, ob hoc maxime

memoria celebratur, ut ipsius et invocemus auxilium, et provocemur exemplo. Plus dico, et ex nobis non nullos videre mihi videor in hoc gradu. Si dieis beatum Andream apostolum esse, nec posse te, qui pusillus es, ejus sequi vestigia; pudeat certe vel eos qui tecum sunt, non imitari Nemo repente fit summus; ascendendo, non volando apprehenditur summa talis scalæ. Ascendamus igitur, velut duobus quibusdam pedibus, meditatione et oratione. Meditatio siquidem docet quid desit; oratio ne desit obtinet. Illa viam ostendit, ista deducit. Meditatione denique agnoscimus imminentia nobis pericula; oratione evadimus, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO II.

Dc quatuor cornibus crucis.

1. Beati Andrae apostoli solemnitatis hodie celebratur: quam si pia sollicitudine perscrutemur, multa invenimus in ea quæ adificant animas nostras. In ipso siquidem conversionis suæ initio magnum nobis perfectæ obedientiae præstat exemplum. Quod quidem Christianis omnibus necessarium, nobis tamen est charius amplectendum, qui nimirum specialiter ex ipsa professione nostra tenemur obedientiæ debitores. Sapientis nummularius [alias, mercator] est, imo ipsa, Sapientia, cui necesse habemus reddere hunc obedientiae nummum; nec suscipiet eum, nisi et integer inveniatur, et sine aliqua falsitate. Nam si discutimus, si dijudicamus, et in hoc quidem præcepto obedimus, sed non in illo; fractus est nummus; non suscipiet eum Christus, a quo nimirum tenemur nummi, non fracti, sed integri debitores. Omnes enim obedientiam simpliciter, et sine ulla exceptione promisimus. Quod si quis obedientiat quidem, sed simulatorie et ad oculum, murmuraret autem in abscondito: falsus est nummus ejus; plumbum habet, non argeatum, et iniquitas sedet super talentum plumbi. Dolose agit, sed inconspectu Dei, quoniam Deus non irridetur.

2. Vis audire perfectæ obedientiæ formam? *Vidit Dominus*, ait evangelista, *Pctrum et Andream mitentes retc in mare; et ait illis: Venite post me, faciam vos fieri pescatores, hominum.* Faciam, inquit, de pescatoribus pescatores, imo prædicatores. *At illi continuo, nihil dijudicantes aut hæsitanter, non solliciti unde viverent, non considerantes quoniam modo rudes homines et sine litteris prædicatores fieri possent; nihil denique interrogantes, sine omni mora relictis retibus et navisecuti sunt eum* (*Matth. iv, 18-20*). Agnoscite, fratres, quoniam propter vos singulis annis in Ecclesia **1061** recitantur; ut discentes veræ obedientiæ formam, castigetis corda vestra in obedientia charitatis. Hæc nimirum est quæ sola commendat obedientiæ nummum, hoc illius argentum est probatum atque purgatum. Sola enim est charitas, quæ obedientiam gratam facit et acceptabilem Deo. *Hilarem quippe datorem diligit Deus* (*II Cor. ix, 7*). Et item: *Si tradidero, inquit, cor-*

A *pus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest* (*I Cor. xiii, 3*).

3. Vultis ut de ipsa quoque beati hujus apostoli passione, quam nimirum hodie celebramus, loquamur aliquid ad laudem Christi, et ad ædificationem vestram? Audistis certe, cum pervenisset beatus Andreas ad locum ubi crux parata erat, quomodo confortatus sit in Domino; et per Spiritum, quem una cum cæteris apostolis in igneis linguis acceperat, verba vere ignea loqueretur. Videns enim paratam eminus crucem, nequaquam, ut exigere videtur mortalis infirmitas, facies ejus expalluit, nequaquam sanguis ejus gelatus est; non stetere comæ, aut vox fauibus hæsit; non contremuit corpus, non mens ejus turbata est; non recessit, ut assolet, intellectus.

B Ex abundantia cordis os locutum est, et charitas quæ fermebat in corde, quasi sciattillas quasdam ardentissimas emittebat in voce. Quid enim beatus Andreas, cum sibi paratam, ut dixi, crucem eminus cerneret, loquebatur? « O crux, » inquit, « diu desiderata, et jam concupiscenti animo præparata! securus et gaudens venio ad te; ita ut et tu exsultans suscipias me, discipulum ejus, qui peperit in te; quia amator tuus semper fui, et desideravi amplecti te. » Obsecro, fratres, homo est qui loquitur hæc? an non est homo, sed angelus, aut nova aliqua creatura? Homo plane similis nobis, passibilis. Nam passibilem eum passio ipsa testatur, qua appropinquante tam letabundus exsultat. Unde ergo in homine nova hæc exsultatio, et letitia hactenus inaudita? Unde in tanta fragilitate tanta constantia? Unde in homine tam spiritualis mens, tam fervens charitas, animus tam robustus? Absit ut a se ipso tantum ei credamus inesse virtutem! Donum perfectum est, descendens a Patre lumen, ab eo utique qui facit mirabilia magna solus.

4. Plane spiritus erat, dilecissimi, qui adjuvabat infirmitatem ejus, per quem diffundebatur in corde ipsius charitas fortis ut mors, imo et fortior morte. Cujus, o si et nos participes inveniamur! Ecce enim molestus est nobis poenitentia labor, corporis afflictio gravis, abstinentia onerosa. In vigiliis dormitat anima nostra præ tædio, non ob aliud sane, quam propter inopiam spiritus. Ipse enim si adesset, adjuvaret sine dubio infirmitatem nostram: et sic ut beato Andrae crucem et mortem ipsam, sic nobis quoque labore, et poenitentiam nostram faceret, non solum non modestam, sed etiam desiderabilem, atque omnino delectabilem esse. *Spiritus enim meus*, ait Dominus, *super mel dulcis* (*Ecclesi. xiv, 27*); ita ut ne ipsa quidem dulcedini ejus prævalere queat, amarissima licet, mortis amaritudo. Quid non temperabit illa dulcedo, quæ mortem quoque facit esse dulcissimam? quæ resistere possit asperitas unctioni illi, quæ mortem quoque facit suavissimam? *Cum dederit, ait, dilectis suis somnum, cece hæreditas Domini* (*Psal. cxxvi, 2, 3*). Quam molestiam non expellet gaudium illud, quod mortem quoque ipsam facit latissimam? Quæramus

hunc spiritum, fratres : tota sollicitudine operam demus, ut mereamur habere hunc spiritum, imo ut quem jam habemus, abundantius adhuc habeamus. Quicquaque enim spiritum Christi non habet, hic non est ejus (*Rom. viii, 9.*). Nos autem non acceperimus spiritum hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus que a Deo donata sunt nobis (*I Cor. ii, 12*). Testimonium præsentiae ejus præbent opera ipsa salutis et vitæ, quæ nullatenus agere possemus, nisi spiritus Salvatoris adesset qui vivificat animas nostras. Queramus igitur ut dona sua multiplicet Deus in nobis, et spiritum suum augeat, qui jam primitias dedit. Nullum enim omnino præsentiae ejus certius testimonium est, quam desiderium gratia amplioris, quoniam ipse dicit: **Qui edunt 1065 me, adhuc esurient; et qui bibunt me, adhuc siticent** (*Ecli. xxiv, 56*).

5. Sed fortasse multorum nobis conscientiae jam respondent: Desideramus quidem hunc Spiritum, qui sic adjuvet infirmitatem nostram; sed invenire non possumus. Et ego dico: Propterea non invenitis, quia non quaeritis; propterea non accipitis, quia non petitis. Petitis, et non accipitis, eo quod negligenter petatis (75). Nihil enim aliud exspectat, nihil aliud querit Deus, nisi ut sedule et cum desiderio requiratur. Denique quando negabit pelentibus, qui etiam non petentes provocat, et hortatur ut petant? *Si vos, inquit, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester de cœlo dabit spiritum bonum pentitibus sc?* (*Luc. xi, 43*). Petite ergo, charissimi, petite sine intermissione, petite siue hæsitatione; et in omnibus operibus vestris dulcissimi semper hujus ac suavissimi Spiritus præsentiam et auxilium invocate. Et nos enim, fratres, cum beato Andrea necesse habemus tollere crucem nostram, imo cum eo, quem et ipse secutus est, Domino Salvatore. Inde enim sic lætabatur, inde sic exsultabat, quod non solum pro eo, sed etiam cum eo mori videretur, et complantari similitudini mortis ejus, ut compatiens etiam conregnaret. Cum quo ut simul crucifigamur et nos, attentis auribus cordis audiamus vocem dicentis: *Qui vult venire post me, abnget semet-ipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* (*Luc. ix, 23*). Ac si dicat: Qui me desiderat, se despiciat: qui vult facere voluntatem meam, discat frangere suam.

6. Sed continuo bella insurgunt, armantur protinus adversum eos inimici. Et nos armemur contra; imitemur arma regis nostri, ut tollamus et nos crucem nostram, in qua de inimicis omnibus triumphemus. Audi enim quid Psalmista promiserit, imo Spiritus sanctus per os ejus: *Scuto, inquit, circumdabit te veritas ejus, hand dubium quin Altissimi;* de eo siquidem loquebatur, sicut manifeste indicant ipsius psalmi præcedentia verba. Ad quid, fratres scuto circumdamur, nisi quia nos undique bella circumdant? Denique quid causæ sit ut te scuto

(75) Ingratitudinem in causa esse dicit sermone 27 de Diversis.

Acircundet, attende. *Scuto, inquit, circumdabit te veritas ejus.* Ad quid enim? Non timebis, inquit, a timore nocturno; a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridianio (*Psal. xc, 5, 6*). Videsne quam necesse sit, ut scuto circumdet te veritas, quem sic hostium tela circumdant? ab inferiori enim parte timor nocturnus insurgit, a sinistris sagitta volat in die, a dextris perambulat negotium tenebrosum: et ut nihil sit vacuum, a superiori parte dæmonium meridianum insurgit [*alias, occurrit*]. Nos autem miseri et miserabiles, vicinis tot serpentibus, et igneis telis undique volantibus, undique insurgentibus inimicis, nihilominus perniciosa securitate et negligentia dormitamus, torpemus otio, vanitatibus et scurrilitatibus indulgemus, tam pigri ad spiritualia exercitia, ac si jam pax sit et securitas, et non sit militia vita hominis super terram. Hoc est, dico vobis, charissimi, quod me vehementius terret, quod omnino timoris acerbissimi gladio transverberat animam meam; quod inter tanta pericula minus timoratus minus exercitati [*alias, excitati*], minus quam necesse sit solliciti videamur. Siquidem unum e duabus haec ipsa negligentia nostra probat) aut omnino traditos nos hostibus, et nescire; aut certe, si inter haec conservamur, ei qui tuerit nos, ingratos nimium inveniri. Quorum utrumque quid periculi habeat, satis manifestum est. Propterea, obsecro vos, dilectissimi, ipsa nos excitet hostium malitia pervigil, et instantia eorum maligna, qua tam seduli, tam solliciti sunt in nostram perditionem [*alias, persecutionem*], nos quoque sollicitos faciat et circumspectos, ut in timore et tremore nostram ipsorum salutem operemur.

7. Ecce enim in cruce est salus nostra: tantum ut ei **1066 viriliter inhæreamus.** *Verbum crucis,* ait Apostolus, *pereuntibus quidem stultitia; his autem qui salvi, fiunt, id est nobis, virtus Dei est* (*I Cor. i, 18*). Ipsa est sententia quo circumdamur, ut ejus quatuor cornua quadrifaria hostium tela repellant. Sit ergo inferius cornu contra timorem nocturnum,

Did id est adversus pusillanimitatem, quæ de carnis afflictione procedit, ut id quod sub nobis est, corpus castigare viriliter studeamus, ac subiecere servituti. Si quis vero nobis in faciem male dicit, si quis aperte mala suadere conatur: in die volat sagitta, et a sinistris est, sinistro nihilominus cornu crucis excipienda. Quod si adulatur, si quasi consulentis animo venenum propinat fraternæ detractionis, et odium seminarie conatur, si denique iniquum aliquid tanquam justum persuadere tentat, a dextris est mihi iste; sed Judas est, osculo me prodit, et dextro cornu crucis negotium perambulans in tenebris necesse est propulsari. Sed ecce dæmonium meridianum, superbiae scilicet spiritus, qui nimis in splendore majori virtutum acrius insurgere solet. Hæc autem quam perniciosa sit, saepius vobis intimore curamus. Initium quippe omnis peccati, et causa totius perditionis, superbia est. Propterea

quisquis es qui salutem tuam operari studies, adversus hanc super caput tuum cornu crucis habere memento, ut non eleveris in superbiam, non exaltetur cor tuum, non ambules in magnis, neque in mirabilibus super te; sed tela ea, que de sublimi veniunt, supereminens capiti tuo cornu crucis excipiat. Sane hoc solum est, cui salutis pariter et regni titulus inscribitur; quia solus qui se humiliat, salvari et exaltari meretur.

8. Jam ut breviter repeatam, quatuor hæc cornua sunt continentia, patientia, prudentia et humilitas. Felix anima, que in hac cruce gloriatur, in hac cruce triumphat! tantum ut perseveret in ea, et

A nullis valeat temptationibus dejici. Oret igitur quisquis in hac cruce est, oret cum beato Andra Dominum et magistrum suum, ne patiatur cum de cruce deponi Quid enim malignus ille non audeat, quid non præsumat impius attentare? Quod *Ægeæ manibus* de discipulo, hoc Judæorum linguis facere cogitaverat ea de magistro. In utroque tamen sera poenitentia ductus, vixus et confusus abcessit. Utinam abeat similiter et a nobis, eo vinceente, qui et in se, et in discipulo triumphavit! Faciat ipse, ut mereamur et nos in hac nostra qualicunque cruce poenitentiæ quam pro ipsis nomine fulimus, feliciter consummari, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

IN OBITU DOMINI HUMBERTI (75*) MONACHI CLARÆ-VALLENSIS SERMO

1. Humbertus famulus Domini mortuus est, devotus famulus, servus fidelis. Ipsi vidistis, quomodo nocte præterita inter manus nostras expiraverit, tanquam unus ex vermiculis terræ. Per hoc triduum fatigavit eum mors, et demolita est intra fauces suas, ut satiaretur sanguine quem sitivit. Eia, fecit quod potuit; occidit carnem, et ecce recondita est in corde terræ. Separavit a nobis dulcem amicum, prudentem consiliarium, auxiliarium fortem. Nec mihi, nec vobis pepercit insatiabilis homicida, mihi autem minus. Siccine separas, amara mors? O bestia crudelis! o amaritudo amarissima! o terror (*alias, fetor*) et horror filiorum Adam! quid fecisti? Occidisti. Sed quid? Carnem utique solam: animæ enim non habes quid facias. Volat ad Creatorem suum, quem tam ardenter concupierat, tam fortiter secuta fuerat omnibus diebus vitæ sua. Sed **1067** et ipsum corpus quod videris habere, auferratur a te, cum tu novissima inimica destrueris, et absorberis in victoria. Reddes utique, reddes aliquando corpus, istud, quod ad signum adventus tantis hesterna die sputis et execrationibus, ac multiplice sordium squalore repleveras, letabunda et laudans, quia et hunc tuis laqueis irretisses. Veniet Unigenitus Patris cum potestate magna et majestate Humbertum querere, et illud idem cadaverosum corpus configurare corpori claritatis suæ. Tu autem quid? Profecto, quod in Jheremias scriptum est, in novissimo dierum stulta remanebis (*Jerem. xvii, 11*), et Humberto in æternum vivente, tu in perpetuum morieris. Evomuit prophetam marina bostia, quem deglutierat (*Jonæ, ii, 11*): et tu Hum-

B bertum reddes, quem videris tuo vastissimo ventro conclusse.

2. De cætero, fratres, factitium vobis sermonem in omni forma sanctitatis iste Dei servus exhibuit (76), quem et longum fecit et magnum. Longum quantum ad longinquitatem viae [*alias, vitae*]; magnum, quantum ad vitæ sublimitatem. Non oportet me amplius aperire os meum, si bene retinuisti sermonem ejus, si vestris illum cordibus impressisti. Quinquaginta annos, et eo amplius, vixit in servitio illius, cui servire regnare est, quia puerilibus annis locatus est in sanctuario Dei (76*). Nobiscum triginta annis (77) ab ipso pene principio monasterii hujus conversatus est, non solum sine querela, sed et cum gratia: cujus ex hoc memoria in benedictione erit nobis, et generationi quæ ventura est. Sicut advena et peregrinus pertransit viam et vitam istam, quantum minus potuit de mundi rebus accipiens, utpote sciens quia non erat de hoc mundo. Non habebat hic manentem civitatem, sicut nec patres sui; sed in anteriora extensus, sequebatur ad palmam supernæ vocationis. Nihil habet mundus, quod jure clamet in eo, vel de eo: quia nec mundus ei placuit, nec ipse mundo. Quantum parcus potuit, de substantia ejus accepit; et minus accepisset, si non obedientia coegisset. Victum et vestitum habens, his contentus fuit, non ad superfluitatem, sed ad necessitatem: nisi quod ipsam quoque necessitatem, superfluitatem esse sepius causabatur. Ante hos paucos dies, si bene memini, dum colloquere mur ad invicem, dicebat se monasterii hujus præbendarium esse (77*), et tanquam nullius utilitatis ho-

C Exordium magnum Cisterciense variis in locis, maxime lib. 3, cap. 4, ubi hujus sermonis fit mentio.

(76) Id est factorum seu exemplorum, quæ Humbertus exhibuit.

(76*) Nempe in monasterio Casæ-Dei, ubi viginti a prima ætate annos monachus vixit, antequam ad Claram-Vallem se reciperet: quod factum sub anno 1118.

(77) Totidem annos habet Exordium magnum Cisterciense lib. 3, cap. 4.

(77*) Præbendarii vocabantur etiam pauperes, qui quotidianum comæcum ab aliis accipiebant. Ita Bernardus sermone 1 in festo Omnim Sanctorum, num. 2: « Mendici sumus, in præbenda Dei viventes.»

(75*) In codice regio post sermones de Dedicatione habetur hic sermo sub hoc titulo. *In obitu reverendissimi patris Humberti*, scilicet abbatis Ignaciensis, ad quem epistola 141, ubi Bernardus arguit, quod regimen inconsulto abdicasset. Mirum est, nullam hic de Humberti abbatiali dignitate fieri mentionem. Fuit et alter Humbertus itidem Claræ-Vallensis, de quo Nicolaus Bernardi notarius in epistola 15: « Humbertus ille, qui hominem exxit, non est ille communis pater, de quo tu dubitas. » Porro similes in obitu suorum funebres orationes habebat Vir sanctus, ut de Gerardo fratre sermonem 26 in Cantica: item de quadam Converso in lib. 7 Vitæ, cap. 26. De Humberto abbatte vide lib. 1 Vitæ, num. 48, et

minem pasci in domo Dei. Erat enim vere mitis, et humiliis corde : et cum cæteris floreret virtutibus, gratiam tamen mansuetudinis specialiter obtinebat. Ideo sese amabilem et affabilem omnibus exhibebat, sicut erat amabilis valde.

3. Verumtamen in his omnibus quam circumcisum fuerit os ejus et lingua, omnes vos plenissime cognovistis, qui tandem vidistis ejus conversationem, et sermonem ejus audistis. Quis unquam ex ore ejus sonum detractionis, verbum scurrilitatis, sermonem gloriae, invidiae vocem audivit? Quis eum vel alios judicantem, vel iudicanti consentientem aliquando deprehendit? Quis eum loquentem inania audire potuit? imo quis non ab eo timuit, si talia forte loqueretur, audiri? Nimis sollicite custodiebat vias suas, ut non delinqueret in lingua sua; sciens quia qui in verbo non offendit, hic perfectus est vir (*Jac. iii, 2*). Longe a te, Humberte, vœ illud evangelicum: *Vœ vobis qui nunc ridetis, quia flebitis* (*Luc. vi, 25*). Numquid aliquis vestrum eum ridentem, etiam inter multos ridentes, invenit? Serenabat quidem vultum suum assidentium gratia, ne fieret onerosus; sed risum integrum, si bene recolitis, non admisit. Porro quanti fervoris in opere Dei diebus et noctibus fuerit, non solum vidistis, sed etiam admirati estis usque ad diem mortis sue. Cum enim fere jam ad decrepitam pervenisset aetatem, praeter incommoda senectutis, **1068** etiam tot et tantis infirmitatibus, quas multi vestrum non ignorant, lassatus atque quassatus; erat tamen, ut dicitur, animus victor annorum, et cedere nescius infirmitati. Denique in frigoribus et caloribus per montes et valles ascendens et descendens, juvenum laborem prosequebatur ita ut admirationi esset omnibus et stupori. Si eum quandoque propter multitudinem negotiorum consilii gratia retinuisse, tristis perseverabat et nubilus, donec vestro consortio redderetur. Rarissime unquam solemnisibus vigiliis, quas tamen non raro anticipabat, rarissime cæteris horis psallentium choro inventus est defnisse: nec nisi ea necessitate, ut ex instanti responsum mortis habens, infirmitas sequeretur.

4. Porro in refectorio vix communibus utens cibis, si quid forte aliud apponetur (**78**), an non accipiebat, aut tam moleste accipiebat, ut super hoc universitatem nostram saepius molestaret. Decreverat aquam bibere semper, si non totis viribus restitisse. Vinum si quandoque bibere cogeretur, erat vinum colore potius quam sapore, adeo illud aquis nimis obruebat. Vix unquam obedientia compellente infirmitorum introivit; vix, cum intrassel, teneri potuit. Fateor, minus obediens in hac parte, quod auctoritatis sue mole me premeret. Laudo eum, in hoc non laudo; quia, sicut vos scitis, non parum in hujusmodi perstitit obstinatus. Credo quia si

(78) Ergo infirmis aliud nonnunquam in refectorio sanctus Pater præberi curabat præter communes cibos, ut in sermone 36 de Diversis, num. 2. De vini usu vide notas in epistolam 1.

A qui triste sensit, propter hoc sensit, quod nobis minus consensit de necessitate corporis sui (**78***). Sed qualis erat in consiliis? Purus utique et discretus: quod ego tanto melius novi, quanto saepius tetigi pectus ejus. Non solus autem novi hoc; novit et universitas vestra. Quis denique multitudine vel magnitudine tentationem percussus, non audivit ab ore ejus et radicem temptationis, et curationis remedium? Ita enim percurrebat omnes angulos conscientiae infirmantis, ut credere posset qui confitebatur, eum vidisse omnia, omnibus interfuisse.

5. Quantæ autem charitatis erat? Sic se induerat viscera pietatis, ut omnes excusaret, pro omnibus intercederet, nescientibus illis pro quibus loquebatur; non personarum acceptor, sed necessitatum, Erat ergo humiliis corde, dulcis sermone, strenuus opere, fervens charitate in commisso fidelis, in consilio circumspectus et prudens. Compositus erat super omnes nomines, quos viderim in diebus istis; unus et idem perseverans omni tempore, et omni hora. Plane in semitis Domini Jesu posuit vestigia, nec retraxit pedem, donec cursum itineris consummaret. Ille fuit pauper, pauper et iste fuit. Vixit ille in laboribus, et hic in laboribus multis. Crucifixus est ille, et iste multis et magnis crucibus affixus, stigmata Domini Jesu tulit in corpore suo, adimplens ea quæ deerant passionum Christi etiam in carne sua. Resurrexit ille, et iste resurget. Ille ascendit in celum, et iste creditur ascensurus. Ascensurus plane, cum rex gloriae propter nos descendet, sicut prius ascenderat, ut notam faciat potentiam suam: cum non minoris excellentiae sit descendere per aera, quam per aerem ascendisse. Sic enim olim angeli prædixerunt; quia *hic Jesus qui assumptus est a nobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum* (*Act. I, 11*). Ne laudaveris hominem in vita sua, dicit Scriptura (*Ecli. xi, 30*), pro eo quod non est secura laudatio nisi post mortem. Hoc et ego in eo studiosa servavi, qui dum adviveret, in hujusmodi non aperit os meum; ne forte possemus vel ego adulationis notam, vel ille culpam incurrire vanitatis. Ex hoc sane neutram jam timetur; nec ego eum video, et ille forsitan me non audit. Sed etsi audiat, non moveretur hominum verbis, fortius inherens atque felicius Verbo Dei. Nihil proficiet inimicus **1069** in eo, et vanitatis suggestor non apponet nocere ei.

6. Ecce jam coram te est, Pater dulcissime, fons ille puritatis, quem tanto ardore animi sitiebas: ecce immersus es in illam divinæ pietatis abyssum, cuius memoriam abundanter suavitatis tam devote eructare solebas. Quis enim tam devotus prædictor pietatis divinæ, quis humanæ puritatis commendator tam studiosus, quis utriusque rei tam affectuosus amator erat? aut cui aliquando quinque verba locu-

(78*) Idem legitur de eo in jam laudato Exordio. Conferendum Bernardi sermo 19 in Cantica, num. 7, ubi religiosos in ejusmodi austерitatibus propriæ voluntatis nimis quem addictos arguit.

tus es, in quibus non vera puritas resonaret, in quibus non sancta Dei pietas audiretur? Non ergo super te doleo, cui desiderium animæ tuæ tribuit Deus: mibi potius ademptum doleo fidele consilium, auxilium grande, virum unanimem, hominem secundum cor meum. In me hæc omnia mala reciduerunt. In me transierunt iræ tuæ, Domine Jesu, et temores tui conturbaverunt me. Elongasti a me amicum et proximum, et notos meos a miseria extrahens, me in miseriis reliquisti. Abstulisti mihi germanos carne, germaniores spiritu, et in tuis negotiis, et in sacerdotalibus secundum te sapientes. Sustulisti hinc alios atque alios, qui onus meum portabant, unos grande, quod mihi imposuisti. Unus mihi et prope solus Humbertus supererat e tantis necessariis meis, eo suavior amicus, quo antiquior: et hunc tulisti, quoniam tuus erat. Ego, ego solus ad verbera relinqueror, ego morior in singulis, et omnes fluctus tuos induxisti super me. Utinam quem flagellas, occidas semel, et non miserum hominem tot et tantis mortibus serves! Verumtamen non contradico sermonibus sancti; sed qui coepit, ipse me conterat: et hæc mihi consolatio sit, quod affligens dolore, non parcat. Ego in flagella paratus sum, si forte pius Pater in beneficia flagella commutet. Unde et verba mea non murmur plena sunt, sed dolore. Non ploro Humbertum: neque enim ille plorandus est, qui vocatus est ad mensam divitiae; sed super me et super vos ploro, super dominum istam, super cæteros fratres nostros, qui omnes ab ejus ore consilium exspectabant. Sic et Salvator erucem suam, tanquam latro suum laqueum, portans, cum mulieres, quæ cum a Galilæa secutæ fuerant, super se lamentantes respiceret, conversus ad eas dixit: *Filiæ Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros* (*Luc. xxiii, 28*). *Etenim ea quæ demesunt, finem habent* (*Luc. xxii, 37*). Quæ videtis mihi præparari, temporalia sunt; quæ non videtis, æterna. Si temporalia sunt, transitoria sunt; si transitoria sunt, et mortalia sunt: et transiendi vel moriendi argumentum hoc solum est, quia videri possunt. Temporalia fuerunt quæ in Humberti morte conspeximus: sed jam obtinet gaudium et lætitiam in perpetuas æternitates.

7. Non est ergo lugendus nobis, cui nec luctus,

IN DEDICATIONE ECCLESIAE (79*).

SERMO I.

De quinque sacramentis dedicationis.

1. Festivitas hodierna, fratres, tanto nobis debet esse devotior, quanto familiatior est. Nam cæteras quidem sanctorum solemnitates cum ecclesiis aliis habemus communes; hæc vero sic nobis est propria,

(79) Humbertus abbas anno 1138 se recepit ad Claram-Vallem. Si decennium ibi supervixit, non anno 1145, ut Manrico placet, sed anno 1140 mors ejus consignanda. Idem Manricus supremum Humberti diem 7 decembbris, Chalemotus 7 septembbris assignat.

(79*) Chalemotus dedicationem basilicæ Claræ-

A nec dolor est. Sed nec pro nobis, quibus ille sublatus est, murmurandum: magis gratias agamus, quod tandem concessus est nobis. Siquidem, ut ego arbitror, decennium jam decursum est, quod non vixit nisi nobis, et pro nobis (79): atque hic timor meus est, ne ideo translatus sit, quia non eramus jam digni consortis illius. Quis scit tamen si idecirco sublatus fuerit, ut nos suis intercessionibus protegat apud Patrem? Utinam ita sit! Si enim tantæ charitatis erat dum esset nobiscum, ut omnia quæ ad corpoream necessitatem spectant, libertius mihi quam sibi cederet; quanto magis nunc, cum illi summae charitati, quæ Deus est, inhæret, majorem habet in me gratiam et charitatem? Sed forsitan nunc de me et de conversatione mea plenius novit veritatem nec compatitur, ut solebat, sed, ut vereor, indignatur. Quod si etiam propter peccata nostra abstulit eum Deus, utinam idem ipse obtineat, ut nobis hoc ipsum misericorditer relaxetur, ne poenam super poenam sustineamus!

1070 8. De reliquo, fratres, dico vobis, si queremini vestigia ejus, non tam facile in vanis cogitationibus et otiosis sermonibus, in jocis et securitatis laberemini; quia in his multum perditis et de vita vestra, et de tempore vestro. Volat irrevocabile tempus; et dum creditis vos cavere poenam istam minimam, incurritis ampliorem. Illud enim scitote, quia post hanc vitam in purgabilibus locis centupliciter, quæ fuerint hic neglecta, reddentur usque ad novissimum quadrantem. Scio ego quia durum est homini dissoluto apprehendere disciplinam, verboso silentium pati, vagari solito stabilem permanere; sed durius, et multo durius erit, futuras illas molestias tolerare. Et homo iste qui hic sepultus est, multa in principio, sicut ipse cognovi, super hujusmodi tentamenta sustinuit, sed cum multo luctamine pugnavit et vicit: et sicut tunc ei durum erat pugnam in temptationibus sustinere, sic ei modo durius esset ad illas ineptias revolare, quia bona consuetudo venerat in naturam. Exercete vos in doctrina ista, si attendite formam illam, quam vidistis: in eo et audistis: ut ad eum perveniat, ad quem ipse pervenit, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

D ut necesse sit vel a nobis eam, vel a nemine celebrari. Nostra est, quia de ecclesia nostra; magis autem nostra, quia de vobis ipsis. Miramini forsitan et erubescitis celebrari festa de nobis: secundum nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus. Quid enim lapides isti potuerunt sanctitatis habere

Vallensis memorat tertio Idus Octob. sed posteriorem ea, de qua hic Bernardus, nempe novæ basilicæ, quæ, Bernardo e vivis migrante, secundum perfecta erat. Si sermones de Dedicatione recte in vetustis libris ordinati sunt veteris basilicæ dedicatio post festa S. Andreæ celebrabatur.

ut eorum solemnia celebremus? Habent utique sanctitatem, sed propter corpora vestra. An vero corpora vestra sancta esse quis dubitet, quae templo sancti Spiritus sunt, ut sciat unusquisque possidere vas suum in sanctificatione? Itaque sanctæ sunt animæ propter inhabitantem Spiritum Dei in vobis; sancta sunt corpora propter animas; sancta est etiam propter corpora domus. Adhuc certe corruptibili tenebatur in carne et in corpore peccati, in quo et grave adulterii crimen admisit illius anima, qui dicebat: *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum* (*Psal. LXXXV, 2*). Mirabilis plane Deus in sanctis suis, non modo in cœlestibus, sed etiam in terrenis. Utrobique sanctos habet, et in utrisque mirabilis est, illos quidem beatificans, istos sanctificans.

2. An experimentum queritis ejus, de qua loquimur, sanctitatis, et sanctorum vobis istorum miracula desideratis ostendi? Multi certe ex vobis a peccatis et vitiis, in quibus compertuerunt tanquam jumenta in stercore suo, exiere viriliter; et quotidie impugnantibus eis potenter resistunt, juxta Apostolum, qui de sanctis loquens utique: *Convaluerunt, inquit, de infirmitate, fortes facti sunt in bello* (*Hebr. xi, 34*). Quid mirabilius, quando is qui prius vix per biduum poterat a luxuria, crapula, et commissationibus, et ebrietatis, et cubilibus, et impudicitiis, caterisque similibus et dissimilibus vitiis continere, nunc ab eis continent multis annis, tota utique vita sua? Quod majus miraculum, quando tot juvenes, tot adolescentes, tot nobiles, universi denique quos hic video, velut in carcere aperto tenentur sine vinculis, solo Dei timore confixi; quod in tanta perseverant afflictione pœnitentiae, ultra **107** virtutem humanam, supra naturam, contra consuetudinem? Ipsi, credo, videtis quanta jam possemus invenire miracula, si perscrutari singillatim liceret singulorum exitum de Ægypto, et deserti viam, id est abrennuationem sæculi, introitum monasterii, in monasterio conversationem. Quid vero sunt hæc, nisi manifesta iubilantia in vobis Spiritus sancti argumenta? Nam habitare in corpore animam probant vitales motus corporis: habitare in anima Spiritum probat vita spiritualis. Illud ex visu et auditu dignoscitur: istud ex charitate et humilitate, ceterisque virtutibus.

3. Vestra est igitur, fratres charissimi, vestra est hodierna festivitas. Vos dedicati estis Domino, vos elegit et assumpsit in proprios. *Tibi*, inquit Prophetæ, *derekctus est pauper, orphano tu eris adjutor* (*Psal. ix, 14*). Quam bene commutasti, dilectissimi, quidquid habere potuisti in sæculo, quando nunc relinquentia ea, proprii esse meruistis auctoris sæculi, et eum habere propriam possessionem, qui sine dubio portio et hereditas est suorum. Neque enim, sicut dixerunt filii iniuritatis: *Beatus populus cui hæc sunt, temporalia scilicet quæ præmisserat, promptuaria cructantia ex hoc in illud, oves fetosæ, et similia: non, inquam, beatus populus cuò hæc sunt;*

A sed *beatus populus cuius Dominus Deus ejus* (*Psal. XLIII, 13, 15*). Vide te si non dignum sit ut festum agamus diem quo nos assumpsit in proprios, et investivit se per ministeriales et vicarios snos, ut fiat sicut ipse jam olim promiserat: *Ego, inquiens, in medio eorum ero eorum Deus* (*Zach. ii, 11*): nos autem populus ejus et oves pascue ejus. Quando enim domus ista per manus pontificum dedicata est Domino, propter nos sine dubio factum est; non solum qui tunc præsentes fuimus, sed et quicunque usque in finem sæculi Domino sunt in hoc loco militatari.

4. In nobis proinde spiritualiter impleri necesse est, quæ in parietibus visibiliter præcesserunt. Et si vultis scire, hæc utique sunt; aspersio, inscriptio, inunetio, illuminatio, benedictio. Hæc quidem in hac visibili domo fecere pontifices; hæc Christus assistens pontifex futurorum honorum invisibiliter quotidie operatur in nobis. Primo siquidem aspergit nos hyssopo, ut mundemur, lavemur, dealbemur, dicaturque de nobis: *Quæ cst ista quæ ascendit dealbata?* (*Cant. viii, 5*). Lavat, inquam, nos in confessione, lavat nos lacrymarum imbre, lavat sudore pœnitentiae; magis autem lavat nos aqua illa pretiosissima, quæ de fonte pietatis, id est ab ejus latere, emanavit. Aspergit nos hyssopo, quæ humilis herba est, et pectoris purgativa; aqua sapientiae salutaris, quæ est timor Domini, initium sapientiae et fons vitae; etiam condimentum salis admiscens, ne sit insipidus timor sine spe, sine devotione. Non solum autem, sed inscribit digito Dei, in quo ejiciebat dæmonia, haud dubium quid in Spiritu sancto. Inscrifit, inquam, legem suam, non jam in lapide, sed in tabulis cordis carnalibus, propheticam implens promissionem, quæ se pollicitus est ablaturum cor lapideum, et carneum cor esse daturum (*Ezech. xi, 19*), id est non durum, non obstinatum, non Judaicum, sed, pliū, sed mansuetum, sed tractabile, sed devotum. *Beatus quem tu erudieris, Domine, et dc lege tua docueris eum* (*Psal. xcii, 12*). Beati, inquam, qui docti et memores sunt mandatorum ejus, ad faciendum ea (*Psal. cii, 18*). Alioquin scienti bonum et non facienti, peccatum cst illi (*Jac. iv, 17*); et scrvus sciens voluntatem Domini sui et non faciens, plagis vapulabit multis (*Luc. xii, 47*).

5. Unde necesse est ut unctionis spiritualis gratiæ adjuvet infirmitatem nostram, observantiarum istarum et multimodæ pœnitentiae crucis devotionis suæ gratia liniens; quia nec est sine cruce sequi Christum; et sine unctione crucis asperitatem ferre quis posset? Hinc est quod multi abominantur et fugiunt pœnitentiam, crucem quidem videntes, sed nou etiam noctiem. Vos qui experti estis, ecce ipsi scitis quia vere crux nostra inuncta est, et per gratiam Spiritus adjuvantis, suavis et delectabilis est pœnitentia nostra, et, ut ita dicam, amaritudo nostra dulcissima. At postquam unctionis gratiæ hujus præcesserit, jam lucernam suam Christus non po-

nit sub modio, sed super candelabrum; **1072** quia tempus est ut luceat lux nostra coram hominibus, et videant opera nostra bona, et glorificent Patrem nostrum qui in cœlis est (*Matth. v. 16*).

6. Jam vero benedictionem quidem exspectamus in fine, quando aperiet manum suam, et implebit omne animal benedictione. Nam in quatuor præmissis merita constant, in benedictione sunt præmia. In benedictione tota complebitur gratia sanctificationis, quando jam in domum transibimus non manufactam, æternam in cœlis. Ipsa est quæ construitur vivis ex lapidibus, angelis scilicet et hominibus. Simul enim ædificatio et dedicatio ipsa complebitur. Disjuncta nimurum ligna et lapides domum non faciunt, nec in eis habitare quis potest; sola vero conjunctio domum facit. Sic coelestium spirituum perfecta unitas, sine ulla sibi divisione connexa, integrum et congruam Deo reddit habitationem, quam ineffabiliter beatificat inhabitans gloria majestatis. Quis enim sic seiret universa regum consilia, aut quis corum omnia dicta vel facta sic nosset, quomodo palatii ligna et lapides, si non decesset illis intelligentiae sensus? Itaque coelestis illius curiæ lapides vivi ac rationabiles divinis intersunt consiliis, et Trinitatis mysteria norunt, audiuntque verba ineffabilia, quæ non licet homini loqui. *Beati qui habitant in domo tua, Domine; in sæcula sæculorum laudabunt te!* (*Psal. LXXXIII, 5.*) Quanto enim plus vident, plus intelligunt, plus agnoscent; tanto plus diligunt, tanto magis laudant tanto amplius admirantur.

7. Verum quia cohærere quidem sibi domum illum et perfecte connexam esse jam diximus, superstes ut juncturam et connexionem ipsam aliquatenus exprimamus. Legimus in Isaia: *Glutino bonum est* (*Isa. xli, 7*). Duplice igitur sibi cohærent lapides illi glutino cognitionis plenæ et perfectæ dilectionis. Tanto siquidem majori ad se invicem dilectione copulantur, quanto ipsi charitati, quæ Deus est, viciniores assistunt. Sed nec ulla separare eos ab invicem suspicio potest, ubi nihil omnino quod in altero sit, alterum latere patitur penetrans omnia radius veritatis. Quoniam adhuc qui adhæret Deo, unus spiritus est cum eo (*I Cor vi, 17*; nihil dubium est quin perfecte adhærentes ei beati spiritus cum eo pariter et in eo penetrent universa. Ad hanc domum si pervenire desideras, sic concupiscat et deliciat anima tua in atria Domini, sicut Propheta clamat: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ* (*Psal. XXVI, 4*). Ipsum nihilominus imitare Prophetam, qui sicut juravit Domino, rotum vovit Deo Jacob. Si introcero in tabernaculum domus meæ, etc. (*Psal. CXXXI, 2, 3*). Sed hinc alio sermone nobis tractandum erit quod Dominus ipse donaverit.

SERMO II.

Quomodo et nobis et atiis cohærcere debeamus.

1. Olim rex glorusus et propheta Domini, David sanctus, religiosa quadam cœpit cogitatione moveri,

A indignum judicans quod nullam adhuc Dominus sabaoth domum haberet in terris; ipse vero domum inhabitaret regiae dignitatis (*II Reg. 7, 2; I Par. xvii, 1*). Hoc ipsum, fratres, nos quoque deceat cogitare fideliter, et viriliter effectui mancipare. Nam quod, licet Deo placuerit cogitatio illa Prophetæ, opus tamen reservatum est Salomonis, alia ratio est, forte prolixiore indulgens disputatione. Jam vero, o anima, tu quidem sublimi in domo habitas, quæ a Deo tibi fabricata est. Corpus hoc dico: quod sic compegit, quod sic aptavit, quod sic ornavit et ordinavit, ut gloriose in eo et delectabiliter habitares. Sed et ipsi corpori domum fecit excelsam, aptissimam et decoram. Dico autem sensibilem hunc et inhabitabilem mundum. Nonne ergo indignum reputas, ut tibi ipse fecerit domum, tu vero ei templum ædificare dissimules? Adhuc domum quidem habes, sed certa esto quoniam in brevi casura est domus tua, et tu nisi prius provideris aliam, eris pluvia, vento **1073** et frigori exponenda. Ille! a facie frigoris ejus quis sustinebit? Felix proinde, et multum felix anima quæ dicere potest: *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, æternam in cœlis* (*II Cor. v, 1*). Propterea jam ne dederis, o anima, somnum oculis tuis, et palpebris tuis dormitionem, donec invenias locum Domino, tabernaculum Deo Jacob (*Psal. CXXXI, 4, 5*).

C 2. Sed quid putamus, fratres? Ubi invenitur hujus ædificii locus, aut quis poterit esse architectus? Nam visibile istud templum utique propter nos factum est ad nostram habitationem: neque enim Altissimus in manufactis habitat. Quod ergo ædificabimus templum ei qui dicit, et vere dicit: *Cælum et terram ego imleo?* (*Jerem. xxiii, 24*.) Tribularer valde, et anxiaretur super me spiritus meus, nisi quod audio eum de quodam dicentem: *Quia ego et Pater ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (*Joan. xiv, 23*). Itaque jam scio, ubi præparanda sit domus ei, quoniam non capit eum nisi imago sua. Anima capax illius est, quæ nimurum ad ejus imaginem est creata. Propterea quod jam festina, adorna thalamum tuum, Sion; quoniam complacuit Domino in te, et terra tua inhabitabitur. Exulta satis, filia Sion; habitabit in te Deus tuus. Dic cum Maria: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Dic juxta beatæ Elisabeth verba: *Et unde hoc mihi, ut veniat majestas Domini ad me?* (*Luc. i, 38, 43*.) Quanta enim Dei benignitas, quanta dignatio, quanta dignitas, quanta gloria animarum, quod Dominus universorum, et qui nullam habet indigentiam, templum sibi fieri jubet in illis?

Itaque, fratres, toto cum desiderio et digna gratiarum actione studeamus ei templum ædificare in nobis: primo quidem solliciti ut in singulis, deinde ut in omnibus simul inhabitet; quia nec singulos dedignatur, nec universos. Primo igitur

loco studeat unusquisque ne dissideat ipse a se metipso; quoniam omne regnum in se ipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet (*Matth. xi, 25*); nec intrabit Christus, ubi fuerint parietes declinati, et maceriae depulsæ. Nonne enim corporis sui domum integrum anima vult habere, et exire illam necesse est, si fuerint a se invicem membra dispersa? Videat ergo et ipsa, si desiderat habitare Christum per fidem in corde suo, id est in se ipsa: sollicite caveat ne a se invicem membra ejus dissidente, id est ratio, voluntas atque memoria. Sit ergo sine errore ratio, ut bene congruat voluntati: talem enim voluntas amat. Sit et voluntas sine iniustitate, quoniam ratio talem approbat. Alioqui si sese judicat anima propter voluntatis pravitatem in eo quod per rationem probat, bellum intestinum est, et discordia periculosa; quoniam voluntatem hujusmodi ratio semper suggillat, sed accusat, sed dijudicat, sed condemnat. Propter quod ait Dominus in Evangelio: *Esto consentiens adversario tuo, dum es in ria cum illo, ne forte adversarius tradat te iudicii, et iudex tradat te tortoribus, et in carcere mittaris* (*Matth. v, 25*). Sit etiam memoria sine sorde, ut nullum in ea peccatum maneat, quod non pura confessione et dignis fructibus poenitentiae delectetur. Alioquin conscientiam, in qua peccatum latet, et voluntas odit, et ratio exsceratur. Bonum proinde parat habitaculum Deo, cuius nec ratio decepta, nec voluntas perversa, nec memoria fuerit iniquata.

4. Jam vero sic se habentibus singulis, etiam omnes nos connecti et conglutinari necesse est, mutua utique charitate, quae est vinculum perfectiōnis. Nam cognitio quidem perfecta in hac vita haberi non potest, forsitan nec oportet. In coelesti siquidem domo cognitio dilectionis est nutrimentum. Quis enim gloriabitur castum se habere cor? Propterea facile erat et confundi cognitionem, et cognoscentem offendit. Ibi jucunda erit cognitione, ubi macula jam non erit. Illa ergo domus connexa firmius est, tanquam in æternum mansura: haec, tanquam tabernaculum bellatorum, minus sibi perfecte coharet. Illa nimurum domus lætitiae, ista militiae est; illa domus **1071** laudis, ista orationis. Haec, inquam, est urbs fortitudinis nostræ, illa est civitas requiei nostræ. Proinde si victoriosi fuerimus hic, illuc erimus gloriosi, habentes loco galeæ diadema, sceptrum et palmarum pro gladio, pro scuto chlamydem deauratam, pro thorace stolidam jucunditatis. Interim sane premi magis quam perimi videtur utilius; et sustinere pondus clypei et lorice quam maligni jaculis igncis vulnerari: a quibus nos superna sua protectione custodiat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

SERMO III.

De triplice apparatu quem habemus ad custodiam Dei.

1. Domus haec, fratres, aterni Regis est oppi-

A dum, sed obsecum ab inimicis. Quotquot igitur in ipsis armis jurati sumus, et ejus militie dedimus nomina, triplice nobis opus esse noverimus apparatu ad custodiam castri hujus: munitione videlicet, et armis, et alimentis. Quæ est ergo munitio? *Urbs fortitudinis nostræ Sion*, ait propheta, *Salvator ponetur in ea murus et antemurale* (*Isa. xxvi, 1*). Murus continentia, antemurale patientia est. Bonus continentiae murus, qui sic undique circumdat et circumeingit, ut nec per oculorum fenestras, nec per cæteros sensus detur ingressus morti. Bonum antemurale patientiae, quod primos hostium sustinet impetus, ut inter plurima tentamenta stenus viriliter, et perseveremus jugiter inconcessi. Unicum quippe remedium est, dum continentia quatitur et B quodam modo nutat, objicere patientiam, et, quantumcumque seruat sensus peccati, negare omni modo consensem. *In patientia vestra*, inquit, *possidebitis animas vestras* (*Lue. xxi, 19*). Ponitur ergo in civitate sua Salvator ipse murus et antemurale, factus nobis a Deo Patre justitia, et prophetæ patientia, sicut idem ait: *Quoniam tu es patientia mea, Domine* (*Psal. lxx, 5*). Murus, inquam, ponitur in conversatione, antemurale in passione, ab omnibus carnis et sæculi praesentis illeccbris abstiens, et adversa sustinens fortiter universa.

2. Oportet autem et arma parare, sed arma spiritualia, potentia Deo, non modo ad resistendum, sed ad impugandum quoque et expugnandum viriliter inimicum. *Induite vos armaturam Dei*, ait Apostolus (*Ephes. vi, 11*), etc. Quid enim putamus, fratres? Gravis equidem nobis est inimici tentatio; sed longe gravior illi oratio nostra. Lædit nos iniqtitas ejus atque versutia; sed multo amplius nostra eum simplicitas et misericordia torquet. Illuminatatem nostram non sustinet; uritur charitate nostra, mansuetudine et obedientia cruciatur. Jam vero nec fame quidem urgeri possumus, ut hostibus castrum tradere compellamur; quoniam, gratias Deo, non venit super nos terribilis illa communio prophetæ, imo Domini per prophetam, famis videelicet et sitis; non panis et aquæ, sed verbi [alias, audiendi verbi] Dei (*Amos viii, 11*). Sicut enim habenuis: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei* (*Deut. viii, 3; Matth. iv, 4*). Itaque non nobis alimenta desunt, qui et sermones frequenter, et frequentius sacras lectiones audimus, et interdum quoque spiritualis devotionis gustamus delicias, tanquam si catuli edant de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum? coelestes illos convivas dico, qui replentur ab ubertate domus Dei. Habemus etiam panem lacrymarum, qui, licet minus suavis, optime tamen confirmat cor hominis. Habemus et obedientiae panem, de quo loquitur ad discipulos Dominus: *Meus, inquiens, cibis est, ut faciam voluntatem Patris mei* (*Joan. iv, 34*). Habemus super omnia de cœlo panem vivum, corpus Domini Salvatoris, in eujus utique fortitudine cibi omnis adversæ partis dejicitur fortitudo.

3. Sic ergo munita est castrum Dominici fortitudo, ut nihil jam timere oporteat, si tamen fideliter et viriliter agere voluerimus; ut videlicet nec proditores, nec pavidi, nec desides inveniamur. Nam proditores quidem sunt, quicunque in hoc Domini castrum inimicos ejus **1075** introducere moluntur, quales sunt utique detractores, Deo odibiles, qui discordias seminant, et nutrient scandala inter fratres. Sicut enim in pace factus est locus Domini; sic in discordia locum diabolo fieri manifestum est. Non miremini, fratres, si durius loqui videor; quia veritas neminem palpat. Omnino proditorem sese noverit, si quis forte, quod absit! vitia quaelibet in hanc domum conatur inducere, et templum Dei speluncam facere demoniorum. Gratias Deo, non multos hic invenimus hujusmodi. Sed tamen comprehendimus interdum forte nonnullos, qui colloquuntur hostibus, et paciscantur fœdus cum morte, hoc est, moluntur, quod in eis est, imminuere ordinis disciplinam, intepescere fervorem, turbare pacem, laedere charitatem. Verum nos quidem caveamus ab eis, quantum possumus; sicut scriptum est de quibusdam: *Jesus autem non credebat se eis* (Joan. n. 24). Dico autem vobis quia, licet portentur modo, sed portabunt cito grave judicium, nisi se citius emendaverint, sicut grave damnum moluntur inferre. Quid enim, frater? vanitati, aut tepiditati, seu cuiilibet alteri vitio fidem servas operibus, et Deo per tonsuram mentiris? Optimum certe castrum tulisti Christo, si inimicis ejus tradideris Claram-Vallenn. Optimos inde singulis annis, et pretiosos in oculis suis redditus accipit; et prædam multam, quam hostibus eripit, in hunc munitionis sue locum solet inducere, et habet fiduciam multam in fortitudine ejus. Ecce enim quos redemit de manu inimici, et de regionibus congregavit eos, a solis ortu et occasu, ab aquilone et mari. Quibus ergo proditorem castri hujus, postquam comprehensus et comprehensus fuerit (neque enim latere aut fugere potest), quibus, inquam, putas exponentum esse suppliciis? Non utique communi cæterorum morte damnabitur, sed exquisitis illum necesse est interire tormentis. Sed non modo plus immoror circa ista: credo melius deinceps ab hac tam execrabilis proditione cavebimus, studentes de cætero majori sollicitudine non attrahere, sed repellere vitia, quæcumque illa sint, seu carnalia, seu etiam sacerdicia, ne proditorum notam vel poenam incurrire mereamur.

4. Secundo loco etiam illud cavendum, ne quis forte, pusillanimitate dejectus, fugiat a munitione, ibi trepidans timore ubi non est timor; ubi vero summum periculum est, insana temeritate securus. Hostibus enim manibus, hostibus gladiis se exponit quicunque est ille qui fugit, ac si ignoret quoniam hostes illi omnino earent misericordia, crudelis quidem in alienos, sed multo crudeliores in suos, quippe crudelissimi in se ipsos.

5. Jam vero tertium quoque periculum breviter dico, quia jam hora præteriit, dum vestra, at di-

Agnus est, salutis plurimum cupidis, diversis morum infirmitatibus remedia diversa conquiro. Quid prodest, si nec prodere castrum, nec relinquere velis, sed segnis et desidiosus in eo permaneas? Toto proinde animo, tota virtute, dilectissimi, commissum nobis castrum Domini et Regis nostri manu tenere laboremus, solliciti contra omnes inimici versutias, et adversus omnia ejus machinamenta parati, sicut scriptum est; *Resistite diabolo, et fugiet a vobis* (Jac. iv, 7). At quoniam scimus a quo dictum sit: *Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam* (Psal. cxxvi, 1); humiliemur sub potenti manu Altissimi, et nos, et domum istam tota devotione ejus misericordiae committentes, ut ipse nos custodiat ab omnibus insidiis inimicorum omnium, ad laudem et gloriam nominis sui, quod est benedictum in saecula. Amen.

SERMO IV

De tripli mansione.

1. Votivis laudibus celebramus hanc diem, et festivis eam gaudiis honoramus. Quod si nec religiosis competit, nec sapientes decet ignorare quid venerantur, aut celebrare quod nesciant; quærendum **1076** nobis est, in cujus id agitur vel in quorum commemoratione sanctorum. Nec vero id mihi ex me arbitror præsumendum: prior loquatur alter, cujus testimonium majus sit, et credibilis videatur. Miramini forte cur ista præloquimur, cum vestris esse obtutibus ecclesia præsens manfestus ingerat, cujus anniversaria dedicatio celebratur. Quid enim paries ejus sanctos dicere vereamur, quos manus sacrae pontificum tantis sanctificavere mysteriis? Extule quoque et deinceps sanctorum inibi lectionum resultare frequentia, sanctorum orationum devota murmurare susurria, sanctorum reliquiarum honorari beata præsentia, sanctorum spirituum indefessa noscitur custodia vigilare. Dicas forsitan: Cætera quidem evidenter sunt; sed quis angelicas sese vidisse excubias gloriatur? Etsi tu forte non vides, est tamen qui videt, ipse qui mitit. Quis ille? Nimur qui loquitur per prophetam: *super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes* (Isai. LXII, 6). Est quidem sursum Jerusalem, quæ est libera, mater nostra: sed minime crediderim super muros ejus constitulos esse custodes, in cujus laudibus Propbeta decentat: *Qui posuit fines tuos pacem* (Psal. CXLVII, 14). Tu vero si id parum judicas, perge audire quod sequitur in testimonio præcedenti: *Tota die, inquit, et tota nocte in perpetuum non tacebunt* (Isai. LXII, 6). Si quidem advertere est vel hoc, non haec esse Jerusalem de qua legisti: *Portæ ejus non claudentur per diem; nox enim non erit in ea* (Apoc. XXI, 25). Illa ergo Jerusalem nec vicissitudines patitur, nec custodibus egit: nostris potius custodes necessary est et diebus et noctibus deputari. *Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes.*

2. Benignus es, Domine, nec nostrorum hac fragili protectione murorum potes esse contentus, sed

ipsis hominum prælatis hominibus angelicam quoque custodiam superponis, ut et muros defensent, et eos qui murorum ambitu continentur. Ita, Pater, quoniam sic est placitum ante te, sic necessarium nobis. Insufficiens enim est administratio nostra, nisi et nobiscum et pro nobis administratarios illos spiritus in ministerium mittas, ut hereditatem capiamus salutis. Quid enim si non videmus obsequium, cum experiamur auxilium? quid si non memorum aspectum, cum sentiamus effectum? Discimus certe vel ex hoc ipso invisibilia visibilibus præferenda. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna (II Cor. iv, 18). Denique in visibilibus visibilium causa consistit, ut secundum Apostolum, *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt a creatura visibili intellecta conspiciantur Rom. i, 20*). Sic nimirum Judæos olim, de invisibili peccatorum indulgentia sanctum Dei blasphemantes, sanitatis corporeæ signo visibili confutavit: *Ut sciatis quia Filius hominis potestatem habet in terra dimittendi peccata, (tunc ait paralyticus) : Surge, tolle grabatum tuum, et rade in domum tuam (Mat. xi, 10)*.

3. Sic et Pharisæum illum murmurantem adversus medicum qui salutem operabatur, et succensentem languidæ quæ salvabatur, manifestis revicit indiciis, obsequia mulieris enumerans. Errabat siquidem qui tanquam adhuc peccatricem horrebat, quæ divinis inhærens vestigiis, rigabat fletibus, tergebat crinibus, osculo premebat, ungebat unguento. Quis enim crimina jam deleta recenseat, quis tangentissimum commissa deplorat, odit iniquitatem; dum osculatur pedes Domini, diligit justitiam; et rursum dum tergit crinibus, exhibet humilitatem; dum ungit unguento, mansuetudinem præferit? Nunquid possibile est regnare peccatum in animo contrito et spiritu ingemiscenti, aut non multa charitas operit multum titudem peccatorum? *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum (Luc. vii, 38-47)*. Merito proinde jam non peccatrix juxta tuam, Pharisæe, sententiam, sed sancta disciplula Christi vocabitur, a quo etiam didicit in tam brevi esse misis et humiliis corde. Nimirum hoc est quod in propheta legisti, sed forsitan neglexisti: *Verte impios, et non erunt (Prov. xii, 7)*. Sic, charissimi, sic et antiquus ille accusator fratrum, si, in quibus et vos erubescatis, præterita peccata vestra **¶¶¶** vobis improberet, Apostolum audite magnifice consolantem vos, et dicentem: *Hec quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis (I Cor. vi, 11)*; et illud: *Habetis nunc quidem fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam (Rom. vi, 22)*; et manifestius exprimens: *Templum Dei, ait, sanctum est, quod estis vos (I Cor. iii, 17)*.

4. Nimirum ipse est, cuius reverentia primam in

(80) De atriis quæ animas justorum nunc exentes excipiunt, minus commodam videtur habere sententiam. Sed de hac re paulo ante satis egimus ad ser-

A hujs sermonis principio reservavimus vocem, dum quereremus sanctos, quorum sanctimoniae congratulatur devotione solemnî. Licit enim parietes hos et dici sanctos et esse faciat consecratio episcoporum, frequentatio Scripturarum, instantia orationum, reliquie sanctorum, visitatio angelorum, minime tamen eorum sanctitas propter se credenda est honorari, quos nec propter se certum est sanctificari. Quinimo sancta sunt propter corpora domus, corpora propter animas, animæ propter Spiritum inhabitauntem. Neque hinc dubitet quis, cum invisiibilis ejus gratia visible nobis signum fiat in bonum. Dico autem in eo quod et ipsi instar illius evangelici paralytici surgitis; quod corporeum hoc grabatum, in quo jacebatis languidi, tam facile tollitis; quod denique ambulatis in domum vestram, illam sane domum de qua lætamini, dicentes cum Prophetâ: *In domum Domini ibimus (Psal. cxxi, 4)*. O admirabilis domus, et dilectis tabernaculis, et atriis concupisibilibus præferenda! *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Verum multo magis: Beati qui habitant in domo tua, Domine; in sancta aëculorum laudabunt te (Psal. lxxxiii, 2, 5)*. Siquidem gloria dicta sunt de te, civitas Dei. In tabernaculis enim gemitus est pœnitentiæ, in atriis gustus lætitiae, in te satietas gloriæ. Hæc quidem est infirma domus orationis, media exspectationis, tamen gratiarum actionis et laudis. Felix proinde qui hic declinaverit a malo, quod est culpa, et fecerit bonum: ut illie a malo, quod est pena, liberetur, et in te recipiat bonum. Hic nimirum primitæ spiritus, illie divitiæ, in te plenitudo: ubi bona illa mensura, conferta, et coagitata, et supereffluens detur in sinus nostros. Hic denique fiunt sancti, illie securi, in te beati. Illæ siquidem primitæ spiritus, quæ militantibus interini prærogantur: sanctitas in conversatione, pietas in intentione, virtus in colluctatione. In sanctitate conversationis, pœnitentiæ fructus intellige, et corporalia quæque divinorum exercitia mandatorum. Et quoniam hæc, nisi simplex fuerit oculus, simplicia esse non possunt, necessario pietas intentionis et puritas cordis exigunt, ne vel honoris ambitus, vel laudis subrepatur appetitus: sed solus ille desideretur qui solus desiderium replet, et ad proprii fontis originem omnis quam accepimus gratia revertatur. Memento tamen solam ex omnibus perseverantiam coronari, nec eam facile posse inter tot discrimina vindicari, nisi multiplicem obtineas in tam multipli colluctatione virtutem. Hæc in tabernaculis.

5. Porro in atriis, quæ post molestos conflictus amœna juenitatem foventos excipiunt exentes (80), jam divitiæ spiritus erogantur, requies a laboribus, securitas a sollicitudinibus, pax ab hostibus. Ipse enim amodo jam dicit Spiritus ut requies-
monem 2 de Omnibus sanctis. Vide Cornel. in Apoc. vi, 9; ibidemque Pererium, disput. Bellarm., lib. 1 De beatitudine sanctorum, cap. 3.

cant a laboribus suis, qui tanto fervore otium hactenus interdicere, labores indicere consuevit. Ipse seorsum a curis faciet, et ab omni sollicitudine sequestrabit, qui modo consilia ponit in anima sua, et sollicitam facit erga multa turbari. Ipse jam parta victoria in pace in idipsum suaviter dormire præstrabit, qui, dum adhuc leo rugiens fremit et ad vigilias excitat, et accingit ad pugnam. Verum in his, ut supra tetigimus, liberatio magis a malo, quam boni muneratione est: nisi quod dura nos nostra necessitatibus experientia cogit, absentiam mali, boni cumulos aestimare: quemadmodum conscientia graviorum immunitatem criminum, plenitudinem reputat sanctitatis. Hinc advertere est quam longe agimus a summo bono, qui carere culpa, justitiam, carere miseria, beatitudinem judicamus.

6. Absit autem ut talem quis putet ubertatem domus **1078** illius, et torrentem voluptatis, et si qua sunt alia quæ nec oculus vidit, nec auris auditivit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparavit Deus diligentibus se! Ne ergo audire velis, o homo, quod auris hominis non audivit; nec ab homine quæras quod humanus nec oculus videt, nec animus capit. Ne tamen hinc penitus taceamus, nostram hanc patriam a longe salutantes, triplicem quamdam odorari videbamur, potentiae scilicet, et magnificientiae, et gloriae recompensationem. Siquidem homo erat et filius captivitatis hujus, qui dicebat: *Introibo in potentias Domini* (*Psal. LXX*, 16). Cæterum nos scire possumus quid sit infirmitate carere, tanquam infirmitate circumdati: quid vero sit virtute indui, et potentiam introire, nec modo potentiam, sed et multam potentiam, forte et omnipotentiam, interim scire non possumus. Clamat etiam testis fidelis, quia *quos justificavit illos et magnificavit* (*Rom. viii*, 30). At magnificientiam, cam præsertim quam procedere deceat a magnitudine, cuius nec finis, nec numerus est, utinam nostræ interim exiguitati licet exspectare; nam aestimare non licet. Jam vero ne ipsius quidem vereri necesse est, aut habere suspectam gloriae promissionem: feliciter tunc et fiducialiter hauires gloriam, a cuius interim appetitu tantis comminationibus deterreris. Erit enim tunc unicuique laus a Deo, secura certe et sempiterna, finis pariter et discriminis expers; et, ut scriptum est: *Jucunda, decoraque laudatio* (*Psal. cxlvii*, 1). Eja ergo, fratres, viriliter interim in tabernaculis militemus, ut suaviter deinde in atriis requiescamus, ut novissime in domo sublimiter gloriemur, cum momentaneum hoc et leve tribulacionis nostræ, supra modum in sublime, æternum pondus gloriae operabitur in nobis, cum in Domino laudabimur tota die, in veritate utique non in vanitate.

SERMO V.

De gemina consideratione sui.

1. Etiam hodie, fratres, solemnitatem agimus præclaran*i*. Atque id quidem facile dixerim: sed si

Apergitis querere cujus sancti, iudicante orte jam non ita. Quoties enim apostoli, seu martyris, vel confessoris alicujus memoria celebratur, haud difficile est dicere cujus, utputa sancti Petri, et Stephani gloriosi, aut sancti Patris nostri Benedicti, vel aliquujus cæterorum magnorum principum magnæ curiæ cœli. Nunc vero nullius eorum solemnitas agitur: agitur tamen nonnulla solemnitas. Nec modo nonnulla, sed non parva. Et si jam vultis audire, festivitas est domus Domini, templi Dei, civitatis regis æterni, sponsæ Christi. Nemo sane ambigit sanctam esse sponsam Sancti sanctorum, et omni celebritatis honore dignissimam. An vero domum Domini sanctam esse quis dubitet, de qua legitur: *Domum tuam decet sanctitudo?* (*Psal. xcii*, 5.) Sic et sanctum est templum ejus, mirabile in æquitate (*Psal. LXIV*, 5, 6): sed et civitatem sanctam Joannes sese vidisse testatur: *Vidi*, inquit, sanctam civitatem Jerusalem novam descendenter de cœlo a Deo, paratam tanquam sponsam, ornatam viro suo (*Apoc. XXI*, 2). In quibus sane verbis aperire jam coepi quod adhuc, fateor, dissimulare volebam. Dico autem quod eadem sponsa, quæ civitas est, sed et templum quoque, et domus nihilominus sit. Neque id mirum, præsertim cum similiter unus sit, qui se ei et sponsum dignatur, et regem, et Deum, et patremfamilias exhibere.

Needum tamen vobis arbitror satisfactum, donec evidentius quæ domus hujus patrisfamilias, quod hoc templum Dei, quæ civitas regis istius, quænam denique hujus tam gloriosi sponsi sponsa dici et esse meruerit, addiscatis [*alias audiatis*]. At ego super hoc quidem non parum vereor loqui quid sentiam, ne quem vestrum, quod absit! aut minus fideliter, aut minus humiliter audire contingat: ne quis forsitan ab hoc auditorio aut elatus præ magnitudine gloriae, aut incredulus exeat præ pusillanimitate spiritus sui. Opto enim semper vos et fideles et humiles inveniri, quod utrumque **1079** summopere sit necessarium ad salutem. Solis namque humilibus ipse dat gratiam, cui etiam sine fide placere impossibile est. Opto igitur et omnibus modis cupio ut et parvulos et magnos, imo, ut plus miremini, et nihil et aliquid, etiam grande [*alias, nihil aliud quam grande*] aliquid ei vos exhibere curetis. Neque enim sine magno animo bona illa tam magna capere, aut vim facere poteritis regno cœlorum: non plus quam idem cœlorum regnum intrare, nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli (*Matth. xviii*, 3). Non sum homo profundi sensus, nec possum vobis quod non gustaverim cruetare. Dicam tamen quid interdum in me sentiam actitari, ut si quis forte sibi utile judicaverit, imitetur. Quia enim olim persuasum est mihi ut miserear animæ meæ, placiturus exinde Deo meo (*Ecli. xxx*, 24), frequenter de ea recognito: utinam autem semel, semperque [*alias, magis semper*] licet! Erat quando il actitari minime libebat, nempe quod minus (si tamen minus, et non

magis minime) diligenter eam. Quomodo enim amat quis, cuius mortem amat? Quod si, ut verum est et indubitate, mors animae iniquitas est, absolutam proinde liquet esse sententiam, quod *iniquitatem qui diligit, odit animam suam* (*Psalm. x, 6*). Oderam ergo eam, et odissem adhuc, nisi hoc mihi quocunque amo: is ejus initium is qui prior eam dilexerat contulisset.

3. Ipsius proinde beneficio nonnunquam de ea cogitans, videor mihi in ea, fateor, velut duo quædam contraria invenire. Si ipsam, prout in se est et ex se, juxta rei veritatem intueror, nihil de ea verius sentire possum, quam ad nihilum esse redactam. Quid modo necesse est singulas ejus miserias numerare, quam sit onerata peccatis, offusa tencbris, irretita illecebris, pruriens concupiscentiis, obnoxia passionibus, impleta illusionibus, prona semper ad malum, in vitium omne proclivis, postremo totius confusione et ignominiae plena? Nimirum si ipsæ quoque justitiae nostræ omnes, ad lumen veritatis inspectæ, velut pannus menstruatae inveniuntur (*Isai. LXIV, 6*); injustitiae deinceps quales reputabuntur? Si lumen quod in nobis est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Facile est cuique nostrum, si sua plenius [alias, melius] universa et sine dissimulatione vestiget, et judicet sine acceptione personæ, attestari per omnia apostolicæ veritati, et libere proclamare: *Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit* (*Galat. vi, 3*). *Quid est homo, quia magnificas eum?* ait fideli et devota confessio; *aut quid apponis erga eum cor tuum* (*Job. VII, 17*)? Quid? Sine dubio vanitati similis factus est homo, ad nihilum redactus est homo, nihil est homo. Quomodo tamen penitus nihil est, quem magnificat Deus? Quomodo nihil est, erga quem appositum est cor divinum?

4. Respiremus, fratres, et si nihil sumus in cordibus nostris, forte in corde Dei potest aliud latere de nobis. O Pater misericordiarum! o Pater miserrorum! quid apponis erga eos cor tuum? Scio, scio: ubi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum. Quomodo ergo nihil sumus, si thesaurus tuus sumus? Omnes gentes, quasi non sint, sic sunt ante te, et tanquam nihilum et inane reputabuntur. Siquidem ante te, sed non sic intra te. Sic in judicio veritatis tuae, sed non sic in affectu pietatis tuae. Nimis rurum vocas ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Et non sunt ergo, quia quæ non sunt vocas: et sunt, quia vocas. Licet enim non sint quantum ad se, apud te tamen sunt, utique, juxta Apostolum, *non ex operibus justitiae, sed ex vocante* (*Rom. ix, 12*). Sic nimirum, sic consolaris in tua pietate quem in veritate tua humiliasti, ut magnifice dilatetur in tuis, qui merito angustiatur in visceribus suis. Siquidem universæ viæ tuae misericordia et veritas, requirentibus testamentum tuum et testimonia tua (*Psalm. XXIV, 10*); testamentum utique pietatis, et testimonia veritatis.

5. Lege, homo, in corde tuo: lege intra te ipsum

A de te ipso testimonia veritatis: etiam hac communiluce judicabis te indignum. Lege in corde Dei testamentum, quod firmatum est in sanguine Mediato-
ris: et invenies quam longe aliud spe possidere, quam re tenere videris. *Quid est, inquit, homo, quia magnificas eum?* Magnus utique, sed in illo: si quidem magnificatus est **IHSUS** ab illo. Aut quomodo non magnus apud illum, cui tam magna cura est de eo? *Ipsi enim cura est de nobis*, ait apostolus Petrus (*I Petr. v, 7*). Et Propheta: *Ego autem mendicus sum et pauper, Dominus sollicitus est mei* (*Psalm. XXXIX, 18*). Plane artificiosa connexio utriusque considerationis, qua velut uno momento descendens pariter et ascendens, et se pauperem et mendicum, et Deum pro se sollicitum vidit. Angelicum est istud, ascendere et descendere simul. *Videbitis, ait, angelos ascendentes et descendentes super Filium hominis* (*Joan. I, 51*). Neque enim talis aliqua vicissitudo in eorum ascensionibus et descensionibus est. Simul et mittuntur in ministerium propter eos qui hæreditate capiunt salutis, et assistunt vultui majestatis: Deo misericorditer providente ut et nobis sit consolatio, et eis tribulatio nulla. Alioquin quando æquanimiter paterentur ab illo vultu gloriae, in quem semper prospicere desiderant propter nos, vel ad modicum separari? Denique ipsam audi in Evangelio Veritatem. *Angeli eorum, ait, haud dubium quin parvolorum, in cælis semper vident faciem Patris* (*Matth. XVIII, 10*); sic videlicet parvolorum custodiæ deputati, ut non privati ullo modo beatitudine sua. Hinc est quod Joannes sanctus civitatem Jerusalem descendente vidit, stantem non potuit intueri. Et adverte quod descendente dixerit, non cædætem. Cecidit enim quondam non minima pars civitatis illius, sed ea quidem minime sancta, quippe cui gravissimus casus fuit, quod totius inimica facta est sanctitatibus.

B 6. Verum hanc equidem ruinam et terribilem casum Joannes videre non potuit, quia needum erat; sed vidit Verbum quod in principio erat, vidit principium quod apostolis loquebatur: *Videbam Satanam tanquam fulgur cadentem de cælo* (*Luc. x, 18*). Itaque pars illa quæ cecidit, a Deo reparanda est, cum implebit ruinas, et reædificabit muros Jerusalæ, non tamen ex his qui ceciderunt. Hæc autem quæ descendens apparuit, jam parata erat, sicut secutus adjunxit: *A Deo parata* (*Iacob. XXI, 2*). Siquidem quod descendunt, non cadunt angeli sancti, divina preparatio facit: a quo nimirum hæc ipsa eis et voluntas preparata est, et facultas. Unde non solum administratorios, sed et missos in ministerium Apostolus quoque testatur (*Hebr. i, 14*). Quidni mittat angelos, pro quibus et ipse a Patre voluit mitti? Quidni pro eis inclinet cœlos, pro quibus ipse quoque cœlorum rex inclinavit se, ita ut digito in terram scriberet? (*Joan. VIII, 6*.) *Domine, inclina cœlos tuos* (parum est), *et descendere* (*Psalm. CXLIN, 5*). Quid ultra? Ut quibus condescendit, faciat etiam coascendere sibi. Cæterum, ut jam diximus, angelis-

cus ascensus et descensus caret vicissitudine : nos autem modo haec, modo illae versari necesse est, quod nec supra diutius stare licet, nec expeditat infra longius demorari. *Ascendunt, ait, usque ad cœlos, et descendunt usque ad abyssos: anima eorum in malis tabescet* (*Psal. cvi, 26*). Utquid hoc? Propterea sane anima eorum in malis interim plus tabescit, quam delectetur in bonis, quod haec in re, illa vero tantum in spe videantur haberi. *Quis poterit salvus esse*, dicunt discipuli Salvatori? Et ille: *Apud homines hoc impossibile est, sed non apud Dcūm* (*Matth. xix, 25, 26*). Haec tota fiducia nostra, haec unica consolatio nostra, haec tota ratio spei nostræ.

7. Sed de possibilitate jam certi, de voluntate quid agimus? Quis scit si est dignus amore an odio? Quis novit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? (*Rom. xi, 34*.) Hic jam plane fidem nobis subvenire necesse est, hic oportet succurrere veritatem [*alias pietatem*]: ut quod de nobis latet in corde Patris, nobis per ipsius Spiritum reveletur, et Spiritus ejus testificans persuadeat spiritui nostro quod filii Dei sumus. Persuadeat autem vocando et justificando gratis per fidem, in quibus nimirum velut medius quidam transitus est ab æterna prædestinatione ad futuram magnificationem. Propterea sane geminam illam considerationem, alteram quidem judicij et veritatis, alteram vero non incongrue vocari credimus fidei et pietatis. Nec mirabere in humanis qualitatibus tam dissimilia reperiri, si solerter advertas quanta et in ipsa ejus substantia convenisse videtur diversitas **1081** naturarum. Quid enim spiritu vitae sublimius? quid vero humilior limo terræ? Quam profecto tam discohærentium in homine cohærentiam rerum ipsos quoque sapientes sæculi hujus arbitror non latuisse, cum hominem definirent, animal rationale mortale. Mirabilis si quidem copula rationis et mortis, mira societas discretionis et corruptionis. Sic nimirum, sic in moribus, sic in affectibus, sic in studiis hominum non minor, forte et amplior contrarietas invenitur: ut si totam, sicut est, parvitatem seorsum intuearis, ac rursum quidquid boni videtur inesse consideres singillatim, plenum censeas esse miraculo, quod tam aduersa convenerint. Inde homo nunc quidem *Bar-Jona*, nunc vero *Satana* meretur audire. Nolite mirari hoc. Recolite ex Evangelio, cui dictum sit (et utrumque in veritate, nam utrumque ab ipsa Veritate dictum) prius quidem: *Beatus es, Simon Bar-Jona*; nec multo post: *Vade retro, Satana*. Unus ergo utrumque, etsi non utrumque ex uno. Illud enim ex Patre, istud ex homine, ipse tamen utrumque erat. Unde *Bar-Jona*? Quia non caro nec sanguis, sed Pater ei quod locutus est revelavit. Unde *Satanas*? Quia sapuit quæ erant hominum, non quæ Dei (*Matth. xvi, 17, 23*). Jam si utraque consideratione diligenter inspexerimus nos quid sumus, imo in una, quam nihil, in altera quam magnificati: quippe pro quibus etiam sollicitudinem gerat tanta majestas, et cor suum apparuerit erga

A nos: puto temperata videtur gloriatio nostra, sed forsitan magis aucta est, solidata tamen, ut non in nobis, sed in Domino gloriemur, quibus nimirum in hoc solo respirare est, ut dicamus, Si decreverit salvare nos, continuo liberabitur.

8. Ex hoc jam in illa superiori specula vel paullum immorantes, quæramus domum Dei, quæramus templum, quæramus civitatem, quæramus et sponsam. Neque enim oblitus sum, sed cum metu et reverentia dico; Nos sumus Nos, inquam, sumus, sed in corde Dei; nos sumus, sed ipsius dignatione, non dignitate nostra. Non usurpet quod Dei est, ut non apponat homo magnificare se ipsum: alioquin quod illius erat faciens Deus, exaltantem se humiliabit. Quod etsi nos puerili animositate gratis salvari volumus, merito non salvamur. Excludit miseriae dissimulatio miserationem, nec dignatio locum habet, ubi fuerit præsumptio dignitatis: provocat vero compassionem humiliis confessio passionis. Sane haec sola facit ut nos ipse tanquam dives patrifamilias alat in fame, et sub eo panibus abundantes inveniamur. Proinde domus ejus, cui numquam deest alimonia vitae. Et memento quod domum suam domum orationis esse definit (Matth. xxi, 13); quia et hoc prophetie satis videtur testimonio convenire, qui ab ipso nos, in orationibus utique, cibarios pane lacrymarum, et in lacrymis potum asserit accepturos (*Psal. LXXIX, 6*). Cæterum juxta eundem Prophetam, sicut supra quoque meminimus, domum istam decet sanctitudo (*Psal. xcii, 5*): ut videlicet pœnitentiae lacrymas puritas continentiae comitetur, et quæ jam domus est, fiat subinde etiam templum Dei. *Sancti estote, inquit, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester* (*Levit. xi, 44*). Et apostolorum: *Nescitis quia corpora vestra templum sunt Spiritus sancti, et Spiritus sanctus habitat in vobis?* *Si quis templum Dei violaverit, disperdet eum Deus* (*I Cor. iii, 16, 17*).

9. Nunquid tamen vel ipsa jam sanctimonia sufficit? Pax quoquæ enecessaria est, Apostolo teste, quia it: *Pacem sectamini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum* (*Hebr. xii, 14*). Haec est quæ facit unius moris habitare fratres in unum, novam utique regi nostro, vero pacifico, ædificans civitatem, quæ et ipsa Jerusalem nominetur, quod est *visio pacis*. Ubi enim sine foedere pacis, sine observantia legis, sine disciplina et regimine acephala multitudine congregata fuerit, non populus, sed turba vocatur: non est civitas, sed confusio, Babylonem exhibet, de Jerusalem habet nihil. Sed quemadmodum fieri posse videbitur, ut rex tantus **1082** in sponsum transeat, civitas promoveatur in sponsam? Sola hoc potest, quæ nihil non potest, charitas fortis ut mors. Quomodo non facile istam levet, quæ illum jam inclinavit? Verum bine tibi nullatenus consulenda prior illa, quam diximus, consideratio tui: hic quam potissimum fidei magnanimitas exerceatur. Denique et ipse ait: *Desponsavi te mihi in fide desponsavi te in iudicio et justitia* (ejus, non tuam intellige), *desponsavi te in misericordia et misericordia*

rationibus (*Osee ii, 20, 19*). Si non fecit ille quod sponsus, si non tanquam sponsus amavit, si non ze-latus est tanquam sponsus, noli aquiescere sponsam te arbitrari.

10. Itaque, fratres mei, si per abundantem refectionem magni patrisfamilias domus esse probamur, si templum Dei per sanctificationem, si civitas summi regis per socialis vite communionem, si sponsa immortalis sponsi per dilectionem, puto, jam non est quod dicere verear nostram esse solemnitatem. Nee miremini quod in terris agitur hæc celebritas, siquidem agitur et in cœlis. Nempe si (ut Veritas ait, et non potest non esse verum) super uno peccatore poenitentiam agentem gaudium est in cœlis, etiam angelis Dei (*Lue. xv, 10*), non est dubium quin sit eis hodie gaudium multiplex super jam multo peccatore poenitentiam agente. Adhuc amplius vultis audire? Etiam *gaudium Domini, fortitudo nostra* (*II Esdr. viii, 10*). Collatetur ergo angelis Dei, congaudeamus Deo, et in gratiarum actione præsens solemnitatis agatur, quia quanto nobis domestica, tanto amplius debet esse devota.

SERMO VI.

De reverentia sacris locis debita.

1. Domestica nobis celebritas dedicatio domus nostræ; magis autem domestica nostra ipsorum dedicatio est. Nostra siquidem illa aspersio, nostra illa benedictio, nostra consecratio fuit, quæ per manus sanctorum celebrata pontificium, etiam hodie anniversario reditu votivis laudibus ad memoriam revocatur. Numquid de lapidibus cura est Deo? Non parentes dieunt, sed homines: *Ipsi enim cura est de nobis* (*I Petr. v, 7*). Unus homo erat Jacob, et dormiens vidit descendentes angelos et ascendentess. Parum est hoc; etiam Dominum angelorum adesse testatus est, dicens: *Vere Dominus est in loco isto et ego nesciebam* (*Gcn. xxxviii, 12, 16*). Miratur enim gratiam, et dignationis magnitudinem expavescit. Quam terribilior est iste locus, quam evidenter certiusque Dominus est in loco isto, ubi nimurum uon modo duo aut tres, sed tam multi in ipsius congregati nomine perseverant! Nemo jam nesciat, nemo vestrum ignoret. Siquidem non accepimus spiritum mundi hujus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo data sunt nobis (*I Cor. ii, 12*). Terribilis plane locus, et dignus omni reverentia, quem fideles viri inhabitant; quem angeli sancti frequentant (^(80*)); quem sua quoque præsentia Dominus ipse dignatur.

2. Quomodo enim tantus patriarcha nescire potuerat quod non esset locus ubi non esset Deus? Sed forte aliud esse miratus est, ubi ait: *Vere Dominus est in loco isto*. Ibi vere est et vere Dominus est, ubi in ejus nomine angeli simul et homines

(80*) *Huc spectare videtur Joannes Ermita in lib. 2 de Vita S. Bernardi, num. 7, ubi ejus verba refert ex sermone in dedicatione ecclesiæ habito:*

A congregantur. Licit enim in omni loco sit, qui nullo clauditur loco, signauerit tamen dicimus: *Pater noster, qui es in celis* (*Matth. vi, 9*), quod aliter illic et proprio quodam modo præsentem se exhibeat, non quidem ipse diversus, sed diversa distinguens. Est ergo in omni loco, omnia universaliter continens, omnianque disponens; sed longe tamen aliter atque aliter. Apud homines malos est præstans atque dissimulans; apud electos homines operans et servans; apud superos pascens et eubans; apud inferos arguens et damnans. Facit solem suum oriri etiam super malos: sed ubi malorum interim dissimulatio **B** **1083** est, quodam modo veritas noua est. Itaque, si dicere licet, apud impios est in dissimulatione; apud justos in veritate; apud angelos in felicitate; apud inferos in feritate sua, Durum vobis sonat quod de feritate dixi? ego vero et iram vereor, et furorem. *Domine, ne in furore tuo arguas me* (*Psal. vi, 2*). etc. Vere, inquit, *Dominus est in loco isto*. Ubi enim pluit super justos et injustos, pater est, et Pater misericordiarum, exspectans homines ad poenitentiam. Ubi damnat obstinatos, iudex, est, et horrendum est ineidere in manus Dei viventis (*Hebr. x, 31*); ubi cubat, sponsus est: et beata anima quam introduxit in cubiculum suum.

3. Cæterum in loco isto vere Dominum est, si tamen serviamus ei in spiritu et veritate. Non enim vere Dominus erat apud eos quibus dicebat: *Quid vocatis me, Domine, Domine; et non facitis quæ dico?* (*Lue. vi, 46*). Testantur sacræ litteræ in paradiso olim positum primum Adam ut operaretur et custodiret illum (*Gen. ii, 15*). Sie secundus Adam in ecclesia sanctorum, in congregatione sacerdotum, in horto deliciarum: siquidem deliciæ suæ esse cum filiis hominum; ita, inquam, et ipse Dominus est in loco isto, ut operetur atque custodiat. Alioquin sicut: *Nisi Dominus aedificavit domum, in vanum laboraverunt qui aedificant eam*; sie nihilominus: *Nisi ipse custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam* (*Psal. cxxvi, 1*). Porro angelos ascendentess et descendentes esse in loco isto, patriarchalis ipsa visio manifestat: ascendentess, ut videant faciem Patris; descendentes, ut provideant nobis. Quid ergo? Nos quomodo hic esse debemus, in quanta reverentia stare in loco isto, ubi Deus est operans et servans, angeli ascendentess et descendentes? Nimurum poenitentes et exspectantes esse nos convenit. Hoc est enim obliuisci quæ retro sunt ignorare, reprobare, reecogitare annos illos in amaritudine animæ nostræ, ac deinceps cogitatione simul et aviditate extendere nos in anteriora. Ad hoc venimus, in hoc positi sumus. Haec sunt quæ exiguntur a nobis, præteriorum poenitudo peccatorum, et futurorum exspectatio præmiorum.

« Nunc sancti Angeli solemnizationi vestrae interfuerunt, » etc. *tomo 6.*

SANCTI BERNARDI

ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

SERMONES DE DIVERSIS

108.1 SERMO I.

De fallacia et brevitate vitæ præsentis.

1. Vera omnino sententia, fratres, quoniam *tentatio est vita hominis super terram* (*Job vii, 1*) : siquidem fallax est, nec simpliciter fallere consuevit. Ut enim multipliciter illudat hominibus, mutat faciem, mutat vocem : modo ait, modo negat, nec erubescit : de ipsa quantitate sua diversis diversa loquitur, imo et eidem diverso tempore contraria quoque suggerit et adversa. Modo enim se brevem esse causatur, modo simulat longiorem. Cum peccare delectat adhuc, gemit altius pro brevitate sua. Nec brevitas falsa, sed gemitus fallax, quod id memoret cum mœrore, unde magis oportuerat gratulari. Siquidem bonum est ei, si sic agere perseverat, ut flagitiis ejus, quibus voluntas modum non ponit, vel necessitas finem ponat. Expedit ei qui semper moritur, ut corpore citius moriatur : magis autem ei bonum erat, si natus non fuisset homo ille. Et ipsa denique vitæ memoria brevioris remedium magis quam incentivum debuerat esse peccati, sicut scriptum est : *Memorare novissima tua, et in æternum non peccabis* (*Ecli. vii, 40*). Quod si usque adeo regnat in te peccatum, imo usque adeo delectat te servire peccato, ut doleas tibi modicum tempus esse quo servias ei, sed eousque latam diligis viam, ut omnimodis optes, si posses, eam etiam facere longam ; velis, nolis, non longe est finis ejus ; sed tu, fateor, longe es a regno Dei, et firmissimum pepigisse videris cum morte foedus, pactum cum inferno,

2. Erraverunt, ait Propheta, in solitudine, in inaquoso : viam civitatis habitaculi non invenerunt (*Psalm. cxi, 4*). Solitudo haec superborum est, quia solos sese reputant, solos appetunt reputari. Litteratus est ; odit socium. Astutus in negotiis sacerdotalibus neminem vellet sibi similem inveniri. Pecuniosus est ; si ditescere viderit alterum, cruciatur. Fortis est aut formosus ; da ei patrem, et contabescit. Solitarius est, sed erroneus. Errat in solitudine sua : non enim solus habitare poterit super terram. Nec mirum quod solitudini huic 108.1 inaquosum additur ; ut dicatur, in solitudine, in inaquoso. Sieut enim in solitudinibus aquæ deesse solent, et loca

A deserta sterilia quoque et arida esse consueverunt, sic superbiam impotentia comitatur. Elatum enim cor, durum, et expers est pietatis, ignarum compunctionis, siccum ab omni rore gratiæ spirituatis ; quia superbis Deus resistit, humilibus vero dat gratiam (*Jac. iv, 6*). Qui emitit fontes in convallibus, inter medium montium, ait Propheta, pertransibunt aquæ (*Psalm. ciii, 10*). Hunc est quod de se ipso miserabiliter conquerens ait : *Anima mea sicut terra sine aqua tibi* (*Psalm. cxliii, 6*). Siquidem aquæ inopia non modo aridum, sed et sordidum fecit, dum non est quo laveris : et humanum cor lacrymas nesciens, non modo durum, sed et impurum esse necesse est. Lavabo, ait, per singulas noctes lectum meum, ut conscientiae maculas diluam. *Lacrymis meis stratum meum rigabo* (*Psalm. vi, 7*), ne in me quoque fiat quod scriptum est de semine quod cecidit supra petram, et natum aruit, quia non habebat humorem (*Luc. viii, 6*).

B 3. Erraverunt in solitudine, in inaquoso : viam civitatis habitaculi non invenerunt. Erraverunt plane in invio, et non in via. Neque enim via est lata via. Rectitudo quippe ad viam, latitudo ad planitatem magis quem ad viam pertinet. Solitudo in via lata est via ; et ubi nulla est via, totum est via. Sic est vita exposita vitiis, latissimos habens hinc inde terminos, quia nullos terminos habens. Nec vita sane dicenda est, qua nimur soli vivitur morti, Apostolo teste, qui ait : *Quia si secundum carnem viveritis, morienni* (*Rom. viii, 13*). Sic nec circuitus via, et tamen impiorum est via, sicut scriptum est, *In circuitu impiorum ambulant* (*Psalm. xi, 9*). Ipsa est spatiosa via, cuius latitudinis spatum nullis clauditur metis, ubi nec lex est, nec prævaricatio. Hujusmodi ergo filii dissidentiae, qui totos sese corporeis voluptatibus et propriis voluntatibus tradiderunt, fiducialiter fallax vita brevem sese esse fatetur, ut carnaliter doleant, quod instar principis sui (81) modicum tempus se habere cognoscant, atque eo vehementius ad omne flagitium inardescant, sicut quidam dicere referuntur : D *Non nos præcreat flos temporis, coronemus nos rosis antequam marcescant. Nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra, nullum sit expers luxu-*

(81) Nempe diaboli, de quo Apoc. xii : *Descendit ad vos diabolus habens iram magnam, sciens quam modicum tempus habet.*

riæ 1085 nostræ: ubique relinquamus signa lœtitia, quoniam hæc est pars, et hæc est sors nostra. Et manifestius: *Manducemus et bibamus; eras enim moriemur* (*Sap. ii, 6-9; Isaï. xxii, 13*), Verum id quidem, respondebit eis eras injustitia sua: nec manentem hic civitatem habent vel ipsi, qui viam civitatis habitaculi non invenerunt. Sed quod eo peccare festinant, prorsus insanunt. Sane eisdem ipsis, si quando forte imminentis sibi mortis cœperint horrere memoriam, et terribilem exspectationem judicii contremiscere, continuo vitæ hujus fallacia longam esse mentitur: ut quam paulo ante brevem esse dolebant peccato vitam, nunc eamdem repente inveniat usque adeo prolongatam, ut secure se posse putent non modicam adhuc partem consumere in peccatis, quod reliqua longa sit, et sufficiat ad agendam pœnitentiam pro peccatis. Cæterum sicut prioribus, nisi resipueriut, timor quem timent eveniet, imo gravius quam quod verentur accidet eis, ut non modo flagitorum tempus velociter transeat, sed et succedat tempus, aut magis æternitas suppliciorum; ita et his, cum dixerint, Pax et securitas, repentinus superveniet interitus (*I Thess. v, 3*), ut non possint nec dimidiare dies quibus sese somniant adhuc esse victuros, non illam, quam sibi interim pollicentur, dimidiationem explorare dierum.

4. Vobis, fratres, nec ab inani tristitiae veræ brevitatis, nec a fallaci consolatione simulatae longitudinis timeo, quod certissime jam cœperitis ire in civitatem habitationis, nec ambuletis in invio, sed in via. Vereor autem ne vobis quoque, sed aliter, vita ipsa simulatione longitudinis illudere velit, non consolationem hinc afferens, sed magis inferens desolationem. Vereor, inquam, ne longiore sibi vitam superesse quis reputans, et grandem sibi restare autumans viam, obruatur a pusillanimitate spiritus, et labores tantos et tam diuturnos sustinere posse desperet. Quasi vero non secundum multitudinem dolorum suorum in corde suo, consolationes divinae lœtificant animas electorum. Et nunc quidem secundum multitudinem dolorum, dum adhuc quasi ad mensuram dantur. Cæterum post haec delectationes, non jam consolationes in dextera ejus usque in finem. Concupiscamus ilam dexteram, fratres, quæ totos amplexabitur nos, suspiremus ad delectationes illas, ut, sicut breve est omnino tempus, etiam pauci videantur nobis dies præ amoris magnitudine. Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (*Rom. viii, 10*). Jucunda promissio, et votis omnibus amplectenda. Non enim astabimus quasi inanies et vacui spectatoræ, nec gloria illa quasi extrinsecus revelabitur nobis, sed in nobis. Videbimus enim Deum facie ad faciem, sed non extra nos; quia in nobis erit, utique omnia in omnibus. Nimur plena erit gloria illa etiam omnis terra; quanto magis anima ipsa replebitur! *Replebitur*, inquit, *in bonis domus tue* (*Psal. LXIV, 5*). Et quid dico,

A quod non aderit nobis gloria, sed inerit? Nunc quoque in nobis est, sed tunc revelabitur. Nunc enim filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus.

5. Fratres mei, si non accepimus spiritum hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est, sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Ego enim dico quoniam omnia. Et, si mihi non creditis, Apostolo credite. *Qui proprio*, ait, *Filio non pepereit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non omnia etiam cum illo nobis donavit?* (*Rom. viii, 32*.) Hæc nempe potestas filiorum Dei, quam dedit his qui receperunt eum. Hæc gloria cujusque fidelis, gloria quasi adoptati a Patre, per eum utique cujus gloriam vidi mus, gloriam quasi Unigeniti a Patre. Audi denique potestatem: *Omnia, inquit, possibilia sunt ercenti* (*Marc. ix, 22*).

6. Sed adhuc multa, inquies, graviter inquietant, multa evidentius adversantur. Et miror quomodo omnia data memores, quibus tere nulla famulantur ad votum. Servire nobis videntur aliqua, sed cum labore nostro, nec nisi prius servierimus eis. Ju menta ipsa, nisi fuerint a nobis nutrita, nisi domita, nisi fuerint pabulo sustentata, non adjuvant. Terra ipsa, quæ **1086** debuerat nobis esse germanior, non sine sudore vultus nostri panem nobis ministrat: imo et cum coluerimus eam, spinas et tribulos germinat nobis. Et cætera omnia denique, si diligenter consideremus, servitium a nobis magis exigunt, quam exhibent nobis: ut ea interim sileam quæ sunt parata nocere, ut est ignis ad exurendum, aqua ad submergendum, feræ ad lacerandum. Et hæc quidem ita se habent; sed tamen non mentitur Apostolus etiam alio loco manifestius asseverans scire se *Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti* (*Rom. viii, 28*). Verumtamen solerter attende quod non ad libitum famulari, sed cooperari dicit ad bonum. Neque enim ad volutatem serviant, sed ad utilitatem; non ad voluptatem, sed ad salutem; non ad votum, sed ad commodum nostrum. Usque adeo siquidem in hunc modum omnia nobis cooperantur in bonum, ut inter hæc omnia etiam ea quæ nihil sunt numerentur, molestia, morbus, et ipsa mors, etiam et peccatum, quæ quidem constat naturas non esse, sed naturæ corruptiones. An vero ei peccata ipsa non cooperantur in bonum, qui ex eis humilior, ferventior, sollicitior, timoratior et cautior invenitur?

7. Ille sunt ergo primitiæ spiritus, hæc primitiæ regni, hæc gloriæ prælibatio, hoc potestatis initium, et arrha quædam paternæ hæreditatis. Cæterum cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est, ut ad votum deinceps omnia disponantur, quod indissolubili vinculo copulata sibi utile et jucundum, separari ultra non possint. Hoc nempe erit illud æternum gloriæ pondus, de quo identidem ait Apostolus: *Momentancum, inquit, hoc et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æter-*

num glorie pondus operatur in nobis (II Cor. iv, 17). A I, perge ergo murmurare, et dicere : Longum est, grave est, non possum tam immania et tam diurna portare ! Apostolus momentaneum et leve perhibet esse quod tolerat. Et certe necdum a Judæis quinque quadragenias una minus accepisti ; necdum nocte ac die in profundo maris fuisti (II Cor. xi, 24, 25), necdum plus omnibus laborasti (I Cor. xv, 10) ; postremo, necdum usque ad sanguinem restitisti (Hebr. xii, 4). Vide ergo quam non sunt condigne ad gloriam passiones. Quod tribulationis est, momentaneum est et leve : quod gloriae, aeternum est, et pondus etiam supra modum in sublimitate. Quid in incertum tibi dies et annos numeras ? Transi hora, transit et poena ; nec accedunt sibi, sed cedunt potius et succedunt. Non sic gloria, non sic remuneratio, non sic merces ipsa laboris. Nescit vi- cissitudinem, nescit finem, manet tota simul, et manet in aeternum. *Cum dederit, inquit, dilectis suis somnum, eccc hæreditas Domini (Psal. cxxvi, 2, 3).* Sufficit enim nunc cuique diei malitia sua, nec laborem suum potest reservare sequenti ; sed omnium merces laborum in una illa die reddetur, cui altera non succedit. *Reposita est mihi corona justitiae, ait Apostolus, quam reddet mihi, non in illis, sed in illum diem justus Judex (II Tim. iv, 8).* Melior est enim dies una in atriis illis super millia (Psal. LXXXIII, 11). Guttatum poena bibitur, liquando sumitur, per minutias transit : nam in remuneratione torrens est voluptatis, et fluminis impetus, torrens inundans laetitiae, flumen gloriae [alias, gratiae], et flumen pacis. Flumen plane est, sed quod affluat, non quod fluat vel effluat. Flumen vocatur, non quod transeat vel pertranseat, sed quod abundet.

8. *Eternum, inquit, glorie pondus.* Non enim nobis gloria vestis, non gloria domus, sed ipsa gloria promittitur. *Siquid vero illorum aut similium aliquando dicitur, figura est.* Nam in veritate justorum exspectatio non aliquid laetum, sed ipsa laetitia est (Prov. x, 28). Gaudent in cibis, gaudent in pompis, gaudent in divitiis, gaudent et in virtutis homines ; sed luctus extrema occupat ejusmodi gaudiorum, quod gaudium in materia convertibili mutari necesse sit re mutata. Accenditur cereus : non purum lumen est, sed lucerna ; siquidem ignis ipse propria fomenta consumit, **1087** nec nisi ipsa consumptione foyetur. Porro deficiente materia etiam ipse deficit, et ubi illam videris prorsus exustam, hunc quoque nihilominus extinctum esse repieres. Sicut ergo flamma illius novissima fumus occupat et caligo, sic laetitia laetæ rei in tristitiam commutatur. Nobis autem non favum mellis, sed purissimum et liquidissimum mel depositus Deus ; ipsam plane laetitiam, vitam, gloriam, pacem, voluptatem, amoenitatem, felicitatem, jucunditatem et exultationem thesaurizavit nobis Dominus Deus noster : et haec omnia unum, ut sit participatio Jerusalem in idipsum. Et hoc unum et idipsum nonnisi ipse, sicut supra meminimus, dicente Apostolo quoniam erit Deus omnia in omnibus (I

Cor. xv, 28), Haec merces nostra, haec corona nostra, hoc bravium nostrum : ad quod utinam sic curramus, ut comprehendamus ! Fratres, nunquam prudens agricola seminandi opportunitatem reputat longiorem, qui futuræ messis desiderat ubertatem. Vestri autem dies, non mihius utique quam capilli, omnes numerati sunt (Lue. xii, 7) ; et sicut pilus de corpore, sic et momentum de tempore non peribit (Luc. xxii, 18). Habentes ergo talem promissionem, charissimi, non deficiamus aut fatigemur aliquando : nec grave causemur onus Christi, quod teste ipso leve est ; vel jugum, quod revera suave est (Matth. xi, 30) : sed ad omne quod videmur portare pondus diei, aeternum gloriae pondus cogitemus. Ad quam nos sua miseratione perducat virtutum Dominus et rex gloriae ; cui interim devota humilitate clamamus : *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam (Psal. cxviii, 9).*

SERMO II.

De obedientia, patientia et sapientia; seu; de noscen- do se ipsum, quod homines sumus.

1. Obsecro vos, fratres, per communem salutem, studioso suscipite datam vobis opportunitatem operandæ salutis. Obsecro per misericordiam, pro qua tam miserabiles vos facere studiis, facite ad quod venistis, ad quod ascendistis de fluminibus Babylonis. *Super flumina Babylonis, ait Propheta. illie se dimus et flevimus, dum recordaremur tui, Sion (Psal. cxxxvi, 1).* Nulla vobis hic nutritiorum liberorum cura, nulla sollicitudo quomodo placatis uxoribus : non de nundinis, non de negotiis sæcularibus, non de ipso iactu et vestitu necesse est cogitare. Procul a vobis, magna quidem ex parte, diei malitia et sollicitudo vitae. Sic abscondit vos Deus in abscondito tabernaculi sui. *Vacate, itaque, dilectissimi, et videte quoniam ipse est Deus (Psal. xlvi, 11).* Verum, ut hoc quandoque possitis, curandum est vobis prius ut videatis quid estis vos, et, juxta ejusdem prophetae vocem : *Seiant gentes quoniam homines sunt (Psal. ix, 21).* Huius dupli considerationi tota haec vestra vocatio tribuatur, sicut sanctus orabat : « Deus, noverim me, noverim te (AUGUSTINUS, in Confess. libris). » Quomodo enim notus sibi videtur homo, laboris fugitus et doloris ? aut quomodo seit se esse hominem, qui ad id paratus non est ad quod natus ? *Homo, inquit, nascitur ad laborem (Job. v, 7).* Nam ad dolorem natum se dubitat, qui non natus est in dolore. Sed dolorem parturientis clamor, laborem prolixi letus indicat et vagitus. *Quoniam tu laborem et dolorem consideras, ait Propheta (Psal. ix, 14).* Labor in actionibus, dolor in passionibus est. Proinde qui se noverat hominem, ad utrumque paratus supplici confessione dicebat : *Paratum eorū meum, Deus, paratum eorū menū (Psal. lvi, 8).* Et geminam hanc præparationem evidentius exprimens, de actione quidem : *Paratus sum, ait, et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua (Psal. cxviii, 60).* De passione vero : *Ego, inquit, in flagella paratus sum, et dolor meus in eonspectu meo semper (Psal. xxxv, 18).*

2. Nemo sane in hac misera vita geminam hanc vexationem se evadere gloriatur. Nemo quippe ex omnibus filiis Adæ sine labore hic vivit, nemo sine dolore. Est qui declinat aliquos, sed incidit proœl dubio in graviores. *In labore, inquit, hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur.* Non tamen continuo **1088** sine labore sunt, aut minime flagellantur. Denique *propterea*, inquit, *tenuit eos superbia.* Gravis equidem labor. *Operti sunt iniquitate et impictate sua* (*Psal. LXXII, 5, 6*). Gravibus plane flagellis, siquidem *non est gaudere impiis, dicit Dominus* (*Isai. LVII, 21*). Quod enim nec laboris anxietatem nec flagelli sentiunt læsionem, ipsa jam insensibilitas vehementiam indicat passionis. Sudat pauper in opere foris : sed nunquid minus anxie dives intus in ipsa sua cogitatione laborat? Aperit iste os suum in oscitatione; aperit ille in eructatione; et interdum ille gravius fastidio, quam iste inedia cruciatur. Postremo velint, nolint, non modo homines, sed etiam dæmones et faciunt et patiuntur quod providentia summa disposuit.

3. Caeterum nec leprosa obedientia, nec canina patientia commendatur. Inde est quod non simpliciter petimus ut fiat voluntas Domini, quam in omnibus et per omnia fieri certissime constat : voluntati enim ejus quis resistit? sed ut fiat *sicut in cœlo et in terra.* Quam nimirum adjectionem duabus quoque præcedentibus petitionibus nihilominus reor aptandam, ut Patrem nostrum qui in cœlis est exoremus, quatenus et nomen ejus sanctificetur, et regnum ejus adveniat, et voluntas fiat (*Matth. vi, 9, 10*). Haec omnia *sicut in cœlo, sic et in terra.* Alioquin ubi non sanctificatur nomen ejus? ubi jam regnum ejus non venit, quando in nomine Iesu omne gena flectitur, cœlestium, terrestrium et infernorum (*Philipp. ii, 10*)? *Scio te quia es Sanctus Dei*, ait etiam ipse malignus (*Marc. 1, 24*). At longe aliter et dissimili prorsus affectione nomen istud sanctificatur in cœlis, ubi tam inenarrabili jucunditate clamatur : *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth* (*Isai. vi, 3*). Sic et regnat non in terra solum, verum etiam in gehenna, imperium habens vitæ et mortis. Sed omnino dissimiliter regnat in his qui inviti serviant, et qui voluntarie famulantur.

4. Bonus cibus obedientia, de qua nimirum et ipse Dominus ait : *Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei* (*Joan. iv, 34*). Et Propheta : *Laborer, ait, manum tuarum quia manducabis; beatus es, et bene tibi erit* (*Psal. CXXVII, 2*). Bonus cibus patientia pauperum, quæ non peribit in finem, panis lacrymarum, panis doloris. Verumtamen utriusque necessarium est condimentum, sine quo uterque insipidus non modo non reficiat, sed gustatus afferat mortem. Durissimus equidem cibus uterque, fratres, et nisi aliquod tertium saporabile apponatur, utique mors in olla. Quid vero tam saporabile quam sapientia? Nempe lignum vitae est, quod et ipsas aquas Marath per Moysen dulcoravit (*Exod. xv, 25*). Farinula est, quæ pulmeatum prophetarum per Elisæum saporata

Avit (*IV Reg. iv, 41*). Ignis est, qui semper ardore præcipitur in altari (*Levit. vi, 12*). Oleum est, ob cuius inopiam virginibus fatuis ostium clauditur nuptiarum (*Matth. XXV, 12*). Sal est, quod nulli sacrificio deesse jubetur (*Levit. ii, 13*). Inde est quod insultos homines dicimus, quos intelligi volumus minime sapientes. Et Dominus sal in nobis habere præcipit (*Marc. ix, 49*). Apostolus quoque omnem nostrum sermonem sale monet esse conditum (*Cot. loss. iv, 6*).

5. Puto tamen hanc ipsam, quam obedientiae et patientiae tertiam addi volumus, sapientiam nihilominus triplicem inveniri, ut nostrum hoc condimentum velut tribus quibusdam herbis conficiatur. Opus est enim ut justitia sit in intentione, hilaritas

Bin operatione, humilitas in reputatione. Insipida namque Deo et insulsa quodam modo nostra obedientia, seu etiam patientia est, nisi omnium quæ vel agimus, vel patimur, ipse sit causa ; quia et quidquid facimus, jubemus facere in gloriam Dei ; et non si quid patimur, sed si quid propter justitiam patimur, beati. Oportet autem pusillanimitatem quoque et tristitiam in omnibus quæ agenda sunt vel toleranda caveri ; quia hilarem datorem diligit Deus (*II Cor. ix, 7*). Denique hilaritas ipsa et devota voluntas ad eam quam supra diximus præparationem specialiter noscitur pertinere. Porro elationem super omnia fugere necesse est. Quisquis enim altum sapit, et opus ejus, et patientia vanum **1089** sapit : nec gravior ullus sapor, aut magis contrarius est veritati. Videsne quam sit utile homini scire se hominem, ut proinde sit paratus ad mandatorum obedientiam, et tolerantiam flagellarum : ac deinceps studeat ut, qui nec labore interim potest effugere nec dolorem, sic saltē laboret et doleat ut haec sibi in cibos transeant saltares? Siquidem melior est obedientia quam victimæ (*I Reg. xv, 22*) ; et : *Melior est patiens viro forti* (*Prov. XVI, 32*). Inobedientia est causa mortis : omnes experimur, omnes morimur propter eam. Impatientia animæ perditio est, dicente Domino : *In patientia vestra possidebitis animas vestras* (*Luc. XXI, 19*). Nihilominus autem sapientia quoque, quam diximus, necessaria est ad salutem. Siquidem non solum propter inobedientiam quibus obedientia defuit, aut propter impatientiam qui patientia caruerunt ; sed et qui non habuerunt sapientiam, propter suam insipientiam perierunt.

D6. Et haec quidem ut sciant homines quoniam homines sunt, actionibus jam et passionibus deputati ; erat quando in actione et meditatione positus erat homo, sine passione habens actionem, habens etiam sine labore meditationem. Dico autem quando positus est in paradisum, ut operaretur et custodiret. Verum hinc quoque si non caderet, erat aliquando promovendus, ut sola jam frueretur contemplatione : sicut et ex hoc inferiori gradu, quem modo tenet, nisi resurgere satagat, in infimum est quandoque casurus : videlicet ut in sola jam passione versetur, quod nec opus ratio, sed tantum passio apud

inferos sit. Felix quidem ejus animam corpus non aggravabat, quia nec corrumpebatur. Sed longe felicior, si ad hoc pervenisset, ut minoratus actu, plenius perfectusque perciperet sapientiam, gratis diligens corpus, tanquam in nullo indigens corpore. Esset enim hic pulcherrimus ordo, et erit a thuc quando erit. Neque enim aliquatenus desperandum, ut videlicet sicut anima Deo, sic animæ caro dic re, videretur: *Quoniam bonorum meorum non eges; Adimplebis me laetitia*, ait, *cum vultu tuo* (*Psal. xv, 2, 11*). Inde plenitudo, inde satietas, cum apparuerit gloria tua. Nam quod de corporum reformatione, et conformatio[n]e claritati corporis ejus exspectamus, ex abundanti quodam modo et mensuræ superfluentia erit: ut feliciter quidem in ipsis glorificatione, sed non principaliter gaudemus. *Uxor*, inquit, *tua, sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ*. Honorabitur caro, sed juxta mensuram suam, non in medio domus habitans, sed seorsum; nec in facile nobis, sed in latere constituta. *Fili tui, sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ* (*Psal. cxxvii, 3*). Nimirum opera etiam ipsa non deerunt, sed quæ nunc fiunt, non quæ fiunt tunc: sicut scriptum est: *Opera enim illorum sequuntur illos* (*Iacob. xiv, 13*). Verum etsi gratulemur et agamus gratias Deo super his quæ ipsis adjutorio gessimus, non primum tam en eis locum dabimus, sed in circuitu locabuntur.

7. Nunc vero in regione corporum habitantes, corporibus sumus obnoxii, et ex quo dissipaverunt legem parentes nostri, non modo faciendi tempus est, sed etiam patiendi, et omnium nostrum amplius labor et dolor. Durus equidem cibus est hordeaceus panis; sed offenso rege, pulsus palatio miles quamlibet delicatus, ad unum forte quem solum habet servulum divertere opus habebit: ibi lovere latebras, et insolita capere prandia apud eum; regales delicias pulibus rusticani, ac nobiles stratus sternu[m]linio mutare servuli, juxta illud propheticæ lamentationis: *Qui nutriebantur in croceis amplexati sunt stercora* (*Thren. iv, 5*). Ibique hoc maxime propheta deplorat, oblitas propriæ conditionis ingenuas creaturem tantam dissimulare miseriam: nec modo non reputare quod tolerant, sed tanquam bona magna complecti, quæ paulo minus extrema sunt mala. Propterea siquidem et de se ipso ait: *Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus* (*Thren. iii, 1*).

1090 **8.** Gemamus nos sub hoc onere, fratres, et praesentes deploremus ærumnas. Frequenter quisque nostrum in vocem piae querimoniae erumpat, et clamet: *Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (*Rom. vii, 24*) Studeamus etiam furari aliquando nosmetipsos; et a pessimis occupationibus istis subripere vel ad horam: jaculari animos, vibrare corda in id quod suum est, et quod quanto naturalius, tanto suavius est. Hoc enim est quod dicitur: *Vacate, et videte quoniam ego sum Deus* (*Psal. xlv, 11*). Neque enim est oculorum vi-

(81*) Sic alibi Bernardus ait, Christum in vita passivam habuisse actionem, in morte activam

Asio ista, sed cordium, cui Dominus dicat: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (*Matth. v, 8*). Proprium hoc cordis bonum; nec servili ad hoc indiget instrumento. Proprius enim animæ cibus est, de quo Propheta: *Aruit, inquit, cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum* (*Psal. ci, 5*). Sane quod dicimus: Dietu[m] facilius nihil est; in comparatione dicimus operum, quod longe sit volubilior lingua, quam dextera, et levius haec ad verbum, quam ad actum illa n[on] oveatur. Alioquin et dictu et actu cogitatus facilior est, quod in eo quidem suo ipsis ore loquatur anima, suis videat oculis, suis manibus operetur. Quamvis et hic interdum labrare eam necesse est etiam in gemitu suo, et intra proprium quoque cubile compungi. Siquidem usque a deo vita nostra inferno appropinquavit, qui solus utique passionis est locus, ut et actionem passio, imo et ipsam quoque cogitationem actio et passio pariter occuparint. Nonne enim nobis quodam modo passiva sunt actiones (81), et in cogitationibus etiam dolor et labor? Heu vitula Ephraim docti diligere trituram (*Osee. x, 11*), assueta jugo, ignara quietis quando veniam et apparebo ante faciem Dei? Quando cessabunt haec omnia, et jam non erit amplius neque Inctus neque clamor, sed nec ullus dolor neque labor ullus? Quando inebrabit animam ubertas domus Dei, et torrens ille indeficiens voluptatis divinæ? Quando totam sibi eam serenissimi contemplatio luminis vindicabit? Filioli, concupiscamus in atria Domini; crebro suspiremus illuc. Patria nostra ipsa est, odoremus [alias a-]loremus] saltem et a longe salutemus eam. Amen.

SERMO III.

De cantico Ezechiæ regis, & Ego dixi in dimidio dierum mcorum, &c. etc. (Isa. xxxviii, 10-20.)

Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos (*Psal. liv, 24*), perseverantes in sua vetustate usque ad mortem; et hoc quia non timent Dominum. Verum qui timore Dei initiatur ad sapientiam, is continuo dimidiat dies suos, exclamans præ timore: *Vadam ad portas inferi*. Cujus utique inferi metu cum coepit quiescere a malis, incipit de bonis quaerere consolationem, quia necesse est in alterntro consolari. Est autem bona consolatio de spe salutis æternæ, in quam, sublati peccatis quæ separabant inter ipsum et Deum, per Dei gratiam revivisca[n]t et hilarescit. In quo cum coepit proficere, quia hoc est pie vivere in Christo, necesse est, teste Scriptura, persecutionem patiater (*H Tim. iii, 12*): ut recens gaudium vertatur in mœrem, et dulcedo boni, vix summis, ut ita dicam, labiis tacta, in amaritudinem commutetur, ita ut libeat dieere: *Versa est cithara mea in luctum, et cantatio mea in plorationem* (*Job. xxx, 31*). Plorat ergo amarius amissam dulcedinem, quam prius fleverat amissam peccatorum amaritudinem: et hoc tardiu facit, donec, Deo miserante, consolatio reddit. Qua denuo passionem sustinuisse, sermone in feria 4 majori, num. 11.

redennte, cognoscit eam, quam passus est, tentationem, probationem fuisse, non desolationem : porro probationem fuisse ad eruditionem, non ad destructionem, sicut scriptum est : *Visitas cum diluculo, et subito probas illum* (Job. vii, 18). Unde et cognito suo de tentatione profectu, non tantum non refugit, sed etiam tentari appetit : *Proba me, inquiens, 1091 et tenta me* (Psal. xxv, 2). Crebris itaque hujuscemodi vicissitudinibus inter gratiae visitationem et temptationis probationem in schola virtutum proficiens, faciente utique visitatione ne deficiat, tentatione ne superbiat : tali tandem exercitio mundato oculo interiori, statim adest lux, cui fideliter inhærente cupiens, sed corpore pressus non prævalens, ad se ipsum nolens dolensque resilit. Gustato tamen aliquatenus quam dulcis est Dominus, ejus etiam, cum ad sua redierit, in cordis palato saporem retinet : quo sit ut jam ipsum, non ipsius quæcunque bona desideret. Et haec est charitas non quærens quæ sua sunt; haec facit filium non quærentem sua, sed Patrem diligentem. Timor quippe faceret servum in sua commoda declinantem, spes mercenarium sua lucra sectantem.

2. Per hos procul dubio gradus Ezechias transit, et innuit transituris : *Ego dixi in dimidio dierum meorum : I'adam ad portas inferi.* Ac si diceret : Cum, deposita imagine terrestris hominis, imaginem cœlestis velle portare cœpi; a timore, ut scriptum est, concipiens (Isai. xxvi, 17, 18) exclamavi : *Vadam ad portas inferi.* Quo tamen timore nequaquam desperans, *quæsivi residuum annorum meorum*, ut jam mihi vivere inciperem, qui contra me vixeram usque adhuc. Quæsivi autem ab illo qui dixit : *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5). Neque enim ad ipsum sine ipso, non dicam reverti, sed nec converti quidem poteram : utpote spiritus vadens et non rediens. *Quæsivi*, ergo, *residuum annorum meorum*. Quo accepto (non enim negat qui incitat ad quærendum) statim veram experior sententiam Sapientis, qui ait : *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in timore, et præpara animam tuam ad temptationem* (Ecli. ii, 1). Tentationibus itaque enim urgerer, et spes recens, quam conceperam salutis, mihi jam jamque interclusi videretur : *Dixi : Non video Dominum meum in terra viventium : quod utique in abundantia præsumperam.* *Dixi enim in abundantia mea : Non movebor in eternum ; non attendens quod in voluntate tua, non in potestate mea præstisti decori meo virtutem.* Quamobrem avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus (Psal. xxix, 7, 8), nequaquam jam visurus Dominum Deum, id est Patrem, in terra viventium. *Non aspiciam hominem ultra*, videlicet Filium, de quo dictum est : *Et homo est, et quis cognovit eum?* (Jerem. xvii.) Sed nee habitatorem quietis, id est Spiritum sanctum, de quo scriptum est : *Super quem requiescat Spiritus meus, nisi super humilem et quietum?* (tsui. lxvi, 2.)

3. Addit quoque : *Generatio mea ablata est et con-*

A *voluta est a me : hoc est, bonorum operum proles, quam ex timore cœperam parturire, ut de anima nostra possit dici : Et quæ multos habebat filios infirmata est. Ablata est autem pia hæc soboles, et convoluta est a me quasi tabernaculum pastorum : Ad tempus utique credita, non tradita in æternum.* Item adjicit : *Præcisa est velut a texente vita mea : ut discerem profectus vitæ meæ non in mea, sed in manu Omnipotentis, sicut tela in manu texentis ; quandoquidem dum udhuc ordirer, hoc est statim in initio, succidit me, quatenus eodem pene tempore et dederit et tulerit quod donarat. Sed si defecit virtus mea, non tamen dereliquit me ; ne, qui cœperat non posse perficere videretur. Quid multa ? In veritate mox comperi quia virtus in infirmitate B perficitur (IICor. xi, 9) ; et aio : *Bonum mihi quia humiliasti me* (Psal. cxviii, 71). Cognovi enim quia de manc usque ad vesperam finies me, id est consummabis me. Non in solo mane visitationis, aut tantum in vespera temptationis, sed in utroque simul erit perfectio mea. Stultus ego, qui tantum sperabam usque ad mane, cum David dicat : *A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino* (Psal. cxxix, 6). Et quoniam pusillus in spe, quasi leo sic contrivit omnia ossa mea : robur omne videlicet, de quo adhuc sub tutela gratiae futurorum improvidus confidebam. Contrivit autem quis, nisi adversarius noster diabolus, qui tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret ? (I Petr. v, 8.) Tu ergo, **C** Domine, ex hac contritione humiliatum et probatum, de mane usque ad vesperam 1092 finies me, quoniam et factum est mane et vespre dies unus.*

4. Quamobrem ego, ut didici, benedicam Dominum in omni tempore, hoc est mane et vespre ; non sicut ille qui confitebitur tibi cum benefeceris ei (Psal. xlvi, 19) : nou sicut illi, qui ad tempus credunt, et in tempore temptationis recedunt (Luc. viii, 13) : sed dicam cum sanctis : *Si bona suscepimus de manu Domini, mala autem quare non sustineamus ?* (Job, ii, 10.) Et in mane quidem sicut pullus hirundinis sie elamabo, in vespera autem meditabor ut columba : quatenus et cum gratiae matutinum ariserit, in modum hirundinis exsulta et clamitans gratias agam pro visitatione ; et cum vespera ingruerit, non deerit sacrificium vespertinum, cum instar columba gemens, lacrymas fundam in tribulatione. Sic enim deservit tempus utrumque Deo, cum et ad vesperam demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia. Meerens mærebo in vespera, quo lætus fruar matutino. Placet uterque Deo, et peccator compunctus, et justus devotus : cui e regione displicet tam ingratus justus, quam peccator securus. Aut certe sicut pullus hirundinis hac illaque discurrens, Marthæ me officiis mancipabo, hilarem datorem me exhibens omni necessitatem patienti : et meditabor ut columba ; gemendo utique quod obstat, dum quod restat intueor. Hoc autem faciam mane et vespre, hoc est prius et posterius, juxta quod in typum utriusque vitæ dictum est a Laban ;

Non est consuetudinis ut minores ante tradamus ad nuptias (Gen. xxix, 26). quanquam indifferenter de altera ad alteram transeatur. Quod significare Job puto, ubi ait : *Si dormiro, dico : Quando surgam? et rursum exspectabo vesperam* (Job. vi, 4). Quiuscens quippe in vespera contemplationis, mane desiderabat, quo surgeret ad actionem : rursumque negotiis fatigatus exspectabat vesperam, libenter repetens otia contemplationis.

5. Potest et per garrulam aviculam cantus simul psallentium in Ecclesia, et per gementem columbam privata orationum suspiria designari. Sed medium sententiam magis velle videtur sequens versiculus : *Attenuati sunt oculi mei, suspicientes in excelso.* Sive enim dicatur, *attenuati*, hoc est subtiles facti, pro assiduitate suspiciendi in excelso, videlicet sublimis atque excelsa contemplandi ; sive intelligatur, *attenuati*, id est reverberati, et a suo quodam modo acumine imminuti, juxta illud : *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum* (Psal. cxviii, 82) ; et rursum : *Memor fui Dei, et delectatus sum, et exercitatus sum, et defecit spiritus meus* (Psal. lxxvi, 4) : sive ergo illo, sive hoc modo accipiatur, non aliud quam contemplatio designatur. Cæterum posterior expositio sequentibus magis convenire videtur. Ait enim : *Domine, vim patior.* Quasi dicat : Domine, non sponte, sed invitus retrahor et arceor a tui contemplatione ; quia corpus quod corruptitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (Sap. ix, 15). *Responde ergo tu, o Conditor, pro me, qui nosti naturæ conditionem.* Aut si peccata mea hoc faciunt, nec est culpa naturæ, sed meæ pessimæ consuetudinibus etiam sic nihilominus responde pro me, affigens peccata cruci, et sanguine tuo delens, ut non sit quod me impedit contemplantem. *Nam quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerit?* Ad quem me videlicet aliam vertam, aut quis alias respondebit pro me, cum ipse, non aliis, hanc mihi difficultatem, imo impossibilitatem imposuerit, dando super me illam sententiam : *In sudore vultus tui comedes panem tuum?* (Gen. iii, 19.)

6. Quod si non fecerit, legitnr, sed, fecerim ; arguit se, quod quasi culpam in auctorem retorserit, cum de natura causatus est ; et totum sibi imputat et suis peccatis, dicens : *Quid dieam, aut, quid respondebit mihi, cum ipse fecerim?* hoc est, id quod patior, peccando meruerim. Quamobrem unum est quod facere possum : *Recoigitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime meæ.* Nempe non sum dignus ut valeam te recognoscere cum dulcedine : faciam quod 1093 possum ; cogitabo me ipsum in amaritudine anime meæ. Lucem habitas inaccessibilem, nec quoq; diu infirmam mentis aciem radii tui fulgoris insigere, et ob hoc confusus redeo ad consuecas et familiares mihi tenebras vitæ meæ pristinæ : non quidem in eis iterum jacendo cum mortifera delectatione, sed puniendo eas et recognoscendo in amaritudine anime meæ. Oportebat quidem, si

A fieri posset, revivere me, ut ita loquar, denuo, quod male vixi : sed quia hoc non possum, saltem recognoscitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime meæ ; faciam recognoscendo, quod reoperando non possum. Recognoscitabo autem tibi, quia tibi soli peccavi ; ut in quo ego me condemnno, te justificeris, et vincas misericordia, cum de me judicabis. Jam quidem et ante cogitaveram ea ; sed quia non satis punita sunt que me adhuc impedire possunt, rursum redeo ad ea recognoscenda in amaritudine anime meæ, quoniam ita penitus extirpata sint ut jam impediare non possint.

B 7. Nec iuficatuosum, ut arbitror, erit hoc studium. Nempe si sic vivitur, imo quia sic vivitur, non quidem carne, sed spiritu, et in talibus vita spiritus mei, hoc est tam in mei consideratione quam in tui contemplatione, magis ac magis corripies me, et vivificabis me. Siquidem corripior, cum me cogitando compungor : revivisco, cum te sublevatus uteunque intueor. Itaque ostendendo me mihi, corripies ; ostendo te, vivificabis. Porro vivitices necessitate est ; quia ecce in pace amaritudo mea amarisima. Amarum passus sum amaritudinem pro peccatis in principio conversionis, unde exclamavi : *Vadam ad portas inferi : amariorem pro terroribus in proiectu conversationis, quando dixi : Non video Dominum Deum in terra viventium.* Sed ecce jam peccatis poenitentia punitis, et sopitis terroribus, qui impugnare solebant, in hac tamen pace amarissimam sustineo amaritudinem pro defectu contemplationis. Verum quid et mihi peccata miserando dooasti, et tentationes juvando superasti, etiam nunc, o Domine, reddes mihi letitiam salutaris tui. Hoc quippe est quod ait : *Tu autem eruisti animam meam ut non periret, in conflictu videlicet vitorum, sive in impetu temptationum : projecisti post tergum tuum omnia peccata mea,* secundum multitudinem miserationum tuarum.

C 8. Nec immerito ; neque enim *infernus confitebitur tibi*, quo utique ego pena descenditeram, cum irruentibus pulsarer temptationibus : quippe quia nisi Deus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea (Psal. xcii, 17). Sed neque mors laudabit te, qua nimurum aliquando definebar, dum adhuc jacentem mortuam in peccatis. *Nee expectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam :* qui scilicet post gustatam dulcedinem contemplationis in lacum descendunt desperationis. Mors siquidem est jacenti in peccatis ante conversionem : infernus succumbenti temptationibus post acceptam remissionem ; lacus vero desperanti post expertam contemplationem. Nam quanto quis ad aliora proficerit, tanto gravius, si corruerit, colliditur, quando ruit. *Non itaque infernus confitebitur tibi*, hoc est qui jam quidem sunt conversi, sed temptationibus superantur neque mors laudabit te, li utique qui nequum conversi aut confessi, laetantur potius cum malfecerint, et exultant in rebus pessimis (Prov. ii, 14). A mortuo quippe, quasi qui non sit, perit confessio (Ecclesi.

xvii, 26). *Nec expectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam : quos de fastigio divinae contemplationis in lacum propriæ diffidentie forte devolvi contigerit.* Quod procul dubio sit, cum nimia quis tristitia post acceptam tantam letitiam absorbetur. At vero vivens, vivens ipse confitebitur tibi. Est qui vivens carne, mortuus est spiritu ; et est qui mortuus carne, nihilominus mortuus est spiritu : sed horum neuter laudabit te, aut confitebitur tibi. Cæterum vivens, vivens ipse confitebitur tibi : qui videlicet non tantum carne, sed et spiritu vivit, ipse confitebitur tibi, si et ego **EOS** **I** hodie. Hic me duplice vita tuo munere vivere confilo. Sequitur :

9. Pater filiis notam faciet veritatem tuam. Non revelatur servo veritas, quia servus nescit quid faciat dominus ejus (Joan. xv, 15). Sed nec mercenarius rapitur ad contemplandam veritatem, qui propriam querit utilitatem. Filio autem pater notam faciet veritatem suam, quem audit dicentem : *Verumtamen non quod ego volo, sed quod tu, Pater* (Matth. xxvii, 39). Revelatur itaque servo Dei potestas ; mercenario felicitas, filio veritas. Non quod in Deo ista discreta sint, cui idem posse, quod felicem et veracem esse : sed quod a creatura Creator pro diversis ejusdem creaturæ affectibus, diversis sentiatur respectibus. Cum sancto enim sanctus, et cum perverso erit perversus (Psal. xvii, 26). Audi denique vocem filii. *Domine, salvum me fac.* Quare ? forte ne ardeat in inferno, forte ne fraudetur præmio ? Non, inquit ; sed psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vita nostræ in domo Domini. Non, inquit, quero salutem ut poenas vitem, aut in celo regnum ; sed ut te in æternum cum illis laudem, de quibus scriptum est : *Beati qui habitant in domo tua, Domine ; in sæcula sæculorum laudabunt te* (Psal. lxxxiii, 5). Servus dicit : *Vadam ad portas inferi.* Mercenarius : *non videbo Dominum Deum in terra viventium.* Filius : *Psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vita nostræ in domo Domini.* Cui simile est illud : *Aperite mihi portas justitiae ; ingressus in eas confitebor Domino* (Psal. cxvii, 19). Et qui timet ire ad portas inferi, et qui Deum cupit videre propter quietem sui, uterque profecto querit quæ sua sunt. Porro qui psalmos cantare desiderat in domo Domini, non sua vel pericula lugit, vel luera appetit ; sed illum procul dubio diligit, quem lauare gestit cunctis diebus vita sue. Laudatur non immensiter in æternum, qui vivit et regnat per omnia saecula sæculorum. Amen.

SERMO IV.

De quarendo Deo, et tripli vinculo quo coheremus Deo [Alias, De triplici coherentia vinearum, elavorum et glutinorum].

4. Non hic stamus tota die otiosi. Scimus enim et quid querimus, et quis est qui nos conduit. Deum querimus, Deum exspectamus. Non est parva res nec parvi animi, cum illa quæ singulari pietatis nomine gloriatur, saepius sese queratur esse frustratam, dicens : *Quæsivi illum, et non inveni* (Cant.

A iii, 1). Est enim sicut amabilis, ita etiam admirabilis ; quia cum non queritur invenitur, et non invenitur cum queritur. Si nati essemus ex quo factus est homo super terram, et usque ad centum millia annorum vita nostra extenderetur, non esset tamen condigna quæsatio heujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Ecce nunc tempus querendi, ecce nunc dies inveniendi præ manibus sunt. *Querite, inquit, Dominum dum inveniri potest ; invocate eum dum prope est* (Isai. lv, 6). Erit tempus quando non erit locus, cum ille fons miserationis interminabili siccabitur siccitate. *Quæretis me, inquit, et non invenietis* (Joan. vii, 34). Bonus es, Domine, animæ querenti te. Si querenti, quanto magis invenienti ? Si tam dulcis est memoria, qualis erit presentia ? Si mel et lac dulce est sub lingua, quid erit super linguam ?

B 2. Hinc probate vos, fratres, si in via estis, si non exorbitatis. *Latetur, inquit, eorū querentium Dominum* (Psal. civ, 3). Si gaudetis ad labores, si inoffenso, si indefesso pede curritis viam mandatorum Dei, si quotidie utriusque hominis status recentior est ad proficiendum, quam ad incipiendum ; profectio queritis faciem ejus semper. Quo ergo abiit dilectus ex dilecto, et queremus eum ? Ubi est ? Quid dixi miser ! Sed ubi non est ? Altior est celo, inferno profundior, latior terra, mari diffusior. Nusquam est, et ubique est ; quia nec abest ulli, nec ullo capitur loco. Ipse hic est, sed ego hic non sum. Quam verisimilius videretur, ut tu hic non esses, et ego hic essem, Domine ! Sed ego nec hic, nec alibi sum ; quia ad nihilum redactus sum, et nescivi (Psal. lxxii, 22). Vere ad nihilum, **1095** id est ad peccatum, et nescivi ; quia non fui ibi cum primus parentis meus devoravit me morsu amarissimo. Ille autem qui idem ipse est, qui dixit : *Ego sum qui sum* (Exod. iii, 14), veraciter est, cui est esse quod est

C 3. Quæ ergo participatio, quæ conventio illius qui non est ad illum qui est ? Quomodo possunt tam diversa conjungi ? Mihi, ait sanctus, *adhærere Deo bonum cst* (Psal. lxxii, 28). Immediate ei conjungi non possumus ; sed per medium aliquod poterit fieri fortassis ista conjunctio. Et ne diutius vos protraham, tria sunt vincula quibus ei astringimur ; et sic tria, ut sola : cum solis istis, vel istorum similibus, omne quod ligatur, ligetur. Et primum accipite funes ; secundum clavos ligneos vel ferreos ; tertium gluten. Primum astringit fortiter et dure ; secundum fortius et durius ; tertium suaviter et secure. Fune quodam modo alligatus est Redemptori, si quis forte, dum vehementiori tentatione turbatur, proponit sibi honestatis intuitum, memoriam promissionis, et hoc interim se fune retinet, ne propositum penitus abrumptatur. Durum profecto vinculum et molestum, sed et periculosum nimis, et quod diu tenere non possit : siquidem putrescent funes, et

pudoris vinculum aut obliviscimur, aut abrumptimus cito. Est autem qui clavis configitur Domino maiestatis, quem timor Dei ligat, qui non expavescit ad vultus hominum, sed ad memoriam gehennalium tormentorum; et hic quidem peccare non metuit, sed ardere. Durius tamen et fortius primo imprimitur; quia cum ille vacillet in proposito, iste propositum non amittit. Tertius vero glutine ei conglutinatur, id est charitate, qui tam suaviter quam secure ligatus adhaerens Deo, unus spiritus est eum eo. Iste est qui quæcunque, undecunque, sive quæ facit, sive quæ ei liunt, ad suum commodum revocat et retrahet. Beatus hujusmodi homo et abundantis spiritus influens majestate, qui suavis, et uictus portat omnes et neminem onerat ipse: qui terribilis et horribilis ipsa gehenna judicat in re vel levissima vultum Omnipotentis scienter offendere. Hic est fratrum amator et populi Israel. Hic est qui multum orat pro populo, et pro civitate sancta Jerusalem (*II Machab.* xv, 14). *Glutino bonum est*, ait Isaías (*Isai* xli, 7). Bonum est, revera et jucundum, quia alia duo, ne mala dixerim, comparatione istius gravia et importabilia sunt.

4. Sed ille misericors oculus, qui novit segmentum nostrum, neminem salvandorum dimittit in primo, sed prævehit ad secundum; et ne ibi quidem deserens, de secundo perducit ad tertium. Primo siquidem quia pudet deserere aestuentes vix sustinemus ad horam; secundo jam timentes et sperantes proficimus; tertio perficimus amantes. Sic igitur duobus præcedentibus timore pariter et pudore excusis, in solius amoris reclinatorio commoramus. Ita et Christus prius quidem ligatur, secundo crucifixus, tertio glutinosa aromatum inunctione linitur: nou quod opus haberet corpus illud hujusmodi aromatibus solidari, quod dissolvi omnino non poterat, aut videre corruptionem; sed qui propter nos Judæorum sputa sustinuit, propter nos quoque fidelium non est dignatus unguenta. Et attende, quod vix unius diei spatio in funibus et clavis moratus, cum unctione victor, et victurus perenniter resurrexit. Sic et electos in duobus predictis non diutius patitur immorari, sed ungit eos uncione misericordiae suæ, ut crucifixi mundo, et mundus illis, iam resurgent in novitate spiritus et dicant: *Quis nos separabit a charitate Dei?* (*Rom.* viii, 35.)

5. Hoc glutino agglutinavit nos sibi ille divinus intuitus a constitutione mundi, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate. Scimus enim quia qui natus est ex Deo, non peccat, quia generatio cœlestis servat eum (*I Joan.* v, 18). Generatio cœlestis est æternæ prædestinatio, qua Deus prævidit nos conformes fieri imagini **1096** Filii sui. Ex his nullus peccat, id est, in peccato perseverat (82); quia novit Dominus qui sunt ejus, et propositum Dei manet immobile. Etsi horrendorum crimini nota David inuritur, etsi Maria Magdalene septem dæmoniis cumulatur, etsi princeps apostol-

(82) Confer sermonem 23 in Cantica, num. 15, et mone 1 de Septuagesima.

Alorum in profundum negationis submergitur: non est tamen qui de manu Dei possit eruere. *Quos enim prædestinavit, hos et vocavit: et quos vocavit, hos et justificavit* (*Rom.* viii, 30). Nonne huic adhaerere Deo bonum est? Quærere, fratres, quærere Dominum, et confirmarini; quærere faciem ejus semper (*Psal.* civ, 4). Quærere Dominum, et vivat anima vestra (*Psal.* LXVIII, 13). *Et anima mea, inquit, illi vivet* (*Psal.* xxi, 31), quæ mundo mortua est. Quæ enim mundo vivit, non illi vivit. Sic ergo quæramus eum, ut et semper quæramus, et cum veuerit quærere nos, dicat de nobis: *Iliec est generatio quærantium eum, quærantium faciem Dei Jacob* (*Psal.* xxiii, 6). Sieque aperiantur portæ aeternales, et introeat rex gloriæ et nos cum illo, qui est Deus benedictus in secula. Amen.

B SERMO V.

De verbis Hab., II, 1, «Super custodiam meam stabo.»

1. Legimus in Evangelio, quod prædicante aliquando Salvatorem, et sub mysterio edendi corporis sui discipulos ad communicandum passionibus suis admonente, dixerint quidam: *Durus est hic sermo; et ex hoc jam non fuerint cum eo. Interrogati vero discipuli an et ipsi vellent abire: Domine, inquit, ad quem ibimus? verba vitae æternæ habes* (*Joan.* vi, 61, 67, 68 69). Ita dico vobis, fratres, usque hodie quibusquam manifestum est quouiam verba quæ loquitur Jesus, spiritus et vita sunt; et propterea sequuntur illum: aliis dura videntur, et miseram alibi querunt consolationem. Sapientia siquidem in plateis clamitat, in lata videlicet et spatiosa via quæ dicit ad mortem, ut revolet ambulantes per eam. Denique *Quadraginta annis*, inquit, *proximus fui generationi huic, et dixi: Semper hi errant corde* (*Psal.* xcvi, 10). Habes et in alio psalmo: *Semel locutus est Deus* (*Psal.* LXI, 12). Semel utique, quia semper. Una enim, et non interpolata, sed continua et perpetual locutio est.

2. Revocat autem peccatores ad cor, de cordis errore redarguit, pro eo quod ibi habitet ipse, ibique loquatur, faciens nimirum quod docuit per prophetam dicentem: *Loquamini ad cor Jerusalem* (*Isai.* xl, 2). Nam Babylon, quouiam terra est, nec potest sustinere universos sermones ejus; elongatur a corde, et in carne magis ambulat, tanquam mortua

CD a corde, imo tanquam columba seducta non habens cor. Vult enim letari *cum maleficerit*, et exultare in rebus pessimis: audiensque vocem Domini hujus modi, gaudia nullatenus approbantem, sed detestantem, sed arguentem, sed condemnantem, fugit, et abscondit se in similitudine prævaricatoris Adæ. Sed heu mel quam vile operimentum quæris, misera anima! quam inutile quæris operimentum! Folia enim sunt quæ intexis; folia, inquam, quæ nil tibi caloris præbeant, nil habeant soliditatis. Orto denique sole arescent, et ventus urens disperget illa; te vero nuda et misera remanebis. Tunc ergo nihil opertum quod non reveletur quoniam veniet Dominus qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et lib. de Gratia et Libero Arbitrio, num. 29, cum ser-

manifestabit consilia cordium. Non erit jam quo latas, misera. Frustra dices montibus : *Cadite super nos* : et collibus : *Operite nos* (*Osee*, x, 8); quoniam nudam et apertam oportebit te stare ante tribunal Christi, ut audias vocem iudicis, quae vocem consilii contempsti. Ecce enim quid loquitur: Deus : *Agite*, inquit, *pénitentiam* (*Matth.* iii, 2): et dissimulant multi, et continent aures suas, et dicunt: *Durus est hic sermo*. Non sic impii non sic dissimulare poteritis, cum sonabit asperum illud verbum, et auditio mala : *Ite, maldicti, in ignem aeternum* (*Matth.* xxv, 41).

3. Videtis, fratres, quam salubriter admoneat nos Propheta, ut si vocem ejus audierimus hodie, non obduremus corda nostra. Eadem enim pene verba et in **1097** Evangelio legitis, et in propheta. Ait enim Dominus in Evangelio : *Oves meæ vocem meam audiunt* (*Jon.* x, 27). Et sanctus David in psalmo: *Populus*, inquit, *ejus* (haud dubium quin Domini) *et oves pascuae ejus, hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra* (*Psal.* xciv, 7, 8). Utilius namque et multo salubrius est hodie audire eum consulentem, consolantem, admonentem, docentem; et, ut multum, arguentem, increpantem, corripiantem: quam in die illa tam amara, tam lugubri, tam tenebrosa audire illum judicantem, indignantem, ulciscentem, saevientem, condemnantem. Bonum, inquam, mihi, ut humilier, ut corripiat me justus in misericordia, et increpet me, quam ut oleum peccatoris impinguet caput meum; ne forte terra inveniar, quam percutiat virga oris sui, quando vasa figuli virga ferrea conterentur. Bonum mihi propter verba labiorum ejus cum Propheta custodire vias duras (*Psal.* xvi, 4), quam pariter cum impio interfici spiritu labiorum ejus.

4. Nunc autem si quid amaritudinis sentio in voce ejus, non sine dulcedine est; quoniam, cum iratus fuerit, misericordiae recordabitur: imo vero et ipsa indignatio non aliunde quam de misericordia est. Quos enim amat, arguit et castigat, et flagellat omnem filium quem recipit (*Hebr.* xii, 6); visitans in virga iniuriantes ejus, et in verberibus peccata ipsius; misericordiam autem suam non dispergit ab eo. Propterea qui prudentes sunt, non operiunt vulnera sua, sed d' tegunt, et conlitentur Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus; et sic vinum reprehensionis infundit, ut non desit oleum consolationis. Propterea, inquam, sapiens apprehendit disciplinam, nequando irascatur Dominus, et jam secundum multitudinem iræ sua non querat, sed recedat zelus ejus ab ipso. Inde est enim quod sapientis cor, ubi tristitia; cor vero stultorum, ubi laetitia: (*Eccle.* vii, 5.) sed tristitia illius convertetur in gaudium, et extrema gaudii illorum luctus occupabit. Audi denique Habacuc prophetam, quomodo Dominicam non dissimilet increpationem; sed sedula ac sollicita circa eam cogi-

^{82°} Hic sermo subjicitur sermonibus Nicolai Claræ-Vallenensis, sed non est Bernardo indignus, tamen si quedam accedunt ad ea quæ leguntur in ser-

Atatione versatur. Ait enim: *Super custodiam meam stabo, et sigam gradum in munitionem; ut videam qui dicat mihi et quid respondeam ad arguentem me.* Et nos ergo fratres, obsecro, super custodiam nostram stenius, quoniam tempus militiae est. Nec in sterquilinio hujus miseri corporis, sed in corde, ubi Christus habitat in iudicio et consilio rationis sic conversatio nostra; ita sane ut non ipsa habeamus fiduciam, nec fragili innitamus custodiæ, sed ligamus gradum in minutionem, firmissimæ petræ Christo totis viribus innitentes, sicut scriptum est: *Qui statuit supra petram pedes meos, et direxit gressus meos* (*Psal.* xxxix, 3). Sic ergo constitui et stabiliti, jani contemplemur, ut videamus quid dicat nobis, et quid respondeamus ad arguentem nos.

B 5. Primus enim contemplationis gradus iste est, dilectissimi, ut iocessanter consideremus quid velit Dominus, quid placeat ei, quid acceptum sit coram ipso. Et quoniam in multis offendunus omnes, et tortitudo nostra in illius rectitudinem voluntatis offendit, nec conjungi ei aut coaptari potest; humiliebamur sub potenti manu Dei altissimi, et omnino solliciti simus miserabiles non exhibere in oculis misericordiæ ejus, dicentes: *Sana me, Domine, et sanabor; salvum me fac, et salvus ero* (*Jerem.* xvii, 14), et illud: *Domine miserere mei, sana animam meam quia peccavi tibi* (*Psal.* xl, 5). Postquam enim in hujusmodi cogitationibus mundatus est oculus cordis, jam non in spiritu nostro eum amaritudine, sed

C in divino magis spiritu cum multa delectatione versamur; nec jam consideramus quæ sit voluntas Dei in nobis, sed quæ sit in se ipsa. Vita enim in voluntate ejus, ut hoc nobis in omnibus utilius atque omnino commodius esse non dubitemus, quod ejus congruit voluntati. Et propterea, quam sollicite conservare volumus vitam animæ nostræ, tam solliciti simus, quoad possumus, ab ea non deviare. Deinde cum jam in spirituali exercitio aliquatenus profecerimus, ducem sequentes Spiritum, qui scrutatur etiam alta Dei; cogitemus quam suavis sit Dominus, quam bonus in semetipso, orantes cum Propheta **1098** ut videamus voluntatem Domini, et visitemus jam non cor nostrum, sed templum ejus (*Psal.* xxvi, 4); et cum eodem Propheta nihilominus dicentes: *Ad me ipsum anima mea conturba est, propterea memor ero tui* (*Psal.* xli, 7). In his enim duabus tota spiritualis conversationis summa versatur, nt in nostra consideratione turbemur et contristemur ad salutem, in divina respiremus; ut de gaudio Spiritus sancti habeamus consolationem; et hinc timorem et humilitatem, inde vero spem concepiamus et charitatem.

SERMO VI (82°).

De cute, carne et ossibus animæ.

1. Beatus David in psalmo de justis loquitur, dicens: *Multæ tribulationes justorum, sed de omnibus mone 32 de diversis, num. 3. Citatur in lib. viii Florum, cap. 68. Editus primum Rotomagi absque anni designatione sub nomine Bernardi.*

his liberabit eos Dominus. Custodit Dominus omnia ossa eorum; unum ex his non conteretur (Psal. xxxiii, 20, 21). Quod nemo dictum esse de corporeis ossibus arbitretur: præsertim cum tot beatorum martyrum ossa confacta sint manibus hominum impiorum, et contrita dentibus bestiarum. Sed miranda prorsus et miseranda humanarum conditio animarum, quæ, licet tam multa foris ingeati vivacitate percipient, nulla tamen perspicacitate semetipsas, sicut sunt, nosse aut cogitare sufficient; sed egeant omnino figuris et ænigmatibus quibusdam corporarum similitudinem, ut ex visibilibus et exterioribus possint vel aliquatenus invisibilia atque interna conjicere. Ponamus itaque velut quamdam animæ cœtem cogitationem, carnem affectionem, ut consequenter os ejus intentionem possimus accipere. Sic enim erit in ossis integritate animæ vita, in carnis incorruptione sanitas, in cutis specie pulchrudo. Quæ sunt ergo tribulationes justorum, nisi quod interdum decoloratur cutis, cum videlicet inutilis cogitatio in corde versatur? Nonnunquam vero etiam caro vulneratur, quando scilicet ad hoc usque cogitatio perniciosa procedit, ut delectatione corruptatur affectio. Nam ossa quidem justorum omnino integra atque illæsa custodiuntur a Domino, ut nunquam frangatur propositum cordis eorum, nunquam salutis [alias, salubris] intentio conteratur; ut videlicet concupiscentia titillanti etiam detur assensus. Sicut enim peccati cogitatio decolorat, affectio vulnerat, sic consensus omnino animam necat.

2. Caveamus ergo, dilectissimi, cogitationes inutiles, ut animarum nostrarum facies decora permaneat: ut oblii quæ retro sunt, id est populum nostrum et domum patris nostri, concupiscat Rex speciem nostram. Exeamus de terra nostra, ut non comprehendat nos cogitatio spectans ad voluptatem carnis. Exeamus et de cognitione nostra id est a cognitionibus curiositatis, que nimirum, cum in sensibus corporeis habitet, carnali utique cognata est voluptati. Exeamus etiam de domo patris nostri ut lugiamus cogitationes superbiae et vanitatis. Erasmus nos aliquando, sicut et ceteri, filii hæc: eramus et nos ex patre diabolo, qui nimirum rex est super omnes filios superbiae, et in montibus elationis sedem sibi atque habitaculum infeliciissimum præparavit. Quod si forte aliquando talis aliqua cogitatio mentem subierit, tota sollicitudine laboremus citius ablueret et eradere sordem qua nos maculari conspiciens clamantes cum Propheta, ac dicentes: *Asperges me, Domine, hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor (Psal. L, 9).* Jam vero si quando forte per incuriam et negligentiam nostram transierit cogitatio inutilis etiam in affectum cordis, scientes quoniam non macula est jam, sed plaga, tota festinatione ad auxilium Spiritus, qui adjuvat infirmitatem nostram, recurramus, clamantes illud de psalmo, et dicentes: *Domine, miserere mei, sana*

(83) Et hic sermo Nicolai sermonibus subjectus est: sed Bernardi genium omnino sapit, exstatque

A *animam meam, quia peccavi tibi (Psal. 5)* **1099**
Humanæ enim sunt tentationes istæ, nec ex toto caveri possunt, quæcum in hoc corpore mortis peregrinamur a Domino. Nemo tamen parvipendat aut dissimulet ista; quoniam, etsi non mortifera sunt, certe periculosæ.

3. Intentionem vero et propositum mentis ea sollicitudine custodiamus, fratres, qua vitam animarum nostrarum volumus custodire; quoniam istud omnino est peccatum ad mortem, cum ex consensu et deliberatione delinquimus, proprio iudicio condemnati. Nec id sane id dixerim, ut desperet si quis forte delicti hujus sibi conscient est, sed ut expavescat præcipitum, et qui cecidit, adjiciat cito ut resurgat. Noverit enim excedisse se a justitia, quicunque hujusmodi est. Cujus os contractum est et communatum, noverit præcicum se a corpore Christi, de quo nimirum legitur: *Os non comminuetis ex eo (Exod. XII, 46; Joan. XIX, 36).* Unde et in passione sua, licet plagi virgarum in livorem decolorata sit cutis ut livore ejus nos sanaremur; licet clavis vulnerata sit caro, et lancea latus ejus apertum, ut sanguine ejus redimeremur; os tamen non est communatum ex eo. Propterea et sanctus David: *Non est, inquit, occultatum os meum a te, quod fecisti in occulito (Psal. cxxxviii, 15).* Et in alio psalmo: *Ossa, inquit, mea ut crecum aruerunt (Psal. CI, 4).* Quod tunc fit, cum omnem delectationem boni prorsus amisisse videatur anima, solamque sibi aridæ intentionis fortitudinem reservasse. Et vide ne forte tale aliiquid etiam beatus Job pateretur, cum diceret: *Pelli mee consumptis carnis adhæsos os meum (Job. XIX, 20);* ut videlicet corrupta affectione vix solam sibi intentionem spiritualis cogitatio vindicaret.

SERMO VII (83).

De triplici gloria, in illud Apostoli, « Qui gloriatur in Domino glorietur. » (II Cor. X, 17, 18.)

1. *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Noverat Apostolus gloriam propriam esse Creatoris, non creaturæ, secundum illud: *Gloriam meam alteri non dabo (Isai. XLII, 8);* et: *Cloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bona voluntatis (Luc. II, 14);* itemque: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam (Psal. cxlv, 9).* Sed consideravit rationalem creaturam adeo affectare gloriam, ut aut vix aut nunquam ab hoc compesci desiderio possit: quippe quæ ad imaginem facta est Creatoris. Propterea secundum datam sibi a Deo sapientiam, saluberrimum adinvenit consilium; dicens: *Quandoquidem persuaderi nobis non potest non gloriari; saltem qui gloriatur, in Domino glorietur.* Et considera quantum superexcedat Pauli philosophia philosophiam sapientium mundi hujus, quæ nimirum stultitia est apud Deum (*I Cor. III, 19*). Cum enim nonnullos viderint philosophi alienis delectari laudibus, et gloriam ab invicem querere; qui inter eos fuere præcipui, prudenter adverterunt vanam esse inter hosce Bernardi sermones in omnibus editis et editis et manuscriptis, uti et superior.

hujuscemodi gloriam, et penitus contemnendam. Sed considerantes deinde, ac studiosius inquirentes quænam appetenda esset gloria sapienti; hic jam plane evanuerant in cogitationibus suis, propriam cuique sufficere gloriam arbitrantes, quasi vero anima, quæ a semetipsa esse non potest, a se possit esse beata. Sicut ergo cupidi laudis alienæ tota sollicitudine operam dabant ea operari quæ mirarentur homines et laudarent: sic isti sola ea judicabant sectanda esse, quæ interior arbiter animus approbaret.

2. Et hæc quidem summa philosophia sapientium hujus mundi est, ipsa quoque minus habens, licet propinquior veritati. Unde et utramque gloriam subolimi veritatis contemplatione transcendens Apostolus: *Qui gloriatur, inquit, non in altero, non in se sed in Domino gloriatur.* Et eam, quæ veritati videbatur esse vicinior, majori proinde redarguens sollicitudine, et conlennans certo judicio veritatis: *Non enim, inquit, qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.* Ut quid enim aut de alterius hominis, aut de meo ipsius judicio sollicitus sum, cuius nec vituperio reprobus, nec lande probatus inveniar? Fratres, si me ante vestrum oporteret tribunal astare, merito super vestris laudibus gloriare. Quod si vel meo ipsius essem judicandus examine, jure meo ipsius testimonio contentus, propriis laudibus delectarer. Nunc autem cum nec vestro, nec meo, sed Dei sim judicio praesentandus; quantæ insipientiae, imo et insaniae est, aut in vestro me, aut in meo ipsius testimonio gloriari: præsertim cum ipse sit cuius oculis omnia nuda sunt et aperta, et cui nequaquam opus sit ut quis ei testimonium perhibeat de homine? Merito proinde Apostolus ipse, vanæ et fallacis gloriae reprobator: *Mihi, inquit, pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die: sed neque me ipsum judico.* Nihil enim mihi conscient sum, sed non in hoc justificatus sum; qui autem judicat me. Dominus est (*I Cor. iv, 3, 4.*) In quibus verbis illud quoque diligenter considerandum est quod, alienum quidem judicium pro minimo habens, suum quoque nequaquam sequeretur, quamvis non illud adeo pro minimo judicaret habendum. Nemo enim scit hominum quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso est (*I Cor. ii, 11*), ut comparatione interioris testimoniæ, extrius omnino pro nihilo sit habendum, Quid enim mihi cum corum laudibus quibus ignossum? Quod si vel ipse qui in homine est spiritus omnia que hominis sunt nosse posset, profecto sufficeret testimonium ejus. Nunc autem pravum est eorū hominis, et imperscrutabile etiam sibi ipsi (*Jerem. xvii, 9*); adeo ut præsentia quoque magna ex parte ignoret, futura vero sua omnino nosse non possit. Quia tamen aliquatenus novit præsentia, si non reprehendat nos conscientia nostra, nos quidem gloriam, sed fiduciam habemus ad eum, sicut beatus Joannes ait (*Joan. iii, 21*). Cum autem veritatis ipsius, quam nihil latet: sententiam de nobis tenere meruerimus, in ea plane securius poterimus gloriari

A 3. Interim vero *nolite ante tempus judicare* ait Apostolus, donec veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum (*I Cor. iv, 5*). Illa enim perfecta omnino erit et secura gloriatio, cum erit unicuique laus a Deo. Nunc quoque licet non plenarie, licet non sine timore et sollicitudine multa, aliquatenus tamen in Domino gloriari, testimonium perhibente Spiritu sancto spiritui nostro quod filii Dei sumus. Hinc enim vere possumus gloriari, quod tantum habemus Patrem, quod majestati ineffabili cura est de nobis. Unde et propheta: *Dominus, inquit, quid est homo, quia magnificas cum? aut quid apponis erga eum cor tuum?* (*Job. vu, 17*). Itaque qui gloriatur, jam non in meritis suis gloriatur. Quid enim habet quod non acceperit? Si autem accepit, quid gloriatur quasi non acceperit? In eo ergo a quo accepit, gloriatur, non quasi ipse magnus sit, sed quia misericordia eum Deus: hoc est, ut in illis quæ acceperit, non quasi ea non acceperit, sed quasi qui ea acceperit gloriatur. Neque enim ait Apostolus: Si autem acceperisti, quid gloriaris? sed: *quid gloriaris, inquit, quasi non acceperis?* (*I Cor. iv, 7*) ut non prohibeat, sed doceat gloriari.

B 4. Sed quid sibi vult quod ait: *Non enim qui se ipsum commendat, ille probatus est sed quem Deus commendat?* Quis est enim quem in hoc sæculo commendat Deus? Quomodo commendabit Veritas eum, qui adhuc reprehensibilis iuvenitur? Denique ego, inquit, *quos amo arguo et castigo* (*Apoc. iii, 19*) C Hæcce commendatio est tota? Prorsus, quantum mihi videtur, ipsa est. Quæ est enim melior et efficacior commendatio, quam divinæ erga nos attestatio charitatis? Testimonium vero amoris ejus nullum credibilius, nullum certius in hac vita, quam quod desiderat propheta, ubi ait: *Corripit me justus in misericordia, et increpat me* (*Psal. cxli, 5*). Hæc namque increpatio, qua jugiter nobis suggestit in occulto Spiritus veritatis quid desit nobis, superbiam, negligentiam, ingratitudinem repellit. Quo triplici vizio omne paulo minus religiosorum hominum genus periculose laborat, pro eo quod minus attenta cordis aure percipiant, quid intus loquatur is, qui neminem palpat, D *spiritus veritatis*, Quod nonnullis exinde provenit, nisi fallor, quod propriæ gloriae cupidi, nulla ratione quiescere possunt, cum in se ipsis penitus nihil inveniunt unde possint aliquatenus gloriari. Perfecta autem et secura gloriatio est, cum veremur omnia opera nostra, sicut testatur beatus Job de se ipso (*Job. ix, 28*): et, cum Isaia propheta, omnes justitias nostras non aliud quam pannum menstruatae reputandas esse cognoscimus (*Isai. lxiv, 6*). Nihilominus tamen confidimus etiam et gloriari in Domino, cuius misericordia tanta est super nos, ut a gravioribus quidem, et quæ ad mortem peccata sunt, custodiat nos, et tam benigne ipsa imperfectionis nostræ delicta, et conversationis impuritatem nobis manifestare, et agnitam condonare dignetur, quatenus in humilitate et sollicitudine et gratiarum actione firmiter

radicati, jam non in nobis, sed in Domino gloriemur.

SERMO VIII. (83).

De diversis affectionibus vel statibus, quibus anima est sub Deo.

1. Quod diversis nominibus Deum, nunc quidem patrem, nunc magistrum vocamus, aut Dominaum, non illius simplicissimæ et omnino invariabilis naturæ diversitas ulla in causa est: sed affectionum nostrarum multiplex variatio secundum diversos profectus animæ vel defectus. Videntur enim quædam animæ sub patrefamilias agere, quædam sub Domino, quædam sub magistro, quædam quoque sub patre, et nonnullæ cum sponso, ut cum proficiens proficere, cum immutatis mutari videatur et ipse, qui juxta Prophetam mutat quidem creaturem, et mutabuntur, licet idem ipse sit, et anni ejus non deficiant (*Psalm. cx, 27, 28*). Denique quid in alio psalmo idem Prophetæ ad ipsum loquatur attende. *Cum sancto, inquit, sanctus eris, et cum viro innocentie innocens eris, et cum electo electus eris;* atque ut magis miremur, *et cum perverso, inquit, perversis.* Et quemadmodum sic mutetur, imo sic mutet immutabilis ipse, secutus adjungit: *Quoniam tu populum humilem salvum facies, et oculos superborum humiliabis* (*Psalm. xviii, 26-28*).

2. At vero quoniam non prius quod spirituale, sed prius quod animale, deinde quod spirituale: videntur mihi quatuor interdum conversionem nostram præcedere status; unus sub nobis ipsis, tres sub principe mundi hujus. Est enim anima sub se ipsa, cum propriam sequitur voluntatem, libertate perniciose gaudens. Hic est filius ille prodigus, qui portionem paternæ substantiæ, quæ se contingebat, accepit; ingenium scilicet, memoriam, vires corporis ceteraque similia bona naturæ: quibus non ad divinam, sed ad suam uteretur voluntatem, essetque tanquam sine Deo in hoc sæculo. Est autem interim homo sub se, cum propriæ satisfaciens voluntati, neandum tamen possidetur a vitiis et peccatis; quoniam qui facit peccatum, jam non sui ipsius servus est, sed peccati. Jam hinc vero proficiscitur in regionem longinquam, qui prius quidem separatus erat, sed neandum elongatus a patre. Accepta siquidem portione substantiæ, factus est sui juris: et quamvis recesserit ab auctore, proximus tameu fuit, quandiu ab opere non recessit. Hoc autem tandem fit, dum licita quidem, sed non expedientia pro sua sequitur voluntate. At postquam recesserit et a se ipso, declinans scilicet in peccatum, tunc jam in longinquam vere proficiscitur regionem; quoniam ab eo qui summe et singulariter est, nihil longius eo quod nullo modo est; nihilque remotum magis ab eo, a quo et per quem, et in quo sunt omnia, 1102 quoniam peccatum, quod nihil est inter omnia.

3. Porro iustum divinæ ultionis judicium est ut fugitivum patris filium altersibi usurpet in servum.

(83) Hic sermo Guerrico abbati Ignaciensi trihuietur in Bibliotheca Patrum: sed non reperitur inter Guerrici sermones in codice Coloniensi;

A Unde et profectus in regionem longinquam, uni civium legitur adhæsisce: quem ego non alium quam urum ex malignis spiritibus intelligendum puto, qui pro eo quod obstinatione irreparabili peccant, et transierunt in affectum malitia et nequitiae, jam non sunt hospites et advenæ, sed quasi cives et inhabitatores peccati. Quid est autem quod civi dicitur adhæsisce pauper adolescens et peregrinus, nisi quod factus est subditus illi? Denique quomodo adhæserit sequentia manifestant. Sic enim habes: *Adhæsit uni civium regionis illius et misit eum in villam suam pascere porcos.* Et nota quod famis necessitate civi maligno dicitur adhæsisce, sicut Israel tempore famis descendisse legitur in Egyptum (*Gen. xlvi, 6*). Periculosa plane et perniciosa esuries, quæ liberos addicat miseræ servituti, subjiciat operibus lutu et lateris, porcis associet, imo et servos faciat esse porcorum. Unde autem egestas tanta ei qui dives advenerat, nimirum omnibus, quæ de paterna substantia in suam accepérat portionem? Ex eo sine dubio quod præmissum est, dissipasse eum bona sua vivendo luxuriose cum meretricibus, *Propterea, inquit, cœpit egere* (*Luc. xv, 11-15*).

B 4. Porro meretrices istas concupiscentias carnis intellige, cum quibus luxuriose vivendo dissipat bona naturæ, dum eis abutitur ad voluptatem. Hinc, ut jam diximus, egestas succedit perniciosa, teste Scriptura quod non satietur oculos visu, nec auris impleatur auditu (*Ecclesiastes, 1, 8*). Mittitur ergo pascere porcos, corporeos scilicet sensus, qui volutabro lutu et spurciis oblectantur. Et vide ne forte hi sint porci, quos ejecti ab bomine maligni spiritus intrant (*Matthew, viii, 32*). Ejectum enim a rationali nostro, id est a mente, peccatum sensibus corporis hæret, Apostolo teste quod mente consentiat legi Dei, carne vero legi peccati, quæ est in membris nostris. Unde ei in alio loco: *Scio, inquit, quod non est in me bonum, hoc est in carne mea* (*Roman. vii, 18-23*). Quid tamen agendum est, cum sic ejecti ab homine, porcos inhabitant spurci spiritus, nisi quærenda remelia lacrymarum, et currendum ad aquas, quarum abundantia male vivida radix peccati suffocetur in eis? Quamvis hæc omnimoda peccati extinctio fini potius reservata videtur.

C 5. Hæc in excursu quodam sunt dicta, ut proinde manifestius assigarem quoniam modo eum quem sub semetipso reperit, sibi malignus subjiciat, tanquam fortis armatus intrans et possidens atrium in quo pauper et debilis inventus est habitator. Verumtamen tripliciter mihi videntur homines esse sub principe tenebrarum. Primum quidem, nec volentes nec nolentes: quod convenit his qui neandum habent voluntatis us im; sunt tamen vasa iræ propter originale peccatum, donec alligato forti vasa ejus diripiatur fortior per sacramentum adveniens, verus utique Moyses, qui in aqua venit, nec in aqua solum, sed in aqua et sanguine. Secundo modo, volentes, cum imo inter Bernardi sermones de diversis in editis et manuscriptis omnibus occurrit, et in Floribus citatur.

jam voluntarie peccant. Tertio quoque modo, nolentes, cum jam quidem respicere vellent, nisi quod peccati consuetudine miserabiliter obligati, justo Dei iudicio, qui in sordibus sunt, sordescant adhuc. In quo tertio statu laborasse videtur prodigus ille filius, et vere prodigus nimis, qui non modo dissipat sua, sed et semetipsum subjacerat misera servitui, infelix, venundatus sub peccato cum ad se reversus ait : *Quanti mereenarii in domo patris mei abundant panibus ego autem hic fame pereo.* Si quis expertus est in semetipso, facile, credo, in his verbis animum miserabilem recognoscet. Quis enim, peccati consuetudine obligatus, non se felicem reputaret, si datum esset ei esse tanquam unus ex his, quos in saeculo tepidos videt, viventes sine crimen, minime tamen querentes quæ sursum sunt, sed quæ super terram ? *Quanti, inquit, 1103 mercenarii in domo patris mei abundant panibus!* id est, consolantur in innocentia sua, et fruuntur propriæ conscientiae bono : *ego autem hic fame pereo* ; id est, insatiabilibus cruciis peccatorum desideriis, et affectibus vitiorum. Potest tamen intelligi quod non fame panis, nec siti aquæ, sed fame et siti divini verbi, quam et Iudeæ propheta minatur (*Amos. viii. 11*), sese perhibeat laborare. Et haec dixerim non quod ita sit, sed quod ita sentiat miser humiliatus sub peccato. Neque enim gloriantur conscientiae testimonio, quorum sæcularis et mercenaria intentio est sed peccator compunctus reputat sanctissimum, quacunque ex causa alterum videat innocentem. *Fac me inquit, sicut unum ex mercenariis tuis* (*Luc. xv, 17, 19*).

6. Ecce hic jam primus est status quo sub Deo esse incipiunt qui tanquam mercenarii sub patre familiæ vivunt. Hi sunt quos in saeculo, videmus, aut nullo, aut exiguo desiderio æternorum, velut mercede servire Deo, et ab eo terrena petere quæ et desiderant. Jam vero secundo statu incipit esse sub Domino, qui tanquam servus carcerem timet, et metuit ne subigatur poenis. In quo sane statu conversio est, exitusque a saeculo, et introitus vita: uade et legis : *Principium sapientiæ timor Domini* (*Ecli. i, 16*) : et alias quidam propheta : *A timore, inquit, tuo conceperimus, et parturivimus spiritum salutis* (*Isai. xxvi, 18*). Huic gradui tertius admodum proximus et quasi permistus est, eorum scilicet qui parvuli adhuc in Christo lac concupiscunt, tanquam sub magistro et paedagogo viventes. Id namque convenit maxime novitiis, qui nimirum si forte in consolationibus meditationis sanctæ, lacrymarum, osmodiæ et ceterorum hujusmodi coeperint delectari, quasi pueriliter timent ne magistrum offendant, ne vapulent, defraudentur munusculis, quibus solet eos eruditio ille benignissimus allucere. Hi sunt qui provident Dominum in conspectu suo semper, et commoventur si vel ad horam abesse contigerit : nec jam serviliter timent supplicia, sed tanquam parvuli metuunt plagas virgarum apprehendentes disciplinam magistri, nequando irascatur; et pareant de via justa : ne devotionis gratia subtrahatur, et

A molesta eis omnia fiant, et laborent tædio quodam, et quasi vapulent intus in anima, amaritudine scilicet cogitationum. Hæc sunt enim verbera quibus castigat suos parvulos Deus, quæ melius experimento dignoscuntur, quam sermone. Unde et ipse Dominus loquitur per prophetam. *Si dereliquerint filii ejus legem meam, etc. visitabo in virga iniquitates eorum et in verberibus peccata eorum* (*Ps. lxxxviii, 31, 33*)

7. In his itaque primordiis, et quasi infantili ætate, sic vicissim sibi succedunt timor Domini et disciplina magistri, ut nunc in isto, nunc in statu illo sese inveniat, quisquis sollicitus fuerit diligenter hoc observare. Inde est quod novellæ adhuc Ecclesiæ loquens, simul utriusque nominis meminit dicens: *Ios vocatis me, magister et Dominus, et benedicis; sum etenim* (*Joan. xiii, 13*). Agnoscant hic locum suum novitii nostri, ut solliciti sint de cætero sedule magis circa ista versari. Ante omnia siquidem timor eis necessarius est, quo nimirum peccata possint præterita delere, cavere futura. Timor enim Domini, ut ait Scriptura, expellit peccatum (*Ecli. i, 27*), sive quod jam admissum est, sive quod tentat intrare. Expellit sane, illud quidem, poenitendo; hoc, resistendo. Sed quoniam arcta et ardua est via quæ dicit ad vitam: tanquam parvulus in Christo paedagogus vobis, o filioli, ac nutritius necessarius est, qui doceat, deducat, soveat vos, et tanquam alludat parvulus, ac blanditiis quibusdam consoletur, ne pereat ætas infirma.

C Propterea non ego, sed magis Ecclesiæ princeps et pastor vos admonet: *Quasi modo geniti infantes, rationabiles sine dolo lac concupiscite, ita sano ut in eo nequaquam permaneatis, sed in eo crescat in salutem* (*I Petr. ii, 2*). Quod alia quædam Scriptura manifestius exprimens loquitur sic: *Gaudete gaudio omnes qui lugebatis super eam* (haud dubium **1101** quin super Jerusalem, de ea siquidem loquebatur), *ut poteris, ait, alacte, et satiemini ab uberibus consolationis ejus; et cum avulsi fueritis a lacte epulemini ab introitu gloriae ejus* (*Isai. lxvi, 10, 11*).

8. Ipse est enim status filii jam robustæ ætatis, qui sub Patre vivit, nec lacte jam potatur, sed vescitur solidi cibo, oblitus sane quæ retro sunt, in quibus servilis oculus in amaritudine morabatur: **D** sed ne ipsa quidem præsentia considerans nec parvas parvolorum consolationes captans, magis autem extendens se in anteriora, ad palmam supernæ vocationis, et introitum futuræ beatitudinis, expectans beatam spem et adventum gloriae magni Dei. Evacuavit enim quæ erant parvuli, nec circa hujusmodi suaves quidem, sed non persones consolationes hactenus occupatur. Sed quia jam proficit in virum perfectum, in his quæ patris sunt oportet eum esse, suspirare ad hæreditatem, sedulaque circa eam meditatione versari. Nunquid enim mercenarium eum quis æstimet, qui paternæ inhiat hæreditati, eamque oto affectu exspectat et exspectat quam nimirum filii mercedem esse, non mereenarii Propheta testatur? *Cum dederit, inquit, dilectis suis sanum ecce hæreditas*

Domini, filii; merces, fructus ventris (Psal. cxxvi, 2, 3).

9. Invenitur tamen alter gradus sublimior, et affectus dignior isto, cum penitus castificato corde nihil aliud desiderat anima, nihil aliud a Deo querit, quam ipsum Denm. Crebro siquidem didicit experimento, quoniam bonus Dominus sperantibus in se, animæ querenti ipsum, ita ut jam ex affectu cordis atque ex sententia clamet illud de psalmo : *Quid enim mihi est in cœlo? et a te quid volui super terram? Defecit caro mea et cor meum, Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum (Psal. lxxii, 25, 26).* Neque enim suum aliquid, non felicitatem, non gloriam, non aliud quidquam, tanquam privato sui ipsius amore desiderat anima quæ ejusmodi est : sed tota pergit in Domum, nuncumque ei ac perfectum desiderium est ut introducat eam rex in cubiculum suum, ut ipsi adhaereat, ipso fruatur. Unde et jugiter revelati facie, quoad potest, cælestis sponsi gloriam speculando, in eamdem imaginem transformatur de claritate in claritem, tanquam a Domini Spiritu. Ex hoc plane audire meretur : *Tota pulchra es, amica mea (Cant. iv, 7).* Audet et ipsa loqui : *Dilectus meus mihi, et ego illi (Cant. ii, 16).* Atque hujusmodi felicissima et jucundissima confabulatione delectatur gloria cum sponso.

SERMO IX.

De verbis Apostoli ad Rom. i, 20, « Invisibilia Dei a creatura mundi, » etc., et de verbis psalmi lxxxiv, 9, i. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, » etc.

1. *Invisibilia Dei*, Apostolo teste, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspicuntur. Et est velut communis quidam liber, et catena alligatus, ut assolet, sensibilis mundus iste, ut in eo sapientiam Dei legat quicunque voluerit. Erit tamen cum cælum plicabitur sicut liber, in quo utique nemo deinceps legere habeat necesse, quoniam erunt omnes docibiles Dei (*Joan. vi, 45*) : et quemadmodum creatura cœli, sic et creatura mundi, jam non per speculum et in ænigmate, sed facie ad faciem Deni videbit, et sapientiam ejus ad liquidum contemplabitur in se ipsa. Interim vero opus habet humana anima velut quodam vehiculo creaturæ, ut ad cognitionem Creatoris assurgat : cum econtra longe beatius perfectiusque angelica natura in Creatore notitiam habeat creaturæ. Ad quam nimirum excellentiam, licet ad modicum, rapta fuisse videtur anima illa beata (84), quæ collectum sub uno solis radio mundum universum conspexit : de quo miraculo beatus papa Gregorius in libro *Dialogorum* scribens, « Videnti, » inquit, « Creatorem angusta est omnis creatura (Lib. ii, *Dial. cap. 35*). » Felices proinde qui satiantur ex adipe frumenti, nec opus habent sugere mel de petra, oleumque de saxo duri-simo ; 1105 qui videlicet invisibilia Dei non visibilius rimando

(84) Nimirum S. Benedictus, quem Bernardus censet vidiisse Deum, licet raptim, absque « vehiculo creaturæ, » ac proinde in se ipso, et quidem « in Dei lumine, » ut loquitur Gregorius : tametsi Ber-

A perquirunt, sed in ipsis ad liquidum intellecta conspicunt. Verum, ut jam diximus, angelice felicitatis istud est, non fragilitatis humanæ.

2. Quæramus igitur, per ea saltem quæ facta sunt, intellectum invisibilium Dei : quæ si in ceteris creaturis intellecta conspicit anima, necesse est ut longe amplius conspiciat et intelligat nullo subtili ius in creatura quæ facta est ad imaginem Creatoris, hoc est in se ipsa. Nullus enim Deo vicinior gradus inter omnes quæ sub sole habitant creature, quam anima humana, ut merito Prophetæ dicat ad ipsum, *Beatus vir cuius est auxilium aste! ascensiones in corde suo dispositus;* et post pauca : *Ibunt, inquit, de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion (Psal. lxxxiii, 6, 8).*

B Propterea incessanter hortamus vos, fratres, ut ambuletis vias cordis, et sit anima vestra in manibus vestris semper, ut audiatis quid loquatur in vobis Dominus Deus, quoniam loquetur pacem. Quibus loquetur pacem? Utique in plebem suam, et in sanctos suos. Quæ est plebs, aut qui sunt sancti? Ipsi nimirum qui convertuntur ad cor. Unde et sequitur : *Et in eos qui convertuntur ad cor.*

C 3. Nos tamen in his verbis tria solemus intelligere hominum genera, quibus solis Deus loquitur pacem, sicut et propheta alius tres tantum prævidit salvandos, Noe, Daniel, et Job (*Ezech. xiv, 14*) : contrario quidem ordine, sed eosdem ordines exprimens, continentium scilicet prælatorum et conjugatorum : si tamen continentes a carnalibus illecebris ad ea quæ cordis sunt, id est ad spirituallia desideria, convertantur; unde et Daniel *vir desideriorum* ab angelo nominatur (*Dan. x, 11*) : et prælati prodesse magis studeant, quam præesse, quoniam ipsos maxime decet sanctitudo, unde et in psalmo sancti specialiter appellantur : et conjugati mandata non transgrediantur, ut merito plebs Domini, et oves pascuae ejus debeat nominari.

D 4. Imo vero et in nobis ipsis (quoniam inde est nobis amplior sollicitudo) tres istos ordines assignare solemus; plebem quidem intelligentes officiales fratres, qui exterioribus et quasi popularibus negotiis occupantur. At vero qui convertuntur ad cor, ipsi sunt claustrales, quos nulla impedit occupatio, sed libere vacant, ut videant quoniam suavis est Dominus. Super utrumque parietem Deus loquitur pacem, quoniam ad idem tendunt, licet non eadem via. Est psalterium jucundum cum cithara, nec minus jucundus est sonus citharæ, quam psalterii, licet hæc ab inferioribus reddat sonum, illud a superioribus. Verumtamen optimam partem elegit Maria, licet non minoris fortasse meriti sit apud Deum humili conversatio Marthæ : sed de electione Maria laudatur (*Luc. x, 42*), quoniam illa quidem omnino, quod ad nos spectat, eligenda; hæc vero, si injungitur, patienter est toleranda,

nardus in sermone 31 in Cantica num. 2, ait « quod nec sapiens, nec sanctus, nec propheta, videre illum, sicuti est, potest, aut potuit in corpore hoc mortali. »

5. Jam quod interponitur, *super sanctos suos*, ad praelatos pertinet, quibus nimirum utraque vita necessaria est. Et ipsorum est utrisque providere, et copulare sibi paries e diverso venientes; quoniam angularis lapidis, qui est Christus Jesus, vicarii constituti sunt. Nec dubium quin longe periculosisior cæteris eorum sit administratio. Tamen si bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, et majorem abundantiam et supereffluentem mensuram accipient pacis, ut de eis merito dicatur. *Quoniam super sanctos pacem loquitur Deus.* An vero dubitet quis quos dixerit sanctos? Auiait Isaiam: *Ios, inquit, sancti Domini vocabimini, ministri Dei nostri (Isai. LXI, 6).* Proposueram exemplum aliquod dare, quemadmodum ex sua ipsis consideratione ad spiritualem intelligentiam assurgere humanus debeat animus; sed necesse est in diem alterum, et sermonem alterum differre.

1106 SĒRMO X.

De vita et quinque sensibus animæ.

1. Magna est, dico vobis, charissimi, et nimium inexcusabilis negligentia nostra, qui, cogitationibus otiosis vacantes, tempus amittimus: quibus nimirum nec penetrandæ nubes, nec maria transsetanda, ut salubres inveniamus cogitationes, sed prope est, ut ait Moyses, verbum in ore nostro et in corde nostro (*Deut. XXX, 14*); et infinitas in nobismetipsis utilium cogitationum occasiones et seminaria possumus invenire. Denique si tam inerudita et negligens fuerit anima, ut nec interiora sua sufficiat perscrutari, attendat vel ea quæ foris agit palam et manifeste: et in ipsis quoque, si diligenter quæsierit, inveniet sapientiam. Ecce enim (quoniam scriptum est: *Da occasionem sapienti, et sapientior erit (Prov. IX, 9)*) considera, o anima, quid impendas corpori tuo, et invenies sine dubio, quod vitam ei sensumque ministras: et vitam quidem in toto corpore invenies uniformem (neque enim, verbi gratia, aliter vivit oculus quam articulus, sensum vero non ita. Quæ ergo, ut tibi quoque anima tua (quæ est sine dubio Deus tuus) similia largiatur. Neque enim vivere dicenda est anima, quæ veritatis non habet cognitionem, sed adhuc mortua est in semetipsa; quemadmodum et ea sine sensu, quæ needum habet dilectionem. Est ergo animæ vita, veritas; sensus, charitas. Nec mireris quod interdum animæ impiorum notitiam habent veritatis, quæ tamen expertes sunt charitatis: quando et in corporibus nonnullis vitam reperis sine sensu, ut sunt arbores cæteraque similia, animata quidem, sed animatione, et non anima. Quemadmodum et animæ iniquorum veritatis habent notitiam naturali ratione, quæ tamen interdum adjuvantur a gratia, cum nullatenus sane animentur ab ea. In his autem quibus et cognitionem veritatis, et dilectionem anima spiritualis infundit, non exteriori quolibet modo, sed tanquam anima ipsorum, cui adhaerentes unus spiritus fiunt cum ea; in his, inquam, indivisa est cognitio veritatis, se-

A cendum quod dictum est de vita corporis. Eadem enim cognitione et minima et maxima comprehendis.

2. Porro dilectionem quidem, si diligenter advertas, variam, et fortassis secundum quinque sensus corporis quinquepartitam poteris invenire. Est enim amor pius, quo parentes diligimus; est amor jucundus, quo socios diligimus; est et erga omnes homines amor justus; erga inimicos amor violentus; erga Deum sanctus sive devotus. In his omnibus, si diligenter attendis, proprium erga singulos et omnino diversum ab aliis modum invenies. Denique si curiosius considerare delectat, non immerito fortasse videbitur primus, id est parentum amor, tactui convenire, quod hic sensus sola proxima et corpori juncta percipiat: quemadmodum amor ille nullis exhibetur nisi proximis carnis nostræ. Sed nec illud quidem discrepat a ratione similitudinis, quod hie solus e sensibus per corpus diffunditur universum: quoniam et amor ille naturalis est omni carni, adeo ut ipsa queque animalia bruta et diligent fetus suos et diligentur ab eis. Amor quoque socialis videre licet quam proprie dicatur gustui convenire. ob majorem profecto dulcedinem, et quoniam hic sensus solus est, quo magis eget humana vita. Nec video qua ratione vivere dicendus est, saltem hac communis vita, qui non eos diligit inter quos vivit. Amor autem generalis, quo videlicet omnes homines diliguntur, odoratus habet similitudinem, in eo utique quod hic sensus jam remotiora percipiat, et quod, non ex toto carnalis delectationis expers, eo tamen tenaciorum eam habeat, quo diffusionem. Auditus autem multo magis remotiora capit, nec inter homines ab amante quisquam remotior est, quam non amans. Denique cum in cæteris sensibus nonnulla 1107 carnis ipsius oblectatio sit, et magis ad carnem pertinere videantur, auditus pene totus exit a carne, et ei dilectioni non immerito convenire videatur, cuius tota causa obedientia est: quam pertinere ad auditum satis evidens est, cum cæterarum, ut diximus, dilectionum nonnulla a carne sumatur occasio.

3. Porro visus quidem in eo sibi vindicat amoris divini similitudinem, quod cæteris omnibus excellenter et singularis cuiusdam naturæ perspicacior quoque cæteris invenitur et discernit multo remotiora. Denique odoratus quideam et auditus videntur utique remota sentire; sed ad se magis quem sentiant aerem creduntur, attrahere. Visus autem non ita, sed magis ipse exire videtur et ad remota procedere. Sic et in dilectionibus est. Quodam modo enim attrahimus proximos, quos tanquam nos ipsos diligimus: attrahimus et inimicos, quos ad hoc diligimus ut sint et ipsi sicut nos, id est ut sint amici. Deum vero si, ut dignum est, tota virtute, tota anima, todo corde diligimus, ipsi magis in eum pergitus, et tota festinatione in eum, qui inestabiliter supra nos est, properamus.

4. Jam vero et id manifestum est, quoniam in corporis sensibus visus quidem cæteris omnibus,

auditus vero reliquis tribus dignior est ; odoratus quoque et gustum et tactum, etsi non ntilitate, dignitate tamen superare videtur, et gustus tactui superexcellere : quod manifestat etiam dispositio ipsa membrorum. Oculis siquidem in summitate locatis, aures inferiores esse quis nesciat ? Sic et auribus nares, et fauces naribus, ipsis quoque faucibus manus pariter et reliquias corporis partes, ad quas pertinet tactus, subesse manifestum est. Secundum ergo hunc modum, et in sensibus animae considerare licet alterum altero dignorem : quod quia facile iam potestis advertere, brevitatis causa prætero. Illud quoque vestrae nihilominus diligentiæ considerandum relinquo, quod quemadmodum artus corporis cadere necesse est, quam eito desierit eos anima vegetare, sic et eas, quas diximus, affectiones, quæ sunt velut quedam animæ membra, sine anima ipsius animæ (quæ Deus est) cadere omnino necesse est ; quatenus videlicet aut ex toto non diligatur quod diligendum est ; aut non diligatur ad quod debet, aut quomodo debet. Sunt enim qui parentes carnaliter tantum diligunt : et ipsi quoque confitentur Domino, cum beneficerit eis. Sed hujusmodi dilectio aut omnino vocanda dilectio non est, ant caduea est, et decidens in terram.

SERMO XI.

Deduplici baptismo, et de relinquenda propria voluntate.

1. Scitis, fratres (firmissime enim tenetis catholicam veritatem), quod in baptismate abrenuntiantes diabolo Pater cœlestis adoptet et in regnum Filii claritatis suæ de potestate transferat tenebrarum. Nimirum ipsa est stola prima, quam vere cito proferre ministros paternus jubet affectus, non oris petitionem, non desiderium cordis expectans, sed et ipsum iunctum præviens in benedictionibus dulcedinis. Quotquot enim baptizati sumus in Christo Jesu, Christum induimus (*Galat. in, 27*). De quo et alius clamat, testis et ipse fidelis, quia *quotquot receperunt cum, dedit eis potestatem filios Dei fieri* (*Joan. I, 12*). Nec vero inanis est, aut infirma potestas, quia nimirum certi sumus continuo et nos, quoniam nequemors, neque vita, neque virtutes neque angelii, neque altitudo; neque profundum poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu (*Rom. viii, 38, 39*). Sed attende quanta enumeravit Apostolus (ejus enim verba sunt) minime tamen adjiciens : Nec nos ipsi. Nimirum haec est libertas, qua Christus nos liberavit, ut nulla penitus creatura avellere nos, aut vim facere possit. Solidi deserere possumus, propria voluntate abstracti, **TILOS** et illecti a propria concupiscentia. Præter hanc enim nihil est quod timeamus. Denique donec voluntatis usum et facultatem deliberandi renatus quisque recipiat, a charistate Dei separari omnino

(84) Sic ex codice Cœlestinorum Parisiensium emendata lectio vulgata, ille tradidit nos.

(85) Professionem religiosam veteres non pani alterum baptisma nuncuparunt, ut Bernardus ipse in sermone 37 de diversis, num. 3, et lib. De præ-

A non potest. Securus interim degit sub protectione et advocatione Domini Dei sui : non est quod vereatur ex omnibus. At ubi sane discretionis annos ingrediens redditur sibi ceterorum utique violentiam nōe hunc quidem formidare necesse est, sed ab ea que dormit in sinu suo caveat, propria scilicet voluntate. Erit forte peccatum in foribus, sed appetitus ejus sub eo est : tantum ipse aperire renuat, consentire recuset.

2. Denique primos parentes non ursus, aut leo, sed potius serpens, callidior utique, non fortior ceteris animantibus, supplantavit ; nec mulierem vir, sed mulier virum. Serpens, o Eva decepit te : decepit profecto, non impulit aut coagit. Mulier tibi, o Adam, de ligno dedit ; sed offerendo utique, non violentiam inferendo. Neque enim potestate illius,

B sed tua factum est voluntate, ut ejus voci plus obedieris quam divinitate. Cæterum si ille sibi non præcavitus ignarus, nos saltem nobis tot exemplis præmoniti cœvamus. Imo vero quoniam periclitati sumus et nos miserabiliter in hac parte, de cætero jam remedium aliquod tantis previdere malis sollicite studeamus. Quando enim fortis ille armatus, quem fortior superveniens alligavit, atrinm illud olim suum valuit violentia aliqui obtinere ? Sed vacuum sibique insipiente expositum domicilium reperit, et cum aliis septem nequoribus, non fortioribus, ingrediens non irruens, libere habitavit (*Luc. xi, 21-26*). Quis vero illum admisit, nisi propria voluntas ? Ipsa est quæ in potestatem tenebrarum denuo rediit quæ nos iterum subdidit mortis imperio.

3. Veni, Domine Jesu, veni etiam nunc, Jesu bone, ejice iterum fortiter quem nos insipiente admisimus. Tunc enim vere liberi erimus etiam nunc, si nos liberaveris. Irritum fecimus fœdus primum : tibi peccavimus, Domine, Satanae et operibus ejus obligantes denuo nosmetipsos, jugo iniquitatis colla ultronea submittentes et subjicientes nos miserae servituti. Itaque, fratres mei, rebaptizari nos convenit ; secundum fœdus inire necesse est : opus est professione secunda ; nec jam sufficit abrenuntiare diabolo et operibus ejus : mundo pariter abrenuntiandum est et propriae voluntati. Ille enim seduxit, illa traduxit nos (84). In priori nimirum baptismate, quando nūl nobis adhuc voluntas nostra nocuerat, satis fuit abrenuntiare diabolo, cuius profecto invidia peccatum pariter et mors per unum ingrediens, in omnes homines pertransivit. Cæterum postquam mundi fallentis illecebras, et infidelitatem propriae voluntatis manifeste sumus experti, de cætero jam in secundo, ut ita dixerim, conversionis nostræ baptismate (85) merito prorsus et non ad insipientiam nobis, non resarcire tantummodo fœdus primum, sed etiam roborare solliciti, ipsis quoque affectibus pariter abrenuntiamus. Studeamus proinde dilectissimi, immaculatos nos ab hoc sæculo custodire

cepto et dispensatione. Vide Hieronymum in epistola ad Paulam de obitu Blasillæ, ubi ait, eam « secundo quodem modo propositi » (sic monasticam professionem vocat) se « baptismo » lavisse.

scientes quoniam religio munda et immaculata coram Deo haec est (*Jae.* 1, 27). Caveamus autem a propria voluntate, tanquam a vipera pessima et nequissima, et quæ sola deinceps damnare possit animas nostras.

SERMO XII.

De primordiis mediis, et novissimis, in illud Ecclesiastici vii, 40, « Memorare novissima tua, » etc.

1. *Fili, memorare novissima tua, et in æternum non peccabis.* Recole primordia, attende media, memorare novissima tua. Haec pudorem adducunt, ista dolorem ingerunt, illa metum incutunt. Cogita unde veneris, et erubesce; ubi sis, et ingemisce: quo vadas et contremisce. Vide ne adjicias adhuc ignorare, ne **¶¶¶** forte super te veniat terribilis illa communatio qua sponsus intonat, dicens: *Si ignoraste, o pulchra inter mulieres, egredere, et abi post greges sodalium tuorum (Cant. 1, 7).* Primo si quidem cum in honore esses, o homo, non intellexisti: unde et comparatus es jumentis insipientibus, et similis factus es illis (*Psalm. XLVIII, 13, 21*). Jam si nec vexatio intellectum dederit auditui, etiam post greges abibis, illis nihil mali sentientibus, malis expositus universis. Aguosce ergo primordia tua et erubesce comparatum te esse jumentis: memorare novissima tua, et time ne abeas etiam post jumenta. Erubesce, inquam, quod pro consortio angelorum, consortium sortitus es pecorum non modo in necessitatibus corporis sed etiam in affectibus cordis. Cum jumentis partiris cibum terræ, quia panem angelicum, panem fastidisti cœlestem. Non solum autem, sed etiam, quod pejus est, in recto corpore curva est anima et in corpore manet humanae animæ similitudo; in anima vero bestiali similitudine mutata est similitudo Dei.

2. An non contunderis sursum caput habere, qui sursum cor non habes! corpore rectus stare, qui corde repis in terra? An non repere est in terra carnem sapere, carnalia desiderare, carnalia quærere? Verumtamen quia ad imaginem et similitudinem Dei creatus es, si perdidisti similitudinem, similis factus jumentis; sed in imagine pertransisti. Ergo si in sublimi positus non intellexisti quoniam limus esses; noli infixus in limo profundi ignorare quia imago Dei es, et erubesce quod peregrinari ei superduxeris similitudinem. Memor esto nobilitatis tuæ, et pudeat te tantæ dejectionis. Ne ignores pueritatem tuam, ut de fecitate amplius confundaris. Haec est, iuxta Salomonem, *confusio adducens gloriam (Ecli. IV, 23)*, quando a tanta gloria cecidisse confunderis. Eras enim aliquando gloria et honore coronatus constitutus super opera manuum Domini, incola paradisi, angelorum concivis, et domesticus Domini sabaoth. Illic dejecisti te ipsum in has interiores tenebras, unde ad exteriores quoque et palpabiles tenebras ejiciendus eris aliquando si non eaves. Ab ista inquam gloria filiorum Dei deposuisti temetipsum; a felici illa et dulcissima patria, ab horto voluptatis exsulem te fecisti.

3. *Ecce unde venisti: vis nosse quo devenisti?* In

A locum utique afflictionis: siquidem vita tua inferno appropinquavit. Quid enim hic, nisi labor et dolor, et afflictio spiritus? Sed nunc ita contigit tibi ac si puer in carcere natus sit et in carcere sit nutritus; et, quia nunquam viderit lucem, miretur super tristitia et anxietate matris suæ. Illa enim scit unde doleat; et, quia novit bona, graviora sunt ei mala, et recordatione pacis amaritudo ejus amarissima est. Tibi magna bona videntur minora mala; et præ majoribus compedibus, quibus assuetus es, minores annulos requiem putas. Comedere appetis, quia famæ te crueat. Utrumque labor est; sed quia famæ gravior magis, comedere nescis esse laborem. Denique postquam famæ depulsa fuerit, vide si non gravius ducis comedere quam esurire. Sic se habent

B universa sub sole; ut nihil sit in eis vere jucundum, sed ab uno semper transire velit homo ad aliud, solaque vicissitudine relevetur nōcunque, ac si prosiliat ab aqua in ignem et in le rursus in aquam resiliat, utpote qui neutrū ferre possit. Omne siquidem laboris remedium, alterius laboris initium est. Nemo in hoc saeculo nequam quod vult habere potest; quandoquidem nec justus justitia satiat, nec voluptuosus voluptate, nec curiositate curiosus, nec ambitiosus inani gloria. Ecce unde doleas, si nondum insensibilis factus es; ecce unde doleas, quod in exsilio positus es, in deserto moraris, et in tenebris ambulas et in lubrico, et in sudore vultus tui vesceris pane tuo. An non in amaritudine moritur oculus tuus, quoties ista considerat, et depiorat pariter cum Propheta: *Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est? (Psalm. CXIX, 3)*.

C 4. Habet jam primordia, habes etiam media: sed novissima quæ sunt? Nam de eis dicitur quod eorum memor non peccabis. Ipsa sunt mors, judicium gehenna. **¶¶¶** Quid horribilis morte? quid judicio terribilis? nam gehenna nihil potest intolerabilius cogitari. Quid metuet, si quis ad ista non trepidat, non expavescit, non timore concutitur? O homo, si pudorem, perdiueras ad nobilem creaturam pertinenter; si dolorem non sentiebas afflictionis, quod est etiam carnalium; vel timorem non omittas, quoniam ille est etiam jumentorum. Oneramus asinum, et fatigamus in laboribus piurimis; et non curat, quia asinus est. At si in ignem impellere, si in foveam præcipitare velis, cavit quantum potest, quia vitam diligit et mortem timet. An non tibi ergo justum videtur, ut qui modo jumentis insensibilior fuerit post jumenta quoque ipsa compellatur abire, et in tormentis positus locum teneat posteriorem? Time ergo, o homo, quod in morte separandus es a bonis omnibus lujus corporis, et tam dulce carnis et animæ vinculum amarissimo secundum est divortio. Time, quod in terribili judicio ei præsentandus es in cuius manus horrendum est incidere, et eo exanimante quem nihil latet, si quidem inventa fuerit in te iniurias, alienandas ab universitate quietis et gloriae et segregandas a numero beatorum. Time, quod in gehenna cruciatibus æternis et immensis

exponendus es, in sorte diaboliet angelorum ejus, in igne æterno, qui paratus est eis. Hic ergo timor initium sapientiae dicitur (*Psalm. cx, 10*), non pudor, non dolor; quia neuter eorum sic iocat ad sapientiam, neuter tantam habet efficiaciam. Unde est quod non dicitur: *Memorare primordia, autem media, sed novissima; et non peccabis.* Validior enim est et vehementior spiritus timoris ad resistendum peccato, quam pudor aut dolor; quia pudor de multitudine, et dolor de qualicunque hujus mundi consolatione capit solatum; timor vero non invenit unde consoletur. Nam in morte non magnum, non parvum aliquid de bonis hujus mundi tecum delaturus es: in iudicio nec fallere, nec resistere possible erit: in gehenna nulla penitus consolatio; sed perpetuum vœ, ululatus, et fletus, et stridor dentium.

SERMO XIII.

De triplici misericordia, et quatuor miserationibus.

1. Sicut sunt peccata minima, sunt mediocria, sunt et magna; sic et misericordia parva, mediocris et magna. Magnus ergo peccator magna misericordia opus habet; ut ubi abundavit delictum, superabundet et gratia. Parvam misericordiam dico exspectationem, qua non statim punit peccantem, sed exspectat ad poenitentiam. Parvam autem non in se, sed ad comparationem aliarum. Alioquin magna plane, magna omnino misericordia, exspectatio Domini. Nam peccantem angelum omnino non exspectavit, sed præcipitavit de cœlo: hominem quoque peccantem non distulit, sed protinus expulit de paradiso. Nunc jam exspectat, dissimulat, sustinet decem annis, viginti, usque ad senectam et senium. Et si consideremus quanta et quam plurima peccata quotidie fiunt, nonne levia reputabimus illa quæ tamen continuo damnationis exceperent sententiam? Nihil proinde mirum si ipsius quoque prophetæ pene moti sunt pedes, pene gressus effusi, quoniam zelabat super iniquos pacem peccatorum videns; si peccatores ipsi dicunt: *Quomodo scit Deus, et si est scientia in excelso?* (*Psalm. lxxii, 2, 3, 11.*) Sed hæc est gratia crucis Christi, et virtus. *Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat* (*Ezech. xxxiii, 11*). Quantum vero mihi videtur, vox Christi resurgentis est ita, ac si dicat: *Velit, nolit Judæus, vivo ego; nolo mortem peccatoris, qui mori volui pro peccatoribus: volo ut fructuosa sit mors mea et copiosa per eam redemptio.*

2. Hanc ergo misericordiam Domini, qua tardat ferire, paratus ignoroscere; parvam, non quidem in se ipsa, sed aliarum comparatione nominavi: quod hæc, si quidem sola fuerit, nullatenus sufficit ad salutem, immo vero iudicium damnationis accumulat, ut dicatur: **¶¶¶¶ Hec fecisti et tacui** (*Psalm. xlxi, 21*). Apostolum proinde audiamus, more suo terribiliter intonantem: *An divitias bonitatis ejus, inquit (haud dubium quin Dei), et longanimitatis contem-*

(85*) Multa est varietas hujus sermonis in codice Cisterciensi: sed hæc parum ad sensum refert, ut in aliis. Citatum in Floribus, lib. 7, cap. 46.

Anis? Ignoras quoniam patientia Dei ad poenitentiam te adduci? Tu autem, secundum duritiam tuam et impoenitens, thesaurizas tibi iram in die iræ (*Roman. ii, 4, 5*). Thesaurizas, inquit, tibi thesauros iræ pro prærogatis thesauris misericordiae quos contemnis, et evacus in te misericordiam Dei. Sed secundum quid? Secundum duritiam tuam, ait, et cor impoenitens. Quis autem sciendus duritiam istam, nisi qui passione sua petras scidit? Quis dabit cor poenitens nisi a quo est omne datum optimum?

3. Hæc est secunda misericordia, omnino major priore, quæ facit ne prima sit infructuosa, et convertatur in damnationem mortis; dando scilicet poenitentiam, sine qua exspectatio non modo non prodest, sed obest plurimum. Et hæc quidem in levibus peccatis potest sufficere; quoniam in his a quibus abstinere omnino non possumus dum gestamus corpus peccati, ad salutem sufficere potest poenitentia quotidiana. At in gravioribus quidem, et quæ peccata ad mortem sunt, epus est non modo poenitentia, verum etiam continentia. Difficilis prorsus res et soli divinae virtuti possibilis, susceptum semel peccati jugum a cervicibus suis excutere; quoniam qui facit peccatum, servus est peccati, nec est jam liberari nisi in manu forti.

4. Hæc est magna misericordia, magnis necessaria peccatoribus, de qua dicitur: *Miserere mei, Deus secundum magnam misericordiam tuam; et secundum multitudinem miserationum tuarum* (*Psalm. l, 1, 2*), etc. De quatuor filiabus magnæ misericordiae dictum est (*Serm. tertio in Dominica 6 post Pentecosten.*), quæ sunt immissio amaritudinis, subtractione opportunitatis, virtus resistendi, et sanitas affectionis. Quandoque enim ei qui peccato quovis obligatus tenetur, pie immittit Dominus amaritudines quasdam quæ mentem occupant hominis, et expellunt perniciosam delectationem peccati. Quandoque subtrahit opportunitatem, nec tentari patitur infirmitatem. Quandoque virtutem donat resistendi, quod majus est: ut scilicet tentationem sentiens viriliter agat, et non consentiat. Quandoque affectionem sanat, quod perfectissimum est, et in quo prorsus eradicatur [alias tollitur] tentatio; ut non solm non consentiat ei, sed nec sentiatur quidem.

SERMO XIV (85*).

De septem donis Spiritus sancti contra septem vitia.

1. Sapientia vincit malitiam, dum Satanam conterit Dei virtus, et Dei sapientia Christus. Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter, in cœlo quidem dejiciendo superbum, in mundo superando malignum, in inferno spoliando avarum. Et disponit omnia suavitate (*Sap. vii, 30; viii, 1*), in cœlo stantes angelos confirmando, in mundo venundatos redimendo, in inferno captivos liberando. Aut, si melius placet, accipiamus hoc modo. Ordinata procedit acie adversus septem peccati gradus Spiritus septiformis. Et primus contra negligentiam timor exsurgit. Nimis ipse est quo concutitur anima, discutitur conscientia, excutitur sopor letalis, inquitur sollicitudo. De-

nique qui timet Deum, nihil negligit (*Eccle.* vii, 19), sed veretur omnia opera sua.

2. Cæterum ut gravior sit conflictus, squama squalmæ jungitur, et comitantia sunt in humano corde negligentia sui, et curiositas cæterorum. Triplex enim, ut ait Sapiens, incommodum ejicit de domo inhabitantem, fumus, stiblicidium, mala uxor (*Prov.* xxvi, 15). Quanlo vero haec deerunt negligentia? Propria quippe qui negligit, fumum non abigit, uxorem non corrigit, tectum non reficit. Fumant peccata, nullo misericordiae studio, nullis lacrymamur undis extincta; et fumus ille ieterimus et intolerabilis. Malignatur voluntas, ipso neglectu quotidie deterior semetipsa. Stillat superai Judicis indignatio ex defectu utique charitatis, quæ 1112 sola operit multitudinem peccatorum. Egrediatur itaque foras necesse est, et curiosus exteriora consideret, qui sic interna despicit, præterita nou respicit, præsentia nou inspicit, futura non prospicit. Evidenter proinde curiositat pietas adversatur, et quem illa a corde evocat, ista revocat. Nimurum pietas illa est cultus Dei; et in corde colitur qui in corde cognoscitur habitare. Parit autem curiositas experientiam mali, ut facile qui per multa vagatur, offendat, facile cadat in laqueum, facile inveniat quod perniciose delectet. Confligit sane aduersus hanc scientiæ spiritus, docens eligere bonum, reprobare malum; docens quid periculosum sit, quidve expedit experiri.

3. Verumtamen in multis jam in concupiscentiam experientia transire videtur. Habes hos gradus in Dina filia Jacob, quam nimurum, ad videndum alienigenas mulieres egressam, Emor filius Sicheni rapuisse, corrupisse, ac deinde tristem blanditiis delinisse legitur, ita ut illius animæ anima ejus adhaerent (*Gcn.* xxxiv, 4-8). Dico autem in concupiscentiam, et, ut Propheta meminit, in affectum cordis transisse hominem qui legem sprevit (*Psal.* lxxii, 7), honestatem abjecit, valefecit pudori, timorem autem Domini penitus transiliit, soloque vehitur appetitu, sequitur concupiscentiam solam, sola trahitur voluptate, et est apud eum pro ratione voluntas. Costra hanc igitur concupiscentiam mali dimicat fortitudo: neque enim ulla jam, nisi in manu forti, liberatio est. Indicat sibi homo jejunia, corpus castiget et subjiciat servituti, ne forte jam de radice colubri egrediatur regulus, de concupiscentia consuetudo. Quemadmodum enim misera nimium et miserabilis humana fragilitas, sive pruritus concupiscentiæ aut impetu desiderii, sola consuetudine ipsa ad illicita trahatur, utinam omnibus licet ignorare! Nimurum peccatum faciens, servus est peccati (*Joan.* viii, 34), servus plane diaboli, ad prava quæque prout iraliatur sequens, a quo nimru captiuus tenetur, ad ipsius voluntatem.

4. Est autem consuetudo haec gravis quædam et perniciosa cateo, solvenda utique facilius, quam rampenda; ut hic maxime vulgare illud proverbium videatur usurpari, industram violentia potiorem:

Aut quemadmodum vis vi repellitur, et fervore spiritus fervor extinguitur desideriorum; sic maligni arteni arte deludas, et consuetudini consilium opponas, Alioquin si forte violentiam quaras, et castigationem corporis spores consuetudini prævalere, timendum omnino est ne sit pernicious labor, et prius ipsa substaotia deficiat, quam inolita concupiscentia, præsertim quod altera quædam natura sit ipsa consuetudo. Necessarium itaque est consilium, vel ab ipso magni consilii angelo ministratum, vel ab homine aliquo spirituali, qui cogitationes Satanæ, spiritualiaque remedia non ignoret. Subrahenda nobis occasio est, et opportunitas fugienda peccati. Legimus, fratres, in eremo fornicationis spiritu graviter quempiam impugnatum, laudabili prorsus industriâ a patre curatum. Advocans enim senior fratrem alterum secreta, jussit ut eundem lacesceret injuriis; et prior ipse, quasi accepta ab eo injuria, quereretur. Anxiabatur ille, et confusus vehementer, sic in brevi oblitus est pristinæ temptationis, ut querebatur de ea non sine admiratione plurima responderet: Papæ! vivere non licet, et fornicari liberet! (Vide S. Hieron., epist. ad Rustic. circa med.)

5. Sed forte needum venit cui victoria reposita est quem triumphus manet, cui corona debetur, et contemptus ex consuetudine prodit: ut tanto liberius, quanto desperatus peccans, totas jam concupiscentiæ laxet habeoas, toto impetu feratur in præceps, sicut scriptum est: *Peccator cum venerit in profundum malorum contemnit* (*Prov.* xviii, 3). Hunc ergo contemptum necesse est ut spiritus intellectus impugnet, illuminans tenebras cordis et lucem divinæ misericordiæ et copiosæ miserationis infundens. Intelligentia nempe divinis et altissimis rebus attribuenda est, quas quidem ratio humana 1113 nullatenus, difficile autem vel fides ipsa comprehendere possit, ut est illud: *Ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia* (*Rom.* v, 20).

6. Jam si contemptus persisterit, accedere necesse est et malitiæ, ut quam potest consolationem desperatus miser admittat; et cui non est pars in bonis, lætetur vel in malis; lætetur cum male fecerit, et exsultet in rebus pessimis. Ex his ergo solum hoc remedium est, ut ipsa aduersus malitiæ sapientia congregatur, propriaque oœxtera prælictur, quæ succumbere omnino non novit. Quando enim libetur qui in Babylonem [alias habitationem] descendit, nisi præveniatur in benedictionibus supernæ dulcedinis, ut clavum clavum expellat, et pestiferam dulcedinem vitiorum jucunditas spiritualis unctionis excludat?

7. Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter sapientia viatrix, eradicando singula vitia, singulasque inserendo virtutes. Executitur siquidem negligentia, ut timoris spiritus replet mentem; abjicitur curiositas, ut succedat pietas; experientia mali fugatur apponiturque scientia. Sic et concupiscentiæ prævalet fortitudo, et consilium coasuetudinem amputat, et intellectus vigens contemptum amovet, et dispante omnino malitia, sapientia regna. Qua quidem

triumphante, de cætero miseram illam animam, quam perniciose negligentia soporaverat, pejus excitaverat curiositas, attraxerat experientia, tenuerat concupiscentia, ligaverat consuetudo, contemptus in carcerem truserat, malitia jugulaverat; timor suscitat, pietas blonde demulcet, scientia quid actum sit indicans dolorem apponit; quod suum est fortitudo erigit, consilium solvit, intellectus educit de carcere, sapientia mensam ponit, refocillat esurientem, et salutaribus reparat alimentis.

SERMO XV.

De querenda sapientia.

1. Quid in hoc mundo agimus, fratres? aut quid facimus de hoc mundo? Si salvare contendiimus a praesenti sæculo nequami, quid adhuc de hoc mundo decernimus? Si exire volumus, quid compedes nostras nobiscum trahere laboramus? Ponamus aureos esse; sed multo melius est sine his liberari, quam eorum occasione teneri. Non aestimemus pretium, sed impedimentum consideremus: ne præter ipsam, quæ dura satis reputanda est, conditionis necessitatem, etiam cupiditatis visco inhaerere his incipiamus, et inanis sollicitudinis nexibus irretiri. Quid enim in compedibus faciat quis, percunctari forte minus congruum judicetur, quod videlicet ad patiendum magis, quam ad aliquid faciendum soleant homines compediri: et actionis impedimenta compedes sunt, admixtæ passionis. Agerendum tamen nobis aliquid in hoc mundo; agenda utique pœnitentia; sed ad passionem hac potius, quam ad actionem videbitur pertinere. Nihilominus tamen agendum hic nobis aliquid: non quidem de hoc mundo, sed in hoc mundo. Cum enim legatur Adam in loco voluptatis, ab initio positus ut operaretur (*Gen. ii, 15*), quis sanum sapiens, filios ejus in loco afflictionis ad feriandum positos arbitretur? Operemur ergo, sed cibum qui non perit: operemur opus salutis nostræ. Operemur in vinea Domini: ut denarium diurnum accipere mereamur. Operemur in sapientia, quæ dicit: *Qui operantur in me, non peccabunt* (*Ecclesiastes xxiv, 30*). *Ager est mundus*, ait Veritas (*Matthew xiii, 38*). Fodiamus in eo; thesaurus absconditus latet, effodiamus enim. *Ipsa est enim sapientia, quæ trahitur de occultis*. Omnes eam querimus, omnes concupiscimus eam.

2. Sed frustra querit qui in lectulo suo querit: neque enim in terra suaviter viventium invenitur. Lectulus est, et ibi gigantem queris? Tuus est; et ibi speras invenire eum qui diversoria semper ignorat? *Si queritis*, inquit, *querite: convertimini, et venite* (*Isaiah xxi, 12*). Quæris unde? A lectulo tuo. Quæris unde convertaris? *A voluntatibus* **¶¶¶** inquit, *tuis avertere* (*Ecclesiastes xviii, 30*). Et si in voluntatibus meis non invenio, ubi, inquis, invenio sapientiam? Vehementer enim eam desiderat anima mea; nec invenisse sufficiet, si contigerit invenire, nisi mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem ponam in sinum meum. Merito quidem. *Beatus enim homo qui invenit sapientiam, et cui affluit prudentia* (*Proverbs iii, 13*). Quære ergo

Adum inveniri potest: et dum prope est, invoca illam Vis audire quam prope sit? *Prope est verbum in corde tuo, et in ore tuo* (*Roman. x, 8*): tantum illud recto si quæsieris corde. Erige cor, surge de lectulo tuo, ut non frustra audias admonentem sursum habere cor. Sic enim invenies corde sapientiam, ore afflues prudentia; sed affluere, non effluere vel evomere cura.

3. Nimirum mel invenisti, si invenisti sapientiam; tantum ne multum comedas, ne satiatis evomas illud. Sic comedere ut semper esurias. Nam ipsa dicit:

Qui edunt me, adhuc esurient (*Ecclesiastes xxiv, 29*). Noli multum reputare quod habes; noli satiari, ne evomas, et hoc ipsum quod videris habere, auferatur a te, quippe qui ante tempus querere destitisti. Neque **B**enim dum potest inveniri, dum prope est, ab inquisitione vel invocatione cessandum est. Aliter quoque sicut qui mel comedit multum, ut ait idem Salomon, non est ei bonum; ita qui scrutator est majestatis, opprimitur a gloria (*Proverbs xv, 27*). Quid tu, Pilate, seorsum interrogas Dominum, ut tibi susurret in aurem quid sit veritas? Multum est ad te; non debitur sanctum cani, nec margariti porco. Quære potius fiduci gustum; satietatem intelligentiae interim ne requiras. Merito, fratres, reverberata acie protinus resilivit: et responsum non sustenus, egressus est ad Judæos qui ambulare coeperal in magnis et mirabilibus super se, quia 1 lessot veritas percontatus (*John xviii, 38*).

4. Quodecirca queramus sapientiam in corde, et sapientiam quæ est ex fide, quemadmodum Apostolus ait: *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (*Roman. xii, 3*). Sobria siquidem sapientia est in pœnitudine peccatorum præteritorum, in contemptu præsentium commodorum, in desiderio futurorum præmiorum. Invenisti plane sapientiam, si prioris vitæ peccata defleas, si bujus sæculi desiderabilia parvipendas, si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Invenisti sapientiam, si tibi horum singula sapiunt prout sunt, ut hæc quidem amara et omnino fugienda, ista quoque velut caduca et transitoria contempnenda; illa vero ut perfecta bona totis appetenda desideriis, intimo quodam animi sapore dijudices et discernas. Atque bæc quidem subria est sapientia, et vomitum nescit, ubi et timoris frigus ex recordatione peccatorum, et charitatis fervor ex appetitu divinarum promissionum, tepiditatem amovet earum, quæ nunc sunt, pessimarum occupationum: ut nec evomas sapientiam, nec evomaris ab ea. Sicut enim *beatus homo qui invenit sapientiam*: sic etiam *beatus vir*, vel behavior etiam *qui morabitur in sapientia* (*Ecclesiastes xvi, 22*): forte enim hoc ad affluentiam spectat.

5. Sane in his tribus ore affluis sapientia vel prudentia, si sit in ore confessio proprie iniquitalis, si gratiarum actio et vox laudis, si etiam sermo ædificationis. Nimirum *corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (*Roman. x, 10*). Atque in principio quidem sermonis justus accusator est sui (*Proverbs xviii, 17*): nam in medio magnificare,

Dominum; in tertio quoque (si eatenus affluentia sapientia) aedificare proximum debet. An vero et in opere affluentum est sapientia? Et maxime. Quæramus ergo et in opere triplicem affluentiam: nam et olim uicium est a Sapiente quodam, quod sapientia tripli citer deserberetur (*Prov. xxii, 20*). Itaque, si vos melius non habetis, puto ego, quod ad opus pertinet, copiose satis alluere sapientia, quicunque inter vos eontinenter, patienter et obedienter conversatur: tantum ut fidelis obedientia propriam mortificet voluntatem; humilis continentia carnalem pariter et sæcularem amputet voluptatem; hilaris patientia utramque simul, et corporalem scilicet et mundiam, viriliter sustineat adversitatem.

1115 SERMO XVI.

De triplici genere bonorum, et vigilantia super cogitationibus.

1. Et propensius studium, et cura vigilantior (86) nostris esset cogitationibus adhibenda, fratres mei: nostris, inquam, quibus tam sanitarum meditationum assidue materia ministratur. Nocte enim et die nobis propheticæ et evangelicæ, sed et apostolicæ voces canuntur et leguntur, quæ et poenam minantur inferni, et gloriari regni pollicentur. Unde ergo nobis tam vanæ, tam noxiae, tam obscene cogitationes, quæ nunc immunditia et elevatione, nunc superbia et ambitione ceterisque passionibus con-torquent nos, ut vix aliquando in serenitatem sanitarum cogitationum respiremus? Væ nobis a torpore et tepore cordis nostri! qui permittimus nos his vanitatibus occupari, et non magis ex instanti transilimus in bona Domini, sive in naturalia, sive in spiritualia, seu etiam in æterna. Et quidem naturalia bona magna, spiritualia majora, sed maxima sunt æterna. In primis reparamur, iu secundis exercitamur, extendimur et beatificamur in teriis. Si non potes oculum meditationis in illam sublimitatem æternalium bonorum infigere, quia distantia sunt, et omnem sensum exsuperant: in bonis gratiae quæ sunt in exercitu virtutum, visum reflecte, ut videas quam puræ conscientiae, quam liberae froutis sit versari et conversari in castitate et charitate, in patientia et humilitate, ceterisque virtutibus, quæ amabilem Deo, placabilem et imitabilem hominibus reddunt. Quod si et hæc nimis sublimia sunt, et transgradientia infirmitatem tuam, demitte oculos tuos in bona naturæ, quæ tibi tam familiaria esse debent, quantum tu familiaris es tibi. Nec sic dicimus bona naturæ, quasi gratiae non sint; sed ideo quod ipsi naturæ quodam modo ingenita et complanata fuerint, antequam fieret peccatum illud, quod non solum personam infecit, sed etiam naturam. Extune non ita nobis ad manum pervenisse monstrantur propter vulnus inflictum, cum tamen nos illa in nobis et circa nos esse tam rationibus quam affectionibus plerumque sentianus. Et quia nos ex anima et corpore consistimus, juxta vocem Apostoli,

(86) Simili modo Nicolaus Claræ Vallensis, « Et tum studium, et attentum silentium, » etc. orsus

A ab animali parte, id est a bonis corporis, incipiamus, ut non sit prius quod spirituale est, sed quod animale (*I Cor. xv, 46*).

2. Sunt autem omnia bona corporis, et quæ ei solummodo debeamus, sanitas. Nihil autem ei ultra dandum est vel quærendum, sed hoc termino ligandum et frenandum est, cum fructus ejus nullus sit, et mors sit finis illius. Sed hic fovea est, quæ nolo vos lateat. Insidiatur enim voluptas sanitati, et tam subtili malignitate prosequitur, ut vix eam qui vel possit cavere, vel neverit. Quod si voluptati servitur, non sanitati, hoc jam de natura non est, sed sub natura, quæ morti manus dat, cum magistrum constituit voluptatem. Inde etiam est quod multi ad tam besuiales et rebeles impetus descenderunt, vel, ut dicam verius, ceciderunt, ut voluptatem preferant sanitati, illis ipsis saepissime volentur quæ sciunt difficiles et acutissimas subsequi passiones. Sicut autem corporis natura est sanitas, ita cordis natura est puritas; quia turbato oculo non videbitur Deus; et cor humanum ad hoc factum est ut suum videat Creatorem. Si vero sanitati corporis sollicita est providenda custodia, puritati cordis tanto sollicitior est inpendenda, quanta pars ista dignior illa esse convincitur. Ille tamen simpliciter accipimus puritatem, ut videlicet omnia quæ agimus, pure et humiliiter confitemur Domino in oratione, homini in confessione, et dicamus: *Dixi: Consitebor adversum me iniquitatem meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei* (*Psal. xxxi, 5*).

B 3. Et quia sociale animal sumus, ex his quæ in nobis 1116 sunt, ad ea que circa nos sunt transeamus; ut, si fieri potest, quod ex nobis est, pacem habeamus cum omnibus hominibus. Hæc enim est lex naturalis societatis, ut omnia quæcumque nobis fieri nolumus, aliis non faciamus: et quæ nobis fieri volumus, aliis impendere studeamus. Sicut ergo debemus sanitatem corpori, puritatem cordi; sic et fratri pacem. Jam hinc transeundum est ad sanctorum animas, quæ de hujus mortalitatis carcere ad cœlorum gaudia volaverunt. His profecto debemus imitationem; quia similes fuere nobis, passibiles, et notas nobis fecerunt vias vitæ, quas tam infatigabiliter quam interminabiliter tenuerunt. Sed et illis

C D qui non in tanta sanctitate seu peracta poenitentia exierunt, compassionem debemus et orationem, propter similis naturæ consortium: ut pius Pater auferat scoriam eorum, et in beneficia flagella commutet, et sic tandem reconsignet ad beatæ gaudia civitatis. Si enim tauri, cum taurum mortuum invenient, plorant, mugiunt, et quasi quibusdam debitum humanitatis obsequiis fraterna funera prosequuntur, quid debet homo homini, quem et ratio docet et trahit affectio? Sicut ergo sanctis animabus imitationem, sic minus sanctis compassionem debemus, illiuc exemplum, hinc gemitum haurientes.

4. A sanctis vero angelis auxilium quærendum est, est sermonem in festo sancti Andreæ, in quo idem hic sermo habitus est, uti colligitur ex num. 6.

et occultis suspiriis, et frequentia lacrymarum : ut illi supereminenti majestati preces nostras offerant, referant gratiam, qui administratori spiritus sunt missi propter nos, ut hereditatem capiamus salutis (*Hebr. i. 14*). Ab illo autem rerum omnium Domino pietas querenda est, ut ille cuius natura bonitas, cui proprium est misereri semper et parcere, non respiciat multitudinem iniquitatum nostrarum ; sed secundum multitudinem miserationum suarum misereatur nostri. Ipsi enim nos et amorem debemus, et subjectionem cum omni reverentia et humilitate. Amorem, quia fecit nos, et beneficit nobis : subjectionem, quia super nos est, et hoc praecepit nobis [*alias, praecellit nobis*], terribilis in consiliois super filios hominum. Ita ergo et sanitatem corpori, puritatem cordi, pacem fratri, imitationem sanctis, compassionem mortuis debemus ; auxilium ab angelo, pietatem a Deo [*aliis, a Deo postulemus*. Ex arca, etc.] ex arca naturalium honorum habere debemus et querere : ut sciamus quia, cum haec que mandata sunt et data naturae fecerimus, servi inutiles sumus ; quae debemus facere, fecimus. Aut vix enim, aut nunquam invenitur aliquid praeceptum datum hominibus, quod transeat terminos possibilitatemque naturae. In his autem bonis, sicut praediximus, reparamur, et quasi quodam modo restituimur in antiquum, dum ad ingenitam naturae suavitatem revertimur, dum etiam nobis, et his qui circa nos sunt, et eis qui supra nos sunt, debitum rerum ordinem exhibemus. Et haec quidem pro bonis naturalibus.

5. Spiritualia autem bona, in quibus exereemur ut ad aeterna tendamus, ipsa eadem sunt : sed alia, quia alio intuitu considerata, cum plurimis tamen aliis, quae longum est enumerare, illa enim juxta naturam haec supra naturam esse noscuntur. Nam et in spirituali exercitio non sanitatem debemus corpori, sed servitutem, sed afflictionem sed laborem, juxta vocem illius spiritualis et summam spiritualis hominis, qui dicebat : *Castigo corpus meum et in servitatem redigo* (*I Cor. ix. 27*). Nec istam tantum cordi puritatem debemus, ut pure et humiliter confiteamur peccata nostra : sed ut in intentione, cogitatione et opere hanc circumspectionem exhibeamus, ut et via nostra sit fructuosa, et fama gloria : non quae fructificet sibi, sed Deo ; non quae gloriet se, sed Patrem suum qui in celis est. Pacem quoque non solum fratibus exhibendam dicimus in vita : sed cum his qui oderunt pacem, esse pacificum, portare omenes, et a nemine velle portari. Confitemur etiam non modo compassionem **1117** mortuis et orationem, sed in spe etiam congratulationem adhibendam ; quia, etsi constringendum est quod in locis purgatoriis patiuntur, multo amplius collaudandum quod prope est ut abstergat Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et jam non sit neque luctus neque clamor, sed nec ullus dolor, quia prima abierunt. Sanctis vero animabus non jam imitationem, nec a sanctis angelis tantummodo querere debemus auxilium ; sed ardenter desiderare consepe-

Actum eorum, et esse cum illis, et videre quae sint illae columnae coeli, quae sustinent orbem terrarum, in quibus rutilat et relinet tantum et tam excellens divinitatis insigne. A Domino autem non solum pietas querenda est, sed et in eum tota affectio dirigenda, ut diligamus nos propter ipsum, et suspiciamus quae sit illa majestas que cuncta faciat, cuncta contineat, et in quam desiderant rationabiles creature prospicere.

6. Haec sunt semitae spiritualis exercitii, in quibus religiosa mens et dilatatur, et delectatur, unde eorum quae retro obliterata, et ad anteriora, id est aeterna bona, se extendens, sequitur ad palmam supernae vocatiois. Nunquid non supra naturam beatus iste Andreas apostolus, cujus solemnis praemanius est, transilierat, qui dicebat : « O bona crux dum desiderata, et tam concipi-cessisti animo praeparata ! securus et gaudens venio ad te. » Alteratio hominis est ista vox, et qui de bonis naturae ad gratiae bona surrexerat : ut non solum gloriaretur in spe, sed et in tribulationibus, et gaudens iret a conspectu concilii, quod dignus esset pro nomine Jesu contumeliam pati. Non modo enim patienter, sed et libenter, verum et ardenter ad tormenta sicut ad ornamenta, ad prenascientia delicias properabat.

7. Porro aeterna illa bona, bona sunt, quae nec oculus vidit, nec auris audivit, et quae nunquam exeunt ab illa patria, quae nescit nisi gaudium et jubilationem. Ibi nihil decet ; ecce abundantia, qua impletatur humana cupiditas. Quae est ista copia, ubi nihil quod nolis sit totum sit quod velis ? *Fiat pax*, ait Propheta ad Jerusalem, *in virtute tua, et abundantia in turribus tuis* (*Psal. cxxi, 7*). In illis, inquam, turribus, quae juxta prophetam alium gemmis aedificabuntur, ubi adipe frumenti, non cortice sacramenti satiabit nos Deus. Quod si nihil deerit nobis, aliquid autem nobis latuerit, nunquid erit gloria consummata ? Ideo nihil latebit nos ; et ecce sapientia, qua curiositas hominis satietur. O sapientia, qua tunc omnia quae in celo et quae in terra sunt perfectissime cognoscemus, in ipso fonte sapientiarum omnium cognitionem bibentes ? Non metuam suspiciones, non timebo consilia ; quia civitas illa, juxta Joannem purissimo vitro similis erit (*Apoc. xxi, 19*) ut, sicut per vitrum lucidissime cernimus sic aliorum conscientias clarissime videamus. Quid si et nihil defuerit, et nihil latuerit ; maneat autem timor et auxiliis amittendi ? Ideo nihil terret ; et ecce potentia, qua humana infirmitas roboretur, *Qui posuit, inquit, fines tuos pacem, et confortavit seras portarum tuarum* (*Psal. cxlvii, 14, 13*) : ita ut nullus inimicus intret, nullus exire possit amicus. Ubi ergo summa abundantia, summa sapientia, summa potentia est ; puto quod nihil desit plenitudini beatitudinis, quantum spectat ad summam felicitatis humanae. Haec sunt bona naturae, gratiae, glorie : bona humanitatis, bona virtutis, bona aeternitatis. Haec cogitemus, haec ruminemus, fratres, et juxta praeceptum legis revocemus ruminationem (*Levit. xi, 3*), quia sic vivitur, et in talibus vita spiritus nostri. Sic enim co-

gitatione sancta servabit nos, ut dicamus cum sancto : *Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper, Domine adjutor meus, et redemptor meus (Psal. xviii, 15).*

1118 SERMO XVII.

De triplici custodia, manus, linguae et cordis.

1. Omnes nobis causamur deesse gratiam; sed justius forsitan ipsa sibi queritur gratia deesse nonnullos. Nempe res cordis est gratia devotionis ista, quam querimus; et hoc munere ipse se fraudat, qui internum ei dissimulat receptaculum exhibere. Cæterum unde illi cura cordis, cui de ipsa quilem adhuc oris circumspectio, seu manus custodia subest? Non sibi deesse miretur consummationem, qui nec initium apprehendit; sed ne is quoque qui, initium jam tenere videtur, si ad medium non pervenit. Magnum est homini sæculari mundas habere manus: monacho non est magnum, sed plane magnum ei misum esse probatur, ne ipsarum quidem contagia declinare. Imo vero et in ipsis quoque manibus longe amplior munditia, et justitia abundantior a nobis exigitur, quam ab illis. Nimirum illis dicitur: *Fugite fornicationem (I Cor. iv, 1, 8); et: Qui furabatur jam non furetur (Ephes. iv, 28), cæteraque similia: quæ qui fecerint, regnum Dei non consequentur.* Nunquid et nobis ab hujusmodi contagiosis operum et tam gravi manuum contaminatione timendum est? Sed quo nitidores manus, eo gravius quoque minor in eis nævus offendit: et sicut pretiosam vestem exigua quævis macula turpius decolorat; nobis ad immunditiam minima quæ libet inobedientia sufficit; nec jam nævus est, sed gravis macula, si in actionibus nostris vel minorum residet negligentia mandatorum. Hæc igitur operum diligentia servandorum initia nostræ conversationis exerceat, dum adhuc quidem modicum, sed tamen jam lumen in nobis est: nisi forte magnum se putat habere lumen, quibus Veritas ait: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Quia servi nüiles sumus; que debuimus facere fecimus (Luc. xvi, 10).* Se hoc, inquires propter humilitatem monuit esse dicendum. Plane propter humilitatem: sed nunquid contra veritatem? Cæterum si circa factorum quoque custodiā invenimus adhuc negligentiores, nemo sapiens cum liqueficiem moneat, qui utinam non glutiat vel camelum.

2. At si jam manus mundatae fuerint, nec sic quidem continuo ad cor transitur: labiis sane mundandis secundum studium media sollicitudo debetur. Quod si dixeris: Rarus est qui sermones suos in iudicio disponere videatur, vel ex hoc diceas quam sit rara perfectio, cum nec profectum invenieris omnibus esse communem. Quis sane numeret quantas modicum linguae membrum contrahat sordes, quam multiplex in labiis incircumcisus immunis coaguletur, quanta sit perniciose oris incircumpecti? Est enim lingua dissoluta in sermonibus

(86*) Ille colligunt, nonnulli, Cisterciensibus horam aliquando ad confabulandum concessam fuisse, ut infra num. 5, « Post longas confabulationes. » Unde Vir sanctus supra in sermones, jocos, scur-

A otiosis; est lingua impudica, est et magniloqua: quarum prima lascivæ, sequens arrogantiae famplatur. Est etiam lingua dolosa, et item lingua male-dica: quarum altera in falsiloquio et adulatoria subdividitur; altera vero nunc in facie contumelias irrogat, nunc detrahit in oculo. Quod si de omni vel otioso verbo, quocunque locuti fuerint homines, Deo sunt reddituri rationem in die iudicij (Matth. xii, 36) quanto districtius de verbo mendaci, mordaci et injuriosa, de elato vel lascivo, de adulatorio aut detractorio judicabuntur?

3. Quam vera sententia, fratres: *In multilogio non effugies peccatum! (Prov. x, 19.)* Ut enim præteream cætera, si pròpterea otiosum est verbum, quod nullam rationabilem cansam habeat, quam B rationem de eo reddere poterimus, quod est præter rationem? Nemo vestrum, fratres, parvi aestimet tempus quod in vobis consumitur otiosis: siquidem tempus acceptabile est, et dies salutis. Volat verbum irrevocabile, volat tempus irremens, nec advertit insipiens quid amittat. Libet confabulari, aiunt, donec hora prætereat (86*). O donec 1119 prætereat hora! o donec pertranseat tempus! donec hora prætereat, quam tibi a*t* agendam pœnitentiam ad obtinendam veniam, ad acquirendam gratiam, ad gloriam promerendam miseratio Conditoris indulget! donec transeat tempus, quo divinam ubi repropitiare debueras pietatem, properare ad angelicam societatem, spirare ad amissam hæreditatem, aspirare ad promissam felicitatem, excitare remissam voluntatem, flere commissam iniquitatem! Sic nimirum, sic agricultæ, cum diu desiderata adfuerit opportunitas seminandi; sic vinitores, cum exspectatum tempus putationis advenerit, invenisse occupationes, et quasi irreprehensibiliter sine opere diem transegisse latentur? Sic instantibus nundinis institores nectere moras, occasiones querere solent ne quem forte sibi ex eis quæstum provenire contingat? Sic denique panperæ mendicantes, cum multis clamoribus evocatus tandem adfuerit eleemosynarum distributor, diverticula captant, et concurrentibus sociis vacuos ambient occupare recessus, et fovere latebras in angulis platearum?

D 4. Utinam tamen vel solum tempus vitæ amittertur in verbis! sed multi in his etiam vitam amittere comprobantur; nec modo ipsi amittere, sed adimere quoque; et hoc fratribus suis. An noui amittunt vitam detractores, Deo odibiles, odibiles, vitæ? Fugit vita quos odit; et quos vita fugit, mori necesse est. An non et ipse moritur qui venenum bibit, quod ei malesuada detractoris lingua propinat? siquidem furtim *ei* dilectionis vita subtrahitur, et dum nescit, paulatim in eo fraterna charitas refrigerescit. Auditurus est forsitan ipse quoque eoi detrabitur. Undique enim verba volant, et multorum prius ora sermo pertransiens, difficile fieri potest rilitates; alibi etiam detractiones, arguit. Alias sane magna erat apud eos silentii religio ex sermone 3 de Advento, num. 5 et ex aliis locis.

qui singulorum creverit linguis, et quasi jam projectus referatur ad eum, ad cuius spectat offensam, Itaque scandalizabatur audiens, et tabescet; eoque facilius extinguetur in eo charitas, quo amplius ante vivere videbatur. *Si inimicus, ait, meus maledixisset mihi, sustinuissem utique (Psal. lvi, 13).* Et quidem cavit sibi prudens auditor; cavit et ipse, si non desipit, qui sibi noverit esse detractum: ille, ne veneno inficiatur; iste, ne scandalo perturbetur. Sed, quod in se est, tamen lingua maledica, et illius percutiens conscientiam, et istius vulnerans charitatem, secum pariter utrumque peremit. Nuoquid non vipera est lingua ista? Ferocissima plane: nimurum quae tam lethaliter tres inficiat flatu uno, Nunquid non lancea est ista lingua? Profecto et acutissima, que tres penetrat ictu uno. *Lingua, inquit, eorum gladius acutus (Psal. lvi, 5).* Gladius equidem anceps, imo triceps est lingua detractoris.

5. Nec vero ejusmodi linguam ipso etiam mucrone, quo Dominicum latus confosum est, crudeliorē dicere verearis. Fodit enim haec quoque Christi corpus, et membrum de membro; nec jam examine fodit, sed facit examine fodiendo. Ipsiis quoque nocentior est spinis, quas illi tam sublimi capiti furor militaris imposuit; seu etiam clavis terreis, quos sanctissimis manibus illis et pedibus consummata Judaicæ gentis iniquitas infixit. Nisi enim hujus, quod tunc pungitur et transfoditur, corporis vitam sui vite corporis prætulisset, nunquam illud pro isto mortis injuryæ, crucis ignominie tradidisset. Et dicimus: *Levis res est sermo; temera, mollis, et exigua caro lingua hominis: quis sapiens magni pendat?* Levis quidem res sermo, quia leviter volat, sed graviter vulnerat. Leviter transit sed graviter urit; leviter penetrat animum, sed non leviter exit; profertur leviter, sed non leviter revocatur; facile volat, atque ideo facile violat charitatem. Vilis res est musca moriens, sed exterminat oleum suavitatis (*Eccle. x, 1*). Tenerum membrum lingua, attamen vix teneri potest; substantia quidem infirmum atque exiguum, sed usu magnum et validum invenitur. Modicum membrum est; sed, nisi caveas, magnum malum. Tenuis est et lata, aptissimum vacuandis cordibus instrumentum, **¶** sicut multorum mihi inter vos conscientias arbitror attestari: nisi forte omnes tam perfecti sumus, ut nunquam nobis post longas confabulationes invensta sit mens quodammodo vacua, meditatio minus devota, secca magis affectio, et holocaustum orationis non adeo pingue propter verba, sive quæ diximus, sive etiam quæ audivimus; verba tamen.

6. Facile enim lingua labitur, nec minus facile illabitur cordi: ita ut multis inter loquendum minus profuerit, quod propriam cohibuerint, dum non caverint alienam. Utilis est frater qui tibi loquitur, sapiens est, religiosus ac timens Deum; plus dico, angelus est, et angelus lucis: etiam sic cave tibi, ne audias unde laedaris. Nec personam tibi velim suspectam esse, sed linguam, præsertim in sermonicatione communi. Bona quidem columbae simpli-

A citas; sed in hac parte serpentis quoque astutiam non omittas. Maria ne angelicum quidem verbum sine discussione præteriens, cogitabat qualis esset ista salutatio (*Lue. i, 29*). Tu quoque, qui crebris saltem experimentis solerter advertisti, quantum noceant verba, non desipes, si sollicitus fueris (quandoquidem interesse nesciisse est collocationi) non modo ori circumspectionem, sed et auri nihilominus adhibere cautelam. Non miremini quod huic gradui proficientium diutius immoremur: plures siquidem inter nos proficientes esse credimus, quam perfectos.

7. Forte tamen nimii videamus in sugillatione verborum. Sed mementote quoniam lingua est, quæ contra vitia linguae loquitur, ut in eo vel maxime haberi debeat excusata, quod nec sibi parcat, et **B** adversus proprias quoque sui ipsius pericula muniat audientes. Ventus est sermo, sed non semper est ventus urens. *Surge, inquit, aquilo; et veni, austro, perfla hortum meum, et fluant aromata illius (Cant. iv, 16).* Est quoque magna nihilominus sermonis utilitas, et frequenter in lingua fructus præciosissimus reperitur. Nempe justi vita ex fide est, et fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Quomodo enim vivet quis, nisi crediderit? quomodo credit, nisi audierit? quomodo audiet, nisi annuntietur ei? Sane propterea majorem ei diligentiam, et diligitionem custodiam convenit exhiberi, quod sit, juxta Scripturam, *mors et vita in manibus linguae (Prov. xviii, 21)*. Alioquin si sola inesset vita, nec circumcisio quidem ei, si sola mors, etiam abscissio deberetur. Nunc vero ponenda [alias additur nobis] ori nostro custodia, et ostium circumstantiae labii, ut nec vitalem ædificationem clausura damnet æterna, nec lethalis pernicies liberum sortiatur egressum. Vigilemus itaque super opera nostra, fratres, ne vel omitamus quod præceptum est, vel quod prohibitum est committamus. Hortatur nos ad bipartitam hanc custodiam Propheta cum dicit: *Declina a malo, et fac bonum (Psal. xxxvi, 27)*. Vigilemus etiam nihilominus super verba nostra, ne in eis vel offendere Deum, vel proximum nocere contingat. Felix siquidem, quem in omni confabulatione duplex timor ille sollicitat, et duorum consideratio stimulat auditorum: primum quidem divinæ majestatis, in cujus manus incidere prorsus horrendum; dehinc fraternalè infirmitatis, cui nihilominus perfacile est offendiculum dare.

8. Puto tamen ne eum quidem, qui in verbo cavit offensionem, perfectum adhuc dici oportere, nisi forsitan comparatione prioris, qui tantum super opera vigilabat. Nam et Veritas in Evangelio de vigilantibus servis, et adventum Domini præstolantibus loquens: *Si, inquit, in tercia vigilia venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi (Lue. xii, 38)*. Quod nequam de prima, sed nec de secunda quidem dictum esse reperies. Est autem vigilia hæc super cor, cui sane omnem jam custodiam exhibendam Sapiens monet: nimurum quia ex ipso vita procedit (*Prov. iv, 23*). Ego tamen etiam hanc constare arbitrator specialiter in duobus: ut videlicet super asse-

ctionum pariter et cogitationum suarum greges mens sollicita vigilanter intendat. Et bene huic datur omnis custodia, a quo cæteras quoque duas procedere constat: nisi 1121 forte, quod absit! simulationis gerantur studio, et pietatis habeant speciem, non virtutem. Sicut enim fontis vena scaturiens, nisi fossas ante repleverit adjacentes, nec refluxere, nec sedari, nec in altum sese tollere prævalebit, quod videlicet alias occupetur: sic humanus animus, donec eas, quas prædiximus, manus et linguae custodias solerter impletat, nec ad perfectam hanc sui ipsius poterit reflecti curam, nec jucunda devotionis tranquillitate frui, nec in sublimem divinæ contemplationis proficere gradum. Eia, fratres, si supernæ visitationis gratiam querimus, sic queramus; si spirituales consolationes desideramus percipere, sic petamus; si cœlum nobis aperiri cupimus, sic pulsensus. Hoc denique triplici modo vigilemus, si ad nuptias volumus intrare cum sponso Jesu Christo Domino nostro, qui est benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XVIII.

De gaudio spirituali, seu de verbis Apostoli, « Non est regnum Dei esca et potus, » etc. (Rom. xiv, 17.)

1. Quid prætergredimur viam, qui ad gaudium properamus? Est quidem gaudium in [alias, de] regno Dei, sed non primum [alias, præmium] est. Est gaudium de regno Dei, sed non gaudium carnale, non gaudium sœculare, non gaudium cuius extrema luctus occupat, sed in quod magis tristitia vertitur: non denique gaudium eorum qui lætantur cum male fecerint, nec exultatio quæ in rebus pessimis est, sed gaudium in Spiritu sancto. Unde autem hoc gaudium interim, nisi de justitia et pace procedit? Ipsa ergo procedant tanquam cellulæ mellis, ut facile adhuc labilem liquorem suavitatis solidior possit materia continere. Erit quando jum ipso simplici melle fruemur, et gaudium nostrum pleum et purum erit, ut non modo in Spiritu, sed de ipso quoque Spiritu gaudeamus. Erit quando omnimodis erit gaudium spirituale, ut nullis jam corporeis occasionibus excitetur, non operibus misericordiae, non lacrymis pœnitentiae, non exercitatione justitiae, non probatione patientiae, sed ipsa magis presentia Spiritus, in quem desiderant ipsi etiam angeli prospicere. Interim sane velut salis loco sapientia milii cætera condit, tanquam non sit et ipsa cibus. Interim prius quam come tam, suspiro; et nec tunc quidem permittor, ut glutiam salivam meam. Est enim sapiens, cui quæque res sapiunt prout sunt. Cui vero ipsa jam in se, prout est, sapientia sapit, is non modo sapiens, sed etiam beatus est. Nempe hoc est videre Deum sicuti est; atque hic quidem fluminis impetus læticans civitatem Dei; hic torrens voluptatis; haec denique ubertas inebrians est.

2. Nunc vero, Domine, vinum non habent: deficit enim in his interim nuptiis vinum, vinum utique carnalis illecebæ, et concupiscentiae sœcularis. *Fel draconum, inquit, vinum corum, et venenum aspidum insanabile* (Deut. xxxii, 33) Semper nobis hoc vinum

A deficiat, fratres mei, quia non est hoc vinum bonum. Bonum vinum non ex vinea impuritatis, sed ex hydria purificationis hauritur. Bonum vinum, non ex uva Gomorrhæ conficitur, sed ex aqua Judææ. *Servasti, inquit, bonum vinum usque adhuc* (Joan. ii, 3, 10). Nam optimum quidem vinum servatur etiam usque adhuc, quod videlicet non ex aqua conficendum, sed exprimendum magis ex botro illo magno terræ promissionis, qui interim in vecte portatur, dum secundum carnem novimus Christum, et hunc crucifixum. Numquid non illi vinum defecerat qui dicebat: *Renuit consolari anima mea?* Sed et vinum aquam factum gustasse visus est, cum subjunxit: *Memor fui Dci, et delectatus sum* (Psal. LXXVI, 3, 4.)

B Quid enim faciet in praesentia, qui in sola memoria delectatur? Sic et apostoli plane vinum aquam factum gustaverunt, quando ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habitu sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v, 41). Quomodo non vinum ex aqua, gaudium de contumelia? Nimirum in plebatur jam promissio Veritatis, 1122 quæ ad eos facta erat hoc modo: *Tristitia vestra converteretur in gaudium* (Joan. xvi, 20); hoc est, aqua vestra vertetur in vinum. Miraris quod in vinum aqua mutatur? etiam transit in panem: nisi forte oblitus es comedere panem tuum, eum de quo legisti: *Cibabis nos pane lacrymarum, et potum dabis nobis in lacrymis in mensura* (Psal. LXXXIX, 6). Denique audi mensuram: *Erant autem lapideæ hydriæ sex positæ, secundum purificationem Judæorum* (Joan. ii, 6). Si verus Iudeus es, non carne, sed spiritu; sex annis servies, in septimo liber egredieris: in sex hydriæ purificationem in sex diebus operaberis, in sex tribulationibus liberaeris; et in septima non tanget te malum. Non solum autem liberaberis in eis, sed et vinum bibes ex eis, ubi cooperis juxta Apostolum gloriari non solum in spe, sed etiam in tribulationibus (Rom. v, 3).

C 3. Hoc enim est duplex interim gaudium, quod habes in Spiritu sancto, de memoria futurorum bonorum, et malorum præsentium tolerantia. Nil quippe in his carnale sapit, nil sœculare, nil vanum; sed Spiritus veritatis et coelestis sapientia est, cuius in utraque suavitas prelibatur. *Gaudete in Domino semper*, ait Apostolus; *iterum dico, gaudete*. Et duplicitis hujus gaudii materiam secutus adjunxit: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus; Dominus prope est* (Philipp. iv, 4, 5). Quia modestia nostra, nisi mansuetudo et patientia est? Gaudeamus ergo de his quæ exspectamus, quoniam Dominus prope est. Iterum gaudeamus de his quæ sustinuemus, ut modestia nostra omnibus nota sit. Nimirum *tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit* (Rom. v, 4, 5).

D 4. Sane ut idoneus fiat animus gemiuæ huic spirituali lætitiae capessendæ, duo æque ad justitiam exercendam, duo nihilominus ad conversandam pacem necesse est præmittantur, quæ quidem utraque copiosius nobis Scriptura sacra commendat. Siquidem justitiae exercitatio in his duobus mandatis

tota pendere videtur, ut quod sibi quis fieri non vult, alii non faciat, sicut ad gentes missa epistola apostolorum continet (*Act. xv, 23*); et quemadmodum ad eosdem apostolos Dominus dicit: *Quæcumque vultis ut vobis faciant homines, ita et vos facite illis* (*Matth. viii, 12*). Cæterum quoniam in multis offendimus omnes, impossibile est in hoc loco et tempore scandalorum (neque enim adhuc venerunt angeli, qui de regno Dei tollant omnia scandala, sed nec sumus in illa beata civitate, cuius fines pacem posuit Deus), propterea impossibile est hic et modo pacem inter nos conservari omnino, nisi et is qui in aliquo forte offendit proximum, animosam elationem: et is qui offensus est, nihilominus caveat inexorabilem obstinationem.

5. Studeamus itaque, fratres mei, et humiles ad satisfaciendum his qui aliquid habent adversum nos; et ad remittendum his qui offenderunt nos, faciles inveniri; quia non solum mutuae inter nos pacis conservatio constat in his duabus, sed nec ipsa quoque divina sine his propitiatio poterit obtineri, quod nec munus ab eo recipiat, qui non prius erit ut fratri reconcilietur (*Matth. v, 24*); et dissumus etiam debitum ab eo districtius exigat, qui conservo suo debitum non remittit. Jam si manent in nobis justitia, pax et gaudium in Spiritu sancto, tria hæc; non quasi securi simus pro eo quod regnum Dei intra nos est, sed eo magis in timore et tremore nostram ipsorum salutem operemur, scientes nimis, quod hunc tantum thesaurum adhuc in vasis fictilibus habeamus.

SERMO XIX (87).

De eisdem verbis apostoli, « Non est regnum Dei esca et potus. » (Rom. iv, 17.)

1. Solet apostolus Paulus in verbis esse brevis, in sententiis copiosus. Non ignoravit hoc ille tam eloquentiae, quam sapientiae dotibus approbatus, **1123** qui singula Pauli verba tonitrua judicabat (87*). Tam signanter enim universa deponit, et sic intonat spiritu et virtute, ut in serie ordinem, in sensu plenitudinem, in utroque connexionem mirabiliter ostendat. *Non est, inquit, regnum Dei esca et potus; sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto.* Quid ad hæc dicitis vos, gulosi et luxuriosi, quorum Deus venter est, quorum omnis usus aut in ventre, aut sub ventre est, qui, ut ait Jacobus apostolus, *in luxuriis enutristis corda et corpora vestra?* (*Jac. v, 5.*) Audite, audite: *Quia esca ventri, et venter escis; Deus autem hunc et has destruet* (*I Cor. vi, 13*). Væ vobis qui dormitis in lectis eburneis, et lascivitis in stratis vestris; qui comeditis vitulum de armento, et bibitis vinum defæcatum, et primis angimini unguentis (*Amos. vi, 1, 4, 6*). *Fili hominum, usquequo gravi corde, quia corpore pingui: utquid diligitis vanitatem* (*Psal. iv, 5*), et veritatem negligitis? Pinguedo carnis, deliciæ corporis, saturas ventris, aut ante mortem vos deserent, aut vos

(87) S. Hieronymus.

(87*) Hunc sermonem memorat Nicolaus Claræ-

A in morte illas relinquens: *Quoniam, inquit sanctus, cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cumeo gloria ejus. Sicut oves in inferno positi sunt: mors depascet eos* (*Psal. XLVIII, 18, 15*). Quam bene, sicut oves; quia detracto vellere mundialium divitiarum dure presseque detorsi, sempiternis nudi depatabuntur incendiis. *Mors depascet eos;* quia semper morientur ad vitam, et semper vivent ad mortem. Ergo hic caro veribus, illic anima ignibus deputatur, donec rursus infelici collegio colligati, tormentis pœnalibus socientur, qui socii fuerunt in viiis.

2. O delicate, qui deliciis et divitiis circumfusus atque confusus, confusionem exspectas et mortem; *non est regnum Dei esca et potus, non purpura et byssus;* quia dives ille utroque circumfluus, in

B puneto ad inferna descendit (*Luc. XVI, 19, 22*). Quid ergo? *Sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto.* Attendis et intendis quia gaudium in fine est? Sic fatui filii Adam, et præcipiti saltu justitiam transilientes et pacem, rem finalem in principium convertere et pervertere vultis? Nemo enim est qui gaudere non velit. Non stabit et non erit istud; quia sicut *non est pax impiis*, sic nec gaudere impiis, dicit Dominus (*Isa. XLVIII, 22; LVII, 21*). Non sic impi, non sic. Prius est justitiam facere, inquirere pacem, et persequi eam: et sic demum apprehendere gaudium, imo a gaudio comprehendendi. Sic angelicus illo conventus prius justitiam fecit, cum stetit in veritate, et veritatis deseruit desertorem. Post hæc illa pace firmati sunt quæ exsuperat omnem sensum, quia cum diversis honorum primatibus ambiantur, nullus qui murmuraret, qui invidiebat nullus.

3. Lauda tu, Jerusalem, Dominum; lauda Deum tuum, Sion: quoniam confortavit seras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te, qui posuit fines tuos pacem (*Psal. CXLVII, 12-14*). Lauda, et laudes replica, quia munitissimis vectibus et inconclusilibus seris clausæ sunt portæ tuæ; nullus inimicus intrat, nullus exit amicus. Benedicti filii tui in te, omni benedictione spirituali in cœlestibus cum Christo. Jam non est timor in finibus tuis, quia posuit fines tuos pacem. Nullæ tibi tentationes nulla sese cogitationum turma confundit; quia versipellis ille tortor longe est a muris tuis et a filiis tuis; et ille qui idem est, omnia identitate consolidat atque conjungit, *cujus participatio ejus*, inquit, *in id ipsum* (*Psal. CXXI, 3*). Hoc jam tertio hauriunt aquas in gaudio de fontibus Salvatoris; et nudis, ut ita dicam, oculis divinitatis intuentur essentiam, nulla corporeorum phantasmatum imaginatione decepti. Ecce gaudium in fine, sed sine fine.

4. Miseri nos, qui ab illa felici regione repulsi, in hanc descendimus, imo cecidimus vanitatem. *Fili Sion,* ait propheta, *incliti, et amicti auro primo, quomodo repulati sunt in vasa testea* (*Thren. IV, 2*). Fili Sion, illius videlicet speculativae civitatis, quam ædificavit Dominus, ut videatur in gloria sua: filii Vallensis in epistola 24, ad abbatem Celensem, ut in Præfatione bujus tomī dictum est.

supernæ Jerusalem, quæ libera est, quæ est mater nostra; incliti per dignitatem conditionis, amicti auro primo per divinitatis imaginem. Quomodo ergo ex his nos quidem reputati sumus in vasa testea, in hac lutea et fragilia corpora degeneravimus? **112.1** Exhibitent enim angeli, fratres charissimi, justitiam Deo, pacem inter se, gaudium sibi. Sic et tu, homo, noli prius rapere quod tuum est; et justitiam quam Deo, et pacem quam proximo debes, contemnere. Justitia virtus est, qua redditur unicuique quod suum est. Tu non solum justitiam, sed multas et multiplices justitias debes Creatori. *Justus enim Dominus, et justitias diteexit (Ps. x, 8). Justitia tua sicut montes Dei (Ps. xxxv, 7).* Bene, sicut montes, quia plures cumulos miserationum suarum ingessit tibi.

5. Et prius quidem te cum ceteris, et inter cetera creavit, non sine magnæ prærogativa dignitatis. Dixit enim de omnibus, et facta sunt. Post hæc, vehementissimo tui amore inflammata, majestas illa redemit te. Nunquid verbi facilitate? Non: sed triginta et tribus annis operatus est salutem tuam in medio terræ, affixus cruci, adductus morti, ludibriis deputatus. Dens tunc factus est frater tuus, non angelorum frater; quia nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrabæ apprehendit. Commune quidem habes quod factus es; quod frater es, speciale. Adjecit adhuc erga nos specialius quiddam, quod de lata nos et spatio viæ, quæ dicit ad mortem, digito suo traxit, et posuit in concilio justorum et congregatione. Quid ultra debuit facere, et non fecit? Cujus vel saxeum pectus tanta et talis, a tanto et tali collata beneficiorum multitudo non emolliat? Quidquid igitur es, quidquid potes, debes creanti, redimenti, vocanti.

6. Sed cum justitiam feceris, fac et pacem. Quandiu enim sumus in hoc vase testeo et fragilitate complexionis humanæ, non possumus inveniri scandalorum prorsus immunes. Si igitur recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te, sis humili ad veniam petendam: si tu habes ad versus illum, sis facilis ad dandam; et omnia membra erunt in pace. Sic enim ad duo ista, charitatem et humilitatem, paratissimi, non poterimus dissensionem sentire. *Discite, inquit, a me, quia mitis sum et humili corde (Matth. xi, 29): mitis, quod pertinet ad charitatem, quia charitas patiens est, benigna est; humili, quod ad ipsam verbi spectat proprietatem.* Sic procedentibus erit gaudium in Spiritu saneto. Loquar quod expertus novit, inexpertus ignorat: *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei (1 Cor. ii, 14).* Nunquid non plenrumque orantibus nobis omnia viscerum succutiuntur occulta ad memoriam gaudii illius, quod est in Jerusalem quæ sursum est, quæ est mater nostra; et lacrymarum unda vulnus meditantium superfundit? O si duraret! *Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea; adhaereat lingua mea fauibus meis, si non meminero tui, si non proposuero Jeru-* *salem in principio laetitiae mee (Psal. cxxxvi, 5, 6).* Vere in principio laetitiae, quia finis illic repositus est.

A 7. Quando conscindes saccum meum, Domine Jesu, et circumcidabis me latitia, ut cantet tibi gloria mea, et non compungar? Principium gaudii illius, quod hic quandoque sentimus, stilla est, guttula est de flumine illo descendens, cuius impetus latificat civitatem Dei. Quando veniet tempus, ut perennibus gaudiis in ipso divinitatis fonte profundius immergamur, ubi unda undam sine intercedente et interpolatione continuet? Quando veniam et apparebo ante faciem Domini? Quando transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei? Quando, sicut audivimus, sic videbimus in civitate Domini virtutum? Eia igitur, fratres, huic felici ternario fideliter insistamus, et semper simus memores verbi illius: *Amice, ad quid venisti? (Matth. xxvi, 50.)*

B Quia nou ad hoc venimus, ut simulatoria specie regem interficiamus; sed ut ei serviamus, qui est benedictus in saecula. Amen.

SERMO XX.

De verbis Domini, « Omnis qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur. (Luc. xviii, 14.)

1. Si consideremus diligenter, fratres, gradus hominum, quatuor inveniemus: dico autem summam **1125** felicitatem in celo, ad quam suspiramus; medium felicitatem in paradiiso, unde cecidimus; itemque medium infelicitatem in hoc mundo, pro qua geminus; et in inferno extremam infelicitatem, quam merito formidamus. Brevius tamen dicere possum, vitam, et umbram vitae; umbram mortis, et mortem. Itaque nec in summo, nec in imo positi, timemus descendere, ascendere cupimus, eo magis anxi, quo videmur viciniores intimis, quam supremis; et ecce dicitur nobis: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur.* Quidnam sibi vult cincellata hæc connexio exaltationis et humiliationis? Itane parum est, Domine, quod in veritate tua humiliasti nos, qui adhuc exigis ut apponat homo humiliare se ipsum? Et quidem restat adhuc quo possimus humiliari; sed qui illo ceciderit, jam nou adjiciet, ut resurgat; et qui humiliatus fuerit usque illuc, frustra speret exaltationem: siquidem humiliasti nos in loco afflictionis, et cooperuit nos umbra mortis. Usque adeo vita nostra inferno appropinquavit: quo nos humiliabimus ultra? Quæ utilitas in sanguine nostro, si descenderimus in corruptionem? Sane nihil aliud infra nos est, quam irreparabilis illa corruptio. Post umbram mortis non restat nisi mors; post locum afflictionis, solus superest locus mortis.

D 2. *Qui se, inquit, humiliat, exaltabitur.* Si dixisset: Qui humiliatus fuerit, exaltabitur, exultasset utique, tanquam certissime humiliatus, et vehementer. Nunc vero cum dicat: *Qui se humiliat, exaltabitur, angustiae mihi sunt undique;* nec ignoro quid eligam, sed quid agam. Exaltari cupio, quia summopere id necessarium: siquidem neque hic manentem habeo civitatem; nec bonum esset hic manere, etiamsi licet. Porro inferius adhuc ire, perire est. Jam enim locum teneo inferiorem, et qui solum habeat infra se insimum, hoc est infer-

num. Si me illuc humiliavero, non est spes exaltationis; si me non humiliavero, identidem desperatio est exaltationis; quia qui se humiliaverit, exaltabitur, et is tantum. Si hoc egero, mors mihi est; si autem non egero, ab exaltatione repulsus, nec sic effugiam manus mortis. Sed si hoc difficile paret, saltem quod præmissum est consideremus.

3. *Omnis qui se exaltat, ait, humiliabitur.* Quem enim Veritas humiliat, ipse quomodo se exaltat? Neque hic dicimus quo, sed quomodo; quia non locus videtur deesse, sed virtus. Non, inquam, deest homini quo exaltare se possit, sed deest omniuo qui possit. Est quidem voluntas multa, sed nulla facultas. Nempe, velint, nolint homines, communis totius Adæ, totius humani generis vox est: *In veritate tua humiliasti me* (*Psal. cxviii*, 75). Quisquis autem in veritate humiliatur, veraciter humiliatur, nec nisi fallaciter exaltatur. Quid est autem fallaciter exaltari, nisi vere non exaltari? Gratias ei, quia non dixit: *Omnis qui se exaltaverit, exaltabitur.* Quomodo enim conaremur in vanum exaltari, si id arbitramur, quando ne ipsa quidem nunc desperatio proficiendi, appetitum cohibet exaltandi? Et forte hoc est, quod ait: *Qui se exaltat, humiliabitur:* nec pertinet ad affectum, qui nullus est; sed ad affectum, qui stultus est.

4. Quantos enim videmus humiliatos, sed non humiles; percussos, sec non dolentes; curatos quidem a Domino, sed nec ipsa curatione sanatos? His sunt qui sub sentibus esse delicias computant (88), dissimulantes peccata quæ actitant, lubricum in quo titubant, tenebras quibus caligant, laqueos inter quos ambulant, locum afflictionis quem inhabitant, corpus mortis quod gestant, jugum grave quod tollerant, graviorem conscientiam quam oceulant, gravissimam sententiam quam exspectant. Talis ille erat, cui Joannes in Apocalypsi scribere jubebatur: *Dicis: Quia dives sum, et nullius ego; et nescis quia tu es pauper, et miser, et miserabilis, et cæcus, et nudus* (*Apoc. iii*, 17). Nec mirum si sit vana et mendax exaltatio filiorum hominum, siquidem vani sunt et mendaces. Humiliat 1126 eos veritas, exaltat vanitas: et dilexerunt magis tenebras quam lucem, amplectentes exaltantem se vanitatem, et querentes mendacium; porro contra veritatem quæ se humiliat, votis et studiis quibus possunt, dissimulationibus et eonatus frivilis recalcitrantes.

5. Fecimusne aliiquid? Puto quia invenimus etiam quomodo humiliet homo se ipsum. Dico autem ut adhæreat [alias, adhibeat voluntatem] humilianti se veritati, nec dissimulet, sed cooperetur ei devoto pietatis affectu. Proinde eavebo deinceps, quam sollicite potero, duritiam cordis: sentiam et plangam dolorem meum, ne, si forte insensibile fuerit, sit etiam insanabile vulnus meum. Ero igitur vir videns paupertatem meam in virga indignationis

A ejus, ne veniat anima mea in consortio corum, de quibus Veritas ait: *Percussi eos, et non doluerunt* (*Jerem. v*, 3); et iterum: *Curavimus Babylonem, et non est sanata* (*Jerem. li*, 9). Gravis eurotio humiliatio hæc, sed gravior morbus superbia est: quæ utinam sic curetur, ut sanetur hæc cura! Consentiam itaque adversario meo, acquiescam judicie meo, cedam denique urgenti aculeo, ne bis pungar. Tale enim reor esse quod Dominus ait: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur.* Ac si dieat: Quisquis contra stimulum recalcitraverit, duplo pungetur: parcetur autem ei qui consenserit, et dederit loeum iræ.

SERMO XXI (88*).

B *De verbis Sapientæ (x, 10): « Justum deduxit Dominus per vias rectas, » etc.*

1. *Est justus, qui in principio sermonis accusator est sui* (*Prov. xvii*, 17); et est justus, qui ex fide vivit (*Rom. i*, 17); et est justus, qui absque terrore est (*Prov. xxviii*, 1). Et primus quidem bonus, quia accedit ad viam; secundus melior, quia eurrit per viam; tertius optimus, quia jam appropinquat ad finem viæ. Hic tamen accipiamus primum, quem velocius invenimus. Hunc deduxit Dominus, et non alius; quia ipsius est de via iniquitatis ad viam veritatis reducere, et deducere, etducere per eam. *Per vias, inquit, rectas.* Viæ Domini viæ rectæ, viæ pulchræ; viæ plenæ, viæ planæ. Rectæ sine errore, quia ducent ad vitam; pulchræ sine sorde, quia docent munditiam; plenæ multitudine, quia totus jam mundus est intra Christi sagenam; planæ siue difficultate, quia donant suavitatem. *Jugum enim ejus suave est, et onus leve* (*Matth. xi*, 30). *Et ostendit illi regnum Dei.* Regnum Dei conceditur, promittitur, ostenditur, percipitur. Coneeditur in prædestinatione, promittitur in vocatione, ostenditur in justificatione, in glorificatione percipitur. Unde est illud: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum Dei* (*Matth. xxv*, 34). Sie enim ait Apostolus: *Quos predestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, illos et justificavit: quos autem justificavit, illos et magnificavit* (*Rom. viii*, 30). In prædestinatione est gratia, in vocatione potentia, in justificatione lætitia, in magnificatione est gloria.

D 2. *Et dedit illi scientiam sanctorum.* Scientia sanctorum est, hic temporaliter cruciari, et delectari in æternum. Et in contrarium scientia malorum relabitur. Alia est scientia mundi, quæ docet vanitatem; et alia scientia earnis quæ docet voluptatem. Illa tanquam pater, ista tanquam mater nobis est. Sicut enim mater filio suo semper optat quietem, et omnem prorsus laborem claudit a filio suo: sic earo incrassata, impinguata, dilatata, recalcitrat, nec minimis saltim digitis patitur se contingi. Et siue pater vult filium suum hoc illueque discur-

Vallensi in Octava sacerdi Andreæ. At cum non sit unus ex illis novemdecim, quos Nicolaus Henrico Trecentum eomiti nuncupavit, Bernardo hunc trahere malim.

(88) 2368 C. computant. —Hæc loquendi formula occurrit in lib. iii de Imitatione Christi, cap. 20, in fine. Eadem rursus infra in sermone 28
(88*) Hic sermo tribuitur alicubi Nicolao Claræ-

rere, ut addiscat unde aliquando magnificetur: sic et mundus vult hominem multis laboribus intricari, ut habeat unde superbiat, unde infletur, et desipiat de vanitate in idipsum. Sanguisugæ duæ suot filiæ, id est propriae voluntatis, quæ quasi radix est, duæ filiæ sunt, vanitas **1127** et voluptas, clamantes: Affer, affer. Ilæ nunquam satiantur, nuuquam dicunt: Sufficit. Si quis has plenius in se contriverit, noo immerito sibi illam vocem poterit coaptare: *Quoniam, inquit, pater meus et mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me* (*Psal. xxvi, 10*).

3. Honestavit illum in laboribus. Nonne nos et in ipsis laboribus nostris honestamur, cum omnia quæ facimus, ad unitatis vinculum adunamus, ut non in nobis sit pondus et pondus, mensura et mensura, quia utrumque abominabile est apud Deum? Nonne et hæc vilitas, hæc deformitas, hæc semi-civetia honorantur et adorantur a principibus terræ (89)? Væ nobis, si exsultaverimus nisi in Christo, et pro Christo! væ nobis, si vendibilem obtulerimus paupertatem! *Et complevit labores illius*: vel hic in perseverantia, ut usque in finem justitiam non derelinquat: vel illic in gloria, ut gaudeat in æternum. Felix utraque completio, cam et hic moritur justus plenus dierum, et illuc oritur in plenitudine [alias, longitudinem] dierum: utroisque plenus; et hic gratia, et illuc gloria, quia gratiam et gloriam dabit Dominus (*Psal. LXXXIII, 12*). Amen.

SERMO XXII.

De quadruplici debito.

1. In via estis, fratres, quæ ducit ad vitam, in via recta et impolluta, quæ ducit ad civitatem sanctam Jerusalem illam, quæ libera est, quæ sursum est, quæ est mater nostra. Arduus quidem ascensus ejus, ntpote per ipsam montis summitatem incisus; sed via compediiosior laboris magnitudinem vel temperat, vel excludit. Vos autem tam felici facilitate, quam facili felicite via istam non solum itis, sed curritis; quia exonerati estis et accincti, nihil ponderis super dora portantes. Non sic aliqui, nou sic, qui quadrigas et quadrigalia onera pertransientes, montis circuitum ambire decernunt, et plerumque per devexa montis præcipitantur, ut vix finem inveniant vite sue. Felices igitur vos, qui vos et vestra sive omni exceptiuncula reliquistis, per ipsum montis verticem iter facitis ei, qui ascendit super occasum: Dominus nomen i'li (*Psal. LXVII, 5*). Illi vero, qui, quamvis Ægyptum fugeriot, tamen ad quæque Ægyptia tenerime respiraunt, viam civitatis habitaculi non invenerunt; sed voluntatum suarum gravissimis sarcinis prægravati, vel sub onere, vel cum ouere cadunt, ut vix ad cursum perveniant destinatum.

2. Quid enim est (gratias illi, cuius gratia hoc totum factum est) quod vita vestra vitam apostolicam repræsentet (89*)? Illi reliquerunt omoia, et in

(89) His verbis designatur Cisterciensium vilis habitus, regibus nibilominus venerabilis. Vide præfationem ad hunc tomum, num. 45.

A schola Salvatoris sub ejus praesentia congregati, hauserunt aquas in gaudio de fonte Salvatoris, ipsum vitae fontem in ipso fonte bibentes. Beati oculi qui viderunt. Nunquid non et vos, non in præsentia, sed in absentia ipsius; non ad verba oris ejus, sed ad vocem nuntiorum ejus, simile aliquid fecistis? Defendite vobis hanc prærogativam, quod illi ad visum et ad verbum, vos ad auditum et nuntium credidistis. Sic state in Domino, charissimi, ut quemadmodum illi in fame et siti, in frigore et nuditate, in laboribus et jejuniis, et vigiliis, et cæteris observantiis justitiæ viam regiam tenuerunt: sic et vos, etsi non eorum meritis, tamen exercitiis aliquatenus coequati, dieatis Domino Deo vestro, cum veneritis ante thronum glorie ipsius: *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidi-mus mala* (*Psal. LXXXIX, 15*). In veritate dico vobis, quia in veritate estis in via recta, in via sancta, quæ perducat ad Sanctum sanctorum. Mentiòr (quod ad consolationem vestram dico) si non ex manibus hujus peccatoris, monachorum, novitiorum et conversorum animæ ad cœlestia gaudia volaverunt, tam liberæ quam liberatæ de carcere nostræ mortalitatis. Si queritis unde id sciām, scitote quia certissima mihi signa inde facta suot et ostensa.

1128 **3.** Non est igitur quod vobis vel pro vobis timeam a viribus Satanæ et ministrorum ejus, cum noverim illius fortitudinem per Redemptoris vulnera traductam et deductam ad nihilum. In spi-

C ritu enim fortitudinis fortem fortior ille contrivit, portas æreas et vectes ferreos confringens. A versutiis et astutiis illius formido mihi est pro vobis, in quibus partim subtilitate naturæ, partim experientia temporum sub tot annorum millibus eruditus, fragilitatem humanæ naturæ, quoquaversum se verterit, non ignorat. Sic ille insatiabilis homicida primis parentibus nostris non ursos, non leones, non fortia terræ animalia delegavit: sed tortuosum et callidum serpentem, qui per sinuosa volumina nunc caput cauda, nunc caudam capite tegere consuevit. Denique et serpens non fortior erat, sed *callidior cunctis animantibus terræ*, ait Scriptura. Unde et ab interrogatione incepit, mentem mulieris explorans, sciens, ingenio, non viribus laborandum.

D Cur præcepit vobis Dominus Deus, inquiens, ne comedederis de ligno scientie boni et mali? Quæ respondit: *Ne forte moriamur* (*Gen. iii, 1-3*). Quod Deus pro certo posuerat, dicens: *Quacunque die comedeleritis, morte moriemini* (*Gen. iii, 17*); ista sub dubio supponit, ne forte, inquiens, si comedelerimus, moriamur. Et audi ingenium malitiamque serpentis. *Nequaquam*, inquit, *moriemini* (*Gen. iii, 4*). Deus affirmat, mulier dubitat, Satan negat. Sic et ego timeo, ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, sic et sensus vestri corrumpantur a castitate, quæ est in Christo Jesu (*II Cor. xi, 3*).

(89*) Id explicat Bernardus infra Sermone 27 de Diversis, num. 3 et Sermone 37, num. 7.

4. Putasne, aliquis in vobis est, cui dicat in cogitationibus suis : Cur præcepit vobis Deus, ut istam Regulam teneretis? Secundum enim impetum spirituum vestrorum huic tepido remissionem, illi ferventi vitam arctiore proponit, hoc solum expetens et expectans, ut quoquo modo tollat eum a concilio justorum et congregatione. Profecto spiritus ille, qui tibi hoc suggerit, spiritus mendax est, spiritus potestatem habens, qui tibi invidet locum tuum. Unde et Sapiens hujus rei non ignarus : *Si spiritus potestatem habentis super te ascenderit, ait, locum tuum ne dimiseris* (*Eccle. x, 4*). Absit enim ut Spiritus veritatis, qui te hoc adduxit, te reducere velit; quia non est in ore ejus : Est et Non; sed est in illo Est, sicut irrefragabilis auctoritas testatur. *Nemo*, ait Apostolus, *loquens in Spiritu Dei, dicit anathema Jesu* (*I Cor. xi, 3*). Jesus Salvator sive *salus*: anathema, *separatio* interpretatur. Qui vero tibi separationem a salute submurmurat, nec Dei Spiritus est, nec a Deo; quia Spiritus sanctus non dispaghete, sed colligere venit, qui semper revocat dispersos Israel in terram suam.

5. Quid? vitam fortiori aliquis querat? Dico vobis quia ista fortissima est, et quæ ex omni parte, si dissimulare nolueris, primæ illi scholæ Salvatoris pro sua possibilitate respondeat. An audes ad molliorem vel cogitando descendere? O si cognovisses et tu, quam multa et quam multis debeas! vides quæ nihil sit quod facis, quam nec inter minima numerandum ad comparisonem debitorum tuorum. Vis scire quæ et quibus debeas? Primo Christo Jesu debes omnem vitam tuam, quia ipse vitam suam posuit pro vita tua; et cruciatus amaros sustinuit, ne tu perpetuos sustineres. Quid tibi dirum vel durum esse poterit, cum recordatus fueris quia ille, in forma Dei, in die æternitatis suæ, in splendoribus sanctorum ante luciferum genitus, splendor et figura substantiæ Dei, venit ad carcere tuum, ad limum tuum, infixus, ut dicitur, usque ad cubitos in limo profundi? Quid non suave tibi, cum tibi collegeris omnes amaritudines Domini tui, et rememoraberis primum quidem illarum infantilium necessitatum; deinde, laborum quos pertulit in prædicando, latinationum in discurrendo, tentationum in jejunando, vigiliarum in orando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo: postremo, **¶ 129** periculorum in falsis fratribus, conviciorum, sputorum, colapborum, flagellorum, irrisiorum, subsannationum, exprobationum, clavorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis tringita et tribus annis operatus et passus est in medio terræ (90)? O quam indebita miseratio, quam gratuita et sic probata dilectio, quam inopinata dignatio, quam stupenda dulcedo, quam invicta mansuetudo! Regem gloriae pro despiciatissimo vernaculo, ino vermiculo crucifigi! Quis audivit unquam tale? aut

(90) Iisdem verbis usus est Bernardus in sermone Feriæ 4 majoris hebdomadæ, num. 11, et sermone 43 in Cantica num. 3. Sic se ipse quandoque exscribit,

A quis vidit huic simile? Vix enim pro justo quis moritur: ipse pro injustis et inimicis mortuus est, eligens exsulare a cœlis, ut nos reportaret ad cœlos, amicus doleis, consiliarius prudens, adjutor fortis.

6. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Nonne, si conferrentur in me omnes vitæ filiorum Adam, et omnes dies sæculi, et labores omnium hominum qui fuerunt, qui sunt, et qui erunt, nihil esset ad comparationem corporis illius, quod spectabile et stupendum est virtutibus etiam supernis, in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de Virgine, in vita innocentia, in doctrinæ affluentia [alias, fluentis], in coruscationibus miraculorum, in revelationibus sacramentorum? Vides igitur, quia, sicut exaltantur cœli a terra, sic exaltata est vita illa a vita nostra: quæ tamen posita est pro vita nostra. Sicut nihil ad aliquid nullam habet comparationem, ita et vita nostra nullam habet ad vitam illius proportionem; cum illa dignior, ista miserior esse non possit. Nec me putes rem exaggerare sermonibus; quia hic deficit omnis lingua, nec sufficit oculus [alias, animus] vel ad intuendum tantæ dignationis arcanum. Cum ergo ei donavero quidquid sum, quidquid possum, noune istud sic est, sicut stella ad solem, gutta ad fluvium, lapis ad turrim, pulvis ad montem, granum ad acervum? Non habeo nisi minuta duo, imo minutissima, corpus et animam; vel potius unum minutum, voluntatem meam; et non dabo illam ad voluntatem illius, qui tantus tantillum tantis beneficiis prævenit, qui toto se totum me comparavit? Alioquin si illam retinuero, qua fronte, quibus oculis, qua mente, qua conscientia vado ad viscera misericordiae Dei nostri; et audeo perfodere illud fortissimum propugnaculum, quod custodit Israel; et illius sanguinis, non guttas, sed undas a quinque partibus corporis in meum pretium detorquere? O generatio perversa, et infideles filii! quid facietis in die calamitatis de longe-venientis? ad cujus fugietis auxilium?

7. Sed nunquid huic soli debitor sum, cui vix parum aliquid retribuere possum? Exigunt a me præterita peccata mea futuram vitam meam, ut faciem fructus dignos poenitentiae, et recognitem omnes annos meos in amaritudine animæ mee. Et ad bæc quis idoneus? Peccavi super numerum arenæ maris, et multiplicata sunt peccata mea, et non sum dignus videre altitudinem cœli præ multiitudine iniquitatis mee, quoniam irritavi iram tuam, et malum eorum te feci. *Circumdederunt me mala, quorum non est numerus; comprehendenterunt me ini-quitates meæ, et non potui ut viderem* (*Psal. xxxix, 13*). Quod ergo sine numero est, quomodo numerabo? Quomodo satisfaci, cum cogar reddere debitum usque ad novissimum quadrantem? Sed et delicia quis intelligit? Ait illa cœlestis fistula (90*) Ambrosius: « Facilius inveni eos qui innocentiam

ut supra in sermonibus de S. Malachia, num. 5.

(90) Sic Norberti os cœlestem fistulam appellat epistola 56.

servaverunt, quam qui congruam egerunt pœnitentiam (Lib. II de Pœnit. cap. 10). » Sed et quantumlibet peniteat, quantumlibet se afflicet et maeeret; propter nomen tuum, non propter meum [alias, pœnitentiae] meritum, propitiaberis peccato meo, Domine, ait justus; multum est enim (Psal. xxiv, 11). Cum ergo quidquid vivis, quidquid sapis, quidquid habes, quidquid potes, huic uni rei dedicaveris, nunquid est, vel inter aliqua computandum? Paulo ante vitam tuam pro vita sua Christo reddideras; et nunc iterum eam totam præcedentium exigit recordatio peccatorum. Nunquid, ut vulgo dieitur, de una filia duos generos statuisti facere?

1130 8. Quid si tertium tibi debitorem ostendam, qui non minus acriter, quam veraciter vindicat eam sibi? Puto quod et tu possidere desideras civitatem, de qua dicitur: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei* (Psal. LXXXVI, 3); gloriam illam, quam nee oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, regnum opium sacerdotum, vivere in aeternum, in perpetuas aeternitates. Credo quod velis esse aequalis angelis Dei in celo, esse etiam haeres Dei, cohaeres Christi et in plateis supernae Sion melos angelicum auseultare, et videre quidquid illud sit, cum Christus tradiderit regnum Deo Patri, et erit Deus omnia in omnibus; postremo esse similis Deo, et videre eum sicuti est. Nec dubito quin et concupiscas suspicere et umbras declinantes, et diem aspirantem, cum illuxerit illa solemnis dies, et nubila rerum excusserit; quando jam non inclinabitur dies, sed erit aeterna meridies; quando erit plenitudo fervoris et lucis, solis statio, tenebrarum exterminatio, desiecatio paludum fetorum, depulsio. Nonne ad hoc emendum totum te, quæcumque, et unde cunque contrahere poteris, dare oportebit? Et eum universa compleveris, non tanen putes esse condignas passiones hujus temporis vel corporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. An sic impudens es, vel imprudens, ut minutum tuum, quod sibi tam Christi vita, quam peccati pœnitentia certatim rapiunt, etiam ad hoc conquirendum vel audeas numerare?

9. Quid diees, si et quartum debitorem iu medium adduxero, qui sibi etiam jure primatus sui superiores tres eedere velit? Ecce in iauis est qui fecit celum et terram: et Creator tuus est, tu creatura; tu servus, ille Dominus; ille figulus, tu figuramentum. Totum ergo quod es, illi debes, a quo totum habes; illi præcipue Domino, qui et te fecit, et beneficet tibi, qui tibi ministrat siderum cursus, aeris temperiem, fecunditatem terræ, fructuum ubertatem. Huic revera totis medullis, totis viribus serviendum; ne forte indignationis oculo te respiciat, et despiciat, et conterat in aeternum et in saeculum saeculi. Non arbitror autem quod te tanta rapiet insanitia, ut et hic minutum tuum nominiare, nedum numerare præsumas. Expone ergo mihi, cui horum quatuor præponas reddere quod debes, cum unusquisque tantus exactor sit (91), ut te possit singulariter suffocare.

(91) In vulgatis, unusquisque tam internus quam externus exactor sit.

A Eia, Domine, vim patior, responde pro me. In manus tuas, Domine, commendo minutum meum: tu persolve omnibus, tu ab omnibus libera, quia tu es Deus, et non homo; et quod hominibus impossibile est, possibile est tibi. Quod habui, et feci: Domine, habe me excusatum, quia imperfectum meum videbunt oculi tui. Quis ergo amplius grunnet, dicens: Nimum laboramus, nimum jejunamus, nimum vigilamus; cum nec millesimæ, imo nec minimæ parti debitorum suorum valeat respondere? Haec est fortasse, fratres, illa vera vestra Quadragesima, non exterior, sed interior, quæ non corticem sacramenti, sed adipem frumenti contineat. Si enim unicuique istorum quatuor et pro se, et perse, omnem de-ealogi perfectionem debetis: profecto deem q uater ducta quadragesimam vestram faciunt, quam custodiare vos oporteat omnibus diebus vita vestrae. Et ipse qui vos congregavit in loco isto, vitam vestram conseruet in opere sancto; ut cum ipse apparuerit vita vestra, et vos appareatis cum ipso in gloria.

SERMO XXII.

Dediscretiones spirituum [Alias, *De septem spiritibus*].

C 1. Magister gentium Paulus, ex occasione ipsius spiritualis naturæ, qua vivimus, ad spiritualem conversationem excitans discipulos, ait: *Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus* (Galat. v, 25). Ac si dicat: Si caro non protest quidquam, sed spiritus est qui vivificat ipsam, separare oportet pretiosum a vili, et dignorem præponere partem, ut secundum spiritum ambulemus, **1131** non secundum carnem. Ad spiritum enim debet fieri conversio carnis, ut servial ipsa, et non servialitur ei, ut dicit spiritus servo suo: Veni, et veniat: Fae hoe, et faciat illud. Sic enim erit uxor nostra sicut vitis abundans, et salvabitur per generationem filiorum, qui sunt opera bona, si fuerit ipsa quidem in lateribus domus nostre, id est in abscondito et humili loco; anima vero resident in medio tanquam domina, tanquam paterfamilias, tanquam judex; ut fiat quod scriptum est: *Animæ meæ in manibus meis semper* (Psal. cxviii, 109). Maledictus enim spiritus ille, qui partem suam deteriorem facit. Maledictus homo, qui pascit sterilem, et viduæ non beneficet. Denique, ut testatur idem Apostolus, si secundum carnem vixerimus, moriemur; quoniam, qui in carne ambulant, Deo placere non possunt (Rom. viii, 13, 8); et qui seminant in carne de carne metent corruptionem (Galat. vi, 8). Si autem spiritu facta earnis mortificaverimus, vivemus; quoniam, qui spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt (Rom. viii, 13, 14); et qui seminant in spiritu, de spiritu metent vitam eternam (Galat. vi, 8).

D 2. Prudenter proinde, fratres, et non ad insipientiam nobis, spiritualem elegimus vitam, castigare scilicet corpus, et servitutem subjicere; et Deum, qui Spiritus est, adorare in spiritu et veritate. Sed, quia spirituum diversa sunt genera, necessaria est nobis eorum discretio, præsertim cum ab apostolo

didicerimus, non omni spiritui esse credendum (*I Joan.* iv, 1). Videri enim potest minus eruditis, et qui parum exercitatos habent sensus, omnem cogitationem non alterius, quam ipsius humani spiritus esse sermonem: quod non ita esse et certa fidei veritas probat, et divinarum testimonia Scripturarum. *Audiam*, inquit Propheta, non quid ego loquar, sed *quid loquatur in me Dominus Deus* (*Psal.* lxxxiv, 9). Et alius propheta: *Angelus*, inquit, *qui loquatur in me Zach.* i, 9), etc. Et in psalmo didicimus fieri immissiones etiam per angelos malos (*Psal.* lxxvii, 49). Unde et timet Apostolus, ne, sicut serpens decepit Evans astutia sua, sic et discipulorum quibus loquitur corda decipientur (*II Cor.* xi, 3), ab eo utique, cuius ipse Paulus astutias non ignorat: unde et dicit: *Non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates adversus mundi rectores tenebrarum harum* (*Ephes.* vi, 12). Esse autem spiritum carnis non bonum, manifeste idem Apostolus indicat, ubi inflatos spiritu carnis suae quosdam esse testatur (*Coloss.* ii, 18). Et esse etiam spiritum hujus mundi declarat, ubi gloriatur in Domino pro se pariter et pro discipulis suis, non quod eum acceperint, sed spiritum, qui a Deo est, *ut sciamus*, inquit, *quaer a Deo donata sunt nobis* (*I Cor.* ii, 12).

3. Sunt ergo hi duo satellites maligni illius principis tenebrarum; ut dominetur spiritus nequitiae spiritui carnis, et spiritui hujus mundi. Quisquis ergo ex his tribus spiritibus spiritui nostro loquatur, ne credamus ei; quoniam sanguinem sitiunt, non quidem corporum, sed quo! gravius est, animarum. Sed quoniam spiritualis omnium natura est, a sermonibus eorum cognoscemus eos: et quis spiritus sit qui loquatur, ipsa suggestio declarabit. Semper enim spiritus carnis mollia, spiritus mundi vana, spiritus malitia semper amara loquitur. Quoties ergo importune utassolet, carnalis cogitatio mentem pulsat: verbi gratia, cum de eibo, de potu, de somno, ceterisque similibus ad carnis curam pertinentibus cogitantes, humano quodam modo inardescimus desiderio, certum sit nobis spiritum carnis esse qui loquitur, et tanquam adversarium repellamus eum, dicentes: *Vade retro, Satana, quoniam non sapis ea quae Dei sunt* (*Marc.* viii, 33), sed magis sapientia tua inimica est Deo. Cum autem non de ill-cebris carnis sed de ambitione saeculi, de jaentia et arrogantia, ceterisque similibus cogitatio vana versatur in cordibus nostris, spiritus mundi est qui loquitur, longe perniciosior hostis, et major sollicitudine repellendum. Interdum vero satellitibus isisi terga vertentibus, priaceps ipse habens iram magnam, tanquam leorugiens, insurgit adversus nos; cum videlicet non ad voluptatem carnis, aut saeculi vanitatem, sed ad iram, ad impatientiam, **1132** ad invidiam, ad amaritudinem animi provocemur: importune ingredendo, si quid minus amicabiliter, minusve discrete factum videtur aut dictum; si qua denique aut in signo, aut in opere quolibet data videtur indignationis occasio, materia suspicionis. Huic ergo cogi-

tationi non aliter, quam ipsi diabolo resistendum est: nec aliter ab ea, quam ab ipsa perditione cavendum. Scriptum est enim: *In patientia vestra possidebitis animas vestras* (*Luc.* xxi, 19).

4. Fit tamen aliquando, ut spiritus noster a quolibet horum trium cerebro superatus, et servus illi addictus, in suam ipsius perniciem, heu! vices illius agat, ut jam sine omni alterius spiritus suggestione ipsa ex se anima aut voluptuosas, aut vanas, aut amaras pariat cogitationes. Jam vero non facile arbitror posse discerni, quando noster ipse loquatur spiritus, quandove loquentem alterum audiat quemlibet e tribus illis. Sed quid refert quicunque loquatur, dum unum et idem sit quod loquuntur? Quid refert loquentis nosse personam, dum constat perniciosum esse quod loquitur? Si inimicus est, resiste viriliter inimico: si tuus ipse spiritus est, argue eum, et miserabiliter plange, quod in tantam miseriariam et tam miserabilem devenerit servitutem.

5. Quoties vero super castigando corpore, humiliando corde, servanda unitate [*alias, virtute patientiae*], et charitate fratribus exhibenda, seu cæteris virtutibus acquirendis, conservandis, amplificandis, salubris cogitatio in mente versatur, divinus sine dubio Spiritus est qui loquitur, aut per scipsum sane, aut per angelum suum. Et quemadmodum de humano atque maligno spiritu dictum est, sic de angelico, et de divino: nec facile est quis loquatur discernere, nec ignorare periculosum;

C præseruum, cum certum sit, angelum bonum nunquam loqui ex semetipsu, sed Deum esse quoiloquitur in ipso.

6. Studiosius igitur deinceps consideremus, quoniam modo malignorum illorum spirituum suggestiones audire, imo quanta indignatione abiecere debeamus, avertentes aures nostras ne audiamus sanguinem, et sapientiam quam revelat caru et sanguis: parvulos quoque Babylonis, cogitatus scilicet mundanos [*alias, malignos*], ab ipso initio tenentes, et allidentes ad petram: ipsum etiam malignum cum tentationibus suis a conspicuta cordis nostri adjiecentes, et deducentes ad nihilum. Eas vero cogitationes, quæ justitiae et veritatis nos admonent, tota devotione suscipientes, divinæ dignationi gratiam babeamus: nec aliquando tantæ benignitati inveniamur ingrati, scientes quoniam ipse est qui loquitur justitiam; ipse cuius sermo veritas est. Quantæ enim temeritatis [*alias, perversitatis*]; imo quantæ insaniae est, si forte, dum alloquitur nos Dominus majestatis, nos insensati avertamus aurem, et ad neseio quas animum ineptias convertamus? Quanta est hæc injuria, et quam graviter vindicanda, eum vilissimum vermis clamantem ad se audire designatur Creatorem universitatis? Quanta vero et quam ineffabilis divinæ dignatio bonitatis, quæ quotidie concepit nos infelices avertentes aures, obdurantes corda, et nihilominus elamat ad nos, et jugiter elamat in plateis? Vere in plateis, quia in latitudine charitatis. Ecce enim bonorum meorum non eges, Domine: et

tamen dicis : *Convertimini ad me, filii hominum; et iterum clamitas : Revertere, revertere, Sunamitis; revertere, revertere, ut intueamur te* (*Cant. vi, 12.*)

7. Propterea obsecro vos, dilectissimi, qui remiscimini Domini, ne taceatis, et ne detis silentium ei : audientes jugiter quid loquatur in vobis Dominus Deus, quoniam loquetur pacem. Felix proinde et beata anima, quæ venas susurrii divini percipit in silentio, frequenter iterans illud Samuelis : *Loquere, Domine, quia audit servus tuus* (*I Reg. iii, 9.*) Illic ergo hodiernus sermo finem accipiat, ut etiam tangentibus nobis Deum intus audianus loquentem et suadentem de regno suo, tanto utilius quanto subtilius, per internam scilicet inspirationem. Si quæ tamen adhuc de audienda hac Domini voce ipse suggesserit, alio sermone tractabimus, ne **1133** præsertim in tam utili ac spirituali materia, nientes vestras longitudine sermonis oneremus.

SERMO XXIV.

De multiplici utilitate verbi Dei.

1. Tenetis, credo, quemadmodum hesterno sermone de ea, quæ nobis admodum necessaria est, discretione spirituum admonuerimus sollicitudinem vestram : ut contra venenatos serpentis antiqui sibilos, contra mortiferos sirenae cantus, aures cordis jugiter obturare studeatis; ut nec spiritum carnis loquentem mollia, nec spiritum mundi vanam suggestentem, nec spiritum nequitiae audiatis immittentem amaritudines, et scandala seminantem. Sed hujus specialiter astutias nosse necesse est, hujus cogitationes non expedit ignorare. Interdum enim transfigurat se malignus ille et nequam spiritus in angelum lucis (*II Cor. xi, 14*), ut virtutis simulatione plus noceat. Sed et tunc quoque, si diligenter advertimus, nunquam nisi amaritum et discordia seminaria spargit. Suadet enim nonnullis singularia jejunia quædam, unde cæteri scandalizentur; non quia jejunium diligit, sed quia scandalo delectetur. Multa quoque in hunc modum solet afferre, quæ tamen a divina sapientia facile discernantur, si apostolicam illam beati Jacobi definitionem præ oculis habeamus, qui divinam describens sapientiam, ait : *Sapientia quæ a Deo est, primum quidem pudica est, deinde pacifica* (*Jac. iii, 17*). Omnem ergo cogitationem, in qua hæc duo non concurrunt, a Dei sapientia alienam esse non dubites. Eam vero quæ pudica videtur, nec ad vitia trahit aperte, sed virtutis prætendit imaginem; tunc demum a Deo noveris esse, si pacifica sit, si prælati tui atque spiritualium fratrum approbatur iudicio; quoniam non faciet Dominus Deus verbum, quod non revelaverit servis suis.

2. Quanta vero devotione, quanta humilitate, quanta sollicitudine cogitatio salubris non aliter quam divinæ dignationis sermo suscipi debeat, et hesterno sermone partim jam diximus, et hodierno nihilominus aliquanto latius persuadere conabimur. Beati enim qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud (*Luc. xi, 28*). Vultis nosse quam beati? Pri-

A tum quidem sonans in auribus animæ vox divina, conturbat, terret, dijudicatque : sed continuo, si non avertis aurem, vivificat, liquefacit, calefacit, illuminat, mundat. Denique et cibus noster est, et gladius, et medicina, et confirmatio, et requies, resurrecio quoque et consummatio nostra. Nec mireris quod verbum Dei jam nunc inveniatur omnia in omnibus esse, quantum spectat ad justificationem : siquidem et futurum est omnia in omnibus ad glorificationem. Audiat illud peccator, et conturbabitur venter ejus; a voce illa carnalis anima contremiscet. Omnia namque cordis secreta rimatur atque dijudicat sermo vivus et efficax, cordium atque cogitationum perscrutator. Unde et licet mortuus in peccato, si audieris vocem Filii Dei, vives. Sermo enim quem loquitur, spiritus et vita est. Si corruptum induratum est, memento Scripturæ dicentis : *Emitte verbum tuum, et liquefacit ea* (*Psal. cxlvii, 18*): et item : *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est* (*Cant. v. 6*). Si tepidus es, et evomi jam formidas, non discedas ab eloquio Domini, et inflamabit te ; quia eloquium ejus ignitum est valde. Quod si tenebras ignorantiae plangis, diligenter audi quid loquatur in te Dominus Deus : et erit lucerna pedibus tuis verbum Domini, et lucem semitis tuis.

3. At fortassis tanto amplius doles, quanto clarius peccata etiam minima illuminatus agnoscis; sed sanctificabit te Pater in veritate, quæ est utique sermo ejus, ut inter apostolos audire merearis : *Jam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis* (*Joan. xv, 3*). Jam vero cum laveris inter innocentes manus tuas ecce paravit in conspectu tuo mensam, ut non solo pane vivas, sed ex omni verbo, quod procedit de ore Dei **1134** et in fortitudine cibi illius curras viam mandatorum ejus. Ubi si consistunt adversum te castra, et prælium tentationis insurgit, arripe gladium spiritus, quod est verbum Dei, et in eo facile triumphabis. Quod si forte, ut est certaminis consuetudo, contigerit aliquando vulnerari, mittet verbum suum, et sanabit te, et eripiet te de interitionibus tuis : ut in te quoque impleatur quod ait Centurio, cuius fines tam magnifice commendatur : *Domine, inquit, die tantum verbo, et sanabitur puer meus* (*Matth. viii, 8*). Sed et si titubes adhuc, confitere et elama : *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei* (*Psal. lxxii, 2*) : et in verbis suis confirmabit te : ut experimente discas quoniam verbo Domini coeli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

D 4. In his atque hujusmodi persevera, in talibus jugiter exercere, donec jam dieat Spiritus, ut requiescas a laboribus tuis. In hoc verbo quiesces dulciter, ac suaviter soporaberis, donec venit hora, cum omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, et procedent. Sed quo? Alii quidem in iudicium, alii vero in vitam aeternam. Et quis scit si est dicens amore vel odio? Tunc maxime memor esto verbi tui servo tuo, Domine, in quo mihi spem dedisti, ut ab auditione mala non timeam : sed boata

magis auditio perducat ad visionem, cum diees : *Venite, benedicti Patris mei* (Matth. xxv, 34), etc. *Quicunque enim confitebitur me coram hominibus, ait ipse, hunc et ego confitebor in conspectu Patris mei et angelorum sanctorum* (Matth. x, 32; Luc. xii, 8) : quod nobis conserne dignetur ipse, qui constitutus est judex vivorum et mortuorum. Amen (91.)

SERMO XXV.

De verbis Apostoli, « Volo primum fieri obsecrationes, orationes, » etc. (I Tim. ii, 1).

1. Quatuor mihi videntur orandi modos exprimere Apostoli verba, dicentis: *Volo primum fieri obsecrationes, deinde orationes, postulationes, gratiarum actiones.* Sunt enim quos adhuc peccati conscientia terret et cruciat, nondum accepta resistendi virtute, tunc scilicet cum primum ipsos in peccatorum ceno jacentes Spiritus veritatis irradiat, et excitans erubescere facit, et timore Deum (92), dum vident immanitatem criminum, meritorum exiguitatem ; et velut ardorem eorum se gehennam expavescentes, quoniam in se ipsis boni nil inveniunt, aliunde apprehendunt unde tegantur. Sciant enim quod non sit tutum in conspectu Domini Dei sui vacuos apparere contra legis praeceptum (Exod. xxiii, 15), et multo minus id presumere plenis stercore manibus audent. Quia ergo timent, et merito timent per se ipsos accedere, student quasi per alios supplicare. Tale est illud orationis genus; quo solemus uti **1135** dicentes : « *Sancte Petre, ora pro nobis,* » et similia. Maxime vero illud obsecratio est manifesta, « *Per crucem et passionem tuam, libera nos, Domine;* » et cetera in hunc modum. Tale enim videtur, ac si latro deprehensus, et iam vicinus suspendio, quando penitus desperat, nec invenit in se unde veniam [alias misericordiam] deprecetur, extenderet brachia dicat: *Quia sic passus est Christus;* ut eorum a quibus tenetur, animos moveat ad pietatem.

2. Credo ego de talibus dici posse, quia *regnum celorum vim patitur, et violenti rapiunt illud* (Matth. xi, 12). Vim faciebat regno celorum Publio-

(91) In manuscripto Sancti Ebrulsi sic finitur hic sermo, incipiendo a n. 4.

In his atque hujusmodi interim exercere; donec ipsa, quæ certantem adjurat, vox Domini ad requiem evocet triumphantem, sitque in magnificientia quæ nunc est in virtute, modo jam dicente spiritu, ut requiescas a laboribus tuis. Erit sane quando et ipsum corpus de pulvere vox eadem suscitabit, quando omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et procedent. Opus est etiam ut tunc quoque memor sit verbi sui servo suo, in quo tibi spem dedit, ut non timeas ab auditione mala: sed verbum bonum, Venite, inquit, benedicti Patris mei.

Hee est vox quæ perducit ad ultum, ut jam dicere merearis et tu, quia auditu auris audi vi te, et nunc oculus meus videte. Non facile ego crediderim quia pigeat tunc audisse comminationes, correptiones sustinuisse, tolerasse inereptiones, in quibus iter erat quo ostenderet tibi salutare suum. Jam vero cum haec omnia ita se habeant, et alius quoque innumeras audiendae divinae vocis utilitates perhibeant non tam Scripturarum testimonia, quam animarum experientia, quid nos miseri tanta varietate distrahimur,

Acanus ille, qui dum non auderet oculos ad cœlum levare, ipsum cœlum ad se potuit inclinare (Luc. xviii, 13, 14), Simile aliquid mulier illa egisse videtur, quæ profluvium sanguinis habens, dum timeret ad Christum accedere, fecit ab eo virtutem exire. Furtim enim tetigit fimbriam, et curata est ab infirmitate: unde et dedignantis quodam modo verbum videtur, quod de ea Dominus ait: *Quis me tetigit?* Et addidit: *Sensi a me exisse virtutem* (Luc. viii, 43 46). Non credo quod sit inter non quispiam; sed forte nonnulli in habitu vel sæculari conversatione potuerunt aliquando experiri quod loquor, ut inviti fluxum sanguinis paterentur, ejus, inquam, sanguinis qui regnum Dei non possidebit (I Cor. xv, 50). Etenim qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. viii, 34): nec sua se poterit continere virtute, etiam cum volet. Huic ergo minime expedit per seipsum ad Christum accedere, sed tangere, si quam invenerit, ejus fimbriam, hoc est eum considerare hominem, quem humiliorem [alias, meliorum] viderit, et extremum in Ecclesia, quæ est vestis Christi; eum, inquam, qui elegit abjectus esse in domo Dei, oportet considerare; quoniam is vere est fimbria posita in ora vestimenti, ad quam utique spiritualis unguenti descendens a capite copia tota decurrit. Hunc si beneficiis aliquibus, seu prece humili, aut confessione pura tetigerit, ut affectum ejus erga se moveat ad compatiendum sibi; habeat fidem, et sine dubitatione sanabitur, illud tamen noverit fimbria, non a se, sed a Christo exiisse virtutem, qui et tangi se protestatur in fimbria. Expressi nunc vobis: quantum potui, quale sit, et cui animæ necessarium genus obsecrationis.

3. At vero jam continendi virtute accepta, secundum accedit, qui sibi conscient fuerit, pro delictis praeteritis veniam querens; et oratione utitur, quæ nimis oris est ratio, quando jam ore suo loquitur cum Deo suo. Hinc illud est quod Maria Magdalene, quanquam non minus humili haemorrhissa illa, non sic tamen vereatur accedere, sed rigat lacrymis

eaducam mendicantes utique consolationem! Quasi vero non sit nobis ad manum absque omni difficultate in verbo, quod prope est utique in ore et corde nostro, quidquid salutis, quidquid jucunditatis, quidquid delectationis est invenire. Bene proinde beati qui verbum hoc vitæ audiunt et custodiunt illud. Custodiunt sane dixerim, non aliter quam depositum pretiosissimum, ut ibi eorū habeant, ubi est thesaurus eorum.

Dico autem breviter quæ ocurrunt interim ex his quæ huic videntur custodia necessaria. Primum quidem, ut ponas cor tuum audire diligentius quid loquatur, propter illud quod scriptum est: *Quia ignorans ignorabitur. Dehinc ut opere implreas quod audisti, quia scienti bonum et non facienti, peccatum est illi. Postremo, ut quicunque occurerint adversa, sustineas patienter: quia verbum hoc non solum quid agere debeas docet, sed et ostendit tibi quanta te oporteat pati. Hac plane latria est, cultus debitus soli Dco, ut sollicitus sis voluntatem ejus prudenter intelligere; et ubi necesse est, aut potenter implere, aut sustinere pati.*

(92) Manuscripti, eos.

pedes, capillis tergit, ungit unguento, osculatur ore devoto (*Luc. vii, 38*). Unde satis liquet, quod omnino jam proposuerat in corde suo a peccato deinceps abstinere: et quasi prosluvium stabat. Quod si jam consecutus es et tu, primum est ut ipsi Domino in oratione loquens, recogites annos tuos in amaritudine animæ tuae.

4. Dehinc postquam in lamentis pœnitentia aliquandiu perseverans, hilaritatem quamdam et fiduciam conceperis indulgentiæ, accede jam ad postulationes; ut secure, tanquam receptus in gratiam Domini, tibi et conservis tuis audeas petere quod oportet. At fortassis requiras, unde aut quomodo nosse poteris, utrum hanc [*alias, jam*] consecutus sis indulgentiam. Sie nimurum conservanda humilitatis gratia, divina solet pietas ordinare ut quanto quisque plus proficit, eo minus se reputet profecisse. Nam et usque ad supremum exercitii spiritualis gradum, si quis eo usque pervenerit [*alias, profecerit*], aliquid ei de primi gradus imperfectione relinquitur, ut vix sibi primum videatur adeptus. Attamen scio quid hodie lectum sit in Evangelio (92^a). Dixerat Jesus paralytico: *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua: et reputatum est ei ad blasphemiam.* At ille, cui nimurum cogitatio hominis 1136 confitetur: *Quid, inquit, cogitatis mala in cordibus vestris? Blasphemare me blasphematis, et quasi ad excusandum visibilis curationis virtutem, me invisibilem dicitis usurpare* (93). Sed ego vos potius blasphemos esse convinco, signo probans visibili invisibilem potestatem. *Ut sciatis*, inquit, *quia potestatem habet Filius hominis in terra dimittendi peccata* (*tunc ait paralytico*): *Surge, tolle grabatum tuum, et ambula* (*Matth. ix, 2-7*). Et tu ergo si jam surgis desiderio supernorum, si grabatum tuum tollis, corpus scilicet a terrenis elevans voluptatibus, ut jam non feratur anima concupiscentiis ejus, sed magis ipsa, ut dignum est, regat illud, et ferat quo non vult: si demum ambulas, quæ retro sunt obliviscens, et ad ea quæ ante sunt, te extendens desiderio et proposito proficiendi, curatum te esse non dubites. Neque enim surgere poteras, si non aliquatenus onus esset alleviatum; nec grabatum tollere, nisi exoneratus magis; quia nec ambulare in fervore conversationis cum peccatorum gravi mole possibile est.

5. Propter quod fiducialiter jam postulare potest qui ejusmodi est: tantum caveat, ne forte aut postulet non postulanda; aut nimis postulet quæ a Deo sunt postulanda; aut ea tepide querat, quæ a toto affectu, et omni tempore sunt querenda. *Petitis, et non accipitis*, ait Jacobus, *eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis* (*Jac. iv, 3*). Sie agit omnis qui terrena querit ultro necessitatem, qui mundialem gloriam sectatur, aut volupiatem.

(92^a). Hinc patet, hunc sermonem habitum fuisse Dominica 18 post Pentecosten.

(93). Ita in manuscripto Colbertino et Majoris-Monasterii; in editis, *ad excusandum vim visibilis*

A Tale est etiam quod solent sæculares homines mortem inimicorum in orationibus postulare, cæteraque similia quæ non oportet. At vero temporalia, si defuerint, petenda quidem sunt, quantum necessitas humana requirit; sed juxta beati Gregorii sententiam, non sunt haec nimie requirenda. In quo generere etiam illa spiritualia sunt, sine quibus nihilominus salus constare potest, ut sermo scientiæ, gratia curationum, omniaque, de quibus certum non habemus quod expediant nobis: utpote si te fatiget tentatio, supplicandum quidem pro ea ut auferatur a te, sed non nimis obnoxia, quoniam in talibus meminisse semper oportet apostolicæ illius sententiae: *Nos enim quid oremus, sicut oportet, nescimus* (*Rom. viii, 26*); et Deo magis committere, quam temere aliquid apud nos definire. Hic autem sunt toto affectu, et omni tempore postulanda; haec sunt, pro quibus incessanter et quam obnoxia poterunt, ad Deum clament desideria tua: ut habeas gratiam ejus bonam, et placere possis in oculis pietatis ipsius, et in eo vivas, et moriaris in ipso, ut gloriam ejus videre, et ipso frui in perpetuum merearis. De his enim dictum est: *Sine intermissione orate* (*I Thess. v, 17*). Unde et propheta: *Exquisivit, inquit, te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram; et alibi: Unam, ait, petti a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ* (*Psal. xxvi, 8, 4*).

6. Porro ad quartum genus orationis, quod est **C** gratiarum actio, perpaucos attingere credo (93); et quo rarius, eo pretiosius est. Multam enim prorsus gratiam inveniet apud Deum, quem juxta promissionem suam exaudit antequam invocetur (*Isa. lxxv, 21*): et testimonium reddet spiritui ejus Spiritus quem habet ex Deo, quoniam exauditum est desiderium ejus, ita ut certus jam non orare, sed gratias agere possit. Sic enim habes in Lazari resuscitatione, ubi Dominus, licet prius nihil orasset: *Pater, inquit, gratias ago tibi, quia audisti me* (*Joan. xi, 41*). Prima igitur, id est obsecratio, verecundo fiat affectu. Secunda, quam proprie diximus orationem, affectu puro: ut videlicet non dissimilemus peccata, non nos palpemus, scientes quod sic quisque misericordiam invenit apud Deum, si inventus fuerit durus iudex in semetipsum. Tertia, id est postulatio, amplum querit affectum, et fiduciae latitudinem, sicut scriptum est: *Postulet autem in fide nihil hesitans* (*Jac. 1, 6*). Credo enim propterea dictum: *Quemcumque locum calcaverit pes vester, vester erit* (*Josue 1, 3*); quod tantum impetrabimus, quantum porrexerimus pedem fidei. Quarta, quæ est gratiarum 1137 actio, ipsa debet esse devotione plenissima, et deliciis affluens.

7. Jam vero de reverentia orationis, in eo quod lectum est in capitulo, ipsius Regulæ vos modo solcurationis virtutem, mili invisibilem usurpare. Idem sensus.

(93) Id explicatur infra, Sermone 27 de Diversis, nun. 5 et 6.

licitavit auctoritas (*Reg. S. Benedicti*, cap. 20), ex cuius occasione aliqua de oratione dicenda putavi. Illud tamen breviter dico, nonnullos, ut arbitror, experiri interdum in oratione ariditatem, et hebetudinem quandam mentis: ut solis orantes labii, non satis attendant neque quid dicant, neque cui loquantur, pro eo quod velut ex consuetudine quada, cum minus digna reverentia et sollicitudine accesserunt. Quid enim aliud cogitare debet frater intrans ad orationem, quam propheticom illud: *Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei?* (*Psal. xli*, 5.) Omnia siquidem oportet nos orationis tempore curiam intrare coelestem, illam utique curiam, in qua Rex regum stellato sedet solio, circumdante innumerabili et ineffabili beatorum spirituum exercitu. Unde et ipse qui videtur, quia majorem numerum non invenit: *Millia, ait, millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei* (*Dan. vii*, 10). Quanta ergo cum reverentia, quanto timore, quanta illuc humilitate accedere debet a palude sua procedens et repens ranuncula vilis? Quam tremebundus, quam supplex, quam humilis, quam denique sollicitus, et toto intentus animo majestati gloriae, in praesentia angelorum, in concilio justorum et congregatione sanctorum assistere poterit miser homuncio?

.8 In cunctis igitur actionibus nostris multa opus est animi vigilancia, sed præcipue in oratione. Etenim, sicut in Regula nostra legimus (*Reg. S. Benedicti*, cap. 19), licet hora omni et omni loco oculi Domini [*alias additur et angeli super; alias tantum, super] nos* speculentur, maxime tamen in oratione. Licet enim semper videamur, sed tunc etiam præsentamus et ostendimus nos, quasi facie ad faciem cum Deo loquentes. Porro quamvis ubique sit Deus, in celo tamen orandus est, ibique orationis tempore cogitandus: ut mens nostra non oratori tecto, non aeris spatio, non ipsa retardetur nubium densitate, juxta eam formam, quæ nobis a Christo tradita est, ubi ait: *Sic orabitis: Pater noster qui es in celis* (*Matt. vi*, 9). Cælum enim quadam prærogativa etiam sedes sive thronus Dei vocatur; quia ad eam comparationem, qua Deum in celis aogeli sancti et electorum animæ vident, nos miseri et peregrini super terram vix solum nomen habere videamus. Sic igitur oret qui orat, tanquam assumptus et præsentatus ei, qui sedet super excelsum thronum in angelis, qui minime ceciderunt; et elevatum in hominibus, quos suscitavit de pulvere inopes, et erexit de stercore pauperes: sic, inquam, semetipsum consideret et sic attendat, tauquam præsentatum Domino majestatis, ut dicat cum Abraham: *Loguar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis* (*Gen. xviii*, 27). Et quia tuo præcepto commonitus, tua institutione formatus, id præsumo, Domine fons pietatis.

SERMO XXVI.

De voluntate nostra divinæ voluntati subjicienda.

1. Audistis nunc ex Regula nostra (*Reg. S. Bene-*

dicti, cap. 7), matres, de humilitate sententiam Christi [*alias deest Christi*]: cui ego, quoties legitur, toto animo intentos vos esse volo. Insipiens est enim et insanus, quicunque in alia rituæ meritis, quicunque in alia religione seu sapientia, nisi in sola humilitate confidit. Apud Dominum, fratres, jus habere non possumus, quoniam in multis offendimus omnes; sed nec fallere eum: ipse enim novit abscondita cordis: quanto magis opera manifesta? utique nec resistere viribus, quoniam omnipotens est. Quid ergo restat, nisi ad humilitatis remedia tota mente confugere, et quidquid in aliis minus habemus, de ea supplere? Sed, o mira vanitas! o mira fatuitas cordis nostri! cuius elationem [*alias, elevationem*] perfecte reprimere, cuius cervicosos motus omnino domare, humilitatis materia tanta non sufficit, quin superbiat adhuc terra et cinis (94).

2. Porro totius humilitatis summa in eo videtur

1138 consistere, si voluntas nostra divinæ, ut dignum est, subjecta sit voluntati, sicut ait Propheta: *Nonne Deo subjecta erit anima mea?* (*Psal. lxi*, 4.) Scio quidem creaturam omnem, velit, nolit, subiectam esse Creatori; sed a creatura rationali voluntaria subjectio queritur, ut voluntarie sacrificet Dominum, et confiteatur nomini ejus: non quia terribile et sanctum, non quia omnipotens, sed quia bonum est. At vero subjectionem istam triplicem esse necesse est: ut quod certum est Deum velle, id nos velimus omnino; et quod certum est eum nolle, similiter exsecremur et nos; quod autem incertum est utrum velit an nolit, neque velimus ex toto, neque penitus non velimus. Illic certe, fratres, in hoc medio totum periculum est religiosorum, dum infelicitus blanditur nobis, et palpantes seducimus nosmetipsos. Hinc accidit ut dissimulemus Domini querere voluntatem, dum et nostram facere, et aliquam de ignorantia habere volumus excusationem. Quis enim est ille tam infelix monachus, qui id nolle audeat, quod certus est Deum velle; aut quod certus est cum nolle, id velle præsumat? Sed in medio periculum est his, qui jam egressi de sæculo, in loco conversionis habitant, tanquam in paradiso voluptatis: sicut in medio paradisi lignum transgressionis positum erat, in quo prævaricati sunt parentes primi; lignum scientiae boni et mali; non tantum boni, vel mali solius, sed boni et mali.

3. Propterea rogo vos, fratres, diligenter attendite, quia nihil mihi occurrit quod utilius possitis audire. Ubi certa est Dei voluntas, omnino nostra sequatur, in his videlicet, de quibus certum aliquid in Scripturis invenimus, aut ipse Spiritus manifeste clamat in cordibus nostris quid sentiendum sit, ut est charitas, humilitas, castitas, obedientia, cæteræque virtutes; haec approbemus indubitanter et appetamus, quæ placere Deo scimus indubitanter. Sic et ea omnimodis odissemus, de quibus certum est quod oderit ea Deus, ut est apostasia, fornicatio, iniquitas, impatientia. In his vero rebus, de quibus nihil

(94) Deest in manuscripto Cisterciensi quin..... cinis.

certi possumus invenire, nibil certum voluntas nostra definit; sed magis pendeat inter utrumque, aut saltem neutri parti nimis adhaereat, cogitans semper, ne forte altera pars Deo magis placeat; et parati simus voluntatem ejus sequi, in quamcunque partem eam coguoverimus inclinari. Nemo super his quæ certa sunt hæsit; nemo dubia pro certis admittat; nemo sibi in dubiis judicium vindicet, præcipite sententiam; et experiemur quod scriptum est: *Pax multa diligentibus legem tuam, Domine, et non est illis scandalum* (*Psal. cxviii*, 165). Unde enim sunt scandala, unde turbatio [alias, tribulatio], nisi quod propriam sequimur voluntatem, et temere quod volumus in corde nostro definientes, si quo modo id prohiberi contingat aut impediri, continuo etiam in impatientiam, in murmurationem et in scandalum proni sumus: non attendentes quoniam omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti; et ipse, qui nobis casus videtur, sermo quidam Dei est, suam nobis indieans voluntatem? At quicunque nihil certum de hujusmodi in corde suo posuerit, quamcunque partem postea convertatur, scandalizari non poterit. Aut si quid facere cogitat, unde mandatum certum non habet, si voluntatem suam suspensam tenuerit, donec prælatum suum interroget, et ab eo querat Domini voluntatem, cui vice ipsius obedit, non conturbabitur, quidquid ei præcipiat; quoniam vere pax multa diligentibus legem Domini, et non est illis scandalum.

4. Porro quod dixi, voluntatem suspensam teneat, aut voluntatem suam divinæ subjiciat voluntati; non de concupiscentiis desideriorum, non de affectionibus dico. Illud enim impossibile est, dum adhuc in hoc peccati corpore, in hoc corpore mortis anima detinetur. Quid enim esset aliud quam vita æterna, tota affectione divinam in omnibus sequi voluntatem? Sed consensum nostrum necesse est divinae subjicere voluntati, **¶ 139** si pacem æternam, si pacem desideramus habere præsentem, sicut scriptum est: *Pacem meam do vobis, pacem reliquo vobis* (*Joan. xiv*, 27). *Domine, ait Propbeta, in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exsultabunt tota die* (*Psal. LXXXVIII*, 16, 17). Alius enim ambulat in lumine vultus sui, sollicitus facere suam voluntatem, et beneplacitum cordis sui considerans. Alius ambulat in lumine vultus humani, in eo semper intentus quid hominibus placeat, quid mundus judicet: de quo Dei propheta loquitur: *Diem hominis non concupivi, Domine, tu scis* (*Jerem. xvii*, 16). Contritio et infelicitas in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt, non est timor Dei ante oculos eorum (*Psal. xiii*, 3). Nam, qui timorem Dei semper habet præoculis, viæ ejus, viæ pulchræ, et omnes semitæ ejus pacificæ (*Prov. iii*, 17). *Venite ad me, inquit, omnes qui laboratis et onerati estis, quos vestræ, seu alienæ voluntatis dura premit servitus; et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve* (*Matth. xi*, 28-30). Quanto enim benignior et dulcior [alias, suavior] est divina

A clementia quilibet homine, tanto suavius esse manifestum est jugum ejus cæteris oneribus. Propterea homines sibi ipsis aut aliis hominibus placere studentes, confusi sunt: sed, qui in lumine vultus tui ambulant, Domine, id solum cogitantes, quomodo tuam faciant voluntatem, et toto corde contendentes placere tibi, nunc quidem in nomine tuo exsultabunt tota die, et non erit illis scandalum, sed demum in justitia tua exaltabuntur, quando exeuntes infirmitates suas, et intrantes in potentias tuas, memorabuntur justitiae tuæ solius, ut eam tunc teneant sine labore, quam modo sequi laborant.

SERMO XXVII.

Contra pessimum vitium ingratitudinis.

B 1. Magna est super nos, dilectissimi, magna valde misericordia Dei nostri, quos tam ineffabili Spiritus sui virtute, tam inestimabili dono gratiæ suæ eripuit de vana nostra conversatione hujus sæculi, in quo eramus aliquando tanquam sine Deo, aut certe, quod execrabilius est, etiam contra Deum, non ignorantiam ejus habentes, sed contemptum. Cujus vitæ, aut potius mortis (*Animæ enim quæ peccaverit, ipsa morietur* (*Ezech. xviii*, 4, 20)), utinam frequenter in oculis cordis nostri tetra versetur imago! quanta videlicet cætitas, quanta perversitas illa fuerit! ut sedula meditatione pensantes misericordiæ pondus, etsi non tam perfecte sieut est, aliquatenus tamen aestimare possimus liberatricis misericordiæ quantitatem. Jam vero si quis ex nobis diligenter considerare non negligat, non modo unde erutus, sed et ubi sit constitutus; non solum quid evaserit, sed et quid accepit; non tantum unde revocatus sit, sed etiam quo vocatus: inveniet sine dubio cumulum hujus misericordiæ omnino mensuræ prioris exceedere quantitatem. Neque enim fecit taliter omni nationi, ut non solum judicia, sed et consilia sua manifestaret eis; sed omnino magnificavit facere nobiscum, non solum in servos assumens, sed et eligens in amicos. Neque enim nos elegimus eum, sed ipse elegit nos, et posuit nos ut eamus, et fructum afferamus: fructum, inquam, non solum non peremptoriū, quod ad judicium pertinens, notum sit etiam servis; sed nec peritum quidem, quod de consilio est, et revelatur amicis.

2. In hoc siquidem positi sumus, ut nec peccato serviamus (ipse enim est peremptoriū labor), nec sæculo quoque, quemadmodum hi quos videmus subditos curis terrenis, etsi non culpis; corporalibus officiis, etsi non flagitiis implicatos, et in ea quæ præterit hujus mundi ligura pro sua suorumque præsenti sustentatione laborantes: quorum utique labor etsi non ad damnationem, minime tamen pertinet ad salutem; ita ut, etsi conservaverint fundatum, detrimentum tamen patientur, pereuntibus quæ superædificaverant; ipsi vero salvi sint, sic tamen quasi per ignem. Nobis autem quid dicitur? Quod consilium datur amicis? *Operamini non cibum qui perit, sed qui* **¶ 140** *permanet in vitam æternam* (*Joan. vi*, 27). Nec cessamus ab operando hoc cibo,

etiam cum terrenis forte occupamur operibus, aut obedientiam dictante, aut fraternæ charitatis intuitu : quoniam dissimilis nobis intentio est ab his, quorum laborem peritura esse prædiximus. Dissimili proinde radici inhærens labor similis, non similiter habet perire ; quoniam radicatus est in ea, quæ nunquam perit [alias, excidit]. æternitate.

3. Denique si forte non quidem illicita, nec tamen expedientia sectantes, priori forsitan fornicatione relictâ, stetissemus in conjugii castitate, non capientes quod de cælibe vita datum novimus esse consilium ; sed a rapinis et fraudibus abstinentes, licite propriis rebus uteremur, neendum tamen ad perfectionem evançelicam attingentes, sicut scriptum est : *Si vis esse perfectus, vade, et vende omnia quæ habes; et veni, sequere me* (Matth. xix, 12, 21) : hoc ipsum quantæ pietatis esset, si a tantis criminibus, in quibus multi ex vobis involuti, solum in se responsum mortis et judicium certæ damnationis haberent, datum esset vel in inferiori aliquo respirare gradu ? Prodigus certe filius ad filiorum numerum aspirare timebat, beatum se reputans, si forte vel in mercenariorum numero recipi mereretur : nînime tamen sufficere potuit paternæ pietati, nisi tam copiosam ei misericordiam exhiberet, cui posset et ipse, qui nunquam a patre recesserat, senior filius invidere (Lue. xv, 11, 32). Sic et nos, dilectissimi, abundanter effusa super nos misericordia Dei nostri, de filiis iræ et diffidentiæ non solum in electorum recepit numerum, sed vocavit ad collegium perfectorum. Nam etsi forte aliquorum negligentia ad perfectionem non assurgit, ipsi viderint quid excusationis possint affere ; quoniam apostolicam omnes nos vitam professi sumus, apostolicæ perfectioni [alias, professioni] nomina dedimus universi. Quod sane non de ea gloria sanctitatis dixerim, quam non sibi tantum, sed universo orbi suscipere meruerunt, sicut scriptum est : *Suscipient montes pacem populo, et colles justitiam* (Psal. LXXXI, 3) : sed de eorum potius professione, quam pro omnibus Petrus loquitur, dicens : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te* (Matth. xiv, 27).

4. Sed jam omnino me moyet, fratres mei, quid sibi velit, quod minus erga nos liberalis nunc divina clementia videatur ut quibus tanta contulit non ro-gantibus, non desiderantibus, imo et fortasse recusantibus, nunc orantibus, obsecrantibus, postulantibus sæpiissime, imo continue, videatur multo minora negare. Quid enim putamus, charissimi ? abbreviata est manus Domini, an forte thesauri gratiæ defecerunt ? Quid, inquam, putamus, utrum voluntas mutata sit, an immutata [alias, immutata] facultas ? Neutrum sane de eo æstimare licet, neutrum fas est credere de omnipotenti et immutabili majestate. Quid sibi vult ergo, quod incessanter orantes, obsecrantes, postulantes, non exaudimur, quibus tantam et tam gratuitam misericordiam præ-

(94) Ex hoc loco accepta videntur quæ leguntur in lib. I de Imitatione Christi, cap. 11 : « Nunc pro-

A rogavit ? Nam si respondeat quis quod apostolo Paulo responsum est, sufficere nobis gratiam Dei (II Cor. XII, 9) : plane omnino fallitur, cum pro ea quam maxime universæ orationes, obsecrationes, et postulationes nostræ fiant, ne ambulemus in magnis, aut in mirabilibus super nos, orantes nobis dari humilitatem, quanta decet, non dieo sanctos, sed monachos peccatores : obsecrantes patientiam nobis tribui, quanta non dico in martyribus inventa, sed professioni nostræ necessaria est ; postulantes charitatem, quoniam non dico angelis, sed patribus nostris, qui fuere homines similes nobis, passibiles, etiam et peccatores, divino munere collatam agnivimus ex testimonio Scripturarum.

B 5. Væ generationi huic miserae ab imperfectione sua, cui sufficere videtur insufficientia, imo inopia tantum ! Quis enim ad perfectionem illam, quam Scripturæ tradunt, vel aspirare videtur ? Non sine causa sane, cum sint nobis eadem cum patribus conversionis initia, dispar valde conversationis profectus invenitur : adeo ut cum ipsis profecisse de die in diem, et cursum ॥ ॥ ॥ consummasse legamus, apud nos magnus aestimaretur, si quis vel ipsa conversationis suæ primordia conservaret (94*), ut non minus humili aut timoratus, non minus sollicitus et circumspectus, non minus fervens spiritu, non minus patiens ac mansuetus in medio, quam in initio videretur. Quantos enim videmus quasi oblitos sui et peccatorum suorum, Dei quoque et beneficiorum ejus immemores, sic non redimere, sed amittere tempus, ut de moribus et affectionibus suis vix ultima apud ipsis mentio fiat ? Quid istos aliud agere dixerim, qui securritates et detractiones, jactantiae et impatientiae verba non reputant ; facile contristant proximos, imo Scriptum Dei qui in eis est ; pusillorum scandala parvipendunt, ad increpationem aliorum aut negligentia quadam dormitare videntur, aut iraeundiae facibus inflammantur ; et cum his quasi gens qua fecerit justitiam, accendent libere ad ecclesiam ; psallunt cum aliis, sed non spiritu neque mente ; orationis tempore nescio quas ineptias meditantur ; et ne ipsi quidem tremendo angelis participare verentur Dominici corporis sacramento ? quid, inquam, istos aliud agere dixerim, quam securos jam de gratia Domini sui, fiducialiter de ea, quam longo tempore promeruerunt, familiaritate præsumere ? Hoc nempe est quod vulgari proverbio dicitur : Familiaris dominus satum nutrit servum. Sed ubi est, dilectissimi, quod toties canitis ; *Quoniam advena ego sum apud te et perigrinus, sicut omnes patres mei* (Psal. XXXVIII, 13). Heu, heu ! non invenitur qui redeat, et agat gratias Deo, nisi hic alienigena. *Nonne decem mundati sunt ? et novem ubi sunt ?* Meministis, credo, verba Salvatoris hæc esse, novem illorum ingratitudinem arguentis. Bene siquidem orasse, obsecrassse, postulasse leguntur, qui levaverunt vocem, dicentes : *Jesu, filii David, miserere magno* videtur, si quis primi fervoris partem possit retinere. »

nobis (Luc. xvii, 18, 17, 13). Sed defuit eis quarta, quam adjectit Apostolus, gratiarum actio (*I Tim. n, 1*), quoniam non redierunt, nec egerunt gratiarum Deo.

6. Multos quoque videmus usque hodie satis importune petentes quod sibi deesse cognoverint; sed paucos admodum novimus, qui dignas super acceptis beneficiis gratias agere videantur. Nec reprehensibile est quod instanter petimus; sed plane petitioni negat effectum, quod invenimur ingrati (95). Et forte hoc etiam clementiae esse videtur, ingratis negare quod postulant: ne contingat nobis, ut tanto gravius de ingratitudine judicemur, quanto magis accumulatis beneficiis ingrati probabimur existisse. Ergo misericordiae res est in hac parte subtrahere misericordiam, quemadmodum iræ et indignationis, misericordiani exhibere, eam sane, de qua per prophetam ipse Pater misericordiarum loquitur, dicens: *Misereamur impio, et non discet facere justitiam (Isa. xxvi, 10).* Quam multos enim videmus et plan-gimus fratres, qui, dummodo maneat habitus et tonsura, salva sibi omnia arbitrantur? non considerantes miseri, quemadmodum ingratitudinis vermis interiora corrodens, ob hoc tantum corticem, quem vident, transforare dissimulet, ne forte recognitent et erubescant, ipsaque verecundia emendentur. Qui sic interdum in nonnullis consumpta esse interiora universa præsumit ut non vereatur ad ea quoque, quæ foris apparent, venenatum producere caput: nisi forte quos videmus manifeste apostatare a Deo, repente fieri pessimos arbitramur; et noui magis paulatim defecisse, cum comederint alieni robur eorum, et nescierunt.

7. Vides ergo non omnibus prodesse, quod a lepra sæcularis conversationis, cuius peccata manifesta sunt, emundantur: sed nonnullis pejus in occulto ingratitudinis uleus oriri, quod tanto periculosius sit, quanto interius. Et bene Salvator hinc in Evangelio novem illos ubi sunt quærit, quoniam longe a peccatoribus 11.12 salus. Sic enim et primum hominem post peccatum ubi sit interrogat (*Gen. iii, 9*); et in iudicio nescire sese profitebitur operarios iniuritatis (*Luc. xiii, 27*), cum legamus in Psalmo: *Quoniam novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit (Psal. i, 6)*. Nec sine causa in novenario inventi sunt, qui non redeunt ad Salvatorem: in quo nimirum numero quaternario quinarius jungitur; et est non bona commissio corporeæ sensualitatis, et evangelicæ traditionis. Quod tunc fieri solet, cum sic volumus quatuor Evangelii obedire, ut quinque corporis sensus pariter oblectare velimus.

8. Felix autem Samaritanus ille, qui cognovit se nihil habere quod non accepisset: et idcirco servavit depositum, et cum gratiarum actione ad Dominum est reversus. Felix, qui ad singula dona

(95) Aliam causam indicat supra, Sermone 2 in festo sancti Andreæ, num. 5.

(95*) Sic tres manuscripti; at in editis: *Tanto enim facilius nunc offendimus eum, quanto ea gravius, quæ a nobis committuntur, etc.*

A gratiæ redit ad eum, in quo est plenitudo omnium gratiarum: cui, dum nos pro acceptis [alias, post acceptum beneficium] non ingratos exhibemus, locum in nobis facimus gratiæ, ut majora adhuc accipere mereamur. Omnino enim sola nos a profectu conversationis impedit ingratitude nostra, dum quodam modo amissum reputans dator quod ingratus accepit, cavet sibi de cetero, ne tanto plura amitteret, quanto plura conferret ingrato. Felix proinde, qui se alienigenam reputans, etiam pro minimis quibusque beneficiis non minimas refert grates, gratuitum esse non dubitans neque dissimulans, quod alieno impenditur et ignoto. Nos autem miseris et miserabilis, cum in initio, dum adhuc alienos nos aestimamus, timorati satis, satis devoti et humiles inveniamur; tam facile postmodum obliviiscimur, quam gratuitum sit quidquid accepimus, et præsumentes non bene quasi de familiaritate Dei, nequaquam advertimus quod mereamur audire, quoniam inimici Domini domestici ejus (*Matth. x, 36*). Facilius enim tunc offendimus eum; quasi non gravius tunc quæ a nobis committuntur (95*), judicanda noverimus esse, cum in p-almo legamus: *Quoniam si inimicus meus, maledixisset mihi, sustinuisse utique (Psal. lxx, 13)*. Obsecro itaque, fratres mei, humiliemur magis ac magis sub potenti manu Dei, et ab hoc tam maximo, tam nequissimo vitio ingratitudinis longe fieri studeamus, ut tota devotione in gratiarum actione versantes, conciliemus nobis gratiam Dei nostri, quæ sola potest salvare animas nostras. Nec verbo tantum vel lingua, sed opere et veritate exhibeamus nos gratos; quia gratiarum actionem magis quam dictionem a nobis exigit dator gratiarum Dominus Deus noster, qui est benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXVIII (96).

De eo quod legitur in Job (v, 19): « In sex tribulacionibus liberabit te, et in septima non tanget te malum. »

1. Dignum valde est, et omnino exigit ratio æquitatis, ut quibus a constitutione mundi regnum paratur, ipsi etiam sese regno parare non negligant; ne parato regno inveniantur forsitan, qui regnaturi fuerant, imparati. Sic enim legimus de cena quadam, dicente Domino, quoniam cœna quidem parata est, sed qui vocati erant, non fuerunt digni (*Matth. xxii, 8*). Querimus ergo, quemadmodum regno parato parari debeant reges futuri. Et si pie querimus cum Prophetâ Domini, audiemus utique a Domino cum Prophetâ: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescerit in monte sancto tuo? Qui ingreditur, inquit, sine macula (Psal. xiv, 1,2)*. Sed haec inquietus, præparatio soli Christo convenire videtur. Nemo enim cæterorum omnium mundus a sorde, ne infans, cuius est vita unius diei super terram

(96) Hic sermo exstat inter sermones Guerrici abbatis in Bibliotheca Patrum; deest in Coloniensi codice. Guerrici sermones continent, teste Horstio; nec Bernardo adjudicandus, cum in libro 6 Florum citetur, et clausulam habeat Bernardinam.

(Job. xiv, 4, juxta LXX). Itaque solus intrabit, qui solus agnus est sine macula, solus **¶¶¶** argui non potuit de peccato, quod non ab eo factum est, nec iu eo inventum. Solus plane sumimus pontifex meus nec in patre, nec in matre contaminatus est ut lex dicit (Levit. xxi, 1, 2): Patrem quippe, sed Deum; matrem quoque, sed virginem habens. Unde et solus iugreditur Sancta sanctorum, et *nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo Filius hominis, qui est in cælo* (Iohann. iii, 13).

2. Quid ergo nos? Itane contnuo desperabimus? Imo vero sperabimus, et hinc maxime. Licet enim solus, sed profecto totus intrabit, et os non contaminetur ex eo. Non sine membris caput invenietur in regno, si tamen membra fuerint conformia et cohaerentia, scilicet capiti suo: conformia sane moribus, cohaerentia fide. Habet enim conformatio nem quam potest, habet et cohaerentiam ipsa etiam minor æta, dum et similitudini mortis ejus mersione illa triplici complantatur, et fidem in involuero quodam recipit, quod neendum capax sit evolutæ. Beognus nimurum est Spiritus sapientiae: et quem traducta culpa ligaverat, indulta justitia solvit. Sed non ita deinceps liberabit maledictum a labiis suis: *Voluntarie enim peccanti post agnitam gratiam non relinquitur hostia pro peccato* (Hebr. x, 26). Sed neque sic liberabit a suis, quomodo ab alienis labiis maledictum. Maledictio, fratres, gravis est macula, et scimus quoniam non quod intrat in os, coquinat hominem, sed quod de ore egreditur (Math. xv, 18). Inde ergo macula, inde maledictio a labiis suis, sed non semper a propriis. Neque de corpore vel corde de proprio originalis in parvulum culpa procedit, cui non modo consensus, sed ne ullus quidem interim potest sensus esse peccati. Quomodo tamen maledictum a labiis suis non liberat Spiritus, aut voluntarie peccantibus non relinquitur hostia, nisi quia non illi denuo crucifigitur Christus, nec complantatur iterum similitudini mortis ejus per baptismum? Propria jam ab eo lacrymarum unda exigitur, propriam bajulare crucem, propriam mortificare membra, et propriam immolare hostiam necesse est. Sive causa aliter diceret: Credo. Propriis labiis expiatur oportet proprietum maledictio labiorum. Per multas enim tribulationes in regnum Dei intrare necesse est (Act. xiv, 21); et nemo nisi per tribulationes iugreditur, aut proprias, aut alienas.

3. Sola nimurum secundi Adæ tribulatio purgat, quos contaminavit offensio sola prioris. Non quod propria cuiquam sufficere possit satisfactio. Quid enim est universa pœnitentia nostra, nisi quod si non compatimur, omnino non possumus conregnare? Quod enim in nobis minus est, ipse supplet. Modicum tamen illud, quocunque nostrum est, non patitur reservari. Quod si fidei cohaerentia sine morum conformitate nequaquam salvat adultos, longe minus salvare poterunt opera sine fide. Facilius enim membrum inhærens capiti, si deforme est, reformatur, quam divulsum, quamlibet simile, copulatur.

A Et ipsum tamen quod deforme est, aut conforme fieri imagini Filii sui et capituli sui, aut certe tandem avelli ab eo necesse est, et anathema esse a Christo; ne in illa plenitudine corporis ejus inveniatur quidam indecorum.

4. Ubi ergo macula propria, propria quoque purgatio jure requiritur: et si contaminatio multiplex, opus est etiam tribulatio multiplex. Unle enim tribulatio; etsi dum resistitur contaminationi, concupiscentiae repugnatur? Quid vero in hominem purum ab hac macula, immune ab hoc contagio poterit ioveniri? ab intus manat, de corde exit pestiferum virus, ac deinceps corpus occupat universum mentem desideriis afficit, membra illecebris inficit. Inde pruritus aurium, oculorum petulantia; in le olfaciendi voluptas, inde in fauibus tam inordinata delectatio, inde in universo corpore molitie sensus, et libido pecuniosa tangendi; inde intus in anima ebrietas illa desideriorum, et fornax quedam, ambitionis, avaritiae, invidiae, contumaciae, nequitiae, et omnium denique vitiorum affectibus vehementer accensa. Quot **¶¶¶** enim corpus illecebras, quot oblectamenta mundus habere videtur; tot patitur tribulationes, tot sustinet tentationes vir justus. Et quemadmodum ambulans quis in carne, sensuum voluptate delectatur, et delicias computat esse sub sensibus; sic et omnis qui in spiritu sensuali desiderat, spinas et tribulos, quos propria terra ex maledicto utique germinat, potius eradicare quam propagare contendit; quippe qui convertitur in aerumna sua, quoties configitur spina.

5. Huic ergo tam multifariae pesti per singula quæque resistere, quam multiplex tribulatio? A planta pedis usque ad verticem non est in me sanitatis. Totum infecit concupiscentia, lex peccati in membris omib[us] invenitur. Undique per fenestras mors intrare contendit, et intus fomes totius nequitiae periculosius sævit, crudelius malignatur. Minime tamen in haec tam multiplex lucta deficiendum, aut desperatione cedendum est. Licet enim abundant tribulationes pro Christo, sed abundant et consolationes per ipsum. Denique audi consolationem, Peccatum in foribus est: nisi ipse aperias, non intrabit. Appetitus in corde prurit, sed sub te est (Gen. iv, 7): nisi sponte cesseris, nil nocebit. Audi consolationem. Consensum cohibe, ne prævaleat haec: et immaculatus eris, ut sine macula ingrediaris et ipse ad habitandum in tabernaculo, et requiescendum in monte sancto Domini Dei tui. Si enim tui non fuerint dominati, tunc immaculatus eris, et emundaberis a delicto maximo (Psal. xviii, 14). Maximum plane delictum, quod iateriorem et exteriorem hominem occupat universum. Audi adhuc consolationem. In sex, inquit, tribulationibus liberaberis, et in septima non tanget te malum. Si puer Hebreus es, sex annis servies, liber egredieris in septimo. Sex tibi tribulationes sunt contra desideria cordis, et quinque partitam sensualitatis corporeæ voluptatem; sed in his sex liberaberis a septima,

non quidem ne veniat, sed ne ledat, ne noceat, ne tangat te malum. Veniet quidem mors: ipsa enim est septima tribulatio; sed somnus erit dilectis Domini, et ecce hereditas ejus. Erit janua vita, erit initium refrigerii, erit sancti illius montis scala, et ingressus in locum tabernaculi admirabilis, quod fixit Dens, et non homo. In septima itaque non tanget te malum. Malum utique triplex, quod eos manet in septima, qui in sex tribulationibus dissimulant perfecte interim liberari, nec in sex hydriis purifificantur ad liquidum, ut exhibeantur in nuptiis sponsi non habentes maculam neque rugam. Manet enim eos horror in exitu, dolor in transitu, pudor in conspectu gloriae magni Dei.

6. Unde nobis ista dissimulatio est, fratres mei? unde haec tam perniciosa tepidis? unde haec secutitas maledicta? Quid seducimus miseri nosmetipos? Forsitan jam divites facti sumus, forsitan jam regnamus. Nonne ostium domus nostræ horribiles illi spiritus obsident? nonne exitum nostrum larvales illæ facies præstolantur? Quid ille pavor erit, o anima mea, cum dimissis omnibus, quorum tibi est tam jueunda praesentia, tam gratus aspectus, cohabitatio ipsa tam familiaris; sola ingrediens in eognitum penitus regionem, occursantia tibi catervatum rucre teterrima illa monstra videbis? Quis tibi in die tantæ necessitatis occurrit? quis tuebitur a rugientibus preparatis ad escam? quis consolabitur? quis deducet? Filioli mei, memoremur haec novissima nostra, ne peccemus. Nam et per ignem nobis transeundum est: et unius cujusque opus quale sit, ignis probabit. Ibi aurum nostrum vertetur in scoriam, ibi revelabitur universa impuritas, ibi Veritas ipsa accepto tempore, quod nobis interim datum contemnimus, justias judicabit. Quid vero illuc omnes justitiae nostræ, nisi pannus menstruatæ reputabuntur? Quidquid nunc parvipendendo transimus, palpando legimus, dissimulando negligimus, quanto illuc cruciatu vindex flamma consumet? Utinam magis nunc daret quis capiti meo **I. 45** aquas, et oculis meis fontem lacrymarum: forte enim non reperiret ignis exurens, quod interim lluens lacryma diluisset.

7. Jam vero post ignem illum, putas, residuum aliiquid invenietur in nobis? aut tantum erit, ut audiemus illud vultui majestatis offerre; aut ejus sic astare conspectui? Quis ille pudor erit, quem confusio, post tanta beneficia tam tepidos, tam imperfectos, tam vacuos apparere ante faciem Domini Dei nostri? Fugiebat Adam ut absconderetur ab eo, post unius utique pomi vetisi gustum (*Gen. iii, 8*): quid nos post tanta flagitia, post tanta facinora presumemus? Quando ab hac confusione purgabitur oculus cordis, cui nunc operam dare negligimus, ut irreverberata acie veri illius solis radios valeat intueri? Sicut lluit cera a facie ignis, sic peribunt peccatores a facie Dei (*Psal. lxvi, 3*). Ingrediantur

(96*) Ita S. Martinus jam morti vicinus, teste Sulpitio,

A itaque putredo in ossibus meis, et subter me seat, ut requiescam in die tribulationis (*Habac. iii, 16*) bujus septimæ, et in ea non tangat me malum. Malum hoc triplex, horroris, doloris et pudoris. Felix siquidem anima, quem fiducialiter inimicis suis loquetur in porta. Quid hic astas, cruenta bestia? Nihil in me, funeste [alias, funestum], reperies (96). Felicior, cuius opus non arserit, quem supereredilicasse aurum, argentum, lapides pretiosos, examen illud inveniet. Felicis-imus, qui sine ulla nube confusionis, revelata penitus facie gloriam Domini speculando, in eandem imaginem transformabitur, et similis erit illi, videns eum sicuti est, utique super omnia Deus benedictus, et laudabilis, et gloriam in sæculum. Amen.

B

SERMO XXIX.

De triplici dilectione Dci [alias De diligendo Deo].

1. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Omnia enim quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi, quæ non sunt ex Patre (*I Joan. ii, 15, 16*). Quid ergo sunt aliqua ex Patre, quibus nobis ista recompensentur? Sunt utique, omnino dulciora his amabiliora; sed haec non eriduntur servis, multo minus inimicis. Quisquis vero amicus vuluerit esse hujus mundi, inimicus D. i constitutur. Amicis creditur consilium, quibus dicitur: *Quia omnia queunque audivi a Patre mco, nota feci vobis (Joan. xv, 15)*. Exponit beatus Gregorius, quia amor ipse, notitia est. Est ergo triplex amor, qui tria illa excludat quæ non sunt ex Patre. Et propterea, credo, ter interrogatur Petrus: *Amas me, amas me, amas me?* (*Joan. xxi, 15-17*.) Sed et forte haec sunt, de quibus in lege præcipitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua (Deut. vi, 5)*, id est, diliges dulciter sive affectuose, diliges prudenter, diliges fortiter. Si quidem amor cordis simile quiddam habet carnali amori; nam affectiones proprie cordis esse dicuntur. Anima vero aliquanto jam superius sonat, unde et dicitur sedes sapientiae, ut merito videatur illi attribuendum prudenter diligere Deum.

2. Sane ad affectuosum illum, quem dicimus, cordis amorem plurimum valet Incarnationis Christi cogitatio, sed et totius dispensationis quam gessit in carne, et maxime passionis. Videns enim Deus homines omnino carnales affectos, tantam eis dulcedinem exhibuit in carne, ut durissimi cordis sit quisquis cum toto affectu non diligat. Volens siquidem nobilem creaturam hominem recuperare: Si, inquit, invitum coegero, asinum habeo, non hominem; quandoquidem non libens veniet, nec spontaneus, ut possit dicere: *Voluntarie sacrificabo tibi (Psal. lxi, 8)*. Nunquid asinis dabo regnum meum? aut aequaliter de bobus cura est Deo? Ut ergo habeam voluntarium, terrebo eum, si forte convertatur, et vivat. Et comminatus est acerbiora quæ ex cogitari possunt tenebras æternas, vermes immor-

tales, ignem inextinguibilem. Cum autem nec sic homo revocaretur, ait: Non solum timidus, sed etiam **11.16** cupidus est; promittam ei quod potissimum desiderabile videatur. Desiderant homines aurum, et argentum, et similia; sed super haec omnia vitam desiderant. Manifestum est hoc, et valde manifestum. Si, inquit, tantopere desiderant miseram hanc et laboriosam vitam et momentaneam, quantum diligent vitam quietam, eternam, beatam? Promisit itaque vitam eternam; promisit quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.

3. Vides autem quod nihil proficeret: Unum, inquit, restat adhuc. Inest homini non solum timor et cupiditas, sed et amor, nec quidquam in eo vehementius ad trahendum. Venit igitur in carne, et tam amabilem se exhibuit, ut illam nobis impenderet charitatem, qua majorem nemo habet, ut animam suam daret pro nobis. Quisquis sane nec ob hoc quidem converti voluerit, non merito audiet: *Quid debui facere tibi, et non feci?* (*Isai. v, 4.*) Et vere in nullo sic commendat Deus charitatem suam, quomodo in mysterio Incarnationis ejus et passionis; in nullo sic revelatur ejus pietas, in nullo sic appareat ejus benignitas, quomodo in humanitate. Apostolo teste, qui ait: *Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei* (*Tit. ii, 4.*) Nam potentia quidem occultata est, quoniam in infirmitate venit. Uade Habacuc: *Ibi, inquit, abscondita est fortitudo ejus*, baud dubium quin in cruce, cuius cornua in manibus ejus (*Habae. iii, 4.*) Sapientia quoque abscondita est incarnata; placuit enim ei per stultitiam verbi salvos facere credentes. Nonne quodammodo stultum se fecerat, qui tradidit in mortem animam suam, et tulit peccata multorum, et que non rapuit, tunc exsolvbat? Nonne ebrini erat vino charitatis, et immemor sui, contra Petri consilium, dicentis: *Propitius esto tibi?* (*Matt. xvi, 22.*) Itaque abscondita est fortitudo, maximeque velata et incarnata sapientia: sed benignitas non petuit amplius [*alias, apertius*] declarari, non abundantius exprimi, non evidenter commendandi.

4. Porro id quidem ad affectuosum cordis amorem diximus pertinere. Nam et videre est homines sic affectos erga hujusmodi, ut vix sine lacrymis vel audiant, vel recordentur. Hic ergo amor contra concupiscentiam carnis est. Quid enim dulce sit ei in carne, cui tanta dulcedo est in Christi passione? Verum haec dulcedo falli potest, si desit prudentia; et jam difficile eaveri poterit in melle venenum. Necesse est igitur adesse prudentiam, qua diligenter interiora mysteria investigare possimus [*alias, sacramentorum possint investigari*], ut parati simus omnibus poscenti reddere rationem. Hic amor prudens excludit curiositatem. Siquidem animus his intentus temporalium non poterit esse curiosus, dicens cum Propheta: *Quomodo dilexi legem tuam, Domine! tota die meditatio mea est* (*Psal. cxviii, 97.*)

A 5. Tertium est, ut fortiter quisque diligit, quateans sicut falli non potest, ita nec cogi possit, paratus omnia pati propter justitiam. Qui autem nesciat cum qui rex caeli sit, terrena regna et honore non ambire, sed magis adjicere? Porro *beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum* (*Matth. v, 10.*) Itaque de his tribus nunc Petrus interrogatur, quia prius inventus fuerat minus habens. Audiens enim primo de passione Domini, ferre non potuit, tanquam dulciter diligens; sed: *Absit, inquit, a te, utpote insipiente amans!* Unde et andire meruit: *Vade retro, Satana, quoniam non sapis ea quae Dei sunt* (*Matth. xvi, 22, 23.*) Simile aliquid in apostolis erat, quibus dicebatur: *Si diligenteris me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem* (*Joan. xiv, 28.*) imo vero quia diligunt, dolent. Et diligunt, et non diligunt; diligunt dulciter, sed non diligunt sapienter. Nocte vero ipsa qua tradendus erat Dominus, et dulciter, et prudenter diligebat Petrus, cum diceret: *Tecum paratus sum in carcere, et in mortem ire* (*Luc. xxii, 33.*): sed non diligebat fortiter; quoniam.

Qui eecidit, stabili non erat ille gradu

(*BOET. de Consol. phil. lib. I. vers. 1.*)

Nondum venerat virtus ex alto, qua accepta non negavit, **11.17** sed libera voce usus: *Vos, inquit, judicate, utrum Deo magis obedire oporteat, an hominibus* (*Act. v, 29.*) An non congrue de dilectione requiritur, qui pascendo preponitur gregi? Ille enim praesceps debet aliis, qui vino charitatis debriatus aestuat, immemor sui; ut non quaerat quae sua sunt, sed magis quae Iesu Christi. Et nota quia requisitus Petrus an diligat plus his, tantum respondit se diligere, non andens affirmare quod prius se dixisse temere confundebatur: et fortasse propterea contristatus est (97). Dixerat enim prius: *Etsi omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego* (*Matt. xxvi, 33.*)

SERMO XXX.

De ligno, feno et stipula.

D 1. Nusquam est securitas, fratres, neque in caelo, neque in paradiso; multo minus in mundo. In caelo enim cecidit angelus sub presentia divinitatis; Adam in paradyso de loco voluntatis; Judas in mundo de schola Salvatoris. Haec idecirco dixerim, ne quis sibi de loco isto blandiatur, quia dicitur: *Locus iste sanctus est;* quia non locus homines, sed homines locum sanctificant. Sunt enim etiam inter nos tria genera hominum, ipsaque satis incongrua et ordini, et homini, qui hanc viam ingressus est. Sunt enim qui bene inciperunt, sed statim defecernunt. Et sunt qui nunquam inciperunt, sed in sua mollitie perinanse- runt, et permanent. Et sunt qui raptantur spiritu levitatis, tardi ad audiendum, veloces ad loquendum, paratissimi cursim enumerare quod faciunt, si quid facient tamen. Nunquid vel istos repellat [*alias, abiciet*] Deus? Non, si in fundamento permanescant: sed salvi erunt, sic tamen quasi per ignem. Per quem ignem? Dicit Apostolus: *Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id quod positum est*

(97) Cætera desunt in codice Cisterciensi.

quod est Christus Jesus. Si quis aedificaverit super fundamentum hoc lignum, fenum, stipulam; detrementum patietur; ipse autem salvis erit; si et tamen quasi per ignem (I Cor. iii, 11, 12, 15). Fundamentum Christus est; lignum fragile est, fenum molle, stipula levis. Lignum sunt qui fortiter incooperunt, sed fracti non renodantur. Fenum sunt, qui fugienda mollitie tepefacti, nec summitate digiti, ut dicitur, laboris arduos attingere volunt. Stipula sunt, qui levitatis motibus exsusflati, nunquam in eodem statu permanent.

2. Et timendum quidem est de istis, sed non desperandum; quia si in fundamento Christum habuerint, hoc est in hac via vitam finierint, salvi erunt, sic tamen quasi per ignem. Ignis tria habet: fumum, lucem, ardorem. Fumus excitat lacrymas, lux vicina illuminat, ardor adurit. Ita et qui ejusmodi est, fumum, hoc est amaritudinem, in mente habere debet, quia tepidus est, quia remissus est, quia levis; quia ordinem, quantum in se est, subruit et perturbat. Sed et lucem in ore, ut qualis est in mente, talem se in confessione et dicat, et plangat, ut et lingua acuat conscientia, et conscientiam arguat lingua. Necesse est quoque ut ardorem sentiat in corpore, id est penitentiae tribulationem, et si non multimodam, aliquam tamen. Putas quia sic compunctos corde, ore confessos, corpore fatigatos abjiciet, qui omnes homines vult salvos fieri et neminem vult perire? Sunt et alii qui aedificant super fundamentum hoc, aurum, argentum et lapides pretiosos; qui vehementer incipiunt, vehementius proficiunt, vehementissime perficiunt, non attendentes quid caro possit, sed quid spiritus velit.

SERMO XXXI.

De sollicita cura cogitationum.

1. Admonet nos beatus Benedictus, fratres, sollicitos esse circa cogitationes nostras (*Regule cap. 7*). Sapientis utique consilium sequens, qui omni custodia eorū custodiō suadet, *quoniam ex ipso vita procedit* (*Prov. iv, 23*). Tria igitur occurunt mīhi genera cogitationum, a quib⁹ multa sollicitudine cavere nūcēsse sit eos qui convertuntur ad cor, et dignum Deo semetipsis templum exhibere **¶¶¶** festinant. Sunt enim nonnullæ interdum cogitationes penitus otiosa, et ad rem non pertinentes: quas tam facile abjicere, quam recipere facile possit anima, dummodo sit secum habitans in corde, et assitens dominatori universa terrae.

2. Sunt et aliæ cogitationes violentæ magis et fortius adhærentes, quæ videlicet ad necessitates naturæ pertinent, et quasi ex eodem assumptæ limo, de quo et nos facti sumus; si paululum insederint, avelli nequeunt sine læsione et difficultate. Sæpe enim sic afficit nos cogitatio carnalis de cibo, de potu, sive vestimento, ut vix eradicari queat de cordibus nostris: quod non alinnde est, nisi quod et ipsa limosa et viscosa quodam modo, limosam nihominus et glutinosam invenerit terram. Non sine causa enim dictum est hominem plasmatum non de terra qualibet, sed de limo (*Gen. ii, 7*). Vide enim

A quam limosum sit corpus, quod ipsi quoque spiritui tam fortiter et pene indissolubiliter inhæret, ut vix eum multa afflictione possit aliquando separari. Quid ergo agendum, cum limosa illa cogitatio mentem subierit? Plane exclamandum nobis est cum sancto Jacob, atque dicendum: *Ruben, primogenitus meus, non crescas: ascendisti enim eubile patris tui* (*Gen. XLIX, 3, 4*). Rubra enim et carnalis atque sanguinea hujusmodi concupiscentia est: quæ tunc cubile nostrum ascendit, cum non solum memoriam tangit cogitatione, sed et ipsum voluntatis stratum ingreditur, et polluit prava delectatione. Bene autem primogenitus noster dicitur appetitus ille carnalis, qui ab ipso nimis initio vitae nostræ in nobis pullulat, cum cætera vitia processu temporis ex militia mundi hujus, varisque occasionibus contrahantur. Oportet ergo reprimere, quem extingue non possumus appetitum: ut quam cito cubile nostrum ingreditur, crescere eum nullatenus patiamur, sed sub nobis sit, quemadmodum dicit Scriptura: *Subter te erit appetitus tuus, et tu dominaberis illius* (*Gen. iv, 7*).

C 3. Jam vero tertium cogitationum genus immundum nimis ac fetidum est, quod nec admittere quidem ulla ratione debemus, sed a longe præsentire fetorem, et tota virtute repellere, toto animo propulsare, et conversi statim ad gemitus, lacrymis atque suspiriis invocantes Spiritum, qui adjuvet infirmitatem nostram. Sic nimis confusus abscedens, non tam facile deinceps simile aliquid viriliter resistenteribus nobis malignus hostis offerre, vel afferre præsumet. Dico autem cogitationes illas immundas penitus ac fetidas, quæ ad luxuriam, ad invidiam et vanam gloriam pertinent, cæteraque vitia detestanda. Oportet enim, si mundas conservare volumus animas nostras, adhuc longe agentibus cogitationibus hujuscemodi multa cum in lignatione occurrere, et exsufflare a nobis, ut nullus eis detur accessus. Et primum quidem genus cogitationum, otiosarum scilicet et ad rem non pertinentium, lutum est, sed lutum simplex, id est non inhærens nec fetens, nisi forte diutius immoretur in nobis, et per incuriam ac negligentiam nostram in alterum genus cogitationum vertatur: quo l' quotidie experimur. Dum enim otiosa tanquam minima spernimus, ad turpia atque in honesta dilabimur. Secundum vero cogitationum genus, non utrum simplex, sed, ut jam diximus, viscosum ac limosum est. Nam tertium quidem sic cendum est, non tanquam lutum aut limus, sed tanquam immundissimum ac fetidissimum cœnum.

SERMO XXXII.

De triplici iudicio, proprio, humano et divino.

1. *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei.* Minister Christi sic debet conversari, ut ex moribus exterioris hominis qui videtur, existimetur compositio interioris animi qui non videtur, ne ve ab alio, vel a se ipso possit judicari, sed dicat cum eodem apostolo: *Mihi pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die: sed neque me ¶¶¶ ipsion judico; qui autem judi-*

*cat me, Dominus est (I Cor. iv, 1, 3, 4). In quibus verbis notanda sunt tria iudicia, humanum, suum cuiusque proprium, et divinum. Et humanum quidem potest judicare de rebus exterioribus, quae sensibus corporis percipiuntur; de interioribus vero non potest. Hinc enim scriptum est : *Quis enim scit hominum quae sunt hominis, nisi spiritus qui est in eo?* (I Cor. ii, 11). Quapropter de his quae sunt in homine, potest judicare spiritus hominis qui in ipso est; longe vero præstantius de his ipsis judicat Deus, cuius needum se latet. Apostolus evasisse iudicium, qui tamen jam humanum transeendisset, et proprium. Porro humanum contemnebat qui dicebat : *Miki autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die.* Sed neque proprium timebat qui dicebat : *Sed negue me ipsum judico. Nihil enim mihi conscientum.* Solum ergo restabat divinum, de quo ait : *Qui autem iudicat me, Dominus est.**

2. Debet tamen quisque, quantum potest, se irreprehensibilem exhibere, primum quidem coram Deo, sed deinde etiam coram hominibus. Hoc nempe est quod alibi loquitur idem apostolus, dicens : *Providentes bonum non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus* (Rom. xii, 17). Tribus siquidem modis providemus bona coram hominibus, id est habitu, actione, sermone : habitu, ne sit notabilis; actione, ne sit reprehensibilis; sermone, ne sit contemptibilis. Tribus etiam modis coram Deo, cogitatione, affectione et intentione. Nam et cogitatio debet esse sancta, unde scriptum est : *Cogitatio sancta servabit te; et affectio pura; et intentio recta.* Sunt autem tria ista, id est cogitatio, affectio et intentio in anima. Sed in ea quoque propriis singula locis distincta videntur. Nam cogitatio in memoria est, affectio in voluntate, intentio in ratione consistit.

3. Atque ut eorum usum ac differentiam clarius videamus, sumamus nobis exemplum de rebus exterioribus. In corporibus si quilibet deformis color cutem tantum inficiat, corpus quidem turpius redditur, sed nil ei de sua sanitate ex hoc admittitur. Si vero caro putredo aliqua, vel lividus tumor insederit, jam non solum decus corporis, sed et salus quoque perturbatur. Quod si languor forsitan invalescens, cum ipsa carne ossa quoque medullitus occupari, tunc demum de vita non immerito potest desperari. Eodem modo in anima, si peccatum suggeritur memoriae per cogitationem, nullum tamen præbuerit aut voluntas affectum, aut deliberalio ipsa consensum : fateor quidem deformitas est, nec audire interim anima illa meretur : *Tota pulchra es, amica mea* (Cant. iv, 7). Caeterum etsi nævus est, sed non morbus. Quod si voluntas quoque præoccupata sensu delectationis afficitur, resistit tamen adiuc liberatio rationis; infirmatur quidem, sed nequum moritur anima : clamet tamen necesse est : *Sana me, Domine, et sanabor* (Jerem. xvii, 14). Tunc vero moritur, quando et ipsa ratio ad peccatum per intentionem curvatur. Tunc enim consentit ; et de tali dicitur : *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur* (Ezech.

A xviii, 4). Hunc triplicem gradum deploravit David ex persona peccatoris [alias, Adam], dicens Domino expellenti de paradiso in latam ejus sæculi evagacionem : *Confirmasti super me manum tuam.* Et quoniam carnalia desideria sunt poena peccati : *Non est sanitas in carne mea a facie ira tua.* Jam vero nec robur est rationis : *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum* (Psal. xxxvii, 3, 4). Qui rursus eosdem gradus ex persona justi decantat, dicens : *Memor fui Dei, et dilectatus sum, et exercitatus sum* (Psal. lxxvi, 4). Delectatus enim per voluntatem, exercitatus per rationem.

4. Ne ergo a memoria expellat Deum irruens turba plurimarum cogitationum, quæ solent effluere tanquam vialis plebs in atrium, ponatur ad ejus portam janitor, cujus nomen est recordatio propriæ professionis; ut cum turpibusse cogitationibus senserit animus prægravari, incepit se, et dicat sibi : *Tune haec debes cogitare, qui sacerdos es, qui clericus es, qui*

B **I 150** monachus es ? Cultor justitiae debet in se quidquam iniquum admittere ? Decet servum Christi, amatorem Dei, tale aliquid vel ad modicum meditari ? Haec dicendo, excludet fluxum illicitæ cogitationis per recordationem propriæ professionis. Similiter ad portam voluntatis, in qua solent manere carnalia desideria, tanquam in domo domestica familia; statuatur ostiarius, qui vocatur recordatio cœlestis patriæ. Hic enim potest pravum desiderium, quasi cuneus cuneum, expellere; et ipsum qui ait : *Ecce sto ad ostium et pulso* (Apoc. iii, 20), sine contestatione recipere. Jam vero ad thalamum rationis talis et tam ferox adlibendum est custos, que nemini parcat : sed quicunque hostis, sive clam, sive palam ingredi præsumperit, procul eum arceat ; et hic sit recordatio gehennæ. In cæteris siquidem, id est memoria et voluntate, non ita est intolerabile, si vel memoria recipiat quandoque vagam cogitationem, vel voluntas impuram affectionem : hoc vero gravissimum et omnino damnosum, si unquam ratio perdiderit rectitudinem intentionis.

SERMO XXXIII.

De verbis psalmi xxiii, « Quis ascendit in montem Domini? »

D 1. Verbum exhortationis est, fratres mei, ut quandoquidem omnes ascendere nitimur, omnes tendimus in sublime, sursum aspiramus omnes, omnes conamur in altum : illic studeamus ascendere, ubi bonus sit nos esse, ubi securum sit nos esse, unde eadere nou oporteat, ubi stare possimus. Nec modo ut desiderium provocet, ascensionem montis hujus Propheta requirit; verum etiam ut ascendere eu pientem modum doceat ascendendi. Felix, qui hujus montis ascensiones in corde suo dispositus, concupiscentias et deficiens in atria Domini. Siquidem mons iste mons uber, bonorum omnium cumulus, mous voluptatis æternæ, domus Dei est. Et beati qui habitant in domo tua, Domine; in sæcula sæculorum laudabunt te (Psal. xxxiii, 5). Audi testem fidelem, quia mons est dominus ista : *O Israel, quam magna*

domus Domini, et ingens locus possessionis ejus! magnus, et non habens consummationem, excelsus et immensus (*Baruch. iii, 23, 25*). Imo vero non solum mons est, sed et mons montium, multæ in eo mansiones, multi montes. Denique etiam fundamenta ejus in montibus sanctis (*Psalm. lxxxvi, 1*).

2. Et ne hoc quidem sanctus tacuit Isaías: *Erit, inquit, mons domus Domini præparatus in vertice montium, et clevabitur super colles* (*Isa. ii, 2*). Quidni montium mons, funditus exultatione universæ terræ, ubi tam multiplex omnium delectabilium copia, ubi una copiarum omnium plenitudo? Erit enim mons pacis, mons gaudii, mons vitae, mons gloriae: et hi omnes montes unus mons consummate felicitatis. An non mons pacis, pax super pacem, pax quæ exsuperat omnem sensum? Plane mons magnus pax in corde, pax in carne, pax ab iniquis hominibus, pax cum omnibus proximis, pax ab ipsis dæmonibus, pax cum Deo; et pacis non erit finis. Erit gaudium, sed quale Dominus ait, *gaudium plenum securum gaudium, quod nemo tollet a nobis* (*Joan. xvi, 24, 22*). Sed et vitam habituri sumus, et abundantius habituri, quod non possit inefficax esse tanti pastoris adventus, 'qui ad hoc ipsum venit ad oves, sicut ipse testatur, ut vitam habeant, et abundantius habeant' (*Joan. x, 10*). Nunquid non etiam mons tibi videtur æterni gloriae pondus supra modum in sublimitate? Porro ex his omnibus, et si qua possunt similiter desiderabilia cogitari, una est beatitudinis mensura bona, conferta, coagitata, supereftlœns (*Luc. vi, 38*): ac si plurimos montes, alium quidem aureum, alium argenteum, alium ex hyacinthis et smaragdis, atque omnium gemmarum gloria; alium quoque ex vermiculo, purpura et byssو, cæterisque ejusmodi opibus pariter coarevans, in unum redigas montem. Omnia enim nobis multiplicata reddentur. Et qui aurum et argentum, lapides pretiosos superædificaverit **1151** fundamento, ædificium humile in immensos montes excrevisse mirabitur; et ex modo semine magnos metet, non tam manipulos, quam acervos manipulorum.

3. *Quis ergo ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus? Innocens manibus, et mundo corde.* Beatus ille, si quis tamen ille^{est} est. Sed quis gloriabitur innocentes manus, aut castum se habere cor? Nemo mundus a sorde, nec infans, cuius est unius diei vita super terram (*Job. xiv, 4* juxta LXX). Unus tantum est inter noxios innocens, mundus inter impuros, inter mortuos liber unus est, et non aestimabitur alius absque eo. Ipse est de quo legisti: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo* (*Joan. iii, 13*). Erat enim innocens manibus, qui peccatum non fecit sed multa bona operatus, Judæis libere aiebat: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* (*Job. viii, 46*). An vero mundissimum cor fuisse quis dubitat, unitum personaliter Sapientiae, in quam nihil inquinatum incurrit, attingit autem ubique propter suam amundiam? Sed non in vano accepit animam

A suam, qui solus potestatem habuit ponendi animam suam, et iterum resumendi (*Joan. x, 18*). Non in vano accepit nascens, non in vano posuit moriens, non in vano accepit resurgens.

4. At quomodo non in dolo juravit proximo suo, quomodo non in vano accepit animam suam, quomodo non in vano omnia illi perficit, si hic soles accipiat benedictionem? Itane oportebat Christum pati, resurgere, et sic introire in gloriam suam? (*Luc. xxiv, 26*). Sua erat. Quæ utilitas in sanguine ejus, dum omnes descendimus in corruptionem? Quæ veritas in promissione, si, ut supra meminimus, *nemo ascendit in cælum, nisi quide cælo descendit?* Esto, hic accipiat benedictionem: miserorūiam quare? At non solus hic accipiet, aut certe magis non soli sibi accipiet, si advertas. Perge enim per sacra verba prophetica, et vide quoniam modo, velut occulte multitudinem subinducit. Logebatur de uno et dicebat: *Hic accipiet*; sed continuo transfulit in hanc generationem, et ait: *Hæc est generatio querentium: ut in uno noui personæ singularitatem intelligas, sed spiritus unitatem.* Nimirum hic sponsus, et haec sponsa est, et scimus quis dixit: *Jam non sunt duo, sed una caro* (*Matth. xix, 7*). Ita ergo hic ascendet, hic accipiet benedictionem; sed ascendent etiam cum eo, vel magis in eo, qui ab eo accipient benedictionem. Audi hoc a Propheta: *Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem* (*Psalm. lxxxiii, 8*). Atque C hoc est propter quod oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis; ut prædicetur in nomine ejus penitentia, et remissio peccatorum (*Luc. xxiv, 46, 47*): et penitentia ad innocentiam, remissio ad mundum deputetur. *Beatus enim, non in quo non invenerit, sed cui non imputabit Dominus peccatum* (*Psalm. xxx, 2*). *Inveni, ait, hominem secundum cor meum* (*Act. xiii, 22*). Nunquid ut gloriari possit castum se habere cor? Non; quia stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus (*Job. xxv, 5*); sed cor contritum et humiliatum Deus non despiciet (*Psalm. l, 19*). Cor contritum proximum cordi mundo; et hoc est esse juxta cor Dei: siquidem prope est his qui tribulato sunt corde. Samaritanus est, proximus ei qui incidit in latrones (*Luc. x, 30-36*). Non jurabit in dolo huic proximo suo, sed faciet quod promisit: *Amen dico vobis, sedebitis vos iudicantes* (*Matt. xix, 28*).

5. Simus ergo et nos, dilectissimi, pro nostro quidem modulo, et manuum innocentiae, et cordis munditiae sectatores. Ante omnia quidem solliciti, etsi penitus cavere pro humana fragilitate non prævalemus, quantum tamen declinare a malo possumus, non modo actionis, sed et cogitationis. De cœtero quoque ne in vano acceperimus animas nostras rationales, exerceamus nos in operibus bonis, et consilio rationis utamur. Quomodo enim non frustra humanam accipit homo animam, qui, tanquam unum ex irrationabilibus animalibus, incubans corporeis voluptatibus, solum sequitur carnis appetitum? Addidit quoque Propheta: *Nec juravit in*

dolo proximo suo. Sicut enim munditiam intra nos, erga proximum innoceutiam **1152** couenit observari; sic et in nobis, et erga proximum exercenda virtutis opera, opera pietatis. Non ergo simus nobis inutiles, ne in vano receperimus animas nostras; non simus inutiles proximo nostro, ne in vano ei jurasse probemur. Novit fignum nostrum Spiritus qui loquebatur per Prophetam, nec de utilitate proximi simpliciter voluit commonere. De juramento nos convenit, ut agnoscamus debitum, ut promissam idem irritam facere vereamur. Omnes enim proximis jurati sumus, cum quibus in Ecclesiæ venimus unitatem. Et haec professio fidei Christianæ, ut qui vivit, jam non sibi vivat, sed ei qui pro omnibus mortuus est.

6. Nec mihi dicit quis : *Ei vivam, sed tibi non : quandoquidem ille non solum pro omnibus vixit, sed et pro omnibus mortuis est (1 Cor. v, 15).* Quomodo enim ei vivit, qui neglit sic ab eo dilectos ? quomodo ei vivit, qui legem ejus non implet, qui mandatum ejus non servat ? Quæris legem ? quæris mandatum ? *Hoc est, inquit, mandatum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos (Joan. xiii, 34);* et Apostolus : *Alter alterius onerar portate, et si adimplebitis legem Christi (Galat. vi, 2).* Noli ergo putare gratuitum bonum quod exhibes proximo, ut licet etiam dissimilare si velis. Debitor es sacramenti cautione, et propria professione teneris. *Hic ergo accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo.* Illic, quia unus accipit bravium. Sed ne unum hominem putas, *huc est generatio querentium Dominum.* Hic accipiet benedictionem, quia caput et corpus unus est Christus. Sed haec est generatio, quia in mensura ætatis plenitudinis Christi omnes pariter occurremus (*Ephes. iv, 13*).

7. Et forte idem ipse Dominus mons Domini est, de quo dicitur : *Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus?* Nimurum ipse est abcissus sine manibus lapis, qui in montem crevit immensum (*Dan. ii, 34, 35, 45*) : ipse qui exaltatus a terra omnia trahit ad se (*Joan. xii, 32*), mons coagulatus, mons pinguis. Ut quid vos Judæi, ut quid suspicantini montem coagulatum, montem in quo beneplacitum est Deo habitare in eo ? (*Psal. lxvii, 16, 17.*) *In Beelzebub, inquiunt, principe daemoniorum ejicit daemonia.* Exsecranda suspicio, et blasphemia reprehensibilis ! Princeps est Christus, et magnus princeps, cuius ne ipsi quidem daemones possunt effugere principatum. At illorum regnum in se ipsis divisum desolabitur (*Matth. xii, 24, 25*) : hujus regnum integrum atque perfectum, et regni ejus non erit finis (*Luc. i, 33*). Distat ergo inter principem et principes, nec ulla comparatio inter montem coagulatum et pinguem, et montes tantum coagulatos. Vester iste Beelzebub mons coagulatus, sed non pinguis, magis autem sterilitate perpetua maledictus. Mons, quia elatus est : coagulatus, quia squamae conjungitur, et coagulatum est sicut lac cor eorum.

A 8. Christus Dominus mons est, mons coagulatus, et mons pinguis. Mons est sublimitate, coagulatus multorum congerie, pinguis charitate. Et nunc vide quomodo trahat ad se omnia, quomodo ei omnia uniantur unitate substanciali, personali, spirituali, sacramentali. Habet in se Patrem, cum quo est una substantia ; habet assumptum hominem, cum quo est una persona ; habet adhaerentem sibi fidelenam animam, cum qua est spiritus unus ; habet sponsam Ecclesiam unam omnium electorum, cum qua est caro una. Et forte carnalis haec unio dicenda fuisse videbitur ; sed sacramentalem dicere malui, dignius hoc vocubulum arbitratu, præsertim occasionem dante Apostolo, ubi ait : *Sacramentum hoc magnum est ; ego autem dico in Christo, et in Ecclesia (Ephes. v, 32).* Pinguisimus plane et uberrimus mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo : siquidem propterea unxit eum oleo letitiae præ participibus suis. Mons cœlestium aromatum, mons charismatum spiritualium, non ad mensuram accipiens spiritum, sed omnino modi obtinens plenitudinem gratiarum. Magnus mons, in quo omnes thesauri sapientiae et scientie absconditi sunt, in quo tota humanitatis veritas, tota divinitatis iahabitat plenitudo ; excelsus et immensus : in quo omnia instaurantur quae in **1153** cœlis, et quæ super terram, ut sit Deus omnia in omnibus.

9. Venite, ascendamus in hunc montem, fratres : et si via nobis videtur ardua, exoneremus nos ; si arcta, etiam exinanire nos non carcamus ; si longa, tanto magis festinemus ; si laboriosa, clamemus ei : *Trahe nos post te, in odore unguentorum tuorum curremus (Cant. i, 3).* Felix qui sic cucurrit, ut comprehendat, imo ut ipse comprehendatur, et in illum amplitudinem montis et plenitudinem cororis Christi mercatur admitti. Felix qui in illum beatificum montem tam desperanter et perseveranter ascenderit, ut in loco sancto locum accipiens stationis, Deo Patri in sancto ejus appareat, simul et videat virtutem ejus et gloriam (*Psal. lxii, 3*), haud aliam sane quam eundem ipsum montem montium, montem coagulatum et pinguem, Jesum Christum Dominum nostrum. In quo nimurum per prædestinationem ab æterno apparuimus ei qui dilexit nos, et gratificavit in dilecto Filio suo, in quo elegit nos ante mundi constitutionem (*Ephes. i, 4*). Sed jam tunc cognoscenus, sicut et cogniti sumus, cum plenus et perfectius exaltatus altissimus et uberrimus ille mons omnia trahet ad se, qui est super omnia benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXIV. *De verbis Origenis in Levit. x, 9.*

1. Nocere possunt, ut vereor, forte nonnullis verba quæ heri lecta sunt vobis, ex homilia scilicet Origenis super capitulum illud legis, ubi Aaron et filii ejus vinum bibere prohibentur, eum accessu sunt ad altare ; si recipiant ea simpliciter, sicut sonare videntur. « *Salvator meus.* » inquit. « *luge etiam hunc peccata mea, et tandem est in moerore* »

quandiu nos persistimus in errore » Plurima quoque alia in hunc modum abundantius forsitan, quam circumspectus dicta, nec tam sobrie quam diserte. Quidnam sibi vult insolitus iste grunnitus? aut quis inter vos nescio quid subinmuratur? Scio quidem doctos in lege divina hujusmodi verba ridere: sed nihilominus etiam minus sapientibus me confiteor debitorem. Nec modo de intellectu Origenis quæstio est. Potuerit forsitan hyperbolice loqui: ipse videbit, nihil interest nostra. Quamvis ne hoc quidem silentum arbitror, quod evidentissime illum contra fidem nonnulla scripsisse sanctorum Patrum tradat auctoritas, atque ideo non sine circumspectione monet esse legendum. Verum nos in præsenti non quid ipse senserit quærimus, sed id agere cupimus, ut vos omnes quod ad sanam doctrinam pertinet sentientes, nihil moveamini verbis illis.

2. Absit enim ut in celo credatur locus esse tristitia, sicut nec culpæ? Nemo ibi delinquere, nemo lugere potest: sicut nec in terra quidem poena ulla fuisset, nisi iniquitas præcessisset. In celo utique sola justitia, sola nihilominus letitia est; in inferno solum peccatum, et poena peccati: porro in medio utraque inveniuntur, atque ideo neutra consummata. In multis offendimur, quia in multis offendimus omnes (*Jac.* iii, 2). Quoniam enim nullus in celo passionis locus esse poterat vel doloris, propterea sane Unigenitus Dei Patris, passione sua hominem redempturus, sicut carnem in qua pateretur (qui pati non poterat in divinitate) suscepit, sic etiam in terris visus est, et cum hominibus conversatus est (*Barruch.* iii, 38), ut humiliaret etiam semeptipsum in loco afflictionis. Hie ergo turbare se, pavere quoque dignatus est et taudere, tentatus per omnia pro similitudine absque peccato. In terra, inquam, vere lacrymatus est Jesus, vere contristatus, vere passus, vere mortuus, vere sepultus; sed ubi surrexit, vetera transierunt. Noli ultra dilectum tuum iu tuo querere lectulo: surrexit, non est hic. Vox sponsæ est: *In lectulo meo quæsivi quem diligit anima mea; quæsivi et non inveni* (*Cant.* iii, 1). Maria fuit quæ Dominum quæsivit in lectulo, quæsivit in tumulo, nec invenit. Magis autem invenerunt eam vigiles, et dixerunt: *Quid queris viventem cum mortuis?* (*Matth.* xxviii, 5; *Luc.* xxv, 5.) Fuit quidemcum **I 154** mortuis, sed jam non est: fuit inter mortuos, sed et tunc liber fuit. Siquidem ipse sese turbavit, ipse animam suam posuit; quia ipse voluit oblatus est (*Isai.* lvi, 7.) Omnis enim ei infirmitas de voluntate fuit, non de necessitate. Unde et quod infirmum erat Dei, fortius erat hominibus (*I Cor.* i, 23): quod esset tunc quoque etiam inter parvulos magnus inter infirmos validus, inter mortuos liber.

3. Videtur quidem et in nostris aliquando tribulationibus esse nonnulla libertas, cum videlicet pro peccatis proximorum libera et liberali charitate laborem penitentiae sustinemus, lugentes pro eis, jejunantes pro eis, vapulautes pro eis, et que non rapuimus exsolventes. Unde et Paulus: *Cum liber*

A essem, inquit, *ex omnibus, omnium me servum feci* (*I Cor.* xi, 19). Cæterum nihil hoc ad libertatem illius, qui nihil proprii delicti habuit, qui nihil morti debuit, nihil meruit tribulationis. Nam a nobis quidem etiam voluntarias illas tribulationes etsi proximus exigere forsitan ex jure non potest, exigit tamen Deus: et si proximo forte videtur quis reddere plus quam debeat, Deo tamen nemo unquam totum reddidit quod debebat. *Mihi autem, inquit Apostolus, pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die; sed neque me ipsum judico* (*I Cor.* iv, 3). Nota sane quod alibi ait: *Si nos met ipsos judicaremus, non utique judicaremur* (*I Cor.* xi, 31); et item: *Spiritualis homo omnia dijudicat* (*I Cor.* ii, 15). Non enim judicare hic posuit, sed dijudicare: quod utique discernere et probare est, sicut item ait: *Beatus qui se non judicat in eo quod probat* (*Rom.* xiv, 22). Itaque pro minimo illi erat ut ab eis judicaretur, quibus nihil sese debiti officii subtraxisse sciebat, nihil peccasse in aliquem, sed magis omnibus præstisset, adeo ut secura conscientia ingenue loqueretur: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?* (*II Cor.* xi, 29.) Nam et Iudei Iudeus factus est, ut Judæos lucrifaceret, et his qui sine lege erant, tanquam sine lege: postremo omnibus omnia factus est, ut omnes salvos faceret (*I Cor.* ix, 22). Merito proinde pro minimo illi erat ut ab eis judicaretur, quibus usque adeo sene sine offensione præbuerat, inter quos sic honos riticaverat ministerium suum. Sed neque ipse se dijudicabat in eo quod probabat, perfecte etiam sibi quod debebat impendens, corporis castigationem, animæ miserationem, atque omnem custodiæ sollicitudinem cordi suo, ut nec in se quoque peccati conscientia haberetur. *Sed non in hoc, inquit, justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est* (*I Cor.* iv, 4). Illius enim prorsus nequeo declinare judicium; et si justus fuerit, non levabo caput, quoniam omnes justitiae meæ tanquam pannus menstruatus coram illo (*Isai.* LXIV, 6). Non est qui in conspectu ejus justificeretur, non est usque ad unum.

4. Cæterorum siquidem nemo est quem non oporteat dicere Deo: *Tibi peccavi*; sed magnus qui in veritate potest dicere: *Tibi soli* (*Psal.* L, 6). Solus ille etiam inter mortuos penitus liber fuit, qui peccatum non fecit, cuius justitia sicut montes Dei. Cæterum jam nec inter mortuos est, sed assumptus ab eis, mutatus corpore, mutatus et corde, ingressus in potentias Domini, et omni infirmitate privatus, exutus nimis rursum sordidas illas vestes, quibus sane apud Zachariam prophetam primo vestitus apparuit (*Zach.* iii, 3), et induitus splendidis, sicut loquitur in psalmo: *Conceperisti saceum meum, et circumdedisti melætitia* (*Psal.* xxix, 12). Quia enim veram humanæ carnis et animæ substantiam suscepit, veram utriusque naturam; nec corporis illi defuerunt, nec animæ passiones; sed ex hoc jam glorificatus est in utroque. Puto autem quod utriusque glorificationem brevi uno versiculo Propheta comprehendit, dicens: *Dominus re-*

gnavit, decorum induit, induit Dominus fortitudinem (Psal. xcii, 1). Decorem sane in corpore claritatis, fortitudinem vero in imperturbabili statu mentis. *Deinde tristis est, inquit, anima mea usque ad mortem (Matth. xxvi, 38).* Unde et inclinans caput, dixit : *Consummatum est (Joan. xix, 30); ne quid deinceps infirmitatis in eo liceat suspicari.*

5. Sed ait iste : « Si Apostolus ipsius luget quosdam qui ante peccaverunt, nec poenitentiam egerunt in bis 1155 quae gesserunt (II Cor. xii, 21) : quid dicam de ipso, qui Filius dicitur charitatis ? » Et deinde : « Cum ergo quae nostra sunt quiescerit, nunc jam nos non querit, nec quae nostra sunt egoital, nec de erroribus nostris moeret, nec perditiones nostras deflet et contritiones, qui levit super Jerusalem ? (Lue. xix, 41). Item : « Nunc, » inquit, « quia misericors et misericordia est Dominus, majori affectu, quam apostolus suus, flet cum flentibus, et luget eos qui ante peccaverunt. Nec enim putandum est quod Paulus lugat pro peccatoribus et flet, Dominus autem meus abstineat a fletu. » Haec quidem sic accipere, quidam adhuc dilectum in lectulo querere dicam ? Nescit mortuus extra tumulum, nescit infirmus extra lectum, nescit parvulus extra lectulum querere quem diligit anima sua. Verum ille, ut supra meminiimus, non minus corde, quam corpore glorificatus (imo tanto amplius, quanto amplior anima, et gloriae capacior est quam caro), sicut non potest negligere suos, sic nec lugere pro eis. Sed quando humana fragilitas hujusmodi capere possit affectum, qui sine miserio misereatur, et sic diligit, et vehementer diligit eum qui dolet, aut qui periclitatur, ut tamen ipse omnino nec doleat, nec turbetur⁹⁷. Verumtamen etsi id longe supra nostram experientiam est, Deo tamen nihil impossibile est. Potest igitur non modo sibi, sed et suis omnibus, quos infirmitate carnis exutos virtute induit, et in potentias introduxit, eam conferre dilectionem, quae gaudet at cum gaudentibus, non autem flet cum flentibus; et sic eos quos amat, efficacissime et affectuosissime uniat, ut ipsa tamen imperturbabilis perseveret. Nec dubium sane quin longe praestantior sit ea dilectio, quemadmodum medicina, si quae tamen ejusmodi est, pretiosior utique judicatur, quae sic curat vulnera, ut inter curandum nec virtus ejus in aliquo, nec substantia minuatur; quam ea quae sic curat, ut curando deficiat, ut corrumpatur. Licet ergo leviter Dominus super Jerusalem, ex hoc jam omnino non flet : sicut mortuus est, sed resurgens ex mortuis jam non moritur (Rom. vi, 9) : sicut fuit in lectulo, sed exsurgens jam in lectulo non invenitur.

6. Habet tamen etiam nunc ineffabiliter ampliorum affectum et efficaciorum, quam habeant qui lugent pro delinquentibus, aut pro fratribus ponunt animas : quamvis ipse quidem, consummato nimis

(97*) Hic sermo in codice Colbertino optimae notae locatur ante sermonem de Nativitate B. Mariæ : in Regio post, cum hoc titulo, *Sermo ad abbatibus venientes ad capitulum Cisterciense*. In Fulensi

A rum opere suo, neutrum deinceps sit factorus. Nostræ infirmitatis istud est, quorum adhuc in mari sagena trahitur, et ex omni genere piscium congregat, nihil omnino discernens. Ille enim, nec modo ille, sed et apostoli, et ceteri qui cum eo sunt sancti, ad littus utique pervenerunt, nec mistos pisces in vasis posuere, sed electos et bonos tantum : nam malos utique foras miserunt (Matth. xiii, 47, 48). Quantos ego interim cogor trahere malos pisces, quantos anxiros et molestos intra sagenan meam congregavi, quando vobis adhaesit anima mea Congratulor proficientibus ; juvanda affectio, bonus est pisces. Condoleo deficientibus, illo cum flentibus, angor pro periclitantibus, infirmor cum infirmantibus, uror cum scandalizatis. Gravia sunt haec et acerba, utique mali pisces. Malos autem dixerim, non propter culpam, sed propter poenam. Faciat Deus, ne a multitudine malorum piscium obruamur pusillanimitate spiritus et tempestate, donec perveniamus ad optati littoris stationem, ubi malos separemus et secludamus a bonis, ut videlicet de cetero nec luctus, nec clamor, sed nec ullus dolor, aut etiam timor sit in finibus nostris, sed gratiarum actio, et vox exultationis.

SERMO XXXV.

De tribus ordinibus Ecclesiae, ad patres in capitulo habitus (97).

1. Ille mare magnum et spatiosum (in quo utique certum est nihil aliud quam præsens sæculum amarum fluctuans designari) tribus hominum 1156 generibus suo cuique modo pervium est, ut transcant liberati. Tres enim sunt Noe, Daniel et Job (Ezech. xiv, 14) : quorum primus navi, secundus ponte, tertius vado transit. Porro tres homines, tres ordines Ecclesiae signant. Noe quidem aream rexit ne periret in diluvio, ubi protinus rectorum Ecclesie formam agnosco : Daniel vir desideriorum abstinentiae et castimoniae deditus, ipse est soli Deo vacans poenitentium et continentium ordo : Job quoque substantiam hujus mundi bene dispensans in conjugio, fidelem designat populum terrena licite possidentem. De primo igitur et secundo nobis habendus est sermo, quoniam adsunt venerabiles fratres et coabbates nostri de numero prælatorum ; adsunt et monachi de poenitentium ordine : a quo tamen nec nos abbates alienos reputare debemus, nisi forte, quod absit ! officii nostri gratia, nostræ fuerimus professionis immemores. Tertium igitur, conjugatorum videlicet ordinem, magis succincte transeurro, tanquam minus ad nos pertinentem. Ipse est qui maxime mare magnum vado pertransit, labriosum prorsus et periculosum, etiam et longum habens iter, quippe qui nulla viæ compendia capte. Nam quod periculosum sit iter, in eo patet, quod tam multos in eo perire dolemus, tam paucos vi-

gallico, inter sermones de Quadragesima. Olim Capitulum Cisterciense idibus septembribus celebrari mos erat. In libro Florum citatur hic sermo in lib. 8, cap. 26, 37, etc.

demus, sicut necesse est, pertransire. Valde enim difficile est, præsternit diebus istis, quibus malitia nimis invaluit, inter undas hujus sæculi [alias, mundi], voraginem vitiorum, et criminalium peccatorum foveas declinare.

2. At continentium quidem ordo et ponte pertransit; quod iter brevius et facilius, etiam et securius esse nemo est qui nesciat. Sed omitto laudes, pericula magis ostendo: hoc enim nuto melius atque utilius est. Recta quidem semita vestra, charissimi, et securior conjugatorum via, non tamen omnino secura. Timendum enim periculum triplex; id est, ne forte aut aequare se alteri, aut respicere retro, aut certe in medio ponte stare seu residere quis velit. Neque enim ullum ex his tribus pontis patitur angustia, et arcta via qua ducit ad vitam. *Contra primum ergo periculum oremus singuli cum Prophetâ: Ne veniat nobis pessuperbiæ, quoniam ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem (Psal. xxxv, 12, 13).* Nam de eo qui mittens manum suam ad aratrum, postea retro convertitur, certum est quoniam labitur statim, et pelagus operit caput ejus. Sed et qui stare voluerit, non quidem relinquent ordinem, sed proficere in eo dissimulans, cadat necesse est, ab his qui sequuntur, impulsus et eversus. Arcta enim est via; et impedimento est proficere proficiisci voluntibus. Hinc est quod jugiter arguant et reprehendunt, quod ferre nequeunt tepiditatis ejus segnitiem, quo velut quibusdam stimulis urgent et impingunt manibus: ut unum necesse sit e duobus, aut proficere scilicet, aut prorsus deficere. Minime igitur oportet sistere gressum; respicere quoque retro, aut aequare nos aliis, multo minus expedit: sed tota humilitate currendum nobis et properandum, ne quando forte is qui egressus est ut gigas ad currēndam viam, longe a nobis fiat; quem, si bene sapimas, providentes in conspectu nostro semper, et in ejus odore traxi, facilius citiusque currēmus.

3. Nec vero angusta nimis invenietur ponitis semita currere in ea voluntibus. Tribus enim compactus est lignis: ut qui perfecte eis inniti voluerint, non labatur in itinere pes eorum. Haec autem sunt, poena corporis, paupertas substantiae mundialis, et humilitas obedientiæ. Nam et per multis tributationes oportet nos intrare in regnum cœlorum *Act. XIV, 21*, et: *Qui volunt divites fieri in hoc sæculo, incidunt in temptationem et laqueum diaboli (I Tim. VI, 9)*: et quem a Deo suo exturbavit inobedientia, sine dubio per obedientiam, recto tramite ad eum reddit. Haec itaque sibi invicem compacta esse necesse est. Nam et poena corporis, nec inter divitias stabilis, nec sine obedientia facile potest esse discreta; et paupertas in voluptate et **¶ 157** voluntate propria nullius meriti, nullius apud Deum potest esse momenti; et obedientia in divitiis et voluptate nec stabilis est, nec gloriosa.

4. At vero his rite compositis, vide si non perfecte tria maris hujus pericula evasisti; concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, et su-

A perbiā vita. Rite, inquam, compositis, ut in poena quidem nodum impatientiae, in paupertate vero cupiditatis serupulum, in obedientia nævum caveas proprieæ voluntatis. Nam et qui murmuraverunt, a serpentibus perierunt (*I Cor. X, 9*): et qui volunt divites fieri (non ait: qui sunt; sed, qui volunt fieri), incident in tentationes et in laqueum diaboli. Sed et illud quid refert, si forte, quod absit! non quidem divitias, sed ea ipsa quæ paupertatis sunt, tanto affectu desideres, aut etiam ardenter, quam divitias curiant homines sæculares? Quid distat quæcumque substantia desideretur, dum æquahiter sit corruptus affectus; nisi quod tolerabilius illud videri potest, quæ uteunque pluris esse videntur, plurimum desiderare? Porro quisquis vel aperte vel occulte satagit, ut quod habet in voluntate, hoc ei spiritualis pater injungat; ipse sc seducit, si forte sibi quasi de obedientia blandiatur. Neque enim in ea re ipse prælato, sed magis ei prælatus obedit.

5. Verumtamen quia juxta sententiam Salvatoris, in qua mensura mensi fuerimus, remetietur nobis (*Marc. IV, 24*): bonum est homini hoc ad cumulum dare, ut de eorum sit numero, quibus mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et superæfluente dabunt in sius suos. Sufficit enim ad salutem corporis molestias patienter ferre; sed cumulus est, etiam libenter in fervore spiritus eas amplecti. Sufficere potest superflua non requirere, sed nec propter ipsa, si forte desint, necessaria murmurare; sed cumulus est etiam exultare et libenter querere, quomodo alius magis habeat necessaria, et ipse penuriam patiatur. Sufficit quoque ad salutem, si nec impatientia, nec simulatione aliqua ad id quod desideras, invitum velis prælati animum inclinare; sed cumulus est etiam fugere ea, quibus voluntatem propriam senseris oblectari, quantum sane bona cum conscientia potest.

6. Porro prælati quidem ipsi sunt qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis. Neque enim certa pontis aliqua seu vadis semita coarctantur, ut libere possint usquequaque discurrere, et occurtere singulis ut oportet, ac dirigere pontis semitam seu vadi [alias, vadum investigare], ordinare gradientes, pericula investigare ac declinare, excitare tepidos, pusillanimes sustentare. Denique ascendunt usque ad cœlos, et descendunt usque ad inferos; nunc quidem spiritualia tractantes atque sublimia, nunc infernalia et horribilia facta dijudicantes. Sed que poterit navis inveniri, quæ tam immanes sustineat fluctus, et in tanto secura possit esse discriminé? Utique fortis ut mors dilectio, dura sicut infernus armulatio, quia, juxta quod alibi habes: *Aqua multæ non poterunt extinguere charitatem (Cant. VIII, 6, 7)*. Necessaria est, et omnino necessaria navis ista prælati, tribus compacta lateribus, quæ est utique forma navium, ut sit numerum juxta Pauli doctrinam: *Charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta (I Tim. I, 5)*. Puritatem quidem cordis in eo prælatus habeat, ut

prodesse desideret, non praesesse: ut scilicet proprium commodum, vel honorem saeculi, seu aliud quidpiam suum in prælatione non querat, praeter solum beneplacitum Dei, et animarum salutem. Sed cum intentione pura, irreprehensibilis quoque necessaria est conversatio, ut forma factus gregis incipiat facere et docere: et secundum magistri nostri Regulam (S. BENED. in Reg., cap. 2), quæcumque docuerit discipulis esse contraria, hec in suis actibus indicet non agenda: ne forte submurmurate possit frater quem arguit, et dicere: *Medice, curate ipsum* (Luc. iv, 23). Talis enim occasio, plurima damuatio prælati, plurima subditorum perdiuio est. Non quod ego bene id caveam, idcirco **1158** sic loquor: sed et mihi, et omnibus pariter Veritas clamat, quoniam oportet irreprehensibilem esse eum qui præest (I Tim. iii, 2), ita ut secura conscientia cum Domino respondeat exprobantibus sibi verbum: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* (Joan. viii, 46.) Non quod sine peccato penitus esse possit in hac misera vita; sed quod ea quæ arguit in discipulis, oporteat summopere vitare magistrum.

7. Ob hoc, qualis est in conversatione; talis sit necesse est etiam in occulta cogitatione; ne videlicet foris humiliis, intus elatus sit in corde suo, præsumens de sapientia, seu virtute aut sanctitate sua: quæ est sine dubio fides facta, quando non, siue ostendit humilitas conversationis, in sola Dumini pietate confidit. Et vide quam proprie his tribus, cordis scilicet puritati, conscientie bona, et fidei non factæ, convenire videantur alias quoque ipsius Apostoli verba dicentis: *Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die,* etc. *Non me indico, inquit, quia nihil mihi conscius sum, quod meum aliquid quararam, sed quae Iesu Christi.* Sed et pro minimo mihi est ut a vobis judicer, propter conscientiam bonam, et irreprehensibilem conversationem [alias, vitam]. *Qui autem judicat me, inquit, Dominus est* (I Cor. iv, 3 4); ut etiam in eo solo spem suam positam esse doceret, humiliatus sub potenti manu Dei. Sed et illud tu judica, utrum possit his convenienter aptari trina Petri interrogatio, ut hoc sit dicere *Amas me, amas me, amas me?* (Joan. xxi, 15, 17). Habet charitatem de corde puro, et conscientia bona, et fide non facta? Merito siquidem de navi interrogatur, an charitatem habeat, piscator hominum constituendus.

SERMO XXXVI (98).

De altitudine et bassitudine cordis.

1. De eo quod nuperime dictum est, sursum alios, alios deorsum aspicere (*Serm. 12 de Divers. ii. 2*); habeo adhuc aliquid quod vestrae non sileam charitati. Nam earum quidem cogitationum, quas expressimus tunc, si bene meministis, licet una sit perfectior altera, utraque tamen utilis est. Sunt autem qui alio modo aut sursum cor habeant, sicut

(98) Hic sermo, sicut et tres sequentes, collocatur in omnibus manuscriptis inter sermones de Tempore, post sermones in Duminica vi post Pentecosten: at

A fecit Deus hominem rectum, et secure respondeant ad exhortantis vocem presbyteri: « *Habemus ad Deum.* » Sunt et alii, qui similes brutis animalibus inclinati deorsum, derisui sese faciant esse immunis spiritibus, qui profecto clamitant illudentes: *Incurvare ut transeamus* (Isai. li, 23). Scitis enim quod in congregatione plurimorum impossibile est unius omnes fortitudinis esse, seu corporum, seu morum: nam utramque infirmitatem patienter ferre Regulæ nostræ monet anctoritas (*Reg. S. Bened. cap. 72*), et utrique aliquatenus condescendere jubet charitas. Vide hoc alter quispiam, et fortassis incipit invidere cui condolere debuerat. Hinc accedit ut saepe beatificet eum in corde suo ea de re, unde miserum se ille reputat, moleste ferens necessitatem Bnam. Omnino igitur incurvatum se esse, et basso corde carnem sapere probat, apud quem ne ipsa quidem miseria caret invidia. Sed eis quas certa charitatis consideratione alienæ necessitatibus dispensationes prælatus impendit, talibus apponit cor suum, similia querit, murmurat adversus eum qui denegat irrationaliter postulant. Hinc suspiciones, detractiones et scandala suscitantur.

C 2. Non idcirco id loquor, charissimi, quasi magnopere de vobis habeam conqueri super hac re: sed præmonere vos et præmunire necessarium duxi propter multos, qui inter vos sunt teneri, et delicati, quibus aut etas, aut infirmitas rigorem communis regulæ exigit aliquatenus temperari. Gratias ei de eius munere venit; quia multos hic video, quorum mens intenta Deo, tam longe facta est ab illo insimo cogitatu, ut juxta se positos debiliores prorsus ignorant, se minus omnia facere conquerantur. Nimirum quia superiores semper attendunt, cum Apostolo oblii quæ **1159** retro sunt, et extenti in anteriora (*Philipp. iii, 13*). Quantum putas, illos ego admiror, quantum veneror in corde meo, quantum amplector charitatis affectu, qui velut nescientes eos quos secum quotidie vident: unum forte aut duos, seu etiam plures, quos in majore fervore spiritus viderint, sibi ex omnibus eligunt; et cum ipsis forte meliores sint, semper tamen illorum sibi præponunt et proponunt sancta in Domino studia et exercitia corporalia, seu etiam spiritualia?

D 3. Memini me altera quoque jam vice dixisse, sed iterum repetere non gravabor, quam sublimi aliquando meditationi monachus [alias, frater] quidam laicus toto intendit spatio vigilarum. Elenum summo mane apprehensum me in auditorium trahit, et prostratus pedibus: « *Væ mihi.* » inquit, « *quia monachum in vigiliis unum consideravi, in quo triginta virtutes numeravi; quarum ne unam quidem in me invenio* (Vide *Vitam S. Bern. lib. vii, cap 23*). Et fortasse nullam ille tantam habebat, quanta haec ipse erat religiosæ emulacionis humilitas. Hic itaque fructus sit nostri hujus sermonis, ut aliorum altiora in Cisterciensi codice rotatur, eos transferentes esse post sermonem 39 de Diversis, tametsi in editis omnibus post sermonem 35 collocantur.

semper attendas, quia in eo plenitudo constat humilitatis. Nam si forte in re aliqua major tibi fratre aliquo gratia collata videtur; sed in multis, si bonus emulator fuerit, judicare te poteris inferiorem. Quid enim si forte laborare aut jejunare plus illo potes, et ille te patientia superat, præcedit humilitate, supereminet charitate? Quid enim tota die circa id quod videris habere, insipienti cogitatione versaris? Esto magis sollicitus, ut scias quid desit tibi, illos enim melius. Utinam, fratres, sic nos essemus cuncti gratiæ spiritualis, quemadmodum saeculares homines pecunia temporalis! Debuimes certe, et multum debuimus vincere in bono malum, et tanto amplius desiderare, quanto pretiosius est quod desideramus: sed utinam vel æquales esse possimus! Magna enim confusio, magna valde, quod ardentius illi perniciosa desiderant, quam nos utilia; etius illi ad mortem properant, quam nos ad vitam. Quanto enim desiderio pecuniae crucietur avarus, quanto gloriæ appetitu ambitiosus exæstuet, quam violenter denique sua trahat quemque voluptas, quis explicet? Videas certe eos quidquid adepti sunt parvipendere, non attendere quanto labore et desiderio ea vix tandem consequi potuere; quoniam vilesunt eis omnia præ desiderio minoris forte rei, quam alteri cœperint invidere.

4. Et tu ergo non magnopere cogites quae tibi videris habere, nisi forte interdum, ut gratias agera possis, et te noveris debitorem ei qui dedit: seu gratia consolationis, cum id necesse fuerit, ne quilibet ex causa tristior fias. De cætero ea semper magis attende quæ alius habet, tu non habes: quod hæc cogitatio in humilitate custodiat, et a descensu tepiditatis elonget, magis autem et accendat desiderio proficiendi. Vide autem quanta e regione mala cogitatio illa parturit, qua sedule versas in animo quod tibi habere videris: et alterum quempiam aestimas non habere. Bine enim elevaris in superbiam, dum te præponis alteri; bine proficere negligis, dum te magnum quempiam arbitraris; bine demum incipis et diligere, dum tibi alterius comparatione etiam nimis egisse videris: sive in tepiditatem incidis, et incipis remissius agere. Seimus autem quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (*Jac. iv, 6*); et quia maledictus, qui opus Dei negligenter fecerit (*Jerem. XLVIII, 10*). Beati vero qui esuriunt et sitiunt justitiam; quia si spiritu facta earnis mortisfaverimus, vivemus; si vero secundum carnem vixerimus, moriemur (*Rom. viii, 13*).

1160 SERMO XXXVII.

In labore messis (98), de verbis psalmi xxiii, 6:*
« Itæ est generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob. »

1. E diversis et diversa quærentibus hominum turbis animo fatigatus, quam desideranter ad hunc cœnum hodiœ spiritum refocillaturus accessi! Gra-

(98*) Confer lib. I de Vita Bernardi, num. 24, et Guerrici abbatis sermonem 3 in Assumptione B Matriæ, num. 1 ubi de labore messis, Ex num. 4

A tias Deo, non sum frandans a desiderio meo, non fustratus a spe mea. Conenpiyi videre: vidi, et liquefacta est anima mea. Repletus sum consolatione, superabundo gaudio, omnia interiora mea nomini Domini benedicunt, et omnia ossa mea dicunt: *Domine, quis similis tibi?* (*Psal. xxxiv, 10*.) Nempe prospiciens eminens eum accederem, fateor, videre nihil corporaliter visus sum, quos in spiritu quondam Propheta praevidit: et continuo subiit animum, quod ore ille deprompserset, ut cum eo psallerem, dicens: *Itæ est generatio quærentium Dominum.*

2. Multæ sunt generationes hominum, et, ni fallor, tertia ista est generatio, quæ nunc viget et appareat in vobis. Prima siquidem generatio nee querens adhuc Dominum, nee quæsita fuit a Domino: cum B in oblivione mentis et reatu iniquitatis unumquemque genuit mater sua. Secunda proinde statim sicut necessere erat, ex aqua et spiritu remedium nobis exhibuit festinatum: et fuit illa generatio nondum quidem generatio quærentium, sed tamen jam quæsitorum; quod nec scientes adhuc quærere Dominum, nec valentes ipse quæsierit. Quæsivit igitur nos, et aequivocavit in generatione secunda, ut essemus jam populus acquisitionis. Si adhuc forte senior frater murmurat, et invidia eontabescit, dicitur ei quoniam *epulari et gaudere oportebat, quia hic frater tuus perierat, et inventus est* (*Lue. xv, 32*).

3. Cæterum ad hoc statim quæsivit nos Dominus, ut quereretur tempore opportuno, cum jam posset quæri, posset et inveniri. Væ nobis, quoniam tandem dissimulavimus et negleximus quærere vitam, quærere enim qui solus bonus est quærentibus se, animæ speranti in se! Væ tibi, generatio prava et ex expectans, mala et adultera generatio, mendacium usque hodie quæritans, et diligens vanitatem, nee servans fidem cui desponsata fueras veritati! Nunquid non opus habet ejusmodi generatio nasei denuo, iterum generari? Et maxime. Nempe genimina viperarum facti, tanto magis nunc necesse habent in ventrem matris gratiæ iterato introire et renasci, quando facta noscuntur posteriora eorum deteriora prioribus. Gratias ipsi gratiæ, et, si dici potest, plusquam gratuitæ miserationi, quæ beneficiorum non modo immeritos, sed nimium male meritos et ingratios.

D Gratias ei, qui regeneravit vos etiam hac vice in spem vitæ, ut adoptionem filiorum recipieretis. Voluntarie enim nunc proprie genuit vos, verbo nique veritatis. Nam quod prius vos genuit sacramento equidem pietatis, etsi voluntarium generanti, genitum tamen voluntarium esse non potuit, in quibus adhuc nullus voluntatis usus, nullum rationis exercitium fuit; ac prouide nulla generationis ipsius agnitiō, nulla tantū notitia genitoris. Nunc autem voluntaria generatio voluntariorum exhibet saerificium juxta illud: *Voluntarie sacrificabo tibi, et confitebor nomini tuo, Domini, quoniam bonum est* (*Psal. lxxi, 8*).

apparet habitus hic sermo in redditu ex longo quodam itinere, forte Romano.

A 4. *Hæc est generatio quærentium Dominum. Quærentium, an habentium dicam? Habentium utique et quærentium: alioquin non possent quærere non habentes. Sed quid habentes, aut quid quærentes? vel potius quomodo habentes, quomodo requirentes? Verbo geniti Verbum habent. Nunquid non Verbum Dominus? Joannem audi: *Et Deus erat Verbum (Joan. i, 1).* Quid ergo jam amplius quærit generatio quærentium [alias, habentium] Dominum? Considera quid sequatur in psalmo: *Hæc est, inquit, generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob.* Eumdem proinde habent pariter ei requirunt,*

B 1161 quia unus idemque et verbum Patris, et splendor paternæ gloriae est. Et is quidem non quæsusit haberi forsitan potest; non habitus autem quæri omnino non potest. Denique ipsa est quæ de se loquitur Sapientia: *Qui edit me, adhuc esuriet (Eccli. xxiv, 29).* Potens ipse est præstare se etiam non quærenti qui, ut supra ostendimus, de cumulo gratiae et benedictione dulcedinis quærit, et prævenit adhuc quærere non valentes. Nemo autem ante idoneus quærere, quam habere; quia nemo, inquit, *venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum (Joan. vi, 44).* Adest ergo qui trahit, et quodam modo neendum adest, qui non alio trahit quam ad se ipsum. Nunquam enim, nec usquam sine Filio Pater adest per fidem, ut ad speciem trahat. Quomodo ergo nunc non exsultet spiritus meus? quomodo non sine modo jucundetur in generatione ista quærentium Dominum? Nempe testimonium credibile nimis gustatæ sapientiae est esuries ipsa tam vehemens. Certissima mihi probatio te iudicabile argumentum, quia habetis quem sic quæritis, et in vobis habitat, qui tam valide trahit vos ad se ipsum. Non enim humanæ possibilitatis est cursus iste: ejus dextera facit virtutem, cui semper necesse est ut clametis: *Trahe nos post te, in odore unguentorum tuorum curramus (Cant. i, 3).* Non, inquam, ab homine forma ista conversationis: nec aliud experimentum quærimus ejus qui in vobis habitat Christus, quam quod ita quæritis Christum.

5. Videtis enim, fratres, qualem spiritum acceperitis, spiritum qui ex Deo est, ut sciatis quæ a Deo donata sunt vobis. Audivimus apostolicum, audivimus et propheticum, etiam et angelicum gradum, quibus nihil a nobis arbitror posse sublimius affectari. Sane e singulis mihi videor in vobis aliiquid, et magnum aliiquid invenire. Quis enim cælibem vitam, vitam cœlestem et angelicam dicere vereatur? Aut quod in resurrectione futuri sunt omnes electi, quomodo non jam nunc estis, sicut angeli Dei in cœlo, a nupiis penitus abstinentes? Amplectimini fratres, pretiosissimam margaritam, amplectimini sanctimoniam vitæ, quæ vos efficit sanctorum similes, et domesticos Dei, dicente Scriptura: *In corruptio facit proximum Deo (Sap. vi, 20).* Ita ergo non vestro

quidem merito, sed gratia Dei estis quod estis: quod ad castitatem et sanctimoniam spectat, angeli quidam terreni, aut potius cœli cives; sed interim in terra peregrini. Quandiu enim sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino.

6. De prophetia quid diceamus? *Lex et prophetæ usque ad Joannem (Luc. xvi, 16).* Veritas ait. Verruuntamen non erat ille adversarius, sed discipulus utique Veritatis, qui dicebat etiam post Joannem: *Ex parte enim cognoscimus et ex parte prophetamus.* Cessavit ergo prophetia, quia jam cognoscimus: needum tamen tota cessavit, quia adhuc ex parte. *Cum venerit, inquit, quod perfectum est, evanescabitur quod ex parte est (1 Cor. xiii, 9, 10).* Siquid ante Joannem qui fuerunt prophetæ, utrumque adventum Domini prophetabant: et quasi neutra adhuc pars salutis in notitia, sed utraque in prophetia erat. Magnum sane prophetandi genus, cui vos deditos esse conspicio; magnum prophetæ studium, cui vos video mancipatos. Quid illud? Nempe juxta Apostolum non considerare quæ videntur, sed quæ non videntur (*II Cor. iv, 18*), sine dubio prophetare est. Ambulare in spiritu, ex fide vivere, quæ sursum sunt quærere, non quæ super terram; obliisci quæ retro sunt, et extendi in anteriora, ex magna parte prophetare est. Alioquin quonam modo, nisi per spiritum prophetæ, conversatio nostra in cœlis est? Sic limirum prophetæ olim quasi non inter homines erant sui temporis, sed virtute et impetu quodam spiritus dies illos transilientes, exsultabant ut viderent diem Domini; et videbant, et lætabantur in ea.

7. Sed et professionem apostolicam audiamus. *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te (Matth. xix, 27).* Si gloriari licet, habemus gloriam: sed si sapimus, habere curabimus apud Deum. Hæc enim vera est gloriatio, ut qui gloriatur, 1162 in Domino glorietur. Nam neque manus nostra excelsa, sed Dominus fecit hec omnia. Fecit nobis magna qui potens est, ut merito magnificet anima nostra Dominum. Ipsius enim magno munere factum est, ut magnum illud propositum, unde magui gloriabantur apostoli, magnifice sequeremur. Forte etiam si in hoc quoque gloriari voluero, non ero insipiens; veritatem enim dicam; esse hic aliquos qui plus quam navem et retia reliquere (99). Quid vero illud? Quod ipsi quidem apostoli reliquerunt omnia, sed ut præsentem in carne Dominum sequerentur. Non est nostrum dicere; securius ipsum Dominum audiamus. *Quia vidisti me, inquit, Thoma, ereditisti: beati qui non viderunt, et crediderunt (Joan. xx, 29).* Forte etiam prophetandi genus xcellentius esse videbitur, non intendens quibuscumque temporalibus rebus et transituris aliquando, sed spiritualibus et æternis; et nihilominus in vase fictili thesaurus castitatis illustrior;

Lege Ermaldi prologum ad lib. 2 de Vita S. Bernardi, et epistolam Petri de Roya, num. 9, supra col. 810.

(99) Certe primorum ordinum homines per id tempus in Ordinum Cisterciensem, maxime in Claram Vallem, confluunt, quod Bernardus ipse agnoscit in sermone 1 de Dedicatione ecclesiæ. num. 2.

et in carne fragili ex aliqua parte probabilior virtus.

8. Ubi ergo angelica in hoc corpore conversatio, in corde prophetica exspectatio, in utroque apostolica perfectio invenitur, quantus est iste cumulus gratiarum? Quid retrahetis Dominus pro omnibus quae retribuit vobis? Sublimis gradus, sed eo amplius periculosa ruina. Nunquid non tres cœli sunt, quos ascendimus? Itaque qui stat, videat ne eadat. Videbam, inquit, Satanam tanquam fulgur de cœlo eadentem (*Luc.*, x, 18). Ex alto corrutus: Confractus et comminutus est, desperata est plaga ejus; factus est spiritus vadens, et non rediens. Nunquid et vos vultis abire? Satanus ruit: nanquid ruitis et vos secum? Quam salubrius vobis stare in viis Domini, stare in gratia in qua statis. Non enim beatus vir qui [alias additur non] abiit in via peccatorum: beatus magis, eujus est auxilium abs te, Domine. Ibunt enim hujusmodi de virtute in virtutem, ad videndum Deum deorum in Sion, ad videndum in bonitate electorum tuorum, ut lauderis cum hereditate tua. Ipsi semper haereditas; ipsi sunt dñi, et filii Excelsi omnes.

9. Itaque, fratres mei, quandoquidem verissime certissimeque haec est generatio querentium Dominum, querentium faciem Dei Jacob, qui vobis dixerim aliud, quam quod idem Propheta ait: *Lætetur cor querentium Dominum: querite Dominum et confirmamini; querite faciem ejus semper?* (*Psal.* civ, 3, 4.) Et quod alius quidam dicit: *Si queritis, querite* (*Is. xxii, 12*). Quid est, *Si queritis, querite?* *In simplicitate cordis querite illum* (*Sap. 11*) Non aliud tanquam illum, non aliud præter illum, non aliud post illum. *In simplicitate cordis querite illum.* Simplex natura simplicitatem cordis exquirit. Denique et cum simplicibus se impinguat ejus. *Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis* (*Jac.* i, 8). Non potest quem queritis inveniri ab his qui ad tempus credunt, et in tempore temptationis recedunt. Æternitas est: quæ nisi perseveranter quæsita minime invenitur. *Vix etiam peccatori terram ingredienti duabus viis* (*Eccli.* ii, 14). Nemo enim duobus dominis servire potest (*Luc.* xvi, 13). Ne hanc quidem duplicitatem amat integritas illa, perfectio illa, illa plenitudo. Indignum enim est ei, ut inveniendam se præbeat, nisi perfecto eam quæsieris corde. Cæterum si odibilis est canis reversus ad suum vomitum, et suslota in volutabro luti (*II Petr.* ii, 22); sed et ipsum quoque quem invenerit tepidum, ex ore suo evomere incipit Deus (*Apoc.* iii, 16): simulator et proditor ubi parebunt? Si maledictus qui facit opus Dei negligenter; qui fraudulenter fecerit, quid meretur? Fugianus hanc duplicitatem, charissimi, et a fermento Pharisæorum omnimodis caveamus. Veritas est Deus, et tales quæsidores requirit, qui querant eum in spiritu et veritate. Si nolumus frustra querere Dominum, queramus veraciter, queramus frequenter, queramus perseveranter: ut nec pro illo queramus aliud, nec cum illo aliud, sed nec ab illo ad aliud convertamur. Facilius est enim cœlum et terram transire, quam ut sic querens non inveniat,

A sic petens non accipiat, sic pulsanti non aperiatur.

1163 SERMO XXXVIII.

II. In labore messis, in illud Apostoli, «Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.» (*Rom. viii, 28*.)

1. Pauperes quidem videmur, et sumus: sed si spiritum qui ex Deo est accepimus, ut scimus [alias, sumus, scimus tamen quæ a Deo, etc.] quæ a Deo donata sunt nobis; magna ab eo gloria [alias, gratia], magna nobis est collata potestas. *Quotquot, inquit, receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri* (*Joan.* i, 12). An non potestas filiorum Dei est ista, quando etiam nobis servient universa? Sciebat enim Apostolus ipse, quoniam *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Sed forte dicat aliquis vestrum: Quid hoc ad me? et in pusillanimitate cordis sui talia meditetur: Gloriantur certe de potestate filiorum Dei, in quibus filialis erga eum fervet amor, viget affectus; et præsumant omnia sibi cooperari in bonum, qui Deum diligunt in veritate: ego vero mendiens sum et pauper, carens affectu filiali, expers dignæ devotionis. Sed attende quod sequitur. Nullum enim desperationi locum reliquit in Scriptura sua, qui alio loco sic loquitur: *Ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus* (*Rom. xv, 4*). Affectus enim ille quem queris, pax est, non patientia; in patria est, non in via; nec eos qui eus inodi sunt, a Scriptura opus est consolari.

2. Ergo per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus, etiam si nondum possumus apprehendere pacem. Propterea cum dixisset diligentibus Deum omnia cooperari in bonum, solerter addidit: *His qui secundum propositum vocati sunt sancti.* In quo verbo non te terreat sanctitatis nomen, quando non secundum meritum, sed secundum propositum, non secundum affectionem, sed secundum intentionem sanctorum vocat, juxta illud Prophetæ: *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum* (*Psal.* lxxxv, 2). Illam euim quam putas sanctitatem nec ipse quidem Paulus, corruptibili adhuc gravatus corpore, arbitrabatur se comprehendisse. *Unum autem, inquit, quæ retro sunt oblitus, et in ea quæ ante sunt me extensis, sequor ad palmam supernæ vocationis* (*Philipp.* iii, 13, 14). Vides quia, licet nondum apprehendisset bravum, habebat tamen jam sanctitatem propositum, et propositum sanctitatis. Et ut ergo si proposueris in corde tuo declinare a malo et facere bonum, tenere quod cœpisti, et proficere semper in melius; sed et si quid aliquando minus recte egeris, ut est humana fragilitas, non in eo persistere, sed pœnitere, et corrigerem quantum prævales: eris sine dubio sanctus et tu, sed cui interior adhuc clamare necesse sit: *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum.*

3. Vis ergo nosse quemadmodum hujusmodi sancti omnia cooperantur in bonum? Non modo curro per singula, quia in longum protrahi sermonem hora non patitur. Eundum nobis est: jam enim campanam andivimus, jam vespertinæ tempus orationis advenit. Audite verbum abbreviatum

quemadmodum nobis universa serviant, omnia cooperentur in honum. Inimici nostri sint judices. Etenim siquidem illi pro nobis, quis contra nos? si pro nobis faciunt hostes nostri, quomodo non omnia simul cum illis?

4. Porro duo nobis, ut manifestum est, adversantur hostium genera; malum videlicet duplex, quod facimus, et quod patimur. Haec autem, ut apertius dixerim, sunt culpa et pena. Itaque cum sit nobis utraque contraria, erit, si voluerimus, utraque pro nobis: ut haec quidem ab illa liberet, et etiam adversus istam juvet illa, nec parum. Ecce enim compungimur in cordibus nostris et in cubili conscientiae super delictis præteritis: sed delinit conscientiam, et corrodentium peccatorum dentes conterens, reducit ad spem venie pœnitentia ista, et voluntaria pœna quam patimur. Non solum autem præterita, sed et futura repellit, nam et tentantia propulsat vitia, et nonnulla sic perimit, ut raro, aut nunquam erigere caput audeant venenatum. **1164** Sic pœna, facit pro nobis adversus culpam, ut vel omnino non sit, vel sit minor. Culpa vero nihilominus agit, ut aut non sit, aut minor sit pœna: non quidem ut omnino non sit, sive a quantitate sua minoretur, quod nullatenus expediret; sed ut non sit pœna, aut minor sit pœna, videlicet ut aut non sit, aut minus sit onerosa. Quisquis eom perfecte senserit onus peccati, et animæ læsionem, exteriorem utique aut parum sentiet, aut ex toto non sentiet corporis pœnam, nec reputabit laborem, qua peccata noverit deleri præterita, futura caveri. Sic enim sanctus David conviantis servi non reputavit injurias, memor filii persequenteris (*II Reg. xvi, 11*).

SERMO XXXIX.

III. In labore messis: De duabus mensis, seu de superiori et inferiori irriquo.

1. Labor iste, fratres, exsilio et paupertatis nostræ nos admonet, profecto et iniquitatis. Ut quid enim morte afficiunt tota die, in jejuniis multis in vigiliis abundantius, in laboribus et ærumnis? Nunguid ad hoc creati sumus? Absit! Nam licet homo natus sit ad laborem, sed minime ad laborem creatus est. Nativitas est in culpa, ideo et in pena. Omnes enim oportet nos gemere cum Propheta, dicentes: *In iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea (Psal. L, 7)*. Aliena ab utrisque prima creatio; quia sicut nec culpam, ita nec pœnam Deus fecit. Quod de ea quæ major est omnium, morte videlicet, aperte Scriptura testamur: *Ividia diaboli mors introivit in orbem terrarum (Sap. n, 24)*: et in alio loco: *Deus mortem non fecit (Sap. i, 13)*. Itaque sicut laboribus manibus nec oculus propterea clauditur, nec auris abstinet ab auditu; sic, imo et multo melius, laborante corpore mens quoque ipsa sit intenta suo operi, et non vacet. Causam laboris cogitet in labore, ut ipsa ei pœna quam patitur, culpam pro qua patitur repræsentet: et dum videt vulnerum ligaturam, ipsa sub pannis vulnera meditetur. Hujusmodi siquidem cogitatione humilia-

A mur sub potenti manu Dei, et dulci quadam pietate mens plena, miserabilem se exhibet in oculis ejus. Hinc quippe Scriptura nos admonet; *Miserere, iniquus, animæ tue placens Deo (Eccli. xxx, 24)*. Nec dubium quia ea quæ Deo placeat miseria facile possit ejus misericordiam obtinere. Et ne dixerimus, unde miserendum sit animabus nostris. Nisi enim insipienter dissimulaverimus, multa in eis miseratione digna poterunt inveniri.

2. Unum tamen dico, ut occasionem vobis dedisse videar, et cætera quæ similiter advertatis. Nonne velut inter duas mensas positi, epulantes hinc inde spectamus jejuni? Sic sumus omnino, sic sumus. Unde ergo sic positis risus, unde jocus, unde levitas, unde superbìa, unde extollentia oculorum? Aut forte nou agnoscimus mensas, non consideramus epulas, delicias non videmus? Hinc mihi sunt, quos video deliciose viventes in omnibus bonis sensibilis hujus mundi: inde contemplor alios, quibus dispositus Christus regnum, ut edant et bilant super mensam ejus in regno Patris sui (*Luc. xxii, 29*). Utробique video similes mei homines, fratres meos; et, heu me! ad neutram licet extendere manum. Ab utraque mensa prohibeo: ab hac quidem professionis, ab illa corporis vinculo; ut nec ad inferiori audeam, nec ad superiori accedere possim. Quid inter haec restat, nisi comedere panem doloris, ut sint mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, si quis forte cœlestium convivarum misericordia motus, in os latrantis sub mensa catelli vel exigenda aliqua deliciarum illarum fragmenta demittet? Nam inferior quidem consideratio, qua nobis ipsis compatimur, eorum respectu, quos novimus deliciose viventes in hoc sæculo, infirmæ adhuc animæ est, nec omnino talis mihi placet affecti in anima spirituali. Longius enim positus est a pudicio veritatis, qui beatificat quicquid miserimos **1165** lugere debuerat, qui peccant et non agunt pœnitentiam: et se miserum repeat non sane consensu judicū, sed affectionis sensu, quod non sit sicut illi, qui id magis optare debuerant, ut omnes essent sicut ipse.

3. Iloc tamen solum tali in cogitatione laudabile est, si miseriam ipsam quam reputat, pro amore sive timore Dei patienter ferre deliberat, et cum pietate quadam dicit Deo: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras (Psal. xvi, 4)*. Et haec quidem cogitatio inchoantium est, tanquam lac parvulorum. At vero cum jam proficere coepit anima, et affectione sequi judicium rationis; omnia procul dubio detrimentum faciet, et quasi stercora arbitratus lugebit cum propheta super eos qui amplexati sunt stercora (*Thren. iv, 5*). Ipse vero sancta quadam humilique superbia haec universa despiciet, et magna in altitudine animi collocatus, non beatum dicet populum cui haec sunt, sed miserum plane, beatum vero, cuius Dominus Deus ejus. Verum dum hie ita sui comparatione miseretur illis, ioveniet utique quorum comparatione sui quoque miscreatur, si suspererit ad cœlestes divitias, et delectationes

in dextera Domini usque in finem. Unde sit ut qui prius de inferiori irruquo lacrymas fundens plangebat, dicens : *Quoniam propter te mortificamur tota die* (*Rom. viii, 36*), jam de superiori abundantiores emitat fletus dicens : *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est* (*Psal. cxix, 5*).

SERMO XL (99*).

De septem gradibus confessionis.

1. *Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me latitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua usque in finem* (*Psal. xv, 11*). Ad te quidem libenter accedimus, Domine Jesu, discipuli ad magistrum, infirmi ad medicum, servi ad Dominum. Tu es enim magister et dominus, cuius schola est in terris, cathedra in cœlis. Tu es ille eximus medicus, qui solo verbo restauras universa. Vias tuas, Domine, demonstrabis, et semitas tuas edoce nos (*Psal. xxiv, 4*) : *Viae enim tuæ viae pulchrae, et omnes semitæ tuæ pacifice* (*Prov. iii, 17*). Beati qui ambulant in via tua, Domine virtutum : beatiores qui currunt viam mandatorum tuorum, qui currunt in odore unguentorum tuorum. Exsultas enim ut gigas ad currendam viam (*Psal. xviii, 6*) : et non solum currens, sed et saliens in montibus, et transiliens colles. Exsultaverunt gigantes philosophi non ad currendam viam tuam, sed ad quærendam vanam gloriam, evanescentes in cogitationibus suis, non in humilitate aut in virtutibus tuis, sed suis. Viam enim sapientiae nescierunt, neque meminerunt semitarum ejus. Non est audita in Chanaan, neque visa est in Theman (*Baruch. iii, 22*). Maledicti qui dixerunt Domino Jesu : *Recede a nobis; scientiam viarum tuarum notumus* (*Job. xxi, 14*). Nos quaerimus te de die in diem, et scire vias tuas volumus.

2. Principales viae tuæ, duæ sunt : confessio et obedientia. In confessione omnia lavantur ; in obedientia virtutes solidantur. Bonum animæ ornementum confessio, quæ et peccatorum purgat, et justum reddit purgationem. Si peccata sunt, in confessione lavantur ; si bona, confessione commendantur. Cum mala tua colfiteris, sacrificium Deo spiritus contribulatus, cum Dei beneficia, immolas Deo sacrificium laudis. Absque confessione justus judicatur ingratius, et peccator mortuus reputatur. Confessio igitur est peccatoris vita, justi gloria. Video David dicentem, *Peccavi*; et audientem, *Transtulit Dominus peccatum tuum a te, et non morieris* (*II Reg. xxii, 13*). Considero Mariam, si **1166** non verbis, tamen operibus publice sua crimina confiteantur, et Dominum pro ea respondeantur : *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (*Luc. vii, 47*). Respicio principem apostolorum negantem timide, amarissime flentem, Christum illum respicientem (*Luc. xxii, 56-62*), Felicem illum latronem intueor

(99*) Ille sermo sequensque in editione Lugdunensi anni 1514, in qua primum prodire, extra classem genuinorum Bernardi sermonum locati sunt; nec stylum ejus plene assequi videntur. Sed tamen eos hoc loco movere tanti non diximus : tum quia in codice Vaticano, num. 663, Bernardi sermonibus

A se accusantem, excusantem Christum, et Dominum promittentem : *Hodie tecum eris in paradiso* (*Luc. xxiii 40-43*). O quam sublimis ista confessio, per quam de patibulo ad regnum, de terra ad cœlum, de cruce latro damnatus ac crucifixus ad paradisum ascendit ! Gloriosa confessio, quæ Petrum apostolum trinæ negationis crimine liberavit, et ab apostolatus culmine cadere non permisit ! Fidelis institutio, quæ Mariae multum diligentem multum dimisit, et amoris multi titulo insignitam discipulorum corpori sociavit ! Praecara miseratio, quæ regem et prophetam multiplici criminum inundatione mundavit, et in antiquæ gloriam dignitatis perducendo reduxit ! Hæc est via quæ viatorem suum nunquam fecellit, quæ nunquam deseruit nisi deserentem se.

B 3. Hujus multæ viae, multiplicesque sunt semitæ ad inveniendum, difficiles ad tenendum, ad enumrandum inexplicabiles. Prima semita, et primus gradus in via ista est cogitatio sui. De cœlo cecidit ista sententia : *Nosce te ipsum, homo*. Vide si non et Sponsus in amoris Cantico sponsæ idem loquatur. *Si ignoras te, inquit, o pulchra inter mulieres, egredere, et abi* (*Cant. i, 7*), etc. Cognitio sui stat in tribus, ut cognoscat homo quid fecit, quid meruit, quid amisit. Quid vilius, o nobilis creatura, imago Dei, Creatoris similitudo, quam carnem tuam illecebri carnalibus deturpare, et pro brevi voluptate torrentem perdere voluptatis ? Quid timiosius, quam rapido mentem ira, superbia extolliri, vexari invidia, et

C anxietate torqueri ? Quæ in crocis es nutrita, quare stercora amplexaris ? Recordare etiam quid merueris. Subeat memoriam tuam gehennalis olla, fornax ferrea magnæ Babylonis, domus mortis, anxietatis domicilium, flammarum globus, acerbitas frigoris, tenebrae sempiternæ. Considera ordinem tormentorum, tortorum facies, mutationem pœnaru, miseriarum infinitatem ; et intellectualibus oculis ista discurre, et poteris dicere : Melius erat mihi, si natus non fuisset. Reflecte oculos, et quid amiseris animadverte. Reminiscere qualis sit civitatis gloriosa, cœlestis habitatio, locus vitæ, suavitatis palatum, splendor gloriae, gratia magnitudo, claritas infinita. Attende ordinem gaudiorum, gaudientium vultus, præmiorum vicissitudinem, multitudinem deliciarum, et potes exclamare : qui te perdidit, totum perdidit, Domine Deus. Si hoc triplici funiculo ligaveris animam tuam, intelliges et animadvertes quia initium salutis notitia peccati est (*SENECA epist. 28*).

D 4. Secundus gradus est penitentia. Hæc duo ita sibi invicem conjuncta sunt, ut cognoscere se non possit, nisi pœnitentia non possit, nisi se cognoscat. Pœnitentia igitur anima, compunctionis jaculo vulnerata, pœnitentia triplici, quia innocentiam amisit, amissam non requisivit, et neglexit

de Diversis accensentur, tum quia ambo familiari Bernardi clausula prædicti sunt; tem denique quia eamdem, quam sanctus Doctor, sententiam de sanctis animabus corpore solutis tradit posterior num. 23. Idem censendam de tertio sequente, qui Bernardo itidem tribuitur in eodem codice Vaticano.

patientiam Dei. Scio, Domine Jesu, quia primam stolam innocentiae nobis in baptismate reddidisti : et amictu niveo candidati, in justitiae solo relocati, cito recessimus a via quam ostendisti nobis, et portionem substantiae, quae nobis contingebat, cum prodigo filio in dissimilitudinis regione expendimus. Venerunt ad nos vilissimi spiritus, et aeternorum ignium reges ; ad mundatos immundi, ad salvandos damnati, curvi ad rectos, et dixerunt animae nostrae : *Incurvare ut transeamus* (*Isa. li*, 23). Audivimus illos, et incurvati sumus : transierunt per nos, et innocentiam amisimus. Si culpa est perdidisse, quid, putas, erit non requisisse perditam ? Perdit aliquis aliquid in hac mortalitate ; querit judices, amicos convocat, trahit in causam, nihil intentatum relinquit, donec vel amissa inveniat, vel ablata restituantur, et custodiat restituta : nos haereditatem nostram incorruptibilem, immarcessibilem, incontaminatam in celis, versutiis illius insatiabilis homicidae perdimus et non requirimus ! et incurvavit nos, et nos

1167 non resurgimus ? Surgamus et eamus ad Patrem nostrum, dicentes ei ; *Pater, peccavimus in celum et coram te*. Et omnem evangelicæ lectionis textum percurrentes, offeramus Patri penitentiam mentis, cordis coartitionem, si forte, cum adhuc longe sumus, videat nos Pater, et misericordia moveatur, et accurens cadat super collum nostrum, et osculetur nos oculo oris sui. Forsitan jubebit proferri stolam primam innocentiae, et indui nos vestimentis virtutum, et dari annulum secretorum in manu nostra, et calceari pedes nostros in præparationem evangeli pacis. Præcipiet fortassis adduci vitulum saginatum, et occidi in satisfactionem revertentium, epulari et exsultare, et in symphonia et choro reduci ad supernæ gaudia civitatis (*Luc. xv*, 11, 32), ubi gaudium est angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente. Scimus, Domine Jesu, quia non privabis bonis eos qui ambulant in innocentia (*Psal. lxxxiii*, 13), sed nec illos qui ambulant in poenitenta. Quia enim peccatum non fecit nisi unus; beatus vir tamen cui non imputavit Dominus peccatum (*Psal. xxxi*, 2). Omne quod ipse mibi non imputare decreverit, sic est quasi non fuerit. Cogita etiam quanta superbia patientia Dei usus, imo abusus sis. Videbat te peccantem, et dissimulabat, quasi non videns ; vocabat, et non audiebas ; minabatur, et non timebas ; promittebat, et contemnebas, nec promissis illectus, nec terrore percussus. Ignoras quia patientia Dei ad poenitentiam te adduxit ! Time timore magno, ne thesaurizaveris tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei (*Rom. ii*, 4, 5), et memento quia horrendum est incidere in manus Dei viventis (*Hebr. x*, 31). Liga igitur hoc triplici cataplasmate poenitentiae vulnus animæ tuæ, et dic : *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum; sana me* (*Psal. vi*, 3). etc.

5. Tertius gradus est dolor; sed et ipse triplex legatione cōnnexus. Vere post cognitionem et poenitentiam dolor meus renovatus est, et in meditatione

A mea ignis incanduit, quia Creatorem ostendi. Dominum non timui, sprevi benefactorem. Nunquid non sicut lutum in manu figuli, etiam vos in manu mea, dicit Dominus (*Jerem. xviii*, 6). Si ipse fecit te vas in honorem, cur te in contumeliam facere præsumpsisti ? Nunquid dicit figuratum figulo : *Cur me fecisti sic?* (*Rom. xi*, 20.) Creatura Creatorem, figuratum factorem, opus opificem ausus es provocare ? Me mento, vilissima testa, quia si cecideris super lapidem istum, confringeris ; si vero ipse super te ceciderit, conteret te contritione timenda, ita ut ne vestigium minimum pareat. Tu autem sanguinem sanguini miscisti, et Creatorem offendens, et Dominum non timens. Servus eras illius Domini, enjus iræ resistere nemo potest ; et in præceptis ejus acceperas voluntatem. Noluisti intelligere ut bene ageres, sed recalcitrans dominantis imperio, propria lege intra suam rem publicam vivere decrevisti. Num audisti quam sententiam excipiat servus nequam, qui sciens voluntatem Domini et non faciens, multitudini verberum reservatur ? (*Luc. xii*, 47.) Assistunt angeli ad audiendam vecem sermonum ejus (*Psal. cii*, 20); stellæ vocantur et dicunt : *Adsumus* (*Baruch. iii*, 35) ; venti et mare obedient ei (*Matth. viii*, 27), et omnia legem præfixam iconcussa retinent firmitate ; tu solus peregrinus es, et imperatorie decreta majestatis non curas ? Audi quia potest te mittere in tenebras exteriores, ubi fletus et stridor dentium perpetua infelicitate crebrescunt. Quod si te non movet Creatoris offensio, reverentia potestatis, moveat saltem ingratitudo, quod tantum benefactorem in tanis beneficiis contempsisti. Ubiam similem benefactorem invenies, qui tibi ministrat siderum cursus, temperiem aeris, secunditatem terræ, fructuum ubertatem ! Ad extremum, ut omnium tibi vita beneficiorum cumulum aggregaret, proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis tradidit illum (*Rom. viii*, 32) : tradeas Unigenitum pro adoptivis, Dominum pro servis, justum pro impiis. Quid tibi ultra debuit facere et non fecit ? Si ergo isto dolore dolueris, poteris dicere cum Propheta. *Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt* (*Jerem. iv*, 19).

B **1168** 6. Quartus gradus est confessio oris. Post cognitionem sui, post poenitentiam mentis, post dolorem cordis, sequitur confessio oris. In his omnibus corde creditur ad justitiam, ore autem fit confessio ad salutem (*Rom. x*, 10). Sed et ipsa triplex est, si virtutem salutis assequitur. Debet enim esse vera, nuda et propria. Veritatem querit Altissimus : et ubi vult falli, qui fallere non intendit ? Novimus plerosque et experti sumus, qui ad confessionis gratiam venientes, magis onerati quam liberati a peccatis, ad suam conscientiam redierunt. Dicunt enim si clerici, ea quæ litterario ; si milites, ea quæ gladiatorio gessere conflixi : ut sub humilitatis pallio superbiam inducant, in tanto se signaculo condemnantes, sub quo totius humanæ salutis summa consistit. Sunt et alii, quos timor impellit ad con-

fessionem; alii, quos simulatio ducit. Ad hoc enim consistunt, ut saltem specie videantur confessi. An tu veram illam putas esse confessionem, quam aut timor extorsit, aut simulatio fecit, cum Spiritus sanctus disciplina effugiat factum (*Sap.* 1, 5), et gratuitam satisfactionem Omnipotens querat? Illa vera confessio est, quae de mentis contritione descendens, nec timore cogitur, nec fictione palliatur; sed in spiritu contribulato profert ea quæ sentit. Nudam autem eam esse oportet, et totius absconsionis exutam velamine. Quid enim prodest partem peccatorum dicere, et partem eclare; ex parte mundari, et ex parte immunditiae deservire? Nunquid de uno eodemque vase dulce et amarum, sapidum et insipidum stillare potest? Omnia munda et aperta sunt oculis Dei (*Hebr.* iv 13): et tu illi aliquid abscondis, qui Dei locum in tanto obtinet sacramento? Ostende et denuda quecumque cor tuum dilacerant; detegi vulnera, ut scutias operam mediantis. In simplicitate cordis oportet te querere Dominum (*Sap.* 1, 1), non in duplicitate; quia vñ illis qui loquuntur in corde et corde, et terram duabus viis ingrediuntur (*Ecli.* ii, 14). Dicit autem esse et propria. Sunt euim plerique qui aliorum peccata cum magna gravitate numerant, et sociorum excessus multiformi declamatione loquuntur: nesciunt sua, aliena vero perpetuae memoriae commenderunt. Infelices et miseri, quibus datum est aliena plangere, relinquere sua! An non legisti quia *fustus in principio sermonis accusator est sui?* (*Prov.* xviii, 17.) *Sui*, dicit Scriptura, non alterius. Nunquid oblitus es apostolum Jacobum dicentem: *Confitemini alterutrum peccata vestra?* (*Jac.* v, 16.) *Iusta* dixit, non, aliena. *Iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper* (*Psal.* L, 5). *Meam* dixit Propheta; non tuam.

7. Quintus gradus est maceratio carnis; sed et ipsa ternario numero consecrata. Convenit enim ut fiat occulte, licentiose, discrete. Teneros artus tuos, et exquisitis educatos deliciis, diuturno coulringe martyrio, ut tanto te noveris a licitis abstinere, quanto memineris illicita perpetrasse. Hoc autem occulte faciendum est, ut nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua (*Matth.* vi, 3). Non enim est in ore hominum tanti boni reponenda custodia, sed in absconso cordis lui, ut sit gloria tua testimonium conscientiae tuae (*II Cor.* 1, 12). Nec hoc dicimus, ut non luceat lux tua coram hominibus, ut glorifcent Patrem tuum qui in cœlis est (*Matth.* v, 16), sed ne intentionem tuam in vilis gloria brevitate reconendas. Nihil enim infelicius est quam hic carnem macerare jejuniis, vigilis affligere, et hic accipere gloriam, illie gehennam. Licentiose vero facienda est, quia quidquid fit pastoris licentia, gratiosius est in conspectu Dei; et illam hostiam singulariter accipit Altissimus, quæ non est de propria sententia voluntatis, sed de præcipientis offeritur imperio. Multum enim valet ad refellendam superbiam propria voluntatis exclusio: quam ex-

A stirpare non potest qui mundi hujus diligit vanitatem. Discretio autem in hac distinctione tenenda est, ne dum nimis flagellare cupimus, salutem perdamus; et dum hostem subigere querimus, civem occidamus. Considera corpus tuum et corporis tui possibilitatem, intuere carnis complexionem, imponem modum tuæ distinctioni. **¶ 169** Custodi corpus tuum ineolum ad obsequium Creatoris. Maltos vidimus ita in principiis carnem suam verberasse, et discretionis infregisse repagula, ut inhabiles laudum solemnis redderentur, et apparatu laetiori diuturnis soverentur temporibus.

8. Sextus gradus est correctio operis; sed et ipse numero trinitatis consecratus, videlicet ut tibi ma-

B lam non facias, alteri non noceas, nec consentias nocenti. Expertus es quam fragilis sit voluptatum immersio, et tu iterum vadis illic? Animadvertisisti quia transiit voluptas, et peccatum remansit. Reprime pedem ab infandis itineribus immundissimæ libidinis. Colla substerne mandatis Altissimi, ne sit iniqüitas in manibus tuis. Desenvienti gulæ solemnè epulas et vana rescinde colloquia. Averte oculos tuos ne videant vanitatem (*Psal.* cxviii, 37), obtura aures tuas ne audiant sanguinem (*Isai.* xxxviii, 15); et tunc dicere poteris; *Castigans, castigavit me Dominus* (*Psal.* cxvii, 18). Quid autem prodest intra rectitudinis lineam tui cursus opera cohibere, si aliis nocere desideras? Qui non fecit proximo suo malum, et opprobrium non accepit adversus proximos suos, requiescat in monte sancto Dei (*Psal.* xiv, 3), accipiens benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo (*Psal.* xxxviii, 5). Non autem te innocentem præsumas, nisi impios et contra virtutem gradientes quanta poteris auctoritate redarguas, et opponas te murum pro domo Israel, castigans te, non nocens alti nec nocenti consentiens. Vera est eciam illa sententia: Qui, cum emendare possit, negligit, participem se procul dubio delicti constituit. Cum enim causa Dei ventilatur in medium, et falsitas præponitur veritati, qui pro persona quam gerit non resistit, de suo damnabitur silentio.

D 9. Septimus gradus est perseverantia; sed et ipsa ternarii numeri sanctificatione dicata. Perseverantiam namque faciunt imitatio sanctorum, brevitas temporum, fragilitas corporum. Quid namque pati non possis, cum videas juvenes, pueros, virgines, anus, senes, decrepitos, diversa pro Christo, non solum exceperis, sed et exquisisse tormenta? Considera puerorum ætatem, juvenum ignem, virginum teneritudinem, anuum fragilitatem, senum infirmitatem, impossibilitatem decrepitorum: et ubique reflexeris oculos, invenies in his ætatibus multitudinem exemplorum ad palmarum martyrii viriliter cucurrisse. Nunquid de eodem luto formatus es et tu, et eodem spiritu inspiratus? Et forsitan non ingratis persecutio, ut martyrium patiaris; nec damnaris, si Christo servis: imo laudaris, et ab omnibus prædicaris. Quod si et persecutio imminet,

contemnenda est propter brevitatem. Bene enim natura nobis providit, quæ nullum dolorem vel longum, vel magnum esse demonstrat. Si enim magnus est, longus esse non potest. Coniunctio enim corporis et animæ exquisita diu tormenta non sustinet, sed stuporis magnitudine tremefacta, summa velocitate dissolvitur. Magni ergo animi est magna tormenta contemnere. quæ in brevi tantam pariunt mutationem, ut de labore ad requiem, de miseria ad gloriam, patientem faciant evolare. Consideranda est etiam fragilitas corporis, quam sæpe aut aliquis levissimus casus, aut incendentis febriculæ cumulata congeries, brevi possunt suffocare momento. Tribue ergo virtuti, si necessitas fuerit, quod quaodoque debes necessitatì, pro brevi periculo sempiternum præmium adepturus.

10. Vides ergo quam difficilis sit via confessionis ad currendum, quam multiplices semitæ ad tenendum. Verum est quod ille tantus Ecclesiæ magister ait : « Facilius inveni eos qui innocentiam servaverunt, quam qui congruam egerunt pœnitentiam (S. AMBROS. lib. II de Pœnit. cap. 10).» Ilæc de via confessionis pro modulo nostro locuti sumus, sublimioribus sublimioris sententiæ pondera reservantes, Cæterum obedientiae viam sub alio sermonis principio aperire tentabimus, ne unquam in fastidium veniant verba Domini Salvatoris, qui est benedictus in sæcula.

1170 SERMO XLI.

De virtute obedientie, et septem ejus gradibus.

1. Non possumus nos cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. III, 3). Quid enim in hoc vase teste et fragilitate complexionis humanæ, cogitare sufficientia spiritus carcere inclusus, peccato corruptus, depressus terrenis? *Corpus enim, quod corrumpitur, aggrauat animam; et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (Sap. IX, 15). Benignus tamen est Spiritus sapientiae (Sap. I, 6), qui et spiritum inclusum illuminat, et corruptum sanat, et allevat depresso. Est enim Spiritus pietatis, compeditos solvens, cæcos illumioans, et erigens elisos. Est etiam Spiritus veritatis, qui docet nos omnem veritatem; non solum autem docet, sed etiam suggerit (Joan. XIV, 26). Suggesterit videlicet ut quæramus, docet ut intelligamus. Ipse est, quem Dominus Jesus post Patris obedientiam usque ad mortem crucis, misit apostolis suis, obedientibus suis. An non tibi videntur singularis obedientie concendisse fastigium, qui accepta licentia sedendi in civitate, intra unius domunculae septa conclusi, unanimiter in oratione perseverabant? (Act. I, 14.) Intellexisti quia ibant apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habitis sunt pro nomine Jesu contumeliam pati? (Act. V, 41.) O quantis obedientie viribus intuotur, qui gaudent pro Christo ad concilium trahi, dignitatem ducunt pro eo cædi, gloriam querunt pro eo mori! Beatae animæ, et abundanti majestate Spiritus influentes: quibus vilitas, sublimitas; contumelia, gloria; patientia, victoria,

A mirabili mutabilitate videntur. Multum repleta est anima eorum, opprobrium abundantibus, et despetio superbis (Psal. CXXII, 4). Cernis quam libera fronte pontificum faciem, Pharisæorum supercilium, tumultum plebis irrumpant dicentes: *Magis oportet Deo obcidere quam hominibus?* (Ict. V, 29.) Intuere illa duo magna luminaria, Petrum et Paulum, et universum ordinem apostolici senatus obambula: et ibi videbis obedientie firmitatem inter tormentorum multitudinem viriliter perstuisse, nonne ipse Filius regis, rex regionis illius, quæ continuis gaudiis inclarescit, *faetus est Patri obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*, et didicit obedientiam ex his quæ passus est? Audisti miseriam, audi et coronam; vidisti periculum, vide præmium, attendisti infirmitatem, attende potestatem. *Propter*

B *quod, inquit, et Deus exaltavit illum, et dedit ei nomen, quod est superomne nomen* (Philipp. II, 8, 9).

2. Sed taceamus interim de illius obedientia, quæ singulari prærogativa clauditur et signatur. Procedat in medium magnus ille patriarcha, fidei lumen, obedientie forma, justitiae principatus. Audit ab Omnipotente: *Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui; et veni in terram quam monstravero tibi* (Gen. XI, 1): et ad unius jussionis vocem, patriam fugit, relinquit parentes, describit hæreditatem, et aliorum fines hospes ingreditur novus. Magna res, et primitivæ dignitatis privilegio in patre multarum gentium consecrata!

C Primus primum suis facultatibus renuntiat, et obedientie viam indefessa velocitate percurrit. Denique, cum accepisset filium in senectute sua, in quo totius mundi benedicto fuerat cunulanda, dicit ei Deus: *Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, et offer illum mihi in holocaustum* (Gen. XXII, 2). O quanta in verbis istis amaritudo, quanta a corde patris separatio pietatis! Jubetur namque filium occidere, os ex ossibus suis, et carnem de carne sua; filium magnæ promissionis, extremæ senectutis, propriæ mulieris; filium mirabiliter promissum, feliciter natum, educatum innocenter. Et ne quid deesset, ut tenerimum intra paterna viscera doloris incendium exundaret, additur, *unigenitum*. Sunt namque multi filii, sed non unigeniti.

D Iste sic et filius, ut et unigenitus. Iste unicus patri, unigenitus matri, hæreditati reservatus. Ne respicias ad Ismael, quia, qui in servitute et ex ancilla genitus fuerat, ad libertatem et hæreditatem minime pertinebat. Quia vero multi sunt filii et unigeniti, 1171 sed non dilecti; ad exaggerandam in corde patris tribulationem, et comprobandam in mente justi obedientiam, Dominus subjungit, *quem diligis*. Ut vero teneritudo patris ex memoria dilecti nominis recrudesceret, et interior pietas ad dilectæ vocis sonum tota ferveret, puer nominatur ex nomine, quod vocatum erat a Domino, priusquam in utero conceperetur. Vides quantis tribulationum malleis Abraham pietas feriatur, cui præcipitur ut filium tollat, occidat unigenitum, quem diligit immolet,

Isaæ percusat? Multum tentatus, multum probatus, adustus est muttum. Dulcis relatio filii ad patrem, patris ad filium: hanc dulcedinem et omnium affectus necessitudinem obliviscitur Abraham; sternit asinum suum, ligna componit, ignem accendit, eximit gladium. Non a Domino querit, quare; non murmurat, non conqueritur, non saltem vultum dolentis ostendit; sed omnium quæ præcipiuntur ignarus (*alias*, gnarus), in mortem filii pia crudelitate festinat. Ideo summa et admirabilis obedientie virtus in Abraham, et singularis excellentia laudibus prædicanda.

3. Fortissima res est obedientia vera, et quæ in animum descendere non potest, nisi a mundi bujus aspergine pure presseque detersum. Ut autem via ejus evidenter elucescat, ostendamus quantum possumus, quæ sit obedientia specialis ad Deum, propria ad hominem, communis inter Deum et hominem. Sunt quædam summa mala, quædam summa bona. Summa bona sunt, diligere Deum, amare proximum, veritatem loqui, non furtum facere, non falsum testimonium dicere, non adulterare, et alia multa, quæ sermonis brevitas numerare prohibet. Summa mala sunt eorum contraria, et similia illis. Bona præcipit Deus ut faciamus; a malis jubet ut abstineamus. Præcepti hujus sancta et incommutabilis auctoritas non valet quoquo modo refelli; quia illius est charactere consignata, qui dicit: *Ego Dominus, et non mutor* (*Malach.* m. 6). Si ergo homo ille, quem imposuit Deus super capita nostra, aliter sentire voluerit, ponens tenebras lucem, et lucem tenebras, ut præcipiat prædicta bona relinquere, vel malis præfatis adhærere; audacter refutandum est præcipientis imperium, et libera voce dicendum: *Obedire oportet magis Deo quam hominibus* (*Act.* v. 29). Ilæc est specialis obedientia ad Deum, quæ nequaquam est hominis arbitrio temperanda, sed immutabili conservanda proposito. Certam igitur regulam tene, ut nec imperio prælatorum prædicta bona relinquas, vel facias mala. Inter summa vero mala et summa bona, quædam media sunt, quæ ad alterutrum se habentia, boni malique nomen assumunt. Media sunt ambulare, sedere, loqui, tacere, comedere, jejunare, vigilare, dormire, et si qua sunt similia: quæ si pastoris licentia fiant, summam exspectant retributionem. In his igitur mediis subditi esse et obedientes debemus ad nutum præpositorum, nihil interrogantes, propter conscientiam (*I Cor.* x. 25); quia in his nullum præfixit opus Deus, sed prælatorum dereliquit imperio disponenda. Non autem te moveat magister imperitus, indiscreta potestas; sed memento quia non est potestas nisi a Deo; et qui resistit potestati, resistit Dei ordinationi (*Rom.* xiii. 1, 2). Ilæc est propria hominis obedientia, quam homini debemus, qui homini subditi sumus. Communis est etiam ista inter Deum et hominem; quia quidquid obedientia prælati exhibetur, ei exhibetur qui dicit: *Qui vos audit, me audit* (*Luc.* x. 16). Cum magna igitur cautela hoc tramite dicimus incedendum; quia et multi

A gradus ibidem delitescunt, quorum qui unum reliquerit, cæteros sine retributione tenebit.

4. Primus autem gradus est obedire libenter. Omnis ætas ab adolescentia sua prona est in malum (*Gen.* viii, 21), et unusquisque voluntatem pravi cordis sui sectatur. Ab illa enim primæ prævaricationis angustia iunatus est homini 1172 amor propriæ voluntatis, quæ voluntatem sui Creatoris relinquens, ibi subdita est servituti, ubi voluit dominari. Difficile est ergo suam relinquere voluntatem, et alterius voluntati deservire. Quamlibet autem grave sit, non potest tamen primum obedientiae ascendere gradum, qui voluntatem præcipientis suam non fecerit. In voluntate sua justus gloriatur sese Domino confiteri. Unde *Voluntarie*, inquit, *sacrificabo tibi* (*Psal.* lxxii, 8). Sola ergo voluntas est, quæ totius operis ornat effectum, sine qua nec bene aliiquid agitur, etiam si bonum esse videatur. Ex voluntate igitur suscipienda sunt imperia prælatorum, et ipsum cor a suis voluntariis reflexionibus abdueendum, donec propria voluntas mactata mandatum diligat imperantis. Hoe est ergo libenter obedire, prælatorum voluntatem voluntarie adimplere.

5. Secundus gradus est obtemperare simpliciter. *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter* (*Prov.* x. 9). In simplicitate cordis sui latus obtulit Salomon universa; et in simplicitate cordis querere Dominaum Scriptura præmonstrat (*Sap.* i, 4). Multos videmus post præcipientis imperium multas facere quæstiones: Cur, quare, quamobrem, sæpius interrogare; erebras ingeminare querelas; querere: Quare hoc præcipit? unde hoc venit? quis hoc adiumentum consilium? Inde murmuratio, inde verba murmurationem et indignationem sonantia, et redolentia amaritudinem. Inde frequens excusatio, simulatio impossibilitatis, advocatio amicorum. Non sic Abraham. Audi quid Dominus de simplici populo protestetur. *In auditu*, inquit, *auris obedivit mihi* (*Psal.* xvii, 45): ut videlicet ostenderet, uno eodemque momento processisse et imperantis imperium, et obsequium obsequentis. *Nolite errare, Deus non irridetur* (*Galat.* vi, 7). Murmuras contra prælatum in tabernaculo corporis tui? elevat manum suam ad prosternendum te dextera Dei. Incide igitur simpliciter in mandatis obedientiae, addens voluntati simplicitatem, intentioni illuminationem. Fortitudo enim simplicis via Domini (*Prov.* x, 29), quæ obedientia est. Fortitudinem igitur induunt qui obedientes sunt, et simpliciter incedunt.

6. Tertius gradus est hilariter obedire. *Hilarem enim datorem diligit Deus*. Non ex tristitia, inquit Apostolus, aut ex necessitate (*II Cor.* ix, 7). Serenitas in vultu, duleedo in sermonibus, multum colorant obedientiam obsequentis. Unde et gentilis ille poeta sic ait: « Super omnia vultus accessere boni (*Ovid. Metam.* lib. viii). » Quis enim locus obedientiae, ubi tristitia et erexitur ægritudo? Ostendunt plerumque voluntatem avimi signa exteriora, et difficile est ut vultum non mutant, qui mutant voluntatem.

Nubilosa corporis compositio, et facies tenebris tristitiae obfuscata, devotionem ab animo recessisse signant. Respice David ante arcum Domini hilariter saltantem, et quam sapienter superbientis feminæ reprimat indignationem. *Ludam, inquit, et vilior ero in conspectu Domini* (*II Reg. vi, 14-22*). Cernis igitur quam necessaria et conveniens sit hilaritas in obedientiae exsecutione. Quis enim imperat homini libenter, tristitiam efflanti? Si vis ergo perfectus esse, hilariter et cum magna vultus alacritate suscipe jubentis imperium, ut voluntati cordis, simplicitati operis, vultus hilaritatem adjungas.

7. Quartus gradus est obsecundare velociter. Velociter currit sermo Dei (*Psalm. cxlvii, 15*), et velocem habere desiderat sequentem. Vides cum quanta velocitate currat ille, qui dicit: *Viam mandatorum tuorum eueurri* (*Psalm. cxviii, 32*). Fidelis obediens nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, præripit præcipientem, parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes; totum se colligit, ut imperantis colligat voluntatem. Vide Dominum festinanter præcipientem, et hominem festinanter obedientem: *Zaechæ, inquit, festinans descendere, quia hodie in domo tua oportet me manere. Et festinans descendit, et exceperit illum gaudens*. Animadvertisisti quia et festinanter descenderit, et gaudenter **1173** exceperit. Audisti obedientiam, audi et obedientiae remunerationem. Quia *hodie salus huic domui facta est*. Intuere etiam ex occasione hujus obedientiae conclusionis grande mysterium, et obsignatam signaculo misericordiae sententiam: *Venit enim, inquit, Filius hominis querere, et salvum facere quod pericrat* (*Luc. xix, 5, 6, 9, 10*). Nonne legisti quod filii Israel præcipitur, ut agnum comedant festinanter? (*Exodus. xii, 11*.) Festinanter quippe veri Agni comedio signatur implenda; quia verba illa, quæ per legem dedit, quæ per semetipsum præsens exhibuit, quæ per Ecclesiæ præpositos tradenda reliquit, veloci sunt obedientia consummanda. Et tu ergo cum voluntatem cordi, simplicitatem operi, hilaritatem vultui conjunxeris, adde et velocitatem; ut sis juxta apostolum Jacobum, *velox ad audiendum* (*Jacob. i, 19*), et ad implendum velocior.

8. Quintus gradus est adimplere viriliter. *Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino* (*Psalm. xxx, 25*). Non est fortitudinis ire ab inobedientiam, sed ab obedientia non abduci. Si tribulatio intonat, si persecutio resultat, si peccatores tibi laqueum ponunt, si maligni tuum iter impediunt; tu obedientiae viam non deseras, sed die: *Paratus sum, et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua* (*Psalm. cxviii, 60*). Quid enim superius enumerata pariunt utilitatis, si fortitudo desit, quæ in arce constantiae virtutes collocat, et eo vallo munit, quo furentium impetus aspirare non possit? Manum tuam misisti ad fortia? agendum est instanter, et constanter obediendum; nec inter verborum seu verberum asperitatem tam regalis est semita relinquenda, sed tenaciori est retinenda servore. Et

Aut breviter dotes fortitudinis cocludamus, virtus est virtutes servans ac muniens. Junge igitur velocitati fortitudinem, constantiam instantiae, et tunc decantabis securus: *Manus peccatoris non movebit me* (*Psalm. xxxv, 12*).

9. Sextus gradus est humiliter obedire. In humilitate nostra memor fuit nostri qui fecit nos (*Psalm. cxxxv, 23*). Magna virtus humilitas, sine cuius obtentu virtus fortitudinis, non solum virtus non sit, sed etiam in superbiae vitium erumpat. Quam fortiter currebat Saul, cum esset parvulus in oculis suis! quanta Pheilistæorum agmina prosternebat! quantis viribus exercebat gladium! Postquam autem tenuit eum superbia, et transivit in affectum cordis, debilis et impotens factus, incircumcisorum armis facile prostratus occubuit. Aspice regem, in quo humilitas sublimis, et humili sublimitas felici compositione nitescunt. *Domine, inquit, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi moi* (*Psalm. cxxx, 1*): et totum itinerarium ejus sedula intentione recurre; et quaquaversum oculos reflexeris, invenies humilitatis floribus esse respersum. Audi namque alibi quid dicat: *Fortitudinem meam at te custodiā* (*Psalm. lvi, 10*). Quam vere loquitur justus justitiae executor! Sunt namque plurimi, qui fortitudinem suam non ad Deum, sed ad inanem gloriam custodiunt; qui confidunt in virtute sua; qui de acceptis virtutibus, quasi non acceperint, gloriantur; Conditori lacientes injuriam, a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum (*James. i, 17*). Ne ergo fortitudo in superbiam transeat, conienda est sale humilitatis; quia nihil proderit fortiter obedire, si contigerit infeliciter superbire. Illi ergo fortitudinem suam ad Deum custodiunt, qui cum fecerint quod facere debent, dicere possunt: *Servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus* (*Luc. xvii, 10*).

10. Septimus gradus est, indesinenter obtemperare. Non qui incepérunt, sed qui perseveraverit, hic salvus erit (*Matthew. x, 22*). Incipere multorum est; perseverare paucorum. Perseverantia singularis est filia summi regis, virtutum fructus, earumque consummatio, totius boni repositorum; virtus sine qua nemo videbit Deum, nec a Deo videbitur: finis est ad justitiam omni credenti, in qua virtutem conventus reverendum sibi thalamum consecravit. Quid enim currere prodest, et ante metam cursus deficere? Sic currere ut comprehendatis, **1171** dicit Apostolus (*1 Cor. ix, 24*). O quam perseveranti pede cursum suum perfecrerat qui dicebat: *Cursum consummavi!* (*2 Tim. iv, 7*). O quam longum cursum felix ille latro complevit (100), qui consummatus in brevi expelit tempora multa! (*Sap. iv, 13*). Denique et Dominus prophetarum per prophetam loquitur: *Si conversus fuerit justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem; omnium, justiarum ejus non recordabor* (*Ezech. xviii, 24*). Vides ergo quam

(100) Quidam addunt, quem perseverantia penitentem invenit, consummatus, etc.

profunda oblitione virtutes illæ sepeliantur, quas perseverantia non insignierit. Sola est, quæ amatorem obedientiæ ad regis cubiculum introducit, ut eum videat in decore suo, in quem desiderant angeli prospicere (*I Petr.* 1, 12). In via igitur ista, in qua ambulanus, absconderunt superbi laqueum mihi (*Psal.* cxxxix, 6). Difficilis est via ista, et gravis spinosis aufractibus, multiplicium vinculorum nexibus inonda. An tu ibi putas obedientiæ fructum, cum subditus audit obedientiam, quam multis expetierat voti, cum ei præcipitur quod redoleat dignitatem, gaudio et lætitia fluit, potentia fulcitur in imagine? Econtrario autem an tu illi obedientiæ meritum assignas, quæ cum adversitate procedens, animum terret audientis, gravis ad audiendum, gravior ad implendum, ad teneendum gravissima? Non est ita. Faciendum est ut a prosperitate animo separemur, et adversitatē animo complectamur; si volumus illum sequi, qui regnum fugit (*Joan.* vi, 15), et ad passionem voluntarius venit (*Isai.* lxi, 7).

11. Animadvertis igitur quia viæ istæ, viæ vitæ sunt, ducentes ad vitam. Beati mites (*Matth.* v, 4), quoniam mites docebit Dominus vias suas (*Psal.* xxiv, 9): contingit enim eis quod sequitur: *Adimplebis me letitia cum vultu tuo* (*Psal.* xv, 11). Quia quondam sumus in corpore, peregrinamur a Domino (*II Cor.* v, 6), longe sumus a facie Dei, a vultu gloriæ, a contemplatione majestatis, nisi quia plerumque misericors et miserator Dominus illuminat vultum suum super nos. Hoc autem fit, cum remota nube illa, quæ opposita erat ne transiret oratio, accedimus ad illum, et illuminamur, *revelata facie gloriam Domini speculantes* (*II Cor.* iii, 18). Non autem ita proprie *revelata facie* accipiamus, cum videamus adhuc per speculum et in ænigmate, et carcerali corpore teneamur: *Revelata* vero dicit, quantum ad caliginem corporum. Unde spiritus iste creatus aliquando ad Creatorem spirituum emergit, et adhærens ei unus cum eo spiritus efficitur. Nullius autem momenti est ista contemplatio; quia spiritus claustris corporeis circumdatus, frequenti caruis contagione reliditur, et supra creaturam constitutus, infra quæque vilissima protinus reperitur. Sed et creator Spiritus, cuius magna sunt opera, exquisita in omnes voluntates ejus (*Psal.* cx, 2), modo accedit nescientibus nobis, modo ignorantibus nobis recepit; quia nescimus unde veniat, aut quo vadat (*Joan.* iii, 8). Et plerumque quanto frequentius queritur, tanto velocius elongatur, juxta quod et ipse loquitur sponsæ: *Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt* (*Cant.* vi, 4). Contingit etiam ut cum non queratur, veniat; cum queratur, fugiat, sicut sponsa se in Canticis multipliciter ostendit quæsse, et non invenisse (*Cant.* iii, 2). Non est autem vultus iste, vultum gloriæ Domini invenisse, qui est super cherubim; quia universitati angelorum purissimus et clarissimus exhibetur; nobis vero speculatoriis et umbratilibus adumbratur imaginibus.

A 12. Quia igitur hic vultum Dei, sicuti est, videre non possumus; adimpletionem lætitiae non habemus, donec trahat nos ad se ipsum, et accedat caput corpori, et sit Deus omnia in omnibus. Illic erit adimpletio, hic est gustus. Gustamus enim hic et videmus quoniam suavis est Dominus; sed gustus iste non transit in potum, quia licet videamus, non tamen penetramus. In gusto est suavis, in adimpletione mirabilis. Sanctorum autem animæ terrenis exutæ corporibus, quæ jam ad sedes æthereas evolaverunt, licet bibant, non tamen adimplentur, non tamen inebriantur (100*). Quamvis enim multa beatitudine perfruantur, exspectant tamen resurrectiō nem mortuorum corporum, ut cum **1175** in terra sua duplia possederint, sempiterna perfundantur lætitia (*Isa.* lx, 7). Modo enim illis singulis singulari stolæ albæ datæ sunt; et injunctum, ut sustineant tempus adhuc modicum (*Apoc.* vi, 11), donec impii conterantur dupli contritione, et ipsi gemina beatitudine coronentur. Cum ergo nondum habeant quod habere desiderant, inebriari non possunt, sed est eis illa visio potus: ut sicut absque labore bibitur, ita sine labore quiescant, donec satientur cum apparuerit gloria ejus. Cum autem resurrexi in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (*Ephes.* iv, 13), et gloria illa civitas margaritis ornabitur, et sicut lætantum omnium habitatio erit in ea; tunc adimplebit nos lætitia cum vultu suo (*Psal.* xv, 11), quia videbimus eum sicuti est (*I Joan.* iii, 2). Tunc inebriabimur ab ubertate domus suæ, et torrente voluptatis suæ potabit nos (*Psal.* xxxv, 9), dicetque nobis: *Bibite et inebriamini, charissimi* (*Cant.* v, 1); quia et anima illuminationem, et corpus glorificationem jure perpetuo possidebunt.

C 13. Sequitur: *Delectationes in dextera tua usque in finem* (*Psal.* xv, 10). Sinistra Dei, vita præsens est. Et quia pro sinistro ducimus quidquid non multum curamus per sinistram præsens vita accipitur in qua Dominus electos suos sic ab impiis permittit flagellari, ut etiam patiatur occidi. An non tibi videntur obliioni dati qui dicunt: *Propter te mortificamur tota die; estimati sumus sicut oves occisionis?* quare faciem tuam avertis, obliveris inopias nostras? (*Psal.* xlvi, 22, 24.) Per dexteram vero illa beata vita signatur quæ nescit nisi gaudia, de qua nihil aliud dicere possumus, nisi quia glorirosa dicta sunt de te, civitas Dei (*Psal.* lxxxvi, 3). Ibi sunt delectationes illæ quas oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se (*I Cor.* ii, 9). In sinistra tribulationes, in dextera delectationes. Usquequo autem? *Usque in finem*. Quis est iste finis? Finis ad justitiam, Christus omni credenti (*Rom.* x, 4). Finis ille de quo Sapientia dicit: *Attinget a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter* (*Sap.* viii, 1). Denum enim cernere, finis

(100*) Vide tomo II Tract. de diligendo Dec. cap. 11.

est consummatus. Ipse est finis, ad quem cum venerimus, nihil amplius sitemus, Jesus Christus sponsus Ecclesiae, qui est benedictus in saecula. Amen.

SERMO XLII.

De quinque negotiationibus et quinque regionibus.

1. Verbum Patris, Unigenitus Dei, Sol justitiae, summus ille negotiator, de ultimis celorum finibus nostrae redemtionis pretium apportavit. Fidelis ista negotiatio et omni acceptione dignissima, in qua Rex filius Regis efficitur negotiatio, aurum pro plumbo tribuitur, pro peccatore donatus est justus. O quam indebita miseratione, quam gratuita sic probata dilectio, quam inopinata dignatio, quam stupenda dulcedo, quam invicta mansuetudo, quam vilis negotiatio, ubi Filius Dei pro servo traditur, pro creatura Creator occiditur, pro mancípio Dominus condemnatur! Tua sunt haec, Christe opera, qui de lumine celi ad tenebras inferni, a dextera majestatis ad miseriam humanitatis, a gloria Patris ad mortem crucis descendisti, infernum illustrando hominem redimendo, superando mortem, et mortis auctorem. Unus es, et secundum non babes: quem ad nos redimendum propria benignitas invitavit, misericordia traxit; veritas qua te venturum promiseras compulit, puritas uteri virginalis suscepit, salva virginitatis integritate potentia eduxit, obedientia in omnibus deduxit, patientia armavit, charitas verbis et miraculis manifestavat. Absit procul negotiatores terrae Themam, recedant filii Agar, qui exquisierunt prudentiam; elongentur a me gigantes a saecula nominati, qui ab initio fuerunt, statura magna, scientes bellum. Non hos elegit Dominus, neque viam disciplinae meruerunt, propterea perierunt: sed dedit eam Jacob puer suo, et Israel dilecto suo. Abseondisti enim haec, Domine, a sapientibus et prudentibus, gigantibus et nominatis, qui magni facti sunt videlicet 1176 in oculis suis et revelasti ea parvulis et humilibus tuis (*Matth. xi, 25*). Libenter amplector negotiacionem tuam, quia negotium meum est. Haec mercimonia cum summa suavitate ruminat anima mea. Non solum autem ruminat, sed et revocat ruminationem tuam, quia et intelligit quae diligit, et commendat memoriae quae elegit. In his negotiationibus praeceps esse animam meam, ut fiat navis institoris de longe portans panem suum. Negotiabor donec venias, venienti laetus occurram, et utinam audiam: *Euge, serve bone* (*Matt. xxv, 21, 23*). Tui sunt coeli, et tua est terra; in regionibus tuis negotiabor securus, te solum habens in itinere ducem, in periculis protectorem, consortem in tribulatione.

2. Regiones tuae quinque sunt, quas perambulant ad negotiandum institoris tui, ubi te querunt dilecti tui, et inveniunt electi tui. Prima regio est regio dissimilitudinis. Nobilis illa creatura in regione similitudinis fabricata, quia ad imaginem Dei facta, cum in honore esset, non intellexit et de similitudine ad dissimilitudinem descendit. Magna prorsus dissimilitudo, de paradiiso ad infernum, de angelo

A ad jumentum, de Deo ad diabolum! Exsecranda conversio, gloriam in miseriam, vitam in mortem, pacem in pugnam perpetua captivitate convertere! Maledicta descensio, de divitiis ad paupertatem, de libertate ad servitatem, et de requie ad laborem descendere! Miseri nos, et miserabiliter nati; quibus datum est nasci in moere, vivere in labore, in dolore mori. De peccatore peccatores, de debitore debitores, de corrupto corrupti, de subacto subacti, geniti et generantes sumus. Gens peccatrix, populus gravis iniquitate, semen pessimum, filii seclerati, addentes prævaricationem. Ecce quasi non simus, sic sumus eorum eo, quasi nihilum et inane reputati (*Isa. xl, 17*), putantes nos aliquid esse, cum nihil simus. Vulnerati sumus ingredientes mundum, conversando in mundo, exeundo de mundo: a planta pedis usque ad verticem non est sanitas in nobis. Noverat haec ille sublimis propheta, qui statum humanæ miseriae deplorans, in haec verba prorupit: *Grave jugum est super filios Adæ a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturae in matrem omnium* (*Ecli. xl, 1*).

B 3. In hac dissimilitudinis regione quid negotiatur, Domine Deus? Aspicio genus humanum ab ortu solis usque ad occasum hujus mundi nundinas perambulare; alios divitias querere, alios honoribus inhiare, alios favoris auræ suavitate raptari. Sed quid de divitiis? Nonne cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, cum dolore amittuntur?

C Thesaurizas et ignoras cui congregabis ea (*Psal. xxxviii, 7*). Vide quantum laborem pro perituis divitiis assumpsisti. Transis maria, et aliud tibi orbem aperis navigando, secundum Sapientem tribus digitis distans a morte; patriam fugis, relinquis parentes, divelleris ab uxore, filios nescis, et omnium necessitudinum oblitus, queris ut aequiras, acquiris ut perdas, perdis ut doleas. *Fili hominum, usquequo gravi corde? utquid diligitis vanitatem, et queritis mendacium?* (*Psal. iv, 3.*) Quæ est ista dementia, filii Adam, circuire maria, perambulare terras, rapi extra mundum, in laboribus plurimis, in vigiliis multis, in jejuniis crebris, in mortibus frequenter? Ecce quales divitiae. Sed quid de bonoribus? In sublimi loco positus es, ducem te constituerunt. Vide si non judicandus es ab omnibus, ab omnibus spectandus, ab omnibus laeterandus. Si miles es, excubas ante limina principis, ut principatum acquiras, et ferrato vestitus amictu, proprior es vulneri quam honori, morti quam vita, periculo quam præmio. Si de sorte Domini es, nonne episcopus Romauum pontificem, archidiaconus vel diaconus episcopum pertimescit? Vide etiam utrum excusseris manus tuas ab omni munere, ne cum Simone audias: *Non est tibi pars neque sors in sermone isto; quia voluisti dominum Spiritus sancti cum pecunia possidere* (*Act. viii, 21*). Nihil ad nos de rectoribus Ecclesie judicare: videant ipsi amici Sponsi, cum de sponsa cœperit exigere rationem, qui judicat orbe terræ in æquitate. Nunquid in honore 1177 sine dolore, in præla-

D

tione sine tribulatione, in sublimitate sine vanitate esse quis potest? Ecce quales honores. Quid autem de gloria? Gloria tibi nnde, setide pulvis, limus terræ, vas in contumeliam? Non tibi, non tibi, sed nomini Domini gloriam cede. Illi permitte gloriam suam, qui gloriosus est in sanctis suis. Illum lauda, quem laudant angeli in excelsis. Nunquid et ipsa inanis gloria, quæ nihil aliud est quam aurum inflatio vana, quæ haberi vix potest sine invidia? Respice quos antecedis, et cogita quia omnibus invidiæ semina præbuisti. Omnes ergo adversum te torvis luminibus inflammantur, tua felicitate tormentantur, tua uruntur gloria. Ecce unde gloriosus, iude odiosus; unde sublimis, unde humilis; inde sollicitus, unde securus. Animadverte quia si per gloriam curris, incurris invidiam; si felicitatem sequeris, corrumperis infelicitate. Vides ergo quia vane conturbatur omnis homo (*Psal. xxxviii*, 12). Hæc sunt mercimonia, quæ inveniuntur in regione dissimilitudinis. Prudeus ergo negotiator, qui videt in divitiis laborem, in honoribus poenam, invidiam in gloria, facit sarcinam suam, mundi contemptum, et fugit.

4. Secunda regio est paradisus claustral. Vere claustrum est paradisus, regio vallo disciplinæ munita, in qua pretiosarum est mercium secunda fertilitas. Gloriosa res, homines uuius moris habitare in domo (*Psal. lxvii*, 7); bonum et jucundum habitare fratres iu unum (*Psal. cxxxii*, 1). Videas illum peccata sua deflentem, alium in Dei laudibus exsultantem, hunc omnibus ministrantem, illum alios erudientem, hunc orantem, illum legentem; hunc miserentem, illum peccata punientem; hunc charitate flagrantem, illum humilitate pollentem; hunc in properis humilem, illum in adversitate sublimem; hunc in activa laborantem, illum in contemplativa quiescentem; et poteris dicere: *Castra Dei sunt hæc* (*Gen. xxxii*, 2). *Quam terribilis est locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei, et porta cœli* (*Gen. xxviii*, 17). Quid tibi ergo, fidelis anima, in his nundinis est considerandum? Perambula virtutes cohabitantium in domo Domini virtutum, et fac inde sarcinam tuam, formam vivendi. Quæ prius bababas in regione umbræ mortis transi ad regionem vitæ et veritatis.

5. Tertia regio est regio expiationis. Tria sunt loca, quæ mortuorum animæ pro diversis meritis sortiuntur; infernus, purgatorium, cœlum. In inferno impii, in purgatorio purgandi, in cœlo perfecti. Qui in inferno sunt, redimi non possunt; quia in inferno nulla est redemptio. Qui in purgatorio sunt, expectant redemptionem, prius cruciandi, aut calore ignis, aut rigore frigoris, aut alicuius gravitate doloris. Qui in cœlo sunt, gaudio gaudent ad visionem Dei, Christi fratres in natura, cohæredes in gloria, similes in aeternitate jucunda. Quia igitur primi redimi non merentur, tertii redemptio non indigent, restat ut ad medios transeamus per compassionem, quibus juocti fuimus per humanitatem. Vadam in istam regionem, et videbo visionem hanc

Agrandem, quomodo pius Pater glorificandos filios in manu tentatoris relinquit, non ad occisionem, sed ad purgationem: non ad iram, sed ad misericordiam; non ad destructionem, sed ad instructionem: ut jam non sint vasa ire apta in interitum, sed vasa misericordiae præparata ad regnum. Surgam ergo in adjutorium illis; interpellabo gemitibus, implorabo suspiriis, orationibus intercedam, satisfaciām sacrificio singulari: ut si forte videat Dominus, et judicet, labore convertat in requiem, miseriam in gloriam, verbera in coronam. His enim et hujusmodi officiis potest eorum penitentia resecari, finiri labor, destrui poena. Percurre ergo, quæcunque es fidelis anima, regionem expiationis, et vide quid in ea sit; et in nundinis istis fac sarcinam tuam, affectum compatiendi.

6. Quarta regio est regio gehennalis. O regio dura et gravis, regio extimescenda, regio fugienda! terra obliionis, terra afflictionis, terra miseriarum, in qua nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat! Locus lethifer, in quo ignis ardens, ubi frigus rigens, vermis immortalis, fetor intolerabilis, mallei percutientes, **1178** tenebrae palpabiles, confusio peccatorum, innodatio vinculorum, horribiles dæmonum facies! Totus tremo atque horreo ad memoriā istius regionis, et concussa sunt omnia ossa mea. Quomodo cecidisti, Lucifer, qui mane oriebas? (*Isa. xiv*, 12.) Omnis lapis pretiosus operimentum tuum (*Ezech. xxviii*, 13); modo subter te sternitur tinea, et operimentum tuum vermis (*Isa. xiv*, 11). O Deus, quanta distantia inter operimentum pretiosi lapidis, et operimentum vermis; inter delicias paradisi, et tineam corrodentem inferni! Scio quia paratus est ille ignis diabolo, et angelis ejus (*Matth. xxv*, 41), et hominibus similibus ejus; ubi sine fine sinientur, sine morte morientur, torquebuntur sine cessatione. Vivens igitur in infernum descendit; pecurrit mentalibus oculis tormentorum officinas, fuge scelerata et vitia, pro quibus scelerati homines et viliosi perierunt. Habe odio iniquitatem, et dilige legem Domini, et in tam formidolosis nundinis fac sarcinam tuam, odium peccati.

7. Quinta regio est paradisus supercœlestis. O beata regio supernarum virtutum, ubi beata Trinitas a beatis facie ad faciem videtur, ubi illa sublimia agmina sublimi peunarum applausu, *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth.* (*Isa. vi*, 3), clamare non cessant! Locus est voluptatis, ubi torrente voluptatis potantur justi; locus splendoris, ubi justi fulgent sicut splendor firmamenti; locus lætitiae, ubi lætitia sempiterna super capita eorum; locus abundantiae, ubi nihil deest videntibus eum; locus suavitatis, ubi apparet Dominus suavis tibi universis; locus pacis, ubi in pace factus est locus ejus; locus admirationis, ubi sunt mirabilia opera ejus; locus satietatis, ubi satiabitur cum apparuerit gloria ejus; locus visionis, ubi videbitur magna visio. O regio sublimis, plena divitiarum! de valle lacrymarum suspiramus ad te, ubi sapientia sine igno-

rantia, memoria sine oblitione, intellectus sine errore, ratio sine obscuritate splendebit. Regio in qua Dominus transiens ministrabit electis suis, id est talis se qualis est ostendet. Illic erit Deus omnia in omnibus, ubi rerum universitas mirabiliter ordinabitur dabit Creatori gloriam, laetitiam creaturæ. Curre igitur, spiritualis anima, oculis desideriorum per regionem istam, et vide Regem gloriae in decoro suo gloriosum, stipatum legionibus angelorum, sanctorum ornatum agminibus, deponentem superbos humiles exaltantem, dannantem dæmones, homines, redimentem, et dic: *Beati qui habitant in domo tua, Domine; in saecula saeculorum laudabunt te (Psal. LXXXII, 5).* Cum ergo mente perceperis tam pretiosas nundinas, mercimonia tam præclaræ, construe sarcinam tuam, amorem Dei. Vidi regiones, animadvertisisti nundinas, sarcinam construxisti, et beatus es. Negotiare ergo, dum veniat Dominus Deus tuus, ut ei dicere possis: *Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum;* et audire merearis: *Intra in gaudium Domini tui (Matth. xxv, 20, 21), sponsi Ecclesiæ, qui est benedictus in saecula. Amen.*

SERMO XLIII (101).

De magnanimitate, longanimitate, unanimitate.

1. Triplicem nobis in Ecclesia primitiva virtutem sanctus Lucas brevi sermone commendat, ubi post Dominicam ascensionem unanimiter eos in oratione perseverasse describit (*Act. i, 14*), exspectantes cœlestem consolationem, cuius accepérant recompensationem. Laudabili siquidem magnanimitate pusillus gressus, pastoris solatio destitutus, minime tamen dubito quoniam illi cura esset de eis, sed paternam pro eis gereret sollicitudinem, devotis pulsabat supplicationibus cœlum, certus quod penetrarent illud justorum orationes, nec pauperum preces spernerentur a Domino, aut sine copiosa benedictione redirent. Sed nec sine longanimitate persistebant indéficiens, juxta illud propheticum: *Si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet, et non tardabit,* (*Habac. ii, 3*). Porro unanimitas quidem legitur evidenter expressa, quod hæc sola divini spiritus charismata mereatur. Neque enim est Deus dissensionis, **1179** sed pacis (*I Cor. xiv, 33*); neque habitare facit nisi unius moris in domo (*Psal. LXVII, 7*).

2. Jure igitur præparationem cordis eorum audivit auris divina; nec ab exspectatione sua confudit eos, qui et magnanimes, et longanimes, et unanimes essent. Certissima namque hæc testimonia sunt fidei, spei, charitatis. Et quidem evidenter spes longanimitatem, unanimitatem charitas operatur. Nunquid fides quoque magnanimum facit? Et sola. Quidquid enim sine fide præsumitur, uon est illa animi solida magnitudo, sed ventosa quædam inflatio, et tumor inanis. Vis audire magnanimum virum? *Omnia, inquit, possum in eo qui me confortat (Philipp. iv, 13).* Imitemur triplicem hanc præparationem, fratres, si

(101) Hic sermo in præcedentibus editis erat quintus in festo Ascensionis.

A desideramus supereffluentem mensuram Spiritus obtinere. Omnibus enim præter Christum ad mensuram datur Spiritus; sed mensuræ cumulus super-effluentis videtur quodam modo excessisse mensuram. Evidens fuit magnanimitas in conversione nostra: sit etiam in consummatione longanimitas, sit unanimitas in conversatione. Hujusmodi siquidem animabus cœlestis illa Jerusalem desiderat instaurari, quibus nec fidei magnitudo desit in suscipiendo onere Christi, nec longitudine spei in persistendo; nec charitatis juncta, quod est vinculum perfectionis.

SERMO XLIV (101*).

De his in quibus mysteria Christi necdum videntur impleta.

B 1 Omnia quæ de Salvatore legimus, medicamina sunt animarum nostrarum. Videamus ergo ne quando forte dicatur de nobis: *Curavimus Babylonem et non est sanata (Jerom. li, 9).* Cogitet unusquisque, quantum operentur in eo tam salutaria medicamenta. Sunt enim quibus nondum natus est Christus, sunt quibus nondum est passus, sunt quibus non resurrexit usque adhuc. Aliis quoque nondum ascendit; aliis nondum misit Spiritum sanctum. Quomodo enim operatur ejus humilitas, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens (*Philipp. ii, 6, 7*)? quomodo, inquam, Dei humilitas in superbo honine operatur? Quæ illius humilitatis vestigia in his, qui adhuc toto desiderio terrenis divitiis et honoribus inhiant? An non modo exhilaratur conscientia vestra, fratres mei, quod dicere potestis: *Parvulus natus est nobis (Isa. ix, 6).* Sunt quibus nondum est passus Christus: qui labores fugiunt, et mortem metuunt usque adhuc, quasi vero ille et labores sustinendo, et mortem moriendo non vicerit.

C 4. Sunt quibus nondum surrexit, qui in laborum anxietate et afflictione pœnitentiæ morte afficiuntur tota die, nondum spiritali consolatione recepta. Sed nisi breviter fuissent dies illi, quis posset sustinere? Alii surrexit Christus, sed nondum ascendit; imo cum eis adhuc pia dulcedine commoratur in terris, his scilicet qui in devotione sunt tota die, flent in orationibus, suspirant in meditationibus suis, et omnia festiva et jucunda sunt eis, et per omnes dies illos continuum Alleluia cantatur. Sed oportet lac eis subtrahi, ut discant vesci solidò cibo; et expedit eis ut Christus vadat, et hæc temporalis devotione subtrahatur. Sed quando hoc capere poterunt? Desertos sese a Domino, privatos gratia conqueruntur. Sed exspectent paululum, sedeant in civitate, donec induantur solidiori quadam virtute ex alto, et majora percipiatis charismata Spiritus sancti; sicut apostoli promoti sunt in gradum altiore, et supereminentiorem viam charitatis ingressi, non jam solliciti quomodo flerent paululum, sed quomodo magna

(101*) Hic sermo in manuscriptis est tertius in Resurrectione.

quadam victoria de communi adversario triumpharent, et conculcarent Satanam sub pedibus suis.

1180 Sequuntur Sermones, vulgo Parvi nuncupati, quos Ilorius Sermoibus de Diversis accensuit, nonnullis inter Sententias rejectis. Ilos fortasse Bernardi « Flores verborum » a Petro-Cellensi protebat Joannes Saresberiensis epistolis 96 et 97.

SERMO XLV (102).

De varia Trinitate, Dei scilicet et Homini.

1. Beata illa et sempiterna Trinitas, Pater et Filius et Spiritus sanctus, unus Deus scilicet, summa potentia, summa sapientia, summa benignitas, creavit quamdam trinitatem ad imaginem et similitudinem suam, animam videlicet rationalem : qua in eo praeferat vestigium quoddam illius summae Trinitatis, quod ex memoria, ratione et voluntate consistat. Creavit autem hoc modo, ut manens in illo, participatione ejus esset beata : aversa ab illo, quounque se conferret, remaneret misera. Sed haec trinitas creata elegit potius per motum propriae voluntatis cadere, quam ex gratia Conditoris [alias, creationis] per liberum arbitrium stare. Cecidit ergo per suggestionem, delectationem, consensum, ab illa summa et pulchra Trinitate, scilicet potentia, sapientia, puritate, in quamdam contrariam et foedam trinitatem, scilicet infirmitatem, cæcitatem, immunitudinem. Memoria enim facta est impotens et infirma, ratio imprudens et tenebrosa, voluntas impura. Porro memoria, quæ simplicis divinitatis potentiam stans cogitabat, ab illa cadens et velut supra saxa corruens, in tres partes confracta dissiliit, scilicet in cogitationes affectuosas, onerosas, otiosas. Affectiones voco illas, in quibus ipsa afficitur, ut in euris rerum necessiarium, edendi, bibendi, cæterarumque similibus [alias, Innumerabilium]; onerosas, ut in exterioribus administrationibus et occupationibus duris; otiosas, quibus nec afficitur nec oneratur, et tamen ab æternorum contemplatione per illa distenditur; ut si cogitet, verbi gratia, equum currentem, aut avem volantem.

2. Rationis quoque triplex casus est. Si quidem ejus erat discernere inter bonum et malum, verum et falsum, commodum et incommodum; in quibus discernendis tanta modo caligine cœcatur, ut saepe in contrarium dueat judicium, recipiens malum pro bono, falsum pro vero, noxiom pro commodo, et converso. Nonquam vero in his falleretur, si nunquam lumine, a quo creata est, privaretur. Sed quia et ipsa inde cecidit, procul dubio nihil aliud quam tenebras sue cæcitatis invenit. Unde factum est, ut et instrumentum perderet, quo illa administraret, scilicet illud trivium sapientie, ethicam, logicam, physicam: quas nos possumus alii vocare nomini bus moralem, inspectivam, et naturalem scientiam. Siquidem per ethicam eligitur bonum, reprobatur malum; per logicam cognoscitur verum et falsum; per physicam commodum et incommodum, id est,

(102) *Alius, 4 ex Parvis.*

A quid in usum assumendum sit, quid respondeundum. 3. Sequitur voluntas, cuius ruina similiter tripartita est. Quæ enim summae benignitati et puritatihæc, et eam solam diligere debuit; per propriam iniquitatem a supernis in hac infima lapsa, per concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, et ambitionem sæculi terrena dilexit. Quid hoc infelicius easu potest astimari, ubi pereunte memoria, ratione, voluntate, tota animæ substantia perimitur?

4. Verumtamen hunc tam gravem, tam tenebrosum, tam sordidum lapsum nostræ naturæ reparavit illa beata Trinitas, memor misericordia suæ, inimemor culpa nostra. Venit ergo a Patre missus Dei Filius, et dedit fidem: post Filium missus est Spiritus sanctus, et dedit docuitque charitatem. Ita-

B que per hæc duo, id est fidem et charitatem, facta est spes redeundi ad **1181** Patrem. Et hæc est trinitas, scilicet fides, spes, charitas; per quam velut per tridentem reduxit de limo profundi ad amissam beatitudinem illa incommutabilis et beata Trinitas mutabilem, lapsam, et miseram trinitatem. Et fides quidem illuminavit rationem; spes erexit memoriam; charitas vero purgavit voluntatem. Cum ergo venit, ut dictum est, Deus Filius et factus est homo, qui erat Deus; tanquam medicus bonus dedit præcepta, quibus observatis reformaretur salus amissa. Ut vero præceptis faceret fidem, exhibuit signa; ut eorumdem præceptorum persuaderet utilitatem, promisit beatitudinem.

C 5. Est igitur fides alia præceptorum, alia signorum, alia promissorum: id est qua credimus in Deum, qua credimus Deum, qua credimus Deo. Per fidem præceptorum credimus in Deum. Credere autem in Deum est in eum sperare et eum diligere. Per fidem signorum credimus Deum, qui talia potest, et omnia potest. Per fidem promissorum credimus Deo, qui quidquid promittit, veraciter compleat. Similiter quoque spes triplex est, et procedit de prædicta triplici fide. Nam de fide præceptorum oritur spes venie; de fide signorum, spes gratiæ; de fide promissorum, spes gloriae. Charitas itidem ternario numero colligitur, *de corde puro, et de conscientia bona, et fide non ficta* (*I Tim. 1, 5*). Puritatem debemus proximo, conscientiam nobis, fidem Deo. Puritas autem est, ut quidquid agitur, aut ad utilitatem proximi, aut ad honorem fiat Dei. Maxime autem exhibenda est proximo, quia Deo manifesti sumus; proximo autem non possumus, nisi in quantum illi cor nostrum aperimus. Conscientiam bonam faciunt in nobis duo, pœnitentia et continencia; quando scilicet per pœnitentiam peccata commissa punimus, et per continentiam deinceps punienda non committimus: et hanc debemus nobis. Post hæc superest fides non ficta, quæ Deo vigilanter exhibenda est, ut nec propter proximum, cui nos impendimus charitatem, offendamus Deum; nec propter conscientiam, quam per pœnitentiam et continentiam in humilitate custodire volumus, minus exceptam mandatorum Dei obedientiam: et hæc est

D Deo. Puritas autem est, ut quidquid agitur, aut ad utilitatem proximi, aut ad honorem fiat Dei. Maxime autem exhibenda est proximo, quia Deo manifesti sumus; proximo autem non possumus, nisi in quantum illi cor nostrum aperimus. Conscientiam bonam faciunt in nobis duo, pœnitentia et continencia; quando scilicet per pœnitentiam peccata commissa punimus, et per continentiam deinceps punienda non committimus: et hanc debemus nobis. Post hæc superest fides non ficta, quæ Deo vigilanter exhibenda est, ut nec propter proximum, cui nos impendimus charitatem, offendamus Deum; nec propter conscientiam, quam per pœnitentiam et continentiam in humilitate custodire volumus, minus exceptam mandatorum Dei obedientiam: et hæc est

fides non facta. Non facta autem ponitur ad differentiam mortuæ fidei, et factæ. Mortua fides est, quæ sine operibus est fides facta, quæ ad tempus credit, et in tempore tentationis recedit; unde etiam facta, id est fragilis, dicitur.

6. Ilæc omnia brevius possumus colligere, ut facilius commendentur memoriae. Dicamus ergo: Est Trinitas creatrix, Pater et Filius et Spiritus sanctus, ex qua cecidit creata trinitas, memoria, ratio et voluntas. Et est trinitas per quam cecidit, videlicet per suggestionem, delectationem consensum. Et est trinitas in quam cecidit, videlicet potentia, cæcitas, immunditia. Rursus trinitas quæ cecidit, id est memoria, ratio, voluntas. Singulæ cujusque tripartitus exstitit casus. Memoria cecidit in tres species cogitationum, affectuosas, onerosas, otiosas. Ratio in triplex ignorantiæ: boni et mali, veri et falsi, commodi et incommodi. Voluntas in concupiscentiam carnis, concupiscentiam seculorum, et ambitionem sæculi. Est trinitas per quam resurgit, scilicet fides, spes, charitas. Quæ trimembres habent subdivisiones. Est enim fides præceptorum, signorum, promissorum; est et spes venia, gratia, gloria; et est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non facta.

SERMO XLVI (102*).

De Virginitatis et humilitatis connexione.

Ave, Maria, gratia plena. Non in sola virginitate constare poterat gratia plenitudo: neque enim omnibus est de ea accipere. Felices qui non inquinaverunt **1182** vestimenta sua, et cum regina nostra virginitatis privelegio gloriantur. Sed nam unam tantum benedictionem habes, o Domina? Et mihi obsecro ut benedicas. Perit virtus illa a me (102**), non est jam vel aspirare ad illam. Computui in stercore meo, et ut jumentum factus sum; sed nunquid non erit mihi etiam aliquid apud te? non erit ubi possim esse tecum, quia jam sequi non valeo quounque ieris? Quaræt angelus puellam, quam præparavit Dominus filio domini sui. Bibit ipse de hydria tua, cognata sibi virtute delectatus; sed nunquid non et jumentis potum tribues? Bibit angelus, quod virum non cognoscis: bibant et jumenta quod de humilitate singulariter gloriari. Respxit, inquit, Dominus humilitatem ancillæ suæ (Luc. 1, 28, 48). Nam virginitas sine humilitate habet fortasse gloriam, sed non apud Deum. Humilia-

(102*) Alias, 2 ex Parvis.

(102**) Nempe virginatis His verbis moveretur Belarminus, ut sermonem non putet esse Bernardi, quem sahis constat, virginitatis lauream ad extremum usque spiritum servasse illibatam. Et certe alterutrum sequi videri, ut aut sermo non sit Bernardi, aut Bernardus non sit virgo. Sed quid vetat utrumque, et sermonem, et virginitatem Bernardo asserere, verbis his nequidquam obstinibus? Nec enim inusitatum sanitis et prædicatoribus verbi divini, subinde loqui ex persona auditorum, et in seipsis quasi derivare ac transferre peccatum, quod castigare statuerunt. Itaque, ut ad Bernardum revertar, dico eum ex persona auditorum loqui, velut inquirentem, quid illis restet apud Virginem Deiparam, quibus non licet cum ipsa de salva virginitate

A semper Excelsus respicit, et alta a longe cognoscit (Psalm. cxxxvii, 5). Humilibus dat gratiam, superbis resistit (Jacob. iv, 6). Sed forte ne in his quidem duabus metretis plena est hydria tua: capax est etiam tertiae, ut non modo angelus et jumenta, sed ipse jam bibat architrichinus. Hoc enim vinum bonum, quod servavimus usque adhuc, minister angelus haurit, sed ut ferat architrichino (Joan. ii, 6-10). Patrem loquor, qui principium Trinitatis, architrichinus jure vocatur. Ait sane angelus, fecunditatem Mariæ commendans, quæ tertia est metreta: *Quod ex te nasceretur Sanctum, vocabitur Filius Dei* (Luc. 1, 33): ac si dicat: Cum eo solo tibi est generatio ista communis.

SERMO XLVII (103).

De quadruplici superbia.

B Ave, Maria, gratia plena. Bene plena; quia Deo, et angelis, et hominibus grata. Hominibus per fecunditatem, angelis per virginitatem, Deo per humilitatem. In hoc tertio a Domino se respectam testatur (Luc. 1, 28, 48), qui humilia respicit, et alta a longe cognoscit. (Psalm. cxxxvii, 5). Sicut enim oculi Satanæ omne sublime vident, ita oculi Domini omnem humilem intuentur. Unde ait in Cantico canticorum: *Revertere, revertere, Sunamitis; revertere, revertere, ut intueamur te* (Cant. vi, 12). Quater dicit, revertere, propter qua iruplicem superbiam, per quam aversa a Domino non videbatur. Est enim superbiam cordis, superbiam oris, superbiam operis, superbiam habitus; Superbia cordis est, quando homo in oculis suis magnus est. Contra quam Sapiens orat, diceas: *Ertollentiam oculorum meorum ne dederis mihi* (Eccl. xxiii, 5). Et alibi: *Vae qui sapientes estis in oculis vestris!* (Isa. v, 21.) Superbia oris vel linguae, quæ et jactantia dicitur, est quando homo non solum magna de se sentit, sed etiam loquitur. Unde Psalmista: *Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam* (Psalm. xi, 4). Superbia operis est, quando homo exteriori quadam superbiam, ut magnus appareat, agit. De qua idem Psalmista ait: *Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam* (Psalm. c, 7). Superbia habitus est, quando homo, ut gloriatus videatur, pretiosis se ornat vestibus. Unde Paulus: *Non in veste pretiosa (I Tim. ii, 9)*. Et Dominus: *Qui molibus vestiuntur, in domibus regum sunt* (Matthew. xi,

D gloriari. Porro in tanto religiosorum numero, quis dubitet fuisse, qui post factum virginitatis pridem in seculo naufragium, tabulan pœnitentiae in monasterio apprehenderit?

Simili fere modo de se ipse loquitur Bernardus in sermone 30 super Cantica, num. 7, ubi ait fidem suam in seculari vita mortuam fuisse, utpote sine operibus: post conversionem vero suam, etsi « meliusculæ » habuerit, tamen sære hotros honorum operum præfocasse iram, tulisse jactantiam, fœdasse inanem gloriam; nec gulae etiam peccata sibi defuisse: cum tamen nemo Bernardo lenior, humilius aut temperanter fuerit. Confer ei quæ de se itidem sentit sermone 54 in Cant., num. 8.

(103) Alias, 3 ex Parvis.

8), ubi superbia abundat. Sunt autem quinque, quæ ad remedium tam mortiferae pestis a Domino rationali animæ sunt posita, locus, corpus tentatio diaboli, prædicatio Christi, et ejus conversatio. Locus, quia exsilio; corpus, quia onerosum; tentatio, quia inquietat; Christi prædicatio, quia aedicat, et ejus conversatio, quia informat. His quasi quinque sensibus Deus humilitatem operatur in anima. Sicut enim anima vita est corporis, ita Deus vita est animæ: et sicut corpus mortuum est, quod per quinque sensus ab anima non vegetatur, ita anima mortua est, quæ per hæc a Domino non humiliatur.

1183 SERMO XLVIII (103*).

De paupertate voluntaria.

Intravit Jesus in quoddam castellum, et mulier quædam, Martha nomine, exceperit illum in domum suam (Luc. x, 38). Castellum, ubi Christus intravit, voluntaria est paupertas, quæ habitatores suos a gemina impugnatione, qua hujus mundi amatores expugnantur, reddit securos, scilicet propria invidia, et aliena. Paupertas enim, dum putatur misera, aliena caret invidia: et quia est voluntaria, nemini quidquam invidet. Duæ istæ sorores duas vitas amorem paupertatis significant. Quidam cum Martha solliciti Domino Jesu duo pulmentaria preparant, scilicet correctionem operis cum salsa mentem contritionis, et opus pietatis cum condimento devotionis. Hi vero qui cum Maria soli Deo vocant, considerantes quid sit Deus in mundo, quid in hominibus, quid in angelis, quid in se ipso, quid in reprobis; coeternaliter quia Deus est mundi rector et gubernator, hominum liberator et adjutor, angelorum sapor et decor, in se ipso principium et finis, reproborum terror et horror. In creaturis mirabilis, in hominibus amabilis, in angelis desiderabilis, in se ipso incomprehensibilis, in reprobis intolerabilis.

SERMO XLIX (104*).

De tripli Verbo.

Dies diei eructat verbum. Dies diei, angelus Virginis. Dies angelus propter beatitudinem; Virgo dies propter integratæ virtutem. *Et nox nocti indicat scientiam.* Serpens nox propter malitiam: mulier nox propter ignorantiam. *Dies diei eructat verbum.* Deitas virginitati, de utero paternæ majestatis, in utero maternæ integratæ. Aliter: *Dies diei eructat verbum;* Deus Pater animæ rationali per fidem illuminatæ. *Et nox nocti indicat scientiam (Psalm. xviii, 3);* creatura rationalis animæ rationali nondum per fidem illuminatæ. Unde Apostolus: *Invisibilis Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspi- ciuntur a creatura mundi.* Unde nos dicimus verbum indicatum, verbum inspiratum, verbum eructatum. Primum licet cognitionem; secundum, conversionem; tertium vivificationem. Primum obfuit, se-

(103*) *Alias, 4 ex Parvis.*

(104) *Alias, 5 ex Parvis.*

(104*) *Alias, 6 ex Parvis.*

(105) *Salomon divine per Nathan prophetam vocatus est Amabilis Domino; Hebrewce, Jedidejah. Ex*

Acundum non profuit, tertium vivificavit. Primum obfuit; quia, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum (*Rom. i, 20, 21*). Secundum non profuit; quia non data est lex, quæ posset vivificare. Tertium vivificavit; quia, per crucem redemit. Primum totum deforis: secundum foris et intus; tertium totum intus. Et nota quia, quod eructatur, de plenitudine eructantis cum quodam ipsius substantiae sapore profertur. Et idcirco Sapientia incarnata dicitur habens in se omnem plenitudinem (*Ioan. i, 16*), in miraculis cognitionem, in doctrina conversionem, in passione vivificationem. Unde ait propheta: *Venite et revertamur ad Dominum: quia ipse cepit, et sanabit nos; percutiet, et curabit nos. Vivificabit nos post duos dies, scilicet cognitionis et conversionis: in die tertia suscitabit nos, voce Verbi incarnati per primam suam resurrectionem: et vivemus in conspectu ejus, vivificati per passionem, serenius illuminati per miraculorum cognitionem; sequemurque ut cognoscamus Dominum (Osee vi, 1-3), instructi per doctrinæ conversionem.*

SERMO L (104*).

De affectionibus recte ordinandis.

1. *Egredimini, filie Sion, et videte regem Salomonem.* Non dicit Ecclesiastes aut Ididam (105). Nam et his nominibus appellatus est rex ille: et significat Jesum

C1184 Christum nostrum verum Salomonem, qui est Salomon, id est *pacificus*, in exsilio; Ecclesiastes, id est *concionator*, in judicio; Idida, id est *dilectus Domini*, in regno; ubique rex. In exsilio rector morum, in judicio discretor meritorum, in regno distributor præmiorum (105*). In exsilio mansuetus, in judicio justus, in regno gloriosus. In exsilio amabilis, in judicio terribilis, in regno admirabilis. *In diademe quo coronavit eum materna sua (Cant. iii, 11).* Est autem hæc corona misericordiæ, et in hac imitabilis. Coronavit eum et noverca sua corona misericordiæ, et in hac contemptibilis. Synagogam loquor, quæ se ei non matrem exhibuit, sed novercam. Coronabit eum familia sua corona justitiae, et in hac terribilis; coronat eum Pater suus corona gloriae, et in hac desiderabilis. Videant ergo

Drum peccatores in corona misericordiæ, id est spinea, et compungantur; videant eum filiae Sion, animæ affectuosæ, in corona misericordiæ, et imitentur; videbunt eum impii in corona justitiae, et peribunt: videbunt eum sancti in corona gloriae, et perpetuauerunt gaudebunt.

2. *Egredimini, filiae Sion, animæ delicateæ, de sensu carnis ad intellectum mentis; de servitute carnalis concepcionis ad libertatem spiritualem intelligentiæ; et videte regem Salomonem in diademe, quo coronavit eum materna sua.* Coronantur qui quo facilioris pronuntiationis gratia formatum, *Idida.* Itaque fuit binomius, licet hoc nomen exstet, tantum II Reg. xii, 25. Imo trinomius, si aida nomen *Ecclesiastæ.*

(105*) *Ilactenus sere ex sermone II in Epiphania n. 2.*

dem et alii imitatores ipsius, sed hoc ex industria adjuti per gratiam. Solus iste a matre coronatus est, quia solus cum ordinatis affectionibus tanquam sponsus e thalamo processit ex utero matris. Sunt autem affectiones istae quatuor notissimae, amor et laetitia, timor et tristitia (106). Absque his non subsistit humana anima; sed quibusdam sunt in eorum, quibusdam in confusionem. Purgatae enim et ordinatae gloriosam in virtutum corona reddunt animam; inordinatae per confusionem dejectam et ignominiosam. Purgantur autem sic. Si amantur quae amanda sunt, si magis amantur quae magis amanda sunt, si non amantur quae amanda non sunt, amor purgatus erit. Sic et de ceteris. Ordinantur autem sic. In initio timor, deinde laetitia, post tristitia, in consummatione amor. Compositio quarum talis est. De timore et laetitia nascitur prudentia, et est timor causa prudentiae, laetitia fructus. De laetitia et tristitia nascitur temperantia, cuius est tristitia causa, laetitia fructus. De tristitia et amore nascitur fortitudo, et est, tristia causa fortitudinis, amor frustus. Clauditur circulus corona. De amore et timore nascitur justitia, et est timor causa justitiae, amor fructus.

3. Considera ergo quomodo istae affectiones ordinatae virtutes sunt, inordinatae, perturbationes. Si timorem sequatur tristitia, desperationem generat; si amorem laetitia, dissolutionem. Sequatur ergo timorem laetitia, quia timor futura eavet, laetitia de praesenti gaudet, prudentis cautelae finem laetitia possidet. Probet ergo laetitia timorem. Probatus timor nihil aliud quam prudentia est. Comitetur laetitiam tristitia, quia moderate lata amplectitur, qui tristitia reminiscitur. Temperet ergo laetitiam tristitia. Temperata laetitia nihil aliud quam temperantia est. Jungatur amor tristitia, quia fortiter sustinet tristia, qui per amorem quae sunt amanda desiderat. Confortet ergo amor tristitiam. Confortata vero tristitia nihil aliud quam fortitudo est. Jungatur amor timori, quia ordinate amandis inhaeret, qui timenda non negligit. Ordinet ergo amor timorem. Ordinatus timor nihil aliud quam justitia est. Due affectiones, laetitia et tristitia, non se extendunt ad alia: in nobis enim laetamur, et in nobis tristamur. Amor et timor ad alia se extendunt. Timor enim affectio est naturalis, quae nos conjungit superiori per inferiorem partem; et habet se ad solum Deum. Amor affectio est, quae nos conjungit superiori, et inferiori, et aequali: et habet se ad Deum et proximum. In his autem duobus perfecta consistit justitia, ut timeamus Deum propter potentiam, amemus **1185** propter bonitatem, et proximum propter naturae societatem.

SERMO LI (106*).

De Mariae Purificatione, et Christi Circumcisione.

Quid est quod dicimus beatam Mariam purificari? quid vero, quod ipsum Jesum dicimus circumcidiri?

(106) De his affectionibus confer notata ad sermonem 2 in capite jejunii, num. 3.

A **E**nimvero tam non indiguit illa purificatione, quam nec ille circumcisione. Nobis ergo et hic circumciditur, et illa purificatur, præbentes exemplum poenitentibus, ut a vitiis continentis, primum per ipsam continentiam circumcidamur, deinde a commissis per poenitentiam purificemur. Quid est autem quod Maria portat Iesum in utero, Joseph in humero, in Aegyptum scilicet iens et inde rediens; Simeon portat in brachiis? Significant isti tres electorum ordinates: Maria, prædicatores; Joseph, poenitentes; Simeon, bonos operatores. Qui enim aliis evangelizat, quasi Iesum in utero portat, ut eum aliis, vel potius alios ei pariat. De talibus erat beatus Paulus, qui dicebat: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis* (Galat. iv, 19). Qui vero B pro Christo laboribus fatigantur, qui persecutions patiuntur, qui nulli mala inferunt, sed ab aliis illata patienter ferunt, merito isti portare eum in humeris dicuntur: quibus et ab ipsa Veritate dicitur; *Qui vult venire post me, abneget semetipsum* (Luc. ix, 23), etc. Si quis autem est qui porrigit panem esurienti, potum sienti, cæteraque misericordiae opera sollicite impendat egenti, nonne iste recte videtur eum portare in brachiis? Hujusmodi enim dicturus est in judicio Dominus: *Quandiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis* (Matth. xxv, 40).

SERMO LII (107).

De domo divinae Sapientie, id est Virgine Maria.

1. *Sapientia ædificavit sibi domum* (Prov. ix, 1), etc. Cum multis modis sapientia intelligatur, quærendum est quae sapientia ædificavit sibi domum. Dicitur enim sapientia carnis, quae inimica est Deo (Rom. viii, 7); et sapientia hujus mundi, quae stultitia est apud Deum (I Cor. iii, 19). Utraque ista secundum Jacobum apostolum *terrena est, animalis, diabolica* (Jac. iii, 15). Secundum hanc sapientiam dicuntur sapientes, ut faciant mala, bene autem facere ne sciunt (Jerem. iv, 22); et in ipsa sua sapientia arguuntur et perduntur, sive scriptum est: *Comprehendam sapientes in astutia eorum* (I Cor. iii, 19); et: *Perdam sapientiam sapientium, et Prudentiam prudentium reprobabo* (I Cor. i, 19). Et utique talibus sapientibus videtur mihi digne et competenter dictum Salomonis aptari, quo ait: *Est malitia quam vidi sub sole, virum qui videtur apud se sapiens esse.* Nulla talis sapientia, sive carnis, sive mundi, ædificat, imo destruit quamecumque domum inhabitat. Est ergo alia sapientia quae descensum est; primum quidem pudica, deinde pacifica (Jac. iii, 17). Hic est Christus Dei virtus, et Dei sapientia, de quo Apostolus: *Qui factus est, inquit, nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio* (I Cor. i, 30).

2. Haec itaque sapientia quae Dei erat, et Deus erat, de sinu Patris ad nos veniens, ædificavit sibi domum, ipsam scilicet matrem suam virginem Mariam, in qua septem columnas excidit. Quid est in ea septem columnas excidere, nisi ipsam dignum

(106*) Alias, 7 et 8 ex Parvis.

(107) Alias, 9 ex Parvis.

sibi habitaculum fide et operibus preparare? Nimirum ternarius numerus ad fidem propter sanctam Trinitatem; quaternarius pertinet ad mores propter quatuor principales virtutes. Quod autem in beata Maria sancta Trinitas fuerit (fuerit dico per præsentiam maiestatis), ubi solus Filius erat per susceptionem humanitatis, testatur nuntius cœlestis, qui ei areana mysteria reserans, ait: *Ave, gratia plena, Dominus tecum; et post pauca: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. i, 28, 35).* Ecce habes Dominum, habes virtutem Altissimi, habes Spiritum sanctum; habes Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Neque **1186** enim potest esse, aut Pater sine Filio, aut sine Patre Filius, aut sine utroque procedens ab utroque Spiritus sanctus, ipso Filio dicente: *Ego in Patre, et Pater in me est; et iterum: Pater autem in me manens, ipse facit opera (Joan. xiv, 10).* Manifestum est fuisse in corde Virginis fidem sancte Trinitatis.

3. Utrum autem et quatuor principales virtutes tanquam quatuor columnas possederit, inquisitione dignum videtur. Primum ergo videamus an fortitudinem babuerit. Quæ nimirum virtus quomodo illi abesse potuit, quæ abjectis sæcularibus pompis, spretisque voluptatibus carnis, soli Deo in virginitate vivere proposuit? Nisi fallor, hæc Virgo est quæ apud Salomonem legitur: *Mulierem fortem quis invenerit? Procul et de ultimis finibus pretium ejus (Prov. xxxi, 10).* Quæ adeo fortis fuit, ut illius serpentis caput conteret, cui a Domino dictum est: *Inimicitias ponam inter te et mutierem, et inter semen tuum et semen illius: ipsa conteret caput tuum (Gen. iii, 15).* Porro quod temperans, prudens et justa fuerit, ex angeli colloquio, et sua ipsius responsione luce clarius comprobamus. Salutata quippe tam venerabiliter ab angelo: *Ave, gratia plena, Dominus tecum,* non se extulit, quasi quæ ex singulari gratiæ privilegio benediceretur, sed siluit; et qualis esset insolita hæc salutatio, secum cogitavit. Quia in re quid nisi temperans fuit? At vero, cum de celestibus mysteriis ab eodem angelo doceretur, diligenter quæsivit quomodo conciperet ac pareret, quæ virum utique non cognosceret: et in hoc sine dubio prudens exstitit. Justitiae autem præfert insigne, ubi se ancillam Domini confitetur (*Luc. i, 28-38*). Nam quod justorum sit confessio, testatur qui ait: *Veruntamen justi confitebuntur nomini tuo, et habitabunt recti cum vultu tuo (Psal. cxxxix, 14).* Et alibi justis dicitur: *Et dicitis in confessione: Opera Domini universa bona valde (Eccli. xxxix, 21).*

4. Fuit igitur beata virgo Maria fortis in proposito, temperans in silentio, prudens in interrogatione, justa in confessione. His itaque quatuor morum columnis, et tribus fidei prædictis exstruxit in ea sibi domum Sapientia cœlestis; quæ adeo mentem ejus replevit, ut de plenitudine mentis fecundaretur et earo, ac virgo singulari gratia eamdem ipsam

(107*) Alias, 10 ex Parvis.

A Sapientiam carne tectam pareret, quam prius mente pura conceperat. Nos quoque si ejusdem Sapientiae fleri domus volumus, necesse est ut eisdem septem columnis exstruamur, id est ut fide et moribus ei præparemur. Et in moribus quidem solam puto sufficere justitiam, cæteris tamen virtutibus circumfultam. Itaque ne errore fallatur ignorantiae, sit ei prævia prudentia: sint hinc inde temperantia atque fortitudo, ne forte labatur, vel in dexteram, vel in sinistram partem declinando.

SERMO LIII (107*). De nominibus Salvatoris.

B 1. *Et vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis (Isa, ix, 6).* Admirabilis est in nativitate consiliarius in prædicatione, Deus in operatione, fortis in passione, pater futuri sæculi in resurrectione, princeps pacis in perpetua beatitudine. Hæc etiam nomina possunt ei congrue assignari in opere nostræ salutis. Nam primo dicitur admirabilis in conversione nostra volutatis, quæ mutatio est solius dexteræ Excelsi. Postmodum dicitur consiliarius in revelatione suæ voluntatis, quando revelat quid sequendum sit jam eonversis. Unde Paulus conversus dicebat: *Domine, quid me vis facere? (Ict. ix, 6.)* Conversi autem necesse est compungantur pro præteritis delictis, in quorum remissione dicitur Deus, cujus tantum est, peccata remittere. Hinc est quod Salvatore nostro in terra remittente peccata, Judæi dicunt eum blasphemare (*Matth. ix, 3*), quasi qui assumaret sibi quod erat solius Dei. Quarto dicitur fortis: juxta sententiam enim Apostoli necesse est ut omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patiantur (*II Tim. iii, 12*).

C **D** 1187 2. Sed quis sustineret, nisi ille juvaret? Unde David: *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea (Psal. xciii, 17).* Cum ergo nos in tribulatione protegit, cum ipsas aerias potestes arcet a nobis ac repellit, quid aliud in hoc opere dici potest, nisi fortis? Unde dictum est: *Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio (Psal. xxii, 8).* Et quoniam ipsa conversio, et vita nostra in Christo agenda est, non intuitu temporalium rerum, sed spe futurorum bonorum, ideo quinto loco ponitur, pater futuri sæculi. Pater scilicet in regeneratione corporum nostrorum. Quia vero omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur (*I Cor. xv, 51*), ut discernat immutationem justorum ab iniquorum resurrectione, ponitur sexto loco, princeps pacis. Qua obtenta, tota perfectio impletur, nec jam ultra aliud quidquam appetendum relinquitur. Ipsa est enim, in cuius exultatione concinit Psalmista, dicens: *Lauda. Jerusalem, Dominum; lauda Deum tuum, Sion: quoniam confortavit seras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te, qui posuit fines tuos pacem (Psal. cxlvii, 12-14).* Horum sex nominum consequentiam et virtutem breviter atque eleganter comprehendit.

uno nomine angelus oquens ad Joseph : *Et vocabis, inquit, nomen ejus Iesum.* Cujus videlicet nominis exponens rationem : *Ipse enim, ait, salvum faciet populum suum a peccatis corum* (*Matth. i, 21*).

SERMO LIV (108).

De apparitione Christi.

Filius Dei apparuit, ut nos adjuvaret et erudiret : quod potest, quia est virtus Patris, et sapientia, virtus adjuvat, sapientia erudit et informat. Infirmitati auxilium est necessarium : cæcitas eruditione indiget et doctrina. Erudit sane, faciens abnegare impietatem et sacerularia desideria, ut sobrie, et juste, et pie vivamus (*Tit. ii, 12*). Impietas erat incredulitas, quia Deum nec credebamus, nec colebamus. Deum enim sicut pium est colere, sic impium est abnegare. Sacerularia desideria sunt concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, superbia vitæ : quæ trahunt et inclinant ad amorem saeculi. Iстis abnegatis vivit homo sobrie, refrenans concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, superbiam vitæ. Postquam vero incipit esse sobrius, contra duplarem ebrietatem duplarem ponit sobrietatem. Ebrietas exterior voluptatum effusio, interior curiositatum occupatio. Econtra sobrietas exterior voluptatum refrenatio, interior curiositatum exclusio. Ita vivit homo sobrie quantum ad se ipsum, juste quantum ad proximum, cui exhibet quod justum est. Justitia est in duobus, in innocentia et in beneficentia. Innocentia justitiam inchoat, beneficentia consummat. Pie quantum ad Deum. Pietas est in duobus, ut de nobis non præsumamus, sed in Deo perfecte confidamus, ut per eum omnia mundi impedimenta vincamus. In Deo non est diffidendum, sed secure et fiducialiter est agendum. Ipse, tanquam pius et laudabilis medicus, prius bibit potionem quam parabat suis, id est passionem et mortem sustinuit; et sic sanitatem immortalitatis accepit et impassibilitatis, docens suos ut confidenter biberent potionem, quæ generat sanitatem et vitam : et qui post passionem vita æterna vivit, spem dat nobis ut idem speremus ab eo securi.

SERMO LV (108*).

De sex hydriis spiritualibus.

1. Erant ibi positæ lapideæ sex hydriæ secundum purificationem Iudeorum (*Joan. ii, 6*). Intelligamus has sex hydriæ ibi positas, esse sex observantias servis Dei propositas, in quibus tanquam Iudei purificari debeant. Sunt autem istæ, silentium, psalmodia, vigiliae, jejunium, opus manuum, carnis munditia (109). In hydria sientii purificamur a peccatis, quæ verbositate contrahimus. Cujus vitii sunt octo species. Est enim verbum stultum, **1188** vanum, mendax, otiosum, dolosum, maledicuum, impudicum, excusatorium. Quæ nimirum pestis de loquacitate nascitur, et per silentii censuram aut revertitur funditus, aut certe ne multum noeat, re-

(108) *Alias, 41 ex Parvis.*

(108*) *Alias, 12 ex Parvis.*

(109) Eadem assignantur sermone 2 post octa-

A primitur. In psalmodia fit duplex confessio, ubi et peccator de culpis compungitur, et Deo laudes super judicia justitiae suæ dicuntur. In hac ergo hydria Iudeus quisque, qui scilicet recte confitetur (109*), purificatur ab immundo spiritu blasphemie cui ante conversionem subiacet. Dum enim se ipsum laudaret, ac Deum accusaret, quid aliud quam blasphemus erat? An non sunt blasphemii, quidicunt : *Non est æqua via Domini?* (*Ezech. xviii, 25*.) An non insipiens ille blasphemus, qui dicit in corde suo : *Non est Deus?* (*Psal. lvi, 1*.) Jam vero conversus et confessus, canticisque divinis instructus, correcta vita corrigit et verba ; seque ipsum accusans, mala sibi computat; Deum autem laudans, bonum quod in se videt, non sibi, sed illi applicat : et hoc totum agitur in psalmodia. Per psalmodiam accipe quidquid Deo agitur cum mentis melodia, sive sint psalmi, sive hymni, sive etiam quæcumque cantica.

B 2. Tertiani hydriam posni superius vigilias. Has semper debet comitari orationum instantia. Unde et Dominus in Evangelio legitur in oratione pernoctasse (*Lue. vi, 12*) ; et discipulos suos exhortans utrumque simul conjunxit, dicens : *Vigilate et orate, ut non intretis in temptationem* (*Mare. xiv, 38*). Tales vigilæ ablunt nos a sordibus, quas contraximus per somnolentiam resoluti, dum obliuione quadam a via salutis intepuimus ac torpuimus. Quarta hydria est jejuniū, de quo quis dubitet an et ipsum purificet? Vera est illa sententia : *Contrariis curantur contraria.* Si ego per gulam peccavimus et ingluviem, quid restat nisi ut per abstinentiam reparemur? Nec solum hujus vitii fit per jejuniū purificatio; insuper et virtus ad expellendos dæmones comparatur, dicente Domino : *Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione et jejunio* (*Mare. ix, 28*).

C 3. Sequitur quinta hydria, quæ dicitur opus manuum : in quo si queratur an sit aliqua purificatio, facile potest inveniri per multa. Nam ut plurima præteream, hoc solum quanti sit præconii quantæ gratiæ, quis digne testimet, suo se quemque labore transigere, ac nullius aliquid desiderare? Ac ne me quisquam putet hæc magis declamatoria, quā ex veritate proferre, audiat ipsum doctorem nostrum in fide et veritate apostolum Paulum scribentem ad Thessalonicenses, hæc ipsa docentem et præcipientem. *Rogamus vos, inquit, fratres ut abundetis magis et operam detis ut quieti silis, et ut vestrum negotium agatis, et operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis;* et ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, et nullius aliquid desideretis (*I Thess. iv, 10, 11*). Audiat eundem ipsum facientem quæ docet. *Ipsi enim seitis, inquit, quemadmodum oporteat vos imitari nos, quoniam non inquieti fuimus inter vos, neque panem gratis manducavimus ab aliquo, sed in labore et fatigatione, nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus.* Item

viam Epiphaniæ, a num. 7, sed ordine paululum immutato.

(109*) *Juda Illebraice, confessio.*

audiat docente quæ faciebat. *Cum essemus apud vos, hæc denuntiabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, nec manducet* (*II Thess. iii, 7, 8, 10*). Vides quam sollicite observandum præcepit Doctor gentium opus manuum? Cur hoc tantopere curavit, nisi quia, sicut bonus et diligens pastor, hoc ovi salutis plurimum expedire providit?

4. Restat ultima, carnis munditia. In hac fit purificatio ab illa quinquepartita corporis illecebra, visus, auditus, gustus, odoratus, tactus. Et cætera, quidem prædicta, id est silentium psalmodia, vigiliae, jejunium, opus manuum, exerceri sine ista possunt; sed si lumbi præcincti non sint, id est si desit carnis munditia lucernæ ardentes quid proderunt? Hinc ergo colligendum est, quod sit necessaria hujus hydriæ purificatio, quæ sola omnibus supradictis æquipollentem obtinet vim salutis. Et notandum quod in his omnibus observantiis quatuor primas debemus nobis, **1189** quintam proximo, sextam Deo. Nam silentium, psalmodiam, vigilias, jejunium debet quisque exercere propter se ipsum, hoc est propter suam disciplinam: opus manuum propter proximum, ne quem gravet, sed magis habeat unde tribuat necessitatem patienti: carnis munditiam propter Deum, ut illi placeat, et ejus voluntatem faciat. Unde scriptum est: *Hæc est enim voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstineatis vos fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificatione et honore* (*I Thess. iv, 3, 4*). Quod autem illæ hydriæ lapideæ dicuntur, significat quod sine aliqua difficultate observari non possunt, et quod dura et aspera est via quæ dicit ad vitam. Vel certe lapideæ dicuntur propter fortitudinem, ne facile frangantur aut dissolvantur, et effundatur liquor gratiæ qui in eis continetur: quod utique cito contingere posset, si vel fictiles essent, vel ligneæ, seu cujuslibet alterius fragilis, materiæ. Vel etiam lapideæ, id est Christianæ, a lapide Christo, ut scilicet in fide Christi fiant.

SERMO LVI (110).

De hydriis mysticis implendis triplici timore.

1. *Cipientes singulae metretas binas vel ternas.* Hic primum sciendum est quod hujusmodi hydriæ aliquando sunt vacuæ, aliquando sunt plenæ. Plenæ autem aliquando veneno, aliquando, aqua, interdum etiam vino. Vacuæ quippe et inanes sunt, cum pro inani gloria, vel aliquo temporali emolumento fiunt. Plenæ veneno sunt, si cum murmure et animi rancore gerantur. Aqua plenæ dicuntur, cum ex timore Dei observantur: siquidem per aquam timor intellegitur. Unde et apud Salomonem legitur: *Timor Domini fons vitaæ* (*Prov. xiv, 27*). Vino autem plenæ sunt, cum timor vertitur in amorem; cum charitas excludit timorem; cum ea quæ prius observabantur timore poena, jam excentur delectatione et amore justitiae. Ut vacuæ vel veneno infectæ sint non vult Dominus; ut impleantur aqua jubet Dominus; ut

A autem aqua in vinum vertatur, hoc facit Dominus. Sed quibus implere hydriæ aqua imperat Dominus? Ministris utique, quos et constituit super familiam suam, ut dent illi in tempore tritici mensuram: quibus tamen Maria primum suggesserit, dicens: *Quodcumque dixerit vobis, facite.* Quo exemplo innuitur, quod officium prædicationis non debent usurpare sibi, nisi quos Maria, id est mater gratia (**110'**), prius instruxerit. Alioquin dicetur eis: *Regnaverunt, et non ex me; principes existiterunt, et ego ignoravi* (*Ose. viii, 4*). Implet ergo ministri hydriæ aqua; prædicant mira de dulcedine regni, intentant horronda de terrore suplici; fit summus auditoribus de utroque timor, ne vel illo fraudentur, vel isto plectantur; et ita capiunt hydriæ metretas binas. **B** Quid est autem *vel ternas*? Addatur illis duobus tertius timor, et capiunt hydriæ metretas ternas. Et illi quidem duo prædicti timores de futuro, sunt valde utiles; sed est alius timor de præsenti multo probabilius, quo timet homo, et semper est pavidus, ne interna gratia deseratur. Quisquis igitur hoc timore repletus fuerit, profecto binis metretas ternas addidit.

2. Notandum autem, quod cum hydriæ plenæ factæ sunt usque ad summum, tunc aqua versa est in vinum bonum; quia nimurum ordo rationis est, ut si timor est initium charitatis, perfectum sequatur etiam plenitudo dilectionis. Unde etiam architribonus dicit ad sponsum: *Omnis homo primum vinum bonum ponit; et cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est: tu autem servasti vinum bonum usque adhuc* (*Joan. ii, 6, 10*). Consuetudinis est sæcularium hominum, ut cum aliquem honorem adipisci desiderant, cæteros sibi prius per amorem acquirant. Cum vero adepti fuerint, elati potestate, eos ipsos per timorem sibi postmodum subjiciunt, quibus prius privati non terrorem, sed amorem exhibuerant. Isti ponunt primum bonum vinum, id est amorem; et cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est, id **1190** est timorem. Ecclæstrio facit sponsus noster. Semper enim servat ad ultimum bonum vinum: quod vero in ejus comparatione deterius est ante propinat, dicens: *Fili, accedens ad servitutem Dei sta in timore* (*Ecli. ii, 1*). Si ex timore te feceris ipsius servum, faciet te ex charitate amicum suum. Et sic aqua timoris commutabitur in vinum dilectionis. Ad hoc enim purificaris in illis sex hydriis aquis timoris, ad hoc in timore accedis ad ipsum, tanquam servus ad dominum, ut de servo proveharis in filium.

SERMO LVII (111).

De septem signaculis per Christum solutis.

1. *Eccc ricit leo de tribu Juda, radix David, aperi librum, et solvere septem signacula ejus* (*Apoc. v, 5*). Septem signacula sunt, temporalis nativitas, legalis circumcisio, matris purgatio, fuga in Ægyptum, carnis necessitudo, baptismus, passio. Hæc siquidem sunt vera quædam humanitatis insignia, quibus se teneri ac ligari voluit incarnata Dei Sapientia. Ipse

(110) *Alias*, 13 ex Parvis.

(110') *Tiraq*, mater gratiae.

(111) *Alias*, 14 ex Parvis.

quippe est secunda in Trinitate persona : et licet eamdem incarnationem simul fecerint Pater et Filius et Spiritus sanctus; non tamen Pater aut Spiritus sanctus est incarnatus, sed solus Filius. Implevit quidem et Pater et Spiritus sanctus carnem Filii, a quo neuter eorum poterat separari; sed implevit majestate, non susceptione. Ideoque Filius ostendit in carne potentiam Patris per opera, exhibuit honestatem Spiritus sancti remittendo peccata ; et quod suum erat, imo quod ipse erat, id est Sapientia, se occultavit per illa praedicta signacula. Facta est igitur res mira et obstupenda. Infirmata est virtus summa, et (ut ita dicam, si dici liceat, quod tamen reverenter dico) quasi infatuata est sapientia. Nec erubesco dicere, quod non erubuit Doctor gentium docere. Sic nempe credidit, sic docuit, sic scriptum liquit. *Nos, inquit, prædicamus Christum crucatum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem ultiam: ipsis autem vocatis Judris atque Graecis, Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam: quia quod stultum est Dei, sapientius est hominius; et quod infirmum est Dei, fortius est hominius* (1 Cor. i, 23-25.)

2. Veritatem haec virtus abscondenda erat, et in humilitate perficienda; ut omnium implerentur oracula prophetarum. Passus est ergo in crucee impossibilis Deus, et in carne nostra mortali mortuus ac sepultus immortalis Dei Filius. Sed ecce tertia die resurrexit a mortuis: et, qui agnus exstiterat in passione, leo factus est in resurrectione. *Surrexit et viceit leo de tribu Juda*; quia mortem, quam ex infirmitate nostra pertulit, ex virtute sua resurgendo calcavit. Resurgens enim a mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi, 9). Resurgendo antem et in celum ascendendo, librum aperuit, quia nimurum ex auctoritate sacrae Scripturae, quod Deus esset, innotuit manifeste. Unde scriptum est : *Exaltare super cælos, Deus, et super omnem terram gloria tua* (Psal. cvii, 6) : Septem quoque ejusdem libri signacula solvit, quando intellectum eloquii sacri fidelium mentibus reseravat : et quidquid de mysteriis suis lex et prophetæ sub allegoriis prædixerant, de his scilicet, quæ per hominem temporaliter ges-*s*it; haec de se prædicta, et in se ac per se completa, luce clarius indicavit.

SERMO LVIII (111*).

De tribus mulieribus mortuum ungentibus, id est mente, manu, lingua, salutem proximi curantibus.

1. Quid est quod post mortem ejus tres illæ sanctæ mulieres emerunt aromata, ut in monumento positum ungerent eum? Quid in sua actione nobis reliquerunt imitandum? Res enim gesta, ut ait beatus Gregorius, aliquid in sancta Ecclesia signat gerendum (Homil. Paschæ). Et nos ergo si Christum mortuum, id est fidem Christi mortuam in corde cuiuspiam fratis senserimus, danda nobis opera est, ut ad ungendum corpus **1191** mortuum emptis

(111*) Alias, 15 ex Parvis.

(112) Alias, 17 ex Parvis. Rejectus est 16 inter Sententias.

A aromatibus accedamus. Significant autem tres illæ mulieres tres in nobis efficientias, quæ sibi congrua comparant aromata. Quæ sunt illæ? Mens, manus, lingua. Omnis enim qui emit, dat et accipit aliquid: ex quod dat, perdit, ut possideat quod accipit. Dat igitur mens nummum propriæ voluntatis et comparat affectum compassionis, zelum justitiae, discretionem consilii. Dat manus obedientiam, et emit in tribulatione patientiam, in opere perseverantiam, in carne continentiam. Dat lingua nummum confessionis, et accipit modum in correptione, copiam in exhortatione, efficaciam in persuasione.

2. Talibus ungnentis compositis, dum ad monumentum simul venerint, colloquuntur invicem, et dicunt : *Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?* (Marc. xvi, 1, 3). Lapis iste est, vel nimia tristitia, vel pigritia, vel duritia: quæ, dum cordis aditum obstruit, frustra ad ungendum mortuum mens, vel manus, vel lingua cum quibuslibet armamentibus venit. Sed quoniam scriptum est : *Preparationem cordis ejus audivit auristua* (Psal. ix, 47), vident lapidem revolutum, introeunt in monumentum: et queni ungere volebant mortuum, audiunt suscitatum. Quis hoc indicat? qui hoc predicit? Angelus utique testis resurrectionis. Videtur scilicet hujus in quo Christus resurrexit, vultus lætior, aspectus venustior, sermo purior, incessus modestior, et ad omne opus bonum spiritus promptior. Quæ omnia qui sunt aliud quam quidam internæ resurrectionis hilaris nuntius? Caetera quoque, quæ in Christi resurrectione gesta vel dicta sunt, utpote de invento sudario, ac de ipso Domino in Galilea videndo, et aliis quæ evangelica continet historia, possunt nimurum juxta coptam tropologiam interpretari: ut quod historice præcessit in capite, consequenter etiam credatur fieri moraliter in ejus corpore.

SERMO LIX (112).

De tribus panibus hominis spiritualis.

Amice, commoda mihi tres panes (Luc. xi, 5). Veniens ad eos de via noster amicus, id est quilibet conversus proximus, tribus panibus reficiendus est. Primus panis est continentia, qua restringitur corpus, ne deinceps per mortiferas voluptates defluat. Secundus est humilitas, qua instruitur anima, ne de ipsa sua continentia superbiat. Tertius est fervor charitatis, quo accenditur spiritus, ut utrumque, id est corpus est animam, in castitate et humilitate perseveranter custodiat. His tribus virtutibus, id est castitati, humilitatis, charitatis, tanquam tribus panibus reficitur homo Dei et roboratur: ut, secundum Apostolum, in die adventus Domini sit integer spiritus, anima et corpus (1 Thess. v, 23). Spiritum autem voco gratiam quæ juxta apostolum eumdem, adjuvat infirmitatem nostram (Rom. viii, 26) ne deficitamus, donec suo tempore metamus bonum quod seminavimus (Galat. vi, 9). Vocatur primus panis carnis vel corporalis; secundus, rationalis; tertius, spiri-

tualis. Hi panes quoties desunt, a Deo requirendi sunt. Merito autem tres queruntur, quia tres reliquendi veniunt: anima quasi vir, caro quasi conjux, spiritus velut utriusque vernacula. Et notaendum quod non ait: Da; sed *Commoda mihi tres panes*, quasi redditurus; quia sacerdos peccatori convertenti debet quidem gratiam divinitus impetrare, fructum vero ejusdem gratiae non sibi debet, sed Deo referre.

SERMO LX (113).

De Christi itemque nostro descensu, et ascensu.

1. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, Filius hominis qui est in cælo* (Joan. iii, 13). Dominus et Salvator noster Jesus Christus volens, nos docere quomodo in cælum ascenderemus, ipse fecit quod docuit, ascendit in cælum. Et quoniam ascendere non poterat, nisi prins descendenteret; descendere autem eum vel ascendere 1192 non patiebatur divinitatis sue simplicitas, quippe quæ nec minui potest, nec augeri, aut aliquo modo variari: assumpsit in unitatem sue personæ naturam nostram, id est humanam, in qua descenderet et ascenderet: viamque nobis, qua et nos ascenderemus, ostenderet. Quod totum indicant sancti Evangelii verba proposita. In eo enim quod dictum est: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit*, assumptio humanæ naturæ exprimitur: in eo autem quod infertur, *qui est in cælo*, divinitatis sue incommutabilitas ostenditur. In quibus verbis illud etiam innuitur, quod ipse sit via per quam ascendamus; ipse patria ubi maneamus: via scilicet transeuntibus, patria pervenientibus. Manens itaque quod erat in natura sua, descendit et ascendit propter nos in nostra: attingens nimirum a fine usque ad fidem fortiter, et disponens omnia suaviter (*Sap.* viii, 1). Descendit siquidem quo inferius non decuit; ascendit quo celsius non potuit: ipsumque descensum egit fortiter, quia virtus erat; ascensum disposuit suaviter, quia sapientia erat. *Descendit* autem dictum est, non: Cecidit; quia qui cedit, sine gradu ruit; qui autem descendit, gradatim pedem ponit.

2. Sunt ergo gradus in descendendo, sunt in ascendendo. In descendendo primus quidem gradus est a summo cælo usque ad carnem; secundus, usque ad crucem; tertius, usque ad mortem. Ecce quoque descendit. Nunquid amplius potuit? Poterat jam certe rex noster dicere, et quasi quodam operis affectu clamare: *Quid ultra dcbui facere, et non feci?* (*Isai* v, 4). Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv, 13). Vidimus descensum, videamus et ascensum. Sed et ille quoque triplex est, et ejus primus gradus gloria resurrectionis; secundus, potestas iudicij; tertius, concessus ad dexteram Patris. Et de morte quidem meruit resurrectionem de cruce iudicij, potestatem: ut, quoniam in illa injuste iudicatus est, de illa juxtam obtineret judicis censuram, ipso post resurrectionem dicente: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra* (*Matth* xxviii, 18).

(113) *Alias*, 18 ex Parvis.

A Ipsam vero servi formam, id est carnem, in qua passus et mortuus est, resuscitatum evexit super omnes cælos, et super omnes angelorum choros, usque ad dexteram Patris. Quid hac dispositione suavius, ubi mors absorbetur in victoria, ubi ignominia crucis vertitur in gloriam? ut de illa dicant sancti: *Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi!* (*Galat.* vi, 14); ubi et ipsa carnis humilitas ex hoc mundo transit ad Patrem. Hac ascensione nihil sublimius, hoc honore nihil gloriosius dici potest aut cogitari. Sie per incarnationis suæ mysterium descendit et ascendit Dominus, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus.

3. Sumamus et nos de mysterio ejus moribus nostris exemplum. Qui enim dicit se in Christo manere, debet sicut ipse ambulavit et ipse ambulare (*I Joan.* ii, 6). Descendamus per viam humilitatis, ponaturque nobis primus ejus gradus, id est primus profectus, nolle dominari; secundus, velle subjici; tertius, in ipsa subjectione quilibet contumelias et injurias illatas æquanimiter pati. Primo gradu caruit in cælo Lucifer ille qui dixit in corde suo: *In cælum aseendam, super astra Dei exaltabo solium meum: sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo* (*Isai.* xiv, 13, 14). Hæc dicens irreparabiliter cecidit de cælo: et hoc ideo forte, quia omnino intolerabilis superbia est, velle dominari. Secundo gradu caruerunt primi homines in paradiiso, qui, licet sua maluerint voluntate abuti quam Creatori subjici, non tamen præsumpserunt cæteris sue sortis dominari. Ideoque culpa eorum et pœna longe existit dissimilis superbiæ atque ruinæ diaboli: unde et divina clementia quandoque meruerunt reparari. Tertium gradum non habent qui ad tempus credunt, sed in tempore tentationis recedunt.

B 4. Hæc dicimus, ut sciamus a quorum imitatione declinare debeamus. Nam et diabolus et homo, uterque ascendere præpostere voluit; hic ad scientiam; ille 1193 ad potentiam; ambo ad superbiam. Non sic ascendere velimus; quin potius audiamus Prophetam querentem quomodo ascendendum sit. *Quis, inquit, aseendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus?* *Innocens manibus et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo* (*Psal.* xxiii, 3, 4). Ubi notaendum quod triplicem gradum ascendi constituit. Primus gradus est innocentia operis; secundus, munditia cordis; tertius, fructus aëdificationis. Quos gradus miro modo invenimus in superioribus gradibus ascensionis. Ibi quippe fuerat tertius gradus, tolerantia injuriarum. Ipsa est enim quæ probat hujus ascensionis primum gradum, id est innocentiam operis. Ibi secundus fuerat patientia subjectionis: et ipsam operatur munditia cordis, quæ est secundus ascensionis gradus. Ad hoc enim doctores prælatos habemus, ut cor mundemus, dicente Domino: *Jam vos mundi esti propter sermonem quem locutus sum vobis* (*Joan.* xv, 3). Ibi etiam primus gradus fuerat

contemptus dominationis; hie tertius est fructus ædificationis. Quisquis autem dominari non appetit, is profecto fructuose præstet cæteris instituendis.

SERMO LXI (114).

De qualuor montibus ascendendis.

1. *Quis ascendet in montem Domini?* (Psal. xxiii, 3). Ascendit quidem semel Christus corporaliter super altitudinem cœlorum; sed et nunc ascendet quotidie spiritualiter in cordibus electorum. Si ergo volumus et nos cum eo ascendere, ascendendum nobis est in montes virtutum de vallibus vitiorum. Est autem gemina species ipsorum vitiorum. Alia enim sunt quæ nocent nobis, alia quæ proximis; illa flagitia, ista vocantur facinora: et hæc omnia dieuntur vallis lacrymarum, quia omni fletus fluvio planienda est vita peccatorum. De valle flagitorum ascenditur ad montem castitatis triplici continentia, membrorum, sensuum, cogitationum. In prima continentia cohabetur actus, in secunda vitatur asperitus, in tertia reseratur affectus. Item de valle fœi norum ascenditur in montem innocentiae. Hic erigitur scala: *Quod tibi non vis fieri, alii ne facias* (Tob. iv, 16): et ponitur in ea triplex gradus timoris; vel ejus scilicet qui patitur, ne reddat talionem; vel superioris potestatis, ne inferat ultiōnem; vel interni judicis qui reddit unicuique secundum apera sua. Cum autem ad hunc montem ascenderint, jam justi sunt, et ex fide vivunt, sed necesse est eos secundum Apostolum persecutionem pati (II Tim. iii, 12).

2. Itaque configendum est de monte innocentiae ad montem patientiae: et hic quoque erigitur scala triplicis gradus. Primus est Domini passio; secundus, martyrum fortitudo; tertius, præmii magnitudo. Possunt sane gradus isti dici gradus pudoris; sicut in innocentia fuerunt gradus timoris. Et nota quod mons iste patientiae secundum hos gradus est arduus, spinosus, aridus. Adruis, propter difficultatem imitandi passionem Domini; spinosus, propter aculeos temptationum quæ multiplicies sunt: damna sciœcet rerum, contumeliae verborum, eruciatus corporum in quibus sancti martyres examinantur; aridus, propter retributionem præriorum, quæ non in hoc sæculo speratur, sed in futuro. Post hunc montem restat ei aliis mons ascendendus, mons scilicet montium; ad quem cum pervenerit, jam in eo Deus requiescit. Unde scriptum est: *Factus est in pace locus ejus* (Pal. lxxv, 3). Sed et in hoc monte pacis erigitur scala charitatis: unde Dominus dicit: *Quocunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis* (Matth. vii, 12). Volumus siquidem retribui nobis, volumus ignosci, volumus gratis dari.

1194 SERMO LXII (115).

De varia et vera sequela Christo.

Qui mihi ministrat, me sequatur (Joan. xii, 26). Quidam sunt qui non sequuntur Christum, sed fugiunt; alii non sequuntur, sed præeunt; nonnulli;

(114) *Alias*, 19 ex Parvis.

(115) *Alias*, 22 ex Parvis. Sermones 20 et 21 exstant inter Senteutias.

A sequuntur, sed non assequuntur; alii vero sequuntur, et consequuntur. Non sequuntur, sed fugiunt, qui neclum peccare desistunt, de quibus scriptum, est: *Omnis qui malè agit odit lucem* (Joan. iii, 20); et propheta: *Ecce isti qui elongant se a te, peribunt* (Psal. lxxii, 27). Non sequuntur, sed præeunt, qui magistrorum sententiis suas præferunt. Quorum imaginem tenebat Petrus, eum pro salute nostra volentem pati Dominum increparerat dicens: *Absit a te Dominus non erit tibi hoc* (Matth. xvi, 22). Sequuntur, sed non assequuntur, qui segniter ac remisso agunt, vel usque ad finem non perseverantes de medio itinere revertuntur. Talibus dicit Apostolus:

B *Remissas manus et dissoluta gcnua erigite, et gressus rectos facile pedibus vestris, ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur* (Hebr. xii, 12, 13). Sequuntur et consequuntur, qui viam humilitatis ejus devoto mentis affectu perseveranter imitantur. Hujusmodi vere sequuntur Dominum. *Qui mihi ministrat, me sequatur*, id est, me imitetur. *Quo fructu? Ut ubi sum ego, inquit, ibi sit et minister meus* (Joan. xii, 26). Fructus itaque hujus imitationis mansio est æternæ beatitudinis.

SERMO LXIII (116).

De tribus mediis recuperandæ beatitudinis a Christo præscriptis in illud: « Qui vult venire post me, » etc. (Luc. ix, 23.)

Qui vult, veniat post me, per me, ad me. Post me, quia veritas sum; per me, quia via sum; ad me, quia vita sum. *Qui vult venire post me abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me*. Tria proposuit Christus, Dei virtus et Dei sapientia, angelus magui consilii, animæ rationali ad imaginem Trinitatis factæ, scilicet servitutem, vilitatem, asperitatem. In abnegatione sui servitus; in toleratione crucis vilitas; in imitatione Christi de signatur asperitas: ut, quæ per inobedientiam de statu trinæ felicitatis ceciderat, humiliata afflictione trinæ misericordiae per obedientiam resurgat. Ceciderat enim a se ipsa, a societate angelorum, a visione Dei; id est, a libertate, a dignitate, a beatitudine. Audiat ergo consilium, ut abnegando semetipsam, id est propriam voluntatem, sui libertatem recuperet: tollendo crucem suam, id est carnem suam cum vitiis et concupiscentiis crucifigendo, per continentiae bonum recuperet societatem angelorum; secundo Christum, id est ejus passionem imitando, recuperet claritatis ejus visionem; quia si compatiueri, et conregnabimus (Rom. viii, 17).

SERMO LXIV (116*).

De pretiosa vita et morte sanctorum.

1. *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus* (Psal. cxv, 15). Pretiosam in conspectu Domini mortem sanctorum ejus facit aliquando vita, aliquando causa, aliquando vita simul cum causa. In confessoribus, qui in Domino moriuntur, facit pre-

(116) *Alias*, 23 ex Parvis.

(116*) *Alias*, 24 et 25 ex Parvis.

tiosam vita. In martyribus, qui pro Domino moriuntur, facit eam pretiosam aliquando sola causa, aliquando causa pariter et vita. Et illa quidem mors pretiosa est, quam commendat vita; pretiosior quam, facit causa; pretiosissima vero quam prævenit vita simul cum causa.

2. Porro tria sunt quæ sanctam faciunt homines vitam: victus sobrius, actus justus, sensus pius. Victor sobrius erit, si continenter, si socialiter, si obedienter, id est caste, charitable, humiliter vixerimus. Per continentiam enim castitas, per socialitatem charitas, per obedientiam humilitas acquiritur. Et hæc est virtus, quæ animam perfecte Deo solditam, sub umbra alarum 1193 ipsius securè facit vivere. Actus justus erit, si fuerit rectus, discretus, fructuosus. Rectus per bonam intentionem, discretus per mensuram possibilis, fructuosus per utilitatem proximorum. Sensus pius erit, si fides nostra Deum sentit summe potentem, sumime sapientem, summe bonum: ut per ejus potentiam, nostram credamus adjuvari infirmitatem; per ejus sapientiam, nostram eredamus corrigi ignorantiam; per ejus bonitatem, nostram eredamus dilui iniquitatem. Tria sunt quæ mortem sanctorum faciunt pretiosam, quies a labore, gaudium de novitate, securitas de æternitate.

SERMO LXV (117).

De connexione triplicis parabolæ apud Matthæum xii, 44-48: « Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro, » etc.

1. Triplicem nobis commendat gradum parabola triplex lectionis unius. Ager est corpus. Huic dum adhuc dominantur passiones desideriorum, jacet inenlts, et obnoxius maledicto, spinas et tribulos germinat; quid intus lateat ignoratur. Quis enim eo tempore idoneum reputet ferre dignos penitentiafructus? Quid tam insipiente exponis, anima, corpus tuum? Nescis quid absconditum sit in eo? Quid, nisi regnum cœlorum? Invenire est in eo salutis opera, quibus regnum cœlorum poteris adipisci. Eme ergo agrum, et a concepcionibus tuis tibi vindica corpus tuum, dato nimis pretio fomentis et occasionibus ipsarum concepcionum.

2. Ubi vero thesaurum effoderis, esto jam negotiator, et pretiosas margaritas quære. Si pretiosissimam unam inveneris, etiam tunc vende quidquid habes, et eme eam. Quæ est tamen una tam pretiosa? Neque enim micum si pro thesauro vendidit quæcumque habebat, id est pro divitiis salutis et peccata et peccati fomenta deseruit. Ilæc quippe sola prius habebat. Nunc autem, ubi thesaurum hunc reperit, quomodo querit bonas margaritas, et pro una omnia vendidit? Ego unam hanc nihil aliud quam unitatem arbitror esse. Querit autem bonas margaritas, qui in opere salutis suæ non est contentus inferioribus bonis, sed summa quæque et excellenter perquirit. Nil ergo pretiosius inveniens unitate,

A non pareat omnibus cæteris propter eam: jejunis, vigiliis, orationibus audacter præferat unitatem.

3. Volo autem, ut in ea quoque sic maneat, non quasi unus ex omnibus, sed quasi cum omnibus unus. Latum expandat sicutum, ex omni genere affectionum elaudat intra viscera sua, omnibus omnifiat, et congandere paratus et compati: gaudeare cum gaudientibus, flere cum lamentibus. Erit enim cum ad littus veniens, malos pisces a sagena charitat s excludet, et quidquid molestum est, foras mittetur.

SERMO LXVI (117 *).

De octo beatitudinibus oppositis totidem peccatis.

B 1. Eodem ordine quo præcessit culpa, subsecuta est etiam culpæ medicina. Primum peccatum est factum in celo per superbiam prævaricatoris angelii, qui dixit in corde suo: *In celum descendam, super astra Dei exaltabo solium meum: scdebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, ero similis Altissimo (Isai. xiv, 13, 14).* In se ipso tumuit, et de sorte beatorum spirituum ejectus, cœlorum regnum amisit. Contra hoc peccatum dictum est: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum (Matth. v, 3).* Secundum peccatum commisum est per inobedientiam mulieris in paradyso (*Gen. iii, 6*). Ex hoc peccato facta est caro rebellis spiritui, ut, quoniam spiritus ejus non fuit subiectus Creatori, nec caro sit subiecta spiritui. Contra hoc est dictum: *Beatim ictis, quoniam ipsi possidebunt terram (Matth. v, 4).* Horum duorum peccatorum comprehendit Dominus medicinam, dicens: *Discite a me quia mitis sum et humili 1196 corde (Matth. xi, 29).* Terustum peccatum fuit, quod ipsa mulier virum quoque secum traxit in culpam (*Gen. iii, 6*). Debuit quidem illa peccatum suum delere, nec addere peccatum peccato; sed in hoc se putavit habere consolacionem, si virum faceret peccati sui partipem. Quodammodo enim naturale est unumquemque velle, sive in vitiis, sive in virtutibus, associare sibi consortem. Contra hoc peccatum est istud remedium: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v, 5).*

D 2. Quartum peccatum commisit Adam, qui consensit (*Gen. iii, 6*). Adam enim, sicut ait Apostolus, *non est seductus; mulier autem sedueta in prævaricatione fuit (1 Tim. ii, 14).* Illa per ignorantiam, iste peccavit per infirmitatem. Peccavit autem nimis diligendo uxorem, non quia ejus voluntatem fecit, sed quia eam voluntati præstulit divinæ. Undo et a Domino ei dictum est: *Pro eo quod obedisti roci uxori tuae plus quam meæ, maledicta terra in opere tuo (Gen. iii, 17).* Justum quippe erat ut illius magis voluntatem faceret, cui plus debebat. Quis vero ambigit plus eum debere conditori, quam uxori? Si quidem uxori erat astriktus tantum per amorem, Deo autem per timorem simul et amorem. Plus ergo debuerunt valere duo vincula ad tenendum eum: erga Dei præceptum, quam uolum tantum erga conjugis

(117) *alias, 26 ex Parvis.*

(117 *) *alias, 27 ex Parvis.*

affectum. Contra hoc quartum peccatum adhibitum est remedium: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur* (*Matth.*, v. 6). Habet quidem Adam justitiam, a justo Deo creatus justus; sed quia non eam ex libero arbitrio direxit, facile ab ea per idem liberum arbitrium defluxit. Quo contra dicitur per Psalmistam de Christo: *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem* (*Psal. xliv.*, 8). Quintum æque peccatum commisit, qui propriam culpam retrorsit in uxorem, cum ait: *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi* (*Gen. iii.*, 12). Primo quidem crudelis in se, qui peccatum suum excusavit; secundo in uxorem, quam accusavit. Et utique satis sumpta est digna de peccato vindicta, quando eam accusavit, eius amore peccavit. Contra hoc peccatum dictum est: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (*Matth. v.*, 7).

3. Sextum peccatum fecit Eva quæ, cum increparetur a Domino cur hoc fecisset, respondit ei: *Serpens decepit me, et comedi* (*Gen. iii.*, 13). Sic declinavit et ipsa in verba militiae, ad excusandas execrationes in peccatis (*Psal. cxl.*, 4), refundens culpam in serpentem, quasi immunis a crimine, cum nil obfusset suggestio serpentis, si illa negasset assensum propriae voluntatis: et forte præcessit in ea aliquis motus superbie, unde seduci meruit a serpente. Contra quod dictum est? *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (*Matth. v.*, 8). Septimum peccatum factum est extra paradisum, quando Cain consurrexit adversus Abel fratrem suum, et interfecit eum (*Gen. iv.*, 8). Ex eo jam tempore inveteratum est ut mali insurgant in bonos, et opprimant eos. Hujus peccati remedium est illud: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur*. Quid si ab infestatione cessare noluerint iniqui, patienter tollentes eos justi, audientes consolationem quæ sequitur, et dicit: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum* (*Matth. v.*, 9, 10). Ecce quanti necessarius fuit adventus Christi, qui carnem subjeceret spiritui, hominem pacificaret sibi, Deum reconciliaret homini.

SERMO LXVII (118).

De duplicitibus legis præceptis, moralibus et figuralibus.

1. *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est* (*Joan. i.*, 17). Duplex in lege veteri præceptorum genus invenio. Sunt enim moralia quedam, ut est: *Non concupiscas; Non adulterabis; Honora patrem tuum* (*Exod. xx.*, 17, 14, 12), et his similia. Sunt etiam figurativa et umbratilia quedam, ut est taurorum immolation, et sanguis hircorum. Verumtamen carnis ille populus nec illa implere poterat, nec in his obtinere salutem. Unde et Salvator in Evangelio legis præcepta impropter Phariseis, quod propter traditiones suas irrita facerent Dei mandata (*Marc. vii.*, 13), ipso sine dubio, in quibus esset aëdificatio **1197** morum. Nam de

(118) *Alias, 28 ex Parvis.*

A cæteris ipse loquitur per prophetam: *Dedi eis præcepta non bona* (*Ezech. xx.*, 25): ipsa plane, in quibus esset umbra futurorum. Quæ enim consequentia rationis, ut homine peccante aries multaretur, et diceret cum propheta: *Quæ non rapui, tunc exsolrevam?* (*Psal. lxviii.*, 5.) Merito sane non bona præcepta populus non bonus accepit, dicente Propheta: *Cum sancto sanctus eris, et cum perverso perverteris* (*Psal. xvii.*, 26). Noverat enim Iudaeorum corda carnalia: unde et carnalia eis tradidit sacramenta, quæ non possent juxta conscientiam perfectum facere servientem in justitiis carnis. Venit proinde plenus gratia et veritate Christus Dominus noster, ut ex hoc jam moralia quidem impleantur per gratiam: quæ vero umbratilia et mystica fuerant, revealata veritate deinceps non ad litteram observentur, sed secundum spiritum spiritualiter intelligantur. Propterea jam non aries vel taurus homine peccante mactatur, sed viva corporis hostia, rationale et acceptibile sacrificium, in jejunis et laboribus veniam meretur pariter et gratiam.

Sermo 68, seu 29 ex Parvis, cum in nullo differat a sermone 32 de Diversis, hic consulto omissus est.

SERMO LXIX (119).

De triplie renovatione triplicis vetustatis.

1. *Sicut portavimus imaginem terreni hominis, portemus et imaginem cœlestis* (*1 Cor. xv.*, 49). Duo homines sunt, vetus et novus: Adam vetus, Christus novus. Ille terrenus, iste cœlestis; illius imago vetustas, istius imago novitas. Est autem triplices vetustas, et econtra triplices novitates. Est enim vetustas in corde, in ore, in corpore: in quibus tribus modis peccavimus, cogitatione, locutione et opere; In corde sunt desideria carnalia et secularia, id est amor carnis, et amor sæculi. Similiter in ore est gemina vetustas, arrogantia et derogatio. Item gemina in corpore, flagitia et facinora. Ilæc omnia sunt imago veteris hominis, et hæc omnia renovanda sunt in nobis. Si non esset vetustas in corde, non diceret Apostolus: *Renovantini spiritu mentis vestrae, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis* (*Ephes. iv.*, 23, 24). Item si non esset vetustas in ore, non diceret Scriptura: *Recedant vetera de ore vestro* (*1 Reg. ii.*, 3). Et apostolus dicit: *Omnis sermo malus non procedat de ore vestro, sed qui bonus est, ad ædificationem fidei, ut det gratiam audiентibus* (*Ephes. iv.*, 29). Sed et de vetustate corporis mentionem facit, cum dicit: *Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniquitatæ ad iniquitatem*. De cuius renovatione etiam subiungit: *Ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem* (*Rom. vi.*, 19).

2. Renovetur ergo cor nostrum a carnalibus et sacerularibus desideriis; ut exclusis illis introducatur amor Dei, et amor patriæ cœlestis. Recedant ab ore nostro arrogantia et derogatio; et succedant pro his vera peccatorum nostrorum confessio, et

(119) *Alias, 30 ex Parvis.*

bona de proximus aestimatio. Pro flagitiis et facinoribus, quae vetustas est corporis, assumatur continentia et innocentia, ut scilicet contrariis virtutibus contraria vita depellantur. Hanc supradictam renovationem facit Christus habitans in nobis per fidem, sicut ipse ait: *Ecce nova facio omnia* (*Apoc. xxi, 5*). Unde et ad sponsam loquitur in Canticis: *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum* (*Cant. viii, 6*). Habitans igitur in corde est sapientia, habitans in ore veritas, habitans in corpore justitia.

SERMO LXX (120).

De vigilantia et sollicitudine curandæ salutis.

Spectaculum facti sumus mundo, et angelis et hominibus (*I Cor. iv, 9*). Ita plane, et malis, et bonis pariter. Illos enim sollicitat invidiae passio, istos compassio misericordiae, ut in nos incessanter intendant: illi quidem defectum **1198** nostrum, isti profectum desiderantes. Nimirum in probatione sumus, inter paradisum et infernum interim medii, velut inter claustrum et sæculum constituti. Diligenter consideratur utrinque quid agimus, utrinque dicitur: O si ad nos transeat intentione quidem dissimili, sed non dispari forsitan voluntate. Quod si ita omnium oculi in nos, nostri quo abierunt, aut quare soli ipsi recesserunt a nobis? A dextris siquidem et a sinistris tanto studio circumspecti, soli dissimulamus inspicere vitam nostram, soli nosmet-ipsos negligimus intueri: nec verentes deceptorios, nec administratorios saltem spiritus reverentes. *Me exspectant justi, donec retribuas mihi* (*Psal. cxli, 8*). Et item: *Me exspectaverunt peccatores ut perderent me* (*Psal. cxviii, 95*). Hinc mihi gehenna, inde corona paratur; et inter hanc atque illam medium nugari libet, oscitare delectat? usque adeo nec trahor desiderio, nec periculo terror, nec cupidus plane, nec pavidus, in quibus magis fuerat necessarium: perniciosissime insensibilis ad utrumque. Exsurgamus aliquando, fratres, nec in vano accipiamus animas nostras, pro quibus alii tanto zelo vel in bonum vigilant, vel in malum. Non est res parva, quam sic insectantur hostes, cives sic præstolantur.

SERMO LXXI (121).

Servitutis Ægyptiacæ cum scrvitute diaboli comparatio,

4. Integra et perfecta moralitas in duobus præcipue consistit, in evitandis vitiis, et appetendis virtutibus; quoniam non sufficit a malo abstinere, si non et bonum faciamus. Inde Psalmista: *Declina a malo, et fac bonum* (*Psal. xxxvi, 27*). Fugiamus ergo vicia, amplectamur virtutes. Historias igitur summatis delibantes, moralitatis fructus decerpamus. Fames coegerit Israel intrare in Ægyptum (*Gen. xlii, xlvi*): statim reperit ibi novum dominum, et de libero servus efficitur. Ex illius regionis inhabitatione redigitur sub potestate Pharaonis, qui masculos

(120) *Alias*, 32 ex Parvis.

(121) *Alias*, 34 ex Parvis, sermonibus 32 et 33 in

A præcepit interfici, seminas reservari. Israel operibus luti et lateris duriter affligitur (*Exod. i*); Pharaon paleas ministrat laborantibus: fames coegerit.

2. Non fumes panis, neque siti aquæ, sed audiendi verbum Dei, compellit multos intrare Ægyptum. Hoe verbum Dei est lux vera, quæ illuminat omuem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. 9*). Unde Psalmista: *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos* (*Psal. xviii, 9*). Qui hanc lucem sequitur, non ambulat in tenebris, sed habet lumen vitae. De luce præceptorum transiit ad lumen præmiorum. Qui hujus divini verbi patitur egestatem, cogitur intrare Ægyptum, id est tenebras. Involvitur enim tenebris ignorantiae, et subjacet dominio Pharaonis, id est diaboli, qui princeps est Ægypti, hoc est tenebrarum, juxta illud Apostoli: *Non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi reatores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitie in coelestibus* (*Ephes. vi, 12*). Sub jugo Pharaonis fiunt lutea opera, id est dissoluta et sordida. Ab ipso dantur paleæ, id est leves cogitationes. Palearum est leviter accendi, et in momento consumi. Sicut mala cogitationes a diabolo immissæ cito in mentibus nostris ascenduntur, carnis mollitie consentiente. Sed si viriliter studeamus resistere, Deo juvante, protinus extinguiuntur. Paleis accensis coquebatur lutum, et solidabatur in lateres: et pravae cogitationes, quæ sunt lutum, paleis delectationis ascenduntur. Quæ cum transeunt in actum, tunc decoquuntur; cum vero ducuntur in consuetudinem, tunc solidantur.

SERMO LXXII (122).

De via impiorum et via Domini.

1. *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum* (*Psal. i, 1*). Pii sunt qui in Deum credunt; et ipsum colunt. Est enim pietas cultus Dei (*Job. xx. juxta LXX*). Ille autem cultus in tribus consistit, fide, spe et charitate, quæ sunt invisibilia. His tribus carent impii, qui eum non colunt; et quorum consilium est invisibilia invisibilibus, terrena coelestibus præponere. Florum caput et princeps est diabolus qui primus a pietate recessit, et impius factus etiam homines in paradiiso positos, ab eadem pietate fraude sua dejecit, **1199** volens eos habere socios sui erroris, et participes iniquitatis. Ille enim Eym seduxit, et illa virum sibi subdidit. Similiter adhuc daemon suggerit carni, caro spiritui, et fit impiorum consilium. Dicunt enim sibi invicem: *Omnium nostrum sit unum marsupium* (*Prov. i, 14*). Ponunt ergo in memoria, quasi in masurpio, quisque obolum suum daemon scilicet suggestionem, caro delectationem, spiritus consensum. Inde, tanquam de symbolo, comparant sibi victimum competentem: caro quidem combustionem, ignem scilicet qui non extinguitur: spiritus malam conscientiam, id est vermem qui

Sententiarum numerum redactis.

(122) *Alias*, 35, ex Parvis.

non moritur; dæmon autem emit utriusque sanguinem.

2. Ad hoc consilium impiorum itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inviti, alii attrahuntur illecti, alii seducuntur ignari, alii sequuntur spontanei. Iстis necessariae sunt quatuor virtutes, per quas armati resistent, ne in consilio eant. Invitis necessaria est fortitudo, qua resistant usque ad mortem minis, cruciatibus, et damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, qua reprimunt illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditiis. Illis qui seducuntur ignari, est opus prudentia, qua ab utilibus iniustiia discernit, et docet quid tenendum, quidve rejiciendum sit. Justitia indigent illi qui sequuntur spontanei. Justitia est rectitudo voluntatis, qua nec amat peccare, nec peccato consentire. Justitia et fortitudo sedem habent voluntatem; quia voluntas justa debet esse, et fortis. Est autem justitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præpouens. Hanc non videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, quod utille erat deseruit. Prudentia et temperantia sedem habent in ratione; quia ratio prudens debet esse, et temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet a gratia, vitare contagia injustitiae propter justitiam. Vitæ quidem non solum injustitiam apertam, sed etiam illa quae sunt aliquo modo contra justitiam, attendens non quod licet, sed magis quod expedit: vitans divitias et quedam alia, non quia illicita, sed quia justitiae solent esse impedimenta. Sed propter quosdam qui ex hypocritiæ hoc faciunt, additur, *propter justitiam*. Justitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad ejus acquisitionem vel conservationem, fortitudo, temperantia, prudentia, quæ justitiam conservant, ne amittatur aut minuatur. Postquam vero perfecta est justitia, et transit in affectum cordis, item est quod illa tria; quia fortis est, prudens, temperata.

3. *Qui non abiit.* Abire pertinet ad illos qui sunt inconstantes, et leviter possunt impelli. Quod quidam volentes evitare, fiunt evidenter obstinati, nullius consilio acquiescentes, propositum suum immobiliter tenentes: et ideo adjunctum est, et non stetit; scilicet, ut nec levis sit, nec obstinatus. Via peccatorum est mundus, vel propria voluntas, quæ est superbia, ex qua omnia mala, sicut ex communi sunt bona. *Et in cathedra pestilentiae non sedet.* Sedet, qui docet exemplo suo faciens peccare alios. Cathedra est hæc, et quatuor pedibus subsistit. Primus pes est malitia; secundus, contemptus Dei; tertius, irreverentia; quartus, astasia. Malitia est amare malum, et saporem mali habere; et malum, quia malum est diligere, sicut facit diabolus, et nonnulli iniqui. Sed quia sit aliquando, ut tales timeant Deum non timore bono, sed ne incurvant vel damnum rerum, vel corporis cruciatum: ut amplius fiant mali, contemnunt et ipsum Deum; et sit secundus pes contemptus Dei. Item posset fieri ut malum amarent, Deum contemnerent, sed inhiberet eos pudor hominum cum quibus habitant: ideo ad

A augmentum mali sequitur tertius pes irreverentia, ut nec Deum timeant, nec homines reverentur. Ad consummationem vero malitia adest quartus pes astutia, ut sciант uti tribus prædictis, miscentes oleo venenum, et mellì acetum. Eminens pars cathedralis, cui sedens inhæret, est potentia. Si enim potens est qui prædicta habet, tuæ plurimum nocet: vel si potenter sibi allicere potest, quem consilio suo seducat, et ad malum impellat. 1200 Deinde apponitur pulvinar, ut suaviter sedeat. Pulvinar fit de levibus pennis avium, significans vanam gloriam, et favorem popularē, quibus homines delectati extolluntur. Scabelum pedibus supponitur, ne terram tangant. Tales enim nonnulli terrenas actiones non faciunt, sed spirituales simulant, ut magis decipient. Horum doctrina est quasi pestilentia, multa loca occupans et vastans.

B 4. *Sed in tege Domini voluntas ejus.* Superiori versu dictum est quid sit respendum; in hoc autem dicitur quid sit appetendum. In illo dictum est tanquam *deetina a mato;* hoc autem, et fac bonum (*Psalm. xxxvi, 27*); quod utique est ambulare in lege. Sed quoniam hæc via agitur non gressu corporis, sed affectu mentis; ideo dictum est: *In lege domini voluntas ejus.* Velle enim, teste beato Gregorio, mente ire est. Per hanc viam incedunt, et quasi quemdam cursum ducunt tria genera hominum, servus, mercenarius, filius. Trahunt autem eumdem currum jumenta, quorum nomina sunt, communio et promissio. Super communionem servus sedet, super promissionem mercenarius. Horum uterque trahit currum, alter timore, alter cupiditate; et uterque propriis stimulis impellitur. Solus filius, qui nec timore quatitur, nec illicitur cupiditate, sed spiritu dilectionis agitur, sine labore aut læsione vehitur in curru: *Quicunque enim spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei* (*Roman. viii, 14*). Habet etiam currus ille quatuor rotas, illas scilicet quatuor animi affectiones notissimas, amorem et lætitiam, timorem et tristitiam. Amant enim reprobi temporalia, et lætantur cum male fecerint; sed hunc amorem et hanc lætitiam sequitur timor et tristitia sempiterna. Electi vero, quibus dicitur: *Mundus gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium* (*Joan. xvi, 20*); ponunt primas rotas timorem et tristitiam, posteriores amorem et lætitiam. Ipsi enim commutatur timor in charitatem, tristitia in lætitiam sempiternam.

C D 5. Notandum autem, quod hæc via legis Domini consummatur sex diebus. Et prima quidem dicta est gemitus cordis; secunda, confessio oris; tertia, largitio propriæ possessionis; quarta, labor corporis; quinta, abnegatio propriæ voluntatis; sexta, contemptus mortis. In septima fit quies ab omnibus prædictis, sperans octavam resurrectionis. *Et in lege ejus meditabitur die ae nocte.* In quoque statu sit homo positus, nunquam recedendum est illi a lege Domini, sed semper in die honorum non immemor sit malorum, et in die malorum memor

sit semper honorum. Potest etiam per diem et noctem contemplativa et activa vita intelligi, quæ ambae continentur in lege Domini.

SERMO LXXIII (123).

De insipientia hominum non timentium nec diligentiū Deum.

Dixit insipiens in corde suo : Non est Deus (Psal. xiii, 1). Deus, licet unus sit, et unum sit, tamen non sui varietate, sed animi nostri mutatione, gustantibus nobis diversos videtur habere sapores. Sapit enim timent, justitiam et potentiam; sapit amanti, bonitatem et misericordiam. Unde et alibi ait idem iste propheta : *Semel locutus est Deus, duo haec audivi; quia potestas Dei est, et tibi, Domine, misericordia (Psal. lxi, 12, 13).* Idem quippe est audire hoc, quod gustare; quia utrumque fit una et simplicissima mente. Itaque semel locutus est Deus, quia unum genuit Verbum. Cæterum non per unum Verbum duo haec audimus sive sapimus, *quia potestas Dei est, et tibi, Domine, misericordia.* At is qui dñi penitus insipiens est, cui nec timorem Deus sapit, nec amorem. Discat quantum vult; ego sapientem non dixerim, dum nec timebit, nec diligit Deum. Quomodo enim dixerimus in sapientia consummatum, quem video nec initiatum? Nam initium sapientiae timor Domini (Psal. cx, 9); consummatio amor: media sibi vindicat spes. Cui ergo nec justitiam sapit Deus per timorem, nec misericordiam per amorem: is plane dicit in corde suo : *Non est Deus.* Deum enim non putat, quem nec justum, nec pium reputat.

1201 SERMO LXXIV (124).

De corruptione hominum.

Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studiis suis; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum (Psal. xiii, 1). Habet anima corruptionem suam, habet et corpus suum. Corruptione animæ tripartita est; quadripartita est corporis. Corpus siquidem constat ex quatuor elementis: anima vero in triplici vi subsistit. Est enim rationalis, concupisibilis, irascibilis. Rationalis, cuius sanitas est cognitio veritatis, corruptitur superbiam. Corrupta autem fallitur duobus modis: in cognitione sui et cognitione Dei. Concupiscentiam corruptit vana gloria, iram invidia. Corruptione corporis dicitur abominationis; et fit quatuor modis, secundum quatuor elementa ex quibus constat. Quatuor enim sunt quæ corpus corrumpunt, curiositas, loquacitas, crudelitas, voluptas. Sunt autem quatuor partes corporis, in quibus singulis maxime vident singula elementa. Nam in oculis est ignis: in lingua, qua vocem format, aer: in manibus, quarum proprius tactus est, terra: in membris genitalibus, aqua. Has quatuor partes corruptit illa quadripartita pestis: oculos scilicet curiositas, linguam loquacitas, manus crudelitas, genitalia voluptas. Sic fiant homines corrupti et abominabiles, corrupti in anima, abominabiles in corpore; cor-

(123) *Alias*, 36 ex Parvis.

(124) *Alias*, 37 ex Parvis.

(125) *Alias*, 38 ex Parvis.

A rupti coram Deo, abominabiles coram hominibus. *Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Quatuor genera sunt hominum, quorum omnium nullum est quod faciat bonum, nisi unum. Quidam enim sunt qui Deum nec intelligunt, nec requirunt; et hi mortui sunt. Alii intelligent quidem, sed non requirunt; et hi impii sunt. Alii requirunt, non autem intelligunt: et hi fatui sunt. Alii vero et intelligunt, et requirunt; et hi sancti sunt: de quibus solis dici potest quia ipsi sunt qui faciunt bonum.

SERMO LXXV (125).

De paenitentia in mortem non diffrenda.

Multiplicatae sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt. Quid dissimulant homines in vita sua agere paenitentiam, et extrema de confessione praed-

B sumunt? Quomodo sub unius horæ articulo revocari posse aestimant omnia animæ membra, cuius concupiscentiae et desideria per totum mundum sparsa sunt, et ubique terrarum velut quodam visco tenentur? Non dico, ait Dominus, quin et talium salvem aliquos; potens sum enim in momento omnia revocare; sed non congregabo conventicula eorum de sanguinibus (Psal. xv, 4), id est, qui in sanguine perseverant, donec multiplicatis infirmitatibus deserantur a peccatis, antequam deserant ea. Non magna talium conventicula congregabo. Si bene memini, in toto canone Scripturarum unum latronem invenies sic salvatum. Noli ergo huic tam periculosa exspectationi credere temet ipsum. Et quidem C spiritus non modo ubi vult, sed quando vult, spirat (Joan. iii, 8); nec ei difficile est de subito perfectam dare contritionem cordis, quam vix multo tempore alii consequuntur: sed unde scis quod tunc tibi ita subvenire velit, quem tu interim sic repellas? Benignus quidem est spiritus sapientiae: sed non liberabit maledictum a labiis suis (Sap. i, 6). Audi quis ille sit: *Maledictus qui peccat in spe.*

SERMO LXXVI (126).

De necessitate et commendatione divinæ gratiae.

Preuenisti eum in benedictionibus dulcedimes (Psal. xx, 4). Triplex nobis necessaria est benedictio, preueniens, adjuvans, et consummans. Prima misericordia, secunda gratia, tercia gloria. Praevenit misericordia conversionem, adjuvat gratia con-

D versationem, perficit gloria consummationem. Nisi trinam hanc benedictionem dederit Deus, non poterit dare terra nostra fructum salutis. Neque enim aut inchoare bonum, donec a misericordia præveniamur; aut agere bonum, donec adjuvemur a gratia aut consummari in bono possumus, donec gloria repleamur. Verum in his tribus non immerito dulcius sapit ea, quæ non modo immeritos, 1202 sed et male meritos prævenit: ut dum adhuc filii sumus iræ, et operamur opera mortis, ipse cogitet super nos cogitationes pacis, et ne petentibus quidem, imo et impotentibus (127), non invocantibus,

(126) *Alias*, 39 ex Parvis.

(127) *Alias*, paenitentibus quidem, imo et impotentibus.

sed provocantibus; non interpellantibus, sed etiam repellentibus, spiritum bonum, spiritum vitae, adoptionis spiritum largiatur. Quid illi animae dulce sapiat, cui misericordia tanta non sapis? Merito proinde benedicto dulcedenis nominatur ea quæ prævenit; quia quæ adjuvat, fortitudinis: quæ consummat, plenitudinis est.

SERMO LXXVII (128).

De varia sorte hominum cognoscentium et non cognoscentium Deum, item cognitorum et non cognitorum a Deo.

Populus quem non cognovi, servivit mihi (Psal. xvii, 45). Non esset magnæ admirationis, si populus a Deo cognitus serviret illi. Cum vero incognitus illi serviat, et in auditu auris obediatur, magnæ laudi abscribendum est. Ex hoc genere cognitorum et non cognitorum, et cognoscentium et non cognoscentium, sunt quatuor differentiae. Quidam enim sunt qui a Deo cognoscuntur, et Deum cognoscunt; alii non cognoscuntur, nec cognoscunt: alii cognoscuntur quidem, sed ipsi non cognoscunt: alii non cognoscuntur, et tamen cognoscunt. Cognoscere Dei, est felicem facere: cognoscere hominis, est gratias agere. Qui ergo cognoscuntur a Deo, et Deum cognoscunt, sancti angeli sunt; qui ab eo felices facti, ejus laudibus semper vacant, et obsequiis deserviunt. Qui nec cognoscuntur, nec congnoscunt, pauperes sunt necessarii; quos nec rerum temporalium copia dicit, nec beatificat servitus divina. Qui autem cognoscuntur sed non cognoscunt, divites sunt hujus saeculi; qui acceptis quidem opibus affluunt, sed caroalibus desideriis hujus saeculi pressi, nunquam ad coelestia cor suspendunt. Qui vero non cognoscuntur et cognoscunt, pauperes sunt voluntarii; quos nec tribulatio, nec angustia, nec alia quæcumque pericula possunt separare a charitate Dei. Et hi nimis multis modis probantur adversis, durisque fatigantur tribulationibus, sicut scriptum est: *Vasa sigilli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis* (Eccli. xxv, 6). Ex quorum item persona loquitur psalmus: *Deus, Deus meus, respice in me; quare me dereliquisti?* Nonquid non incogniti videntur, qui orant ut respiciantur? Verumtamen licet derelicti videantur, ipsi tamen Deum cognoscunt; et ex persona cognoscentium statim in eodem psalmo subinfertur: *Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies; et nocte et non ad insipientium mihi* (Psal. xxi, 2, 3). De his ergo vox divina dicit: *Populus quem non cognovi, servivit mihi.* Ac si aperte dicaret angelis suis: Quid, si vos mihi servitis, quos felices facio, quandoquidem illi mihi servient, quos in sua paupertate derelinquo? Et quid, si vos mihi obeditis qui faciem meam viletis, cum et illi obedient, qui me tantum audiunt, et non vident? Vident quippe angeli, audiunt homines. Audiunt scilicet et obediant, et quandoque similes angelis facti, me-

(128) *Alias*, 40 ex Parvis.(129) *Alias*, 42 ex Parvis. Exstat 51 inter Sententias.

A reantur ipsi quoque videre. Itaque auditus est meritum videndi visio præmium audiendi. Et prius est audire, videre posterius, sicut scriptum est: *Audi, filia, et vide* (Psal. xliv, 11). Quisquis ergo in futuro Deum videre desiderat, profecto necesse est ut in praesenti prius Deum audiat, et in auditu auris obediatur.

SERMO LXXVIII (129).

De differentia tabernaculi, atrii, domus.

Tria sunt tabernacula, atria, domus. In tabernaculis sunt omnes justi in carne viventes et laborantes; quia tabernacula laborantium sunt et militantium. Tabernaculum vero habet tectum, sed fundamento caret, et portabile est; quia justi in praesentibus non sunt fundati, sed inquirunt civitatem desursum fundamenta habentem. Fides etiam eorum,

B quæ est fundamentum, non est in terrenis, sed in Domino. Tectum habent, id est, munimentum gratiae et protectionem. Atria sunt domini vicina, amplitudinem habentia. In illis sunt animæ sanctæ corporibus exutæ, quæ in latitudine sunt, deposita carnis angustia. Atria habent fundamentum, sed non tectum; quia animæ **1203** quæ in amore Dei sunt, non ruunt, unde stantes erant pedes nostri (Psal. cxxi, 2); sed non habent tectum adiuc expectantes augmentum, quod non erit nisi in resurrectione corporum suorum. Post ipsam sane resurrectionem cum angelis erunt in domo quæ habet fundamentum et tectum. Fundamentum est stabilitas æternæ beatitudinis, tectum consummatio et perfecatio ipsius.

SERMO LXXIX (130).

De voluntate Deo semper et in omnibus subjicienda.

Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum (Psal. lvi, 8). Via regia, fratres, nec ad dexteram declinat, nec ad sinistram. Porro invenire est hominem semel quidem paratum, non quidem secundo. Si dixerit ei Deus, *Ejice ancillam et filium ejus* (Gen. xxi, 10), dico autem opera carnis, non cunctatorum. Si dixerit, *Immola mihi filium tuum quem diligis Isaac* (Gen. xxii, 2), hoc plane jam patienter audire non potest, ut fraternæ utilitatis aut unitatis gratia, spiritualis sustinere videatur studii detrimenta. Quidni abiciat facile servus Christi, quidquid ad corpoream pertineat voluptatem? At vero spirituali jucunditate æquanimiter fraudari, quando aut obedientia cogit, aut fraternæ charitatis ratio postulat, hoc plane magnum, et Deo gratum offerre est holocaustum. Memento tamen, non Isaac in hoc sacrificio, sed arietem contumaciæ jugulari.

SERMO LXXX (131).

De multiplici unitate.

1. *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum* (Psal. cxxxii, 1). Est unitas naturalis, unitas carnalis, unitas virtualis, unitas moralis, unitas spiritualis, unitas socialis, unitas personalis, unitas principalis. Unitas carnalis est inter corpus et animam. Unites carnalis inter virum et

(130) *Alias*, 43 ex Parvis.(131) *Alias*, 44 ex Parvis.

mulierem, de qua dictum est : *Erunt duo in carne una* (*Gen. ii, 24*). Unitas virtualis est, quæ hominem sibi ipsi conjungit, ut non per diversa effluat, sed cum Propheta, unam petat a Domino (*Psal. xxvi, 4*). Unitas moralis est quæ nos conjungit proximo. Unde Psalmista : *Qui habitare facit unius moris in domo* (*Psal. lxvii, 7*). Unitas spiritualis est, quæ nos conjungit Deo. Unde Apostolus : *Qui adhaeret Deo, unus spiritus est* (*I Cor. vi, 17*). Unitas socialis inter angelos, quibus omnimodis idem velle est, idem nolle. Unitas personalis in Christo. Unitas principalis, quæ et substantialis, est in Trinitate.

2. Ecce quam bonum et quam jucundum. Sunt quædam bona, et jucunda : sunt quædam nec bona, nec jucunda ; sunt quædam bona, et non jucunda ; sunt quædam jucunda, et non bona. De bonis et non jucundis pervenitur ad bona et jucunda. De jucundis et non bonis pervenitur ad non bona et non jucunda. Bona et non jucunda sunt continentia, patientia, disciplina. Jucunda et non bona, voluptas, curiositas, et vanitas. Nec bona nec jucunda, invidia, tristitia, acedia. Bona et jucunda, honestas, charitas et puritas. Ad hoc bonum et jucundum obtainendum necessaria est unitas virtualis, et unitas moralis. Primam disturbant pusillanimitas et levitas. Pusillanimitas facit propositum relinquere, levitas mutare. Alteram obstinatio, suspicio et simulatio disturbant. Obstinatione non recipit proximum, suspicio non credit proximo, simulatio non se jungit proximo. Spes æternorum expellit pusillanimitatem, humilis obedientia levitatem. Obstinatione humilitate, suspicio et simulatio charitate pelluntur.

SERMO LXXXI (132).

De laudatione Dei in ore peccatoris.

Non est speciosa laus in ore peccatoris (*Ecli. xv, 9*). Etiam quæ est in ore peccatoris peccantis, non videtur speciosa; quia adhuc de peccati recordatione et memoria confusionem patitur, et frequenter inde compungitur. Sed tamen in eo est utilis et fructuosa confessio, etsi non speciosa decoraque laudatio. Postquam vero de beneficiis Dei proficiens adhaeret divinæ laudi, et in ea assidue delectatur et proficit, ita ut nihil aliud placeat ei, tunc in ore ejus est speciosa laus Dei : ad similitudinem agricolæ, qui dum se recitat agrum suum, totus **1201** in luto est et stereoribus, et non est pulcher labor ejus, etsi sit fructuosus; quando colligit manipulos sagittis, tunc labor est speciosus et dulcis.

SERMO LXXXII (133).

De diligenti custodia cordis.

1. Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit (*Prov. iv, 23*). Duobus autem modis vita a corde procedit : aut quia corde creditur ad justitiam (*Rom. x, 10*) ; et justus ex fide vivit (*Rom. i, 17*) ; et fide mundatur cor (*Act. xv, 9*) ; et mundo corde Deus videtur (*Matth. v, 8*), id est agnoscitur ; et hæc est vita æterna, ut cognoscant te unum

(132) *Alias, 45 ex Parvis.*

(133) *Alias, 46 ex Parvis.*

A Deum, et quem misisti Jesum Christum (*Joan. xvii, 3*) : aut quia Christus vita nostra, qui nunc per fidem habitat in cordibus nostris (*Ephes. iii, 17*), erit cum apparebit, et nos cum ipso apparebimus in gloria (*Coloss. iii, 4*) ; et qui nunc latet in corde, tunc quasi de corde ad corpus procedet, quando reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis sue (*Philipp. iii, 21*). Unde et alias apostolus ait : *Nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus* (*I Joan. iii, 2*).

2. Sed considerandum est quomodo dicat, Omni custodia serva cor tuum. Solent dicere homines hujus saeculi : Bonum castellum custodit, qui corpus suum custodit. Nos autem non sic : sed sterquilinium vile custodiunt, qui custodit corpus suum, Apostolo teste, *Quoniam qui seminat in carne, de carne metet corruptionem; qui vero, inquit, in spiritu, de spiritu metet vitam æternam* (*Galat. vi, 8*). Ac si dicat, colendum, custodiendum magis animæ castrum, quoniam æterna ex ista vita procedit. Sed castrum istud in terra inimicorum situm undique impugnatur; et idecirco omni custodia, id est ex omni parte, vigilanti sollicitudine est muniendum, inferius, superius, ante et retro, a dextris et sinistris. Inferius impugnat concupiscentia carnis, quæ militat ahversus animam; quia caro concupiscit adversus spiritum. Superius imminent judicium Dei : horrendum est enim incidere in manus Dei viventis (*Hebr. x, 31*). Sollicite satis hac parte cor suum custodierat, qui dicebat: *Semper enim quasi tumenes super me fluctus timui Deum* (*Job. xxvi, 23*). Retro mortifera delectatio est, quæ oritur ex recordatione præteriorum peccatorum : ante, instantia tentationum : a sinistris vero arrogantium fratrum et murmurantium inquietudo : a dextris obedientium fratrum devotio. Possunt enim bi quoque, nisi caveatur, duobus nocere modis : aut bonis eorum actibus invidendo, aut singulararem gratiam æmulando.

3. Vigilet ergo adversus carnem rigor disciplinæ : contra judicium Dei, judicium propriæ confessionis; et hoc sit duplex, manifestum de manifestis, occultum de occultis. Unde ait Apostolus : *Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur* (*I Cor. xi, 31*). **D** Contra delectationem, que procedit de recordatione præteriorum peccatorum, frequentia lectionis : contra instantiam tentationis, instantia supplicis orationis : contra fratrum inquietudinem, patientia et compassio : adversus obedientium fratrum fervorem, congratulatio et discretio. Congratulatio enim expellit individuum, discretio nimiam æmulationem.

SERMO LXXXIII (134).

De laude humana caute recipienda.

Mel invenisti? noli multum comedere, ne forte satiatus evomas illud (*Prov. xxv, 16*). Potest non incongrue hoc loco mellis nomine favor humanæ laudis intelligi : meritoque non ab omni, sed immo-

(134) *Alias, 47 ex Parvis.*

derato mellis hujus edulio prohibemur. Est enim cum utiliter humanas laudes recipimus, fraternæ duntaxat intuitu charitatis, et ad salutem eorum qui nobis propterea facilius acquiescent. Hac ergo parcitate servata, mellis hujus moderata comedio non nocebit. Si quid vero amplius est, a malo est, et in pernicie convertetur. Invento enim melle immoderatus vescitur, quisquis apponens omniuno cor suum, favore humanæ laudis inflatur, incrassatur, impinguatur: a quo se Propheta sanctus custodi deprecatur a Domino, non quidem mellis, sed olei satis **1205** vicina appellatione ipsum quem prædiximus favorem exprimens, ubi ait: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum (Psal. cxl., 5).* Vis nosse quando evomat immoderatus epulat mellis edulium, quod usque ad satietatem sumens, modum parcitatis excessit? Tunc sine dubio laudes, quibus satiabatur, non alium fructum quaerens, sed favore ipso contentus humano; tunc, inquam, multa cum anxietate evomit, quod cum perniciosa delectatione comedit, cum aliud quemlibet laudari audiens invidia contabescit. Mens enim dedita vanitati, et arrogantia tumens, laudem alterius, suam reputat vituperationem.

SERMO LXXXIV. (135).

De constantia adversus diabolum tentantem.

1. Duo loca sunt animæ rationalis; inferior, quem regit; et superior, in quo requiescit. Inferior, quem regit, corpus; superior, in quo quiescit, Deus. De utroque potest recte intelligi quod scriptum est, *Si ascenderit super te spiritus potestatem habentis, locum tuum ne dimiseris (Eccl. x, 4):* vel inferiorem scilicet, regendo; vel superiore, quiescendo. Sed hoc quod prius dixi, convenienter rudibus uide et imperfectis, quibus loquitur Apostolus: *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestrae. Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniurianti ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem (Rom. vi, 19).* Habet quippe anima tria facere in corpore, vivificare, sensificare, regere. Sed sive auferatur vita, sive sensus perturbetur, de neutro condemnatur. Sin vero tentatori victa succumbit, hoc illi ad peccatum reputatur. Dicitur ei ergo ne ascendeante super eam spiritu, locum suum deserat, hoc est, ne ingruente tentatione membra sua arma iniquitatis peccato exhibeat.

2. Notandum autem quod dicitur, *Si ascenderit super te spiritus potestatem habentis.* Nihil quippe adversus nos malignus spiritus potest, nisi missus aut permissus. Unde cum ejus sit voluntas semper mala, dumquam potestas est nisi justa. Nam voluntas quidem mala ex se ipso sibi inest, potestatem vero non aliunde quam a Deo habet. Quam tamen potestatem semper moderatur Dominus, ne scilicet ex nequitia voluntatis plus puniat, quam eorum exigunt merita qui puniuntur. Et haec de inferiori loco

Adicta sint. Cæterum de superiori hoc intelligitur, ne quietem mentis, quam in Deo habet, tentato diabolo deserat, sed in lecunque ille tentaverit ipsa in Deo fixa constanter in tranquillitate permaneat. Haec posterior sententia convenit perfectis qui cum Elia dicere possunt, *Vivit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto (IV Reg. iii, 14):* et illud de Joanne apostolo, *quia sicut ille est nos sumus in hoc mundo (I Joan. iv, 17).* Haec, inquam, sententia convenit perfectis, qui jam in sua conversatione quodam modo imitantur statum aeternitatis.

SERMO LXXXV. (136).

De casu animæ irretractabili.

Sive ad austrum, sive ad aquilonem arbor cedebit, ibi erit (Eccl. xi, 3). Austri calor et lenitas in sacra Scriptura bonam solet habere significationem

Bab aquilone vero panditur omne malum (*Jerem. i, 14*). Porro homines sicut arbores vidit aliquis (*Marc. viii, 24*). Exciditur autem arbor in morte: et quemque ceciderit; ibi erit, quia ibi te judicabit Deus ubi invenerit. Ibi inquam erit immutabiliter et irretractabiliter. Videat quo easura sit antequam cadat; quia postquam ceciderit non adjiciet ut resurgat, sed nec ut se vertat. Quo vero easura sit arbor, si scire volueris, ramos ejus attende. Unde major est copia ramorum et ponderosior, inde casaram ne dubites, si tamen fuerit tunc excisa. Rami nostri, desideria nostra sunt: quinus ad austrum extendimur, si spiritualia fuerint; si carnalia, ad aquilonem. Quæ vero præponderent, medium corpus indicat. Ea namque præponderant quæ, secum traxerint corpus. Sic enim est corpus nostrum inter spiritum cui servire debet, et carnalia desideria quæ militant adversus animam, sive potestates tenerarum, ac si vacca sit inter raptorem et rusticum constituta. Quidquid ille, minetur, **1206** quidquid intendat, si vaccam non duxerit, rusticus vicit. Sic quantumcunque saeviat malignus, quantumcunque prava desideria crucient: si vas suum sibi vindical anima, vixisse credenda est, ut quemadmodum ait Apostolus, *Non regnet peccatum in nostro mortali corpore:* sed sicut exhibuimus membra nostra servire iniquitati ad iniquitatem, sic exhibeamus servire justitiae in sanctificationem (*Rom. vi, 12, 19*).

SERMO LXXXVI. (137).

De creatione in certo pondere, mensura et numero.

1. *Omnia fecisti in pondere, et mensura et numero (Sap. ix, 21).* Ad differentiam ipsius divinæ essentiae dictum est. Creatura enim in pondere, et mensura et numero factæ sunt: solus Creator his omnibus caret. Pondus in dignitate rei consideratur. In pondere igitur facta est, quæ rei sui generis est comparanda, aut secundum majus, aut secundum minus, aut secundum æquale. Pondus habet, quæ quanti valeat aestinari potest. Mensura vero in loco et tempore consideratur. Quod si locum solum accipimus corporalem, incorporeorum mensura in tem-

(135) *Alias, 43 ex Parvis.*

(136) *Alias, 49 ex Parvis.*

(137) *Alias, 51 ex Parvis;* 30 inter Senteutias.

pore erit, et non in loco. Neque enim anima in loco potest esse corporeo; nec corpus, de quo magis videtur, locus animae est. Quomodo enim corpore clauditur, quae sic vegetal exteriora, sicut interiora. Sic est, in superficie cutis, sicut in visceribus intimis.

2. Sicut ex affectione carnali et consuetudine corporum sic errat anima, ut se ipsam nesciat nisi corpoream cogitare. Ubi est enim thesaurus ejus, ibi est et cor (*Matth. vi, 21*). Hoc sapit quod diligit. Affectionibus siquidem obligata et illita terrenis, suam ipsius faciem considerare non potest. Infixa est in limo profundi et se ipsam non videt sed putat formam suam esse luteam illam quam portat imaginem. Sed omnino aliter est: et aliter consideratur mensura animae secundum locum. Locus si quidem unicuique rei, finis est suae substantiae. Substantia vero animae in ratione in memoria in consilio, in judicio, ceterisque similibus est: quae omnia suo quoque fiae clauduntur. In mensura est ergo factus omnis spiritus, praeter divinum: quia et ratio ejus et memoria et cetera omnia suam habent mensuram. In numero facta sunt omnia, vel secundum parium compositionem ut sunt corpora vel secundum varietatem et mutabilitatem, ut sunt etiam incorporea. Solus Deus est in quem nec pondus, nec mensura eadit omnino nec numerus. Unus Deus est non habet sui generis cui valeat comparari. Unus est et solus ipse penitus inestimabilis, eternus quoque et immensus, indivisus et omnino invariabilis.

SERMO LXXXVII (138).

De osculo sponsi seu gratia contemplationis.

1. *Osculetur me osculo oris sui* (*Cant. i, 1*). Tria sunt oscula: pri num, pedum; secundum, manuum; tertium, oris. Cum primo couertimur, pedes Domini osculamur. Duo autem sunt pedes Domini, misericordia et veritas. Ille utrumque pedem Deus convertentium cordibus imprimet et utrumque pedem peccator quisque, si vere convertitur amplectitur. Si enim solam misericordiam sine veritate recipere per presumptionem eaderet. Rursus si veritatem sine misericordia reciperet nihilominus per desperationem periret. Sed ut si salvis ad utrumque pedem humiliter provolvitur ut per veritatem peccata damnet et per misericordiam veniam speret: et hoc primum osculum. Secundum osculum fit, cum primum ad bona opera consurgimus. Tunc manus Domini osculamur, cum ei nostra bona opera offerimus, vel cum ab eo virtutum dona recipimus. At vero tertium osculum tunc fit, cum iam consumpto luctu paenitentiae iam acceptis virtutum donis, mens coelesti desiderio inspirata, ad secreta interioris cubiculi gaudia impatiens amoris introduci desiderat: cum dulcibus suspiriis vocem animi interrumpentibus pio cordis affectu decantat. *Vultum tuum Domine requiram* (*Psal. xxvi, 8*). Et ita ex vehementi desiderio fit ei praesens Sponsus, quem sic amat, 1207 quem sic affectat cui sic suspirat

A Primum itaque osculum fit in remissione peccatorum, et dicitur propitiatorium. Secundum fit in donis virtutum, et vocatur muneratorium. Tertium fit in contemplatione coelestium, et vocatur contemplatorium.

2. Sciendum est autem esse duo genera contemplationis. Quidam enim sunt qui ascendunt, et cadunt: alii vero qui rapiuntur, et descendunt. Ascendum sicut illi, de quibus scriptum est. *Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt*. Gratias non egerunt, quia viribus suis et ingenio tribuerunt quod Deus revelavit illis. Ideo sequitur easuseorum: *et evanescunt in cogitationibus suis*. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt (*Rom. i, 21, 22*). Electi vero rapinuntur, sicut Paulus et sui similes. Sed et descendant, ut ea quae per excessum mentis viderint, loquantur parvulis: eo sane modo quo capiantur ab ipsis. Rapitur Paulus cum dicit: *Sive mente excedimus, Deo*. Descendit cum dicit: *Sive sobrium sumus, vobis* (*II Cor. v, 13*). Hoc posteriori genere contemplationis rapi desiderat anima perfecta in castissimos amplexus Sponsi sui, dicens: *Osculetur me osculo oris sui*. Ac si diceret: Ego non viribus meis, non industria, non meritis ad contemplanda gaudia Domini mei assurgere valeo: sed ipse osculetur me osculo oris sui, id est ejus gratia fiat; non per doctrinam, non per naturam, sed per gratiam suam osculetur me osculo oris sui. Miro autem modo gratiam operantis, et opus, et modum operis eleganter expressit. Cum enim dicit, osculetur, operantis gratia monstratur: cum autem supponit, osculo, ipsum opus, id est contemplatio, designatur; cum vero adjungit, oris sui, modum operis, scilicet quo fiat contemplatio, evidenter expressit. Per os quippe Verbum intelligitur.

3. Fit autem contemplatio ex condescensione Verbi Dei ad humanam naturam per gratiam, et exaltationem humanae naturae ad ipsum Verbum per divinum amorem. Nec absurdum cuiquam videri debet, si in contemplatione Verbi Dei haec ita distinguamus: cum ejusdem quoque Verbi Dei incarnationem eodem ordine factam Evangelium testetur. Ibi etenim gratia premititur, cum ab angelo Virgo salutatur: *Ave, inquit, gratia plena*. Etenim cuius sit, et quanta sit ipsa gratia, subiungit, dicens: *Dominus tecum*. Opus etiam ejusdem gratiae subinfertur, cum dicatur: *Benedictus fructus ventris tui*. Fructus namque ventris tui, incarnatione est Verbi. Modus vero tanti operis edocetur, ubi dicitur: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (*Luc. i, 28, 35*). In quibus operibus Verbi, sive his quae de Evangelio protulimus, sive his quae de Canticis canticorum exposuimus, manifeste stat, et istam scilicet incarnationem ex sola ubertate divinae gratiae esse factum; nec illam, id est contemplationem, quandoque humana voluntate, sed divino tantum munere provenire posse.

4. Et notandum, quod haec ipoa contemplatio tribus modis pro diverso statu temporum distinguitur. Et primo quidem vocatur cibus; secundo, potus; tertio, ebrietas. Unde et in consequentibus electi quoque voce Sponsi invitantur, dicentis: *Comedite, amici, et bibite, et incibriamini, charissimi* (*Cant. v, 1*). Prius comedunt, dum in carne adhuc corruptibili degunt. Postmodum vero corpore exuti, et in celum translati, jam bibere dicuntur eadem quae prius comedebant; quia jam per speciem contemplantur sine labore, quae prius per fidem crediderant, dum in corpore positi peregrinarentur a Domino, et in sudore vultus sui vescerentur pane suo: sicut et nos facilius suminus ea quae bibimus, quam illa quae mandimus; quia in illis nonnullus labor, in his levius est transitus. In hoc ergo statu positi sancti bibere quidem possunt, sed inepti non possunt; quoniam a perfectissima contemplatione divinitatis quedam modo retardantur, dum adhuc resurrectionem sui corporis in fine saeculi prestolantur. Qua facta ita corpus menti, et Deo mens inhæredit, ut jam deinceps nihil sit, quo ab interna ebrietate contemplationis revocari possit. Prima itaque invitatione qui comedunt, **1208** vocantur amici, id est chari; in secunda quia bibunt, chariores; in tertia quia inepti, charissimi.

5. *Quia meliora sunt ubera tua vino* (*Cant. i, 1*). Duo sunt ubera sponsæ, unum congratulationis, alterum compassionis. Unde Apostolus his duobus parvulos fovens: *Gaudere, ait, cum gaudientibus flere cum flentibus* (*Rom. xii, 15*). Vinum accipitur desiderium saeculare, de quo scriptum est: *Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile* (*Deut. xxxii, 33*).

6. *Fragrantia unguentis optimis* (*Cant. i, 2*): innuit quod aliqua sunt unguenta bona, aliqua meliora, quibus omnibus superferantur haec optima. Dicamus ergo tria genera esse unguentorum. Primum fit de recordatione peccatorum, cum pro ipsis compungimur, et veniam petimus. Et hoc unguentum bonum est, quia cor contritum et humiliatum Deus non spernit (*Psalm. l, 19*). Effunditur autem ad pedes Domini, ibique remunerationem accipit, scilicet remissionem peccatorum, cum Dominus dicit: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (*Luc. vii, 47*). Secundum unguentum fit de recordatione beneficiorum Dei. Et hoc recte ad caput effunditur; quia virtutes non nisi ad Deum, a quo sunt, referuntur. Hoc autem unguentum jam charius est; quia de hoc scriptum est: *Utquid perditio ista unguenti facta est? Poterat enim venundari plusquam trecentis denariis, et dari pauperibus*. Sed hanc perditionem approbat Dominus, cum dicit: *Sinite eam. Quid illi molesti estis? Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis*. Non solum approbat, sed etiam remunerat, cum dicit: *Amen dico vobis, ubiunque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur et quod haec fecit in memoriam ejus* (*Matth. xxvi, 8-13; Mare. xiv, 4, 9*).

A Tertium ergo unguentum compoditur de pretiosis aromatibus, sicut de quibusdam sanctis mulieribus scriptum est quod emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum (*Marc. xvi, 1*). Sed hujus tertii unguenti non fit aliqua effusio vel perditio; quia noluit Dominus illud super corpus suum mortuum effundi, sed servari vivo corpori suo, id est Ecclesiae sanctæ, cui nimis mulieres, quæ cum unguentis venerant, mittuntur resurrectionem evangelizare. Primum itaque unguentum vocatur unguentum compunctionis, et absumitur igne contritionis; secundum, devotionis, et absumitur igne charitatis; tertium vocatur unguentum pietatis, quod non absumitur, sed integrum conservatur.

SERMO LXXXVIII (139).

De recto usu donorum Dei.

1. Sicut de Christo duo sunt, unum nobis incognitum, scilicet generatio divina, de qua scriptum est: *Generationem ejus quis enarrabit?* (*Isa. lxi, 8*) alterum cognitum, ut generatio vel opera humana: ita etiam de Spiritu sancto aliud ejus nostris est mentibus occultum, scilicet, quomodo procedat a Patre et Filio, cum sit æqualis et coæternus eidem Patri et Filio; aliud vero ipso docente manifestum, videlicet quibus modis operetur gratiam suam in nobis. Duplex quippe est operatio sancti Spiritus. Operatur enim in nobis aliud propter nos; aliud propter proximos. Propter nos, id est propter utilitatem nostram, operatur in nobis primo compunctionem, consumende peccata: secundo, devotionem, ungendo et sanando vulnera: tertio, creando intellectum, tanquam pane confirmat nos et roborat: quarto, hæc ipsa multiplicius augendo, et amorem infundendo, quasi vino inebriat. Cætera charismata, id est sapientiae consilia, et hujusmodi, dantur nobis ad utilitatem aliorum. Unde Apostolus cum de distributione donorum loqueretur, non ait simpliciter, *Alii datur sapientia*, alii scientia; sed addidit dicens, *sermo scientiae, sermo sapientiae* (*I Cor. xii, 8*): ut ostenderet quod hujusmodi dona propter alios daniur, scilicet ut alii ædificantur.

2. In quibus operibus cavendum est duplex periculum: ne vel illa quæ dantur propter nos, dividamus proximos; vel illa quæ propter proximos, reservemus **1209** nobis. Si enim quæ pro utilitate aliorum accepimus, retinemus tantum nobis, charitatem non habemus, et diciur nobis: *Sapientia abscondita, et thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque?* (*Ecli. xx, 32*.) Rursus si de donis Dei velimus innotescere hominibus, non Deo in occultis cordis placere, humilitatem perdimus, et merito illa voce increpamur: *Quid habes quod non accepisti?* (*I Cor. iv, 7*.) Sic utroque modo periclitamur, hinc humilitatem, illinc amittendo charitatem. Et quis sine humilitate et charitate potest salvis fieri? Rectus ergo profectus nostri ordo est, ut illis donis, scilicet compunctione et cæteris, studeamus impleri primum; deinde, si per gratiam Spiritus sancti cætera supercaverint, id

(139) *Alias, 53 ex Parvis.*

est sapientia et scientia, curemus illa proximis partiri. Ita sane obtinebimus illud Spiritus sancti donum, quod vocatur discretio spirituum, si et ea quae nobis tantum congruunt, nobis reservemus, et ea quae ad aliorum utilitatem conseruntur, nobis largiamur et proximi.

SERMO LXXXIX (140).

De osculo a sponsa dosiderato, id est Spiritu sancto.

1. *Osculetur me osculo oris sui* (*Cant. 1, 1*). Os Patris intelligitur Filius. *Nemo autem novit Filium, nisi Pater; et nemo novit Patrem, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare* (*Matth. xi, 27*). At vero eumque sit ista revelatio, sive Patris, sive Filii, non sit nisi per Spiritum sanctum. Hinc est quod cum Petrus dixisset Domino: *Tu es Christus Filius Dei vivi*, ille respondit: *Beatus es Simon Bar Jona*, quod interpretatur, *Filius columbae*; quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cælis (*Matth. xvi, 16, 17*). Et Apostolus cum præmisisset, quod *oculus non vidit, et auris non audivit, et cætera, statim subjunxit, nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum* (*I Cor. 11, 9, 10*). Videatur ergo sponsa gratiam habere Spiritus sancti, per quam cognoscat Filium aequalē Patri. Nec dicit, *Osculetur me ore suo*, quod solius Filii est dicere, non cuiusquam creaturæ, quippe quæ nullo modo potest esse aequalis Patri: sed, *osculo oris sui*. Porro osculum commune est osculantis et osculati. Si igitur se invicem osculantur Pater et Filius, quid est eorum osculum nisi Spiritus sanctus?

2. Hoc itaque flagrat sponsa osculari: *Osculetur me, inquiens, osculo oris sui*. Illoc osculum testatur etiam Paulus eam accepisse, cum dicit: *Quoniam estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, clamantem, Abba, Pater* (*Galat. iv, 6*). Hoc osculum pollicebatur et ipse Salvator, cum ad instantiam orationis exhortaretur discipulos: *Si vos, inquit, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis, vestris, quanto magis Pater vester qui in cælis est, dabit bona, id est Spiritum bonum, potentibus se* (*Matth. vii, 11; Luc. xi, 13*). Ex hujus osculi impressione suscepit anima rationalis ab ipso Sponso suo, Verbo Dei, cognitionem, et amorem veritatis, quæ duo quasi labia imprimit ei ipsa Dei virtus et Dei sapientia. Siquidem sapientia cognitionem, virtus confert amorem. Habet et ipsa anima similiter duo labia, quibus osculatur Sponsum suum, id est rationem et voluntatem. Rationis est percipere sapientiam, voluntatis virtutem. Si sola ratio percipiat sapientiae cognitionem, et voluntas non habeat virtutis amorem, non est plenum osculum; aut si sola voluntas obtingat amorem, et ratio minime percipiat cognitionem, nihilominus est semiplenum. Tunc vero plenum et perfectum est, quando et sapientia illustrat rationem, et virtus afficit voluntatem.

(140) *Alias*, 54 ex Parvis.

(141) Sermonibus 55 et 56 ex Parvis inter Sententias rejectis, hic ex 57 et 58 conslatus est, exstant-

A

SERMO XC (141).

De triplici unguento, compunctionis, devotionis, pietatis.

1. Duo sunt pedes Dei, misericordia et judicium. His circuit et perambulat jugiter spirituales mentes, exsultans ut gigas ad currēdām viam (*Psal. xviii, 6*); si tamen tales sunt, de quibus merito dicat. *Habitabo in illis, et deambulabo in eis* (*II Cor. vi, 16*).

Ilos ergo pedes primo unguit anima peccatrix illo primo unguento, quod dieitur compunctionis. **1210** Denique Maria, quæ peccatrix erat, unxit pedes Jesu. Nec mediocre sane unguentum hoc videatur, de quo scriptum est: *Et donus impleta est ex odore unguenti* (*Joan. xii, 3*). Nec mirum, eum etiam in cœlestib[us] sentiatur hujusmodi unguenti fragranitia,

B

Veritate attestante quæ ait: *Gaudium est angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente* (*Luc. xv, 10*). Verum quantumlibet unguentum hoc pretiosum videatur, tamen comparatum alteri, quod appellatur devotionis, et conficitur ex memoria beneficiorum divinorum, quo et unguntur caput Domini, vile et nullius pretii intelligitur. Denique de illo dicitur. *Cor contritum et humiliatum, Deus non despicies* (*Psal. l, 19*): de isto vero, *Sacrificium laudis honorificabit me* (*Psal. xl ix, 23*). Caput ex eo ungis, cum de suis donis Deo gratias agis; siquidem caput Christi, Deus (*I Cor. xi, 3*). Deitas ergo in Christo tangitur, quoties ad laudem ipsius ejus beneficia memoramus: sicut non tam dætas quam humanitas nescesse est ut cogitetur, cum non ejus dona, sed nostra peccata recordamur.

C

2. Nam in carnis assumptione duos illos pedes ad hoc accepisse cognoscitur, id est misericordiam et judicium, ut peccator, qui ad caput, id est ad deitatem, accessum non habebat, ad pedes, id est ad humanitatem, accederet. Nisi enim pes ille, quem diximus misericordiam, ad hominem assumptum pertineret, Paulus de illo non diceret: *Tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato, ut misericors fieret* (*Hebr. iv, 15*). Et nisi judicium æque ad hominem pertineret, ipse homo Deus de se ipso non dixisset: *Et potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est* (*Joan. v, 27*). Itaque ad hos pedes Viri doloris, et scientis iufirmitatem, peccator accedere non dabitans, sicut er loquitur:

Nunc autem cum fiducia accedimus ad thronum gratia. Non enim habemus Pontificem qui non sciat compati infirmitatibus nostris (*Hebr. iv, 16, 15.*) Peccatrix ergo ad pedes, justa ad ungendum caput accedit. Tanto autem unguentum capitilis illo alio, quod pedibus apponitur, pretiosius est aestimandum, quanto species quibus conficitur, illis constat esse pretiosiores. Illas quippe facile et absque labore in nostra regione reperimus. Peccatores siquidem omnes sumus. Porro illas difficile ac de longinqu

que ad verbum in tractatu de Amore, a. II, 5, quem habes tomo V.

valde, utpote de paradiſo Dei, asportatas suscipimus. Omne enim datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre lumineum (*Jac. i, 17*). Quid denique hujuscemodi unguento excellentius, de cuius effusione etiam Apostoli murmurasse dicuntur, dicentes: *Utquid perditio haec potuit enim venundari, et dari pauperibus.*

3. Sed et nunc quoque cum forte videtur quispian vacare Deo, tantaque devotionis et gratiae, ut merito credatur ungere caput Christi, persitens jugiter in sancta quiete, et gratiarum actione, et divinae delectatione devotionis, non desunt qui hoc perditionem dicant, et justo, ut sibi videtur, murmure conqueruntur, quod is qui pluribus prodesse poterat, quiescat sibi: non quod sanctitati invideant, sed quod provideant charitati. Cæterum ipsa charitas Deus hujuscemodi animæ plerumque parcit, quam videt spiritualibus studiis delectari, maximeque si talem eam noverit, quæ adhuc pusillanimitate et imbecillitate ut malier sit, et needum in verum perfectum profecerit. Quod utique melius ipse discernit qui intuetur cor, quam homines qui in facie tantum vident, et secundum faciem judicant, cum videlicet minime attendunt, non esse ejusdem facilitatis devote quiescere, et fructuose occupari; humiliter subesse, et utiliter præesse; regi sine querela, et regere sine culpa; obedire sponte, et imperare discrete; bonum denique esse inter bonos, et bonum inter malos; imo etiam esse pacatum inter filios pacis, et his qui oderunt pacem exhiberi pacificum. Sciens ergo Jesus qui sint, quive non sint idonei implicari curis pro tali delicata anima, quam pro sui adhuc teneritudine tractandis negotiis minus sufficere sentit adversus alind sentientes, et ob hoc ejus quietem, tanquam inquietuosam, bono quidem zelo, sed non secundum scientiam insimulantes, ipso respondet effectu: *Quid molesti estis huic mulieri?* Nam etsi (quod fatendum est) melius est ad quod illam trahere tentatis, bonum tamen opus est quod operata est in me. Sinite eam interim operari bonum quod potest. Novi enim ego quod adhuc mulier sit. Cum autem mutatione dexteræ Excelsi de muliere factus fuerit vir (quod et me, quando tamen erit, latere non poterit, quia me provocante promovebitur, me quoque servante tenebitur), tunc melior erit iniqüitas viri, quam nunc benefaciens mulier (*Eceli. xlii, 14*). Unde et illud melius spero. Nec reputo perditionem unguenti hujus effusionem, in quo et mulieris devotio designatur, et mea præfiguratur sepultura. Huc accedit, quod tam latet suam fragrantiam circunquaque diffundit: quare ubique prædicatum fuerit hoc Evangelium, dici etiam habeat quod et haec fecit in ejus commemorationem (*Matth. xxvi, 8-13*).

4. Jam ad tertium unguentum accedamus. Sane iudiciorum præmissorum alterutra collatione, priore sequens absque omni ambiguitate cognoscitur esse

A melius, longeque excellentius. Illud autem mirum videtur si tertium aliquod inveniri queat, quod ambobus jure debeat anteponi, juxta quod optimum unguentum sponsa sua redolere ubera glorietur. Alioquin optima non sunt, si non vincunt et meliora: sicut et meliora veraciter non dicuntur, nisi quæ superant bona. Porro tantæ excellentiae unguentum illud secundum, quod caput ungitur, inventum est, ut vix quælibet ei divitiae, non dico præferri, sed nec saltem conferri posse videatur. Ego tamen non crediderim sponsam esse mentitam; quippe quæ habeat sponsum ipsam Veritatem, cuius et hic verba loquitur, qui utique sicut fallere non vult, ita nec falli potest. Alioquin frustra desiderat et suspirat veritatis amplexibus jungi, mentiens veritati. Quæ enim mendacio societas cum veritate? Quin potius veritas perdit omnes qui loquuntur mendacium (*Psal. v, 7*).

B 5. Fortassis in Evangelio si quærimus, inveniemus præcessisse et hujus figuram. *Maria, inquit, Magdalene, et Maria Jacobi, et Salome emerunt aromata ut venientes ungerent Jesum* (*Marc. xvi, 1*). Videsne in prima fronte propositi capituli, quanti æstimandum sit etiam hoc materiale unguentum, cuius aromatis comparandis non una vel duæ sufficere potuerunt? Una primum, una et secundum attulit unguentum. Ad hoc autem comparandum et præparandum tres pariter conveverunt, ut simul videlicet emerent quod per se singulæ non poterant, et sic C venientes ungerent Jesum. Non solum pedes, aut solum caput, sed, ut venientes, inquit, ungerent Jesum, id est totum corpus. Sed attende, quod tam, pretiosi hujus unguenti pati Christus noluerit perditionem fieri: et ideo non invento corpore reportarunt illud, et jussæ sunt exhibere vivo, quod præparaverant mortuo. Quod et fecerunt, cum protinus nuntiato gaudio resurrectionis, discipulorum, qui procul dubio membra Christi, et membra viva erant, tristia corda delinire curarunt. Quæ utique membra nisi plus illo crucifixo corpore Christus diligenter, pro his illud crucifigendum non tradidisset. Liquet itaque, quod dno illa tanto hoc ultimum præcellit unguenta, quanto Christus [videtur legendum] Christo Ep. P.] hoc suum corpus, id est Ecclesiam, cui exhibetur, illo quod ex eo ungi voluit, quod et propter hujus redemptionem tradi voluit, constat esse amabilius.

SERMO XCI (142).

De tribus emissionibus.

1. *Emissiones tuæ paradisus* (*Cant. iv, 13*). Vox illius cœlestis Jerusalem, congaudentis huic quæ peregrinatur in terris. Sunt autem tres emissiones. Prima, conjugatorum poenitentium in mundo: secunda, conversorum continentium in claustris: tertia, prælatorum prædicantium, et orantium, pro Dei populo. De prima emissione, id est poenitentia, dicunt angeli, quibus gaudium est super uno pecca-

tore poenitentiam agente (*Luc. xv, 10*) : *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi, etc.*

1212 Ascendere autem dicitur hæc anima poenitens per desertum, terram scilicet inviam et inaquosam, peccatorum suorum recordando. Ascendit sicut virgula, eadem peccata humiliiter confitendo. Quæ confessio recte fieri sicut virgula fumi dicitur, quia per plures peccatorum species, tanquam fumus de thuribulo per plura foramina derivatur. Et notandum quod cum fumus nunquam habeat splendorem nonnunquam tamen habere possit odorem. Quod hic fumus confessionis odorem quemdam pietatis habeat, inquit ex his quæ subjunguntur : *Ex aromatibus myrræ et thuris, et universi pulveris pigmentarii* (*Cant. iii, 6*). Confessionem debet semper comitari myrra et thus, id est mortificatio carnis, et oratio cordis. Alterum enim sine altero, aut parum, aut nihil prodest. Nam si quis carnem mortificet, et orare dissimulet, superbus est et dicitur ei : *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* (*Psal. xl ix, 13*.) Item si oraverit, et carnem suam mortificare neglexerit, audiet : *Quid vocatis me, Domine, Domine, et non facitis quæ dico?* (*Lue. vi, 46*.) et illud : *Qui avertit aurem suam ne audiat legem oratio ejus erit execrabilis* (*Prov. xxviii, 9*). Utrumque ergo alteri suffragatur, dum constat quod alterum sine altero reprobatur.

2. Sequitur : *Et universi pulveris pigmentarii.* Post recordationem et confessionem peccatorum, post mortificationem et orationem exhibendus est fructus eleemosynarum. Quæ bene pulvis dicuntur, quia de terrena substantia sunt : pigmentarii vero, quia suavissimum odorem emittunt. Hinc est quod Cornelio bene agenti dictum est : *Orationes tuæ et eleemosynæ tuæ ascenderunt* (*Act x, 3*). Vel universi pulveris pigmentarii ideo dicitur, quia nonsolum magna sed etiam minima quæque peccata conterenda sunt per confessionem, et diluenda per compunctionem. Ilæc de prima emissione dicta suficiant.

3. Secunda est vita continentium in claustro vel eremo. In hac emissione nulla fit deserti mentio, aut fumi seu poenitentiae; sed lucis, splendoris, atque virtutis. Denique in hujus laude angelica voce cantatur : *Quæ est ista quæ ascendit sicut aurora consurgens pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?* (*Cantic. vi, 9*.) In quibus verbis triplex virtus ejus ostenditur, humilitas, castitas, charitas. Aurora quippe finis est noctis et initium lucis. Nox autem vitam peccatoris, lux significat vitam justi. Aurora ergo quæ fugat tenebras, lucem nuntiat, merito humilitatem designat; quia sicut illa diem et noctem, ita ista dividit justum et peccatorem. Nam hinc, id est ab humilitate, justus quisque incipit, et inde proficit. Unde etiam ipsa aurora consurgens dicitur, ut videlicet virtutum structura surgens ab humilitate tanquam proprio fundamento erigatur. Igitur ad ostendendam ejus humilitatem dictum est : *Sicut aurora consurgens.* Illud vero quod sequitur, *Pulchra ut luna, castitatem demonstrat.* Porro luna

A dicitur splendorem suum nou a se habere, sed a sole trahere : quantoque magis solis conspectui cernenda opponitur, tanto majore sui parte ab ejusdem solis lumine illustratur. Similiter congregatio, seu quæque fidelis anima, si veri Solis obtutibus offeratur intuenda, sine dubio ex visione illius admittet protinus in se decus quoddam pulchritudinis, et venustatem castitatis. Unde fit ut ex ejus lumine crescens et proficiens, etiam ad perfectionem provehatur, ut recte dicatur de illa quod sequitur :

4. *Electa ut sol.* Quare ut sol? An ideo quia fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum? (*Matth. xiiii, 43*.) Sed ibi unde sicut sol fulgebunt, nisi de splendore vestis nuptialis? (*Matth. xxii, 11*.) Ipsa est enim, qua utique in terris positi vestiendi erant illi, quibus dictum est : *Vos autem sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto* (*Luc. xxiv, 49*). Hæc virtute charitatis, quam vestis illa nuptialis significat, quisquis indutus fuerit, eamque in se recte ordinaverit, erit procul dubio terribilis hostibus suis ut castrorum acies ordinata. Nam de cæteris quidem virtutibus quantascunque sine charitate habuerit, nou curant dæmones. Cum vero charitatem et ipsam ordinatam in acie **1213** viderint, illico præcipites aguntur in fugam. Potest in eo quod dicitur *cœcta ut sol*, perseverantia intelligi, quæ tantum electorum est. In eo autem quod sequitur, *terribilis ut castrorum acies ordinata*, discretio mater virtutum, per quam terrentur et fugantur dæmones, acquiruntur et conservantur virtutes. Possunt et alia multa in hac secunda emissione congrue et intelligi et dici ; sed hæc pauca de multis dixisse sufficiat.

5. Tertia emissio convenit sanctis præparatoribus, de quorum vita et doctrina etiam vox illa sub admiratione profertur : *Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* (*Cantic. viii, 5*.) In prima emissione dictum fuerat, *Quæ est ista quæ ascendit per desertum;* in hac autem, *Quæ ascendit de deserto* : quia nimur ibi poenitentes compungunt spinæ, per quas incedunt; hic vero doctores quidquid de sæculo subripere potuerunt, sublimi mente calcaverunt. Ideo dictum est, *de deserto deliciis affluens.* Sed querendum est, quæ sint illæ deliciæ, quibus affluere dicuntur ; et quis ille dilectus, aut cur super eum inniti dicantur. Neque enim parvæ æstimandæ sunt, quæ a supernis civibus deliciæ nominantur. Siquidem hujuscemodi deliciæ mentis sunt, non ventris; animi, non corporis; spiritus, non carnis; rationis, non sensualitatis, interioris, non exterioris hominis. Quas ut breviter aliquo modo describam, ipsæ sunt abundans infusio gratiae spiritualis. Beata illa anima, cui talis gratia infunditur, quæ in benedictionibus supernæ dulcedinis prævenitur, ut templum Dei et oraculum Spiritus sancti officiatur. Tali quippe animæ deesse non possunt divitiae salutis, sapientia et scientia, et ejusdem salutis optimus thesaurus, timor Domini. Quibus deliciis cum abundaverit et repleta fuerit, exaltet jam in ecclesiis Dominum, et in cathedra senio-

rum laudet eum.' Qued in aure audivit in cubiculis, prædicet jam super tecta, et sic affluit deliciis. Alfluere enim dictum est, verbo doctrinae insistere, exemplo vitae lucere, opus spirituale instanter exercere.

6. Sed necesse est ut in his omnibus non suam, sed auctoris sui querat gloriam. Ipse est enim dilectus ejus, de quo scriptum est : *Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi (Cantic. II, 16);* et de quo Pater : *Hic est filius meus dilectus; ipsum audite (Luc. IX, 35).* Super quem innundum est, ut vide licet illius gratiae auxilio ascribatur opus ejus, a quo omnia, per quem omnia, et ad quem omnia referuntur. Cur autem super eum inniti debeat, ipse dilectus qui docet hominem scientiam, plenius nos doceat. Ait ille discipulis quos injusmodi deliciis implebat : *Ego sum vitis, vos palmites. Sicut palmes non potest facere fructum, nisi manscrit in vite; sic et vos nisi in me manseritis: et iterum, Sine me, inquit, nihil potestis facere (Joan. XV, 4, 5).* Ac si aperte diceret : Si deliciis vultis afflire, innimini super me. Sed jam videamus, quomodo illi affluant et innitantur. Veniat in medium unus pro omnibus ille prædictor egregius. Eia, beatissime Paule, afflue deliciis tuis. Certe cum Evangelium ab Jerusalem per circuitum ad Illyricum prædicasses; cum sine sumptu ipsum Evangelium posuisses; cum cœlestes thesauros fideique sacramentum Græcis ac Barbaris, sapientibus et insipientibus, ut prudens ac fidelis dispensator, erogasses; cum mortificationem Jesu in tuo mortali corpore circumtulisses; et inter multas admirandas virtutes tuas, quas tu potuisti facere, nos vix possumus enarrare, etiam illud cum omni auctoritate, sine omni arrogantia, cum esses Apostolorum tuo judicio minimus, tamen ausus es dicere : *Gratia Dei in me vacua non fuit, sed abundantius omnibus illis laboravi. Magnæ, et, ut ita dicam, deliciosa delicia! Sed ne illas amittas, innitere super dilectum tuum. Non autem ego, inquit, sed gratia Dei mecum (I Cor. XV, 10).* Rursum afflue; quoniam, ut verum fatetur, delectant valde tales deliciae. *Omnia possum, ait. Iterum innitere. In eo, inquit, qui me confortat (Philipp. IV, 13).* Item dicit Apostolus, *Qui gloriatur, in Domino gloriatur (II Cor. X, 17)*: hoc est, qui deliciis affluit, super dilectum suum innuitatur.

7. Hæc de tribus emissionibus in significatione trium generum hominum, quos in hac vita continet sancta Ecclesia, quas etiam apud Ezechiel designant Noe, Daniel, et Job (*Ezech. XIV, 14*), adjuvante Domino diximus; quamvis in singulis quibusque perfectis possint non inconvenienter assiguri. Et in his quoque prima emissio est poenitentia; secunda, justitia; tertia, doctrina. Primo enim poenitendo convertuntur; secundo bene vivendo justitiam exerceant; tertio, si bene profecerint, ipsam justitiam, quam vita tenent, verbo do-

A cent. Sed quoniam virtutibus insidiantur vitia, et ita juxta sunt posita, ut qui ab illis deviaverit, istorum laqueos incurrat, oportet ut sit poenitentia sine pudore, ne scilicet erubescat confiteri commissa peccata; caveat justitia simulationem, eliminet prælationem. Ubi enim magnitudo gratiarum est, ibi etiam magnitudo discriminis est.

SERMO XCII (143).

De triplici introductione, in hortum, in cellarium, et in cubiculum.

1. *Veni in hortum meum, soror mea sponsa (Cantic. V, 1).* Alibi dicitur, *Introduxit me rex in cellarium suum (Cantic. I, 3);* alibi dicitur, *in cubiculum suum (Cantic. II, 4).* Hæc triplex introductio fit animæ rationali a Spousa suo, Verbo scilicet Dei, secundum triplicem sensum Scripturarum, historicum, moralem, mysticum. In horto est historicus, in cellario moralis, in cubiculo mysticus. In horto, id est in historia, continetur triplex Trinitatis operatio: creatio cœli et terræ, renovatio cœli et terra, confirmatio cœli et terra. Pater creavit, Filius reconciliavit, Spiritus sanctus confirmavit. Et aliud tempus est creationis, aliud reconciliationis, aliud confirmationis: sicut et in horto aliud est tempus plantationis, aliud fructus colligendi, aliud vescendi. Creatio et reconciliationis sunt presentis; confirmationis, futuri sæculi. In principio temporis creavit Pater, in plenitudine temporis reconciliavit Filius, post omne præsens tempus confirmabit Spiritus sanctus. De Patre dixit Filius : *Pater meus usque modo operatur; et de se subjunxit: Et ego operor (Joan. V, 17).* Similiter et Spiritus sanctus in consummatione sæculi vere poterit dicere : Pater et Filius usque modo operantur; et ex hoc jam operor ego: cum scilicet jam fecerit corpora nostra spiritualia, corpusque adhæserit spiritui, et spiritus Deo; hoc ipsum corpus eodem Spiritu sancto sic confirmante, ut jam deinceps absque ullo temporis intervenientis momento fiat quod scriptum est, *Qui adhæret Deo, unus spiritus est (I Cor. VI, 17).* De creatione instruit nos vetus Testamentum, et promittit reconciliationem. Reconciliationem exhibet novum Testamentum, et spondet confirmationem.

2. Secunda introductio est in cellarium. Hoc cellarium continet moralis scientiam, et habet tres distinctas mansiones. Prima dicitur aromatica: secunda fructuaria: tertia, cella vinaria. In prima sunt qui benese habent cum prælatis; in secunda, qui cum aequalibus; in tertia, qui cum subditis. Est ergo prima cella disciplinæ; secunda, naturæ; tertia, gratiæ. Qui enim perfectæ conversationis nititur cumulum attingere, sit primum discipulus, et ingreditur cellam disciplinæ, in qua mores ejus a magistro variis virtutibus, velut a pigmentariis aromata diversis speciebus componuntur. Unde et ista cella dicitur aromatica, quia tales quique dum ultra amplectuntur disciplinæ labore, optimum aliis exemplo suo effundunt imita-

(143) Constat ex serm. 62 et 63 ex Parvis.

tionis odorem. Inde consequenter ingrediuntur in secundam cellam naturae : quoniam illi quidem cæteris condiscipulis concordare facile possunt, qui sub magistro propriam voluntatem frangere didicerunt. Et hæc cella, ubi cum cæteris communiter vivitur, congrue cella naturæ dicitur ; quia omnes homines æquales quidem natura genuit, sed alios aliis meritorum causa vel prepositus, vel suppositus. Dicitur etiam fructuaria, quia magnæ utilitas est, si quisque gratiam quam accepit, in alterutrum administrat, unde scriptum est : **Fratel fratrem adjuvans, exaltabitur sicut civitas munita** (*Prov. xvii, 19*). Et item dicit propheta : **Eeee quam bonum et quam jueundum, habitare fratres in unum** (*Psal. cxxxii, 1*). At vero cum consummati plene fuerint in hac secunda cella naturæ, tunc tandem ingredi possunt tertiam, quæ est gratiae : ut etiam cæteris instituendis præsent, qui eum cæteris juste et sine querela vixerint. Et hæc quoque cella dicitur vinaria; ut scilicet seruant charitate, qui cæteris præsunt in regimine. Dicitur etiam cella gratiae, quod nomen scilicet aliis quoque duabus possit esse commune. Nam et disciplina, et socialis vita donum gratiae est. Ista tamen sibi illud vindicat specialiter : quoniam quidem multum facile est subjici vel sociari; rarum vero et difficile ad aliorum regimen utiliter quemvis posse transferri.

3. His tribus cellis continentur et formantur omnium hominum mores. Omnes enim homines vel sunt prælati, vel æquales, vel subditi. Quemadmodum autem eliguntur de hortis quæque potiora, et in cellulariis reponuntur, ubi etiam distincta habent loca, in quibus serventur : ita de historia sumuntur, et quasi reconditur in cellulario moralis sensus, unde omnis humana vita instruatur. Legunt etenim ibi orationes, quales se exhibere subditis debeant, cum eis dicitur : *Non dominantes in clero, sed forma acti gregis* (*I Petr. v, 3*) ; et illud : *Non quia dominamur fidei vestre, sed adjutores sumus gaudii vestri* (*Il Cor. i, 23*) ; et Dominus in Evangelio : *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis* (*Joan. x, 11*). Inveniunt etiam in eadem Scriptura æquales qualiter se habere debeant invicem, cum legunt : *Alter alterius onus raportate, et sic adimplebitis legem Christi* (*Galat. vi, 2*) ; et illud : *Honore invicem prævenientes Rom. cxii, 10* ; et multa in hunc modum. Habent ibi et subditi quod eorum mores componat, quomodo scilicet subdi eos majoribus oporteat, quibus dicitur : *Obedite præpositis vestris, et subiacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem reddituri pro animabus vestris* (*Hebr. xiii, 17*) (144).

SERMO XCIII (145).

De dentium proprietatibus, ad monasticae vitae professionem relatis.

1. *Dentes tui sicut greci tonsarum, quæ ascendunt de lavaero, omnes gemellis fetibus, et sterilis non est in eis* (*Cantic. iv, 2*). Spiritus sanctus, de-

(144) De introductione in cubileum vide serm. 23 in Cantic. n. 14.

A ejus secretiori fonte Cantorum flumen emanat, in his (ut sentio) dentibus mysteria nobis non parva commendat. Non sunt hi dentes de quibus dicitur, *Deus concret dentes eorum in ore ipsorum* (*Psal. lvii, 7*) ; vel de quibus ad virum sanctum vox divina proclamat, *Per gyrum dentium ejus formido* (*Job. xli, 5*) ; sed dentes isti lacte candidiores; quippe sponsæ sunt, ejus speciem concepivit Aliussumus, quæ non habet maculam neque rugam. Cum enim tota candida sit, candidior probatur in dentibus. Nova tamen et inaudita comparatione in illius laudes perorat, dicens : *Dentes tui sicut greci tonsarum*. Quid in haec, rogo, similitudine dignum est, ut eam de coelestibus areanis descendisse credamus? Magnum prorsus, et magno animo magnifice sentiendum. B Spiritus enim est qui loquitur : qui cum loquitur, nec unum potest iota vacuum praeterire. Aliiquid profecto est in his dentibus involutum, quod evolutum sacramtoris intelligentie præsignet arcanum.

2. Dentes enim candidi sunt et fortes : carnem non habent : carent corio : nihil intra se pati possunt : non est dolor sicut dolor eorum : clausi sunt labiis ne videantur : indecens est cum videntur nisi ridendo : toti corporis masticant eibum : nullum inde saporem habent : non facile consumuntur : per ordinem positi sunt, superiores alii, et alii inferiores : et cum inferiores moveantur, superiores nunquam. Hujusmodi dentes ergo arbitror homines monasticae professionis, qui viam compendiosiorem [*alias, rectiorem*], et securiorem vitam eligentes, de toto Ecclesie corpore quod candidum est, candidiores esse videntur. Quid enim illis candidius, qui totius immunditiae spureitias evitantes, cogitationum, sicut actionum, peccata deplorant? Quid fortius illis, quibus tribulatio pro solatio, contumelia pro gloria, inopia pro abundantia dueitur? Isti carnem non habent, quia in carne carnem oblitii audiunt ab Apostolo : *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu* (*Rom. viii, 9*). **1216** Corio carent; quia nitorem et distensionem mundanarum sollicitudinum non habentes, in pace in id ipsum dormiunt et requiescent. Nihil morari intra se patiuntur; quia nec modicum quidem offendiculum tolerabile reputant aut intra se, aut in conscientiis singulorum. Illic est illa yesta opportuna importunitas, qua tam saepè fatigatis nos, ut multoties, etiam cum necesse non sit, multum in his dici expendatis. Non est dolor sicut dolor eorum; quia nihil tam horrendum et horribile est sicut murmur et dissensio in congregacione. Claudi sunt labiis, ne videantur : sic et nos materialibus vallis circumcingimus, ne sæcularium oculis et accessui pateamus. Indecens est si appareant, nisi interdum forte ad risum; quia nihil turpius quam monachus per urbes et castella discurrens, nisi cum illa cogit quæ operit multitudinem peccatorum charitas. Charitas enim risus est, quia hilaris est. Lacta quidem, non tamen dissoluta. Toti corpori

145) Alias, 64 ex Parvis.

masticant cibum dentes; quia ipsi pro toto Ecclesiae corpore, videlicet tam vivis quam mortuis, orare sunt constituit. Nullum inde saporem habere debent; quia nullam sibi gloriam debent assignare, sed dicere eum propheta: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (Psal. ciii, 1). Non facile consumuntur; quia quanto annosiores, tanto ferventiores; et eo rapidius currunt, quo vicinus appropinquant ad palmar. Per ordinem positi sunt. Ubi enim aliquid ordinatum est, si hic non est, ubi cibus et potus, vigilare et dormire, laborare et quiescere, ambulare et sedere, et cetera omnia, in numero et mensura et pondere constituuntur? Superiora et inferiores sunt: quia inter nos Prælati et subditi sunt, et sic superiora inferioribus junguntur, ut inferiores a superioribus non discordent. Cum autem inferiores moveantur, superiora non quani moveri debent; quia etsi subditi quandoque turbentur, prælatorum est in mente composita perdurare. *Sicut gressus tonsarum*, inquit. Quam bene monachi tonsis ovis comparantur quia revera tensi sunt, quibus nec corda, nec corpora, nec aliquid mundanum in proprietate relictum est. *Quæ ascenderunt de lavacro*. Lavaerum Baptismus est, de quo ascendit qui ad celitudinem vitæ perfectioris intendit; descendit autem qui se vitæ mancipat in honestatæ. *Omnis gemellis felibus*; quia et verbo pariunt, et exemplo. *Ei sterilis non est eis*; quia nullus est iudeus.

SERMO XCIV (146).

De processu vitæ christiana seu spiritualis, juxta apologiam Elii, Jezabel fugientis.

1. *Tinuit Elias Jezabel, et surgens abiit quocunque tulit eum voluntas: venitque in Bersabee Juda, et dimisit ibi puerum suum, et perrexit in desertum. Cumque venisset subter umbram juniperi, et sederet, projecit se, et dormiit. Et angelus Domini tetigit eum, et dixit illi: Surge, et comedere. Et respexit, et ecce ad eaput suum subcinericus panis, et vas aquæ. Comedit ergo, et bibit, et ambulavit in fortitudine cibi itius quadraginta diebus et quadraginta noctibus usque ad montem Dei Oreb* (III Reg. xix, 3-8). Per Eliam quippe, qui interpretatur Dominus vel *Dominus fortis*, intelligitur quilibet justus qui persecutionem patitur propter justitiam. Unde illud: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam* (Matth. v. 10). Qui metuens Jezabel, id est malitiam sæculi, vel tyrannidem diaboli, surgit de tentatione peccaminum, et abit quocunque eum tulerit voluntas a Domino sibi collata. Venitque in Bersabee Juda, in sanctam Ecclesiam, quæ dicitur Bersabee, id est *Puteus septimus*, propter abundantem septiformis Spiritus gratiam, quæ inibi fidelibus dividitur; vel *Puteus sanctitatis*, propter mysteriorum Dei profunditatem, et sanctarum Scripturarum refectionem. De hac profunditate habemus in psalmo, *Tenebrosa aqua in nubibus aeris* (Psal. xvii, 12): et rursus, *Judicia tua abyssus multa* (Psal. xxxv, 7).

(146) Alias, 65 ex Parvis.

A Ad ejusdem considerationem Apostolus expavescens, et pavescendo deficiens, clamare compellitur: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei!* etc. (Rom xi, 33).

B **1217** 2. De hac satietate legis in psalmo: *Super aquam refectionis educavit me* (Psal. xxii, 2), et item: *Inebriabuntur ab ubertate domustua* (Psal. xxxv, 9). Hujusmodi ebrietas non inducit fastidium, sed indeficientem quibusdam desideriis provocat appetitum. In hoc sacrae lectionis pelago agnus ambulat, et elephas natat. In catholica doctrina mensa juxta modulum intelligentia: sufficientes singulis epulae apponuntur. Haec est paradisus deliciorum, hic est hortus omnium pomorum. Veniens itaque in Bersabee, in sanctam Ecclesiam, ut dictum est, currit ad confessionem, quæ per Judam notatur: et dimittit ibi puerum suum, id est puerilem sensum, vel pristinorum actuum debilitatem, et pergit in desertum, id est istius mundi contemptum. Quo postquam venit, sedet, id est a sæclari tumultu quiescit, cantans cum propheta: *Hec requies mea in saeculum sæculi* (Psal. cxxxii, 14). Projicifit, id est vitem se reputat, suis abrenuntians desideriis, juxta illud evangelicum. *Qui vult venire ad me, abneget semetipsum* (Luc. ix, 23). Obdormivit in umbra juniperi, quia in atrisi domus Dei secundum sensus corporis vacat omnino ab omnibus pravitatibus, dicens cum Psalmista: *In pace in idipsum dormiam et requiescam* (Psal. iv, 9). Tunc angelica visio tangit eum, excitans ad bonum operandum, ei ad altiora consurgendum. Respicit ad caput suum, id est ad Christum qui caput est Ecclesiae: et ecce subcinericus panis, id est pastus divini dogmati, forinsecus quidem rudis, sed medullitus ineffabiliter confortatius et dulcis; et vas aquæ, hoc est, Ions lacrymarum cum cordis compunctione. Comedit et bibit, id est adimplet quæ anit: et pergit in fortitudine ad montem Dei, ad celitudinem videlicet beatitudinis.

SERMO XCV (147).

De doctrinæ amaritudine per prædicatores temperanda.

D 1. *Erat famæ in terra, et filii prophetarum habitabant eoram Elisaœ: quibus fecit apponi pulmentum. Cumque gustassent de coctione, exclamaverunt: Mors in olla, vir Dei, et non potuerunt comedere. At ille: Afferte, inquit, farinam. Et misit in ollam, et ait: Infunde turbæ. Et comedit; et non fuit quidquam amplius amaritudinis in olla* (IV Reg. iv, 38-41). Fames in terra, penuria verbi Dei in mente humana: filii prophetarum, filii prædicatorum. Propheta interpretatur ridens. Et sancti prædicatores non ab re propheta appellantur: qui et arcana mysteriorum Dei contemplantur, et prout vident mores hominum, adhibent modos curacionum. Elisaœ *Salus Domini* interpretatur: quo nomine quivis prælatus et docteur Ecclesiae decenter

(147) Alias, 66 ex Parvis.

censetur, cujus salubri persuasione Domini salus populis annuntiatur, et anuntiando impertitur. Hic talis ex debito sui officii apponit subjectis ollam grandem, herbas agrestes continentem, id est, admonitionem de gravibus disserentem, acerbitate refertam, sed tamen igne sancti Spiritu succensam. Subdit ergo perhorrescentes sermonum auctoritatem, clamant: *Mors in olla*; et non possunt gustare.

2. Sapiens igitur dispensator non affert, imo alferri jubet farinam; quoniam non praebet, sed hortatur habere charitatem, cuius condimento redundunt dulcia quae prius videbantur amara. Potest namque prædictor monita salutis auribus circumstantium insouare, sed nemo, nisi solus Deus, valet saporem charitatis palato cordis infundere. Unde Gregorius: « Nisi sit intus spiritus qui doceat, doctoris lingua exterior in vacuum laborat (*Homil. 30* in *Evang.*). » Alius est sapor coeli, alius est sapor terræ. Haudquaque nobis placere potest sapor coeli, dum saporem querimus coei nostri. In deserto dantur coturnices et manna, id est in loco disciplinae majora et minora mundata. *Cum vidissent filii Israel manna, dixerunt ad invicem: Manhu? quid est hoc? Ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moyses: Iste est panis quem dedit Dominus vobis ad vescendum* (*Evol. xvi, 15*). Hujus facti mysterium in Evangelio Joannis convenienter aperitur, ubi Dominus ait: *Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, etc.* Multi ergo ex discipulis audientes dixerunt: **¶¶¶** Durus est hic sermo; quis potest cum audire? Ex hoc multi abierunt retro (*Joan. vi, 54, 61, 67*). Ad huc itaque modum, cum aliqui simplices ad conversionem veniunt, severitatem Regulae expavescunt. Si fiat eis sermo de mundi contemptu, de virtutum virtiorumque conflictu; si anxietas vigilandi, assiduitas orandi, parcimonia jejunandi ab ipsis requiritur, dicunt conquerendo inter se: Quid est hoc? quis tot et tanta implere sufficiat? Nesciunt enim quanta sit virtus assumpti ordinis. Sed pastor eis consolatoria habet respondere, et de afferenda eos sollicitare farina.

SERMO XCVI (148).

De quator fontibus Salvatoris, et aquis inde hauriendis

1. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris* (*Isa. xii, 3*). Pro paradiſo quem perdidimus, restitutus est nobis Christus Salvator. Sicut ergo de uno fonte paradiſi derivantur quator flumina ad irrigandum paradiſum: ita de pectoris ejus arcane procedunt quatuor fontes, ex quibus hauriuntur quatuor aquarum genera, unde tota per universum mundum rigatur Ecclesia. Sunt autem quatuor fontes, veritas, sapientia, virtus et charitas. Ex his ergo fontibus hauriuntur aquæ ex singulis scilicet

(148) Alias, 67 ex Parvis.

A singulæ. Nam de fonte veritatis, sumuntur aquæ judiciorum; de fonte sapientiae, aquæ consiliorum; de fonte virtutis, aquæ præsidiorum; de fonte charitatis, aquæ desideriorum. In aquis judiciorum cognoscimus quid licet, vel quid non licet. In aquis consiliorum discernimus quid expediat, vel quid non expediat. Sed quia electis viris recte per hæc gradientibus non desunt tentationes, tentantur autem de dñobus; aut terroribus, ut concutiantur; aut blandimentis, ut sedueantur; ideo armandi sunt contra terrores præsidiis divinæ virtutis; contra blandimenta desideriis supernæ charitatis. Desideriis enim meliorum superantur, ut ait quidam sanctus, desideria deteriorum. Vel sic possumus procedere. Quid prodest nosse quid licet et expediat (quod utique docent judicia atque consilia), si posse perfici minime contingat? Ideo post aquas judiciorum et consiliorum, quaerenda sunt aquæ præsidiorum. Rursum et posse quid valeat, si horum omnium non sit finis charitas? Recte itaque post judicia, post consilia, post præsidia, hauriuntur de fonte charitatis desideria, ut videlicet quidquid sapimus aut loquinur, quidquid operamur aut patimur, aeternæ vitæ finis concludat.

2. Sed ut hæc quæ dicta sunt de fontibus et aquis clariss eluceant, Scripturarum testimoniis reor esse comprobanda, aurique similitudines, quas protulimus, vermiculandas argento. Ac primum quod dictum est, quatuor illos fontes de pectori Jesu manare, nullum arbitror ambigere, Quomodo autem ex eisdem tantibus hauriantur prædictæ aquæ, id elaborandum est. Veniat ergo David, et dicat quod ex fonte veritatis procedant judicia. Ille certe videtur sensisse cum diceret: *De vultu tuo judicium meum prodeat* (*Psal. xvi, 2*). Neque enim vir sanctus judicium suum diceret, quod de vultu Dei, id est de veritate, non prodiret. Noverat enim electos Dei veritatis judiciis, tanquam virga ferrea regi, et quia sub eorum regimine se esse sentiebat, exultans psallebat: *Judicia Dei vera, justificata in semelipsa; desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum* (*Psal. xviii, 10, 11*). A quibus ne forte per incuriam devient, audiant vocem Patris per eumdem prophetam conminantis: *Si in judiciis, inquit, meis non ambulaverint, et mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum* (*Psal. lxxxviii, 31-33*). Ille mysteria divini judicii reserbat cœlestis regni clavicularius, cum diceret: *Tempus est ut incipiatur judicium de domo Dei. Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non crediderunt Dei Evangelio?* (*1 Petr. iv, 17*). Et hoc de electis dictum est. Cæterum est alius de reprobis judicium, quod nihilominus ab ipsa Veritate procedit. Unde et per Paulum dicitur: *Scimus enim quoniam judicium est secundum veritatem in ¶¶¶ eos qui tulit agunt* (*Rom. ii, 2*). Et utrumque quidem judicium complectetur ipsa Veri-

tas, dicens : *In judicium ego veni in hunc mundum, ut qui non vident videant, et qui vident cœciant* (Joan. ix, 39). Utrumque autem dicernit, cum item dicit : *Et ibunt hi in supplicium æternum; justi autem, in vitam æternam* (Matth. xxv, 46).

3. Si vidimus quomodo de fonte veritatis hauriuntur iudicia, videamus quomodo de fonte sapientiae propinuantur consilia. Quis dubitet apostolum Paulum esse sapientem, cum et Petrus ejus coapostolus sapientiam ei datam esse astruat (H Petr. iii, 15), et ejusdem apostoli tota verborum series nil aliud quam sapientiam redoleat? Proferat igitur consilia, et per ipsa nos doceat, quid peregrinantibus et ad cœlestem patriam festinantibus expediatur. *De virginibus*, inquit, *præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consequetus a Domino, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse*, hoc est in virginitate manere. Si de virginibus præceptum haberet, nil aliud, quam quod præcipiteretur, licet. Nunc vero cum utrumque licet, vel nubere, vel non nubere, quid compendiosius dici potuit, quam *bonum est homini sic esse?* præsentim cum et necessitatis instantia frequenter obrepere soleat, et cito mori ipsa temporis brevitas urgeat, totiusque mundi figura prætereat. Iten cum de vidua loqueretur : *Beator, inquit, erit si sic, id est innupta, permanuerit secundum consilium meum. Ac ne de proprio corde, et non potius de fonte Sapientiae videretur hoc ipsum consilium deprompsisse, subjecit dicens: Puto quod et ego spiritum Dei habeam* (I Cor. viii, 23, 26, 40). Sed cur ego paucis immoror exemplis, cum in ejus verbis omnis sexus, omnis conditio consilium inveniat, si diligenter quaerat, salutis? Quod si quis curiosius velit perspicere, utrum verum sit quod dictum est, de sapientia consilia manare, legat libros qui inscribuntur Sapientiae, ubi totus orationis contextus consilia parare videtur. Si vero consultius et nūi ins studet vitam inde eligere, audiet ipsam salubriter invitatem Sapientiam : *Si vis, inquit, ad vitam venire, serva mandata* (Matth. xix, 17). Quæris eujus? *Deum, inquit, time, et mandata ejus observa* (Eccli. xii, 43). Audiat eam ipsam materno affectu inclamantem : *Da mihi cor tuum* (Prov. xxiii, 26). O quantum vellem, et ego cor meum in ejus verbum suspendere, de cuius ore mirifico tam dulcia vita consilia audio personare! Utinam autem et linguae meæ calamum in ejus fonte possem intingere, quo idoneus essem ea quoque quæ restant de duobus fontibus, id est virtutis et charitatis, utiliter exarare!

4. Et quoniam quatuor isti fontes ita sibi invicem saporem transfundunt, ut qui de uno bibent, quædam ineffabili dilectionis dulcedine invitetur ad alium, libet jam de sapientia ad virtutem transire, et qualiter illuc hauriantur aquæ præsidiorum,

A quantum ab ipsa virtute adjuvor, ostendere. Sic autem superius dixi gemina esse veritatis iudicia, quia scilicet determinat quid licet, vel quid non licet; itidem sapientiae duo, hoc est quid expediatur, vel quid non expediatur: ita et hic agnoscamus de fonte virtutis hauriendas duplices præsidiorum aquas, quæ vel abluant electos a culpis, vel refrigerent in tormentis. De utrisque sumamus exemplum. Refert Lucas evangelista, quod quedam mulier, quæ fluxum sanguinis patiebatur, erogata in medicos tota substantia cum minime curari potuisset, accesserit retro, et tetigerit fimbriam vestimenti Domini, et confessim steterit fluxus sanguinis: Jesum vero dixisse: *Quis me tetigit?* Cumque discipuli responderent: *Turbæ te compremunt et affligunt, et dicis: Quis me tetigit?* rursum repetiisse: *Tetigit me aliquis; nam et ego novi virtutem de me exiisse* (Luc. viii, 43-46). Ecce quas aquas præsidii hauserit mulier de fonte virtutis, quibus abluta est a profluvio sanguinis, quæ nulla medicorum arte poterat sauari. Quod si quis abjectiat, prolatum testimonium nihil ad rem præsentis operis pertinere, eo quod illa mulier nequaquam abluta esse videatur a culpis, sed tantum ab aegritudine carnis, noverit moris esse divinæ virtutis prius cordi mederi, quam corpori. Unde et **¶ 1220** alibi, cum quidam ei paralyticus offerretur curandus, tanquam bonus et pius medicus, volens sanare prius quod erat potius, id est mentem, quam carnem, ait eidem paralytico: *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua*. Itaque sanata conscientia, consequenter sanatur corpus, cum dicitur: *Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam* (Matth. ix, 2, 6). Sic ergo et hujus cor mulieris prius abluit intus per donum fidei, sicut scriptum est. *Fide mundans corda illorum* (Ict. xv, 9), per quam meruit exterius impetrare salutem corporis. Hoc enim innuit ipse Dominus, cum dicit: *Filia, fides tua te salvam fecit, vade in pace* (Luc. viii, 48). Quod autem de hoc ipso fonte virtutis hauriantur aquæ præsidii in tormentis, ostendunt et illi tres pueri in fornaci incendio aestuantis positi, quibus ipsa flamma refrigeruit (Dan. iii); et præcipue inclitus ille martyr Vincentius qui, cum graviter torqueretur, non solum tolerasse, sed etiam tortorem suum constanter provocasse fertur his verbis: « *Insurge, » inquit, « et toto malignitatis spiritu debacchare;* videbis me Dei virtute plus posse dum torqueor, quam possis ipse qui torques. » Possent plura de hoc fonte virtutis copiosius dici, sed eam succincte prætero, quia de fonte virtutis alias, charitatib. bibere potius, quam scribere desidero.

5. Ad hunc fontem invitamus Redemptoris nostri voce dicentis: *Si quis sitit, veniat, et bibat, et de rentre ejus fluent aquæ vivæ*. Et secutus Evangelista exposuit ad quem fontem nos invitaret, dicens: *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum* (Ioan. vi, 37-39). Quem, nisi Spiritum charitatis, quem mundus non potest

accipere, sed soli accipiunt qui vere credunt in eum? Ex hoc ergo fonte hauriamus nobis aquas desideriorum, ipsasque partiamur in geminos rivulos, ut sicut ejusdem charitatis duo sunt precepta, ita sint et desideria gemina, quibus impleantur ipsa precepta. Aliud est enim desiderium quo Deus propter seipsum, aliud quo proximus diligitur in Deo, vel propter Deum. In illo nullus modus, sed ex toto corde, tota anima, tota virtute diligitur Deus; in hoc autem praescribitur quidam modus, cum dicitur, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum* (*Matth. xxii, 37, 39*). Illo flagrabat propheta, cum dicere, *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus* (*Psal. xli, 2*); et item, *Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini* (*Psal. lxxxiii, 3*). Hoc exhibebat Apostolus Romanis, quibus scribebat, *Desidero enim videre vos, ut aliquid gratiae spiritualis impetrari vobis* (*Rom. i, 11*): et Dominus in Evangelio discipulis suis: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobis-cum, antequam patiar* (*Luc. xxii, 15*).

6. Et notandum, quod ad illud excitatur mens humana specialiter tribus affectionibus, ac provehitur: unde et Deum diligere toto corde, tota anima, tota virtute jubetur. Prima quidem dulcis, secunda prudens, tertia fortis est. Primam habuit Petrus, cum Domino mori dissuaderet; ex corde enim dulciter diligebat, cuius passionem expavescebat. Sed eum audiret, *Vade retro, Satana, non sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominis* (*Marc. viii, 33*): his verbis eruditus, et intelligentis quid boni haberet mors Christi, coepit tota anima prudenter diligere, quem prius tantum diligebat dulciter toto corde, neendum vero diligebat tota virtute. Quod si faceret, nec propter mortis discrimen eum negaret. At vero post resurrectionem et ascensionem, dato despero Spiritu, tunc demum tota virtute dilexit, pro quo etiam horrendum crucis supplicium postmodum subire non expavit. Erga charitatem quoque proximi exercemur tripliciter, vel ut aedificetur ipsa caritas ubi non est, vel certe ne pereat, vel minuatur ubi est. Quisquis autem hanc puro affectu erga proximum operatur, illam procul dubio, quæ Deus est, ulterius promeretur.

SERMO XCVII.

De suavitate verbi ac jugi Christi, foris quidem duri, sed intus dulcissimi.

1. *Mel et lac sub lingua ejus* (*Cantic. iv, 11*). Id quidem necesse. Nam quod in lingua est, durum sonat. *Verba sapientis quasi stimuli, et sicut clavi in altum defixi* (*Eccle. xii, 11*). Alius est **122** *eius moliti sunt sermones super oleum* (*Psal. cxi, 5*): sed oleum peccatoris non impinguet caput meum. Corripiat me magis justus et increpет, nam hoc in misericordia est, quam illud oleum impinguet caput meum, in quo est dolus. Pulchre enim non molles, sed *molliti* dicuntur sermones vel suasoris adulatoris, vel suasoris iniqui, quod sit in eis non tam vera et *solida*, quam superducta et simulata suavitas, siqui-

Adem ipsi sunt jacula (*Psalm. liv, 22*). Denique sub lingua ejus quid? Audi Prophetam: *Labor et dolor* (*Psalm. ix, 7*). Porro sub lingua ejus mel et lac, qui juxta cumdem prophetam laborem singit in precepto (*Psalm. xcii, 20*). Miraris fingere Veritatem: nam mirari licet, dubitare non licet. Si et alterum testem quavis, lege in evangelio, quia *fixit se longius ire* (*Luc. xxiv, 28*). Quidni *figmentum* *figmento* exhibeat? Siquidem ipse novit *figmentum* nostrum, utique laboris impatiens, dilationem non sustinens, fragile ad utrumque; pie ergo providit, ut haberet pietas promissionem vita ejus que nunc est, et futura (*1 Tim. iv, 8*); nec laborem verum imponeret, sed magis fingeret in precepto. Audi quomodo laborem fingere ipse se prodat. *Tollite jugum meum super vos, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve* (*Matth. xi, 29, 30*). Quomodo non fictus labor, ubi non labor, sed requies invenitur?

2. Ita ergo labor in lingua, mel sub lingua. Quid supra linguan? Ineffabilia, quæ non licet homini loqui (*1 Cor. xii, 4*). Miseri, qui solum quod in lingua sonuit attendentes, nec quod sub lingua reconditum, nec quod supra repositum fuit, capere potuerunt! *Durus est hic sermo, inquit (Joan. vi, 6:).* Durus equidem, sed tamen idem est verbum vita. *Qui non bajulat crucem suam, et sequitur me, non est me dignus* (*Matth. x, 38*). *Si quis venit ad me, et non odit patrem et matrem, adhuc autem et animam suam, non est me dignus* (*Luc. xiv, 26, 27*). Quid durius poterat dici? Noli errare. Lapis videtur; panis est. Durus in cortice, sed suavissimus in medulla. Tentat te Dominus Deus tuus. Fidei exercitatio, et probatio dilectionis est fictio ista laboris. Esto tamen lapis sit. Num tu credis quod et demones credunt? *Si Filius Deies, die ut lapides isti panes fiant.* Omnes novimus quis hoc dixit. Non dubitat ille posse solo dictu (quo quidem facilius nihil est) ex lapide panem facere, quem Filium Dei esse credit. Fas est et ab hoste doceri. Dicamus et nos Filio Dei: *Dic ut lapides isti panes fiant.* Nam et ille qui hominum utique, non dæmonum, venerat in salutem, sic confutavit adversarios, ut parvulos erudiret. Non enim dicens quod ille voluit, sed quod oportuit nos audiare, ut videlicet noster hic lapis panis fieret, non illius. *Non, inquit, in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei* (*Matth. iv, 3, 4*).

3. Quid tu ad hæc, veritatis inimice, subducimuras? Quod quidem ipse fateris, et negare omnino non potes, potens est Filius Dei dicere, ut lapides panes fiant. Ubi ergo de verbis Dei ait et generaliter ait, quia sic vivitur, et in talibus vita spiritus mei (*Isai. xxxviii, 16*); quid tu mihi subsibilas ad quodvis eorum, dicens: *Durus est hic sermo?* Quæ Dei Filius dixit, et facta sunt alimenta vita, tunc saxa dixeris, qui filius Dei non es? Non sum ego qui te arbitrer (quod temeraria prorsus rapina arbitratus es ipse) esse te æqualem Deo, ut dicente te panis in

lapidem revertatur. Qui filius Dei non est sine causa diues ut lapides isti panes siant. Nec minus frustra tuum nobis apponas pro pane lapidem, scorpionem pro ovo, pro pisces serpentem. Vae enim his qui panem lapidem, lapidem panem dicunt, ponentes lucem tenebras, et tenebras lucem (*Isai. v, 20*) ; jugum Christi asperum, et esse sub sentibus delicias reputantes. Has delicias nolim. Opto magis gustare et videre quoniam suavis est Dominus (*Psal. xxxii, 9*). Hoc enim non frustra is ipse, qui monet, studuerat experiri. Denique ait : *Quam dulcia saucibus meis eloquia tua!* (*Psal. cxviii, 103.*) et rursum, *Quam magna, inquit, multitudo dulcedinis tuae, Domine, quem abscondisti timentibus te!* (*Psal. xxx, 20*). Ubi putas absconditur ? Nempe sub lingua sua, sub capite ejus, quæ dicit : *Lævu ejus sub capite meo, et dextera illius amplectabitur me* (*Cantic. ii, 6*). Licet enim in promissione vita ejus quæ nunc est, dulcedo et multitudine ~~1223~~ dulcedinis, et magna quoque, et perquam magna sit multitudine ; perfectio tamen nonnisi in promissione futuræ. Perfecisti, inquit, *his qui sperant in te in conspectu filiorum hominum* (*Psal. xxx, 20*). Quid perfecit ? Non est hic sermo in lingua, sed supra linguam. Ideo enim auris non audit, quia nec lingua protulit quod præparavit Deus his quis diligunt eum, Nec sane in abscondito consummatio illa, sed in conspectu filiorum hominum erit. Congrue vero non adhuc perfectum, sed jam perfecisse cum sperantibus ait : *Spe enim salvi facti sumus* (*Rom. viii, 24*).

SERMO XCIII.

De filiis pacis, in quibus habitat Deus.

Fuitus est in pace locus ejus (*Psal. lxxv, 3*). Est pax ticta, ut in Juda ; est inordinata, ut in Adam et Eva. Harum neutra est locus Dei. Sola pax christiana, quam Dominus reliquit et dat discipulis suis, ipsa est in qua Dominus requiescit. Haec offertur per sanctos prædicatores universo generi humano : sed eam quidam repellunt, aliqui recipiunt. Nos vero executientes pulverem pedum nostrorum super odientes pacem, ad dilectorum ejusdem pacis nos conferamus. Eorum alii dicuntur recipientes pacem, alii retinentes pacem, alii facientes. Possunt et alii nominibus vocari, scilicet pacati, patientes, pacifici. Et haec nomina sortiuntur secundum diversos status pacis, in quibus proficiunt. Nam pacati per hanc pacem possident terram corporis sui, quia mites sunt (*Matt. v, 4*). Patientes possident animam suam, quibus dicitur : *In patientia vestra possidebitis animas vestras* (*Luc. xxi, 19*). Pacifici possident non solum suam, sed etiam aliorum, in quibus faciunt pacem. Unde merito filii Dei vocantur (*Matt. v, 9*). Pecati ergo dicuntur, qui pacem recipient, de quibus scriptum est : *Si ibi fuerit filius pascis requiescat super illum pax vestra* (*Luc. x, 6*). Sed quia pusilli sunt, scandalis exagitati, cito pacem quam receptorant perdunt. Patientes autem sunt qui receptam retinent, nec quavis injuria exasperati eam amittunt.

A Istis tanquam robustioribus præcipitur : *Pacem dilitate et sanctimoniam sine qua nemo videt Deum* (*Hebr. 14*). Pacifici vero qui non solum in se et in aliis faciunt, sed etiam volentes anferre diligunt, sicut scriptum est : *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus* (*Psal. cxix, 7*), ecce isti sunt, quos sicut filios Deus diligit, et de quibus tanquam vivis lapidibus templum sibi Sapientia construit. De quo edificio, ne ullo impulsu possint labefactari, ipso Deo in habitante pariter et operante, ad similitudinem lapidis quadratur quatuor modis, superius, inferius, a dextris, et a sinistris. Superius, cum divina voluntati suam humiliter et prudenter subiiciunt; inferius, cum carnem subjectam temperanter regunt ; a dextris, juste bonos amplectendo ; a sinistris, malos fortiter tolerando.

SERMO XCIX.

De quatuor generibus hominum et cœlum obtinentium.

Quatuor sunt genera hominum regnum cœlorum possidentium. Alii violenter rapiunt, alii mercantur, alii furantur, alii ad illud compelluntur. Rapiunt qui dereliquerunt omnia, et sequuntur Christum, de quibus dicitur : *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* (*Matt. v, 3*). Sunt alii inferioris gradus, a quibus metuntur carnalia, dum eis spiritualia seminantur : et his loquitur in Evangelio Dominus, *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipient vos in aeterna tabernacula* (*Luc. xvi, 9*). Tales dicuntur mercatores, quia dant in praesenti pauperibus temporalia quæ possident, ut in futuro recipient ab eis aeterna, quæ non nisi per eos habere merentur. Necessæ est enim omnes qui in futuro iudicio examinandi sunt, vel esse Judicis amicos, vel apud Judicem intercessores habere amicos. Habent ergo primum beatitudinis locum qui intercedunt; habent hi pro quibus intercedunt secundum. Sunt alii qui nonnulla bona occulte faciunt, pro quibus merentur regnum cœlorum; sed tamen fieri illud ~~1223~~ dicuntur, quia laudem humanam vitantes, solo divino testimonio contenti, sunt. Horum figuram tenuit mulier in Evangelio, quæ fluxum sanguinis patiens cogitavit intra se, dicens : *Si tetigeris fimbriam vestimenti ejus : salva ero* (*Marc. v, 28*). Quo dicto, accessit occulte, et tetigit, et salva facta est. Alii sunt qui compelluntur : verbi gratia ut pauperes necessarii, quos scilicet hic ignis paupertatis Deo dispensante purgat, ne in futuro ignis iudicij puniat. De quibus scriptum est : *Compelle intrare, ut impleatur domus mea* (*Luc. xiv, 23*). Compelluntur multi variis necessitatibus et oppressionibus afflicti : qui mira Dei providentia, dum temporalem pœnam, si non libenter, tamen patienter substinent, vitam consequuntur aeternam.

SERMO C.

De discerniture inter plebem et presulcem.

Quantum distat inter pastorem et gregem, tantum debet distare inter episcopum et plebem. Stat ille

sublimis et rectus : curvat iste caput solo depresso. Unde poeta :

*Pronaque cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit.*

(OVIDIUS, *Metamorph.* lib. 1, vers. 84, 85.)

ille regit, iste regitur, ille paseit, iste paseitur : ut ex ipsa forma et habitu uteque discernatur. Habet ille in manu virgam qua feriat, vel potius ducat et reducat ovem. Quid est autem habere in manu virgam, nisi in opere disciplinam, ut subjectos suos exemplo magis instruat, quam verbo ? Erubescunt enim superbi esse discipuli, si eos in humilitate præcesserint magistri. Unde de Domino scriptum est : *Quæ capit Jesus facere et docere* (Act. 1, 1). Habet etiam baculum, quo feriat lupum : virga ovem, baculo lupum. Hoc est, mites et obedientes debet lenius corripere, duros vero corde et improbos acerius arguere; cumque necesse fuerit, etiam anathematis sententia ferire. Tenet canem in fune, zelum scilicet in discretione, ne sit de illis de quibus scriptum est : *Habent zelum (alias, emulationem) Dei, sed non secundum scientiam* (Rom. x, 2). Habet etiam pastor bonis panem in pera, hoc est verbum Dei in memoria.

SERMO CI.

De quatuor modis diligendi.

Duo sunt amores, carnalis et spirituales : ex quibus colliguntur quatuor modi diligendi, scilicet diligere carnem carnaliter, spiritum carnaliter ; carnem spiritualiter, spiritum spiritualiter. In his fit quidam profectus et ascensus ab inferioribus ad superiora. Nam ut homines, qui tantum noverant diligere carnem carnaliter, ad hoc proficerent, ut Deum quoque diligenter spiritualiter, Deus caro factus est, et loquendo, et conversando cum hominibus, primum ab eis carnaliter dilectus est. Cum autem pro amieis suis animam ponere vellet, jam spiritum diligebant, sed adhuc carnaliter. Unde et Petrus loquenti de passione sua respondit : *Absit a te, Domine, non erit tibi hoc* (Math. XVI, 22). Sed cum per eamdem passionem fieri mysterium redemptionis agnoscerent, in ipsa passione jam carnem spiritualiter diligebant. Resurgentem autem eo et ascendente, spiritum spiritualiter amant, laetique decantant : *Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus* (II Cor. v, 16). Nos quoque carnem nostram carnaliter diligimus, cum ejus desideria diligimus et perficimus. Spiritum carnaliter, quando eum flendo, suspirando, gemendo in oratione conterimus. Carnem spiritualiter, cum eam spiritu subjectam in bonis spiritualiter exercentes, cum discretione servamus. Spiritum spiritualiter, cum etiam ipsa spiritualia studia nostra fraternali utilitati ex charitate postponimus.

1221 SERMO CII.

De modo redeundi ad Deum.

1. Est ad Deum quidam redeundi modus, primi hominis casui oppositus. Adam quippe in paradiso

A potius, primo perdidit circumspictionem Dei. Testatur enim beatus Augustinus (*De civitate Dei*, lib. XIV, c. 13), quod nequaquam tentator hominem de paradiiso ejecisset, nisi aliqua elatio in anima hominis præcessisset, cum verissime scriptum sit : *Inte ruinam exaltatur cor* (*Prov. xxi*, 18). Secundo perdidit justitiam, quando uxoris voce plus quam divinæ obediuit. Justitia enim est virtus, quæ suum cuique reddit. Tertio amisit judicium, cum post peccatum cœrrectus, oblique per mulierem retrorsit propriam culpam in auctorem dicens : *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedì* (*Gen. iii*, 6, 12). Eisdem ergo virtutum gradibus redeundum est homini in exsilio posito, quibus primus expelli meruit de paradiiso. Primum itaque faciendum est judicium, deinde exercenda justitia, tandem circumspicio adhibenda. Et judicium quidem nobis, ut nos ipsos judicemus et accusemus ; justitiam proximo, circumspictionem debemus Deo.

2. Hanc redeundi viam ostendit nobis Micheas propheta, dicens : *Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, et quid Deus requirat a te : utique facere judicium, et diligere misericordiam, et ambulare sollicitate cum Deo tuo* (*Mich. vi, 8*). Hanc salutis viam testatur Apostolus Christum docuisse, dicens : *Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, crudens nos, ut abnegantes impietatem et secularia desideria, sobrie, juste, et pie vivamus in hoc seculo*, etc. Sobrie scilicet quantum ad nos, juste ad proximum ; pie ad **C** Deum. Qui etiam manifestius intulit circumspictionem Dei, dicens : *Exspectantes beatam spem, et adventum gloriae magni Dei et Salvatoris nostri Jesus Christi* (*Tit. ii, 11-13*). Et in multis aliis Scripturarum sacrae locis, si hic ordo vitae et institutio vitae quærratur, potest inveniri, ut illud : *Beatus vir qui in sapientia morabitur, et qui in justitia meditabitur, et in sensu cogitabit circumspictionem Dei* (*Ecli. xiv, 22*). Moratur siquidem in sapientia, et sapiens est qui semetipsum hie dijudicat, ut aeternum Dei judicium evadat. *Si enim, ait apostolus, nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur* (*Cor. xi, 31*). Sapiens est, non secundum sapientiam hujus saeculi, sed secundum illam quæ trahitnr de occultis, per quam utique miro Dei opere agitur, ut electi quique tensionibus et pressuris hic attriti, in aedificio veri Salomonis sine sonitu mallei postmodum collocentur.

SERMO CIII.

De quatuor gradibus, quibus electorum profectus distinguitur.

1. Quatuor gradibus distinguitur omnium electorum profectus. Primo enim fit quisque amans suæ animæ ; secundo fit amicus justitiae ; tertio, sapienitiae ; quarto fit sapiens. In primo profectu vitat omnia quæ animam possunt offendere, et diligit ea quæ eam possunt mulcere. Horret ergo infernum, et cœlum concupiscit. Ita potest implere illud divinum præceptum, quod in prima conversione sua accepit : *Diliges proximum tuum sicut te ipsum* (*Matth. xxii,*

39.) Nam dum secundum carnem ambulat, nullo modo potest; cum autem spiritu Dei agitur, facile potest. Quid enim habeat emolumenti homo, si proximus ejus ardeat in inferno? aut quid perdididerit, si secum fuerit in paradyso? Neque enim talis est illa paradisi hereditas, ut possidentium numero minatur. Diligit ergo proximum, quem non vult malum pati, sicut nec seipsum, et quem sicut seipsum vult possidere cœlum. Hoc autem suo, id est hominis spiritu, quando posset, ut scilicet expavesceret gehennam, ac cœlestia desideraret? Sed potest hoc illius spiritu, cui dictum est: *Si ascendero in cœlum, tu illic es* (*Psal. cxxxviii*, 8), etc. Spiritus quippe sapientiae ubique præsens, novit quid in cœlo, et quid agatur in inferno. Cumque mentem humam replevit, et de pœnis inferni incauit timorem, et cœlesium amorem infundit: **1225** sieque facit hominem amare seipsum, et dicit ei: *Miserere animæ tuae, placeans Deo* (*Ecclesi. xxx, 24*). Primum igitur est diligere se, deinde proximum. Non enim dictum est, *Diliges te sicut proximum; sed, Diliges proximum sicut te*. Hoc modo sit amator animæ sua per Spiritum sanctum, quem ex fide accepit.

2. Accepto autem hoc dono, non debet eo solo contentus esse, sed ad majora provehi, et in melius proficere. Vivit autem jam per Spiritum. Sed *Si per Spiritum vivimus*, ait Apostolus, *spiritu et ambulemus* (*Galat. v, 25*). Et alibi dicit: *Nos vero omnes revelata facie gloriam Dei speculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu* (*II Cor. iii, 18*). Hoc ipsum et Psalmista de sanctis videtur sensisse: *Benedictionem, inquit, dabit legislator; ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion* (*Psal. lxxxiii, 8*). Ambulet et iste, quem in manibus habemus: eat et proficiat, donec ad quartum gradum perveniat. Ibi sine dubio factus sapiens videbit Deum deorum in Sion. Porro eo ipso quod dixi, qui bene diligit animam suam, debet etiam diligere justitiam. Alioquin si diligit iniquitatem, odit plane, non diligit, animam suam (*Psal. x, 6*).

3. Diligendo autem justitiam transit ad secundum gradum, et audit illud Sapientiae præceptum: *Diligite justitiam, qui judicatis terram* (*Sap. i, 1*). Quam si perfecte dilexerit, debet pro ea ferre patienter omnem pœnam et quamecumque illatam contumeliam. Duo quippe præstabat ei justitia: unum, ut faciat quod debet; alterum, ut patiatur quod debet: scilicet, ut si bonum non fecerit quod debuit, malum quod meruit patiatur. Sic miro modo ne deserendo quidem justitiam ab ipsa deserimur, dum per ipsam quilibet prævaricationis reatus punitur. Neque enim est qui se abscondat a calore ejus. Hanc autem pœnam non solum vir justus non horret, verum etiam libenter excipit, dum per eam præterita vitæ peccata purgari fideliter credit. Hinc enim scriptum est: *Non contristabit justum quidquid ei acciderit* (*Prov. xii, 21*). Opponit igitur variis voluptatibus quibus corruit, contraria medicamenta per quæ re-

A surgat. Verbi gratia, cecidit per inobedientiam; per obedientiae laborem redit ad vitam: lubricus exstitit ac dissolutus; per continentiae studium rigoremque disciplinae reparatur. Patitur ab ipsis elementis mundi pœnam, quorum usu dadum defluxerat ad voluptatem. Quibus cruciatibus cum diu, tanquam aurum in fornace probatus fuerit, quantum scilicet dignum judicabit is qui in pane lacrymarum nos cibat, et potum dat nobis in lacrymis in mensura, incipit jam consolari, et audit illam Isaiae vocem dicentis: *Consolamini, consolamini, popule meus dicit Deus vester. Loquimini ad eorū Jerusalem, et advocate eam; quoniam completa est malitia ejus, id est afflictio, dimissa est iniurias illius. Suscepit de manu Domini duplicitia pro omnibus peccatis suis* (*Isa. xl, 1, 2*). Postquam vero consolationem receperit, sollicitus est et quaerit quomodo placeat ei cui se probavit. Facit quidquid boni facit, ut soli placeat suo Conditori.

4. Transit ad tertium gradum sui profectus: ut sit scilicet amicus sapientiae, quæ materno affectu loquitur sibi, cum dicit, *Præbe, fili, cor tuum mihi* (*Prov. xxiii, 26*). Cum ergo ad hunc gradum pervenit, nihil aliud ei re-tat, nisi ut ad quartum ascendet, ubi dicitur esse sapiens. Hoc autem fit, quando jam operatur, non ut ipse Deo placeat, quod utique in tertio gradu fecerat; sed quia placet ei Deus, vel quia placet Deo quod operatur. Quisquis talis est, potest cum tota fiducia ac securitate conscientiae illud Sapientis canticum decantare: *In omnibus requiem quiescere, etc.* Hic enim requiescit in omnibus, cum per omnia ei placeat Deus, qui non Dei voluntatem ad suam curvare, sed suam didicit ad Dei voluntatem erigere. Morabitur in hereditate Domini (*Ecclesi. xxiv, 11*), sicut ei ejusdem Domini voce promittitur, cum dicitur: *Terram in qua dormis tibi dabo: hoc est, quietem istam, ad quam pervenisti labore tuo et munere meo, stabilem tibi faciam atque perpetuam. Quod autem subjungit, et semini tuo* (*Gen. xxviii, 13*), sic possumus intelligere, ut non solum spiritui detur tranquillitas ista, et hic, et in futuro; **1226** sed etiam semini tuo, id est, per eboris tuis dabitus corporis tui glorificatio.

SERMO CIV.

De quatuor impedimentis confessionis.

1. Quatuor sunt quae impediunt confessionem, pudor, timor, spes, desperatio. Quosdam enim impedit pudor, qui scilicet pro sola confusione dicere erubescunt peccata quæ commiserunt. De quo per Salomonem dicitur: *Est confusio addueens peccatum. Quo contra de his qui confiteantur, iterum dicitur: Est confusio addueens gloriam* (*Ecclesi. iv, 23*). Quos etiam commendat propheta, dicens, *Confessionem et decorum induisti* (*Psal. cxi, 1*): et alibi, *Confessio et magnificientia opus ejus* (*Psal. cx, 3*). Alios impedit timor. Timent enim si confiteantur, ne gravis eis paenitentia injungatur; et hos arguit Job, dicens: *Qui temet pruinam, irruet super eum nix* (*Job. vi, 16*). Sunt autem nonnulli, qui in hoc mundo adhuc

a'liquid concupiscunt, nec putant se adepturos quod desiderant, si hominibus quales sint innotescant. Horum confessionem impedit spes, id est cupiditas potiendi desiderii. Talibus communatur Dominus in Evangelio: *Vae prægnantibus et nutrientibus (Matth. xxiv, 19)*. Sunt item alii qui nil horum verentur, sed solum hoc timent, quia post peccatorum confessionem ab ipsis abstinere minime possent. Et his obest desperatio. Quibus non incongrue illud potest aptari: *Peccator, cum venerit in profundum malorum, contemnit (Prov. xviii, 3)*. Fit vero nonnunquam, ut haec omnia simul confessionem impe'liant. Sed qui quatuor his malis premitur, recte jam in monumento jactet, et velut ille evangelicus quatriduanus fetet (*Joan. xi, 39*). Scriptum est enī: *A mortuo, velut qui non sit, perit confessio (Eccli. xvii, 26)*. Quod si is mortuus est qui non confitetur, utique reviviscat qui confitebitur. Veniat ergo Jesus, et dicat, *Veni foras (Joan. xi, 43)*: et ad vocem ejus illico suscitatitur mortuus. Excipiat hic noster mortuus exhortationem, et non differat confessionem.

2. Dicatur ergo illi quem pudor afficit: Cur te pudet peccatum tuum dicere, quem non puduit facere? aut cur erubescis Deo confiteri, cuius oculis non potes abscondi? Quod si forte pudor est tibi nisi homini et peccatori peccatum tuum exponere, quid facturus es in die judicii, ubi omnibus exposita tua conscientia patebit? Haec itaque Iria proponenda sunt contra pudorem: scilicet consideratio rationis, reverentia intuentis Dei, comparatio majoris confusione. Similiter contra timorem opponenda sunt tria: considerandum enim est quam sit longa poena inferni, quam gravis, quam infructuosa. E contrario vero praesentis temporis poenitentia brevis est, et levius, et fructuosa. Contra spem quoque itidem tria opponuntur: bona scilicet futuri saeculi, praesentis vita bonis majora, certiora, durabiliora: ad quorum comparisonem, quidquid in hoc mundo desiderari potest, modicum est et incertum; et, ut ita dicam, momentaneum. Ita contra desperationem vincendi peccatum, tria sunt remedia: primum est vigor ipse propositi boni, quem assumit ex confessione; secundum est gratia Dei, quam meretur ex humilitate; tertium est auxilium, quod ex ejus habet cui confitetur compassione.

SERMO CV.

De requisitis ad justificationem et salutem.

1. Duo sunt in quibus consistit nostra salus, justificatio et glorificatio. Altera initium, altera perfectione est. In illa labor, in hac autem fructus laboris est. Et nunc quidem justificatio sit per fidem; nam glorificatio erit per speciem. Quanta autem sit in futura vita glorificatio sanctorum, humanus interim non potest attingere intellectus. De illa enim scriptum est, *quod oculis non vidit, nec auris audivit, (1 Cor. ii, 9)*, etc. Hac ergo interim omissa, quoniam vires nostras excedit, de justificatione que nunc agitur, aliquid ad ædificationem fratrum nostrorum quod necessarium visum est, loquamur. **¶¶¶** Ipsa

Aest enim via, per quam fit transitus ad glorificationem, dicente Apostolo: *Quos prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, hos et magnificavit (Rom. viii, 30)*. Neque enim poterit obtineri magnificatio, nisi justificatio præcesserit; cum ista meritum, illa præmium sit. Hoc in Evangelio docuit Dominus, qui cum discipulis evangelizaret regnum Dei, primum eis proposuit justitiam, dicens: *Nam nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum cœlorum (Matth. v, 20)*.

2. Notandum autem, quod sicut in illo beatitudinis regno præsentem se electis suis exhibebit Dominus ad glorificationem, ita etiam se eisdem ipsis exhibet in via peregrinationis ad justificationem; ut a **B** quo scilicet glorificandi sunt per speciem, ab ipso prius justificantur per fidem. Et quidem tria sunt, a quibus abstinere debent quicunque justificari desiderant. Primo utique, ab operibus pravis; secundo, a carnalibus desideriis; tertio, a curis saeculi. Item tria sunt, quibus debent insistere, quae etiam continent sermo Domini in monte (*Matth. v-vii*): eleemosyna, jejunium, oratio. Sic enim adimpletur justificatio, dum ab interdictis vitiis abstinent, et bona quæ præcepta sunt fideliter exercent. Opponantur ergo pravis operibus opera misericordiae, contra carnalia desideria adhibeantur jejunia, et pro curis saeculi succedat amor Dei, et frequentia orationis.

SERMO CVI.

De tribus ad agendum paenitentiam necessariis.

1. Tres sunt status animæ: in corpore, posito corpore, recepto corpore. Primus datus est ei ad agendum paenitentiam, reliqui duo ad habendam requiem vel poenam, scilicet prout gessit in corpore, sive bonum, sive malum. Ad agendum vero paenitentiam tria sunt necessaria, tempus, corpus, et locus. Quod tempus sit necessarium, dicit Apostolus: *Eeee nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (II Cor. vi, 2)*. Similiter et de corpore idem scribit: *Omnes nos oportet manifestari ante tribunal Christi, ut referat quisque propria corporis prout gessit (II Cor. v, 10)*. Sed et de hoc loco loquitur Scriptura, dicens: *Si ascenderit super te spiritus potestatem habentis, locum tuum ne deseras (Eccl. x, 4)*. Porro tempus in tria dividitur: in præteritum, in præsens, in futurum. Horum nullum perdit, quisquis recte paenitentiam agit. Nam præteritum quidem quod perdiderat restaurat, dum in amaritudine animæ sua omnes annos suos recogitat: præsens autem tenet jam per exercitium operis: futurum vero per constantiam boni propositi. De præterito loquitur Apostolus, cum dicit: *Redimentes tempus quoniam dies mali sunt (Ephes. v, 16)*. Ad præsentis vero operationem hortatur nos, cum dicit: *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei (Galat. vi, 10)*. Futuri nos admonet Dominus, cum ait: *Qui perseveraverit usque in finem, salrus erit (Matth. x, 22)*.

2. Corpus quoque necessarium est ad agendum

poenitentiam. In corpore quippe possumus mala pati, et bona operari. Pati scilicet pro commissis delictis, operari pro adipiscendis aeternis praemiis. Qui ergo corpore caret, dignos poenitentiae fructus facere quomodo valet? Et notandum, quod poenitentia qua per corpus geritur, brevis est et levis. Brevis, quia corporis morte terminatur: levis, quia per societatem corporis fertur facilius. Gravis siquidem esset, si eam solus animus portaret. Cum vero et ipsi corpori ejus partitur pondus, quanto magis inde corpus oneratur, tanto amplius animus exoneratur. Locus etiam videtur necessarius esse et utilis, Ecclesia scilicet vitae praesentis: in qua quisquis dum in corpore vivit, poenitentiam recte agere negligit, nullum in futuro salutis remedium obtinere poterit.

1228 SERMO CVII.

De affectionibus orantium.

1. Sicut aeger ad medium, sic esse debet peccator ad Creatorem suum. Qui ergo peccator est, debet orare Deum, sicut aeger medium. Duobus autem modis impeditur oratio peccatoris: vel nulla, vel nimia luce. Nulla luce illustratur qui peccata sua nec videt, nec confitetur. E contrario nimia luce obruitur, qui ea tanta videt, ut de indulgentia desperet. Horum neuter orat. Quid ergo? Temperanda est lux, ut peccata sua videat peccator et confiteatur, ac pro ipsis ore, ut remittantur. Primo ergo ejus oratio debet fieri verecundo affectu. Hoc autem sit, cum needum peccator audet per seipsum accedere ad Deum, sed querit aliquem sanctum virum; aliquem sanctum pauperem spiritu, qui sit in oratione Domini tanquam fimbrii, per quem habeat accessum. Ilujus orationis tenuit typum illa evangelica mulier, que fluxum sanguinis patiebatur; cupieus que sanari accessit, et intra se cogitavit dicens: *Si tetigero fimbriam vestimenti ejus, salva ero* (Matth. ix, 21). Secunda oratio fit puro affectu: et hoc sit quando scilicet peccator jam per seipsum accedit, et ore proprio confitetur. Talis orationis reliquit nobis exemplum illa peccatrix, quae lacrymis rigavit pedes Domini, et capillis capitatis sui tersit, de qua dictum est a Domino: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (Luc. vii, 47). Tertia oratio effunditor ampio affectu: et hoc sit, quando is qui pro se oraverat, orat jam pro aliis. Sic oraverunt Apostoli pro muliere Chananea pro filia sua rogante: *Dimitte, inquit, illam, quia clamat post nos* (Matth. xv, 23). Quarta oratio emititur devoto affectu, quae de cordis puritate sine ulla hæsitatione cum gratiarum actione depromitur. Talem orationem fecit ipse Dominus, quando quatinus de monumento Lazarum resuscitavit, et ait: *Pater, gratias ago tibi, quia audiisti me* (Joan. xi, 41). Tales orationes docuit nos Apostolus facere frequentes, dicens: *Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite* (I Thess. v, 17, 18). Has quae dictae sunt quatuor orationum species, id est, verecundam, puram, amplam, devotam, nuncupat Apostolus aliis nominibus, et ad eas nos

Ahortatur dicens: *Obsecro primo omnium fieri observationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones* (I Tim. ii, 1). Nam observationes verecundo, orationes puro, postulationes amplio, gratiarum affectiones sunt affectu devoto.

2. Diximus de generibus affectionum et orationum: dicamus etiam qua puritate sit orandum. Et quidem tria videntur milii hic esse necessaria, quibus orationis intentio firmiter est astringenda. Considerare namque debet is qui orat, et quid petit, et ipsum quem petit, et se ipsum qui petit. In eo autem quod petit, duo debet attendere, ut secundum Deum sit quod postulat, et ut hoc ipsum in summo affectus desiderio habeat. Verbi gratia, si morte inimici, si laesionem seu dejectionem proximi oranda petierit, non est secundum Deum talis oratio, cum ipse præcipiat, et dicat: *Diligite inimicos vestros benefacie his qui oderunt vos, orate pro persecutibus et calumniantibus vos* (Matth. v, 44). Si vero peccatorum remissionem, si Spiritus sancti gratiam, si virtutem atque sapientiam, si fidem, veritatem, justitiam, humilitatem, patientiam, mansuetudinem, et cetera spiritualia charismata quiescerit, et ea cogitando vehementer affectaverit: haec secundum Deum est oratio, et haec vere meretur audiri. De hujusmodi enim orationibus loquitur per Isaiam Deus: *Antequam clament, ego exaudiam; adhuc illos loquentibus ego audiam* (Isa. lxv, 24). Sunt et alia, quæ cum desunt, a Deo dantur, et possunt esse vel non esse secundum Deum, quantum duntaxat interest finis ad quem referuntur; ut est corporis sanitas, pecunia, ceterorumque rerum affluentia: quæ, etsi a Deo sint, non tamen sunt magno pendenda, nec ex desiderio possidenda. Similiter et in ipso quem petit, debet duo considerare: bonitatem, et maiestatem. Bonitatem, qua gratis velit; et maiestatem, qua plane 1229 possit dare quidquid petitur. Sed et in seipso qui petit, debet nihilominus duo attendere, id est, ut pro suis meritis nihil acceptum putet, sed de Dei misericordia tantum quidquid rogaverit, impetraturum speret. Tunc ergo dicitur cor purum, quando tria haec quæ dicta sunt, et e modo quo dicta sunt, cogitat. Et quisquis hac puritate et intentione cordis oraverit, exaudihi se sciat; quia, sicut testatur Petrus apostolus: *Non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet Deum et operatur justitiam, acceptus est illi* (Act. x, 34, 35).

SERMO CVIII.

De spirituali minutione sanguinis.

Minuendi sanguinis duplex est causa. Interdum qualitas, interdum quantitas obest: nec minus perniciosa immoderata abundantia, quam corruptio. Sanguis animæ meæ, voluntas mea. Naturæ siquidem cognatus præ ceteris humoribus sanguis dicitur, et animæ vita in voluntate est. Minuatur ergo prava voluntas, quæ morbi causa est spiritualis. Minuatur, inquam dum penitus exhausti exsiccarti, ne non potest. Sciundatur et aperiatur vena ferro compun-

cionis, ut peccati, etsi non omnis sensus, certe consensus effluat et abjiciatur. Au dubitas inveniri et in anima sanguinis non inutilis inutilem abundantiam? Audi sapientem medicum, qui et ipsum docet justitiae sanguinem minuendum *Noli*, inquit *nimum esse justus* (*Eccle. vii, 17*). Simile est et istud Apostoli: *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (*Rom. xii, 3*). Cui putas venæ parcendum est si et justitia, et sapientia eagent minutiōne? Quis enim sanguis utilior? Illud tamen memento, nec nimis justum, justum: ne ebriam ut ita loquar, sapientiam oportet sapientiam nominari. Sic nimurum et in sanguine corporis invenire est, ubi exereverit nimis, non jam nutrimentum afferre corpori, sed detrimentum. Quamobrem si peccare delectat adhuc, sanguis vitiosus est, et minuere festinato. Si vis agere pœnitentiam, castigare [alias, punire] oportet membra, corpus affligere, judicare te metipsum, ut uon incidas in manus Dei viventis. Justum in quidem, sed de quid nimis. Alioquin reprimendus est fervor immoderatus, ne noceat unitati, serviat indiscretioni.

SERMO CIX.

De inani splendorē virtutum cavendo.

Caveamus, fratres, ne vasorum interiori vacuo splendore decepti, sero conqueri habeamus quod lampades nostræ extinguuntur. Ego enim reor minime fuisse accensas, qua tune videntur extingui. Sic nempe habes: *Simile est regnum caelorum decem virginibus, qua accipientes lampades suas* (*Matth. xxv, 1*). Accipientes dixit, non Accendentes. Quomodo enim accenderunt, qua non sumpserunt oleum secum? aut ubi ignis materiæ defuit, quomodo ignis fuit? At lucet castitas etiam ex seipsa. Sed quanto lucidor lampas ardens, quam sine igne, tanto pulchrior casta generatio cum charitate. Sic et a ceteris voluptatibus temperantia, et patientia in adversitatibus, honestas in conversatione, et circumspetio in sermone, eleemosyna quoque et ejusmodi opera pietatis, naturali quadam placere gratia, et velut ingenito decoro etiam apud fatuas virgines renitente videntur. At quoniam vitrea magis quam ignea claritate fulgebunt, eo ipso lampades suas arbitrabantur extingui, quo nimurum inanem hunc splendorem ab aeterni conspexerint luce reprobari.

SERMO CX.

De allocutione hominis ad se ipsum, vel animam suam.

Quanta est miseria nostra, et indigentia nostra quam multiplex! Etiam verbis opus habemus. Et cum utrumque sit miserum, non jam mirum **1230** quod inter nos; mirum magis, quod etiam ad nos ipsos. *Nemo scit qua sunt in homine, nisi spiritus hominis qui est in ipso* (*I Cor. ii, 11*). Chaos magnum inter nos firmatum est, nisi interveniente quasi instrumento verborum fiat ad invicem transitus quidam cordium in communicatione cogitationum. Hac

A necessitate inventa sunt verba: quis nesciat? Verumtamen et nos ipsos verbis jam alloqui necesse est. *Nonne Deo subjecta eris, anima mea?* Propheta ait, *ab ipso enim salutare meum* (*Psal. LXI, 1*). Et cui non frequenter necesse est animam revocare suam, advocare rationem suam, suos convocare affectus? Cui non opus est cerebro se ipsum convenire verbis, increpare minis, sollicitare monitis, urgere accusationibus? Quin etiam ratiociniis suadere expedit; quale est. *Ab ipso enim salutare meum;* et consolari aliquando, juxta illul, *Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me?* (*Psal. XLII, 6*) et interdum velut excitare, et dicere, *Lauda, anima mea, Dominum* (*Psal. CXLV, 1*); et nonnunquam diligentius commonere de quibus oportet, ut est, *Benedic, anima mea, Domino, et noli obliuisci omnes retributiones ejus* (*Psal. cx, 2*). Nempe eorū meū dereliquit me, et necesse habeo ad me ipsum, imo ad me alterum loqui. Atque id intertanto amplius, quanto minus sum adhuc reversus ad eorū, reversus in me, unitus denique mihi ipsi. Nam ne invicem quidem erit jam verbis nūi, ubi in unum utique virum perfectum occurremus omnes. Opportune igitur linguae cessabunt; nec mediis requiretur interpres, ubi usque adeo medium omne charitate constraverit ille unicus Mediator, ut et nos in unum facti simus in ipsis, qui vere semperneque unum sunt, Deo Patre, et ipso Domino Iesu Christo.

C

SERMO CXI.

De fide, vita et moribus contestanda; seu de ser testimentiis Deo perlibendis.

1. Eternam cœlestis patriæ, ad quam nostra peregrinatio suspirat, felicitatem, et e contra gehennæ paratos impiis cruciatus, omnem excedere humani non modo corporis sensum, sed etiam intellectum eordis, nemo dubitat, qui vel nomine tenus sit fidelis. Atque utinam viveret in omnibus fides ista, et eruditatem, ut dignum erat, sequeretur; hinc quidem desiderium, inde timor! Quid est enim, quod non optamus etiam per medios enses, aut, si oporteat, semiusti declinare miseriam tantam, et ad tantam accelerare gloriam, nisi quod insensibilis est et mortua fides nostra? Accedit sane ad cumulum infelicitatis, salutis impedimentum, occasionem perditionis nostræ, quod in estimatione quidem finis utriusque affectio nostra judicio non consentit; sed in consideratione viarum ne ipsum quidem satis tenemus judicium veritatis. Nec mirum si nulla virtutum deleetatione movetur desiderium, quod etiam circa illam aeternam beatitudinem torpet; aut si præsentem non metuit amaritudinem peccatorum, qui ne ipsa quidem parata diabolo et angelis ejus aeterna supplicia pertimescit; nisi quod in ceteris utique consuevimus ipsa, quorum vicinior nobis experientia est, etsi longe minora sunt, vehementius et jucunda appetere, et formidare multesta.

2. Illud satis mirari nequeo, cur fides nostra in praesentibus titubat, quae de futuris tam certa videatur. Sie fatui filii Adam non judicantes, neque quod verum est discernentes, cum promissiones habeatis vitæ ejus quæ nunc est, pariter et futurae (*I Tim. iv, 8*), in ea quam protinus est experiri, omnino ineradiculos vos exhibetis et infideles; ut palam fieri videatur, nonnisi ad cumulum damnationis relictam vobis fidem futuræ promissionis? Id ipsum sane considerare est et de comminatione. Nunc enim idem ipse, qui paratum asserit electis regnum, reprobis ignem (*Matth. xxv, 34, 41*), eodem ore et eadem veritate testatur, laborare et oneratos esse, quicunque ad ipsum non accedunt: accedentes autem non defecturos, ut est trepidatio pusillanimitatis humanæ, sed reficiendos ab ipso? Qui regnum **1231** ineffabiliter delectabile pollicetur, ipse jugum suum suave et onus leve esse testatur. Qui aeternam beatitudinem promittit in patria, praesentem quoque requiem et refectionem repromittit in via. Denique propheta loquitur, dicens, *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in eorū hominis ascendit, quæ preparavit Deus diligentibus se* (*I Cor. ii, 9*); et facile credimus universi. Loquitur ipse Dominus prophetarum: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos: tollite jugum meum super vos, et invenietis requiem animabus vestris; jugum enim meum suave est, et onus meum leve* (*Matth. xi, 28-30*); et quam multi avertunt cordis aurem? nam corporis jam forte non audent. Quid incredulitatis istud est? ino quid insanit? Quasi vero aut falli sapientia, aut fallere veritas possit? Quasi aut charitas quod offert, dare nolit: aut omnipotentia non valeat reddere quod promittit.

3. Quis enim hominum adeo voluptati et luxuriæ deditus est, qui non sobrietatem et castitatem magis eligeret, si certus esset eas sibi delectabiliores fore? Quis tam ambitus, qui non inciperet vilitate omni et extremitate esse contentus; si, nt vere est, charitatem quæ non querit quæ sua sunt, dignitatibus universis seiret amabiliorum? Quis tam avarus, qui non omnino divitias sperneret, si jucundorem erederet paupertatem? Nunc autem Christus frustra clamat de levitate oneris sei; sine causa jugum suum suave prædicat: quandoquidem et ab ipsis qui Christiano censentur nomine, onus diaboli, et jugum earnis atque sæculi hujus defectabilius reputatur. Sed unde tibi vel inconsideratio tanta, quanta ab ipsis imponitur, Domine Deus meus? Cur tam publice pollicaris, quo tam facile deprehenderis non implore? Dulciorum super mel et favum spiritum tuum asseris (*Ecli. xxiv, 27*): et ecce isti dulciorum invenerunt carnem venationis; carnem, pro pudore! meretricis; sæculi vanitatem. Vie miseris! de parte iudicant, et tanquam anarum fastidiant manna tuum absconditum, quod non gustaverunt! Sane qui probaverunt utraque, ecce hi sciunt, quia Deus verax, omnis autem homo mendax (*Rom. iii, 4*), ipsorum prouinde testimonia esse debuerant cre-

Adibilia nimis: sed cum præmissionibus tuis, tuorum, quoque experientia contemnit et ridet. Carnalis siquidem homo non pereipit quæ sunt spiritus Dei, sed stultitia illi videntur (*I Cor. ii, 14*). Nec miram, si experti non credit homini, qui Deo non credit præmittenti. Ergo insani reputamur, qui crucem Domini prædicamus esse suavem; qui delectationem paupertatis magnificamus, extollimas humilitatis gloriam, eructamus delicias castitatis. Iusnus nobiscum aestimet et Propheta, qui dicit delectatum se esse in testimonio Domini, sicut in omnibus divitiis (*Psal. cxviii, 14*).

4. Vos qui sapientes estis in oculis vestris, non omnes, sed pauca, quas utemque mendicare potestis, divitias, divinis præferre testimoniois, ut nullum unquam habeat testimonium fides vestra. Penes vos sit in occulto, in abscondito, ubi ne ipse quidem videat Pater qui est in cœlis (*Matth. vi, 4*); sed dicere possit, quia *nescio vos* (*Matth. xxv, 12*). Firmiter creditis Deum justum, veracem, remuneratorem, omnipotentem, summe bonum, æternum. Exhibete vos aspiles surdas, et obturantes aures (*Psal. lvii, 5*), nequando audiatis vocem improverantis, et diceatis: *Ostende mihi fidem tuam sine operibus* (*Jac. ii, 18*). Credere quanti vobis constat? Viam autem testimoniorum nolite ingredi, quoniam ardua est, aspera et inambulabilis. Miseri et infelices! qui viam civitatis habitaculi non inveneritis; et ideo erratis in invio, et non in via! (*Psal. cvi, 4, 40*)

C Finis nempe viarum, quæ videntur vobis bona, quas delectabiles vos esse judicatis (neque enim vere quidquid delectationis habeat), demergitur in profundum inferni: ibi erit fletus et stridor dentium. Experciscimini, ebrii, et flete, ne fletus ille perpetuus apprehendat incautos. Cum enim dixeritis: *Pax et securitas; tunc subitaneus vobis superveniet interitus, tanquam in utero habenti, et non effugietis* (*I Thess. v, 3*). Merito plane, qui nunc fugiendi tempus scienter amittitis, et refngitis effigiendi viam.

1232 **5.** *Orate, inquit Dominus, ut non fiat fuga vestra hieme, vel Sabbato* (*Matth. xxiv, 20*). Fugite, dum tempus est acceptabile, et via delectabilis exhibetur. Fugite sex diebus, quibus operari licet. Fugite in testimonio sex illorum quæ supra tetigimus, justitiae, veritatis, remunerationis, omnipotentiae, summae bonitatis, æternitatis, ne forte septimum, divini scilicet zeli testimonium, non tam datis, quam sustineatis invitati. Genimina viperarum, quis vos docuit fugere a ventura ira? (*Luc. iii, 7*). Vi mortis est, in qua curritis; via perditionis, via cuius fiuis demergit in profundum inferni. Adhuc tamen spes est, quia needum viæ, id est vite, finis advenit. Festinate prævenire finem; ne subito præoccupali, quoconque occideritis, ibi sitis. Venite, filii, audite me; viam salutis docebo vos, viam testimoniorum Dei, in qua delectemini et vos sicut in omnibus divitiis.

6. Sit primi dicti usque ad eorū. Ille nempe

prævaricatores vocat vox divina (*Isai. xlvi, 8*), ubi testimonium justitiae ejus compunctionem generet et timorem. Ille sane procedatur ad confessionem oris, ut non cunctemur etiam contra nosmetipsos perhibere testimonium veritati. Quisquis enim coram hominibus erubuerit illam, hunc et illa erubescet coram Patre suo (*Luc. ix, 26*). Sequatur deinde possessionum distractio, distributio facultatum, sicut scriptum est : *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi* (*Psal. cxii, 9*) ; et item : *Si vis esse perfectus, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus ; et habebis thesaurum in celo* (*Matth. xix, 21*). Est enim in hac liberali proprietatis effusione testimonium largitatis divinae et copiosæ retributionis, ut qui sponte distribuit sua, indubitanter sperare videatur de manu Domini amphora. Adhuc autem et quartum quoque præbeas necesse est testimonium omnipotentiae : dico autem in corporis afflictione. Seminandum quippe est animalis corpus, sed ut spirituale resurgat. Non tibi ergo qui parcit corpori, de resurrectione et immunitatione hæsitare videtur ? Sic et qui non compungitur animo, de justitia ; et qui non confitetur, de veritate ; et qui avarus est, de retributione futura. Eodem quoque modo considerare est et cetera quæ sequuntur. Etenim si euosque proflicias, ut propriæ abrenunties voluntati, certissimum istud est divinae testimonium bonitatis. Veniens nimis non tuam, sed ipsius facere voluntatem, commendas magnilice, quam sic præfers ; clamans non verbo, neque lingua, sed opere et veritate, quia nemo bonus, nisi solus Deus (*Luc. xviii, 19*).

7. Superest ut perseverantie studeas. Hæc enim via consummatio est, et testimonium habet aeternitatis. Imago siquidem aeternitatis divinae, perseverantia est conversationis nostræ ; ut quomodo ipse est, ita et nos simus in hoc saeculo, incommutabilitatem illam pro modulo possibiliter nostræ imitantes. Ille quippe Sapiens ait : *Stultus ut luna mutatur, sapiens permanet ut sol* (*Ecli. xxvii, 12*). Hæc est ergo via, dilectissimi, ambulate in ea; quoniam ascendendo de virtute in virtutem videbitur Deus decorum in Sion (*Psalm. lxxxiii, 8*). Ad cuius gloriam visionis ipse nos perducat Dominus virtutem et rex gloriae, qui est via, veritas, et vita, Jesus Christus Dominus noster (*Joan. xiv, 6*).

SERMO CXII (148°).

De quadruplici conscientia.

Converte, anima mea, in requiem tuam. Laborat et requiescit anima in conscientia, quia conscientia alia bona, et non tranquilla; alia tranquilla et non bona; alia nec tranquilla, nec bona; alia bona et tranquilla. Tranquilla et non bona, eorum est qui in spe peccant, et dicunt in corde suo quod Deus non requirit : et ista maxime adolescentium. Bona et non tranquilla, eorum est qui jam conversi ad Dominum, recogitant annos suos in amaritudine.

(148°) Ex editione Pamelii.

A Nec bona nec tranquilla, eorum qui præ multitudine peccatorum desperant. Bona et tranquilla, eorum qui carnem spiritui subdiderunt : qui cum his qui oderunt pacem, sunt pacifici. Ille est lectus animæ : in hoc requiem capit anima, sed non perfectam. Oportet autem, ut perfectam **¶ 233** possit praestare requiem, non solum bona et tranquilla sit conscientia, sed etiam secura : unde subiungit : *Quia cripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu* (*Psalm. cxiv, 8*). De morte, dando bonam conscientiam; a lacrymis, dando tranquillam et bonam; a lapsu, dando securam.

SERMO CXIII.

De cavendis propriis et alienis peccatis.

B *Ab occultis meis munda me, Domine, et ab alienis parce seruo tuo* (*Psalm. xviii, 13*). Tria sunt occulta : illicita actio, dolosa intentio, impudica affectio. Prava operatio inquinat memoriam; dolosa intentio, rationem vel meutem; impudica affectio, voluntatem. Mundatur memoria per confessionem; meus, per lectionem; affectio vel voluntas, per orationem. Ab alienis mundus eris, si non insultes, si non discedas, si non consentias, si non dissimules. Justitiae est non consentire, sed cum rigore resistere; fortitudinis, non discedere, sed mala proximi patienter tolerare; temperantiae, non insultare, sed cum moderamine compati; prudentiae, non dissimulare, sed sollicite, ut mala desinant, providere.

SERMO CXIV.

De multiplici pace.

Pax corporis est ordinata temperantia partium. Pax animæ irrationalis, ordinata requies appetitiorum. Pax animæ rationalis, cogitationis actionisque consensio. Pax corporis et animæ, ordinata vita et salus animalium. Pax hominis ac Dei, ordinata in fide sub aeterna lege obedientia. Pax hominum, ordinata concordia. Pax domus, ordinata imperandi atque obediendi concordia cohabitantium. Pax civitatis similis est. Pax coelestis civitatis, ordinatissima et concordissima societas fruendi Deo, et vivendi in eo. Pax omnium rerum, tranquillitas ordinis. Ordo est parium dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio.

SERMO CXV.

De triplici corde.

Accedat homo ad cor altum, et exaltabitur Deus (*Psalm. lxiii, 7, 8*). Est cor altum, cor humile, cor mediocre. Dicit propheta : *Redite prævaricatores, ad cor* (*Isai. xlvi, 8*). Prima accessio prævaricatoris servi ad cor humile : ad quod trahitur per judicium. Secunda accessio mercenarii ad cor mediocre : ad quod vocatur per consilium. Tertia filii ad cor altum : ad quod levatur per desiderium. Et tunc exaltatur Deus, id est supra cor elevatur, ut dum non potest comprehendendi per rationem, desideretur per affectionem et amorem. Et nota quod accessiones istæ sive ascensiones in corde aguntur. Unde dicit

Propheta : *Ascensiones in corde suo dispositus in valle lacrymarum* (*Psal. LXXXIII, 6, 7*). Sed aliquando homo interior rationem exceedit, et supra se rapitur; et dicitur excessus mentis. Unde et quatuor gradus ascensionis esse dicimus. Primus ad cor, secundus in corde, tertius de corde, quartus supra cor. In primo timetur Dominus, in secundo auditur consiliarius, in tercio desideratur sponsus, in quarto videtur Deus.

SERMO CXVI.

De duabus mortibus et totidem resurrectionibus.
Si consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt querite (*Coloss. III, 1*). Duæ sunt mortes, et totidem resurrectiones. Prima mors animæ, secunda corporis. Mors animæ, separatio a Deo; mors corporis, separatio animæ a corpore. Hanc operatur peccatum, illam pœna peccati. Item, prima resurrectio animæ, secunda corporis, Resurrectionem animæ operatus est humilis et occultus Christi adventus: resurrectionem corporis, glorusus et manifestus Christi perficiet adventus. Sed anima invisibilis est ad imaginem Dei creata: unde dicit Scriptura: *Fecit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam* (*Gen. 1, 26, 27*). Rectum quidem. Unde et exterior homo, id est corpus, in forma sua recens appetet, habens vitam et sensum: ut per hunc exteriorem et visibilem, illum intcriorem et invisibilem intelligeremus; qui rectus factus est in voluntate, vivus in cognitione, sensibilis in amore. Et sicut corpus, id est exterior homo, in insurrectione sua vitam et sensum recipiet; ita et in resurrectione sua vitam et **1231** sensum anima, id est interior homo, recipit, id est cognitionem et amorem. Quod autem cognitio vita sit, Veritas attestatur, dicens: *Hec est vita aeterna, ut cognoscant te Deum: verum, et quem misisti Iesum Christum* (*Joan. XVII, 3*). Et quod amor sit sensus, hinc accipe. Sicut homo interior in vita non discernitur, quia in toto suo æquæliter vivit; in sensu autem discernitor in quinque partes notissimas, scilicet visum, gustum, auditum, odoratum et tactum; quia aliter sentit in oculo, aliter in ore, et sic in cæteris: ita interior homo in cognitione quidem non discernitur, sed in amore. Et sicut ille in quinque partibus sensus dividitur, ita iste circa quinque invisibilia Dei afficitur, que sunt veritas, justitia, sapientia, charitas, aeternitas. Aliter enim afficitur circa veritatem, quam diligit propter libertatem; aliter circa justitiam, quam diligit propter suavitatem; aliter circa charitatem, quam diligit propter virtutem; aliter circa aeternitatem, quam diligit propter securitatem.

SERMO CXVII.

De quatuor spiritualibus fontibus quatuor animæ morbis medentibus.

Habet fidelis anima paradisum suum, spiritualem quidem, non terrenum: et idecirco priori illo delectabiliorum et secretiorum. In hoc delectatur anima, sicut in omnibus divitiis. De hoc paradiso prodeunt fontes quatuor, id est veritas, charitas, virtus, sa-

Auentia. De his fontibus laboranti anime salubres aquæ hauriuntur. Laborat enim anima humana quadruplici morbo vitorum, scilicet timoris, concupiscentie, propriae iniquitatis, ignorantiae. Timore enim victa in vitium cogitur, concupiscentia illecta in vitium trahitur, propria iniquitate voluntarie vitium sequitur, ignorantia seducta in vitium labitur. His malis laborantes et gementes animas consolatur propheta, dicens: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris* (*Isai. XI, 3*). Contra pusillanimitatem, quæ provenit de vitio timoris, aqua præsidiorum de fonte virtutis; contra concupiscentiam temporalis voluptatis, aqua desideriorum de fonte charitatis; contra malitiam voluntariae iniquitatis, aqua judiciorum de fonte veritatis; contra fallaciam ignorantiae, aqua consiliorum de fonte sapientiae. Et hoc in gaudio, ut quæ prius gemebat sub pondere vitorum, modo gaudeat in adeptione virtutum, comparans sibi de aquis consiliorum prudentiam, de aqua præsidiorum fortitudinem, de aqua desideriorum temperantiam, de aqua judiciorum justitiam; ut in adversis fortitudo expellat pusillanimitatem; ut prosperis temperantia refrenet lasciviam; in agendis justitia excludat iniqnitatem; in dubiis prudentia instruat ignorantiam. Talibus anima resuscitata aquis, et ornata virtutibus, extendat se et comprehendat cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo et longitudine, sublimitas et profundum (*Ephes. III, 18*). Haec quatuor Dei duobus brachiis comprehendi possunt, vero scilicet amore, et vero timore. Timore sublimitatem et profundum, id est potentiam et sapientiam; amore latitudinem et longitudinem, id est charitatem et veritatem. Timetur enim Deus, quia omnia per potentiam potest; et veraciter timetur, quia nihil eum per sapientiam latet. Amatur Deus, quia charitas est; et veraciter amat, quia veritas, id est, aeternitas est.

SERMO CXVIII.

De septem ascensionis gradibus.

State in viis Domini, et interrogate semitas ejus. In via Domini stat, qui corporales observantias boni propositi servat. Sed quia corporale exercitium ad nudicum valet, ut Paulus dicit, idcirco subjungit: *Et interrogate semitas aeternas ejus* (*Jer. VI, 16*): id est, desiderate sanctorum patrum vitas, et invenietis viam; ambulate in ea. Viam invenit, qui ad cor revertitur; ambulat in ea, qui ascensiones in corde suo dispositus (*Psal. LXXXIII, 6*). Prima ascensio hujus viae est contritio; secunda, confessio; tertia, affectio, quarta, proprietatis abjectio; quinta, abnegatio propriae voluntatis; sexta, humiliatio voluntariae subjectionis; septima, perseverantia.

1235 SERMO CXIX.

De tribus in Incarnatione considerandis.

Mysterium Incarnationis tria in se consideranda continent: scilicet formam humilitatis, probamentum dilectionis, sacramentum redemptoris. Formam humilitatis demonstrat vagitus parvuli, locus diversiorum, reclinatio in præsepio, pauporum invo-

luto. Probamentum dilectionis, pia mors; quia majorem chartiatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis (*Joan.* xv, 13). Sacramentum redemptionis triplicem ostendit potentiam Deitatis: scilicet de nihilo aliquid fecit, inveteratum innovavit, temporale perpetuavit.

SERMO CXX.

De triplice ministerio.

Ministerium ministrorum Christi triplex est: servitutis, charitatis, dignitatis. Ministerium servitutis, corporis castigatio: charitatis, mentis devotione; dignitatis, corporis Christi consecratio. Primum sit in afflictione, secundum in hilaritate, tertium in humilitate. Primum est sacrificium timoris, secundum amoris, tertium laudis.

SERMO CXXI.

De doctrina timoris et charitatis.

In schola Christi sumus, in qua duplii doctrina erundimur; quia aliud per seipsum ille unus et versus magister docet, aliud per ministros. Per ministros, timorem; per seipsum, dilectionem. Unde deficiente vino praecepit ministros implere hydrias aqua (*Joan.* ii, 7): et adhuc quotidie refrigerante charitate, ministri Christi implet hydrias aqua, id est mentes hominum timore. Et bene per aquam timor intelligitur; quia sicut aqua iguem, ita timor extinguit libidinem; et sicut aqua sordes corporum, ita timor sordes purgat animorum. Impleamus ergo aqua ista hydrias, id est mentes nostras; quia qui timet, nihil negligit; et bene plenus est, ubi negligentia cadere non potest. Sed quia aqua gravis, id est timor poenam habet; accedendum est ad eum qui de aqua vinum facit, id est timorem poenalem in amorem convertit: ut audire possimus quod ipse de dilectione docet. Dicit enim: *Iloce est praeceptum meum, ut diligatis invicem* (*Joan.* xv, 12): quasi dicaret: Multa per ministros præcipio, sed hoc specialiter per meipsum commendo. Et alibi: *In hoc cognoscet omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem* (*Joan.* xiii, 35). Ut ergo veritatis nos discipulos esse probemus, diligamus invicem. Et in hac dilectione triplici sollicitudine vigilemus; quia Deus charitas est (*I Joan.* iv, 8). Et omnem sollicitudinem nostram illi debemus: id est, ut nascatur, ut creseat, ut servetur. Nascitur si cibaveris ioinicum, si potum dederis ei: quia hoc faciens carbones ignis congeres super caput ejus (*Rom.* xii, 20). Carbones ignis opera sunt charitatis: quæ congeruntur super diabolum, qui est caput omnium iniquorum; ut ablato eo nascatur eis caput Deus, qui charitas est. Crescit, si necessitatem patienti subvenieris, si volenti mutuare præstiteris, si amico animum tuum aperueris. Servatur, si loquendo vel exhibendo etiam quæ non videntur necessaria, amicorum voluntati satisfeceris. Servatur etiam et augetur bono vultu, dulci sermone, hilari operatione: ut charitatem, quam vultus et sermo indicant, pia et bilaris operatio

A confirmet; quia exhibito operis probatio est dilectionis.

SERMO CXXII.

De duplii vitio jejunantibus timendo.

Tu autem cum jejunaveris, ungi caput tuum, et faciem tuam lava (*Matth.* vi, 17). Hoc autem dixit Dominus propter duplex vitium, vanæ gloriae scilicet et impatientiae, quod solet jejunantes subvertere. Per hoc quod jubet faciem lavare, præcipit nobis intentionem puram servare; quia sicut decor corporis in facie, ita decor totius operationis anima consistit in intentione. Per unctionem capitum, qua quod asperum erat lenitur, præcipit nobis lenitatem mentis in jejunio tenere. Pura erit intentio, si in omni actione **1236** nostra aut honorem Dei, aut B utilitatem proximi, aut bonam conscientiam nostram quæramus.

SERMO CXXIII.

De vita spiritus.

Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficie- C*tis* (*Galat* v, 16). Sunt qui carne ambulant, qui omnem sollicitudinem in hoc ponunt, quomodo molestias carnis exirent. Hi sunt, qui licet virtutes probent, tamen dum molestias carnis omnino evitare volunt, concupiscentiis ejus pravis nequunt resistere. Talibus dicit Apostolus: *Spiritu ambulate*: id est sollicitudinem vestram, quomodo molestias carnis evitatis, deponite. In hac vita spiritus duo gradus sunt, superior, et inferior. In inferiori gradu homo in suo spiritu ambulat; in superiori gradu in spiritu Dei. In inferiori gradu ambulat homo, quando reversus ad cor, circa affectiones suas sollicitus, in se reprehendit quod virtuti contrarium esse cognoscit. In hoc gradu saeculum Deo contribulati spiritus et cordis humilitati per compunctionem offert. De hoc gradu ad superiore ascendens, incipit cogitare beneficia Dei: et conversus ad gratiarum actiones, offert Deo per devotionem sacrificium laudis. In utroque gradu videt Christum: in primo, crucifixum; in secundo, gloria et honore coronatum. In primo erat Isaia, quando dixit: *Et vidimus cum, et non erat ei species neque decor* (*Isa.* lvi, 2). In secundo erat, quando dixit: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum* (*Isa.* vi, 1). Et nota quod in primo dixit, *Vidimus*; in secundo, *Vidi*, quia illud multorum est, ei peccatorum; istud paucorum, et solius prophetæ. Uude Apostolus: *Ex parte cognoscimus Christum, et hunc erucifixum: ex parte prophetamus* (*I Cor.* xiii, 9, 12); quia nondum vidimus sicuti est. *Seimus enim quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus cum sicuti est* (*I Joan.* iii, 2). Vedit Propheta, sed oculo propheticō, Dominum sedentem super solium excelsum, id est, super angelicam creaturam; et elevatum, id est, supra humanam: quia ipse suscitabit de pulvere egenum, et de stereore erigit pauperem, ut sudeat cum principibus, et solium gloriae teneat. *Et plena erat omnis terra maiestate ejus* (*Isai.* vi, 3). Omnis terra, hoc est, omnia electorum corpora,

plena erunt maiestate ejus, quando reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae (*Philipp. iii, 21*). *Et ea quæ sub ipso erant, replebant templum* (*Isa. vi, 1*). Projectis hypocritis, et his qui invitati venire excusant, in tenebras exteriore; humiles et Deo subditi replebunt templum: quoniam ipse populum humilium salvum faciet, et oculos superborum humiliabit (*Psalm. xvii, 28*).

2. *Seraphin stabant super illud: sex alæ uni, et sex alæ alteri.* Seraphin, id est ardentes, significant eos qui in fervore Deo serviant: quos Dominus vigilantes invenit, et super omnia bona sua constitue eos. *Sex alæ uni et sex alæ alteri:* quia non solum prælati, sed etiam subjecti alas habent, et seraphin sunt, si ferventes fuerint. *Duabus tegebant caput, et duabus pedes, et duabus volabant* (*Isa. vi, 2*). Habent ferventes animæ alas quibus volant, spem et timorem, quia volantis est aliquando alta petere, aliquando ima. Per spem enim alta petunt, quia in cœlestibus habitant. Unde quidam ex eis dicunt: *Nostra conversatio in cœlis est* (*Philipp. iii, 20*). Per timorem ima. Condescendendo enim infirmis, instruunt eos, considerantes scipios, ne et ipsi tententur. *Duabus tegebant pedes.* Pedes eorum affectiones sunt, quibus proximis junguntur. Sed quia his duobus modis offenditur, scilicet nimio rigore infirmos dejiciendo, ac nimia lenitate eorum vitiiis consentiendo, velabunt illos seraphin duabus aliis: contra nimium rigorem, consideratione proprie fragilitatis; contra nimiam lenitatem, zelo rectitudinis. *Duabus velabant caput.* Caput, intentio contemplationis est sive intellectus spiritualis. Et hoc velant seraphin, propter inimicos, propter vanam gloriam et occultam superbiam, duabus aliis: contra vanam gloriam una ala, scilicet amore veritatis; contra superbiam, studio humilitatis.

1237 SERMO CXXIV.

De quatuor gradibus bonæ voluntatis.

1. Sermo Dei duo operari debet: et animas vitiosas sanare, et bonas admonere. Vitiosas dico, non omnes quibus inest vitium, sed quæ vitio ex voluntate consentiunt, nec resistunt quantum possunt. Tali animæ loquitur Veritas in Evangelio, dicens: *Esto consentiens adversario tuo quandiu cum illo es in via* (*Matth. v, 25*), etc. Non dixit, vitio, sed, *adversario*. Adversarius iste sermo Dei est, qui semper vitii adversatur. Huic consenit, qui cum Propheta dicere possit: *Et peccatum meum contra me est semper* (*Psalm. l, 5*). Bonas dico animas, non solum perfectas, sed incipientes; quæ, licet vitium habeant, non tamen consentiunt, sed repugnant. Tales animæ, licet ex infirmitate vel ignorentia saepe cadant, sicut scriptum est: *Septies in die cadit justus* (*Prov. xxiv, 16*), tamen per voluntatem, quam habent bonam, resurgent. Hæc est enim quæ bonam facit animam, quia, cum multa sint animæ bonæ naturaliter insista, sicut ingenium bonum, memoria capax, vigil ratio et cæteræ animæ bona, sola tamen

A voluntas, si fuerit bona, bonam facit aouiam; si fuerit vitiosa, vitiosam. Sed quia homo, sicut Job ait, *Nunquam in eodem statu permanet* (*Job. xiv, 2*), aut enim deficit aut proficit, proficiendum est in hac voluntate, quia ipsa est via de qua ait propheta: *Hæc est via, ambulate in ea* (*Isa. xxx, 21*): et psalmus: *Beatus vir cuius est auxilium abs te; ascensiones in corde suo dispositus in valle lacrymarum* (*Psalm. lxxxiii, 6, 7*). In corde, id est voluntate.

2. Primus hujus vitæ gradus est recta voluntas, secundus valida, tertius devota, quartus plena voluntas. In primo gradu anima mente legi Dei consentit; sed, carne repugnante, bonum quod diligit perficere non invenit, sed saepe malum quod odit, per infirmitatem facit (*Rom. vii, 16-25*).

B In hec tamen recta est ejus voluntas, quod adversario suo consentiens, iu se odit quod ille reprehendit. In secundo gradu anima non solum malum quod odit non agit, sed etiam bonum quod diligit, licet cum gravidine, fortiter tamen perficit, dicens cum Propheta: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras* (*Psalm. xvi, 4*). In tertio gradu jam dilatato corde currit viam mandatorum Dei, et delectatur in eis, sicut in omnibus divitiis: quia iuncta pellis oleo spiritualis gratiae, et sciens quod hilarem datorem diligat Deus (*II Cor. ix, 7*), cum hilaritate ad quodlibet bonum se extendens, clamat cum propheta David: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum* (*Psalm. cxxiii, 32*). In quarto gradu sunt angeli, qui ea facilitate qua semper volunt, bonum plenarie perficiunt. Hunc gradum desiderare quidem potest anima, ascendere non potest in corpore, ob hoc quod corpore aggravatur. Qui nondum rectam habet voluntatem, sciat quia impedit eum carnis intentio. Qui habet rectam et non validam, sciat quia impedit eum prava consuetudo. Qui habet devotam et nondum plenam, sciat quia impedit eum terrena inhabitatio. Cujus adhuc vitiosa voluntas est, oret et dicat: *Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra* (*Matth. vi, 10*): se intelligens terram; illum autem qui rectam habet voluntatem, cœlum: quia, quantum cœlum distat a terra, tantum distat recta voluntas a vitiosa. Ita oret qui rectam habet voluntatem, sed non validam, se intelligens terram; illum autem cui jam valida est, cœlum. Et ita de cæteris, ut semper attendat anima proficere: quia, sicut condemnatus est qui in viliosa permanet voluntate, ita reprehensibilis est qui in aliis non studet proficere.

SERMO CXXV.

De glorificanda Dei sapientia.

1. *Glorificate et portate Deum in corpore vestro* (*I Cor. vi, 20*). Alibi dicit Scriptura: *Justificata est sapientia a filiis suis* (*Matth. xi, 19*). Et in oratione dicimus: *Sanctificetur nomen tuum* (*Matth. vi, 9*). Christus, Dei virtus et Dei sapientia, justificatur, sanctificatur, glorificatur a filiis suis. Dicamus ergo primum quomodo sapientia justificatur a filiis suis. *Flagellat Deus omnem filium quem diligit* (*Hebr. xii,*

6). Sed in initio flagelli, dum **1238** adhuc sub lege servus Dei est, et nescit quomodo filius Dei erit, murmurat; se autem innocentem, Deum vero crudelē pronuntiat. Huic autem Christus Dei virtus apparet, sed nondum sapientia, quia per flagellum potentiam virtutis sentit, sed nondum sapientiae suavitatem per intellectum caput. Hunc talem sapientia attingit fortiter per flagellum, et disponit suaviter per intellectum (*Sap.* viii, 1), dum illud Apostoli ei inspirat, scilicet gaudere in tribulationibus; scire quoniam *tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem; spes autem non confundit* (*Rom.* v, 3-5). Et jam se non quasi servum puniri, sed quasi filium per flagellum erendiri cognoscit, ut bæreditatem capiat: se peccatorem Deum vero justum pronuntians, justificat in se matrem sapientiam.

2. Sed quid prodest peccata inter flagella confiteri, si non ab eisdem per continentiae sanctitatem abstineas? sicut scriptum est: *Saneti estote, sicut et ego sanetus sum* (*Levit.* xix, 2): ut qualis pater, talis sit filius: et in sanctimonia filiorum nomen Patris sanctificetur. Quod et quotidie in oratione petimus, ut sicut de quibusdam pravis et incontinentibus Pater conqueritur dicens: *Quotidie nomen mecum blasphematur per vos inter gentes* (*Isa.* lii, 5; *Rom.* ii, 24), ita et per sanctos sanctificetur. Sed ne meum putes inventum, quod sanctitas continentia sit, audi Apostolum dicentem ad Thessalonicenses: *Hec est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra*. Et i.e. aliud putes sanctificationem, quam continentiam, audi quod sequitur: *Ut abstineatis a fornicatione, ut seiat unusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificationem* (*I Thess.* iv, 3, 4). Unde et sanctos eos dicimus, quos firmos in proposito continentiae, ab hujus sæculi non solum illicitis actionibus, sed etiam impudicis locutionibus abstinere videmus. Unde scri-

A ptum est: *Sapiens ut sol permanet: stultus ut luna mutatur* (*Eecli.* xxvi, 12).

3. Sed quia sapiens filius gloria est patris, necesse est ut non solum sanctificetur ab eo mater sapientia per continentiae stabilitatem, sed etiam glorificetur per boni operis fructificationem, sicut in Evangelio Veritas dicit: *Luecat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorifiecent Patrem vestrum qui in eælis est* (*Matth.* v, 16). Unde Psalmista sapientiae filium describens, ait: *Jucundus homo qui miseretur et commodat* (*Psal.* cxi, 5). Et vere brevis et perfecta definitio sapientis. Jucundus enim inter flagella confitendo delictum, gaudet illud per praesentem tribulationem deleri. Miseretur animæ suæ placens Deo per continentiae decorum; commodat proximo fructum bonæ operationis. Et hic est justus, reddens cuicunque quod suum est: Deo confessionem, sibi misericordiam, proximo charitatem. Sic autem justificatur sapientia a filiis suis per confessionem peccatorum; sanctificatur per continentiae bonum; glorificatur per boni operis fructificationem. Primus conflictus timoris Dei est contra negligentiam. Tinor enim ad custodiæ sui excitat. Quod si prævaluerit negligentia, generat curiositatem. Dum enim per negligentiam terra cordis inculta, spinas et tribulos germinat; quæ in se ipsa non invenit requiem, foras cogitur evagari. Sic curiositas a corde exit, contra quam dimicat pietas. Pietas enim Dei cultus est; et in corde colitur, qui in corde cognoscitur habitare. Curiositas, si non vincitur, generat experientiam mali, quia, dum animus evagatur per multa, facile invenit ubi noxiæ experiaruntur delectationem. Ille inapugnat scientia, docens quid tutum sit experiri, quid non. Si vero prævaluerit experientia, generat concupiscentiam, ut transeat in affectum cordis.

C

S. BERNARDI SENTENTIÆ.

1. *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo: Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Tres in terra: spiritus, aqua et sanguis* (*I Joan.* v, 7, 8). Similiter in inferno, ut in Isaia legimus: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur* (*Isa.* lxvi, 24). **1239** Duo mala sunt, vermis et ignis; altero roditur conscientia, altero concremantur corpora. Tertium additur desperatio, quæ in eo utique intelligitur quod dicitur, *non morietur, et non extinguetur*. His qui in cœlo sunt, datur testimonium beatitudinis; his qui in terra, justificationis; his qui in inferno sunt, damnationis. Primum testimonium est gloriæ, secundum gratiæ, tertium iræ.

D 2. De Spiritu sancto testatur Scriptura quia procedit, spirat, inhabitat, replet, glorificat. Procedere dicitur duobus modis: unde et quo? Unde? A patre et Filio. Quo? Ad creaturam. Procedendo prædestinat; spirando vocat quos prædestinavit; inhabitando justificat quos vocavit; replendo accumulat meritum quos justificavit; glorificando ditat præmis quos accumulavit meritum.

3. Spiritus sanctus arguit mundum de peccato quod dissimulat; de justitia quam non ordinat, dum sibi non Deo eam dat; de judicio quod usurpat, dum tam de se quam de aliis temere judicat.

4. Usque hodie in civibus Babylonis aquarum

effusio, id est confusio cogitationum, terram facit inanem et vacuam. Dum enim fluctuat circa carnem cogitatio universa, nullum ex ea sperare est fructum salutis. Dividantur ergo aquæ ab aquis (*Gen. i, 6*). quatenus anima quoque, ut dignum est, partem sibi vindicet sollicitudinis et meditationis. Sane inferiorres certis limitibus coercentur, certis contineantur alveis, necessitas terminos non excedant; proinde superiores copiosius dilatentur. Ex hoc sane dat Dominus benedictionem, et terra nostra dabit fructum suum (*Psal. LXXXIV, 13*).

5. Cum in populo Dei carnales alii sint, et alii spirituales, nec illi tamen æternorum, nec isti carent omni modo temporalium desiderio. In eo sane distant, quod plus alia appetunt alii, et secundum ea quæ præferunt, aut spirituales, aut carnales judicantur. Hinc est quod in benedictionibus Jacob et Esau, et ros cœli, et terræ pinguedo nominatur, sed non eodem ordine in utroque. *Dei tibi Deus de rore cœli et de pinguedine terræ abundantiam*, ait Isaac ad Jacob. Ad Esau vero: *In pinguedine terræ, inquit, et in rore cœli desuper erit benedictio tua* (*Gen. XXVII, 28, 39, 40*). Quid autem singuli præferant, a studiis eorum et sollicitudinibus innotevit.

6. *Mors peccatorum pessima* (*Psal. XXIII, 22*). Mala in amissione mundi, quia non possunt sine dolore separari ab eo quem diligunt. Pejor in dissolutione carnis, a qua ebelluntur eorum animæ a spiritibus malignis. Pessima in tormentis inferni, quando corpus et anima perpetuis simul addicunlur ignibus. E contrario bonorum mors optima, quoniam quidem fit ibi quies a labore, fit jucunditas de novitate, fit securitas de æternitate.

7. *De stereore bonum lapidatus est piger* (*Ecli. XXII, 2*). Boves sunt qui in opere Dei strenue exercentur; qui seminant in lacrymis, sed in gaudio metent. Isti sane quæcunque sunt mundi hujus arbitrantur ut stercora. Piger vero, cuius sabbata videntes hostes derident, dehonestatur ab hostibus in otio suo, sicut boves strenui in laboribus suis honestantur a Deo. Quem enim maligni spiritus pigrum vident ad spiritualia exercitia, in cogitationibus ejus ingerunt importune terrena: velut de stercoribus boum massas coagulantes, et pigerum, sicut dignus est, lapidantes.

8. *Osculetur me osculo oris sui* (*Cant. i, 4*). Tria sunt oscula, reconciliatorium, muneratorium, contemplatorium. Primum ad pedes, secundum ad manum, tertium ad os sumitur. In primo accipitur remissio peccatorum; in secundo, munus virtutum; in tertio, cognitio secretorum. Vel ita osculum doctrinæ, naturæ, gratiæ.

9. Duo sunt ubera sponsæ: congratulatio et compassio. Gemina lactis species, exhortatio et consolatio. Tria unguenta, compunctio, devotio, pietas. Compunctio de recordatione peccatorum, devotio de recordatione beneficiorum, pietas ex consideratione miserorum.

10. *Revertere, revertere Sunamitis; revertere, re-*

A *vertere, ut intueamur te* (*Cant. vi, 12*). Reverttere primo ab inepla lætia, revertere **1210** secundo ab inutili tristitia, revertere tertio ab inani gloria, quarto revertere a latenti superbia. Inanis gloria est quæ ab ore hominum venit extrinsecus. Superbia latens oritur intrinsecus. Cum haec omnia vitia reliquerit anima, intuebitur eam sponsus ejus. Ob hoc autem debet ab aliis abstinere, ut digna fiat ejus complexibus. Unde et ad eam dicitur: *Reverttere, revertere, ut intueamur te*.

11. Pastorum est vigilare super gregem propter tria necessaria: videlicet ad disciplinam, ad custodiam, ad preces. Ad disciplinam, propter morum correctionem, ne grex commissus propria molestia deficiat. Ad custodiam, propter diabolicam suggestionem, ne hostili seducatur calliditate. Ad preces, propter tentationum instantiam, ne vincatur a pusillanimitate. In disciplina rigor justitiae, in custodia spiritus consilii, in prece affectus compassionis.

12. Duas ad intelligendum se condidit universitatis auctor creaturas, hominem et angelum. Hominem justificant lides et memoria: angelum beatificant intellectus et præsentia. Et quia homines quandoque perducendi sunt ad æqualitatem angelorum, necesse est ut interim juslificentur per fidem, et proficiant ad intellectum. Scriptum est enim: *Nisi credideritis, non intelligetis* (*Isa. vii, 9, juxta LXX*). Itaque fides via est ad intelligendum: nam mundatur cor fide, ut intellectus videat Deum. Similiter et memoria Dei via est ad præsentiam Dei. Qui enim hic habet mandatorum ejus, ut ea faciat, memoriam, merebitur quandoque ut ejus quoque videat præsentiam. Habeant igitur intellectum et præsentiam angelii Dei in cœlo: habeamus et nos ejus fidem et memoriam in mundo.

13. *Pars tua sumus, Domine, quam tulisti de manu Amorrhæi in gladio et arcu tuo* (*Gen. XLVIII, 22*). Gladius tuus sermo vivus et efficax (*Hebr. iv, 12*); arcus tunc incarnatio tua. Ibi enim velut curvato sapientiæ ligno, et pio quodam modo flexa divinitate, nervus carnis vehementer extensus, et humanitas ineffabiliter aucta cognoscitur. Pars ergo tua sumus et populus acquisitionis tuae (*I Petr. ii, 9*), quem acquisisti verbo prædicationis, et mysterio incarnationis.

14. In circumcisione Domini nec nervus rumpitur, nec os comminuitur, ut robustiora quæque et firmiora serventur illesa. Aperitur autem cutis, amputatur caro, sanguis effunditur, ut illecebrosa mollities castigetur. In carne quidem peccatum, quod in ea manet, intellige: porro in cute operimentum ejus, in sanguine vero incentivum. Haec igitur vera circumcisio spiritu, non littera, si velamen excusationis et dissimulationis per compunctionem cordis, et confessionem oris amoveas; si peccati consuetudinem correctione conversionis abscondas; si denique, ut necessarium est, occasiones quoque peccati et somitem fugias concupiscentiarum.

15. *Obtulerunt magi Domino aurum thus, et myr-*

rham (*Matth.* ii, 11). Hæc fortassis pro loco et tempore necessaria videantur. Auri pretium ob pauperitatem; myrræ unguentum ob infantilis, ut assolet, corporis teneritudinem; thuris odoramentum ob sordidam stabuli mansionem. Non vero quoniam illa jam omnia transierunt, offeramus ei acceptabiliora munera: myrræ unctionem in communionem socialis vitæ, thuris speciem in suaveolentiam bonæ famæ, auri splendorem in conscientia puritatem: quo videlicet nec de officiosa conversatione familiarrem gratian, nec de laudabili opinione inanem gloriam, sed honorem Dei, et fratrum utilitatem quaerere studeamus.

16. Ante omnia sine murmuratione sint fratres. Forte aliqui leve peccatum astimant murmurare: sed non hic, qui ante omnia monet esse cavendum (*S. Benedictus in Reg.* cap. 34.). Puto autem ne illum quidem leve reputasse, qui murmurantibus aiebat: *Non contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum. Nos enim quid sumus?* (*Exod.* xvi, 8.) Sed ne illum quoque qui dixit: *Non murmuraveritis, sicut quidam murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore* (*I Cor.* x, 10). Illo nimis extermatore, qui positus est in hoc ipsum, ut a terminis beatæ illius civitatis arceat murmurantes, et longe faciat a finibus ejus, cui dieitur: *Lauda, 1211 Jerusalem,*

A *Dominum; lauda Deum tuum, Sion: qui posuit fines tuos pacem* (*Psal.* cxlvii, 12, 14). Nihil enim commune habent murmur et pax, gratiarum actio et detractio, zelus amaritudinis et vox laudis. Itaque in ore trium et talium testium stet hoc verbum, ut pestem istam murmurationis summopere nobis novimus esse cavendum.

B 17. Tres sunt quibus reconciliari debemus*: hominibus, angelis, Deo. Hominibus, per aperta opera; angelis, per occulta signa; Deo per puritatem cordis. Nam de operibus que coram hominibus facienda sunt, scriptum est: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra opera bona, et glorificent Patrem vestrum qui in celis est* (*Matth.* v, 16). De angelis dicit David: *In conspectu angelorum psallam tibi* (*Psal.* cxxxvii, 1). Occulta autem signa sunt gemitus, suspiria, usus ciliciorum, et cætera poenitentia insignia, quæ angelis placent. Unde est illud: *Gaudium est angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agentem* (*Luc.* xv, 10). Ut autem Deo reconciliemur, nec operibus, nec signis, sed puritate et simplicitate cordis indigemus. Scriptum est enim: *Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt* (*Matth.* v, 8): Et illud: *Si oculus tuus fuerit simplex* (*Matth.* vi, 22), etc.

ALIE S. BERNARDI SENTENTIAE ⁽¹⁴⁹⁾.

18. *Templum Dei sanctum est, quod estis vos* (*I Cor.* iii, 17). Templum Dei est claustrum religiosorum. Duo parietes claustrorum sunt, activi et contemplativi, Maria et Martha, interior et exterior. Interiori necessarii sunt duo ordinis lapidum, cavere scilicet vitium voluptatis, et curiositatis. Exteriori similliter duo, ne sint fraudulentem, et turbulentem. Unde Dominus: *Fidelis servus et prudens* (*Matth.* xxiv, 45). Fidelis, ne sit fraudulentus; prudens, ne sit turbulentus. Paries ex adverso qui hunc intrumque conjungit, sunt prælati, et hi qui fideliter ingrediuntur et egrediuntur, sicut de Domino dictum est: *A summo cælo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus; nec est qui se abscondat a calore ejus* (*Psal.* xviii, 7).

19. Quinque de causis addiscit homo: ut sciat, ut sciatur scire, ut vendat, ut aedificet, ut aedificetur. Ut sciat, curiositas est; ut sciatur scire, vanitas; ut vendat, simonia; ut aedificet, charitas; ut aedificetur, humilitas. Qui nutriti erant in croceis, amplectati sunt stercora (*Thren.* iv, 5), id est curam ventris.

20. *Initium sapientiae timor Domini* (*Psal.* cx, 10). Timor primus revocat euntes ad mortem, cui succedit tristitia sæcularis: hanc excludit spes aeternitatis.

21. Dubitari solet utrum dilectio Dei præcedat

C tempore dilectionem proximi. Quod per hoc videtur, quod proximum propter Deum diligere non possumus, nisi prius diligamus Deum: et contra dilectionem proximi videtur præcedere dilectionem Dei, quia scriptum est: *Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere* (*I Joan.* iv, 20)? sed sciendum est quod dilectio Dei duobus modis consideratur, incipiens et nutrita. Incipit enim homo diligere Deum, antequam proximum; sed quia illa dilectio non potest perfici, nisi nutriatur, et crescat per dilectionem proximi, oportet ut proximus diligatur. Sic ergo dilectio Dei præcedit ut incipiens, et præceditur a dilectione proximi, ut illa nutrienda. Si qui forte pertinent ad gubernationem tuam, vindica, coerce cum dilectione, cum charitate, attendens salutem æternam; ne, cum parcis carni, anima pereat. Fac hæc, et multos passurus es, in quos non poteris exercere disciplinam. Fer minas, securus esto: faciet enim Dominus misericordiam et judicium omnibus injuriam accipientibus.

D 22. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum* (*Matth.* xix, 19). Debet unusquisque proximum suum diligere tamquam se ipsum, ut quem poterit bominem vel beneficentia consolatione, vel informatione doctrinæ, vel coercitione disciplinæ, 1212 adducat ad Deum colendum. Hæc qui sola discretione eligit, prudens

(149) Ex bibliotheca Dunensi.

est : qui nulla hinc afflictione avertitur, fortis est ; qui nulla alia delectatione, temperans est ; qui nulla elatione, justus est.

23. *Non est speciosa laus in ore peccatoris* (*Ecli. xv.*, 9), in pœnitente peccatore fructuosa, in justificato est speciosa. Sicut cum stercorantur agri, non est speciosum, sed fructuosum; postea vero in frumento collectione fit speciosum.

24. Quatuor sunt quæ impediunt confessionem : timor, ne perdat; pudor ne vilescat; spes honoris vel alicujus terreni commodi, si innocens putetur; desperatio carumdem rerum, si innocens non putetur.

25. Octo sunt trinitates, quarum prima est illa summa et individua Trinitas, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Secunda est quæ cecidit. Tertia per quam cecidit. Quarta in quam cecidit. Quinta per quam resurgit, quæ in tres dividitur trinitates. Trinitas quæ cecidit, est memoria, ratio et voluntas. Memoria infirmata est tribus modis, videlicet per cogitationes affectuosas, onerosas et otiosas. Ratio tribus modis excæcata est, quia sæpe recipit vera pro falsis, et e converso; licita pro illicitis, et e converso (150). Voluntas tripliciter fœdata est, per concupiscentiam carnis, per desiderium oculorum, et ambitionem sæculi. Trinitas per quam cecidit, suggestio, delectatio, consensus. Trinitas in quam cecidit, infirmitas, fœditas, cæcitas. Trinitas per quam resurgit, fides, spes, charitas. Fides est trina, præceptorum, signorum, promissiouum. Spes quo-
C

rum trina est : spes venia, spes gratia et spes gloria. Charitas etiam trina est, ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute.

26. Duo parietes debent esse in congregacione : unus interior, alter exterior. Interior claustrales, exterior obdientiarii. Illi non debent esse curiosi, nec voluptuosi; isti vero nec turbulenti, nec fraudulenti. Et quia raro pax inter istos est, ideo tertius paries est, ex adverso veniens, qui conjungat divisos parietes; abbas videlicet et prior, et alii fratres spirituales : fundamentum est sanctum propositum.

27. Adaptatio septem donorum Spiritus sancti ad apparitiones Domini resurgentis. Primo apparuit mulieribus, quibus dictum est ab angelo : *Nolite timere* (*Matth. xxviii.*, 9, 5) : ecce spiritus timoris. Apparuit Petro, qui negaverat (*Luc. xxiv.*, 34) : ecce spiritus pietatis. Apparuit mulieri, cui dictum est : *Noli me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem meum* (*Joan. xx.*, 17) : ecce spiritus scientiae. Apparuit illis undecim in monte, ubi constituerat, quando dixit : *Data est mihi omnis potestas in celo et in terra* (*Matth. xxviii.*, 18) : ecce spiritus fortitudinis. Apparuit duobus euntibus in Emmaus, de quibus scriptum est : *Et aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas* : ecce spiritus intellectus. Ad ultimum apparuit illis recumbentibus, quando

A ascendit in cœlum (*Luc. xxiv.*, 27, 45, 51), quia de eo dictum est : *Ego sapientia in altissimis habito* (*Ecli. xxiv.*, 7) : ecce spiritus sapientie.

28. Gratia quadripartita est : gratia creans, gratia redimens sive miserans, gratia donans, gratia remunerans. Prima : *Omnia per ipsum facta sunt*. Secunda : *Verbum caro factum est*. Tertia : *Plenum gratiae*. Quarta : *Et veritatis* (*Joan. i.*, 14).

29. Pax quadripartita est : erga Deum, erga proximum, in carne, in spiritu. Quæ ut firma sit, substernendum est unicuique fundamentum : paci carnis temperantia; paci spiritus fortitudo; paci cum proximo prudentia; paci cum Deo iustitia. *Gloria in excelsis*, ecce pax cum Deo; et in terra hominibus bonæ voluntatis (*Luc. ii.*, 14), pax cum proximo; pax vobis, ridete manus et pedes meos (*Luc. xxiv.*, 36, 39), pax carnis; accipite Spiritum sanctum (*Joan. xx.*, 22), pax spiritus.

30. Musæ morientes exterminant suavitatem unguenti (*Eccle. x.*, 1) id est vanitas, curiositas et voluptas : quæ quia in Ægypto et circa sacrificia Ægyptiorum abundant, non possumus in Ægypto sacrificare Domino Deo nostro sacrificium iustitiae et charitatis. Ideo proficiscimur in desertum, id est in solitudinem cordis, via trium dicrum 1243 (*Exod. viii.*, 26, 27). De prima die dicit sponsus sponsæ : *Veni in hortum meum, soror mea sponsa* (*Cant. v.*, 1); hoc est in plantaria bonarum virtutum. De secunda gaudet sponsa, et dicit : *Introduxit me rex in cellam vinariam* (*Cant. i.*, 3), id est inter delicias Scripturarum. Tertia dies est thalamus, plenitudo amoris, in quo se invicem fruuntur sponsus et sponsa. Et nota contra vanitatem, soliditatem virtutum; contra curiositatem, variam delectationem Scripturarum; contra voluptatem, summi illius amoris thalamum.

31. Duo sunt ubera charitatis, compassio et congratulatio. Ex compassione lac sugitur consolationis: ex congratulatione lac sugitur exhortationis.

32. Tria sunt quibus servatur unitas : patientia, humilitas et charitas. His armari debet miles Christi, patientiam habens quasi scutum, quod ferat et circumferat contra omnia adversa; humilitatem quasi loriam, quæ conservet interiora præcordia; charitatem quasi lanceam, per quam, sicut dicit Apostolus, omnes impetus in provocatione charitatis (*Hebr. x.*, 24), et omnibus omnia se faciens belligeratur bellum Domini. Oportet etiam ut habeat galeam salutis, quæ est spes, caput, id est principale mentis, muniens et conservans. Habeat etiam gladium verbi Dei, et equum boui desiderii. Goliath suo gladio occidendus est; vana gloria, consideratione ipsius vanæ gloriae.

33. Duo sunt novissima, mors et vita. Ad hæc volamus duabus aliis, timore et spe. Duabus vel mus pedes, pœnitentia cordis et confessione oris, secun-

(150) *Addendum*, commoda pro incommodis, et e converso, ut colligitur ex sermone 43 de Diversis, n. 2.

dum illud. *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (Rom. x, 10). Duabus vela-
mus caput, dilectione Dei, et proximi. Unde Aposto-
lus : *Sive mente excedimus, Deo; sive sobrii su-
mus, vobis* (II Cor. v, 13).

34. Nota quod ex timore compunctio, ex com-
punctinre omnium rerum abrenuntiatio, ex qua
vera humilitas, ex qua vera confessio, in qua om-
nium vitiorum purgatio. Ex confessione, virtutum
pullulatio : concretae virtutes faciunt cordis puri-
tatem, in qua vera sapientia et perfecta charitas. Ad
hoc sciendum quod spiritus timoris dat timorem ;
spiritus pietatis, compunctionem ; spiritus scientiae,
praesentium abrenuntiationem ; spiritus fortitudinis,
veram humilitatem (humilitas enim vincit omnia) ;
spiritus consilii, confessionem ; spiritus intelligentiae,
virtutum acquisitionem ; spiritus sapientiae,
perfectam cordis puritatem et amorem.

35. Quatuor sunt ordines in domo Domini. Qui-
dam enim procident ad pedes Jesu, sicut Ethiopes,
sicut Maria poenitens et confitens ; quidam sedent
ad pedes ejus, ut eadem Maria audiens verbum
ejus ; quidam jacent in sinu ejus ; quidam sedent ad
latus ejus. Duo ordines primi sibi vivunt, tertius sibi
et proximo, ut Joannes evangelista, suscipiens et
sugens pacem de sinu Domini, et nuntians eam po-
pulo. Quartus proximo, sicut Apostolus, qui ait :
Bonum certamen certavi, cursum consummavi,
fidem servavi. Unde securus subjungit : Reposita
cst mihi corona justitiae (II Tim. iv, 7, 8). Et ideo
cupio dissolvi et esse cum Christo ; permanere au-
tem in carne, necessarium propter vos (Philipp. i,
23, 24). Iсти nec mori timent, nec vivere recusant.

36. Superbia alia est cæca, alia vana, alia cæca
simul et vana. Cæca, quando homo putat in se esse
quod non est. Vana, quando gloriatur in hoc quod
homines putant eum esse quod non est. Cæca simul
et vana est, quando de bono quod non habet, et
gloriatur in semetipso, et aliorum gloriam querit.

37. Humilitas, alia sufficiens, alia abundans, alia
superabundans. Sufficiens, subdi majori, nec præ-
ferre se pari. Abundans, subdi pari, nec præferre
se minori. Superabundans, subdi minori. Iude Do-
minus ad Joannem : *Sine modo; sic enim deceat nos*
implere omnem justitiam (Matth. iii, 15).

38. Quicunque volunt perfecte placere Deo, tam
castitate, quam charitate splendere debent. Castitas
autem quinquepartita est; videlicet in auribus, in
oculis, in odoratu, in gustu, et in lactu. Charitas
autem quadrifaria est, quæ secundum Apostolum,
omnia eredit, id est, non est suspiciosa; omnia
sperat, non est pigra; 1211 *omnia suffert, non*
murmurat; omnia sustinet (I Cor. xii, 7), non
est impatiens. Ecce novem, quæ qui perfecte habet,
perfectus est, et secundum novem ordines angeloi-
rum degit in terra. Unde Apostolus : *Nostra con-
versatio in cælis est* (Philipp. iii, 20). Et ut ita
dicam, majus meritum habet homo taliter vivens,
quam angelus. Non enim est virtutis, angelo-
dignitatis.

A 39. Sancta anima carnem suam a putredine vi-
tiorum mortificat, dum omnes voluptates mundi per
continentiam abnegat : et tunc quasi myrrham
morituro corpori adhibet, ut post judicium a cor-
rupzione aeterna maneat sanum. Cum vero ad cœ-
lestia majori desiderio se accendit, et a cordis cu-
bicolo omnes superfluas cogitationes ferventer
alijicit; quasi thuribulum cor suum coram Deo facit,
in quo dum per dilectionem virtutes congregat,
quasi carbones in thuribulo coaptat, in quo se
ipsi mens in conspectu Dei igne charitatis incen-
dat. Dumque ferventes et mundas orationes ad
Deum emitit, quasi sumum aromatum ex thuribulo
educit, ut coram dilecto suave redoleat, et proximos
B quosque ad ejus amorem per bona opera concitat
non desinat.

40. *Non coques hædum in lacte matris* (Exod. xxxiv, 26). Hædus, peccator; mater, primi parentes,
ex quibus omnes procreati sumus; lac, via quæ de
originali peccato venerunt. *Non coques hædum in*
lacte matris suæ: id est, non sinatur peccator
usque ad diem mortis suæ in peccatis permanere,
sed ante mortem ad bona opera revocetur, ne pereat.

41. *Tres sunt qui testimonium dant in terra, spi-
ritus, aqua et sanguis* (I Joan. v, 8). Veniens Domi-
nus circumcisio et alia baptismata fecit cessare :
baptismum vero instituit, in quo tria prædicta, quasi
testimonium Christianitatis in terra dantia operari
voluit. Audi quomodo sanguis Christi facit, et signum
C est ut moriamur peccato, secundum Apostolum : *An*
*ignoratis quia quicunque baptizati sumus in Chri-
sto Jesu, in morte ipsius baptizati sumus?* Aqua,
quæ quasi quodam tumulo corpus includit, signum
est ut ultra non serviamus peccato : *Consepulti enim*
sumus cum ipso per baptismum in mortem. Spi-
ritus vivificat et facit, ut qui in illo aquarum elemento
sepelimur, renovati per ipsum Spiritum resurgamus,
ut quomodo surrexit Christus a mortuis per glo-
riam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus
(Rom. vi, 3, 4). Et hi tres quia unum operantur,
unum sunt, sicut dicit Joannes. Unum in mysterio,
non in natura. Sanguis igitur testis mortis, aqua se-
pulturae, Spiritus vitæ. Sanguis spectat ad pretium,
aqua ad lavaerum, Spiritus mentem renovat. Sanguis
Domini nos redemit, sacri fontis unda nos abluit,
Spiritus per adoptionem filios Dei nos facit.

42. *Quarta vigilia venit ad eos (apostolos) ambu-
lans super mare* (Matth. xiv, 25). Prima dormitio
est timor nocturnus, scilicet de adversis; subsequens
vigilia, per prudentiam. Secunda dormitio, sagitta
volans per diem, id est tentatio per prospera; vigilia,
per fortitudinem. Tertia dormitio, negotium peram-
bulans in tenebris, scilicet vana gloria; vigilia, ju-
stitia. Quarta dormitio, incursum et dæmonium me-
ridianum, id est intemperantia. Tunc venit ad eos
Dominus, ambulans supra mare. Dominus supra,
sed Petrus mergitur. Primo putatur esse phantasma,
sed post agnoscitur. Alli tepidiores, sed tamen fide-
les, magnificant Dominum in talibus.

43. Septem debent esse in oratione. Oratio enim debet esse fidelis, juxta illud : *Quidquid orantes petitis, credite quia accipietis, et fieri vobis* (*Marc. xi, 24*). Deinde munda, juxta exemplum Abrahæ, qui

Aaves de sacrificio abigebat. Tertio justa, quarto assidue, quinto humilis, sexto fervens, hæc duo habens in grano sinapis ; septimo devoti.

PARABOLÆ

SANCTO BERNARDO VULGO ASRIPTÆ.

1245 PARABOLA I.

De pugna spirituali [alias, De fuga et reductione filii prodigi].

1. Rex dives et præpotens Deus omnipotens filium sibi fecit hominem, quem creaverat, cui sicut pueru delicateo paedagogos delegavit legem, prophetas, cæterosque tutores et actores usque ad præfinitum tempus ejus consummationis. Instruxit eum et monuit, dominum eum paradisi constituens, omnesque thesauros gloria sue ei ostendens et repromittens, si se non desereret. Et ne quid decesset bonis ejus, etiam liberum arbitrium ei indulxit, ut bonum ejus esset voluntarium, non coactum. Accepta licentia boni et mali, cœpit eum tœdere honorum suorum, a concupiscentia sciendi bonum et malum. Egressus igitur de paradiſo bona conscientiae, nova querens quæ nesciebat, qui nulla adhuc nisi bona noverat ; paternis [alias, patriis] legibus et paedagogis relictis, manducavit de ligno scientiae boni et mali contra votum Patris : et abscondens se miser, et fugiens a facie Domini, cœpit vagari puer insipiens per montes altitudinis, per valles curiositatis, per campos licentiae, per nemora luxuriae, per paludes voluptatum carnalium, per fluctus curarum sacerularium.

2. Videns autem antiquus prædo lascivum puerum sine custode, sine rectiore, procul a domo Patris vagantem ; accessit, et pomula illa inobedientia manu malæ persuasionis ei porrigens, postquam ab eo consensum elicit, aggressus est miserum, et in terram, id est in terrena eum desideria præcipitans, pedesque, id est mentis affectiones, ne resurgat, fortissimis ei sacerularis concupiscentiae vinculis alligans, manusque operationis, et oculos mentis ; misit eum in navim maleæ securitatis, et flante vehementer vento adulatioñis, transvexit eum in longinquam regionem dissimilitudinis. Veniens ille in regionem non suam, venalis factus est omnibus qui prætergrediuntur viam. Discit porcos pascere, siliquas pororum manducare : dediscit omnia quæ didicerat, et discit quæ nesciebat, servilia scilicet opera. Vinetusque in desperationis carcere, ubi in circuitu impii ambulant, in mola impie circuitioñis

(151) Id est captivantum, seu captivatorum.

Bcogitur molere emolumenta malæ conscientiae. Proh dolor !

3. Et ubi modo est pater ille potentissimus et dulcissimus atque liberalissimus ? Nunquid potest obliuisci filium uteri sui ? Absit, absit ! Non obliviscitur, sed miseretur, condolet et conqueritur de absentia et perditione filii sui. Mandat amicis, sollicitat servos, omnesque suscitat ad requirendum eum. Unus servorum Timor, ad imperium Domini, filii fugitiui vestigia prosequens, in profundo carceris invenit filium regis, carnalibus peccatorum sorribus obsitum, vinculis et catenis maleæ consuetudinis ligatum, miserum et amentem, in misericordiis securum et ridentem : quem verbis et verberibus urgens ut exiret et rediret, tanta mise um confusione dejecit, ut siue morti jam vicinus jaceret, et adhæceret in terra venter ejus. Egressus evestigio alius, cui nomen Spes, vidensque filium regis a Timore non erutum, sed obrutum ; non adjutum, sed dejectum : accessit leniter, et suscitans a terra inopem, et de stercore erigens pauperem, levansque caput ejus, et coacta in unum consolationis veste, oculos ejus detergens et faciem : Heu, inquit, quant mercenarii in domo patris tui abundant panibus, tu autem hic fame peris ! Surge, obsecro, et vade ad patrem tuum, et die ei : Pater, fac me sicut unum ex mercenariis tuis. Tunc ille tandem vix ad se modicum reversus : Tunc es, inquit, Spes ? Et quomodo Spei introitus potuit patere in tantum et tam horribile profundum desperationis meæ ? Ego, ego, inquit, sum Spes, a patre tibi transmissa, te adiutoria, te non desertura, donec te introducam in dominum patris tui, et in cubiculum genitricis tuae. Et : O, inquit ille, dulce levamen laborum, dulcis consolatione 1246 miserorum lo una, et non infirma de tribus cubiculi regii assistricibus ! vides carceris mei profundum immane ; vides vineula, quæ tamen ad ingressum tuum jam maxima ex parte dirupta sunt et dissoluta ; vides captivorum (151) meorum immanem multitudinem, fortitudinem, velocitatem, astutiam : et quis tibi locus hic ? At Spes : Ne timemas, inquit ; qui nos adjuvat, misericors est ; qui pro nobis pugnat, omnipotens est ; pluresque sunt

nobiscum, quam cum illis. Super hæc omnia, adduxi tibi a patre missum equum Desiderii : cui cum insederis, me duc ab his omnibus securus proficisci ris. Dixit, et mollibus stramentis piæ Devotionis submissis, et bonorum exemplorum calcaribus additis, equo Desiderii imposuit filium regis ; sed frenum desuit, tanta erat festinatio fugiendi. Illico equus currit infrenis, trahit Spes ante. Timor autem retro verberibus urget et minis. Tunc videntes hoc coartabati sunt principes Edom, robusto Moab obtinuit tremor, obrigerunt omnes inhabitatores Chanaan. Irruat super eos formido et pavor in magnitudine brachii tui ; fiant immobiles quasi lapis, donec pertranseat filius tuus. Domine, filius iste, quem possedisti (*Exod. xv, 15, 16*). Sed cum sic ferantur præcipites, effugiunt quidem, sed non sine periculo ; quia sine modo, sine consilio.

4. Propter quod a Patre transmissa accurrit Prudentia, una de summis principibus palatii, in comitatu amicam habens Temperantiam ; et tenens currentes ; Parcius, inquit, obsecro parcius : dicit enim Salomon noster : *Qui festinus est, pedibus offendit* (*Prov. xix, 2*). Si sic curritis, offenditis ; si offenditis, cadiatis ; si cadiatis, filium regis, quem suscepistis liberandum, inimicis redditis. Nam si ceciderit, illico manus eorum erit super eum. Haec dicens, frenum Discretionis imposuit serviolo illi equo Desiderii, ejusque habenas Temperantiae regendas commisit. Cumque Timor retro de vicinia et virtute inimicorum, et tarditate fugæ causaretur : Vade, inquit Prudentia, retro, Satana, scandalum eis nobis. Fortitudo et laus nostra Dominus, et facetus est nobis in salutem. Et ecce Fortitudo, miles Dei egregius, accurrens per campum Fiduciae, extracto gladio lætitiae : Nolite, inquit, turbari ; plures nobiscum sunt quam cum illis. Tunc Prudentia curie celestis assueta consilii : Cavete, inquit, obsecro, quia *hæreditas illa, ad quam festinatur in initio* sicut dicit Salomon noster, *in fine benedictione carabit* (*Prov. xx, 21*). Proficiscimini igitur, non tam festinanter, quam prudenter. Inimici enim non sunt in itinere ; sed juxta iter scandalum ponere, solent, biviis et triviis, et viarum anfractibus. Præcedam itaque; vos autem tenete viam Justitiae, et velociter introducemus vos in castra Sapientiae, quæ jam non procul sunt a nobis. Sapientia enim est, de qua dicitur : *Concupiscens sapientiam, discit justitiam* (*Ecli. i. 33*).

5. Sic itaque dum viam earpunt, urget Timor, Spes trahit, muuit Fortitudo, Temperantia moderatur, providet et instruit Prudentia, dicit et perducit Justitia. Appropinquat filius regis castris Sapientiae : quæ novi hospitis auditio adventu, præoccupat eum, qui se concupiscit, occurrit et ostendit se in viis hilariter. Fossa vero profundæ humiliatis castra cingebat : super quam fortissimus et pulcherrimus murus Obedientiae ædificatus celos penetrabat quem bonorum exemplorum historiæ undique depictæ mirabiliter decorabant. Ædificatus autem erat

A eum propugnaculis : mille elypei ex eo dependebant, omnis armatura fortium. Porta Professionis omnibus patens ; janitor in limine dignos inducens, et indigos abjieciens. Præco super portam clamans : Si quis diligit Sapientiam, ad me declinet, et eam inveniet ; et eam cum invenerit, beatus est si tenuerit eam. Ilue filius regis, occurrentis sibi Sapientiae ducatu introductus, imo ultius deportatus, familiæ regiæ vallatus obsequiis, ad mediæ civitatis arcem perducitur, ubi ipsa ædificavit sibi domum, excidit columnas septem, subdidit sibi gentes, superbormaque et sublimium colla propria virtute calcavit. Ibi collocatur in lecto Sapientiae, quem ambiant sexaginta fortissimi ex fortibus Israel, uniusevijusque ensis super femur **1217** suum. Adest David in tympano et choro, in chordis et organo ; ceterique celestis curiæ paronymphi, gaudentes et exsultantes magis super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia.

B 6. Et ecce veniens ab aquilone ventus turbinis et ignis involvens totam concussit domum, Sapientiae castra turbavit. Egressus est enim Pharaon cum curribus et equitibus, persecens fugientem Israel (*Exod. xiv, 5, 8*). Cogitaverunt etiam unanimiter simul adversus eum, testamentum disposuerunt tabernacula Idumæorum et Ismaelitæ, Moab et Agareni, Gebal et Ammon et Amalech, alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Etenim Assur, ille magnus exterminator diabolus, venit cum illis (*Psal. LXXXII, 6-9*). Quid multa ? Obsessa est civitas. Jam surgunt tentationum machinæ ; urget undique inimicus ille, in insidiis draco, in aperto leo ; cogit socios, ignes injicit, perfodit muros, bella suscitat, insidias submittit, totius urbis minitans excidium. Intus vero timor et angustiae ; et a vehementi et improviso hostiuni impetu omnes turbati sunt, et moti sunt sicut ebrii, et omnis sapientia eorum devorata est, et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur (*Psal. cvi, 27, 28*). Curritur ad arcem Sapientiae ; mala nuntiantur ; consilium quæritur. Reversa enim ad se Prudentia consulti Sapientiam, quid facto opus sit. Illa accelerandum testatur, et quærendum summi regis auxilium. Et quis, inquit, ibit nobis ? At Sapientia : Oratio, inquit. Et ne moram faciat in eundo, ascendat super equum Fidei. Quæsita diu Oratio, et in tanto tumultu vix tandem inventa est. Ascendit super equum Fidei, proficiscitur per viam celi, nee cessat, donec intret portas Domini in confessione, atria ejus in hymnis. Et, sicut familiare mancipium, eum fiducia aeedens ad thronum gratiae, ejus, exponit necessitatibus negotium. Audit rex filii periculo, conversus ad consortem regni sui Charitatem : O, inquit, queni mittam, et quis ibit nobis ? At illa : Ecce ego, inquit, mitte me. Tunc rex : Prævalens, inquit, prævalebis, et liberabis eum. Egredere ; et fac ita. Illico egressam a facie Domini regiam cœli, Charitatem, tota comitatur militia celestis ; veniensque et descendens in castra,

D

virtute et lætitia præsentiae suæ illico omnia exhibilavit, commota composuit, turbata pacavit. Reddita est miseris lux, timidis fiducia. Redit coram Spes, quæ peccatum aufugerat; Fortitudo, quæ pene corruperat. Resumit constantiam tota Sapientiae militia. At inimici civitatem obsidentes: Quænam est, inquiunt, exultatio in castris? non fuit tanta exultatio heri et nudiustertius. Væ nobis, venit Deus in castra! vae nobis! Fugiamus Israelem: Dominus enim pugnat pro eis. Sic fugientibus inimicis, gratia Dei impetus lætificat civitatem Dei, sanctificavit tabernaculum suum Altissimus. Deus in medio ejus, non commovebitur, adjuvabit eam Deus mane diluculo. Conturbatae sunt gentes, et inclinata sunt regna; dedit vocem suam, mota est terra. Dominus virtutum nobiscum: susceptor noster Deus Jacob (*Psalm. XLV, 5-8*). Suscipeiens ergo puerum Dei, puerum suum regina Charitas evehit ad cœlum, Patrique Deo repræsentavit. Cui Pater placidus ac serenus occurrens: *Cito, inquit, proferte stolam primam, et induite illum, et date annulum in manu ejus, et calceamenta in pedibus ejus. Et producite vitulum saginatum, et occidite illum. Epulari enim et gaudere oportet, quia iste filius meus mortuus fuerat, et revixit; pericerat, et inventus est* (*Luc. XV, 11-32*).

7. Nota hic quatuor in pueri nostri liberatione. Primo pœnitentiam, sed fatuam; secundo fugam, sed temerariam et irrationabilem; tertio pugnam, sed trepidam et meticulosam; quarto victoriam validam et sapientem: quæ omnia in uno quolibet fugiente de sæculo invenies. Primo enim est egens [alias, hebes] et insipiens; postea, præcepis et temerarius in prosperis: deinde, trepidus et pusillanimis in adversis; postremo, providus, et eruditus et perfectus in regno charitatis.

1248 PARABOLA II.

De pugna spirituali [alias, *De conflictu vitiorum et virtutum*].

1. Inter Babylonem et Jerusalem nulla pax est, sed guerra continua. Habet unaquæque civitas regem suum. Rex Jerusalem Christus Dominus est, rex Babylonis diabolus. Et cum alterum in justitia, alterum in malitia regnare delectet, rex Babylonis quos potest de civibus Jerusalem per ministros suos, scilicet spiritus immundos, seducere, ut servire eos faciat iniquitati ad iniquitatem, in Babylonem trahit. Unde dum unum de civibus suis constitutus speculator super muros Jerusalem trahi cerneret, nuntiavit regi captam prædam in Babylonem duci. Rex vero Jerusalem advocabat spiritum timoris, militem in talibus strenuum: Vade, inquit, eripe prædam nostram. Ille ut semper ad omnia imperata paratus, cum velocitate hostes persequitur, et in auribus eorum factus est repente sonus tanquam advenientis spiritus vehementis. Timor enim super eos intonuit, et ad vocem virtutis ejus hostium robur omne contremuit: quos in fugam conversos Timor non longius persecutus est, sed ereptum concivem reducbat ad propria. Verum unus ex adversariis, tristitia-

A spiritus, non erat cum eis, quando Timor advenit. Hie cum cerneret socios subito fugientes, ab insidiis, iu quibus latebat, ocius abvolavit. A timore inquietant, solo factum est istud, et est opprobrium omnibus nobis. At ille: Ne timeatis a Timore isto: scio enim quid facto opus sit. Ibo et ero spiritus mendax in angulis semitarum, et amicum me simulabo Timoris. Novi enim hominem, nec est agendum cum eo vi, sed fraude. Vos autem exspectate finem. Febit ut dixerat, et viarum compendia captans, præcessit Timorem. Referensque iter per viam, qua gradiebatur Timor, obvius ei factus est, amica, sed iniqua cum eo colloquia commiscens, ita ut seducere cum cœperit: et Timor nescius bono animo sequebatur. Prope jam erat, ut eum in foveam desperationis impelleret. Sed spectator regi indicat quid agatur. Rex autem unum de militibus suis, Spem scilicet, præcepit accersiri, quem cum equo Desiderii, et ense Lætitiae in auxilium jubet accelerare Timoris. Fidelis miles ad imperium egrediens, cum pervenisset ad locum, vibrans ensem Lætitiae, Tristitiam effugavit. Sicque liberatum concivem, et impotum equo Desiderii præcedens, trahebat funiculo promissionum, et timor sequeus urgebat facto flagello de funiculis peccatorum.

C 2. Ibat igitur voluntarius equus, hinc attractus, inde compulsus; sed in tam rapido cursu timendum ei fuerat ab incursu. Unde et collegerunt milites Babylonici consilium, dicentes: Quid facimus, quia sic evadit, quem jam quasi eum securitate possidebamus? Quomodo plausus inferni versus est in plantum, et per solos duos milites gaudium est in celis super sui liberatione concivis? Quomodo perit versutia diabolice fraudis? Unus autem ex eis cæteris nequior, cum sceleris bujus opifex esset, profanum protulit consilium, dicens: Vos nescitis quidquam, nec cogitatis, quia modo ad capiendum facilior sit; et si captus, difficilius eripi possit. Vos igitur a longe prosequimini: ego me in angelum lucis transfiguro, ut ignaros viæ, tanquam advenas et peregrinos, docendi simulatione decipiampi. Hunc igitur in modum fraude disposita, regi nostro speculator annuntiat, venire quidem hominem equo impositum Desiderii, sed plus quam oporteat properare, eo quod frenum et sella deesset. Hostes, inquit a longe prosequuntur; alii, tanquam inveterati malorum, viarum compendia captant. Sed et nuuc unum video, in quo armorum nostrorum reluet effigies; a nobis tamen ille non exivit. Necessè est eat qui interrogare noverit eum: Noster es, an adversariorum?

A 3. Porro rex, cuius animum cura semper sollicitat animarum, duos consiliarios suos emitit, Prudentiam et Temperantiam. Quarum Temperantia quidem 1249 equo frenum Discretionis imposuit, et Spem moderatius sinecedere persuasit. Prudentia vero Timorem increpans et arguens improbitatis, de futuro communavit: et equo sellam Circumspectio-nis apposuit, ut non caderet ascensor ejus retro; sed ret o præteriti confessioni peccati, ante meditationi

judicii, a sinistris patientiae inniteretur, a dextris humiliati. Porro Spes et Timor debere calcaria, Spes in dextro pede exspectationem præmii, Timor in sinistro supplicii metum.

4. Et facta mora cum advesperasceret, et inclinata esset jam dies, rursus congregati sunt hostes in multitudine, ut dimicent contra eos. Pavet Timor, Spes accelerat; sed vix taudem ad consilium eos Prudentia, Temperantiaque revocavit. Et illa: Videtis, inquit, quia dies præcessit, et nox appropinquavit: et qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat? Porro vobis grandis restat via, nec parva est hosium multitudo. Est autem miles quidam regi nostro fidelissimus, quem ego novi, castrum habens prope nos positum, et firmissimum est habitaculum; quia in petra posuit nidum suum. Divertamus ad illum, si placet, quia bonum est illic esse. Quod cum placuisse omnibus, et ducem itineris quæsissent, ait Prudentia: Armiger meus Ratio præcedet nos. Est enim gnarus viarum, et notus justitiae, utpote consanguineus ejus. Præcedente itaque Ratione, cæteris subsequentibus, antevenit Ratio; et salutata Justitia, nuntiavit hospites adventare. Quærerit illa qui sint; unde, ad quid veniant, sciscitur. Et cum regem cognovisset, hilari vultu surgens fugientibus occurrit cum panibus, et obviavit illis quasi mater honosificata, susceptamque animam ab equo depositum, et in penetralibus domus avida collocavit.

5. Insequitur hostilis exercitus, et castrum obsidens, undique inquirit, si quis forte pateret ingressus, ac tanquam leo circuit quærens quem devoret. Sed cum undique illud munitione inveniunt, tentoria figunt, et excubias ordinant, ne quis iugredi aut egredi valcat, ut mane facto instructis machinis diruant et irruant super eos. Interim favor paviditate et sollicitudine non piger, nec unquam securus, comilitones excitat, Justitiam convenit, de minutiōne loci, de præparatione armorum querit, adjiciens et illud, ne forte sustentationi deficiant alimenta. Ad hæc justitia respondit: Situs loci, ut animadvertere potestis, saxosus et inaccessibilis est, nec in armis, nec in machinis inimicorum timet insultum. Sed quia aridus est, paucos habet indigenas, quos arido hordeacei panis cibo utcunque sustentat. Et nunc supersunt nobis quinque panes hordeacei, et duo pisces. Et Timor: Quid hæc, inquit, sunt inter tantos? Cœpit igitur magis pavere et tædere: et arguens aninam quod ab equo Desiderii descendisset, illud sæpius memorabat, esse novissima hominis illius pejora prioribus. Equus enim ille præpeti cursu festinus advolabat ad urbem, nunc solius Rationis commissus ducatur. Ipse, inquit, videris, si non melius erat tibi tunc magis, quam nunc.

6. Prope jam erat ut adversus Spem contraria sentientem Timor insurgeret; sed Temperantia Prudentiam advocabit. Accersita Prudentia improbatum Timoris objurgans: in adversarios, inquit, tuus, o Timor, muero desæviat. Nescis quia rex noster, rex virtutum est, Dominus fortis et potens, Domi-

Anus potens in prælio? Eat igitur nuntius, qui suorum necessitates exponat, adjutorium flagitet, auxiliarem adducat. Et quis ire poterit, ait Timor? Tenebres operiunt terram, et muros obsidet hostium pervigil multitudo; et ignari viæ, tanquam in regione longinqua. Advocaverunt igitur hospitem suum Justitiam. Si quid, inquiunt, potes, adjuva nos. Quibus illa: Bono animo estote. Est enim mihi nuntius fidelissimus regi, bene notus curia, Oratio scilicet, qui in secreto noctis silentio per ignotas semitas arcana cœli penetrare, et cubiculum regis adere, et opportuna importunitate pium regis animum flectere non indoctus, supplicatione miserabilis laborantibus auxiliū solitus **1250** impetrare. Eat ille si placet:

BPlacet! Prudentia quid regi insinuet, dictante Justitia ut fidetiter agat, et ne vacuus revertatur præcipiente, cæteris, et maxime Timore, ut iter acceleraret deprecantibus, per occultos quosdam muri exitus dimissus est. At ille hostium cuneos penetrans securus omni ave velocior, in momento, in ictu oculi usque ad portas novæ Jerusalem pervenit. Quas cum clausas reperisset et pulsasset, janitoribus ægre serentibus, quod intempestæ noctis silentio civitatem impleret clamoribus, et regi ipsi importunus esse non vereatur, ille perseverabat pulsans, et amplius loquebatur: Aperite mihi, inquit, portas justitiae, et ingressus in eas confitebor Domino regi nostro in ore meo secundum multitudinem dolorum meorum, qui

Csunt in corde meo. Hæc, inquit, porta Domini mei. Justitia me misit ad vos, ut introducar ad regem, quia ad ipsum habeo secreta que perferam. Vox turbina audita est in terra nostra.

7. Rex cum cognovisset nuntium esse Justitiae introduci eum præcepit. Ingressa Oratio ad regem, adoravit, et ait: Rex, in æternum vive. Et ille: Rectene sunt omnia circa dominum tuum, et quæ illius sunt? Et Oratio: Rechte, Domine, vestri gratia. Porro unum est necessarium. Servus ille vester a cornibus unicornium ad imperium regis creptus, divertit ad militem vestrum dominum meum; et:

DDomine mi, terra illa australis et arens est, et cibum non habet. Det Domiu[m] benedictionem, et terra nostra det fructum suum. En congregati hostes in multitudine, ut dimicent contra nos: da nobis, Domine, auxilium de tribulatione; quia non es alius qui pugnet pro nobis, nisi tu, Deus noster. Porro rex noster, cuius natura bonitas, motus his lacrymis ait: Quem mittemus? Ad quem Charitas: Ecce ego, Domine, mitte me. Rex autem quærebat de sociis; sed Charitas domesticam sibi familiam respondit sufficere. Exit ergo una cum nobili illo comitatu suo, Gaudio, Pace, Patientia, Longanimitate, Benignitate, Bonitate, Mansuetudine. His stipatus dux insignis progreditur, certusque de victoria, erecto signo triumphali primam pertransit inimicorum, secundamque custodiā, Cumque venisset ad portam, ultro aperita est ei. Ad eujus ingressum facta est laetitia magna in oppido. Cumque suadente Gaudio

vociferarentur omnes et acclamarent, exortus clamor exterorum castra perterrituit. Et illi : Quæ est ista, inquit, vox exultationis in auribus nostris de castris Israel? Non ita herci et nudiustertius. Forte venit eis auxilium, et impetum facient in nos. Fugiamus ergo Israelem; Dominus enim pugnat pro eis contra nos. Interim Charitas moræ impatiens, ordinari exercitum, aperiri portas, et persequi præcipit inimicos, aperte denuantians : Vadam ad portas inferi. Sicque uno impetu universus Charitatis exercitus procedit, quos Babylonii non ferentes fugiunt, sed non effugiunt. Cadunt a latere Timoris mille, et a dextris Charitatis decem millia.

PARABOLA III.

De pugna spirituali.

1. Inter Ierusalem et Babylonem ordinatae sunt aries ad bellum. Hinc David manu fortis aciem producit virtutum terribilem et ordinatam : inde Nabuchodonosor Babylonis spiritualia nequitiae, suumque viutorum tumultuosum exercitum dirigit ex adverso. Procedit de castris David tirunculus novitus, nuper in militiam regis juratus, et per manus ipsius æterni David verbi Dei gladio accinctus, et spiritualibus armis insignitus, ingentes gerens animos, et contra regis edictum, ad faciendum sibi nomen plusquam ad hostem vincendum impatientissimus. Equus erat ei fervidus, proprium corpus ; de succo adhuc sæculi fortis, viridis, lascivus, animusque ejus conveniens, cui insidens ferebatur insignis; castrorumque suorum designans disciplinam, contemptis sociis, stolida quadam præsumptione longe præ cæteris progrediebatur, æstuans et **1251** anhelans ad faciendum sibi nomen. Videns David impetuosam ejus præsumptionem, pec Filium suum Salomonem sub interminatione ei mandavit : *Væ soli, quia si ceciderit, non habebit sublevantem (Eccl. iv, 10).* Cujus ille monita parvi pendens, cum sibi vel aliis ostendere magnæ virtutis suaæ quereret occasiones, et præclarum aliquod facinus moliretur, conspicatur eminus in parte hostili unum de inimicis fortis malitiaæ, astutæ nequitiae, arma habentem ignea, manusque plenas jaculis igneis, multos vulnerantem, vulneratos occidentem, occisos conculeantem, facile capientem, difficile relaxantem, spiritum Fornicationis.

2. Hic se ostensurum præsumens præclaram virtutem suam, impetum in eum dirigit, et promptum illum equum suum jejuniorum verberibus, et vigiliarum calcaribus perurgens, totus fertur in illum. Clamat a tergo Prudenia, Perce, parce ! clamat Discretio, Sustine, sustinel totusque eum concrepat Davidicus exercitus. Quos ille omnes surda aure præteriens, fertur miser totus in malum suum, et nescit. Videns Nabuchodonosor infrenit, et malum ei parans dolos præmittit. Occurrunt enim illi a latere in præcepserunt sorores duæ, Superbia et Vana Gloria, acclamantes ei in dolo : Euge, euge ! Quibus ille miser nimis credulus, totus fertur in præcepserunt, et nescit quæ jam undique eum circumvol-

A lent insidiaæ. Spiritus quidem Fornicationis, jam erebro tales et talium impetus expertus, fugam simulat, et delusum miserum sequi provocat, donec per patentem portam in medio Babylonis introductum suis illum sociis tradidit illudendum. Gastrimargia et Fornicatio equum sibi vindicant, nec dominum suum jus in eo habere ultra permittunt. Jam quippe deficiebat, jam fatigatus divertere quererbat. In medio quippe pugnæ sub pugnante ceciderat, et casu suo vehementer attriverat sessorem suum : quem illi eibis Babylonis refectum, reimpinguatum suis subdidere servitiis. In miserum vero Ira, Invidia, cæteraque vitiorum turba consurgit, et fiducialiter supra dorsum ejus fabricant peccatores. Sed et Fornicatio cujus nisi terga fugientis nil adhuc ille

B viderat, aperta jam lacie et impudenti fronte in eam consurgit, et spicula ignea in cor ejus torquet, gladiumque in cervicem ejus exserit, projectumque in terram conculeat; et coquo regis Babyloniorum Nabuzardam eum tradens, ejus immundis gurgitationibus subdidit illudendum. Nec iam palitur, ut honesta in eum vitia manum mittant; sed immundis securis de coquina regis, id est feedis et horreudis vitiis, exhibet irridendum. Sic igitur captus ab inimicis, ligatur funibus maleæ consuetudinis, et præcipitatur in carcere Desperationis.

3. Rex autem David cooperto capite lugebat, dicens : Absalon fili mi, fili mi Absalon ! Vocansque unum regiae clientelæ ac sedis in hujusmodi utilem **C** et probatum, Timorem scilicet, ad requirendum eum dirigit, et Obedientiam secum mandavit, ut ereptum de carcere tutele committeret Obedientię. Missus Timor venit, et suscitat miserum, exceptumque de carceralibus claustris et vineulis, sicut sibi jussum fuerat, Obedientię tradidit : equum suum ei restituit, sed ferocem et rebellem, et qui vix ultra dominum dignaretur agnoscere. Quem Obedientia apprehendens et freno ferro cohibens, licet renitentem plurimum et recalcitrantem, antiquo domino subdit, docuitque eum mutare fortitudinem.

4. Susceptum itaque a Timore Obedientia deducens militem Christi, per aliam viam reduxit in regionem suam, primamque ei mansionem apud Pietatem constituit : ut scilicet animos ejus, quos Timor exacerbaverat, Pietas patris revocantis refocillaret. Secundam, apud Scientiam, ut sciret unde et quo sibi esset redeundum : sciretque uti et Pietate, et Timore, ne Pietas extolleret, Timor frangeret. Tertiā, apud Fortitudinem, quæ eum ad peragendum redditus sui iter confortaret. Quartam, apud Consilium, ut alterius cum consilio omnia ficeret, nec a ducatu obedientię in aliquo declinaret. Quintam, apud Intellectum, ut nou jam **1252** consilientium hominum, sed ipse jam intelligere inciperet quæ sit voluntas Domini bona, beneplacens et perfecta. Ad sextam mansionem pervenit miles Christi Sapientię, hospitibus suis eum prosequentibus, nec iter ejus deserentibus, ut jam ei sapient bona Domini, et exinde cum Moyse, velut de monte Abarim,

repromissiones Dei incipiat contemplari (*Deut. xxxii, 49*). Et hinc jam pervenitur in Jerusalem, in regnum et civitatem David, in visionem pacis : ubi beati pacifici filii Dei interius et exterius omnibus pacificatis ingressi, gaudium Domini sui celebrant, sabbatum sabbatorum. Amen.

PARABOLA IV (152).

De Christo et Ecclesia.

1. *Simile est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo* (*Matth. xxii, 2*). Cumque dies instaret nuptiarum, consuluit Pater Filium, quam vellet ducere. Ille se elegisse et præelegisse Ecclesiam respondit a sæculo. At Pater : Sed captiva, inquit, tenetur in Ægypto, ibique servit in luto et latere (*Exod. i, 14*), venundata sub peccato. Induratum est eorū Pharaonis super eam, et aggravata manus, nec dimittet eam nisi in manu forti (*Exod. iii*). Et ego, inquit Filius, manus tua et brachium fortitudinis tuæ, intrabo Ægyptum in manu forti et brachio extento, et liberabo eam. Et ut obstruamus loquentium iniqua, et redimam eam a calumniis hominum, appendam in statera juxta pretium quo venundata est sub peccato, voluntatem scilicet peccati; et e contra pretium sanguinis mei : et inventetur illa minus habens, et perveniet ad victoriām judicium meum. At Pater : Plane, inquit, perveniet; sec lex est conjugii sponsæ requiri assensum. Requiretur, inquit. Inveni David servum meum, virum secundum cor meum. Mittam eum eum cithara, ut loquatur ad eorū ejus, et adveget eam, et demulceat animos ejus, in luto Ægypti assuetos et putrefactos. Missus David Ægyptum ingreditur; et præparatum habens dulcissimum epithalamii canticum, eructavit de corde suo hoc verbum bonum : *Audi, filia, et vide, et inelina aurem tuam, et obliscere populum tuum, et domum patris tui; et eoneupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus Deus tuus* (*Psal. xliv, 11, 12*). Jussus etiam Isaías vestigio subsequitur, vidensque illam in vinculis captitatis : *Consurge, inquit, consurge, induere fortitudinem braehii Domini. Elevare, elevare, consurge, Jerusalem; solve vincula eollitui, captiva filia Sion* (*Isa. li, 9; lii, 1, 2*).

2. Cumque etiam alii multi intrassent patriarchæ et prophetæ, omnes eadem nuntiantes, tandem aliquando intelligens illa gratiam Dei, surgesque de pulvere, dixit : Recordatus es mei, Domine Deus meus. Misereris, cujus misereris, et misericordiam præstas, cuius misertus eris (*Exod. xxxiii, 19*). Et subsequens quod sapiens illa Abigail : *Quis, inquit, me det in aneillam servorum Domini mei, ut lavem pedes servorum Domini mei?* (*I Reg. xxv, 41*) Moxque exsurgens, sicut ipsa Abigail, ascendit super asinam, id est, subdidit sibi carnem suam, et secuta est servos regis. Occurrerit sponsus festivus et hilaris : tenensque manum dexteram ejus, et in voluntate sua ducens eam, et cum gloria suscipiens eam,

A introduxit in civitatem regni sui, et in cubiculum genitricis suæ. Et in lectulo charitatis sue eam collocans, et gratiae suæ ornamenti eam condecorans, levamque suam sub capite ejus ponens, et dextera sua eam amplexans : *Adjuro vos, inquit, filia Jerusalem, ut non suseitetis, neque evigilare faciatis dilectam donee ipsa velit* (*Cantic. ii, 6, 7*). Posuitque sexaginta ex fortissimis Israel, qui ambirent lectum, ad bella doctissimos : et uniuecujusque ensis super femur suum, propter timores nocturnos. Osculansque eam osculo oris sui (*Cantic. i, 1*), et valedicens ei abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, et reverti. Mandavitque ei per Osee prophetam : *Multo tempore me exspectabis; et non erit tibi sacerdos, nec sacrificium* (*Ose. vii, 3, 4*).

B 3. Cujus Pharaeo ille Ægyptius captans absentiam, convocato exercitu : *Veni, inquit, persecutar et comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea* : **1253** *eraginabo gladium meum, interfici eos manus mea* (*Exod. xv, 9*). Surgensque cum omni malitia sua nequitia. Ecclesiae persecutionem indixit. Moxque ejus castra aggrediens, comprehensum Petrum, fratremque ejus Andream crucifixit, Paulum decollavit, Joannem exsilavit, Bartholomaum decoravit, Stephanum lapidavit, Laurentium et Vincentium ustulavit, et sanctorum mortibus, mortuumque et tormentorum generibus omnia complevit. Posuerunt morticina servorum Dei escas volatilibus cœli, carnes sanctorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem innocentem tanquam aquam in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret (*Psal. lxxviii, 2, 3*). Videns Ecclesia defensores suos positos ut oves escarum, ingemuit, et facta est amaritudo ejus amara. Sed terra Ecclesiae sanguine martyrum impinguata, fidelium segetes multiplici quodam germine refundebat ; et in precisione unius centum vel mille reddens, unde vinci sperabatur vinebat.

D 4. Quod barbara illa inimici nequitia deprehendens infremuit, et ad nota calliditatis suæ arma fugiens, a persecutione interimi conquievit, viresque contraxit, gladium revocavit, consilium mutavit. Nullus pejor, inquit, quam domesticus inimicus. Effundam igitur contentionem super principes eorum, et errare eos faciam in invio, et non in via (*Psal. cvi, 40*). Et cum dicent : Pax, pax; non erit pax (*Jerem. vi, 14*). Sed suscitabo inter eos hæreses et schismata, et civili et intestino quodam bello omnia turbabo : et facilius suo eos gladio faciam interire, quain meo. Dicit, et mox terribilis illa hactenus Ecclesiae acies ordinata facta est non terribilis, quia deordinata. Mutuis quippe se vulneribus impentes, seque invicem hostiliter concidentes, hostibus a longe stantibus et ridentibus, risum et insultationem, Ecclesiae vero luctum et intolerabilem incussere dolorem. Amaritudo enim ejus prius amara, nunc facta est amarior, cum vipereo quodam malo a filiis suis dellebat discripi viscera sua. Sed

contiono egregii curiae Christianæ milites prævalere videntes astutam inimici malitiam, spiritum resumserunt, arma fidei corripuerunt : et malum ex semetipsis viriliter auferentes, Alexander cum multis Arium ; Augustinus Manichæum multosque alios ; Hieronymus Epicuræum Jovinianum, cæterique cæteras hæresum et schismatum pestes pervadentes vel fortiter trucidaverunt, vel prudeenter a castris propulerunt, pacemque Ecclesiæ et gaudium restituerunt.

6. Sed heu, heu ! nec mare fluctibus, nec ista vita carere potest temptationibus ; nec potest esse pax firma et solida, nisi in regione sua. Videns enim peccator, et invide irascitur, dentibus fremit et tabescit, et nova parans bella ad spiritualia malitia arma se convertit; convocansque sui exercitus egregios illos duces, spiritum scilicet Fornicationis, spiritum Gulæ, spiritum Avaritiae : Videlis, inquit, quia nihil proficimus, et jam totus mundus post ipsos abiit. Sed adhuc experiri habent vires nostras, qui gloriantur se jam effugisse vel elusisse artes meas. Dixit, et castris eos Ecclesiæ immittens, et dormientes omnes et ebrios nocte inveniens (qui enim dormiunt, et qui ebrii sunt, nocte dormiunt et nocte ebrii sunt) (*I Thess. v, 7*), continue omnia turbavit. Mox enim omnes se ipsos amantes, quæ sua sunt quærentes, non quæ Jesu Christi, hæreditate sibi vindicaverunt sanctuarium Dei, et polluerunt tabernaculum nominis ejus (*Psalm. LXXXIII, 7*) : nou Deo in eo, sed voluntatibus et voluntatibus suis servientes, quæque Deo oblata vel sacra, in suos usus vertentes. Facientes enim sibi de nominibus et officiis religionis nomina et auctoritates avaritiae, elationis et vanitatis, tunicam illam charitatis inconsitilem desuper textam per totum (*Joan. xix, 23*), purpureumque illud fidei pallium pretioso sanguine tintum, quibus nuditatem sponsæ Sponsus operuerat cæteraque religionis ornamenta, relinctanti et reclamanti Ecclesiæ detrixerunt : eamque denuantes, nec se vestientes, quam custodire debuerant, nudam reliquerunt, et de statu quietis eam exturbantes, quantum in ipsis est, de mundo fugere compulerunt.

6. Sed illa clamans, plorans, et nudata turpissime, **1254** et discovertis natibus, omnia occulta et pudenda sua risui omnium deslens exposita, orat filios uteri sui, nec miserentur ; obsecrat, et irridetur. Et utraque manu totis viribus paniculos quosdam canonicae vel monasticae religionis, qui vix manus diripientium effugerant, circa cor et vitales illas partes astringens, hos saltem dimitti sibi precatur, nec auditur. Et ipsos enim sui illi, non custodes, sed latrones, diripere conantur ; ut vel nuditatem suam non ferens, de hoc mundo fugiat, vel inter eos in frigore malitia eorum moriatur. Fingeotes tamen nonnunquam se misereri, vestem de simulatione virtutum et dissimulatione Vitiorum, manu Hypocrisis ntrimeque contextam vendere illi conantur. Quam illa detestans e

A et abominans, non suscipit, non recognoscit. Novit illam Sapientiae manibus contextam, tintam et sacram Agni sanguine, a Sponso sibi derelictam, a filii sublatam. Aliam nescit, sed abjicit et respicit. Ideo abjicitur, respicitur, conspuitur, et omnibus opprobrio habetur.

7. Haec sunt nostra, haec sunt Ecclesiæ periculosa tempora : in quibus in pace facta est amaritudo ejus amarissima (*Isa. XXXVIII, 17*). Sed tria vœ abierunt : adhuc restat unum vœ, scilicet angelus Satanæ, in angelum lucis se transfiguratus, sessurus in templo Dei, et ostensurus se tanquam sit Deus. Qui jam mysteria iniuriantis operatur (*II Thess. ii, 3-10*), prænuntiis ejus jam undique Ecclesiæ suggestantibus : *Ecce hic, et ecce illic* (*Luc. XVII, 23*).

B Sed, o Sponsa Christi, noli credere, noli exire : sed sustine Sponsum tuum, qui te non despicit, nec obliviscitur in tribulatione : sed quarta vigilia veniet ad te ambulans super mare (*Matth. XIV, 25*). Et veni, Domine; veni ad liberandum eam, Domine Deus virtutum, qui vivis et regnas per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PARABOLA V.

De fide, spe, et charitate.

1. Rex nobilis et potens tres habuit filias, Fidem, Spem et Charitatem. His delegavit civitatem extiam, humanam Animam. In qua cum tres sint arces, Rationabilitas, Concupiscibilitas, Irascibilitas, unicuique suam contradidit : Fidei primam, Spei secundam, Charitati tertiam. Rationabilitati præficitur Fides, quia fides non habet meritum, evi humana ratio præbet experimentum. Concupiscibilitati Spes, quia concupiscere nos non licet quæ videmus, sed quæ speramus ; et spes quæ videtur, non est spes. Irascibilitati Charitas, fervor scilicet fervori, ut fervor virtutis fervori naturæ dominetur, imo fervor naturalis attollat se in fervorem virtutis. Ingressæ illæ, unaquæque pro posse suo domum suam ordinat et procurat. Custodem ergo domus suæ in Rationabilitate Fides ponit Prudentiam, ut suum jus in ea sibi conservet, et rationem sub legibus fidei et intra terminos a fide positos cohipeat. Ut autem fiducialiter in domo ageret, addidit et Obedientiam. Ut Obedientia processum operis, et tolerantiam haberet laboris, subdidit et Patientiam. Ut autem etiam inferiorem actuum vel sensuum familiam regere bene posset et dispensare, ipsam ei Dispensationem sufficit. Ut secundum Apostolum honeste et secundum ordinem omnia fierent (*I Cor. XVI, 40*), addidit etiam et Ordinem. Ne maledictio intraret domum (maledicta omnis domus indisciplinata), custodem in porta posuit Disciplinam.

2. Spes autem in Concupiscibilitate domui suæ Sobrietatem præfecit, ut jus suum in ea sibi conservaret, et principales ejus sibi semper servire compelleret. Ut autem inferiorem voluntatum et voluntatum familiam discrete regere sufficeret, ipsa ei subdidit Discretionem. Cui etiam contra concupiscentiam carnis addidit Continentiam contra con-

cupiscentiam oculorum, Constantiam; contra ambitionem sæculi, Humilitatem. Et ne egestas intraret domum (*ubi enim multa verba sunt*, sicut dicit Salomon, *ibi multa egestas* (*Prov. xiv, 23*), Silentium custodem posuit in limine.

3. At Charitas suam domum ad austrum et meridiem **1255** positam, amicæ sibi Pietati commisit; jusque suum omne ei tradidit, subdens ei ad obsequium primum Munditiam corporis; deinde, congruas exercitationes, videlicet lectiones, meditaciones, orationes, et spirituales affectiones. Et ne ingressa domum miseria conturbaret Beatitudinem filiorum Dei, qui in septimo gradu (*Matth. v, 9*), id est in perfectione beatitudinis positi, in domo Charitatis ludunt et jucundantur, ipsam Pacem custodiem in porta constituit. Sic ordinatis domibus suis, totius civitatis quasi præpositum quemdam et oeconomicum posuerunt Liberum Arbitrium.

4. Quo peracto, redeunt in dominum patris puellæ regiæ. Inimicus homo superveniens, ordinem et gloriam civitatis videns et invidens, machinatur insidias; et ingredi cupiens, corruptis duobus de præcipuis civibus, Discretione et Dispensatione, universa malitia sua exercitum introduxit per portas Rationabilitatis et Concupiscibilitatis. Præpositus civitatis Liberum Arbitrium, qui totius civitatis dimissus erat custos et arbiter (paterfamilias quippe peregre proficisciens dedit servis suis potestatem eujusque operis), ligatur vinculis ferreis et in cererem mittitur. Præcipitatis de arce Rationabilitatis custodibus suis, mox contra Fidem Blaspemia induetur. Cum qua irruentes contradictiones, commotiones et confusiones, cæteraque hujusmodi turba, cunctaque sibi diripientes, sibique quidquid libebat vindicantes, in Rationabilitate nihil rationis reliquerunt; et janitore perempto, scilicet Disciplina, omnibus intrandi et exeundi copiam præbuerunt.

5. Porro in domum Spei, Concupiscibilitatem scilicet, ingressa, et omnia sibi vindicans domina Luxuria, totam eam de superioribus dejectam ad ima devolit, et Concupiscentiæ carnis Continen-tiam, Concupiscentiæ oculorum Constantiam, Ambitioni sæculi Humilitatem conculecandam tradidit et illudendam. Et perempto Silentio janitore, omnibus et intrantibus et exeuntibus fecit portam patere. Sobrietatem vero et socias sobrietatis virtutes aut occidit, aut incarceravit, aut in exsilium destigavit. Exinde ad superiorem civitatis arcem condescenditur, et Pace janitore et custode summæ beatitudinis perempto, Miseria ingreditur. Mox enim domina

A Superbia ascendens in arcem (*Superbia nim eorum qui te oderunt, ascendit semper* (*Psal. LXXIII, 23*)), Pietatem de ea impie deturbavit, totamque illam Pictatis et Pacis familiam morte vel exilio damnavit. Jam quicunque vult, sanctuarium Dei ingreditur: quæcumque sancta in eo, quæcumque hactenus filiis Levi tantum accessibilia erant et visibilia, jam profanata, jam direpta ab inimicis, in Babylonem transferuntur; et de vasis templi concubinis regis Babylonii propinatur. Sic capta est et confusa tota civitas; secundum gloriam ejus facta est ignominia ejus.

6. Confusis omnibus, ad dominas tristis nuntius **B** venit perdite civitatis. Conturbatæ illæ pedibus Patris provolvuntur, auxilium deprecantes. Causante illo et custodis Liberi Arbitrii arguente negligentiæ: Quid, inquiunt, o Pater, Liberum Arbitrium potest sine adjutrice gratia? Et ego, inquit, dabo gratiam; sed præmittendus est Timor. Ipse enim præbit ante illam parare vias ejus. Egressus Timor a facie Domini, venit ad civitatem, baculum habens disciplinæ in manu ejus; invenitque portam difficultatis obseratam, et obfirmatam vectibus malæ consuetudinis. Janitor procas et improbus carnis lascivia in portis aderat, qui Timori satis infestus, opprobriis et conviciis eum fatigabat. At ille facto

C impetu fiduciæ, frangens vectes male consuetudinis, portas diruens difficultatis, miserum illum corripit, et baculo eum disciplinæ quem tenebat, usque ad mortem perurget: statimque signum advenientis Gratiae super portas elevans, totam civitatem vertit in timorem. Post quem Gratia ingreditur civitatem, secum totum illum Virtutum coelestium exercitum adducens. Mox pars inimica disparuit, Virtutes vero ad nota præsidia recurrunt. Procedentes illico et se ipsas deceptas fuisse accusantes Discretio et Dispensatio **1256** veniam precantur: prodit de vinculis et ad occursum dominae Gratiae festinat Arbitrium, sub regno Gratiae nunc tandem se sperans fore liberum. Fercula præparantur filiabus regis domus suæ, et mensæ ponuntur congruae. In mensa quippe Fidei panis ponitur doloris, et aqua angustiæ, et cætera pœnitentia fercula. In mensa Spei panis confortans, et oleum exhilarans faciem, et cætera consolationis fercula. In mensa Charitatis panis vitae, vinumque letificans, et omnes deliciæ paradisi. Jam ingrediuntur et epulantur, et custodiunt civitatem. Sed nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam (*Psal. cxxvi, 1*).

CONFESSiONiS PRiVATÆ FORMULA

Seu oratio pœnitentis ad Christum devotissima, quæ Bernardo non male ascribitur.

1. In unione acerbissimi doloris tui, qui causam doloris mei assumpsisti, et emendationem pro peccatis meis suscepisti, Domine Jesu Christe, cum universitate dolentium, vere pœnitentium, et te in veritate querentium, confiteor tibi omnia peccata mea, mala commissa, et bona omissa, vel non pure aut negligenter facta, sicut tu ea melius nosti in numero, pondere et mensura; et dies perditos vite meæ, in quibus te offendisti, et laudem tuam minui, et a te summo bono cecidi, et proximum in casum traxi. Suscipe ergo, Domine, de mea misera vita residuum annorum meorum; pro his vero quos male vivendo perdidisti, quibus perdite vixi, cor contritum et humiliatum, Deus ne despicias. Dies mei declinaverunt et perierunt sine fructu. Impossibile est ut eos revocem; sed placeat tibi; ut recognitem illos in amaritudine animæ meæ. Domine, abyssus profundissima misericordia meæ abyssum invocat altissimæ misericordiæ tuæ. Ne contineas in ira miserationes tuas, et fontem inexhaustum misericordiæ tuæ circa me exsiccari ne permittas propter peccata mea, qui misereris omnium, et nihil odisti eorum quæ fecisti, dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam, Tuum est, Domine, remittere peccata; miserere mei, dum tempus est gratiae et miserationis; et dum tempus est emendationis, da mereri gloriam benedictionis, ne in die consummationis me feriat verbum maledictionis.

2. Fac me, quæso, Domine, assueta mala relinquere et quæ tibi placent peragere; et studium, quod hoc usque in peccatis exercui, te adjuvante, deinceps in tua voluntate da ut exerceam, ut ubi abundavit delictum tua gratia reabundet. Rogo te propter temetipsum, et per amorem piissimæ matris tuæ gloriose Virginis Mariæ, et per intercessionem omnium sanctorum tuorum atque electorum tuorum, ignosce omnibus peccatis, negligentiis et ignorantibus meis, et ne perdas me eum omnibus iniquitatibus meis, neque in finem iratus reserves mala mea. Recordare, Domine Jesu, quia tuum non est perdere quidquam eorum quæ pater tuus dedit tibi; quin

A tibi proprium est misereri semper et parcere, neminem perdere, sed salvare. Nam Pater tuus misit te in mundum, non ut judicess mundum, sed ut vitam habeamus per te; ut sis propitiatio nostra, et adlocutus noster, non contra nos. Quod enim nos debuimus, tu solvisti; quod nos peccavimus, tu lūisti; quod nos negleximus, tu supplesti.

3. Proficiat ergo nunc, Domine, et in extremis meis, plenaria, imo superflua satisfactio, amarissima mors tua, et pretium inæstimabile fusi sanguinis tui, commemoratio satisfactionis tuæ, venerabile mystrium corporis et sanguinis tui, quod tibi quotidie offertur in Ecclesia pro salute fidelium servorum tuorum: in quo es tu ipse sacerdos et sacrificium; ille qui offert pariter et cui offertur, et hoc ipsum quod offertur, ad promerendam in præsentia gratiam, quam non mereor; ad obtinendam in futurum requiem et gloriam, quam tua amarissima mors impetravit. Imperfectum meum, Domine Jesu, oculi tui viderunt; sed tu, pie, misericors et præstabilis super malitia, ne, quæso, imputes mihi ad æternum supplicium, qui omnia ad summum et **1257** perfectum bonum optime, et perfectissime, et sapientissime præordinasti; et ne permittas me deleri de jibro vite; sed offer mihi portionem, quæ me continet, in subsidium tuæ videlicet pretiosæ passionis, pro qua voluisti hominem habere tibi cohæredem in terra viventium.

4. Te igitur, Domine, moveat et inclinet ad misericordiam humanæ fragilitatis consideratio, qui nosti quæ sit hominis substantia, et quod non vane constitueris hominem super terram; et conserva me opus tuæ pietatis, ne incassum circa ipsum laboraveris, neve infructuosa sit me immaculati crux tui effusio. Tu, qui es purificationem faciens peccatorum, præsta, ut emundatis per te peccatorum sordibus, illustrataque mentis facie cognoscam te, teque agnoscens in directione jugiter ad te tendam, ut felici tandem exitu ad te merear pervenire, Jesu Christe, Deus meus et Dominus meus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivis, etc.

OFFICIUM DE S. VICTORE CONFESSORE.

A sancto Bernardo, rogatu Guidonis abbatis Arremarensis, compositum (153).

AD I VESPERAS.

ANTIPHONÆ SUPER PSALMOS.

Victrix anima, quæ sicut passer transvolans, laqueos venantium evasisti; da ut tuo ab his patrocinio eruamur.

O miles emerite, qui debitam post certamen requiet acceperisti, respice in nos, qui et inter hostiles gladios tuis laudibus occupamur.

O victor Jesu, quem in nostro Victore viciisse cognoscimus da ei sic sibi in te gloriari, ut non subeat oblivio nostri.

CAPITULEM.

Dilectus a Deo et hominibus sanctus Victor, cuius memoria in benedictione est, similem illum fecit in gloria sanctorum.

R. (prolixum). O vere Victor, qui ex quo vixisti, viceristi ab utero usque ad tumulum, continuos promerendo triumphos. Da nobis ut sicut tuis animarum victoriis, muniamur et armis.

¶. Ut possimus resistere in die malo et in omnibus perfecti stare. Da nobis, etc.

HYMNUS.

Vita Victoris (154) meritis præclara,
Hominem terris, qui non sit de terra,
Velut e cœlo datum reprezentat
Ad imitandum.

Christus in illo vixit, et non pse;
Speculum vitæ mortuis de mundo,
Homo cœlestis præbuit se ipsum,
Similes quærens.

Aliquid quoque sanctius professus,
Exstitit Victor forma sanitatis,
Integrum servans atque incorruptum
Decus honesti.

Unde et vidit visiones Dei,
Vidit et cœlos operiri sibi.

Nempe pudicos visio cœlestis
Quærerit aspectus.

Gloria summæ Trinitati Deo,
Gloria tria una personarum,
Tota cuiusque non divisa trium,
Tres enim unum.

Ad Magnif. Antiphona. Magna est virtus Domini tui, Victor, nec minor pietas: et utinam per te nobis tam sit propitius ad salutem, quam tibi magnificus exstitit ad virtutem! Magnifica, Victor, Dominum, qui magna fecit tibi, magnum te faciens, ut

(153) Vide supra pag. 715, epistolam 398; et pag. 2078, duos sermones de S. Victore.

(154) Hic in mentem revocanda Bernardi verba ex

A faceres mirabilia, in quibus mirabilis fieres; dedit certare, ut vincere daret, et Victorem coronaret

Collecta. Exaudi, Domine, quæsumus, tibi supplicantium preces ut, quos corporali beati confessoris tui Victoris fecisti præsentia gloriari, concedas ejus benigna intercessione undique præmuniri. Per Dominum Jesum, etc.

1258 AD MATUTINUM.

Invitat. Confidete, Victor vicit mundum Gaudeamus in ejus victoria, ut vincamus.

HYMNUS.

Merito dulces angelorum voces
Corpore gravi audiebat homo,
Carneos luxus perimens, in carne
Angelum vivens.

Sic oportebat ut jam designatum
Vas in honorem sanctius maneret,
Sanctitas cuius dedicata fuit

Matris in alvo.

Denique carne gravidam cernentes
Matrem non ferunt, fugitant paventes,
Indicant nomen, confitentur sanctum
Utero clausum.

Neque tenello huic tam mature
Vita secura, gloriae invidit,
Et quidem magis cumulavit eam
Fenore multo.

Gloria summæ Trinitati, etc.

IN PRIMO NOCTURNO, ANTIPHONÆ.

Beatus vir qui legem dilexit, et cathedram non affectavit.

Servivit Domino in timore et jam sine tremore exsultat ei.

Domine, in lumine vultus tui ambulavit, et nunc signatum est super eum.

Verba tua, Domine, Victor auribus et corde percipit, ac per ea vicit.

In ore Victoris perfecta laus, quia in corde ejus perpetua pax.

D Confidenti in Domino frustra insidiati sunt, qui sagittant in obscuro rectos corde.

LECTIO I.

Victoris vita et gloria, etc, *Vide supra inter Sermones de Sanctis, col. 371.*

R. O virum præcipuae sanctitatis, qui ante sanctus quam natus, ante Victor opere quam nomine epistola 398, n. 3, ubi ait se his in hymnis metrum neglexisse, ne sensui decesset.

fuit, ita ut clausus in utero, jam de hoste triumpha^Are.

¶. Domine, prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Ita ut, etc.

LECTIO II.

Habemus dilectissimi, in vita Victoris, etc. *Vide supra, loco citato.*

¶. O jucundum et inositatum miraculum! Leo rugiens fugit a facie parvuli, needum vagientis.

¶. Sicut fluit cera a facie ignis; sic pereant peccatores a facie, etc.

LECTIO III.

Epulemur, dilectissimi, vocati ad mensam divitiae, etc. *Vide supra, col. 372.*

¶. O felix mater, cuius uterus sensit novitatem, nulli matrum compertam a diebus Joannis Baptiste.

¶. Non est inventus similis illi a diebus, etc.

LECTIO IV.

Si diligenter itaque, fratres reverendissimi, considero, etc. *Vide supra, col. 373.*

¶. O Jesu bone, tua est virtus, tua victoria, quod agnitus unus luponum multitudinem exturbavit.

¶. Antequam sciret puer vocare patrem aut matrem, luponum, etc.

IN SECUNDO NOCTURNO, ANTIPOHNE.

Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus, ut sui nominis servaret veritatem.

Domine, in virtute tua letabitur Victor, sciens non in sua virtute fecisse victoriam.

Non accepit in vano animam suam, qui de ratione rexit vitam suam, et ideo ascendit in montem Domini.

A timore inimici eripisti, Domine, animam sancti, cui peracta victoria non restat pugna.

Te decet hymnus, te decet laus, cuius opus fuit, ut carne solitus Victor noster hominem solveret catenatum.

Bonum est confiteri Domino, cuius munera sanctorum merita, cui sanctus Victor, et quod sanctus est, et quod victor est, debere se confitetur.

1259 LECTIO V.

Gaudete in Domino, dilectissimi, qui, etc. *Vide supra, col. 373.*

¶. Dum transiret rex Francorum, et veniret seus ubi habitabat eremita, admiratus est super his quae dicebantur de viro hoc.

¶. Quanta audivimus et cognovimus ea, et patres nostri narraverunt nobis, super his, etc.

LECTIO VI.

Pausat miles emeritus, et post labores, etc. *Vide supra, col. 374.*

¶. Jam thesaurum absconditum fama delatrix prodiderat, et non potuit præterire regem prætereuntem, sed divertit ad tugurium pauperis, excitus fama sanctitatis.

¶. Ut videtur opera Domini et mirabilia ejus in deserto, excitus, etc.

PATROL. CLXXXIII.

LECTIO VII.

Fratres, latitudo cœli dilatat corda, non arcat, etc. *Vide supra, col. 373.*

¶. Ingresso rege pauperis cellam, sollicitus hospes quod vinum non haberet, haustum de proximo fonte aquam benedicens convertit in vinum. Et bibit rex, et qui eum eo erant.

¶. Repleti sunt omnes stupore et extasi in eo quod configerat illis. Et bibit, etc.

LECTIO VIII.

Parvus ad pugnam, magnus ad victoram, etc. *Vide supra, col. 373.*

¶. Novum genns potentiae aquæ rubescunt hydræ; vinum jussa fundere mutavit unda originem.

¶. Dextera Domini fecit virtutem. Vinum, etc.

IN TERTIO NOCTURNO, ANTIPOHNE.

Quam pius, quam dulce, quam suave, o Victor, in hoc loco afflictionis, et in hoc corpore mortis te canere, te colere, te precari!

¶. Homo quidam non veritus malignari in Sanctum, furatus est triticum ejus, et abscondit in terram, et ecce miser traditur maligno spiritui.

¶. Maledictus homo qui abscondit frumenta in populis. Traditur, etc.

¶. Triste miraculum, sed justitiae plenum. Ut quem suggestorem, ipsum et ultorem sceleris homo dæmonem pateretur.

¶. Justus es, Domine, et rectum judicium tuum. Ut quem, etc.

¶. Revelanter iniqutatis mysteria; dæmon hominem cogit, homo dæmonem prodit. Victor medius dijudicat inter illos. Dum dæmonem fugat, et hominem sanat, frumentum prodeat ipsa malignitate recuperat.

¶. In fraude circumvenientium adsuit illi, et honestum fecit illum. Dum dæmonem, etc.

¶. Suspiciens Victor, videt cœlos apertos, et crucem auream gemmis ornatam, et vox ad eum: Gemmæ sunt animæ, crucis gloria, assecutæ, cuius ignomioiam portaverunt.

¶. Lætetur Israel in eo qui fecit eum, et filiae Sion exsultent in rege suo. Cujus, etc.

AD LAUDES, ANTIPOHNE.

Corpore terras, mente cœlos Victor inhabitans, aliquando aliquid nuntiantes, aliquando ineffabilis cantus suavitate plausibiles voces angelicas audiebat.

Jam cœlos ingressus, quos et ante oculis apertis suspiciebat, vere nunc revelata facie speculatorum gloriam Dei.

Beata visio! quæ in eamdem imaginem. Victor, transformaris de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu.

Vere anima tua, Victor, una ex gemmis quæ tibi in 1260 erucce apparuerunt, vere infixa eruci, eum divinae inserta gloriæ, eamdem sibi induit elatritatis imaginem, quam invenit.

Omoipotens Pater, peccavimus tibi, facti filii alieni; sed appropiavimus in Victore nostro, qui

cum vicerit cupiditatem suam, vineat et iram tuam,
nos quoque in gratia potenter restituat.

℟. Filiae Jerusalem, sancta anima migrat. Exite
obviam ei.

℣. Veniens venit cum exultatione. Exite, etc.
HYMNUS.

Vina de fonte non de vite manant,
Musta pro rivis colorata fluunt,
Benedic teis manu bene usa

Pro torculari.

Subito sapor subiens novellus,
In novos usus latices coegit,
Rege mirante, ubi non putabat

Regium potum.

Damone tortus publicat se homo,
Furta fatetur miser vel invitatus.

Pelitur tortor fure deprehenso,
Tortus et ipse.

Hæc satis probant aliaque multa
Prerogativam gloriæ Victoris;
Nec minoratam, quo præventus fuit

Spiritu bono.

Gloriæ summae Trinitati, etc.

*Ad Bened. Antiph. Felix generatio, cui exortum
est lumen in tenebris. Victor, illuminare his qui in
tenebris, et in umbra mortis sedeant.*

*Alia. Benedictus Dominus Deus Victoris, qui
ipsum in medio statuens, cornu salutis erexit nobis,
et rursum de medio tollens cum principibus collo-
cavit, ut habeat ex hominibus, cui hominum pec-
cata donet.*

℟. Hæc dies tantæ solemnitatis ejus, hæc dies
lætitiae gentis ejus. ℟. Exsultemus et lætemur
in ea.

AD PRIMAM, ANTIOPHONA.

Hodie posito corpore Victor, quo solo præpediri

A ab introitu glorie videbatur, dives meritis, signis
clarus, expeditus penetravit in sancta, similis factus
in gloria sanctorum.

AD TERTIAM.

Nomen tuum et memoriale tuum Victor, favus
distillans in labiis captivorum. Eia ergo, fortis
athleta, dulcis patrona, advocate fidelis, exurge
in adjutorium nobis, ut de plena victoria glo-
rieris.

AD SEXTAM.

Vincenti expandit gremium suum, qui pugnanti
dederat spiritum suum. Ibi, ibi, tu qui ubique es,
cogitare de misericordia inspira ei; Deus; supplicantem
B pro misericordia suscipe eum, Deus; exoriantem pro mi-
sericordia exaudi eum, Deus.

AD NONAM.

Absorptus est Victor in gloria Filii Dei: immittit
ei nostri semper memorem fieri, nostram in tuo
tremendo judicio suscipere et agere causam.

AD II VESPERAS.

Sancte Victor, quis digne explicet laudes tuas,
castimoniae decus, animi virtutem, conscientiae pu-
ritatem?

Sancte Victor, quis det nobis, ut cum memoria
abundantiae suavitatis tuae insideat nobis forma re-
stitutiois vita tuae?

C Sancte Victor, mitte nobis auxilium de sancto, et
de Sion tuere nos, qui de terra te laudamus.

Sancte Victor, sanctitas tua, victoria tua, quo
nobis salubrior, eo tibi gloriosior invenitur.

℟. Ecce appropinquat Victor gloriosus, cito pro-
ferte coronam.

℟. Jam intrat in gaudium Domini sui.

Ad Magnif. Antiph. O magnifice Victor, etsi ele-
vata est magnificentia tua super cœlos, sed non
terræ inopes tua jugis munificentia derelinquit.

SANCTI BERNARDI

ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

OPERUM TOMUS QUARTUS.

COMPLECTENS

SERMONES IN CANTICA NUMERO LXXXVI.

(Collati sunt ad codices S. Germani Paris., Gemmæticensem, Cistercienses, S. Victoris Paris., Cœlestino-
rum Paris., S. Theodorici Remensis, S. Ebrulfi, etc.)

PRÆFATIO IN TOMUM QUARTUM.

1261-1263 I. Cum omnia sancti Bernardi opera solidæ pietatis ac doctrinæ succo referta sunt, tum
duo præcipue apud omnes in pretio esse debent, nimirum libri de Consideratione, et sermones in Cantica

canticorum. In illis siquidem libris, quidquid sanctius in sacris Litteris et in conciliis, quidquid salubrius in scriptis veterum Patrum et in decretis pontificum ad regimen Ecclesiae præscribitur; id omne sub elegantissimo compendio comprehensum habetur. In his vero sermonibus, quæcunque per alia sancti doctoris opera ad mores informandos et ad pietatem accendendam, quæcunque de virtutis et virtutibus atque de tota vita spirituali responsa sunt: in his, inquam, sermonibus hæc omnia solidius ac sublimius pertractantur, et ex mysticarum allegoriarum involucris ac figuris, totius perfectionis eruuntur areana, non minus jucundum atque utili, quam sublimi modo: ita ut hi sermones quasi casta quædam piorum hominum delicia censemur sint. Jucundum atque utilem hunc scribendi modum appellamus. Ita enim est, teste ipso Bernardo, « miranda prorsus et miseranda humanarum conditio animarum, ut taret tam multa foris ingenii vivacitate percipient, egeant omnino figuris et ænigmatibus quibusdam corporearum similitudinum, ut ex visibilibus et exterioribus possint vel aliquatenus invisibilia atque interna conjicere (155). » Quod quidem his in sermonibus præclare omnino præstatur.

II. Hoc insigne opus Bernardus aggressus est anno 1135, post suum ex Aquitania redditum, ut patet ex libro secundo de ipsius Vita, capite 6. « Nactus vero vir Dei aliquod quietis tempus, aliis scilicet negotiis occupavit, et secedens in casulam, pisatis torquibus circumtextam, solus meditationibus divinis vacare disponit. Et repente occurrunt ei in diversorio humili, quasi ad praesepe Domini consistenti, amatoria Cantica, et spiritualium fercula nuptiarum. Multo tempore in harum meditatione rerum animam suam effudit; et multipliciter hæc exponens, quantum in se proficerit, qui in illis quotidie epulabatur delecti; quantum nobis profuerit, quibus ejusdem benedictionis reliquias in Scriptura servavit, manifestum est legentibus eam. » Ita Gaufridus: qui rursus in libri tertii capite 8: « In sermonibus super Cantica, » inquit, « et investigator mysteriorum, et morum edificator magnificus innotescit. » Id autem operis tempore Adventus prædicti anni 1135 inchoatum fuisse intelligimus ex sermonis secundi exordio.

« Ecce enim quam multi in hac ejus, quæ proxime celebranda est, Nativitate gaudebunt, » ctc.

III. Bernardus de Portis Cartusianum istius suscepit, si non auctorem, saltem incentorem fuisse constat ex Bernardi ad ipsum epistola 153, in qua virsanctus expositionem in Cantica, seu aliquid spirituale obnoxie flagitanti suam tenuitatem pretendit: sed tandem instanti obsequitur; sive id de susceptione, sive de publicatione etmissione operis jaminchoati interpretandum sit. Placet secunda interpretatio, præsertim quod Gaufridus in locis modo adductis Bernardi de Portis ad istud aggredendum auctoritatem intervenisse nondicit, imo virum sanctum sponte sua huic meditationi applicuisse animum satis innuit. Favent huic sententiae verba epistole 153: « Cedo importunitati tue, ut vel exhibitus tollat suspicionem. Res est cum amico. Non parco jam verecundiae: prorsus, dum fiat quod tu vis, insipientiae meæ non memorabor. Sermones paucos in principio Canticorum Salomonis, recens dictatos, en facio transcribi, et tibi, cum needum ediderim, quam citius mitto. In quo opere, cum accepero tempus, Christo imperante curis, tentabo procedere. » Ex quibus verbis id tantum eruitur, Bernardum Portensem atiquid spiritualis operis a Bernardo nostro postulasse, eique missos fuisse sermones primos in Cantica. Nescio an de hoc Bernardo explicandus sit locus in sermone 1, n. 3. « Puto autem quod jam non habebit unde adversum nos murmur et, qui nobis de via venit amicus, cum tertium istum insumpserit panem (156); » quod alii estimandum permitto. Denique ad ipsum Bernardum Portensem priores sermones directi sunt cum epistola 154, in qua hæc legimus: Sermones super principia Canticorum, quos tu petiisti, et ego promiseram, transmitto tibi quibus lectis peto, ut quam citius opportune poteris, tuo rescripto moneamur vel ad procedendum, vel ad supersedendum: » quod de ipsa descriptione et missione operis itidem interpretari licet.

IV. Etsi vero Bernardus continuis fere diebus hos sermones habebat ad suos Claræ-Vallenses; non potuit tamen intra annos octodecim, quibus supervixit, incæptum opus perficere, variis subinde Ecclesiæ ac regni negotiis interpellatus, quin etiam adventantium importuna frequentia, de qua non semel coqueritur, ut in fine sermonis tertii. « Sedece avocat nos diei malitia. Hi siquidem, qui modo supervenissent nuntiantur, gratum cogunt rumpere magis, quam finire sermonem. Ego excibo ad hospites, ne quid desit officiis ejus, de qua loquimur, charitatis. » Et in sermone 52, n. 7: « Rara satis mihi ad feriandum a supervenientibus conceditur hora. » Mirum vero est, sanctum Patrem magnæ familiæ et irruentium negotiorum curis distractum, parem fuisse meditandis tam aliae sapientiae sermonibus, itisque in dies recitandis. Quod etiam ipse contestatur sermone 22, n. 2: « Nonnullius profecto fatigationis est atque laboris, quotidie scilicet exire, et haurire etiam de manifestis rivulis Scripturarum, » etc. Nam hos sermones feriatis diebus habebat, et quidem pene continuos, ut patet ex sermone 83, ubi triduum jam consequenter ad explicandum unum locum se insumpsisse dicit, Hos porro sermones viva voce proferebat. Unde in fine sermonis 42 hæc loquitur: « Infirmitas mea, quam nostis, non sinit ulterius progredi. » Et in fine sermonis 126, 44: « Et de hoc satis. Nam et infirmitas mea pausandum indicit, sicut et saepe facit. »

V. Meditationem quidem vir sanctus disponendæ sermonum materiæ eum oratione adhibebat; sed eos ex

(155) Serm. 6 de Diversis, n. 1.

(156) Alludit ad illud Lunaæ xi, 5, Amice, commoda mihi tres panes. An vero his verbis aliqua in duo osce libros commentatio designetur, in Præfatione hujus tomī expendimus,

animicopia et plenitudine nondum scriptos nonnunquam depromebat, ut varia loca probant. Nam et multa in istis sermonibus ex tempore dicuntur, quale est illud, cum in sermone 36 somnolentos increpat, atque : « Putabam me uno sermone implere quod promisi de duplice ignorantia; et fecisscm, nisi fastidiosis longior videretur. Quosdam siquidem oscitantes, quosdam et dormientes intueor. Nec mirum; præcedentis noctis vigilie (longissimæ quippe fuerunt) excusant eos. » At extemporanea illa dicta nihil æque probat, quam locus ex sermone 9, n. 6 : « Occurrit et alius sensus, quem quidem non proposueram; sed minime præteribo. » Accedit quod recitatos sermones postea a discipulis fuisse descriptos innuit vir sanctus his verbis : Scripta sunt ut dicta sunt,» ait sermone 54, n. 1 « et excepto stylo, sicut et sermones ceteri, ut facile recuperetur quod forte exciderit. » Huc spectat quod legitur in sermone 71, n. 2 : « Sed ctsi litteris forsitan mandentur ista quæ dicimus, deginabuntur legere. »

VI. *Hos porro sermones passim declamabat Bernardus « in auditorio » fratum, et quidem novitiis præsentibus, ex sermone 63, n. 6, non vero conversis, qui ejusmodi conventibus non intererant. Unde saepe innuit auditores suos fuisse in Scripturis sacris peritos, quos « ingenio » dicendis « prævolare » testatur in sermonibus 15, n. 2; 16 n. 1, et 39, n. 2. Cæterum hora, qua sermones isti habebantur, aliquando matutina, ante missam (ut de aliis sermonibus in superioris tomî præfatione dictum est), aliquando vespertina erat. De matutino tempore interpretare duo loca, in quibus concessionem dimittit propter laborem manualem et officium divinum. Sic in finē sermonis 1 : « Sed præterit hora, » inquit, « qua nos exire urget ad opera manuum et paupertas, et institutio regularis. » At expressior est hanc in rem locus in sermone 47, quem interruptus ob instantem horam officii divini. De vespertino tempore perspicuum est testimonium in sermone 71, n. 15 : « Jam enim disputante me longius, inclinata est dies. » At satis minutiarum, quæ tamen huic loco non male convenientiunt.*

VII. *Sermones omnino quatuor et viginti absolverat Bernardus anno 1137, quo anno in Italiam ad compendum schisma projectus est. Inde reversus anno sequenti, ad opus intermissum denuo se recepit, sermone 24 repetito cum alio exordio et alia clausula : ex quibus nata est illa, de qua suo loco agemus, lectionis diversitas. Sermones autem sexagesimum quintum et sequentem, qui ab expositione istius versus, Capite nobis vulpes parvulas, incipiunt, composuit vir sanctus adversus Colonienses hæreticos, occasione epistolæ ad se scriptæ per Evernum præpositum Steinteldensem : quam epistolam idcirco duobus illis sermonibus præfigere visum est. Denique sermo octogesimus habitus est post concilium Remense, anno 1148, præsente Eugenio celebratum, in quo damnatus est error Gilberti Porretani episcopi Pictaviensis, prout Bernardus ipse in eo sermone commemorat.*

VIII. *In plerisque manuscriptis habentur sermones numero 86 ; in paucis, 87 ; sed vel ob repetitionem sermonis vigesimi quarti, ut in codice Colbertino, vel ob divisionem alterius sermonis, ut in nostro Germanensi. Ex quinque Vaticanis, quos rogatu meo consuluit noster Joannes Durandus, unus habet sermones omnino 86 ; sed in alio, qui signatus est n. 665, habetur præfatio, quæ nec in editis, nec scriptis ullis legitur. Ejus exordium sic habet : « Incipit præfatio beati Bernardi Claræ-Vallis abbatis super Cantica canticorum. Summum incentivum virtuti proposuit Deus, futuræ beatitudinis delectationem : vchemens quoque calcar erroris delectationem esse diabolus excogitavit. Utriusque enim sententiæ præstat indicium princeps humani generis Adam, a Domino Deo in paradiſo voluptatis, ut æterna felicitate frueretur ad virtutem futurissæculis provocandam. » Tum subditur, amissa per peccatum innocentia, amissam utique delectationem, sed reparari per psalmorum et canticorum dulcedinem et concentum. Nihil in ea præfatione ad Bernardi stylum aut genium accedit. Præfationi subjiciuntur sermones tantum 83 sub hoc titulo : « Incipit expositio beati Bernardi Claræ-Vallensis abbatis in Canticis canticorum. » Alius codex : « Incipit Bernardus super Cantica canticorum. » Alii : « Incipit tractatus beati Bernardi abbatis de Clara-Valle super Cantica canticorum. » In uno Colbertino dicuntur Tractatus, non sermones, provterim. Sed hæc leviusculi sunt. Expositio ista desinit in caput tertium Cantici adhunc versum in lectulo meo quæsivi per noctes, a quo Gillebertus de Hoglandia, et ipse Cisterciensis Hibernus, eam continuavit usque ad quinti capituli hunc versum, Dilectus meus candidus et rubicundus, editis sermonibus octo et quadraginta, vir sane Bernardo dicendi gravitate et pietate non multum inferior. Conantem vero ulteriori explanando progredi mors ex humanis abstulit, veluti huic indignata, si Sixto Senensi credimus, quod inerruptum a se Bernardi labore iterum continuare, et ad finem deducere velle auderet. Falitur Sextus, qui Bernardi opus « ultimo vitæ suo anno » inceptum dicit. Gilleberti sermones in tomo sequenti adducemus.*

IX. *Præter hanc expositionem Bernardus aliam breviorem dictavit Guillelmus Sancti Theoderici abbatì, uti Guillelmus ipse testatur in libro I de ejus Vita capite 12 : sed commodior erit de hac dicendi locus in tomo quinto, ubi compendiosam in duo priora Cantici capita ex Bernardo commentationem referemus.*

X. *In primo sermone fusioris expositionis Bernardus innuere videtur, se commentarios edidisse in Parabolæ Salomonis, et in Ecclesiasten. Sic enim ait n. 2 : « Nam de verbis Ecclesiastes satis, ni fallor, per Dei gratiam instructi estis mundi hujus cognoscere et contemnere vanitatem. Quid et Parabolæ ? **1265** An non vita et mores vestri juxta eam, quæ in ipsis invenitur, doctrinam sufficienter emendati sunt et informati ?*

Proinde illis ambobus prælibatis, quos nihilominus de amici arca præstitos accepistis; accedite et ad tertium hunc panem, ut probetis forsitan potiora. » Verum hæc verba id unum significare videntur, Claræ-Vallenses dedisse operam legendis Parabolis et Ecclesiastœ, et ad eorum regulas mores suos composuisse. Sane Gaufridus, qui satis accuratum Bernardi operum indicem texuit, nec ullus, quem sciam, veterum ejus generis commentationes Bernardo tribuit. An fortasse « amici » nomine aliquem alium illius temporis auctorem intendit? qualis fuit Hugo Victorinus, qui homilia 19 in Ecclesiasten composuit.

XI. Redeo ad sermones in Cantica, de quibus quid sentiret Guerricus abbas Igniacensis, et ipse sancti doctoris discipulus piissimus, aperit in sermone 3 de sanctis Petro et Paulo, qui cum aliis habetur in tomo VI. « Magister noster, ille interpres Spiritus sancti de toto illo carmine nuptiali loqui instituit, spemque nobis dedit ex iis quæ jam edidit, quia si pervenerit ad locum de quo quæreris, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ, umbras ipsas ponet in lucem intelligentiæ; quod dictum est, vel erit in tenebris, nobis dicet in lumine. » Hæc Guerricus.

SANCTI BERNARDI

ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

SERMONES IN CANTICA CANTICORUM (157).

1266-1267 SERMO I.

De ipso titulo libri: « Cantica canticorum Salomonis. »

1. Vobis, fratres, alia quam aliis de sæculo, aut certe aliter dicenda sunt. Illis siquidem lac potum dat, et non escam (*I Cor. iii, 2*), qui Apostoli formam tenet in docendo. Nam spiritualibus solidiora apponenda esse, itidem ipse suo docet exemplo, *Loquimur, inquiens, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes: item, Sapientiam loquimur inter perfectos* (*I Cor. ii, 13-6*), quales vos nimur esse confido; nisi frustra forte jam ex longo studiis estis cœlestibus occupati, exercitati sensibus, et in lege Dei meditati die ac nocte. Itaque parate fauces, non lacti, sed pani. Est panis apud Salomonem, isque admodum splendidus sapidusque; librum dico, qui Cantica canticorum inscribitur: proferatur, si placet, et frangatur.

2. Nam de verbis Ecclesiastes satis, ni fallor, per Dei gratiam intructi estis mundi hujus cognoscere et contempnere vanitatem. Quid et Parabolæ? An non vita et mores vestri juxta eam quæ in ipsis iovenitur doctrinam sufficienter emendati sunt et informati? Proinde illis ambobus prælibatis, quos nihilominus de amici arca præstitos accepistis, accedite et ad tertium hunc panem, ut probetis forsitan potiora (157). Cum enim duo sint mala, que vel sola, vel maxime militant adversus animam, vanus scilicet amor mundi et superfluus sui, pesti utrique duo illi libri obviare noscuntur; alter sarcœlo disciplinæ prava quæque in moribus, et carnis superflua resecans; alter luce rationis in omni gloria mundi

A fucum vanitatis sagaciter deprehendens, veraciterque distingueens a solido veritatis. Deoque universis humanis studiis, ac mundanis desideriis prætulit Deum timere, ejusque observare mandata. Merito quidem. Veræ etenim sapientiæ primum illud, initium; secundum, consummatio est: si tamen constat vobis non aliud veram et consummatam esse sapientiam, quam declinare a malo, et facere bonum; itemque recedere a malo neminem posse perfecte absque timore Dei, nec bonum opus omnino esse præter observantiam mandatorum.

B 3. Depulsis ergo duabus malis duorum lectione librorum, competenter jam acceditur ad hunc sacrum theoricumque sermonem: qui cum sit amborum fructus, nonnisi sobriis mentibus et auribus omnino credendus est. Alioquin ante carnem disciplinæ studiis edomitam et mancipatam spiritui, ante spretam et abjectam sæculi pompam et sarcinam, indigne ab impuris lectio sancta præsumitur. Quomodo nempe lux incassum circumfundit oculos cœcos vel clausos, ita *animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei* (*ibid., 14*). Quippe *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet factum* (*Sap. 1, 5*), quod est vita incontinens; sed nec erit ei unquam pars cum mundi vanitate, cum veritatis sit *Spiritus* (*Joan. xiv, 17*). Quæ enim societas ei quæ desursum est sapientiæ, et sapientiæ mundi, quæ 1268 stultitia est apud Deum (*I Cor. iii, 19*); aut sapientiæ carnis, quæ et ipsa inimica est Deo? (*Rom. viii, 7*.) Puto autem quod jam non habebit unde adversum nos murmuraret is, qui nobis de via venit amicus, cum et tertium istum insumpserit panem.

C 4. Sed quis franget? Adest paterfamilias; cogno-

scite Dominum in fractione panis. Quis enim alter idoneus? Non equidem ego mibi istud temere arrogaverim. Sic spectetis ad me, ut ex me non exspectetis. Nam et ego unus sum de exspectantibus, mendicans et ipse vobiscum cibum animæ meæ, alimoniam spiritus. Revera pauper et inops pulso ad eum, qui aperit et nemo claudit, super sermouis hujus profundissimo sacramento. Oculi omnium in te sperant, Domine. Parvuli petierunt panem; non est qui frangat eis; speratur id a benignitate tua. O piissime, frange esurientibus panem tuum, meis quidem, si dignaris, manibus; sed tuis viribus.

5. Dic, quæso, nobis, a quo, de quo, ad quemve dicitur: *Osculetur me osculo oris sui?* (*Cant. i, 4.*) aut quale est istud ita subitaneum, et factum repente de medio sermonis exordium? Sic quippe in verba prorumpit, quasi quempiam loquentem præmisit, cui consequenter respondentem et hanc iutroducat personam, quæcunque est ipsa quæ osculum flagitat. Deinde si se osculari a nescio quo vel petit, vel præcipit; cur signanter et nominatim ore, et ore suo; quasi aliud quam os, aut alienum, et non potius suum, exhibere sibi soleant osculantem? Quanquam ne hoc quidem dicit: *Osculetur me ore suo:* sed aliud profecto inusitatius: *Osculo*, inquit, *oris sui*. Et quidem jucundum eloquium, quod ab osculo principium sumit, et blanda ipsa quædam Scripturæ facies facile afficit et allicit ad legendum, ita ut quod in ea latet, delectet etiam cum labore investigare, nec fatiget inquirendi forte difficultas, ubi eloquii suavitatis mulcet. Verum quem non valde attentum faciat istiusmodi principium sine principio, et novitas locutionis in veteri libro? Unde constat hoc opus non humano ingenio, sed Spiritus arte ita compositum, ut quamvis difficile intellectu, sit tamem inquisitu delectabile.

6. Sed quid? titulum præterimus? Non oportet ne unum quidem iota (*Matth. v, 18*), quando et minutias jubemar colligere fragmentorum, ne pereant (*Joan. vi, 12*). Titulus talis est: *Incipiunt Cantica cantorum Salomonis*. Observa in primis *Pacitici* nomen, quod est Salomon, convenire principio libri, qui incipit a signo pacis, id est ab osculo; simulque adverte hujuscemodi principiis solas ad haec intelligentiam scripturam mentes invitari pacificas, quæ sese jam a vitiorum vindicare perturbationibus et curarum tumultibus prævalent.

7. Dehinc ne hoc quoque otiosum putas, quod non simpliciter Cantica, sed Cantica cantorum habet inscriptio. Multa quippe legi cantica in Scripturis, et nullum illorum memini taliter appellari. Cecinit Israel carmen Domino, quod gladium pariter et jugum **1269** evaserit Pharaonis, gemino maris mirabiliter liberatus simul et vindicatus obsequio. Non tanen quod cecinit, dictum est Canticum can-

Aticorum; sed, si bene recolo: *Cecinit*, ait Scriptura, *Israel carmen hoc Domino* (*Exod. xv, 1*). Cecinit etiam Debora (*Judic. v, 1*), cecinit et Judith (*Judith xvi, 1*), cecinit et mater Samuelis (*I Reg. ii, 1*); prophetæ quoque aliqui cecinerunt, et nemo eorum legitur appellasse canticum suum *Cantica cantorum*. Sane omnes, ni fallor, cecinisse reperies pro quoconque suo, suorumve percepto commodo: verbi gratia, pro obtentu victoriae, pro evasione periculi, aut pro concupitâ rei qualisunque adepto beneficio. Ita ergo plerique cecinerunt, singuli pro singulis causis, ne ingrati divinis beneficiis invenirentur, juxta illud: *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei* (*Psalm. xlvi, 19*). At vero rex iste Salomon, sapientia singularis, sublimis gloria, rebus affluens, pace

Bsecurus, nullius talium eguisse cognoscitur, pro quo accepto ista decantare libuerit. Sed nec Scriptura ipsa sui uspiam tale aliquid significare videtur.

8. Itaque divinitus inspiratus, Christi et Ecclesiæ laudes, et sacri amoris gratiam, et aeterni connubii cecinit sacramenta; simulque expressit sanctæ desiderium animæ, et epithalamii carmen, exultaos in spiritu, jucundo composuit eulogio, figurato tamen. Nimirum velabat et ipse instar Moysi faciem suam (*Exod. iii, 6*), non minus forsitan in hac parte fulgentem, eo quod illo adhuc in tempore nemo, aut rarus erat, qui revelata facie gloriam istam speculari sufficeret. Igitur pro sui excellentia reor nuptiale hoc carmen hujusmodi titulo præsignatum [*alias præsignatum*], ut merito *Cantica cantorum* singulariter appelletur, sicut is quoque cui canitur, singulariter est dictus: *Rex regum, et Dominus dominantium* (*I Tim. vi, 15*).

9. Cæterum vos, si vestram experientiam advertatis (158), nonne in victoria, qua vicit mundum fides vestra, et iu exitu vestro de lacu miseriæ et de luto facies, cantasti et ipsi Domino canticum novum, qui mirabilia fecit? Rursus cum adjecit primum supra petram statuere pedes vestros, et dirigere gressus vestros; puto quod et tunc nihilominus pro indulta novitate vitæ immissum sit in os vestrum canticum novum, carmen Deo nostro. Quid cum pœnitentibus vobis non solum peccata dimisit, sed insuper promisit et præmia; non multo magis spe gaudentes futurorum bonorum, cantasti in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini? At si cui forte vestrum clausum vel obscurum aliquid de Scripturis interdum eluxerit, tunc prorsus necesse est pro perceppta cælestis panis almonia divinas mulceat aures iu voce exultationis et confessionis sonus epulantis. Sed et in quotidianis exercitiis et bellis, quæ nulla hora pie in Christo viventibus desunt a carne, a mundo, a diabolo, sicut militiam esse vitam hominis super terram (*Job. vii, 1*) incessanter experimenti in vobismet ipsis, quotidiana necesse est cantica pro assecutis vi-

(158) Addit codex Cisterciensis, quæ cantica per singulos profectus cantare debeamus: Quod lemma esse videtur.

ctorii innovari. Quoties tentatio superatur, aut vitium subjugatur, aut imminens periculum declinatur, aut laqueus insidiantis deprehenditur, aut annosa et in veterata quæcumque anima passio semel perfecteque sanatur, aut multum diuque cupita et saepius petita virtus tandem aliquando Dei munere obtinetur, quid nisi toties, juxta prophetam, personat gratiarum actio et vox laudis (*Isai. li, 3*), et ad singula quæcumque beneficia benedicitur Deus in donis suis? Ahoquin ingratus reputabitur, cum discussio venerit, qui non poterit dicere Deo: *Gantabiles mihi erant justifications tue in loco peregrinationis meæ* (*Psal. cxvii, 54*).

10. Arbitror vos in vobis ipsis illa jam recognoscere, quæ in psalterio, non Cantica canticorum, sed Cantica Graduum appellantur, eo quod ad singulos profectus vestros, juxta ascensiones quas quisque in corde suo disposuit, singula sint cantica depromenda ad laudem et gloriam promoventis. Quoniam modo impleatur aliter ille versiculus non video: *Vox exultationis et salutis in tabernaculis justorum* (*Psal. cxvii, 15*); aut certe Apostoli illa pulcherrima saluberrima exhortatio: *In psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus cantantes, et psallentes in cordibus vestris Domino* (*Ephes. v, 19*).

11. Sed est canticum, quod sui singulari dignitate et suavitate cunctis merito quæ memoravimus, et si qua sunt alia, antecellit: et jure hoc appellaverim Canticum canticorum, quia cæterorum omnium ipsum est fructus. Istiusmodi canticum sola unctio docet, sola addiscit experientia. Experti recognoscant, inexperti inardescant desiderio, non tam cognoscendi, quam experiendi. Non est enim strepitus oris, sed jubilus cordis; non sonus labiorum, sed mutus gaudiorum; voluntatum, non vocum consonantia. Non auditur foris, nec enim in publico personat: sola quæ cantat audit, et cui cantatur, id est sponsa et sponsus. Est quippe nuptiale carmen, exprimens castos jucundosque complexus animorum, morum concordiam, affectuumque consentaneam ad alterutrum charitatem.

12. Cæterum non est illud cantare seu audire animæ puerilis et neophytæ adhuc, et recens conversæ de sæculo, sed proiectæ jam et eruditæ mentis; quæ suis nimirum profectibus, Deo promovente, in tantum jam creverit, quatenus ad perfectam ætatem, et ad nubiles quodam modo pervenerit annos, annos dieo meritorum, non temporum; facta nuptiis cœlestis sponsi idonea, qualis denique suo loco plenius describetur. Sed præterit hora, qua nos exire urget ad opera manuum et paupertas et institutio regularis. Cras in nomine Domini quod corporamus prosequemur de osculo, quia de titulo hodiernus sermo nos expedit.

SERMO II.

De Incarnatione Christi per patriarchas et prophetas nuntiata, et ardentissime ab eis exspectata.

1. Ardorem desiderii Patrum suspirantium Christi in carne præsentiam frequentissime cogitans, com-

A pungor et confundor in memetipso; et nunc vix contino lacrymas, ita pudet teporis torporisque miserabilium temporum horum. Cui namque nostrum tantum ingerat gaudium gratiæ bujus exhibitio, quantum sanctis veteribus accenderat desiderium promissio? Ecce enim quam multi in hac ejus, quæ proxime celebranda est, Nativitate gaudebunt! sed utinam de nativitate, non de vanitate! Illorum ergo desiderium flagrans et pia exspectationis affectum spirat mihi vox ista: *Osculetur me osculo oris sui* (*Cantic. i, 1*). Senserat nimirum in spiritu, quisquis tunc spiritualis esse poterat, quanta foret gratia diffusa in labiis illis. Propterea loquens in desiderio animæ aiebat, *Osculetur me osculo oris sui*; nimirum omnimodis, cupiens tantæ suavitatis participio non fraudari.

B 2. Dicebat enim perfectus quisque: Quo mihi ora haec seminiverbia prophetarum? Ipse potius speciosus forma præ filiis hominum, ipse me osculetur osculo oris sui. Non audio jam Moysen: impeditioris siquidem linguae factus est mihi (*Exod. iv, 10*). Isaiae labia immunda sunt (*Isai. vi, 5*): Jeremias nescit loqui, quia puer est (*Jerem. 1, 6*): et Prophetæ omnes elingues sunt. Ipse, ipse quem loquuntur, ipse loquatur: ipse me osculetur osculo oris sui. Non in eis jam, aut per eos loquatur mihi, quoniam tenebrosa aqua in aubibus aeris: sed ipse me osculetur osculo oris sui, cuius gratiosa præsentia, et admirandæ fluenta doctrinæ fiant in me fons aquæ salientis in vitam æternam. Quem unxit Pater oleo lætitiae præ consortibus suis (*Psal. xliv, 8*), nunquid non ex ipso mihi uberior infunditur gratia? si tamen dignetur me osculari osculo oris sui. Cujus utique sermo vivus et efficax osculum mihi est, non quidem conjunctio labiorum, quæ interdum pacem mentitur animorum; sed plane infusio gaudiorum, revelatio secretorum, mira quedam et quadam modo indiscreta commixtio superni lumenis et illuminatae mentis. Adhærens quippe Deo, unus spiritus est (*1 Cor. v, 17*). Merito proinde visiones et somnia non recipio, figuræ et ænigmata nolo; ipsas quoque angelicas fastidio species. 1271 Quippe et ipsos longe superat Jesus meus specie sua et pulchritudine sua. Non ergo alium sive angelum, sive hominem, sed ipsum peto osculari me osculo oris sui. Nec sane præsumo me osculatum iri ab ore ipsius (est enim hoc assumpti hominis unica felicitatis et prærogativæ singularis); sed humilius ab osculo oris sui peto me osculari, quod commune utique est multorum, qui discere possunt. Et nos omnes de plenitudine ejus accepimus (*Joan. i, 16*).

D 3. Intendite. Sit os osculans, Verbum assumens; osculatum, caro quæ assumitur: osculum vero, quod pariter ab osculante et osculato conficitur, persona ipsa scilicet ex utroque compacta, mediator Dei et hominum homo Christus Jesus. Haec ergo ratione sanctorum nemo dicere præsumebat, Osculetur me ore suo; sed tantum, Osculo oris sui: ipsi sane servantes prærogativam istam, cui singulariter semel-

que os Verbi impressum tunc est, cum ei se corporaliter plenitudo omnis divinitatis indulxit. Felix osculum, ac stupenda dignatione mirabile, in quo non os ori imprimitur, sed Dens homini unitur. Et ibi quidem contactus labiorum complexum significat animorum : hic autem confoederatio naturarum divinis humana componit, quæ in terra sunt, et quæ in cœlis pacificans. *Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum* (*Ephes. ii, 14*). Ad hoc igitur osculum sanctus quisque antiqui temporis suspirabat; eo quod jucunditatem et exultationem thesaurizari super eum, et thesauros omnes sapientiae et scientiae in ipso absconditos præsentirent (*Coloss. ii, 3*), cuperentque et ipsi de plenitudine ejus accipere.

4. Sentin, placet vobis quod dicitur : sed accipite et alium sensum. Non latuit sanctos et ante adventum salvatoris, Deum super mortalium genus cogitare cogitationes pacis (*Jerem. xxix, 11*). Nec enim faceret verbum super terram, quod non revelaret servis suis prophetis (*Amos iii, 7*). Erat tamen verbum hoc absconditum a multis (*Luc. xviii, 34*). Fuit namque in tempore illo rara fides in terris, et tenuis admodum spes in pluribus quoque illorum qui exspectabant redemtionem Israel. Qui vero præsciebant, ipsi et prædicebant Christum in carne ventrum, et cum ipso pacem. Unde quidam eorum : *Et pax erit, inquit, in terra nostra, eum venerit* (*Mich. v, 5*). Imo per ipsum Dei gratiam homines recuperatores cum omni fiducia, sicut divinitus acceperant, prædicabant. Quod et præcursor Domini Joannes suo tempore impletum agnovit, et perhibuit : *Gratia, inquiens, et veritas per Jesum Christum facta est* (*Joan. i, 17*) : et ita verum esse omnis nunc Christianus populus experitur.

5. Cæterum illis prænuntiantibus pacem, moram autem faciente auctore pacis, nutabat populi fides, dum non erat qui redimeret, neque qui salvum faceret. Itaque causabantur homines moras, quod illo toties nuntiatus necdum veniret princeps pacis, sicut locutus fuerat per os sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum ejus : et suspectas habentes promissiones, signum missam reconciliationis, quod est osculum, flagitabant; ac si nuntiis pacis unus quilibet de populo responderet. Quousque tolliti animas nostras ? Jam olim prædictis pacem, et non venit; promittiatis bona, et adhuc turbatio. Ecce hoc ipsum multifarie, multisque modis et angeli patribus, et patres nostri annuntiarunt nobis dicentes : *Pax, pax; et non est pax* (*Jerem. vi, 14*). Si mihi vult esse personam Deus, quod de suæ beneplacito voluntatis iam crebra jam legatione respondet, nec exhibet; osculetur me osculo oris sui, sicut in signo pacis faciat de pace securum. Nam verbis jam quomodo credam ? Opus magis est opere verba firmari. Prohet veridicos nuntios suos Deus si tamen nuntii ejus sunt), et sequatur eos ipse, ut

A sæpius promiserunt, quia sine ipso possunt facere nihil. Misit puerum, tulit baculum, et necdum est vox neque vita (*IV Reg. iv, 29-31*). Non surgo, non suscitor, non excutior de pulvere, non respiro in spem, si non propheta ipse descendat, et osculetur me osculo oris sui.

6. Huc accedit, quod is qui nostrum profitetur se **1272** mediatorem ad Deum, Dei Filius est, et Deus est (*I Tim. ii, 5*). Et quid est homo ut innotescat ei, aut filius hominis ut reputet eum ? Quæ mihi fiducia, ut tantæ me audeam credere majestati ? Unde, inquam, terra et cinis præsumo Deum curam habere mei ? Ad hæc diligit Patrem suum, me vero opus non habet, bonorum meorum non eget. Unde ergo constabit mihi, quod mediator meus in parte nequaquam sit ? Tamen si vere, ut dicitis, decrevit misereri Deus, cogitatque ut complicitior sit adhuc ; statuat testamentum pacis, et foedus perpetuum feriat mihi in osculo oris sui. Ut quæ procedunt de labiis suis, non faciat irrita; exinaniat se, humiliet se, inclinet se, et osculetur me osculo oris sui. Ut ex æquo partibus congruens mediator neutri suspectus sit, Deus Filius Dei fiat homo, fiat filius hominis, et certum me reddat in hoc osculo oris sui. Securus suspicio mediatorem Dei Filium, quem agnosco ei meum. Minime plane jam mihi suspectus erit : frater enim et caro mea est. Puto enim, spernere me jam non poterit, os de ossibus meis, et caro de carne mea.

C 7. Ita ergo vetus querela sacrosanctum osculum, id est incarnandi Verbi mysterium, exigebat, dum longa et molesta exspectatione fatigata fides deficiet, et infidelis populus adversus promissa Dei victus tædio murmuraret. Adinventio mea est, si non hoc idem et vos recognoscitis de Scripturis. Inde profecto erant querulæ illæ et plenæ murmure voces : *Manda, remanda; Exspecta, reexspecta, Modicum ibi, modicum ibi* (*Isai. xxviii, 10*). Inde anxiæ illæ et plenæ pietate preces : *Da mercedem, Domine, sustinentibuste, ut prophetæ tui fideles inveniantur*. Item : *Suscita, Domine, precationes* (159); *quas locuti sunt in nomine tuo prophetæ priores* (*Eccli. xxxvi, 18, 17*). Inde blandæ illæ et plene consolatione promissiones : *Ecce apparebit Dominus, et non mentietur : si moram fecerit, exspecta eum; quia veniens veniet, et non tardabit* (*Habac. ii, 3*). Item *Prope est ut veniat tempus ejus, et dies ejus non elongabuntur* (*Isai. xiv, 1*). Et ex persona promissi : *ecce ego, inquit, declino in vos ut flumen pacis, et ut torrens inundans gloriæ gentium* (*Isai. lxvi, 12*). In quibus verbis sat satis apparel et prædicatorum instantia, et disfidentia populorum. Sic itaque et plebs murmurabat, et fides nutabat; et, juxta Isaiæ vaticinium : *Angeli pacis amare flebant* (*Isai. xxxiii, 7*). Ne ergo universum genus humanum, moram faciente Christo, despertione periret, dum se contemni

(159) Sic legebatur olim in Bibliis ante Romanam Sixti correctionem. Septuaginta habent, τοις προνεψεις.

suspicaretur infirma mortalitas, suæque reconciliatio-
nis cum Deo de gratia toties re promissa diffideret;
sancti qui de spiritu certi erant, certitudinem de
carnis præsentia exoptabant, ac signum reformandæ
pacis propter pusillanimes et incredulos omni in-
stantia requirebant.

8. O radix Jesse, qui stas in signum populorum !
(*Isai. xi, 10.*) Quam multi reges et prophetæ voluer-
unt te videre, et non viderunt ! Felix tamen ex om-
nibus Simeon, cuius senectus in misericordia uberi-
lis némpe exultavit ut videret desiderii signum : et
vidit, et gavisus est ; acceptoque osculum pacis in
pace dimittitur, ante tamen aperte pronouians. Je-
sus esse natum in signum, cui contradicendum erat
(*Luc. ii, 25-35.*) Omnino ita fuit. Contradicturn est
exorto signo pacis, sed ab his qui oderunt pacem :
nam pax hominibus bona voluntatis, malevolis au-
tem petra scandali, et lapis offensionis (*ibid., 14.*) Herodes denique turbatus est, et omnis Jerosolyma
cum illo (*Matth. ii, 3.*) : siquidem in propria venit
et sui eum non receperunt (*Joan. i, 11.*) Felices illi
in sua pernoctatione pastores, qui signi hujus vi-
sione digni habiti sunt. Jam tunc se abscondebat a
sapientibus et prudentibus, et revelabat parvulis.
Et Herodes videre voluit; sed quia non bona voluntate,
non meruit, pacis siquidem signum erat, datum
tantum hominibus bona voluntatis ; Herodi vero et
similibus ejus non dabatur nisi signum *Jonæ* pro-
phetæ. Porro ad pastores : *Et hoc*, ait angelus *vobis signum* ; vobis humilibus, vobis obedientibus,
vobis non alta sapientibus, vobis vigilantibus, et in
lege Dei meditantibus die ac nocte : *Hoc*, inquit,
vobis signum. Quod ? Quod angeli promittebant,
quod **1273** populi requirebant, quod prophetae
prædixerant, hoc fecit Dominus nunc, et ostendit
vobis, in quo recipiant increduli fidem, pusillanimes
spem, perfecti securitatem. Illoc ergo vobis signum.
Cujus rei signum ? Indulgientiae, gratiae, pacis, et
pacis cuius non erit finis. Illoc est ergo signum :
*Invenietis infantem pannis quidem involutum, et
positum in præsepio* (*Luc. ii, 12.*) Deus est tamen in
ipso mundum reconcilians sibi (*II Cor. v, 19.*) Morietur propter peccata vestra, et resurget propter
justificationem vestram, ut justificati per fidem, pa-
cem habeatis ad Deum (*Rom. iv, 25; v, 1.*) Hoc
signum pacis propheta quondam regi Achaz proponebat
petendum a Domino Deo suo, sive in excelsis
supra, sive in inferno deorsum. Sed impius rex
recusavit (*Isai. vii, 11, 12.*) non credens miser
quod in signo hoc ima summis in pace socianda
essent : quatenus et inferi Domino descendentes
saluti, in osculo sancto signum pacis et ipsi re-
cipiant ; et superni spiritus id ipsum nihilominus,
cum ad cœlos redierit, æterna suavitate partici-
pent.

9. Sermo finiendus est : sed ut quod in eo dispu-
tatum est, brevi recolligam summa, patet hoc san-
ctum osculum duabus ex causis necessarie indultum
mundo, ut et infirmis faceret fidem, et desiderio

A satisfaceret perfectorum : porro ipsum osculum esse
non aliud quam mediatorem Dei et hominum, homi-
num Iesum Christum, qui cum Patre et Spiritu
sancto vivit et regnat Deus per omnia sœcula sœcu-
lorum, Amen.

SERMO III.

De osculo pedis, manus et oris Domini, etc.

1. Hodie legimus in libro experientæ. Converti-
mini ad vos ipsos, et attendat unusquisque con-
scientiam suam super his quæ dicenda sunt. Explora-
re velim, si cui unquam vestrum ex sententia di-
cere datum sit : *Osculetur me osculo oris sui* (*Cantic. i, 1.*) Non est enim cujusvis hominum ex affectu
hoc dicere ; sed si quis ex ore Christi spirituale
osculum vel semel accepit, hunc proprium experi-
mentum profecto sollicitat, et repetit libens. Ego
arbitror neminem vel scire posse quid sit, nisi qui
accipit : est quippe manna absconditum ; et solus
qui edit, adhuc esuriet. Est fons signatus, cui non
communicat alienus ; sed solus qui bibit, adhuc si-
tiet. Audi expertum, quomodo requirit. *Redde mihi*,
inquit, *lætitiam salutaris tui* (*Psalm. L, 14.*) Minime
ergo id sibi arroget mei similis anima, onerata pec-
catis, suæque adhuc carnis obnoxia passionibus,
quæ suavitatem spiritus needum senserit, inter-
norum ignara atque inexperta penitus gaudiorum.

2. Ostendo tamen ei quæ hujusmodi est, locum
in salutari sibi congruentem. Non temere assurgat
ad os serenissimi spousi, sed ad pedes severissimi
Domini mecum pavida jaceat, et cum publicano ter-
ram tremens non cœlum aspiciat (*Luc. xviii, 13.*)
ne confusa in luminaribus cœli facies assueta tene-
bris opprimatur a gloria atque insolitis reverberata
splendoribus majestatis, densioris rursum cœcitate
caliginis obvolvatur. Non tibi, o quæcumque es talis
anima, non tibi ille locus vilis aut despicibilis vi-
deatur, ubi sancta peccatrix peccata deposita, induit
sanctitatem. Ibi Æthiopissa mutavit pellem, et in
novum restituta candorem, jam tunc fiducialiter
veraciterque respondebat exprobrantibus sibi ver-
bum : *Nigra sum, sed formosa, filia Jerusalem* (*Cant. i, 4.*) Miraris quanam id arte potuerit, vel quibus
obtinuerit meritis ? Paucis accipe. Flevit amare, et
de intimis visceribus longa suspiria trahens, salu-
taribus intra se succussa singultibus, felleos humores
evomuit. Cœlestis medicus celerrime subvenit : quia
velociter currit sermo ejus (*Psalm. cxlvii, 15.*) Nun-
quid non potio est sermo Dei ? Est utique, et fortis
et vehemens, et scrutans corda et renes (*Psalm. vii,*
10.) Denique sermo Dei *vivus et efficax, et penetrabi-*
litor omni gladio ancipiiti, pertingens usque ad divi-
*tionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac me-
dullarum, et discretor cogitationum* (*Hebreus. iv, 12.*)
Hujus ergo beatæ poenitentis exemplo **1274** pro-
sternere et tu, o misera, ut desinas esse misera ;
prosternere et tu in terram ; amplectere pedes,
placa osculis, riga lacrymis, quibus tamen non
illum laves, sed te, et fias una de grege tonsarum
quæ ascendunt de lavacro (*Cant. iv, 2.*) ita sane tu

suffusum pudore ac moerore vultum non ante sustolere audeas quam audias, et ipsa : *Dimittuntur tibi peccata tua (Luc. vii, 37-48)*; quam audias : *Consurge, consurge, captiva filia Sion; consurge, excutere de pulvere (Isa. lii, 1, 2)*.

3. Sumpto itaque ad pedes primo osculo, nec sic quidem præsumes statim ad osculum oris assurgere, sed erit tibi gradus ad ipsum medium quoddam aliud osculum, quod secundo loco ad manum accipies : de quo et talem accipe rationem. Si dixerit mihi Jesus : *Dimittuntur tibi peccata tua*; nisi ego peccare desiro, quid proderit? Exxi tunicam meam; si reinduero eam, quantum profeci? Si rursus pedes meos, quos laveram, inquinavero, nunquid aliquid lavisse valebit? Sordens omni genere vitiorum jacui diu in luto facies; sed erit sine dubio recidenti, quam jacenti deterius. Denique qui me sanum fecit, ipsum mihi dixisse recordor : *Ecce sanus factus es, vade, jam amplius noli peccare, ne deterius atiquid tibi contingat (Joan. v, 14)*. Qui autem dedit voluntatem pœnitendi, opus est ut addat et continendi virtutem; ne iterem pœnitenda, faciamque novissima mea pejora prioribus. Vae enim mihi etiam pœnitenti, si statim subtraxerit manum, sine quo nihil possum facere. Nihil inquam, quia nec pœnitere, nec continere. Audio proinde, quod consulti Sapiens : *Verbum, inquit, in oratione ne itercs (Eccli. vii, 15)*. Paveo et quod judex intentat arbori non facienti fructum bonum (*Matth. iii, 10*). Pateor pro hujusmodi non sum omnino contentus priori gratia, qua jam malorum, sum pœnitens, nisi et secundam accepero, ut videlicet dignos faciam pœnitentiae fructus; et deinceps non revertar ad vomitum.

4. Hoc ergo restat mihi prius petendum et accipiendo, quam præsumam altiora et sacratiora cooptingere. Nolo repente fieri summus; paulatim proficere volo. Quantum displicet Deo impudentia peccatoris, tantum pœnitentis verecundia placet. Citius placas eum, si mensuram tuam servaveris, et altiora te non quæseris. Longus saltus et arduus est de pede ad os, sed nec accessus conveniens. Quid enim? recenti adhuc respersus pulvere, ora sacra continges? heri de luto tractus, hodie vultui gloriae præsentaris? Per manum tibi transitus sit. Illa prius te tergit, illa te erigit? Quomodo erigat? Dando unde præsumas. Quid istud? Decor continentiæ, et digni pœnitentiæ fructus, quæ sunt opera pietatis. Ilæc te de stercore erigent in spem audendi potiora. Sane accipiendo donum, osculare manum: hoc est, non tibi, sed nomini ejus da gloriam. Da semel, et da iterum, tum pro donatis criminibus, tum pro collatis virtutibus. Aut certe videto unde munias frontem contra ictus istos: *Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acciperis? (I Cor. iv, 7.)*

5. Jam tandem in osculis duobus geminum habens divitiae dignationis experimentum, forsitan non confunderis præsumere sanctiora. Quantum quippe crescis in gratiam, tantum et in fiduciam dilataris.

A Inde fit, ut et ames ardenter, et pulses fidentius pro eo quod tibi deesse sentis. Porro pulsanti appetietur. Jam summum illud, quodcumque est summæ dignationis et miræ suavitatis osculum, credo non negabitur sic affecto. Ilæc via, hic ordo. Primo ad pedes procidimus, et ploramus coram Domino qui fecit nos, ea quæ fecimus nos. Secundo manum querimus sublevantis, et roborantis genua dissoluta. Postremo cum ista multis precibus et lacrymis obtinemus, tum demum audemus forsitan ad ipsum os gloriae caput attollere, pavens et tremens dico, non solum speculandum, sed etiam osculandum; quia spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, cui adhaerentes in osculo sancto, unus spiritus ipsius dignatione efficimur.

B **1275** 6. Tibi, Domine Jesu, tibi merito dixit cor meum: *Exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram. Nempe auditam fecisti mihi mane misericordiam tuam, cum jacenti primum in pulvere, tuaque deosculanti reverenda vestigia, quod male vixeram remisisti. Porro in progressu diei lætitasti animam servi tui, cum deinde in osculo manus etiam bene vivendi gratiam indulsisti. Et nunc quid restat, o bone Domine, nisi ut jam in plenitudine lucis, in fervore spiritus adoris quoque osculum dignanter admittens, adimpleras me lætitia cum vultu tuo? Indica mihi, o suavissime, o serenissime, indica mihi ubi pascis, ubi cubas in meridie. Fratres, bonum est nos hic esse; sed ecce avocat nos diei malitia. Hi siquidem, qui modo supervenisse nuntiantur, gratum cogunt rumpere magis quam finire sermonem. Ego exibo ad hospites, ne quid desit officiis ejus, de qua loquimur, charitatis, ne forte et de nobis audire contingat: *Dicunt enim, et non faciunt (Matth. xxiii, 3)*. Vos orate interim, ut voluntaria oris mei beneplacita faciat Deus ad vestram ipsorum ædificationem, et laudem et gloriam nominis sui.*

C **SERMO IV.**
De triplici profectu animæ, qui fit per osculum pedis, manus, et oris Domini.
1. Triplicem quendam animæ profectum sub nomine trium osculorum sermo hesternus complexus est. Nunquid excidit vobis? Is mihi hodierna disputatione prosequendus erit, prout parare dignabitur in dulcedine sua pauperi Deus. Diximus, si recolitis, illa oscula sumi ad pedes, ad manum, ad os, singula singulis referentes. In primo sane primordia dedicantur nostræ conversionis; secundum autem proficiuntibus indulgetur: porro tertium sola experitur, et rara perfectio. Ab hoc solo, quod ultimum possum est, sumpsit exordium Scriptura ista quam tractare suscepimus, et ipsius causa reliqua duo a nobis adjuncta sunt. An vero necessarie vos judicabitis. Puto enim, facies ipsa eloquii facile admonet et ista requirere. Mirum vero si non et vos advertitis, operare revera esse aliud, sive alia oscula, a quibus illud oris distinguere voluit qui dixit: *Osculetur me osculo oris sui (Cant. i, 1)*. Cur enim, cum sufficeret

poterat dixisse simpliciter, osculetur me; præter morem tamen usumque loquendi, distincte et signanter adjectit, osculo oris sui, nisi ut ostenderet ipsum, quod petebat osculum, summum esse, non solum? Nonne denique ita invicem loquimur: Osculare me; vel: Da mihi osculum: et nemo sequitur ut dicat Ore tuo, sive, Osculo oris tui? Quid? alterutrum osculari parantes, num versus invicem ora tendimus, quæ tamen ab invicem non requirimus nominatim? Denique qui narrat, verbi gratia, a Domino susceptum in osculo proditorem: Et osculatus est, ait, eum (*Marc. xiv, 45*); nec addidit: Ore suo, vel, Osculo oris sui. Sic nimur omnis et qui scribit, et qui loquitur consuevit. Sunt ergo hi tres animarum affectus, sive profectus, expertis duntaxat satis noti et manifesti, cum aut de actis malis indulgentiam, aut de bonis agendis gratiam, aut ipsius etiam indultoris et benefactoris sui præsentiam, eo quidem modo quo in corpore fragili possibile est, obtinent intueri.

2. Cæterum primum et secundum qua ratione oscula nominaverim, manifestius accipite. Osculum, pacis indicium esse omnes novimus. Porro autem si, ut Scriptura loquitur, peccata nostra separant inter nos et Deum (*Isai. LIX, 2*), tollatur de medio quod interest, et pax est. Cum ergo satisfacimus, ut, ablato quod separat peccato, reconciliemur; indulgentiam quam recipimus, quid nisi quoddam osculum dixerim pacis? Idque interim non alibi, quam ad pedes sumendum. Humilis quippe et verecunda debet esse satisfactio, qua emendatur superba transgressio.

3. At cum etiam ad vivendum emendatus, Deoque **1276** dignius conversandum, placita quædam amplioris gratiæ familiaritate donamur; ampliori fiducia caput jam levamus de pulvere, largitoris, ut assolet, manum osculaturi; si tamen de accepto munere non nostram, sed auctoris gloriam quærimus, eique sua dona, et non nobis ascribimus. Alioquin si in te, et non magis in Domino gloriari, propriam profecto et non Domini manum osculari convinceris: quod, juxta beati Job sententiam, est iniquitas maxima, et negatio in Deum (*Job. xxxi, 28*). Si ergo, ad Scripturæ testimonium, propriam gloriam quærere, propriam est osculari manum; profecto qui dat gloriam Deo, Dei dicitur non incongrue manum osculari. Et in hominibus quidem ita esse videmus, servos videlicet offenditorum dominorum osculari solere pedes, cum ab ipsis veniam petunt; et pauperes divitum manus, cum ab eis munus accipiunt.

4. Verum quia spiritus est Deus (*Joan. iv, 24*), et nullis simplex illa substantia membris distincta corporeis; erit forsitan qui nullatenus de illo recipiat tale aliiquid, sed a me sibi Dei manus vel pedes flagitet demonstrari, sicque probari quod de osculo pedum manus definiatur. Sed quid, si et ego vicissim ab ipso meo sciscitatore de ore quoque Dei requisiroy, quatenus quod de oris osculo Scriptura lo-

Aquitur, ad Deum pertinere demonstret? Nempe aut cum isto simul et illa habet, aut cum illis pariter et isto caret. Sed enim et os habet Deus, quo docet hominem scientiam; et manum habet, qua dat escam omni carni; et pedes habet, quorum terra scabellum est, ad quos nimur peccatores terræ conversi atque humiliati satisfaciunt. Hæc, inquam, habet Deus omnia per effectum, non per naturam. Invenit profecto apud Deum verecunda confessio, quo se humiliando dejiciat; et prompta devotione, ubi se innovando reficiat; et jucunda contemplatio, ubi excedendo quiescat. Omnia omnibus est qui omnia administrat, nec quidquam est omnium proprie. Nam, quod in se est, lucem habitat inaccessibilem (*I Tim. vi, 16*), et pax ejus exsuperat omnem sensum (*Philip. iv, 7*); et sapientia ejus non est numerus (*Psal. cxlvii, 5*), et magnitudinis ejus non est finis (*Psal. cxliv, 3*); nec potest eum videre homo ut vivat (*Exod. xxxiii, 20*). Non quod longe ab unuquoque sit qui esse omnium est, sine quo omnia nihil: sed, ut tu plus mireris, et nil eo præsentius, et nil incomprehensibilius. Quid nempe cuique rei præsentius, quam esse suum? Quid cuique tamen incomprehensibilius, quam esse omnium? Sane esse omnium dixerim Deum, non quia illa sunt quod est ille; sed quia ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia (*Rom. xi, 36*). Ecce est ergo omnium quæ facta sunt ipse factor eorum, sed causale, non materiale. Tali proinde modo dignatur illa majestas suis esse creaturis, omnibus quidem quod sunt: animalibus autem quod et vivunt; porro ratione utentibus lux, recte vero utentibus virtus, vincentibus gloria.

5. Et in his omnibus creandis, gubernandis, administrandis, movendis, promovendis, innovandis, firmandis, nullis corporeis indiget instrumentis, qui omnia solo verbo et corpora creavit, et spiritus. Animæ corporibus et corporeis eagent sensibus, quibus sibi invicem iunotescant, et valeant. At non ita omnipotens Deus, qui de sola voluntate celeris suppetit efficientia tam creandis rebus, quam ordinandis prout voluerit. Valet qui vult, quantum vult, et absque corporalium officio, obsequiove membrorum. Quid? ad intuenda quæ condidit ipse, putas sibi requirat corporei sensus adjutorium? Nihil omnium omnino latet, aut effugit lucem ubique præsentem; nec tamen ut agnoscat aliquid, necessarium habet renuntiantis sensus ministerium. Nec solum universa noscit sine corpore, sed et iunotescit mundis corde sine corpore. Dico autem idem latius, ut planius fiat. Sed forte quia finiendo jam sermonis angustia non admittit, consilii magis est ut in crastinum differamus.

1277 SERMO V.

De quatuor generibus spirituum, videlicet Dei, angelii, hominis et pectoris.

1. Quatuor spirituum genera nota sunt vobis, pecoris, noster, angelicus, et qui condidit istos. Non est ex omnibus, cui sive propter se, sive propter

alium, sive propter utrumque, necessarium corpus non sit, corporis similitudo, excepto duntaxat illo, cui omnis tam corporalis, quam spiritualis creatura merito confitetur, et dicit: *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges* (*Psal. xv, 2*). Et primum quidem ita corpore egere constat, ut nec subsistere absque illo utique possit. Simul quippe et vivificare desinit, et vivere ille spiritus, quando moritur pecus. Verum nos vivimus quidem post corpus; sed ad ea quibus beate vivitur, nullus nobis accessus patet, nisi per corpus. Senserat hoc qui dicebat: *Invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur* (*Rom. i, 20*). Ipsa siquidem quæ facta sunt, id est corporalia et visibilia ista, nonnisi per corporis instrumentum sensa, in nostram notitiam veuiunt. Habet ergo necessarium corpus spiritualis creatura quæ nos sumus, sine quo nimur nequaquam illam scientiam assequitur, quam solam accepit gradum ad ea, de quorum fit cognitione beata. Hic si mibi objicitur de parvulis regeneratis, quod absque scientia rerum corporalium exeuntes de corpore, ad beatam vitam nihilominus transire credantur; breviter respondeo hoc illis conferre gratiam, non naturam. Et quid ad me de miraculo Dei, qui de naturalibus dissero?

2. Jam quod et supercoelestes spiritus opus corporibus habeant, illa maxime certos nos faciat vera, et vera divina sententia, *Nonne omnes, ait; administratori spiritus sunt missi in ministerium propter eos qui haereditatem capiunt salutis?* (*Hebr. i, 14*). Quoniam ergo modo implant ministerium suum absque corpore, praesertim apud viventes in corpore? Denique non est discurrere, nec de loco ad locum transire, nisi corporum: quod frequenter angelos facere tam indubitate, quam nota probat auctoritas. Hinc est quod et visi sunt patribus, et ad eos intraverunt, et manducaverunt, et pedes laverunt. Ita inferior superiorque spiritus propriis corporibus egent, sed tantum [*alias tamen*], quibus juvent, non etiam juventur.

3. At pecus quidem ex debilo servitutis, et ad usum tantum temporalium corporaliumque necessitatum juvando servit; ideoque ille spiritus et cum tempore transit, et cum corpore deficit. Servus quippe non manet in domo in aeternum, licet qui bene eo utuntur, omnem usum hujus temporalis servitutis ad quæstum referant aeternorum. Angelus vero curat satagitque in libertate spiritus administrare officium pietatis, futurorum bonorum promptum mortalibus alacremque ministrum sese exhibens, utpote suis in aeternum futuris civibus [*alias concivibus*], et cohæredibus supernæ jucunditatis. Ille ergo ut jure serviat, iste ut pie subveniat, ambo procul dubio suis corporibus egent ut juvent. Nam in quo ipsi eis juventur, non video, ad profectum duntaxat aeternitatis. Irrationalis nempe spiritus, etsi corporalia per corpus et ipse hauriat: nunc quid tamen eousque juvatur corpore suo, ut per

A corporalia et sensibilia quæ per illud sentit, etiam ad spiritualia et intelligibilia proficiendo pertingat? Ad quæ tamen capessenda pro suo corporali temporalique obsequio noscitur juvare illos, qui omnem usum rerum temporalium ad fructum transferunt aeternarum, utentes hoc mundo, tanquam non uentes.

4. Porro autem supercoelestis spiritus absque adjutorio corporis, et absque intuitu horum quæ per corpus sentiuntur, sola profecto suæ vicinitate ac vivacitate naturæ sufficit apprehendere summa, et intima penetrare. An non hoc Apostolus intellexit, qui cum diceret: **1278** *Invisibilia Dei per ea quæ faeta sunt intellecta conspiciuntur: adjecit protinus, a creatura mundi?* Nimur quoniam à creatura cœlo non ita. Quo enim is involutus carne

B et terræ incola spiritus, ex consideratione sensibilium proficiens, gradatim quodam modo paulatimque ntitur peruenire: eo ille cœlestium habitator ingenita subtilitate ac sublimitate sua, in omni velocitate facilitateque pertingit, nullo utique sensus corporei adminiculo fultus, nullo corporei membra adjutus officio, nullo corporeæ cujuscunque rei informatus intuitu. Cur enim inter corpora spirituales scrutetur sensus, quos in libro vitae et absque contradictione legit, et absque difficultate intelligit? cur in sudore vultus sui labore excultere grana de paleis, de uis vina, et de amurea oleum, qui ex omnibus satis abundeque ad manum habet? Quis mendicet victum suum per domos alienas, in sua abundans panibus? quis puteum fodere curet, et in terræ visceribus venas aquarum cum labore rimari, cui ultro affatim aquas limpidas fons vivus emanat? Nec brutus ergo, nec angelicus spiritus ad ea capessenda, quæ beatam spiritualem faciunt creaturam, suis ullo modo corporibus adjuvantur; ille quidem pro innata stoliditate non capiens, iste vero pro excellentioris gloria prærogativa non indigens.

5. Porro hominis spiritum, qui medium quemdam inter supremum et infimum tenet locum, usque adeo ad utrumque necessarium habere corpus manifestum est, ut absque eu nec ipse proficere, nec alteri prodesse possit. Nam, ut taceam membra cætera corporis, officiave membrorum; quoniam modo, quæso, aut sine lingua instruis audientem, aut sine auribus percipis iustuentem?

6. Itaque cum absque corporis adminiculo nec bestialis spiritus servilis conditionis solvere debitum, nec spiritualis cœlestisque creatura implere ministerium pietatis, nec rationalis anima tam proximo, quam etiam sibi sufficiat consulere ad salutem; liquet omnem creatum spiritum, sive ut juvet, sive ut juvet simul et juvet, corporeo prorsus indigere solatio. Quid enim si qua animantia, quantum ad usum sui, reperiantur incommoda, nullisque apta usibus humanarum necessitatum? Prosunt profecto visu, etsi non usu; utiliora cordibus intuentium, quam utentium esse corporibus possent. Etsi nociva, etsi etiam perniciosa temporali hominum constet esse saluti; non tamen deest eorum corporibus

unde cooperentur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti; et si non cedendo in cibum, aut exhibendo ministerium, certe ingenium exercendo, juxta eum, qui utique omni utendi ratione præsto est, communis discipliæ profectum, quo *invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Nam et diabolus ejusque satellites, cum sit semper eorum maligna intentio, nocere quidem semper cupiunt, sed bonis æmulatoribus, quibus dicitur: *Quis vobis nocere poterit, si boni æmulatores fueritis* (*I Petr. III, 13*)? absit ut possint; magis autem prosunt et nolentes, cooperanturque in bonum bovis.

7. Cæterum angelica corpora, utrumquam ipsis spiritibus naturalia sint, sicut hominibus sua; et sint animalia sicut homines, immortalia tamen, quod nondum sunt homines; porro ipsa corpora mutant et versent in forma et specie qua volunt quando apparere volunt, densantes et solidantes ea quantum volunt, cum tamen in sui veritate præsubtilitate naturæ atque substantiæ suæ impalpabilia sint, et nostris omnino inattingibilia visibus; an vero simplici spirituali substantia subsistentes, corpora cum opus est sumant, rursumque expleto opere ponant in eamdem, de qua sumpta sunt, materiam dissolvenda; nolo ut a me requiratis (160). Videntur Patres de hujusmodi diversa sensisse; nec mihi perspicuum est unde alterutrum doceam; et nescire me fateor. Sed et vestris profectibus non multum conferre arbitror harum rerum notitiam.

8. Illud autem scitote, nullum creatorum spiri-

(160) Idem dubium proponit Bernardus in lib. 5 de Consideratione, cap. 4. Apud Patres et præcipuis Ecclesiæ doctores, res fuit admodum ambigua; aliis affirmantibus, angelos incorporeos esse; aliis, nec paucioribus, negantibus: adeo ut Magister Sentent. lib. 2, distinet. 8, considerans hanc varietatem opinionum, non ausus sit quidquam definire. S. Augustinum dubie hac de re locutum video, attamen in eam partem, que angelis corpora tribuit, prouidet. Nam ut erat Platonica disciplina imbutus Platonicon opinionem de corporibus angelorum sic alii cubi commemorat ut approbare videatur, uti lib. 8 de Civitate Dei, capp. 14-16. Quin alibi frequenter angelos animalia vocat, et corpora eis tribuit. Enchiridii cap. 59 difficultiam esse dicit quæstionem de corporibus angelorum. Non vacat loca singula indicare: plurima annotavit Estius in lib. 2 Sent. dist. 8.

Hodie porro certa et omnibus probata sententia est, angelos esse incorporeos, nec habere corpora sibi naturaliter unita. Vide S. Thom. I p. q. 50, art. 1, et q. 51. art 1 et 2. An vero id sit de fide, decine, non inter omnes convenit. Vide Estium loco citato. Modestiam S. Bernardi non audentis in hac quæstione proferre sententiam, imo profertis ignorantiam, laudat Sixtus Senens. lib. 5. Biblioth. sanctæ, annot. 8.

(161) Recte hoc argumentum tractat Bernardus in lib. 5 de Consideratione, num. 12. « Inest angelus suggestens bona, non ingerens inest hortans ad bonum non bonum creans Deus sic inest ut afficiat, ut infundat, vel potius ut infundatur et participetur ita ut unum perinde cum nostro spiritum esse dicere quis non timuerit. Angelus ergo cum anima, Deus in anima. » Nimur quod mentibus

A tuum 1279 per se nostris mentibus applicari, ut videlicet, nullo mediante nostri suive corporis instrumento, ita nobis immisceatur vel infundatur, quo ejus participatione docti sive doctiores, vel boni sive meliores efficiamur. Nullus angelorum, nulla animarum hoc modo mihi capabilis est, nullius ego capax. Nec ipsi angeli ita se alterutrum capiunt. Sequestretur proinde prærogativa hæc summo ac circumscriptio Spiritui, qui solus, cum docet angelum sive hominem scientiam, instrumentum non querit nostræ corporæ auris, sicut nec sibi oris. Per se infunditur, per se innoscit, purus capitur a puris. Solus nullius indiget; solus et sibi, et omnibus de sola omnipotenti voluntate sufficiens (161).

9. Operatur tamen immensa et innumera per subjectam creaturam corporalem, sive spiritualem; sed quasi imperans, non quasi mendicans. En, verbi gratia, quod linguam meam corporalem assumpsit nunc in opus suum, docere videlicet vos, cum per se absque dubio facilius suavusque id posset; profecto indulgentia est, non indigentia. In profectu siquidem vestro meritum querit mihi, non sibi solatum. Idipsum sapere opus est omni homini operanti bonum, ne forte in se de bonis Domini, et non in Domino glorietur. Est tamen qui bonum operatur non volens, sive homo malus, sive angelus malus: et constat non fieri propter eum, quod fit per eum, cum prodesse nullum bonum possit invito. Igitur ei siquidem dispensatio tantum credita est; sed nescio C quomodo gratius jucundiusque sentimus bonum, quod per malum dispensatorem ministratur. Ipsa

hominum per se applicetur, quod alii aliis verbis exprimunt, puta Deum solum animabus sive mentibus hominum posse substantialiter illabi, casque complere. Quod quidem diserte docent Dydimus, lib. 1 de Spiritu sancto; Gennadius, lib. de Ecclesiast. Dogmat. cap. 82; Beda, Comment. in Act. 5; Magister, in 2, dist. 8. Hujus vero doctrinæ plures expositiones profert Estius in 2, dist. 8, parag. 12. « Ac primo, » inquit, « confitendum est solum Deum implere mentem hominis secundum substantiam, id est, solum Deum præsentia sue naturæ intimum esse toti animæ intrinsecus eam continuendo, conservando, gubernando, et in ea operando: secundo, quoad desiderii ejus capacitatem: tertio, per cognitionem, quia omnia cordis penetralia et recessus scrutatur et cognoscit: quarto, peculiari quadam ratione Deus illabitur mentibus hominum, quando eas gratiæ sua præsentia sanctificat et domicilium ac templum efficit. Porro dæmonum suggestioni qui consentiunt, in eos jam intrare, eosque interdum etiam implere diabolus dicitur, non secundum substantiam eo modo quo supra explicatum est; sed secundum effectum suggestionis extrinsecus adhibitæ et secundum potestatem nominationis. Quod etiam de bonis angelis conformiter intelligendum est, qui et ipsi secundum effectus sanctarum suggestionum ingredi in eorū hominis, atque in eo operari recte dicuntur, juxta illud Zachar. I, *Angelus loquebatur in me*: qua scriptura ad hanc rem utitur Berardus, lib. 5 de Considerat. num. 12; ubi hoc ipsum bonis angelis diserte tradit, et quomodo hoc aliter angelis, aliter Deo competit, dilucide exponit. Ita ille latius quidem eo loco. Hoc idem graviter ac solide docet Cassianus, Collat. 7, cap. 13. Confer etiam serm. 31 in Cantica, n. 6.

est ergo causa, cur ei per malos Deus facial bona bonis : non autem, quod opera eorum indigeat in beneficiando.

10. Porro his quæ ratione vel sensu carentia sunt, multo minus Deum egere quis dubitet ? Sed quando in opus bonum et ipsa concurrunt, apparet quoniam omnia serviant ei, cui merito est dicere : *Meus est orbis terræ* (*Psal. xl ix*, 12). Aut certe quia novit quæ per quæ convenientius fiant ; de servitute corporeæ creaturæ non efficaciam querit, sed congruentiam. Esto deinde quod corporum ministeria opportune plerumque divinis operibus applicentur, ut, verbi gratia, pluviae vivificandis seminibus, vel multiplicandis segetibus, vel fructibus maturandis; quid proprio, quæso, de corpore facere habet, cui ad natum indifferenter universa corpora cœlestia atque terrestria obsequi constat ? Plane superfluo haberet suum, qui nullum sibi reperit alienum. Verum si cuneta, quæ hoc loco dicenda occurrunt (162), præsenti volumus sermone concludere, sermo modum excedet, et vires forsitan aliquorum : propterea quæ restant, sub alio servemus absolvenda principio.

SERMO VI.

De summo et incircumscripto Spiritu, qui est Deus : et quo modo misericordia et judicium dicantur pedes Domini.

1. Ut præcedenti sequens sermo cohæreat, teneatisne datum superiorius, solum sumnum et incircumscripum Spiritum ad omne quod facere vel fieri vult, corporis instrumento sive obsequio non egere ? Demus ergo securi veram soli Deo, sicut immortalitem, ita et incorporeitatem : quod solus spirituum universam corpoream naturam eo usque transcendat, ut quocunque corpore in quocunque opere non indigeat, solo, spirituali nutu, cum vult, ad quæcumque vult agenda contentus. Sola igitur est quæ nec propter se, nec propter alium, sola corporei instrumenti opus habet illa majestas, cuius omnipotenti arbitrio incunctanter præsto 1280 est omne opus, omne altum incluat, omne adversum cedit, omne creatum favet, etiam nullo interveniente vel subveniente solatio corporali, sive spirituali. Docet vel monet sine lingua ; præbet vel tenet sine manibus ; sine pedibus currit et succurrit pereuntibus.

2. Actitabat ista et cum patribus prioribus sacerulis ; experiebantur homines sedula beneficia, sed latebat eos beneficus. Ille quidem attingebat a fine usque ad finem fortiter ; sed disponens omnia suaviter, non sentiebatur ab hominibus. Et gaudebant de bonis Domini ; et Dominum sabaoth, eo quod cum tranquillitate judicaret omnia omnino nesciebant. Ab ipso erant, sed non cum ipso ; per ipsum vivebant, sed non ipsi ; ex ipso sapiebant, sed non ipsum, alienati, ingratii, insensati. Hinc demum factum est, ut quod erant, quod vivebant, quod sapiebant, non auctori tribuerent, sed naturæ ascriberent, aut

A certe, quod insipientius erat, fortunæ ; proprie quoque industriæ atque virtuti multi multa arrogabant. Quanta sibi usurparunt seductorii spiritus, quanta soli et lunæ data sunt; quanta terris et aquis attributa, quanta etiam manufactis fabrilibusque mortalium deputata operibus ! Herbis, arbustis, minutissimis vilissimisque seminibus pro numinibus defrebatur.

3. Heu ! sic homines perdiderunt et commutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum ? (*Psal. xv*, 20.) Quorum Deus miseratus errores, de monte umbroso et condenso dignanter egrediens, in sole posuit tabernaculum suum (*Psal. xviii*, 6). Obtulit caruem sapientibus carnem, per quam discerent sapere et spiritum. Nam dum in carne et per carnem facit opera, non carnis, sed Dei, naturæ utique imperans, superansque fortunam, stultam faciens sapientiam hominum, dæmonumque debellans tyrannidem ; manifeste ipsum se indicat esse, per quem eadem et ante fiebant quando fiebant. In carne, inquam, et per carnem potenter ac patenter operatus mira, locutus salubria, passus indigna, evidenter ostendit, quia ipse sit qui potenter, sed invisibiliter saecula condidisset, sapienter regeret, benigne protegeret. Denique dum evangelizat ingratiss, signa præbet infidelibus, pro suis crucifixoribus orat : nonne liquido ipsum se esse declarat, qui cum Patre suo quotidie oriri facit solem suum super bonos et malos, pluit super justos et injustos ? (*Matth. v*, 45.)

C Hoc enim est quod ipse aiebat : *Si non facio opera Patris mei, nolite credere* (*Joan. x*, 37).

4. En aperit os carnis suæ docens in monte discipulos, qui in silentio angelos in cœlestibus docet. En ad tactum corporeæ manus curatur lepra, fugatur cæcitas, auditus reparatur, lingua muta resolvitur, discipulus prope mersus erigitur ; et is indubitanter agnoscitur, cui dixerat longe ante David : *Aperis tu manum tuam, et implexomne animal beneficione* (*Psal. cxlii*, 16) ; et item : *Aperierte te manum tuam omnia implebuntur bonitate* (*Ps. cii*, 28). En secus corporales pedes jacens ac pœnitentes audit peccatrix : *Remittuntur tibi peccata tua* (*Luc. i*, 48), et recognoscit eum, de quo ex multis retro temporibus scriptum legerat : *Egredietur diabolus ante pedes ejus* (*Habac. iii*, 5). Ubi nempe peccatum remittitur, ibi procul dubio diabolus de corde pœnitentior expellitur. Hinc universaliter de cunctis pœnitentibus dicit : *Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras* (*Joan. xii*, 31) : quod scilicet humiliter consitenti remittat Deus peccatum ; et diabolus eum quem in hominis corde invaserat, amittat principatum.

5. Denique ambulat super undas carnalibus pedibus (*Matth. xiv*, 25), cui needum carne vestito jam Psalmista præcinerat : *In mari vita tua, et semitæ tuæ in aquis multis* ; quod est : *Conculcas corda tuæ*

(162) Confer ea quæ de hoc arguento dicuntur in opusculo de Gratia et Libero Arbitrio, cap. 13, num. 44 et 45, in tomo II.

imentia superborum, et fluxa desideria carnalium comprimis, justificans impios **1281**, et superbos humilians. Quod tamen quia invisibiliter sit, carnis non sit a quo sit. Unde et subdit: *Et vestigia tua non cognoscentur* (*Psal. LXXVI, 30*). Hinc rursus Pater ad Filium: *Sede, inquit, a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (*Psal. CIX, 1*); hoc est: Donec omnes qui te contemnunt, tuæ voluntati subjiciam, sive iuvitos et miseros, sive voluntarios et beatos. Itaque hoc opus Spiritus quia caro non percipiebat (animalis quippe homo non percipit ea quae sunt Spiritus Dei [*I Cor. II, 14*]), opus fuit ut corporalibus pedibus corporaliter incubans, et corporalibus labiis pedes eosdem deosculans, veniam peccatorum peccatrix perciperet; sieque illa mutatio dexteræ Excelsi (*Psal. LXXVI, 14*), quia mirabiliter, sed invisibiliter justificat impium, etiam carnalibus innotesceret.

6. Verum illos spirituales pedes Dei, quos primo loco spiritualiter osculari pénitentem oportet, præterire me non oportet. Novi ego curiositatem vestram, quæ nil sua voluntate incrustatum omnino prætereat. Nec vero ducendum contemptui, nosse, quibus scriptura pedibus tam frequenter Deum commemorat, nunc quidem stare, ut ibi: *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus* (*Psal. CXXXI, 7*); nunc vero ambulare, ut ibi: *Et habitat in illis, et deambulabo in eis* (*Levit. XXVI, 12; II Cor. VI, 16*); nunc etiam currere, juxta illud: *Exsultavit ut gigas ad currendam viam* (*Psal. XVIII, 6*). Si recte Apostolo visum est caput Christi referre ad Deitatem (*I Cor. XI, 3*); puto et nobis non incongrue videri pedes ad hominem pertinere; quorum alterum misericordiam, alterum judicium nominemus. Nota sunt vobis duo ista vocabula; et de plerisque Scripturæ locis ambo pariter, si cogitatis, occurront. Quia vero misericordiae pedem Deus in carne, cui se univit, assumperit, docet epistola ad Hæbreos, tentatum perhibens per omnia Christum pro similitudine absque peccato, ut misericors fieret (*Hebr. IV, 15*). Quid illum alterum, qui judicium nuncupatus est, nonne ad hominem æque assumptum et ipsum pertinere ipse Deus homo aperte significat, ubi datam sibi perhibet a Patre potestatem judicium facere, quia Filius hominis est? (*Joan. V, 27*).

7. His duobus ergo pedibus apte sub uno divinitatis capite concurrentibus, natus ex muliere, factus sub lege invisibilis Emmanuel, in terris visus est, et cum hominibus conversatus est (*Baruch. III, 38*). His certe pertransit et nunc, benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo, sed spiritualiter, sed invisibiliter. His, inquam, pedibus devotas perambulat mentes, incessanter lustrans, scrutansque corda et renes fidelium. Vide autem ne forte haec illa sint sponsi crura, quæ sponsa tam magnifice commendat in consequentibus, comparans ea, ni fallor, columnis marmoreis, fundatis super bases aureas (*Cant. V, 15*). Pulchre omnino; quoniam quidem in incarnata Dei Sapientia, quæ auro designatur, misericordia et

A veritas obviaverunt sibi (*Psal. LXXXIV, 11*); denique universæ viæ Domini misericordia et veritas (*Psal. XXIV, 10*).

8. Felix mens, cui semel Dominus Jesus utrumque infixerit pedem! A duobus signis cognoscite eam quæ hujusmodi est, quæ secum necesse est referat divinis impressa vestigiis. Ipsa sunt timor et spes; ille judicii, ista misericordiae representans imaginem. Merito beneplacitum est Deo super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus (*Psal. CXLVI, 11*): cum timor initium sit sapientiae (*Prov. I, 7*); spes, profectus: nam consummationem sibi charitas vindicat. Quæ cum ita sint, non parvus fructus est in primo hoc osculo, quod ad pedes accipitur; tantum curato ut neutro frauderis illorum. Porro enim si jam dolore peccati, et judicii timore compungeris, veritatis judicique vestigio labia impressisti. Quod si timorem doloremque divinae intuitu bonitatis, et spæ consequendæ indulgentiæ temperas, etiam misericordiae pedem amplecti te noveris. Alioquin alterum sine altero osculari non expedit; quia et recordatio solius judicii in barathrum desperationis præcipitat, et misericordiae fallax assentatio pessimam generat securitatem.

9. Datum est et mihi misero nonnunquam sedere secus pedes Domini Jesu; et modo hunc, modo illum **1282** tota devotione complecti, in quantum me sua benignitas dignabatur admittere. At si quando miserationis oblitus, stimulante conscientia, judicio

B paulo diutius inhaererem, mox metu incredibili ac miserabilis confusione dejectus, et tenebroso circumfuso horrore, hoc solum palpitans de profundis clamabam: *Quis novit potestatem ire tuæ, et præ timore tuo iram tuam dinumerare?* (*Psal. LXXXIX, 11, 12*). Quod si eo relecto pedem misericordiae plus tenere contingaret, tanta econtrario incuria et negligentia dissolvebar, ut confessum et oratio tepidior, et actio pigrior, et risus promptior, et sermo incautior, et omnis denique uliusque hominis status inconstanter appareret. Proinde magistra instructus experientia, non judicium jam solum, aut solam misericordiam; sed misericordiam pariter et judicium cantabo tibi, Domine (*Psal. C, 1*). In aeternum non obliiscar justificationes istas; cantabiles mihi erunt ambæ pariter in loco peregrinationis meæ, quoisque misericordia superexaltata judicio, miseria conticebat, ac sola cantet tibi de cætero gloria mea, et non compungar.

SERMO VII.

De amore ardenti quo anima diligit Deum. Item de attentione tempore orationis vel psalmodiæ procuranda.

1. Ipse mihi labore suscito, qui vos spoule provoco ad querendum. Quia enim ego primi osculi occasione spirituales Dei pedes propriis definitionibus ac nominibus, et quidem ex abundantí, demonstrare curavi; vos pergius inquirere et de manu, quæ secundo loco osculanda proponitur. Annuo, gero vobis morem; insuper non manum, sed manus ostendo,

propriisque distinguo vocabulis. Latitudo una, altera fortitudo dicatur : quod et tribuat affluerter, et defendat potenter quod dederit. Utramque profecto osculabitur qui ingratus non fuerit, Deum utique bonorum omnium sicut largitorem, ita et conservatorem recognoscens et confitens. Satis de duobus osculis dictum esse reor : videamus et de tertio.

2. *Osculetur*, inquit, *me osculo oris sui* (*Cant. 1, 1*). Quis dicit? Sponsa. Quænam ipsa? Anima sitiens Deum. Sed pono diversas affectiones, ut ea quæ proprie sponsæ congruit, distinctius elucescat. Si servus est, timet a facie Domini; si mercenarius, sperat de manu Domini; si discipulus, aurem parat magistro; si filius, honorat patrem; quæ vero osculum postulat, amat. Excellit in naturæ donis affectio hæc amoris, præsertim cum ad suum recurrit principium, quod est Deus. Nec sunt inventa æque dulcia nomina, quibus Verbi animæque dulces ad invicem exprimerentur affectus, quemadmodum sponsus et sponsa : quippe quibus omnia communia sunt, nil proprium, nil a se divisum habentibus. Una utriusque hæreditas, una domus, una mensa, unus torus, una etiam caro. Denique propter hanc relinquet ille patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ; et erunt duo in carne una (*Gen. 11, 24*). Hæc quoque jubetur nihilominus oblisci populum suum et domum patris sui; ut concupiscat ille decorum ejus (*Psal. XLIV, 11, 12*). Si ergo amare specialiter sponsis ac principaliter convenit, non immiterit sponsæ nomine censemur anima quæ amat. Amat autem quæ osculum petit. Non petit libertatem, non mercedem, non hæreditatem, non denique vel doctrinam, sed osculum; more plane castissimæ sponsæ ac sacrum spirantis amorem, nec omnino valentis flammam dissimulare quam patitur. Vide enim quale præripiat sermonis exordium. Magnum quid a magno petitura, nullo tamen, ut assolet, uititur blanditiarum fuso; nullis circumvolutionibus ad id quod desiderat ambit. Non fait proœmium, non captat benevolentiam; sed ex abundantia cordis repente prorumpens, nude frontoseque satis: *Osculetur me*, ait, *osculo oris sui*.

3. An non tibi quasi dicere manifeste videtur: *Quid 1283 mihi est in cælo, et a te quid volui super terram?* (*Psal. LXXII, 25*.) Amat profecto caste, quæ ipsum quem amat, querit; non aliud quidquam ipsius. Amat sancte, quia non in concepiscentia carnis, sed in puritate spiritus. Amat ardenter, quæ ita proprio debriatur amore, ut majestatem non cogitet. Quid enim? respicit terram, et facit eam tremere (*Psal. CII, 32*); et ista se ab eo postulat osculari! Ebriane est? Ebria prorsus. Et forte tunc, cum ad ista prorupit, exierat de cella vinaria, quo

(163) Sixtus Senensis, lib. 5 Biblioth. S. annot. 216, in istum locum sic anidmadvertit. « Bernardi verbis ex homilia in Cantica canticorum septima uti solent scholastici, cum disceptandi gratia contendunt, angelos custodes aliquando deserere custodiā eorum, quos custodiendos accepere. Albertus Magnus in primo Summæ volumine, quæst. 8, hunc

A se nimirum introductam postmodum gloriatur (*Cantic. 1, 3; II, 4*). Nam et David de quibusdam dicebat Deo: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ et torrente voluptatis tuæ potabis eos* (*Psal. XXXV, 9*). O quanta amoris vis! quanta in spiritu libertatis fiducia! Quid manifestius, quam quod perfecta charitas foras mittit timorem? (*I Joan. IV, 18*.)

4. Verecunde tamen non ad ipsum sponsum sermonem dirigit, sed ad alios, tanquam de absente: *Osculetur me*, inquiens, *osculo oris sui*. Grandis quippe res petitur, et opus est verecundia comitari precem, commendari potenter. Itaque per domesticos et intimos, accessus ad intima queritur, ambitur ad desideratum. Quinam illi? Credimus angelos sanctos astare orantibus, offerre Deo preces et vota hominum: ubi tamen sine ira et disceptatione levavi puras manus perspexerint. Probat hoc angelus ita loquens ad Tobiam: *Quando orabas cum lacrymis, et sepeliebas mortuos, et derelinquebas prandium, et mortuos abscondebas per diem in domo tua, et nocte sepeliebas; ego obtuli orationem tuam Domino* (*Tob. XI, 12*). Puto id vobis satis et ex aliis Scripturæ testimoniis persuasum. Nam quod psallentibus quoque dignanter admiseri sancti angeli soleant, quid eo manifestius quod Psalmista ait: *Prævenerunt principes conjuncti psallentibus in medio juvencularum tympanistriarum?* (*Psal. LXVII, 26*.) Unde et dicebat: *In conspectu angelorum psallam tibi* (*Psal. CXXXVII, 1*). Doleo proinde aliquos vestrum gravi in sacris vigiliis deprimenti somno, nec cœli cives revereri, sed in præsentia principum tanquam mortuos apparere, cum vestra ipsi alacritate permoti, vestris interesse solemnis delectentur. Vereor, ne vestram desidiam quandoque abominantes, cum indignatione recedant (163), et incipiat unusquisque vestrum sero cum gemitu dicere Deo: *Longe fecisti notos meos a me, posuerunt me abominationem sibi; et illud: Elongasti a me amicum et proximum et nos meos a miseria* (*Psal. LXXXVII, 9, 19*); item *Qui juxta me erant, delonge steterunt, et vim faciebant qui querabant animam meam* (*Psal. XXXVII, 12, 13*). Pro certo enim si se a nobis boni spiritus elongaverint, impetus malignorum quis sustinebit? Dico ergo his qui ejusmodi sunt: *Maledictus qui opus Dei facit negligenter* (*Jerem. XLVIII, 10*). Dicit quoque, non ego, sed Dominus: *Utinam te calidum aut frigidum invenissem! sed quia te tepidum inveni, incipiam te evomere ex ore meo* (*Apoc. III, 15, 16*). Ea propter attendite principes vestros, cum statis ad orandum vel psallendum, et state cum reverentia et disciplina; et gloriamioi, quia angeli vestri quotidie vident faciem Patris (*Matth. XVIII, 10*). Nimirum missi in ministerium propter nos, qui hæreditatem capi- locum expendens, ait: *Homines ab angelis custodi- bus deserit non secundum locum, seu localem custodiā, sed secundum virtutem et efficaciam: et hoc non ex angeli desidia, sed ex hominis culpa eo modo quo sancti dicere solent, peccatorem discedere a Deo in regione dissimilitudinis, non distantia loci, sed meriti.* »

mus salutis (*Hebr. i, 14*), devotionem nostram in superna ferunt, referunt gratiam. Usurpemus officium quorum sortimur consortium, ut in ore infantium et factentium perficiatur laus (*Psalm. viii, 3*). Dicamus eis : *Psallite Deo nostro, psallite;* atque audiamus eos vicissim respondentes : *Psallite regi nostro, psallite.*

5. Laudem ergo cum cœli cantoribus in commune ducentes, utpote eives sanctorum et domestici Dei, *psallite sapienter* (*Psalm. xlvi, 7, 8*). Cibus in ore, psalmus in corde sapit. Tantum illum terere non negligat fidelis et prudeus anima quibusdam dentibus intelligentiae suæ, ne si forte integrum glutiat et non mansum, frustretur palatum sapore desiderabili, et dulciori super mel et favum. Offeramus cum apostolis in cœlesti convivio et in Dominica mensa fænum mellis (*Luc. xxiv, 42*). Mel in cera, devotio in littera est. Alioquin littera occidit, si absque spiritus condimento glutieris (*II Cor. iii, 6*). Si autem **128.1** cum Apostolo psallas spiritu, psallas et mente (*I Cor. xiv, 15*); cognosces et tu de illius veritate sermonis, quem dixit Jesus : *Verba quæ locutus sum vobis, spiritus et vita sunt* (*Joan. vi, 64*); et item quem legimus dicente Sapientia : *Spiritus meus super mel dulcis* (*Ecclesiastes. xxiv, 27*)

6. Sic delectabitur in crassitudine anima tua, sic holocaustum tuum pingue fiet. Sic placabis regem, sic placebis principibus, sic denique totam tibi cœriam benevolam reddes; et odorati odorem suavitatis in cœlestibus, de te quoque dicent : *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi, ex aromatibus myrræ et thuris, et universi pulveris pigmentarii* (*Cant. iii, 6*)? *Principes*, inquit, *Juda, duces corum, principes Zabulon, principes Neptalim* (*Psalm. lxviii, 28*); hoc est confitentium, continentium, contemplantium. Norunt siquidem principes nostri Regi suo acceptam esse psallentium confessionem, continentium fortitudinem, contemplantium puritatem : et solliciti sunt exigere a nobis istiusmodi primitias spiritus, quæ profecto non aliud sunt, quam primi et purissimi fructus sapientiae. Quod enim non ignoratis, *Judas laudens vel confitens, et Zabulon habitaculum fortitudinis, Neptalim cervus emissus interpretatur* : qui nimirum agilitatis suæ saltibus exprimit speculantis excessus, sed et opaca penetrare nemorum, ut ille sensuum, consuevit. Scimus autem qui dixerit : *Sacrificium laudis honorificabit me* (*Psalm. xlix, 23*).

7. Verum si non est speciosa laus in ore peccatoris (*Ecclesiastes. xv, 9*); nonne per necessarium habetis continentiae virtutem, per quam fiat ut non regnet peccatum iu vestro mortali corpore? Porro continentia non habet meritum apud Deum, quæ gloriam requirit humanam. Ideoque maxime opus est etiam puritate intentionis, qua soli mens vestra Deo et placere appetat, et valeat inhærere. Neque enim aliud est inhærere Deo, quam videre Deum; quod solis mundicordibus singulare felicitate donatur. Cor mundum habebat David, qui dicebat Deo : *Ad-*

A hæsit anima mea post te (*Psalm. lxii, 9*); item : *Mihi autem adhaerere Deo bonum est* (*Psalm. lxxii, 28*), Videndo adhærebat, et adhærendo videbat. Animæ ergo in his exercitatae cœlestes sese nuntii familiares exhibent et frequentes, præsertim si frequenter orantem persenserint [*alias prospiciant*]. Qui dabit mihi per vos, o benigni principes, petitiones meas innotescere apud Deum? Non enim Deo, cui etiam cogitatio hominis confitetur, sed apud Deum; hoc est, ipsis qui cum Deo sunt, tam beatis virtutibus, quam carne soluti spiritibus. Qui suscitabit me de terra inopem, et de stercore eriget pauperem, ut sedeam cum principibus et solium gloriae teneam? Non ambigo quin grataanter in palatio colligant, quem dignanter in sterquilinio visitant. Denique lætati sunt de conversione; et in assumptione non agnoscent?

8. Hos itaque puto inter orandum alloqui sponsam, et ipsis, tanquam sponsi domesticis ac sodalibus, desiderium cordis sui aperire, eum ait : *Osculetur me osculo oris sui*. Et vide familiare amicumque colloquium animæ in carne suspirantis cum cœlestibus potestatibus. Gestit in oscula, petit quod eu-pit; non tamen nominat quem amat; quia illos nosse non dubitat, utpote de quo sibi frequens cum illis soleat esse confabulatio. Propterea non dicit : *Osculetur me ille vel ille*; sed : *Osculetur me tantum*; sicut et Maria Magdalena non exprimebat ex nomine quem quereret, sed tantum aiebat ei quem putabat hortulanum : *Domine, si tu sustulisti eum* (*Joan. xx, 15*). Quem eum? Non aperit; quia palam omnibus esse credit, quod a suo corde nec ad momentum recedere potest. Ita ergo et ista loquens sodalibus sponsi sui, tanquam concilis et quibus se noverat manifestam, tacito nomine repente in haec de dilecto verba prorumpit : *Osculetur me osculo oris sui*. De quo jam osculo nolo vos diutius protrahere, sed sermone erastino audietis quidquid orantibus vobis suggerere mibi inde dignabitur unctio docens de omnibus. Neque enim hoc secretum revelat caro et sanguis; sed is qui serutatur profunda Dei Spiritus **128.5** sanctus, qui a Patre Filioque procedens, cum ipsis pariter vivit et regnat in sœcula sœculorum. Amen.

SERMO VIII.

Quomodo per osculum oris Dei significatur Spiritus sanctus, quem Ecclesia sibi petit dari ad notitiam sanctæ Trinitatis.

1. Hodie vobis, sicut hesterna promissione teneatis, de summo, id est de oris osculo, disputare propositum est. Audite attentius quod sapit suavius, e gustatur rarius, et intelligitur difficilius. Mihi videatur, ut paulo altius inchoem, ineffabile quoddam atque inexpertum omni creaturæ osculum designasse, qui ait : *Nemo novit Filium, nisi Pater; et nemo novit Patrem, nisi Filius, aut cuivoluerit Filius revelare* (*Matthew. xi, 27*). Pater enim diligit Filium, et singulari dilectione amplectitur, summus æqualem, æternus coæternum, unus unicum. Sei enim

non minori ipse a Filio affectione astringitur : quippe e pro cuius amore et moritur, ipso attestante cum ait : *Ut sciant omnes quia diligo Patrem, surgite, emus (Joan. xiv, 31)*; haud dubium quin ad passionem. Illa itaque mutua gignentis genitique cognitio pariter et dilectio, quid nisi osculum est suavissimum, sed secretissimum?

2. Ego pro certo ad tantum et tam sanctum divini amoris arcanum ne ipsam quidem angelicam admitti arbitror creaturam. Etenim, Paulo hoc ipsum sapiente, *pax illa exsuperat omnem*, etiam angelicum, *sensum (Philipp. iv, 7)*. Unde nec ista, quanquam multum presumens, audet tamen dicere : *Osculetur me ore suo; soli illud seelicet reservans Patri: sed aliquid minus postulans: Osculetur me,* inquit, *osculooris sui.* Vide te novam sponsam novum osculum accipientem, non tamen ab ore, sed ab osculo oris, *Insufflavit, inquit, eis,* haud dubium quin Jesus apostolis, id est primitive Ecclesiae, et dixit : *Accipite spiritum sanctum (Joan. xx, 22).* Osculum profecto fuit. Quid? corporeus ille flatus? Non, sed invisibilis Spiritus: qui propterea in illo dominico flatu datus est, ut per hoc intelligeretur et ab ipso pariter tanquam a Patre procedere, tanquam vere osculum, quod osculantis osculatoque commune est. Itaque sufficit sponsae, si osculetur ab osculo sponsi, etiamsi non osculetur ab ore. Nec enim exiguum quid aut vile putat osculari ab osculo: quod non est aliud nisi infundi Spiritu sancto. Nempe si reete Pater osculans, Filius osculatus accipitur, non erit ab re osculum Spiritum sanctum intelligi, utpote qui Patris Filiique imperturbabilis pax sit, gluten firmum, individuus amor, indivisibilis unitas.

3. De ipso igitur audet sponsa, ipsumque infundi sibi fidenter sub osculi nomine petit. Tenet quippe aliquid, unde non desit occasio presumendi. Dicens enim Filius : *Nemo novit Filium, nisi Pater; et nemo novit Patrem, nisi Filius;* adjecit, *aut cui volunt erit Filius revelare.* Non autem disfudit sponsa quin sibi velet, si eai voluerit. Petit ergo audenter dari sibi osculum, hoc est Spiritum illum, in quo sibi et Filius reveletur et Pater. Alter enim sine altero nequaquam innotescit. Unde est illud : *Qui videt me, videt et Patrem mecum (Joan. xiv, 9);* et illud Joannis, *Omnis qui negat Filium, nec Patrem habet. Qui autem confitetur Filium, nec Patrem habet (Joan. ii, 23).* Ex quibus liquido constat, quia nec Pater sine Filiis, nec Filius sine Patre agnoscitur. Merito proinde non in alterius tantum, sed in utriusque cognitione constituit summam beatitudinem qui dicit : *Hoc est vita aeterna, ut cognoseant te verum Deum, et quem misisti Iesum Christum (Joan. xvii, 3).* Denique et qui sequuntur Agnum, referuntur habere nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis (*Apoc. xiv, 1*): quod est de atriusque notitia gloriari.

4. Sed dicit aliquis : Ergo et Spiritus sancti agnitus non est necessaria, ut cum dixerit esse vitam aeternam nosse et Patrem et Filium, de Spiritu

A saneto tacuerit? Est utique : sed ubi Pater et Filius perfecte agnoscitur, utriusque bonitas, quæ Spiritus sanctus **1286** est, quomodo ignoratur? Neque enim integre homo homini innotescit, quandiu latet, utrumnam bonae an maleae sit voluntatis. Quanquam et cum dictum est : *Hoc est vita aeterna, ut cognoscant te verum Deum, et quem misisti Iesum Christum;* profecto si missio illa beneplacitum tam Patris benigne mittentis, quam Fili voluntarie obedientis demonstrat, non omnino tacitum est de Spiritu sancto, ubi tante utriusque gratiae mentio facta est. Utriusque siquidem amor et benignitas Spiritus sanctus est.

5. Trius ergo hujus agnitionis infundi sibi gratiam, quantum quidem capi in carne mortali potest, sponsa petit, cum osculum petit. Petit autem a Filio; quia Filii est cui voluerit revelare. Revelat ergo Filius se ipsum cui vult, revelat et Patrem. Revelat autem sine dubio per osculum, hoc est per Spiritum sanctum, Apostolo teste, qui ait : *Nobis autem revelavit Dens per Spiritum suum (1 Cor. ii, 10).* At vero dando Spiritum per quem revelat, etiam ipsum revelat; dando revelat, et revelando dat. Porro revelatio, qua per Spiritum sanctum fit, non solam illustrat ad agnitionem, sed etiam accedit ad amorem, dicente Paulo : *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v, 5).* Et ideo lorsa de his qui cognoscentes Deum, non tanquam Deum glorificaverunt, non legitur quod Spiritu sancto revelante cognoscerent; qui cum cognoscerent, non amaverunt. Sic quippe habes : *Deus enim illis revelavit.* Nec adjumentum est : Per Spiritum, ne sibi sponsae osculum mentes impie usurparent, quae contentae ea quae inflat, eam quæ adificat (*1 Cor. viii, 4*) nescierunt. Denique ipse Apostolus dicit per quid cognoverunt. *Per ea, inquit, quæ facta sunt, intellecta conspexerunt.* Unde et constat quia nec perfecte cognoverunt, quem minime dilexerunt. Si enim integre cognovissent, bonitatem qua pro coruam redemptione in carne nasci et mori voluit non ignorassent. Audi denique quid eis de Deo revelatum fuerit : *Sempiterna, ait, virtus ejus et divinitas (Rom. i, 19-21).* Vides quia quod sublimitatis, quod majestatis est, in prasumptione spiritus, non Dei, sed sui rimati sint; quod autem mitis sit et humiliis corde, non intellexerint. Nec mirum, quia et caput eorum Behemoth nihil humile; sed sicut de eo legitur, *omne sublimne videt (Job xli, 25).* Quo contra David non ambulabat in magnis, neque in mirabilibus super se (*Psalm. cxxx, 1, 2*), ne scrutator majestatis opprimeretur a gloria (*Prov. xxv, 27*).

6. Vos quoque, ut caute in arcanis sensibus pedem ligatis, mementote semper, quod sapiens admonet : *Altiora, inquit, te ne quiesceris, et fortiora te ne scrutatus fueris (Eccli. iii, 22).* In spiritu ambulate in illis, et non in sensu proprio. Doctrina Spiritus non curiositatem acvit, sed charitatem accedit. Merito proinde sponsa, quem diligit anima sua in-

quirens, non se sue carnis sensibus credit, non eu-
riositatis humanæ inanibus ratiociniis aquiescit; sed petit osculum, id est Spiritum sanctum invocat, per quem accipiat simul et scientiæ gustum, et gratiæ condimentum. Et bene scientia, quæ in osculo datur, cum amore recipitur; quia amoris indicium osculum est. Scientia ergo quæ inflat, cum sine charitate sit, non procedit ex osculo. Sed nec qui zelum Dei habent, et non secundum scientiam, sibi ultra-tenus arrogant illud. Utrumque enim munus simul fert osculi gratia, et agnitionis lucem, et devotionis pinguedinem. Est quippe Spiritus sapientiae et intellectus, qui instar apis ceram portantis et mel, habet omnino et unde accendat lumen scientiæ, et unde infundat saporem gratiæ. Neuter ergo se osculum perceperisse putet, sive qui veritatem intelligit, nec diligit; sive qui diligit, nec intelligit. Sane in osculo isto nec error locum habet, nec tempor. Quamobrem geminæ gratiae sacrosancti osculi suscipiente paret e regione duo labia sua quæ sponsa est, intelligentiae rationem, sapientiae voluntatem, ut de pleno osculo glorians mereatur audire: *Diffusa est gratia in labiis tuis; propterea benedixit te Deus in aeternum* (*Psal. XLIV, 3*). Itaque Pater Filiū osculans, plenissime illi arcana sue divinitatis **1287** eructat, et spirat suavitatem amoris, Scriptura hoc significante, cum ait: *Deis diei eructat verbum* (*Psal. XVIII, 3*). Cui sane semper interno singulariterque beato complexu, nulli omnino, ut jam dictum est, creature interesset donatur, solo utriusque Spiritu teste ac conscientia agnitionis et dilectionis. *Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit?* (*Rom. XI, 34*)

7. Sed dicat mihi fortasse aliquis: Tibi ergo unde innotuit, quod nulli fateris creditum creature? Profecto *Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit* (*Joan. I, 18*), dixerim, non mibi misero et indigno, sed plane Joanni amico sponsi, cuius haec verba sunt; non solum autem, sed et Joanni evangelista, utique discipulo quem diligebat Jesus. Placita enim fuit Deo et anima illius, digna prorsus nomine et dote sponsæ, digna sponsi amplexibus, digna denique quæ recumberet super pectus Domini. Hausit Joannes de sinu Unigeniti, quod de paterno hauserat ille. Nec solus ipse tamen, sed et omnes, quibus idem aiebat magni consilii angelus: *Ios dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis* (*Joan. XV, 15*). Hausit et Paulus, cuius evangelium non est ab homine, neque per hominem illud accepit, sed per revelationem Jesus Christi (*Galat. I, 11, 12*). Profecto hi omnes tam lelittere, quam veraciter dicere, possunt: *Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit nobis*. Et illa enarratio quid eis nisi osculum fuit? Sed osculum de osculo, et non de ore. Audi siquidem osculum de ore. *Ego et Pater unum sumus*; item: *Ego in Patre, et Pater in me est* (*Joan. X, 30, 38*). Osculum est ore ad os sumptum; sed nemo appropiat. Osculum plane dilectionis et pacis; sed dilectio illa super-

Aeminet omni scientiæ, et pax illa omnem sensum exsuperat. Verumtamen quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in eorū hominis ascendit, Paulo revelavit Deus per Spiritum suum, hoc est per osculum oris sui. Igitur Filium in Patre et Patrem esse in Filio, osculum de ore est. Quod autem legitur: *Non enim accepimus spiritum hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis* (*I Cor. II, 12*); osculum sanc de osculo est.

8. Et ut apertius alterutrum distinguamus, qui plenitudinem capit, osculum de ore sumit: qui vero de plenitudine, osculum de osculo recipit. Magnus quidem Paulus, sed quantumlibet sursum porrigat os, etiam si usque ad tertium cœlum extendat, citra os Altissimi tamen necesse est remaneat, et modo suo contentus in se subsistat; et cum pertinere ad vultum gloriæ non valebit, condescendi sibi, et ex alto transmitti osculum humiliter petat. Qui vero non rapinam arbitratur esse se aequalē Deo (*Philipp. II, 6*), ita ut audeat dicere: *Ego et Pater unum sumus*; quia ex aequo conjungitur, ex aequo complectitur, non osculum de loco inferiori mendicat, sed pari celsitudine os ori conjungit [*alias, os ore contingit*], et singulari prærogativa osculum de ore sumit. Christo igitur osculum est plenitudo, Paulo participatio: ut cum ille de ore, iste tantum de osculo osculatum se glorietur.

9. Felix tamen osculum, per quod non solum agnoscitur Deus, sed et diligitur Pater: qui nequam plene cognoscitur, nisi cum perfecte diligatur. Quæ in vobis anima sensit aliquando in secreto conscientiæ suæ *Spiritum Filii clamantem: Abba, Pater?* (*Galat. IV, 6*). Ipsa, ipsa, paterno se diligere presumat affectu, quæ codem se spiritu, quo et Filius, affectam sentit. Confide, quacunque es illa, confide nihil hasitanus. In spiritu Filii filiam cognosce te patris, sponsam Filii vel sororem. Utroque vocabulo eam, quæ hujusmodi est invenies appellari. Ad manum est unde in probem: non multum laborabo. Vox sponsi est ad ipsam: *Veni in hortum meum, soror mea sponsa* (*Cant. V, 1*). Soror siquidem est, quia ex uno Patre; sponsa, quia in uno Spiritu. Nam si carnale matrimonium constituit duos in carne una, cur non magis spiritualis copula duos conjunget in uno spiritu? Denique qui adhaeret Domino, unus spiritus est (*I Cor. VI, 17*). Sed audi etiam de Patre, quam amanter **1288** quamque dignanter et filiam eam nominat, et nihilominus tanquam nurum propriam ad Filii blandos invitat amplexus. *Audi, inquit, filia, et vide, et inclina aurem tuam; et obliuiscere populum tuum et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum.* (*Psal. XLIV, 11, 12*). Eece a quo ista flagitat osculum. O sancta anima, reverentiam habe, quoniam ipse est Dominus Deus tuus, et fortasse non osculandus, sed adorandus cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO IX.

*De uberibus sponsi, id est Christi, quorum unum
est longanimitas expectandi peccatores; alterum,
benignitas seu facilitas eos recipiendi.*

1. Accedamus jam ad librum, verbisque sponsae rationem demus et consequentiam. Pendent enim, et prærupta nutant absque principio. Ideoque præmittendum cui competenter cohærent. Ponamus proinde istos, quos sponsi sodales diximus, visitandi salutandique gratia, sicut heri et nudiustertius, accessisse nunc quoque ad sponsam; ipsamque submurmurantem et tædenter reperisse, mirari causam, et quasi alloqui in hunc modum. Quid novi accidit? quid te cernimus solito tristiorum? quæ inopinati murmuris causa? Certe enī aversa et alienata ires post amatores tuos, cum quibus male erat tibi, compulsa tandem reverti ad virum tuum priorem, nonne ut saltem merereris tangere pedes, multis precibus et fletibus institisti? Recolo, inquit. Quid? Obtento eo, simulque accepta in osculo pedum indulgentia de offensis, nunquid non rursus facta impatiens, et tanta nequaquam dignatione contenta, sed majoris familiaritatis cupida, secundam quoque gratiam eadem qua prius instantia postulasti et impetrasti, ita ut in osculo manus adepta sis virtutes non paucas, et non parvas? Non diffiteor, ait. Et illi: Enimvero num tu es quæ jurare et obtestari solebas, si unquam ad oseulum manus pervenire daretur, sufficere jam tibi; nil te de cætero petituram? Ego. Quid igitur? Forte horum quæ accepertas quidpiam ablatum causaberis? Nihil. An vero times repetitum iri, quod tibi de mala tua pristina conversatione indultum præsumperas? Non.

2. Age tamen, dic unde queamus satisfacere tibi. Non quiesco, ait, nisi osculetur me osculo oris sui. Gratias de osculo pedum, gratias et de manus; sed si cura est illi ulla de me, Osculetur me osculo oris sui (*Cant. 1, 4*). Nou sum ingrata, sed amo. Accepi, fateor, meritis potiora, sed prorsus inferiora votis. Desiderio feror, non ratione. Ne, quæso, causemini præsumptionem, ubi affectio urget. Pudor sane reclamat; sed superat amor. Nec igeoro, quod honor regis judicium diligit (*Psal. xcvi, 4*); sed præceps amor nec judicium præstolatur, nec consilio temperatur, nec pudore frenatur, nec rationi subjicitur. Rogo, supplico, flagito, osculetur me osculo oris sui. Eu gratia ipsius multis jam annis caste sobrieque vivere euro, lectioni insisto, resisto vitiis, orationi incumbo frequenter; vigilo contra tentationes, re-eigo annos meos in amaritudine animæ meæ. Sine querela me arbitror, quantum in me est, conver-sari inter fratres, superioribus potestatibus subditum, egrediens et regrediens ad imperium se-rioris. Aliena non cupio; mea potius et me pariter dedi. In sudore vulnus mei comedo panem meum:

(164) Sic in ejusmodi privatis confessionibus relabunt ipsas etiam negligentias, quales vocal Bernardus in sermone in de Circumcisione, num. 5, Guigo, Carthusiæ Prior V, privatas appellat confes-

A cæterum quod in his omnibus est, totum constat de consuetudine, de dulcedine nihil. Quid nisi, juxta prophetam, vitula Ephraim sum docta diligere tri-turam? (*Osee x, 11*). Denique in Evangelio qui hoc solum quod facere debet, facit, servus inutilis reputatur (*Luc. xvii, 10*). Mandata forsitan utcunque adimpleo; sed anima mea sicut terra sine aqua in illis. Ut igitur holocaustum meum pingue fiat: *Oscu-letur me, quæso, osculo oris sci.*

B 3. Plerique vestrum mihi quoque, ut memini, in privatis confessionibus suis conqueri solent super hujuscemodi 1289 animi arenis languore atque hebetudine stolidæ mentis, quod Dei scilicet alta atque subtilia penetrare nequeant, quod de suavitate spiritus aut nil, aut parum sentiant. Quid isti, nisi ad osculum suspirant (164)? Suspirant plane, et iohiant spiritui sapientiae et intellectus: intellectus utique quo pertingant; sapientiae, quia gustent quod intellectu apprehenderint. Ego in hoc ipso affectu sanctum puto orasse Prophetam, cum diceret: *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea, et la-biis exsultationis laudabit os meum* (*Psal. lxii, 6*). Osculum omnino petebat, et illud osculum, in cuius tactu perfusis labiis pinguedine gratiæ specialis [alias, spiritualis], sequeretur quod alibi idem ipse precatur: *Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam* (*Psal. lxx, 8*). Denique et eructavit ubi gustavit: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te* (*Psal. xxx, 20*). Satis hoc osculum detinuit nos, et neendum me illud, ut verum fatear, digne satis expressisse confido. Sed transeamus ad reliqua; quia id melius impressum, quam expressum innotescit.

C 4. Sequitur: *Quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis* (*Cant. 1, 1, 2*). Et haec verba eius sint, auctor non loquitur, relinquens nobis libere commentari, cui potissimum personæ conveniant. Mihi vero non deest, unde illa congruerter assignem sive sponsæ, sive spuso, sive etiam sponsi sodalibus. Et primum sponsæ qualiter congruant, indicabo. Interim confabulantibus illa pariter atque illis, accessit ipse, de quo sermo erat. Utique libens appropriat de se loquentibus. Sic solet. Sie euntibus in Emmaus, et conferentibus inter se, jucundum se facundumque exhibuit comitem (*Luc. xxiv, 15*). Nempe hoc est quod in Evangelio pollicetur: *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ego sum in meddio eorum* (*Matth. xix, 20*); et per prophetam: *Antequam, ait, clament, ego exaudiām; et adhuc loquentibus illis dicam: Ecce adsum* (*Isai. lxv, 24*). Ita ergo nunc non vocatus adfuit, et delectatus verbis prævenit preces. Arbitror quod ioterdum nec verba exspectat, sed solis cogitationibus advocetur. Denique ait homo qui inventus est

D siones, quæ siebant in cellis privatis; communiques, quæ ab omnibus siebant singulis sabbatis, tametsi privatim. Confer lib. I de Vita S. Bernardi, num. 28.

secundum cor Dei: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua* (Psal. ix, 17). Attendite et vos vobis in omni loco, scientes quoniam omnia vestra norit, scrutans corda et renes Deus, qui fixit singillatim corda vestra, et intelligit omnia opera vestra. Sponsa ergo sponsum adesse persecutens, substitit (pudet enim præsumptionis in qua se deprehensam intelligit, nam verecundius id moliri per internuntios existimat); moxque conversa ad ipsum, temeritatem, prout valet, excusare conatur: *Quia meliora sunt, inquiens, ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis.* Ac si dicat: Si altum sapere videor, tu fecisti, o sponsa, qui in dulcedine uberum tuorum tanta me dignatione lactasti, quatenus omni metu, tui charitate, non mea temeritate depulso, audeam plus forte quam expediatur. Audeo sane pietatis memor, immemor majestatis. Hæc pro verborum consequentia dicta sint.

5. Nunc qualis sit ista uberum sponsi commendatio, videamus. Duo sponsi ubera, duo in ipso sunt ingenitæ mansuetudinis argumenta, quod et patienter exspectat delinquentem, et clementer recipit pœnitentem. Gemina, inquam, dulcedo suavitatis exuberat in pectore Domini Jesu, longanimitas videlicet in exspectando, et in donando facilitas. Et audi quia non sit hoc inventum meum. Legis profecto de longanimitate: *An divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis?* Item: *An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* (Rom. ii, 4.) Ad hoc siquidem diu suspendit sententiam ultiōnis a contemnente, ut quandoque exhibeat gratiam remissionis in pœnitente. Non enim vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat. Ponaamus exempla et de altero ubere, quod dictum est remittendi facilitas. Legis et de ipsa: *Quacunque hora ingemuerit peccator, peccatum suum remittetur ei* (Ezech. xxxiii, 11, 12); legis: *Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas, et revertatur ad Dominum, et miserebitur ejus; et ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum* (Isai. lv, 7). Pulchre David paucis comprehendit utrumque, dicens: *Longanimitas, et 1290 multum misericors* (Psal. ci, 10). Hujus ergo geminæ bonitatis experimento in eam se fiduciā excrevisse fatetur sponsa, ut auderet petere osculum. Quid mirum, dicens, si sic præsumo de te, o sponsa, quæ de tuis uberibus tantam sum experta abundantiam suavitatis? Ergo ad audendum me provocat dulcedo uberum tuorum, non meorum confidentia meritorum.

6. Quod autem dicit: *Meliora sunt ubera tua vino,* hoc est: Pinguedo gratiæ, quæ de tuis uberibus fluit, efficiacior mihi est ad spiritualem profectum, quam mordax imprecatio prælatorum. Nec solum *meliora vino, sed et fragrantia unguentis optimis;* quia non modo internæ dulcedinis lacte præsentes alii, sed bona quoque opinionis grato odore resp̄gis absentes, bonum habens testimonium et ab his

A qui intus, et ab his qui foris sunt. Habes, inquam, lac intus, et foris unguenta; quoniam quidem non essent quos lacte reficeres, si nos prius odore attraheres. Sane de his unguentis, si quid dignum consideratione contineant, videbitur post hæc, cum eo venturi fuerit, ubi dicit in consequentibus: *In odore unguentorum tuorum curremus* (Cant. i, 3). Nunc juxta promissum nostrum hæc ipsa verba, quæ sponsæ data sunt, an et sponso congruant videamus.

7. Sponsa loquente de sponso, repente, ut dixeram, adest ille, annuit voto, dat osculum, impletque in ea sermonen qui scriptus est: *Desiderium cordis ejus tribuisti ei, et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum* (Psal. xx, 3). Quod et probat ex ejus uberum repletione. Tantæ neceps efficaciac osculum sanctum est, ut ex ipso mox, cum acceperit illud, sponsa concipiatur, tumescientibus nimirum uberibus, et lacte quasi pinguecentibus, in testimonium. Quibus studium est orare frequenter, experti sunt quod dico. Sæpe corde tepido et arido accedimus ad altare, orationi incumbimus. Persistentibus autem repente infunditur gratia, pingescit pectus, replet viscera inundatio pietatis; etsi sit qui premat, lac conceptæ dulcedinis ubertim fundere non tardabunt. Dicat ergo: Habes, sponsa, quod petiisti, et hoc tibi signum, quia meliora facta suut ubera tua vino. Hinc te scilicet noveris osculum accepisse, quod te concepisse sentis. Unde et ubera tibi intumeruat, facta in ubertate lactis meliora vino scientiæ sacerularis, quæ alias, quod] quidem inebriat, sed curiositate, non charitate; implens, non nutriendis; inflans, non ædificans; ingurgitans, non confortans.

8. Sed demus et sodalibus ista depromere. Injuste, inquietunt, murmuras adversus sponsum; quia id plus valet quod ille jam dedit, quam quod tu petis. Quod enim postulas, te quidem delectat; sed ubera, quibus parvulos alii, quos et paris, meliora, hoc est necessaria, sunt vino contemplationis. Aliud siquidem est quod unius lætificat cor hominis, et aliud quod ædificat multos. Nam etsi Rachel formosior, sed Lia fecundior est. Noli ergo nimis insistere osculis, contemplationis; quia meliora sunt ubera prædicationis.

D 9. Occurrit et alius sensus, quem quidem non proposueram, sed minime præteribo. Utquid enim verba hæc non magis convenire dicamus eis ipsis, quibus præst in sollicitudine, tanquam parvulis, mater aut nutrix? Nec enim æquanimiter ferunt juvenculae et teneræ adhuc animæ, illam vacare quieti, cuius plenius erudiri doctrina, et exemplis informari desiderant. An non denique talium in subsequenti compescitur inquietudo, ubi sub gravi contestatione prohibentur suscitare dilectam, quounque ipsa velit? (Cant. II, 7.) Ilæ itaque sentientes osculis inhibere sponsam, secretum querere sibi, fugitare publicum, declinare turbas, et curæ ipsarum propriam præferre quietem: Noli, inquietunt, noli; quia major in uberibus quam in amplexibus fructus

existit. Per ea siquidem nos vindicas a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam; eripis mundo, et acquiris Deo. Hoc ergo est quod aiunt : *Quia meliora sunt ubera tua vino.* Carnis, inquinat, voluptatem, qua paulo ante, tanquam vino, ebria tenebamur, vincunt hæc, quas tua nobis ubera stilant, deliciae spirituales.

1291 10. Et pulchre vivo comparant carnalem affectum. Ut enim uva semel expressa non habet jam quod denuo fundat, sed perpetua ariditate damnatur; sic caro in pressura mortis ab omni prorsus sua delectatione siccatur, nec ultra revircscit ad libidines. Unde propheta : *Omnis coro fenum, et omnis gloria ejus tanquam flos feni. Exsiccatum est fenum, et eccidit flos* (*Isai. xi., 6, 7*); et Apostolus ; *Qui seminat in carne, de carne et metet corruptiō nem* (*Galat. vi., 8*); et rursum : *Esca ventri, et venter escis; Deus autem et hunc, et has destruet* (*I Cor. vi., 13*). Vide autem ne non carni tautum, sed et mundo forte competit ista proportio. Siquidem et ipse transit, et concupiscentia ejus : et cum omnia quæ in mundo sunt, finem habeant, finis eorum non erit finis. Verum ubera non sic. Haec enim cum exulta fuerint, rursum de fonte materni pectoris sumunt quod propincent sugentibus. Merito proinde meliora carnis, sæculive amore asseruntur ubera sponsæ, quæ nullo unquam lacentium numero arefiunt, sed semper abundant de visceribus charitatis, ut iterum fluant. Flumina siquidem fluant de ventre ejus, fitque in ea fons aquæ vive salientis in vitam æternam (*Joan. vii., 38; iv., 14*). Cumulatur deinde laus uberum fragrantia unguentorum, quod non solum verborum sapore pascant, sed et factorum opinionem redoleant. Jam quæ sint ubera, quo tumida lacte, qualibus delibuta unguentis, sub alio sermonis principio Christo adjuvante monstrabimus : qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO X.

De tribus unguentis spiritualibus, scilicet contritionis, devotionis et pietatis.

1. Non sum ego profundi sensus, neque adeo perspicacis ingenii, ut novi quidpiam ex me admivenire possim; sed est fons magnus et indeficiens os Pauli, quod patet ad nos. De ipso haurio mihi etiam nunc in ostensione uberum sponsæ, sicut et frequenter soleo. *Gaudere, inquit, cum gaudientibus, flere cum flentibus* (*Rom. xn., 15*). Materni breviter exprimuntur affectus, quia nec dolere parvuli, nec valere queunt absque illa quæ genuit : utrobique necesse est suis eam conformari visceribus. Igitur, juxta Pauli sententiam [alias, sapientiam], duas illas affectiones duobus sponsæ uberibus assignabo; compassionem uni, et congratulationem alteri. Alioquin parvula est, et nondum nubilis, si nondum ubera misit, si se videlicet neque ad congaudendum sentiat promptam, neque prænam ad condolendum. Talis si forte ad regimen animarum, seu ad officium prædicationis assumitur, aliis quidem non prodest,

A sibi vero obest plurimum. Porro sese ingenerere, quantæ impudentiae est?

2. Sed redeamus ad ubera sponsæ, ac pro diversitate uberum, diversas et lactis species proponamus. Nam congratulatio quidem exhortationis, compassio vero consolationis lac fundit. Porro utramque speciem ubertim cœlitus irrorari pio pectori suo spiritualis mater toties sentit, quoties osculum sumit. Videas eam mox plenis uberibus parvulis incubare lactandis; et ex uno quidem consolatoria, ex altero vero exhortatoria uberioris ministrare, prout singulis convenire videbit. Verbi causa, si quem forte ex his quos genuit in Evangelio, deprehenderit forti aliqua tentatione concussum, et inde turbatum ac tristem, pusillanimenque factum, non posse jam ferre vim temptationis; quomodo condolet, quomodo mulet? quomodo plangit, quomodo consolatur? quot argumenta pietatis mox reperit, quibus erigit desolatum? Econtra si promptum, si alacrem, si bene proficiem cognoverit; exultat; aggreditur salutaribus monitis, accedit amplius, instruit de quibus potest ut perseveret, utque in melius semper **1292** proficiat exhortatur. Omnibus se conformat, omnium in se transfert affectus, matrem se denique probat non minus deficientium quam proficiuntium.

3. Quanti hodie secus affectos se ostendunt? de his dico, qui animas regere suscepérunt. Quod enim sine miserabili gemitu dicendum non est, Christi C opprobria, sputa, flagella, clavos, lanceam, cricem et mortem, haec omnia in fornace avaritiae conflant, et profligant in acquisitionem turpis questus, et pretium universitatis suis marsupiis includere festinant: hoc solo sane a Juda Iscariotis differentes, quod ille horum omne emolumentum paucorum decaviorum numero compensavit; isti voraciore ingluvie lucrorum infinitas exigunt pecunias. His insatiabili desiderio inhiant, pro his ne amittant, timent; et cum amittunt, dolent; harum in amore quiescent, quantum duntaxat liberum eis est a servandi, vel augmentandi cura. Animarum nec casus reputatur, nec salus. Non sunt profecto matres, qui cum sint de Crucifixi patrimonio nimium incrassati, impinguati, dilatai, non compatiuntur super contritione D Joseph. Quæ mater est, non dissimulat: habet ubera, et non vacua. Gaudere cum gaudientibus, flere cum flentibus novit, nec cessat exprimere de ubere quidem congratulationis lac exhortationis; de ubere vero compassionis lac consolationis. Et de sponsæ uberibus vel uberum lacte ista sufficiant.

4. Jam qualibus etiam unguentis eadem ubera redoleant, indicabo, si tamen vestris orationibus juver, ut quod inde mihi sentire datum est, detur et eloqui digne ad audientium utilitatem. Alia sponsi, atque alia sponsæ unguenta sunt, quemadmodum et quæ cuique ubera. Sed de sponsi quo in loco tractandum sit, superius præfixum est: nunc sponsæ unguentis intendamus, idque attentius, tanquam his quæ Scriptura non mediocriter commendavit, ita ut

ea pronuntiaverit non simpliciter bona, sed optima. Et pono diversas species unguentorum, quo ex pluribus ea, quae potissimum sponsæ uberibus congraunt, eligamus. Est unguentum contritionis, et est unguentum devotionis, est et pietatis. Primum pungitum, dolorem faciens; secundum temperativum, dolorem leniens; tertium sanativum, etiam morbum expellens. Nuoc de singulis latius disseramus.

5. Est ergo unguentum, quod sibi conficit anima multis irretita criminibus, si, cum incipit cogitare vias suas, colligat, congerat, conteratque in mortariolo conscientiae multas ac varias species peccatorum suorum, et intra aestuantis pectoris ollam simul omnia coquat igne quodam paenitentiae et doloris, ut possit dicere cum Propheta: *Concealuit eor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis* (*Psal. xxxviii, 4.*) Ecce hoc est unum unguentum, quo anima peccatrix sue conversionis primordia condire debet, plagisque suis recentibus adhibere. Primum namque sacrificium Deo, spiritus contribulatus. Quandiu ergo non habet, tanquam pauper et inops, unde sibi melius ac pretiosius componat unguentum; non negligat parare interim istud, licet de vilibus speciebus; quia cor contritum et humiliatum Deus non despiciet (*Psal. L. 19.*) Tanto autem minus vile divinis apparebit conspectibus, quanto plus sibi illa viluerit in recordatione peccatorum suorum.

6. Tamen si illo visibili, quo visibiliter uncti a Peccatrice corporei pedes Dei referuntur in Evangelio, invisible hoc et spirituale fuisse dicimus figuratum, non omnino vile reputare poterimus. Quid enim de illo legitur? *Et domus, inquit, impleta est ex odore unguenti* (*Joan. xii, 3.*) Peccatriceis (165) manibus distillabatur, et extremis membris corporis, id est pedibus, fundebatur: 1229 et tamen non usque adeo contemptibile aut vile fuit, quin totam domum vis aromatum et suavitas repleret odoris. Quod si attendamus quanta in unius peccatoris conversione fragrantia respurgatur Ecclesia, et quantis fiat odor vitae ad vitam quivis penitens, si publice perfecteque peniteat, profecto et de hoc æque indubitanter pronuntiabitur, quia *domus impleta est ex odore unguenti*. Denique et supernas beatorum mansiones attingit penitentiae odor, ita ut, teste ipsa Veritate, magnum gaudium sit inter angelos Dei super uno peccatore penitentiam agente (*Luc. xv, 10.*) Gaudete, penitentes; pusillanimes, confortamini. Vobis dico, quos nuper conversos de sæculo, et a viis vestris pravis recedentes, exceptit mox amaritudo et confusio animi penitentis, ac velut recentium adhuc vulnerum dolor nimius excruciat et perturbat. Securæ manus vestræ distillent myrram;

(165) Hoc in loco (uti et alibi non semel, sermone 3 de Assumptione, etc.) confunditur peccatrix illa mulier, de qua apud Lucam, cap. vii, cum Maria, Lazari et Martha sorore, quæ Christi Domini pedes in castello Bethaniæ unguento perfudit apud Joannem, cap. xii, ubi *domus ex odore unguenti repleta* dicitur. Verum plerique veterum ante Grego-

A maritudinem in salubrem hanc unctionem; quia cor contritum et humiliatum Deus non despiciet. Non est omnino spernenda, nec vilis aestimanda hujuscemodi unctio, cuius odor non solum homines provocat ad correctionem, sed et angelos ad exultationem invitat.

7. Sed est unguentum tanto isto profecto pretiosius, quanto de melioribus compositum speciebus. Hujus siquidem species ne longe querantur, penes nos et absque difficultate reperimus, ac de nostris hortulis talium perfacile copiam tollimus, quotiescunque necessitas poscit. Quis enim non satis de proprio, cum vult, ad manum habet iniuriantes et peccata, si non dissimilat? Haec autem sunt, sicut recognoscitis, species unguenti primi, quod jam descripsimus. At vero secundi hujus aromata terra nostra nequaquam profert, sed procul et de ultimis finibus ea nobis conquirimus. Nempe omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum (*Jac. i, 17.*) Fit enim unguentum istud de divinis collatis humani generi beneficiis. Felix qui ipsa sibi studiose colligere, et ante mentis suæ oculos digna cum gatiarum actione reducere curat. Profecto cum fuerint in vasculo pectoris pistillo crebræ meditationis contusa atque contrita, deinde igne sancti desiderii simul decocta omoia, et demum impinguata oleo lætitiae, erit unctio longa pretiosior excellentiorque priore. Sufficit ad probandum ejus testimonium qui ait: *Sacerdotium laudis honorificabit me* (*Psal. xlix, 23.*) Nec dubium quin excitet ad laudandum beneficiorum recordatio.

8. Porro cum Scriptura hoc solum testetur de illo alio, quia nequaquam despicitur, liquet amplius esse commendatum, quod et honorificat. Denique illud pedibus apponitur, hoc capiti. Si enim in Christo caput ad divinitatem referendum est, dicente Paulo: *Caput Christi Deus* (*I Cor. xi, 3.*); procul dubio caput unguit, qui gratias agit, quoniam Deum tangit, non hominem. Non quia non sit homo qui Deus est, siquidem Deus et homo unus est Christus; sed quia omne bonum a Deo, non ab homine est, etiam ipsum quod per hominem ministratur. Profecto enim spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam (*Joan. vi, 64.*) Properea et maledictus qui spem suam ponit in hominæ (*Jerem. xvii, 5.*) quoniam etsi spes nostra tota merito pendet ex homine Deo, non tamen quia homo, sed quia Deus est. Itaque illud pedibus, hoc capiti exhibetur: quoniam et humiliatio contriti cordis humiliati congruit earnis, et majestatem decet glorificatio. En quale unguentum proposui vobis, quo

rium Magnum, imo recentiores non pauci, gravibus sane argumentis, alteram ab altera distinguunt, atque etiam a Maria Magdalena, de qua Christus ejeccerat septem daemonia, apud Marcum, cap. xvi, quæ Lucæ cap. viii secuta est Christum cum aliis et quidem ante conversionem (ut eis videtur) peccatriceis. Confer sermonem 12. infra num. 6.

se nimirum tangi caput illud tremendum principatis non ducit indignum, imo et honoris insigne iudicat, dicens : *Sacrificium laudis honorificabit me.*

9. Quamobrem non est pauperis et inopis, seu pusilli cordis animae, confidere istiusmodi unctionem, nempe cuius aromata et species sola confidentia possidet, que tamen de libertate spiritus et cordis puritate descendat. Que enim pusillanimis est et modicae fidei mens, rei sue familiaris tenuitate constringitur, nec valet praे inopia otiori ad vacandum divinis **1294** laudibus, seu his, quæ laudes pariunt, intuendis beneficiis. Et si quando certe conatur assurgere, confessim domesticarum necessitatum curis urgentibus revocatur ad sua, et in se comprimi propria egestate compellitur. Quod si hujus miseriae queritur a me causa, dicam quod ipsi in vobis, nisi fallor, aut esse, aut fuisse recognoscetis. Duabus de causis videtur mihi hujuscemodi animi ægritudo et diffidentia solere contingere, aut de novitate videlicet conversionis, aut certe de conversationis tempore, etiamsi in conversione longum tempus habuerit. Utrumque profecto humiliat et dejicit conscientiam, et inquietam facit, dum sive pro tempore sive pro tempore antiquas animi passiones needum in se emortuas sentit : et necesse proinde habens resecandis intendere de cordis hortulo spinis iniquitatum et urticis cupiditatum, longius a semetipsi evagari non sinitur. Quid enim ? qui laborat in gemitu suo, poteritne simul et in Dei laudibus exsultare ? Quonam modo in ore gementis et plangentis sonabit pariter illud Isaiae, *gratiarum scilicet actio, et vox laudis* (*Isai. li, 3*) ? Nam sicut a Sapiente accipimus : *Musica in luctu, importuna narratio est* (*Ecli. xxii, 6*). Denique gratiarum actio beneficium sequitur, non præcedit. Quæ autem adbuc in tristitia est anima, beneficio non gaudet, sed indiget. Ilabet ergo unde preces offerat, non autem unde referat grates. Quomodo enim recolet beneficium, quod non accepit ? Merito proinde dixi, non esse animae pauperis confidere hoc unguentum, quod de recolendis divinis beneficiis componi debet ; quoniam non potest videre lucem, donec tenebras intuetur. Nempe in amaritudine est, occupatque memoriam tristis recordatio peccatorum, nec libet latum quidpiam simul admittere. Idecirco talibus denuntiat spiritus propheticus, dicens : *Fanum est vobis ante lucem surgere* (*Psal. cxxvi, 2*) ; quod est : Frustra surgitis ad intuenda beneficia que delectant, nisi prius receptio lumine consolationis de reatibus qui conturbant. Non est ergo pauperum hoc unguentum.

10. Sed videte quinam de ejus copia non immrito glorientur. Ibant gaudentes apostoli a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (*Act. v, 41*). Multum sibi profecto instillaverant de pinguedine spiritus, quorum lenitas non dico verbis, sed nec verberibus cessit. Erant enim divites in charitate, quæ nullis exhaustur expensis, et de ipsa facile holocausta medullata offerre sufficiebant. Fundebant passim sudantia pectora

A liquorem sanctum, quo imbuta plenius erant, quando loquebantur variis linguis magualia Dei, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis (*Act. ii, 41, 4*). Nec dubium quin et illi abundarent iisdem unguentis, quibus Apostolus testimonium perhibebat, dicens : *Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, qua data est vobis in Christo Jesu; quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo et in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita ut nihil vobis desit in ulla gratia* (*I Cor. i, 4-7*). Utinam et pro vobis ego has ipsas gratias referre possim, ut videam vos divites in virtutibus, alacres in laudibus Dei, spirituali hac pinguedine abundantius redundantes in Christo Jesu Domino nostro.

B

SERMO XI.
De duabus, hoc est fructu et modo, pertinentibus ad opus humanæ redēptionis.

1. Dixi in fine sermonis, nec me iterare piget, quod cupiam vos omnes fieri sacre unctionis particeps, illius videlicet, in qua Dei beneficia cum latitia et gratiarum actione recolit sancta devotio. Hoc enim bonum est, tum propter relevandos vitæ praesentis labores, qui utique tolerabiliores nobis fiunt exsultantibus in laude Dei ; tum quia nihil ita proprie quemad terris repræsentat cœlestis habitacionis statum, sicut alacritas laudantium Deum, Scriptura dicente : *Beati qui habitant in domo tua, Domine; in sæcula sæculorum laudabunt te* (*Psal. LXXXIII, 5*). De hoc præcipue unguento **1295** puto dixisse Prophetam : *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum; sicut unguentum in capite* (*Psal. cxxxii, 1*). Neque enim priori videtur posse congruere. Illud enim etsi bonum sit, non est tamen jucundum ; quia recordatio peccatorum amaritudinem facit, non jucunditatem. Sed nec qui illud faciunt, in unum habitant, cum quisque peccata propria lugeat atque deploret. Qui vero in gratiarum actione versantur, Deum solum intuentur et cogitant ; ac per hoc ipsi vere habitant in unum. Bonum est autem quod faciunt, quia servant ei iustissime gloriam cuius est, et nihilominus jucundum, quia delectat.

C 2. Quamobrem suadeo vobis amicis meis refletere interdum pedem a molesta et anxia recordatione viarum vestrarum, et evadere in itinera planiora serenioris memoriae beneficiorum Dei ; ut qui in vobis confundimini, ipsius intuitu respiretis. Volo vos experiri illud quod sanctus Propheta consulit, dicens : *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui* (*Psal. xxxvi, 4*). Et quidem necessarius dolor pro peccatis, sed si non sit continuus. Sane interpoletur latiori recordatione divinae benititatis, ne forte praे tristitia in laretur cor, et desperatione plus pereat. Misceamus absinthio mel, ut salubris amaritudo salutem dare tunc possit, cum immisto temperata dulcore bibi poterit. Audi denique Deum, quomodo ipse contriti cordis temperat amaritudinem, quomodo pusillanimem a desperationis bara-

thro revocat, quomodo blandæ et fidelis promissio-
nis melle mœrentem consolatur, erigit diffidentem.
Ait per prophetam : *Ego infrenabo os tuum laude
mea, ne interreas* (*Isai. xlviii, 9*). Hoc est ; Ne intuitu
facinorum tuorum nimiam incurras tristitiam, atque
instar effrenis equi desperatus in præceps ruas, et
pereas ; freno te, inquit, inhibebo indulgentiae meæ,
et meis laudibus erigam, respirabisque iu bonis
meis, qui de tuis confunderis malis, dum me sane
benignorem, quam te culpabiliorem invenies. Hoc
freno si infrenatus fuisset Cain, nequaquam despe-
rando dixisset : *Major est iniquitas mea, quam ut
reniam merear* (*Gcn. iv, 13*). Absit, absit. Major
enim est ejus pietas, quam quævis iniquitas. Ideo
justus non continue, sed tantum in principio ser-
monis accusator est sui (*Prov. xviii, 17*) : porro
autem in Dei laudes extrema sermonis claudere con-
suevit. Vide te denique justum hoc ordine proceden-
tem. *Cogitavi, ait, vius meas, et econverti pedes meos
in testimonia tua* (*Psal. cxviii, 59*) : ut qui videlicet
contritionem et infelicitatem in viis propriis perpes-
sus fuerat, in via testimoniorum Dei delectaretur,
sicut in omnibus divitiis. Et vos igitur exemplo justi,
si de vobis in humilitate sentitis, sentite et de Do-
mino in bonitate. Sic enim legitim apud Sapientem :
*Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis
querite illum* (*Sap. i, 1*). Hoc autem facile menti
persuadet divina munificentia [alias, magnificentia] frequens, imo continua recordatio. Alioquin quomo-
do implebitur apostolicum illud : *In omnibus gratias
agentes* (*I Thess. v, 17*), si ea pro quibus gratiae
debentur, a corde recesserint ? Nolo vos Judaico
notari opprobrio, de quibus Scriptura testatur quod
non fuerint memores beneficiorum ejus, et mirabilium
ejus quæ ostendit eis (*Psal. lxxvii, 11*).

3. Verum quoniam bona, quæ largiri mortalibus
non cessat misericors et miserator Dominus, recolle-
re et recolligere omnia, omni homini impossibile
est ; (quis enim loquetur potentias Domini, auditæ
faciet omnes laudes ejus ? (*Psal. cv, 2*) id saltem,
quod præcipum est et maximum, opus videlicet
nostræ redemptionis, a memoria redemptorū ali-
quatenus non recedat. In quo opere duo potissimum,
quæ nunc occurrunt, vestris studiis intimare curabo.
Et hoc quam paucis ad compendium potero, memor
illius sententiae : *Da occasionem sapienti, et sapien-
tior erit* (*Prov. ix, 9*). Duo ergo illa suat, modus et
fructus. Et modus quidem Dei exiguitio est ; fructus
vero, nostri de illo repletio. Hoc meditari, sanctæ
spei seminarium est ; illud summi amoris incentiu-
mum. Utrumque profectibus nostris necessarium, ne
aut spes mercenaria sit, si amore non comitetur;
aut amor tepescat, si infructuosus potetur.

1296 4. Porro fructum talē exspectamus nostri
amoris, qualem ipse quem amamus, promisit : *Mensu-
ram, inquiens, plenam et confortan, et coagitatam,
et supereffluentem dabunt in sinum vestrum* (*Luc. vi,
38*). Mensura ista, ut audio, erit sine mensura. Sed
velim scire, cuius rei futura sit illa mensura, vel

A potius illa immensitas quæ repromittitur. *Oculus non
vidit, Deus, absque te, quæ preparasti diligentibus
te* (*Isai. lxiv, 4*). Dic nobis tu qui preparas, quid
præparas ? Credimus, confidimus, revera sicut promi-
tis : *Replebitur in bonis domus tuæ* (*Psal. lxiv,
5*). Sed quibus, quæso, bonis, vel qualibus ? Forte
frumento, vino et oleo, auro et atque argento, lapidi-
busve pretiosis ? Sed hæc novimus et vidimus ; et
videmus, et fastidimus. Id quærimus, quod oculus
non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis
ascendit. Hoc placet, hoc sapit, hoc delectat inquirere, quæcumque est illud. *Erunt, inquit, omnes
docibiles Dei* (*Joan. vi, 45*), et ipse erit omnia in om-
nibus (*I Cor. xv, 28*). Ut audio, plenitudo quam
exspectamus a Deo, non erit nisi de Deo.

B 5. Quis vero comprehendat, quam magna multi-
tudo dulcedinis in brevi isto sermone sit compre-
hensa : *Erit Deus omnia in omnibus* ? Ut de corpore
taceam, in anima tria intueor : rationem, voluntatem,
memoriam ; et hæc tria ipsam animam esse.
Quantum cuique horum in presenti sæculo desit de
integritate sua et perfectione, sentit [alias, novit]
omnis qui ambulat in spiritu. Quare hoc, nisi quia
Deus nondum est omnia in omnibus ? Illic est quod
et ratio saepissime in judiciis fallitur, et voluntas
quadruplici perturbatione jactatur, et memoria mul-
tiplici oblivione confunditur. Triplici huic vanitati
nobilis creatura subjecta est non volens, in spe tamem.
Nam qui repelet in bonis desiderium animæ, ipse
C rationi futurus est plenitudo lucis, ipse voluntati
multitudine pacis, ipse memoria continuatio æterni-
tatis. O veritas, charitas, æternitas ! O beata et
beatificans Trinitas ! ad te mea misera triuitas miser-
abiliter suspirat, quoniam a te infeliciter exsulat.
Discedens a te quantis se intricavit erroribus, dolo-
ribus, timoribus ! Heu me ! qualem pro te commu-
tavimus trinitatem ! *Cor meum conturbatum est, et
inde dolor; dereliquit me virtus mea, et inde, pavor,
et lumen oculorum meorum non est mecum* (*Psal.
xxxvii, 11*), et inde error. En quam dissimilem
trinitatem, o animæ meæ trinitas, exsulans ostendisti.

6. Verumtamen quare tristis es, anima mea, ei
quare conturbas me ? Spera in Deo quoniam adhuc
confitabor illi (*Psal. xli, 6*) ; cum error videlicet a
ratione, a voluntate dolor, atque a memoria timor
omnis recesserit, et successerit illa quæ speramus
mira serenitas, plena suavitatis, æterna securitas.
Primum illud faciet veritas Deus ; secundum, charitas
Deus ; tertium, summa potestas Deus, ut sit Deus
omnia in omnibus, ratione recipiente lucem inexstingi-
bilem, voluntate pacem imperturbabilem conse-
quentem, memoria fonti indeficienti æternaliter in-
hærente. Videritis vos, rectene primum illud Filio,
Spiritu sancto sequens, Patri ultimum assignetis,
sic tamen ut nihil horum vel Patri, vel Filio, vel
Spiritui sancto subtrahatis ; ne cui forte personarum
aut plenitudinem miuat distinctio, aut proprie-
tatem tollat perfectio. Simul et hoc advertite,

quid simile filii hujus saeculi experiantur de carnis illecebris, de muudi spectaculis, et de pompis Satanae: cum tamen hoc totum sit, unde vita praesens eludit miseros amatores suos, dicente Joanne : *Quidquid in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum. et ambitio saeculi* (*I Joan. ii, 16*). Hæc de redemptionis fructu.

7. In modo quoque, quem, si recolitis, Dei esse exinanitionem definivimus, tria item præcipue vobis intuenda commendo [*alias, committo*]. Non enim simplex aut modica illa exinanitio fuit; sed semet ipsum exinanivit usque ad carnem, ad mortem, ad crucem (*Philipp. ii, 7, 8*). Quis digne penset, quanta fuerit humilitatis, mansuetudinis, dignationis, Dominum maje tatis carne indui, multari morte, turpari cruce? Sed digitalius: Non valuit opus suum reparare Creator absque ista difficultate? **1297** Valuit, sed maluit cum injurya sui, ne pessimum atque odiosissimum vitium ingratitudinis occasionem ultra reperiret in homine. Sane multum fatigationis assumpsit, quo multæ dilectionis hominem debitorem teneret; commonereturque gratiarum actionis difficultas redemptionis, quem minus esse devotum fecerat conditionis facilitas. Quid enim dicebat homo creatus et ingratus? *Gratis* quidem conditus sum, sed nullo auctoris gravamine vel labore: siquidem dixit, et factus sum, quemadmodum et universa. Quid magnum est, quamlibet magna in verbi facilitate donaveris? Sic beneficium creationis attenuans humana impietas, ingratitudinis materiam inde sumebat, unde amoris causam habere debuerat [*alias, debebat*], idque ad excusandas excusationes in peccatis. Sed obstructum est os loquentium iniqua. Luce clarius patet, quantum modo pro te, o homo, dispensandum fecit; de Domino servus, de devite pauper, earo de Verbo, et de Dei Filio hominis filius fieri non despexit. Momento jam te, etsi de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum. Sex diebus condidit omnia, et te inter omnia. At vero per totos triginta annos operatus est salutem tuam in medio terræ, O quantum laboravit sustinens! Carnis necessitates, hostis tentationes, nonne sibi erueis aggravavit ignominia, mortis cumulavit horrore? Necessarie quidem. Sc: sic homines et jumenta salvasti, Domine; quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam (*Psal. xxxv, 7, 8*).

8. Hæc meditamini, in his versamini. Talibus odoramentis refoveat viscera vestra, quæ diu tortis odor molestior peccatorum, ut abundetis et his unguentis, non minus suavibus, quam salutaribus. Nec tamen adhuc vos putetis habere illa optima, quæ in sponsæ uberibus commendantur. De quibus incipere modo, finiendo jam sermonis angustia prohibet. Quæ dicta sunt de aliis, tenete memoria, probate vita; et de his juvate me precibus vestris, ut digne loqui possim quod et dignum si tantis sponsæ deliciis; et vestras animas ad amorem ædificet sponsi Domini nostri Jesu Christi. Amen.

A

SERMO XII.
De pretioso unguento pietatis; et de veneracione a subditis erga prælatos suos exhibenda.

1. Duo me unguenta vobis tradilisse recordor, unum contritionis, delicta multa complectens; alterum devotionis, multa continens beneficia: ambo salubria, sed non ambo suavia. Primum siquidem pungitivum sentitur, quia movet ad compunctionem amara recordatio peccatorum et dolorem facit, cum sequens mitigatorium sit, divinae bonitatis intuitu consolationem dante, et sedante dolorem. Sed est unguentum, quod ambobus longe antecellit: et hoc appellaverim pietatis, eo quod fiat de necessitatibus pauperum, de anxietatibus oppressorum, de perturbationibus tristium, de culpis delinquentium, et postremo de omniibus quorumlibet miserorum aerumnis, etiamsi fuerint inimici. Despicabiles videntur species istæ; sed est super omnia aromata unguentum, quod ex eis conficitur. Sanativum est: beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (*Matth. v, 7*). Igitur multæ miseriae collectæ atque oculo pietatis inspectæ, ipsæ sunt species, ex quibus unguenta optima componuntur sponsæ digna uberibus, sponsi sensibus grata. Felix mens, quæ talium collectione aromatum sese ditare et impinguare curavit, infundens ea oleo misericordiae, et ardore decoquens charitatis. Quis, putas, est jueudus homo qui miseretur et commodat (*Psal. cxi, 5*), pronus compati, subvenire promptus, dare quam accipere beatius judicans: ignoroscere facilis, irasci difficilis, ulcisci penitus non acquiescens, et per omnia proximorum æque ut proprias respiciens necessitates? O quæcumque es anima sic affecta, sic imbuta rore misericordiae, sic affluens **1298** pietatis visceribus, sic te omnibus omnia faciens, sic facta ipsa tibi tanquam vas perditum, ut ceteris præsto ubique semper occurras atque succurras; sic denique mortua tibi, ut vivas omnibus: tu plane tertium optimumque unguentum felix possides, et manus tua distillaverunt totius suavitatis liquorem. Non exsiccabitur in tempore malo, nec fervor persecutionis eibet illum: sed semper Deus memor erit omnis sacrificii tui, et holocaustum tuum pingue fiet.

B

2. Sunt viri divitiarum in civitate Domini virtutum: quero an apud aliquos hæc unguenti inventantur. Et primus occurrit, sicut ubique solet, mihi Paulus vas electionis, revera vas aromaticum, vas odoriferum, et referunt omni pulvere pigmentario. Christi enim erat bonus odor Deo in omni loco (*II Cor. ii, 13*). Multæ profecto suavitatis fragrantiam longe lateque spargebat pectus illud, quod sic affectat sollicitudo omnium Ecclesiarum. Vide enim quales species et qualia aromata coacervaverat sibi. *Quotidie, inquit, morior per vestram gloriam* (*I Cor. xv, 31*); et rursum: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?* (*II Cor. xi, 29*). Et multis talibus, quæ vobis bene nota sunt, abundabat dives iste in componendis unguentis optimis. Decebat namque primis et puris

simis aromatibus redolere ubera, quæ Christi membra lactarent, quorum Paulus mater erat pro certo, parturient semel et iterum, donec Christus formaretur in eis (*Galat. iv, 19*), ac membra capiti suo reformarentur.

3. Audi et de alio divite quomodo ad manum habebat electas species, de quibus optima unguenta conficeret. *Foris*, inquit, non mansit peregrinus. *Ostium meum viatori patuit* (*Job xxxi, 32*); item: *Oculus fui caco, et pes claudio. Pater cramp pauperum, conterebam molas iniqui, et de dentibus illius auferrebam prædam* (*Job xxix, 15-17*). *Si negabam, quod volebant, pauperibus, et oculos viduae exspectare feci.* *Si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea.* *Si despexi prætereuntem* (166), eo quod non haberet indumentum, et absque operimento pauperem. *Si non benedixerunt mihi latera ejus, et de velleribus ovium mearum calefactus est* (*Job xxxi, 16-20*). Quanto, putamus, vir iste odore terram resperserat in his operibus? Singula opera singula erant aromata. His propriam repleverat conscientiam, ut fetorem putidae carnis internæ suavitatis exhalatione sibi temperaret.

4. Joseph postquam universam Egyptum post se fecit currere in odore unguentorum suorum, etiam suis venditoribus eamdem demum fragrantiam propinavit. Et quidem increpatoria verba vultu profrebat irato; sed erumpabant lacrymæ de pinguedine cordis (*Gen. xlvi, 30; xlvi, 2*), non iræ indices, sed gratiæ proditrices. Samuel lugebat Saul (*I Reg. xv, 35*), qui se quarebat occidere, et ad ignem charitatis incalescente pectore liquefactus intus, pietas adeps foras emanabat per oculos. Oh bonum denique quem circumquaquo diffuderat sua opinione odorem, refert de eo Scriptura, quia cognoverunt omnes a Dan usque Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini (*I Reg. iii, 20*). Quid de Moyse dicam? quanto adipe et pinguedine et ipse repleverat viscera sua? Nec domus illa exasperans, in qua pro tempore versabatur, potuit unquam in omni murmure et furore suo unctionem spiritus, qua semel imbutus fuerat, exterminare, quominus inter assiduas lites et quotidiana jurgia ipse in sua mansuetudine perduraret. Merito testatus est Spiritus sanctus de eo, quod esset *mitissimus omnium hominum, qui morabantur super terram* (*Num. xi, 3*). Siquidem cum his qui oderant pacem, erat pacificus (*Psal. cxix, 7*), in tantum ut populo ingratu et rebelli non modo non irasceretur, sed et irascentem Deum suo interveniu leniret, sicut scriptum est: *Dixit ut disperderet eos, si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus, ut avertiret iram ejus ne disperderet eos* (*Psal. cv, 25*). Denique: *Si dimittas, ait, dimitte; sin autem, dele me de libro tuo quem scripsisti* (*Exod. xxxii, 31, 32*). O vere hominem unctione misericordia!

A Loquitur plane parentis affectu, quam nulla possit delectare felicitas, 1299 ex sortibus quos parturivit. Verbi gratia, si dives qui quispiam mulieri pauperculæ dicat: *Ingredere tu ad prandium meum, sed quem gestas infaustum relinque foris quoniam plorat, et molestus est nobis: nunquid faciet?* Nonne magis eliget jejunare, quam exposito pignore charo, sola prandere cum divite? Ita nec Moysi sedet solum se introduci in gaudium Domini sui, foris scilicet remanente populo; cui, licet inquieto et ingrato, vice pariter et affectione matris inhæret. Dolent viscera, sed tolerabiliorum sibi judicat tortionem quam evulsionem.

5. Quid David mansuetius, qui illius mortem lugebat, qui suam semper sitierat (*II Reg. i, 11*.)

B Quid benignius ut ejus moleste ferret decesum, cui succedebat in regnum? Sed et de morte parricida filii, quam difficile consolationem admisit? (*II Reg. xix, 4*.) Magnam profecto optimæ unctionis copiam præferebat talis affectio: ideo et securus orabat, dicens: *Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus* (*Psal. cxxxii, 1*). Ergo hi omnes habuerunt unguenta optima, quibus hodieque per universas ecclesias suavissime redolent. Nec solum ipsi, sed et quicunque se in hac vita ita benevolos et beneficos præbuerunt, ita inter homines humane vivere studuerunt quatenus omnem, quam visi sunt habuisse gratiam, non sibi tenerent, sed in communione deducerent, aestimantes se amiciis pariter et inimicis sapientibus et insipientibus debitores. Cumque fuissent utilis omnibus, humiles in omnibus ei præ omnibus extiterunt dilecti Deo et hominibus; quorum fragrantia in benedictione est. Quotquot, inquam, tales præcesserunt, fragrariunt suis temporibus, fragrant et hodie unguentis optimis. Tu quoque si donum quod desuper accepisti, nobis contubernialibus tuis libenter impertiari; si te exhibeas ubique inter nos officiosum, si affectuosum, si gratum, si tractabilem, si humilem, testimonium habebis ab omnibus, quod fragres et ipse unguentis optimis. Omnis in vobis, qui fraternalis infirmitates, tam corporum quam animorum, non solum patienter supportat, sed insuper, si licet, et si valet, juvat observationis, confortat alloquiis, consiliis informat [alias additur et relevat], si hoc non potest propter disciplinam, sollicitis saltem orationibus solatiari non cessat infirmo: omnis, inquam, qui talia operatur in vobis, bonum omnino spargit odorem inter fratres, et odorem de unguentis optimis. Balsamum in ore, hujuscemodi frater in congregacione; monstratur digito et dicunt de eo omnes: *Hic est fratrum amator et populi Israel; hic est qui nullum orat pro populo, et universa sancta civitate* (*II Machab. xv, 14*).

6. Sed recurramus ad Evangelium, atque aliiquid, quod forte spectet et ad hæc unguenta, requiramus.

(166) Hæc vetus lectio: nunc Vulgata habet, *pereuntem*, secundum textum hebraicum et græcum LXX Interpretum.

Maria Magdalene, et Maria Jacobi et Salome, emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum (Marc. xvi, 1). Quenam ista unguenta, tam pretiosa ut Christi corpori parentur et comparentur, tam copiosa ut toti sufficiant? Neutrum quippe duorum præcedentium aut emptum (167), aut factum specialiter ad opus Domini, aut toto in corpore legitur fuisse diffusum. Sed desubito introducitur mulier, uno quidem in loco osculans pedes, et unguento ungens (*Luc. vii, 38; Joan. xii, 3*); in altero vero vel ipsa, vel altera, habens alabastrum unguenti, et illud mittens in caput (*Marc. xi, 3*). Cæterum nunc, emerunt, ait, *aromata, ut venientes ungerent Jesum.* Emunt non unguenta, sed aromata: et unctio in obsequium Domini non facta assumitur, sed nova conficitur; nec ad ungendam tantum aliquam corporis partem, verbi gratia pedes aut caput; sed sicut scriptum est. *Ut venientes ungerent Jesum;* quod est totius complexio, non partis distinctio.

7. Tu quoque site indrias viscera misericordiae, libralem benignumque exhibeas, non tantum parentibus sive cognatis tuis, aut quos tibi vel benefactores tenes, vel benefacturos speras: nam et ethnici hoc faciunt (*Matth. v, 47*); sed, juxta Pauli consilium, studeas operari bonum ad omnes (*Galat. vi, 10*), ita ut propter Deum necinimico officium humanitatis corporale seu spirituale negandum, **1300** subtrahendumve existimes: constat te quoque abundare unguentis optimis, nec caput aut pedes Domini tantum, sed passim, quantum in te est, ungere suscepisse totum corpus, quod est Ecclesia. Et forte proinde ob hoc Dominus Jesus paratam sibi confectionem expendi noluit in suo corpore mortuo, ut servaret vivo. Vivit enim Ecclesia quæ manducat panem vivum, qui de caelo descendit. Ipsa est charius corpus Christi, quod ne mortem gustaret, morti illud alterum traditum fuisse nullas Christianus ignorat. Ipsam ungi, ipsam foveri desiderat, ipsius iofirma membra cupit momentis accusationibus relevare. Ipsi ergo pretiosa unguenta retinuit, eum anticipans horam, et accelerans gloriam, mulierum devotionem non elusit, sed instruxit. Renuit ungi, sed parcens, non spernens; non recusans obsequium, sed reservans proficuum. Proficuum dico, non hujus materialis atque corporalis unguenti, sed plane spiritualis, quod in isto designatum est. In isto ergo pepereit Magister pietatis unguentis optimis pietatis, quæ membris suis indigentibus tam corporaliter quam spiritualiter omnino cuperet exhiberi. Denique paulo ante, eum in caput ejus, aut etiam in pedes funderetur unguentum ipsumque satis pretiosum, nunquid prohibuit? Imo et obstitit prohibitibus. Nam et Simoni indignanti, quod se tangi a peccatrice permitteret, longam texuit reprehensionis parabolam; et allis perditionem unguenti causantibus respondit, dicens: *Quid molesti estis huic mulieri?*

8. Nonnunquam ego, ut modicum faciam excess-

Asum, cum sederem mihi ad pedes Jesu mœrens, et offerens sacrificium spiritus contribulati in recordatione peccatorum meorum; aut certe ad caput, si quando vel raro stare, et exsultarem in recordatione beneficiorum ejus, audivi dicentes: *Ut quid perditio hæc?* Causantes videlicet quod soli vivere mihi, qui, ut putabant, multis prodesse possem. Et dicebant: *Potuit enim venundari multo, et dari pauperibus (Matth. xxvi, 8-10).* Sed non bonum mercatum mihi est, etiamsi universum mundum lucrer, me ipsum perdere, et detrimentum mei facere. Unde intelligens verba haec illas esse, quas Scriptura loquitur, muscas morituras, quæ perdunt suavitatem unguenti (*Ecle. x, 1*), recordatus sum divinæ illius sententiae: *Popule meus, qui te beatificant, in errorem inducunt (Isai. iii, 12).* Verum audiant execrantem Dominum, et respondentem pro me, qui me quasi de otio incusat: *Quid, inquit, molesti estis huie mulieri?* quod est: *Vos videtis in facie, et ideo secundum faciem judicatis. Non est vir, ut putas, qui possit mitiere manum ad fortia, sed mulier. Quid tentatis ei imponere jugum, ad quod ego eum minus sufficientem intueor?* Bonum opus operatur in me. Stet in bono, quandiu non convalescit ad melius. Si quando de muliere in virum, et virum perfectum profecerit, poterit et in opus perfectionis assimi.

9. Fratres, revercamur episcopos, sed vereamur labores eorum. Si labores pensamus, non affectamus honores. Agnoscamus impares vires nostras, nec delectet molles et femineos humeros virorum supponere sarcinis; nec observemus eos, sed honoremus. Inhumane nempe eorum redarguis opera, quorum onera refugis. Temerarie objurgat virum de prælio revertentem mulier nens in domo. Dico euim, si is qui de claustro est, eum qui versatur in populo, interdum minus districte minusve circumspecte sese agere deprehenderit, verbi gratia in verbo, in cibo, in somno, in risu, in ira, in judicio; non ad judicandum confessim prosiliat, sed meminerit scriptum: *Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier (Ecli. xlii, 14).* Nam tu quidem in tua custodia vigilans bene facis; sed qui juvat multos, et melius facit, et virilius. Quod si implere non sufficit absque aliqua iniquitate, id est absque quadam inæqualitate vite et conversationis suæ, memento quia *charitas operit multitudinem peccatorum (I Petr. iv, 8).* Haec dicta sint contra **1301** geminam tentationem, qua sape viri religiosi episcoporum vel ambire gloriam, vel excessus temere judicare diabolicis instigationibus incitantur.

10. Sed redeamus ad unguenta sponsæ. Videsne quam sit præferendum cæteris istud pietatis unguentum, de quo solo permisum non est perditionem fieri? In tantum perditio de ipso non fit, ut nec aquæ frigidæ munus irremuneratur sinatur (*Matth. x, 42*). Bonum tamen contritionis unguentum, quod

(167) Plures manuscripti omittunt *emptum.*

de recordatione peccatorum conficitur, mittiturque in pedes Domini; quia cor contritum et humiliatum Deus non despiciet (*Psal. L, 19*). Cæterum longe melius esse arbitror id quod dicitur devotionis, factum de recordatione beneficiorum Dei; quippe quod et capitl idoneum reputatur, ita ut perhibeat de ipso Deus: *Sacrificium laudis honorificabit me* (*Psal. XLIX, 23*). Porro ntrnque vincit unctio pie-tatis, quæ de respectu miserorum fit, et per universum Christi corpus diffunditur. Corpus dico, non illud crnefixum, sed quod illius acquisitum est pas-sione. Optimum revera unguentum, in enjus comparatione cætera nec respicere se ostendit, qui ait: *Misericordiam volo, et non sacrificium* (*Math. IX, 13*). Hanc ergo potissimum inter cæteras virtutes redolere puto ubera sponsæ, quæ sponsi per omnia gesti congruere voluntati. An non odore miseri-cordiæ Thabita etiam in morte fragrabat? Et ideo cito de morte convaluit (*Ict. IX, 39-41*), quia præ-valuit odor vitae.

11. Sed andite verbum abbreviatum super præ-senti capitulo. Quisquis et inebriat verbis, et fragrat beneficiis, sibi dictum putet: *Quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia ungentis optimis* (*Cant. I, 1, 2*). Et ad hæc quis idoneus? Quis nostrum unum saltem horum integre perfecteque possideat, ut non videlicet interdum et in dicendo sterilior, et in ope-rando tepidior sit? Sed est quæ merito et non dubie hoc præconio gloriei, Ecclesia utique, cui nu-quam de universitate sua deest unde inebriet, et unde fragret. Quod enim sibi deest in uno, habet in altero, secundum mensuram donationis Christi, ac moderationem Spiritus, dividentis singulis prout vult (*Ephes. IV, 7; I Cor. XII, 11*). Fragrat Ecclesia in his, qui sibi faciunt amicos de mammona iniqui-tatis; inebriat in ministris verbi, qui vino lætitiae spiritualis infundunt terram, et inebriant eam, et fructum referunt in patientia. Ipsa audacter secur-eque sese nominat sponsam, tanquam quæ vere habet ubera meliora vino, et fragrantia ungentis optimis. Quod etsi nemo nostrum sibi arrogare præsumat, ut animam suam quis au leat sponsam Domini appellare; quoniam tamen de Ecclesia sumus, quæ merito hoc nomine, et re nominis gloriatur; non immerito gloriae hujus participium usurpamus. Qnod enim simul omnes plene integre que possidemus, hoc singuli sine contradictione par-ticipamus, *Gratias tibi, Domine Jesu*, qui nos charissimæ Ecclesiæ tuæ aggregare dignatus es, non solum ut fideles essemus, sed ut etiam tibi vice sponsæ in amplexus jucundos, castus, æternosque copularemur, revelata et ipsi facie speculantes gloriam tuam, quæ tibi, communis pariter est cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XIII.

De gloria et laude Deo semper attribuenda pro omnibus bonis ejus nobis impensis.

1. Origo fontium et fluminum omnium mare est;

A virtutum et scientiarum, Dominus Jesus Christus. Quis enim Dominus virtutum, nisi ipse est rex gloriae? Sed et juxta Annæcaoticum, idem ipse *Ducus scientiarum Dominus est* (*I Reg. II, 3*). Continentia carnis, cordis industria, voluntatis rectitudo, ex illo fonte manant. Non solum autem, sed et si quis callet ingenio, si quis nitet eloquio, si quis moribus placet, inde est. Inde scientiæ, inde sapientiæ sermo, Thesauri siqñidem sapientiæ et scientiæ ibi omnes absconditi sunt (*Coloss. II, 3*). Quid? Casta consilia, justa judi-cia, sancta desideria, **1302** nonne rivuli fontis illius sunt? Quod si copiæ aquarum secreta, sub-terraneisque recursibus incessanter aquora repe-tunt, ut inde rursus ad visus ususque nostros jugi et infatigabili erumpant obsequio; cur non etiam spirituales rivi, ut arva mentium rigare non desi-nant, proprio fonti sine fraude et sine intermissione reddantur? Ad locum unde exuent, revertantur flu-mina gratiarum, ut iterum fluant. Remittatur ad suum principium cœlestè profluvium, quo uberioris terris refundatur. Qualiter, inquis? Qualiter dicit Apostolus: *tn omnibus gratias agentes* (*I Thess. V, 18*). Quidquid sapientiæ, quidquid te virtutis habere confidis, Dei virtuti, et Dei sapientiæ deputa Christo-

2. Et quis tam insanus, ais, ut aliunde præsumat? Nemo plane, adeo ut et Pharisæus gratias agat (*Luc. XVII, 11*), cuius tamen justitiae non est laus a Deo. Nec enim illa gratiarum actio, si bene recolis Evangelium, gratiorem eum facit. Quare? Quia quidquid in ore devotum sonuerit, cordis non sufficit excusare tumorem apud eum qui alta a longe cognoscit (*Psal. XXXVII, 6*). Deus, o Pharisæe, non irridetur. Putas, tu habes aliquid quod non accepsi-sti? Nil, inquis; et ideo gratias refero largitori. Si omnino nihil, ergo nec meritum præcessit in te ullum, ut illa, de quibus gloriari, acciperes. Quod si et fatearis, primo quidem frustra inflaris aduersus publicanum, qui ideo non habet quod tu, quia non accepit ut tu. Deinde vide etiam ne non integre sua dona resignes Deo, et tibi inflectens aliquid de gloria et honore ipsius, fraudis merito arguaris, et fraudis in Deum. Si enim de his quæ jactas, ex te tibi quidpiam forte arrogares, falli te magis quam velle fraudare crederem, et errorem corrigerem. Nunc vero quia gratias agendo, probas te tibi nihil tribuere, sed Dei esse dona tua merita, prudenter agnosceré, certe cæteros aspernando prodis te, quod in corde, et corde locutus sis, altero commo-dans linguam mendacio, altero veritatis usurpans gloriam. Non enim iudicares publicanum contem-nendum præ te, si non præ illo te honorandum cen-seres. Sed quid respondes Apostolo, præscriptibenti et dicenti: *Soli Deo honoret gloria?* (*I Tim. I, 17*) Quid angelo distinguenti et docenti quid sibi reti-nere placeat Deo, et quid parti dignetur homini-bus? Nam: *Gloria, inquit, excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (*Luc. II, 14*). Cernitisne Pharisæum agentem gratias, labiis qui-dem honorare Deum, cordis autem sententia se?

Sic usu quodam magis, quam sensu vel affectu personare in ore multorum gratiarum actionem adverter est, in tantum ut homines quoque sceleratissimi ad queque flagitia et facinora sua soleant gratias Deo agere, quod bene prospereque, ut quidem ipsi sapiunt, cesserit sibi in adimpletione perversarum voluntatum suarum. Audias, verbi gratia, furem, cum impiae machinationis male cupitum manipulum reportarit, exsultantem clam, et dicentem : Deo gratias, non inanes vigilias feci, nocturnum laborem meum non perdidii. Similiter qui hominem interfecit, nonne gloriatur, et refert gratias, quod prævaluit adversus æmulum, aut de hoste se vindicavit? Et nihilominus adulter tripudians gestit in Dei laudes, quod diu optato concubitu tandem potius sit.

3. Non ergo omnis gratiarum actio accepta est Deo, nisi quae de cordis pudica et mera simplicitate procedit. Pudica sane dixerim, propter eos qui et de malis actibus suis gloriantes, Deo gratias agere solent quasi Deus more ipsorum lætetur cum male fecerint, et exsaltet in rebus pessimis. Audiet qui hujusmodi est : *Existimasti inique quod ero tuisimilis; arguam te, et statuam contra faciem tuam* (*Psalm. XLIX, 21*). Mera vero adjunxi propter hypocritas, qui Deum quidem de bonis suis, sed verbo tenuis glorificantes, corde retinent quod ore præbuerant; et quoniam dolose agunt in conspectu ejus, invenitur iniquitas eorum ad odium. Illi impie mala sua Deo, isti Dei bona fraudulenter intorquent sibi. Et quidem primum illud tam stultum, tamque sæculare, ac quodam modo etiam bestiale est, ut necesse non habeam de ipso monere vos : *cæterum 1303* sequens religiosis maxime et spiritualibus viris insidiari solet. Magna et rara virtus profecto est, ut magna licet operantem, magnum te nescias, et manifestam omnibus, tuam te solum latere sanctitatem. Mirabilem te apparere, et contemptibilem reputare; hoc ego ipsis virtutibus mirabilius judico. Fidelis revera famulus es, si de multa gloria Domini tui, etsi non exeunte ex te, tamen transeunte per te, nil tuis manibus adhærere contingat. Tunc, juxta prophetam, projicis avaritiam ex calunnia, et excutis manus tuas ab omni munere (*Isa. XXXIII, 15*). Tunc, juxta mandatum Domini, lux tua lucet coram hominibus, ad gloriandum non te, sed Patrem qui in cœlis est (*Matth. V, 16*). Sed et imitator Pauli fideliumque prædicatorum, non prædicantium semetipsos, aequæ nec tu quæ tua sunt queris, sed quæ Jesu Christi (*II Cor. IV, 5; Philip. II, 21*). Quamobrem audies et tu : *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituum* (*Matth. XXV, 21*.)

4. Joseph cum domum et omnia bona Ægyptii domini sui sibi credita sciret, dominam non ignoravit exceptam; et hoc non acquevit contingere. *Non est*, inquit, *ex omnibus bonis domini mei, quod non in mea potestate sit, vel non tradiderit mihi, præ-*

A ter te, que uxor ejus es (*Gen. XXXIX, 9*). Mulierem noverat gloriam esse viri, et iniquum sibi judicavit vice contraria inglorium facere cum, qui se fecerat gloriosum. Advertit homo Dei sapientia prudens, virum uxorem fortiter, tanquam propriam zelare gloriam, sibique ipsi retinuisse servandam, non alii credidisse; et manum ad non concessum extendere non presumpsit. Quid ergo? Homo zelat gloriam suam, et Deum audet velle fraudare de sua quasi non zelantem? Sed audi quid dicat; *Gloriam, inquit, meam alteri non dabo* (*Isa. XLVIII, 14*). Quid ergo das, Domine, quid das nobis? *Pacem*, inquit, *do vobis, pacem relinquo vobis* (*Joan. XIV, 27*). Sufficit mihi: grataanter suscipio quod relinquis, et relinquo quod retines. Sic placet, sic mea interesse non dubito. Alijuro gloriam prorsus, ne forte si usurpavero non concessum, perdam merito et oblatum. Pacem volo, pacem desidero, et nihil amplius. Cui non sufficit pax, non sufficistu. Tu es enim pax nostra, qui fecisti utraque unum (*Ephes. II, 14*). Illoc mihi necessarium, hoc satis est, reconciliari tibi, reconciliari mibi. Nam ex quo posuisti me contrarium tibi, factus sum etiam mihi metipsi gravis (*Job VII, 20*), Cautus sum, nec ingratus fore beneficio datae pacis, nec sacrilegus invasor gloriae tuae. Tibi, Domine, tibi gloria tua moneat illibata; mecum bene agitur, si pacem habuero.

5. Golia prostrato lætatus est populus pace recepta, sed David singulariter exstitit gloriosus. **C** hose, Jephite, Gedeon, Samson, Judith quoque, quamquam femina, gloriose in diebus suis triumpharunt de hostibus; sed pace cum gudio fruentibus cæteris, nemo eis communicavit in gloria. Judas Machabeus, multis et ipse inclytus victoriis, cum frequenter exsultanti populo pacem fortiter pugnando tribuisset, nunquid gloriam quandoque est partitus alieni? *Denique et facta est*, inquit, non gloria, sed *laetitia magna in populo* (*I Machab. IV, 58*). Quid minus ab his omnibus Conditor omnium fecit, quominus et ipse debeat gloriari singulariter? Solus cuncta creavit, solus de hoste trinmphavit, solus captivos liberavit: et socium habebit in gloria? *Et brachium*, inquit, *meum auxiliatum est mihi*; item: *Toreular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum* (*Isa. LXVI, 5, 3*). Quid mihi ergo cum victoria, si nec in prælio fui? Impudentissime mihi arrogo vel gloriam absque victoria, vel vitoriam sine pugna. Sed suscipe, montes, pacem populo, pacem suscipite vobis, non gloriam, ipsi soli eam servantes, qui solus et pugnavit, et vicit. Ita, quæso, ita sit: *Gloria in excelsis Dco, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. At vero non bonæ, sed plane iniquæ voluntatis est, qui nequaquam pace contentus, superbo oculo et insatiabili corde inquietus anhelat et ad gloriam Dei, nec pacem proinde retinens, nec gloriam apprehendens. Quis eredat parieti, si se dicat **1304** parturre radium, quem suscipit, per fenestram? aut si gloriorientur nubes quod imbræ genuerint, quis non irrideat? Mihi liquido constat, nec de canalibus oriri

riovs aquarum, nec de labiis vel dentibus verba prudentiae, etsi sensus ultra corporeus non *[alias deest]* non attingat.

6. Si qua sane in sanctis digna laude vel admiratione intueor, clara luce veritatis discutiens, profecto reperio laudabilem sive mirabilem alium apparere, atque alium esse: et laudo Deum in sanctis suis, sive sit Elisaeus, sive ille magnus Elias, mortuorum utique suscitatores. Ipsi quidem suo non imperio, sed ministerio foris exhibent nobis nova et insueta; Deus vero in ipsis manens ipse facit opera. Invisibilis et inaccessibilis in se, in suis spectabilis atque mirabilis est, et solus mirabilis, qui facit miracula solus (*Psul. LXXI, 18*). Nec laus calami, laudabilis est pictura sive scriptura; nec gloria linguae aut labiorum, sermo bonus. Tempus est ut et propheta loquatur. *Nunquid gloriabitur, iuquit, securis contra eum qui secat in ea? aut exattabitur serra contra eum a quo trahitur?* Quomodo si elevetur virga contra clementem sc., et exaltetur baculus qui utique lignum est (*Isa. x, 15*); sic contra Dominum omnis qui gloriatur, si non in Domino glorietur (*II Cor. x, 17*). Si gloriandum est, Paulus me docuit unde, et in quo. *Gloria,* inquit, *nostra huc est, testimonium conscientiae nostrae* (*II Cor. i, 12*). Securus gloriatur, si teste conscientia de gloria Conditoris nihil mihi usurpo; securus plane, quia jam non contra Dominum, sed in Domino. Ilæc nobis gloriatio non solum non prohibetur, sed et suadetur, cum dicitur: *Gloriam ab invicem queritis, et gloriari que a solo Deo est non vultis* (*Joan. v, 44*). Revera gloriari in solo Deo, nonnisi a solo Deo est. Nec medicorū ista gloria, quippe tam vera, quam de veritate, et in veritate tam rara, ut vix vel paucitas perfectorum perfecte gloriatur in ea. Eant ergo vani filii hominum, mendaces filii hominum; eant, et decipient ipsi de vanitate in id ipsum (*Psal. LXI, 10*). Nam sapiens gloriator probabit opus suum, atque ad lumen veritatis diligenter examinabit; et sic habebit in semel ipso gloriam, et non in ore alterius. Stultus sum, si cistellæ labiorum tuorum gloriam meam credidero, et cœpero mendicare eam abs te cum habere voluero. Nonne nempe in tuo arbitrio est probare me, vel improbare, prout volueris? Sed retineo penes me, ipse fidelius servo mihi. Imo nec mihi eam credo: ipsi potius repono servandum, qui potens est depositum meum servare in illum diem (*II Tim. i, 12*), cautus in custodiendo, fidelis in restituendo. Secura tunc erit unicuique laus a Deo, his duntaxat qui humanas laudes contempserint. Nam gloria in confusione eorum qui terrena sapiunt, dicente etiam David: *Qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sperrit eos* (*Psat. LIII, 6*).

7. Fratres, si hæc scitis, nemo vestrū velit laudari in vita ista; quia quidquid hic favoris captas quod ad Deum non retuleris, ipsi furaris. Tibi enim unde gloria, putide pulvis, tibi unde? De vita sanctitate? Sed Spiritus est qui sanctificat, spiritus dico, non tuus, sed Dei. Etsi prodigiis ac signis effulgeas,

A in manu tua fiunt, sed virtute Dei. An blanditur popularis favor, quod verbum bonum, et forte bene depronipseris? Sed Christus donavit os et sapientiam. Nam lingua tua quid, nisi calamus scribæ? Et hoc ipsum mutuo accepisti. Talentum creditum est, repetendum cum usura. Si inventus fueris ad opus impiger, ad fructum referendum fidelis, pro labore tuo mercedem accipies. Si quo minus, tolletur a te talentum, et nihilominus exigetur lucrum, et vocaberis servus nequam et piger. Omnis igitur de bonis multiformis gratiae apparentis in vobis referatur ad ipsum laus, laudabilem siquidem universorum auctorem et largitorem; idque non sicut, quemadmodum ab hypocritis, nec sola consuetudine, sicut a saecularibus; sed nec necessitate quidem, ut jumenta ferendis oneribus applicantur: sed sicut decet sanctos, sinceritate fida, **1305** devotione sollicita, hilaritate grata, sed non dissoluta. Immolantes itaque hostiam laudis, et reddentes vota nostra de die in dien, curemus omni vigilancia jungere sensum usui, affectum sensui, exsultationem affectui, gravitatem exsultationi, humilitatem gravitati, libertatem humilitati: quo interdum liberis purgatae mentis passibus procedamus, et exceedamus per inusitatas quasdam affectiones spirituales lætitias in jubileis amoenitatibus, in lumine Dei, in suavitate, in Spiritu sancto: probantes nos comprehensos in his quos popheta intuebatur, cum diceret, *Domine in lumine vultustui ambulabunt, et in nomine tuo exultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur* (*Psal. LXXXVIII, 16, 17*).

B 8. At fortasse aliquis mihi dicat: Bene admones, sed si ea dices quæ tuo proposito convenienter. Exspectate paulisper; non sum immemor. Nonne in manibus est id tractare quod dicitur, *Oleum effusum nomen tuum?* (*Cant. i, 2.*) Hoc opus, hic labor est. Et quæ præmisimus, an fuerint necessaria, vos videritis. Nunc quod ad me attinet, quia hinc aliena non sint, paucis advertite. Non recordamini in sponsæ uberibus extremam commendatam esse suaveolentiam unguentorum? Quid ergo consequentius, quam ut eamdem fragrantiam sponsa, ne sibi arrogare putetur, de sponsi beneficio recognoscet? Cui plane sensui illa omnia, quæ prætaxavimus, subservire cognoscitis. Quod ubera, inquit, mea sic redolent, et sic placent, nec studiis, nec meritis adscribo meis, sed tuæ, o spouse, tribuo largitati; de oleo utique effuso, nomine tuo. Illoc pro litteræ consequentia.

C 9. Cæterum explanatio ipsius capituli, cuius occasione super nequissimo vitio ingratitudinis præsentem sermonem tam in longum protractimus, tempus aliud et aliud exordium sermoni desiderat. Nunc hoc solum admonitos vos esse sufficiat, si sponsa utique de omni virtute sua vel gratia minime audet sibi quidpiam arrogare; quanto minus adolescentiæ, forte quæ nos sumus? Dicamus proinde et nos sponsæ vestigia insectantes, dicamus: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (*Psal.*

cxvii. 4). Dicamus non verbo et lingua tantum, sed opere et veritate, ne forte (quod nimis vereor) dicatur et de nobis: Quoniam dilexerunt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei; eorum autem corum non erat rectum eum eo, nec fideles habiti sunt in testamento ejus (*Psal. LXXVII*, 36, 37). Dicamus ergo, dicamus, clamantes plus medullis cordis, quam labiis oris: *Salvos fac nos, Domine Deus noster, et congrega nos de nationibus, ut confiteamur nomini sancto tuo, non nostro; et gloriemur in laude, non nostra, sed tua* (*Psal. cv*, 47), in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XIV.

De Ecclesia fidelium Christianorum; et de Synagoga Judæorum perfidorum.

1. *Notus in Iudea Deus, in Israel magnum nomen ejus (Psal. LXXV, 2). Populus gentium qui ambulabat in tenebris vidi lucem magnam (Isa. ix, 2), quae erat in Iudea, et in Israel, voluitque accedere et illuminari, ut qui aliquando non populus, nunc populus esset (I Petr. ii, 10); lapisque unus angularis ambos in se parietes venientes e diverso reciperet, et esset de cætero in pace locus ejus. Porro fiduciam dabant invitantis vox quæ jam sonuerat: *Lætamini, gentes, cum plebe ejus (Deut. xxxii, sec. LXX; Rom. xv, 10).* Ergo accedere voluit; sed vetuit Synagoga, immundam asserens Ecclesiam de gentibus et indignam, idolatriæ fæcēm et ignorantiae cæcitatem improprens, et dicebat: Tu enim quo merito? Noli me tangere. Cur inquit? An *Judæorum Deus tantum? nonne et gentium?* (Rom. ii, 29.) Et si mihi certe meritum deest, sed non illi miseratione. Nunquid solūmodo justus est? Est et misericors. Domine, *veniant mihi miserationes tuæ et vivam;* et rursum: *Misericordia tua; multæ Domine, secundum judicium tuum vivifica me* (*Psal. cxviii, 77, 156*); quod nimis temperatum, misericordia est. Quid faciet justus et misericors Dominus, altera gloriante in lege, **1306** et applaudente justitiam sibi, nec indigente misericordia, sed despiciente ipsam quæ indiget; altera e regione propria cognoscente delicta, confidente indignitatem, renuente judicium, flagitante misericordiam? quid, inquam, faciet iudex, et ille iudex, cui et judicare, et misereri sic utrumque familiare est, ut neutrum altero familiarius. Quid sane possit convenientius, quam ut pro suo quæque accepit voto, judicium illa, ista misericordiam? Judeus judicium querit, et habeat; gentes autem super misericordia honorent Deum. Et est judicium, ut qui contempnunt Dei misericordem justitiam, et suam volunt constituere (quæ profecto non justificat, sed accusat), eidem suæ justitiae relinquantur, opprimendi magis quam justificandi.*

2. Est quippe ex lege, quæ neminem unquam duxit ad perfectum; est jugum, quod neque ipsi, neque patres eorum unquam portare potuerunt. Sed Synagoga fortis est, non curat onus leve nec jugum suave. Sana non est ei opus medicus,

nec unctio Spiritus. Conlidit in lege, liberet eam si potest. Non autem data est lex quæ possit vivificare, insuper et occidit: *Littera enim occidit (II Cor. iii, 6).* Propterea, inquit, dico vobis: *Moriemini in peccatis vestris (Joan. viii, 24).* Hoc ergo judicium, o Synagoga, quod flagitas errori tuo. Cæca et contentiosa desereris, donee plenitudo gentium (quas superba spernis, et invida repellis) introeat, et agnoscat etiam ipsa ipsum qui notus est in Iudea Deus, quodque est in Israel magnum nomen ejus. Hoc quippe in judicium venit Jesus in hunc mundum; ut qui non vident, videant; et qui vident, cœci fiant (*Joan. ix, 39*). Ex parte tamen; quia non repellit Dominus plebem suam (*Psal. xcii, 14*), ex toto servans sibi ad semen apostolos et multitudinem creden-

Btium, quorum erat cor unum et anima una. Sed nec repellit in finem, reliquias salvatoris. Iterum enim suscipiet Irael puerum suum; et recordabitur misericordia sua (*Luc. i, 54*), ut ne ibi quidem judicium deserat comes misericordia, ubi nullum ipsa reperit locum. Alioquin si pro meritis receperisset; judicium profecto sine misericordia ei qui non facit misericordiam (*Jac. ii, 13*). Habet quippe Iudea oleum multum divinæ notitiae, idque in se tanquam in vase clausum avara retinet. Peto, et non miseretur, nec commodat. Sola Dei cultum, sola notitiam, sola vult possidere magnum nomen ejus; nec zelat sibi, sed invidet mihi.

C3. Ergo tu, Domine, judica judicium meum, et nomen tuum magni magnificetur adhuc, et oleum quod multum est, multiplicetur magis. Crescat, ebulliat, effundatur, derivetur et in gentes, et sentiat omnis caro salutare Dei. Quo pacto ut vult Iudeus ingratus, tota in barba Aaron remaneat unctio salutaris? Non barbæ, sed capit is. Caput autem non barbæ solius, sed et totius est corporis. Capiat sane prima, non sola. Refundat et inferioribus membris quod accepit ipsa desuper. Descendat, descendat et in ubera Ecclesie supernus liquor (avida quippe nimis hunc sibi exprimere de barba non despicit); perfusaque rore gratiae, ut se non ingratam probet, dicat: *Oleum effusum nomen tuum (Cant. i, 2).* Sed exularet, quæso, adhuc et perveniat usque in oram vestimenti, in me utique omnium novissimo atque indigneissimo, de vestimento tamen. Nam et ego illud mihi de maternis uberibus, tanquam parvulus in Christo, jure profecto pietatis efflagito. Quod si murmuraret homo, cui de bonitate oculus nequam est; Domine, responde pro me, de vultu tuo judicium meum proteat, et non de supercilie Irael. Imo responde pro te, et dic calumniatori: *Tibi quippe calumniatur, quod tribus gratis; die proinde illi: Volo et huic novissimo dare similiter (Matth. xx, 14).* Displieet Pharisæo. Quid mussitas? Jus meum, voluntas est judicis. Quid justius ad meritum, quid ad præmium ditius? An non licet ei quod vult facere? Mihi quidem misericordia, sed tibi minime injuria fit. Tolle quod tuum est, et vade. Si decreverit salvare et me, quid lu perdis?

D

1307 4. Exaggera quantumvis merita, et extolle sudores: melior est misericordia Domini super vitas (*Psal. LXII. 4*). Fateor, non sustinui pondus diei et aestus; sed jugum suave et onus leve pro beneplacito patrisfamilias porto. Opus meum vix unius est hora; et si plus [alias, pluris], prae amore non sentio. Judæns proprias exercitet vires; mihi probare libet, quæ sit voluntas Domini bona, et beneplacens, et perfecta. Ex ea sane operis ac temporis damna milii resarcio. Ille pacto conventionis, ego placito voluntatis innitor; credo, et non ad insipientiam milii: nam vita in voluntate ejus. Illa milii reconciliat Patrem, illa hereditatem restituit, etiam cumulationi gratia; symphoniae, et cantus et epulorum, ac totius exultantis familiae celeberrima gaudia suscitat milii. Si indignatur frater meus senior ille, qui hædum comedere mavult cum amicis suis foris, quam mecum in paterna domo vitulum saginatum, respondebitur illi: *Epulari et gaudere oportet, quia hic filius meus morluus fuerat, et revixit; perierat, et inventus est* (*Lue. xv. 32*). Adhuc Synagoga foris epulatur eum amicis suis dæmonibus, quibus satis placeat, quod hædum peccati insipiens devorat transglutiens, atque quodam modo occultans et reponens sibi illud in ventre socordiae et insipientia sua, dum contemnens Dei justitiam, et suam volens constituere, dieit se non habere peccatum, nec morte egere vituli saginati, mundam siquidem justamque ex legis operibus se reputans. At vero Ecclesia, seiso velo occidentis litteræ in morte Verbi crucifixi, audacter ad ejus penetralia prænante spiritu libertatis irrumpit, agnoscat, plaeat, sortitur æmulæ locum, fit sponsa, fruitur præceptis amplexibus; et in calore spiritus Christo Domino, cui confricatur, in hærens, stillante ac fundente undique suæ oleum exultationis, hoc illa præ participibus sui excipiens, ait: *Oleum effusum nomen tuum*. Quid mirum si ungitur, quæ unetum amplectitur?

5. Ecclesia ergo recumbit intus, sed Ecclesia interim perfectorum. Spes tamen est ei nobis. Execubemus pro foribus qui minus perfecti sumus, spe gaudentes. Sponsus et sponsa soli interim intus sint, mutuis secretisque fruantur amplexibus, nullo strepitu carnalium desideriorum, nullo corporeorum plantasmatum perturbante tumultu. Turba vero adolescentularum, quæ absque hujusmodi inquietudinibus nondum esse possunt, foris exspectent; expectentque securè, scientes ad se illud spectare quod legunt: *Adducentur regi virginæ post eam, proximæ ejus afferentur tibi* (*Psal. XLIV. 15*). Et ut quæque sciat eujus spiritus sit, virginæ dieo illas, quæ ante Christo fœderate quam fœdatae mundi complexibus, ipsi firmiter perseverant, cui se tanto felicius quanto maturius devoverunt; proximas vero, quæ pristinam suam deformitatem, in qua mundo huic quandoque conforment, mundi principibus, id est spiritibus spucis, in omni carnali concupiscentia sese turpiter prostituerant, tandem aliquando erubescentes et exeentes, in novi

A hominis formam, quanto serius tanto sincerius reformare festinant. Et hæ et illæ sane proficiant, non deficiant neque fatigentur, etsi needum plene in se sentiunt, unde dicant et ipsæ: *Oleum effusum nomen tuum*. Nec enim audent adolescentulae per se facere verba sponso. Tamen si magistræ vestigijs pressius inhaerere student, effusi olei salem odore delectabuntur, et incitabuntur etiam de odoris perceptione cupere et querere potiora.

6. Frequenter ego ipse, quod fateri non vereundor, maximeque in initio conversionis meæ, corde durus et frigidus, et querens quem vellet diligere anima mea: nec enim adhuc diligere poterat quem nondum invenerat, aut certe minus quam vellet diligebat, et ob hoc quererbat ut magis diligeret; quem nequaquam quereret, nisi jam aliquatenus dilexisset. Cum ergo cum quererem, in quo recalesceceret atque requiesceret spiritus meus, utique torpens et languens; nec ulla de parte occurreret qui **1308** succurreret, per quem videlicet bruma rigens [alias, pruina rigens], quæ sensus stringebat inter nos, dissolveretur, et vernalis illa suavitas ac spiritualis amoenitas reverteretur: tunc magis ac magis languebat, et tedebat, et dormitabat anima mea; præ tædio, tristis et pene desperans, et mussitans secum illud: *A facie frigoris hujus quis sustinebit?* (*Psal. CXLVII. 17*.) Cum subito forte ad affatum, vel etiam aspectum cuiuspiam spiritualis perfectique viri, interdum et ad solam defuneti seu absentis memoriam, flabat spiritus, et fluebant aquæ; et erant mihi lacrymæ illæ panes die ac nocte. Quidnam istud, nisi odor exhalantis unctionis, qua erat ille perfusus? Non enim unetio, quæ ad me nimurum nisi homine mediante non pertingebat. Et propter etsi gaudebam de munere, confundebat tamen et humiliabat, quod sola ad me tenuis exhalatio, et non pinguis aspersio pervenisset. Odoratu quippe delectatus, non taetu, indignum me proinde cognoscet, cui per seipsum duleesseceret Deus. Et nunc id ipsum si accidat, avidus quidem suscipio nimus indulsum, gratumque habeo; sed dolens doleo per meipsum non meruisse, atque, ut dicitur, de manu in manum minime accepisse, cum obnoxie id petarem. Pudet nimurum magis ad hominis, quam ad Dei moveri memoriam. Et tunc cum gemitu clam: *Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei?* (*Psal. XLI. 3*.) Existimo et aliquos vestrum idem esse expertos, et experiri interdum adhuc. Quia in re quid sentiendum, nisi quod nostra aut superbia convincitur, aut humilitas custoditur, aut fraterna charitas nutritur, aut desiderium excitatur? Unus idemque cibus et aegrotis est medicina, et aegrotativis dicta: porro et debiles confortat, et delectat valentes. Unus idemque cibus et languorem sanat, et servat sauitatem; et corpus nutrit; et palato sapit.

7. Sed redeamus ad verba sponsæ, et sic curemus audire quæ ait, ut studeamus et sapere quod sapit. Sponsa, ut dixi, Ecclesia est. Ipsa est cui plus dimissum est, et quæ plus diligit. Quod æmula

improperat ei ad convictionem, hoc sibi ipsa inflectit ad commodum. Inde mansuetior ad correptionem, inde patientior ad laborem; inde ardentior ad amorem, inde sagacior ad canticam; inde humilior pro conscientia, inde acceptior pro verecundia; inde ad obediendum parvior, inde ad gratiarum actionem devotior ac sollicitior. Denique illa, ut dictum est, murmurante et memorante merita sua, et labores, et pondus diei et aestus, Ecclesia beneficium recolit dicens: *Oleum effusum nomen tuum.*

8. Hoc plane testimonium Israel ad confitendum nomini Domini; non tamen Israel secundum carnem, sed ejus qui secundum spiritum est. Nam hoc ille quo paeto dieat? Non quod non habeat oleum, sed non habet effusum. Habet, sed reconditum; habet in codiebus, sed non in cordibus. Foris haeret in littera; contrectat manibus vas plenum, sed et clausum nec aperit ut ungatur. Intus, intus est unctio spiritus; aperi et ungere, et jam non eris domus exasperans. Quid facit oleum in vasis, si non sentias et in membris? Quid tibi prodest pium Salvatoris nomen lexitare in libris, nec habere pietatem in moribus? Oleum est; effunde, et senties virtutum ejus, qua^e triplex est. Sed Iudeus ista fastidit; vos, audite. Volo dicere cur nomen sponsi oleo comparetur, quod nondum dixeram. Et tres hujus rei occurunt causæ. At quoniam pluribus vocabulis appellatur, eo quod nullum quo proprie dicatur invenitur (ineffabilis quippe est); prius nobis invocandus est Spiritus sanctus, ut de multis unum, quod vult hoc loco intelligi (quoniam scripto designare non placuit), per se nobis aperire dignetur. Sed hoc quoque alias. Nam etsi in promptu nunc essent omnia, et neque vos onerati, nec ego fatigatus essem, hora tamen finem indicet. Tenete in quo attentes vos reddidi, ut non sit eras necesse repetrere. Hoc incumbit, hoc in manibus est, docere scilicet, cur nomen sponsi oleo comparetur; et quod de nominibus. Et quoniam non possum **1309** ego a me dicere quidquam, iudicta oratio est, ut nobis sponsus ipse revelet per Spiritum suum Jesus Christus Dominus noster, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XV.

Qualiter nomen Jesus est medicina salubris fidelibus Christianis in omnibus adversis.

1. Benignus est Spiritus sapientiae (*Sap.* 1, 6), et non consuevit esse difficilis se invocantibus, qui saepe et antequam invocetur, dicit: *Ecce adsum* (*Isai.* LXV, 24). Audite jam quod orantibus vobis per me indicare dignatur de eo, quod heri ad hoc ipsum distulimus, et orationum vestrarum fructum tempestivum percipite. En ostendo nomen, quod oleo merito comparatur; et quo merito, dicam. Multa quidem Sponsi vocabula sparsa per omnem divinam paginam legitur, sed in duo ea vobis uni-

(168) Sic manuscripti: *alias*, tantum.

Aversa complectar. Nullum, ut arbitror, reperietis, quod non aut pietatis gratiam, aut potentiam majestatis sonet. Spiritus ita dicit etiam per sibi familiarius organum: *Duo haec audivi: quia potestas Dei est, et tibi, Dominc, misericordia* (*Psal.* LXI, 12, 13). Ergo secundum majestatem: *Sanctum et terribile nomen ejus* (*Psal.* cx, 9); secundum pietatem: *Non est nomen aliud sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri* (*Act.* iv, 12). Sed exemplis magis perspicuum fiet. *Hoc est, inquit, nomen quod vocabunt eum, Dominus, justus noster* (*Jerem.* XXIII, 6). Nomen potentiae est. Item: *Et vocabitur nomen ejus Emmanuel* (*Isai.* viii, 14); pietatem insinuat. Item ipse de se: *Vos vocatis me, ait, Magister et Domine* (*Joan.* XIII, 13). Primum gratiae est, secundum majestatis. Non enim minus pium est docere animum scientiam, quam præbere escam corpori. Rursum propheta: *Vocabitur, inquit, nomen ejus Admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri saceruli, princeps pacis* (*Isai.* ix, 6). Primum, tertium, quartum in majestatem sonant; reliqua, pietatem. Quod horum ergo effunditur? Profecto majestatis ac potentiae nomen, in id quod est pietatis et gratiae, quodam modo transfunditur, ipsumque effunditur abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum. Nomen, verbi causa, quod *Deus* est, nonne in id quod est *nobiscum Deus* (*Matt.* 1, 23), hoc est in *Emmanuel*, liquevit et deficit? Sic *Admirabilis*, in id quod est *consiliarius*; sic *Dens* et *fortis*, in ea que sunt pater futuri saceruli et *princeps pacis*; et *Dominus justus noster*, in *misericors* et *miserator Dominus* (*Psal.* cx, 1). Non dico novum quid: quandam quoque nihilominus Abram in Abraham, et Sarai in Saram effusa sunt (*Gen.* xvii, 5, 15); et jam tunc salutieræ effusionis celebratum præfiguratumque mysterium recordarum.

2. Ubi jam illud, quod apud antiquos tam terribiliter, quam frequenter intonare solebat: *Ego Dominus, ego Dominus?* (*Exod.* xx, 2.) Mibi dictatur oratio ejus principium, nomine dulce paterno, sequentium obtinendarum petitionum præbet fiduciam. Servi nominantur amici (*Joan.* xv, 14, 15), et resurrectio non saltē (168) discipulis, sed fratribus nuntiatur (*Matt.* xxviii, 10). Nec miror, si cum venit plenitudo temporis, facta est effusio nominis; Deo quippe quod per Joelem promiserat adimplente, et effundente de Spiritu suo super omnem carnem (*Joel.* n, 28); cum tale aliquid et apud Hebreos olim contigisse legam. Credo vos prævolare, et scire jam quid dicere velim. Quale erat, inquam, quod sciscianti Moysi primo responsum est: *Ego sum qui sum?* et: *Qui est, misit me ad vos?* (*Exod.* iii, 14.) Nescio an vel ipse Moyses caperet sic, si non videlicet effunderetur. Sed fusum est, et captum est, nec modo fusum sed et effusum: nam infusum jam erat. Jam ecclⁱ habebant illud, jam angelis innoverat. Est autem foris missum; et quod angelis ita erat infusum ut esset et privatum, effusum et in homines est, ita ut jam tunc merito clamaretur de terra:

Oleum effusum nomen tuum (*Cant. 1, 2*) : si non ingratiae plebis exosa pervicacia obstitisset. Ait enim : *Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob* (*Exod. iii, 6, 15*).

3. Currite, gentes ; ad manum est salus, effusum est nomen, quod quicunque invocaverit, salvus erit.

1310 Angelorum Deus, etiam hominum Deum se nominat. Oleum misit in Jacob, et cecidit in Israel. Dicite fratribus vestris : *Date nobis de oleo vestro* (*Matth. xxv, 8*). Si nolunt, rogate Dominum olei, ut mittat et vobis. Dicite : *Aufer opprobrium nostrum* (*Isai iv, 1*). Ne, quæso, insultet malevolus dilectus tuus, quam a finibus terræ evocare placuit tibi, tanto utique dignantius, quanto minus dignam. Decetne, obsecro, ut benigni patrisfamilias invitatos servus nequam excludat ? *Ego sum, aïs, Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob*. Et non amplius ? Effunde, effunde ; aperi manum tuam adhuc, et imple omnes animal benedictione. Veniant ab oriente et occidente, et recumbant cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cœlorum (*Matth. viii, 11*). Venient, veniant tribus, tribus Domini; testimonium Israel ad confitendum nomini Domini (*Psal. cxxi, 4*). Veniant et recumbant, epulentur et delectentur in lætitia, et unis ubique resonet in voce exsultationis et confessionis sonus epulantis (*Psal. xli, 5*) ; *Oleum effusum nomen tuum*. Unum scio, si Philippum et Andream habuerimus ostiaros, repulsam omnino non patimur quicunque oleum petimus, quicunque volumus Jesum videre. Ineunctanter Philippus dicet Andreae : Andreas autem et Philippus dicent Jesu. Jesus autem quid ? Profecto quod Jesu. *Nisi granum frumenti eadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fucrit, multum fructum affert* (*Joan. xii, 22-25*). Moriorū agitur grauum, et surgat gentium seges. Oportet pati Christum, et resurgere a mortuis, et prædicari in nomine ejus penitentiam et remissionem peccatorum, non solum in Iudeam, sed etiam in omnes gentes; quatenus ab uno nomine, quod est Christus, millia millium credentium Christiani dicantur, et dicant : *Oleum effusum nomen tuum*.

4. Agnosco enim nomen, quod in Isaia legi : *Servos suos, inquit, vocabit nomine alio, in quo qui bnedictus est super terram, benedicetur in Domino, amen* (*Isai. LXV, 15, 16*). O nomen benedictum ! O oleum usqueaque effusum ! Quousque ? De celo in Iudeam, et inde in omnem terram excurrit; et de toto orbe clamat Ecclesia : *Oleum effusum nomen tuum*. Effusum plane, quod non solum cœlos terrasque perfudit, sed aspersit et inferos, adeo ut in nomine Jesu omne genitum flectatur, coelestium, terrestrium et inferorum, et omnis lingua confiteatur *Philipp. ii, 10, 11*), et dicat : *Oleum effusum nomen tuum*. Ecce Christus, ecce Jesus, utrumque infusum angelis, utrumque effusum in homines, et illos homines qui computruerant tanquam jumenta in stercore suo, homines et jumenta salvans, quemadmodum multiplicavit misericordiam suam Deus. Quam charum,

A quam vile ! vile, sed salubre. Si vile non esset, non mihi effunderetur; si salubre non esset, non me incraretur. Particeps nominis sum, sum et hereditatis, Christianus sum; frater Christi sum. Si sum quod dico, haeres sum Dei, cohæres autem Christi (*Rom. viii, 17*). Et quid mirum, si sponsi effusum est nomen, cum ipse quoque effusus sit ? Nam semetipsum exinanivit, formam servi accipiens (*Philipp. ii, 7*). Denique ait : *Sicut aqua effusus sum* (*Psalm. xxi, 15*). Effusa est plenitudo Divinitatis, habitans super terram corporaliter, ut de illa plenitudine omnes, qui corpus mortis gestamus, caperemus, ac vitali odore repleti diceremus : *Oleum effusum nomen tuum*. En quod nomen effusum, et qualiter, et quantum.

B 5. Cur vero oleum ? Nam hoc nondum dixi. In sermone superiore dicere coeparam; sed intervenit subito aliud quod prædicandum videbatur. Quanquam intermisericordiam ultra quam credidi : quod non aliud esse reor, nisi quod fortis mulier Sapientia misit manum ad collum, et digitum eius apprehenderunt fusum. Novit enim modicam lanam vel linum in longum producere filum, atque in telle extendere latitudinem, et sic omnes domesticos suos vestire duplicibus (*Prov. xxxi, 19, 21*). Est procul dubio inter oleum et nomen sponsi similitudo; nec otiose Spiritus sanctus alterutrum comparavit. Ego autem dico in triplici quadam qualitate olei, quod lucet, pascit et ungit, si vos melius non habetis. Fovet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem; lux, cibus, **C** **1311** medicina. Vide idem nunc et de sponsi nomine. Lucet prædicatum, pascit recognitatum, invocatum lenit et ungit. Et pereurramus singula.

6. Unde putas in toto orbe tanta, et tam subita fidei lux, nisi de prædicto Jesu ? Nonne in hujus nominis luce Deus nos vocavit in admirabile lumen suum, quibus illuminatis, et in lumine isto videntibus lumen, dicat merito Paulus : *Fuistis aliquanda tenebrae, nunc autem lux in Domino?* (*Ephes. v, 8*) Hoc denique nomen coram regibus, et gentibus, et filiis Israel portare jussus est idem apostolus (*Aet. ix, 15*) : et portabat nomen tanquam lumen, et illuminabat patriam, et clamabat ubique : *Nox processit, dies autem appropinquavit. Abjecimus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis: sicut in die honeste ambulemus* (*Rom. xiii, 12, 13*). Et monstrabat omnibus lucernam super candelabrum, annuntians in omni loco Jesum, et lumen crucifixum. Quomodo lux ista insplenduit ac perstrinxit cunctorum intuentium oculos, quando de ore Petri, tanquam fulgor, egrediens, claudi unius corporales plantas solidavit et bases, multosque spiritualiter cœcos illuminavit ? Nunquid non igne sparsit, cum ait : *In nomine Jesu Christi Nazareni surge et ambula?* (*Aet. iii, 6*) Nec tantum lux est nomen Jesu, sed est et cibus. An non toties confortaris, quoties recordaris ? Quid æque mentem cogitantis impinguat ? quid ita exercitatos reparat sensus, virtutes roboret, vegetat

mores bonos atque honestos, castas fovet affectiones? Aridus est omnis animæ cibus, si non oleo istu infunditur; insipidus est, si non hoc sale conditum. Si scribis, non sapit mihi nisi legero ibi Jesum. Si disputes aut conleras, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Jesus (169). Jesus mel in ore, in aure melos, in corde jubilus. Sed est et medicina. Tristatur aliquis vestrum? Veniat in cor Jesus, et inde saliat in os; et ecce ad exortum nominis lumen, nubilum omne diffugit, reddit serenum. Labitur quis in crimen, currit insuper ad laqueum mortis desperando? Nonne si invocet nomen vita, confestim respirabit ad vitam? Cui aliquando stetit ante faciem salutaris nominis duritia, ut assolet, cordis, iugavæ torpor, rancor animi, languor acedia? cui fons forte siccatus lacrymarum, invocato Jesu, non continuo erupit uberior, duxit suavior? Cui, in periculis palpitanti et trepidanti, invocatum virtutis nomen non statim fiduciam praeslitit, depulit metum? Cui, quæso, in dubiis æstuantि et fluctuantि, non subito ad invocationem elati nominis emicuit certitudo? Cui in adversis dissidenti, jamjamque deficienti, si nomen adjutorii sonuit, defuit fortitudo? Nimirum morbi et languores animæ isti sunt, illud medicina. Denique et probare licet: *Invoca me, inquit, in die tribulationis; eruam te, et honorificabis me* (Psal. XLIX, 15.) Nihil ita iræ impetum cohabet, superbæ tumorem sedat, sanat livoris vulnus, restringit luxuriae fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat avaritiae, ac totius indecoris fugat pruriginem. Siquidem cum nomino Jesum, hominem mihi propono mitem et humilem corde, benignum, sobrium, castum, misericordem et omni denique honestate ac sanctitate conspicuum, eudemque ipsum Deum omnipotentem, qui suo me et exemplo sanet, et roboret adjutorio. Hæc omnia simul mihi sonant, cum insonuerit Jesus. Sumo itaque mihi exempla de homine, et auxilium a potente; illa tanquam pigmentarias species, hoc tanquam unde acnam eas: et facio confectionem, cui similem medicorum nemo facere possit.

7. *Hoc tibi electuarium habes, o anima mea, reconditum in vaseculo vocabuli hujus, quod est Jesus, salutiferum certe, quodque nulli unquam pesti tuæ inveniatur ineficax.* Semper tibi in sinu sit, semper in manu, quo tui omnes in Jesum et sensus dirigantur et actus, Denique et invitatis: *Pone me, inquit, signaculum in corde tuo, signaculum in braehio tuo* (Cant. viii, 6.) Sed hoc **1312** alias. Nunc vero habes unde et brachio medearis, et cordi. Habes, inquam, in nomine Jesu, unde actus tuos vel pravos corrigas, vel minus perfectos adimpleas; itemque unde tuos sensus aut serves, ne corrumpantur; aut, si corrumpantur, sanes.

8. *Habuit et Iudea quosdam Jesus, quorum va-*

(169) Augustinus in lib. m. Confess. cap. 4, idem sibi accidisse ait in legendō Hortensi libro: « *Hoc solum me,* » inquit, « *in tanta flagrantia refrange-*

Acuis gloriatur vocabulis. Illa enim nec luecent, nec pascunt, nec medentur. Idecreso Synagoga in tenebris est usque adhuc, fame et infirmitate laborans; et non sanabitur nec satiabitur, quoisque sciat meum Jesum dominari Jacob et finium terræ, et convertatur ad vesperam, et famem patiatur ut canes, et circumeat civitatem (*Psal. LVIII, 14, 7*). Et illi quidem præmissi sunt, tanquam baculus ad mortuum Prophetam præveniens, et sua interpretari nomina nequiverunt; vacua quippe erant. Superpositus mortuo baculus est, et non erat vox neque sensus, quoniam baculus erat. Descendit qui baculum misit (*IV Reg. IV, 29-35*): et mox salvum fecit populum suum a peccatis eorum, probans se esse quod dicebatur: *Quis est hic, qui etiam peccata dimittit* (*Luc. VII, 49*). Nimirum qui dicit: *Salus populi ego sum* (*Psal. XXXIV, 3*). Jam vox, jam sensus est; et patet cum non inane portare nomen iustar priorum. Sentitur infusa salus, et beneficium non tacetur. Intus sensus, foris vox. Compungor, et confiteor, et confessio vitam indicat: *A mortuo enim tanquam qui non est, perit confessio* (*Ecli. XVII, 26*). Ecce vita, ecce sensus. Suscitatus perfecte sum, integra est resurrecio. An alind mors corporis est, nisi cum sensu privatur et vita? Pecatum, quod mors animæ est, nec compunctionis mihi sensum, nec confessionis reliquerat vocem, et eram mortuus. Venit is qui peccata dimiuit, et utrumque restituit, et dicit animæ meæ: *Salus tua ego sum.* Quid mirum si cedit mors, ubi vita descendit? Jam corde ereditur ad justitiam, et ore confessio fit ad salutem (*Rom. X, 10*). Jam oscitat puer, et oscitat septies (*IV Reg. IV, 35*), et dicit: *Septies in die laudem dixi tibi* (*Psal. CXVIII, 164*), Domine. Videite hunc septenarium. Sacer numerus est; non vacat. Sed melius hoc alii servamus sermoni, quo famelici et non fastidiosi ad tam bonas epulas accedamus, invitante nos sponso Ecclesiae Domino nostro Jesu Christo, qui est super omnia Dens benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XVI.

De cordis contritione, et de tribus speciebus veræ confessionis.

D**1** 1. Quid sibi ergo vult septenarius iste? Nescio enim an ita simplex quispiam in nobis sit, qui otiosas esse has vices, et numerum hunc putet fortuitum. Ego nec illud vacare reor, quod propheta incumbens super mortuum, ad mensuram puerilis corporis sese contraxit, os suum ori illius conjunxit, oculisque oculos, et manibus manus (*IV Reg. XXXIV*). Spiritus sanctus sic omnia fieri, et sic scribi fecit, ad eruditioem procul dubio illorum spiritum, quos corrupti corporis circumvenit infida societas, ac stulta mundi sapientia despere docuit. Corpus quippe quod corrumpitur, aggravat animam; et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitant.

bat, quod nomen Christi non erat ibi.... et quidquid sine hoc nomine fuisset, quamvis litteratum et expolitum et veridicum, non me totum rapiebat. »

tem (*Sap. xi, 15*). Propterea nemo miretur aut molestie accipiat, si in his serutandis, tanquam quibusdam Spiritus sancti apothecis, curiosus existo, cum sciam quia sic vivitur, et in talibus vita spiritus mei. Dico tamen his qui prævolantes ingenio, in omni sermone ante pene flagitant finem, quam principium teneant, debitorem me etiam tardioribus esse, et maxime; sed nec studium tam esse mihi ut exponam verba, quam ut imbuam corda. Et haurire, et propinare me opportet: quod non fit celeriter percurrendo, sed tractando, diligenter, et exhortando frequenter. Quanquam et præter spem quoque meam diu nos discussio detinuit sacramentorum. Putavi, fateor, unum ad hoc sermonem sufficere, silvamque istam umbrasam, latebrosamque allegoriarum pertransire **1313** nos cito et ad planitem moralium sensuum itinere dici quasi uuius pervenire: sed secus contigit. Biduum quippe jam in eo expendimus, et adhuc restat via. Ictus oculi eminus summitates ramorum et montium cacumina pervolabat; sed vallum subterjacens vastitas, et densitas dumetorum frustrabatur obtutus. Nunquid, verbi gratia, Elisae miraculum prævidere valebam, quia nobis videlicet de gentium vocatione et repulsione Judaeorum disserentibus, ita de subito in medium prosliret? Et nunc quandoquidem incidimus, non pigeat nos paululum immorari, consequenter ad id quod intermittimus postea reversuros, siquidem animarum eibus nihilominus est iste. Canibus quoque ac venatoribus plerumque contingit a bestia, quam agressi erant, desistere; et sequi aliam, quæ inopinantibus forte occurserit.

2. Non parvulum fiduciae robur prestat mihi, quod magnus ille vir propheta, potens in opere et sermone, de excelso monte cœlorum descendens, visitare dignatus est me; cum sim cinis et pulvis; misericri mortuo, inclinare se jacenti, contrahi et coæquari parvo, cæco partiri lumen oculorum suorum, et os mutum oris proprii osculo solvere, debilesque manus suarum roborare contactu. Suaviter rumino ista, et replentur viscera mea, et interiora mea saginantur, et omnia ossa mea germinant laudem. Hoc semel contulit universitatibus quotidie singuli in nobis actitari sentimus, et cordi scilicet tribui intelligentiae lumen, et ori adificationis verbum, et manibus opus justitiae. Dat sentire fideliter, dat proferre utiliter, dat efficaciter adimplere. Et est fuiiculus triplex, qui difficile rumpitur, ad extrahendas animas de carcere dia-boli, et trahendas post se ad regna celestia, si recte sentias, si digne proloquaris, si vivendo confirmes. Oculis suis tetigit meos, interioris hominis, frontem claris luminaribus ornans, fide et intellectu. Ori meo junxit suum, et mortuo signum pacis impressit quoniam cum adhuc peccatores essemus, reconciliavit nos Deo, justitiae mortuos. Os ori applicuit, iterato inspirans in faciem meam spiraculum vitaæ sed sanctioris quam primo. Nam primo quidem in

A animam viventem creavit me; secundo in spiritum vivificantem reformavit me. Manus suas meis superposuit, exemplum præbens bonorum operum, formam obedientię. Aut certe manus suas misit ad fortia, ut doceret manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum.

3. Et oscitavit, inquit, puer septies (*IV Reg. iv, 35*). Sufficiebat ad gloriam manifestandi miraculi oscitasse semel; sed multiplicitas et insignis numerus mysterii admonent. Si illud ingens universi humani generis primum quidem exaniue corpus attendas, vides ubique Ecclesiam, ex quo vitam propheta incumbente recepit, quasi septies oscitare; quia septies in die laudem dicere consuevit. Si te ipsum advertas, in hoc te noveris vita vivere spirituali, ac mysticum hunc implere numerum, si sensualitatis tuae quinarium charitatis binario subjicis, exhibesque, juxta Apostolum, membra tua servire justitiae in sanctificationem, quæ prius exhibuisti servire iniquitati ad iniquitatem (*Rom. vi, 19*); aut certe si eundem quinarium proximorum saluti impertiens, ad perficiendum septenarium duo haec adjicias, misericordiam scilicet et judicium cantare Deo.

4. Habeo et alias septem oscitationes, septem videlicet experientias. sine quibus vera et certa salus redivivi spiritus mundus constat: quatuor ad sensum compunctionis, tria ad confessionis sonum pertinentia. Si vivis, si vox, si sensus est, tu quoque eadem in te recognoscis. Porro sensum ex integro recuperasse te scias, si tuam conscientiam quadruplici sentis compunctione moderi; pudore gemino, et gemino metu: nam vitam ad perficiendum septenarium triplex confessionis species attestatur, de quibus postea videbitur. Nonne et sanctus Jeremias in suo planctu observat hunc numerum? Et tu igitur in tua pro te lamentatione formam habens prophetam. Deum cogita **1311** factorem tuum, cogita et benefactorem, cogita patrem, cogita Dominum. Ad omnia reus es; plange per singula. Ad primem et ultimum respondeat timor tuus, ad duo media pudor. Pater sane non metuitur, cum pater sit. Patris enim est misereri semper et parcere. Et si percutit, virga non baculo percutit; et cum percusserit, sanat. Paterna vox est: *Percutiam et ego sanabo* (*Deut. xxxii, 39*). Non est proinde quod a patre formides, qui etsi quandoque feriat ut emendet, nunquam tamen ut vindicet. At vero cogitantem quod patrem offendimus, est certe quod pudet, etsi non quod terreat. Voluntario genuit me verbo veritatis, non stimulo carnalis cupiditatis excussum, quemadmodum genitor carnis mea. Deinde etiam non pepercit Unigenito pro sic genito. Ita ipse quidem patrem se exhibuit mihi, sed non ego me illi vicissim filium. Quanam fronte attollo jam oculos ad vultum patris tam boni, tam malus filius? Pudet indigna gessisse genere meo, pudet tanto patre vixisse degenerem. Exitus aquarum deducite, oculi mei; operiat confusio faciem meam, vultum meum

pudor suffundat, occupetque caligo. Deficiat in dolore vita mea, et anni mei in gemitibus. Proh pudor ! quem fructum habui in quibus nunc erubesco ? Si in carne seminavi, de carne non metam nisi corruptionem (*Galat.* vi, 8); si in mundo, et ipse transit, et concupiscentia ejus (*I Joan.* ii, 17). Quid ? caduca, vana, et prope nulla, et quorum finis mors est, infelix et insanus preferre non erubui aeterni Patris amori et honori. Confundor, confundor audire : *Si ego pater, ubi est honor meus?* (*Malach.* i, 6.)

5. Sed et si Pater non esset, obrueret me beneficiis. Instaurat adversum me testes, ut alia innumeram taceam, hujus corporis victum, et usum temporis hujus, et super omnia sanguinem dilecti Filii clamantem de terra. Pudet ingratitudinis, quamquam ad confusionis cumulum, arguar etiam reddidisse mala pro bonis, et odium pro dilectione. Minime quidem mihi a benefactore, sicut nec a patre timendum. Verus quippe benelicus est, dans affluenter, et non improporans (*Jac.* i, 5). Non improporat dona, quia dona sunt; et beneficia sua mihi dedit, non vendidit. Denique sine paenitentia sunt dona ejus. At quanto de illo benignius, tanto de me indigius sentire cogor. Erubescere, et dole nihilominus, anima mea; quoniam etsi illum non repetere et non improporare decet, nos tamen omnino dedecet ingratis immemoresque exstitisse. Heu ! quid vel nunc tandem retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi ?

6. Quod si seignior forte suas partes minus excusat pudor, timor sane excitetur in adjutorium. Excitetur, ut excite. Sepone parum pia vocabula benefactoris et patris, atque ad anteriora convertere. Nempe qui legitur : *Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis* (*II Cor.* i, 3); legitur nihilominus : *Deus ultionum Dominus* (*Psal.* xciii, 1); legitur : *Deus judex justus et fortis* (*Psal.* vii, 12); legitur : *Terribilis in consiliis super filios hominum* (*Psal.* lxxv, 5); legitur : *Deus zelans* (*Exod.* xx, 5). Quod pater est, quod beneficis est, tibi est; quod Dominus ac creator, sibi; etenim *propter semet ipsum fecit omnia*, Scriptura teste (*Prov.* xvi, 4). Qui ergo quod tuum est tibi defendit ac servat; putas, et pro se aliquando non zelabit? putas, sui non requiret principatus honorum? Propter hoc *irritavit impius Deum*, quia *dixit in corde suo : Non requiret* (*Psal.* ix, 13). Et quid est in corde suo dicere : *Non requiret, nisi non metuere quod requirat?* Sed requiret usque ad novissimum quadrantem: requiret et retribuet abundantiter facientibus superbiam (*Psal.* xxx, 24). Requiret a redempto servitum, honorem et gloriam ab eo quem plasnavit.

7. Esto quod dissimulet pater, ignoscat beneficis; sed non Dominus et Creator; et qui parcit filio, non pareat figmento, non parcet servo nequam, Pensa cuius sit formidinis et horroris, tuum atque omnium contempsisse factorem, offendisse Dominum majestatis. Majestatis est timeri, Domini est timeri,

Aet maxime hujus majestatis, hujusque Domini. Nam si reum regiae majestatis quamvis humanae, humanis legibus plecti **1315** capite sacitum sit; quis finis contemnentium divicam omnipotentium erit? Tangit montes, et fumigant (*Psal. cxlii*, 5); et tam tremendam majestatem audet irritare vilis pulvinus, uno levi flatu mox dispergendas, et minime recolligendas? Ille, ille timendus est, qui postquam occiderit corpus, potestatem habet mittere et in gehennam (*Luc.* xii, 5). Paveo gehennam, paveo judicis vultum, ipsis quoque tremendum angelicis potestatis.

BContremisco ab ira potentis, a facie furoris ejus, a fragore ruentis mundi, a conflagratione elementorum, a tempestate validâ, a voce archangeli, et a verbo aspero. Contremisco a dentibus bestie infernalis, a ventre inferi, a rugientibus præparatis ad escam. Horreo vermem rodentem, et ignem torrentem, fumum, et vaporem, et sulphur, et spiritum procellarum; horreo tenebras exteriôres. Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis footem lacrymarum (*Jerem.* ix, 1), ut præveniam flutibus letum, et stridorem dentium, et manuum pedumque dura vincula et pondus catenarum prementium stringentium, urentium, nec consumentium? Ile me, mater mea! utquid me genuisti filium doloris, tiliun amaritudinis, indignationis et plorationis aeternæ? Cor exceptus genibus, cur lactatus uberibus, natus in combustionem, et cibus ignis?

8. Qui sic afficitur, sensum procul dubio recuperavit, et in duplice metu isto, itemque pudore illo æque duplice habet oscitationes quator. Tres quæ restant ex voce confessionis adjiciet, et nequaquam dicetur jam de eo, quod non sit vos neque sensus, si tamecum de corde humili, simplici, fidelique processerit illa confessio. Omne ergo quod remordet, conscientiam, confitere humiliiter pure, fideliter; et has vices implesti. Sunt qui gloriatur cum mate fecerint, et exsultant in rebus pessimis (*Prov.* ii, 14) quos notans propheta : *Peccata sua, inquit, prædicaverunt sicut Sodoma* (*Isai.* iii, 9). Verum hos ab hac disputatione, tanquam sæculares amoveo: nam quid ad nos de his qui foris sunt?

9. Quanquam et de his qui religiose vestiti, et religionem professi sunt, nonnunquam audivimus, aliquos reminisci et jacitare impudentissime mala sua praeterita; quæ, verbi gratia, aliquando vel fortiter gladiatorio, vel argute litteratorio gessere conflictu, seu aiud quid secundum mundi quidem vanitatatem favorable, secundum animæ vero salutem nocivum, perniciosum, damnosum. Sæcularis adhuc animi indicium est hoc; et humili habitus qui generatur a talibus, non sanctæ novitatis est meritum, sed priscae vetustatis operculum. Nonnulli talia, quasi dolendo et paenitendo rememorant; sed gloriam intentione captantes, commissa sua non diluunt, sed seipsos illudunt: nam Deus non irridetur (*Galat.* vi, 7). Veterem hominem non exuerunt, sed novo palliant. Non proditur aut projicitur vetus fermentum illa confessione; sed statuitur,

secundum illud : *Inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die* (Psal. xxxi, 3). Pudet reminisci quorundam tantam proterviam, ut non pudeat eos cum exsultatione lugenda jactitare, quod et post susceptum sanctum habitum callide quempiam supplantaverint, et circumvenerint in negotio fratrem ; aut quod talionem pro convicio vel maledicto, id est malum pro malo ; aut maledictum pro maledicto audacter reddiderint.

10. Sed est confessio eo periculosius noxia, quo subtilius vana, cum ipsa etiam in honesta et turpia de nobis detegere non veremur, non quia humiles sumus, sed ut esse putemur. Appetere autem de humilitate laudem, humilitatis est, non virtus, sed subversio. Verus bimilis vilis vult reputari, non humiliis praedicari. Gaudet contemptu sui, hoc solo sane superbis, quod laudes contemnit. Quid perversius, quidve indignius, quam ut humilitatis custos confessio superbiae militet, et inde velis videri melior, unde videris deterior ? Mirabile jactantiae genus, ut non possis putari sanctus, si non appareas sceleratus. At talis confessio speciem habens humilitatis, non virtutem, non solum veniam non meretur, **1316** sed et provocat iram. Nunquid profuit Saul, quod se ad increpationem Samuelis peccasse confessus est ? (*I Reg. xv, 30.*) Culpabilis procul dubio fuit illa confessio, quae culpam non diluit. Quando enim humilem contemneret confessionem bimilitatis magister, et cui humilibus dare gratiam certe ingenitum est ? Omnino non poterat non placari, si quae in ore sonuit, iu corde radiasset humilias. Ecce cur humilem esse debere confessionem dixi.

11. Oportet autem esse et simplicem. Non intentionem (forte quia latet homines) excusare deflectet, si sit rea; nec levigare culpam, quae gravis est; nec alieno adumbrare suasu, cum invitum nemo coegerit. Primum illud non confessio est, sed defensio; nec placat, sed provocat. Sequens monstrat ingratitudinem; et quo minor reputatur culpa, eo minuitur et gloria indultoris. Sed enim minus libenter beneficium datur, quod minus grata minusve necessarie provenire sentitur. Veniam proinde sibi abjudicat, qui munus largitoris attenuat: quod quidem omnis qui reatum suum verbis alleviare conatur, facit. Jam a postremo primi hominis debortetur, exemplum, nec culpam siquidem diffidentis, nec tamen consequentis veniam non dubium quin ob reatus mulieris admitionem (*Gen. iii, 2.*) Genus excusationis est, cum argueris tu, alium incusabo. Porro excusare te velle quando corriperis, quam sit non modo minime fructuosum, sed et perniciosum, sanctum David interroga. *Verba nempe malitiae, excusationes in peccatis appellat, ne in ea declinet cor suum rogans et supplicans* (Psal. cxi, 4). Merito quidem. In animam etenim suam peccat qui se excusat, repellens proinde a se indulgentiae medicinam, et sic vitam sibi proprio ore intercludens. Et quænam major malitia, quam propriam armari in salutem, et linguæ tuae temetipsum mucrone

A confodere ? Denique qui sibi nequam, cui est bonus ? (*Eccli. xiv, 5.*)

13. Sit autem et fidelis confessio, ut confitearis in spe, de indulgentia penitus non diffidens, ne tuo te ore non tam justifices, quam condennes. Judas certe proditor Domini, et Cain fraticida confessi sunt, et diffisi sunt: alter : *Peccavi, inquit tradent sanguinem justum* (*Matth. xxvi, 4.*), alter : *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear* (*Gen. iv, 13.*) ; et verax licet, nil eis profuit infidelis confessio. Hæ itaque tres confessionis observantiae, junctæ quatuor superioribus compunctionis, septenarium implet.

13. Jam vero sic compunctus, et sic confessus, ac propria proinde certus de vita, certus quoque nihilominus es, ut arbitror, vacuo nequam nomine appellari Jesum, eum, qui in te talia valuit. et volunt operari, nec vacue, subsecutum fuisse baculum quem præmisserat. Non venit vacue quia non venit vacuus. Nam quomodo vacuus, in quo habitavit plenitudo ? Neque enim ei datus est ad mensuram spiritus. Denique et venit in plenitudine temporis (*Galat. iv, 4.*) plenum proinde venire se indicans. Bene plenum, quem unxit Pater oleo letitiae præ consortibus suis (*Psal. XLIV, 8.*) ; unxit et misit plenum gratiae et veritatis (*Joan. 1, 14.*) Unxit ut ungeret. Omnes ab eo uncti sunt, qui de plenitudine ejus meruerunt accipere. Ideo ait : *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me, ad annuntiandum mansuetis misit me; ut mederer contritis corde, ut prædicarem captiuis indulgentiam, et clausis aerationem, ut prædicarem annum placabilem Domino* (*Isai. LXI, 1, 2.*) Veniebat, ut audis, ungere contritiones nostras, ac lenire doloros: ideoque venit unctus, veavit mansuetus et mitis, et multæ misericordiaæ omnibus invocantibus se. Sciebat se ad infirmos dessendere, exhibuitque quallem oportuit. Et quoniam multæ erant infirmitates, multa quoque providus medicus medicamina euravit afferre. Attulit spiritum sapientiae et intellectus, spiritum consilii et fortitudinis, spiritum scientiae et pietatis, et spiritum timoris Domini.

14. Vides quot phialas plenos odoramentis cœlestis medicus præparavit ad sananda vulnera illius miseri, qui incidit in latrones ? Septem sunt numero, septem **1317** fortasse præfatis oscitationibus excitandis accommodatae. Spiritus enim vitæ erat in phialis. Ex his prosector infudit oleum meis vulneribus; infudit et vinum, sed mihius quam olei. Sic nempe congruelbat infirmitatibus meis, ut misericordiam superexaltaret judicio, quemadmodum vino oleum superfertur infusum. Attulit proinde quinque cados olei, vini non nisi duos. Vinum siquidem timor tantum et fortitudo fuere reliqua quinque oleum propria suavitate designant. In spiritu denique fortitudinis, tanquam potens eruplatus a vino (*Psal. LXXVII, 65.*), descendit ad Inferos, contrivit portas æreas, et vectes ferreos confrigit; alligavit fortem, et vasa captitatis eri-

puit. Descendit nihilominus in spiritu timoris, sed timendus, non timidus.

15. O Sapientia! quanta arte medendi in vino et oleo animae meae sanitatem restauras, fortiter suavis, et suaviter fortis! fortis pro me, et suavis mihi. Denique attingis a fine usque ad finem fortiter et disponis omnia suaviter propellens inimicum, et iustitium foyens. Sana me, Domine, et sanabor; psallam et confitebor nomini tuo, et dicam: *Oleum effusum nomen tuum* (*Cant. 1, 2*). Non vinum effusum (nolo enim ut intres in judicium cum servo tuo), sed oleum, quia coronas me in misericordia et miserationibus (*Psal. cx, 4*). Oleum plane, quod dum supernatam cunctis quibus immiscetur liquoribus, liquido illud designat nomen, quod est super omne nomen. O nomen praeuane et prædulce! o nomen præclarum præelectum et præexcelsum, et super-exaltatum in saecula! Hoc vere oleum quod exhalat faciem hominis, quod caput jejunantis impinguat, ut oleum peccatoris non sentiat. Hoc nomen novum, quod os Domini nominavit (*Isai. LXII, 2*). Quod et vocatum est ab angelo priusquam in utero conceperetur (*Luc. ii, 2t*). Ille non solum Iudeus, sed quicunque invocaverit salvus erit (*Joel. ii, 32*); in tantum usquequaque estusum est. Ille Pater duxavit Filio, sponso Ecclesie Domino nostro Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

SERMO XVII.

De accessu et recessu Spiritus sancti observando de que invidia diaboli erga genus humanum.

1. Putamusne, satis processum est in sanctuario Dei, dum scrutamur mirabile sacramentum; an ad perscrutandum adhuc, si quid restat, audemus spiritum ad interiora sequi? Spiritus nempe iste scrutatur non solum hominum corda et renes, sed etiam profunda Dei: et sive ad nostra, sive ad alta (170), securus sequor eum quoque ierit. Tantum ut custodiat corda nostra et intelligentias nostras, ne orte cum non aderit, adesse putemus, nostrumque pro ipso sequamur sensum deviantes. Venit namque, et vadit prout vult; et nemo facile scit, unde veniat, aut quo vadat (*Joan. iii, 8*). At istud sine damno fortasse salutis nescire licet: ceterum quando veniam, vel quando vadat, id plane periculosissime ignoratur. Cum enim hæ Spiritus sancti circa nos dispensatoriae quidem vicissitudines vigilantissime non observantur, fit ut nec absentem desideres nec præsentem glorifies. Nempe qui idcirco recedit ut avidius requiratur: quonam modo, si abesse nescitur, requiritur? Et rursum qui dignanter ad hoc redit ut consoletur; qualiter digne pro sua majestate suscipitur, si nec adesse sentitur? Mens ergo quæ ignorat abscessum, patet seductio-ni; et quæ redditum non observat, erit ingrata vi-sitationi.

(170) Sic manuscripti; non, alia.

A 2. Petuit quondam aliquid Elisæus a magistro, cum discessum ejus imminere persensit; nec obtinuit, sicut scitis, nisi ea quidem conditione, si visderet quando tolleretur a se (*IV Reg. ii, 9, 10*). In figura contigit hoc illis, scriptum est autem propter nos. Vigiles esse et solliciti circa opus nostræ salutis (quod mira subtilitate ac suavitate divinæ suæ artis incessanter actitat Spiritus in intimo nostri) propheticō docemur et monemur exemplo. Nunquam sane side nostra conscientia **1318** magistra unctio, quæ docet de omnibus, tollatur a nobis, si duplicato volumus munere non fraudari. Nunquam, cum venerit, inveniat imparatos, sed semper vultus suspensos, expansosque habentes sinus ad largam Domini benedictionem. Quales demque querit? *Similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis* (*Luc. xi, 36*): qui utique ab illis supernæ mensæ copiosis deliciis vacua nunquam revertitur manu. Vigilandū proinde, et vigilandum omni hora, quia nescimus qua hora Spiritus; venturus sit, seu iterum abiturus. It et redit Spiritus; et qui stat eo teuente, deserente cadat necesse est; sed non colliditur, quia Dominus rursum supponit manum suam. Et has alternare vices non cessat in his qui spirituales sunt, vel quos potius spirituales proinde ipse creare intendit, visitans diluculo, et subito probans. Denique *septies cadit justus, et septies resurgit* (*Prov. xxiv, 16*): si tamen cadit in die, ut se cadere videat, et cecidisse sciat, et resurgere cupiat, et requirat manum adjuvantis, et dicat: *Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem; avertisti faciem tuam a me, et faetus sum conturbatus* (*Psal. xxix, 8*).

B 3. Aliud est dubitare de veritate, quod patiaris necesse est, cum Spiritus minime spirat; et aliud sapere falsitatem, quod facile caves, si eamdem tuam ignorantiam non ignoras, quatenus dicas et tu: *Et si quid ignoravi, ignorantia mea tecum est* (*Job xix, 4*). Sancti Job sententia est: agnoscite. Pessimæ matris ignorantiae, pessimæ itidem filiæ

D due sunt, falsitas et dubietas: illa miserior, ista miserabilior; perniciosior illa, ista molestior. Cum loquitur Spiritus, cedit ultraque: et est non solum veritas, sed et certa veritas. Est quippe veritatis ille Spiritus, cui contraria falsitas est; est et sapientiae, quæ cum sit candor vitae æternæ, et ubique attingat propter munditiam suam, obscurum ambigui non admittit. Cavenda sane, cum Spiritus iste non loquitur, etsi non molesta dubietas, certe falsitas exsecranda. Aliud est enim sub incerto, hoc vel illud opinando sentire, aliud temere affirmare quod nescias. Aut ergo loquatur semper Spiritus, quod nostri quidem minime arbitrii est; aut quando silere placet, hoc ipsum indicet, et loquatur saltem suum silentium, ne ipsum nobis falso praetire putantes, nostrum pro ipso male securi sequamur errorem; et si suspenderit ambiguo, non relinquat

mendacio. Est qui dubie profert mendacium, nec mentitur; et est qui veritatem quam nescit affirmat, et mentitur. Nam et ille, non quidem quod non est, esse; sed se quod credit, credere dicit, et verum dicit, etiamsi hoc verum non sit quod credit; et is, cum se certum uide non est certus, dicit; verum noucicit, etiamsi verum sit de quo asserit.

4. His præmissis ad cautelam talia inexpertorum, sequar jam Spiritum, sicut confido, præeuntem, eadem tamen cautela, si potero, quam præmisi; et tentabo facere ipse quod doceo, ne dicatur et mihi: *Tu qui alios doces, te ipsum non doces* (Rom. ii, 21). Distinguendum sane inter manifesta et dubia, nec illa scilicet adduci in dubium, nec ista temere affirmari. Quod quidem ipsum de magisterio sperandum est Spiritus: nec enim nostra ad illud omnino industria sufficit. Quis novit hominum, an il quod inter homines judicatum a Deo sermo superior (a quo videlicet, si bene inemini, quartus est iste) patetfecit, in supernis quoque judicium jam factum præcesserit (171).

5. Quod dico, tale est. Putasne Lucifer ille, qui mane oriebatur, sed præpropere elevabatur, antequam verteretur in tenebras, generi humano inviderit et ipse olei infusionem (*alias, effusionem*), ut per seipsum jam tunc indignabundus mussitaret, dicens intra se quodammodo: Utquid perditio haec? Hoc ego nou assero dicere Spiritum, sed nec contradicere dico; nescio enim. Potuit autem contingere, si tamen incredibile non putetur, plenum sapientia et perfectum decore, homines præscire potuisse futuros, etiam et profecturos in 1319 pari gloria. Sed si præscivit, in Dei verbo absque dubio vidi, et in librō suo invidit, et molitus est habere subjectos, socios dignatus. Infirmiores sunt, inquit, inferioresque natura; non deceat esse concives, nec æquales in gloria. An forte prodit impiam hanc ejus machinationem illa præsumpta ascensio, sessioque significans magisterium: *Ascendam, inquit, super montem excelsum, et sedebo in lateribus aquilonis* (Isai. xiv, 13), quo Altissimi quondam proinde similitudinem obtineret, si, quemadmodum ille super cherubim se lens, gubernat omnem angelicam creaturam; ita et ipse altus sederet, regeretque genus humanum? Absit! Iniquitatem meditatus est in cubili suo, mentiatur iniquitas sibi. Nos alium non agnoscimus judicem quam auctorem. Non diabolus, sed Dominus judicabit orbem terræ, et ipse Deus noster in sæculum sæculi; ipse reget nos in sæcula.

6. Ergo in cœlo concepit dolorem, et in paradiſo peperit iniquitatem, prolem malitiæ, matrem mortis et æruminarum; omniumque prima parens superbia. Nam etsi invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum (Sap. ii, 24), initium tamen omnis peccati superbia (Eccli. x, 15). Verum quid illi profuit? Nihilominus

A tu in nobis es, Domine, et nomen tuum invocatum est super nos; et dicit populus acquisitionis, dicit Ecclesiæ redemptorum: *Oleum effusum nomen tuum*. Cum ejicior ego, tu illud effundis post me, et in me; quoniam cum iratus fueris, misericordia recordaberis. Accepit tamen Satan regnum super omnes filios superbiae, factus princeps tenebrarum harum, ut regno humilitatis etiam superbia militet, dum in uno suo principatu temporali, et tali, multos humiles excelsos aternosque reges constituit. Iucundum judicium, ut superbus ille humilium malleator, eisdem ipsis nesciens fabricet coronas perpetuas, impugnando omnes, et omnibus succumbendo. Siquidem ubique et semper judicabit Dominus populos, et salvos faciet filios pauperum, et humiliabit calumniatorem. Ubique, et semper defensabit suos, propulsabit nocentes, et tollet virgam peccatorum desuper sortem justorum, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas (Psal. cxiv, 3): eritque tandem eum ex toto arcum conteret, et confringet arma, etsi euia comburet igni. Tu tibi, miser, sedem collocas in aquilone, plaga nebulosa et frigida; et ecce suscitantur de pulvere inopes, et de stercore pauperes, ut sedeant cum principibus, et solium gloriae teneant, dolesque impleri illud: *Pauper et inops laudabunt nomen tuum* (Psal. lxxiii, 21).

C 7. Gratias tibi, pater orphanorum et judex pupillorum, incaluit super nos mons coagulatus, mons pinguis, cœli distillaverunt a facie Dei Sinai, effusum est oleum, dilatum est nomen, quod nobis et cui nos invidebat iniquus; dilatum, inquam, usque ad corda et ora parvolorum, et in ore infantium et lactentium perficitur laus. Porro peccator videbit et irascetur, et erit sicut ira implacabilis, sic flamma inextinguibilis, quæ jam parata est ei et angelis ejus. Zelus Domini exercituum faciet hoc. Quomodo me amas, Deus meus, amor meus? quomodo me amas, ubique recordatus mei, ubique zelans salutem egeni et pauperis, non solum adversum homines superbos, sed etiam adversus sublimes angelos? In cœlo et in terra judicas, Domine, nocentes me, expugnas impugnantes me; ubique subvenis, ubique assistis, ubique a dextris es mihi, Domine, ne commovear. Haec cantabo Domino in vita mea, psallam Deo meo quandiu sum. Haec virtutes ejus, haec mirabilia ejus quæ fecit. Hoc primum et maximum judicium, quod mihi illa conscientia secretorum aperuit virgo Maria: *Deposituit, inquiens, potentes de sede, et exaltavit humiles*. 1320 *Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes* (Lue. i, 52, 53). Secundum autem simile est huic, quod jam audistis, ut qui non vident, videant; et qui vident, cœci fiant (Joan. ix, 39). In his duobus judiciis consoletur se pauper, et dicat: *Memor fuji iudiciorum tuorum a sæculo, Domine, et consolatus sum* (Psal. cxviii, 52).

D 8. Sed revertamur ad nos ipsos, scrutemurque

(171) In plerisque scriptis resecta parenthesi legitur, præcesserit, utrumnam videlicet Lucifer, qui, etc., ut in num. seq. et sic habet prima editio.

vias nostras; et ut in veritate id possimus, invoke-
mus Spiritum veritatis, et revocemus ab alto quo
nos eduxerat, quatenus antecedat nos etiam ad nos,
quoniam sine ipso possumus nihil. Nec verendum
quod dedignetur condescendere nobis, qui potius, si
vel exiguum quid absque ipso conamur, indignatur.
Non est enim ille vadens et non rediens, sed ducit
nos et reducit de claritate in claritatem, tanquam
Domini Spiritus, quandoque rapiens ad se in lumine
suo, quandoque, (*alias additur, nobis*) contemporans,
et illuminans tenebras nostras, ut sive supra nos,
sive apud nos, semper in luce, semper ut filii lucis
ambulemus. Transivimus allegoriarum umbras; ven-
tum est ad indaganda moralia. Edificata est fides,
instruatur vita; exercitatus, est intellectus, dictetur
actus (*alias, ditetur actus*). Siquidem intellectus
bonus omnibus facientibus eum (*Psal. cx, 10*), si
tamen et actus, et intelligentia dirigantur in laudem
et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui est super
omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

SERMO XVIII.

*De duabus operationibus Spiritus saneti, quarum
una vocatur effusio, et alia infusio.*

1. *Oleum effusum nomen tuum* (*Cant. 1, 2*). Quid certum demonstrat Spiritus sanctus nobis in nobis occasione hujus capituli? Profecto, quod, interim occurrit, geminae cujusdam suae operationis experimentum; unius quidem, qua nos primo intus virtutibus solidat ad salutem; alterius vero, qua foris quoque muneribus ornat ad lucrum. Illas nobis, haec nostris accipimus. *Ve:bi gratia, fides, spes, charitas* nobis propter nos dantur; absque his quippe salvi esse non possumus. Porro scientiae seu sapientiae sermo, gratia curationis, prophetia, similiaque, quibus carere cum integritate etiam salutis propriæ possumus, proximorum procul dubio in salutem expendenda donantur. Et has Spiritus sancti operationes, quas vel in nobis, vel in aliis experimur, ut ex re nomina accipient, infusionem, si placet, atque effusionem nominemus. Cuinam ego harum convenit: *Oleum effusum nomen tuum?* Nonne effusio? Nam de infusione effusum potius, quam effusum dixisset (172). Deinde ob bonum odorem uberon extrinsecus perlusorum, ait sponsa: *Oleum effusum nomen tuum;* a-scribens ipsum odorem nomini sponsi, tanquam oleo effuso super ubera. Et quicunque munere gratiae exterioris perfusum (*alias. perfundi*) se sentit, quo ei ipse aliis refundere possit, etiam huic dicere est: *Oleum effusum nomen tuum.*

2. Sed sane cavendum in his, aut dare quod nobis accepimus; aut quod erogandum accepimus, retinere. Rem profecto proximi retines tibi, si verbi causa plenus virtutibus cum sis, forisque nihilominus domis scientiae et eloquentiae adordatus, metu forte

(172) Apud Horstium et alio, hic inseritur periodus sequens: *Denique de uberon foris spirante fragran-
tia et nonde internis Sponsæ virtutibus prolatum est,
Oleum effusum nomen tuum. Denique ob bonum*

Aut segnitie, aut minus discreta humilitate, verbum bonum, quod posset prodesse multis, inutili, imo et damnabili ligas silentio; certe maledictus, quod frumenta abscondis in populis (*Prov. xi, 26*). Rursum quod tunum est spargis et perdis, si priusquam infundaris tu totus, semiplenus festines effundere, contra legem arans in primogenito bovis, et ovis primogenitum **1321** tondens (*Deut. xv, 19*). Nimirum vita atque salute, quam alteri das, te fraudas, dum sana vacuus intentione, gloriae inanis vento inflaris, aut terrenæ cupiditatis veneno inficeris, et lethali apostemate turgens interis.

3. Quamobrem, si sapis, concham te exhibebis, et non canalem. Hic siquidem pene simul et recipit, et refundit; illa vero donec impleatur, exspectat; et sic quod superabundat, sine suo damno communicaat, sciens maledictum qui partem suam facit deterrorem. Et ne meum consilium contemptibile ducas, audi sapientiorem me: *Stultus, ait Salomon, profert totum spiritum suum simul, sapiens reservat in posterum* (*Prov. xxix, 11*). Verum canales hodie in Ecclesia multos habemus, conchas vero perpaucas. Tantæ charitatis sunt per quos nobis fluenta cœlestia manant, ut ante effundere quam infundi velint, loqui quam audire paratores, et prompti docere quod non didicerunt, et aliis præesse gestientes, qui seipsos regere nesciunt. Ego nullum ad salutem pietatis gradum illi gradui anteponendum existimo, quem Sapiens posuit, dicens: *Miserere anime tuæ placeens Deo* (*Eccli. xxx, 24*). Quod si non habeo nisi parumper olei quo ungar, putas, tibi debo dare, et remanero inanis? Servo illud mihi, et omnino nisi ad prophetæ jussionem non profero. Si institerint rogiantes aliqui ex his, qui forte existimant de me supra id quod vident in me, aut audiunt aliquid ex me, respondebitur eis: *Ne forte non sufficiat nobis et vobis, itc potius ad videntes, et emite vobis* (*Matth. xxv, 9*). Sed *charitas*, inquis, *non querit quæ sua sunt* (*I Cor. xiii, 5*). Et tu scis quam ob rem? non querit quæ sunt sua, profecto quia non desunt. Quisnam querat quod habet? Charitas quæ sua sunt, id est propriæ saluti necessaria, nunquam non habet; nec modo habet, sed etiam abundat. Vult abundare sibi, ut possit et omnibus; servat sibi quantum sufficiat, ut nulli deficiat. Alioquin si plena non est, perfecta non est.

4. Cæterum tu, frater, cui firma satis propria salus nondum est, cui charitas adhuc aut nulla est, aut adeo tenera atque arundinea, quatenus omni flatui cedat, omni credat spiritui, omni circumferatur vento doctrinæ; imo cui charitas tanta est, ut ultra mandatum quialem diligas proximum tuum plus quam te ipsum: et rursum tantilla, ut contra mandatum favore liquescat, pavore deficiat, perturbetur tristitia, avaritia contrabatur, protrahatur am-

odore, etc., sed eam omitunt plerique manuscripti et prima editio. Habet quidem codex Uicensis, sed omissa sequentia periodo. Denique ob bonum, etc. E: vero superflua est alterutra.

bitione, suspicionibus inquietetur, conviciis exagitetur, curis evisceretur, honoribus tumeat, labore tabescat : tu, inquam, ita in propriis teipsum sentieus, quamam dementia, queso, aliena curare aut ambis, aut acquiescis? Sed enim audi quid consulat canta vigilque charitas. *Non quod aliis, inquit, sit remissio, vobis autem tributatio, sed ex aequalitate* (*Il Cor. viii, 13*). *Noli nimium esse justus* (*Eccle. vii, 17*). Sufficit ut diligas proximum tuum tanquam te ipsum; hoc quippe est ex aequalitate. Dicit David : *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea, et labiis exsultationis laudabilis os meum* (*Psal. lxi, 6*): infundi nimur prius volens et sic effundere; nec solum infundi prius, sed et impleri, quatenus de plenitudine eructaret, non oscitaret de iuanitate. Cauta quidem : ne quod aliis remissio, sibi tribulatio esset; et nihilominus caste, imitans illum, de cuius plenitudine omnes accepimus. Disce et tu nonnisi de pleno effundere, nec Deo largior esse velis. Concha imitetur fontem. Non manat ille in rivum, nec in lacum extenditur, donec suis satietur aquis. Non pudeat concham non esse suo fonte profusorem. Denique ipse fons vitae plenus in seipso, et plenus seipso, noune primum quidem ebulliens et saliens in proxima secreta cælorum, omnia implevit bouitatem; et tuncdemum impletis superioribus secretioribusque partibus erupit ad terras, ac de superfluo homines et jumenta salvavit, quemadmodum multiplicavit misericordiam suam? Prius interna replevit; et sic exundans in multis miserationibus **1322** suis visitavit terram, et iuebriavit eam, multiplicavit locupletare eam. Ergo et tu fac similiter. Implere prius, et sic curato effundere. Benigna prudensque charitas affluere consuevit, non effluere. *Fili mi, ne per effluas*, ait Salomon; et Apostolus : *Propterea, inquit, debemus intendere his quæ dicuntur; ne forte pereffluamus* (*Hebr. ii, 1*). Quid enim? tunc Paulo sanctior, sapientor Salomon? Alioquin nec mihi sedet ditari ex te exinanito. Si enim tu tibi nequam, cui bonus eris? De cumulo, si vales, adjuva me; sin autem, paresto tibi.

5. Sed jam audite, quæ et quanta saluti propriae necessaria sint, quæ et quanta infundi oporteat, priusquam effundere præsumamus, quæ tamen imprimætiarum breviter colligere potero. Hora siquidem jam multum ascendit, et sermonis urget ad finem. Accedit medieus ad vulneratum, spiritus ad animam. Quam enim non reperiat gladio diaboli vulneratam, etiam post sanatum vulnus antiqui delicti medicamento baptismatis? Ergo ad illam animam quæ dicit : *Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ mee* (*Psal. xxxvii, 6*); cum accedit spiritus, quid primo opus est? Ut tumor vel ultius, quod forte supercerevit in vulnere, et potest impedire sanitatem, ante omnia amputetur. Abscedatur itaque ferro acutæ compunctionis ultius inventaræ consuetudinis. Sed est acerbus dolor: leniatur proinde unguento devotionis, quod non est aliud, nisi concepta de spe indulgentiæ exsultatio-

A Hanc continendi parit facultas, et victoria de peccato. Jam gratias agit, et dicit : *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis* (*Psal. cxv, 16, 17*). Deinde apponitur medicamentum pœnitentiæ, malagma jejuniorum, vigiliarum, orationum, et si qua sunt alia pœnitentium exercitia. In labore ci-bandus est cibo boni operis, ne deficiat. Quod opus sit cibus, inde doceris : *Meus cibus est, inquit, ut faciam voluntatem Patris mei* (*Joan. iv, 34*). Itaque comitentur pœnitentiæ labores pietatis opera quæ confortent. *Magnam, ait, fiduciam præstat apud Altissimum elemosyna* (*Tob. iv, 12*). Cibus sitim excitat; potandus est. Accedat cibo boni operis orationis potus, componens in stomacho conscientiæ quod bene gestum est, et commendans Deo. Orando bibitur vinum lætilicans cor hominis, vinum spiritus, quod inebriat, et carnalium voluptatum infundit oblivionem. Humeat interiora arentis conscientiæ, escas honorum actuum digerit, et deducit per quædam animæ membra, fidem roborans, spem confortans, vegetans ordinansque charitatem, et impinguans mores.

B 6. Sumpto cibo potuque, quid jam restat, nisi ut pauset ægrotus, et quieti contemplationis post sudores actionis incumbat? Dormiens in contemplatione Deum somniet; per speculum siquidem et in æuigmate, non autem facie ad faciem interim intuitetur. Tamen sic non tam spectati, quam conjectati, idque raptim et quasi sub quodam coruscamine scintillulæ transeuntis, tenuiter vix attacti in ardescit amore, et ait : *Anima mea desideravit te in nocte, sed et spiritus meus in precordiis meis* (*Isai. xxvi, 9*). Talis amor zelat; hic decet amicum sponsi. hoc necesse est ardeat fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. Hic replet, hic seruet, hic ebullit, hic jam securus effundit, exundans et erumpens, ac dicens : *Quis infirmatar, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?* (*Il Cor. xi, 29*.) Prædicet, fructificet, inuovet signa, et immutet mirabilia: non est quo se immisceat vanitas, ubi totum occupat charitas. Siquidem plenitudo legis et cordis est charitas (*Rom. xiii, 10*), si tamen plena. Deus denique charitas est

C (*I Joan. iv, 16*), et nihil est in rebus quod possit replere creaturam factam ad imaginem Dei, nisi charitas Deus, qui solus major est illa. Eam nondum adeptus periculosis promovet, quantislibet aliis videatur pollere virtutibus. Si habuerit omnem scientiam, si dederit omnem substantiam suam pauperibus, si tradiderit corpus suum ita ut ardeat; absque charitate vacuus est. En quanta prius **1323** infundenda sunt, ut effundere audeamus, de plenitudine, non de penuria largientes: primo quidem, compunctione; deinde, devotione; tertio, pœnitentiæ labor; quarto, pietatis opus; quinto, orationis studium; sexto, contemplationis otium; septimo, plenitudo dilectionis. Haec omnia operatur unus atque idem Spiritus secundum operationem, quæ infusio appellatur; quatenus illa quæ effusio dicta est, pure,

et ob hoc tute jam administretur ad laudem et gloriam Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XIX

De natura, modo, ac proprietatibus amoris angelici erga Deum, juxta singulos angelorum ordines disserit.

1. Adhuc sponsa amatoria loquitur, adhuc pergit amplius prosequi laudes sponsi; et gratiam provocat, dum monstrat eam, quam jam acceperat, in se vacuam non fuisse. Audi etenim quid secuta adjungit: *Propterea, inquit, adolescentulæ dilexerunt te nimis* (*Cant. 1, 2*). Quasi dicat: Non frustra nec inaniter nomen tuum exinanitum est, o spouse, atque effusum in ubera mea; propterea enim adolescentulæ dilexerunt te nimis. Propter quid? Propter nomen effusum, et propter ubera ex eo perfusa. Inde quippe excitatae sunt in amorem sponsi, inde sumpserunt ut diligent. Sponsa infusum munus excipiente, illæ mox sensere fragrantiam, quæ longe a matre minime esse poterant; atque illa suavitate replete dicunt: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanetum, qui datus est nobis* (*Rom. v, 5*). Ergo ipsarum devotionem sponsa commendans: Illic, inquit, fructus, o spouse, effusus nominis tui, quod propterea adolescentulæ dilexerunt te. Effusum siquidem sentiunt, quod integrum capere non valebant; propterea dilexerunt te. Effusio quippe nomen facit capabile, captus [alias, cæptum] amabile, sed adolescentulis duntaxat. Qui capaciores sunt integro gaudent, effuso non indigent.

2. Angelica creatura irrepercussa mentis acie intuetur divinorum judiciorum abyssum multam, quorum summae æquitatis ineffabili delectatione beata, gloriatur insuper effectui ea mancipari per suum ministerium, ac palam fieri; et propterea diligit merito Dominum Christum. *Nonne omnes, ait, administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos qui hereditatem capiunt salutis?* (*Hebr. i, 14*.) Porro archangelos (ut eis aliquid differentius ab his, qui simpliciter angeli sunt, tribuamus) mirabiliter, credo delectat, quod ipsis quoque æternæ Sapientiae consiliis familiarius admittuntur, eademque per ipsos locis quæque suis atque temporibus summo moderamine dispensantur. Et hæc causa quod diligent Dominum Christum et ipsi. Illæ quoque beatitudines, quæ virtutes ex eo forsitan appellate sunt, quod virtutum ac prodigiorum occultas perpetuasque causas felici curiositate rimari ac mirari divinitus ordinatae, signa, quæ et quando volunt, ex omnibus elementis terris potenter exhibeant: et ipsæ ergo exinde non immerito inardescunt diligere Dominum virtutum, et Dei virtutem Christum. Plenum quippe est suavitatis et gratiaæ, incerta et occulta sapientia in ipsa sapientia intueri: plenum nihilominus honoris et gloriae, causarum in Dei Verbo absconditarum mundo spectandas mi-

A randasque in manu ipsorum dirigi efficientias.

3. Sed et illi spiritus, qui potestates nominantur, dum Crucifixi nostri divinam omnipotentiam ubique fortiter attingentem intueri ac magnificare delectantur, exturbare debellare et dæmonum bonumque contrarias potestates, pro his qui hereditatem capiunt salutis, accipiunt potestatem. Et hi nonne justissimam habent causam, ut diligent Dominum Jesum? Sunt et super istos principatus, qui ipsum altius speculantes, et liquido pervidentes universitatis esse principium, et primogenitum **1321** omnis creature, tanta proinde principatus dignitate donantur, ut ubique terrarum habeant potestatem, quasi de summo quodam rerum cardine, regna, et principatus, et quaslibet pro arbitrio mutare B et ordinare dignitates; pro quorumque meritis facere primos novissimos, et novissimos primos; deponere potentes de sede, et exaltare humiles. Et haec istis quoque ratio diligendi. Sed diligent et dominationes. Cur? nescio quid subtilius sublimiusque indagare de Christi interminabili atque irrefragabili dominatu, laudabili quadam præsumptione feruntur: quod scilicet ubique universitatis non solum potens, sed et præsens, supra infraque obsequi rectissimæ voluntati suæ cursus temporum, motus corporum, nutus mentium, ordine utique pulcherrimo cogat; idque cura tam vigili, ut ne puncto quidem aut iota, unius, ut dicitur, horum omnium debitum subtrahere famulatum ulla tenus licet; opera tamen tam facili, ut turbationem seu anxietatem ullam omnino gubernator non sentiat. Intuentes ergo Dominum saeboth tanta cum tranquilitate omnia judicantem, intentissimæ suavissimæque contemplationis stupore nimio, sed sensato rapti in illud divinæ claritatis tam ingens pelagus, recipiunt sese in secretiori quodam miræ tranquillitatis recessu, ubi tanta pace ac securitate fruuntur, ut quiescentibus ipsis, pro reverentia prærogativæ, tanquam vere dominatio-nibus ministrare et militare videatur cælera multi-tudo.

4. In thronis sedet Deus. Et puto quod his spiritibus supra omnes qui memorati sunt, et justior causa, et copiosior sit materia diligendi. Etenim si intres hominis regis ejuscunque palatium, nonne cum plenum sic sellis, scannis, cathedrisque, regia sedes in eminenti posita cernitur? Et non est ne-cessere quærere ubi rex sedere solitus sit: nimicum mox occurrit manifesta sedes ejus, cæteris altior ornatoriisque sedilibus. Sic quoque omni decoris ornatu cunctis aliis præeminere spiritibus istos in-tellige, in quibus speciali quodam stupenda dignationis munere divina elegit residere majestas. Quod si sessio significat magisterium; puto illum, qui unus est nobis magister in cœlo et in terra, Dei Sapientiam Christum, cum alias quidem ubique attingat propter munditiam suam, specialius tamen istos, atque principalius tanquam propriam sedem suam illustrare præsentia, et inde tanquam de solemni auditorio docere angelum, docere ho-

minem scientiam. Inde angelis divinorum notitia judiciorum, inde consiliorum archangelis; ibi virtutes audiunt, quando, et ubi, et qualia proferant signa. Ibi denique universi, sive sint potestates, sive principatus, sive dominationes, discunt profecto quid ex officio debeant, quid pro dignitate presument, et quod precipue cautum est omnibus, accepta potestate ad propriam voluntatem seu gloriam non abutit.

5. Illa tamen coeli agmia, quae cherubim nuncupantur, si eis sui vocabuli servetur interpretatio, arbitror nihil habere quod ab ipsis, aut per ipsos accipiant: enim de ipso fonte ad plenum haurire licet, ipso ea per se Domino Jesu dignanter introducente in omnem plenitudinem veritatis, thesauros sapientiae scientiaeque, qui in eo omnes absconditi sunt, largissime revelante. Sed nec ea quae appellata sunt seraphin, quippe quae ipsa charitas Deus in se adeo traxit et absorbut, atque in eundem rapuit sanctae affectionis ardorem, ut unus cum Deo esse spiritus videantur; instar profecto ignis, qui aerem, quem inflamat, dum suum ei totum calorem imprimit, induitque colorem, non ignitum, sed ignem fecisse cernitur. Amant itaque præcipue contemplari in Deo illi quidem spiritus scientiam cuius non est numerus; hi vero charitatem, quae nequaquam excidit. Unde et nomina ista sortiti sunt ex eo quique, in quo præeminere videntur: nam cherubin quidem plenitudo scientie; seraphin vero incendentia vel incensa dicuntur.

1325 6. Diligitur ergo ab angelis Deus ob iudiciorum suorum summam aequitatem; ab archangelis, ob consiliorum summam moderationem; porro a virtutibus, ob benignissimam exhibitionem miraculorum, per quae incredulos dignissime trahit ad fidem; a potestatibus vero, ob illam iustissimæ potentie vim, qua solet a piis malignantium propulsare et arcere crudelitatem; verum a principibus, ob æternam et originalem illiam virtutem, qua dat esse et essendi principium omni creaturae superiori et inferiori, spirituali et corporali, attingens a fine usque ad fidem fortiter; a dominationibus quoque, ob placidissimam voluntatem, qua licet ubique dominetur in fortitudine brachii sui, virtute tamen potentiori pro sua ingenita lenitate et imperturbabili tranquillitate disponit omnia suaviter. Diligitur et a thronis ob benevolentiam magistræ sapientiae sine invidia sese communicantis, et unctionem, quae gratis docet de omnibus. Cæterum a cherubin propterea diligitur, quia Deus scientiarum dominus est; et sciens quid cuique opus sit ad salutem, discrete provideque dona sua digne poscentibus, prout novit expedire, distribuit; a seraphin quoque, quia charitas est, et nihil odit eorum quae fecit, et vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire.

7. Hi ergo omnes, prout capiunt, diligunt. Sed enim adolescentulæ, quoniam minus sapiunt, minus

A et capiunt, nec omnino sufficiunt ad tam sublimia: parvula quippe in Christo sunt, lacte et oleo nutriendæ. Ergo ex uberibus sponsæ opus sumere habent unde diligent. Habet oleum effusum sponsa, ad cuius illæ excitantur odorum, gustare et sentire quam suavis est Dominus. Cumque amore flagrantes persenserit, convertens se ad sponsum: *Oleum, ait, effusum nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt teninis?* Quid est nimis? Valde, vehementer ardenter. Vel certe magis ex obliquo vos, qui neper venistis, tangit spiritualis sermo; vestram illam, quam et nos frequenter reprimere conati sumus, minus discretâ vehementiam, imo iutemperantiam prorsus nimium obstinatam redarguens. Non vultis esse communi contenti vita. Non sufficit vobis regulare jejenum, non solemnes vigilæ, non imposita disciplina, non mensura, quem vobis partimur in vestimentis et alimentis; privata præfertis communibus. Qui vestri curam semel nobis credidistis, quid rursum de vobis vos intromittitis? Nam illam, qua toties Deum, conscientiis vestris testibus, offendistis, propriam scilicet voluntatem vestram, ecce nunc iterum magistram habetis, non me. Illa vos naturæ docte non parcere, rationi non acquiescere, non obtemperare seniorum consilio vel exemplo, non obedire nobis. An ignoratis quia melior est obedientia quam victimæ? (*I Reg. xv, 22.*) Non legistis in Regula vestra, quod quidquid sine voluntate vel consensu patris spiritualis fit, vanæ gloriae deputabitur, non mercedi? (*Regul. S. Benedicti*, cap. 49.) Non legistis in Evangelio, quam forman obediendi puer Jesus pueris sanctis tradiderit? Nam, cum remansisset in Jerusalem, et dixisset in his que Patris sui erant oportere se esse, non acquiescentibus parentibus ejus, sequi illos in Nazareth non despexit, Magister discipulos. Deus homines, Verbum et Sapientia fabrum et feminam. Quid? Etiam addit sacra historia: *Et erat, inquit, subditus illis* (*Lue. ii, 43-51*). Quousque vos sapientes estis in oculis vestris? Deus se mortalibus credit et subdit et vos in viis vestris adhuc ambulatis? Bonum receperatis spiritum; sed non bene utimini eo. Vereor ne alium pro isto recipiat, qui sub specie boni supplantet vos: et qui spiritu coepistis, carne consummemini. An nescitis quia angelus Satanæ multoties transfiguratus in angelum lucis? (*H Cor. xi, 14.*) Sapientia est Deus, et vult se amari non solum dulciter, sed et sapienter. Unde Apostolus: *Rationabile, inquit, obsequium vestrum* (*Rom. xii, 1*). Alioquin facillime zelo tuo spiritus illudet erroris, si scientiam negligas; nec habet callidus hostis machinamentum.

1326 Eflicacius ad tollendam de corde dilectionem, quam si efficere possit, ut in ea incaute, et non cum ratione ambuletur. Quamobrem ego cogito modos quosdam tradere vobis, quos operæ pretium est Deum diligentibus observare. Sed quia hic sermo finem desiderat, cras eos, si Deus vitam mibi et otium, quod nunc habemus ad disserendum, servaverit, explicare conabor. Tunc enim recreatis no-

eterna quiete sensibus, et, quod est præcipnum; oratione præmissa alacriores, ut justum est, ad sermodem de dilectione conveniemus, præstante Domino nostro Jesus Christo, cui honor et gloria in saecula sæculorum. Amen.

SERMO XX.

De triplici modo dilectionis, qua Deum diligimus.

1. Ut a Magistri verbis sermo exordium sumat: *Qui non amat Dominum Jesum, anathemata sit* (*I Cor. xvi, 22*). Valde omnino mihi amandus est, per quem sum, vivo et sapio. Si ingratus sum; et indignus. Dignus plane est morte, qui tibi, Domine Jesu, recusat vivere, et mortuus est; et qui tibi non sapit; desipit; et qui curat esse nisi propter te, pro nihilo est, et nihil est. Denique quid est homo, nisi quia tu innotuisti ei? (*Psal. cxliii, 3*) Propter te met ipsum, Deus, fecisti omnia; et qui esse vult sibi et non tibi, nihil esse incepit inter omnia: *Deum time, et mandata ejus observa; hoc est, inquit, omnis homo* (*Eccle. xii, 13*). Ergo si hoc est omnis homo, absque hoc nihil omnis homo. Inclinat tibi, Deus, modicum id quod me dignatus est esse; atque de mea misera vita suscipe, obsecro, residuum annorum meorum; pro his vero, quos vivendo perdidii, quia perdite vixi, eorū contritum et humilitatum, Deus, non despicias. Dies mei sicut umbra declinaverunt, et præterierunt sine fructu. Impossibile est ut revocem; placeat ut recognitem tibi eos in amaritudine animæ meæ. Jam de sapientia, ante te est omne desiderium meum, et propositum cordis mei; si qua esset in me, servarem ad te. Sed, Deus, tu scis insipientiam meam; nisi quod hoc ipsum fortasse sapere est, quod et ego agnoseo eam, ei quidem ex munere tuo. Auge illud mihi, minime quidem ingrato pro inunusculo; sed sollicito pro eo quod deest. Pro his ergo ita sum amans te, quantum possum.

2. Sed est quod me plus movet, plus urget, plus accedit. Super omnia, inquam, reddit amabilem te mihi, Jesu bone, calix quem bibisti, opus nostræ redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facile vindicat totum sibl. Hoc, inquam, est quod nostram devotionem et blandius allicit, et justius exigit, et arcuus stringit, et afficit vehementius. Multum quippe laboravit in eo Salvator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis auctor assumpsit. Illa denique dixit, et facta sunt; mandavit, et creata sunt (*Psal. xxxii, 9*). At vero hic et in dictis suis sustinuit contradictores, et in factis observatores, et in tormentis illusores, et in morte probratores. Ecce quomodo dilexit. Adde quod hanc ipsam dilectionem non reddidit, sed addidit. Nam quis prior dedit ei, et retribuetur ei? (*Rom. xi, 35*) Sed ut sanctus Joannes evangelista ait: *Non quia nos dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos* (*I Joan. iv, 10*). Denique dilexit etiam non existentes; sed adjicit et resistentes diligere, juxta Pauli testimonium dicentis: *Quoniam eum adhuc iniunici essemus, reconciliati sumus Deo per sanguinem Filii ejus* (*Rom.*

A v, 10). Alioquin si non dilexisset inimicos, nondum possedisset amicos, sicut nequum quos sic diligeret essent, si non dilexisset qui nondum essent.

3. Dilexit autem dulciter, sapienter, fortiter. Dulce nempe dixerim, quod carnem induit; cautum quod culpam cavit: forte, quod mortem sustinuit. Nam quos sane in carne visitavit carnaliter tamnequaquam amavit, sed in prudentia spiritus. Spiritus quippe ante faciem nostram Christus Dominus (*Thren. iv, 20*), æmulans nos Dei æmulatione, non hominis, et certe saniori, quam primus Adam Eavam suam. Itaque quos in carne quæsivit, dilexit in spiritu, redemit in **1327** virtute. Plenum prorsus omni suavitatis dulcedine, videre hominem hominis Conditorem. At dum naturam prudenter selegit a culpa, etiam potenter mortem propulit a natura. In carni assumptione condescendit mihi, in culpe vita tione consultuit sibi, in mortis susceptione satisfecit patri; amicus dulcis, consiliarius prudens, adjutor fortis. Huic securus me credo, qui salvare me velit, noverit, possit. Quem quæsivit, hunc et vocavit per gratiam suam; nunquid venientem ejicit foras? Sed nec vim, nec laudem metuo profecto ullam, quo me videlicet de manu ejus possit ernare; qui et vincentem omnia vicit mortem, et seductorem universitatis serpentem, arte utique sanctiore delusit; isto prudentior, illa potentior. Carnis quidem asumit veritatem, sed peccati similitudinem; dulcem prorsus in illa exhibens consolationem infirmo, et in hac prudenter abscondens laqueum deceptionis diabolo. Porro ut Patri nos reconciliet, mortem fortiter subit et subigit fundens preium nostræ redēptionis sanguinem suum. Ergo nisi amasset dulciter, non me in carcere requirisset illa majestas sed junxit affectioni sapientiam, qua tyrannum deciperet; junxit et patientiam, qua placaret offenditum Deum Patrem. Hi sunt modi, quos vobis promiseram; sed præmisi eos in Christo, ut commendabiliores haberetis.

4. Disce, o Christiane, a Christo, quemadmodum diligas Christum. Disce emare dulciter, amare prudenter, amare fortiter. Dulciter, ne illecepi; prudenter, ne decepti; fortiter, ne oppressi ab amore Domini avertamur. Ne mundi gloria seu carnis voluptatibus abducatur, dulcescat tibi præ his sapientia Christus; ne seducatur spiritu mendaci et erroris, lucecat tibi veritas Christus; ne adversitatibus fatigeris confortet te virtus Dei Christus. Zelum tuum inflammet charitas, informet scientia, firmet constantia. Sit servidus, sit circumspectus, sit invictus. Nec te porem habeat, nec careat discretione, nec timidus sit. Et vide ne forte tria ista tibi et in lege tradita fuerint, dicente Deo: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua* (*Deut. vi, 5*). Mihi videtur (si alius competentior sensus in hac trina distinctione non occurrit) amor quidem cordis ad zelum quemdam pertinere affectionis; animæ vero amor ad industriam seu judicium rationis; virtutis autem dilectio

D abducatur, dulcescat tibi præ his sapientia Christus; ne seducatur spiritu mendaci et erroris, lucecat tibi veritas Christus; ne adversitatibus fatigeris confortet te virtus Dei Christus. Zelum tuum inflammet charitas, informet scientia, firmet constantia. Sit servidus, sit circumspectus, sit invictus. Nec te porem habeat, nec careat discretione, nec timidus sit. Et vide ne forte tria ista tibi et in lege tradita fuerint, dicente Deo: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua* (*Deut. vi, 5*). Mihi videtur (si alius competentior sensus in hac trina distinctione non occurrit) amor quidem cordis ad zelum quemdam pertinere affectionis; animæ vero amor ad industriam seu judicium rationis; virtutis autem dilectio

ad animi posse referri constantiam vel vigorem. Dilige ergo Dominum Deum tuum ioto et pleno cordis affectu ; dilige tota rationis vigilantia et circumspectione ; dilige et tota virtute, ut nec mori pro ejus amore pertimescas, sicut scriptum es in consequentibus : *Quoniam fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus amulatio* (*Cant. viii, 6*). Sit suavis et dulcis affectui tuo Dominus Jesus, contra male utique dulces vitae carnalis illecebras ; et vincat dulcedo dulcedinem, quemadmodum clavum clavus expellit. Sed sit nihilominus intellectui prævia lux et dux rationi, non solum ob cavendas hæreticæ fraudis decipulas, et fidei puritatem ab eorum versutiis custodiendam, verum et cautos quoque sis nimiam et indiscretam vehementiam in tua conversatione (*alias, conversione*) vitare. Sit etiam lortis et constans amor tuus, nec cedens terroribus, nec succumbens laboribus. Ergo amemus affectuose, circumspice et valide, scientes amorem cordis, quem affectuosum dicimus, absque eo qui dicitur animæ, dulcem quidem, sed seducibilem ; istum vero absque illo qui virtutis est, rationabilem esse, sed fragilem.

5. Et vide in manifestis exemplis hoc ita esse ut dicimus. Cum ægre ferrent discipuli quod de ascensi Magistri discessu ab eodem ipso audierant, audierunt : *Si diligenteris me, ganderis utique quia vado ad Patrem* (*Joan. xiv, 28*). Quid ergo ? non diligebant de eius discessione dolebant ? Sed diligebant quodam modo, et non diligebant. Diligebant dulciter, sed minus prudenter ; diligebant carnaliter, sed non rationabiliter ; denique diligebant toto corde, nou autem **1328** tota anima. *Dilectio eorum contra salutem eorum* ; unde et aiebat : *Expedit vobis ut ego vadam* (*Joan. xvi, 7*), culpans consilium, non affectum. Loquenti item de morte sua futura, obviare sibi conantem Petrum, qui cum tenere diligebat, cum ita, ut meministis, increpando repressit, quid in eo aliud quam imprudentiam reprehendit ? Postremo quid est : *Nou sapis quæ Dei sunt* (*Marc. viii, 32, 33*), nisi : Non sapienter diligis, humanum sequens affectum, contra divinum consilium ? Et vocavit Satanam, eo quod saluti, etsi nesciens, adversaretur, qui Salvatorem mori prohiberet. Unde et correctus, repetentem postmodum triste verbum minime jam mori vetuit, sed se commoriturum esse promisit. Non autem implevit, quia needum ad tertium pervenerat gradum, in quo virtute tota diligatur. Erat tota anima doctus diligere, sed adhuc infirmus ; bene instructus, sed parum adjutus ; non ignarus mysterii, sed martyri pavidus. Non plane illa fortis ut mors dilectio tunc fuit, quæ morti succubuit : fuit autem postea, cum ex promissione Jesu Christi induitus virtute ex alto, tanta tandem cœpit virtute diligere, ut in concilio prohibitibus prædicare nomen sanctum, constanter prohibentibus responderet : *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* (*Act. v, 29*). Tunc demum tota virtute dilexit, cum nec vitae suæ pepercit pro dilectione. Majorem si quidem charitatem nemo habet, quam si animam

A suam ponat quis pro amicis suis (*Joan. xv, 13*) : quam etsi minime tunc posuit, jam tamen exposuit. Ergo non abduci blanditiis, nec seduci fallacieis, nec injuriis frangi, toto corde, tota anima, tota virtute diligere est.

6. Et nota amorem cordis quodam modo esse carnalem, quod magis erga carnem Christi, et quæ in carne Christus gessit vel jussit, cor humanum afficiat. Hoc repletus amore, facile ad omnem de hujusmodi sermonem compungitur, Nihil audit libenterius, nihil legit studiosius, nihil frequentius recolit, nihil suavius meditatur. Inde holocausta orationum, tanquam ex adipre vituli saginati impinguat. Astat oranti Hominis Dei sacra imago, aut nascentis, aut lactentis, aut docentis, aut morientis, aut resurgentis, aut ascendentis ; et quidquid tale occurrit, vel stringat necesse est animum in amorem virtutum vel carnis exturbet vitia, fuget illecebras, desideria sedet. Ego hanc arbitror præcipuum invisibili Deo fuisse causam, quod voluit in carne videri, et cum hominibus homo conversari, ut carnalium videlicet, qui nisi carnaliter amari non poterant, cunctas primo ad suæ carnis salutarem amorem affectiones retraheret, atque ita gradatim ad amorem perduceret spiritualem. Nonne denique in hoc gradu adhuc stabant qui aiebant : *Ecce nos relinquimus omnia, et secuti sumus te?* (*Matth. xix, 27*.) Solo profecto corporalis præsentiae amore reliquerant omnia, adeo ut salutaris futuræ passionis et mortis ne audire quidem verbum æquanimiter sustinerent, sed nec gloriam ascendentis postmodum nisi cum gravi moere suspicere (*alias, suscipere*). Illoc enim est quod eis dicebat : *Quia haec locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum* (*Joan. xvi, 6*). Itaque in sola interim gratia præsentis suæ carnis eos ab amore omnis carnis suspenderat.

7. Monstrabat autem postea eis altiorem amoris gradum, cum diceret : *Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam* (*Joan. vi, 64*). Puto, hunc ascenderat jam qui dicebat ; *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (*II Cor. v, 16*). Fortassis et nihilominus propheta in hoc ipso stabat, cum diceret : *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus*. Nam quod subjungit : **Sub umbra ejus vivemus inter gentes** (*Thren. iv, 20*), mihi videtur ex persona incipientium addidisse, ut quiescant saltem in umbra, qui solis ferre ardorem minus validos se sentiunt, et carnis dulcedine nutritantur, dum needum valent ea percipere quæ sunt Spiritus Dei. Umbram siquidem Christi, carnem reor esse ipsius, de qua obumbratum est et Mariæ (*Luc. 1, 35*), ut ejus objectu fervor splendorque Spiritus illi temperaretur. In carnis **1329** ergo devotione interim consoletur, qui vivificantem Spiritum needum habet, eo duntaxat modo, quo habent illi qui aiunt : *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus* ; et item : *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus*. Nam alias quidem nequaquam sine Spiritu sancto vel in

carne diligitor Christus, etsi non in illa plenitudine. Cujus tamen mensura devotionis haec est, ut totum cor illa suavitatis occupet, totum sibi ab amore universæ carnis ac carnalis illecebrae vindicet. Hoc quippe toto corde diligere est. Alioquin si carnis meæ quamlibet consanguinitatem vel voluptatem forte præfero carni Domini mei, per quod me videlicet minus ea implere contingat, quæ in carne manens verbo et exemplo me docuit; nonne liquido constat, quod toto nequaquam diligo corde, cum id divisum habens, partem impendere videar carni ejus, partem intorquere ad propriam? Denique ait: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus; et qui amat filium aut filiam plus quam me, non est me dignus* (Matth. x, 37). Ergo, ut breviter dicam, toto corde diligere, est omne quod blanditur de carne propria vel aliena, sacrosanctæ carnis ejus amori postponere. In quo et mundi æque gloriam comprehendo, quia gloria mundi gloria est carnis, et qui ea delectantur, carnales esse non dubium est.

8. Licet vero donum, et magnum donum Spiritus sit istiusmodi erga carnem Christi devotione; carnalem tamen dixerim hunc amorem, illius utique amoris respectu, quo non tam Verbum caro jam sapit, quam Verbum sapientia, Verbum justitia, Verbum veritas, Verbum sanctitas, pietas, virtus; et si quid aliud quod sit, hujusmodi dici potest. Et haec nempe omnia Christus, qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio (*I Cor. i, 30*). An tibi æque et uno modo affecti videntur, is quidem qui Christo passo pie compatitur, compungitur, et movetur facile ad memoriam bonorum quæ pertulit, atque istius devotionis suavitate pascitur, et confortatur ad quæque salubria, honesta, pia: itemque ille, qui justitiae zelo semper est accensus, qui veritatem ubique zelat, qui sapientiae servet studiis; cui amica sanctitas vitæ, et morum disciplina; cujus mores erubescunt jactantiam, abhorrent detractionem, invidiam nesciunt, superbiam detestantur, omnem humanam gloriam non solum fugiunt, sed et fastidiunt et contemnunt; omnem in se carnis et cordis impuritatem vehementissime abominantur et persecuntur; omne denique tanquam naturaliter et malum respuunt, et quod bonum est amplectuntur? Nonne si compares utriusque affectiones, constat quodam modo illum superiorum, respectu quidem hujus, amare quasi carnaliter?

9. Bonus tamen amor iste carnalis, per quem vita carnalis excluditur, contemnitur et vincitur mundus. Proficitur autem in eo, cum sit et rationalis; perficitur, cum efficiatur etiam spiritualis. Porro rationalis tunc est, cum in omnibus quæ oportet de Christo sentiri, fidei ratio ita firma tenetur, ut ab

(173) Sic veteres libri, sic primi editi; non, *in odorem*, ut in aliis vulgatis, quod jam notatum. Nempe currimus non in odorem, sed « spirantibus unguentis curremus, num. 4; « odore excitati,

A ecclesiastici sensus puritate nulla veri similitudinem, nulla haeretica seu diabolica circumventione aliquatenus devictur. Itemque cum in propria conversatione illa cautela servatur, ut discretionis meta nulla superstitione vel levitate, vel spiritus quasi ferventioris vehementia excedatur. Et hoc esse tota anima Deum diligere jam supra diximus. Quod si etiam adjuvantis Spiritus vigor tantus accedat, ut nulla vi laborum vel tormentorum, sed nec mortis metu justitia unquam deseratur; in hoc etiam tota virtute diligitur, et est amor spiritualis. Quod nimurum nomen huic specialiter amori congruere puto, ob prærogativam utique plenitudinis spiritus, qua præcellit. Et haec sufficiunt pro eo quod sponsa dicit: *Propterea adolescentula dilexerunt tenimis* (*Cantic. i, 2*). In his quæ sequuntur, dignetur nobis aperire thesauros misericordiae sue ipse custos eorum Jesus Christus Dominus noster, qui vivit et regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXI.

Qualiter sponsa, id est Ecclesia, trahi se optat post sponsum, id est Christum,

1. *Trahe me post te, in odore* (173) *unguentorum tuorum curremus* (*Cant., 3*). Quid? sponsane ergo necesse habet trahi, et hoc post sponsum? Quasi vero invita eum, et non libens sequatur. Sed non omnis qui trahitur, invitus trahitur. Nec enim infirmum aut debilem, eum videlicet qui per se ire non valet, trahi ad balneum, seu ad prandium piget, etsi reum pigeat trahi ad judicium, vel ad poenam. Denique trahi vult quæ et hoc rogat: non autem rogaret, si sequi per se ipsam dilectum, prout vellet, valeret. Utquid vero non valet? an infirmam fateamur et sponsam? Si una quævis ex adolescentiis infirmam se diceret, et peteret trahi, nequam miraremur. At vero de sponsa, quæ trahere et alios, utpote fortis et perfecta, posse sufficere videbatur: cui non durum sonet, quod et ipsa tragi, tanquam infirma vel debilis, necesse habeat? De quanam anima jam confidimus quod valida sit et sana, si illam infirmam dici consenserimus, quæ pro sui singulare perfectione et excellentiori virtute sponsa Domini nominatur? An Ecclesia forte id dixerit, cum intueretur dilectum ascendentem, gestiens eum sequi, atque assumi cum ipso in gloria? Quanquam et quævis perfectionis anima, quādiu quidem gemit sub corpore mortis hujus, et hujus sæculi nequam retinetur inclusa carcere, vincita necessitatibus, torta sceleribus, lentius sepiusque assurgat necesse est ad contemplanda sublimia, nec omnino liberum habet sequi sponsum quocunque ierit. Hinc lacrymosa vox illa gemitis: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (*Iom. vii, 24*) Hinc supplex illa precatio: *Edu-*

num. 9; curreamus in odore unguentorum tuorum, non nostrorum fiducia meritorum; ad haec, « tu curris in ipsa unctione, nos in illius odore curremus, tu in plenitudine, nos in odore, num. 11.

de carcere animam meam (Psal. cxli, 8). Dicat proinde, dicat cum gemitu etiam sponsa : *Trahe me post te*; quia corpus quod corruptitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (Sap. ix, 15). An hoc dicat cupiens dissolvi et esse cum Christo, præsertim dum videat eas, propter quas manere ipsam in carne necessarium videbatur (Philipp. i, 23, 24), bene proficiens amare jam sponsum, et stare in tuto charitatis? Siquidem hoc præmiserat : *Propterea, inquiens, adolescentulæ dilexerunt te.* Nunc ergo quasi dicat. Ecce adolescentulæ amant te, et amando firmiter inhærent tibi, meque minime jam opus habent, nulla mihi causa in hac vita ulterius commorandi; idcirco ait, *Trahe me post te.*

2. Hoc sentirem si dixisset, *Trahe me ad te.* Nunc vero quia dicit, *post te*, magis illud mihi postulare videtur, ut conversationis ejus valeat vestigia sequi, ut possit æmulari virtutem, et normam tenere vitæ, et morum queat apprehendere disciplinam. In his quippe maxime opus est adjutorio, quo valeat abnegare semetipsam, et tollere crucem suam, et sic sequi Christum. Illic prorsus trahi necesse habet sponsa, nec sane trahi ab alio quam ab eo ipso qui ait: *Sinc me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5). Scio, inquit, me nequaquam posse pervenire ad te, nisi gradiendo post te; sed neque hoc quidem, nisi adiutam abs te : idcoque precor ut trahas me post te. *Beatus* siquidem *cujus est auxilium abs te; ascensiones in corde suo disposuit, in valle lacrymarum* (Psal. lxxxiii, 6), peruenturus quandoque ad te in montibus gaudiorum. Quam pauci post te, o Domine Jesu, ire volunt cum tamen ad te pervenire nemo sit qui nolit, hoc scientibus cunctis, quia *delectationes 1331 in dextera tua usque in finem* (Psal. xv, 11). Et propterea volunt omnes te frui, at non ita et imitari; conregnare cupiunt, sed non compati. Ex his erat ille qui dicebat : *Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia* (Num. xxiii, 10). Optabit sibi extrema justorum, sed non ita et principia. Mortem spiritualium optant sibi etiam carnales, quorum tamen vitam abhorrent, scientes pretiosam mortem esse sanctorum : quoniam *cam dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini* (Psal. cxxvi, 2, 3); et quia *beati mortui qui in Domino moriuntur* (Apoc. xiv, 13) : cum e contrario, juxta prophetæ sententiam, *Mors peccatorum pessima sit*. (Psal. xxxiii, 22). Non curant querere, quem tamen desideraut invenire; cupientes consequi, sed non et sequi. Non sic illi quibus aiebat : *Vos estis qui permanistis tecum in temptationibus meis* (Luc. xxi, 28). Beati qui digni habiti sunt testimonio tuo, benigne Jesu! ipsi revera ibant post te, et pedibus et affectibus. Notaseis fecisti vias vitæ, vocans eos post te, quia via et vita es, et dicens, *Venite post me, faciam vos fieri pescatores hominum* (Matth. iv, 19); item : *Qui mihi ministrat, me sequatur : et ubi sum ego,*

A illic et minister meus erit (Joan. xii, 26). Dicabant ergo gloriantes : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te* (Matth. xix, 27).

3. Sic itaque et dilecta tua, relictis omnibus propter te, concupiscit semper ire post te, semper tuis inhærente vestigiis, ac sequi te quocunque ieris: sciens quoniam viæ tuæ viæ pulchrae, et omnes semitæ tuæ pacificæ; et quia qui sequitur te, non ambulat in tenebris. Precatur autem se trahi, quoniam justitia tua sicut montes Dei, nec sufficit ad illam suis viribus. Precatur se trahi, ut assolet; quia nemo venit ad te, nisi Pater tuus traxerit eum (Joan. vi, 44). Porro quos Pater trahit, trahis et tu. Opera quippe quæ Pater facit, hæc et Filius similiter facit. Sed familiarius a Filio postulat trahi, tanquam à sponso proprio (174), quem Pater misit obviam ei ducem ac præceptorem, qui sibi præiret in via morum, et præpararet iter virtutum, et eruditum eam sicut semetipsum, et viam prudentiae doceret, et traderet ei legem vitæ et disciplinæ; et sic merito ipse concupisceret decorem ejus.

4. *Trahe me post te, in odore unguentorum tuorum curremus.* Propterea opus habeo trahi, quoniam refriguit paulisper in nobis ignis amoris tui; nec valemus a facie frigoris hujus currere modo, sicut heri et nudiustertius. Curremus autem postea, cum reddideris lætitiam salutaris tui, cum redierit melior temperies gratiæ, cum Sol justitiae iterum incaluerit, et pertransierit tentationis nubes, quæ hunc operire ad horam cernitur, atque ad lenem flatum aure blandioris solito cuperint unguenta liquefcere, et aromata fluere, et dare oïorem suum. Tunc curremus, in odore illo curremus. Spirantibus, inquam, unguentis curremus, quoniam abscedet torpor qui nunc est, et revertetur devotio, et iam non erit opus nobis ut trahamur, quippe odore excitatis, ut sponte curramus. Nunc vero interim *trahe me post te*. Videsne illum qui in spiritu ambulat, nequaquam permanere in uno statu, nec eadem semper facilitate proficere, et quod non sit in homine via ejus; sed quemadmodum ei spiritus moderator, prout vult, dispensat, nunc segnus, nunc alacrius quæ retro sunt oblivisci, et ad anteriora sese extendere? Puto quod, hoc ipsum si attenditis, vestra vobis experientia intus respondet quod ego foris loquor.

5. Ergo cum te torpore, acedia, vel tædio affici sentis, noli propterea diffidere aut desistere a studio spirituali; sed juvantis require manum, trahi te obseverans sponsæ exemplo, donec deuuo suscitante gratia factus promptior alacriorque, curras, et dicas : *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilastasti cor meum* (Psal. cxviii, 32). Sic autem, quandiu adest gratia, delectare in ea, ut non te existimes donum Dei jure hæreditario possidere, ita videlicet securus de eo, quasi nunquam perdere possis : ne subito, cum forte retraxerit manum, et subtraxerit donum, tu animo concidas, et tristior

(174) Addunt scripti quidam, qui concupivit decorem ejus.

1332 quam oportet sias. Denique ne dixeris in abundantia tua, *Non movebor in æternum; ne etiam illud quod sequitur, dicere cum gemitu quidem cogaris: Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus* (*Psal. xxix, 7, 8*). Curabis potius, si sapis, pro consilio Sapientis, in die malorum non immemor esse honorum, atque in die bonorum nou immemor esse malorum (*Eccl. xi, 27*).

6. Ergo in die virtutis tue noli esse securus, sed clama ad Deum cum Propheta, et die: *Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me Psal. lxx, 9*). Porro in tempore tentationis consolare, et die cum sponsa: *Trahe me post te, in odore unguentorum tuorum curremus*. Sic te non deseret spes in tempore malo, nec in bono providentia deerit, erisque inter adversa et prospera mutabilium temporum tenens quamdam æternitatis imaginem, utique hanc inviolabilem et inconcessam constantis animi æqualitatem, benedicens Dominum in omni tempore, proindeque vindicans tibi etiam in hujus nutabundi sæculi dubiis eventibus, certisque defectibus, perennis quodammodo incommutabilitatis statum, dum te cœperis renovare et reformare in insigne illud antiquum similitudinis æterni Dei, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio (*Jac. i, 17*). Quippe sicut ipse est, ita et tu eris in hoc mundo, nec in adversis timidus, nec in prosperis dissolutus. In hoc, inquam, nobilis creatura facta ad imaginem et similitudinem ejus qui se fecit, antiqui honoris dignitate incepit, jam jamque et recuperare se indicat, cum sibi indignum ducit huic labenti sæculo conformari, reformari magis satagens, juxta Pauli doctrinam, in novitate sui sensus (*Rom. xii, 2*), in eam similitudinem in qua se conditam novit; ac per hoc etiam cogens, ut dignum est, sæculum istud, quod propter se factum fuit, versa vice mirum in modum conformari sibi, dum omnia ei cooperari in bonum incipiunt, tanquam in propria et naturali forma, abjecta degeneri specie recognoscant Dominum suum, cui ad serviendum creata fuerit.

7. Unde arbitror illum sermonem, quem dixit de se Unigenitus, videlicet si exaltaretur a terra, omnia traheret ad se ipsum; cunctis quoque ejus fratribus posse esse communem, his utique quos Pater præscivit et prædestinavit conformatos fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. *Et ego igitur si exaltatus fuero a terra, audacter dico, omnia traham ad me ipsum* (*Joan. xii, 32*). Nec enim temerarie usurpo mihi, fratres mei, vocem, enjus me induo similitudinem. Quod si ita est, non putent divites hujus sæculi, fratres Christi soli possidere cœlestia, quia audiunt dicentem: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* (*Matth. v, 3*). Non eos, inquam, æstiment sola cœlestia possidere, qui ea sola audiunt in promissione. Possident et terrena, et quidem tanquam nihil habentes, sed omnia possidentes: non mendicantes, ut miseri, sed ut domini possidentes, eo pro certo magis domini,

A quo minus cupidi. Denique fideli homini totus mundus divitiarum est. Totus plane: quia tam adversa, quam prospera ipsius, æque omnia serviant ei, et cooperantur in bonum.

8. Ergo avarus terrena esurit ut mendicus, fidelis coatemnit ut dominus. Ille possidendo mendicat, iste contemnendo servat. Quære a quovis eorum qui insatiabili corde lucris temporalibus inhiant, quidnam de his sentiat, qui sua vendentes et dantes pauperibus, regna ecelorum pro terrena mercantur substantia, sapienter agant necne? Procul dubio respondebit: Sapienter. Quære item cur quod approbat, ipse non facit? Non possum, inquiet. Quare? Profecto quia domina avaritia non permittit; quia liber non est; quia non sunt sua quæ possidere videtur; sed nec ipse sui juris. Si vere tua sunt, **B** expende ad luera, et pro terrenis cœlestia commutato. Si non vales, fatere te pecuniæ tue non dominum esse, sed servum; custodem, non possessorem. Denique et conformaris erumenæ tuae, tanquam servus domine sue, dum, quomodo **1333** ille illi necessario et congaudet gaudenti, et dolenti condoleat, tu quoque cum crescente tuo marsupio crescis pariter animo, et cum decrecente decrescis. Nam et contraheris tristitia, cum illud exinanitur; et lætitia solveris, aut certe inflaris superbia, cum impletur. Hoc ille. Nos sponsæ euremus æmulari libertatem atque constantiam, que sicut bene instructa in omnibus, et erudita corde in sapientia, scit et abundare, scit et penuriam pati. Cum se rogat trahi, ostendit quid desit sibi, non pecuniæ, sed virtutis. Rursum cum se nihilominus de spe redditus gratiae consolatur; etsi deficere, non tamen diffidere se probat.

9. Dicit ergo: *Trahe me post te, in odore unguentorum tuorum curremus*. Et quid mirum si indiget trahi, quæ post gigantem currit, quæ comprehendere nütur eum qui salit in montibus, transit in colles? *Velociter, ait, currit sermo ejus* (*Psal. cxlvii, 15*). Non valet ex æquo currere, non potest pari cum illo celeritate contendere, qui exultat ut gigas ad currēndam viam (*Psal. xviii, 6*); non potest suis viribus et propterea rogat se trahi. Fessa sum, inquit, deficio, noli me deserere, sed *trahe me post te*; ne incipiā vagari post amatores alios, ne curram quasi in incertum. *Trahe me post te*; quia satius mibi est **D** ut me trahas, ut scilicet vim qualecumque mihi, aut terrendo minis, aut exercendo flagellis inferas, quam parcens in meo me torpore male securam derelinquas. Trahe quodam modo invitam, ut facias voluntariam; trahe torpentem, ut reddas currentem. Erit quando non indigebo tractore, quoniam voluntarie et cum omni alacritate euremus. Non curram ego sola, etsi solam me trahi petierim: current et adolescentulæ mecum. Curremus pariter, curremus simul; ego odore unguentorum tuorum, illæ meo excitatæ exemplo atque hortatu: ac per hoc omnes in odore unguentorum tuorum curremus. Habet sponsa imitatores sui, sicut et ipsa est Christi. Et ideo non ait singulariter, *Curram*; sed *curremus*.

10. Sed oritur quæstio, cur similiter, cum se pe-tiit trahi, etiam adolescentulas non adjunxit, ut non, *Trahe me*; sed : *Trahe nos diceret*. Quid enim? fortene sponsa indiget trahi, et adolescentulæ non indigent? O pulchra, o felix, o beata! edissemus no-bis hujus distinctionis rationem. *Trahe me*, ais. Quare, *me*; et non, *Nos*? An hoc bonum invides nobis? Absit! Neque enim protinus dixisses adolescentulas tecum esse cursuras, si sola post spon-sum ire voluisses. Cur ergo pluraliter mox subjuncta *curremus*, trahi te singulariter postulasti? Charitas, inquit, ita postulabat. Disce per hoc ver-bum a me in spirituali exercitio duplex auxilium desuper sperare: correptionem, et consolationem. Altera foris exercet, altera visitat intus. Illa reprimit insolentiam, ista in fiduciam erigit; illa operatur humilitatem, ista pusillanimitatem consolatur; illa cautos, ista devotos facit. Timorem Domini docet illa; ista ipsum timorem infuso temperat gaudio salutari, sicut scriptum est: *Lætetur cor meum ut timeat nomen tuum* (*Psalm. LXXXV, 11*); item: *Servite Domino in timore, et exsultate eicu[m] tremore* (*Psalm. II, 11*).

11. Trabimur, cum temptationibus et tribulationi-bus exercemur; currimus, cum, internis consolationi-bus et inspirationibus visitati, tanquam in suaveolentibus unguentis respiramus. Ergo quod austерum et durum videtur, retineo mihi, tanquam forti, tanquam sanæ, tanquam perfectæ, et dico singulariter, *Trahe me*. Quod suave et dulce, tibi tanquam infirmo communico, et dico, *Curremus*. Novi ego adolescentulas delicatas et teneras esse, et minus idoneas sufferre temptationes: et propriea mecum volo ut currant, sed non ut mecum trahantur; volo habere socias consolationis, non autem et laboris. Quare? Quoniam infirmæ sunt, et vescor ne deficiant, ne succumbant. Me, inquit, o spouse, corripe, me exerce, me tenta, me trah me post te; quoniam ego in flagella parata sum, et potens ad sustinendum. Cæterum simul curremus; sola trahar, sed simul curremus. **1331** Curremus, curremus, sed in odore unguentorum tuorum non nostrorum fiducia meritorum: nec in magnitudine virium nostrarum currere nos confidimus, sed in multitudine miserationum tuarum. Nam et si quando eucurrimus ac voluntariae fuimus, non fuit volentes, neque currentis, sed miserentis Dei (*Roman. IX, 16*). Revertatur miseratio, et curremus. Tu qui-dem in virtute tua, tanquam gigas et potens, curris: nos, nisi unguenta tua spiraverint, non curremus. Tu, quem Pater unxit oleo lœtitiae præ consortibus tuis (*Psalm. XLIV, 8*), curris in ipsa unctione; nos in illius odore curremus: tu in plenitudine, nos in odore. Tempus esset ut persolverem quod de ungumentis sponsi longe supra promissem me memini, si non hujus sermonis longitudo vetaret. Differo ergo: nam et materiae dignas arctari molesta brevitate non pati-tur. Rogate Dominum unctionis, ut voluntaria oris mei beneplacita facere dignetur ad irosiuandam vestris desideriis memoriam abundantia suavitatis suæ,

A quæ est in sponso Ecclesiæ Jesu Christo Domino nostro. Amen.

SERMO XXII.

De quatuor unguentis sponsi; et totidem virtuti-bus cardinalibus.

t. Si ita pretiosa, ita magnifica sponsæ unguenta inventa sunt, quemadmodum cum tractarentur audi-tis; sponsi qualia sunt? Et si digne ea nos, prout sunt, non sufficiimus explicare; haud dubium tamen quin excellentior horum virtus et gratia efficacior sit, quorum solus non solum adolescentulas, sed ipsam quoque sponsam odor excitat ad currendum. Si enim advertis, nil tale de propriis unguentis ausa est polliceri. Et quidem illa optima esse gloriatur; sed non dicit tamen, quia in eis cucurisset, aut cur-rebet; quod in istorum solo odore promittit. Quid, si ipsam unctionem in se effusam sentiret, cuius ita tenui exhilarata fragrantia permovetur ut currat? Mirum si non et volaret. Sed dicit aliquis: Desine jam commendare; satis, cum ea cooperis assignare, apparebit quid sint. Non. Minime ego istud pollicor. Sane an vel ipsa sint quæ animo suggeruntur dicenda, crede mihi, adbuc nescire me faleor. Exi-stimo enim sponsum varias aromatum atque unguen-torum habere species, et non paucas: et alias qui-dem esse in quibus singulariter oblectatur sponsa, tanquam propinquior ac familiarior; alias vero quæ usque ad adolescentulas perveniunt; alias quæ per-tingunt etiam ad longe positos et extraneos, ut non sit qui se abscondat a calore ejus. Sed licet suavia **C** Dominus universis, maxime tamen domesticis; et quanto quis ei familiarius pro vita meritis ac mentis puritate appropiat, tanto eum arbitror recentiorum aromatum et unctionis suavioris sentire fragrantiæ.

2. Porro in hujusmodi non capit intelligentia, nisi quantum experientia attingit. Ego vero haud temere mihi arrogarim sponsæ prærogativam. Novit sponsus quibus deliciis spiritus foveat dilectam, quibus singulariter refocillet sensus ejus inspirationibus, et mulceat odoramentis. Sit tibi fons proprius, in quo ei non communicet alienus, nec indignus bibat ex eo; est quippe *hortus conclusus, fons signatus* (*Cantic. IV, 12*). Cæterum derivantur aquæ inde in plateas. Eas me habere ad manum fateor, dum tamen nemo mibi molestus sit aut ingratus, si de publico haurio et propino. Nam ut paulisper ministerium meum in hac parte commendem, nonnullius profectio fatiga-tionis est atque laboris, quotidie scilicet exire, et haurire etiam de manifestis rivulis Scripturarum, et ex eis singulorum necessitatibus inservire, ut absque suo labore quisque vestrum præsto habeat aquas spirituales ad omne opus; verbi gratia, ad lavandum, ad potandum, ad cibos coquendos. Est nimurum aqua sapientiae salutaris sermo diuinus, non modo potans, sed et lavans, dicente Domiuo: *Et vos mundi cœstis propter sermonem quem locutus sum vobis* (*Ioan. XV, 3*). Sed et crudos carnis cogi-tatus igne **1335** Spiritus sancti accende cogit divinum eloquium, ac vertit in sensus spirituales et

cibos mentis, ita ut dicas: *Concaluit cor meum, latra me, et in meditatione mea exardeseat ignis* (*Psal. xxxviii*, 4).

3. Qui mente sane puriori per se ipsos apprehendere sublimiora sufficiunt, quam per nos proferantur, non solum non prohibeo, sed et multum congratulor, dum et ipsi nos patientur simpliciora simplicioribus ministrare. Quis dabit mihi ut omnes prophetent? Utinam mihi necesse non esset in his occupari! Utinam aut alteri eura incumberet ista, aut certe, quod mallem, nemo in vobis esset qui ea indigeret, essentque omnes docibiles Dei, et ego possem vacare et videre quoniam sponsus est Deus! Nunc vero quem minime interim, non dico intueri, sed ne inquirere quidem licet (quod sine lacrymis non loquor), regem in decore suo sedentem super cherubim, sedentem super solium excelsum et elevatum, in ea forma, qua æqualis Patri in splendoribus sanctorum ante luciferum genitus est, in qua et semper desiderant angeli eum prospicere, Deum apud Deum: ipsum saltem hominem homo hominibus loquor secundum eam formam, in qua, ut se manifestum nimia sua dignatione et dilectione præberet, minoratus ab angelis in sole posuit tabernaculum suum et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo (*Psal. xviii*, 6). Suavem magis quam sublimem, et unctum, non altum loquor, quem denique Spiritus Domini unxit, et misit evangelizare pauperibus, mederi contritis corde, prædicare captivis indulgentiam, et clausis apertioinem, prædicare annum placabilem Domino (*Psal. lxi*, 1, 2).

4. Salvo igitur cuique, quod forte sublimius subtiliusque de Sponsi unguentis speciali munere sentire sibi et experiri donatum est, ego quod de communi accepi, profero in commune. Ipse siquidem fons vitae, ipse Fons signatus, de intra hortum conclusum erumpens, per os Pauli fistulam suam, tanquam vere illa sapientia, quae juxta beati Job sententiam trahitur de occultis (*Job. xxxviii, 18*), in quatuor sese rivos diffudit, et derivavit iu plateas, ubi videlicet et assignat nobis eum factum a Deo sapientiam, et justitiam, et sanctificationem, et redemtionem (*I Cor. i, 30*). Ex his utique quatuor rivis, tanquam pretiosissimis unguentis: nil enim obstat utrumque intelligi, et aquam, et unctionem; aquam, quia mundant; unctionem, quia fragrant: ex his, inquam, quatuor praemissis, tanquam unguentis pretiosissimis, super montes aromatum de coelestibus speciebus confectis, tanta Ecclesie nares odoris suavitas replevit, ut mox a quatuor mundi partibus excitata illa dulcedine, supernum properaret ad sponsum, tanquam vere illa regina austri festinans a finibus terrae audire sapientiam Salomonis, opinionis siquidem odore provocata (*III Reg. x, 1-7*).

5. Sane et Ecclesia non ante currere valuit in odore sui Salomonis, quousque is qui ab aeterno ex Patre sapientia erat, factus est ei in tempore a Patre sapientia, quo ipsius odorem percipere posset.

A Sic justitia, sic sanctificatio, sic et redemptio nihilominus ei factus est, ut horum quoque in odore currere posset, cum haec aequa omnia in se ante omnia esset. Nam et in principio quidem erat Verbum (*Joan. 1, 1*); sed tunc demum ad videndum ipsum pastores venerunt festinantes, cum nuntiatum est factum. Denique et loquuntur ad invicem : *Trans-eamus usque Bethlehem, et videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, et ostendit nobis.* Et sequitur, quia venerunt festinantes (*Luc. 11, 15, 16*). Prius non se movebant, dum Verbum erat tantum apud Deum. At ubi Verbum, quod erat, factum est, ubi hoc Dominus fecit et ostendit; tunc venerunt festinantes, tunc eucurrerunt. Quomodo ergo in principio erat Verbum, sed Verbum erat **B** apud Deum, factum est autem quatenus esse incipere et apud homines : sic nihilominus in principio sapientia erat, erat justitia, erat sanctificatio et redemptio, sed angelis; ut esset et hominius, fecit eum haec omnia Pater, et fecit quod Pater. Denique qui factus est, inquit, nobis sapientia **1336** a Deo (*I Cor. 1, 30*). Non ait simpliciter, qui factus est sapientia; sed, qui factus est nobis sapientia: quoniam quod erat angelis, factus est et nobis.

Credimi deinceps non merentur. Si itaque angelis nunquam redempti sunt, alii utique non egeentes, alii non promerentes; alii quidem, quia nec lapsi sunt; hi autem, quia irrevocabiles sunt, quo pacto tu dicis Dominum Iesum Christum ei fuisse redemptionem? Audi breviter. Qui erexit hominem lapsum, dedit stanti (*alias statum*) angelo ne labetur, sic illum de captivitate eruens, sicut hunc a captivitate defendens. Et hac ratione fuit aequum utrique redemptio, solvens illum, et servans istum. Liquet ergo sanctis angelis Dominum Christum fuisse redemptionem, sicut justitiam, sicut sapientiam, sicut sanctificationem: et nihilominus tamen haec ipsa quatuor esse factum propter homines, quia invisibilia Dei nonnisi per ea quae facta sunt, intellecta conspicere possunt (*Rom. 1, 20*). Sic ergo omne quod erat angelis, factus est nobis. Quid? Sapientia, justitia, sanctificatio, redemptio. Sapientia in prædicatione, justitia in absolutione peccatorum, sanctificatio in conversatione, quam habuit eum peccatoribus; redemptio in passione, quam sustinuit pro peccatoribus. Ubi ergo haec a Deo factus est; tunc Ecclesia odorem sensit, tunc eucurrit.

7. Vide jam quadrifariam unctionem, vide affluentissimam atque inestimabilem snavitatem ejus, quem uexit Pater oleo latitiae pre consortibus suis. Sedebas, o homo, in tenebrosis [alias tenebris] et umbra mortis per ignorantiam veritatis; sedebas

vinctus catenis delictorum. Descendit ad te in carcerem, non ut torqueret, sed ut erueret de postestate tenebrarum. Et primo quidem veritatis doctor depulit umbram ignorantiae tuæ luce sapientiae suæ. Per justitiam deinde, quæ ex fide est, solvit funes peccatorum, gratis justificans peccatorem. Quo gemino beneficio impletiv sermonem illum sancti David: *Dominus solvit compeditos, Dominus illuminat cæcos* (*Psal. cxlv*, 7, 8). Addidit quoque sanete inter peccatores vivere, et sic tradere formam viæ, tanquam viæ, qua redires ad patriam. Ad cumulum postremo pietatis tradidit in mortem animam suam, et de proprio latere protulit pretium satisfactionis, quo placaret Patrem; per quod illum plane ad se versiculum traxit: *Apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio* (*Psal. cxxix*. 7). Prorsus copiosa; quia non gutta, sed unda sanguinis largiter per quinque partes corporis emanavit.

8. Quid tibi debuit facere, et non fecit? Illuminavit cæcum, solvit vinctum, reduxit erroneum, reconciliavit reum. Quis non post illum libenter atque alacriter currat, qui et ab errore liberat, et errata dissimulat; qui deinde merita vivendo tradit, præmia moriendo conquerit? Quam excusationem habet qui in odore horum unguentorum non currit, nisi ad quem forte odor minime pervenit? Sed enim in omnem terram exivit odor vitæ; quoniam misericordia Domini plena est terra, et miserationes ejus super omnia opera ejus. Ergo qui vitalem hanc sparsam ubique fragrantiam non sentit, et ob hoc non currit, aut mortuus est, aut putidus [*alias, putridus*]. Fragrantia fama est. Pervenit [*alias, prævenit*] opinionis odor, excitat ad currendum, perducit ad unctionis experimentum, ad bravium visionis. Vox una lætantum, omnium pervenientium: *Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutem* (*Psal. xlvi*, 9). Omnino propter mansuetudinem, quæ in te prædicatur, currimus post te, Domine Jesu, audientes quod non spernas pauperem, peccatorem non horreas. Non horruisti confiteantem latronem, non laerymantem peccatricem, non Chananaeam supplicantem, non deprehensam in adulterio, non sedentem **1337** in telonio, non supplicantem publicanum, non negantem discipulum, non persecutorem discipulorum, non ipsos crucifixores tuos. In odore horum currimus. Porro sapientiae tuæ odorem ex eo percipimus quod audivimus; quia si quis indiget sapientia, postulet eam a te, et dabis ei. Aliunt siquidem quod des omnibus affluenter, et non impropere (*Jac. 1*, v). At vero justitiae tuæ tanta ubique fragrantia spargitur, ut non solum justus, sed etiam ipso dicaris justitia, et justitia justificans. Tam validus denique es ad justificandum, quam multus ad ignoscendum. Quamobrem quisquis pro peccatis compunctus esurit et sitit justitiam, credat in te qui justificas impium, et solam justificatus per fidem, pacem habebit ad Deum. Sanctitatem quoque suavissime et copiosissime tua redolet non solum conversatio, sed et conceptionis. Peccatum siquidem

A non commisisti, nec contraxisti. Qui ergo justificat a peccatis sectari desiderant deliberantque sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum; audiant te clamantem: *Sancti estate, quoniam ego sanctus sum* (*Levit. xix*, 2). Considereret vias tuas, et discant a te quia justus sis in omnibus viis tuis, et sanctus in omnibus operibus tuis (*Psal. cxliv*, 17). Jam redemptionis oris quantos currere facit? Cum exaltaris a terra, tunc prouersus omnia trahis ad te ipsum. Passio tua ultimum refugium, singulare remedium. Deficiente sapientia, justitia non sufficiens, sanctitatis succumbentibus meritis, illa succurrat. Quis enim de sua vel sapientia, vel justitia, vel sanctitate præsumat sufficientiam sibi ad salutem? *Non quod sufficientes, inquit, simus cogitare aliquid a nobis tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est* (*II Cor. iii*, 5). Itaque cum defecerit virtus mea, non conturbor, non disido. Scio quid faciam: calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo (*Psal. cxv*, 13). Illumina oculos meos, Domine, ut sciam quid acceptum sit coram te omni tempore (*Sap. ix*, 10), et sapiens sum. Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris (*Psal. xxiv*, 7), et justus sum. Deduc me, Domine, in via tua (*Psal. lxxxv*, 11), ut sanctus sum. Verumtamen nisi interpellet sanguis tuus pro me, salvus non sum. Pro his omnibus currimus post te: dimitte nos, quia clamamus post te.

C 9. Nec currimus æqualiter omnes in odore omnium unguentorum: sed videois alios vehementius studiis flagrare sapientiae, alios magis ad poenitentiam spe indulgentiae animari, alios amplius ad virtutum exercitium vitæ et conversationis ejus provocari exemplo, alios ad pietatem passionis memoria plus accendi. Putamus nos de singulis posse reperire exempla? Currebant in odore sapientiae, qui missi fuerant a Pharisæis, cum reversi diceerent: *Nunquam homo locutus est* (*Joan. vn*, 46); utique admirantes doctrinam, et confitentes sapientiam. Currebat in hoc ipso odore sanctus Nicodemus, qui *venit ad Iesum nocte* (*Joan. iii*, 2), iu splendore multo sapientiae: de multis quippe instructus edoctusque recessit. Verum in odore justitiae cucurrit Maria Magdalena, cui dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum (*Luc. vii*, 47). Justia profecto et sancta, et non jam peccatrix, quemadmodum Pharisæus exprobabat, nesciens justitiam seu sanctitatem Dei esse munus, non opus hominis: et quia non modo justus, sed et beatus, cui non imputabit Dominus peccatum. An oblitus erat quomodo vel suam ipsius, vel alterius corporalem tangendo lepram fugarat, non contrixerat? Sic tactus a peccatrice justus justitiam impertit, non perdit; nec sorde peccati, quia illam mundat, sed inquinat. Cucurrit et Publicanus, qui cum propitiationem peccatis suis humiliter imploraret, descendit *justificatus*, teste ipsa Justitia (*Luc. xviii*, 14). Cucurrit Petrus, qui lapsus *flevit amare* (*Luc. xxii*, 62), quatenus culpam dñueret, recuperaret justitiam. Cucurrit David, qui realum agno-

scens et confitens, audire meruit : *Et Dominus transtulit a te peccatum tuum* (*I Reg. xi, 13*). Porro in sanctificationis odore Paulus currere se testatur, cum Christi se imitatorem esse gloriatur, dicens ad discipulos : *Estote imitatores mei, sicut et ego Christi* (*I Cor. xi, 1*). Cucurrerunt et omnes qui aiebant : *Eece nos reliquimus 1338 omnia, et secuti sumus te* (*Matth. xix, 27*.) Desiderio quippe sequendi Christum reliquerant omnia. Hortatur generaliter universos ad eundem odorem ista sententia : *Qui se dieit in Christo manere, debet, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare* (*I Joan. ii, 6*). Jam qui in odore cucurrerint passionis, si audire vis, universos martyres accipe. En quatuor unguenta assignata habetis; primum, sapientiae; secundum, justitiae; tertium, sanctificationis; quartum, redemptionis. Tenete nomina, percipite fructum; et compositionis modum, vel numerum specierum, quibus confecta sunt, nolite requirere. Non enim facile in sponsi unguentis haec presto esse possunt nobis, quemadmodum in superioribus illis sponsæ fuerunt. In Christo nempe rerum plenitudo est sine numero, et sine modo. Nam et sapientiae ejus non est numerus (*Psal. cxlvii, 5*); et justitia ipsius sicut montes Dei (*Psal. xxxv, 7*), sicut montes aterni; et sanctitas singularis, et redemptio inexplicabilis.

10. Dicendum et hoc, quia frustra hujus saeculi sapientes de quatuor virtutibus tam multa disputaverunt, quas tamen apprehendere omnino nequivierunt, cum illum nescierint, qui factus est nobis a Deo sapientia docens prudentiam; et justitia delicta donans; et sanctificatio, in exemplum temperantiae continententer vivens; et redemptio, in exemplum patientiae fortiter moriens. Forsitan dicit aliquis : Cætera bene convenient, sed sanctificatio ad temperantiam minus proprie referri videtur. Ad quod respondetur primum, id esse continentiam, quod temperantiam. Deinde usitatum in Scripturis, sanctificationem pro continentia seu munditia ponit. Denique quid illæ apud Moysen tam cerebrae sanctifications aliud erant, quam quedam purificationes hominum temperantium se a cibo, a potu, concubitu, hisque similibus? Sed audi ipsum præcipue Apostolum, quam familiare habeat vel uti, vel usurpare sanctificationem in hoc sensu. *Hæc est*, inquit, *voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut sciat unusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificatione et non in passione de siderii*; item : *Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem* (*I Thess. iv. 3-7*.) Liquet quod sanctificationem pro temperantia ponit.

11. Educo itaque in lucem quod subobscurum videbatur, redeo ad id unde digressus eram. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis? Ubinam, queso, vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Unde vera justitia, nisi de Christi misericordia? Ubi vera temperantia, nisi in Christi vita? Ubi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergo qui ejus doctrina imbuti sunt, prudentes

A dicendi sunt; soli justi, qui de ejus misericordia veniam peccatorum consecuti sunt; soli temperantes, qui ejus vitam imitari student; soli fortes, qui ejus patientiae documenta fortiter in adversis tenent. Incassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat, quam a Domino virtutem : cuius doctrina, seminarium prudentiae; cuius misericordia, opus justitiae; cuius vita, speculum temperantiae; cuius mors, insigne est fortitudinis. Ipsi honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen

SERMO XXIII.

De tribus modis contemplationis circa Deum, sub figura trium cellararum.

B 1. *Introduxit me rex in cellaria sua.* Ecce unde odor, ecce quo curritur. Dixerat quia currendum, et in quo currendum; sed quo currendum esset, non dixerat. Ergo ad cellaria curritur, et curritur in odore qui ex ipsis procedit, sponsa illum solita sua sagacitatem praesentiente, et cupiente in ipsis plenitudinem introduci. Verum de cellariis his quid sentiendum putamus? Cogitemus ea interim loca quedam redolentia penes sponsum, plena odoramentis, referta delicis. In istiusmodi nempe officina 1339 potiora queaque ex horto, sive ex agro servanda reponuntur. Illuc ergo pariter currunt. Qui? Spiritu ferventes animæ. Currit sponsa, currunt adolescentulæ; sed quæ amat ardenter, currit velocius, et citius pervenit. Perveniens, non dico repulsionem, sed nec cunctationem patitur. Sine mora aperitur ei, tanquam domesticæ, tanquam charissimæ, tanquam specialiter dilectæ, et singulariter gratae. Adolescentulæ autem quid? Sequantur a longe; neque enim, cum adhuc infirmæ sint, pari possunt devotione cum sponsa currere, nec ipsis omnino imitari desiderium et fervorem; ideoque tardius pervenientes, foris remanent. At charitas sponsæ non quiescit, neque insolevit, ut assolet, successibus suis, ut eas obliviscatur, consolans magis et hortans ad patientiam, quatenus aequanimiter et sui ferant repulsam, et illius absentiam. Denique et nuntiat eis gaudium quod percepit, non ob aliud sane, nisi ut sibi congaudent, dum confidant minime alienum fore a se, quidquid gratiae matri accesserit. Nam nec illa ita proficere curat, quo ipsarum negligat curam; nec juvandos suos profectus putat illarum damno. Quocunque proinde meritorum prærogativa tollatur ab illis, charitate absque dublio et pia sollicitudine necesse est: eam semper esse cum illis. Oportet denique eam sponsum suum imitari, et petentem nimirum cœlos, et nihi luminis in terris cum suis se fore usque ad consummationem saeculi pollicentem. Sic et ista, quantumvis proficiat, quantumlibet promoveatur; cura, providentia atque affectu ab his, quas in Evangelio genuit, nunquam amovetur, nunquam sua viscera obliviscetur.

2. *Dicat itaque eis : Gaudete, confidite. Introduxit me rex in cellaria sua [alias, cubiculum] : putate ei vos pariter introductas. Sula introducta videor; sed*

soli non proderit. Vestrum omnium est, meus omnis profectus : vobis proficio, vobiscum partibor quidquid plus forte vobis meruero. Vis indubitanter scire quia in hoc sensu et affectu locuta sit? Audi quid illæ respondeant. *Exsultabimus et latabimur in te. In te, inquiet, exsultabimus et latabimur : nam in nobis needum meremur.* Et addunt, *Memores uberum tuorum, hoc est, æquanimiter sustinemus dum venias, scientes te plenis ad nos reversuram uberibus. Tunc nos confidimus exsultare et latari, memores interim uberum tuorum.* Quod adjungunt, *super vinum (Cantic. I, 3)*, significant se adhuc quidem pro sui imperfectione carnalium desideriorum, quæ vino designantur, recordatione pulsari: vinci tamen eadem desideria memoria abundantiae suavitatis, quam jam ex uberibus fluentem expertæ sunt. Dicerem de uberibus, si non me satis dixisse superius meminisset (serm. 9). Nunc vero vides quomodo de matre præsumunt, quomodo ejus lucra et gaudia sua reputant, propriæ repulsæ injuriam illius introiunctione consolantes. Minime ita considerunt, nisi matrem agnoscerent. Audiant hoc prælati, qui sibi commissis semper volunt esse formidini, utilitati raro. Erudimini, qui judicatis terram. Discite subditorum matres vos esse debere, non dominios; studete magis amari, quam metui: et si interdum severitate opus est, paterna sit, non tyrannica. Matres fovendo, patres vos corripiendo exhibeatis. Mansuescite, ponite feritatem; suspendite verbera, producite ubera; pectora lacte pinguestan, non typho turgeant. Quid jugum vestrum super eos aggravatis, quorum potius onera portare debet? Cur morsus a serpente parvulus fugit conscientiam sacerdotis, ad quem eum magis oportuerat tanquam ad sinum recurrere matris? Si spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis; considerans unusquisque se ipsum, ne et ipse tentetur (Galat. VI, 1). Alioquin ille in peccato suo morietur: sanguinem autem ejus, ait de manu tua requiram (Ezech. III, 20). Sed haec alias.

3. Nunc quoniam litteræ consequentia ex his quæ prætaxavimus manifesta est, videamus jam de cellulariis 1310 quid spiritualiter sentire debeamus. In consequentibus mentio fit etiam de horto et de cubiculo, quæ ambo nunc adjungo istis cellulariis, et in præsentem disputationem assumo: nam simul tractata melius ex invicem innotescit. Et queramus, si placet, tria ista in Scripturis sanctis, horum, cellularium, cubiculum. In ipsis nempe libenter Deum sitiens anima versatur et moratur, sciens se ibi absque dubio inventuram quem sitit. Sit itaque hortus simplex ac plana historia; sit cellarum moralis sensus; sit cubiculum arcanum theoreticæ contemplationis.

4. Et primum quidem historiam ad hortum puto non immerito deputari, quod in ea inveniantur viri virtutum, tanquam ligna fructifera in horto sponsi et in paradiſo Dei, de quorum bonis actibus ac moribus quot sumis exempla, tot carpis poma. An forte

Aquis ambigat Dei esse plantationem bonum hominem? Audi sanctum David de virtu bono quid canat. *Erit, ait, tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, et folium ejus non defluet (Psal. I, 3.)* Audi Jeremiam eodem spiritu concincentem, et eisdem pene verbis. *Erit tanquam lignum, inquit, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod ad humorem mittit radices suas, et non timebit cum venerit aestus (Jerem. XVII, 8).* Item Propheta: *Justus ut palma florebit, sicut cedras Libani multiplicabitur (Psal. XC1, 13).* Et de se ipso: *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei (Psal. LI, 10).* Est ergo historia hortus, et ipsa tripartita. Continetur namque in ea cœli et terræ creatio, reconciliatio, et reparatio. **B**Creatio quidem, tanquam horti satio sive plantatio. Reconciliatio autem, quasi germinatio satorum vel plantatorum. Tempore nempe suo rorantibus cœlis desuper, et nubibus pluviis justum, aperta est terra et germinavit Salvatorem (Isai. XLV, 8), per quem facta est cœli terræque reconciliatio. Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum (Ephes. II, 14), pacificans in sanguine suo quæ in terris sunt, et quæ in cœlis (Coloss. I, 20). Porro reparatio futura est in fine sæculi. Erit enim cœlum novum, et terra nova: et colligentur boni de medio malorum, tanquam fructus de horto, in Dei promptuaria reponendi. *In die illa, ut scriptum est, erit germen Domini in magnificentia et gloria, et fructus terræ sublimis (Isai. IV, 2).* Habes igitur tria tempora in horto historici sensus.

5. In Morali quoque disciplina tria æque adverte est, cellas quasi tres in cellario uno. Et idcirco forsitan pluraliter *cellaria* dixit, et non *cellarium*, cellarum videlicet hunc numerum cogitans. Infra denique introductam se gloriat in *cellam vinariam (Cantic. II, 4)*. Nos ergo, quia legimus: *Da occasionem sapienti, et sapientior erit (Prov. IX, 9)*: habentes occasionem ex vocabulo quod *Spiritus sanctus* cellæ huic censuit imponendum reliquis quoque duabus nomina imponamus, aromaticam uni, et unguentariam alteri. Causas horum vocabulorum videbimus postea. Nunc autem adverte cuncta apud spusnum salubria, cuncta suavia reperi; *vinum, unguenta, aromata. Vinum, Scriptura teste, latifidat cor hominis (Psal. CIV, 15)*. Exhibilari nihilominus faciem in oleo legis (*ibid.*), quo utique pulvis pigmentorum infunditur, ut unguenta fiant. Aromata non modo grata suavitate odoris, sed vi quoque medendi utilia sunt. Merito se introductam illuc exsultat sponsa, ubi tanta redundat libertas gratiæ.

6. Sed habeo et alia nomina puto et evidentiorem sui gerentia rationem. Et ut suo ordine nominentur, primam nuncupaverim disciplinæ; secundam, naturæ; postremam, gratiæ. In priori discis juxta ethicæ partis rationem iuferior esse, in sequenti par, in posteriore superior: hoc est, sub alio, cum alio, super alium; vel sic, subesse, coessere, præesse. Pri-

mo ergo discis esse discipulus, secundo socius, tertio etmagister. Et quidem omnes homines naturæ æquales genuit. At quoniam bono naturæ in moribus superbia depravato, facti sunt homines æqualitatis impatiens, contendentes invicem superiores **1311** constitui, atque alterutrum supergredi cupientes, et inanis gloriae cupidi, invicem invidentes, invicem provocantes : primo omnium in cella priori, jugo disciplinæ insolentia morum domanda est, quounque duris ac diutinis seniorum attrita legibus humilietur et sanetur cervicosa voluntas, bonumque in se naturæ, quod superbiendo amiserat, obediendo recipiat; dum solo jam naturali affectu, non metu disciplinæ, cum universis naturæ sua sociis, id est cum omnibus hominibus, socialiter, quantum in se est, quieteque sese habere dicterit, in cellam tandem naturæ transiens, experiensque quod scriptum est: *Ecce quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum? sicut unguentum in capite* (*Psal. cxxxii, 1, 2*). Accedit nimisrum disciplinatis moribus, tanquam tritis speciebus, oleum lætitiae, bonum naturæ; et fit unguentum bonum atque jucundum. Quo quasi unctus reditur homo suavis et mitis, homo sine querela, neminem circumveniens, neminem concutiens, ne ninem laedens, nemini se superextollens aut præferens, insuper et libenter communicans in ratione dati et accepit.

7. Puto, si bene intellexisti utriusque cellæ proprietates, non incongrue me hanc unguentariam, illam aromaticam appellasse testaberis. In illa denique, sicut pigmentorum vires atque fragrantiam pistilli extorquet et exigit violenta contusio, sic rectorum morum elicit quodammodo et exprimit naturalem vim vis Magisterii, et districtio disciplinæ. In hac autem voluntariae et tanquam innatae affectionis grata mansuetudo sponte officiosa currit, instar plane unguenti quod est in capite, ad levem caloris tactum descendens ac diffundens per totum. Itaque in cella disciplinæ, tanquam siccæ ac simplices aromatum species continentur, et inde aromaticam eam denominandam putavi. In ea vero quæ naturæ dicta est, quoniam jam quasi confecta reponuntur et servantur unguenta, nihilominus ex re nomen et ipsa accepit, ut unguentaria nuncupetur. Nam vinariam quoque cellam, non aliam sane sui nominis arbitror ferre rationem, nisi quod in ea vino zeli in charitate ferventis reconditur. Nec debet omnino præesse aliis, qui in eam needum meruit introduci. Oportet prorsus hoc vino aestuet, qui aliis præsidiæ, quemadmodum Doctor Gentium astuabat, quando dicebat: *Quis infirmatur, et ego non uror!* (*II Cor. xi, 29*.) Alioquin improbe satis præesse affectas, quibus prodesse non curas; et quorum non zelas salutem, subjectionem nimis ambitiose vindicas tibi. Hanc ego cellam quoque gratiæ nominavi; non quod absque gratia vel reliquias duas obtinere omnino quis possit, sed ob plenitudinem quæ singulariter in ista percipitur. Denique, *plenitudo legis est charitas;* et, *qui diligit fratrem, legem implevit* (*Rom. xiii, 10, 8*).

8. Vidisti rationem vocabulorum; vide et differentiam cellarum. Nec enim pars facilitatis seu facultatis ejusdem est, petulantes vagosque sensus atque intemperantem carnis appetitum magistri co.nprimere metu, ac rigida disciplinæ cohære censura; et spontaneo affectu bene cum sociis convenire; castigatis sub ferula vivere moribus, et sola Magistra voluntate gratum pacibus gerere morem. Nam neque unius rursus quis dicat esse meritum, unusius virtutis, socialiter vivere, et utiliter præesse. Quam multi denique sub præceptore quieti vivunt, quos si jugo absolvias, video non posse quiescere, nec se ullo modo æqualibus servare innoxios? Itemque innumeros cernes simpliciter ac sine querela inter fratres conversari, super fratres non solum **B** inutiliter, sed et insipienter et nequiter. Quadam siquidem bona mediocritate contenti sunt qui hujusmodi sunt, sicut eis mensuram gratiæ partitus est Deus; minime quidem gentes magistro, nec **1312** tamen idonei magisterio. Prioribus ergo sequentes quidem in moribus antecellunt; sed utrisque superiores existunt, qui superiores esse sciunt. Denique et accipiunt in promissione qui bene præsunt, constituti super omnia bona Domini sui (*Matth. xxiv, 48*). At pauci profecto qui utiliter; pauciores, qui et humiliiter præsint. Facile, tamen utrumque adimpler, qui matrem virtutum discretionem perfecte adeptus, vino nihilominus charitatis usque ad contemptum propriæ gloriæ, usque ad sui ipsius oblationem, et non ad quærenda quæ sua sunt debiriatur; **C** quod solo ac miro Spiritus sancti magisterio intra cellam vinariam obtinetur. Virtus siquidem discretionis absque charitatis fervore jacet, et fervor vehemens absque discretionis temperamento præcipitat. Ideoque laudabilis, cui neutrum deest: quatenus et fervor discretionem erigit, et discretio fervorem regat. Ergo taliter oportet esse moratum eum qui præest. Optimum autem in moribus dixerim, et summam discipline hujus perfecte apprehendisse, cui totas has cellas absque ostendiculo percurrere et circuire donatum est: qui in nullo prorsus aut resistat prioribus, aut invideat paribus, aut subjectis vel desit in cura, vel in superbia præsit: prælatis obediens, sociis congruens, subditis utiliter descendens: quod quidem perfectionis insigne haud dubius sponsæ annuerim. Inuit hoc etiam sermo quem dixit, quia *Introduxit me rex in cellaria sua,* dum non in unam aliquam cellam, sed in cellaria pluraliter se introductam ostendit.

9. **D** Jain cubiculum veniamus. Quid et istud? Et id me præsumo scire quid sit? Minime mihi tautæ rei arrogo experientiam, nec glorior in prærogativa, quæ soli servatur beatae sponsæ, cautus juxta illud Græcorum, scire me ipsum; ut sciam etiam cum Prophetæ, *quid desit mihi* (*Psal. xxxviii, 5*). Tamen si nihil omnino scirem, nihil dicerem. Quod scio, non invideo vobis, nec subtrabo: quod nescio, doceat vos qui docet hominem scientiam (*Psal. xciii, 10*). Dixi, et meministis, in theorice contemplationis

arcano regis esse querendum cubiculum. Sed quomodo de unguentis dixisse me scio, multa videlicet et diversa penes sponsum ea esse, nec omnia praesto omnibus, sed sua quibus pro diversitate indulta meritorum : sic quoque non unum puto cubiculum regi esse sed plura. Nam nec una est regina profecto, sed plures : et concubinae multae sunt, et adolescentularum non est numerus. Et unaquæque invenit secretum sibi cum sponso, et dicit : *Secretum meum mihi, secretum meum mihi* (*Isai. xxiv*, 16). Non omnibus uno in loco frui datur grata et secreta sponsi præsentia, sed ut cuique paratum est a Patre ipsius. Non enim nos eum elegimus, sed ipse elegit nos, et posuit nos ; et ubi ab eo quisque ponitus est, ibi est. Denique mulier una compuncta secus pedes, Domini Iesu sortita est locum (*Luc. vii*, 38) cum altera suæ devotionis fructum ad caput invenerit (*Mat. xxvi*, 7), si tamen altera (175). Porro Thomas in latere, Joannes in pectori, Petrus in sinu Patris, Paulus in tercio cælo, secreti hujus gratiam sunt assecuti.

10. Quis nostrum digne distingue sufficiat has varietates meritorum, vel potius præmiorum ? Ne omnino tameu præterisse quod ipsi novimus [*alias movimus*] videamur; prior mulier stravit sibi in tuto humiliatatis; posterior, in solio spei ; Thomas, in solido fidei; Joannes, in lato charitatis : Paulus, in intimo sapientiae; Petrus, in luce veritatis. Sic ergo apud sponsum mansiones multæ sunt, et sive regina, sive concubina, sive etiam de numero sit adolescentularum congruum, quæque pro meritis accipit ibi locum terminumque, quousque licet sibi contemplando procedere, et introire in gaudium Domini sui, et rimari dulcia secreta sponsi. Quod suo loco distinctius, quantum dignabitur ipse suggerere, demonstrare conabor. Nunc vero id nosse sufficiat nulli adolescentularum, nulli concubinarum, nulli 1313 vel regiarum patere omnino accessum ad secretum illud cubiculi, quod suæ illi columbæ formosæ, perfectæ uni, unicum sponsus servat. Unde nec ego sane indignor, si non ad illud admittor, præsertim cum constet mihi ne ipsam quidem sponsam interim adhuc ad unne quod vult pervenire

(175) Eadem verba sunt Augustini in Joannem tractatu 9, num 3. An una vel multiplex Maria fuerit, illa videlicetque Dominum non semel unxit legitur et qua Martha soror erat; apud veteres magna fuit controversia, de qua inter alios videndus Jansenius Gandavensis, Concordie Evang. cap. 48, ubi id argumentis solide suo more pertractavit. Quidam enim, Græci maxime, inter quos Origenes et Theophylactus, putant fuisse tres diversas mulieres; unam scilicet peccatricem innominatam, de qua Lucae cap. vii. Alteram quoque innominatam, de qua Matthæi c. p. xxvi, et Marci cap. xiv. Tertiam, quæ dicta est soror Martha, de qua Joannis cap. xii. Chrysostomus vero, homiliis 81, putat duas tantum fuisse; nempe unam eam dem quæ semel et iterum unctioni officium Christo legitur impendisse, alteram quæ fuerat soror Martha. S. Hieronymus e contrario, in Matthæi cap. xxvi, vult eamdem quidem esse eam, quæ unguentum super Christi caput elfudit, cum sorore Martha; diversam vero ab ea quæ pedes unxit in domo Pharisæi : cui sententiae

A secretum. Denique et flagitat indicari sibi, ubi pascat, ubi cubet in meridie (*Cantic. i*, 6.)

11. Sed audite quoque pervenire, aut me pervenisse putaverim. Nec enim jactantia deputandum est, quod in vestros pando profectus. Est locus apud sponsum, de quo sua jura decernit, et disponit consilia ipse universitatis gubernator, leges constituens omni creaturæ, pondus, et mensuram, et numerum. Et locus iste altus et secretus, sed minime quietus. Nam etsi ipse, quantum in se est, disponit omnia suaviter, disponit tamen ; et contemplantem, qui forte eo loci pervenierit, quiescere non permittit ; sed mirabiliter, quamvis delectabiliter, rimantem et admirantem fatigat, redditque inquietum. Pulchre utrumque in consequentibus sponsa exprimit, et delectationem videlicet istiusmodi contemplationis, et inquietudinem, ubi et se dormire, et cor suum vigilare fatetur (*Cantic. v*, 2). Nam in sonno quidem suavissimi stuporis, placideque admirationis, sentire quietem ; in vigiliis vero inquietas nihilominus curiositas ac laboriosæ exercitationis pati se fatigationem significat. Hinc beatus Job : *Si dormiero, ait, dico, Quando consurgam ? et rursus exspectabo vesperam* (*Job. vii*, 4). Sentisne in his verbis sanctam animam vele interdum molestam quodam modo declinare suavitatem, eamdemque rursum suavem molestiam affectare ? Non enim dixisset, *Quando consurgam*, si ex toto ei quies illa suæ contemplationis placuisset : sed et si ex toto displaceisset, non denuo exspectasset horam quietis, id est *vesperam*. Non igitur locus est iste cubiculi, ubi nequaquam per omnem modum quiescitur.

12. Est item locus, de quo super rationalem reprobam quidem creaturam immobilis vigilat secretissima et severissima animadversio justi judicis Dei, terribilis in consiliis super filios hominum. Cernitur, inquam, a timorato contemplatore hoc loco Deus, justo, sed occulto judicio suo, reproborum nec diluens mala, nec acceptans bona ; insuper et corda indurans, ne forte doleant, et resipiscant, et convertantur, et sanet eos. Et hoc non absque certa et æterna ratione, quod tanto formidolosius

S. Ambrosius super Lucam favere videtur. Unam ubique admittit Gregorius Magnus, cui plerique suffragantur. Ambrosius in Lucam, ubi non repugnat quominus diversæ censeantur, scribit interea posse eamdem videri, quæ diversa fuerit tantum pro temporis et meriti diversitate, ut adhuc illa peccatrix sit, jam ita perfectior. Etsi enim, » inquit, « personam non mutat Ecclesia vel anima, tamen mutat profectum. » Quidquid sit, Bernardus idem dubium movet sermone 12 in Cantica : at sermone 3 in Assumptione, num. 2, diserte asserit, eamdem esse, de qua agitur Lucae cap. vii, cum ea de qua Matthæi cap. xxvi, et Marci cap. xvi, atque Joannis xii. Ita enim habet : « Vide prærogativam Mariæ, quem in omni causa habeat advocatum. Indignatur siquidem Pharisæus » (nimis Lucae cap. vii), « conqueritur soror » (Joannis cap. xii), « etiam discipuli murmurant » (Matthæi cap. xxvi, et Marci cap. xiv), « ubique Maria tacet, et pro ea loquitur Christus. » Lege Vossium, Harmoniaæ evangelicæ lib. 1, cap. 3, et alios interpres.

constat esse, quanto immobilius fixum exstat' in æternitate. Pavendum valde quod in propheta de hujusmodi legimus, ubi loquens ad angelos suos Deus sic ait: *Misereamur impio.* Quibus paventibus atque querentibus, Non ergo discet facere justitiam? Non, inquit; subdensusque causam: *In terra, ait, sanctorum iniqua gessit; et non videbit gloriam Domini (Isai. xxvi, 10).* Timeant clerici, timeant ministri Ecclesiae, qui in terris sanctorum quas possident, tam iniqua gerunt, ut stipendiis, quæ sufficere debeant, minime contenti, superflua quibus egeni sustentandi forent, impie sacrilegeque sibi retineant; et in usus suaæ superbiae atque luxuriaæ victimum panperum consumere non vereantur, duplice profecto iniquitate peccantes, quod et aliena diripiunt, et sacris in suis vanitatibus et turpitudinibus abutuntur.

13. Talibus ergo cum impræsentiarum parcere ac misereri, ne in æternum parcat, cuius judicia abyssus multa, advertitur; quis hoc loco requiem quaerat? Habet hæc visio tremorem (*alias, terrem*) judicii, non securitatem cubiculi. Terribilis est locus iste, et totius expers quietis. Totoncubatur, si quando in eum raptus sum, illam apud me replicaos cum tremore sententiam: *Quis scit si est dignus amore, an odio?* (*Eccle. ix, 1.*) Nec mirum si titubabo ego ibi (*foliom* utique quod a vento rapitur, et sti-pula secca (*Job. xiii, 25*), ubi et maximus ille contemplator suos quoque fatetur pene motos fuisse pedes, pene effusos gressus; et dicebat: *Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.* Quare? *In labore, inquit, hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur;* **13.14** ideoque tenuit eos superbia (*Psal. lxxii, 3-6*), ne humilientur ad poenitentiam, sed damnentur propter superbiam euan superbo diabolo et angelis ejus. Nam qui in labore hominum non sunt, in labore dæmonum profecto erunt, dicente judge: *Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41).* Est tamen Dei locus et iste, plane non aliud quam domus Dei, et porta cœli. Hic nempe timeri dicitur Deus; hic sanctum et terrible nomen ejus, tanquam ingressus gloriae: *Initium plane sapientie timor Domini (Psal. cx, 9. 10).*

14. Nec te moveat, quod initium sapientie huic demum loco dederim, et non priori. Ibi quippe in quodam quasi auditorio suo docentem de omnibus magistrorum aëndimus Sapientiam, hic et suscipimus; ibi instruimur quidem, sed hic afficiemur. Instruacio doctos reddit, affectio sapientes. Sol non omnes, quibus luet, etiam calefacit; sic Sapientia malitos, quos docet quid sit faciendum, non continuo etiam accedit ad faciendum. Aliud est multis divitias scire, aliud et possidere; nec notitia divitem facit, sed possessio. Sic prorsus, sic aliud est nosse Deum, et aliud timere; nec cognitio sapientem, sed timor facti, qui et afficit. Tunc, sapientem dixeris, quem

Asua scientia inflat? Quis illos sapientes nisi insipientissimus dicat, qui cum cognovissent Deum, non anquam Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt? Ego magis cum Apostolo sentio, qui insipiens cor eorum manifeste pronuntiat (*Rom. i, 21*). Et bene *initium sapientie timor Domini;* quia tune primum Deus animæ sapit, cum eam afficit ad timendum, non enim instruit ad sciendum. Times Dei justitiam, times potentiam; et sapit tibi justus et potens Deus, quia timor sapor est. Porro sapor sapientem facit, sicut scientia scientem, sicut divitiae divitem. Quid ergo prior locus? Tantum præparat ad sapientiam. Illic præpararis ut hic initieris. Præparatio, rerum cognitio est. Verum hanc facillime sequitur elationis tumor, si non reprimat timor, ut merito dicatur: *Initium sapientie timor Domini,* qui se pesti insipientiae primus opponit. Ibi itaque quidam accessus est ad sapientiam, hic et ingressus. Porro nec hic, nec ibi speculanti perfecta est quies; quia illic Deus apparet tanquam sollicitus, hic tanquam turbatus. Non ergo cubiculum quæsieris in his locis, quorum alter auditorum quasi docentis, alter prætorium judicis magis apparet.

15. Sed est locus, ubi vere quiescens et quietus cernitur Deus; locus omnino, non judicis, non magistri, sed sponsi: et qui mibi quidem, nam de aliis nescio, plane cubiculum sit, si quando in illum contigerit introduci. Sed, heu! rara hora, et parva mora! Clare ibi agnoscitur misericordia Domini ab æterno, et usque in æternum super timentes eum. Et felix qui dicere potest: *Particeps ego sum omnium timentium te, et custodientium mandata tua (Psal. cxviii, 63)* Stat propositum Dei, stat sententia pacis super timentes eum, ipsorum et dissimulans mala, et remunerans bona: ut miro modo eis non modo bona, sed et mala cooperetur in bonum. O solus vere beatus cui non imputabit Dominus peccatum! (*Psal. xxxi, 2*). Nam qui non habuerit peccatum, nemo. Omnis enim peccaverunt et omnes egent gloria Dei (*Rom. iii, 23*). Quis accensabit tamen adversus electos Dei? (*Rom. viii, 33*.) Sufficit mibi ad omnem justitiam solum habere propitium, cui soli peccavi. Omne quod mihi ipse non imputare decreverit, sic est quasi non fuerit. Non peccare. Dei iustitia est; hominis iustitia, indulgentia Dei. Vidi hæc, et intellexi illius sententiae veritatem: *Omnis qui natus est ex Deo, non peccat; quia generatio cœlestis servat eum (I Joan. iii, 9).* Generatio cœlestis, æterna prædestination est, qua electos suos Deus dilexit et gratificavit, in dilecto Filio suo ante mundi constitutionem, sic in sancto apparentes sibi, ut viderent virtutem suam, et gloriam suam, quo ejus forent consortes hereditatis cuius, et apparerent conformes imaginis. Hos ergo adiungi quasi **13.15** nunquam peccasse; quoniam etsi qua deliquisse videntur in tempore, non appearat in æternitate; quia charitas Patris ipsorum cooperit multitudinem peccatorum (*176*). Et dixit

Domini quod mihi ipse non imputare decreverit, sic est quasi non fuerit. Non peccare. Dei iustitia est; hominis iustitia, indulgentia Dei. Vidi hæc, et intellexi illius sententiae veritatem: *Omnis qui natus est ex Deo, non peccat; quia generatio cœlestis servat eum (I Joan. iii, 9).* Generatio cœlestis, æterna prædestination est, qua electos suos Deus dilexit et gratificavit, in dilecto Filio suo ante mundi constitutionem, sic in sancto apparentes sibi, ut viderent virtutem suam, et gloriam suam, quo ejus forent consortes hereditatis cuius, et apparerent conformes imaginis. Hos ergo adiungi quasi **13.15** nunquam peccasse; quoniam etsi qua deliquisse videntur in tempore, non appearat in æternitate; quia charitas Patris ipsorum cooperit multitudinem peccatorum (*176*). Et dixit

(176) Eodem sensu in libro de Gratia et Libero

Arbitrio, num. 29, peccata prædestinatarum dicunt-

beatos, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (*Psal. xxxi. 1*); cum subito tanta mili quoque de me suborta fiducia et infusa lætitia est, quantus certe in loco horroris, id est in loco secundæ visionis, non præcesserat timor, ita ut mili visus sim tamquam unus ex illis beatis esse. O si dasset! Iterum, iterumque visita me, Domine, in salutari tuo, ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tue (*Psal. cv. 4, 5*).

16. O veræ quietis locus, et quem non immerito cubiculi appellatione censuerim! in quo Deus, non quasi turbatus ira, nec velut distentus cura prospicit; sed probatur voluntas ejus in eo bona, et beneplacens et perfecta. Visio ista non terret, sed mulcet; inquietam curiositatem non excitat, sed sedat; nec fatigat sensus, sed tranquillat. Illic vere quiescit. Tranquillus Deus tranquillat omnia; et quietum aspicere, quiescere est. Cernere et regem post diurnas forensium quasi lites causarum, dimissis a se turbis, curarum molestias declinantem, petentem de nocte diversorum, cubiculum introeuntem cum paucis, quos hoc secreto et hac familiaritate dignatur, eo certe securius, quo se secretins quiescentem; eo serenins se habentem quo placidius solos intuentem quos diligit. In hoc areanum et in hoc sanctuarium Dei si quem forte vestrum aliqua hora sic rapi et sic abscondi contigerit, ut minimè avocet aut perturbet vel sensus agens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel ea certe, qua difficilius amoventur, irruentia imaginum corporearum phantasmatum: poterit quidem hic, cum ad nos redierit, gloriari et dicere: *Introduxit me rex in cubiculum suum (Cant. i, 3)*. Quod tamen an ipsum sit de quo exultat sponsa, non temere affirmaverim. Est tamen cubiculum, et cubiculum regis; quia nimur de tribus, quos triplici assignavimus visioni, solus factus est in pace locus iste. Ut enim aperte monstratum est, et in priori exigua, et in secundo nulla percipitur quies: cum et illie apparet admirabilis, ad indagandi studium exerceat curiositatem; et hic innotescens terribilis, infirmitatem concutiat. At vero tertio isto in loco, non plane terribilis, nec tam admirabilis quam amabilis apparere dignatur, serenus et placidus, suavis et mitis, et multæ misericordiae omnibus intuentibus se [alias, invocantibus se].

17. Jam ut horum quæ de cellario, horto, cubiculo, longiori sunt disputata sermone, memoria vestratur « abscondi in charitate, » nempe Dei. Confer sermonem 4 de Diversis, num. 5, et sermonem 1 de Septuagesima, cum notis.

(177) Habitus anno 1138, composito schismate, post suum ex Italia redditum.

(177) Ab initio sermonis ad hunc locum insignis est in scriptis diversitas. In quibusdam omissis hoc exordio, sermo ita incipit: *Recti diligunt te. Et hoc cui potissimum personæ congruere judicamus? Si adolescentulus, matri sine dubio id loquuntur, si quidem cum dixissent ei, Exultabimus et lætabimur in te, memores uberum tuorum super vinum, continuato sermone hoc quoque inferunt: Recti, etc.* Alii scripti nostram lectionem habent. Ex hac varietate

A compendium teneat; mementote trium temporum, trium meritorum, trium quasi præriorum. In horto adverte tempora, merita in cellario, præmia in tripli illa contemplatione cubiculum inquirentis. Et de cellario quidem ista sufficient. Porro de horto vel cubiculo si qua addenda, aut alia forte quam dicta sunt, modo advertenda occurrerint, loco suo non præteremus. Sin autem, sufficient quæ dicta sunt, et minime iterentur, ne unquam in fastidium, quod absit! veniant ea, quæ proferuntur ad laudem et gloriam sponsi Ecclesiae Domini nostri Iesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

1346 SERMO XXIV (177).

B *Agit præcipue contradestabile vitium detractionis; et qua in re rectitudine hominis potissimum consistat.*

1. Hoe demum tertio, fratres, redditum ab Urbe nostrum clementior oculus e celo respexit, et vultus tandem serenior desuper arsis nobis. Quidam Leonina rabies, finem accepit malitia, Ecclesia pacem recepit. Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus, qui eam per hoc ferme octennium diro schismate conturbarat. Num vero ego gratis de tantis periculis ero redditus vobis? Vestris desideriis donatus sum, vestris me profectibus paro: quorum vivo meritis, volo vivere studiis et saluti. Quodque dudum cœpta in Canticiis me exsequi yultis, libenter quidem accipio, et dignum arbitror interruptum potius resarcire sermonem, quam novi ordiri quidpiam. Vereor autem ne dissuetum per id temporis annum et distentum diu habitum, non solum ad tam diversa, sed etiam ad tam indigna, dignitas materiæ, prout oportet, non admittat. Sed si quod habeo, hoc vobis do; poterit et fidelis obsequio meo Deus, etiam quod non habeo, dare ut dem. Si non; culpetur sane ingenium, non voluntas.

2. Locus autem unde incipere debemus, ni fallor, iste est: *Recti diligunt te.* Quod antequam explinare incipiamus quid sit videamus, cuius sit, quisnam hoc videlicet dicat. A nobis namque exigitur quod auctor non loquitur. Et fortasse melius adolescentulus id damus, ut suis verbis et hoc addant (177).

D Siquidem cum dixissent: *Exultabimus et lætabimur in te, memores uberum tuorum super vinum* (nec dubium quin matri loquerentur), continuato sermone hoc quoque inferunt: *Recti diligunt te*

nata est magna confusio in plerisque editis, in quibus refertur utrumque exordium, sed perperam. Haec enim varietas inde orta est, quod Bernardus bis hunc eundem sermonem pronuntiavit: primo quidem cum exordio breviori anno 1137, antequam Romam tertio proficeretur; secundo vero, cum inde rediit anno 1138, eundem repetitum cum altero exordio, ut interruptum opus ab ultimo hoc sermone resumeret. Codex unus Regius, num. 43*tt*, consequenter eundem sermonem sub duplice exordio repetit: unus item Thuano Colbertinus semel hoc loco cum uno exordio, et iterum post sermonem 60 cum altero,

(Cant. i, 3). Puto propter aliquas de numero ipsarum, quæ non idem saperent, licet pariter currere viderentur; quæ sua sunt querentes, et non ambulantes simpliciter neque sincere, sed speciali gloriae matris invidentes, et captantes occasionem murmurandi adversus eam, ex eo nimis quod sola in cellaria introisset. Quod non est aliud nisi quod Apostolus ait: *Periculum in falsis fratribus* (II Cor. xi, 26). Ipse sunt denique quibus exprobrandibus subinde pro se satisfacere cogitur, ubi eis ita respondet: *Nigra sum, sed formosa, filie Ierusalem* (Cant. i, 4). Itaque propter murmurantes et blasphemantes dicitur ab his quæ bona, quæ simplices, quæ humiles et mansuetæ sunt; ab his, inquam, dicitur sponsæ consolandi gratia: *Recti diligunt te.* Non sit tibi, inquit, cura de iciqua reprehensione blasphemarum harum, cum constet quia *Recti diligunt te.* Bona prolecto consolatio, cum blasphemamus a malis bene facientes, si recti diligent nos. Omnino sufficit adversus os loquentium iniqua, opinio bonorum cum testimonio conscientiæ. *In Domino laudabitur anima, mea, audient mansueti, et latenter.* Mansueti, inquit, *laetentur* (Psal. xxxiii, 2). Mansuetis placeam, et æquanimiter audio quidquid in me tactare voluerit livor perditarum.

3. Ergo in hoc sensu puto appositum, *Recti diligunt te.* Nec absurde, ut aestimo: cum ubique pene in choro adolescentularum tales inveniantur, quæ acta sponsæ curiose observent, derogandi, non imitandi causa. Torquentur in bonis seniorum suorum, malis pascuntur. Videas ambulare seorsum, convenire sibi et sedere pariter, moxque laxare procaces linguas in detestandum susurrum. Una qui conjungitur, nec 1317 spiraculum incedit in eis; tanta est libido detrahendi, audiendive detrahentem. Inuenit familiaritatem ad maledicendum, concordes ad discordiam. Conciliant inter se inimicissimas amicitias, et pari consentaneæ malignitatis affectu celebratur odiosa collatio. Haud secus egere quondam Herodes et Pilatus, de quibus narrat Evangelium quia *facti sunt amici in illa die* (Luc xxiii, 12), hoc est in die Dominicæ passionis. Convenientibus sic in unum, non est Dominicam cœnam manducare, sed magis propinare et bibere calicem dæmoniorum; dum importantibus linguis aliorum perditionis virus, aliorum aures intrantem mortem libenter excipiunt. Sic quippe, juxta prophetam, *intrat mors per fenestræ nostras* (Jerem xi, 21), cum prænentes auribus et oribus, lethale poculum detractionis invicem nobis, ministrare contendimus. Non veniat anima mea in concilio detrahentum, quoniam Deus odit eos, dicente Apostolo: *Detractorcs Deo odibiles* (Rom. i, 30). Quam sententiam Deus ipse loquens in psalmo, audi quomodo confirmat *Detrahentem*, inquit, *proximo suo hunc persequebatur* (Psal. c. 5).

Nee mirum, cum id præcipue vitium charitatem, quæ Deus est, et quidem cæteris acrius, impugnare et persequi cognoscatur, quemadmodum vos quoque potestis advertere. Omnis qui detrahit, pri-

A mum quidem se ipsum prodit vacuum charitate. Deinde quid aliud detrahendo intendit, nisi ut is, cui detrahit, veniat in odium vel contemptum ipsis, apud quos detrahit? Ferit ergo charitatem in omnibus qui se audiunt lingua maledica, et quantum in se est, necat funditus et extinguit: non solum autem, sed et in absentibus universis, ad quos volans verbum forte per eos, qui praesentes, sunt, pervenire contigerit. Vides quam facile et in brevi ingentem multitudinem animarum velociter currens sermatabe malitia hujus inficere possit. Propterea dicit de talibus propheticus spiritus: *Quorum os maledictione et amaritudine plenum est, velocius pedes eorum ad effundendum sanguinem* (Psal. xiii, 3). Utique tam veloces, quam velociter currit sermo. Unus

B est qui loquitur, et unum tantum verbum profert; et tamen illud unum verbum, uno in momento, multitudinis audientium, dum aures inficit, animas interficit, Cor siquidem felle livoris amarum per linguæ instrumentum spargere nisi amara non potest, dicente Domino: *Exabundantia cordis os loquitur* (Luc. vi, 45). Et sunt species pestis hujus, dum alii quidem nude atque irreverenter, uti in buccam venerit, virus evomant detractionis; alii autem quodam simulacra verecundia fuso conceptam malitiam, quam retinere non possunt, adumbrare conentur. Videas alta præmitti suspiria, sieque quadam cum gravitate et tarditate, vultu moesto, dimissis superciliosis, et voce plangenti egredi maledictionem et quidem tanto persnasibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt, corde invito, et magis condolentis affectu, qunam malitiose proferri. Doleo, inquit, vehementer, pro eo quod diligo eum satis, et nunquam potui de hac re corrigerem eum. Et alius: Mihi quidem, ait, bene compertum fuerat de illo istud: sed per me nunquam innotuisse. At quoniam per alterum patet facta est res, veritatem negare non possum: dolens dico, revera ita est. Et addit: Grande damnum! nam alias quidem in pluribus valet; cæterum in hac parte, ut verum fateamur, excusari minime potest.

5. His panis adversus malignissimum vitium commemoratis, revertamur ad explanandi ordinem, et demonstremus qui sint hoc loco intelligendi *Recti*. Non enim arbitror sentire quempiam rectæ intelligentiæ, secundum corpus rectos dici eos qui sponsam 1318 diligunt. Propterea demonstranda nobis est spiritualis, id est animi cordisve, rectitudo. Spiritus est qui loquitur, spiritualibus spiritualia comparans. Ergo secundum animum, non secundum terrenam et fæculentam materiam, Deus hominem rectum fecit. Ad imaginem quippe et similitudinem suam creavit illum (Gen. i, 27). Ipse vero, quemadmodum psallit: *Rectus Dominus Deus noster, et non est iniqutus in eo* (Psal. 16). Rectus itaque Deus rectum fecit hominem similem sibi, id est sine iniqutitate, sicut non est iniqutitas in eo. Porro iniqutitas, cordis est, non carnis vitium, ut per hoc noveris in spirituali portione tui, et non in crassa luteaque substantia Dei similitudinem conservandam fore, sive reparan-

dam, Spiritus enim est Deus, et eos qui volunt similis ei vel perseverare, vel fieri, oportet intrare ad cor, atque in spiritu id negotii actilare : ubi revelata facie speculantes gloriam Dei, in eamdem imaginem transformentur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (*II Cor. iii, 18*).

9. Quanquam et corporis statram dedit homini Deus rectam ; forsitan ut ista corporea exterioris viliorisque rectitudo figmenti hominem interiorem illum, qui ad imaginem Dei factus est, spiritualis suæ servandæ rectitudinis admoneret, et decor limi deformitatem argueret animi. Quid enim indecentius, quam curvum recto corpore gerere animum ? Perversa res est fœda, luteum vas, quod est corpus de terra, oculos habere sursum, cœlos libere suspicere, cœlorumque luminaribus oblectare aspectus ; spiritualem vero cœlestemque creaturam suos econtrario oculos, id est internos sensus atque affectus, trahere in terram deorsum ; et quæ debuit nutritri in croceis, hærere luto, tanquam unam de subibus, amplexarique stercora (*Thren iv, 5*). Erubescere, anima mea, divinam pecorina commutasse similitudinem ; erubescere volutari in cœno, quæ de celo es. Erubescere, anima, ait corpus, in mei consideratione. Creata creanti similis recta, me quoque accepisti adjutorium simile tibi, utique secundum lineamenta corporæ rectitudinis. Quocunque te verias, sive ad Deum sursum, sive ad me deorsum (nemo siquidem carnem suam unquam odio habuit), ubique occurrit tibi species decoris tui, ubique pro statu tuæ dignitatis habes de magisterio sapientiae familiarem admonitionem. Me ergo meam, quam tui gratia accepi, retinente et servante prærogativam ; tu quomodo non confunderis amisisse tuam ? Cur suam in te Conditor intuetur abolitam similitudinem, cum tuam in me tibi conservet, assidueque representet ? Jam omne adjutorium, quod tibi ex me debebatur, vertisti tibi in contusionem ; abuteris obsequio meo, indigne humanum corpus inhabitas, brutus et bestialis spiritus.

7. Istinusmodi ergo curvæ animæ non possunt diligere sponsam, quoniam non sunt amicæ sponsi, cum sint mundi. *Qui vult, inquit, amicus esse hujus mundi, inimicus Dei constituitur* (*Jac. iv, 4*). Ergo quærere et sapere quæ sunt super terram, curvitas animæ est ; et e regione, meditari ac desiderare quæ sursum sunt, rectitudo. Et ipsa ut perfecta sit (178), in sensu defluiatur et consensu. Rectum revera te dixerim, si recte in omnibus sentias, et factus non disseutas. Invisibilis autem statum nuntiet fides et actio. Rectum iudica, si fide catholicum, et justum opere probaveris. Si quo minus, curvum

(178) Hunc etiam locum, ob præmissam rationem, in editis turbavit discepantia veterum codicium. Quibus enim prolixius deest proximum hujus sermonis, in his ita effertur hicce textus : *rectitudo. Et hanc rectitudinem, ut sit perfecta in omnibus, inventiri necesse est sensu atque consensu. Illum vere rectum corde dixerim, qui et recte in omnibus sentiat, et a recto quod scenserit in nullo dissentiat. Ecce de-*

A censere non dubites. Sic nempe habes : *Si recte offers et recte non dividis, peccasti* (*Gen. iv, 7*). Recte quidem quocunque horum offerts, recte autem ab alterutro ea nou dividis. Noli esse rectus oblator et pravus divisor. Quid dividis actum a fide ? Inique dividis, fidem perimens tuam : nam fides sine **1349** operibus mortua est (*Jac. ii, 20*). Munus mortuum offerts Deo ? Si enim quædam anima fidei ipsa devotione est, quid fides quæ non operatur ex dilectione, nisi cadaver exanime ? Bene honoras Deum munere fetido ? bene placas tuæ fidei interfector ? Quomodo hostia pacifica ubi tam sæva discordia est ? Non mirum si Cain insurrexit in fratrem, qui suam prius occiderat fidem. Quid miraris, o Cain, si ad tua non respicit munera qui te despicit ? (*Gen. iv, 5*.) Nec hoc mirum si non respicit ad te, qui ita divisus es in te. Si manum devotioni, quid animum das livori ? Non concilias Deum tibi, discors tecum, non placas, sed peccas ; et nondum quidem impie ferendo, sed tamen dividendo non recte. Etsi needum fraticida, jam tamen fideicida teneris. Nunquid rectus, vel quando manum porrigit Deo, cuius cor in terram trahit livor et fraternali odium ? Quomodo rectus, cuius fides mortua, cuius opus mors, cuius nulla devotio, amaritudo multa ? Erat quidem in offerente fides, sed non in fide dilectio : recta oblatio, sed crudelis divisio.

B 8. Mors fidei est separatio charitatis. Credis in Christum ? fac Christi opera, ut vivat fides tua. Fidem tuam dilectio animet, probet actio. Non incurvet terrenum opus, quem fides cœlestium erigit. Qui te dicas in Christo manere, debes, sicut ipse ambulavit, et tu ambulare. Quod si propriam gloriam queris, florenti invides, absenti detrahis, repouis laudenti te : hoc Christus non fecit. Confiteris te nosse Deum, factis autem negas. Non recte plane, sed imple linguam Christo, animam dedisti diabolo. Audi ergo quid dicat : *Homo iste labiis me honorat, cor autem ejus longe est a me* (*Isa. xxix, 13*). Non es profecto rectus, qui tam non recte dividis. Non potes attollere caput pressum diaboli jugo. Non te subrigere prævales, cui dominatur iniquitas. Iniquitates tuæ supergressæ sunt caput tuum, et sicut onus grave gravatae sunt super te (*Psal. xxxvii, 5*). Iniquitas denique sedet super talentum plumbi (*Zach. v, 7*). Vides quod non faciat hominem rectum fides etiam recta, quæ non operatur ex dilectione. At qui sine dilectione est, non habet unde diligit sponsam. Sed nec opera, quamvis recta, rectum cor efficiere sufficiunt sine fide. Quis enim rectum dicat hominem non placentem Deo ? Sine fide autem impossibile est placere Deo (*Hebr. xi, 6*). Qui non plagiis dicitur ad sponsam : Recti diligunt te, qui videlicet in omnibus et recte, et recto acquiescunt. Tum concluditur sermo his verbis : *Utinam et nos de illis simus, annumerati dilectoribus sponsi, præstante eodem Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiriti sancto vivit et regnat Deus per omnia saecula. Amen.* Nostram vero lectionem alii codices præferunt.

cet Deo, non potest illi placere Deus. Nam cui placet Deus, Deo displicere non potest. Porro cui non placet Deus, nec sponsa ejus. Quomodo ergo rectus, qui nec Deum diligit, nec Ecclesiam Dei, cui dicitur : *Recti diligunt te?* Si ergo nec fides sine operibus, nec opera sine fide sufficiunt ad animi rectitudinem ; nos qui in Christum credimus, fratres, rectas studeamus facere vias nostras et studia nostra. Levemus corda nostra cum manibus ad Deum, ut toti recti inveniamur, fidei nostræ rectitudinem rectis actibus comprobantes, dilectores sponsæ, dilecti a sposo Jesu Christo Domino nostro, qui est Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO XXV.

De nigredine et formositate sponsæ, id est Ecclesiæ.

1. Ecce quod dixeram in sermone, quia æmulis laelessentibus sponsa respondere cogatur, quæ corpore quidem de numero adolescentularum esse vindentur, animo autem louge sunt. Ait nempe : *Nigra sum, sed formosa, filiae Jerusalem* (*Cant. 1, 4*). Patet quod detrahent ei, nigredinem impropertantes. Sed adverte sponsæ patientiam ac benignitatem. Non modo enim non reddidit maledictum pro maledicto, sed insuper benedixit, filias Jerusalem vocans, quæ magis pro sua nequitia filiae Babylonis, vel filiae Baal, aut si quod aliud nomen improprieti occurrisset, appellari meruerant. Sane didicerat a propheta, imo ab ipsa unctione quæ docet suavitatem, calamus **1350** quassatum non conterendum, et linum sumigans non extinguendum (*Isa. XLII, 3*). Propterea non putavit amplius irritandas satis commotas per se, nec quidquam addendum stimulis invidie, qua torquebantur. Magis autem cum his qui oderunt pacem, studuit esse pacifica, sciens se etiam insipientibus debitricem. Maluit ergo ipsas favorabili demulcere vocabulo, quia curæ fuit ei infirmarum potius operam dare saluti quam propriae ultionis.

2. Omnibus quidem optanda est ista perfectio ; proprio autem optimorum forma est prælatorum. Sciant quippe boni fidelesque præpositi, languentium sibi creditam animarum euram, non pompam. Cumque internum murmur eujuspiam illarum querulæ voce indicio deprehendunt, etsi ir. ipsos usque ad convicia et contumelias prorumpentis ; medicos se et non dominos agnoscentes, parant confessim adversus phrenesim animæ, non vindictam, sed medicinam. Ilæc igitur ratio cur sponsa filias Jerusalem dicat eas ipsas, quas malevolas sustinet atque maledicas : videlicet ut in blando sermone deliniat murmurantes, commotionem sedet, sanet livorem. Scriptum est enim : *Lingua pacifica compescit lites* (*Prov. XXV, 15*). Alias vero filiæ revera Jerusalem quodam modo sunt quæ hujusmodi sunt, nec falso ita eas nominat sponsa. Sive enim propter sacramenta Ecclesiæ, quæ indifferenter quidem cum bonis suscipiunt ; sive propter fidei æque communem confessionem, sive ob fidelium corporalem saltem societatem, seu etiam propter spem futuræ salutis, a qua omnino non sunt, quandiu hic vivunt, vel tales despe-

A randæ, quantumlibet vivant desperate ; non incongrue filiæ Jerusalem nominantur.

3. Videamus jam quid illud fuerit dicere : *Nigra sum, sed formosa.* Nullane in his vertis repugnantia est ? Absit ! Propter simplices dico, qui inter colorem et formam discernere non noverunt, cum forma ad compositionem pertineat, nigredo color sit. Non omne denique quod nigrum est continuo deformè est. Nigredo, verbi causa, in pupilla non dedecet ; et nigri quidam lapilli in ornamentis placent ; et nigri capilli candidis vultibus etiam decorem augent et gratiam. Sic tibi quoque facile advertere est in rebus innumeris. Quanquam sine numero sunt, quæ in superficie quidem reperies decoloria, in compositione vero decora. Tali fortassis modo potest sponsa, cum pulchritudine utique compositionis, nævo non carere nigredinis ; sed sane in loco peregrinationis suæ. Alioquin erit cum eam sibi in patria exhiberit sponsus gloriae, gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi. At vero nunc si diceret, qui nigredinem non haberet, se ipsam seduceret, et veritas in ea non esset. Quamobrem ne mireris quia dixit : *Nigra sum, et rursum nihilominus, quia formosa sit, gloriatur.* Quomodo enim non formosa cui dicitur : *Veni, formosa mea* ? (*Cant. II, 10*). Cui autem dicitur *Veni*, nondum pervenerat, ne forte quis putet hoc dictum, non quidem huic nigrae, quæ adhuc laborat veniendo in via ; sed beatæ illi, quæ jam prorsus absque nigrediae regna in patria.

4. Sed audi unde nigram et unde formosam se dixerit. An nigram quidem ob tetram conversationem, quam prius habuit sub principe hujus mundi, imaginem terrestris hominis adhuc portans ; formosam vero de cœlesti similitudine, quam postea commutavit, ambulans jam in novitate vitæ ? Sed si hoc est, cur non magis de præierito, nigra fui, et non *nigra sum*, dicit ? Si cui tamen placet hic sensus, id quod sequitur, *sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis* (*Cant. 1, 4*), sic oportet intelligi, ut de veteri quidem conversatione Cedar, de nova vero Salomonis se dixerit tabernaculum. Illoc enim esse pelles, quod tabernaculum, propheta ostendit dicens : *Repente vastata sunt tabernacula mea, subito pelles meæ* (*Jerem. IV, 20*), prius igitur **1351** *nigra*, sicut vilissima tabernacula Cedar : postea *formosa*, sicut pelles gloriosi regis.

5. Sed videamus quomodo ad statum potius vitæ potioris utrumque respiciat. Si consideremus habitum exteriorem sanctorum, cum qui in fæcie est, quam sit humilis utique et abjectus, et quadam negligens incuria ; cum tamen identidem intus revelata facie gloriam Dei speculautes, in eamdem imaginem transformentur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (*II Cor. III, 18*) : nonne una quælibet talis anima merito nobis videbitur posse respondere exprobrantibus sibi nigredinem : *Nigra sum, sed formosa ?* Vis tibi denique demonstrem animam et nigram pariter, et formosam ? *Epistolæ*, inquit,

graves sunt; sed præsentia corporis infirma, et sermo contemptibilis (*II Cor.* x, 10). Paulus hic erat. Itaque Paulum, o filiae Jerusalem, de præsentia corporis aestimatis, et tanquam decolorem deformemque contumitis, quia cernitis homunculum afflictari *in fame et siti, in frigore et nuditate, in laboribus plurimis, in plagis supra modum, in mortibus frequenter?* (*II Cor.* xi, 23, 27.) Hæc sunt quæ denigrant Paulum. Pro hujusmodi docto gentium reputatur inglorius, ignobilis, niger, obscurus; tanquam denique peripsema hujus mundi. *Emimvero nonne ipse est qui rapitur in paradisum, qui unum alterumque perambulans, usque ad tertium sui puritate penetrat cœlum?* O vere pulcherrima anima! quam, etsi infirmum iuhabitantem corpusculum, pulchritudo cœlestis admittere non despexit, angelica sublimitas non rejicit, claritas divina non repulit. Hanc vos dicitis nigram? Nigra est, sed formosa, filiae Jerusalem. Nigra vestro, formosa divino angelicoque judicio. Etsi nigra est, forinsecus est. Sibi autem pro minimio est, ut a vobis judicetur, aut ab his qui secundum faciem judicant. Homo siquidem videt in facie, Deus autem intuetur eorū (*I Reg.* xvi, 7). Propterea etsi nigra foris, sed intus formosa, ut ei placeat cui se probavit. Non enim vobis: quibus si adhuc placeret, Christi servus non esset. Felix nigredo, quæ mentis candorem parit, lumen scientiæ, conscientiæ puritatem.

6. Audi denique quid per prophetam Deus promittat istiusmodi nigris, quos aut humilitas pœnitentiae, aut charitatis zelus, tanquam solis æstus, decolorasse videtur. *Si fuerint, ait, peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealabuntur; et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba crunt* (*Isai.* i, 18). Non plane contempnenda in sanctis ista nigredo extera, quæ candorem operatur internum, et sedem proinde preparat sapientiæ. *Candor est enim vitæ aeternæ sapientia, ut Sapiens definit* (*Sap.* vii, 26): et candam oportet esse animam, in qua ipsa sedem elegerit. Quod si anima justi sedes est sapientiæ, haud dubie dixerim animam justi esse candidam. Et fortassis justitia ipsa candor est. Justus autem erat Paulus, cui *reposita fuerat corona justitiæ* (*II Tim.* iv, 8). Candida proinde Pauli anima erat, et sapientia sedebat in ea, ita ut sapientiam loqueretur inter perfectos, sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principiū mundi hujus agnovit. Porro hunc in eo sapientiæ, justitiæque caudorem nigredo illa exterior de præsentia corporis infirma, de laboribus plurimis, de jejuniis ac vigilis multis, aut operabatnr, aut promerebatur. Ideoque et quod nigrum est Pauli, speciosius est omni ornato extrinseco, omni etiam regio cultu. Non comparabitur ei quantalibet pulchritudo carnis, non cutis utique nitida et arsura, non facies colorata vicua putredini, non vestis pretiosa obnoxia vetustati, non auri species, splendorve gemmarum, seu quæque talia, quæ omnia sunt ad corruptionem.

7. Merito priuade omnis cura sanctorum, spreto

Aornatu cultuque superfluo exterioris sui hominis, qui certe corrumpitur, omni se diligentia præbet et occupat excolendo ac decorando interiori illi, qui ad imaginem Dei est, et renovatur de die in diem. Certi sunt enim Deo non posse esse quidquam acceptius imagine sua, si proprio fuerit restituta decori. **1352** Propterea et omnis gloria eorum intus, non foris est; hoc est, non in flore seni, aut in ore vulgi, sed in Domino. Unde et dicunt: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ* (*II Cor.* i, 12): quod conscientiæ solus sit arbiter Deus, cui soli placere desiderant; et cui placere, sola vera et summa gloria est. Non mediocris plane gloria illa quæ intus est, in qua gloriari dignatur et Dominus gloriæ, diceente David: *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus* (*Psalm. XLIV.*, 14). Et tunc sua cuique gloria, dum habet eam in semetipso, et noui in altero. At non in solo fortassis candore interno, sed in exteriori quoque nigritate et exteriore gloriandum, ne quid omnino sanctis depereat, sed omnia cooperantur in bonum. Non solum igitur in spe, sed et gloriari in tribulationibus. *Libenter, ait, gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.* Optanda infirmitas, quæ Christi virtute compensatur. Quis dabit mihi nos solum infirmari, sed et destituiri ac deficere penitus a memetipso, ut Domini virtutum virtute stabilior? *Nam virtus in infirmitate perficitur.* Denique ait: *Quando infirmor, tunc fortis sum et potens* (*II Cor.* xii, 9, 10).

C 8. Quod cum ita sit, pulchre sponsa convertit sibi ad gloriam, quod ei pro opprobrio ab æmulis interquetur; non modo formosam, sed et nigram esse se glorians. Non enim erubescit nigredinem, quam novit præcessisse et in sponso: cui similari quantæ etiam gloriæ est? Nil sibi gloriosius proinde putat, quam Christi portare opprobrium. Unde vox illa prorsus exsultationis et salutis: *Absit mihi gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu Christi!* (*Galat.* vi, 14). Grata ignominia crucis ei qui Crucifixō ingratus non est. Nigredo est, sed forma et similitudo Domini. Vade ad sanctum Isaiam, et describet tibi qualem in spiritu illum viderit. Quem namque alium dicit *virum doloris, et scientem infirmitatem;* et quia non erat ei species neque decor? Et addidit: *Nos putavimus eum tanquam leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum.* Ipse autem vulneratus est propter iniurias nostras, attritus est propter scelera nostra; et livore ejus sanati sumus (*Isai.* lxi, 3, 5). Ecce unde niger. *Junge et illud sancti David: Speciosus forma præ filiis hominum* (*Psalm. XLIV.*, 3); et habes totum in sponso, quod sponsa de se hoc in loco testata est.

D 9. Num tibi recte et ipse videtur secundum ea quæ dicta sunt, æmulis posse respondere Judæis Niger sum, sed formosus, filii Jerusalem? Niger plaus, cui non erat species, neque decor; niger, quia vermis et non homo, opprobrium hominum, et abjectio plebis (*Psalm. XXI.*, 7). Denique se ipsum fecit peccatum (*II Cor.* v, 21): et nigrum dicere verear? Intuere sane pannis sordidum, plagis lividum, illitum

sputis, pallidum morte; et nigrum vel tunc profecto fatebere. Perenuntare etiam apostolos, eumdem ipsum qualem in monte perspexerint; aut certe angelos, in qualem prospicere concupiscant; et nihilominus formosum mirabere. Ergo formosus in se, niger propter te. Quam formosum et in mea forma te agnoscere, Domine Jesu! non ob divina tantum quibus effulges miracula, sed et propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam. Beatus qui te in his hominem inter homines conversantem diligenter observans, se ipsum praebet pro viribus imitatore tui. Illoc jam beatitudinis munus formosa tua primitias sue dotis accepit; nec quod formosum est tui, imitari pigra; nec quod nigrum sustinere confusa. Unde et dicebat: *Nigra sum, sed formosa, filiae Jerusalem;* et addidit similitudinem: *Sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.* At istud obscurum est, nec attingendum omnino fatigatis. Habetis tempus ad pulsandum. Si non dissimulatis, aderit qui revelat mysteria; nec cunctabitur aperire, qui et ad pulsandum invitatur. Ipse est enim qui aperit, et nemo elaudit (*Apoc. iii, 7*), sponsus Ecclesia Jesus Christus Dominus noster, qui est benedictus in saecula saeculorum. Amen.

1353 SERMO XXVI (179).

In quo beatus Bernardus obitum fratris sui Girardi luget.

1. *Sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis (Cant. i, 4).* Ille incipiendum, quia hic desit sermo superior. Illoc exspectatis audire quid sit, et qualiter ei quod proximo tractatum est capitulo coaptetur, quia similitudo est. Potest enim hoc ita subiectum fuisse, ut utraque pars similitudinis ad id solum respondeat, quod ibi praecesserat: *Nigra sum.* Potest et ita, ut duobus illis duo ista, id est singula singulis, referantur. Ille sensus simplex, iste obsevior est. Sed tentemus utrumque: et prius quidem hunc, qui difficilior appareat. Non autem in duabus primis, sed in duabus duntaxat extremis difficultas est. Nam Cedar quidem, quod interpretatur *tenebra*, aperte satis eum nigredine convenire videtur; sed *pelles Salomonis* cum formositate non ita. Porro tabernacula in eamdem nihilominus concurrere convenientiam quis non videat? Quid enim tabernacula, nisi nostra sunt corpora, in quibus peregrinamur? Nec enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus (*Hebr. xii, 14*). Sed et militamus in eis, tanquam in tabernaculis; prorsus violenti ad regnum. Denique militia est vita hominis super terram (*Job*

(179) *Habitus anno 1138.*

(180) Hie incipit Bernardi de Girardo fratre oratio funebris, quam Berengarius, ille Abelardi impudens discipulus, immerito suggillat, in primis quod « tristia latet confederet: » deinde quod quibusdam Ambrosii verbis utatur, ex ejus oratione funebri de morte Satyri Iratris « syllabatim » depromptis. At ista nec in hoc sermone leguntur: nec, si legerentur, Bernardo facerent injuriam. Loca duo huc referre juvat. En primum: « Decessit frater a vita, imo, ut rectius fatear, mortem reliquit pro vita.

A vii, 1); et quamdiu militamus in hoc corpore, peregrinamur a Domino, id est a luce. Nam Dominus lux est; et in quantum quisque cum eo non est, in tantum in tenebris est, hoc est in Cedar. Flebilem proinde vocem illam agnoscat suam: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est! habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea (Psal. cxix, 5, 6).* Est ergo hoc habitaculum nostri corporis, non civis mansio, aut domus indigenae; sed aut tabernaculum militantis, aut stabulum viatoris. Est, inquam, hoc corpus tabernaculum, et tabernaculum Cedar, quod nimur animam, quasi objectu sui, ineircumscripti luminis interim nunc fraudat aspectu; nec sinit omnino videre illud, nisi per speculum quidem et in ænigmate, non autem facie ad faciem (*I Cor. xiii, 12*).

B 2. Videsne unde Ecclesia nigredo, unde puleherim quoque animabus nonnulla rubigo inhaeserit? De tabernaculo profecto Cedar, de exercitio laboriosæ militiæ, de diuturnitate miseri incolatus, de angustiis ærumnosi exsilii, de corpore denique fragili et gravi; quia corpus quod corruptitur, aggrava animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (*Sap. ix, 15*). Propterea et cuncti dissolvi, ut corpore levatae, Christi avolent in amplexus. Unde et gemens una de miseris aiebat: *Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (*Rom. vii, 24*) Seit nimur quæ hujusmodi est, quod non possit in tabernaculo Cedar earere ad purum macula aut ranga, non quantulacunque nigredine: et cupit exire, ut se possit exuere. Et haec ratio, eur sponsa nigram se dixerit *sicut tabernacula Cedar.* Sed enim quomodo formosa, *sicut pelles Salomonis?* At nescio quid sublime ac sacrum sentio in his pellibus involutum, quod minime ausim omnino contingere, nisi ad nutum sane ipsius, qui reposuit et signavit. Legi nimur: *Qui scrutator est maiestatis, oprimetur a gloria (Prov. xxv, 27).* Supercedeo igitur et differo. Vobis interim curæ erit solito impetrare 1354 favorem vestris precibus; ut eo alacriores, quo fidentiores redeamus ad id, quod attentioribus eget animis. Et fortassis inveniet plus pulsator, quod temerarius scrutator non posset. Quanquam et mœror finem imperat, et calamitas quam patior.

C 3. Quousque enim dissimulo (180), et ignis quem intra me ipsum abscondo, triste pectus adurit, interiora depascitur? Clausus latius serpit, sœvit aerius. Quid mihi et cantico huic, qui in amaritu-

D Frater, inquam, decessit, tenor conscientiæ, morum speculum, vineulum religionis. Quis ultius vegetabit ad laborem? quis amplius leniet morentem? » Altum hoc est: « Bos bovem requirit, se quod solum putat, frequenti mugitu piuum testatur asfæcum. Bos, inquam, bovem requirit, cum quo duce collo aratum consuevit. » Posterior quidem locus exstat post initium apud Ambrosium: neuter apud Bernardum. Cautè præmisit Berengarius, « ni fallor, » ne mendacii atque imposturæ argueatur.

dine sum? Vis doloris abducit intentionem, et indigatio Domini ebibit spiritum meum. Subtracto siquidem illo, per quem mea in Domino studia neque libera esse solebant, simul et cor meum dereliquit me. Sed feci vim animo, ac dissimulavi usque huc; ne affectus fidem vincere videretur. Denique plorantibus aliis, ego, ut advertere potuisti, siccis oculis secutus sum invisum funis, siccis oculis steti ad tumulum, quoisque cuneta peracta sunt exequiarum solemnia. Indutus sacerdotalibus, solitas in cum orationes proprio ore complevi, terram meis manibus ex more jeci super dilecti corpus, tecram mox futurum. Qui me intuebantur flebant, et mirabantur quod non ficerem ipse, cum non illum quidem, sed me potius, qui illum amissem, omnes miserarentur. Cujus enim vel ferreum pectus super me ibi non moveretur, quem videret Girardo superstitem? Commune damnum; sed praे meo non reputabatur infortunio. At ego quibus poteram viribus fidei, reluctabar affectui, nitens vel invitus non moveri frustra addictione naturæ, universitatis debito, conditionis usu, potentis jussu, judicio justi, flagello terribilis, Domini voluntate. Pro hujusmodi semper extunc et deinceps exegi a memetipso non indulgere multo fletui, multum tamen turbatus et molestus. Nec potui imperare tristitia, qui potui lacrymæ; sed, ut scriptum est: *Turbatus sum, et non sum locutus (Psal. lxxvi, 5).* At suppressus dolor altius introrsum radicavit, co, ut sentio, acerbior factus, quo non est exire permissus. Fateor, vietus sum. Exeat necesse est foras quod intus patior. Exeat sane ad oculos filiorum, qui scientes incommodum, planetum humanius aestiment, dulcissimis consolentur.

4. Scitis, o filii, quam justus sit dolor meus, quam dolenda plaga mea. Cernitis nempe quam comes deseruit me in via hac qua ambulabam, quam non segnis ad opus, quam suavis ad mores. Quis ita mihi pernecessarius? cui æque dilectus ego? Frater erat genere, sed religione germanior. Dolete, queso, vicem meam vos, quibus haec nota sunt. Infirmus corpore eram, et ille portabat me; pusillus corde eram, et confortabat me; piger et negligens, et excitabat me; improvidus et oblivious, et commonebat me. Quo mihi avulsus es? quo mihi raptus e manibus, homo unanimis, homo secundum cor meum? Amavimus nos in vita; quomodo in morte sumus separati? Amarissima separatio! et quam non posset omnino efficiere nisi mors. Quando enim me vivus vivum desereres? Omnino opus mortis, horrendum divertium. Quis enim tam suavi vinculo mutui nostri non pepercisset amoris, nisi totius suavitatis inimica mors? Bene mors, quae unum rapiendo, duos furiosa peremisit. **1355** An non mors etiam mihi? Imo plus mihi, cui utique omni morte

De Girardi conversione lege Guillelmum in lib. I. de Vita Bernardi, num. 11 et 12. Cellarius erat apud Claram-Vallem, ibid., num. 27. Ejus mors inedit in annum 1138, post sumum ex Italia cum Bernardo redditum, hic, num. 14. Similem orationem funebrem dellumberto habes in tomo III.

PATROL. CLXXXIII.

A infelior vita servata est. Vivo ut vivens moriar; et hoc dixerim vitam? Quam mitius me privares, o austera mors, vita usu, quam fructu! nam vita sine fructu gravier mors. Denique duplex malum ligno paratur infructuoso, securis et ignis (*Matt. iii, 10*). Ergo meis laboribus invidens, elongasti a me amicum et proximum, per cujus maxime studium erant, si quando erant, fructuosi. Satius proinde mihi fuisset pericitari vita, quam tua, o Girarde, presentia, qui meorum in Domino studiorum eras sollicitus incitator, fidelis [*alias, fortis*] adjutor, cautus examinator. Cur, quæso, aut amavimus, aut amisimus nos? Dura conditio, sed mea miseranda fortuna, et non illius! Nam tu, chare frater, si charos amisisti, chariores utique recepisti.

B Me vero quenam jam miserum consolatio manet post te unicum solatium meum? Placita fuit pariter utriusque societas corporum pro morum concordia; sed solum me divisio vulneravit. Commune quod libuit; quod triste et lugubre, meum: in me transferunt irae, in me confirmatus est furor. Erat ambobus alterutrum grata presentia, dulce consortium, suave colloquium; sed tantas utriusque delicias ego perdidì, tu multasti. Et quidem immutatis illis retributio multa.

5. Quanto gaudiorum ac benedictionum cumulo cares hodie nobis, frater charissime (181)! Habes certe pro me tantillo repositam tibi Christi presentiam; nec dispendium sentis absentie a nobis iuæ, angelorum admistus choris. Non est igitur

C quod causeris tu de nostra quasi subtracta tibi praesentia, cui affatimi sui suorumque copiam Dominus majestatis indulxit. At ego pro te quid? Quam vellem scire quidnam sentias nunc de me illo unico tuo, mediis nutante curis et poenis, destituto te baculo imbecillitatis meæ! si tamen licet adhuc cogitare de miseriis, ingresso abyssum luminis, atque illo pelago aeternæ felicitatis absorpto. Forte enim etsi nosci nos secundum carnem, sed nunc jam non nosti: et quoniam introisti in potentias Domini, memoraris justitiae ejus solius, immemor nostri. Cæterum qui adhaeret Deo, unus spiritus est (*I Cor. vi, 17*), et in divinum quemdam totus immutatur affectum, nec postea jam sentire aut sapere nisi Deum, et quod sentit et sapit Deus, plenus Deo. Deus autem charitas est, et quanto quis conjunctior Deo, tanto plerior charitate. Porro impassibilis est Dens, sed non incompassibilis, cui proprium est misericordem semper et parcere. Ergo et te necesse est misericordem esse, qui inhæres misericordi, quamvis jam minime miseris: et qui non pateris, compateris tamen. Affectus proinde tuus non est immutatus, sed immutatus; nec, quoniam Deum induisti, nostri cura te exiisti (182); et ipsi enim cura est de nobis (*IPetr. v, 7*). Quod in-

(181) Quidam codices scripti et editi addunt tanto, ut respondeat quanto, sed perperam.

(182) Hanc curam colligere licet ex duabus Gerardi apparitionibus, in lib. iv de Vita Bernardi, num. 10, et lib. v, num. 8.

tirmum est abjecisti, sed non quod pium. Charitas **A** denique nunquam exedit (*I Cor. xiii, 8*) : non obli- visceris me in finem.

6. Videor mihi quasi audire fratrem meum dicentem : *Nunquid mater obliisci poterit filii uteri sui?* *Etsi illa oblita fuerit, ego tamen non obliiscar tui* (*Isa. xlix, 15*). Non expedit prorsus. Scis ubi verser, ubi jaceam, ubi reliqueris me; non est qui porrigit manum. Ad omne quod emerserit, respicio ad Girardum ut consueveram, et non est. Heu ! tuue ingemisco miser, sicut homo sine adjutorio. Quem consulam in ambiguis ? cui in adversis fidam ? quis portabit onera? quis pericula propulsabit ? Nonne ubique gressus meos Girardi oculi anteibant [*alias, animabant*] ? Nonne tuum, Girarde, pectus curæ meæ notius, quam meum ipsius habebant, familiarius incursabant, acrius urgebant (183) ? Nonne in lingua tua illa placibili et potenti meam a sermonibus sæculi frequentissime vindicabas, **1356** et amico reddebas silentio ? Dominus dederat illi linguam eruditam, ut sciret quando deberet proferre sermonem. Ita denique in prudentia responsorum suorum, et in gratia data sibi desuper, et domesticis satisfaciebat et exteris, ut pene me nemo requireret, cui prior forte Girardus occurrisset. Occurrebat autem adventantibus, opponens se, ne subito metum otium incursarent. Si quibus sane per se satisfacere non quibat, hos perduebat ad me, cæteros emittebat. O virum industrium ! o amicum fidelem ! et amico gerebat morem, et officiis charitatis non debeat. Quis vacua ab eo recessit manu ? Si dives, consilium ; si pauper, subsidium reportabat. Nec quarebat que sua sunt, qui se mediis ingerebat curis, ut ego vacarem. Sperabat enim, sicut erat humillimus, majorem de nostra quiete fructum, quam si vacaret pse. Interdum tamen postulabat absolviri, et alteri cedere, quasi qui melius provideret. Sed ubi ille inveniretur ? Nec petulantii aliquo, ut assolet, in eo officiū detinebatur affectu, sed solo intuitu charitatis. Siquidem plus omnibus laborabat, et minus omnibus accipiebat; ita ut saepe, cum aliis necessaria ministret, egeret ipse in pluribus, verbi causa, cibo aut veste. Denique cum se sentiret decessui pro pinquare : « Deus, » inquit, « tu scis quod quantum in me fuit, semper optavi quietem ; mihi intendere, tibi vacare. Sed implicium tenuit timor tuus, voluntas fratrum, et studium obediendi, super omnia abbatis pariter et fratris germana dilectio. » Ita est. Gratias tibi, frater, de omni fructu meorum, si quis est, in Domino studiorum. Tibi debeo si profeci, si profui. Tu intricabar, et ego tuo beneficio teritus sedebam mihi, aut certe divinis obsequiis sanctius occupabar, aut doctrinæ filiorum utilius intendebam. Cur enim securus entus non essem, cum te scirem agintem foris manum dexteram meam, lumen oculorum meorum,

pectus meum, et linguam meam ? Et quidem indefessa manus, oculus simplex, pectus consilii, lingua loquens judicium, sicut scriptum est : *Os justi meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur iudicium* (*Psal. xxxvi, 30*).

7. Sed quid dixi foris agentem illum ? quasi interna Girardus nesciret, ac spiritualium expers esset donorum. Norunt qui illum norunt spirituales, quam verba ejus spiritum redolerent. Norunt contubernales, quam mores ejus et studia non carnem saperent, sed ferventer spiritu. Quis illo rigidior in custodia disciplinae ? quis in castigando corpus suum districtior, suspensor vel sublimior in contemplando, subtilior in disserendo ? Quoties cum eo disserens ea didici quæ nesciebam : et qui docturus adveneram, doctus magis abscessi ? Nec mirum de me, cum magni ac sapientes viri id ipsum nihilominus ex illo sibi accidisse testentur. Non cognovit litteraram; sed habuit litterarum inventorem sensum, habuit et illuminantem Spiritum. Nec in maximis tantum, sed in minimis maximus erat. Quid, verbi causa, in aedificiis, in agris, hortis, aquis, cunctis denique artibus seu operibus rusticorum ? quid, inquam, vel in hoc rerum genere Girardi subterfugit peritiam ? Cæmentariis, fabris, agricolis, hortulanis, sutoribus, atque textoribus facile magister erat. Cumque omnium iudicio omnibus esset sapientior, solis in suis oculis non erat sapiens. Utinam multos, etsi minus sapientes, non plus tangeret illa maledictio : *Vix qui sapientes estis in oculis vestris* (*Isa. v, 21*) ! Scientibus ista loquor, et adhuc plura his de illo, et majora compertis. Parco tamen, quia caro mea, et frater est. Hoc tamen securus addo : mihi utilis in omnibus, et præ omnibus ; fuit utilis in parvis et magnis, in privatis et publicis, foris et intus. Merito ex eo pendebam totus, qui mihi totum erat. **1357** Solum pene reliquerat mihi provisoris honorem et nomen : nam opus ipse faciebat. Ego vocabar abbas, sed ille præferat in sollicitudine. Merito requievit in illo spiritus meus, per quem licet delectari in Domino, prædicare liberius, orare securius. Per te, inquam, mihi, frater mi, mens sobria et grata quies, sermo efficacior, pinguior oratio, frequentior lectio et ferventior affectus.

8. Heu ! sublatus es, et haec omnia simul. Tecum omnes pariter abidere deliciæ, et latitiae meæ. Jam curæ irruunt, jam molestiae hinc inde pulsant, et angustiae undique solum me reperierunt, sole mihi te abeunte remanserunt, solus sub sarcina gemo. Aut ponere, aut opprimi necesse est, quia tu tuos humeros subduxisti. Quis mihi tribuat cito mori post te ? Nam pro te nolim, nec te tua fraudare gloria Porro supervivere tibi, labor et dolor. Vivam, quoad vivam, in amaritudine ; vivam in mœrore ; et haec sit mihi consolatio, ut mœrendo affligar. Non parcam ; et juyabo manum Domini : etenim manus

(183) Id testatur Bernardi per Girardum increpato de miraculis ne is inde insoleceret, in lib. i Vitæ, num. 43.

Domini tetigit me. Me, inquam, tetigit et percussit, non illum, quem vocavit ad requiem; me occidit, cum succidit illum. Nunquid enim occisum quis dixerit, quem plantavit in vita? At quod illi vita janua fuit, mihi plane est mors; meque illa morte mortuum dixerim, non hunc qui obdormivit in Domino. Exite, exite, lacrymæ jampridem cupientes; exite, quia is qui vobis meatum obstruxerat, commeavit. Aperiantur cataractæ miseri capitibus; et erumpant fontes aquarum, si forte sufficient sordes diluere culparum, quibus iram merui. Cum consolatus fuerit super me Dominus, tunc fortassis et ego merear consolari, si tamen non pepercero a mœrore: nam, qui lugent, ipsi consolabuntur (*Matth.* v, 5). Propterea condescendat mihi omnis sanctus, et in spiritu lenitatis qui spiritualis est, sustineat lamentantem. Luctus meus humano, quæso, penetur affectu, non usu. Videmus nempe mortuos quotidie plangere mortuos suos: fletum multum, et fructum nullum. Non culpamus affectum, nisi cum excedit modum; sed causam. Ille nimirum naturæ est, et ejus turbatio poena peccati: haec vanitas et peccatum. Etenim ibi sola, nisi fallor, plorantur damna gloriæ carnis, vita presentis incommoda. Et plorandi qui ita plorant. Nunquid ego sic? Similis mihi affectus, sed altera causa, dissimilisque intentio. Nulla mihi sane querela de omnibus quæ sunt mundi. In his profecto quæ sunt Dei, ademptum doleo fidele auxilium, salutare consilium. Girardum lugeo: Girardus est in causa, frater carne, sed proximus spiritu, socius proposito.

Adhæsit anima mea animæ illius; et unam fecit de duabus, non consanguinitas, sed unanimitas. Carnis quidem necessitudo non defuit; sed plus junxit societas spiritus, consensus animorum, mortuum conformitas. Cum ergo essemus cor unum et anima una, hanc meam pariter atque ipsius animam pertransivit gladius, et scindens, medium partem locavit in celo, partem in eōno deseruit. Ego, ego illa pōtio misera in luto jacens, truncata parte sui, et parte potiori; et dicitur mihi: Ne fleveris? Avulsa sunt viscera mea a me; et dicitur mihi: Ne senseris? Sentio, sentio vel invitus, quia nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est; sentio prorsus et doleo, et dolor meus in conspectu meo semper. Non sane nos poterit duritiae et insensibilitatis arguere ille qui verberat, quomodo illos de quibus ait: *Percussi eos, et non doluerunt* (*Jerem.* v, 3). Affectum meum confessus sum, et non negavi. Carnalem quis dixerit: ego humanum non nōgo, sicut nec me hominem. Si nec sufficit, nec carnalem negaverim. Nam et ego carinalis sun, venundatus sub peccato, addictus morti, poenis et ærumnis obnoxius. Non sum, fateor, insensibilis ad poenas, mortem horreo meam et meorum. Meus Girardus erat, meus plane. An non meus, qui frater sanguine fuit, professione 1358 filius, sollicitudine pater, cōsors spiritu [alias, concors spiritu], intimus affectione? Is recessit a me; sentio, læsus sum, et graviter.

A 10. Ignoscite, filii: imo si filii, vicem dolete paternam. Miseremini mei, miseremini mei, saltē vos amici mei, qui certe consideratis quam gravia pro peccatis recepi de manu Domini. In virga iudicationis suæ percussit me, digne pro meritū, dñe pro viribus. Au leve quis dixerit vivere me absque Girardo, nisi qui ignorat quid mihi cum Girardo? Nec tamen contradico sermonibus sancti; nec reprehendo judicium, quo recepit quisque quo dignus est: ille, coronam quam meruit; ego, quam debui poenam. Nunquid quia sentio poenam, reprehendo sententiam? Humanum est illud, hoc impium. Humanum, inquam, et necesse affici erga charos, sive delectabiliter cum praestō sunt, sive cum absunt, moleste. Non erit otiosa socialis conversatio, præsertim inter amicos: et quid efficerit mutuus amor in sibi præsentibus, horror indicat separationis, et dolor de invicem separatis. Doleo super te, Girarde charissime, non quia dolendus, sed quia ablatus. Et ideo fortassis dolendum mibi potius super me, qui bibo calicem amaritudinis. Et solus dolendus, quia solus bibo: non enim et tu. Solus ego patior quod solent pariter pati qui se diligunt, cum se amittunt.

11. Utinam non te amiserim, sed præmiserim! utinam vel tarde aliquando sequar te quounque ieris! Non enim dubium quin ad illos ieris, quos circa medium extrema noctis tuae invitabas ad laudem, eum in vultu et voce exsultationis subito cruciasti in illud Davidicum, stupentibus qui assistebant:

C *Laudate Dominum de cælis, laudate cum in excelsis* (*Psal. cxlviii, 1*). Jam tibi, frater mi, nocte adhuc media diescebat, et nox sicut dies illuminabatur. Prorsus illa nox illuminatio tua in deliciis tuis. Accitus sum ego ad id miraculi, videre exsultantem in morte hominem, et insultantem morti. Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus? Jam non stimulus, sed jubilus. Jam cantando moritur homo, et moriendo cauat. Usurparis ad lætiā, mater mœroris; usurparis ad gloriam, glorie inimica; usurparis ad introitum regni, porta inferi: et fovea perditionis, ad inventionem salutis: idqne ab homine peccatore. Juste nimiram, quia tu inique in hominem inuocentem et justum potestatem temeraria usurpasti. Mortua es, o mors, et perforata hamo quem incauta glutisti, cuius illa vox est in propheta: *O mors, ero mors tua, morsus tuus ero, in ferne* (*Osc. xiiii, 14*). Ilo, inquam, hamo perforata, transeuntibus per medium tui fidelibus latum letumque exitum paoidis ad vitam. Girardus te non formidat, larvalis effigies. Girardus per medias fauces tuas transit ad patriam, non modo securus, sed et lætabundus et laudans. Cum ergo supervenisset, et extrema jam psalmi, me audiente, clara voce complesset, suspiciens in cœlum, ait: *Pater, in manus tuas commendō spiritum meum* (*Luc. xxii, 46*). Et repentes eundem sermonem, ac frequenter ingeminauit: *Pater, Pater, couuersus ad me, exhibilata quidem facie: « Quanta, » inquit, « dignatio*

Dei, patrem hominum esse! quanta hominum gloria, Dei filios Dei esse et haeredes! Nam si filii, et haerdes. Sic cantabat quem nos lugemus: in quo et meum, fateor, luctum pene in cantum convertit, dum intentus gloriae ejus, propriæ fere miseriae obliviscor.

12. Sed revocat me ad me pungens dolor, facile que a sereno illo intuitu, tanquam a levi excitat somno perstringens anxietas. Plangam igitur, sed super me, quia super illum jam vetat ratio. Puto enim, si opportunitas daretur, modo dicaret nobis: Nolite flere super me, sed super vos ipso flete. Planxit merito David super parricida filio (*II Reg. xix, 1*), cui perpetuo sciret obstructum exitum de ventre mortis mole criminis. Merito super Saul et super Jonatham (*II Reg. 1, 17*); quibus aequa **1359** absorptis semel, emersio jam non speratur (184). Et quidem resurgent, sed non ad vitam; imo ad vitam, ut vivi in morte infelicius moriantur. Quanquam de Jcnatha possit non immerito haerrere sententia (185). At mibi etsi non ista suppetit plangendi ratio, non tamen nulla. Plango primum super mea ipsius plaga, atque hujus jactura domus; plango deinde super pauperem necessitatibus, quorum Girardus pater erat; plango certe et super universo statu nostri ordinis nostræque professionis, qui de tuo, Girarde, zelo, consilio et exemplo robur non mediocre capiebat; plango postremo, etsi non super te, propter te tamen. Hinc prorsus, hinc afficiar graviter, quia vehementer amo. Et nemo mihi molestus sit, dicens non debere sic affici; cum benignus Samuel super reprobo rege (*I Reg. xvi, 1*), et pius David super parricida filio satisfecerint affectioni, et non ad injuriam fidei, non in superni, suggillationem judicii. *Absalon fili mi*, ait sanctus David, *fili mi Absalon* (*II Reg. xviii, 33*): et ecce plus quam Absalon hic. Salvator quoque videns civitatem Jerusalem, ut prævidens ruituram, *flevit super eam* (*Luc. xix, 41*). Et ego propriam, et que in præsenti est desolationem non sentiam? Plagam meam recentem, et gravem non doleam? Ille flevit compatiendo, et ego patiendo non audeam? Et certe ad tumulum Lazari nec flentes arguit, nec a fletu prohibuit, insuper et flevit cum flentibus: *Et lacrymatus est*, inquit, *Jesus* (*Joan. xi, 35*). Fuerunt lacrymæ illæ testes profecto naturæ, non indicees diffidentiae. Denique et prodiit mox ad vocem ejus qui erat mortuus, ne continuo putes fidei præjudicium dolentis affectum.

13. Sic nec fletus utique noster infidelitatis est signum, sed conditionis indicium; nec quia percussus ploro, arguo ferientem, sed provoco pietatem, seve-

(184) Ita omnes scripti cum primis editis: recentiores, *sperabatur*.

(185) Videtur dubitare Bernardus de salute Jonathæ. Sed alii Patres et interpres eum cœlo asserunt. Vide apud Rangolium in caput xxxi lib. I Reg., § 2; Salianum ad annum mundi 2979, num. 435; Abulens, in cap. cit. Mors autem ejus infelix cum

A ritatem flectere satago. Unde et verba mea dolore sunt plena, non tamen et murmur. Nunquid non plenum justitiae protuli, quod unius sententiae complemento et punitus est qui debuit, et coronatus qui meruit? Et adhuc dico: Bene utrumque fecit dulcis et rectus Dominus. Misericordiam et judicium canabo tibi, Domine. Cantet tibi misericordia, quam fecisti cum servo tuo Girardo; cantet et judicium, quod nos portamus. In altero bonus, in altero justus laudaberis. An solius laus bonitatis? Est et justitia. *Justus es, Domine, et rectum judicium tuum* (*Psal. cxvii, 137*). Girardum tu dedisti, Girardum tu absulisti: et si dolemus ablatum, non tamen obliisci-
Bmur quod datus fuit, et gratias agimus quod habere illum meruimus, quo carere in tantum non volunus, in quantum non expedit.

14. Recordor, Domine, pacti mei et miserationis tuae, ut magis justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris. Cum pro causa Ecclesiae anno præterito Viterbiæ essemus (186), ægrotavit ille, et invalecente languore, cum jam proxima videretur vocatio, ego ægerim ferens comitem peregrinationis, et illum comitem in terra relinquere aliena, nec resignare his qui milii eum commiserao, quoniam amabatur ab omnibus, sicut erat amabilis valde; conversus ad orationem cum fletu et gemitu: *Exspecta, inquam, Domine, usque ad redditum. Restitutum amicis tolle jam eum, si vis, et non causabor. Exaudisti me, Deus: convaluit, opus perfecimus* quod injunxeras, rediivimus cum exultatione reportantes manipulos pacis. Porro ego oblitus pene sum meæ conventionis, sed non tu. Pudet singultuum horum, qui prævaricationis me arguant. Quid plura? Repetiisti commendatum, recepisti tuum. Finem verborum indicunt lacrymæ; tu illis, Domine, finem modumque indixeris.

1360 SERMO XXVII.

De ornatu sponsæ, et qualiter anima sancta in cælum dicatur.

1. Quia debitis humanitatis officiis amicum revertentem in patriam prosecuti sumus, redeo, fratres, ad propositum ædificandi quod intermisram. Incongruum namque est diu flere latenter; et sedenti ad epulas lacrymas multas ingerere, importunum. Sed et si nostras defleamus ærumnas, ne id quidem oportet nimis, ne non tam amasse illum, quam nostra quæsisse de illo commoda videamur. Temperet sane dilecti gaudium mœstiam desolatorum; et tolerabilius fiat nobis quod nobiscum non est, quia cum Deo est. Fretus ergo orationibus vestris, volo in lucem, si possum, prodere quidquid illud est, quod opertum illis pellibus sentio, quæ in exemplum

parente Saule non debet quemquam movere. Impii quounque modo discendant, male moriuntur. Piis bene et feliciter occumbunt, quounque mortis genere defungantur.

(186) Viterbiæ in Italia Bernardus duplice moram fecit: primam, anno 1133, teste epistola 431; alteram, anno 1137 cuius hic mentio.

decoris sponsæ productæ sunt. Hoc, si recolitis [alias, sicut recolitis], tactum fuit, sed indiscutsum remansit : porro discussum et declaratum, quomodo nigra sit sicut tabernacula Cedar. Quomodo ergo sicut pelles Salomonis formosa (*Cant.* i, 4), quasi vero Salomon in omni gloria sua quidquam habuerit condignum decorum sponsæ, et gloria ornatus ejus? Et quidem si non ad decorum sponsæ, sed ad nigredinem potius nescio quas pelles istas, sicut et tabernacula Cedar respicere diceremus, fortassis competenter, nec deesset unde id congruere monstraremus, sicut et monstrabimus. At vero si sponsæ claritati quarumcunque decorum pellium comparandum putamus, hic prorsus opus nobis est ejus ad quem pulsatis auxilio, quatenus mysterium hoc digne aperire possimus. Quid namque eorum quæ in facie lucent, si internæ cujuspiam sanctæ animæ pulchritudini comparetur, non vile ac fœdum recto appareat aestimator? Quid, inquam, tale in se ostendit ea quæ præterit figura hujus mundi, quod æquare speciem animæ possit illius, quæ exuta terreni hominis vetustatem, ejus qui de cœlo est, decorum induit, ornata optimis moribus pro monilibus, ipso purior sicut et excelsior æthere, sole splendidior? Noli ergo respicere ad istum Salomonem, cum indagare cupis cujusmodi se pellibus similem in decorum sponsa glorietur.

2. Quid est ergo quod dicit: *Formosa sum sicut pelles Salomonis?* Magnum et mirabile quiddam, ut ego aestimo: si tamen non hunc, sed illum hic attendamus, de quo dicitur: *Ecce plus quam Salomon hic* (*Matth.* xii, 42). Nam usque adeo is meus Salomon est, ut non modo *pacificus* (quod quidem *Salomon* interpretatur), sed et *pax* ipsa vocetur, Paulo perhibente quia *ipse est pax nostra* (*Ephes.* ii, 14). Apud istum Salomonem non dubito posse inveniri quod decori sponsæ omnino comparare non dubitem. Et præsertim de pellibus ejus adverte in *Psalmo: Extendens*, ait, *cælum sicut pelle* (*Psal.* cxi, 2). Non ille profecto Salomon, etsi multum sapiens, multumque potens, extendit cœlum sicut pelle; sed is potius qui non tam sapiens quam ipsa Sapientia est, ipse prorsus extendit et coedit. Istius siquidem, et non illius illa vox est: *Quando præparabat cælos, haud dubium quin Deus Pater, ego aderam.* Aderat sine dubio præparanti cœlos sua virtus, suaque sapientia. Nec putas astitisse otiosam, et quasi ad spectandum solummodo, quia dixit, *aderam*, non etiam, præparabam. Respice paulisper inferius, et invenies aperte subjungentem, quia *eram cum eo componens omnia* (*Prov.* viii, 27-30). Denique ait: *Quæcumque enim Pater facit, hæc et Filius similiter facit* (*Joan.* v, 19). Et ipse itaque extendit cœlum sicut pelle. Pulcherrima pellis, quæ in modum magni cujusdam tentorii universam operiens faciem terræ, solis, lunæ atque stellarum varietate tam

A spectabilis humanos oblectat aspectus. Quid hac pelle formosius? quid **1361** ornatus cœlo? Minime tamen vel ipsum ulla tenus conferendum gloriæ et decori sponsæ, eo ipso succumbens, quod præterit et hæc figura ipsius, utpote corporea, et corporeis subjacent sensibus. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna (*H Cor.* iv, 18).

3. Sed est rationalis quædam sponsæ species, et spiritualis effigies; ipsaque æterna, quia imago æternitatis. Decor ejus, verbi gratia, charitas est, et *charitas*, sicut legit, *nunquam excidit* (*I Cor.* xiii, 8). Est certe et justitia: *Et justitia ejus, inquit, manet in sæculum sæculi* (*Psal.* cx, 3). Est etiam patientia; et legit, *nihilominus quia patientia pauperum non peribit in finem* (*Psal.* ix, 19). Quid voluntaria paupertas? quid humilitas? Nonne altera regnum æternum (*Matth.* v, 3), altera æque exaltationem promeretur æternam? (*Luc.* xiv, 11.) Eo quoque spectat et timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi (*Psal.* xviii, 10). Sic prudentia, sic temperantia, sic fortitudo, et si quæ sunt virtutes aliae, quid nisi margaritæ sunt quædam in sponsæ ornatu, splendore perpetuo coruscantes? Perpetuo, inquam, quia sedes et fundameatum perpetuitatis. Nec enim perpetuae beatæque vitæ omnino locus in anima est, nisi mediis quidem interjectisque virtutibus. Unde Propheta Deo, qui utique vita beata est: *Justitia, inquit, et judicium præparatio sedis tuæ* (*Psal.* lxxxviii, 15). Et Apostolus dicit: *Christum habitare, non omni modo quidem, sed signanter per fidem in cordibus nostris* (*Ephes.* iii, 17). Domino quoque sessuro super asellum, vestes suas discipuli substraverunt (*Matth.* xxi, 7, 8); significantes Salvatorem seu salutem nequaquam insidere nudæ animæ, quam non videlicet vestitam invenerit doctrina et moribus apostolorum. Et ideo Ecclesia promissionem habens futuræ felicitatis, curat interim præparare et præornare se in vestitu deaurato, circumdata varietate (*Psal.* xlvi, 10) gratiarum atque virtutum (187), quo digna et capax plenitudinis gratiæ inveniatur.

4. Cæterum spirituali huic tam pulchræ varietati, quam de prima interim stola in quadam veste suæ sanctificationis accepit, nullo pacio ego comparavérím in decorum cœlum hoc visibile atque corporeum, quamvis in suo genere quidem siderea varietate pulcherrimum. Sed est cœlum cœli, de quo Propheta: *Psallite*, inquit, *Domino, qui ascendit super cælum cœli ad orientem* (*Psal.* lxvii, 33, 34). Et hoc cœlum intellectuale ac spirituale: et qui fecit cœlos in intellectu (*Psal.* cxxxv, 5), creavit illud et statuit in sempiternum, ipsumque iahabitat. Ne vero putas sponsæ devotionem citra illud remanere cœlum, in quo scit habitare dilectum: ubi enim thesaurus ejus, ibi et cor ejus (*Matth.* vi, 21). Emu-

(187) Addit Horstius, *qualcm quidem ex parte descripsimus*: quæ desiderantur in primis editis et in omnibus nostris manuscriptis.

latur sane assistentes vultui ad quem suspirat, et quibus se interim non valet videndo associare, studet conformare vivendo, moribus magis, quam vocibus clamans: *Domine, dilexi decorum domus tuæ, et locum habitationis gloriae tuæ* (*Psal. xxv.*, 8).

5. Prorsus de hoc cœlo minime sibi indignum dicit ducere similitudinem. Hoc extentum sicut pellis, non spatiis tamen locorum, sed affectibus animorum: hoc miris variisque artificis distinctum operibus. Divisiones autem sunt, non colorum (188), sed beatitudinem. Nam alios quidem posuit angelos; alios, autem, archangelos; alios vero, virtutes; alios dominationes; alios, principatus; alios, potestates; alios, thronos; alios cherubin, atque alios seraphin. Sic stellatum cœlum hoc; sic depicta hæc pellis. Hæc una de pellibus mei Salomonis, et hæc præcipua in omni ornatu multiformis gloriae ejus. Habet autem grandis ista pellis quamplurimas in se æque Salomonis pelles, quoniam unusquisque beatus et sanctus, qui ibi est, pellis est utique Salomonis. Benigni siquidem sunt atque extenti in charitate, pertingentes usque ad nos, quibus gloriam, quam habent, 1362 non invidunt, sed optant; ita ut ex ipsis hujus rei gratia demorari apud nos non gravenatur, seduli circa nos, et curam gerentes nostri, omnes administratorii spiritus, missi in ministerium propter eos qui hereditatem capiunt salutis (*Hebr. i.*, 14). Quamobrem sicut cœlum cœli singulariter dicitur universa illa multitudo collecta beatorum; sic et cœli cœlorum propter singulos, qui utique cœli sunt, nominantur, et ad singulos spectat quod dicitur: *Extendens cœlum sicut pellem* (*Psal. cii.*, 2). Videtis, credo, quænam illæ pelles, et cuius sint Salomonis, de quarum sponsa similitudine gloriatur.

6. Nunc jam intueamini ejus gloriam, quæ et cœlo se comparat, et illi cœlo, quod tanto est glorioius, quanto divinius. Nec immerito usurpat inde similitudinem, unde originem dicit (189). Nam si propter corpus, quod de terra habet, tabernaculis Cedar se assimilat, cur non et propter animam, quæ de cœlo est, cœlo æque similem se esse glorietur, præsertim cum vita testetur originem, testetur naturæ dignitatem et patriæ? Unum Deum adorat et colit, quo modo

(188) Omnes scripti nostri habent *colorum*, præter nomen *Gemeticensem*, qui, *locorum*; editi, *cœlorum*.

(189) Berengarius Abælardi discipulus in *Apologeticus*, quod pro suo præceptore edidit contra Senonesse concilium ipsumsum Bernardum, ita in hæc verba cavillatur, quasi S. doctor senserit animas creari in cœlo, et postea in corpora infundi. Sic enim viro sanctissimo impudenter insultat: « Errasti vere, » inquit, « dum originem animalium in cœlo asseruisti esse. Quod qualiter in libro astras, quoniam utile et facile est cognitu, sagaci lectori ab altiori cardine retexam. Est liber quem hebreus Fira-irium (*Scribiraschirrim*), latini nominat *Canticum cantorum*, cuius littera vigilibus animis divinis cūjusdam intelligentie sudat arcanum. » Et infra: « Hæc verba tua subtiliter explorata Christianæ

Angeli, casta est, quo modo angeli, idque in carne peccati et fragili corpore, quod non angeli, querit postremo, et sapit quæ apud illos sunt, non quæ super terram. Quod evidentius cœlestis insigne originis, quam ingenitam, et in regione dissimilitudinis, retinere similitudinem, gloriam vitæ cœlibis in terra, et ab exsule, usurpari, in corpore denique pene bestiali vivere angelum? Cœlestis sunt ista potentiae, non terrenæ, et quod vere de cœlo sit anima quæ hæc potest, aperte indicant. Audi tamen apertius: *Vidi, inquit, civitatem sanctam Jerusalem novam, descendente de cœlo, a Deo paratam, tanquam sponsam ornatam viro suo*; et addidit: *Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit eum eis* (*Apoc. xxi.*, 2, 3). Ad quid? Credo ut sibi acquirat sponsam de hominibus. Mira res! Ad sponsam veniebat, et absque sponsa non veniebat. Quærebat sponsam, et sponsa cum ipso erat. An duæ erant? Absit! *Una est enim*, ait, *columba mea*. Sed sicut de diversis ovibus gregibus unum facere voluit, ut sit unum ovile, et unus pastor (*Joan. x.*, 16), ita cum haberet sponsam inhærentem sibi a principio multitudinem angelorum, placuit ei et de hominibus convocare Ecclesiam, atque unire illi quæ de cœlo est, ut sit una sponsa, et sponsus unus. Ergo ex adjecta ista, perfecta est illa, non duplicata, et agnoscit de se dictum: *Una est perfecta mea* (*Cant. vi.*, 8). Porro unam conformitas facit, nunc quidem in simili devotione, postea vero et in pari gloria.

B7. Ille itaque utrumque de cœlo, et sponsum, scilicet Jesum, et sponsam, Jerusalem. Et ille quidem ut videretur, semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo (*Philipp. ii.*, 7). At illam in quanam, putamus, forma seu specie, aut in quo habitu videlicet descendente vidit ille qui vidit? An forte in frequentia angelorum, quos vidit *descendentes et ascendentes super Filium hominis?* (*Joan. i.*, 51.) Sed melius dicimus quod sponsam tunc videbit, cum Verbum in carne vidit, agnoscens duos in carne una. Dum enim sanctos ille Emmanuel terris intulit magisterium disciplinæ cœlestis, dum supernæ illius Jerusalem, quæ est mater nostra, visibilis quædam imago et species decoris ejus per ipsum

Dmentis palato hæresim sapiunt. Si enim idcirco animæ originem de cœlo adstruis, quia quandoque beata futura est in cœlis, eadem ratione corporis origo erit in cœlis, quia quandoque beatum futurum est in cœlis. Aut si ideo animæ originem cœlestem adscribis, quia olim orta, in est facta, sit in cœlis (quod quidem verborum talium resultat intentio), pravitatem Origenis incurrit. » Ita temerarius ille Apologista. Verum quidni anima dicatur cœlestis, cum Patrem habeat cœlestem, ejus conversatio in cœlis esse debeat, ejus patria in cœlo sit, quemadmodum ejus substantia omnia terrena transcendit? Unde S. Augustinus lib. II contra Julianum: « Cum corpus e terra, et spiritum possideamus e cœlo, ipsi terra et cœlum sumus. » Sed apage putidum illum calumniatorem Berengarium.

nobis et in ipso expressa innotuit: quid nisi in sponso sponsam perspeximus, unum eundemque Dominum gloriae admirantes, et sponsum decoratum corona et sponsam ornatam monilibus suis? Ipse igitur qui descendit, ipse est et qui ascendit, ut nemo ascenda in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, unus idemque Dominus, et sponsus in capite, **1363** et sponsa in corpore. Nec frustra in terris visus est homo cœlestis, cum de terrenis cœlestes quamplurimos fecerit sibi similes, ut sit quod legitur: *Quatis cœlestis, tales et cœlestes* (*I Cor. xv, 48*). Extunc igitur in terra vivitur more cœlestium, dum instarsuperne illius beatæque creaturæ, hæc quoque, quæ a finibus terra venit audire sapientiam Salomonis, cœlesti viro nibilominus casto inhæret amore, etsi nequodmodo illa juncta per speciem, tamen sponsata per fidem, juxta promissum Dei dicentis per prophetam: *Sponsabo temihi in misericordia et miserationibus et sponsabo te mihi in fide* (*Ose. ii, 19*). Unde magis magisque conformari satagit formæ, quæ de cœlo venit, disceens ab ea verecunda esse et sobria, disceens pudica et sancta, disceens patiens atque compatiens, postremo disceens mitis et humilis corde. Et ideo moribus hujusmodi contendit et absens placere ei, in quem angelii prospere concupiscunt, ut dum desiderio fervet angelico, probet se proinde civem sanctorum, et domesticam Dei, probet dilectam, probet sponsam.

8. Ego puto omnem animam tam non modo cœlestem esse propter originem, sed et cœlum ipsum posse non immerito appellari propter imitationem. Et tunc liquido ostendit quia vere origo ipsius de cœlis est, cum conversatio ejus in cœlis est. Est ergo cœlum sancta aliqua anima, habens solem intellectum, lunam fidem, astra virtutes. Vel certo sol, justitiae zelus aut fervens charitas; et luna contioentia. Quomodo enim claritas, ut aiut, lunæ non nisi a sole est, sic absque charitate seu justitia continentiae meritum nullum est. Hinc denique Sapiens: *O quam pulchra est, inquit, casta generatio cum charitate!* (*Sap. iv, 1.*) Porro stellas dixisse virtutes non me pœnit, considerantem congruentiam similitudinis. Quo modo nempe stellæ in nocte lucent, in die latent, sic vera virtus, quæ sœpe in prosperis non apparet, eminet in adversis. Illud sane cautelæ

(190) Idem locus laudatur in sermone 1 de Purificatione, n. 4, et sermone 5 in Dominica 1 novembbris, n. 5; item supra, sermone 25, num. 6. Hunc ex Scriptura passim adducunt, præter Bernardum, Augustinus et Gregorius Magnus. Haec tamen in Bibliis juxta translationem Vulgatam non inveni, quamvis passim a dictis Patribus nomine Scripturæ citetur. S. quidem Augustinus, Enarratione in Psal. **XLVI**, ad versum 9, et serm. 200, n. 1, « Cur enim, inquit, non agnoscamus eos cœlos, qui facit sunt sedes Dei? sicut scriptum est, *Anima justi sedes est sapientie.* » S. Gregorius, 29 Moral. cap. 15: « Quid hic aliud cœlum, nisi sublimis debet intelligi vita sanctorum?... De hoc cœlo Dominus ait: *Cœlum mihi sedes est.* De que sede alias scriptum est: *Anima justi sedes sapientie est.* » Et rursus idem, Hom. 38 in Evang. in princ.: « Congregatio quippe justo-

A est, hoc necessitatis. Ergo virtus est sidus, et homo virtutum, cœlum. Nisi quis forte cum Deum, per prophetam dixisse legit: *Cœlum mihi sedes est* (*Isa. LXVI, 1*); cœlum hoc volubile visibileque intelligentum existimet, et non potius illud, de quo alibi apertius Scriptura commemorat; *Anima, inquiens, iusti sedes est sapientie* (190). Qui autem ex doctrina Salvatoris sapit spiritum esse Deum, atque in spiritu adorandum (*Joan. iv, 24*); etiam sedem ei non ambigit assignare spiritualem. Ego vero fidenter id fecerim, non minus in hominis justi, quam in angelico spiritu. Confirmat me in hoc sensu maxime illa fidelis promissio: *Ego et Pater, ait Filius, ad eum, id est ad sanctum hominem, veniemus et mansionem apud eum faciemus* (*Joan. xiv, 23*). Prophetam quoque non de alio dixisse cœlo arbitror: *Tu autem in sancto habitas, laus Israel* (*Psal. XXI, 4*). Manifeste autem Apostolus dicit *habitare Christum per fidem in cordibus nostris* (*Ephes. iii, 17*).

9. Nec mirum, si libenter inhabitat cœlum hoc Dominus Jesus, quod utique, non quomodo cœteros, dixit tantum ut fieret, sed pugnavit ut acquireret, occupavit ut redimeret. Ideo et post laborem voto potitus, ait: *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam* (*Psal. CXXXI, 14*). Et beati cui dicitur: *Veni, electa mea, et ponam in te thronum meum. Quid tu tristis est nunc, o anima mea, et quare conturbas me? Putasne et tu penes te invenias locum Domino?* Et quis nobis locus in nobis huic idoneus gloriæ, sufficiens majestai? Utinam vel merear adorare in loco ubi steterunt pedes ejus. Quis dabit mihi saltem vestigis adhærere sanctæ eius spiam animæ, quam elegit in habitationem sibi? Tamen, si dignetur infundere et meam animam unctione misericordie suæ, atque ita extendere sicut pellem, quæ utique cum ungitur dilatatur, quatenus et ego dicere valeam: *Viam 1361 mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum* (*Psal. CXVIII 32*); potero etiam ipse fortassis ostendere in me ipso, etsi non cœnaeulum grande stratum, ubi possit recumbere cum discipulis suis; attamen ubi saltem reclinet caput. A longe suspicio illos certe beatos, de quibus dicitur: *Et inhabitabo in eis, et deambulabo in illis* (*II Cor. vi, 16*).

10. O quanta illi animæ latitudo, quanta et meritorum regnum cœlorum dicitur. Quia enim per prophetam Dominus dicit, *Cœlum mihi sedes est;* et Salomon ait, *Anima justi sedes sapientie,* » etc. Ecce Salomoni sententia tribuitur: et quidem ad marginem notatur, *Sapientie*, cap. 7. Nempe liber Sapientia a multis veterum Patrum Salomoni attributus est. Ibi vero versus 7 ita lego: *Invocari, et venit in me spiritus sapientie.* Ex quibus verbis citata et cœlebris apud Patres sententia formata videri possit. Conjecturam probabit lector, donec invenerit meliorem. Porro obseruet idem, multas Scripturæ sententias apud Patres citari, juxta translationem LXX Interpretum, quarum plures passim in Operibus Bernardi notavimus. Verum id de præsenti loco non accipendum, cum Graece primum scriptus sit liber Sapientie, aut eerte Hebraeus ejus textus non exstet. Quidam hoc accesserunt Prov. xii, 28, *In semita justitiae vita.*

torum prærogativa, quæ divinam in se præsentiam, et digna invenitur suscipere, et sufficieos capere ! Quid illa, cui et spatiosa [alias, spatia] suppetunt deambulatoria, ad opus quidem majestatis ? Non est profecto intricata forensibus causis curisve sacerdibus, nec certe ventri et luxurie dedita; sed nec curiosa spectandi, seu cupida omnino dominandi, vel etiam tumida dominatu. Oportet namque primo quidem his omnibus vacuam esse animam, ut cœlum fiat atque habitatio Dei. Alioquin quomodo poterit vacare, et videre quoniam ipse est Deus ? Sed et odio sive invidie aut rancori minime prorsus indulgendum, quoniam in malevolam animam non introibit sapientia (*Sap.* i, 4). Deinde necesse est eam crescere ac dilatari, ut sit capax Dei. Porro latitudo ejus, dilectio ejus, sicut dicit Apostolus: *Dilatamini in charitate* (*II Cor.* vi, 13). Nam eis anima minime, cum sit spiritus, quantitatem corpoream recipit; tamen confort illi gratia quod negatum est a natura. Crescit quidem et extenditur, sed spiritualiter; crescit non in substantia, sed in virtute; crescit et in gloria; crescit etiam in templum sanctum in Domino; crescit denique et proficit in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (*Ephes.* iv, 13). Ergo quantitas cujusque animæ aestimeatur de mensura charitatis quam habet, ut verbi gratia, quæ multum habet charitatis, magna sit; quæ parum, parva; quæ vero nihil, nihil, dicente Paulo; *Si charitatem non habuero, nihil sum* (*I Cor.* xiii, 3): Quod si quantulamunque habere coepit, ut saltem diligentes se diligere curet, ac salutare vel fratres suos, et eos qui se salutant: jam non nihil quidem illam animam dixerim, quæ in ratione dati et accepti socialem saltem retinet charitatem. Verum tamen juxta sermonem Domini, quid amplius facit ? (*Matth.* v, 47.) Nec amplam proinde, nec magnam, sed plane angustam modicamque censuerim animam, quam adeo modicæ charitatis esse cognoverim.

1. At si grandescat et proficiat, ita ut transiens limitem angusti obnoxiique amoris hujus, latos tines bonitatis gratuitæ tota libertate spiritus apprehendat, quatenus largo quodam gremio bona voluntatis ad omnem seipsam curet extendere proximum, diligendo unumquemque tanquam seipsam; nunquid jam illi recte dicetur : Quid amplius facis ? quippe quæ seipsam tam amplam facit. Amplum, inquam, gerit charitatis sicum, quæ complectitur universos, etiam quibus nulla se novit carnis necessitudine junctam nulla spe percipiendi commodi cujusquam illegetam, nulla percepiti redhibitione obnoxiam, nullo denique omnino astrictam debito, nisi illo sane, de quo dicitur : *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis* (*Rom.* xiii, 8). Verum si adjicias etiam usquequaque vim facere regno charitatis, ut usque ad ultimos ius terminos occupare illud pius invasor prævaleas, dum ne iuvinis quidem claudenda viscera pietatis existimes; benefacias his quoque qui te oderunt, ores et pro consequentibus ac calumnianibus te, nec non et cum his qui oderunt pacem

A esse pacificus studeas : tunc prorsus latitudo cœli, latitudo tuae animæ; et altitudo non dispar, sed nec dissimilis pulchritudo; impleturque tunc demum in ea quod dicitur: *Extendens cœlum sicut pellem* (*Psal. cii, 2*): in quo jam miræ latitudinis, altitudinis, ac pulchritudinis cœlo summus et immensus atque gloriosus, non modo dignanter habitat, sed et spatiose deambulat.

B **1365** 12. Videsne quales in se habeat Ecclesia cœlos, cum sit nihilominus ipsa, in sua quidem universitate, ingens quoddam cœlum, extentum a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum ? Vide etiam consequenter, cui et in hoc ipso assimiles eam, si tamen non tibi excidit illud quod paulo ante memoratum est hujus rei exemplar, de cœlo videlicet cœli, et cœlis celorum (*Supra num. 9*). Ergo exemplo illius quæ sursum est mater nostra, haec quoque quæ adhuc peregrinatur, habet cœlos suos, homines spirituales, vita et opinione conspicuos, fide puros, spe firmos, latos charitate, contemplatione suspensos. Et hi pluentes pluviam verbi salutarem, tonant increpationibus, coruscant miraculis. Ili enarrant gloriam Dei, hi extenti sicut pelles super omnem terram, legem vitæ et disciplinæ digito quidem Dei scriptam in semetip-sis ostendunt, ad dandam scientiam salutis plebi ejus: ostendunt et Evangelium pacis, quoniam Salomonis sunt pelles.

C 13. Agnosce jam in his pellibus supernarum illustrum imaginem, quæ in sponsi ornato non longe superius descriebantur (*Supra num. 3*). Agnosce similiter et reginam astantem a dextris ejus, circumactam similibus ornamentis, non tamen paribus (*Psal. XLIV, 10*). Nam etsi huic etiam in loco peregrinationis suæ, et in die virtutis suæ, in splendoribus sanctorum, non minima claritatis atque decoris est portio; differenter tamen illum coronat integritas et consummatio gloriae beatorum. Quanquam et sponsam dixerim perfectam atque beatam, sed ex parte. Nam ex parte tabernaculum Cedar; formosa tamen, sive in illa portione sui, quæ jam beata regnat; sive etiam in illustribus viris, quorum, etiam in hac nocte, sua sapientia atque virtutibus, tanquam cœlum suis sideribus, adornatur. Unde propheta: *Qui docti, inquit, fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiant multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates* (*Dan. XII, 3*).

D 14. O humilitas ! o sublimitas ! Et tabernaculum Cedar, et sanctuarium Dei; et terrenum habitaculum, et cœlestè palatium; et domus lutea, et aula regia; et corpus mortis, et templum lucis; et despicio denique superbis, et sponsa Christi. *Nigra* est, sed *formosa*, *filia Jerusalem*: quam etsi labor et dolor longi exsili decolorat, species tamen celestis exornat, exornant pelles Salomonis. Si horretis nigram, miremini et formosam; si despicitis humilem, sublimem suspicite. Hoc ipsum quam caustum, quam plenum consilii, plenum discretionis et

congruentiae est, quod in sponsa dejectio ista, et ista celsitudo, secundum tempus quidem, eo moderamine sibi pariter contemporantur, ut inter mundi hujus varietates et sublimitas erigat humilem, ne deficiat in adversis; et sublimem humilitas reprimat, ne evanescat in prosperis? Pulchra omnino ambae res, cum ad invicem contrariae sint, sponsæ tamen pariter cooperantur in bonum, subserviunt in salutem.

45. Et hæc pro eo quod sponsa videtur de pellibus Salomonis inducere similitudinem. Restat tamen aperiendus ille super eadem capitulo sensus, quem in principio commemoravi et promisi, qualiter videlicet tota ad solam nigredinem similitudo referatur: qua quidem non estis promissione fraudandi. Cæterum id differendum in aliud sermonis principium; tum quia hoc jam hujus flagitat longitudo; tum etiam ut præveniat ex more oratio ea, quæ in laudem et gloriam sunt referenda sponsi Ecclesie Jesu Christi Domini nostri, qui est Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

1366 SERMO XXVIII.

De nigredine et formositate sponsi, et quomodo auditus potius quam visus valeat in rebus fidei, et ad notitiam veritatis.

1. Tenetis, credo, cuius et quibus Salomonis pellibus decorum sponsæ sentiam comparatum, si tamen a ostensionem commendationemque referatur decoris data ex his similitudo. At si ad nigredinem magis referenda putetur, sicut et illa de tabernaculis Cedar: non equidem aliunde occurrit mihi quidquam de hujusmodi pellibus Salomonis, nisi quas forte rex in usum tabernaculi soleret assumere, si quando in tentoris habitare liberet; quas utique, si quæ tamen fuerunt, obscuras sine dubio et letras esse necesse fuit, tanquam quæ quotidiano forent exposita soli, et frequentium injuriis pluviarum. Neque id frustra (191), sed ut is qui intus repositus erat ornatus, nitidior servaretur. Hoc exemplo sponsa non negat nigredinem, sed excusat; nec probro ducit qualemeunque habitum, quem charitas formet, judicium veritatis non improbet. Denique quis infirmatur, cum quo non infirmetur? quis scandalizatur, et non uritur? (II Cor. xi, 29.) Induit se compassionis nævum, ut morbum in altero passionis levet, vel sanet; nigrescit candoris zelo, lucro pulchritudinis.

2. Multos candidos facit unius denigratio, non eum tingitur culpa, sed eum cura afficitur. *Expedit*, inquit, *ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat* (Joan. xi, 50): expedit ut unus pro omnibus denigretur similitudine carnis peccati, et non tota gens nigredine condamnetur peccati: splendor et figura substantiae Dei obnubiletur in forma servi pro vita servi: candor vitae alterue nigrascet in carne, pro carne purganda: speciosus

(191) Aliter habent tres scripti post *putetur*: *reducenda ad memoriam illæ, quibus solim Salomon tabernaculum operuit. Erant procul dubio nigræ, quoti-*

A forma præ filiis hominum, pro filiis hominum illuminandis obscuretur in passione, turpetur in cruce, paleat in morte: ex toto non sit ei species neque decor, ut sibi speciosam atque decoram aequirat sponsam Ecclesiam sine macula et sine ruga. Agaesco pellem Salomonis, imo ipsum in pelle nigra Salomonem amplector. Habet et Salomon nigredinem, sed in pelle; foris niger, in eute niger, non intus: alioquin omnis gloria ejus filiæ regis ab intus (Psal. XLIV, 3, 14). Intus divinitatis candor, decor virtutum, splendor gloriæ [alias, gratiæ], innocentia puritas: sed tegit hæc despicibilior infirmitatis color; et quasi absconditus vultus ejus et despectus, dum tentatur per omnia pro similitudine absque peccato. Agnosco denigratæ formam naturæ; agnoscō tuicis illas pelliceas, protoplastorum peccantium habitum (Gen. iii, 21). Denique semetipsum denigravit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo (Philipp. ii, 7). Agnosco sub pelle hædi, qui peccatum significat, et manum quæ peccatum non fecit, et collum per quod mali cogitatio non transivit; ideoque non est inventus dolus in ore ejus (Isa. LVI, 9). Novi quod sis lenis natura, mitis et humilis corde, blandus aspectu, suavis spiritu, et quidem unctus oleo lætitiae præ consortibus tuis (Psal. XLIV, 8). Unde ergo nunc ad instar Esau pilosus et hispidus? Cujusnam rugosa et tetra imago hæc, et unde hæc pili? Mei sunt: nam pilosæ manus similitudinem exprimunt peccatoris. Meos agnosco hos pilos; et in pelle mea video Deum Salvatorem meum.

3. Non tamen Rebecca sic illum induit, sed Maria; tanto dignorem qui benedictionem acciperet, quanto sanctior quæ peperit. Et bene in meo habitu; quia mihi benedictio vindicatur, mihi postulari hæreditas. Siquidem audierat: *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ* (Psal. II, 8). Tuam, inquit, hæreditatem, tuamque possessionem dabo tibi. Quomodo dabis ei, si sua est? Et quomodo suam mones ut postulet? aut quomodo sua, si necesse habet ut postulet? Mibi proinde postulat, qui 1367 meam ad hoc induit formam, ut suscipiat causam. Quippe disciplina pacis nostræ super eum, dicente propheta, et Dominus in eo posuit iniquitatem omnium nostrum (Isa. LIII, 5, 6): unde debuit fratribus per omnia similari, sicut ait Apostolus, *ut misericors fieret* (Heb. II, 17). Propterea vox quidem, vox Jacob est manus autem, manus sunt Esau (Gen. xxvii, 22). Suum est quod auditur ex eo: quod in eo videtur, nostrum. Quod loquitur, spiritus et vita est: quod apparel, mortale et mors. Aliud cernitur, et aliud creditur. Nigrum sensus renuntiat, fides candidum et formosum probat. Niger est, sed oculis insipientium: nam fidelium mentibus formosus valde: niger est, sed formosus: niger reputatione Heronis,

diano expositæ soli, quotidianarum injuriis pluviarum. Neque id frustra, etc.

formosus confessione latronis, centurionis fide.

4. Quam formosum adverterat qui exclamavit : *Vere homo hic Filius Dei erat!* Sed in quo adverterit, advertendum. Si enim attenderet quod apparebat, quomodo formosus, quomodo Filius Dei? Quid nisi deforme et nigrum oculis spectantium occurrebat, cum expansis in cruce manibus medius duorum nequam, risum malignantibus daret, letum fidelibus? Et solus erat risui, qui solus poterat esse terrari, solus honori debuerat. Unde igitur advertit pulchritudinem Crucifixi, et quod is sit Filius Dei, qui cum inquis reputatus est? (*Isa. lvi, 12.*) Respondere aliquid ad id nostrum nec fas, nec opus est; nec enim evangelistæ hoc diligentia præteriit. Sic enim habes : *Videns autem centurio qui ex adverso stabant, quia sic clamans expirasset, ait : Vere hic homo Filius Dei erat* (*Marc. xv, 39.*) Ergo ad vocem credidit, ex voce agnovit Filium Dei, et non ex facie. Erat enim fortasse ex oibus ejus, de quibus ait : *Oves meæ vocem meam audiunt* (*Joan. x, 17.*) (192).

5. Auditus invenit quod non visus; oculum species fecellit, auri veritas se infudit. Oculus pronuntiabat infirmum, oculus fœdum, oculus miserum, oculus morte turpissima condemnatum; auri Dei Filius, auri formosus innotuit; sed noui Judæorum, quia erant incircumcis iuribus. Merito Petrus abscondit auriculam servi, ut viam faceret veritati, et veritas liberaret eum, id est liberum faceret. Erat ille centurio incircumcisus, sed non aure, qui ad unam expirantis vocem sub tot infirmitatis indicis Dominum majestatis agnovit. Ideoque non despexit quod vidit, quia creditit quod non vidit. Non autem creditit ex eo quod vidit; sed ex eo procul dubio quod audivit, quia fides ex auditu (*Rom. x, 17.*) Dignum quidem fuerat per superiores oculum fenestratas veritatem intrare ad animam; sed hoc nobis, o anima, servatur in posterum, cum videbimus facie ad faciem. Nunc autem unde irrepsit morbus, inde remedium intret, et per eadem sequatur vestigia vita mortem, tenebras lux, venenam serpentis antidotum veritatis; et sanet oculum qui turbatus est, ut serenus videat quem turbatus non potest. Auris prima mortis janua, prima aperiatur et vitae; auditus, qui tulit, reparet visum: quoniam nisi crediderimus, non intelligemus. Ergo auditus ad meritum, visus ad præmium. Unde Prophetæ, *Auditui mco, inquit, dabis gaudium et latitiam* (*Psal. L, 10.*): quod fidelis retratatio auditionis beata visio sit, et beatæ meritum visionis fidelis auditio. Beati autem mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. v, 8.*) Porro, fide oportet mundari oculum qui videat Deum, quemadmodum habes : *Fide mundans corda corum* (*Ict. xv, 9.*)

6. Interim ergo, duni needum paratus est visus, auditus excitetur, auditus exercitetur (193), auditus

(192) Sic codices duo : *alius cum editis addit et cognosco meas, et cognoscunt me meæ : Colbertinus tantum. et cognoscunt me meæ.*

A recipiat veritatem. Felix, cui, Veritas attestatur, dicens : *In auditu oris obedivit mihi* (*Psal. xvii, 45.*) Dignus qui videam, si priusquam videam, obediisse inveniar; securus video, ad quem meæ obedientiae munus præcesserit. Quam beatus qui ait :

Dominus Deus aperuit mihi aurem, et ego non contradico, retrorsum non abu (*Isa. L, 5.*) Ubi et voluntariae habes obedientiae formam, et longanimitatis exemplum. Qui enim non contradicit, spontaneus est; et qui retro non abiit perseverat. Utrumque necessarium : **B** 130S quoniam hilarem datorem diligit Deus (*II Cor. ix, 7.*) et qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Matt. x, 22.*) Utinam et mihi aperiat aurem Dominus, intret ad cor meum sermo veritatis, mundet oculum, et lætæ præparet

B visioni, ut dicam Deo etiam ipse. Preparationem cordis mei audivit auris tua (*Psal. ix, 17.*) ut audiām a Deo, etiam ipse cum cæteris obedientibus. *Et vos mundi esti propter sermonem quem locutus sum vobis* (*Joan. xv, 3.*) Nec omnes mundantur qui audiunt, sed qui obediunt : *Beati qui audiunt, et eustodiunt illud* (*Luc. xi, 28.*) Talem requirit auditum qui mandat dicens : *Audi, Israel* (*Deut. vi, 3.*) talem offert qui ait : *Loquere, Domine, quia audit servus tuus* (*I Reg. iii, 9.*) talem spondet qui dicit : *Audiām quid loquatur in me Dominus Deus* (*Psal. lxxxiv, 9.*)

7. Et ut scias etiam Spiritum sanctum hunc in animæ spirituali profectu ordinem observare, ut videlicet prius formet auditum, quam lætificet visum : *Audi, inquit, filia, et vide* (*Psal. xliv, 11.*) Quid intendis oculum? Aurem para. Videre desideras Christum? Oportet te prius audire eum, audire de eo, ut dicas cum videris : *Sicut audivimus, sic vidimus* (*Psal. xlvi, 9.*) Immensa claritas, visus augustus, et non potes ad eam. Potes auditu, sed non aspectu. Clamatem denique Deum : *Adam, ubi es?* (*Gen. iii, 9.*) non videbam jam peccator, audiebam tamen. Sed auditus aspectum restituet, si pius, si vigil, si fidelis præcesserit. Fides purgabit quem turbavit impietas, et quem inobedientia clausit, aperiet obedientia. Denique : *Amandatis tuis, inquit, intellexi* (*Psal. cxviii, 104*) : quod intellectum reddat observatio mandatorum, quem tulit transgressio. Adverte adhuc in sancto Isaac quomodo præceteris sensibus auditus in jam sene viguerit. Caligant oculi patriarchæ, palatum seducitur, fallitur manus, non fallitur auris. Quid mirum, si auris precipit veritatem, cum fides ex auditu, auditus per verbum Dei (*Rom. x, 17.*) verbum Dei veritas sit? *Vox, inquit, vox Jacob est.* Nihil verius. *Manus autem manus sunt Esau* (*Gen. xxvii, 22.*) Nihil falsius. Fallaris : manibus similitudo decepit te. Nec in gustu veritas, etsi suavitas est. Nam quomodo habet veritatem qui se putat edere venationem, cum domesticis vescatur hæjorum carnibus? Multo minus

D 193) Quibusdam deest auditus exercitetur. Forsitan ad scribendum scribæ, qui utrumque legendum esset dubitans, utrumque posuit.

(193) Quibusdam deest auditus exercitetur. Forsitan ad scribendum scribæ, qui utrumque legendum esset dubitans, utrumque posuit.

oculus qui nihil videt. Non est veritas in oculo, non sapientia. *Vix qui sapientes estis,* ait, *in oculis vestris!* (Isa. v, 21.) Non bona sapientia, cui maledicitur. Mundi est, ac per hoc *stultitia apud Deum* (I Cor. iii, 19).

8. Bona et vera sapientia trahitur de occultis, ut sapit beatus Joh (Job xxviii, 18). Quid foris eam quæris id corporis sensu? Sapientia est. Non quæras sapientiam in oculo carnis, quia caro et sanguis non revelat eam, sed spiritus (Matth. xvi, 17). Non in gusto oris: nec enim invenitur in terra suaviter viventium (Job xxviii, 13). Non in tactu manus, eum sanctus dicat: *Si osculatus sum manum meam ore meo, quod est iniq[ue]itas maxima, et negatio in Dcūm* (Job xxxi, 27, 28). Quod tunc fieri arbitror, cum donum Dei, quod est sapientia, non Deo, sed meritis ascribitur actionum. Sapiens fuit Isaæ, sed tamen erravit in sensibus. Solus habet auditus verum, qui percipit verbum. Merito carnem redivivam Verbi tangere prohibetur mulier carnaliter sapiens; plus quippe tribuens oculo quam oraculo, id est carnis sensui quam verbo Dei. Quem enim mortuum vidit, resuscitatum [alias resurrectum] non credidit, cum tamen hoc promiserit ipse. Denique non quievit oculus, usque dum satiatus est visus; quoniam non erat consolatio fidei, nec Dei rata promissio. Nonne cœlum et terra, et quidquid omnino carnis oculus attingere potest, ante habent transire et perire, quam iota unum aut unus apex ex omnibus que locutus est Deus? Et tamen cessavit a fletu in visu oculi, quæ noluit consolari in verbo Domini; pluris habens experimentum, quam fidem. At experimentum faltax.

9. Mittitur ergo ad certiorem fidei cognitionem; quæ utique apprehendit quod sensus nescit, experimentum non invenit. *Noli me tangere,* inquit: hoc est: Dissuesce huic seducibili sensui; iunitre verbo, fidei assuesce. Fides nescia falli, fides invisibilia comprehendens, **1369** sensus penuriam non seatit, denique transgreditur fides etiam rationis humanae, naturæ usum, experientiae terminos. Quis interrogas oculum ad quod non sufficit? Et manus quid explorare conatur quod supra ipsam est? Minus est quidquid ille vel illa renuntiet. Sine fides pronuntiet de me, quæ majestati nihil minuat. Disce id habere certius, id tutius sequi, quod illa suaserit. *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum* (Joan. xx, 17). Quasi vero cum jam ascenderit, tunc tangi ab ea velit aut possit. Et utique poterit, sed affectu, non manu; voto, non oculo; fide, non sensibus. Quid tu me, ait, modo tangere queris, quæ sensu corporis gloriam aestimas resurrectionis? Nescis quod tempore adhuc mæ mortalitatis transfigurati ad horam morituri corporis gloriani oculi discipulorum sustinere nequivierunt? (Matth. xvii, 6.) Adhuc quidem tuis sensibus gero morem, formam ingerendo servilem, quam de consuetudine recognoscas. Cæterum mirabilis facta et gloria mea ex

A te, confortata est, et non poteris ad eam. Differ ergo judicium, suspende sententiam, et tanta rei definitionem ne credas sensui, fidei reservato. Illa dignius, illa definit certius, quæ plenius comprehendet. Denique comprehendit suo illo mystico ac profundo siu, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas et profundum. Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, illa in se quasi quadam involuero clausum portat, servaque signatum.

10. Illa igitur digne me tanget, quæ Patri condentem suscipiet, non jam in humili habitu, sed in ecclesi; carne ipsa, sed altera specie. Quid deformem vis tangere? Exspecta ut formosum tangas. Nam qui deformis modo, tunc formosus; deformis tactui, deformatis aspectui; deformis denique deformi tibi, quæ sensibus plus inhaberes, fidei minus. Esto formosa, et tange me; esto fidelis, et formosa es. Formosa formosum et dignius tanges, et felicius. Tanges manu fidei, desiderii digito, devotionis amplexu; tanges oculo mentis. At nunquid adhuc nigrum? Absit! Dilectus tuus candidus et rubicundus. Formosus plane quem circundant flores rosarum, et lilia convallium; hoc est, martyrum, virginumque chori: et qui medius residet, utrique non dissideo choro, virgo martyr. Quomodo denique candidis non congruo virginum choris, virgo, Virginis filius, virginisque sposus? Quomodo non roseis martyrum, causa, virtus, fructus et forma martyrii? Talem taliterque tangit, et dicit: *Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus* (Cant. v, 10). Millia millium cum dilecto, et decies centena millia circa dilectum, et nemo ad dilectum. Num tibi verendum erit, ne forte in quempiam de multitudine errore incidas, quærendo quem diligis? Non prorsus ambiges quemnam eligas. Facile occurret electus e millibus cunctis insignor, et dices: *Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis sue* (Isa, LXIII, 1). Non ergo in pelle nigra, quæ hactenus sane ingerenda fuit oculis persequentium, ut contemnerent occidendum; aut etiam amicorum, et recognoscerent redivivum. Non, inquam, jam in pelle occurret nigra, sed in veste alba, speciosus forma, non modo præ filiis hominum, sed etiam præ vultibus angelorum. Quid me vis tangere in humili habitu, servili forma, specie contemptibili? Tange cœlesti decorum specie, gloria et honore coronatum; divina quidem majestate tremendum, sed ingenita serenitate gratum ac placidum.

11. Inter hæc advertenda prudentia sponsæ, et profunditas sermonum ejus, quæ sub figura pellium Salomonis, scilicet in carne, rimata est Deum, in morte vitam; summam gloriae et honoris inter opprobria, et sub nigro denique habitu crucifixi candorem innocentiae splendoremque virtutum, sicut illæ utique pelles, cum essent nigrae atque despectæ, pretiosa et præcandida prædivilis regis in se ornamenta servabant. Merito nigredinem non contemnit in pellibus, decorem qui sub pellibus est adverteo. Et ideo quidam **1370** illam contem-

pserunt, quia hunc minime cognoverunt: si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent (*I Cor.* ii, 8). Non cognovit Herodes, et idecirco despexit; non cognovit Synagoga, quæ nigredinem illi passionis et infirmitatis improperans, *Alios, ait, salvos fecit, seipsum non potest salvum facere. Christus rex Israel descendat nunc de cruce, et credimus ci* (*Matth.* xxvii, 42). Sed cognovit I^oro de cruce, licet in cruce, qui et innocentiae puritatem confessus est. *Hic autem, inquiens, qui mali fecit? et gloriam regiae majestatis simul est protestatus: Memento mei*, dicens, *dum veneris in regnum tuum* (*Luc.* xxiii, 41, 42). Cognovit centurio, qui Filium Dei clamat (*Matth.* xxvii, 54); cognoscit Ecclesia, quæ et æmulator nigredinem, ut decorum partecipet. Non confunditur nigra videri, nigra dei, ut dilecto dicat: *Oprobria exprobantium tibi occidérunt super me* (*Psal.* LXVIII, 10). At sane nigra instar pellium Salomonis, foris scilicet, et non intus: neque enim intus nigredinem mens Salomon habet. Denique non ait: *Nigra sum sicut Salomon*; sed, *sicut pelles Salomonis*: quod in superficie tantum sit veri nigredo pacifici. Peccati nigredo intus est; et prius interiora culpa commaculat, quam ad oculos prodeat. Denique de corde exeunt cogitationes malæ, furtæ, homicidia, adulteria, blasphemiae: et haec sunt quæ coequitant hominem (*Matth.* xv, 19, 20); sed absit ut Salomonem! Minime prorsus apud verum pacificum istiusmodi inquinamenta reperties. Oportet namque esse sine peccato cum qui tollit peccata mundi, quo ad reconciliandos peccatores inventus idoneus, jure sibi nomen vindictet Sa'lononis.

12. Sed est nigredo afflagentis pœnitentiae, cum assumitur lamentatio pro delictis. Hanc fortassis non abhorreat in me Salomon, si sponte tamen induam mihi pro peccatis meis; quia eorū contumitum et humiliatum Deus non despiciet (*Psal.* i, 19). Est et afflentis compassionis, si afflito condoleas; et fraternali te decoloreret incommodum. Nec hanc profecto rejiciendam putat posterū *pacificus*, quippe quam et sibi ipso pro nobis dignanter induit, qui peccata nostra tulit in corpore suo super lignum (*I Petr.* ii, 24). Est et persecutionis: quæ etiam pro summo ornamento habetur, si quidem suscipitur pro justitia et veritate. Unde est illud: *Ibant gaudentes discipuli a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (*Act.* v, 41); denique: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam* (*Matth.* v, 10). Hac potissimum gloriari Ecclesiam arbitror, hanc libentius imitari de pellibus sponsi. Denique et habet in promissione: *Si me persecuti sunt, et vos consequentur* (*Joan.* xv, 20).

13. Unde et addit sponsa: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol* (*Cant.* i, 5), hoc est: *Nolite me notare quasi deformem, quia cernitis pro ingruente persecutione minus florentem, minus secundum gloriam sæculi coloratam*. Quid

A exprobratis nigredinem, quam fervor persecutionis, non conversationis pudor invexit? Vel solem dicit zelum justitiae, quo accenditur et accingitur adversus malignantes, dicens Deo: *Zelus domus tuæ comedit me* (*Psal.* LXVII, 10)? et illud *Tabescere mefecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei*; illud quoque: *Defectio tenuit me pro peccatoribus dereliquentibus legem tuam* (*Psal.* cxviii, 139. 53); item: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabesceram?* (*Psal.* cxxxviii, 21.) Etiam illud Sapientia caute observat: *Filiæ, ait, tibi sunt? noli ostendere letum vultum ad ipsas* (*Eccli.* vii, 26): ut seilicet remissis et mollibus et fugitibus disciplinam, non candorem serenitatis, sed obscurum severitatis exhibeat. Vel decolorari a

B sole, est ignescere charitate fraterna, flere cum fluentibus, cum infirmantibus infirmari, urari ad scandalum singulorum. Vel sic: *Sol justitiae decoloravit me Christus, cuius amore langueo. Languor iste, coloris quadam exterminatio est, et defectus in desiderio animæ: unde et dicit: Memor fui Dei, et delectatus sum, et exercitatus sum et defecit spiritus meus* (*Psal.* LXXVI, 3). Ergo, instar urentis solis, desiderii ardor peregrinantem in corpore decolorat, dum vultui gloriae inhiantem, impatientem facit

1371 repulsa, et excruciat amantem dilatio. Quis nostrum ita sancto amore ardet, ut desiderio videndi Christum, omnem colorem præsentis gloriae, lætitiaeque fastidiat et deponat, illa ei prophætica voce contestans: *Et diem hominis non desideravi, tu scis* (*Jerem.* xvii, 16): item eum sancto David: *Renuit consolari anima mea* (*Psal.* LXXVI, 7); id est, præsentium bonorum inani lætitia despicit colorari? Vel certe *decoloravit me sol*, sui nimirum compariatione splendoris, dum approprians illi, ex eo me obscuram deprehendo, nigram iuvenio, fœdam despicias. Cæterum alias quidem formosa sum: quid fuseam dicitis, solius solis pulchritudini succumbentem? At sensui priori videntur magis assentire ea quæ sequuntur. Adjiciens siquidem: *Fili matris meæ pugnaverunt contra me; persecutionem passam se esse aperte significat. Sed hinc aliud sermonis principium ordiemur, quoniam sufficere hac vice possunt, que accepimus de gloria sponsi Ecclesie Domini nostri Jesu Christi, dono ipsius, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.*

D SERMO XXIX.
*De querimonia Ecclesie contra suos impugnatores ve
contra illos qui impugnant unitatem fraternalem.*

1. *Fili matris meæ pugnaverunt contra me* (*Cant.* i, 5). Annas et Caiphas, et Judas Iscarioth, filii Synagogæ fuerunt; et hi contra Ecclesiam, a quo Synagogæ filiam, in ipso exortu ipsius acerbissime pugnauerunt, suspendentes in ligno collectorem ipsius Jesum. Jam tunc siquidem Deus implevit per eos, quod olim præsignaverat per prophetam, dicens: *Percutiam pastorem, et dispergentur oves* (*Zach.* xii, 7). Et fortassis illius vox illa est in cantico Ezechiele: *Præcisa est volut a texente vita mea,*

dum adhuc ordiret, succidit me (Isa. xxxviii, 12) De his ergo atque aliis, qui de illa gente Christiano nomini contradixisse sciuntur, puta dictum a sponsa: *Fili matris meæ pugnaverunt contra me.* Et pulchre filios matris suæ, non autem et patris sui illos vocat, qui non habebant patrem Deum, sed ex patre diabolo erant; homicidæ utique, sicut et ille homicida erat ab initio (*Joan. viii, 44*). Propterea non dicit: Fratres mei; aut: Filii patris mei; sed *Fili*, inquit, *matris meæ pugnaverunt contra me.* Alioquin si non ita distingueret, videretur etiam apostolus Paulus comprehensus in his, de quibus conqueritur, quod et ipse aliquando persecutus sit Ecclesiam Dei (*I Cor. xv, 9*), sed misericordiam consecutus est, quia ignorans hoc fecit manens in incredulitate (*I Tim. i, 13*); et probavit Deum se habere patrem, fratrem Ecclesie tam ex patre, quam ex matre esse.

2. Sed attende quomodo nominatim filios matris suæ, et solos incusat, quasi soli in culpa sint. Quanta et ab exteris passa est? juxta illud apud prophetam: *Sepe expugnaverunt me a juventute mea;* et: *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores (Psal. cxxviii, 1-3).* Quid ergo singulariter filios matris tue causaris, quæ te minime ignoras et ex aliis atque aliis nationibus sæpissime impugnatam? *Ad mensam divitis vocatus, diligenter inquit, considera quæ tibi apponuntur.* Fratres, ad mensam Salomonis sedemus. Quis ditor Salomon? Non de terrenis dico divitiis, quanquam et ipsis Salomon abundaret; sed intuemini præsentem mensam, quomodo supernis est referta deliciis. Spiritualia sunt et divina, quæ nobis in ea apponuntur. *Diligenter, ergo, inquit, considera quæ tibi apponuntur, sciens quia talia te oportet præparare (Prov. xxii, 1, 2).* Ego utique, quod in me est, diligenter attendo id mihi apponi in his verbis sponsæ, et ad mean prorsus doctrinam cautelamque respicere, quod ita ex nomine ac sola exprimitur persecutio a domesticis; et tacentur tot et tam gravia quæ ubique terrarum nihilominus ex omni natione quæ sub celo est, ab infidelibus, ab hereticis et schismatis pertulisse cognoscitur. Novi sponsæ prudentiam; nec putavero casu hæc illam, aut quasi immemorem præteriisse. Sed prolecto id expressius **1372** plangit, quod et sentit differentius, quodque vigilantius nobis cavendum existimat. Quidnam hoc? Malum utique intestinum atque domesticum. *Hoc tibi manifeste in Evangelio ore ipsius Salvatoris exprimitur, cum dicit: Et inimici hominis domestici ejus. (Matth. x, 36),* Illo et in propheta: *Homo, inquit, pacis meæ, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem (Psal. xl, 10); item: Quoniam, si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissest utique; et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissest me forsitan ab eo.. Tu vero homo unanimis, dux meus, et notus meus, qui simul tecum dulces capiebas cibos (Psal. lxi, 13-15),* hoc est: *Quod a te patior convivo et contubernali meo, id*

A molestius sentio, fero ægrius. Scitis hæc querimonia cujus, et de quo sit.

3. Agnoscite ergo et sponsam eodem de filiis matris sue conquerentem affectu, quoniam in eodem spiritu, cum ait: *Fili matris meæ pugnaverunt contra me.* Unde et alibi loquitur: *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt (Psal. xxxvii, 12).* Longe, quæso, a vobis facite semper hoc tam abominabile et detestabile malum, vos qui experti estis, et quotidie experimini, quam bonum sit et quam jucundum habitare fratres in unum (*Psal. cxxxii, 1*), si tamen in unum, et non in scandalum. Alioquin nec jucundum plane, nec bonum, sed pessimum ac molestissimum. Væ autem homini illi, per quem unitatis vinculum jucundum turbatur! Judicium profecto portabit quiunque est ille. Ante milii contingat mori, quam audire in vobis quempiam juste clamitantem: *Fili matris meæ pugnaverunt contra me.* Nonne præsentis congregationis tanquam unius matris filii omnes vos estis, singuli alterutrum fratres? Quid ergo a foris vos conturbare, aut contristare possit, si intus bene estis, et fraterna pace gandetis? Denique quis vobis nocere poterit, inquit, si boni æmulatores fueritis? (*I Petr. iii, 13.*) Quamobrem æmulamini charismata meliora (*I Cor. xii, 31*), ut bonos vos probetis æmulatores. Charisma peroptimum charitas est, plane incomparabile, quod novæ sponsæ celestis sponsus toties inculcare curabat, nunc quidem dicens: *In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem; nunc vero: Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem (Joan. xiii, 33, 34); et: Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem (Joan. xv, 12); itemque orans uuum eos fore, sicut ipse et Pater unum sunt (Joan. xvii, 21).* Et vide si non ipse Paulus, qui te ad charismata meliora invitat, inter cætera charitatem in summo ponit, sive cum fide et spe dicit eam esse majorem et supereminentem scientiæ; sive cum enumeratis pluribus ac mirabilibus supernæ gratiæ donis, tandem ad superexcellentiorem viam nos mittit; haud aliam profecto illam, quam charitatem definiens. Denique quidnam huic comparandum putemus, quæ ipsi præfertur martyrio ac fidei transferenti montes (*I Cor. xii, 31; xiii, 3*). Hoc igitur est quod dico: Pax vobis a vobis sit; et omne quod extrinsecus minari videtur, non terret, quia non nocet. Nam econtrario quidquid foris blandiri appareat, nulla est profecto consolatio, si intus, quod absit! semiarium discordiæ germinaverit.

4. Proinde, dilectissimi, pacem habete ad vos, et nolite laedere invicem, non facto, non verbo, non signo qualicunque: et ne quis forte exacerbatus et præoccupatus a pusillanimitate spiritus et tempestate, Deum interpellare cogatur adversus eos qui se læserint aut contristaverint, et prorumpere in verbum grave contingat: *Fili matris meæ pugnaverunt contra me.* Sic enim peccantes in fratrem, in

Christum peccatis, qui ait : *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis* (Matth. xxv, 40, 45). Nee cavendum a gravioribus tantum offensis, verbi gratia, ab aperto convicio seu maledicto, sed a clandestino quoque et venenato susurrio. Non, inquam, sufficit os custodire ab his et his similibus; cavenda sunt et levia : si tamen leve debeat dici quocunque in fratrem præsumpsis voluntate laedendi; cum hoc solo, si irasceris illi, divini reus judicii tenearis (Matth. v, 22). Merito quidem : nam quod **1373** tu leve putas, et ob hoc levius præcipias, plerumque alius aliter accipit, tanquam homo videns in facie, et secundum faciem judicans, paratus festucam trabem suspicari, et scintillam putare fornacem. Non enim est omnium charitas illa, quæ omnia credit (I Cor. xiii, 7). Proni sunt autem sensus hominis et cogitationes ad malum potius suspicandum, quam ad bonum credendum : præsertim ubi disciplina silentii nec te, qui in causa es, excusare permittit, nec illum vulnus suspicionis aperire quod patitur, ut curetur. Ita uritur ille, et moritur clauso et lethali vulnera, intra semetipsum gemens, dum totus in ira et disceptatione positus, nil aliud silens versare in mente possit, nisi injuriam quam accepit. Non potest orare, non potest legere, non sanctum aut spirituale aliquid meditari : et ita intercepito vitali spiritu, dum suis destituta alimentis vadit ad mortem anima pro qua Christus mortuus est, quid tu interim, quæso, animi habes? Quid oratio tua, aut opus, quocunque interim feceris, sapit tibi, contra quem nimurum Christus anxie clamat de pectore fratris tui quem contrastasti : Filius, inquiens, matris meæ pugnat contra me, et qui simul tecum dulces capiebat cibos, replevit me amaritudine?

5. Quod si dixeris illum non tam graviter pro tam levi causa debuisse turbari, respondeo : Quanto levior est, tanto a te levius potuit non committi. Quamquam nescio quomodo leve dicas, ut jam dixi, quidquid amplius est quam irasci, cum vel hoc ipsum obnoxium esse judicio ex ore ipsius acceperis judicis. Quid enim? Tunc leve dixeris, in quo offenditur Christus, unde ad Dei judicium pertrahi habes, cum horrendum sit incidere in manus Dei viventis? (Hebr. x, 31.) Tu ergo accepta forte injuria (quod quidem interdum non accidere in his conventibus difficile est), non continuo more sæcularis, obliqua referire fratrem responsione festines; sed neque, sub specie quasi corripiendi, verbo acuto et urenti transfigere audeas ullatenus animam, pro qua Christus affigi cruci, dignatus est, non grunniare quasi increpando, non labilis mussitare quasi murmurando, non narem contrahere aut eachinare quasi subsannando, non frontem rugare quasi invehendo aut comminando. Sane commotio tua ibi moriatur ubi oritur, nec permittatur exire quæ mortem portat, ne perimat; ut dicere possis et tu cum Prophetâ : *Turbatus sum, et non sum locutus* (Psal. LXXVI, 5).

6. Quosdam altius intellexi sentire istud, quasi de diabolo et angelis ejus dictum, qui, cum fuerint et

A ipsi filii Jerusalem illius quæ sursum est mater nostra, ex quo lapsi sunt, non cessant sororem suam Ecclesiam impugnare. Sed neque contendeo, si quis usurpet hoc etiam in bonam significationem, secundum quod spirituales, qui sunt in Ecclesia, adversus carnales fratres suos dimicant in gladio spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. vi, 17), vulnerantes eos ad salutem, atque ad spiritualia istiusmodi impugnationibus provehentes? Utinam corripiat me justus in misericordia, et increpet me, percutiens et sanans, occidens et vivificans, quo audeam et ego dicere : *Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus* (Galat. ii, 20). Esto, inquit, consentiens adversario tuo, dum es cum eo in via, ne tradat te judici, et judex tortori (Matth. v, 25). Bonus adversarius, cui si consentiens ero, non erit unde aut judex me calumniatur, aut tortor. Ego profecto, si quos vestrum aliquando pro hujusmodi contrastavi, non me poenitet; contrastati enim sunt ad salutem. Et quidem nescio id me fecisse unquam absque mea quoque magna tristitia, secundum illud : *Mulier cum parit, tristitiam habet* (Joan. XVI, 21). Sed absit ut jam me minorem pressuræ, tenens fructum doloris mei, dum perinde videam Christum formatum in sobole. Nescio autem quomodo etiam tenerius mihi astrixi sunt, qui post increpatoria et per increpatoria tandem convaluerunt de infirmitate, quam qui fortes ab initio permanerunt, non indigentes istiusmodi medicamento **1371** 7. Ergo in huic sensum poterit Ecclesia, seu anima diligens Deum, dicere quod decoloravit eam sol, mittendo scilicet et armando de filiis matris ejus qui eam salubriter expugnarent, et captivam ducerent ad fidem amoremque ipsius, multis utique confixam sagittis illis, de quibus scriptum est : *Sagitta potentis acutæ* (Psal. cxix, 4); et item : *Sagittæ tue infixæ sunt mihi*. Ideoque sequitur et ait : *Quoniam non est sanitas in earne mea* (Psal. xxxvii, 3, 4); ut secundum animam sanior proinde fortiorque factus dicat : *Spiritus quidem promptus est, earo autem infirma* (Matth. xxvi, 41); et cum Apostolo : *Quando enim infirmor, tunc potens sum et fortis* (II Cor. xii, 10). Vides quia carnis infirmitas robur spiritui augeat, et subministret vires? Ita econtrario noveris carnis fortitudinem debilitatem spiritus operari. Et quid mirum, si hoste debilitato, tu fortior efficeris? Nisi ferte illam tibi insanissime ducas amicam, quæ non cessat concupiscere adversus spiritum (Galat. v, 17). Vide ergo, si non prudenter sagittari et impugnari salubriter postulat sanctus, cum dicit in oratione : *Confige timore tuo earnes meas* (Psal. cxviii, 120). Optima timor iste sagitta, qui configit et interficit carnis desideria, ut spiritus salvus sit. Sed et qui castigat corpus suum; et in servitatem redigit, nonne is tibi videtur etiam manum contra se pugnantis ipse juvare?

8. Est et sagitta sermo Dei vivus et efficax, et penetrabilior omni gladio anticipiti (Hebr. iv, 12), de quo Salvator : *Non veni, inquit, pacem mittere, sed gladium* (Matth. x, 34). Est etiam sagitta electa

amor Christi, quæ Mariæ animam non modo confixit, sed etiam pertransivit, ut nullam in pectore virginali particulam vacuam amore relinquoret, sed toto corde, tota anima, tota virtute diligenter, et esset gratia plena. Aut certe pertransivit eam, ut veniret usque ad nos, et de plenitudine illa omnes acciperemus, et fieret mater charitatis, ejus pater est charitas Deus, parturiens et in sole ponens tabernaculum ejus, ut Scriptura impleretur, quæ dicit : *Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ (Isa. xlix, 6).* Hoc enim impletum est per Mariam, quæ in carne visibilem edidit, quem invisibilem nec de carne, nec cum carne suscepit. Et illa quidem in tota se grande et suave amoris vulnus accepit : ego vero me felicem putaverim, si summa saltem quasi cuspide hujus gladii pungi inter me sensero, ut vel modico accepto amoris vulnera, dicat etiam anima mea : *Fulverata charitate ego sum (Cant. ii, 5).* Quis mihi tribuat in hunc modum non modo vulnerari, sed et expugnari omnino usque ad exterminationem coloris et caloris illius, qui militat adversus animam ?

9. Si exprobraverint filiae hujus saeculi illi animæ quæ hujusmodi est, dicentes pallidam et sine colore esse; nonne tibi congrue posse respondere videbitur : *Nolite me considerare quod fusca sim quia decoloravit me sol?* Et si se ad hoc meminerit pervenisse adhortationibus seu increpationibus aliquorum servorum Dei æmulantium eam Dei æmulatione; nonne consequenter veraciterque inferre poterit, quia *filiæ malis meæ pugnaverent contra me?* Erit ergo sensus, juxta quod dictum est, ut Ecclesia seu studiosa quevis anima id loquatur, non quasi gemens aut coquerens, sed quasi gaudens et gratias agens, insuper et glorians, quod pro nomine et amore Christi digna sit fusca seu decolor esse et dici : atque hoc ipsum ascribat non suæ industriae, sed gratiae et misericordiae prævenientis se et mittentis ad se. Nam quomodo crederet sine prædicante? quomodo autem prædiearent nisi mitterentur? (*Rom. x, 14, 15.*) Filios matris sue contra se pugnasse memorat, non ut irata, sed ut non ingrata. Unde et sequitur : *Posuerunt me custodem in vineis.* Quod verbum utique si spiritualiter examinetur, puto, nil in se quærimonie aut rancoris habere videbitur, sed magis favorable aliquid redolere. Verum ad id contingendum, prius sane quam manum apponere audeamus (locus enim sanctus est), conciliandus est nobis soliis precibus, et sic consultandus ille Spiritus qui scrutatur alta Dei; aut certe Unigenitus qui est in simu Patris, sponsus **1375** Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula Amen.

SERMO XXX.

Qualiter populus fidelium seu animæ electorum per vineas significantur, quarum Ecclesia custos dicitur; et de prudential carnis, que est mors.

1. *Posuerunt me custodem in vincis (Cant. i, 5).* Qui? Tuine illi oppugnatores quos proxime memo-

A rasti? Audite et intelligite, si non se ab illis ipsis fatetur ista promotam, a quibus et passam. Nec mirum tamen, siquidem fuerit causa pugnandi intentio corrindi. Nam quis nesciat multos amicabiliter utiliterque multoties oppugnatos? Quam multos quotidie experimur piis impugnationibus prælatorum ad meliora proficere, provechi ad altiora? Ergo illud potius demonstremus, si possumus, quemadmodum aduersus Ecclesiam pugnatum sit a filiis matris suæ, et hostili animo, et damno utili. Id enim jucundius, eum qui noere intendunt, prosunt et noleutes. Utrumque vero sensum tenet superior interpretatio: quoniam quidem non defuerunt, et qui bene, et qui male æmularentur eam, diversa intentione pugnantes; sed utrique profuerunt. In tantum denique se profecisse ex iis quæ ab æmulis passa est gloriatur, ut pro una vinea, quam sibi abstulisse visi sunt, super multas se gaudeat constitutam. Hoc mibi, inquit, præstitere pugnando contra me et contra vineam meam, qui dicunt: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea (Psal. cxxxvi, 7),* ut unam pluribus comunitarim. Hoc quippe est quod infert, *Vineam meam non custodiri:* tanquam causam subiungens unde hoc illi contigit, ut non in una jam, sed in pluribus custos posita sit. Et littera quidem sic est.

2. Sed si eam simpliciter sequimur, contenti eo solo quod sonare in superficie illa videtur, putabimus nos legere in Scriptura sancta de his vineis corporeis et terrenis quas quotidie cernimus de rore cœli et de pinguedine terræ accipere, unde fundunt vinum, in quo est luxuria: et sic nihil, non dico Domini sponsæ dignum, sed nec cuivis cæterarum congruum quid de tam sancta et divina Scriptura attulisse videbimus. Quæ enim convenientia sponsis et custodiae vinearum? Sed etsi convenire putetur, unde docebimus fuisse aliquando Ecclesiam istiusmodi deputatam officio? Nunquid de vineis cura est Deo? Si autem spirituali sensu vineas Ecclesiæ, id est fideles interpretamur populos, juxta prophetæ sensum dicentis, *Vinea Domini sabaoth domus Israel est (Isa. v, 7),* incipiet fortassis elucere nobis quomodo sponsæ minime indignum sit fieri custodem in vineis.

3. Puto quod et non parva insuper et in hoc ipso apparebit prærogativa, si quis diligentius curet advertere quantum ubique per orbem in hujusmodi vineas dilataverit terminos suos a die illa qua Jerusalemis a filiis matris suæ expugnata est et exturbata, una cum prima illa sua novella plantatione; multitudinem dico credentium, quorum legitur fuisse *cor unum et anima una (Act. iv, 32).* Et ipsa est, quanmodo fatetur se minime custodisse, sed non ad insipientiam sibi. Nec enim ita inde evulsa in persecutione fuit, ut non alibi plantaretur, atque aliis locaretur agricolis, qui reddant fructus ejus temporibus suis. Non prorsus, non perit, sed migravit; etiam crevit et dilatata est, tanquam cui benedixit Dominus. Denique leva oculos tuos, et vide

si non operuit montes umbra ejus, et arbusta ejus cedros Dei ; si non extendit palmites suos usque ad mare et usque ad flumen propagines ejus (*Psal. LXXIX, 11, 12*). Nec mirum, Dei enim aedificatio est Dei agricultura est (*ICor. III, 9*) ipse fecundat, ipse propagat, ipse putat et purgat eam, ut fructum plus afferat. Quando nempe sua destitueret cura vel opera, quam plantavit dextera ejus ? Non plane habenda neglectui, in qua apostoli palmites, Dominus vitis, et Pater ejus **1376** agricola est (*Joan. xv, 2, 5, 1*). In fide plantata, in charitate miti radices, defossa sareculo disciplinæ, stercorata pœnitentium lacrymis, rigata prædicantium verbis : et sic sane exuberans vino in quo est lætitia, sed non luxuria ; vino totius suavitatis, nullius libidinis. Hoc certe vinum lætificat cor hominis ; hoc constat et angelos bibere eum lætitia. Denique gaudent in conversione et pœnitentia peccatorum, salutem hominum sicutientes. Lacrymæ pœnitentium vinum eorum, quod in illis vite odor, sapor gratiae sit, indulgentiae gustus, reconciliationis jucunditas, sanitas redemptoris innocentiae, serenatae suavitas conscientiae.

4. Ergo ex illa una vinea, quam sævæ persecutionis visa est, delevisse tempestas, quantæ in universa terra propagatae refloruerunt ? Et in his omnibus custos posita sponsa est, ut non contristetur, quod primam vineam non custodivit. Consolare, filia Sion : si caecitas ex parte contigit in Israel, quid tu perdis ? Mirare mysterium, et noli plangere detrimentum : dilata sinum, et collige plenitudinem gentium. Dic civitatibus Judæ : *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei; sed quoniam repulisti illud, et indignos vos judieasti aeternae vita, ecce convertimur ad gentes* (*Act XIII, 46*). Moysi sancte oblatum est a Deo, si prævaricatorem populum vellet dimittere, et divinae exponere ultioni, ipsum quidem fieri posse in gentem magnam : sed ille renuit (*Exod. XXXII, 9-13*). Quare ? Ob nimiam profecto dilectionem quia illi fortiter devinctus populo tenebatur ; et quoniam non requirebat quæ sua sunt, sed Dei honorem, et non quod sibi utile foret, sed quod multis. Et ille quidem sic.

5. Ego autem consilio secretiori puto hoc munus divinitus pro sui magnitudine servatum sponsæ, ut ipsa potius, et non Moyses, mitteretur in gentem magnam. Non enim oportebat anicum sponsi præripere sponsæ benedictionem ; et propterea non quidem Moyses, sed nova sponsa, cui dicitur : *Ite in mundum universum prædictate Evangelium omni creatura* (*Marc. XVI, 15*) ; ipsa, inquam, prorsus missa est in gentem magnam. Num in maiorem potuit quam in universitatem ? Et facile universitas cessit portanti pacem, gratiam offerenti. Sed non sicut gratia, ita et lex. Quam dissimili vultu ad omnem conscientiam se offerunt suavitatis hujus, et illius austeritas. Quis sane ex æquo respiciat condemnatorem et consolantem, reposcentem et ignoscentem, plectentem et amplectentem. Non pari profecto ac-

Aceptabitur voto umbra et lux ira et pax, judicium et misericordia, figura et veritas, virga et hereditas, freuum et osculum. Graves denique Moysi manus, testibus Aaron et Hur (*Exod. XVII, 12*) ; grave Legis jugum, testibus ipsis apostolis, qui hoc et sibi, et patribus importabile clamitant (*Aet. XV, 10*) ; grave jugum, et vile præmium : nam terra est in promissione. Pro hujusmodi non est Moyses missus in gentem magnam. Verum tu, mater Ecclesia, promissionem habens vite quæ nunc est et future, facile in duplice gratia obtines ab universitate recipi, et propter jugum suave, et propter regnum sublime. Pulsa de civitate, ab universitate exciperis, dum sic provocat quod promittis, ut quod imponis non terreat. Quid adhuc unius vineæ plangis damnum, quod tanto tibi fenore compensatum est ? Pro eo quod fuisti derelicta, et odio habita, et non fuit qui per te transiret : *Ponam te, inquit: in superbiam saeculorum, gaudium in generatione et generationem, et suges lac gentium, et mammilla regum lactaberis; et scies quia ego Dominus salvans te, et redemptor tuus fortis Jacob* (*Isa. LX, 15, 16*). Tali itaque modo dicit se sponsa positam custodem in vineis, et quia vineam suam non custodivit.

6. Ego loci hujus occasione me ipsum reprehendere soleo, quod animarum suscepimus curam, qui meam non sufficerem custodire ; vineas animas interpretans. Quod si probas et tu hanc nostram interpretationem, vide etiam consequenter, an recte quoque dicamus fidem, vitem ; virtutes, palmites ; **1377** botrum, opus ; devotionem, vinum. Siquidem nec palmes absque vite, nec virtus sine fide aliquid est. Sine fide enim impossibile est placere Deo (*Hebr. XI, 6*) ; fortasse et displicere necesse erit. Denique omne quod non est ex fide, peccatum est (*Rom. XIV, 23*). Illoc ergo considerare oportuit illos qui me posuerunt custodem in vineis, si videlicet propriam custodissem. At quanto tempore inulta jaenit et deserta, redacta id solitudinem ! Prorsus defecerat vinum ex ea, arefactis, præ sterilitate fidei, virtutum palmitibus. Erat fides, sed mortua. Quomodo enim non mortua sine operibus ? Et id quidem in saeculari vita. Cæterum conversus ad Domum, meliuscule coepi, fateor, custodiare ; non tam prout oportuit. Et quis nempe ad hoc idoneus ? Nee sanctus Propheta, qui ait : *Nisi Dominus custodierit civitatem, frusta vigilat qui custodit eam* (*Psalm. CXXVI, 1*). Quantis etiam tunc memini me patere insidiis illius, qui sagittat in occultis immaterialum ? Quantum nobis, o vinea mea, furtivis subreptum est machinamentis eo ipso tempore, que vigilantius intendere coepimus curae et custodiæ vestri ? Quod et quales piorum botros operum aut præfocavit ira aut tulit, jactantia, aut sedavit inanis aut gloria ? Quanta ab illecebia gulæ, quanta ab acedia spiritu, quanta a pusillanimitate spiritus et tempestate sustinuimus ? Sic eram : et nihilominus tamen posuerunt me custodem in vineis, non considerantes quid de mea ego facerem vel fecisset, nec au-

dientes arguentem magistrum ac dicentem : *Si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?* (I Tim. iii, 5.)

7. Miror audaciam plurimorum, quos videmus de suis vineis non colligere nisi spinas et tribulos, vineis tamen Dominicis etiam se ingerere non vereri. Fures sunt et latrones, non custodes, neque cultores. Illoc illis. Væ autem mihi etiam nunc a periculo vineæ meæ! imo magis nunc, quando pluribus intentius, minus circa unam diligens, minusque sollicitus fieri cogor. Nec spem circumdare, nec torcular fodere in ea licet. Ileu! destructa est maceria ejus, et vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam! (Psalm. LXXIX, 13.) Patet exposita tristitia, iracundia atque impatiens pervia. Demoliuntur eam sedulae quædam vulpeculae instantium necessitatum; irrumpunt undique anxieties, suspicione, sollicitudines; turbæ discordantium, causarum molestiae rara hora desunt. Non est prohibendi facultas, non copia declinandi, sed nec orandi spatium. Quo imbre lacrymarum perfundere sufficiam *sterilitatem animæ meæ?* (Psalm. XXXIV, 12) Vineæ meæ volui dicere, sed de psalmo sic incidi propter usum, et sensus idem est; nec piget erroris qui admonet similitudiniis, quia non de vinea sermo est, sed de anima. Ergo anima cogitetur, cum vinea legitur; si quidem sub hujus specie et nomine illius sterilitas deploratur. Quibus ergo lacrymis rigabo sterilitatem vineæ meæ? Omnes palmites ejus aruerunt præ inopia; jacent sine fructu, eo quod non habeant humor, Jesu bone! quos fasciculos sarmentorum ex eis in tuo quotidie sacrificio ustio contriti cordis mei te teste absunit? Sit, obsecro, sacrificium tibi spiritus contributus; cor contritum et humiliatum, Deus, ne despicias (Psalm. L, 19).

8. Et ego quidem sic pro imperfecto meo traho ad me capiulum præsens. Perfectus autem omnis erit qui alias dicere poterit: *Vineam meam non custodivi;* illo videlicet sensu, quo Salvator loquitur in Evangelio, *Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam* (Matth. x, 39). Idoneus plaus et dignus qui ponatur custos in vineis, quem propriæ cura vineæ a commissarum diligentia et sollicitudine non impedit aut retardat; dum non querit quæ sua sunt, neque quod sibi utile est, sed quod multis. Propterea sane Petro cura ista credita est in tam multis vineis, quæ erant de circumcisione, quia homo *paratus erat et in carcерem, et in mortem ire* (Luc. XXII, 33), usque adeo suæ vineæ, id est suæ animæ, non detinebatur amore, quominus curæ intenderet creditarum. Merito et Paulo inter gentes tam ingens **1378** silva credita est vinearum, quod et ipse in suæ custodia vineæ minime curiosus inventus sit; ita ut non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus fuerit propter nomen Domini Jesu Christi (Act. XXI, 13). Denique: *Nihil horum vereor, inquit, nec facio animam meam pretiosiorem*

A quam me (Act. XX, 24). Optimus aestimator rerum, qui nihil suorum sibi præferendum existimet.

9. Quam multi saluti propriae modicam vilissimamque pecuniam prætulerunt! Paulus nec animam. *Non, inquit, facio eam pretiosiorem quam me.* Ergo differentiam facis inter te, et animam tuam? Prudenter quidem tu tibi pluris es, quam quidvis tuum. Sed quomodo non tua anima tu? Arbitror quod quia Paulus jam tunc in spiritu ambularet, et mente consentiret legi Dei quoniam bona est (Rom. v, 16): idecirco hauc ipsam mentem suam, tanquam principale ac supremum quiddam sui, dignum duxerit suimet potius, quam suæ cuiuspiam rei nomine designare; reliquum vero, quod constat naturæ esse inferioris, et inferiori proinde viliorique essentiæ, **B** quod est corpus, inhærente; non modo officio vivificandi ac sensificandi, sed fovendi nutriendique desiderio: hoc, inquam, sensuale atque carnale appellatione sui homo spiritualis indignum judicans, inter sua magis censuit deputandum, quam se personaliter exprimendum per illud. Cum me dico, inquit, excellentius quod in me est, in quo et sto per gratiam Dei, id est mentem rationemque, intellige. Cum loquor animam meam, hoc inferius accipe, quod carni animandæ vides accommodatum, etiam et junctum in concupiscentia. Id me fuisse quidem, sed jam non esse agnosco, quia non secundum carnem adhuc ambulo, sed secundum spiritum (Rom. VIII, 4). *Vivo ego jam non ego, vivit vero in me Christus* (Galat. II, 20). Secundum nientem ego, secundum carnem non ego. Quid enim si carnaliter etiam nunc anima concupiscit? *Jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum* (Rom. VII, 17). Et ideo non me quidem, sed tamen meum dixerim quod in me carnaliter sapit, idque non aliud quam ipsam animam. Revera enim animæ portio est carnalis affectio ejus, et vita, quam administrat corpori. Hanc ergo animam suam Paulus spernebat præ se, paratus pro Domino non solum alligari, sed et mori in Iherusalem, et sic perdere animam suam juxta consilium Domini.

10. Tu quoque si propriam deseras voluntatem, si corporis voluptibus perfecte renunties, si carnem tuam crucifigas cum vitiis et concupiscentiis, sed et mortifices membra tua, quæ sunt super terram: probabis te Pauli imitatorem, qui non facias animam tuam pretiosiorem te ipso; probabis et Christi discipulum, etiam illam perdendo salubriter. Et quidem prudentius eam perdis ut custodias, quam custodis ut perdas. Nam *qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam* (Matth. XVI, 25). Quid hic vos dicitis, observatores ciborum (194), morum neglectores? Hippocrates et sequaces ejus docent animas salvas facere in hoc mundo; Christus et ejus discipuli, perdere. Quemnam vos e duobus sequi magistrum eligitis? At manifestum se facit qui sic disputat: hoc oculis, hoc capiti, et illud pectori

(194) Vide notas ad epist. 345, not. 910.

vel stomacho nocet. Profecto unusquisque quod a suo magistro didicit, hoc in medium profert. Num in Evangelio legisti has differentias, aut in prophetis, aut in litteris apostolorum? Caro et sanguis pro certo revelavit tibi hanc sapientiam, non spiritus Patris; est enim carnis haec sapientia. Sed audi quid de ipsa nostri medici sentiant. *Sapientia, inquit, carnis mors est;* item: *Sapientia carnis inimica est Deo* (*Rom. viii. 6, 7*). Num Hippocratis seu Galeni sententiam, aut certe de schola Epicuri debui proponere vobis? Christi sum discipulus; Christi discipulis loquor: ego si peregrinum dogma induxero, ipse peccavi. Epicurus atque Hypocrates corporis alter voluptatem, alter bonam habitudinem præfert; meus Magister utriusque rei contemptum prædicat. Animæ in corpore vitam, quam summo studio iste

1379 unde sustinet, ille unde et delectet, inquirit atque inquirere docet, Salvator monet et perdere.

11. Quid enim tibi aliud de Christi auditorio sonuit, cum paulo ante clamatum est: *Qui amat animam suam, perdet eam?* (*Joan. xii. 25*.) *Perdet eam* dixit, sive ponendo ut martyr, sive affligendo ut poeniteos. Quanquam genus martyrii est, spiritu facta carnis mortificare; illo nimirum, quo membra ceduntur ferro, horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius. Videsne hac sententia Magistri mei carnis sapientiam condemnari, per quam utique aut in luxum voluptatis diffinitur, aut ipsa quoque bona valetudo corporis ultra quam oporteat appetitur? Denique quod vera sapientia in voluptates non effluat, audisti profecto a Sapiente, ne inveniri quidem hanc *in terra suaviter viventium* (*Job xxiii. 13*). Qui autem invenit, dicit: *Super salutem et omnem pulchritudinem dilexi sapientiam* (*Sap. vii. 10*). Si super saltem et pulchritudinem, quanto magis super voluptatem et turpitudinem? Quid vero prodest temperare a voluptatibus, et investigandis diversitatibus complexionum, ciborumque varietatibus inquirendis, quotidianam expendere curam? Legumina, inquit, ventosa sunt, casens stomachum gravat, lac capiti nocet, potum aquæ non sustinet pectus, caules nutriri melancholiam, cholera porri accendunt, pisces de stagno aut de lutosa aqua meæ penitus complexioni non congruunt. Quale est hoc, ut in totis flaviis, agris, hortis, cellariis reperiri vix possit quod comedas?

12. Puta te, quæso, monachum esse, non medicum; nec de complexione judicandum, sed de professione. Parce, obsecro, primum quidem quieti tuæ, parce deinde labori ministrantium, parce gravamini domus, parce conscientiæ. Conscientiæ dico, non tuæ, sed alterius; illius videlicet, qui prope sedens, et edens quod sibi apponitur, de tuo singulari jejunio murmurat. Scandalum quippe est ei aut tua odiosa superstitione, aut duritia, quam forte putat illius, qui tibi habet providere. Scandalizatur, inquam, in tua singularitate frater judicans te superstiosum, tan-

A quam superflua queritatem; aut certe me dirum causans, qui non perquiram vici tu necessaria. Frustra sibi quidam blandiuntur de exemplo Pauli, hortantis discipulum non bibere aquam, sed modico uti vino propter stomachum et frequentes suas infirmitates (*I Tim. v. 23*). Qui attendere debent primum quidem Apostolum minime sibi ipsi rem istiusmodi suadere, sed nec discipulum æque exposcere sibi. Deinde non monacho hoc intimari, sed episcopo, cuius vita teneræ adhuc et nascenti Ecclesiæ per necessaria esset. Timotheus hic erat. Da mihi alterum Timotheum; et ego cibo eum, si vis, etiam auro, et poto balsamo. Cæterum tu tibi metipsi dispensas, misertus tui. Suspecta est mihi, fateor, tua ipsius in te dispensatio; et vereor tibi illudi sub tegmine et nomine discretionis a carnis prudentia. Id te saltem volo admonitum esse, ut s. tibi ita auctoritas Apostoli placet de bibendo vino, *modico*, quod ille adjunxit, non prætermittas. Et de hoc satis. Sed revertamur ad sponsam, et discamus ab ea vienes proprias se utiliter non custodire (195), præsertim nos qui videmur deputati custodes in vienes sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXI.

De excellentia divinæ visionis; et quomodo in præsenti sanctis viris gustus divinæ præsentiae variatur, pro variis animæ desideriis.

C 1. Indica mihi quem diligit anima mea, ubi passcas, ubi cubes in meridie (*Cant. i. 6*). Studiosis mentibus Verbum sponsus **1380** frequenter appareat, et non sub una specie. Quid ita? Profecto quoniam nondum videtur sicuti est. Nempe illa visio stat, quia forma stat quæ tunc videtur; est enim: nec ullam capit ex eo quod est, fuit, vel erit, mutationem. Tolle nempe: Fuit et Erit; unde jam transmutatio aut vicissitudinis obumbratio? At quidquid veniens ex eo quod Fuit non cessat tendere in id quod Erit, transitum sane habet per Est, sed omnino non est. Nam quomodo est, quod nunquam in eodem statu permanet? Solum proinde vere est, quod nec a Fuit præciditur, nec ab Erit expungitur; sed solnm atque inexpugnabile remanet ei Est, et manet quod est. Nec fuit sane tollit illi esse ab æterno; nec Erit esse, in æternum: ac per hoc sibi vindicat verum id est increabile, interminabile, invariabile. Cum igitur ipse qui sic est, imo qui non sic aut sic est, videtur sicuti est; stat, ut dixi, illa visio, quia nulla eam interpolat vicissitudo. Et tunc ille de Evangelio unus omnibus, qui sic vident, denarius redditur (*Matth. xx. 9*) in una specie quæ offertur. Nam et quod apparent, ut invariabile in se est, ita invariabiliter intuentibus præsto est; et quibus apparent, nil videre desiderabilius volunt, nil possunt delectabilius. Quando ergo illa vel fastidet aviditas, vel se subtrahet suavitas, vel fraudabit veritas, vel deficit æternitas? Quod si in æternum extenditur

(195) Id est, ad propriam ejus utilitatem. Sic veteres scripti et editi primi: Horstius et alii *proprias utiliter nos custodire*.

videndi copia pariter et voluntas; quomodo non plena felicitas? Nil quippe aut deest jam semper vi-dentibus, aut superest semper volentibus.

2. At talis visio non est vitæ præsentis, sed in novissimis reservatur, bis duntaxat qui dicere possunt: *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est* (*I Joan. iii, 2*). Et nunc quidem appareat quibus vult; sed sicuti vult, non sicuti est. Non sapiens, non sanctus, non propheta videre illum, sicuti est, potest, aut potuit in corpore hoc mortali (*196*); poterit autem in immortali, qui dignus habebitur. Itaque videtur et hic, sed sicut videtur ipsi, et non sicuti est. Nam neque hoc luminare magnum (solem loquor istum, quem quotidie vides) vidisti tamen aliquando sicuti est, sed tantum sicut illuminat, verbi causa aerem, montem, parietem. Quod nec ipsum quidem aliquatenus posses, si non aliqua ex parte ipsum lumen corporis tui, pro sui ingenita serenitate et perspicuitate, cœlesti lumini simile esset. Non denique alterum mem-brum corporis capax est luminis, ob multam utique dissimilitudinem. Sed nec ipse oculus, cum turbatus fuerit, lumini propinquabit, nimirum ob amissam similitudinem. Qui ergo turbatus, nullatenus serenum solem videi propter dissimilitudinem; serenus aliquatenus videt propter nonnullam similitudinem. Projecto si pari prorsus puritate vigeret, videret omnino inofensa acie eum sicuti est, propter omnimodam similitudinem. Ita et solem justitiae illum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, videre in hoc mundo, sicut illuminat, illuminatus potest, tanquam jam in aliquo similis; sicuti est, omnino non potest, tanquam nondum perfecte similis. Propterea dicit: *Accedite ad eum et illuminamini, et facies vestre non confundentur* (*Psal. xxxiii, 6*). Ita sane, sed si quantum satis est illuminamur, ut revelata facie speculantes gloriam Dei, in eandem imaginem transformemur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (*II Cor. iii, 18*).

3. Ergo accedendum ad eum, non irruendum, ne irreverens scrutator majestatis opprimatur a gloria (*Prov. xxv, 27*). Nec locis sane accedendum, sed claritatibus; ipsisque non corporeis, sed spiritualibus, tanquam a Domini Spiritu. A Domini plane, et non a nostro, quamvis in nostro. Qui itaque clarius, ille propinquior; esse autem clarissimum, pervenisse est. Porro jam presentibus non aliud est videre sicuti est, quam esse sicuti est, et aliqua dissimili-tudine non confundi. Sed **1381** id tunc, ut dixi. Interim vero tanta haec formarum varietas, atque numerositas specierum in rebus conditis, quid nisi quidam sunt radii Deitatis, monstrantes quidem quia vere sit a quo sunt, non tamen quid sit prorsus definientes? Itaque de ipso vides, sed non ipsum. Cum autem de eo, quem non vides, cætera vides, scis indubitanter existere quem oportet inquirere, ut

(196) Confer quæ Bernardus de S. Benedicto ha-bet in sermone 9 de Diversis et infra de Moyse,

A inquirentem non fraudet gratia, negligentem igno-rantia non excusat. Verum hoc genus videndi com-mune. In promptu enim est, juxta Apostolum, omni-utenti ratione, invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspicere *Rom. i, 20*).

4. Alius procul dubio ille modus, quo quondam Patribus cerebra illa atque ambitiosa divinæ præ-sentiae familiaritas dignanter indulta est, quanquam nec ipsis sicuti est, sed sicut dignata est. Nec uno omnibus modo, sed, ut ait Apostolus, *multifarie multisque modis* (*Hebr. i, 1*); cum ipse in se sit unus, dicente ipso ad Israel, *Dominus Deus tuus, Deus unus est* (*Deut. vi, 4*). Et hæc demonstratio, non quidem communis; sed tamen foris facta est, nimirum exhibita per imagines extrinsecus appa-rentes, seu voces sonantes. Sed est divina inspectio, eo differentior ab his quo interior, cum per se ipsum dignatur invisere Deus animam quærentem se, quæ tamen ad quærendum toto se desiderio et amore de-vovit. Et hoc signum istiusmodi adventus ejus, sicut ab eo qui expertus est edoceimur: *Ignis ante ipsum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus* (*Psal. xcvi, 3*). Oportet namque ut sancti desiderii ardor præveniat faciem ejus ad omnem animam, ad quam est ipse venturus, qui omnem consumat ru-biginem vitiorum, et sic præparet locum Domino. Et tunc scit anima quoniam juxta est Dominus, cum se senserit illo igne succensam, et dixerit cum pro-pheta, *De excelso misit ignem in ossibus meis, et eruditivit me* (*Thren. i, 13*): et illud, *Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis* (*Psal. xxxviii, 4*).

5. Tali animæ suspiranti frequenter, imo sine intermissione oranti, et afflictanti se præ desiderio, cum interdum desideratus ille, qui ita quæritur, mi-seratus occurrit; puto illi de propria experientia convenire ut dicat cum sancto Jeremia: *Bonus es, Domine, sperantibus in te, animæ quærenti te* (*Thren. iii, 25*). Sed et angelus ejus, qui unus est de sodali-bus sponsi, in hoc ipsum deputatus, minister pro-fecto et arbiter secretæ mutuæque salutationis; is, inquam, angelus quomodo tripudiat, quomodo col-lætatur et condelectatur, et conversus ad Dominum dicit: *Graias ago tibi, Domine majestatis, quia desiderium cordis ejus tribuisti ei, et voluntate la-biorum ejus non fraudasti eam!* Ipse est qui in omni loco sedulus quidam pedisequus animæ non cessat sollicitare eam, et assiduis suggestionibus monere, dicens. *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui*: et rursum, *Exspecta Dominum, et custodi viam ejus* (*Psal. xxxvi, 4, 34*); item, *Si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet, et non tar-dabit* (*Habac. ii, 3*). Ad Dominum autem: *Sicut cervus, inquit, desiderat ad fontes aquarum, ita de-siderat anima ista ad te, Deus* (*Psal. xli, 2*). Desi-deravit te in nocte, sed et spiritus tuus in præcordiis ejus de mane vigilavit ad te (*Isai. xxvi, 9*). Et ite-sermone 33 in Cantica, num. 6, et sermonem 34, num. 1.

rum : Tota die expandit ad te manus suas (*Psal. LXXXVII, 10*) dimitte illam quia clamat post te (*Matth. xv, 23*) : convertere aliquantulum, et deprecabilis esto super eam (*Psal. LXXXIX, 13*). Respice de cœlo, et vide, et visita desolatam. Fidelis paronymphus, qui mutui amoris conscius, sed non invidus, non suam querit, sed Domini gratiam : discurrit medius inter dilectum et dilectam, vota offerens, referens dona. Excitat istam, placat illum. Interdum quoque, licet raro, repræsentat eos pariter sibi, sive hanc rapiens, sive illum adducens : siquidem domesticus est et notus in palatio, nec veretur repulsam, et quotidie videt faciem Patris.

6. Vide autem tu ne quid nos in hac Verbi animæ que commissione corporeum seu imaginatorium sentire existimes. Id loquimur quod Apostolus dicit, quoniam qui adhæret Dco, unus spiritus est (*I Cor. vi, 17*). Excessum puræ mentis in Deum, sive Dei pium descensum **1382** in animam, nostris quibus possumus exprimitus verbis, spiritualibus spiritualia comparantes. Itaque in spiritu fit ista conjunctio, quia spiritus est Deus, et conceupsit decorum animæ illius quam forte adverterit in spiritu ambularem, et curam carnis non perficiensem in desiderio, præser-tim si sui amore flagrantem conspexerit. Non ergo sic affecta et sic dilecta, contenta erit omnino vel illa quæ multis per ea quæ sunt, vel illa quæ paucis per visa et somnia facta est manifestatio sponsi, nisi et speciali prærogativa intimis illum affectibus atque ipsis medullis cordis cœlitus illapsum suscipiat, habeatque præsto quem desiderat non figuratum, sed infusum; non apparentem, sed affi-cientem; nec dubium quin eo jucundiorem quo intus, non foris. Verbum nempe est, non sonans, sed pe-netrans; non loquax, sed esfica; non obstrepens auribus, sed affectibus blandiens. Faciens est non formata, sed formans; non perstringens oculos corporis, sed faciem cordis lætificans : grata quippe amoris munere, non colore.

7. Non tamen adhuc illum dixerim apparere sicuti est, quamvis non omnino aliud hoc modo exhibeat quam quod est. Neque enim vel sic continue præsto est, quamvi: devotissimis mentibus, sed nec uniuerso in omnibus. Oportet namque pro variis animæ desideriis diuinae gustum præsentiae variari, et infusum saporem supernæ dulcedinis diversa appetentis animi aliter aliter oblectare palatum. Denique advertisti in hoc amatorio carmine quoties mutaverit vultum, et in quanta multitudine dulcedinis suæ coram dilecta dignatus sit transformari; et quomodo nunc quidem instar verecundi sponsi sanctæ animæ secretos petat amplexus, et osculis delectetur; nunc vero in oleo et unguentis medicum exhibere appareat. nimurum propter teneras et infirmas animas istiusmodi adhuc indigentes lomentis et medicamentis : unde et deli-cato adolescentularum nomine designantur. Si mus-sitet quis, audiet quia non est opus sanis medicus, sed male habentibus (*Matth. ix, 12*). Nunc rursum

A quasi viator quispiam itinerantibus sponsæ simul atque adolescentulis sese associans, jucundissimis confabulationibus suis a labore viæ omniem relevat comitatum, ita ut eo discedente loquantur: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis de Jesu, dum loqueretur nobis in via?* (*Luc. xxiv, 32*.) Facundus comes, qui in sermonum et morum suavitatem suorum, tanquam in quadam suaveolentia spirantium unguentorum, post se currere faciat universos: unde et dicunt, *In odore unguentorum tuorum curremus* (*Cantic. I, 3*). Item aliquando occurens, quasi prædives aliquis paterfamilias, qui in domo sua abundet panibus: imo tanquam rex magnificus et potens, qui sponsæ pauperis videatur pusillanimitatem erigere, provocare cupiditatem, demonstrans illi omnia desiderabilia gloriæ suæ, divitias torcularium ac promptuariorum, hortorum et agrorum copias, demum etiam introducens eam in ipsa secreta cubiculi. Nimurum confidit in ea cor viri sui, et non est ex omnibus quod ab illa existimet absconlendum, quam redemit in openo, probavit fidelem, amplexatur amabilem. Atque illi non cessat, sive hoc, sive illo modo interno, jugiter apparere conspectui querentium se, ut sermo impleatur, quem dixit: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (*Matth. xxviii, 20*).

8. Et in his omnibus suavis et mihi, et multæ misericordia. Nam in osculis quidem affectuosum et blandum, in oleo autem et in pigmentis atque unguentis clementem et affluentem visceribus pietatis et compassionis: porro in via hilarem, affabilem, plenum gratiæ et solatii; in ostensione vero divitiarum ac possessionum munificum se ac largum pro regia liberalitate remuneratorem demonstrat. Ita per omnem hujus carminis textum reperies Verbum istiusmodi similitudinibus adumbrari. Unde ego puto id significatum apud prophetam, ubi ait, *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus; in umbra ejus 1383 vivemus inter gentes* (*Thren. IV, 20*): quod scilicet videamus nunc per speculum et in ænigma, et needum facie ad faciem. At istud sane donec vivimus inter gentes: nam inter angelos aliter; quando jam indifferenti omnino felicitate cum ipsis videbinus eum et nos, sicuti est, hoc est in forma Dei, et non in umbra. Quomodo namque apud veteres quidem umbram figuramque dicimus extitisse, nobis autem per gratiam Christi in carne præsentis ipsam per se illucescere veritatem; ita nos quoque respectu futuri sæculi in quadam interim veritatis umbra vivere non negabit, nisi qui non acquiescit Apostolo dicenti, *Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus* (*I Cor. XIII, 9*); et illud, *Non arbitror me comprehendisse* (*Philipp. III, 13*). Quomodo enim non est distinctio ejus qui per fidem ambulat, et illius qui per speciem? Ergo justus ex fide vivit (*Habac. II, 4*), beatus exsultat in specie: et ideo sanctus homo vivit interim in umbra Christi, sanctus angelus in splendore vultus gloriæ gloriatur.

9. Et bona fidei umbra, quæ lucem temperat oculo caliganti, et oculum præparat luci; scriptum est

enim : *Fide mundans corda eorum (Act. xv, 9).* Fides itaque lucem non extinguit, sed custodit. Quidquid sane est illud quod videt angelus, hoc mihi umbra fidei servat, fidei siu repositum, in tempore revealandum. Annon expedit tenere vel involutum, quod nūdum non capis ? Denique et Mater Domini vivebat in umbra fidei, cui dictum est : *Et beata quæ credidisti, Habuit et de Christi corpore umbram, quæ audivit: Et virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. i, 35, 45).* Nec enim vilis umbra, quæ de virtute Altissimi formatur. Et vere virtus in carne Christi, quæ virginis obumbravit, ut quod impossibile erat mortali feminæ, objectu tamen involueri vivifici corporis ferret præsciatam majestatis, et lucem sustineret inaccessiblem. Virtus plane, in qua omnis contraria fortitudo dæbellata est ; et virtus et umbra fugans dæmones, tutaus homines ; aut certe virtus vegetans, umbra refrigerans.

10. Vivimus proinde in umbra Christi, qui per fidem ambulamus, et carne ipsius pascimur ut vivamus. Caro enim Christi vere est cibus (*Joan. vi, 56*). Et vide ne propterea etiam nunc describatur hoc loco apprens, tanquam in schemate pastorali, ubi illum sponsa, quasi unum quempiam de pastribus videtur alloqui, dicens : *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Bonus Pastor, qui animam suam dat pro ovibus suis (*Joan. x, 11*) : animam pro illis, carnem illis ; illam in pretium, istam in cibum. Res mira ! ipse pastor, ipse pascua est, ipse redemptio. Verum sermo in longum pergit, quoniam locus amplius est, et grandia continens, et non explicabitur paucis ; atque hæc necessitate videtur mihi jam rumpli potius quam finiendus. Oportet autem, ut, quoniam matræ peudet, memoria vigilet ; quatenus ubi pausatum erit, inde mox resumatur et pertractetur, prius Dominus dabit, Jesus Christus sponsus Ecclesæ, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXIII.

Qualiter Christus suscipitur ab anima sancta tanquam sponsus, et ab anima infirma tanquam medicus. Item de differentia cogitationum, unde oriantur.

1. *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie (Cant. i, 6).* Hic sumus, hiac progredimur. Sed antequam tractai incipiat visio ista et allocutio, recapitulandum breviter arbitror de aliis visionibus quæ præcesserunt, quomodo nobis aptari spiritualiter possint pro votis et meritis singulorum, ut apprehensio illis, si tamen hoc datum fuerit, facilior et in hujus discussione eluceat intellectus. Verum id difficillimum. Nam etsi illa verba, quibus ipsæ visiones seu similitudines describuntur, sonare corpora atque corporea videantur ; spiritualia tamen sunt quæ nobis ministrantur in his, ac per hoc in spiritu quoque causas et rationes earum oportet

A inquiri. Et quis idoneus investigare et comprehendere tam multos animæ affectus profectusque, 1381 quibus hæc de præsentia sponsi tam multiformis gratia dispensatur ? Tamen si intremus ad nos, et Spiritus sanctus in lumine suo dignetur ostendere nobis, quod opere suo non dedignatur assidue actitare in nobis, puto non omoino non in his sine intellectu remansuros. Confido enim non accepisse nos spiritum hujus mundi, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis (*I Cor. ii, 12*).

2. Ergo si cui nostrum cum sancto Propheta adhærere Deo bonum est (*Psal. lxxii, 28*), et, ut loquar manifestius, si quis in nobis est ita desiderii vir, ut cupiat dissolvi et em Christo esse, cupiat B autem vehementer, ardenter siliat, assidue mediterretur ; is profecto non secus quam in forma sponsi sucipiet verbum in tempore visitationis, hora videlicet qua se astringi intus quibusdam brachis sapientiae, atque inde sibi infundi senserit sancti suavitatem amoris. Siquidem desiderium cordis ejus tribuetur ei, etsi adhuc peregrinanti in corpore, ex parte tamen, idque ad tempus, et tempus modicum. Nam cum vigiliis, et obsecrationibus, et multo labore (197) et imbre lacrymarum quæsitus adfuerit, subito dum teneri putatur elabitur ; et rursum lacrymant et insectanti occurrent, comprehendti patitur, sed minime retinet, dum subito iterum quasi e manibus evolat. Esi institerit precibus et fletibus devota anima, deouo revertetur, et voluntate labiorum ejus non fraudabit eam ; sed rursum mux disparebit, et non videbitur, nisi iterum toto desiderio requiratur. Ita ergo et in hoc corpore potest esse de præsentia sponsi frequens lætitia, sed non copia ; quia etsi visitatio lætitiscat, sed molestal vicissitudo. Et hoc tandem necesse est pati dilectam, donec semel posita corporæ sarcina molis, avulet et ipsa levata pennis desideriorum surum, libere iter carpebat per campus contemplationis, et mente sequens expedita dilectum quocunque ierit.

3. Nec tamen vel in transitu præsto erit sic omni animæ, nisi illi duntaxat, quam ingens devotion, et desiderium vehemens, et prædulcis affectus sponsi probat, et dignam, ad quam gratia visitandi accessum Verbum decorem induat, formam sponsi accipiens. Qui enim nōdum inventur ita affectus, sed compunctus magis actuum recordatione suorum, loquens in amaritudine animæ sue dicit Deo : *Noli me condemnare (Job. x, 2)*; aut forte etiam adhuc periculose tentatur a propria concupiscentia abstractus et illectus : hic talis non sponsum requirit, sed medicum : ac per hoc non oscula quidem vel amplexus, sed tantum remedia vulneribus accipit suis, in oleo uisque et unguentis. Annon saepius numero sic sentimus, et sic experimur orenes, nos, qui nostris quotidie adhuc excessibus tentamur præsentibus, mordemur præteritis ? A quanta me

(197) *Labore deest in quibusdam manuscriptis.*

amaritudine frequenter liberasti adveniens, Jesu bone? Quoties post anxios fletus, inenarrabiles gemitus et singultus, saeciam conscientiam meam unxiisti unctione misericordiae tuæ, et oleo lœtitiae perfudisti? Quoties me oratio, quem pene desperantem suscepit, reddidit exultantem, et præsummentem de venia? Qui similiter afficiuntur, ecce hi sciunt, quod vere medicus sit Dominus Jesus, qui sanat contritos corde, et alligat contritiones eorum (*Psalm. cxlvii*, 3). Qui experti non sunt, credant inde eidem ipsi dicenti: *Spiritus Domini unxit me, ad evangelizandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde* (*Isa. lxii*, 2; *Luc. iv*, 17, 21). Si adhuc dubitant, acedant certe et probent, et sic in semetipsis discant quid sit: *Misericordiam volo, et non sacrificium* (*Matth. ix*, 13). Sed videamus et reliqua.

4. Sunt qui in studiis spiritualibus fatigati, et versi in tempore, atque in defectu quodam spiritus positi, ambulant tristes vias Domini, corde arentem et tædente accedunt ad quæque injuncta, frequenter murmurant; longos dies, longas conqueruntur et noctes, loquentes cum sancto Job: *Si dormiero, dicam: Quando consurgam? et rursum exspectabo vesperam* (*Job. vii*, 4). Ergo ubi contingit tale aliquid pati, si misertus Dominus appropiet nobis in via qua ambulamus, et incipiat loqui de cœlo qui de cœlo est, nec non favorable quidpiam cantare nobis **1385** de canticis Sion, narrare etiam de civitate Dei, de pace civitatis, de æternitate pacis, de statu æternitatis: dico vobis, erit pro vehiculo animæ dormitanti et pigranti lœta narratio, ita ut pellat omne fastidium ab animo audientis, et a corpore fatigationem. An tibi aliud vel pati, vel petere ille videtur, qui ait: *Dormitavit anima mea prætædio, confirma me in verbis tuis?* Et nonne cum obtinuerit, elamabit: *Quomodo dilexi legem tuam, Domine! tota die meditatio mea est?* (*Psalm. cxviii*, 97, 28.) Sunt enim quædam verba Verbi sponsi ad nos, nostræ mediationes de ipso et ejus gloria, elegantia, potentia, majestate. Non solum autem, sed et cum avida mente versamus testimonia ejus et judicia oris ejus, et in lege ejus meditamus die ac nocte; sciamus pro certo adesse sponsum, atque alloqui nos, ut non fatigemur laboribus, sermonibus delectati.

5. Tu ergo, cum tibi aliqua talia volvi animo sentis, non tuam putas cogitationem, sed illum agnoscere loquentem, qui apud prophetam dicit: *Ego qui loquor justitiam* (*Isa. lxiii*, 1). Simillima enim sunt nostræ cogitata mentis sermonibus Veritatis in nobis loquentis; nec facile quis discernit, quid intus pariat cor suum, quidve audiat, nisi qui prudenter advertit Dominum in Evangelio loquentem, quia de corde execunt cogitationes malæ (*Matth. xv*, 19); et illud: *Quid cogitatis mala in cordibus vestris?* (*Matth. ix*, 4.) Et: *Qui loquitur mendacium, de suo loquitur* (*Joan. viii*, 44). Apostolus autem: *Non quod sufficientes, inquit, simus cogitare aliquid a*

A nobis tanquam ex nobis (subaudis [*Tiraq.* subaudi] bonum); sed sufficientia nostra ex Deo est (*II Cor. iii*, 5). Cum ergo mala in corde versamus, nostra cogitatio est; si bona, Dei sermo est. Illa cor nostrum dicit, hæc audit. *Audiam, ait, quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam* (*Psalm. lxxxiv*, 9). Itaque pacem, pietatem, justitiam Deus in nobis loquitur; nec talia nos cogitamus ex nobis, sed in nobis audimus. Cæterum homicidia, adulteria, furti, blasphemiae, et his similia, de corde execunt (*Matth. xv*, 19): nec audimus ea, sed dicimus. Denique dixit insipiens in corde suo: *Non est Deus* (*Psalm. xiii*, 1). Et propter hoc irritavit impius Deum, quia dixit in corde suo: *Non requiret* (*Psalm. ix*, 13). Sed est præterea quod corde quidem sentiunt, non tamen cordis est verbum. Nec enim de corde exit, sicut nostra cogitatio, sed neque illud est quod ad cor fieri diximus, verbum videlicet Verbi, cum sit malum. Immittitur autem a contrariis potestatibus, sicut fuit immisiones per angelos malos; quale, verbi causa, fuit quod legitur misisse in cor diabolus, ut traduceret Dominum Judas Simonis Iscariotis (*Ioan. xiii*, 2).

B 6. Verum quis ita vigil et diligens observator motionum internarum suarum, sive in se, sive et ex se factarum, ut liquido ad quæque illieita sensa cordis sui discernat inter morbum mentis, et morbum serpentis? Ego nulli hoc mortalium possibile puto, nisi qui illuminatus a Spiritu sancto speciale accepit donum illud quod Apostolus inter cætera charismata quæ enumerat, nominat discretionem spirituum (*I Cor. xii*, 10). Quantumlibet enim quis, secundum Salomonem, omni custodia servet cor suum (*Prov. iv*, 23), et omnia quæ intra se moventur vigilantissima intentione observet; etiamsi diuturnum forte in his habuerit exercitium et frequens experimentum, non poterit tamen ad purum in se dignoscere discernere ab invicem malum innatum, et malum seminarum. Nam *delicta quis intelligit?* Nec multum refert nostra scire, unde inest nobis malum, dummodo inesse sciamus: vigilandum potius et orandum undecunque sit, ne consentiamus. Denique orat propheta contra utrumque malum, dicens: *Ab occultis meis munda me Domine, et ab alienis parce servo tuo* (*Psalm. xviii*, 13, 14). Et ego, non possum tradere vobis quod non accepi. Non autem accepi, fateor, unde assignem certam notionem inter partum cordis, et seminarium hostis. Quippe utrumque malum, utrumque a malo; utrumque in corde, sed non utrumque de corde. Hoc totum certum mihi in me, eti si incertum quid cordi, quid hosti **1386** tribuam. Et id quidem, ut dixi, absque periculo.

7. Sed sane est ubi periculose, imo damnabiliter erratur, atque ibi merito nobis certa præfigitur regula, ne quod Dei est in nobis, demus nobis, putantes Verbi visitationem nostram esse cogitationem. Ergo quantum distat bonum a malo, tantum

ista duo a se : quoniam nec de Verbo malum, nec de corde exiet bonum, nisi quod prius forte de Verbo conceperit ; quia non potest bona arbor malos fructus facere, nec arbor mala fructus bonos (*Matth. vii, 18*). At satis dictum esse credo quid Dei, quid nostrum in nostro sit corde ; nec superfluc, ut arbitror, sed ut sciant inimici gratiae (198), absque gratia nec ad cogitandum bonum sufficere cor humanum, sed sufficientiam ipsius ex Deo esse ; Dei vocem, bonum quod cogitatur, non cordis prolem existere. Tu ergo si vocem ejus audis, non jam nescias unde veniat, aut quod vadat ; sciens quia a Deo exit, et ad cor vadit. Vide autem quomodo verbum quod egreditur de ore Dei non revertatur ad eum vacuum, sed prosperetur et faciat omnia ad quae misit illud, ut dicere possis et tu, quia *gratia Dei in me vacua non fuit* (*I Cor. xv, 10*). Felix mens, cui Verbum individuus comes, ubique se affabile præbet, cuius indesinenter oblectata suavitate facundia, a carnis molestiis et vitiis sese vindictet omni hora, redimendo tempus a diebus malis (*Ephes. v, 16*). Non lassabitur, non molestabitur ; quoniam, sicut dicit Scriptura : *Non contristabit justum, quidquid ei acciderit* (*Prov. xii, 24*).

8. Jam vero magni Patrisfamilias seu regiae majestatis schema apparere existimo his qui, accedentes (*alias*, ascendentibus) ad cor altum, de majori spiritus libertate et puritate conscientiae magnanimitiores facti, consueverunt audere majora, inquieti prorsus et curiosi secretiora penetrare, et apprehendere sublimiora, et tentare perfectiora, non modo sensuum, sed et virtutum. Hi enim pro fidei magnitudine digni inveniuntur qui inducantur in omnem plenitudinem; nec est omnia in omnibus apothecis sapientie a quo Deus scientiarum Dominus arcendos censeat cupidos veritatis, vanitatis non concios. Talis erat Moyses, qui audebat dicere Deo : *Si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi te ipsum* (*Exod. xxxiii, 13, 18*). Talis Philippus, qui sibi et suis condiscipulis Patrem flagitabat ostendi (*Joan. xiv, 8*) : talis et Thomas, qui nisi sua manu tangeret vulnus et fossum latus, credere recusabat (*Joan. xx, 25*). Pusilla fides, sed de magnitudine animi miro modo descendens (199). Talis quoque David, qui et ipse dicebat Deo : *Tibi dixit cor meum : Exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram* (*Psal. xxvi, 8*). Tales itaque magna audent, quoniam magni sunt : et quae audent,

(198) Abælardum, ut puto, intelligit, qui gratiam Christi pene ad rationem et exemplum redigebat, ut dictum est tomo III, in Opusculum XI.

(199) Quomodo ex animi magnitudine, si ex fiduci pusillitate ? Verum in hac apostoli Thomæ sententia S. Bernardus duo distinguit : unum, quod credere detrectavit, in quo fidei defectus est ; alterum, conditio sine qua credere recusavit, nimis rursum nisi videbat cicatrices vulnerum : quod cum magnum quidam sit, ad animi refertur magnitudinem, cuius est magna audere. Huic Bernardi interpretationi maxime favet sermo 162, in Appendix ad Opera S. Augustini,

A obtinent juxta verbum promissionis ad ipsos, quod est istiusmodi : *Quemcumque locum calcaverit pes tвой, vester erit* (*Deut. xi, 24*). Magna siquidem fides magna meretur ; et qualiter in bonis Domini fiduciæ pedem porrexeris, eatenus possidebis.

9. Denique Moysi ore ad os loquitur Deus ; et palam, non per ænigmata et figuræ Dominum videlicet meretur, cum prophetis aliis tantum in visione apparere se dicat, et per somnum loqui (*Num. xii, 6-8*). Philippo quoque secundum petitionem cordis sui ostensus est Pater in Filia, in eo procul dubio quod incontinenti audivit : *Philippe, qui videt me, videt et Patrem* ; et, *Quia ego in Patre, et Pater in me est* (*Joan. xiv, 9, 10*). Sed et Thomæ juxta desiderium cordis ejus palpandum se præbuit (*Joan. xx, 27*), et voluntate labiorum ejus non fraudavit eum. Quid David ? nonne et ipse voto se non omnino fraudari significat, ubi ait non daturum se somnum oculis suis, nec palpebris suis dormitionem, donec inveniret locum Domino? (*Psal. cxxxii, 4, 5*). Igitur istiusmodi magnis spiritibus magnus occurret Sponsus, et magnificabit facere cum eis, emittens lucem suam, et veritatem suam, cosque deducens et adducentis in montem sanctum suum, et in tabernacula sua, ita ut dicat qui ejusmodi est : *Quia fecit mihi magna qui potens est* (*Luc. i, 49*). Regem in decore suo videbunt oculi ejus (*Isa. xxxiii, 17*) ; præuentem se ad speciosa deserti, ad flores rosarum, et lilia convallium, ad amœna hortorum, irrigua fontium, 1387 ad delicias eellariorum, et odoramenta aromatum, postremo ad ipsa secreta cubituli.

10. Isti sunt thesauri sapientiae et scientiae penes sponsum absconditi, haec vitæ pascua præparata in refectionem animarum sanctorum. Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis. Illoc solum admonitus sit, ne solus habere velit quæ possunt sufficere pluribus. Propterea enim fortassis post ista omnia sponsus, tanquam pastor apparere describitur, ut proinde admoneatur assecutor taurorum munierum pascendi gregis simpliciorum, qui scilicet tam non valent per semetipsos apprehendere ista, quam non audent sine pastore oves exire in pascua. Denique hoc ipsum sponsa prudenter advertens postulat sibi indicari ubi ipse pascat et cubet sub meridiano fervore, parata (ut quidem ex hoc intelligi datur) pasci et pascere eum illo, et sub illo. Nec enim tutum arbitratur longe agere grege in a summo

in quo sic legitur. « *Quamvis igitur modicæ fide homo, quamvis imbecillis ingenii christianus, nunquam sollicitudinem suam inquisitioni Thomæ æquiperare potuisse. Nunquam enim post agitationem, conversationem, loquelam ausus esset petere, ut etiam tactu Christum perserutaretur in Christo, et in ipso homine quem cerneret, hominis corpus inquireret, et resurrectionem ejus non tam mirabilium gloria crederet, quam passionis injuria comprobaret, » etc. Ita ibi. Vide eamdem sententiam apud Guillel. Sancti-Theoderici abbatem in libro De contemplando Deo, cap. I, n. 3, hic.*

Pastore, nimirum ob incursiones luporum, eorum maxime qui veniunt ad nos in vestimentis ovium : et propterea satagit in eisdem cum ipso pariter pascere pascuis, et cubare umbris. Et causam ponit : *Ne incipiam, inquiens, vagari post greges sodalium tuorum.* Ipsi sunt qui se volunt videri amicos sponsi, et non sunt : et cum suos, non illius greges pascere cura sit eis ; hioc inde tamen insidiantes dicunt : *Ecce hic est Christus, eccc illic est* (*Marc. xii, 21*), videlicet ut multos seducant, et abducant a Christi gregibus, et socient suis. Hoc pro litteræ textu. Jam vero spiritualem sensum qui in ea latet sub alio sermonis principio exspectate, quidquid illud erit, quod mihi inde vobis orantibus sua misericordia partiri dignabitur sponsus Ecclesiae Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXIII.

De his quæ semper sectanda sunt a mente devota. Quid sit meridies, et de quatuor generibus tentationum semper evitandis.

1. Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie (*Cant. i, 6*). Et aliud quidam : *Indica, inquit, mihi cur me ita judices* (*Job. x, 2*). Ubi non sane sententiam causatur, sed scrutatur causam, erudiri flagellis petens, non erui. Item aliud precatur, dicens : *Vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me* (*Psal. xxiv, 4*). Quas dixerit vias vel semitas, manifestat alibi : *Deduxit me, inquit, super semitas justitiae* (*Psal. xxii, 3*). Ergo tria ista anima curiosa Dei non cessat inquirere; justitiam, et judicium, et locum habitationis gloriae sponsi : tanquam viam in qua ambulet, cautelam qua ambulet, et ad quam ambulet mansionem. De qua mansione sic habes in propheta : *Unam petiti, inquit, a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vita meæ* (*Psal. xxvi, 4*) ; et iterum : *Domine, dilcxi decorum domus tuas, et locum habitationis gloriae tuae* (*Psal. xxv, 8*). Porro de reliquis duabus : *Justitia et judicium, ait, præparatio sedis tuae* (*Psal. lxxxviii, 15*). Merito tria ista mens devota requirit, ut pote sedem Dei, et se sis præparationem. Et pulchre in sponsæ prærogativam concurrunt pariter omnia ad consummationem virtutum, ut de forma justitiae sit formosa, de judiciorum notitia cauta, de desiderio præsentiae seu gloriae sponsi casta. Talem prorsus decet esse sponsam Domini, pulchram, eruditam et castam. Ergo petitio quam ultimam posui; istius est loci. Petit siquidem ab eo quem diligit anima sua, indicari sibi ubi pascat, et ubi cubet in meridie.

2. Et primo adverte quam eleganter amorem spiritus a carnis discernat affectu, dum dilectum exprimere magis ipsa affectione, quam nomine volens, non simpliciter : *Quem diligo*; sed : *O, inquit, quem diligit anima mea*, spiritualem designans dilectionem. Deinde, quidam eam in loco pascuae adeo delectet, diligenter attende. Sed nec illud

A prætereat te de hora meridiana, et quod is potissimum exploratur locus, in quo qui paseit, cubat simul : quod est magnæ securitatis indicium. Arbitror enim ob hoc additum, Cubat, quod eo loci minime necesse sit stare, et vigilare super custodiam gregis **1388** quando grex, etiam cubante pastore et pausante sub umbris, libere nihilominus discurat in pascuis. Felix regio, in qua pro libitu oves ingrediuntur et egrediuntur, et non est qui exterrat. Quis mihi tribuat videre vos, meque pariter in montibus pasci una cum illis nonaginta novem quæ illuc relicte leguntur, cum pastor earum dignanter ad unam descendit quæ erraverat ? (*Matth. xviii, 12*.) Secure procul dubio cubat prope, qui et longe recedere minime dubitavit, sciens quia in tuto eas relinquere. Merito sponsa illo suspirat, merito inhiat loco pascuae simul et pacis, sed quietis, sed securitatis, sed exultationis, sed admirationis, sed stuporis. Nam et me miserum, heu ! longe agenitem et de longe salutarem, eu ipsa ejus recordatio ad lacrymas provocat, plane juxta affectionem ei vocem dicentium : *Super flumina Babylonis illic sedimus et levimus, dum recordaremur tui, Sion* (*Psal. cxxxvi, 1*). Libet exclamare et me cum sponsa pariter et cum Propheta : *Lauda Deum tuum, Sion ; quoniam confortavit seras portarum tuarum, benedic filii tuis in te. Qui posuit fines tuos pacem, et adipe frumenti satiat te* (*Psal. cxlvii, 12-14*). Quis non illuc vehementer cupiat passi et propter pacem, et propter adipem, et propter sa-tietatem ? Nihil ibi fornidorum, nihil fastiditorum, nihil deficit. Tuta habitat paradisus, dulce pabulum Verbum, opulentia multa nimis æternitas.

3. Habeo et ego Verbum, sed in carne ; et mihi apponitur veritas, sed in sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, et nudo saturatur grano ; me oportet interim quodam sacramenti cortice esse contentum, carnis furfure, litteræ palea, velamioe fidei. Et haec talia sunt quæ gustata afferunt mortem, si non de primitiis spiritus quantulumcumque accipiunt condimentum. Prorsus mors mihi in olla, nisi ex prophetæ farina dulcoretur (*IV Reg. iv, 40, 41*). Denique absque spiritu et sacramentum ad judicium sumitur, et caro non prodest quidquam, et littera occidit, et fides mortua est. Sed spiritus est qui vivificat, ut vivam in eis. At quantilibet sane abundantia spiritus pinguestan isti, non pari omnino jucunditate sumitur cortex sacramenti et adeps frumenti, fides et species (*alias mendose, spes*), memoria et præsentia, æternitas et tempus, vultus et speculum, imago Dei et forma servi. Nempe in omnibus his fides locuples mihi, intellectus pauper. Nunquid vero par sapor intellectus fideique, cum sit in meritum ista, ille in præmium ? Vides ergo tantum distare inter pabula, quantum et inter loca ; et sicut exaltantur cœli a terra, ita habitantes in eis, bonis potioribus abundare ?

4. Festinemus proinde, filii, festinemus ad locum tuiorem, ad pastum suaviorem, ad uberiorem et

fertiliori agrum. Festinemus ut habitemus sine metu, abundemus siue defectu, epulemur sine fastidio. Tu enim, Domine sabaoth, qui cum tranquillitate judicas omnia, etiam cum securitate aequa omnia ibi pascis. Idem ipse et Dominus exercituum, et pastor ovium. Ergo et pascis, et cubas pariter, sed non hic. Denique stabis cum e celo prospiceres unam ex tuis oviutlis (Stephanum loquor) a lupis circumcidari super terram (Act. vii, 55). Et propterea, quae*so*, *indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*; hoc est tota die: etenim illa meridies tota est dies, et ipsa nesciens vesperam. Et ideo melior dies illa in atriis tuis super millia (Psal. lxxxiii, 11), quia nescit occasum. At matutinum forsitan habuit, cum primum videlicet dies sanctificatus illuxit nobis, per viscera utique misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos Oriens ex alto (Luc. i, 78). Vere tunc suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui (Psal. xlvi, 10), cum in medio umbræ mortis exortus matutini lux orta est nobis, et mane vidimus gloriam Domini. Quanti reges et prophetæ voluerunt videre, et non viderunt? Quare? nisi quia nox erat, et needum venerat illud exspectatum mane, cui fuerat re promissa misericordia? Unde et orabat quis dicens, *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi* (Psal. cxlii, 8).

5. Fuit namque quædam hujus aurora diei, ex quo sol justitiæ per archangelum Gabrielem nantiatus est terris, et Virgo Deum in utero de Spiritu sancto concepit **1389** et peperit Virgo, ac deinceps, quoad in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. Nam usque adeo per totum id temporis lux pusilla, et tanquam lux revera auroræ apparuit, ut diem esse interim apud homines pene universitas ignoraret. Denique *si cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent* (I Cor. ii, 8). Et utique ipsis paucis discipulis dicebatur: *Adhuc modicum lumen in vobis est* (Joan. xii, 35); eo quod aurora esset et initium, vel potius indicium diei, dum Sol adhuc absconderet radios suos, et minime eos spargeret super terram. Paulus quoque dicebat, quoniam *nox præcessit, dies autem appropinquavit* (Rom. xiii, 12), significans esse tunc adhuc adeo modicum lumen, ut propinquasse, quam venisse diem dicere maluerit. Quando autem hoc dicebat? Profecto quando Sol reversus ab inferis, jam se ad alta cœli sustulerat. Quanto magis cum adhuc similitudo carnis peccati instar dense nubis operaret auroram, juxta omnes nimirum nostri corporis passiones, ita ut neque amara mors, nec crux probrosa defuerit? quanto magis, inquam, tunc exigua tenuisque admodum lux fuit, et quæ de auroræ magis, quam de Solis prodire præsentia videbatur?

6. Erat ergo aurora, et ipsa subobscura satis, tota illa Christi videlicet conversatio super terram, usque dum occumbens et rursum exoriens, solaris suæ præsentia lumine clariori fugavit auroram, et mane facto absorpta est mox in victoria. Denique

Ahabes: *Et valde mane uno sabbatorum veniunt ad monumentum orto jam sole* (Marc. xvi, 2). Annon mane fuit, quando ortus est Sol? Attulit autem novum de resurrectione decorem, et sereniorem solito lucem, quoniam etsi neveramus eum secundum carnem, sed nunc jam non novimus (II Cor. v, 16). Est scriptum in Prophetæ: *Decorem induit, induit fortitudinem, et præcinxit se* (Psal. xcii, 1): quod carnis infirma, tanquam nubila quædam excusserit, stolam gloriae induens, Sane extunc elevatus est Sol, et sensim demum diffudens suos radios super terram, cœpit paulatim ubique clarior apparere, fervidiorque sentiri. Verum quantumlibet incalescat et invalescat, multiplicet et dilatet radios suos per omnes hujus nostræ mortalitatis curriculum (erit enim nobiscum usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii, 20); non tamen ad meridianum perveniet lumen, nec in illa sui plenitudine videbitur modo, in qua videndus est postea, ab his dumtaxat, quos hac visione ipse dignabitur. O vere meridies, plenitudo fervoris et lucis, solis statio, umbrarum exterminatio, desiccatio paludum, fetorum depulsio! O perenne solstitionis, quando iam non inclinabitur dies loco lumen meridianum, o verinalis temperies, o aestiva venustas, o autumnalis ubertas: et, ne quid videar præterisse, o quies et feratio hiemalis! Aut certe, si hoc magis probas, sola tunc hiems abiit et recessit. Hunc locum, inquit, tantæ claritatis et pacis et plenitudinis indica mihi, ut quemadmodum Jacob adhuc in corpore manens vidit Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima ejus (Gen. xxxii, 30); vel certe sicut Moyses vidit eum, non per figuram est ænigmata, seu per somnia, uti prophetæ alii, sed modo plane præcellentí atque inexpecto cæteris, sibi noto et Deo (Num. xii, 6-8); vel sicut Isaïas revelatis oculis cordis vidit eum super solium excelsum et elevatum (Isa. vi, 1); vel etiam quomodo Paulus raptus in paradisum audivit verba ineffabilia (II Cor. xii, 4), et Dominum suum Jesum Christum vidit oculis suis; ita ego quoque te in lumine tuo et in decoro tuo per mentis excessum merear contemplari pascentem uberioris, quiescentem securius.

B7. Nam et hic pascis, sed non in saturitate; nec cubare licet, sed stare et vigilare oportet propter timores nocturnos. Heu! nec clara lux, nec plena refectio, nec mansio tuta: et ideo *indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Beatam me dicens cum esurio et sitio justitiam (Matth. v, 6). Quid hoc ad illorum felicitatem, qui repleti sunt in bonis domus tuæ (Psal. lxiv, 5), qui epulantur et exsultant in conspectu Dei, et delectantur in laetitia? (Psal. lxvii, 4.) Sed et si quid patior propter justitiam, nihilominus **1390** beatam pronuntias (Matth. v, 9). Et certe pasci ubi timeas pati jucunditatem habet, sed non securitatem. Porro autem pasci et pati simul, nonne molesta jucunditas est? Omnia mihi hic cedunt citra perfectum, plura præter votum, et tutum

nihil. Quando adimplebis me lætitia cum vultu tuo? (*Psal. xv.*, 11). Vultum tuum, Domine, requiram (*Psal. xxvi.*, 8). Vultus tuus meridies est. *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Scio satis ubi pascas non cubaus; indica mihi ubi pascas et cubes. Non ignoro ubi aliis temporibus pascere soleas; sed scire velim ubi in meridie pascas. Nam in tempore quidem mortalitatis meæ, et in loco peregrinationis meæ consuevi sane sub tua custodia pasci, et pasceres inlege, et prophetis, et psalmis de te; nec non in evangelicis pascuis et apud apostolos similiter requievi; frequenter etiam de gestis sanctorum, et verbis, et scriptis eorum, victum mihi atque attinentibus mihi mendicavi ut potui; frequentius autem (quoniam is magis ad manum fuit) manducavi panem doloris, et vinum compunctionis bibi; et factæ sunt mihi lacrymæ meæ pannes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: *Ubi est Deus tuus?* (*Psal. xli.*, 4.) Nisi quod de mensa tua; siquidem parasti in conspicu meo mensam adversus eos qui tribulant me (*Psal. xxii.*, 5): de ipsa, inquam, tuae quidem beneficio miserationis, accipio, in quo uteunque respiro, quoties tristis est anima mea, et quoties conturbat me. Haec pascua novi et frequentavi te secuta pastorem; sed indica, quæso, etiam quæ non novi.

8. Sunt quidem et alii pastores, qui dicunt se esse sodales tuos, et non sunt, habentes greges suos, et fines suos pabulo mortis refertos, in quibus pascunt nec tecum, nec per te, quorum utique terminos non intravi, nec appropriavi eis. Ipsi sunt qui dicunt: *Ecce hic est Christus, ecce illic est* (*Marc. xiii.*, 21); promittentes sapientiæ et scientiæ pascua uberiora, et creditur eis, et confluunt ad eos multi, et faciunt eos filios gehennæ duplo quam se. Cur hoc, nisi quia non est ibi meridies et perspicua lux, ut liquido veritas cognoscatur; facileque pro ea recipitur falsitas propter verisimilitudinem, quæ non facile in obscuro a vero discernitur, præsertim quia aquæ furtiæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior? (*Prov. ix.*, 17.) Et propterea quæso, ut indices mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie, id est in manifesto, ne seducta incipiam vagari post greges sodalium tuorum, quemadmodum et ipsi vagi sunt, nulla stabiles certitudine veritatis, semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes (*II Tim. iii.*, 7). Hæc sponsa propter philosophorum et hæreticorum varia et vana dogmata.

9. Mihi vero videtur non solum propter ea, sed et propter dolos invisibilum potestatum, sicut sunt seductorii spiritus, sedentes in insidiis et parantes sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde: propter hos, inquam, et maxime, videtur mihi illa meridies optanda etiam nobis, ut clara luce deprehendamus astutas diaboli, atque angelum Satanae illum qui se transfiguravit in angelum lucis (*II Cor. xi.*, 14), ab angelo nostro facilime discernamus. Non enim aliter nos custodire sufficiimus ab incursu et dæmonio meridiano (*Psal. xc.*,

A 6), nisi in meridiano æque lumine. Quod quidem dæmonium idecet meridianum dictum existimo, quia sunt aliqui de numero malignorum, qui cum merito tenebrosæ obstinateque voluntatis suæ nox et nos perpetua sint, diem tamen se ad fallendum simulare neverunt, nec modo diem, sed et meridiem, sicut eorum princeps non contentus esse æqualis Deo, etiam adversatur, et extollitur supra id quod dicitur, aut quod colitur Deus (*II Thess. ii.*, 4). Itaque nisi cordi illius, quem forte aliquod istiusmodi dæmonium meridianum tentandum acceperit, oriens ex alto illuxerit verus meridies, qui falsum convincat et prodat, non poterit omnino caveri, sed tentabit et supplantabit sine dubio sub specie boni, pro bono scilicet malum incauto et improviso persuadens. Et tunc meridies, id est major claritas, appetens, cum quasi boni majoris imaginem præfert.

B 1391 40. Quoties, verbi causa, suggestit anticipare vigilias, quo ad solemnia fratrum illuderet dormitanti? Quoties, produci jejunia, ut divinis obsequiis eo inutilem redderet, quo imbecillum? Quoties bene proficiens in cenobii invidens, obtenuit quasi majoris puritatis erenum petere persuasit, et cognoverunt miseri tandem, quam verus sit sermo quem frustra legerant: *Væ soli, quoniam si ceciderit, non habet sublevantem?* (*Eccle iv.*, 10.) Quoties ad opus manuum plus, quam opus fuerat, incitavit; et fractum viribus, cæteris regularibus exercitiis invalidum reddidit? Quam multis exercitationem corporis, quæ juxta Apostolum ad modicum valet (*I Tim. iv.*, 8), non modicam persuasit, et pietate fraudavit? Denique ipsi experti estis, quomodo quidam, ad verecundiam illorum dico, qui ante inhiberi non poterant (ita in spiritu vehementi ad omnia ferebantur), post ad tantam ignaviam devenierunt, ut secundum illud Apostoli, cum spiritu cæperint, nunc carne consummentur (*Galat. iii.*, 3): quam turpe iniere fœdus cum suis corporibus, quibus crudele ante indixerant bellum. Videas, prob pudor! importune superflua queritare, qui prius necessaria obstinatissime recusabant. Quanquam si qui in sua forte invicti obstinatione perdurant, indiscretius abstinentes, et singularitate notabili turbantes eos, cum quibus habitare debent unius moris in domo; haud scio sane an se existiment pietatem retinere, cum hujusmodi mihi videantur et longius abjecisse. Nam qui sapientes in oculis suis decreverunt apud se nec consilio acquiescere, nec præcepto, videant quid respondeant, non mihi, sed dicenti: *Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nelle acquiescere.* Præmisserat autem quia melior est obedientia quam victimæ et auscultare magis quam offerre adipem arictum (*I Reg. xv.*, 22, 23), id est abstinentiam contumacium. Unde Dominus per prophetam: *Nunquid manducabo ait, carnes laurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* (*Psal. xlix.*, 13.) significans minime sibi accepta fore jejunia superborum vel immundorum.

11. Sed sane vereor, ne damnantes superstitiones, videamur frena laxare gulosis; et audiunt illi ad periculum sui, quod ad remedium his dicitur. Quamobrem audite, utraque pars, quatuor esse tentationum genera, et ipsa nobis ita propheticus sermone describi. *Scuto, inquit, circumdabit te veritas ejus; non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano* (*Psal. xc, 5, 6*). Attende nihilominus et vos alii, quod omnibus spero profuturum. Illud omnes in nobis sentimus et sensimus qui conversi sumus ad Dominum, quod sancta Scriptura dicit: *Fili, accedens ad servitatem Dei, sta in timore, et præpara animam tuam ad temptationem* (*Ecli. ii, 1*). Itaque primordia nostra conversionis, juxta communis quidem experientiam rationem, primus exagitat timor, quem intrantibus statim horror vitae ingerit arctioris, et insueta austerioris disciplinae. Atque is timor nocturnus dicitur, vel quia nox in Scripturis designare solet adversa, vel quoniam propter quod adversa pati aggredimur, id nondum revelatum est. Si enim dies ille luceret, in cuius lumine pariter et labores et præmia videremus; timor omnino quorumvis laborum nullus esset præ desiderio præmiorum, dum clara luce appareret quoniam non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futurum gloriam, quæ revelabitur in nobis (*Rom. viii, 18*). Nunc vero quoniam abscondita sunt ab oculis nostris, et nox est interim in hac parte; tentamur nimis a timore nocturno, et pro bonis quæ non videmus, formidamus quæ impræsentiarum sunt adversa tolerare. Vigilandum proinde et orandum primo intrantibus contra hanc primam temptationem, ne subito præoccupati a pusillanimitate spiritus et tempestate, a bono cœpto, quod absit! resiuant.

12. Superata autem hac temptatione, armenius nos nihilominus et adversus hominum laudes, quæ de laudabili potissimum vita sumunt materiam. Alioquin patebimus vulnera a *sagitta volante in die*, quæ est inanis gloria. Fama siquidem volat; et ideo in die, quia ex **1392** operibus lucis. Si haec exsufflatur tanquam inanis aura, restat ut solidius aliquid afferatur de divitiis et honoribus saeculi, si forte qui non curat laudes, appetat dignitates. Et vide, si non hic ordo tentandi servatus est in Domino nostro, cui post suggestum ad solam vanitatem præcipitum, ostensa sunt omnia regna mundi atque oblatæ (*Matth. iv, 6, 8*). Tu ergo exemplo Domini et ista renne. Alter necesse est circumveniri te a *negotio perambulante in tenebris*, quod est hypocrisis. Etenim ista de ambitione descendit, et in tenebris habitatio ejus: quippe abscondit quod est, et quod non est mentitur. Negotiatur autem omni tempore, formam retinens pietatis ad esse occultandum, virtutem autem ejus vindicans, et emens honores.

13. Postrema tentatio est dæmonium meridianum, quod soleat maxime insidiari perfectis, qui videlicet, tanquam viri virtutum, omnia superave-

Arint; voluptates, favores, honores. Quid enim jam superest ei qui tentat, in quo possit pugnare palan adversus hujusmodi? Venit proinde occultus, qui manifestus non audet; et quem satis expertus est apertum omne horrere malum, falso bono supplante molitur. Qui autem dicere possunt cum Apostolo: *Non enim ignoramus astutias ejus* (*II Cor. i, 11*); quo plus proficiunt, eo magis solliciti sunt cavere a laqueo isto. Hinc est quod Maria angelica salutatione turbatur (*Luc. 1, 29*), dolum, nisi fallor, suspicans; et Josue non prius amicum angelum suscepit, quam esse amicum uoverit. Denique sci-seitatur, suusne sit, an adversariorum (*Josue v, 13-15*), tanquam qui expertus sit dæmonii meridiani versutias. Apostoli quoque aliquando cum laborarent in remigando, vento adversante et jactante nivieculam, videntes Dominum ambularem super mare, et putantes esse phantasma, ita ut clamarent præ timore, non apertam meridiani suspicionem dæmonii prætenderunt? Et recordamini Scripturæ dicentis, quia *quarta vigilia noctis venit ad eos ambulans supra mare*. Quarto igitur, id est supremo demum loco, haec tentatio formidetur, et quo se in summo stare quis viderit, eo sibi vigilantius ab incursu et dæmonio meridiano cavendum intelligat. Porro discipulis verus se manifestavit meridies in eo quod audierunt: *Ego sum, nolite timere* (*Matth. xiv, 23-27*); et falsi suspicio ab eis depulsa est. Utinam et nobis, quoties palliata falsitas molitur irrepere, emitat lucem suam et veritatem suam ad prodendam illam oriens ex alto verus meridies; et dividat lucem a tenebris, ut non notemur a propheta tanquam ponentes lucem tenebras, et tenebras lucem (*Isai. v. 20*).

14. Adhuc, nisi tadio fuerit longitudo sermonis, has quatuor tentationes tentabo suo ordine assignare ipsi corpori Christi, quod est Ecclesia. Et ecce quam brevius possum percurro. Videite primitivam Ecclesiam, si non primo pervasa est acriter nimis a timore nocturno. Erat enim nox, quando omnis qui interficeret sanctos, arbitrabatur obsequium se præstare Deo. Hac autem temptatione devicta et sedata tempestate, inclita facta est, et juxta promissionem ad se factam, in brevi posita in superbiam saeculorum. Et dolens inimicus quod frustratus esset, ad timore nocturno convertit se callide ad sagittam volantem in die, et vulneravit in ea quosdam de Ecclesia. Et surrexerunt homines vani, cupidi gloriæ, et voluerunt sibi facere nomen: et exeunt de Ecclesia, diu eundem matrem suam afflixerunt in diversis et perversis dogmatibus. Sed haec quoque pestis depulsa est in sapientia sanctorum, sicut et prima in patietia martyrum.

15. En tempora ista libera quidem Deo miserante ab utraque illa maliua; sed plane fœda a *negotio perambulante in tenebris*. Væ generationi huic a fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis! si tamen hypocrisis dici debet, quæ jam latere præ abundancia non valet, et præ impudentia non quærit. Serpit

hodie putida tabes per omne corpus Ecclesiæ, et quo latius, eo desperatius; eoque periculosius, quo interius. Nam si iusurgeret apertus inimicus hæreticus, mitteretur foras et aresceret; si violentus inimicus, absconderet se forsitan **1393** ab eo. Nunc vero quem ejiciet, aut a quo abscondet se? Omnes amici, et omnes inimici; omnes necessarii, et omnes adversarii; omnes domestici, et nulli pacifici; omnes proximi, et omnes quæ sua sunt quærunt. Ministri Christi sunt, et servinnt Antichristo. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is quem quotidie vides meretricius ditor, bistrionicus habitus, r̄gius apparatus. Inde aurum in frenis, in selis et calcaribus, et plus calcaria quam altaria fulgent. Inde splendidæ mensæ et cibis, et scyphis; inde commissationes et ebrietates; inde cithara, et lyra, et tibia; inde redundantia torcularia, et promptuaria plena, eructantia ex hoc in illud. Inde dolia pigmentaria, inde referta marsupia. Pro hujusmodi volunt esse et sunt ecclesiarum praepositi, decani, archidiaconi, episcopi, archiepiscopi. Nec enim haec merito cedunt, sed negotio illi, quod perambulat in tenebris.

16. Olim prædictum est, et nunc tempus impletionis advenit: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima* (*Isai. xxxviii, 17*). Amara prius in nece martyrum, amarior post in conflitu hæreticorum, amarissima nunc in moribus domesticorum. Non fugare, non lugere eos potest; ita invaluerunt, et multiplicati sunt super numerum. Intestina et insanabilis est plaga Ecclesiæ; et id eo in pace amaritudo ejus amarissima. Sed in qua pace? Et pax est, et non es pax. Pax a paganis, et pax ab hæreticis; sed non profecto a filiis. Vox plangentis in tempore isto: *Filios enutriu' et exaltavi, ipsi autem spreverunt me* (*Isai. 1, 2*). Spreverunt et maculaverunt me a turpi vita, a turpi quæstu, a turpi commercio, a negotio denique perambulante in tenebris. Superest ut jam de medio fiat dæmonium meridianum ad seducendos si qui in Christo residui sunt, a hinc permanentes in simplicitate sua. Siquidem absorbuit fluvios sapientum, et torrentes potentium, et *habet fiduciam ut Jordanis influat in os ejus* (*Job. xl, 18*), id est simplices et humiles qui sunt in Ecclesia. Ipse enim est Antichristus, qui se non solum diem, sed et meridiem mentietur, et extolleter supra id quod dicitur, aut quod colitur Deus: quem Dominus Jesus interficit spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui (*II Thess. ii, 4, 8*), utpote verus et æterius Meridies, sponsus et advocatus Ecclesiæ, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXIV.

In quo tractatur de humilitate et patientia.

1. *Si ignoras te, o pulchra inter mulieres egredere, et abi post greges sodalium tuorum et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorem* (*Cant. i, 7*). Olim sanctus Moyses, quoniam multum præsumebat de gratia et familiaritate, quam invenerat apud Deum, aspirabat ad quamdam visionem magnam, ita ut

Adiceret Deo: *Si inveni gratiam in oculistuis, ostende mihi te ipsum.* Accepit autem pro ea visionem longe inferiorem, ex qua tamen ad ipsam quam volbat, posset aliquando pervenire (*Exod. xxxii, 13-23*). Filii quoque Zebedæi in si nplicitate cordis sui ambulantes, magnum aliiquid et ipsi sunt, sed ad grandum nihilominus sunt reducti, per quem fuerat ascendum (*Matth. xx, 21-23*). Ita et modo sponsa, quoniam rem grandem postulare videtur, reprimitur sane austeriori responsione, sed plane, utili et fideli. Oportet namque humiliiter sentire de se nitente ad altiora, ne, dum supra se attollitur, cadat a se, nisi in se firmitec per veram humilitatem fuerit solidatus. Et quia nisi humiliatis merito maxima minime obtinentur, propriea qui pe-vehendus est, correptione humiliatur, humiliitate meretur. Tu ergo cum te humiliari videris, habeto **B**id signum in bonum omnino argumentum gratiae propinquantis. Nam sicut ante ruinam exaltatur cor (*Prov. xvi, 18*), ita ante exaltationem humiliatur. Sane utrumque legis, Deum scilicet et superbis resistere, et humiliis dare gratiam (*Jac. iv, 6*). Nonne denique servum suum Job, cum post insignem **1394** triumphum, tantam et iam probatam ipsius patientiam larga remunerandam bædictione censeret, prius in multis et distictis percunctionibus humiliare coravit, et sic parare viam bædictioni (*Job xxxviii, sqq.*).

2. At parum est cum per se ipsum humiliat nos Deus, si tunc libenter accipimus, nisi quando ei per alium hec facit, sapiamus similiter. Quamobrem accipite hujus r̄i mirabile documentum de sancto David. Aliquando maledictum est illi et a servo; at ille nec cumulatam injuriam sensit, quia præsensit gratiam. *Quid mihi, ait, et vobis, filii Sarvæ?* (*II Reg. xvi, 10*.) O vere bæminem secundum cor Dei, qui se ulci-centi, potius quam exprobranti succensendum putavit Unde et secura conscientia loquebatur: *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis* (*Psal. vii, 4*). Velut ergo prohiberi maledicuum conviciantem, quæstum aestimans maledicta. Et addit: *Dominus misit illum ad maledicendum David* (*II Reg. xvi, 10*). Prorsus secundum cor Dei, qui de corde Dei serebat sententiam. Sæviebat lingua maledicta, et ille intendebat quid in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus, et animus inclinabat se ad benedictionem. Nunquid in ore blasphemari Deus? Absit! Sed eo usus est ad humiliandum David. Nec latuit Prophetam; quippe cui incerta et occulta sapientia suæ manifestaverat Deus (*Psal. l, 8*), et iteo dicit: *Bonum mihi quod humiliasti me, ut discam justifications tuas* (*Psal. cxviii, 71*).

3. Vides quia humilitas justificat nos? Humilitas dixi; et non: Humiliatio. Quanti humiliantur, qui humiles non sunt? Alii cum rancore humiliantur, alii patienter, alii et libenter. Primi rei sunt, sequeentes innoxii, ultimi justi. Quanquam et innocencia portio justitiae est, sed consummatio ejus apud

humilem; qui autem dicere potest: *Bonum mihi quia humiliasti me*, is vere humiliis est. Non potest hoc dicere qui invitatus tolerat; minus, qui murmurat. Neutri horum promittimus gratiam, quod humiliatur: etsi sane longe hi duo a se diffringant, et alter quidem in patientia sua possideat animam suam, alter in suo murmure pereat. Sed enim etsi unus iram, neuter lamen gratiam promeretur; quoniam non humiliatis, sed humiliibus Deus dat gratiam. Est autem humiliis, qui humiliationem convertit in humilitatem, et ipse est qui dicit Deo: *Bonum mihi quod humiliasti me*. Nemini prorsus, quod patienter fert, bonum est, sed plane molestum. Scimus autem quod hilarem datorem diligit Deus (*II Cor. ix, 7*). Unde et cum jejunamus, jubeatur caput nostrum ungere oleo, et faciem lavare (*Matth. vi, 17*), ut nostrum scilicet opus bonum spirituali quadam gaudio conditatur, et holocaustum nostrum pingue fiat. Etenim sola gratiam, quam præfert, meretur læta et absoluta humilitas. Quæ enim coacta fuerit vel extorta, qualis utique est in vitro paciente illo qui possidet animam suam; bæc, inquam, humiliatis, etsi vitam obtinet propter patientiam, propter tristitiam tamen gratiam non habebit (200). Non enim congruit ei, qui ejusmodi est, illud Scripturæ: *Glorietur humiliis in exaltatione sua* (*Jac. i, 9*); quoniam non sponte humiliatur, neque libenter.

4. Vis autem videre humiliem recte gloriantem, et vere dignum gloria? Libenter, inquit, gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi (*II Cor. xii, 9*). Non dicit patienter se ferre infirmitates suas; sed et gloriari, et libenter gloriari in illis, probans etiam sibi bonum esse, quod humiliatur; nec sufficere omnino, ut possideat animam suam tanquam patienter humiliatus, nisi et gratiam accipiat tanquam sponte humiliatus. Generalem vero hinc audi regulam: *Omnis qui se humiliat, ait, exaltabitur* (*Luc. xiv, 11*). Significat profecto, non omnem exaltandam esse humiliatem, sed eam tantum, quæ de voluntate venit, non ex tristitia, nec ex necessitate. Nec enim per contrarium omnis qui exaltatur, humiliandus erit; sed tantum qui se exaltat, humiliabitur, nimis ob voluntariam vanitatem. Ita ergo non qui humiliatur; sed qui sponte se humiliat, exaltabitur; **1395** utique ob meritum voluntatis. Esto enim quod humiliatis materia per alium ministratur, verbi gratia, probra, damnatio, supplicia; non tamen idcirco recte ab alio, quam a semetipso humiliatus ille dicetur, qui illa omoia tacita et læta conscientia, causa Dei subeunda decreverit.

5. Sed quo progredimur? Patienter, ut sentio, sustinetis excessum in verbo de humiliata et patientia; sed revertamur ad locum, de quo digressi sumus. Id namque iacit nobis ex occasione responsi, quo grandia præsumentem sponsam reprimendam

(200) Nimis peculiarem gratiam veris humiliibus repremissam, his verbis, *Deus humilibus dat gratiam*; peculiarem, inquam, gratiam, non modo

A censuit sponsus, et non ad insipieutiam illi; sed ut sane ex eo probabilioris et majoris humiliatis daretur occasio, per quam dignior potiorum, atque eorum ipsorum quæ petebat, capacior efficeretur. Verumtamen quia adhuc in ianuis sumus præsentis capituli, discussionis ejus initium principio, si placet, sermonis alterius ordinatur, præserit ne verba sponsi vel recenseantur cum tedium, vel audiantur. Quod ipse averiat a servis suis Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXV.

De incrcpatione dura, quam facit sponsus ad sponsam; et dupli ignorantia nimium pavenda et fugienda.

B 1. Si te, inquit, ignoras, egredere (*Cant. 1, 7*). Dura et aspera increpatio, quod dicit, *egredere*. Illoc quippe verbum servi audire solent a valde irascientibus et indignantibus dominis, vel ancillæ a dominabus suis, cum graviter illas offendunt: Exi hinc, exi a me, egredere a conspectu meo et a domo ista. Illoc ergo verbo aspero et amaro sa:is, nimisque increpatio utitur modo sponsus contra dilectam, sub conditione tamen, si se ipsam ignoraverit. Nil quippe validius efficaciusve ad terrendum potuit in eam intendere, quam ut egredi minaretur. Quod et tu advertere potes, si bene attendas unde quo egredi jubeatur. Unde enim, quo putas, nisi de spiritu ad carnem, de bonis animi ad sæcularia desideria, de interna requie mentis ad mundi strepitum, et inquietudinem curarum exteriorum? In quibus omnibus non est nisi labor et dolor, atque afflictio spiritus. Quæ enim anima semel a Domino didicit et accepit intrare ad se ipsam, et in intimis suis Dei præsentiam suspirare, et querere faciem ejus semper: spiritus est enim Deus; et qui querunt cum, oportet eos in spiritu ambulare, et non in carne, ut secundum carnem vivant: talis, inquam, anima nescio an vel ipsam gehennam ad tempus experiri horribilis pœnalius ducat, quam post spiritualis studii hujus gustatanus semel suavitatem emere denou ad illecebras, vel potius ad molestias carnis, sensumque inexplabilem repetere curiositatem, dicente Ecclesiastic: *Oculus non impletur visu, nec auris auditu* (*Eccle. 1, 8*). Audi enim hominem expertum quæ loquimur: *Bonus es, inquit, Domine, sperantibus in te, animæ querenti te* (*Thren. iii, 25*). Ab hoc bono si quis avertere sanctam illam animam conaretur, puto haud secus accepisset, quam si se de paradiiso, et ab ipso introitum gloriae conspiceret deturbari. Audi adhuc et alium similem huic: *Tibi dixit cor meum, ait, exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram* (*Psal. xxvi, 9*). Unde et dicebat: *Mihi autem adhærere Deo bonum est* (*Psal. lxxii, 28*); et item loquens ad animam suam dicit:

internam, sed etiam externam, nempe exaltationem etiam in hac vita.

Convertere, anima mea, in requiem tuam, quia Dominus beneficit tibi (Psal. cxiv, 7). Dico ergo vobis : Nihil est quod in tantum formidet, quisquis hoc beneficium semel accepit, quam ne gratia derelictus, necesse habeat denuo egredi ad carnis consolationes, immo desolationes ; rursumque carnalium sensuum sustinere tumultus.

2. Terribilis preceps et nimis formidolosa communitatio : *Egredere, et pasce hædos tuos*. Quod est : Indignam te neveris illa tua familiariter et suavi rerum contemplatione cœlestium, intelligibilium, divinarum. Quamobrem egredere de sanctuario meo, corde tuo, ubi secretos sacrosque veritatis ac sapientiae sensus 13896 dalciter haurire solebas; et magis tanquam una de sacerdatis, pascendis et oblectandis tuæ carnis sensibus intricare. Hædos quippe (qui peccatum significant, et in iudicio collocandi sunt a sinistris) dicit vagos et petulantem corporis sensus, per quos peccatum, tanquam mors per fenestras, intravit ad animam. Cui et bene congruit quod sequitur in Scriptura : *Juxta tabernacula pastorum*. Non enim supra, sicut agni, sed juxta tabernacula pastorum hædi pascuntur. Pastores siquidem, qui veri pastores sunt, licet tabernacula habeant de terra et in terra, corpora videlicet sua, in diebus quibus nunc militant; non tamen de terra, sed de cœlestibus pascuis greges Dominicanos pascere consueverunt : neque enim suam eis, sed Domini prædicant voluntatem. At hædi, qui sunt corporis sensus, cœlestia non requirunt; sed juxta tabernacula pastorum, in omnibus videlicet bonis sensilibus hujus mundi, quæ est regio corporum, sumunt, unde sua desideria non tam satient quam irritent.

3. Turpis mutatio studiorum ! ut cui ante studii fuerat, perigrinantem et exsulem animam suam sacris meditationibus, tanquam cœlestibus pascere bonis, Dei beneplacitum et mysteria voluntatis ejus inquirere, penetrare devotione cœlos, et mente supernas circuire mansiones, salutare patres atque apostolos et choros prophetarum, martyrumque admirari triumphos, ac stupere pulcherrimos ordines angelorum : nunc omnibus his omissis, turpi se mancipet corporis servituti ad obediendum carni, ad satisfaciendum ventri et gulæ, ad mendicandum in universa terra, unde ex ea quæ præterit mundi hujus figura, suam semper famelicam curiositatem aliquatenus consoletur. Exitus aquarum deducant oculi mei super hujusmodi animam, quæ cum nutritur in croceis, demum amplexatur stercora (*Thren. iv, 5*). *Pavit enim, juxta beati viri sententiā, sterilem quæ non habebat filios, et viduæ non beneficit* (Job. xxiv, 21). Et vide, quia non simpliciter, egredere; sed egredere, inquit et abi post greges sodalium tuorum, et pasce hædos tuos. In quo, ut mihi videtur, magnæ cujusdam rei nos admonet. Quid istud? Heu! quod egregia creatura, jam olim facta de grege, et nunc in pejus miserabiliter prouens, non saltem inter greges remanere permitti-

A tur, sed post abire jubetur. Quomodo, inquis? Quomodo legis : *Homo cum in honore esset, non intelllexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (Psal. xlvi, 13). Ecce quomodo de grege facta est egregia creatura. Puto, dicent jumenta, si loqui fas esset : *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis* (Gen. iii, 22). *Cum in honore esset*, inquit. In quo honore, queris? Habitabat in paradiſo, et in loco voluptatis conversatio ejus. Nihil molestiae, nihil indigentiae sentiebat, odoriferis stipatus malis, fulcitus floribus, gloria et honore coronatus, et constitutus super opera manuū Plasmatoris; magis autem ob insigne divinæ similitudinis præcellebat; et erat illi sors et societas B cum plebe angelorum, et cum omni militia cœlestis exercitus.

4. Sed mutavit istam gloriam Dei in similitudinem vituli comedentis fenum. Inde est quod panis angelorum factus est fenum positum in præsepio, appositum nobis tanquam jumentis. *Verbum quippe caro factum est* (Joan. i, 14), et juxta prophetam : *Omnis caro fenum*. At fenum istud minime desiccatum est, nec ex eo cecidit flos, quia requievit super ipsum Spiritus Domini. Propter hoc namque aliquando finis venit universæ carnis, quia spiritus recesserat vitae. Denique ait : *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est* (Gen. vi, 3). Carnis nomine hoc loco vitium designari intellige, non naturam : nec enim spiritum natura expungit, sed vitium. Propter vitium ergo *omnis caro fenum, et omnis gloria ejus tanquam flos feni*. *Exsiccatum est*, inquit, *fenum, et cecidit flos*; sed non ille flos qui de virga et radice Jesse ascendit, eo quoq; requievit super eum Spiritus Domini (Isai. xi, 1, 2); nec illud fenum quod *Verbum factum est*, pro eo quod sequitur in propheta, *Verbum autem Domini manet in æternum* (Isai. xl, 6-8). Si enim fenum Verbum, et 13897 *Verbum in æternum manet, fenum quoque necesse est maneat in æternum*. Alioquin quomodo vitam præbet æternam, si ipsum minime manet in æternum? Ait enim : *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum*. Et quem panem dicit, aperit cum subjugat : *Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita* (Joan. vi, 52). Quomodo ergo æternum nou est, quo æternaliter vivitur?

D 5. Sed recole nunc mecum vocem Filii ad Patrem loquentis in psalmo : *Non dabis, inquit, Sanctum tuum videre corruptionem* (Psal. xv, 10). Haud dubium quin de corpore dicat, quod in sepulcro jacebat exanime. Ille enim saeculum et angelus qui nuntiavit Virgini, locutus est dicens : *Et quod naseetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei* (Luc. i, 35). Quo ergo pacto sanctum fenum poterat videre corruptionem, quod de incorrupti uteri perpetuo virore vernantibus pascuis ortum, etiam avidos angelorum in se figere possit obtutus, insatiabiliter oblectandos? Perdat sane fenum viriditatem, si Maria virginitatem amiserit. Ergo cibus hominis mutavit se in pabulum pecoris, homine mutato in pecus. Heu tristis et la-

erymota mutatio! ut homo paradisi accola, terrae dominus, cœli civis, domesticos Domini sabaoth, frater, beatorum spirituum, et cœlestium cohæres virtutum, repentina se conversione invenerit et propter infirmitatem jacentem in stabulo, et propter similitudinem pecorinam indigentem feno, et propter indomitam feritatem alligatum præsepio, sicut scriptum est : *In camo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te* (Psalm. xxxi, 9). Agnosce tamen, o bos, possessorem tuum; et tu, asine, præsepe domini tui; ut prophetae Dei fideles inveniantur, qui ista sunt Dei mirabilia prælocuti. Cognosce, pecus, quem non cognovisti homo; adora in stabulo quem fugiebas in paradiſo; honora præsepium cuius contempsisti imperium; comedere fenum, quem panem, et panem angelicum fastidiſti.

6. Sed quænam causa, inquis, tantæ dejectionis? Profecto quod homo cum in honore esset, non intellexit. Quod non intellexit? Non dicit: Nos dicamus. Positus in honore non intellexit quod limus esset, honoris fastigio delectatus; et continuo in se expertus est, quod tanto post tempore homo de filiis captivitatis et prudenter advertit, et veraciter protulit, dicens: *Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit* (Galat. vi, 3). Væ misero, quod non fuit qui jam tunc dicere ei: *Quid superbis, terra et cinis?* (Eccli. x, 9.) Hinc egregia creatura gregi admista est, hinc bestiali similitudine Dei similitudo mutata est, hinc societas cum jumentis pro consortio angelorum inita est. Vides quam sit fugienda nobis haec ignorantia; de qua tot millia malorum universo nostro generi provenerunt? Ait enim propterea hominem jumentis insipientibus comparatum, quia non intellexit. Cavenda proinde omnimodis ignorantia, ne forte, si adhuc sine intellectu, et post vexationem, inventi fuerimus, multo plura et graviora prioribus mala inveniant nos, dicaturque de nobis: *Curavimus Babylonem, et non est sanata* (Jerem. li, 9). Merito quidem, quod nec vexatio dederit intellectum auditum.

7. Et vide ne forte etiam hinc sponsus, cum dilectam ab ignorantia tanto increpationis tonitruo deterret, propterea minime dixerit: Egredere cum gregibus; aut: Egredere ad greges; sed: *Egredere, ait, post greges sodalium tuorum*. Utquid hoc? Sane ut secundam proinde ignorantiam priore magis pavendam pudendamque ostenderet, quod illa hominem bestiis parem fecisset, ista et posteriore. Nam homines quidem merito ignorantiae ignorati, id est reprobati, et ad tremendum illud judicium stare, et igni perpetuo tradi habent, non autem et pecudes. Nec dubium fore deterius his qui sic erunt, quam his qui omnino non erunt. *Melius ei fuerat*, inquit, *si natus non fuisset homo ille* (Marc. xiv, 21.) Non utique si natus non fuisset omnino, sed si natus non fuisset homo; sed, verbi gratia, aut pecus, aut alia quæpiam creatura: quæ quoniam judicium non habet, ad judicium non veniret, ac per hoc nec ad

A supplicium. Stat ergo anima rationalis, quæ se ob priorem ignorantiam 1398 erubescit, pecudes habere sodales in perfruendis utique bonis terræ; non etiam similiter socias habituram in perferendis tormentis gehennæ; et tum demum etiam ab ipsis gregibus suorum sodalium jumentorum cum dedecore exturbanum; nec jam vel cum ipsis ituram, sed plane post, quando illis nihil mali sentientibus, ipsa malis omnibus exponetur: a quibus non liberabitur in æternum, siquidem secundo ignorare adjicerit. Egreditur itaque homo, et solitarius abit post greges sodalium suorum, cum solus in inferno inferiori retruditur. Annon tibi posteriore videtur tenere locum, qui ligatis manibus et pedibus projicitur iu tenebras exteriōres? Et erunt profecto novissima hominis illius pejora prioribus, quando qui prius bestiis æquabatur, nunc ei postponitur.

B 8. Puto quod et in præsenti vita, si bene advertas, posteriore ire pecoribus hominem judicabis. An non siquidem tibi videtur ipsis bestiis quodam modo bestialior esse homo ratione vigens, et ratione non vivens? Nam pecus quidem si se ratione non regat, excusationem habet a natura, a qua hoc ei penitus munus negatum est; non habet homo, cui ab ipsis speciali prærogativa donatum est. Merito proiude eo ipso censetur homo egredi, et post ire gregalibus animantibus, quod solum hoc animal conversatione degeneri jura naturæ transgrediens, rationis compositionis expertia moribus et affectibus imitatur.

C Convincitur ergo ire post greges homo, et nunc quidem depravatione naturæ, postmodum autem et extremitate penæ.

D 9. Ecce sic maledicetur homo qui ignorantiam Dei habere inventus fuerit. Dei dicam, an sui? Utrumque sine dubio; utraque ignorantia damnabilis est, utralibet sufficit ad perditionem. Vis scire quia ita est? Sed de Dei minime dubitas, si tamen constat tibi non aliam vitam esse æternam, quam ut Patrem cognoscas Deum verum, et quem misit Jesum Christum (Joan. xvii, 3). Audi ergo sponsum liquido et aperte in anima etiam animæ ignorantiam condemnantem. Quid enim dicit? Non utique si Deum, sed: *Si ignoras te, inquit, etc.* Patet ergo quia ignorans ignorabitur (I Cor. xiv, 38), sive se, sive Deum ignorare contingat. De qua utraque ignorantia erit nobis, si tamen Deus manum apponit, utilis admodum disputatio. Nom modo tamen; ne fatigati, et non præmissa ex more oratione, aut ego minus diligenter rem necessariam prosequear, aut vos minus attente, quæ nonnisi magno suscipienda sunt desiderio, audiatis. Etenim si corporis cibus, cum absque appetitu et satiatus illum sumis, non modo non prodest, sed et nocet plurimum; multo magis panis animæ cum fastidio sumptus, non scientiæ nutrimentum, sed magis tormentum conscientiæ importabit. Quod a nobis avertat sponsus Ecclesie Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXVI.

Quod scientia litterarum sit bona ad instructionem, sed scientia propriæ infirmitatis sit utilior ad salutem.

1. En ego meæ promissioni; en ego desideriis vestris, en ego etiam Deo pro debito tamulatu. Tripli, ut videtis, ratione urgeor ad loquendum; paeti veritate, charitate fraterna, timore Domini. Si taceo, os meum condemnabit me. Quid, si loquar? Profecto vereor idem iudicium, ne loquentem vide-licet, et non facientem, identidem os meum con-demnet me. Juvate me orationibus vestris, ut semper possim et loqui quæ oportet, et opere implere quæ loquor. Non ignoratis hodiernum nobis propositum esse sermonem de ignorantia, vel potius de igno-rantiis; quoniam dñe, si meministis, propositæ sunt, nostri una, et altera Dei: quas et monimus ambas esse cavendas, quod ambæ damnabiles sint. Superest ut clarius hoc ipsum faciam, edisseram plenius. Sed prius querendum existimo, sitne igno-rantia omnis damnabilis: **1399** Et mihi quidem videtur non esse: neque enim omnis ignorantia damnat; sed multa et innumera esse, quæ nescire liecat absque diminutione salutis. Verbi gratia, si ignoras fabrilem artem, seu carpentariam, aut cæ-menariam, et quæcumque istiusmodi sunt artes, quæ ad usus vitæ hujus præsentis ab hominibus exercentur, nunquid impedit ad salutem? Etiam absque omnibus illis artibus, quæ liberales dicuntur (quavis honestioribus utilioribusque studiis et di-scantur et exerceantur), quamplurimi hominum salvi facti sunt, placentes moribus atque operibus: quantos enumeral Apostolus in Epistola ad Hebreos, factos dilectos, non in scientia litterarum, sed in conscientia pura et fide non facta (*Hebr. xi*). Omnes placuerunt Deo in vita sua, vita meritis, non scientiæ. Petrus, et Andreas, et filii Zebedæi, cæterique condiscipuli omnes, non de schola rhetorum aut philosophorum assumpti sunt; et nihilominus tamen Salvator per ipsos operatus est salutem in medio terra. Non in sapientia, quæ in ipsis esset plus quam in cunctis viventibus (*Eccle. i, 16*) (quemadmodum sanctus aliquis de semetipso confessus est), sed in fide et lenitate ipsorum salvos fecit illos, etiam et sanctos, etiam et magistros. Denique notas mundo fecerunt vias vitæ, et non in sublimitate sermonis, aut in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed sicut placuit Deo per stultitiam prædicationis eorum sal-vos facere eridentes, quia mundus cum in sua sa-pientia non cognovit (*I Cor. ii, 1; i, 17, 21*).

2. Videar forsitan nimius in suggillatione scientiæ, et quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia litterarum. Absit! Non ignoro quantum Ecclesiæ profuerint et prosint literati sui, sive ad refellendos eos qui ex adverso sunt, sive ad simplices instruen-dos. Denique legi: *Quia tu repulisti scientiam, repel-lam et ego te, ut non fungaris mihi sacerdotio* (*Osee iv, 6*): legi: *Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam eruditum multos,*

A quasi stellæ in perpetuas æternitates (*Dan. xii, 3*). Sed et seio ubi legerim: *Scientia inflat* (*I Cor. viii, 1*): et rursum: *Qui apponit scientiam, apponit et dolorem* (*Eccli. i, 18*). Vides quia differentia est scientiarum, quando alia inflans, alia contristans est. Tibi vero velim scire quænam haerum videatur utilior seu magis necessaria ad salutem, illam quæ tumet an quæ dolet. Sed non dubito quin dolentem tumenti præferas, quia sanitatem, quam tumor si-mulat, dolor postulat. Qui autem postulat, propin-quat salutem; quoniam qui petit accipit (*Luc. xi, 10*). Denique qui sana contritos corde, exsecratur infla-tos, dicente Sapientia, quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (*Jac. iv, 6*). Et Aposto-lus aiebat: *Dico autem per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (*Rom. xii, 3*) Non prohibet sapere, sed plus sapere quam oportet. Quid est autem sapere ad sobrietatem? Vigilantissime observare quid scire magis pri-uve oporteat. Tempus enim breve est. Est autem, quod in se est, omnis scientia bona, quæ tamen veritate subnixa sit: sed tu qui cum timore et tremore tuam ipsius operari salutem pro temporis brevitate festi-nas, ea scire potius ampliusque curato quæ senseris viuaciora saluti. Nonne medici corporum medicinæ portionem definiunt eligere in sumendis cibis, quid prius, quid posterius, et ad quem modum quidque sumi oporteat? Nam, etsi bonos costat esse cibos, quos Deus creavit, tu tamen ipsos tibi, si in sumendo modum et ordinem non observes, reddis plane non bonos. Ergo quod dico de cibis, hoc sentite et de scientiis.

B 3. Sed melius mitto vos ad Magistrum. Non est enim nostra ista sententia, sed illius; imo et nostra, quoniam Veritatis. *Qui se, inquit, putat aliquid scire, nondum scit quomodo oporteat cum scire* (*I Cor. viii, 2*). Vides quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum nescierit. Vides, inquam, quomodo fructum et utilitatem scientiæ in modo sciendi constituit? Quid ergo dicit modum sciendi? Quid, nisi ut scias quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosse oporteat? Quo ordine, ut id prius, quod **1400** ma-turius ad salutem: quo studio, ut id ardentius, quod vehementius ad amorem: quo fine, ut non ad in-a-nem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantum ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt namque qui scire volunt eo fine tantum, ut sciant; et turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut sciantur ipsi; et turpis vanitas est. Qui profecto non evadent subsannantem satyricum, et ei qui ejusmodi est decantantem:

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.
(PERSIUS, satyra i, vers. 27.)

Et sunt item qui scire volunt ut scientiam suam vendant; verbi causa, pro pecunia, pro honoribus: et turpis quæstus est. Sed sunt quoque qui scire vol-unt, ut ædificant; et charitas est. Et item qui scire volunt, ut ædificantur; et prudentia est.

4. Horum omnium soli ultimi duo non inveniuntur in abusione scientiae, quippe qui ad hoc volunt intelligere ut bene faciant. Denique : *Intellectus bonus omnibus facientibus eum* (*Psalm. cx, 10*). Reliqui omnes audiant : *Scienti bonum et non facienti, peccatum est ei* (*Job. iv, 17*) ; ac si per similitudinem dicat : Sumenti cibum et non digerenti, perniciosum est ei. Cibus siquidem indigestus, et qui bonam non habet decoctionem malos generat humores, et corruptit corpus, et non nutrit. Ita et multa scientia ingesta stomacho animae, quae est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, et sic per quosdam artus animae, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesta, quatenus ipsa de bonis quae noverit, vita attestante et moribus, bona efficiatur ; nonne illa scientia reputabitur in peccatum, tanquam cibus conversus in pravos noxiosque humores ? An non malus humor peccatum ? an non mali humores pravi mores ? At non inflationes et tortiones in conscientia sustinebit qui hujusmodi est, sciens videlicet bonum et non faciens ? An non responsum mortis et damnationis toties in semelipso habebit, quoties in mentem venerit sermo quem dixit Deus, quia *servus sciens voluntatem Domini sui, et non faciens digna, plagis vapulabit multis* (*Luc. xii, 47*). Et vide ne forte in persona talis animae propheta plangeret, dicens : *Ventrem meum doleo, ventrem meum dolco* (*Jerem. iv, 19*). Nisi quod ipsa ingeminatio geminum videtur innovere sensum, ut praeter hunc quem diximus, etiam alium requiramus. Puto enim quod in sua persona potuit hoc dixisse Propheta, quod videlicet scientia plenus, et aestuans charitate, et omnino effundere cupiens, non inveniret qui curaret audire ; et sic quasi oneri sua sibi scientia erat, quam communicare non poterat. Plangit itaque pius Ecclesiae doctor tam illos qui scire contemnunt quomodo sit vivendum, quam illos qui scientes, male nihilominus vivunt. Et hoc pro eo quod eumdem sermonem Propheta repetit.

5. Advertisne jam quam verum sensit Apostolus, quia *scientia inflat* ? Volo proinde animam primo omnium scire se ipsam, quod id postulet ratio et utilitatis et ordinis. Et ordinis quidem, quoniam quod nos sumus primum est nobis ; utilitatis vero, quia talis scientia non inflat, sed humiliat, et est quædam præparatio ad ædificandum. Nisi enim super humilitatis stabile fundamentum, spirituale ædificium stare minime potest. Porro ad se humiliandum nihil anima invenire vivacius seu accommodatius potest, quan si se in veritate invenerit : tantum non dissimulet, non sit in spiritu ejus dolus, statuat se ante faciem suam, nec se a se avertere abducatur. Nonne se ita intuens clara luce veritatis, inveniet se in regione dissimilitudinis : et suspirans misera, quam jam latere non poterit quod vere misera sit, nonne cum Propheta clamabit ad Dominum : *In veritate tua*

A *humiliasti me* ? (*Psalm. cxviii, 75*.) Nam quomodo non vere humiliabitur in hac vera cognitione sui, cum se percepit oneratam peccatis, mole hujus mortalis corporis aggravatam, terrenis intricatam curis, carnalium desideriorum faece infectam, cæcam, curvam, infirmam, impicitam multis erroribus, expositam mille periculis, mille timoribus trepidam, mille **1401** difficultatibus anxiam, miile suspicionibus obnoxiam, mille necessitatibus ærumnosam, proclivem ad vitia, invalidam ad virtutes ? Unde huic jam extollentia oculorum, unde levare caput ? Nonne magis convertetur in ærumma sua, dum configitur spina (*Psalm. xxxi, 4*). Convertetur, inquam, ad lacrymas, convertetur ad planetus et gemitus, convertetur ad Dominum, et in humilitate clamabit : *Sana animam meam, quia peccavi tibi* (*Psalm. xl, 5*). Porro conversa ad Dominum recipiet consolationem, quia Pater est misericordiarum, et Deus totius consolationis.

6. Ego quandiu in me respicio, in amaritudine moratur oculus meus. Si autem suspexero et levavero oculos ad divinæ miserationis auxilium ; temperabit mox amaram visionem mei visio leta Dei, cui et dico : *Ad me ipsum anima mea conturbata, est, propterea memor ero tui* (*Psalm. xli, 7*). Nec mediocris Dei visio, pium et deprecabilem experiri, sicut revera benignus et misericors est, et præstabilis super malitia (*Joel ii, 13*), quippe cuius natura bonitas, et cui proprium est misereri semper et parcere. Tali itaque experimento et tali ordine salubriter innotescit Deus, cum prius se homo noverit in necessitate positum, et clamabit ad Dominum, et exaudiet eum, et dicit : *Eruam te, et honorificabis me* (*Psalm. xlix, 15*). Atque hoc modo erit gradus ad notitiam Dei cognitionis tui ; et ex imagine sua, quæ in te renovatur, ipse videbitur, dnm tu quidem revelata facie gloriam Domini cum fiducia speculando, in eamdem imaginem transformaris de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (*II Cor. iii, 18*).

7. Sed jam demum adverte quomodo utraque cognitio sit tibi necessaria ad salutem, ita ut neutra carere valeas cum salute. Nam, si ignoras te, non habebis timorem Dei in te, non humilitatem. **D** An vero sine timore Dei et sine humilitate de salute præsumas, tu videris. Bene fecistis grunniendo significare quod minime ita sapiatis, imo quod non ita desipiatis, ne in eo quod planum est immoremur. Sed attendite cætera. An potius pausandum est nobis propter somnolentes ? Putabam me uno sermone implere quod promisi de duplice ignorantia ; et fecissem, nisi fastidiosis longior videretur. Quosdam siquidem oscitantes, quosdam et dormitantes intueor. Nec mirum : præcedentis noctis vigiliæ (201) (longissimæ quippe fuerunt) excusant eos. Verum illis quid dicam, qui et tunc dormierunt, et modo

(201) Sic matutinorum quod vocamus officium appellat ex mente S. Benedicti.

nibilominus dormiunt? Sed non pergo nunc ulterius exagitare verecundiam eorum: sufficit tetigisse. Puto quod melius deinceps vigilabunt, nostræ observationis canterum veritutem. In hac spe gerimus eis hac vice morem; et quod continuandum ratio exigebat, eorum charitate, pendente licet disputatione, partimur. facientes finem, ubi non erat finis. Ipsi vero suerisbi facta indulgentia nobiscum glorificant Sponsum Ecclesiæ, Jesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus ben dictus in secula. Amen.

SERMO XXXVII.

De dupli notitia, et dupli ignorantia; deque malis seu dannis quæ pariunt.

1. Puto, non habemus nunc opus hortari ad vigilandum, cum absque dubio sermo illi suggillatorius vigilet, utpote adhuc recens, qui beri a nobis charitative prolatus, bene aliquos expergefecit. Ergo tenetis memoria quod teneam assensum vestrum, neminem absque sui cognitione salvari: de qua nimicrum mater salutis humilitas oritur, et timor Domini, qui et ipse sicut initium sapientiae, ita est et salutis. Nemo, dico, absque illa cognitione salvatur, qui tamen ætatem habeat ac facultatem cognoscendi. Quod propter parvulos loquor, et propter fatuos, quorum alia ratio est. Quid, si ignoras Deum? poterit ne spes esse salutis cum Dei ignorantia? Ne hoc quidem. Nec enim potes aut amare quem nescias, aut habere quem non amaveris. Noveris proinde ut Deum timeas; noveris ipsum, ut aequum ipsum diligas. In altero initiaris ad sapientiam, **¶ 102** in altero et consummaris quia initium sapientiae timor Domini, est (*Psalm. cx, 10*), et plenitudo legis est charitas (*Roman. xiii, 10*). Tam ergo utraque ignorantia cavenda est tibi, quam sine timore et amore Dei salus esse non potest. Cetera indifferentia sunt, nec salutem, si scientur, nec damnationem, si nesciantur, babentia.

2. Non tamen dico contempnendam aut negligendam scientiam litterarum, quae ornat animam, et erudit eam, et facit ut possit etiam alios erudire. Sed duo illa oportet et expedit ut praecedant, in quibus summa salutis constitui superior ratio declaravit. Et vide, si non intuebatur, et si non docebat hunc ordinem qui dicebat: *Seminare vobis ad justitiam, metite spem vita;* et tunc denum *illuminate vobis,* ait, *lumen scientiae* (*Osee x, 12*). Ultimam posuit scientiam, tanquam picturam, quæ statum habere nequeat super manu: et ideo illa duo præmisit et subjecit illi, tanquam si solidum aliquid picturæ substerueret. Securus jam intendam scientiæ, si vitæ prius per benificium spei securitatem accepero. Tu ergo seminasti tibi ad justitiam, si ex vera notitia tui evigilasti timere Deum, temetipsum humiliasti, furiasti lacrymas, eleemosynas profundisti, cæterisque te pietatis actionibus mancipasti, si jejunis et vigiliis affixisti corpus, si pectus tensionibus, cœlos clamoribus fatigasti. Hoc siquidem seminare est ad justitiam. Semina sunt bona opera, bona studia;

A semina lacrymæ sunt. *Iabant, inquit, et flabant mitentes semina sua.* Sed quid? semper flebunt? Absit! Sed *venient cum exsultatione portantes manipulos suos* (*Psalm. cxxv, 6*). Merito *cum exsultatione,* cum reportant manipulos gloriae. Ad istud, inquis, in resurrectione in novissimo die, et est nimis longa exspectatio. Noli animo frangi, noli desiccare a pusillanimitate spiritus; habes interim de primitiis spiritus, quod ad præsens in exsultatione metas. *Seminate, ait, vobis ad justitiam, metite spem vitae.* Non te modo mittit ad diem novissimum, quando res jam erit in re, et non in spe; sed de præsenti loquitur. Prorsus magna lætitia et exsultatio multa et nimis, cum vita venerit.

B 3. Sed nunquid tantæ lætitiae spes erit sine lætitia? *Spe gaudentes,* ait Apostolus (*Roman. xii, 12*). Et David non lætatur, sed lætatum se dixit, quod in domum Domini se speraret iturum (*Psalm. cxxi, 1*). Nondum vitam tenebat, sed spem profecto vitae messuerat; atque in semetipso experiebatur veritatem Scripturæ perhibentis quia non modo remunerationis, sed ipsa quoque *exspectatio justorum lætitia.* Hanc parit in animo illius qui sibi ad justitiam seminavit, præsumpta indulgentia delictorum, si tamen ipsam indulgentiam efficacia attestatur acceptæ gratiæ ad vivendum sanctius deinceps. Omnis in vobis qui haec sentit intra se actitari, scit quid loquitur Spiritus, cuius vox atque operatio minime inter se unquam dissentient. Propterea ergo intelligit quæ dicuntur, quoniam quæ foris audit, intus sentit. Nam, qui in nobis loquitur, operatur in vobis unus atque idem Spiritus, dividens singulis prouult (*1 Cor. xii, 11*): aliis quidem loqui, aliis autem operari quod bonum est.

C 4. Quisquis itaque vestrum post illa amara et lacrymosa conversionis suæ primordia respirasse in spem atque in quoddam serenum supernæ consolationis pennis gratiæ sublevatum se evolasse lætatur; is profecto jam metit, suarum recipiens fructum temporaneum lacrymarum; et ipse vidit Deum, et audivit vocem dicentis: *Date ei de fructibus manuum suarum* (*Proverb. xxxi, 31*). Nam, quomodo non vidit Deum, qui gustavit et vidit quoniam suavis est Dominus? Quam dulcem et suavem te sesit, Domine Iesu, cui a te non modo peccata donata sunt, sed et munus sanctitatis indultum est; neque id solum, sed et addita insuper ad cumulum bonorum vitæ æternæ promissio! Felix qui tantum jam messuit, habens interim quidem fructum suum in sanctificationem, finem vero vitam æternam! Merito qui se invento flevit, gavisus est viso Domino: ad ejus utique miserationis intuitum tantos jam levavit manipulos, remissionem, sanctificationem, spem vitæ. O quam verus est sermo qui in Prophetæ legitur: *Qui seminant **¶ 103** in lacrymis, in exsultatione metent* (*Psalm. cxxv, 5*). Ubi breviter comprehensa utraque cognitio est: et nostri quidem in lacrymis serens; quæ autem Dei, metens in gaudio.

5. Hac ergo in nobis gemina præeunte notitia,

jam ea quæ forte supercreverit scientia minime inflat, utpote quæ nihil afferre valeat terreni commodi vel honoris, quod non sit sane inferius spe concepta, lætitiaque spei jam altius radicata in animo. *Spes autem non confundit; quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (Rom. v, 5). Ideo illa non confundit, quia ista infundit certitudinem. Per hanc enim *ipse Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei sumus* (Rom. viii, 16). Quidnam igitur nobis de nostra quantacunque scientia provenire possit quod non sit minus hac gloria, qua inter Dei filios numeramur? Parum dixi: nec respici in ejus comparatione potest orbis ipse et plenitudo ejus, etiamsi totus cedat unicuius nostrum in possessionem. Cæterum, si nos ignorantia Dei tenet, quomodo speramus in eum quem ignoramus? si nostri, quomodo humiles erimus, putantes nos aliquid esse, cum nihil simus? Scimus autem nec superbis, nec desperatis partem esse vel societatem in sorte sanctorum.

6. Intuere ergo nunc mecum, quanta cura et sollicitudine ambas istas repellere a nobis ignorantias debeamus, quarum omnis peccati altera initium parit, altera consummationem: sicut duarum et regione notitiarum initium sapientiae una, perfectionem altera gignit; illa timorem Domini, ista charitatem. At istud de notitiis supra ostensum est. Nunc de ignorantia vide. Etenim, sicut initium sapientiae timor Domini (Eccli. i, 16), sic initium omnis peccati superbìa (Eccli. x, 15): et quomodo perfectionem sibi sapientiae vindicat amor Dei, ita desperatio sibi omnem malitiae consummationem. Et quemadmodum ex notitia tui venit in te timor Dei, atque ex Dei notitia Dei itidem amor; sic et contrario de ignorantia tui superbìa, ac de Dei ignorantia venit desperatio. Sic autem superbiam parit tibi ignorantia tui, cum meliorem quam sis, decepta et deceptrix tua cogitatione te esse mentitur. Hoc quippe et superbìa, hoc initium omnis peccati, cum major es in tuis oculis quam apud Deum, quam in veritate. Et ideo qui primus peccavit hoc grande peccatum (diabolum loquor), de ipso dictum est quia *in veritate non stetit, sed mendax est ab initio* (Joan. viii, 44); quoniam, quod in sua fuit cogitatione, non fuit in veritate. Quid, si in eo discordaret a veritate, ut minorem se inferioremque putaret, quam veritas haberet? Excusaret eum sua procul dubio ignorantia, et minime reputaretur superbis, nec tam inveniretur iniquitas ejus ad odium, quam humilitas fortassis ad gratiam. Si enim in quonam statu unumquemque nostrum habeat Deus, liquido cognoscemus; nec supra sane, nec infra scedere deberemus, veritati in omnibus acquiescentes (202). Nunc autem, quia consilium hoc posuit tenebras latibulum suum, et sermo absconditus est a nobis, ita ut nemo sciat

A si dignus sit amore vel odio (*Eccle. ix, 1*); justius tutiusque profecto, juxta ipsius Veritatis consilium, novissimum nobis locum eligimus, de quo postmodum cum honore superius educamur, quam præsumimus altiorum, unde cedere inox oporteat cum rubore (*Luc. xiv, 10, 9*).

7. Non est ergo periculum, quantumcunque te humiles, quantumcunque reputes minorem quam sis, hoc est, quam te veritas habeat. Est autem grande malum, horrendumque periculum, si vel modice plus vero te extollas, si vel uni videlicet in tua cogitatione te præferas quem forte parem tibi veritas judicat, aut etiam superiorem. Quemadmodum enim si per ostium transreas, cuius superliminare, ut ad intelligentiam loquar, nimium bassum sit, non nocet quantumcunque te inclinaveris; nocet autem, si vel transversi digiti spatio plus quam ostii patitur mensura, erexeris, ita ut impingas et capite quassato collidaris; sic in anima non est plane timenda quantalibet humiliatio, horrenda autem nimiumque pavenda vel minima **¶¶¶** temere præsumpta erectio. Quamobrem noli te, homo, comparare majoribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli uni. Quid scis enim, o homo, si unus ille, quem forte omnia vilissimum atque miserrimum reputas, cuius vitam sceleratissimam ac singulariter fedissimam horres, et propterea illum putas spernendum non modo præte, qui forte jam sobrie, et juste, et pie vivere te confidis, sed etiam præ cæteris omnibus sceleratis tanquam omium sceleratissimum: quid scis, inquam, si melior et te, et illis mutatione dexteræ Excelsi in se quidem futurus sit, in Deo vero jam sit? Et propterea non mediocrem, non vel penultimum, non ipsum saltem inter novissimos eligere locum nos voluit: sed *recumbe, inquit, in novissimo loco*; ut solus videlicet omnium novissimus sedeas, teque leni, non dico præponas, sed nec comparare præsumas. En quantum in alium venit de ignorantia nostri, utique peccatum diaboli, et initium omnis peccati, superbìa. Quid etiam Dei parturiat ignorantia, alias videbimus. Nam nunc horæ brevitas non permittit, quoniam hodie tarde convenimus. Itaque sufficiat unumquemque modo, ne se ipsum ignoret, admonitum esse, non solum sermone nostro, sed ipsis quoque dignatione sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

C **D** **E** SERMO XXXVIII.
Qualiter ex ignorantia Dei nascitur desperatio, et qualiter sponsa dicatur pulchra inter mulieres.

1. Quid igitur Dei ignorantia parturit? Nam hinc incipiendum est, sicut recordamini hic heri fuisse terminatum. Quid itaque parturit? Diximus desperationem, sed quoniam modo, dicamus. Forte aliquis reversus in se, et displicens sibi in omnibus malis quæ fecit, cogitansque resipiscere, et redire

(202) Insignis hæc notio humilitatis, cuius ratio in ipsa veritate consistit. Confer sermonem 20 de Diversis.

ab omni via mala et carnali conversatione sua, si ignorat, quam sit bonus Deus, quam suavis et mitis, et quam multus ad ignoscendum, nōnne sua carnis cogitatio arguet eum, et dicet: Quid facis? et vitam istam vis perdere, et futuram? Peccata tua maxima sunt, et nimis multa: nequaquam pro tot et tantis, nec si tu excories, sufficiet satisfacere. Complexio tenera est, vita exstitit delicata, consuetudinem difficile vices. Pro his et similibus desperatus resilit miser, ignorans quam facile omnipotens Bonitas, quæ [alios, Omnipotens qui] neminem vult perire, cuncta ista dissolveret: sequiturque impunitia, quæ est delictum maximum, et blasphemia irremissibilis. Ipse vero aut conturbatus nimis tristitia absorbetur, et featur in profundum, minime jam ut consolationem recipiat, emersurus, sicut scriptum est: *Impius, cum venerit in profundum malorum, contemnit* (*Prov. xvii, 3*): aut certe dissimilans, et sibi qualicunque verisimili blaudiens ratione, revocat se irrevocabiliter in sæculum, ad perfruendum et deliciandum in omnibus bonis ejus, quoad lieuerit. Cum autem dixerit: Pax et securitas, tunc repentinus ei superveniet interitus, sicut dolor in utero habentis, et non effugiet (*I Thess. v, 3*). Ita ergo et de ignorantia Dei universæ malitiae consummatio venit, quæ est desperatio.

2. Apostolus dicit quod ignorantiam Dei quidam habent (*I Cor. v, 34*). Ego autem dieo omnes ignorare Deum, qui nolunt converti ad Deum. Neque enim ob aliud procul dubio renunt, nisi quia gravem et severum imaginantur, qui pius est, durum et implacabilem, qui misericors est, ferum et terribilem, qui amabilis est: et mentitur iniqutus sibi, formans sibi idolum pro eo quod non est ipse. Quid timetis modicae fidei? ut peccata nolit remittere? Sed affixit ea cruci cum suis manibus. Quod teneri et delicati estis? Sed ipse novit figuratum nostrum. Quod male assueti, et ligati peccandi consuetudine? Sed Dominus solvit compeditos (*Psalm. cxlv, 7*). Forte ne irritatus immanitate et multitudine criminum, cunctetur porrigerem manum adjutorii? Sed ubi abundavit delictum, superabundare et gratia consuevit (*Rom. v, 20*). **1405** An de vestimento solliciti estis, vel cibo, ceterisque corpori vestro necessariis, et propterea cunctamini relinquere vestra? Sed seit quia his omnibus indigetis (*Matth. vi, 25-32*). Quid vultis amplius? quid jam impedit a salute? Sed hoc est quod dico: Deum ignoratis, sed nec creditis auditui nostro. Velle vos vel expertis credere, quia, nisi credideritis, non intelligetis. Sed non est omnium fides.

3. Absit autem ut de tali, hoc est de Dei ignorantia, sponsam commonitatem sentiamus, quæ tanta sponsi pariter et Dei sui, non dieo agnitione, sed amicitia et familiaritate donata est, ut ejus crebra colloquia et oscula mereretur, et nunc familiari ausu loquitur: *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Ubi sane non ipsum, sed locum habitationis gloriae ejus sibi indicari requirit, quanquam non

Aliud ipse, et aliud locus ejus vel gloria. Sed reprehenda censetur propter præsumptionem, et de sua ipsius commonenda cognitione, in qua nimis visa est aliquatenus caligare, quæ tantæ se æstimarit idoneam visioni, sive minus attendens præ excessu suo, quod esset in corpore, sive frustra sperans, etiam manentem in corpore ad illam se posse inaccessibilem accedere claritatem. Ergo ad se ipsam protinus revocatur, et ignorantia convincitur, et insolentia castigatur. *Si ignoras te, inquit, egredere* (*Cant. i, 6, 7*). Terribiliter sponsus intonat in dilectam, non tanquam sponsus, sed tanquam magister; et non quasi iratus, sed ut territa purgatur, purgata idonea redderetur huic ipsi, cui inhiat, visioni. Mundicordibus nempe illa visio sequentatur.

4. Pulchra autem pulchram, non omnimodo quidem, sed pulchram inter mulieres eam dicit, videlicet cum distinctione; quatenus et ex hoc amplius reprimatur, et sciat quid desit sibi. Ego enim puto mulierum nomine hoc loco appellatas animas carnales ac sæculares, nihil in se virile habentes, nihil forte aut constans in suis actibus demonstrantes, sed totum remissum, totum feminine et molle quod vivunt, et quod agunt. Spiritualis autem anima, etsi inde jam pulchra quod non secundum carnem ambulat, sed secundum spiritum; ex eo tamen quod adhuc in corpore vivit, citra perfectum adhuc pulchritudinis proficit, ac proinde non pulchra omnimodo, sed pulchra inter mulieres, id est inter animas terrenas, et quæ non sunt, sicut ipsa, spirituales, non autem inter angelicas beatitudines, non inter virtutes, potestates, dominationes. Sicut patrum aliquis olim inventus et dictus est *justus in generatione sua* (*Gen. vi, 9*), id est præ omnibus sui temporis suæque generationis; et Thamar justificata prohibetur ex Juda (*Gen. xxxviii, 26*), hoc est, præ Juda; et in Evangelio publicanus descendisse referatur de templo justificatus, sed justificatus a Pharisæo (*Lue. xvi*); et quomodo magnus ille Joannes magnifice quandam commendatus est, quod videbile superiore non haberet, sed hoc inter natos mulierum (*Luc. vii, 28*), non autem inter choros beatorum cœlestiumque spirituum; ita et sponsa modo dicitur pulchra, sed interim adhuc inter mulieres, et non inter coelestes beatitudines.

5. Desinat proinde, quandiu in terris est, quæ in cœlis sunt curiosius investigare, ne forte scrutatrix majestatis opprimatur a gloria. Desinat inquam, donec inter mulieres versatur, inquirere quæ apud sublimes illas sunt potestates, solis ipsis perspicua, solis cœta, tanquam cœlestibus cœlestia ad videndum. Mirabilis facta est, inquit, visio ista ex te, o sponsa, quam tibi postulas demonstrari: nec modo prævales intueri meridianam et miram quam in habitu claritatem. Dixisti enim: *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Sed enim induci in nubes, penetrare in plenitudinem luminis, irrumpere claritatis abyssos, et lucem habitare inaccessibilem, nec temporis

est hujus, nec corporis. Id tibi in novissimis reservatur, cum te mihi exhibuero gloriosam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi. An nescis quia quandiu vivis in hoc corpore, peregrinaris a lumine? Quomodo quae nescium tota pulchra es, idoneam te existimas universitatem **1406** pulchritudinis intueri? Quomodo denique queris me in mea claritate videre, quae adhuc iguoras te? Nam si te plenius nosses, scires utique, corpore quod corrumpitur aggravatam nullatenus posse attollere oculos, et figere in illum fulgorem in quem prospicere angeli concupiscunt. Erit, cum apparuero, quod tota pulchra eris, sicut ego pulcher sum totus: et simillima mihi, videbis me sicuti sum. Tunc audies: *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te* (*Cant. iv, 7*). Nunc vero, etsi ex parte jam similis, ex parte tamen dissimilis, contenta esto ex parte cognoscere. Te ipsam attende, et altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutata fueris (*Ecli. iii, 22*). Alioquin *si ignoras te, o pulchra inter mulieres* (*Cant. i, 7*); nam et ego te dico pulchram, sed inter mulieres, hoc est ex parte; cum autem veniret quod perfectum est, tunc evacuabitur quod ex parte est (*I Cor. xii, 10*): *si ergo ignoras te*; sed quæ sequuntur, dicta sunt, et non oportet iterum dici. Promiseram me de duplice ignorancia utiliter disputaturum: si quominus implesse videor, date veniam volenti. Nam velle adjacet mihi, perficere autem non invenio, nisi quantum sua benignitate ad vestram ædificationem largiri dignabitur sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XXXIX.

De curribus Pharaonis, id est diaboli, et de principibus exercitus, qui sunt malitia, luxuria, et avaritia.

D1. *Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilari, amica mea* (*Cant. i, 8*). Aute omnia in his verbis libenter accipimus Ecclesiæ typum in patribus præcessisse, et nostra sacramenta salutis præostensa esse. In exitu Israel de Ægypto, geminoque illo admirabilis maris obsequio, et transitum scilicet populo dantis, et ultionem de hostibus, baptismi gratia evidenter exprimitur, salvantis homines, et crimina submergentis. *Omnes, inquit, sub nube fuerunt, et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari* (*I Cor. x, 1, 2*). Sed oportet consequentiam, sicut solemus, signare verborum, et sequentia prioribus copulare; et ita demum elicere suave quidpiam, si possumus, quod proposit moribus instruendis. Ubi itaque sponsæ præsumptio dura et austera in crepatione repressa est; ne tristior remaneret, bona illi aliqua, quæ jam acceperat, ad memoriam reducuntur, et aliqua quæ nondum acceperat, promittuntur; sed et pulchra denuo perhibetur, et appellatur amica. Quod tibi, inquit, dure locutus sum, amica mea, nulla in me tibi suspicio sit odii vel rancoris. Nam signa amoris mei in te evidencia sunt ipsa mea munera, quibus te honoravi et ornavi. Nec mihi animi

Aest illa retrahere, sed magis addere ampliora. Vel sic: Non ægre feras, amica mea, minime te accipere modo quod postulas, quæ tanta a me jam accepisti: et majora horum accipies, si in præceptis meis ambulaveris, et in amore meo perseveraveris. Hæc pro litteræ consequentia.

2. Nunc jam videamus, qualia sint quæ se donasse commemorat. Et primum quidem est, quod eam assimilavit equitatu suo in curribus Pharaonis, liberando utique a jugo peccati, mortificatis universis operibus carnis; quemadmodum ille populus liberatus est a servitute Ægypti, subversis et submersis cunctis curribus Pharaonis (*Exod. xiv, 28*). Id quidem miseratione maxima, in qua ego quoque si gloriari voluero, non ore insipiens: Veritatem enim dicam. Fateor et fatebor: *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitat in inferno anima mea* (*Psal. xciii, 17*). Non sum ingratus, non sum oblitus; misericordias Domini in eternum cantabo (*Psal. lxxxviii, 1*). Veruni haec tenui mihi cum sponsa. De reliquo, illa singulari dignatione, postquam liberata est, asciscitur in amicam, decorem induitur tanquam, Domini sponsa, interim tamen in genis duntaxat et in collo. Ad hæc illi promittuntur mulrenulae pro ornatu, ipsæque aureæ pro pretio, sed et distinctæ argento pro decore. Cui non admodum placeat ordo ipse donationum? Primum, misericorditer liberatur; secundo, dignanter adamatur; tertio, benigne **1407** abluitur et purgatur; postremo, optimi ornameuti accipit promissionem.

3. Non ambigo quosdam jam vestrum in semetipsis recognoscere quæ dicuntur, proprioque experientia commonitos ad intelligentiam prævolare. Sed sane memor versiculi illius: *Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis* (*Psal. cxviii, 130*); pro hujusmodi dignum duco eadem modice latius explananda. Benigaus est enim Spiritus sapientiae (*Sap. 1, 6*), et placet illi doctor benignus et diligens, qui ita cupiat satisfacere studiosis, ut morem gerere tardioribus non recusat. Denique: *Qui elucidant me, vitam æternam habebunt, ait ipsa Sapientia* (*Ecli. xxiv, 31*): quo quidem præmio ego fraudari noluerim. Quanquam in his etiam quæ plana videntur, quandoque talia latent, quæ ipsis quoque, qui capaces videntur et prævolantes ingenio, non erit inutile si diligentius declarentur.

4. Sei vide jam similitudinem de Pharaone et exercitus ejus, et Domini equitatu. Non inter ipsos exercitus similitudo data est, sed de ipsis. Quæ enim societas luci ad tenebras? aut quæ pars fidelium cum infidelibus? Sed inter sanctam spiritualemque animam, et equitatum Domini plane comparatio est, et inter Pharaonem et diabolum, amborumque exercitus. Nec miraberis unam animam equitatus multitudini similitam, si advertas quantæ in ipsa una quæ tamen sancta anima sit, virtutum acies habeantur; quanta in affectionibus ordinatio, quanta in moribus disciplina, quanta in orationibus armatura,

quantum in actionibus robur, quantus in zelo terror, quanta denique ipsi cum hoste conflictum assiditas, numerositas triumphorum. Denique in consequentibus legitur; *Terribilis ut castrorum acies ordinata* (*Cant. vi, 3*) ; et item : *Quid videbis, inquit, in Sunamite, nisi choros castrorum?* (*Cant. vii, 1*). Aut si id tibi non placet, noveris hujusmodi animam nunquam esse sine angelorum custodia, qui eam æmulantur Dei æmulatione, solliciti suo viro servare, et virginem castam exhibere Christo. Et ne dixi in corde tuo : Ubi sunt ? quis eos vidit ? Vedit eos propheta Eliseus, iusuper et fecit orando, ut videret etiam Giezi (*H Reg. vi, 16, 17*). Tu non vides, quia non es propheta, nec puer prophetæ. Vedit patriarcha Jacob, et ait : *Castra Dei sunt haec* (*Gen. xxxii, 2*). Vedit et doctor gentium, qui dicebat : *Nonne omnes administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos qui hereditatem capiunt salutis* (*Hebr. i, 14*).

6. Ergo angelicis fulta ministeriis, et superno stipata agmine sponsa incendens, similis est equitatui Domini ; illi utique, qui quondam in curribus Pharaonis tam stupeudo divini adjutorii miraculo triumphavit. Si enim diligenter advertas, cuncta quæ ibi miraris magnifice perpetrata, invenies hic nihilominus admiranda. Nisi quod in eo nunc magnificientius triumphatur, quod quæ illic corporaliter praecesserunt, hic spiritualiter adimpleantur. An non tibi nempe multo fortius longeque gloriosius esse videtur, diabolum prosternere, quam Pharaonem ; atque aerias debellere potestes, quam currus Pharaonis subverttere ? Ibi denique pugnatum est adversus carnem et sanguinem ; hic adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenerarum harum, contra spiritualia nequitiae in coelestibus (*Ephes. vi, 12*). Et prosequere modo mecum singula proportionis membra. Ibi populus eductus de Ægypto, hic homo de sæculo ; ibi prosteritur Pharaon, hic diabolus ; ibi subvertuntur currus Pharaonis, hic carnalia et sæcularia desideria, quæ militant adversus animam, subruuntur ; illi in fluctibus, isti in stetibus ; marini illi, amari isti. Puto et nunc clamitare dæmonia, si forte contingat incidere in tales animam : *Fugiamus Israelem, quia Dominus pugnat pro eo* (*Exod. xiv, 23*). Visne etiam aliquos de principibus Pharaonis propriis tibi designuem nominibus, et de curribus describam, ad instar quorum tu quoque alios, si qui sunt, per te ipsum valeas invenire ? Magus quidam princeps spiritualis atque invisibilis regis Ægypti profecto Malitia est, magnus **1408** Luxuria, magnus Avaritia. Et hi quidem possident terminos suos sub rege suo, sicut sui cuique assignati sunt. Nam Malitia in omni regione maleficiorum atque facinorum dominatur ; Luxuria omni immunditia et turpitudini carnis præstet ; Avaritia in partes rapioæ et fraudis sortita est principatum.

A 6. Accipe nunc quoque quales his suis principibus Pharaon præparaverit currus ad persequendum populum Dei. Habet namque Malitia currum suum rotis quatuor consistentem : Sævitia, Impatientia, Audacia, Impudentia. Valde etenim velox est currus iste ad effundendum sanguinem, qui nec innocencia sititur, nec patientia retardatur, nec timore freuatur, nec inhibetur pudore. Trahitur autem duobus admodum perniciibus equis, et ad omne perniciem paratisimis, terrena Potentia, et sæculari Pompa. Tunc namque quadriga ista malitia currit valde velociter, cum hinc quidem potentiae effectus subest ejus adimplendis malitiosis conatibus ; inde plausus pompa arridet perpetratis sceleribus, ut sermo impleatur qui scriptus est : *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et ini quis benedicitur* (*Psal. ix, 3*) ; et iterum alia Scriptura : *Hæc est, inquit, hora vestra, et potestas tenebrarum* (*Luc. xxii, 52*). Porro præsident duobus his equis aurigæ duo, Tumor et Livor ; et tumor quidem pompa, livor vero potentiam agit. Is enim rapido fertur diabolicarum amore pomparum, enjus apud se cor prius intumuit. Nam, quod in se firmiter stat timore compressum, gravitate modestum, humilitate solidum, puritate sanum, aura hujus vanitatis nequaquam leviter rapietur. Item terrena jumentum potentiae nonne invidia agitur, et quasi quibusdam livoris urgetur hinc inde calcaribus, suspicione utique decadendi, et metu succumbendi ? Aliud est enim quod suspectus est successor, et aliud quod timetur invasor. His itaque stimulis terrena potentia continue agitatur. Et currus quidem malitiæ sic se habet.

B 7. Luxuriæ vero currus quadriga nihilominus volvitur vitiorum, Ingluvie videlicet ventris, Libidine coitus, Mollitie vestium, otii soporisque Resolutione. Trahitur equis æque duobus, Prosperitate vitæ, et rerum Abundantia ; et qui his præsident duo, ignaviae Torpor, et infida Securitas : quia et copia ignaviam solvit, et secundum Scripturam : *Prosperitas stultorum perdet illos* (*Prov. i, 32*) ; non sane ob aliud, nisi quoniam male securos reddit : *Cum autem dixerint, Pax et securitas; tunc subitaneus superveniet eis interitus* (*I Thess. v, 3*). Hi calcaria minime habent, neque flagella, vel aliquid bujusmodi, sed pro his utuntur conopeo (203) ad faciendam umbram, et flabello ad ctaudum ventum. Porro conopeum Dissimulatio est, umbram faciens, et protegens ab æstu curarum. Proprium namque est mollis et delicate animæ etiam necessarias dissimulare euras, et ne æstuantes sollicitudines sentiat, sub latibulo dissimulationis abscondi. Flabellum vero Effnsio est, ventum adulatioñis aportans. Largi sunt enim luxuriosi, ementes auro ventum de ore adulatorum. Et de hoc satis.

D 8. Jam vero Avaritia rotis et ipsa vehitur quatuor vitiorum, quæ sunt Pusillaqmitas, Inhumanitas, Contemptus Dei, mortis Oblivio. Porro jumenta tra-

(203) In editis plerisque additur *parvulo papilione*, quod glossema est marginale in scriptis.

hentia, Tenacitas, et Rapacitas; et his unus auriga ambolus præsidet, habendi Ardor. Sola siquidem Avaritia, quoniam conducere plures non patitur, uno contenta est servitore. Ipse vero injuncti operis promptus admodum atque infatigabilis exsecutor, urgendis sane jumentis trahentibus, flagris utitur acerrimis, Libidine acquirendi, et Metu amittendi.

9. Sunt et alii principes regis Ægypti habentes et ipsi currus suos in expeditione domini sui, sicut Superbia, quæ unus est de majoribus principibus; sicut inimica fidei Impietas, magnum et ipsa tenens locum in domo et regno Pharaonis; et multi adhuc sunt alii inferioris ordinis satrapæ et equites, quorum non est numerus in Pharaonis exercitu; quorum et nomina, et **1409** officia, necnon et arma et apparatus eorum vestris studiis, ut in his exerceamini, inquirenda relinquo. In istorum itaque principum fortitudine, curruumque suorum, invisibilis Pharao ubique discurrens, in omnem familiam Domini, quibus potest viribus, more tyrannico debacchatur, in his etiam his diebus exeuntem Israel de Ægypto insequitur. At ille nec subiectus curribus, nec protectus armis; nihilominus tamen sola Domini manu confortatus, secure decantat: *Cantemus Domino, gloriosc enim honorificatus est; equum et ascensorem projexit in mare* (*Exod. xv, 1*); item: *Hi in curribus et hi in equis; nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus* (*Psal. xix, 8*). Et hæc dicta sint pro adducta similitudine de equitatu Domini, et curribus Pharaonis.

10. Post hæc *amica* appellatur. Nam ipse quidem et ante liberationem amicus erat, alioquin non liberasset quam non amasset; sed illa beneficio liberantis adducta est ut esset amica. Audi denique confidentem. *Non quia dilexerimus eum nos, inquit, sed ipse prior dilexit nos* (*I Joan. iv, 10*). Recordare nunc mihi Moysi et Æthiopissæ, et agnosce jam tunc præfiguratum conjugium Verbi et anime peccataris; et discerne, si potes, quid tibi dulcius sapiat in consideratione suavissimi sacramenti, Verbine, nimium benigna dignatio, an animæ inæstimabilis gloria, an inopinata fiducia peccatoris. Sed non potuit Moyses Æthiopissæ mutare pellem, potuit Christus. Sequitur enim: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis*. Sed hoc sermoni alteri reservetur; ut semper quæ in mensa Sponsi nobis apponuntur, cum aviditate sumentes, eructemus in ipsius laudem et gloriam, Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XL.

Quod intentio sit facies animæ: quæ sit ejus pulchrudo aut deformitas; quæ ejusdem solitudo et pudicitia.

1. *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis* (*Cant. i, 9*). Tenera est sponsæ verecundia; et ad increpatiōnem sponsi, puto, facies ejus rubore suffusa est, pulchriorque ex eo apprens, illico audit: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis*. Vide autem ne carnaliter cogites coloratam carnis putredinem, et puru-

A lentiam flavi sanguineive humoris, vitræ cutis superficiem summatis atque æqualiter suffundentem: e quibus sibi invicem moderate permistis, ad venustam genarum effigiem rubior subpallidus in efficientiam corporeæ pulchritudinis temperatur. Alioquin incorpore illa animæ invisibilisque substantia, nec corporeis distincta membris, nec visibilius existat fucata coloribus. Tu vero spiritualem essentiam spirituali, si potes, attinge intuitu, et ad coaptandum propositæ similitudinis schema cogita animæ faciem, mentis intentionem, ex qua nimirum rectitudo operis, sicut ex facie pulchritudo corporis, estimatur. Porro verecundiam intellige, tanquam colorem in facie, quod hæc potissimum virtus et venustatem ingerat, et augeat gratiam. *Pulchræ ergo sunt genæ tuæ, sicut turturis*. Poterat usitatus faciem ponere et describere pulchram, sicut solet, cuius pulchritudo laudatur, pulchra facie seu decora facie dici: sed nescio quid sibi voluerit, ut magis genas pluraliter dicendum putaverit, nisi quod minime id crediderim otiosum. Spiritus namque sapientiae loquitur, cui non est fas vel modicum quid omnino ascribere otiosum, aut secus dictum quam oportuerit. Est itaque sine dubio causa, quæcumque illa sit, eur pluraliter genas maluerit, quam singulariter faciem dicere. Et si tu melius non habes, ego quod mihi videtur aperio.

2. Duo quædam in intentione, quam faciem animæ esse diximus, necessario requiruntur, res et **C** causa; id est, quid intendas, et propter quid. Et ex his sane duobus animæ vel decor, vel deformitas judicatur; ut, verbi causa, anima, quæ ambo ista recta atque pudica habuerit, illi merito veraciterque dicatur: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis*. Quæ vero altero **1110** horum caruerit, non poterit dici de ea, quod pulchrae sint genæ ejus sicut turturis, propter eam, quæ adhuc ex parte erit, deformitatem. Multo autem minus illi hoc poterit convenire, quæ neutrum horum habere laudabile invenitur. At id totum fiet planius in exemplis. Si, verbi causa, intendat quis animum inquirendæ veritati, atque id solo veritatis amore; nonne is tibi videtur et res, et causam habere honestam, meritoque sibi vindicare quod dicitur: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis?* quippe cui in neutra genarum nævus reprehensionis appareat. Quod si minime quidem veritatis desiderio, sed aut inanis gloriæ, aut alterius qualisunque commodi temporalis obtentu in veritatem intenderit: jam, etsi unam genarum videatur habere formosam, non tamen, ut arbitror, dubitabis judicare vel ex parte deformem, cuius alteram faciem causæ turpitudine fecerit. Si autem videris hominem nullis honestis studiis intendentem, sed carnis illæcebris irretitum, ventri et luxuriæ deditum quales sunt illi, *quorum deus venter est, et gloria in confusione corum, qui terrena sapiunt* (*Philipp. iii, 19*): quid istum? nonne ex utraque parte fœdissimum judicabis, in cuius utique intentione et res, et causa reprobæ invenitur?

. 3. Ergo intendere non in Deum, sed in sacerdolum, saecularis animæ est, nec ullam prorsus genarum speciosam habentis. Intendere autem quasi in Deum, sed non propter Deum, hypocrita plane animæ est : cuius etsi una facies decora videtur, quod ad Deum qualicunque intentione respiciat; ipsa tamen simulatio omne in ea decorum exterminat, et magis per totum ingerit foeditatem. Si autem vel solum, vel maxime, ob vitæ præsentis necessaria ad Deum converterit intentionem; non quidem fæce hypocrisis putidam, pusillanimitatis tamen vitio dicimus subobscuram, et minus acceptam. Porro e contrario intendere in aliud quam in Deum, tamen propter Deum; non otium Mariæ, sed Marthæ negotium est. Absit autem ut hujusmodi est, quidquam illam dixerim habere deformem! Nec tamen ad perfectum affirmaverim pervenisse decoris : quippe quæ adhuc sollicita est et turbatur erga plurima, et non potest terrenorum actuum vel tenui pulvere non respergi. Quem tamen cito facileque deterget vel in hora sauctæ dormitionis casta intentio, et bona conscientia interrogatio in Deum. Ergo solum inquirere Deum propter ipsum solum, hoc plane est utramque bipartitæ intentionis faciem habere pulcherrimam; atque id proprium ac speciale sponsæ, cui merito singulari prærogativa audire conveniat : *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis.*

4. Cur vero, *sicut turturis?* Pudica avicula est, et conversatio ejus non cum multis, sed solo degere fertur contenta compare, ita ut si illum amiserit, alterum non requirat, sed sola deinceps conversetur. **Tu** ergo qui hæc audis, ut sane non otiose audias ea quæ scripta sunt propter te, et nunc propter te versantur et disputantur : tu, inquam, **si** ad istiusmodi Spiritus sancti incitamenta moveris, et inardescis dare operam, quomodo animam tuam facias sponsam Dei; stude ambas speciosas habere has genas tuæ intentionis, ut imitator castissimæ voluntatis, sedeas, secundum prophetam, solitarius, quoniam levasti te supra te (*Thren.* iii, 28). Omnino supra te est, angelorum Domino despontari. An non supra te, adhærere Deo atque uacum spiritum esse cum eo? Sede itaque solitarius, *sicut turtur.* Nihil tibi et turbis, nihil cum multitidine cæterorum; etiamque ipsum obliviscere populum tuum, et domum patris tui et concupiscentia rex decorem tuum (*Psalm.* cxlv, 11, 12). O sancta anima, sola esto, ut soli omnium serves te ipsam, quem ex omnibus tibi elegisti. Fuge publicum, fuge et ipsos domesticos; recede ab amicis et amicis, etiam et ab illo qui tibi ministrai. An nescis te verecundum habere sponsum, et qui nequaquam suam velit tibi indulgere præsentiam præsentibus cæteris! Secede ergo, sed mente, non corpore; sed intentione, sed devotione, sed spiritu. Spiritus enim ante faciem tuam Christus Dominus spiritusque requirit, **¶¶¶** non corporis solitudinem, quanquam et corpore interdum non otiose te separas, cum opportune potes, præsentim in tempore orationis. Tenes etiam in hoc et manda-

Atum sponsi, et formam : *Tu*, inquit, *cum oraveris, intra in cubiculum tuum et clauso ostio ora* (*Matth.* vi, 6). Et quod dixit, fecit. Solus in oratione pernoctabat, non modo se abscondens a turbis, sed nec ullum quidem discipulorum, nec ullum domesticorum admittens (*Luc.* vi, 12, 43). Denique tres secum intimos sibi adduxerat, cum ulti properaret ad mortem ; avulsus est et ab ipsis orare volens (*Matth.* xxvi, 37-39). Ergo et tu fac similiter, quando orare volueris.

5. De cætero sola indicitur tibi mentis et spiritus solitudo. Solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias quod multi suscipiunt, si fastidias quod omnes desiderant, si jurgia devites, si dannæ non sentias, si non recorderis injuriarum.

BAlioquin nec si solus corpore es, solus es. Videsne posse esse te et solum, cum inter multos; et inter multos, cum solus es? Solus es in quantacunque hominum verseris frequentia : tantum cave alienæ conversationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius judex. Etiam si perperam actum quid deprehendas, nec sic judices proximum, magis autem excusa. Excusa intentionem, si opus non potes; puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnem omnino dissimulationem rei certitudine recusat, suade nihilominus ipse tibi, et dicio apud temetipsum : Vehemens fuit nimis tentatio, quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiiter potestatem? Et memento, me modo alloqui sponsam, et non amicem sponsi instruere, cui alia ratio est diligenter observandi ne quis peccet, et explorandi an peccet, et emendandi si peccatum fuerit. A qua sane necessitate sponsa libera est, soli vivens sibi, et ipsi, quem diligit, sponso pariter et Domino suo, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLI.

Qualiter sponsa recipit interim magnam consolacionem de contemplatione divinæ claritatis, antequam perveniat ad claram ejus visionem.

1. *Collum tuum sicut monilia* (*Cant.* i, 9). Solet ornari collum monilibus, non ipsis comparari. Sed hoc illæ faciant, quibus quia de proprio non inest decur, aliunde necesse est ut mendicent, unde se speciosas mentiantur. Nam sponsæ colluū ita in se ipso formosum, et tam decenter quasi natura formatum est, ut extrinsecus non requirat ornatum. Quid enim opus est peregrinorum fucos adhibere colorum, cui propria, et tanquam innata sufficit pulchritudo, in tantum ut ipsorum quoque, quæ ad ornandum queruntur monilium possit adæquare nitorem? Hoc nempe intelligi voluit, qui minime quidem a collo, ut assolet, pendere monilia, sed ipsum potius esse *sicut monilia* dixit. Non jam invocandus est nobis Spiritus sanctus, ut sicut spirituales sponsæ genas sua dignatione tribuit invenire, ita etiam ipsius spirituale collum demonstrare dignetur. Et meo quidem intellectu (quia mihi incumbit loqui quæ sentio) nihil interim verisimilius pro-

habiliusve elucet, quam ipsum animæ intellectum colli nomine designari. Tu quoque idem, ut arbitror, approbabis, si advertas similitudinis rationem. An non siquidem tibi videtur colli quodam modo vice fungi intellectus, per quem tua anima trajicit in se spiritus vitalia alimenta, atque in quædum transfundit viscera morum, affectumque suorum? Hoc ergo sponsæ collum, id est purus et simplex intellectus, cum nuda et aperta veritate satis per se ipsum reniteat, non indiget ornamento; sed ipsum magis, tanquam pretiosum monile, animam decenter exornat, ac proinde simile monilibus ipsis 1412 describitur. Bonum monile veritas, bonum puritas sive simplicitas, bonum plane monile sapere ad sobrietatem. Philosophorum vel haereticorum intellectus non habet hunc in se puritatis, veritatisque nitorem: et ideo multam curam gerunt ipsum colorare et fucare phaleris verborum, et versatiis syllogismorum, ne, si nudus appareat, falsi etiam apparetur turpitudo.

2. Sequitur: *Murænulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. Si, faciam, singulariter, et non pluraliter, faciemus, dixisset, absolute et iudicabatur hoc etiam loqui sponsum pronuntiassem. Nunc autem vide ne forte magis sodalibus ejus congruentiusque assignemus, sponsam quasi consolantibus tali promissione, quod donec perveniat ad visionem ejus, cuius sic flagrat desiderio, facturi sint illi murænulas pulchras et pretiosas, quæ sunt aurum ornamenta. Atque hoc propterea, ut opinor, quia fides ex auditu; et quandiu per fidem ambulatur et non per speciem, danda opera potius instruendo auditui, quam visu exscrendo [alias, exercendo]. Frustra namque intenditur oculus qui non sit fide mundatus, cum solis qui mundo corde sunt, videndi copia promittatur (Matth. v, 8). Scriptum vero est: Fide mundans corda eorum (Act. xv, 9). Quia ergo fides ex auditu, et ex illa visus purgatio est, merito illi ornandis auribus intendebant, dum auditus, sicut ratio docuit, visus sit preparatio. Tu, inquit, o sponsa, intuendæ dilecti inhibias claritati; sed hoc alterius temporis est. Damus autem in præsentiarum ornamenta auribus tuis, quod erit tibi interim consolatio, erit et præparatio ad hoc ipsum quod postulas, ac si illud prophetæ ei dicant: Audi, filia, et vide (Psal. XLIV, 11). Videre desideras, sed audi prius. Gradus est auditus ad vi-um, Proinde audi, et inclina aurem tuam ornamentiis quæ tibi facimus, ut per auditus obedientiam ad gloriam pervenias visionis. Nos auditui tuo damus gaudium et lætitiam. Nam visui non est nostrum dare (in quo gaudii plenitudo et tui desiderii adimplebitur), sed illius quem diligit anima tua, Ipse ut gaudium tuum plenum sit, ostendet se ipsum tibi; ipse adimplebit te lætitia cum vultu suo. Tu interim accipe ad consolationem murænulas bas de manu nostra; cæterum delectationes in dextera ejus usque in finem.*

3. Advertendum cujusmodi ei murænulas offerunt: *Aureas, inquit, et vermiculatas argento Aurum divi-*

Anitatis est fulgor, aurum sapientia quæ desursum est. Hoc auro fulgentia quædam quasi veritatis signacula spondent se figuraturos hi, quibus id ministerii est, superni aurifices, atque internis animæ auribus inserturos. Quod ego non puto esse aliud, quam texere spirituales quasdam similitudines, et in ipsis purissima divinae sapientiae sensa animæ contemplantis conspectibus importare, ut videat, saltem per speculum et in ænigmate, quod nooddum facie ad faciem valet ulla tenus intueri. Divina sunt, et nisi expertis prorsus incognita quæ effamur; quomodo videlicet in hoc mortali corpore, fide adhuc habente statum, et needum propalata perspicui substantia luminis, jam tameu [alias, interim] puræ interdum contemplatio veritatis partes suas agere intra nos vel ex parte præsumit; ita ut liecat usurpare etiam alieni nostrum, cui hoc datum desuper fuerit, illud Apostoli: *Nunc cognosco ex parte; item, Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus (1 Cor. XIII, 12, 9).* Cum autem divinius aliquid raptim et veluti in velocitate corusci luminis interluxerit menti spiritu excedenti, sive ad temperamentum nimii splendoris, sive ad doctrinæ usum, continuo, nescio unde, ad sunt imaginatore quædam rerum inferiorum similitudines, infusis divinitus sensis convenienter accommodatae, quibus quodam modo adumbratus purissimus ille ac splendidissimus veritatis radius, et ipsi animæ tolerabilior fiat, et quibus communicare illum voluerit, capabilior. Existimo tamen ipsas formari in nobis sanctorum suggestionibus angelorum, sicut econtrario contrarias 1413 et malas ingeri immissiones per angelos malos non dubium est.

3. Et fortassis hinc illud est speculum atque ænigma, ut dixi, per quod videbat Apostolus (1 Cor. v, 12), ex istiusmodi puris pulchrisque imaginationibus angelorum quasi manibus fabricatum: quatenus et Dei esse, quod purum et absque omni phantasia corporearum imaginum cernitur, sentiamus; et elegantem quamlibet similitudinem, qua id digne vestitum apparuerit, ministerio deputemus angelico. Quod signasse expressius videtur alia interpretatio, dicens *Similitudines auri fabri faciemus tibi, cum distinctionibus argenti (Cant. I, 10, juxta LXX. Unum est, cum distinctionibus argenti, et vermiculatas argento).* In quo mihi significare videtur non modo similitudines intus per angelos suggeri, sed nitorem quoque eloquii per ipsos extrinsecus ministrari, quo congrue atque decenter ornatae, et facilius ab auditoribus capiantur, et delectabilius. Quod si dixeris: Quid eloquio et argento! dicit tibi propheta: *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum (Psal. XI, 7).* Ita ergo illi cœlestes administratori spiritus peregrinanti in terris sponsæ faciunt murænulas aureas, vermiculatas argento.

5. Vide autem quomodo illa aliud cupit, et aliud accipit: et nitenti ad contemplationis quietem labor prædicationis imponitur; et sitiens sponsi præsentiam, filiorum sponsi pariedorum, alendo-

rumque sollicitudo injungitur. Neque nunc tantum accidit illi hoc; sed et alia vice, ut memini, cum sponsi amplexus et oscula suspiraret, responsum est ei: *Quia meliora sunt ubera tua vino* (*Cant. 1, 1*); ut ex hoc se intelligeret matrem, atque ad dandum lac parvulis, nutriendunque filios revocari. Fortassis et in aliis cantici bujus locis hoc ipsum tu quoque, nisi piger sis ad inquirendum, per te ipsum advertere poteris. An non res ista quondam in sancto patriarcha Jacob præfigurabatur, cum frustratus optatis diuque expectatis Rachelis amplexibus, pro sterili et decora fecundam et lippam invitus atque ignarus accepit? (*Gen. xxix, 23, 23.*) Ita ergo nunc sponsa scire cupiens et inquirens, ubi in meridianis horis dilectus pascat et cubet, murænulas pro eo reportat aureas, vermiculatas argento; id est, sapientiam cum eloquentia; haud dubium quin ad prædicationis opus.

6. Docemur ex hoc sane, intermittenda plerumque dulcia oscula propter lactantia ubera; nec cuiquam sibi, sed omnibus esse vivendum (*204*). Vae qui bene de Deo et sentire, et eloqui acceperunt, si quæstum æstiment pietatem; si convertant ad inanem gloriam, quod ad lucra Dei acceperant erogandum; si alta sapientes, humilibus non consentiant. Paveant quod in propheta legitur, dicente Domino: *Dedi eis aurum meum et argentum meum; ipsi autem de argento et auro meo operati sunt Baal* (*Ose. 11, 8*). Tu ergo audi quid sponsa, accepta hinc quidem increpatio, inde vero promissione, responderit. Neque enim vel de promissis extollitur, vel pro repulsa irascitur; sed, sicut scriptum est: *Corripe sapientem, et amabit te* (*Prov. ix, 8*); et item quod ad donationes et promissiones spectat: *Quanto major es, humiliata te in omnibus* (*Ecli. iii, 20*); quod ex ejus responsione melius utrumque patebit. Sed ipsa, si placet, discussio in aliud sermonis principium differatur, et de iis quæ dicta sunt, glorificemus Sponsum Ecclesiæ Dominum nostrum Jesum Christum, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

SERMO XLII.

De duplice humilitate: una videlicet, quam parit veritas; et altera, quam inflamat charitas.

1. Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum (*Cant. 1, 11*). Haec sunt verba sponsæ, quæ in hoidiernum diem distulimus; hoc responsum, quod dedit ~~1.1.1.1~~ ubi increpata est a sponso, non tamen sponso, sed ejus sodalibus: quod facile est advertere ex verbis ipsis. Cum enim non dicit, quasi ad secundam personam: Cum essem rex in accubitu tuo, sed: *Cum essem in accubitu suo*, patet quod non id ipsum loquitur, sed de ipso. Puta proinde sponsum, ubi eam (quatenus visum fuit) aut corripuit, aut repressit, comperta ex suffusione genarum revercundia, cessisse loco, ut illa se absente loqueretur liberius quæ sentiret; sed et si pavidior, ut assolet, quam oportuerit, et dejectior animo facta esset, so-

(204) Editi primi habent *sed omnes illi qui mortuus est pro omnibus esse vivendum.*

A dalium eam consolations erigerent. Quod tamen et per se ipsum facere non neglexit, quantum judicavit pro tempore oportere. Nam ut clarum relinquenter quantum sibi in illa correptione complacuit, quippe quam sensit digne et prout oportuit acceptari, non sane ante se absentavit quam ex abundantia (quod non est dubium) cordis prorumperet in laudes ejus, et genarum collique ipsius pulchritudinem commendaret. Propterea et qui cum ipsa remanent, blande loquentur illi, et munera offerunt, scientes Domini voluntatem. Ad ipsos ergo responsio ejus. Et littoralis quidem contextio schematis ita se habet.

2. Sed priusquam ex hac testa nucleus spiritus elicere inchoemus, dico unum breviter. Felix, cui sua objurgatio sic respondet, quemadmodum habemus formam praesentis loci. Utinam magis neminem objurgare necesse sit! hoc enim melius. Sed quoniam in multis offendimus omnes, mihi tacere non licet, cui ex officio incumbit peccantes arguere, magis autem urget charitas. Quod si arguo et facero quod meum est, illa autem increpatio procedens minime quod suum est faciat, neque id ad quod misi illam, sed revertatur ad me vacua, tanquam jaculum feriens et resiliens: quid me animi tunc habere putatis, fratres? Nonne angor, nonne torqueor? Et ut mihi usurpem aliquid ex verbis Magistri, quia de sapientia (*205*) non possum: prorsus coarctor e duabus, et quid eligam nescio (*Philip. 1, 23, 22*): placere mihi in eo quod locutus sum, quoniam quod debui feci; an poenitentiam agere super verbo meo, quia quod volui, non recepi? Volui nimirum perire hostem, et eripere fratrem; et non feci sic, magis autem contrarium accidit; nam læsi animam, et culpam auxi, siquidem accessit et contemptus. *Nolunt audire te*, inquit, *quia nolunt audire me* (*Ezech. iii, 7*). Vides que majestas contemnitur. Non te putas me solum sprevisse. Dominus locutus est; et quod dixit prophetæ, dixit et apostolis: *Qui vos spernit*, ait, *me spernit* (*Luc x, 16*). Non sum propheta, non sum apostolus; et prophetæ tamen et apostoli, audeo dicere, vice fungor: et quibus non aequor meritus, eorum implicor curis; et si ad meam multam confusionem, et si ad grande periculum mihi, super cathedram Moysi sedebo, cuius tamen non vindico mihi vitam, nec experior gratiam. Quid tamen? num ideo cathedræ non deferetur, quoniam occupata est ab indigno? Etiensi Scribæ et Pharisæi in ea sedeant, inquit: *Quæ dicunt facite* (*Matth. xxiii, 2, 3*).

3. Plerumque etiam impatientia contemptui jungitur, ita ut aliquis non solum non curet corrigi objurgatus, sed insuper objurganti indignetur, more phreneticæ manum medici repellentis. Mira perversitas! Medicanti irascitur, qui non irascitur sagittanti! Est enim qui sagittat in obscuro rectos corde (*Psalm. x, 3*), qui et te ipsum nunc sagittavit ad mortem; et in illum non commuveris? Mihi indi-

(205) Gemmet, addit *mea*.

gnaris, qui sanum te fieri cupio? *Irascimini*, inquit, *et nolite peccare* (*Psal. iv*, 5). Si peccato irasceris, non solum minime peccas, sed et quod peccaras, exterminas. Nunc vero et peccatum retines medicamentum respuendo, et peccare apponis irrationaliter irascendo; et est supra modum peccans peccatum.

4. Aliquoties additur et impudentia, ut non modo **1415** impatienser ferat quod corripitur, sed etiam id unde reprehenditur, impudenter defendat. Hoc plane desperatio. *Frons*, inquit, *mulieris meretricis facta est tibi; noluisti erubescere* (*Jerom. iii*, 3): et ait: *Recessit zelus meus a te, ultra non irascar tibi* (*Ezech. xxi*, 42). Solo auditu contremisco. Suntne quanti periculi, quantique horroris et tremoris res sit peccati defensio? Dicit iterum: *Ego quos amo, arguo et castigo* (*Apoc. iii*, 19). Sic ergo te zelus deseruit; et amor: nec eris amore dignus, qui indignus castigatione censeris. Vides quia tunc magis irascitur Deus, dum non irascitur. *Misereamur impio, inquit, et non discet facere justitiam* (*Isa. xxvi*, 10). Misericordiam hanc ego nolo. Super omnem iram miseratio ista, sepiens mihi vias iustitiae. Satius profecto mihi, juxta Prophetæ consilium, apprehendere disciplinam, nequando irascatur Dominus, et peream de via justa (*Psal. ii*, 12). Volo irascaris mihi, Pater misericordiarum; sed illa ira, qua cerrigis devium, non qua extrudis de via. Illud tua nobis benigna animadversio parit, hoc formidolosa nutrit dissimulatio. Non enim cum nescio, sed cum sentio te iratum, tunc maxime confido propitiū: etenim cum iratus fueris, misericordiae recordaberis. *Deus, inquit, tu propitiū fuisti eis, et ultiscens in omnes adinventiones eorum* (*Psal. xcviij*, 8). Moysen loquitur et Aaron, atque Samuelem, quos modo præmiscerat; et hoc vocat propitiationem, quod eorum Deus non pepercit excessibus. I nunc tu ergo, atque hanc tibi excludito in æternum, defendendo errorem, et accusando correptionem. An non istud est malum dicere bonum, et bonum, malum? An non ex hac odiosa impudentia pullulabit mox impotentia, mater desperationis? Quem enim pœnitentia super bono quod putat? *Vox illis inquit* (*Isa. v*, 20). Vox istud æternum est. Aliud est quemque tentari a propria concupiscentia abstractum et illicitum; et aliud sponte appetere malum tanquam bonum, ad mortem quasi ad vitam male securum proferare. Pro hujusmodi, dico, mallem aliquando tacuisse et dissimulasse quod agi perperam deprehendi, quam ad tantam reprehendisse perniciem.

5. Dicas forsitan mihi, quod bonum meum, ad me revertatur, et quia liberavi animam meam, et mundus sum a sanguine hominis, cui annuntiavi et locutus sum, ut averteretur a via sua mala, et viveret. Sed etsi innumera talia addias, me tamen minime ista consolabuatur, mortem filii intuentem. Quasi vero meam illa reprehensione liberationem quæserim, et non magis illius! Quæ enim mater, etiamsi omoem quam potuit curam et diligentiam ægrotanti

A filio adhibuisse se sciat, si demum frustratam se viderit, et omnes labores suos esse penitus inefficaces, illo nihilominus moriente, propterea unquam a fletibus temperavit? Et illa quidem hoc pro morte temporali; quanto magis me pro morte æterna mei filii manet utique ploratus et ululatus multus, etiamsi nihil mihi conscient sum, quominus annuntiaverim illi? Vides etiam a quantis e regione malis et se, et nos liberat, qui corruptus mansuetè respondet, reverende acquiescit, modestè obtemperat, humiliter confitetur. Huic ego animæ in omnibus me profitear debitorem, huic me ministrum et servum, tanquam dignissimæ Domini mei sponsæ, et quæ revera dicere possit; *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum*.

B 6. Bonus humilitatis odor, qui de hac valle plorationis ascendens, perfusis circumquaque vicinis regionibus, ipsum quoque regium accubitum grata suavitate respergat. Est nardus humilis herba, quam et calidæ ferunt esse naturæ hi qui herbarum vires curiosius explorarunt. Et ideo per hanc vi leor mihi non inconvenienter hoc loco virtutem humilitatis accipere, sed quæ sancti amoris vaporibus flagret. Quod, propterea sane dico, quoniam est humilitas quam nobis veritas parit, et non habet calorem: et est humilitas quam charitas format et inflamat. Atque hæc **1416** qualem in affectu, illa in cognitione consistit. Etenim tu, si temetipsum intus ad lumen veritatis et sine dissimulatione iospicias, et sine palpatione dijudices; non dubito quin humilieris et tu in oculis tuis factus vilior tibi ex hac vera cognitione tui, quamvis nequum fortasse id esse patiaris in oculis aliorum. Eris igitur humilis, sed de opere interim veritatis, et minime adhuc de amoris infusiooe. Nam, si veritatis ipsius, quæ te tibi veraciter atque salubriter demonstravit, sicut splendore illuminatus, ita affectus amore fuisses; voluisses procul dubio, quod in te est, eadem de te omnes tenere sententiam, quam ipsam apud te veritatem habere cognoscis. Sane, Quod in te est dixerim; quoniam plerumque non expedit innotescere omnibus omnia quæ nos scimus de nobis, atque ipsa veritatis charitate, et charitatis veritate veteram palam fieri velle quod noceat agnoscenti. Alioquin, si privato amore tui tentus detines pariter intra te iudicium veritatis inclusum, cui dubium est minus te veritatem diligere cui proprium præfers vel commodum, vel honorem?

7. Vides igitur non esse id ipsum, hominem de se ipso non altum jam sapere, veritate luminis redargutum; et humilibus sponte conseutire, munere charitatis adjutum. Illud enim necessitatis est, hoc voluntatis. *Semetipsum exinanivit*, inquit *formam servi accipiens* (*Philipp. ii*, 7), formam humilitatis tradens. Ipse se exinanivit, ipse se humiliavit, non necessitate judicii, sed nostri charitate. Poterat omnium vilis se et contemptibilem demonstrare, sed plane non reputare, quoniam sciebat se ipsum. Voluntate proinde humilis fuit, et non iudicio, qui ta-

lem se obtulit, qualem se esse nescivit (206); magis autem placuit minimum reputari, qui se summum non ignorabat. Denique ait: *Discite a me quia misericordia mea dedit vobis omni extremitate et inferioritate, dignos etiam supplicis, dignos plagiis; non, inquam, ita et ille: quae tamen omnia expertus est, quia voluit, tanquam humiliis corde; humiliis videlicet illa humilitate, quam cordis suasis affectio, non quam extorsit discussio veritatis.*

8. Propterea dixi, hanc voluntariae humilitatis speciem, non redargutione veritatis, sed charitatis intra nos infusione creari, quia cordis est, quia affectionis, quia voluntatis: an vere recte, tu judica. Itemque etiam hoc tuo aequo examinetur iudicio, dignene eamdem Domino assignarim, quem charitate constat exinanitum, charitate minoratum ab angelis, charitate parentibus subditum, charitate Baptistae manibus inclinatum, charitate carnis infirma passum, charitate postremo morti obnoxium, eruce in glorium exstisisse. Sed et hoc unum adhuc tui sit considerare arbitrii, rectene etiam hanc ipsam humilitatem ita charitate calentem, herba humili et calida id est nardo, putaverim designatam. Et si ita cuncta probaveris (probabis enim rationi manifestissimae acquiescens) tunc si jam apud te ipsum humiliatus es necessaria illa humiliata, quam serutans corda et renes Veritas sensibus ingerit animae vigilantis; adhibe voluntatem, et fac de necessitate virtutem, quoniam nulla est virtus sine convenientia voluntatis [alias, conniventia voluntatis.] Sie autem fiet istud, si nolis alter apparere foris, quam te invenis intus. Alioquin time, ne de te ipso legas: *Quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniquitas ejus ad odium (psal. xxxv, 3). Pondus, inquit et pondus abominatio est apud Deum (Prov. xx, 10). Quid enim? tu te depretriaris in secreto apud te ipsum, veritatis trutina ponderatus; et foris alterius pretii mentiens, majori te pondere vendis nobis, quam ab ipsa accepisti? Time Deum, et noli hanc rem pessimam facere, ut quem humiliat veritas, extollat voluntas: hoc enim resistere est veritas, hoc pugnare contra Deum.* Magis 1417 autem acquiesce Deo, et sit voluntas subdita veritati; nec tantum subdita, sed et devota. *Nonne Deo, inquit, subjecta erit anima mea?* (Psal. LXI, 2.)

9. At parum est esse subjectum Deo, nisi sis et omni humanae creature propter Deum; sive abbati, tanquam praecellentis; sive prioribus, tanquam ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere patribus, subdere et minoribus. Sie enim decet nos, inquit, omnem implere justitiam (Matth. iii, 15). Vade et tu ad minorem, si vis in justitia esse perfectus; defer infe-

Ariori juniori te inclinato. Hoc enim faciens, trahes et ipse ad te sponsae sermonem quem dixit: *Quia nardus mea dedit odorem suum.* Odor devotio est, odor bona opinio, quae ad omnes pervenit, ut Christi sis bonus odor in omni loco, spectabilis omnibus, amabilis omnibus. Non potest hoc ille humili, quem veritas ad humilitatem cogit; quoniam sibi habet illam, et exire non patitur, ut sparse foris redoleat. Magis autem non habet odorem, quia non habet devotionem, utpote qui non sponte, neque libenter se humiliat. Sponsae vero humilitas, tanquam nardus, spargit odorem suum, amore calens, devotione vi-gens, opinione redolens. Sponsae humilitas voluntaria est, perpetua est, fructifera est. Odor ejus nec reprehensione exterminatur, nec laude. Audierat:

B *Pulchra sunt genae tuae sicut turritis et collum tuum sicut monilia (Cant. i, 9).* Accepera te trepromissionem ornatus aurei, et nihilominus tamen cum humilitate respondet: et quanto majorem se audit, tanto humiliat se in omnibus. Non gloriatur in meritis, nec inter laudes suas humiliatis obli-viscitur, quam et humiliiter confitetur sub nardi nomine; ac si voce virginis Marie dicat: *Nullius mili meriti conscientia sum ad tantam dignationem, nisi quod respexit Deus humiliatem ancillæ suæ (Luc. i, 48).* Nam quid est aliud, *nardus mea dedit odorem suum,* quam: *Placuit mea humiliata?* Non mea, inquit, sapientia, non mea nobilitas, non mea pul-chritudo, quae nulla erant mihi, sed quae sola inerat humiliatis dedit odorem suum, id est solitum. Solito placet Deo humiliatis; solito plane atque ex con-suetu excelsus Dominus humiliata respicit; et ideo, cum esset rex in accubitu, id est in excelsu habitaculo suo, illuc quoque humiliatis odor ascendit. *In altis habitat, inquit, et humiliata respiebit in celo et in terra (Psal. cxii, 5, 6).*

C 10. Ergo, cum esset rex in accubitu suo, nardus sponsae dedit odorem suum. Accubitus regis, sinus est Patris: quia semper in Patre Filius. Nec dubites regem hunc esse Clementem, cui perennis accubitus est paternæ benignitatis divisorium. Merito clamor humiliū ascendit ad eum, cui fons pietatis est mansio, cui familliaris suavitas, cui substantialis, vel potius consubstantialis bonitas est: cui ideo totum quod est, de Patre est, ut nil prorsus in regia maiestate, nisi paternum, humiliū trepidatio sus-picetur. Denique: *Propter miseriam inopum et genitum pauperum nunc exsurgam, dicit Dominus (Psal. xi, 6).* Horum igitur conscientia sponsa, utpote domestica atque charissima, non se putat arcendam (alias, arctandam) sponsi gratis penuria meritorum, sola de humiliitate presumes. Regem denique no-miavat, nam sponsum interim territa increpatione non audet; et in alto habitare fatetur, nec sic tamen diffidit humiliatis.

D 11. Primitivæ Ecclesiæ potes hunc congruentis-

(206) Aliis, qualem esse nescivit. suahiendo se ex proximo membro, id est qualem se non esse intellexit, nempe vilē et contemptibilem.

sime aptare sermonem, si recordaris dies illos, quibus, assumpto Domino ubi erat prius, et sedente in dextera Patris, illo suo antiquo nobili atque glorioso accubitu, discipuli erant congregati in loco uno, perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus et Maria matre Jesu, et fratribus ejus (*Act. i, 13, 14*). Nonne tibi videtur revera tunc temporis nardum parvulae et trepidantis sponsa dare odorem suum? Denique, cum factus est reperente de cœlo sonus, tanquam avenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes (*Act. ii, 2*), an nou merito pauporecula tunc dicere potuit: *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum!* Patuit pro certo omnibus in loco manentibus, quam gratus humiliatis, et quam beneplacitus odor ascenderat, cui mox tam **1118** copiosa et gloria remuneratione responsum est. Cæterum illa non ingrata beneficij fuit. Audi enim quomodo mox repleta devotione parat se ad omnia mala preferenda pro nomine ejus: nam sequitur: *Fasciculus myrrhae dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.* Infirmitas mea, quam nōstis, non sinit ulterius progredi. Hoc solum dico, quia tribulationum amaritudinis sub myrrhae nomine dicit se subire paratam amore dilecti. Reliquum capituli alias prosequentiur, si tamen exoratus a vobis Spiritus sanctus adfuerit, qui nos intelligere faciat verba sponsæ, quæ ipse inspirando formavit, sicut novitillius, enjus ipse Spiritus est, laudibus convenire, sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLIII.

Qualiter consideratio passionis et laborum Christi faciat sponsam, id est animam, pergere illasam inter prospera et adversa hujus mundi.

1. *Fasciculus myrrhae dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur* (*Cant. i, 12*). Ante rex, modo dilectus; autem in accubitu regio, modo inter sponsæ ubera. Magna humiliatis virtus, cui etiam Deitatis majestas tam facile se inclinat. Cito reverentiae nomen in vocabulum amicitiae mutatum est: et qui longe erat, in brevi factus est prope, *Fasciculus myrrhae dilectus meus mihi.* Myrrha, amara res, dura et aspera tribulationum significat. Ea sibi dilecti causa immimpere prospiciens, gratulabunda id loquitur, confidens se omnia viriliter subituram. *Ibant, inquit, gaudentes discipuli a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (*Act. v, 41*). Propterea denique non fascem, sed fasciculum dilectum dicit, quod leve præ amore ipsius ducat, quidquid laboris immineat et doloris. Bene fasciculus, quia parvulus natus est nobis (*Isa. ix, 6*). Bene fasciculus, quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (*Rom. viii, 18*). Id enim, inquit, quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operatur in nobis (*II*

A Cor. iv, 17. Erit ergo quandoque nobis ingen scumulus gloriæ, qui modo est fasciculus myrrhae. An non fasciculus, cuius jugum suave est, et onus leve? (*Matth. xi, 30*.) Non quia levis in se (nec enim levis passionis asperitas, mortis amaritudo), sed levis tamen amanti. Et ideo non ait tantum: *Fasciculus myrrhae dilectus meus;* sed: *Mihi,* inquit, quæ diligo fasciculus est. Unde et dilectum nominat, monstrans dilectionis vim opium amaritudinem superare modestiam, et quia fortis est ut mors dilectio (*Cant. viii, 6*). Et ut scias non in se illam, sed in Domino gloriari, neque de propria virtute, sed de Domini adjutorio præsumere fortitudinem; dicit illum inter ubera sua commoraturum, cui secura decantet: *Etiamsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu tecum es* (*Psal. xxii, 4*).

2. Memini me in uno superiore sermonum (*Serm. 10, num. 1*) duo sponsæ ubera congratulationem definisse atque compassionem, juxta Pauli doctrinam, dicentis: *Gaudere cum gaudientibus, flere cum flentibus* (*Rom. xi, 15*). Quia vero inter adversa et prospera versans, novit utrobique pericula non deesse; medium hujuscemodi uberum suorum vult habere dilectum, cuius adversus utraque continua protectione munitam nec læta extollant, nec tristia dejiciant. Tu quoque, si sapis, imitaberis sponsæ prudentiam, atque hunc myrrhae tam charum fasciculum de principali tui pectoris, nec ad horam patieris avelli; amara illa omnia quæ prote pertulit, semper in memoria relipens, et assidua meditatione revolvens, quo possis dicere et tu: *Fasciculus myrrhae dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.*

3. Et ego, fratres, ab ineunte mea conversione pro acervo meritorum, quæ mihi deesse sciebam hunc mihi fasciculum colligare, et inter ubera mea collocare curavi, collectum ex omnibus auxietatibus et amaritudinibus Domini mei: primum videlicet, infantilium **1119** illarum necessitatum; deinde, laborum quos pertulit in predicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in jejunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo; postremo, periculorum in falsis fratribus, conviciorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobationum, clavorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis silva evangelica copiosissime noscitur protulisse. Ubi sane inter tot odoriferæ myrrhae hujus ramusculos minime prætermittendam putavi etiam illam myrrham, qua in cruce potatus est; sed neque illam qua unctionis est in sepultura. Quarum in prima applicuit sibi meorum amaritudinem peccatorum; in secunda futuram incorruptionem mei corporis dedicavit. Memoriam abundantiae suavitatis horum eructabo, quoad vixero; in æternum non obliiscar miserationes istas, quia in ipsis vivificatus sum.

4. Has olim sanctus David cum lacrymis requirebat: *Veniant mihi, inquiens, miserationes tuæ, et*

vivum (*Psal. cxviii.*, 77). Ilas et alias quidam sanctorum cum gemitu memorabat, dicens : Misericordiae Domini multæ. Quam multi reges et prophetæ voluerunt videre, et non viderunt. Ipsi laboraverunt, et ego in labores eorum introivi ; ego messui myrrham, quam illi plantaverunt ; mibi hic salutaris fasciculus servatus est ; nemo tollet eum a me, inter ubera mea commorabitur. Hæc meditari dixi sapientiam, in his justitiae mihi perfectionem constitui, in his plenitudinem scientiæ, in his divitias salutis, in his copias meritorum. Ex his mihi interdum potus salutaris amaritudinis, ex his rursum suavis unctio consolationis. Hæc me erigunt in adversis, in prosperis reprimunt, et inter lata tristiaque vitæ præsentis via regia incedenti tutum præbent utrobique ducatum, hinc inde mala imminentia propulsando. Hæc mihi conciliant mundi indicem, dum tremendum potestatibus mitem humilemque figurant ; dum uon solum placabilem, sed et imitabilem representat eum, qui inaccessibilis est principatibus, terribilis apud reges terræ. Propterea hæc mihi in ore frequenter, sicut vos scitis ; hæc in corde semper, sicut Deus scit ; hæc stylo meo admodum familiaria, sicut apparet ; hæc mea sublimior interim philosophia, scire Jesum, et hunc crucifixum. Non requiro, sicut sponsa, ubi cubet in meridie (*Cant. i.*, 6), quem lætus amplector mea inter ubera commorantem. Non requiro ubi pascat in meridie, quem intueor Salvatorem in cruce. Illud sublimius, istud soavius ; panis illud, hoc lac ; hoc viscera reficit parvulorum, hoc replet ubera matrum ; et ideo inter ubera mea commorabitur.

5. Hunc et vos, dilectissimi, iam dilectum fasciculum colligithe vobis, hunc medullis inserite cordis, hoc munite aditum pectoris, ut et vobis inter ubera commoretur. Habete illum semper non retro in humeris, sed ante præ oculis, ne portantes et non odorantes, et onus premat, et odor non erigat. Mementote quia accepit eum Simeon in ulnis suis (*Luc. ii.*, 28) ; Maria gestavit in utero, foyit in gremio, sponsa sibi inter ubera collocavit. Et, ne quid prætermittam, factum est verbum in manu Zachariae prophetæ, nec non et quorumdam aliorum. Arbitror et Josephi virum Mariæ super genua frequenter illi arrisisse. Illi omnes ante se eum habuerunt, et nullus retro. Exemplo ergo sint vobis, ut et similiter faciatis. Si enim ante oculos habueritis quem portatis pro certo videntes angustias Domini, levius vestras portabitis, ipso auxiliante Ecclesia sposo, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen.

1420 SERMO XLIV.

De correptione pro ingenio peccantium moderanda ut nempe humiles et morigeri leniter, duri et obstinati austri corrigantur.

1. *Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi (Cant. i., 13).* Si dilectus in myrrha, multo magis in botri suavitate. Ergo Dominus meus Jesus myrrha mihi in morte, botrus in resurrectione, se

A ipsum mihi saluberrimum temperavit in potum, in lacrymis in mensura. Mortuus est propter peccata nostra, et resurrexit propter justificationem nostram (*Rom. iv.*, 23), ut peccatis mortui justitiae vivamus (*IPetr. ii.*, 24). Itaque tu, si peccata luxisti, bibisti amaritudinem ; si autem jam respirasti in spem vitæ sanctiori, mutata est tibi myrræ amaritudo in vinum, quod lætitificat eorū hominū. Et fortassis hoc illud significaverit, quod Salvatori oblatum est in cruce [*alias additur viuum*] myrratum, et ideo noluit bibere, quoniam istud sitiebat. Tu ergo post myrræ, ut dixi, amaritudines, vinum jucunditatis experieus, haud temere et ipse dicere poteris : *Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi.* Engaddi duplice habet interpretationem, B et uini ambæ intellectui serviant. Dicitur namque *sons hædi*, et *baptisma gentium*; lacrymasque peccantium aperte designat. Dicitur et *oculus tentationis*, qui et lacrymas æque fudat; et tentationes, quæ mihi unquam desunt vitæ hominis super terram, prospiciat. Sed et populus gentium, qui ambulabat iu tenebris, nunquam per laqueos temptationum agnoscere, ac per hoc nec evadere potuit, donec per gratiam illius qui illuminat cæcos, recepit oculos fidei, donec venit ad Ecclesiam, quæ habet oculum temptationis; donec se tradidit viris spiritualibus instruendum, qui illuminati spiritu sapientiæ, suo et experimento docti, possunt veraciter dicere quia non ignoramus astutias diaboli, et cogitationes ejus (*II Cor. ii.*, 11).

2. Ferunt in Engaddi arbustulas balsami crescere, quæ in modum vinearum ab indigenis excoluntur : et inde forsitan vineas appellavit. Alioquin quid laceret botrus Cypri in vineis Engaddi ? quis unquam botros de vineis in vineas transportavit ? solet siquidem vinum, ubi deest, aliunde evehi, non ubi adest. Ergo vineas Engaddi dicit plebes Ecclesiæ, quæ habet balsami liquorem, spiritum mansuetudinis, in quo parvulorum adhuc in Christo teneritudinem blande foyet, et dolores pœnitentium consolatur. Sed et si quis frater in aliquo delicto præoccupatus fuerit, vir ecclesiasticus, qui hunc spiritum jam accepit, curabit hujusmodi mox instruere in eodem spiritu lenitatis, considerans se ipsum, ne et ipse tentetur (*Galat. vi.*, 1). In hoc typo quotquot baptizandi sunt, etiam corporaliter Ecclesia oleo materiali ungere consuevit.

3. Quia vero vulnera illius qui incidit in latrones, et jumento corporis pii Samaritani, Ecclesie est deportatus in stabulum, nou in solo oleo, sed in vino simul et oleo sanitatem recipiunt (*Luc. x.*, 30-34) : necessarium habet spiritualis medicus etiam vinum fervidi zeli cum oleo mansuetudinis, cui saeconvenit non modo consolari pusillanimes, sed et corrumpere inquietos. Si enim viderit illum qui vulneratus est, id est qui peccavit, blandis ac lenibushortamentis, quæ in eum prærogata sunt, minime emendatum, magis autem forte etiam abutentem sua

mansuetudine, et patientia negligentiores fieri, et in peccato suo etiam securius obdormire: frustrato tam suavium oleo monitorum, oportebit sane mordacioribus uti medicamentis, ei vinum compunctionis infundere; duris videlicet cum eo increpationibus atque invectionibus agere, et, si causa requirit, et duritia tanta est, etiam censurae ecclesiasticae baculo percellere contemptorem. Sed unde illi hoc vinum? Nec enim in vineis Engaddi vinum invenitur, sed oleum. Quærat ergo iu Cypro: nam illa insula ferax est vini, et vini optimi: tollensque **1121** inde sibi ingentem botrum, quem olim exploratores de Israel in vecte cerebant (*Num. XIII, 24*), chorum prophetieum praecedentem, et subsequentem apostolicum, medium autem Jesum pulchro schemate figurantes: hunc ergo botrum accipiens sibi dicat: *Botrus Cypri dilectus meus mihi.*

4. Vidiimus botrum; videamus qualiter zeli vinum exprimatur ex eo. Etenim si peccanti homini homo peccator minime indignatur, sed magis quasi quemdam eiusavissimi balsami rorem sudans piuum exhibet compassionis affectum; hoc scimus unde venit et jam audistis, sed non advertitis forsitan. Dictum namque est, quod ex consideratione sui ipsius cuique veniat mansuetum esse ad omnes, dum homo consilio sapientissimi Pauli, ut pie condescendere sciat preoccupatis in peccato, considerat se ipsum, ne et ipse tentetur? (*Galat. VI, 1*). An non hinc denique amor proximi radicem trahit, de quo in lege mandatur: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum?* (*Luc. X, 27*.) Ex intimis sane humanis affectibus primordia dicit sui ortus fraterna dilectio, et de insita homini ad se ipsum naturali quadam dulcedine, tanquam de humore terreno, sumit procul dubio vegetationem et vim, per quam spirante quidem gratia desuper, fructus parturit pietatis: ut quod sibi anima naturaliter appetit, naturae consorti, id est alteri humini, jure quadam humanitatis, ubi poterit et opportuerit non existimet denegandum, sed sponte ac libens impertiat. Inest ergo naturae, si peccato non obsolescat, istiusmodi gratae et egregiae quasi suavitatis liquor, ut molliorem magis ad compatiendum peccantibus, quam ad indignandum asperiorem sese sentiat et exhibeat.

5. Verum quia, juxta Sapientis sententiam, *muscae morituræ exterminant hoc suavitatis unguentum* (*Eccle. X, 1*), et minime habet in se natura unde id reparat sibi semel amissum, sentit se doleuda mutatione corruere in illud, quod vercaterit ait Scriptura: *Proni sunt sensus hominis et cogitationes in malum ab adolescentia* (*Gen. VIII, 21*). Non bona adolescentia in qua filius junior portionem sibi paternæ substantiæ postular sequestrari, et bonum incipit velle dividere, quod in commune dulcius possidetur; et habere solus, quod participatione non minuitur, partitione amittitur. Denique: *Omnia, inquit, bona sua dissipavit vivendo luxuriose cum meretricibus* (*Luc. XV, 11, 13*). Quænam hæc meretrices? Vide ne ipsæ sint quæ exterminant suavitatis unguentum, carnales videlicet

A concupiscentiæ, de quibus saluberrime Scriptura te admoneus *Post coneupiscentias, inquit, tuas non eas* (*Eccli. XVIII, 30*). Et merito morituras describit Sapientis; quoniam et mundus transit, et concupiscentia ejus (*I Joan. II, 17*). His ergo, dum satisfacere singulariter volumus, boni nos socialis atque communis singulari suavitatem privamus. Hæc prorsus muscae sordidae et pungentes, quæ in nobis decorum naturæ fecerant, mentem curis et sollicitudinibus lacerant, socialis gratiæ suavitatem exterminant. Illic homo junior filius appellatur, quod natura, quodam insensatae lubrico adolescentiæ depravata, omnem virilis maturitatis ac sapientiæ succum amiserit; et, versus in asperum, arente animo præter se universos despiciat, factus sine affectione.

B 6. Igitur ab ineunte adolescentia ista pessima atque miserrima proni sunt sensus hominis et cogitationes in malum, et natura ad indignandum quam ad compatiendum paratior. Inde homo tanquam omnino exutus hominem, in quo vult sibi, cum opus habet, ab hominibus subveniri, non vult ipse hominibus opus habentibus subveniri. Magis autem judicat, spernit, irridet homo homines, delinquentes peccator, non considerans se ipsum, ne et ipse tentetur. A quo malo minime per se, ut dixi, natura resurget, neque recuperabit oleum ingenitæ mansuetudinis, quod semel est exterminatum in ea. Verunitanum quod non potest natura, potest gratia. Quem ergo hominem uictio spiritus miserata, perfundere denuo sua benignitate dignabitur, is continuo revertetur in hominem, insuper et aliquid melius a gratia quam a natura **1122** recipiet. In fide et lenitate sanctum faciet illum, et dabit illi non oleum, sed balsamum in vineis Engaddi.

7. Nec enim dubium ex fonte hædi proluere charismata meliora, cuius utique uictio hædos verti in agnos, et de sinistra transfert in dexteram peccatores, abundantius quidem ante perfusos unctione misericordiæ, ut, ubi abundaverunt delicta, superabundet et gratia (*Rom. V, 20*). An non vere uidetur tibi redisse quodammodo is homo in hominem, qui animæ sacerularis feritate deposita, et recuperata, etiam cum fenore gratiæ, humanæ unctione mansuetudinis, quam in ipso muscae carnalium cupiditatum penitus exterminabant; de suo quæ gestat homine, **D**imo qui ipse est, et materiam sumit, et formam miserendi hominibus aliis ita ut tanquam feralem quemdam rictum exhorreat [*alias ritum exborreat*], non solum cuiquam facere hominum quod pati ipse nolit, sed etiam non facere omnia omnibus quæcunque sibi fieri velit?

8. En unde oleum. Vinum unde? Profecto ex botro Cypri. Etenim, si amas Dominum Jesum toto corde, tota anima, tota virtute tua; nunquid si videris ejus injurias, contemptumque, ferre ulla tenus æquo animo poteris? Minime: sed mox arreptus spiritu judicii et spiritu ardoris, et tanquam potens crapulatus a vineo (*Psal. LXXVII, 65*) repletus zelo Phines, dices cum David: *Tabescere me fecit zelus meus, quia*

obliti sunt verba tua inimici mei (*Psalm. cxviii, 139*; et eum Domino : *Zelus domus tue comedit me* (*Psalm. lxviii, 10*; *Joan. ii, 17*). Vinum est ergo fervidissimus zelus iste, expressum de botro Cypri, et calix inebrians Christi amor. Denique Deus noster ignis consumens est (*Deut. iv, 24*), et propheta ignem dicebat de excelso missum in ossibus suis (*Thren. i, 13*), eo quod divino amore flagraret. Habens itaque ex fraterno oleum mansuetudinis, et ex divino amore vinum simulationis, securus accede ad sananda vulnera illius qui ineedit in latrones, piissimi Samaritani optimus imitator. Secure quoque dico et tu cum sponsa, *Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi* ; hoc est, Zelus justitiae, amor dilecti mei mihi in affectibus pietatis. Ex deo satis. Nam et infirmitas mea pausandum indicet, sicut et saepè facit ; ita ut plerunque cogar imperfectas, ut ipsi scitis, relinquere disputationes residuaque capitulo rum in diem alterum reservare. Sed quid ? Ego in flagella paratus sum (*Psalm. xxxiii, 18*), sciens me adhuc recipere longe imparia meritis. Vapulem sane, vapulem ut male operans, si forte verbera in merita reputentur : fortassis miserebitur flagellato, qui bonum in me non inventit quod remuneret, sponsus Ecclesiae Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLV.

De duplice pulchritudine animæ ; et qualiter anima loquitur ad Dei-Verbum, et Verbum, ad animam : et quæ sint corum linguae.

1. *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra ; oculi tui columburi* (*Cantic. i, 14*). Pulchre, optime, ex amore, sponsæ præsumptio; ex amore, indignatio sponsi. Hoc rei exitus probat. Etenim præsumptionem correptio, correptionem emendatio, emendationem remuneratio secuta est. Adest dilectus amovetur magister, rex disparat, dignitas exuitur, reverentia ponitur. Cedit quippe fastus, ubi invalescit affectus. Et sicut quondam quasi amicus ad amicum Moyses loquebatur (*Exodus. xxxiii, 11*), et Dominus respondebat : ita et nunc inter Verbum et animam, ac si inter duos vicinos, familiaris admodum celebratur confabulatio. Nec mirum. Ex uno amoris fonte utriusque influit diligere invicem, conforeni pariter. Ergo dulciora melle volent hinc inde verba, mutui in se totius suavitatis feruntur aspectus, sancti indices amoris. Denique is illam amicam nuncupat, pulchram pronuntiat, pulchram iterat, eadem ab illa vieissim recipiens. Nec otiosa iteratio, quæ amoris confirmatio est, et fortassis aliquid innuit requiendum.

1423 2. Quæramus geminam animæ pulchritudinem : hoc enim mihi videtur innuere Decor animæ humilitas est. Non a me ipso hoc dico, cum propheta prior dixerit : *Asperges, me hyssopo et mundabor* (*Psalm. l, 9*) ; humili herba et pectoris purgativa humilitatem significans. Hac se post gravem lapsum rex et propheta lavari confidit, et sic niveum quemdam innocentiae recuperare candorem. Verum in eo qui

A graviter peccavit, etsi amanda, non tamen admiranda humilitas. At si quis innocentiam retinet, et nihilominus humilitatem jungit, nonne isti vide ut geminum animæ possidere decorem? Sancta maria sanctimoniam non amisit, et humilitate non curvit : ei ideo concupivit Rex decorem ejus, quia humilitatem innocentiae sociavit : denique : *Respxit, inquit, humilitatem ancillæ suæ* (*Luc. i, 48*). Ergo beati qui custodiunt vestimenta sua munda, videlicet simplicitatis et innocentiae, si tamen et decorem induere humilitatis adjiciant. Profecto audiet quæ hujusmodi invenitur : *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra.* Utinam vel semel dicas animæ meæ, Domine Jesu : *Ecce tu pulchra es.* Utinam mihi humilitatem custodias! nam primam vestem ego male servavi. B Servus tuus sum ego. Nec enim audio profiteri amicum, qui testimonium decoris mei cum repetitione non audio. Sufficit mihi si semel audiam. Sed quid, si et hoc in quæstione sit? Scio quid faciam : venerabor amicam servus, cumulatum in ea decorum deformis homunculus admirabor ; gaudebo ad vocem sponsi, tantam nihilominus pulchritudinem admirantis. Quis scit, si saltem ex hoc inventurus sim gratiam in oculis amicæ, ut gratia ipsius et ipse inveniar inter amicos? Denique amicus sponsi stat, et gaudio gaudet propter vocem sponsi. En vox ejus in auribus dilectæ : audiamus et gaudeamus. Adsunt sibi, loquuntur pariter ; stenus simul : nulla nos huic subducat colloquio sæculi, cura, nulla illecebra corporis.

C 3. *Ecce, inquit, tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra.* Ecce admirationis vox est, reliquum laudis. Merito admiranda, cui sanctitas amissa humilitatem non attulit, sed servata admisit. Merito pulchra reperitur, cui neutra defuit pulchritudo. Rara avis in terris, aut sanctitatem non perdere, aut humilitatem sanctimonia non excludi : et ideo beata quæ utramque retinuit. Denique probatum est : nihil sibi conscientia est, et correptionem non abnuit, Nos et cum magna delinquimus, vix serimus reprehendi; hæc autem æquo animo audit contra se amaritudines nihil peccans. Nam, si desiderat videre claritatem sponsi, quid mali est? magis et laudis est. Et tamen increpata poenitentiam agit, et dicit : *Fasciculus myrræ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur* (*Cantic. i, 12*) : hoc est : Sufficit mihi, nolo jam scire nisi Jesum, et hunc crucifixum. Magna humilitas! Actu innocens suscipit poenitentis afflictum; et quæ non habet unde poeniteat, habet tamen ut poeniteat. Cur ergo, inquis, increpata est, si nihil mali fecit? Sed enim audi nunc dispensationem et prudentiam sponsi. Sicut Abraham olim obedientia sane tentata est, ita et nunc humilitas sponsæ. Et quomodo ille impleta obedientia tunc audivit : *Nunc cognovi quod timeas Deum* (*Gen. xxii, 12*) : sic et huic modo quasi sub aliis verbis dicitur : *Nunc cognovi quod humili sis;* hoc enim est quod ait : *Ecce tu pulchra es.* Et ideo præconium iterat, ut gloriæ sanctitatis additum signet humilitatis deco-

rem. *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra.* Nunc cognovi quod pulchra sis, non solum ex meo amore, sed etiam ex tua humilitate. Non dico nunc pulchram inter mulieres, nec pulchram iuvenis, nec in collo, sicut ante dicebam: sed pulchram simpliciter fateor, non utique pulchram ex comparatione, non cum distinctio est, non ex parte.

4. Et addit: *Oculi tui columbarum.* Aperte adhuc commendatur humilitas. Ad hoc siquidem respicit, quod illa reprehensa de alta inquisitione sua, continuo non cunctata est ad simpliciora descendere, ita ut diceret: *Fasciculus myrrae dilectus meus mihi.* Multum profecto distat inter vultum glorie, et fasciculum **1421** myrrae: et ideo magnum humiliatis insigne, inde hoc acquiescere revocari. Ergo oculi tui columbrarum. Jam, inquit, non ambulas in magnis, neque in mirabilibus super te: sed instar simplicissimae volueris contenta es simplicioribus, nidificans in foraminibus petrae, meis vulneribus immorans, et libenter ea quae sunt de me duntaxat incarnato et passo, oculo intuens columbino.

5. Aut certe quia in specie avis hujus Spiritus sanctus apparuit (*Matth. iii, 16*), spiritualis magis quam simplex in ea intuitus columbae nomine commendatur. Et si hoc placeat, oportet referas capitulum praesens ad id quod paulo ante sodales murænulas ei facere aureas promiserunt (*Cantic. i, 10*), non intendentes, ut tunc docni, ornare aures corporis, sed informare auditum cordis (*supra, serm. 4t, n. 2-4*). Potuit itaque fieri, ut fide, quae est ex auditu, corde amplius mundato, ad videndum quod ante non poterat, instructior redderetur. Et quoniam de acceptis murænulis in visu acutiori ad intelligentiam spiritualem visa est profecisse; placuit sponso, cui semper, quod in se est, placet magis videri in spiritu; et annumerans id quoque ejus laudibus, ait: *Oculi tui columbarum.* Jam me, inquit, intuere in spiritu, quia spiritus ante faciem tuam Christus Dominus (*Thren. iv, 20*). Et habes unde id possis, quia oculi tui columbarum. Ante non habebas, et ideo reprimenda suis: sed nunc copiam habeto vivendi, quia oculi tui columbarum, id est spirituales. Non sane copiam quam petebas: nec enim vel modo adhuc ad illam potes, sed quae tamen interim sufficiere possit. Sane ducenta es de claritate in claritatem: et propterea vide, ut potes, modo; et cum plus poteris, plus videbis.

6. Non puto, fratres, non puto mediocrem hanc, neque communem e-se omnibus visionem, etsi sit inferior illa, qua videndus est in futuro. Deinde ex his quae sequuntur advertere. Sequitur enim: *Ecce tu pulchra es, dilecte mi, ecce tu pulcher.* Vides quam in excelso stat, et in sublime mentis verticem extulit, quae universitatis Dominum quadam sibi proprietate viu licet in dilectum. Attende enim quonodo non simpliciter, Dilecte; sed, *dilecte mi*, inquit, ut proprium designaret. Magna visio prouersus, de qua ista in id fiduciae et auctoritatis exercvit, ut omnium Dominum, dominum nesciat, sed dilectum.

PATROL. CLXXXIII.

A Existimo enim nequaquam hac vice ejus sensibus importatas imagines carnis, aut crucis, aut alias quaecunque corporarum similitudines infirmitatum In his namque, juxta prophetam, *non erat ei species neque decor* (*Isai. lvi, 2*). Haec autem eum intuita nunc pulchrum decorumque pronuntiat, in visione meliori illum sibi apparuisse significans. Ore enim ad os, sicut quandam cum sancto Moyse (*Exod. xxxiii, 11*), loquitur cum sponsa; et palam, non per ænigmata et figuratas, Deum videt. Talem denique ore pronuntiat, qualem et mente conspicatur, visione plane sublimi et suavi. Regem, in decore suo viderunt oculi ejus, non tamen ut regem, sed ut dilectum. Viderit sane eum quis super solium excelsum et elevatum; et alius quoque facie ad faciem sibi apparuisse testatus sit: mihi tamen videtur eminentia in hac parte esse apud sponsam, quod ibi visus legitur Dominus, hic dilectus. Sic enim habes: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, et elevatum* (*Isai. vi, 1*); et item: *Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea* (*Gcn. xxxii, 50*). Sed si ego Dominus, inquit, *ubi est timor meus?* (*Malach. i, 6*.) Quod si illis facta est revelatio eum timore; quia ubi Dominus, ibi timor: ego profecto, si optio daretur, tanto libentius, tantoque charins sponsæ amplecterer visionem, quanto in meliori affectione, quæ est amor, factam adverto. Nam timor pœnam habet, perfecta autem charitas foras mittit timorem (*I Joan. iv, 18*). Multum saepe interest apparere terribilem in consiliis super filios hominum (*Psal. lxv, 13*), et a ipsa speciosum forma præ filiis hominum (*Psal. xliv, 5*). *Ecce tu pulchra es, dilecte mi, et decorus.* Verba ista plane amorem resonant, non timorem.

B 7. Sed forte ascendunt cogitationes in corde tuo, et queris dubius apud te, dicens: Qua ratione verba Verbi facta ad animam referuntur, et rursum animæ ad **1425** Verbum, ut illa audierit vocem loquentis sibi, et perhibentis quod pulchra sit, viçissimque idem præconium suo mox reddiderit laudatori? Quomodo possunt haec fieri? Nam verbo loquimur, non verbum loquitur. Itemque anima non habet unde loquatur, nisi os corporis sibi verba formaverit ad loquendum. Bene queris: sed attende spiritum loqui, et spiritualiter oportere intelligi quæ dicuntur. Quoties proinde audis vel legis, Verbum atque animam pariter colloqui, et se invicem intueri; noli tibi imaginari quas icorporeas intercurrere voces, sicut nec corporeas colloquentium apparere imagines. Audi potius quid tibi sit in hujusmodi cogitandum. Spiritus est Verbum, spiritusque anima, et habent linguas suas, quibus se alterutrum alloquantur, præsenteque indicent. Et Verbi quidem lingua favor dignationis ejus: animæ vero, devotionis fervor. Elinguis est anima atque infusus quæ hanc non habet, et non potest ipsi ulla tenus sermonizatione esse cum Verbo. Ergo hujuscemodi linguam suam cum Verbum movet, volens ad animam loqui, non potest anima non sentire. *Vivus est enim sermo Dei*

et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usquac ad divisionem animæ et spiritus (Hebr. iv, 12). Et rursum cum suam anima (*alias male animam*) movet, Verbum latere multo minus poterit; non solum quia ubique est præsens, sed propter hoc magis, quod, nisi ipso stimulante, devotionis lingua minime ad loquendum moveretur.

8. Verbo igitur dicere animæ, *pulchra es*, et appellare amicam, infundere est unde et amet, et se præsumat amari. Ipsi vero Verbum vicissim nominare dilectum, et fateri pulchrum; quod amat et quod amat, sine fictione et fraude adscribere illi, et mirari dignationem, et stupere ad gratiam. Siquidem pulchritudo illius dilectio ejus; et ideo major, quia præveniens. Medullis proinde cordis et intimarum vocibus affectionum tanto amplius atque ardentius clamitat sibi diligendum, quanto id prius sensit diligens quam dilectum. Itaque locutio Verbi infusio doni, responsio animæ cum gratiarum actione admiratio. Et idcirco plus diligit, quod se sentit in diligendo vietam: et ideo plus miratur, quod præventam agnoscit. Unde non contenta est semel dicere pulchrum, niri repeatat et decorum, eminentiam decoris illa repetitione designans.

9. Aut certe in utraque Christi substantia dignum expressit omni admiratione decorum, in altera naturæ, in altera gratie. Quam pulcher se angelis tuis, Domine Jesu, in forma Dei, in die æternitatis tuæ, in splendoribus sanctorum ante luciferum genitus, splendor et figura substantiae Patris, et quidem perpetuus minimeque fucatus candor vitæ æternæ! Quam mili decorus es! Domine mihi ipsa tui hujus positione decoris! Etenim ubi te exinanivisti, ubi naturalibus radiis lumen indeficiens exiisti; ibi pietas magis emicuit, ibi charitas plus effusit, ibi amplius gratia radiavit. Quam clara mihi oriris Stella ex Jacob (*Num. xxiv, 17*), quam lucidus Flos de radice Jesse egredieris (*Isai. xi, 1*), quam jucundum lumen in tenebris visitasti me, Oriens ex alto! (*Luc. i, 78.*) Quam spectabilis et stupendus etiam Virtutibus supernis in conceptu de Spiritu, in ortu de Virgine, in vita innocentia, in doctrinæ fluentis, in coruscationibus miraculorum, in revelationibus sacramentorum! Quam denique rutilans post occasum, Sol justitiae, de corde terræ resurgis! quam formosus in stola tua demum (*Isai. lxiii, 1*), Rex gloriae, in alta celorum te recipis! Quomodo non pro his omnibus *omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tui* (*Psal. xxxiv, 10*).

10. Hæc ergo similiaque puta in dilecto intuentem sponsam advertisse; cum diceret: *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus.* Neque hæc sola, sed insuper aliud procul dubio de naturæ decore superioris, quod nostrum omnino prætervolat intuitum, et effugit experimeptum. Ergo iteratio utriusque decorem substantiae designavit. Audi deinde quo modo tripudiat ad aspectum affatumque dilecti, et coram ipso nuptiali carmine quæ amoris sunt gratulabunda decantat. Sequitur enim: *Lectulus noster*

A floridus, tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina. Sed servemus recentiori **1426** principio sponsæ cantilenam, ut et nos de quiete facti alacriores, liberius exsultemos et lætemur in ea ad laudem et gloriam sponsi ipsius Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLV.

De statu et compositione totius Ecclesie. Item quomodo per activam vitam, quæ sub obedientia agitur, perveniat ad contemplativam.

1. *Lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarum cedrina laquearia nostra cypressina* (*Cantic. i, 15, 16*). Epithalamium canit, cubile et thalamos pulchro sermone describens. Sponsam invitat ad requiem. Hoc enim melius, quiescere et cum Christo esse. Necessarium autem exire ad lucra propter salvandos. Verum nunc opportunitate, ut putat, inventa, ornatum nuntiat thalamum, lectulumque velut digito monstrans, dilectum, ut dixi, invitat ad requiem, et cum euntibus in Emmaus cordis ardorem non sustinens, ad mentis pertrahit hospitium, secum pernoctare compellit (*Luc. xxiv, 29, 32*), et cum Petro loquitur: *Domine, bonum est nos hic esse* (*Matth. xvii, 4*).

2. Jam quid spiritualiter ista contineant, requiramus. Et in Ecclesia quidem lectuni in quo quietescitur, claustra existimo esse et monasteria, in quibus quiete a curis vivitur sæculi, et solicitudinibus vitae. Atque is lectus floridus demonstratur, cum exemplis et institutis patrum, tanquam quibusdam bene olentibus respersa floribus, fratrum conversatio et vita resulget. Porro domos populares conventus intellige Christianorum: quos hi qui in sublimitate positi sunt, christiani utique utriusque ordinis principes, quasi tigna parietes, justis impositis legibus fortiter stringunt, ne sua quique lege vel voluntate viventes, tanquam parietes inclinati et maceræ depulsæ dissideant a semetipsis, et sic omnis structura ædificii corruens dissipetur. Laquearia vero quæ a tignis firmiter pendent, et domos insigniter ornant, puto bene instituti cleri mansuetos et disciplinatos mores, riteque administrata officia designare. Quomodo namque stabunt ordines clericorum, et administrationes eorum, si non principum, tanquam tignorum beneficio et munificentia sustententur, et protegantur potentia?

3. Quod autem tigna cedrina, et cypressina laquearia describuntur, natura absque dubio habet in his speciebus lignorum, quod congruat præfatis ordinibus. Et cedrus quidem quoniam imputribile est, necnon et odoriferum, altæque proceritatis lignum, satis indicat quales oporteat assumi viros in vices lignorum. Ergo validos et constantes necessere est eos, qui super alios ordinantur, necnon et longanimes in spe, atque ad superna mentis verticem attollentes, qui etiam bonum fidei suæ et conversationis ubique odorem spargentes, dicere

cum Apostolo possint : *Christi enim bonus odor sumus Deo in omni loco* (*Il Cor. ii, 15*). Cypressus item, boni æque odoris et imputribile similiter lignum, incorruptæ vitæ et fidei etiam quenvis de clero debere esse demonstrat, ut merito decori domus ac laquearium ornati deputetur. Scriptum est enim : *Domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudinem dierum* (*Psal. xcii, 5*). Ubi sane et sanctimoniae decus, et indeficientis gratiæ expressa perseverantia est. Oportet ergo virum, qui ad ornamentum et decorum assumitur domus, bonis ornatum moribus esse : et quanvis semper ipse sit intus, bonum tamen testimonium habere et ab his qui foris sunt. Sunt et alia in natura lignorum horum competentia his, quæ spiritualiter disseruntur : sed brevitatis causa prætereo.

4. Notandum vero pulchre omnem Ecclesie statum brevi uno versiculo comprehensum ; auctoritatem scilicet prælatorum, cleri decus, populi disciplinam, monachorum quietem. In horum prorsus, cum recte sunt omnia, sancta mater Ecclesia consideratione lætatur, et tunc ea quoque offert intuenda dilecto, cum ad ejus, tamquam omnium auctoris, refert omnia **1427** bonitatem, nihil sibi ex omnibus tribuens. Nam quod ait, *noster et nostrarum*, non usurpationis est signum, sed dilectionis : quod nimirum videlicet fiducia charitatis, nihil ejus, quem valde diligit, a se estimet alienum. Nec enim se sponsi contubernio, aut quietis ejus putat arcendam consortio, quæ semper non que sua, sed quæ illius sunt, quærere consuevit : et haec causa, cur sibi et spenso simul, sive lectulum, sive domos ausa sit pronuntiare communes. Dicit enim : *Lectulus noster; et, tigna domorum nostrarum; et, laqueria nostra* : audacter se in possessione associans, cui junctam non dubitat in amore. Non ita illa, quæ propriæ voluntati nondum abrenuntiavit, sed per se jacet, per se habitat : magis autem non per se, sed cum meretricibus luxuriose vivendo conversatur, concupiscentias loquor carnis, cum quibus dissipat bona sua, et portionem substantiæ quam sibi dividi postulavit (*Luc. xv, 12, 13*).

5. Caelerum tu qui has Spiritus sancti voces audis vel legis, putasne aliqua horum quæ dicuntur, valeas applicare tibi, ac de felicitate sponsæ, quæ hoc amoris carmine ab ipso Spiritu canitur, aliquid recognoscere in temetipso, ne dicatur et tibi, quia vocem ejus audis, et non scis unde veniat, aut quo vadat ? En forte appetis et ipse contemplationis quietem, et bene facis : tantum ne obliviscaris flores, quibus lectulum sponsæ legis aspersum. Ergo cura et tu tuum similiter circumdare bonorum floribus operum, virtutum exercitio, tanquam flores fructum sanctum otium prævenire. Alioquin delicato satis otio dormitare voles, si non exercitatus quiescere appetas, et Læs fecunditate neglecta, solis cupias Rachelis amplexibus oblectari. Sed et

A præposterus ordo est, ante meritum exigere præmium, et ante laborem sumere cibum, cum dicat Apostolus : *Qui non laborat non manducet* (*II Thess. iii, 10*). **A** mandatis tuis intellexi, inquit (*Psalm. cxviii, 104*) : ut scias, nisi obedientiæ mandatorum contemplationis gustum penitus non deberi. Non igitur putes de propriae amore quietis, sanctæ obedientiæ actibus, seniorum traditionibus præjudicium ullatenus faciendum. Alioquin non dormiet tecum sponsus in lecto uno [*alias*, lectulo uno], illo præsertim, quem tibi pro obedientiæ floribus, cicutis atque urticis inobedientiæ aspersisti. Propter quod non exaudiet orationes tuas, vocatusque non veniet : nec enim dabit inobedienti copiam sui tantus obedientiæ amator, ut (*alias qui*) mori quam non obedire maluerit. Sed neque approbat tuae contemplationis inane otium, qui dicit per prophetam : *Laboravi, sustinens* (*Jerem. vi, 11*) ; significans tempus, quo exsul cœlo et patria, summa quietis, operatus est salutem in medio terræ. Magis autem vereor, ne te quoque involvat formidolosa illa sententia, ita intonans in perfidiam Judæorum : *Neomenias vestras, et sabbata, et festivitates alias non feram*; item : *Calendas vestras et solemnitates vestras odi anima mea, facta sunt mihi molesta* (*Isai. i, 13, 14*). Et lugebit super te propheta, et dicet : *Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus* (*Thren. i, 7*). Cur enim quod dilectus repudiat, non irrideat inimicus.

C 6. Miror valde impudentiam aliquorum qui inter nos sunt, qui, cum omnes nos sua singularitate turbaverint, sua impatientia irritaverint, sua contumacia et rebellione contempserint (287), audent nihilominus ad tam fœdum conscientie suæ lectulum omni orationum instantia totius puritatis Dominum invitare. *At cum extenderitis, ait, manus vestras, avertam oculos meos, et cum multiplieaveritis orationem, non exaudiem* (*Isai. i, 15*). Quid enim lectulus non est floridus, magis autem et putidus est; et tu illuc Regem gloriæ trahis? Ad pausandum hoc facis, an ad causandum? Centurio vetat illum intrare sub tectum suum propter suam indignitatem, cuius tamen fides in universo redolet Israel (*Matth. viii, 8, 10*) : et tu ad te compellis intrare, tanctorum sordens spurcitia vitiorum? Clamat apostolorum princeps : *Exi a 1428 me, Domine, quia homo peccator sum* (*Luc. v, 8*) ; et tu dicis : *Intra ad me, Domine, quoniam sanctus sum*? *Omnes, inquit, unanimis in oratione estote, fraternalitatem diligite* (*IPetr. ii, 17*). Et vas electionis : *Levantes puras manus, ait, sine ira et disceptatione* (*I Tim. ii, 8*). Videsne quomodo concordent sibi, et codem spiritu de pace et tranquillitate animi, quam habere debet ille qui orat, loquantur princeps apostolorum, et doctor gentium? Perge ergo tu tota die expandere ad Deum manus tuas, qui fratres tota die molestas, unanimitatem impugnas, ab unitate te separas.

periori. In primis quidem editis legitur, sed omissis precedentibus, *sua contumacia et rebellione contempsint*.

(207) In editis passim hic additur *sua inobedientia coquinaverint*. At hoc comma deest in plerisque manuseriptis : et vero in idem recidit cum su-

7. Et quid me vis facere, inquis? Profecto ut pri-**A**mo quidem emundes conscientiam ab omni inqui-namento irae et disceptationis, et murmuris, et livori-s; et quidquid omnino adversari cognoscitur aut paci fratum, aut obedientiae seniorum, de cordis habitaculo eliminare festines. Deinde etiam circum-dare tibi flores honorum quoruncumque actuum et laudabilium studiorum, atque odoramenta virtutum; id est, quaecunque sunt vera, quaecunque pudica, quaecunque justa, quaecunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bona fama, si qua virtus, si qua laus discipline; hæc cogitare (*Philipp.* iv, 8), in his exerceri curato. Ad istiusmodi secure vocabis sponsum: quoniam cum introduxeris eum, veraciter dicere poteris et tu, quia *lectulus noster floridus*, redolente nimirum conscientia pietatem, sed pacem, sed mansuetudinem, sed justitiam, sed obedientiam, sed hilaritatem, sed humilitatem. Et de lectulo quidem sic.

8. Domum vero Dei spiritualem se ipsum quisque agnoscat, qui tamen jam non in carne ambulet, sed in spiritu: *Templum enim Dei*, ait, *sanctum est, quod estis vos* (*I Cor.* iii, 17). Curate ergo, fratres, spirituali huic aedificio, quod vos estis, ne forte cum in superiora proficere cooperit, vacillet et corruat, si lignis fortibus non fuerit subnixum et colligatum: curate, inquam, illi tigna dare imputribilia et immobilia; timorem videlicet Domini castum, illum, qui permanet in sæculum sæculi (*Psal.* xviii, 10); patientiam, de qua scriptum est quia *patientia pau-perum non perdit in finem* (*Psal.* ix, 19); longanimitatem quoque, quæ sub quovis structuræ pondere inflexibilis perseverans, in infinita sæcula vitæ beatæ protenditur, Salvatore loquente in Evangelio: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (*Matth.* x, 22); magis autem super omnia charita-tem, quæ nunquam excidit, quia *fortis est*, inquit, *ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio* (*Cantic.* iii, 6). Studete deinde his tignis substernere et alligare ligna alia æque pretiosa et pulchra, cui tamen illa ad manum fuerint in opus laquearium ad decorum domus; sermonem scilicet sapientiae sive scientiae, prophetiam, gratiam curationum, interpre-tationem sermonum, et cætera talia, quæ magis nos-cuntur sane apta ornatui, quam necessaria fore salutem. De his præceptum non habeo, consilium autem do: quoniam quidem istiusmodi ligna constat et laboriose quæri, et difficile inveniri, et periculose elaborari (nam et rara ea, præsertim his tempori-bus, terra nostra producere reperitur), consulo sane et moneo non multopere ista requiri; magis autem ex lignis aliis laquearia præparari, quæ et i minus appareant splendida, non minus tamen valida esse probantur, insuper et facilius possidentur et tu-tius.

9. Utinam et mihi illorum suppetat copia ligno-rum, quibus hortus Spousi Ecclesia copiose den-satur, pax, bonitas, benignitas, gaudium in Spiritu aucto, misereri in hilaritate, tribuere in simplici-

Btate, gaudere cum gaudientibus, flere cum flentibus (*Rom.* xii, 8, 15). Au non tu illam domum (quod ad laquearia spectat) satis abundeque ornatam cen-seas, quam talibus lignis inspexeris sufficienter compositeque tabulam? Domine, dilexi decorem domus tuæ (*Psal.* xxv, 8). Semper da mihi ligna hæc, quæso, **¶** quibus tibi semper ornatum exhibeam thalamum conscientiae: conscientiae dico et meæ, et alterius. His contentus ero. Erunt et qui meo in hac re consilio acquiescere volent, quia et te puto fore contentum: cætera sanctis apostolis, et viris apostolicis derelinquo. Sed et vos, dilectissimi, tametsi illa ligna non habeatis; nihilominus tamen, si hæc habetis, confidite; nihilominus cum omni fiducia accedite ad lapidem summum, angu-larem, electum, pretiosum; nihilominus super funda-mentum apostolorum et prophetarum et ipsi tan-quam lapides vivi superædificamini, domos spirituales, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo, per Jesum Christum (*Ephes.* ii, 19-22, et *I Petr.* ii, 4-9), sponsum Ecclesie, Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLVII.

De triplici flore, scilicet virginitatis, martyrii et bona operationis: et de devotione habenda circa divinum officium.

1. *Ego flos campi, et lily convallium* (*Cantic.* ii, 4). Ad hoc respicere puto quod sponsa de respersis lectulum floribus commen-tarat. Ne enim sibi flores adscriberet illos, quibus lectulus decoratus, et venustatus thalamus videbatur, infert sponsus se esse florem campi; nec de thalamo sane prodire flores, sed de campo; et suo munere et sui participatione fieri quod renitet, et quod redolet. Ne quis ergo ex-probrare illi posset, et dicere: *Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acciperis* (*I Cor.* iv, 7)? ipse dilectæ suæ, sicut ambitiosus amator, ita informator benignus, pie illi dignanterque demonstrat, cui nitorem, de quo gloriabatur, ac suaveolentiam lectuli debeat deputare. *Ego flos campi*, inquit: de me est quod gloriaris. Saluberrime admonemur et ex hoc loco, quia ne-quaquam gloriari oportet: et si quis gloriatur, in Domino glorietur (*II Cor.* x, 17). Et secundum litteram istud: nunc jani serutemur, ipso de quo loqui-tur, adjuvante, spiritualem qui in ea tegitur intel-lectum.

2. Et primo adverte nunc mihi trifarium quem-dam floris statum; in campo, in horto, in thalamo: ut post hoc etiam illud fæcilius compertum fiat, cur se potissimum campi florem elegerit appellare. Et in campo quidem atque in horto oritur flos, in tha-lamo autem minime. Redolet et lucet in eo, non tamen erectus et stans, ut in horto vel campo; sed plane jacens, tanquam qui illatus sit, non innatus. Propterea et necesse est sane reparare frequenter, et semper recentiores apponere flores, quod diu odorem suum minime retineant, nec decorem. Quod

si, ut in alio sermonem præfatus sum, lectulus respersus floribus conscientia est bonis referta operibus (*Serm. præced. num. 7*) ; vides certe, ut similitudo servetur, nequaquam sufficere semel vel secundo operari quod bonum est, nisi incessanter addas nova prioribus, quatenus seminans in benedictionibus, de benedictionibus et metas. Alioquin jacet et mareet flos boni operis atque in brevi omnis ex eo et nitor exterminatur, et vigor, si non aliis atque aliis superjectis pietatis actibus continue reparetur. Hoc in thalamo.

3. In horto autem non ita : sed neque in campo similiter. Ex se enim semel productis floribus assidue subministrant, unde diu in ipsis decus ingenitum perseveret. Differunt tamen et ipsi inter se, quod hortus quidem ut floreat hominum manu et, arte excolitur : campus vero ex semetipso naturaliter producit flores, et absque omni humanae diligentiae adjutorio. Putasne jam tibi videris advertere quisnam ille sit campus, nec sualeatus vomere, nec defossus sarculo, nec simo impinguatus, nec manu hominis seminatus ; honestatus [*alias venustatus*] tamen nihilominus nobili illo flore, super quem constat requieuisse Spiritum Domini ? Ecce, inquit, *odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus* (*Gen. xxvii, 27*). Needum speciem suam ille flos agri induerat, et jam dabat **1430** odorem suum, quando eum, ut hoc præ gaudio exclamaret præsensit spiritu, corpore mar eens sanctus et senex Patriarcha, caligans visu, sed odoratu sagax. Non se proinde debuit florem thalami protestari, qui flos est perpetuo vigens : sed neque item horti, ne humano videretur opere generatus. Pulehre autem et convenientissime, *Flos campi sum*, ait, qui et absque humana industria prodiit, et semel prodeunti nulla est deinceps dominata corruptio, ut sermo impletatur quem dixit : *Nondabis Sanctum tuum videre corruptionem* (*Psal. xv, 10*).

4. Sed, si placet, accipe et aliam hujus rei rationem, ut arbitror, non spernendam. Non enim sine causa sane multi plex spiritus a Sapiente describuntur, nisi quod sub uno litteræ cortice diversos plerunque sapientiae intellectus tegere consuevit. Itaque juxta præstatum de floris statu partitionem, flos est virginitatis, flos martyrum, flos actio bona. In horto virginitas, in campo martyrium, bonum opus in thalamo. Et bene in horto virginitas, enī familiaris verecundia est, fugitans publici, latibulis gaudens, patiens disciplinæ. Denique in horto flos clauditur, qui in campo exponitur, spargiturque in thalamo. Et habes : *Hortus conclusus, fons signatus* (*Cant. iv, 12*). Quod utique claustrum pudoris signat in virgine, et inviolatae custodiam sanctitatis : si tamen talis fuerit, quae sit saneta corpore et spiritu. Bene item in campo martyrium, dum martyres iudicio omnium exponantur, spectaculum facti et angelis, et hominibus. Nonne illorum miseranda vox est in psalmo : *Facti sumus opprobrium vicini nostri, subsannatio et illusio his qui in circuitu nostro sunt?*

A (*Psal. LXXXVIII, 4*). Bene quoque in thalamo actio bona, quæ conscientiam et quietam facit, et tutam. Post bonum denique opus securius in contemplatione dormitur, et tanto qnis fiducialius sublimia iutueri et investigate aggreditur, quanto sibi conscientius est minime se propriæ amore quietis charitatis operibus defuisse.

5. Et haec omnia secundum aliquid Dominus Jesus. Ipse flos horti, virgo virga virgine generatus. Idem flos campi, martyr, martyrum corona, martyrii forma. Denique foras civitatem eductus est, extra castra passus est, in ligno elevatus est, spectandus hominibus, subsannandus ab omnibus. Ipse item thalami flos, speculum et exemplum totius beneficentiae, quemadmodum ipse Judæis protestatus est, dicens : *Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo* (*Joan. x, 32*) ; et item Scriptura de eo : *Qui pertransiit, ait, beneficiendo et sanando omnes* (*Act. x, 38*). Si igitur haec tria Dominus, quæ fuit causa ut e tribus se campi florem maluerit appellare ? Profecto ut eam ad tolerantiam animaret, cui noverat immovere, si quidem vellet pie vivere in Christo, persecutionem pati. Id se ergo libentius profitetur, ad quod potissimum vult habere sequacem ; atque hoc est quod alias dixi, quoniam semper et illa appetit quietem, et ille incitat ad laborem, denuntians ei quod *per multas tribulationes oportet intrare in regnum cælorum* (*Act. xiv, 21*). Unde cum nova in terris Ecclesia noviter desponsata sibi redire ad Patrem disponeret, dicebat ei : *Venit hora ut omnis qui interficit vos arbitretur obsequium se præstare Deo* (*Joan. xvi, 2*) ; item : *Si me, ait, persecuti sunt, et vos persequentur* (*Joan. xv, 20*). Potes et tu in Evangelio multa colligere huic denuntiationi malorum perforendorum similia.

B 6. *Ego flos campi et lilyum convallium.* Illa ergo monstrante lectulum, ille vocat ad campum, ad exercitium provocat. Non putat quidquam persuasibilius fore illi ad incursum certamen, quam si se ipsum certantis aut exemplum proponant, aut præmium. *Ego flos campi.* Sane utrumvis in hoc sermone intelligi datur, vel quod sit videlicet pugnantis forma, vel quod gloria triumphantis. Utrumque es mihi, Domine Jesu, et speculum patienti, et præmium patientis. Utrumque fortiter provocat ac vehementer accendit. Tu doces manus meas ad prælium exemplo virtutis tuae, tu caput meum post victoriam tuæ coronas præsentia majestatis, sive quia pugnarem te specto, sive **1431** quia te exspecto non solum coronantem, sed et coronam : in utroque mirabiliter tibi me allicis; uterque funis violentissimus ad trahendum. Trahe me post te : libenter te sequor, libentius fruor. Si sic bonus es, Domine, sequentibus te, qualis futurus es consequentibus ? *Ego flos campi.* Qui diligit me, veniat in eampum, non refugiat mecum et pro me inire certamen, ut possit dicere : *Bonum certamen certavi* (*II Tim. iv, 7*).

7. Et quoniam non superbi vel arrogantes, sed

humiles potius, qui de se præsumere nesciunt, martyrio idonei sunt; addit se etiam lilyum esse convallium, id est humilium coronam, specialem gloriam futuræ exaltationis ipsorum hujus eminentia floris designans. Erit namque cum omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur (*Isa. XL, 4*): et tunc candor ille vitæ aeternæ, lilyum plane, non collium, sed convallium, apparebit. *Justus germinabit sicut lilyum*, inquit (*Osee XIV, 6*). Quis justus, nisi humilius? Denique cum se manibus Baptistæ servi Dominus inclinaret, et ille expavesceret majestatem, Sine, inquit; sic enim decet nos implere omnem iustitiam (*Matth. III, 15*), consummationem profecto justitiae in humilitatis perfectione constituens. Justus ergo humilius, justus convallis est. Et si humiles inventi fuerimus, germinabimus et nos sicut lilyum, et florebitus in aeternum ante Dominum. An non vere vel tunc maxime se lilyum convallium comprobabit, cum reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ? (*Philipp. II, 21*.) Non ait, corpus nostrum, sed, *corpus humilitatis nostræ*: ut hujus liliæ miro et sempiterno candore solos significet humiles illustrandos. Et haec dicta sint pro eo quod sponsus se florem campi, et lilyum esse convallium protestatus est.

S. Jam etiam quid de sua consequenter charissima protestetur, bonum esset audire: sed hora non patitur. Ex Regula namque nostra nihil operi Dei præponere licet (*Reg. S. Benedicti, cap. 43*). Quo quidem nomine laudum solemnia, quæ Deo in oratorio quotidie persolvuntur, Pater Benedictus ideo voluit appellari, ut ex hoc clarius aperiret quam nos operi illi vellet esse intentes. Unde vos moneo, dilectissimi, pure semper ac strenue divinis interesse laudibus. Strenue quidem, ut sicut reverenter, ita et alacriter Domino assistatis: non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non præcidentes verba dimidia, non integra transilientes, non fractis et remissis vocibus muliebre quiddam balba de nare sonantes; sed virili, ut dignum est, et sonitu, et affectu voces sancti Spiritus deponentes. Pure vero, ut nil aliud dum psallitis, quam quod psallitis cogitatis. Nec solas dico vitandas cogitationes vanas et otiosas: vitandas sunt et illæ, illa duntaxat hora, et illo loco, quas officiales fratres (208) pro communi necessitate, quasi necessario, frequenter admittere compelluntur. Sed, ne illa quidem profecto recipere tunc consuluerim, quæ forte paulo ante, in claustro sedentes, in codicibus legeratis, qualia et nunc me viva voce disserente ex hoc auditorio Spiritus sancti recentia reportatis. Salubria sunt, sed minime illa salubriter inter psallendum revoltilis. Spiritus enim sanctus illa hora gratum non recipit, quidquid aliud quam debes neglecto eo quod debes, obtuleris. Cujus semper facere voluntatem ad ejus voluntatem ipso inspi-

A rante possimus, gratia et misericordia sponsi Ecclesie Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLVIII.

De laude reciproca, quæ fit inter sponsum et sponsam, et qualiter per umbram Christi intelligatur corpus et fiducia ejus.

1. *Sicut lilyum inter spinas, sic amica mea inter filias* (*Cantic. II, 2*). Non bona filie quæ pungunt. Attende pessimum germen ejus cui maledictum est, terræ nostræ. Cum, inquit, **1432** colueris eam, spinas et tribulos germinabit tibi (*Gen. III, 18*). Donec ergo in carne est anima, inter spinas profecto versatur; et necesse est ut patiatur inquietudines tentationum tribulationumque aculeos. Quod si lilyum est ipsa juxta sponsi verbum, videat quam vigilem sollicitamque esse oporteat super custodia sui, septa undique spinis, hinc inde aculeos intendentibus. Nec enim vel levissiram spinæ sustinet ullenatus punctuationem floris teneritudo, sed mox ut modice premitur, proforatur. Sentis quam merito necessarieque horretur nos propheta servire Domino in timore (*Psalm. II, 11*); et item Apostolus, cum timore nihil minus et tremore nostram ipsorum operari salutem? (*Philipp. II, 12*.) Tenebant nimirum proprio experientio hujus sententiae veritatem, utpote amici sponsi qui minime prorsus ambigerent, et ad suas animas pertinere quod dicuntur: *Sicut lilyum inter spinas, sic amica mea inter filias*. Denique unus eorum: *Conversus sum*, ait, *in arrumna mea, dum configitur spina* (*Psalm. XXXI, 4*). Bene confixus, qui conversus exinde est. Bene pungeris; si compungeris. Multi cum sentiunt poenam, corrigunt culpam; et talis dicere potest: *Conversus sum in arrumna mea, dum configitur spina*. Spina culpa est, spina poena est, spina falsus frater, spina vicinus est malus.

2. *Sicut lilyum inter spinas sic amica mea inter filias*. O candens lilyum! o tener et delicate flos! increduli et subversores sunt tecum: vide quomodo caute ambules inter spinas. Plenus est mundus spinis: in terra sunt, in aere sunt, in caro tua sunt. Versari in his et minime laedi, divinæ potentiae est, non virtutis tuæ. Sed *confidite*, inquit, *quia ego vici mundum* (*Joan. VI, 33*). Etsi igitur undique tibi inteudi prospicias tribulationum, tanquam tribulorum, aculeos; non turbetur cor tuum neque formidet, sciens *quia tribulatio operatur patientiam patientia probationem probatio spem, spes autem non confundit* (*Rom. V, 3-5*): Considera lilia agri, quomodo inter spinas vigent et nitent. Si feuum quod hodie est et cras in clibanum mittitur, Deus sic custodit (*Matth. VI, 28-30*), quanto magis amicam et sponsam suam charissimam? Denique custodit Dominus omnes diligentes se (*Psalm. CXLIV, 20*). *Sicut lilyum inter spinas, sic amica mea inter filias*. Non mediocris titulus profecto virtutis inter pravos

(208) Officiales, qui exterioribus officiis deputati sunt, distinguit a claustralibus in sermone 9 de Diversis, num. 4; et infra, sermone 57, n. 41.

vivere bonum, et inter malignantes innocentiae retinere candorem et morum lenitatem : magis autem si his qui oderunt pacem pacificum et amicum ipsis te exhibeas inimicis. Id plane tibi similitudinem datam de lilio jure quodam proprietatis specialiter vindicabit, quod ipsas utique pungentes se spinas candore proprio illustrare et venustare non cessat. An non proinde lilium tibi videtur implere quodam modo Evangelii perfectionem, qua orare jubemur pro calumniantibus et consequentibus nos, benefacere his qui oderunt nos ? (*Luc. vi, 47, 28.*) Ergo et tu fac similiter, et erit anima tua amica Domini, et laudabit te de te, dicens quia sicut lilyum inter spinas, sic amica inter filias.

3. Sequitur : *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* Reddit sponsa præconiī vicem commendanti se sponso, a quo laudari est laudabilem fieri, et quem laudare intelligere et admirari laudabilem. Et sicut ex eminenti flore figurata a sponso laus ejus est, ita e regione et ex excellenti ligno ipsa illius singularem gloriam eminentiamque demonstrat. Movet tamen me de ligno hoc, quod non tantæ esse excellentiae videatur, quantæ aliqua cæterorum : et ideo minus digne assumi in opus similitudinis, utpote quod non sufficiat laudis vicem implere. *Sicut malus inter ligna silvarum sic detectus meus inter filios.* Denique nec sponsa magni æstimasse videtur, quæ hoc in lignis silvarum tantum efferre euravit, nimirum sterilibus, nec fructus humano victui aptos ferentibus. Cur ergo omissis melioribus et nobilioribus lignis, hujus mediocritas arboris adducta in medium est ad formandum sponsi præconium ? Itane ad mensuram **1433** laudem recipere debuit, qui ad mensuram Spiritum non accepit ? Hoc nempe data de illa arbores similitudo facit, ut videatur habere superiorem, qui parem non habet. Quid dicemus ad hæc ? Fateor, parva laus, quoniam parvi laus. Non enim hoc loco prædicatur magnus Dominus et laudabilis nimis (*Psal. cxliv, 3*), sed parvus Dominus et amabilis nimis, parvulus utique, qui natus est nobis (*Isai. ix, 6*).

4. Ergo non majestas attollitur hic, sed commendatur humilitas; digneque ac rationabiliter quod infirmum et stultum est Dei, hominum fortitudini et sapientiae antefertur. Ipsi sunt namque ligna silvestria et infructuosa, quoniam, secundum Prophetam, *omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum* (*Psal. xiii, 3*). *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* Una inter ligna silvarum Dominus Jesus arbor faciens fructum, secundum hominem sane, etsi prælatus hominibus, sed ab angelis minoratus (*Psal. viii, 6*). Miro etenim modo et angelis sese factus caro subiecit, et angelos sibi manens Deus subiecto retinuit. Denique : *Videbitis, inquit, angelos ascendentes et descendentes super Filium hominis* (*Joan. i, 51*) : quod in uno eodemque homine Christo Jesu et infirmitatem

Afoveant, et stupeant majestatem. Quia ergo sponsæ id dulcissimum, quod se imminuit, sapit; libentius attollit gratiam, præfert misericordiam, stupet dignationem. Libuit proinde hominem inter homines admirari, non inter angelos Deum, tanquam malus inter ligna excellit silvarum, et non plane inter hortorum plautaria, Nec putat minui laudes, ubi de consideratione infirmitatis pietatis bonitas exaltatur. Quo enim juxta aliquid a laudibus temperat, eo item juxta aliquid magis laudat, minus prosequens gloriam dignitatis, ut gratia diguationis emineat. Sicut ergo Apostolus quod stultum et infirmum est Dei sapientius fortiusque dicit esse hominibus (*I Cor., i, 25*), sed non angelis; et sicut Propbeta speciosum prædicat forma præ liliis hominum (*Psal. xliv, 3*), et non præ angelis; sic ista certe in eodem spiritu loquens, sub typo fructiferæ arboris silvestriamque lignorum hoc loco efferre voluit Hominem Deum super omnem gratiam hominum non autem super excellentiam angelorum.

5. *Sicut malus inter ligna silvarum sic dilectus meus inter filios.* Et bene *inter filios*; quia cum esset unus Patris sui, multos illi et absque invidia filios acquirere studuit quos non confunditur vocare fratres, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Jure autem præponitur universis adoptatis per gratiam is qui per naturum filius est. *Sicut malus inter ligna silvarum sic dilectus meus inter filios* Merito *sicut malus* qui instar fructifera arboris et umbram refrigerii habet, et fert fructum optimum. An non vere fructiferum lignum, cuius flores fructus honoris et honestatis ? (*Eccli. xxiv, 23*.) Denique lignum vitæ est apprehendentibus eum (*Prov. iii, 18*). Non comparabuntur huic omnia ligna silvarum, quia, etsi sint arbores pulchrae et magnæ, quæ opem ferre videantur orando, ministrando, docendo, exemplis juvando, solus tamen Dei Sapientia Christus lignum est vitæ, solus panis vivus qui de cœlo descendit, et dat vitam mundo (*Joan. vi, 41, 33*).

6. Ideo ait : *Sub umbra ejus quem dessideraveram sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo* (*Cantic. ii, 3*). Merito ejus desideraverat umbram, de quo et refrigerium esset et refectionem pariter acceptura, Nam cætera quidem silvarum ligna, etsi umbram solatii habent, sed non vitæ refectionem, non fructus perpetuos salutis. Uous est enim vita auctor unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus (*I Tim. ii, 5*), qui dicit sponsæ suæ : *Salus tua ego sum* (*Psal. xxxiv, 3*). *Non Moyses, inquit, dedit vobis panem hunc de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem hunc de cœlo verum* (*Joan. vi, 32*). Propterea ergo Christi potissimum desideraverat umbram, quod solus sit qui nou solum ab æstu refrigerat, vitiorum, sed et replet delectatione virtutum. *Sub umbra ejus quem dessideraveram sedi.* Umbra ejus, caro ejus : umbra ejus, fides Mariae obumbravit proprii Filli caro ; mibi, Domini fides. Quanquam et mihi quoque quomodo non obumbrat caro, qui in

mysterio **¶¶¶** manduo eam? Et sancta nihilominus Virgo tidei et ipsa experita est umbram, cui dictum est : *Et beata quæ credidisti (Luc. I, 45).* Sub umbra ejus quem desideraveram sedi. Et propheta : *Spiritus, inquit, ante faciem nostram Christus Dominus; in umbra ejus vivemus (209) inter gentes (Thren. IV, 20).* In umbra in gentibus, in luce cum angelis. In umbra sumus, quandiu per fidem ambulamus, et non per speciem; et ideo justus in umbra, qui ex fide vivit. At qui vivit ex intellectu, beatus est; quia non in umbra jam, sed in lumine. Justus erat David, et ex fide vivebat, cum dicebat Deo : *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua, et vivam (Psal. CXVIII, 73, 144);* sciens successorum fidei intellectum, intellectui revelandum lumen vitae, et luminis vitam. Prius est venire ad umbram, et ita ad id cuius umbra et pertransire, quoniam, nisi eredideritis, ait, non intelligetis (Isai. VII, 9, juxta LXX),

7. Vides fidem et vitam esse, et vitae umbram. Nam e regione vita in deliciis agens, quoniam non est ex fide, et mors est, et umbra mortis. Quæ enim, inquit, vidua in deliciis est, vivens mortua est (I Tim. V, 6). Denique sapientia carnis mors est. (Rom. VIII, 6). Sed et mortis est umbra, illius scilicet quæ cruciat in æternum. Sedimus et nos aliquando in tenebrosis et umbra mortis, carnaliter convergentes, et non ex fide viventes; mortui jam quidem justitiae, a morte vero secunda paulo minus absorbendi. Quantum etenim umbra prope est corpori cuius est umbra, tantum pro certo vita illa nostra inferno appropinquavit. Denique : *Nisi quia Dominus adjuvit me, inquit, paulo minus habitasset in inferno anima mea (Psal. XCII, 17).* Nunc autem de umbra mortis ad vitæ transivimus umbram; magis autem translati sumus de morte ad vitam (I Joan. III, 14), in Christi umbra viventes, si tamen viventes, et non mortui. Nec enim, reor, contiouo, ut quis in umbra ejus fuerit, quod vivat in ea, quia non plane omnis qui fidem habet ex fide vivit. Nam fides sine operibus mortua est; nec potest dare vitam, quam minime ipsa habuerit. Ideo propheta cum dixisset : *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, non contentus fuit sequi et dicere : In umbra ejus sumus; sed, in umbra, inquit, ejus vivimus inter gentes.* Et tu ergo vide ut vivas exemplo prophetæ in umbra ejus, ut quandoque et regnes in lumine ejus. Nec enim tantum umbram habet, habet et lucem. Ipse per carnem umbra est fidei, ipse intelligentiae lumen per Spiritum. Et caro est enim, et spiritus. Caro, in carne manentibus; spiritus, ante faciem nostram, id est in futuro; si tamen quæ retro sunt obliviscentes, ad ea quæ ante sunt nosmetipsos extendimus, quo pervenientes, experiamur de Verbo quod dixit : *Caro non prodest quidquam, spiritus est qui vivificat (Joan. VI, 64).* Ne ignoro quod in carne adhuc manens quis dixerit : *Et sic cognovimus Christum secundum carnem,* (209) Rouaud. Tirad. Horst., vivimus.

A sed nunc jam non novimus (II Cor. v. 16). At hoc ille: nos vero qui nondum in paradisum, nondum ad tertium cœlum rapui meruimus, Christi interim carne pascamur, mysteria veneremur, exempla sectemur, fidem servemus; et vivimus profecto in umbra.

8. *In umbra ejus quem desideraveram sedi.* Fortassis felicius aliquid ista expertam se gloriatur in ea, quod se in umbra dicit: non, ut propheta, vivere, sed sedisse. Sedere enim quiescere est. Plus est autem quiescere in umbra quam vivere, sicut vivere plus est quam tantummodo esse in ea. Igitur quod est commune multorum propheta assumens sibi : *In umbra ejus vivimus, inquit; sponsa vero habens prærogativam, etiam quod sub ea singulariter sedetur, gloriatur.* Non enim ut ille pluraliter : *Vivimus, ita et hæc : Sedimus dixit; sed singulariter, sedi, ut agnoscas prærogativam.* Ubi itaque nos cum labore vivimus, qui consciæ peccatorum sub timore servimus, ibi hæc devote et amans suaviter requiescit. Denique timor poenam habet, amor suavitatem. Unde ait : *Et fructus ejus dulcis gutturi meo;* gustum contemplationis significans quem obtinuerat per amorem suaviter sublevata. At istud in umbra, quia per speculum et in ænigmate. Erit cum declinaverint umbrae crescente lumine, imo penitus disparuerint, et subintrabit sicut perspicua, ita et **¶¶¶** perpetua visio; eritque non modo suavitas gutturi, sed et satietas ventri; sine fastidio tamen. **C** *Sub umbra ejus quæcum desideraveram sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo.* Nos quoque ubi sponsa pausat, pausemus pariter, de sumpto gustu patremfamilias glorificantes, qui nos ad tales epulas invitavit, sponsum Ecclesie Jesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO XLIX.

Qualiter per discretionem ordinatur charitas, ut omnia membra Ecclesiæ, id est electi, invicem colligentur.

1. *Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem (Cant. II, 4).* Ut quidem propositi in capituli videtur sonare littera, habito pro votis dulci admonitione familiarique colloquio cum dilecto, illo abeunte sposa regreditur ad adolescentulas, aspectu ita ipsius affinque refecta atque accensa, quatenus ebriae similis appareret. Et quasi illis stupentibus novitatem, et quærentibus causam, respondit mirum minime esse, si vino aestuaret, que in cellam vinariam introisset. Et secundum litteram ita. Secundum spiritum quoque non negat ebriam, sed amore, non vino, nisi quod amor vinum est. *Introduxerit me rex in cellam vinariam.* Quando præsens est sponsus, et sponsa ad ipsum sermonem dirigit; tunc sponsus dicitur aut *dilectus*, aut, quem diligit anima mea, inquit; loquens vero de ipso adolescentulis, regem nominat. Utquid hoc? Propterea credo, quia et sponsæ amanti atque dilectaæ conveniat uti familiarius, quod ad se est, amoris nominibus, et

adolescentulis tanquam disciplina indigentibus opus sit reverendo premi vocabulo majestatis.

A 2. *Introduxit me rex in cellam vinariam.* Quænam ista sit cella viuaria, prætereo dicere, quia dixisse me recito. Tamen si ad Ecclesiam referatur sermo, cum repleti Spiritu sancto discipuli musto ebril a populo putarentur, tunc tanquam amicus sponsi pro sponsa stans Petrus in medio eorum: *Non inquit, sicut vos aestimatis hi ebri sunt.* Attende interim quod non omnino ebrios, sed ebrios sicut ab illis aestimati sunt, denegavit. Erant enim ebrii, sed Spiritu sancto, non musto. Et quasi testificarentur ad plebem, revera se in cellam fuisse vinariam introductus, rursum Petrus pro omnibus: *Sed hoc est,* ait, *quod dictum est per prophetam Joel: Et erit in novissimis diebus, dicit Dominus; effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filiae: juvenes vestri visiones videbunt, et senes vestris omnia somniabunt.* An non tibi cella videtur fuisse vinaria illa domus, in qua erant discipuli pariter congregati, cum factus est repente de celo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis et replevit totam domum, ubierant sedentes (*Act. ii, 13-17, 2*), adimplevitque prophetiam Joel I. Et noune unusquisque illorum ex eius inebriatus ab ubertate domus illius, et torrente voluptatis tantæ potatus, dicere merito quibat: *Quoniam introduxit me rex in cellam vinariam?*

B 3. Sed et tu quoque, si collecto tuo spiritu, mente sobria et vacua curis, orationis domum solum introcas, et stans coram Deo ad unum aliquod de altaris, cœli jauam tangas sancti desiderii manu, et præsentatus choris sanctorum, tua penetrante devotione (siquidem oratio justi penetrat corda) in ipsorum præsentia miserandus deplores miserias et calamitates quas pateris; crebris suspiris et gemitibus inenarrabilibus prodas necessitatem, flagites pietatem; si, inquam, hoc egeris, confido in eo qui dixit; *Petite, et accipietis* (*Matth. vii, 7*), quia, si perseveraveris pulsans, non exhibis vacuus. Verum cum te nobis reddideris plenum gratia et charitate, nec poteris spiritu fervens dissimulare munus acceptum, quod sine invidia communicabis; erisque omnibus in gratia, quæ data est tibi, non modo gratis, sed fortassis etiam admirandus; poteris et ipse veraciter protestari, quia *introduxit me rex in cellam vinariam;* tantum cautus esto, non in te, sed in Domino gloriari. Nec omne donum, quamvis spirituale, prodire **1436** dixerim de cella vinaria cum sint et aliae penes sponsum cellæ vel apothecæ, diversa in se recondita habentes dona atque charismata, secundum divitias gloriæ ejus: de quibus cellis memini me alibi latius disputasse (*supra serm. 23*). *Nonne hæc condita sunt,* inquit, *apud me et signata in thesauris meis?* (*Deut. xxxii, 34*.) Ergo pro diversitate cellarum, divisiones gratiarum sunt et unicuique manifestatur Spiritus ad utilitatem. Et quanquam alii quidem detur sermo sapientiae, alii autem sermo scientiae, alii vero prophetia, alii gratia

curationum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum, aliaque aliis his similia (*I Cor. xii, 7-11*), non tamen quis horum pro hujusmodi dicere poterit, quod introductus fuerit in cellam vinariam. Ex aliis quippe cellis sive thesauris ista sumuntur.

C 4. Sed si quis orando obtineat mente exceedere in id divini arcani, unde mox redeat divino amore vehementissime flagrans, et æstuans justitiae zelo, nec non et in cunctis spiritualibus studiis et que officiis perniciem lervens, ita ut possit dicere: *Conclut cor meum intra me, et in meditationibus meis exardescit ignis* (*Psal. xxxviii, 4*): is plane, cum ex charitatis abundantia bonam et salutarem vini lætitiae ructare crapulam coepit, in cellam non immerito perhibebitur vinariam introisse. Cum enim duo sint beatæ contemplationis excessus, in intellectu unus, et alter in affectu; unus in lumine, alter in fervore; unus in agnitione, alter in devotione: pius sane affectus, et pectus amore calens, et sanctæ devotionis infusio, etiam et vehementis spiritus repletus zelo, non plane aliunde, quam e cella vinaria reportantur: et enicunque cum horum copia surgere ab oratione donatur, potest in veritate loqui, *introduxit me rex in cellam vinariam.*

5. Sequitur: *Ordinavit in me charitatem.* Omnino necessarie. Importabilis siquidem absque scientia est zelus. Ubi ergo vehementis æmulatio, ibi maxime discretio est necessaria, quæ est ordinatio charitatis. Semper quidem zelus abs pœscientia minus efficax, minusque uti si invenitur; plerumque autem et perniciousus valde sentitur. Quo igitur zelus servidior, ac vehementior spiritus, profusiorque charitas; eo vigilanter opus scientia est, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. Proinde sane, ne tanquam nimia et importabis pro impetu spiritus, quem e cella videtur vinaria reportasse præser-tim ab adolescentulis sponsa timeatur; jungit quod discretionis est etiam se pariter accepisse, id est ordinem charitatis. Discretio quippe omni virtuti ordinem ponit; ordo modum tribuit et decorem, etiam et perpetuitatem. Denique ait: *Ordinatione tua perseverat dies* (*Psal. cxviii, 91*); diem virtutem appellans. Est ergo discretio non tam virtus, quam quædam moderatrix et auriga virtutum, ordinatrixque affectuum, et morum doctrix. Tolle hanc, et virtus vitium erit, ipsaque affectio naturalis id perturbationem magis convertetur, exterminiumque naturæ. *Ordinavit in me charitatem.* Factum est autem hoc, cum in Ecclesia quosdam quidem dedit apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios pastores et doctores ad consummationem sanctorum (*Ephes. iv, 11, 12*). Oportet autem uthos una omnes charitas liget, et contemporaret in unitatem corporis Christi: quod minime omnino facere poterit, si ipsa non fuerit ordinata. Nam si suo quisque feratur impetu secundum spiritum quem accepit, et ad quæque volet indiferenter, prout afficitur, non rationis judicio convolariti;

dum sibi assignato officio nemo contentus erit, sed omnes omnia indiscreta administratione pariter attenabunt, non plane unitas erit, sed magis confusio.

6. *Ordinavit in me charitatem.* Utinam et in me Dominus Jesus tantillum ordinet charitatis quod dedit; ut sic mihi curae sint universa quae sunt ipsius, ut tamen quod mei potissimum propositi seu officii esse constituerit, ante omnia curem: sed sane ita id prius, ut tamen ad multa, quae mihi specialiter non attinent, afficiar amplius. Non enim semper quod prius curandum; id etiam diligendum amplius erit: cum saepè quod prius **1437** est ad sollicitudinem, nimis sit ad utilitatem, ac per hoc minus esse aporteat et in affectu. Frequenter proinde quod pro injuncto præponitur, de judicio posthabetur (210): et quod veritas judicat præponendum, id charius amplectendum ordo postulat charitatis. Nonne, verbi gratia, ex injuncto incumbit mihi cura omnium vestrum? Jam quidquid huic forte prætulerò operi, quo minus ipsi invigilē digne et utiliter pro viribus exsequendō; etsi ex charitate fortassis id facere videar, ordinis tamen ratio non consentit. Quod si ante omnia quidem, ut debeo, huic intendo curae, non autem magis ad majora gaudeo Dei luera, quae per alterum fieri forte comprenero, patet me ordinem charitatis ex parte tenere, ex partet nequam. Si vero me et ad id amplius, quod specialius incumbit, sollicitum, et nihilominus ad illud, quod majus est, magis affectum exhibeam; utrobique profecta invenior charitatis ordinem assecutus, et non est cur dicere non possim eiam ipse, quia ordinavit in me charitatem.

7. Si autem dicas difficile quemquam plus alieno gaudere magno bono, quam proprio parvo, advertes certe vel ex hoc excellentiam gratiae apud sponsam, et quoniam [alias, quam] non cuiilibet anima dicere sit, quia ordinavit in me charitatem. Quare facies deciderunt quorundam vestrum modo ad hunc sermonem? Nam alta suspicia testantur tristitiam animorum, conscientiarumque dejectionem. Nimurum metientes nosmetipsos nobis, sentimus aliqui nostrum pro nostrae imperfectionis experientia quam rara virtus sit alienæ non invidere virtuti, nedum gaudere ad illam, nedum etiam tanto plus quam ad propriam quemque gratulari, quanto se perpenderit in virtute superatum. Adhuc modicum lumen in nobis est, fratres, quotquot de nobis ita sentimus. Ambulemus dum lucem habemus, ne tenebrae nos comprehendant (*Joan. xii, 35*). Ambulare proficere est. Ambulabat Apostolus, qui dicebat: *Non arbitror me comprehendisse; et addit: Unum autem quae retro sunt obliviscens ad ea quae ante sunt me extendo* (*Philipp. iii, 13*). Quid est, unum autem? Unum autem, inquit, quasi remansit mihi ad remedium, ad spem, ad consolationem. Quid

A illud? *Quae retro sunt videlicet obliviscens, ad ea quae ante sunt me extendo.* Magna fiducia! quod magnum electionis Vas perfectum abnuens, protectum fatetur. Ego non ambulantem, sed sedentem a mortis tenebris comprehendi periculum est. Et quis sedens, nisi qui non curat proficere? Id caveto: et si morte præoccupatus fueris, in refrigerio eris. Dices Deo: *Imperfectum meum viderunt oculi tui et in libro tuo nihilominus, inquit, omnes scribentur.* Qui omnes? Profecto qui in desiderio proficiendi inveniuntur. Sequitur enim: *Dics formabuntur et nemo in eis* (*Psal. cxxviii, 16*); subaudis: Peribit. Dies proficientes intellige, qui si morte præoccupati fuerint, in eo quod eis deest perficiendi sunt.

B Formabuntur, et nemo in eis informis relinquetur.

8. Et quomodo, ais, ego proficere possum, qui fratri proficiendi invideo? Si doles quod invides, sentis, sed non consentis. Passio est, quandoque sananda non actio condemnanda. Tantum non illic resideas, iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foveas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, bene ab illo gesta calumniando, deprimento, pervertendo, atque impediendo, gerenda. Alioquin non nocet ambulanti et extendenti se ad meliora, quod jam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum (*Rom. vii, 20*). Non est ergo damnatio illi, qui non dat membra **1438** sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quidquam reliqui corporis ad laedendum nocendumve aliquo modo; magis autem conluditur sic se esse male affectum: et inolitum ex longo vitium confitendo, flendo, orando conatur expellere; et cum non prævalet, mitior inde ad omnes, atque apud se humilior invenitur. Quis sanum sapiens hominem damnet, qui a Domino dicit mitis esse et humilis corde? (*Matth. xi, 29*). Absit ut inveniatur expers salutis imitator Salvatoris, sponsi Ecclesie Domini nostri Jesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula! Amen.

SERMO L.

De duplice charitate, scilicet actuali et affectuali; et ejus ordinatione.

D 1. Vos forsitan exspectatis tractari sequentia, explicitum putantes versiculum, qui novissime tractabatur. Verum ego aliud molior: habeo enim quod adhuc vobis apponam de fragmentis hesterni convivii, quae mihi colligeram ne perirent. Peribunt autem, si nulli apposuero; nam si voluero ea habere solus, ipse peribo. Nolo proinde vestram illis, quam bene novi, fraudare ingluviem: præsertim cum sint de ferculo charitatis, eo dulcia quo subtilia; eo sapida quo minuta. Alioquin contra charitatem est valde nimis de ipsa charitate fraudare. Itaque hic sum: *Ordinavit in me charitatem* (*Cant. n. 4*).

2. Est charitas in actu, est et in affectu. Et de illa

(210) Ita scripti nostri omnes, atque editi primi. Subsequentes, *Dei iudicio* etc. Horstius, *proinde quod veritas judicat proponitur, de iudicio, etc.*

quidem quæ operis est, puto datam esse legem hominibus, mandatumque formatum: nam in affectu quis ita habeat, ut mandatur? Ergo illa mandatur ad meritum, ista in præmium datur. Cujus initium quidem, profectumque vitam quoque præsentem experiri divina posse gratia non negamus; sed plane consummationem defendimus futuræ felicitati. Quomodo ergo jubenda fuit, quæ implenda nullo modo erat? Aut si placet tibi magis de affectuali datum fuisse mandatum, non inde contendeo, dummodo acquiescas et tu mihi, quod minime in vita ista ab aliquo hominum possit, vel potuerit adimpleri (211). Quis enim sibi arrogare id audeat, quod se Paulus ipse fatetur non comprehendisse? (*Philipp.* iii, 13.) Nec latuit præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires; sed judicavit utile ex hoc ipso suæ illos insufficientiae admoneri, et ut scirent sane, ad quem justitiae finem niti pro viribus oporteret. Ergo mandando impossibilia, non prævaricatores homines fecit, sed humiles, ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo; quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo (*Rom.* iii, 19, 20). Accipientes quippe mandatum, et sentientes delictum, clamabimus in cœlum, et miserebitur nostri Deus: et sciemos in illa die, quia non ex operibus justitiae quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit (*Tit.* iii, 5).

3. Atque hoc dixerim, siquidem, consenserimus affectualem legem fuisse mandatam. Sed actuali id potius convenire (212) inde vel maxime apparere videtur, quo i cum dixisset Dominus: *Dilige inimicos vestros mox de operibus insert: Benefacite his qui oderunt vos* (*Luc.* vi, 27). Item Scriptura: *Si esuriet inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da* (*Rom.* xi, 20). Et hic de actu habes, non de affectu. Sed audi item Dominum etiam de sui dilectione mandantem: *Si diligitis me, inquit, sermones meos servate* (213) (*Joan.* xiv). Atque hic quoque ad opera mittimus injunctam observantiam mandatorum. Supervacue autem 1439 de opere monuisset, si in affectione jam fuisse dilectio. Sicut ergo necesse est et illud accipere, quod juberis diligere proximum tuum sicut te ipsum (*Matth.* xxii, 39), etsi non ita aperte expressum sit. An non denique satis tibi esse judices ad implendum istud de proximi dilectione mandatum, si id perfecte observes, in quo omni homini recte de lege naturæ præscribitur: *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris?* (*Tob.* iv, 16.) Et item illud: *Quæcumque vultis ut*

(211) Vide Tract. De diligendo Deo, cap. 10, num. 29.

(212) Bernardi sententia est, præceptum de diligendo convenire potius charitati actuali, quam affectuose. Sed affectuose nomine intelligit amorem illum perfectissimum, qui solis beatis, aut certe perfectis competit: actualem vero, qui non sistit in simplici affectu, sed in affectum prorumpit, ita ut internum dilectionis actum neutiquam excludat, « Neque hoc dico, » inquit num. 4, « ut sine affectione simus: » etsi potius includat dilectionem internam,

A faciant vobis homines, et vos facite aliis (*Matth.* vn, 12).

4. Neque hoc dico, ut sine affectione simus, et corde arido solas moveamus manus ad opera. Legi inter alia, quæ scribit Apostolus magna ei gravia hominum mala, hoc quoque annumeratum, *sine affectione scilicet esse* (*Rom.* i, 31). Sed est affectio quam caro gignit; et est quam ratio regit, et est quam condit sapientia. Prima est, quam Apostolus legi Dei dicit non esse subjectam, nec esse posse (*Rom.* viii, 7); secunda, quam perhibet e regione consentientem legi Dei, quoniam bona est (*Rom.* viii, 16); nec dubium distare inter se contentiosam et consentaneam. Longe vero tertia ab utraque distat, quæ et gustat, et sapit quoniam suavis est Dominus (*Psal.* xxxiii, 9); primam eliminans, secundam remunerans. Nam prima quidem dulcis, sed turpis; secunda sicca, sed fortis; ultima pinguis, et suavis est. Igitur per secundam opera fiunt, et in ipsa charitas sedet, non illa affectualis, quæ sale sapientie condita pinguescens magnum menti important multitudinem duleedinis Domini; sed quadam potius actualis, quæ etsi nondum dulci illo amore suaviter reficit, amore tamen amoris ipsius vehementer accedit. *Non diligimus*, ait, *verbō*, neque lingua, sed opere et veritate (*I Joan.* iii, 18).

5. Vides quomodo caute mediis incedit inter vivos atque affectuosum amorem, ab utroque pariter hanc distinguens actualem et salutiferam charitatem? Nec linguae mentientis in hac dilectione recipit fictum, nec rursum afficiens exigit sapientiae gustum. *Opere*, inquit *diligamus veritatem*: quod videlicet moveamur ad bene operandum magis quodam vividæ veritatis impulsu, quam sapidæ illius charitatis affectu. *Ordinavit in me charitatem*. Quam putas hūrum? Utramque, sed ordine opposito. Nam actualis inferiora præfert, affectualis superiora. Etenim in bene affecta mente non dubium, verbi causa, quin dilectioni hominis Dei dilectio præponatur, et in hominibus ipsis perfectiores infirmioribus, cœlum terræ, æternitas temporis, anima carni. Attamen in bene ordinata actione sœpe, aut etiam semper, ordo oppositus invenitur. Nam et circa proximi curam et plus urgemur, et plures occupamur; et infirmioribus fratribus diligentiori sedulitate assistimus; et paci terræ magis quam cœli gloriæ jure humanitatis et ipsa necessitate intendimus; et temporalium inquietudine curarum vix aliquid sentire de æternis permittimur; et languoribus nostri cor-

« quæ etsi nondum dulci illo amore suaviter reficit, amore tamen amoris ipsius vehementer accedit. »

« Et hic est amor internus, » quo contenta est charitas actualis, num. 6. Vide Admonitionem ad librum. De diligendo Deo, supra, tom. II.

(213) Ubi ergo servandi sunt? « Haud dubium quin in corde, » ait Bernardus in sermone 5 de Adventu, num. 2; imo et ex corde, sicut ibidem explicat, ita ut sint instar cibi, qui « transeat in affectiones, et in mores. »

poris, postposita animæ cura, pene continue inser-
vimus; et ipsis denique int̄imioribus membris nostris
abundantiorem honorem, juxta sententiam Apostoli,
circumdamus (*I Cor. xii, 23*): per hoc quodam
modo facientes verbum Domini, de quo habes; *Erunt
novissimi primi, et primi novissimi* (*Matth. xx, 16*).
Orantem denique hominem eum Deo loqui quis du-
bitet? Quoties tamen inde charitate jubente abduci-
mur et avellimur, propter eos qui nostra indigent
opera vel loquela? quoties pie cedit negotiorum
tumultibus pia quies? quoties bona conscientia po-
nitur codex, ut operi manuum insudetur? quoties pre
administrandis terrenis, justissime ipsis super-
sedemus celebrandis missarum solemniis? (214) Ordo
præposterus: sed necessitas non habet legem. Agit
ergo suum **1.1.10** actualis caritas ordinem juxta
patrifamilias ius iusquem, incipiens a novissimi
(*ibid.*, 8). Pia certe et justa, quæ si non sit acceptrix
personarum; nec pretia consideret rerum, sed ho-
minum necessitates.

6. At non ita affectualis: nam a primis ipsa ducit
ordinem. Est enim sapientia, per quam utique quæ-
que res sapiunt prout sunt: ut, verbi gratia, quæ
pluris natura habet, pluris quoque ipsa affectio sen-
tit, minora minus, minima minime. Et illum qui-
dem ordinem charitatis veritas facit; hunc autem
veritatis charitas vindicat sibi. Nam et vera in hoc
est charitas, ut qui indigent amplius, accipiant prius:
et rursus in eo clara appetet veritas, si ordinem
tenemus affectu, quem illa ratione. Tu ergo si diligas
Dominum Deum tuum toto corde, tota anima, tota
virtute tua (*Matth. xxii, 37*); et amorem amoris (215)
illum, quo contenta est charitas actualis, affectu
ferventiori transiliens, ipso eominus divino amore,
ad quem is est gradus, accepto in plenitudine spiritu,
totus ignescas: sapit tibi profecto Deus, etsi non
digna omnino prout est (quod utique impossibile est
omni creaturæ), certe prout tunum sapere est. (Deinde
sapies etiam ipse tu tibi prout es, cum te senseris
nil habere prorsus, unde te ames, nisi in quantum
Dei es: quippe qui totum unde amas, in illum effu-
deris. Sapies, inquam, tibi prout es, cum ipso expe-
rimento amoris tui, et affectionis quam ad te ipsum
habebis, nihil dignum te esse invenies, quod vel a te
ipso ametur, nisi propter ipsum, sine quo ipse es
nihil).

7. Jam vero proximus, quem vere te oportet dili-
gere tanquam te ipsum, ut tibi et ipse sapiat prout
est, haud aliud profecto sapiet tibi, quam tu tibi,
qui hoc est quod tu: est enim homo. Qui itaque te
non diligis, nisi quia diligis Deum; consequenter

(214) Apud Cistercienses olim intermittebantur
Sacra tempore messis. Unde Philippus Augustus
auditio apud Barbellenses monachos tempore mes-
sionum, monachis ad granchias commenatus, tem-
poralium occasione a Missarum solemnitate ces-
sari; singulis diebus mane Missarum solemnia pro
anima patris sui ibidem sepulti celebrari præcepit.
Litteræ hac de re extant in lib. vi de Re Diplomatica, pag. 603. Alias Bernardus oblationem hostiæ

A omnes qui similiter diligunt eum, diligis tanquam te ipsum. Porro inimicum hominem, quoniam nihil est, pro eo quod non diligit Deum: non potes quidem diligere tanquam te ipsum, qui Deum diligis; diliges tamen ut diligit. Non est autem id ipsum, diligere ut diligit, et diligere quia diligit. Proinde ut tibi et ipse sapiat prout est, sapiet tibi, non quidem quod est, qui utique nihil est: sed quod futurus forsitan est, quod est prope nihil, quippe quod adhuc pendet sub dubio. (Etenim de quo constat quod ad amorem Dei non sit deinceps redditurus, sapiat tibi necesse est, non prope jam nihil, sed nihil ex toto, utpote quod in aeternum nihil est. Illo igitur excepto, qui non modo jam non diligendus, insuper et odio ha-
B beundus est, secundum illud: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescerem?* (*Psal. cxxxviii, 21*.) De cætero nulli vel inimicissimo homini negari quantu! umcumque affectum charitas sane in hac parte ambitiosa permittit. Quis sapiens, et intelliget hæc?

8. Da mihi hominem, qui ante omnia quidem ex
toto se diligat Deum; se vero et proximum, in quantu-
m diligent ipsum; inimicum autem, tanquam alii-
quando forsitan dilectorum; porro parentes carnis
sue germanius, propter naturam; spirituales vero
eruditores suos profusi, propter gratiam; atque in
hunc modum ad cætera quæque Dei ordinato inten-
dat amorem, despiciens terram, suspiciens cœlum,
utens hoc mundo tanquam non utens, et inter-
utenda et fruenda intimo quodam mentis sapore
C discernens, ut transitoria transitorie, et ad il-
duntaxat quod opus, et prout opus est curet, aeterna
desiderio amplectatur aeterno: talem, inquam, da
mihi hominem, et ego audacter illum sapientem pro-
nuntio, cui nimis quæque res revera sapiunt
prout sunt, et eui in veritate atque securitate com-
petit gloriari, et dicere, quia *ordinavit in me chari-
tatem*. Sed **1.1.11** ubi ille, aut quando ista? Quod
flens dico, quousque odoramus, et non gustamus,
prospicientes patriam, et non apprehendentes, suspi-
rantes, et de longe salutantes? O veritas exsul patria,
exsili finis? video te, sed intrare non sinor
carne retentus, sed nec dignus admitti, peccatis sor-
dens. O Sapientia, quæ attingit a fine usque ad
finem fortius in instituendis et continentis rebus;
et disponis omnia suaviter in beaudis et ordinandis
affectibus! dirige actus nostros, prout nostra tem-
poralis necessitas poseit; et dispone affectus nostros,
prout tua veritas aeterna requirit, ut possit unusquisque
nostrum secure in te gloriari et dicere, quia
ordinavit in me charitatem. Tu es enim Dei virtus et
salutaris « usque ad defectum ultimum » vix ali-
quando intermisit, teste Gaufrido in lib. v de ejus
Vita, cap. 1.

(215) In quibusdam codicibus deest *amoris*, hoc
loc. Sed non est contra mentem Bernardi, qui
de charitate actuali superiorius agens, num. 4,
« Amore tamen amoris ipsius, » inquit, « vehemen-
ter accedit.

Dei sapientia, Christus sponsus Ecclesiæ, Dominus noster, super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LI.

Qualiter sponsa petit sibi accumulari fructus bonorum operum cum floribus et odoramentis fidei; item de spe et timore.

1. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo* (*Cant. ii, 5*). Crevit amor, quia incentivâ amoris plura solito processerunt. Vides siquidem, quanta hæc vice non videndi tantum, sed et colloquendi copia fuit. Ipsa quoque visio apparebat vultu indulta sereniori, et sermo jucundior, et sermocinatio longior atque protractior. Nec solum oblectata colloquio, sed et gloriata præconio est. Ad hæc, ejus quem desideraverat refrigerata est umbra, cibata fructu, potata calice. Nec enim sitibunda putanda est exisse de cella vinaria, in quam se introductam modo uovissime gloriatnr; imo vero sitibunda, quoniam qui bibit me, adhuc sitiens (*Eccli. xxiv, 29*). Post ista omnia, sponso more suo secedente, illa languere amore se perhibet, id est præ amore. Quo enim gratiorem fuerat experta præsentiam, eo postmodum absentiam molestiore sensit. Subtractione nempe rei quam amas, angmentatio desiderii est: et quod ardentius desideras, cares ægrins. Rogat proinde ista interim odoramentis florum ac fructuum confoveri, quousque denuo revertatnr, quem molestissime sustinet demorantem. Atque is ordo sermonum.

2. Nunc jam spiritualem fructum, qui in ipsis est, spiritu duce veritatis tentemus eruere. Et si communis Ecclesia sanctorum hic recipitur loquens, nos in floribus fructibusque designati sumus; sed et qui que conversi de sæculo in toto sæculo. In floribus quidem novella et tenera adhuc incipientium conversatio demonstratur, in fructibus vero proficiunt fortitudo et maturitas perfectorum. His stipata mater peregrinans et fructificans, eni vivere Christus est, et mori lucrum; profecto æquanimius fert molestiam suæ dilationis, quoniam, juxta Scripturam, datur ei de fructu manuum suarum, tanquam ex primitiis spiritus, et laudant eam in portis opera ejus (*Psal. xxxi, 31*). Si autem secundum moralem sensum in una anima vis utraque hæc assignari, et flores videlicet, et fructus; fidem florem, fructum actum intellige. Nec incongrue, ut opinor, id tibi videbitur, si advertas, quomodo instar floris necessario præcedentis fructum, bonum quoque opus fide oporteat præveniri. Alioquin sine fide impossibile est placere Deo (*Hebr. xi, 6*), Paulo attestante, magis autem æque ipso docente: *Omne quod non est ex fide, etiam peccatum est* (*Rom. xiv, 23*). Itaque nec sine flore fructus, nec sine fide opus bonum. Sed et fides sine operibus mortua est (*Jac. ii, 20*): sicut inutiliter quoque flos appetet, ubi non sequitur fructus. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo*. Ergo ex bonis operibus in fide non ficta, radicatis recipit consolationem mens assueta quieti, quoties sibi, ut assolet, lux contemplationis,

A subtrahitur. Quis enim, non dico continue, sed vel aliquandiu, dum in hoc corpore manet lumine contemplationis fruatur? At quoties, ut dixi, corruit a contemplativa, toties in 1.1.12 activam se recipit, inde nimurum tanquam e vicino familiarius reditura in idipsum; quoniam sunt invicem contubernales hæduæ, et cohabitantes pariter; est quippe soror Mariæ Martha. Neque enim, etsi a contemplationis lumine cadit, patitur tamen uulnus se incidere in tenebras peccati, seu ignaviam otii, sane in luce bona operationis se retinens. Et ut scias etiam opera lucem esse: *Luceat lux vestra*, inquit, *coram hominibus* (*Matth. v, 16*): quod non est dubium de operibus suis dictum, quæ homines poterant intueri.

3. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo*. Cum præsto est quod amatur viget amor; languet, cum abest. Quid non est aliud, quam tedium quoddam impatientis desiderii, quoniam cesse est affici mentem vehementer amantis absente quem amat dum totus in exspectatione, quantamlibet festinationem reputat tarditatem. Et ideo ista postulat sibi accumulari bonorum operum fructus eum: fidei odoramentis, in quibus moram faciente sponso interim requiescat. Loquor vobis experimentum ineum quod expertus sum. Si quando sane comperi profecisse aliquos vestrum ex meis monitis, tunc non me piguit, fateor, curam prætulisse sermonis proprio otio et quieti. Cum enim, verbi gratia post sermonem iracundus quispiam reperitur mutatus in mitem, superbus in humilem, pusillanimis in fortis: porro mitis, humiliis, fortis in sua quiske gratia excrevisse, et se ipso melior factus esse agnoscerit: sed et qui forte tepuerant et languebant circa spirituale studium torpentes et dormitantes, ad ignitum eloquium Domini referbuisse et evigilasse videntur; et qui deserto fonte sapientiae, foderant sibi propriæ voluntatis cisternas non valentes aquas continere, proptereaque ad omne injunctum gravati corde arido murmurabant, nullum in se habentes devotionis humorem: hi, inquam, cum de rore verbi, et pluvia voluntaria, quam segregavit Deus hereditati suæ restoruisse probantur in opera obeientiae, facti in omnibus voluntarii et devoti; non est, dico vobis, unde subeat mentem, quasi pro intermisso studio jucundæ contemplationis, tristitia, cum talibus fuero circumdatu floribus atque fructibus pietatis. Patienter avellor ab iofecundæ Rachelis amplexibus, ut de Lia mihi exuberent fructus profectuum vestrorum. Minime prorsus pigebit me intermissæ quietis [*alias interurbatae quietis*] pro cura sermonis, cum videro in vobis germinare semen meum, atque ex eo augeri incrementa frugum justitiae vestræ. Charitas enim quæ non querit quæ sunt (*I Cor. xiii, 5*), id mihi iamdandum facile persuasit, nil scilicet desiderabilium meorum vestris præferre utilitatibus. Orare, legere, scribere, meditari, et si quæ sunt alia spiritualis studii lucra hæc arbitratus sum propter vos detrimenta.

B

C

D

4. *Fulcite me floribus, stipe me malis, quia amore langueo.* Hoc itaque locuta est sponsa adolescentilis in spousi absentia, monens eas in fide proficere et operibus bonis donec veniat, sentiens in eo fore et beneficium sponsi, et filiarum salutem, et suam ipsius consolatiouem. Scio me hunc locum in libro. *De dilectione Dei* plenius explicuisse, et sub alio intellectu: potiorine an deteriori lector judicet si cui ntrunque videre placuerit. Non sane a prudente de diversitate sensuum indicabor, dummodo veritas utrobique nobis patrocinetur; et charitas cui Scripturas servire oportet, eo aedificet plures, quo plures ex eis in opus suum veros eruerit intellectus. Cum enim hoc dispiceat in sensibus Scripturarum, quod in usibus rerum assidue experimur? In quantos, verbi causa, sola aqua nostrorum assumitur corporum usus? Ita unus quilibet divinus sermo non erit ab re, si diversos pariat intellectus, diversis animarum necessitatibus et usibus accommodandos.

5. Sequitur: *Læva ejus sub apite meo, et dextera ejus amplexabitur me.* Et insuper hoc quoque in praefato opusculo memini uberioris disputatum; sed sgnemus sermonis ordinem. Liquet denuo adesse sponsum, 1-13 credo, ut sua præsentia languentem erigat. Quomodo enim nou in præsentia ejus convalesceret, quam absentia consternarat? Ergo non sustinet dilectæ molestiam: adest, neque enim moram facere potest tantis desideriis evocatus. Et quia illam compererat donec absens fuit, fidem ad opera et sollicitam ad lucra in eo nimis, quod flores sibi et fructus præceperat adunari; etiam cum propensiori hac vice remuneratione gratiae est reversus. Denique uno brachiorum suorum sustentat caput jacentis, alterum ad amplexandum parans, ut sinu loeat. Felix anima quæ in Christi recumbit pectore, et inter Verbi brachia requiescit. *Læva ejus sub capite meo et dextera ejus amplexabitur me.* Non ait: Amplexatur; sed amplexabitur me, ut noveris priori gratiæ adeo non ingratam ut secundam gratiarum actione prævenierit.

6. Disce in referendo gratiam non esse tardus aut segnis, disce ad singula dona gratias agere. *Diligenter, inquit, considera quæ tibi apponuntur* (Prov. xxii, 4), ut nulla videlicet Dei dona debita gratiarum actione frustrentur; non gratia, non mediaeria, non pusilla. Denique jubemur colligere fragmenta ne pereant (Joan. vi, 12); id est, nec minima beneficia oblivisci. Nunquid non perit quod donatur ingrato. Ingratitudo inimica est animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, beneficiorum perditio. Ingratitudo ventus urens, siccans sibi fontem pietatis rorem misericordiæ, fluenta gratiæ. Propter hoc denique sponsa mox ut gratiam de læva sensit, gratias egit, non expectans plenitudinem quæ in dextera est. Neque enim ubi memorata est lævam jam esse sub capite suo, etiam secuta est a dextera se similiter amplexatam; sed, *amplexabitur me*, inquit.

A 7. Cæterum quid putamus Verbo sponso lævam esse, sive dexteram? Num id quod dicitur hominis verbum istiusmodi corporeas partes habet in se divisas, et linea menta distincta, ac distinguuntur inter sinistram et dexteram? Quanto magis is, qui Dei et Deus est, sermo varietatem prorsus aliquam non admittit, sed est qui est (*Exod.* iii, 14), in sua nimis natura tam simplex ut non habeat partes tam unus ut non habeat numeros. Est enim Dei sapientia, de qua scriptum est: *Et sapientia ejus non est numerus* (*Psal.* cxlvii, 5). At si quod invariabile est, id incomprehensibile, ac per hoc etiam ineffabile esse necesse est; ubi quæso, invenias verba, quibus illam majestatem vel digne assignes, vel proprie proloquaris, vel competenter definias? Tamen ut cuncte loquamur, quod utcunque de ea Spiritu sancto revelante sentimus. Docemur auctoritate Patrum, et consuetudine Scripturarum congruentes de rebus notis licere similitudines usurpare; sed et verba non nova invenire, sed nota mutuari [*alias, transferre*], quibus digne et competenter eadem similitudines vestiantur. Alioquin ridicule ignota per ignota docere conaberis.

B 8. Ergo quia per dextrum et sinistrum aduersa solent atque prospera designari: videtur mihi hoc loco intelligi posse lævam quidem Verbi, comminationem supplici; dextram vero regni promissionem. Est autem cum mens nostra formidine pœnæ serviliter premitur: et tunc nequaquam *sub capite*, sed super caput læva esse diceenda est: nec potest sic affecta anima omnino dicere, *læva ejus sub capite meo.* At vero si proficiens ex hoc spiritu servitutis transierit in quendam spontanei obsequii digniore affectum, quatenus videlicet præmis potius provocetur quam arctetur suppliciis, magis autem si amore boni ipsius agatur; inquit indubitanter dicere poterit, quia *læva ejus sub capite meo:* quippe qui illum servilem metum, qui in sinistra est, meliori atque excellentiori habitudine animi superarit, et dignis desideriis etiam ipsi appropriaverit dexteræ, in qua sunt omnes promissiones, dicente Prophetæ ad Dominum: *Delectationes in dextera tua usque in finem* (*Psal.* xv, 11]. Unde et certa spe concepta cum fiducia loquitur: *Et dextera ejus amplexabitur me.*

C 9. Tu jam tecum videris, an ita affectæ et assecutæ hunc tantæ suavitatis locum, illud quoque conveniat de psalmo usurpare, ut dicat etiam ipsa: *In pace in id ipsum dormiam, et requiescam;* præsternim cum suppetat causa quæ sequitur: *Quoniam tu, Domine singulariter in spe constituisti me,* (*Psal.* iv, 9, 10). Quod equidem tale est. Donec quis premitur a spiritu servitutis, parumque habet de spe, de timore plurimum; non est et pax neque requies, fluctuante nimis conscientia inter spem et timorem, maximeque quod a superexcellente timore abundantius cruciatur: nam timor pœnam habet. Et ideo non est illi dicere: *In pace in id ipsum dormiam et requiescam*, quando necum se singulariter

in spe constitutum dicere potest. Cæterum si paullatim per incrementum gratiæ cœperit deficere timor, et proficere spes; cum demum ad hoc ventum fuerit ut totis viribus exsurgens charitas in adjutorium spei foras mittat timorem: nonne ejusmodi animi singulariter in spe constituta videbitur, ac proinde etiam in pace in idipsum dormire jam et requiescere?

10. *Sidormiatis, inquit, inter medios clerros, pennæ columbae deargentatae (Psal. LXVII, 14).* Quod propterea dictum puto, quoniam est locus inter timorem et securitatem, tanquam inter levam et dexteram, media videlicet spes, in qua mens et conscientia, molli nimirum supposito charitatis stratu, suavissime requiescit. Et forte in consequentibus hujus ipsius cantici hic locus fuerit designatus, ubi in descriptione cerculi Salomonis inter cætera habes: *Media charitate constravit propter filias Jerusalem (Cant. III, 10).* Nam qui se singulariter in spe constitutum sentit, non jam in timore servit, sed requiescit in charitate. Denique requiescit et dormit sponsa, pro qua dicitur: *Adjuro vos, filiae Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis neque evigilare faciatis dilictum, quoadusque ipsa velit.* Magna et stupenda dignatio, quod quiescere facit animam contemplantem in sinu suo, insuper et custodit ab infestantibus curis, protegitque ab inquietudinibus actionum, et molestiis negotiorum; nec patitur omnino suscitar, nisi ad ipsius utique voluntatem. At istud non in angustiis finieendi jam sermonis adoriendum est, magis autem hinc alias inchoetur, quatenus locus delectabilis debita in tractando diligentia non fraudetur. Non quod vel tunc sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, præsertim in tam digna, tamque excellente et omnino supereminente materia; sed sufficientia nostra ex Deo est, sposo Ecclesie Jesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LIII.

De excessu, qui contemplatio dicitur, in qua sponsus facit quiescere animam sanctam, pro ejus quiete zelans.

1. *Adjuro vos, filiae Jerusalem, per capras cervosque camporum, ut non excitetis neque evigilare faciatis dilectum, quoadusque ipsa velit (Cant. II, 7).* Prohibentur adolescentulæ: has enim filias Jerusalem dicit, quia, etsi delicatae et molles, et quasi femineis adhuc affectibus et actibus infirmæ, sponsæ tamen iuhærent spe proficiendi et proficisciendi Jerusalem: prohibentur ergo ab infestatione sponsæ dormientis, ne scilicet præter voluntatem ipsius ullenatus eam excitare præsumant. Propterea enim dulcissimus sponsus lœvam suam capiti ejus supposuit, secundum ea quæ præmissa sunt, quatenus in sinu suo eam quiescere faceret et dormire. Et nunc sicut subiude Scriptura prosequitur, ipse custos illius

Adignantissime et benevolentissime vigilat, super eam, ne adolescentularum crebris minutisque necessitatibus inquietata evigilare cogatur. Ista est litteralis coherentia textus. Sed enim contestatio illa facta per *capreas cervosque camporum*, nihil omnino secundum litteram consequentia rationabilis habere videtur; adeo totam sibi eam **1115** vindicat intelligentia spiritualis. At quoquo modo illa se habeat, interim bonum est nos hic esse, et iuxter paulisper naturæ divinæ bonitatem, suavitatem, dignationem. Quid namque tu, homo, in humanis unquam affectibus expertus es dulcior, quam modo tibi exprimitur de corde Altissimi? Et exprimitur ab illo qui sernatur alta Dei, et non potest nescire quæ in eo sunt, quia Spiritus ipsius est; nec aliud plane loqui, quam quod apud ipsum vidit, quoniam veritatis Spiritus est.

B 2. Denique nec deest in nostro genere, qui hoc munere felix laetificari meruerit, et sic in semetipso suavissimi arcani hujus habuerit experimentum; nisi tamen Scripturæ loco, qui præ manibus est, omnino decredimus, ubi manifeste inducitur cœlestis sponsus vehementissime zelans pro quiete eujusdam dilectæ suæ, sollicitus servare inter brachia propria dormientem, ne qua forte molestia vel inquietudine a somno suavissimo deturbetur. Non me capio præ laetitia, quod illa majestas tam familiariter dulcique consortio nostræ se inclinare infirmitati minime designatur, et superna Deitas animæ exsultantis inire connubia, eique sponsi ardenter amorem capti exhibere affectum non despicit. Sic, sic in cœlo esse nou ambigo, ut lego in terra, sentietque pro certo anima quod continet pagina, nisi quod non sufficit ista omnino exprimere, quantum capere illa tunc poterit, sed nec quantum jam potest. Quid, putas, illic accipiet, quæ hic tanta familiaritate denatur, ut Dei brachiis amplecti se sentiat, Dei sinu soveri, Dei cura et studio custodiri, ne dormiens forte a quopiam, donec ultro evigilet, exticetur?

C 3. Age jam itaque, dicamus si possumus, quisnam ille sit somnus, quo dilectam suam sponsus obdormire velit, nec patiatur omnino, nisi ad ipsius arbitrium, excitari, ne forte cum legerit quis apud Apostolum: *Hora est jam nos de somno surgere (Rom. XIII, 11)*, sive apud Prophetam exorari ab ipso Deum, illuminari oculos suos ne unquam obdormiat in morte (Psal. XII, 4), nominum æquivocatione turbetur, nec inveniat omnino, quid digne de dormitione sponsæ quæ hoc loco memoratur, sentire possit. Nam ne illud quidem simile est huic, quod de Lazaro ait in Evangelio Dominus: *Lazarus amicus noster dormit, eamus et a somno excitemus eum (Joan. XI, 11)*. Hoc enim dicebat de morte corporis ejus cum discipuli de dormitione somni dictum putarent. Non autem in sponsæ somnis dormitio corporis, vel placida, quæ sensus carnis suaviter sopit ad tempus, vel horrida, quæ funditus vitam tollere consuevit. Multo magis vero et ab illa alienus existit

qua obdormitur morte, cum videatur in peccato quod est ad mortem, irrevocabiliter perseveratur. Magis autem istiusmodi vitalis vigilque sopor sensum interiorum illuminat, et morte propulsata vitam tribuit sempternam. Reversa euim dormitio est, quæ tamen sensum non sopiat, sed abducat. Est et mors, quod non dubius dixerim, quoniam Apostolus quosdam in carne adhuc viventes commendando si loquitur : *Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo* (*Coloss. iii, 3.*)

4. Prinde et ego non absuide sponsæ exstasim vocaverim mortem, quæ tamen non vita, sed vitæ eripiat laqueis, ut possit dicere : *Anima nostra sicut passer erecta est de laqueo venantium* (*Psal. cxxiii, 7.*) Inter medios namquaqueos in hac vita inceditur, qui utique toties non timentur, quoties sancta aliqua et vehementi cogitatione animi a semetipsa abripitur; si tamen eousque mente secedat et avolet, ut et hunc communem transcendat usum et consuetudinem cogitandi : etenim frustra jacitur rete ante oculos pennatorum (*Prov. i, 17.*) Quid enim formidetur luxuria, ubi nec vita sentitur? Excedeant quippe anima, etsi non vita, certa vitæ sensu, necesse est etiam ut nec vitæ tentatio sentiatur. Quis dabit mihi penas sicut columbae, et volabo, et requiescam? (*Psal. liv, 7.*) Utinam hac morte ego frequenter cadam ut evadam laqueos mortis, ut non sentiam vitæ luxuriantis mortisera blandimenta, ut obstupescam **1.1.16** ad sensum libidinis, ad æstum avaritiae, ad iracundiae et impatientiae stimulos, ad angores sollicitudinum, et molestias euraram! Mortiatur anima mea morte justorum, ut nulla illam illaqueat fraus, nulla oblectet iniquitas. Bona mors, quæ vitam non aufert, sed translaret in melius, bona, quæ non corpus cadit, sed anima sublevatur.

5. Verum haec hominum est. Sed moriatur anima mea morte etiam, si dici potest, angelorum, ut praesentium memoria excedens, rerum se inferiorum corporearumque non modo cupiditatibus, sed et similitudinibus exuat, sitque ei pura cum illis conversatio, cum quibus est puritatis similitudo. Talis, ut opinor, excessus aut tantum, aut maxime contemplatio dicitur. Rerum etenim cupiditatibus vivendo non teneri, humanæ virtutis est, corporum vero similitudinibus speculando non involvi, angelice puritatis est. Utrumque tamen divini muneric est, utrumque excedere, utrumque te ipsum [alias, utrumque exvere te ipsum, etc.] transcendere est, sed longe unum, alterum non longe. Beatus qui dicere potest : *Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine* (*ibid, 8.*) Non fuit contentus exire, nisi et longe se faceret, ut posset quiescere. Transilisti carnis oblectamenta, ut minime jam obedias concupiscentiis ejus, nec tencaris illecebri: profecisti, separasti te, sed nondum elongasti, nisi et irruentia indique phantasmata corporearum similitudinum transvolare mentis puritate prævaleas. Hucusque noli tibi promittere requiem. Erras si circa invenire te existimas locum quietis, secretum solitudinis, luminis serenum, habitaculum pacis.

A sed da mihi qui illuc pervenerit, et incunctanter fateor quiescentem, qui merito dicat : *Convertere, anima mea, in quietum tuam; quia Dominus beneficet tibi* (*Psal. cxiv, 7.*) Atque hic vere in solitudine locus et in lumine habitatio, prorsus juxta prophetam, tabernaculum in umbraculum diei ab æstu, in securitatem et absconsonem a turbine et a pluvia (*Isa. iv, 6.*) de quo et sanctus David : *Abscondit me, inquit, in tabernaculo suo in die malorum, protexit me in abscondito tabernaculi sui* (*Psal. xxvi, 5.*)

6. Puta ergo in solitudinem hanc secessisse sponsam, ibique præ amoenitate loci inter amplexus sponsi suaviter obdormisse, id est in spiritu excessisse, quando prohibitæ sunt adolescentulæ expergesfacere illam, quoadusque ipsa voluerit. At istud qualiter? Non enim simpliciter, neque levi, ut assolet, commonitione prohibitæ sunt; sed omnino nova et insueta contestatione, *per capras scilicet cervosque camporum*. Quo quidem genere ferarum videntur mihi satis congruenter expressæ sanctæ animæ exutæ corporibus, simul et qui cum Deo sunt angeli, nimirum propter acumen visus, et saltus celeritatem. Utrumque hoc siquidem utrisque spiritibus convenire cognoscimus: nam facile et petunt summa, et intima penetrant. Quorum quoque in campus designata conversatio evidenter liberos atque expeditos signat in contemplatione di-cursus.

B Quid sibi vult ergo adjuratio facta per istos? Profecto ne inquietæ adolescentulæ audeant levi ex causa evocare dilectam a tam reverendo collegio, cui absque dubio toties admiscetur, quoties contemplando excedit. Pulchre itaque horum auctoritate terrentur, a quorum societate constat avelli illam ipsorum importunitate. Attendant adolescentulæ quos offendant, pariter cum matrem inquietant; et minime ita materna de charitate confidant, ut non iam illum cœlestem conventum sine magna necessitate irruere vercantur. Id quippe se agere cogitent, quoties in contemplatione quiescenti plus justo molestæ sunt. Ponitur sane in voluntate ipsis, et vacare sibi, et curæ illarum intendere prout oportere judicaverit, cum vetatur excitari ab illis, quoque ipsa velit. Novit sponsus quanta flagret dilectione etiam erga proximos sponsa, et satis propria charitate sollicitari matrem de profectibus filiarum, nec se ullo pacto illis subtracturam seu denegaturam quantum et quoties opus fuerit: proptereaque secure discretioni **1.1.17** ejus credendam censuit hanc dispensationem. Non enim est talis, quales multos videmus prophethica inustione notatos, qui quod crassum est et forte assumentes, quod debile est projiciunt (*Ezech. xxxiv, 3, 4.*) Nunquid medicus valentes requirit, et non potius ægrotantes? Si contingat, facit forsitan ut amicus, sed non ut medicus. Quos docebis, Magister bone, si omnes indociles repuleris? Quibus, quæso, adhibebis diligenter disciplinæ, si indisciplinatos vel effugaveris omnes, vel fugeris? In quibus, obsecro, tuam pro-

C D

babis patientiam, si solos admiseris mansuetos, in quietos excluderis?

7. Sunt tamen de hie sedentibus, qui utinam præsens capitulum attentius observarent. Cogitarent certe, quanta præpositis reverentia debeatur, quos temere inquietando, cœli quoque civibus se reddunt infestos: et nobis forte plusculum solito parcere demum inciperent, nec tam irreverenter leviterque se jam ingererent cum vacamus. Rara sati mihi ad feriandum a supervenientibus, ut bene norunt, conceditur hora, etiam cum ipsi me in omni patientia sustinebunt. Verum ego scrupulosius moveo istiusmodi querelam, ne quis forte pusillanimis supra vires propriæ patientiae dissimulet a necessitatibus suis, dum me inquietare veretur. Supersedeo igitur, et ne magis impatientiae exemplum videar dare infirmis. Pusilli Domini sunt credentes in eum; non patior ut ex me scandalum patientur (*Matth. xviii.*, 6). Non utor hac potestate; magis autem ipsi me utantur ut libet: tantum ut salvi fiant. Parcent mihi si nou pepercernet, et in copio re quiescam, si uoa me inquietare timuerint pro necessitatibus suis. Geram eis morem quoad potuero, et in ipsis serviam Deo meo, quandiu fuero, in charitate non ficta. Non queram quæ mea sunt; nec quod mihi est utile, sed quod multis, id mihi utile judicabo. Hoc solum deprecor, ut fiat acceptum eis fructuosumque ministerium meum, si forte vel ex hoc inveniam in die mala misericordiam in oculis Patris eorum simul et sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri, qui cum eo est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LIII.

Per montes et colles significari cœlestes spiritus, quos transili sponsus persuum in terras adventum, seu per mysterium Incarnationis suæ.

1. *Vox dilecti mei* (*Cant. ii.*, 8). Videus sponsa novam adolescentularum verecundiam, et verecundum timorem, quod scilicet de novo cœpissent non audere se ingerere sancto otio ipsius, nec sicut heri et nudius tertius molestæ fieri quiescenti in contemplatione præsumerent: agnoscit hoe sibi provenisse cura et opera sponsi; et exultans in spiritu, sive pro illarum profectu, quæ a nimia et superflua inquietudine compescuntur; sive pro sua deinceps futura liberiori quiete, sive etiam pro dignatione et favore sponsi, adeo pro hac ipsa ejus quiete zelantis, et tanto studio defensantis suavissima otia sua, imo studia ferventissima, ait hoc facere vocem dilecti sui, hujus rei gratia factam ad illas. Etenim is qui aliis præst in sollicitudine, vix unquam, vel raro secure vacat sibi, dum semper timet sui perniciem facere subditis, et non placere Deo, quod communis utilitati propriam præfert quietem et contemplationis dulcedinem. Non autem parum gaudii et securitatis accedit interdum suaviter ferianti, cum ex metu quodam et reverentia erga se immissa divinitus cordibus subditorum, intelligit suam Deo placere quietem, qui facit ut illi æquo magis animo

A suas necessitates sustineant, quam patris spiritualis grata audeant otia temere pertubare. Nam justa trepidatio parvolorum manifeste signat, audisse eos iatus quasi minacem atque increpatiorum illius procul dubio vocem, qui in propheta loquitur: *Ego qui loquor justitiam* (*Isa. lxiii.*, 1). Vox ejus, inspiratio ejus est, ac justi timoris incussio.

2. Comperta ergo hac voce, sponsa gaudens et exultans: **I. 148** *Vox, inquit, dilecti mei.* Amica est, et gaudio gaudet propter vocem sponsi. Et addit: *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.* Comperta ex auditu vocis dilecti præsentia, inunctanter intendit bene curiosos oculos ad vindicandum quem audierat. Auditus dicit ad visum, quia fides ex auditu (*Rom. x.*, 17), qua corda mandantur, ut possit videri Deus: sic enim habes: *Fide mundans corda* (*Act. xv.*, 9). Videt itaque venientem, quem loquentem audierat, observante etiam hic ordinem illum Spiritu sancto, qui apud Prophetam descriptus est ita: *Audi, filia, et vide* (*Psal. xliv.*, 11). Et ut certius advertas, non easu, neque fortuito, sed de studio magis et industria, ob illam scilicet rationem quam præmissionis, auditum hoc loco præmissum visui; vide si non hic ordo verborum a sancto quoque Job observatus invenitur, ubi sic loquitur Deo: *Auditu auris audi vi te, et nunc oculus meus videt te* (*Joh. xlii.*, 5). Sed et ubi Spiritus sanctus super apostolos in die Pentecostes descendisse memoratur, nonne auditus visum prævenisse describitur? Ait enim: *Factus est repente de cœlo sonus tanquam adventientis spiritus vehementis: et infra: Et apparuerunt illis disperitæ lingue tanquam ignis* (*Act. ii.*, 2, 3). Et hic ergo Spiritus sancti adventum primo auditus, dehinc visus percepsisse refertur. Sed de hoc satis; quoniam tu quoque, si curas operam dare hujuscemodi inquisitioni, poteris et ipse fortassis in aliis Scripturæ locis nonnulla similia reperire.

3. Nuoc jam illud consideremus, quod diligentiores eget inquisitionis, et difficiliores habet accessus, ad quod nimur omnia me egere lateor adjutorio Spiritus sancti, ut ponere in lucem possim, qui sint illi montes seu colles, super quos salientem, et transilientem eos, Ecclesia sponsum lœtis spectavit obitibus, credo cum properaret ad ipsius redemtionem, cuius concupierat decorem. Nam id quidem propterea ita et non dubie senserim, quoniam simile quid de Prophetâ occurrit mihi, evidenter in spiritu præidente et exprimente Salvatoris adventum: *In sole posuit tabernaculum suum, et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exultavit ut gigas ad currēdiam viam: a summo cœlo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus* (*Psal. xviii.*, 6, 7). Cursus et recursus is notissimus est; a quo, et ad quid initus consummatusque, notissimum. Quid igitur? pingemus nobis, sive in psalmis ista legentes, sive in præsenti cantico, virum gigantem proceræ staturæ, absensis cuiuspiam mulierculæ amore captum, et, dum properat ad cupitos amplexus,

transilientem montes collesque hos, quos videmus mole corporea super plana terræ tanta altitudine eminentes, ut et supra nubes aliqui illorum verticem extulisse cernantur? Verum non decet istiusmodi corporeas phantasias imaginari, praesertim tractantes hoc canticum spirituale: sed nec licet omnino nobis, qui meminimus legisse in Evangelio, quia, *spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu oportet adorare* (*Joan. iv, 24*).

4. Qui sunt ergo hi spirituales montes et colles, ut postmodum consequenter agnoscamus, sponsus (qui Deus, ac per hoc et spiritus est) quales et cuiusmodi dabat saltus in illis, vel super illos? Si illos putamus, in quibus Evangelium refert olim fuisse relietas nunaginta novem oves, cum pius pastor eorum venit unam in terris querere quae perierat (*Matth. xviii, 12*); nihilominus adhuc in obscuro res est, et intellectus haeret: dum difficile sit invenire, spirituales illæ (*216*) et supercoelestes beatitudines (nam ipsæ sunt sine dubio, quæ ibi memorante sunt oves) quos vel quales alios habeant spirituales similiter montes vel colles ad habitandum, pascendum in illis. Verumtamen si non in veritate aliqui essent, Veritas hoc non dixisset. Sed neque Prophetæ longe ante de civitate superna Jerusalem protulisset, quia fundamenta ejus sint in montibus sanctis (*Psalm. lxxxvi, 1*), si non vere inibi essent montes sancti. Denique quod coelestis habitation illa vere habeat, non modo spirituales, sed et vivos ac rationales montes collesque, audi Isaiam: *Montes et colles eantabunt eoram Deo laudes* (*Isa. lv, 12*).

5. Quinam igitur isti nisi iidem ipsi cœli inhabitatores **1449** spiritus, quos Dominica voce oves diximus appellatos, ut ipsi sint montes qui oves? Nisi forte absurdum tibi videatur, aut in montibus montes, aut in ovibus oves pasci. Et juxta litteram quidem durum sonat; secundum spiritualem autem intelligentiam dulce sapit, si subtiliter advertamus, quomodo utrarumque ovium pastor, D*e*i scilicet sapientia Christi, unum idemque pabulum veritatis aliter in terris, aliter in coelestibus gregibus suis administret. Nam nos quidem mortales homines interim in loco peregrinationis nostræ, in sudore vultus nostri comedere panem nostrum necesse habemus, foris illum in labore et ærumpna mendicantes; id est, vel a doctis viris, vel a sacris libris, vel certe per ea quæ facta sunt, invisibilia Dei intellecta consipientes. Angeli autem in omni plenitudine, etsi non a semetipsis, tamen in semetipsis, tanta facilitate quanta et felicitate accipiunt, unde et beate vivunt. Sunt enim omnes docibiles Dei: quod sane electos hominum quandoque assecuturos certa veritate proinuitur, et nondum experiri trahit faciliitate secura.

6. Pascuntur proinde in montibus montes, vel oves in ovibus, cum sane supernæ illæ substantiae

A spirituales intra semetipsas de Verbo vitæ, unde suam beatam perpetuent vitam, affluenter inveniunt, iidem ipsi et montes, et oves: montes, propter plenitudinem vel celsitudinem; oves, propter mansuetudinem. Pleni quippe Deo, celsi meritis, cumulati virtutibus, nihilominus tamen erectos vertices tota et humili obedientia submittunt et inclinant illius longe supereminentis imperio majestatis, tanquam oves mansuetissimæ ad nutum sui pastoris per omnia ambulantes, et sequentes eum quounque ierit. Et in his, secundum prophetam David, vere montibus sanctis, tanquam prima omnium creata sapientia, fundamenta civitatis Domini ab initio firmiter stabilita consistunt (*Psalm. lxxxvi, 1*); quæ utique una est in cœlo et in terra, licet ex parte peregrinans, et ex parte regnans. Et ex his nihilominus, juxta Isaiam, tanquam quibusdam vitalibus cymbalis bene sonantibus, jugis resonat gratiarum actio, et vox laudis (*Isa. li, 3*), suavi et incessibili voce impletibus, quod ex eodem Propheta paulo ante memoravimus, quia *montes et colles eantabunt eoram Deo laudes*: et item quod ille alias loquens ad Dominum Deum: *Beati, ait, qui habitant in domo tua, Domine: in sæcula sæculorum laudabunt te* (*Psalm. lxxxviii, 5*).

7. Illi ergo: ut ad id recurramus, unde aliquantulum, sed, ut puto, necessarie digressum est: illi sunt montes atque colles, in quibus Ecclesia vidit coelestem sponsum mira alacritate salientem, cum ad suos properaret amplexus; nec modo salientem, sed et transilientem eos. Vis tibi hos saltus ex literis prophetarum, apostolorumque demonstrem? Non quod nunc omnia, quæ de hac re apud illos ab otiosis inveniri queunt, testimonia replicare incipiam (hoc enim longum est, et opus non est); sed ea tantum modo pono, quæ breviter et aperte astriuere videantur id quod dicitur de spensi saltibus. Dicit de illo David quia *posuit in sole tabernaculum suum, et ipse tanquam sponsus proeedens de thalamo suo: exsultavit ut gigas ad currendam viam, a summo cœlo egressio ejus* (*Psalm. xviii, 6, 7*). En quantum saltum dedit, a summo cœlo ad terras. Sane enim non invenio alibi, ubi in sole posuerit tabernaculum suum, id est, in luce et in manifesto suam dignatus sit exhibere præsentiam ipse lucis inaccessibilis habitor, nisi utque in terris. Denique: *In terris visus est, et eum hominibus conversatus est* (*Baruch. iii, 38*). In terris, inquam, palam, quod est in sole, posuit tabernaculum suum, corpus videlicet, quod de Virginis corpore ad hoc sibi aptare dignatus est, ut in eo in se invisibilis videretur; et sic videbet omnis caro salutare Dei, cum in carne venisset.

8. Salii ergo in montibus, id est in illis supremis spiritibus, cum ad eos usque descendit, sacramentum a sæculis absconditum, et magnum pietatis mysterium eis dignanter aperiens. Sed transiliens hos superiores atque eminentiores montes, cherubin scilicet atque **1450** seraphin, nec non dominaciones, principatus et potestales, virtutesque etiam ad

(216) Sic Rouaud. Mabillonius et alii editi, *illas.*

inferiorem usque angelorum ordinem descendere, tanquam a colles dignatus est. Sed nunc quid vel in illis remansit? Transiluit et colles. Non enim, inquit, angelos, sed semen Abrahæ apprehendit (*Hebr. ii, 16*), quod utique angelis inferius est, ut sermo impleretur, quem dixit memoratus Propheta, loquens ita ad Patrem de Filio: *Minuisti eum paulo minus ab angelis* (*Psal. viii, 6*). Quanquam hoc sane ad commendationem naturæ humanae dictum possit intelligi, quod homo ad imaginem et similitudinem Dei conditus, ac predictus ratione ad instar utique angeli, modicum tamen distet ab angelo propter corpus de terra. Sed audi apostolum Paulum aperte pronuntiationem de eo: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitrabatur esse se aequalē Deo: quia sempitimum exinanivit, formam scribi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo* (*Philipp. ii, 6, 7*); et rursum: *Ubi venit, inquit, plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret* (*Galat. iv, 4, 5*). Qui ergo factus ex muliere, lactus et sub lege est, procul dubio non solum montes, id est majores superioresque beatitudines, sed etiam minores angelos descendendo transiluit, qui quidem in comparatione superiorum, merito collum nomine designantur. Cæterum qui minor est in regno cœlorum, major est quovis carnem portante super terram, etiamsi sit ille magnus Joannes Baptista (*Luc. vii, 28*). Nam etsi sane Deum hominem fateamur, etiam in nomine super omnem principatum et potestatem lunge incomparabiliter praecipiuerit; certum tamen quia etsi præit majestate, sed infirmitate succubuit. Ita ergo saliit in montibus, et transiluit colles, cum non solum superioribus, sed et inferioribus spiritibus dignissimamente se inferiorem exhibuit. Nec modo illis supernis spiritibus, sed et ipsis qui domos luteas inhabitant, subjectum se exhibuit, transiliens et viceus humilitate etiam hominum humilitatem. Erat denique subditus Mariæ et Joseph, cum esset duodecim, in Nazareth (*Luc. ii, 31, 42*): et apud Jordanem Joannis se manibus jam juvenis inclinavit (*Matth. iii, 13*). Sed et inclinata est dies, nec adhuc omnino de his montibus descendere libet.

9. Cæterum si hac vice voluerimus cuncta hominum, prout delectat, explorare amœna, abdita perscrutari; verendum ne aut sermo grata brevitate careat, aut larga excellensque mœturies debita diligentia festinatione fraudetur. Pausemus proinde hodie jam, si pacet, in montibus istis; quoniam bonum est nos hic esse, ubi a pastore Christo una cum sanctis angelis in loco pascuæ collocati, et jucundius pascimur, et uberioris. Et nos siquidem oves pascuæ ejus. Rumineamus ergo, tanquam munda animalia boni pastoris, quæ hodierno sermone tota aviditate glutivimus: sermone altero

A residua capitulo ejusdem attentius percepturi, largiente sposo Ecclesiæ Iesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

SERMO LIV.

Qualiter iterum per montes significantur angelii et homines, et per colles demones. Item de triplici timore, quo quisque timere debet, ne gratiam bene operandi a Deo acceptam perdat.

1. Super eodem capitulo, quo^t hesterno sermone [alias, die] versatum est, dicturus sum et alium intellectum quem hodierno servavi: vos probate, et eligite potiora. Non est opus superiora repetere quæ excidisse non arbitror in tam brevi. Si quominus tamen, scripta sunt ut dicta sunt, et excepta stylo, sicut et sermones cæteri, ut facile recuperetur quod forte exciderit. Quapropter accipite alia. *Ecce venit is, inquit, saliens in montibus, transiliens colles* (*Gantic. ii, 8*). Sponsum loquitur: qui profecto tunc in montibus saliit, cum missus a Patre ad evangelizandum pauperibus. Angelorum fungi non est deditus officio, factus magni consilii Angelus, qui Dominus erat. Per se descendit ad terras, qui **1451** alios delegare solebat: per se notum fecit Dominus salutare suum, per se in conspectu gentium revelavit justitiam suam (*Psal. xcvi, 2*). Cum itaque omnes iuxta Pauli sententiam, *administratori spiritus sunt, missi in ministerium propterea qui haeredi item capiunt salutis* (*Hebr. i, 14*); qui erat super illos, factus est inter illos tanquam unus ex illis, dissimilans iuriam, accumulans gratiam. Sed auli ipsum.

B *Non veni, inquit, ministrari, sed ministrare, et animam meam dare pro multis* (*Matth. xx, 28*). Quod quidem cæterorum nemo fecisse inventus est, ut omnes quotquot ministrasse visi sunt, ipse devotis transierit fidelibusque obsequiis. Bonus minister, qui carnem suam in cibum, sanguinem in potum, animam ministravit in pretium. Bonus plane, qui spiritu alacer, charitate fervens, pietate devotus, non solum salit in montibus, sed et transiluit colles, id est superat et vincit alacritate ministrandi, utpote quem unxit Deus Deus suis oleo letitiae præ consortibus suis (*Psal. xliv, 8*): in quo utique singulariter exultavit ut gigas ad currendum viam. Denique transiluit Gabrialem, et prævenit (217) ad Virginem, eodem archangelo attente, cum ait: *Ave gratia plena, Dominus tecum* (*Luc. i, 28*). Quid? Quem modo reliquisti in cœlo, nunc [alias, hunc] in utero reperis. Quoniam modo? Volavit et prævolavit super pennas ventorum. Victor es, o archangele: transiluit te qui præmisisti te.

D 2. Aut certe saliebat in montibus, cum in angelis olim patribus apparebat: quod utique pro ri-tati litteræ magis conve-nire videtur. Non enim ait, saliens in montes; sed, *in montibus*, ut ipse in eis videatur salire, qui facit et dat ut saliant; quomodum loquitur in prophetis, operatur in iustis, eum illis verba, et istis opera tribuit. Adde quod aliqui

(217) Sic legendum cum manuscriptis; non pervenit, ut in editis.

eorum personam ejus gerebant, ita ut loqueretur quisque illorum, non tanquam angelus, sed tanquam Dominus. Verbi gratia, ille angelus qui cum Moyse loquebatur, dicebat, non, Ego Domini, sed, *Ego Dominus*, atque id frequentius iterabat, Saliebat ergo in montibus, id est in angelis, in quibus et loquebatur, et suam hominibus exhibebat præsentiam. Ad homines enim saliebat, sed in angelis, non in se; non in sua natura, sed in subiecta creatura. Qui enim salit, de loco ad locum vadit: quod non cadit in Deum. Ergo in montibus, id est in angelis, saliebat, qui in se non poterat; et saliebat usque ad colles, id est patriarchas et prophetas, ceterosque spirituales viros de terra. Sed transiliebat et colles, cum non solum magnis et spiritualibus viris, sed et aliquibus de populo, etiam et nonnullis mulieribus æque in angelis loqui et apparere dignatus est. Vel colles dicit aerias potestates, quæ inter montes quidem minime jam numerantur, pro eo quod a virtutum celsitudine defluxerunt per superbiam; nec tamen usque ad humilia vallium, sive ad valles humilium per pœnitentiam detumescunt. De his arbitror illud dictum in psalmis: *Montes, sicut cera, fluxerunt a facie Domini* (*Psal. xcvi*, 5). Hos itaque tumentes ac steriles colles, tanquam medios positos inter montes prefectorum et valles pœnitentium, procul dubio transiliit, qui in montibus salit; hisque preteritis et despectis descendit ad valles, ut valles abundant frumento. Porro illi e regione eterna ariditate ac sterilitate damuantur, sicut habet prophetæ super illos imprecationem: *Nec ros, inquit, nec pluvia descendant super vos.* Atque ut neveris quod ad angelos qui prævaricati sunt sub figura montium Gelboe ista loquatur, *Ubi, inquit, ceciderunt vulnerati multi* (*H Reg. 1, 21*). Quam multi in his maledictis montibus de exercitu Israel ceciderunt a principio, et quotidie cadunt! De quibus et habes in eodem propheta, cum dicit Domino: *Sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorum non es memor amplius, et ipsi de manu tua repulsi sunt* (*Psal. lxxxvii*, 6):

3. Non est ergo mirum, si steriles et infirctuosi permanent isti, non montes cœlici, sed aerii colles, super quos nec ros, nec pluvia descendit: quippe auctore gratiae et benedictionum largitore transiliente eos, et **¶ 152** descendente ad valles, ut coelesti imbre perfundat humiles qui sunt super terram, et fructum afferant in patientia, fructum tricesimum, sexagesimum, et centesimum (*Matth. xiii*, 8, 23; *Luc. viii*, 15). Denique visitavit terram, et ineibriavit eam: multiplicavit locupletare eam (*Psal. lxiv*, 10). Terram visitavit, non aerem quia misericordia Domini plena est terra (*Psal. xxxii*, 5). Denique, *Oportet salutem in medio terræ* (*Psal. lxxiiii*, 12); nunquid et in medio aeris? Hoc adversum Origenem, qui in aere Dominum gloriae denuo pro daemonibus impudenti crucifigit mendacio, eum hujus consciens mysterii Paulus affirmet, quod resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (*Rom. vi*, 9).

A 4. Verum non solum visitavit terram, qui aerem transilivit, sed etiam cœlum, dicente Scriptura: *Domine, in cœlo misericordia tua et veritas tua usque ad nubes* (*Psal. xxxv*, 6). Usque ad nubes enim cœlum est quod inhabitant sancti angeli, quos non transiliit Sponsus, sed salit in eis, ita ut imprimat ipsis duo quadam vestigia pedum suorum, misericordiam et veritatem: de quibus Domini vestigiis memini me in superioribus sermonibus plenius disputasse (*scrm. 6*). A nubibus vero et infra daemonum habitatio est in aere isto infimo et caliginoso; in quibus non salit sponsus, sed transit illos et præterit nec ullum in se retinet Dei transeuntis vestigium. Nam quomodo in diabolo veritas est, de quo in Evangelii Veritatis sententia exstat, quod in veritate **B** non stetit, sed mendax exstitit ab initio? Sed nec misericordem quis dixerit eum, qui nihilominus ab initio homicida fuisse eadem ipsa Evangelii veritate convincitur (*Joan. viii*, 44). Porro autem qualis paternifamilias, tales et domestici ejus. Pulchre proinde de Sponso Ecclesia psalens, quod in altis habitet, et humilia respiciat in cœlo et in terra (*Psal. cxii*, 5, 6), nullam omnino mentionem facit de his qui in aere versantur spiritibus superbis, quoniam Deus superbis resistit, et humiliis dat gratiam (*Jac. iv*, 6).

5. Videt ergo illum salientem in montibus et transilientem colles, juxta imprecationem David dicentes: *Omnes montes qui in circuitu ejus sunt, id est in circuitu Gelboe, visitet Dominus; a Gelboe autem transeat* (*H Reg. 1, 21*). Diabolo nempe, qui per Gelboe designatur, hinc inde sunt montes quos visitat Dominus; supra angeli, infra homines. In pœnam siquidem suam locum in acre isto, medium inter cœlum et terram, de cœlo cadeos sortitus est, ut videat et invideat, ipsaque invidia torqueatur, Scriptura dicente: *Peccator videbit et irascetur dentibus suis frenet et tabescet* (*Psal. cxii*, 10). Quam miser, cum suspicet cœlos, in quibus inumeros montes intuetur divina claritate fulgentes, divinis laudibus resultantes, sublimes in gloria, abundantes in gratia! Quam miserior, cum respicit terram, montes nihilominus quam plurimos de populo acquisitionis habentem, fide solidos, spe excelsos, charitate spatiuos, cultos virtutibus, bonorum operum fructibus refertos, de rore cœli tanquam de saltu sponsi quotidiam capientes benedictionem! Cum quanto putamus dolore et rancore aspiciat ille cupidissimus gloriae istos in circuitu suo tam gloriosos montes, cum se et suos se regione incultos, tenebrosos, bonis omnibus infuscidos despiciat, ita ut se sentiat esse opprobrium hominum et angelorum, qui omnibus exprobabant, secundum illud in Psalmis: *Draco iste quem formasti ad illudendum ei?* (*Psal. cmi*, 26).

6. Atque hoc, quia ob ipsorum superbiam transilit eos Sponsus, saliens in montes qui in circuitu ejus sunt, tanquam fons ascendens de melio paradisi, irrigans universa, et implens omne animal benedictione. Beati qui torrente voluptatis hujus potari interdum vel raro promerentur in quibus etsi non

continue fluit, saltem per horas salit aqua sapientiae et fons vitae, ut fiat in ipsis quoque fons aquae salientis in vitam aeternam. Et quidem hujus fluminis impetus laetificat civitatem Dei, sane perenniter et affluenter. In nostros autem montes qui in terra sunt, utinam interdum facta quasi inundatione saltus dare aliquos non despiciat, quibus **1453** sufficienter irrigati, nobis quoque, qui valles sumus, stillare vel raras guttulas possint, ne omnino aridi et steriles remaneamus! Miseria, et gestas, et omnino fames valida in regione illa, que nullis unquam istiusmodi vel saltibus, vel instillationibus humectatur, praeterfluente et transiliente illam fonte sapientiae: *Et quia non habuerunt, inquit, sapientiam, pereierunt propter suam insipientiam* (*Baruch. iii, 28*).

7. *Ecce venit is saliens in montibus, transiliens colles.* Ad hoc salit ut transiliat, qui non vult ad omnes pertingere; neque enim in omnibus beneplacitum est Deo. Fratres, si, juxta sapientiam Pauli, *scripta sunt, ista ad correptionem nostram* (*I Cor. x, 11*), observemus Sponsi discretos et circumspectos saltus, quemadmodum videlicet tam apud Angelos quam apud nos, et in humiles saliat, et superbos transiliat: siquidem excelsus Dominus et humilia respicit, et alta a longe cognoscit (*Psal. cxxxvii, 6*). Haec, inquam, attendamus, quo cauti simus Sponsi nos salutiferis saltibus preparare, ne veluti a montibus Gelboe forte transeat et a nobis, si indignos nos sua visitatione conspexerit. Quid superbis, terra et cinis? Et de Angelis transilit Dominus, exsecrans eorum superbiam. Ergo repudiatio Angelorum fiat emendatio hominum: *scripta est enim ad ipsorum correptionem.* Cooperetur mihi in bonum etiam diaboli malum, et lavem manus meas in sanguine peccatoris. Qualiter, inquis? Audi. Superbo certe diabolo horrenda et formidolosa maledictio intorquetur, propheta David in spiritu dicente de illo sub typo Gelboe, ut supra memoratum est: *Montes, inquit, qui in circuitu ejus sunt, visitet Dominus, a Gelboe autem transeat.*

8. Sane ego hoc legens, referensque oculos in me, et intuens diligenter, invenio me peste ipsa infectum, quam in angelo Dominus in tantum exhorruit, quatenus propterea declinaret ab eo, cum omnes in circuitu ejus montes, sive de Angelis, sive de hominibus, visitationis suae gratia dignaretur; et pavens tremensque aio ad memetipsum: Si sic actum est cum angelo, quid de me fiet terra et cinere? Ille in celo intumuit, ego in sterquilinio. Quis non tolerabiliorum in divite superbiam, quam in paupere ducat? Vae mihi! si tam dure in potente illo animadversum est pro eo quod elevatum est cor illius, nec ei profuit quod cognata potentibus superbia esse cognoscitur; quid de me exigendum et misero, et superbo? Denique jam luo poenas, jam acerbissime vapulo. Non sine causa sane ab heri et nudiustertius invasit me languor iste animi, et mentis hebetudo, insolita quedam inertia spiritus. Currebam bene: sed ecce lapsus offensionis in via; impegi, et corrui.

A Superbia inventa est in me, et Dominus declinavit in ira a servo suo. Hinc ista sterilitas animae meae, et devotionis inopia quam patior. Quomodo ita exaruit cor meum, coagulatum est sicut lac, factum est sicut terra sine aqua? Nec compungi ad lacrymas queo; tanta est duritia cordis. Non sapit psalmus, non legere libet, non orare delectat, meditationes solitas non invenio. Ubi illa inebriato spiritus? ubi mentis serenitas, et pax, et gaudium in Spiritu sancto? Ideo ad opus manuum piger, ad vigilias somnolentus, ad iram praecips, ad odium pertinax, linguae et gulæ indulgentior, segnior obtusiorque ad prædicationem. Heu! omnes montes in circuitu meo visitat Dominus, ad me autem non appropinquat. Num collis non sum ex his quos transitil sponsus?

B Nam aliud quidem intueor singularis abstinentiae, alium vero patientiae admirande, alium autem summae humilitatis et mansuetudinis, alium multæ misericordiae et pietatis; illum in contemplatione frequenter excedere, hunc pulsare et penetrare celos orationum instantia, aliosque in aliis præeminere virtutibus. Ilos, inquam, considero omnes ferventes, omnes devotos, omnes in Christo unanimis, omnes donis coelestibus et gratia affluentes, tanquam spirituales revera montes qui a Domino visitantur, et spousum in se salientem frequenter recipiunt. Ego autem, qui horum in me invenio nihil, quid me aliud putem quam unum **1451** de montibus Gelboe, quem præterit in ira et indignatione sua ille cæterorum omnium benignissimus visitator?

C **D** 9. Filioli, haec cogitatio tollit extollentiam oculorum, conciliat gratiam, sponsi saltibus præparat. Haec ego in me transfiguravi propter vos, ut et vos ita faciatis. Imitatores mei estote. Quod non de exercitio dico modo virtutum, aut morum disciplina, aut gloria sanitatis (nec enim de hujusmodi qualquam mihi temere arrogaverim imitatione dignum); sed volo vos non parcere vobis, sed accusare vosmetipsos, quoties forte in vobis, vel ad modicum tepercere gratiam, virtutem languescere comprehenditis, sicut et ego pro hujusmodi memetipsum accuso. Illoc facere hominis est, qui curiosus circumspector est sui, et scrutator viarum suarum ac studiorum, atque in omnibus semper suspectum habet arrogantiae vitium ne subrepatur. In veritate didici, nil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inveniaris non altum sapere, sed timere. *Beatus homo qui semper est pavidus* (*Prov. xxviii, 14*). Time ergo cum arriserit gratia, time cum abierit, time cum denuo revertetur; et hoc est semper pavidum esse. Succedant vicissim sibi in animo tres isti timores, secundum quod gratia vel adesse dignatur, vel offensa recedere, seu iterum redire placata sentietur. Cum adest, time ne non digne opereris ex ea: nam hoc monet Apostolus: *Videte, inquiens, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis* (*II Cor. vi, 1*); et ad discipulum: *Noli, inquit, negligere gratiam quæ in te est* (*I Tim. iv, 14*); et de semetipso dice-

bat : *Quia gratia Dei in me vacua non fuit* (*I Cor.* xv, 10). Sciebat homo, consilium Dei habens, redundare in contemptum donantis donum negligere, nec expendere ad quod donatum est; idque intollerabilem esse superbiam judicabat : et propterea studiosissime hoc malum et ipse cavebat, docebatque cavenatum. Sed rursum latet fovea hic, quæ nolo vos lateat, de qua is ipse superbæ spiritus tanto periculosius, quanto occultius, sicut habetis in psalmo, *insidiatur quasi leo in spelunca sua* (*Psal.* x, 9). Nam si impedire non prævalet actionem, tentat intentionem, sugerens et suadens, quatenus effectum gratia arroges tibi. Quod quidem superbæ genus longe illo priore intolerabilius esse non ambigas. Quid enim odiosius illa voce, qua quidam dixerunt : *Manus nostra excelsa et non Dominus, fecit haec omnia?* (*Deut.* xxxii, 27).

19. Si ergo timendum manente gratia : quid, si recesserit ? num multo magis tunc timendum ? Plane multo magis ; quia ubi deficit tibi gratia, deficit tu. Audi etenim quid dator gratiae dicat. *Sine me*, ait, *nihil potestis facere* (*Joan.* xv, 5). Time ergo subtracta gratia, tanquam mox casurus ; time et contremisce, Deo tibi, ut sentis, irato ; time, quia relictus te custodia tua. Nec dubites in causa esse superbiam, etiamsi non appareat, etiamsi nihil tibi conscientia sis. Quod enim tu nescis, scit Deus ; et qui te judicat, ipse est. Sed nec qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat (*II Cor.* x, 48). Nunquid commendat te Deus, eum gratia privat ? Aut nunquid qui humilibus dat gratiam (*Jac.* iv, 6), humili auferet datum ? Ergo argumentum superbiae privatio est gratiae. Quanquam tamen interdum subtrahitur gratia, sive retrahitur, non pro superbia que jam est, sed quæ futura est, nisi subtrahatur. Habes hujus rei evidens documentum de Apostolo, qui stimulos earnis suæ sustinbat invitus, non quia extolleretur, sed ne extolleretur (*II Cor.* xi, 7). Sed sive jam existens, sive nondum, superbia tamen semper causa erit subtractae gratiae.

11. Jam si gratia repropitiata redierit, multo amplius tunc timendum, ne forte contingat recidivum pati, juxta illud de Evangelio. *Ecce sanus factus es, vade et amplius jam noli peccare ne aliquid deterius tibi contingat* (*Joan.* v, 14). Audis recidere quam incidere esse deterius. Proinde invalescente periculo, invalescat et metu. Beatus es, si cor tuum triplici isto timore repleveris, ut tineas quidem pro accepta gratia, amplius pro amissa, longe plus pro recuperata. Hoc fac, et eris hydria in 1455 Christi convivio, impleta usque ad summum, continens ni mirum metretas, non binas tantum, sed et ternas, ut Christi mercaris benedictionem, quæ aquas tuas convertat in vinum letitiar, et perfecta charitas foras mittat timorem (*I Joan.* iv, 18).

12. Quod dico, tale est. Aqua timor est, quoniam ab æstu refrigerat desideriorum carnalium. *Initium iuquit, sapientia timor Domini* (*Psal.* cx, 10); et

Ahabes : *Aqua sapientiae salutaris potavit illum (Ecli. xv, 3)*. Si timor sapientia et sapientia aqua ; timor aqua est ; denique : *Timor Domini*, inquit, *fons vitae* (*Prov.* xiv, 7). Porro hydria mens tua. *Capientes*, inquit, *singula metretas binas vel ternas*. Tres metretæ, timores tres. *Et impleverunt eas*, inquit, *usque ad summum* (*Joan.* ii, 6, 7). Non unus timor, non duo quoque, sed toti tres simul repletus usque ad summum. Omni tempore, time Deum, et ex omni corde tuo, et implesti hydram tuam usque ad summum. Amat Deus integrum munus, affectum plenum, perfectum sacrificium. Cura proinde nuptiis cœlestibus plenam inferre hydram, ut de te quoque dicatur : *Quia replevit eum spiritu timoris Domini* (*Isai.* xi, 3). Qui sic timet, nihil negligit. Unde namque negligentia intret in plenitudinem ? Alioquin quod capere adhuc aliquid potest, plenum non est. Eadem sane ratione non potest simul et sic timere, et altum sapere. Non est enim quo admittas superbiam, repletus timore Domini. Et sic de cœteris vitiis sentiendum, quia necessere est omnia plenitudine timoris excludi. Tunc demum si plene, si perfecte timueris, dabit charitas saporem aquis tuis ad Domini benedictionem. Sinc charitate enim timor pœnam habet. Et quidem charitas vinum, quod laetificat cor hominis (*Psal.* cxii, 15). Perfecta autem charitas foras mittit timorem, ut ubi aqua fuerat, vinum esse incipiat ad laudem et gloriam sponsi Ecclesiae Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

CSERMO LV.
Qualiter homo per veram pœnitentiam potest evadere judicium Dei.

4. *Similis est dilectus meus capreae hinnuloque cervorum (Cant. ii, 9)*. Ex præcedenti versiculo pendet. Quem enim salientem et properantem modo descriperat, consequenter comparat capreae hinnuloque cervorum. Aptè quidem, quod hoc genus animantium cursu velox, et saltu agile sit. Porro sermo de sponso est, et sermo sponsus est. Et Prophetæ dicit de Deo quia *velociter currit sermo ejus* (*Psal.* cxlvii, 15) ; saue congruens huic loco, ubi sponsus, qui sermo Dei est, saliens transiliensque describitur, similis proinde factus capreae hinnuloque cervorum. Et haec ratio similitudinis. Adde tamen, ne nulla similitudinis ipsius vel anima proportiuncula vacet, quia caprea quidem non modo cursus perditate, sed et acuminis visus eminet. Quod utique propriam respicit narrationis partem, qua sponsus, non solum saliens, sed et transiliens apparere refertur ; quia nisi acuto et perspicaci intuitu non posset omnino, praesertim inter currendum, discernere in quos salire, et quos transilire deberet. Alioquin poterat sufficere, ad designandam festinantis velocitatem, de solo hinnulo comparatio ; is quippe rapidiori se ferre noscitur cursu. Nunc vero quoniam sponsus iste, etsi ardenter amans, cursim ruere in dilectæ videatur amplexus, nihilominus tamen gressus, vel potius saltus suos prudenti consideratione

dirigere **novit**, cautus ubi oporteat figere pedem oportuit profecto cum hinnulo etiam de caprea similitudinem dari, quatenus et per illum desiderium salvantis, et per hanc elegantis exprimeretur judicium. Christus nempe justus et misericors, salvator et judex ; et quia amat, vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire (*I Tim.* ii, 4) ; et quia judicat, **novit** qui sunt ejus (*II Tim.* ii, 19), et ipse scit quos elegit a principio (*Joan.* xii, 18).

2. Igitur duo haec bona sponsi, misericordiam scilicet et judicium, in his duobus animantibus commendata a Spiritu sancto nobis interim sentiamus, ut in **1456** testimonium integratissimum et perfectissimum fidei nostrae, nos quoque Prophetam imitantes, misericordiam et judicium cantemus Domino (*Psal.* c. 1). Ego autem non dubito, et alia de horum natura ab his quidem, qui talium curiosi et gnari sunt, posse monstrari, quae sponso aptari utiliter et congrenter queant : sed haec, ut arbitror, sufficere possunt ad dandam rationem adductae similitudinibus. Pulchre tamen Spiritus sanctus non de cervo, sed de hinnulo cervorum similitudinem dedit, in quo et Patrum fecit mentionem, e quibus Christus secundum carnem, et infantiae meminit Salvatoris. Ut hinnulus quippe apparuit parvulus qui natus es nobis (*Isai.* ix, 6). Verum tu qui adventum desideras Salvatoris, time scrutinium judicis, time oculos capree, time illum qui per prophetam dicit : *Et erit in die illa, et ego scrutabor Jerusalem in lucernis* (*Sophon.* vi, 12). Acuto visu est ; nihil inscrutatum relinquet oculus ejus. Scrutabitur renes et corda (*Psal.* vii, 10), ipsaque cogitatio hominis confitebitur illi (*Psal.* lxxv, 11). Quid tutum in Babylone, si Jerusalem manet scrutinium ? Puto enim hoc loco prophetam Jerusalem nomine designasse illos, qui in hoc seculo vitam ducunt religiosam, mores supernae illius Jerusalem conversatione honesta et ordinata pro viribus imitantes ; et non veluti hi, qui de Babylonie sunt, vitam in perturbatione vitiorum scelerumque confusione vastantes. Denique illorum, peccata manifesta sunt, praecedentia ad judicium, et non egent scrutinio, sed supplicio. Mea autem, qui videor monachus et Jerosolymita, peccata certe occulta sunt, nomine et habitu monachi adumbrata : et idcirco necesse erit subtili ea investigari discussione, et quasi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi.

3. Possimus afferre aliiquid et de psalmo ad confirmandum id quod dicitur de scrutanda Jerusalem. Ait namque sub persona Domini : *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo* (*Psal.* lxxiv, 3). Vias justorum, ni fallor, et actus eorum discursorum se examinaturum dicit. Verendum valde cum ad hoc ventum fuerit, ne sub tam subtili examine multae nostrae justitiae, ut putantur, peccata apparent. Unum est tamen, si nosmetipsos dijudicaverimus, non utique judicabimur (*I Cor.* vi, 31). Bonum judicium, quod me illi districto divinoque judicio sub-

Aducit et abscondit. Prorsus horreo incidere in manus Dei viventis : volo vultui irae judicatus praesentari, non judicandus. *Spiritualis homo omnia dijudicat, et ipse a nemine judicatur* (*II Cor.* ii, 15). Judicabo proinde mala mea, judicabo et bona. Mala melioribus curabo corrigerem actibus, diluere lacrymis, punire jejuniis, ceteraque sanctae laboribus disciplinae. In bonis de me humiliter sentiam, et, juxta praeceptum Domini, servum me inutilem repubabo, qui quod facere debui, tantum feci (*Luc.* xvii, 10). Dabo operam nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas et studia mea, quo is qui scrutaturus est Jerusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me sive indiscutibilem inveniat. Neque enim judicaturus est bis in idipsum.

4. Quis mihi det ita ad liquidum prosequi et persequi uiversa delicta mea, ut nullo oporteat vereri oculos caprae, in nullo ad lumen contingat erubescere lucernarum ? Et nunc videor, sed non video : praesto est oculus cui omnia patent, etsi non patet ipse. Erit quando cognoscam, sicut et cognitus sum : at nunc quidem cognosco ex parte non tamen ex parte, cognitus, sed ex toto. Vereor aspectum exploratoris illius, qui post parietem stat. Hoc enim Scriptura addit de illo, quem pro acumine visus caprae assimilavit : *En ipse stat, inquit, post parietem, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos*. De quo suo loco videbimus. Hunc ergo vereor occultum occultorum exploratorem. Sponsa nihil veretur, quia nihil sibi conscientia est. Quid denique vereatur, amica, columba, formosa ? Nempe subinde habes : *En dilectus meus, inquit, loquitur mihi*. Nihil non loquitur ; et ideo formido aspectum, quoniam non habeo testimonium. Tu quid audis de te, o sponsa ? Quid tibi loquitur dilectus tuus ? *Surge, 1457 inquit, propera, amica mea, columba mea, formosa mea* (*Cant.* ii, 9, 10). Verum hoc quoque alteri servabo principio, nec brevitate arctabo ea quae diligentiam desiderantia sunt ; ne forte et de hoc rens inveniar, si quominus vos inveniamini in hac parte aedificati ad intelligentiam et amorem spousi Ecclesiae Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

SERMO LVI.

Quod peccata et vitia sunt tanquam parietes, mediantes inter Deum et peccatorem.

4. *En ipse stat post parietem, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos* (*Cant.* 9). Secundum litteram quidem videtur dicere, quia is qui cum saltibus adventare propriebat, appropriasset usque ad continentium sponsae, et stans post parietem curiosus intropiceret per fenestras et rimas, et verecunde non presumeret sese ingerere. Secundum spiritum autem appropriasse quidem nihilominus intelligitur, sed aliter, ita sane quemadmodum et a raelisti sponso agi oportet, et a Spiritu sancto dici. Nil quippe quod vel auctorem dedebeat, vel narratorem, verus et spiritualis intellectus admittet. Ergo appropriavit parieti, cum adhæsit carni. Caro

paries est, et appropiatio Sponsi Verbi incarnatio. Porro cancellos et fenestras per quas respicere perhibetur sensus, ut opinor, carnis et humanos dicit affectus, per quos experimentum cepit omnium humanarum necessitatium. Denique languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit (*Isai. LIII, 4*). Humanis ergo affectionibus sensibusque corporeis pro foraminibus usus est et fenestris, ut miserias hominum homo factus experimento sciret, et misericors fieret. Sciebat et ante, sed aliter. Sciebat denique virtutem obediendi ipse Dominus virtutum, et tamen, teste Apostolo, *didicit ex his quæ passus est obedientiam* (*Hebr. v, 8*). In hunc modum et misericordiam didicit, etsi misericordia Domini ab aeterno. Docet hoc quoque idem gentium Doctor, ubi eum asserit *tentatum per omnia pro similitudine absque peccato, ut misericors fieret* (*Hebr. iv, 15*). Videsne factum esse quod erat, et quod noverat didicisse, et sibi apud nos quæsissimæ rimas et fenestras, per quas calamitates nostras diligenter exploraret? Tot autem in nostro ruinoso et pleno rimarum pariete invenit foramina, quot nostræ infirmitatis et corruptionis in suo corpore sensit experimenta.

2. Sic itaque sponsus post parietem stans, et per fenestras et cancellos respiciens erat. Et bene stans, quia solus revera in carne stetit, qui carnis peccatum non sensit. Possumus et hoc fideliter sapere, quia stetit per divinitatis potentiam, qui per carnis infirmitatem occubuit, dicente ipso: *Spiritus quidem promptus est, curo autem infirma* (*Matth. xxvi, 41*). Ego autem puto etiam illud huius sententiae suffragari, quod sanctus David in hoc mysterio, utpote propheta Domini et prophetans, de Domino loquebatur; et quidem Moysen loquens, sed Dominum intuens. Ipse enim verus est Moyses, qui vere per aquam venit, et non in aqua tantum, sed in aqua et sanguine. Ait itaque memoratus propheta: *Dixit ut disperderet eos* (Patrem siquidem loquebatur), *si non Moyscs electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus, ut averteret iramejus, ne disperderet eos* (*Psalm. cv, 23*). Quonam modo, quæso, Moyses stetit in confractione? quemadmodum, inquam, aut stetit, si confractus est: aut si stetit, quomodo confractus est? At ego tibi ostendo, si vis, qui vere stetit in confractione. Ego alium novi neminem qui hoc potuerit, nisi Dominum meum Jesum, qui certe in morte vivebat, qui corpore fractus in cruce, divinitate stabat cum Patre; in uno nobiscum supplicens, in altero cum Patre propitians. Et stabat post parietem, dum, quod jacebat in illo manifestum erat in carne, et quo stabat in ipso quasi post carnem latebat; sane unus idemque homo manifestus, et Deus absconditus.

1158 3. Sed et uiuicuque nostrum, qui desideramus adventum ipsius, puto illum nihilominus post parietem stare, dum corpus hoc nostrum, quod certe peccati est, abscondat interim nobis faciem ejus, et præsentiam intercludat. Denique: *Quandiu sumus*

A in hoc corpore, inquit, peregrinamur a Domino (*II Cor. v, 6*). Non quia in corpore, sed quia in corpore hoc, quod utique de peccato est, et sine peccato non est. Et ut scias quoniam obstant non corpora, sed peccata, audi Scripturam: *Peccata nostra, inquit, separant inter nos et Deum* (*Isai. LIX, 2*). Et utinam unus mihi tantum obstet paries corporis, solumque obicem patiar id quod est in carne peccatum, et non multæ intersint maceræ vitiorum. Vereor enim ne etiam præter illud quod in natura est, quam plurima de propria iniuritate adiecimerim, quorum a me incterjectu nimium elongaverim Sponsum, ita, ut, si verum dicere velim, post parietes magis mihi illum stare fatear, non post parietem.

B **4.** Sed dico hoc planius. Sponsus quidem æqualiter atque indifferenter præsto ubique est, divinae utique præsentia majestatis, et magnitudine virtutis suæ. Gratiae tamen exhibitione seu inhibitione quibusdam longe, quibusdam prope esse dicitur, angelorum duntaxat et hominem, id est rationalium creaturarum. Denique longe a peccatoribus salus (*Psalm. cxviii, 155*). Et sanctus David nihilominus dicit: *Ut quid, Domine, recessisti longe?* (*Psalm. ix, 1*.)

Cæterum a sanctis pia dispensatione ad tempus et non ex toto, sed juxta aliquid aliquando longe se facit. Peccatoribus autem de quibus dicitur: *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper* (*Psalm. LXXXIII, 23*); et item: *Inquinatæ sunt viæ illorum in omni tempore* (*Psalm. ix, 5*); semper, valdeque longe est, atque in ira hoc, et non in misericordia. Quamobrem orat ad Deum sanctus, et ait: *Ne declines in fina a servo tuo* (*Psalm. xxvi, 9*); sciens quia et in misericordia potuerit declinare. Prope est ergo Dominus sanctis et electis suis, etiam cum longe esse videtur; et non æqualiter omnibus, sed aliis plus, aliis minus, pro meritorum diversitate. Nam etsi prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate, et juxta est his qui tribulato sunt corde; non tamen omnibus forsitan, ita ut dicere possint quia *ipse stat post parietem*. Sponsæ vero quam prope est, qui uno tantum pariete dividitur. Propterea cupit dissolvi, et rupto medio pariete cum illo esse quem post Parietem esse confidit.

D **5.** Ego autem, quoniam peccator sum, dissolvi non cupio, sed formido, sciens quia mors peccatorum pessima (*Psalm. xxxiii, 22*). Quoniam non pessima mors, ubi non subvenit Vita? Formido exire, et in ipso contremisco portus ingressu, dum non confido prope assistere qui excipiat exeuntem. Quid enim? securenc exeo, si non Dominus custodiat existum meum? Ne! ero ludibrio dæmonum intercipientium me: non assistente qui redimat, neque qui salvum faciat. Nil tale verendum erat animæ Pauli, cui ab aspectu et amplexu Dilecti unus tantummodo paries obsistebat, videlicet lex peccati, quam inveniebat in membris suis. Ipsa est carnis concupiscentia, qua carere omnino non potuit, donec in carne fuit. Hoc sane uno interjecto pariete non longe per-

egrinabatur a Domino; unde et optabat clamans: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. vii, 24.) Sciens se mortis compendio continuo ad vitam perventurum. Hac ergo Paulus se fatebatur una lege teneri, scilicet concupiscentia, quam carni suæ immobiliiter insitam tolerabat invitus; de cætero: *Nihil, inquit, mihi conscientius sum* (I Cor. iv, 4).

6. Verum quis similis Paulo, qui non videlicet huic interdum consentiat concupiscentiae ad obediendum peccato? Noverit proinde is qui peccato consenserit, et alterum sibi se opposuisse parietem, ipsum utique pravum illicitumque consensum: nec potest gloriari qui hujusmodi est, quia stet sibi post parietem Sponsus, quando jam paries intersint, non paries. Multo minus si consensus pervenerit ad affectum, cum terius quoque jam paries sponsi arceat impeditaque accessum, actus videlicet ipse peccati. Quid, si et consuetudo forte peccatum in usum, aut usus etiam in contemptum perduxerit? sicut scriptum est: *Impius cum 1159 venerit in profundum malorum, contemnit* (Prov. xviii, 3). Nonne si ita exieris, millies ante a rugientibus preparatis ad escam poteris devorari, quam pervenire ad Spōnum, non uno siquidem jam, sed tanta a te parietum numerositate interclusum? Primus, concupiscentia; secundus, consensus; tertius, actus; quartus, consuetudo; quintus, contemptus. Cura ergo concupiscentie pricri totis resistere viribus, ut non pertrahat in consensu; et omnis deinceps malignitatis fabrica evanescit: nec est omnino quod Spōnum prohibeat appropiare tibi, præter solum parietem corporis, quatenus gloriari possis et tu dicens de illo, quia *en ipse stat post parietem*.

7. Sed et hoc tibi tota vigilantia providendum, ut apertas semper inveniat fenestras et cancellos quosdam confessionum tuarum, per quos te intus benigne respiciat, quoniam respectus ejus prolectus tuus. Aiant cancellos angustiores esse fenestras, quales utique hi qui libros describunt, aptare sibi solent ad recipiendum lumen paginis. Unde et puto cancellarios eos appellari, qui chartis coureibendis ex officio deputantur. Cum ergo sint duo genera compunctionis, unum in mœrore pro nostris excessibus, alterum in exsultatione pro divinis muneribus, quoties sane eam, quæ sine angustia cordis minime fit, peccatorum scilicet meorum facio confessionem; videor mibi cancellum, id est, angustiorem aperire fenestram. Nec dubium quia libenter per istam respiciat is, qui stat post parietem pius explorator, quia cor contritum et humiliatum Deus non despiciet (Psal. L, 19). Deoque et hortatur ad hoc ipsum: *Dic tu, inquietas tuas prior, ut justificeris* (Isai. XLIII, 26). Quod si interdum corde dilatato in charitate, pro consideratione divinæ dignitatis ac miserationis, libet animum laxare in vocem laudis, et gratiarum actionem, puto me non jam angustum, sed amplissimam stanti post parietem Spōno aperire fenestram, per quam, ni fallor, tanto libenter respicit, quanto amplius sacrificium

A laudis honorificat eum. Ad manum est de Scripturis utramque hanc approbare confessionem; sed scientibus ista loquor, et non estis superflui onerandi, qui vix necessariis indagaadis sufficitis. Tanta quippe sunt sacramenta epithalamii hujus, et laudem præconia, quæ in eo decantantur Ecclesiæ et sponso ejus Iesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LVII.

De visitationis Domini observandis; quibus indiciis vel signis eæ deprehendi possint.

1. *En dilectus meus loquitur mihi* (Cant. n, 10).

Videte processus gratiæ, et dignationis divinæ advertite gradus. Attendite sponsæ devotionem atque solertia, quam vigili utique oculo sponsi observat adventum, et deinceps ipsius omnia diligentius intuetur. Venit ille, accelerat, appropiat, adest, respicit, alloquitur; et nihil horum momentorum sponsæ industriam effugit, anticipative notitiam. Venit in angelis, accelerat in patriarchis, appropiat in prophetis, adest in carne, respicit in miraculis, alloquitur in apostolis. Vel sic: Venit affectu et studio miserendi, accelerat subveniendi zelo, appropiat humiliando semetipsum, adest præsentibus, prospicit in futuros, loquitur docens et suadens de regno Dei. Sic ergo est adventus sponsi. Benedictiones et divitiae salutis cum eo, et universa quæ de ipso sunt affluunt deliciis, redundantia certe jucundis ac salutaribus sacramentis. Porro quæ amat, vigilat et observat. Et beata, quam Dominus invenerit vigilantem. Non transibit illam, nec præteribit ab ea, sed stabit et loquetur ei, loqueturque amatoria: loqueretur siquidem ut dilectus. Sic quippe habes: *En dilectus meus loquitur mihi*. Bene dilectus, qui venit amatoria locuturus, non autem increpatoria.

2. Neque enim de illis est, qui a Domino merito arguuntur, quod faciem cœli dijudicare nossent, tempus 1160 vero adventus ejus minime cognovissent (Matth. XVI, 4).

Hæc namque tam solers, et prudens, ac bene vigilans, et venientem a longe prospexit, et salientem pro festinatione advertit, et transilientem superbos, ut humili sibi per humilitatem propinquaret, vigilantissime observavit; et demum cum jam staret, et occultaret se post parietem, nihilominus præsentem agnoscit, sed et respiciensem per fenestras cancellosque persensit; et nunc pro remuneratione tantæ devotionis et religiosæ sollicitudinis loquentem audit. Sane enim si respxisset, et minime locutus fuisset, suspectus poterat esse ille respectus, ne forte magis indignationis foret, quam dilectionis. Denique respxit Petrum, et non fecit ei verbum: et ideo fortassis flevit ille (Luc. XXII, 61, 62), quod respiciens se, tacuerit. Hæc autem, quoniam post aspectum meruit et afflatum, non modo non iles, sed et gloriatur præ laetitia clamans, *En dilectus meus loquitur mihi*. Vides intuitum Domini, cum in se semper maneat idem, non tamen ejusdem semper efficaciæ esse; sed conformari meritis singulorum quos respicit, et aliis quidem incu-

tere metum, aliis vero magis consolationem et securitatem alferre. Denique respicit terram, et facit eam tremere, cum e regione respexerit Mariam, et infuderit gratiam. *Rexpexit*, ait, *humilitatem ancillæ sue; ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes* (*Luc. ii, 48*). Non sunt haec verba plorantis aut trepidantis, sed gaudentis. Respexit similiter hoc loco sponsam, et nec tremuit illa, nec flevit ad instar Petri, quia non sapiebat terram, sicut ille; dedit vero letitiam in corde ejus, afflatus testificans, quo eam respexerit affectu.

3. Denique verba quæ loquitur, audi quam non indignantis sint, sed amantis. Sequitur: *Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea.* Felix conscientia, quæ de se ista meretur audire! Quis, putas, in nobis est adeo vigilans et observans tempus visitationis suæ, sponsumque adventantem ita per singula ejus momenta diligenter explorans, ut cum venerit et pulsaverit, confestim aperiat ei? Non enim sic ista de Ecclesia referuntur, ut non singuli nos, qui simul Ecclesia sumus, participare his ejus benedictionibus debeamus. Etenim in hoc generaliter omnes atque indifferenter vocati sumus, ut benedictiones hereditate possideamus. Unde et audebat dicere ad Dominum quidem: *Hereditate acquisivi testimonia tua in æternum, quia exsultatio cordis mei sunt* (*Psal. cxviii, 111*); illa, puto, hereditate, qua se esse presumebat filium patris sui, qui est in cœlis. Porro si filium, et heredem; heredem Dei, cohæredem autem Christi. Magnam vero rem gloriatur se acquisivisse hereditate ista, testimonia Domini. Utinam ego de me vel unum meruerim tenere testimonium Domini! quia is non in uno, sed in multis exsultat testimonio. Denique ait iterum: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis* (*Psal. cxviii, 14*). Et revera quid divitiae salutis, quid deliciae cordis, quid animæ vera et cauta securitas, nisi Domini attestations? *Non enim, inquit, qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat* (*II Cor. x, 18*).

4. Utquid nos baciens adhuc fraudamur commendationibus seu attestationibus his divinis, et paterna hereditate privamur? Quasi minime et nos voluntarie genuerit verbo veritatis, sic in nullo nos meminimus ab illo taliter commendatos, nec ulla de nobis assecutos testimonia ejus. Ubi est quod Apostolus dicit, quia *ipse Spiritus Dei testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei sumus* (*Rom. viii, 16*). Quomodo filii, si expertes hereditatis? Arguit nos pro certo negligientia et incuria ipsa inopia nostra. Nam si quis nostrum integre et perfecte, juxta verbum Sapientis, cor suum tradat ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecetur (*Ecli. xxxix, 6*), simulque votis omnibus studeat secundum Isaiam prophetam parare vias Domini, rectas facere semitas Dei sui (*Isai. xl, 3*), cui cum Prophetâ sit dicere: *Oculi mei semper ad Dominum* (*Psal. xxiv, 15*); et quia providebam Dominum in conspectu meo sem-

Aper (*Psal. xv, 8*): nonne hic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo **1461** salutari suo? (*Psal. xxiii, 5*.) Visitabitur profecto frequenter, nec unquam ignorabit tempus visitationis suæ, quantumlibet: is qui in spiritu visitat, clandestinus veniat et fortius, utpote vercundus amator. Adhuc ergo longe agentem bene vigilans anima sobria mente prospiciet, et deinceps universa comperiet, quæ in dilecti adventu sponsam tuam solerter, quam signanter advertisse monstravimus quia ipse ait: *Qui mane vigilaverint ad me, invenient me* (*Prov. viii, 17*). Nam et desiderium festinantis agnoscat: et quando prope, et quando praesto jam erit, continuo sentit; sed et respicientis se oculum, quasi solis radium per fenestras et rimas parietis subeuntem, beato oculo cernet: et demum audiet voces exultationis et amoris, appellata amica, columba, formosa.

5. Quis sapiens et intelliget haec, ita ut ea etiam dignæ ab invicem distingueat, et designare singula queat, ac definire ad intelligentiam aliorum? Si a me illud speratur, ergo ea mallem ab experto audire, et qui assuetus sit et exercitatus in talibus. At quoniam quisque qui hujusmodi est, vercunde magis silentio abscondere eligit quod silentio percipit, et servare secretum suum sibi, id sibi tutius arbitratur: dico ego, cui ex officio loqui est nec tacere licet, quidquid illud est quod de hujusmodi vel proprio, vel alieno tenco experimento, et quod facile experiri plures queunt, sanc altiora relinquens

Capprehendere illa valentibus. Si igitur admonitus fuero, vel foris ab homine vel intus a Spiritu, de tuenda justitia et servanda æquitate; istiusmodi salutaris suasio erit mihi profecto prænuntia immeniis adventus sponsi, et præparatio quædam ad digne suscipendum supernum visitatorem, Prophetæ id mihi indicante, dicendo quia *justitia ante eum ambulabit* (*Psal. lxxxiv, 14*); et item loquitur Deo sic: *Justitia et judicium, inquit, præparatio sedis tuæ Psal.*) **lxxxviii, 15** Nibilominus vero spes eadem arridebit, si sermo insonuerit de humilitate vel patientia, seu etiam de fraterna charitate et obedientia deferenda prælati; maxime autem de secunda sanctimonia et pace, et cordis puritate quærenda, quoniam quidem Scriptura ait: *Domum Domini decet sanctitudo* (*Psal. xcii, 5*); et: *Factus est in pace locus ejus* (*Psal. lxxv, 3*); et: *Mundi corde Deum videbunt* (*Matth. v, 8*). Quidquid itaque sive de his, sive de aliis quibuslibet virtutibus suggestum animo fuerit, significatio, ut dixi, erit mihi, visitationem Domini virtutum imminere animæ meæ.

6. Sed et si corripuerit me justus in misericordia, et increpaverit me, id ipsum sentiam, sciens quia æmulatio justi et benevolentia iter faciunt ei qui ascendit super occasum (*Psal. lxvii, 5*). Bonus occasus, cum ad correptionem justi stat homo, et corruit vitium, et Dominus asceudit super illud, conculeans hoc pedibus, et conterens ne resurgat. Non ergo contemnda increpatio justi, quæ ruina peccati, cordis sanitas est, nec non et Dei via ad

animam. Sed nec ullus omnino sermo, qui aedificet ad pietatem, ad virtutes, ad mores optimos negligenter est audiendus; quoniam et illic iter quo ostenditur salutare D·i (*Psal. XLIX, 23*). Quod si sermo gratus venit et placitus [*alias, placidus*], quantum pulso fastidio cum desiderio audiatur, jam non modo venire Sponsus, sed et accelerare, id est cum desiderio venire, credendus est. Illius namque desiderium tuum creat; et quod tu ejus properas sermonem admittere, inde est quod ipse festinal intrare; non enim nos eum, sed *ipse*, inquit, *prior dilexit nos* (*I Joan. iv, 10*). Jam si etiam ignitum eloquium sentis, atque ex eo conscientiam ura in recordatione peccati; recordare tunc de quo Scriptura dicit, quia *ignis ante ipsum præcedet* (*Psal. xcvi, 3*), et ipsum prope esse non dubites. Denique juxta est Dominus his qui tribulato sunt corde (*Psal. xxxiii, 19*).

7. Si vero non solum compungeris in sermone illo, sed et converteris totus ad Dominum, jurans et statuens custodire judicia justitiae ejus, etiam adesse ipsum jam noveris, præsentim si te inardescere sentias amore ejus. Etenim utrumque de illo legis, et ignem videlicet ante ipsum præcedere, et ipsum nihilominus ignem esse. Moyses siquidem de illo dicit quia *ignis consumens est* (*Deut. iv, 24*). Differunt autem, quod is qui præmititur ignis ardorem nabet, sed non amorem: coquens, **1462** sed non excoquens, movens, nec pronovens. Tantum ad excitandum præmittitur et præparandum, simulque ad commonendum quid ex te sis, quo dulcius sapiat postmodum quod ex Deo mox eris. At vero ignis qui Deus est, consumit quidem, sed non affligit, ardet suaviter, desolatur feliciter. Est enim vere carbo desolatorius, sed qui sic in vita exerceat vim ignis, ut in anima vicem exhibeat unctionis. Ergo in virtute qua immutaris, et in amore quo inflammatis, Domini facit virtutem (*Psal. cxvi, 16*). Non autem fit haec mutatio dexteræ Excelsi (*Psal. LXXVI, 11*), nisi in fervore spiritus, et in charitate non ficta, ita ut dicat qui hujusmodi est: *Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescit ignis* (*Psal. XXXVIII, 4*).

8. Porro hoc igne consumpta omni labe peccati, et rubigine vitiorum, si jam emundata ac senerata conscientia sequatur subita quedam atque insolita latitudo mentis, et infusio luminis illuminantis intellectum vel ad scientiam Scripturarum, vel ad mysteriorum notitiam, quorum alterum propter nos oblectandos, alterum propter aedificandos proximos reor dari; oculus respicientis procul dubio est iste, educens quasi lumen justitiam tuam, et judicium tuum tanquam meridiem, iuxta illud prophetæ Isaiae: *Orietur, inquit, tanquam sol lux tua* (*Isai. LVIII, 10*), etc. Sed sane non per ostia aperta, sed per angusta foranina is tantæ claritatis radius se infundet, stante adhuc duntaxat hoc ruinoso pariete corporis. Erras si aliter speras, ad quan-

Atamcunque cordis proficias puritatem, cum ille præcipiuus contemplator dicat: *Videmus nunc per speculum et in ænigmate, tunc autem facie ad faciem* (*I Cor. XIII, 12*).

9. Post hunc tanta dignatonis ac miserationis respectum, sequitur vox blande et leniter divinam insinuans voluntatem, quæ non est alind quam ipse amor, qui otiosus esse non potest, de his quæ Dei sunt sollicitans et suadens. Denique audit sposa, ut surgat et properet, haud dubium quin ad animarum lucra. Hoc siquidem vera et casta contemplatio habet, ut mentem quam divino igne vehementer succederit, tanto interdum replet zelo et desiderio acquirendi Deo qui eum similiter diligent, ut otium contemplationis pro studio prædicationis libentissime intermittat: et rursum potita votis, aliquatenus in hac parte tanto ardentius redeat in idipsum, quanto se fructuosius intermisso meminerit; et item sumpto contemplationis gusto, valentius ad conquirienda lucra solita alacritate recurrat. Cæterum inter has vicissitudines plerumque mens fluctuat, metuens, et vehementer exæstuans, ne forte alteri horum, dum suis affectionibus hinc inde distrahitur, plus justo inhæreat; et sic in utrolibet vel ad modicum a divina deviet voluntate. Et fortasse tale aliquid sanctus Job patiebatur, cum diceret: *Si dormiero, dico, quando consurgam? et rursum expectabo vesperam* (*Job. vii, 4*): hoc est: Et quietus, neglecti operis; et occupatus, perturbatae nihilominus quietis me arguo. Vides virum sanetum inter fractum operis, et somnum contemplationis graviter aestuare: et in bonis licet semper versantem, semper tamen quasi de malis pénitentiam agere, et Dei cum gemitu momentis singulis inquirere voluntatem. Unicum quippe in hujusmodi remedium seu refugium oratio est, et frequens gemitus ad Deum; ut quid, quando, et quatenus nos facere velit, assidue nobis demonstrare dignetur. Habes, ut ego opinor, tria hæc, id est prædicationem, orationem, contemplationem, in tribus commendata et designata vocabulis. Etenim merito *amica* dicitur, quæ sponsi luca studiose ac fideliter predicando, cœsolendo, ministrando conquirit. Merito *columba*, quæ nihilominus pro suis deliciis in oratione gemens et supplicans, divinam sibi non cessat conciliare misericordiam. Merito quoque *formosa*, quæ celesti desiderio fulgens, supernæ contemplationis decorem se induit, horis duotaxat, quibus commode et opportune id potest.

B10. Sed et illud vide, si valeat coaptari huic trivii **1463** uouis animæ bono; de tribus videlicet personis illis in domo una commaneantibus, amicis utique Salvatoris, et admodum familiaribus ei. Martham loquor ministrantem, et Mariam vacantem, et Lazarum quasi gementem sub lapide, et resurrectionis gratiam flagitantem (*Luc. x, 38-42; Joan. xi*). Hæc dicta suot pro eo quod sponsi dereribitur adeo solers et pervigil in observando semitas sponsi, ut minime eam latere possit, quando, et in quanta festinatione ad se veniat; sed et quando longe, et

quando prope, et quando praesens sit, nulla subitatem preoccupari valeat ut ignoret : et quia proinde meruerit, non solum respici misericorditer, sed et dignanter laetificari amoris vocibus, et gaudere gaudio proper vocem sponsi.

11. Nos quoque ad haec, quamvis audacter, adjecimus, quod quævis etiam de nobis anima, si similiter vigilat, similiter et salutabitur ut amica, consolabitur ut columba, amplexabitur ut formosa. Perfectus omnis reputabitur, in cuius anima tria haec congruenter atque opportune concurrere videbuntur, ut et gemere pro se, et exultare in Deo noverit, simul et proximorum utilitatibus potens sit subvenire ; placens Deo, cautus sibi, utilis suis. Sed ad haec quis idoneus ? Utinam ipsa in universis nobis, etsi non tota in singulis, saltem singula in diversis, sicut hodie haberi videantur, longis reserventur temporibus ! Habemus siquidem Martham, tanquam Salvatoris amicam, in his qui exteriora fideliter administrant. Habemus et Lazarum, tanquam columbam gementem, novitios utique, qui nuper peccatis mortui, pro recentibus adhuc plagis laborant in gemitu suo sub timore judicii ; et sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum nemo est memor amplius, sic se non putant reputari, donec ad Christi iussionem sublatu pondere timoris, tanquam prementis lapidis mole, respirare in spem veniae possint. Habemus quoque Mariam contemplantem in illis, qui processu longioris temporis, cooperante gratia Dei, in aliquid melius et laetius proficere potuerunt ; quando jam de indulgentia præsumentes, non tam versare intra se solliciti sunt tristem imaginem peccatorum, quam certe in lege Dei meditari die ac nocte insatiabiliter delectantur ; interdum etiam revelata facie gloriam sponsi cum ineffabili gaudio speculantes, in eamdem imaginem transformati de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (*II Cor. iii, 18*). Jam ad quid sponsam surgere et properare bortetur is, qui paulo ante defensare visus est eam, ne dormiens suscitaretur, alio sermone videbimus. Adsit ipse, ut et hujus nobis sacramenti rationem aperire dignetur, sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LVIII.

Quomodo sponsus hortatur sponsam, id est viros perfectos, ad regimen imperfectorum. Item de putatione vitiorum in eis facienda, ut virtutes succrescant.

1. *Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni* (*Cant. ii, 10*). Quis hoc dicit ? Absque dubio sponsus. Et nonne ipse est, qui paulo ante suscitari dilectam tantopere prohibebat ? Quo pacto ergo nunc non solum ut surgat, sed ut et accelereret jubet ? Venit in mentem simile quid ex Evangelio. Ea quippe nocte qua Dominus tradebatur, cum fatigatos productionibus vigiliis discipulos

(218) Addunt editi recentiores *surgere cogit* : quæ verba desunt in plerisque manuscriptis et pri-

A qui secum erant, dormire demum ac requiescere praecipisset, in ipsa hora (218) : *Surgite, eamus*, inquit, *ecce appropinquavit qui me tradet* (*Matth. xxvi, 46*). Nunc quoque similiter uno pene momento et prohibet suscitari sponsam, et suscitat : *Surge, inquiens, et veni*. Quid sibi itaque vult tam subita haec mutatio voluntatis sive consilii ? Putamusne levitatem usum sponsum, et aliquid voluisse prius, 146 quod mox noluerit ? Minime. Sed agnoscite eas quas vobis supra, si meministis, commendavi, et non semel, vicissitudines utique sanctæ quietis, ac necessariae actionis ; et quia non sit in hac vita copia contemplandi, nec diuturnitas otii, ubi offici et operis cogentior urget instantiorque uilitas. More igitur suo sponsus, ubi dilectam paululum in B sinu proprio quievisse persentit, ad ea denuo quæ utiliora visa sunt, trahere non cunctatur. Non tamen quasi invitam : nec enim quod fieri vetuit, faceret ullatenus ipse ; sed trahi sane a sponso sponsæ, est ab ipso accipere desiderium quo trahatur, desiderium bonorum operum, desiderium fructificandi sponso ; quippe cui vivere sponsus est, et mori luerum.

2. Et est desiderium vehemens, quod eam non tantum surgere, sed et surgere festinanter sollicitat : sic quippe habes : *Surge, propera, et veni*. Nec parum confortat quod audit, *veni*, et non : *Vade* : per hoc se intelligens non tam mitti quam duci, et secum pariter sponsum esse venturum. Quid enim difficile C sibi illo comite reputet ? *Pone me, inquit, juxta te, et enjusvis manus pugnet contra me* (*Job xvii, 3*) ; item : *Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu tecum es* (*Psal. xxii, 4*). Non itaque suscitatur præterquam velit, quando sit prius ut velit : quod non est aliud, nisi sancti quæstus immissa aviditas. Animatur etiam ad opus injunctum, et de temporis opportunitate redditur alacrior. Tempus faciendi, inquit, o sponsa, quia hiems transiit, quando operari nemo poterat. *Imber quoque, qui inundatione facta operiebat terram, culturas impeditabat, et vel sata necabat, vel seri vetabat* ; is, inquam, imber excurrit, abiit et recessit ; flores apparuerunt in terra nostra vernalem profecto temperiem adesse signantes, operandi communitatem, frugum vicinitatem ac fructuum. Deinde subdit, ubi et quid primum operari oporteat : *Tempus, inquiens, putationis advenit* (*Cant. ii, 11, 12*). Ad vineas ergo excolendas ducitur : quæ ut possint uberioribus fructibus respondere colonis, ante omnia necesse est sarmenta sterilia projici, succidi noxia, putari superflua. Haec juxta litteram.

3. Nunc jam videamus, quid istiusmodi quasi historicò schemate spiritualiter nobis innuat intelligendum. Et vineas quidem animas esse vel Ecclesias, simulque hujus rei rationem quænam sit, dixi vobis jam, et audistis, nec opus habetis iterato audire. Ad has itaque revisandas, corri-

mis editis. Et quidem sine ipsis lectio gravior et expeditior.

gendas, instruendas, salvandas, anima perfectior invitatur, quae tamen id ministerii sortita sit, non sua ambitione, sed vocata a Deo tanquam Aaron. Porro invitatio ipsa quid est, nisi intima quedam stimulatio charitatis pie nos sollicitantis æmulari fraternal salutem, æmulari decorum domus Domini, incrementa lucrorum ejus, inermenta frugum justitiae ejus, laudem et gloriam nominis ejus? Istiusmodi itaque circa Deum religiosis affectibus quoties is qui animas regere, aut studio prædicationis ex officio intendere habet, hominem suum interiorum senserit pernoveri; toties pro certo sponsum adesse intelligat, toties se ab illo ad vineas invictari. Ad quid, nisi ut evellat et destruat, et ædificet et plantet?

4. Verum quoniam operi huic, sicut et omni rei sub cœlo, non omne tempus suppetit et aptum est, addit is qui invitat, tempus putationis advenisse. Adesse hoc noverat qui dicebat: *Ecce nunc tempus acceptable, ecce nunc dies salutis; nemini dantes ultam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum* (*II Cor. vi, 2, 3*). Vitiosa sine dubio atque superflua, et omne denique quod offendieulum dare, et impedire fructum salutis possit, putare jam et resecare monebat, sciens quia tempus putationis advenerit. Ideo et aiebat fideli cuidam cultori vinearum: *Argue, increpa, obsecra* (*II Tim. vi, 2*); in primo et secundo horum putationem vel extirpationem, in ultimo plantationem indicens. Et haec quidem **1465** sponsus per os Pauli de tempore operandi. Sed audi quid per proprium os de temporum consideratione, sub alio quidem rerum schemate et nomine, eum nova sponsa sit locutus. *Nonne vos dicitis, inquit quia quatuor menses sunt, et messis uenit?* Ecce dico vobis: *Levate oculos vestros et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem* (*Joan. iv, 35*); item: *Messis quidem multa, operarii pauci: rogate Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam* (*Matth. iv, 37-38*). Sicut igitur ibi metendi animarum segetes tempus adesse monstrabat, ita et hic vineas æque intelligibiles, id est animas vel Ecclesias, tempus putandi advenisse denuntiat; id forsitan inter utrasque res volens vocabulorum diversitate distingui, ut messes plebes, vineas congregations sanctorum cohabitantium intelligamus.

5. Porro hemale tempus, quod præterisse signifbeat, illud mihi designare videtur, cum Dominus Jesus jam non palam ambularet apud Judæos, eo quod conspirassent adversus eum, volentes eum interficere. Unde et dicebat ad quosdam: *Tempus meum nondum advenit; tempus autem vestrum semper est paratum; et rursum: Ascendite vos ad diem festum hunc, ego non ascendam* (*Joan. vii, 1-10*). Ascendit tamen postea et ipse, non palam, sed quasi in cœlulo. Extunc ergo et deinceps usque ad adventum Spiritus sancti, quo recaluerunt tormentia fidelium corda, tanquam igne, quem Dominus ad hoc ipsum misit in terram (*Luc. xii,*

A 49), hiems fuit. Tunc negaveris niemem tunc fuisse, eum Petrus sederet ad prunas, non minus gelido corde, quam corpore? Denique: *Erat frigus, inquit (Joan. xviii, 18)*. Magnum revera frigus eorū negantis constrinxerat. Nec mirum tamen, eum ignis ab eo ablatus esset. Nam paulo ante non parvo ferebat zelo, quippe adhuc igni proximus, qui evaginato gladio, ne ignem perderet, servi auriculam amputavit. Sed non erat tempus putationis: et ideo audit: *Converte gladium tuum in locum suum*, Erat enim hora et potestas tenebrarum: et quisque tune discipulorum levaret gladium vel ferri, vel verbi, aut ferro truncaurus erat, et neminem lueraretur, nec quidpiam fructus afferret, aut certe timoris gladio ad negandum cogendus; et sic magis ipse periret, juxta verbum Domini quod subjunxit mox, ita dicens: *Omnis qui acceperit gladium, gladio perbit* (*Matth. xxvi, 51 52*). Quis nempe cæterorum ante pavendam mortis imaginem impavidus staret, trepidante et cedente principe ipso, et qui voce confortatoria sui imperatoris fuerat praemunitus, et præmonitus alios confortare? (*Luc. xxii, 32*).

6. Cæterum nec is, nec illi sibi adhuc induerant virtutem ex alto; et ob hoc tutum non erat eis exire in vineas, exerere lingue sareculum, et gladio Spiritus putare vites, purgare palmites, ut fructum plus afferrent. Denique ipse Dominus tacebat in passione, et in multis interrogatus non respondebat (*Matth. xxvii, 12*), *factus, juxta Prophetam, sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones* (*Psal. xxxvii, 15*). Dicebat autem: *Si vobis dixero, non creditis mihi; si autem et interrogavero, non respondebitis mihi* (*Luc. xxii, 67, 68*): sciens tempus putationis nondum advenisse, nec responsuram prorsus vineam suam impenitus laboribus, id est nec fidei, nec boni operis fructum aliquem relaturam. Quare? Quia hiems erat in cordibus perfidorum, et hemales quidam malitiae imbræ occupaverant terram, jacta semina verbi sufficiare, quam sovere paratiōes; sed et cultui vienearum omnem nihilominus impendendam operam frustraturi.

D 7. Quos vos me nunc putatis dicere imbræ? istosne, quos videmus eurrentes per aera nubes turbulentio spiritu spargere super terram? Non est ita. Sed quos de terra in aerem sursum ferunt homines turbulenti spiritus, ponentes in cœlum os suum, et lingua eorum transiens in terram, tanquam pluvia amarissima, terram ipsam palustrem ac sterilem facit, et tam plantis quam satis inutiliē, non quidem his visibilibus atque corporis ad nostros utique corporeos usus datis, de quibus nulla plane, sicut nec de bobus cura est Deo. Sed quibus? Profecto quæ **1466** servit et plantavit Dei manus, et non hominis; que et vel germinare, vel radicare in fide et caritate poterant, et fructus parturire salutis, si bonis et temporaneis imbræ rigarentur. Animæ denique sunt,

pro quibus Christus mortuus est. Væ nubibus pluētibus istiusmodi imbres super eas, quæ lutum faciant, fructum non afferant! Nam sicut sunt et bona, et malæ arbores, ferentes quæque fructus pro sni dissimilitudine differentes, bona videlicet honos, et malæ malos: ita et arbitror nubes et bonas, quæ bonos; et malas esse, quæ malos pluant imbres. Et vide ne forte innuerit nobis hanc nubium, imbrorumque differentiam, qui dicebat: *Mandabo nubibus meis, ne ptuant super eam* (haud dubium quin super vineam) *imbrem* (*Isai v, 6*). Cur putas adjunxisse signanter, *meis*, nisi quia sunt et malæ nubes, quæ non sunt ejus? *Tolte, tolle,* inquit, *crucifige eum* (*Joan xix. 15*). O nubes violentas et turbidas! O imbre procellosum! o torrentem iniquitatis, evertere magis, quam fecundare idoneum! Nec minus malus minusve amarus, minori licet impetu prouens, imber ille qui subsecutus est: *Alios salvos fecit, se ipsum non potest salvum facere.* Christus rex Israel descendat nunc de cruce, et credimus ei (*Matth. xxvii. 42*). Philosophorum ventosa loquacitas non bonus imber est qui sterilitatem magis intulit terris, quam fertilitatem. Multo magis prava dogmata hereticorum mali imbres sunt, quæ pro fructibus spinas producent et tribulos. Mali imbres etiam traditiones Pharisæorum, quas Salvator redarguit, et ipsi nubes malæ. Et nisi existimes me injuriam facere Moysi, nam bona nubes est illa, nou omne quod pluit vel ipsa, bonum tamen dicam ne illi contradicam, qui ait: *Dedi illis id est Judæis, præcepta non bona* (haud dubium quin per Moysen) *et justificationes, in quibus non vivent in eis* (*Ezech. xx, 25*). Literalis illa, verbi causa, observatio Sabbati, sonantis requiem, non donantis, indicitus sacrificiorum ritus, interdies porcinae carnis esus, nonnullorumque similium, quæ immunda a Moyse censemunt, pluvia est hoc totum ex illa nube descendens, sed nolo in agrum vel hortum meum quandoque descendat. Fuerit sane bona suo tempore; post tempus si venerit, non bonam jam censeo. Omnis etiam lenis et leniter descendens pluvia, si sit intempestiva, molesta est.

8. Donec ergo istiusmodi aquæ pestilentes occupaverunt terram, et invaluerunt super eam; tempus suum vineæ non habuerunt, nec fuit quod sponsa invitaret ad putandas vineas. Cæterum illis de currentibus terra apparuit arida, et flores apparuerunt in ea, significantes tempus putationis adesse. Quæris quando hoc fuit? quando putas, nisi cum resfloruit caro Christi in resurrectione? Et hic primus et maximus flos, qui apparuit in terra nostra. Nam primitiae dormientium Christus (*I Cor. xv, 20*). Ipse, inquam, flos campi et lilium convallium Jesus (*Cant. ii, 1*), ut putabatur filius Joseph a Nazareth (*Luc. iii, 23*), quod interpretatur flos. Is ergo flos apparuit primus, non solus. Nam et multa corpora

A sanctorum, qui dormierant, pariter surrexerunt, qui veluti quidam lucidissimi flores simul apparuerunt in terra nostra. Denique venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis (*Matth. xxvii, 52, 53*). Flores etiam fuerunt qui primi crediderunt de populo, primitiae sanctorum. Flores eorum miracula, instar florum producentia fructum fidei. Nam postquam ille infidelitatis imber aliquantulum, vel ex parte, abiit et recessit, secuta mox est pluvia voluntaria, quam segregavit Deus hæreditati suæ, et flores apparere cœperunt. Dominus dedit benignitatem, et terra nostra dedit flores suos, ita ut una die tria millia, in alia quinque millia de populo crederent (*Act. ii, 41; iv, 4*): adeo in brevi crevit flororum numerus, id est creditum multitudine. Et non potuit gelu malitia prævalere adversus flores qui apparebant, nec præripere, ut assolet, fructum vitæ, quem promittebant.

9. Nam cum omnes qui crediderant, induerentur virtute ex alto, surrexerunt ex eis homines, qui **minas 1467** hominum contempserunt, fortis in fide. Passi sunt quidem quamplurimos contradictores; sed non cesserunt, neque subterfugerunt, quominus et facerent, et annuntiarent opera Dei. Nam juxta illud in psalmo spiritualiter quidem: *Et seminaverunt agros, et plantaverunt vineas, et fecerunt fructum nativitatis* (*Psal. cxi, 37*). Processu temporis tempestas sedata est, et pace redditâ terris, creverunt vineæ, et propagatae, et dilatatae sunt, et multiplicatae super numerum. Et tunc demum sponsa ad vineas invitatur, non quidem ad plantandum, sed ad putandum quod plantatum jam erat. Opportune quidem: nam id opus pacis tempus requirebat. Quando etenim persecutionis tempore id liceret? Alioquin sumere in manus gladios ancipes, facere vindictam in nationibus, increpatiōes in populis; alligare reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in matieis ferreis; et facere in eis judicium coucerptum (*Psal. cxlix, 6-9*) (hoc quippe putare vineas est): hæc, inquam, omnia vix vel pacis tempore actitantur in pace. Et de his satis.

10. Poterat etiam finiri sermo, si prius quemque vestrum juxta morem meum de sua vinea monuisse. Quis enim ita ad unguem omnia a se superflua resecavit, ut nil se habere putet putatione dignum? Credite mihi, et putata repullulant, et effugata redirent, et reaccenduntur extincta, et sopita denuo excitantur. Parum est ergo semel putasse; saepè putandum est, imo, si fieri possit, semper; quia semper quod putari oporteat, si non dissimulas, invenis. Quantumlibet in hoc corpore manens profeceris, erras si vita putas emortua, et non magis suppressa. Velis, nolis, intra fines tuos habitat Iebusæus (*Judie. i, 21*); subjugari potest, sed non exterminari. Scio, inquit, quia non habitat in me bonum. Parum est nisi et malum inesse fateatur. Ait namque: *Non quod volo (219), hoc ago; sed quod*

(219) Sic primi editi et puriores manuscripti quinque: alii addunt bonum, ut in Vulgata.

odi, illud factio. Si autem quod odi, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum (Rom. vii, 18-20). Aut te ergo, si audes, præfer Apostolo (nempe ipsius ista vox est); aut faterem cum illo te quoque vitiis non carere. Medium denique [alias namque] vitiorum virtus tenet; ac proinde sedula eges non solum putatione, sed et circumcitione. Alioquin verendum, ne circumquaque a lambentibus, vel potius a rodentibus vitiis illa, dum nescis, paulatim elangueat; aut, si supercreverint, suffocetur. Unum in tanto discriminè consilium est, observare diligenter, et mox ut renascentium capita apparetur, prompta severitate succidere. Non potest virtus cum vitiis pariter crescere. Ergo ut illa vigeat, istac crescere non sinantur. Tolle superflua, et salubria surgunt. Utilitati accedit, quicquid cupiditati demis. Demus operam putationi. Putetur cupiditas, ut virtus roboretur.

11. Nobis, fratres, putationis semper est tempus, sieut semper est opus. Confido enim quia nobis hiems jam transiit. Scitis quam hiemem dicam? Timorem illum, qui non est in charitate, qui cum omnes initiet ad sapientiam, neminem consummat; quoniam superveniens charitas extundit illum, tanquam hiemem aestas. Aestas enim charitas est: quae si jam venit, imo quia venit, sicut justum est mihi sentire de vobis, siccaverit necesse est omnem biemalem imbre, omnem videlicet anxietatis lacrymam, quam amara recordatio peccati, et timor ante extorquebat judicii. Itaque (quod non dubius dico, etsi non de omnibus vobis, prolecto de pluribus) hic jam imber abiit et recessit: nam et flores apparent indices pluvia suavioris. Habet et aestas pluvias suas suaves et uberes. Quid dulcius lacrymis charitatis? Flet quippe charitas, sed ex amore, non ex mero; flet ex desiderio, flet cum flentibus.] Tali imbre non ambigo rigatos uberior actus obedientiae vestrae, quos laetus intueor, non murmur tetros, non tristitia subobscuros, sed quodam spirituali gaudio jucundos et floridos. Sic sunt, ac si semper flores gestetis in manibus.

1468 12. Ergo si hiems transiit, imber abiit et recessit; si demum flores apparuerunt in terra nostra, et subinde quedam spiritualis gratiae verinalis tempories tempus putationis indicet: quid restat, nisi ut de cætero toti incumbamus huic operi tam sancto, tam necessario? Scrutemur, juxta prophetam, *vias nostras* (Thren. iii. 40) et studia nostra, et in eo se quisque judicet profecisse, non cum non invenerit quod reprehendat, sed cum, quod invenerit, reprehendet. Tunc te non frustra scrutatus es, si rursum opus esse scrutinio advertisti: et toties non te felicit inquisitio tua, quoties iterandam putaveris. Si autem semper hoc, cum opus est, facis, semper facis. Semper ergo opus esse tibi memineris superni auxili, et misericordiae sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

A

De gemitibus animæ suspirantis ad cœlstem patriam, et de commendatione castitatis et viduitatis.

1. *Vox turturis audita est in terra nostra* (Cant. ii, 12). Minime jam dissimulare queo, quod ecce secundo is, qui de cœlo est, de terra loquitur: utique tam dignanter, tam socialiter, quasi unus e terra. Sponsus est iste: qui cum præmitteret flores apparuisset in terra, adjunxit nostra; et nunc nihilominus: *Vox, inquit, turturis audita est in terra nostra.* Ergone ratione carebit Deo quidem tam insueta, ne dicam indigna, locutio? Nusquam, ut opinor, de cœlo sic locutum reperies, nusquam alibi de terra. Adverte igitur, quantæ suavitatis sit Deum cœli dicere, *in terra nostra.* Quique terrigenæ et filii hominum, audite; magnificavit Dominus facere nobiscum (Psal. cxxv, 3). Multum illi cum terra, multum cum sponsa, quam de terris sibi asciscere placuit. *In terra, inquit, nostra.* Non plane principatum sonat vox ista, sed consortium, sed familiaritatem. Tanquam sponsus hoc dicit, non tanquam Dominus. Quid? Conditor est, et consortem se reputat! Amor loquitur, qui dominum nescit. Carmen nimurum amoris est, nec aliis hoc quam amatoris fulciri oportuit. Amat et Deus, nec aliunde hoc habet, sed ipse est unde amat. Et ideo vehementius, quia non amorem tam habet, quam hoc est ipse. Verum quos amat, amicos habet, non servos. Denique amicus fit de magistro: nec enim amicos discipulos diceret, si non essent.

D 2. Vides amori cedere etiam majestatem? Ita est, fratres; neminem suspicit amor, sed ne despiciit quidem. Omnes ex æquo intuelur, qui perfecte se amant, et in se ipso celsos humilesque contemperat; nec modo pares, sed unum eos facit. Tu Deum forsitan adhuc ab hac amoris regula excipi putas; sed qui adhaeret Deo, unus spiritus est (I Cor. vi, 17). Quid miraris hoc? Ipse factus est tanquam unus ex nobis. Minus dixi: non tanquam unus, sed unus. Parum est parem esse hominibus: homo est. Inde terram nostram vindicat sibi, sed quasi patriam, non quasi possessionem. Quidni vindiceat? Inde illi sponsa, inde substantia corporis; inde sponsus ipse; inde duo in carne una. Si caro una, cur non et patria una? *Cœlum cœli Domino, inquit, terram autem dedit filiis hominum* (Psal. cxiii, 16). Ergo ut filius hominis hæreditat terram, ut dominus subiect, ut conditor administrat, ut sponsus communicat. Dicendo nempe, *in terra nostra*, proprietatem profecto abnuit, societatem non respuit. Et haec pro eo quod sponsus tam benigno usus est verbo, ut dignatus sit dicere *in terra nostra*. Nunc cætera videamus.

3. *Vox turturis audita est in terra nostra.* Et hoc indicium est traosactæ biemis, tempus nihilominus putationis adesse denuntians. Id juxta litteram. Alias turturis vox non dulce admodum sonat, sed signat dulcia. Ipsa avicula, si emis, non magni; si discu-

SERMO LIX.

tis, non parvi pretii est. Et vox quidem gementi, quam **1.169** canent similior, peregrinationis nostræ nos admonet. Illius doctoris libenter audio vocem: qui non sibi plausum, sed mihi planetum moveat. Vere turturem exhibes, si gemere doccas: et si persuadere vis, gemendo id magis, quam declamando studeas oportebit. Exemplum sane tum in aliis multis, tum vel maxime hoc in negotio, verbo efficacius est. Dabis voci tuae vocem virtutis, si quod suades, prius tibi illud cognosceris persuassis. Validior operis, quam oris vox. Fac ut loqueris, et non solum me facilius emendas, sed te quoque non levi liberas probro. Non jam pertinebit ad te, si quis dicat: *Alligant onera gravia et importabilia, et impo-*nunt ea in humeros hominum, *digito autem suo nolunt ea movere* (*Matth. xxiii, 4*). Sed neque illud verear oportet: *Tu qui alios doces, te ipsum non doces* (*Rom. ii, 21*).

4. *Vox turturis audita est in terra nostra.* Donec homines pro Dei cultu mercedem tantum in terra, et tantum terram acceperunt, illam utique lacte et melle manantem, minime se cognoverunt peregrinos super terram, nec more turturis ingemuerunt veluti patriæ reminiscentes; magis autem pro patria exsilio abutentes, dederunt se comedere pinguis, et bibere mulsum. Ita tandem non est vox turturis audita in terra nostra. Ubi ergo regni cœlorum promissio facta est, tunc intellexerunt homines se non habere hic civitatem manentem, sed futuram inquirere tota aviditate cooperunt; et tunc primum manifeste sonuit in terra vox turturis. Nam dum sancta quæque jam anima Christi præsentiam suspiraret, regni dilationem moleste ferret, desideratam patriam gemitibus et suspiriis a longe salutaret: nonne tibi videtur vice fungi gemebundæ ac castissimæ turturis, quæcumque anima in terris ita fecisset? Extunc ergo et deinceps vox turturis audita est in terra nostra. Quidni moveat mibi crebras lacrymas et gemitus quotidianos Christi absentia! *Domine, ante te omne desiderium meum, et gemitus meus a te non est absconditus* (*Psalm. xxxvii, 10*). *Laboravi in gemitu meo, tu scis;* sed beatus, qui dicere potuit: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo* (*Psalm. vi, 7*). Non solum autem mihi, sed et omnibus qui diligunt adventum ejus, gemitus isti comperti sunt. Hoc quippe est quod ipse aiebat. *Nunquid possunt, inquit, filii sponsi lugere, quandiu eum illis est sponsus?* *Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, et tunc lugebunt* (*Matth. ix, 15*); ac si diceret: Et tunc vox turturis audietur.

5. Ita est, Jesu bone, venerunt dies illi. Nam ipsa creatura ingemiscit et parturit usque adhuc, revelationem filiorum Dei expectans. Non solum autem illa, sed et nos ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri (*Rom. viii, 22, 23*): hoc scientes, quia quandiu sumus in corpore hoc, peregrinamur a Domino (*II Cor. v, 1-6*). Nec vacui gemitus, quibus e

A celo tam misericorditer respondeatur: *Propter misericordiam inopum et gemitum pauperum nunc exsurgam, dicit Dominus* (*Psalm. xi, 6*). Fuit et in tempore Patrum vox ista gementium; sed rara, et penes quemque suus gemitus. Unde et dicebat quis: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi* (*Isai. xxiv, 16*). Sed et qui aiebat: *Gemitus meus a te non est absconditus*, profecto monstrabat absconditum esse, qui soli Deo non esset ab conditus. Et ideo tunc dici non potuit: *Vox turturis audita est in terra nostra;* quoniam secretum adhuc paucorum jam tunc multitudinem non exivit. At ubi palam clamatum est: *Quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens* (*Coloss. iii, 1*), ad omnes jam cœpit pertinere gemitus iste turtureus, et una omnibus esse gemendi ratio, quia omnes sciebant Dominum, secundum quod in Jeremia legitur: *Et cognoscet me omnes a minimo usque ad maximum*, dicit Dominus (*Jeremiah. xxxi, 34*).

6. Cæterum si multi gementes, quid sibi vult unius expressio? *Vox turturis*, inquit. Quare non turturum? Forte Apostolus, id solvit, ubi ait, quia ipse **1.170** *Spiritus postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus* (*Rom. viii, 26*). Ita est. Ipse inducitur gemens, qui gementes facit. Et quamlibet multi sint, quos ita gemere audias, unius per omnium labia vox sonat. Quidni illius, qui ipsam in ore singularum pro quorumque necessitatibus format? Denique unicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem (*I Cor. xii, 7*). Sua vox quemque manifestum facit, et præsentem indicat. Et audi ex Evangelio, quod vocem habeat *Spiritus sanctus*. *Spiritus, inquit, ubi vult spirat, et vocem ejus audis;* et nescis unde veniat, aut quo vadat (*Joan. iii, 8*). Etsi ille nesciebat, qui litteram occidentem docebat mortuos magister mortuus [*seiliseet Nicodemus*]; nos sciamus, qui translati de morte ad vitam per vivificantem Spiritum, certo et quotidiano experimento, ipso nos illuminante, probamus vota et gemitus nostros ab ipso venire, et ad eum ire, illucque invenire misericordiam in oculis Dei. Quando enim sui *Spiritus* vocem irritam faceret Deus? At ipse scit quid desideret *Spiritus*, quia secundum Deum postulat pro sanctis.

D 7. Nec soli commandant turturem gemitus; commendat et castitas. Hujus denique merito digna fuit dari hostia pro virginæ partu. Sic quippe habes: *Par turturum, aut duos pullos columbarum* (*Luc. ii, 24*). Et licet alias quidem per columbam *Spiritus sanctus soleat designari*; quia tamen libidinosa avis est, non decuit offerri eam in sacrificium Domini, nisi ea sane ætate, qua nesciret libidinem. At turturis non designatur ætas, quoniam agnoscitur castitas in quacunque ætate. Denique compare uno contenta est; quo amissio alterum jam non admittit, numerositatem in hominibus nuptiarum redarguens. Nam etsi forsitan culpa propter incontinentiam venialis est, ipsa tamen tanta incontinentia turpis est. Pudet ad negotium honestatis rationem non posse in homine, quod natura possit in volucre. Cernere

enim est turturum tempore suæ viduitatis, sanctæ viduitatis opus strenue atque infatigabiliter exsequentem. Videas ubique singularem, ubique gementem audias; nec unquam in viridi ramo residentem prospicies, ut tu ab eo diseas voluptatum virentia virulenta vitare. Adde quod in jugis montium et in summitatibus arborum frequentior illi conversatio est: ut, quod vel maxime propositum pudicitiae, deceat, doceat nos terrena desplicere, et amare cœlestia.

8. Ex quibus colligitur, quod vox sit turturis etiam prædicatio castitatis. Neque enim a principio vox ista in terris audita fuit, sed magis illa: *Creseite, et multiplicamini, et replete terram* (*Gen. i, 28*). Incassum profecto vox illa pudicitiae sonuisse, needum propalata resurgentium patria: in qua longe felicius homines neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli Dei in cœlis (*Luc. xx, 35, 36*). Tunc voci illi tempus fuisse tunc dicas, cum maledictio omnis subjacebat sterilis in Israel, cum Patriarchæ ipsi plures simul habebant uxores, cum frater fratris absque liberis defuncti semen suscitare ex lege compellebatur? At, ubi insonuit ex ore cœlestis turturis commendatio illa spadonum, qui se castraverunt propter regnum Dei (*Matth. xix, 12*); et item alterius eju-dem castissimæ turturis consilium de virginibus ubique invaluit (*I Cor. vi, 25*), tunc primum dici veraciter potuit, quia *vox turturis audita est in terra nostra*.

9. Ergo, si in terra nostra et flores apparuerunt, et vox turturis audita est; profecto et visu veritas comperta est, et auditu. Vox quippe auditur, flos cernitur. Flos miraculum est, ut nostra superior interpretatio habet, quod voei accedens fructum parturit fidei. Etsi fides ex auditu, sed ex visu confirmatio est. Sonuit vox, splenduit flos, et veritas de terra orta est (*Psalm. LXXXIV, 12*) per fidelium confessionem, verbo signoque pariter concurrentibus in testimonium fidei. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis, dum flos voei, auri oculus attestatur. Audita visa confirmant, ut duorum testimonium (auris loquor et oculi) ratum sit. Propterea Dominus aiebat: *Ite, renuntiate Joanni 1171* (ejus nempe discipulis loquebatur) *quæ audistis et vidistis* (*Luc. vii, 22*). Nec brevius illis, nec planius intimari fidei valuit certitudo. Eadem sane in brevi etiam universæ terræ persuasio facta est, et eodem argumenti compendio. *Quæ audistis, inquit, et vidistis*. O verbum abbreviatum, attamen vivum et efficax! Haud dubius profecto assero, quod auribus oculisque percepi. Intonat tuba salutaris, coruseant miracula, et mundus credit. Cito persuadetur quod dicitur, dum quod stupetur, ostenditur. Habes autem quia *profeci apostoli prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis* (*Marc. XVI, 20*). Habes in monte stupenda claritate transfiguratum, et nihilominus superna testificatum voce (*Matth. XVII, 2-5*). Habes in Jordane similiter et columbam designantem, et vocem testificantem

A (*Matth. iii, 16, 17*). Ita hæc duo ubique pariter, vox et signum, ad introducendam fidem ex divina largitate concurrunt: ut latus ad animam per utrasque fenestras ingressus pateat veritati.

10. Sequitur: *Ficus protulit grossos suos*. Non comedamus ex eis: nec enim esui habiles sunt ob immaturitatem sui. Bonarum siccum habent speciem, sed similitudinem, non saporem, forte hypocrita designantes. Non abjeciamus tamen, alias forsitan his opus habebimus. Alioquin satis per se ipsos leviter, et ante tempus eadent, sicut fenum tectorum, quod priusquam evellatur exaruit (*Psalm. CXXVIII, 6*): quod eo de hypocritis dictum reor. Non sine causa tamen in carmine nuptiali eorum mentio facta est. Erunt sine dubio, etsi non esui, usui qualieunque. **B** Multa in nuptiis præter dapes necessarie procurantur. Ego vero istud adeo minime præterendum existimo, ut quidquid illud est, inter angustias extremitatum sermonis hujus disutere nolim; sed differo in diem alterum, et horam liberiorem. An vero necessarie, vobis tunc experiri licebit: tantum mihi opportunitatem facultatemque obtineant vota vestra ad proferendum quod sentio, in vestram ipsorum ædificationem, in laudem et gloriam sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LX.

De incredulitate Judiorum, quam compleverunt mensuram patrum suorum occidendo Christum.

C 1. *Ficus protulit grossos suos* (*Cantic. ii, 13*). Ex superioribus pendet præsens locus. Dixerat enim tempus putationis venisse, tam ex floribus qui jam apparebant, quam ex audita turturis voce hoc asserens. Id ipsum adhuc ex grossorum productione affirmat; quia non solam ex floribus et voce turturis experimentum capit temporis; capit et ex tunc. Non enim non est aer indulgentior tunc, cum ficus grossos suos protulerit. Ficus flores non habet, sed pro floribus grossos mittit tempore quo externe arbores florent. Et quomodo flores apparent et transeunt, ad nihil utiles, nisi quod secuturi fructus quidam prænuntii sunt; ita et grossi. Oriuntur, sed immatuè cadunt, et dant locum maturandis, ipsi minime habiles ad vescendum. Et hinc ergo, ut dixi, sumit sponsus experimentum temporis, et argumentum suasionis, ut non pigritetur pergere sponsa ad vineas, quia non perit opera, quæ tempestiva venit. Et littera quidem sic.

D 2. Quid vero spiritus? ut plane hoc loco non sicut intueamur, sed populum: nempe de hominibus cura est leo, non de arboribus. Vere sicut est populus, fragilis carne, parvulus sensu, animo humili, ejus primi fructus, ut interim nomini alludamus, grossi utique et terreni. Nec enim popularis est studii primum querere regnum Dei et justitiam ejus (*Matth. vi, 33*); sed, ut ait Apostolus, cogitare quæ mundi sunt, quomodo placeant uxoriis, vel illis viris, Tribulationem carnis habebunt hujusmodi (*I Cor. vii, 33, 28*); sed in novissimis non negamus

eos fructus fidei assecuturos, si bonam habuerint **A** novissimani confessionem, maximeque si carnis opera eleemosynis redemerint. Ergo primi **1472** plebium fructus nec fructus sunt, non magis quam ticum grossi. Denique si dignos postmodum fructus penitentiae fecerint (non enim prius quod spirituale est, sed quod animale [I Cor. xv, 46] dicetur illis : *Quem fructum habuistis tunc in quibus nunc erubescitis?* [Rom. vi, 21]).

3. Ego tamen hoc loci non quemvis populum interpretari liberum puto : unus signanter exprimitur. Neque enim, Protulerunt, dixit, quasi de pluribus; sed quasi de una, *protulit*, inquit, *ficus grossos suos*; et, ut sentio ego, quæ est plebs Iudaorum. Quanta in hanc Salvator parabolice in Evangelio loqui videatur? ut est illud : *Arborem sicut habebat quidam plantatam in vinea sua* (Lue. xiii, 6) etc.; item : *Videte ficulneam et omnes arbores* (Lue. xxi, 29) : et Nathanaeli dictum est : *Cum esses sub ficu, vidi te* (Joan. i, 48). Et rursum maledicit ficulneae, pro eo quod non invenit in ea fructum (Mare, xi, 13, 14). Bene fucus, quæ bona licet patriarcharum radice prodierit, nunquam tamen in altum proficere, nunquam se humo attollere voluit, nunquam respondere radici proceritate ramorum, generositate florum, fecunditate fructuum. Male prorsus tibi cum tua radice conuenit, arbor pusilla, tortuosa, nodosa. Radix enim sancta. Quid ea dignum tuis appetit in ramis? *Ficus*, inquit, *protulit grossos suos*. Non hos nobili a radice traxisti, semen nequam. Quod in ea est, de Spiritu sancto est; ac per hoc subtile totum ac suave. Tibi unde hic grossi? Et vere quid non grossum in gente illa? Nec actus profecto, nec affectus, nec intellectus, sed nec ritus, quem in colendo Deum habuit. Nam actus in bellis, affectus in lucris totus erat, intellectus in crassitudine litteræ, cultus in sanguine pecudum et armentorum.

4. At dicit aliquis : cum istiusmodi grossos non aliquando præferre gens illa cessaverit, ergo non aliquando tempus putationis non exstitit, quia unum utriusque rei tempus existere perhibetur. Non ita est. Dicimus mulieres filios procreasse, non cum parturiunt, sed cum jam pepererunt. Dicimus et arbores edidisse flores suos, non cum cœperint florere, sed potius cum desierint. Ita hic quoque dictum est, quia *ficus protulit grossos suos*, non cum aliquos edidit, sed cum totos, id est, cum ad finem pervenit editio. Quæris quo tempore istiusmodi complementum illi populo accidit? Cum Christum occidit, tunc completa est malitia ejus, juxta quod ipse eis prædicterat : *Inplete mensuram patrum vestrorum* (Matth. xxi, 32). Unde in patibulo traditur jam spiritum : *Consummatum est*, inquit (Joan. xix, 30). O qualem consummationem dedit grossis suis fucus hæc male-dicta, et subinde æterni ariditate damnata! O quam sunt novissimi pejores prioribus! Incipiens ab inutilibus, ad perniciosos pervenit et venenosos. O grossum vipereumque affectum, odire hominem, qui hominum et corpora sanat, et animas salvat! O nihil-

A ominus intellectum grossum et certe bovinum, qui Deum non intellexerunt nec in operibus Dei!

5. Ninium me fortasse queratur in sui suggillatione Iudeus, qui intellectum illius dico bovinum. Sed legat in Isaia, et plus quam bovinum audiet. *Cognovit*, inquit, *bos possessorem suum, et asinus præsepe dominisui: Israel non cognovit me; populus meus non intellexit* (Isai. 1, 3). Vides me, Iudee, mitiorem tibi propheta tuo. Ego te comparavi iumentis, ille subjecit. Quanquam in sua persona propheti non dixit hoc, sed in Dei, qui Deum se et ipsis operibus clamat : *Etsi mihi, inquit, non creditis, operibus credite: etsi non facio opera Patris mei, nolite credere* (Joan. x, 38, 37); nec sic tamen vigilant ad intelligendum. Non fuga daemonum, non obedientia elementorum, non vita mortuorum, bestiam hanc, et plus quam bestiam habetudinem ab eis depellere quivit: de qua non minus mirabiliter quam miserabiliter cætitate factum est, ut in illud tam horrendum, tamque enormiter grossum facinus prouerint, Domino majestatis injicient manus sacrilegas. Extunc itaque dici potuit, quia *ficus protulit grossos suos*, cum jam videlicet legitima illius populi esse cœperunt quasi in exito super summum : ut uoxi juxta veterem prophetiam, supervenientibus, vetera **1473** projicerentur (Levit. xxvi, 10). Non aliter sane, quam quomodo grossi cadunt, et cedunt suborientibus ficibus bonis. Quandiu, inquit, non cessavit fucus producere grossos suos, non te vocavi, o sponsa, sciens non posse una prodire optimas fucus. Nunc autem productis qui prius producendi erant, non jam intempestive te invito, cum boni ac salutares fructus in proximo esse noscantur, inutiles expunctui.

6. Nam *vineæ*, inquit, *florentes odorem dederunt*: quod nichilominus appropinquantis fructus indicium est. Hic odor serpentes fugat. Aint florescentibus vineis omne reptile venenatum cedere loco, nec ullatenus novorum ferre odorem flororum. Quod volo attendant novitii nostri, et fiducialiter agant, cogitantes qualiter spiritum acceperunt, cuius primitias daemones non sustinent. Si sic novitius fervor, quid erit absoluta perfectio? Perpendatur ex flore-fructus et saporis virtus ex vi aestimetur odoris. *Vineæ florentes odorem dederunt*. Et in principio quidem sic fuit. Ad prædicationem novæ gratie secuta est notitia vita in his qui crediderant, qui conversationem suam inter gentes habentes bonam. Christi erant bonus odor in omni loco (II Cor. ii, 14, 15). Odor bonus, testimonium bonum. Ille de bono opere tanquam de flore odor procedit. Et quoniam tali flore et tali odore inter primordia vaseantis fidei fideles animæ, veluti quedam spirituales vineæ, resertæ apparuerunt, habentes testimonium bonum et ab his qui foris erant; non incongrue, ut opinor, de ipsis dictum sentimus, quia *vineæ florentes odorem dederunt*. Ad quid? ut eo sane provocati etiam qui neclam crediderant, ex bonis operibus illos considerantes, glorifiearent et ipsi Deum, atque ita

eis odor vitae ad vitam esse inciperet. Idecirco ergo dedisse odorem non immerito referuntur, qui non suam gloriam, sed aliorum de sua bona opinione quæsiere salutem. Alioquin poterant more quorumdam questum æstimare pietatem, verbi gratia, ostentationis, mercedis. At istud esset non dare odorem, sed vendere. Nunc vero quia omnia sua in charitate faciebant, non plane vendiderunt odorem, sed dederunt.

7. Cæterum si vineæ animæ, flos opus, odor opinio est : fructus quid? Martyrum. Et vere fructus vitis, sanguis est martyris. *Cum dederit, inquit, dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini filii, merces fructus ventris* (*Psal. cxxvi, 2, 3*). Propemodum dixisse, fructus vitis. Quidam sanguinem uva dixerim meracissimum, sanguinem innocentis, sanguinem Justi? Quidam mustum rubens, probatum, pretiosum, plane de vinea Sorech [*alias, Soreth.*], torculari passionis expressum? Denique pretiosa in conspectu Domini mors sautorum ejus (*Psal. cxv, 5*). Hæc pro eo quod dictum est, vineas florentes odorem dedissem.

8. Ita si ad tempora gratiae hunc locum respicere malimus, aut si placet magis referri ad Patres (nam vinea Domini sabaoth domus Israel est (*Isai. v, 7*), erit sensus : Christum in carne nasciturum et mortuorum odoraveront prophetæ et patriarchæ, sed non dederunt tunc eundem odorem suum, quia non exhibuerunt in carne, quem in spiritu præsenserunt. Non dederunt odorem suum, nec secretum suum publicaverunt, exspectantes ut revelaretur in suo tempore. Quis sane tunc caperet sapientiam in mysterio absconditam, in corpore non exhibitam? Ita vineæ tunc quidem non dederunt odorem suum. Dederunt autem postea, cum per successiones generationum nascentium ex se Christum secundum carnem partu virgineo sæculis ediderunt. Tunc plane, inquam, spirituales illæ vineæ dederunt odorem suum, cum apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei (*Tit. iii, 4*); et cœpit præsentem habere mundus, quem pauci adhuc absentem præsenserant. Vir ille, verbi causa, qui Jacob tangens, et Christum sentiens : *Ecce, inquit, odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus* (*Gen. xxvii, 27*); cum hoc dicebat, habebat delicias suas sibi, nec cùiquam illas communicabat. At ubi venit plenitudo temporis, in quo **I** **I** **I** misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret (*Galat. iv, 4, 5*); tunc prorsus odor, qui in illo erat, sese ubique sparsit, adeo ut a fiobus terræ ipsum sentiens clamaret Ecclesia : *Oleum effusum nomen tuum : eurerentque adolescentulæ in odore olei tuujus* (*Cant. i, 2, 3*). It: ista vinea dedit odorem suum, et eo tempore dederunt et cæteræ, in quibus hic ipse odor vitæ exstiterat. Quisni dederunt, e quibus Christus secundum carnem? Dictum est itaque vineas dedisse odorem, sive quia fideles animæ bonam de se ubi-

A que opinionem spargunt : sive quod palam facta sunt mundo oracula et revelationes Patrum, et in omnem terram exivit odoratus eorum, dicente Apostolo; *Manifestum est pietas sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria* (*1 Tim. iii, 16*).

9. Mirum vero, si nec ficus, nec vineæ ista aliquid habent quod mores ædificet. Ego hunc locum arbitror esse et moralem. Dico autem per gratiam Dei quæ in nobis est, et ficus nos habere, et vineas. Ficus quidem, qui suaviores in moribus sunt; vineas vero, qui spiritu ferventes. Omnis qui se inter nos communiter socialiterque agit, et non solum sine querela conversatur inter fratres, sed et multa cum suavitate fruendum se omnibus præbet in omni officio charitatis, quidni illum vicem agere fucus convenientissime dicam? Qui tamen grossos suos prius protulerit, projecteritque oportet, timorem utique judicii, quem perfecta charitas foras mittit; et auaritudinem peccatorum, quæ verae confessioni et infusioni gratiæ, crebrarumque profusioni lacrymarum cedat necesse est, ceteraque talia, instar grossorum præeuentia fructuum suavitatem: quæ vos quoque per vosmetipsos cogitate potestis.

10. Ut tamen ahdne ego aliquid adjiciam de ejusmodi quod occurrit, videte ne forte etiam hæc inter grossos deputari possint, scientia, prophetia, linguae similiaque. Etenim ista more grossorum deficere habent, et cedere melioribus, dicente Apostolo, quia et *scientia destructur*, et *prophetia evanescunt*, et *lingue cessabunt*. Fidem quoque ipsam intellectus excludet, spei que succedat visio necesse est. Quod enim videt quis, quid sperat? Sola non excidit charitas (*Cor. xiii, 8*), sed illa qua Deus tota corde, tota anima, tota virtute diligitur (*Luc. x, 27*). Ideo hanc minime grossis annumeraverim, ne ad finem quidem dixerim pertinere, sed ad vineas. Jam qui vineæ sunt, severiores nobis, quam suaviores se exhibent, in spiritu vehementi agentes, zelantes pro disciplina, vitia acerrime corripientes, aptantes sibi congruentissime vocem illam: *Nonne qui oderunt te Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescerebam?* (*Psal. cxxxviii, 21*.) Item: *Zelus domus tuæ comedit me* (*Psal. lxviii, 10*). Et mihi quidem illi in dilectione proximi, isti in dilectione Dei euinere videntur. Sed libet paucis sub hac vite et sub hac ficio, ubi Dei proximique obumbrat dilectio. Utramque teneo cum te amo, Domine Jesu Christe, qui meus proximus es, quoniam homo es, et fecisti me eum misericordiam; et nihilominus es super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXI.

Quomodo Ecclesia reperit divitias divinae misericordie in foraminibus vulnerum Christi et de fortitudine martyrum quam a Christo receperunt.

1. *Surge (220), amica mea, sponsa mea, et veni*

(220) In vulgatis additur *propera*, quod verbum **deest** manuscriptis et primis editis.

(Cant., II, 13). Commendat sponsus multam dilectionem suam iterando amoris voces. Nam iteratio affectionis expressio est: et quod rursum ad laborem vinearum sollicitat dilectam, ostendit quam sit de animarum salute sollicitus. Nam vineas animas esse jam audistis. Non immoremur supervacue in his quæ dicta sunt. Videte sequentia. Sponsam tamen nusquam, ut memini, 1175 in toto hoc opere aperte adhuc nominarat, nisi modo cum ad vineas itur, cum vino charitatis appropinquatur. Quæ cum venerit et perfecta fuerit, faciet spirituale coniugium; et erunt duo, non in carne una, sed in uno spirito dicente Apostolo: *Qui adhaeret Deo, unus spiritus est* (I Cor. 47).

2. Sequitur: *Columba mea in foraminibus petrae, in cavernis maceriae ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis.* Amat et pergit amatoria loqui. Columbam denuo blandiendo vocat; suam dicit, et sibi asserit propriam: quodque ipse rogari obnoxius ab illa solebat, ipsius nunc versa vice et conspectum postulat, et colloquium. Agit ut sponsus; sed nt verecundus, publicum erubescit, decernitque frui deliciis suis in loco sequestri, utique in foraminibus petrae, et in cavernis maceriae. Puta ergo sic dicere sponsum: Ne timeas, amica, quasi haec, ad quam te hortamur, opera vinearum negotiū amoris impedire seu interrumpere habeat. Erit certe et aliquis usus in ea ad id quod pariter optamus. Vineae sane macerias habent, et haec diversoria grata verecundis. Hic littoralis lusus. Quidni dixerim lusum? Quidenim serum habet hac littoralis series? Ne auditu quidem dignum quod foris sonat, si non intus adjuvet Spiritus infirmitatem intelligentiae nostræ. Ne ergo remaneamus foris, ne et turpium, quod absit! amorum videamur lenocinia receusere, afferte pudicas aures ad sermonem qui in manibus est de amore; et cum ipsis cogitatis amantes, non virum et feminam, sed Verbum et animam sentiatris oportet. Et si Christum et Ecclesiam dixero, idem est; nisi quod Ecclesie nomine non una anima, sed multarum unitas, vel potius unanimitas designatur. Nec sane feramina petrae, aut cavernas maceriae, latebras putetis operantium iniuriam, ne qua prorsus suspicio subeat de operibus tenebrarum.

3. Allus hunc locum ita exposuit, foramina petrae vulnera Christi interpretans. Recte omnino: nam petra Christus, Bona foramina, quæ idem astruunt resurrectionis et Christi divinitatem. *Dominus meus inquit, et Deus meus* (Joan. xx, 28). Unde hoc reportatum oraculum, nisi ex foraminibus petrae? In his passus invenit sibi dominum, et turtur nidum, ubi reponat pullos suos (Psal. LXXXIII, 4); in his se columba tutatur, et circumvolitantem intrepida intuetur accipitrem. Et ideo ait: *Columba mea in for-*

A *minibus petrae.* Vox columbae, *In petra exaltavit me* (Psal. XXVI, 6); et item: *Statuit, inquit, supra petram pedes meos* (Psal. XXXIX, 3). Vir sapiens aedificat domum suam supra petram, quod ibi nec ventorum formidet injurias, nec inundationum (Matth. viii, 24, 25). Quid non boni in petra? In petra exaltatus, in petra securus, in petra firmiter sto. Securus ab hoste, fortis a casu; et hoc quoniam exaltatus a terra. Anceps est enim et caducum, terrenum omne. Conversatio nostra in cœlis sit, et nec cadere, nec dejici formidamus. In cœlis petra, in illa firmitas atque securitas est. Petra refugium herinacis (Psal. cxi, 18). Et revera ubi tuta firmaque infirmis securitas et requies, nisi in vulneribus Salvatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior est ad salvandum. Frenit mundus, premis corpus, diabolus insidiatur: non eado; fundatus enim sum supra firmam petram. Peccavi peccatum grande: turbabitur conscientia, sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter iniurias nostras (Isai. LIII, 5). Quid tam ad mortem, quod non Christi morte solvatur? Si ergo in mentem venerit tam potens tamque efficax medicamentum, nulla jam possum morbi malignitate terrei.

4. Et ideo liquet errasse illum qui ait: *Major est iniurias mea, quam ut veniam merear* (Gen. IV, 13). Nisi quod non erat de membris Christi, nec pertinebat ad eum de Christi merito, ut suum præsumeret, suum diceret quod illius esset; tanquam rem capititis membrum (221). 1176 Ego vero siderenter quod ex me mihi deest usurpo mihi ex visceribus Domini, quoniam misericordia affluunt; nec desunt foramina, per quæ effluant. Foderunt manus ejus et pedes, latusque lancea foraverunt: et per bas rimas licet mihi sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo; id est, gustare et videre quoniam suavis est Dominus. Cogitat cogitationes pacis, et ego nesciebam. Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? At clavis reserans, clavus penetrans factus est mihi, ut videam voluntatem Domini. Quidni videam per foramen? Clamat clavus, clamat vulnus, quod vere Deus sit in Christo mundum reconcilians sibi. Ferrum pertransit animam ejus, et appropinquavit cor illius, ut non jam non sciat compati infirmitatibus meis. Patet arecanum cordis per foramina corporis; patet magnum illud pietatis sacramentum, patent viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. Quidni viscera per vulnera pateant? In quo enim clarius quam in vulneribus tuis eluxisset, quod tu, Domine, suavis et mitis, et multæ misericordiae? Majorem enim miserationem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro addictis morti et damnatis.

B membrum (221) Ita constanter libri veteres cum antiquioribus coluisse. Horstio male, *reum captivis membrum*; Pocardio, *veri capititis membrum*. Lectio nostra genuina et facilis, si membrum in recto intelligas, supplendo suam dicit ex superiori commate: ut sit sensus. *Sicut membrum rem capititis suam dicit*.

(221) Ita constanter libri veteres cum antiquioribus coluisse. Horstio male, *reum captivis membrum*; Pocardio, *veri capititis membrum*. Lectio nostra genuina

5. Meum proinde meritum, miseratione Domini. Non plane sum meriti inops, quandiu ille miserationum non fuerit. Quod si misericordiae Domini multæ, multus nihilominus ego in meritis sum. Quid enim si multorum sim mihi conscientia delictorum? Nempe ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia (*Rom. v, 20*). Et si misericordiae Domini ab æterno et usque in æternum (*Psalm. cxii, 17*), ego quoque misericordias Domini in æternum cantabo (*Psalm. lxxxviii, 2*). Nunquid justitias meas? Domine, memorabor justitiae tue solius (*Psalm. lxx, 16*). Ipsa est enim et mea; nempe factus es mibi tu justitia a Deo. Nunquid mihi verendum, ne non una ambobus sufficiat? Non est pallium breve, quod, secundum prophetam, non possit operire duos (*Isai. xxviii, 20*). Justitia tua, justitia in æternum (*Psalm. cxviii, 142*). Quid longius æternitate? Et te pariter et me operiet largiter larga et æterna justitia. Et in me quidem operit multititudinem peccatorum; in te autem, Domine, quid nisi pietatis thesaurus, divitias bonitatis? Haec in foraminibus petrae repositæ mihi. Quam magna multitudo dulcedinis tuae in illis, opertæ quidem, sed in his qui percunt! Utquid enim sanctum detur canibus, vel margaritæ porcis? Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum, etiam et apertis foraminibus introduxit in sancta. Quanta in his multitudo dulcedinis, plenitudo gratiæ, perfectioque virtutum!

6. Ibo mibi ad illa sic referta cellaria, atque ad admonitionem prophetæ relinquam civitates, et habito in petra (*Jeremiah. xlvi, 28*). Ero quasi columba nidificans in summo ore foraminis, ut cum Moyse positus in foramine petrae, transeunte Domino, merear saltem posteriora ejus prospicere (*Exodus. xxxiii, 22, 23*). Num faciem stantis, id est incommutabilis claritatem, qui videat, nisi qui introduci jam meruit, non in sancta, sed in sancta sanctorum? Nec vilis tamen aut contemnenda posteriorum contemplatio. Contemnat Herodes; ego tanto magis non contemno, quanto magis contemptibilem se ostendit Herodi. Habent etiam aliquid et posteriora Domini quod videre delectet. Quis seit si convertatur et ignoscat Deus, et relinquat post se benedictionem? Erit cum ostendet faciem suam, et salvi erimus. Sed interim præveniat nos in benedictionibus dulcedinis, illis utique quas post se relinquere consuevit. Nunc dignationis suæ posteriora demonstrat, alias in gloria dignitatis faciem suam demonstraturus. Sublimis in regno, sed suavis in cruce. In hac me visione præveniat, in illa adimpleat. *Adimplebis me*, ait, *laetitia eum vultu tuo* (*Psalm. xv, 11*). Utraque visio salutaris, utraque suavis; sed illa in sublimitate, ista in humilitate; illa in splendori, haec in pallore est.

147 7. Denique inquit, *Et posteriora dorsi ejus in pallore auri* (*Psalm. lxvii, 14*). Quomodo non in morte pallescat? Sed melius pallens aurum quam fulgens aurichalcum, et quod stultum est Dei sapientius est hominibus. Aurum Verbum, aurum Sapientia

Aest. Hoc aurum semetipsum decoloravit, abscondens formam Dei, et formam servi pretendens. Decoloravit et Ecclesiam, quæ ait: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol* (*Cantic. i, 5*). Ergo et posteriora ipsius in pallore auri, quæ fuscum non erubuit crucis, unctionem passionis non horruit, livorem vulnerum non refugit. Etiam complacet sibi in illis, et optat novissima sua fore horum similia. Idecirco denique audit: *Columba mea in foraminibus petre*, quod in Christi vulneribus tota devotione versetur, et jugi meditatione demoreatur in illis. Inde martyrii tolerantia, inde illi magna fiducia apud Deum altissimum. Non est quod vereatur martyr exsanguem lividaque levare ad eum faciem, cuius livore sanatus est, gloriosam representare similitudinem mortis ejus, utique in pallore auri. Quid vereatur cui etiam a Domino dicitur: *Ostende mihi faciem tuam*? Ad quid? Ut mihi videatur, se magis ostendere vult. Ita est: videri vult, non videre. Quid enim ille non videt? Non est ei opus ut quis se ostendat, a quo nil non videtur, nec si se abscondat. Vult ergo videri, vult benignus dux devoti militis vultum et oculos in sua sustilli vulnera, ut illius ex hoc animum erigat, et exemplo sui reddat ad tolerandum fortiorum.

8. Enimvero non sentiet sua, dum illius vulnera intuebitur. Stat martyr tripudians et triumphans, toto licet lacero corpore; et rimante latera ferro, non modo fortiter, sed et alacriter sacrum e carne sua circumspicit ebullire cruorem. Ubi ergo tunc anima martyris? Nempe in tuto, nempe in petra, nempe in visceribus Jesu, vulneribus nimirum patientibus ad introcendum. Si in suis esset visceribus, scrutans ea ferrum profecto sentiret; dolorem non ferret, succumberet, et negaret. Nunc autem in petra habitans, quid mirum si in modum petrae duruerit? Sed neque hoc mirum, si exsul a corpore doleres non sentiat corporis. Neque hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus, non amittitur. Nec deest dolor, sed superatur, sed contemnitur. Ergo ex petra martyris fortitudo, inde plane puteus ad bibendum calicem Domini. Et calix hic inebrians quam præclarus est! (*Psalm. xxii, 5*.) Præclarus, inquam, atque jucundus non minus imperatori spectanti, quam militi triumphant. Gaudium etenim Domini, fortitudo nostra (*H. Esdr. viii, 10*). Quidn gandeat ad vocem fortissimæ confessionis? Denique et requirit eam cum desiderio: *Sonet, inquiens, vox tua in auribus meis*. Nec cunctabitur rependere vicem secundum suam promissionem: continuo ut se confessus fuerit coram hominibus, confitebitur et ipse eum coram Patre suo (*Matt. x, 32*). Rumpamus sermonem, nec enim potest finiri modo; ne sit sine modo, si cuncta quæ adhuc ex proposito capitulo restant uno isto velimus sermone complecti. Ergo quod superest servemus principio alteri, ut de nomine sane et verbo et modo gaudeat sponsus Ecclesia Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

SERMO LXII.

Quid sit animam fidelem commorari « in foraminibus petræ : » et quid « in cavernis maecriæ. » De Dei voluntate potius, quam majestate scrutanda. Denique de puritate mentis necessaria ad prædicationem veritatis.

1. *Columba mea in foraminibus petræ, in cavernis maecriæ* (*Cant. ii, 14*). Non tantum in foraminibus petræ tatum reperit columba refugium ; repe-
rit et in cavernis maecriæ. Quod si maecriam non congeriem lapidum, sed sanctorum communionem acceipimus, videamus ne forte cavernas maecriæ dixerit angelorum, qui ob superbiam lapsi sunt, loca quasi vacua **1178** derelicta : quippe quæ re-
pleri ex hominibus habent, tanquam ruinae de lapi-
dibus vivis reficienda. Unde apostolus Petrus : *A-
cedentes, inquit, ad lapidem virum, et ipsi tanquam
lapides vivi superadificamini domos spirituales* (*IPetr. ii, 4, 5*). Nec puto ab re esse ; si intelligimus angelorum custodiam vicem exhibere maecriæ in vinea Domiu*i*, quæ est Ecclesia prædestinatiorum, cum Paulus dicat : *Nonne omnes administratori spir-
itus sunt, missi in ministerium propter eos qui
haereditatem epiunt salutis?* (*Hebr. i, 14*) et Pro-
pheta : *Immittit angelus Domini in circuitu timen-
tium cum* (*Psal. xxviii, 8*). Et si ita sedet, erit sensus, quia Ecclesiam tempore et loco peregrinationis sue duas res consolentur ; de præterito qui *hem*, mem-
oria passionis Christi ; de futuro autem, quod se in sortem sanctorum cogitat et confidit recipiendam. Ambo hæc, veluti ante et retro oculata, insatiabili desiderio contuetur ; et uterque illi intuitus admou-
dum gratus, uterque est illi refugium a tribulatione malorum et dolore. Integra consolatio, cum nou-
solum quid exspectandum, sed et unde id sit præsumendum noverit. Expectatio leta nec dubia, quæ Christi morte firmata est. Cur paveat ad præmii magnitudinem, quæ pretii dignitatem considerat ? Quod libens mente invisit foramina, per quæ sibi sacrosancti sanguinis pretium fluxit ! Nam libens cavernas perambulat, et diversoria, et mansiones, quæ sunt in domo Patris multæ atque diversæ, in quibus habet collocare filios suos pro quorumque diversitate meritorum ! Et nunc quidem, quod su-
lum interim potest, sola in his memoria requiescit, coeleste habitaculum ; quod desursum est, jam ani-
mo induens. Erit autem cum implebit ruinas, cum cavernas et corpore inhabitabit, et mente ; cum va-
cua domicilia, quæ antiqui reliquerunt habitatores, ipsa sue universatis illustrabit præsentia, nec ulla ultra apparebit caverna penitus in caelesti maecria, felici de cælero perfectione sui atque integritate gaudente.

2. Aut, si id magis probas, dicemos has cavernas studiosis et piis mentibus non inveniri, sed fieri.

A Quonam mo^{lo}, inquis ? Cogitatione et aviditate. Ce lit nempe in modum maceriae mollieris pia mae-
ceries desiderio animæ, cedit paræ contemplationi, cedit crebra orationi. Denique oratio justi penetrat celos (*Eeci. xxxv, 21*). Non utique aeris hujus corporei spatiosas altitudines, veluti quodam remigio alarum suarum instar voloeris volantis scindet, aut quasi gladius acutus ipsius firmamentum solidum celumque verticem perforabit : sed sunt eccl^s sancti, vivi, rationales, qui enarrant gloriam Dei, qui favoribili quadam pietate nostris se votis libenter inclinant, et situatis ad tactum n^{ost}riæ devotionis affectibus in sua nos recipiunt viscera, quoties digna ad eos intentione pulsamus. Pulsanti enim aperie-
B tur. Licebit itaque inuenire nostrum, etiam hoc tempore nostra mortalitatis, cavare sibi, quacun-
que parte volet, cavernas supernæ maecriæ ; nunc quidem patriarchas revisere, nunc vero salutare prophetas, nunc senatui immisceri apostolorum, nunc martyrum iaseri choris ; sed et beatorum virtutum status et mansiones a minimo angelo usque ad cherubin et seraphin, tota intentis alacritate percurrendo lustrare, prout quem sua devotio feret. Apud quod magis afficietur, immittente sibi Spiritu prout vult ; si steterit et pulsaverit, confessim aperietur ei, et facta quasi caverna in montibus, vel potius mentibus sanctis, dum se ultro in-
C fluet ad pietatem, requiescat vel paululum apud illos. Omnis animæ sic facientis et facies, et vox Deo grata existit : facies, propter puritatem ; vox, propter confessionem. Etenim confessio et pulchritudo in conspectu ejus (*Psal. xcv, 6*). Unde et dicitur illi qui ejusmodi est : *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus tuis.* Vox admiratio in animo contemplantis, vox gratiarom actio est. Delectatur admodum istiusmodi cavernis Deus, e quibus sibi vox resonat gratarum actionis, vox admirationis et laudis.

3. Feix mens, quæ sibi in hac maecria frequen-
ter **1179** cavare studuerit ; sed quæ in petra, felicior. Licet quidem cavare in petra ; sed ad hoc puriore mentis aie opus est, et vehementiori omnino intentione, etiam et meritis potioribus sanctitatis [alias fodiamus] (222). Et ad haec quis idoneus ? Nempe ille qui dixit : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum : hoc erat in principio apud Deum* (*Joan. i, 1, 2*). Nonne tibi videtur ipsis se Verbi penetralibus immersisse ; et de abditis pectoris ejus quandam intimæ sapientiae sacro-sanctam eruisse medium ? Quid ille qui sapientiam loquebatur inter perfectos, sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principium mundi hujus cognovit ? (*1 Cor. ii, 6, 8*). Nonne uno et altero cœlo acuta, sed pia curiositate terebratis, et tertio tandem hanc prius scrutator exevit ? At ipsam non siluit nobis, verbis quibus potuit

(222) Plerique codices omittunt *sanctitatis*, quam tamen vocem habent omnes, etiam primæ eli-
tiones.

fidelibus fideliter intimans. Audivit autem verba ineffabilia, quæ non licuit illi loqui (*H Cor. xii, 2, 4*). Non utique homini, nam sibi illa loquebatur et Deo. Puta ergo Deum quasi sollicitam Pauli charitatem hoc modo consolari, et dicere : Quid anxiaris quod conceptum tuum auditus non capit humanus ? *Sonet vox tua in auribus meis*; hoc est : Si quod sentis, non licet revelare mortalibus, consolare tamen, quod vox tua divinas queat mucere aures. Vides sanctam animam, nunc quidem charitate so- briam nobis, nunc vero puritate excedentem Deo ? (*H Cor. v, 13*.) Vide etiam de sancto David, ne forte ille sit ipse homo, de quo cum Dco, quasi de alio loquitur : *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, et reliquie cogitationis diem festum agent tibi* (*Psal. lxxv, 11*). Ergo quod de cogitatione propheta verbo et exemplo Prophetæ venire ad medium poterat, id Prophetæ in publicam mox laxabat confessionem, et ex eo confitebatur in populis Domino, reliquum sibi et Deo servans, unaque festi- vum ducens in letitia et exultatione. Hoc ergo est quod nobis intimare memorato versiculo voluit. Quidquid videlicet sua illa scrutabunda et avida cogitatione ex arcane sapientiae eruere prævalebat, partem quam poterat in salutem populorum sollicita prædicatione impertiebatur; reliquum quod capere plebes non poterant, festiva jubilatione in Dei laudibus expendebat. Vides sanctæ contemplationi deperire nihil, dum quod expendi in plebium ædificationem non potest, id vel maxime Deo sit jucunda decoraque lauatio.

4. Quæ cum ita sint, duo liquet contemplationis genera esse : unum, de statu et felicitate et gloria civitatis supernæ, quo velactu, vel otio ingens illa coelestium civium occupata sit multitudo; alterum, de regis ipsius majestate, æternitate, divinitate. Illa in maceria, ista in petra. Sed hec quanto diffi- cilius cavatur, tanto securius quod inde eruis sapit. Nec verear illi quod Seri, tara minatur scrutatoribus majestatis (*Prov. xxv, 27*). Tantum affer pu- rum et simplicem oculum; non opprimis a gloria, sed admitteris, nisi non Dei, sed tuam quæsieris gloriam. Alioquin sua quisque opprimitur, non Dei gloria, dum proclivis in istam, ad illam levare cervi- cem non sinitur, nimirum gravem cui iditate. Hac excussa, secure scrutemur (*alias, fodiamus*) in Petra, in qua thesauri absconditi sapientiae et scientiae sunt (*Coloss. ii, 3*). Si adhuc dubitas, audi ipsam Petram : *Qui operantur, inquit, in me, non peccabunt* (*Ecli. xxiv, 30*). *Quis dabit mihi penas sicut columba, et volabo, et requiescam?* (*Psal. lii, 7*.) Ibi re juem invenit mansuetus et simplex, ubi dolosus opprimi- tur, vel elatus, et cupidus inanis gloria. Ecclesia columba est, et ideo requiescit. Columba, quia innocens, quia gemens. Columba, inquam, quia in man- suetudine suscepit insitum verbum. Et requiescit in Verbo, hoc est in petra : nam petra est Verbum. Ecclesia ergo in foraminibus petrae, per quam introspicit, et videt gloriam sponsi sui; nec opprimitur tamen a

A gloria, quoniam non sibi usurpat eam. Non oppri- mitur, quia non scrutatrix majestatis est, sed vo- luntatis. Nam quod majestati attinet, interdum qui- dem et in ipsam intendere audet, sed quasi admirans, non quasi scrutans. Sed **I 180** et si quando per excessum rapi in illam coatingat, digitus Dei est iste, dignanter levans hominem, non hominis temeritas insolenter Dei alta pervadens. Cum enim Apostolus raptum se memoret [*alias commemore*] (*H Cor. xii*), ut ausum excuset; quisnam alter præsumat mortalium huic se divinae majestatis horrendo scrutinio propriis intricare conatibus, et importunus contemplator paventa irrumpere in arcau? Scrutatores proinde majestatis, tan- quam irruptores dici reor, non qui scilicet rapiuntur in eam, sed qui irruunt. Ipsi itaque opprimitur a gloria.

5. Ergo formidolosa scrutatio majestatis : at vo- luntatis, tam tuta quam pia. Quidni tota diligentia scrutando instem sacramento gloriae voluntatis, cui mihi parendum per omnia scio? Suavis gloria, quæ non aliunde, quam de ipsis suavitatis contemplatione procedit, quam de diviuarum bonitatis ac multæ miserationis intuitu. Denique vidimus gloriam hanc gloriam quasi Unigeniti a Patre (*Joan. i, 14*). Totum nempe benignum et vero paternum quod apparuit gloria in hac parte. Non me opprimet gloria ista totis licet viribus intendentem in se : ego potius im primis illi. Etenim revelata facie speculantes, iu- camdem imaginem transformamur de claritate in claritatem, inquam a Domini Spiritu (*H Cor. iii, 18*). Transformamur cum conformamur. Absit au- tem ut in majestatis gloria et non magis in voluntatis modestia, Dei ab homine conformitas præsumatur! Gloria mea haec est, si unquam de me au- diero : Inveni hominem secundum cor meum. Cor sponsi cor patris sui. Ipsum quale? *Estote, ait, misericordes sicut et Pater vester misericors est* (*Luc. vi, 36*). Haec forma quam videre desiderat, cum Ecclesiae dicit : *Ostende mihi faciem tuam*: forma pietatis et mansuetudinis. Ille cum omni fiducia levat ad Petram; cui similis est : *Accedite inquit ad eum, et illuminamini et facies vestrae non confundentur* (*Psal. xxxiii, 6*). Quo pacto humili ab humili con- fundetur, a pio sancta, et a mansueto modesta? Non plane abhorredit a puritate petrae pura facies spon- sae, non magis quam a virtute virtus, a lumine lumen.

6. Sed quia nou ex omni interim parte adhuc ad petram forandam Ecclesia accedere potest (neque enim in omnium est, qui in Ecclesia sunt, sacramenta divinae voluntatis inspicere, aut apprehendere per se metipsos profunda Dei); ideo nou solum in forami- nibus petrae sed et in cavernis maceriae habitare ostenditur. Ergo in perfectis quilem qui rimari ac penetrare arcana sapientiae et puritate conscientiae auident, et intelligentiae acumine possunt, habitat in foraminibus petrae. De reliquo in cavernis mace- riae : ut qui in petra per semetipsos lodere aut non

sufficient, aut non præsumunt; in maceria fodiant contenti vel gloriam sanctorum mente intueri. Si cui ne hoc quidem possibile sit, sanc proponet Jesum, et hunc crucifixum: ut et ipse absque suo labore, habitet in foraminibus petrae, in quibus non laboravit. *Judei* in his laboraverunt et ipse in labores infidelium introibit, ut sit fidelis. Nec verendum quod patiatur repulsam, qui et vocatur ut intret. *Ingridere*, inquit, in petram, abscondere in fossa humo a facie timoris Domini, et a gloria majestatis ejus (*Isa. ii, 10*). Infirmæ adhuc et inertí animæ quæ juxta quod in Evangelio quidem de semetipso confitetur, fodere non valet, et mendicare erubescit) (*Luc. xvi, 3.*) fossa ostenditur humus ubi lateat, donec convalescat et proficiat, ut possit et ipsa per se cayare sibi foramina in petra, per quæ intret ad interiora Verbi, animi utique vigore et puritate.

7. Et si intelleximus fossam humum, illam quæ ait: *Foderunt manus meas, et pedes meos* (*Psal. xxi, 17*); non erit ambigendum de sanitate in ea citius adipiscenda anime vulnerata, quæ in ea demorabitur. Quid enim tam efficeat ad curanda conscientia vulnera, nec non purgandam mentis aciem, quam Christi vulnerum sedula meditatio? Verum donec purgata et sanata perfecte fuerit, non video qualiter illi aplari **1481** possit quod dicitur: *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis*. Quomodo denique faciem suam ostendere audeat, vel levare vocem suam, cui et latere indicitur? *Abscondere* inquit, in fossa humo. Quare? Quia non est pulchra facie, nec digna quæ videatur. Non erit digna videri, quandiu non erit videre idonea. Gum autem per inhabitacionem fosse humi in sanando oculo interiori tantum profecerit, ut revelata facie speculari gloriam Dei et ipsa possit; tunc demum quæ videbit, fiducialiter jam loquitur, voce et facie placens. Placens, necesse est facies, quæ in Dei claritate intendere potest. Neque enim id posset, nisi clara ipsa quoque esset et pura, utique transformata in eamdem quam conspicit claritatis imaginem. Alioquin ipsa dissimilitudine resiliret, insolito reverberata fulgore. Ergo cum pura puram intueri potuerit veritatem, tunc faciem ipsius sponsus videre cupiet, consequenter et vocem ejus audire.

8. Nam quantum illi placeat cum puritate quidem mentis prædicatio veritatis ostendit cum subinde infert: *Vox enim tua duleis*. Quia enim non placeat vox si displiceat facies demonstrat cum illico subdit *Et facies tua decora*. Quid internæ decor faciei, nisi puritas? In pluribus haec absque prædicationis voce complacuit; illa alisque ista in nemine. Impuris non se ostendit Veritas, non se credit Sapientia. Quod ergo loquuntur quam non viderunt? *Quid scimus*, inquit, *loquimur, et quæ vidimus testamur* (*Joan. iii, 11*). I ergo tu, et aude testari quod non vidisti, et loqui quod ignoras. Quæreris quem dicam impurum? Qui laudes requirit humanas, qui non ponit sine sumptu Evangelium, qui evangelizat ut manducet, qui quæstum æstimat pietatem, qui non requirit

A fructum, sed datum. Impuri sunt tales; et cum non habeant unde videant veritatem propter impuritatem, habent tamen unde illam loquantur. Quid præpropere agitis? eur luceem non exspectatis; eur opus lucis ante lucem præsumitis? Vanum est vobis ante lucem surgere. Lux est puritas, lux charitas, quæ non querit quæ sua sunt (*I Cor. xiii, 5*). Haec præcedat, et pes linguae in incerto non ponitur. Superbo oculo veritas non videtur, sincero patet. Non est quod se veritas denegat intuendam puro cordi, ac per hoc nec eloquendam. *Peccatori autem dicit Deus: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum?* (*Psal. xlix, 16*) Multi puritate neglecta, ante loqui quam videre conati sunt; et aut graviter erraverunt nescientes de quibus loquerentur, neque de quibus affirmarent; aut turpiter viluerunt, dum qui alias doceerent, se ipsis non docuissent. A quo nos gemino malo semper custodiat exoratus a vobis Sponsus Ecclesiæ, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

SERMO LXIII.

De vinea viro pio et sapienti, id est sua cuique vita, seu mente et conscientia, scribo colenda; et de duabus vulpium generibus, scilicet adulatoribus et detractoribus; et de temptationibus monachorum novitiorum.

C 1. *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoluntur vineas: nam vinea nostra floruit* (*Cant. n, 15*). Liqueat quod non otiose ad vineas itum sit, quando ibi inventæ sunt vulpes demolientes eas. Littera quidem istud. Spiritus autem quid? Ante omnia sane, ut communem et usitatum litteræ sensum ab hac explanatione penitus respuamus, utpote ineptum et insulsum, indignumque plane, qui recipiatur in Scriptura tam sancta, tam authentica. Nisi quis forte ita vecors et animo stolidus sit, ut pro magno habeat didicisse ex ea, instar filiorum hujus sæculi, curam gerere terrenarum possessionum, eustodire et defensare vineas ab ineursantibus bestiis, ne forte contingat amittere fructum vini, in quo est luxuria; simulque pereat opera et impensa. Grande scilicet damnum, ut propterea librum **1482** sanctum tanto studio et tanta cum venerazione legamus, quod docemur in eo a vulpibus vineas custodire, ne in excœlēdis illis frustra marsupia vacuentur si in custodiendis pigri fuerimus! Non estis tam rudes, neque adeo spiritualis gratia expertes, ut ita carnaliter sapiatis. Ergo in spiritu ista quæramus. Ibi sane invenimus, sano quidem intellectu, sensuque nimbolimatus digno, et vineas florentes, et vulpes demolientes, in quibus capiendis vel amovendis et honestius laboratur, et fructuosius. An vos dubitatis longe vigilantiū insistendum mentibus servandis, quam frugibus; longe curiosius invigilandum cavendis propter illas spiritualibus nequitiis, quam capiendis propter istas fraudulentis vulpeculis?

D 2. Sed jam a me demonstrandæ sunt spirituales istæ tam vites, quam vulpes. Vestra intererit, filii, suæ quemque vineæ providere, cum me disputante

adverterit, in quibus sibi et a quibus maxime sit cavendum. Viro sapienti sua vita vinea est, sua mens, sua conscientia. Nil quippe in cultum deseratum in se sapiens derelinquit. Stultus non ita. Cuncta apud eum neglecta invenies, empta jacentia, cuncta inulta et sordida. Non est vinea stulto. Quomodo vinea, ubi nil plantatum, nil elaboratum uspiam pareret? Tota spinis silvescit et tribulis stulti vita : et vinea est? Etsi fuit, jam non est, redacta nimis in solitudinem. Ubi vitis virtutis? ubi botrus boni operis? ubi vinum laetitiae spiritualis? Per agrum hominis pigri transivi, inquit, et per vineam viri stulti : et ecce totum repleverant urticae, et operuerant superficiem ejus spinae, et maceria lapidum destructa erat (*Prov. xxiv, 30, 31*). Audis sapientem irridentem stultum, quod bona naturae et dona gratiae, que forte per lavaerum regenerationis accepérat, tanquam illam, quam plantavit Deus et non homo, primam suam vineam, in non vineam, negligendo redegit. Denique non potest vinea esse, ubi vita non est. Nam stultus quod vivit, mortem potius, quam vitam esse censuerim. Quomodo vita cum sterilitate? Arbor arida et in sterilitatem versa, nonne mortua judicatur? Et sarmenta mortua sunt. *Et occidit*, inquit, *in grandine vineas eorum* (*Psal. lxxvii, 47*); monstrans vita privatas, que sterilitate damnatae sunt. Sic stultus eo ipso quod inutiliter vivit, vivens mortuus est.

3. Soli itaque convenit sapienti habere, vel potius esse vineam, qui vitam habet. Est lignum fructiferum in domo Dei, ac per hoc lignum vivens. Si quidem et ipsa sapientia, qui sapiens dicitur et est, lignum vitæ est apprehendentibus eam (*Prov. iii, 18*). Quidni vivat apprehensor ejus? Vivit, sed ex fide. Justus nō mpe est sapiens, et justus ex fide vivit (*Hebr. x, 38*). Et si anima justi sedes est sapientiae, sicut est; profecto is sapiens, qui justus. Is ergo sive justum nomines, sive sapientem, nunquam absque vinea vivet, quia nunquam non vivet. Hoc quippe est illi vinea quod vita. Et bona vinea justi, imo bona vinea justus, cui virtus vitis, cui actio palmarum, cui vinum testimonium conscientiae, cui lingua torcular expressionis. Denique: *Gloria nostra haec est*, inquit, *testimonium conscientiae nostra* (*II Cor. i, 12*). Vides apud sapientem vacare nihil? Sermo, cogitatio, conversatio, et si quid aliud est ex eo, quidoi totum Dei agricultura, Dei ædificatio est, et vinea Domini sabaoth? Quid denique illi de se perire possit, quando et folium ejus non defluet?

4. Ceterum, tali vineæ nunquam infestationes, nunquam insidiæ deerunt. Nempe ubi multæ opes, multi sunt et qui comedunt eas (*Eccle. v, 10*). Sapiens erit sollicitus servare vineam suam non minus quam excolare, nec sinet eam vorari a vulpibus. Pessima vulpes occultus detractor, sed non minus nequam adulator blandus. Cavebit sapiens ab his. Dabit operam, sane quod in ipso est, capere illos

A qui talia agunt; sed capere beneficis atque obsequiis monitisque salutaribus, et orationibus pro eis ad Deum. Non cessabit istiusmodi carbones ignis congerere super caput maledici (*Rom. xii, 20*), et item super adulatoris, quounque, si fieri potest, et illi invidiā, et isti simulationem de corde tollat, faciens

1483 mandatum sponsi dicentis: *Capite nobis vulpes parvulas que demoluntur vineas*. An non tibi captus ille videtur, qui suffusus ora rubore, quippe proprium erubescens judicium, ipse sue confusionis et pœnitudinis testis est; sive quod oderit hominem amore dignissimum; sive quod dilexerit tantum verbo et lingua eum, a quo sed diligi opere et veritate vel vero expertus est? Captus plane, et captus Domino, secundum quod nominatim ipse expressit: *Capite, inquiens, nobis*.

Utinam ego omnes adversantes miti sine causa ita capere possum, ut Christo eos vel restituam, vel aequiram! Sie, sic confundantur et revercantur qui querunt animam meam, avertantur retrorsum et erubescant, qui volunt mihi mala: quatenus inveniar et ipse obediens sponso, ut capiam et ipse vulpes, non mihi, sed ipsi (223). Sed reflectatur sermo ad sui principium, ut suo ordine series explanationis procedat.

5. *Capite nobis vulpes parvulas que demoluntur vineas*. Locus moralis est; et juxta morum disciplinam nos jam ostendit, spirituales bas vineas nonnisi spirituales viros esse, quorum cum omnia interiora culta sint, omniaque germinantia, omnia fructificantia et parturientia et spiritum salutis, quomodo de regno Dei dictum est; ita de his vineis Domini sabaoth æque dicere possumus, quoniam intra nos sunt (*Luc. xvii, 21*). Denique, in Evangelio legitur, datnum iri gentibus regnum Dei facientibus fructus ejus (*Matth. xxi, 43*). Hi sunt quos Paulus enumerat, dicens: *Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas* (*Catat. v, 22, 23*). Fructus isti, profectus nostri. Ilii accepti sponso, quia ipsi cura est de nobis. Num de virgultis cura est Deo? Homines, nonarbores amat Homo Deus, et nostros profectuos suos fructus reputat. Tempus horum diligenter observat, arridet apparentibus, et sollicitus satagit ne pereant nobis, cum apparuerint; imo vero ne pereant sibi: se enim reputat tanquam nos. Ideoque providens capi sibi jubet insidiantes vulpeculas, novellos fructus ipsæ præripiant. *Capite, inquit, nobis vulpes parvulas, que demoluntur vineas*. Et quasi quis dicat: Præpropere times, nondum venit fructuum tempus: Non est ita, inquit: *nam vinea nostra floruit*. Post flores non est fructuum mora; adhuc illis cadentibus isti erumpunt illico, illico incipiunt apparere.

6. Parabola ista instantis est temporis. Videtis istos novitos? Nuper venerunt, nuper conversi saut.

(223) Sic tres manuscripti: at duo alii cum editis non modo in capiendo vulpes sed et in capiendo ipsi.

Non possumus de ipsis dicere, quia vinea nostra floruit: floret enim. Interim, quod in eis apparere videtis, flos est: fructum tempus nondum advenit. Flos novella conversatio est, flos formula recens vitæ emendatioris est. Induerunt sibi faciem disciplinatam, et bonam totius corporis compositionem. Placent, fateor, que in facie sunt: negligentior ritque is qui foris appetit corporum cultus est vestium, sermo rarius, vultus hilarior, aspectus revercundior, incessus maturior. Verum quia haec, noxiter coepere, ipsa sui novitate flores censenda sunt, et spes traetum, magis quam fructus. Vobis, filioli, non timemus a fraude vulpium, quae fructibus magis, quam floribus invidere noseuntur. Vestrum aliunde periculum est. Ustionem certe metuo floribus; non subreptionem, sed ustionem a frigore. Aquilo mihi suspectus est, et frigora matutina, quæ intempestivos flores solent perdere, fructus præterire. Itaque ab aquilone panditur vestrum malum, A facie frigoris ejus quis sustinebit! (*Psal. cxlvii.*, 17.) Hoc frigus si semel animam (animæ quidem, ut assolet, ineuria spiritu dormitante) pervaserit, ac nemine deinde, quod absit! inhibente ad interiora ejus pervenerit, descenderit in viscera cordis et sinum mentis, concesserit affectiones, occupaverit conili semitas, perturbaverit judicii lumen, libertatem **148.1** addixerit spiritus: mox, ut in corpore solet evenire frebricitantibus, subit quida a animi rigor, et vigor lentescit, languor singitur virium horror austritatis intenditur, timor sollicitat paupertatis, contrahitur animus, subtrahitur gratia, protrahitur longitudine vitæ, sopitur ratio, spiritus extinguitur, defervescit novitus fervor, ingravescit tepor fastidiosus, refrigescit fraternalis caritas, blanditur voluptas, fallit securitas, revocat consuetudo Quid plura? Dissimulatur lex, abdicatur jus [*alias adjudicatur jus*], fas proscribitur, derelinquitur timor Domini. Dantur postremo impudentie manus: præsumvit ille temerarius, ille pudendus, ille turpissimus, plenus ille ignominia et confusione saltus de celo in abyssum, de pavimento in sterquilinium, de solio in eloacam, de celo in caenum, de claustro in sacerdolum, de paradiiso in infernum. Principium et originem hujus pestis, et vel qua arte vitetur, vel qua supereretur virtute, non est hujus, temporis demonstrare: alias erit hoc; nunc cœpta prosequamur.

7. Ad provectiones et firmiores sermo est retorquendus, ad vineam quæ jam floruit, cui quidem etsi non est quod floribus formidet a frigore, sed non fructus seeni sunt a vulpibus. Dicendum apertius quid sint spiritualiter haec vulpes, cur pusillæ dicantur, cur jubeantur potissimum capi, et non abigi, vel occidi: etiam introducenda diversa genera harum bestiarum ad majorem audientium notitiam et cautelam: non sane sermone isto, ut fastidio consulamus, et nostræ devotionis alacritas perpetuetur in gratia et confessione gloriæ magno Ecclesiæ Spousi Domini nostri Jesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXIV.

A De temptationibus monachorum prorectorum, quas patientur vulpes, seu tentationes magis sibi infestas. Item de hereticis, vulpibus Ecclesia, capiendis.

1. Adsum promissioni meæ. Capite nobis vulpes parrulas, quæ demolunt vineas: nam vinea nostra floruit (*Cant. ii.*, 15). Vulpes, tentationes sunt. Necesse est ut veniant tentationes. Quis enim corona-bitur, nisi qui legitime certaverit? (*H Tim. ii.*, 3) aut quomodo certabunt, si desit qui impugnet? Tu ergo accedens ad servitatem Dei, sta in timore, et præpara animam tuam ad temptationem (*Ecli. ii.*, 4), certus omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem passuros (*H Tim. iii.*, 12). Porro tentationes diversæ sunt, pro temporum diversitate. Et initius

B quidem nostris, tanquam novellarum teneris floribus plantationum, in evidenti vis algoris incumbit, eujus meminimus in sermone altero, et incipientes ab hac peste cautos reddidimus (*Supra*, serm. 63, n. 6). Jam vero proficiunt sanctioribus studiis minime quidem sese opponere contrarie virtutes aperte audent, sed solent in oculo iusidiari, quasi quædam fraudulentæ vulpeculae; specie quidem virtutes, re autem vitia. Quantos, verbi gratia, ingressos vias vitae, progressos ad meliora, super semitas justitiae bene secundeque proficentes et proficiens, fraude, proh pudor! vulpium harum turpiter supplantatos expertus sum, et sero in se virtutum suffocatos plangere fructus!

C 2. Vidi ego hominem currentem bene; et ecce cogitatio: quidni vulpeola fuit? Quantis, inquit, bonum, quo solus fruor, si essem in patria, possem utique impetriri fratribus et cognatis, notis et amicis? Amant me, et facile acquiescerent sua leati. Utquid perditio haec? Vado illuc, et suyo multos ex illis, et me pariter. Nec vereendum in loci mutatione. Etenim, dum benefaciā, quid interest ubi? nisi quod illuc procul dubio satius, ubi fructuosius degam. Quid plura? It, et perit miser, non tam exsul ad patriam, quam carnis reversus ad vomitum. Et se perdidit infelix, **148.2** et suorum acquisivit neminem. En una vulpecula, ista videlicet frustatoria spes, quam habuit in acquisitione suorum. Potes tu quoque per te ipsum in te ipso alias atque alias similes huic invenire seu advertere, si non negligas.

D 3. Vis tamen ut unam adhuc ego ostendam tibi? Facio etiam et tertiam, et quartam quoque demonstrabo, si te ad capias eas, quas forte ex his in tua adverteris vinea, invenero vigilanter. Interduum bene proficiens cuiuspiam, cum sibi profusius aliquid superne gratiae senserit irrorari, subit animum desiderium prædicandi, non quidem ad parentes et propinquos, juxta illud: *Continuo non acquievi, carni et sanguini* (*Galat. i.*, 16); sed quasi purius, fructuosius, fortiusque, passim ad extraneos et ad omnes. Caute omnino. Sane timet propheticum incurrire maledictum, si quæ in absconlio accepit frumenta, abscondat in populis (*Prov. ii.*,

26) : et contra Evangelium facere, nisi quæ in aure audivit, prædicaverit super tecta (*Math. x, 27*). Vulpes est, atque illa priore eo nocivior, quo occultior veniens. Sed capio tibi eam. Primus Moyses dicit : *Non arabis in primogenito bovis* (*Deut. xv, 19*). Hoc Paulus interpretans : *Non neophytum, inquit, ne in superbiam elatus, incidat in judicium diaboli* (*I Tim. iii, 6*) : et rursum, *Nec quisquam, inquit, sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Iaron* (*Hebr. v, 4*); item ipse : *Quomodo prædicabunt, ait, nisi mittantur?* (*Rom. x, 15*). Et scimus monachi officium esse non docere, sed lugere. Ex his similibusque collectis mihi texo rete, et capio vulpem, ne demoliatur vineam. Ex his nempe claret et certum est, quod publice prædicare nec monacho convenit, nec novitio expedit, nec non missio licet. Porro contra haec tria venire, quanta conscientia demolitio est? Ergo quidquid tale animo suggeratur, sive sit illud tua cogitatio, sive immissio per angelum malum, dolosam agnosce vulpeculam, id est malum sub specie boni.

4. Sel aspice aliam. Quantos ex monasteriis spiritu ferventes eremi solitudo suscepit, et aut tepefactos evomuit, aut tenuit contra eremi legem, non modo remissos, sed etiam dissolutos? Sicque apparuit vulpeculam adfuisse, ubi tanta facta est vastatio vineæ, id est vitæ et conscientiae hominis detrimentum. Cogitabat, si solus degeret, multo se copiosiores fructus spiritus percepturum, quippe qui in communis vita tantum spiritualis gratiae fuisse expertus. Et bona visa est sua cogitatio sibi; sed rei exitus indicavit, magis eamdem illi cogitationem vulpem demolientem luisse.

5. Quid illud quod nos quoque toties in domo ista, et tam graviter inquietat, notabilem loquor quorumdam, qui inter nos sunt, superstitionis amque abstinenter ex qua se omnibus, sibique omnes molestos reddunt? Quomodo non hæc ipsa discordia tam generalis, et sue ipsius conscientiae dissipatio est, et quod in ipso est, et grandis vineæ hujus, quam plantavit dæstra Domini, vestræ scilicet omnium unanimitatis, demolitio? Væ homini per quem scandalum venit! (*Math. xviii, 7*.) *Qui scandalizaverit*, inquit, *unum de his pusillis* (*Mare. ix, 41*): durum est quod: equitur. Quanto duriora metetur, qui tantam, et tam sanctam multitudinem scandalizat? Judicium prorsus durissimum portabit quicunque est ille. Sed hæc alias.

6. Nunc vero intendamus his, quæ a Sponso dicuntur super pusillis et astutis his animalibus demolientibus vineas. Pusillis dixerim, non malitia, sed subtilitate. Astutum siquidem natura hoc genus est animantis, promptiusque admodum ad nocendum in occulto: et videtur mihi congruentissime designare subtilissima quedam vitia specie palliata virtutum, qualium utique furmam præmissis ad notitiam exemplis, paucis licet, jam aliquantis per-

(224) Ita et Augustinus, epist. 100, ad Donatum proconsulem Africæ, n. r. 1: « Corrigi eos » (Do-

A expressi. Nec enim aliter nocere queunt, nisi quod se virtutes virtutum **1486** quadam similitudine mentiuntur. Sunt autem aut cogitationes hominum vanæ, aut factæ immissiones per angelos malos, angelos Satanæ, qui se transfigurant in angelos lucis (*II Cor. xi, 14*), parantes sagittas suas in pharetra, hoc est in occulto, ut sagittent in obscuro rectos corde (*Psalm. x, 2*). Unde et pusillas eas propter hoc reor dici, quo l' eam cætera vita quadam quasi corpulentia sui manifestate se præbeant, hoc genus pro sui subtilitate haud facile agnoscit, et ideo nec caveri possit, nisi duntaxat a perfectis et exercitatis, et quid habeant illuminatos oculos cordis ad discretionem boni et mali, maximeque ad discretionem spirituum, qui cum Apostolo possint dicere, quia non ignoramus astutas Satanæ, neque cogitationes ejus (*II Cor. ii, 11*). Et vide ne forte ob hoc a sponso jubeantur, non quidem exterminari, vel abigi, vel occidi, sed capi: quod videlicet huiusmodi spirituales, do osaque bestiolas omni vigilantia et cautela observari oporteat et examinari, et sic capi, id est comprehendi, in astutia sua. Ergo, cum proditur dolus, cum fraus aperitur, cum convincitur falsitas; rectissime tunc dicitur capta vulpes pusilla, quæ demoliebatur vineam. Denique, dicimus hominem in sermone capi, sicut habes in Evangelio, quia convenerunt Pharisei in unum, ut caperent Jesum in sermone (*Matth. xxii, 15*).

C 7. Ita ergo sponsus capi jubet vulpes pusillas, quæ demoluntur vineas, id est deprehendi, convinci, prodi. Solum hoc malignitatis genus id proprium habet, ut agnatum jam minime noceat, ita ut agnoscit, sit illi expugnari. Quis enim, nisi demens, comperta decipula sciens et prudens pedem mittit in illam? Sufficit proinde si capiantur quæ ejusmodi sunt, hoc est, si prodias et deducas ad medium; quippe quibus apparere, perire est. Non sic cætera vitia. Nempe manifeste veniunt, manifeste nocent; scientes captivant, superant reluctantis, utpote vi, non dolo agentia. Ergo contra huiusmodi aperte saevientes bestias non investigatione opus est, sed refrenatione. Solas has vulpes parvulas, dissimilatrices maximas, quia proditæ jam non nocent, sufficit educi in lucem, et capi in calliditate sua. Nam foveas habent. Tali itaque ex causa vulpes istæ et capi jubentur, et parvulae describuntur. Vel ideo parvulae, ut nascentia vitia in ipso ortu, donec utique parvula sunt, vigilanter observans illico comprehendendas, ne crescat plus noceant et difficilius capiantur.

D 8. Et si juxta allegoriam Ecclesiæ vineas, vulpes haereses, vel potius haereticos ipsos intelligamus: simplex est sensus, ut haeretici capiantur potius, quam effugentur. Capiantur, dico, non armis, sed argumentis, quibus refellantur errores eorum; ipsi vero, si fieri potest, reconcilientur catholice, revocentur ad veram fidem (224). Hæc est enim voluntas ejus qui vult omnes homines salvos fieri, et natistas) « cupimus, non necari; nec disciplinam circa eos negligi volumus, nec suppliciis quibus di-

ad agnitionem veritatis venire (*I Tim.* n. 4). Hoc denique velle se perhibet, qui non simpliciter, *capite vulpes*, sed, *capite*, inquit, *nobis vulpes*. Sibi ergo et sponsæ suæ, id est catholicæ, jubet acquiri has vulpes, cum ait, *Capite eas nobis*. Itaque homo de Ecclesia exercitatus et doctus, si cum haeretico homine disputare aggreditur, illo intentionem suam dirigere debet, quatenus ita errantem convincent, ut et convertat, cogitans illud apostoli Jacobi: *Quia qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suæ, salvabit animam ejus a morte, et operit multitudinem peccatorum* (*Jac.* v. 20). Quod si reverti noluerit, nec convictus post primam jam et secundam admonitionem, utpote qui omnino subversus est; erit secundum Apostolum devitandus (*Tit.* iii, 10). Ex hoc jam melius, ut quidem ego arbitror, effugatur, aut etiam religatur (225), quam siniturvineas demoliri.

9. Nec propterea sane nihil se egisse putet qui haereticum vicit et convictus, haereses confutavit, verisimilia 1-187 a vero clare aperteque distinxit; prava dogmata, plana et irrefragabili ratione prava esse monstravit; pravum denique intellectum, extollentem se adversus scientiam Dei, in captivitatem rediget. Nempe cepit nihilominus, qui talia operatus est, vulpem, etsi non ad saltem illi; et cepit eam sponso et sponsæ, quamvis aliter. Nam, etsi haereticus non surrexit de face, Ecclesia tamen confirmatur in fide: et quidem de profectibus sponsæ sponsus sine dubio gratulatur. Gaudium etenim Domini est fortitudo nostra (*II Esdr.* viii, 10). Denique non putat a se aliena lucra nostra, qui se nobis tam dignanter associat, dum jubet capi vulpes, non sibi, sed nobis secum. *Capite*, inquiens, *nobis*. Advertere est enim quod ait, *nobis*. Qui hac voce socialius? An non tibi videtur hoc dicere, quasi quidam pater familias, qui per se nihil habeat, sed

gni sunt exerceri. Sic igitur erum peccata compescere, ut sint quos peccasse pœnitentia, » etc. Idem epist. 133, 134 et 139, hortatur Marcellinum et Apringium præfectorum, ut haereticos puniant, citra supplicium capitis, memores christiane mansuetudinis. Verum epist. 43, ad Vincentium, multis ostendit, terrore et legum rigore salubriter haereticos constringi ad fidem catholicam. Se quidem ejus aliquando sententias fuisse, nulla vi cum haereticis sed sola predicatione agendum: nunc aliquorum sententiis et exemplis inductum mutasse sententian, atque arbitrari, leges et arma principum recte implorari adversus haereticos, modo id fiat animo corrigendi. Utitur ad hoc peridoneo simili, de phrenetico in præceps currente, cui manus et vincula injicere beneficium censri debet. Confirmat exemplo. Circumcellionum, quorum multos jam habebat Ecclesia catholicos: « Qui tamen, » inquit num. 2, « ad hanc sanitatem non perducerentur, nisi legum istarum que tibi » (*Vincentio Rogatiano*) « dispergant, vinculis tanquam phrenetici ligarentur. » Unde post multa subdit, num. 17: « His ergo exemplis a collegis meis mihi propositis cessi. Nam mea primitus sententia non erat, nisi neminem ad unitatem Christi esset cogendum; verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vineendum, ne fictos catholicos haberemus, quos apertos haereticos novemus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium

A omnia communia cum uxore et filiis atque domesticis? Et qui loquitur Deus est minime tamen ut Deus id loquitur, sed ut sponsus.

10. *Capite nobis vulpes*. Vides quam socialiter loquitur, qui socium non habet? Poterat dicere: Mihi, sed malnit, *nobis*, consortio delectatus. O suavitatem! o gratiam! o amoris vim! Itane summus omnium unus factus est omnia? Quis hoc fecit? Amor, dignitatis nescius, dignatione dives, affectu potens, suasu efficax. Quid violentius? Triumphat de Deo amor. Quid tamen tam non violentum? Amor est. Quæ est ista vis, quæso, tam violenta ad victoriæ, tam vieta ad violentiam? Denique semetipsum exinanivit (*Philipp.* ii, 7), ut scias amoris fuisse, quo plenitudo effusa est, quod altius adaequata est, quod singularitas associata est. Cum quoniam tibi, o admirande spouse, tam familiare consortium? *Nobis*, inquis, *capite*. Cui tecum? an Ecclesia de gentibus? De mortalibus et peccatoribus collecta est. Illam scimus quæ sit. Sed tu quis es, *Ethiopissæ* hujus tam devotus, tam ambitiosus amator? Sane non alter Moyses, sed plus quam Moyses (*Num.* xii, 1). Num tu ille es speciosus forma præ filiis hominum? (*Psal.* XLIV, 3.) Parum dixi; candor es vitæ æternae, splendor et figura substantiae Dei (*Hebr.* i, 3); postremo super omnia Deus benedictus in sœcula. Amen (*Rom.* ix, 5).

ADMONITIO IN DUOS SERMONES SEQUENTES. *Epiſtole Evervini, hucusq[ue] inter sermones hic editæ, locum opportuniorem assignavimus inter epistolas diversorum ad Bernardum. Vide Opp. tom. Icol. 676. EDIT.*

SERMO LXV.

De clandestinis haereticis, quorum præpostoram religionem et studium occultandi mysteria sua, nec non scandalosum seminarum contubernium perstringit.

1. Duos vobis super uno capitulo disputavi sermonis, sed demonstrantium superbatur exemplis. Nam primo mihi opponebatur civitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad unitatem catholicam timore legum imperialium conversa est: quam nunc videamus ita hujus vestre animositatis perniciem detectari, ut in ea nunquam fuisse credatur, » etc. Rationem, cur præter doctrinam, vim et terrorem adhibere oporteat, eadem epistola paucis indicat. « Nam si docerentur, » inquit num. 3, « et non terrentur; vetustate consuetudinis obdurate ad capessendam viam salutis pigris moverentur. » Ita Augustinus, a cuius vestigii non solet discedere Bernardus. Unde et serm. 66 in Cant. num. 12, ita ait: « Fides snadenda est, non imponenda. Quantumquani melius procul dubio gladio coercerentur, illius videlicet, qui non sine causa gladium portat, quam in suum errorem multos trahicere permittantur. » Hinc patet facilis modus conciliandi diversas in hac quæstione sententias: nempe, de quorum facili conversione spes est, tractentur mitius, et doceantur potius quam cogantur. At qui virus perfidiae in plures diffundere moluntur, legum severitate premanter. Confer epist. 363.

(225) Quid sic haereticum religari apud Bernardum, intelligitur ex sequentis sermonis num. 1, ubi haereticus dicitur « foris religatus condemnata impiate et impio foras missu. »

mones : tertium paro [*alias*, edere paro], si audice noui tædeat. Et necessarium reor. Nam quod ad nostram quidem spectat domesticam vineam, quæ vos estis, satis me arbitror in duobus fecisse sermonibus pro munimento illi adversus insidias tripartiti generis vulpium, qui sunt adulatores, detractores, ac seductorii quidam spiritos, gnari et assueti mala sub specie boni inducere. Verum dominicæ vineæ non ita. Illam loquor, quæ implevit terram, cuius et nos portio sumus : vineam grandem nimis, Domini plantatam manu, redemptam sanguine, rigatam verbo, propagatam gratia, fecundataam spiritu. Ergo plus proprii euram gerens, in commune minus profui. Movet me autem pro ipsa multitudo demilientum eam, defensantium paucitas, difficultas defensionis. Difficultatem occultatio facit. Nam cum Ecclesia semper ab initio sui vulpes haberet, cito omnes compertæ et captæ sunt. Confligebat hæreticus palam (nam inde hæreticus maxime, quod palam vincere cupiebat), et succumbebat. Ita ergo facile illæ capiebantur vulpes. Quid enim si posita in lucem veritate hæreticus in suæ pertinaciae tenebris remanens, solus foris religatus aresceret ?

148-149 Nihilominus capta reputabatur vulpes, condemnata impietate, et impio foras missa, ostentui atque jam victiro, non fructui. Ex hoc, juxta prophetam, erant illi ubera arentia, et venter sterilis (*Ose.*, xi, 14); quia non repulslat error publice confutatus, et falsitas aperta non germinat.

2. Quid faciemus his malignissimis vulpibus, ut capi queant, quæ nocere quam vincere malunt, et ne apparere quidem volunt, sed serpere ? Omnibus una intentio hæreticis semper fuit captare gloriam, de singularitate scientiæ. Sola ista malignior cæteris versutiorque hæresibus, damnis pascitur alienis, propriae negligens. Docta, credo, exemplis veterum, quæ proditæ evadere non valebant, sed confessim capiebantur, cauta est novo maleficii genere operari mysterium iniqnitatis, eo licentius quo latentius. Denique indixere, ut dicitur, latebras sibi, firmaverunt sibi sermonem nequam. Jura, perjura ; secretum prodere noli. Enimvero alias ne tenuiter quidem jurare ullatenus acquiescent, propter illud de Evangelio : *Non jurare neque per cælum, neque per terram* (*Matth.* v, 34, 35), etc. O stulti et tardi corde, repleti plane Pharisaico spiritu liquantes culicem, et camelum glutientes ! (*Matth.* xxiii, 24). Jurare non licet, et pejerare licet ? An

(226) In similem sensum hæc verba Scripturæ accepit S. Gregorius Magnus, lib. i in *Ezech.* hom. 6, init. Cum tamen hodie sensu plane contrario legantur in editione Vulgata, hoc modo : *Gloria Dei est celare verbum et gloria regum investigare sermonem*. Unde monet Cornelius a Lapide in hunc locum, crassum mendum esse in Gregorio : et non tantum verba Scripturæ corrigit, sed et Gregorii verba, contra ejus mentem et institutum, nisi fallor, immutat. Nam mens Gregorii est eo loco : Prophætica quidem mysteria obscura esse; attamen quia ad Dei gloriam sp̄ctat, mysteria sermonis ejus aperire in hoc nobis incumbendum, etc. Eodem plane sensu

A in hoc solo utrumque licet ? De quonam mihi Evangeliorum loco producitis istam exceptionem, qui ne iota quidem, ut falso gloriarni, præteritis ? Patet vos et superstitiose observare de juramento, et flagitiouse præsumere de perjurio Operversitatem ! Quod ad cautelam consultum est, videlicet, *non jurare*; hoc isti mandati vice tam contentiose observant : et quod immobili jure sanctum est non pejerandum scilicet, hoc tanqnam indifferens pro sua voluntate dispensant. Non inquiunt, sed ne mysterium publicemus. Quasi gloria Dei non sit revelare sermonem. An Dei invident gloriae ; Sed magis credo quod pandere erubescant scientes inglorium. Nam nefanda et obscena dicuntur agere in secreto, siquidem et vulpium posteriora fetent.

B 3. Sed taceo quæ negarent : ad manifesta respondeant. An juxta Evangelium carent sanctum dare canibus, et margaritas porcis (*Matth.* vii, 6) ? At istud aperte fateri est, se non esse de Ecclesia, qui omnes qui de Ecclesia sunt, canes censent et porcos. Sine exceptione enim omnibus qui de sua secta non sunt, suum illud, quidquid est, subtrahendum exstimator. Cæterum hoc etsi sentiant, non respondebunt, ne manifesti fiant, nempe quod omni modo fugiunt, sed non effugient. Responde mihi, o homo, qui plus quam oportet sapis, et plus quam dici potest desipis. Dei est, an non, mysterium quod occultas ? Si est, cur non ad ejus gloriam pandis ? Nam gloria Dei, revelare sermonem. Si non, cur fidem habes in eo quod non est Dei, nisi quia hæreticus es ? Aut igitur Dei secretum ad Dei gloriam prodant ; aut Dei negent mysterium, et minime se hæreticos negent ; aut certe nihilominus manifestos se fateantur inimicos glorie Dei ; qui nolunt manifestum fieri, quod ei norunt forcæ ad gloriam. Stat nempe Scripturæ veritas : *Gloria regnum celare verbum, gloria Dei revelare sermonem* (*Pr. xxv, 2*) (226).

Non vis tu revelare ? Non ergo vis Deum glorificare. Sed forte recipit Scripturam hanc. Ita est : solis Evangelii se prolitor æmulatores, et solos. Respondeant proinde Evangelio. Quod dico, ait, *in tenebris, dicite in lumine ; et quod in aure auditis, prædictate super tecta* (*Matth. x, 27*). Jam non licet silere. Usquequo occultum tenetur, quod palam Deus fieri jubet ? Usquequo opertum est Evangelium vestrum ? Suspicor ; vestrum non est Pauli : nam ille suum fatetur opertum non esse. *Etsi, inquit, opertum est Evangelium meum, in his opertum est qui*

his verbis utitur Bernardus hoc sermone. Hæc non ad culpandum genuinam lectionem, sed ad ostendendum quomodo Patres legerint, prout eorum lectio passim plurimis in locis a nostra Vulgata dissidet. Quis autem putet singulis locis ad normam Vulgatae corrigendos ? Illud hic obiter monemus, sententiæ Salomonis, juxta lectionem Patrum, apprime congruere illam angeli Raphaelis ad utrumque Tobiam : *Etenim sacramentum regis abscondere bonum est ; opera autem Dei revelare, honorificum*. *Tob. cap. xii, 7*. Alioquin de conciliacione hujus sententiæ cum gnoma Salomonis viderint interpres. Vulgata faveat graecum LXX.

pereunt (*II Cor.* iv, 3). Vide te ne vos diceret, apul quos Evangelium invenitur opertum. Quid apertius quod pereatis? An forte nec Paulum **¶ 193** recipitis? De quibusdam ita audiui. Non enim inter vos omnes per omnia concordatis, eti a nobis omnes dissentiat.

4. At vero eorum verba, et scripta, et traditiones, qui corporaliter cum Salvatore fuerunt, pari auctoritate Evangelii concti, ni fallor, indifferenter recipitis. Nunquid illi opertum tenuere Evangelium suum? Nunquid in Deo carnis infirma, mortis horrida, crucis ignominiam tacuere? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum (*Psalm.* xviii, 5). Ubi apostolica forma et vita, quam jactatis? Illi clamant, vos susurratis; illi in publico, vos in angulo; illi ut nubes volent (*Isai.* lx, 8), vos in nebris ac subterraneis, domibus delitescitis. Quid simile illis in vobis ostenditis? An quod vobiscum mulierculas non utique circumducitis, sed includitis? Non aequa comitatio, ut coabitatio, suspicioni patet. Verum quisnam de illis sinistrum quidpiam suspicaretur, qui mortuos sascitabant? Fac tu simi-jiter, et una recubantem putabo feminam virum. Alioquin temere tibi usurpas illorum dispensationem, quorum sanctitatem non habes.⁴ Cum femina semper esse, et non cognoscere feminam, nonne plus est quam mortuum suscitare? Quod minus est non potes; et quod majus est vis credam tibi? Quotidie latus tuum ad latus juvenculae est in mensa; lectus tuus ad lectum ejus in camera, oculi tui ad illius oculos in colloquio, manus tuæ ad manus ipsius in opere: et continens vis putari? Esto ut sis: sed ego suspicione non careo. Scandalum mihi es: tolle scandali causam, quo te probes verum, ut jactitas, Evangelii æmulatorem. Quis scandalizaverit unum de Ecclesia, nonne Evangelium condemnat illum? Tu Ecclesiam scandalizas. Vulpes es demoliens vineam. Juvate me, socii, ut capiatur; vel potius capite vos nobis eam, o angeli sancti. Versuta est valde, opera est iniuitate et impietate sua. Plane tam pusilla atque subtilis, ut facile quidem humanos frustretur obtutus. Nunquid et vestros? Propterea vox illa ad vos, utpote sodales sponsi: *Capite nobis vulpes parvulas* (*Cant.* ii, 15). Ergo facite quod jubemini; capite nobis hanc tam versipellem vulpeculam, quam ecce jamdiu frustra insequimur. Docete et suggerite, qualiter fraus deprehendatur. Hoc enim est cepisse vulpem; quia longe plus nocet falsus catholicus, quam si verus appareret haereticus (227). Non est autem hominis scire quid sit in homine, nisi quis forte ad hoc ipsum fuerit vel illuminatus Spiritu Dei, vel angelica informatus industria. Quos signum dabitis, ut palam fiat pessima haeresis haec, docta mentiri non lingua tantum, sed vita?

5. Et quidem recens vastatio vineæ vulpem indi-

(227) Quidam codices simpliciorem lectionem habent, quam verus haeticus. Edili primi nostram præferunt cum aliis scriptis.

Acat adfuisse: sed nescio qua arte fingendi ita sua confundit vertigia callidissimum animal, ut qua vel intret, vel exeat, hand facile queat ab homine deprehendi. Cumque pateat opus, non appetat auctor; ita præ ea quæ in facie sunt, cuncta dissimulat. Denique si fidem interroges, nihil christianus; si conversationem, nihil irreprehensibilis: et quæ loquitur, factis probat. Videas hominem in testimonium sua fidei frequentare ecclesiam, honorare presbyteros, offerre munus suum, confessionem facere, sacramentis communicare. Quid fidelius? Jam quod ad vitam moresque spectat, neminem circumvenit, neminem supergreditur, neminem concurrit. Palent iusuper ora jejuniis, pacem non comedit otiosus, operatur manibus unde vitam sustentat. Ubi jam vulpes? Tenebamus eam: quomodo elapsa est e manibus? Quonodo tam repente disparuit? Instemus, investigemus: a fructibus ejus cognoscemus eam. Et certe vinearum demoliti testatur vulpem. Mulieres, reliectis viris, et item viri, dimissis uxoribus, ad istos se conferunt. Clerici et sacerdotes, populis ecclesiisque reliectis, intonsi et barbati apud eos inter textores et textrices **¶ 193** plerumque inventi sunt. An non gravis demolitio ista? an non opera vulpium haec?

6. Verum non apud omnes forte ista tam manifesta deprehenduntur: et si sint, non est unde probentur. Quonam modo capimus illos? Revertamur ad consortium et contubernium seminarum hoc enim inter eos nemo qui careat. Interrogo unum quempiam horum. Heus tu, bone vir! quænam haec mulier, et unde haec tibi? Uxor tua? Non, inquit, nam voto meo istud non convenit. Filia ergo? Non. Quid igitur? Non soror, non neptis, non aliquo saltem propinquitatis vel affinitatis gradu attinens tibi? Nullo prorsus. Et quomodo tuta tibi cum ista continentia tua? Sane nec licet tibi istud. Cohabitationem, si nescis, virorum et seminarum in iis qui vovere continentiam, Ecclesia vetat (228). Si non vis scandalizare Ecclesiam, ejice feminam. Alioquin ex hoc uno cetera, quæ non adeo manifesta sunt, proœcul dubio creditibilis sunt.

D7. Sed quo mihi, inquit, Evangelii loco monstras prohibitum istud? Evangelium appellasti; ad Evangelium ibis. Si obedias Evangelio, non facies scandalum, probabet enim plane Evangelium scandalum fieri. Facis autem tu, istam non amovendo juxta constitutum Ecclesiæ. Suspectus eras, at nunc manifeste censemere et contemptor Evangelii, et Ecclesiæ aduersator. Quid judicatis, fratres? Si pertinax fuerit ut nec obediatur Evangelio, nec Ecclesiæ acquiescat, quin jam tergiversari potest? Nonne aperte vobis videtur deprehensa fraus, et comprehensa vulpes? Si non amovet feminam, nou amovet scandalum; si nou amovet scandalum cum amovere possit, transgressor tenetur Evangelii. Quid factura

(228) Cap. *A nobis de Cohabit.* cler. Synod. Nicæna, can. 3 ref. cap. *Interdixit*, dist. 37, etc.

Ecclesia est, nisi ut amoveat illum qui non vult amovere scandalum, ne sit similis illi inobediens? Nam mandatum habet ex hoc in Evangelio, non parere oculo scandalizanti se, non manui, non pedi; se eruere illum, abscondere ista, et projicere a se. Si, inquit, *Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* (*Matth. xviii. 6-9, 17*).

8. Fecimusne aliquid? Puto quia fecimus. Cepimus vulpem, quia fraudem percepimus. Manifesti sunt qui latebant falsi Catholici, veri deprædatores catholice. Etenim dum mecum dulces capiebas cibos (corpus dico et sanguinem Christi), dum in domo Dei ambulavimus cum consensu, fuit suadendi locus, imo opportunitas seducendi, juxta illud *Sipientiae: Simulator ore decipit amicum suum* (*Prov. xi. 9*). Nunc autem facile, secundum sapientiam Pauli, post unam [alias, primam] et secundam admonitionem haeticum hominem devitabo, sciens quia subversus est qui ejusmodi est (*Tit. iii. 10, 11*); ac proinde cautus providere, ne jam sit et subversor. Itaque nonnihil est, juxta verbum Sapientis, in insidiis suis captos esse iniquos (*Prov. xi. 6*), illos præseruit iniquos, qui insidiis pro armis uti cauti sunt. Nam conflictus omnino ab his et defensio periiit. Vile nempe genus est et rusticum, ac sine litteris, et prorsus imbelli. Denique vulpes sunt, et pusillæ; sed neque illa, in quibus male sentire dicuntur, defensibilia sunt; nec tam subtilia, quam suasibilia, idque duntaxat mulierculis rusticis et idiotis, et quales utique omnes sunt, quotquot adhuc de secta hac esse expertus sum. Nec enim in euntes assertionibus eorum, nam multæ sunt, novum quid aut inauditum audisse me recolo, sed quod tritum est, et diu ventilatum inter antiquos haeticos, a nostris autem contritum et eventilatum. Dicendum tamen, et dicam quenam, illæ inceptiæ sint; partim quas seiscitantibus se Catholicis minus caute respondentibus ipsi confessi sunt partim **1491** quas divisi ab invicem litigantes de invicem prodiderunt, partim quoque quas nonnulli eorum redeuntes ad Ecclesiam detexerunt: non quod ad omnes respondeam, nec enim necesse est, sed tantum ut innotescant. At istud alterius erit opus sermonis, ad laudem et gloriam nominis sponsi Ecclesiae Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXVI.

De erroribus haeticorum circa nuptias, baptismum parvolorum, purgatorium, orationes pro defunctis et invocationem sanctorum.

1. *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demolunt vineas* (*Cant. ii. 15*). Ecce ego ad vulpes istas. Ipsæ sunt quæ prætergrediuntur viam, et vindemiant vineam. Non sunt contentæ deserere viam, nisi ei desertire vineam possint addentes prævaricatio-

(229) Nescio an id dicturus fuisset Bernardus, si Colonienses isti, Henricum, a quo Henriciani haeticæ, auctorem habuissent. Quanquam similia utrumque dogmata erant, ut patet conferenti epist.

A nem. Non sufficit haeticos esse, nisi et hypocritæ sint, ut sit supra modum peccans peccatum. Hi sunt qui veniunt in vestimentis ovium ad undandas oves et spoliandos arietes. An non tibi utraque res impleta videtur, ubi et fide plebes, et plebis sacerdotes deprædati inveniuntur? Quinam isti prædones? Hi oves sunt habitu, astu vulpes, actu et crudelitate lupi. Hi sunt qui boni videri, non esse; mali non videri, sed esse volunt. Mali sunt, et boni videri volunt, ne soli sint mali; mali videri timeant, ne parvi sint mali. Etenim minus semper malitia palam nocuit, nec unquam bonus, nisi boni simulatione deceptus est. Ita ergo in malum bonorum boni apparere student; mali nolunt, ut plus liceat malignari. Neque enim est apud eos virtutes colere, B sed vitia colorare quodam quasi virtutum minio. Denique superstitionis impietatem nomine religionis intitulant. Innocentiam definiunt, tantum in aperto non laedere, innocentiae proinde solum sibi vindicantes colorem. In operimentum turpitudinis, continentiae se insigniere voto. Porro turpitudinem in solis existimant reputandam uxoribus: cum vel sola sit ea, quæ cum uxore est, causa, quæ turpitudinem excusat in coitu. Rusticani homines sunt et idiotæ, et prorsus contemptibiles: sed non est, dico vobis, eum eis negligenter agendum. Multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit (*II Tim. ii. 16, 17*).

2. Denique non neglexit Spiritus sanctus, qui de his quondam tam manifeste valicinus est, dicente C Apostolo: *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mandacium, et cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione* (*ITim. iv. 13*). Istos prorsus, istos dicebat. Hi nubere prohibent, hi a cibis abstinent quos Deus creavit, de quibus postea videbimus. Nunc autem videte, si non proprie dæmonum et non hominum ludificatio hæc, secundum quod prædicterat Spiritus. Quæ ab illis suæ sectæ auctorem; neminem dabunt. Quæ haeresis non ex hominibus habuit proprium haeresiarcham? Manichæi Manem habuere principem et præceptorem, Sabelliani Sabellium, Ariani Arium, Eunomiani Eunomium, Nestoriani Nestorium. Ita omnes cæteræ hujusmodi pestes, singulæ singulos magistros, homines habuisse noscuntur, a quibus originem simul duxere et nomen. Quo nomine istos titulove censem? Nullo (229); quoniam non est ab homine illorum haeresis, neque per hominem illam acceperunt. Absit tamen ut per revelationem Jesus Christi, sed magis et absque dubio, uti Spiritus sanctus prædixit, per immissionem **1495** et fraudem dæmo-

D 240, Coloniensium duas classes notat Evervinus, quas Bernardus, nonnisi obseure, disunguit in tunc sermonis 63.

morum, in hypocrisi loquentium mandacium, prohibentium nubere!

3. In hypocrisi plane hoc et vulpina dolositate loquuntur, fingentes se amore id dicere castitatis, quod magis causa turpitudinis fovendae et multiplicanda adinvenerunt. Res tamen tam in aperto est, ut mirer quomodo unquam homini Christiano persuaderi potuerit, nisi quod hi adeo aut bestiales sunt, ut non advertant, qualiter omni immunditia laxat habenas, qui nuptias damnat; aut certe ita pleni nequitia, et diabolica malignitate absorpti, ut advertentes dissimulent, et latentur in perditione hominum. Tolle de Ecclesia honorabile connubium et torum immaculatum (*Hebr. xiii, 4*): nonne reples eam concubinariis, incestuosis, seminifluis, moliibus, masculorum concubitoribus, et omni denique genere immundorum? Elige ergo utrumlibet, aut salvari universa monstra haec hominum, aut numerum salvandorum ad continentium redigi paucitatem. Quam parcus in uno! quam largus in altero! Neutrum horum competit Salvatori. Quid? corona-bitur turpitude? Nihil minus decet honestatis auctorem. Damnabitur universitas praeter pauculos continentes? Non est hoc esse Salvatorem. Rara in terris continentia, neque pro tantillo quaestu ad terras plenitudo illa semetipsam exinanivit. Et quomodo de illa omnes accepimus, si solis indulxit continentibus participium sui? Non est quod ad hoc respondeant. Sed neque ad illud credo. Si honestati in cœlis est locus, non sit autem honesto et turpi consortium, sicut non est societas luci ad tenebras: profecto neminem immundorum locus in loco salutis manet. Si quis aliter sapit, arguet illum apostolica vox, absque omni ambiguo asserens: *Quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt* (*Galat. v, 21*). Qua jam exiet de caverna haec insidiosa vulpecula? Puto in fovea deprehensam, in qua sibi duo quasi foramina fecerit, unum quo intret, alterum quo exeat. Nam consuevit ita. Vide ergo quomodo utrobius illi interclusus sit exitus. Si solos in cœlestibus collocat continentes, perit ex maxima parte salus; si omnem spurcitiam pariter cum continentibus collocat, perit honestum. Sed justius perit ipsa, neque hac exitura, neque illac, reclusa perpetuo, et capta in fovea quam fecit.

4. Quidam tamen dissentientes ab aliis, inter solos virgines matrimonium contrahi posse fatentur. Verum quid in hac distinctione rationis afferre possint, non video: nisi quod pro libitu quisque suo sacramento Ecclesiæ, tanquam matris viscera, dente vipereo certatim inter se dilacerare contendunt. Nam quod dicuntur prætendere de primis conjugibus, quia virgines erant; quid istud, quæso, matrimonii præjudicat libertati, quoniam et inter non virgines contrahi licet? Sed nescio quid se in Evangelio invenisse susurrant, quod suæ ineptiae frustra existimant suffragari. Illud credo, quod Dominus cum præmisisset testimonium de Genesi: *Et creavit dominus Deus ad imaginem et similitudinem suam, masculum et feminam creavit illos; postea intulit;*

A *Ergo quod Deus coniunxit, homo non separat* (*Gen. i, 27; Matth. xix, 4, 6*). Illos, inquit, conjunxit Deus, quia virgines ambo erant, et jam non licuit separari: nou erit autem ex Deo copulatio secus præsumpta. Quis tibi dixit propterea a Deo conjunctos, quia virgines erant? Nam Scriptura hoc non loquitur. An non virgines erant, inquit? Erant; sed non est id ipsum, copulatos virgines, et copulatos quia virgines. Quanquam ne hoc quidem nominatim dictum reperies, quod virgines essent, quamvis es-sent. Sexuum sane expressa diversitas est, non virginitas, cum dictum est: *Masculum et feminam creavit, illos.* Merito quidem. Non enim maritalis copula corporum requirit integratatem, sed sexuum aptitudinem. Bene proinde ipsam instituens Spiritus sanctus, sexum expressit, **1496** et virginitatem tacuit, nec dedit occasionem venandi verbum insidiosis vulpeculis. Quod utique libenter fecissent; quamvis id quoque frustra. Quid enim si dixisset: Virgines creavit illos? Num propterea continuo obtinuisses, solos virgines licere conjungi? tamen quomodo exultasses ex sola verbi occasione? quomodo exsufflasses secundas et tertias nuptias? quomodo insultasses catholice, scorta lenonesque ad invicem tanto libentius conjungenti, quanto proinde eos de turpi ad honestum transire non dubitat? Fortassis et reprehenderes Deum prophetæ præcientem fornicariam ducere (*Ose. 1, 2*): nunc autem et occasio deest, et libet gratis hæreticum esse. Nam C testimonium quod usurasti ad astruendum errorem tuum, plus ad destruendum valere inventum est; pro te facere nihil, contra te plurimum.

5. Nunc autem audi, quod te ex toto aut confundit, aut corrigit, et heresim tuam prorsus conterit et comminuit. *Mulier quanto tempore vir ejus vivit, alligata est viro; si autem dormierit vir ejus, soluta est a lege viri; cui vult nubat, tantum in Domino* (*I Cor. vii, 39*). Paulus est qui concedit viduæ, ut cui vult nubat: et tu contra præcipis: Nulla præter virginem nubat, et hoc nonnisi virgini, ut non cui vult, nubat vel ipsa. Quid manum Dei abbrevias? quid largam benedictionem nuptiarum restrin-gis? quid proprium vindicas virginis, quod indultum est sexni? Non concederet hoc Paulus, nisi licaret. D At parum dico, concedit: vult quoque. *Volo*, inquit, *adolescentiores nubere* (*I Tim. v, 14*): nec dubium quin viduas dicat. Quid manifestius? Ergo quod concedit, quia licet; etiam vult, quia expedit. Quod licet et expedit, hæreticus probabet? Nihil ex hac prohibitione persuadebit, nisi quod hæreticus est.

6. Superest ut et de residuo apostolice prophe-tia isto aliquantulum exagitemus. Abstinent namque hi, ut prædictit ille, a cibis, quos creavit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione (*I Tim. iv, 3*): hinc quoque hæreticos se probantes, non sane quia abstinent, sed quia hæretice abstinent. Nam et ego interdum abstineo; sed abstinentia mea satis-factio est pro peccatis, non superstitione pro impietate. Num redarguius Paulum, quod castigat corpus suum, et in servitatem redigit? (*I Cor. ix, 27*). Abs-

tinebo a vino, quia in vino luxuria est (*Ephes.* v, 18); aut si infirmus sum, modice utar, juxta consilium Pauli (*I Tim.* v, 23). Abstinebo a carnis, ne dum nimis nutritur carnem, simul et carnis nutrient vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tandeat, et ne improperet etiam mihi propheta, quia panem meum comederim in saturitate (*Ezech.* xvi, 49). Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, ne distensio sane ventris usque ad titillationem pertingat libidinis. Haereticus aliter. Nempe horret lac, et quidquid ex eo conficitur: postremo omne quod ex coitu concreatur. Recte et Christiane, si non idecirco quia ex coitu, sed ne ad coitum provocent.

7. Cæterum quid sibi vult, quod ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspicionem generat mihi observatio ista ciborum tam signanter expressa. Verumtamen si de regula medicorum hoc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo unquam odio habuit, si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est spiritualium medicorum schola; etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de iusania Manichæi (230) præscribis beneficentiae Dei, ut quod ille ereavit et donavit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modo ingratus, sed et censor temerarius immundum decernas, et tanquam a malo abstineas; non plane abstinentiam collaudabo, sed execrabor blasphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. *Omnia munda mundis*, ait ille rerum optimus aestimator; et nihil **1-197** immundum, nisi ei qui immundum quid putat: *Immundis autem, et infidelibus nihil est mundum, sed polluta est eorum mens et conscientia* (*Tit.* i, 15). Væ qui respuitis eibos, quos Deus creavit, judicantes immundos et indignos, quos tracieatis in corpora vestra: cum propterea vos corpus Christi, quod est Ecclesia, tanquam pollutos et immundos expuerit.

8. Non ignoro, quod se et solos corpus Christi esse gloriuntur: sed sibi hoc persuadeant qui illud

(230) Omnes, aut fere omnes illorum temporum haeretici Manichæorum deliriis dementati erant, ut in Præfatione generali dictum est. Nec mirum proinde, si tantopere veritatem corporis Christi in Eucharistia aversabantur, qui verum in Christo corpus fuisse negabant.

(231) Bernardus hoc in loco quibusdam fortasse videbitur haereticis denegare potestatem consecrandi: quod quidam ad eam accedit heterodoxorum sententiam, quorum patroni fuere Donatistæ, qui a malis pollui Sacraenta, eorumque effectum impediendi dicebant, ut quidquid ab iis, præsertim haereticis, attentatum esset, tanquam infectum, atque iterandum esse docerent. Hunc errorem valide refutavit S. Augustinus variis in locis, prolata contra eos antiqua Ecclesiæ consuetudine Baptismi haereticorum non iterandi, adhibitusque perspicuis tum rationibus, tum etiam Scripturæ sacrae testimoniis. Quare merito contra eum errorem editus est hic canon 12 sess. 7, in Tridentino concilio: « Si quis dixerit ministrum, in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia quæ ad Sacramentum con-

A quoque persuasum habent, potestatem se habere quotidianie in mensa sua corpus Christi et sanguinem consecrandi (231) ad nutriendum se in corpus Christi et membra. Nempe jactant se esse successores apostolorum, et apostolicos nominant, nullum tamen apostolatus sui signum valentes ostendere. Quousque lucerna sub modio? *Vos estis lux mundi*, dictum est apostolis: et ideo apostoli super candelabrum, ut toto luceant mundo. Pudeat successores apostolorum lucem non esse mundi, sed modii, mudi autem tenebras. Dicamus eis: *Vos estis teæbre mundi*: et transeamus ad alia. Se dicunt Ecclesiam. Sed contradicunt ei qui dicit: *Non potest civitas abscondi supra montem composita* (*Matth.* v, 14-16). Itane lapidem de monte abscissum sine manibus, montem factum, et impletum mundum (*Dan.* n, 34, 35), vestris creditis inclusum antris? Et ne hic quidem immorandum. Ipsa opinio refutat publicari suo contenta susurrio. Ilabet, et semper habebit integrum Christus hereditatem suam, et possessioem suam terrinos terræ. Se potius subtrahunt huic magna barreditati, qui Christo illam conantur detrahere.

9. Videte detractores, videte canes. Irrideat nos, quod baptizamus infantes; quod oramus pro mortuis, quod sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in utroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis et parvulis, in vivis et mortuis; hinc quidem infanticibus ex impossibilitate naturæ, inde vero adultis ex difficultate continentiae præscribentes. Porro mortuos viventium fraudantes auxiliis, viveentes nihilominus sanctorum, qui decesserunt, suffragiis spoliantes. Absit! Non reliquet Dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris, nec contentus erit paucitate haereticorum, qui omnes redemit. Neque enim parva, sed plane copiosa apud eum redemptio. Quantus vero numerus istorum ad magnitudinem pretii? Se magis pretio fraudant, qui ipsum evacuare conantur. Quid enim si infans pro se loqui non potest, pro quo vox sanguinis fratris sui, et talis fratris, clamat ad

ficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficeret aut conferre Sacramentum; anathema sit. » « Quæ canonis doctrina, » inquit Estius in lib. iv Sent. dist. 1, par. 25, « cum sit generalis, generaliter accipienda est de ministro quocunque, in quoque mortali existente, sive sit oculite malus, sive manifeste; et sive adhuc catholicus sit, sive haereticus, aut quacunque ratione. » Unde paragrapho sequenti ad hanc ex Bernardo objectiouem sic respondet: « Bernardus, » inquit, « de iis loquitur, qui cum se apostolicos nominarent, et Apostolorum successores dicerent, non tamen a veris Apostolorum successoribus missi vel ordinati erant, ideoque non veri sacerdotes. » Et certe quam sanctus Doctor ab huc errore longe recesserit, manifestum est ex consequentibus, ubi haereticos exagitat, quod peccatores nec dandis, nec recipiens idoneos Sacramentis esse assererent. Aliunde nulla modo hoc in loco difficultas restat, collata superiori epistola Evervini, qui ait, hos haereticos in eo fuisse errore, « quemlibet (sicut inter eos baptizatum dicit) electum habere potestatem cor-

Denum de terra? Astat et clamat nihilominus mater Ecclesia. Quid tamen infans? Nonne et ipse videtur tibi inhiare quodam modo lontibus Salvatoris, vociferari ad Deum (232), suisque vagitibus clamitare: *Domine, vim patior responde pro me?* (*Isa. xxxviii, 14.*) Flagitat auxilium gratiae, quia vim patitur a natura [*alias*, ab origine; *alias*, a peccato]. Clamat innocentia miseri, clamat ignorantia parvuli, clamat addicti infirmitas. Ita ergo clamant haec omnia, sanguis fratris, lides matris, destitutio miseri, et miseria destituti: et clamatur ad Patrem. Porro Pater se ipsum negare non potest: pater enim est.

10. Nemo mihi dicat quia non habet finem, cui mater impertit suam, involvens illi in Sacramento, quounque idoneus fiat proprio, non tantum sensu, sed et assensu, evolutam puramque percipere. Nunquid breve pallium est, ut non possit ambos cooperire? Magna est Ecclesiae fides. Nunquid minor fide Chananaeæ mulieris, quam constat et filie sufficiere potuisse, et sibi? Ideo audivit: *O mulier, magna est fides tua! fiat tibi sicut petisti* (*Math. xv, 28*). Nunquid minor fide illorum, qui paralyticum per tegulas demittentes, animæ simul et corporis obtinuere salutem? Denique habes: *Quorum fidem ut vidit, ait paralytico: Confide, fili, remittuntur peccata;* et paulo post: *Tolle grabatum tuum, et ambula* (*Matth. ix, 2, 5, 6*). Qui haec credit, facile huic persuadebitur merito Ecclesiam præsumere, non solum parvulis baptizatis in sua fide salutem sed etiam interfectis pro Christo infantibus coronam martyrii. Quæ cum ita sint, nullum præjudicium sustinebunt regenerati de eo quod dictum est: *Sine fide impossibile est placere Deo* (*Hebr. xi, 6*), cum sine fide non sint, qui in testimonium fidei baptismi gratiam perceperunt. Sed neque de eo quod item dictum est: *Qui vero non crediderit condemnabitur* (*Marc. xvi, 16*). Quid enim credere est, nisi fidem habere? Itaque et mulier salvabitur per generationem filiorum, si permanserit in fide eum lenitate (233) (*1 Tim. ii, 15*); et infantibus per lavari regenerationem succurretur; et adulti qui continent non poterunt, conjugii tricesimo tructu se rediment; viventibus quoque preces et hostias mortui, qui opus habebunt, et digni erunt, medianteibus percipient angelis; et corum qui jam pervenerunt, viventibus adhuc nequaquam solatia deerunt per Deum qui ubique est, et in Deo nusquam affectu charitatis absentium. Nam et Christus propter hoc mortuus est et resurrexit, ut vivorum dominaretur et mortuorum (*Rom. xiv, 9*). Propter hoc quoque et infans natus est, et per singulos ætatum gradus proficit in virum, ut nulli deesset ætati.

pus Christi et sanguinem consecrandi. » Quod non immerito rejicit Bernardus.

(232) Quidam codices cum primis editis, omissis hiniare, legunt, *tibi quodammodo de fontibus Salvatoris vociferari ad Deum.*

(233) Varia lectio iujus loci. Gemeticensis codex habet cum Vulgata, *in fide et dilectione cum sanctificatione et sobrietate*: Colbertinus, *in fide eum*

A 11. Non credunt ignem purgatorium restare post mortem; sed statim animam solutam a corpore, vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergo ab eo, qui dixit quoddam peccatum esse, quod neque in hoc sæculo, neque in futuro remitteretur (*Matth. xii, 32*), cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgative peccati. Jam vero qui Ecclesiam non agnoscunt, non est mirum si ordinibus Ecclesiæ detrahunt, si instituta non recipiunt, si Sacraenta contemnunt, si mandatis non obediunt. « Peccatores, » inquit, « sunt apostolici, archiepiscopi, episcopi, presbyteri: ac per hoc nec dandis, nec accipiendis idonei saeramentis. Nunquam duo ista convenient, episcopum esse et peccatorem? » Falsum est. Episcopus erat Caiphas: et tamen quantum peccator, qui in Dominum mortis dictabat sententiam? Si negas episcopum, arguet te testimonium Joannis, qui eum in testimonium sui pontificatus etiam prophetasse refert (*Joan. xi, 51*). Apostolus erat Judas: et licet avarus et scleratus, electus tamen a Domino. An tu de illius apostolatu dubitas, quem Dominus elegit? Nonne ego, inquit, *vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est?* (*Joan. vi, 71*.) Audis eundem electum apostolum, et exstisisse diabolum; et negas posse esse episcopum, qui peccator est? Super cathedram Moysi sederunt Scribe et Pharisæi, et qui non obediunt eis tanquam episcopis, inobedientia rei fuerunt, etiam in ipsum Dominum præcipientem, et dicentem: *Quæ dicunt facite* (*Matth. xxiii, 2, 3*). Patet ergo, quamvis Scribe, quamvis Pharisæi, quamvis videlicet maximi peccatores; propter cathedram tamen Moysi, ad eos quoque nihilominus pertinere quod item dixit: *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit* (*Luc. x, 16*).

12. Multa quidem et alia huic populo stulto et insipienti a spiritibus erroris, in hypoerisi loquentibus mendacium, mala persuasa sunt: sed non est respondere ad omnia. Quis enim omnia novit? Deinde labor infinitus esset, minime necessarius. Nam quantum ad istos, nec rationibus convineuntur, quia non intelligunt; nec autoritatibus corrigitur, quia non recipient; nec fleetuntur suasionibus, quia subversi sunt. Probatum est: mori magis eligunt, quam converti. Ilorum finis interitus, horum novissima incendium manet. Ilorum siquidem in facto Samson ex successu vulpinni caudis figura præcessit (*Judic. xv, 4, 5*). **1199** Plurumque fideles injectis manibus aliquos ex eis ad medium traxerunt. Quæsiti fidem, cam de quibus suspecti videbantur, omnia prorsus suo more negarent; examinati judicio aquæ, mendaces inventi sunt (234). Cumque jam negare non sobrietate: S. Germani nostram præfert cum primis editis.

(234) Variae olim purgationes in usu fuerunt in testimonium innocentia, vel ad diluendum objecta crimina, veluti per sacram Eucharistiam, ignem, lerrum candens, aquam frigidam, aquam ferventem, monomachiam, etc. Sed omnes canonibus, conciliis, et Pontificum decretis prohibita ac damnatae. Non

possent, quippe deprehensi, aqua eos non recipiente; arrepto, ut dicitur, freno dentibus, tam misere quam libere impietatem non confessi, sed professi sunt, palam pietatem astruentes, et pro ea mortem subire parati. Nec minus parati inferre qui astabant. Itaque irruens in eos populus, novos hæreticis sue ipsorum perfidiae martyres dedit. Approbamus zelum, sed factum non suademu; quia fides suadenda est, non imponenda. Quanquam melius procul dubio gladio coercentur, illius videlicet qui non sine causa gladium portat, quam in suum errorem multos trahere permittantur (235). Dei enim minister ille est, vindex in iram ei qui male agit (*Rom. XIII, 4.*)

13. Mirantur aliqui, quod non modo patienter, sed et laeti, ut videbatur, ducerentur ad mortem; sed qui minus adverlunt, quanta sit potestas diaboli, non modo in corpora hominum, sed etiam in corda, quæ semel permissus possederit. Nonne plus est sibi metu hominem injicere manus quam id libenter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse diabolum frequenter experti sumus, qui se ipsos aut submerserunt, aut suspenderunt. Denique Judas suspendit se ipsum (*Matth. XXVII, 5.*), diabolo sine dubio immittente. Ego tamen maius existimo, magisque admiror, quod potuit immissoe in cor ejus ut traderet Dominum (*Joan. XIII, 2.*), qnam ut semet ipsum suspenderet. Nihil ergo simile habent constantia martyrum, et pertinacia horum; quia mortis contemptum in illis pietas, in istis cordis duritia operatur (236). Et ideo Propheta martyris forsitan voce dicebat: *Coagulatum est sicut lac eorū, ego vero legem tuam meditatus sum (Psal. CXIII, 70)*: pro eo videlicet quod etsi poena eadem videretur, longe diversa esset intentio; illo utique durante cor contra Dominum, isto in lege Domini meditante.

14. Quæ cum ita sint, non est opus, ut dixi, frustra multa adversus homines stultissimos atque obstinatissimos dicere: sufficit innotuisse illos ut vitentur. Quamobrem ut deprehendantur, cogendi sunt vel abjecere feminas, vel exire de Ecclesia, utpote scandalizantes Ecclesiam in convictu et contubernio feminarum. Dolendum valde, quod non solum laici principes, sed et quidam, ut dicitur, de clero, neconon de ordine episcoporum. Qui magis eos defuerunt tamen, qui hanc, eujus hic Bernardus meminit, nempe purgationem aquæ, probandam contendenter: imo qui iu hanc sententiam Bernardi quoque auctoritate niterentur, id iu loco præsenti. Verum male illos interpretari verba Bernardi, ostendit Delrio, lib. IV, Disq. Vag. cap. 4, q. 5, sect. 2. Nimirus non probat Bernardus, quasi ritu legitimeque factum sit, sed quod vulgo gestum est, narrat; quando adhuc in causa hæresis vigebat hic modus examinis seu probationis, dissimulantibus magistratibus, nec ad canonum observantiam satis propensis. — Huc usque Horstius. Mabilionius hæc addit. — Judicium aquæ adeo non imprecht veteres, ut illud singulari epistola probaverit Hildegardus Remorum antistes ad Hildegarium Meldeensem. Probationis hujus formam habes in tomo I Analectorum nostrorum, ubi a Eugenio II instituta dicitur.

(235) Nullo modo sibi contrarius est Bernardus in

A persecuti debuerant, propter quaestum sustineant, accipientes ab eis munera (237). Et quomodo, inquit, damnabimus nec convictos, nec confessos? Frivola satis, non ratio, sed occasio. Hoc solo, etiamsi aliud non esset, facile deprehendis, si, ut dixi, viros et feminas, qui se continentes dicunt, ab invicem separares: et feminas quidem cum aliis suis et sexus et voti degere cogas; viro aequo cum ejusdem propositi viris. Per hoc enim consultum erit utrorumque voto simul et famæ, cum continentiae suæ et testes habuerint et custodes. Quod si non sustinent, justissime eliminabuntur de Ecclesia, quam scandalizant, non solum notabili, sed etiam illicita cohabitatione. Ergo ista sufficient pro deprehendendis harum vulpium dolis, ad dandam scientiam et cautelam dilectæ et gloriosæ sponsæ Domini nostri Jesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

1500 SERMO LXVII.

De miribili affectu dilectionis sponsæ, quem eructat propter amorem Christi sponsi.

1. *Dilectus meus mihi, et ego illi (Cant. II, 16).* Haec tenus verba sponsi. Adsit ipse, ut digne ad gloriam ipsius et nostram ipsorum salutem, sponsæ ejus possimus investigare sermones. Neque enim tales sunt, qui a nobis considerari et discuti, prout dignum fuerit, valeant, nisi ipse fuerit dux verbi. Sunt enim quæ suaves ad gratiam, tam secundi ad sensus, tam etiam profundi ad mysteria. Cui similabo eos? Uni interim alicui epularum, quæ triplici quadam emineat gratia; deliciosa ad saporem, solida ad nutrimentum, efficax ad medicinam. Sic, inquam, sic singulus quisque sponsæ sermo, et ex eo quod suavitate sonat, affectum mulcat; et de sensu überate mentem impinguat et nutrit; et de altitudine mysteriorum, dum intellectum quo plus exercet, plus terret, miro modo tumorem sanat inlauit scientiae. Etenim si unus quispiam ex his forte, qui sibi sciolii videntur, curiosius sese dederit scrutinio horum, eum viderit ingenii sui succumbere vires, et redigi in captivitatem omnem intellectum persenserit, nonne humiliatus ad illam vocem compelletur, ut dicat: *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, et non potero ad eam? (Psal. CXXXVIII, 6.)*

D superiori sermone 64, num. 8, ubi ait bæreticos capiendos esse, « non armis, sed argumentis; » id est, si se contineant, nec alios subvertere moliantur. Alias « melius procul dubio gladio coercentur, quam in suum errorem multos trahere permittantur, » ut hoc loco.

(236) Similis est Augustini sententia in lib. I Operis imperfecti contra Julianum, et lib. de Patientia, cap. 17, et ex eo concilii Arausicanæ secundi can. 17: « Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas facit. »

(237) Ex eorum numero nescio ait tuerit Henricus Tulli Leucorum episcopus, cui Hugo Metellus epistolam ineditam scribens, ait latere in ejus episcopatu « pestilentes homines, qui conjugium detestantur. Baptismum abominantur, Sacraenta Ecclesiæ derident. »

Et nunc quidem principium verborum ejus quantæ suavitatis insigne praefert? Nam vide quale principium dederit. *Dilectus, inquit, meus mihi, et ego illi.* Simplex vox videtur, quoniam suaviter sonat; sed de hoc videbitur postea.

2. Nunc vero a dilectione incipit, de dilecto prosequitur, nihil aliud se scire indicans nisi dilectum. Patet de quo sermo: cum quo non ita. Non enim ut cum ipso eodem fuerit sentire permittitur, cum ipse jam non adfuerit. Neque id dubium: nempe mox eum revocare videtur, et quasi post tergum clamare: *ttevertere, inquietus, dilecte mi.* Unde adducimur non aliud sane conjicere, nisi quod finitis verbis suis ille iterum suo more se absentaverit, et illa remanserit nihilominus de eo loquens, qui nunquam absens est sibi. Ita est: in ore retinuit, qui non recedebat a corde, nec quando recedebat. Quod de ore exit, de corde venit et ex abundantia cordis os loquitur (*Lue. vi, 45*). Ergo loquitur de dilecto, ut vere dilecta et vere diligenda, quoniam diligit multum. Quarrimus cum quo: nam de quo, novimus. Et non occurrit, nisi forte cum adolescentulis, quae a matre abesse non possunt, ubi discesserit sponsus. Sed melius, ut opinor, sentimus secum potius, et non cum altero sic locutam, præsertim quod trunca et minus continens inveniatur ipsa locutio, insufficiens plane ad dandam intelligentiam auditori, ob quam vel maxime invicem loquimur. *Dilectus meus mihi, inquit, et ego illi.* Non plus? Pendet oratio; imo non pendet, sed deficit. Suspenditur auditor, nec eruditur, sed erigitur.

3. Quid est hoc quod dicit, ille *mihi, et ego illi?* Nescimus quid loquitur, quia non sentimus quod sentit. O sancta anima, quid tunc ille tibi, quid tu illi? Quanam, queso, hac inter vos tam familiariter favorabiliterque discurrens exhibuit, et redhibiit? Tibi ille, tuque vicissim illi. Sed quid? Id ipsum ei tu, quod tibi ille, an aliud? Si nobis, si ad nostram loqueris intelligentiam, evidenter quod sentis edicio, Quousque animas nostras tollis? An secundum prophetam secretum tuum tibi? (*Isa. xxiv, 16*.) Ita est: affectus locutus est, non intellectus, et ideo non ad intellectum. Ad quid ergo? Ad **I 50 E** nihil, nisi quod mirabiliter delectata, et affecta vehementer ad desideratos affatus, finem illo faciente nec tacere omnino quivit, nec tamen quod sensit exprimere. Neque enim ut exprimeret sic locuta est, sed ne taceret. Ex abundantia cordis os locutum est, sed non pro abundantia. Habant suas voces affectus, per quas se, etiam eum nolunt, produnt: timor, verbi causa, metieulosas, dolor gemebundas, amor juenidas. Nunquid dolentium planetus, moerentiumve singultus vel gemitus, percussorum, itemque paventium subitas et efferatas clamitationes, seu etiam saturatorum ructus, aut usus creat, aut ratio excitat, aut deliberatio ordineat, aut præmeditatio format? Eiusmodi certum est, non nutu prodire animi, sed erumpere motu. Sic flagrans ac vehemens amor, præsertim divinus, cum se intra se cohibere non valet, non attendit, quo ordine, qua lega, quave serie seu pau-

A citate verborum ebulliat, dummodo ex hoc nullum sui sentiat de trimentum. Interdum nec verba requirit, interdum nec voces omnino ullas, solis ad hoc contentus suspiriis. Inde est quod sponsa sancto amore flagrans, idque incredibili modo, sane pro cuncta quantulacunque evaporatione ardoris quem patitur, non considerat quid, qualiter eloquatur: sed quidquid, in buccam venerit, amore urgente non enuntiat, sed eructat. Quidni eruet sic refecta, et sic repleta?

4. Revolve textum epithalamii hujus ab ipso exordia usque hic, et vide si tanta uspiam illi, quanta hac vice in cunctis visitationibus et allocutionibus sponsi copia ejus indulta fuerit; et si unquam ex ore ipsius, non modo tam multos, sed et tam jucundos sermones acceperit. Quæ ergo repleverat in bonis desiderium suum, quid mirum si ructum potius quam verbum fecit? Et si verbum fecisse tibi videtur, eructatum puta et non subornatum (*alias, male, subordinatum*) aut præordinatum. Nec enim sponsa rapinam arbitratur sibi aptare Prophete dictum: *Eructavit eor meum verbum* (*Psal. XLIV 2*), quippe eodem repleta spiritu. *Dilectus meus mihi, et ego illi.* Nihil consequentiae habet, deest orationi. Quid inde? Ructus est. Quid tu in ructu quæris orationum juncturas, solemnia dictionum? Quas tu tuo ructui leges imponis vel regulas? Non recipit tuam moderationem, non a te compositionem exspectat, non commoditatem, non opportunitatem requirit. Per se

B ex intimis, non modo cum non vis, sed et eum nescis, erupit, evulsus potius quam emissus. Tamen odorem portat ructus, quandoque bonum, quandoque malum, pro vasorum, e quibus ascendit, contrariis qualitatibus. Denique bonus homo de bono thesauro suo profert bonum, et malus malum (*Malh. XI, 25*). Bonum vas sponsa Domini mei, et bonus mihi odor ex illa.

5. Gratias ago tibi, Domine Jesu, qui me dignatus es admittere saltem ad odorandum. Ita, Domine, nam et catelli edunt de micis que cadunt de mensa dominorum suorum (*Matth. XV, 27*). Mihi, fateor, bene redolet ructus dilectæ tuæ, et de plenitudine ejus, quamvis modicum quid, grataanter accipio. Memoriam abundantiae suavitatis tuae eructat mihi, et nescio quid ineffabile tuæ dignationis et amoris odoratus sum in voce ista: *Dilectus meus mihi, et ego illi.* Ipsa ut dignum est, epuletur et exsultet in conspectu tuo, et delectetur in laetitia: verumatem sic tibi excedat, ut sobria sit nobis. Ipsa ergo replete in bonis domus tuæ, et torrente voluptatis tuae potetur: sed, queso, perveniat ad me pauperem vel tenuis odor eructante illa, cum satiata fuerit. Bene n'ibi eructavit Moyses, et bonus odor in ructu ejus, creantis potentiae: *In principio, inquit, ereavit Deus caelum et terram* (*Gen. I, 1*). Bene Isaías: nam suavissimum redimenti misericordiae odorem dedit, ita eructans: *Tradidit in mortem animam suam, et eum sceleratis reputatus est, et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit* (*Isa. LIII, 12*), ut non perirent. Quid æque misericordiam redolet? Bonus

quoque ex ore Jeremiæ ructus; et bonus ex David, qui ait: *Erectavit cor meum verbum bonum.* Repleti sunt omnes Spiritu sancto, et eructantes omnia impleverunt **1502** bonitate. Ructum Jeremiæ requiriūs? Non sum oblitus, jam parabam illum. *Bonum est præstolari cum silentio salutare Domini* (*Thren. iii. 26.*) Ejus est, non fallor; admovete naribus; balsamum vincit suavitatis remunerantis justitiae, quam importat. Patientem pro justitia vult me exspectare mercedem in posterum, non recipere in præsenti, quod justitiae merces, salutare, non sæculi, sed Domini sit. *Si moram fecit,* inquit, *exspecta cum* (*Habac. ii. 3.*) et ne murmuraveris, quoniam bonum est cum silentio exspectare. Ergo faciam quod horatur; exspectabo Dominum Salvatorem meum.

6. Sed peccator sum, et adhuc mihi grandis restat via, quia longe a peccatoribus salus. Non murmurabo tamen: in odore (238) interim consolabor me. Laetabitur justus in Domino, gustu experiens quod ego sentio odoratu. Quem spectat justus, peccator exspectat; et exspectatio odoratio est. *Nam exspectatio, ait, creature revelationem filiorum Dei exspectat* (*Rom. viii. 19.*) Porro speciare gustare est, et videre quoniam suavis est Dominus. An potius justus qui exspectat et qui jam tenet, beatus? Denique exspectatio justorum lætitia (*Prov. x. 28.*) Nam peccator nihil exspectat. Et inde peccator, quod bonis præsentibus non modo detentus, sed et contentus, nihil in futurum exspectat, surdus ad vocem illam: *Exspecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis mæ in futurum* (*Sophon. iii. 8.*) Et ideo justus erat Simeon, quia exspectabat et odo-rabat jam Christum in spiritu, quem needum in carne adorabat. Et beatus in exspectatione sua, quia per odorem expectionibus pervenit ad gustum contemplationis. Denique ait: *Et riederunt oculi mei salutare tuum* (*Luc. ii. 23.*) Justus quoque Abraham, qui et ipse exspectavit ut videret diem Domini, et non est confusus ab exspectatione sua; nam vidit et gravissus est (*Joan. viii. 56.*) Justi apostoli eum au-liebant: *Et vos similes hominibus exspectantibus dominum suum* (*Luc. xii. 36, 30.*)

7. Quidni justus et David, quando aiebat: *Exspec-tans expectavi Dominum?* (*Psal. xxxix. 2.*) Ipse est quartus de numero prænominatorum ructatorum meorum, quem pene præterieram. Non expedit quidem. Iste os suum aperuit et attraxit spiritum (*Psal. cxviii. 131.*) et saturatus non modo eructavit, sed et cantavit. Jesu bone! quantam meis naribus et auribus iste infudit suavitatem in ructu et cantu suo de oleo lætitiae quo unxit te Deus, Dens tuus, præ consortibus tuis: ex myrra, et gotta, et casia a vestimentiis tuis, a domibus eburnes, ex quibus delectaverunt te filiae regum in honore tuo! (*Psal. xliv. 8-10.*) Utinam me digneris occursu tanti vatis et amici tui in die solemnitatis et lætitiae, quando egre-

(238) Horstius addit *vel dolore;* sed deest manu-scriptis et primis editis.

Adietur de thalamo tuo, epithalamium suum canens in psalterio jucundo cum cithara, affluens deliciis, respersus et respurgens universa istiusmodi pulvere pigmentario! In illa die, vel potius in illa hora: nam hora est si quando est, et fortassis ne hora quidem, sed horæ dimidium, juxta illud Scripturæ: *Factum est silentium in cœlo quasi media hora* (*Apoc. viii. 1.*) ergo in illa hora replebitur gaudio os meum, et lingua mea exsultatione, dum singulos, non dico psalmos, sed versus singulos sentiam ructus, et quidem odoriferos super omnia aromata. Quid Joannis ructu fragrantius, qui Verbi mihi redolat æternitatem, generationem, divinitatem? Quid de Pauli ructibus loquar, quanta orbem suavitate repleverint? Denique Christi bonus odor erat in **B**omni loco (*II Cor. ii. 14, 15.*) Verba certe ineffabilia etsi non profert ut audiam, offert tamen ut cupiam, et libeat odorare quæ audire non licet (*II Cor. xii. 4.*) Nescio enim quo pacto quo plus latent, plus placent, et avidius inhiamus negatis. Sed jam adverte aīd sponsam similem rem: quomodo instar Pauli, in præsenti capitulo, et secretum non aperit, nec præterit tamen intactum, aliquid quasi olfactui nostro indulgens, quod gustui forte interim non competere judicari, sive propter indignitatem nostram, sive propter incapacitatem.

C *Dilectus meus mihi, et ego illi.* Quod non est dubium, duorum quidem hoc loco amor mutuus flagrat; sed in amore summa uirius profecto felicitas, alterius **1503** mira dignatio. Neque enim inter pares est consensio seu complexio hæc. Cæterum quid ista ex hac prærogativa amoris gloriatur impensum sibi repensuque vicissim a se, quis se liquido nosse præsumat, nisi qui præcipua puritate mentis et corporis sanctitate, in semetipso meruerit tale aliquid experiri? Res est in affectibus; nec ratione ad eam pertingitur, sed conformitate. Quam pauci vero qui dicant: *Nos autem revelata facie speculantes gloriam Domini, in camdem imaginem transformamur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spíitu* (*II Cor. iii. 18.*)

D 9. Verum ut sub aliqua qualicunque intelligentiæ forma quod legitur, redigatur: salvo quidem sponsæ suo singulari secreto, ad quod interim non datur accedere, præsertim talibus quales nos sumus; apponendum sane aliquid nobis, eo accomodatius ad communem sensum, quo usitatus, quod et verbis consequentiam et intellectum det parvulis. Et mihi quidem videtur satis esse ad nostram grossam et quodammodo popularem intelligentiam, si dicendo: *Dilectus meus mihi, subaudiamus: Intendit;* ut sit sensus: *Dilectus meus intendit mihi, et ego illi.* Quanquam tamen nec solus ego id senserim, nec primus, cum Prophetæ ante me dixerit: *Exspectans exspectavi Domum, et intendit mihi.* Ilabes aperte intentionem Domini ad Prophetam habes et Prophetæ ad Dominum in eo quod ait: *Exspectans exspectavi.* Nam qui exspectat intendit, et exspectare intendere est. Idem omnino sensus, eadem pene verba apud Prophetam

quæ apud sponsam; sed a Propheta transposita. Prius siquidem is quod illa posterius posuit, et econverso.

10. Cæterum sponsa rectius locuta est, et non prætendens meritum, sed præmittens beneficium, et se preventam dilecti gratit confitens. Recte omnino. Nam quis prior dedit illi, et retribuetur ei? (*Rom. xi, 35.*) Denique audi Joannem, quid in Epistola sua super hoc senserit. *In hoc est charitas, inquit, non quasi nos dilexerimus Deum, sed i se prior dilexit nos* (*I Joan. vi, 10.*) Propheta tamen gratiæ preventionem etsi tacuit, non negavit subsecutionem: plane non tacuit. Sed aceipe et alio loco certiore de re ista ipsius confessionem. *Et misericordia tua, inquit (Domino loquebatur), subse-
quetur me omnibus diebus vitæ meæ* (*Psal. xxii, 6.*) Audi et de preventione identidem ipsius non minus certam manifestavæ scientiam. *Deus meus, inquit, misericordiae ejus præueniet me* (*Psal. lviii, 11.*) item ad Dominum: *Cito, ait anticipent nos misericordia
tuæ, quia pauperes facti sumus nimis* (*Psal. lxxxviii, 8.*) Pulchre sponsa posterius, nî fallor, hæc eadem verba non codem ordine ponit, sed sequitur et ipsa Propheta ordinem, loquens hoc modo: *Ego dilecto
meo, et dilectus meus mihi.* Cur ita? Nempe ut tunc magis gratia plena se probet, cum totum gratiæ dederit, et primas scilicet illi partes ascribens, et ultimas. Alioquin quomodo gratia plena, si quid habuerit, quod non sit ex gratia? Non est quo gratia intret, ubi jam meritum occupavit (239). Ergo jam plena confessio gratiæ, ipsius gratiæ plenitudinem signat in anima confitentis. Nam si quid de proprio inest, in quantum est, gratiam cedere illi necesse est. Deest gratiæ, quidquid meritis deputas. Nolo meritum, quod gratiam excludat. Horreo quidquid de meo est, ut sim meus, nisi quod illud magis forsan meum est, quod me meum facit. Gratia reddit me mihi justificatum gratis, et sic liberatum a servitate peccati. Denique ubi spiritus, ibi libertas.

11. O fatuam sponsam Synagogam, quæ contempnens Dei justitiam, id est gratiam sponsi sui, et suam volens constitutere, justitiæ Dei non est subjecta! Ob hoc misera repudiata est, et jam non est sponsa, sed Ecclesia, cui dicitur: *Desponsavi te mihi in fide; desponsavi te mihi in iudicio et justitia; desponsavi te mihi in misericordia et miseracionibus* (*Osee ii, 19, 20.*) Nec tu me elegisti, sed ego elegi te; nec ut te eligerem, tua inventi merita, sed præveni. Ita ergo in fide despousavi te mihi, et **1501** non in operibus legis; despousavique in justitia, sed justitia quæ est ex fide, non ex lege. Restat ut judices judicium rectum inter me et te, judicium in quo te despousavi, ubi constat intervenisse non tuum meritum, sed meum placitum. Hoc est autem judicium ut tua merita non extollas, non præferas opera legis, non jactes pondus diei et æstus, quæ magis

(239) Nempe quod non sit ex gratia, supra; quod gratiam excludat, infra. Confer sermonem sequentem, num. 6: et apud Augustinum, epist. 185; lib. de Gratia et Libero Arbitrio, cap. 6-8; lib. ix Confessionum, cap. 13; Enchiridion, cap. 107

A in fide et in justitia quæ est ex fide, nec non in misericordia et miseracionibus nosceris desponsata.

12. Quæ vere sponsa est, agnoscit ista, et ultramque gratiam confitetur; primo quidem, eam quæ prima est, qua et preventa est; postea vero, et subsequentem. Ait itaque nunc: *Dilectus meus mihi, et ego illi*; principium dilectio tribuens. In consequentibus: *Ego, inquit, dilectio, meo, et dilectus meus mihi*; consummationem illi æque concedens. Nunc jam videamus quid dicat: *Dilectus meus mihi.* Si enim hoc recipitur ut subaudiamus, intendit, sicut jam diximus, et sicut Propheta ait: *Exspectans ex-
pectavi Dominum, et intendit mihi*: ergo in verbo isto sentio nescio quid plane exiguum, nec mediocris prærogativæ. Sed non est ingerenda fatigatis auribus et mentibus res omni alacritate digna. Si non gravat, differatur, et non in longum: erastinus inde incipiat sermo. Taatum orate, ut ab irruentibus occupationibus interim custodiat nos gratia et misericordia sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXVIII.

*Quomodo sponsus Christus intendit sponsæ Ecclesiæ, et hæc illi; et de cura, quam habet Deus de elec-
tis. Item de merito et fiducia Ecclesiæ.*

1. Audite jam quod heri distulimus, audite gaudium meum quod sensi. Et vestrum est: audite gaudentes. In uno verbo sponsæ sensi hoc, et quasi odoratus abscondi, eo vobis hodie festivius exhibendum, quo tempestivius. Sponsa locuta est, et dixit sponsum intendere sibi. Quæ est sponsa, et quis est sponsus? Hic Deus nositer est: et illa, si audeo dicere, nos sumus, cum reliqua quidem multitudine captivorum, quos ipse novit, Gaudeamus: gloria nostra hæc est (240); nos sumus in quos intendit Deus. Quanta tamen disparitas. Quid terrigenæ et filii hominum coram illo? Secundum prophetam, *sic sunt, quasi non sint, et quasi nihilum et inane re-
putati sunt ei* (*Isa. xl, 17.*) Quid sibi ergo vult ista inter tam dispares comparatio? Aut illa in immensum gloriatur, aut is in immensum amat. Quam admirabile est, quod illius intentionem ista sibi quasi propriam vindicat, dicens: *Dilectus meus mihi?* Nec eo contenta tamen, pègit amplius gloriari, respondere se illi quasi ex æquo, morem gerere, rependere vicem. Sequitur enim: *Et ego illi* (*Cant. ii, 16.*) Insolens verbum, et ego illi. Nec minus insolens, *dilectus meus mihi*: nisi quod utroque insolentius utrunque simul.

2. O quid audet cor purum, et conscientia bona, et fides non ficta! Mihi, inquit, intendit. Itane huic intenta est illa majestas, cui gubernatio pariter et administratio universitatis incumbit; et cura sæculorum ad sola transfertur negotia, in otia amoris

Euarrat. in *Psal. LXVIII*, et *CXVIII*, serm. 2, et in *Psal. CXLIX*.

(240) Sic manucripti. Horstius addit *testimonium conscientiae nostræ*, quæ nihil ad hunc locum.

et desiderii hujus? Ita plane. Ipsa est enim Ecclesia electorum: de quibus Apostolus, *Omnia, inquit, propter electos* (*H. Tim. ii, 10.*) Et cui dubium, quod gratia et misericordia Dei sit in sanctos ejus, et respectus in electos illius? (*Sap. iv, 15.*) Ergo providentiam cæteris creaturis non negamus: cum sponsa vindicat sibi. *Nunquid de bobus [manuscripti, bubus] cura est Deo?* (*I Cor. ix, 9.*) Nec dubium quin idem possimus dicere de equis, de camelis, de elephantis, et de cunctis bestiis terræ: similiter et de piscibus maris, et volatilibus cœli; postremo de omni re quæ est super terram, solis sane exceptis, quibus dicitur: *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum quoniam, ipsi cura est de vobis* (*I Petr. v, 7.*) **1505** Annon tibi videtur veluti his verbis dictum, Intendite illi, quia ipse intendit vobis? Et observa apostolum Petrum (ejus enim verba sunt) si non et ipse verborum sponsæ observaverit ordinem. Nempe non ait: *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum*, ut sit ipsi cura de vobis; sed, *quia ipsi cura est de vobis*: aperte proinde monstrans, Ecclesia sanctorum non modo quam dilecta, sed et quod prius dilecta fuerit.

3. Constat ad eam non pertinere de verbo, quod de bobus dixit Apostolus: nam curam illius habet qui dilexit illam, et semetipsum dedit pro illa. Nonne hæc est ovis illa errans, cuius cura etiam supernorum curæ gregum prælata est? Denique illis expositis pastor descendit ad istam, quæsivit diligenter, inventam non reduxit, sed revexit: nova cum illa et de illa intulit cœlis festa gaudiorum, populis angelorum invitatis ad solemnitatem (*Lue. xv, 4-7. 10.*) Quid ergo? propriis humeris dignatus est eam reportare; et curam illius non habebit? Ideo non confunditur dicere: *Dominus sollicitus est mei* (*Psal. xxxix, 18.*) Nec se existimat errare, cum item dicit: *Dominus retribuet pro me* (*Psal. cxxxvi, 8.*) et si quid est aliud, quod curam Dei circa ipsam significare videatur. Inde est quod Dominum sabaoth dilectum suum dicit, et eum qui cum tranquillitate iudicat omnia (*Sap. xii, 18.*) sibi intendere gloriatur. Quid glorietur? Audit illum dicentem sibi. *Nunquid mater potest oblivesci, ut non miscreatur filio uteris sui? Et si illa obliteretur, ego tamen non obliviscar tui* (*Isa. xlix, 15.*) Denique oculi Domini super justos (*Psal. xxxiii, 16.*) Et quid sponsa, nisi congregatio justorum? Quid ipsa, nisi generatio quærentium Dominum, quærentium faciem sponsi? Non enim ille intendit huic, et non ista illi. Propterea utrumque ponit, dicens: *Ille mihi, et ego illi. Ille mihi*, quia benignus et misericors est; *ego illi*, quia non sum ingratia. Ille mihi gratiam ex gratia, ego illi gratiam pro gratia; ille meæ liberationi, ego illius hoæori; ille salutem meæ, ego illius voluntati; ille mihi, et non alteri, quoniam una sum columba ejus; ego illi, et non alteri: nec enī audio vocem alienorum; nec enim aquiesco dicentibus mihi: *Ecce hic est Christus*; aut: *Ecce illic est* (*Marc. xiii, 21.*) Hæc Ecclesia.

A 4. Quid singulus quisque nostrum? putamusne in nobis quæpiam esse, cui aptari queat quod dicitur? Quid dixi, in nobis? Ego autem et de quovis intra Ecclesiam constituto si quis hoc quærat, non omnino reprehendendum censuerim. Nec enim una unius ratio est, atque multorum. Denique non propter animam unam, sed propter multas in unam Ecclesiam colligendas, in unicam astringendas sponsam, Deus tan inulta et fecit et pertulit, cum operatus est salutem in medio terræ. Charissima illa est una uni, non adhaerens alteri sponso, non cedens alteri sponsæ. Quid ista non audeat apud tam ambitiosum amatorum? Quid non ab illo speret, qui se quæsivit e cœlo, vocavit a finibus terræ? Nec modo quæsivit, sed acquisivit. Adde et de modu acquisitionis in sanguine acquisitoris. Alias vero, ut assolet, propterea magis præsumit, quoniam prospiciens in futurum non ignorat quod Dominus se opus habet. Quæris ad quid? *Ad videndum in bonitate electorum suorum, ad lætandum in letitia gentis sue, ut laudetur cum hereditate sua* (*Psal. cv, 5.*) Nec parum hoc opus existimes: nullum, dico tibi, remanebit opus perfectum, si hoc nutarit. Nonne de statu et consummatione Ecclesiae linis omium pendet? Tolle hanc, et frustra inferior ista creatura revelationem filiorum Dei exspectat. Tolle hanc, et neque patriarchæ, neque prophetæ aliqui consummabuntur, cum Paulus asserat, Deum ita providisse pro nobis, *ne sine nobis consummarentur* (*Hebr. xi, 40.*) Tolle hanc et ipsa sanctorum angelorum pro imperfectione sui numeri gloria claudicabit, nec Dei civitas de sui integritate gaudebit.

5. Unde ergo implebitur propositum Dei, et mysterium voluntatis ejus, magnumque illud pietatis sacramentum? Unde postremo dabis mihi infantes et lacteutes, quorum, ex ore laudem suam perficiat Deus? (*Psal. viii, 3.*) Cœlum non habet infantes, habet Ecclesia, quibus et **1506** dicit: *Lac vobis potum dedi, non escam* (*I Cor. iii, 2.*) Et hi ad laudem quasi complendam a Propheta invitantur, dicens: *Laudate, pueri, Dominum* (*Psal. cxii, 1.*) Tu putas Deum nostrum totam habiturum sue gloriae laudem, donec veniant qui in conspectu angelorum psallant sibi: *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala?* (*Psal. LXXXIX, 15.*) Hoc genus lætitiae cœli nescierunt, nisi per Ecclesiæ filios; hoc nemo unquam lætatur, qui nunquam non lætatur. Opportune post tristitiam gaudium subit, post laborem quies, post naufragium portus. Placet cunctis securitas, sed ei magis qui timuit. Jucunda omnibus lux, sed evadenti de potestate tenebrarum jucundior. Transisse de morte ad vitam, vitæ gratiam duplicat. Pars mea hæc in cœlesti convivio, et seorsum ab ipsis spiritibus beatis. Audeo dicere expertem meæ beatitudinis ipsam beatam vitam, nisi si dignetur fateri, quod per charitatem ea in me fructur, et per me. Aliiquid sane videtur etiam perfectioni illi accessisse ex me, neque hoc parum. Denique gaudent angeli ad pœni-

tentiam peccatoris. Quod si deliciae angelorum lacrymæ meæ, quid deliciae? Omne opus ipsorum landare Deum: sed deest laudi, si desint qui dicant: *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium* (Psal. LXXV, 12).

6. Felix proinde in sua universitate Ecclesia, cuius omnis gloriatio impar est causæ, non pro his tantum quæ illi jam facta sunt, sed pro his quoque quæ de illi adhuc oportet fieri. Nam et de meritis quid sollicita sit, enī de proposito Dei firmior suscipit securiorque gloriandi ratio? Non potest se ipsum negare Deus, neque non facere quæ jam fecit, ut scriptum est, qui fecit quæ futura sunt (Isa. XLVI, 10). Faciet, faciet, nec deerit suo proposito Deus. Sic nou est quod jam quæras, quibus meritis sperremus bona, præsertim cum audias apud prophetam: *Non propter vos, sed propter me ego faciam, dicit Dominus* (Ezech. XXXVI, 22). Sufficit ad meritum scire, quod non sufficiunt merita. Sed, ut ad meritum satis est de meritis non præsumere, sic carere meritis satis ad judicium est. Porro infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita. Quibus se tamen indignos reddunt, si sua jungere non nequierint, sed neglexerint. Quod quidem periculum jam adultæ atq[ue]tatis est. Merita proinde habere cures; habita, data noveris; fructum speraveris, Dei misericordiam: et omne periculum evasisti pauperiatis, ingratitudinis, præsumptionis. Perniciosa paupertas, penuria meritorum; præsumptio autem spiritus, fallaces divitiae. Et ideo *divitias et paupertas ne dederis mihi, Domine*, ait Sapiens (Prov. XXX, 8). Felix Ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest. Habet unde præsumat, sed non merita: habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum. Ipsum non præsumere, nonne promereri est? Ergo eo præsumit securius, quo non præsumit: et non est quod confundatur in verbo gloriae, cui multa materies gloriandi. Misericordia Domini multæ, et veritas ejus manens in æternum.

7. Quidni glorietur secura, in cuius testimonium gloriae, misericordia et veritas obviaverunt sibi? (Psal. LXXXIV, 11.) Sive dicat: *Dilectus meus mihi*; sive igitur dicat *Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi*; sive etiam: *Dominus sollicitus est mei* (Psal. XXXIX, 2, 18); vel si quæ sunt ejusmodi voces aliae atque aliae, quæ divinum quemdam affectum ac singularem favorem erga aliquid similiiter exprimere videantur: nihil horum a se alienum putabit, cui ratio præsumendi Domini constitutio est, præsertim cum non alteram videat sponsam, alteramve Ecclesiam, cui possint fieri quæ non possunt non fieri. Ergo de Ecclesia patet, quod in nullo illa omnia sibi aptare verebitur. De una anima quæritur etiam, si sit spiritualis et sancta, liceat illi ullo modo audere in talibus. Neque enim prærogativas omnes unius illius catholicæ multiitudinis, ob quam omnia fiunt, una de multiitudine arrogabit sibi quantalibet emineat sanctitate. Et ideo difficil-

Alius, ut sentio ego inveniatur 1507, si tamen inveniatur quomodo possit licere. Unde necessarium reor, alio istud sermone tentari, nec modo ingredi vias scrupulosa disputationis, quarum adhuc exitum ignoramus, nisi prius super verbo adscondito oratum fuerit ad eum, qui aperit, et nemo claudit, sponsu Ecclesiæ Jesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Dens benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXIX.

Qualiter omnis altitudo se extollens adversus scientiam Dei dejicitur. De adventu et mansione Patris et Verbi apud animam diligenter, et de familiaritate quæ inde inter Deum et animam contrahitur.

1. *Dilectus meus mihi, et ego illi* (Cant. II, 16).

BHanc vocem universali Ecclesiæ sermo superior assergauit, propter factas sibi a Deo promissiones vitæ ejus, quæ nunc est, pariter et futuræ, de anima proposita quæstio est; quia non potest sibi arrogare una, quod universitas audeat, nec aliquo modo ad se trahere illam. Si non licet, referamus proinde oportet ita ad Ecclesiam, ut nullatenus ad personam; nec modo hanc, sed et reliquas voces similes huic, loquente grandia verbi gratia. *Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi* (Psal. XXXI, 2); et si quas alias sermo superior perstrixit. Quod si quis licere putat, ego non abnuo; sed interest, cui non enim cuiuscumque. Prorsus habet Ecclesia Dei spirituales suos, qui non modo fideliter, sed et fiducialiter agant in eo, cum Deo quasi cum amico loquentes, testimonium illius perhibente conscientia gloriae ejus. Quinam illi sint, id quidem penes Deum; tu vero audi, qualem te esse oporteat, si talis vis esse. Quod tamen dixerim, non quasi expertus, sed quasi experiri cupiens. Da mibi animam nihil amanti præter Deum, et quod propter Deum amandum est; cui vivere Christus non tantum sit, sed et diu jam fnerit; cui studii et otii sit providere Dominum in conspectu suo semper; cui sollicite ambulare cum Domino Deo suo, non dico magna, sed tua voluntas sit et facultas non desit: da, inquam, talem animam, et ego non nego dignam sponsi cura, maiestatis respectu, dominantis favore, sollicitudine gubernantis: et si voluerit gloriari, non erit insipiens;

Ctantum ut qui gloriatur, in Domino gloriatur. Ita in quo multi andant, andet et unus, sed alia ratione.

2. Nempe sanctam multitudinem causæ supradictæ fidentem faciunt, sanctam animam duplex quædam ratio. Primo quidem quod habeat in natura simplicissima sponsi divinitas quasi unum respicere multos, et quasi multos unum. Nec ad multitudinem multis erit, nec ad paucitatem rarus; nec ad diversitatem divisus, nec restrictus ad unum; nec anxius ad curas, nec perturbatus seu turbulentus ad sollicitudines. Sic sane uni intentus, ut non detentus; sic pluribus, ut non distentus. Deinde, quod ut probare scavissemus, ita rarissimum [alias mendacem, charissimum] probasse est; tanta est dignatio Verbi, tanta benevolentia Patris Verbi erga beneficentiam et hene compositam animam (quod quidem

ipsum Patris munus, et Verbi opus est), ut quam sua tali benedictione prævenerint et præparaverint sibi, sua quoque dignentur præsentia, et ita, ut non modo ad eam veniant, sed etiam mansionem apud eam faciant (*Joan. xiv.*, 23). Non enim sufficit exhiberi, nisi et copiam sui præbeant. Quid est venire ad animam Verbum? Erudire in sapientia. Quid est Patrem venire? Afficere ad amorem sapientiae, ut dicere possit, quia amatrix facta sum formæ illius (*Sap.* viii, 2). Patris diligere est: et ideo Patris adventus ex infusa dilectione probatur. Quid faceret eruditio absque dilectione? Inflaret. Quid, absque eruditione dilectio? Erraret. Denique errabant, de quibus dicebatur: *Testimonium illis perhibeo quod zelum Dei habent, sed non secundum scientiam* (*Rom. x.*, 2). Non decet sponsam Verbi esse stultam: porro elatam Pater non sustinet. Pater enim **1508** diligit Filium, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Verbi, semper in promptu habet dejicere atque destruere, sive immittendo zelum, sive intendendo: quorum alterum misericordiae, alterum judicii est. Utinam in me omnem extollentiam comprimat, imo dejiciat, et ad nihilum redigat, non accusus furor, sed infusus amor! Utinam discam non superbire, sed unctione potius, quam ultiōne magistral *Domine, ne in furore tuo arguas me*, sicut angelum extollentem se in cœlo: *neque in ira tua corripias me*, sicut hominem in paradiſo. Ambo iniquitatem meditati sunt, altitudinem affectantes; ille, potentia; iste, scientia. Denique credidit insipiens mulier pollicenti, sed seducenti: *Eritis sicut dii, scientes bonum et malum* (*Gen. iii*, 5). Jam esse ante seduxerat, cui persuaserat similem fore Altissimum? (*Isa. xiv.*, 14.) Nam qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit (*Galat. vi.*, 3).

3. Verum utraque altitudo dejecta est, sed in homine mitius, judicante in illo qui omnia facit in pondere et mensura. Nam angelo in furore punito, imo damnato, bono iram tantum sensit, et non furorem. Nempe cum iratus fuit, misericordiae recordatus est. Propter hoc semen ejus filii iræ, et non furoris, usque in hodiernum diem. Si non nascerer filius iræ, nou opus esset renasci; si furoris filius nascerer, aut non contigisset, aut non profuisset renasci. Vis videre furoris filium? Si vidisti Satanam tanquam fulgur cadenteam de cœlo, quod est in impetu furoris præcipitatum; et cognovisti de furore Dei. Denique non est recordatus misericordiae suæ; quia cum iratus fuerit, misericordiae recordabitur, non cum jam usque ad furorem exarserit. Væ filius dissidentiae! his quoque qui ex Adam sunt, qui nati iræ filii, ipsi sibi iram in furorem, virgam in baculum, imo in malleum diabolica obstinatione convertunt. Denique thesauſant sibi iram in die iræ (*Rom. ii.*, 5). Ira autem accumulata quid nisi furor? Peccaverunt

A peccatum diaboli, et diaboli sententia perceciuntur. Væ etiam, quamvis mitius, quibusdam filiis iræ, qui nati in ira, non exspectaveunt renasci in gratia! Nempe mortui in quo et nati, iræ filii permanebunt. Iræ dixerim, non furoris; quia ut piissime creditur, et humanissime genitur, mitissimæ sunt pœnae totum quo addicti sunt aliunde trahentium (241).

4. Ergo forore diabolus judicatus est, quia inventa est iniqitas ejus ad odium; hominis autem ad iram, et ideo in ira corrripitur. Ita omnis altitudo contrita est, et quæ inflat, et quæ præcipitat, Patre nimis zelante pro Filio, Utrobique siquidem injuria Filii est, et de usurpata potentia adversus virtutem Dei, quæ ipse est; et de præsumpta scientia aliunde quam a sapientia Dei, quæ nihilominus ipse est, Domine, quis similis tibi? Quis nisi splendor et figura substantiæ tuae? quis, nisi imago tua? Solus in forma tua, solus non rapinam arbitratus est esse se æqualem tibi altissimus Altissimi Filius (*Philipp.* ii, 6). Quomodo non æqualis? Etiam unum estis ipse et tu. Sedes illi a dextris tuis, non sub pedibus. Quo pacto audet quis pervadere locum Unigeniti tui? præcipitetur. Ponit sibi sedem in excelso; subvertatur cathedra pestilentiae. Item quis docet hominem scientiam? Nonne tu, o clavis David, aperiens cui vis, et cui vis claudens? Et quomodo sine clave ad thesauros sapientiae et scientiae introitus, imo irrupcio tentabatur? Qui non intrat per ostium, ille fur est et latro. Petrus ergo intrabit, qui claves accepit. Non tamen solus: nam et me, si voluerit, introducet, aliumque excludet quem forte voluerit, in scientia et potestate sibi data desuper.

5. Et haec claves quæ? Potestas aperiendi, et claudendi, atque inter excludendos et admittendos discretio. Et non ia serpente thesauri, sed in Christo. Et ideo non potuit dare scientiam serpens, quam non habuit; sed qui habuit, dedit. Nec enim ipse potuit habere **1509** potestatem, quam non accepit; sed qui accepit, habuit. Dedit Christus (*Matt.* xvi, 19), accepit Petrus, nec inflatus de scientia, nec præcipitandus de potentia. Quare? Quia iu neutra extolit se adversus scientiam Dei, qui nihil horum præter Dei scientiam affectavit, scilicet ille qui dolose egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniqitas ejus ad odium (*Psal.* xxxv, 3). Quomodo denique præter scientiam Dei, qui se scribit apostolum Jesu Christi secundum præscientiam Dei Patris? (*I Petr. i.*, 1, 2.) Et haec dicta sint pro eo quod incidit de zelo Dei, quem intendit in prævaricantes angelum hominemque (nam in ambobus reperit prævitatem); qualiter videlicet in ira et in furore suo destruxerit omnem altitudinem, extollentem se adversus scientiam Dei.

6. Nunc jam recurrentum ad zelum misericordiae, id est qui non intenditur, sed qui immutatur

contra Julianum, cap. 12. Item Fulgeatius in lib. de Veritate prætestationis, cap. 14, et de Incarnatione, cap. 30. His addit Faricii abbatis Habento lexis epistolam, Spicilegium tome III, pag. 437.

(241) Eadem est doctrina Augustini in lib. de peccatorum Meritis, cap. 16, ubi « parvulos, sine Baptismo de corpore exeunte, in damnatione omnium mitissima futuros » scribit. Idem in lib. v

quoniam qui intenditur, ut jam diximus, judicij est, et satis nos terrui ex memoratis exemplis tam graviter punitorum. Propterea ibo ego mihi ad locum refugii a facie furoris Domini, illum utique pietatis zelum suaviter ardenter, efficaciter expiantem. Nunquid non expiat charitas? Et potenter. Legi quod operat multitudinem peccatorum (*I Petr.* iv, 8). Sed dico: Nunquid non idonea est seu sufficiens ad dejiciendam, humiliandamque omnem extollentiam oculorum et cordis? Et maxime: nam non extollitur, non inflatur. Si ergo Dominus Jesus dignetur venire ad me, vel potius in me, non in zelo furoris, et ne in ira quidem, sed in charitate et spiritu mansuetudinis, emulans me Dei emulatio: quid enim ita Dei, ut charitas? Nempe et Deus est: si, inquam, in ista venerit, in hoc cognoscam, quod non sit solus, sed venerit etiam Pater suus cum eo. Nam quid æque paternum? Propter hoc nempe, non Pater Verbi tantum, sed et Pater misericordiarum est appellatus (*II Cor.* i, 3), quod innatum habeat misereri semper et parcere. Si sensero aperiri mihi sensum, ut intelligam Scripturas, aut sermonem sapientiae quasi ebulire ex intimis, aut infuso lumine desuper revelari mysteria, aut certe expandi mihi quasi quoddam largissimum cœli gremium; et ubiores desursum iofluere animo meditationum imbræ: non ambigo sponsum adesse. Verbi siquidem hæc copia sunt et de plenitudine ejus ista accipimus. Quod si se pariter infuderit humilis quædam, sed pinguis intima aspersionis devotione, ut amor agnitiæ veritatis necessarium quoddam odium vanitatis in me generet et contemptum, ne forte aut scientia inflet, aut frequentia visitationum extollat me: tunc prorsus paterne sentio agi mecum, et Patrem adesse non dubito. Si autem perseveravero huic dignationi dignis semper, quod in me est affectibus et actibus respondere, et gratia Dei apud me vacua non fuerit: etiam mansionem apud me faciet tam Pater enatriens, quam Verbum erudiens.

7. Quanta putas ex hac mansione inter animam et Verbum familiaritatis gratia oriatur, quanta de familiaritate sequatur fiducia? Non est, ut opinor, quod jam talis anima dicere vereatur: *Dilectus meus mihi;* que ex eo quod se diligere, et vehementer diligere sentit, etiam diligi nihilominus vehementer non ambigit, ac de sua singulari intentione sollicitudine, cura, opera, diligentia, studioque, quo incessanter et ardenter invigilat, quemadmodum placeat Deo æque hæc omnia in ipso indubitanter agnoscit, recordans promissionis ejus: *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis* (*Matth.* vn, 2); nisi quod redhibitionem gratiæ prudens sponsa ad suam magis cauta est trahere partem, sciens se potius præventam a dilecto. Inde est quod illius operam præfert: *Dilectus, inquiens meus mihi, et ego illi.* Ergo ex propriis quæ sunt penes Deum agnoscit; nec dubitat se amari quæ amat. Ita est. Amor Dei amorem animæ parit, et illius præcurrrens intentio intentam animam facit, sollicitudoque sollicitat.

A Nescio enim qua vicinitate naturæ, cum semel revelata facie gloriam Dei speculari anima poterit, mox illi se conformari necesse est, atque **1510** in eamdem imaginem transformari. Igitur qualem te paraveris Deo, talis oportet appareat tibi Deus. Cum sancto sanctus erit, et cum viro innocentem innocens erit (*Psal.* xvii, 26). Quidni æque et cum amante amans, et cum vacante vacans, et cum intento intentus, et sollicitus cum sollicito?

8. Denique ait: *Ego diligentes me diligo, et qui mane vigilaverint ad me, invenient me* (*Prov.* viii, 17). Vides quomodo non solum de amore suo certum te reddat, si quidem tu ames illum: sed etiam de sua sollicitudine, quam pro te gerit, si te senserit sollicitum sui. Vigilas tu? vigilat et ipse. Consurge in nocte in principio vigiliarum tuarum, accelera quantumvis etiam ipsas anticipare vigilias; invenies eum, non prævenies. Temere in tali negotio vel prius aliquid tribuis tibi, vel plus; et magis amat, et ante. Si hæc anima scit, imo quia scit miraris quod illam majestatem, quasi cætera non curantem, soli sibi intendere gloriatur, cui soli ipsa, postpositis curis omnibus, tota se devotione custodit? Sermo finem desiderat; sed unum dico spiritualibus qui in vobis sunt, mirum quidem, sed verum: animam Deum videntem haud secus videre, quam si sola videatur a Deo. Ea ergo fiducia dicit illum intendere sibi, seque illi, nihil praeter se et ipsum videntis. Bonus es, Domine, animæ querenti te! occurris, amplectaris, sponsum te exhibes, qui Dominus es, imo qui es super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO LXX.

Unde sponsus dilectus dicatur; et de veritate, mansuetudine et justitia, cæterisque virtutibus, quæ sunt lilia, inter quæ pascitur.

D 1. *Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia* (*Cant.* ii, 16). Quis huic jam imputet præsumptioni vel insolentiae, si se dicat iniisse societatem cum illo, qui pascitur inter lilia? Etiamsi inter sidera pasceretur, eo solo quod pasceretur, nescio quid magnum videri possit cum ejusmodi amicitias seu familiaritatem habere. Aliiquid prorsus ignobile et humile sonat, pasci. Nunc vero cum et pasci inter lilia perhibetur, dejectionis adjectio longius amovet et propulsat temeritatis notam. Quid enim sunt lilia? Juxta verbum Domini, *fenum, quod hodie est, et eras in clibanum mittitur* (*Matth.* vi, 28-30). Quantus est iste qui feno pascitur, quasi unus agnorum aut vitulorum? Et agnus plane, et vitulus saginatus. Sed tu forte vigilantius advertisti, non pabulum hoc loco designari, sed locum: nec enim dictum est, liliis cum pasci; sed, *inter lilia*. Esto. Non fenum comedit ut bos; in feno tamen versari, et super fenum discumbere instar unius de turba, quid eminentiæ habere potest? Quid vero gloriæ huic, habere dilectum illum qui hoc egerit? Et secundum litteram quidem sponse verecundia et cautela prudentiæ, ejus in loquendo satis appetit, utique

disponitis sermones suos in judicio, et rerum gloriam verborum modestia temperantis.

A 2. Alias autem non ignorat unum esse, et qui pascitur, et qui pascit; inter lilia commorantem, et regnante super sidera. At libentius humilia dilecti memorat, propter humilitatem quidem, ut dixi: magis autem quod exinde coepit esse dilectus, ex quo et pasci. Nec modo exinde, sed inde. Nam qui in altissimis est Dominus, in imis est dilectus; super sidera regnans, et inter lilia amans. Amabat et super sidera, quia nusquam et nunquam potuit non amare, quia amor est: sed donec ad lilia descendit, et pasci inter lilia compertus est, nec amatus est, nec factus dilectus. Quid? non est amatus a patriarchis et prophetis? Est: sed non priusquam visus est et ab ipsis inter lilia pasci. Neque enim non viderunt, quem præviderunt: nisi ita quis absque spiritu sit, ut videntem in spiritu, putet videre nihil. Unde ergo Videntes, nam sic prophetæ appellati sunt (*I Reg. ix, 9*), si nihil viderunt? Inde est, quod voluerunt videre, quem non videbant. Nec enim **1511** poterant velle videre in corpore, quem in spiritu non vidissent. Sed dico: Nunquid omnes prophetæ? Quasi omnes videre voluerint, aut fuerit omnium fides. Sed enim qui viderunt, aut prophetæ fuerunt, aut prophetis acquiescentes. Et credidisse enim, vidisse est. Non modo namque qui per prophetæ spiritum, sed et qui per fidem videt, si quis ipsum quoque dicat videre in spiritu, mihi non videtur errare.

B 3. Ita ergo quod ad lilia descendere, et inter lilia pasci dignatus est is qui omnes pascit, dilectum fecit illum, quia non potuit ante diligi, quam agnoscit. Ac per hoc cum de dilecto facta est mentio, pulchre et illud memoratum est, quod dilectionis et agitionis exstitit causa. Quærenda in spiritu refectione hæc inter lilia: nam corpoream cogitare ridiculum est. Quin ipsa lilia spiritualia, si quidem potuerimus, demonstranda a nobis erunt. Puto, hoc quoque dicere nos oportebit, unde inter lilia pascatur dilectus, liliisne ipsis, an aliis inter lilia reconditis herbis vel floribus? Et in his illud mihi difficilius appetit, quod pasci, non pascere perhibetur. Nam quia pascat dubiam non est, nec enim indignum ei: at pasci, indigentiam sonat, et ne spiritualiter quidem sine injurya majestatis facile illi posse assignari videtur. Nec ego sane recordor usque modo advertisse me in hoc cantico pastum uspiam perhiberi, cum pascentem, puto, recordemini et vos mecum. Denique postulavit sibi aliquando demonstrari, ubi in meridie pascet et cubarēt (*Cant. i, 6*). Et nunc quidem, quod needum dixerat, perhibet pasci, sed non similiter postulat locum indicari sibi; sed ipsa indicat, assignans, *inter lilia*. Novit hoc, illud non novit; quia æque presto esse non potest quod sublimet et in sublimi est, et quod humile et super terram. Sublime opus, sublimis et locus: nec accessus ad eum usque adhuc vel ipsi possit.

C 4. Et ideo semetipsum exmanivit usque ad hoc, ut pasceretur ipse omnium pastor; et inventus est inter lilia, et visus ab Ecclesia, adamatus est ab inope pauper, factus dilectus propter similitudinem. Non solum autem, sed et propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam: quod per eum scilicet promissiones adimplentes sunt, quod iniquitates remissæ sunt, quod superbi dæmones una cum principe suo judicati sunt. Talis ergo apparuit qui merito amaretur, verax pro se, mitis hominibus, justus pro hominibus. O vere amandum et totis medullis cordis amplectendum sponsum! Quid jam cunctetur Ecclesia totam se tota devotione committere tam fido redditori, tam pio indultori, tam justo propugnatori? Porro præmiserat Prophetæ, dicens: *Specie tua et pulchritudine tua intende prospere*. Unde species hæc et pulchritudo? Puto, ex liliis. Quid lilio speciosius? Sic nihil formosius sponso. Quæ sunt ergo illa lilia, e quibus species decoris ejus? *Procede, inquit, et regna propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam* (*Psal. XLIV, 5*). Lilia sunt, lilia, inquam, orta de terra, nitentia super terram, eminentia in floribus terræ, fragrantia super odorem aromatum. Ergo inter hæc lilia sponsus, et omnino ex his speciosus et pulcher. Alias enim (quod quidem ad carnis infirma spectat) non erat ei species neque decor (*Isa. LIII, 2*).

D 5. Bonum autem lilyum veritas, candore conspicuum, odore præcipuum; denique candor est lucis æternæ, splendor et figura substantiæ Dei (*Sap. vi, 26*). Lilyum plane, quod ad novam benedictionem terra nostra produxit, et paravit ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium (*Lue. ii, 31, 32*). Donec sub maledicto fuit terra, spinas et tribulos germinavit. At nunc Veritas de terra orta est Domino benedicente (*Psal. LXXXIV, 12, 13, 2*), speciosus omnino quidam flos campi, et lilyum convallium. Agnosce lilyum ex candore, qui mox in ipso exorta floris pastoribus de nocte emicuit, dicente Evangelio quia *angelus Domini stetit juxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos* (*Luc. ii, 9*). Bene Dei, quia noui angeli, sed lilii candor. Ille aderat, sed illud micabat ab usque Bethlehem. Agnosce lilyum et ex odore, quo et longe positis innotuit magis. Et quidem stella apparuit; sed **1512** eam minime viri graves secuti fuissent, nisi intima quadam suaveolentia orti liliæ traherentur. Et vere lilyum veritas, cuius odor animat fidem, splendor intellectum illuminat. Leva etiam oculos nunc in ipsam personam Domini, qui in Evangelio loquitur: *Ego sum veritas* (*Ioan. xiv, 6*). Et vide quam competenter veritas lilio comparetur. Si non advertisti, adverte de medio floris hujus quasi virgulas aureas prodeentes, et cinctas candidissimo flore, pulchre ac decenter disposito in coronam: et agnosce auream in Christo divinitatem, humanæ coronatam puritate naturæ, id est Christum in diademate, quo coronavit eum mater sua. Nam in quo

coronavit eum Pater natus, lucem habitat inaccessibilem, nec posses in ea illum interim adhuc videre. Sed de hoc alias.

6. Nunc vero lilyum veritas est; est et mansuetudo. Et bene lilyum mansuetudo, habens innocentiae candorem, et odorem spei, quoniam sunt reliquie, inquit, *homini pacifico* (*Psal. xxxvi, 37*). Bouea spei vir mansuetus, nec minus etiam in praesenti lucidum quoddam vitae est socialis exemplar. Annon lilyum, quae lucet officio, redolet spe? Adde quod sicut veritas de terra orta est, ita et mansuetudo. Nisi quis dubitet ortum de terra Agnum dominatorem terrae (*Isa. xvi, 1*), illum agnum, qui ad occisionem ductus est, et non aperuit os suum (*Isa. liii, 7*). Nec tantum mansuetudo seu veritas de terra orta est, sed et justitia, propheta dicens: *Rorate, caeli, desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra, et germinet Salvatorem, et justitia oriatur simul* (*Isa. xlvi, 8*). Quod autem justitia lilyum sit, recordamini de Scriptura, quia justus germinabit sicut lilyum, et florebit in aeternum ante Dominum (*Osee xiv, 6*). Nequaquam lilyum hoc hodie est, et cras in clibanum mittitur, quia in aeternum florebit. Et florebit ante Dominum, cuius in memoria aeterna erit justus, et ab auditione mala non timebit (*Psal. cxii, 7*), illa scilicet auditione, qua in clibanum ignis peccatores ire jubentur. Porro hujus lilii candor cui non splendet, nisi cui non placet? Denique sol est, sed non ille qui oritur super bonos et malos. Neque enim qui dicturi sunt: *Sol justitiae non ortus est nobis* (*Sap. v, 6*), lucem illius quandoque viderunt. Viderunt autem quoniam audierunt: *Vobis qui timetis Deum, orietur sol justitiae* (*Malach. iv, 2*). Ergo candor hujus liliis apud justos; fragrantia etiam usque ad iniquos diffunditur, etsi non in bonum ipsis. Denique audivimus justos dicentes quia *Christi bonus odor sumus in omni loco; sed aliis quidem odor vitae in vitam, aliis odor mortis in mortem* (*II Cor. ii, 15, 16*). Quis, vel sceleratissimus, justi non probet opinionem, quamvis non amet opus? Et beatus, si se non judicat in eo quod probat. Judicat autem, probans bonum, et non amans: ideoque non beatus plane, sed miser, proprio condemnatus judicio. Quid eo miserius, cui odor vitae, non vitae, sed mortis nuntius est? Imo nec nuntius quidem, sed bajulus.

7. Sunt multa apud sponsum et alia lilia praeter haec, quae ex Propheta inciderunt nobis; veritatem loquor, et mansuetudinem, et justitiam; nec erit difficile jam cuiilibet vestrum similia reperire per se met ipsum in horto tam deliciosi sponsi. Abundat et superabundat talibus: quis illa enumeret? Nempe quot virtutes, tot lilia. Quis finis virtutum apud Dominum virtutum? Quod si plenitudo virtutum in Christo; et liliorum. Et fortassis propterea ipse se lilyum appellavit, quod totus versetur in liliis, et omnia quae ipsius sunt, lilia sint: concepcionis, ortus conversatio, eloquia, miracula, sacramenta, passio, mors, resurrectio, ascensio. Quid horum non can-

A didum, et non suavissime redolens? Tanta denique in conceptione refusa superni luminis claritas supervenientis abundantia Spiritus, ut ne ipsa quidem Virgo sancta sustinuisse, si non sibi obumbratum foret a virtute Altissimi. Porro ortum candidavit incorrupta virginitas matris; conversatione, innocentia vitae; eloquia, veritas; miracula, puritas cordis; sacramenta, pietatis arcanum; passionem, patienti voluntas; mortem, libertas non moriendi; resurrectionem, martyrum fortitudo; ascensionem, exhibito promissionum. Quam bonus fidei odor in his singulis, **1513** nostra quidem, qui candorem non vidimus, tempora et viscera replens! Et beati qui non viderunt, et crediderunt (*Joan. xx, 29*). Pars mea in his odor vitae, qui procedit ex ipsis. Is infusus naribus meis apto quodam fidei instrumento, et quidem copiosius pro multitudine liliorum, sane et exsilium levat, et patriae desiderium assidue innovat in visceribus meis.

8. Habent lilia et aliqui sodalium sponsi, sed non copiam. Omnes enim ad mensuram Spiritum accepunt, ad mensuram virtutes et dona; solus ille non habet modum (*Joan. iii, 34*), qui habet totum. Aliud est lilia habere, aliud nonnisi lilia habere. Quem dabis mihi de filiis captivitatis adeo innocentem et sanctum, qui totam terram suam floribus occupare potuerit, et istiusmodi floribus? Nec infans certe unius dici sine sorde est super terram (*Job xiv, 4, 5*, juxta LXX). Magnus est quia tria vel quatuor lilia aedificare potuerit in terra sua, in tanta densitate spinarum et tribulorum, quae sunt germina inveterata maledictionis antiquae. Mecum vero, qui pauper sum, bene agitur, si unquam ab hac pessima segete, iniquitatum videlicet aique viatorum, tantillum terrae meae vindicare exstirpando et excolendo sufficiam, unde unum saltem producere lilyum possim, si forte et penes me pasci interdum dignetur is, qui pascitur inter lilia.

9. At parum dixi, unum: de penuria cordis mei os meum locutum est. Unum prorsus non sufficit; duo ad minus necessaria sunt. Dico autem continentiam, et innocentiam: quarum una sine altera nec salvabit. Frustra denique ad unam quamlibet harum invitabo sponsum, qui non ad lilyum, sed *inter lilia* pasci perhibetur. Dabo proinde operam habere lilia, ne de singularitate causetur lili, qui non vult nisi inter lilia pasci, et sic declinet in ira a servo suo. Pono itaque primam omnium innocentiam: et si huic jungere continentiam quivero, divitem me putabo in possessione liliorum. Rex sum autem, si tertiam his adjungere potero patientiam. Et quidem possunt sufficere illae; sed quia et deficere in temptationibus possunt, siquidem tentatio est vita hominis super terram (*Job. vii, 4*): opus profecto patientia est, quae utriusque sit quasi tutrix [*alias, nutrix*] quædam et custos. Puto, si venerit amator illic liliorum, et ita invenerit, quod non dedignabitur jam pasci apud nos, et apud nos facere pascha:

ubi illi et multa suavitas in duabus, et magna erit securitas propter tertiam. Verum quo paeto dicatur pasci qui pascit omnia, postea videbitur. Nunc vero appetit sponsum non modo apparere inter lilia, sed minime omnino extra lilia posse aliquando inveoiri, cum omne quod de eo est, et ipse sit lilium, sponsus Ecclesiæ Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

SERMO LXXI.

De liliis spiritualibus, id est operibus bonis, quorum odor recta conscientia, color fama : et quomodo sponsus et pascit nos, et pascitur a nobis. Item de unitate Dei Patris cum Filio, et anime sanctæ cum Deo.

1. Finis precedentis sermonis, principium hujus. Est ergo lilyum sponsus, sed non lilyum inter spinas, quoniam non habet spinas qui peccatum non fecit. Denique sponsam protestatus est *lilyum inter spinas*; quoniam si dixerit vel ipsa, quia spinas non habeat, se ipsam seducit, et veritas in ea non est. Se vero florem quidem et lilyum professus est, non tamen inter spinas. Magis autem : *Ego, inquit, flos campi et lilyum convallium (Cant. ii, 2, 1).* Et non est spinarum mentio, quod solus sit hominum qui opus non habeat dicere : *Conversus sum in aerumna mea, dum configitur spina (Psal. xxxi, 4).* Ergo absque liliis nunquam est, qui absque vitiis semper est; quia totus et semper est candidus, speciosus forma præ filiis hominum (*Psal. xliv, 3*). Tu ergo qui haec audis vel legis, cura habere lilia penes te, si vis habere hunc habitatorem lilyorum habitantem in te. Opus tuum, studium tuum, desiderium tuum : lilya esse protestetur **1514** moralis quidam rerum ipsarum candor, atque odor. Habent et mores colores suos, habent et odores. Neque enim in spiritibus id ipsum est color et odor, non magis quam in corporibus. Ergo de colore conscientia consultetur, de odore fama. *Fetere fecistis odorem nostrum coram Pharaone et servis ejus, aiunt illi (Exod. v, 21)*, dicentes de opinione. Porro colorem operi tuo dat cordis intentio, et judicium conscientiae. Nigra sunt vitia, virtus candida est. Inter hanc atque illa, conscientia consulta discernit. Stat sententia Domini de oculo nequam et lucido (*Matth. vi, 22, 23*), quia inter candidum et nigrum certos sicut limites, et divisit lucem a tenebris. Quod ergo de corde puro et conscientia bona egreditur candidum est, et est virtus; si autem et bona fama secuta fuerit, et lilyum est, quippe cui nec candor liliis desit, nec odor.

2. Porro virtus, etsi non propterea major, pulchrior tamen illustriorque efficitur. Quod si in conscientia naevus fuerit, nec quod ex ea prodierit, carabit naevio. Nam si radix in vitio, et ramus. Ac per hoc quidquid illud sit quod radix vitiata non absque traduce vitii ex se producat, verbi gratia, sermo, actio, oratio, etiamsi fama applaudere videatur, non est quod debeat lilyum dici; quia etsi odor connivere videtur, sed non color. Quo pacto

A enim lilyum cum impuritatibus naevio? Nec sane fama valebit vindicare virtuti, quod esse vitium convicerit conscientia. Erit quidem virtus contenta candore conscientiae, ubi sequi non poterit odor famæ; cæterum odor famæ nec excusare sufficiet vitium conscientiae decoloris. Providebit tamen semper, quod in se est, homo virtutis bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus (*Rom. xii, 17*), ut vere sit lilyum.

3. Sed est etiam candor animæ indulgentia Dei, ipso dicente per prophetam : *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbubuntur, et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt (Isa. i, 18).* Et est candor, quem sibi induit is qui miseretur in hilaritate. Etenim si intuearis illum, quem Propheta depingit jucundum hominem, qui miseretur et commodat (*Psal. cxii, 5*), nonne is tibi videbitur de ipsa animi jucunditate iadidisse candorem quedam pietatis vultui pariter, et operi suo? Sicut e regione si ex tristitia et velut ex necessitate quis tribuat, non candidum plane, sed teturum præfert manu et fronte colorem. Et ideo hilarem datorem diligit Dens (*H Cor. ix, 7*). Nunquid et tristem? Profecto qui respergit ad Abel ob alacritatis candorem, avertit faciem a Cain, quia conciderat vultus [*alias, facies*] ejus (*Gen. iv, 4, 5*), utique a tristitia et livore. Adverte qualis color tristitiae seu invidiae sit, qui Dei a se avertit aspectum. Pulchre et eleganter in colorando beneficio candor jucunditatis laudatus est voce illa poetæ : « Super omnia vultus accessere boni (*Ovid. Meta. lib. viii*). » Nec mudo hilaris dator, sed et qui tribuit in simplicitate (*Rom. xii, 8*), diliguntur a Deo. Et simplicitas candor est. Probamus a contrario : nam naevus duplicitas. Parum dixi, macula est. Quid duplicitas nisi dolus. Sed enim qui dolose egit in conspectu Dei, inventa est iniurias ejus ad odium. (*Psal. xxxv, 3*). Et ideo beatus cui non imputabit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus (*Psal. xxxi, 2*). Pulchre Dominus paucis utramque notavit maculam, dolum, tristitiamque : *Nolite, inquiens, fieri, sicut hypocritæ, tristes (Matth. vi, 16)*. Sponsus itaque et cum sit virtus, in virtutibus complacet sibi; et cum sit lilyum, libenter inter lilia commoratur; et cum sit candor, delectatur candidis.

D 4. Et fortassis hoc est quod dicitur pasci inter lilia, candore et odore virtutum delectari. Et quidem pascebatur olim corporaliter apud Mariam et Martham, recumbens etiam corpore inter lilia (illas loquor, nam lilia erant), nihilominus spiritum refocillabat devotione et virtutibus mulierum. Quod si illa hora intrasset propheta, aut angelus, seu alius quivis spiritualis, tantum non ignorans quæ maiestas recumberet; nonne stupens dignationum et familiaritatem, quam illi esse consiperet cum puris animis pudicisque corporibus, tamen terrenis et sexus infirmioris; **1515** merito testaretur : Quia vidi illum non modo commorantem, sed et pascendum inter lilia? Ita ergo secundum utrumque, carnem

dico et spiritum, pasci inter lilia sponsus inventus est. Puto autem quod et ipse vicissim pasceret, sed in spiritu. Itoc ipso quod pascebatur, quomodo pascebatur? Quomodo, inquam, confortabat timiditatem feminarum, jucundabat humilitatem, impinguabat devotionem? Sed si vidisti, quod pasci illi sit pascere; vide etiam nunc, ne forte et e converso pascere sit ei pasci. *Domine, qui pascis me a juventute mea;* ait sanctus patriarcha Jacob (*Gen. XLVIII, 15*). Bonus paterfamilias, qui suorum domesticorum curam gerit, maxime in diebus malis, ut alat eos in fame, cibans illos pane vitae et intellectus, et sic nutriendis ad vitam æternam. At pascens, ita puto, nihilominus pascitur ipse, et quidem escis quibus libenter vescitur, profectibus nostris. Etenim gaudium Domini, fortitudo nostra.

5. Ita ergo et cum pascit pascitur, et cum pascitur pascit, simul nos suo gaudio spirituali reficiens, et de nostro æque spirituali profectu gaudens. Cibus ejus pœnitentia mea, cibus ejus salus mea, cibus ejus ego ipse. Annon cinerem tanquam panem manducat? Ego autem quia peccator sum, cinis sum, ut manduca ab eo. Mandor cum arguor, glutior cum instituor, decoquor cum immitor, digeror cum transformor, unior cum conformor. Nolite mirari hoc: manducat nos, et manducatur a nobis, quo arctius illi astringamus. Non sane alias perfecte animur illi. Nam si manduco et non manducor, videbitur in me esse ille, sed nondum in illo ego. Quod si manducor quidem, nec manduco; me id se habere ille, sed non etiam in me esse videbitur; nec erit perfecta unitio in uno quovis horum. Sed enim manducet me, ut habeat me in se; et a me vicissim manducetur ut sit in me: quatenus integra firmaque sit connexio (*242*), cum ego in eo et nihilominus in me ipse erit.

6. Vis tibi per simile ostendam quod dicitur? Attolle oculos nunc in quamdam sublimiorem quidem convenientiam, similem tamen huic. Si ipse sponsus in Patre ita esset, ut non tamen in ipso Pater; aut ita Pater in ipso esset, ut non esset ipse in Patre: audeo dicere, et ipsorum citra perfectum unitas remaneret, si tamen jam unitas esset. Nunc vero cum et ipse in Patre, et Pater in ipso sit; non est quo claudicet unitas, sed vere perfecteque unum sunt ipse et Pater. Sic igitur anima, cui adhærere Deo bonum est (*Psal. LXXII, 28*), non ante se existimet ipsi perfecte unitam, nisi cum et illum in se, et se in illo manentem persenserit. Non quia vel tunc unum dicatur cum Deo, sicut unum sunt Pater et Filius: quamvis qui adhæreret Deo, unus spiritus est (*I Cor. vi, 17*). Legi hoc, sed illud non legi. Non dico de me, qui nihil sum, sed plane nemo, nisi demens, sive de terra, sive de cœlo usurpabit sibi illam Unigeniti vocem: *Ego et Pater unum sumus* (*Joan. x, 30*). Et tamen ego, licet pulvis et cinis, fretus

(*242*) Ita primi editi cum pluribus manuscriptis. Quidam habent, *Erit perinde firma connexio et complexio integra.*

A quidem Scripturæ auctoritate, minime istud dicere verear, quia unus cum Deo spiritus sum: si unquam tamen certis fuero persuasus experimentis, Deo me adhærere ad instar unius illorum, qui in charitate manent, ac per hoc in Deo manent, et Deus in eis, mandantes (*243*) Deum, et manducati a Deo. Nam de tali adhæsione puto dictum: *Qui adhæreret Deo, unus spiritus est.* Quid ergo? Dicit Filius: *Ego in Patre, et Pater in me est* (*Joan. xiv, 11*), et *unum sumus* (*Joan. x, 30*); dicit homo: *Ego in Deo, et Deus in me est, et unus spiritus sumus.*

7. Sed nunquid Pater et Filius ut sint in invicem, ac proinde unum, invicem se manducant, sicut Deus et homo mutua se quadam in sese manducatione trajiciunt, **1516** utque per hoc, etsi non unum, unus certe spiritus existentes? [alias, sint.] Absit! nec enim uno modo insunt sibi hi atque illi, sed neque una unitas utrorumque. Denique innuitur tibi unitatum diversitas per *unus et unum*; quoniam nec Patri et Filio *unus*, nec homini et Deo *unum* poterit convenire. Tu, si sapis, occasione accepta eris sapientior, prudenter advertens, illic quidem per *unum* unitatem substantiae vel naturæ; hic vero per *unus* æque unitatem, sed ideo longe alteram, quia inter substantias et naturas, homini nempe et Deo, sua cuique et natura, et substantia est, cum Patris Filiique constet penitus esse unam. Vides illam nec unitatem esse, siquidem hinc singulari summæque unitati comparetur. Nam quomodo unitas, ubi numerus naturarum, substantiarum diversitas? Et tamen unus spiritus dicitur, et est cum Deo, anima adhærens Deo; nec prajudicat rerum pluralitas unitati huie, quam facit non confusio naturarum, sed voluntatum consensio. Propter hanc quoque multa corda unum, et multæ animæ una dicuntur, sicut scriptum est: *Multitudinis credentium erat eor unum, et anima una* (*Act. iv, 32*). Et hæc ergo unitas.

8. Cæterum quid ad illam, quæ non unitione constat, sed exstat æternitate? Non plane illam quædam, instar hujus, mutua manducatio facit, quia nec fit. Est enim. Sed nec conjunctio, vel quasi compositio, vel tale aliquid, quod unius non est. Est autem Patri Filioque natura, essentia, voluntas non modo una, sed unum. Hoc nempe est illis esse, quod naturam esse; hoc velle, quod esse, vel naturam esse. Non est itaque quod unitas, qua unum sunt Pater et Filius, dicatur fieri de naturis vel essentiis, vel voluntatibus, quia non sunt: non est quod dicatur vel fieri, quia est. Nec enim factitia est, sed nativa (*244*). Sunt in sese Pater et Filius, non solum ineffabili, sed etiam incomprehensibili modo sui ipsorum capabiles pariter et capaces: sed sane ita capabiles, ut non partibiles; ita capaces ut non participes [alias, participibiles]. Nam ut in hymno Ecclesia canit: « In Patre totus Filius, et

(*243*) Unus codex addit *quodam modo*; sed deest aliis, et quidem primis editiis.

(*244*) Ansulis inclusa desunt in codicibus Cister-

totus in Verbo Pater (*Hymn.* pro feria secunda 2 ad Matut.). » Est Pater in Filio, in quo sibi semper bene complacuit; et est Filius in Patre, a quo ut nunquam non natus, ita nunquam est separatus. Porro per charitatem homo in Deo, et Deus in homine est, dicente Joanne, quia *qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* (*I Joan.* iv, 16). [Consensio quædam hæc, ut sint duo in uno spiritu immo unus spiritus sint. Videsne diversitatem? Non est idem profecto consubstantiale et consentibile. Quanquam, si advertisti, satis tibi per *unus* et *unum*, ipsarum quoque innuitur differentia unitatum; quoniam quidem nec Patri et Filio *unus*, nec homini et Deo *unum* poterit convenire. Non possunt dici unus Pater et Filius, quia ille Pater, et ille Filius est: unum tamen dicuntur et sunt, quod una omnino illis, et non cuique sua substantia est. Quo contra homo et Deus, quia unius non sunt substantiae vel naturæ; unum quidem dici non possunt, unus tamen spiritus certa et absoluta veritate dicuntur, si sibi glutino amoris inhærent. Quam quidem unitatem non tam essentiarum cohaerentia facit, quam connivencia voluntatum.

9. Patet, ni fallor, satis non modo diversitas, sed et disparitas unitatum, una in una, altera in diversis existente essentiis. Quid tam distans a se, quam unitas plurium et unius? Ita inter unitates, ut dixi, distinguit unus et unum, quod per *unum* quidem in Patre et Filio esse unitam unitas; per *unus* vero inter Deum et hominem non hæc, sed consentanea quædam affectionum pietas designatur. Cum adjectione tamen etiam Pater et Filius sanissime dicuntur **1517** unus; verbi causa, unus Deus, unus Dominus, et quidquid alias est, quod ad se quisque, et non alterum [*alias*, alterutrum] dicitur. Siquidem non est illis diversa divinitas sive majestas, non magis quam substantia, vel essentia, vel natura. Nempe hæc ipsa omnia, si pie consideres, non diversa seu divisa in illis, sed unum sunt. Minus dixi: unum sunt et cum illis. Quid illa unitas, qua multa corda unum, et multæ animæ una leguntur? Nec censenda, ut reor, nomine unitatis, comparata huic, quæ non multa unit, sed unum singulariter signat. Ergo singularis ac summa illa est unitas, quæ non unitione constat, sed exstat aeternitate. Nec sane banc spiritualis illa præfata manducatio facit, quia nec fit. Est enim. Multo minus eam facere putanda est essentiæ qualisunque conjunctio, seu consensio voluntatum, quia non sunt. Una enim illis, ut dictum est, et essentia, et voluntas; uni vero non est consensus, non compositio, non copulatio, aut tale aliquid. Duas esse oportet ad minus voluntates, ut sit consensus; duas æque essentias, ut sit conjunctio sive

ciensi, S. Germani, et Gemeticensi: sed habentur in aliis, et in primis editis. At secunda parenthesis seu additio prolixior, quæ est a dimidio num. 8 ad dimidium num. 10, in illis prioribus codicibus non exstat, sic vero in posterioribus. Et quidem alteru-

A unitio per consensum. Horum nihil in Patre et Filio, quippe nec essentias duas, nec duas, habentibus voluntates. Una est utraque res illis: vel potius, ut præfatum me memini, unum duo ista in illis, unum et cum illis sunt; ac per hoc ipsi sicut incomprehensibiliter, ita incommutabiliter [*alias*, incomparabiliter] invicem in se manentes, vere et singulariter unum sunt. Si quis tamen inter Patrem, et Filium dicat esse consensum, non contendo, dummodo non voluntatum unionem, sed unitatem intelligat voluntatis.

10. Atqui Deum et hominem, quia propriis existant ac distant et voluntatibus et substantiis, longe aliter in se alterutrum manere sentimus, id est, non substantiis contusos, sed voluntatibus, consentaneos. Et hæc unio ipsis communio voluntatum, et consensus in charitate. Felix unio, si experiaris; nulla, si comparaveris. Vox experti: *Mihi autem adhærere Deo bonum est* (*Psal.* LXXII, 28). Bonum plane, si omni ex parte adhæseris. Quis est qui perfecte adhæret Deo, nisi qui in Deo manens, tanquam dilectus a Deo, Deum nihilominus in se traxit vicissim diligendo? Ergo cum undique inhærent sibi homo et Deus (inhærent autem undique intima mutuaque dilectione inviscerati alterutrum sibi), per hoc Deum in homine, et hominem in Deo haud dubie dixerim. Sed homo quidem ab aeterno in Deo, tanquam ab aeterno dilectus, si tamen ex illis sit qui dicunt quoniam *dilexit et gratificavit nos in dilecto Filio suo ante mundi constitutionem* (*Ephes.* 1, 6, 4); Deus vero in homine, ex quo dilectus ab homine est. Et si ita est, homo quidem in Deo est et quando in homine Deus non est; Deus autem in homine non est qui non sit in Deo. Manere enim in dilectione non potest, etsi forsitan ad tempus diligit non dilectus; potest autem nondum diligere etiam dilectus. Alioquin quomodo stabit, *quoniam ipse prior dilexit nos?* (*I Joan.* iv, 10.) Porro cum jam etiam diligit qui ante diligebatur, et homo in Deo, et Deus in homine est. Qui autem nunquam diligit, constat quod nunquam dilectus est; ac per hoc nec ipse in Deo, nec Deus in eo est. Hæc dicta sint ad dandam differentiam inter illam connexionem, qua Pater et Filius unum sunt, et illam qua adhærens Deo anima, unus spiritus est, ne forte quia legitur de homine manente in charitate, quia in Deo manet, et Deus in eo; et item de Filio, quod nihilominus in Patre sit, et Pater in ipso; par prærogativa adoptati putarentur, et Unici.

11 His ergo absolutis, recurendum nobis ad illum qui pascitur inter lilia, quia inde excursus hic factus est usque huc: utrumnam non otiose, vos judicabitis. Et jam quidem loci ipsius duos intellege-

tra superflua est. Hæc diversitas ex eo contigit, quod Bernardus hunc locum retractavit, ita ut prima parenthesis prioris editionis, altera posterioris esse videatur. Prior tantum in primis editis reperitur non posterior. Lectori judicium relinquimus.

etus posueram, sive quod virtutibus pascitur candidatorum, qui virtus et candor est ; sive quod peccatores recipit ad poenitentiam in corpore suo, quod est Ecclesia, pro quibus sibi incorporandis se ipsum fecit peccatum, qui peccatum non fecit, ut destrueretur corpus peccati, cui aliquando complantati fuere peccantes, essentque **1518** justitia in ipso justificati gratis.

12. Tertiam adhuc pono sententiam quæ occurrat [in aliis, Tertium addo qui occurrit] ; et satis fore reor non modo pro loci explanatione, sed et pro fine sermonis. Sermo Dei veritas est, et ipse sponsus. Nostis hoc ; audite cætera. Is cum auditur, et minime obeditur illi, vacuus interim et jejunus quodammodo remanet, omnimo tristis et querulus, quod prolatus in vacuum sit. Si autem obeditum fuerit, nonne tibi verbum videbitur in quamdam excrevisse corpulentiam, quia verbo opus accessit, utpote refectum quibusdam fructibus obedientiæ, justitiae frugibus ? Inde est quod in Apocalypsi loquitur : *Ecce sto ad ostium, et pulso : si quis audierit vocem meam et aperuerit mihi januam introibo ad illum, et cœnabo cum eo, et ipse tecum* (Apoc. iii, 20). Videtur approbari hic sensus et apud prophetam sententia Domini, ubi dicit quod verbum suum non revertetur ad se vacuum, sed prosperabitur, et faciet ad quæ misit illud (Isa. lv, 12). *Non revertetur, inquit, ad me vacuum vel jejunum, sed quasi prospere in omnibus agens, saturabitur bonis actibus eorum, qui in dilectione acquiescent illi.* Denique usu loquendi sermo impletus tunc dicitur, cum fuerit mancipatus effectui : quod videlicet tandem inanis et macer, ac quodammodo famelicus sit, donec opere compleatur.

13. Sed audi ipsum quo se dicat cibo ali. *Meus, inquit, cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei* (Joan. iv, 34). Verbum Verbi est aperte indicantis, esse suum cibum factum, bonum ; si tamen invenerit illud inter lilia, hoc est, inter virtutes. Alioquin si extra repererit, etsi bonus, quod in se est, videtur cibus, non tanget illum is, qui pascitur inter lilia. Verbi causa, non recipit eleemosynam de manu raptoris seu feneratoris ; sed nec de hypocrita quidem, qui cum facit eleemosynam, facit tuba canante se, ut glorificetur ab hominibus. Sed nec illius orationem aliquo modo exaudiet, qui amat orare in angulis platearum, ut ab hominibus videatur (Matth. vi, 2, 5). Nempe oratio peccatoris exserabilis erit (Prov. xxviii, 9). Frustra quoque offert munus suum ad altare, qui conscius est sibi quod frater suus habet aliquid adversum se (Matth. v, 23, 24). Denique non respexit ad Cain munera (Gen. iv, 5), eo quod non recte ambularet cum fratre suo. Teste sancto propheta, etiam abominabatur sabbata, et neomenias et sacrificia Judæorum, ita ut manifeste protestaretur odisse ea animam suam, et dicebat : *Cum veniretis ante conspectum meum, quis quæsivit ea de manibus vestris?* Credo, non redolebant lilia manus illæ et propterea

Arespuebat munus ex illis qui pasci inter lilia continevit, et non inter spinas. Quidni spinosas habebant manus, quibus aiebat : *Manus vestrae sanguine plena sunt* (Isa. i, 13-15). Et manus Esau pilosæ erant, spiniosis similes ; ideoque non sunt admissæ, ut ministraient Sancto.

14. Vereor ne et inter nos aliqui sint, quoram non acceptet munera sponsus, eo quod non redolebant lilia. Etenim si in die jejuniæ mei inveniatur voluntas mea, non tale jejunium elegit sponsus, nec sapit illi jejunium meum, quod non lillum obedientiæ, sed vitium proprie voluntatis sapit. Ego autem non solum de jejunio, sed de silentio, de vigiliis, de oratione, de lectione, de opere manuum, postremo de omni observantia monachi, ubi invenitur voluntas sua in ea, et non obedientia magistri sui, id ipsum sentio. Minime prorsus observantias illas, etsi bonas in se, tamen inter lilia, id est inter virtutes, censuerim deputandas ; sed audiet a propheta, qui ejusmodi est : *Nunquid tale est obsequium quod elegi, dicit Dominus?* et addet : *In die bonorum tuorum inveniuntur voluntates tuæ* (Isa. lviii, 3-5). Grande malum propria voluntas, qua fit ut bona tua tibi bona non sint. Oportet proinde lilia fiant, quæ hujusmodi sunt, quia nihil omnino, quod propria iniquitatum sit voluntate, gustabit is qui pascitur inter lilia. Sapientia est ubique attingens propter munditiam suam, et nil inquinatum in eam incurrit (Sap. vii, 24, 25). Ita ergo inter lilia pasci amat sponsus, id est apud munda et nitida corda. Sed quoque ? *Donec aspiret dics, et inclinentur umbras.* **1519** Umbrosus locus est hic et condensus : non intremus sylvam. hanc profundi sacramenti, nisi clara luce diei. Jam enim disputante me longius, inclinata est dies, dum iavit abrahim ab his liliis. Nec sum victus prolixitate [alias, veritus proxilitatem], cui fastidium omne detraheret odor florum. Modicum quid restare videtur de præsenti capitulo. At istud modicum reconditum nimis, sicut et cætera universa carminis hujus. Sed qui revelat mysteria aderit, ut confido, cum pulsare coepimus : et non claudet ora loquentium se, cui familiare magis est reserare clausa, sponsus Ecclesiae Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXII.

Dies aspirans, et umbras inclinata quæ sint. Deinde variæ hominum dies exponuntur. Et quod justos, utpote in luce viventes, maneat clarius dies ; impios vero in operibus tenebrarum versantes, aeterna nox.

1. *Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia ; donec aspiret dies, et inclinentur umbras* (Cant. ii, 16, 17). Novissima tantum capitulo hujus tractanda pars est, et dubito in ipso ingressu, cuinam potissimum eam jungam duarum præcedentium : nam possum indifferenter utrique. Sive enim dicas : *Dilectus meus mihi, et ego illi donec aspiret dies, et inclinentur umbras, interposito tantum, qui pascitur inter lilia ; sive pro litteræ serie, qui pascitur inter*

lilia, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ : non inconvenienter utrovis assignas. Hoc sane refert, quod donec si primo junxeris, inclusivum oportet intellegas ; si medio, exclusivum sentias necesse est. Esto nempe quod designat sponsus pasci jam inter lilia, ubi aspiraverit dies : nunquid similiter cessabit etiam sponsæ intendere aut ipsa illi ? Absit ! In æternum perseverabunt sibi, nisi quod tunc felicius, cum vehementius ; tunc vehementius, cum expeditius. Sit ergo tale hoc donec, quale est illud apud Matthæum, ubi narratur non cognovisse Mariam Joseph, donec peperit Filium suum primogenitum (Matth. i, 25) : non enim post cognovit. Vel certe quale est illud in psalmo : Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum donec misereatur nostri (Psal. cxxii, 2) : non enim avertientur, cum cœperit misererি. Vel quale item illud Domini ad apostolos : Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii, 20) : non enim post non erit cum illis. Verum hoc ita, si donec referas ad dilectus meus mihi et ego illi. Sin autem ad qui pascitur inter lilia respicere malis, erit alio sensu accipendum. Porro operosius ostendetur quomodo tunc dilectus pasci desinat, cum aspiraverit dies. Etenim si dies resurrectionis is est, quidni multo magis pasci ibi inter lilia juvet, ubi horum major admodum copia erit ? Et pro aptanda quidem litteræ consequentia hæc dicta sint.

2. Nunc jam adverte meeum, toto licet liliis fulgentibus regno, sponsoque medio existente et deliciante, non tamen esse quod dicatur et pasci, iuxta id quidem quod ante consueverat. Ubi namque jam peccatores, quos sibi incorporet Christus, mansos morsosque quasi quibusdam dentibus disciplinae austerioris, afflictione scilicet carnis, et cordis contritione ? Sed neque cibum sibi jam exiget Verbum sponsus ex aliquibus facitis seu operibus obedientiae, ubi omne negotium otium, soloque intuitu et affectu res erit. Et quidem cibus ejus ut faciat voluntatem Patris sui ; sed hic, non ibi. Quid enim faciat factam ? Et perfectam tunc esse constat. Denique probare jam tunc est omnibus sanctis, quae sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta. Et certe post perfectum, faciendum superest nihil. Frui de cœtero restat, non fieri ; experiri, non operari ; ea vivere, non exerceri in ea. Nonne ipsa est, quam instantissima prece docti quidem a Domino, sicut in cœlo, ita et in terra perfici postulamus (Matth. vi, 10), quo ejus jam delectet fructus, actus non fatiget ? Non erit itaque sponso Verbo operis cibus, quia casset necesse est omne opus, ubi plenus 1520 ab universis perecipitur sapientia. Nam qui minorantur actu, percipiunt eam (Eccli. xxxviii, 25).

3. Sed videamus nunc, si quod dicimus stare possit, et secundum illam sententiam, qua pasci inter lilia, candidatu virtutum oblectari, quidem interpretantur : nam et nos ipsam inter cæteras non præterivimus. Dicemusne, aut non fore, aut sponso minime sapere tunc virtutes ? Et quidem sentire

A alterutrum, dementiae est. Sed vide ne forte alias illis delectetur ; nam constat delectari, sed forsitan potu magis quam pastu. Sane in tempore et corpore isto, nulla nostra virtus ita ad purum defæcata erit, nulla ita suavis et mera, ut sponso habilis sit ad potandum. Sed qui vult omnes homines salvos fieri, dissimulat multa, ut quam non potest potandi interim facilitate glutire, curat ex ea vel quidpiam elicere sapidum, quasi arte quadam et quodam labore mandendi. Erit cum erit virtus colabilis, nec premetur dente, nec fatigabitur a mandente, vel potius non fatigabit mandentem, quæ bibentem absque opera delectabit, tanquam utique potus, non e-sa. Denique habes spondentem in Evangelio, quia non bibam de hoc genimine vitis, inquit, donec bibam illud novum vobiscum in regno Patris mei (Matth. xxvi, 29). Et de cibo nulla mentio est. Sed apud Prophetam quoque legitur : Tanquam potens erupatus a vino (Psal. lxxvii, 65) ; de cibo autem nihil ibi penitus invenitur. Sponsa ergo conscientia mysterii hujus, cum dilectum pasci inter lilia compri-set ac perhibuisse, constituit terminum quoad id dignaretur, imo constitutum agnoscit et perhibuit, dicens : Donec aspiret dies, et inclinentur umbræ. Sciebat enim virtutibus eum postea potandum potius quam pascendum. Connivere [alias, convenire] videtur et consuetudo, qua post cibum potus sumi de more solet. Ergo qui hic mandueat, illuc bibet, eo tunc suavius quo securius, glutinatus et ea ipsa, quæ scrupulosius modo, et quodam modo laboriosius quasi mandando liquat.

C 4. Nunc jam intendamus considerare de die illo et illius umbris, qui ille, quæ istæ : ille qua ratione aspirans, bæ in qua potestate habeant inclinari. Signanter omnino dictum est, donec aspiret dies, imo singulariter. So'o quippe hoc loco, nisi fallor, diem aspirantem compries. Auræ nempe, non tempora spirare dicuntur. Spirat homo, spirant animalia cæ-tora, quibus indesinenter reciprocatus aer vitam continuat. Et quid hoc, nisi ventus ? Spirat et Spiritus sanctus, et inde spiritus. Quo pacto ergo dies spirans, qui nec ventus, nec spiritus, nec animal est ? Quanquam nec spirans quidem, sed, quod si-gnantium sonat, aspirans dictus sit. Nec minus præ-ter solitum dictum, et inclinentur umbræ. Denique ad exortum hujus corporei visibilisque luminis umbræ non inclinantur, sed annullantur. Extra proinde corpora querendæ hæ res. Et si quidem spirituales invenerimus diem et umbras, tunc forsitan et inclinatio harum, et illius aspiratio facilius elucebit. Qui illum diem, de quo Propheta dicit : Melior est dies una in atriis tuis super millia (Psal. lxxxviii, 11), corporeum opinatur, nescio quid jam non corporeum opinetur. Est et in mala significatione dies, cui maledixere prophetae (Job iii, 3; Jerem. xx, 14). Absit autem, ut ex visibilibus his, quos fecit Dominus ! Itaque spiritualis est.

D 5. Jam umbram quis ambigat spiritualem, qua Maria obumbratum est concipiendi (Luc. i, 35) ; et

item eam quæ in propheta sic memoratur: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, sub umbra ejus vivemus inter gentes* (*Thren.* iv, 20)? Ego tamen umbrarum nomine hoc loco magis arbitror designatas contrarias potestas, quæ non modo umbrae, vel tenebrae, sed et principes tenebrarum harum ab Apostolo perhibentur (*Ephes.* vi, 12), simulque inherentes illis ex genere nostro, filios utique noctis, et non lucis, neque diei. Itæ siquidem umbrae, non plane cum aspiraverit dies, in nihilum revertentur, sicut a facie hujus corporeæ lucis umbras corporæas non disparere tantum, sed et penitus deperire videamus. Itaque erunt minime quidem extremius nihilo, miserius tamen. **1521** Erunt, sed inclinatæ et subditæ. Denique: *Inclinabit se, inquit, et cadet* (haud dubium quia princeps umbrarum), *cum dominatus fuerit pauperum* (*Psalm.* ix, 10). Ergo non natura delebitur, sed potentia subtrahetur; non peribit substantia, sed transibit hora et potestas tenebrarum. Tolluntur, ne videant gloriam Dei; non annullantur, ut semper urantur. Quidni inclinabuntur umbrae, cum deponentur potentes de sede, ponenturque scabellum pedum? (*Rom.* xiii, 12.) Quod utique oportet fieri cito. Novissima hora est; nox præcessit, dies autem appropinquavit. Aspirabit dies, et exspirabit nox. Nox diabolus est, nox angelus Satanae, etsi se transfiguret in angelum lucis. Nox etiam Antichristus, quem Dominus interficiet spiritu oris sui et destruet illustratione adventus sui (*II Thess.* ii, 8). Nunquid non Dominus dies est? Dies plane illustrans et spirans, qui spiritu oris sui fugat umbras, et destruet larvas illustratione adventus sui. Aut si magis placet verbum inclinationis simpliciter accipere, nihilque aliud inclinari quam annihilari esse putandum: ne huic quoque desimus sensui, dicimus umbras figuræ et enigmata Scripturarum, nec non et sophisticae locutiones cavillationesque verborum et implicita argumentorum, quæ omnia veritatis interim lumen obumbrant. Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus. Verum aspirante die, inclinabuntur umbrae, quia occupante omnia luminis plenitudine, nulla pars superesse poterit tenebraram. Denique cum venerit quod perfectum est, tunc evacuabitur quod ex parte est (*I Cor.* xiii, 9, 10).

6. Ilactenus de his sufficere poterat, si spirans dies illa, et non aspirans dicta fuisset. Nunc vero pro tantillo licet additamento adhuc aliquid addendum existimo, nimirum pro investiganda hujus diversitatis ratione. Ego enim, ut verum fatear, jam olim mihi persuasi, in sacri pretiosisque eloquii textu nec modicam vacare particulam. Solemus autem hac voce uti, cum vehementer aliquid desideramus; ut, verbi gratia, cum dicimus: *Hoc ad illum honorem, vel illam dignitatem aspirat.* Designatur itaque per hoc verbum mira adlatura affluentia, vehementiaque spiritus die illo, cum non solum corda, sed et corpora suo quidem in genere spiritualia erunt; et qui digui invenientur, inebrabuntur ab

A libertate domus Domini, et torrente voluntatis illius potabuntur.

7. Vel aliter. Jam sanctis angelis dies sanctificatus illuxit, spirans illis jugi impetu perpetis meatus mellifluæ sempiternae divinitatis arcana. Denique: *Fluminis impetus lætitiat civitatem Dei* (*Psalm. xlvi*, 5); sed civitatem, cui dicitur: *Sicut lætantium omnium habitatio est in te* (*Psalm. lxxxvi*, 7). Cum autem et nobis qui terram inhabitamus, spirare adjecrit, erit non modo spirans, sed et aspirans, quod dilatato sinu admittat et nos. Vel (ut paulo altius repetamus, et disseramus latius plasmato homine de limo terræ, plasmator, sicut verax narrat historia, *inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ* (*Gen. ii*, 7)), factus prouide illi dies inspirans: et ecce invida **B**nox callide impegit in diem hauc, luce utique simulata. Nam dum quasi splendidius lumen scientie pollicetur, inopinas novæ luci osfludit pravi tenebras consilii, et primordiis originis nostræ tetricæ damnosæ prævaricationis invexit caliginem. Væ, vae! nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant nescientes, ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras. Denique comedit de ligno mulier, quod sibi dederal serpens, vetuerat Deus: deditque viro suo, et cœpit illis quasi de novo discere. Nam illico aperti sunt oculi amborum, et factus est dies conspirans, inspirantem extundens, et substituens exspirantem. Conspiraverant siquidem et convenierunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus serpentis astutia, mulieris blanditiæ, viri mollitiae. Unde et loquebantur mutuo, Dominus scilicet et Christus ejus: *Eccc Adam factus est quasi unus ex nobis* (*Gen. iii*), quod ad ultriusque injuriam lactantibus se peccatoribus acquevisset.

8. In hac die nascimur universi. Portamus denique omnes impressum nobis cauterium conspirationis antiquæ; **1522** Eva utique vivente in carne nostra, cuius per haereditariam concupiscentiam serpens nostrum suæ factioni sedula satagit sollicitudine vindicare consensum. Propterea, ut dixi, huic diei maledixere sancti, brevem optantes, et cito verti in tenebras (*Job* ii, 3; *Jerem.* xx, 14), quod sit contentionis et contradictionis dies, dum non cesset in ea caro concupiscere adversus spiritum, legique mentis membrorum contraria lex rebellioni infatigabili assidue contradicat. Itaque dies exspirans factus est. Extunc enim et deinceps, quis est homo qui vivet, et non videbit mortem? (*Psalm. lxxxviii*, 49.) Dicat pro ira quis: *Ego non minus pro misericordia putem, ne electos scilicet, propter quos omnia sunt, diu defatiget molesta contradictionis, qua captivi duecuntur et ipsi in lege peccati, quæ est in membris ipsorum. Illorent nimirum, ægerri meque ferunt turpem captivitatem, et tristem contentionem.*

9. Festinemus proinde respirare a conspiratione antiqua et iniqua, quoniam breves dies hominis sunt (*Job* xvi, 5). Ante sane excipiatis nos dies respirans, quam nox suspirans absorbeat, æternæ caliginis te-

nebris exterioribus involvendos. Quæris in quo respiratio ista? In eo, si incipiat spiritus vicissim concupiscere adversus carnem. Huic si repugnas, respiras; si spiritu facta carnis mortificas, respirasti; si hanc cum viuis et concupiscentis suis crucifigis, respirasti. *Castigo*, inquit, *corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicare rim ipse reprobus efficiar* (*I Cor. ix.*, 27). Vox est respirantis, ino qui jam respirarat. Vade, et tu fac similiter (*Lue. x.*, 37), ut te respirasse probes, ut diem denuo inspirantem tibi neveris illuxisse. Nec nox mortis prævalebit adversus redivivum hunc diem; magis autem in tenebris luet, et tenebrae eum non comprehenderunt. In tantum non reor nec vita decadente cedre lumen vitae, ut nemini congruentius, quam sic mortuo assignandam ceasam vocem illam: *Et nox illuminatio mea in deliciis meis* (*Psalm. cxxxviii*, 11). Quidni clarius videat, nube, vel potius face corporis evolutus? Erit sine dubio vinculis solutus corporis inter mortuos liber, et inter caecos videns. Nam quemadmodum olim, omni oculo caligante per universam Egyptum, solus in mediis tenebris clare videbat populus videns Deum, id est, populus Israel, dicente Scriptura quia *ubicunque Israel erat, lux erat* (*Exod. x.*, 23): sic inter filios tenebrarum, in tetra mortis caligine fulgebunt justi, et videbunt, eo utique clarius, quo exati corporum umbris. Nam et hi qui ante non respiraverunt: nec enim quiescerunt inspirantis diei lumen, et sol justitia non ortus est eis: hi, inquam, ibunt de tenebris in tenebras densiores, ut qui in tenebris sunt, tenebrent adhuc; et qui vident, videant magis.

10. Ubi non inconvenienter forsitan auctoretur etiam sermo Domini, quem dixit, *quia habenti dabitur, et abundabit: ei autem qui non habet et quod ridetur habere auferetur ab eo* (*Luc. xix.*, 26). Ita est: et additur in morte videntibus, et non videntibus demitur. Quo enim hi minus et minus, eo illi magis magisque vident, donec et hos excipiat suspensus nox, et illos aspirans dies; quae sunt novissima utrorumque, extrema videlicet cœcitas, et suprema claritas. Et hoc jam non est quod dematur omnino vacuis, non est quod addatur plenis, nisi quod hic nescio quid pleno amplius accepero presumunt secundum promissionem ad se factam. Et promissionis quidem verbum tale est: *Mensuram bonam, et confertam, et coagitatam et supereffluentem dabunt in sinum vestrum* (*Luc. vi.*, 83). An non plus pleno quodam modo tibi esse videtur quod supereffluat? Porro placide audies plenum et plenius, si te legisse memineris: *In eternum et ultra* (*Exod. xv.*, 18). Ergo is cumulus aspirantis erit diei. Ipsa, inquam, adjicit ad mensuram inspiratae plenitudinis, ad inspirantis dici copiam, supra modum in sublime pondus gloriae operans, ita ut redundet in corpora supereffluens clarificationis adjectio. Haec de causa enim non spirans, sed aspirans dicta est, quod addat ad inspirantem, hoc significante Spiritu sancto per adjectam, *ad*, præpositionem; quia quos illa

A intus illuminat, hos ista adornat foris, et stola gloriae induit eos.

B **1523** 11. Atque id satis pro danda ratione vocabuli, quod est Aspirans. Et si vultis scire, dies aspirans ipse est Salvator quem exspectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ (*Philipp. iii.*, 20, 21). Nam et inspirans nihilominus idem ipse est, secundum operationem qua nos respirare prius facit in lumine quod inspirat, ut simus et nos dies respirans in ipso, secundum quod interior noster homo renovatur de die in diem, et renovatur in spiritu mentis suæ ad imaginem ejus qui se creavit, factus proinde dies ex die, et lumen ex lumine. Cum igitur duo in nobis præcedant dies, unus quidem inspirans pro corporis vita, alter vero respirans in sanctificationis gratia, porro tertius supersit aspirans in resurrectionis gloria: elaret profecto aliquando adimpletum iri in corpore quod præcessit in capite, magnum atque pietatis sacramentum, et prophete testimonium, qui ait: *Vivificabit nos post duos dies, in die tertiori suscitabil nos, et vivemus in conspectu ejus: sciemus, sequemurque, ut cognoscamus Dominum* (*Osee vi.*, 3). Ipse est in quem angeli prospicere concupiscunt, sponsus Ecclesiæ, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXIII.

Qualiter Christus ad judicandum veniet in forma humana, ut suavis appareat electis; et quomodo minor angelis, usdemque sublimior.

C 1. *Revertere; similis esto, dilecte mi, caprea hinnuloque cervorum* (*Cant. ii.*, 17). Quid? modo it, modo revocas? Quid subito in tam brevi emersit? Oblitane aliquid? Etiam oblitera totum quod non ille est, se quoque ipsam. Denique cum sit rationis non expers, non tamen modo, ut videtur, rationis est compos. Sed nec in sensu illi ullatenus appetet verecundia esse, quam forte habet in moribus. Amor intemperans facit hoc. Nempe is est qui omnem in se triamplians captivansque pudoris sensum, convenientiae modum, deliberationis consilium, totius modestiae et opportunitatis neglectum quendam et quamdam incuriam parit. Nam vide nunc quomodo illum, pene adhuc incipientem ire, jam tamen redire flagitat. Etiam accelerare rogat, et quidem correre in talis unius alicuius feræ silvarum velociter currentis, verbi gratia, capreæ, hinnulive cervorum. Hic littera tenor, et haec Judæorum portio.

D 2. Ego vero, quemadmodum accepi a Domino, in profundo sacri eloquii gremio spiritum mihi scrutabor et vitam; et pars mea haec, qui in Christum credo. Quidni eruam dulce ac salutare epulum spiritus de sterili et insipida littera, tanquam granum de palea, de testa nucleus, de osse medullam? Nihil mihi et litteræ huic, quæ gustata carnem sapit, glutita mortem affert; sed enim quod in ea tectum est, de Spiritu sancto est. *Spiritus autem loquitur mysteria, teste Apostolo* (*1 Cor. xiv.*, 2); sed Israel pro

velato mysterio. Ipsum mysterii velamen tenet. Quare, nisi quia adhuc velamen est positum super cor ejus? Ita quod sonat littera, illius est: quod signat [*Alias*, designat], meum est; ac per hoc illi ministratio mortis in littera, mihi vita in spiritu. Nam si iritus est qui vivificat (*Joan.*, vi, 64): dat quippe intellectum. An non vita intellectus? *Intellectum da mihi, et vivam*, ait Propheta Domino. Intellectus non remanet extra, non haeret in superficie, non in tarsis cœci palpat forinsea; sed profunda rimiratur, pretiosissimas solitus exinde veritatis exuvias tota aviditate diripere ac tollere sibi, et cum Propheta dicere Domino: *Lætabor ego super eloquaciam, sicut qui invenit spoliam multam* (*Psal.*, cxviii, 144, 162). Nempe ita regnum veritatis vim patitur, et violenti rapiunt illud (*Matth.*, xi, 12). Verum ille senior frater, qui de agro veniens formam tenuit populi veteris et terreni, qui pro terrena haereditate doctus diligere titularam, attrita fronte gemit anxius sub gravi jugo legis, portataque pondus diei et astus. Is, inquam, quia intellectum non habuit, foris stat **1524** etium nunc, et non vult nec invitaens a patre intrare domum convivii, semetipsum fraudans usque adhuc participio symphonie, et chori, et vituli saginati (*Luc.*, xv, 23-30). Miser qui renuit experiri, quam bonum sit et quam jueundum habitare fratres in unum. Et hæc dicta sint pro distinctione partis Ecclesiæ, partisque Synagogæ, quo et cœtitas hujus ex illius prudentia manifestior fiat, et felicitas illius ex hujus miseranda fatuitate præemineat.

3. Nunc jam scrutemur verba sponsæ, et sic cognemus castos exprimere sancti amoris affectus, ut nil in sacro eloquio ratione carens, nil indecorum importunum resedisse omnino appareat. Et si in mentem venerit hora illa, cum Dominus Jesus (is enim sponsus est) transiret ex hoc mundo ad Patrem (*Joan.*, xiii, 1), simulque quid tune animi gereret sua illa domestica Ecclesia, nova utique nupta, cum se deserteret quasi viduam desolatam unica spes sua: apostolos loquor, qui relictis omnibus secuti fuerant eum, atque cum ipso permanerant in tentationibus suis; si haec, inquam, cogitaverimus, non immerito neque incongrue, puto, videbitur quantum de alacessu tristis, tantum sollicita existuisse e reditu, praesertim sic affecta, et sic relicta. Itaque diligenti et indigeni ipsa duplex ratio erat commondenzi dilectum, ut, quandoquidem persuaderi non poterat quin iret et ascenderet ubi erat prius, saltem promissum denno maturaret adventum. Quod enim optat et postulat similem fore feris, et ejusmodi feris, quæ cursu agiliores esse videntur; cupientis anima indicium est, cui nihil: satis festinatur. Nonne hoc quotidie postulat, cum dicit in oratione: *Adveniat regnum tuum* (*Matth.*, vi, 10)?

4. Ego tamen præter agilitatem, existimo non minus signanter exprimi etiam infirmitatem, et quidem sexus in caprea, ætatis in himulo. Vult itaque eum; ut mihi videtur, etsi cum potestate venire, non tamen in formâ Dei in judicio apparere; sed sane in

A ea, quæ non modo natus, sed et parvulus natus est nobis, idque solo de infirmitori semineo sexu. Cur hoc? Nempe ut ex utroque admoneatur infirmo miscere in die iræ, memineritque in judicio misericordiam superexaltare iudicio. Etenim si iniquitates observaverit, etiam electorum, quis sustinebit? (*Psal.*, cxxix, 3.) Astra non sunt munda in conspectu ejus, et in angelis suis reperit pravitatem (*Job.*, i, 18). Audi denique sanctum et electum quid dicat Deo Tu, inquit, remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanetus in tempore opportuno (*Psal.*, xxxi, 3, 6). Opus itaque habent et sancti pro peccatis exorare, ut de misericordia salvi fiant, propriae justitiae non fidentes. Omnes enim peccaverunt, et egent omnes misericordia [*Alias additur*, Dei]. Ut ergo cum iratus fuerit, misericordia recordetur, rogatur ab ista apparere in misericordiæ habitu, illo, de quo Apostolus: *Et habitu, inquit, inventus ut homo* (*Philipp.*, ii, 7).

5. Necessarie quidem. Si enim cum hoc quoque temperamento tanta erit in judicio æquitas, in judice feritas, in maiestate sublimitas, novitas in facie ipsarum, ut secundum prophetam non possit cogitari dies adventus ejus (*Malaeh.*, iii 2): quid, putas, foret, si ignis ille consumens (Deum loquor omnipotentem) in illa suæ divinitatis magnitudine, fortitudine, puritate venisset, contra folium quod vento rajitur ostensurus potentiam suam, et stipulam sicciam persecuturus? (*Job.*, xiii, 25.) Et homo est, inquit, et quis videbit eum? *Et quis stabit ad videndum eum* (*Malaeh.*, iii, 2). Quanto magis Deum nobis absque homine exhibentem nemo hominum ferret, utpote claritate inaccessibilem, celsitudine inatingibilem, incomprehensibilem majestatem? Nunc vero cum exarserit in brevi ira ejus (*Psal.*, ii, 13), quam grata propter filios gratia apperebit blanda quedam visio hominis, sanc firmamentum fidei, sper robur, fiduciae augmentum: quod scilicet gratia et misericordia sit in sanctos ejus, et respectus in electos illius (*Sap.*, iv, 15). Denique ipse Pater Deus dedit Filio iudicij potestatem, et non quia snus, sed quia Filius hominis est (*Joan.*, v, 27). O vere Patrem misericordiarum! **1525** vult per hominem homines judicari, quo in tanta trepidatione et perturbatione malorum, electis fiduciam præstet naturæ similitudo. Prædixerat hoc quandam sanctus David, orans pariter et prophetans: *Deus, inquiens, iudicium tuum regi da et justitiam tuam filio regis* (*Psl.*, lxxi, 2). Sed neque huic dissonat promissio facta per angelos, qui eo assumpto ita ad apostolos loquebantur: *Hic Jesus qui assumptus est a vobis in celum, sic veniet quemadmodum vidistis eum eundem in celum* (*I tet.*, i, 11), hoc est, in hac ipsa corporis forma atque substantia.

6. Liquet ex his omnibus sponsam in se divinum habere consilium, et mysterium supernæ voluntatis minime ignorare, quæ sub umbra imbellium imbecilliumque animantium naturam infirmiorem, ve potius inferiorem, quia jam infirma non erit, in

judicio exhibendam, et orantis affectu, et spiritu prophetantis enuntiat; quatenus qui cœlum terramque movebit in virtute sua, accinctus potentia contra insensatos, et suavis nihilominus et mitis, et quasi omnia inermis appareat propter electos. Ubi hoc quoque addi potest, quia ad discernendum alterutros a se, opus erit quedam modo illi, cum hinnuli qui lem saltibus, luminibus capræ; quatenus videre et discernere in tanta multitudine et in tanta turbatione possit, in quo salire, et quos transilire oporteat, ne forte contingat justum pro impio conculeari, cum in ira populos confringet. Nam quantum ad impios, necesse est ut impleatur prophetia David, imo sermo Domini loquentis per os ejus, quia comminuam eos ut pulverem ante faciem venti, ut lutum platearum delebo eos (*Psalm. xvii.*, 43): et item alius sermo, quem per alium prophetam prædixerat, impletus nihilominus tunc cognoscetur, cum ad angelos rediens dicet: *Calcavi eos in furore meo, et conculcavi eos in ira mea* (*Isa. lxiii.*, 3).

7. Si cui autem magis ita intelligendum videtur, ut malos potius transilire, atque in bonos salire hinnulus noster debeat, non contendeo: tantum egredit salutis dispositum iri in discriminationem bonorum, malorumque. Nam et a me, si bene memini, ita dictum est in sermone altero, ubi capitulum idem alibi supra et ab auctore positum, et a me expositum nihilominus reperitur (*Supra serm. 54*). Verum ibi secundum dispensationem quidem gratiae, quæ in praesenti vita aliis datur, aliis non datur, justo quidem Dei judicio, sed occulto, salire, et transilire is hinnulus dictus est, hic autem, secundum ultimam ae variam retributionem meritorum. Et forte sensui huic videatur astipulari extremum capituli hujus, quod quidem pene oblitus fueram. Dicens namque: *Similis esto, dilecte mi, capræ hinnuloque cervorum*, addit, *super montes Bethel*. Nec enim in domo Dei, quo locat Bethel, mali montes sunt. Quamobrem saliens in eos hinnulus non conculeat, sed laetiscat, ut Scriptura impleatur quæ dicit: *Montes et colles cantabunt coram Deo laudes* (*Isa. lv.*, 12). Et quidem sunt montes, quos secundum Evangelium tollit fides comparata sinapi (*Matth. xvi.*, 19), sed non sunt montes Bethel. Etenim quicumque sunt Bethel, minime eos tollit fides, sed colit.

8. Quod si principatus et potestates, nec non et cetera nihilominus beatorum Spirituum agmina cœlorumque virtutes montes sunt Bethel, ut de his intelligamus dictum: *Fundamenta ejus in montibus sanctis* (*Psalm. lxxxvi.*, 1), non sane is hinnulus vilis ac contemnendus, qui supra tam excellentes montes visus est apparere, tanto angelis melior effectus, quanta differentius præ illis nomen hereditavit (*Hebr. i.*, 4). Quid enim, si in psalmo legimus minoratum ab angelis? (*Psalm. viii.*, 6). Neque enim ideo non melior, quia minor; nec contraria sunt locuti Apo-

A stolus et Prophetæ, quippe habentes eundem Spiritum. Nam si dignationis fuit quod minoratus est, non necessitatis; nihil plane in hoc bonitati præscribitur, sed aserbitur. Denique minoratum Prophetæ perhibuit, non minorem, attollens gratiam, et propellens injuriam. Nam et minoritatem natura recusat, et minorationem excusat causa. Nempe minoratus est, quia ipse **1526** voluit: minoratus est sua voluntate, et nostra necessitate. Sic minorari, misereri fuit. Quænam perditio hæc? Profecto accessit pietati, quidquid majestati visum est deperiisse. Quanquam nec Apostolus tacuit hoc magnum magnæ pietatis arcanum, sed ait: *Eum autem qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis gloria et honore coronatum* (*Hebr. ii.*, 9).

B 9. Et hæc dixerimus pro nomine et similitudine hinnuli, quatenus sponso eam, juxta sermonem sponsæ, absque majestatis injuria aptaremus. Quid dico, absque majestatis injuria, quando nec infirmitas inhonorata remansit? Hinnulus est, parvulus est, capræ quoque similis perhibetur, tanquam factus ex muliere: attamen *super montes Bethel*, attamen *excelsior cœlis factus* (*Hebr. vii.*, 26). Non dicit: *Excelsior cœlis ens* (244) vel existens; sed, *excelsior cœlis factus*: ne quis putet de illa natura dictum, in qua est qui est. Sed et ubi præfertur angelis, melior nihilominus perhibetur effectus, et non dicitur manens vel existens melior. Ex quibus appetet, quod non modo in eo quod ab aeterno est, sed etiam in eo quod in tempore factus est, omnem sibi eminentiam vindicet supra omnem principatum et potestatem, supra omnem denique creaturam utpote primogenitus omnis creaturæ. Itaque *quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus* (*1 Cor. i.*, 25). Hoc quitem Apostolus. Mihi autem non videtur errare, si quis etiam sapientia et fortitudini angelorum præferendum dicat identidem stultum infirmumque Dei. Ita ergo præsens locus convenienter stabitur universalis Ecclesia.

C 10. Jam vero quod ad unam singulariter animam spectat (nam et una, si Deum dulciter, sapienter, vehementer amat, sponsa est), quisque spiritualis in semetipsa advertere potest, quid sibi inde proprium respondeat experimentum. Ego vero quidquid illud est, quod in me de hujusmodi experiri donatum est, eoram eloqui non verebor. Nam etsi vile forsitan cum fuerit auerum, et despiciabile videatur, non mea refert; quia qui spiritualis est, non me despiciet: qui minus, non me intelliget. Attamen si in alium istud sermonem servavero, forte non deerunt qui adificantur in iis, quæ exoratus interim Dominus inspirabit, sponsus Ecclesie, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

D Ille tamen paulo post etiam in manuscriptis legitur *manens vel existens*.

(244*) In scriptis omnibus et editis primis hic legitur *ens*; apud Horstium et alios, *manens*. Ita *ens* habet sermone 75, num. 11; pro quo editi, *sedens*.

SERMO LXXIV.

De visitationibus Verbi sponsi, quam occulte fiant ad animam sanctam, idque Bernardus sui ipsius exemplo ad ædificationem suorum demisse ac verecunde declarat.

1. *Revertere*, inquit (*Cant.* ii, 17). Licit non adesse quem revocat; adfuisse tamen, idque non longe ante : quippe qui dum adhuc abiret, revocari videtur. Intempestiva revocatio , magni unius amoris, magna alterius amabilitatis indicium est . Qui sunt isti charitatis cultores, amatoriique tam indefessi sectatores negotii , quorum alterum prosequitur, alteram urget iam inquietus amor ? Et mihi quidem, ut memini meae promissionis, incumbit assignare hunc locum Verbo et animae ; sed ad hoc ut digne vel aliquantis per fiat, ipsius adjutorio Verbi egere me fateor. Et certe sermo iste decuerat magis expertum, magisque conscientiam sancti et arcani amoris ; sed non possum officio deesse meo, non vestris omnino votis. Periculum meum video, et non caveo ; vos me cogitis. Prorsus cogitis ambulare in magnis et in mirabilibus super me. Heu ! quam vereor ne subinde audiam : Quare tu enarras delicias meas, et assumis sacramentum meum per os tuum ? Audit me tamen hominem qui loqui trepidat, et tacere non potest. Excusabit forsitan ausum trepidatio ipsa mea ; magis autem vestra, si provenerit, aedificatio. Et forte haec lacrymæ pariter videbuntur, *Revertere*, ait. Bene. Abibat, revocatur. Quis mihi reserret hujus mutabilitatis sacramentum ? Quis mihi digne explicet ire, et **1527** redire Verbi ? Nunquid levitate utitur sponsus ? Unde, quo venire seu denuo ire queat, qui totum implet ? Quem denique motum habere localem possit qui spiritus est ? Aut quem postremo vel cujuscunque generis motum das illi qui Deus est ? Est quippe omnino incommutabilis.

2. Verum haec qui potest capere, capiat. Nos autem in expositione sacri mysticique eloquii caute et simpliciter ambulantes, geramus morem Scripturae, quæ nostris verbis sapientiam in mysterio absconditam loquitur; nostris affectibus Deum, dum figurat, insinuat; notis rerum sensibilium similitudinibus, tanquam quibusdam vilioris materiae poculis, ea quæ pretiosa sunt, ignota et invisibilia Dei, mentibus propinat humanis. Sequamur proinde et nos eloquii casti consuetudinem, dicamusque Verbum Dei Deum sponsum animæ, prout vult et venire ad animam, et iterum dimittere eam: tantum ut sensu animæ, non Verbi motu, ista fieri sentiamus. Verbi causa, cum sentit gratiam, agnoscit præsentiam: cum non, absentiam queritur, et rursum præsentiam quærit, dicens cum Propheta: *Exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram* (Psal. xxvi, 8). Quidni requirat? Neque enim, subducto sibi tam dulci sponso, interim aliquid aliud non, dico desiderare, sed nec cogitare libebit. Restat igitur ut absentem studiose requirat, revocet abeuntem. Ita ergo revocatur Verbum, et revocatur desiderio animæ, sed ejus anime cui semel indulserit suavitatem sui. Nunquid non desiderium vox? Et

Avalda. Denique: *Desiderium pauperum*, inquit,
exaudivit Dominus (Psal. ix, 17). Verbo igitur ab-
eunte, ma interim et continua animæ vox, conti-
nuum desiderium ejus, tanquam unum continuumque
Revertere, donec veniat.

3. Et nunc da mihi animam, quam frequenter
Verbum sponsus invisere soleat, cui familiaritas
ausumi, cui gustus faunem, cui contemptus omnium
otium dederit: et ego huic incunctanter assigno
vocem pariter et nomen sponsae; nee ab ea penitus
locum, qui in manibus est, censuerim alienum.
Talis nempe inducitur hic loquens. Quem enim re-

Billum, sed vocasset. Porro revocationis verbum revertere est. Et forte ideo substraxit se, quo avidius revocaretur, teneretar fortius. Nam et aliquando simulabat se longius ire, non quia hoc volebat, sed volebat audire : *Mane nobiscum, Domine, quoniam adesperascat* (*Luc.* xxiv, 28, 29). Et rursum alia vice super mare ambulans, cum apostoli navigarent et laborarent in remigando, quasi volens præterire eos, nec tunc quidem istud volebat, sed magis probare fidem, et elicere precem. Denique, sicut ait evanđelista : *Turbati sunt, et clamaverunt, putantes phantasma esse* (*Marc.* vi, 48, 49). Ergo istiusmodi piam simulationem, inno salutarem dispeusationem, quam tunc corporaliter Verbum corpus interdum exhibuit, non cessat identidem Verbum spiritus, **C**modo suo spirituali, cum devota sibi anima sedulo actitare. Præteriens teneri vult, abiens revocari.

modo suo spirituali, cum devota sibi anima seduo actitare. Praeteriens teneri vult, abiens revocari. Neque enim hoc irrevocabile verbum. It, et reddit pro beneficito suo, quasi visitans diluculo, et subito probans. Et ire quidem illi quodam modo dispensatorum; redire vero semper voluntarium est: utrumque autem plenum judicii. At penes ipsum horum ratio,

4. Nunc vero constat in anima fieri hujusmodi
vicissitudines euntis et redeuntis Verbi, sicut ait:
Vado, et venio ad vos (*Joan. xiv, 28*); item: *Modicum,*
et non videbitis me; et iterum modicum, et videbitis
me (*Joan. xvi, 17*). O modicum et modicum! o
modicum longum! Pie Domine, modicum dieis, quod
non videbimus te? Salvum sit Verbum Domini mei:
longum est, et nullum valde nimis. Verumtamen
Dutrumpque verum: et modicum meritis, et longum
votis [*alias, non modicum votis*]. Habes utrumque
in propheta: *Si moram fecerit, inquit, exspecta*
eum, quia veniens veniet, et non tardabit (*Habac.*
ii, 3.) Quomodo non tardabit, si moram fecerit,
nisi quia quod ad meritum satis est, non est satis
ad votum? Porro anima amans votis fertur, **1528**
trahitor desideriis, dissimulat merita, majestati ocu-
los claudit, aperit voluptati, ponens in salutari, et
fiducialiter agens in eo. In repida denique et in-
recunda revocat Verbum, et cum fiducia repetit de-
licias suas, solita libertate vocans, non Dominum,
sed dilectum: *Revertere, dilecte mihi:* et addit: *Simili-*
est esto capreæ, hiunuloque cervorum super montes
Bethel. At istud postea.

5. Nunc vero sustinete modicum quid insipientiae meae. Volo dicere, nam ethoc pactus sum, quomodo mecum agitur in ejusmodi. Nam expedit quidem. Sed probar sane ut prosim : et, si proficeritis vos, meam insipientiam consolabor; si non, meam insipientiam confitebor. Fateor et mihi adventasse Verbum, in insipientia dico, et pluries. Cumque saepius intraverit ad me, non sensi aliquoties cum intravit. Adesse sensi, adfuisse recordor, interdum et praesentire potui introitum ejus, sentire nunquam, sed ne exitum quidem. Nam unde in animam meam venerit, quove abierit denuo eam dimittens; sed et qua vel introierit vel exierit; etiam nunc ignorare me fateor, secundum illud : *Nescis unde veniat aut quo vadat (Joan. iii, 8)*. Nec mirum tamen, quia ipse est, cui dictum est : *Et vestigia tua non cognoscuntur (Psal. lxxvi, 20)*. Sane per oculos non intravit, quia non est coloratum; sed neque per aures, quia non sonuit; sed neque per nares, quia non aeri miscetur, sed menti; nec infecit aerem, sed fecit; neque vero per fauces, quia non est mansum vel haustum; nec tactu comperi illud, quia palpabile non est. Qua igitur introivit? An forte nec introivit quidem, quia non deforis venit? Neque enim est unum aliquid ex iis que foris sunt. Porro nec de intra me venit quoniam bonum est, scio quoniam non est in me bonum. Ascendi etiam superius meum: et ecce supra hoc Verbum eminens. Ad inferius quoque meum curiosus explorator descendit; et nihilominus infra inventum est. Si foras aspexi, extra omne exterius meum comprei illud esse; si vero intus, et ipsum interius erat. Et cognovi verum quidem esse quod legeram, quia *in ipso vivimus, movemar et sumus, (Aet. xvii, 28)*: sed ille beatus est, in quo est ipsum, qui illi vivit, qui eo movetur.

6. Quæris igitur. cum ita sint omnino investigabiles viæ ejus, unde adcessiorum? Vivum et efficax est: moxque ut intus venit, expergefecit dormitatem animam meam; movit, et molivit, et vulneravit cor meum, quoniam durum lapideumque erat, et male sanum. Coepit quoque evellere et destruere, aedificare et plantare, rigare arida, tenebrosa illuminare, clausa reserare, frigida inflammare, nec non et mittere prava in directa, et aspera in vias planas; ita ut benediceret anima mea Domino, et omnia quæ iutra me sunt nomini sancto ejus. Ita igitur intrans ad me aliquoties Verbum sponsus, nullis unquam introitum suum indicis innotescere fecit, non voce, non specie, non incessu. Nullis denique suis motibus compertum est mihi, nullis meis, sensibus illapsum penetralibus meis: tantum ex motu cordis, sicut præfatus sum, intellexi præsentiam ejus: et ex fuga viutorum, carnaliumque compresione affectum adverbi potentiam virtutis ejus; et ex discussione sive redargutione occulorum meorum admiratus sum profunditatem sapientiae ejus; et ex quantulacumque emendatione morum meorum expertus sum bonitatem mansuetudinis ejus; et ex renovatione ac reformatione spiritus mentis meæ, id

A est interioris hominis mei, percepi utcunque speciem decoris ejus: et ex contuitu horum omnium simul expavi multitudinem magnitudinis ejus.

7. Verum quia hæc omnia, ubi abscesserit Verbum, perinde ac si olla bullienti subtraxeris ignem, quodam illio languore torpentina et frigida jacere incipiunt; atque hoc mihi signum abcessionis ejus tristis sit necesse est anima mea, donec iterum revertatur, et solito recalescat cor meum infra me; idque sit reversionis indicium. Tale sane experimentum de Verbo 1529 habens, quid mirum si et ego usurpo mihi vocem sponsæ in revocando illud, cum se absentaverit, qui etsi non pari, simili tamen vel ex parte desiderio feror? Familiare mihi erit, quoad vixero, pro Verbi revocatione revocationis verbum, quod utique revertere est. Et quoties elabetur, toties repetetur a me: nec cessabo clamitare quasi post tergum abeuntis ardenti desiderio cordis ut redeat, et reddat mihi lætitiam salutaris sui, reddit mihi se ipsum. Fateor vobis [alias, dico vobis], filii, nil aliud interim libet, dum non præsto est quod solum libet. Et hoc oro, ut non vacuum veniat, sed plenum gratiæ et veritatis (Joan. i, 14): more utique suo, sicut heri et nudistertius. In quo mihi similitudinem caprea et hinnuli exhibitum iri posse videatur, cum veritas caprea oculos habeat, gratia hinnuli hilaritatem.

C 8. Utraque res necessaria mihi: et veritas quidem, cui abscondi non possim; gratia autem, cui nolim. Alioquin sine alterutra visitatio plena non erit, cum et illius severitas absque hac onerosa, et hujus hilaritas absque illa dissoluta possit videri. Amara est veritas sine condimento gratiæ; sicut absque veritatis freno levis et nesciens modum, plerumque et insolens ipsa devotio. Quam multis non profuit gratiam percipisse, pro eo quod temperamentum de veritate pariter non accepérunt? Ex hoc enim plus quam oportuit complacuere sibi in ea, dum veriti non sunt veritatis oblitus, dum non respexerunt ad capræ maturitatem, magis autem se totos hinnuli levitati hilaritatique dederunt. Iude factum est, ut in qua privatum exsultare voluerant, gratia privarentur, quibus vel sero dici potuerit: Enotes ergo discite quid sit: *Servite Domino in timore et exsultate ei cum tremore (Psal. ii, 11)*. Dixerat denique sancta anima quedam in abundantia sua, *Non movebor in aeternum: cum subito sensit aversam a se faciem Verbi, seque non modo motam, sed etiam conturbatam (Psal. xxix, 7, 8)*; et sic in tristitia didicit opus fuisse sibi; eum munere quidem devotionis, etiam pondere veritatis. Ergo non in sola gratia plenitudo gratiæ est, sed ne in sola quidem veritate. Quid prodest scire quid te oporteat facere, si non detur et velle facere? Quid, si velis quidem, sed misere possis? Quantos expertus sum aguita veritate tristiores, et ideo magis, quod jam confugere ad ignorantiae excusationem non licet, scientes, et non facientes quod Veritas hortaretur?

D 9. Quæ cum ita se habeant, neutrum sine altero

sufficit. Parum dixi: non expedit quoque. Unde id scimus? *Scienti, inquit, bonum, et non facienti, peccatum est illi* (*Jac. iv, 17*); item: *Serrus sciens rotundatam domini sui, et non faciens digna vapulabit multis* (*Luc. xii, 47*). At istud pro parte veritatis. Pro gratiae quid? Scriptum est: *Et post bucellam introivit in eum Satanus* (*Joan. XIII, 27*). Judam loquitur, qui accepto, munere gratiae, quia in veritate non ambulabat cum veritatis Magistro, vel potius cum magistra Veritate, locum in se diabolo dedit, Audi adhuc: *Cibavit illos ex adipe frumenti, et de petra melle saluravit eos. Quos? Inimici Domini mentiti sunt ei* (*Psal. LXXV, 17, 16*). Quos melle cibavit et adipe, hi mentiti sunt et facti inimici; quia veritatem gratiae non juuxerunt. De quibus alibi habes: *Fili alieni mentiti sunt mihi; filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis* (*Psal. xvii, 46*). Quidni claudicarent, uno pede gratiae contenti, et non apponentes veritatem? *Erit igitur tempus corum in saecula* (*Psal. LXXX, 16*), sicut et principis ipsorum, qui et ipse in veritate non stetit, sed fuit mendax ab initio (*Joan. viii, 44*), ideo que audivit: *Perdidisti in decore tuo sapientiam* (*Ezech. xxvii, 17*). Nolo decorem, qui mihi sapientiam tollat.

10. Quaris quis ille tam noxius, tamque perniciosus decor? Tuus. Adhuc forte sine intellectu es? Planius audi. Privatus, proprinus. Non culpanus dominum, sed usum. Denique si advertisti, nou in decore, sed in suo decore dictus est ille perdisisse sapientiam. Et, ni fallor, unus angeli animaque decor ipsa est. Quid enim vel haec vel ille absque sapientia, nisi rudis deformisque materia est? Ea ergo ille non modo formatus, **15:30** sed et formosus fuit. Sed perdidit eam, cum fecit suam: ut non sit aliud in decore suo quam in sua sapientia pedidissee sapientiam. Proprietas in causa est. Quod sibi sapiens fuit, quod non dedit gloriam Deo, quod non retulit gloriam pro gratia, quod non secundum veritatem ambulavit in ea, sed ad suam eam retorsit voluntatem: istud est cur eam perdidit; imo istud est quod eam perdidit. Etaum sic habere, perdere est. *Et si Abraham, inquit, ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum* (*Rom. iv, 2*). Et ego: non ego [alias, ergo in tuto] inquam. Perdi quidquid habeo non apud Deum. Nam quid tam perditum, quam quod extra Deum exsulat? Quid mors, nisi privatio vitae? Ita nihil perditio, nisi alienatio a Deo est. Vae qui sapientes estis in oculis vestris et coram vobis metipsis prudentes! (*Isai. v, 21*) de vobis dicitur: *Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo* (*I Cor. i, 19*). Perdiderunt sapientiam, quia sua sapientia perdidit eos. Quid nou perdidunt, et ipsi perdi sunt? An vero non perdi, quos nescit Deus?

11. Porro autem virgines fatuæ, quas quidem non aliunde fatuas putu, nisi quia dicentes se esse sapientes, stultæ factæ sunt; haec, inquam, a Deo andire habent: *Nescio vos* (*Matth. xxv, 12*). Et item illi, qui gloriam miraculorum ad suam usurpaverunt

A gloriæ, nihilominus audituri sunt, quia non novi vos (*Matth. vii, 23*): ut liquido ex his clarescat, gratiam non prodesse, ubi veritas non est in intentione; sed obesse magis. Et quidem penes sponsum utraque res. Denique: *Gratia et veritas per Iesum Christum facta est*, ait Joannes Baptista (*Joan. i, 17*). Si ergo cum una quavis harum sive altera pulsaverit ad ostium meum Dominus Jesus Christus (ipse est enim Dei Verbum, anima sponsus), intrabit sane non tanquam sponsus, sed tanquam judex. Absit, nequaquam lat hoc! Non intret in judicium cum servo suo. Intret pacificus, intret jueundus et hilarius: maturus tamen et serius intret, qui severiori quadam veritatis vultu in me, dum insolentiam reprimit, purget laetitiam. Intret quasi binnulus sahiens, quasi caprea circumspectus, qui culpam dissimulando transiliat poenam miserando respiciat. Intret quasi descendens de montibus Bethel, festivus et splendoribus, et quasi procedens a Patre, suavis et mitis, qui non dedigneturdici et fieri sponsus animæ querentis se, cum sit super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

SERMO LXXV

Deus querendus est debito tempore, modo et loco. Et quod nunc sit acceptabile tempus, in quo quisque per bona opera potest sibi invenire Deum, ac suam operari salutem.

1. *In lectulo meo quesi vi per noctes quem diligit anima mea* (*Cant. III, 1*). Non est reversus sponsus

C ad vocem et votum revocantis. Quare? Ut desiderium crescat, ut probetur affectus, ut exercetur amoris negotium. Sane ergo dis simulatio est, non indignatio. Sed superest, ut queratur, si forte reperiatur quæsusitus, qui vocatus, non venit, dicente Domino: *Omnis qui querit, invenit* (*Matth. vii, 8*). Porro verbum revocationis tale est: *Revertere: assimilare dilecte mi, capræ hinnuloque cervorum* (*Cant. II, 17*). Ad quam vocem dum non est reversus, utique ob illas causas quæ dictæ sunt: hinc ista quæ amat facta cupidior, mox sese ad requirendum tota aviditate dedit. Et primo quidem querit illum in lectulo, sed minime invenit. Surgit inde, circuit civitatem, it et reddit per plateas et vicos, et non occurrit, neque appareat. Interrogantur quique forte occurrerint, nibilque certi reportatur. Neque vicis unius, aut unius noctis quæsitione haec, et haec frustratio, cum dicat ista, quia *quasi vi per noctes*. Quis hoc desiderii est et ardoris, ut surgens de nocte publicum non erubescat, perecurrat civitatem, percuendet palam et passim de dilecto, atque a vestigandis semitis ejus nulla valeat ratione averti, nulla præpediri difficultate, non tempestivæ retineri amore quietis, non sponsæ verecundia, non vel timore nocturno? Et tamen in his omnibus **15:31** frustrata est usque adhuc a desiderio suo. Quære, quid sibi vult pertinax haec et diutiraa fraudatio, tædiorum nutrix, suspicionum fomes, impatientiæ fax, novacea amoris, mater desperdiouis? Si adhuc dissimulatio est, nimis est molesta.

2. Esto quod pie utiliterque interim fuerit dissimilatum, donec in sola adhuc vocatione seu revocatione res erat. Nunc vero cum requiritur, et ita requiritur, quid jam conferre poterit dissimilatio? Si de carnalibus sponsis et pudendis amoribus quaestio est, sicut litteralis superficies praelusisse videtur; et si inter illos talia contingere queant, mea non interest, ipsi viderint. Quid si animarum querentium Dominum mentibus et affectibus pro quantulocunque posse meo respondere et satisfacere me oportet eruendum sane est de Scriptura saneta, in qua se vitam habere confidunt, eo vitale aliquid, quo spirituale; ut edant pauperes et saturentur, et vivant corda eorum. Et quid tam cordium vita, quam Dominus meus Jesus Christus, de quo aiebat qui eo vivebat, quia *cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria?* (*Coloss. iii, 4.*) Ipse ergo ad medium veniat, quo et nobis veraciter dei possit: *Medius autem vestrum stat quem vos nescitis* (*Joan. i, 26.*) Quanquam nescio quomodo non sciatur a spiritualibus sponsus Spiritus, qui tamen ita in spiritu profecerunt, ut possint dicere cum propheta: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus* (*Thren. iv, 20.*) et cum Apostolo: *Et si cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (*II Cor. v, 16.*) Nonne is est, quem sponsa quererat? Is vere est sponsus, et amans, et amabilis. Is, in quam, vere sponsus; sicut caro ejus vere est cibus, et sanguis ejus vere est potus (*Joan. vi, 56.*): et totum quod de ipso est, vere est quando ipse est non aliud sane, quam ipsa Veritas.

3. Verum is sponsus quid est quod non invenitur quæsusitus, cum requiratur tam studiose et impigre, nunc quidem in lectulo, nunc vero in civitate, aut etiam in plateis vel vicis; ipse autem dicit: *Quærite et invenietis;* et: *Qui quærit, invenit?* (*Matth. vii, 7, 8.*) Propheta quoque loquatur ad eum: *Bonuses, Domine, animæ querenti te* (*Thren. iii, 25.*) et item sanctus Iosias: *Quærite Dominum, dum inveniri potest* (*Isai. LV, 6.*) Quomodo ergo implebuntur Scripturæ? Neque enim quæ hic inducitur quærens, una est ex his quibus ipse ait: *Quæretis me, et non invenietis* (*Joan. vii, 34.*) Sed attendite tres esse causas, quæ interim occurrunt, et quærentes frustrari soient: cum aut videlicet non in tempore quærent, aut non sicut oportet, aut non ubi oportet. Si enim omnem tempus aptum est ad quarendum, cur ergo dicit propheta, quod jam memoravi: *Quærite Dominum, dum inveniri potest?* Erit absque dubio cum inveniri non poterit; et ideo addit, ut

(243-46) Origenem hic notare videtur, aut certe errorem ipsi tributum, quemadmodum alios notat in sermone 34 de Diversis, et sermone 54 in Cantica, num. 3. Confer Ambrosium Autpertum, libro x in Apocalypsin, ad hunc versum. *Nec intrabit in eam aliquid coquinatum,* ubi hunc errorem censuat.

(247) Iti scripti et primi editi; in si quod quidam codices habent pietatis pro charitatis: Horstius cum aliis, vacarent opera. Porro hoc in loco Bernardus non in ea fuit sententia (quod Horstio visum est in

A invocetur dum prope est; quia futurum est jam non prope futurum. A quo enim tunc non requiretur? *Mihi, inquit, curvabitur omne genu* (*Isai. XLV, 24.*) etc. Nec tamen inventur ab impiis, quos ultores angeli arcebunt profecto, et tollent ne videant gloriam Dei. Frustra clamabunt et fatuae virgines; minime prorsus jam ad eas exit, clausa janua (*Matth. xxv, 10.*) Sibi proinde dictum patent illæ: *Quæretis me, et non invenietis.*

4. Cæterum nunc tempus acceptabile, nunc dies salutis sunt (*II Cor. vi, 2.*) tempus plane et quærendi, et invocandi, quando plerumque, et antequam invocetur, adesse sentitur. Audi denique quid pollicetur. *Antequam me invocetis, inquit, dicam: Ecce adsum* (*Isai. LXV, 24.*) Nec latuit benignitas hæc et facilitas temporis quod nunc est, illum qui in psalmo loquitur: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus, preparationem cordis eorum audivit auris tua* (*Psal. ix, 17.*) Quod 1532 si per bona opera quæritur Deus, ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes (*Galat. vi, 10.*): præsertim quia Dominus aperte prænuntiat venire noctem, quando nemo potest operari (*Joan. ix, 4.*) Tunc aliud ad quareendum Deum, ad operandum quod bonum est, reperturus es tibi tempus in sæculis venturis, præter hoc, quod constituit tibi Deus, in quo recordetur tui? Et ideo dies salutis, quia in his ipse Deus, rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ (*Psal. LXXXIII, 12.*)

C 5. I ergo tu, et in medio gehennæ exspectato salutem, quæ jam facta est in medio terræ (245-46). Quam tibi somnias proventuram inter ardores sempiternos facultatem veniam promerendi, cum jam transiit tempus misericordi? Non relinquitur tibi hostia pro peccatis, mortuo in peccatis. Non crucifigitur iterum Filius Dei; mortuus est semel, jam non moritur (*Rom. vi, 9.*) Non descendit ad inferos sanguis, qui effusus est super terram. Biberunt omnes peccatores terræ: non est quod sibi ex eo vindicat dæmones ad restinguendos focos suos; sed neque homines socii dæmoniorum. Semel illo descendit, non sanguis, sed anima; et hæc portio eorum qui in carcere erant: Una illa visitatio, quæ tunc facta est per præsentiam animæ, cum corpus penderet exanime super terram. Sanguis aridam rigavit, sanguis infudit terram, et ineibriavit eam; sanguis quæ in terra, et quæ in cœlis sunt pacificavit, non autem et quæ apud inferos: nisi quod semel illo, ut dixi, anima ejus excurrit, et fecit ex parte redempti nem, ne vel eo momenti vacaret opera charitatis (247); sed

fusoribus Notis) ex damnatis quosdam ab inferis per Christum liberatos fuisse: sed tantum Patres eductos e limbo, quem in « ipso inferno » sanctus Doctor collocat, tum sermone 1 in die Paschæ, num. 5, ubi « careerem gehennalem » vocat: tum maxime sermone 4 in festo Onnium Sanctorum, num. 1, ubi sinum Abrahæ explicans ait ante Christi adventum nulli omnino sanctorum ad cœlum patuisse accessum, sed Deum eis providisse « iu inferno ipso locum quietis et refrigerii, » ita tamen ut ma-

ultra non adjicit. Ergo nunc tempus acceptabile et aptum ad querendum in quo plane qui querit inventit : si tamen ubi, et uti oportet, querit. Et haec una causa, qua impedire potest, ne inveniatur sponsus a querentibus se, cum non querunt in tempore opportuno. At non ea impedit sponsam, nempe invocantem et querentem in tempore opportuno. Sed ne illa quidem eum tepide aut negligenter seu perfunctorie querit : nam corde ardentis et omnino infatigabiliter querit, plane ut decet.

6. Restat ut de tertia videamus, ne videlicet ubi non decet querat. In lectulo meo quæsivi quem dilit anima mea. An forte non in lectulo querendus erat, sed in lecto ; quippe cui orbis angustus est ? Sed non horreo lectulum, qui novi parvulum. Parvulus denique nobis natus est (*Isa. ix. 6*). Exulta tu et lauda, habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israel (*Isa. xii. 6*). At idem Dominus in Sion magnus, apud nos parvulus, apud nos infirmus repertus est ; ex uno jacere, ex altero et in lectulo jacere habens. An non lectulus tumulus ? an non lectulus praesepium ? an non lectulus uterus Virginis ? Neque enim magni Patris uterus lectulus est, sed lectus magnus, de quo ad Filium : *Ex utro, inquit, ante luciferum genui te* (*Psal. cix. 3*). Quamquam ne lectus quidem forsitan digne censendus sit uterus ille, qui regentis potius, quam jacentis est locus. Manens enim in Patre regit cum Patre universa. Denique non jacere, sed sedere ad dexteram Patris Filium sicut indubitate habet ; et ipse cœlum sibi sedem esse, non lectum perhibet (*Isa. lxvi. 1*) : ut scias illum in suis, id est in superis, nequaque solatia habere infirmitatis, sed potestatis insigia.

7. Merito proinde sponsa ponens lectulum, dicit suum, quia omne quod infirmum est Dei, non de proprio inesse illi manifestum est, sed de nostro. Ex nobis assumpsit que pro nobis sustinuit, nasci, lactari, mori, sepeliri. Mea est mortalitas nati, mea infirmitas parvuli, mea exspiratio crucifixi, mea seputi dormitio. Quæ priora transierunt, et ecce nova sunt omnia. In lectulo 1533 meo quæsivi per noctes quem dilit anima mea. Quid ? in tuo quarebas, gnomus chaos esset inter illos et animas impiorum. « Quamvis enim, » inquit, « ultraque in tenebris essent, non ultraque erant in paenit. In hunc ergo locum Salvator descendens, contrivit portas aeras, et vetes ferreos confregit, eductosque vinetos de domo carceris, » etc. quæ mire hunc locum illustrant. — Ita Mabilionius : quam vero commentator Horstii notam in hunc locum, haec est : — Quibus verbis sentire videtur Christum semel in suo ad inferos descensu aliquem ex damnatis eruuisse. Idem insinuat Cyprianus (imo Arnoldus abbas Bonae-Valonis.) serm. de Ascens. Domini, ubi sic habet : « Non miserebitur ultra Deus, » (nempe semel damnatis ad inferos) « neque tuoc audiet penitentes. Sera erit illa confessio : et cum clausa fuerit janua, frustra carentes oleo acclamabunt exclusi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium. Semel Christus descendit ad inferos : ulterius non descendet. Nou ultra videbunt Deum in tenebris signallai : irregressibilis erit illa sententia, et immutabile iudicium, » etc. Videtur et huic sententiae favere Gregorius Nazianz.

A qui se jam in sua repererat ? Non videras Filium hominis ascendentem ubi erat prius ? Jam cœlum tumulo commutavit et stabulo, et tu illum in tuo adhuc lectulo queris ? Surgexit, non est hic. Quid queris in lectulo fortis, in lectulo magnum, clarificatum in stabulo ? Introivit in potentias Domini, decorem induit et fortitudinem : et ecce sedet super cherubim, qui sub lapide jacevit. Ex hoc jam non jacet, sed sedet : et tu tanquam jacenti subsidia paras ? Sive, ut absolutior veritas sit, aut sedet judicans, aut stat adjuvans.

8. Sie vos, o bonæ mulieres, euinam, quæso, execubias exhibetis ? cui aromata comparatis, paratis unguenta ? Si sciretis quantus is sit, quamque sit inter mortuos liber mortuus iste quem ungere per-

B gitis, vos forsitan petissetis ab eo potius ungiri. Nonne iste est, quem unxit Deus suus oleo laetitiae præ consortibus suis ? (*Psal. XLIV. 8*) Beati eritis vos, si gloriari potueritis revertentes, et dicere, quia de plenitudine ejus et nos accepimus (*Joan. I. 16*). Enim vero factum est ita. Nam revera unctæ remeant, quæ uncturæ venerant. Quidnam unctæ, tam keto nuntio novæ odoriferæque resurrectiones ? *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem evangelizantium bona !* (*Iliom. x. 15.*) Missæ ab angelo opus faciunt evangelistæ ; factaque apostolæ apostolorum, dum festinant ad annuntiandum mane misericordiam Domini, dicunt : In odore unguentorum tuorum currimus. Ex tune ergo et deinceps frustra in lectulo quæsitus est C sponsus : quia etsi cognoverat eum Ecclesia, secundum carnem, id est secundum carnis infirmitatem, sed nunc jam non novit. Denique quæsitus est postmotum a Petro et Joanne identidem in sepulcro, sed minime inventus. Vide tu, utrumne apte et competenter quisque horum tune dicere quiverit : *In lectulo meo quæsivi quem dilit anima mea quæsiri et non inveni.* Nempe itura ad Patrem earo quæ non erat ex Patre, prius per gloriam resurrectionis omne infirmum se exuit, accinxit potentia, induit lumine sicut vestimento : in qualibet nimirum gloria et ornato ducit eam paternis aspectibus præsentari.

9. Pulchre vero sponsa : Non quem diligo ego, orat. 42, et absolute affirmat Clemens Alex. lib. vi Stromat.

D Scindum vero etsi certum sit de fide pœnas damnatorum æternas esse, ut Theologi in qua Sent. dist. 44 latius docent : tamen non esse de fide certum, nimirum in hæ lege Dei ordinaria dispensetur, neene. Patres illi itaque non loquuntur de lege, sed de privilegio : imo ne de hoc quidem absolute, sed hypothetice, in hunc sensum : si quando quis fuerit ab inferis liberatus, tunc id factum oportuisse, quando Christus ipse ad inferos descendit. Quæ propositio ratione videtur satis consentanea : enī quæ tamen stat, neminem ab inferis erutum fuisse : quod neminem unquam eroi oportuerit. Clementem Alexandr. ab errore Marcionis non liberamus.

De anima Trajani precibus S. Gregorii Magni ab inferis liberaliter variant scriptores. Alii commentariam autem esse narrationem : ali quoquo modo interpretantur. Vide Baron. tomo VIII, an. 604; Belarum. de Purgat. lib. n. cap. 8; Suarez, I. II, in III parte, d. 43, s. 3; Mendoza. in l. I, Reg. IV, c. 2, n. 6.

sed quem diligit anima mea, inquit : quod vere et proprie ad solam pertineat animam illa dilectio, qua aliquid spiritualiter diligit, verbi gratia, Denim, augelum, animam. Sedeū diligere justitiam, veritatem, pietatem, sapientiam, virtutesque alias, ejusmodi est. Nam cum secundum carnem quip̄iam diligit, vel potius appetit anima, verbi gratia cibum, vestimentum, dominium, et quae istiusmodi sunt corporalia sive terrena, carnis potius, quam animae amor dicendus est. Et hoc pro eo quod sponsa minus usitate, sed non minus proprie, animam suam sponsum diligere dicit, monstrans proinde spiritum esse spousum, at a se non carnali, sed spirituali amore diligi. Et bene per noctes se quæsisse eum ait. Nam si juxta Paulum, qui dormiunt, nocte dormiunt, et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt (*I Thes. v, 7*) : ita non absurde, ut opinor, dici potest, quod qui ignorant, nocte ignorant; ac per hoc qui querunt, nocte querunt. Quis enim querat, quod palam habet? Porro dies palam facit, quod nox abscondit, ut reperias in die, quod in nocte quæsieras. Nox est itaque donec queritur sponsus; quoniam si dies esset, de medio fieret et minime quereretur. Et de hoc satis: nisi forte numerositas hæc noctium aliquid adhuc querendum signet [alias insiuuet], quia nouo noctem, sed noctes posuit.

10. Et milii videtur, si tu melius non habes, talis posse ratio reddi. Habet mundus iste noctes suas, et non paucas. Quid dico, quia noctes habet mundus, cum pene totus ipse sit nox, et totus semper versetur in tenebris? Nox est Judaica perfidia, nox ignorantia paganorum, nox hæretica pravitas, nox etiam Catholicorum carnalis, animalisve conversatio. An noua nox, ubi non percipiuntur ea quæ sunt Spiritus Dei? Sed et apud hæreticos vel schismaticos quot sectæ, tot noctes. Frustra per has noctes justitiae solem et lumen queritis veritatis, id est sponsum; quia nulla societas luci ad tenebras. Sed dicit aliquis, quod non sit tam stulta, tamve **1531** cæca sponsa, ut querat lumen in tenebris, querat dilectum apud ignorantias, et qui non diligunt eum. Quasi vero se per noctes nunc querere dicat, et non potius quæsisse, non ait: Quero; sed, quæsivi per noctes quem diligit anima mea. Et est sensus, quia cum esset parvula, sapiebat ut parvula, cogitabat ut parvula, et quærebat veritatem ubi non erat erraus, et non iuveniens, juxta illud in psalmo: Erravi sicut ovis que perit (*Psal. cxviii, 176*). Denique in lectulo se memorat tunc adhuc esse, tanquam aetate imbellicem ac parvulum sensu.

11. Si tamen ita construas: In lectulo meo, subaudis, existens vel jacens, quæsivi quem diligit anima mea; non quæsivi in lectulo, sedens (248) in lectulo quæsivi, hoc est: Cum adhuc iufera et invalida forem, et omnino minus idonea sequi sponsum quoquaque iret, sequi ad ardua et excelsa sublimitatis illius, incidi in multos, qui cognoscentes

A desiderium meum, dicebant mihi: Ecce hic est Christus, ecce illic est (*Marc. xiii, 21*): et neque hic, neque illic erat. Incidi autem, et non ad insipientiam mihi. Nam quo propius accessi, et exploravi diligenter, eo citius certiusque cognovi, veritatem apud eos minime esse. Quæsivi eum, et non inveni; et deprehendi noctes, qui se dies meatiebantur.

12. Et dixi: Surgam et circuibo civitatem; per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea. Intuere vel nunc, quia jacet quæ dicit: Surgam. Pulchre omnino. Quidni surgeret, cognito de resurrectione dilecti? Cæterum, o beata, si consurrexi cum Christo, quæ sursum sunt sapias oportet; neque deorsum, sed sursum quæras Christum non esse est, ubi sedet in dextera Patris (*Coloss. iii, 1, 2*). Sed circuibo, ais, civitatem. Ad quid? In circuito impii ambulant. Judeis istud reliquo, quibus proprius eorum propheta hoc vaticinatus est, quia famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem (*Psal. lviii, 7*). Et si introieris in civitatem, secundum prophetam alium, ecce attenuati fame (*Jerem. xiv, 18*); quod utique non esset, si in ea fuisse panis vitæ. Surrexit de corde terræ, sed super terram non remansit. Ascendit autem ubi erat prius. Nani qui descendit, ipse est et qui ascendit, panis vivus qui de celo descendit, idem ipse sponsus Ecclesiæ, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

C

De claritate sponsi in qua cognitio Patri sedet a dextris gloriæ eius et qualiter boni pastores debent esse solliciti vigilæ, et discreti circa pascentias animas sibi commissas.

1. Per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea (*Cant. iii, 2*). Adhuc ut parvula sapit. Puto, arbitrata est egressum de tumulo publicum mox peitiisse, ut solito doceret populos, ac sanaret infirmos, et ut manifestaret gloriam suam in Israel, si forte reciperant resurgentem de morte, qui se recepturos promittebant descendenter de cruce. Verum ille perficerat opus, quod sibi dederat Pater ut faceret: quod sane ista intellexisse debuerat vel ex voce pendentis, illa scilicet, qua illico exspiraturus ait: *Consummatum est* (*Joan. xix, 30*). Non erat jam quod se denuo crederet turbis, quæ nec sic forsitan erant in eum credituræ. Et festinabat ad Patrem, qui sibi dicebat: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (*Psal. cix, 1*). Fortius nempe atque divinus, cum exultatus fuerit a terra, omnia trahet ad se ipsum. Hæc autem per vicos et plateas quærebat putavit, fruendi avida, sed ignara mysterii. Iterum ergo frustra repetit dicens: *Quæsivi illum et non inveni*; ut sermo impleretur quem dixit: *Quia vado ad Patrem, et jam non videbitis me* (*Joan. xvi, 16*).

2. Dicat forsitan ista: Quomodo ergo credent in eum, quem non videbunt? Quasi fides ex visu sit, et non potius ex auditu. Quid magni est credere quod

(248) Sic manuscripti; non, sedens.

videris ? et tuis non negare oculis fidem quid landis meretur ? Sed si quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus; et patientia meritum est. Beati denique qui non vielerunt, et crediderunt (*Joan.* xx, 29). Proinde ut non evanescatur meritum tidei, subducat se visui, dans virtuti locum. Eliam et tempus est ut jam in suum sese recipiat **1535.** Quæris, in quem suum ? In dexteram Patris. Neque enim rapinam arbitrabitur esse se aequali Deo, cum sit in forma Dei (*Philipp.* ii, 6). Ergo is sit Unigeniti locus ; in quo omnis ejus injuria propulsata videatur. Sedeat sane juxta, non infra, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. In hoc apparebit majestatis aequalitas, si nec inferiorem Patre, nec posteriorem susperieris. At ista interim nihil horum advertit : sed quasi ebria præ amore hac illaque discurrens, querit oculis, quem jam oculus non contingit, sed fides. Noo enim existimat Christum aliter oportere intrare in gloriam suam, nisi prius resurrectionis gloria palam mundo innocente confutetur impietas, exsultent fideles, glorientur discipuli, populi convertantur, demumque ab universis glorificetur ipse, cum ex presentia resurgentis cunctis claruerit veritas prædicentis. Falleris, o sponsa. Oportet quidem hœc fieri, sed in tempore.

3. Nunc vero interim vide, ne forte id dignum magis et supernæ consentaneum justitia sit, si non detur sanctum canibus, et margaritæ porcis : si potius, secundum Scripturam, tollatur impius, ne videat gloriam Dei (*Isai.* xxvi, 10); si non fraudetur fides merito, quæ tunc sane probator esse dignescitur, cum creditur quod non videtur; si penes ipsam servetur dignis, quod occultatur indignis, ut qui in sordibus sunt sordescant adhuc, et justi justificantur magis (*Apoc.* xxii, 11), si non dormiteut præ tedio. Cœli et cœli cœlorum tabescant et confundantur ab exspectatione sua, si non ipse Pater omnipotens diutius jam frustretur a desiderio cordis sui; si non demum Unigenitus ultra ab introitu glorie suæ, quod vel solum indignissimum est, aliquatenus retardetur. Quantū putas aestimanda sit gloriæ quantacunque mortalium, ut ab ea, quæ a Patre suo ab aeterno parata est, debeat eum vel ad modicum retinere ? Adde quod nulla ratione in longius protrahit ipsius Filiū petitionem. Quam dicam petitioñem quaeris ? Nempe illam, qua dicit : *Pater, clarifica Filium tuum.* Quod tamen eum petuisse senserim, non ut supplicem, sed ut præscium. Libere petit, quod in potestate petentis accipere est. Ergo dispensatoria est Filii petitio, non necessaria, quippe donantis cum Patre, quidquid a Patre acceperit.

4. Ubi et hoc dicendum, qui non solum Pater clarificat Filium, sed et Filius clarificat Patrem : ne quis dicat Filium minorem Patre, quasi qui a Patre clarificetur, cum et ipse clarificet Patrem, dicente Filio : *Pater, clarifica Filium tuum, ut filius tuus clarificet te.* Sed forte adhuc submittendum putes Filium, quod quasi inglorius videatur a Patre recipere claritatem, quam demum Patri refundat. Audi-

A quia nou est ita : *Clarifica me, inquit, Pater claritate quam habui, priusquam mundus fieret, apud te (Joan. xvii, 4, 5).* Si ergo charitas Filii posterior non est, utpote quæ ab aeterno est, ex aequo se clarificant, Pater et Filius. Et si ita est, ubi Patris primatus ? Aequalitas profecto est, ubi coæternitas est. Et usque adeo æqualitas, ut una sit claritas amborum, sint ipsi unum sunt. Unde mihi videtur dicendo rursum. *Pater clarifica nomen tuum, non sanæ aliud petere quam se clarificari, in quo, et per quem nomen Patris procul dubio clarificaretur : et responsum acceptum a Patre : Et clarificavi, et iterum clarificabo (Joan. xii, 28).* Quæ quidem ipsa Patri responsio non parva Filii glorificatio fuit. Cæterum abundautius ad fluenta Jordanis, augustiusque clarificatus dignoscitur, et Joannis testimonio, et columbæ designatione et voce Patris dicentis ; *Hic est Filius meus dilectus (Matth. iii, 14, 16, 17).* Sed in monte coram tribus discipulis nihilominus magnificissime clarificatus est, tum voce eadem denuo ad se cœlitus delapsa, tum mira illa eximiaque transfiguratione corporis sui, tum etiam prophætarum attestatione duorum, qui ibidem apparuerunt cum eo loquentes (*Matth. xvii, 2, 5*).

5. Superest ergo ut juxta promissum Patris semel adhuc clarificetur, eaque erit plenitudo gloriæ, cui non queat amplius addi. Sed ubi illa dabitur benedictio ? Non enim, ut ista suspicata est, in plateis vel vicis, **1536** nisi forte in illis, de quibus dicitur : *Plateæ tuæ, Jerusalem sternentur auro mundo et per omnes vicos tuos alleluia contabitur (Tob. xiii, 22).* In his revera illam recepit a Patre Filius claritatem, cui non poterit similis inveniri ne in cœlestibus quidem. *Cui enim alioquando angelorum dictum est : Sede a dextris meis ? (Hebr. i, 13.)* Non modo autem de numero angelorum, sed nec de superioribus quidem reliquis beatorum ordinibus omnino quis repertus illoenus est ad capessendam superexcellentem hanc gloriam. Ali neminem prorsus illoram facta est vox illa gloriæ singularis, nemiai vocis in efficiemtiam experiri datum. Sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestate, profecto desiderant in eum prospicere, non se illi comparare præsumunt. Igitur Domino meo singulatiter a Domino et dictum est, sedere a dextris gloriæ ipsius, utpote in gloria coæquali, in essentia cosubstanciali, pro generatione consimili, majestate non dispari, aeternitate non posteriori. Ibi, ibi illum qui queret inveniet, et videbit gloriam, ejus : non gloriam quasi unius cæterorum, sed plane gloriam quasi Unigeniti a Patre (*Joan. i, 14*).

6. Quid facies, o sponsa ? Putas, potes sequi cum illuc ? aut te ingerere audes vel vales huic tam sancto arcano, tamque arcano sanctuario, ut Filium in Patre, et Patrem intuearis in Filio ! Non utique. Ubi est ille, tu non potes venire modo, venies autem postea. Age tamen, sequere, quare, nec te inaccessibilis illa claritas vel sublimitas a querendo deterreat, ab inveniendo desperare faciat. Si potes cre-

dere, omnia possilia sunt eredenti (*Marc. ix, 22*). **A** Prope est, inquit, verbum in ore tuo, et in corde tuo (*Rom. x, 8*), Crede, et invenisti. Nam credere inventisse est. Norunt fideles inhabitare Christum per fidem in cordibus suis (*Ephes. iii, 17*). Quid propius est? Quære erga secura, quære devota. Bonus est Dominus animæ querenti se (*Thren. iii, 25*). Quære votis, sequere actibus, fide inveni. Quid non inventiat fides? Attingit inaccessa, deprehendit ignota comprehendit immensa, apprehendit novissima; ipsam denique aeternitatem suo illo vastissimo sinu quodam modo circumcludit. Fidenter dixi, aeternam beatamque Trinitatem, quam non intelligo, credo, et fide teneo, quam non capio mente.

7. Sed dicit aliquis: Quomodo credit sine prædicante, cum fides ex auditu sit, auditus per verbum prædicationis? (*Rom. v, 14, 17*.) Deus hoc providebit. Et ecce jam præsto sunt qui novam sponsam, cœlesti nupturam sponso, de quibus oportet, instruant et informent, fidem doceant, formam pietatis ac religiosi tradant. Audi namque quid adjiciat: *Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem*. Qui enim vigiles hi? Nempe illi quos Salvator in Evangelio beatos pronuntiat, si, cum venerit, invenerit vigilantes (*Luc. xii, 37*), Quam boni vigiles, qui nobis dormientibus ipsi pervigilant, quasi rationem reddituri pro animabus nostris! Quam boni custodes, qui vigilantes animo, atque in orationibus pernoctantes, hostium insidias sagaciter explorant, anticipant consilia malignantium, deprehendunt laqueos, elidunt tendieulas, retiaeula dissipant, machinamenta frustrantur? Hi sunt fratrum amatores et populi Christiani, qui multum orant pro populo et universa saneta civitate. Hi sunt, qui multum solliciti pro sibi commissis Dominicis ovibus, eorū suum tradunt ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illos, et in conspectu Altissimi deprecantur. Et vigilant, et deprecantur, scientes suam insufficientiam in custodienda civitate, et quia nisi Dominus custodierit civitatem, frusta vigilat qui custodit eam (*Psalm. xxxvii, 1*).

8. Porro eum Dominus ita præcipiat: *Vigilate, et orate, ne intretis in temptationem* (*Marc. xvi, 38*): liquet quod absque duplice hoc exercitio fidelium, studioque custodum, non potest esse secura civitas, non sponsa, non oves. Horum differentiam quæris? Unū sunt. Civitas propter collectionem, sponsa propter dilectionem, oves propter mansuetudinem. Vis scire hoc sponsam, quod civitatem esse? Vidi, inquit, civitatem sanctam Jerusalem novam descendentem de cœlo a Deo, paratam tanquam sponsam ornatam viro suo (*Apoc. xxi, 2*). Identidem tibi hoc et de ovibus liquido apparebit, si recorderis, primus ille cunctos **1537** (Petrum loquor), cum sibi primo oves committerentur, quam attente simul de amore conformatus sit. Quod utique tanta cura sapiens creditor non fecisset, nisi se sentiret sponsum, id sibi utique ex intimo respondentem conscientia. Audite hæc, amici sponsi, si tamen amici. At parum

dixi amici: amicissimi siut oportet, qui privilegio tantæ familiaritatis donamur. Non otiose toties repetitum est, *Petre amas me?* (*Joan. xxi, 15-17*) in commissione ovium. Et ego quidem id significatum perinde puto, ac si illi dixisset Jesus: Nisi testimoniū tibi perhibente conscientia quod me ames, et valde perfecteque ames, hoc est, plus quam tua, plus quam tuos, plus quam etiam te, ut hujus repetitionis meæ numerus impleatur, nequaquam suscipias curam banc, nec te intromittas de ovibus meis, pro quibus sanguis utique meus effusus est. Terribilis sermo, et qui possit etiam impavida quorumvis tyrannorum corda concutere.

9. Propterea attendite vobis quicunque opus ministerii hujus sortiti estis; attendite, inquam, vobis **B** et pretiosi deposito quod vobis creditum est. Civitas est: vigilate ad custodiam, concordiamque. Sponsa est: studete ornatui. Oves sunt: intendite pastui. Et hæc tria ad illam Domini trinam sciscitationem forte non incongrue pertinere dicentur. Porro ens-todia civitatis ut sit sufficiens, trifaria erit; a vi tyrannorum, a fraude hæreticorum, a temptationibus, dæmonum. Sponsæ vero ornatū in bonis operibus et moribus, et ordinibus. At pastus ovium communiter quidem in paseuis Scripturarum, tanquam in hæreditate Domini; sed est distinctio in illis. Nam sunt mandata, quæ duri atque carnalibus animis imponuntur ex lege vitæ et disciplinæ: et sunt olera dispensationum, quæ infirmis pusillis corde de respectu misericordie apponuntur: et sunt consiliorum solida fortiaque, quæ ex intimis sapientiæ proponuntur sanis, et qui exercitatos habent sensus ad discretionem boni et mali. Parvulus namque, tanquam agnitus, adhortationis lac potus datur, non esca. Ad hæc boni sollicitique pastores impinguare pecus non cessant bonis lætisque exemplis, et suis magis quam alienis. Nam si alienis et non suis; ignominia est illis, et pecus ita non proficit. Si enim, verbi causa, ego qui videor inter vos pastoris gerere curam, vobis apposuero Moysi mansuetudinem, patientiam Job, misericordiam Samuelis, David sanctitatem, et si qua sunt ejusmodi exempla bonorum, immitis ipse et impatus, atque immisericors et minime sanctus: sermo, ut vereor, minus sapide eveniet, et vos minus avide capietis. Verum hoc supernae pietati relinquo, ut quod minus vobis ex nobis est, ipsa supplet; et quod perperam, ipsa corrigat. Nunc vero bonus pastor hoc quoque curabit, ut secundum Evangelium inveniatur babere saliu semetipso (*Marc. iv, 49*); sciens quia sermo sale conditus quantum placuerit ad gratiam, tantum proderit ad salutem. Hæc interim de custodia civitatis, atque ornatae sponsæ, nec non et pastu ovium dicta sint.

10. Volo tamen adhuc eadem paulo expressius designare propter eos, qui dum avide nimis honoribus inhiant, minus provide gravibus se supponunt oneribus, exponunt periculis: ut sciant ad quid venerint, sicut scriptum est: *Amice, ad*

quid venisti? (*Matth.* xxvi, 50.) Ni fallor, ad solam civitatis custodiam, ut quantum satis est procuretur, opus est viro forti, spirituali, fideli: forti ad propulsandas injurias, spirituali ad reprehendendas insidas, fideli qui non quæ sua sunt querat. Porro autem ad mores honestandos vel corrigendos, quod utique ad decorum pertinet sponsæ, quis non liquido agnoscat pernecessariam fore cum multa quidem diligentia disciplinae censuram? Ea propter omnis, cui hoc opus incumbit, oportet serveat zelo illo, quo accensus præcipius ille remulatoresponsæ Domini aiebat: **1538** *Emulor vos Dei emulatione: despondi enim vos univiro virginem castam exhibere Christo* (*II Cor.* xi, 2). Jam quomodo in pascua divinorum eduet eloquiorum greges Dominieos pastor idiota? Sed et si doctus quidem fuerit non sit autem bonus verendum ne non tam nutriat doctrina uberi, quam sterili vita noceat. Temere itaque et in hac parte hoc onus subitur absque scientia pariter, vitaque laudabili. Sed ecce, quod non laudamus, finis indicitur, ubi non erat finis. Evocamus iu material alteram, et eui hanc cedere indignum (249). Angor undique, et quod ægrius feram ignoro, avelli ab ista, an distendi in illo: nisi quod utrolibet simul utrunque molestius. O servitatem! o necessitatem! non quod volo hoc ago, sed quod odi illud facio. Notate tamen ubi desimus, ut quam cito in id redire liberum erit, inde mox ordiamur, in nomine sponsi Ecclesiae Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXVII.

De malis pastoribus Ecclesiæ; item quomodo beati in caelo simul cum angelis adjutorio sunt electis adhuc peregrinantibus.

1. Eia expediti sumus! Diximus hesterno sermone, quales in via qua ambulamus, vellemus habere duces, non quales habemus. Longe dissimiles experimur. Non omnes sunt amici sponsi, quos hodie sponsæ hinc inde assistere cernis, et qui, ut vulgo aiunt eam quasi addextrare videntur. Pauci admodum sunt qui non quæ sua sunt querant, ex omnibus charis ejus. Diligunt munera, nec possunt pariter diligere Christum; quia manus dederunt mammonæ. Intuere quomodo incedunt nitidi et ornati, circumamici varietibus, tanquam sponsa procedens de thalamo suo. Nonne si quempiam talium repente eminus procedentem aspexeris, sponsam potius putabis, quam sponsæ custodem? Unde vero hanc illis exuberare existimas rerum affluentiam, vestium splendorem, mensarum luxuriem, congeriem vasorum argenteorum et aureorum, nisi de bonis sponsæ? Inde est quod illa pauper, et inops, et nuda relinquitur, facie miseranda, inculta, hispida, exsangui. Propter hoc non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare; non est custodire,

(249) His verbis innuit Bernardus sermonem aliqua necessitate fuisse interruptum; ejusque finem aliquo signo indictum: sive id fuerit signum com-

A sed perdere: non est defendere, sed exponere; non est instituere, sed prostituere; non est pascere gregem, sed maectare et devorare, dicente de illis Domino: *Qui devorant plebem meam, ut cibum panis* (*Psal.* xiii, 4; *Lu.*, 5); et: *Quia comedenterunt Jacob, et locum ejus desolaverunt* (*Psal.* lxxviii, 7); et in alio propheta: *Peccata populi mei comedent* (*Osee* iv, 8); quasi dicat: Peccatorum pretia exigunt, et peccantibus debitam sollicitudinem non impendant. Quem dabis mibi de numero præpositorum, qui non plus invigilat subditorum vacuandis marsupiis, quam vitiis extirpandi? ubi qui orando flectat iram; qui prædicet annum placabilem Domino? Leviora loquimur, graviora gravius manet iudicium.

B 2. Sinc causa tamen vel his, vel illis immoramus, quia nou audiunt nos. Sed etsi litteris forsitan mandentur ista quæ dicimus, deditabuntur legere; aut si forte legerint, mihi indignabuntur, quamvis rectius sibi hoc facerent. Propterea relinquamus istos, non inventores sponsæ, sed venditores; et requiramus potius illos, a quibus sponsa se inventam loquitur. Et quidem illorum isti sortiti sunt ministerii locum, sed non zelum. Successores omnes cupiunt esse, imitatores pauci, O utinam tam vigiles reperirentur ad euram, quam alacres currunt ad cathedram! Vigilarent utique, sollicite servantes ab illis inventam sibi creditam. Imo vero evigilarent pro semetipsis, nec sinerent de se dici: *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt* (*Psal.* xxxvii, 12). Justa omnino querimonia, nec ad ullam justius, quam ad **1539** nostram referenda etatem. Parum est nostris vigilibus quod non servant nos, nisi et perdant. Alto quippe demersi oblivionis somno, ad nullum Dominicæ comminatio-nis tonitruum expurgescuntur, ut vel suum ipsorum periculum expavescant. Inde est ut non parcant suis, qui non parcunt sibi, perimentes pariter et pereentes.

D 3. Sed enim quinam illi sunt vigiles, a quibus se inventam perhibet sponsa? Nempe apostoli, atque apostolice viri. Vere hi sunt qui custodiunt civitatem, id est eam ipsam quam invenerunt Ecclesiam, eoque vigilantius, quo nunc temporis gravius periclitantem conspiciunt, a malo utique domestico et intestino, sicut scriptum est: *Et inimici hominis domestici ejus* (*Mich.* vii, 6). Neque enim pro qua usque ad sauginem restiterunt, suo derelinquent patrocinio destitutam, sed protegunt et custodiunt eam die ac nocte. hoc est, in vita et in morte sua. Et si pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus (*Psal.* cxv, 15), non ambigo ego quin etiam tanto in morte potentius id agant, quanto in ipsa amplius confortatus est principatus eorum (*Psal.* cxxxviii, 17).

4. Sic ista asseris, ait quis, ac si oculis tuis videris ea; sunt autem ab humanis seclusa conspectibus munis mensæ, sive aliud quodvis negotium, cui hanc material cedere indignum dicit. Negotium potius indicant sequentis sermonis prima verba.

Cui ego : Si te tuorum oculorum testimonium fidele putas, testimonium Dei majus est. Et vero : *Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes: tota die et tota nocte, in perpetuum non tacebunt* (*Isa. LXII, 6*). Sed de angelis, inquis, id dictum est. Non abnuo : omnes sunt administratorii spiritus (*Hebr. I, 14*). At quis me prohibeat itidem et de istis sentire, qui potentia quidem minime jam ipsis angelis impares sunt affectu autem et misericordia eo nobis forsitan germaniores existuant, quo natura conjunctiores? Junge et tolerantiam earumdem passionum et misericordiarum, in quibus nos pro tempore adhuc versamur. Nihilne amplius miserationis pro nobis vel sollicitudinis operabitur in mentibus sanctis, quod et se transisse per eas procul dubio meminerunt? Nonne illa ipsorum vox est : *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium?* (*Psalm. LXV, 12*). Quid? ipsi transierunt, et nos in mediis igitibus vel flectibus derelinquent, nec saltem manum porrigitre dignabuntur periclitantibus filiis? Non est ita. Bene tecum agitur, o mater Ecclesia, benetecum agitur in loco peregrinationis tuae: de cœlo et de terra venit auxilium tibi. Qui custodiunt te, non dormitant neque dormiunt. Custodes tui angelii sancti, vigiles tui spiritus et animae justorum. Non errant quia te ab utrisque inventam spiritibus senserint, ab utrisque pariter custodiri. Et est hujus sollicitudinis ratio quibusque sua: his quidem, quod sine te non consummentur; illis vero, quod nisi de te ad sui plenitudinem minime restaurentur. Nam quis nesciat, Satana cadente de cœlo et ejus complicibus, numerum supernæ multitudinis parte non modica imminentum? De te itaque omnes consumptionem exspectant, alii numeri, alii desiderii sui. Agnoscere proinde vocem in psalmo: *Me expectant justi, donec retribuas mihi* (*Psal. CXLI, 8*).

5. Et advertendum, quod non ista illos, sed illi istam potius invenisse referuntur, utque ego suspicor ad hoc ipsum studio destinati. Nam quomodo praedicabunt, nisi mittantur? Denique habes loquentem in Evangelio: *Ite, ecce ego mitto vos* (*Lue. X, 3*); et: *Ite, predicate Evangelium omni creature* (*Mare. XVI, 15*). Ita est. Illa quereret sponsum, et sponsum non latebat. Nempe qui in hoc ipsum excitaverat eam ut se quereret, et dederat illi cor ad præcepta, et legem vitæ et disciplinæ, dummodo esset qui instrueret et doceret viam prudentiae. Et misit in occursum ejus plantatores et rigatores, qui eam enutrarent, et confirmarent in omni certitudine veritatis, hoc est, indicarent illi certamque redderent de dilecto; quia veritas est quam querit, et quam vere diligit anima ejus. Et revera quis tidus verusve animæ amor, nisi utique is, quo veritas adamatur? Rationis sum compos, veritatis sum capax; sed utinam non forem, si amor veri defuerit. Horum quippe ramorum is fructus est, et ego radix. Non sum securus a securi, si absque eo inveniar. In illo nimurum **1540** naturæ munere illud divinae imaginis enitere insigne haud dubium est, ex quo cæteris præstet animantibus.

A Inde est quod audet anima mea ad dulces castosque assurgere veritatis amplexus, et sic in amore ipsius tota securitate ac suavitate quiescere, si tamen inveniat gratiam in oculis tanti sponsi, ut dignam reputet, quæ ad hanc pertingat gloriam; imo ipse eam sibi exhibeat non habentem maculam aut rugam, aut aliquid ejusmodi. Quanti putas esse discriminis, quæ dignum pœna, tantum Dei donum otiosum tenere? Verum hoc alias.

6. Nunc vero sponsa quem quererat, minime reperit; et quos non quererat, reperta est ab ipsis. Audiant hoc, qui sine duce præceptore vias vitae ingredi non formidant: ipsi sibi in arte spirituali existentes et discipuli pariter et magistri. Non sufficit hoc: etiam coacervant discipulos sibi, cæci duces cœcorum. Quam multi ex hoc a recto tramite periculosissime aberrasse comperti sunt! Nimurum ignorantes astutias Satanæ et cogitationes ipsius, factum est ut qui spiritu cœperant, carne consummarentur, abducti turpiter, lapsi damnabiliter. Videant proinde qui ejusmodi sunt, quomodo caute ambulent, et de sponsa exemplum sumant, quæ non prius ad eum, quem desiderabat, ullo modo valuit pervenire, quam sibi occurserent, quorum magisterio uleretur ad cognoscendum de dilecto certe ad discendum timorem Domini. Seductori dat manum, qui dare dissimulat præceptor. Et qui dimittit oves in pascua absque custode, pastor est non ovium, sed luporum.

C 7. Nunc jam videamus de sponsa, quomodo se dicat inventam. Mihi enim insuetæ satis verbum inventionis posuisse videtur. Nam ita hoc dicit, ac si uno de loco Ecclesia venerit. Venit autem ab Oriente et Occidente, juxta verbum Domini (*Matth. VIII, 11*). et a cunctis finibus terræ. Sed neque aliquando congregata est in unum locum, ubi ab apostolis seu ab angelis inveniretur deducenda vel dirigenda ad eum, quem diligit anima sua. Fueritne prius inventa quam collecta? Non; quia nec erat. Quamobrem si collectam, si congregatam, si certe, quod magis vocabulo Ecclesie competit, convocatam a predicatoribus se dixisset, transissem simpliciter, minime in aliquo cunctabundus. Coadjutores enim Dei sunt, quem et audiens loquentem: *Qui non colligit mecum, dispergit* (*Matth. XI, 30*). Sed neque hoc mihi ab re videbitur, si dixerit quis ab eis fundatam sive aedificatam. Siquidem hoc fecerunt una cum illo, qui in Evangelio loquitur: *Et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam* (*Matth. XVI, 18*); et: *Quia fundata est supra firmam petram* (*Matth. VII, 25*). Nunc vero nihil horum loquens, sed præter solitum quidem perhibens se inventam, cunctari aliquantum nos facit, atque in suspicionem adducit latere loco, quod sit diligenter intuendum.

8. Volebam, fateor, præterire, meque subducere huic scrutinio, cui sufficerent sentire. Cæterum reminiscens in quantis æque dubiis et obscuris, vobis quidem sursum corda levantibus, etiam supra spem meam adjutum me senserim, pudet diffidentiae: et

reprehendens timorem meum, adorior non quidem temere, quod timide refugiebam. Aderit, ut confido, solitum adjutorium: quod si minus, apud benevolos tamen auditores non erit otiosum quod volui. Verum hoc habebit sequens sermo principium; nam præsentem hie claudimus. Ipse autem det vobis ea quæ dicuntur non solum tenere memoriter, sed et ardenter diligere, et efficaciter adimplere sponsus Ecclesie Jesus Christus, Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXVIII

Quod sponsa, id esl Ecclesia electorum, prædestinata cst a Deo ante sacula, et prævenita ab eo ut quæreret cum ct converteretur.

1. Ad verbum inventionis, si bene memini, illie stetimus et haesimus serupulosius videlicet **1511** andientes quod sponsa a prædicatoribus suis se inventam dixerit. Porro causæ nostræ cunerationis et dubitationis a nobis expressæ sunt, et visum est aliquid esse quærendum; sed non enim ealee sermonis, quo jam aretabamus, quod quesitum est, potuit explicari. Quid restat, nisi ut debitum jam solvamus? In explicatione saeramenti magni, illud loquor, quod Docto gentium interpretatus est, in Christo et in Ecclesia, sanctum castumque conubium (*Ephes.* v, 32); ipsum est opus nostræ salutis: in eo, inquam, tres sibi invicem cooperantur; Deus, angelus, homo. Et Deus quidem quidni operetur, et eorum gerat nuppiarum dilecti Filii sui? Ipse vero (250) ac tota voluntate. Et utique per se ipse sufficeret, et absque adminiculo horum; hi autem sine ipso possunt facere nihil. Ergo quod ex illis ascivit in opus ministerii hujus, non sibi solatum, sed profectum quæsivit illis. Nam hominibus quidem merita loeavit in opere, secundum illud: *Dignus est operarius mercere sua* (*Luc.* x, 7): te quia unusquisque secundum proprium laborem accipiet (*I Cor.* iii, 8), sive qui in fide plantat, sive qui rigat quod plantatum fuerit. Angelorum autem eum ad salutem humani generis ministerio utitur, nonne facit ut ab hominibus angeli diligantur? Nam quia ab angelis homines diligantur, inde vel maxime adverti potest, quod antiqua suæ civitatis damna ex hominibus resarcitum iri angeli non ignorant. Nec aliis profecto legibus regnum charitatis regi decebat, quam piis ipsorum qui pariter regnaturi sunt, mutuisque amoris, et puris affectionibus in invicem, et in Deum.

2. Est autem in modo operandi differentia multa, pro cuiusque nimirum operarii dignitate. Deus nempe facit quod vult sola ipsa facilitate volendi, sine æstu, sine motu, sine præjudicio loci vel temporis, vel cause, vel personæ. Est enim Dominus sabaoth, qui cum tranquilitate judicat omnia (*Sap.* xii, 18). Est et Sapientia disponens omnia suaviter (*Sap.* viii, 1). Porro angelus non absque motu operatur, tam

(250) *Supple superiori commate curam gerit.*

(251) In codice S. Germani, *quam corporali*. Sed præfero, *temporali*, ut in Cisterciensi, ut respondet superiori periodo, ubi Deus dicitur agere, *sine vr-*

Alocali, quam temporali (251), sine æstu tamen. Homo autem nec ab æstu animi, nee a motu corporis animique liber est in operando. Denique cum timore et tremore suam ipsius jubetur operari salutem *Philip.* ii, 12), atque iu sudore vultus sni comedere panem sum (Gcn. iii, 19).

3. His ita explicitis, intuere nunc mecum in hoc tam magnifico opere nostræ salutis tria esse quædam, quæ sibi vindicat auctor Deus, prævenitus in illis omnes auxiliatores et cooperatores suos; prædestinationem, creationem, inspirationem. Quarum prædestinationis, non dieo ab exortu Ecclesiæ, sed ne a mundi principio quidem principium habuit, non denique [alias, sane] a tempore illo vel illo: ante tempora est. Porro creatio cum tempore; inspiratio jam in tempore fit, ubi et quando vult Deus. Sane secundum prædestinationem nunquam Ecclesia electorum penes Deum non fuit. Si miratur hoc infidelis, audiat quod magis miretur; nunquam non grata exstitit nunquam dilecta. Quidni aidaeter loquar arecanum, quod mil'i de corde Dei promptus ille supernorum delator consiliorum aperuit? Paulum dieo, qui, ut multa alia, ita hoc quoque de divinitus bonitatis ejus non est veritus divulgare secretum: *Benedixit nos, inquiens, in omni benedictione spirituali, in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate;* et addit: *Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipso, secundum propositum voluntatis sue, in laudem gloriae gratiae sue, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo* (*Ephes.* i, 3-6). Nec dubium quin voce omnium electorum ista dicantur: et ipsi Ecclesia sunt. In illo igitur tam profundo aeternitatis sinu, antequam in luce opusque prodiret (252) hujus creationis, quis illam vel beatorum spirituum invenire aliquo modo valuebit, nisi si cui ipsa aeternitas Deus voluerit revelare?

1512 4. Sed et eum jam ad nutum creantis visa est emersisse in species formas que has factitias atque visibles, non continuo tamen inventa est a quoquam hominum vel angelorum, eo quod non agnosceretur, imagine terrestris hominis adumbrata, et operta morti caligine. Sine quo profecto generalis velamine confusione nemo filiorum hominum intravit hanc vitam, uno sane excepto, qui ingreditur sine mæcula. Emmanuel is est, qui tamen et ipse ex nobis, pro nobis nostri se induit maledicti, nostrisque peccati similitudinem, non veritatem. Sic enim babes, quia apparuit in similitudine carnis peccati, ut de peccato dannaret peccatum in carne (*Rom.* viii, 3). De cætero unus omnibus per omnia introitus est, electis dico et reprobis. Non enim est distinctio. Omnes peccaverunt, et omnes caputum [alias, pileum] suæ verecundiæ portant. Propter hoc

judicio loci vel temporis.

(252) In aliis editis, *opus prodiret*, in recto: at rectius scripti, *opusque in quinto casu*, ut Ecclesia referatur ad *prodiret*.

itaque, etsi in rebus conditis jam creata existens Ecclesia, nec sic tamen a creatura ulla inveniri poterat vel agnoscet, miro utroque modo interim lateus et intra gremium beatæ prædestinationis, et intra massam miseræ damnationis.

5. Cæterum quam celaverat ab æterno prædestinans Sapientia, et item creans Potentia minime prodierat ab initio (253); visitans profecto gratia suo in tempore revelavit, secundum operationem, quam ideo inspirationem supra nominavi, quod de sponsi spiritu humanis infusum spiritibus quidpiam fuerit in præparationem Evangelii pacis. id est parare viam Domino, atque Evangelio gloriae ejus ad corda omnium, quotquot erant prædestinati ad vitam. Frustra vigiles laborassent in prædicando, si non hæc gratia præcessisset. Nunc vero videntes velociter currere verbum, et populos nationum ad Dominum in omni facilitate converti, concurrere in unitatem fidei tribus et linguis, atque in unam colligi matrem catholicam terminos terræ; cognoverunt de divitiis gratiae, quæ a sæculis absconditæ tenebantur in abdito prædestinationis æternæ, et gavisi sunt eam se invenisse, quam ante sæcula Dominus elegerat in sponsam sibi.

6. Ex quo, ut opinor, claram fit non otiosum esse, quod se inventam ab his sponsa testata est; sed propterea quod se ab ipsis collectam agnoseret, non electam; compertam, non conversam. Ei nempe ascribenda cujusque conversio est, cui dicere necesse habent universi illud de psalmo: *Converte nos, Deus salutaris noster* (*Psal. LXXXIV, 5*). Sed non æque illi fortassis inventionis vocem competenter aptarim, sicut conversionis. Imo vero sic est. Non est invenire Domino, sed prævenire, et inventionem præventione excludit. Denique quid inveniat, quinibil unquam non novit? *Novit Dominus qui sunt ejus*, ait quidam (*II Tim. ii, 19*). Ipse vero quid? *Ego scio*, ait, *quos elegerim a principio* (*Joan. XIII, 18*). Plane quam ab æterno præscivit, quam elegit, quam dilexit, quam condidit, rationis non erat ab eodem perhiberi inventam. Præparatam tamen ab ipso ut inveniretur, fidenter dixerim. Nam, qui vidit, testimonium perhibuit: et scimus quia verum est testimonium ejus (*Joan. XIX, 35*). *Vidi*, inquit, *civitatem sanctam Jerusalem novam descendentem de cælo a Deo paratam tanquam sponsam ornatam viro suo* (*Iacob. XXI, 2*): isque e vigilibus unus, qui custodiunt civitatem. Sed audi ipsum ejus præparatorem, veluti digito eam demonstrantem vigilibus, sed sub tropo altero *Levate oculos vestros*, ait, *et videte regiones*, quia albae sunt jam, id est præparatae, *ad messem* (*Joan. IV, 35*). Ex hoc paterfamilias operarios invitat ad opus, quando jam senserit sic omnia præparata, ut absque multo suo ipsorum labore gloriari et dicere queant, quoniam coadjutores Dei sumus (*I Cor. III, 9*). Quid enim facturi sunt?

(253) In codice Germanensi: *nec creans Potentia satis in manifesto eduxerat*. Idem sensus.

A Nempe sponsam quæsitiuri, inventæque indicaturi de dilecto. Non enim suam quærerent, sed sponsi gloriam quoniam sponsi amici sunt. Et pro hac non multum apud illam laborabunt: adeo, jamque illum tota devotione requirit; **15. 13** in tantum præparata est voluntas ejus a Domino.

7. Denique needum illis [*alias additur vigilibus*] quidquam loquentibus interrogat de dilecto, et prævenit prædicatores suos præventa ipsa præmactans et dicens: *Num quem diligit anima mea vidistis?* (*Cant. III, 3*.) Bene proinde se inventam perhibuit ab his qui custodiunt civitatem, quæ a Domino civitatis præcognitam jam se noverat et præventam, quatenus illi talem eam invenirent, non facerent. Sic a Petro Cornelius, et Paulus ab Anania inventi sunt, nam ambo præventi a Domino erant et præparati. Quid Saulo paratus, qui supplici jam et mente et voce clamaverat: *Domine, quid me vis facere?* (*Act. IX, 6*). Nec minus Cornelius, qui eleemosynis et orationibus suis, Domino quidem eas sibi inspirante promeruit pervenire ad fidem (*Act. X, 4*). Invenit quoque Philippus Nathanael; sed prius Dominus illum, cum esset sub fice, jam viderat: que Domini visio, nunquid non præparatio fuit? Et Andreas Simonem fratrem suum nihilominus inveniens resertur, sed prævisum æque a Domino atque præscitum, ut vocaretur Cephas, quasi fortis in tide *Joan. I, 43, 48, 41, 42*.

8. Legimus de Maria quod inventa fuerat in utero habens de Spiritu sancto (*Matth. I, 18*). Existimo autem simile quid habere in hac parte sponsam Domini matri ipsius. Nisi enim et ipsa inventa esset habens de Spiritu sancto, nequaquam ab inventoriis suis tam familiariter requiriisset de eo, cuius Spiritus est ille. Non sustinuit ut illi effarentur ad quid venissent; ipsa locuta est, et quidem ex abundantia cordis: *Num quem diligit anima mea vidistis?* Sciebat quia beati oculi qui vidissent, et admirans eos qui viderant aiebat: *Num vos estis, quibus videre donatum est, quem tot reges et prophetæ voluerunt videre, et non viderunt?* Num vos estis qui meruistis in carne aspicere Sapientiam, in corpore Veritatem, in homine Deum? Multi dicunt, **D** Ecce hic est, et ecce illie: sed ego tutius mihi arbitror fidem accommodare vobis, qui manducastis et bibistis cum eo, postquam resurrexit a mortuis. Et hoc dictum sit de eo, quod sponsa sciscitata est a vigilibus. Si quo minus, supplebitur sermone alio. Nunc autem ex hoc vel maxime liquet præventam luisse a Spiritu sancto; ab his vero qui custodiunt civitatem inventam compertamque, quod vere ipsa sit quam præscivit et prædestinavit ante sæcula Deus, præparavitque dilecto Filio suo delicias semipiternas in sæculis æternis, ut sit sancta et immaculata in conspectu ejus, germinans sicut lilium, et florens in æternum ante Dominum Patrem Domini mei Jesu Christi, sponsi Ecclesie, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXIX.

De amore tenaci et indissolubili, quo anima tenet sponsum: item de reditu sponsi in fine saeculi ad Synagogam Iudeorum salvandam.

1. *Num quem diligit anima mea vidistis? Cant. iii,*
 3.) O amor præceps, vehemens, flagrans, impetuose, qui præter te aliud cogitare non sinis, fastidis cætera, contemnis omnia præter te, te contentus! Confundis ordines, dissimulas usum, modum ignoras; totum quod opportunitatis, quod rationis, quod pudoris, quod consilii judicii esse videtur, triumphas in temetipso, et redigis in captivitatem. Ea omne quod cogitat ista, et quod loquitur, et sonat, te redolet, et aliud nihil: ita tibi ipsius et cor vindicasti, et linguam. Ait: *Num quem diligit anima mea vidistis?* Quasi vero hi sciant quid cogitet ipsa. Quem diligit anima tua, de ipso seiscitaris? Et non habet nomen? Quænam vero tu, et ille quis? Et haec ita dixerim propter singularitatem eloquii, et insignem verborum incuriam, qua præsens scriptura cæteris dissimilis satis appetit. Unde in epithalamio hoc non verba pensanda sunt, sed affectus. Cur ita, nisi quod amor sanctus, quem totius hujus voluminis unam constat esse materiam, non verbo sit estimandus aut lingua, sed opere et veritate? 15.15 Amor ubique loquitur: et si quis horum quæ leguntur cupit adipisci notitiam, amet. Alioquin frustra ad audiendum legendumve amoris carmen, qui non amat, accedit: quoniam omnino non potest capere ignitum eloquum frigidum pectus. Quomodo enim Græce loquentem non intelligit qui Græcum non novit, nec Latiae loquentem, qui Latinus non est, et ita de cæteris; sic lingua amoris ei qui non amat, barbara erit, eritque sicut æs sonans, aut cymbalum tinniens (*I Cor. xiii, 1*). Isti vero (vigiles loquor) quoniam de Spiritu et ipsi acceperunt ut ament, sciunt quid loquitur Spiritus, et amoris vocibus optime compertis sibi, in promptu habent respondere in simili lingua, id est studiis amoris pietatis que officiis.

2. Denique, ita in brevi edoctam emitunt de eo quod querit, ut dicat: *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.* Bene paululum, quia verbum abbreviatum fecerunt ei. Symbolum fidei tradentes. Et quod sequitur, tale est. Oportebat quidem sponsam transire per eos, per quos cognosceret veritatem; sed tamen et pertransire. Nisi enim pertransisset et ipsos, non invenisset quem quererbat. Atque hoc ipsum suasam (254) ab illis non ambigas. Non enim prædicabant semel ipsos, sed Dominum suum Jesum, qui absque dubio et supra ipsos est, et ultra. Unde et ait: *Transite ad me, omnes qui concupiscitis me* (*Ecli. xxiv, 26*). Nec sufficiebat transire, sed et pertransire docetur. Siquidem pertransierat is quem vestigabat. Non modo enim de morte ad vitam transierat, sed pertransierat ad gloriam. Quidni etiam hanc oportuit pariter pertran-

(254) Ita manuscripti. Editi, sussum.

A sire? Alioquin non poterat apprehendere, quem non per eadem vestigia sequeretur quocunque ierat.

3. Et ut quod dico clarissit, si Dominus meus Jesus surrexisset quidem a mortuis, sed ad cœlos minime ascensisset, non poterat dici de eo, quod pertransierit, sed tantum transierit; ac per hoc sponsam illum querentem transire solummodo oporteret, non pertransire. Nunquam vero, quoniam iam resurgendo transierat, et adjecerat pertransire, nique ascendendo; merito se etiam ista non transisse, sed pertransisse prohibuit, quæ hunc quidem lide et devotione ad cœlos usque secuta est. Igitur credere resurrectionem transire est, credere etiam ascensionem pertransire. Et fortasse (quod una dierum dixisse me memini cum tractarem [Serm. 1 in festo Paschæ]) noverat illam, istam non noverat. Ergo, quod sibi deerat instructa ab illis, quia scilicet qui resurrexerat, etiam ascendisset; ascendit et ipsa pariter, hoc est pertransiit, et invenit. Quidni invenierit pertingens mente [alias, lide], ubi ille corpore est? *Paululum cum pertransissem eos.* Et bene eos: nam tam ipsos, quam cætera membra sua, quæ sunt super terram, caput nostrum punctis præcessit duobus atque transcendit, resurrectione, ut jam diximus, et ascensione. Etenim primitias Christus. Quod si ille præcessit; et fides nostra. Ubi enim illa eum non sequeretur? Si ascenderit in cœlum, ipsa illuc est; si descenderit in infernum, adest: et si sumpserit pennas suas diluculo et habitaverit in extremis maris, illue, ait, *manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua* (*Ps. cxxxviii, 8-10*). Nonne derique secundum hanc omnipotens et summus bonus Pater sponsi consuscitavit, et consedere nos fecit in dextera sua (*alias additur in coelestibus*)? Atque hoc pro eo quod dixit Ecclesia, quia pertransivi eos; quoniam et semet pertransiit, fide stans, quo needum re ipsa pervenit. Arbitror et illud planum, cur se pertransisse potius, quam transisse dicere maluit. Et nos transeamus ad ea quæ sequuntur.

4. *Tenui cum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ.* Ita est, ex tunc et deinceps non delicit genus Christianum, nec fidès de terra, nec charitas de Ecclesia. Venerunt flumina, flaverunt venti, et impegerunt in eam, et non cecidit, eo quod fundata esset supra petram (*Matth. vii, 25*). Petra autem est Christus. Itaque nec verbositate philosophorum, nec cavillationibus hæreticorum, nec gladiis persecutorum potuit ista, aut poterit aliquando separari a charitate Dei, que est in Christo Jesu (*Rom. viii, 39*): adeo fortiter 15.15 tenet quem diligit anima sua, adeo illi adhaerere Deo bonum est. *Glutino bonum est*, ait Isaias (*Isa. xli, 7*). Quid hoc tenacius, glutino, quod nec aquis eluitur, nec ventis dissolvitur, nec scinditur gladii? Denique, aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem (*Cant. viii, 7*). *Tenui cum, nec dimittam.* Et sanctus patriarcha: *Non te, inquit, dimittam, nisi benedixeris mihi* (*Gen. xxxii, 26*). Ita ista non vult eum dimittere, et forte

magis quam patriarcha id non vult, quia nec pro benedictione quidem: siquidem ille benedictione accepta demisit eum, haec autem non sic. Nolo, inquit, benedictionem tuam, sed te. *Quid cum mihi est in celo, et a te quid volui super terram* (*Psal. LXXII, 25*). Non dimittam te, nec si benedixeris mibi.

5. *Tenui eum, nec dimittam*. Nec minus forsitan ille teneri vult, cum perhibeat dicens: *Deliciae meæ esse cum filiis hominum* (*Prov. viii, 31*: quodque pollicens ait: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (*Matth. XXVIII, 20*)). Quid haec copula fortius, quæ una duorum tam vehementi voluntate firmata est? *Tenui cum*, inquit. Sed nihilominus ipsa vicissimi tenetur ab eo quem tenet, cui alibi dicit: *Tenuisti manum dexteram meam* (*Psal. LXXII, 24*). Quæ tenetur et tenet, quomodo jam cadere potest? Tenet fidei firmitatem, tenet devotionis affectu. Ad nequaquam diu teneret, sinon teneretur. Tenetur autem potentia et misericordia Domini. *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ*. Magna Ecclesiæ charitas, quæ ne ænigmate quidem Synagogæ suas delicias invidet. Quid benignius, quam ut, quem diligit anima sua, ipsum communicare parata sit et inimicæ? Nec mirum tamen, quia salus ex Judæis est (*Joan. iv, 22*). Ad locum uode exierat, revertatur Salvator, ut reliquie Israel salvæ fiant. Nou rami radici, non matrī filii integrati sint. Non rami radici invideant quod ex ea sumpserit: non filii matri, quod de ejus suxere uberribus. Teneat itaque Ecclesia firmiter salutem, quam Judæa perdidit, ipsa apprehendit donec plenitudo gentium introeat, et sic omnis Israel salvus fiat. Velit in commune communem venire salutem, quæ sic ab omnibus capitur, ut nil singulis minuatur. Utique hoc facit, et plus. Quid plus? Quod et nomen sponsæ illi optat, et gratiam. Prorsus super salutem hoc.

6. Incredibilis charitas, si non sermo quem locuta est ipsa, fecisset fidem. Dixit enim, si advertisti, velle se introducere quem tenebat, non modo in domum matris, sed et in cubiculum quoque, quod est prærogativæ indicium. Sufficiebat ad salutem, si dominum intraret: at secretum cubiculi signat gratiam. *Hodie, ait, huic domui salus facta est* (*Luc. xix, 9*). Quidam sit domesticis salus, Salvatore ingresso domum? Sed quæ in cubiculum meretur recipere, seorsum habet secretum suum sibi. *Salus domui fit; thalamo delicie reconciduntur*. *In domum matris meæ introducam eum*, inquit. In quam domum, nisi de qua oī nō præauertiarat Judæis: *Ecce reliquæ vestib; domus vestra deserta?* (*Luc. xiii, 35*.) Fecit quod dixit, sicut habes et de hoc testimonium ejus in propheta: *Reliqui, ait, domum meam, dimisi hæreditatem meam* (*Jerem. xi, 7*): et nunc ista pollicetur reducere illum, et domui matris suæ perditam salutem

(235) Habitus post concilium Remense anni 1148, in quo damnatus Gillebertus.

A restituere. Et si hoc parum videtur, audi quid boni adjiciat: *Et in cubiculum genitricis meæ*. Qui ingreditur thalamum, sponsus est. Magna amoris potentia! Salvator indignabundus exierat de domo et hæreditate sua: et nunc ad hujus gratiam mitigatus inflectitur ita, ut redeat non modo Salvator, sed et sponsus. Benedicta tu a Domino filia, quæ et indignationem compescis, et hæreditatem restituistis. Benedicta tu matri tuae, cuius beneficio avertitur ira, revertitur salus, revertitur qui dicit illi: *Salus tua ego sum* (*Psal. XXXIV, 3*). Non sufficit hoc; addat et dicat *Desponsabo te mihi in fide, despousabo te mihi in iudicio et justitia, despousabo te mihi in misericordia et miserationibus* (*Ose. ii, 19, 20*). Sed memento quia, quæ has conciliat amicitias, sponsa est. Quomodo ergo sponsum, et hunc sponsum alteri cedit, ne dicam cupit? Non est ista. Cupit quidem illum matri filia bona, non tamen ut cedat illi, sed ut communicet. Sufficit unus duabus, nisi quod jam non erant duæ, sed una **15 16** in ipso. Ipse est enim pax nostra, qui facit utramque unam, ut sit una sponsa, et sponsus unus Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedicta in sæcula. Amen.

B **C** **D**

SERMO LXXX (235).

De imagine sive Verbo Dei, et anima quæ ad imaginem est, subtilis disputatio: et de errore Gilleberti Pictavensis episcopi.

4. Quidam vestrum, ut comperi, minus æquo animo ferunt, quod ecce jam per aliquot dies, dum stupori et admirationi sacramentorum inhærente delectat, sermo quem ministramus, aut nullo fuerit, aut exiguo admodum moralium sale conditus. Id quidem praeter solitum. Sed num quæ dicta sunt, revisere licet? Non procedo, nisi prius revolvam omnian. Eia, dicate, si recordamini, a quonam Scripturæ leco cœperit defraudatio hæc, ut rursum inde adoriar. Meum est resarcire damna, imo domini, de quo totum præsumimus. Quo itaque repetendum principio? An inde: *In lectulo meo quesivi per noctes quæ diligit anima mea?* (*Cant. iii, 1*.) Ni fallor, inde. Abhinc tantum et deinceps cura una fuit mihi, herum allegoriarum densa discussa caligine, ponere in lucem Christi et Ecclesiæ secretas delicias. Itur redeamus ad indaganda moralia. Nec enim nihil poterit esse pigrum, quod vobis commolum fuerit. Atque hoc ita congrue fiet, si quæ dicta sunt in Christo et in Ecclesia, Verbo autem eadem nihilominus assignemus.

2. Sed dicit nihil aliquis: Quid tu duo ista conjungis? quid enim animæ et Verbo? Multum per omnem modum. Primo quidem, quod naturatum tanta cognatio est, ut hoc imago, illa ad imaginem sit. Deinde, quod cogitationem similitudo testetur. Nempe non ad imaginem tantum, sed ad similitudinem facta est. In quo similis sit queris? Audi de imagine prius. Verbum est veritas, est sapientia, est justitia: et hæc imago. Cujus? Justitiae, sapientiae et veritatis. Est enim imago hæc justitia de jus-

titia, sapientia de sapientia, veritas de veritate, quasi de lumine lumen, de Deo Dens. Harum rerum nihil est anima, quoniam non est imago. Est tamen earundem capax, appetensque et inde fortassis ad imaginem. Celsa creatura, in capacitate quidem majestatis, in appetentia autem rectitudinis insigne præferens. Legimus quia Deus hominem rectum fecit (*Eccle. vn, 30*), quod et magnum capacitas, ut dictum est, probat. Oportet namque id quod ad imaginem est, cum imagine convenire, et non in vacuum participare nomen imaginis, quemadmodum nec imago ipsa solo vel vacuo nomine vocitatur imago. Habes vero de eo qui imago est, quia *cum in, forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se aequalem Dco* (*Philipp. ii, 6*). Ubi tibi utique ejus et in forma Dei innuitur rectitudo, et in aequalitate majestas: ut dum rectitudini rectitudo, et magnitudo magnitudini comparatur, consonanter sibi altriseus respondere appareat quod ad imaginem est, et imaginem; sicut imago quoque nihilominus in utroque respondet illi eujus imago est. Nempe ipse est, de quo sanctum David audistis in psalmis canentem, nunc quidem: *Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus* (*Psal. cxvi, 5*); nunc vero: *Rectus Dominus Deus noster et non est iniquitas in eo* (*Psal. xci, 12*). Ab isto recto et magno Deo habet imago ejus, ut et ipsa recta, et magna sit: habet anima, quæ ad imaginem est.

3. Sed dico: Nihilne ergo amplius habet imago ab anima quæ ad imaginem est, quia et huius magnum rectumque assignamus? Et plurimum. Hæc ad mensuram accepit, illa ad aequalitatem. An non plns hoc? Adverte et aliud. Huius utrumque aut creatione, aut dignatio contulit; illi generatio. Atque id magnificentius esse non dubium est. Sed ne hoc quidem eminentius esse quis abnuat, quod cum a Deo huic, illi et de Deo utrumque sit, id est de Dei substantia. Est enim consubstantialis Deo imago sua, et omne quod eidem **15.17** suæ imagini impertiri videtur, ambobus est substantiale, non accidentale. Adhuc unum attende, in quo imago non parum eminet. Magnum et rectum (ista duo natura a se dispare quis nesciat?) in imagine unum sunt. Neque hoc solum: unum sunt et cum imagine. Imagini enim non modo id rectum est esse, quod magnum esse, sed etiam id magnum rectumque esse, quod esse. Animæ non ita. Et magnitudo ejus, et rectitudo ipsius diversæ ab ea, diversæ ab invicem sunt. Si enim, ut supra docui, eo anima magna est, quo capax æternorum; eo recta, quo appetens supernorum: quæ non querit nec sapit quæ sursum sunt, sed quæ super terram, non plane est recta, sed curva, cum tamen pro hujusmodi magna esse non desinat, manens utique etiam sic æternitatis capax. Neque enim illius aliquando non capax erit, etiamsi nunquam capiens fuerit, ut si, quomodo scriptum est: *Verumtamen in imagine pertransit homo* (*Psal. xxxviii, 7*); ex parte tamen, ut eminentia Verbi appareat de ijsa integritate. Quo enim

A a magno rectove Verbum cadat, quod sic ea utique habet, ut sit quæ habet? Vel ideo ex parte, ne si toto privaretur, non superesset spes salutis. Nam si desinat magna esse, et capax. Quippe de capacitate, ut dixi, estimatur animæ magnitudo. Quid vero sperare posset, cuius capax non foret.

4. Itaque per magnitudinem, quam retentat etiam perdita rectitudine, in imagine pertransit homo, uno quasi claudieans pede, et factus filius alienus. De talibus enim reor dictum: *Filiī alieni mentiti sunt mīhi, filii alieni inveterati sunt, et elaudaverunt a semītis suis* (*Psal. xvi, 48*). Pulchre appellati sunt *filiī alieni*: nam *filiī*, propter retentam magnitudinem; *alieni*, propter amissam rectitudinem. Nec dixisset, *elaudaverunt*, sed: Corruerunt, aut quidpiam simile, si ex toto homines [alias hominis] imaginem exuissent. Nunc vero secundum magnitudinem quidem in imagine pertransit homo; quantum vero ad rectitudinem, veluti claudieans, conturbatur et turbatur ab imagine, Scriptura ita dieente: *Verumtamen in imagine pertransit homo; sed et frustra conturbatur*. Frustra omnino: nam sequitur: *Thesaurizat, et ignorat cui congregabit ea* (*Psal. xxxviii, 7*). Cur ignorat, nisi quia inclinans se ad hæc infima et terrena, thesauros sibi terram? Prorsus ignorat de his quæ terræ committit, cui congregabit ea, tineæne demolienti, an furi effodiendi; hosti deripiendi, an igni devoranti. Et inde misero homini incurvant se, et incubant bis quæ in terra sunt, flebilis vox illa de psalmo: *Miser factus sum, et curvatus sum usque in finem; tota die contristatus ingrediebar* (*Psal. xxxvii, 7*). In semetipso siquidem experitur veritatem illius sententiae Sapientis: *Deus rectum hominem fecit, ipse autem se implicuit doloribus multis* (*Eccle. vn, 30*). Et continuo vox ludibrii ad eum: *Ineuvrare ut transeamus* (*Isa. li, 23*).

5. Sed unde venimus hue? Nempe inde, cum docere vellemus, rectum magnumque (quo gemino bono definieramus imaginem) nec in anima esse unum, nec cum anima, quemadmodum in Verbo et cum Verbo ea unum esse fideli æque assertione docuimus. Et de rectitudine quidem ex his quæ dicta sunt, liquet quod diversa et ab anima sit, et ab animæ magnitudine: quandoquidem ea etiam non existente, et anima manet, et magna. Verum magnitudinis animæque diversitas unde docebitur? Non enim inde potest, unde rectitudinis animæque monstrata est, cum non sicut rectitudine, ita et magnitudine sua privari anima possit. Non est tamen sua magnitudo anima. Nam etsi anima non inventur absque magnitudine sua, ipsa tamen et extra animam reperiatur. Quæris ubi? In angelis. Inde quippe magni sunt angeli, unde animæ magnitudo comprobatur, ex captu videlicet æternitatis. Quod si eo constitut animam dispare a rectitudo sua, quod ea carere possit: quidni æque liquet esse diversam et a sua magnitudine, quam sibi proptiam vindicare non possit? Cum itaque nec illa in omni,

nec ista in sola sit anima, **1518** patet utramque in differenter differre ab ea. Item, Nulla forma est id cuius est forma. Est autem magnitudo forma animae. Nec eam ideo non forma, quia inseparabilis est illi. Hoc siquidem sunt substantiales differentiae omnes, hoc non modo proprie propria, sed et propria quedam, hoc etiam aliæ innumerabiles formae. Non igitur sua magnitudo anima, non magis quam sua nigredo corvus, quam suus candor nix, quam sua risibilitas seu rationalitas homo: cum tamen nec corvum sine nigredine, nec sine candore nivem, nec hominem, qui non et risibilis sit et rationalis, unquam reperias. Ita et anima, et animae magnitudo, etsi inseparabiles, diversae tamen ab invicem sunt. Quomodo non diversae, cum haec in subiecto, illa subiectum et substantia sit? Sola summa et increata natura, qua est Trinitas Deus, hanc sibi vindicat meram singularemque sue essentiae simplicitatem, ut non aliud, et aliud, non alibi quoque et alibi, sed ne modo quidem et modo inveniatur in ea. Nempe in semet manens, quod habet est, et quod est, semper et uno modo est. In ea et multa in unum, et diversa in idem rediguntur, ut nec de numerositate rerum sumat pluralitatem, nec alterationem de varietate sentiat. Loca omnia continet, et quæque suis ordinat locis nusquam contenta locorum. Tempora sub ea transeunt, non ei. Futura non exspectat, praeterita non recogitat, praesentia non experitur.

6. Recedant a nobis, charissimi, recedant novelli, non dialectici, sed haeretici, qui magnitudinem, qua magnus est Deus, et item, bonitatem, qua bonus, sed et sapientiam, qua sapiens et justitia, qua justus, postremo divinitatem, qua Deus est, Deum non esse impiusse disputant. Divinitate, inquiunt, Deus est, sed divinitas non est Deus. Forsitan non dignatur Deus esse, quæ tanta est ut faciat Deum. Sed si Deus non est, quid est? Aut enim Deus est, aut aliquid quod non est Deus, aut nihil. Evidem non das Deum esse, sed ne nihil quidem, ut opinor, dabis, quam usque adeo necessariam Deo esse fateris, ut non modo absque ea Deus esse non possit, sed ea sit. Quod si aliquid est non quod non est Deus: aut minor erit Deo, aut major, aut par. At quomodo minor, qua Deus est? Restat ut aut majorem fateris, aut parem. Sed si major, ipsa est summum bonum, non Deus; si par, duo sunt summa bona, non unum: quod utrumque catholicus refutat sensus. Jam de magnitudine, bonitate, justitia, sapientia, idem per omnia, quod de divinitate, sentimus: unum in Deo sunt, et cum Deo. Nec enim aliunde bonus quam unde magnus, nec aliunde justus aut sapiens quam unde magnus et bonus, nec aliunde denique simul haec omnia est quam unde Deus, et hoc quoque nonnisi se ipso.

7. Sed dicit haereticus: Quid? Deum divinitate

(256) Hic variant scripti codices. Cisterciensis habet *divinitatem*; Germanensis, *divinitate esse non negas*. At sincera est lectio nostra, cui similis est in lib. v de Consideratione, num. 15, ubi idem argu-

A esse negas (256)? Non, sed eamdem divinitatem, qua est, Deum nihilominus assero, ne Deo excellentius aliquid esse assentiar. Nam et magnitudine dico magnum, sed quæ ipse est, ne majus aliquid Deo ponam; et bonitate fateor bonum, sed non alia quam ipse est, ne melius ipso aliquid mibi videar invenisse; et de cæteris in hunc modum. Securus et libens pergo inoffenso, ut aint, pede in ejus sententiam qui dicebat: « Deus nonnisi ea magnitudine magnus est quæ est quod ipse. Alioquin illa erit major magnitudo quam Deus. » Augustinus hic est, validissimus malleus haereticorum (257). Si quid itaque de Deo proprio dici possit, rectius congruentiusque dicitur: Deus est magnitudo, bonitas, justitia, sapientia, quam: Deus est magnus, bonus, justus aut sapiens.

B 8. Unde non immerito nuper in concilio quod papa Eugenius Remis celebravit, tam ipsi quam cæteris episcopis perversa visa est et omnino suspecta expositio illa in libro Gilleberti episcopi Pictavensis quo super verba Boetii de Trinitate, sanissima quidem atque catholica, commentabatur hoc modo:

1519 « Pater est veritas, id est verus; Filius est veritas, id est verus; Spiritus sanctus est veritas, id est verus. Et hi tres simul non tres veritates, sed una veritas, id est unus verus. » O obscuram perversamque explanationem! Quam verius saniusque per contrarium ita dixisset: Pater est verus, id est veritas; Filius est verus, id est veritas; Spiritus sanctus est verus, id est veritas. Et hi tres unus verus, id est una veritas. Quod quidem fecisset, si sanctum dignaretur Fulgentium imitari, qui ait:

« Una quippe veritas unius Dei, imo una veritas unus Deus non patitur servitum atque culturam creatoris creaturæque conjungi (258). » Bonus corrector, qui veracissime de veritate loqueretur, quipie catholiceque sentiret de vera et mera divina simplicitate substantiae, in qua nihil esse possit quod ipsa non sit, et ipsa Deus. Quanquam manifestius in nonnullis locis alijs a rectitudine fidei liber ille præfati episcopi visus est discrepare; quorum, verbi causa, adhuc unum pono. Nam dicente auctore, « Cum dicitur, Deus, Deus, Deus, pertinet ad substantiam: » noster commentator intulit, « Non quæ est, sed qua est. » Quod absit, ut assentiat catholica Ecclesia, esse videlicet substantiam, vel aliquam omnino rem qua Deus sit, et quæ non sit Deus!

C 9. Sed haec minime jam contra ipsum loquimur; quippe qui in eodem coventu sententiae episcoporum humiliter acquiescens, tam bæc quam cætera digna reprehensione inventa proprio ore damnavit; sed propter eos qui adhuc librum illum, contra apostolicum utique promulgatum ibidem interdictum, transcribere et lectitare feruntur, contentiosius persumentum tractatur.

(257) De trinitate lib. v, c. 10, n. 11.

(258) Lib. de Fide orth., ad Donat., can. 5.

stentes sequi episcopum, in quo ipse quo stetit, et erroris quam correctionis magistrum habere malentes. Non solum autem sed et propter vos, occasione accepta de differentia imaginis et anime, quæ ad imaginem facta est, opera pretium credidi excusum hunc facere : ut si qui forte ex aquis furtivis, quæ dulciores videntur. (*Prov. ix, 17*), aliquando aliquid biberint, sumpto antidoto, evomant illud, et purgato mentis stomacho, ad id quod secundum promissionem nostram dicendum de similitudine superest accedentes, puriora jam in gudio non de nostris hauriant, sed de fountibus Salvatoris, sponsi Ecclesiae Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

SERMO LXXXI.

De convenientia et similitudine animæ cum Verbo secundum identitatem essentiaæ, et vitæ immortalitatem, et arbitrii libertatem.

1. Quæsitum est ante de affinitate animæ ad Verbum, atque id quidem necessarie. Quæ enim conventio tautæ majestati et tanta paupertati, ut more et amore sponsorum, veluti ex aquo, sese complecti referantur sublimitas illa, et illa humilitas? Nam si vere id dicimus, valde læta fiducia est; si falso, valde punienda audacia. Propterea ergo de convenientia horum querendum fuit: quæ quidem jam multa inventa est, sed non omnis. Quis enim, vel minis hebes, non videat quam se e vicino respiciant imago et quod ad imaginem est? Quorum utique unum uni, et alterum alteri sermo, si recolitis, assignavit hesternus. Nec de imagine tantum, sed etiam de similitudine demonstrata ibidem propinquitas est, nisi quod ipsa similitudo in quo vel in quibus potissimum constet ncedum a nobis est declaratum. Age, jam intendamus declarationi huic, ut quo anima plenius suam agnoscat originem, eo amplius erubescat vitam habere degenerem; imo vero quod peccato vitiatum deprehendetur in natura, studeat reformare industria; et digne suo genere, Dei quidem munere, sese regens, ad amplexus Verbi fidenter accedat.

2. Advertat igitur ex hac divinæ ingenuitate similitudinis inesse sibi illam suæ substantiæ naturalem simplicitatem, qua hoc est illi esse quod vivere, etsi **1550** non quod bene, quodve beate vivere, ut sit similitudo, non aequalitas. Gradus propinquus, gradus tamen. Neque enim unius excellentiae parvæ fastigii sunt, hoc habere esse quod vivere, et item habere hoc esse quod beate vivere. Ergo si Verbi est illud propter sublimitatem, hoc animæ propter similitudinem, salva quidem eminentia Verbi, palam est affinitas naturarum, palam animæ prerogativa. Et ut quod dicitur planius fiat, soli Deo id est esse, quod beatum esse: atque hoc primum et purissimum simplex. Secundum autem simile est huic, id videbitur habere esse quod vivere; atque hoc animæ est. Ex hoc, etsi inferiori gradu, ascendi potest, non modo ad bene, sed etiam ad beate vivendum: non

A quia vel tunc sit hoc esse, quod beatum esse illi qui eo pervenerit; quatenus ita glorietur pro similitudine, ut tamen pro disparitate habeat semper, unde omnia ossa ejus dicant: *Domine, quis similis tibi?* (*Psal. xxxiv, 10.*) Bonus tamen animæ gradus, ex quo, et solo, ad beatam ascenditur vitam.

3. Sunt namque viventia, et horum genera duo, quæ sentiunt, et quæ non sentiunt. Porro insensibilibus sensibilia præferuntur, atque utrisque vita, quæ vivitur et sentitur. Non stabunt pariter in gradu uno vita et vivens; multo minus vita, et quæ sunt sine vita. Vita anima est vivens quidem, sed non aliunde quam se ipsa; ac per hoc non tam vivens, quam vita, ut proprie de ea loquamur. Inde est quod infusa corpori vivificat illud, ut sit corpus de vita præsentia, non vita, sed vivens. Unde liquet, ne vivo quidem corpori id vivere esse, quod esse, cum esse et minime vivere possit. Multo minus quæ vitae experientia sunt, ad hunc gradum assurgent. Sed nec omne quod vita dicitur, vel est, continuo valebit pertingere huc. Est pecorum, est et arborum vita, sensu altera vigens, altera cæsus. At neutri tamen idem esse quod vivere est: cum, ut quidem multorum opinio est (259), ante in elementis, quam vel illa in membris, vel ista in ramis exsisterint. At secundum hoc cum desinunt vivificare, simul vivere cessant, sed non et esse. Solvuntur pariter et dissolvuntur, tanquam non alligatae tantum, sed et colligatae. Neque enim unum simplex est quæque harum; sed ex pluribus constans. Et propterea non redigitur in nihilum, sed dissilit in partes, ut et ad suum quodque recurrat principium; verbi causa, aer ad aerem, ignis ad ignem, et reliqua in hunc modum. Nequaquam igitur tali vitæ idem esse et vivere est, que est et quando non vivit.

D 4. Porro nihil horum, quibus non hoc esse quod vivere sit, ad bene beateque vivendum quandoque proficiet vel emerget: quippe quod neque ad hunc inferiorem gradum potuit pervenire. Sola, quæ in ipso stare cognoscitur anima hominis, in eo dignitatis creata est, vita a vita, simplex a simplici, immortalis ab immortali, ut nou sit longe a summo gradu, ubi scilicet id esse quod beate vivere est, in quo solus stat beatus, et solus potens, Rex regum, et Dominus dominantium. Accepit [alias, accipit] itaque in sui conditione anima, etsi non esse, posset tamen esse beata; summo proinde gradu, quantum licet, appropians, non pertingens tamen. Neque enim vel ipsi, ut supra diximus, hoc erit aliquando esse quod beatam esse, nec quando beata erit. Fatalem similitudinem, aequalitatem renuimus. Verbi causa, vita Dens, vita et anima est; similis quidem, sed dispar. Porro similis, quod vita, quod se ipsa vivens, quod non tantum vivens, sed et vivificans, sicut et ille hæc omnia est. Dispar vero, quantum a creante creata. Dispar, quod, ut nisi creata ab illo non esset, sic nisi ab ipso vivificata non viveret.

(259) Scilicet *Empedocleorum.*

Non viveret dico, sed spirituali vita, non naturali. Nam naturali quidem, etiam quæ non spiritualiter vivit, immortaliter vivat necesse est. At qualis vita, in qua satius foret non nasci, quam non ab ea mori! Mors potius est : et ideo gravior, quia peccati, non naturæ. Denique mors peccatorum pessima (*Ps. xxxiii, 22*). Ita ergo quæ secundum carnem vivit anima. **1551** vivens mortua est; quippe cui bonum erat omnino non vivere, quam sic vivere. A qua nimurum vitali quadam morte minimè unquam resurget, nisi per verbum vitæ, imo per Verbum vitam, viventem utique et vivificantem.

5. Alias autem immortalis est anima, et in hoc nihilominus Verbo similis quidem, sed non æqualis. Nam in tantum superexcellit immortalitas Deitatis, ut Apostolus dicat de Deo : *Qui solus habet immortalitatem* (*I Tim. vi, 16*). Quod ego reor pro eo dictum, quod solus sit natura incomparabilis Deus, qui ait : *Ego Dominus, et non mutor* (*Malach. iii, 6*). Vera namque et integra immortalitas tam non recipit mutationem, quam nec finem, quod omnis mutatio quædam mortis imitatio sit. Omne enim quod mutatur, dum de uno ad aliud transit esse, quodam modo necesse est moriatur quod est, ut esse incipiat quod non est. Quod si tot mortes quot mutationes, ubi immortalitas? Et huic vanitati subjecta est ipsa creatura non volens, sed propter eum qui subjecit eam in spe (*Rom. viii, 20*). Attamen immortalis anima est; quoniam cum ipsa sibi vita sit; sicut non est quo cadat a se, sic non est quo cadat a vita. Verum cum constet suis affectibus mutari eam; agnoscat ita se Deo in immortalitate similem, ut sciat sibi de esse non modicam immortalitatis partem, soli cedens absolutam perfectam que immortalitatem, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Non mediocris tamen anima dignitas præsenti disputatione cumperta est, quæ gemina quadam vicinitate naturæ Verbo appropiare videtur, simplicitate essentiae, et perpetuitate vitae.

6. Sed enim adhuc unum occurrit, quod minime præteribo : nec enim minus insignem similemve minus Verbo animam facit, et forte etiam plus. Arbitrii libertas hæc est, plane divinum quiddam prætulgens in anima, tanquam gemma in auro. Ex hac nempe inest illi inter bonum quidem et malum, nec non inter vitam et mortem, sed et nihilominus inter lucem et tenebras, et cognitio judicii, et optio eligendi; et si quæ sunt alia, quæ similiter circa animi habitum sese e regione respicere videantur. Nihilominus inter ipsa censorius quidem arbiter (is animæ oculus) dijudicat et discernit, sicut arbiter in discernendo, ita in eligendo liber. Unde et liberum nominatur arbitrium, quod liceat versari in his pro arbitrio voluntatis. Inde homo ad promerendum potis. Omne enim quod feceris bonum malumve, quod quidem non facere liberum fuit, merito ad meritum reputatur. Et, ut merito laudatur, non is tantum qui potuit facere mala, et non fecit, sed et qui potuit

An non facere bona, et fecit; ita malo non caret merita is qui potuit non facere mala, et fecit, quam is qui potuit facere bona, et non fecit. Ubi autem non est libertas, nec meritum. Propterea quæ sunt parentia ratione animalia, nihil merentur; quia sicut deliberatione, ita et libertate parentia. Sensu aguntur, feruntur impetu, rapiuntur appetitu. Neque enim judicium habent, quo se dijudicent sive regat, sed ne instrumentum quidem judicij, id est rationem. Inde est quod non judicantur, quia non judicant. Quanam quippe ratione ab his exigatur ratio, quam non acceperunt?

B7. Hanc vim a natura solus homo non patitur, et ideo solus inter animalia liber. Et tamen interveniente peccato patitur quandam vim et ipse, sed a voluntate, non a natura, ut ne sic quidem ingenita libertate privetur. Quod enim voluntarium, et liberum. Et quidem peccato factum est ut corpus quod corruptitur, aggravet animam; sed amore, non mole. Nam quod surgere anima per se jam non potest quæ per se cadere potuit, voluntas in causa est, quæ corrupti corporis vitiato ac vitorio amore longueiens et jacens, amorem pariter justitiae non admittit. Ita nescio quæ pravo et miro modo ipsa sibi voluntas, peccato quidem in deterius mutata, necessitatem facit : ut nec necessitas, cum voluntaria sit, excusare valeat voluntatem; **1552** nec voluntas cum sit illecta, excludere necessitatem. Est enim necessitas hæc quodammodo voluntaria.

CEst favoribilis vis quædam, premendo blandiens, et blandiendo premens : unde sese rea voluntas, ubi semel peccato conseruerit, nec executere jam per se, nec excusare tamen ul'atenus de ratione queat. Inde querula illa vox veluti gementis sub onere necessitatis hujus : *Domine, inquit, vim patior, responde pro me*. Sed rursus sciens quod non juste causaretur adversus Dominum, cum voluntas sua ipsius potius in causa foret, attende quid secutus intulerit : *Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerim?* (*260*) (*Isa. xxxviii, 14, 15*.) Premebatur iugo, non alio tamen, quam voluntariae cuiusdam servitutis; et erat pro servitute quidem miserabilis, sed pro voluntate inexcusabilis. Voluntas enim est, quæ se, cum esset libera, servam fecit peccati, peccato assentiendo : voluntas nihilominus est, quæ se sub peccato tenet, voluntarie serviendo.

D8. Vide quid dicas, ait aliquis mihi. Tunc voluntarium dicas, quod jam necessarium constat esse? Verum quidem est, quod voluntas se ipsam adlixerit; sed non ipsa se retinet; magis retinetur et noleus. Bene hoc saltem das, quia retinetur. Sed vigilanter retine voluntatem esse, quam retineri fateris. Itaque voluntatem nolentem dicas? Non utique voluntas retinetur non volens. Voluntas enim volenti est, non nolentis. Quod si volens retinetur, ipsa se retinet. Quid ergo dicit, aut quid respondebit ei,

(260) In Vulgata, fecerit. Utramque lectionem exhibet Bernardus in serm. 3 de Diversis, n. 6.

cum ipsa fecerit? Quid fecit? Servam se fecit: uude dicitur: *Qui facit peccatum servus est peccati* (*Joan. viii, 34*). Propterea, cum peccavit (peccavit autem cum peccato obedire deerevit), servam se fecit. Sed si libera, si non adhuc facit. Facit autem, in eadem servitute se retinens. Neque enim non volens voluntas tenetur: voluntas enim est. Ergo quia volens, servam se ipsam non modo fecit, sed et facit. Merito proinde quod sæpe memorandum est, quid respondebit, cum ipsa fecerit, ipsa et faciat.

9. Sed non me, inquis, decretare facies necessitatem quam patior, quam in memetipso experior, contra quam et assidue luctor. Ubinam, queso, hanc necessitatem sentis? Nonne in voluntate? Non ergo parum firmiter vis, quod et necessario vis. Multum vis quod nolle nequeas, nec multum oblitans. Porro ubi voluntas, et libertas. Quod tamen dico de naturali, non de spirituali, *qua libertate*, ut dicit Apostolus, *Christus nos liberavit* (*Gal. iv, 31*): Nam de illa idem ipse dicit: *Ubi spiritus Domini, ibi libertas* (*Il Cor. vii, 17*). Ita animo miro quadam ac male libera necessitate, et ancilla tenetur, et libera: ancilla, propter necessitatem; libera, propter voluntatem: et quod magis mirum, magisque miserum est, eo rea quo libera, eoque ancilla quo rea, ac per hoc eo ancilla quo libera. Miser ego homo, quis me liberabit a calunnia hujus pudende servitutis? Miser, sed liber. Liber, quia homo; miser, quia servus. Liber, quia similis Deo; miser, quia contrarius Deo. *O custos hominum quare posuisti me contrarium tibi?* Posuisti enim, cum non prohibuisti. Alioquin ipse me posui, et *faetus sum mihi metipsi gravis* (*Job. vii, 20*). Iustissime quidem, ut hostis tuus hostis sit et meus; et qui tibi repugnat, repugnet et mihi. Ego vero qui tibi, ego qui mihi met contrarius factus sum, atque in membris meis invenio quod contradicat, et menti meæ, et legi tuæ; quis me liberabit de manibus meis? Non enim quod volo, hoc ago, sed me, non alio prohibente, et quod odi, illud facio (*Rom. vii, 15*), sed me, non alio compellente. Atque utinam prohibitio hæc, et hæc compulsio, ita esset violenta, ut non esset voluntaria; forsitan enim sic possem excusari: aut certe ita esset voluntaria, ut non violenta; profecto enim sic possem corrigi. Nunc vero uisquam exitus miserero patet, quem et voluntas, ut dixi, inexcusabilem, et incorrigibilem necessitas facit. **1553** Quis me eripiet de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui? (*Psal. lxx, 4*.)

10. Quærer quis, de quo querar? De me. Ego ille peccator, ille exlex, ille inquis. Peccator, quia peccavi; exlex, quia voluntate persisto agere contra legem. Nam mea voluntas ipsa est lex in membris meis, legi divinæ recalcitrans. Et quoniam lex Domini lex mentis meæ, sicut scriptum est: *Lex Dei ejus in corde ipsius* (*Psal. xxxvi, 31*); per hoc et mihi ipsi mea ipsius voluntas contraria invenitur, quæ est iniquitas maxima. Cui enim non iniquus,

A qui mihi sum? *Qui sibi nequam*, ait, *cui bonus?* (*Ecli. xiv, 5*) Fateor, non sum bonus, quia non est in me bonum. Consolabor me tamen, quia et sanctorum vox ista est: *Scio quia non est in me bonum*, inquit. Discernit tamen quod dicit: *In se*. In carne sua interpretans, propter contradictoriam legem, quæ in ea est. Nam habet legem et in mente, eaque melior. Annon lex Dei bona? Quod si malus propter legem malam, quomodo non propter bonam bonus? An mala sua est quæ est in carne sua, et ideo de mala malus; et minime bonus de bona? Non est ita. Lex Dei ejus in mente ipsius, atque ita in mente, ut sit et mentis. Testis est ipse qui ait: *Invenio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ*. Nunquid suum quod carnis suæ est, et non suum quod mentis suæ est? Ego dico et plus. Quidni dicam, quod idem ipse magister dicit? *Nam mente quidem serviens legi Dei, carne autem legi peccati;* quid magis suum fateatur evidenter ostendit, cum malum quod in carne est, ita a se alienum censem, ut dicat: *Itaque jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*. Et ideo fortassis signanter aliam dixerit legem inventam in membris suis, quod alienam hanc, et quasi adventitiam reputaret. Unde et adhuc ego aliquid andeo amplius, bauit temere quidem: Paulum videlicet non jam malum, propter malum quod in carne habet; magis autem bonum, propter bonum quod in mente habet. Annon bonus, qui consentit legi Dei, quoniam bona est? Nam, etsi se itidem fateatur servire legi peccati, carne hoc facit, non mente. Cum autem mente quidem serviat legi Dei, carne autem legi peccati; quidnam potissimum horum Paulo imputandum putes, tu videris. Nam mihi fateor facile persuasum, quod mentis quam quod carnis est, pluris esse, non solum mihi, sed et ipsi Paulo, ut jam dictum est, qui ait: *Si autem quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum* (*Rom. vii, 18, 23, 25, 20*).

11. Sed de libertate ista sufficient. In libello, quem de Gratia et Libero Arbitrio scripsi, diversa fortassis de imagine et similitudine disputata leguntur; sed, ut arbitror, non adversa. Legistis illa, ista audistis; quænam magis probetis [alias probanda], vestro judicio derelinquo; vel si quid melius utrisque sapitis, in hoc gaudeo et gaudebo. At quomodo illa se habeant, tria quedam impresiliarum præcipua commendata tenetis; simplicitatem, immortalitatem, libertatem. Et hoc vobis liquido apparere jam arbitror, animam pro ingenita atque ingenua similitudine, quæ in his tam eximie claret, non parvam enim Verbo babere affinitatem, sponso Ecclesiae Jesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXXII.

Qualiter anima similis Deo manens, per peccatum tamen dissimilis facta est in simplicitate, immortalitate et libertate.

1. Quid vobis videtur? possumusne jam regredi ad exponendi ordinem unde digressi sumus; quia patet propinquitas Verbi et animæ, pro qua utique demonstranda digressio ipsa facta est? Possemus, ut mihi videtur, nisi parum quid dubietatis in his, quæ dicta sunt, adhuc residere sentirem. Nil furari volo. Non libenter **1554** prætereo quod vobis utile putem. Et quomodo id audeam, de his præsertim quæ vobis accipio? Scio hominem aliquid aliquando inter loquendum ex his quæ suggerebat Spiritus, etsi non infideli, minus tamen fidenti animo retentantem et reservantem sibi, ut haberet quod diceret denuo tractaturus; et ecce vox ad eum, et quidem ei visum est: « Donec istud tenebis, aliud non accipies (261). » Quid si retinueret, non providendo suæ inopiae, sed fraternis profectibus invidendo? nonne merito et hoc ipsum, quod videbatur habere, auferretur ab eo? Quod quidem longe a servo vestro semper faciat Deus, sicut et semper fecit. Sic mihi jugiter abundare dignetur fons ille indeficiens sapientiae salutaris, quomodo sine invidia vobis communicavi, et refundi quædquid mihi infundere haec tunc dignatus est ipse. Si ego vos fraudo, a quo jam non verear ipse fraudari? Ne a Deo quidem.

2. Est itaque in his quæ dicta sunt aliquid, quod, ut vereor ego, offendiculum dare queat, si non complanetur. Et, ni fallor, sunt de hic stantibus, quibus scrupulum movit quod dicere volo. Trina illa Verbi similitudo, quam animæ assignavimus, imo quæ insignitam advertimus, recolitisne quod etiam inseparabiliter inesse illi visa fuerit nobis? Id quidem videatur aliquibus Scripturarum testimoniis obviare, ut verbi gratia, est illud in psalmis: *Homo, cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (Psal. XLVIII, 13, 21); et item illud: *Mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum* (Psal. CV, 20), sed et quod aperte dictum est in persona Dei: *Existimasti inique, quod ero tui similis* (Psal. XLIX, 21); et pleraque alia, quæ similitudinem Dei in homine post peccatum deletam concorditer asseverare videntur. Quid ergo dicemus ad hæc? Tria illa in Deo minime esse, et sic alia querenda, in quibus similitudinem assignemus? aut esse quidem in Deo, sed non in anima, et ne sic quidem in his similitudinem inveniri? aut esse et in anima, sed posse etiam non inesse, ac per hoc non inseparabilia esse? Absit! Et in Deo, et in anima sunt, et semper insunt: nec est quod

(261) Bernardus se ipse intelligit more Pauli Apostoli, idque testatur Cæsarius Heisterbacensis sermone in Octava Nativitatis. « Cum tempore quodam, » inquit, « nescio quid dicaret, et testimonium haberet in promptu, quod praesenti loco congruebat, velletque reservare in finem, iunxerat ibi

A nos aliquid horum dixisse pœnitentia, ita totum subnixum est indubitate et absolutissima veritate. Sed quod Scriptura loquitur de dissimilitudine facta, non quia similitudo ista deleta sit loquitur, sed quin alia superducta. Non plane anima nativam se exxit formam, sed superinduit peregrinam. Illa addita, non ista perdita est: et quæ supervenit, obsevare ingenitam potuit, sed non exterminare. Denique: *Obscuratum est insipiens cor illorum*, ait Apostolus (Rom. I, 21); et propheta: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus?* (Thren. IV, 1.) Obscuratum aurum plangit, sed aurum tamen; mutatum colorem optimum, sed non fuadamentum coloris evulsum. Manet in fundamento prorsus inconcussa simplicitas, sed minime apparel duplicitate operata humanae dolositatis, simulationis, hypocrisis.

B 3. Quam incongrue simplicitati duplicitas admiscetur! quam indigne tali fundamento talis structura committitur! Hujusmodi sibi versutiam serpens induerat, cum se, ut deciperet, consiliarium exhibebat, simulabat amicum. Hujusmodi quoque seducti ab eo paradisi incolæ induerant sibi, eum pudendam jam nuditatem tegere conarentur, et umbra frondosi ligni, et frondium succinctorioris, et verbis excusatoriis (Gen. III). Quam late extunc et deinceps omnem postcritatam hereditarium hypocrisis virus infect! Quem dabitis de filius Adam qui quod est, non dico velit, sed vel patiatur videri? Sed perseverat nihilominus in omni anima cum originali duplicitate generalis simplicitas, ut de collatione confusio augeatur: perseverat æque immortalitas, sed fusca et tetra, irruente tenebrosa corporeæ mortis caligine. Nam, etsi non privatur vita, vita tamen beneficium suo corpori jam non sufficit vindicare. **1555** Quid, quod ne suam quidem spiritualem duntaxat vitam retinet sibi? Anima nempe quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. XVIII, 4). Nonne morte ista duplici incurante, illa qualisque immortalitas, quam retentat, tenebrosa satis redditur, et misella? Adde quod appetentia terrenorum, quæ quidem omnia ad interiorum sunt, deosat tenebras, ita ut in anima sic vivente nil a parte aliqua nisi pallida facies et imago quædam mortis apparere cernatur. Cur non enim quæ immortalis est, similia sibi immortalia appetit et æterna, ut quod est appareat, et quod facta est vivat? Cæterum, contraria sapit et querit, et mortalitas sese degeneri conversatione conformans, immortalitatis candorem quodam mortiferæ consuetudinis piceo colore denigrat. Quidni mortalium appetitus immortalem mortali similem, immortalis dissimilem faciet? *Qui tangit picem*, ait Sapiens, *inquinabitur ab ea* (Eccli. XIII, 1). Frumento morta-defectum, audivit de cœlo dicentem vocem: Si istud reservaveris, aliud non dabitur ubi. » Adeo non ipse erat qui loquebatur, ait Mauricius, sed Deus in eo. Vide quæ de eodem argumento habet serm. 18 in Cant. n. 2.

libus mortalitatem se induit, et vestem immortalitatis incidente mortis similitudine decoloravit, non exuit.

4. Evam attende, quomodo ejus anima immortalis, immortalitatis suæ gloriæ fucum mortalitatis invexit, mortalia utique affectando. Utquid enim, cum immortalis esset, mortalia non contempsit et transitoria, contenta sibi similibus, immortalibus et æternis? *Vidit, inquit, lignum quod esset pulchrum oculis, et aspectu delectabile, ac suave ad uscendum* (*Gen. iii, 6*). Non est tua, o mulier, ista suavitas, ista delectatio, istaque pulchritudo: et si tua pro parte lutu, non tua solius, sed communis cunctis animantibus terræ. Tua, quæ vere tua est, aliunde, et alia est: nam æterna est de æternitate. Quid tu animæ tuae aliam formam, imo deformitatem impensis alienam? *Enimvero quod delectat habere, id etiam perdere timet: et timor color est.* Is libertatem dum tingit, tegit, et eam nihilominus sibimet reddit dissimilem. Quam dignius sua origine nihil cuperet, ubi nihil metueret, ac per hoc a servili timore isto ingenitam sibi defenderet libertatem, manentem in vigore et decore suo! *Heu!* non ita est! mutatus est color optimus. Fugitas, et latitas: audis vocem Domini Dei, et abscondis te. Cur hoc, nisi quia quem amabas times, et libertatis speciem forma servilis exclusit?

5. Sed et voluntaria illa necessitas, et contraria lex inficta membris, de qua proximo sermone disserui, eidem incubat libertati, et liberam natura creaturam per propriam ipsius voluntatem, dum allicit, subiicit servituti, implens faciem ejus ignorantia, ita ut vel carne serviat legi peccati, et non volens. Quia ergo naturæ ingenuitatem morum probitate defensare neglexit; justo auctoris judicio factum est, non quidem ut libertate propria nudaretur; sed tamen superindueretur, *sicut diploide, confusione sua* (*Psal. cvii, 29*). Et bene *sicut diploide*, ubi veste veluti duplicata, manente libertate propter voluntatem, servilis nihilominus conversatio necessitatem probat. Hoc de simplicitate, hoc de immortalitate animæ advertere est: et nil tibi in ea, si bene consideres, apparebit, quod non sit istiusmodi similitudinis pariter et dissimilitudinis diploide adopertum. Annon diplois, ubi non innata, sed affixa, et quadam quasi acu peccati assuta est simplicitati fraus, immortalitati mors, necessitas libertati? Neque enim essentia simplicitati præscribit duplicitas cordis; non naturæ immortalitati mors, aut voluntaria peccati, aut necessaria corporis: non arbitrii libertati necessitas voluntariæ servitutis. Ita bonis naturæ mala adventitia, dum non succeedunt, sed accidunt, turpant utique ea, non exterminant; conturbant, non deturbant. Inde anima dissimilis Deo, inde dissimilis est et sibi; inde comparata jumentis iusipientibus, et similis facta est illis; inde quod legitur commutasse gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum; inde homines, tanquam vulpes, duplicitatis et fraudis foveas habent,

A et quia pares vulpibus se fecerunt, partes vulpium erunt; inde, juxta Salomonem, *unus exitus homini, et jumento* (*Eccle. iii, 19*). Quidni **1.556** similiter exeat, qui similiter vixit? More bestiali incubuit terrenis, morte bestiali excedet terris. Audi aliud. Quid mirum si similem sortimur exitum, qui et similem habemus introitum? Unde enim hominibus, nisi de similitudine bestiali, ille tam intemperans ardor in coitu, tam immoderatus dolor in partu? Ita homo in conceptu et ortu, in vita et morte comparatus est jumentis iusipientibus, et similis factus est illis.

6. Quid, quod libera creatura sibi subditum appetitum non regit ut domina, sed sequitur et obsequitur ut ancilla? Nonne et in hoc se assimilat et annumerat cæteris animantibus, quæ natura non in libertatem vocavit, sed condidit in servitutem servire suo ventri, appetitui obedire? Nonne tali merito confunditur perhiberi vel existimari similis Deus? Ideoque ait: *Existimasti inique, quod ero tui similis;* et infert: *Arguam te, et statuam contra faciem tuam* (*Psal. xlvi, 21*). Non est sese videntis animæ, Deum existimare similem sibi, animæ dumtaxat, qualis mea est, peccataricis et iniquæ. Ejusmodi namque arguitur: *Existimasti inique*, ait; et non dicit: Existimasti, anima; vel, existimasti, homo, *quod ero tui similis*. Sed, si statuatur iniquus ante faciem suam, et contra vultum quemdam morbidum putidumque interioris hominis sui sistatur,

C *C* ut dissimulare aut declinare non queat impuritatem conscientiæ suæ, sed videat vel invitus sordes peccatorum suorum, vitiorum inspiciat deformitatem; nequaquam jam poterit existimare Deum fore similem sibi, sed quasi diffidens pro tanta dissimilitudine quam videbit, puto exclamabit, et dicet: *Domine, quis similis tibi?* (*Psal. xxxiv, 10*) quod quidem dictum pro voluntaria illa et novitia dissimilitudine. Nam manet prima similitudo: et ideo illa plus displicet, quod ista manet. O quantum bonum ista, quantumque malum illa! Ex mutua tamen collatione utraque res in genere suo plus eminent.

7. Cum ergo anima tantam in se una rerum distantiam cernit, quidni clamet, inter spem et desperationem utique posita: *Domine, quis similis tui?* Trahitur in desperationem pro tanto malo; sed revocatur in spem a tanto bono. Inde est ut quo sibi plus displicet in malo quod in se videt, eo se ardentius ad bonum, quod æque in se conspicit, trahat, cupiatque fieri ad quod facta est, simplex et recta, et timens Deum, ac recedens a malo. Quidni recedere possit, ad quod accedere potuit? quidni accedere, a quo recedere potuit? Quod tamen utrumque dixerim de gratia præsumendum, non de natura, sed ne de industria quidem. Nempe sapientia vincit malitiam (*Sap. viii, 30*), non industria, vel natura. Nec deest occasio præsumendi: ad Verbum est conversio ejus. Non est apud Verbum otiosa animæ generosa cognatio, de qua triduo jam tractamus, et cugnationis testis similitudo perseverans. Dignanter

admittit in societatem Spiritus similem in natura. Et certe de ratione naturae, similis similem querit. Vox requirentis: Revertere, Sunamitis; revertere, ut intuamur te (*Cant. vi, 12*). Intuebitur similem, qui dissimilem non videbat; sed et se intuendum præstabit. Scimus quoniam, eum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (*I Joan. iii, 2*). Puta ergo de difficultate magis, quam de impossibilitate venire illam pereunctionem: *Dominus, quis similis tibi?*

8. Aut, si hoc magis probas, vox est admirantis. Admiranda prorsus et stupenda illa similitudo, quam Dei visio comittatur, imo quæ Dei visio est; ego autem dico in charitate. Charitas illa visio, illa similitudo est. Quis non stupeat charitatem Dei spreti et revocantis? Merito iniquus arguitur ille, qui supra inductus est, Dei similitudinem usurpans sibi, cum diligendo iniuritatem, neque possit se diligere, neque Deum: sic enim habes: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam (Psal. x, 6)*. Facta igitur de medio iniuritate, quæ eam quæ ex parte est dissimilitudinem facit, erit unio spiritus, erit mutua visio, mutuaque dilectio. Siquidem veniente quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est; eritque ad alterutrum casta et consummata **1557** dilectio, agnitus plena, visio manifesta, conjunctio firma, societas individua, similitudo perfecta. Tunc cognoscet anima, sicut cognita est (*I Cor. xiii, 10, 12*); tunc amabit, sicut amata est; et gaudebit sponsus super sponsam, cognoscens et cognitus, diligens et dilectus, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXXIII.

Qualiter anima, quantumcunque vitiis corrupta, adhuc per amorem castum et sanctum potest redire ad similitudinem sponsi, id est Christi.

4. Quantumquidem regularis hora permisit, quam nobis constituimus ad loquendum, triduum [*alias, biduum*] hoc in demonstranda Verbi animæque affinitate expensum est. Quæ utilitas in omni labore isto? Nempe hæc. Docuimus omnem animam, licet oneratam peccatis, vitiis irretitam, captam illecebribus, exilio captivam, corpore carceratam, luto hærentem, infixam limo, affixam membris, confixam auris, distentam negotiis, contractam timoribus, afflictam doloribus, erroribus vagam, sollicitudinibus anxiam, suspicionibus inquietam, et postremo advenam in terra inimicorum, juxta prophetæ vocem, coquinatam cum mortuis, deputatam cum his qui in inferno sunt (*Baruch. iii, 11*); licet, inquam, sic damnatam, et sic desperatam, docuimus tamen hanc in sese posse advertere, non modo unde respire in spem veniac, in spem misericordiae queat; sed etiam unde audeat aspirare ad nuptias Verbi, cum Deo inire fidelis societatis non trepidet, suave amoris jugum cum Rege ducere angelorum non vereatur. Quid enim non tute audeat apud eum, cuius se insignem cernit imagine, illustrem similitudine

A novit? quid, inquam, vereatur de maiestate, cui de origine fiducia datur? Tantum est ut curet naturæ ingenuitatem vitae honestate servare, imo cælestè decus, quod sibi originaliter inest, dignis quibusdam studeat morum affectuumque venustare et decorare coloribus.

2. Utquid enim dormitet industria? Grande profecto in nobis donum naturæ ipsa est: quæ si minus suas exsequatur partes, nonne quod reliquum habet natura in nobis, totum turbabitur, totum quasi quadam vetustatis operietur rubigine? Id quidem injuria auctori. Et utique ad hoc auctor ipse Deus divinæ insigne generositatis perpetuo voluit in anima conservari, ut semper hæc in sese ex Verbo habeat, quo admoneatur semper, aut stare cum Verbo, aut redire, si mota fuerit. Non mota quasi locis migrans, aut pedibus gradiens, sed mota (sicut substantiæ utique spirituali moveri est cum suis affectibus, imo defectibus, a se quedam modo in pejus vadit, cum se sibi vitæ et morum pravitate dissimilem facit, reddit degenerem: quæ tamen dissimilitudo non naturæ abolitio, sed vitium est, bonum ipsum naturæ quantum sui comparatione a tollens, tantum foedans conjunctione.) Jam vero animæ reditus, conversio ejus ad Verbum, reformatæ per ipsum, conformandæ ipsi. In quo? In charitate. Ait enim: *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi; et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit vos (Ephes. v, 1, 2)*.

B 3. Talis conformitas maritat animam Verbo, cum cui videlicet similis est per naturam, similem nihilominus ipsi se exhibet per voluntatem, diligens sicut dilecta est. Ergo, si perfecte diligit, nupsit. Quid hac conformitate jucundius? quid optabilius charitate, qua sit ut humano magisterio non contenta, per temet, o anima, fiducialiter accedas ad Verbum, Verbo constanter inhæreas, Verbum familiariter percunctoris, consultesque de omni re, quantum intellectu cœpax, tantum audax desiderio? Vere spiritualis, sanctique connubii contractus est iste. Parum dixi, contractus: complexus est. Complexus plane, ubi idem velle, et nolle idem, uuum facit spiritum de duobus. Nec verendum ne disparitas personarum claudicare in aliquo **1558** faciat convenientiam [*alias, conniventiam*] voluntatum, quia amor reverentiam nescit. Ab amando quippe amor, non ab honorando denominatur. Honoret saue qui horret, qui stupet, qui metuit, qui miratur: vacant hæc omnia penes amantem. Amor sibi abundat, amor ubi venerit, cœteros in se omnes traducit et captivat affectus. Propterea quæ amat, amat, et aliud novit nihil. Ipse qui honori merito, merito stupori et miraculo est: amari tamen plus amat. Sponsus et sponsa sunt. Quam queris aliam inter sponsos necessitudinem vel conuexionem, præter amari, et amare? Hic nexus vincit etiam quod natura arctius vincit, vinculum parentum ad filios. Denique, propter hoc, ait, *relinquel homopatrem suum et matrem suam, et adhaerebit sponsa (Matth. xix, 5)*. Vides iste

affectus quam sit in sponsis, non cæteris tantum affectibus, sed etiam se ipso potentior.

4. Adde quod iste sponsus non modo amans, sed amor est. Nunquid honor? Contendat quis esse: ego non legi. Legi autem quia *Deus charitas est* (*I Joan. iv, 16*); et non quia honor est, vel dignitas, legi. Non quia honorem non vult Deus, qui ait: *Si ego pater, ubi est honor meus?* Verum id Pater. Sed, si sponsum exhibeat, puto quia mutabit vocem, et dicet: *Si ego sponsus, ubi est amor meus?* Nam et ante ita locutus est: *Si ego Dominus, ubi est timor meus?* (*Malach. i, 6.*) Exigit ergo Deus timeri ut Dominus, honorari ut pater, et ut sponsus amari. Quid in his præstat, quid eminet? Nempe amor. Absque hoc et timor poenam habet, et honor non habet gratiam. Servilis est timor, quandiu ab amore non manumittitur. Et qui de amore non venit honor, non honor, sed adulatio est. Et quidem soli Deo honor et gloria: sed horum neutrum acceptabat Deus, si melle amoris condita non fuerint. Is per se sufficit, is per se placet, et propter se. Ipse meritum, ipse præmium est sibi. Amor præter se non requirit causam, non fructum. Fructus ejus, usus, ejus. Amo quia amo; amo, ut amem. Magna res amor, si tamen ad suum recurrat principium, si suæ origini redditus, si refusus suo fonti semper ex eo summat, unde jugiter fluat. Solus est amor ex omnibus animæ motibus, sensibus atque affectibus, in quo potest creature, etsi non ex aequo, respondere auctori, vel de simili mutuam reprendere vicem. Verbi gratia, si mihi irascatur Deus, num illi ego similiter reirascar? Non utique, sed parvebo, sed contremiscam sed veniam deprecabor. Ita si me arguat, nou redarguetur a me, sed ex me potius justificabitur. Nec, si me judicabit, judicabo ego eum, sed adorabo: et salvans me non querit a me ipse salvari, nec vicissim eget ab aliquo liberari, qui liberat omnes. Si dominatur, me oportet servire; si imperat, me oportet parere, et non vicissim a Domino vel servitu n exigere, vel obsequium. Nunc jam video de amore quam aliter sit. Nam, cum amat Deus, non aliud vult quam amari: quippe non ad aliud amat nisi ut ametur, sciens ipso amore beatos qui se amaverint.

5. Magna res amor; sed sunt in eo gradus. Sponsa in summo stat. Amant enim et filii, sed de hæreditate cogitant: quam dum verentur quoquo modo amittere, ipsum a quo exspectatur hæreditas, plus reverentur, minus amant. Suspectus est mihi amor cui aliud quid adipiscendi spes suffragari videtur. Infirmus est, qui fortese subtracta, aut extinguitur, aut minnitur. Impurus est, qui et aliud cupit. Purus amor mercenarius non est. Purus amor spe vires non sumit, nec tamen diligentia damna sentit. Sponsæ hic est, quia hoc sponsa est quæcumque est. Sponsa res et spes unus est amor. Hoc sponsa abundat, hoc contentus et sponsus. Nec is aliud querit, nec illa aliud habet. Hinc ille sponsus, et sponsa illa est. Is sponsis proprius est, quem alter nemo attingat, nec tilius quidem. Denique ad filios clamat:

A *Ubi est honor meus?* et non, Ubi est amor meus, dicit; servans sponsæ prærogativam. Sed et jubetur homo honorare patrem suum et matrem suam (*Deut. v, 16*), et de amore facetur: non quia non amandi sint parentes a **1559** filiis, sed quia multi filiorum honorare parentes magis quam amare affecti sunt. Esto quod honor regis judicium diligat: sed sponsi amor, imo sponsus Amor solam amoris vicem requirit et fidem, Lieeat pro inde redamare dilectam. Quidni amet sponsa, et sponsa Amoris? Quidni ametur Amor?

6. Merito cunctis renuntians affectionibus aliis, soli et tota incumbit amori, quæ ipsi respondere amori habet in redhibendo amore. Nam et cum se totam effuderit in amorem, quantum est hoc ad illius fontis perenne profluvium? Non plane pari **B** ubertate fluunt amans et Amor, anima et Verbum, sponsa et sponsus, Creator et creatura, non magis quam sitiens et fons. Quid ergo? peribit propter hoc, et ex toto evacuabitur nuptiarum votum, desiderium suspirantis, amantis ardor, præsumentis fiducia, quia non valet exæquo currere cum gigante, dulcedine cum melle contendere; lenitate cum agno, candore cum lilio, claritate cum sole, charitate cum en qui charitas est? Non. Nam, etsi minus diligit creatura, quoniam minor est; tamen si ex tota se diligit, nihil deest ubi totum est. Propterea, ut dixi, sic amare, nupsisse est: quoniam non potest sic diligere, et parum dilecta esse, ut in consensu duorum integrum stet perfectumque connubium. Nisi quis dubitet, animam a Verbo et prius amari, et plus.

Prorsus et prævenitur amando, et vineatur. Felix, quæ meruit præveniri in tantæ benedictione dulcedinis! Felix, eni tantæ suavitatis complexum experiri donatum est! quo non est aliud, quam amor sanctus et castus, amor suavis et dulcis; amor tantæ serenitatis, quantæ et sioceritatis; amor natus, intimus, validusque, qui non in carne una, sed uno plane in spiritu duos jungat, duos faciat jam non duos, sed unum, Paulo ita dicente: *Qui adhæret Deo, unus spiritus est* (*I Cor. vi, 17*). Et nunc potius eam super his audianus, quam facile magistrum de omnibus fecit et magistra nuntio, et frequens experientia. Nisi forte id melius servamus in aliud sermonis principium, ne rem bonam coartemus inter angustias hujus jam propenodum finiendi. Et si probatis, facio finem etiam ante finem, ut famelici tempestive conueniamus eras ad delicias sanctæ animæ, quibus beata meretur frui cum Verbo, et de Verbo, sponso utique suo, Jesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXXIV.

Quod anima quærens Deum, præventa est ab eo: et quid sit illa quæsitio, in qua jam ab eo præventa est.

t. In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea (*Cant. iii, 1*). Magnum bonum quære e Deum. Ego hoc nuli in bonis animæ secundum existimo. Primum in donis, ultimum in protectibus est.

Virtutem nulli accedit, cedit nulli. Cui accedat, quam nulla praecedit? cui cedat, quæ omnium magis consummatio est? Quæ enim virtus ascribi possit non querenti Deum, aut quis terminus querenti [alias, querendi] Deum? *Quærите*, inquit, *faciem ejus semper* (*Psal. civ*, 4). Existimo quia nec eum inventus fuerit, cessabitur a querendo. Non pedum passibus, sed desideriis queritur Deus. Et utique non extundit desiderium sanctum felix inventio, sed extendit. Nunquid consummatio gaudii, desiderii consumptio est? Olemus magis est illi: nam ipsum flamma. Sic est. Adimplebitur laetitia; sed desiderii non erit finis, ac per hoc nec querendi. Tu vero cogita, si potes, queritandi hoc studium sine indigentia, et desiderium sine anxietate. Alterum profecto praesentia, alterum copia excludit.

2. Nunc jam videte cur ista præmisserim. Nimirum, et omnis inter vos anima querens Deum, ne magnum bonum in magnum sibi detoqueat malum, noverit se præventam in illo, et ante quæsitam quam querentem. Sie enim de magnis bonis mala oriuntur non minima solent, cum facti eximii de bonis Domini, utimur **1560** donis tanquam non datis, non damus gloriam Deo. Ita profecto qui maximi videbantur pro accepta gratia, pro non redhibita minimi reputantur apud Deum. Ego autem parco vobis. Usus sum modestioribus vocibus, maximo, minimoque; sed quod sentio non expressi. Discrimen involvi, ipse nudabo: optimum, pessimumque dixisse debneram. Nam vere et absque dubio, eo quisque pessimus, quo optimus est, si hoc ipsum quo est optimus, ascribat sibi. Nempe pessimum hoc. Quod si dbeat quis: Absit! agnoso, gratia Dei sum id quod sum; studeat autem captare gloriolum pro gratia quam accepit; nonne fur est et latro? Audiat qui ejusmodi est: *Ex ore tuo te judico, serve nequam* (*Luc. xix*, 22). Quid nequius servo usurpante sibi gloriam domini sui?

3. *In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea.* Querit anima Verbum, sed quæ a Verbo prius quæsita sit. Alioquin semel a facie Verbi egressa vel ejecta, non revertetur oculus ejus ut videat bona, si non requiratur a Verbo. Quasi vero aliud anima nostra sit, quam spiritus vadens et nonrediens, si sibi fuerit derelicta. Audi profugam et deviam, quid doleat, et quid petat. *Erravi*, ait, *sicut ovis quæ periit: quære servum tuum* (*Psal. cxviii*, 176). O homo, redire vis? sed si in voluntate res est, quid opem flagitas? quid aliunde mendicas, in quo abundas tu tibi? Palam est, quia vult, et non potest: sed spiritus est vadens et non rediens, etsi is sit loogius agens, qui nec vult. Quanquam non omnino illam animam expositam dixerim vel relictam, quæ reverti cupit, et requiri petit. Unde enim voluntas hæc illi? Inde, ni fallor, quod a Verbo visitata jam sit et quæsita. Nec otiosa quæsitione, quæ operata est voluntatem, sine qua redditus esse non poterat. Sed non sufficit semel queri: tantus est animæ languor, tantaque in redditu difficultas. Quid

A enim si vult? Jacet voluntas, ubi facultas non suppetit. Nam: *Velle adjacet mihi*, inquit, *perficere autem bonum non invenio* (*Rom. vii*, 18). Quid ergo ille, quem de psalmo induximus, querit? Non plane aliud, quam queri: quod non quereret, nisi quæsusitus fuisset; et rursum non quereret, si quæsusitus satis fuisset. Quod et postulat: *Quære*, inquiens, *servum tuum*; ut qui dedit velle, det et perficere pro bona voluntate.

4. Mihi tamen non videtur istius modi animæ posse competere locus præsens, quæ secundam gratiam needum percepit, volens quidem, sed non valens adire quem diligit anima sua. Nam quomodo potest illi convenire quod ibi sequitur, surgere et circuire civitatem, sed et per vicos et plateas querere dilectum (*Cant. iii*, 2), quæ eget ipsa queri? Faciat hoc quæ potest: tantum se meminerit quæsitam prius, sicut et prius dilectam; atque inde esse, et quod querit, et quod diligit. Oremus et nos, charissimi, ut cito anticipent nos misericordiae istæ, quia pauperes facti sumus nimis: quod non de omnibus volbis dico. Scio enim quamplurimos vestrum ambulantes in dilectione, qua Christus dilexit nos, et in simplicitate cordis querentes illum. Sed sunt aliqui, quod tristis dico, qui nullum nobis adhuc in se dedere indicium hujus tam salutaris anticipationis, ac per hoc nec suæ salutis: homines sc ipsos amantes, non Dominum; et querentes quæ sua sunt, non quæ Domini,

B 5. *Quæsivi*, ait illa, *quem diligit anima mea.* Nempe hue te provocat anticipantis benignitas illius, qui te et prior quæsivit, et prior dilexit. Minime prorsus nisi prius quæsita quereres, sicut nec diligeres nisi dilecta prius. Non in una tantum benedictione, sed in duabus præventa es, dilectione et quæsitione. Dilectio causa quæsitionis; quæsitus fructus dilectionis est et certitudo. Dilecta es, ne a supplicium potius quæsitam suspiceris; quæsita es, ne frustra dilectam conqueraris. Utraque tam amica comperta suavitas et ausum dedit, et verecundiam depulit, et redditum persuasit, et movit affectum. Hinc zelus, hinc ardor iste querendi quem diligit anima tua; quia profecto neconon quæsita querere poteras, neconon querere quæsita nunc potes.

D 6. **1561** Sed noli obliisci unde hue veneris. Et ut in me potius transfigurem quæ dieuntur, id enim tutius, tune es, o anima mea, quæ relicto viro tuo priore, cum quo tibi bene fuerat, primam fidem irritam fecisti, iens post amatores tuos? Et nunc quod libuit fornicata cum illis, forte et contempta ab illis, audes impudens et frontosa velle reverti ad illum, quem superba contempsisti? Quid? digna latibris queris lucem, et curris ad sponsum, dignior plagis, quam osculis? Mirum si non pro sponso judicem offendas. Felix, qui ad hæc animam suam respondentem audierit: Non timeo, quia amo; quod non amata omnino non facerem. Itaque etiam amor. Nihil dilectæ timendum. Pavent quæ non amant. Quidni assidue inimicities suspicentur? Ego vero

amans, amari me dubitare non possum, non plus quam amare. Nec possum vereri vultum, cuius sensi affectum. In quo? In eo quod talem non modo quæsivit, sed et affectit, fecitque certainam proinde de quæsitu. Quidni respondeam in quæsitu, cui in affectu respondeo? Nunquid irascetur quæsus, qui etiam contemptus dissimulavit? Quinimo non repellit requirentem, qui et contemnentem requirit. Benignus est spiritus Verbi, et benigna nuntiat mihi, intimans et suadens de Verbi zelo desiderioque, quod utique sibi non potest esse absconditum. Scrutatur alta Dei, conscientia earum, quas cogitat cogitationes pacis, et non afflictionis. Quidni animar ad querendum, experta clementiam, et persuasa de pace?

7. Fratres, hoc suaderi, a Verbo quæri est; persuaderi, inveniri est. Sed non omnes capiunt hoc verbum. Quid faciemus parvulis nostris, illos loquor, qui adhuc inter nos incipientes sunt, non tamen insipientes, cum teneant initium sapientiae, subjecti invicem in timore Christi? Unde illis, inquam, facimus fidem, quod hæc ita se habeant penes sponsam, cum ipsi talia agi secum necdum persenserint? Sed mitto eos ego ad talem, cui decredere non debeant. Legant in libro, quod in corde altero quia non certant, non credunt. Est scriptum in prophetis: *Si dimiserit vir uxorem suam, et illa recedens duxerit virum alium, nunquid revertetur ad eam ultra? nunquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem forniciata escum a matoribus multis: et tamen revertere ad me, dieit Dominus, et ego suscipiam te* (*Jerem. iii. 1*). Verba Domini sunt: non est fas suspendere fidem. Credant quod non experientur, ut fructum quandoque experientiae fidei merito consequantur. Satis arbitror declaratum, quid sit queri a Verbo, et quæ hæc sit necessitas non Verbo, sed anima, nisi quod quæ experita est, et plenius ista novit, et felicius. Restat ut sequenti tractatu doceamus sientes animas querere a quo quæsitæ sunt, vel potius id discamus ab illa, quæ hoc loco inducit quærens ipsum, quem diligit anima sua, spousum animæ Jesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXXV.

De septem necessitatibus, propter quas anima querit Verbum: quæ tandem reformata accedit ad ejus dulcedinem contemplandam atque perfruendam.

1. *In lectulo meo quesivi quem diligit anima mea* (*Cant. iii. 1*). Ad quid? Dictum est, et iterare superfluum: propter quosdam tamen, qui non interfuerunt cum tractaretur, dico aliquid breviter, et quod fortasse ne hos quidem qui interfuerunt, audire pigebit. Nec enim totum dici tunc potuit. Quærerit anima Verbum, cui consentiat ad correptionem, quo illuminetur ad cognitionem, cui innitatur ad virtutem, quo reformetur ad sapientiam, cui conformetur ad decorum, cui maritetur ad secunditatem, quo fruatur ad jueunditatem. Propter has omnes causas querit anima Verbum. Non ambigo

Aesse quæmplies et alias: sed hæc interim occurront. Poterit autem, si cui cordi fuerit, facile alias atque alias advertere in semeptipso. Siquidem **1562** multæ sunt aversiones nostræ, multæ et infinitæ animæ necessitates, et anxietatum non est numerus. At Verbum ditius pleniusque superabundat in bonis, utpote Sapientia vincens malitiam, vincens in bonis mala. Et nunc harum, quas posui, accipite rationem. Et primo, quod primum est, videte quemadmodum consentiat ad correptionem. Legimus verbum in Evangelii loquens: *Esto consentiens*, inquit, *adversario tuo, dum es cum illo in via, ne forte tradat te judici, et judex tortori* (*Matth. v. 25*). Quid consiliosus? Verbi consilium est, ni fallor, se adversarium protestantis, quod aduersetur carnalibus desideriis nostris dum dicit: *Semper hi errant corde* (*Psal. xciv. 10*). Tu ergo qui hæc audis, si pavens cœperis velle fugere a ventura ira, credo sollicitus eris, quomodo huic consentias adversario, qui tibi illam tam terribiliter intentare videtur. At istud impossibile, nisi dissentias tecum, nisi tibimet aduerseris, nisi gravi et vigili lucta tu ipse contra te ipsum infatigabiliter prælieris; postremo, nisi velefacias inveterate consuetudini, innatae affectioni. Id quidem durum. Si tuis attentaveris viribus, tale erit, ac si in uno digitorum tuorum torrentis impetum sistere, auto ipsum denuo coneris Jordanem convertere retrorsum. Quid facies? Quære verbum cui consentias, ipso faciente ut consentias. Fuge ad illum qui aduersatur, per quem talis fias cui jam non aduersatur, ut blandiatur qui minabatur, et sit ad immutandum efficacior iufusa grāia, quam intensa ira.

B 2. Ilæc prima, ut opinor, necessitas, ob quam anima incipit querere verbum. Sed si ignoras quid ille velit cui jam voluntate consentis, nonne et de te dicetur quia zelum Dei habes, sed non secundum scientiam? (*Rom. x. 2*). Et ne hoc leve existimes, memineris scriptum, quia ignorans ignorabitur (*I Cor. xiv. 38*). Scire vis quid consulam et in hac necessitate? Quod in prima. Meo consilio nunc quoque ibis ad Verbum, et docebit te vias suas, ne volendo quidem, sed ignorando bonum, dum curris, contingat excurrere, et errare in invio, et non in via. Lux est enim verbum. *Declaratio* denique sermonum illuminat et intellectum dat parvulis. Beatus es, si dicas et tu: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis* (*Psal. cxviii. 105*). Nec parum profecit anima tua, cuius immutata voluntas, cuius illuminata ratio est, ut bonum et velit, et noverit. In altero vitam, in altero visum recepit. Nam: et malum volendo mortua erat, et bonum ignorantia cæca.

3. Jam vivit, jam videt, jam stat in bono, sed ope et opere Verbi. Stat manu Verbi levata veluti super pedes duos, devotionem et agnitionem. Stat, inquam, sed sibi putet dictum: *Qui se existimat stare, videat ne cadat* (*I Cor. x. 12*). Putasne stare per se possit quæ surgere per se non potuit? Non opinor. Quid

enim? Verbo Domini cœli firmati sunt (*Psal. xxxii*, 6), et terra stabit sine Verbo? Cur ergo si stare per se poterat, orabat homo de terra: *Confirmac*m*ic*, inquiens, in verbis tuis?* (Psal. cxviii, 28). Denique et probarat. Ejus ipsius illa vox fuit: *Impulsus eversus sum ut caderem, Dominus suscep*t *me** (Psal. cxvii, 13). Quæris quis ille impulsor? Non est unus. Impulsor diabolus est, impulsor mundus, impulsor homo. Quis iste homo sit quæris? Quisque sui. Noli mirari. Usque adeo homo impulsor sibi est, et suum est præcipitator, ut non sit quod ab altero impulsore formides, si ipse a te proprias contineas manus. *Quis enim, inquit, vobis nocere poterit, si boni æmulatores fueritis?* (I Petr. iii, 13). Manus tua, consensus tuus. Si diabolo suggestore, vel sæculo suadente quod non oportet, assensum tuum tenueris, et non dederis membra tua arma iniquitati, nec permiseris regnare peccatum in tuo mortali corpore; bonum te æmulatorem probasti, cui malitia omnino nil nocuit: vide ne magis profuerit. Scriptum est enim: *Bonum fac, et habebis laudem ex illa* (Rom. xii, 3). Confusi sunt qui quærebant animam tuam, tu vero cantabis: *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero* (Psal. xviii, 14). Boni plane æmulatori insigne dedisti, si consilio Sapientis misereriis animæ tuae (Eccli. xxx, 24), si omni custodia servas cor tuum (Prov. iv, 23), si juxta Apostolum te ipsum castum custodis (I Tim. v, 22). Alioquin, etsi universum mundum **1563** luereris, animæ autem tuæ detrimentum patiaris, non plane bonum te censemus æmulatorem, quoniam quidem nec Salvator (Matth. xvi, 26).****

4. Cum igitur tres sint stanti imminentes (262); lucrum diabolus livore malitiæ, mundus vento vanitatis homo semetipsum pondere suæ corruptioñis impellit. Impellit diabolus, sed non evertit, si quidem luum auxilium, tuum illi negaveris vel assensum. Denique habes: *Resistite diabolo et fugiet a vobis* (Jac. iv, 7). Iste est qui stantes in paradiſo impulit invidus et evertit, sed consentientes, non resistentes. Iste est qui se ipsum de cœlo superbus nullo impellente præcipitavit: ut scias multo magis hominem suo ipsius casui imminere, quem propriæ substantiæ pondus gravat. Est et mundus impulsor, quia in maligno positus est. Impellit omnes, sed solos evertit amicos suos, id est consentaneos sibi. Nolo esse amicus mundi, ne cadam. Nam qui vult esse hujus mundi amicus, inimicus Dei constituitur (Jac. iv, 7), quo utique nullus gravius casus. Ex quibus satis claret, quam sit homo præcipiūs impulsor sui, qui suo sine alieno impulsu cadere potest, alieno absque suo cadere non potest. Cuinam horum præcipue resistendum? Nempe huic, qui eo molestior, quo interior, solus dejicere sufficit, cum sine ipso alii possint facere nihil. Non sine causa Sapiens expugnatori prætulit urbium, virum qui animo do-

(262) Editi recentiores addunt stratores, quod deest primis ac plerisque manuscriptis, et quidem haud necessarium videtur.

A minatur (*Prov. xvi*, 32). Multum hoc ad te: Opus virtute habes, et non quacunque, sed qua induaris ex alto. Ipsa enim, si perfecta sit, facile facit animum victorem sui, et sic invictum reddit ad omnia. Est quippe vigor animi cedere nescius pro tuenda ratione. Aut, si magis probas, vigor animi immobiliter stantis cum ratione vel pro ratione. Vel sic: Vigor animi, quod in se est, omnia ad rationem co-gens vel dirigens.

5. Quis ascendet in montem Domini? Hujus ad verticem montis, id est ad virtutis perfectionem, quisque contendere [*alias, concendi*] adorietur, sciet profecto quam sit ascensus arduus, et cassus conatus (263) absque Verbi adjutorio. Felix anima, quæ angelis spectantibus præbuit gaudium pariter et

B miraculum sui, ut audiret de se loquentes: *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* (Cant. viii, 5). Alioquin frustra nititur, si non inititur. Saue etiam contra se iunitens invaleset, et facta se ipsa validior coget pro ratione universa: iram, metum, cupiditatem, et gaudium, veluti quedam animi currum, bonus auriga reget; et in captivitatem rediget omnem carnalem affectum, et carnis sensum ad nutum rationis in obsequium virtuti. Quidni omnia possibilia sint innitenti super eum, qui omnia potest? Quantæ fiduciae vox: *Omnia possum in eo qui me confortat!* (Philipp. ix, 13.) Nil omnipotentiam Verbi clariorum reddit, quam quod omnipotentes facit omnes qui in se sperant. Denique omnia possibilia sunt credenti (Marc. ix, 22). Annon Omnipotens, cui omnia possibilia sunt? Ita animus, si non præsumat de se, sed si confortetur a Verbo, poterit utique dominari sui, ut non dominetur ei omnis injustitia. Ita, inquam, Verbo innixum, et indutum virtute ex alto, nulla vis, nulla fraus, nulla jam illecebra poterit vel stantem dejicere, vel subjecere dominantem.

6. Vis non timere impulsorem? Non veniat tibi pes superbæ, et manus impellentis non movebit te. *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem* (Psal. xxxv, 13). Ibi diabolus et angeli ejus corruerunt, qui licet non impulsu extrinsecus, expulsi sunt tamen, nec potuerunt stare. Denique in veritate non stetit, qui non innixus est Verbo, qui in sua virtute confusus est. Et ideo fortassis sedere voluit, quia stare non valuit. Dicebat enim: *Sedebo in monte testamenti* (Isa. xiv, 13). Caeterum, Deo aliter judicante, nec stetit, nec sedit, sed cecidit, dicente Domino: *Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem* (Luc. x, 18). Ergo qui stat, si non vult cadere, non fidat sibi, sed nitatur Verbo, Verbum loquitur: *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5). Ita est: Nec surgete ad bonum, nec stare in bono possumus sine **1564** Verbo. Tu ergo qui stas, da gloriam Verbo, [*alias, Deo*], et dicens: *Statuit supra petram pedes meos*,

(263) In editis, *casus concitus*: at in scriptis nostris, *casus conatus*; et rectius ex consequentibus, « Alioquin frustra nititur, si non iunitur. »

et direxit gressus meos (Psal. xxxix, 3). Cujus manu erigeris, ipsius necesse est virtute tenearis. Ille pro eo quod dixi, opus nos habere Verbo, cui innitamur ad virtutem.

7. Nunc jam videndum est de eo quod item memoravi, per Verbum scilicet nihilominus nos reformati ad sapientiam, Verbum virtus, Verbum sapientia est. Sumat ergo anima de virtute virtutem, ac de sapientia sapientiam, et uni Verbo munus utrumque ascribat. Alioquin si aliunde aut utramque, aut alterutram arroget sibi; neget etiam simul vel de fonte rivum, vel de vite vinum, vel lumen oriri de lumine. Fidelis sermo: *Si quis, inquit, indiget sapientia, postuleat a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat; et dabitur ei (Jac. 1, 5).* Ille illae ille. Ego vero haud secus de virtute senserim. Congnata virtus sapientiae est. Domum Dei virtus est, deputanda in donis [alias, datis] optimis, descendens et ipsa desursum a Patre Verbi. Et si quis existimet id per omnia eam quod sapientiam esse, non inficior, sed in Verbo, non in anima. Quæ enim in Verbo projecus singulari divinae naturæ simplicitate unum sunt, unum tamen effectum in anima non habent, sed ad illius varias et diversas necessitates, veluti diversa, sese participanda accommodant. Juxta quam rationem profecto aliud est animo virtute agi, et aliud sapientia regi; aliud dominari in virtute, aliud in suavitate deliciari. Licit namque et sapientia potens, et virtus suavis existat; ut tamen proprias quibusque reddamus vocabulis significantias, vigor virtutem, sapientiam placiditas animi cum spirituali quoddam suavitate demonstrat. Hanc puto ab Apostolo designatam, ubi post multa hortamenta pertinentia ad virtutem, adjecit quod sapientia est: *In suavitate, in Spiritu sancto (II Cor. vi, 6).* Igitur stare, resistere, vim vi repellere, quæ utique in partibus virtutis deputantur, honor quidem, sed labor est. Non est enim id ipsum honorem tuum laboriose defendere, et quiete possidere. Non est idem virtute agi, et virtute frui. Quisquid virtus elaborat, sapientia fruitur; et quod sapientia ordinat, deliberat, moderator; virtus exsequitur.

8. *Sapientiam scribe in otio, ait Sapiens (Ecli. xxxviii, 25).* Ergo sapientiae otia negotia sunt, et quo otiosior sapientia, eo exercitatio in genere suo. E regione virtus exercitata clarius est, eoque probator, quo officiosior. Et si quis sapientiam virtutis amorem definierit, non mihi a vero deviare videtur. Ubi autem amor est, labor non est, sed sapor. Et forte sapientia a sapore denominatur, quod virtuti accedens, quoddam veluti condimentum, sapidam reddit, quæ per se insulsa quoddam modo et aspera sentiebatur. Nee duxerim reprehendendum, si quis sapientiam saporem boni definiat. Hunc saporem perdidimus ab ipso pene exortu generis nostri. Ex quo cordis palatum sensu carnis prævalente inficit virus serpentis antiqui, cœpit animæ non sapere bonum, ac sapor noxious subintrare. Denique proni sunt sensus hominis et cogitationes in ma'nm ab ado-

A lescentia (*Gen. viii, 21*), hoc est, ab insipientia, prime mulieris. Ita insipientia mulieris saporem boni exclusit, quia serpentis malitia mulieris insipientiam circumvenit. Sed unde malitia visa est viciesse ad tempus, inde se vietam dolet in aeternum. Nam eeee denuo sapientia mulieris eorū et corpus implevit ut qui per feminam deformati in insipientiam sumus, per feminam reformemur ad sapientiam. Et nunc assidue sapientia vineit malitiam in mentibus ad quas intraverit, saporem mali, quem illa invexit, sapore exterminans meliori. Intrans sapientia, dum sensum carnis infatuat, purificat intellectum, cordis palatum sanat et reparat. Sano palato sapit jam bonum, sapit ipsa sapientia, qua in bonis nullum meilius.

B 9. Quam multa fiunt bona, et non sapiunt facientibus! siquidem non sapore boni ad illa, sed a ratione, aut qualicunque occasione, seu necessitate impelluntur: **1565** et econtrario multis, quæ faciunt, non sapiunt mala, sed ad hæc inducuntur, aut metu, aut cupiditate rei cuiuspiam potius, quam sapore mali. Qui autem transierunt in affectum cordis, aut sapientes sunt, et ipso delectantur sapore boni; aut maligni sunt, et in ipsa complacent sibi malitia, etiam nulla spe alterius commodi blandiente. Malitia vero quid, nisi sapor est mali? Beata mens, quam sibi totam vindicavit sapor boni, et odium mali. Hoc reformari, ad sapientiam est, hoc sapientiae victoriam feliciter experiri. Nam in quo evidenter sapientia vincere malitiam comprobatur, quam cum excluso sapore mali, qui non aliud quam ipsa malitia est, boni quidam intimus sapor mentis intima occupare tota suavitate sentitur? Itaque ad virtutem spectat tribulationes fortiter sustinere: ad sapientiam, gaudere in tribulationibus. Confortare eorū tuum, et sustinere Dominum, virtutis est; gaudere et videre quoniam suavis est Dominus, sapientiae est. Et ut magis ex propriæ bono naturæ bonum utrumque clarescat: modestia aooma probat sapientem, constantia virum virtutis ostendit. Et bene post virtutem sapientia; quod virtus sit quoddam quasi stabile fundamentum, super quod sapientia ædificet sibi domum. Oportuit autem præcedere notitiam boni; quia non est societas luci sapientiae, et tenebris ignorantiae. Oportuit et bonam voluntatem; quia in malevolam animam non introibit sapientia (*Sap. i, 4*).

C 10. Jam, si in voluntatis multatione redita innuit anime vita, in eruditione sanitas, in virtute stabilitas, in sapientia postremo maturitas; superest ut decorem illi inveniamus, sine quo specioso forma præ filiis hominum placere non potest. Denique audit quia *concupisces rex decorem tuum. (Psal. XLIV, 3, 12)*. Quanta enumeravimus animæ bona, dona Verbi, voluntatem bonam, scientiam, virtutem, sapientiam, et nihil horum Verbum rex concupiscere legitur, sed tantum: *Concupisces, inquit, rex decorem tuum.* Ait Propheta: *Dominus regnavit, decorem induit (Psal. xcii, 1).* Quidni imagini sue pariter et

sponsæ simile cupiat indumentum? Tanto profecto sibi charior illa, quanto similior erit sibi. In quo ergo animæ decor? An forte in eo quod honestum dicitur? Hoc interim sentiamus, si melius non occurrat. De honesto autem exterior interrogetur conversatio: non quod ex ea honestum proleat, sed per eam. Nam in conscientia et habitatio ejus, et origo. Si quidem claritas ejus, testimonium conscientiae. Nihil hae luce clarius, nihil hoc gloriösius testimonio, cum veritas in mente fulget, et mens in veritate se videt. Sed qualem? Pudicam, verecundam, pavidam, circumspectam, nihil penitus admittentem quod evanet gloriam conscientiae attestantis: in nullo conscientiam sibi, quo erubescat præsentiam veritatis, quo cogatur avertere faciem quasi confusam et repercussam a lumine Dei. Hoc plane, hoc illud decorum est, quod super omnia bona anime divinos oblectat aspectus; et nos nominamus ac definimus honestum.

11. Cum autem decoris hujus charitas abundantius intima cordis repleverit, prodeat foras necesse est, tanquam lucerna latens sub modio, imo lux in tenebris lucens, latere nescia. Porro effulgenter, et veluti quibusdam suis radiis erumpentem, mentis simulacrum corpus excipit, et diffundit per membra et sensus, quatenus omnis inde reluecat actio, sermo, aspectus, incessus, risus (si tamen risus) mistus gravitate, et plenus honesti. Horum et aliorum profecto artuum sensumque motus, gestus et usus, cum apparerent serius, purus, modestus, totius expertis insolentiae atque lascivie, tum levitatis, tum ignaviae alienus, aequitati autem accommodus, pietati officiosus; pulchritudo anime palam erit, si tamen non sit in spiritu ejus dolus. Potest enim fieri ut similentur omnia haec, et non ex abundantia cordis taliter moveantur. Et ut magis elueat is animæ decor, ipsum, si placet, honestum, in quo hunc locandum censuimus, definiatur: Mentis ingeminata, sollicita servare cum conscientia bona famæ integritatem. Vel, juxta Apostolum: Providere bona, noui tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus (*II Cor.* viii, 21). Beata **1566** mens, quæ hoc se induit castimoniae decus, et quemdam veluti celestis innocentia candidatum, per quem sibi vindicet gloriosam conformitatem, non mundi, sed Verbi, de quo legitur, quod sit candor vita æternæ (*Sap.* vii, 26); splendor et figura substantiae Dei (*Hebr.* i, 3).

12. Ex hoc jam gradu audet qua hujusmodi est, cogitare de nuptiis. Quidni audeat, eo se nubilem, quo similem cernens? Non terret celsitudo, quam sociat similitudo, amor conciliat, professio maritatis. Professionis forma haec est: *Juravi et statui custodire judicia justitiae tuæ* (*Psal.* cxviii, 106). Hanc secuti apostoli aiebant: *Eccc nos reliquimus omnia et secuti sumus te* (*Matth.* xix, 27). Simile est illud quod in carnali quidem connubio dictum, Christi et Ecclesiæ connubium spirituale signavit: *Propter hoc relinquet homo patrem suum, et matrem suam, et*

Aduhærebit uxori sue; et erunt duo in carne una (*Ephes.* x, 31, 32): et apud Prophetam gloriatio maritatis, *Mihi autem adhærcere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam* (*Psal.* lxxii, 28). Ergo quan videris animam relicit omnibus Verbo vetis omnibus adhærcere, Verbo vivere, Verbo se regere, de Verbo concipere quod pariat Verbo; quæ possit dicere: *Mihi vivere Christus est, et mortuorum lucrum* (*Philipp.* i, 21): puta conjugem, Verboque maritatem. Confidit in ea cor viri sui, sciens fidelem, quæ præ se omnia spreverit, omnia arbitretur ut stercore, ut sibi ipsum fuerit. Talem noverat, de quo dicebat: *Vas electionis est mihi isti* (*Act.* ix, 15). Prorsus via mater et fidelis viro suo anima Pauli, cum diceret: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis* (*Galath.* iv, 19).

13. Sed attende in spirituali matrimonio duo esse genera pariendo, et ex hoc etiam diversas soboles, sed non adversas: cum sanctæ matres aut prædicando animos, aut meditando intelligentias pariunt spirituales. In hoc ultimo genere interdum exceditur, et seceditur etiam e corporeis sensibus, ut sese non sentiat quæ Verbum sentit. Hoc fit, cum mens ineffabilis Verbi illecta dulcedine, quodam modo se sibi furatur, imo rapitur atque elabitur a seipsa, ut Verbo fruatur. Aliter sane afficitur mens fructificans Verbo, aliter fruens Verbo. Illic sollicitat necessitas proximi, hic invitat suavitas Verbi. Et quidem leta in prole mater; sed in amplexibus sponsa latior. Chara pignora filiorum; sed oscula plus delectant. Bonum est salvare multos; excedere autem et cum Verbo esse, multo jucundius. At quando hoc, aut quandiu hoc? Dulce commercium; sed breve momentum, et experimentum rarum. Hoc est quod supra post alia memini me dixisse, querere utique animam Verbum, quo fruatur ad jucunditatem.

14. Pergat quis forsitan querere a me etiam, Verbe frui quid sit? Respondeo: Quærat potius expertum a quo id querat. Aut si et mihi experiri daretur, putas me posse eloqui quod ineffabile est? Audi expertum: *Sive, inquit, mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus vobis* (*II Cor.* v, 13). Hoc est: Aliud mihi cum Deo, solo arbitrio Deo; aliud vobiscum mihi. Illud licuit experiri, sed minime loqui: in hoc ita condescendo vobis, ut et ego dicere, et vos capere valeatis. O quisquis curiosus es scire quid sic hoc, Verbo frui; para illi non aurem, sed mentem. Non docet hoc lingua, sed docet gratia. Absconditur a sapientibus et prudentibus, et revelatur parvulis. Magna, fratres, magna et sublimis virtus humilitas, quæ promeretur quod non docetur, digna adipisci quod non valet addisci, digna a verbo, et de Verbo concipere, quod suis ipsa verbis explicare non potest. Cur hoc? Non quia sic meritum, sed quia sic placitum coram Patre Verbi sponsi animæ, Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

SERMO LXXXVI.

De cautela et verecundia sponsæ querentis Verbum; et de commendatione verecundia.

1. Non est quod a me jam queratur, eur querat anima Verbum: satis superque id intimatum **1567** supra. Age, prosequamur reliqua præsentis capituli, duntaxat quea ad mores spectant. Ubi primam nunc adverte sponsæ verecundiam, qua nescio an quidquam gratius adverti in moribus hominum queat. Hanc primo omnium libet quodam modo in manibus sumere, et quasi speciosum quemdam florem decerpere loco, nostrisque apponere adolescentibus. Non quia non sit et in provectioni ætate omni studio retinenda, quea est certe omnium ornatus ætatum; sed quod teneræ gratia verecundiae in teneriori ætate amplius, pulechriusque eniteat. Quid amabilius verecundo adolescenti? Quam pulchra haec, et quam plendida gemma morum in vita et vultu adolescentis! quam vera et minime dubia bona munita spei, bona indolis index! Virga disciplinæ est illi, qua pudendis affectibus imminens, lubricæ ætatis motus, actusque leves coercent, comprimat insolentes. Quid ita turpiloquii, et omnis deinceps turpitudinis fugitans? Soror continentiae est. Nullum æque manifestum indicium columbinæ simplicitatis: et ideo etiam testis innocentiae. Lampas est pudicæ mentis jugiter lucens ut nihil in ea turpe vel indecorum residere attinet, quod non illa illicio prodat. Ita ex-punetrix malorum, et propugnatrix puritatis innatae, specialis gloria conscientiae est, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiae, nature laus, et insigne totius honesti. Rubor ipse genarum, quem forte invexerit pudor, quantum gratiae et decoris suffuso afferre vultui solet?

Usque adeo genninum animi bonum verecundia est, ut et qai male agere non verentur, videri tamen verecudentur, dicente Domino: *Omnis qui male agit, odit lucem (Joan. iii, 20).* Sed et qui dormiunt, nocte dormiunt; et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt (*I Thess. v, 7*): opera nimirum tenebrarum, et digna latebris, tenebris occultantes. Interest tamen, quod oculata dedecoris, quea verecundia horum non habere, sed prodere erubescit, sponsæ verecundia omnino non operit, sed exspuit, sed propellit. Idecirco ait Sapiens: *Est pudor adducens peccatum, et est pudor adducens gloriam (Eceli. iv, 25).* Quaræt sponsa Verbum verecunde quidem, quia in lectulo, quia per noctes; sed haec verecundia habet gloriam, non peccatum. Quaræt hoc ad purificationem conscientiae, querit ad testimonium, ut possit dicere: *Gloria mea haec est, testimonium conscientia mea (II Cor. i, 12).* In lectulo meo per noctes quasivi quem diligit anima mea (*Cant. iii, 1.*) Verecundia tibi, si adversis, et loco signatur, et tempore. Quid tam amicum verecundo animo quam secretum? Porro secretum et nox, et lectulus habet. Denique orare volentes jubemur intra e cubiculum (*Matth. vi, 6*), utique secreti gratia. Id quidem ad cautelam, ne eoram oranibus laus humana orationis suretur fructum,

A frustretur effectum. Sed doceris nihilominus verecundiam sententia hac. Quid tam proprium verecundiæ, quam proprias vitare laudes, vitare jactantiam? Patet quod signanter et ad verecundiam orantibus petere secretum indixerit pudoris filius et magister [*alias, minister*]. Quid tam indecorum, maxime adolescenti, quam ostentatio sanctitatis? Cum tamen ab hac potissimum ætate aptum profecto capiatur temporaneumque religionis exordium, Jeremia dicente: *Bonum est homini, si portaverit jugum ad adolescentiam sua (Thren. iii, 27).* Bona commendatio securæ orationis, si præmittas **1568** verecundiam, dicens: *Adolescentulus sum ego et contemptus, justificiones tuas non sum oblitus (Psal. cxviii, 141).*

B 3. Nec modo lecum, sed et tempus observare oportet eum, qui sibi orare voluerit. Tempus feriatum commodius aptiusque; maxime autem cum profundum nocturnus sopor indieit silentium, tunc plane liberior exit puriorque oratio. *Consurge in nocte, inquit, in principio vigiliarum tuarum, et effunde sicut aquam eorū tuum ante conspectum Domini Dei tui (Thren. ii, 19)* Quam secura ascendit de nocte oratio, solo arbitrio Deo, sanctoque angelo, qui illam superno altari suscepit præsentandam! Qua grata et lucida, verecundo colorata rubore! Quam serena et placida, nullo interturbata clamore vel strepitu! Quam denique munda atque sincera, nullo respersa pulvere terrena sollicitudinis, nulla aspicientis laude seu adulatio tentata! Propter hoc ergo sponsa non minus verecunde, quam caute, et lectuli secretum petebat et noctis, orare, hoc est Verbum querere volens. Unum est enim. Alioquin non recte oras, si orando praeter Verbum aliquid quæras, aut quod propter Verbum non quæras, quoniam in ipso sunt omnia. Ibi remedia vulnerum, ibi subsidia necessitatium, ibi resarcitus defectum, ibi prosecutum eopiæ, ibi denique quidquid accipere vel habere hominibus expedit, quidquid decet, quidquid oportet. Sine causa ergo aliud a Verbo petitur, cum ipsum sit omnia. Nam et si ista temporalia, cum necesse est, postulare videmur, si Verbum in causa est, ut quidem dignum est, non utique illa, sed hoc potius quærimus, propter quod alia postulamus. Norunt hoc, qui omnem usum harum rerum ad promerendum Verbum dirigere consueverunt.

4. Nou pigeat tamen serutari adhuc secreta lectuli hujus et temporis, si forte in his aliiquid lateat spirituale, quod venire ad medium prosit. Et si placet sentire lectuli quidem nomine humanam figurari infirmitatem, nocturnis autem tenebris ignorantiam æque humanam: consequens est et congruum satis, ut Dei virtus et Dei sapientia Verbum contra utrumque originale malum instantius requiratur. Neinpe quid convenientius, quam ut infirmitati virtus, ignorantiae sapientia opponatur? Et ne quid simpliciorum cordibus de hæ interpretatione resideat dubium, audiant quid super hæ sanctus Propheta dicit:

Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus, universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus (Psal. xl, 4). Atque id quidem de lectulo. Jam de ignorantiae nocte quid manifestius, quam quod in alio identidem loquitur psalmo: *Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant?* (Psal. lxxxii, 5) pro certo exprimens ipsam, in qua nati sunt, totius

(264) Ilucusque sanctus Bernardus: cetera morte præventus absolvere non potuit, imo ne ultimum quidem huncce sermonem, utpote cæteris breviorem,

humani generis ignorantiam. Ipsa est, ut opinor cui se beatus Apostolus et fatetur natum, et gloria-ture-ceptum, dicens: *Qui eruit nos de potestate tenebrarum* (Coloss. i, 13). Unde et dicebat: *Non sumus filii noctis neque tenebrarum* (1 Thess. v, 5); item ad omnes electos: *Ut filii, inquit, lucis ambulate* (Ephes. v, 8) (264).

nec usitata clausula circumscriptum. Vide continua-tionem Gilleberti de Hollandia initio tomii v, se-quentis.

FLORES SEU SENTENTIÆ

EX S. BERNARDI OPERIBUS DEPROMPTÆ.

1569 Periclitatur castitas in deliciis, humilitas in divitiis, piezas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc nequam sæculo. *De convers. ad cler., num. 37.*

Nihil pretiosius tempore: sed, heu! nihil hodie vilius aestimatur. *Tr. de cont. mun. ad cler., n. 55.*

Transeunt dies salutis, et nemo rocogitat: nemo sibi non redditura momenta perisse causatur. *Ibid.*

Nil tam durum, quod duriori non cedat. iv, *De consid., c. 3.* *Hinc consuetudo consuetudine vin-citur.*

Tibi imputa, quidquid pateris ab eo, qui sine te potest nihil. iv *De cons., n. 9.*

Scorponi non est in facie quod formides, sed pungit a canda. *Ibid.*

Quid juvat sapientem esse, si tibi non fueris? ii, *De consid., 2.*

Omnia illi desunt, qui nihil sibi deesse putat. *Lib. De consid. cap. 7.*

Simia in tecto, rex fatuus in solio sedens. *Ibid.*

Tene medium, si non vis perdere modum, ii, *De consid. Cap. 10.*

Prosperitas hoc est incautis, quod ignis ad ceram, solis radius ad nivem. ii, *De consid. cap. 12,*

Non magnum est esse humilem in abjectione: rara virtus, humilitas honorata. *Hom. 4 sup. miss.*

Nulla verior miseria, quam falsa letitia. *De lib. arb., n. 14,*

Velle plane convincimur, quod non fieret si nol-lemus. *Ibid.*

Effusus animus damna interiora non sentit. *De conv. ad cler., cap. 4., n. 5.*

Fugere persecutionem, non est culpa fugientis, sed consequentis. *Epist. 1.*

Voluntas pro faeto habetur, ubi factum excludit necessitas. *Tract. ad lugon., n. 9.*

B Nemo magis iram meretur, quam amicum simu-lans inimicus. *De conv. n. 33.*

Non est eur fures tineant, qui sibi in cœlo thesa-u-rizant. *De conv. ad cler., n. 41.*

Non placat, qui ipse non placet. *tbid. 33.*

Insolentia clericorum mater est negligentia epi-scoporum. *Epist. 152.*

Amicis operet gerere morem, sed non in suam mortem. *Epist. 215.*

Fluminis aqua si stare cœperit, computrescit. *Serm. 1 de Quadray.*

Omnia quae in mundo sunt, finem habent; finis autem eorum, non erit finis. *Serm. 9 in Cant.*

Dabis voei tuae vocem virtutis, si quod suades, prius tibi ipsi persuaseris. *Serm. 6 in Cant., n. 3.*

Illi doctoris libenter audio vocem, qui non sibi plausum, sed mihi planetum moveat. *Ibid.*

Turturis vox non dulce sonat, sed dulcia signat. *Nempe amorem comparis. Ibid.*

Velis, nolis, intra fine tuos habitat Jubusæus. subjugari potest, sed non exterminari. *Serm. 57 in Cant., num. 10.*

Parum est semel putasse; sœpe putandum est, imo semper. *Ibid.* *Nam virtus identidem repul-lant.*

Non potest virtus cum vitiis pariter crescere; pu-tetur cupiditas, ut virtus roboretur. *Ibid.*

Tolle superflua, et salubria surgunt. Utilitati ac-cedit, quidquid cupiditati demis. *Ibid.*

Pastor doctus, sed non bonus, non tam uberi do-trina nutrit, quam sterili vita nocet. *Serm. 76 in Cant., num. 10.*

Minus quandoque nocet potita votis ambitio, quam frustrata. *Epist. 126:* *Nam ad violentia media con-vertitur.*

C **1570** Ad audiendum, legendumve amoris car-

men frustra qui non amat accedit. *Serm. 79 in Cant.*, A n. 1.

Non potest capere ignitum eloquium frigidum pectus. *Ibid. Sicut Graece loquentem non intelligit qui Græcum non novit.*

Fama non valet vindicare virtuti quod esse vi-
tium convincit conscientia. *Serm. 71 in Cant.*, n. 2.

Virtus est contenta candore conscientiae, etsi non
sequatur odor famæ. *Ibid.*

Multa que respuis otiosus, post laborem sumes
cum desiderio. *Epist. t. n. 11. Nam optimum cibi
condimentum famæ.*

Hostis audacius insistit a tergo, quam resistat in
faciem. *Ibid. n. 12.*

Facere malum, quolibet etiam jubente, non obe-
dientia, sed inobedientia est. *Epist. 7. n. 3. Nempe
erga Dcum.*

Quod quisque præ cæteris colit, id sibi Deum con-
stituisse probatur. *Tract. de contempt. mund. ad
cler., cap. 5. num. 17.*

Multi non tanta alacritate current ad honores
si esse sentirent et onera. *Tract. de off. episc.,
cap. 7.*

Utinam relinquant nobis moderni Noe, unde a no-
bis possint operiri. *Ibid., n. 29, cap. 8. Adeo jam
palam et sine pudore peccatur.*

In alto positum, nan altum sapere, difficile. *Ibid.*

Si altiorem quam meliorem esse delectet, non
præmium, sed præcipitum exspecta. *Epist. 27 ad
Ardu.*

Stultum, ibi thesaurum recondere, unde non va-
leas resumere, cum volueris. *Tract. de off. episc.,
cap. 5.*

Qualis sit cuiusque illes, tribulatio probat. *Ibid.
c. 4.*

Qui ad sui mensuram proximum jubetur diligere,
prius seipsum diligere norit. *Ibid., cap. 4, n. 13.*

Bonam reddunt conscientiam pœnitere de malis,
et abstinere a malis. *Ibid., 4. cap.*

Eodem utuntur medici ferro secundis regibus, quo
et popularibus hominibus. *Ibid., cap. 2.*

Boni pastoris est non querere, quæ sunt, sed
impendere iv, *De consid., cap. 2.*

Dispensatio sine necessitate et utilitate, non fi-
delis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. in, *De
consider., cap. 4.*

Cum omnes te habant, esto etiam tu unus ex
habentibus. *Lib. 1, De consid., cap. 5, n. 6.*

Amans quandoque videtur amens, sed ei qui non
amat. *Praefat. in lib. De consid.*

Modus diligendi Deum, est diligere sine modo.
Tract. de dilig. Deo, cap. 1 et 6.

Non probo multa scientem, si sciendi modum ne-
scierit. *Serm. 36, in Cant., n. 3.*

Sunt qui scire volunt tantum ut sciant; et curio-
sitas est.

Sunt qui scire volunt ut sciantur ipsi; et vani-
tas est.

A Sunt qui scire volunt, ut scientiam vendant; et
turpis quæstus est,

Sunt qui scire volunt, ut ædificentur; et prudentia
est. *Serm. 36 in Cant., n. 3.*

Sument cibum, et digerenti, perniciosum est
ei. *Ibid., n. 4.*

Sine lumine discretionis incurrit qui currit. *Serm.
in Circumcis.*

Non potest nou esse bonus, qui placet bonis, vel
dispicet malis. *Epist. 148.*

Non est tutum vicino serpente somnum capere.
Ep. 241.

Ihabet vero amicitia nonnunquam objurgationem,
adulationem nunquam. *Epist. 242.*

Melius est, ut pereat unus quam unitas. *Epist.,*
B 102. *Ejiciendus qui turbat concordiam.*

1571 Sola causa, qua non liceat obedire paren-
tibus, Deus est. *Epist. 144.*

Gustato spiritu, necesse est despere carnem. *Ibid.*

Non plus satiatur cor hominis auro, quam cor-
pus aura. *De conv. ad cler.*

Argumentum superbiæ, privatio est gratiæ. *Serm.
54 in Cant.*

Præsto est oculus, cui omnia patent, etsi non pa-
tet ipse. *Serm. 55 in Cant.*

Bonus nonnquam, nisi simulatione boni, deceptus
est. *Serm. 66 in Cant.*

Hæretici capiantur non armis, sed argumentis.
Serm. 64 in Cant. — Vid. notas, *ibid.*

Jucunda homini lux, sed magis emergenti de te-
nebris. *Serm. 68 in Cant.*

Eruditio absque dilectione intulat, dilectio absque
eruditione errat. *Serm. 69 in Cant.*

Dies palam facit, quod nox abscondit. *Serm. 75, in
Cant.*

Melius est ut scandalum oriatur, quam veritas re-
linquatur. *Epist. 78.*

Qui se sibi magistrum constituit, stulto discipu-
lum subdit. *Epist. 87.*

In similibus factis causa dissimilis simile recusat
judicium. *Epist. 84.*

Nil tam inglorium, quam gloriæ cupidum depre-
hendi. *Epist. 106.*

Speranti grandia, modica minus grata venire so-
lent. *Epist. 153.*

Currentem non apprehendit, qui et ipse non cur-
rit *Epist. 254, n. 4.*

Nolle proficere, est deficere. *Ibid.*

Nemo invitus bene facit, etsi bonum est quod fa-
cit. *Epist. 258.*

Magnus, qui incidens in adversa, non excidit a
sapientia. n. *De consid., cap. 12.*

Canis fenum, quod non comedit, defendit. *Epist.
311, num. 1.*

Si sapiis, concham te exhibebis, non canalem.
*Serm. 18 in Cant., num. 3 id est, Non prius effun-
des, quam ipsem abundes.*

Pastores a mercenariis persecutio discernit. *De
conv. ad cler., cap. 22.*

Grata ignominia crucis ei, qui Crucifixo ingratu*n*s non est. *Serm. 25 in Cant.*, n. 8.

Cum femina semper esse, et non peccare cum femina, plus est quam mortuum suscitare, *Serm. 63 in Cant.*, n. 4.

Familiaris dominus fatuum nutrit servum. *Serm. cont. vit. ingratis*.

Divinae clementiae est denegare ingratis quae postulant. *Ibid. Nempe ne majoris ingratitudinis reificant*.

Suaviter natat, cuius alter sustinet mentum. *Serm. 12 in Cant.*, num. 8.

Onerat nos Deus, cum exonerat; onerat beneficio cum exonerat peccato. *Serm. 13 in Psal.*: *Qui habitat, num. 1*.

Contendamus placere omnibus per omnia, sed ei maxime qui est maximus super omnia. *Ibid.*, n. 4.

Inanis excusatio de humana obedientia, ubi in Deum convincitur facta transgressio. *Epist. 7*, n. 8.

Quis eredat parieti, si se dicat parturire radium, quem suscepit per fenestram. *Serm. 3 in Cant.*, n. 5.

Non est laus calamii laudabilis pictura, sive scriptura. *Ibid.*, n. 6, *Serm. 18 de div.*

Sapiens est, cui quæque res sapient, prout sunt.

Nullus tam gravis pruritus oculi, quam invidia est. *Serm. 5 de verb. Isa.*, n. 10.

In terra orimus, in terra morimur, revertentes in eam unde sumus assumpti. *Serm. de S. Mart.*, n. 1.

Res pauperum non pauperibus dare, par sacrilegio crimen esse dignoscitur. *Tract. de cont. mun. ad cler.*, n. 21.

Altiorum sortitus es locum, sed non tuiorem. *Epist. 237*.

Sicut non omne quod libet licet, sic non omne quod licet expedit. *Epist. 23*.

Cujus vita despiciatur restat ut ei prædicatio cunctemnatur. *Serm. 1, Pasch.*, n. 10.

1572 Non satis cecidisse piget hominem, qui adhuc manet in libriaco. *Serm. 1 in Pasch.*, n. 16.

Indicium veræ compunctionis est, subtractio occasionis. *Ibid.*

Pernicioса paupertas, penuria meritorum; præsumptio autem, fallaces divitiae. *Serm. 68 in Cant.*, n. 6.

Ignorantia non potest excusare eum, qui se magistrum instantium profitetur. *Tract. de cont. mun. ad cler.*, cap. 5, n. 15.

Indignus lacte et lana convincitur; qui non pascit oves. *Ibid.*, 20.

Væ tibi, clericē! mors in ollis carnium, mors in deliciis. *Ibid.*, n. 20. *Nam peccata populi comedis*.

Væ, qui viventes in carne Deo placere non possunt, et placare præsumunt. *De conv. ad cler.*

Zelus absque scientia dum prodesse festinat, invenitur obesse. *Ibid.*, n. 38.

Animam Dei capacem, quidquid Deo minus est, non implebit. *De cont. mun.*, n. 33.

Saliens antequam videat, casurus antequam debeat. *Ibid.*, 26.

A Eger sese non sentiens periculosius laborat i, *De cons.*, c. 1.

Homo si laborem refugit, non facit ad quod natus est. *De contemp. ad cler.*, n. 29.

Sapientibus contingit, in rebus dubiis plus alieno se quam proprio credere judicio. *Epist. 82*, n. 1.

Libenter carebo quantolibet spirituali quæstu, qui non possit acquiri nisi cum scandalo. *Epist. 82*.

Pulcher et salubris ordo, ut onus quod portandum imponis, tu portes prior. *Epist. 22i*, n. 3.

Vocis virtus est opus, sed et operi, et voci gratiam efficaciamque promeretur oratio. *Ibid.*

Plus nocet falsus Catholicus, quam verus hæreticus. *Serm. 63 in Cant.*, n. 4.

B Non inutilis commutatio, pro eo, qui super omnia est, omnia reliquise. *Tract. de cont. mun. ad cler.*, c. 1.

Plus concupiscentia mundi, quam substantia noctet. *Ibid.*

Fugiendarum causa divitiarum est, quod aut vix, aut nunquam sine amore valeant possideri. *Ibid.*

Facile cor humanum omnibus quæ frequentat adhæret. *Ibid.*

Qui relinquare universa disponit, se quoque inter relinquenda numerare meminerit. *Ibid.*, n. 2.

Verus amor habet præmium, sed id quod amatur. *Tract. de dilig. Deo.*, n. 17.

Si quis de populo deviat, solus perit; principis error multos involvit. *Epist. 117*.

Verum gaudium e-t, quod non de creatura, sed Creatore concipitur. *Epist. 114*.

Vitiosus conscientias vitiosorum non refugit. i, *De consid.*, cap. 10.

Ubi omnes sordent, unius fetor non sentitur. *Ibid.*

Meditantibus honores blandiuntur, pensantibus onera formidini sunt. *Tract. de off. et mor. episc.*, cap. 7.

Vera charitas vacua mercede non est, nec tamen mercenaria est. *Tract. de dilig. Deo.*, n. 17.

Bonum servat castellum, qui custodit corpus suum. *Serm. 2 de Assumpt.*, num. 2. *Proverb. vulgare*.

D Sola miseria caret invidia. *Serm. 5 de verb. Isa.*

Maledictus qui partem suam facit deteriorem. Lib. i *De consid. cap. 5*, et *serm. de septem panib.*

Seductor dat manum, qui dare dissimilat præceptoris. *Serm. 77 in Cant.*

Qui absque custode dimittit oves in pascua, pastor est non ovium, sed luporum. *Ibid.*, num. 6.

Pauperum vita in plateis divitum seminatur. iv. *De cons.*, cap. 2.

Ambitio ambientium crux, omnes torquens omnibus placet. iii, *Dei ca consid.*, 1 p.

Nugæ in ore stœularis, nugæ; in ore sacerdotis blasphemæ. Lib. ii, *De consid.*, cap. 15.

Vanum cor vanitatis notam ingerit corpori. *Apol. ad Guil.*, cap. 9.

Mollia indumenta animi mollitiem indicant. *Ibid.*

Fulget Ecclesia in parietibus, et in pauperibus al-
get. *Apol. ad Gui., cap. 11.*

A 1573 De sumptibus egenorum servitur oculis
divitium. *Ibid.*

Lupi dentes plus timeo, quam virginem pastoris.
Tract. de vita et off. episc., n. 35.

Hippocrates docet animas salvas facere in hoc
mundo, Christus perdere. *Serm. 35 in Cant.*

Voluptas guttulis, quae tanti hodie aestimatur, vix
duorum obtinet latitudinem digitorum. *De conv. ad
cler., n. 13.*

Divitiarum amor insatiabilis longe amplius tor-
quet desiderio, quam refrigeret usum. *Ibid., 14.*

Divitiarum usus aliis fere; divitibus solum nomen
et sollicitudo cedit. *Ibid.*

Dæmon soli perseverantiae potissimum insidiatur,
quam solam virtutum novit coronari. *Epist. 24.*

Utilis semper custodia oris, quæ tamen affabilitatis
gratiam non excludat. iv., *De consid., cap. 6,*
n. 23.

Ubique frenenda lingua præceps, maxime autem
in convivio. *Ibid.*

Ille convenientior babilus, si actu quidem severus
sis, vultu serenus, verbo serius. *Ibid.*

Nil scalis opus tenenti jam solium. v, *De consid.,*
n. 1.

Detrahere, aut detrahentem audire, quid horum
damnabilium sit, non facile dixerim. ii, *De consid.,*
n. 22.

Deliberans providentia suspendit judicium *Serm.*
de S. Magdal., n. 1, nunc tomo V.

Religiosa tristitia, aut alienum lugel peccatum,
aut proprium. *Ibid., n. 2.*

A Quantu[m] te fecit Deus, ex his, quæ pro te factus est,
agnoscere. *Serm. 1 de Epiph.*

B 1571 Extremæ dementiae est, quod ad obscena
inverecundi sumus, et pœnitentiam erubescimus:
male proni in vulnera, in remedia verecundi. *Serm.*
in Circum.

Conservandæ humilitatis gratia, sic divina solet
ordinare pietas, ut quo quis plus proficit, eo minus
se reputet proficuisse. *Serm. 15 de div., n. 4.*

Placet utrumque Deo, et peccator compunctus, et
justus devotus; displicet vero tam ingratus justus,
quam peccator securus. *Serm. de div., n. 4.*

Nescit sanus, quid sentiat æger; aut plenus, quid
paliatur jejonus. *Tract. de grad. hum., n. 6.*

Gloriosa res humilitas, qua ipsa quoque superbia
B palliare se appetit, ne vileseat. *Ibid., n. 47.*

Infelix victoria qua superans hominem, succumbens
vitio. *Exhort. ad mil., n. 2.*

In circuitu impii ambulant; naturaliter appetentes
unde finiant appetitum, et insipienter respondeentes,
unde appropinquent fini. *De dilig. Deo, n. 19.*

Deum amans anima aliud præter Deum sui amoris
præmium non requirit; aut si aliud requirit, illud,
non Deum diligit. *Ibid., n. 17.*

Naturali desiderio summum quivis appetit bo-
num. Vis pervenire? incipe transilire. *Tract. de
cont. mun. ad cler., n. 33.* Nam si impliceris infirmis,
non pervenis.

Anfractuosa via est, et inambulabilis; facilius
pervenies spretis omnibus, quam adeptis. *Ibid., 33.*

Misera, et extremæ plena dementiae commutatio,
humanum declinare laborem, et cum diabolo stri-
dorem eligere sempiternum. *Ibid., 27.*

INDEX RERUM ET VERBORUM

VOLUMINIS PRIMI.

Revocatur Lector ad numerales notas crassioris characteris. Littera n. notas designat.

A

ABÆLARDUS, Guillelmi de Campellis discipulus, dein
adversarius 14 n. Ejus temeritas, scripta, et errores, 181.
Libri ejus, etc. V. Petrus Abelardus.

Abbas beatitudinis titulo compellatus, 261. Item sancti-
tatis, 211, 212, 340, 346. Reverentia, 292. Serenitatis,
346. Magnitudinis, 211. Corona, 213. Abbas electos pro-
fessiones monachorum accipiebat, 298. Abbatis promotio
est filii emancipatio, 92. Is tamen non desinit esse mona-
chus, 475. Et Regulae sujetus, 24, 503, 504. Debet esse
tanquam unus e monachis, 475. Professionis sue non sit
immemor, 1156. Non tam propter bonos, quam propter
vitiros institutus, 75. Sit mandatorum cultor, et ultor vi-
torum, 503. Abbatem monachis virtute inferiore esse
turpe est, 392. Doctrina ei necessaria, 287. Humilitatem

et obedientiam exemplo docere debet, 475. In Regulae
dispensatione quid ipsi lieeat, 503 et seq. Abbatum luxus
et superfluitates notantur, 538 et seq. Item exemptionibus
praepostore studentes, 475 et seq. Item qui pontificalia in-
signia ambiant, 476. Abbas an cum hospitiibus eibum su-
mere debeat, 218. Id in Cisterciensi abbate improbatur,
391. Abbas auditus in Capitulo fratrum sententiis, coram
consensum non tenetur exspectare, 356. In Deum sit præ-
varicatio, quies abbatis iussio præteritur, 512. Abbas
Cisterciæ ex omnibus abbatis et monachis ordinis eligi
potest, 319. Abbes ord. Cisterc. peregrinationes aggredi
non possunt citra permissum abbatis Cisterciæ, et sui epi-
scopi, 19, 20. Abbatis officium sibi impositum luget abbas
de Spina, 335. Abbati dignitate sua exoneratio pium con-
silium, 92. Vide Pastor, Prælatus.

Abjectionem anxie ferre nævus in pulchro corpore, 247.

ABRAHÆ prima de Incarnatione Verbi promissio facta, 1035. Abrahæ sinns seu limbus Patrum in inferno, 1035. Abrahæ sinus au possit dici præsens sanctorum requies, 1036.

Abrenuntiatio in baptismo, 1107.

ABSALON, archiepiscopus Lundensis, 349 n.

Abscoondere magis utile est, quam ostendere quid boni habemus, 277. Absentes ab invicem pro locorum distantiæ non censemur boni, 148. Secus mali etiam cohabitantes, 149.

Absentia amici ut serenda, 74. Absentiae et præsentiae Sponsi vicissitudo, 1384. Absentia sponsi quomodo modicum et non modicum duret, 1527.

Abstinentia superstitionis et indiscreta damnatur, 1485. Novitii cujusdam rigida et mirabilis abstinentia, 392. Abstinentia catholicorum et haereticorum discriben, 1496. Abstinentia superstitionis Manichæorum a certis cibis, 1496.

Abusus passim sic invalescunt, ut pro ordine teneantur, 533. Triplici motivo servantur, 533. Abusus in potu apud monachos prestringuntur, 536. Abusus rerum Ecclesiæ quantum peccatum, 395. Abusus honorum et bonorum Ecclesiæ notatur, 1253. Abusibus et vitiis frustra obtunditur consuetudo, 436.

Academici dubitant de omnibus, 650.

Acceptio personarum pontifici vitanda, 426. Acceptio divitium præstringitur, 437.

Accidentia in Eucharistia, 637.

Actio contemplationi præmittenda, 1327 et seq. Ab actione salutis initium, 1000. Actionis et contemplationis vicissitudo, 1441, 1462, 1464. Actioni totum nou dandum, 411. Actiones et passiones nostræ ut ordinandæ, 889. Actiones variant cause impulsive, 505.

Activa vita magis necessaria contemplatione, 1290. Activæ, vite cultoribus utile monitum, 1002. Alii activæ, alii contemplativae vite magis idonei, 1210.

ADALBERO, episcopus Mettensis, 43 n.

ADALBERTO, episcopus Virdunensis, 63 n., 173 n.

ADAMI status ante peccatum, 813. Ade conditio in statu naturæ integræ, 1089. Sopor, raptus ecstasicus, 813. Adam in paradiso an triplici libertate prædictus, 611 et seq. Plus debebat Conditori, quam uxori, 1196. Ade casus per quos gradus, 1224. Ei deficit vera justitiae esuries, 1027. Ade et dæmonis peccatum in Filium, 1308. Adami inobedientia unde tam culpabilis, 511. Ade inhumanitas erga uxorem, 1028. Adami haereditas labor et dolor, 888. Ade et Eva solatium per Mariam, 737. I. Eva. Ade imitatores quinam, 1027.

ADAM, Abbas S. Dionysii, 78 n.

ADAM, monachus Caziacensis ad Clariæ-Vallenses transit, 280 n.

ADAM, monachus Cellensis, 714.

ADAM, monachus Morimundi, 11 n., 15, 17. Conversationis initia in Majori-Monasterio, dein Fusniaci consecrat, 46.

ADAMARUS, novitus Fusniaciensis ejectus a Priore, 365. Pro ejus receptione intercedit Bernardus, 364, 365 et seqq.

ADELA, Guillielmi Conquæstoris filia, mater Theobaldi comitis, 52 n.

ADELA, Ludovici junioris mater, 209 n.

ADELAIS, ducissa Lotharingie a Bernardo conversa, sanc-timonialis in Parthenone Tariensi, 125 n. Erga Bernardum benetica, 126, 127.

ADEMARUS episcopus Rutenensis, 303 n.

Adhærendi ei qui semper et beate est, semper esse et beate esse poteramus, 36. Adhærendum Christo capiti, 814 et seqq.

Adjutori divini expers triplex hominum genus, 828 et seqq. Quinam habitent in adjutorio Altissimi, 329.

Adolescentes decet verecundia, 1567. Adolescentibus Ecclesiæ dignitates non concedendæ, 434.

Adoptio Christianorum, 905.

ADRIANUS IV papa, 398, 399.

Adventus nomen toti mundo notum, sed ratio nominis non ita, 717. Adventus Christi necessarius, 731 et seqq. Ejus circumstantia, 717, 723. Venit ad homines, venit propter homines, venit homo, 723. Adventus Christi triplex, in carne et infirmitate, in spiritu et virtute, in gloria et majestate, 728. Item triplex, ad homines, in homines, contra homines, 724. Duplex, 726. Primi et secundi discriben, 913. Secundus severus, 805. Ille Ecclesia desiderat, 1321. Et gloriosior, 731. Primus ad animam, secundus spectat ad corpus, 730. Christus venit ut adjuvaret et doceret nos, 1187. Non solum instructionis, sed et liberationis causa, 636 et seqq. Ut nos celestes faceret, 1363. Ut nos duceret ascendere, 918. Adventus Dei ad nos spiritualis, 720.

Adversarius bonus, correptor, 1373.

ADVERSITAS in Scripturis nocte designata, 836. In prosperitate et adversitate tota hominum vita versatur, 882. Vita præsens versatur inter spinas et aculeos, 1432. Adversitatis et prosperitatis vicissitudo utilis, 143. Adversis non laeti difficile nisi Deo protegente, 1432. Magnus qui incidunt in adversis non excidit vel parum a sapientia, 425. Prosperitas plures dejicit quam adversitas, 1045. In adversis propriis et alienis ut se gerendum, 424. Nulla necebit adversitas si nulla dominetur iniquitas, 496, 843, 866.

Adulatores cavendi, 179. Vulpes sunt demolientes vireas, 1482. Eorum oleum venenosum, 80. Hi ab ecclesiæ dignitatibus excludendi, 439. Non omnis laus adulatio, 81.

Advocatorum abusus præstringuntur, 414 et seqq.

ÆGEAS, proconsul, 1039.

Ægyptii, monachi diu abstinentes a piscibus, 6.

Ægyptus interpretatur *tenebris*, 1042. Egyptus per filiam Pharaonis designata, 907.

Æmonatio pia virtutis alienæ, 1453.

Æquali debemus con-suum et auxilium, et quomodo utrumque exhibendum a monachis, 725.

Æqualitas animi ut servanda, 1332. Æqualitas perfecta in personis Trinitatis, 646.

Aer, dæmonus sedes, 573.

Æstas charitas, hiems timor servilis, 1467.

Æterna meret fastidius terrena, 877.

Æternitatis imago perseverantia, 438. Opera hominis semina æternitatis, 483. Æterne retributionis affluentia, 1522.

Affabilitas in episcopo, 444.

Affectio animæ per pedes designata, 892. Affectio-nes diversæ, 1282. Totum cor est in quatuor affectionibus, amore et timore, gaudio et tristitia, 817. Monstra quatuor affectionibus quatuor incubantia, 870. Affection triplex, carnis, rationis, sapientie, 1139. Affectiones quomodo purganda et ordinandæ, 817, 1184. Affectionum ordo sapientia, 1440. Affectiones ordinatae sunt virtutes; inordinate, perturbationes, 1181. Affectiones quatuor in Christo ordinatae ab eterno, 1184. Affectiones Verbi et animæ sponsi et sponsæ nomina aptissime exprimit, 1282. Affectiones humanae in patria in divinas commutantur, 602.

Affectus habent voces suas, 1501. Affectui nec leges nec principes dominantur, 178. Affectus carnalis vino similis, 1291. Affectus animi in Deum, 438. Affectus patris in filium, 63. Affectus boni prelati erga filios, 1291. Affectus perfectiorum erga imperfectos, 1339. Affectus Spiritus sancti in nobis, 929. Affectus et intellectus noster purgandus, 913. Affectus per Christum in apostolis sensim purgatus, 925 et seqq. Affectus quatuor quibus orandum est, 1228 et seqq.

Affectorum est proprium, ut molestiis eximi summam reputent felicitatem, 831. *Vile Adversitas, Tribulatio.*

Agricultura spiritualis elegans tropologia, 991.

Aldicurtis monasterium canonoricorum regularium, 13.

Alacritas laudantium Deum cœlestis habitationis statum representat, 1294.

Ale due animæ, cognitio et devotio, 949. Item natura et gratia, 932. Item spes et timor, 1236. Que competant diabolis, 934. Ale quibus seraphim velant Dei caput, admiratio et veneratio, 954. Ale quibus pedes velant, prudenter et fidelitas, 934. Alarum multiplicitas in seraphim quid sibi velit, 949, 952.

ALANUS ex abbate Ripatori episcopus Antissiodorensis, 269 n., 272 n., 399. Ejus controversia cum Willelmo, conte Niverneus, 377 u. Hanc controversiam dirimit Godfridus, episcopus qnondam Lingensis, 377.

ALARDI monachii Fusniaciensis, in expellendo novitio audacia et obstinatio, 363 et seqq.

Albani (S.) monasterium apud Anglos Mercios, 493 n.

ALBERICUS, abbas Benedicti-Dei, 168 n., 169.

ALBERICUS, episcopus Ostiensis, 201 n., 202, 223, 228 n. Elogium ejus 238. Et legationes, 238 n.

ALBERICUS, archiepiscopus Bituricensis, 200 n.

ALBERICUS Remensis de Porta-Veneris, 33 n. Albericus Remensis *Mugister in Francia dictus* 33 n. Petri Ahafardi condiscipulus et adversarius, 33 n. Cataudensis episcopus electus, 33 n. Archiepiscopus Bituricensis creatus, 33 n. Ejus obitus, 33 n. Bernardi de eo suffragium, 34.

ALBERO, primicerius Mettensis, 44. Quatuor ejusdem nominis Mettenses primecerii, 44 n.

ALBERO, archiepiscopus Trevirensis, 44 n., 172, n., 174. Ejus labores pro ecclesia, 173. De suffraganis suis queritur, 173. A terminandis diocesis sue negotiis exclusus, 175. Monasterium S. Maximini de manu laica liberat, 176 n. Et reformatum meditatur, 176. Virdunense S. Pauli

- monasterium, expulsis monachis, concedit canoniceis Praemonstratensibus, 175 n.
ALBERO, episcopus Virdunensis, 63, 175 n.
ALBERTUS inclusus, 360.
Albini (S.) monasterium apud Andegavos, 194 n.
Alcaciuum monasterium ord. S. Bened., 361 n. Pro eo terram incultam ab Rorgone de Abbatis-Villa petit S. Bernardus, 362.
ALDEAROIS, proavia Alienorae reginae, 209 n.
ALIO abbas Castellionensi, 272 n.
ALEXANDER III papa, 398.
ALEXANDER, episcopus Lincolniensis, 64 n.
ALEXANDER, abbas Fontanensis in dioecesi Turonensi, 298 n.
ALEXANDER, abbas primus Kirkstallensis, 298 n.
ALEXANDER, prior de Fontibus, 297 n.
ALFONSUS, episcopus Papiensis, 145 n.
ALFONSUS Bonus, rex Castellie et Leonensis, 283 n.
ALFONSUS, Portugalliae rex, 289, Saracenos vincit, monasteriumque fundaturum se vovet, 371.
ALGRIMUS, archidiaconus Aurelianensis, 210 n. Concordia eius cum Ludovico Juniore, 210 n.
ALIENORA, Francorum regina, 199 n. Ludovici Junioris conjux, 209 n.
Alleluia in Septuagesima retinetur, 813.
Alpenses monachi ad cisterciensem ordinem transeunt, 147. Laudant, 147 *et seqq.*
Altum, profundum, longum et latum cavendum, 423.
Alta-Cumba, monasterium Ord. Cisterc., 43, 59 n.
Altare pro ecclesia parochiali cum decimis 335 n. Altare de quo Joannes in Apoc. Christi est humanitas, 1036. Clerici praे monachis vivere debent de altari, 335. Reliquiae sub altari, 687.
Alturia civitas à Pisanis expugnata, 146.
ALVISUS abbas Aquiscinti, 66 n. Ejus charitas, 66 n. Dein episcopus Atrebatis, 86 n., 274 n. S. Bernardi amicus, 353. A monachis Marchianensis accusatur, 311.
Amalfia civitas à Pisanis expugnata, 146.
AMANTI (S.) monasterium ord. S. Bened. in villa Buxia, 282, 400 *ter*.
Ambitus est adoratio diaboli, 837. Draconi comparatur, 869. Videri refutat, 133. Sobria, 133. Cecca et frontosa, 133. Confusione et contemptu obnoxia, 133. Crux ambientium, 427. Pacis inimica, 134. Plus tereti limina apostolorum quam devotione, 427. Praeclarus ejus descriptio, 877. Ambitus in clericis praestringitur, 472. Item in monachis, 476. Item in clericis et monachis, 735 *et seqq.* Ambitionis suspectus est clericus curiam frequentans, 439. Ambitionis fomes, mentis alienatio, oblivio veritatis, 837 Ambitionis antidotum, 837.
Ambitious Satanae sectatores, 919. Arguntur, 913. Ambitious non sapit ea quo Dei sunt, 736. Ambitus potestatis et scientiae quantis malis obnoxius, 919. Ambientes Ecclesie ministeria praestringuntur, 492 *et seqq.* Ambientes rejiciendi, fugientes assumendi ad dignitates, 439. Ambientium subdola humilitas, 439. Ambitionis plena ecclesia, 415.
AMERCIUS (S.), coelestis fistula, 11. Columna Ecclesie, 629. A tribunibus ad episcopatum raptus, 27, 43. S. Monicam Africano more offerentem prohibet, 293. Romæ existens Salbatij jejunium serval, Mediolani solvit, A pueru mundus, 27, 215.
AMBROSIUS Mediolanensis, 143.
AMEDEUS, abbas Altae-Cumba, 59 n.
AMEDEUS, comes Gebennensis, 101.
AMEDEUS, episcopus Lausanensis, 713.
Amicitia ignotis et absentes notos facit et presentes, 107. Habet vera amicitia nonnunquam objurgationem, adulacionem nunquam, 242. Corpora pro Dei causa separat, non animos, 301. Clausum nihil retinet mente, 211. Amicitia spiritualis semper et ubique sibi constans, 66. Tunc vere erunt amictiae, si veritatis fuerint federatae consortio, 82. Amore indignus qui amico servit contra Deum, 265.
Amicus alter ego, 59. Amici, veri regula, 263. Inter amicos contra veritatem nulla debet esse meticulous palatio, 48. Amici officium, terrere salubriter, 27. Amici absentia ut ferenda, 74. Nemo se amari diffidat qui jam amat, 114.
Amor ceteros affectus absorbet, 1558. Maxime conjugalis, 1558. Dominum nescit, 1468. Agnoscit filium vel in infulis, 408. Amori cedit majestas, 1468. Amor et odium judicium corrumptum, 565. Ordinante amandis inheret, qui timenda non negligit, 1184. Amoris vis et energia, 408. 1543. Amanti nihil difficile, 879. Doloris ex amore nascentis vis et vehementia, 1. Amoris ardor impatiens, 1288. Vox ojus et locutio qualis, 1501. Cum præsto est quod amat, viget amor; languet cum abest, 1442. Ubi

amor est, labor non est, sed sapor, 4564. Amor solus sibi sufficit, 1558. Amoris vera regula, 88. Amor res magna, sed sunt in ea gradus, 1558. Quartus in hac vita impossibilis, 31. Exponuntur, 601. Quartus in hac vita impossibilis, 31, 601. Amoris primus gradus, amor sui, 593. Præcepto non indicatur, sed naturæ inseritur, 593. Temperatur præcepto amoris proximi officiisque socialis, 594. Amoris gradus secundus amare Deum propter se, 594. Tertius amare Deum propter ipsum, 595. Quartus non se amare nisi propter Deum, 595. Felicitas illius status, sed in hac vita brevis, 595. Eo affici, deificari est, 596. Amor triplex, dulcis, prudens, fortis, 1145. Amor triplex, carnalis, rationalis, spiritualis, 1329. Amor quintuplex secundum quinque corporis sensus, 1106 *et seqq.* Amor boni apparentis, 36. Amor dulcis excludit concepcionem carnis, amor prudens curiositatem, amor fortis ambitionem, 1146 *et seqq.* Amor spiritualis a carne incipit, 31. Amor castus et justus quis, 595. Amor verus præminus non requirit, sed meretur, 591. Amor verus seipso contentus est: premium habet, sed id quod amat, 591. Amor animæ verus et filius, quo veritas amat, 1539. Amoris et scientia necessaria copula, 1507. Amoris vis in Deo, 1487. Amor Dei erga hominem fortis et constans, 1018. Est nota prædestinationis, 113. Amor Dei nostrum prævenit, 1510. Euudem libenter subsequitur, 114. Amor noster nihil, divino comparatus, 1539 *et seqq.* Amor Dei erga homines contra dæmones, 1319. Amoris Dei erga nos duplex argumentum, 154. Amoris Dei origo ex donis et itributionibus, 594. Flagella amoris Dei indicia, 39. Amoris divini nullum certius testimonium ejus correptione, 1100. Amabilis Deus, qui est amor quo amas, et quo amaris, 458.

Amor Dei a Deo est, 127. Amor Dei amorem animæ patrit, 1509. Est indicium Dei amantis, 1509. Solo amore sit satis Deo, 1558. Fructus et premium ejus, usus ejus, 1558. Deus manuam amari, quam timeri et honorari, 1558. Totus ei redditus amor et honor, a quo nobis est totum, unde honorare possumus, vel amare; unde amari, honorari meremur, 863. Deo molestus est, quisquis ne majestatem ejus cogitat in timore, nec caritatem cum amore meditatur, 721. Amoris debitum Christianis quantum incumbat, 590 *et seqq.* Amoris præceptum fortius obligat fideles novae legis, quam antique, 590. Sine amore Dei criteri amores caduci, 1107. Amor Dei verus quis, 1328. Amantis Deum ausus, et Dei dignatio, 1504. Amantis magna securitas, 1561. Purus amor mercenarius non est, 1558. Non tamen sine mercede, 1558. Amoris glutino constat unitas inter Deum et hominem, 1516. Amor Dei ac præcedat dilectionem proximi, 1241. Timore vocamus, amore justificamur, 112. Amare in Deo, charitatem habere est: studere vero propter Deum amari, charitati servire est, 97. Amor sponsæ castus, sanctus et ardens, 128. Amanti Deum anima omnia cum Deo communia, 1427. Amandus Deus non solum dulciter, sed etiam fortiter, 1325. Amandus Deus dulciter, prudenter, fortiter, 1327 *et seqq.* Amor tunc erit temperans et justus, si quod voluntati subtrahitur, fratram necessitati non negetur, 594. Amoris nostri fructus mensura sine mensura, 1296. Amans Deum anima et soror, et sponsa, et filii vocatur, 1287. Amans Deum anima indesinenter inquirit viam in qua ambulet, cautelam qua ambulet, et ad quam ambulet mansionem, 1387. Amor Christi pro nobis, 915. Christus pro sua in animam dignatione quantum amandum, 808. Sponsus unde sub tantum conciliavit amorem, 1521. Amoris incentivum meditatio Incarnationis et passionis Christi, 1145 *et seqq.* Amoris Dei magnum incentivum Christi passio, 586. Amandus amplus Christus de opere redemptoris quam creationis, 1526. Amor carnalis erga Christum describitur, 323. Amans Jesum ejus injurias ferre non potest, 1422. Amor discipulorum ante Ascensionem Christi dulcis, non prudens, nec fortis, 1327. Ecclesiæ amor in Christum constans, 1544. Amoris Christi potius codendum quam mori, 107. Amor noster in Christum, qualis osse debeat, 1327. Amatorum Christi disparitas, 1329. Amor mutuus fratrum, 1554. Amor a pastori maxime exigitur, 1537. Amor proprie sententia cavendus, 216. Amor parentum ut ordinandus, 169. Amor parentum amori Crucifixi cedere debet, 239. *V. Charitas, Dilatio.* Qui me amat, amat et canem meum, 1020.

ANACLETUS, *V.* Petrus Leonis.

Anastasii (S.), ad Aquas-Sylvias monasterium ord. Cist., 178 n.

ANRELE (S.) apostoli elogium, 1117. Non terretur minis aut supplicis, 1059. Andreæ a crucem anhelatus, 1059, 1064 *et seqq.* Acta ejus ante annos novecentos citata, 1059 n. S. Andreæ fides instar grani simapis, 1059. Jejunium in vigilia S. Andreæ, 1059.

ANDREAS, avunculus S. Bernardi, 178 n. Terra sancte pernecessarius et miles Templi, 277.

ANDREAS, miles Templi, 172 n.

ANDREAS, frater S. Bernardi, monachus Clariæ-Vallensis, 172 n., 178 n.

ANDREAS de Baldemento, 172 n., 178 n., 200 n., 210, 495. Presbyter, 377.

ANDREAS, comes de Ramerucio, 61 n.

ANDINUS, episcopus Ebroicensis, 297 n.

Angelorum diversi ordines, 1361. In singulis ordinibus quid considerandum, 449, et seqq. Angeli an sint corporei 447, 1278. Eorum eminentia et dignitas, 1019. Santum solium Dei, 951. Creaturas norunt in Createore, 1104. Eorum virtutes a Deo, 449 et seqq. De nominibus, officiis et distinctionibus angelorum, 447 et seqq. Eorum ordines et eorum dominus mysterium plena, 1051. Angelorum opera, 1412. Eorum subtilitati omnia pervia, 741. Angeli beati et hominis virtutis dispar conditio, 1388. Angelici intellectus perfectio pre humano, 1278. Angelicæ nature cognata est animi humana, 1020. Angelorum et hominum cibæ discrimen, 1449. Angeli quomodo oves et montes, 1449 et seqq. Per capras cervos camporum designati, 1446. Angeli ascendentæ et descendentes e scæla Jacob protientes et deficiente designant, 98. Angeli ascendunt per Dei contemplationem, descendunt per nostræ compassionem, 859. Eorum ascensus et descessus quomodo imitandus, 860. Angelorum mors, contemplatio, 1146. Angelis quomodo ignotum Dei consilium in incarnatione verbi, 634. Eis in cognitum tempus adventus Christi 634. Israhel Chri tus sublimior, 1525. Ab iis quomodo minoratus, 1525. Angelos vincit Chri tus alacritate ministrandi, 1431. Angelis etiam Christus factus est redemptio, et quomodo, 1336. Cur homo redemptus, non angelus, 719. Angeli quanto amore in Christum ferantur, 1323. Sponsæ cum angelis familiaritatis, 1284. Sponsa una ex angelis et hominibus, 1362. Angelis assimilari cupit ecclesia, 1363.

Angeli Ecclesiæ custodes, 1339. Angelorum custodia munis ecclesiæ, 1076. Ecclesiæ maceria, 1478. Dei bonitas in custodia Angelorum, 862 et seqq. Angelorum custodum duas manus 864. Angelorum custodia semper præsta est anima piae, 1107. Angelorum nobis præsentiam non deesse probat fides, 864. Angelorum protecção quam nobis necessaria, 863. Angelorum erga nos dignatio et caritas, 1019, 1361. Angelorum erga pias animas officia, 1381. Angelorum erga homines officium quod, 862. Angeli quam nostræ salutis cupidi et studiosi, 739. Quam solliciti, 1020. Angeli sancti nos consolantur, visitant, et adjuvant propter Deum, propter nos, et propter seipsum, 1020. Eorum beatitudine crevit ex nostra, 1396. Fiducia erga eos maxima habenda est, 1020. Ab eis querendum auxilium, 1116. In tribulatiōibus et tentatiōibus invocandi 864. Angelus duæ opes est moribundis, 839. Angelorum manibus deferantur in cœlum anime defunctorum, 864. Angelis debemus reverentiam pro præsenti, devotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia, 862 et seqq. Angelus quomodo iustit homini, quomodo Deus, 450. Angelis graæ exercitia et virtutes, 1021. Concordia et unitate defectantur, discordia et dissensionibus ad indignationem provocantur, 1021 et seqq. Astant orantibus, 743, 1283 et seqq. Orationes nostrae Deo per eos innotescunt, 1284. Se miscent p-alienibus, 80. Eos recreat psallentibus devotio, 1284. Quare horandi, 1038. Eorum offensa quam sollicite cavenda, 1020. Angelico erga nos dilectionis et sollicitudinis obstacula, 1022. Angelo Gabrielii Maria custodienda ab initio trahita, 636. Angelis admirabili in assumptione B. Marie, 1003. Angelorum superhorm lapsus, 946. Singularitatis, 909. Testimonium in cœlo ad discernendos angelos beatos a reprobis, 903. Angelorum principem in diabolum committavit superbia, 718. Angeli et hominis cesis ex superbia, 1508. Angelo minus ponitus homo, 1308.

ANGILBERTUS comes, 282.

Angli magis somniantres quam Galli, 515.

Anima hominis angelicæ nature cognata, 1020. Animæ dignitas in duobus consistit, 585. Animam e cœlo ducere originem quibus indrijs cognoscatur, 1362. Animæ ut nihil est aliud quam ratio, memoria, et voluntas, 483, 929, 1296. Anima non potest aliquando vivere sine memoria, 456. Animæ tria beneficia, dignitas, scientia, virtus 585. Non est in corpore velut in loco, 1202. In omnibus membris, sed singularius in capite, 830. Quotidianam habet Trinitatis vestimentum, 1180. Verbi et animæ cognitio vel similitudo, 1546, 1549, 1570 et seqq., 1551, 1553, 1554, 1555, 1556, 1557. Imaginis seu Verbi magnitudinem et rectitudinem anima referi, 1557. Unde hanc estimanda, 1547. Magnitudinis et animæ diversitas, 1547. Imaginis et

animæ discrimen, 1546. Rectitudinem amisit retenta magnitudine, 1347. Animæ idem esse ac vivere, non tam bene ac beate, 1530. Animæ immortalis, non morte spiritali, 1550. Sed naturali, 1551. Etsi mutabilis affectibus, 1551. Animæ et Verbi conjunctio spiritualis, 1381 et seqq. Animæ et Verbi colloquium spiritualis, 1425. Animæ libera quodam modo et ancilla, 1552. Vide Libertas et Liberum arbitrium. Animæ, etsi corrupta, magna gratie et felicitatis capax, 1557. Conformatas animam Verbo maritat, 1557, 1566. Fecunditas ejus spiritualis, 1566 et seqq. Animæ cum corpore conjunctio, 779. Animæ quantum conferat corpus, 397. Quantum debet, 730. Animæ quantum præstet corpori, 779. Animæ in corpore pacis et concordie symbolum, 1021. Animæ tria erga corpus officia, 1203. Animæ immutabilitas et fides resurrectionis, 846. Animæ vita, cognitionis, sensus, charitas, 1234. Animæ vita, veritas; sensus, charitas, 1106. Animæ eutis, caro, et ossa, 1028. Sanguis, voluntas ejus, 1229. Animæ pulchritudo duplex, humilitas innocentia, 1423. Ejus decor in honesto, 1565 et seqq. Animæ lingua fervor devotionis, 1123. Vox quid, 1478. Neque desiderium, 1527. Animæ aleæ, spes et timor, 1236. Animæ tres arees, 1234. Animæ castrum, 1204. Quam multipliciter impugnatur, 1204.

Animæ ampla et angusta, 1364. Ejus quantitas pro mensura charitatis, 1364. Ejus latitudo, dilectio ejus, 1361. Quomodo crescat et decrescat, 1364. Eo magna, quo capax aeternorum; eo recta, quo appetens, superiorum, 1347. Animæ cibis naturalis justitia, 593. Verus animæ cibis suprimalium rerum totalectus, 978. Item misericordia, justitia, et gratia, 979. Animæ panis cum fastidio sumptus non scientia nutritum, sed conscientia tormentum importabit, 1398. Animæ cibis triplex juxta tres status, 561. Animæ portio carnalis, ejus affecio et vita quam administrat corpori, 1378. Animæ languor et aviditas et superbia, 1433. Animæ doctrina et moribus apostolorum non induita Christus insidere non potest, 1361. Animæ rationalis duo loca: inferior quem regit, caro; superior in quo requiescit, D us, 1205. Praesentior ubi amat, quam ubi animat, 523. Ejus lectus, 1034.

Animæ animæ Deus, 1107. Animæ vera vita Deus, 532, 853, 1107. Animæ triplex potentia Deo quomodo innplaenda, 1037. Animæ affectus in Deum, 438. Dei dignatio in animam, 1443. Ejusdem illapsus in animam, 1382. Soli Deo competit, 1279. Animam quantum dignetur Christus, et quantum iude amans, 808. Animæ regnum Christi, 750. Quæ tyrannus et infesta, 750. Christi uuptie cum anima, 808. Animæ sancta equitatuer curassimiletur, 1407, Est quasi cœlum, 1363. In ea velut in cœlo Deus inhabitat, 1363. Rationes septem cor anima Verbum querat, 1561 et seqq. I. Verbum. Sapientia affectus in anima, 1561. II. Sapientia. Animæ pia vocatur amica, 1409. Animæ pia et spiritus que, 1507. Cui animæ competit nomen sponsæ, 1527, 1566. Animæ amans recte sponsa vocatur, 1282. Animæ sancta et soror, et sponsa, et filia vocatur, 1287. Animæ sancte an id convenient quod Ecclesia, 1506. Animæ spiritualis quantum pulchra, 1403. Ejus pulchritudinem nihil in hoc mundo sequare potest, 1360. Animæ Deum sitiens libenter moratur in horto, cellario, cubiculo, 1342. Oris osculum petuit, 1282. Animæ devote desiderium ad meridiem lucis aeternæ, 1389. Animæ malum, peccatum, 855. Ejusdem mors peccatum; vita, justitia, 114. Animæ cum Deo similitudo per peccatum non deleta, sed alia ei superinducta, 1554. Duo ejus mala; vanus amor mundi, amor superflus sui, 1267. Triplex hostis, caro, sacerdolum, et principes tenebrarum, 758. Corruptionis triplex, 1201. Animæ miserite, 1079. Triplex ejus miseria, 1180. Quadruplici vitiorum marbo laborat, 1234. Corpus quod corripuit, quantum aggravat animam, 1050. Eam enervat præsentium consolatio, 343. Animæ talen inventet carnem suam, quemque se exhibuerit erga Deum, 1026. Deo rebellis carnem meritò sentit rebelle, 552. Arida anima, in discipulis presertim S. Bernardi querimonia, 1288 et seqq. Animæ carnales mulierum nomine designatae, 1405. Tenuilla pragmabitibus similes, 467.

Animæ vita corpori vita preferenda, 468. Prius et postius curanda quam corpus, 729. Animarum nostrarum negotiū n. nunquam obliviscanntur, 763. Animæ salus corporis damno procuranta, 980. Cura sanctorum præcipue circa animam, 1351. Animæ per vineas significatae, 1464. Animæ illi non credenda, qui suam perdidit, 164. Animæ sue dignitatis immenso merito mundas deludit, 484. Animam in recto corpore curvam gerere indignum, 1348. Animæ curvitas, querere et sapere que sunt super terram, rectitudi, meditari que sursum, 1348. Animam a Deo ad creaturas remittit pœna gravissima, 1395 et seqq. Animæ corpus collaborare debet, 730 et seqq. Corpus pro anima exponendum, 843. Animæ proprie cura alienæ

præferenda, 1321 *et seqq.* Anima quomodo cognoscat seipsam 1098. Anima quomodo perdita exemplo Pauli, 1378. Paulus cur distinguit inter animam et se, 1378. Anima cogitatione et aviditate in celis commoretur, 1478. Aninam in vano accepit, qui nihil immortalitate dignum agit, 108.

Anima appetit quietem, sed Christus incitat ad laborem, 1430. Animarum salutem impedit sacrilegium magis est peccato Iudaorum, 935. Ab animarum cura Cistercienses dissuadet Eugenius III, 267. Vocatio ad curam animarum quibus indebet agnoscatnr, 1464. Ad custodiā animarum quis idoneus, 1377. Earum curarū ambientes notantur, 1377. Animarum rationem non habentes episcoli notantur, 413 n. Animarum custodes pastores, 1536. Animæ tres status, 597, 1033. Anima in mortali corpore Deum nequit videre, 1405. Anima pia qualiter requirat Dei visionem, 1382. Animabns defunctionum deferrunt in celum angelorum manibns, 864. Animæ beatitudine in tribus, 1037. Animabns beatis deest aliquip de gloria, sed nihil prorsus inest de miseria, 607. Anione sanctorum corporibus exuta non plene beata nisi post resurrectionem, 1174. Animarum amor in corpora, 596. Animæ non perfecte beatæ ante resurrectionem, 1203, 1207. Sine corporibus nec volunt, nec valent consummari, 597. A corpore separata minus perfectly feruntur in Deum, 1033. Begnūt in atris, 1077. Animæ mortuorum pro diversis meritis tria sortiuntur loca, 1177. Animæ in celis beatæ elogia, 965. Animæ sanctæ orant pro sui consummatione, 1034. Bernardi sententia de animarum statu, 710. Animæ resumpto corpore plene feruntur in Deum, 597. *V.* Animus, Mens. Anima bruti non vivit, nisi quando vivit, 108.

Animalium vita, 1550.

Animantia omnia, etiam quæ novia videntur, homini utilia, 1278. Etiam quæ ex coitu edenda, 1496.

Animi affectiones et passiones ut ordinandæ, 817. Animi æqualitas ut servanda, 1332. In eo quomodo fiat habitatio Dei, 1364. Animus de se non presumes, omnia potest, 1463. *V.* Anima.

Anouintionis Domini circumstantie expenduntur, 981 *et seqq.*

ANSELLUS clericus, 193

ANSELMIUS, ex abbate S. Vincentii Landonensis episcopus, Tornacensis, 473 n.

ANSELMIUS, archiepiscopus Mediolanensis electus, depositus, 141 n.

ANSELMIUS, episcopus Landonensis, 14 n.

ANSELMIUS, canonicius Landonensis, 302 n., 377.

ANSELMIUS, episcopus Rollensis, 194 n.

ANSERICUS, archiepiscopus Bisuntinus, 189 n. Fabri-nicæs reformat, 350 n.

ANTELMUS seu Nantelmus, ex priore Portarum episc. Bellicen, 247 n., 263 n.

Antichristi adventus a S. Norberto prædictus, 60.

Antiphonarium Metense Gregorianum, 693. Antiphonarium Cisterciensum a Bernardo et aliis emendatum, 692.

Antissiodorensis episcopi jura in ministros comitis Nivernensis, 376. Is Antissiodorensis episcopi, ut propria res custodire debet, 376. Antissiodorensis episcopi post defunctum Ilugonem tumultuosa electio, 268 *et seqq.*, 270, 272 *et seqq.* Ut ei non obsistat Ludovicus Junior rogat Bernardus, 273. Antissiodorensis Ecclesie sigillum, 269 n.

Api Christus comparatur, 722.

Apostasia religiosis quam cavenda, 833. Apostasia cordis, 833. Apostasia descendere a majori bono, quod promissum est, ad minus, 540. Transitus ad laxiora apostasia censem, 2, 5, 6 n., 293 *et seqq.*

Apostolæ novitii ab ordine deficientes, item monachi ad laxiora reflectentes, 553 n.

Apostolicos frustra se jaquant haereticæ, 1497.

Apostoli quatuor nolis præstant, 995. A judicis et terminis rebus alieni, 411. Affectus ipse sensim per Christum purgatus, 926 *et seqq.* Diversimode acceperunt Spiritum sanctum, 927. Eis duplex Spiritus sancti manifestatio facta, 928. Cur presente Christo Spiritum sanctum recipere non potuerunt, 915, 928. Nempe præsentia corporalii Christi affixi, incapaces erant Spiritus sancti, 369. Forum ebrietatis post acceptum Spiritum sanctum, qualis, 1435. Mutatio item qualis, 928. Artes liberales ignoraverunt, 1399. Cur discessum Christi agre ferrent, 912 *et seqq.*, 915. Cur viri misericordie dicti, 993, 994. Docuerunt nos bene vivere, 989. Apostolorum apostole multiores, 1533. Apostoli et apostolici viri Ecclesiæ custodes, 1539. Apostolorum semen sumus, 995. Apostolorum justitia permanens, 995. Apostolorum limina plus terit ambitio

quam devotione, 427. Eliae Spiritus duplex apostolorum typus, 927.

Apostolica sedes non debet esse, refugium sceleratis, 158. Sed oppressis refugium, 57. Ibi fides non potest sentire defectum, 643.

Apparitiones Christi, 903. In his designata septem dona Spiritus sancti, 905.

Appellare ab electis judicibus non licet, 183.

Appellatio non suffugium, sed refugium, 428. Appellationem necessitas et utilitas, 429. Quando licite, 353, 428. Non temere usurpanda, 429. Appellatio omnis iniqua, ad quam non coegerit inopia justitiae, 428. Illicite usurpata nec pro sit appellanti, nec ob sit appellato, 428. Appellatio de toto mundo ad papam testimonium primatus illius, 428. Appellationes injustæ ut corrigendæ, 428. Appellationum abusus, 174 n. Exemplis demonstratus, 429 *et seqq.* Appellationum iniquarum materia, 428 *et seqq.* Ante sententiam improbe omnino præsumitur appellatio, nisi ob manifestum gravamen, 428.

Appetere que non satiant nec temperant appetitum, extrema dementia est, 592.

Appetitus hominis in summum bonum, 591 *et seqq.* Appetitus et vis in animante, movendis avide sensibus attrahita, 604. Voluntarium ab appetitu diversum, 604.

Approbatio bonorum nobis sufficere debet, 1346.

Apulia a Rogerio capta, 173.

Aqua sapientia sermo divinus, 1334. Aqua remissionis ex fonte misericordiae, discretionis ex fonte sapientiae, devotionis ex fonte gratiae, fervoris ex fonte charitatis, 778. Aqua Salvatoris triplex, triplex item hominis, 1037. Aquæ timor comparatur, 1233, 1456. Judicium aquæ, 1499 n.

Aquilo reprobandos homines significat, 374.

Aquisinatum monasterium, 65, 66 n., 67.

Arbitrium, *V.* Libertas.

Arbor sepius transplantata raro firmiss radicis agit, 268. Arborum vita, 1550. Arbor mystica Christus, 969. Arbores fructuosæ, et infructuosæ, 968. Arborum spiritualium discrimen, 968.

Archangeli divinae sapientæ consiliis familiarius admittuntur, 1328.

ARCHEMBAUDUS, archidiaconus Aurelianensis, necatus, 153 n., 160 n.

ARCHEMBALDUS de S. Aniano, miles Templi, 341.

Archidiaconi sint ordinati diaconi, 434.

Archidiaconatus puerulo datus, 367 *bis*.

Archiepiscopo titulus sanctitatis datus, 292, 391. Item sublimitas, 323, 348. Subjectio etiam in archiepiscopo commendatur, 474.

Arctior vita suadenda, non exigenda ab eis qui eam non sunt profesi, 87. *V.* Apostasia.

Ardere melius quam lucere, 948. Tantum lucere, vacuum; tantum ardere parere; ardore et lucere, perfectum, 983.

ARDITIO, Gehennensis electus, 42. Episcopus, 43.

ARDUTIUS de Foucigny, 42.

Argentum et aurum terra alba et rubra, quam solis hominum error facit pretiosam, 726.

ARENIMUS, archidiaconus Arelianensis, 201 n.

Ariditas anime ex superbia, 1453. Aridi in oratione perseverantes fervescunt, 1290.

Ariatorum monasterium, ord. Cist., 712.

Arma spiritualia quibus diabolus debellatur 1071. Eorum necessitas, 1063. Arma contra hostem capienda, 1063. Arma quibus anime castrum defenduntur, 1204. Arma Bernardi preces pauperum, 258.

Armachæ seu Ardmacha civitas, 660, 669.

Armachæ antistites ante pallii usum an dicti aliquando archiepiscopi, et metropolitani potestate usi, 311 n.

ARNALDUS, abbas Bonæ-Vallis, Bernardiqnamamicens, 290.

ARNALDUS de Brixia, 182 n., 282. Hereticus, 487, 488. Alberardo adhaeret, 187. Ab Italia et regno Franc. exturbatus, 187, 188, 189. Roma seditionis inceptor, 437 n.

Arnaldista heretici, 240 n. Sacramenta per malos ministros irrita esse asserunt, 240 n.

ARNALDUS Coloniensis, Simoniacus, 431 n.

ARNOLDUS, abbas Morimundi, 14 n. Absque permisso Patriis Cisterciensis monasterium deserit, 16. Finis ejus exitiosus, 446.

ARNULFUS, abbas Latiniacensis, 925 n.

ARNULFUS Comes Chisneiensis, 173 n.

ARNULFUS, episcopus Lexoviensis, a Bernardo landatus, 246, 715. Ejus electionem contra vim comitis Andegavensis commendavit S. Bernardus, 317 *et seq.*

ARNULFUS prior S. Stephanii Divion., 62 n.

ARNULFUS de Majole, vir dolosus et iniquus, 264, 271.

Aromata tria mentis, compassio fraternali, justitiae zelus, et discretio spiritum, 900. A quo emenda, 900. Aromata

tria, manus continentia in carne, misericordia in fratres, patientia in pietate, 902. Emenda nummo subjectionis, 902. Item linguae tria, modestia in increpando, copia in exhortando, efficacia in persuadendo, 901.

Arrogantes non facit magnanimitas, nec humilitas pusillanimes, 1011.

Arrogantia plus quam ignorantia cavenda, 585. Est sextus superbæ gradus, 577. Hanc emendat sot ipsius consideratio, 1454. Arrogantie et humilitatis effectus, 93. V. Superbia.

Arremarens monasterium ord. S. Ben., 357 n., 712.

ARTOLDUS seu Artaudus abbas, Pruliacensis, 76. Mena-sterior Vallis-Lucentius construit, 76 n.

Aries liberales ignoraverunt apostoli, 1399.

ASCLENIUS, episcopus Roffensis, 194 n.

ASCENSIO Christi aliarum solemnitatum consummationem habet, fructum declarat, et angel gratiam, 918. Non erat differenda, 1535. Ejus fides, 1544. Ascensionis Christi tribuitur nostra glorificatio, 972. Ejus praevocatio, 912. Ascensiones Christi variae, 920 et seqq. Spes nostra de ascensione Christi, 918. V. Christus. Ascensio duplex ab Apostolo commendata, 924. Ascensionis quatuor gradus, 1233. Item septem gradus, 1234. Quomodo ad Christum ascendendum, 1153. Ascensio salutaris exemplo Christi descendenter, 920.

Aspidi similes obstinati et pertinaces, 863. Aspidi comparatio tentatio de rebus vita necessariis, 868. Aspides quomodo aures suas obturent, 863.

Aspera verba non placent, 180. Asperum verbum quid, 832.

Asperitas vite religiosa delicatis non timenda, 118. Asperitates omnes emollit inferni consideratio, 832.

V. Austeritas.

Assumptionis B. Mariae festum receptum, 169. Sacerdotes omnes celebrant in hoc festo, 1214. V. Maria.

ATENULFUS, abbas Farsensis, 314 n., 314 315. Ejus erga Cistercienses affectus, 314, 315.

ATHANACENSE monaster., 352 n. Athanacensis abbas iniuste depositus, 352, 353.

Atria animarum carne solitarum, 1077.

ATRIUS episcopus Trecensis, 39, 155, 194, 712. Is bona pauperibus ergo a mortis periculo liberatur, 40.

Avaritia prelatorum acriter præstringitur, 1292, 1538. Item clericorum, 472. Avaritiae currus, equi, et aurigæ, 1408. Avaritia a domesticis rescindenda, 444.

Avarus servos et eu-tos divitiarum, 1332. Hydropico similis, 769. Terrena esurit ut menlicus, fideles contemnit ut dominus, 1332.

Auctoritas ecclesiastici dotes, 337.

-Auctoritas in øcono-mo qualis esse debeat, 413.

Audire sermones otiosos, quam noxiæ, 1120.

Auditores duo in omni colloquio cogitandi, 1120.

Auditus qualis debet esse ad meritum, 1368. Auditus ad meritum, visus al proimum, 1367. Auditus et visus nemo potest fidem esse negandam, 170. V. Aores.

Averti a proposito, et subverti in proposito quid, 167.

ARCHEGAUDUS, prior S. Eugenii, Bernardo pro sua religione dilectus, 279.

ARFRIDUS, capellanus Turstini episcopi Eberacensis, 389.

AUGUSTINES S. maximus post apostolos doctor, 217. Augustinus, columna Ecclesie, 629. Malleus hereticorum, 1348.

AUGUSTINUS, Anglorum apostolus, 427.

Avium plumis jugum Christi comparatur, 343.

Aurium prærogativa in negotio fidei, 1367. V. Auditus.

Aurora designat humilitatem, 1212.

Aurum Hispanie, 427. Aurum et argentum terra rubra et alba, quam solns hominum error facit pretiosum, 726.

Austerioris vita disciplina terret novitos, 1391.

Austeritates Regulæ, jubente charitate, possunt mitigari, 219. Austeritates vitam monasticam leniunt, 299. Ob austerioris purioris vita monasteria non refugienda, 297. V. Asperitas. Mortificatio.

Auvercunt seu Avillicurtis abbatia Canonice. Regul., 273 n.

AVVENTIUS Arianus Mediolani, 1034.

Auxiliu Dei duplex, corr. ptio et consolatio, 1333. Auxilium fratribus nostris quodnam ferre debeamus in claustris, 725.

Azymo utuntur Latini in sacrificio, Graeci fermentato, 246.

B

Baculus Iesu dictus, Armachæ servalus, 669. Baculum deferebant infirmi apud Cluniacenses, 536.

BALDICUS monachus, 243.

BALDWINUS, Bernardi scriba, cardinalis, et archiepisco-

pus Pisanus, 149 n., 150, 192 n. Arvorensem judicem excommunicat, 213.

BALDWINUS, abbas Castellionensis, postea episc. Noviomensis, 271 n., 359 n. EI puerum facte commendat S. Bernardus, 359. Romam profectus res suas Bernardo commendat, 271, 377.

BALDWINUS, abbas Reatini monasterii, Bernardo quam dilectus, 192.

BALDWINUS, rex Jerosolymorum, 172 n., 321, 540. Apud Jerosolymam locum S. Samuels cum mille aureis cedit Cisterciensibus, 250, 277 n.

BALDWINUS de Wasia oblationes ecclesie Trunchiniensi concedit, 368. Enundem cum Cosvino abbate Trunchiniensi conciliat S. Bernardus, 368.

Balderna monasterium Ord. Cisterc., 131 n.

Balmensis abbatia in prioratum ab Eugenio III redacta, 218 n.

Balsami arbuseæ crescunt in Engaddi, 1420.

Bannum comitis Nivernensis apud Antissiodorum, 376.

Baptismus initium ointuum sacramentorum, 890. Ejus figura, 1406. Baptismi gratia, 891. Praeceptum de eo positiu[m] non naturale, 626. Ejus obligatio quando incepit, 625 et seqq., 628 et seqq. Forma non mutanda, 360. Baptismus in nomine Christi ab Apostolis collatus, 360. In nomine Dei et sancte et vera Crucis an validus, 359 et seqq. Baptismi vicem supplet tides, 628, 629. Item martyrum, 628, 629 et seq. Ejusdem votum sufficit tides recta, spes pia, charitas sincera, 628. Abrennatiatio in baptismo, 1107. Tria mersio, 890, 1113. Baptismus parvulorum, 879. Ipsius protest cum fide aliena, 630. Baptizantur in fide Ecclesie, 1497. Infantium sine baptismo decedentium qualis pena, 1508 n. Hereticorum error de baptismo parvulorum, 1497. Ipsius denegabant Henriciani, 237. Aliorum error de baptismio, 1489. Illuminitas Christi in baptismo, 798, 804 et seqq. Eadem die baptizatus, quo a Magis adoratus, 520, 798. Baptismus alter religiosa processio, 218, 520, 1108 n., 1160.

BARONIS, Romani subdiaconi, testamentum, 347, 348.

BARTHOLOMEUS, Laudiniensis episc. 73 n., 199 n., 299 n. EI Callistus II. S. Norbertum commendat, 385. Fusniacum monast. Ord. Cisterc., Fundat, 73 n. Sub eo novem monasteria in diec. Laudun. fundata; alia bonis et religione aneta, 383. Fit monachus Fusniaci, 266 n. Ejus Apologia ad Samsonem archiep. Remensem, 383 et seqq.

BARTHOLOMEUS, Suenionensis episc., 86 n.

Basilicus venenum gerit in oculo, 865. 869. Invidie symbolum, 865. Item vanæ glorie, 869.

BASILUS, Carthusie prior, 27 n.

Bassi-Fontis domus Premonstratensium, 231, 963.

Beatiudo in quo consistat, 1036 et seq. Dotes et statns, 877. Lux est, pav et lons, 768. Tria ejus bona, 1078. Est meritis nesciens vesperam, 1388. In ea Dei triplex fructio, 1036. Ejus bona quoad animam, 1037, 1292 et seq. Quoad corpus, 1037. Non erit perfecta nisi post iudicium, 759, 1031 et seq., 1033 et seqq., 1174. Beatiitudinis reperienda tria media a Christo prescripta, 1194. Tota est timere Deum, 1039. Summa eundem cognoscere, 1283. Sola justitia beatificat, 1037. Beatitudo angelorum crescit ex nostra, 1506. V. Cœlum. Beatiitudinis octo totidem peccatis opposite, 1195 et seqq. Beatiitudinis titulus abbatii datus, 261, item monachis, 247.

BEATRICES nobilis matrona sollicitudo erga Bernardum, 126 et seqq.

Beatorum in coelis felicitas, 966, 1388. Triplex gaudium, 1032 et seqq. Angelorum choris admisi sunt, 1353. Pro nobis solliciti, 1353. Misericordes sunt sed a passionibus liberri, 1155 et seqq. Beate animæ desiderant corpus resumere, 597. Iis ante resurrectionem deest aliquid de gloria, sed nihil habent de miseria, 607. Nec potius perfectione contemplationis, 1204. Beate animæ elogia, 963.

BEDE Historia Saxonice redditia, 608.

Belfort locus ad Vigoram amnum, 272 n.

BELINUS, evis Barrensis, a Theobaldo punitus, 51.

Bella-Vallis monasterium ord. Cisterc., 190 n.

Bellum et hostibus, et amicis, sed maxime subditis damnosum, 210. Bellorum causa sœpius levis, 545. Causa sit justa, et pugnantis intentio recta, 545. Ejus fructus, 101.

Belli inter Babylonem et Jerusalem descrip[ti]o allegorica, 1248 et seqq.

BELLUS-Locus monasterium Premonstratense, 250 n., 361.

Belvacensis Ecclesia, vexationibus et tribulationibus agitari solita, 271.

Benchorensis cenobium multorum monasteriorum caput, 661, 684. A sancto Malachia restitutum, 661. Etiam delecto prefecti abbates qui possessiones illius retine-

- rent, 664. Benchoreense monasterium duplex, in Wallia et in Hibernia, 664 n., 675, 679.
- Bonchorenses monachi, 900. A piratis occisi, 664.
- Benedictio triplex necessaria : præveniens, adjuvans, et consummans, 1201.
- Benedictio Dei monasterium ord. Cisterc., 168 n., 178 n.
- BENEDICTS** (S.) tribus annis latuit, 969. Arbori frugiferæ comparatur, 968. Tres ejus fructus, 969. Gregem Domini paescit vita, doctrina, intercessione, 969. Ejus sanctitas, iustitia, et pietas nos reficere debet, 967. An virideri Deum intuitu in hoc mundo, 1103 n., 1104 S. Benedicti Regulae elogium, 387. Sancta dicta, 391. A Spiritu sancto dictata, 217. Charitati subjicitur, 219 *et seqq.* A monachis neglecta, 390.
- S. Benedicti ad Padum monast, ab Innocentio II reformatum, 153.
- BENEDICTUS**, abbas primus Casæ-Marii, 344.
- BENEDICTVS** Flaviacensis monachus a S. Bernardo susceptus, 67, 70.
- Benefactoris manum claudit ingratitudine, 1142.
- Beneficiæ debet esse gratuita, 177.
- Beneficium plus prodest danti, quam accipienti, 103.
- Beneficia Dei quatuor, 834 *et seqq.* Beneficium creationis expenditur, 867, 1128 *et seqq.* Conservationis, 1128. Redemptionis, 1128. Remuneratio, 1128. Item creationis, redemptionis, et vocationis, 1121. Beneficia sua malis Deus prævenire solet, 257. Eorum onus, 939. Beatus qui angit, ne obrutetur tam beneficio quam peccatis, 870. Nostrum Deo amorem conciliare debent, 585. Beneficia pro dignitatibus ecclesiæ, 355. Parvulis dari improbat, 265. Quibus debeantur, 265. Pluralitas quando licita, 265. Præstringitur, 472. Beneficii ecclesiasticis quomodo, atendum, 12. Quidquid præter necessaria ex iis retinetur Clericus, rapina est et sacrilegium, 12. Eorum redditus immerito gaudet, qui ei non servit, 355. Beneficia ecclesiastica a secularibus ad religiosos transire duplex bonum, 295. Non licet absque consensu episcopi, 295. Beneficia ecclesiastica non de laicali manu, sed de episcopi accipienda, 367 *ter*.
- Beneplacitum Dei in omnibus inquirendum et tenendum, 44.
- Beneventum capit Rogerius, 173.
- Benigii (S.) Divisionensis ecclesia urbis primaria, 34 n. Parentum S. Bernardi sepultura ornata, 34 n. Ei ob antiquam religionem chara, 33 n., 34. Summo pontifici adversus Luxovienses ab eo commendata, 34.
- BERENGARIUS**, ex Alfonso cancellario Salamanticensis Ecclesiæ episcopus, 198 n.
- BERNARDI** (S.) facta et dicta. Adventus ad Januenses, prædictio, et fructus, 138, 139. Concilio Pisano interest, 142 n., 143. Triplex ejus iter Italicum, 149 n., 1346. Iter in Apuliam, 150. Viterbiæ commoratio duplex, 153 n. Sexto die post extinctum schisma Roma ad suos reveritur, 296. Missus in Germaniam ad Lotharium imp., 153 n.
- Bernardi (S.) prædicationes, 608. Earum fructus, 251. Ipsi loquenti publice verbo suggerebat Spiritus sanctus, 1554 n. Verbo et exemplo sufficit al eruditioem virtutis, 128. Prædicationis fructus apud Tolosanos, 238. Item miracula, 239. Prædicatio pro sacra expeditione, 326 n. Dux expeditionis sacre Carnot electus, 258, 329 n. Ejus successus, 246. Infelicem ejus exitum luget, 277.
- Bernardus (S.) erroribus obviat, 48, 180, 141 *et seqq.* Invitatur a Guillermo albate S. Theoderici ad resistendum Petro Abælardo, 301 *et seqq.* Ejus in illius errores librum probat, 303. Petro Abælardo formidini est, 302. Ejus libros examinat, 309, 310. Ab eodem provocatur ad concilium Seuronense, 309. Ad quod venire se excusat, sed tamen accessit, 309. Et in eo illum haereses convincit, 310. Invitus accedit, 180 n., 183, 309.
- Bernardi (S.) occupations assidue, 94, 97, 192, 318, 732, 822. Vigiliae, 732. A scriptitatione litterarum dehortatur, 95, 96. Litterarum frequentia, 348. Litteræ ejus falsatae, 275. Ejus sigillum quale, 275, 359. Laborum ejus fructus, 150, 151, 164. Negotiis absolvi postulat, 56, 58, 33.
- Bernardi favor apud papam, 168, 201, 235, 272, 300, 318. Fit vicarius ejus in reconciliatione Petri Pisani, 198. Excudit ab Innocentio pape amicitia, 201, 227. Item Eugenii III, 287, 288. Eugenio III timet pro adepto summo Pontificatu, 232 *et seqq.*, 234 *et seqq.* Ei tamen inde gratulatur, 233 *et seqq.* Ejus ad illum monita, 235. Romanos Eugenio reconciliare tentat, 240 *et seq.* Conradum, regem Reiu., in ejus auxilium pertrahere intent, 242 *et seq.* Favor apud Principes, 195, 196, 295. Commenatum Imperatorum partipem suffragiorum dominus sue facit, 374. Fidelitas in regem, 257, 273. Tributa dare non refutat, 127, 283. Ejus consilio uitit Ludovicus Junior rex, 333. Matrimonium inter Mariam ejusdem regis filiam et comitis Andegavensis filium dissuadet ob consanguinitatem, 333. Litteræ accipit a patriarcha Jerosolymitanæ, 172. A Theobaldo Comite multa beneficia accipit, 42. Ei Sancia regina Spinam abbatiæ concedit, 334 n., 335 n. Monita ejus ad reginam Jerosolymorum, 278. Cum ea familiaritas, 278. Frequentes reginae Jerosolymitanæ litteras optat, 193. Eligitur ad consilium salutis Ermengardi, Britanniæ Comitissæ, 125. Beatricis nobilis matronæ erga eum charitas, 126 *et seqq.* Favor apud Mediolanenses, 141. Amor et beneficia erga Præmonstratenses, 259 *et seqq.*, 252 n. Ejus orationibus quantum confusus Haimo archidiaconus Cata-lauensis, 382.
- Bernardus (S.) principes dehortatur a bello, 101 *et seqq.*, 127, 139 n., 203. Ad pacem hortatur, 139, 209, 210 *et seqq.* Pacem componit inter Mediolanenses et eorum vicinos, 142. Controversias dirimit, 62 n. Lites dirimit, 368, 373 *et seqq.*, 177. Lites per arbitrios dirimi cupit, 284. Ejus consilii regna et ecclesiæ Galliarum innituntur, 55 n. Pro reconciliatione Petri Pisani scribit ad Innocentium, 198. Episcoporum causam commendat et su-cipit apud Summos Pontifices, 51 *et seqq.*, 57 *et seqq.*, 174, 176, 197 *et seqq.*, 198, 199 *et seqq.*, 245 *et seqq.*, 281, 285, 293 *et seqq.*, 300 *et seqq.*, 311, 312, 317 *et seqq.*, 367 *quater*. Bal-nenses monachos in gratiam Eugenii III recipi postulat, 219. Intercedit pro monachis apud summos pontifices, 260, 261, 270, 273 *et seqq.*, 276, 279, 281, 289. Pauperes eidem commendat, 319. Propinquum suum muniri benedictione summi pontificis rogal, 318. Ecclesiam Divinensem papæ commendat, 34. Petro cardinali, 33. Haimerico cancellario, 34. Pisanos summi pontificis studiosos apud Lotharium iis infensum commendat, 145 *et seqq.* Item S. Gengulfi ecclesiam, 142. Episcopos ad concilium congregatos Theobaldo comiti commendat, 31. Pro Ilum-berto supplex ab eod-m Theobaldo passus repulsam, 19, 60. Episcoporum causam suscipit apud principes, 53 *et seqq.*, 54. April eisdem supplex pro religiosis, 52, 271, 337. Pro canoniciis regularibus, 50. Pro miseris, 46, 49 *et seqq.*, 50 *et seqq.*, 51, 69, 127, 271. Molismensis ecclæ libertatem commendat Henrico, Senon, archiepisc., 52, 53. Pro ea supplicat apud episcopum Lingouensem, 62. Pauperes monachos commendat Sugerio abbatum et proregi, 339. Dueissa Burgundie assensum in conjugium filii Hugois de Besu exposcit, 127. Episcoporum cau-sas suscipit, 39, 58, 284, 288, 313 *et seqq.* Et pauperum, 361.
- Bernardus (S.) summum pontificem officii sui monet, 183, 198 *et seqq.*, 235 *et seqq.*, 294 *et seqq.*, 318. Episcopos, 42, 43 *et seqq.*, 44, 374 *et seq.* Superiores, 75 *et seqq.*, 97 *et seq.*, 106, 192 *et seqq.*
- Bernardus (S.) Apostoli doctrinæ inlxeret, 622. SS. Patribus adductus, 102. Ejus erga eosdem reverentia, 520, 625, 929, 743, 1277. Sedis apostolicæ reverentiam commendat, 178. Quil de papatus honore sentiat, 232. Ejus reverentia erga episc., 207, 226, 461. Episcopo subiectus, 56. Pœnitentiam dare pro criminalibus dare recusat, nisi suis tantum, 63. In rebus dubiis consult episcopos, 63. Consilium dando ut se gerit, 90, 99 *et seqq.*, 520. In dubiis et periculosis sententiis suspendit, 27. Bevelatio-nibus quantum tribuat, 170. De accipendiis Ecclesiæ di-gnatibus quale ejus consilium, 26 *et seqq.* Beneficia ecclæstica pueros dari improbat, 265. Pastoralis curæ ab-dicationem dissuadet, 85 *et seqq.*, 89, 90, 146 *et seqq.*, 207. Bellum adversus Ecclesiæ hostes snadet, 140.
- Bernardo familiaritas sanctorum virorum quam grata, 29. Ejus amicitia cum S. Malachia, 322. Ad eum monachos mittit, 322. Moriens benedictionem accipit, 638. Amicitia cum Petro Venerabili, 152, 211, 212, 223, 261, 262, 270, 329, 215, 346, 348. Mutuus amor a juventute cum eodem, 347. Litteræ ejus avide legit et exosculatur Petrus Venerabilis, 212, 346. Bernardi amicitia cum Guillermo, abbat S. Theoderici, ejusque de eo existi-matio, 95. Cum Bernardo de Portis Carthusiano, 136, 137. Amicitia cum Sugerio, 262, 263. Bernardi scriba, Baldini-ns cardinalis, 150. Ejusdem loquentis verba styllo excipit Gebvinus Trecentis Praecitor archidiaconus, 35. Bernardum inter et fratrem suum Girardum mutuus amor, 1357. Studia ejus per eundem Gerardum libera, 1354. Oporum incitator est, adjutor et examinator, 1355. Eadem Girardo de vitæ periclitanti inducias obtinet, 1354. Ejus funus siccis oculis prosequitur, 1354. Carthusienses visere desiderat, 1357. Eorum litteræ exardescit, 28. Timet ne suis eorum quietem turbet, 28. Cluniacensium orationibus se commendat, 212. Cisterciensium ordinum cur præ-torit aliis, 350. Cistercienses pauperes appello, 43. Pauperes Christi, 51, 59, 110, 150, 168, 283, 317, 318, 319, 342.

Bernardus vitæ religiosæ propositum 108 et seq., 189 et seq., 110 et seq., 111 et seq., 115 et seq., 117 et seq., 120 et seq., 363 et seq., 364 et seq., 365. Precepta domestica cuiudam trudit, 367 decimo. Clericis famosis persuadet, 117 n. Nobiles viros convertit ad Christum 118. Item aulicos, 82 n. Conversiones ab eo factæ, 77, n., 82, n., 117 n., 125 n., 137 n., 142 n., 289 n. Peccatoribus penitentibus persuadet mundum relinquare, 63. Clericum delictum et laboris expertem admittere rennit, 361. Non renuit suos majoris perfectionis gratia alibi suscipi, 70. Transitum ad aliud monasterium improbat, 45, 46, 231, 367, 518, 528, 540. Item ad eremum, 124 et seqq. Quare aliorum ordinum monachos in suo receperit, 24. Qualiter eos recepit, 66, 68, 69, 106, 231 et seq., 280, 354. Eos sine licentia sui albatis non recipit, 106, 280. Bernardus religiosos ad seculum reversos ad claustrum revocat, et pro iis intercedit, 1 et seqq., 8 et seqq., 60, 72 et seqq., 282, 299. Novitium ejectum iterum recipi postulat, 364, 365 et seq. Qualis ergo incorrigibilis, 106 et seq., 282. Vitæ religiosæ propositum impeditientes increpat, 280 et seq. Pro monasteriorum reformatio[n]e laborat, 55, 77 et seqq. Monasteria in longinquis regnis redditari non probat, 76, 250. Quid de monachorum obligatiōne sentiret, 392. Observantias aliorum minus strictas non damnat, 25, 328. Dīmendis inter monachos controversiis allaborat, 274.

S. Bernardi amor purus. 105, 111, 153, 192. Amoris desiderium, 1374. Apathia Stoicæ expers, 1357. Ejus arama, orationes et lacrymae, 228. Preces pauperum, 238. Ejus charitas, 1, 5, 38, 116, 117, 151, 155, 192, 228, 233, 259, 365. Cupiditatis quam expers, 366. Amor tener in suos, 76, 118 et seq., 149 et seq., 155, 193, 196, 249, 259, 260, 315, 342, 408, 581, 1160, 1146, 1447. Erga Robertum nepotem suum charitas et pietas, 1, 5. Humilitas, 1. Lenitatis, 2. Ejus compassio et clementia, 75, 244 et seq., 219, 238, 294, 363. Afflictos consolatur, 84, 86 et seq. Consolationem in afflictione exspectat, 1357. In laboribus, 150, 152, 271, 294, 321.

Bernardus contemplativa et activa vitæ officiis clarus, 128. Suspiria ejus pro cœlesti patria, 811 et seq., 1388. Experimentum de visitatione sponsi, 1528. Sterilitatem animæ in seipso deplorat, 1377. Ejus devotion, 1300, 1307 et seq. Devotion in Christi passionem, 888, 1418 et seq. Amor pro cruce, 1069, 1422. Devotion in Deiparam, 89, 732, 755. Discretione habet rerum divinorum, 60. Gratitudo ejus, 199, 310, 342 et seq.

Bernardi humilitas 1, 2, 13, 14, 29, 32, 35, 37, 56 et seq., 59, 66, 68, 73, 74 et seq., 90, 93, 210, 248, 271, 290, 335, 345, 350, 357, 361, 476, 530, 582, 967, 1273, 1313, 1398, 1453 et seq., 1456. Illuminationem desiderat, 93. Laudes exhorret, 13, 73, 74, et seq., 90, 262. Nec laudibus moveretur, nec vituperationibus, 55. Episcopatum refugit, 167. Nonoros detrectat, 243. Dignitates ecclesiasticas ut periculosas suspicit, 27, 167. Rautæ se comparat, 36. Fratrum suorum conservum se dicit, 1024. Se peccatorem profiteretur 33, 58, 143, 289, 292, 313, 350, 461, 1127. Peccatorem et imperitum se dicit, 63, 39, 42, 90. Arborem infructuosam, 97. Libros suos examinari rogat, 93. Transcribi non vult, 94. Aliorum censure subiecti, 603. Probra ut conscientie sua medelantur suscipit, 271. Mavult se peti maledictis quam Deum, 417. Quid de seipso senserit, 1377. Pravitatem se appellat, 102, 129, 150, 153, 173. Rusticitatem, 33, 37. De prefatura sibi imposta queritur, 1376. A gloria presenti auenissimus fuit, 875. Subjectio[n]em predicat, 92. Docendi officium renuit, 96. Nemini esse oneri cupit, 41, 127. Adulationem odit, 81. Ejus integritas, 268, 271. Joci, 93, 339. Zelus pro labore manuum, 835. Lenitas, 2, 66 et seq., 116, 228, 229. Modestia, 32, 33, 37, 38, 49, 66 et seq., 35, 71, 88, 90, 93, 94, 96, 99, 124, 129, et seq., 143, 150, 156 et seq., 137, 229, 240, 262, 265, 271, 287, 330, 331, 1277. Silentius amor, 3⁴, 83, 96, 212, 1291, 1307 et seq., 1357, 1526. Pacis amor, 66, 68, 69, 87, 151, 153, 249, 251, 253 et seq. Pacis studio sua cedit, 282 n. Detractiones pauntur, 55 et seq., 286 et seq. Silenciositas, 199, 346. Solitudinis amor, 33, 35, 38, 56 et seq., 135, 212. In vitu foras prodit ad negotia, 33, 56 et seq., 153. Numquam exire claustro, præter ordinis sui causas, proponit, nisi vocante apostolica sedis legato, aut proprio episcopo, 35, 56, 243. Ub[is] urgentes necessitates in publicum egreditur, 54, 56 et seq., 212. Peregri nationes damnat in monachis, 14 et seq., 16 et seq., 60, 356.

Bernardi selli itude pro suis, 822, 1447, 1528. Erga imperfectos, 106, 228 et seq. Erga tentatos fratres, 4. De suorum profecto gaudet, 872, 1442 et seq. Correptione non proficiens ipsum quantum angebat, 1314. Ejus animus in correptione, 1373. Quam misericors in delinquentes, 42 et seq., 106. Quam longanimes in perversum monachum, 282.

Bernardi zelus, 437 et seq. Zelus pro justitia, 158, elseq., 160, 161 et seq., 164, 165 et seq., 174 et seq., 198, 203 et seq., 204 et seq., 207, 264, 271, 316, 333 et seq. Nihil sibi praeter æquum vult concedi, 271. Reges et principes monet et arguit, 137 et seq., 138, 167 et seq., 203 et seq., 204 et seq., 205, 210 et seq., 321, 333 et seq. Episcopos arguit, 177, 205 et seq., 207 et seq., 2-7. Invexit, io clericos aulicos et regiis ministeriis implicatos, 81 et seq. Simoniacos episcopos persecutur, 229 et seq., 230 et seq., 235, 236 et seq., 249 et seq., 316 et seq. Haereticos insequitur, 180 et seq., 181 et seq., 18 et seq., 184 et seq., 185 et seq., 187 et seq., 188 et seq., 237, 238, 239, 305 et seq., 306 et seq., 307 et seq., 308 et seq., 309 et seq. Zelus ad tollendum scandalum, 67, 161 et seq., 163 et seq., 165 et seq. In propinquis bouis, prelatis et amovendis malis, 33, 161 et seq., 163, 164, 165 et seq., 166 et seq., 192, 247, 263, 268 et seq., 272 et seq., 296, 303 et seq., 304, 316 et seq. Quales Ecclesie pastores requirat, 218. Ejus amor et affectus in Ecclesiis, 147, 152, 164, 165, 167, 173, 207, 231, 235, 256 et seq., 237 et seq., 263, 296, 303, 306, 329 et seq., 339. Labores pro Ecclesia, 164, 165, 198, 201, 272, 296. Innocentio asserendo pontificatus allaborat, 129, et seq., 130 et seq., 131 et seq., 137 et seq., 139, 140 et seq., 144, 145, 319. Zelus ejus pro disciplina, 499. Pro observantia regulari, 97 et seq., 327, 334 et seq. Extortam seu coactam licentiam, non licentiam, sed violentiam dicit, 90. Scribit ad Wratislauum ducem Bohemiae de bello sacro suscipiendo, 367 undecimo.

Bernardi fama, 128, 362, 611. Suspiciones sinistras a se removet, 45, 47, 105, 273, 366 et seq. Purgat se adversus iniquas criminationes, 84, 206, 207, 250 et seq., 386 et seq. Item de executione testamenti Iovonis cardinalis, 201. Et de frequentia scriptioris ad Innocentium, 203 S. Bernardi elogium, 325, 261, 326 n., 345, 378 et seq., 382, 383, 710, 1487. Sanctæ memorie dictus est adhuc vivens, 53 n. Et sanctus, 262, 347, 1487, 1488. Sanctitatis titulum ei tribuit Petrus Venerabilis, 346. Ilaimo archidiaconus Cata lauenensis, 382. Frater charissimus ab Hildeberto, Turo nensi archiepiscopo, vocatus, 128. Sancte frater a Petro Venerabili, 262. Interpres Spiritus sancti dictus, 1265. Ejus lingua, calamus scribæ velociter scribentis, 143. Ejusdem loquentis verba stylo excepta, 37. Ei curiam intranti assurgit Gregorius Tarquinius cardinalis, 307. Ejus miracula agnoscit Berengarius, ejus adversarius, 239 n.

Bernardi scripta, 40, 96. Officium et duo serm. de S. Victore scribit, 358. Ejus liber de gratia et libero arbitrio, 1533. Sermones ejus quo pretio fuerint apud peritos, 703. Quibus diebus habuit, 705. Qua hora, 706, 1163, 1264. An Gallice, aut Latino pronuntiati fuerint, 706 et seq. Cur quidam breves, alii prolixii sint, 845. Ob infirmitates aliquando breves faciebat, 845. Sermones præter ordinis consuetudinem habebat, 811, 836. Sermonum ejus censura, 710 et seqq. Sermones super Cantica, 153. In ore et sinu omnium, 382. Sententiae ex ejus scriptis selecte, 1569 et seqq. Quidam ejus vice scribebentes atiquando stilum acerius acuerunt, 345, 347. Bernardi ad Gertrndem, et Gertrudis ad Bernardum epistole suppositiæ, 126 n. G. regile, unalterate imp. Hispan., suffragia fratrum Cisterciensium concedit, 367 nono.

S. Bernardi infirmitates, 150, 180, 196, 212, 237, 265, 277, 288, 290, 732, 1418, 1422. Qualis tunc ejus cibus, 392. Febre laborat, 38, 93, 97, 126, 367 sexto. Rex de ejus valetudine sollicitus, 285. E morte convalescit, 97, 126. Mortem optat, 890. Apud suos in Clavaralle, 150, 151. Bernardi obitus ab aliis prenuntiatus, 344. Sibi imminentem presagit, 277. Mortem suam et suorum horret, 1357. Suorum animas fratrum ad celum evolasse cognoscit, 1127. Ejus parentes in ecclesia Divonensi sepulti, inde Claram-Vallim translati, 34 n. Cucullia ipsius apud S. Victorem Parisiensem, 362 n.

BERNARDUS, abbas S. Anastasi prope Romanum, 307 n. Ejus patientia et sollicitudo erga monachum indiciplinatum, 378, Fit summus pontifex Eugenius III, 178 n., 231 n., 232 n., 314 n., 316. De prefectura sibi imposta queritur, 314 et seq.

BERNARDUS, albus Grandis-Silvæ, 238, 339 n

BERNARDUS, abbas Tironiensis, 136 n.

BERNARDUS, legatus, 284 n.

BERNARDUS, episcopus Papiensis, 135.

BERNARDUS, Parvensis episcopus, 133.

BERNARDUS, ex episcopo Belllicensi Portarum prior, 155 n., 218. Episcopus Papiensis electus, 157 n. Homo Dei, 157. Directus Deo et hominibus, 157. Frequentes ejus ad S. Bernardum epistolæ, 156. Amicitia mutua, 156, 157.

BERNARDUS, Portarum prior, postea episcopus Dieusis, 156.

BERNARDUS, Portarum monachus, cardinalis, 155 n.

- BERNARDUS**, monachus Ambroniacensis, primus prior Carthusie Portarum, 153 n.
- BERNARDUS**, post Nantelnum prior Portarum, 156 n.
- BERNARDUS**, presbyter, 377.
- BERNERICUS**, abbas Bonae-Vallis, 200 n.
- BERTINI** (S.) monasterium S. Hugoni Cluniacensi commissum, 153 n. Florens eius status sub ipso, 153. Cluniacensi jugum executum, 153. Monachos S. Bertini ad perfectionem exxit S. Bernardus, 342 et seq.
- Belsuense monasterium ord. S. Benedicti, 127 n.
- Bethania, id est domus obedientia, 557.
- Bethlehem, locus nativitatis Christi predictus a propheta, 634. Iulus felicitas et gloria, 756. Bethlehem moralis expositio, 774, 775. Idem sonat ac *domus panis*, 757.
- Betphage, domus bucae appellatur, 556.
- Betunensi decanus a Bernardo summo pontifici commendatus, 275.
- Biblia Cisterciensium emendata, 692.
- Blasphemia est in Spiritum sanctum irremissibilis, nolle corriger levia peccata, 957.
- Bonae-Vallis monasterium in agro Carnutensi, 290. Arnoldus abbas, 290.
- Bonitas Dei in reparatione hominis, 930 et seq. In qua renda hominis salute, 788. In custodia angelorum, 862 et seq. Deus solus scipso melior esse non vult, quia non potest, 98.
- Hominis appetitus in summum bonum, 591 et seq. Bonum nosse et velle, perfecta religio, et religiosa perfectio, 915. Boni gustus est irritamentum desiderii et neentium amoris, 1027. Malum argumentum boni ex multitudine eritur, 316. Gratia ad volendum bonum necessaria, eaque duplex, 611. Piis omnia cooperantur in bonum, 1086. Bona bene facienda, 486. Bonum facientes impedit non securum, 341. Bonum melius appetentes non sunt impediendi, 100. Bonum melius semel propositum relinqui non debet, 99. Nemo nimis bonus, 97. Bonus non est qui melior esse non vult, 98. A bono majori, quod promissum est, ad minus descendit non potest sine apostasia, 510. Bonum opus vitiatum ex mala conscientia, 1314.
- Bonorum omnium auctor Deus, 1301. Bona cogitationes Deo ascribende, 1386. Bonorum operum gloria Deo ascribenda, 143, 151, 195, 486, 1303 et seq., 1429, 1454, 1560. Bona nostra, sive naturae, sive gratiae, Dei sunt, 108. Bonum abscondere magis utile est, quam ostendere, 727. Bona providentia coram Deo et hominibus, tribus modis, 1149. Bonorum abundantia in celo, 1117. Bona naturalia, spiritualia, eterna, 1115. Bona pura et media, 18, 20. Bona temporalia si amantur, illicita; si non amantur, licita; sed quovis modo periculosa, 370. Bona vita hujus omnia comparatione futurorum vana, 1056. Bona mundi et corporis vana et caduca, 111. Boni apparentis amor, 36. Bono alieno plus aliquando gaudendum quam suo, 1437.
- Bonum esse inter malos, virtus eximia, 1132. Bonis mali semper permisi, 380. In omni negotio validissimum argumentum ad faeiendam fidem rei dubiae, id semper melius esse, quod placet bonis, displicet malis, 318. Boni argumentum est placere bonis, non malis, 247. Boni malorum odii obnoxii, 291.
- BONVS-AMICVS**, canonicus Lingonensis, 163, 166.
- BONUS-MONS**, abbatia ord. Cisterc., 43.
- Brachia quibus Christus nos est amplexatus, et quibus eum amplexamus, 890.
- Braina, oppidum ad Axonom, 251 n.
- BRICCIUS**, sancti Martini successor, 1054.
- BRICINDE** (S.) nativitatis locus Fochari villa, 682.
- Britannia virorum fortium secunda, 373.
- Brueria-episcopi, silva, 375.
- BRUNO**, Colonensis archiep. electus, vite sua deformatum litteris S. Bernardo aperit, 26. Archiepiscopus, 16 n., 27, 28, 101 n. Moritur an., 1136. Barii in Italia sepe litur, 23 n.
- BRUNO**, abbas Clara-Vallis, 273.
- BRUNO**, monachus Clara-Vallensis, 163. S. Bernardi in Italia socius, 150. Multorum in Sicilia discipulorum pater, 150 n. Bernardi comes individuus, multarum pater animarum, 197.
- Brutus spiritus non vivit nisi quandiu vivificat, 108, Bruta non merentur, 1551.
- Bulencuria abbatia, canonicos conversos et mulieres habens, deficiente disciplina, Cisterciensi Ordini tradita, 383 et seqq.
- BURCHARDUS**, Meldensis episcopus, 460, 461.
- BURCHARDUS**, abbas Balernensis, 151.
- Burdini temeritas, 202.
- Borgundia a Francia distincta, 308 n.
- Busaum monasterium ord. Cisterc. ab Ermengarde fundatum, 125 n.

C

- Cadumenses monachi Innocentium agnoscunt papam, 136.
- Gacitatis causa, veritatis contemptus, 36. Ejus effectus, 36. Est prae cognoscendum Deum, nec amantium, 36. Calibatus professio in Ecclesie ministris, 493. Subiacorum, 193 n., 194.
- Carlebs religiosorum vita coelestis et angelica, 1161.
- Carin oblatio reprobata, 1349.
- Caladria monasterium Cisterc. quando constructum, 63 n. Ibi degunt trecenti fere monachi, 63 n. Datur Guidoni abbatu de Tibus-Fontibus, 64 n.
- Caligo seu tenebra ex ira et molliori affectu, 424.
- Calix daemoniorum, 12.
- CALINTUS** papa II, 173 n. S. Norbertum Bartholomaeo Laudunensi episcopo commendat, 385.
- Camaldulences seu Camaudulenses Innocentio adhaerent, 136.
- Cancellarii unde dicti, 1459. Cancellarius bonus papae necessarius, 273. Excellentiae titulo compellatus, 292. Ejus in curia Romana auctoritas, 291. Cancellarii ex officio semper pietatis possunt incumbere lucris, 291.
- Cancelli, angustiores fenestrae, 1459.
- Candelabra in templis ad instar arborum, 539.
- Candor sapientie sedes, 1351. Candores varii, 1514.
- Canones servandi, 434 et seq. Quatenus dispensatio licita, IV. Dispensatio.
- Canonici regulares fratres ab externis dicti, 229. Canonici regulares Sparnaci consilio Bernardi et Guidonis ejus fratris instituti, 102 n. Canonici regulares de Aldicerte, 13. Canonici regulares de Larzicerte, 51. Canonici regulares licite transire possunt ad monachos, 14. Canonici regulares incorrigibilis incarcerated, 106 n.
- Canticorum Scriptura varia, 1268. Cantica cantorum panis splendidus et sapidus, 1267. Cantici cantorum dignitas et suavitatis, 1270. Item soliditas et efficacia, 1500. Nil nisi amorem spiritali, 1545. Scopus, 1269. Ille liber non nisi solriis mentibus et auribus credendus, 1267, 1473. Illum explicare solius Dei est, 1208. Ut pote non humano ingenio, sed Spiritus arte compositus est, 1268. Ad hunc intelligentium phantasma deponenda, 1448. Cantica graduum unde vocentur, 1269. Cantica sua religiosis convenient, 1269 et seq.
- Cantus ecclesiasticus qualis esse debeat, 357. Non est levis jactura gratia spiritalis, lenitate cantus abduci ab utilitate sensus, 357. Zelus Cisterciensium pro cantu, 693 et seq.
- Capella monast. ord. S. Bened., 293.
- Capellanis papae honor habendus, 444.
- Capitula generalia apud nigros monachos ab Innocentio II, instituta, 97 n., 397 n., 398. Primum Suessione celebratum, 97 n. In his que tractanda, 97. Capitulum generale Cisterciensium, 1136 n. Capitulum Premonstraten- sum, 252.
- Capra cervique, camporum angelos designant, 1446.
- Captivitas Israëlitarum sub Pharaone, typus captivitatis nostre sub diabolo, 1252.
- Capua capta a Rogerio, 173.
- Caput sursum habere, cor deorsum, turpe est homini, 1109.
- Cara-Vallis monasterium ord. Cist. prope Mediolanum, 142 n., 273 n.
- Carcer durus. monasterium, 211. Carceri mancipandae sanctorum incorrigibilis, 106 n.
- CARDINALIS** excellentiae titulo compellati, 35 n. Et sanctitatis, 35 n., 232. Sunt Roma oculi, 241. Ex toto orbe eligendi, et quales, 439. Rogans exclaudendos, 439. Probatos eligere oportet, non prolabendos, 439. Quales esse debeant, 440. Ante episcopos nominati, 232. Fratres applicati, 55 n., 187. Eorum est consilio et auxilio assistere summo Pontifici, 233. Cardinalium defunctorum res ad ecclesiam pertinent, 201.
- Cari-Locus monasterium ord. Cist. 190 n., 692.
- Carnotensis conventus pro sacra expeditione, 258, 229.
- Carnotensis conventus ad conferendum auxilium Ecclesiae orientali, 329.
- Caro est tabernaculum, 854. Carnis deliciae, spiritus corruptela, 6. Caro quatenus diligenda, 854. Carnis cura poenitentiae contraria, 367. Studiis spiritualibus relictis ad carnalia concertia indignum, 1396 et seqq. Carnis cura monacho indigna, 1379. Caro service debet spiritui, non spiritus carni, 1131. Caro domesticus hostis valde timendus, 942. Nullus vicinior hostis, 758. Caro nostra, Eva nostra, 1027. Laqueus et hostis, 892. Carnem merito sentit rebellum anima Deo rebellis, 552. Carni quod molestum, id melius et utilius eligendum, 782. Carnis mortificatio

non minus proficit ipsi carni, quam spiritui, 943. Est genus martyrii, 1379. *V. Mortificatio.* Carnem vero amant qui eam mortificant, 855. Carnis maceratio occulte, licetiose, et discrete fieri debet, 1168 et seqq. Carnis voluptas malum est; bonum vero afflictio, 782. Carnis infirmitas robor spiritus auget, et e contra, 1374. Carnis deliciis renuntiare initio grave, postea suave, 917 et seqq. Carnis fragilitas religiosis non curanda, 370. Carni dediti præstringuntur, 834. *V. Corpus.*

Carnium esus in grangiis Cisterciensium prohibitus, 203 n.

Carnales qui, 934. Carnales animæ mulierum nomine designata, 1103. Ordine prepostero gradium querunt, 1123. Iis non sapit Christus, 12. Caro non percipit ea quae Dei sunt, 111 et seqq. Carnales spem futurorum rident, 1231. Carnales, et spirituales, Ecclesie duo litera, 842. Carnalibus consolationibus spirituales, sociari nequeunt, 12, 369. Carnalis homo semper in pena, 857. Carnaliter viventes mortui sunt, 899 et seqq. Carnalis affectus vino similis, 1291. Carnalis erga Christum amor describitur, 1328.

CAROLUS, Emmanuel, Sabaudiae dux, 139 n.

Carracetnsibus monachis monasterium Tholdanos ab Elvira infante subditum, 283 n.

Carthusiani Sancti appellant, 28, 247. Eorum quies sancta, 28. Iuge silentium, 28. Cartusienses ut sancto suscipit S. Bernardus, 217. Cartusienses in Daniam dirigit Petrus Cellensis, 348 n. Cartusienses opponunt se Gratiopolitanæ electioni, 347. Nullus apostata sine satisfactione ab iis receptus, 264. Cartusiensem epistolis proficit Bernardus, 28. Ecum quietem litteris suis interrumpere timet, 28.

Case-Dei monachis fraternitate conjungitur Ludovicus Junior rev, 54 n. Ei-dem Faberniacense cenobium reformandum committitur, 330 n.

Case-Marii monasterium ord. S. Benedicti Cisterciensi adunatum, 314 n., 381.

Casamentum quid, 51 n.

Caselensis urbs in Ilibernia, 679.

Castitas virtus angelica, 1362. Castitas sine charitate, lampas sine oleo, 465. Castitas quintuplex, 1243. Castitas per lunæ plenitudinem designata, 1212. Castitas custodia deficitis, 747. In deficitis periclitavit, 493. Castitas prædicatio est vox turritis, 1470. Castitas commendatio, 464 et seqq.

Castrum spirituale tripli apparatu ad sui custodiām indiget, 1074. Castrum animæ quam multipliciter impugnatur, et quibus armis propugnetur, 1024 et seqq. Castri spiritualis proditio cavaenda, 1074. Quomodo, 1075. Proditoris quinam, 1075. Castelli mystica explicatio, 997. Castrum Christi Clara-Vallis, 1075.

Casus pircrum et impiorum quid differant, 830.

Catalauneus Ecclesie pastorem præfici non sinit Ludovicus junior, 203.

Cathedra pestilentiae quatuor pedes, et quis in ea sedeat, 1199.

Catholicons falsus plus nocet, quam verus haereticus, 1492. Catholica, *V. Ecclesia.*

CATHOLICUS discipulus S. Malachiae, 688.

Catinensis electi causa episcopo Lemovicensi commissa, 304. An Caturicensis, 304 n.

Cauda hostiæ peccaverantiam designat, 161.

Cause brevi decedæ, præsentim pauperum et viduorum, 415. *V. Lites.*

Caziacense monast. ord. S. Benedicti, 262 n.

Cedar, tenebra, 1353.

Cedrus lignum imputribile, odoriferum, altæque præceritatis, 1426.

Cella triplex, discipline, natura, et gratia, 1214 et seqq., 1340. Cella vinaria, aromatica, unguentaria, 1340. Earum differentia, 1341. Introductio in cellam vinaria, 143, 1436. Celle parvula extra cœnobium, aliquando Synagogæ Satanæ, 253. Cella Clari-Montis, 34 n.

Cellarium tropologicum quid, 1370.

Celsitudinis titulus regibus attributus, 203, 257, 289, 371. Non est quod laudiatum celsitudo, ubi sollicitudo major, 118, *V. Dignitas.*

CELSUS, Hiberne episcopus, 661. Archiepiscopus, 667, 672. Moriens baculum suum Malachite successuro mittit, 668.

Centoplum monachorum quale, 807 n.

Centoplum paupertati promissum, 370. Centoplum in hac vita promissum, quid, 488.

Centurionis evangelici buntitas, 350. Commendatur, 474. Ejus fides ex auditu, 4367.

Certantibus se nobis Christus proponit exemplum et præmium, 1430.

Charitas per solis splendorem designata, 1212. Item per risum, 1216. Vino comparata, 1235, 1453. Charitas elogium, 560. Est optimum charisina, 1372. Charitas perfecta, desideri fructus, 36. Visio est, 1556. Est Deus, et Dei donum, 30, 599. In Deo non est qualitas, sed substantia, secus in creatura, 599. Charitas est vita fidei, 899. Sola charitas lex est convertens animas, 29, 599. Et immaculata, 30. Quomodo lex Domini dicitur, 30. Ipsa sibi lex, 30. Charitas lex quam sit suavis, 600. Timorem servorum temperat, cupiditatem mercenariorum ordinat, 600. Ejus jugum suave, 30.

Vera charitas indoles et officium, 8. Vis et natura, 76, 149, 1063. *Cuc fortis ut mors,* 466. Charitas perfecta solum sit quod summum est, 833. Vera charitatis effectus, 17. Charitas non quiescit nisi effectus sequatur, 228. Omnia reddi levia, 31. Omnia condit amara, 1217. Charitatis negotium vera requies, 97. Non est quo se immisceat vanitas, ubi totum occupat charitas, 1392. Charitas unitatem in Trinitate conservat, 30. Est amicitia mater, 29. Charitate fratres dicimur, 213. Eadem meritis alienis participamus, 530. Charitatis lacryme, 1467. Charitas ad lacrymas et litteras inops non est, 191. Charitatem habe, et fac quidquid vis, 217. Charitatis virtute indutus hostibus terribilis, 1212.

Charitas, oculus simplex, 219. Animæ sensus, 1234. Virtus fructus, 1474. Charitas astas, timor hiems, 1467. Charitas duplex in actu et in affectu, 1438. Charitas triplex, 1181. Quadruplex, 1213. Vera et sincera quæ, 29. Charitas ampla, 1364. Charitatis præceptum in lege de actuali debet intelligi, 1438. Non excludendo tamen omnem affectum, 1437 n. Charitatis affectualis præceptum in hac vita nequit impleri, 1438. Charitatis perfectio homini non competit in hac vita, ne quidem martyribus, 596. Charitatis status in patria, 32 et seqq. Charitati subiectum S. Benedicti Regula, 219 et seqq. Et omnes regalæ, 502. Ejus causa pietatis opera aliquando intermittenda, 1439. Charitatis negotia non sunt interturbanda, 94. Charitas omni sollicitudine servanda, 221. Charitas cum infidelitate esse non potest, 467. Semel habita potest amitti, 467. Daemon in oppugnanda fide frustratus, charitatem aggreditur, 220. Charitate nos allicit Deus, 721. Sive charitate nihil prorsus reliqua virtutes, 465. Charitas a seipso incipit, 411. Semper habet quæ sua sunt, ei ideo non querit, 1321. Ille nunquam sine timore et cupiditate, 31. In prelato quomodo recte ordinanda, 1436. Charitas Ecclesiæ in Synagogam, 1545. Mirè erga proximum charitatis exempla, 78. Charitas proximi tripleiter exercetur, 1220. Charitas imperitorum prepostera in aliis, 1321. Charitati contrarium est, sultrahere aliis utilia, 1436. Antithesis eorum qui charitate, et cui cupido trahuntur, 579. *V. Amor, Dilectio.*

Cherubin plenitudo scientie dicuntur, 1324. Ut scribendum hoc nomen, 946 n.

Christianus a Christo separatus, fit monstrum, 813. Ejus gloria Crucifixo conformari, 1352. Christiani gloria in cruce Domini, 133. Christianorum adoptio, 905. Christianorum in hebdomada sancta religio et pietas, 881, 890. Eorum abusus in festis paschalibus, 893. Christiano, ipsique Christi persecutio nunquam deest, 953. Christianis quantum incumbat amoris debitum, 590 et seq. *V. Amor.*

CHRISTIANUS, abbas Mellifontis, 312 n., 664, 674, 680. Missus ad S. Malachium a S. Bernardo, 323.

CHRISTIANUS episcopus, frater S. Malachiae, 672.

CHRISTUS et Maria varie figurati, 738. Scripturarum in præsignandis Christi mysteriis consonantia, 710. Christum diversis rebus diversis ex causis figurari non est inconveniens, 738. Christi typus Moyses, 907. Elias, 916. Elizeus mortuum resuscitans, 1313. Christus Salomon verus, 1360. Solomon, Ecclesiastes, et Idithun, 800, 1184. Christus liber signatus sigillis septeni, 896 et seq. Columba testimonium de Christo, 799. Christus a hæc Angelo cur simphicter Sanctum dicatur, 751. Christi varia nomina, 1186 et seq. Horum nominum expositio, 791 et seq. Jesu nomen per excellentiæ ei competit, 747. Christi nomen effusum in onus gentes, 1310. Gabriel fortitudine Dei dicunt nuncupative. Christus substantive, 733. Christus radix David, 896. Flos campi, 1429. Cur non horti, 722. Flos horti, campi, et thalamii, 1430. Fructus benedictus, 745 et seq. Arbor mystica, 969. Mons allegoricæ, 1152. Mons coagulatus el pinguis, 1152. Murus et antemurale, 1074. Ovi et api comparatus, 722. Christus aeternitas, charitas, virtus, et sapientia est, 37. Factus nobis sapientia, justitia, sanctificatio, redemptio, 1333, 1336. Venit ut Deus, ut sponsus, ut agnus, 986. Virgo. Virginis filius, virginumque sponsus, 1369. Christus sponsus quomodo transilient montes et colles, 1449. Christus via, 620. Via in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio, 914. Rex ubique, 1184. Seductor pius, 897. Fons omnis san-

etitatis, 787. Nostræ salutis auctor, 986. Salvator et medieus, 771 *et seq.* In Christo Salvatore tria consideranda, 772. Christus salvator a fidelibus undeque reverendus, 785. Christum esse mediatorem omnia testantur, 785. Christus prophetæ sensus, 110. Christi humanitas in argento, divinitas in auro intelligitur, 727. Christus quomodo niger et formosus, 1332. Christus foris deformis, intus formosus, 1367. Factus niger ut nos candidos faciat, 1366 *et seq.*

Christus incarnatus, ut nos liberaret, 630. In ejus incarnatione tria consideranda, 636. Christus carnem suscepit, in qua pati posset, 1153. Novitiorum error de ejus carne, 451. Ejus carnem in virgine ex nihilo creatam fuisse opinati sunt nonnulli, 978. In eo substantia triplex, persona unica, 453, 761. Christus Patri consualtus, 717. Christus ex Patre, in Patre, cum Patre, a Patre, pro Patre, sub Patre, 950, *et seq.* Christi divinitatem probant ejus miracula, prophetarum oracula, et vox paterna, 553. Christus loquens de se secundum divinitatem, non *Filius*, vel *Filius hominis*: sed *ego*, vel *me* ponere consuevit, 363. Christi caput Deitas, pedes humanitas, 1210. Leva humanitas, dextera divinitas, 1036. Parvum antiquorum desideria erga Christum nasciturnum, 773. Tempus Christi adventus angelis incognitum, 634. I. Adventus. Ejus conceptio nostram reformat, 931. Ei soli reservata sanctitas conceptionis, 171. Ilujus conceptionis modus Deo tantum notus et Deiparum, 751. Christi generatio et Mariae assumptionis inenarrabilis, 996. Christi de celo descensus Mariæ assumptionis mirabilior, 1003.

Christi nativitas miranda, 735. In Christi nativitate videre est majestatem in humilitate, virtutem in infirmitate, et in homine Deum, 774. Christi nativitas dies redemptoris nove, reparacionis antique, felicitatis aeternae, 758. Nativitatis locus expenditur, 774. Nocte natus docet ostentatione fugiendum, 782. Hic natus doceat eligenda que carni sunt molesta, 782. Nativitate sua paupertatem fecit pretiosam, 737. Christus in sua nativitate divites negligit, 783. Humilitas in nativitate, 767. Remedia ex Christi nativitate allata, 765 *et seq.* A Christo nota quae nobis utilitas percipienda, 748. Fiducia quanta homini in Christo nascente concepienda, 777 *et seq.* Christi nativitatis fructus triplex, 756. In quibus nascatur, 775. Sic quotidie immatur, sic quotidie nascitur, 773. Ejus nativitas debet semper nova videri, 773. Christus parvulus factus facile placari posse indicat, 797. Christi vagitus et lacrymae quam dissimiles a lacrymis aliorum infans, 782. Voluptatum fugam docent, 782. Item pudorem, dolorem, timorem inveniunt, 783 *et seq.* Christus in præsepio hominibus tanquam fenni jumentis appositus, 1396. Stabulum vanitatem mundi daunat, 782.

Christus cur circumcidit voluerit, 804 *et seq.* Circumcisus propter quod natus et passus, 791. Ut caput circumcisio nem pro membris suscepit, 793. Christi circumcisio veritatem humanitatis sumptus probat, 789. Christi humilitas in circumcisione, 788. Quid nos deceat, 1183. In ea aliquid amandum, aliquid admirandum, aliquid imitandum, 792. Christus circumcisus cur Salvator appellatus, 791. Christi in templo oblati et in cruce collatio, 962. Christus Magis apparuit paucis post nativitatem diebus, 801. Christi triples apparitiones una die, 799, 801. In prima verus homo, in secunda Filius Dei, in tertia verus Deus innotuit, 803, 799. Christus endem die baptizatus, quo a Magis adoratus, 798. Christus baptizatus cum annos ferme triginta egisset in carne, 801. Christi baptizari volentis humilitas, 798. Ejus humilitas in baptismō, 804 *et seq.* In baptismō aquas lavandis hominibus abluit, 798.

Christus quibus virtutibus nos redemit, 978. Humilitas virtus Christi, 570, 880. Christus perfecte humilis, 1416. Factus dilectus in humilitate, 1510. Ejus gloria in sola humilitate, 468. Haec humilitas nostram confundit vanitatem, 799. Imitanda, 970. Christi exinanitio usque ad carnem, ad cruentum, ad mortem, 1296. Christi minoratio fuit mera miseratione, 1325. Christi mira obedientia, 1325. Christus parentibus subditus, 794. Christi pauperitas, 903. Mansuetudo, 1336. Ab iniiciis testimonium habet misericordiae, 980. Christi benignitas et misericordia quanta, 796 *et seq.* Familiaris parabola commendata, 703 *et seq.* Christi misericordia, ei potentia semper meditandæ, 587. Christus nunc prior ad misericordiam, quam ad iudicium, 722. Christi misericordia et justitia, 913. Christi justitia nostra est, 633. Christus solus innocens, 1151. Christus absque peccato, 1370. Christi amor pro nobis, 915. Summa Christi dignatio, et Marie dignitas, 735. Christus in majori etate manifesta virtutum dedit exempla, in infancia vero figuris velata, 792.

Christus fecit et docuit, 1024. Facta ejus omnia non sine mysterio, 882, 918. Ejus actiones nobis sunt obedientiæ documenta, 562. Christi et operum ejus duplex pul-

chritudo, interior et exterior, 807 *et seq.* Ejus opera exterioris considerata minus capaces animos pascunt, 807. Christi vita nostram instruit, 931. Conversatio in terris est quasi aurora, 1389. Christus in domo Marthæ et Marie pascetur inter lilia, 1314. Christi umbra desiderabilis, 1433. Christi umbra, caro ejus, 1328. Christi umbra, caro ejus et fides, 1433. Christi verba aliis dulcia, aliis dura sunt, 1096. Christus diversimede omnibus praescens et manifestus, 1052. Communicatio idiomaticum in Christo, 354. Christi scientia experimentalis, 563, 1457. Fiduciam in nobis augere dehet, 563. Diem judicis nescivit scientia experimentalis, 563. Quomodo difficult misericordiam, 562. Ejus libertas in moderandis actionibus corporis sui, 889. Triplex libertate prædictus, 606. Christus suum deseruit consilium, ut ex hono fieret melius, 904. Septiformis Spiritus in Christo, 977. Christi unitio, 813. Christus rogavit se clarificari a Patre, non ut supplex, 1333. Humanæ affectiones et sensus corporis in Christo, 1457. Affectiones quatuor in Christo ordinatae ab utero, 1184. Christus flevisse legitur risisse nunquam, 728. Christi infirmitates ex nobis, 1532. Christi tentationes quatuor, 868. Tribus tentationibus diabolus Christum aggressus est, 387.

Christi oratio et sudor in horto, 883. Cur ab angelo confortari voluerit, 1062. Christi mors non ex justitia, sed ex misericordia, non tamen contra justitiam, 553. Ex mero amore, 831. Spontanea, 781, 883, 1134. Christi charitas in passione, 885, 887 *et seq.* Christi in passione misericordia, 887 *et seq.* Humilitas, 885, 888. Patientia, 885, 887 *et seq.* In vita passivam habuit actionem, in morte activam passionem sustinuit, 888. Quanta pro nobis passus, 1297. Cur tam laboriosum nos liberandum modum suscepit, cum sola ejus voluntas sufficeret, 634 *et seq.*, 1296 *et seq.* Christi passio nostrum meretur amorem, 114. Magnum amoris incentivum, 586. Christus speculum patientiæ, et premium patientis, 1430. Christi infirmitas non mitus nobis profuit, quam majestas, 555. Ejus vita et mors nobis necessaria, 552. Christi solius passio nobis sufficit, 883. Etiam peccato offendientium delendo sufficiens fuit, 655. Mors Christi una cur prosperit pluribus, 553, 554 *et seq.* Christi passionis vis et efficacia, 884. Una sua morte duplice nostræ medelam attulit, 553. Hac mors hostes nostros debellat, 932. Triplex peccati genus expugnat, originale, personale, et singulare, 886. Expugnat concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, et surperbiæ vite, 886. Christi passioni tribuitur remissio peccatorum, resurrectioni justificatio, ascensioni glorificatio, 972. Christi mors a morte, vita ab errore, gratia a peccato nos liberavit, 555. Mors Christi inutilis sine Spiritu sancti effusione, 114. Quomodo placuerit Deo Patri, 655. Christo descendere de cruce non fuit magis difficile, quam a clauso exire monumento, 894. Christi perseverantia in Cruce, 893. Ei diabolus frustra insidiatur, 893. Christi mors dilata, ut nos vita instrueret, 554. Lateris dextri in Christo aperti mysterium, 844. Christi vulnera, victoria signa, 1016. Sunt petrae foramina, 1475. Habitatio secura, 1475.

Christus passionem et resurrectionem suam meditantes sedulus adest et libens, 587. Tria in Christi passione consideranda, opus, modus, et causa, 884. Christi mortis magis quam vita recordatio ad pietatem nos movet, 552. Qui non possunt rimari arcana Dei, Sanctorum gloriam et Christi passionem considerent, 1489. Christi crux in quatuor consisti, 884. Christi triduum moraliter, 895. Verbum in triduo mortis Christi a corpore et anima non separatum, 434. Christus descendens in inferos quid egerit, 1036. Christus in sepulcro quomodo mystice ungenitus, 900. Christus cur noluerit suum corpus mortuum ungi, 1211, 1360. Christus post resurrectionem suam impossibilis, 1154. Ejus resurrectione nobis exigit, transitum ad meliorem vitam, 897. Ante passionem suam septem nobis dedit purgationes, post resurrectionem septem refectiones, 903. Spiritus sancti septem dona, septem Christi apparitionibus applicata, 905, 1212. Christi ascensio non differendental, 1353. Christi variae ascensiones, 920 *et seq.* Christi descensus et ascensus triplex, 1192. A nobis quo modo imitandus, 1192. Christi discessum cur agre ferrent Apostoli, 915. I. Ascensio. Christo praesente cur Apostoli recipere non potuerint spirituum sanctum, 915, 926.

Christus et beati non amplius passionibus obnoxii, non tamen misericordie expertes, 1155 *et seq.* Christi majestas in gloria 767. Christus in gloria an pascetur inter lilia, 1319. Session ad dextram Patris quid, 1335. Ei propria, 1336. Christus in exilio mansuetus et amabilis, in iudicio justus et terribilis, in regno gloriosus et admirabilis, 800. Deus iudicandi potestatem dedit Filio ut homini, et quare, 1324. Christus ut Filius hominis hereditat terram,

ut dominus subjicit, ut conditor administrat, ut sponsus communicat, 1468. Orbis universus Christi dominium jure creationis, merito redemptionis, et dono Patris, 426. Hinc ab omnibus creaturis agnitus, 912 *et seq.* Glorificatio ad Jordanem, in monte Thabor, et in celis, 1535. Christus excellenter filius per gratiam, 1433. Christus ut homo major angelis, 1526. *V.* Angelus. Priors in humiliata videundis quam in gloria, 944. Ejus gloriam plures quam crucem desiderant, 1330 *et seq.* Cur mundanam gloriam admiserit, 882. Christi visio apud Iesuam diversa, 951. Christum peperit Synagoga matris officio, sed abiecit non matris affectu, 776. Christus quomodo regnat in domo Jacob in aeternum, 749. Christo quomodo data sedes David, cum in Jerusalem non regnaverit, 749 *et seq.* Christi processio duplex, 959. De Christi humanitate quam de divinitate loqui promptius, 1533.

Christus dilexit nos dulciter, sapienter, fortiter, 1326. Christi dignatio in reparacione hominum, 1175. Christi dignatio in animam quanta, et quantum inde amandus, 808. Christus quanta pro nobis vilit, tanto nobis sit charior, 796. Christus fons vita ad nos, 1013. Omnis sanctitatis fons, 787. Christus totus homini datus, totus in usus eius expensis, 793. Christus pro hominibus Deo satisfecit, 632. Christi tota dispensatio, quam exhibuit in carne, est medicina salutis, 903. Christi virtus et scientia in opere redēptionis abscondita, 1190. Christus duos hominis hostes, peccatum et mortem profligavit, 777. Christi justitia hominibus profuit, sicut Adae iniustia obfuit, 652. Innovatio triplex nobis per Christum praestita, 729. A peccatis nos lavit, non ut aqua diluens et retinet sordes, sed ut sol desiccans et retinet puritatem, 552. Vinum et oleum infundit vulneribus nostris, 1317. Similitudinem Dei in homine reformavit, 615. Idque ei congruebat, 616. Christi humana misericordia quomodo nobis necessaria, 361. Humanitas fidem instruit, spem roborat, ascendit charitatem, 796. Christi pro nobis labores frustrari quam Deo molestum, 783. Terris intulit magisterium discipline coelestis, 1362. Se nobis certantibus exemplum proponit et premium, 1430. Canusa, virtus, fructus, et forma martyrii, 1369. Christi insignes victoriae, 892. Christus nobis promeruit celi ascensum, 1151. Habet potestatem et voluntatem dimittendi peccata, 553, 555. Homo secure se credit Christo, qui salvare eum velit, neverit, et possit, 1327. Christus plus amandus ob opus redēptionis, quam creationis, 1326. Scientiae desiderium a protoplastis usurpatum quomodo expiavit, 564. Ipse in omnes effusus, 1310.

Christus imitandus, 728, 889. Christum quidam non sequuntur, sed fugiunt; quidam non sequuntur, sed praecunt; quidam sequuntur, sed non assequuntur; quidam sequuntur et consequuntur, 1194 *et seq.* Christi suavitatis attrahit omnes, 1024, 1382. Quam indignum non currere post Christum, et quibus motivis ad hunc cursum excitemur, 1336 *et seq.* Christo vivendum, 149. Dignus morte qui Christo recusat vivere, 1326. Christus paracletus, 1062. Christi onus quam leve, 73 *et seq.* Quamvis premeret videatur, portandum, 839 *et seq.* Christum gestare, non onerari, sed honorari est, 840. Christus apprehenditur, non legendo, sed ipsum sequendo, 110. Christo quomodo sedes paranda, 724. Non amat cor titubans, sed stabile, 775. Nihil sicut nisi nostram salutem, 370. Nostros prefectus amat ut suos, 1484. Cur petit a nobis, 815. Christus quibusdam nondum natus, quidusdam nondum passus, quibusdam nondum resurrexit, quibusdam nondum ascensit, quibusdam nondum misit Spiritum sanctum, 1179 *et seq.* Tandem vivit in nobis, quandiu fides vivit, 899. Christi regnum, anima, 750. Christus anime doctrina et moribus apostolorum non induit insidere non potest, 1361. Christum sequenti nihil timendum, 110. Christus qualis erga se sequentes, 1382. Eum ubique se quitor fides nostra, 1544. Digne tangit fides jam glorificatum, 1369.

Christo uniuntur omnia unitato substantiali, personali, spirituali, sacramentali, 1152. Mysticum corpus plusquam verum dilexit, 1211, 1300. Christo capiti colterendum, 814 *et seq.* Homo a Christo separatus fit monstrum, 815. Christus despontat sibi Ecclesiam, 1252. Christus amore sponsae etiam Synagogam sibi despontare paratus, 1343. Christus sponsae sue, id est Ecclesie, vindicta futurus, 134. Ecclesiae amor constans in Christum, 1344. Christus quibusdam longe, quibusdam prope, 138. Christi nuptiae cum anima, 808. Christo protectore nihil timendum, 841 *et seq.* Christo secure se credit homo, qui salvare eum velit, neverit, et possit, 1327. Christus persecutions patitur a falsis Christianis, presertim a sacerdotibus et detractoribus, 956 *et seq.* *V.* Verbum.

CHYSOGONUS cardinalis, 150.

Cibi angelorum et hominum discrimen, 1449. Cibus ani-

mae triplex juxta tres status, 36. Cibi spiritualis condimentum, sapientia, 1088. Ciborum observatores monachi notantur, 1378, 1379 *et seq.* Ciborum condimenta nimis in monachis praestringuntur, 533. Cibi viles exercitio et labore redduntur suaves, 6, 7. Satie est monachus ad omne ciborum condimentum sal cum fame, 6. Cibi Cisterciensium quales, 6. Olius, 2.

Circenus impiorum in res creatas, 392.

Circumeisio quid nos doceat, 793. Superfluitatis et peccati indicium, 792. Cur octava die fieret, 791. In ea sit parte, ubi plus viget concupiscentia, 791. Circumeisio cultellus originalis culpe rubiginem eradecbat, 891. Circumcisio antiqua praeceptum, 791. Circumcisio nostra moralis que, 790. Circumcidere non membra unico, sed toto corpore indigemus, 798. Circumcisio Christi. *V.* Christus.

Circumspectio triplex necessaria, erga homines, angelos, et Deum, 871 *et seq.*

Cistercienses Cistellenses dicti, 136 n. Eorum primigenius fervor, 266. Vita, 3, 387 *et seq.*, 391, 393 *et seq.* Eos imitari utilius, quam evangelium recitare, 387. Sanctos vocat Petrus Venerabilis, 223. Quales locos elegierint, 312. Valles humidas et male sanas, 392. Eorum obedientia, 397. Victor qualis, 391. Cibi, 2, 6, 397. A piscibus, ovis, et abdomine preterquam in itinere abstinebant, 6. Eorum potus, 397. Vinnia raro bibebant, 6 n., 1068. Medicamina in usi, 360. Disciplinarum usus apud eos, 392. Vigilia nocturna quam prolixa, 1301. Zelus praecantu, 693 *et seq.* Biblia emendata, 692. Tempore missis Missam intermittebant, 1439 n. Eorum silentium, 1373. An continuum, 220. Sermo rarior, 1483. Colloquia, 1118 n., 1120. Cisterciensium vtilis habitus, 1127 n. Vester rusticane, 3. Interalulas non gerebant, 6 n. Semicinctiis, et tuniciis, non togis utebantur, 714. Tunicae eorum pellicis Cluniacensium opposita, 2. Floccatas cucullas rejeicunt, 5 n. Floccorum odium habent innatum, 6 n. Eorum encolla et tunica albae, 221. Album colorem cur praeterierit nigro, 221, 222. Urbanus II. Roberto abbate Molismum remisso, socios ejus in Cisterciensi eremae manere permittit, 391. Cisterciensem ordinem aliis cura praeulerit S. Bernardus, 330. Cisterciensis ordo crescit in Dania, 343 n. Alpenses monachi ipsi adjunguntur, 147. Item Saviniacum monasterium cum aliis tringita, 136 n. Item duodecim monachi B. M. Eboracensis, 99 n. Ante Bernardi Mediolanum adventum nulli Cistercienses tunc ibi erant, 142. Cistercienses militem Templi in monachum recipere renunt, 260. Eorum monasteria omnia B. Marie dicata, 89. Cisterciensum capitulum generale, 1156 n. Se ejus precibus commendat Petrus Venerabilis, 347. Specialis de eo et de suis in eis memoria, 348. Cistercienses abates nisi pro filio ad concilium vocari non possunt, 319. Unde eligi non debeant 320. Innocentie adherunt, 136. Cistercienses ab animalium cura dissuadet Eugenius III, 267. Ad societatem suffragiorum Ludovicum Crassum admittunt, 53. Item episcopum Parisiensem, 63. A decimis exempti, 211 n., 320. Cum Praemonstratensibus paciscentur de non adificantis prope se invicem monasterii et grangiis, 250 n.

Civitatis custodia trifaria, 1537.

Clamor et virtus sanguinis Christi, 22.

Clamor in auribus Dei est desiderium vehemens, 873.

Clara-Vallis seu Cara-Vallis prope Mediolanum, 142 n.

Clara-Fontanense monasterium ord. Premonstr. 338 n.

CLARE-VALLIS elogium, 380, 395 *et seq.* Castrum est Christi, 1075. Locus voluntatis, 315. Clara-Vallis et Jerusalem comparatio, 64,

Clarae-Vallensium elogium, 713, 714, 1158 *et seq.* Eorum vita ex omni parte prima Salvatoris scholae respondens, 1128. Admirabilis, 387 *et seq.*, 395 *et seq.* Amor pro cruce, 1063. Quales in choro, 395 *et seq.* In labore manuum, 396. Ad mensam, 397. Eorum obedientia, 397, 872. Irreprehensibilis conversatio, 872. Unanimitas, 1372. Eorum panis ex ave, 6 n. Alutus suo labore pauperes, 833. Eos imitari utilius, quam Evangelium recitare, 387. Clarae-Vallensium animas ad celum evolasse cognoscit S. Bernardus, 1127. Clarae-Vallensium multi imperfecti, 916. Quidam indisciplinati, 147 n.

Clarificari se a Patre rogavit Christus non ut supplex, 1533. Clarificatio mutua inter Patrem et Filium, 1533.

Claramariscus monasterium ord. Cist. 178 n., 341 n.

Clastrum monachorum, Dei templum, 1241. Paradisus, 1177. Quomodo in eo sit conversationalum, 92. Clastra vanis ornata picturis improphantr, 539 *et seq.*

Claves Christi Petro date que, 1508.

CLEMENS (S.) genere nobilis, optimus sui temporis philosophus, 1056.

Clementia zelus temperandus, 238. In ea observanda modus, locus et tempus, 421.

Clericalis coronae insignia, 82. Iniqua clericalis digni-

tatis existimatio, 82. *J.* Beneficia, Ecclesia, Episcops, Dignitates, Papa.

Clericis dignitates ecclesiasticas rogans excludendus 39. Graxiter delinquentes habitus et habendis privandus, 160. Clerici debent vivere de altari pre monachis, 355. Clericorum vita notantur, 1393. Ambitus, 753. Simul cum avaritia, 472. Incontinentia, 493. Luxus, 838. superfluitas et luxus, 434 *et seq.* Eorum insolentia ex episcoporum negligentia, 133. Clerici aulici praestringuntur, 81 *et seq.* Curiam frequentantes ambitionis suspecti, 439. Clericis indignum principum obsequis inservire, 82. Clerico pugnare non licet, 194. Nec ad pingnam hortari, 145. Cleri disciplina et officia, laquearia cypressina, 1426. Quales in clerus eligendi, 1426. Cleri corrupcia in moribus, 657. Ex clero Romano in omnem Ecclesiam cleri forma processit, 435.

CLUNIACENSIS ordinis elogium, 328. Ordo glorioissimus et mundi Innen, 527. Cluniacenses abbates aureos ad opus eleemosyne ferre solebant, 212. Cluniacensium sancta multitudo, 345. Eorum orationibus se commendat S Bernardus, 212. Inneccentio adhaerent, 136. Quomodo eum exceperint, 133 n. Qui eorum ecclesiam consecrat, 132 n. Eorum vestes, 5 n. Cluniacensium pellicies opposita Cisterciensium tunicae, 2. Cluniacenses inter et Cistercienses dissidiorum causa, 213. Consuetudinum diversitas, 215. Vestium color diversus, 220 *et seq.* Invidia et superbia, 223 *et seq.*

Coactio duplex, activa et passiva, 619. Cogi non potest voluntas, 1552. Nisi seipsa, 618.

COELESTINUS papa, 229, 323.

Cœlum dictum a celando, 1051. Ejus decor, 1360. Monti comparatum, 1150. Ejus ascensum nobis promeruit Christus, 1151. Hoc ascensu quis dignus, 1151. Per medios hostium cuneos eundum, 841. Solis patet inmaculatus, et quomodo, 1142. Cœlum possident quatuor hominum genera, 1222. Compendiosa via ad cœlum, vita monastica, 1127.

Cœlum cœli, et cœli cœlorum quid, 1362. Cœli in Ecclesia, quinam, 1363. Cœlum est anima sancta, 1363. Pax et gaudium in cœlo, 1123. Ibi nullus tristitia nisi vel culpe locutus, 1153. Sancti in cœlis expectant nos, 760. Anima cogitatione et aviditate in cœlis commoratur, 1478.

Cœlestia sapienti terrena desipiunt, 120. Contemptus enim querenda cœlestia, 758.

Cœlestis patriæ desiderium novæ legi potissimum convenit, 1169 *et seq.* Cœlestis gloria descriptio, 1130. Cœlestis patriæ quanta felicitas, 812 *et seq.*, 1178 *et seq.* Ejus recordatione expellenda affectiones vitiosæ, 1150. Cœlestis gaudii memoria orantes quam suaviter afficiat, 1124. Adspiratio ad cœlestem patriam, 811 *et seq.*, 1124. *V.* Beatitude, Bonorum abundantia in cœlo, 1127.

Cœmterii Benedictio, 675. Cœmterium S. Patricii, 687.

Cœnobiticæ vite utilitas, 124, 957. Securior est quam eremita, 794.

Cogitationes bonæ Deo ascribendæ, 1386. Mens peregrinatur divina non cogitans, 445. Deus ut inspecto noster semper cogitandus, 831. Cogitationes hominum oculis auribusque divinis sunt apertæ, 170. Cogitandum nihil præter salutem, 418. Cogitare de sanctis, illos videre est, 1040. Cogitationes quomodo discernendæ, 1385. Malarum originem discernere difficile, 1385 *et seq.* Cogitationes sanctas procul petere non est necesse, 1106. Bonæ a Deo sunt, mala a nobis vel a diabolo, 1385. Cogitationum malarum tria genera, 1147 *et seq.* Quomodo superandæ 1147. Iis sedulo resistendum, 1098. A malis cogitationibus quam aliquos esse oportet religiosos, 115 *et seq.*

Cognitio perfecta Trinitatis, vita eterna est, 928. Cognoscere deo quid possumus, 928. Pater perfecte non cognoscitur, nisi cum perfecte diligitur, 1287. Cognoscendum Deum et non cognoscendum quatuor differentiationes, 1202. Cognitio in cœlis dilectionis est nutritmentum, hic potest esse detrimentum, 1073. Cognitio et devotio alæ dux, 949. Cognitio Dei et suæ necessaria, 1087, 1401. Cognitio et cura sui quam necessaria, 417, 1400. In tribus consistit, 1166. Ejus effectus, 366. Timor Dei et humilitas, 1400, 1401. Gradus est ad cognitionem Dei, 1401. Cognitio, animæ vita, 1234.

Collaterales pontificis quales esse debeant, 438.

Colli nomine designatur intellectus, 1411.

Colloquia piorni requirere etsi laudabile, non tam perfectum, 362. In colloquio duo auditores cogitandi, 1120. Colloquia sæcularium religioso, præsentim tironi vitanda, 299. Colloquio Cisterciensium qualia, 1118 n., 1120. Colloquium Verbi et animæ spirituale, 1425. Colloquium inter Ludovicum Juniorem et Bernardum apud Cœrbolum, 210.

Color albus glorie et gaudii indicium, 222 *et seq.* Co-

lorem album nigro cur prætulerint Cistercienses, 221, 222. Inde natum inter eos et Cluniacenses dissidium, 220 *et seq.*

Columba symbolum humilitatis et Spiritus sancti, 1424. Columba testimonium de Christo, 799.

Columbanus (S) abbas Luxoviensis, 664.

Columna septem in domo spirituali erigende, 726.

Comedere hemini labor est, sed fame minor, 1109.

Commitationes, promissiones, et commenitiones divinæ cur tan parum nos moveant, 1230.

Commida monachis non querenda, 392 *et seq.*

Communio paschalis, 898. In festo omnium sanctorum, 1024.

Communis vitæ prærogativa, 927.

Communia omnia cum Deo amanti Deum animæ, 1427.

Comparare se alteri nullus debet, 1404.

Compassio fraterna commendatur, 900, 1158. Compassionis affectum tellunt carnales concupiscentiae, 1421. Compassionis effectus, 1366. Nigredo, 1370. Homo ad indignationem prior, quam ad compassionem, 1421.

Comprehenditur, Deus sanctitate, non disputatione, 437.

Comunctio cordis primum opus fidei per dilectionem operantis, 911. Ejus indicium subtractio occasiunem, 898. Compunctionis duo genera, 1439. Placet uterque Deo et peccator compunctus, et justus devotus, 1092.

Conceptio Christi nostram reformat, 931. Ei soli sanctitas reservata, 171. Commendatur, 765 *et seq.* Conceptio nis B. Marie festum improbatum, 169 n., 170 *et seq.* De hac re Ecclesie suam opinionem subiicit S. Bernardus, 172.

Concha sit prædicator, non canalis, 1321.

Concilium Pisaniæ, 236 n. Remense sub Eugenio III, 1548. Ejus decreta neglecta, 434. Suessionense adversus P. Abberardum, 640. Senonense contra eundem, 180, 183, 309, 460. Aegre ad illud venit S. Bernardus, 309. Qui ibi Abberardum haereses convincit, 310. Conciliorum decreta in disputatiuum non trahenda, 187.

Concordia et unitas maxime placet angelis, 1021. Concordie et communis vite prærogativa, 927. Concordia sui ipsius qualiter constat, 1073.

Concupiscentia omnium vitierum et malorum origo, 1143 *et seq.* Libertati non officit, 617. Vehemens minnit voluntarium, 1551. Reprimi potest, extinguit non potest, nisi in morte, 730. Non nocet sine consensu, 479, 1144. Ejus motus indeliberati non sunt peccata, 1553. Que invitos tenet, non voluntas est, sed voluntatis certatio, 904. Cur ejus fomes remaneat post baptismum, 891, 892. Ejus remedia, eucharistia, 891. Oratio, 1028. Concupiscentia carnales tollunt compassionis affectum, 1421.

Condimenta ciborum, 6.

Condolere quid, 407.

Confabulationes longæ, orationis inimicæ, 4120.

Confessio peccatoris est vita, justi gloria, 122. Ubi est ibi pulchritudo, 122. Est solum post peccatum remedium, 531. Scopa est qua mundamus, 998. In qua lavantur omnia, 901. Confessione et oratione purgatur oculus mentis, 1029. Confessio debet esse humili, pura, et fidelis, 1315 *et seq.* Ejus septem gradus, 1166 *et seq.* Comites habeat mortificationem et orationem, 1212. Ejus efficacia, 681, 1161. Utilitas, 1165. Humilis sui ipsius discussio et confessio Deo accepta, 726. Confessio duplex, 122, 556, 758, 1165, 1439. Confessio oris triplic: vera, nuda, propria, 1168 *et seq.* Confessio paschalis, 898. Confessio et viaticum moribundi, 678. Confessio privata, 1288 n. Ejus formula, 1256 *et seq.* Confessionis quatuor impedimenta, 1226 *et seq.*, 1242. Sacerdotum in excipiendo confessoriis qualis cautio esse debeat, 536. Confessio simulata, nonus superbia gradus, 577. Ejus technicæ, 578.

Contentum Deo differentia, 598. Alii servi, alii mercenarii, alii filii, 29. Confiteri Domino in gratiarum actione et in operum exhibitione, 369.

Conformitas voluntatum maritat animam Verbo, 1357, 1366.

Confusio adducens gloriam quæ, 4109.

CONGANUS abbas in Hibernia, 557, 658. Nempe Surensis monasteri, 686.

CONGELLUS primus abbas Benchorensis, 664.

Congregatio felix, ubi de Maria Martha conqueritur, 1000. Congregationis tres parietes, 1242. In congregatio ne plurimorum impossibile est omnes unius esse fortitudinis, 1158. In ea vivendum ordinabiliter sibi, sociabiliter proximo, humiliter Deo, 989.

Conjugium status periculosior, 1156. Ipsum tollere, est omnem spureitiam iudicare, 1495.

Connereith civitas Hibernæ, 666. Ejus episcopatus divisus, 672.

CONON ex canonico regulari cardinalis, 640. Legatus, 13 n., 185.

CONRADUS archiep. Saltzburgensis, 135.

CONRADUS dux Zeringensis, 101.

CONRADUS episcopus Papiensis, 143 n.

CONRADUS monachus Morimundi, 17.

CONRADUS rex Romanorum, 178, 212. A Mediolanensis bus abnegatus, 144.

Conscientia individuum homini comes, 469. Bonis referita operibus, lectulus floridus, 1429. Conscientia felix quæ, 762. Conscientiam bonam duo redditum, 466, 1181. Ejus quanta felicitas et divitiae, 363. Et securitas, 466. Conscientia, locus securus, 469. Ejus testimonium quale, 1031. In tribus, 971. In eo perfecta et absoluta excusatio, 417. Ex conscientia testimonio quis possit gloriari, 469. Ex eo gloria et humiliatio, 421. Conscientiae expurganda quanta monachorum eura, 1216. Conscientia verinis hic non sufficiens, 481. Conscientiarum notitia difficilis, 725. Conscientia quadplex, 1232. Rea, anima career est et infernus, 1004. Conscientia falsæ periculum, 314. Mala bonum opus viciat, 1314. Ejus tormentum, 453. Misericordia, 479. Conscientiae vitium fama non diluit, 1314. *V.* Anima.

Consensus voluntarius est habitus animi liber sui, 604. Beatos facit aut miseros, 605. Non est ubi voluntas non est, 604. Consensus dans criminis, par est perpetranti, 158. Consensus solus nocet, 619, 1368. Non sensus, 1437. Sollicito est cavendum, 1459. Consensus pravorum qualis, 132. Consensus regis in electione episcopi, 273.

Conservationis beneficium expenditur, 867.

Consideratio quid, 417. Maxime ad divina spectat, 415. Consideratio exterior operum Christi minus capaces animos pacit, 807. Consideratio vulnerum Christi conscientiae vulnera sanat, 1480. Consideratio sui ipsius arroganti tollit, 1454. Tripartita est, quid, quis, qualis, 418. Unde sit, ubi sit, et quo iturus sit, 1108. Considerationi aliquid sui eordis et temporis dandum, 112. Nullam ei in vita operam dare, vitam perdere est, 414. Ejus effectus et utilitates, 412. Tres species, 446.

Consilium nullum melius, quam exemplum, 725. Consilium et auxilium fratribus nostris debemus, 725. Cum consilio omnia facienda, 439. Episcopis necessarium est, 462. Ad consilium eligendi prudentes et benevoli, 462. Consilii testes, dilectio et sapientia, 313. Consilium dans criminis, par est perpetranti, 158. Consilium suum deseruit Christus, ut ex bono fieret melius, 904. Consilium proprium, lepra, 904. Illuminum sequentes, amittunt divinum, 802. Consilium justorum et peccatorum, sicut et finis, 114. Consilium impiorum, cuius auctor et suggestor est demon, 1199. Ad ipsum quatuor iter viis, quibus totidem sunt opposite virtutes, 1191. *V.* Pertinacia.

Consiliarii mali apud principes et reges quid moliantur, 204.

Consulentes non sincere merito anguntur, 292.

Consolatio in affectione, 1357. Consolatio bona, quæ, 1090. Consolatio et corriptio, Dei duplex auxilium, 1333. Consolations Dei quibus dentur, 852. Divinae et angelicæ, 834. Consolations Christi ad quos pertineant, 786. Sponsi, 1384. Consolatio celestis carnalibus illecebris renuntiantibus necessaria, 1043. Recentibus conversis ea carentibus quid agendum, 938. Ejus capaces qui caducam respuunt, 388. Consolatio terrena divina obex, 916 *et seq.*, 925, 926. Responda ob divinas, 731. Mundana vera et salubris consolationis est impedimentum, 763. Animam enervat praesentium consolatio, roboret expectatio futurorum, 313. Consolacione quisquis ignorat necessariam, superest ut non habeat Dei gratiam, 796. Quisquis desolatione non novit, nec consolationem agnosceret potest, 796. In consolatione et tentatione quomodo se gerendum, 1332. Consolatio in afflictione, 1357. Consolations de morte propinquorum motiva, 1354.

Consuetudinis vis, 408. Per eam mollescent omnia, 7. Frustra abusibus et vitiis obtunditur, 436. Consuetudo prava consilio superanda, 1112. Consuetudo peccati quam gravis, 1102. In profundum malorum demergit, 579. Consuetudinum diversitas charitati obesse non debet, 213 *et seq.*

Contemplatio quid, 417. Ejus vis et natura, 1462. Fit ex condescensione Verbi Dei ad humanam naturam, 1207. Spirituales in anima contemplantis similitudines, et ex his formatae imaginatores species angelorum opera, 1412 *et seq.* Contemplationis gustus quibus debeat, 1127. Ejus quies, 1343. Quibus competit, 1343. Ejus delectatio et inquietudo, 1343. Objectum, 1183. Raptus, 568, 1566. Duplex excessus: unus in lumine, alter, in fervore, 1436. Contemplatio gloriae commendatur, 920 *et seq.* Preparatione ad contemplationem que necessaria, 1428. Contemplationis avidis prædicationis officium injungitur, 1413. Non ap-

petenda ante bona opera, 1427 *et seq.* Aliorum profectus est ipsi anteponendus, 1442. Contemplatio, mors angelorum, 1446. Contemplationis duo genera, 1207, 1479. Quatuor species, 158. Duo gradus, 1097. Tribus modis distinguuntur, 1207. Contemplationis impedimenta, quæ, et quomodo removenda, 566. Contemplatione magis necessaria actio, 1290. Utroque vicissitudo, 1411, 1462, 1464.

Contemplantium varius status, 1342. Eorum quies temere non est interpellanda, 1446.

Contemplati in hac vita frui possunt libertate complaciti, 609. Iis utile monitum, 1002 *et seq.* Contemplative vita ali magis idonei, alif activa, 1210.

Contemptus omnium pro Christo, divinæ virtutis opus, 117. Contemptus mundi, 922, 1177. Contemptus terrenis querenda celestia, 277, 738. Contemptus Regula, 514. Etiam in minimis quale crimen, 511. Contemptus superiorum in Deum ipsum cadit, 144. Contemptus et neglegetas qui l' differant, 507. Contemptu legum gravius peccari quam neglegere, 307 *et seq.*

Continentes non soli salvandi, 1493. Continentia mirus, patientia antemurale, 1074. Continentiae hostes, caro, mundus, et diabolus, 942 *et seq.* Ejus prædicandæ tempus legis inopportnum, 1470. Eam professis vetitum feminaram contubernium, 1493. Continentia triplex, 1193.

Contritionis unguentum unde conficiatur, 1292. Ejus vis et fragrantia, 1292 *et seq.* Vicem supplet restitutionis, obi deest facultas, 629. *V.* Dolor.

Contributio eorū proximorum cordi mundo, 1134. Continuantes et obstinati post lapsum abominabiles, 994. Durus sunt corripiendi, 1120.

Contumelie et probra sunt conscientie medela, 271.

Conversatio spiritualis in duobus, 1098. Cujus conversatio omnibus grata, nulli est onerosa, hinc de salute universa fratrum congregatio attestatur, 790.

Conversio hominis, 910. Conversionis modus, 479. Via redeundi ad Deum, 368. Per humilitatem, 817. Hominis quatuor status ante conversionem, 1101. Sola charitas lex est convertens animas, 29. Sola Dei dilectio convertit animas, 398. Conversionis difficultas, 182 *et seq.* Magnum est miraculum, 1070. Opus est divinæ vocis, non humanæ, 478. Res divinæ virtutis est, 902. Ex gratia Dei, 1560. Deo adscribendum, 1512. Quibus gradibus fiat, 1221. Deo ad gloriam, angelis ad letitiam, hominibus est ad exemplum, 143. Peccatori ipsi quantum sit bonum, 123. Vera vita non nisi in conversione est, 477. Conversio etiam corporalis non negligenda, 818. Si absque interiori fuerit, nulla erit, 817. Conversionis progressus, 483. Conversio perfecta forma, 937, 959. Conversio nostra ad parvuli exemplum, 938. Dei benignitas erga recens conversos, 811. Graves patientur tentationes, 1001. Eis spiritualia peccata non bene nota, 481. Conversio post lapsum rara, 7. Conversionem nolle, Dennis est ignorare, 1104. Eam ad mortem usque differre periculoso, 1201. Converti nocturnum vanæ rationes, 1104. Conversi semel, iterumque perversi, raro resipiscunt, 994. Conversio a sæculari vita ad religiosam, gaudium angelorum, 299. Multo facilius reperias multos sæculares converti ad bonum, quam unum quenquam de religiosis transire ad inclinis, 101. Conversis recenter et carentibus consolatione colesti quid agendum, 958.

Conversi dicti ex adultis ad religionem conversi, 147 n. Conversi dicti fratres laici, 147 n., 686. A monachis distincti, 118 n., 320. Post professionem a nullo episcopo vel abbate, invito abbate proprio, suscipi debent, 148 n. Nec ab archiepiscopis aut episcopis retineri, 320. Locum habent in electione abbatis, 286. Stantes in agro, segetes custodientes, 252. Fit eis sermo in privato capitulo dñis dominicis, 608. Molendinum, in quo feminae conservantur, non est eis committendum, 83.

Coövivium sapientie triplices pro triplici anime statu, 598. In convivis potissimum lingua frenanda, 144.

Cooperitorum monachorum, 6 n. Quale esse debeat, 6.

Cox totum in quatuor affectionibus, amore et timore, gaudio et tristitia, 817 n. Ejus membra, intellectus et affectus, lie sapientia, 924. Oculus quadruplex, 515. A peccatis mundandus, 490. Cordis pax plena futurae vitæ reservata, 924. Corda sursum levanda, 921 *et seq.*, 923. Cor levare quid sit, 923. Cor deorsum, caput sursum habere, turpe est homini, 1109. Alii sursum, alii deorsum habent, 1158. Exoneratum et leve levatur magis, ut querat et diligat veritatem, 800. Cordi prius quam corpori mederi mori est divinæ virtutis, 1219. Ipsi debemus puritatem, 1143. In quo ea consistat, 163. Ex corde puro procedit regularis observantia propositum, 236. Cordis custodia in affectionum et cogitationum cura sita, 1120. Sine custodia manus et lingua constare nequit, 1121. Cor contritum proximam cordi mundo, 1151. Quomodo sciendum, 818. Duobus modis ex corde vita procedit, 1207.

Cordis petitiones in tribus, 824. Cor triplex, 1233. Cor in sinistro latere locatum, quod ejus affectio prona sit in terram, 844. Cor titubans non amat Christus, sed stabile, 773. Ejus vanitatem arguit vanitas vestis, 538. Cordis durtia describitur, 409. Gradus ad eam, 409. Cordis induratio ex propria voluntate, et quod non medietetur legem Domini, 818. Cordinum unitas commendatur, 814. Error facilis de corde alterius, 87.

Corbolicense colloquium, 210.

Coreagia, civitas Hiberniae, 679.

CORMANCUS rex Mummonie, 662. Ejus elogium, 663 *et seqq.*, 667.

Corona, menast. ord. S. Benedicti, 265 n. Coronae elogio episcopi, et reges compellati, 195 n. Etiam abbates, 213. Coronae clericalis insignia, 82. Coronae ad ecclesiarum ornatum, 339.

Coronare Francie regem privilegium Remensis archiepiscopi, 245.

Corpus hominis ex quatuor elementis constat, 1037. Ei non idem vivere quod esse, 1550. Tres ejus status, 597. Grabatum est, in quo languidi jacemus, 889. Tenebrosum tabernaculum, 1333. Onus nostrum, et carcer noster, 817. Est hereditas verminum, 338. Non tam nostrum, quam Dei, 817. Infirmum animae proficit ad penitentie fructum, mortuum ad requiem, resuscitatum ad consummationem, 597. Corpus humiliet ratio, rationem corpus confirmet, 418. Corpori quid debeamus in vita spirituali, 1116. Custodia et disciplina ei est adhibenda, 725. Custodia qua probanda, 997. Cura ejus praeposta, 731. Ei debenus sanitatem, non voluptatem, 1115. In robusto corpore animus semper tepidior jacet, iursum in debili fortior viget spiritus, 235. Circa corpus occupatio nihil aliud est, quam a Deo quadam absentia, 523. Corpus quid corrumpitur, quantum aggravet animam, 1050. Ejus corruptio quadruplex, 1201. Animæ potius et prius curanda, quam corpus, 729. Animæ erga corpus tria officia, 1203. Corpori quantum praestet anima, 779. Corpus anime collaborare debet, 730 *et seqq.* Quantum anime debeat, 730. Et conferat, 597. Pro anima exponentum, 843. Corpus quantum ametur al anima, 596. Ejus resumendi desiderium in anima beata, 597. Animæ beatorum sine corporibus nec volunt, nec valent consummari, 597. Corporis glorijs quatuor dotes, 1038.

Corporalia bona vana et caduca, 111. Corporalibus observantis preferenda spiritualia, 532.

Correctio fraterna per insontem facienda, 979. A charitate precedens non attendit personam, 191.

Correptio ad probationem, 1423. Correptio et consolatio, Dei duplex auxilium, 1333. Certum est ejus amoris testimonium, 1100. Quid in nobis operetur, 1100. Correctionis utilitas, 1375, 1461. Correctionis asperitas mansuetudine lenienda, 1420, 1422. Moderata sit, 901. Correctionem etiam peccantes agere ferimus, 1423. Correptio monachi ut instituenda, 106. Pastor pio sua non sufficit correptio, si adhuc periclitetur inferior, 1413. Bernardi animus in corripiendo, 1373. Non proficiens eum angebat, 1414 *et seqq.* Duri et contumaces durius corripiendi, 1420. Malis ingrata est et odiosa correptio, 1538. Eam impatienter ferentes quam injusti, 1414.

Correptis vita familiaria, 1414 *et seqq.*

Correptor, bonus adversarius, 1373.

Corrupta saeculi, 202, 226. Qualis tempore S. Bernardi, 200. Etiam in clero, 114, 657 *et seqq.*

Corruptio naturæ, 824. Expeccato, 739. Corruptio animæ triplex, corporis quadruplex, 1201,

*G*ras futuram, *hodie* presentem vitam designat, 770.

Creati efficiunt nostri, Dei per bonam voluntatem, diabolus per malam, sed utrobius nostri, 610.

Creationis beneficium expendit, 867. Homo in ea quatuor virtutibus instructus, 973. Dei potentia, splentitia, et benignitas in mundi creatione, 934.

Creatura scalæ ad Deum, non tamen in beatis, 145. In iis Deus laudans, 334. Cur iis ad suas actiones utatur Deus, 1279 *et seqq.* Ipsiis utitur ad nostra merita, 620. Salutem electorum operatur per eas tribus modis, 620, 621. Quid creatura queque mereatur suo ministerio, 620. Animam a Deo ad creaturas remitti pena gravissima, 1395 *et seqq.* Creaturae rationalis prærogativa, 617. Nihil est in rebus quod implere possit creaturam, nisi charitas Deus, qui solus major est illa, 1322. Creaturae triplex lumen, 616.

Credentes cur tam pauci victores, 906. Credentium signa in Evangelio descripta quomodo singulis fidelibus convenient, 911 *et seqq.* Credere, videre est, 1511. Imo et majus, 773. Credere in Deum, Deo, Deum, quid, 1181. Credendum non est omnibus, nec omnibus decrederendum, 246.

Credulitas velox in rebus fidei non est temeritas, 310.

Credulitatis facilitas, vitium familiare magnatibus, 426. Cremonensium duritia, 294.

Crimini duns consilium aut consensum, par est perpetranti, 158.

Criminosi an ab ingressu monasterii arcendi, 363.

Crista monasterium ord. Cist., 360.

Crucifixus mundo quis, 826.

Crugeldum villa, 675.

*C*ruix Christi in quatuor consistit, 884. Quatuor virtutes in ea resplendentes, 893. Quatuor ejus cornua quatuor tentationibus opponenda, 1066 *et seq.* Triplex peccati genus expugnat, originale, personale, et singularē, 886. Nil proficiet inimicus in eo, quem ipsa delectat, 1060. Gloria est Christiani, 133. Christi gloriam plures, quam cruce desiderant, 1330 *et seq.* Pretiosum depositum, frumentum eratis sue, nobis commisit Deus, 862. Crux Christi homo, 767. Crux est pretiosa, amabilis et jucunda, 1060. Lignum vite est apprehendentibus eam, 1060. Grata est eis ignominia ei, qui Crucifixu ingratu non est, 1352. Crucem ferentium tres gradus, 1061 *et seq.* Eorum disserimen, 1063. Crux et labores, prelati haereditas, 420. Est enique tollenda, 1065. Hujus uncio, 1071. Viva est ad gloriam, 878. In ipsa moriendum est, 1066. Latroni fuit pons brevis ad transeundum de luto fecis ad paradisum voluntatis, 26. Crucis Dominicæ lignum Bernardo missum a patriarcha Jerosolymitanu, 172. Crucis signum, vita signum, 327. Cruce signatis indulgentia date, 328.

Cubicula varia sponsi, 1342. Cubiculum tropolegice arcanum contemplationis, 1340.

Cuculla Cisterciensium alba, 221. Floccatas rejiciunt Cistere, 3 n. Cueilla et floceus quid differant, 3.

Cuissiaceose monasterium ord. Praemonstratensis, 83 n., 303 n. Culpa et pena dispar est in similibus factis, 87.

Cultratum civitas, 677.

Cultus Dei in tribus consistit, 1198. Negligentia circa eum notatur, 274. Cultus virginum perpetuus, 122. Filiarum hujus seculi inanis et caducus, 122. *V.* Ornatus.

Cupiditas ex cordis inedia, necessitas ex carnis infirmitate procedit, 857. Tolerabilius est necessitas, 857. Quomodo ordinetur a charitate, 600. Cupiditas in monachis dannatur, 355. Utilitati accedit quidquid cupiditati demis, 1467. Cupiditas Romanorum, 436.

Cura sanctorum precipua circa animam, 1331. Cura anime propriæ alienat preferenda, 1321 *et seq.* Cura aliorum non gerenda cum sui ipsius neglectu, 411 *et seq.* Curam animalium ambientes notantur, 1377. Quis ad hanc idoneus, 466, 1377. Vocatio ad eam quibus indicis innovescat, 1464. Invitus est tradenda, 247. Cura, non curatio a pastoribus exigitur, 435. Cura sacerdularibus dediti monachis praestringuntur, 734.

*C*ura pro beneficio ecclesiastico, 473.

Curationis spiritualis signa et indicia, 1136.

Curia probos recipit non efficit, 439. Eam frequentans clericus ambitionis suspectus, 439.

Curiarium mores et perversæ opiniones, 437.

Curiositas prius superbia gradus, 571. Parit experientiam mali, 1112. Ejus indicia, 571. Dñe curiositas, 571. Curiositas oculorum culpe commissæ indicium, causa committende, 572. Deo dicata membra non sine gravi sacreficio in usum curiositatis assumuntur, 847.

Currentium post Christum discrimeo, 1337 *et seq.* Quam indignum post ipsum non currere, 1336 *et seq.* Motiva exponuntur, 1336 *et seq.* Currenti pro aliis ferventes animæ, 1339. In via vita quo citius, eo facilius curritur, 343. Cursus noster ex gratia pendet, 1334. Cursus pro modo gratia, 1331.

Curvitas anime qua, 1348.

Custodia cordis ito quo consistat, 1120. Sine custodia manus et lingue constare nequit, 1121. Custodia nostri quanta in Dei providentia, 856. Custodia civitatis trifaria, 1537.

Cypressus imputribilis est et boni odoris, 1426.

Cyprus insula ferax optimi vini, 1420.

D

Daci terra auri et argenti, 441.

Diemon, *V.* Diabolus.

Diemonium meridianum, 1390.

DAIMBERTUS Seconensis archiepiscopus, 460.

Dalfinus Innocentio satisfact, 144.

Dama interiora eum plerique non sentiant, 480. Damnum alienum nostra sit cautela, 1433.

Damnatis nulla redemptio, 1532. Culpa in eis inexpialis, et pena interminabilis, 481. Pena eur æterna, 614 *et seq.* Nempe quia perseverat in malo firmata voluntas, 435, 615. Eorum vermis immortalis, 456. Damnatis qualis

lux, 455. Nulla sanctis erga impios et damnatos commiseratio, 32, 849. Sola sufficit ad damnationem inutilitas, 109.

Dania Cisterciensis et Praemonstratensis ordinum monasteriorum abundans, 348 n.

DAVID dicitur *visus desiderabilis*, vel *manu fortis*, 895. Magnus contemplator, 1343. Ejus pietas, 1299. Patientia in maledicentibus, 1394. Christus radix David, 896.

DAVID rex Scotie, 674, 688.

Decani sint presbyteri, 434.

Decimae Cisterciensibus relaxatae, 211 n., 320. Decimae monasteriorum in quos debeant expendi, 388.

Decoratio a sole varie exponitur, 1370 et seq.

Decor in confessione, 122. Decor animae consistit in honesto, 1365. Decor virginum quantus, 121. Decor vestimentorum non decorat, 122.

Dedicatio ecclesiae propter annas, 1070, 1082. Dedicacionis festum quale, 1078. Dedicacionis ritus quinque ad mores apiani, 1071 et seq.

Defensio peccatorum octavus superbie gradus, 577. Quot modis fieri solet, 577. Defuocet, V. Mortui.

Delectatio in Domino qua, 823. Delectationis et molestia vice sicut, 1343. Preoccupatio saecularibus desideriis animum delectatio sancta declinat, 925.

Delicatis non timenda vita religiosae asperitas, 118. Delicati religiosi arguantur, 984. Pudeat sub spinato capite membrum fieri delicatum, 1012.

Delicata exemplo Christi fugienda, 368. Carnales et spirituales in eodem se non patiuntur, 12. Deliciae carnis, spiritus corruptelze, 6. Deliciae vite spiritualis, 488 et seq. A religiose Vita delicias abduci grave et dolendum, 407. Deliciae Mariae Virginis, 1003. Delicias carnis renuntiari initio grave, postea suave, 917 et seq. Vita in deliciis mors est, et umbra mortis, 1134. Deliciae hominum reprobantur, 1123 et seq. Error hominum in veris et falsis deliciis discernendis, 1221. Mens assueta deliciis, nec exculta disciplinae sarculo, multas contrahit sordes, 153.

Deliquesce semel, virtus posset reputari, 243.

Dentimus proprietates vita religiosae tropologicae attributa, 1215 et seq.

Deposito episcoporum solius est papae, 235.

Depositum quovis dispendio reddendum, 361.

Deplangere, multum plangere, 361.

Descensus nostri tres gradus, 1192.

Desideria piorum non semper perficiuntur, 86. Desideria secularia, 1187. Humana in tribus sita, quod decet quod expedit, quod delectat, 771. Desideria Patrum ad Christi Incarnationem nostrum arguant corpore, 1270 et seq. Desideria simeta invento Deo crescent, 1559. Desideriis queritur Deus, non pedum passibus, 1559. Salvabuntur qui sunt in desiderio proficiendi, 1137. Desiderium vehemens, magnus clamor in auribus Dei, 873. Desiderium vox et anime spousum revocantis, 1527. Et tractio, 1464. Desiderium ducit ad perfectam charitatem, 36. Desiderium celestis patrie legi nove convenit, 1469 et seq. Desiderium resumendi corporis in animabus beatis, 397. V. Appetitus. Desiderium vehemens aperiri sola lingua non sufficit, 111. Desiderium animae devotee ad meridiem lucis aeternae, 1389.

Desidia nostra in negotio salutis praestringitur, 1198.

Desperationis causa et affectus, 1404. Hanc parit ignorantia Dei, 1403, 1404.

Detractio quantum malum, 1119 et seq. Ingentia ejus documenta, 1347. Charitatem impugnat et perimit, 1347. Tres uno iectu perimit, 1119. Est calix demoniorum, 12. Detractionis varie species et modi, 1347. Religiosos vitare severioris de aliis detrahere indignum, 527.

Detractoris lingua lancea, spinis, et clavis Christi crucifieldier, 1119. Detractors Deo odibiles, 1347. Christum perseguuntur, 956. Vulpes sunt vineas demulientes, 1482. Quomodo capiendae, 1482. Detractorum ingenium et mores notantur, 1346 et seq.

Detrahere aut detrahentem audire, aequa damnable, 426.

Dei nomina olim terribilia, nunc delectabilia, 1309. Dei nomen nosse quid, 872. Quomodo sanctificari dicatur, 825. Deus non disputatione, sed sanctitate comprehenditur, 457. Deo loquitur Scriptura in figuris, 1327.

Deus quid, 455. Ejus praelara notio, 616. Deo semper optimum sentiendum, 452. Est id quo nihil melius cogitari potest, 451. Est suum esse, 450. Et esse omnium, 450. Quomodo, 1276. Perfectiones omnium rerum eminentius in Deo, non divisim, 451, 1024. Deus summa utilitas, summa gloria, summa voluntas, 771. Deus ex quo, per quem, et in quo sunt omnia, 450. Nec ab essentia sua, nec attributa ab ipsa distinguuntur, 1548.

Deus Trinitas est, 452. Quomodo trinus et unus, 452.

Unus sibi, et in se, 452. Multa in Deo nnnm, 451. Deus simplex, 451. Eo simplex, quo unus, 452. Cur tamen diversa sortiaria nomina, 1101. Est summe simplex, unus, et immutabilis, 1548. Dei immutabilitas, 1380. Deus aeternus, 450. Deus immensus, 451. Dei locus, ipse Deus, 1405. Deus ubique, homo nullibi, 1094. Est ubique, sed diversimode, 1082. In creaturis diversimode, 745. Est in sanctis non solum per substantiam, sed etiam cum illis propter voluntatis concordiam, 745. Deus in sanctis gloriosus, 39. Quomodo insit homini, quomodo angelus, 450. Quomodo in homine, et in homo in Deo, 1517. Cur peculiarter dicatur esse in celo, 829. Deum nibil latere potest, 483. Solus uniuscujusque capacitatem novit, 1210. Dei voluntas fit de omnibus, et per omnes, sed non in omnibus, 934. Deus amat, et est amor ipse, 1468. Deus solus seipso melior esse non vult, quia non potest, 98. Quod malus esse non possit, non infirma facit necessitas, sed firma in bono voluntas et voluntaria firmitas, 616.

Dei providentia in dispositione rerum, 860, 1313. In moderandis temptationibus, 836. Ad nostri custodiam, 856. Deus it intentus uni, ut multi, 1507. Dei respectus varius, alius metum, alius consolationem afferit, 1460. Dei bonitas in custodia angelorum, 862 et seq. Ejus dignatio in animam, 1445. Erga homines, 584. Quantum dixerit hominem, 584. Ejus in hominem amor fortis et constans, 1018. Dei dilectio nostram preuenit, 1560. Imo et superat, 1510. Dei erga homines amor contra demones, 1319. Dei misericordia multa, 786. Is pater misericordiarum, 786. Ejus misericordia omnibus oblata, 939. Septem ejus misericordiae erga pios, 940 et seq. Larga bonitas in procuranda hominis salute, 788. Tribus modis a peccatis nos præservat, 941. Susceptor et piorum cum cadunt, 830. Bonitas ejus mista cum justitia, 573. Ejus indulgentia erga peccatores in tribus, 942. Longanimitas et benignitas in eosdem, 178, 942, 954, 1001, 1229, 1561. Hominem a peccato ut revocat, 1243 et seq. Ejusdem dignatio in suscipiendo peccatore, 1561. Benignitas erga recens conversos, 481. Dei dilectio convertit animas, 398. Ultionem peccati tardat, ut commendet patientiam, impleat electionem, et confirmet charitatem, 941. Ejus longanimitas culpam obstinati accumulat, 1110.

Dei protectio, 834. Deum in temptationibus suis tanquam proprium habent singuli electorum, 830. Deus tentat ad probandum; non ad reprobaendum, 1018. Dei coruptio, certum ejus amoris testimonium, 1100. Ejus indignatio ex misericordia procedit, 1097. Hoc quippe intendit cum terret aut percutit, ut faciat voluntarios, non salvat invitatos, 617. Ira Dei gravissima, cum sinat impune peccare, 1413, et seq. Si te zelus deseruit, et amor, 1413, Bernardus vult Deum sibi irasci, 1413. Dei ira et furoris discrimen, 1508.

Eo quoquando tribuantur membra corporea 1276 et seq. In eo nibil corporeum fingendum, 953. Corpore non egit ad suas operationes, 1276, 1279. Dei longitude aeternitas, latitudo charitas, sublimitas potentia, profundum sapientia, 457 et seq. Dextrum et sinistrum in Deo quid, 1443. Facies ejus et posteriora, 1471. Dei caput, divinitas; pedes, judicia, 953. Ejus vox inspiratio ejus, et iusti timoris incussio, 1447. Dei vox omnibus se offert, 479. Dei manus, latitudo et fortitudo, 1282. Pedes duo, misericordia et veritas, 1206, 1209. Seu misericordia et iudicium, 1281. Horum in anima indicia, 1281. Uterque osculandus, 1281. Dei solium, angeli, 931.

Dei regnum ubique, 1088. Deus quomodo aliquibi peculiariter esse dicatur, 1082. Quomodo dicatur venisse in hunc mundum, V. Christus, Incarnatio. Dei ars mira ad salvandos homines, 327. Bonitas in reparatione hominis, 930 et seq. Sapientia in redemptione hominis, 741 et seq. Deus salutem electorum operatur per creaturas tribus modis, 620, 621. Deo in opere salutis tria propria, prædestinatione, creatio, et inspiratio, 1541. Potentia in creatione, sapientia in rerum gubernatione, benignitas in Incarnatione apparuit, 776. Quomodo pientitatem operetur in nobis, 941. Salutis initium a Deo, 621. Deus solus spei nostræ solidum praesidium, 861 et seq. Creari, sanari, salvare, et reliqua omnia ex Deo habemus, 622. Deus bonorum omnium auctor, 1301. Bonorum operum causa effectiva et finalis, 850. Item bonorum operum auctor, remunerator, et remuneratio tota, 850. Dona sui divisit in merita et præmia, 620. Dei dona sunt merita nostra, 972. Dei sunt quæcumque nos nobilitant bona, 108. Dei ascribendae cogitationes bona, 1386. Et nostra conversio, 1542. Adeoque Deo soli reddenda boiorum gloria, 1303 et seq., 560.

Deus solus principium, 450. Materia non egit, 451. Deo soli item facere et dicere, 732. Ejus potentia, sapientia, et benignitas in mundi creatione, 934. Dei magno

et similitudo in homine, quid, 614. Dei similitudinem in homine Filius Dei reformavit, idque ei competit, 631 et seq. Gradus divine similitudinis in primo homine angelis, et nobis, 614. Similitudo haec perit in damnatis, sed remanet imago, 974. Dei quanta dignatio, patrem hominum esse, 1358. Dei dignationem sohos novit expertus, 1503. Dei filii qui, 369. Dei ad nos spiritualis adventus, 720. Ejus illapsus in animam, V. Anima. Dei habitat quomodo evadat anima, 1364. V. Anima. Dei dominus, homo spiritualis, 1428. Deo dignum habitaculum, cuius nec ratio decepta, nec voluntas perversa, nec memoria fuerit iniquitata, 1073. Deo templum in nobis aedificandum et quomodo, 1072 et seq.

Deus ut inspector noster semper cogitandus, 831. Iujus presentie cogitatio quam utilis, 831. Unde colligenda, 1509. Dei in anima praesentie signa, 1528. Nullum omnino praesentie Dei certius testimonium est, quam desiderium gratiae amplioris, 1064. Deo praeiens qui Deum amat, 523. Deus vera anima vita, 835. Deo displicer non potest, cui placet Deus, 1349. Deo solo satiarum homo, 393. Tria vincula quibus Deo astrinximur, 1093 et seq. Quomodo nascatur, crescat, et servetur in nobis, 1235. Deo inharrere nihil aliud quam Deum videre, 1284. Puritas ab vilendu[m] Deum necessaria, 1380. Ad vilendum Deum oculus mentis triplici est inquinatum porgandu[m], 1028. Deus in hac via sicuti et videri non potest, 1171, 1380, 1403. Deus quomodo viderit Moyses, 882. Dei visio in celis quam beata et suavis, 1380. V. Visio. Dei fructus triplex in perfecta beatitudine, 1036. Sanctis alter quam nobis exhibetur, 1041.

Dei majestatem quomodo scrutari liceat, 1479. Quomodo videndum in creaturis, 1037. Creatura sunt scala ad Deum, non tamen in beatis, 443. Dei cognitio quam necessaria, 1401. Quid de eo cognoscere possumus, 928. Ejus cognitio sequitur cognitionem sui, 1401. Deus perfecte non cognoscitur, nisi cum perfecte diligitur, 1287. Deus cognoscentum et non cognoscentium quatuor differentiae, 1292. Hunc perfecte non cognoverunt philosophi, 1286. Deus quare non sentiebant gentiles, 1280. Deus ignorans homo nihil est, 36. Deus ignorare non possunt religiosi, 724.

Dei secretum filii et amicis panditur, 162. Deus saepe revelat parvo, quod magno multisque donis non replete concedit, 344. Dei visitatio, V. Visitatio, Deo quomodo implenda triplex animae potentia, 1037. Deus pro effectuum diversitate, nobis diversimode sapit, 1200. Et pro diversis meritis, 1334. Non sapit carnibus, 12. Deus exigit timori ut Dominus, honorari ut pater, ut sponsus amari, 1358. Animi affectus in Deum, 458. Ipsi debemus amorem et subjectionem, 111, 1116. Dei erga nos dilectio considerata quam efficax, 589, 721. Deus non solum dulciter, sed et sapienter amandus, 1325. Amandus dulciter, prudenter, fortiter, 1327 et seq. Deus diligendus etiam ab infidei, 583. Deus non diligens, infidelis inexcusabilis, 586. Deus efficiens et finalis causa diligendi Deum, 593. Deus non diligit sine premio, etsi diligendus sine premissi intuitu, 591. Deum amans anima indesinenter inquirit, qua via, qua cautela, et ad quam ambulet mansio[n]em, 1387. Deus cognoscentium, nec amantium peccata, cœcitas, 36. Deo soli debitus honor et amor non excludit honorem ameremve sanctorum, 863. Propter Deum dicere nihil juvat, nisi Deus sit in corde, 850. V. Amor Dei.

Deo quadriparvam debemus gratiarum actionem, 866. Ipsi nullos unquam reddit quod debet, 1151. Is in omni statu laudandus, 1092. Ejus beneplacitum in omnibus inquirendum et tenendum, 44. Dei iaus et grata memoria frequentanda, dum differunt presentia, 1017. Deo confitentium differentia, 598. Deus timendus, cui nec resistere possumus, nec abscondi, 458. Tanto amplius timendus, quanto majora ejus munera precipimus, 828. Quomodo hominem commendet, 1100. Est tam pena peccatorum, quam gloria humilium, 455 et seq. Placet uterque Deo, et peccator compunctus, et justus devotus, 1092. Deus prævenit preces piornm, 1289. Temporalium sufficientiam suis tribuit, 535. Magna promittit in hoc seculo et in futuro, 833. Cur parcius subinde det quod homo desiderat, 835. Vult a se requiri etiam quod pollicetur, 734. Mederis, et prius cordi quam corpori, 1219. A Deo trahi libertati non officit, 617. V. Gratia, Trahi. Deum querere quanti 1094 V. Desideria, Quarere.

Deo nos ipsos offerre debemus, 963. Ei ut auctori totos nos debemus, 1130. Deo dicata membra non sine gravi sacrilegio in usus vanitatis et cœriosity assumentur, 847. Deo et saculo servire impossibile, 123. Item Deo et ditiis, 589. Non potest esse Deo contrarium esse quid, et sibi coherere, 456. Secum disseutire oportet qui Deo consentire velit, 1562. Deo non subjici et ejus gratia, diabolu[m] nostra voluntas, 610. Deo servire non ouens, sed ho-

nor, 364. Nihil est in rebus quod implere possit creaturam, nisi charitas Deus, qui solus maior est illa, 1322. Equum est ut qui a Deo noluit suaviter regi, prenalter a se ipso regeretur, 30. A Deo ad creaturas animam remitti pena gravissima, 1393 et seq. Deo recedente frigescunt omnia, 1528. Dei sermo durus quib[us]dam, 588. V. Durus, et Sermo. Dei duplex auxilium, correptione et consolatio, 1333. Beneficia sua prævenire solet malis, 257. Ad complementum sue gloria nobis quodam modo opus habet, 1503. Cur ad suas actiones opera creaturentur, 1279 et seq. Nempe ad nostra merita, 620. Non dat nobis hic gloriam, sed pacem, 1303 et seq. Hominum quinque status sub Deo, 1101, 1103 et seq. Edicti a Deo alios docere debent, 1387.

Devotio est concepta de spe indulgentiae exsultatio, 1322. Vino comparatur, aquæ timor, 810. Timorem castificat, 31. Devotio et cogitatio, anima ab aliis, 919. Devotionis gratia per Mariam petenda, 808. Devotionis unguentum unde conficiatur, et quibus competat, 1293 et seq. Ejus fervore bona opera conienda, 778. Devotionis aqua sine modestia, 1058. Devotione monachorum, præsertim in Quadragesima, dæmon torquetur, 841. Devotionis iuvit, non data, 795. Devotionis obex, scriptiones, 527. Devotionem exterminant vanitas, cariositas, voluptas, 1242.

Dexteræ ac sinistra in Scriptura quid, 842 et seq. Dexteræ ac sinistra in Deo, 1443.

Diabolus superbiorum principes, 1319. Scandalorum auctor, 83. Hominis hostis, 822. Diabolus ex diversis maleficis diversa nomina, 863. Leo pius non timendus, 866. Malleus celestis opificis, 1044. Diabolus quæ ale competunt, que manus, 934. Diabolus in paridiso au[tem] præviderit ruinam suam, 574. Diabolus viam misericordia interclusit obstinatio, 859. Diabolus quod in honore respirare nequeat, non aliena facit violenta oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas, et voluntaria obstinatio, 616. Diabolus quo sensu sedem suam posuit ad Aquilonem, 574. Ejus ruina hominum sit cautela, 1453. Peccatum cur aeterna, 614 et seq. Daemonum pena de angelorum et hominum felicitate, 1452. V. Diabolus. Per mones Gelboe designati, 1452. Utpote gratie incapaces, 1452. Item collegæ superbiæ derelicti, 1451. Eorum fides, 467. Habitatio in aere, 573, 1452. Non vi, sed arte primos vicit parentes, 1428. Diabolus habuit potestatem in hominem, 652. Potest illa iusta fuit, 631. Diaboli voluntas semper mala, potestas justa et a Deo limitata, 1205. Diabolo absconditum fuit Incarnationis Sacramentum, 888. Diabolus tribus tentationibus Christom ageressus est, 837. Diaboli et Pharaonis devicti analogia, 1407.

Diabolus servit electorum salutis inscius et invitus, 934. Diabolus etsi nolens homini prodest, 1278. Cur homini tam infestus, 813. Spirituales acerius impugnat, 842. In oppugnanda fide frustratus, ebaritatem aggreditur, 220. Dei verba esse dura suadet, 1221. Daemonum via, circuatio et circumventio, 861. Ascensio et descensio, 861. Eorum fortitudo non timenda, sed cavenda astuta, 1128. Dei protectio contra eos, 811. Diabolus humiliis nesciens fabricat coronas, 1319. Jejunio insidiatur, 819. Quadragesimali monachorum devotione torquetur, 831. Diabolus quibus laqueis capiat homines, 1060. Diabolus baculo nostro nos credit, 822. Diabolus neminem allicit nisi consentientem, 1563. Insidiatur maxime perseverantie, 1066. Cur aliquando permittatur pios terrere, 841. Multos decipit sub boni specie, 1391. Meridies optanda ad deprehensionem diaboli fraudeles, 1390. Diabolo subjicimus nostram voluntatem, Deo ejus gratia, 610. Hominius status triplex sub diabolo, 1102. Diabolus in perseverare in malo, 719.

Diaconi ante annum vigesimum quintum non ordinandi, 661 n. Eos mensis principum ministrare indignum, 81 et seq. Diaconus illusionem nocturnam passus ministrare ea die non debet, 686.

Diarmidites comes in Hibernia, 679.

Dictare pro scribere, 285 n.

Dimo abbas Senonensis, medicus, 68 n.

Dies mystici duo, unus hujus seculi, alter futuri, 761. Verus dies qui non novit occasum, æterna veritas et vera eternitas, 875. Dies tres unus sub Adam, alter in Christo, tertius cum Christo, 738. Dies spirans, dies aspirans, dies inspirans, dies expirans, dies conspirans, dies cui maledicunt sancti, 1521 et seq., 1523. Dierum longitudo hic promissa vita est æterna, 875.

Diffligat viri fortis animum anget, 237.

Diffligere, recedere a promissa fide, 203 n.

Dignationis titulus papæ attributus, 317.

Digni atis nomina refutit S. Bernardus, 73, 74. Dignitatis nomen ducibus attributum, 102. Dignitatem hominis demonstrant et prærogativa nature, et p[ro]tencia dominatus, 585. Dignitatis proprie ignarus homo, bestiis similis,

595. Dignitas periculosa, 234. Non tam elatioris quam timoris causa 350. Monstruosa res, gradus summissus, et animus infimus, 421. Dignitates ecclesiasticae homines multorum meritorum volunt, 43. Praelatus ante dignitatem debuit metiri vires, 420. Dignitas sine scientia nihil prodet, 585. Dignitates Ecclesiae rogans excludendus, 439. Dignitates ecclesiastice quibus debeantur, 265. Ad Ecclesie dignitates non promovendi peccatores, nisi prævia poenitentia, 26. Dignitatibus ecclesiasticis pueros prefici indignum, 454, 471. Dignitates ab indignis possideri quam indignum, 421 *et seq.* Dignitas cura major quam sanctitatis praestringitur, 437. Dignitatum Ecclesiae abusus, 956. V. Beneficia.

Dilatio resipiscientis periculosa, 117. Ut et voti, 116. In via vita quo citius, eo facilius curritur, 343.

Dilectio Dei erga nos, V. Amor Dei, Charitas, Deus. Dilectio Dei nostram prævenit, 1560. Dilectio erga Deum tribus affectionibus excitatur et provehitor, 1220. Diligenti quator modi, 1223. Diligendi Dei causa, Deus est; modus, sine modo diligere, 583 n. Diligendi Dei causa efficiens et finalis Deus, 593. Diligere tota corde quid, 1329. Item ex tota anima, et ex tota virtute, 1329. Diligendus Deus etiam ab infideli, 585. Diligendi Dei causa duplex; ejus meritum, et nostrum commodum, 584. Non diligitur sine præmio Deus, quoniam sine premio intuitu diligendas, 591. Dilectum votis quare, actibus sequere, fide inveni, 1536. Pater perfecte non cognoscitur, nisi cum perfecto diligitur, 1287. Dilectio sponsæ spiritualis, non carnalis, 1533. Dilectio pastori necessaria, 1147. Dilectio proximi vera, 598. Veritas dilectionis in exhibitione operis, 180.

Dilectio fraterna unde oriatur, 1421. Non vivit, qui non diligit eos inter quos vivit, 1106. Dilectio proximi ut justa sit, Deus in causa esse debet, 594. Dilectio proximi tricliciter everetur, 1220. Plus justo velle diligi, minus a justo est, 262. Inimicus quomodo et quare diligendus, 1440. V. Amor, Charitas.

DIX. curiositas perniciosa, 571.

Dionysii (S.) monasterium prope Parisios plarima SS. martyrum irba nobilitatum, 79. Ad papam pertinet, 275. Petri patrimonium, 275. Hujus monasterii laxior status, 79, 80 n. Reformatio per Sugerium abbatem, 77 n. Regularis observantia post reformationem, 79 *et seq.* Abbates Sugerius, Odo. Vide suis locis. Indicta celebritas apud S. Dionysium, 209 n.

Diouysii (S.) Remensis Cononici regulares, 383. Morensem ecclesiam ad condendum monasterium ordinis Claræ Vallensi concedunt, 383.

Dioecesis pro provincia, 54 Dioecesis visitatio, 676.

Disciplina custos sanitatis, modestiae, et honestatis, 414. Ejus necessitas, 1340. In familia pontificis non negligenda, 444. Disciplinam et custodiam inferiori debet superior, 725. Disciplinæ corporalis usus, 71. Etiam apud Cistercienses, 392.

Discipuli V. Apostoli.

Disciplina varii fines, 1241.

Disciplina inter monachos esse quam indignum 214 *et seq.* V. Lites.

Discordia et scandala angelis quantum displiceant, 1021 *et seq.* Discordia locus fit diabolo, sicut in pace Deo, 1073. Discors Deum non conciliat, 1349. Discordia inter Ludovicum Juniores et Theobaldum comitem causæ, 205, 206 *et seq.*, 208.

Discretio commendatur, 900, 1436. Est ordinatio charitatis, 1346. Mater virtutum et consummatio perfectionis, 793. Sine servore jacet, servor sine discretione præcipitat, 1342. Zelum et clementiam moderatur, 424. Discretionis necessitas, 1436. Ut adhibenda in coruorū maceratione, 793. Hanc supplet virtus obedientiæ, 793.

Dispensatio obnoxiae Regule, 502. Dispensandi auctoritas quibus competat, 501. Quid abbati liceat circa dispensationem Regule, 503 *et seq.* Dispensandum ubi instat necessitas, 502. Ubi necessitas urget excusabilis dispensatio est; ubi utilitas, laudabilis; alias non dispensatio sed crudelis est dissipatio, 433. Votum Remissio sine necessitate, non dispensatio, sed prævaricatio est, 505. Disputatione non comprehenditur Deus, sed sanctitate, 457.

Dissensio monachorum poenitentiam irritam reddit, 298. Dissensione nihil in congregatione horribilis, 1216. Dissidente secum oportet, qui Deo consentire velit, 1362.

Dissimilatio proprium delicatorum, 1498.

Distractiōnibus subjacentis anima, Dei visitationibus impeleri non potest, 916.

Diversitas rituum in Ecclesia, 215. Diversitas consuetudinum charitati non debet obesse, 215 *et seq.*

Divinis de rebus quomodo loquendum, 1443. Res divinas filii hujus sæculi non percipiunt, 111 *et seq.* Negli-

gentia circa cultum divinum notatur, 724. V. Officium divinum.

Divisiones S. Benigni monachi Bernardo ob antiquam religionem chari, 33, n., 34, 35. Ab eo summo pontifici commendatur, 35. Haimerico item cancellario, 34. Petro presbytero cardinali, 35. Divisiones inter et Luxovienses monachos controversia, 51 n.

Divites in sua nativitate Christus negligit, 783. Divitum acceptio præ pauperibus præstringitur, 437. Divites mercantur celum a pauperibus, 1222.

Divitiae laqueus, 831. Homine indigne, 726. Pro eis quanta faciunt sæculares, 1176. Vere magna abusio, ut dives esse velit vermiculus vilis propter quem dominus majestatis factus est pauper, 903. Divitiæ et Deo stodere impossibile, 589. Divitiae cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, cum dolore amittuntur, 484, 1176. Eas esurit avarus ut mendicus, fidelis contemnit ut dominus, 1332. Earum contemptus in episcopo commendatur, 41. Divitiae justorum, que, 291. Divitiae vere, virtutes, 726. Divitiae nostre sunt panis Christi, 767. Item sanguis et crux ejus, 767.

Doctor bonus non est qui non fuerit discipulus 660. Docendum exemplo potius quam verbo, 1169. Silva et solitudo plus docent quam libri, 110. Doctoribus attributus magistri titulus, 107 n., 108.

Doctrina Spiritus non curiositatem aicit, sed charitatem accedit, 1286.

Doco monachus de Trunco-Berengarii, 366 *et seq.*

Dogmata. V. Iudicium.

Dolor de peccatis triplex, 1167 *et seq.* Doloris ex amore nascentis vis et vehementia, 1. Dolorem et pudorem timet humana fragilitas, 766. Quod non videt oculus, cor non dolet, 1040. V. Contritio.

Dolosi viri propriam est humilitatem praetendere, cum aliquid vult obtinere, 439.

Domare lupos pastoris est, non dominari ovibus, 420.

Domestici hostes percalosiores, 305. Domesticis rebus incumbe episcopo indignam, 443. Mala a domesticis illata acerbius, 1371.

Dominandi libido pontifici maxime vita, 426. Ministrare gloriösus quam dominari, 419. V. Domare.

Dominatus apostolis interdictus, 419.

Donus Dei, homo spiritualis, 1428. Ex angelis et hominibus constitutus, 1072. Ejus preparatio, 999. Lapidès ejus vivi glotonis cognitionis et dilectionis cohærent, 1072.

Donus Dei monasterium ord. Cist., 339. Annona subsidiaria pro eo petit S. Bernardus a Sugerio, 339.

Dona tria Spiritus sancti pignus; salutis, robur vite, scientia lumen, 932. Dona sua Deus divisit in merita et premia, 620. Dona septem Spiritus sancti in septem Christi apparitionibus, 905. Dona Dei sunt merita nostra, 972. Honini quomodo donata omnia, 1083. In donis Dei quid cavendum, 1320.

Dormitio quadruplex, 1241.

Dracontia comparata iracundia, 866. Item ambitio, 869.

Drogo de Claciaco, 288 n.

Drogo Logdunensis electus, 230 n.

Drogo monachus S. Nicasii Remensis, 45, 46, 47. Ejus elegatum, 41. Abbas S. Joannis Laudunensis, 56 n.

Drononis et Milis incestuosus concubitus, 174.

Dubietas et falsitas, duæ filie ignorantiae, 1318. In dubiis ut se gerendum, 27. In dubiis rebus alieno potius, quam suo iudicio credunt sapientes, 86. De dubiis nihil temere pronuntiandum, 1318.

Duella reprimi flagitiat S. Bernardus, 337. Arguuntur, 327. Duella insanæ, non virtuti ascribenda, 327. Duelli pena excæssatio, 31. Nundinæ solemnes ad duella, 337 n.

Duviana civitas in Hibernia, 678.

Dulcedo virtus non est sine iustitia, 573.

Dunense monasterium ord. Cist., 178 n. Arenis maris absorptum, 301 n.

Duni episcopalem sedem restituit S. Malachias, 672.

Dura multis velintur verba Dei, 588. Ejus sermo durus in cortice, suavis in medulla, 1221. Diabolus impositra est, Dei verba et mandata reputare dura, 4221. Duri et invadovi religiosi jumento comparati, 881. Duri et contumaces durius corripiendi, 1420. Duris ut se pastor debet exhibere, 438.

Duritiae cordis descriptio, 409. Inle cordis duritia, quia meditatur quis non legem Domini, sed propriam voluntatem 818. Gradus additritum cordis, 409.

Dux appellatur princeps illustris, 101. Vir nobilis, 102. Excellentiae nomen ducibus attributum, 101. Item dignitatis, 102. Dux strenui munus, 78. Errat qui sine duce in via spirituali progreditur, 1310.

E

- EBALES episcopus Catalaunensis, 33 n., 61 n.
 Eboracenses B. M. duodecim monachi ad Cistercienses transeunt, 99 n., 101 n.
 EBRAEUS magister militum Templi, 341.
 Ebrietas sancta apostolorum post acceptum Spiritum sactum, 1435. Ebrietas, calix demoniorum, 12.
 EBULFI (S.) reliquia Resbaci, 460.
 EDANUS episcopus, 673.
 Eden voluptas interpretatur, 1041.
 Ecclesia vinea Domini, 1464, 1490. Tracta est odore incarnati Verbi, 1335. Illic sibi Christus despontat, 1252. Ecclesia conubium, et Synagoge repudium, 1307. Ecclesia doles a Christo concessae, 243. Ecclesia et Synagoge discrimen, 1376. Ecclesia charitas in Synagogam, 1345. Ecclesia oratio pro Judeis, 330. Epusdem vota pro gratia evangeliae diffusione, 1306 et seq. Ejus prerogativa, dilatacio in mundum universum, 1376. Tunica Joseph polymita comparata, 529. Una est, eti alia peregrinans, alia regnans, 1449. Ecclesia unitas tunc inconutili comparata, 307. Nigredo ejus unde, 1353. Quando sine macula et ruga, 1034. Ecclesia duo latera, spirituales et carnales, 812. Ecclesia tres ordines, conjugatorum, continentium, et praelatorum, 1156. Ejus filii sunt etiam mali, et quomodo, 1350. Ecclesia judicium infallibile in usu et applicatione Scripturae, 761. Ecclesia lucra Deus reputat sua, 1487. Ejus custodes apostoli et apostolici variatque etiam angeli, 1539 et seq. Ecclesia munuit angelorum custodia, 1076, 1078. Ecclesia orationibus privati quanti sit periculi, 581. Ecclesiam due res consolantur: de preterito passio Christi, de futuro, quod se in forte sanctorum confidit recipiendam; 1478 et seq. Ecclesia amor constans in Christum, 1544. Dei voluntatem potius quam majestatem scrutatur, 1479. Angelis assimilari cupit, 1363.
- Ecclesia persecutione aucta, 1375. Ecclesia hostes prosunt etiam nolentes, 1375. Ille persecutionibus premitur a tyrannis, hereticis et malis Christianis, 1253 et seq. Tentationes qualior, a tyrannis, ab hereticis, a falsis fratribus, et ab Antichristo, 1332 et seq. Gravissima persecutio a domesticis, 1393. Cur persecutores suos vocet filios matris sue, non patris, 1371. Generalem persecutionem praedit S. Norbertus, 60. Ecclesia diripiuit Petrus Leonis, 241. Ecclesia triumphus de schismate Petri Leonis, 132, 317. Ecclesia pacem procurare sedis et apostolicae, 323. Ecclesia defendere officium est imperatoris, 243. Nec libertas Ecclesia nocet imperio, nec ecclesia prosperitas imperii, 242. Christus Sponsus sue, id est Ecclesia, vindex futurus, 134. Quales Deus vocet ad ecclesiæ ministeria, 492. Digni ad ecclesiæ curam trahendi, 247. Ecclesiæ ministeriis indigne se ingenerant prestrinuntur, 492 et seq. Ecclesiæ dignitates rogans excludentur, 439. Item adulatori, 439. Ecclesiæ ministri indigni describuntur, 492. Dignitatum abusus 956. V. Ecclesiasticus. Ecclesiæ dignitates adolescentibus non tribuendie, 434. V. Beneficia, Dignitates. Due in Ecclesia detestabiles presumptiones, 81 et seq. Ecclesia ambitiosis plena, 415. Ecclesia virtus est querere que sua sunt, 427. Ecclesia desolatio unde, 1538. Ecclesia neglecte facies, 666. Felix ejus status in quibus consistat, 1426. Ecclesia status non armis estimatur, sed meritis, 173. Ecclesia orientalis infelix status, 373, 374. Orientalis Ecclesia status miserabilis, 329. Ecclesiarum dignitas unde colligenda, 1082. Earum sanctitas, 1077. Ecclesiarum alienarum invasores arguuntur, 473 et seq. Permutationes inter ecclesias sine simonia, 356. Ecclesiarum ornatus superfluis reprehenditur, 538 et seq., 784. In his tamen plus licet episcopis, quam monachis, 339. Ecclesiarum diversitus, 215.
- Ecclesia pro monasterio, 34 n., 180, 279, 333, 368, 715. Monasterium pro ecclesia, 253. Ecclesiarum ingressus apud monachos feminis interdictus, 233 n. Apud Cistercienses etiam monachis alienis, 233 n. Apud Cithurienses hospitibus religiosis permittus, 233 n.
- Ecclesia S. Michaelis, villa, 673.
- Ecclesiastes quam utilis, 1267.
- Ecclesiasticarum rerum abusus quantum peccatum, 393. Ecclesiastici honores angelicis lumen formidandi, 914. Ecclesiasticus zelus maior pro tua dignitate, quem pro aquirenda sanctitate, 437.
- Effusio nominum Dei invicem, 1309.
- Elatio, vel minima, periculosa; non vero vel profundum humilitas, 1403. Elatum cor durum et expers est pietatis ignarum compunctionis, siccum ab omni ore gratae spiritualis, 1084. Homo plus sibi tribuit aut arrogando quod non habet, ascribendo sibi quod habet, 424. V. Superbia.

ELBERTUS abbas S. Michaelis in Terascia, 73, 357 n.

ELBERTUS episcopus Catalaunensis, 61 n.

Electio episcopi res grandis, 195. Facienda pramisso jejuniu, 193. Regis consensus requisitus, 273. Electiones episcoporum impedit Ludovicus VII, rex Francorum, 206, 207. Electio secunda fueri non debet, nisi constet primam esse invalidam, 134 et seq. In electione Iugonis Rothomagi, episcopi queritur consensus regis Angliae et episcopi Salesberiensis, 42 n. Abbatis electioni episcopi intersunt 147 n. V. Episcops.

Electi liberati per Christum a diabolo, 653. Electorum tres ordines in Maria, Joseph, et Simeone ordinati, 1185. Electoram salutem operatur Deus per creaturas iubens modis, 620 621. Electorum profectus quatuor gradibus distinguitur, 1221. Electorum saluti servit diabolus insens et invitus, 954.

Eleemosyna ei presertim tribuenda, qui invitus petit, verecunde accipit, accipiens glorificat Deum, 195. Episcopum maxime decet, 105. Laudabilior in vita, quam post mortem, 40. Abbatibus Cluniacensibus aureos secum ad opus eleemosynæ ferre solent, 212. Eleemosynæ encomium, 367 bis.

Elementa in quatuor corporis partibus vigentia, 1201.

ELIAS, idem sonat ac dominus fortis, 1216. Christi typus, 916. Elias spiritus duplex, apostolorum typus, 927.

ELIAS monachus Claræ-Vallensis, 119.

ELIAS episcopus Arelian. V. Ilias.

ELISADETU sterili conceptus Marie cur ab angelo propositus, 731 et seq.

ELISABETH uxoris Borgoris de Abbatisvilla, 361 n.

ELISÆTUS, idem ac salus Domini, 1217. Mortuum suscitans est typus Christi, 1313.

Eloquentia studentes cavendi, 439.

ELISINUS Abbas Anglus, 170 n.

Emissiones tres, pentecontum, continentium et praelatorum, 1211 et seq.

Engaddi idem sonat ac fons hedi, 1420. Baptisma genitum lacrymasque peccantium significat, 1420. Balsami arbustule ibi crescunt, 1420.

ENGELDERTUS comes, 282 n.

ENGELBERTUS marchio Foro-Juliensis et dux Carinthiae, 140 n., 263 n. In auxilium Innocentii II missus, 140.

Ephraim fructificationem sonat, 755.

Episcopum nomen est officii, non dominii, 419. Episcopalis cathedra oneris est, non honoris; operis, non notitiae; virtutum, non divitiarum, 374. Episcopi et rectores tigna domorum celestina, 1426. Gloriam Dei, et lucrum populi, non suum querere debent, 465. Eis non tam competit judicia potestas, quam principibus, 411 et seq. Episcopis illustris nomen attributum, 99. Item Excellitatis, 99. Sanctitatis, 232, 312, 322, 354. Serenitatis, 207, n. Atque paternitatis, 354. Episcopi corone elogio compilati, 195 n. Episcopi electio ut facienda. V. Electio. Episcopi in Hibernia olim sese mutuo consecrabant, 279 n. Episcopalis officii ornamenta et familiares, 43. Episcopum que deceant virtutes, 375. Zelum in eis qualem requirat Bernardus, 207. Episcoporum humilitas commendatur, 473, et eleemosyne, 105. Consilia aliorum sciscitari, ipsis utile, 462. Eoruui et verbum Dei predicare, 312. De dogmatibus judicare, 183. Tollere scandala de regno Dei, 181. Eos in dubiis consulit S. Bernardus, 63. Episcopo duplex pugnandi causa, 330. Episcopo quam necessarium et utile consilium, 462. Episcopi post cardinales nominati, 232 n. Honor episcopi honor est ecclesiæ, 441 n. Eorum contemptus auctoritatibus sedis apostolice regat, 174. Eis non obloquendum, 1300. Monacho non convenit censura in episcopos, 463. Episcoporum ambire gloriam, aut excessus judicare, tentatio, apud monachos, 1301. Episcoporum lucra et negotia, sunt Dei, 290. Episcopo triplex timendi causa, 27. Que pericula, 461 et seq. Episcopum non decent judicia precipitata, 353. Nec lites et controversiae, 377. Rationes temporalium rationibus spiritualium preferentes notantur, 413 n. Episcopo nihil turpius, quam in numero supellectilis et substantiæ, 443. Episcopi ad manus habent, quibus animas; non inventiunt, quibus facultates committant, 445. Vestium luxus in eis notatur, 461 et seq., 469 et seq. Episcopi negligentes cum S. Malachia comparati, 676 et seq. Ex episcoporum negligientia nascitur clericorum insolentia, 135. Episcopi uxoriat et sine ordine, 667.

Episcoporum princeps Petrus, 670. Episcopatus novos papa creare potest, 111. Iten ex episcopi archiepiscopos, et e converso creare 111. Episcopi in archiepiscopatum translatio contra canones non debet fieri sine magna necessitate, 111. Episcoporum depositio solius est Romani pontificis, 235. Episcopus curiam pastoralem quando restringere potest, 297 n. Monachis episcopis facti habitum vitamque priorem deserere illi itum, 297 n. Episcopi in monasteria retrasi an vestibus usi religiosis, 520.

Epistolarum scriptio animum turbat, 95, 96 n. Prolixie amicis inutiles, 96. Ab epistolis scribendis dehortatur S. Bernardus, 96. Ab his scribendis vacat in festis B. Virginis, 89. V. S. Bernardus. Epistolae ad diversos cera claudere ex consuetudine nou est, 208.

Equitatum cur assimiletur anima sancta, 1407.

EQUIPERTUS episcopus Monasteriensis, 133.

Equo albo papa vectus, 457 n. Equorum nimis apparatus in abate reprehenditur, 338.

Eremi desiderium suspicuum in coenobita, 124. S. Bernardus ab eremo petento sanctimoniale debortatur, 124 et seq.

Eremitice vita praeposterus amor vnlpecula est, 1483. Eremitica vita semper non arripienda, 794. Cenobita periculiosor, 794. Eremitice vita incommoda, 124.

ERNENGARDUS Britanniae comitissa, dein sanctuonialis, 125 n. Ejus elogium, 123. Bernardi erga eam affectus, 125.

ERNALDUS abbas Bonae-Vallis, 289 n. Bernardi quan amicus, 290.

ERNALDUS de Brixia. V. Arnaldus.

Errat qui sine dnce in via spirituali progreditur, 1450. Error facilis de corde alterius, 87. V. Haresis.

EREVES praepositi episcopi Autioidorensis, 377.

ESKILUS archiepiscopus Lundensis, 273, 318. Mutuus illius cum Bernardo et suis amor, 348 et seq. Litteras et munitionem mittit ad S. Bernardum, 349. Qui ejus negotia papae commendat, 349.

Esse pro statu rei, 98, 193, 285, 973, 674. Est notat im mutuofitatem, 1380.

Ethnicis nullae vera virtutes, 1338. V. Pagani.

Eucharistia, spose solatium, 1390, 757. Veritas in eucharistia, 1388. Vera carnis Christi substantia in sacramento, 1032. Veritatem corporis Christi in eucharistia propugnat S. Malachias, 682 et seq. Accidentia in eucharistia, 637. Eucharistie vis ad frangendos concupiscentiae motus, 891. Vinum sanctificatur per contactum corporis Christi, 71.

ECCLSIUS papa III ante monachatum vice dominicus eccliesie Pisane, 232 n. Ante pontificatum abbas S. Anastasii, 231 n., 384. Ejus electio in pontificem, 232. Et Bernardus pro adepto pontificatu gratulatur, 232 et seq. Timens tamen pro adepto pontificatu, 232 et seq. Ab eo receidunt Romani, 240, 241. Ipsi condoleat S. Bernardus, 407. Eum Romanis reconciliare tentat, 240 et seq. Conradum regem in ejus auxilium pertrahit, 242 et seq. Eugenius Hugonem abbatem Trium-Fontium Romanum vocal, 267 n., 268. Pallii usum Samsoni Remensi archiepiscopo interdit, 243 n. Guillelmum Eboracensem intrusum amovet, 249 n. Rutinensi Eccliesie providet, 236. Bernardas eum consolator ob amissam Edessam, 257 et seq. Epistola ejus ad Bernardum, 231 n. Ad capitulum Cisterciense, 266. Balmensem abbatiam in prioratum redigit, 248 n. Ejus pontificatus laudatur, 444. Ejus zelus, 236 et seq. 267, 272. Votum pro bonis Eccliesiae ministris, 441. Ab avaritia quam fuerit alienus, 426, 130 et seq. Ejus elogium, 384. Obitus, exequiae, cultus, 384. Plura de eo, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 258, 259, 260, 261, 263 et seq., 264, 266, 268, 269, 270, 274, 275, 276, 279, 281, 284, 285, 289.

EUSTACHIUS occupator Valentiae sedis, 178.

Eve lapsus, 153. Ejus curiositas est punita, 571 et seq. Peccatum triplex; curiositas, voluptatis, vanitatis, 974. Prepostere beatitudinem ambiens amicit, 1026. Perversa ejus post lapsum consolatio, 1027. Excusatur per Mariam, 1011. Eve et Mariae antithesis, Eva nostra, caro nostra, 1027.

Evangelium, veritatis speculum, nulli blanditor, nullum seducit, 938. Cur legatur, 938. Evangelice doctrine meditatio, 921. Evangeliorum textus S. Patricii, 699.

EVERVINES abbas Steinfeldensis, 1487. S. Eugendi monasterium divitiae et religione famosum, 279.

Evodii (S.) monasterium ord. Premonst. apud Brenas, 231 n.

EVARDUS monachus Morimundi, 17.

Exaltationis et humiliationis mira connexio, 1125. V. Humilitas.

Examen sui ipsius, 1468.

Excellentiae titulis papae, episcopis, cardinalibus, regibus attributis, 35 n. Excellentiae titulus papae, 300. Episcopo cardinali, 287. Cancellario, 292. Episcopis, 99. Regi, 256. Reginis, 196. Dicubitis, 101.

Excommunicati, nisi resipiscant, non audiendi, 284.

Excommunicatio per abbates, 23.

Exercitio cibi vile, cuique suaves redditum, 6, 7.

Excessus juvenum patienter ferendi, 283. Excessus in ipsa etiam justitia et sapientia cavendum, 1229.

Excaecatio duelli pena, 31.

Excusatio perfecta, testimonium conscientiae, 417. Excusare te velle, quando corriperis; infructuosum et perniciosum, 1316. Excusationis genus est, cum argueris tu, alium incusare, 1316.

Exemplum sermo vivus et efficax, 902, 969, 1067. Exempli potius docendum, quam verbo, 1469. Maxime praelatis, 1223, 1537. Mandata duo praelati, verbum et exemplum, 193. Exemplum Regis in subditos redundant, 802. Exempla contraria, ut ferenda, 414. Exemplo malo pervertentes alios, Christi persecutor, 953, 956.

Exemptiones que probande, 433. Exemptionibus praepostere studentes abbates arguantur, 475 et seq. Exemptiones nimis improbantur, 431 et seq. Earum mali effectus, 432 et seq.

Expeditio sacra, opus supra vires hominis, 333. Una totius mundi causa est, 333. Ejus fructus, 237, 344. Expeditionis sacre fructus viso manifestatus, 344. Expeditionis sacra infelix exitus, 246. In peccata principum regniciendus, 277, 344, 413, 416.

Exstasis Sponsæ est mors, quæ non vita, se i vita laqueis eripit, 1445.

Exterior regularum observatio sine interiori nulla, 817, 1141. Exterior cunctus sine interiori religiosis nihil prodest, 998, 999 et seqq. Exteriora officia a religiosis non expetenda, 1001.

Extrema unctionis sacramentum, ejus effectus, 681. Viatico praemissa, 689.

F

Fabeniacense seu Faverniacense virginum monasterium per monachos Case-Dei reformatum, 190 n., 350 n. Sub Fabeniaciensi albatissa monachi deserviunt hospitale, 349. Presbyterum in eo habitans, aut proprium deservire, aut domum cogi debere snadet Bernardus, 349.

FALCO decanus, de in archiepiscopus Lugdunensis, 163, 164 n. Ejus electio a Deo, 168. Elogium, 168.

Fallax sensus, non fides, 1368.

Fallere et falli, malum, 246.

Falsitas in obscuro; non facile a vero discernitur, 1390. Falsitas et dubietas, duo filia, ignorantie, 1318. Falsum dicens, putans dicere verum non judicandus, 400.

Fama bona merces quedam virtutis, 128. Est odor operis, 1314. Melius est nominis bonum, quam divitiae multæ, 352. Fama et conscientia consulere debet pontifex, 431. Fama religionis temporibus lucris preferenda, 353. Fama non diluit conscientie vitium, 1314. Fama incertæ non temere credendu, 37.

Familia pontifici non negligenda, 444.

Familiaris dominus fatuus nutrit servum, 1144. Familiaris gravitas miscenda, et quomodo, 444.

Familiaritas inter Verbum et animam, 1422. Familiaritas sponsi et sponsæ, 1124. Familiaritas sanctorum virorum Bernardo quam grata, 29.

FARDINA uxor Hildefonsi comitis S. Egidi, 237 n.

Farfenses monachi in Italia, 313 n.

FASTRENT abbas Clarae-Vallensis epistola, 391.

FASTREDUS abbas Villaris, 231 n.

Fastus cedit, ubi invalescit affectus, 1422.

Felicitas malorum, infelicitas, 857. Felix enim præsens felicitas si arrisit, non irrisit, 425.

Feminarum colloquia vitanda continentiam professis, 1493. Incluso, 360. Cum femina semper esse, et feminam non cognoscere, plus est quam mortuum suscitare, 1492. Feminis interdictus eccliarum monachorum ingressus, 253 n. Feminis accessus in monasterium S. Dionysii, 79.

Feneratores non Christiani, sed Judæi sunt baptizati, 328.

Ferulæ Salomonici mystici descriptio, 561. Fermento Graci utuntur in sacrificio, Latini azymo, 216.

Ferventes enrrauunt pre aliis, 1339. Ferventium et tepidorum monachorum describen, 924. Fervore melius quam lucere, 948, 983. Fervore devotionis conienda bona opera, 778.

Fervor sine discretione præcipiat, discretio sine fervore charitatis jacet, 1342. Spiritus sanctus paucis datur ad fervorem, 935. Fervor triplex in S. Joanne Baptista, 984. Fervorin Quadragesima sit major, 920.

Festa sanctorum triplici fructu celebrantur, 1030. Festa nova non temere et inconsulta sede apostolica instituenda, 171. Festorum vigiliae quonodo celebrandæ, 987. Festis Sanctorum præcipuis cur præmissa jejuna, 1038. Martyribus Veteris Testamenti eis dies festos Ecclesia non decernat, 103. Festa in vanitatem et delicias verti indiguum, 724. Abusus in festis sanctorum, 1042. Christianum abusus in festis Paschalibus, 898.

Festivitates sanctorum triplices in nobis excitant desiderium, 1040 et seq. Tria in festivitatibus sanctorum consideranda: auxilium sancti, exemplum ejus, et confusio-

nosta, 987 *et seq.* Festivis diebus quales sermones conveniant, 801. Festivis diebus coöviva sibi parant sacerdotes; cordis delicias religiosi, 1023.

Ficus designat populum, præsertim Judaicum, 1474 *et seq.* Item religiosos moribus suaves, 1474. *Ficum grossi quid*, 1471.

Fideles suot civitas propter collectionem, sponsa propter dilectionem, et oves propter mansuetudinem, 1536. Primi fideles comparantur vineis florentibus, 1473. Fideles male viventes Christum ut mendacem et fallacem faciunt, 1231. *Fideli homini magis inter flagela fidendum*, 257.

Fidere in se perfidia est, 771.

Fides comparatur uirbæ, 1383. Est velut hydria ad haniendam gratiam, 335. Per tunicam inconsultum designata, 186. Non est aestimatio, 649. Sed est sperandaria substantia rerum, argumentum non apparentium, 649. Est voluntaria quadam et certa prælibatum neendum propalata varitatis, 447. Vita est et umbra vitæ, 1434. Fides ab intellectu quid differat, 447. *Fidei et cordis humani uoio admirabilis*, 764. Fides lucem non extinguit, sed enstedit, 1383. Vox et signum passim ad introducendam fidem concurrent, 1471. Fidem præcedere debet auditus, 626. Fides ex auditu, ex visu confirmatio est, 1470. Suadenda, non imponenda, 1499. Fides Magorum, Latronis, et Centurionis, 800, 801. Fides Centurionis ex auditu, 1367. Fides rara in veteri Testamento, et spes tennis, 1271 *et seq.* Fides veterum Patrum qualis, 632.

Fides baptismi Vicem supplet, 628, 629. Fides aliena profuit multis, 1498. Fides parentum in parvulis delebat peccatum origine ante Christum, 627. Patres ante Christum in fide futuri Messiae salvati, 654. Infantibus post Christum aliena fides cum baptismo prodest ad salutem, non tamen sine baptismo, 630. Fides diemonum, 467. Fidei rationem humanis ratiunculis committere agitandam indignum, 183. Fides credit, non temere discevit, 310. Velox credulitas non est, 310. Fidei mysteria credibilia reddit credentium multitudo, 764. Fides lycœs habet oculos, 801. Eius meritum an fraudem visio, 1534.

Fidei vita charitas est, 899. Eius anima, devotio et actio, 13.9. Sine fide impossibile phere Deo, sine lenitate hominibus, 770. Fidei odor quid in nobis operetur, 1513. Fidei vis et efficacia, 764, 1536. Fide vincimus hostes, 906. Fidei nostre due partes, 853. Fides triplex: præceptorum, signorum, et promissorum, 1181. Vivida et victoriosa quæ, 906. Mortua et facta quæ, 1181. Mortua, facta, et probata *et seq.* Fidei vera, et factæ prolatione, 467. Fides otiosa inutilis, 114. Fides ab operibus bonis non dividenda, 1348 *et seq.* Operibus comprobanda, 1349. Sine operibus mortua, 899, 1334. Opera sine fide non faciunt hominem rectum, 1349. Fides sine operibus mortua est, et opera ipsa sine fide, 1431. Fides sine operibus, nec opera sine fide salvant adulitos, 1143. Fides vera nihil negligit, 629. Fide destitutum martyrum non est nisi pena, 629. Fidei spirque germana cognatio, est, 833 *et seq.* Peccata ex fidei defectu, 1231. Fidei lauor causa nostræ in curanda salute tepiditatis, 1230. Fides digne tangit Christum jam glorificatum, 1369. Fides nostra Christum ubique sequitur, 1541. Christus per fidem vivit in nobis, 899. Fides magna meretur magna, 1386. Mundat et preparat oculum mentis ad videndum Deum, 1412. Preparat animam ad visionem Dei, 1448. Fides resurrectionis et ascensionis, 1544. Fidei non posse sentire defectum, sedis est Romana prerogativa, 643.

Fiducia in Deum, 770. Hominem facit quasi omnipotentem, 1568. Fiduciam in Deo et sui diffidentiam sola parit humilitas cordis, 771. Fiducia in Christo motiva, 803. Fiducia quanta homini in Christo nascente concepienda, 777 *et seq.* Fiducia erga angelos maxima habenda, 1020. Fiducia spōsae apud spousum quanta, 1505. Fiducia animæ sanctæ duplī ratione nixa, 1507.

Filius Dei eur potius incarnatus, quam Pater et Spiritus sanctus, 717 *et seq.*, 977. *V. Christus, Incarnatio*.

Filiū Dei qui, 369. Filii, mercenarii, et servi differentia, 1094 *et seq.* *Filiis matris* quidam intelligent diemones, quidam spirituales, 1373.

Filiū non esse, quicunque est ex substantia alterius, 643. Filiorum prefectus non sunt impediendi, 293. Filios religiosos non amittunt parentes, 118.

Finis creature triplex, 616. Finem in rebus creatis spectare, ad sapientem pertinet, 934.

Flagella Dei, amoris indicia, 39. Flagellis erudiri, non erui, petunt justi, 1387.

Flaviacense monasterium, 63 n. Diversum a Flaviniensi, 68. Flaviacenses monachi, 69.

Flevisse Christus legitur, nunquam risisse, 728.

Floccens unde dictus, 5 n. Floccus et enculta quid differentia, 3 n. Floccorum odium, innotum Cisterciensibus, 6 n.

Flos campi Christus, 1429. Flos horti virginitas, flos campi martyrium, flos thalami bona actio, 1430 *et seq.* Flores mystici qui, 1466. Flores incipientes, fructus perfectos designant, 1441. Item flores fidem, fructus opera, 1441. Florum triplex ordo, 1429. Florum campi et horti differentia, 1429. Flores tria commendant; pulchritudo, suave olentia, et spes fructus, 981.

Foehart villa, locus nativitat. S. Brigidae, 682.

Foillani (S.) monasterium, ord. Praemonstr. interdictum, 252.

Fontanense monasterium ord. Cist. in Anglia, 101 n. A Willielmi Eboracenisi archiep. fautoribus direptum, 234 n., 249 n. *Fontanenses* monachi Guillelmo intruso Eboracenisi adversi, 234, 317 n.

Fons vita, charitas, nec anima vivit quæ de illo non hauit, 521. *Fontes Salvatoris quatuor, eorumque aquæ*, 1218 *et seq.* *Fontes Salvatoris quinque*, 777 *et seq.* *Fon-*

Fontis-Ebraldi monast. sanctimonialium, 191 n.

Foranina Petri, Christi vulnera, 1473.

Fornicatae homines similes, 277.

Fornicationis spiritus injurii superatus, 1112.

Fortitudo sine prudentia temeritas est, 413. *Justitia et temperantia necessaria*, 413. Media inter voluptatem et necessitatem, isti præbent quod sat; illi demens quod nimis est, 413. *Nou est vir fortis, cui non crescit animus ex difficultate*, 237.

Fossa-Nova monasterium, ord. Cist., 384.

Francia a Borgundia distincta, 308 n. *Francia orientalis vivorum fortium ferax*, 327.

Francorum rex, primus regnū, 256. *Francorum virtus per totum orbum disseminata*, 327. *Francorum abusus in jurameutis*, 203.

FULCHERUS monachus, 288.

Fratrum mutuus amor, 1334. *Fratribus consilium et auxilium debemus*, 723. *Charitate fratres dicimur*, 213. *Fratres episcopos et cardinales sumunt pontifex app-1-lat*, 187. *Fratres vocabantur laici ad societatem suffragiorum a monachis admissi*, 54 n. *Fratres laici illiterati*, 707. *Fratres novello exponi non vult* S. Bernardus, 312.

Fraternitates apud monachos Cistercienses, 53. *Fraternitates apud Casæ-Dei monachos*, 54 n.

FREDERICUS archiepiscopus Colonensis, 25 n.

FREDERICUS imperator, 102 o., 1157.

FROMUNDUS monachus Praemonstratensis transit ad Cistercienses, 251.

FROMUNDUS monachus Clarae-Vallensis, 712.

Fruitus Spiritus sancti profectus nostri, 1428. *Fructificandum in tempore opportuno*, 968.

Fruitio Dei triplex in perfecta beatitudine, 1036. *Fru Verbo quid*, 1366. *Id solis humiliibus datur*, 1366.

Fucata putchritudo dannatur, 122.

Fugitiivi et monasterio tertio recepti, 218.

FULBERTUS abbas Cameracensis depositus, 55, 56 n.

FULCHERIUS patriarcha Jerosolymorum, 172 n.

FULCO, rex Jerosolymorum, 278 n., 319 n., 321. *Comes Andegavensis*, 331 n.

Fulco abbas Sparnacensis primus, 102 n.

Fulco canonicus regularis, ad sæculum reversus, 8 n. *Dein archidiaconus Lingensis*, 8 n. Fulcone non suum cur p̄r ceteris Bernardus reprehendit, 11.

Funda longanimitatē designat, 937.

Fundus qualis querendus prælatis Ecclesiæ, 420.

Funus Hispanorum, 222. In eo veste nigre, 222.

Fusniacum monasterium, 16, 335 n. A Bartholomæo episcopo Landunensi fundatum, 73 n., 357 n.

G

G. de S. Audomaro, monachus Clarae-Vallensis, 396.

GABRIEL fortitudo Dei, 733. Sic dicitur unceasative, Christus antem substantivæ, 733. *Ei tradita ab initio fuit virgo Maria custodienda*, 636. *Cur electus præ ceteris ad annuntiandum Verbi Incarnationem*, 733. *Ei fuit ignotus Incarnationis modus*, 633. *Creditur missus fuisse ad confortandum Joseph de Mariæ conceptu anxiūm*, 733.

GALCHERUS ex Cluniaciensi, monachus Cisterciensis, 262.

GALERIDUS seu Godefridus abbas Latiniaci, 236 n., 398, 399. Ejus depositio a summo pontifice petita, 398, 399 *et seq.*

GALERIDUS abbas B. Marie Eboracensis, 388.

GALERIDUS de Amayo, multorum monasteriorum institutor, 401 n.

Galilea transmigratio interpretatur, 734, 897.

Gallia schismatum curarix, 202. Angli magis somnatores quam Galli, 713.

Gallicana Ecclesia fortis in fide, pacifica in unitate, 173.

GALO prior S. Stephani Divion., 62 n.

GALTERIUS archiepiscopus Ravennas, 135.
GALTERIUS episcopus Cabilonensis, 62 n.
GALTERUS abbas S. Vedasti, 311.
GALTERUS de S. Mauricio, ex abbate S. Martini episc. Laudunensis, 265, 266 n.

GARNEBVS archidiaconus, abbas S. Stephani Divisionensis, 61 n., 62.

GAUCHERIUS monachus Clarae-Vallensis, 712, 713.

Gaudendum quandoque plus de alieno bono, qnam de proprio, 1437.

Gaudii spiritualis origo, 1121. Ejus descriptio, 1121. Gaudium spirituale pa-tio nostra, 1313. Gaudium in tribulatione nos liberat a laqueis, diaboli, 1060. Gaudium piorum stabile et perpetuum, 1057. Illud verum et solum est, quod non de creatura, sed de Creatore concipitur; et quantum illud sit, 123. Gaudium duplex in hac vita: de memoria futurarum bonorum, et malorum praesentium tolerantia, 1122. Gaudium et pax in celo, 1123. Gaudium mundanorum breve, 1086. Gaudium ordine prepostero querunt carnales, 1123. Nec coelesti, nec terreno fruatur gaudio religiosus negligens et tepidus, 123 n. Gaudium in festo S. Joannis Baptiste, 985. Illius materia duplex, 985.

GAUFREDUS de S. Aldemaro, miles Templi, 341.

GAUFRIOVS episcopus Carnotensis, 54, 58, 59, *et seq.*, 301, 383, 460, 461. De Leugis dictus, 495. Sedis apostolice servus, 308 n., et Legatus, 59 n., 159 n., 41 n. Hugo nem episcopum Antissiodorensim consecrat, 141 n. Arbiter in lite monachorum Majoris-Monasterii, 356. Missus ad reconcilios Innocentio II Mediolanenses, 141 n.

GAUFREDUS abbas Latiniaci, 225 n. *V.* Galfridas.

GAUFREDUS abbas B. Mariae Eboracensis, 99 n., 292.

GAUFREDUS abbas de Rupibus, 377.

GAUFREDUS ex abbate S. Theoderici, tum S. Medardi, episcopus Catalunensis, 61 n., 67, 97 n., 208 n. Ordinis monachorum disseminator, 97 n.

GAUFREDUS Antissiodorensis electus a tumultuantibus, 269 n.

GAUFREDUS cantor Antissiodorensis, 377.

GAUFREDUS cellarius, 377.

GAUFREDUS monachus Clarae-Vallensis, 118, 359.

GAUFREDI duo, monachi, 101.

GAUFREDUS notarius S. Bernardi, 163, 164 n.

GAUFREDUS prior Clarae-Vallensis, 117 n.

GAUFREDUS Bisol, miles Templi, 341.

GAUFREDUS Lexoviensis, 120.

GAUFREDUS de Loratorio, archiepiscopus Burdigalensis, 129 n., 313 n. Eum apnd regem purgari postulat S. Bernardus, 313. Ejus elegium, 130.

GAUFREDUS de Petrona, 117 n., 118, 396. Parentes ejus consolatur Bernardus de ejus conversione, 118.

GAUFREDUS, cognomen Plantagenestus, comes Andegavensis, 318 n. Malleus bonorum, oppressor pacis et libertatis Ecclesie, 317, 318. Electionem Arnulfi Lexitensis episc. perturbat, 317 *et seq.*

Gebo montes, daemones, 1452.

GERBINTVS Trecensis praecitor et Archidiaconus, 35 n. Ejus sermones in Bibliotheca Victorina, 36 n. Bernardi verba loquentis stylo excipit, 35. Moribus et litteratura conspicuus, 128.

Gebennae recordatio adversus malam intentionem, 1150.

GELASIUS archiepiscopus Ardmachanus, 672.

Gemere dicitur Spiritus sanctus, quia gementes facit, 1470. Gemendum, non orandum pro desperatis, 579.

Generatio coelestis, aeterna praedestination est, 1344.

Generatio hominum triplex, 1160 *et seq.*

Gengalfi (S.) ecclesia Tulleensis a S. Gerardo condita, 145 n. Ejus desolatio, 174. Eam Lothario imperatori commendat S. Bernardus, 145.

Genovesae (S.) ecclesiam canonicas regularibus concedit Surius, 332, 333.

Gentiles Deum unde non sentiebant, 1280. Eorum votum, 1310. Ipsi misericordia, Iudeis justitia obtigit, 1307.

GERARDUS abbas Pultariensis, 81.

GERARDUS cancellarius, postea Lucius II, 201 n., 202.

GERARDUS comes, Pultariensis monasterii fundator, 81 n.

GERARDUS Engolismensis ab Innocentio II deficit, 131 *et seq.* Diotrepes dictus, 131. Bestia ferox, 130. Semel comparatus, 130. Ejus ambitio, 131 *et seq.* Leratus ab Anacleto creatus per totam Franciam et Burgundiam, 132. Novos eundem episcopos, 132, 133 n., 134. Et abbates, 134. Ejus mors, et potestas in Ruano senatu tempore Paschalisi, Gelasii, Calixti, et Honorii, 132 n. *V.* Girardus.

GERMANUS episcopus Capuanus, 861.

GERMUNDUS Patriarcha Jerosolymitanus, 85 n., 171 n.

GERTRUNIS ad Bernardum, et Bernardi ad Gertrudem epistole supposititiae, 126 n.

GERVASIUS prioris de Monte-Dei necessitudo enim Bernardo, 279 n.

GERVASIUs subprior S. Marie Eboracensis, 587.

GERVASIUs et RANCIERVS monachi Fontinenses a vita strictiori, et quam transierant, redenit ad laxiorem, 293. Gervasii poenitentia, 293 n.

Gignacenses monachi Miratorium monaster. ordin. Cist. subvertunt, 274.

GILBERTUS archiepiscopus Turonensis, 134 n.

GILDEINVS abbas S. Victoris Parisiensis, 302.

GILLEBERTVS abbas S. Dionysii Remensis, 85 n.

GILLEBERTVS abbas S. Nicolai de Silva-Vedogii, 86 n.

GILLEBERTVS episcopus Parisiensis, 288 n.

GILLEBERTVS primus legatus apostolicæ sedis in Hibernia, 668, 674.

GILLEBERTI Porretani episcopi Pictaviensis sententia in concilio Remensi damnata, 1548 *et seq.* Ei acquiescit, 1549. Ejus liber auctoritate apostolica prohibitus, 1549. Quaternitas refutata, 15.

GILLEBERTVS Universalis, episcopus Londoniensis, 41. Unde sic dictus, 42 n. De contemptu divitiarum laudatur, 41. Autisodorensis canonicus fuerat, et utriusque Testamento glossator, 41 n.

GIRARDVS episcopus, 277. Forte Bethlemitanus, 277 n.

GIRARDVS episcopus Sagiensis, 246. Canonicos regulares ab ecclesia sua expellere cogitat, 246 n.

GIRARDVS, Bernardi dilectus filius, 364.

GIRARDVS fratris S. Bernardi elogium, 1334 *et seq.* Fuit internum et spiritualium peritus, etsi absque litteris, 1356. Item rerum oeconomiarum, 1356. Ejus prudentia et industria in negotiis, 1356. Ab officio petit absolvi, 1356. S. Bernardi in Domino studia libera faciebat, 354. Eorum initiator, adjutor, examiner, 1353. Bernardus profectus suos ascribit, 1356. Eadem de vita periclitanti Bernardus inducias obtinet, 1359. Inter canticula letat moritur, 1358. Ejus extrema verba, 1358. Obitus, 1353 n. Ejus funus sicci osseus prosequitur Bernardus, 1351.

GIRARDVS monachus, Bernardi in Italia socius, 50 n.

GIRARDVS de Perona monachus Clarae-Valleensis, 714. Sub Nicolao, S. Bernardi notarius, 713.

GISIBURNENSIS ecclesia canoniconum regularium, 688.

GISELBERTVS abbas S. Michaelis ex monacho S. Nicolai, alter sui saeculi Plato, 357 n.

GISELBERTVS archiepiscopus Turonensis, 134 n.

Gladius Petri duplex, 237. Item et pontificis duplex, 438.

Gloria, Dei; Pax, hominum portio, 134. Gloria propria est Creatoris, non creature, 1099. Gloriam mundanam eur admirerit Christus, 882. Ejus maiestas in gloria, 767. Ejus plures quam crucem desiderant, 300 *et seq.*

Gloria nobis re promissa, 1086. Gloria vera quæ, 726. Vera et inhabilans unde homini contingat, 973. Sola est secura quæ in celis expectatur, 1078. Gloria futura vere magna, præsens fallax et inanis, 875. Gloria justorum, 291. Gloria et laus sanctorum unde, 1039 *et seq.* Gloria sanctorum interior et exterior, 1352. Gloria apostolorum crux et labores, 420. Gloria Christiani in cruce Domini, 13. Crucifix conformari, 1352. Gloria summa, cedere Deo et Ecclesie, 179. Vera et summa, placere Deo, 1352. Glorie via tribulatio presens, 878. Glorie coelestis adipiscendæ tota vita impendenda, 1130. Ejus contemplatio commendatur, 920 *et seq.* Glorie status post resurrectionem, 1089. Perfectio est, 1356. Glorie gradus non idem omnibus, 831. Glorie negotium, otium, 1519. Gloriosi corporis quatuor doles, 1038. Gloria sanctorum Deo debetur, 1304. Gloria bonorum actuum Deo ascribenda, 143, 151, 195, 486. 1303 *et seq.*, 1304, 1429, 1453, 1560. Gloria innatum desiderium homini, 1099. Seurus gloriarunt qui in Domino gloriantur, 80. Gloriantur solius Dei testimonio, 1100. Gloriantur in solo Deo, non in ore hominum, 1304. Gloriar in se et non in Domino, iniquitas maxima et negatio in Deum, 276. Gloriam hic nobis non dat Deus, sed pacem, 1303. Gloriam usurpare benefic, superbia est, 586. Gloriosus nihil nobis, quan quod tantinos Deus aestimavit, 792. Gloria vanaque al homine, 726. Gloriam suam hominum labiis committere non tutum, sed stultum, 469. Gloria et humiliatio ex testimonio conscientie, 421. Gloriar testimonio conscientie non superbo licet, sed humili, 469. Perversi est animi, ante quare gloriari, quam exercere virtutem, 963. Gloriar in vita quatenus licet, 1100. Gloria sine virtute inanis, 963. Glorie cupidum esse in glorium, 133. Gloriam sectari membra pululat, quibus caput suum tam inglorium exhibetur, 1042. Gloria inanis seu vanus nihil aliud quam aurum inflatio vanus, 1077. Ejus inanitas, 484. Invidie subjetac, 1177. Fugienda, 224. Basilisco similis, non vi-

dentes necat, 869. Spirituale bonum dissipat, 224. Virus est virtutum, 659, 816. Quanta pariat mala, 488. Contra eam ut se preminuat humilis, 469. Ejus tentatio quomodo extingueenda, 869. Gloriae hujus mundi vanitas, 108, 121, 321, 331. Inconstituta, 878. Est opprobrium, 143. Gloria principis ex eleemosyna, 195. Glorificatio Christi ad Jordanem, in monte Thabor, et in celis, 1535.

GOCERNUS episcopus Lingonensis, 62 n.

GODEFRIDUS prior Clare-Vallensis, 148, 296 n. Invito Bernardo electus episcopus, 167. Jam episcopus Lingonensis, 162 n., 166 n., 168. Apud Claram-Vallem redux, privatus, controversiam dirimit iter Alanum episcopum Autissiodoreensem et Willelmum comitem Niverneensem, 77 n.

GODEFRIDUS abbas Latiniacensis pravae et infamis vita, 398, 399.

GODEFRIDUS miles Templi, 541.

GODESCALCI abbas Montis Sancti Martini, deinde episcopus Atrebatensis, 199 n., 251. Ejus elogium, 274.

GOUDINES monachus Aquiscincti, 65.

GOLIAS superbia typus, 936. Quomodo suo ipsius gladio perimendus, 938.

GOSLENUS Carnotensis, homo Dei, 373.

GOSLEXUS de Leugis, frater Gaufridi episcopi Carnutensis, 493.

GOSLENUS ejusdem nepos, 493.

GOZVINUS abbas Bonae-Vallis, deinde Cisterci. 265 n., 266, 384.

GOSVINI abbatis Truchiniensis, et Balduini Wasii controversiam dirimit S. Bernardus, 368.

Grabatum nostrum, corpus est, 889.

Graci fermentato, Latini azymo utuntur in sacrificio, 216. Eorum schisma, 427.

Grandis-Silva monasterium ord. S. Bened. postea Cisterc., 339 n.

Gratia Spiritus sancti duplex, 1320. Oratio perseverans ad eam necessaria, 927. Gratia plenitudo in Maria ab aliis sanctis diversa, 744. Gratiae necessitas, 972, 1050, 1331, 1386. Ad volendum bonum, eaque duplex, 611. Ad bonum inchoandum et consummandum, 1201. A tresistentium, 1563. Voluntas ad Deum redeundi ex gratia, 1560. Et merita, 603. Item omnia salutis opera, 621. Sola est qua salvamur, 1015. Ejus auxilio similitudinem cum Deo potest homo reparare, 1516. Ipsi soli adscribendum praedestinationis initium et finis; opus vero gratiae et nobis, 949. Hoc nos prævenit, provehit, perficit, 603. Cursus pro modo gratiae, 1331. Gratiam sub pauis nomine in oratione Dominica postulamus, 778. Gratia promerendi sita in tribus, odio præteriorum maiorum, contemptu presentium honorum, desiderio futurorum, 943. Gratia investitura, 890. Gratia Dei omnibus oblata, 959. Non tam nobis deest, quam nos gratiae, 1118. Aliis datur, aliis non, 1525. Ius nostrum ad eam, voluntas est Dei, 1306. Gratis datur; etiam cum emitur, gratis emitur, qui quod datur pro ea, nobis melius retinetur, 901. Gratia apud Deum per Mariam quærenda, 1015.

Gratia Dei humiliata datur, in fide suscipitur, in timore custoditur, 333. Privatio, superbite argumentum, 1454. Subtracte causa superbia, que jam est, vel que futura est, 1434. Ejus ob superbiam, incapaces sunt demones, 1452. Capaces ejus nos reddit humiliata, 982. Promerenda, retinenda et recuperanda nihil efficacius quam non altum sapere, 1454. Eficacior fit prælatorum increpatione, 1290. Gratia indicia sunt opera, 413. Ei cooperandum, 1386. Gratia cooperatur liberorum arbitrium consentiendo, 604. Gratia triplex operatio circa liberum arbitrium, 622. Gratia et liberi arbitrii individua operatio, 612. Gratia liberum arbitrium excitat, cum seminal cogitatum; sanat, cum immutat affectum; roborat, ut perducatur ad actum; servat, ne sentiat defectum, 621.

Gratia cum arriserit timendum, item cum abiurit, et cum revertitur, 1454 et seq. De præseenti gratia nonquam esto securus, 1331. Nullum præsentie Dei certius testimonium, quam desiderium gratie amplioris, 1064. Gratiae propinquantis signum, humiliatio a Deo, 1393. Gratia siue veritate claudicat, 1529 et seq. Veritas sine condimento gratiae amara, 1529. Gratia ut gratia habenda, 331. Non intrat ubi jam meritum occupavit, 1503. Ejus impedimenta quatuor, 982. Eam perdit qui sibi attribuit, 1529. Eam Deus subtrahit ingratis et de se presumentibus, 44. Neglecta in contemptum donantis redditum, 1454. Gratias Dei in se nelle scire ex humilitate, duplex est incurriere periculum, 334. Gratia Deo pro beneficiis semper agende, 1302, 1443. Quadrifaria ei debetur, 866. Gratiae fluentia origini sue redditur, ut uberior fluant, 1017. Gratiam pro gratia non referre, periculosum, 1530. Gratiarum cessat decursus, si non fuerit recursus, 815. Gratiarum actio paucorum est, 1136. Non omnis est Deo grata, 1303.

et seq. Quænam sit Deo grata, 1302. Impiorum perversa est, 1302. Gratiae status variu, 1331. Graia quadruplex, 1212. Præveniens et subsequens, 1503, 1594. Gratiae gratia data, rara, 1428.

Gratianopolitana electioni post assumptum Hugoem in archiepiscopum Viennensem se opponunt Carthusienses, 347.

GRATITUDO vera unde astinenda, 477. Nova meretur beneficia, 833, 1142. Accumulat beneficia, 815. Gratitudo in Deum paucorum est, 1141. Ad eam omnes tenentur, sed maxime religiosi, 940. Gratitudo nostra in angelos, 863, 1141.

Grandimontenses Innocentio II adherent, 436, n.

Gravitas familiaritati miscenda, et quomodo, 444.

GREGORIUS (S.) Magnus, a S. Bernardo citatus, 99. S. Augu-tinum in Angliam mittit, 427. Ejus scripta in Ezechielem prophetam quando, 414. Pastorale Saxonice translatum, 608.

GREGORIUS VII papa, 202 n.

GREGORIUS diaconus S. Angeli, postea Innocentius II, 133, 135.

GREGORIUS diaconus cardinalis, 320.

GREGORIUS episcopus Lucensis, 374.

GREGORIUS Legatus, 284 n.

GREGORIUS Tarquinius cardinalis, 307 n. Bernardo cuius intranti assurgere solitus, 307 n.

GRIMOARDUS ex abbate B. Marie de Alloidis episcopus Pictaviensis, 313 n. Ejus electio per Ludovicum VII suspensa, 313 n. Ejus elogium, 313.

Grossi siecum quid, 1471. Scientiam designant, 1474.

GUALTERIUS de Mauritania, ex decano episcopus Laudunensis, item Bartholomeo suo successor et Praemonstratensis movet, 386 n.

GUALTERIUS prior S. Martini de Valle, 493.

GUALTERIUS abbas S. Martini Laudunensis, 250 n. Ei subiectum monasterium Viconiense, 250. Postea episcopus Laudunensis, 33 n., 386 n.

GUALTERIUS de Calvomonte, 108.

GUARINUS abbas Alpensis, 253. Ejus zelum laudat S. Bernardus, 253 et seq. Tum episcopus Selunensis, 147 n. 148.

GUERRICUS abbas Ignaciensis, 96 n. Ejus elogium, 96, 97.

GUERRICUS abbas S. Vedasti, 271 n., 311 n.

GUINERTUS ex episcopo Ravennensi antipapa, 202 n. Ejus persecutio, 202.

GUINO abbas Arremarensis, 282, 357, 712. Ejus rogatu officium S. Victoris compont S. Bernardus, 358.

GUINO abbas Carilocensis, 189, 190 n., 577, 692.

GUINO abbas Clare-Vallensis Remensem episcopatum recusat, 207 n.

GUINO abbas Molismeus, 83 n., 84.

GUINO abbas de Tribus-Fontibus, 64 n., 70, 72, 127 n.

GUINO de Bichaco, canonicius Autissiodoreensis, 377.

GUINO de Castello cardinalis, 183 n.

GUINO comes Matisconensis, 248 n.

GUINO diaconus cardinalis, 331. Erga Clare-Vallenses beniculus, 332.

GUINO episcopus Catalaunensis, 208 n., 282 n., 381 n.

GUINO episcopus Lausanensis, 42.

GUINO frater S. Bernardi, 102.

GUINO Legatus, 188.

GUINO Moricatus de Vico, cancellarius, 331 n. Pisanius cardinalis, amicus S. Bernardi, 307. Missus ad reconciliandas Innocentio II. Mediolanenses, 141 n.

GUINO thesaurarius Lugdunensis, 163.

GUINO Viconiensis fundator, 259 n.

GUINO, Carthusiæ prior V., religionis flos præclarissimus, Petro Venerabilis amicissimus, 27 n., 346. A quo frequenter recipit epistolæ, 346. Honoris titulos renuit, 346.

GUILENCI episcopi Lingonensis obitus, 62, 461 n.

GUILLELMUS abbas S. Theoderici, 87, 89, 603. Quantum a S. Bernardo amatissim et in pretio habitus, 57 88 et seq., 93. Frequenter scribit ad S. Bernardum, 88. Ejus zelus pro fide, 303. Gaufcidum Carnotensem et S. Bernaridum excitat aduersus P. Abelardum, 301 et seq. Cujus capitula ad S. Bernardum mittit, 302. Scribit aduersus P. Abelardum, et ejus librum approbat S. Bernardus, 303.

GUILLELMUS archiepiscopus Eboracensis intrusus, 229 n. 231, 234, 236, 316, 431 n. A Willelmo decano intrusus declaratur, 236. Ei non facit Innocentius II, 237. Ipsius resistunt monachi Fontanenses, 254 n. Monasterium Fontanense diripiunt ejus fautores, 219 n. Ejus depositionem urget S. Bernardus, 235. Ab Eugenio III depunitur, 234 n. Antea funeral thesaurarius Eboracensis, 110 n., 389.

GUILLELMUS archiepisc. Remensis, 297 n., 715. Pro eo adhuc parvulo dignitates ecclesiasticas petere recusat S. Bernardus, 263 et seq.

GUILLELMUS a S. Barbara decanus Eboracensis, episcopus Dunelmensis, 229, 230 n., 231, 325 n.

GUILLELMUS de Campellis, 14. Abdicato docendi munere ad monasterium S. Victoris secedit, 13 n. Episcopus Catalaunensis, 49 n., 302 n. Vir doctus et sapientis, 49. Coronis legati adjutor, 13 n. Ex Cluniaciensi et Divionensi monasteriorum monachos praecedit abbatius S. Petri et S. Urbanii, 61. Quo anno mortuus, 13 n.

GUILLELMUS comes Aquitaniae, 209 n.

GUILLELMUS comes Nivernensis, 337 n.

GUILLELMUS comitis Nivernensis filius, 377.

GUILLELMUS comes Pictaviensis, 131. Et dux Aquitaniae, 137. Clericos ecclesie S. Hilarii expellit de civitate, 138. Ejus conversio per S. Bernardum, 137 n. Peregrinatio et obitus ad S. Jacobum, 137 n.

GUILLELMUS de Concis, 640.

GUILLELMUS Conquæstor Cadumense monasterium fundat, 136 n.

GUILLELMUS episcopus Bellicensis, 247 n.

GUILLELMUS Flandrensis, ex eremita Turonensi patriarcha Jerosolymitanus, 171 n. Singulariter a Deo electus, 351, 352.

GUILLELMUS Giffardus episcopus Wintoniensis, 99 n.

GUILLELMUS monachus S. Albini Andegavensis transit ad S. Bernardum, 193 n.

GUILLELMUS monachus Clarae-Vallensis, 407.

GUILLELMUS monachus in Dania, 349.

GUILLELMUS de PASSAVANT episcopi Cenomanensis elo- gium, 281. Bernardo quam charus, 281, 282.

GUILLELMUS de Sabrano episcopi Lingonensis obitus, 161 n.

GUILLELMUS, V. Willelmus.

GUNERICUS, Fulconis cognatus, obsistenti avunculo fortiter resistit, 9.

Guia voluntas quam exigua, 483. Ejus damna, 392. Bonum jejunium, quo redimuntur jejuna sempiterna et suppicio, 820.

Guia, pelle rubricata, 463 n.

GUNNARUS Turritanus judex, postea monachus Claræ-Vallensis, 243 n.

GUNTERUS abbas Caladiensis, sancte memorie dictus adhuc vivens, 63 n.

GUNTERUS abbas Lesciensis, 358 n.

Gustus divine presentie pro variis animi affectibus, 1382. Gustus sapientie est irritamentum desiderii, et in- centivum amoris, 1027.

H

Habitaculum Deo dignum, cuius nec ratio decepta, nec voluntas perversa, nec memoria fuerit iniurianta, 1073.

Habitus clericorum sit modestus, 434. Monasticus humilitatis insigne, 537.

Habet nihil qui se ommnia habere putat, 421.

Hædi peccatum significant, 571. Item petulantæ corporis sensus significant, 1396.

Hæmorhoissæ allegoria, 1135.

Hæreses ineptæ dictæ, 309 n. Hæreses certum aliquem agnoscunt autorem, 1491. Hæreses varie in Mariam, 1007. Hæreses nascentes extinguere summi Pontificis est.

Hæretici, vulpes, 377, 1490. Hæreticorum genus superbia, 1491. Descriptio, 1494. Hæretici versipelles et hypocrita, 1492, 1494. Patrum contemptores, 183. Student non virtutes colere, sed vita colorare, 1494. Eorum vorsutia in colorandis erroribus, 1412. Hæreticorum error de Scripturis, 1491. Eorum pertinacia, 1498. Quid sentiendum de hæreticorum martyrio, 1499. Hæreticos in clero et ordine episcoporum invenire fautores indignum, 1499. Qualis intentio babenda disputando contra hæreticos, 1486, 1487. Expugnandi, non armis, sed argumentis, 1486. In vincula compicendi, ne alios erroribus suis inficiant, 188. Obstinate religandi, 1486. Gladio coercendi; sed a principibus, 1499. Hæretici in synodis damnati, 186. Hæreticorum mala pascua, 1390. Eorum conversatio fuga, 188.

Hæretici Colonienses, 387. A populo igne concremati, 387. Eorum prava dogmata de Ecclesia, 387. De sacramentis, 387. Aliorum item hæreticorum ejusdem temporis et regionis impia dogmata, 387 et seq. Eorum suspectum studium in occultandis mysteriis suis, 1491 et seq.

Error de juramento et perjurio, 1491. Frustra se jactant apostolicos et Ecclesiam, 1497. Quam alieni a moribus apostolorum, 1492. Eorum error de Ecclesia, ordinibus, 1498. Catholicus Iesus plus nocet, quam verus hæreticus, 1492.

HAIMERICUS diaconus cardinalis cancellarius, 34 n., 38, 55, 58, 59, 130, 160, 161, 177, 295, 310, 320, 331. Bernardi amicus, 130, 158, 292.

HAIMO archidiaconus, postea episcopus Catalaunensis,

381 n. Febricitans, S. Bernardi precibus se commendat, 382. Sermones super Cantica ab eo petit, 382 et seq.

HATTO episcopus Trecensis, 308. V. Atte.

HATTO monachus, 305.

Hebdomada sancta, 884. Christianorum in ea pietas et religio, 884, 890.

Hebetati cordis indicium, propriam non sentire vexationem, 410.

HELGOTUS ex monacho Latiniacensi abbas Lesciensis, 338, n.

HELIAS ex abbate sancti Sulpitii apud Biturigas episcopus Aurelianensis, 308. Episcopatu cedit, 213 n. Consilii sancti Bernardi, 244. Qui pro eo deposito intercedit apud Eugenium, 244 et seq.

HELOISSA abbatissa Paracliti, alias Helwidis, a S. Bernardo visitata, et summo pontifici commendata, 271 n.

HENRICUS archiepiscopus Moguntinus, 329. A Bernardo et Gregorio legatis depositus, 284 n. Violate castitatis accusatus, 431 n.

HENRICUS de Murdaeb, abbas Vallis-Clare, 298. Dein Fontanensis in Anglia, 298, 234 n. Archiepiscopus deum Eboracensis, 230 n., 249 n., 287 n., 298 n. Turol-dum abbatem Fontanensem dejicit, 287 n. De eo item, 109 n., 110 n.

HENRICUS archiepiscopus Senonensis, 32, 177 n., 186, 193 n., 293, 308. Cognomento Aper, alias Gibertus, 460, 461. Ludovicus regis vexatus, 33 n.

HENRICKS ex monacho Clarae-Vallensi cardinalis, 281 n.

HENRICKS, Ludovicus Junioris frater, 712, 714. Penturare prebendarius et abbas Stampensis, 283 n. An archidiaconus Aurelianensis, 339, 360 n. Belvacensis electus, 318. Ex monacho Clarae-Vallensi, 285 n. Ejus zelus, 271. Sinistros rumores patitur, 289.

HENRICKS canonicus Tornacensis, 640.

HENRICKS comes Campaniae, 227 n., 271, 334 n., 713. Filius Comitis Theubaldi, 206 n. Bonæ indolis adolescentis, 374. Manuei Cemmoen a S. Bernardo missus, ut novus fieret miles, 374. Is et Robertus frater regis Ludovici ad duellum diem praefigunt, 337.

HENRICKS comes Lucilburgensis, monasterii S. Maximini advocate, 176 n.

HENRICKS Blesensis ex abbate Glastoniensi episc. Wintoniensis, 99 n., 229 n., 233 n., 235.

HENRICKS episcopus cardinalis, 711.

HENRICKS episcopus Trecensis, 383. Abbatiam de Bunceria canonorum regularium Cisterciensi ordinis donat, 383 n.

HENRICKS episcop. Tullensis, 173 n., 1500 n.

HENRICKS episcopus Virdunensis, 63 n., 64 n. Postea Catalaunensis, 55, 56 n. Censilio Bernardi dignitate cessit, 56. Ab excommunicatione absolutus, 161 n.

HENRICKS IV imperator, 202 n.

HENRICKS V imperator, 202 n., 293 n.

HENRICKS monachus Merimundi, 23.

HENRICKS rex Anglorum, 98, 295 n. Innocentium agnoscit in conventu Carnotensi, 143 n. Theobaldi comitis avunculus, 51 n. Ab eo Bernardus suppetias petit pro Innocentio, 144.

HENRICKS II rex Angliæ, 293 n., 318 n.

HENRICKS, filius Davidis regis Scotiæ, 674.

HENRICKS hereticus de tota Francia effugatus, 238. A multis auditur, 287. Impia ejus dogmata, 237. Ejus de scriptio, 238 et seq.

Henniciani parvulos a baptismo excludebant 427 n., 879 n. Ut et Colonienses, 427 n.

HERBERTUS primus abbas S. Stephani Divionensis, 62 n., 166, 229.

HERBERTUS canonicus regularis, 381.

HERCENRACS episcopus Catalaunensis, 260 n.

HERIBERTUS II, Campanæ comes, 225.

HERMANNUS de Arbona episcopus Constantiensis, 188 n.

HERODIS et Pharaonis comparatio, 907.

HERVEUS vir nobilis, 64 n.

HESELINUS canonicus Insulanus, 192. n.

HIBERNIA in plura regna divisa, 663. Monasteriorum fæ- rax, 664, 674. Hibernie primum oratorium ex lapide, 684. Hiberniensi monachorum mores minus disciplinati, 323.

HIELMS, timor, ætas, charitas, 1467. Hielmale tempus mystice, 1465.

HIERARCHIA subordinatio, 433.

HIERONYMUS (S.) eloquentie et sapientie dotibus appro- batus, 1122. Interpres noster, 919.

HILARITAS commendat opera misericordia, 1514. Hilari- tas duplex, 1061.

HILARICUS (S.) episcopus Pictaviensis, 153. Clericos ec- clesiæ S. Hilarii de civitate expellit Guillelmus dux Aqui- tanie, 138.

HILDEBERTUS episcopus Cenomannensis, 13 n. Archiepiscopus dein Turonensis, 127 n., 134 n. Quandiu utrobius sedet, 127 n. Ecclesie columna, 130. Ejus propositi secundeni Cluniaceni, 128 n. Epistole ejus laudatae, 128. Bernardi familiaritatem expedit, 128 et seq. Ejus elegium, 129 et seq. Eum hortatur Bernardus ut Inno-

centium agnoscat, 130.

HILDEBRANNUS episcopus Pistoriensis, 135.

HILDEFONSUS sive Illefonsus comes S. Egidii et Tolosae, 237 n.

HILDEGARDIS (S.) divinis revelationibus celebris, 331 n. Eas petit Joannes Saresberiensis, 331 n. Ejus ad Bernardum epistola, 331 n. Eugenio papae est acceptissima, 331 n.

HILDEGARIUS abbas Flaviacensis, 68 n.

HILDEGARIUS archiepiscopus Terraconensis, 135.

HILDEINUS comes, 61 n.

HIPPONOCATES docet animam salvam facere, Christus perdere, 1378.

HISpanie reges imperatoris titulum sibi attribuunt, 283 n. Hispani in funere ut se gerunt, 222. Hispani nigri usi in funere, 222.

Historia sacra creationem, reconciliationem et reparationem continet, 1340. Historiae sanctorum ad quid utiles, 657.

Hodie vitam presentem, eras futuram designat, 770.

Homicidium in sui defensionem illicitum, 345 n. Pagani ac occidendi, 346.

Homo animal rationale, mortale, 418. Ejus dignitas in creatione, 108, 1245. Inter creaturas que sub celo, Deo propinquior, 1105. Hominis dignitatem demonstrant et prærogativa naturæ, et potentia dominatus, 585. Recto corpore cur creatus, 1050, 1348. In eos vis vitalis, sensibilis et rationalis, 763. Imago et similitudo Dei in homine, quid, 614. Insigne divinae imaginis quorsum in homine, 1557. Homo natus, sed non creatus a labore, 1164. Ejus appetitus in summum bonum, 591 et seq. Hominis in gratia statu felix conditio, 1109. Et cur datum est posse peccare, 612. Homo in hoc mundo tanquam puer natus et nutritus in carcere, 1109. Homini utilia animantia, etiam que videntur noxia, 1278. Homo duplex, ex corpore et anima, 262. Hominum quatuor status, 1125. Hominum quinque status sub Deo, 1101, 1193 et seq. Triplex sub diabolo, 1102. Hominum quatuor genera, ex quibus unum duntaxat bonum, 1201. Homini quatuor status ante conversionem, 1101.

Homo sibi ipsi relictus tendit in nihilum, 972. Homo in instanti ipso sue creationis quatuor virtutibus instructus, 973. His per peccatum spoliatus, et quonodo, 974 et seq. Suo sine alieno impulsu cadere potest, alieno absque suo non potest, 1563. Ejus casus ex superbia, 1508. Lapsus iste describitur, 1245. Hominis per peccatum tristis mutatio, 1397 et seq. Homo a Deo misericorditer punitus, 4049. Angelo mitius, 1508. Hominis post lapsum miseria, 423, 814, 886, 1041, 1176, 1400, 1532. Misera duplex, 786. Triplex, 732, 960. Homo totus miser et nihil, 1079. Si Deum ignorat, 36. Ejus degeneratio a nobilitate sua in vilitatem jumentorum, 1109, 1396. Ex ignorantia sue dignitatis, 583. Homo ratione vigens, et non utens, bestialis bestialis, 1398. Deo quam dissimilis, 1536. Sibi ipsi legem posuit gravem nimis et onerosam, 599. Post lapsum ex voluntate resurgere non potest, 612. Homines formicæ similes, 277. Homo mortalibus inhiabit merito mortalitis, 1558. In ortu, vita et morte bestialis similis, 1536. Homo bestia venerationi obnoxia, 831. Ejus hostes. V. Hostis. Hominum varii affectus, 1080 et seq.

Homo a Deo quanti aestimatus, 796. Hominis redempti a Deo dignitas, 720. Homo quid a peccato, quid habeat a gratia, 364. Homo tunc nascitur, quando ad amorem penitentiae et odium peccati animus excitatur, 793. Misericordiam suam non agnoscens, divinae expers miserationis, 1081. Hominis lapsus et reparatio, 909. Reformatio quomodo perficitur, 36. Cur per Filium, 615 et seq. Homo eadem die redemptus, qua creatus, 893. Cur redemptus, non angelus, 719. Quomodo in Deo, et Deus in homine, 1517.

Homo crux Christi, 767. Sit iumento similis in ferendo Christi onere, 839. Homo solo Deo satiatur, 593. Homines sunt angeli, 947. Quanta hominum gloria filios Dei esse et heredes, 1358. Hominis beatitudine quoad corpus in quatuor, 1037. V. Anima, Beatitudo. Homini quomodo donata omnia, 1083. Homo quomodo trahat omnia ad seipsum, 1332. Homo post Christi mortem cur non statim immortalis et sine peccato, 553.

Honestum, anima decor, 1565. Ejus disfinitio, 1565. Effectus exteriores, 1563.

Honor soli Deo debitus, non excludit honorem sanctorum, 863. Honor episcopi est honor Ecclesiæ, 444 n. Ho-

norem et quietem metent, qui laborem et vilitatem seminaverunt, 979. Honores cupidi, et laboris inimici similes diabolo, 971. Honores sunt onera, 471, 476. Quibus obnoxii laboribus, 1176. Eis proximum periculum, 234. Aliis blandiuntur, aliis sunt formidini, 471. V. Dignitates.

HONORIUS II papa 54. Fidus Ecclesie enstos, 57. Ejus aquitas, 33, 34. Solvit interdictum in Francia, 54, 56.

Hortus tropologice sensus historicus, 1340. Horti historicæ satio seu plantatio, creatio; gernifikatio, reconciliatio; fructus, reparatio, 1340.

Hospitali sub Faberniacensi abbatissa deserviunt monachi, 349.

Hospitalitas commendatur, 239.

Hospitum suspectio, 1275. Eorum frequentia apud Claret-Vallenses, 348, 1447. An omnibus pedes lavandi, 218. Abbas cum hospitibus an cum fratribus reficere debeat, 218. Mensa abbatis in domo hospitum improbat in quadam abbate ord. Cisterc., 391.

Hostes hominis tres, diabolus, mundus, et homo, 1562. Item caro, mundus et diabolus, 943. Homo sui ipsius praecipuus hostis, 1562. Homs divina virtute vincimus, 943. Homo duo genera nobis adversa; peccatum et pena, 1163. Hostes domestici, periculosiores, 303. Hostes Ecclesiæ prosunt noletentes, 1375.

HUBERTUS archiepisc. Lundunensis. V. Hambaldus.

HUGO abbas Bonæ Vallis Viennensis, 299.

HUGO (S.) abbas Cluniacensis, 536. Disciplinam restituit in monasterio S. Bertini, 153 n.

HUGO abbas S. Joannis in Valleia Carnotensi, 493.

HUGO abbas Pontiniacensis, 46, 54, 57, 355. Episcopus dein Autissiodorensis, 199, 206, 243, 214, 268, 308, 430. Apud Ferrarias consecratus, 177, n. 460. Concordia ejus cum Willelmo comite, 375 et seq. Sanctus a Bernardo dictus, 269 n. Irreliosum ejus testamentum, 269.

HUGO abbas Præmonstratensis, 47 n. S. Norberti successor, 249 n.

HUGO abbas Trium-Fontium, Bernardi intimus amicus, 268. Ab Eugenio creatus cardinalis, 297 n. Ejus absentiam agere fert Bernardus, 268.

HUGO archidiaconus Eboracensis, 389.

HUGO archidiaconus Favoniæcensis, 189 n.

HUGO archidiaconus Tullensis, 172. Ejus elogium, 173.

HUGO archiepiscopus Coloniensis, 26 n.

HUGO archiepiscopus Lugdunensis Cisterciense institutum approbat, 391.

HUGO archiepiscopus Rothomagensis ex abbe Radengensi, 41, 42 n. Ad ejus electionem petitus regis Angliae et episcopi Saresberiensis consensus, 42 n. Elogium ejus, 636.

HUGO archiepiscopus Senonensis ex abbe Pontiniacensi, 177 n., 193 n. Aliis praecendor, 460.

HUGO archiepiscopus Turonensis, 154 n., 714.

HUGO de Bespa, 127 n.

HUGO Carnutiensis magister, 48 n.

HUGO de Castroensuri presbyter, 377.

HUGO camerarius Cluniacensis, 152.

HUGO comes Campaniæ, miles Templi, 43, 541. Monasteriorum Clara-Vallensis benefactor, 43. Ejus absentiam gravior fert S. Bernardus, 43.

HUGO decanus Aurelianensis. electus episcopus, trucidatus, 157 n.

HUGO decanus Eboracensis, 389.

HUGO decanus Meldensis, 377.

HUGO I, dux Burgundiæ, 127 n., 162 n. Guillelmi Aquitanianus ducus propinquus, 137.

HUGO episopus Gratianopolitanus, 133, 300 n.

HUGO episopus Ostiensis, 276, 278, 281, 286, 288. Epistola ejus ad Capitulum Cisterc. de obitu Eugenii papa, 384.

HUGO Farsitus abbas, 48, 624.

HUGO Farsitus Canonicus regularis S. Joannis de Vineis, 47 n.

HUGO Farsitus monachus Belyaeensis, 47 n.

HUGO Farsitus monachus Latiniacensis, 47 n.

HUGO de Lausanna, 49. Eum delictiatur S. Bernardus a transitu ad alind monasterium, 46.

HUGO de Leugis praepositus ecclesie Carnotensis, 493.

HUGO Metellus canonicus regularis S. Leonis Tullensis, 14 n., 48 n. Epistola ejusdem, 380 et seq.

HUGO de Mercurio, 180 n.

HUGO militius Templi magister, 45 n.

HUGO monachus Divionensis, abbas S. Petri Catalauensis, 61.

HUGO de PAGANIS magister militiae Templi, 541, 543.

HUGO frater Gaufridi, presbyter, 269.

HUGO de Tilio miles, 377.

HUGO de Tociaco, presbyter, 377. Hugo a S. Victore, 101 n. Dno ejusdem nominis, 624.

Humanitas Dei fidem instruit, spem roberat, accedit charitatem, 796.

HUMBALDUS archiepiscopus Langdunensis et Legatus, 39. Abis Hubaudus, 62 n.

Humbaudus pistor, 377.

HUMBERTUS Tortus miles, 377.

HUMBERTUS abbas Ignaciensis, 231 n., 1063 n. Elogium ejus, 1066 et seq. Obitus, 146 n., 1069 n.

HUMBERTUS archiepiscops Bisuntinus, 248 n.

HUMBERTUS II comes Maurianensis, 209 n.

HUMBERTUS de S. Germano, miles, 377.

HUMBERTUS monachus Clarae-Vallenensis, 1065 n.

HUMBERTUS prepositus, 226.

HUMBERTUS ob duellum exercutus, 31. Ex divite panper 50. Injuste damnatus, 49. Pro eo Bernardus scribit 4, 7, 48, 49.

Humiliatio a Deo signum gratiae propinquantis, 1393. Est via ad humilitatem, 93. Humilitatio et humilitas quid differant, 1394. Multi humiliati, sed pauci humili, 1125. Humilitatio veritatis, que, 1125. Ex testimonio conscientiae, 421. Nihil facilius volenti, quam humiliare seipsum, 17. Id sit adhaerende humilianti se veritati, 1128. Seu humiliationi subjiciendo suam voluntatem, 1138. Humilitas vere est, qui humitationem convertit in humilitatem, 394. Humiliationis et exaltationis mira connexio, 1125. Humiliantur alii cum rancore, alii patienter, alii libenter, 1394.

Humiles exaltandi, superbi humiliandi, 236. Humiles visitat Dominus, praterit superbos, 1453. Humilibus solis datur frui Verbo, 1366. Humiliatio ab homine ut accipienda, 1394. Humilibus nesciens diabolus fabricat coronas, 1319. Humilibus quid in se considerandum, quid in aliis, 1159. Humiles singularia Dei beneficia celare student, 1461. Humilis verus vult reputari, non humili prædicari, 1315. Et oculos campi, et aures sylvarum suspectas habet, 469. Ama nesciri; laudet te os alienum, non tuum, 782. Haec est magna virtus et summa securitas, quando et pie vivis, et tamen plus attendis que desunt tibi quam que obtinuisse videris, 834. In alto non altum sentire, sed humiliibus consentire, nihil Deo carius nihil apud homines rarius, 129. Humilis securus ascentere potest, quia non habet unde cadat; contra superbos, 332. Humiliter sentire de se oportet intentem ad altiora, 1393. Contra vacuam gloriam ut se premuniat humilis, 469.

Humilitas designata per anoraram, 1212. Per nardum, 1005, 1415. Per byssopum, 1423. Ejus symbolum columba, 1424. Pulchra ejus idea, 1403. Ejusdem summa, 1138. Humilitas est contemptus propriæ excellentiæ, 468. Humilitas est virtus, qua homo verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit, 560. Ejus excellētia, 375. Commendatio, 147, 267, 961. Humilitas virtutum stabile fundamentum, 458. Clistosque, 776. Aliarum virtutum propugnaculum, 468. Alijs virtutes accipit, acceptas servat, servatas consummat, 468. Insipiens est qui in aliis meritis, quam in sola humilitate confidit, 1137. Justitiae virtus specialiter in ea consistit, 870. Humilitas justitiae consummatum, 1394. Securior ad ruinam, 968 et seq. Via ad veritatem, 559. et seq. Via sola ad sublimitatem, 914. Via ad Deum, 817. Humilitas Dee quam erata, 1417. Humilitati familiarius appropinqnare solet divinitas, 471. Magna humilitatis virtus, cui deitatis majestas tam facile se inclinat, 1418. Humilium gloria Deus, 455.

Humilitate nihil efficaciam ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, 1434. Humilitate quid ditius, quid pretiosius, qua regnum celorum emitur, et divina gratia acquiritur, 767. Bona via humilitatis, qua veritas inquiritur, cbaritas acquiritur, generationes sapientiae participantur, 561. Humilitas gratiae nos reddit, 982. Divina gratia solet esse familiaris, 753. Conversio nostra ad Deum per humilitatem, 817. Humilitas gratiam invenit in iudicio coram Deo, 471. Est propria virtus divina exhibenda majestati, 784.

Humilitatis necessitas, 943, 1125, 1403. Est secundum vanas glorie opponendum, 837. Nec pusillanimes facit, uti nec magnanimitas arrogantes, 1101. Humilitas innocentia conjuncta, duplex anima decor, 1423. Humilitatis et virginitatis pulchra connexio, 734. Virginitas laudabilis, sed magis necessaria humilitas, 734, 1182. Illa supplenda per humilitatem, 736. Ut castitas et charitas detur, humilitas meretur, 468. Humilitas et mansuetudo cognatae virtutes, 1011. Sola virtus humilitatis est læsa reparatio charitatis, 781. Humiles tantum martyrio idonei, 1431. Humilitas si non habet unde ponere, habet ut penitet, 1423. Quod minus habet imperfectio conversationis, supplet humilias confessionis, 759. Humilitatis plenitudo,

in quo, 1159. Humilitas prælatis magis necessaria, 471. Humilitatis in prælatis et magnatibus commendatio, 421. Episcopus commendatur, 473. Humiles prælati pauci, 1342. Humilitas in peccatore amabilis, sed non admirabilis, 1423. Humilitas duplex, cognitionis, et affectionis, 727. 1415 et seq. Humilitas cognitionis sola imperfecta, 1417. Humilitas triplex, sufficiens, abundans, et superabundans, 804, 1243. In ore, in corde, in actu, 335. Duodecim gradus humilitatis, 359 et seq. Duo primi gradus in sæculo debent ascendit, 578. Humilitas cordis sola parit sui diffidentiam, et in Deo fiduciam, 771. Humilitas etiam in parentes et iuferiores exercenda, 1417. Rara avis in terris, aut sanctitatem non perdere, aut humilitatem sanctimoniam non excludi, 1423. Item humilitas eum sublimitat, 334. Seu humilitas honorata, 733. In alto posito non altius sapere quanto inusitatus, tanto gloriōsus, 474. Recta face-re, et inntilem se reputare, apud paucos inventur, 147. Magna et rara virtus, manifestans omnibus tuam te solum latere sanctitatem, 1303.

Humilitatis præmio quis dignus, 1394. Humilitas exaltanda quæ, 1394. Quæ præter veritatem non iudicabilis, 192. Humilitas ambientium subdola, 439, 578. Humilitas falsa: indicens superbiam, 91. Humilitatis metiva, 1400. Omne humile inter palatinos probro ducitur: ut facilios qui esse, quam qui apparere velit humili, inverias, 437. Christi exemplum ad hoc longe efficax, 735, 776, 789, 798, 799, 803, 883, 970. Humilitatis duo pedes, consideratio divine potentie, et propriei infirmatis, 332. Humilitas vera non tam a veritate, quam a charitate nascitor, 1416. Humilitas proficiuntum alitur sensu et experientia imperfectionum, 1135. Humilitatis causa cœgnitio sui, 1400, 1401. Humilitas ex consideratione perfectionis et virtutis aliorum nutrienda, 1139. Humilitas, quantumvis profunda, non nocet; elatio, vel minima, noxia est, 1403. Humilitatis et arrogantiæ effectus, 93. Humilitatis subversio est, de humilitate laudem appetere, 1315. Qui quasi ex humilitate gratiam Dei in se nolunt scire, duplex incurrit periculum, 334. Humilitas in divitiis pericitatur, 493. Humilitatis epulæ, panis doloris, vinum compunctionis, 361. Humilitas virtus Christi, 799. I. Christus. Humilitas Marie commendatur, 755. I. Maria. Humilitatem fratribus inculcare solet S. Bernardus, 768.

Hydræ in Cana vino impletæ tropologice explicatae, 806, 809, 1187, 1435, 1487 et seq.

Hypocrisia ex ambitione descedit, 1392. Est virus Adani filii hereditarium, 1554.

Hypocrita non potest gloriari conscientiae testimonio, 469. Hypocrite religiosæ descriptio, 123. Hypocrite arboreis fructum non suum ferentibus comparati, 968. Ar-guuntur, 815 et seq.

Hyssopus herba humili pectoris purgativa, 1071. Humilitatem significans, 1425.

I

Ibracense monasterium Hibernæ, 667.

IDA comitissa Nivernensis, 337.

LEERUS novitus dysclus, 301.

Idiomatum communicatio in Christo, 454.

Idiotismi diversi in Galliarum provinciis, 707.

ICMANS ex monacho Cluniacensi S. Martini a Campis, Prior Charitatis, dein abbas monasterii novi apud Pictavos, ac tandem cardinalis Tusculanus episcopus, 201 n., 202, 225, 228 n.

IGNATII martyris reliquiae apud Claram-Vallem, 839. Epistola ejus ad quondam Mariam, 839 n.

Ignavia religiosorum imperfectorum notatur, 1057 et seq. I. Pigritia, Tepiditas.

Ignaciense monasterium ord. Cist., 251 n.

Ignis Dei duplex, 1461.

Ignis qui Deus est, sic exercet vim ignis in vilia, ut in anima vicem exhibeat nactio is, 1462. Ignois benedictus, ignis malignus, quis, 961.

Ignis nevi benedictio in festo Purificationis, 961.

Ignorantia nox, 1568. Qnam dannosa, 1397 et seq. Reddi heminem bestiis inferiorem, 1397. Haec cavenda, sed magis arrogantiæ, 583. Ignorantia due filiæ, falsitas et dubietas, 1318. Ignorantia peccata aliqua esse, 632 et seq. Non omnis tamen damnabilis, 1399. Triple culpa-bilis, 626. Ignorantia baptisimi excusabilis ante prædicacionem, 626. Ignorantia affectata non excusat, 567. Ignorantia duplex, Dei et sui; ultraque damnabilis, 1398. Quam fugienda, 1403. Ignorantia sui superbiam; Dei desperationem parit, 1403. Ignorans Deum nihil est, 36. Ignorare Deum non possunt religiosi, 724. Conversionem nolle, Denim est ignorare, 1404. Ignorare priuitem de moribus Scripturae doctrinam pene haereticum, 293.

Illapsus in animam, 1382. Soli Deo competit, 1279

Illusionis nocturnae causa a vestes lavanda, 522. Eam passus diaconus ministriare non debet, 686.

Illustris nomen episcopo tributum, 99. Illustrissimi titulus regibus, 144.

Imago et similitudo Dei in homine quid, 614. Remanet in damnatis, 974. Iuaginis et anima discrimen, 1546. Imaginis seu Verbi magnitudinem et rectitudinem suo modo referat anima, 1546.

IMARIES S. Malachias magister, 661, 662, 663.

Imbres boni et temporanei, plantis spiritoalibus utiles, 1466. Imbres noxiis plantis spiritoalibus, 1465, 1466.

Imitanda quedam in sanctis, quedam miranda, 963, 1033. Imitatio sancti in moribus, non in miraculis, 964.

Imitatio Christi necessaria, 728, 889. Hanc etiam sanctis dehement, 1116.

Immortalitas anima spiritaliter potest mori, 1550. *V.* Animas.

Immortalitas anima et fides resurrectionis, 846. Immortalitas vera que, 1551. Immortalitas hominis qualis post peccatum, 1554.

Immutabilitas Dei, 1380. *V.* Deus. Hanc denotat statio Seraphim, 948.

Impatientia anima perdito est, 1089.

Imperatoris officium est Ecclesiam defendere, 243. *Ei sublimitatis* titulus tributus, 374.

Imperfectio conversationis quod minus habet, supplet humilitas confessionis, 739. Cum imperfectis ut se gerent, 87. Humilitas proficiunt alitur sensu et experientia imperfectionum, 1135.

Imperio nec libertas Ecclesiæ, nec Ecclesiæ nocet imperii, prosperitas, 242.

Impietas quid, 1187.

Impiis etiam desideratus pietatis fructus, 840. Eorum circuitus in res creatas, 392.

Impenitentia sola damnabilis, 512.

Impositio psalmorum et antiphonarum monacho indiscreti plinato prohibita, 378.

Impunitas quot malorum mater, 434. Aosum parit, 444.

Incarnatio Verbi, osculum oris Dei, 1272. Prima de Incarnatione promissio Albrae facta, 1033. Trinitatis operatio in Incarnatione, 1190. Incarnationis summa, 977. Oeconomia, 974 et seq. Et causa, 720. Ejusdem paradoxa, 739. In Incarnatione tres mixture seu uniones admirabiles, 763. In Incarnatione unio Verbit hominis expenditur et commendatur, 763 et seq. In hoc mysterio novum, antiquum, aeternum, 454. Incarnationem quænam virtutes promoverint, 375. In eo triplex divinae potentie effectus, 154, 780. Ipsi in eo non tam potentiam et sapientiam manifestavit Dens, quam benignitatem, 1116. Et misericordiam, 776. In Incarnatione tria consideranda, 636, 1235. Incarnationis finis precipitus, 1328. Cur Deus visibilis apparet volerit, 1280 et seq. Deus incomprehensibilis per Incarnationem voluit comprehendendi, 1016. Filius cur potius incarnatus quam Pater et Spiritus sanctus, 717 et seq., 977. Incarnatio Verbi odore et suavitate tracta de munere Ecclesia, 1333. Incarnationis mysterium inscrutabile, 877. Demoni occultum, 741, 1888. Angelis quomodo ignotum, 634. Ejus modus etiam Gabriei archangelo ignotus, 635. Incarnationis mysteria omnia antiquis Partibus omnibus nota non fuisse, 630 et seq. Incarnationis et passionis Christi meditatio incentivum dulcis amoris, 1143 et seq. Patrum desideria ad Christi Incarnationem nostrum arguunt torporem, 1270 et seq.

Inclusi leges et conditiones, 360.

Inconstituta vita, 939.

Incontinentes clerici notantur, 493.

Incorrigitiles monachi et sanctimoniales an ejiciendi, an incarceratedi, 103 n. Non rescindendi, non ejiciendi, 106.

Increpationes a quo animo ferendae, 911, 991. Eorum utilitas, 1461. Eis efficacior gratia, 1290. Increpationibus tenueris sibi fratres ascringit S. Bernardus, 1373. *V.* Correptione, Indignatio, Ira

Indulgentia Dei erga peccatores in tribus, 942. Indulgentia pro cruce signatis, 328, 373.

Indurati ad Dei beneficia notantur, 932. *V.* Cor dum.

Ineptie dictæ graves hereses, 309 n.

Infantes quomodo cohærent Christo per fidem, 1143. Infantum sine haptismo decadentium qualis poena, 1508 n. *V.* Baptismus.

Infernus, lacus et mors quibus competant, 1093. Inferni descriptio, 1177 et seq. Verbum asperum, 832. Ejus timor, 1315. Consideratio laborem omnem emollit, 832. In inferno locus quietis et refrigerii ad requiem sanctorum ante Christi adventum, 102, 103, 104, 1035. Eo descendens Christus quid egerit, 1036. In inferis exsultat libertas utraque consilii et complacitii, 615 et seq.

Infidelis Deum diligere debet, 585, 586. Non diligens est inexcusabilis, 586.

Infidelitas cum charitate esse non potest, 467.

Infirmi majoris meriti materia, 75. Infirmi apud Clunianenses baculum deferebant, 236. Infirmis de communi Regule rigore aliquid relaxandum, 1158. Eis in refectorio præter communes cibos aliquid procuratum, 1068 n.

Infirmitas humana lectulus, 1568. Infirmitas carnis spiritu vires subministrat, et contra, 1374. Infirmitati alienæ compatiendum, 1153. Infirmitas prorsus utilis, quæ medici manum requirit, 483.

Infusa quid, 407 n.

INGORANNUS pater Eliæ monachi Clarae-Vallensis, 119. In gratia Deo, prelati admonentur, 868. Ingratiæ misericordiam negare, misericordia restet, 1141. Ingratus beneficio redemptionis non dormit, sed mortuus est, 867.

Ingratitudine, grave peccatum, 940. Ingratitudine erga Rei beneficia, vitanda, 334. Maxime Deum querenti, 1189. Et religiosis, 1141. Claudit manum benefactoris, 1142. Perversi cordis est occasione ingratitude vestigare, 867. Ingratitudinis vitium dissipare debet modus redemptio-nis nostre, 1297. Quanta confusio Dei Filium ingratissimis oculis cernere morientem, 114.

Inimicus quomodo aut quare diligendus, 1440. *V.* Amor, Charitas.

Injurie quomodo vincendæ, 43. In acceptis injuriis ut se gerendum, 1373. Injuria proximi nulla levis, 1372, 1373. Injuria servorum ut uilescenda, 84.

Injustas voluntatem duo comprobant, vel cum peccare, vel cum impune peccasse libet, 615.

INNOCENTES in fide Ecclesiæ martyri coronam perceperunt, 1498. Veros esse martyres, 787. Idque apud Deum, 788. Eorum festivitas, 103.

Innocentia et humilitas, duplex anime decor, 1423. Innocentia peritio est justitiae, 1394. Innocentiam servare facilius, quam congruum agere penitentiam, 1129.

INNOCENTIUS papa II, 158, 159, 164, 165, 166, 168, 172, 174, 178, 182, 184, 186, 189, 190, 197, 198, 199, 200, 229, 230, 294, 296, 300, 304, 308, 311, 312, 314, 316, 317, 318, 319, 643, 674, 687. Ejus electio et promotione prior, et ratione probabilior, et tempore prior, 137. Item innocens vita, fama integra, electio canonica, 138. Hunc confirmant electio meliorum, approbatio plurium, et attestatio mortuum, 130, 131. Ejus vita et fama æmulum non timet, 137. Virilis ejus animus, 198. Ejus fuga eum prohabet virum apostolicum, 129. Positus in rinnam et resurrectionem multorum, 129. Oppressorum solatium, presumptorum vindicem, 137. Ab universo orbe suscipitur, 130, 131, 135 et seq. A Regibus agnoscitur singularis episcopus animalium suarum, 130, 136. Reges ei adhaerentes, 130, 131, 136. Agnoscitur ab Henrico Anglorum rege, 145 n. Suppetitas ab ea petit Bernardus pro Innocentio, 144. Quomodo a Clunianisibus exceptus Innocentius, 135 n. Ecclesiam Clunianensem consecrat, 135. Investitura negat imperatori Lothario, 134 n. Willelmo Eboracensi intruso resistit, 237. Ludovicum Juniores inungit, 236 n. Alia ejusdem pontificis preclarafacta, 134. Privilegium S. Bernardo concessum, 319. Bernardi abbatis Itali quærela ad eum, 314 et seq.

Innovatio. *V.* Renovatio.

Inobedientia primorum parentum unde tam culpabilis, 511. Est causa mortis, 1089. Inobedientie indicium, 794. Inobedientia. *V.* Obedientia.

Inquietos sapere compescit vita districtio, 87.

Inspiri quis, 1200. Nullum genus insipientie infidelitate insipientus, 426.

Inspirations divinae quam sollicite observandæ, 1132, *V.* Gratia.

Intellectus colli nomine designatur, 1411. Intellectus et affectus noster prægundus, 915. Rari, quibus utrumque competat, 916. Intellectus noster in visione beata totus in Deum fertur sive discursu, 436. Intellectus est rei cuiuscumque invisibilis certa et manifesta notitia, 447.

Intentio mentis est facies animæ, 1409. Color operis, 1514. Disciri culpas et meritum, 71, 621. Valet etiam in opere non bono, 516. Intentio puritas, 763. Duo requirit, rem et causam, 1409. Intentio recta et vitiosa exemplo declarata, 1110. Intendere in Deum non propter Deum, hypocrisia est, 1410. Prepter Deum dicere nihil juvat, nisi ex pura mentis intentione, 850. Intentio mutua sponsi et sponsæ, 1505.

Intercessio sanctorum, 1069, 1131, 1135, 1257, 1260. *V.* Sancti.

Interdictum in terram Regis pro infestatione episcoporum, 54 n. Hoc solvit Honorius II, 54, 56.

Interulas non gerunt Cistercienses, 6 n.

Investitura gratiae, 890. Investitura regalium, 163 n. Investitura diversæ, 890. Investitura ecclesiarum representanti Lothario imperatori obsistit Innocentius II, 131 n.

Invidere nibil nisi malum videre est, 865. Rara virtus de aliena virtute gaudere, et non invidere, 1437. Invidi tormentum gloria aliena, 954.

Invidia, oculus venenatus, 865. Basilisco similis, 865. Mors anima, 25. Catix daumeniorum, 12. Invidie obnoxii justi, 291. Invidiam ne quidem miseria declinare potest, 53.

Invitus nemo bene facit, 239.

Invocatio sanctorum. *V.* Intercessio.

Iporia civitas Italica, 673.

Ira facit ut propria salutis non advertatur periculum, 256. Ira execusat hominem, 424. Ira bona et mala que, 70. Ira affectio naturalis hominum est, sed abutientibus bono naturae gravis perditio est, 866. Ira accumulata fit furor, 1508. Ira ut usus sit S. Malachias, 1047. Irascendum solis peccatis, 866. Si peccato irascaris, non peccas: sed quod peccaveras exterminas, 1114. Irra Dei et furoris discrimen, 1508. Gravissima ira Dei, cum sinit impune peccare, 1415 *et seq.*

Irascundia draconi comparata, 866.

ISAIE Prophetia in Adventu lecta ad nocturnas vigi-
has, 718.

ISRAEL idem ac Videntes Deum, 1042.

ISRAELITE causa fauoris in Egiptum profecti, qui i tro-
logicie, 1198. Israeltarum captivitas sub Pharaone typus
captivitatis nostrae sub diabolo, 1252.

ITERUS albas Saviniacensis, 168 n.

IVETA mater Eliae monachi Clarae-Vallensis, 119.

IVETA sanctimonialis, 278 n.

Ivo cardinalis 183 n. Legatus, 201. Ivensis cardinalis
testamentum, 201.

Ivo canonicus S. Victoris cardinalis, 150 n.

Ivo Henrici Murdach discipulus, 169 n., 110.

Ivo frater Willelmi Clarae-Vallensis monachi, 107 n.

Ivo Thomas Beverlacensis prepositi familiaris, 363.

J

JACINTUS Bobo cardinalis, 183 n.

Jacob mystice quis, 750.

Jacobus aerosolymorum episcopos ut Christi fratris sui
defuncti secum susciret, 422.

Jactantia lepra, 103. Quartus superbum gradus, 576.
Eius proprietates et indicia, 576.

Januensis civitatis elogium, 139. Januensium erga Ber-
nardini affectus, illiusque audiendi videntas, 139.

Jejunium, a Christians exigitur exemplo Christi, 814.
Eius utilitas, 1188. Est refectio cordis, 816. Medetur vulneribus, exasperatas conscientias lenit, 816. Orationi con-
fessionem et fiduciam donat, 820. Impinguat, 816. Bur-
eius ale, oratio et justitia, 821. Item pax et sanctimonia, 821. Jejuniū fructus et modus, 820. Jejunium singulis
membris indicendum, 820. Jejunandum a vita, 818. Jeju-
niū et orationis copula, 820. Jejunii tempore lacrymis ani-
ma reficienda, 818. Jejunia majoribus sanctorum festis
eius praemissa, 1058. Jejunium in vigilia S. Andree, 10.9. Jejunium sabbati Romæ observatum, non Xeduo-
iani, 215. Jejunium quadragesimale. *V.* Quadragesima.
Jejunia regularia usque ad Noam, 819. In authenticis
festis remissa aqua omnes pene religioses, 218. Octo
diebus Natales Domini, Epiphania, et Purificatione in quo-
bata, 218. Jejunii et abstinentiae varia exempla, 392. Je-
junium electioni episcopi praeminentium, 193. Jejunio
da mon insidiatur, 819. Jejunantium duplex vitium, vana
gloria et impatiencia, 816, 1233. Jejunum um propriæ
voluntatis Deo ingratum, 1518.

JEROME satiatio in uero, 109 *et seq.*

Jerusalem, visio pacis, 73³, 802. Elogium ejus, 549 *et seq.* Terra sancta, 351, 352. Quanta ei reverentia debeat-
ur, 351. Est Iudeus Passio Christi a Prophetis predictus,
634. Jerusalem duplex, 749.

JESU nouen super omne nomen, 791. Christo per ex-
cellentiam competit, 747, 789, 1312 *et seq.* Nomen amabile
et consolatorium, 797 *et seq.* Luctu predictatum, pa-
scit recognitum, lenit invocatum, 1311. Est salus, uictio
et gloria, 756. Animæ medicina, 1311 *et seq.* Mel in cre-
in aure nubes, in eide julias, 1311. Vita cor item, 1531.
Olei proprietates nominis Jesu aptatae, 1310. Jesus longe
a patria et patre ibus querendus, 361. *V.* Christus, Jesu
bænus, 669.

JOANNES Bapt. Incerta ardens etlucens, 947. Fervor in
eo triplex, 984. Joannes Baptista vere ardens fuit, 981.
Christi non usurparit gloriam, 947. Ejus festivitas, 103.
Nativitas etiam apud iniudeles solemnis, 985. Cur cele-
brior morte, 103, 989. Joannis Bapt. prerogativa, 981.
Sanctificatio in uero 169 *et seq.* Zelus in corripiens im-
piis, 986. Devotio erga Dominum, 986. Ejus penitentia
nos ad eam excitare debet, 985. Joannis Baptæ Christus

mortem suam significavit, 104. Abusus in celebrando na-
tali S. Joannis Baptiste, 981.

JOANNIS (S.) BAPT. Laudunense monialium monaste-
rium, 385 n. Agente Bernardo ad monachos transit, 55.
56 n.

JOANNES (S.) Evang. Martyr apud angelos, 788.

JOANNES abbas S. Bertini, 153 n.

JOANNES abbas de Busao, 227.

JOANNES abbas Caæ-Marii monasterium suum Cister-
ciensibus adlunat, 344 n. S. Bernardum de infelici suc-
cessu sacrae expeditiouis consolatur, 344 *et seq.* Divinis
revelationibus illustratur, 344.

JOANNES archidiaconus Aurelianensis intrusus, 151 n.

JOANNES archiepisc. Ilipalensis, 621.

JOANNES canonicus reg. S. Stephani Divionensis, 229 n.

JOANNES Cornubiensis, 229 n.

JOANNES Cremonis card., 161 n.

JOANNES decanus Aureliauensis, 160 n. Ejus cedes, 160 n.

JOANNES auctor necis Archembaldi subdiaconi Aurelia-
nensis, 160 n.

JOANNES episcopus Aletensis, 285 n.

JOANNES episcopus Aurelianeosis, 157 n.

JOANNES episcopus Roffensis, 194 n.

JOANNES episcopus Sagensis, 246 n.

JOANNES Salesberiensis, episcopus Carnutensis, 325 n.

JOANNES episcopus Valentini, 247 n.

JOANNES Papyrio, legatus in Iiberniam, 279 n. Ejus
elegium, 279.

JOANNES presbyter cardinalis, 320.

JOANNES Zirita seu Cirita, abbas in Hispaniæ, 372.

JOPIETAS, 1298. Jocaudi quis modus etiam inter pios, 211. *V.* Riscus,
Seurillitas.

Joceranus epise. Lincon., 62 n.

JOANNE salutis dubia, 1359.

JOANNES abbas S. Nicasi Remensis, 15. Bernardo fa-
miliaris, 46.

Jordanis, id est desensus, 903. Jordane nihil eminen-
tius in fluminibus, 551.

JORDANIS de Ursinis Legati sclera, 279.

JOSEPH augmentum significat, 712. Joseph patriarcha-
Leryme, 1298. Prescius fuit exaltationis sue, non humili-
tatiois, 571.

JOSEPH vir B. Virg. cur voluerit relinquere Mariam,
711 *et seq.* An dubitaverit de ejus integritate, 742. Ejus
elogium, 712. Ab Angelo confortatus, 733. David filius,
712. Pietas ejus, 1298. Joseph integratatis Marie testis et
custos, 761. Josephi cum Josepho filio Jacob comparatio
et elogia, 712 *et seq.*

JOSLENIUS episcopus Suectionensis, 86 n., 205, 207, 202,
n., 313, 209, 210. Cognomento Rufus, 205 n.

Jucundus quid et quatuorplex, 1203.

JUDA, il est confessio, 757. Seu laudans, vel confitens,
1284.

Judaï per universum orbem dispersi, ut Christi pas-
sionis sint testes, 328. Oculum habent in codicibus, sed
non in cordibus, 1308. Non sunt e medi tollendi, 328,
330. Solo Christi odore contenti, nos odore ipso ad gus-
tum allcti, 550. Unde in tantum protlapsi, 1472. Eorum
ruditas, 1472. Duritia, 818. Stupiditas, 112. Consummata
malitia in Christi morte, 1172. Judeorum servitute nulla
gravior aut turpor, 410. Judeis justitia, geutibus mis-
ericordia obtigit, 1306.

Judicia precipita non decent episcopum, 333. Judi-
cire de dogmatibus ad episcopos pertinet, 183. Ad ju-
dicia non admittendi amici, 565. Judicium tria, humanum,
proprium et divinum, 1149. Judicare nos quomodo de-
beamus, 1456. Non usurpandum seipso judicium,
quod de Deo soli reservatur, 471. Judicium de proximo vi-
tandum privatis, non pralatis, 1411. Qui ex hominum
judicio pendunt, sunt instabiles, 183. Judicium corrum-
punt amor et odium, 565. Pertinaees in proprio judicio
praestringuntur, 903 *et seq.* Judicij propriæ sequaces praes-
triniguntur, 1391. Judicij timore temperanda considerario
misericordiar, 551. Judicium Dei, non hominum Paulus
assuecat, 1154. Judicium Deicquam terrible futurum, 849.
Maxime timendum, 872. Præscriptum peccatoribus, 1096. Ju-
dicis suprea oculi quam timendi, 1456. Judicium extre-
num, 4, 23. Quomodo illud securi expectare possimus 727,
Proprio judicio prætentendum, 850. Judicij et geutie
timor, 1315. In judicio quantus pudor inaneat negligen-
tia, 1145. Judicium futurum non sine misericordia erit,
855. In judicio merita, non signa querentur, 911. In judicio
non exhibitis divitias, sed humanitas, 1524. Deus ju-
dicandi potestatem dedit Filio ut homini, et quare, 1521;
Judicium Christi quem timendum, 1456. Judicij diem
Christus ignoravit scientia experimentali, 563. Judicij ex-

tremi scientia est paucorum, 762. Nobis est necessaria, 764. Tres illius gradus, dolor de peccatis, correctio, et sollicitudo, 762. In primo gradu, accenditur, in secundo ardor, in tertio lucet, 762.

Judicaria potestas non tam episcopis competit, quam principibus, 411 *et seq.*

Judicis conditiones, 304. Juxta, etiam in apertam culpam tremens se vindicem exhibeat, 49. Judices datos declinare an licet, 246. Appellare ab electis judicibus non licet, 183.

Judicium seu probatio aque, 1446 n.

Jugum Christi suave, 1087, 1139. Quibus, 369. Nempe amanti, 30, 1418. Levat, non gravat, 343. Importabile nimis Christi spiritui, 509. Jugum charitatis suave, 30. Jugi et oneris commutatio, 870.

JULIANUS Augustus, 1054.

Jumento sic homo similis in ferendo Christi onere, 839. Jumento comparantur duri et indevoti religiosi, 881.

Juramenta illicita non esse tenenda, 203. Hæreticorum error de juramento et perjurio, 1491. Francorum abusus in juramentis, 203.

Juria qui seminat, diaboli vices gerit, 139.

Justificatio preparatio ad futuram gloriam, 114. Resurrectionis Christi tributari, 972. Justificati cupientes a tribus abstineat, et tribus insistere debent, 1227. Praedestinatio, preparatio ad justificationem, 114.

Justitia, lumen, 1512. Virtus generalis cui caeterae subserviunt, 1199. Anima vita 114. Naturalis anima cibis, 593. Panis, 757. Melior quam pecunia, 40. Ejus semina, lacrymae, 1402. Justitia virtus est quod suum est unicuique tribuens, 724, 821, 1124. Quid debeat superiori, quid inferiori, quid aequali, 725. Deo, prelati, et fratribus reddenda, 821. Justitiam Deo, pacem proximo debemus, 1124. Justitiae zelus commendatur, 900. Aliud est tenere, aliud diligere justitiam, 429. Justitiam esurientes accipiunt ultra desiderium, 1627. Justitiae duo necessaria, 1122. Consistit in duobus, 1187. Dua ejus partes, non peccare, et peccatum per penitentiam damnum, 974. Justitia duplex, lata et stricta, 804. Ordinata qua, 1199. Justitia præcie in humilitate consistit, 870. Ejus perfectio in quo, 413, 1184, 1431. Absoluta ejus perfectio tantum in patria, 611. Nihil præter justitiam beatificare animam potest, 1037. Justitia laus et fructus, 805. Justitiae cum aliis virtutibus conexio, 113. Justitia temperantiae necessaria, 413. Justitiae periculum triplex, 993. Justitiae nostra judicandæ, 1456. Omnis justitia tepida, omnis transitoria, omnis vendita erit in obliuione coram Deo, 995. Justitiae divinae, humanae, et angelicae differentia, 953. Justitia hominis, indulgentia Dei est 1344. Justitia Christi nostra est, 653. Justitia Iudeis, misericordia gentibus obtulit, 1306. Ex misericordia praesentis magnitudine colligenda est severitas futurae justitiae, 797. Dei bonitas mista cum justitia, 573.

Justus quis, 1238. Is quo modo vinea, 1482. Justus non est nisi qui amanti se Deo vicem rependit amoris, 114. Justorum gloria et divitiae, 291. Justus quomodo non sit lex posita, 31, 600. Justus duo per justitiam habet; agere, et pati quod debet, 1223. Justi invidiae obnoxii, 291. Justorum tres gradus, 4126. Justorum mors bona propter requiem, melior propter novitatem, optima propter securitatem, 110. Justo nunquam satis est, 253. Justorum opinio nalis placet non opus, 1512. Justa causa a Deo deserit non potest, 324.

Juventus ad meliorem frugem leniter flectenda, 283.

Juvenum excessus patienter portandi, 283. In juvene que Bernardo probentur, 363. V. Adolescens.

L

Labor. Ad eum homo natus, 1087. Sed non ad ipsum creatus, 1164. Nemo hic sine labore et dolore, 1087. Anima appetit quietem, sed Christus incitat ad laborem, 1430. Laboriosum nihil, quod propter Deum fit et per ipsum, 850. Labores nostri cum premio collati, 1086 *et seq.* Quomodo honestantur, 1127. Laboris remedium, alterius laboris est initium, 1109. Qui in labore hominum non sunt, in labore diabolus erunt, 1344. Ejus detracatio piis miseratio crudelis, 827. Labores pro Ecclesia, non sine fructu etsi absque effectu, 324. Laboris materia prelati nunquam deerit, 419. Labores et crux, prelati haereditas, 420. Exhortatio ad sollicitudinem et laborem, 420. Labor mannum commendatur testimonio et exemplo Apostoli, 1488. An dimitti possit, 218. Ex eo vivat inclusus, 360. Labore Cisterciensi, 396. Ex labore suo pauperes alunt Clara-Vallenses, 833. Labore manuum vivunt sanctimoniales Cistercienses Monasterioli, 85 n.

Laborante corpore mens intenta sit ad causam laboris, 1164.

Lacrymae, semina justitiae, 1402. Lacrymae peniten-

tium, viuam Angelorum, 1376. Lacrymae charitatis, 1467. Lacryme et orationes, arma S. Bernardi, 228. Lacrymae Christi quam dissimilis lacrymis aliorum infantium, 782. Laetus, infernus et mors quibus competant, 1093.

Laeta gratiora sunt expertis tristia, 1506. Laetis his permista tristia, 880.

Laetitia vera unde nascatur, 1402. Laetitia inepta, teritus superbius gradus, 575. Ejus indicia, 575. Laetitia falsa origo et effectus, 575. Nulla verior miseria, quam falsa letitia, 609. V. Gaudium, Voluptas.

Laici fratres illiterati, 707.

LAMBERTI abbas S. Bertini monasterium suum Cluniacensis subiicit, 153 n.

LAMBERTUS episcopus Engolismensis a S. Bernardo laudatus, 263.

LAMBERTUS eremita, 171 n.

LAMBERTUS monachus, 106.

LANDRICUS presbyter, 377.

LANDULFUS episcopus Astensis, 135.

Languor animæ et ariditas ex superbia, 1453. Languor ad spiritualia in nobis unde, 1064. Languor amoris ex absentia dilecti, 1442.

LANTELMUS abbas Casae-Dei, 476 n.

Laperasperi portus, 675.

Lapides quinque jaciendi in superbie vitium, 937.

Lapsus hominis et reparatio, 909. Lapsus primorum parentum ex instabilitate et defectu charitatis, 1063.

Laquearia domus spiritualis, gratia gratis data, 1428.

Laqueus divitiarum, 831.

Larzicurtis pioratus canonorum Regul. S. Augustini cessit Patribus S. Joannis, 51 n.

Laterbra monachorum felices, 834.

Lateris dextri in Christo aperti mysterium, 844. Latiniacense monasterium sanctitate et religione florens, 225 n., 226, 399. Ejus ecclesia celebris et famosa, 398.

Latro uno die penitens et beatus, 26. Ejus in crucendes, 800. Crux ei sui pons brevis ad transeundum de luto facis ad paradisum voluntatis, 26.

Latum, longum, altum et profundum cavendum, 423. Laudatores veri ac fieri qui, 80.

Laudinense S. Joannis monasterium transit ad monachos, 53, 56 n.

Laus omnis recte factorum Deo referenda, 1304. Laudans est Creator in creatura, 334. Laus et gloria sanctorum unde, 1030 *et seq.* Laudantur secure sancti in eolis, 1030. Superius addere velle laudibus, detrahere est, 357.

Landes humanae quatenus admittenda, 1204. Contemnenda sunt, 469. Earum vanitas, 37. His credere securum non est, 14. Non ambiende, 1304. Eas cupere exsecranda per iuritas, 1017. Laudatio nulla secura, ubi recipio vita secura est, 1030. Laus a bonis et rectis sufficere debet, 1346. Non omnis laus est adulatio, 81. An quis laudandus in vita sua, 40. Laudet te os alienum, non tuum: a manesci i, 782. V. Gloria. Laus perennis in Luxoviensimonia, 661. Laudantium Denim alacritas celestis habitationis statum repræsentat, 1294.

Laxiorevitam repete illicitum, 293 *et seq.* Apostasia censetur, 293.

LAZARI et penitentis comparatio, 1003. Ejusdem seculi tropologica consideratio, 1003. Euui representant novitii, 1463.

Lectio non sapit, si Jesus in libro desit, 1311 n. Lectio sancta ali impuris mentibus indigne presumitur, 1267, 1268. V. Libri. Lectio apud monachos in claustris, 539.

Lectulus humana infirmitas, 1568. Lectulus sponsi quis, 1532. Lectulus floribus sponsæ, claustra et monasteria, 1426. Item conscientia bonis referta operibus, 1429.

Lectum durum vigiliae mollem efficiunt, 7. Lectus anima, 1032.

Legalitas pro bona fide in exequendis promissis, 128.

Legati apostolici quales esse debant, 440 *et seq.*

Legatio archiepiscopi Remensis, 38.

LELBERTUS abbas S. Michaelis, 358.

Lenitas. Sine ea non plus hominibus placere possibile, quam Deo sine fide, 770. V. Mansuetudo.

LEO abbas S. Michaelis, 357 n.

LEO (S.) japon, 186 n.

LEONIS (S.) monasterium Tulli, 102 n.

Leonis ad ingitum nulla bestia stare potest, 866.

LEONIUS abbas S. Bertini, vir religiosus et doctus, 340 n. S. Bernardi amicus, 341.

Lepra septuplex moraliter expenditur, 903.

Lesciense seu Latiane monasterium celebre, 358 n.

Hujus nonnulli abbates, 358 n.

Lesmori civitas Mummoniae, 662, 677, 682.

Levitatis animi, secundus superbie gradus, 575. Describitur, 575.

Lex quomodo justis non sit posita, 31, 600. Lex Domini charitas, 30. Lex servi et mercenarii qualis, 30. Leges Dei praelatis plus curandae quam Justiniani, 400.

Libertas soli competit voluntati, qua ea privari non potest, 605. Necessaria est ad meritum, 1551. Si non officit trahi a Deo, sed neque tentari 617 *et seq.* An ipsi prejudicet vel habere bonam voluntatem, et non posse, 607. Hanc non tollit mens mortis, 618. Liberantem et meritum tollit necessitas, 603. Libertate arbitrii non abutendum, 613. Libertate triplici ad praeditus Adam in paradi-
sico 611 *et seq.* Libertas qualis homini post peccatum, 1553. Homo opus habet Christo reparatore duplicitis libertatis, 613. Libertas nostra per Christum qualis, 606.

Libertas perfectissima erit in patria, 608. Libertas triplex secundum perfectionem, non est hujus vita, 611. Libertas triplex, a peccato, a miseria, a necessitate, 606. Eorum dotes, 606. Christus illas habuit, sed secundam potentia tantum, non actu, 606. Libertas a peccato est liberum consilium, 607. Libertas a miseria, liberum complacitum, 607. Neutra hic habemus, 608. Libertas a necessitate Deo et creatoris omniibus aequalis, sed cum aliquo discernimine, 607 *et seq.* Libertas consilii et complaciti duplex, 612. Utramque anisit primus homo abutendo libertate arbitrii, 612. Qualis utraque hic spe-
randia, 613. Ab inferis utraque exsulat, 613 *et seq.* Sine utraque libertas arbitrii est quasi captiva, 609. Libertas consilii inest ex parte in virtus spiritualibus et mortificatis in hoc seculo, 608. An etiam libertas complaciti 608 *et seq.* Ea utinque fruatur contemplativi, 609. Non vero improbi, 609.

Libertas peccandi, undecimans superbie gradus, 379. Mala libertas, qua exequi obediens jugum, 476. Libera-
tatis privilegiorum contumaci monacho dari improbat, 227. Libertas Christi in moderandis actionibus corporis sui, 889.

Liberum est quod voluntarium, 1551. Libera simul et ancilla anima, 1552.

Liberum arbitriu quid, 604, 606. Unde dictum, 605, 616, 1551. Ex quo genere libertatis dicatur, 607. Medium est inter divinam voluntatem et carnis appetitum, 619. Non æqua inter bonum est malum potestate et facilitate versatur, 616. Sit præstis corpori, ut sapientia orbi, 616. Peccato non est amissum, 612. Sed remanet miserum, 613 *et seq.* Cur sui defectum non patitur, 614. In eo aeterno divinitatis substantia quedam utinam est expressa 614. Per se cadere potest, resurgare non potest, 613, 616. Nec respirare de malo in bonum, sed nec prolixcere de bono in melius, 613. Liberi arbitrii et gratie individua operatio, 622. Gratia triplex operatio circa liberum arbitrium, 622. Ipsius excitata, sanat, roboret, et servat, 621. Liberum arbitrii cooperatur gratia, consentiendo, 604. Non liberi arbitrii, sed Domini est salus, t20.

Libri. Pietas non solum in iis habenda, sed in moribus 1308. Silva et solitudo pius docent quam libri, 110 *V.* Lectio.

Libros suos transcribi non vult S. Bernardus. 94.

Ligercurtis, 180.

Lilia tria nobis necessaria, continentia, innocentia, pa-
tientia, 1513. Lilia spiritualia que, et quomodo unicuique coranda, 1513. Lilia nostra paucia et rata, 1513. Lilia sponsi que, 1511 *et seq.* Refectio inter lilia quid, 1511. Pasci iuter lilia quid, 1514. Christus in gloria an pascatur inter lilia, 1519.

Lingonensis Ecclesiae actio, 161 *et seq.* Lingonensi episco-
po hominum debet Theobaldus comes pro casamento 51.

Lingua ubique frenanda, maxime in convivio, 441. Ejus multiplex peccatum, 1118. Quanta mala, 1119. Linguae bona utilitas, 1120. Tria ejus aromata, 901. *V.* Loquacitas. Lingua Verbi, favor dignationis ejus; lingua animæ, fervor devotionis, 1425. Linguae dissimiles in eodem regno, 68. Lingua Romana pro vulgaris, 706, 707.

Lis inter Luxovienses et Divisiones monachos, 34 *n.* Lites improbatæ, 335, 734. Brevi decidenda, 413. Per arbitrios dirimenda, 284. Litium strepitus pontifici vitandum, 409.

Litteratura abbati necessaria, 287 *n.* *V.* Abbas.

Littera sine abbatis jussu nec scribenda, nec reci-
piendie, 199. Litteris Cartusiensium exardescit Beruar-
dus, 28. Suis Cartusiensium quietem turbare timet, 28. Litteris Petri Venerabilis gloriorum apud extræcos, 152. Litteras Guidonis cardinalis fratris suis legit, 331. Litteræ falsatae sub falsato sigillo Bernardi 273. *V.* Epistole.

Locorum sanctorum dignitas et periculum, 326. Locus non sanctificat homines, sed homines locum, 1147.

Lombardi de insolentia notati, 157.

Longanimitas per fundam designata, 937. Longanimi-
tas Dei culpam, obstinati accumulat, 1110.

Longi-Pontis monasterium ort. Cist., 251. n. Longitudo dierum hic promissa vita est æterna, 873, Longum, latum, altum et profundum cavendum, 423, Loquacitatis octo species, 1187. Loquendi optima regula, 1318. Loquacitibus de se libens adest Deus, 1289. Maria non nisi quatuor locutare-
peritur in toto Evangeliorum texto, 1010. *V.* Lingua, Sermo.

Loratorium, prioratus Majori Monasterio subjectus, 129 *n.*

LUTHARIUS imperator exercitus parat ad Ecclesie libera-
tionem, 173. Ejus hac de causa Romanum iter, 145. Im-
merito Pisani infensus, 146. Huic recipiunt Mediolo-
neuses, 144. Iancocentii electionem tuerit, 138. Qui iste
investituras ecclesiastri reposcenti resistit, 154 *n.*

Lotio pedum peccata venialis detet, 891 *et seq.*

LUCAUS Beuchorensis monachus, centum monasteriorum fundator, 634.

LUCAS abbas Cuissiensis, 83.

LUCAS cardinalis, 150 *n.*

Luce tantum vanum; tantum ardore parom; ardore et lucere, perficium. 983. Fervore melius, quam lucere, 948.

LUCIFER lucem habuit, sed non ardorem, 947. In diaboli-
lum mutans propter affectatam Dei similitudinem, 718. Una tantum ala volare tantas cecidit, 953. An in para-
diso generi humano invidenter, 1318 *et seq.* Merito æterni
edictus supplicio, 573. Ejus post casum abscondita Dei
gloria, 952. Ejus superbia, 908. Curiositas et temeritas,
572 *et seq.*

LUCIUS II papa, 201 *n.* Ejus obitus, 231 *n.*

LUCIUS III papa, 476 *n.*

Luctos, remedium tentationum. 487. Moderandus, 1360.

LUDOVICUS Grossus Francorum rex, 165 *n.*, 256. Cister-
cienibus fraternitate conjunctus, 53. Praesules Gallia ad
conci iuri Piatum accedere prohibet, 256 *n.* Episcopum
Parisensem infestat 53 *et seq.*, 54, 57. Item Senonen-
sem archiepiscopum, 53 *n.*, 57. Pius ejus obitus, 58 *n.*

LUDOVICUS Junior Francorum rex, 166, 201 *n.*, 203,
272, 273, 285, 384. Ludovici-Florus dictus, 165 *n.* Et
successionem regni admirare cogitant proceres et episco-
pi, 53 *n.* Ab Inocentio II Remis inunctus, 256 *n.* Ejus
fausta pri capia, 167. Princeps honeste opinionis, melioris
speti, 167. Teobaldi conitis Palatini et Radalli de Parro-
nia tutela commisus, 166 *n.* Ejus elogium, 338, De S.
Bernardi valetudine sollicitus, 285. Ejus uitur consilio,
333. Concilio Senonensi interest, 309. Case-Dei monachis
fraternitate est conjunctus, 54 *n.* Ejus male facta plurima,
205, 207, 208 *et seq.* Ecclesiis est infestus, 206, 208. Epi-
scoporum electiones et promotiones prohibet, 206, 208.
Eius odium in Theobaldum comitem Campanie, 167 *n.*
Pax inter utrumque, 203, 204, 208. Pactum de civitate
Catalannensi, 206. Concordia inter euudem Ludovicum et
Algirimum Aurelianensem archidiaconum, 210 *n.* Idem
Ludovicus cruce signatur in conventu Vereiliacensi, 373.
Eum in terram sanctam transmittendum imperatori CP.
commodat. S. Bernardus, 374. De hac expeditione lauda-
tur, 338.

Lugdunensis Ecclesie encomium, 169, 172. Lugdunensis
episco-*s* i casus inopinatus, 288.

Lugendi copiosa materia, 1027.

Lumen divinum nobis necessarium, 761.

Luna defectum corruptionis, stultitiam mentis, aliquando
etiam Ecclesiam solet designare, 1007. Luna plenitudo
castitatem designat, 1212.

Luxoviensis monasterij lans perendis, 664.

Luxovienses pro Levovienses, 120 *n.*

Luxurie voluptas quam exigua, 484. Ejus currus, equi
et aurige, 1408.

Luxuriosorum prodigalitas, 1408.

Luxus et deliciae hominum arguntur, 1123 *et seq.*
Maxime prælatorum, 1538. Item et clericorum, 878.
Luxus vestrum in monachis damnatur, 734. In clericis,
434 *et seq.* In episopis, 463 *et seq.* 464 *et seq.*

M

MACHAREMARTYRUM gloria digni, 102. Cur soli ex anti-
qua lege colantur, 102 *et seq.* Eorum reliquie Mediolano
Colonian translate, 102 *n.*

Maceratio carnis occulæ, licentiose et discrete facien-
da, 1168 *et seq.* *V.* Mortificatio.

Maceria Ecclæsiae angelorum custodia, 1473.

Magis apparuit Christus paucis post navitatem diebus
801. Eorum pietas et fides, 798, 802. Eorumdem fides ex-
cellit fidem latronis et centurionis 800. Dona eorum mo-

- raliter explicata, 802. Christum, thure Deum, auro regem myrram hominem agnoscunt, 799. Hec munera quomodo offerre Christo possimus, 1240.
- Magistri nomen quibus attributum, 107 n., 108, 110. Istud renuit S. Bernard, 74.
- Magisterio pauci idonei, 1341.
- Magnanimitas etzelo et fide magna audent et obtinent, 1386 et seq.
- Magnanimitas nec arrogantes facit, nec humilis pusilanimus, 100.
- Magnatibus necessaria sue misericordia cogitatio, 423. Eis facilitatis credulitatis vitium familiare, 426.
- Magnitudinis titulus viris illustribus datus, 178. Abbati, 211, Sugerio, 332.
- Maitres monasteriorum ord. Cisterciensium, 673.
- MAINREDUS Brixiensis episcopus 326 n.
- MAIOLUS (S.) abbas Cluniacensis, 536.
- Majestate Domini repentina terra, excluso Satana, 945. Et etiam caro nostra, 945. Eam quomodo scrutari licet, 1479. Scrutatio voluntatis tutor quam majestatis 1480 et seq. Majestas regia, 67. Majestatis titulus papae tributus, 144 n., 249, 260. Et Sugerio, 333 n.
- Majus-Monasterium, 16. Ejus religionis fama, 353. Ejusdem monachi Innocentio adhaerent, 136. Quod arbitrorum sententia non acquiescerent praestringuntur, 356 et seq.
- MALACHIE (S.)*elogium*, 1046 et seq., 1048. S. Malachias id est angelus, 1047. S. Malachias archiepiscopus Iberianus et sedis apostolice legatus, 312, 322. Fratres, litteras et baculum mittit a S. Bernardum, 312. Adeum monachos mittit Bernardus, 322. Quos ei commendat 322 et seq. Malachiam sanctum duo fecerunt, fides et lenitas 1043. Gallinae evangelicae comparantur, 1047. Lncernae fuit ardens et lucens, 638. Bernardo amicus, 638. Bernardi cum S. Malachia amicitia, 322. S. Malachiae præsentia ad perfectionem excitatur S. Bernardus, 337. S. Malachias quanta fecerit pro ecclesia sua, 1045, 1046. Sibi et aliis quomodo intentus, 1047. In turbis et in otio qualis, 1047. Sine proprio vivit enim suis, 1045. Erga soos charitas, 336. Venit Claram-Vallum, 1043. Mortis sue precius, 1043. Apud Claram-Vallum defunctus, 336. Et ibidem sepultus, 337. Sepultus in commemoratione fidelium defunctorum, 1043. Ejus obitum fratribus in Ibernia annuntiat Bernardus, 316 et seq. Eosque ad ejus imitandas virtutes hortatur, 337. Eidei defuncto congratulatur Bernardus, 336. Et de ejus patrocinio laetatur, 336. Ejus miracula, 1047. Festivitatis et invocatio, 1848.
- MALCHUS frater Christiani abbatis, 680. Idem monachus Benchorensis, 663.
- MALCHUS ex monacho Wintoniense episcopus Lesmori civitatis Mummonie, 662, 668.
- MALCOMUS III, Scottie rex, 295 n.
- Maldecitis non referandam vicem, 1349.
- Malitia sapor mali, 1363. Ejus curros, equi, aurigae, et calcaria, 1048 et seq. Malitia palam minus semper nocuit, 1494.
- Malis Deus solet prævenire sua beneficia, 257. A domesticis illatae acerbiora, 1371. Mulum quod sit etiam per vim, non est sine culpa voluntatis, 619. In male actus ut se gerendum, 91. Frustra deplorantur, si non commendantur, 109. Perseverare in male diabolicum, 719. Malis Deus ut novit in bonum, 92. Non sunt facienda ut elevant bona, 203. Mala pura et media, 49. Malum semper pena comitatur, 857. Malum fieri bonum nulla potestas vel auctoritas facit, 20.
- Mali homines et maligni daemones diversimode nobis non solum, 843. Malis hominibus tanquam virga in ignem postea præcienda utitur Deus ad salutem suorum, 621. Mali boni semper peristi, 380. Mali etiam Ecclesiæ filii et quoniamodo, 1350. Malorum odiis boni obnoxia, 291. Bonum esse inter malos eximia virtus, 1482. Malorum privatio, rotior, 854.
- Malo cur sponsus compartetur, 1432.
- MANASSES episcopus Heldensis, 308, 400, 561 n.
- Mandata Dei cur tam severe nobis impesita, 759. Eorum in impedimenta, 812. Mandata præpositorum a subditis non dijudicanda, 22. Mandata duo paelati verbum exem plum, 193.
- Manducare et manducari necessaria ad unionem, 1513.
- Manneries locutionis pro modo locutionis, 359.
- Manica longa Cluniacensium notatur, 6.
- Manichæus hereticus in synodo Constantinopolitana damnatus, 186. Manichæorum delirii dementati suntu os fore heretici ten poro S. Bernardi 1493 n. Eorum superstitiosa abstinentia a certis creaturis, 1496.
- Municipi tres 1402.
- Mansuetudo est lily, 1512. Triplici ariete pulsatur, 939. Necessaria est ad perfectum sanctutatem, 771. Ex sui consideratione nascitur, 1421. Mansuetudo et humilitas cognate virtutes 1011. Mansuetudo Christi 1336. S. Pauli, 939.
- MANUEL Comnenus CP. imperator 373. Henricus comitis Theobaldi filium novum militem facit, 374. Eudem suffragiorum domus sue participem reddit Bernardus, 374.
- Marchianense monasterium ord. S. Benedicti, 311 n. Marchianensium monachorum calumniae in Alvisum episcopum Atrebatensem, 311.
- MARCIANUS imperator Christianissimus, 486
- MARIA, maris stella, 743, 1014. Variae ejus figurae in Veteri Testamento, 1009. Maria de eadem testimonia et ligna, 737 et seq. Christus et Maria varia figurati, 738. Maria est vellus Geleonis, 738. Rubus incombustus et virga florida, 738, 1008. Virga ex qua Jesus flos prodidit, 722. Campi comparata, 722. Soli, 1007. Luca sub pedibus ejus, et quomodo, 1007. Est medium terræ, 931. Aquæ-ductus 1013.
- Mariæ elogium, 743. Ejus laudum materia amplissima, 169. De iis loqui quam arduum, 1003, 1004. Est mulier fortis, 738. Domus divinae Sapientie, 1185. Thesaurus Dei, 981. Inventrix gratiae, 996. Negotium saeculorum, 931. Secretorum Dei conscientia, 1319. Ejus super omnes angelos eminuita, 1016. Domina nostra simpliciter dieta, 89. Maria quantum apud Deum gratiam invenerit, 747. Plenitude gratiae in Maria ab aliis sanctis diversa, 744. Gratia ejus singularis et generalis, 981. In ea prerogativa duodecim gratiarum, 1008 et seq. Maria generatio ex regibus et sanctis, 1009. Nativitas ejus sancta, 169, 170. Sanctificatio potior alii, 999. Ab initio angelo Gabrieli fuit commendata, 636. Sola ex natis mulierum peccati actuallis expers, 170. Proprium delictum non habuit, 999. Fuit angelicae vita socia, 1015. Mater charitatis, 1374. Tota vulnera amoris sagitta, 1374.
- Maria virginitatis primiceria, 1008. Virginitatis votum et propositum in Maria quantum, 737, 746, 750, 1005, 1009. Maria virginitate placuit, humilitate concepit, 735. Maria humilitas commendatur, 733, 1005, 1010, 1015. Deo quam grata, 733. Maria gloria in sola humilitate, 468. Laudes a se transfert in Denim, 1011. Maria studiosa silentii cultrix, 1010. Ad respondendum non præceps, 750. Non nisi quater locuta reperitur in Evangelio, 1010. Maria mansuetudo pudoris, 1010. Clementia, 805. Misericordia, 1005 et seq. Magnanimitas credulitatis, 1011. Fervor et splendor stabili, 1007.
- Mariæ fides, fermentum, 434. Coelorum regnum Mariæ fidei comparatur, qua et reparatur, 780. Virtute cardinales in ipsa, 1186 et seq. Mariæ virtutes omnes singulares 1605 et seq. In Maria Deipara et Martæ negotium, et Mariæ otium inventur, 1006. Marie delicia, 1003. Mariæ dignitas, gratia et prærogativa, 752 et seq. Quid magis in ea mirandum, 1005. Omnia in ea eximia et admiranda, 736. Quae in ea inimitanda, 1010 et seq. Humanæ redemptoris pretium in ea collatum, 1014. Deus singulariter est in ea, et cum ea, 743. Ejus mente ante implevit Deus, quam ventrem, 805. Ad vocem angelii turbata, sed non petrificata, ab eo confirmatur, 747. Cur despontatio viro, 740 et seq. Ejus despontatio cum Thomae dubitatione comparata, 740. Cur eam occulte cur dimittere voluerit Joseph, 741 et seq. An de ejus integritate dubitaverit, 742. Ejus integritalis costos et testis S. Joseph, 764.
- Mariæ virtutes preparatoria ad conceptionem Verbi, 744. Mariæ obumbratio, 1, 28, 1383. Spiritus sanctus ut supervenerit in Mariam, 730. Marie noyus conceptionis modus, 1009. Deo tantum et Mariæ notus, 751. Mariæ conceptus sine semine commendatur 763 et seq. Mariæ fidei concepit et peperit, 780. Ejus gravida sine gravamine, 1009. Partus singularis, 746. Fuit sine dolore, 766, 1009. Mariæ virginitas cum secunditate mirabilis, 733, 764, 766. Ejus forenditas sine corruptione, 1008. Mariæ maternitas omnem transcendit dignitatem, 733. Ejus prærogativa, cum Patre aeterno eundem. Filium habere communem, 977. Privilegium, esse virginem matrem, 1003. Nec Virgo nisi Deum parere, nec Deus nisi de virgine nasci delinit, 1005. Summa Christi dignatio et Mariæ dignitas, 733. Mariæ purificationis legi non obnoxia, 962 et seq. Quid haec purificationis nos doceat, 1185. Mariæ martyrium cordis, 1012. Dolor ejus et afflictio in morte filii, 1012. Mariæ assumptionis gloria, 996 et seq. In ea cœlum gaudia, 993. Angeli admirabundi, 1003. Maria quæcumque gratiae in terris, tantum in celis obtinet gloria singularis, 996. Christi generatio et Mariæ assumptio inenarrabilis, 996. Cœli cum terra commercium in assumptione B. Mariæ, 996. Assumptionis et nativitatis B. Mariæ festa recepta, 169.
- Mariæ (B) invocatio 1906. In tentationibus invocanda,

743. Quando affectu veneranda et invocanda, 1014. Maria inter Christum et Ecclesiam media 1008. Ad Mediatorem mediatrix, 1006. Advocata nostra in celis, 996. Advocata nostra apud Filium, 1014. Ad quem per eam accedendum, 723. Per eam habemus quidquid in nobis est boni et gratiae, 1014. Gratia apud Deum per eam leui querenda, 1013. Maxime devotionis gratia, 808. Non sibi tantum plena fuit, sed etiam nobis, 1014. Super plena gratia, ut in nos redundet, 997. Fiducia in Mariam virginem commendatricem, 1006, 1008. Ei commenda, quidquid offers Deo, 1019. Per eam accipimus quidquid habemus, 761. In ea angelis iactitiam, justi gratiam, peccatores veniam inveniunt, 931. Ad eam respiciunt omnes creature, 931. Quam suavis et benefica omnibus, 1006. Supplicatio ad Be. Mariam, 1012. Adspiratio ad eamdem devotissima, 723. S. Bernardi devotione in B. Mariam, 89. Omnia Cisterciensia monasteria ei dicata, 89 n. Maria salis et dubius non egit honoribus, 169. Ad ejus cultum exhortatio, 743. Iheres varie in Mariam, 1007. Marie et Eve antithesis, 1006. Ade et Eve solatium per Mariam, 737. Maria serpentis caput contrivit, 738. Per eam Sapientia aeterna saporem boni in homine restituit, 1564.

MARIE (S.) Trecense monasterium, 124 n.

MARIA quedam a B. Ignatio dicta Christifera, 839. Est. Maria Cassabolita, 839 n.

MARIA soror Marthae Christum habet advoeatum, 1091. Mariae, Marthae et Lazari officia, 999. Mariam, Martham et Lazarum quinam representent, 1463. Fe'ix congregatio, ubi de Maria Martha conqueritur, 1000. Marie exercitii, quod ad nos speat, eligenda: Martha, si injungatur, patienter toleranda, 1105. V. Martha.

MARIA Magdalene prohibetur Christum tangere, 1368. An eadem cum sonore Lazari et Peccatrice, 942 n., 1001, 1291 n., 1292, 1299, 1337.

MARIA Ludovici Junioris filia, Henrici comitis Campanie uxor, 334 n.

MARIA filia Theobaldi comitis Campanie, uxor Odonis Burgundice ducis, 162 n.

MARTHA modestia et fides expanditur, 580. Christus in domo Marthae et Mariae pascebatur inter lilia, 1514. Marthae, Mariae et Lazari officia, 999. Marthae occupatio vix sine pulvere, 1410. Ejus officio funguntur pastores, 1002.

MARTINUS S. Pictavius, Mediolani, et Taronis monasteria aedificavit, 221. Nigris usus vestibus, 221. Ejus mansuetudo, 1034. Paupertas et humilitas, 1033. Obedientia et resignatio, 1035 et seq. Patientia in persecutionibus, 1054. Miracula, 1053. Zelus pro delenda idolatria, 1054. Charitas et misericordia in proximos, 1054. Martini munditia et studium concordie, 1054.

Martini (S.) monasteria, 221. Laudunense, 385 n. Sparnacense, 102 n.

MARTINI cardinalis legatio in Dacia memorabile exemplum, 410 et seq.

Martyrum forma et corona Christus, 1430. Unde eis tanta in suppliciis constantia, 1477. Passio Christi, eorum confortatio, 1477. Martyres reputantur qui pugnando pro fide moriuntur, 541. Martyribus in hac vita chirritatis perfectio non competit, 590. Martyrum Veteris et Novi Testamenti distinctione, 103 et seq., 104. Illos cur dies festos nos deerunt Ecclesia, 103. Martyribus et pauperibus eadem promissio facta, 1029. Martyres haeretic, 1499. Quid sentiendum de eorum martyrio, 1499. Disserimen in veris et falsis martyribus, 1499.

Martyrium, vincere fructus, 1473. Flos campi, 1430. Martyrium facit causa, tempus genusque discernant, 101. Martyrium sine lide non est nisi pena, 629. Baptismi vicem supplet, 628, 629 et seq. Martyrii causa, virtus, fructus, et forma Christus, 1369. Martyrii tria genera, 787. Martyrium spirituale, 907. Martyrium cordis Marie, 1012. Quale nobis eurandum, 1057. Martyrio impares sumus qui minima vix patimur, 1036. Ei tantum idonei humili, 1431. Martyrii genus spiritu faeta carnis mortificare, 1379. V. Mortificatio.

MATHILDIS Anglorum regina, 295 n. Bernardo Boloniensi, venienti pedes obviam venit, 295 n.

MATHILDIS Guillelmi fratris Henrici I. Anglorum regis desponsa, postea Fontis-Ebraldi abbatissa, 191 n., 265 n.

MATHILDIS ducissa Burgundiae, 127 n.

MATHILDIS comitissa Blesensis, 283.

MATHILDIS comitissa filia Engelberti marchionis, 263 n. Theobaldi comitis uxor, 140 n.

Matre pro Christo contempnere piissimum, 109.

Matrimonium contrahit potest inter non virgines, 1493 et seq. Matrimonium monachum validum, 520. An licitum ei qui religiosum habitum dum portavit, 77. Matrimonium filii Iugonis de Jesus a ducissa Burgundiae probari posulat S. Bernardus, 127. Matrimonium inter filium comi-

tis Andegavensis et filiam regis Franciae ob gradum consanguinitatis dissuadet, 333. Matrimonii spiritualis partus duo, 1566.

MATTHEUS cardinalis, Albanensis episcopus, 38 n. Summi Pontificis legatus, 38. 51 n., 55 n., 320. Missus ad reconciliandos Innocentio II Mediolanenses, 141 n.

MATTHIAS dux Lotaringiae, 126 n.

MAURICUS Burdinus antipapa, in Cavense monasterium retrusus, 202 n.

MAURICUS invasor sedis S. Malachiae, 668

MAURICUS abbas Fontanensis, 287 n.

MAURUS S. multa de regula mulavit, 219.

MAXIMINI S. Trevirensis, abbas notatus, 300. Libertatem suam tuerit contra archiepiscopum, 176. Hoc monasterium de manu laica eripit Adalbero archiepisc. Trevirensis, 176 n., 300.

Mederi cordi prius quam corpori Deus solet, 1219. Deum medium requirant, qui ad sponsi amplexus sunt inhibentes, 1384.

Mediatorem nostrum esse Deum et hominem oportebat, 1272. Mediatorem esse Christum omnia testantur, 785. V. Christus.

Medicina clericis et monachis interdicta, 68 n. Monachia eam exercere indecorum et periculose, 68, 70. Eam tamen olim exercerent clerie et monachi, 68 n. Medicinorum usus in religiosis improbatus, 516 n. 392. Medicinis tamen aliquando ueterabunt Cistercienses, 360. Medicina portio, ordo in sumendis cibis, 1399. V. Hippocrates.

Mediolanensis Ecclesia suis ornamentis et privilegiis privata ab Innocentio, 141. Mediolanensis cleri opera civitas Iancentio reconciiliata, 142. Quae Ecclesia in eos beneficia, 141. Mediolanenses vinculis Placentinorum ab Ecclesia Romana liberati, 141. Non ante recepti in gratiam, quam Lotharium imperatorem recipient, 141. Eos imperatrici commendas Bernardus, 141. Mediolanensis erga Bernardum devotion, 142. Ejusdem apud eos favor, 142.

Me litatio doctrine evangelicae commendatur, 921. Meditatio Dei erga nos amoris quam efficax, 589. Meditatio et oratione aseendimus, 1063. Meditari celestia quam juendam, 448. Meditanda semper Christi misericordia et potentia, 587. Meditandum praecipue re lempitionis opus, maxime modus ejus et fructus, 1295. Meditatio mysteriorum Christi, 1016. Meditatio passionis Christi quam utilis, 1419. Est amoris incentivum, 1145 et seq.

Medium ubique tenetum, 423. Medium qui competit virtutibus carnalibus, 413 et seq.

Mellifontis monasterium in Hibernia 312, n.

MENMI (S.) Catalaunense monasterium reformatum, 135.

Memoria triplex casus, 1180. Memoria agre purgatur 489. Memoria mea, oculus meus, 1040. Memoria perfectorum Bernardus recreatus, 1307 et seq.

Memorie (S.) Bernardus adhuc vivens, 53 n. Item Gnterus abbas, 63 n.

Mendax quis, 1318.

Mendie sumus ante iannuam summi Regis, 1024.

Mensa abbatis in domo hospitium improbat in quadam abbatie ord. Cist. 391. Suspensio regularis a meusa, 378.

Mercenarii, filii, et servi differentia, 1094 et seq. Mercenarios a pastoribus discernit persecutio, 494. Mercenarii et servi lex qualis, 30.

Merendis gratia in tribus sita: odio præteriorum malorum, contemptu præsentium bonorum, desiderio futurorum, 943. Meritorum tria pericola, paupertatis, ingratisdimis et presumptionis, 1506. Hoc totum homini meritum ei sperat in eo qui iotum hominem salvum fecit, 872. Sufficit ad meritum sicut quod nou sufficiant merita, 1506. Stulta et ruinosa habitatione eorum qui confidunt in propriis meritis, 829. Meritis Christi nostra jungenda, 1506. Meritis earere satis est ad judicium, 1506. Merita, non signa, querentur in iudicio, 911. Deus ad nostra merita uitior creatoris, 620. Bruta non merentur, 1551.

Meridies, visio beata, 1389. Hec optanda ad deprehensiones diabolici fraudes, 1390. Pastio et cubatio in meridie quid, 1387 et seq.

Merita nostra quid, 621. Qualia, 1506. Sunt ex gratia 603. Et Dei dona, 972. Constant ex Dei gratuita promissione, 624. Meritum hominis, miseratione Domini, 1476. Meriti causa sola est consensus voluntatis, consensus vero ex gratia, 621. Meritum et libertatem tollit necessitas, 605. Libertas necessaria ad meritum, 1551.

MELISENDUS seu Milisendus Ierosolymorum regina, 196 n. 277 n., 321. Ejus erga Bernardum devote, 288. Elogium, 278. Familiaritas cum Bernardo, 274. Bernardi ad eam monita, 321.

Messiae dilatio, ac de ea veterum Patrum querimonia, 1271 *et seq.* *V.* Christus.

Metropolitanus suffraganeorum causas judicat, 173.

Mettensis Ecclesie periculum ex episcopi et clericorum contentione, 173. Ille Bernardus Ostiensi. Tuscalano et Prenestino episcopis commendat, 226.

MICHAEL interpretabatur *Quis ut Deus*, 946. S. Michaelis phra in Gallia monasteria, 557 n. Unum in Terascia, 385. n.

MICHAEL clericus, postea abbas in Scotia, 665.

MILIS et Drogonis incestuosus concubitus, 174.

Militum Christianis licita, 546. Militia Dei et sceuli quid differant, 547. In Christi militia sola fuga perditur victoria, 7.

Militum Templi origo, 541. Elogium, 544 *et seq.* Quae disciplina, 547 *et seq.* Quales ab eis admissi, 549. Hos Patriarche Antiocheno commendat S. Bernardus, 351. Militum Templi in monachum recipere renouunt Cistercienses, 260.

Militum pericula, 545. Militum Christi securitas, sive occidant, sive occiduntur, 546. Milites pro fide pugnando morientes martyres reputantur, 544. Militi prelanti tria necessaria, 545.

Minimis occupari pontificem non decet, 442. Minimorum contemptus quale crimen, 301. Minima non spernit verus obediens, 506.

Ministeria Ecclesie ambientes praestringuntur, 492 *et seq.* Quales Deus vocet ad Ecclesiae ministeria, 492. Ministerium ministrorum Christi triplex, servitutis, charitatis, dignitatis, 1233.

Ministrare gloriosius quam dominari, 419, 420.

Ministris Ecclesie indigni describuntur, 492. Eugenii papae votum pro bonis Ecclesie ministris, 441. Ministros papae compresbyteri suis anteferri nec antiquitas habuit, nec ratio persuadet, 442.

Miracula in mundo quotidiana, 766. Miracula sanctorum quosnam nobis proposita, 969. Miracula sanctorum, gloriae divinae testimonia, 1033. Miracula non faciunt sanctos, sed virtutes, 1034. Miracula piorum in hac vita qualia, 1070 *et seq.* Conversio peccatoris, magnum miraculum, 1070. Miracula in Christi malitiate abscondita, 767.

Miratorium monasterium ord. Cisterc. a Cigniacensibus eversum, 274.

Miseratio crudelis est poenitentiae detractio, 827. Item corpori servire pre anima, 531 *et seq.* Miseratio Dei crudelis, 1415.

Miseria mundi hujus et pericula, 609, 874, 923, 1109 *et seq.* Miseria hominis, 886, 1041, 1176, 1190, 1532. Ejus icon, 1079. Miseria hre duplex, corporis et animae, 786. Triplex animae, ignorantia, ignoravia, captivitas, 960. Item infirmitas, cecitas, immunditia, 1180. Item triplex, quod facilis sit ad seducendum, debilis ad operandum, fragilis ad resistendum, 732. Miseriam suum homo non agnoscat, divina expers miseratio, 1081. Nulla verior miseria quam falsa letitia, 609. Misericordia nostra remedium, 105.

Misericordia et veritas, viae Domini, 859. Misericordia et iudicium, pedes, 1279. Per capreas hinnulosque cervorum significatur, 1456. Misericordi in uteram sunt Dei ex seipso; puniendi ex nobis, 786. Misericordia Dei omnes indigent, 778. Ille omnibus oblata, 953. Misericordia Dei parva, mediocris, et magna, 1110 *et seq.* Misericordia Dei in peccatoribus, 178. Misericordia Dei non abundant, 722. Misericordia divine qu tuor, 1111. Ingens homini solatium ex misericordia Domini, 176. Dei indignatio ex misericordia procedit, 1097. *V.* Dei misericordia. —Misericordia Dei in mysterio incarnationis apparuit, 776. Misericordia Dei qua ante Christum erat, sed latebat, in ipso tandem apparuit, 796. Misericordiae plenitudo in Christo, 796 *et seq.* Misericordiam in sequi dicit Christus, 562. Misericordia Christi familiari parabola commenda, 793 *et seq.* Misericordiae testimonium ab iniunctis habet Christus, 980. Misericordia Christi non una quomodo nobis necessaria, 564. Misericordia ejus triplex contra nostram triplicem miseri, 960. Misericordiae Christi in passione, 887 *et seq.* Christus nunc promor ad misericordiam, quam ad iudicium, 722. Misericordiae consideratio iudicij timore temperante, 554. Ex magnitudine presentis misericordiae colligenda severitas futura justitiae, 797. Judicium futurum non sine misericordia erit, 859. Homo a Deo misericorditer punitus, 1019. Misericordia viam diaboli interclusit obstinatio, 857. Misericordia est affectio, que nec voluntate coeretur, nec ratione subjicitur, 72. Misericordia in proximum commendatur, 564. Quibus modis et mediis in nobis excitetur, 564, 565. Misericordia capaces nos reddit spes vera 979. Misericordiae primus gradus poenitentia, 490. Misericordiae

vere officia, 33. Misericordia divina obtinetur miserendo sibi ipsi et proximo, 440. Misereri non novit mali ignarus, 562. Mutis sis priusquam misericors, 563. Misericordiae est ingratis negare misericordiam, 1141. Misericordiae crudelitate plena, qua ita corpori servitur ut anima juguletur, 334 *et seq.* Misericordiae viri cur dicti Apostoli, 993, 994.

Missa non celebranda cum animo in aliud commoto, 322. Missa defectus quam severe olim expiati, 71. In Missa caliceum non consecranti ex negligencia, quid agendum, 71. An consecratio unius speciei sine altera valida sit 71. Missam tempore messis intermittebant Cisterciens, 1739 n.

Mitis sis priusquam misericors, 565.

Mitre usus, annulli et scandaliorum in abbatibus improbatus, 476. Sacerdoti, diacono, et subdiacono in ecclesia Yesonionis concessus, 176 n.

Mitti aut descendere de celo non convenit Patri; sed Filio, aut Spiritui sancto, 569.

Moderatio in corripiendo, 901.

Modestia quid, 1122. Commendatur, 768. Egregia eius descriptio, 122. Monachum decet, 1011. Mira in S. Malachia, 676.

Modica non spernenda, 266. Qui in modico fidelis non est, nec in maximo, 193.

Molismensis ecclesia Cisterciensis ordinis mater, 52 n. Ejus libertatem S. Bernardus tuerit, 52. Eamdem commendat Lingonensi episcopo, 62. Item Theobaldus comes, 62.

Mollior affectus excusat hominem, 424.

Monachi etymon, 391. Est pium Christijumentum, 967. Monachi apostolicae vite sectatores, 1127. Pauperes Christi, 110. Domestici Dei, 61. Deus eis assumpt in proprios, 1071. Ad fundandum cepobium missi, ut nuntii Dei suscipiendi sunt, 98. Monachi sancti dicti, 135. Ipsius sanctitatis nominis tributum, 101, 106. Item beatitudinis, 247. Monachi doles, 316. Vera insignia quae, 476. Qualis et quanta eorum obligatio secundum S. Bernarium, 362. Cura conscientiae expurgandae eis quanta, 1216. In eis minimus etiam nevus graviter offendit, 1118. Ipsis in congregacione vivendum ordinabiliter sibi, sociabiliter proximo, humiliter Deo, 989. Perfectorum felicitas, imperfectorum miseria, 916. Initio conversio nulla magis necessaria virtus quam simplicitas lumilis, et gravitas verecunda, 803. Monachorum tres status, 267 n., 1103.

Monachorum felices latebrae, 831. Eos maxime decet modestia, 1011. Ipsorum officium non est docere, 96. Sed ingre, 1485. Sedere et tacere, 355. Silentio addicti quomo lo consilium et auxilium fratrilium exhibere debent, 723. Eorum est vivere de manu labore, 355. Quam periculoso eis est predicandi desiderium, 1483 *et seq.* Sine missione praedicationis officium assumere non debent, 339. Non obloquantur episcopis, 130. An conveniat eis censura in episcopos, 465. Eorum frequens tentatio episcoporum aucti gloria, ant excessus judicare, 1301. Ad episcopatum assumpti abbatis potestati subtracti sunt, 188. Episcopis factis habitum et vitam priorem deserere haud licitum, 297 n. Monachorum vita in labore, 313. Eorum quadragesimali devotione torquetur demon, 841. Immerito queruntur de vita presentis laboribus, 1130. Eostentat diabolus aliquando austeriora, alignando remissiora suadendo, 1128 *et seq.* Eis non querenda commoda, 392 *et seq.* Segnes et lunguidi notantur, 1075. Neglectis regulis, tribus substantialibus votis contenti, extra viam sunt salutis, 354 n. Monachi sensuales omnibus hominibus miserabiliores, 343. Eorum abusus in cibo et potu, etc., praestringuntur, 533 *et seq.* Ciborum observatores notantur, 1378, 1379 *et seq.* Item valetudinis nimis studiosi, 1378 *et seq.* Eis non convini agere indecoris, 70. Indecorum vel ac periculosum, 68.

Monachi parentum solliciti notantur, 809. Nam us periculosus amor parentum prepotens, 1484. Secularibus dediti praestringuntur, 844 *et seq.* Item curis saecularibus dediti, 734. Monacho, presertim tiro, vita secularium conversationis, 299. Quidam peccata in seculo facta jacintantes notantur, 1313. Monachorum visitationes antiquis quam dissimiles, 535 *et seq.* Peregrinationes in monachis improbat S. Bernardus, 358. Monachus in monasterio potius agat pœnitentiam, quam in peregrinatione, 358. Per urbes discurrente nihil turpis, 4216. Monachi singularitatis amantes notantur, 1325. Monachos quales deceant vestes, 391. Luxus in religiosis vestibus notatur, 734. Eorum habitus humiliatis insigne, 537. Culpiditas in monachis damnatur, 355. Quarundam superbia praestringitur, 753 *et seq.* Monachi ambitione redarguntur, 476. Eorum vanitates et superfluitates praestringuntur, 331 *et seq.* Deo dicata membra non sine gravi sacrilegio in usus vanitatis et curiositatis assumuntur, 847.

Monachi correctio ut institienda, 106. Cum perfectis et imperfectis monachis ut agendum, 87. Discidia inter manachos esse quan indignum, 214 et seq. Monacha conutaci libertatis privilegii dari improbat, 227. Monachi incorrigibiles, ejcti, 103 n. Monachns, reliquo monasterio moderate vivens, peior est dissoluto in illo remanente, 12. Monachus extraneus an et ubi admittendus, 67. De alio monasterio absque sui superioris permisso non suscipiens, 106, 519. Monachus an possit ad aliud transire monasterium praetextu vati, qnod ante professionem aut monasterii ingr sum fecerat, 367. Monachus in alienum regnum mitti non aquiescentes, non cogendi, 323. Monachus, dictus *Religiosus*, 34. n. Monachi matrimonium an validum, 320 n. Monachi sub Faberiensi abbatissa hospitali deservientes, 349. Monachi pccc a piratis occisi, 661. Monachi indisciplini in Clara Valle, 1427 n. Monachi cujusdam Claræ-Vallensis laici perfectio, 1151. Monachi cujusdam indisciplini audacia et obstinatio, 378 et seq.

Monasterium, paradisus, 148. Jerusalem, Civitas sancta, 64. Dei tabernaculum, 33. Poenitentia locus, 371. Lectulus floribus sponsa, 1126. Career, 343, 1070. Et quidem durus, 211. Monasteria stagnis comparata, 1061. Ecclesiastarum gloriarum augent, 386. In monasterio ui conversandum, 92. Duo in monasteriis observanda, subiectio et stabilitas, 23. Monasterium mutare cui licet, cui non expediat, 518 et seq. Non desertores, sed provisores consendi qui a laxiori ad strictius transeunt monasterium, 390. Cum malo abbate an manere melius quam monasterium mutare, 521 et seq. Ut licitum est in monasterio minus stricto manere, 23. Mutato monasterio ad primum non revertendum, 519, 520. Transitus ad aliud monasterium improbat S. Bernardus, 45, 46. Criminosos ab ingresso monasterii non prohibet, 363. Monasteria in regno alieno edificari debortatur, 76. Monasterium notum in regula quid sit, 69. Monasterium pro ecclesia, 34 n.

Monasticus ordo primus in Ecclesia fuit, a quo ecepit Ecclesia, 537. Angelicis ordinibus similis, 537. In quo consistat, 147. Monasticæ professionis elogium, 1215 et seq. Est alter baptismus, 1108 n. Cur, 520. Vita est apostolica, 1161 et seq. Item vita angelica, et quadam modo prophetica, 1161 et seq. Est preparatio ad mortem, 840. Monasticæ vita via ad celum compeniosa, 1127. Secularibus ludus, 93. Ob austeritates purioris vita monasteria non refugienda, 297. Monasticæ vitam leniunt austeritates, 299. Monasticæ vita pro clara descriptio, 1177.

Monev (S.) juxta Ecclesiæ Africanae mortem oblationes Medioli offerre volens ab Ambrosio prohibetur, 213.

Moniala veritas, puritas, simplicitas, 1412.

Monasteriorum ad radices montis Laudunensis sanctimonialium Ordinis Cisterc., 383 n. Ilarum mira observantia, 385 n.

Mora periculosa, ubi de salute agitur, 109.

Moralitas perfecta in evitandis vitiis et appetendis virtutibus, 1198.

Morbos cur Deus immittit, 40.

Morensem ecclesiam ad condendum monasterium ord. Clariæ-Vallensis concedunt Canonici regulares S. Pionysii Remensis, 383.

Moribundi confessio et viaticum, 678. Moribundos demon terret, 839. Iis Angelo duce opus est, 839. Morientibus sacramenta negabant Henriciani, 237. V. Mors, Mortui.

Morimundus quarti Cisterci filia, quo anno fundator, 14 n. Adam abbas inde temere discedit, 14 et seq. Ilinc Raynaldus abbas reliquo monasterio Jerosolymam petit, 324.

Mors vanitatis et brevitatis arguit omnia, 484. Vita qua vivimus magis mors est, nec simpliciter vita, sed vita mortis, 875. Mors adolescentie non parcit, 364. Semibus in januis, adolescentibus in insidiis, 484. Justa peccati pena, 533. Opus diaboli, peccati pena a Christo superata, 1044. Mortem et peccatum, nos hominis hostes, Christus proflizavit, 777. V. Christi mors. Morte pibil certius, et incertius, 109. Ex quo incipimus vivere, incipimus mori, 875. Mors potestatem non habet in anima, sed tantum in corpus, 1066. Mortis memoria commendata, 235. Quateous bæc timenda, 262, 1141. Morte durior separatio, 1335.

Mortem intentat Deus ne inferat, 40. Moris sanctis novæ legis eur optabilis, antiquis exosa, 104 et seq. Mortis qualitas quo indicio colligenda, 1205. Quibus sit in desiderio, 758. Cur eam optent pii, 1333. Quippe mors piis beneficium, 1522. His non damnum afferit, sed lucrum, 144, 1333. Mors sanctorum pretiosa, 992, 1044. Mortem pretiosam duo faciunt, vita et causa, 195. Item tria, quies a labore, gaudium de novitate, securitas de aeternitate, 1193. Bonæ mors justorum propter requiem, melior propter novitatem, optima propter securitatem, 110. Mors saucto-

rum tripliciter pretiosa, 1194. Morte ipsa de diabolo sancti triumphant, 1056. Justis in morte oritur vera dies, 1522. Mors piorum an et quomodo lugenda, 336. De morte et vita priorum æqualiter luget et gaudet Bernardus, 339. Mors prævenienda laudabili vita, 1232. Vita monastica præparatio ad mortem, 840. Mors impialis densa nox, 1522. Mors peccatorum, pessima, 1458. Quomodo, 1239. Mala mors peccatorum in iouani amissione, peior in carnis separatione, pessima in vermis ignis que duplice contritione, 110. Mors, infernus, et lacus quibus competant, 1093. Mors mala immutabilis, 1205. Mortui sunt qui secundum carnem vivunt, 899 et seq. Mors est vita stulti, 1482. Mors animæ per peccatum, 1550. Mors et resurrectio duplex, animæ et corporis, 1233. Mors bona, qua morirunt peccato, ut justitiae vivamus, 109. Amori Christi potius ce dendum quam morti, 107. Mors nostra non ex mero amore, 851. Mors Angelorum contemplatio, 1446. V. Mortibundi, Mortuus.

Mortalius inibi homo merito mortalilis, 1553.

Mortificatio a monastica professione requiritur, 775. Mortificatio carnis, martyrii genus, 1379. Non minus ipsi carni proficit, quam spiritui, 945. Carnem vere amant qui eam mortificant, 835. Mortificatio carnis exereenda cum discretione, 795. Mortificatio concupiscentie, 922. V. Mortacratio.

Mortuus mundo quis, 826. Mortuorum anime pro diversis meritis tria sortiuntur loca, 1177. Mortuorum varie resurrectiones, quas præcellit Christi resurrectio, 894. Mortuus temere lugentes plorandi sunt, 1357. Pie mortui non ablati, sed translati, 72. Quis eo magis mortuus, qui fovet ignem in sinu suo, in conscientia peccatum, nec sentit, nec expavescit, nec excutit, 900. Mortuus debemus compassiōnem et orationem, 1116. Suffragia pro mortuis, 689. V. Mors.

Morum corruptio in clero, 637.

Mosomense monasterium ord. S. Bened., 261 n. Mosomenses monachos pontifici commendat S. Bernardus, 261.

MOYES Christi typus, 907. Quomodo viderit, 882. Ejus pietas, 1298.

Mulierum nomine designantur carnales animæ, 1405. Mulierum habitatio noxia, 83, 84. V. Femina.

Multiloquium fugendum, 493. In eo veritas periclitatur, 493. V. Loquacitas.

Multitudo peccantium nou facit impunitatem scelerum, 390. Ex multitudo solidum non eruitur argumentum boni, 316.

Munnonia, Hibernie pars australis, 662.

Mundandus oculus cordis a peccato, 890. V. Animus, Cor.

Mundane glorie vanitas, 121. Exhortatio ad contemptum mundane glorie, 121. Mundana consolatio, diviuit impedimentum, 765.

Mundities a peccatis alienis quomodo obtineri possit, 1283. Mundities carnis necessitas, 1188.

Mundus, liber in quo Dei sapientia legitur, 1104. Dei potentia, sapientia, et benignitas in ejus creatione, 934. Mundus lacrymarum vallis, 445. Plenus spinis, 1432. Mundæ noctes p'urimæ, 1533. Nulla quietis in hoc mundo, 1031. Mundæ bona vana et caduca, 111. Eo an licite uti possimus, 368. Mundæ hujus miseria et pericula, 794, 923, 1157. Mundus animas suæ dignitatis immemores merito delituli, 484. Mundæ contemptus, 922, 1177. Mundus compedes quantumvis aurei relinquendi, 1113. Stimulus vehemens ad mundi fugam, 108 et seq. Mundo et Deo servire impossibile, 123. Mundus qui plus amat quam Deum, impius est et idololatra, 115. Mundo mortuus quis, 826. Mundo erexitus quis, 826. Mundus triumphat testimoniis, 908. Filiorum hujus mundi infelicitas, 112.

Moratio mortis est imitatio, 1531. Mutatio de malo in bonum iucunda, 43.

Mutabilitas voluntatis, 92. V. Inconstantia. — Mutabilitas in monachis improbata, 518. V. Monasterium.

Murænake quid, 1412. Murænake aureæ vermiculataæ argento quid, 1412, 1413.

Murmur D. ou in honborat, 940. Murmuratio lepra, 903. Murmuratores in Christum offendunt, 864.

Myrra, res amara, dura tribulationum significat, 1418.

Mysteriorum notitia in Propheticis inequalis, 631.

N

Nannetum, urbs Gallie, 1260.

NANTHELMUS prior Portarum, 156 n. Carthusie majoris 263 n. Denunc epis. Bellicensis, 247 n.

Nardus humiliatum designat, 1003, 1413.

Narratio brevis et pura manifestam facit absque labore veritatem, 415.

NATALIS monachus Carthusiensis, 247. Electus episcopus, a papa non confirmatur, 248.

Natalis domini pompa et celebritas, 784. Nativitas Christi debet semper nova videri, 773. Frustra ejus triplex, 756. Nativitas Christi circa statim ad mores, 781 *et seq.* Prostratio ad lectio nem Martyrologii nativitatem Christi annuntiantem, 773. **V. Christus.**

Nativitas B. Mariae festum receptum, 169. **V. Maria.**

Natura integra status, 1088. Item corrupte, 1088. Quanta corruptela ex peccato, 759. Natura triplicem lapsum reparavit summa Trinitas, 180. **V. Homo.**

Nazareth, Ilos 722, 731, 981. Locus conceptionis Christi a prophetis predictus, 634.

Neapolis ab obsidione Rogerii tyrami liberata per Pisanos, 146.

Necessarium stabile, inviolabile, incomparabile, 501.

Necessitas tollit libertatem et meritum, 603. Necessitas voluntaria non excusat a peccato, 1552. **V. Libertas.** Necessitas est quaedam carnis luxuria, 505. Ex carni infirmitate procedit, envidias ex cordis inedia, 857. Est cupiditate tolerabilior, 857. Necessitas hominum multa, 857. Necessitas felix que cogit in melius, 501.

NEHEMIAH episcopus Duevanie in Hibernia 678.

NEGLECTUS et contemptus quo differant, 507. Legum contemptu plus peccari, quam neglegi, 507 *et seq.* Neglecto vulneri callus obducitur, 408.

Negligentes triplex manet malum: horror in exitu, dolor in transitu, pudor in conspectu glorie magni Dei, 1144. Negligentes monachii notantur, 1073.

Negligentia in gravi periculo non tam securitatis est, quam desperationis, 855. Negligentia donna, 1111. Negligentia circa cultum divinum notatur, 724.

Negotium animarum nostrarum non quam oblitissimum, 763. Negotium charitatis, vera refoies, 97. Negotium gloriarum, otium, 1519.

Negotiis secularibus dediti monachi praestringuntur, 734. Tranquilla mens in medio negotiorum, rara avis in terris, 334.

Nephthalim, cervus emissus, 1284.

NESTORIUS in concilio Ephesino et Chalcedonensi damnatus, 186.

Nicasii (S.) monasterium Remense a regis ministris expulsum, 208 n.

Nicolai (S.) in Bosco monasterium, 385 n., 528. Alias in silva Vedogi monasterium, 85 n. Ejus religio et multum possesso, 86 n.

Nicolai (S.) de Prato monasterium Canoniconum regularium, 90 n., 385 n.

NICOLAUS episcopus Cameracensis, 199 n.

NICOLAUS monachus, designatus abbas Triumfontium, 286.

NICOLAUS monachus S. Nicolai de Bosco, 527 n., 87, 528.

NICOLAUS Clarae-Vallensis, S. Bernardi notarius, 183 n., 184. Petro Venerabilis charus, 262, 315, 317, 318. Ejus fraudes et imposture, 282 n. Varia ejus fortuna, libri, scripti 712 *et seq.*

NICELLUS invasor sedis S. Malachiae, 668, 669.

Nigredo non omnis deformis, 1350. Etiam in sanctis locum habet, 1351 *et seq.* Ecclesie nigro unde, 1353. Nigredo penitentie, compositionis et persecutionis, 1370. Nigredo feli, que mentis parit candorem, lumen scientiae, conscientiae puritatem, 1351.

Nigredo mentis, non ves is execranda, 220.

Nigrae vestes monachos magis decent, 222 *et seq.* Nigris vestibus usi antiqui Patres, 221. Item Hispani in funere, 222.

Nimis quid 1325. *Nimis pro perfecte aut valid.* 563.

NIVARDUS S. Bernardi frater Hispaniam missus, 335 n. Sanctae regis Hispanie sorori charus, 284. Abbas monasterii de Spina, 284 n. An etiam Vallis-Richerii. *Vide Notas.*

Nivernensis comes de feodo episcopi habet quidquid in civitate Autissiodorensi possidet, 376. Res episcopi Autissiodorensis ut suas custodire debet, 376.

Nobilitas qualis querenda praelatis Ecclesia, 420. Nobilium virtus rara 121. Clarior et illustrior, 121. Nobilium virorum conversio non infrequens, 117. Illustrior virtus quam nobilis prosopies, 121.

Nomen Dei nosse quid, 872. Nomina Christi effusum in omnes gentes, 1310. Nomina Spousi alia majestatis, alia pietatis 1309. Nomina Dei olim terribilia, nunc delictabilia, 1309. Effusio eorum in invicem, 1309. Nominum Christi exposito, 791 *et seq.*

Nomina sanctonionalis, 123.

NORBERTUS (S.) ordin. Praemonstratensis institutor, 83,

226 n. Magdeburgensis antistes, 133. S. Bernardo praefatus, 219 n. Elogium ejus, 60. Divinis apertendis mysteriis tanto promptior, quanto Deo proprio, 27. Ecclesi generali persecutionem predicit, 60. Ejus le Anti-christo sententia, 60. Coelestis fistula, 1129 n. Norbertus lex ad Theobaldum comitem pro Iluberto, 30. Norbertus Bartholomeo Laudunensi episcopo commendat Calistus papa, 385.

NONNARDUS episcopus Andegavensis, 281.

NORELDUS abbas Vallis-Lucentis, 76 n.

NOTARIES archidiaconus Parisiensis, an auctor necis Thomas prioris S. Victoris, 159 n., 160.

Novatianorum error de Christi carne, 455.

Novellos fratres non vult expoii S. Bernardus, 312.

Novigenti monasterium B. Marie, 385 n.

Novissima quomodo pravilegia, 993. Novissimorum recordatio, 1110. Qnam utilis, 1027. Austeritatem vitae religiosae mitigat, 7.

Novitii in religione vinee florentes, 1483. Praeda Domini, 98. Lazarum representant, 1463. Novitiorum indoles, 1103 *et seq.* Boni institutio, 296. Virtutes, 1583. Eis necessarius est paedagogus 1403. Novitii ex regula habitu secularem olim refinebant Cisterci, 3 n. 4. Novitiorum habitus apud Cistercienses, et Cluniacenses, 4 n. Novitiorum probatio annua, 4 Professio dilata, 301. Ali quando contracta, 217. Novitiorum tentatio de rigore Ordinis, 1218. Novitii eujusdam rigida et unrabilis abstinentia, 392. Novitiorum primicias fore nequeant demones, 1473. Novitius de votis prestita, non data, 795. Novitiorum pericula, 1483 *et seq.* Eorum prima tentatio, pusillanimitas, 836 *et seq.* Necessarii eis cautela in tentationibus, 831. Novitiorum defectio et ruina describitur, 1483 *et seq.* Incorrigitibus ejiciuntur, 301. Ad secundum reverentes quam lugendi, 1484. Quasi apostole, 353 n. Novitius a priore ejectus absente abbatte, 395. Novitium rejectum, sed postea in propria confirmatum benigne recipi postulat S. Bernardus, 364, 365 *et seq.* Novitiorum magistrum a se discedere dolet abbas de Spina, 335.

Nox adversa significare solet, 1391. Nox ignorantia, 1568. Nox est saeculi vita, 769. Noctis mundi plurimae, 1533.

Nugae fugiendae, 425. Nugae aliquando ferendae, referendae nunquam, 425. Nugae in ore sacerdotis blasphemiae, 425.

Nundine solemnes ad duella, 337 n. Nundine libertatis Kalendarum Maiorum, 377.

Nuptie ab hereticis damnatae, 1482, 1194, 1495. Secunde et tertia, licita 1496 *et seq.* Nuptie Christi cum anima, 808. Nuptiale convivium prandium est, non caena, 803.

O

Obedientia qui, 359 n. Victimis prestat, 1391. Obedientie nummis, 1063. Obedientia commendatur, 794. Et quidem ab exemplis colorum, angelorum, Abrahami, etc., 1051 *et seq.* Item in apostolis, in Christo, in Abraham, 1170 *et seq.* Obedientia necessitas, 1340. Et utilitas, 902. Non nisi obedientie mandatorum contemplationis gustus debetur, 1427. Obedientia voluntaria forma, 1367. Obedientia triplex, 1171. Obedientia gradus varii, 1171 *et seq.* Obedientia gradus optimus, cum eo animo injunctum opus recipitur, quo et precipitatur, 506. Superiorum in obediente mandata discernentes praestringuntur, 937. Obedientia virtus di ceterorum supplet, 795. Obedientia quibus difficultas aut impossibilis videatur, 513 *et seq.* Obedientiam gravem non esse nisi imperfectus et carnalibus, 309. Obedientia mandatum preveniens ampliorum gratiam meretur, 1055. Obedientia lex in quibus valcat, 18.

Obedientia ordo, 506. Obedientium Deo potius quam homini, 18. Obedientia que voti terminis cobibetur, est imperfecta, 506. Perfecta quae sit, 506. Obedientie terminus qui et vita, 505, 624. Obedientium praepositis si-
cuit obedientiam exigimus a subditis, 350. Obedientia cum reverentia superiori etiam indigao exhibenda, 725. Pratatis in quibus obedientium, 1171 *et seq.* Obedientium prae-
lato tanquam Deo, ubi tamen Deo contraria non precipi-
tur, 507 *et seq.* 509. Obedientia, bhati non debetur in his
que sunt ultra, aut contra regulam 504 *et seq.* Ab-
lati in malo non obedientium, 18, 22 *et seq.*, 24. Obe-
dientia errata rectis esse ventialis, 510. Majorum imperiis non praepondam in minorum, 20. Obedientia falsa, 1171. Obedientia viriosa que, 1063. Non omnis obedientia la-
thalis, 510. Virus obedientis minima non spernit, 506.obe-
dientium ita ut nihil plus, nihil minus, nihil alter quam
imperatum est, fiat, 795. Frustra de obedientia sibi blan-
ditur, qui occulte satagit, ut id si in imperetur quod vult,
1157. In difficilioribus agendis obediens, gravior, quam pre-

varicatio gravior, in facilioribus contemptus damnabilior, quam actus laudabilior iudicatur, 517. Obedientia: iugum executiensi mala est libertas, 476. Obedientia: cumulus, 1157. Obedientia exemplo Christi sectanda, 368, 1323. Christi actiones sunt obedientiae documenta, 1562. Christus vitam dedit ne perderet obedientiam, 475. Obedientiae perfectae exemplum in Petro et Andrea, 1063. Obedientia qualis apud Clara-Vallenses, 397. Obedientia seu parva celle extra cœnobium aliquando synagoga Satanae, 233.

Oblatio Cain cur reprobata, 1349. Oblatio Christi in templo et in eraco, 962. Oblatio filiorum in monasterio quo ritu facienda, 4. Parvulos ligabat, 3 n. Oblatio parentum an voto filiorum preferenda, 4. Oblatio filii a parentibus facta non præjudicat voto proprio, 341. Oblationis nostra tres conditiones, 963. Nos ipsos Deo offerre debemus, 963. S. Monica iuxta Ecclesie africana morem oblationes offerre volens Mediolani, ab Ambro-
sio prohibetur, 215.

Oblivio quædam bona, quæd mala, 774. Oblivio bona, si et teipsum nescias, ut pro sis proximo, 466.

Observatio conscientiæ infirmis convenit, 1134.

Observantia regularis propositum ex corde procedit, 256. Observantia cor; orales boni propositi, via Domini, 1234.

Obstinati aspidi similes, 835. Post lapsum abominabiles, 914.

Obstinatio summa religionis subversio est, 865. Maxime vitiana, 939. Obstinatio viam misericordiae diabolo interclusit, 839.

Obumbratio Mariae, 1383.

Occasionis subtractio, vera compunctionis in ieiunio, 898. Occulta tria, 1233.

Occupations exteriores quam periculosa, 499.

Oculi et aures per hanc significantur, 371. Oculorum curiositas culpa commissæ indicium, causa committendæ, 572. Oculos inculpabiliter levas, ut pelas, vel ut impendas auxilium, 371. Oculi erunt nostri post resurrectionem, 846 et seq., 847. I. Curiositas. — Oenius mens, memoria mea, 1040. Oculus cordis quadruplex, 515. Oculus mentis oratione et confessione mundatur, 1029. Oculus mentis a triplici inquinamento pargandis ad videndum Heum, 1028. Oculus cordis a peccatis mundandus, 490. Oculum simplicem duo faciunt, amor boni, et cognitio veri: oculum nequam cæcitas et perversitas, 515.

OLERICUS Tarraconensis archiepiscopus, 135 n.

Oodo (S.) abbas Cluniacensis, 536.

Oodium et amor corrumpunt iudicium, 565.

Oono abbas Belli-Loci, ord. Praemonstrat., 250 n. S. Bernhardi amicus, 361.

Oodo (S.) abbas Cluniacensis, 536.

Oodo ex abbate S. Cornelli, abbas S. Dionysii in Fran-
cia, 275. Ejus elogium, 275 et seq., 275 n. Ejus defensio-
nem adversus iniquas criminationes suscipit S. Bernardus, 275, 276 et seq.

Oodo abbas S. Genovefæ, 333.

Oodo abbas Majoris-Monasteriorum, 335 n. Vir optimus, 336.

Oodo abbas Pultarensis, 714.

Oodo abbas S. Remigii Remensis Carthusie de Monte-
Dei fundator, 279 n.

Oodo comes Sparnacense monasterium fundat, 102 n.

Oodo du Burgundie, 162 n.

Oodo de Tociaco miles, 377.

ODOLRICUS canonicus Lingonensis, 161, 162 n.

(Economus debet esse fidelis, et prudens, et anchori-
tate poens, 442. Qualis eus debet esse anerteritas, 443. (Economus fidelis prudenti an preferendus, 443.

OENTHREN civitas in Hibernia, 678.

OFFICIVM DIVINVM opus Dei dictum, 1431. Officio divinu-
ut assistendum, 1431 et seq. In divinis officiis qualia legi
vel cantari debeant, 357. Officia exteriora a religiosis non
expetenda, 1001. Religiosis ab officiis exterioribus va-
cantibus quid inveniatur, 1001 et seq.

OCERUS canonicus, regul., 90, 510 n. Abbas honestate,
scientia, et religione commendabilis, 99.

OLANNES cellarius, 377.

Oleum et vinum vulneribus nostris Christus infudit,
1317. Olei tres proprietates, luet, pascit, ungit, 1310. Olei præ-
cipitates nomini Jesu aptate, 1310. Oleum adulato-
ratorum venenosum, 30.

OLRICUS canonicus Lingonensis, 161.

ONCS Christi leve, 73 et seq., 1307. Etsi prenere videan-
tur, portantum, 839 et seq. Onus Christi penitus avium
et quadrigæ comparatum, 73. Onus Christi non gravat,
sed levat, 73. Onus Christi onus beneficiorum, 870, 939.
Onerat nos cum exonerat Deus, onerat beneficium cum
exonerat a peccato, 870. Onus grave iniqüitas, 870.
Onus et iugum commutatio, 870.

Opera Domini magna, maxime Creationis, redemptio-
nis, et glorificationis, 779. Opera Christi exterius considera-
minus capaces animos paucum, 807. Opera homi-
nis, semina aternitalis, 485. Opera discernunt inter filios
Dei et filios dissidentes, 111. Opus omne triplici considera-
tione prævenientium, an licet, an deceat, an expedi-
at, 432. Operum honorum Deus est causa finalis
et effectiva, 850. Bonorum opum Dens auctor est, remunerator et remuneratio tota, 850. Vitiantur ex mala con-
scientia, 1514. Opera Deus iudicat ex intentione, 1046.
Opera verbis concinat, et verba operibus, 193. Opera
enim fide jungenda, 1348 et seq. Operibus fides compro-
banda, 1349. Opera sine fide non faciunt hominem rectum,
sed neque sine amore Dei et Ecclesiæ, 1349. Fer-
vore devotionis condita, 778. Opera pietatis charitatis
causa aliquando intermittenda, 1439. V. Fides. — Opus et
voluntas quando rata, 788 et seq. Multoties minus justi-
ficite habent qui magis operantur, 531. Operandum in
hoc mundo sed non de hoc mundo, 1113. Opera tene-
brarum sunt peccata, 769. V. Actio.

Opes quatuor habet prælatus, 419. V. Divitiae.

Opinio est quasi pro vero habere aliquod falsum
esse nescias, 447. Si habet assertiōnem, temeraria est,
447. Opiniones quando licita, 634.

Optima pars quæ, 1001.

Opus Dei dicitur officium divinum, 1431.

Oratio quasi oris ratio, 1135. Oratione et meditatione
ascendimus, 1063. Oratione dignis queritur et facilius
invenitur Deus, quam disputatione, 458. Oratio est re-
medium contra pravos concupiscentie motus, 1028. Ora-
tioni instantum, 922. Quanta reverentia, 1137 et seq.
Orationum varia genera, 1136. Omnis oratio tepida, quam
non præveniri inspiratio, 593. Orationis optima regula,
821. Modus recte orandi, 1136 et seq. Orationis tres condi-
tiones, 821. Item septem, 1244. Oranti necessaria pu-
ritas intentionis et continencia, 1284. Item secessus et
secretum, 922, 1411, 1567. Oratio præcipue vigilantiam
exigit, 1137. Orationis et ieiunii copula, 820. In oratione
audi perverteres fervescunt, 1290. Oratio perverterans
ad gratiam Spiritus sancti necessaria, 927. Affectus qua-
tuor quibus orandum est, 1228 et seq.

Orationis tempore Deus tanquam in celo cogitandus.
1137. Oratione incumbentibus libenter adstat Christus,
911. Orantibus adstant angeli, 744. 1282 et seq. Orationes
nostræ Deo per angelos innotescunt, 1284. Orari vult
Deus pro his etiam quæ dare disposuit, 754. Dulcis lex
que meritum exauditionis in clauore constituit postula-
tionis, 873. In oratione quid petendum, 1228. Temporalia
et gratie grata date sub conditione petenda; gratia gratu-
tum faciens et gloria absolute, 1136. Orationis plus fidem-
dum quam proprie industrie, 440. Orationis nulla intru-
ctuosa, 832 et seq. Orationes nostras cur aliquando Deus
non exaudiat, 823, 1060, 1065, 1140 et seq. Deus cur par-
cens subinde det quod homo desiderat, 833. Orationum effica-
cia ex vita laudabili, 266. Orationem supplet vere-
cundi, 580. Orans tria considerare debet, et quid petit,
et ipsum quem petit, et seipsum qui petit, 1228 et seq.
Orantes quæm suæviter afficiat celestis gaudi memoria,
1121. Orationes et lacrymae arma Bernardi, 228. Orationibus
Ecclesiæ privari quanti sit pericoli, 581. Oranti tem-
pus observandum, 1568 n. Orationis tria vitia, timiditas,
temeritas, tepitatis, 821 et seq. Haec duobus modis impe-
ditur, 1228. Orationi inimicæ longæ confabulationes, 1120.
Pro desperatis non orandum, sed gemendum, 579. Oratione
peccatoris exsecrebilis, 1318. V. Contemplatio.

Oratorium ex virginis in sepien textis, 675. Oratorium
ex lapide primum in Hibernia, 684. Oratorium ex ligno,
665. Oratorium monasteriorum ord. Cist., 130 n.

Ordinate amandis inhæret qui timeuda non neglit,
1184.

Ordinationes illegitimi episcopi an tenendæ, 320.

Ordo et disciplina synonyma, 5 n. Ordo viget in mona-
steriis, 1216. Ordo monasticus primus in Ecclesiæ fuit,
imo cepit ab eo Ecclesiæ, 537. Angelicæ ordinibus simili-
bus, 537. In quo consistat, 147. Ordo Cisterciensis idem di-
citur cum Cluniacensi, etc., 5 n. Distinguitur 5 n. Ordo
Clara-Vallensis, 383. Ordinis sui nigros monachos appella-
bat Bernardus, 83. Ordinem Cisterciensem cur alius pre-
tulerit S. Bernardus, 330. Ordo Cluniacensis glorioissi-
mus, et mundi lumen, 527. Ejus elogium, 528. Ordines
tres ecclesiæ, conjugatorum, continentium, et prælati-
num, 1156. Ordines quatuor in domo Dei, 1243. Ordines
minores ab abbatibus collati, 177 n. Ordinum indigni su-
ceptores notantur, 493. Errores de ordinibus, 1498.

Orientalis Ecclesiæ status periculosis, 339. Infelix sta-
tus, 373, 374.

Origenes canticus legendus, 1153. Quedam ejus dieta uni-
nus congrua, 1453, 1452 n. 1531 1532 n.

Originale peccatum, maximum, 886. Ejus remedium olim durnum, nunc facile, 804. Quae remedia ante Christum, 627.

ORIBERTUS seu Oribertus ex priore Casae-Dei episcopus Valentinius a Bernardo laudatus, 247, 265 n.

Ornatus virginum verecundia et disciplina, 122. Ornatus filiarum hujus seculi inanis et caducus, 122. Ornatus ex murio pellibus improbatur, 945.

Oscula tria denotant tres anima status, 1275. Osculum reconciliatorium, manu-ratorium, contemplatorium, 1239, 1243. Osculum de ore, Osculum de osculo : utriusque discrimen, 1287. Osculum manuum proiectis congruit, 1274. Osculum oris perfectis, 1274. Osculum manuum Deo gloriam dare, 1276. Osculum oris petit anima Deum sitiens, 1282. Osculum triplex pedum, mannum, oris, 1206. Osculum pedum indecum pacis, 1275. Osculum pedum coniunctum preventibus, 1273. Osculum oris norunt soli experti, 1273.

Osculum Patris et Filii Spiritus sanctus, 1285, 1286. Osculum Patris et Filii et Spiritus sancti, 1209, 1286. Osculum Spiritum sanctum sibi infundi sponsa postulat, 1285. Osculum in divinis quid, 1285. Osculum est Incarnationis Verbi, 1271. Item Spiritus sancti donum, 1285.

Ossa Claræ-Vallensium ex priori cemeterio in aliud translatum, 1043.

Ostentatio cavenda, 782. Adolescentibus, 4367. Utile est abscondere magis quam ostendere si quid boni habemus, 727.

Ostiensis episcopi est consecrare summum pontificem, 137.

OTHBERTUS S. Benedicti monachus, 11.

Otiosi sermones damnati, 1070. Temporis jactura in verbis otiosi quantopere cavenda, 1118 *et seq.* Otiosum verbum quod nullam habet rationabilem causam, 1148. Otiositas fugienda, 423. Otiosum non est quod non omnino ratione vacuum est, 507.

Oto monachus Mediolomensis, 143.

Ova quam multis modis possint et soleant preparari, 535. Eorum abstinentia apud primos Cistercienses, 11 n.

Ovis, nomen innocentiae, 222. Ovi et api Christus comparatur, 722.

P

Pacatus quis, 491.

Pacificus quis, 491.

Paecta, ab his non resiliendum ob suspiciones, 206.

Paganus an occidendi, 546.

PAGANUS de Monte-Desideri, miles Templi, 541.

Palatinus, humilitas in ea rara, 437.

Palefridus quid, 108 n.

Pallium plenitudo honoris archiepiscopalis, 141, 672. Ejus usus ante S. Malachiam archiepiscopis Hibernie debuit, 672. Quantus ejus dignitate fecerit, 687 *et seq.* Ante ejus usum an archiepiscopi Armachani antisutes, metropoliti usi potestate, 311 n.

Pallia iniquitas perfectorum tentatio, 1392 *et seq.*

Paois Cisterciensium ex avena, 6 n., 391.

Panis animæ multiplex, 1074. Panes septem mystici, 939. Panes tres amico ministrandi; veritatis, charitatis et fortitudinis, 910. Panes septem ex quibus quantum horum minima millia satiavit Dominus mystice, 1038. Panibus quinque apostoli refecit, 883.

Pannii Christi nostrae sunt divitiae, 667.

Papa vicarius Christi, 219, 474. Vicarius Petri, 178, 317. Vicarius Petri et Pauii, 177 n., 242. Apostolorum haeres, 423. Orbis episcopus, 236. Speculator est super omnia constitutus, 419. Parent non habet super terram, 417. Ipsius datum est judicare de universis, 198. Gladius ejus duplex, 438. Claves ejus, 270. Plenitudo potestatis super universas orbis Ecclesiæ ei donata, 141. Solus plenitatem habet potestatis, 236. Orbi execundum ei, qui voleat explorare que non pertineant ad ejus curam, 423. Et reverentia omnimode exhibenda, 141. Potest omnem nesciis inobedientiam, 141. Papa primum testatur appetitio de toto mundo ad ipsum, 428. Non modo ovium sed etiam pastorum omnium uno pastor, 422. Reverentia ab archiepiscopio ei exhibenda, 474. De episcopis creare potest archiepiscopos et e converso : et creare potest novos episcopatus, 141. Episcopos ipsos deponere et excommunicare potest, 422. Solus est ejus episcoporum depositio, 233. A finibus terra quascunq[ue] personas ecclesiasticas quoties viderit expedire cogere potest ad praesentiam suam, 141. Presidet principibus, imperat episcopis, regna et imperia disponit, 232. Ejus laesio omnes catholicos tangit, 240. Papæ consensus pro Roberti transitu ad Cluniacenses, 3.

Papæ potestas non sola a Deo instituta, nec alias spo-

liare debet, 433 *et seq.* Non dominus est episcoporum, sed quasi unus ex ipsis, 444. Summus pontifex est dictus non consummatio, sed comparatione, 421. Papæ cura qualis esse debet, 434. Maxime circa hereticos, schismaticos, et infideles, 427 *et seq.* Ejus est nascentes haereses extingueret, 484. Ejus culpa est, si culpa non feritur, 236. Ejus censura a concilio Senonensi petita adversus errores et personam Petri Abæardi, 310. Haereticorum error de papa, 1490. Papæ doles, 444. Ejus animus qualis esse debet, 442. Qualis esse debet erga Ecclesiam, 233. Sic presit ut prosit, 426. Subditorum communione, non proprium querere debet, 430. Ut se gerat in iudicis, 416. Ei cavenda personarum acceptio, 426. Indecens ex potestate non ex ratione agere, 432. Quid de subreptitia aut injusta licentia sit sentendum, 20. Ejus onus angelicis humeris formidabile, 232. Ei maxime vitanda dominandi libido, 126. Orbis dispensatio ipsi credita est, non data possessio, 425. Ejus potestas in criminis, non in possessionis, 412. Pontifice servitus indigna quæ, 410. Ipsi vitandus litum strepitum, 409. Minimis occupari non decet, 442. Nundinatoribus non facilis sit sed terribilis, 416.

Papa sit inflexibilis adversus carnem et sanguinem, 269. Non solum decet eum vita sanitatis, sed et famæ decor, 138. Ei non negligenda familie disciplina, 444. Famæ et conscientiæ consulat, 431. Bonum esse ei non sufficit, nisi tales etiam habeat adjentes, 139. Familiares ejus clerici quales esse oporteat, 433. Et collaterales, 438. Necesarius ei bonus cancellarius, 273. Ministros compresbyteri sui anteferrri nec antiquitas haluit, nec persuaderet ratio, 442. Quales olim pastores Ecclesia Romana habuerit, 436.

Papæ elegia, 422. Sanctus Pater appellatus, 264. Ei datum Sanctitatis titulus, 271, 398, 646. Sublimitatis, 399. Majestatis, 249, 260. Serenitatis, 207 n., 309. Excellentiae, 300. Dignationis, 417. Papa equo albo vectus, 437 n. Indutus cappa rubea, 232 n., 437 n., 438. Papæ brevis vita 233. V. Sedes apostolica, Vicarius.

Parabolæ Salomonis quam utiles, 267.

Paradictus est Christus, 1062. V. Spiritus sanctus. Paradisi felicitas, 1388. Ejus fonte spirituales quatuor, 1234. V. Beati.

Parentum prionorum lapsus ex instabilitate et defectu charitatis, 1063. Eos non vi, sed arte vici diabolus, 1108, 1128. Parentum amor ut ordinanus, 109. Crucifixi amori cedere debet, 299. Parentes in rebus salutis filiorum iniici, 419 *et seq.*, 120. Parentum fuga commendatur, 115. Illos spornere pro Christo, piissimum, 109. Eorum amor non consulendus, ubi de fuga sæculi agitur, 109. Parentes qui suos a religionis ingressu avertunt arguantur, 9 *et seq.* Parentes religiosos filios non amittunt, 118. Parentum preposterus amor monachis quam periculosis, 1484. Eorum cura a monachis abjicienda, 809. Jesus longe a patria et parentibus quærendus, 364. Parisius nobilis Galliarum civitas regia, 430. Parisiensis Ecclesia pastore destituta, 208.

Parochia pro diecesi, 174 n., 252.

Pars opinia quæ, 1001.

Partus duo in matrimonio spirituali, 1566.

PARYNUS ex monacho S. Vincentii Lauduensis abbas Cameracensis, 55, 56 n.

Parvitas duplex, humilitas et mansuetudo ; utraque tamen non pura virtus, 958.

Pascha, transitus, 897. Non eodem tempore apud omnes celebratum, 216. Paschalibus confessio, 898. Item Communione, 898.

Pasci a sposo quam dulce, 1388. Pasci inter lilia quid, 1514. Piscitur sponsus, cum illi obediatur, 1518. V. Pastatio, Gaudium spirituale.

Pascua sponsæ, 1390. Pascua mala quoramdam pastorum, presertim philosophorum et haereticorum, 1390.

Passagium Cisterciensibus monachis a Lotharingie donec concessum, 126.

Passio Christi nostrum meretur amorem, 114. Magnum amoris incentivum, 586, 1145 *et seq.* Martyrum confortatio, 1477. Remedium tentatorum, 299. Quam efficax ad spem Christianam, 1176. Sola nobis sufficit, 883. Passio Christi memoria optimum inter aspera et prospera praesidium, 1418. Passionis Christi vis et efficacia, 884. Fructus, 587. Ejus meditatio quam utilis, 299, 1419. Ubi passionis sue gratiam recogitari videt Christus, ibi sedulus adest et libens, 587. Bernardi devoto in Christi passionem, 884, 1418 *et seq.* Passionis Christi in nobis fructificantis indicium, 889. Ei tribuitur remissio peccatorum, 972.

Passionum nostrarum cause ab humoribus inordinatis procedunt, 1038. Ille quomodo ordinatur, 817, 889. Passiones hujus temporis non sunt condigne ad præteritam

culpam quae remittitur, ad praesentem gratiam quae immittitur, ad futuram gloriam quae promittitur, 494.

Pastio et cubatio in meridie quid, 1387 et seq. Pastio spousi, prefectus nostri, 1545. Pastus ovium triplex, 1537.

Pastores sponsi amicissimi, 1337. Sunt quasi custodes et cultores vinearum, 994. Martiae funguntur officio, 1002. Propter imperfectos instituti, 1447. Pastore bono nihil pretiosius in Ecclesia, 247. Pastor honi est infirmorum poties salutis, quam proprie ultiom consulere, 1330. Pastoris boni conditiones, 1342, 1537 et seq., 1322 et seq. Ovibus debet esse dissimilis, 463. Ejus triplex officium, 900. Tres dotes, 989. Pastori in primis necessarius amor, 1147, 1537. Item vigilantia, 1230. Sollicitudo, 214. Exemplo potius quam verbo docendum, 1223, 1537. Pastores oves suas pascere debent verbo, exemplo, et oratione, 193. Pastores Ecclesie litteratos et sanctos requirit Bernardus, 248. Fac opus evangelista, et pastoris opus implesti, 438. A pastoribus cura non curatio exigitur, 436. Pastor pio non sufficit sua correptio, si adhuc periclitetur inferior, 1415. Pastor cum duris et refractariis ut agere debeat, 438. Pastorum est donare Iupos, non dominari ovibus, 420. Pastores negligentes se et suos perdunt, 1539. Bonos a mercenariis discernit persecutio, 194. Pastor sie sciat disponere negotia rerum exteriorum, ut norit preponere curam animarum, 61. Pastores rapaces quanto pro temporalibus patiantur, 493. Pastorum honorum quae delicie, 1213. Digni ad pastorem curam trahendi, 247. Pastores veri quibus pascuis soleant animas pascere, 1396. Pastorum quorundam mala pascua, 1390. Periculosem est agere gregem seorsum a Pastore, 1387. IV. Prelatus.

Pastore curam amore quietis abjici non probat Bernardus, 91. Pastoralis cura apud Cistercienses olim non grandis honor, sed grande omnis, 324.

Pater Deus perfecte non cognoscitur nisi cum perfecte diligitur, 1287. Patri non convenient mitti, aut descendere de celo, sed Filio aut Spiritui sancto, 569. Ejus est misericordia, 1314. Patris et Verbi presentia in nobis unde colligenda, 1509. Patris affectus in Filium, 65. Patris nomen tenuit S. Bernardus, 71. Patres ante Christum in file futuri Messiae salvati, 634. Patrum antiquorum desideria erga Christum nasciturum, 773. Haec desideria nostrum arguit torporem, 1270 et seq. Patrum veterum facta quedam significatio decora, etsi opere ipso fœda, 807. Patrum contemptores heretici, 183. Bernardi reverentia erga Patres, 102. V. Bernardus.

Paternitatis titulus episcopo, 334. S. Patricius Hibernensis apostolus, 1045. Ejus cultus, 667. Coemeterium, 687.

Patiens quis, 491. Tripli providentia eget, 989. Patienter tolerans alios, omni laude lignus, 1029. Pati et pasei simul molestia juenaditas, 1391. Homo sit iumento similis in frundo Christi onore, 839.

Patiencia pie viventibus necessaria, 981. In duris et asperis amplectanda, 791. Non tenet omnis patientia profunda, 309. Patienti speciem Christus, et præmium patientis, 1430. Patientia commendatur exemplo Christi, 944. V. Christus. — Patientia Davidis in maleficum expediens, 1394. Patientia emulus, 1137.

PAULI (S.) Viridunense monasterium, expulsis monachis concessum canoniceis, 175 n. Bernardi opera cedit Præmonstr., 230.

PACINUS (S.) sanctis Martino, Ambrosio, Augustino, Hieronymo familiaris, multisque ab ipsis, et a S. Gregorio laudibus predicatus, 221.

PAULUS apostolus conversus multos olim prædicatione, nunc etiam exemplo, oratione, doctrina convertit, 935. In verbis brevis, sed in sententiis copiosus, 1122. Non hominum, sed Dei iudicium a timet, 154. Celestis fistula, 374. Os ejus, fistula Dei, 1355. Fons magnus et inificiens, 1291. Totverba, tot tonitrua, 1123. Magister simpliciter appellatus, 1414. Item Sapientissimus dictus, 1421. Vas aromaticum, 1293. Pauli merita, unde, 623. Pauli nigredo et formositas, 1351 et seq. Pauli pietas, 1298. Servitus qualis, 410. Ejus raptus exprimitur, 568. Pauli humilitas, 1394. Obedientia et proprie voluntatis abdicatio commendatur, 937. Mansuetudo, 939. Ejus eloquio, 988. Mirum Panthum Dei misericordia, 993. Anima quomodo perdenda exemplo Pauli, 1378. Quomodo distinguat inter se animam suam, 1378. Conversionis S. Pauli memoria quam utilis, 933.

Panperes beati, 1025. Non tamen quilibet, etiam voluntarius, 1025. Sed pauper spiritu, 483, 1026. Eorum dignitas, 107. Reges sunt, 107, 196. Et quidem reges eoli, 727. Sunt quasi incogniti et derelicti a Deo, 1202. Pauperibus et martyribus eadem repromissio facta, 1029. Panperes in futuro iudicio securi, 850.

Pauperes, sed pii et religiosi, in primis fovendi, 100. Non sunt reliquendi, qui ipsi se relinquerunt, 267. Pauperum preces arma Bernardi, 258. Pauperes de suis laboribus aliunt monachi Claræ-Vallensis, 833. A pauperibus celum mereantur divites, 1222. Pauperes divitum manus osculantur cum aliquid ab eis accipiunt, 1276. Pauperum amor et imitatio quanti, 107. Pauperum causæ præ aliis curandæ, 415. Pauperum querela in luxum prælatorum, 461 et seq. Pristringitur acceptio divitum præ pauperibus, 437.

Pauportatis elegium, 39. Pauportas voluntaria, Christi castellum, 1183. Via secura, 270. Pauportatem nativitate sua pretiosam fecit Christus, 757. Pauportas sancta, 100. Martyrium, 1030. Pauportas religiosa, felix et secura, 832. Pauportas evangelica et coelestia possidet et terram 1332. Vitiatur affectu rerum etiam minimarum, 1157. Huic promissum centoplum, 370. Item regnum celorum, 1026. Non tam promittitur quam datur, 727. Pauportas vacat inuidia propria et aliena, 1183. Non pauportas, sed pauportatis amor virtus reputatur, 105. Opportunitus contentum esso inopia, quam importuna copia abundare, 105. Pauportas voluntaria universa superflua resecat, 790. Pauportas cumulus, 1157. Pauportas Christi, 903. V. Christi pauportas — Pauportatis amor in episcopo commendatur, 41. Pauportas S. Malachiae episc., 676.

Pax et unitas forma celestis civitatis nobis repreäsentant, 1021. Pax et concordia symbolum anima in corpore, 1021. Pax et concordia angelis maxime placent, 1021. Pax et charitas commendatur, 1372. Pax cum Deo, cum proximo, et in seipso homini querenda, non gloria, 1041. Gloria, Dei; pax, hominum portio, 134. Pacem Deus tribus hominum generibus loquitur, 1105 et seq. Pax in mundo, Christo adveniente, 726. Pax nulla, timore prævalente, 1441. Pax perfecta hic haberi non potest, 758. Pax plena et perfecta alteri vitæ reservatur, 767. Pax et gaudium in celo, 1123. Pax plena cordis futura vita reservata, 924. Paci duo necessaria, 1122. Pax quam proximo debemus charitate et humilitate nutrienda, 1124. Pax multiplex, 1233. Pax quadruplex, 1242. Pax fœta, inordinata, et Christiana, 1122. Pacis studium lites reprimit, 1536. Pacis iniuncti ambitio, 134. Pax perditur, cum Dei gloria spernitur, 134. Ubi pax non est, nec Deus, 369. Ultiora sunt pauca cum pace, quam multa cum scandalo, 310 n. Pacem Ecclesiæ procurare Sedis est apostolicæ, 323.

Peccator unus cum diabolo efficitur, 968. Etiam carnem suam odit, 480. Peccantem hominem cur statum non deleverit Deus, 1050. Peccans latere non potest, 485 et seq. Peccatoris carcer, tortores, et infernus, 998. Peccatorum et justorum constitutum et finis, 114. Peccator nihil exspectat, sed praesentibus detentus et contentus est, 1502. Peccatores Ecclesie filii esse non disiunt, 1350. Dei misericordia in peccatores, 178, 1004. Longanimitas, 934, 1289. Ejus dignatio in suscipiendo peccatore, 1561. Indulgentia Dei erga peccatores in tribus, 942. Peccati ultionem tardat Deus, ut commendet patientiam, impletat electionem, et confirmet charitatem, 941. Audit in sui vocatione peccator quod timeat, et sic accedens ad Solem justitie, videat illuminatus quod diligit, 112. V. Dei misericordia et Misericordia. — Peccatores excitat ad penitentiam Petri penitentis exemplum, 994.

Peccatoris vocatio et illuminatio quomodo fiat, 113 et seq. Peccati jugem semel susceptum excutere, divine virtutis est non humana, 911. Peccatoris conversio res divine virtutis, 902. Magnum miraculum, 1070. Crucis pretiosus fructus, 117. Peccatoris conversio quantum sit illi bonum, 123. Peccatoris iam suscitatus status, 1004. Placet uteque Deo et peccator compunctus et justus devotus, 1092. Peccatoris conversio Deo ad gloriam, angelis ad latitudinem, hominibus est ad exemplum, 113. V. Conversio. Peccatores penitentes Bernardus remittit ad episcopeos, 63. Peccatoribus penitentibus religionem ingredi persuaderet S. Bernardus, 53. Peccatores absque prævia penitentia non promovendi ad Ecclesie dignitates, 26. Peccantium multiudo non facit impunitatem scelerum, 390. Pro desperatis non orandum, sed gemendum, 379.

Peccatum grave onus, 870. Est anima malum, 855. Peccatum magis cavernum, quam ejus supplicium, 855. Peccata sunt opera tenebrarum, 769. Peccati nigredo intus est, 1370. Peccata sunt parietes, quibus a Christo sejungimur, 1158. Peccare posse homini cur datum, 612. Peccatum Adæ et diabolus in Filium, 1508. Primi parentes non coacti, sed decepti peccaverunt, 1108. Peccatum triplex Eva, curiositas, voluptas, vanitas, 974. Per peccatum homo spoliatus, 974. Peccati eludes in corpore et in anima, 998. Peccata ex fidei defectu, 1231.

Peccatum non est nisi voluntarium, 71. Hoc non excusat voluntaria necessitas, 1552. Peccati cogitatio decolorat animam, affectio vulnerat, consensus necat, 1098.

Peccati voluptas brevis, memoria avara, 479. Ejus voluptas transit, foeditas manet, 456. Corruptela natura ex peccato, 739. Homo non potest non peccare, 612. Nec tamen amisit liberum arbitrium, 612. Non peccare, Dei iustitia est, 1344. Pro peccatis orandum, etiam sanetis, 1524. Peccatum facit consensu, non sensu, 1437. Consensus in peccatum sollicite cavendus, 1459. Peccati gravitas non ex eventu, sed ex intentione, 70. Peccata pnis cooperantur in bonum, 1086. Peccatum et pena quomodo nobis cooperatur in bonum, 1163. Natus ex Deo quomodo non peccet, 811, 1095. Peccati non omnia esse paria, 510, 512. Peccatorum duas species, flagitia et facinora, 1193. Peccant alii in spe, alii ex desperatione, 1029. Peccatum maliens et regnans quid, 835. Peccati gradus pulchra similitudine declarati, 1149 *et seq.*

Peccatum originale maximum, 886. Peccatum originale non deest ubi libido non deest, 171. Peccati originis remedia ante Christum, 627. Ejus remedium olim durum, nunc facile, 804. Peccato originali delendo in parvulis ante Christum sufficiebat fides parentum, 627. Peccati actualis expers sola ex natis mulierum Maria Virgo, 170. Peccatis venialibus cur maneamus obnoxii, 892. Peccata quædam esse venialia etiam in transgressione mandatorum Dei, 510. Hic delet pedum lotio, 891 *et seq.* Peccata venialia non negligenda; in his tamen cavenda anxietas nimia, 892. Peccata levia nolle corriger, blasphemia in Spiritum sanctum irremissibilis, 957. Impossibile est salvare cum peccatis venialibus, nisi per Christum, 892.

Peccatum ex deliberatione animam perdit, 1099. Peccata aliqua ignorantiae dari, 632 *et seq.* Peccati alieni imminentes, si non consentimus, et redargimus, 320. Mundities a peccatis alienis quomodo obtineri possit, 1233. Si otiosi puniendi quanto magis peccantes, 486. Verecundie species etiam in peccatoribus, 1567. Peccata spiritualia recens conversis non bene nota, 481.

Peccatis solis irascendum, 866. Homo ex voluntate a peccato resurgere non potest, 612. Peccatoris redemptio per Christum, 998. Peccatum et mortem, duos hominis hostes Christus profligavit, 777. Peccatum originale a alienum a Christo expiatum, 806. Peccati triplex genus Christi morte expugnatum, originale, personale, sanguinare, 886. Pro quibusvis peccatis nunquam desperandum de misericordia Dei, 370 *et seq.* Peccata dimitendi potestatem et voluntatem habet Christus, 533, 555. Peccatorum remissio passioni Christi tribuitur, 972. Peccatorum venialium et mortali remissioni quid necessarium, 1111. Peccati odium, 1178. A peccato quomodo revocetur homo, 1245 *et seq.* Peccato nihil resistit efficacius, quam pudor aut dolor, 1110. Peccatoris resipiscens quatriduum, 1004. Peccatum non regnat in animo contrito, 1076. Peccatorum recordatio anxia letiori divinae benignitatis recordatione interpolanda, 1293 *et seq.*

Peccati dama ut emendanda, 1093. Peccati justa poena non avertenda ob malos eventus, 203. Peccatum cur puniatur poena eterna, 255. Peccatorum poena Deus humilium gloria 433 *et seq.* Peccata radicis evelienda, 998. Peccatis novis prius obstruendus aditus quam expurgeant velera, 481. Peccatis expiandis tota vita impendenda 1129. Peccati sensus tollit aut minuit sensum poena, 1164.

Peccatorum mors mala in mundi ammissione, pejor in carnis separatione, pessima in vermis ignisque duplicitate contritione, 110. Peccati defensio quam periculosa, 1415. Quot modis fieri soleat, 577. Peccandi consuetu line homo in profundum malorum ruit, 379. Gravissima ira Dei, cum sint impune peccare, 1415 *et seq.* Perseverare in peccato diabolicum, 719. Peccata sua jastantes notantur, 1315. Peccati consuetudo quam gravis, 1102. Peccatum obstinatum acumulatum Dei longanimitas, 110. Quanto quis ad altiora proficerit, tanto gravior, si corruerit, colliditur quando ruit, 1093. Amans Jesum ejus injurias ferre non potest, 1422.

Pecoris spiritus qui egeat corpore, 1277 *et seq.* Pecora etiam servient homini ad profectum aeternitatis, 1277.

Pedum lotio peccata venialia delet, 891 *et seq.* Pedes Dei, misericordia et judicium, 1281. Horum in anima indicia, timor et spes, 1281. Uterque osculandum, 1281.

Pelles Salomonis que, 1361.

Pellium usus, 218. Etiam apud monachos, 532. Improbat, 782, 945. In Cluniacensibus culpatur, 6. Pellucis eorum opposite Cisterciensium tunice, 2. Pellibus involuta superbia melior, est, quam tunicata superbita, 532.

Pentecostes festi dignitas, 928. Commercium celi et terrae in Pentecostes, 933.

Peregrinationes in monachis improbat S. Bernardus, 358.

Peregrini moralis descriptio, 826. Peregrinorum ad Christi sepulcrum accendentium gaudium, 536.

Perfectio quam rara, 1118. Perfectio hominis in quo, 1091. Perfectio apostolica, victu et vestitu esse contentum, 984. Perfectio quædam imperfecta, 834. Perfectio est cognoscere se imperfectum, 380. Perfectionis via usum planior, 343. Ejus studium nescit finem, 233. In perfectione semita semper currendum, 233 *et seq.* Vitæ ad perfectionem diversæ, 530. Conatus ad perfectionem inanes sine Deo, 1563. In perfectionis proposito apparere imperfectum nevus est, 247. Perfectiones omnium rerum eminentius in Deo, 1024.

Perfectus quis, 1023, 1463. Perfectus non est qui non cupit esse perfectior, 47, 421. Nemo tam perfectus qui non egat remissionem, 773. Perfectorum est gloriarum in tribulatione, 45. Quid agendum cum perfectis monachis, 87. Perfectorum uno cum sponso, 1307. Perfectorum tentatio palliata iniqutus, 1392 *et seq.* Perfectorum memoria Bernardus recreatus, 1307 *et seq.* Perfecti insistendo moriens, perfectus censetur, 253.

Pericula vita præsentis, 874. Periculis hic omnia plena, 823.

Periculosa inter media pericula securitas, 7.

Permutaciones inter ecclesiæ sine simonia, 356.

Persecutione Christiano ipsique Christo nunquam deest, 953. Persecutionem pauci pati volunt, 1029. Persecutionis nigredo, 1370. Persecutione mercenarios, a Pastoribus discernit, 494. Ecclesia persecutione aucta, 1375. Persecutione fidelium, ipsius Christi censetur, 953. Persecutione tentationum ultima, 869. Persecutionem majorem a falsis fratribus patitur Christus quam a Judæis, 955 *et seq.* Persecutionem Ecclesiæ generalem predicti S. Norbertus, 60.

Persecutores suos cur filios matris suæ et non patris vocet Ecclesia, 1371.

Perseverantia commendatur, 1173. Ejus elogia, 139. Est imago divinae aeternitatis, 1232. Aeternitatis imago, 458. Bonis operibus est necessaria, 1429. Sola coronatur, 118. Ipsius defectu multi penitunt, 139. Per canam hostia significata, 41 n., 164, 893. Daemon ipsi insidiatur, 1066. Exhortatio ad perseverantium, 82. Perseverantium faciunt imitatio Sanctorum, brevitas temporum, fragilitas corporum, 1169 *et seq.* Perseverantia in cruce et penitentia, 895.

Perseverantia Christi in cruce, 893.

Perseverantes in oratione ex aridis sunt ferventes, 1290. Perseverare in malo diabolicum, 719, 858.

Persuadendi efficacia, 901. Nummo confessionis menda, 901.

Pertinacia in proprio sensu notatur, 204 *et seq.* V. Consilium.

Pestilentie cathedralæ quatuor pedes, et quis in ea sedeat, 1199.

Petitiones cordis in tribus, 824. Christus cur petit a nobis, 815.

Petra foramina, Christi vulnera, 1473.

PETRI et PAULI (SS.) elogium, 988. Duo sunt luminaria, magistri et mediatores, 988.

Petri (S.) Carnotensis monasterium magnæ nobilitatis, 497.

Petri (S.) Catalaunensis monasterium, 61.

Petri (S.) de Monte monasterium canonorum regulorum, 8. August. 77 n.

PETRI, Alfonso regis Portugalie fratris, in Gallia et Lotheria militantis conversio, 289 n.

PETRI episcopi Palentini elogium, 334 *et seq.*

PETRI Pisani reconciliatio per S. Bernardum, 198.

PETRI de Roya novitii Claræ-Vallensis vita in saeculo, 393 *et seq.*

PETRONILLA abbatissa Fontis-Ebraldi, 191 n.

PETRONILLA Alienoræ Francorum reginæ germana, 200 n.

PETRUS apostolis aliis superior, 422. Episcoporum principes, 670. Ejus amor, 1328. Claves Christi ei date, 1508. Ejus gladius duplex, 257. Timore vacillans mergi co-pit, 937. Zelus ejus intrepidus, 1465. Servi amputavit aures, ut viam favaret veritati, 1367. Petri frigus, 1465. Negatio discutitur, 618 *et seq.* Peccavit non Christum odio, sed se nimis amando, 618. Respectus a Christo, quare fleverit, 1460. Ingens in eum Dei misericordia, 994. Petri preuentis exemplum animat peccatores, 994. Petrus pompa et splendore nescivit, 437.

PETRUS abbas Cellensis, 280 n., 712, 714. De reformato monasterio laudatus, 280 n. Bernardi alumnus, ejus de conceptione B. Marie sententiam vindicat, 280 n. Cartusienses dirigunt in Dianam, 317 n.

PETRUS abbas monast. Omnium Sanctorum canon. reg. S. August., 61 n.

PETROS AELARDUS, 189, 181, 304. Ejus morum descriptio, 185 *et seq.* Et deformis pictura, 306, 310 *et seq.* Di-

ctus antichristi praecursor, 308. Draco, 182, 305, 306. Si-let in Britannia, in Francia concepit iniquitatem, 306. No-varum vocum et sensuum auctor, 302. Ejus libri nominis monstruosi et dogmatis, 303. Errors, 305, 306, 307, 308, 311, 630. De Trinitate, 637, 640, 643, *et seq.* De Dei pot-tentia, 642. De Patris omnipotencia, 644. De Incarnatio-ne, 637, 644, *et seq.*, 653, 654, *et seq.*, 656. De Eucharistia, 642. De gratia, 637, 644 *et seq.* De peccato originali, 642. De peccato delectationis, 644. De peccato Iudeorum qui Christum crucifix-runt, 643. De potestate ligandi et sol-vendi, 644. De bonis aut malis opribus, 643. De fide, 183, 643, 185. Ejus scripta, 183. Dum sudat quonodo Platonem faciat Christianum, se probat Ethnicum, 630. Sententiam suam praefert omnibus sanctis Patribus, 650. Ejus dogmata per Gallias passim disseminata, 309. Libri lecti in curia Romana, 302, 303, 306, 308, 311. Ubique disseminata, 302. Eos cum animi indigitatione legit Gul-lelmus abbas S. Theoderici, 302. Suessione coram legato dampnatur, 186, 306. Eundem et sectatores seculi, dein coram testibus monet Bernardus ut resipiscant, 309. Ipse Bernardus provocat ad singulare certamen, 183. Ad concilium Senonense, 309. Ei tamen postea respondere de-negat, 310. Eumque formidat, 302. Petri Abacardi erro-re, persona ejus salva, in concilio Senonensi damnata, 310. Appellatio ad papam, 310. Capitula ejus errorum, 302. A sanctis Patribus damnata, 185. Et ad papam trans-missa, 310. Ejus libros Romanum mittit Bernardus, 306. Ipse ad eum Romanam proficisciatur, 307, 308. Ejus do-gmata ab Innocentio damnata, 187. Scripta igne addicta, 610. Praesertim liber De Trinitate a legato Romane Ecclesie, 184. Et adhaeret Arnoldus de Brixia, 187. Cui dicitur similis, 305. Alberici Remensis condiscipulus et adversarius fuit, 33 n.

PETRUS archiepiscopus Bituricensis, 200 n., 203 n., 245 n.

PETRUS archiepiscopus Lingdunensis, 162 n. Illius apo-tolice Sedis legati elogium, 332. Dictus vir pice memori-e, 168. Ejus constituendo episcopo Lingohensi pre-
sumptio, 164, 165.

PETRUS decanus Trecensis, 713.

PETRUS diaconus cardinalis legatus, 33.

PETRUS episcopus Papiensis, 143, n., 157 n.

PETRUS alter Papiensis episcopus, 143 n.

PETRUS episcopus Salmaaticensis, 197 n. Ejus humili-
tas, 197, 198 *et seq.*

PETRUS episcopus Silvanectensis, 199 n.

PETRUS eremita Prior Montis S. Quintini prope Per-onam, 328 n. Sacre expeditionis predicator, 328.

PETRUS de Fontanis cardinalis, 35 n.

PETRUS LEONIS, 305, 306. Bestia de Apocalypsi, 130. Ex Judaismo originem duxit, 145, n. Monachus fuit Cluniacensis, 135 n. Cardinalis, legatus, 33 n. Ejus invasio, 134. Ecclesiarum oinatus diripiuit, 241. Ejus schisma per octo annos, 1346. Mors subita, 152 n.

PETRUM Lombardum Berardo commendat Lucanus epi-scopus, 373 n. Eundem virtus necessaria patientem com-mendat S. Bernardus canonicus S. Victoris Parisiensis, 362.

PETRUS monachus Claræ-Vallenensis, 280.

PETRUS presbyter cardinalis, 35.

PETRUS de Treya decanus Bisontinus S. Stephani, 189, n. Abbatii Cariloc iunctus, 189.

PETRUS VENERABILIS abbas Cluniacensis, 71, 329, 714. Ejuselogium, 262, 270, 329. Vir magnus magnis occupatus, 152. Continuit ejus occupationes, 213. Ordinem mehorat, 270. Ejus lenitas, 213. Humilitas, 345. Titulos magnifice non admittit, 246. Charitatis et concordiae amor, 213 *et seq.* Placabilitas, 347. Quam expers cupiditatis, 347. Suo iure in Bertinense monasterium edidit, 153 n. In ord. Cisterciensium beneficiens, 270. Eorum precibus se commen-dat, 317. Qui illius et surcum tanquam patris et amici fa-ciunt memoriam in capitulo Cisterciensi, 348. Amicitia eum inter et Bernardum, 159, 211, 212, 345, 346. A ju-ventute, 347. Librum de precepto et dispensatione a S. Bernardo petit, 497. Ad S. Bernardum dimiso regimine se recipere cogitat, 270 n. Bernardi litteras avide legit et exosculatur, 212. Qui ejus item litteris gloriatur apud exteris regiones, 152. Petrus Venerabilis excusat se de tarditate scriptioris ad S. Bernardum, 213 *et seq.* Petrus Venerabilis Guigonis et Basili Carthusie priorum familiari, 27 n. Ejus iter in Hispaniam, 211. A S. Bernardo invitatur ad conventum Carnotensem, 329 *et seq.*

Phantasmata deponenda ad intelligendum Canticum canticorum, 1448.

Iphaeonis et Herodis coi-paratio, 907. Pharaonis devi-cti et diaboli analogia, 1407. Pharaonis principes mystici, malitia, luxuria et avaritia, 1407. Item alii, 1408. Pharaonis filia Ægyptum designat, 907.

Pharisei, superbia, 566. Arrogantia et elatio vacua, 982.

PHILIPPIUS episcopus Tarentinus degradatus, postea prior Clare-Vallis, 258 n. Pro ipso intercedit Bern. apud Eugenium III, 258 *et seq.*

PHILIPPIUS in Turonensem Ecclesiam intrusus, 134 n. A primava indole quam degener, 155. Gilberti nepos et ha-reditates ambitionis, 154 n. Ejus electionem S. Bernardus nullam esse decernit, 367 *ter.*

PHILIPPIUS Ludovici Crassi filius, 53 n.

PHILIPPIUS monachus Claræ-Vallenensis, 64.

PHILIPPIUS praepositus Coloniensis, Imperatoris cancellarius, 713.

PHILOSOPHIA veritati propinquior que, 1099.

Philosophorum imber sterilis, 1466. Et mala pascua, 1390. Fuerunt gloriae laudisque cupidi, 1099. Vani et riosi, 934. Noluerunt abundare censu terreno ut abundarent in sensu suo, 1026. Deum perfecte non cognove-runt, 1286.

Phrenetici, qui lugent adolescentes vite religiose pro-positione amplectentes, 299.

Pictura vanæ a claustris rejecienda, 539 *et seq.*

Pietas quid, 412. Consistit in duobus, 1187. Ejus unguentum ex multis misericordiæ confectum, 1297. Non in libris, seu in moribus habenda, 1308. In negotiis pericitatior, 493. Ejus fructus, etiam impius desideratus, 840. Pietatis exempla varia, 1298 *et seq.*

Piis omnia cooperantur in bonum etiam peccata, 1086. Eorum desideria non semper perficiuntur, 86.

Pigmentata vina apud monachos improbata, 536.

Pigrus fastidium non de satisitate, sed de inedia gene-ratur, 343, *ter.* Desidia.

Pingedinis usus quotidie ad condienda legumina apud Cluniacenses, 531 n.

Piso in locum Rome ab Innocentio secundo electa, 140.

Pisanii summum pontificem recipiunt exsulem, 146. Inno-centio fideles minis et munieribus Rogerii ducis Apulie resistunt, 140. Rogerium tyrannum ab obsidione Neapo-lis fugant, et urbes quatuor munitissimas expugnant, 146. Pro eis intercedit Bernardus apud Lotharium iu-
peratorem, 145 *et seq.*

Pisanum concilium, 142 n. 143, 144 n.

Pisces mystici triplicis generis, 1061. Piscium squam-
me patientiam, pinula hilaritatem significant, 1061. A pisces abstinentia primi Cisterciensies, nisi in itinere, 6 n.

Placere illi non potest Deus, qui non placet Deo, 1349. Quibus in malis placuimus, neque et in bonis pla-cere non possumus, 81.

Placitare pro litigare, 51.

Plorandi qui temere mortuos plorant, 1357.

Plumis avium Christi jugum comparatur, 343.

Pluralitas beneficiorum arguitur, 472.

Pneuma nulla esset in terra, si non præcessisset iniquitas, 1153. Nunc guttatum bibitur; in remuneracione torrens est voluptatis, 1086. Poena, quas pro peccatis aliorum voluntarie suscipimus, a nobis exigit Deus, 1134. Pœ-næ justa peccati non avertenda ob malos eveniens, 203. Poena sensum tollit aut minuit peccati sensus, 1161. Ma-lum semper poena comitatur, 857. Homo carnalis sem-per in poena, 857. In similibus factis dispar culpa et poena, 87.

Pœnitentia initium reverendi ad Deum, 929. Pro in-no-centia reputatur, 1151. Primum est misericordiæ gradus, 490. Pœnitentium lacrymæ viennæ angelorum, 1376. Pœnitentiam habere, dolere est pœnitentiam agere re-medium doloris est, 480. Pœnitentia etsi quid minimum, ea tamen Deo reconciliari possumus, 797. Pœnitentia non refugienda, 494. Cohortatio ad eam secularibus dura, 832. Sed durior Judicis sententia, 1697. Pœnitentiam qui non amplectitur, aut ea se non indigere credit, aut de di-vina bonitate diffidit, 758. Humilitas si non habet unde peniteat, habet tamen ut peniteat, 1423. Pœnitentia de-tractio crudelis miseratio, 827. Infrauctiosa est post mor-tem, 780. Innocentiam servare facilis, quia congruam agere pœnitentiam, 1129. Hæc difficultas quonodo super-randa, 494. Preposterus hominum pudor, de pœnitentiâ, 789. Pœnitentia quonodo Dens operatur in nobis, 941. Homo tunc nascitur cum ad amorem pœnitentiae, et odinum peccati animus excitatur, 793.

Pœnitentia triplex: ob amissam innocentiam, perditam non requisitam, et neglectam Dei patientiam, 1166 *et seq.* Vero indicia, 578. False indicium, non fugere occa-siones, 898. Pœnitentia falsa, ejusque poena, 898. Pœnitentia perseverantia, 895. Pœnitentia ad Deum acceden-ti necessaria verecundia, 1274. Pœnitentia nigredo, 1370. Pœnitentius congruit osculum pedum, 1273. Pœnitentie

tota vita impendenda, 820. Poenitentie tria necessaria : tempus, corporis, locus, 1227 et seq. Poenitentia praesens tempus est vigilis eterni sabbatis, 1038. Poenitentia locus monasterium, 373. Rectius in eo poenitentiam agit monachus, quam in peregrinatione, 358. Periculorum est inter seculi turbines agere poenitentem, 794. Poenitentiam pro criminalibus, nisi sibi commissis, dare recusat S. Bernardus, 63. Adulti non nisi propria poenitentia exibantur, 1143.

Poenitentis et Lazari comparatio, 1003. Poenitentis anima ad Deum aspiratio, 1326. Mulier non amplius peccatrix quando penitus, 1076. Poenitentia S. Joannis Baptista nos ad eam excitare debet, 983.

Polygania culpa fortasse venialis, sed turpis incontinentia, 1470. Eam turtur redarguit, 1470.

Pompas et dignitatis praes sanctitatis cura perstringitur, 137. Pompa et splendorum Petrus nescivit, 437.

Pontificis etymon et officium, 465 et seq. Vide Papa, Episcopus. Prelatus.

Pontificalia insignia in albatibus improbantur, 476. Pontiniacum coenobium ord. Cister. 46.

PONTIUS abbas Cluniacensis, et Pontiani, 35 n.

PONTIUS abbas Viziacensis, 37.

PONTIUS archidiaconus Lingonensis, 162 n. 163, 165.

PONTIUS episcopus Belliencensis, 217 n.

Populus Iesu quis, 786.

Porei cur in sacrificiis offerri prohibiti, 968.

Portarum Carthagine, 156 n.

Portans Christum non oneratur, sed honoratur, 840. Satis aquamimenter portanda sunt cetera, cum nos non arguit propria conscientia, 320.

Potentia nbi malitiae juncta est, aliquid supra hominem prae sumendum, 444. Potentia triplex genus in mysterio Incarnationis : quod non erat, creatum, quod perierat, reparatum ; quod super omnia erat, paulo minus ab angelis minoratum, 780.

Potestas apostolica non sola a Deo instituta, nec alias spoliare debet, 433 et seq. Potestatis et scientie ambitus quantis malis obnoxius, 919. Potestate accepta malle in malo quam in bono uti abuti est, 245.

Portio presbyteri Prumiensis festum Conceptionis improbat, 169 n.

Præcepta legis alia moralia, alia figurativa, 1196. Alia majora, alia minora; idque ex intentione Legislatoris, ex utilitate mandata, et auctoritate precipientis, 306 et seq. Præcepta moleste aut cum murmure adimplere, non est virtus obedientia, sed velamen malitiae, 794.

Præceptorum qui dare manum dissimulat, dat seductor, 1540.

Præda Domini dicuntur vita religiosa candidati, 98.

Prædestinatione quid, 1511. Ejus oeconomia, 112 et seq. Est præparatio ad justificationem, 114. Prædestinati quomodo non peccent, 1344. Prædestinationis initium et finis soli gratiae, opus etiam nobis tribuendum, 949. Prædestinationis media, 811. Signa, 909. Precipuum, debite audire verbum Dei, 811. Item amor Dei, 113. Prædestinationis incerta, 913. Prædestinatur felix status, 1344. Generatio celestis aeterna prædestinatione est, 1344.

Prædicatores prophetæ appellati, 1217. Christum in utero portant, 1185. Prædicatorum missio, 1539. Prædicare verbum Dei est episcoporum, 312. Prædicatores extranei, a proprio vel summo Pontifice non missi, haud recipiendi, 239. Prædicandi desiderium monachis quam periculorum, 1485. Hoc suscipere non debet monachus absque missione, 330. Publice predicare nec monacho convenit, nec novitio expedit, expedit, nec non missum licet, 1485. Prædications officium contemplationis avidis injungitur, 1413. Prædicatio etiam rebellibus perseveranter adhibenda, 438.

Prædicatoribus utile monitum, 1469. Prædicator conchabit, non canalis, 1321. Prædicantium sonicus triplex : recte sentire, digne proloquio, vita confidare, 1313. Conversatio ad sublimia tendere debet, 1025. Eis necessaria puritas mentis, 1381. Compassio et congratulatio, 1291. Prædicatoris est liberaliter quod Deus dedit, in alios effundere, 1553. Bernardo secus facere volenti quid acciderit, 1554. Lex Christi, lex Ignea, linguis Igneis prædicanda, 928. Pro dispositione auditorum afficiunt lingua prædicatorum, 811. Prædicatori fugienda vanitas et quaestus, 1413.

Prædicandi labor non exiguis, 1334. Sed inanis sine Dei gratia, 1213. Eorum omnis protactus Deo tribuendus, 1213. Prædicatorum merces, 143. Prædicatorum imperatorum indicia, 1321. Impuri qui, 1481.

Prædores episcopos ex concilio Pisano revertentes spoliant, 144 n.

Praeferre se alteri nullus debet, 1404. Grandis superbia æquali se præferre, 804. V. Humilitas.

Prelati non tam propter bonos, quam propter malos et infirmos instituti, 75. Eorum conditio et officium, 1157. Eis zelus necessarius, 1341. Discretio et servoris copula, 1342. Charitas, puritas intentionis, et sanctitas conversionis, 1257. Charitas in eis quomodo recte ordinanda, 1336. Eis cura ovium non fugienda, 1290. Prelati solliciti vivi vacanti sibi, ne se subtrahant subditis, 1447. Prelati boni erga filios affectus, 1291. Prelati prædæsse labore, 331. Improbæ salis præcessæ affectas, quibus præcessæ non curas, 1311. Prelati est ministerium, non dominium, 418 et seq. Prelato gloriösus ministrare quam dominari, 419. Prelati subditorum matres se reputent, non dominos, 1339. Prelato laboris materia nunquam decrit, 419. Prelati utraque vita necessaria Marice scilicet et Martha, 1105.

Prelatus sit irreprehensibilis, 4158. Subditis inferiorem esse virtute, turpe est, 392. Malus perverso exemplo subditos peccat, 15. Pulcherrius ordo est, ut onus quod prælatus aliis imponit, prior ipse portet, 193. Pauci qui utiliter, pauciores qui humiliter presint, 1342. Humilitas in prælatis commendatio, 421. Eis magis necessaria quam ceteris, 471. Subjectio et dignatio prælationis reddit indignum, 474. Prælatorum luxus præstringitur, 1538 et seq. Item avaritia, 1292, 1538. Prælati Ecclesie qualis nobilitas querenda, qualis fundus, 420. Quatenus opes habeant, 419. Eorum hæreditas, crux et labores, 420.

Prelati Deo ingrati admonentur, 868. Eis plus curandæ leges Dei quam Justiniani, 410. Quales in conversatione, tales sint in occulta cogitatione, 1158. Eorum pudor noxius, 192. Ante dignitatem dehincrunt vires metiri, 420. Multi privati boni, qui prælati mali, 1341. Prælatos progrediere monasterio quam noxiun, 15 et seq. Præcessæ sibi ipsi periculorum, 92. Prælatus in quibus obediendum, 1171 et seq. Eorum mandata a subditis an discutienda, 22. De prælatura sibi imposta queritur S. Bernardus, 1376 et seq. Item abbas de Spina, 335.

Premium nequum amanti proponitur, amanti debetur, perseveranti redditur, 591. Ubi major pena, ibi majus premium, 75.

Premonstratum monasterium, 83, 385 n. Præmonstrati primus incola frater Wido locum Cisterciensibus cesserat, 250. Præmonstratensibus an a Cisterciensibus aut a Bartholomeo Landunensi episcopo concessum, 249 n. Præmonstratensibus locum cessit, S. Bernardus, 172 n. Eius amor et beneficia erga Præmonstratenses, 250 et seq., 252 n. Præmonstratensium elogium, 321. Pactum cum Cisterciensibus, 250 n. Præmonstratensis ordo per viginti annos in abbatis pene ixx adolescit, 60 n. Crescit in Bania, 348 n. Præmonstratensis ordinis sanctimonialium decein millia, 249 n.

Præparatio triplex ad recipiendum Spiritum sanctum, 1179.

Præsentiaæ divine gustus pro variis animi affectibus, 1382. Præsentia Dei in nobis unde colligenda, 1509, 1528. Præsentia sponsi in nobis indicia, 1383. Quibus concessa, 1384. Præsentia et absente sponsi vicissitudo, 1384. Præsentia corporalis non magni pendula, 362.

Præservatio a peccato tribus modis lit : subtractione occasionis, resistendi data virtute, et affectionis sanitatem, 947.

Presumptio et obstinatio via daemonum, 838. Presumptionis effecta, 577. Est septimus superlati gradus, 577. Gradus quatuor ad eam, 838. Presumptiones due in Ecclesiæ detestabiles, 81 et seq.

Pravorum consortia quantopere vitanda, 23. Pravorum consensus qualis, 132.

Preces piorum prævenit Deus, 1289. Preces pauperum arma Bernardi, 258.

Presbyteri ante annum trigesimum non ordinandi, 661 n. Presbyteri litterarum ignari, 706.

Primatus summi Pontificis testimonium est appellatio de toto mundo ad ipsum, 428.

Primatus archiepiscopi Senonensis, 471.

Primitiae spiritus, 1086. Quid, 620. Scilicet sanctitas in conversatione, pietas in intentione, virtus in collectatione, 1077.

Principis officium, 137, 271. Principes Dei vassalli, 98 n. Eorum gloria ex eleemosyna, 195. Eorum mensis diaconos ministrare indignum, 81 et seq. Principis error tantis obest quantis prætest ipse, 137. Quid consilarii malii apud principes moliantur, 204.

Principium sibi esse nihil potest, 430.

Privilegium libertatis contumaci monacho dari improbat, 227.

Probatio biennii ad religionis ingressum, 4.

Probra et contumelie, conscientie medela, 271.

Processio duplex Spiritus sancti, 928.

Processiones rarae apud Cistercienses, 961 n. Processiones festi Purificationis tropologica explicatio, 961 et seq. Processiones et passionis in dominica Palmiarum coniunctio quid significet, 878, 879. Proces-sio celestem representat, 879. In ea triplex obsequium Christo exhibitum, 879. Quatuor in ea ordines, 881.

Prodigalitas luxuriosorum, 1408.

Prodigi filii parabola tropologica explicata, 1101 et seq.

Professio monastica cur secundus baptismus, 520. Non includit promissionem non peccandi contra regulam, 513. Non sit de Regula, sed secundum regulam, 504, 518. Professio sit in abbatis presencia, non ad ejus outum: illius testis est, non dictator, 24. Professio subditi ligat etiam superiorem, 504. De subjectione abbati exhibenda nulla in professione mentio, 23. Professis sanctam regulam citra puritatem ejus sistere gradum non tutum, 101. Proprie professio recordatione munienda memoria contra cogitationes malas, 1149. Professio novitii dilata, 301. Accelerata, 217. Professio eadem diversos admittit vivendi mores, 319.

Profiendum semper, 98, 1237. Exemplo Christi, 342. In Christi schola qui non proficit, ejus indignus est magisterio, 342. Unum necesse est ei duobus, aut proficere, aut delicare, 98, 1156. Proficere nolle, delicare est, 253, 342. In via vita non progredi, regredi est, 961. Profectum inter et defectum nullum medium, 235. Non proficien tem a mortis tenebris comprehendit periculum est, 1437. Salvabuntur qui suat in desiderio proficiendi, 1437.

Proficiendi indefessum studium perfectio reputatur, 253. Profectus noster in eo consistit, ut nunquam arbitratur nos apprehendisse, 962. Profectus electorum quatuor gradibus distinguitur, 1224. Profectus quomodo discernendus, 424. Profectus nostros Christus amat ut suos, 1483. Profectus nostri, fructus Spiritus sancti, 1483. Respectus Dei profectus noster, 1439. Profectus nostri pastio sponsi, 1515. Profectus de bono ad melius rarus apud religiosos, 101. Profectus filiorum non sunt invidendi, sed promovendi, 293. Proficientes et deficientes per Angelos ascendentibus et descendentes designati, 98.

Profundum, altum, longum et latum, cavendum, 423.

Promissiones et communiones divinae cur tam parum nos moveant, 1230. A promissio bono discedere non licet, 517. Promissio seu propositum religionem intrandi a Bernardo Votum appellatur, 116 n. In prophetis mysteriorum notitia inaequalis, 631. Prophetiae sensus Christus, 110. Prophetiae quoddam genus, ambulare in spiritu et ex fide vivere, 1161.

Propinquia et vicina quam caute regenda, 433.

Propositum bonum tenendum, 368. Averti a proposito et subverti in proposito quid, 368.

Proprietarius monachus, aut proprium, aut domum quam habitat deserere cogendus, 349.

Prosperitas nimia, etiam spiritualis, noxia, 880. Prosperitas plures dejicit quam adversitas, 1043. Licet multos irragat adversitas, multo plures extollit prosperitas, 880. Prosperitatis et adversitatis vicissitudo utilis, 143. In ea omnisi hominum vita versatur, 882.

Prostratio ad lectionem Martyrologii Christi nativitatem annuntiantem, 773.

Protectio Dei, 834. Scuto comparata, 835. Nobis securitatem praestat adversus da-mones, 841. Protectore Christo nihil timendum, 841 et seq.

Providentia Dei, 1343. In rerum dispositione, 860. Ad nostri custodiam, 836. In moderandis tentationibus, 836.

Proximum quomodo diligere debeamus, 1241. Proximi vera dilectio, 598. Unde oriatur, 1421. Ut justa sit, Deus in causa esse debet, 594. Proximo quid debeamus, 1152 et seq. Scilicet pacem, Deo vero iustitiam, 1124. An res proximi et temporalia, Dei rebus praeferri possint, 1439 et seq. Proximi pietati preferendus timor Domini, 978. Quærendum a Deo unde detur proximo, 594. Judicium de proximo, privatis vitandum, non prælatis, 1411. Proximi laesio nulla levis, 1372 et seq. 1373.

Prudentia fortitudinis mater, 413.

Præiacense monasteriorum ord. Cisterciensis, 75 n.

Psalmodie utilitas, 1188. Psalmis unde sapor et suavitatis conciliatur, 1283. Psallentibus miscent se angelici spiritus, 80. Qui eorum devotione recreantur, 1284. Psallentes somnolenti increpantur, 1283. Psalmorum et antiphonarum impositio monacho indi-ciplinato prohibita, 378.

Publicanus oculos ad celum levare timens celum ipsum ad se inclinavit, 1135.

Pudicus aspectus querit visio coelestis, 1257. Pudicæ aures necessaria ad canticum amoris audiendum, 1473.

Pudor de offenso Deo, patre et benefactore nostro, 1314 et seq. Preposterus hominum pudor de penitentia, 789. Pudorem et dolorem timet humana fragilitas, 766.

Pudor bonus et moxius, 556. Pudor prælati noxius, 192.

Puer dictus rex conjugatus, 207 n. Pueros ob natales ad Ecclesie dignitates promoveri indignum, 471. Pueri boni senibus præferebant, 472.

Pugna spiritualis, 350, 1238. Tuta cum Christo, et pro Christo pugna, 7. Clerico non licet bortari ad pugnam, 143.

Pulchritudo fucata dominatur, 122. Internæ nulla comparabilis, 1360. Pulchritudo duplex animæ, humilitas et innocentia, 1423. Pulchritudo sponsæ cur tuturi comparatur, 1410. Pulmentaria tria vel quatuor una die prohibet regula S. Benedicti, 532.

Pularia monasteriorum ord. S. Benedicti, 84 n.

Purgationes septem dedit nobis Christus, 903.

Purgatorium, 1050, 1116, 1117, 1177. Qualis in eo cruciatus, 1144. Ab haereticis impugnatum, 1490, 1498.

Purificationis ratio et instituho, 962. Turtur cur oblata in Purificatione, 1470. Purificationis legi Maria non obnoxia, 962 et seq. Purificatio illius quid nos doceat, 1183. Purificationis tempus hæc vita, 809.

Puritas cordis in quo consistat, 465. Ad videndum Deum necessaria, 1380. Eam requirit prædicatio, 1481. V. Cor. Munditia.

Pusillanimitas, prima novi iorun tentatio, 836 et seq. Due illius cause, novitas conversionis, tempor conversationis, 1294. Pusillanimes non facit humilitas, nec magnanimitas arrogantes, 1011. Pusillanimum cruciatus et miseria, 829. Pusillanimitatis nimia dejectio, desperata quedam absorptio est, 424. Ejus remedia, 836 et seq. Pusillanimes notantur, 866.

Putare vineas quid, 1467. Putationi tempus idoneum ob-ervandum, 1461. Quodnam illud sit, 1466.

Q

Quadragesima et Quinquagesima præsentem et futoram vitam significant, 930. Quadragesima, silenti tempus, 95. Quadragesimæ dies breves serio transigendi, 827. Quadragesimæ religio, 303, 381. Quadragesimæ fervor major, 820.

Quadragesimale jejunium ad vesperam, 819. Ejus doces Moyses, Elias, Christus, 819. Quadragesimali tempore tota simul Ecclesia pugnat in diabolum, 827. Quadragesimali monachorum devotione torquetur daemon, 841.

Querelæ monachorum de vita præsentis laboribus iustæ sunt, 1130.

Quærere Deum quanti, 1094. Magnum bonum, 1539. Quomodo quærendum Dens, 446, 1162. Ad quærendum Deum excitare nos debet et timor mortis et dignitas rationis, 361. Oratione quam disputacione dignius queritur et facilius invenitur, 458. Non pedum passibus, sed desideris queritur, 1539. Ad Deum accedendum non locis, sed claritatibus, 1480. Quærere Deum quinam censendi sunt, 1094. Nemo querit qui ante non invenierit, 593. Deum querentes jam ipsum habent, 1160 et seq. Anima Deum querit prius ab eo quæsita, 1360. Deus nunquam frustra queritur, nec cum inveniri non potest, 455. Queritur frustra tribus ex causis, 1531. Deum quærenti cavenda ingratis, 1539. Subtrahit se ut avidius queratur, et teneat fortius, 1527, 1530. Causæ septem ob quas querit anima Verbum, 1561. Quærere quæ sua sunt virus est Ecclesia, 427.

Quies nulla in hac vita, 1031. Negotium charitatis vera quies, 97. Quietis amore curam pastoralem deponi improbat Bernardos, 91.

Quintiniacum villa, 62 n.

R

RADULFUS abbas Latiniacensis, 226 n. Ejus elogium, 226. Illius defensionem suscipit S. Bernardus, 226 et seq.

RADULFUS abbas de Valcellis, 180.

RADULFUS abbas S. Urbani ex monacho Cluniacensi, 61.

RADULFUS comes Vermandensis, 205, 338. Ejus divortium, 199 n., 200. Ob id excommunicatus, 186, 201, 203, 209.

RADULFUS monachus Fontanensis ad laxiorem vitam reddit, 293 n.

RADULFUS monachus quidam, sive eremita notatus, 330 et seq. Tria in eo redarguit S. Bernardus, 330.

RADULPHUS de Parrone tutor Ludovici Junioris, 163 n., 166 n.

RADULFUS patriarcha Antiochenus, 330.

RADULFUS patriarcha Jerosolymæ a Papebrochio omisus, 171 n.

RADULFUS Viridis archiepiscopus Remensis, 46.

RAIMUNDUS comes Barcinonensis, 237 n.

RAIMUNDUS episcopus Caturicensis, 304 n.

RAIMUNDUS episcopus Nivernensis, 268 n.

- RAIMUNDUS Odonis abbas S. Dionysii adversarius, a Bernardo male notatus, 275, 276.
- RAINALDI abbas Cisterciensis obitus, 265 n.
- RAINALDUS abbas Fonsiacensis, 73, 74 n., 75. Ejus clavis, 74. Humilitas et caritas, 361.
- RAINALDUS abbas Morimundi monasterio relieto Jerusalem petit, 324.
- RAINALDUS archiepiscopus Bremensis, 167. Ejus litterae ad Bernardum, 292. Ejus obitus, 292 n.
- RAINALDUS de Martinac ex episcopo Andegavensi Remensis archiepiscopus, 37 n., 191 n.
- RAINALDUS archidiaconus Antissiodorensis, 377.
- RAINALDUS Morinensis monachus Clares-Vallensis, 396.
- RANULFUS Doratensis abbas in sedem Lemovicensem intrusus, 132 n.
- Raneor Deum in honora, 940. Ejus damnatio, 1373.
- Ratio pedisqua voluntatis, 604. Voluntati necessitatem non impunit, 604. Ratio corpus humili, corpus rationem confortet, 418. Rationis triplex casus, 1180. Rationis temporium rationibus spiritualiorum preferentes episcopi notantur, 413 n.
- Reatinense monasterium, 400. Duplex ord. Cisterc., 192 n.
- Rebellio decius superbiae gradus, 578. Rebellio causa apostasie, 578. Rebellibus etiam prædicare non desistendum, 438.
- Rebellis, civitas a Pisaniis expugnata, 146.
- Reconciliatio cum Deo nunc facilis, postea difficultis, 797. Reconciliatio multiplex quomodo fiat, 1029. Reconciliari debemus hominibus, angelis et Deo, 1241.
- Reclusus cella egredi illicitum. *V. Inclusus.*
- Rectitudine hominis in quo, 1347, 1348.
- Rectus quis, 1348. Rectum corpore cur Deus hominem creaverit, 1348.
- Redemptionis beneficium expenditur, 867, 1128 *et seq.* Non solum ex misericordia, sed etiam ex justitia, 652. Christi virtus et sapientia in opere redemptiois abscondita, 1190. Christus plus amandus ob opus redemptiois, quam eratōnis, 1326. Redemptio quam fuit ardua, 889. Cur tam laboriose Christus nos redemit, 1296 *et seq.* Redemptiois opus præcipue meditandum : modus ejus præcessimi et fructus, 1295. Redemptiois beneficio ingratius non dormit, sed mortuus est, 867. Redemptiois humanae pretium in Marianum collatum, 1014. Redemptiois humanae affectus, nostra reconciliatio, 655. Redemptio etiam angelis factus est Christus, et quomodo 1336. Homo cur redemptus, non angelus, 719. Homo eadem die redemptus, qua creatus 895.
- Redemendi ad Deum voluntas ex gratia, 1560.
- Refectio unica in die Inclusus praescripta, 360. Refectio inter tertia quid, 1511. Reformari ad sapientiam, quid, 1564.
- Reformatio hominis quomodo pericitur, 36. Sola nobis reputatur ad meritum, 622. Nec consistit in tribus, 622. Ejus idea, 233.
- Refugium nostrum ad Deum, 852.
- Regalium investitura, 163 n.
- Reginae viduae que necessaria, 321. Reginis excellens titulus attributus, 196.
- REGINALDUS Remensis archiepiscopus *V.* Rainalbus. Regiones mysticae hominis quinque, 1176.
- Regniacense monasterium ord. Cisterc., 272 n.
- Regnum Dei ubique, 1088. Regnum Dei voluntas sana, 369. Regnum Christi anima, ei que Tyrannis infestas, 750. Regnum et sacerdotium in Christo et in Ecclesia unita, 242.
- Regula S. Benedicti elogium, 387. Iacta regula sancta, 101, 391. Ejus dictator Spiritus sanctus, 217. Charitatem subiecta, 216 *et seq.* In ea sunt instituta duplices generis, 501. Ex ea relique omnes, aut pene omnes oriuntur, 500. Apud monachos valde neglecta, 390. Regula austeritatis, jubente charitate, possunt mitigari, 219. Erga infirmos, 1068 n., 1158. Regula dispensationi obnoxiae et charitati subiecta, 502. Regulae sunt præcepta professiois, 501. Regulam sanctam professis extra puritatem ejus sistere gradum non tutum, 101. Ad purum non servantes an salvari queant, 518. Ipsi subjectus abbas, 503, 504. Regular transgressiones sunt ina-quaes, 511. Regularum observantia exterior sine interior nulla, 817. Contemni nequeunt illibato professionis vi to, 354 n. Regula una et eadem diversimode potest observari, 217. Regula militum Templi, 541.
- Regularis observatio dividitur in præcepta et remedia, 513. Regularis observantiae prælatorum prudentiae et fidei creditae, non subditæ voluntati, 503.
- REINERTUS abbas Lesciensis, 358 n.
- REINOLDUS episcops Colonensis, 102 n.
- Religio, vinea, 146. Prædiores increpantur, 1075. Item corruptores, 844. Nascentem persecui Herodianum est, 802. Religio, et ad eum vocatio quanti facienda, 1139 *et seq.* Opus est dexteræ Excelsi, 817. Et non acquisentes de salute periclitantur, 9 n. Religiosæ domus vari status, 1001. Religiosa professio alter baptismus, 248, 1160. Divinae virtutis opus, 117. Religiosa vita, via compensatrix ad colum, 1127. Ejus inuenit, 110. Vitam apostolicam represenat, 1127. Ejus asperitas deliciat non timenda, 118. Ejus propositum suadet Bernardus, 108 *et seq.*, 109 *et seq.*, 110 *et seq.*, 111 *et seq.*, 115 *et seq.*, 120 *et seq.* Landatur, 299. Ipsius retardare non debet literarum studium, 364. Ipsius deserere quam Deo injuriosum, 120. Ad religiosam vitam vocatio quanti facienda, 1139 *et seq.* Ex Deo est, 724. Opus est dexteræ Excelsi, 817. Et non acquisentes de salute periclitantur, 9 n. Iis consulendus non est parentum amor, 169. Imo parentes sunt contemnendi, 299. Aceris objurgatio parentum filios a religione abstrahentium, 119 *et seq.* Item in eos qui adolescentes a religionis ingressu avertunt, *et seq.*, 280 *et seq.* Prolatio bienniarid religionis ingressum, 4. Religiose vita exerciticia, 1288. Ab ejus deliciis abduci grave et dolorundum, 407. Ei attribuuntur dentium proprietates, 1215 *et seq.* An liceat degere in laxa, facto voto de strictiori, 333.
- Religiosi vita apostolicæ sectatores, 1140. Eorum vocatio et vacatio, 1087. Status omnium securissimus, non tam omnino securus, 1156. Status sublimis, sed periculosa ruina, 1162. Religiosi cur fovendi, 267. Non sunt relinquendi, qui ipsi se reliquerunt, 267. Sunt jumentum Christi, 879. Sunt velut inter duas mensas mundanorum et celitum positi ierjani, 1164. Quomodo non sit iis hiems, sed astas, 1167. Eorum est ultra proumissum et debitum conari, 503. Non current carnis fragilitatem, 370. Iis inculcat discipline tenuis, 986. Sua eis convenient canticu, 1209 *et seq.* Religiosorum labor honestatur, 1127. Eorum labores quam præcillant laboribus secularium, 1139. Ipsis ab officiis exterioribus vacantibus quasi faciendum incumbat, 1001 *et seq.* Religiosi pauperes reges sunt, 196. Suaves moribus liebibus comparantur, spiritu ferventiores vineis, 1174. Religiosorum triplex praesidium, austeritas, paupertas, et diuinæ humilitas, 1156. Gloria unitas et unanimitas, 1022. Deum ignorare non possunt, 724. Alium ducem sequantur, 958. Quid sentiant de sua votacione, 1015. Plerique illuminati sunt, pauci purgati, 916, 924. Nihil de profectus cultus exterior sine interiori, 998, 999 *et seq.* Exteriora parum eos juvent sine ceteris, 1141. Consolatoria verba ad religiosos, 994. Religiosos filios non amittunt parentes, 118. Omnium dicuntur parentes monachorum, quibuscum habitant filii eorum, 118.
- Religiosorum variii status, 916. In unoquoque ordine religioso tria hominum genera, ferventium, minus ferventium, et minime ferventium, 267 n. Boni et mali religiosi nota, 148. Religiosi a malis cogitationibus quam debeat esse alieni, 1115 *et seq.* Religiosi quam cavenda apostasia, 833. Etiam apostasia cordis, 833. Religiosi tripli vita obnoxii, 1100. Eorum triplex periculum, 1156. Aliorum Ordinum a mali præstinguntur, 551 *et seq.* Religiosos vita severioris alii detrahere indignum, 527. Ferventium et tepidorum discrimen, 924. Tepidorum note et indicia, 1141. Tepiditas unde, 916. Imperfectorum ignavia notator, 1057 *et seq.* Imperfeci tripli genesis; et quid illis sit ad sadutum necessarium, 1147 *et seq.* Negligens nec colesti, nec terrena fructus consolatione, 123 n. Longum arguantur, 1140 *et seq.* Item delicati, 984. Infructuosus Deus gravius fecit quam seculares, 990. Multo facilius reperias multos seculares converti ad hecum, quam unum quempiam de religiosis transire ad melius, 101. Religiosis quam noscia ingratis, 1141. Terrenis et saecularibus dediti præstinguntur, 843 *et seq.* Iis pudori esse debent saeculari studia, 1159. Propria voluntatis studiosi præstinguntur, 957. Superlus nihil miserabilius, 527. Duri et indevoti juvente comparati, 881. In monasteriis scandala suscitantes, quam sint dannabiles, 1022. Lapsi ad aliud monasterium penitentia agendae gratia mittendi, 83. Religiosus alterius Ordinis qualiter recipit S. Bernardus, 66. Religiosi multi imperfecti in Clara-Valle, 267 n., 916. Religiosus, pro monachus, 34 n., 911, 1241, 1301. Religiosus ordo in quo consistat, 147.
- Relinquentes omnia Deo relici sunt, 1071. Iis prima solet esse tentatio de modestis carnis, 1026. Non sunt relinquendi qui seipsi reliquerunt, 267.
- Reliquia sub altari, 67. Forum cruentus reprehenditur, 539. Reliquie martyris Ignatii apud Claram-Vallam, 839. Reliquia revelatio in cœpicio Semenensis, 309.
- Remedii ex Christi nativitate allata, 765 *et seq.* Remedia quinque aduersus superbiam, 1182. Remedium malorum ubi querendum, 874.

Remense concilium sub Eugenio III, 1548.

Remense Ecclesia pastore viduata, 167. Ejus pericula ex sede vacante, 296. Ejusdem Ecclesiae privilegia, 245. Remensis Ecclesiae S. Mariæ, S. Remigii, L. Nicasi, et S. Theoderici direpta a regis ministris, 208 n.

Remigii (S.) monasterium a regis ministris expilatum, 208 n.

Remorum civitas gloria, 296.

Renovatio triplex, 1167. Innovatio triplex per Christum nobis praestita, 729. Renovatio interior in quo consistat, 623.

Reparationis nostræ cooperatur sexus interque, 100. Dei bonitas in reparatione hominis, 930 et seq. Homini lapsus et reparatio, 909.

Reprehendit nemo fidenter alium de eo, in quo se reprehensibile esse non confidit, 538. V. Correctio, Interpretatio.

Reprobatio, 1343.

Reproborum cruciatu ex ammissione beatitudinis, 848.

Resipiscientia dilatae pericula, 117. V. Pénitentia.

Respectus Deivarini; aliis metum, aliis consolationem afferit, 1160.

Responsoria brevia ad Laudes et Vespertas, 338.

Restitutionis vicem supplet contritio, ubi restituendi facultas deest, 629.

Resurreccio Christi alias in quo præcellat, 894 et seq. Post eam fuit impossibilis, 1154. A nobis exigit transitum ad meliorem vitam, 972. Ei tributur justificatio, 972. Resurrectionis fides, 1344. Et animæ immortalitas, 846. Resurrectionis flores, 587.

Resurrectionis spiritualis indicia, 899. Resurrectionis vera septem indicia, 1313.

Revelatio de futura salute quid sit, 114. Revelationibus quantum tribuat S. Bernardus, 170. Revelations tentationibus miset Deus ad cedutiam humilitatis, 574.

Reverentia cum quanta opporteat interesse divinis officiis, 983. Reverentia regi debita, 166.

Reverentie titulus abbati concessus, 292.

Rex. Reges et principes Dei vassalli, 98 n. Ecclesie defensores, 53. Tunc eorum jura persistunt illæsa, cum divinis ordinationibus non resistant, 236. Eorum gloria opus Dei, 145. Regis negotio de sime ipsius cum impetu non prorumpant, 313. Ejus exemplum in subditos redundat, 802. Consensus ipsius in electione episcoporum requisitus, 273. Bene non regit qui bene non regitur, 278. Regi datus titulus Celsitudinis, 203, 257, 289, 371. Coronæ, 195 n. Excellentia, 236. Majestatis, 167. Serenitatis, 167, 207 n. Sublimitatis, 256, 373. Rex conjugatus puer dictus, 207 n. Rex Francorum, primus regum, 236. In præcipuis festis coronari solitus, 245 n. Eum coronare prævilegium Remensis archiepiscopi, 215.

Rinaldus Mediolanensis archiepiscopus, 141 n. Ejus augustæ, 294.

Richardus prior B. Mariae Eboracensis, 386, 387, 388. Ejus in reformando monasterio constantia, 387 et seq. Abbas Fontanensis, 101 n. Roma obiit, 101 n.

Richardus II, abbas Fontanensis, 297, 298 n. Ex sacrificio B. Mariae Eboracensis obiit in Clara-Valle, 101, n.

Richerima imperatrix, 141.

Ricinus Tullensis episcopus, 63 n. Sanctus vivens appellatus, 334.

Rievallense monasterium Ord. Cistere, 98 n. Rievallenenses monachi Guillermo Eboracensis intruso adversi, 317 n. Risus nonquam Christus legitur, bene autem flevisse, 728.

Risus S. Malachia qualis, 1047.

Ritus Ecclesiarum diversi, 215.

Robertus abbas de Dunis, 301. Bernardo quam amicus, 301 n.

Robertus abbas Novi-Monasterii, 286.

Robertus abbas Vindocinensis, 281 n.

Robertus Burgundio, magister militum Templi, 541.

Robertus decanus Lingensis, 161, 162 n.

Robertus episcopus Londonensis, 197.

Robertus frater Henrici Belvacensis episcopi, 288. Et Ladovici Junioris, 204 n., 208. Carnes comedit in granis Cisterciensium contra statuta Ordinis, 205 n. Cum Henrico Theobaldi comitis filio ad duellum diem præfigit, 337.

Robertus institutor ordinis Fontis-Ebraldi, 191 n.

Robertus monachus a S. Bernardo missus ad S. Machiam, 323.

Robertus monachus Lesciensis fugitivus, 338.

Robertus monachus Præmonstratensis ad Cistercienses transit, 231.

Robertus monachus S. Vitoni et eremita ad Ecclesiam Belliensem assumptus, 94 n.

Robertus monachus Witebiensis, 323.

Rurerus nepos S. Bernardi a Cisterciensibus transit ad Cluniacenses 1 n., 46. Bernardi erga eum charitas et

pietas, 1. Humilitas, 1. Lenitas, 2. Epistola ejusdem ad eum in medio imbre sine imbre scripta, 2 n. Robertus biennio probatus fuerat, antequam admitteretur a Cisterciensibus, 4. Post redditum ad Cistercienses LXVII annis sub disciplina jugo vixit, 1 n.

Robertus praepositus comitis Nivernensis, 377.

Robertus Pullus cardinalis, 194 n. Et cancellarius, Bernardi amicus, 325. Eugenii III consolator et consiliarius, 326. Ejus zelus, 326. Scripta quanti faciat Bernardus, 325. Ejus doctrina sana, 194, 195.

Robertus sacerdos de hospitali Eboracensi, 389.

Rogerius abbas Columbensis, 495.

Rogerius abbas Trium-Fontium, 69 n., 72.

Rogerius Apuliae dux, solus ex principibus Petro Leonis fayet, 138. Dictus tyrannus Syculus, 173, 174. Sub potenti manu Dei humiliatus, 317. Munera mittit ad Januenses, 139. Beneventum, Capuam Romamque capit, 173. Imperii invasor, 146. Ejus minis et muneribus resistunt Pisani, 140. Rex Siciliæ, 196. Ejus magnificantia et eleemosynæ, 193, 196.

Rolandus cancellarius, 325 n.

Rolandus monachus, 289.

Roma capta, 173.

Romana Ecclesia mater Ecclesiarum, non domina, 444. Romana curia domina mundi universitatis constituta, vindex ad iram, iudex ad misericordiam, 106. Ejus iudex curia celestis, 231. V. Papa. Sedes apostolica.

Romana lingua pro vulgari, 706, 707.

Romanas leges inducit in Iiberniam S. Malachias, 666. Item et ritus Romanos, 662. Romani diligunt munera, 473. Eorum cupiditas, pravitatem, mores, 433, 436 et seq. Ab Eugenio III recedunt, 240, 241. Romani pontifices, V. Papa.

Romanæ sedis prærogatiya, fidei non posse sentire defectum, 643. Ex Romano clero in omnem Ecclesiam clericorum processit, 433.

Romanus (S.) tribus annis S. Benedicto ministravit in specu, 836.

Romanus diaconus cardinalis, 320.

Romanus Romane curie subdiaconus, 100.

Rorco de Abbatis-Villa, prioratus S. Petri fundator, 361 a. n. 362.

Rovalius miles templi, 541.

Rualenus abbas Sancti Anastasii, 243 n. Antea prior Clare-Vallis, 712. Nicolaum apud Clarum-Vallem admittit, 259 n. Ejus elegium, 260.

Rubus incombustus, Marie typus, 1008.

Ructus spiritualis, 1501.

Ruteceas electus infamis, 304. Ab Eugenio III abjectus, 236.

Rutila, monasterium diœcesis Trevirensis, 304 n.

S

Sabaninum monasterium, 686.

Sabbati jejunium Romæ observatum, non Mediolani, 215.

Sacerdos pro episcopo, 197. Sacerdotes ante annum tricesimum non ordinandi, 661 n. Mali Christum persequuntur, 956.

Sacerdotali cathedrae deferendum, 334.

Sacerdotium et regnum in Christo et in Ecclesia unita, 242.

Sacramentum signum sacrum dicitur, sive sacrum secretum, 890. Sacraenta a peccatoribus posunt administrari, 1490. Morientibus negabant Henriciani, 237. Eorum usum restituit S. Malachias, 662. Sacramenta altaris mystica significatio, 832. Sacraenta sui sanguinis ex viuendo condit Christus, 532. V. Eucharistia. Sacraenta pro sacramentalia, 889 n.

Sacrificii efficacia, 663. Ut sit acceptum, debet esse integrum, 333. Sacrificium non posse confici sine aqua, vino, et pane quidam censuerunt, 71. Latini in azymo, Greci in fermentato offerunt, 216.

Saceris lecis quanta habenda reverentia, 1084.

Secularares non sunt censendi beati, 1161. Secularibus curis dediti monachii præstringuntur, 734, 843 et seq. Secularium colloquia religioso præsertim tironi vitanda, 299. Ipsius monasterii S. Dionysii aditus præclusus, 79. Secularium ad malum studia pudori esse debent reliquias, 1159.

Seculum torrens, 937. Ejus vita nox, 769. Ejus corruptela, 202, 226. Fuga commendatur, 115. Ei conformari indignum, 1132. Sæculi actus monachis quam periculosi, 343. Sæcula duo futura post hoc sæculum valde divisa et diversa, 880.

Salamanticensis Ecclesiæ schisma sub triplici capite 197.

Salegen jure parochiali ab ecclesia Tunchiniensi possessum, 368.

Salomon pacificus interpretatur, 1042, 1360. Ecclesiastes et Idida dictus, 1183. Salomonis pelles quæ, 1361.

Saltus sponsi qui, 1449.

Salvatoris fontes quatuor, eorumque aquæ, 1218 *et seq.*

Salvatoris (S.) monasterium in Italia a Farfensi dependens, 313 n., 314.

Salutis nostræ initium, 791. A Deo, 621. Ab actione, 1000. Salutis nostræ initium, justificatio, perfectio, glorificatio, 1226. Tria Deo propria in opere nostra salutis: predestination, creatio, inspiratio, 1341. Salutis nostræ tres causæ; Deus, angelus, homo, 1541. Ad salutem tribus ascendit gradibus, 335. Salutis tria media, 993. Salutem electorum Deus operatur per creaturem tribus modis, 620, 621. Salutis opera omnia gratiae tribuenda, 621. Non liberi arbitrii, sed Domini est salus, 620. Ille Deus intendit cum percudit aut terret, ut faciat voluntarios, non salvet invitatos, 617. Voluntas ad salutem homini non sufficit, quamvis sine ea salvari nequeat, 617. Dei ars mira ad salvandos homines, 327. Larga Dei bonitas in querendam hominis salutem, 788. Christus nil sit præter nostram salutem, 370. Salutis maturanda consilia, 109. Propria prius quam aliena curanda, 26. Nihil cogitandum quid sit non solam contra, sed etiam præter salutem, 418. Illius incuria ex fidei languore, 1230. Eadem incuria præstringitur, 1198. Salutem animalium impeditare sacrilegium majus est peccato Iudeorum, 755. Saluti electorum servit diabolus inscius et invitatus, 954. Salutis triplex testimonium a conscientia, ab ecclesia, a prælato, 790. Item geminum indicium, 114. Certitudinem non habemus, sed fiduciam, 811. Revelatio de salute futura quid sit, 114.

Samson Remensis archiepiscopus, 86, n., 168 n., 186, 261 n., 385. Ejus elogium, 197, 243, 247. Ecclesiast apud Moras S. Bernardo confirmat, 383. Regem apud Biturigas coronat, 243 n. Pallii usum ei interdicit Eugenius III, 243 n. Sede expellitur quod Theobaldo faveret, 208 n. Crimina ei objecta depellit S. Bernardus, 243.

SAMUELIS pietas, 1298.

Samuelis (S.) locum cum mille aureis apud Jerosolymam Cisterciensibus cedit rex Balduinus, Cistercienses Praemonstratenses, 230.

SANCIA soror Alfonsi Boni regis Hispaniae, 283 n. Ejus erga Cistercienses devotione, 284. Ablatiam Spinam Bernardo concedit, 336 n., 335 n.

Sanctificari nomen Dei quomodo dicatur, 825.

Sanctificatio in Scripturis pro continentia et munditia, 1338. Sanctificatio legalis, carnalis: nunc spiritualis et interna necessaria, 769.

Sanctimoniales incorrigibiles incarcerated, 106 n.

Sanctimonialis hypocrita descriptio, 123.

Sanctitatis titulus papæ datus, 271, 316, 398, 646. Cardinalibus, 181, 232, 287. Archiepiscopis, 292, 391. Episcopis, 312, 322, 334. Abbatibus, 48, 91, 211, 212, 340, 346, 382, 383. Monachis, 101, 106.

Sanctitatis tria genera, 787. Sanctitate comprehenditur Deus, non disputatione, 457. Sanctitatis via tendendum ad visionem majestatis, 770. Honori totum datur, sanctitati nihil, aut parum, 437. Zelus ecclesiasticus pro acquirenda sanctitate minor, quam pro tuenda dignitate, 437. Sanctitas simulata, duplex iniquitas, 528.

Sancti in celis secure laudantur, 1039. Deus est in eis gloriosus, 39. Nostri non obliviscuntur, 1257. Eis inspirat Deus ut de nobis cogitent, 1260. In celis quid nobis præstant, 1048. Nobis compatintur, 966. De se securi sunt, pro nobis solliciti, 966. In terris nos informant ad vitam, in celis invitant ad gloriam, 965. Protegunt nos meritis, informant exemplis, confirmant miraculis, 1048. Eorum suffragia desideranda et speranda quatuor ex causis, 1042, *et seq.* Sanctorum intercessio, 1069, 1134, 1260. Invocatio, 1257 *et seq.* Pro defunctis, 1497. Sanctorum honorem et amorem non excludit debitus soli Deo honor vel amor, 863. Eorum laus exigit imitacionem, 1053. Eorum societas optanda, 1040. Item felicitas, 1041. In eis quædam imitanda, quædam admiranda, 963, 1053. Sancti potius in moribus, quam in miraculis imitandi, 964. Eorum vita quasi mensa plena ferulæ, 964. Sanctorum vita desideranda, sed mors vel maxime, 992. Sanctorum triplex congratulatio, 1043.

Sancti hinc migrant pleni dierum, 877. Ipsa morte de diabolo triumphant, 1056. Mors cerum est pretiosa, 992. Idque tripliciter, 1194. Eorum perfecta requies et elecatio in omnibus, 1034. In celis damnato non Ingebund, 32. Nulla eis ergo impios et dannatos est commiseratio, 849. Gauden visus malorum suppliciis, 848 *et seq.* Sancti an plene beati ante generalem resurrectionem, 1031 *et seq.*, 1033 *et seq.* Non consummabuntur sine nobis, 759.

In celis expectant nos, 760. Statim a morte in consitum admittuntur angelorum, 1047. An iis competit nunc vox laudis, 1033. Omnia impendunt pro Deo, 1056. Sancti antiquæ legis pro tempore ad inferni tenebras descenderunt, 102, 103, 104. Cur iis mors fuerit exosa, sanctis nove legis operabilis, 104 *et seq.*

Sanctorum solemnitates et recordatio triplex in nobis excitant desiderium, 1040 *et seq.* Sanctorum mortem cur celebret Ecclesia, 992. Sanctorum omnium festivitas etiam sanctos de terra comprehendit, 1038. Communio in festo omnium Sanctorum, 1024. Sanctus quis hic dici mereatur, 1168. Sanctum faciunt sanctus timor et amor, 153. Item virtus sobrium, actus justus, sensus pius, 1194. Sanctos non faciunt miracula, sed virtutes, 1034. Sanctis quoque orandum pro peccatis, 1324. Sanctis hac in vita semper timendum, 1039. Sancti vanitate cur pulsentur, 574. Sanctorum laus et gloria unde, 1039 *et seq.* Deo debetur, 1304. Sancti alii triumphantes, alii militantes, 1038. Sancti nomen monachis attributum, 133. Sanctorum locorum dignitas et periculum, 326.

Sanguinis Christi clamor et virtus, 22. Sangninis minuendi duplex causa, qualitas et quantitas, 1229. Sanguis animæ, voluntas ejus, 1229.

Sapiens quis vere dicendus, 1440. Cui res sapientia prout sunt, 1121. Sapientis est in rebus creati spectare fiuum, 934. Etsi sapiens sis, deest tibi ad sapientiam, si tibi non fueris, 417. Sapientes in rebus dubiis alieno potius credunt judicio, quam suo, 85.

Sapientia quid, 1564. A sapore dicta, 1564. Ejus varie acceptio, 1185. A Deo est, 1564. Quæ a Deo est, unde discernenda, 1133. Sapientia cibi spiritualis condimentum, 1088. Per quam queque sapienti prout sunt, 1440. Ubi invenienda est, 1113. Candor ejus sedes, 1351. Sapientia cui sapit prout est, is beatus est, 1121. Sapientiam seu saporem boni homo per Evam perdidit, per Mariam recipit, 1564. Sapientia cum eloquentia muricula aurea vermiculata argento, 1413. Sapientia cognata virtus, 1564. Utroque differentia, 1564. Sapientia sanctas cavenda, 1114. Reformari ad sapientiam quid, 1564.

Sapientia triplex, convivium pro tripli anima statu, 598 *et seq.* Sapientia triplex, 1088. Sapientia sobria consistit in tribus: in pœnitudine præteriorum peccatorum, in contemptu præsentium commodorum, in desiderio futurorum præmiorum, 1114. Sapientia in ore confessio proprie iniquitatibus, gratiarum actio, et sermo adiunctio nis, 1114. Sapientia in opere est affluit, qui continenter, patienter, et obedienter conversatur, 1114. Sapientia carnis voluptuosa est, sapientia mundi multuosa, sapientia que ex Deo est, pudica et pacifica, 777. Sapientia effectus in anima, 1564. Sapientia trivium, 1180. Sapientia divina domus, B. Maria, 1185.

Sapit Dens varie pro diversis meritis, 1334. Tunc primum anima sapit, cum eam affectit ad timendum, 1344. Multi querunt, sed pauci sapienti que sursum sunt, 923. Sapere malum sapere non est, sed despere, 571.

Sapor et suavitas unde Psalmis concilietur, 1283. Sapor in palato, sapientia in corde, 1368.

Saraceni devicti, 371. Victoria de ipsis Bernardo ante revelata, 374.

Satana sectatores ambitionis, 919.

Satiari cupiens esuriat justitiam, 489.

Satiatem terrenorum copia non parit, sed contempsit 489. Satiates sapientia cavenda 1114.

Satyri (S.) apud Biturigas monasterium canon. regul. reformatum, 153, 154 n.

Saviniacense monasterium Ord. S. Benedicti, 168 n. Saviniaceum monasteriorum ex ordine Tironensi, 136 n. Multorum monasterium caput, Cisterciensibus a Serlovo adjungitur, 136. Saviniacenses Innocentio adhaerent, 136.

Scala civitas a Pisanis expugnata, 146.

Scala Jacob mystica expositi, 98, 560.

Scandalorum anctor diabolus, 85. Scandalum auctores Christum persequuntur, 955, 956. Scandalum pejus inobedientia, 23. Lucrem cum scandalum merum dispendium, 85. Quo grandius nomen, eo gravius scandalum, 191. Scandalum in monasteriis suscitantes quam damnable, 1022. Scandalum iuva, 67. Scandalum, qui potest, tollere tenetur, 191. Non licitum, ubi veritas, et veritas necessaria in causa non est, 21. Melius est ut scandalum orietur quam veritas relinquatur, 47, 81, 534. Quæ scandala contemnenda, 20, 98. Scandalum unius non timendum, quod multorum recompensatur pace, 107. Scandalum duplex, internum et externum, 1022. Internum tripli modo fieri potest, 1022. Scandalum aliud pusillerum, aliud Pharisæorum, 508.

Sebisma quantum malum, 202, 1372 *et seq.* Schismatum coercere debent regis consiliarii, 207. Schismatum cura-

trix Gallia, 202. Schisma Petri Leonis per octo ferme annos, 1346. Sopitnm, 152. In octavis Pentecostes, 295. Oratio Bernardi pro schismatis, 137.

Schola theologicæ, schola sublimes, 43 n.
Scholaris puer, id est adolescentis, 8 n.

Scientia litterarum noui damanda, 1399, 1402. Sine ea zelus corruit, 949. Dignitas sine scientia non prodest, sine virtute obest, 585 586. Scientiam designant grossi dicuum, 1474. Non querenda est nisi per Verbum, 1508. Non inflat quæ genuina sui et Dei cognitionem presupponit, 1403. Ejus utilitas in modo consistit, 1399. Scientia et amoris necessaria copula, 1307. Scientiam sequitur tumor, si non reprimat timor, 1344.

Scientia, alia inflans, alia contristans, 1399. Scientia inflans non procedit a Spiritu sancto, sed scientia cum devotione, 1286. Scientia inflans Adamo et posteris ejus ruita causa, 919 *et seq.* Scientiae desiderium a protoplastis male usurpatum quomodo expiavit Christus, 564. Scientia et potestatis ambitus quantis malis obnoxios, 919. Scientia otiosa et infructuosa cibus crudus et indigestus, 1400. Scientia sæcularis inebrat curiositate, non charitate, 1290. Scientia iudicij paucorum est, 762. Nobis est necessaria, 761. Tres illius gradus, dolor de peccatis, correctio, et sollicitudo, 762. In primo accenditur, in secundo ardet, in tertio lucet, 762. Scientia sanctorum, mundi, et carnis qua, 1126. Scientia saluberrima, Jesum scire crucifixum, et quinam illius capacæs, 116. Scientia bene vivendi potissima, 989. Scientia salutis omnibus preferenda, 1399, 1402. Scientia Christi experimentalis, 563, 1457.

Scire volunt alii ut sciunt, alii ut sciuntur, alii ut scientiam vendant, alii ut edificant, alii ut edificantur, 1400. Scire scipsum, axioma Graecorum, 1342. Sciendi modus in tribus: in ordine, in affectu, in fine, 1399. Sciendi ordo, 1399.

Scotus, pro Hilermus, 685 n.

Scriptiones sunt devotionis obex, 527.

Scripturarum in præsignaudis Christi mysteriis consonantia, 740. Scriptura de Deo loquitur in figuris, 1527. Scriptura obscura plus placet, 1302. In ea nihil otiosum, 1521. Non ad earnis, sed ad spiritus communis interpretationa, 1482. Ecclesiæ iudicium infallibile in usu et applicatione Scripturæ, 761. Ea ab initio diabolicum, 828. Hæreticorum error de Scripturis, 1491. Pariorem de moribus Scripturæ doctrinam ignorare pene hæreticum, 293. Scriptura sensus triplex, 1214. Scriptura ejusdem plures sensus an et quomodo admittendi, 1442.

Scrutari Dei majestatem quomodo licet, 1479. Scrutatio voluntatis tutior, quam maiestatis, 1480 *et seq.*

Scurrilitates vitandæ, 1070. Seurile verbum non solum ab ore, sed ab auro etiam relegandum, 425.

Scuto comparatur Dei protectio, 835.

Succensus oranti necessarius, 922.

Secretum Dei filii et amicis panditur, 112.

Securitas hic nulla, 762, 1147. Perniciosa, 7, 1065. De presenti gratia nunquam esto securus, 1331.

Sedere super solium præsidentis est, dominantis, regnantis, 951.

Sedes apostolica divinis et regalibus privilegiis sublimata, 241. Ejus summa auctoritas, plenaria potestas, 190. Plenitudinem potestatis habet super universa orbis ecclesiæ, 141. Illi proprium decreta subreptitia revocare, 176. Refugium est oppressis, 57. Non sclerat, 158. Eam nihil magis decet, quam subvenire oppressis, 190. Illius est pacem ecclesiæ procurare, 323. Ejus auctoritati derogat contemptus episcoporum, 174. Ea inconsulta festa non sunt instituenda, 171. Ei snam de conceptione B. M. opinionem subjicit Bernardus, 172, *V. Papa.*

Seductorii dat manum, qui dare dissimulat præceptori, 1540. Christus seductor pins, 897.

Semen apostolorum simus, 995.

Seminare quid debeamus, 970.

Seminatores mystici, 970 *et seq.*

Semicinctio quid, 714. Iis utebantur primi Cistercienses, 714.

Semiti sponsi quam ignote, 1526.

Senoïna ecclesia, prioratus dioecesis Senonensis, 52 n. 53.

Senonensis archiepiscopi primatus, 471. Senonensis ecclesia nobilis, 193. Senonensis metropolis sub nomine Francie designata, 308 n. Senonense concilium, 400.

Sensum dicta de cibis, 1379. Sensuales uonachi omnibus hominibus miserabiliores, 343.

Sensus est vitalis in corpore motus vigens intrinsecus, 604. Sensus quintuplex quintuplici amori aptatus, 1106 *et seq.* *V.* Amor. Ordo dignitatis inter corporis sensus, 1107. Singulis sensibus indicendum jejunium, 820. Sensus fallax non fides, 1368. Sensus historicus per hortum, mo-

ralis per cubiculum designatus, 1340. Spiritualis potier litteræ cortice, 1523.

Sententia intempestive lata revocanda, 353. Sententia proprie amor cavend, 216.

Separatio amicorum morte durior, 1355.

Septem Fontium monasterium Præmonstratensis ord. 250.

Septiformis spiritus in Christo, 977.

Septragesima ex numero denario et septenario constat, propter decem manlata et septem eorum impedita, 812.

Sepulture ritus, 1354.

Sequenti Christum nihil timendum, 110. Qualis Christus erga sequentes se, 1382. Christus apprehenditur non legendo, sed ipsum sequendo, 110.

Seraphim idem itaque ardeus vel accedens, 947, 1324. Seraphim duo ab Isaia visi creaturam angelicam et humanaum significant, 947. Alarum multiplicitas in ipsis quid sibi velit, 949, 952. Item capitii et pedum velatio, 919. Seraphim in singulari, seraphim in plurali, 946 n.

Serenitatis titulus papæ attributus, 164, 207 n., 309. Episcopo, 207 n. Abbat, 346. Regi, 207 n.

SERLO abbas Saviniacense monasterium cum aliis trinitate Cisterciensibus adjungit, 136 n.

SERLO canonicus Eboracensis, 389.

Sermo Dei, panis vivus, cibus mentis, 729. Duo operabatur, 1237. Non in sola memoria servandus, sed in mortibus, 729. Burns est in cortice, suavis in medulla, 1221. Sermo vivis et efficax, exemplum, 193, 902, 969. Triplex illius usus, 1334. Sermonum de gloria sanctorum triplex utilitas, 1030. Sermo bonis et utilis triplex, 1017. Oratione audire quam noxium, 4120. Sermones S. Bernardi quanto apud peritos fuerint in pretio, 705. Quibus diebus habitu, 705. Quibus herbis, 706, 1163. Gallice, an Latine pronuntiati, 785 *et seq.* Eorum censura, 710 *et seq.* Cur aliquando breves, aliquando prolixii, 845. Sermones qui festis diebus convenient, 801. Ante missarum solemnia apud Cistercienses, 1021, 1033. Sermones in vigilia nativitatis Domini 763. Sermones coram externis apud Clares-Vallenses, 1049. Sermo seu locutio rarior apud Cistercienses, 1483.

Serpentes fugant vinceat florentes, 1473.

Servire Deo non onus, sed honor, 364. Servitus Dei suavior omni servitu, 1149. Voluntarii suavis est, 810. Servire Deo et mundo impossible, 123.

Servitus Pantii qualis, 410. Servitus indigna pontifice quæ, 410. Servitus Judaeorum nulla turpior, aut gravior, 410.

Servorum conditio deserbitur, 599. Servus fidelis quisnam, 1034. Servi et mereenari lex qualis, 30. Servi, mereenari, et filii differentia, 1094 *et seq.* Servorum injuria ut ulciscenda, 84. Servi apud Romanos dominum suum precedent, 442 n.

Sessio Christi ad dextram Patris quid, 1535. Soli Christi proprio, 1536.

Severitas paterna sit, non tyrannica, 1339.

Sexus uterque nostræ reparationi cooperatur 1006.

SIEBATOR abbas S. Leonis, 381.

Sigilla septem Christi qua, 896. Sigillum abbatum ord. Cist. quale, 275 n. Antissioderensis ecclesiæ, 269 n. S. Bernardi, 359. Ejus nomen et effigies ei impressa, 207 n. 275 n. Librum dextræ, pedum sinistra tenens, 273 n. Imago Petri archiepiscopi Lugdunensis sigillo cereo impressa, 162 n.

Signum quid, 890. Signa credentium in evangelio de scripta, quomodo siugulis fidibus convenient, 911 *et seq.*

Signa in judicio non querentur, sed merita, 911.

SICUNXUS de Tornella miles, 377.

Silenti laus, 96. Est avinæ robur, 343. Religionis custos, 343 n. 810. Silentium juge cogit caelestia militari, 79. Charitatis causa intermittentum est, 1433. Silenti cultrix studiosa Maria, 1010. Silentium triplex bonum et laudabile; a jactantia, a blasphemis, a murmure et detractione, 1017. Silentium Cisterciensium, 1373. Non continuum, 220. Silentium juge in monasterio. S. Dionysii, 79.

Silva et solitudo plus docent quam libri, 110.

SIMEONIS festivitas, 103. Simeon cum secura jucundate et jucunda securitate moritur, 104.

Similitudinis divinae gradus in primo homine, angelis, et nobis, 614. Summum gradum tenent angelis, nos infinitum, Adam medium, demones nullum, 614. Similitudinem Dei in homine Filius Dei reformavit, 615. Idque ei competit, 616.

SIMON abbas S. Bertini, 453 n.

SIMON abbas Caziacensis, 247 n. Vir religiosus et S. Ber-

- nardi amicus, 261. Ejus desiderium transeundi ad Clares Vallenses, 281 n. Mortuus Bernardus inpletum, 281 n.
- SIMON** abbas S. Nicolai in Silva-Vedogii, monachus S. Nicasii Remensis, 85 n., 86. S. Bernardi amicus, 361. Persecutionem a suis patitur, 86 n. Recedit, et a suis reveratur, 86 n.
- SIMON** dux Lotharingiae, erga Bernardum beneficis, 128.
- SIMON** episcopus Noviomensis, 118 n. Et Tornacensis, 90 n., 199 n., 368.
- SIMON** de Oisiaco, 179 n.
- SIMON** filius Castellani Cameracensis, 180.
- Simonia malum tempore vetus, cupiditati semper novum, 462. Permutationes inter ecclesias sine simonia, 356.
- Simplicitate bimili nulla magis necessaria virtus initio conversionis, 803.
- Simulata sanctitas duplex iniqüitas, 528. Simulate confessionis nota, 578.
- Singularitas notatur, 961. Et monachi singularitatis amantes, 1325, 1391. Singularitas quintus superbiae gradus, 576. Christo exosa, 1018. Ejus nota indicia, 576. Est vitanda, 939. Singulalitas angelorum reproborum, 909.
- Sobrietas duplex, 1187.
- Sodomitarum flagitia, 493.
- Sol charitatem designat, 1212. Solis decoloratio varie exposita, 1370 *et seq.*
- Solitari boni conditiones, 990.
- Solitudo commendatur presertim mentis, 1410. Hæc in quo sita, 1411. Solitudis pericula, 794.
- Solum Dei, angelii, 951.
- Somnolenti notantur, 1401. Somnolenti ad vigilias increpantur, 1283.
- Somnus Sponsa qualis, 1415 *et seq.*
- SOPHIA** virgo nobilis, 120.
- Sopor duplex, primi Adam et secundi, 813. Christi ex charitate, Adami raptus exstasicus, 813.
- Spectaculorum vanitas, 484. Spectacula theatri provocant ad libidinem, 93.
- Spes vera quæ, 890. Quam certa, 838. Spes omnibus terrenis præponderat, 1403. Ejus bona inexcitabilitia, 834. Capaces nos reddit misericordie, 979. Hominem reddit omnipotentem, 1363. Est spes in Deum hominis pii thesaurus, 852. Vita messis, 1402. In ea anima requiescit, 1444. Spes ex Dei cognitione et sui nascitur, 1403. Ejus materia timor Domini, 872. Ejus tria momenta, 913. Spes venia, gratia, et gloria, 1181. Speramus non solum in Deum, sed ipsum Deum, 853. Sperandum in eum cui nihil impossibile, nihil difficile, nec benefaciendi voluntas desit, 832. Solus Deus spes nostræ solidam presidium, 87 *et seq.* Spes nostra de Ascensione Christi, 918. Spei fideique germana cognitio est, 853 *et seq.* Spem futuronrum honorum rident carnales, 1231. Tentatio contra spem omnium gravissimam, 808. Spes falsa, 979 *et seq.* Stuta et iuniosa habitatio in propriis sperare meritis, 829.
- Spina monasterium ord. Cisterc. in Hispania, 335 n., 383 n. S. Bernardo conceditur a regina Sancia, 934 n., 335 n. Nivardus abbate illuc a Bernardo missus, 284 n.
- Spina que, 1432.
- Spirituales quinam, 934. Unde noscendi, 1071. Eorum quatuor ordines, 881. Eos acinus impugnat diabolus, 842. Spirituales et carnales. Ecclesia duo latera, 842. Spiritualias vita suoma, 992. Erat qui in ea sine duce procedit, 1530. Delicia ejus, 488 *et seq.* Spirituales et carnales deliciae in eodem se non patiuntur, 12, 369. Spiritualium rerum intellectus, verus animæ cibus, 978. Spiritualium lucrum non negligende occasiones, 291. Spiritualibus studiis relictio ad carnalia converti indignum, 1396 *et seq.* Temporalia sine detimento, spiritualium tractari nequeunt, 443. Spiritualia sine corporalibus vix haberi possunt, 533. Spiritualia corporalibus observantius preferenda, 532. Spiritualis prosperitas potest esse noxia, 880.
- Spiritus sancti imbolutum columba, 1424. Spiritus sanctus Patris et Fili osculum, 1285, 1286. Spiritus sancti processio duplex, 298. Ut supervenerit in Mariam, 730. Sine Spiritu sancti effusione mors Christi inutilis, 114. Eum cur recipere non potuerint apostoli Christo praesente, 915, 926. Spiritus sancti incapaces erant apostoli corporali Christi praesentiae affixi, 369. Spiritum sanctum diversimode accepterunt apostoli, 927. Spiritus sancti manifestatio duplex facta discipulis, 928. Cur in igne apparuerit, 932. Apostolorum mutatio post acceptum Spiritum sanctum, 928.
- Spiritus sancti effectus in nobis, 929. Ejus in nobis inhabitans indicia, 935. Fructus, 1428. Nostræ scilicet profectus, 1483. Ejus opera, 933. Alia operatur propter nos alia propter proximos, 1208. Tria operatur in nobis ad declinandum a malo : poenitentiam, supplicationem, et remissionem, 929 *et seq.* Item tria ad faciendum bonum : monit memoriam, docet rationem, movet voluntatem, 929 *et seq.* Illuminat et accendit, 1286. Tria ejus dona : pignus salutis, robur vitae, scientie lumen, 932. Quomodo arguit mundum de peccato, et justitia, et judicio, 1239. Gemere dicitur, quia gementes facit, 1470. Pancis datur ad fervorem, 935. Spiritus sancti donum, Ecclesia osculum, 1285. Gratia duplex, 1320. Dona septem, 1243. Septem Christi apparitionibus applicata, 905, 1242. In donis Spiritus sancti cavendum duplex periculum, 1208. Spiritus septiformis adversus septem peccati via, 1111. Spiritus sanctus datur hominibus multipliciter, 935. Spiritus sanctus dux nobis necessarius, 1320. Idcirco recedit, ut avidius queratur, 1317. Illius accessus et recessus, 1174. Non sine salutis periculo ignoratur, 1317. Præparatio ad Spiritum sanctum, 927. Nimirum oratio perseverans, 927. Spiritus primitie quid, 620. Spiritum extingue quantum maius, 124.
- Spirituum diversa genera, 1131. Spirituum qualior genera, 1277. Elie spiritus duplex, 916, 927. Spiritus triplex, 934. Spiritus sanctus quis, 934. Rectas, 935. Principalis, 935. Spiritus carnis suadet molliam, spiritus mundi vanam, spiritus maligni amara, 1131 *et seq.*, 1133. Spiritus noster quandoque tentationes ex se suggerit, 1132. Spiritus Dei unde cognoscatur, 1132. Caro servire debet spiritui, non spiritus carni, 1131. Spiritus noster præsentior non est ubi animal, quam ubi amat, 523. Spiritus pecoris, hominis, et angelii qui egeant corpore, 4277 *et seq.* Splendori fervor præferendum, 983. Splendor triplex in S. Joanne Baptista, 984. Splendor inanis virtutum cavendum, 1229.
- Sponsa mystice quæ, 1527, 1566. Deum amans anima, 1082 *et seq.*, 1282. Sponsa una ex angelis et hominibus, 1362. Sponsam Domini decet esse pulchram, eruditam, et castam, 1387. Ejus decor spiritualis virtutum ornatus, isque aeternus, 1361. Item in bonis operibus, et moribus, et ordinibus, 1537. Sponsa partim formosa et nigra, humilis et sublimis, 1363. Unde nigra et formosa, 1350. Ejus pulchritudo cur turturi comparetur, 1410. Ejus caput intentio, 589. Ubera meliora vino, 1291. Hæc sunt congratulatio et compassio, 1230, 1291, 1418. Sponsæ amor castus, sanctus, et ardens, 1283. Dilectio spirituabilis, non carnalis, 1533. Ejus aviditas in querendo sponso, 1530. Devotio ac solertia in observando ejus adventio, 1439. Sponsa sponsum sub infirmitate carnis agnoscit, 1369. Quanta apud eum fiducia, 1305. Cum angelis familiariis, 1284. Sponsæ Christi duas sortes, 589. Sponsæ dotes a sponso, 1406. Sponsæ de sponso varius loquendi modus, 1435. Sponsæ somnus quahis, 1445 *et seq.* Pascua, 1390. Sponsa apud Judæos sponsis custodienda tradebantur a die dispensationis ad tempus nuptiarum, 740.
- Sponsus et sponsa mystice qui, 1504. Sponsi et sponsæ nomina Verbi et animæ affectiones aptissime exprimit, 1282. Sponsi nomina, alia majestatis, alia pietatis, 1309. Sponsas cur capræ binnuloque cervorum similis, 1433. Cur malo, 1432. Sponsi lilia quæ, 1511 *et seq.* Sponsi quatuor nuptuæ, 1338. Varia cubicula, 1342. Lectulus quis, 1532. Sponsus frustra quæsus in lectulo quid inveniat, 1533. Sponsi presenta quibus concessa, 1384. Illius in nobis indica, 1385. Qui ad spansi amplexus sunt inhabiles, eum ut medicum requirant, 1384. Desponsari Domino angelorum supra hominem, 1410. Sponsi consolatio quibus concessa, 1384. Iasci a sponso quam dulce, 1388. Sponsus pascitur cum illi obeditur, 1518. Sponsi et sponsa intentio mutua, 1505. Sponsi laeva, merita ; dextera, præmia, 565. Sponsi ubera, longanimitas et benignitas, 1289. Sponsus unde tantum sibi conciliavit amorem, 1311. Sponsi saltus qui, 1449. Sponsus saltus in angelis bonis, non in malis, 1452. Sponsi semitæ quam ignotæ, 1526.
- Stabilitatis obligatio qualis, 518. Stabilitatis volo non adversatur missio superiorum, sed observantiarum diversitas, 24. Sine morum conversione monachus inutilis, 70. Stabulum Christi mundi vanitatem damnat, 782.
- Statio Christi angeli, et hominis diversa, 932. Statio Seraphim incommutabilitatem denotat, 948.
- Status quatuor hominum, 1125. Status quinque hominum sub Deo, 1101, 1103 *et seq.* Status hominis triplex sub diabolo, 1102. Status quatuor hominis ante conversionem, 1101. Status naturæ integræ, 1089. Naturæ corruptio, 1089. Gloriæ post resurrectionem, 1089.
- Stellis comparantur virtutes, 1363.
- STEPHANUS** (S.) martyris apud homines, 787.
- STEPHANUS** abbas Cisterciensis, 14 n., 53, 57. Biblia emendata, 692.
- STEPHANUS** abbas S. Joannis Carnutensis patriarcha Jerosolymorum, 48 n., 85 n., 171 n.

STEPHANUS abbas Regniacensis, 377.

STEPHANUS episcopus Aduensis, 62 n.

STEPHANUS episcopus Mettensis, 173. n., 331. Quo anno electus et mortuus, 43 n. Pacem Ecclesie reddit, 44.

STEPHANUS episcopus Parisiensis, 159, 160, 460, 477. A rege Francorum vexatus, 53 *et seq.*, 54. Ejus controversia cum Stephano de Garlanda, 577. Obitus, 208 n.

STEPHANUS episc. Prenestinus cardinalis, 202, 207 n., 208, 223, 228 n., 305.

STEPHANUS de Garlanda dapifer Ludovici VI regis, 53 n. A Bernardo conversus ad Christum, 81 n. Controversia inter ipsum et Stephanum episcopum Parisiensem, 383.

STEPHANUS de S. Germano canonicus Antissiodorensis, 377.

STEPHANUS diaconus Antissiodorensis, 269. Auctor irreligiosi testamenti Iugonis episcopi, 269.

STEPHANUS de Mercurio abbas Casae-Dei, 190.

STEPHANUS rex Anglorum, 229 n.

STEPHANUS Rorici filius, 210 n.

Stephani (S.) Cadumensis monast. 136 n.

Stephani (S.) Divytonensis monast. 62. A canonice regularibus quando habitatum, 62 n. Illius ecclesia a Godfrido Lingonensi episcopo consecrata, 166 n. Controversia inter canonicos S. Stephani et monachos S. Scuani sopita, 62 n.

Sterilitas sola ad damnationem sufficit, 109. Sterilitatem animae in seipso deplorat S. Bernardus, 1377.

Studentium vari fines, 1400. Studia spiritualia que, 1442.

Studium litterarum non debet retardare vite religiosa propositum, 36. Studia litterarum approbat S. Bernardus, 1399, 1402. Studia Bernardi per Gerardum fratrem libera, 1351. Eorum initiator, adjutor, examinator, 1355.

Suavitas Christi attrahit omnes, 1024.

Subdiaconatum conferunt quinque primi abbates ord. Cisterc., 478. n.

Subdiaconorum celibatus, 193 n., 194.

Subditorum commodum non proprium quere debent praelati, 430.

Subjectionis utilitas, 902. Eam praedicat S. Bernardus, 92. Subjectionis dedignatio praelationis reddit indignum, 474. Subjectio etiam in archiepiscopo commendatur, 174. Subjectionis abbati exhibendae nulla in professione mentio, 23. Subjectio voluntatis nostra humilitatis summa, 1138. Subjectio triplex, 1138. *V. Humilitas.*

Sublimitatis titulus summo pontifici, 399. Archiepiscopo, 323, 348. Imperatori, 374. Regi, 256, 373. Sugerio abbatii et proregi, 338.

Subprior apud Cluniacenses, 212.

Subreptio oblecta rescindenda, 263, 264.

Subtractio rei quam amas, augmentatio desiderii est; et quod ardenter desideras, agrius cares, 1441. Subtractio se Deus ut avidius queratur, teneatur fortius, 1327, 1530.

Subverti in proposito et averti a proposito quid, 367. Sudor Christi in horto, 883.

Suessionense concilium adversus Abaelardum, 640. In Suessionensis episcopi electione non conveniunt clerici 273.

Suffraganeorum cause per metropolitatum decidenda, 175.

Suffragia sanctorum nobis imploranda et speranda quanto ex causis, 1012 *et seq.* Suffragia pro defunctis, 689. Suffragiis honorum indignus qui eorum non acquiscit consilis, 366. Suffragiorum sue domus Comnenum imperatorem partem facit S. Bernardus, 374.

SUGERUS abbas S. Dionysii, 205, 339, 538 n. Bernardi amicus, 209, 262. Ejus ordinatio, 78 n. Excessus ante conversionem, 78, 79. Conversio, 77, 78. Elogium, 262, 289 *et seq.*, 340. *Magnitudinis* titulus illi status, 332. Item *majestatis*, 333 n. *Sublimitatis*, 338. *Sanctitatis*, 340. A Ludovico rege Romam missus, 78 n. Regis vices gerit in regno Francie, 333, 338. Comitus regni indicit, 338. Eum hortatur Bernardus ad causam reipublicae fortiter agendum, 338 *et seq.* Ejus zelus et studium pro bono communis, 338. Mala regni immorior ipsi imputata, 340. Omnia ecclesiastica custodia et commissa, 332. Canonicos regulares in Parisiensi S. Genovefa ecclesia pro monachis, quos Eugenius III induci precepit, instituit, 332 n. Ejus obitus, 262 n.

Suggestions malae quam sollicite repellendae, 1132.

Superbia typus, Goliath, 936. Grandis est et grossa trabes, 532. Genius hereticorum, 1491. Est appetitus proprie excellentiae, 469, 563. Calix daemonicorum, 12. Superbia hoc est, cum major es in oculis tuis, quam apud Deum et in veritate, 1403. Item superbia est et delictum maximum, ut latius tanquam innatis, et in acceptis be-

neficciis gloriam usurpare beneficij, 586. Impatiens est consortis, 1083. Obex ad veritatem cognoscendam, 563. Primum in celo peccatum, 1193. Quam aliena et inimica celo, 946. Principem angelorum commutavit in diabolum, 718. Demones ob superbiam derelicti, 1451. Angelii et homini casus ex superbia, 1508. Daemones ob superbiam gratia incapaces, 1453. Superbia que est, vel futura est, gratia subtracta causa, 1452. Superbia argumentum, privatio gratiae, 1454. Superbos praterit Dominus, humiles, visitat 1453. Superbi humiliandi, humiles exaltandi, 236. Superbia detestabilis, 718, 768, 946. Intolerabilis impudenter est, ut ubi sese exinanivit majestas, vermiculus infletur et intumescat, 776. Superbia damaña in se representat S. Bernards, 1453. Superbus peccat in Deum, 784. Extollitur supra ipsum, 768. Superbia parit ignorantia sui, 1400. Eam impudentia comittatur, 1084. Superbia cavaenda, ut sis securus a ruina, 1066, 1568. Exemplo Christi retundenda, 735. Lapidès quinque jaciendi in superbie vitium, 937. Superbia tentatio ex occasione patientie, 793. Superbia triplex, 1243. Item quadruplex, cordis, oris, operis, habitus, 1182. Ejus lepra septuplex, 903. Superbia caeca et vana, 468. Superbia primus gradus curiositas, 571. Secundus levitas animi, 573. Tertius inepta letitia, 573. Quartus iactantia, 576. Quintus singularitas, 576. Sextus arrogans, 577. Septimus presumptio, 577. Octavus defensio preccatorum, 577. Nonus simulata confessio, 577. Decimus rebellio, 578. Undecimus libertas peccandi, 579. Duodecimus consuetudo, 579. Superbia duodecim gradus in tres possunt colligi, 578. Superbia Luciferi, 908. Pharisei, 566. Superbia monachorum quorundam prestringitur, 733. Superbo monachus nihil miserabilius, 527. Superborum princeps diaholus, 1319. Superbia pes unius, 332.

Superfluitates monachorum prestringuntur, 534 *et seq.*

Superiores apostolorum vicarii, 938. Etiam indignis reverentia et obedientia exhibenda, 723. Eorum contemptus in Deum ipsum cadit, 1414. Eorum in obediendo praecepta dijudicantes prestringuntur, 937. Inferiori custodiunt debent et disciplinam, 723. Non tam propter bonos quam propter malos et infirmos institui, 73. Eorum pericula, 723. Vide Abbas, Pastor, Praelatus.

Suriense monasterium, 686.

Suspensio a mensa, 378.

Suspiciones. A pactis non resilendum ob imanes suspiciones, 206.

Sursuria vel levissima cavaenda, 1372.

Sycanus sacerdos Eboracensis, 673. *et seq.*

Synagoge cœcitas et fatuitas, 1323. Presumptio, 1307. Christum protulit, sed abiecit, 776. Repudiatur constitutas salutem in operibus legis, 1503. Synagoge repudium et Ecclesie connumbum, 1307. Synagoge et Ecclesie discriben, 1376. Charitas Ecclesie in Synagogam, 1343. Christus amore sparsæ etiam Synagogam sibi despontare paratus, 1343.

T

Tabernacula laborantium sunt et militantium, 1202. Tabernaculum tenebrosum, corpus hominis, 1353.

Talento utendum, 192.

Teloneum civitatis Antissiodorensis, 376.

Temperantia nec necessitatem excedit, nec precedit, 443. Temperantia necessaria justitia, 413.

Templorum sanctitas cur honoranda, 1077. Templum Deo in nobis ædificandum quomodo, 1072 *et seq.* Templum Dei quomodo simus, 1081.

Templimitem in monachum recipere renuant Cistercienses, 260.

Temporalia quanto strictius habentur, tanto melius, 833. Sine defecto spiritualium tractari nequeunt, 443. Temporalium sufficientiam suis tribuit Deus, 833. Eorum discursus conscientiam rodit, 443. Item eorum abuadantia aeternorum parit inopiam, 720. Temporalibus incumbere episcopo indignum, 443 *et seq.* *V. Terrena.*

Temporis jactura in verbis otiosis quantopere cavenda, 1118 *et seq.* Ex præterito, presenti, et futuro quomodo præliocendum, 992, 993, 1029. Horum nullum perdit quis penitentiam agit, 1227. *V. Pœnitentia.*

Tenebrarum opera sunt peccata, 769.

Teniolense monasterium ord. Premonstratensis, 385 n.

Tentatio est tota homini vita, 835, 836. Tentaciones, vulpes, 1484. Patienter ferenda, 461. Eorum necessitas 1481. Deus tentat ad probandum, non ad reprobadum, 1018. Tentationis et consolationis vicis ita pitis utilis, 1090. Tentationibus Deus miscet revelationes ad custodiū humilitatis, 574. Tentatio libertati non officit, 617. Diaboli fraus in tentatione ex Scriptura, 869. Tentationi motum excitare potest inimicus, sed in nobis est dare,

aut negare consensum, 822. Tentationibus vel aduersis non cedendum, 1018. Dei Providentia in moderandis temptationibus, 836. Tentatio triplex, earumque remedium 907. Tentatiuncles quatuor, 835, 836 *et seq.*, 1063, 1391. Quatuor temptationibus quatuor vultus opposita, 870. Tentatio contra spem ecculta, sed gravissima, 868. Tentatio vano gloriae quomodo extingueda, 869. Tentationes Christi quatuor, 868. Tribus tentationibus diabolus Christum agressus est, 837.

Tentationes Ecclesia quatuor, tyrannoium, haereticorum, malorum clericorum, et Antichristi, 858 *et seq.* Tentationum ultima persecutio, 869. Tentationes incipientium aperta, proficientium occulte, 1484 *et seq.* Varia earum genera, 1484. Perfectos tentat diabolus sub specie boni malum persuadens, 837, 1390. Tentatio perfectorum palliata iniquitas, 1392 *et seq.* Alia piorum de vita longiturnitate, 1085. Tentat monachos diabolus, aliquando austeriora, aliquando remissiora suadendo, 1128 *et seq.* 1133. Tentationes conversorum, 487. Tentationes acres iniuria conversionis insurgunt, 1004. Tentatio de rebus vite necessariis, 868. Aspidi comparatur, 868. Relinquentibus omnia prima solet esse tentatio de molestis carnis, 1026.

Tentatio prima novitiorum pusillanimitas, 836. Ex igitore religionis, 1218. Non ipsa afflictio, sed ipsius timor tentatio est, 836. Tentationum antidotum, 830. In consecratione et tentatione quomodo se gerendun, 1332. Novitiorum cautela in temptationibus, 831. Tentationis initio resistendum, 822. Recurrendum ad orationem, 822. Denun in temptationibus suis tanquam proprium habent singuli electorum, 830. Tentationum remedium, Christi passionis meditationis, 299. Ad Marian confundendum, 743. Angeli invectandi, 864. Tentationis Victoria, testimonium coelestis generationis, 906.

Tepiditas abjecienda, 923. In monachis damnatur, 98. Unde oriatur, 916. Ejus causa fidei languor, 1230. Quam perniciosa religiosis hic teper, 101.

Tepidus religiosus nec coelesti, nec terrena fruatur consolatione, 123, n. Tepidorum religiosorum indicia, 1141. Tepidorum et ferventium religiosorum discriben, 924. Tepidos religiosos arguit secularium in terrenis fervor, 343. Tepidis et languidis quomodo subinde succuratur Dominus, 1384.

Terra inaestate Domini replenda excluso Satana, 945. Terra et cœli Discrime, 1030. In terra orimus, moramur, et morimur, 1049. Terræ haeret homine indignum, 1348. Terræ sanctæ infelix status, 373. Terræ nomine corpus designatur, 1026.

Terrena non satiant, 489. Possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant, 107. Despiunt sapienti coelestia, 120. Terrenorum amor coelestem impedit felicitatem, 107. Terrenorum safactem non parit copia, sed contemptus, 489. Sæcularium in terrenis fervor religiosos tepidos arguit, 343. Terrenis contemptus querenda coelestia, 277. Terrena fastidiens meritor aeterna, 877. Terrenis haerentes similes submersis et pereuntibus in aquis, 717. Exhortatio ad contemptum terrenorum, 107.

Terrene pios cur diemon aliquando permittatur, 841. Adiciti officium terrere salubriter, 27.

TESCELINUS abbas Lesciensis, 358 n.

Testimonia sex divinis attributis perhibenda, 1232 *et seq.* Testimonium in celo ad discernendos angelos beatos a reprobis, 908. Testimonium in terra ad discernendos justos ab impiis, 909. Testimonium Trinitatis, 908. Testimonium aquæ, sanguinis, et spiritus, 907. Testimonium conscientia in tribus, 971.

THEOBALDUS archiepiscopus Cantuariensis vir boni testimonii, 197, 233, n. 233, 325 n.

THEOBALDUS episcopus Parisiensis, 208 n. 309.

THEOBALDUS M. Campanie comes, 167 n., 203, 205, 206 *et seq.* 209, 210, n. 265, 288. Elogium ejus, 374. Justitia ejusdem et legalitas, 51. Mathildem despontasam habuit, 139 n. Tutor Ludovicus Junioris, 163 n. 166 n. Pacis amatör, 323. Constans pro veritate, 50. Pax inter eum et Ludovicum Juniores reformata, 203, 204, 208. Pectum ejusdem regis cum eo de civitate Catalannensis, 206 *et seq.* Episcopo Lingonensis hominum facit, 51. Rixa ejus cum Radulfo comite Viromandensi, 209, 291. Concilio Senonensi interest, 310 n. In S. Bernardum beneficis, 49. Sollicitus de ejus infirmitate, 49. Ab eodem rogatus pro Ilumberto, 37. Reipicitur, 49. Arbitrus cum Gaufredo Carnotensi, 200 n. Eleemosynas ejus non vult distribuire S. Bernardus, 366. Pro admisso Petro Bituricensi archiepiscopo male a rege habitus, 200 n. Rogat pro ecclesia Molismensi, 621. Latiniacensis monasterii advocatus, 227 n. Ibidem sepultus, 227 n.

THEOBALDUS notarius archidiaconus Parisiensis an autor necis Thomae prioris S. Victoris, 159 n., 160.

THEOBALDUS princeps Burgundiophilum, 200 n.

THEOBALDUS prior Arremarensis 713.

Theoderici (S.) monasterium a regis ministris expilatum, 208 n.

THEODERICUS abbas S. Eligii Noviomensis, tum episcopus Ambianensis, 382 n. Socius peregrinationis in terram sanctam a rege postulatus, 383. Ejus elogium, 383.

THEODERICUS de Avesniis. Lesciensis monasterii restaurator, 358 n.

THEODERICUS dux Lotharingiae, 173 n.

THEODERICUS comes Flandrorum, 206 n.

Theofredi (S.) abbatis horrenda blasphemia, 227.

Tholdanus monasterium ab Elvira infante fundatum Cisterciensibus se subjicit, 283 n. Illud repetunt Caractenenses, 283.

Thol boscus ad usuarium canoniceorum S. Stephani Antissiodorensis, 376.

THOMAS de S. Audomaro, 115.

THOMÆ apostoli dubitatio cum Marie desponsatione comparata, 740.

THOMÆ monachus S. Bertini propositum transeundi ad Cistercienses, 253, 341.

THOMAS praepositus de Beverla, 111. Ejus procrastinatio de sua conversione, 116. Egregie ejus dothes, 363.

THOMAS prior S. Victoris, dimidium animæ episoppi Parisiensis, 160. Spreto episcopali honore onus portabat, 159. Vir religiosus et beatus, 159. Ejus cades, 159 et 160. Annus ejus obitus, 158 n.

THOMAS Stampensis, magister Caduniensis, 107 n.

THONIS justior causa et copiosior materia diligendi, 1324.

Tigna domus spiritualis timor Domini, patientia, longanimitas, charitas, 1428.

Timere Deum, tota nostra beatitudine est, 1039. Timendi Dei causa ex occulto Dei iudicio, 471. Timendus Deus cui nec resistere, nec abscondi possumus, 458. Timor Domini preferendus pictati proximi; 978. Deus tanto magis timendus, quanto majora ejus munera percepimus, 828. Timendum semper sanctis in hac vita; 762, 1039. Timendum cum arriserit gratia, cum abiit, cum revertitur, 1454 *et seq.* Quam justa timendi causa ex illicitis animi metibus, 470. Timor nihil qui Deum pretectorem habet, 829. Protectore Christe nihil timendum, 841 *et seq.*

Timor sapor est, 1344. Gratia custos, 335. Aque comparatus, 1235, 1455. Devotio vino, 810. Timor Domini fons vitae, 806. Salutis initium, 112. Quomodo initium sapientie, 1344. Spei materia, 872. Timore minuto spes proficit, 1444. Timor et cupiditas animas non convertunt, 29. Charitas nunquam sine timore et cupiditate 31. Timore ordinatus justitia est, 1184. Timor servilis, hiems; charitas, aestas, 1467. Timore prævalente nulla pax, 1444. Timor sine charitate pœnalis est, 1455. Timor tandem convertitur in amorem, 1189. Timori permista devotio ipsum non annulat, sed castificat, 600. Timorem devotio castificat, 31. Timoris effectus, 1111. Timore vocamus, amore justificamur, 112. Timoris utilitas contra peccati concupiscentiam, 810. Timor Domini excludit omnia vita, 1455. Efficacius peccato resistit, quam pudor aut dolor, 1110. Timor duo humana fragilitas, pudorem et dolorem, 766. Timoris tres gradus, 1193. Timor duplex, pius, et inutilis, utriusque effectus, 91. Timor Domini tripes, 806. Tertiis monachorum proprius, 807. Timor tripes, 810, 1183. Timor perversus est, quo metuis aliquid præter Deum, aut non propter ipsum, 817. Timor iudicii et gehenne, 1315. Diabolus leo piis non timendus, 866. Timendi causa tripes episcopo, 27.

Tirones minus idonei cantici canticorum auditores, 1270.

Tironenses Innocentio adhaerent, 136 n.

Toga et tunica quid differant, 714,

Tolosanorum devotio in S. Bernardum et zelus in hæreticos, 238.

Tonsura militum Templi, 547.

Tornacenses clerici famosi a Bernardo conversi, 117 n.

Traditiones hominum pro indulgentiis et relaxationibus vita regularis, 97.

Trahi quid et quibus competat, 1330 *et seq.* Trahi a Deo libertati non ostent, 617. Christus suavitate sua cunctos trahit, 1382. Trabit Deus quodammodo invitos, ut faciat voluntarios, 1333. Trabit nos Dens, aut terrene minis, aut exercendo flagellis, 1333. Tractio a sponso, 1464.

Tranquilla mens in medio negotiorum rara avis in terris, 334. Tranquillus Deus tranquillat omnia, 1343.

Transitus ad aliud monasterium quando licet, quando non expedit, 518 *et seq.*, 519. Ad alium ordinem quando licetus, 24. Transitus ad aliud monasterium majors perfectionis gratia permittus, 69. Transitus ad aliud monasterium aliquando improbat S. Bernardus, 45, 46, 540. Transitus ad monachos canonicis regularibus licitus, 14. Transeuntes ad aliud monasterium strictius, ad primum

redire non debent, 100. Transitus ad laxiora apostasia censemur, 2, 5 n.

Trecense concilium anno 1128, 51 n.

Trevirensis episcopi fidelitas erga sedem apostolicam, 300. Ecclesiam S. Maximini de manu laica eripit, 300. Trevirensis populus dure cervicis, discordie amans, 173. Trevirensis provinciae corruptio, 173, 175.

Tribulatio presens via glorie, 878. I. Afflictio. Tribulatio piis est consolatio, 827. Tribulatio utilis et necessaria, 876. Tribulari bonum, dummodo sit Deus nos liberum, 876. Deum nobiscum esse in tribulatione probat ipsa tribulationis tolerantia, 871. Tribulatos Deus portat, 827. Tribulationis in benis et malis dispar effectus, 43. In tribulatione futura cogitanda, 876. In tribulatione spes gloriae veluti messis in semine, 876. Perfectorum est gloriari in tribulatione, 43.

Triduum Christi moraliter, 893. Triduum mysticum quo sustinendus est Salvator, 938. Tridui ante Pascha sanctitas, 890.

Trinitatis unitas super omnes unitates, 433. Trinitatis singulis personis aequa convenientia nomina essentialia, non notionalia, 647. Aequalitas perfecta in personis Trinitatis, 646, 648. Trinitatem scrutari temeritas, credere pietas, nosse vita eterna est, 433. Trinitatis perfecta cognitio vita eterna est, 928. Trinitatis mysterium sola fide comprehenditur, 433. Trinitatis vestigium in anima rationali, 1180. Trinitatis operations in nobis, 567 et seq. Trinitatis triplex operatio, 1214. Trinitatis operatio in Incarnatione, 1190. Trinitas varia, 1181. Trinitates octo, 1242.

Tristitia hic laetis permista, 880.

Tristitia non omnis interdicta, 813 et seq. Tristitia Deum inhonorat, 940.

Trium-Fontium monasterium Ord. Cist. in diocesi Catalaunensi, 69 n.

Triumphati mundi testimonium, 908.

Trunchiense monasterium prope Gandavum, 366, 367 n., 368.

Tunica inconsutilis sicutem designata, 186. Item Ecclesia unitatem, 307. Tunica monachorum olim apud plerosque alba, 714. Tunica et toga quid differant, 714. Tunicæ Cisterciensium pellicius Cluniacensium opposita, 2.

TUROLDUS abbas Trium-Fontium, 70 n., 286. Fama ejus unitate, 287. Resignato officio Rievallem secedit, 287 n.

Turpidus nihil deerit ad confusione, 456.

TURSTIXUS archiepiscopus, Eboracensis, 100 n., 229 n., 293. Capit dimittere curam pastoralem, 297. Ejus labores in reformato monasterio B. Marie Eboracensis, 389 et seq.

Turtur avis pudica, 1110. Polygamiam redargnit, 1470. Cur oblati in purificatione, 1470. Turturis vox predicationis est castitatis, 1470. Turturi cur comparetur sponsa pulchritudo, 1410.

Tutum hic nihil, 1390.

Typus pro typhus, 216 n.

U

Ubera sponsæ meliora vino, 1291. Sunt congratulatio et compassio, 1239, 1243, 1291. Ubera duo spensi, longanimitas et benignitas, 1289.

URENTUS episcopus Licensis, 371 n.

UDO abbas S. Petri Carnotensis, 493.

ULGERIUS episcopus Andegavensis, 191 n. Vita et scientia venerabilis, 312. Ut officio suo restitutur, intercedit Bernardus apud Innocentium papam, 312.

Ultionem peccati tardat Deus, ut commendet patientiam, implet electionem, et confirmet charitatem, 941. Servorum injuria ut ulciscenda, 84.

Ulydie comes, 678.

Umbris comparatur fides, 1383. Umbra Christi, caro ejus, 1328. Caro ejus et fides, 1433. Desiderabilis, 1433. Umbrarum declinatio quid, 1320.

Uncio erucis, 1071. Uncio vite religiose quanta, 110. Uncio Chrisei, 815. Christus cur noluerit corpus suum ungi in sepulcro, 1211, 1300.

Uncio extrema sacramentum, ejusque effectus, 681.

Unguentum quatuor sponsi, 1338. Unguentum triplex, compunctionis, devotionis, et pietatis, 1208 et seq., 1210 et seq., 1292, 1301. Unguentuna contritionis unde conficiatur, 1292. Ejus vis et fragrantia, 1292. Item devotionis unde conficiatur, et quibus competit, 1293 et seq.

Unio perfectorum cum spuso, 1307. Hominis cum Deo est voluntatem consensio, 1517. Manducare et manducari necessaria ad uniuersum, 1345.

Unitas multiplex, 1203. Unitas Trinitatis et Christi super omnes unitates, 433. Inter unitatem hominis cum Deo, et Dei Patris cum Filio que differentia, 1516. Amoris glutino constat unitas inter Deum et hominem, 1516. Christo

uniuersit omnia unitate substantiali, personali, spirituali, sacramentali, 1132. Unitatis novem modi, 433. Unitatum disparitas, 1516. Unitas Ecclesie scissuram ignorat, 307. Unitas cordium commendatur, 814. Ubi unitas, ibi perfectio, 422. Unitas et concordia angelis maxime placet, 1021. Est religiosorum gloria, 1022. Unitatis custodia, 763. Servanda in ordinum varietate, 529. Patientia, humilitate, et charitate servatur, 1243. Melius est ut percerat unus quam unitas, 107.

URBANUS II Roberto abbate Molismum remisso, socios Cisterci remanecere permittit, 391.

Urbani (S.) monasterium Ord. S. Benedicti ab Herchenrao Calataunensi episcopo fundatum, 260 n.

URSUS, seu Ursio abbas S. Dionysii apud Remos, dein episc. Virdunensis 85 n.

Usura damnatur, 328.

Utilitati accedit quidquid epiditati demis, 1467.

V

Vagitus Christi quam dissimilis a vagitu aliorum infanticium, 782.

Valecellarum monasterium ord. Cisterc. 179 n., 180.

Valdefahren monasterium ord. Cisterc. 388 n.

VALENTINIUS imperatoris non baptizati salutem de sola fide presumit S. Ambrosius, 628.

Valedictinus nimis studiosi monachi prestringuntur, 1378 et seq. I. Monachi.

Vallambrosani seu Vallombrosani Innocentio adhaerent, 136.

Vallis monasterium ord. Cisterc. 260 n.

Vallis-Lucensis monasterium, 76 n.

Vana gloria quid, 585. Nempe que ab homine, 726. Ejus inunitas, 37, 481. Basilico similis, 869. Quanta parvata mala, 484. Spirituale bonum dissipat, 224. Est virus virtutum, 639. Vana gloria et impatientia, duplex jejunantium virus, 816. Vana gloria fugienda, 224. Ejus tentatio quomodo extingueda, 869. Illi humilitatis scutum opponendum, 837.

Vangioni-rivi cella, 34 n.

Vanity monachorum praestringuntur, 534 et seq. Vanity appetitus contemptus est veritatis; contemptus veritatis, causa cecitatis, 36. Vanity vestitus vanity agri cordis, 535. Vanitatem nostram confundit humilitas Christi, 799, 782. Non est quo se immisceat vanity, ubi totum occupat charitas, 1322. Vanitate cur sancti prisenatur, 574.

Verbosulus pro justitiae hoste reputandus, 439.

Verbum sermo simplex et unus, 1443. In Verbo omnia, 1568. Verbi et animæ convenientia, 1349. Similitudo, 1546. Colloquium spirituale, 1423. Coniunctio spiritualis, 1381 et seq. Verbo frui quid, 1566. Cause septem ob quas querit anima Verbum, 1561. Verbilingua, favor dignitatis ejus : animæ lingua, fervor devotionis, 1425. Verbum Dei jam non latet in prophetis, sed in carne presto est oculis, 110. Verbum triplex : indicatum, inspiratum, eructatum, 1183. Verbum Dei quanti faciendum, 990, 991. Quanta cum reverentia audiendum, 967. Illud debite audiendum, precipuum predestinationis signum, 811. Nocet si cum fastidio audiatur, 1398. Est panis hominum, 550. Verbi Dei mira vis et multiplex utilitas, 752, 1133. Triplex illius usus, 1334. Mandata duo prelati, verbum et exemplum, 193. Opera verbis concinant, et verba operibus 193. Verbum aspernum quid, 832. Verba aspera non placent, 180. Verbera verborum in abbatie amicabilem enram paternamque sonant sollicitudinem, 273. Verba Jesu aliis dulcie, aliis dura sunt, 1096. Verborum necessitas, 1230. Verbum otiosum, quod nullam habet rationabilem causam, 1118. Temporis jactura in verbis otiosis quoniamque cavenda, 1118 et seq. Verbum scribble non sum ab ore, sed etiam ab aere relegandum, 423.

Verecundie preclaræ encomia, 1567. Verecundie pudor in facie, gemma gratissima, 1010. Virtus gratissima præsertim in adolescentie, 1567. Orationem supplet, 580. Pœnitenti ad Deum accedenti necessaria, 1274. Illi proprium vitare landes et jaquantiam, 1567. Verecundie species etiam in peccatoribus, 1567. Verecundia mala quæ, 116, 179.

Veritas bilinim, 1511 et seq. Animæ vita, 1106. Illius amor solus et fidus et verus, 1539. Quibus innoveretur, dat charitatem, 561. Illius cognitio est fructus humilitatis, 559 et seq. Pigritia, non tan contraaria veritatis cognitioni, quam superbia, 569. Ad eam cognoscendam, quenam removenda, 563. Illius agnitus in tribus gradibus consistit, 561. Eos quoniam de ascendere delibamus, 567. Veritatis judicium nescit amor, nec odium, 563. Veritas odium patit, 53. Melius est ut scandalum oriat, quam veritas relinquatur, 47, 81, 534. Veritas primo ardita, dein facilis, 978. Sine condimento gratia est amara, 1529. Veritas et

misericordia via Domini, 859. Verus dies qui non novit occasum, aeterna veritas, et vera aeternitas, 875.

Vermis immortalis damatorum, 456. Conscientiae hic non suffocandus, 481.

Versaciens conventus pro negotio crucis, 373.

Vestium vanitas, leprae superbia, 903. Vestium luxus in episcopis notatur, 463 et seq., 464 et seq. Item in clericis, 434 et seq. In monachis, 537 et seq., 754. Vestium decor vestitum non decorat, 122. Pullae et candidae ex aequo vitande, 221. Nigris utebantur Illyriani in funere, 222. Vester monachorum quales esse debeant, 391. Cuius corporis, 714. Nigra magis eos decent, 222, et seq. Antiquis Patribus usitate, 221. Vestibus a Regula concessus aliquae possunt addi, 217. Vester Cluniacensium, 3 n. Vestum diversitas in colore discidii causa Cluniacenses inter et Cistercienses, 220. De vestium colore inanis disputatio, 220 et seq. Albas olim ferebant saeculares, 221, 222.

Vestitas triplex, 1497.

Vexationem non sentire, hebetati cordis indicium, 410.

Viae miltæ et diversæ, 857. Viae hominum, necessitas et cupiditas, 857. Viae daemonum, præsumptio et obstinatione, 858. Viae angelorum, ascensio et descensio, 858. Viae Domini que et quales, 1126. Nempe misericordia et veritas, 859. Item confessio et obedientia, 1163. Easimilitatur homo per compunctionem et confessionem, 860. Viam Domini incedunt tria bonum illius, 1200. Viae angelorum quomodo tendant ad imitandas vias Domini, 860. Vias daemonum quomodo incurramus, 860. Via bona et mala; utraque quomodo una, 570 et seq. Via lata, via non est, 1084. Via redeundi ad Deum, 368. Illius compendium, 593. Christos via, 620. In via vita quo cito, et facilius curritur, 343.

Viciatum et confessio moribundi, 678. Viatico premissa unctio extrema, 689.

Vicarius Christi S. Petrus, 422. Papa Christi vicarius simpliciter dictus, 249, 444, 474, n. Item B. Petri vicarius, 178 n. Et Vicarius SS. Petri et Pauli, 242. Episcopus item dictus Vicarius Christi, 479. Imo et abbas, 62.

Vicissitudine sola placet in creaturis, 1109. Vicissitudine praesentie et absentie sponsi, 1384. Vicis situo tentationis et consolationis plus utilis, 1090.

Viconiense monasterium a Widone fundatum, 250 n. Laudensi S. Martini subiectum, 150.

VICTOR S. angelis familiaris, 966. Reficit nos exemplis, protegit meritis, laetificat signis, 964. Quædam ejus mirabilia, 963 et seq. Ejus corpus in monasterio Artemarensi, 337, 963. Oratio ad eum, 966. De eo Bernardi ostium et sermones duo, 358.

Victor antipapa, 296 n. Anacleto subrogatus, 5 n.

Victoris (S.) monasterium Parisiense ord. S. Augustini, 362. Illud Sugerio commendat S. Bernardus, 332.

Victores in agone Christiano cur tam pauci, 906. Victoriæ fides quæ, 906.

Victoria a Deo speranda, non a propriis viribus, 548. Aliquando sola perditur, fura, 7. Summum victoriae genus divina cedere majestati, 179. Fide vincimus hostes, 906. Triumphi mundi testimonium, 900. Tentationis Victoria, testimonium celestis generationis, 906. Christi victoriae insignes, 892.

Videre gloriam Dei, et videri, est perfectorum, 1181. Credere videre est, 1311. V. Visio.

Vidua unde bona aestimetur, 278. Ei qualiter vivendum, 278. Nuptias ei repetere licetum, 1496. Li et viluitas sit gloria, 278. Viduarum causas præ alis curare debet judecere, 415.

Vigilantia pastoribus necessaria, 1240.

Vigilandum nobis studiose, 836.

Vigilia aeterni sabbatismi est presentis tempus penitentia, 1038. Vigilia festorum quomodo celebrandæ, 987. Vigilarum utilitas, 1188. Vigilia nocturna Cisterciensium quam prolixa, 396, 1401. Vigiliae tres noctis tropologice expositæ, 763.

Villare monasterium ord. Cist. 251 n.

VINCENTII. martyris fortitudo in tormentis, 1220.

Vincens (S.) monast. Laudoni, 385 n.

Vindicensis ecclesia proxime sub petestate sumuni pontificis, 281 n.

Vinea Domini Ecclesia, 1490. Seu fideles populi, 1373. Ad ejus custodiā quis idoneus, 1377. Vineæ proprietates Ecclesiæ applicatae, 1375 et seq. Vineæ Engadini allegoie plebes Ecclesiæ, 1420. Vineæ statu non est, 1482. Sapientiæ est vita sua, 1482. Justus quomodo vinea, 1482. Vineæ sunt animæ, quarum flos opus, odor, opinio, fructus martyrium, 1473. Vineis comparantur spiritu ferventes, 1474. Vineæ quo illorum, proiectiores, 1484. Florenti novitii in religione, 1483. Item primitiæ deles, 1474. Vineæ fructus charitas, 1474. Vineæ florentes serpentes fugant, 1473.

Vinum sanctificatur per corporis Christi contactum, 71 n. Vinum raro bibunt Cistercienses, 6. n., 1068. Timotheo quomodo ab Apostolo permisum, 1379. Pigmentatum apud monachos improbatum, 536. Vinum mysticum, 933. Vino charitas comparatur, 1235. Vinum bonum sanctæ voluptatis, 1121. Vinum angelorum, poenitentium lacrymae, 1376. Vino similiis carnalis affectus, 1291. Vinum carnalis illecebæ, 1121. Vinum et oleum nostris vulneribus Christus infudit, 1317.

Virginitas flos horū, 1430. Virtus angelica, 1813. Ejus prærogativa in praesenti et futuro, 121, 122. Virginitas laudabilis, sed magis necessaria humilitas, 734. Utriusque pulchra connexio, 734. Virginitas non omnium est, sed multo pauciorum cum virginitate humilitas, 733. Sine humilitate laudem apud Deum non habet, 1182. Virginitatis primiceria Maria, 1008. Virginitatis votum in Maria, 737, 746 et seq., 750, 1095, 1099. Virginitas cum fecunditate in Maria mirabilis, 735. Virginem non decebat parere nisi Deum, nec Deum nasci nisi de Virgine, 736. Christus virgo, virginis filius, virginumque sponsus, 1369. Virginum decor quantus, 121. Virginum ornatus perpetuus, 122. Virginum ornatius, verecundia et disciplina, 122. Virginum est semper esse pavidas et nunquam securas, 747. Virginem non esse magis expedit, quam de virginitate insolescere, 735.

Viride-Stagnum monasterium in Scotia, 688.

Virtus dies, 1436. Stellis comparatur, 1363. Est cognata sapientie, 1561. Utriusque discrimen, 1564. Virtus definitio, 1563. Virtutes sunt ordinatae affectiones, 610.

Virtus gradus ad gloriam, 963. Illius merces, fama bona, 128. Ob se ipsam sectada, 823. Illustrior est quam nobilis prosapia, 121. Illustrior in nobili claret, 121. Virtutum ornatus spiritualis, sponsæ decor, isque aeternus, 1361. Virtutes et exercitia angelis grata, 1021. Virtutes angelicas eur sic dicta, 1323. Virtutes non prodigia a nobis exiguntur, 964, et seq. Virtus in pace acquiritur, in pressura probatur, in Victoria approbatur, 131. Exercita clarior, 1564. Virtutum stabile fundamentum humilitas, 458. Vera divitiae non opes, sed virtutes, 726. Virtus cum opibus diu vigore non potest, 386. Sine Christo nulla vera virtus, 1338. Cum virtus crescere nescit, 1467. Virus ejus vanæ gloria, 659. Virtutum falsarum notæ et indicia, 727 et seq. Veræ virtutes nullæ in Ethnicis, 1338. Nostræ in hac vita non prorsus defacate, 1320. Earum splendor ianuis cavendus, 1229. Virtutis alienæ pia æmulatio, 1433. Virtutum inter se connexio, 413 et seq. Virtutum cardinalium necessitas, 424, 486. Ipsius medium qui competit, 413 et seq. Virtutes cardinales in Maria, 1186 et seq. Virtutes quatuor tentationibus quatuor apposite, 870. Virtutum contentio post Adæ peccatum, 974 et seq. Virtute divina hostes nostros vincimus, 943.

Visio beata, meridies, 1389. In cœlis quam beata et suavis, 1380. In ea intellectus noster totas in Deum ferentes sine discursu, 456. In hac vita impossibilis, 1174, 1380, 1405. Visio Dei quæ competit beatis, viatoribus, antiquis patribus et piis viris, 1380 et seq. Visio Dei duplex, in maiestate et in humilitate, 943. Qualem requirat anima pia, 1382. Sanctitatis via tendendum ad visionem maiestatis, 770. Requirit ardens desiderium, 1381. Pudicos aspectus, 1257, 1380. Ad videndum Deum oculus mentis trichli est inquinamento purgandus, 1028. Fides mundata et preparata oculum mentis ad videndum Deum, 1413. Visio est charitas, 1356. Deus quomodo videndus in creaturis, 1037. Visio an fraudet meriton fidei, 1534. Visio Christi apud Isaiam diversa, 951.

Visitatio diecesis per S. Malachiam, 676. Hanc obit pedes, 676. Visitations monachorum ab antiquis quam dissimiles, 533 et seq. Visitations sponsi quam occultæ, 1528. Quid facto opus, ut visitemur a Deo, 1460. Visitations divinæ tempus sollicitie observandum, 1460. Illius testimonia quanam, 1460, 1461 et seq. Visitatio sponsi quo timenda, 1530.

Visui et auditui nemo putat fidem esse negandum, 470. V. Oculi.

Vita est internum ac naturalis motus, vigens tantum intrinsecus, 604. Vita qua vivimus, magis mors est; nec simpliciter vita, sed vita mortalism, 875. Ex quo incipimus vivere, incipimus mori, 875. Vita præses quam incerta, 1086. Quam fallax, 1083. Versatur inter spinas et aculeos, 1432. Ejus miseria et pericula, 660, 873, 923. Est exsilium, 149. Et velut Septuagesima captivitatis, 872. De vita et morte piorum aequaliter luget et gaudet S. Bernardus, 359. Vita tedium quale in sanctis, 182. Piorum tentatio de vita longitudo, 1085. Hic malis non expeli, 1083. Nec sibi prouertenda, 124. Vitam brevem ad voluptatem, longam ad penitentiam sibi singunt carnales, 1085. Vita prioris dama ut emendanda, 1093. Vita animalis corporis vita preferenda, 468. Vita bona in quo, 989.

Non nisi in conversione est, 477. Vera vita, vita æterna, 875. Quanta ejus præmia, 771. Quoad animam, 1296 et seq.

Vita spiritualis indicia, 899. Vera animæ vita Deus, 853. Vita cordium Jesus, 1531. Vivendum Christo, 149. Dignus morte, qui ei recusat vivere et esse, 1326. Vitam Christo debemus multis rationib[us], 1128 et seq. Vitam nostram sibi totam vindicat, qui pro ea posuit suam, 149, 150. Non vivit qui non diligit eos inter quos vivit, 1106. Vita mixtae commendatio, 1001. Vita saeculatorum quasi mensa plena ferculis, 964. Vita sanctorum ad quid nobis utiles, 657. Vita sua sapienti est vinea, 1482. Vita stulti mors est, 1482. Vita seculi nox, 769. Vita monastica sæcularibus ludus, 93.

Vita arborum et animalium, 1530. Duebus modis vita ex corde procedit, 1204.

Viterbum, urbs Italæ, 1339.

Vitis, I^r. Vineæ.

Vitia in nobis pullulare non cessant, 1467 et seq. Vitorum quadruplici morbo laborat anima, 1234. Continue amputanda, 1467 et seq. Initio extingueda, 1486. Virtutum nominibus non pallienda, 21. Quæ nos fallunt sub specie virtutis, vulpes sunt, 1485 et seq.

Vivere in umbra et sedere quid[er] differant, 1434.

VIVIANUS abbas Altae-Cumbæ, 39 n.

Vizelienses monachi a clientibus Nivernensis comitisæ infestati, 337. In manu validæ reformati, 153.

Vocationi divinae non resistendum, 241. Vocatio ad eum animarum quibus indicis agnoscat, 1461. Quales Deus vocet ad ecclesie ministeria, 492. Vocatio religiosa ex Deo, 724. Quanti facienda, 1015, 1139 et seq. Vocali ad religionem, et non acquiescentes, de salute periclitantur, 9 n. Vocatio peccatoris et illuminatio quomodo fiat, 113 et seq. A timore incipit, 113.

Voluntas est motus rationalis, et sensui præsidens, et appositus, 604. Illa proprie dicitur cui assentimur, et cui se liberum inclinat arbitrio, 903. Ei soli competi libertas; qua non potest privari, 605. Nec cogi, 1352. Nisi se ipsa, 618. Voluntarium tamen minuit vehemens concupiscentia, 1531. Voluntas et opus quando rata, 788 et seq. Voluntas ad salutem homini non sufficit, quamvis sine ea salvare nequeat, 617. Velle ex libero arbitrio, velle bonum ex gratia, 610. An libertati præjudicet velle habere voluntatem bonam, et non posse, 607. Voluntas redeundi ad Deum ex gratia, 1560. Voluntarium ab appetitu diversum, 604. Velle mente ire est, 1200. Voluntas sola misericordia vel beatitudinis capax est, 605. Ejus mutabilitas, 92. Duplex infirmitas, 619. Morbus triplex, 482. Ruina triplex, 1180. Voluntatis conversio et ordinatio quid, 611. Injunctam duo probant, velcum peccare, velcum impune peccasse libet, 615. Triplex illius bonum, 611. Voluntas sana, regnum Dei, 369. Voluntas bona quæ, 1062. Eam habet qui vult habere, 607. Ejus quatuor gradus, 1237. Impedimenta, 1237.

Voluntas hominis media inter divinam, et carnis appetitum, 617. Unio hominis cum Deo est voluntatum consensio, 1517. Hæc voluntatum conformitas maritat animam Verbo, 1557. Voluntas Dei fit de omnibus, et per omnes, sed non in omnibus, 951. Varia ejus in nobis impedimenta, 824 et seq. Cum certo non ianotescit, quid agendum, 1138. An ei committere debeatam æternam damnationem, 359 n., 370. Voluntatis scrutatio tutior quam majestatis, 1480 et seq. Voluntatis proprium Christus deseruit, et ex bona fieret melior, 904. Voluntatis proprie abdicatio, 763, 937, 1022 et seq. Deo reddenda pro summis ejus beneficiis, 1129. Ejus damna, 901. 903 et seq., 1138, 1518. In Deum quam crudelis et iniqua, 904. Nos sola a Deo potest avellere, 1107. Hominem subjecit diabolus, 1108. Vipera est pessima, quæ sola damnare potest animas nostras, 1108. Cesset, et infernus non erit, 903. Duae ejus filiae insatiables, 1126. Voluntatis proprie jejunium Deo ingrato, 1518. Voluntas propria homini jugum importabile, 30 et seq., 599. Justum est, ut qui a Deo noluit suaviter regi, penaliter a seipso regeretur, 30. Voluntatem propriam sequens anima est sub se ipsa, 1101. Illius amatores notantur, 1325. Dimitentes eam nihil amittimus, 901. Eam relinquere, quam difficile, 1203. Voluntatis plena subjectio impossibilis in hoc mortali corpore, 1138. Est humilitatis summa, 1138. Voluntas propria est, quæ nec Deo, nec hominibus communis est, sed tantum nostra, 903. Voluntas communis charitas est, 901. Voluntas dannatorum Deo opposita, 435. Voluntas mala in damnatis perseverat, 615.

Voluptatum fugam docent Christi vagitus et lacrymæ, 782. Voluptas corporis malum est bonum vero afflictio, 782. Voluptas in bonis corporis nulla sincera, 609. Voluptatum hujus mundi vanitas, 394. Quam sunt exiguae, 483 et seq. Voluptas modica pietatis non modica jactura,

345. Voluptas peccati brevis memoria amara, 479. Voluntas peccati pertransit, stoliditas permanet, 456.

Vox voluntatis, vota reddere necessitatis, 501. Juste exigitur ad solvendum, qui non cogitur ad novendum, 10. Votum dilatio periculosa, 116. Votum dilati aut frustrati reus, Deo injurius, non homini, 117. Votum Bernardus appellat propositum intrandi religionem, 1 n. Monachus apos sit ad aliud transire monasterium prætextu voti, quod ante professionem fecerat, 367. Vota minora non debent impeditare majora, 60. Voto dimittendi episcopatus non tenetur episcopus, 297. Votum virginitatis in Maria, 737, 736 et seq., 750, 1009.

Vox Dei, inspiratio ejus, et justi timoris incussio, 1447. Non sonat in foro, non auditur in publico, 115. Omnibus se offert, 479. Vox animæ desiderium, 1527. Voces suas habent affectus, 1501. Vox et signum passim ad introducendam fidem concurrunt, 1471. Vultus et vivæ vocis vis, 67.

Vulnera Christi victoriae signa, 1016. Vulnera Christi, petra foramina, 1475. In eis habitat secura, 1475. Eorum consideratio sanat animæ vulnera, 1480.

Vulpes triplices, adulatores, detractores, et seductori spiritus, 1490. Vulpes demolientes vineas, adulatores et detractores, 1482. Vulpes in Ecclesia, haeretici, 1486, 1490. Vulpes, vitia quæ sub specie virtutis nos fallunt, 1485 et seq. Tentationes, 1484.

Vultus et vivæ vocis vis, 67.

W

WALCERUS magister, 108 n.

WALLENUX ex clero regulari monachus et abbas monasterii Mailros ord. Cistere, 673.

WALTENUS de insula monachus Claræ-Vallensis, 396.

WALTERUS vir nobilis, 64 n. V. GALTERIUS.

Wangionum civitas, 1054.

WEDRICUS abbas Lesciens, bibliothecam et viros pios et doctos ex Ilannonia conquerit, 338 n.

WERREBROECH jure parochiali ab ecclesia Trunchiniensi possessorum, 368.

WIDO, primus Praemonstrati incola, locum Cisterciensibus cesserat, 260. V. Guido.

WILFRIDUS, Trevirensis archiepiscopus, clericis monachos substitutus Virdoni apud S. Paulum, 175 n.

WILLELMUS abbas, 381.

WILLELMUS abbas S. Martini Trecensis, S. Bernardi amicus, 261.

WILLELMUS abbas Ruevallensis, 324. Ejus zelus in Willelmum Eboracensem instrusum, 320. Eo utitur Bernardus ad scribendam epistolam ad Robertum nepotem, 320 n.

WILLELMUS archiepisc. Cantuariensis, 386.

WILLELMUS comes Maticensis, 248 n.

WILLELMUS comes Nivernensis, 309. In Carthusiam secedit, 269 n.

WILLELMUS IV, comes Nivernensis, 269 n., 270. A Bernardo male notatus, 272. Licet plura pluribus monasteriis bona deredit, 272 n. Sepultus in capitulo S. Germani Antissiodorensis, 272 n. Ejus cum Hugo episcopo Antissiodorensi controversiam dirimit S. Bernardus, 400 bis. Cum Alano episcopo recrudescentem componit Godfridus episcopus antea Lingonensis, tunc privatus apud Claram-Vallem 404 ter n.

WILLELMUS decanus Eboracensis Willelmum episc. Eborac. intrusum declarat, 236.

WILLELMUS Henrici Murdach discipulus, 109 n., 110.

WILLELMUS Mandunensis, 158.

WILLELMUS monachus, 298.

WILLELMUS monachus Claræ-Vallensis, 103 n.

WILLELMUS monachus Tullensis, 354 n.

WILLELMUS prior clericorum regularium de Cisbarne, 389. V. Guillelmus.

Y

YMARUS ex monacho S. Martini a Campis prior Charitatis, tum abbas Monasterii-Novii apud Pictavos, postea cardinalis episcopus Tusculanus, 201 n., 202, 288 n. Legatus in Angliam, 324 n.

Z

Zabulon interpretatur *habitaculum fortitudinis*, 1284.

ZACCHÆI justitia et misericordia, 1028. Zacchæi multi in claustro, 1028.

Zelus prelati necessarius, 1341. Qualem in episcopis requirit Bernardus, 207. Zelus ecclesiasticus major pro tuenda dignitate, quam pro acquirenda sanctitate, 437. Zelus inflammet charitas, informet scientia, firmet constantia, 1327. Zelus justitiae commendatur, 900. Zelus absque scientia minus efficax et importabilis, 1436. Errori est obnoxius, 1323. Corruit, 949. Zelus cæcus non procedit ex Spiritu sancto, 1280. Zelus clementia temperandus, 258. In zelo exercendo observa locum, modum, et tem-

pus, 424. Zeli effectus, 1366. Magnanimi zelo et fide magna audent et obtinent, 1386 *et seq.* Zelus disciplinæ regilosis inculcatur, 986. Injurius est Deo, qui zelum ar-

terius vitæ in aliis impedit, 25. Quam longe absumus a zelo et fervore martyrum, 1056. Zelo plenæ vineæ sunt 1474. Zelus intentus et immissus, 1508, 1509.

NOMENCLATOR

VOCUM EXOTICARUM IN S. BERNARDO.

- Addextrare*, serm. 77 in Cant. num. 1, hinc inde assisterem.
- Angariare*, in epist. 258. Cogere, adigere ad ministerium.
- Barricanus*, in Apologia ad Guillelmum cap. 9. Mattæ genus. Vide ibi notas.
- Cancellarius*, in epist. 311, etc., et *Capellanus* in lib. iv De consid., num. 22, utraque nota et alibi obvia.
- Carenum*, lib. II Vite S. Bernardi, cap. 1. Vini duleis cocti genus.
- Casamentum*, in epist. 39. Prædium beneficiarium.
- Cassare*, epist. 178. Irritare et infirmare.
- Charitative* in serm. 37 in Cant.
- Colare*, serm. 72 in Cant. num. 3, et tract. De diligendo Deo, cap. 11, num. 33. Iauratio et surbere aliquid, ut in Evangelio Matth. xxiii, *excolantes culicem*.
- Complices*, serm. 77 in Cant., num. 4. Consocii et socii scelerum.
- Cuculla*, in Apolog. cap. 1. Vestis monasticae genus.
- Deplanctus*, epist. 407. Querela multa.
- Difidare*, epist. 222. Bellum alicui indicere, hostem renuntiare.
- Epilogare*, lib. IV De consid., cap. 7.
- Episcopari*, epist. 272.
- Episcopium*, epist. 131. Episcopatus.
- Foresacere*, tract. De erroribus Abælardi. Crimen committere.
- Galabrunum*, in Apolog., cap. 9. Panni genus. Vide ibi notas.
- Garciones*, ibid., cap. 10. Famuli.
- Grangia*, epist. 253. Villa rustica, prædium.
- Grisea pellicea*, epist. 2 num. 11. Subnigra.
- Grossæ vestes*, epist. 209. Apolog., cap. 9. *Grossus intellectus*, serm. 60 in Cant. num. 3.
- Guerra*, epist. 220 et alibi.
- Gyrovagi*, epist. 58.
- Homagium vel hominum*, epist. 39.
- Imbaniriri*, epist. 253, num. 9. Proscribi, interdicere, excommunicari.
- Induciare*, epist. 303. Moras nectere.
- Isembrunum*, in Apolog., cap. 9. Panni pretiosioris genus. Note ibi.
- Ligius*, epist. 317. Domino suo adversus quemlibet astros.
- Manieries*, epist. 402. Modus agendi.
- Matta*, Storeæ genus.
- Monachari*, epist. 261.
- Officiales*, lib. IV De consid., num. 23, et in Cant.
- Palefridus*, epist. 104. Equi genus.
- Passagium*, epist. 119. Telonii genus a viatoribus exigi solitum.
- Pausare*, serm. 18 in Cant.
- Repatriare*, epist. 168, lib. V De consid., num. 2, serm. de Ascens.
- Sapa*, lib. II Vite S. Bernardi, cap. 1. Potus genus.
- Scaccorum ludus* in lib. ad milites Templi, cap. 4, num. 7.
- Sunmarii*, lib. IV De consid., num. 4. Equi oneriferi.
- Torneamentum* in lib. I Vite, cap. 11. Ludicra pugnae genus.
- Transalpinare*, epist. 245 et serm. 1 De Adventu., n. 10.
- Typhus*, epist. 247. Superbia.
- Vadium*, serm. 2, in vig. Nat. Domini, num. 5. Pinus.
- Vanitare* tract. De meribus episc., cap. 2. Unde apud Augustin. *Vanitas vanitatum*. Non ergo *vanizare* sic legendum, ut Juretus putat in notis ad Ieronimi epist. 66.

ORDO RERUM

QUE

IN HAC VOLUMINIS PRIMI POSTERIORI PARTE

SEU TOMIS III ET IV

CONTINENTUR.

S. BERNARDUS ABBA CLARE-VALLENSIS.

Præfatio in tomum tertium. 9

SERMONES DE TEMPORE.

IN ADVENTU DOMINI.

Sermo I. — De adventu Domini, et sex circumstantiis eius. 35

Sermo II. — De verbis Isaiae ad Achaz, *Pete tibi signum a Domino*, etc. 40

Sermo III. — De triplici Domini adventu, et de septem columnis quas in nobis erigere debemus. 43

Sermo IV. — De duplici adventu, et studio verarum virtutum. 47

Sermo V. — De medio adventu, et triplici innovatione. 30

Sermo VI. — De triplici adventu, et carnis resurrectione. 52

Sermo VII. — De triplici utilitate adventus Domini. 54

DE LAUDIBUS VIRGINIS MATRIS.

Homiliae quatuor super, verba Evangelii, *Missus est angelus Gabriel*, etc. 55

IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI.

Sermo I. — De pronuntiatione Martyrologii, *Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethleem Iudeæ*. 87

Sermo II. — De eo quod scriptum est, *O Juda et Jerusalem*, etc. 90

Sermo III. — In illud, *Hodie scietis*, etc. 94

Sermo IV. — De medicina lævæ, et deliciis dexteræ Excelsi. 100

Sermo V. — In illud, *Sanctificamini hodie*, etc. 105

Sermo VI. — De annuntiatione Domini. 109

IN NATIVITATE DOMINI.

Sermo I. — De fontibus Salvatoris. 115

Sermo II. — De tribus præcipuis Dei operibus, et triplici commissione. 119

Sermo III. — De loco, tempore, et aliis circumstantiis Nativitatis. 122

Sermo IV. — De eo quod pastores invenerunt Mariam, et Joseph, et infantem positum in praesepi. 126

Sermo V. — De verbis Apostoli, *Benedictus Deus et Pater*, etc. 127

<p>IN NATIVITATE INNOCENTIUM.</p> <p>De quatuor continuis solemnitatibus, scilicet Nativitatis Domini, ac SS. Stephani, Joannis, et Innocentii. 129</p> <p>IN CIRCUNCISIONE DOMINI.</p> <p>Sermo I. — De lectione evangelica, <i>Postquam consummati sunt, etc.</i> 131</p> <p>Sermo II. — De variis Christi nominibus. 135</p> <p>Sermo III. — De die octavo. 137</p> <p>IN EPIPHANIA DOMINI.</p> <p>Sermo I. — De verbis Apostoli, <i>apparuit benignitas, etc.</i> 141</p> <p>Sermo II. — De Magis, ubi exponitur illud de Canticis, <i>Egredimini, filie Sion, etc.</i> 147</p> <p>Sermo III. — De lectione evangelica, <i>Ubi est, qui natus est, etc.</i> 149</p> <p>IN OCTAVA EPIPHANIE.</p> <p>De circumcisione, baptismo, et verbo Domini ad Joannem, <i>Sic decet nos implere, etc.</i> 153</p> <p>DOMINICA I POST OCTAVAM EPIPHANIE.</p> <p>Sermo I. — De miraculo facto in nuptiis, et de en quod Dominus ait, <i>Et vos similes hominibus expectabitibus, etc.</i> 155</p> <p>Sermo II. — De spiritu libus nuptiis in evangelica historia designatis. 157</p> <p>IN SEPTUAGESIMA.</p> <p>Sermo I. — De verbo Domini, <i>Qui ex Deo est, verba Dei audit.</i> 161</p> <p>Sermo II. — De eo quod scriptum est, <i>Immisit Dominus soporem in Idum, etc.</i> 166</p> <p>IN CAPITE JEJUNII, ET QUADRAGESIMA.</p> <p>Sermo I. — Quid sit ungere caput, et faciem lavare, etc. 167</p> <p>Sermo II. — Quomodo debeamus converti ad Dominum. 171</p> <p>Sermo III. — De jejuniu Quadragesimæ. 173</p> <p>Sermo IV. — De oratione et jejuniu. 176</p> <p>Sermo V. — De triplici modo orationis. 178</p> <p>Sermo VI. — De oratione Dominica. 181</p> <p>Sermo VII. — De peregrino, mortuo, et crucifixo. 183</p> <p>IN PSALMUM XC, Qui habitat. 185</p> <p>Sermones septemdecim. 185</p> <p>DOMINICA PALMARUM.</p> <p>Sermo I. — De tribus ordinibus obsequantium Christum. 233</p> <p>Sermo II. — De Passione, et Processione, et quatuor ordinibus Processionis. 236</p> <p>Sermo III. — De quinque diebus, Processionis, Refectionis, Passionis, Requitionis, et Resurrectionis. 239</p> <p>FERIA IV HEBDOMADÆ SANCTÆ.</p> <p>De Passione Domini. 263</p> <p>IN COENA DOMINI.</p> <p>De Baptismo, Sacramento altaris, et Ablutione pedum. 271</p> <p>IN DIE SANTO PASCHÆ ET TEMPORE RESURRECTIONIS.</p> <p>Sermo I. — De septem signaculis que solvit Agnus. 273</p> <p>Sermo II. — Ad abbates. De lectione evangelica, <i>Maria Magdalene, etc.</i> 283</p> <p>Sermo III. — De mersione Naaman septies in Jordane, etc. 288</p> <p>IN OCTAVA PASCHÆ.</p> <p>Sermo I. — De fide vincente, et tribus testimoniis in celo et in terra. 291</p> <p>Sermo II. — De tribus testimoniis. 296</p> <p>IN ROGATIONIBUS.</p> <p>De tribus panibus. 297</p> <p>IN ASCENSIONE DOMINI.</p> <p>Sermo I. — De evangelica lectione, <i>Recumbentibus undecim, etc.</i> 299</p> <p>Sermo II. — Quomodo ascendit super omnes cœlos, ut aperiret omnia. 301</p> <p>Sermo III. — De intellectu et affectu. 304</p> <p>Sermo IV. — De duabus malis ascensionibus, diabolis et primi boniis; et sex bonis, Christi et nostris. 309</p> <p>Sermo V. — De intellectu et affectu. 316</p> <p>IN FESTO PENTECOSTES.</p> <p>Sermo I. — Quomodo Spiritus sanctus tria operatur in nobis. 323</p> <p>Sermo II. — De operibus Trinitatis super nos, et de triplici gratia Spiritus sancti. 326</p> <p>Sermo III. — De multiplici operatione Spiritus sancti in nobis. 330</p> <p>DOMINICA IV POST PENTECOSTEN.</p> <p>De David et Golia, et quinque lapidibus. 333</p>	<p>DOMINICA VI POST PENTECOSTEN.</p> <p>Sermo I. — De evangelica lectione, ubi turba triduo sustinet Dominum septem panibus reficitur. 337</p> <p>Sermo II. — De septe misericordiis. 339</p> <p>Sermo III. — De fragmentis septem misericordiarum. 341</p> <p>DOMINICA I NOVEMBRI.</p> <p>Sermo I. — De verbis Isaiae, <i>Vidi Dominum sedentem, etc.</i> 343</p> <p>Sermo II. — De verbis Isaiae, <i>Plena erat maiestate ejus omnis terra, etc.</i> 346</p> <p>Sermo III. — De verbis Isaiae, <i>Seraphim stabant super illud.</i> 349</p> <p>Sermo IV. — De verbis Isaiae, <i>Vidi Dominum sedentem, etc.</i> 351</p> <p>Sermo V. — De verbis Isaiae, <i>Sex ale uni, et sex ale alteri, etc.</i> 353</p> <p>SERMONES DE SANCTIS.</p> <p>IN CONVERSIONE S. PAULI.</p> <p>Sermo I. — Quomodo ad exemplum ejus converti debemus. 359</p> <p>Sermo II. 365</p> <p>IN PURIFICATIONE B. MARIE.</p> <p>Sermo I. — De triplici misericordia. 363</p> <p>Sermo II. — De ordine et modo processionis Christi in templum. 368</p> <p>Sermo III. — De puer, Maria, et Joseph. 369</p> <p>IN NATALI S. VICTORIS CONFESSORIS.</p> <p>Sermo I. 371</p> <p>Sermo II. 373</p> <p>IN NATALI S. BENEDICTI.</p> <p>Sermo. 375</p> <p>IN FESTO ANNUNTIATIONIS B. MARIE VIRGINIS.</p> <p>Sermo I. — De verbis psalmi, <i>Ut inhabet gloria in terra nostra.</i> 383</p> <p>Sermo II. — De septiformi spiritu in Christo. 390</p> <p>Sermo III. — De muliere adultera, de Susanna, de B. Maria. 392</p> <p>IN NATIVITATE S. JOANNIS.</p> <p>De lucerna ardente tripliciter, et tripliciter lucente. 397</p> <p>IN VIGILIA SS. PETRI ET PAULI.</p> <p>De triplici auxilio quod a sanctis accipimus. 403</p> <p>IN FESTO SS. APOSTOLORVM PETRI ET PAULI.</p> <p>Sermo I. — De triplici custodia quam apostoli habent super nos, et de tribus gradibus conversationis nostræ. 405</p> <p>Sermo II. 408</p> <p>Sermo III. — De lectione libri Sapientie, <i>Hic sunt viri misericordie.</i> 412</p> <p>IN ASSUMPTIONE B. MARIE.</p> <p>Sermo I. — De gemina susceptione, Christi scilicet et Marie. 415</p> <p>Sermo II. — De domo mundanda, ornanda, implenda. 417</p> <p>Sermo III. — De Maria, Martha, et Lazaro. 421</p> <p>Sermo IV. — De quadriduo Lazar, et præconio Virginis. 425</p> <p>IN DOMINICA INFRA OCTAVAM ASSUMPTIONIS.</p> <p>De duodecim prerogativis B. V. Marie, ex verbis Apocalypsis. <i>Signum magnum apparuit in celo, Multier, etc.</i> 429</p> <p>IN NATIVITATE B. V. MARIE.</p> <p>De aqueductu. 437</p> <p>IN FESTO S. MICHAELIS.</p> <p>Sermo I. — De angelorum erga nos officiis, et nostra erga ipsos reverentia. 447</p> <p>Sermo II. — In illud, <i>Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, etc.</i> 451</p> <p>IN FESTO OMNIUM SANCTORVM.</p> <p>Sermo I. — De lectione evangelica, <i>Videns Jesus lumbas, etc.</i> 453</p> <p>Sermo II. — De statu sanctorum ante resurrectionem. 462</p> <p>Sermo III. — Quomodo animæ sanctæ erunt sine macula et raga. 468</p> <p>Sermo IV. — De sinu Abrahæ, et altari sub quo sanctorum animas beatus Joannes audivit, et septem panibus, etc. 471</p> <p>Sermo V. 475</p> <p>IN TRANSITU S. MALACHIE EPISCOPI.</p> <p>Sermo I. 481</p> <p>Sermo II. 486</p> <p>IN FESTO S. MARTINI.</p> <p>De exemplis obedientie. 489</p> <p>DE S. CLEMENTE PAPA ET MARTYRE.</p> <p>De tribus aquis. 499</p>
---	---

IN VIGILIA S. ANOBÆ.

Quomodo jejunii prevenire debeamus solemnitates sanctorum. 501

IN FESTO S. ANDREÆ.

Sermo I. — De tribus generibus piscium, qui sunt in mari, in flumine, et stagno. 503

Sermo II. — De quatuor cornibus crucis. 509

IN OBITU DOMNI BUMBERTI.

Sermo. 513

IN DEDICATIONE ECCLESÆ

Sermo I. — De quinque sacramentis Dedicationis. 517

Sermo II. — Quomodo et nobis et aliis coherere debamus. 521

Sermo III. — De triplici apparatu, quem habemus ad custodiam Dei. 523

Sermo IV. — De triplici mansione. 526

Sermo V. — De gemina consideratione sui. 529

Sermo VI. — De reverentia sacris locis debita. 535
SERMONES DE DIVERSIS.

Sermo I. — De fallacia et brevitate vitae praesentis. 537

Sermo II. — De obedientia, patientia, et sapientia, etc. 542

Sermo III. — De cantico Ezechiæ, *Ego dixi in dimidio dierum meorum, etc.* 546

Sermo IV. — De querendo Deo, et tripliciter vinculo, quo cohereremus Deo. 551

Sermo V. — De verbis Habacuc, *Super custodiam meam stabo.* 554

Sermo VI. — De cete, carne, et ossibus animæ. 556

Sermo VII. — De triplici gloria, in illud Apostoli, *Qui gloriatur, etc.* 558

Sermo VIII. — De diversis affectionibus, vel statibus, quibus anima est sub Deo. 561

Sermo IX. — De verbis Apostoli ad Rom. *Invisibilitia Dei a creatura mundi, etc., et de verbis Psalmi, Audiam quid loquatur, etc.* 565

Sermo X. — De vita et quinque sensibus animæ. 567

Sermo XI. — De duplice Baptismo, et de relinquentia propria voluntate. 569

Sermo XII. — De primordiis, mediis, et novissimis in illud Ecclesiastici, *Memorare novissima tua, etc.* 571

Sermo XIII. — De triplici misericordia et quatuor miserationibus. 573

Sermo XIV. — De septem donis Spiritus sancti contra septem vitia. 574

Sermo XV. — De querenda sapientia. 577

Sermo XVI. — De triplici genere bonorum, et vigilancia super cogitationibus. 579

Sermo XVII. — De triplici custodia, manus, lingua, et cordis. 583

Sermo XVIII. — De gaudio spirituali, seu de verbis Apostoli, *Non est regnum Dei esca et potus, etc.* 587

Sermo XIX. — Item de eodem. 589

Sermo XX. — De verbis Domini, *Omnis qui se exaltat, etc.* 592

Sermo XXI. — De verbis Sapientie, *Justum deduxit Dominus, etc.* 594

Sermo XXII. — De quadruplici debito. 593

Sermo XXIII. — De discretione spirituum. 600

Sermo XXIV. — De multiplici utilitate verbi Dei. 603

Sermo XXV. — De verbis Apostoli, *Volo primum fieri obsecrationes, etc.* 605

Sermo XXVI. — De voluntate nostra divinæ voluntati subjicienda. 609

Sermo XXVII. — Contra pessimum vitium ingratitudinis. 612

Sermo XXVIII. — De eo quod legitur in Job, *In sex tribulationibus liberabit te, etc.* 616

Sermo XXIX. — De triplici dilectione Dei. 620

Sermo XXX. — De ligno, feno, et stipula. 622

Sermo XXXI. — De sollicita cura cogitationum. 623

Sermo XXXII. — De triplici iudicio, proprio, humano, et divino. 624

Sermo XXXIII. — De verbis psalmi xxiii, *Quis ascendit in montem Domini, etc.* 626

Sermo XXXIV. — De verbis Origenis ad ea que scripta sunt in Levitico, *Vinum et omne quod inebriare potest, non bibetis, etc.* 630

Sermo XXXV. — De tribus Ordinibus Ecclesiæ, ad patres in capitulo habitus. 634

Sermo XXXVI. — De altitudine et bassitudine cordis. 637

Sermo XXXVII. — I. In labore messis, de verbis psalmi xxiii, *Hoc est generatio querentium Dominum, etc.* 639

Sermo XXXVIII. — II. In labore messis, in illud Apostoli, *Diligentibus Deum, etc.* 644

Sermo XXXIX. — III. In labore messis de duabus mensis, seu de superiori et inferiori irriguo 645

Sermo XL. — De septem gradibus confessionis 647

Sermo XLI. — De virtute obedientiae, et septem ejus gradibus. 653

Sermo XLII. — De quinque negotiationibus, et quinque regionibus. 661

Sermo XLIII. — De magnanimitate, longanimitate, unanimitate. 665

Sermo XLIV. — De his in quibus mysteria Christi secundum videntur impleta. 666

Sermo XLV. — De varia Trinitate, Dei scilicet et hominis. 667

Sermo XLVI. — De virginitatis et humilitatis connectione. 669

Sermo XLVII. — De quadruplici superbia. 670

Sermo XLVIII. — De pauperitate voluntaria. 671

Sermo XLIX. — De triplici verbo. 671

Sermo L. — De affectionibus recte ordinandis. 672

Sermo LI. — De Mariae Purificatione, et Christi Circumcisione. 673

Sermo LII. — De domo divinæ Sapientie, id est virginis Maria. 674

Sermo LIII. — De nominibus Salvatoris. 676

Sermo LIV. — De apparitione Christi. 677

Sermo LV. — De sex hydriis spiritualibus. 677

Sermo LVI. — De hydriis mysticis implendis triplici timore. 679

Sermo LVII. — De septem signaculis per Christum solutis. 680

Sermo LVIII. — De tribus mulieribus mortuum ungentibus, id est mente, manu, lingua, salutem proximi curantibus. 681

Sermo LIX. — De tribus panibus hominis spiritualis. 682

Sermo LX. — De Christi itemque nostro descensu, et ascensu. 683

Sermo LXI. — De quatuor montibus ascendendis. 685

Sermo LXII. — De varia et vera sequela Christi. 685

Sermo LXIII. — De tribus mediis recuperande beatitudinis a Christo prescriptis, in illud, *Qui vult venire post me, etc.* 686

Sermo LXIV. — De pretiosa vita et morte sanctorum. 686

Sermo LXV. — De connexione triplicis parabolæ apud Matthæum, *Simile est regnum caelorum thesauro, etc.* 687

Sermo LXVI. — De octo beatitudinibus oppositis totidem peccatis. 688

Sermo LXVII. — De duplicibus Legis præceptis, moribus, et figuralibus. 689

Sermo LXVIII. — Idem cum sermone xxvii de Diversis. 689

Sermo LXIX. — De triplici renovatione triplicis vetustatis. 690

Sermo LXX. — De vigilantia et sollicitudine curandie salutis. 691

Sermo LXXI. — Servitutis Ægyptiacæ cum servitute diaboli comparatio. 691

Sermo LXXII. — De via impiorum et via Domini. 692

Sermo LXXXIII. — De insipientia hominum non timentium nec diligentium Deum. 693

Sermo LXXIV. — De corruptione hominum. 695

Sermo LXXV. — De peccantia in mortem non difienda. 696

Sermo LXXVI. — De necessitate et commendatione divinae gratiae. 696

Sermo LXXVII. — De varia sorte hominum cognoscientium et non cognoscientium Deum, item cognitorum et non cognitorum a Deo. 697

Sermo LXXVIII. — De differentia tabernaculi, atrii, domus. 698

Sermo LXXIX. — De voluntate Deo semper et in omnibus subjicienda. 698

Sermo LXXX. — De multiplici unitate. 698

Sermo LXXXI. — De laudatione Dei in ore peccatoris. 699

Sermo LXXXII. — De diligenter custodia cordis. 699

Sermo LXXXIII. — De laude humana caute recipienda. 700

Sermo LXXXIV. — De constantia adversus diabolum tentantem. 701

Sermo LXXXV. — De eas animæ irrettractabilis. 702

Sermo LXXXVI. — De creatione in certo pondere, mensura et numero. 702

Sermo LXXXVII. — De osculo Sponsi, seu gratia contemplationis. 703

Sermo LXXXVIII. — De recto usu donorum Dei. 706

Sermo LXXXIX. — De osculo a sponsa desiderato, id est a Spiritu sancto.	707	Sermo VII. — De amore ardeuti quo anima diligit Denm. Item de attentione tempore orationis vel psalmodia procuranda.	806
Sermo XC. — De triplici unguento, compunctionis, devotionis, pietatis.	708	Sermo VIII. — Quomodo per osculum oris Dei significatur Spiritus sanctos, quem Ecclesia sibi petit dari ad notitiam sanctæ Trinitatis.	810
Sermo XCI. — De tribus emissionibus.	710	Sermo IX. — De uberibus sponsi, id est Christi, quorum unum est longanimitas exspectandi peccatores; alterum, benignitas seu facilitas eos recipiendi.	815
Sermo XCII. — De triplici introductione, in hortam, in cellarium, et in cubiculum.	714	Sermo X. — De tribus unguentis spiritualibus, scilicet contritionis, devotionis, et pietatis.	819
Sermo XCIII. — De dentium proprietatibus, ad monasticæ vita professionem relatis.	715	Sermo XI. — De duabus, hoc est fructu et modo, pertinentibus ad opus humanæ, redemptio-	824
Sermo XCIV. — De processu vitæ Christianæ seu spiritualis, juxta tropologiam Eliæ, Jezebel fugientis.	717	Sermo XII. — De pretioso unguento pietatis; et de veneratione a subditis erga prælatos suos exhibenda.	828
Sermo XCV. — De doctrinæ amaritudine per prædictores temperanda.	718	Sermo XIII. — De gloria et laude Dei semper attribuenda pro omnibus bonis ejus nobis impensis.	833
Sermo XCVI. — De quatuor fontibus Salvatoris, et aquis inde hauiendis.	719	Sermo XIV. — De Ecclesia fidelium Christianorum; et de Synagoga Iudeorum perfidorum.	839
Sermo XCVII. — De suavitate verbi ac jugi Christi,oris quidem duri, sed intus dulcissimi.	723	Sermo XV. — Qualiter nomen Jesus est medicina salubris fidelibus Christianis in omnibus adversis.	843
Sermo XCVIII. — De filiis pacis, in quibus habitat Deus.	725	Sermo XVI. — De cordis contritione; et de tribus speciebus verte confessionis.	848
Sermo XCIX. — De quatuor generibus hominum cœlum obtinentium.	726	Sermo XVII. — De accessu et recessu Spiritus sancti observando, deque invidia diaboli erga genus humanum.	853
Sermo C. — De discrimine inter plebem et præsulen.	726	Sermo XVIII. — De duabus operationibus Spiritus sancti, quarum una vocatur effusio, et alia infusio.	859
Sermo CI. — De quatuor modis diligendi.	727	Sermo XIX. — De natura, modo, ac proprietatibus amoris angelici erga Deum, juxta singulos angelorum ordinis disserit.	863
Sermo CII. — De modo redeundi ad Denm.	727	Sermo XX. — De triplici modo dilectionis, qua Deum diligimus.	867
Sermo CIII. — De quatuor gradibus, quibus electorum prolectus distinguitur.	728	Sermo XXI. — Qualiter sponsa, id est Ecclesia, trahi se optat post sponsum, id est Christum.	872
Sermo CIV. — De quatuor impedimentis confessionis.	730	Sermo XXII. — De quatuor unguentis sponsi; et totidem virtutibus cardinalibus.	878
Sermo CV. — De requisitis ad justificationem et saltem.	731	Sermo XXIII. — De tribus modis contemplationis circa Deum, sub figura trium cellarum.	884
Sermo CVI. — De tribus ad agendum pénitentiam necessariis.	732	Sermo XXIV. — Agit præcipue contra detestabile vitium detractio-	894
Sermo CVII. — De affectionibus orantium.	733	Sermo XXV. — De nigredine et formositate sponsæ, id est Ecclesiæ.	899
Sermo CVIII. — De spirituali minutiōne sanguinis.	734	Sermo XXVI. — In quo beatus Bernardus obitum fratris sui Girardi inget.	903
Sermo CIX. — De inani splendore virtutum cavendo.	735	Sermo XXVII. — De ornato sponsæ, et qualiter anima sancta in cœlum dicatur.	912
Sermo CX. — De allocutione hominis ad seipsum, vel animam suam.	735	Sermo XXVIII. — De nigredine et formositate sponsi, et quo modo auditus potius quam visus valeat in rebus tediis, et ad notitiam veritatis.	921
Sermo CXI. — De fide, vita et moribus contestanda; seu de sex testimonis Deo perlibendis.	736	Sermo XXIX. — De querimonia Ecclesiæ contra suos impugnatores, vel contra illos qui impugnant unitatem fraternalm.	928
Sermo CXII. — De quadruplici conscientia.	739	Sermo XXX. — Qualiter populus fidelium seu animæ electorum per vineas significantur, quarum Ecclesia custos dicuntur: et de prudentia carnis, quæ est mors.	933
Sermo CXIII. — De cavendis propriis et alienis peccatis.	740	Sermo XXXI. — De excellentia divinæ visionis; et quomodo in presenti sanctis viris gustus divinæ praesentie variatur, pro variis animæ desideriis.	940
Sermo CXIV. — De multiplici pace.	740	Sermo XXXII. — Qualiter Christus suscipitur ab anima sancta tanquam sponsus, et ab anima infirma tanquam medicus. Item de differeutia cogitationum, unde oriuntur.	948
Sermo CNV. — De triplici corde.	741	Sermo XXXIII. — De his quæ semper sectanda sunt a mente devota. Quid sit meridies, et de quatuor generibus tentationum semper evitandis.	951
Sermo CXVI. — De duabus mortibus et totidem resurrectionibus.	741	Sermo XXXIV. — In quo tractatur de humilitate et patientia.	959
Sermo CXVII. — De quatuor spiritualibus fontibus, quatuor animæ morbis medentibus.	741	Sermo XXXV. — De increpatione dura, quam facit sponsus ad sponsam; et duplice ignorantia nimium pavenda et fugienda.	962
Sermo CXVIII. — De septem ascensionis gradibus.	742	Sermo XXXVI. — Quod scientia litterarum sit bona ad instructionem, sed scientia propriæ infirmitatis sit utilior ad salutem.	967
Sermo CXIX. — De tribus in incarnatione considerandis.	742	Sermo XXXVII. — De duplice notitia, et duplice ignorantia; deque malis seu dannis quæ pariunt.	971
Sermo CXX. — De triplici ministerio.	743	Sermo XXXVIII. — Qualiter ex ignorantia Dei nascitur desperatio, et qualiter sponsa dicatur pulchra inter mulieres.	974
Sermo CXXI. — De doctrina timoris et charitatis.	743	Sermo XXXIX. — De curribus Pharaonis, id est dialoli, et de principibas exercitus, qui sunt malitia, luxuria, et avaritia.	977
Sermo CXXII. — De duplice vito jejunantibus timendo.	743	Sermo XL. — Quæ intentio sit facies animæ: quæ sit ejus pulchritudo aut deformitas; quæ ejusdem solitudo et pudicitia.	981
Sermo CXXIII. — De vita spiritus.	744	Sermo XLI. — Qualiter sponsa recipit interim magnam consolationem de contemplatione divinæ claritatis, ante-	
Sermo CXXIV. — De quatuor gradibus bonæ voluntatis.	744		
Sermo CXXV. — De glorificanda Dei sapientia.	746		
SENENTIAE.	747		
ALIE SENTENTIAE.	751		
PARABOLÆ S. BERNARDO ASPICTÆ.	757		
Parabola, I. — De pugna spirituali.	757		
Parab. II. — De eadem.	761		
Parab. III. — De eadem.	765		
Parab. IV. — De Christo et Ecclesia,	767		
Parab. V. — De fide, spe, et charitate.	770		
CONFESSORIÆ PRIVATÆ FORMULA.	773		
OFFICIUM DE S. VICTORE CONFESSORE.	775		
Præfatio in tomum quartum.	779		
Sermo I. — De ipso titulo libri: Cantica canticorum Salomonis.	785		
Sermo II. — De Incarnatione Christi per patriarchas et prophetas nuntiata, et ardentissime ab eis exspectata.			
Sermo III. — De osculo pedis, manus, et oris Domini, etc.	794		
Sermo IV. — De triplici profectu animæ, qui fit per osculum pedis, manus, et oris Domini.	796		
Sermo V. — De quatuor generibus spirituum, videlicet Dei, angelii, hominis, et pecoris.	798		
Sermo VI. — De summo et incircumscripto Spiritu, qui est Deus: et quo modo misericordia et judicium dicantur pedes Domini.	803		

- quam perveniat ad claram ejus visionem. 984
 Sermo XLII. — De duplice humilitate: una videlicet, quam parit veritas; et altera, quam inflammat charitas. 987
 Sermo XLIII. — Qualiter consideratio passionis et laborum Christi faciat sponsam, id est animam, pergere illesam inter prospera et adversa hujus mundi. 993
 Sermo XLIV. — De correptione pro ingenio peccantium moderanda, ut neimpe humiles et morigeri leniter, duri et obstinati austere corriganter. 993
 Sermo XLV. — De duplice pulchritudine animæ; et qualiter anima loquitur ad Dei Verbum, et Verbum ad animam: et que sint coram lingua. 999
 Sermo XLVI. — De statu et compositione totius Ecclesie. Item, quomodo per activam vitam, qua sub obedientia agitur, pervenientur ad contemplativam. 1004
 Sermo XLVII. — De triplici flore, scilicet virginitatis, martyrii, et bonae operationis: et de devotione habenda circa divinum officium. 1008
 Sermo XLVIII. — De laude reciproca, quæ sit inter sponsum et sponsam: et qualiter per umbram Christi intelligatur corpus et fides ejus. 1012
 Sermo XLIX. — Qualiter per discretionem ordinatur charitas, ut omoia membra Ecclesie, id est electi, invicem colligentur. 1016
 Sermo L. — De duplice charitate, scilicet actuali et affectuali; et ejus ordinatione. 1020
 Sermo LI. — Qualiter sponsa petit sibi accumulari fructus bonorum operum cum floribus, et odoramentis fideli; item de spe et timore. 1023
 Sermo LII. — De excessu, qui contemplatio dicitur, in qua sponsus facit quiescere animam sanctam, pro ejus quiete zelans. 1029
 Sermo LIII. — Per montes et colles significari coelestes spiritus, quos transitus sponsus per suum in terras adventum, seu per mysterium Incarnationis sue. 1033
 Sermo LIV. — Qualiter iterum per montes significantur angeli et homines, et per colles demones. Item de triplici timore, quo quisque timere debet, ne gratiam bene operandi a Deo acceptam perdat. 1038
 Sermo LV. — Qualiter homo per veram pœnitentiam potest evadere iudicium Dei. 1044
 Sermo LVI. — Quod peccata et vitiæ sunt tanguum parietes, mediantes inter Deum et peccatorem. 1046
 Sermo LVII. — De visitationibus Domini observandis; quibus iudiciis vel signis ea comprehendunt possint. 1050
 Sermo LVIII. — Quomodo sponsus hortatur sponsam, id est viros perfectos, ad regimen imperfectorum. Item de putatione vitiiorum in eis facienda, ut virtutes succescant. 1055
 Sermo LIX. — De gemitibus animæ suspirantis ad colestern patriam, et de commendatione castitatis et viduitatis. 1062
 Sermo LX. — De incredulitate Judæorum, qua complicerunt mensuram patrum suorum, occidendo Christum. 1066
 Sermo LXI. — Quomodo Ecclesia reperit divitias divinae misericordiae in foraminibus vulnerum Christi: et de fortitudine martyrum, quam a Christo receperunt. 1070
 Sermo LXII. — Quid sit animam fidelem commorari in foraminibus petrae; et quid in carceris maceria. De Dei voluntate potius, quam majestate scrutanda. Denique de puritate mentis necessaria ad prædicationem veritatis. 1075
 Sermo LXIII. — De vinea viro pio et sapienti, id est sua cuique vita, seu mente et conscientia, serio colenda; et de duabus vulpium generibus, scilicet adulatoriibus et detractoribus; et de temptationibus monachorum novitiorum. 1080
 Sermo LXIV. — De temptationibus monachorum propterorum: quas patientur vespes, seu temptationes magis sibi infestas. Item de haereticis, vulpibus Ecclesie, capiendis. 1084
 Sermo LXV. — De clandestinis haereticis, quorum præpostoram religionem et studium occultandi mysteria sua, nec non scandalosum seminarum contubernium perstringit. 1088
- Sermo LXVI. — De erroribus haereticorum circa nuptias, baptisimorum parvolorum, purgatorium, orationes pro defunctis, et invocationem sanctorum. 1093
 Sermo LXVII. — De mirabili affectu dilectionis sponsæ, quem eructat propter amorem Christi sponsi. 1102
 Sermo LXVIII. — Quomodo sponsus Christus intendit sponsæ Ecclesie, et hæc illi: et de cura, quam habet Deus de electis. Item de merito et fiducia Ecclesie. 1108
 Sermo LXIX. — Qualiter omnis altitudo, se extollens adversus scientiam Dei, dejectur. De advento et mansione Patris et Verbi apud animam diligenter, et de familiaritate que nōle inter Deum et animam contrahitur. 1112
 Sermo LXX. — Unde sponsus *dilectus* dicator; et de veritate, mansuetudine et justitia, ceterisque virtutibus, quæ sunt *lilia*, inter quæ pascitur. 1116
 Sermo LXXI. — De liliis spiritualibus, id est operibus bonis, quorum odor recta conscientia, color fama, et quomodo sponsus et pascit nos, et pascitur a nobis. Item de unitate Dei Patris cum Filio, et animæ sauctæ cum Deo. 1121
 Sermo LXXII. — Dies aspirans, et umbra inclinante quæ sint. Deinde varij hominum dies exponuntur. Et quod justos, ut puto in luce viventes, maneat clarior dies; impios vero in operibus tenebrarum versantes æternus nov. 1128
 Sermo LXXIII. — Qualiter Christus ad judicandum veniet in forma humana, ut suavis appareat electis; et quomodo minor angelis, isdemque sublimior. 1134
 Sermo LXXIV. — De visitationibus Verbi Sponsi, quam occulite fiant ad animam sanctam, idque Bernardus sui ipsius exemplo ad ædificationem suorum demisse ac ve孺unde declarat. 1139
 Sermo LXXV. — Deus quærendus est debito tempore, modo, et loco. Et quod nunc sit accepitabile tempus, in quo quisque per bona opera potest sibi invenire Deum, ac suam operari salutem. 1144
 Sermo LXXVI. — De claritate Sponsi, in qua coequalis Patri sedet a dextris gloria ejus: et qualiter boni pastores debent esse solliciti, vigiles et disereti circa passandas animas sibi commissas. 1150
 Sermo LXXVII. — De malis pastoribus Ecclesie; item quomodo beati in celo simul cum angelis adjutorio sunt electi adhuc peregrinantibus. 1155
 Sermo LXXVIII. — Quod sponsa, id est Ecclesia electorum, prædestinata est a Deo ante sæcula et præventa ab eo ut quæreret eum, et converteretur. 1159
 Sermo LXXIX. — De amore tenaci et indissolubili, quo anima tenet Sponsum: item de reditu Sponsi in fide sæculi ad Synagogam Iudeorum salvandam. 1163
 Sermo LXXX. — De Imagine sive Verbo Dei, et anima que ad imaginem est, subtilis disputatio: et de errore Gilleberti Picavensis episcopi. 1166
 Sermo LXXXI. — De convenientia et similitudine animæ cum Verbo secundum identitatem essentiæ, et vitæ immortalitatem, et arbitrii libertatem. 1171
 Sermo LXXXII. — Qualiter anima similis Deo magens, per peccatum tamen dissimilis facta est in simplicitate, immortalitate et libertate. 1177
 Sermo LXXXIII. — Qualiter anima, quantumcumque vitiis corrupta, adhuc per amorem castum et sanctum potest redire ad similitudinem sponsi, id est Christi. 1181
 Sermo LXXXIV. — Quod anima querens Deum, præventa est ab eo; et quid sit illa quæsitus, in qua jam ab eo præventa est. 1184
 Sermo LXXXV. — De septem necessitatibus, propter quas anima querit Verbum: quæ tandem reformata accedit ad ejus dulcedinem contemplandam atque perfruendam. 1187
 Sermo LXXXVI. — De cantela et verecundia sponsæ quærentis Verbum; et de commendatione verecundia. 1195
 FLORES seu SENTENTIA ex S. Bernardi operibus promptæ. 1197
 INDEX rerum et verborum in volumen primum. 1203
 Nomenclator vocum exoticarum in S. Bernardo. 1307

trolia latina .

v.183

2183

1 Fanzo
oco
)

...LITERVAL STUDIES
10 ELMLEY PLACE
TORONTO 5, CANADA.

2183.

